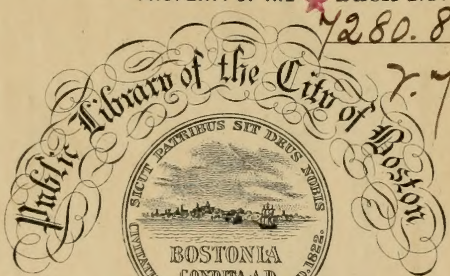

GROOT ALGEMEEN
HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG
WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamſte, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS;

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigſte Bedryven der Patriarchen, Rechters, Joodſche Koningen, Propheten, Apoſtelen, Vaders der eerſte kerke, Pauzen, Kardinalen, Biſſchoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Hiſtoriſch verhaal van de Concilien en Kerkvergaderingen, de inſtelling en voortgang van de Geestelyke en Wereldlyke Ordens, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levensbedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorſten, Vorſten, Opperveldheeren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerſte Uitvinders van Kunſten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle ſoorten van beroepingen door hunne Wetenſchappen, of uitmuntende Bedryven hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidenſche Verdichtſelen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude Eeuw-, Ren- en Schouwspelen, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremoniën en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verſcheide Klooſtergeloften en Gezindheden van Chriſtenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geſchiedeniſſen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EENE GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorſtendommen, Republyken, Landſchappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kaſteelen, Klooſters, en andere aanmerkelyke plaatſen der Oude en Nieuwe Wereldbeſchryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgeſtrektheit, Oorſprong, Staatsbeſtier, Regeringswyze, Godsdienſt, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de doorluchtige Afkomſten der aloude en hedendaagſche gekroonde Hoofden en aanzienlyke Geslachten des geheleu Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamſte Familiën, byzonderlyk de Zeventien Nederlandsche Provincien betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth, en volgens de ſchikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgeſtelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der Nederlanden, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geſchrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beſchaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kenniſſe van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING en WERELDBESCHRYVING *kan dienen.*

DE LETTERS M. N.

ZEVENDE DEEL.

Te Amſterdam, *Te Utrecht,* *'s Gravenhage,* By BRUNEL, de WETSTEINS en SMITH, WAESBERGE, De Wed. de COUP, HUMBERT. WILLEM van de WATER. *Leiden,* SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, van DOLE, VAILLANT.

MDCCXXXII.

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN WOORDEN-BOEK.

M.

Deze letter is eene van de gene, die de Griekſche letterkunſtenaars een enkele onveranderlyke halve klinker noemen, en de Latynen eene vloeibare. Zy verandert hare uitſpraak dikwils in een N in 't Latyn, wanneer daar een D, C, Q, of T op volgt, als in de woorden *eorundem*, *nuncubi* , *tantum* , *nunquam*. Zelf het woordeke *am* verandert zich in *an*, gelyk als in *anfractus* , enz. In de Franſche tale ſpreekt men de zelve ook als een N uit, wanneer zy gevolgt wordt van een B, M, of P, gelyk in *embraſſer*, *emmener*, *tromper*, uitgezonderd in woorden van Griekſche afkomſt, als: *Amneſtie*, *Memnon*, *Mnemoſine*, *Agamemnon*, enz. Ook wordt de zelve in het einde van een woordt dikwils uitgeſproken als een N, gelyk in *nom*, *parfum*, en *faim*; echter behoudt zy wederom haren eigen toon in eige namen, als : *Jeruzalem*, *Stokholm*, *Salm*, *Krim*, enz. De Grieken ſtelden nooit op het einde van hunne woorden een M, als Auſonius zegt:

Vocibus in Græcis nunquam ultimo conſpicitur μ.

De Latynſche dichters dulden de M ook niet op het einde van een woordt , om dat zy een al te brommenden toon heeft: derhalven laten zy de zelve ſmelten. In opſchriften betekent de M *Marcus*, *Mutius*, *Martius*, *monumentum*, *mulier*, *meum*, *mihi*, *moleſtus*, *mors*, *munus*, enz. De Meſſeniërs deden eene M op hunne beukelaren, of ſchilden ſchilderen, om daar hunne natie mede te onderſcheiden. De Latynen bedienen zich van de M om daar het getal van 1000 mede uit te drukken: ook was ze by hen als een teken van koppigheit, of kregelheit (*moroſitatis*); waarom de ouden voor eene gewoonte hadden te zeggen : *Obvenit tibi* M. Ieder is bekend het geeſtryk antwoordt van den tyran Dionyſius , als men hem dit ſpreekwoordt toepaſte. Zie *Pier. Hier. l.* XLIII. *c.* 50 *&* 51. *Martinius in Lexic.*

MA, eene zekere vrouw, die Rhea ten dienſte ſtondt, en Jupiter gaf haar de bezorging van Bacchus opvoeding. Rhea nam ook den naam van *Ma* aan, en 't is in dien zelven naam dat de Lydiërs haar een ſtier opofferden, en naar haar eene ſtadt *Maſtaura* noemden. *Stephan. Byzant. in Maſt.*

MAACA, of *Mahaca*, dochter van Nachor , broeder van Abraham en van zyn bywyf, die den naam van Reuma voerde. *Gen.* XXII, 24.

MAACA, vrouw van Makir, moeder van Peres en Seres, uit den ſtamme van Manaſſe. I *Chron.* VII, 16. Makir hadt ook eene zuſter van dien name , die van anderen *Molecheth* genaamt wordt. I *Chron.* VII, 18,

MAACA, vrouw van Gibeons vader, of, gelyk anderen haar noemen, *Abigabaon*, makende dus een eigen naam van twee woorden, betekenende zo veel als *vader van Gabaon*. I *Chron.* VIII, 29.

MAACHA , gemalin van den koning David , moeder van Abſalon, dien zy te Hebron baarde. Zy was de dochter van Tolmai, koning van Gezur. I *Chron.* III, 2.

MAACHA, moeder van Abias, koning van Juda. Zy heeft dezen naam in 't boek der Koningen XV, 1 en 2. Maar in 't twede boek der Kronyken XIII, 2 noemt men haar *Michaja*, 't welk de overzetters heeft doen geloven, dat zy deze twee verſchillende namen gehad heeft, of dat zy verſcheidentlyk geſpelt de zelve uitſpraak hadden. *Abulenſis c.* XIII. *Paral. Torniel. A. M.* 3077.

MAAGDENBURG. Zie MAGDENBURG.

MAANSELHE, eene enge landſtreek, de welke het Muskoviſche Laplandt en het Zweedſche Finlandt met Kargapol, eene Muskoviſche provincie, zamenvoegt, gelegen tuſſchen de Witte zee en 't meir Onega , en zynde omtrent 20 mylen lang. *Maty Dict.*

MAARA, in 't Latyn *ſpelunca Sidoniorum* , dat is, *het hol der Sidoniërs*, was eene plaats in Paleſtina, in 't landt der Sidoniërs , waar van in 't boek *Joſua* gewag wordt gemaakt. Dit grot, of hol, diende krachtig tot verdediging der Chriſtenen in den jare 1161 ; maar de knechten , tot bewaringe van 't zelve geſtelt, lieten zich door geldt omkopen, en gaven het aan de Saracenen over. *Guil. de Tyr. l.* XIX. *Euſeb. Nier. de Mirab. nat. terræ promiſſæ.*

MAARSSEN, of MAARSEN, in de lyſt van de goederen der Utrechtſche kerke ook *Marſna* , en zomwylen *Marſua* genoemt, een ſchoon en zeer vermakelyk dorp in het nederkwartier van het ſticht van Utrecht , aan de rivier de Vecht, verſiert met zeer vele heerlyke luſtplaatſen en heerenhuizen. Het heeft zynen naam , zegt men , van de Marzen (*Marſi*) bekomen, de welke , den Rhyn afzakkende, daar een ſterk kaſteel bouwden, *Marzenburg* genoemt, naderhandt verwoeſt. Onder het zelve behoort een buurt , MAARSSENBROEK genaamt , het welk te zamen met Maarſſen door een gereformeerd predikant bedient wordt , ſtaande onder de claſſis van Utrecht. *Cortgeen Stichtſch Kron.*

MAARSSEVEEN, een dorp in het zelve kwartier gelegen, en in het kerkelyke met Tienhoven vereenigt.

MAART is de naam van de derde maandt des jaars, naar onze tydrekening, maar na die van Romulus de eerſte , de welke naar zynen vader *Mars* haar noemde *Martius*. De Joden noemden deze maandt *Adar* , de Egyptenaren *Phamenoth*; maar Karel de Grote gaf haar dien van *Lente*, of *Glansryke maandt*. Het woordt Maart, of, naar de Hoogduitſche tale, *Mertz* , willen zommigen afleiden van *meer* of *vermeerderen*, om dat in dezen tydt de dag vermeerdert , of lengt. 't Was ſedert het edikt van Karel den IX, koning van Vrankryk, dat men in den jare 1564 in dat ryk eerſt het jaar met January begon; zo lang hadden zy hunne jaartallen met Maart begonnen. De ſterrekundigen ſtellen ook deze maandt voor de eerſte , om dat de zon dan treedt in het teken van *Aries*, of den Ram, 't welk 't eerſte teken is in den rang der Zodiaks-tekenen.

Deze maandt was oudtyds zeer aanmerkelyk : want met haren eerſten dag begon het nieuwe jaar, op welken dag zeer vele plegtigheden in gebruik waren. Men ontſtak een nieuw vuur op het altaar van Veſta door de ſtralen der zonne, met behulp van een brandglas. Zie Macrobius in zyn eerſte boek der Saturnalen, het XII hoofdſtuk.

Zy namen de oude laauwertakken en kranſſen overal van daan, en ſtelden nieuwe in de plaats voor de deuren der opperprieſters, de hoven, huizen der Flaminii, en om de bondelpylen der burgermeeſteren, het welk zy noemden *mutatio laurearum*. Zie *Macrobius ibid.* Ovidius beveſtigt het zelve op deze wyze in zyn Almanak, het III boek:

Laurea Flaminibus, quæ toto perſtitit anno,
Tollitur, & frondes ſunt in honore novæ. &c.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in æde
Dicitur, & vires flamma refecta capit.

Dat is : „ De laauwrierkrans, die het gehele jaar door in de „ huizen der prieſteren hing, wordt dan weggeworpen, en te„ gen een verſſe verwiſſelt. enz. Daarenboven , zegt men, „ dat in haar maagden-tempel " (te weten dien van Veſta) „ nieuw vuur geſlagen en ontſtoken wordt ".

De magiſtraat begon alsdan zyne bediening, 't welk geduurt heeft, zegt Ovidius , tot aan de oorlogen der Carthaginenzen; want toen begonnen zy de zelve met de maandt January. De Roomſche juffers vierden een byzonder feeſt, volgens de inzetting van Romulus, 't geen zy *Matronalia* noemden.

Op den zelven dag van deze maandt vierde men ook het feeſt *Ancilia*, of der geheiligde beukelaren (*Ancyliorum dies*), 't welk drie dagen duurde, dragende de Sabynen kleine ſchilties, of beukelaren. Dit feeſt wierdt beſloten met zeer prachtige maaltyden, waar in alles overvloedig was; waarom men aan een heerlyk en overdadig gaſtmaal den naam van *Cœna ſoliaris* gaf.

De zesde dag van deze maandt wierdt by de Latynen *pridie non.* genoemt om dat hy een dag was voor de nonen , of de zevende dag van die maandt. Men vierde op dien dag eenige plegtigheden ter eere van Veſta.

Den 7, of den dag der nonen, vierde men de gedachtenis van de inwyding der tempelen van den jongen Jupiter in de twee wouden, ſtrekkende als vryplaatſen, en wierden deze plegtigheden *Jovialia*, gelyk ook een feeſt ter eere van Juno *Junonalia* genaamt.

Op den 14 hieldt men een paardeloop langs den Tyber , of als de oevers daar van overſtroomt waren , wierdt zulks op den berg Celius verrecht.

Den 15 , of de dag der Iden , was de feeſtdag van *Anna Pe-*

Verenna. Deze dag wierdt ook by de Romeinen naderhandt *Parricidium* (vadermoordt) genaamt, om dat Julius Cesar op dien dag door Brutus en zyne zamengezworenen was omgebragt.

Den 16 vierde men een ander feest, *Liberalia* genaamt, om dat op dien dag de kinderen het mannelyk gewaadt aannamen. Men deedt op dien dag ook ommegangen in zekere plaatsen, *Argei*, of *Argea*, genaamt, geheiligt aan Numa ter gedachtenisse van dat daar eenige Griekſche prinſſen begraven waren.

Den 19, of den 14 van de Kalenden der maandt April begon het grote feest van Minerva; ze wierdt *Quinquatria* genaamt, of om dat ze den vyfden dag kwam na de Iden van Maart, of wel om dat dit feest vyf dagen duurde.

Op den 24 vondt men in den Roomſchen Almanak deze letteren: Q. R. C. F. (*Quando Rex comitiavit fas*) als of men zeide, het is den pretor of hoofdſchout toegestaan te blyven zitten, zo haast de opperpriester zyn dienst in de vergadering verrecht zal hebben en weggegaan zyn.

Den 25 was 'er een feest, *Hilaria* genaamt, ingestelt ter eere van de moeder der goden en Atys.

Den 26 kwam het feest van de wassing, of reiniging van de grote moeder der Goden, *lavatio matris deûm*, ingestelt ter gedachtenisse van den dag, dat zy gebragt wierdt uit Asië, en gewassen in den vloedt Almon.

Den 30 vierde men verſcheide feesten, als ter eere van den godt Janus, de Eendragt, den Welstandt, en de Vrede.

En eindelyk op den 31 dag der maandt Maart hadt men ter eere van de Maan, of *Luna*, een feest op den Aventynſchen berg, en men offerde haar een stier. *De abt Danet. Hofman Lexic. Univ.*

MAAS, of MAES, in Latyn *Mosa*, en in de Franſche tale *la Meuse* genaamt, eene grote rivier, haren oorſpronk nemende in Champagne, vyf mylen van Langres, by een dorp, Meuse, of Montigni le Roi, en vloeit, onderweeg eenige andere rivieren met zich ſlepende, langs 't gebiedt van Lotharingen en Barrois naar de Nederlanden, alwaar zy, Luxemburg, het graafſchap Namen, het landt van Luik, Limburg, Gelderlandt, Brabandt en Hollandt doorlopen hebbende, zich by de stadt Briel in de Noordzee werpt. De voornaamste steden, daar zy omtrent, voorby of door vloeit, zyn: Verdun, Stenay, Mousson, Sedan, Mesieres, Charleville, Charlemont, Dinant, Namen, Huy, Luik, Maastricht, Maaseik, Roermond, Venlo, Grave, Ravestein, Krevekeur, Heusden, Workum, Gornichem, Dordrecht, Rotterdam, Delfshaven, Schiedam, Vlaardingen en den Briel. Niet verre van Dordrecht deelt deze vloedt zich in twee armen, die zich by Vlaardingen weder zamen vereenigen. De eerste arm, die tusſchen het eilandt Beierlandt, het landt van Putten en Ysſelmonde loopt, wordt de *Oude Maas*, en de andere arm, die voorby Rotterdam, Delfshaven en Schiedam loopt, wel eer de *Merwe*, heden de *nieuwe Maas* genaamt, welke benaming van Merwe eenigen al by Gornichem beginnen, en tot aan den Briel vervolgen.

MAAS-BOMMEL, een van de dorpen van Maas en Waal, onder het kwartier van Nimwegen, het welk wel eer op de dagvaarden plagt te verſchynen, en nog zyn eigen gerecht heeft. Het wordt in het geestelyke te zamen met Alfen door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Nimwegen. *Pontanus.*

MAASDAM, aldus genaamt, om dat hier eerst een dam tegen de Noordzyde van de Maas is opgeworpen, is een dorp en ambachtsheerlykheit in Zuid-Hollandt, toebehorende aan de adelyke familie *van Dorp*, met kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

MAASLANDT, in 't Latyn *Masalanda*, en by verkorting *Maslanda*, eene kleine landstreek in Hollandſch Brabandt, en een der vier kwartieren van de meiery van 's Hertogenboſch, tusſchen het gebiedt van deze stadt, de heerlykheit Ravestein en de rivier de Maas gelegen, waar in verſcheide dorpen leggen.

MAASLANDT, een Hollandſch dorp onder het baljuwſchap van Delflandt, daar overlang een kommandeurſchap van de ridders der Duitſche orde is geweest, het welk onder het landkommandeurſchap van Utrecht heeft gestaan. Het zelve wordt in een brief van Willem den I, grave van Hollandt, van het jaar 1222 vermeld als by Vlaardingen gelegen. Dit dorp heeft een kerk, met een ſpitſen toren, de welke door een eigen predikant bedient wordt, staande onder de classis van Delf en Delflandt.

MAASLAND-SLUIS, of MAAS-SLUIS, een ſchoon, volkryk en vermakelyk dorp in Delflandt, gelegen aan de Maas, tusſchen Vlaardingen en den Briel, voorzien van eene haven, waar in de haringbuizen en andere ſchepen, aldaar veel toegerust wordende, veilig kunnen leggen. De grote zalmvangst maakt dit dorp berucht, en het zelve is door de visſchery tot de grootte en gedaante van eene stadt angewasſen. Het wordt in 't kerkelyke door twee predikanten bedient, staande onder de classis van Delf en Delflandt.

MAAS EN WAAL, of MAAS-WAAL, eene kleine landstreek in 't hertogdom van Gelderlandt, tusſchen de rivieren de Maas en de Waal, leggende aan de eene zyde het gebiedt van Ravestein, en aan de andere de Betuwe. *Batenburg* is 'er de voornaamste plaats van.

MAASTRICHT. Zie MASTRICHT.

MAATH, of *Malath*, was de zoon van Matthathias, en de vader van Naggai, en wordt onder het getal der voorzaten van den Heere Jesus gerekent. *Lucas* III, 26.

MABAN, een steedtie in 't Zuidelyk Schotlandt, hebbende mede stem en zitting in 't Parlement, legt naby een meir, waar in men een ſoort van visſchen, Vendeſes genaamt, vangt, die, gezouten en in andere provinciën verkocht, de voornaamste inkomsten aan dat landt verſchaffen. *Maty Diction.*

MABARTHA was eene stadt in 't koninkryk van Samarië, dus genaamt door de inboorlingen van dit landt, maar die van de vremdelingen *Neopolis*, dat is, *nieuwe stadt*, geheten wordt. Jozephus ſpreekt 'er van in zyn verhaal van de Joodſche oorlogen IV *boek*, 26 *hoofdst.*

MABED BEN KHALED, bygenaamt *Al-Gioni*, was een Arabiſch Godgeleerde, grondlegger der Cadariſche secte, die eene volstrekte eige macht aan den menſche toeſchryft ten opzichte van al zyn doen, daar in 't tegendeel het gemeen gevoelen en dat der meest verlichtste Musulmannen leert, dat al ons volstrekt doen Gode toe te ſchryven is. Mabed daarentegen dreef, dat al het doen der menſchen alleen van hen zelve afhing; ten minste zo hy, die dit artykel verſchaft, deze verſchillende gevoelens recht verstaan heeft, daar men reden heeft aan te twyfelen, om de wyze, waar mede hy zich uitdrukt. Deze Mabed wierdt van zyne medegenoten aangebragt en overgelevert aan Hagiage, bestierder van het landſchap en de stadt Basſora, die hem deedt sterven. *Herbelot Bibl. Orient.*

MABILLON, (JOHANNES) een Benedictyner monnik van de congregatie van S. Maur, en een van de geleerdste mannen van de XVII eeuwe, was geboren in het bisdom van Rheims den 23 November des jaars 1632, en nam het monniken gewaadt aan in de abdy van S. Remi te Rheims in 't jaar 1654. Hy bragt zyn leven door in een gedurigen arbeidt, verrykende de kerk en het gemenebest der geleerden met vele voortreffelyke werken. Hy hadt naauwlyks zich in het gemelde klooster begeven, of een geweldige zwakheit in 't hoofdt pynigde hem zo, dat de zelve hem onbekwaam maakte tot de nodige verrechtingen, zo dat de opzienders hem naar Corbie zonden om door de rust zyn ongemak te overwinnen. In den jare 1660 wierdt hy priester, kort daar op *depositarius* (ſchatbewaarder) en vervolgens *cellarius* (opziender) van 't klooster, werwaarts hy wedergekeert was. Maar deze ampten stonden hem niet aan; des wierdt hy daar van ontslagen en naar S. Denys gezonden, daar hy zich het jaar 1663 ophieldt. Het volgende jaar trok hy naar Parys, daar hy Lucas Dacherius, die het opzicht over de boekzaal van S. Germain hadt, te hulp wierdt toegevoegt. Hier was het, dat hy zich in den jare 1666 bekend maakte door 't uitgeven van een nieuwen druk der werken van *S. Benedictus.* Wel haast wierdt hy door de congregatie van S. Maur gebruikt om aan de uitgave der akten van S. Benedictus-orde te arbeiden. Hy gaf daar op de *vyf eerste Benedictyner eeuwen* in verſcheide stukken in folio uit, waar by de vader Thierry Ruinard de VI *eeuw* gevoegt heeft. Het geen men 't alleraanmerkelykst in dit werk vindt, is niet alleen eene krachtige verzameling van eene oneindige menigte gedenkwaardigheden, die de levens en bedryven der Benedictyner monniken uitleveren, maar ook zyne ſchone voorredenen, waar in hy de geleerdheit en tucht van ieder eeuwe met oordeelkundige aanmerkingen over verſcheide dingen, de historie rakende, opheldert. Het gehele werk bestaat in IX stukken, zich uitstrekkende tot aan de IX eeuwe. Nog heeft hy eene menigte andere werken in 't licht gegeven, waar in zyne geleerdheit en zedekunde uitblinken. In den jare 1675 maakte hy eene Latynſche verhandeling over 't ongeheuvelde broodt in 't H. Avondmaal, waar in hy tegen het gevoelen van den kardinaal Bona beweerde, dat men het ongezuurde broodt in de Latynſche kerk moest gebruiken. Het werk, dat hem de meeste achting verſchaft heeft, voert den tytel; *De re Diplomatica*, gedrukt in 't jaar 1681. Op des konings kosten naar Duitſchlandt gereist hebbende, daar hy de voornaamste boekzalen naarstig doorzocht, gaf hy vier stukken uit onder den tytel van: *Vetera Analecta*, eene verzameling der Liturgiën, en eene verhandeling over den plicht der Franſche kerk. In den jare 1685 deedt hy op kosten van den bovengemelden eenereize naar Italië, daar hy de ſchoonste boekzalen van dat landt doorzocht, en eene menigte fraaie dingen verzamelde, die hy, nevens een verhaal van zyne reize, in twee deelen in 4to onder het opſchrift van: *Museum Italicum*, in 't licht bragt. De twist, die zich in den jare 1684 openbaarde tusſchen de Benedictyner monniken en de Reguliere kanunniken van de provincie van Burgundië over de zitting en den rang verplichtte hem in 't Franſch te ſchryven, om de rechten en voordeelen van zyne orde te verdedigen. Hy maakte op dat voorval een werk, waar in hy van de oudheit der Reguliere kanunniken en die der monniken handelt. Het zelve wierdt door de eerstgenoemden beantwoord, maar dit antwoordt door hem op nieuw wederlegt. Eenigen tydt daar na geraakte hy in een anderen letterstrydt over de betekenisse der woorden *Misse* en *Communie*, volgens het gevoelen van de regel van S. Benedictus: hy beweerde, dat zulks moest verstaan worden zo als men het tegenwoordig in de Roomſche kerk begreep, tegen het gevoelen der genen, die dreven, dat S. Benedictus het woordt *Communie* voor 't broodt en den wyn genomen heeft, en dat men het lezende nam als een teken van eene broederlyke gemeenſchap, mitsgaders het woordt *Misse* voor 't slot van den dienst. Hy geraakte vervolgens in 't jaar 1691 in 't strydperk met den geleerden abt van la Trappe over de studie der monniken, gaf een boek op dat onderwerp ter trukperſſe over, om te tonen, dat de monniken konden, en zelf moesten studeren. De abt van

van la Trappe antwoordde daar op, en vader Mabillon maakte daar tegen een wederantwoordt, 't welk hy den tytel gaf van: *Aanmerkingen over 't antwoordt van aen abt van la Trappe op de verhandelnig van de studiën der monniken.* In den jare 1698 kwam van hem een Latynsche brief, onder den naam van *Eusebius Romanus* aan *Theophilus François*, in 't licht, rakende de eerbiedt voor onbekende heiligen. Dit was een vrucht zyner bezoekingen van de Katacomben te Rome. Vele geestelyken verhieven zich geweldig tegen dit werk, aan wien de eerbiedt der reliquiën van onbekende heiligen, die men uit de Katakomben trekt, niet zeer behaagde. Nog heeft hy in de Fransche tale een werkie uitgegeven, rakende de inzetting van de abdy van Rimiremont, waar in hy vast stelt, dat zy in den beginne eene abdy voor monniken is geweest; eenige Latynsche aanmerkingen over 't antwoordt van de verhandeling van vader *Delfau*, rakende den uitgever van 't boek, genaamt: *De verandering van Jesus Christus*, en eene andere Latynsche verhandeling over het monnikdom van *S. Gregorius*, zyn van hem in 't licht gebragt. Eindelyk heeft hy nog uitgegeven: *Annales Benedictin.* in vier stukken in folio, bevattende in zich eene geschiedenis van de orde der Benedictynen van haar begin tot aan den jare 1066. Het vyfde stuk was gemaakt, en 't zesde zeer verre gevordert toen hy stierf. Op 't einde van zyn leven heeft hy een redenstrydt ondersteunt tegen vader *Germon*, een Jesuit, die zyn werk van onwaarheden beschuldigde, waarom hy nog een Byvoegsel van dat werk maakte, waar in hy de tegenwerpingen zyner partyen beantwoordde. Hy stierf in de abdy van S. Germain des Prez. Schoon de grote staatsman Colbert (wiens roem in verscheide heerlyke verrechtingen onsterflyk gevonden is) hem van 's konings wegen met een jaargeldt wilde begunstigen, heeft hy zulks edelmoedig geweigert, zeggende, dat hem in zyn collegie niets ontbrak. Hy kreeg eene opstopping van 't water, 't welk hem binnen den tydt van 27 dagen op den 27 December des jaars 1707 wegrukte. Zyne diepe wysheit deedt zich zelve genoeg kennen in zo vele werken. Hy was begaaft met een grote zedigheit, gedienstigheit en zachtmoedigheit, verselt van een voorbeeldige Godvrucht, hebbende een krachtigen, zuiveren, klaren en onderwyzenden styl, zonder eenige gemaaktheit, of overvloedige opsieringen, zo dat hy overeenkwam met de werken, die hy heeft uitgegeven. *M. du Pin Biblioth. des auteurs Eccles. de* XVII *siecle.*

MABDADBAI, MACHNADBAI, of, zo als eenigen willen, MECHNEDABAI, een Israëliet, die na de wederkomst uit de Babylonische gevangenisse verplicht was zyne vrouw wederom te zenden, om dat zy van den Joodschen Godsdienst niet was. *Ezra* X, 40.

MABRA, oudtyds *Aphrodisium* genaamt, eene stadt in 't koninkryk van Algiers, in Barbarye, gelegen in 't ryk Constantina, over de golf van Bonne, in 't Westen. *Maty Dict.*

MABUSE, (JAN VAN) een schilder, geboren in een dorp van Hungarië, Mabuse genaamt, was de tydgenoot van den befaamden Lucas van Leiden. Na zeer veel in zyne jeugdt geblokt te hebben, deedt hy eene reize naar Italië en elders, kwam in Vlaanderen, alwaar hy het eerst de manier van geschiedenissen zamen te stellen leerde kennen, het welk daar ingang vondt, zynde daar te voren nog niet gebruikelyk geweest. Men ziet vele van zyne werken zo in Nederlandt, als in Engelandt. Hy was zeer oplettende en yverig in zyne jonkheit; maar ouder wordende gaf hy zich over aan den wyn. Lang gebruikte hem de marquis van Verens in zynen dienst. Deze marquis onderrecht zynde, dat hy keizer Karel de V ten zynen huize moest herbergen, wilde, om hem deftig te ontfangen, dat alle zyne bedienden zich in wit damast zouden kleden, en Mabuse nevens de anderen. Mabuse, in plaats van zich de maat te laten nemen om mede in zulk een gewaadt, als men hadt vastgestelt, te verschynen, eischte het damast, onder voorwendsel van daar een aardig kleedt van te zullen laten maken, maar in der daadt om het zelve te verkopen; en 't geldt in de herbergen door de keel te lappen, gelyk hy deedt: want wetende, dat de keizer niet dan des avonds zyne intrede zou doen, geloofde hy zyn voornemen zeer gemakkelyk te zullen kunnen uitvoeren. Mabuse, terwyl de tydt der komste van den keizer naderde, maakte een kleedt van wit papier, in plaats van damast, beschilderde het zelve met vele heerlyke bloemen, en verscheen, dus toegerust, onder den sleep, alwaar men hem plaatste tusschen den poëet en zangmeester, die ook in den dienst van gemelden marquis waren. De keizer vondt dezen stoet zo bevallig, schoon hy 't niet dan door 't licht der toortsen gezien hadt, dat hy des anderen daags verzocht de zelve met meer oplettendheit te mogen zien voorby hem gaan. Tot dien einde leide hy zich benevens den marquis in 't venster, en wanneer Mabuse verscheen in 't midden van zyne twee makkers, viel 't oog des keizers op des schilders kleedt, zeggende, dat hy nooit schoner damast gezien hadt. De marquis deedt hem by hen komen, en 't bedrog wierdt wel haast ontdekt, 't welk den keizer by uitnemendheit deedt lagchen: maar de marquis, ontstoken in gramschap, om dat Mabuse aan de wereldt stof verschafte van te zeggen, dat hy zyn volk in papiere klederen stak om den keizer eer te bewyzen, liet hem in de gevangenisse werpen, daar hy lang genoeg zat, echter niet naliet om aldaar eene menigte van schone stukken te maken. Hy stierf in 't jaar 1562. *De Piles.*

MACAN, koning van Ghilan en Dilem, uit den stamme der prinssen, de welke men *Dilemiten* noemt, om dat zy regeerden in de gewesten, de welke zich ten Zuiden de Kaspische zee uitstrekken. Aan 't hof van dezen prins was 't dat Amadeddulaf, hoofdt en grondlegger van de heerschappy der Buiden, ook den grondslag leide van zyn geluk. Macan hadt vele overwinningen op zyne naburen behaalt, en door dat middel zyne staten merkelyk uitgebreid; maar hebbende Nasser, Sultan of vorst der Samaniden, aangevallen, die veel vermogender was dan hy, wierdt hy geslagen en gedood in den slag met Ali Asfar, veldheer der benden van Khorasan, in 't 329 jaar van de Hegire. Ali, na Macan overmeestert te hebben, beval zyn geheimschryver zulks aan Nessar bekend te maken, die zulks met drie Arabische woorden in een brief verrechtte, de welke betekenden, dat Macan was geworden gelyk zyn naam medebragt: want het woordt *Macan* zegt in de Arabische tale zo veel als: *Hy is niet meer. Herbelot Biblioth. Orient.*

MACAO, of AMACAO, in 't Latyn *Amacaum*, eene door den koophandel alom beruchte stadt van China, in 't landschap Canton. Deze stadt, wel eer door de Portugezen vermeestert, strekte hen tot eene der voornaamste handelplaatsen; maar de Chinezen hebben de zelve in 't jaar 1688 wederom vermeestert, echter den Portugezen toegestaan daar op te handelen, die op levensstraffe daar niet mogen vernachten, maar zich naar 't daar by gelegen stedeke Canton met hunne koopwaren moeten begeven. De stadt wordt genoegzaam rondom van de zee bespoelt, uitgezonderd aan de Noordzyde, de welke door een smalle landstreek aan het gebergte vast is. De haven wordt met een goed kasteel bewaart. *Nieuhof Gezantschap naar China. Linschoten.*

MACAR, een van de Alexandrynsche maartelaren, die in 't jaar 250 omgebragt wierden, volgens de getuigenis van Dionysius van Alexandrië. *Euseb. Hist. Eccles. lib.* VI. *c.* 41 *&* 42.

MACARA, in zyn eige landtale *Marcarska*, is eene stadt in Albanië, aan de Adriatische zee, tegen den voet van een berg gelegen, voorzien van eene grote haven. Zy behoort aan de Turken, was weleer in 't gebiedt der Christenen een bisdom, waar van men nog hedendaags den een of den ander geestelyken met den eernam van bisschop van Macara ziet pronken; want het wordt onder de bisdommen van 't ryk van Hungarië getelt.

MACAREUS, een Griekscb schryver, dien Athenæus in zyn VI en XXIV boek aanhaalt. Een ander is 'er nog van dien naam, den welken de dichters den zone van Æolus noemen, die, na dat hy zyne zuster verkracht hadt, te Delfos priester van Apollo wierdt. *Vossius de Hist. Græc.*

MACARIA, eene oude stadt in Cyprus, heden maar een dorp, *Jalines* genaamt, gelyk Le Noir berecht. Deze naam wordt ook aan het gansche eilandt gegeven om des zelfs vruchtbaarheit, van het Grieksche woordt μακάριος, 't welk zo veel zegt als *gelukzalig*, leggende in de Rode zee, onder Afrika, aan de kust van Abex, die tegenwoordig, naar 't berecht van Sanson, *Mazua* genaamt wordt. Pausanias spreekt ook van een moeras van dezen name, gelegen digt by de stadt Marathon, in Afrika, waar in een grote menigte Persianen, na 't verliezen van den slag tegen de Grieken, verdronken of versmorden, waar uit dit spreekwoordt kwam: *in Macariam abi*, dat is: *Gaa naar Macaria*, 't welk men iemandt toevoegde als men hem eenig onheil toewenschte. *Mela l.* II *c.* 7. *Diodor. Sicul. l.* V.

MACARIA, dochter van Hercules, die, om haar vaderlandt te redden, zich zelf aan de doodt heeft overgegeven. Euristeus, koning der Micenen, deedt zyn best om na de doodt van Hercules alle des zelfs kinderen uit den weg te ruimen. Zy, zich veel te zwak kennende, namen hunne toevlucht naar Asylum, een zekere plaats digt by Athene, alwaar een altaar der Barmhertigheit gestelt was. Hier riepen zy Theseus en andere Atheniënzen te hulpe, die ook ter redding de wapenen aangrepen; maar gelyk men gewoon was voor den aanvang van den strydt de godspraak om raadt te vragen, zo was het antwoordt, dat de Atheniënzen verwinnen zouden, indien een van de kinderen van Hercules zich voor het behoudt der overigen aan de doodt wilde onderwerpen. Hier toe boodt zich Macaria vrywillig ten offer aan, en bragt daar door te weeg, dat de Atheniënzen, ter gedachtenisse van zulk eene dappere daadt, en ter betuiging van dankbaarheit, na dat zy de overwinning op hunne vyanden behaalt en Euristheus omgebragt hadden, een heerlyk gedenkmaal, 't welk zy met bloemen en kranssen versierden, aanrechtten. *Cæl. Rhod. l.* XIII. *c.* 7.

MACARIUS, een Egyptisch heilige, de Oude bygenaamt, om hem van een anderen, die van Alexandrië was, in de IV eeuwe leefde, en S. Antonius voor meester gehad heeft, te onderscheiden. Hy leefde in een klooster van 't gebergte Scetis. Vele kerkelyke schryvers spreken van zyne geleerdheit, mirakelen en heiligheit. Hy stierf in het 90 jaar zyns ouderdoms, den 15 January des jaars 391, was een tydgenoot van S. Pacomius en Oresicres, en meester van Evagrius. Hy heeft in de Grieksche tale vyftig gemeenzame lessen geschreven, die nog voorhanden zyn, en die Jan Pic, president van de gerechtskamer te Parys, overgebragt heeft in 't Latyn, en in octavo laten drukken in den jare 1559; ook heeft men in 't jaar 1623 dit zelve werk uitgegeven te gelyk met de werken van *St. Gregorius Thaumaturgus* en *Basilius van Seleucië*, die geplaatst zyn in de Boekzaal der Vaderen, inzonderheit de uitgaven van Parys en Keulen. Moreri zegt, dat hy eene overzetting gezien heeft, zynde een stuk in octavo, door Zacharias Palthenius te Frank-

Frankfort in den jare 1549 gedrukt. Miræus en eenige anderen schryven dezen Macarius toe, dat hy de regelen der monniken, die men in 30 hoofdstukken heeft, gemaakt heeft; maar andere geleerde beris[p]ers geven deze eer aan een anderen *Macarius van Alexandrië*, waar van men in 't vervolg zal spreken. *Ruffin. Cassius. Suidas. Baronius. Bellarminus.*

MACARIUS, de eerste van dien naam, bisschop van Antiochië, leefde in de VII eeuwe, volgde de dwaling der Monotheliten, en dewyl de Roomsche pauzen zich daar tegen kantten, onderwondt hy zich tegen hen te spreken zonder de minste achting. Hy bevondt zich in 't jaar 681 op het derde concilie van Constantinopel, 't welk het zesde algemene is geweest. Aldaar ontdekte men, dat hy met die secte afdwaalde. Ieder wierp zyne oogen op hem, en keizer Constantinus Pogonatus belastte hem, dat hy zyne gevoelens zou openleggen. Hy antwoordde met een misdadige stoutmoedigheit, dat de wil en de werking van Jesus Christus waren van een Godmensch, en al wat men deedt om hem daar van af te trekken, men kon hem nooit doen belyden, dat 'er in den Heere Jesus Christus twee willen en twee werkingen gevonden wierden; ja hy volhardde hardnekkig te zeggen, dat, al deedt men hem sterven, hy nimmer van dat gevoelen zou afstappen, waarom men hem in den ban deedt, en in zyn plaats stelde Theophanes, een Siciliaan, begaaft met een zuiver gelove en een onbesprokene deugdt. Eenigen tydt daar na sloot men hem om zyne hardnekkigheit in een klooster. *Acta conc.* VI. *Anastas. in vit. Pontif. Baronius A. C.* 677. 68.

MACARIUS de II, patriarch van Antiochië, was in de XII eeuwe in achting, uit Armenië geboortig, en de zaken, die men van zyn leven heeft, zyn geloofwaardig. Hy wierdt tot dezen eertrap door een anderen patriarch, van den zelven naam, verheven, die hem in 't bestier der kerke volgde. Men zegt, dat hy, de waarneming daar van toevertrouwt hebbende aan Eleutherus, een man, begaaft met een volmaakte bekwaamheit en deugdt, zich naar Palestina begaf, alwaar hy, willende de ongelovigen in de kennisse der waarheit en des Christelyken Godsdiensts onderwyzen, zeer kwalyk gehandelt wierdt, en in de gevangenisse gesmeten, waar uit hy eenigen tydt daar na verlost zynde, zich in een klooster van S. Bavo, in Vlaanderen, begaf, daar hy in 't jaar 1011 overleedt. Een geestelyke, die hem gezien en gekend hadt, schreef eenigen tydt na zyne doodt al wat hy bedreven hadt, gelyk Surius aanhaalt onder den 20 April. Baronius spreekt ook van hem in zyne Jaarboeken.

MACARIUS, de eerste van dien naam, Griekseh patriarch van Constantinopel, volgde den rang van Philotheus in 't jaar 1375, ter zelver tydt als Jakob de Vivis, waar van elders gesproken wordt, dezen eernaam onder de Latynen voerde. Men zegt, dat hy 2 jaren, 7 maanden en 6 dagen den stoel bezeten heeft. *Onuphrius in Chron. Spondan. in An.* 1375. *N.* 2.

MACARIUS de II wierdt op den stoel van Constantinopel geplaatst, na dat men den beruchten Jeremias den II, van wien op zyn plaats gesproken is, daar af gestoten hadt. Dit was omtrent den jare 1573, onder het pausschap van Gregorius, den XIII. Macarius bestierde niet lang als herder deze kudde, maar liet de zelve over aan eenen Mattheus. Eenige schryvers verzekeren, dat hy van zyne bediening afgezet is, maar andere stellen, dat hy de zelve niet dan door zyne doodt verlaten heeft. *Genebrard. in Chron. Spondan. in Annal.*

MACARIUS, de eerste van dien naam, bisschop van Jeruzalem, volgde in 't jaar 312 op *Hermon*, dien anderen *Thermon* noemden. Theodoretus geeft hem uitnemende loftuitingen. In 't jaar 318 stelde hy zich tegen de kettery van Arius, en men ziet ook in den brief, dien deze aartsketter aan Eusebius van Nikomedië schryft, en die door St. Epiphanius en Theodoretus is overgezet, schoon hy van verscheide kerkvoogden, die zyne nieuwe leer volgden, gewag maakt, hy echter Macarius van Jeruzalem en Philogenes van Antiochië uitsluit. Hy bevondt zich ook in de algemene kerkvergadering van Niceen in den jare 325, en was een van de eersten onder een groot getal, die het gelove verdedigden. Keizer Konstantyn droeg hem de zorg op van de kerk, toegewyd aan St. Basilius, die hy te Jeruzalem liet bouwen, en schreef hem ten dien opzichte een groten brief. Macarius stierf in 't jaar 331, na dat hy 19 jaren de kerk van Jeruzalem bedient hadt. *Baronius Annal. martyr. Theodor. l.* I. *c.* 5. *&c. S. Epiphan. Hær.* 69.

MACARIUS de II wierdt op den stoel der kerke van Jeruzalem geplaatst na *Petrus* in 't jaar 546. Men hieldt hem verdacht, dat hy de leer van Origenes volgde, en dit gevoelen hadt zo veel ingang in de gemoederen der priesteren, dat zy hem van den stoel bonsten, schoon men in waarheit meer reden heeft om hem daar van vry te spreken, vermits hy door Johannes Mosch, en in in 't leven van S. Gregorius, bisschop van Agrigente, de welke hem tot diaken hadt verheven, zeer krachtig verdedigt wordt. Ook verzekert Evagrius, dat hem zulks onrechtvaardig door deze lasteraren wordt angewreven; dat hy zelf de dwalingen van Origenes gedoemt, weder herstelt in zyne kerk, en daar nog vier jaren gezeten heeft. *Joh. Mosch Prat. Spir. c.* 96. *Surius ad* 23 *Novemb. Nicephor. l.* XXVII. *c.* 26. *Evagrius l.* IV.

MACARIUS, bygenaamt de Jonge, van Alexandrië, was priester, en leefde zeer eenzaam in den tydt van den ouden Macarius, dat is in de V eeuwe. Men zegt, dat hy omtrent 5000 heremyten onder zyn geleide hadt. De heiligheit van zyn leven, vervolgt door de Arianen, maakte hem door een groot getal van mirakelen zeer berucht in de kerk. Hy is 't, aan wien de regelen der monniken worden toegeschreven, gelyk hier boven gezegt is, schoon dat Miræus en eenige anderen van een gansch tegenstrydig gevoelen zyn. *Palladius in Hist. Laus. Ruffin. in Hist. Baronius & Bollandus ad* 2 *Jan. Pierre Rovier Hist. Reom. Monast.*

MACARIUS de Eenzame, aan wien Ruffinus zyne verdediging, van Origenes in 't licht gegeven, opdraagt. St. Hieronymus heeft daar ook gewag van gemaakt in zyn twede verweerschrift tegen den zelven Ruffinus, en Gennadius verzekert, dat hy te Rome een werk schreef tegen de wiskunstenaren.

MACARIUS, aartsbisschop van Ancyre, een schryver van de XV eeuwe, heeft een werk uitgegeven tegen de Latynen, op het einde van het welke hy ook Barlaam, Ancyndinus en hunne secten bestrydt. *Du Pin Bibl. des aut. Eccl.* XV *siecle.*

Palladius spreekt nog van twee andere *Macariussen*, een, dien men vondt in 't jaar 391 in de woestyne van Scythië, daar hy omtrent 28 jaren kluizenaar geleeft heeft; en de reden, dat hy zich deze afzondering onderwierp, was om de straf van een manslag, dien hy by ongeluk begaan hadt, te ontvlieden, en de andere MACARIUS was bestierder van het gasthuis te Alexandrië. Deze leefde 100 jaren.

Nog zyn 'er twee *Macariussen* geweest te Tabene: de eene was kloosteroverste in 't jaar 349, en de andere was de broeder van Theodorus. *Du Pin Bibl. des anciens* IV *siecle.*

MACARIUS (JOHANNES) was van Grevelingen in Vlaanderen, en stierf in den jare 1604. Hy hadt Paulus Leopardus tot zynen onderwyzer; hieldt zich 20 jaren te Rome op in het doorzoeken en bespiegelen van des zelfs oudheden en boekzalen; gaf een onderzoek uit over de Basilidische stenen, die den naam voerden van *Abraxas*, en nog een ander werkje over de oude schilderyen en heilige graveerselen. *Sweertius p.* 445. *Hallervord in B. C. p.* 187.

MACARIUS, MACRES, een monnik van den berg Ahos, bekend in de XV eeuwe. Hy wierdt door keizer Johannes Paleologus met Marcus Jagrus naar Italië aan paus Martinus den V gezonden, alwaar hy stierf den 7 January des jaars 1431. Hy heeft eene verhandeling over de omdraging van den H. Geest tegen de Latynen uitgegeven. *Du Pin Bibl. des aut. Eccl.* XV *siecle.*

MACARIUS MAGNES, een schryver, vermeld als geleeft hebbende in de II eeuwe; maar 't kan niet anders zyn, of het moet de IV eeuw geweest zyn. Nicephorus, patriarch van Constantinopel, en de verdedigers der beelden, zouden een werk in schrift van dezen Magnes ontdekt hebben, waar in hy geordend bisschop genaamt wordt, en ook afgebeeld staat als bisschop. Hy dragt dit zyn werk op aan Theosthenes, strekkende tot overtuiging van de Heidenen en de Aristotelische wysgeren, die wel een eenig Godt erkennen, volstrekt heerscher, maar die zo veel als 't hoofdt is van andere godheden, en die den Christelyken Godsdienst bestreden hadden. De plaatsen, aangehaalt door de beeldeverbrekers, raken inzonderheit den afgodendienst der Heidenen, en onderstellen vast, dat de Christenen niet de minste eer aan de beelden of gelykenissen bewyzen. Hy wil niet, dat men engelen maakt; keurt goed het beeldt van de vrouw, die onze Zaligmaker van den bloedgang verloste, en zegt, dat de Eucharistie geen betekenis, maar zekerlyk het ligchaam van Jesus Christus zelf is. Ook heeft men in zyn werk vele dwalingen der Arianen ontdekt, als mede die van de Manicheën en Origenes. De Venetianen geven voor een handschrift van dit werk te hebben, en men vindt 'er nog eenige brokken van in de boekzaal des konings van Vrankryk. In die van den kardinaal Ottoboni vindt men ook eenige stukken van een werk over het boek *Genesis*, 't welk den naam van den zelven schryver draagt: maar 't schynt evenwel, dat Macarius Magnes of later moet geleeft hebben, of dat deze redenvoeringen over *Genesis* van hem niet zyn. *M. du Pin Biblioth. Eccles. de* IV *siecle.*

MACARIUS, gezegt *Mutio*, schryver van een werk, *Victoria Crucis, seu Triumphus Christi* genaamt, leefde in de XV eeuwe. Men vindt onder de brieven van *Angelus Politianus* een brief, dien Macarius hem geschreven heeft. *Simler. in Epit. Bibl. Gesner.*

St. MACARIUS was de eerste abt in het klooster van St. Jakob te Wurtsburg in 't jaar 1140, waar in hy uit het Emmerens-klooster te Regensburg beroepen wierdt. Hy was een Schotsman van geboorte, en hadt zich als een pellegrim naar Duitschlandt begeven, alwaar hy om zynen onstrafbaren wandel en vele wonderdaden tot abt van Wurtsburg door den bisschop Embrich verkoren wierdt. Men zegt van hem, dat hy op een gastmaal door zyn gebedt den wyn in water heeft veranderd, om dat men hem geen water voorgezet hadt, en hy geen wyn drinken kon. Dit beschryft Trithemius in zyne Chronyk van 't klooster van St. Jakob, waar in zelf een getuigbrief van den bisschop Embrich te vinden is, daar dit wonderwerk in staat. Zo heeft hy ook den val van den toren zynes kloosters, als hy te Rome zynde aan des pauzen tafel zat, voorzegt, gelyk men naderhandt bevondt dat op dien zelven tydt geschied was. Verder heeft hy een stervend man door 't besprengen van eenig gewyd water van stonde aan genezen. Eindelyk, men vertelt, dat de abt Johannes in 't jaar 1263 op het graf van dezen Macarius, 't welk in het klooster van St. Jakob is, aanstonts van een gevaarlyke krankheit zou verlost geworden zyn. enz. *Trithemius c.* 50.

MA-

MACARMEDA, eene kleine stadt van Barbarye, in Afrika, gelegen in 't landschap Fez, ten Noord-Oosten van de stadt van dien name. Eenige wereldbeschryvers nemen de zelve voor het oude *Herpis*, of *Erpis*, een klein stedeke van Mauritania Tingitana; maar anderen noemen deze stadt het oude *Mernisa*, een steedtje van 't koninkryk Fez, gelegen op de grenzen van de landschappen van Gareta en Chaus. *Maty Diction.*

MACARONICA, een naam, dien men aan boertige Latynsche dichters geeft, de welke veeltyds eenige andere talen onder hunne vaarzen lappen. De *Macaroneus*, of *Macaronische poëzy*, heeft den naam naar de *Macarons* van Italië, 't welk stukjes banket zyn, of, zo men 't hier noemt, *Makronnen*, gemaakt van gebuilt meel, eieren, zuiker, enz. 't Is om zo te zeggen een poespas van verscheide dingen, zamengestelt op en vryen en boerschen trant. Daar komt wat Latyn, Italiaansch, Fransch en dorptaal door malkander in, maar alles is echter verlelt met een natuurlyke eigenschap van aangename ontmoetingen, en op eene bevallige en vermakelyke wyze. Men zegt, dat Theophilus Folengius, die omtrent den jare 1520 bekend was, de autheur van dit soort van poëzy geweest is. In de zamenspraak tusschen St. Angelus en Mascurat, gemaakt door Naude, over 't oordeel van de uitgegeven stukken tegen den kardinaal Mazarin, zegt Mascurat, indien Folengius de uitvinder van dit soort van poëzy niet geweest is, dat hy dan ten minste de eerste is geweest, die het voortgezet heeft, en dat de *Macaronica van Rimini*, uitgegeven in 't jaar 1526 in zes boeken door Guarino Capella tegen Kaber, koning van Gog-Magoch, niet moet gehouden worden voor het eerste werk van dat soort, nademaal de Macaronica van Folengius al in 't jaar 1520 onder den naam van *Merlin Coccaje* uitgekomen is. Hoe 't ook zy, 't is immers zeker, dat de *Macaronica* van Folengius het meest geacht geweest zyn om der zelver styl, uitvindingen, en aardige verdichtselen, die in de historie van Baldus, 't welk de heldt is, daar dit dichtwerk op staat, gevonden worden; of het zy om de kunstige mengeling van het aangename en het nutte. Men zegt, dat Rabelais een gedeelte van dit werk heeft willen navolgen, en dat hy de beste bloempjes hier uit geplukt heeft, om zyn *Pantagruel* op te sieren; maar zo hy dat voornemen gehad heeft, heeft hy vruchteloos gewerkt: want het was hem onmogelyk in de Fransche tale de aardigheden van de Makaronische poëzy te mengen. *Gab. Naudé jugement de pieces contre le Card. Mazarin. Tomasini Elog. Tom.* II.

MACARSKA, eene kleine stadt, met eene grote haven, is gelegen aan de golf van Venetië, in Dalmatië, tegen over de Ooster punt van het eilant Brazza, tusschen de stadt Spalato en Narenta. *Maty Diction.*

MACASSAR, eene aanzienlyke stadt op Celebes, een der Moluksche eilanden, in de Indische zee gelegen, hebbende eene haven, aan den zeekant zeer versterkt, alwaar de kooplieden noch van 't inkomen, noch uitgaan hunner koopwaren eenige rechten behoeven te betalen. Eertyds was deze stadt niet dan slechts eene verzameling van eenige hutten. De steen wordt 'er genoeg gevonden; maar de inwoonders wisten daar 't gebruik niet van. Men vindt daar drie mosqueën, of tempels, enkel van palmboom-hout gemaakt. De Portugezen waren eertyds overeengekomen met een der koningen om aldaar eene sterkte te bouwen, en daar door allen koophandel meester te worden. Deze sterkte was vyfhoekig; maar de Hollanders maakten door de verovering der zelve, en 't verdryven van de Portugezen, zich volkomen meester van den ganschen handel. Zy noodzaakten den koning van Macassar zyne stadt te versterken, en in de zelve huizen te bouwen, verschaffende hem daar toe de middelen en de manier om die te behandelen. De koning van het eilandt is een Mahomethaan, gelyk ook de meeste zyner onderzaten, en zy houden zich zo vast aan den Alkoran, dat zy zelfs weigeren palmboom-wyn te drinken, die daar zo uitnemende is, dat zy voor onze wynen niet behoeft te wyken. De Jesuiten hebben vruchteloos getracht deze afgodendienaars tot het Christendom te brengen. De Hollanders, die daar nu een volstrekt gebiedt hebben, dulden 'er verscheide soorten van Godsdiensten. Men ziet rondom deze stadt en door 't gansche eilandt eene menigte van kokusbomen en Indiaansche vygen. De kokusboom verheft zich zeer hoog, en draagt op zyn top eene menigte bladen, gelyk de palmboom. Des zelfs vruchten zyn overdekt met een groene schors, die, ryp geworden zynde, een soort van hennip van zich geeft naar buiten, maar van binnen zich zeer verhardt, besluitende een witte pit, waar in zich een melkachtig vocht onthoudt, 't geen zeer verfrisschend en gezond is. De Indiaansche vygeboom heeft lange bladen, waar uit een bloem, ter grootte van een vuist, te voorschyn komt, de welke daar na een tros van omtrent honderd vygen voortbrengt. Men plukt deze tros af voor dat zy ryp wordt; men laat ze drogen in de zonne, en dan eet men de zelve. Men vindt trossen van zulke grootte, dat twee menschen daar hun genoegen van kunnen hebben. Deze vygen hebben een smaak als bonen. *Thevenot. Linschoten. Valentyn.* enz.

MACAZAR, of MACASSAR, een groot eilandt in Asië, omringt van de Indische zee, tusschen Borneo, Gilolo en Mindanao. Dit eilandt wordt ook *Celebes* genaamt, en verstrekt voor een der Moluksche eilanden. 't Is zamengevoegt uit zeer veel kleine eilandtjes, zo na aan malkander, dat het maar voor een wordt aangezien. Het zelve heeft 100 mylen in de breedte, en 200 in de lengte; bevat in zich zes koninkryken, waar van Macazar het voornaamste is, pralende ten Zuiden van het eilandt met eene stadt, die den zelven naam en een schone haven heeft. De lucht is 'er zeer gezond; men vindt daar alle gemakken tot de nooddruft des levens, als ryst, vruchten, vee en visschen, verschaffende daarenboven goudt, yvoor, sandelhout en katoen. De Hollanders hebben den koning daar cynsbaar gemaakt. De andere koninkryken van dat landt zyn: *Cion*, *Sanguin*, *Cautipana*, *Getigan*, en *Supara*. Benevens Macazar is *Bantachaia* de voornaamste stadt. Men zag in 't jaar 1688 eene historische beschryving van dat landt te Parys gedrukt: ook kan men de zelve in vele Nederduitsche schryvers vinden.

MACBANNAL, of MACHABANAI, was een veldheer in het heir van den koning David, uit den stamme van Gad. I *Chron.* XII, 13.

MACBENA, of MACHABENA, zoon van Sceva, en vader van Guibha, uit het stamhuis van Juda. I *Chron.* II, 49.

MACCHABET, of MAKBED, koning van Schotlandt, was de zoon van een bestierder van 't landschap Angus en van Doace, dochter van Malcolmus den II. Hy overweldigde die heerschappy na Donaldus, of Dunkan, en behieldt de zelve 17 jaren, van 't jaar 1040 tot 1057. *Buchan. Historia Scot.*

MACCHIA, een Italiaansch hertogdom in 't ryk van Napels, waar dit gedeelte den naam voert van *Capitanata. Leander Alberti Descript. Ital.*

MACCIUS (SEBASTIAN) was in 't begin van de XVII eeuwe om zyne geleerdheit in grote achting; wierdt te Urbania, in 't hertogdom van Urbino, geboren; was in de rechten en andere wetenschappen zeer ervaren; schreef met een genoegzame begaafdheit in dicht en ondicht; gaf in 't jaar 1613 ter drukperse een werk, genaamt: *Historia scribenda*, en: *De bello Asdrubalis*, daar na: *Historia Liviana*: vervolgens het leven van *Jesus Christus* in dichtmaat. Hy stierf in zyn 57 jaar. Zyne twee voorste vingeren hadden door het menigvuldig schryven en 't drukken der penne twee diepe sleuven gekregen. Hy verloor een zoon van 18 jaren, de welke reets Doctor was; daarenboven hadt hy twee dochters, waar van de eene geestelyk was, de welke om eenige Latynsche brieven, die zy geschreven heeft, door vele schryvers geroemt wordt. *Janus Nicius Erythraus Pinac.* I. *Imag. Illustr. c.* 152. *Vossius de arte Hist. Bayle Dict. Crit.*

MACCLESFIELD, of MAXFIELD, eene grote en schone stadt in 't Engelsche graafschap Chester, aan de rivier Bollin. Ze is de hoofdstadt van die landstreek, en heeft een schone kapel in de parochie van Presburg, by 't welke ook een collegie is. De bewoners van deze stadt dryven een groten koophandel met knopen. Zy legt 124 Engelsche mylen van Londen. *Beeverell.*

MACCLESFIELD, (GRAVEN VAN) in Engelandt. De eerste graaf van dien name is geweest *Karel Gerard*, eerst *Lord Brandon* genaamt, en op den 23 July des jaars 1679 met dezen eernaam begiftigt. Hy stierf den 7 January des jaars 1694, en liet den zelven aan zynen oudsten zone *Karel* na. Deze hieldt het met den hertog van Monmouth, en moest derhalven eerst naar Hollandt en vervolgens naar Duitschlandt vluchten. Doch wanneer de grote omwenteling met Jacobus den II voorviel, bevondt hy zich onder de benden van den prinsse van Oranje, en hielp hem op den troon zetten. Maar vermits zyne gemalin Anna Mason zo wel in zyn afwezen als op zyne te rug komst zich volgens haren plicht niet gedragen hadt, wierdt in Maart des jaars 1697, door uitspraak van 't Parlement, deze echte bandt gebroken. Hy stierf den 4 November 1701, zonder kinderen, en hadt tot zynen navolger *Fitton*, zynen broeder, die hem in December des volgenden jaars ook in 't graf volgde, en vermits deze mede ontbloot was van mannelyke erven, is deze graaflyke tytel weder vernietigt. *Heylins help to English Historie p.* 388. *The Compleat Hist. of England Vol.* III.

MACCLESFIELD, of MARLESFIELD, (WILLEM VAN) geboren uit een goed geslacht van Kantelberg, in Engelandt, tradt te Parys in de Dominikaner orde, en wierdt daar *Baccalaureus Theologiæ*, ging daar na weder over naar Engelandt, alwaar hy den eernaam van Doctor aangenomen hebbende de wysbegeerte en Godgeleerdheit met veel roem geleeraart heeft. Vervolgens wierdt hy en om zyne geleerdheit, en om zyne andere verdiensten van paus Benedictus den XI in het jaar 1303 in December tot kardinaal priester, onder den tytel van S. Sabina, verheven: maar is niet lang daar na binnen Oxford overleden, van waar zyn ligchaam naar Londen vervoert zynde, by de Dominikaners aldaar is begraven. Hy heeft vele geschriften nagelaten, als: *Problemata*; *Conclusiones ordinariæ*; *Orationes ad Clerum*; *Philosophica Paradoxa*; *Liber asceticus de virtutibus*; enz. *Chron. ord. Prædicat. Panvin. Oldoin.* enz.

MACEDO, (ANTONIUS) broeder van Franciscus, hier na volgende, was geboren in 't jaar 1612 te Coïmbrië. Hy wierdt Jesuit in 't jaar 1626, leeraarde de letter- en zedekunde, en ging in Afrika om daar als Predikmonnik te zyn, en eindelyk wierdt hy van Johannes den IV, koning van Portugal, verkoren om den afgezant, dien hy aan de koninginne Christina van Zweden zondt, te begeleiden. Hy behaagde deze vorstinne dier maten, dat zy hem heimelyk ontdekte het voornemen, 't geen zy hadt om van Godsdienst te veranderen. Zy zondt hem met brieven aan den overste der Jesuiten te Rome, waar in zy verzocht, dat men haar twee geleerde geestelyken van zyne orde wilde toezenden, die in Italië geboren waren, doch onder

der een ander kleedt, op dat zy des te gemakkelyker over de ſtoffe van den Godsdienſt met hen zou kunnen ſpreken. Men gaf haar 't geen zy verzocht, en Franciſcus Molinos, Godgeleerde van Turin, en Paulus Caſatus, de welke de wiskunſt te Rome leeraarde, wierden haar toegezonden: maar Antonius Macedo ging niet mede naar Zweden, bleef te Rome in de hoedanigheit van Apoſtoliſche penitentiaris van de Vatikaanſche kerke, van het jaar 1651 tot aan 't jaar 1671; van waar hy zich naar Liſſebon begaf, daar hy, in verſcheide bedieningen gebruikt wordende, eenige werken in 't licht bragt, onder anderen: *Luſitania infulata & purpurata, ſeu Pontificibus & Cardinalibus illuſtrata*, te Parys by Cramoiſi 1673 in 4. *Vita P. Johannis de Almeida, Societatis Presbyteri in Braſilia; Theſes Rhethoricæ, varia eruditione refertæ; Elogia nonnulla & Deſcriptio coronationis ſereniſſimæ Chriſtinæ, Reginæ Sueciæ, Stokholm.* 1650. *Bayle Dict. Crit.*

MACEDO, (Franciscus) eene der vruchtbaarſte pennen van de XVII eeuwe, wierdt in 't jaar 1596 te Coïmbrië geboren, begaf zich in 't jaar 1610 in de maatſchappy der Jeſuiten; verhandelde een reeks van jaren de redenkunſt *(Rhetorica)*, een jaar de philoſophie, en eenigen tydt de tydrekenkunde; deedt ten vierde maal zyne kloostergeloſte in het jaar 1630. Hy verliet de Jeſuiten wederom, en ging tot de Kordeliers over, maar hieldt daarom niet op voor den roem van Ignatius Lojola te werken, als blykt uit het boek, 't welk hy te Venetië in 't licht gaf, onder het opſchrift van: *Concentus Euchologicus ſanctæ matris Eccleſiæ in Breviario, & St. Auguſtin. in libris, adjuncta Harmonia Exercitiorum St. Ignatii, Soc. Jeſu fundatoris, & operum S. Auguſtini, Eccleſiæ Doctoris*, waar in hy in 't brede vertoont, dat de redenvoeringen van 't *Breviarium* eene wonderlyke overeenkomſt hebben met de ſchriften van St. Auguſtinus, en te gelyk, dat deze ſchriften wederom eene gelykheit hebben met de geeſtelyke oeffeningen van Ignatius. Daar mede nog niet te vrede bewyſt hy, dat de zeden en 't leven dezer twee heiligen een grote overeenkomſt hebben. Hy omhelſde met veel drift het belang des hertogs van Bragance, op den troon van Portugal verheven; gaf vele boeken ter rechtvaardiging van des zelfs zake in 't licht, onder anderen: *De jure ſuccedendi in regnum Luſitaniæ*, te Parys 1644 in 4. en: *Propugnaculum Luſitano-Gallicum contra calumnias Hiſpano-Belgicas, in quo fermè omnia utriusque regni, tum domi, tum foris præclarè geſta continentur.* Te Parys 1647 in folio. Hy verſelde zelf de afgezanten van dien prinſſe in Vrankryk en Engelandt; wierdt te Rome tot eerampten bevordert: want men gaf hem de *Theologia Polemica* te onderwyzen, en ſtelde hem onder de voortplanters van 't geloof, daar na in 't genootſchap der wysheit, om de kerkelyke geſchiedeniſſen te leeraren, met het ampt van opziender der inquiſitie. Hy vertrok van Rome naar Padua in 't jaar 1670, om aldaar als hoogleeraar de Godgeleerdheit te onderwyzen; was van een driftigen aardt, en hadt menigmaal geſchillen. Men was verwondert, dat hy, zo veel geleerdheit bezittende, en zulk een goed geheugen hebbende, niet meer gevordert wierdt, en men hem niet het een of 't ander bisdom gaf. Hy verzuimde ook niet te klagen, dat men hem vergat. De boekzaalſchryvers der Jeſuiten maken gewag van de werken, die hy voor zyn overgang tot de Kordeliers uitgegeven heeft. Deze zyn: *Theſes Rhetoricæ*, die hy te Madrid verdedigt heeft; Lierzangen over de heiligmaking van *Franciſcus Xaverius*, en *St. Elizabeth*, koninginne van Portugal; nog eenige vaarzen over de doodt van *Franciſcus van Mendoza*; en vervolgens een kort begrip der tydrekenkunde van de grondlegginge des werelds tot aan 't jaar 1633. Nog eene verhandeling over de *dichtkunſt*, en het leven van *Louis Ataida*, onderkoning van Indië, beide in de Spaanſche tale. Hy leefde nog in den jare 1676. *Bayle Dict. Crit.*

MACEDONIE, een groot landſchap in Griekenlandt, eertyds een koninkryk, 't welk onder zich hadt Theſſalië, Epirus, zelfs Thracië. Men verdeelde het zelve gemeenlyk in vier delen, die dan wederom in 26 andere gedeelten, of landſchappen onderſcheiden wierden. De Egeeſche zee beſpoelde des zelfs grenzen ten Ooſten; ten Zuiden hadt men Theſſalië en Epirus; de Ioniſche en Adriatiſche zee ten Weſten, en ten Noorden het gebergte van Marinay, en de rivier Stromona, en voerde, volgens het zeggen van Titus Livius, weleer deze namen: *Podovië, Migdonië*, en *Æmonië*. Solinus gaf het den naam van *Edonië, Pierië*, en *Emathië*. De zelve verhaalt, dat dit landt voorheen door vyftig natiën bewoont wierdt. Zie hier de namen, die in de duiſterniſſe der oude wereld-kenniſſe hebben uitgeblonken. De *Taulantynen* woonden aan de oevers van de Adriatiſche zee, de *Elymioten, Oreſten, Daſſareten, Pièriers*, het verblyf der Muzen, het landt van *Migdonië, Baſilatië*, der *Edoniërs, Orbeliërs, Sinriken, Pelagoniërs, Lynceſten, Jores, Almopeën, Eſtreënen*, en de *Lordiërs*. Men zou 'er nog meer kunnen optellen, die men ſlechts om niet laſtig te vallen voorbygaat. Heden is Macedonië nog in vier delen verdeelt, als *Jamboli*, 't eigentlyke *Macedonië, Commenolitari*, en *Janna*. Des zelfs voornaamſte ſteden zyn: *Ocrida, Vodena, Albanopolis, Ceres, Salonichi, Emboli, Eriſſo, Caſſandria, Canovia, Veria, Chriſtopolis, Chitro, Croja, Durazzo, Scampi, Larizza*, enz. *Caranus*, afgedaalt van den ſtamme van Hercules, was in 't jaar na de ſcheppinge des werelds 3240 de eerſte koning van dit ryk.

Macedonië is ruim vyf honderd jaren door koningen beſtiert, en heeft zich het allerdoorluchtigſt vertoont onder de heerſchappy van Philippus en Alexander den Groten, zynen zone, en vervolgens van Alexander tot op Perſeus; wanneer de Romeinen onder Paulus Æmilius zich daar van meeſter maakten, en het als een wingeweſt aan hunne heerſchappy hechtten, 't welk 256 jaren na Alexanders doodt geſchiedde, na dat 41 koningen aldaar geregeert hadden. In 't jaar 1580 na Chriſtus geboorte hebben de Ottomannen het zelve onder hunne gehoorzaamheit gebragt. *Juſtin. lib.* VII. *Plin. lib.* IV. *Solin. cap.* 15. *Strabo. Tit. Livius. Vellejus Paterculus. Florus. Pauſanias. Quintus Curtius. Arianus.*

Tafel van de opvolging der Macedoniſche koningen.

Olympiaden;	Jaren.	Jaren des werelds.	Jaren voor Christus geboorte.	Namen der Koningen.	Jaren van hunne regering.
		3240	895.	*Caranus.*	28.
		3268	867.	*Coenus.*	12.
		3280	829.	*Thyrimas.*	38.

Vele Koningen, wier namen gedurende 53 jaren onbekend zyn.

X.	3	3371	738.	*Perdiccas* de I.	51.
XXIII.	2	3422	687.	*Argeus*, zoon van *Perdiccas*,	38.
XXXII.	4	3460	649.	*Philippus* de I, zoon van *Argeus*,	38.
XLII.	2	3490	611.	*Ærops*, of *Æropas*,	26.
XLVIII.	4	3524	585.	*Alcetas*,	29.
LVI.	1	3553	556.	*Amyntas*, broeder van *Alcetas*,	50.
LXVIII.	3	3603	506.	*Alexander* de I, zoon van *Amyntas*,	43.
LXXIX.	2	3646	463.	*Perdiccas* de II, zoon van *Alexander*,	42.
LXXXIX.	4	3688	421.	*Archelaus*, zoon van *Perdiccas*,	20.
XCIV.	4	3708	401.	*Oreſtes*, zoon van *Archelaus*,	2.
XCV.	2	3710	399.	*Æropas* de II.	6.

Euſebius ſtelt in des zelfs plaats eenen *Archelaus* en eenen *Amyntas*.

XCVI.	4	3716	393.	*Pauſanias.*	1.
XCVII.	1	3717	392.	*Amyntas* de II.	24.

Onder zyn gebiedt hadt *Argeus* 2 jaren het beſtier, na welken *Amyntas* weder herſtelt wierdt.

CIII.	1	3741	368.	*Alexander* de II.	1.
CIII.	2	3742	367.	*Ptolomeus.*	3.
CIV.	1	3745	364.	*Perdiccas* de III.	6.
CV.	3	3751	358.	*Philippus* de II.	22.
CXI.	1	3773	336.	*Alexander* de III, bygenaamt de Grote,	12.
CXIV.	1	3785	324.	*Arideus*, of *Philippus* de III,	7.
CXV.	4	3792	317.	*Caſſander.*	19.
CXX.	3	3821	298.	*Philippus* de IV, zoon van *Caſſander*,	1.
CXX.	4	3822	297.	*Alexander* en *Antipater*,	3.
CXXI.	3	3825	294.	*Demetrius Poliorcetes.*	6.
CXXIII.	1	3831	288.	*Pyrrhus.*	7 maanden.
CXXIII.	1	3831	288.	*Lyſimachus.*	6 jaren.
CXXIV.	3	3837	282.	*Arſinoë*, vrouw van *Lyſimachus*,	7 maanden.
CXXIV.	3	3837	282.	*Ptolomeus Ceraunus.*	2 jaren.
CXXV.	1	3839	280.	*Meleager.*	2 maanden.
CXXV.	1	3839	280.	*Soſthenes.*	2 jaren.
CXXV.	1	3841	278.	*Antigonus Gonatas.*	36.
CXXXIV.	3	3877	242.	*Demetrius*, zoon van *Antigonus*,	10.
CXXXVII.	1	3887	232.	*Antigonus Doſo.*	12.
CXL.	1	3899	220.	*Philippus* de IV, zoon van *Demetrius*,	24.
CL.	3	3923	178.	*Perſeus.*	10.

MACEDONIANEN waren ketters, die de dwalingen van Macedonius van Conſtantinopel volgden. Deze prelaat, zyne afzetting niet kunnende verkroppen, wilde zich, zegt men, wreken door eene nieuwe kettery. Hy leerde, dat de H. Geeſt niet gelyk was noch met den Vader, noch met den Zone, maar een ſchepſel op zich zelve, een van de bedienden Gods, verſchillende van de andere engelen alleen maar wegens zyne voortreffelykheit. De biſſchoppen, die ook niet wel te vrede waren, onderſchreven deze dwaling; de Arianen omhelſden de zelve gretiglyk, en zelf de Donatiſten van Afrika voegden zich daar by, de welke, naar 't gevoelen van St. Hieronymus, zich onderwierpen, en daar om Donatiſten genaamt wierden, om dat Donatus van Carthago eene verhandeling van den Heiligen Geeſt, volgens de lere der Arianen, uitgegeven hadt. De uiterlyke Godvruchtigheit der Macedonianen verleidde vele eenvoudigen: want zy gaven zich over aan een ſtreng leven, 't welk altydt zeer veel kwaad aan de kerk gedaan heeft, wanneer het zelve gepaard ging met een valſche lere. Een zekere *Marator*, die eertyds ſchatbewaarder, of theſaurier geweeſt was, hebbende grote rykdommen vergadert, ging ook afzonderlyk leven, gaf vele goederen aan armen en zieken, wierdt monnik, en onder Euſtachius dronk hy mede het vergift der lere

van

van de Macedonianen in. Dit verspeidde zich alom, en hy kreeg veel toeloop, om dat hy rykelyk zyne gaven uitdeelde, 't welk het allerkrachtigste lokaas is om zielen te trekken. Socrates zegt, dat dit soort van ketteren genaamt wierdt *Maratonianen*: ook noemde men de zelve *Pneumatomagen*, dat is zulke, die den H. Geest bestryden. Het gerucht van deze dwaling verspreidde zich in Egypten. De bisschop Serapion onderrechtte daar St. Athanasius van, die, in eene afgelegene plaats wonende, echter aanstonts de pen opvatte, om hen te bestryden. Daar na hebben zich verscheide kerkvergaderingen en keizers door hunne bedreigingen tegen deze kettery met kracht aangekant. *St. Athanas. l. de Spir. St. August. Hæref.* 52. *St. Epiphan. Socrates. Sozomen. l.* III & IV. *Ruffin. lib.* I. *Baronius in Annal.*

MACEDONIUS, bisschop van Antiochië, wierdt op den stoel van die kerke geplaatst in 't jaar 640 na *Anastasius* den III, die een ketter wierdt; en gelyk hy hem in 't bewindt volgde, deedt hy het ook in zyne dwalingen: derhalven wierdt hy door paus Martinus den I in den ban gedaan, 't welk in 't jaar 649 geschiedde; en sedert dien tydt weet men niet wat bisschoppen den stoel van Antiochië bekleed hebben tot aan *Macarius*, die daar in de zesde algemene kerkvergadering, gehouden in 't jaar 681, wierdt op gezet. *Martin.* I *Ep.* 6 & *seq. Baronius anno* 649. *n.* 64. *Genebrard. & Onufrius in Chron.*

MACEDONIUS de I, bisschop van Constantinopel, en ketter, van wien de *Macedonianen* hunnen oorsprong hebben, gelyk hier boven gezegt is. Hy was diaken, of priester der kerke binnen Constantinopel, en de Arianen maakten hem tot bisschop in het jaar 342, ter zelver tydt, als de rechtzinnigen daar eenen *Paulus* hadden op gezet, na de doodt van St. Alexander. Dit ontstak het vuur van twist zo hevig, dat men de wapenen aangreep, waar door velen sneuvelden. De keizer Constans verdreef Paulus, en ondersteunde de ketters, die voor zyne party waren. Deze zaken hadden verscheide gevolgen tot den tydt toe, dat Macedonius vreedzaam bezitter, na de doodt van Paulus, van den bisschoplyken stoel wierdt. Ondertusschen viel hy in ongunst van Constans, niet alleen om dat hy veel meer als een tyran dan als een bisschop handelde, maar ook om dat hy het ligchaam van den keizer Constantinus uit het graf der kerke van de Apostelen, daar 't lag, in dat van St. Acacius, martelaar, hadt laten overbrengen. Deze daadt veroorzaakte vele verwarringen: want zo haast als men wist, dat het ligchaam van Constantinus in de kerk van dezen martelaar was, liep het volk daar met een groot gedrang naar toe, pogende zulks te beletten. Dit gaf een grote wanorder, vermits die van Macedonius het poogden te volvoeren. Dus raakte men in de wapenen en handgemeen; velen verloren 't leven: want daar geschiedde zulk eene slagting, dat het bloedt ter kerke uit stroomde. Constans betuigde welk een groot ongenuchte hy in dit gebeurde hadt, en zocht het op Macedonius te wreken; maar deze, om zich te versterken, voegde zich by de zogenaamde halve Arianen, begon eene nieuwe gezindheit op te rechten door de verkondiging van eene nieuwe dwaling, uitbrakende verscheide lasteringen tegen de Godheit van den H. Geest. Ook hadt hy *Acacius* en *Eudoxus*, twee prelaten van de stadt, zeer gehoont, die, om zich te wreken, het zo wel beleiden, dat hy in het concilie, gehouden binnen Constantinopel in 't jaar 359, van den stoel verbannen wierdt, en *Eudoxus* daar op geplaatst. Deze hatelyke man, zulks niet kunnende verzwelgen, wreekte zich door 't verbreiden zyner nieuwe kettery tegen den H. Geest; en dit was de reden, dat de voorstanders van zyne stellingen met den naam van Macedonianen genoemt wierden. Hy stierf in veel ellende. *St. Hieron. in Chron. S. August. Hær.* 52. *Epiphan. Hær.* 74. *Socrates lib.* II. *Sozomenus lib.* III. *Ruffin. Baronius.*

MACEDONIUS de II, bisschop van Constantinopel, wierdt van den patriarch Gennadius, die men zegt zyn oom geweest te zyn, in den Christelyken Godsdienst onderwezen. Hy was priester, en de keizer Anastasius stelde hem in de plaats van *Euphemius*, dien men in ballingschap verzondt. Theodorus de Lezer zegt, dat Macedonius ook het *Henoticum* van *Zeno* getekent heeft; maar Cyrillus verzekert in 't leven van S. Sabas, dat hy rechtzinnig in de lere geweest is. Het is altydt zeker, dat de keizer niet al te wel met hem te vrede was, om dat hy de Chalcedonische kerkvergadering met veel drift verdedigde. Dit wikkelde hem in vele moeielykheden in. Men beschuldigde hem van vele misdaden, daar hy zich wederom van zuiverde. De keizer zondt iemandt om hem het leven te benemen: doch dit mislukte; maar eindelyk deedt hy hem by nacht opligten, en zondt hem in ballingschap, waar in hy stierf omtrent den jare 515. *Theodorus Lector lib.* II. *collect. Nicephorus lib.* XVI *Hist. cap.* 35. *Cedren. in Annal. l.* XV. *Theophanes. Anastasius.*

MACEDONIUS, schryver van den LI en LIII brief, de welke onder de brieven van *St. Augustinus* gevonden worden, en die hy aan dezen bisschop schreef. De eerste begint met deze woorden: *Miro modo afficior sapientiâ tuâ &c.* en de twede met deze: *Optatas admodum sanctitatis tuæ &c.* St. Augustinus antwoordde hem op 't geen hy hem in die twee brieven verzocht.

MACER, (ÆMILIUS) van Verona, een Latynsch dichter, bloeide in de CXCI Olympiade, en stierf in Asië, volgens het zeggen van St. Hieronymus. Hy schreef van de slangen, planten, en vogelen, waar in hy Nikander navolgde, volgens 't getuigenisse van Quintilianus en Manilius. Ovidius maakt gewag van deze werken *lib.* IV *Trist. Eleg.* X:

> *Sæpè suas volucres legit mihi grandior ævo,*
> *Quæque nocet serpens, quæ juvat herba, Macer.*

Macer zong ook in vaarzen den ondergang van Troja, en vervulde het geen Homerus hadt nagelaten, gelyk *Q. Calaber* in 't Grieksch verrecht hadt. Dit zegt Ovidius ook *de Ponto lib.* II, *Eleg.* X:

> *Tu canis æterno quidquid restabat Homero,*
> *Ne careant summa Troïca bella manu.*

Ook spreekt hy daar nog van *Amor. lib.* II. Men moet verdacht zyn, dat het dichtwerk van de planten, 't geen men nog heden onder den naam van Macer ziet, door hem niet gemaakt kan zyn, als geleeft hebbende onder de regering van Augustus, vermits men daar in Plinius aanhaalt, en doordien de zelve schryver geen kruidkenner noch dichter is geweest. *Vossius de Latin. Poët. cap.* 2. *de Hist. l.* I. *c.* 10. *de Græc. l.* I. *c.* 16. *Crinitus. Girald. Fabricius.*

MACERATA, eene stadt in Italië, in de Mark van Ancona. Zy wierdt gebouwt op de ruïnen van de oude stadt *Ælia*, of *Helvia Ricina* genaamt, door de Gotthen verdelgt. *Recanati*, gesticht door paus Paulus den III in 't jaar 1540 in den zelven tydt, heeft een naam, die beter schynt te getuigen, dat hy den zelven nam van 't woordt *Ricina*. Hoe het zy, Macerata is op een heuvel gelegen aan den vloedt Chiento. Het heeft een hogeschool en bisdom, met het welke dat van Tollentino vereenigt is, en onder het aartsbisdom van Fermo behoort. De legaat van den paus heeft aldaar zo wel zyne huisvesting, als in Ancona. Een zeker dichter maakt van het zelve gewag in zyne Reisbeschryving *lib.* III:

> *Ardua quæ saxo colitur Macerata vetusto.*

Men heeft nog ordonanntiën van eene kerkvergadering, binnen Macerata gehouden in 't jaar 1615.

MACERATA, een vlek van den Kerkelyken Staat, in Italië, in 't hertogdom van Urbino, tusschen de stadt van dien naam en St. Leo. Eenige wereldbeschryvers nemen het voor het oude *Pitinum Pisaurense*, eene kleine stadt van Umbrië; maar anderen stellen daar *Piëtra Molina* voor, een dorp in de zelve landsdouwe gelegen. *Maty Diction.*

MACERATA, een dorp in 't ryk van Napels, omtrent een myl van Capua, naar den kant van Napels. *Maty Diction.*

MACHABEEN is een naam, dien men aan de Asmoneesche prinssen geeft. Men gelooft, dat zy Machabeën genaamt worden, om dat men in hunne vaandelen zag de Hebreeusche letters: *Mem*, *Caph*, *Beth* en *Jod*, de welke *Machbai* uitmaken, en die de eerste van de vier Hebreeusche woorden vormen: *Mi camoche Belohim Adonai*, de welke betekenen: *Wie is U gelyk onder de goden, O Jehovah?* Maar zulks is niet zeker: want Judas en de kinderen van Matthathias hadden ieder een toenaam, en of die letteren op de vaandelen van Judas gestaan hebben is al zo onzeker, als dat men zeker weet, waarom zy Asmoneërs, of Asmoneën genoemt wierden. Jozephus en Eusebius geloven, dat Matthathias de zoon van Asmoneus was; maar het woordt Asmoneën, of Asmoneërs betekent in 't algemeen *de Groten*. Nu kan het wel wezen, dat deze naam aan dit geslacht is eigen geworden. *Machab.* I. en II. *Jozephus Joodsche Oorlogen en Oudheden.* enz. Deze Joodsche prinssen waren wakkere mannen, die het volk aanvoerden en bestierden omtrent 130 jaren. De eerste van deze helden was *Matthathias*, uit den huize Joaribs, 't welk dat van Aäron was. Hy was het, die te Modin in 't jaar van Rome 587 den gezant van Antiochus Epiphanes doodde. Hy hadt vyf zonen, waar van hem drie in 't bewindt gevolgt zyn, te weten: *Judas*, *Jonathan* en *Simon*. Vervolgens hebben na hen het priesterschap en oppergezag onder de Joden bedient *Johannes Hyrcanus*, *Aristobulus* de I, *Alexander*, *Hyrcanus*, *Aristobulus* de II, *Antigonus*, *Aristobulus* de III, den welken Herodes deedt sterven, gelyk elders gezegt is. Dit waren de prinssen, de welke den oorlog voerden tegen de allervermogendste vorsten, en met eene kleine schaar de Joodsche wetten herstelden, gelyk de propheet Daniël zegt kap. II, vs. 34: *En als zy zullen vallen, zullen zy met eene kleine hulpe geholpen worden.*

MACHABEEN, (BOEKEN DER) twee in getal, wordende van de Roomschgezinden kanonyk, maar van de Protestanten apokryph genaamt. Men weet niet recht wie de schryver van de zelve is. Wel is waar, dat eenigen verzekeren, dat *Johannes Hyrcanus* het eerste geschreven heeft, en *Jason van Cyrene* het twede; maar zulks is alleen op gissingen gegrondvest. Wat belangt het eerste, zulks kan zo zyn, om dat Hyrcanus ooggetuige is geweest van 't geen in 't eerste boek staat, en om dat hy zeer stil geleeft heeft, waarom Jozephus hem in zyn XIII boek, het 15 hoofdstuk van zyne Joodsche Oudheden zelfs een propheet noemt. Ten opzichte van Jason, men verzekert, dat hy wel de historie der Machabeën geschreven heeft; maar dat hy de schryver van dit boek niet geweest is blykt, om dat hy, die het zelve schreef, zich in het twede hoofdstuk dus laat horen: *Wy hebben de vyf boeken van Jason den Cyrener getracht in een kort begrip zamen te brengen.* Wat verder de geschiedenis der zeven broederen Machabeën betreft, zie hier een korte schets daar van. Antiochus, koning van Syrië, hebbende in 't jaar der scheppinge 3886, en 't 168 jaar voor de geboorte van Christus, Jeruzalem ingenomen, en zynde op de te rug reize naar Antiochië, wilde hy een wyzen gryzaardt, genaamt Eleazar, en zyne huisvrouwe Salome met hunne zeven zonen dwingen de wet van Mozes te verlaten. Maar Eleazar bleef standvastig by zyn Godsdienst, en onderging

ging de doodt met veel geduldt. De zeven Machabeën stelden zich kloekmoedig aan, in weêrwil van alle pynigingen, die hen wierden aangedaan: den oudsten leide men, na afgeteistert te wezen door eene menigte van zweepslagen, op een radt, waar onder des zelfs beulen vuur stookten. Deze edelmoedige Israëliet, verachtende alle wreedheden, moedigde in 't tegendeel zyne broederen tot standvastigheit aan. De krygsknechten van Antiochus bragten vervolgens den tweden te voorschyn, die mede een onverwinnelyken moedt deedt blyken: men haalde hem de huidt van 't hoofdt, en 't vleesch van 't ligchaam met yzere roskammen. De derde toonde zyne onverschrokkenheit niet minder; de beulen bonden hem met handen en voeten op een pynbank, gemaakt als een cirkel, om alle zyne leden te breken. Toen haalde men hem de huidt met yzere roskammen van 't lyf, en liet het verder op een radt leggen. De vierde hadt eene langzame marteldoodt: om dat hy Antiochus met eene eeuwige straffe dreigde, wierdt hem eerst de tong uitgesneden, en hy toen levendig verbrand. Den vyfden bondt men met ketenen op een werktuig, *Catapulta* genaamt: hier op sloeg men hem alle de beenderen en ribben aan stukken: verder rolde men hem op een radt van dit werktuig, vol yzere flitzen beslagen. De zesde wierdt in een ziedenden ketel gesmeten. De zevende en jongste van alle, verrukt door zynen yver en de vermaningen zyner moeder, badt de beulen, dat hy ongebonden voor den koning Antiochus gebragt mogt worden, als willende hem spreken. Deze wreedaards, verblyd, geloofden, dat hy zich hunnen vorst zou onderwerpen, maar in 't tegendeel, na dat hy de ongelukkige dwaling van den tyran beklaagt hadt, liep hy met vaardigheit naar het vuur, voor hem bereid, en wierp zich in 't midden der vlammen. De moeder van deze martelaren volgde hen in grootmoedigheit na, voldoende zelfs aan de opwekkingen, die zy hare zonen gegeven hadt, en stierf met de uiterste standvastigheit in 't vuur. *Jozephus over de marteldoodt der Machabeën.*

MACHACACA, of MACHICACA, en MACHASACO, een grote kaap of uitstek in de zee van Biskaje, ten Noorden de stadt Bilbao. *Maty Dict.*

MACHAON, een vermaard geneesheer, zoon van Esculaap, en broeder van Podalirius, die ook de geneeskunde oeffende. Beide waren zy ook grote jagers, gelyk Xenophon zegt in zyn boek over de jagt. Homerus maakt gewag van hen, en men ziet uit zyne gedichten, dat Machaon in de belegering van Troje stierf. Ovidius spreekt 'er van *lib.* I *de Ponto, ep.* 4. Deze Machaon vindt men dat van Eurypylus is omgebragt. *Q. Calaber l.* VI. *Homerus. le Clerc.*

MACHECOU, in 't Latyn *Machicolium*, eene kleine stadt in 't Fransche landschap Bretagne, onder het gebiedt van Nantes, aan de grenzen van Poitou, waar langs de vloedt Tenu vloeit, die benevens de vruchtbare weiden eene aangename gesteldheit aan de zelve verschaft. Zy is de voornaamste plaats van het kleine hertogdom Rets, en heeft een slot, dat weleer sterk was.

MACHERUS, of MACHARONTUS, een kasteel, zo wel door de kunst, als de natuur versterkt, in Judea, aan den oever van de Jordane, by de Dode zee, omtrent vyf of zes mylen van Jeruzalem gelegen. Op deze plaats was het, volgens het getuigenis van Jozephus, dat Johannes den Doper op het bevel van Herodes het hoofdt wierdt afgehouwen. Men zegt, dat aldaar eene plant van wynruit was, zo groot als een vygeboom, en dat de zelve daar geweest is sedert Herodes tot aan den Joodschen oorlog, maar dat de joden die afsneden toen zy het kasteel verovert hadden. 't Was ook omtrent dit kasteel, dat een zekere plant, *Baares* genaamt, groeide, waar van Jozephus zo vele wonderlyke dingen verhaalt. Zie *Jozephus Joodsche Oorlogen* VII, 24.

MACHIAN, een der Moluksche eilanden, in den Ooster Oceaan, gelegen aan de Westzyde van 't eilandt Gilolo, digt by den middellyn. Het heeft omtrent 10 of 12 mylen in de rondte, en is zeer volkryk. De Hollanders hebben daar hunne sterkten *Mauritius*, *Tafasso*, *Tabillola* en *Nabacao*, of *Nassaquia*. Zy halen van daar eene grote menigte nagelen. *Maty Diction.*

MACHIAVEL, (NIKOLAAS) geboren te Florence, was een man van een zeer groten geest en schone pen, verstondt weinig Latyn, maar komende in den dienst van een geleerd man, Marcellus Virgilius, die hem de beste bloemen der oude schryveren opdischte en uitleide, bediende hy zich daar van in zyne werken. Hy maakte een toneelspel naar den trant der oude Grieken, 't welk, volgens het getuigenis van Paulus Jovius en anderen, zo veel roem verkreeg, dat paus Leo de X het binnen Rome door de zelve spelers van Florence liet vertonen. Eerst wierdt hy geheim-, daar na geschiedschryver der republyk van Florence. Die van Medicis gaven hem deze laatste bediening met een goed inkomen, om daar door te verzoeten de moeielykheden, die hy in de twisten tusschen de Soderini en het huis van de Medicis geleden hadt. De loftuitingen, die hy aan Brutus en Cassius in zyne redenvoeringen en boeken gaf, maakten hem verdacht de voornaamste bestierder van een oproer, 't welk ontdekt wierdt, en waar in hy besloten hadt den kardinaal Juliaan van Medicis om hals te brengen, geweest te zyn. Hier op wierdt hy ter pyniging overgegeven; maar niets uit hem kunnende halen, wederom in vryheit gestelt. Doch na dien tydt leefde hy in veel ellende, beschimpende alles, en makende van geen Godsdienst eenig werk. Hebbende in het jaar 1530 een hulpmiddel uit voorzorge ingenomen, bragt hy zich zelf om hals. Eenigen zeggen, dat hy, gedwongen, de H. Bondzegelen nog gebruikte; maar anderen, dat hy zyne ziel onder vele godslasteringen uitbraakte. Hy heeft vele schriften nagelaten, maar het werk, daar men zich het meest tegen gekant heeft, is dat staatkundige, voerende ten opschrift: *De vorst*; en waarlyk, de staatregels van dezen schryver in het zelve zyn zeer gevaarlyk, en 't gemeen is overtuigt, dat Machiavels kunst van regeren eene volstrekte tyranny is. Dit heeft echter niet belet, dat het byna in alle talen van de Christen wereldt is overgebragt; maar ook hebben zich vele geleerden daar tegen verzet. Possevin, die 't niet gelezen hadt, was evenwel oorzaak, dat de Inquisitie het verdoemde. Machiavel gaf zeven boeken van de krygskunde uit, de welke hem in den geest des hertogs van Urbino voor een zeer oorlogskundig man, die gansche legers in slagorder kon stellen, deedt doorgaan. Echter hadt die vorst de voorzichtigheit van de zelve niet ten gebruik te maken. Men heeft in de jaren 1691 tot 1696 het meerder gedeelte van zyne werken op nieuw in de Fransche tale overgezet, gedrukt by Hend. des Bordes te Amsterdam, bestaande in 6 stukies in 12. *De Nieuwigheden van Belphegor*, een zeer doorslepen werk, wierdt door Le Fevre van Saumur in 't licht gegeven in 't jaar 1664. Men vindt in het vervolg van de *Menagiana* eene zeer aanmerkelyke zaak over de stukken, die Machiavel gebruikt heeft om het leven van Castruccio Castracani zamen te brengen. Dit leven is in de Fransche tale overgebragt door Guillet. Men wil, dat het ter kwader trouwe geschreven is, gelyk men ook zegt van het werk, genaamt *Historie van Florence.* Vele staalties van zyne ongodsdienstigheit worden 'er verhaalt. Zie hier een van de voornaamste. Wanneer men hem, op zyn krankbedt leggende, voorstelde, dat hy zich schikken moest om haast in 't paradys te verschynen, antwoordde hy, dat hy liever naar de helle wilde gezonden worden: want, zeide hy, ik zou in 't paradys niet vinden dan gemeen volkie, arme monniken, heremyten, en Apostelen, daar ik in de helle zal leven met pauzen, kardinalen, koningen en prinssen. Eenigen zeggen, dat hy als een begunstigt raadgever in dienst van Cesar Borgia geweest is; en misschien was hy om zynent wille in Vrankryk, toen hy met den kardinaal van Rohan te Nantes dien ommegang hadt, daar hy in zyn *Vorst*, in 't derde hoofdstuk, van spreekt. Die zeggen, dat hy dezen tytel aan dit boek gaf, ziende om het aan keizer Karel den V op te dragen, bedriegen zich; want hy schreef dit boek al eer de gemelde keizer zo veel glorie behaalde; en men ziet in het 31 hoofdstuk, dat Ferdinand, koning van Arragon, toen nog leefde, ja zelf keizer Maximiliaan, die stierf in 't jaar 1519, en dat toen Karel nog niet boven de 19 jaren oud was. Catharina van Medicis leest men dat een byzonder werk van dit boek maakte, en dat zy het hare kinderen in handen gaf en aanprees, ook verselt men zulks met vele honende uitdrukkingen tusschen deze koninginne en Machiavel. Weinig schryvers vindt men, die, als zy van hem spreken, zyne gedachtenis niet verdoemen: echter zyn 'er eenige, die hem verdedigen en verontschuldigen, aanmerkende hem als een schryver, die 't welzyn van 't gemeen behertigt heeft, en dat hy zyne staatstreken niet heeft voortgebragt dan om een afschrik tegen de tyrannen te baren, en 't volk tot handhaving van de vryheit aan te zetten: ten minste men zou kunnen bekennen uit zyne schriften, dat hy veel meer geneigdheit voor een volks-dan vorstelyke regering hadt. Een van zyne grootste tegenstrevers is geweest de vader *Lucchesini*, een Italiaansch Jesuit. Zie zyn *Saggio della sciocchezza du Nicolo Machiavelli*, gedrukt te Rome 1697. *Jovius in Elog. doct. c.* 77. *Vossius de arte Hist. c.* 10. *Tollius in Appendic. Bosius de Comp. prud. Bayle Dict. Crit.* enz.

MACHIOTA. Zie JOHANNES de III, patriarch van Alexandrië.

MACHLANDT is een gedeelte van opper-Oostenryk, 't welk naby Bohemen legt. Het bevat de steden *Freystadt*, *Mathauzen*, *Greynam*, enz. Het wierdt van den keizer in 't jaar 1186 aan hertog Leopold den VI van Oostenryk gegeven, na dat Frederik, laatste graaf van Berghauzen, het onder den tytel van grave van Machlandt bezeten, en hy zyne doodt in 't H. Landt gevonden hadt. *Spangenberg Adelsp. P.* I. *l.* X. *c.* 15. *Tromsd.*

MACHLYES, een oud volk in Afrika, naby de *Syrti Maggiori*, heden genoemt het droge Barbarye. Men zegt, dat zy van beide sexen waren. Aristoteles verhaalt, dat hun regter borst als die van een man, en de linker als die van eene vrouw was. *Plin. l.* VI. *c.* 2.

MACHMET-KIREY, in de XVI eeuwe chan der Crimsche Tartaren, was de laatste souvereine prins van dat volk onafhankelyk van den Turkschen keizer. Zyne twee broeders, tegen hem opstaande, en geen krachten genoeg hebbende om hun oogmerk te bereiken, zochten hulp by den koning van Polen, Steven Bathory. Machmet-Kirey, dezen vorst en zyn aanhang niet kunnende wederstaan, nam zyn toevlucht tot Amurath, Turksch keizer, van wien hy een bondgenoot en vriendt was. Amurath kreeg deze twee prinssen in zyne handen, en voerde hen naar Constantinopel. Maar hen niet al te naauw gade geslagen hebbende, ontvluchtten zy hem, en deden door hulp der Muskoviters en eenige Tartaren hunnen broeder een nieuwen oorlog aan, maar wierden wederom verdreven. Machmet-Kirey, vergramd tegen den Groten Heer, belegerde de stadt Kaffa, en drukte de zelve zo sterk, dat zy zich aanboodt over te geven, indien ze binnen twee dagen niet ontzet wierdt. Ondertusschen liet Amurath een Tartaar, genaamt *Aslan*, dien hy

lang

lang gevangen gehouden hadt, en dien men voor een natuurlyken broeder van Machmet-Kirey hieldt, in Tartarië als koning uitroepen, onder verbandt, dat hy en zyne navolgers altydt het Turksche ryk als trouwe leenmannen zou cynsbaar blyven. Aslan vertrok wel haast met 40 galeien, waar op de generaal Ochiali het bevel hadt, en ontzette Kaffa, won verder door geschenken en beloften de voornaamste Tartaren, die Machmet-Kirey met zyne zonen wel haast om hals bragten. Vervolgens deedt zich Aslan als Kan der Tartaren uitroepen, en onderwierp zich als een vazal aan het Turksche ryk. *Houteville Histoire de la Pologne.*

MACHYMLETH, eene oude stadt in 't graafschap Montgommery, in Engelandt, aan de rivier Devy, over welke zy een stene brug heeft. Deze stadt legt omtrent 139 Engelsche mylen van Londen.

MACO, een koninkryk van Afrika, in hoog-Ethiopië, aan den vloedt Zaire. De koning van dezen staat heeft nog tien diergelyke, de welke hem cynsbaar zyn. Men zegt, dat hy altydt in oorlog is met die van Mujaco onder den koning Gironbombe. *Is. Vossius Dissert. de font. Nili.*

MACOCO, het zelve, dat hier voor onder den naam van MACCO is voorgekomen, maar waar van Dappet in zyne *Beschryving van Afrika* dit berecht geeft. Het is een koninkryk van hoog-Ethiopië, in Afrika; de bewoners noemen zich *Monsoles*, of *Meticas*, en zyn menschen-eeters al zo wel als de Jagos. De koning van dat landt is zeer vermogend, en heeft tien koningen onder zyn gebiedt. Men zegt, dat dagelyksch in zyn paleis 200 menschen geslagt worden, 't zy schuldigen, of slaven, wier vleesch voor des konings tafel en die der andere hovelingen, als of het koeien, schapen of kalfsvleesch was, op allerhande wyze bereid wordt. Zulks geschiedt geenzins uit gebrek van ander vleesch: want zy hebben daar wild en tam vee in overvloedt, maar enkel uit eene wrede gewoonte en barbarische lekkerny. *Monsol* is de hoofdstadt van dit ryk. De Portugezen van Lovango zenden daar hunne *Pomberos*, dat zyn slaven, van wier beproefde trouwe zy zeer verzekert zyn, om daar slaven, yvoor, en koper, dat daar valt, te kopen. De koning van Macoco houdt een prachtig hof, echter zo trotsch nog niet als de koning van Congo, aan wien de Portugezen reets een gedeelte van de Europische gewoonten hebben geleert.

MACOMER, eertyds *Macopsissa*, was eene stadt in Sardinië, maar is tegenwoordig een dorp, leggende in 't Noorder gedeelte van dat eilandt, ten Oosten van Algiers. *Maty Diction.*

MACON, of MASCON, eene Fransche stadt in 't hertogdom van Burgundië, aan de Saone gelegen. Cesar spreekt van de zelve in zyn zevende boek van de *Fransche Oorlogen*, haar noemende *Matisco*. De kaarten van *Peutinger* en de Reizebeschryving van Æthicus spreken van haar, doch *Strabo* en *Ptolemaus* melden niets daar van. Men heeft over 500 jaren den naam van *Matisco*, of *Matiscona* verandert in dien van *Mastico*, waar van de naam *Mascon*, dien men in de Fransche tale als *Macon* uitspreekt, zynen oorspronk neemt. Deze stadt heeft oudtyds veel moeten uitstaan door de overstroming der barbaren, inzonderheit onder Attila. Ze is vervolgens wredelyk mishandelt door de religie-oorlogen van Vrankryk in de XVI eeuwe. De Gereformeerden namen in den jare 1560 daar een kerk in ten gebruik van hunnen Godsdienst, en vermenigvuldigden daar zodanig, dat zy deze stadt gemakkelyk t' eenemaal inkregen, tot dat de moordt van Vassy hen op hunne behoudenis deedt denken. 't Was in 't begin van May des jaars 1562, dat zy zonder bloedstorting of veel geweldt zich daar van meester maakten. Drie dagen daar na hoorde men, dat te Lion de beelden verbroken waren; dies was 't den predikanten en ouderlingen onmogelyk te beletten, dat zulks ook in Macon gedaan wierdt; en sedert is de oeffening van den Roomschen Godsdienst daar verboden. Tavanes trachtte verscheide malen deze stadt te hernemen, zonder daar in te kunnen slagen; maar eindelyk op den 19 Augusty van dat zelve jaar 1562 maakte hy door verstandhouding met eenige van binnen zich daar van meester, na dat zy drie maanden in de handen der Gereformeerden was geweest, die vele sterke aanvallen afgekeert, en alles, wat dappere mannen doen konden, gedaan hadden. Deze kloekmoedigheit, met den naam van hardnekkigheit gedoopt, was oorzaak, dat na der zelver verovering de straten stroomden van 't gestorte bloedt: kerken en huizen wierden geplundert, en allerlei wreedheden gepleegt. Deze stadt is sedert wederom herbouwt, leggende op een kleinen heuvel, gedrenkt wordende van de gemelde rivier de Saone, over welke eene schone brug legt, die aan de overzyde de voorstadt S. Laurens, pronkende met twee sterke torens, vasthecht. Het omleggende weilandt en de schone wyngaarden zyn zeer vermakelyk in 't naderen. Men vindt in de stadt verscheide kerken: de voornaamste is aan S. Pieter, vervolgens aan S. Bartholomeus, ook aan de martelaren Gervasius en Protasius toegewyd geweest; maar koning Childebert, die grote achting voor S. Vincent hadt, heiligde haar ter eere van dien heilige, en verrykte de zelve met zyne reliquiën. Men vindt ook in Macon het Kapittel van S. Pieter, waar in de kanunniken alle bewys van adeldom moeten tonen, de parochie van S. Steven, verscheide geestelyke huizen en kloosters, een collegie der Jesuiten, en een gerechtshof, balluage en bisschoppelyke setel, met 266 omgelegene parochiën, staande onder vier aartspriesters. Het landt *Masconnois* legt tusschen La Bresse, Dombes, het Bourbonnois, het Chalonois, Beaujolois en het Lionnois, heeft omtrent 12 mylen in de lengte, en negen in de breedte. Behalven Macon leggen daar vyf bemuurde steden in, als *Cluni*, daar de beruchte abdy van dien naam is; *Tornus*, met de abdy van 't bisdom van Chalon; *S. Gengoux Rojal*, *Mar,lly des Nonnains*, en *Bois S. Marie*. De Malconners hadden eene eige regering toen de Burgundiërs zulks hadden, en heden heeft het een luitenant des konings, mitsgaders een byzonderen stedehouder. Wel eer was het een graafschap, het welk door koning Lodewyk den Heiligen bezeten wierdt: doch naderhandt is het weder van de kroon afgescheiden, tot dat het eindelyk daar weder aan vereenigt is.

Om beter van dit gezegde opening te doen moet men weten; dat Macon sedert de X eeuwe zyne eigene graven heeft gehad. Men weet van *Alberik* den I, grave van Macon, van *Leotald* den I, van *Alberik* den II, die in 't jaar 943 leefde, en die by Escalona, zyne echtgenoot, teelde *Leotald* den II; die volgt, mitsgaders eenige andere kinderen, waar onder eenige beruchte schryvers geplaatst hebben *Humbert*, grave van Mauriënne, een tak van 't huis van Savoje, wordende in de papieren van Cluni met den grave Leotald den II, zynen broeder, vermeld. Deze laatste stierf in 't jaar 959, en liet na *Alberik* den III van dien name, graaf van Macon, die niet dan eene eenige dochter naliet, zo men wil getrouwt aan Ottho Willem, bygenaamt de Vremdeling, grave van Burgundië, die naliet *Renald* den I, die in 't jaar 1057 stierf, en by Alix van Normandië, zyne gemalinne, verwekte *Willem*, bygenaamt de Stoute, grave van Burgundië, Vienne en Macon. Hy stierf in 't jaar 1087, hebbende onder andere kinderen gehad by Geertruid van Limburg, die anderen van Macon noemen, *Steven*, en *Guido*, aartsbisschop van Vienne, en vervolgens paus, onder den naam van *Calixtus* den II. Steven, bygenaamt de Stoute, graaf van Burgundië, Vienne en Macon, trouwde met Anna van Zeringen, en stierf in 't jaar 1101. *Willem*, zyn zoon, wierdt vermoord in 't jaar 1126. Een andere *Willem*, graaf van Burgundië, Vienne, Macon en Auxonne, nam ten huwelyk Ponce, vrouw van Traves, by welke hy onder andere kinderen hadt *Girard*, grave van Macon. Deze trouwde met Guigonne van Salins, gezegt More, of Morette, dochter en erfgenaam van Gaucher, of Gautier, heere van Salins, by welke hy hadt *Willem*, die volgt; *Gaucher*, heere van Salins, en drie dochters, waar van de oudste, *Beatrix*, gemalin wierdt van Humbrecht den III, grave van Savoje. De schryver van 't leven van St. Anselmus, bisschop van Belley, de Kronyk van de Carthuizers, die van Hautecombe, Guichenon, en andere maken daar van gewag, waar om Champier, Paradin, Papirius Masson en anderen zich bedriegen. Wat 'er van zy, Willem de III, of IV, graaf van Macon en van Viënne, trouwde met Scholastica van Champagne, dochter van Henrik den I, bygenaamt de Ryke, grave van Champagne, en van Maria van Vrankryk, by welke hy hadt *Girard*, en *Henrik*, jong gestorven. Girard, de II van dien name, graaf van Macon, liet na *Willem*, zonder kinderen gestorven, en *Alix*, gravinne van Macon. Zy nam ten gemaal Johannes van Dreux, bygenaamt van Braine, jonger zoon van Robert den II, gezegt de Jonge, grave van Dreux, van Braine en Nevers, en van zyne twede gemalinne Jolanta van Couci. Deze graaf Johannes stierf zonder kinderen in 't jaar 1239, volgens Matthias Paris. 't Was met zyne toestemminge, dat zyne gemalin Alix in den jare 1238 aan koning Lodewyk den Heiligen het graafschap van Macon verkocht voor 10000 guldens gereed geldt, en een jaarlyksch inkomen van 1000 gelyke guldens. Dus wierdt dit graafschap met de kroon vereenigt. In den jare 1435 stondt koning Karel de VII aan Philips den III, gezegt de Goede, hertog van Burgundië, door het verbondt van Atrecht af 't geen door Lodewyk den XI, hoewel in weêrwil van zich zelve, bevestigt wierdt in dat van Peronne van den jare 1468. Vervolgens, na de doodt van Karel den Stouten, hertog van Burgundië, de zelve koning Lodewyk de IX, zeer voldaan zynde over de getrouwheit van de inwoners van Macon, betuigde door opene brieven van de maandt Maart des jaars 1476, dat dit graafschap niet van de kroon vervremt kon wezen. Hy herstelde te Macon de koninklyke balluage, die naar St. Gengoux was overgebragt. Keizer Karel de V hadt dit zelve graafschap verkregen door het verbondt van Madrid in den jare 1526; maar was in 't jaar 1529 door dat van Kameryk daar wederom van berooft: want men besloot daar, dat het graafschap van Macon aan Vrankryk zou ingeruimt worden, 't welk nog nader wierdt bepaalt door het verbondt van Crespi in 't jaar 1544. *Du Chesne Hist. de Bourg. & de Dreux. Guichenon Bibl. Seb. & Hist. De Sav. Du Pui Droits du Roi. Chopin l.* I. *du Dom. c. 6. §. 6. Pierre de S. Julien aux Antiq. de Bourg. Arien in Theatr. urb. Severt.Hist. Matisc. Robert. & Sammarth. Gall. Christ.*

Concilien van Macon.

Koning Gontran liet in den jare 581 een concilie te Macon byeenkomen, waar in Priscus van Lion voorzat, en men 29 kanons of kerkregelen maakte. S. Eusebius bestierde toen de kerk van Macon, en ondertekende dit concilie, en het twede, gehouden aldaar in den jare 585 door 't bevel van Gontran en Childebert. De zelve Priscus zat toen wederom, en was verselt van 42 andere kerkvoogden. Men maakte toen 20 kanons rakende de kerkelyke tucht. Gregorius van Tours spreekt van deze vergadering in het achtste boek van zyne Geschiedenisse, in de eerste, zevende, en twintigste hoofdstukken. Het derde concilie van Macon wierdt gehouden in 't jaar 624, of 627, ge-

gelyk anderen verzekeren. Men keurde daar den regel van S. Columbanus goed, bestreden door Agrestein, een monnik van Luxeuil. Rodolf, of Roeland van la Torrette, aartsbisschop van Lion, verzamelde te Macon een provinciaal concilie op vrydag na S. Pieter en Paulus in 't jaar 1285. De kardinaal François van Tournon, aartsbisschop van Lion, maakte op dit concilie synodale inzettingen, die hy in zyn bisdom liet afkondigen. Steven van Longui, bisschop van Macon, maakte in 't jaar 1498 zeer gewigtige synodale wetten, en Johannes van Lingendes, die de zelve kerk bestierde, gaf daar ook andere in den jare 1653 uit, die de nieuwsgierigen breder kunnen nazien in de laatste druk der Conciliën.

MACRA, eene baai in de Middelandsche zee, tusschen Lycië en Rhodus. Castaldus en eenige anderen met hem zeggen, dat het de *Sinus Glaucus* in Karië is. Niet verre daar van daan legt een stedeke van den zelven naam. *Baudrand.*

MACRAN, of MAKERAN, eene provincie van Persië, aan de Indische zee, en 't ryk van den Groten Mogol. Zy wordt ook *Getecke Maquerona* genoemt, en voor een gedeelte van 't oude Karamanië gehouden. Der zelver Oostelyk gedeelte heet *Kirman.* De vorst van dit gewest is cynsbaar aan het ryk van Persië. De hoofdstadt draagt den zelven naam van *Macran*, of *Makeran*, de andere steden worden *Titz*, *Kambele*, *Danci*, enz. genaamt. Guadel is een van hare havens, en legt aan de Indische zee. *Baudrand. Maty Dict.*

MACRE, of MACRA, een kleen steedtie in Natolië, aan den vloedt Macra, in het gebiedt van Menteseli, leggende tegen over het eilandt Rhodus. *Maty Dict.*

MACRES, oudtyds *Cinyphus* genaamt, eene rivier van Afrika. Zy neemt haren loop door Fezzen, een gewest van Biledulgerid, doorsnydt het koninkryk Tripoli, en ontlast zich in de Middelandsche zee, een weinig ten Oosten van de stadt Lebeda. *Maty Dict.*

MACRI, in 't Latyn *Macer*, een dorp of vlek in Romanië, gelegen aan de straat der Dardanellen, ten Zuiden van Rudisto. Deze plaats was eertyds eene stadt, *Macrontichos* genaamt, dat zo veel zegt als de *lange muur*, om dat zy naby den muur van de landengte gelegen was, de welke het byna-eilandt van Romanië met het overige van die provincie aan een voegt. *Maty Dict.*

MACRINUS (MARCUS OPILIUS SEVERUS) wierdt in den jare 217, na dat hy Carakalla hadt doen ombrengen, tot Roomsch keizer verheven. Hy was van een zeer lage geboorte, en 't geluk hadt hem by trappen ten troon doen steigeren. Hy deelde 't ryksbestier met zynen zone *Diadumenus*, die omtrent den ouderdom van 9 of 10 jaren hadt bereikt. Hy maakte zich om zyne wreedheit hatelyk by de soldaten; waarom zy, door wier hulpe hy ten troon verheven was, hem daar weder hebben af gestoten: want Macrinus wierdt den 7 Juny in 't jaar 218 na de geboorte van Christus op de grenzen van Pheniciё en Syriё door 't krygsvolk om 't leven gebragt, na dat hy 53 jaren geleeft, en 1 jaar, 2 maanden en 3 dagen geregeert hadt. *Herodianus. Capitolinus. Aurelius Victor. Lampridius.*

MACRINUS, of MACRIANUS, en MARCIANUS, (MARCUS FULVIUS) van hoofdman door den aanhang van Balista, stedevoogdt onder Valerianus, in Asiё tot keizer opgeworpen. Hy maakte zyne zonen *Q. Fulvius Macrinus*, en *C. Fulvius Quietus* deelgenoten zyner heerschappye; maar wanneer hy zich bereidde om in Italië te komen, wierdt zyn heir door Aureolus in Illyrië geslagen, en Macrinus sneuvelde met zynen oudsten zone in dien strydt in 't jaar 258. Quietus wierdt in 't vervolgen van Odenatus, de welke Balista vermoord hadt, door die van Emezen afgemaakt. Deze alle leefden op 't laatste der III eeuwe na Christus komste, ten tyde dat Gallienus keizer was. *Trebellius Pollio.*

MACRINUS, of *Salomon Macrin*, in de Fransche tale, ook bekend onder den naam van *Salmonius Macrinus*, was in grote achting onder de geleerden in de XVI eeuwe, en geboren te Loudun. Hy studeerde te Parys onder Jakob le Fevre d'Estaples, en hadt boven zyne kundigheit in de verhevenste wetenschappen een grote gemakkelykheit in 't maken van Latynsche lierdichten, waarom hy de *Horatius* van dien tydt genaamt wierdt. Men stelde onder zyn opzicht Claudius van Savoje, die naderhandt gouverneur van Provence, en graaf van Tende wierdt, nevens des zelfs broeder, Honorius, beide zonen van Renatus van Savoje, gestorven aan zyne wonden te Pavië in 't jaar 1525. Macrinus droeg zich in deze zyne bedieningen zeer wel, 't welk hem den toegang aan het hof verschafte, daar hy zich in de gunst wikkelde van den heere du Bellai, gunsteling van koning François den I. Nog meer beminde hem de kardinaal Johannes du Bellai, aan wien hy zyne *Lierzangen*, die nog in de wereldt zyn, opdroeg. Men acht 't beste stuk het geen hy op de kuische liefde van zyne *Gelonis*, (dus noemde hy zyne vrouw) gemaakt heeft. Hy heeft verscheide kinderen gehad. Zyn oudste zoon, *Karel Macrinus*, was geen minder dichter dan zyn vader, en overtrof hem zelfs verre in de kennisse der Griekseche tale. Deze wierdt leermeester van Catharina van Navarre, zuster van koning Henrik den Groten, en sneuvelde ongelukkig in den bekenden moordt van Parys op St. Bartholomeusdag in 't jaar 1572. Macrinus, de vader, stierf, als velen zeggen, te Loudun in 't jaar 1557. Anderen willen, dat hy, vrezende eene schandelyke doodt te zullen moeten ondergaan om den gereformeerden Godsdienst, dien hy beleedt, zich zelven vermoorde in een wynkuip. *Thuan. Hist. lib.* IX. *Sammarth. in Elog. Gall. lib.* I. *Paulus Jovius. Bayle Dict. Crit.*

MACRIS, dochter van Aristeus. Deze was de geen, die den kleinen Bacchus op haar schoot nam, na dat Mercurius hem uit het midden der vlamme getrokken hadt, en hem honing deedt nemen. Zy woonde eertyds in 't midden van 't eilandt Eubea; maar in ongunst van Juno geraakt zynde, om de tedere zorge, die zy voor dit kindt droeg, wierdt zy gedwongen dat landt te verlaten, en zich te verbergen in een ander eilandt der Pheaquen, alwaar zy oneindig vele weldaden aan de inwoonderen bewees. *Apollonius Argonaut. l.* IV. *vs.* 1131. *Bayle Dict. Crit.*

MACRIZI. Dus wierdt een gedeelte van de stadt Balbeek, in Syriё, genaamt, waar in geboren wierdt de beruchte geschiedschryver *Takieddin Almed*, meer bekend door zynen bynaam van *Macrizi*. Deze zag het licht in 't 769 jaar van de Hegire, en stierf in het jaar 840, of 845. Hy heeft inzonderheit gearbeid aan de geschiedenissen van Egypten, de welke hy onder verscheide opschriften in vele stukken heeft zamengestelt. Vervolgens schreef Macrizi de geschiedenis der gouverneurs onder de Kalifen van Egypten, zo wel van de Abassiden, als van de Fathemiten, die daar geheerscht hebben. Deze twee werken wierden gevolgt van de geschiedenisse der koningen of sultans *Kurdes*, dat is, van Saladin en zyne nazaten. Dit werk, vervat in vele stukken, wierdt door *Badreddin Alaini* vervolgt; maar deze schryver maakte zo vele fouten, dat het door eenen *Gemaleddin al Caheri*, als een andere Macrizi, verbetert moest worden. Nog heeft men eene geschiedenis, door Macrizi geschreven over den tempel van Mekka. De zelve schryver, of zyn neef, voerende den zelven naam, heeft nog twee werken gemaakt, bevattende eene landbeschryving van Egypten, en eene plaatsbeschryving van Kaïro. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MACRO (NEVIUS SERTORIUS) verkreeg eene grote achting onder de regering van den keizer Tiberius; was een van de voornaamste werktuigen, die den val van Sejanus bevorderden, en wierdt ook in des zelfs plaats als hoofdman van des keizers lyfwacht aangestelt. Hy overtrof Sejanus in listigheit, inzonderheit als hy zyne vyanden wilde verdelgen. Dit hebben Mamercus Scaurus en Lucius Arruntius ondervonden. De eerste, een man van eene doorluchtige geboorte, en een groot redenaar, maar slecht van leven, in den haat van Macro geraakt zynde, wierdt van hem opgeligt, onder voorgeven, dat hy in een treurspel, *Atreus* genaamt, eenige vaarzen, op het gedrag van Tiberius staande, gevoegt hadt; vervolgens beschuldigt van tovery en overspel; zo dat Mamercus, eene openbare halsstraf willende ontgaan, zich zelf doorstak, daar toe nog krachtiger aangezet door zyne gemalinne, die hem ook in de doodt gezelschap hieldt. Arruntius liet hy ook, onschuldig beticht over de misdaadt van gekwetste majesteit, ter doodt brengen. Macro weigerde na de doodt van Sejanus de eer, die hem de Raadt wilde aandoen; doch zulks geschiedde meer uit staatkunde dan uit nederigheit. Hy wikkelde zich in een hatelyken last van de rechtszaken te onderzoeken, en zat voor om de beschuldigers en getuigen aan te horen; en wanneer hy alle vereischte stukken byeen verzamelt hadt, zondt hy de zelve aan den Raadt, op dat de schuldigen gestraft wierden. Door dit middel maakte hy zich geacht by den Raadt, en men zag niet eens, of de keizer de doodstraffe wel ondertekent hadt. De genen, die Macro in den weg waren, moesten sneuvelen; want niemandt dorst zich tegen hem kanten. Ieder zag wel, dat Macro door zulk een gedrag geen groter belang hadt dan het leven van den vorst Tiberius. Dit wist hy ook, als vrezende voor een staats-wisseling: derhalven ziende de zwakheit en den ouderdom des keizers, poogde hy met al zyn vermogen zich in de gunst van zynen opvolger te dringen. Dus streelde hy Caligula, en om hem ten eenemaal te winnen gebruikte hy daar toe zyne huisvrouw Ennia, haar zelf radende de liefde van dezen jongen prins te beantwoorden. Dit kwam Tiberius ter ooren, die door zyn verwyt aan Macro dit gedrag poogde te stuiten; maar ziende, dat zulks vruchteloos was, gaf hy 't gevolg aan 't lot over. De arts Charicles, aan Macro doende verstaan, dat Tiberius geen twee dagen meer kon leven, haastte hy zich om alles te bereiden, wat tot welzyn van Caligula kon strekken. Hier op verspreidde zich een gerucht, dat de keizer dood was. Aanstonts deedt men Caligula te voorschyn komen om hem op den rykstroon te verheffen; maar omringt van eene grote menigte hovelingen, bezig met hem geluk te wenschen, komt de tyding, dat Tiberius van zyne flaauwte wederom bekomen was. Dit gaf eene grote ontsteltenis, en deedt ieder gins en herwaarts wyken: maar Macro, zonder zich te ontzetten, gaf last, dat men Tiberius versmoren zou. Dus wierdt Caligula keizer; maar Macro, noch zyne vrouw smaakten niet lang de gunst van dezen nieuwen vorst, daar zy zich mede gestreelt hadden, en zo duur aan hen verplicht was: want hy gezonden wordende als gezaghebber naar Egypten, bragt zich zelf met zyne gemalinne om 't leven. *Tacitus. Dio. Suetonius. Bayle Dict. Crit.*

MACROBIANEN, een volk van Afrika, aldus genaamt, om dat het een zeer hogen ouderdom bereikte. Pomponius Mela plaatst het zelve in het eilandt Meroë, Plinius in Ethiopië, en anderen in Macedonië. Dionysius de Afrikaan en Eustachius geven ook andere volkeren dezen naam; nu aan de *Hyperboreën*, dan aan de *Ethiopiërs*, de welke naby de Atlantische zee leggen. *Plin. lib.* IV. *c.* 10. *& lib.* VI. *c.* 30. *Pomponius Mela lib.* III. *c.* 19.

Deze naam is afkomstig van het Griekseche μακρὸς, *lang*, en βίος, *leven. Mela. Plinius.* Men geeft dezen naam ook aan de genen, die een hoog getal van jaren bereikt hebben.

De

De H. Schrift leert ons, dat voor den zondvloedt de gewone leeftydt der menschen was zeven honderd en meer jaren. *Adam* leefde 930, *Seth* 912, *Enos* 905, *Caïn* 910, *Malaleël* 895, en *Jared* 962 jaren. *Enoch* stierf in den ouderdom van 365 jaren. *Mathusalem* bereikte 969 jaren, *Lamech* 777, *Noach* 600 voor en 350 jaren na den zondvloedt. Dit maakt zamen 950 jaren. Na den zondvloedt leefde *Sem* 600 en *Heber* 464 jaren. De andere leefden minder tot aan *Thares*, vader van Abraham, de welke stierf in den ouderdom van 205 jaren. *Abraham* leefde 175, *Isaak* 180, *Jakob* 147 en *Juda* 119 jaren. Dus verminderde allengskens de leeftydt der menschen: echter heeft men byna in alle de eerste eeuwen gezien, dat 'er nog menschen waren, die tot den ouderdom van 100, 150, en zelfs 200 jaren steigerden. De ongewyde geschiedenissen verhalen van *Nestor*, dat hy byna 300 jaren hadt toen hy zich aan de Grieken verbondt om Troje te winnen; dat *Arganthonius*, koning van Tartesse, 150 jaren, *Cyneras*, koning van Cyprus, 160, en *Eginius* 200 jaren bereikten. Maffeus in zyne Historie der Indiën verhaalt, dat in 't eilandt Bengale een man van 335 jaren gevonden wierdt, 't welk hy bewees door een verhaal van al het gene merkwaardigs geschied was in zyn leeftydt, en 't welk men bevondt overeen te komen met de Kronyken. *Seneca* de wysgeer, een Spanjaardt, leefde 140 jaren, en zou waarschynlyk veel ouder geworden zyn, indien Nero door een onrechtvaardig vonnis zyn leven niet verkort hadt. Onder den keizer Trajanus wierdt *Simon*, zoon van Kleophas, twede bisschop van Jeruzalem, gekruist in zyn 120 jaar, en *Narcissus*, bisschop van de zelve stadt, stierf in den beginne van de III eeuwe, na dat hy den ouderdom van 166 jaren bereikt hadt. *S. Paulus*, de eerste heremyt, leefde 120, *S. Antonius*, abt, 150 jaren.

De keizer Claudius, hebbende wel onderzocht de bewyzen van den ouderdom van *Titus Fullonius*, van Bologne, in Italië, ondervondt, dat hy in zyn 150 jaar ging. *Attila*, koning der Hunnen, stierf in zyn 124 jaar. Petrus de Natalibus heeft bewyzen om te tonen, dat *S. Severinus*, bisschop van Tongeren, leefde 375 jaren, en dat hy tot bisschop in zyn 197 jaar gewyd wierdt. Guido Donatus verzekert, dat hy in het jaar 1223 eenen *Richard*, 400 jaren oud, gekent heeft. Hy bewees, dat hy de wapenen onder Karel den Groten gedragen hadt. Ook spreekt men veel van eenen *Jean des Temps*, die, onder den zelven keizer gedient hebbende, stierf onder Lodewyk den VII in 't jaar 1146. Dit was 360 jaren daar na; want Karel de Grote wierdt in 't jaar 800 gekroont.

'T Is zeker, dat de oudvaders, waar van in de H. Schrift gesproken wordt, een groot getal van jaren bereikt hebben, gelyk hier boven is aangetekent; en men moet zich niet inbeelden, dat de jaren der Hebreën geen zonnejaren geweest zyn, maar alleen maanjaren van 29 of 30 dagen, of dat zy op ieder jaargety eene byzondere tydrekening begonnen, gelyk de Chaldeën en Arkadiërs, volgens het zeggen van Lactantius; of dat zy hunne tyden richtten naar den loop der zonne, als zy van den eenen keerkring naar den anderen gaat, dat is, omtrent zes maanden. Om nu te tonen, dat het jaar ten minste 12 nieuwe manen begreep, heeft men slechts acht te slaan op 't geen Mozes leert, sprekende van den zondvloedt. Hy zegt *Gen.* VII, dat Noach hebbende 600 jaren geleeft, de zondvloedt begon op den 17 dag der 2 maandt; en in 't VIII *kap.* vervolgt hy, dat de arke op den 27 dag der zevende maandt wederom op de aarde rustte, zynde op 't hoge gebergte van Armenië; dat op den 1 dag van de 10 maandt de toppen der bergen zich uit het water begonnen te verheffen, en dat 40 dagen daar na Noach eene duive uitliet. Eindelyk, hy zegt, dat op den 1 dag der eerste maandt van zyn 601 jaar de arke door hem wierdt ontsloten; waar uit genoegzaam blykt, dat Mozes 12 maanden naar 't 600 jaar van Noach gerekent heeft tot aan zyn 601 jaar, en dat zyne rekening zeer na aan de onze komt. *De Comiers in zyne Brieven.*

MACROBIUS (AURELIUS) leefde in het einde van de IV eeuwe. Die van Parma geven voor, dat hy in hunne stadt geboren is; maar hy zelf ontkent het in zyn eerste boek van zyne *Saturnalia*, I *hoofdstuk.* Hoe 't zy, men weet, dat hy een der kamerlingen of grootmeesters van de kleêrkamer van Theodosius geweest is, gelyk men zeer gemakkelyk kan ontdekken uit een geschrift, aan Florentius gezonden, over den rang der genen, die dit ampt bekleedden. Hy heeft verscheide leerzame werken uitgegeven, waar in zyne geleerdheit doorstraalt, maar in slecht Latyn, als schryvende in eene eeuwe, waar in die taal hare zuiverheit reets hadt verloren, of verbastert was. Dat den tytel voert van *Saturnalia* handelt van verscheide zaken, doorsult met ordeelkunde en oudheden: ook heeft hy aanmerkingen op het traktaat van Cicero gemaakt, getytelt met den naam van: *Droom van Scipio.* Planudes heeft het in 't Griekſch gebragt. Isaak Montanus en Meursius hebben 't met hunne aantekeningen verrykt, zynde te Oxford en Leiden gedrukt in 't jaar 1670. Daarenboven heeft Jacobus Gronovius over het zelve eenige aanmerkingen gemaakt. *Merula l.* II *Ant. Gall. Cisalp. c.* 2. Macrobius heeft vele bedieningen onder Honorius gehad, en wierdt landvoogdt van Afrika in 't jaar 410. Zie *Jac. Gothofredi Prosopographia Codicis Theodosiani.*

MACROCEPHALES, een volk naby den Bosphorus van Thracië, volgens Pomp. Mela, dus genaamt wegens zyne grote hoofden. Stephanus Byzantinus plaatst hen in Colchis, en Plinius in de nabuurschap van Cesarontis, hoofdstadt in Kappadocië. Deze naam komt van μακρὸς, *lang*, of *groot*, en κεφαλὴ, hoofdt. *Pomponius Mela l.* I. *c.* 19.

MACRONISO, een klein eilandt in den Archipel, digt by Athene, op een uithoek, scheidende den vloedt Engia van Negroponte. De ouden hebben het *Helene* of *Helena* genoemt, om dat het de plaats was, daar Paris het eerst by Helena vernachtte. *Maty Dict.*

MACROPEDIUS, (JOHANNES) gemeenlyk *Langveldt* genaamt, wordt ook van anderen *Georgius Macropedius* genaamt. Hy was opziender der scholen van Utrecht, geboren in 's Hertogenbosch, een vermaard letterkunstenaar, wiskundige, en geleerd in vele talen. Hy maakte ook schone vaarzen, en overleedt binnen 's Hertogenbosch, na dat hy lang met de jicht gekwelt was geweest, in 't jaar 1558. De tydt van zyne doodt staat in het volgende vaarsje uitgedrukt:

JVLIVS, æstIVo CoLLVstrans nVbILa Phœbo,
MaCropedI eXtInCtos VeXIt ad astra dIes.

Macropedius heeft vele werken nagelaten, opgetelt door Valerius Andreas. Ook ziet men vele vaarzen tot lof van hem gedrukt binnen Antwerpen. *Miræus in Elog. Belg. Melchior Adam in vit. Jurisconf. Germ. Valer. Andreas Bibl. Belgica.*

MACROS was oudtyds eene stadt van de provincie van Bezacene, in Afrika; maar heden is 't niet dan een dorp in 't ryk van Tunis, aan de Westzyde van de golf Capez. *Maty Diction.*

MACULANUS, (VINCENTIUS) kardinaal der Roomsche kerke; geboren in 't jaar 1578 binnen Florentiola, in Lombardië, van geringe ouders. Hy tradt in het 16 jaar van zynen ouderdom te Pavië in de Dominikaner orde; waar na hy zyne studiën te Bologne ten einde gebragt hebbende, wierdt hy hier en elders gebruikt om de jeugdt in de kloosteren te onderwyzen. Vervolgens wierdt hy pauſſelyke inquisiteur te Padua en Genua, daar na procurator, en eindelyk vikaris generaal van zyne orde. In 't jaar 1632 maakte hem de paus commissaris generaal; en na dat hy in 't jaar 1634 dit ampt hadt nedergelegt, wierdt hy meester van 't H. paleis. Door zyn goed gedrag verkreeg hy van paus Urbanus den VIII den kardinaalshoedt, met het aartsbisdom van Benevento, die hem verder aanstelde tot inquisiteur generaal, in welk ampt men hem van wreedheit niet kan vryspreken. Na dat hy zich een jaar in zyn bisdom hadt opgehouden, kwam hy te Rome, gaf zyn aartsbisdom over, doordien de paus hem liever by zich hieldt, gebruikende zynen raadt als een goed bouwkundige om Malta en eenige andere plaatsen, in 't pausselyk gebiedt leggende, te versterken, en de muren van Rome te vernieuwen. Na de doodt van Urbanus den VIII trachtte hem de Barbarinische faktie, met den kardinaal Sachetti, op den pausselyken troon te heffen; maar de Fransche gezanten en de kardinalen van die party sloten hem buiten. Dus wierdt het Innocentius de X. Hy stierf binnen Rome in 't jaar 1667, in 't 89 jaar zyns ouderdoms. *Vittorio Siri. Ughellus. Palatii Fasti Cardinal.*

MADAGASCAR, een eilandt in de Ethiopische zee, aan de Oostzyde van Zanguebar, en 't landt der Kaffers, in Afrika.

Namen, gelegenheit, kapen, havens, enz. van dit eilandt.

De eilanders noemen het Noorder gedeelte *Madekase*, het Zuider *Malagache*, waar van de Portugezen den naam van *Madagascar* gemaakt hebben. Men gaf het ook den naam van *S. Laurens*, om dat men 't ontdekte terwyl men bezig was met het feest van dien martelaar te vieren, of om dat, volgens eenigen, het *Laurens*, de zoon van Franciscus Almeida, generaal der legers van den koning van Portugal in de Indiën, was, die dit eilandt in 't jaar 1506 't eerst ontdekte. De Franschen gaven het den naam van *Isle Dauphine*, onder de regering van Henrik den IV, ter eere van den Dauphin, die daar na koning wierdt, onder den naam van Lodewyk den XIII. De Arabieren noemen het *Sarandib*. Men gelooft, dat de ouden dit eilandt gekent hebben, en dat het 't zelve is, 't welk Ptolemæus *Manuthias*, en Plinius *Cerne Æthiopica* noemen. Het is gelegen in den Zuider Oceaan, of de Ethiopische zee, en strekt ten Westen naar Zanguebar en de Kaffers, die op de kusten van Afrika zyn. De lengte bevat meer dan vyftig mylen, en des zelfs breedte honderd en tachtig in verscheide gewesten. Het legt onder de *Zona torrida*, of verzengde luchtstreek, en onder den *Tropicus Capricorni*, hebbende vele kapen of hoofden, waar van de voornaamste zyn die van *S. Sebastiaan*, *Natalis*, *S. Antonius de Bout*, of *de lange Punt*, *S. Sebastiaan* ten Zuiden, *S. Andries*, en de *Ronde Kaap*. De havens of reden zyn veilig en zeer gemakkelyk, en de beste worden genaamt: *Port à prunes*, *fort Dauphin*, *de Donder*, *Brittons*, *S. Augustyn*, *S. Vincent*, *Nansio*, *S. Andries*, en *Soarez*. De voornaamste rivieren in dit eilandt zyn: *Managouron*, *Tapanle*, *Manangchara*, *Mananpani*, *Mandrerei*, *Manabauver*, *Onglahe*, *Ranoumerca*, *Mansiatre*, enz. Men vindt op dit eilandt eene lange aaneenschakeling van bergen, waar van de twee voornaamste zyn *Vigagora*, naar 't Noorden, en *Bohistmenes*, naar 't Zuiden; eenige pronkende met oranje-en citroenbomen, andere voortbrengende een schoon wit marmer, waar langs de aangenaamste en zuiverste wateren des werelds vloeien: ook zyn eenige bekleed met ebben-en andere bomen, wier hout aderen van verscheide kleuren heeft.

Verdeeling van 't landt.

Het eilandt Madagascar is verdeelt in vele provinciën, waar van vele, die naar 't Noorden strekken, aan de Europeanen onbekend zyn. De bekendste zyn het landt van *S. Angelo, Arko, Port aux Prunes, Antavares, Matatanes, Vohistbaah, Frangaterra, Carenbaule*, of *Valei van Ambaule, Anossi*, of *Carcanossi, Ampatres, Machicores, An-Renavaule*, de landen der *Zafes, Cochaa, Hefonti, Terra de Guda, Terra de Pracel, Terra de S. Andreas*, en *Anzianach*. De inwoonders houden hun verblyf in steden, dorpen en gehuchten. De laatste zyn verplaatselyk: want vier mannen nemen een huis of hut op hunne schouderen, en brengen het zeer gemakkelyk daar zy 't hebben willen. De dorpen zyn met dikke stokken omheint. De steden zyn boven deze stokken, die haar dienen voor muren en bolwerken, omringt van diep gegravene grachten, ter breedte van zes of zeven voeten. In deze steden onthouden zich de groten, wonende in huizen, van planken opgeslagen. De Franschen hebben op dit eilandt eenige kastelen en sterkten gebouwt in 't Zuid-Oosten. Het voornaamste wordt *Dauphin* genaamt, en is sterk, beschermende de Fransche volkplanting, en bevatte in zich in den jare 1655 het huis van den gouverneur, een grote kapel, vyf magazynen, 16 timmerhuizen, en een wachthuis. Deze gansche plaats verbrandde door de onvoorzichtigheit van een gemeen man, die gesmolten koper, nog vloeiende, uit de kroes op droge kruiden goot, waar door de zelve in brandt rakende alles verteerde. Maar deze sterkte is daar na veel schoner uit zyne assche verrezen, pronkende met verscheide stukken geschut.

Hoedanigheden van 't landt.

De lucht van dit gewest is uitnemende heet, en men ziet 'er noch hagel, noch sneeuw. Het aardryk, bevochtigt zynde, is zeer vruchtbaar. Men vindt 'er vele yzermynen, als mede van goed staal, maar gene van koper, tin, loot of zilver. Dit laatste metaal is daar zeer feldzaam: het meeste, dat daar is, hebben zy gerooft van een Hollandsch schip, 't welk op deze kust naar den kant van Ampatre schipbreuk geleden heeft. Men vindt daar drie soorten van goudt. Het geen daar valt noemen zy goudt van Malakasse, zynde een weinig bleek, en smeltende al zo gemakkelyk als loot. Het twede is het goudt van Mekka. Zy noemen het *Vaulamena-raca*, 't welk daar de Roandriasche Arabieren brengen, zeer goed en fyn zynde. Het derde is 't geen de Christenen daar uit Europa voeren, 't welk zy in hunne landtale noemen *Vaulamene vautrouva*. Men vindt hier ook vele soorten van kostelyke stenen in de rivieren en beken, als granaten, amatisten, esmerauden, saffieren, topazen, hyacynthen, smaragden, jaspissen, agaten, korallynen, ematisten, en toetstenen. Ook valt 'er zeer schoon wit en hard kristal, mitsgaders zoete en aangename honing, veel zoeter dan de onze, en die men voor suiker kan gebruiken. De inwoonders maken daar drie soorten van wyn van. De eerste wordt gemaakt van honing, en is als een soort van meede. Dit is de slechtste; de twede wordt van zuiker gemaakt, en de derde uit een grote vrucht, Bananas, 't welk een soort van appelen is, getrokken. Deze laatste heeft eenige gelykheit naar de citerdrank van Normandië. Hunne oliën trekken zy uit velerhande planten, vruchten, knoppen en zaden, die in dat landt groeien. Men vindt 'er ook een soort van aarde, 't welk de hoedanigheden bezit van de *Terra sigillata*, of die van 't eilandt Lemnos. De inwoonders noemen de zelve *Tavelisse*. De zuivere witte peper groeit hier in zulk eene menigte, dat men daar jaarlyksch wel een groot schip van zou kunnen vol laden en afzenden; want de bomen rondom Mangabei zyn van alle kanten met peper beladen, de welke in de maanden Augusty, September en October ryp wordt, en veel tot voedsel van de tortelduiven en ander gevogelte verstrekt. Men vindt 'er ook eene menigte van ebben-en ander dierbaar hout, van allerlei koleur, 't zy van oranje, groen, violet, of gemarmert, en van een aangename geur. De provincie van Kremboule brengt ook eene menigte van riet voort, *Voulou*, of *Boulou* genaamt, niet ongelyk de gene, die de Indianen *Bambu* noemen, of, gelyk wy zeggen, *Bamboes*. Daar zyn 'er, die de dikte van een dye hebben. Alle groeien ze hoog, zyn zwart en rond. De eilanders maken daar verscheide gebruiken van. Zy vormen daar potten, vlesschen, pennen om te schryven, fiolen en harpen van: ook kleine schuities voor twee menschen, en palanquinen, of stoelen voor de groten om op gedragen te worden, wetende de zelve nog jong zynde te buigen, op dat zy de gedaante aannemen in 't groeien, die zy van noden hebben: eindelyk zyn ze dienstig om alle soorten van stoelen daar van te maken. Deze bamboezen hebben ook van binnen een vochtig merg, gelykende naar melk, de welke de Indianen *sacar Bambu*, zo veel als bamboes-zuiker, noemen. Niet alleen wordt dit merg van de inlanders, maar ook van de Persianen, Arabiers en andere Indische natiën zeer geacht. De aarde brengt goede tabak voort, maar de eilanders bedienen zich van de bladen van een soort van hennip, die zy *Rongogne* noemen, de welke matig gedroogt zynde, zy als tabak gebruiken, of liever kaauwen, wordende daar dodderig en slaperig van, maar voelen een zoete verkwikking na den slaap: doch die deze bladeren van dien hennip niet gewoon zyn te roken, of te kaauwen, worden daar een dag of drie van buiten zich zelven, waarom zy niet dan door de Negers en Ombiassen, zynde hunne dochters, of priesters, gebruikt worden tot verdryving van hunne droefgeestigheit. Men bedient zich ook van diergelyke plant in Oost-Indië, onder den naam van *Bangas*, 't welk 't zelve doedt. Dit eilandt is ook rykelyk voorzien van dieren en gevogelte. De sprinkhanen veroorzaken daar van tydt tot tydt vele ongemakken, vretende de ryst en andere vruchten des velds op; echter worden deze dieren door de inboorlingen met yver byeen verzamelt, en dienen hen tot voedsel. Men vindt daar weinig wild gedierte, en niet dan grote slangen, doch niet fenynig, en krokodillen.

Zeden der inwoonders.

De inlanders worden in blanke en zwarte onderscheiden. Zy spreken echter een en de zelve taal, en geven voor van het vaste landt oorspronkelyk te zyn, 't geen ten opzichte van de blanken wel waar kan zyn, om dat zy besneden zyn, en namen, hoewel gebrekkelyk, voeren, de welke afkomstig zyn van *Aaron, Mozes, Esther*, en diergelyke. Dit zou hen wel aangekomen kunnen zyn door een oude overbrenging der Joden, die daar geweest zyn, of zy by hen in andere landen. De blanken en zwarten gaan gemeenlyk naakt, uitgezonderd dat zy de schaamdelen bedekken. De voornaamste vrouwen dragen korte jakjes zonder mouwen en rokken, die zy *Paignes* noemen. De mannen kopen hunne vrouwen, en die de rykste zyn hebben de meeste. Zy zyn moedig, en vrezen de doodt niet, zynde gewoonlyk gewapent met 10 of 12 *assagajen*, of werpspiessen, bedienende zich ook van bogen en pylen. De vrouwen hebben daar veel voorzichtigheit, en hare getrouwheit is onkreukbaar.

Hunne taal en schrift.

De taal van deze inwoonders heeft veel overeenkomst met het Arabisch; de karakters, daar zich de Ombiassen van bedienen, zyn die van de Arabieren, schryvende mede van de regter handt naar de linker. 't Is ruim 200 jaren, dat deze letteren by de eilanders gebragt wierden met Arabieren, derwaarts gezonden door den Kalif van Mekka. Zy kwamen te Matatane met hunne schepen te landt, alwaar zy met de vrouwen van dat gewest zich vermengden, het Arabisch en den Alkoran leerden die zich daar toe begeerig toonden. Het papier, daar zy op schryven, is geel, en gemaakt van de binnenste schorsse van een boom, dien zy *Avo* noemen, de welke zeer vast en zacht is. Zy koken deze schors ook, stampen ze in een mortier, en als dit murw is, strekken zy de zelve uit op een plank, ter dikte van papier, en drogen 't in de zon; dan weder nat gemaakt met assiedsel van ryst, wordt het glanssig, buigzaam en glad, en wederom gedroogt. Hun inkt maken zy van het hout van een gomachtigen boom, by hen genaamt *Arandranto*. Om te schryven bedienen zy zich van stokies, gesneden van het bovengemelde riet, of bamboes, maken daar een punt aan, op de wyze van onze schryfpennen.

Hun Godsdienst en regering.

Zy geloven, dat 'er een Godt is, schepper van hemel en aarde; dat die het goede beloont, en het kwade straft; noemende hem *Zan-harre*, en doen hem offerhanden, zonder hem nochtans tempelen te bouwen. Zy geloven ook, dat 'er goede en kwade engelen zyn. Zy vrezen den duivel, noemende hem *Beliche*, en in alle hunne offerhanden werpen zy hem het eerste stuk van 't offerdier op de aarde toe, om hem daar mede te vrede te stellen, en zyne gramschap neder te zetten. Zy hebben ook toveraars en waarzeggers, die hen eenige karakters geven, by hen *Ollys* genaamt, om hen daar door voor onheilen te behoeden; maar dit zyn enkele bedriegeryen der priesteren, de welke voorgeven den duivel te kunnen binden, en dwingen te doen al wat zy begeeren, om daar door in achting by 't volk te komen. De inwoonders van Madagascar zyn verdeelt in vele stammen, of geslachten: zy leven, als de Tartaren, onder een hoofdman, dien zy *Tschich*, dat is te zeggen heer of koning noemen. Maar deze waardigheit is aan het geslacht niet verknocht, want na de doodt hunner prinssen houden zy den gene, die het allersterkste is onder hen, voor hun opperhoofdt.

Eene nieuwe beschryving van dit eilandt zegt, dat de provinciën ieder byzonder door kleine prinssen bestiert worden, de welke zy groten noemen; dat de blanken onderscheiden worden in *Roandrians, Anakandrians*, en *Ondzatsis*. De Roandrians zyn die, welke prinssen worden, of die uit de stammen der zelve voortgekomen zyn; de Anakandrians zyn de bastaarden der groten; de Ondzatsis zyn voor 't meerder gedeelte visschers of bewaarders der graven van de groten. Daar onder behoren ook eenige bootsgesellen, en andere, die zich op dit eilandt nedergezet hebben. De zwarten zyn in vier soorten verdeelt, de *Voadziris, Lohavohits, Ontsoas*, en de *Ondeves*. De Voadziris zyn heeren van een of meer gehuchten; de Lohavohits zyn minder heeren, die van de vorige afhangen; de Ontsoas zyn nog onder de Lohavohits, en de Ondeves zyn gekochte of in den oorlog gevangene slaven. De prinssen en heeren maken zich meester van al het vee hunner onderzaten na hunne doodt. Het is aan de onderdanen geoorloofd om van meester te veranderen, en de nieuwe meester, onder wiens bescherminge zy zich begeven hebben, vereert

eert hen eenig geschenk, 't welk zy *Lasicdouve* noemen. De Ondeves kunnen niet van heere veranderen dan door de doodt, blyvende dan verplicht om zynen erfgenaam ten dienste te staan. Wanneer een grote bezoek geeft aan een anderen, leent de bezocht wordende den bezoeker eene van zyne schoonste vrouwen, om naar zyn welgevallen te gebruiken. De onderdanen leven op de zelve wyze ten opzichte van hunne vrienden en de vremdelingen. De prinssen vermaken zich met de komedie; hunne komedianten, die zy *Secatses* noemen, scheren hunnen baardt, en kleden zich in 't gewaadt der vrouwen. Zy zyn afgerecht en bedryven vele geestige potsen.

Kleine naburige eilanden van Madagascar.

De voornaamste eilanden, die dit eilandt omringen, zyn het eilandt *Bourbon*, of *Mascaregne*, het eilandt *Mauritius*, *S. Apollonia*, en *S. Maria*. De andere zyn niet dan rotsen, of gevaarlyke klippen, van welke de alleropmerkelykste is aan de Westzyde in de baai van Pracel. *Mandeslo Indische Reizebeschryving. Flacourt Historie van Madagascar. Dappers Beschryving van Afrika.*

MADAIN, eene stadt in 't landt van Babylon, of der Chaldeën, gelegen aan den Tigris, ten Zuiden van Bagdad, waar van zy een dag reizens gelegen is. De Arabische kaarten stellen de zelve op 72 graden lengte, en 33 graden 10 minuten Noorder breedte; maar zulks is kwalyk: want men moet in plaats van 72 graden 79 nemen, om dat Bagdad ter lengte van 80 graden legt. Eenige Arabische wereldbeschryvers willen, dat de naam van *Madain* afkomstig is van den broeder van *Madian*, die den zelven naam droeg, beide zonen van Ismaël. Maar 't is waarschynlyker, dat de naam afkomstig is van een diergelyk Arabisch woordt, 't welk twee steden betekent, die haar gegeven is of om hare grootheit, of om dat ze aan beide de oevers van den Tigris gebouwt is, en zich als twee steden vertoont, door een enkele brug aan een gehecht. Dus is het, dat de hoofdstadt van Egypten genaamt wierdt *Mesraim*, of *Misraim*, al zo wel als Egypten zelf, in 't tweevoudig getal, ter oorzake dat zy zich uitstrekte over de twee rivieren des Nyls. Onze hedendaagsche wereldbeschryvers willen, dat deze stadt is het oude *Ctesiphon*, maar de Persiaansche geschiedschryvers zeggen, dat zy door Sapor gebouwt, en met den name van Madain genoemt is, en dat Cosroës haar merkelyk vergroot, en met een schoon paleis verheerlykt heeft, 't welk voor een der beste van het gansche Oosten gehouden wordt. Dit paleis wierdt met de stadt door Saäd, overste van den Kalif Omar, in 't 16 jaar van de Hegire geplundert, na dat hy de overwinning op de Persianen in den beruchten slag van Kadesië behaalt hadt. De Arabieren vonden in deze stadt ter verzadiging van hunnen roof den troon, de kroon, vloertapyten en standaardt der koningen van Persië, de welke van een onwaardeerbaren prys waren, te gelyk met de kamfer-magazynen, gebruikt wordende om dit paleis te beroken en te verlichten. *Herbel. Biblioth. Orient.*

MADARA is een dorp in 't koninkryk van Tunis gelegen, tusschen Benne en de overblyfselen van Carthago. Men neemt het voor 't oude *Madaura*, of *Madurus*, eene stadt van Afrika, alwaar men een akademie en bisschoppelyken setel, afhangende van dien van Carthago, hadt. Zy was het vaderlandt van den beruchten *Apulejus*. *Maty Diction.*

MADDESPATAN is eene haven in het koninkryk Bisnagar, Zuidwaarts van Masilipatan, en maar omtrent eene halve myle van St. Thomas, eene andere haven, gelegen. Daar digt by legt het Engelsche fort S. George, alwaar de stapel is van alle koopmanschappen, die deze natie uit het ryk van Golkonda, Pegu en Bengale verzamelt. *Tavernier* II *Deel.*

MADE, (OP DE) een dorp in Zuid-Hollandt, met kerk en predikant, die te gelyk Drummelen bedient, staande onder de classis van Dordrecht.

MADE, (HET HUIS TE) weleer een stamhuis, waar van het geslacht van *Groenewegen van der Made*, het welk te Delft eene lange reeks van jaren aan het roer van de regering heeft gezeten, zynen bynaam heeft ontfangen. Het is achter de houttuinen en laken-ramen der gemelde stadt gelegen, en sedert eene menigte van jaren niet meer dan een boomgaardt, omringt met een watergracht, zo rond als een ring, of cirkel, in het midden van een groene grasryke weide. *Bleiswyk Beschryving van Delft.*

MADERA, een eilandt in de Atlantische zee, naar 't Westen van Barbarië, het zelve, dat Plinius noemt *Cerne Atlantica*. Zommigen noemen het *de koningin der eilanden*, ter oorzake van des zelfs vruchtbaarheit en schoonheit. Het wierdt ontdekt in 't jaar 1420 door Johannes Gonzales en Tristan de Vasco, die het in bezit namen voor den koning van Portugal, onder wiens gehoorzaamheit het nog heden is. Men vindt 'er eene menigte hout, door de menigvuldige bosschen. De hoofdstadt van dit geweest is *Funchal*, of *Funzal*. Men vindt 'er ook boven de dorpen 36 buurten of gehuchten. *Emanuel Constantin. Histor. Mariana l.* XX. *c.* 11. *Histor. Maffæus lib.* I *Ind. Sanson Geogr.* enz.

MADERA, of CAJANA, eene rivier in Zuid-Amerika, nemende haren oorsprong in het Zuidelykste deel van 't ryk van Peru, vloeit door 't landt der Amazonen, en valt eindelyk in den vloedt Rio de las Amazones genaamt.

MADERA, een eilandt in den Wester Oceaan, naar de zyde van Afrika, alwaar het koninkryk van Marokko is, ten Zuiden de Kanarische eilanden, gelyk de zeevarende zeggen. Eenigen geloven, dat de ouden het gekent hebben onder den naam van 't eilandt van *Juno* en van *Autolala*. De Portugezen gaven het den naam van Madera, 't welk in hunne taal betekent *hout*, of *bosch*, om dat het ten eenemaal als met bomen bezaait is. Zy staken het vuur in de kreupelbosschen om het landt dienstig ter bearbeiding te maken, en weken gedurende den brandt op hunne schepen. Dit eilandt heeft vele kleine bergen en aangename vlakten, die alle vruchtbaar zyn. Beken van zoete wateren, zyn daar in groten getale. Men heeft daar acht grote zaagmolens gestelt om het cederen-en ibenhout te bewerken, waar van men in Portugal een groten aftrek heeft. Het eilandt is ook overvloeiende van zuikerriet, honing, en koorngewasch. De wyngaarden brengen daar druiven voort, den besten wyn des werelds uitleverende. Men vindt daar trossen van omtrent 2 voeten lang. Groot is 't getal van hunne jachtdieren, duiven, kwakkelen, wilde paauwen, en cysies. De stadt *Funchal*, als de voornaamste, is de verblyfplaats van een bisschop, afhangende van het aartsbisdom van Lissebon. Des zelfs haven is op verre na de veiligste niet, en men vindt 'er geen goeden ankergrondt, schoon het de beste is van het eilandt. Het eilandt *Porto santo* is ten Noord-Westen van Madera. Het wierdt ook van de Portugezen in 't jaar 1420 (andere zeggen 1428) ontdekt. Eenigen noemden 't *het ongenaakbare eilandt*, om dat men veel moeite doen moest eer men aan 't zelve te landt kwam, door de menigte gelyk als verwarde bomen, daar 't van omringt was. Ook vindt men hier overvloedt van koorn, vruchten, en vee. Het eilandt Deserta is van Madera door eene kleine rivier afgescheiden. Men noemt het de *Garenna di Madera*, ter oorzake van 't wildt, dat daar gevonden wordt; want het is zo veel gezegt als *wildbaan van Madera*. *Marmol Beschryv. van Afrika. Davity.*

MADERASPATAN, eene stadt in het koninkryk van Narsingua, met eene haven en sterkte, geheten St. Georgius, zo als het de Engelschen genoemt hebben; maar de Hollanders zyn daar voor eenigen tydt meester van geworden. *Schultz Oost-Indische Reizebeschryv.*

MADERUS (JOACHIM JOHANNES) leefde nog in den jare 1678, heeft veel dienst aan het gemenebest der geleerden gedaan, eensdeels door het uitleggen van oude schryveren, anderendeels door zyne eigene werken. Onder de eerste zyn de Brieven van S. *Polycarpus* aan de Philippenzen, uitgegeven in den jare 1652; die van S. *Clemens* aan de Corinthers, in den jare 1654; die van S. *Barnabas*, in den jare 1656. Voorts: *Chronicon Montis Sereni*, 1665; *Chronicon Ditmari Merseburgensis*, 1667; *Historia Ecclesiastica Adami Bremensis*, 1670; *Chronicon Theod. Engelhusii*, 1671; *Compendium Historiæ Ecclesiasticæ Haymonis*, in 't zelve jaar; *Gervasius Tilberiensis de Imperio Germanico*, 1673; *Onuphrius Panvinius de Triumphis*, 1675. Zyne eige werken zyn: *Verschillen over de Conciliën*, in den jare 1650; eene verhandeling over S. *Laurens*, 1656; *Oudheden van Brunswyk*, 1661; eene verhandeling *over de kronen*, 1662; een boek *over de boekzalen*, 1666; een brief *over de oudheit der scholen*, 1674. Ook hadt hy nog belooft in 't licht te geven *Martinus Polonus*, en de Kronyk van *Joh. Chraw*, priester van Regensburg, die men wil dat geleeft heeft in den jare 1459. *Konig Bibl.*

MADIA, of MAGIA, (HET GOUVERNEMENT VAN) *Mediana Præfectura*, is het aller-Noordelykste en laatste in rang en waarde, dat de Zwitsers in 't het hertogdom van Milaan bezitten. Het is byna t'eenemaal omringt van 't gebiedt van Likarno, waar van het eertyds afhing, bevattende in zich de valleien van Madia en Lanze. De voornaamste plaatsen zyn: *Madia*, en *Gevio*, de hoofdstadt. *Maty Diction.*

MADIAN, zoon van Abraham en Ketura, waar van de *Madianiten*, of *Medianiten*, hunnen naam ontleenden. Het waren Heidensche volkeren, vyanden der Joden. Zy woonden in het Steenachtig Arabië, naby Palestina, alwaar men de *Woestyn van Madian* hadt, en eene stadt, die heden genaamt wordt *Saloboni*, volgens Thevet. Godt beval den Joden deze volkeren te verdelgen. Onder het woordt van GIDEON is getoont, dat de Joden 7 jaren als slaven van de Medianiten geweest, en op een wonderlyke wyze daar van verlost zyn door dien doorluchtigen voorvechter. *Genes.* XXV. *Recht.* CVII *en* CVIII. *Jozephus Joodsche Oudheden. Salian. & Torniel in Annal. Vet. Test.*

MADI-KARB was een der dapperste Arabieren, en leefde onder 't gebiedt van Oman den I. Hy droeg het allervoornaamste zwaardt van 't gehele Oosten, 't welk den naam voerde van Samsam. Omar, hebbende het zwaardt van hem geëischt, en het zelve bezichtigende en beproevende, schreef hem, dat het zyne verwachting niet beantwoordde. Madi antwoordde Omar hier op met deze woorden: *Ik heb u het zwaardt ter beschouwing toegezonden, maar niet den arm, die zich daar van bedient. Gy kent het Arabische spreekwoordt, dat het de degen niet is, die wonderen doedt, maar de handt, die den zelven bestiert.* Dit zwaardt is van tydt tot tydt by erfrecht gekomen in handen van *Abugiafar Almansor*, en des zelfs staal was zo voortreffelyk, dat die prins daar mede verscheide heerlyke klingen, die men hem uit vele gewesten hadt toegezonden, doorhieuw. *Herbelot Bibl. Orient.*

MADON, een klein prinsdom van Kanaän, wiens koning *Jobab*, zich willende voegen by de andere koningen, zyne naburen, tegen Josua, afgemaakt wierdt, en alle zyne steden verwoest. *Josua* XI, 1. enz.

MADONIA-MONTE, oudtyds *Mons Neurodes*, of *Nevrodes* genaamt, een gebergte in Sicilië, zich ten Westen uitstrekkende naar de valeien van Demona, en ten Oosten naar die

 van

van Mazara, en de grenzen van Noto. Zy is buiten den berg Gibel de hoogste en voornaamste berg van Sicilië. *Maty Diction.*

MADRAS is een plaats, toebehorende aan de Engelschen, een halve myl van S. Thomas gelegen, in Oost-Indië. *Carré Vojages des Indes.*

MADRID, in 't Latyn *Madritum, Matritum,* of *Madridium Carpetanorum*, is de koninklyke hoofdstadt van Spanje, leggende in nieuw-Castilië, aan den kleinen vloedt Manzanares. Zy is hare grootheit verschuldigt aan de ruïnen van het oude *Manta*, dat by de ouden *Mantua Carpetanorum* genaamt wierdt. De Spanjaarden geven voor, dat de zelve door den vorst Ognio Bianor, een zoon van den Latynschen koning Tiberinus, gebouwt is. Madrid heeft zynen grootsten luister ontfangen van koning Philips den II, en des zelfs opvolgers, die aldaar hunnen koninklyken setel gevestigt hebben. Het is groot, maar kwalyk gebouwt. Het vorstelyk paleis, *Palasso del Rey*, legt ten einde van een grote straat. De kerk *de nostra signora de Almudona*, die van S. *Sebastiaan*, het stadhuis, het paleis, het welk zy *il Consistorio* noemen, en alwaar men de stierengevechten houdt, zyn de aanmerkelykste gebouwen van deze stadt, hebbende niets tot harer verdediging dan een enkelen muur, zonder gracht. Boven de voornoemde kerken is 'er nog een, genaamt: *Nostra signora d'Atocha*, die nevens de andere zeer prachtig van binnen versiert is, hangende daar wel 100 zo goude als zilvere lampen. De kapel van S. *Isidorus*, patroon van deze stadt, is mede overdadig in pracht; de muren zyn van marmer, met allerhande koleuren; het graf van dezen heilige pronkt met vier zuilen van porphyrsteen. Verder is het konvent van de Hiëronymiten en het *Beun Retire*, naby Madrid, het beroemdste en aanmerkenswaardigste. Zie *Merula. Mariana. Egidius Gonsales Davila in zyn Teatro los Granderas de la villa de Madrid. Hieronymus de Quitana Hist. de Madrid.*

Concilie in Madrid gehouden.

Roderik, legaat van den Roomschen stoel ten tyde van paus Paulus den II, heeft binnen Madrid in den jare 1473 een concilie gehouden tegen de onkunde der geestelyken, en om zich te kanten tegen de simonie en ontuchtigheden, die onder hen in zwang gingen. Mariana zegt, dat deze onordentlykheden niet dan droevige rampen aan de kerk konden verschaffen, zo die wanorders niet beteugelt wierden. *T.* XIV *Concil. Mariana lib.* XXIII. *c.* 18. *Spondan. A. C.* 1473. *N.* 8. *&c. Colmenar Delices de l'Espagne.*

MADRID, een koninklyk lustslot in Vrankryk, gebouwt in 't bosch van Boulogne, aan de Seine, ten Westen van Parys. Des zelfs stichter was François de I, koning van Vrankryk, in den jare 1530, en hy gaf het dezen naam, om dat hy het zich geen schande rekende, dat hy te Madrid gevangen geweest was, overwonnen zynde door keizer Karel den V in den slag van Pavië. Maar dat dit lustslot de gelykheit gehad heeft van dat kasteel, of slot, daar deze vorst in gevangen gezeten heeft te Madrid, is valsch. Tegenwoordig is dit huis al vry vervallen. *Maty Dict.*

MADRIGAL, eene kleine stadt in oud-Castilië, 4 mylen van Medina del Campo, in de nabuurschap van Olmodo, op de grenzen van 't koninkryk van Leon, in eene weide en vruchtbare landsdouwe gelegen. De zelve heeft niets aanmerkelyks dan dat de geleerde bisschop van Avila, *Alphonsus Tostatus*, en *Johannes de Pineda*, een Franciskaner, de welke de *Monarchia Ecclesiastica* geschreven heeft, aldaar geboren zyn. Koning Ferdinand den V voorzegt zynde, dat hy in Madrigal zyn leven zou eindigen, heeft zich altydt gewacht in deze stadt te komen; maar eindelyk op de reize zynde en krank wordende, heeft hy zyn leven gelaten binnen MADRIGALEJO, een klein en slecht dorp in Estremadura, tusschen Truxillo en Guadaloupe, in den jare 1516. Dus is deze voorzegging met een weinig verandering van den naam der plaats nochtans vervult. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 212, 373.

MADURA, een klein prinsdom op de kust van Kormandel, aan deze zyde van den Ganges, strekkende zich uit van de kaap Comorin tot aan die van Negenpatan, en palende ten Noorden aan het prinsdom van Tanjaor, ten Westen aan de bergen van Gate, die het van Malabar afzonderen. Verder wordt het als een halfeilandt door de zee bespoelt. Dit gedeelte van die kust wordt de Vischkust genaamt, zynde 75 mylen in de lengte, om dat men in April jaarlyksch door behulp en toegang van vele duizenden menschen daar de parelvisschery heeft, die ook den meesten rykdom aan dit landt verschaft. Hier heerscht een Naique, of prins, en heeft onder zyn gebiedt de steden Madura, alwaar hy zyn hof houdt, *Manancor, Tutucori, Manapar, Jacancuri. Maty Dict.*

MADURE, of MADURA, een eilandt en koninkryk van Asië, in Oost-Indië, digt by het eilandt van Java. Op dit eilandt legt ook eene stadt van dien naam, aan den voet van 't gebergte. Des zelfs vorst wordt *Naique*, of koning van Madure, genaamt.

MÆANDER, eene rivier van Phrygië, nemende haren oorsprong uit de bron, of wel, genaamt *Alocrene*. De ouden noemden de zelve den zone van den Oceaan en de Aarde, en vader van Cyane, de welke moeder van Caunus en Biblis wierdt. Zyn loop was zo ongelyk en kronkelende, dat men hem noemde *Mæander*, als een, die slinksche wegen en moeielyke paden betreedt. *Ovidius* maakt daar eene fraaie beschryving van in het VIII boek van zyne Herscheppinge, ter oorzake van het Kretische doolhof, door Dedalus, ten verzoeke van Minos, koning van Kreta, gemaakt. Hy valt eindelyk in den Archipel, tusschen Heraklea en Milete. *Ptolemæus* spreekt van een berg in Indië, *Mæander* genaamt. *Strabo lib.* XII *&* XIII. *Plinius lib.* V. *c.* 19. *Ovidius Metam.*

MÆCENAS, (C. LICINIUS) een Roomsch ridder, beroemd ten tyde van Augustus, die hem zeer beminde. Suetonius zegt, dat de keizer, onpasselyk zynde, om zich te vermaken by Mæcenas liet brengen, ja dat hy met hem dikwils boertte, hem bespottende over zyne beschaafde taalkunde, die hy vergeleek by iemandt, die zyn haair welriekende maakte en oprolde om te krullen. Deze Mæcenas geloofde men dat uit de koningen van Hetrurië was voortgesproten. Horatius noemt hem afgedaalt van koninklyken huize *Oda* I, *lib.* I. Propertius in zyn derde boek, dat hy aan hem opdraagt, noemt hem ridder, uit het bloedt der koningen van Hetrurië gesproten. Akron merkt aan, dat hy, de waardigheit van Raadsheer weigerende, zich met zyne ridderorde vergenoegde. Hy schreef vele fraaie stukken; onder anderen een boek, 't welk hy den tytel gaf van *Prometeus*, volgens het zeggen van *Seneca*, die met een getuigt, dat hy een schoon verstandt, en een voorbeeldt van welsprekendheit was geweest, indien hem het geluk niet al te zacht en verwyft hadt gemaakt, 't welk hy in deze aanmerkelyke woorden uitdrukt: *Ingeniosus vir ille fuit, magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervasset felicitas, imò castrasset. Vellejus Paterculus* spreekt dus van hem: *Hy was geboren uit een doorluchtigen stamme onder de ridders. Hy was een man, die niet sliep, als de zaken vereischten, dat hy waken moest, voorziende, en die wel wist hoe men zich in de allergrootste gevallen moest gedragen, schoon hy aan den anderen kant de ledigheit beminde. Dikwils zwom hy in vermakelykheden, en was aan alle lusten en zwakheden als eene vrouw onderworpen zo haast als zyne zaken maar toelieten, dat hy zyne rust kon nemen. Hy was niet minder waard en aangenaam aan Cæsar dan aan Agrippa, en beide hielden zy hem in gelyke waarde: want hy, wel te vrede zynde met den rang van ridder, sloeg alle eerampten, die hem niet geweigert zouden zyn geworden, edelmoedig af.* Augustus zondt hem naar Antonius, om hem voldoening te geven, en zynen bystandt te verzoeken tegen den jongen Pompejus. Dit heeft hy zeer voordeelig voor den keizer uitgevoert. Dio Cassius heeft twee voortreffelyke redenvoeringen van Agrippa en Mæcenas bewaart. Op het voorstel, dat Augustus deedt, of hy het ryksgezag verlaten, of behouden zou, was Mæcenas raadt het te behouden, dien Augustus ook gevolgt, en zich niet kwalyk daar by bevonden heeft. Men zegt, dat Augustus op een tydt voorzittende in de rechtbank, om een groot getal misdadigers te doemen, Mæcenas, vrezende, dat men hem voor al te streng en wreed zou uitkryten, en by den keizer niet kunnende komen wegens de grote menigte, hem zyn tafelboekie toewierp, waar in deze woorden geschreven stonden: *Rys op, beul, en vertrek.* Augustus hieldt zich niet gehoont over deze vrymoedigheit, als te wel kennende de genegenheit van zynen vriendt Mæcenas. De minnaryen, die Augustus met Mæcenas vrouw hadt, waren al vry wat ruchtbaar, en men geloofde, dat zy wat te verre gingen; maar dit belette echter niet, dat Mæcenas dien vorst tot zynen erfgenaam maakte, en dat Augustus zeer droevig over de doodt van zynen vriendt was. Hy stierf in 't 746 jaar na de bouwinge van Rome, en acht dagen voor de tydrekening der Christenen. Voor 't overige, Mæcenas beminde de geleerdheit, en deedt verstandige lieden veel goed, onder anderen *Virgilius, Horatius*, en vele anderen, die ook zynen naam de onsterflykheit hebben toegewyd. Plinius maakt ook gewag van een MÆCENAS, die de begaafdheit hadt van drie jaren zonder spreken te kunnen zyn. *Macrob. l.* II. *c.* 14. *Plutarchus in 't Leven van Augustus. Vellejus l.* II. *Virgilius. Horatius. Plinius l.* VIII. *c.* 7. *Johan Henr. Meyboom* heeft eene verzameling van al het geen in de oudheit van Mæcenas te vinden was doen drukken te Leiden in 4. in den jare 1653, onder den tytel van: *Mæcenas, sive de C. Cilnii Mæcenatis vita, moribus & rebus gestis.*

MÆOTIS, of MÆOTIDES, (PALUS) in 't Nederduitsch de *Meotische poel*, of *meir*, hedendaagsch *het Meir van Sabacha* en *de la Tana* genaamt, is een grote zeeboezem, of meir, tusschen Europa en Asië, hebbende omtrent 600 mylen in zynen omtrek, en wordende niet dan voor een groot moeras gehouden, om dat op zommige plaatsen weinig water is, en het niet dan met schuiten kan bevaren worden, grenzende ten Westen aan de kleine of Crimische Tartaren, ten Noorden aan Europisch Sarmatië, of Moskovië, ten Zuiden aan Sarmatië in Asië, alwaar Circassië gevonden wordt, en ten Oosten aan den mondt van den Don, of Tanaïs. Dit meir is afgescheiden van den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee, door den Bosphorus van Cimmerië, genoemt de Straat van Vespero, Kaffa of Kerci. Aan des zelfs Westzyde legt ook een moeras, dat de ouden *Bugis* noemden, en dat hedendaagsch *Suka Morzi* genaamt wordt. *Polybius, Plinius, Strabo*, en anderen maken daar gewag van.

MÆSTERTIUS, (JACOBUS) een Nederlandsch Rechtsgeleerde, geboren te Dendermonde in den jare 1610 uit een Engelsch geslacht, *Maisterten* genaamt, voltrok zyne studiën te Brussel, Loven en Sedan. Te Loven heeft hy de lessen van Erycus Puteanus vlytig bezocht, ging daar op naar Orleans, bezag Engelandt, en begaf zich door Vrankryk naar Leiden, alwaar hy in den jare 1634 Doctor in beide de Rechten, en vier jaren daar na in de plaats van Petrus Cunæus hoogleeraar wierdt. Zyne schriften zyn: *Tractatus de lege commissoria in pignoribus; De Compensationibus; De secundis nuptiis; De Justitia Legum Romanarum lib.* II, waar over hy met Cyprianus

Reg-

Regnerus, hoogleeraar te Utrecht, in een letterstrydt geraakte. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

MAELSTRANDT, eene kleine stadt van Noorwegen, onder het gebiedt van Bahus, afhangende van den Zweedschen koning, zynde ten Westen vier mylen van het genoemde Bahus gelegen. Deze stadt is gebouwt op een steile rots, de welke byna rondom van de zee bespoelt wordt, wordende beschermt door een goed kasteel, leggende aan den mondt van de Trolhetta. De Denen veroverden het zelve in den jare 1678, maar gaven 't by de vrede weder over. *Maty Diction.*

MAELSTROOM, of MOSKESTROOM, een draaikolk in den Noorder Oceaan, naar den Westkant van Noorwegen. Men noemt het zelve doorgaans de Navel der zee, of de Noordsche Charibdis. Eenigen zeggen, dat deze kolk, of maalstroom, 40 mylen zich uitstrekt; maar Kircherus stelt ze op 30 mylen in zyn omtrek, hebbende eene beweging, waar door de wateren gedurende den tydt van zes uuren met een afgryselyk geweldt worden ingezwolgen, met zulk een gedruis, dat men het vele mylen ver, als de zee niet al te sterk woedt, horen kan. Wanneer hy in zyn hevigste beweging is, kan geen schip, daar in vervallen zynde, zich redden, of behouden worden. De walvisschen worden zelfs weggesleept en ingezwolgen, hoe zeer zy zulks pogen te ontworstelen, en hunne ligchamen worden daar na, als zy tegen de rotsen verbryselt zyn, met stukken en brokken weder opgeworpen. *Herbinius de admirandis mundi cataractis.*

MAES. Zie MAAS.

MAESLANDT. Zie MAASLANDT.

MAESLAND-SLUIS. Zie MAASLAND-SLUIS.

MAETS, (KAREL VAN) bedienaar des Goddelyken Woords en hoogleeraar te Utrecht, geboren te Leiden in den jare 1597. Hy was naauwlyks twee jaren oud, of zyn vader trok met ter woon naar Middelburg. Voorheen was hy uit Vlaanderen geweken, om dat hy van den hervormden Godsdienst was. In Middelburg leerde Karel de gronden der geleerdheit tot den jare 1615. Toen was het tydt hem naar de hogeschole te zenden, en Franeker wierdt boven Leiden verkoren, om dat men die laatste plaats aanmerkte als het voornaamste slagveldt van de Remonstranten en Contra-Remonstranten. Na eenigen tydt te Franeker geweest te hebben ging hy naar de akademie van Sedan: deedt eene reis door Vrankryk, en in den jare 1620 naar huis wederkerende, wierdt hy als bedienaar des Goddelyken Woords te Scherpenis, in Zeelandt, beroepen. Daar bleef hy, tot dat hem het beroep van Middelburg in den jare 1629 wierdt opgedragen. Zeven jaren hadt hy dezen dienst waargenomen, als mede den last nevens eenige andere geleerde predikanten in het nazien van eene Duitsche overzetting des Nieuwen Testaments en de apocryphe boeken, of hem wierdt in den jare 1636 het beroep van predikant en het ampt van professor in de Godgeleerdheit te Utrecht opgedragen, 't welk hy op de bede van den magistraat en 't Consistorie van Middelburg voor dien tydt weigerde; maar het zelve beroep hem op nieuw in den jare 1639 aangeboden zynde, heeft hy het aangenomen. Hy wierdt in het volgende jaar bevestigt, en nam dezen dubbelen dienst tot aan zyne doodt, die den 20 April des jaars 1651 voorviel, waar. Hy heeft drie vrouwen gehad. De eerste was van Scherpenis: de twede was de zuster van de huisvrouw van Boxhorn, hoogleeraar te Leiden, met welke hy trouwde te Middelberg, en de derde was van Utrecht. De twee eerste bragten hem kinderen voort. Een van zyne zonen, *Karel* genaamt, is hoogleeraar in de genees- en scheikunde geweest in de universiteit te Leiden. Hy heeft eenige dingen in 't licht gegeven, en zich krachtig tegen het gevoelen van Descartes aangekant. In den jare 1650 is te Utrecht een boek in 4. van hem gedrukt, den tytel voerende van: *Sylva Quæstionum insignium.* Het voornaamste, dat daar in verhandelt wordt, ziet op het geschil, dat in dien tydt groot gerucht maakte, te weten, of het den mannen geoorlooft was lang haair te dragen. Een Godgeleerde, Jacobus Revius genaamt, was daar voor. De Maets maakte een *thesis* tegen hem, de welke beantwoord wierdt door een boek, voerende ten opschrift: *Libertas Christiana circa usum Capillatii defensa.* Daar tegen maakte hy het voornoemde werk: *Sylva Quæstionum*, waar in de zedekunde krachtig uitblinkt; maar om dat het niet eens herdrukt is, schynt het, dat 'er geen grote aftrek van geweest is. *Hoornbeek in Oratione funebri. Bayle Dict. Crit.*

MAFFÆUS, (BERNARDINUS) kardinaal, geboren te Rome in den jare 1514, alwaar hy grote voortgangen in de letteren maakte, wordende een voortreffelyk dichter en redenaar. Men heeft nog van hem aanmerkingen over de Brieven van *Cicero*, en eene verhandeling over de opschriften en medailles. Paus Paulus de III, van wien hy geheimschryver geweest is, gaf hem achtereen de bisdommen van Massa, Forimpopolo en Caserte, en eindelyk in den jare 1549 den kardinaalshoedt. Men hadt grote verwachting van hem; maar de doodt overviel hem in 't 40 jaar zyns ouderdoms, den 16 July des jaars 1553. Deze doodt bevrydde hem echter aanschouwer te wezen van het buitengewone ongeval, 't welk twee jaren daar na zyn huis overkwam: want een van zyne nabestaanden vermoordde zynen broeder, schoonzuster en neven. *Thuanus Hist. l.* XV. *Onuphrius. Ughel. Aubery.* enz.

MAFFÆUS, (JOHANNES PETRUS) een Jesuit, geboren te Bergamo, wierdt in de Griekfche en Latynsche talen en andere wetenschappen onderwezen door Basilius en Chrysostomus Zanchi, kanunniken, en vorderde daar krachtig in, waar door hy, eene reize naar Rome doende, aldaar van iedereen om zyne geleerdheit geacht wierdt. Daar van daan naar Genua vertrekkende, bleef hy daar om de redeneerkunst te leren. Eenigen tydt daar na wierdt hy Jesuit, en schreef het leven van St. *Ignatius*. Daar na willende arbeiden aan zyne Historie van *Indië*, ging hy naar Portugal en Spanje, alwaar Philips de II hem veel goedheit bewees. Paus Gregorius de XIII verplichtte hem zyn pausschap te beschryven; maar dit werk, en verscheide andere, hebben nooit het licht gezien. Men zegt, dat deze Maffæus zeer haastig en ligt moeielyk wierdt; maar zeer net op zyne geschriften was. Hy stierf in den ouderdom van 74 jaren in 't jaar 1603. *Ærythræus Pinac.* II. *Imag. illustr. c.* 4. *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. Lett.* 1. *Rabadeneira & Alegambe de script. Soc. Jes.*

MAFORTIUM, of MAFORTE. Dus mag men hedendaags de kapotten der vrouwen wel noemen: want het was weleer een hoofdkleedt der zelve. Naderhandt hebben de monniken diergelyke gedragen, bedekkende als een kleine hoofdmantel den hals en de schouderen. *Salmasius ad Vopisc. Aurelianus cap.* 45. *Pitisc.* II. 138. *Du Fresne Gloss. Gr. p.* 891.

MAGADOXA, of MAGADOSCO, een koninkryk van Afrika, met eene stadt van den zelven naam, leggende aan de kust van Ajan, aan de Indische zee, naby Zanguebar, met eene sterkte en zeer beroemde haven. De Portugezen hebben deze stadt in de XV eeuwe verwoest. Anders was zy eene zeer koopryke en voorname handelplaats, leggende in een vruchtbaar landt, vol vee en koorn. De grootste koophandel bestaat 'er in olifantstanden, goudt, slaven, honing en wasch. De koning is een Arabier, of Moor, en cynsbaar aan den Abissynschen keizer. De stadt is volkryk, sterk en ryk. *Marmol Descript. Africa. Dapper.*

MAGAZA, eene provincie in Abyssinië. Men plaatst de zelve langs de rivier Tacaze, tusschen het koninkryk Tigris en Angola. *Maty Dict.*

MAGDALA, een kasteel in Palestina, eertyds onder den stamme van Zabulon, en naderhandt onder Galilea gerekent, digt by een meir van dezen name. Men zegt, dat *Maria Magdalena* van dit kasteel haren toenaam ontleende. Het legt acht mylen van Bethzaïda naar 't Zuiden, en ten Oosten zes mylen van Jotapat. *Baudrand.*

MAGDALEN was een Engelsch priester, en een kapellaan van Richard den II. Deze, zeer van aangezicht en gestalte gelykende naar zyn koning, wierdt in den jare 1399 van eenige oproerige Lords met koninklyke klederen gekleed, met vele eerbewyzingen door 't landt omgevoert, om daar door een machtigen toeloop van volk te krygen. Hier op kwamen in het kort wel 40000 man byeen: maar de nieuwe koning Henrik de IV, eenige van die voornaamste Lords te Cirencester in handen krygende, verstrooide dien aanhang, en Magdalen met nog een ander kapellaan des konings, Fezeby genaamt, zochten naar Schotlandt te vlieden, maar wierden beide gevangen en binnen den Tour van Londen gebragt, waar na zy in den jare 1400 gehangen en gevierendeelt zyn. *The Compleat Hist. of Engl. vol.* I. *pag.* 278 & 279.

MAGDALENA, (MARIA) zeer geroemd in 't Nieuwe Testament wegens hare bekeering en vasthoudendheit aan den Heere Jesus, die haar in de gedaante van een hovenier na zyne opstandinge verscheen. Eenige geleerden hebben gewilt, dat 'er drie Magdalenaas geweest zyn, om dat in 't Euangelie gesproken wordt van verscheide verrechtingen, die Maria aan den Zaligmaker gedaan heeft. Hier over heeft Jakob Faber van Estaples een boek geschreven, gedrukt in den jare 1519 onder den tytel van: *De tribus & unica Magdalena.* Zy ondersteunen hun zeggen door de achtbaarheit van Origenes, Johannes Chrysostomus, Theophilactus, en andere oudvaders: echter stellen wy vast, dat deze Maria Magdalena moet onderscheiden worden van Maria van Bethanië, zuster van Lazarus, en die zondaresse, waar van men den naam niet weet. De toenaam van Magdalena geloost men dat zynen oorsprong heeft van een kasteel, *Magdala* genaamt, in 't landt van Galilea, digt by het meir Tiberias. Jesus heeft van haar zeven duivelen doen uitgaan. Daar na was zy eene van die vrouwen, de welke Jesus verselden en volgden in zyne reizen. Zy stondt mede aan den voet van het kruis, en zag hem in het graf leggen, waar na zy naar Jeruzalem keerde om balzem voor zyn ligchaam te bereiden. Op den eersten dag der weke ging zy met andere vrouwen naar 't graf, en 't ligchaam van den Heilandt daar niet vindende, kwam zy schielyk te Jeruzalem, bootschappende aan Petrus en Johannes, dat men het ligchaam van haren Heere hadt weggenomen, en dat zy niet wist waar men het zelve gebragt hadt. Gedurende haar afwezen verklaarden de engelen aan de andere vrouwen, dat Jesus was opgestaan. Maria Magdalena, wederkerende naar 't graf, keek in het zelve, en schreide. Hier zag zy twee engelen, die haar vroegen, waarom zy weende; waar op zy geantwoord hebbende, dat het was, om dat men het ligchaam van Jesus hadt weggenomen, keerde zy hier op achterwaarts, waar op, gelyk boven gezegt is, Jesus, dien morgen opgestaan zynde, haar aansprak onder de gedaante van een hovenier, en haar vroeg, waarom zy schreide, en wat zy zocht. Hier op denkende, dat zy tegen den hovenier sprak, antwoordde zy: *Zo gy hem hebt weggedragen, zeg my waar gy hem gelaten hebt, op dat ik hem wegneme.* Jesus noemde haar Maria, en zy, zyne stemme kennende, antwoordde: *Rabouni*, 't welk gezegt is *Meester*, en wilde hem omhelzen. Maar Jesus zeide haar: *Raak my niet aan, want ik ben nog niet opgevaren tot mynen Vader*, willende daar mede zeggen: *Omhels my niet, ik heb nog eenigen tydt te blyven met u, eer ik ten hemel opvare.* Hy beval haar daar op dit aan zyne broederen, dat is, zyne Apostelen en Discipelen, te boodschap-

fchappen. Deze verfchyning aan Magdalena alleen was de eerfte; daar na verfcheen hy nog aan vele andere zyner difcipelen. Men weet niets zekers van het verdere leven van deze Maria Magdalena, dan het geen de H. Schrift daar van zegt. Eenige Griekfche fchryvers, gelyk als Modeftus, biffchop van Jeruzalem, hebben gewilt, dat zy Johannes en de H. Maagdt Maria gevolgt heeft naar Ephezen, en daar geftorven is. S. Gregorius van Tours geeft het zelve getuigenis, 't welk ftrydt tegen het geen men in de VI eeuwe verbreidde, dat zy binnen Marfeille geftorven zou zyn. De overblyffelen van Maria Magdalena waren althans in de VIII eeuwe nog binnen Ephezen te zien; als blykt uit het verhaal van S. Gillebaut, biffchop van Aichftadt, in Duitfchlandt, in zyne Reizebefchryving naar de Levant. Zonaras zegt, dat keizer Leo de Wyze de overblyffelen van Maria Magdalena uit Ephezen naar Conftantinopel liet vervoeren; en het is federt de X eeuwe, dat de fabel het meefte ftandt greep, dat Maria Magdalena in Provence aangeland was; en federt dien tydt hebben de monniken van de abdy van S. Maximinus in Provence, en die van de abdy van Vezelay in Burgundië voorgegeven het ligchaam van Maria Magdalena te hebben; en beide zyn (zo wel die van Vezelay als die van S. Maximinus) door verfcheide waarbrieven en bullen van de pauzen hier in gefterkt: maar het zekerfte is, dat geen van beide iets daar van heeft.

Dat nu getwift wordt, of deze Maria Magdalena de zelve is geweeft met de zondareffe, die alleen maar met den name van *Maria* voorkomt, en de zufter van Lazarus, kan gemakkelyk genoeg het tegendeel bewezen worden met de H. Schriftuur en de kerkelyke oudheden. I. De zondareffe was eene bekende vrouw van de ftadt Naïn, en die in het Euangelie niet genoemt wordt dan toen zy de voeten van den Heere Jefus gezalft heeft, en de Heilandt haar wegzondt met te zeggen: *Ga in vrede.* Maria Magdalena was in 't tegendeel eene aanzienlyke vrouw in Galilea, die Jefus genas van hare bezetenheit, en die hem daar na gedurig volgde. II. Maria Magdalena kan ook niet geweeft zyn de zufter van Lazarus, die in Bethanië woonde, naby Jeruzalem; want zy was van Galilea. De Euangeliften onderfcheiden haar altydt, en noemen de eene *Maria Magdalena*, en de andere *de zufter van Martha:* hare zaken worden in het H. Euangelie ook onderfcheiden. De oudvaders voor Gregorius handelen ook van alle drie afzonderlyk. Eindelyk, vele brave kerkelyke fchryvers van de XVII eeuwe geven het onderfcheidt van deze drie duidelyk te kennen.

MAGDALENA *van Vrankryk*, vyfde dochter van koning Karel den VII, en van Maria van Anjou, is de fchoonfte en wyfte princes van haren tydt geweeft. Zy was verlooft aan Ladislaus, koning van Hungarië en Bohemen; maar hy wierdt vergeven door de Huffiten, gelyk men voorgaf. Dus beloofde haar vader haar aan Gafton van Foix, prins van Viane, zoon van den ouden Gafton den IV, en van Eleonora van Arragon, erfgenamen van 't koninkryk van Navarre. Dit huwelyk wierdt vier jaren na deze belofte, dat is na de doodt van haren vader, eerft voltrokken in den jare 1461. Deze princes wierdt weduwe in den jare 1470, wanneer haar gemaal ftierf aan eene wonde, ontfangen door een fteek van een lancie, of fpeer, in het fteekfpel, gehouden te Libourne, naby Bourdeaux, toen zyn fchoonbroeder Karel daar wierdt ontfangen als hertog van Guiënne. Na dit ongeluk bemoeide de princes zich inzonderheit om hare twee kinderen François Phebus en Catharina van Foix, die zy uit het huwelyk van den prinffe van Viane hadt overgehouden, als mede om de onluften, in het koninkryk van Navarre ontftaan, neder te leggen, zynde reets byna bedurven door de partyfchappen der huizen van Beaumont en Grammont. Deze zaak kwam zy te boven, doende haren zoon als koning kronen. Maar hy ftierf door vergift den 24 January des jaars 1483, oud zynde 16 jaren. Catharina, zyne zufter, volgde hem op, en droeg de kroon van Navarre, de prinsdommen van Bearn en Foix. Zy hadt tot gemaal Jean d'Albret, zoon van Alanus d'Albret en van Francifca van Bretagne. Magdalena verfelde hare dochter naar Pampelona, en ftierf daar in den jare 1486. *Sammarth. Hiftor. Gen. de France. Favin Hiftor. de Navarre.*

MAGDALENA *van Vrankryk*, koningin van Schotlandt, was de dochter van François den I en van Claude van Vrankryk. Jacobus de V, koning van Schotlandt, een van de welgemaaktfte prinffen van zynen tydt, verrukt door de fchoonheit en deugden van Magdalena, verzocht haar van den koning, haren vader, en trouwde haar binnen Parys. Maar deze koningin ftierf 7 maanden daar na in Schotlandt den 7 July des jaars 1537.

MAGDALENA *van Savoje*, hertogin van Montmorenci, was de gemalin van Annas van Montmorenci, maarfchalk, konneftabel en grootmeefter van Vrankryk, en dochter van Renatus van Savoje. Zy ftierf in den jare 1586, in den ouderdom van 76 jaren, en was beroemd door hare deugden en kloekmoedigheit. *P. Hilarion de Cofte aux Elog. de femmes illuft.*

MAGDALENA *van Beyeren*, dochter van Willem den V, hertog van Beyeren, en van Renata van Lotharingen. Om met haar te trouwen veranderde Wolfgang Willem, paltsgraaf aan den Rhyn, en hertog van Neuburg, naderhandt keurvorft van de Palts, van het Lutherfche gelove, en ging tot den Roomfchen Godsdienft over.

MAGDALENA *van Pazzy*, eene Karmeliter nonne, geboren te Pazzy uit een Florentynfch geflacht den 2 April des jaars 1566. Zy oeffende van jongs af de werken van Godvrucht; tradt in den jare 1582 in het kloofter der Karmeliten van S. Agnes binnen Florence, alwaar zy den 27 May des jaars 1584 het kleedt aannam. Na dat zy in eene grote ftrengheit geleeft, en alle bedieningen van dat huis met een voorbeeldelyk leven bekleed hadt, wierdt zy overfte (fuperieure). Maar zy heeft dit ampt maar drie jaren bediend, ftervende den 27 May des jaars 1607. Paus Urbanus de VIII heeft haar zalig verklaart in den jare 1626, en paus Alexander de VII heeft haar onder het getal der heiligen geplaatft in den jare 1669. Haar leven is in het Italiaanfch befchreven door *Vincent Puchini*; en de twee eerfte boeken zyn in 't Franfch overgezet door *Brochant*, en in 't Latyn door *Papenbrochius*. *Baillet vies des Saints au mois de Mai.*

S. MAGDALENA (ORDE VAN) is eene krygsorde, de welke voorgeftelt wierdt aan den Raadt van koning Lodewyk den XIII in den jare 1640 door Johannes Chefnel, heer van Chappronaje, edelman van Bretagne, die daar de uitvinder van was. Het voornaamfte doelwit, dat hy hadt in deze orde, was, dat hy alle des zelfs ridders wilde doen zweren nooit in tweegevecht te kampen, al was het zelf om Gods eere ftaande te houden, ten dienfte van den koning, tot voordeel van 't ryk, veel minder over eige twiftingen, of eerbeledigingen. Hy liet een kruis maken, en dat gehecht hebbende op zyn kleedt, verfcheen hy voor den koning, die hem ridder maakte. Maar dit hadt geen voortgang; want niemandt volgde hem na, zo dat de heer de la Chappronaje zich naar een heremitagie, aan 't einde van 't bofch van Fontainebleau, begaf, en daar onder den naam van vredelievend heremyt van S. Magdalena zyne dagen eindigde. *Favin Theatr. de Honneur & de Chev.*

MAGDENBURG, of MAAGDENBURG, in 't Latyn *Magdeburgum*, of *Parthenopolis*, aan de Elve, in den neder-Saxifchen kreits gelegen, is de hoofdftadt van een hertogdom, voerende den zelven naam. Dat deze ftadt het *Amagetobriga*, of *Amagetobriga* van Julius Cæfar zou zyn, wordt ontkent, en dat het 't *Mefovium* van Ptolemæus is, waar van *Mefeburg*, of *Medeburg* afkomen, is onzeker; maar dit is bekend, dat het van ouds den naam van *Magathaburg*, of *Magadeburg* gehad heeft. Ook kan zy haren naam niet ontfangen hebben van de *Moeder Maagdt*, noch van *Editha*, gemalinne van Ottho, om dat zy veel ouder is, noch ook van *Venus* en hare drie Bevalligheden, om dat de Romeinen haar niet gebouwt hebben. Onzeker is het ook, of deze ftadt van der Duitfchen godinne der Liefde, *Aftar*, of *Oftar*, dien naam gekregen heeft, dan of 'er eene Duitfche Amazone geweeft is, die tot hare benaminge gelegenheit heeft gegeven: maar dat haar naam al van ouds van 't woordt *Magd* of *Maagd* is afgeleid is zeker, om dat de Grieken en Sigebertus Gemblacenfis haar genoemt hebben met den name van *Parthenopolis*, en blykt te meer, doordien de ftadt in haar wapen voert eene maagdt, met een bloemkrans in de handt.

Voor den tydt van Ottho den Groten is deze plaats eene vefting geweeft met een dorp, 't welk in de XI eeuwe nog onder Noord-Thuringen gerekent wierdt; en de voornoemde keizer liet ten gevalle van zyne gemalinne Editha van deze vefting eene ftadt maken in den jare 940, de welke om hare welgelegenheit wel haaft met kerken en kloofters zo voorzien wierdt, dat zy in den jare 968 tot een aartsbisdom verheven wierdt, en verder voor eene der aanzienlykfte en machtigfte fteden van Duitfchlandt gehouden is. Eer zy nog door Ottho tot eene ftadt gemaakt was, heeft zy het wrede lot des oorlogs al menigmalen moeten ondergaan. In de jaren 781 en 782 wierdt zy van de Wenden, en in den jare 982 van de Hunnen ten eenemaal verbrand, en in den jare 1013 van de Wenden en Polen zeer mishandelt. In den jare 1022 heeft de aartsbiffchop Gero hare muren voltooit. In den jare 1212 is zy door Ottho den IV, Roomfch keizer, en in den jare 1314 van haren aartsbiffchop Burchardus belegert, en heeft in de jaren 1180, 1210, 1293 en 1613 grote fchade geleden. Onder de regering van biffchop Albrecht, die ook keurvorft van Ments was, in den jare 1522, heeft daar de Lutherfche Godsdienft eerft zyn begin genomen, de welke door Nicolaus Amsdorf verder is uitgebreid: doch men weet niet recht hoe zich de biffchop aanftelde, dan dat hy in den jare 1540 de ftadt voor een fomme gelds de vrye oeffening van haren Godsdienft bevestigde, om welke reden zy in den jare 1547 met het Kapittel veel te doen hadt; maar vermits zy zich voor keurvorft Johan Frederik verklaarde, en het *Interim* niet wilde aannemen, wierdt zy in den ban gedaan, en van keurvorft Maurits van Saxen in den jare 1551 tot de overgave genoodzaakt. Men zal hier nu nog eenige byzonderheden aanhalen van het geen deze ftadt in den jare 1631 door de keizerlyke benden onder den veldheer Tilly gebeurt is. Deze ftadt door den zelven op den 10 May des jaars 1631 ingenomen zynde, om dat zy zich voor Frederik, koning van Bohemen en keurvorft van de Palts, hadt verklaart, wierdt geheel verwoeft, en aan de woede der foldaten ten prooi gegeven. Geen geflacht, hoe heerlyk, of gering; geen kunne, geen ouderdom, vrouwen, maagden noch zuigelingen wierden gefpaart, en over de 30000 zielen deerlyk vermoord, wiens ligchamen in de Elve gefmeten tot eene brug verftrekten, en wiens bloedt het blanke water een rode kleur gaf. Men rekent, dat 'er maar omtrent 400 inwoonders, zich hier en daar verftoken, of genade gekregen hebbende, zyn overgebleven. Niet alleen moeft op deze weinige na al wat leven hadt de wreedheit der foldaten ondergaan, maar ook de ftadt wierdt aan de woede van 't vuur overgegeve u,

ven, en byna ten eenemaal verbrand, uitgezonderd den Dom, het klooster van O. Lieve Vrouw, en 139 kleine huizen. Waarlyk een deerlyk schouwspel; geen Hunnen, Wenden, Gotthen of Kroaten, welke voorheen deze stadt wel hebben overweldigt, speelden daar zulk een moordrol. Nochtans moeiten de keizerschen deze vesting in 't volgende jaar wederom aan de Zweden overgeven, die de zelve hebben bezeten tot dat zich de keurvorst van Saxen na eene belegering by verdrag daar weder meester van maakte. De Saxische bezetting bleef daar tot den jare 1646. Toen nam de stadt hare eigene soldaten aan; maar hoe de zelve door de Westphaalsche vrede in den jare 1666 aan het keurvorstelyke huis van Brandenburg gekomen is wordt in het leven van keurvorst FREDERIK WILHELM uitvoerig gemeld. Daar na is deze stadt, gelyk een fenix, veel schoner uit hare assche weder verrezen, zo dat men weinig tekenen van hare verwoestinge meer zien kan. In den jare 1680 is 'er een sterk kasteel op een eilandt in de Elve tot dekking van de stadt gebouwt, als mede eene lange houte brug over de Elve geslagen, wordende de zelve aan de overzyde ook door sterkten verdedigt, en de stadt zelf met sterke buitenwerken verbetert, de welke nog vermeerdert zyn in den jare 1702. Het gedenkwaardigste, dat heden daar te zien is, is de Dom, die, als gezegt is, in den jare 1631 door 't vuur verschoont wierdt. Men zegt, dat de zelve in den jare 1211 gebouwt is, en dat men daar 116 jaren aan gewerkt heeft. Daar binnen worden zeer vele seldzame stukken gezien, en kunstige schilderyen vertoont. Behalven den Dom staat 'er een zeer koninklyk huis, welker het bisschoppelyke hof genaamt. De Lutherschen hebben 'er zes, en de Gereformeerden drie kerken, mitsgaders een kapel in 't koninklyk kasteel. *Scriptores Pruss. & Brandenb. Vulpii Magnificentia Parthenopolitana. Merkels bericht van de belegering van Maagdenburg.* enz.

MAGDENBURG, (HET BURGGRAAFSCHAP VAN) door keizer Karel den Groten opgerecht. Na dat de zelve hier een slot of burgt hadt gebouwt, stelde hy daar over iemandt tot burggraaf aan, die ook zomtyds graaf van de Elve genaamt wierdt, en te gelyk stedehouder en voogdt van 's keizers wegen over Maagdenburg was. Men wil, dat eene *Gero* in den jare 930 de eerste burggraaf geweest is, die daar na markgraaf van Brandenburg is geworden. Keizer Ottho de I heeft dit burggraaflyk slot, met bewilliging van des zelfs burggraaf, aan zyne gemalinne *Editha*, van Engelsche afkomst, gegeven; maar als naderhandt door de doodt van den markgrave *Gero van Brandenburg* en Soltwedel in den jare 965 dit ampt opengevallen was, stelde de zelve keizer daar wederom een burggraaf in, genaamt *Herman van Stubekeshorn*, uit wiens familie deze waardigheit verder aan de graven van Waldek en Plofka, en daar na aan de edele heeren van Querfurt is gekomen. Na dat de burggraaf *Gebhard* in den jare 1284 gestorven was, bragt het Rudolph, keurvorst van Saxen, uit den Anhaltschen stam, onder zyn gebiedt, waar na hy het zelve burggraaffelyke recht, als eenigen zeggen, aan de burgers van Maagdenburg voor 9000 marken zilver verpand heeft; maar anderen willen, dat hy het met zyne dochter, trouwende met den grave Johannes van Hardek, ten huwelyk gegeven heeft: doch deze dochter en hare mannelyke erven gestorven zynde, wierdt het zelve aan den keurvorst Frederik den Strydbaren door den keizer Sigismundus in den jare 1425 te leen gegeven; sedert welken tydt deze waardigheit als een Ryksvaanleen verbonden is geweest. In den jare 1538 loste keurvorst Johan Frederik het daar onder behorende drostschap met gereed geldt weder af: maar vermits'er naderhandt verscheide verschillen met den aartsbisschop ontstaan waren, besloot de keurvorst Augustus van Saxen alles aan het aartsticht over te laten, wat het huis van Saxen van het burggraafschap van Maagdenburg en Halle inhadt, mits dat de keurvorstelyke Saxische burggraaffelyke waardigheit daar niets door lyden zou. *Krantzius Saxon. lib.* III. *c.* 24. *lib.* IV. *c.* 7. *Albin. Meisn. Chron. Pekkenstein in Theatro Saxon. c.* 20. *f.* 341. *Hortleder von dem Teutschen kriege lib.* V. *Europ. Herold p.* 446. *Lucæ Uhralter Fursten-zaal p.* 670.

MAGDENBURG. (HET AARTSSTICHT EN HERTOGDOM VAN) Tot dit aartsticht, of bisdom, heeft, als men zegt, keizer Karel de Grote al den grondt gelegt, na dat hy in den jare 784 te Schire een bisdom hadt opgerecht. Het gemelde bisdom zou van Bruno en Tanquardus, hertogen van Saxen, naar Vallersleben, van Henrik den I naar Frose, en door keizer Ottho den Groten van daar naar Maagdenburg verplaatst zyn; maar doordien by de schryvers van dien tydt daar niets van gemeld wordt, zo dient dit billyk als eene onzekere zaak verworpen, en men schryft de verheffing met meer recht aan keizer Ottho den Groten toe. Deze vorst maakte hier van een begin in den jare 936 door het opbouwen van een Benedictyner klooster der Maurits-kerk, die hy met aanzienlyke inkomsten en voorrechten verrykte, zo dat de keizer tot opbouw van het voorgemelde aartsticht 19 tonnen gouds te koste gelegt heeft; waarom men nog hedendaags in de kleine kapel het beeldt van Ottho ziet, houdende in de handt een klein rond tafeltie, waar in 19 ronde figuurties gehouwen zyn, die de gedachte 19 tonnen gouds betekenen. In den beginne wederstondt bisschop Bernhard van Halberstadt den keizer in zyne onderneming, om dit aartsticht zo schielyk als hy wel wilde op te rechten. Zyn opvolger Hildewardus droeg zich wat bescheidener omtrent den keizer, liet hem te Rome komen, en op het synode te Ravenna in den jare 967 onder paus Johannes den XIII wydlopig voorstellen hoe hy gezind was dit aartsticht te Maagdenburg op te rechten, om daar door het Slavische volk gemakkelyker tot het Christendom te brengen. Dus wierdt in het volgende jaar deze zaak ten eenemaal afgedaan, en men zag als eersten aartsbisschop binnen Maagdenburg

I. *Adelbertus van Trier*, onder wiens bestiering ook gestelt wierden de bisdommen van Brandenburg en Havelberg, waar aan naderhandt nog Merseburg, Zeits, Meissen en Pozen, in Polen, gevoegt zyn. Paus Johannes de XIII maakte hem ook primaat van Duitschlandt, en stondt hem toe, dat hy naar de gewoonte der Roomsche kerke 12 priesters, 7 diakonen, en 24 onderdiakonen houden zou, van welke aanstelling nog een byzondere openbrief gezien wordt, waar in vermeld staat, dat men hem de zelve eer en achting moest bewyzen, die men aan de primaten van Ments, Trier, Keulen en Vrankryk bewees. Paus Benedictus de VI noemde dezen Adelbertus niet alleen patriarch van Duitschlandt, maar stelde hem zelfs voor den aartsbisschop van Keulen. Adelbertus stierf in den jare 981. Na zyne doodt verkoor het Domkapittel, waar aan keizer Ottho de II de macht van verkiezing gegeven hadt, eenen *Othricus*, een man van veel geleerdheit, in zyne plaats: maar

II. *Giselarius*, bisschop van Merseburg, aan wien Othricus verzocht hadt, dat hy des keizers bevestiging op het verzoek van 't Domkapittel zou afhalen, doordien de gemelde Othricus stierf, werkte zyne eigene bevordering, verkreeg het zelve, en behieldt zyn vorig bisdom daar by, 't welk iets ongewoons was. Maar na dat hy het bisdom van Merseburg in eene abdy hervormt hadt, wierdt hem door keizer Henrik den II bevolen het bisdom van Merseburg in den ouden standt te brengen, en Maagdenburg af te staan. Hier op verzocht hy eenig uitstel, maar stierf ondertusschen in den jare 1004, den 24 January, na dat hy in zyne regering 30000 Wenden en Sclaven, die in de stichten Havelberg, Brandenburg en Zeits gevallen waren, verslagen hadt. Hem volgde

III. *Dagan*, *Tagmo*, *Dedo*, of *Dudo*, die voorheen kapellaan of kancelier van keizer Henrik den II was geweest, onder wiens bestier dit sticht met aanmerkelyke goederen van den gemelden keizer vermeerdert is, waar onder Gibichenstein het voornaamste is geweest, en toenmaals aan Halle schynt behoort te hebben. Hy stierf den 12 January des jaars 1012.

IV. *Walthardus*, of *Walther*, die al te voren verkoren was, maar op het verzoek van den keizer daar van afstandt deedt, wierdt in zyne plaats gestelt. Deze, maar 8 weken die waardigheit bekleed hebbende, heeft niets aanmerkelyks verrecht, behalven dat zyne zuster Amilrath aan de kerk het dorp Olvenstadt geschonken heeft.

V. *Gero*, mede kapellaan van Henrik den II, wierdt verheven, schoon de Domheeren een anderen, Theodorik, den keizer voorgestelt hadden. Onder hem is in den jare 1017 het klooster Bergen afgebrand, mitsgaders twee kerken, als van O. Lieve Vrouw en van S. Jan, die namaals S. Sebastiaan genaamt wierdt, gebouwt. Hy stierf den 22 October des jaars 1024.

VI. *Hunfried*, of *Manfried*, ook een kapellaan van Henrik den II. De stadt Maagdenburg heeft onder hem zeer toegenomen, hebbende hy de kerken van S. Pieter en S. Paulus gebouwt. Hy stierf in den jare 1051.

VII. *Engelhard*, kapellaan van Henrik den III, stierf den 1 September des jaars 1063.

VIII. *Werner*, *Wezel*, of *Wesselo*, graaf van Sonnenburg, uit Zwaben, kapellaan van Henrik den IV, wierdt het Kapittel opgedrongen, en Frederik, daar toe verkoren zynde, bisschop van Munster gemaakt. Deze koos in den twist tusschen den keizer en den Sax ten gevalle van zynen vader Burchardus den II van Halberstadt de zyde van den laatsten, en bleef in den slag den 7 Augusty des jaars 1078 by Melrichstadt. *Conradus Usperg.* wil, dat hy is opgehangen.

IX. *Hardewich*, of *Herderich*, graaf van Spanheim en Artenberg, wierdt hier toe door den tegenkeizer Rudolph van Zwaben aangestelt, maar eerlang in zyn bedt dood gevonden. In den zelven tydt wierdt ook een ander *Hardewich*, abt van Fulda, door keizer Henrik den IV aangestelt. Dus waren 'er in de Saxische bisdommen doorgaans twee bisschoppen, zo wel als te Rome twee pauzen, de een het met den keizer, en de andere met zyne vyanden houdende.

X. *Henrik*, graaf van Aslow, te voren bisschop van Paderborn, waar uit hy door Henrik den IV in den jare 1090 gejaagt was, en die hem ook zo lang hinderlyk was, dat hy eerst in den jare 1102 bezit daar van kon nemen. Hy stierf in den jare 1107.

XI. *Adelgot*, of *Adolph*, graaf van Loye, te voren Domproost van Halberstadt. Deze overreedde den grave van Revingen, of Reveningen, dat hy in den jare 1116 in een klooster ging, en zyne goederen aan 't sticht maakte, waar van de bisschop een groot gedeelte aan Maagdenburg te kost leide, en bouwde binnen Halle een schoon klooster, het nieuwe werk genaamt. Hy woonde in den jare 1115 den slag van Welfshout by tegen Henrik den V, en stierf den 16 January des jaars 1118.

XII. *Rutgerus*, of *Rokarus*, uit het adelyk geslacht van Veldheim, stierf den 14 January des jaars 1125.

XIII. *Nortbert*, die vervolgens in den jare 1133 de bevestiging als primaat van Duitschlandt door een bulle van paus Innocentius den II ontfing, en stierf in het volgende jaar den 6 Juny. Deze wierdt in den jare 1198 gekanoniseert, of onder de heiligen geplaatst, en naderhandt als een beschermer van Maagdenburg aangebeden. Zie van hem een byzonder artykel.

XIV. *Konraad*, edele heer van Querfurt, heeft nevens zynen broeder Burchard, burggraaf van Maagdenburg, dit aartsticht ry-

rykelyk beſchonken. Hy ſtierf den 2 May des jaars 1142.

XV. *Frederik*, broeder van graaf Timo van Wettin, ſtierf in den jare 1152.

XVI. *Wichman*, een Beyerſche graaf van Zeburg, Segeburg, of Degeburg, kwam door geldt en aanpryzing van keizer Frederik den I tot deze waardigheit. Hy heeft dit bisdom met vele aanmerkelyke goederen vermeerdert, en ſtierf in den jare 1192, of 1194, den 25 Auguſty.

XVII. *Rudolph*, gewezen Domdeken van Maagdenburg, van geringe afkomſt van Kroppenſtadt, in het Halberſtadſche gebiedt. Deze heeft veel goedt aan zyn vaderlandt en aan dit aartsſticht gedaan, hechtende daar aan Hundesberg, Schraplau, en Bornſtadt, die echter naderhandt ten dele daar wederom van zyn afgenomen. In den oorlog van Ottho den IV en zynen tegenkeizer Philips hieldt hy het met den laatſten, en ſtierf den 1 May des jaars 1209.

XVIII. *Albert*, graaf van Hallermund, voorheen Domprooſt, wierdt van paus Innocentius den III ingewyd, en kardinaal gemaakt, 't welk aan niemandt van de aartsbiſſchoppen van Magdenburg voorheen geſchied was. Na dat in den jare 1210 de Domkerk was afgebrand, heeft deze in 't volgende jaar eene nieuwe beginnen te bouwen, die eerſt 116 jaren daar na voltooit is. In den jare 1212 wierdt deze biſſchop van keizer Ottho den IV, dien hy op het begeeren van paus Innocentius den III in den ban hadt gedaan, in den ſlag van Remkersleben overwonnen; en menende zich in het klooſter van Bergen te verſteken, wierdt hy door Frederik van Kare gevangen genomen, en naar Gronburg gevoert, maar niet lang daar na door den burggraaf en de burgers van Maagdenburg verloſt. Keizer Frederik de II ſchonk, tot vergoeding van de ſchade, aan dit aartsſticht de ſtadt Stasfurt. Deze biſſchop heeft Maagdenburg met klooſteren en muren voorzien, en is in den jare 1233 geſtorven.

XIX. *Burchard*, Domprooſt van Hildesheim, ſtierf, eer hy nog was ingewyd, in den jare 1236.

XX. *Hildebrand*, of *Wildebrand*, graaf van Hallermund, heeft Krofig, Lebus en Belitz aan dit ſticht gebragt, en in den ſlag met den biſſchop van Halberſtadt tegen de markgraven van Brandenburg, Johannes en Ottho, heeft hy den laatſtgenoemden gevangen gekregen, die zich voor 1600 marken zilver, mitsgaders de landen van Albensleben en Halmersleben, heeft moeten los kopen. Hy ſtierf in den jare 1253.

XXI. *Rudolph van Dingelſtadt*, te voren deken, heeft het graafſchap Alvensleben ten vollen onder het aartsſticht gebragt, en is den 29 April des jaars 1260 ſchielyk geſtorven.

XXII. *Rupert*, graaf van Mansveldt en heer van Querfurt, deken, heeft zyne reiskoſten, die hy naar Rome tot zyne beveſtiging moeſt doen, den Joden wederom afgeperſt, plunderende hunne loverhutten, en heeft hen daarenboven nog op 100000 marken zilver (anderen zeggen zo veel guldens) geſchat; en als de Raadt van Halle de Joden wilde beſchermen, is die ſtadt daarom belegert, en met eene geldboete geſtraft. Hy ſtierf in den jare 1268, na dat hy Zorbich aan het ſticht hadt gebragt.

XXIII. *Konraad* de II, een Boheemſch vryheer van Sternberg, kancelier van den voorgaanden. Hy leefde tot den jare 1277. Na zyne doodt waren 'er twee, die naar deze waardigheit ſtonden, de Domprooſt *Erik*, markgraaf van Brandenburg, en *Buſſo*, heer van Querfurt, een Domheer; maar zy beide lieten hunnen eiſch voor een ſtuk gelds varen, dus wierdt

XXIV. *Gunther*, dien anderen *Henrik* noemen, graaf van Swalenburg, verkoren; maar de zelve heeft daar weinig vrucht van gehad, want hy heeft het nedergelegt, en maar een jaar deze waardigheit bekleed, om dat de Domheeren Ottho den IV, markgraaf van Brandenburg, dien hy nevens 300 edellieden in den ſlag by Froſe gevangen hadt, voor eenig geldt weder hadden losgelaten.

XXV. *Bernhard*, of *Burghard*, graaf van Wolpe, heeft om zynen ongelukkigen oorlog met hertog Albrecht van Brunswyk, en markgraaf Diderik van Landsberg, de regering het volgende jaar nedergelegt. Na dezen afſtandt was de ſtoel twee jaren ledig, en wierdt de voorgemelde Domprooſt,

XXVI. *Erik*, markgraaf van Brandenburg, nog eens naar deze waardigheit gedongen hebbende, daar toe verheven. Deze het roofneſt Herlingsberg aanſtonts, maar te vergeefſch, belegerende, wierdt door de bezetting zelf gevangen binnen gebragt, en moeſt voor 500 marken zilver door de Maagdenburgers wederom geloſt worden. In den jare 1291 heeft hy het zelve door hulp van andere graven en heeren verwoeſt. In den jare 1292 heeft de keurvorſt van Saxen, Albert de II, het burggraafſchap van Maagdenburg aan het ſticht en de ſtadt verpand, en Diderik van Ekkersdorp heeft het ſchoutsampt voor 500 marken zilver verkocht, 't welk door den biſſchop aan een burger in de oude ſtadt voor altoos wierdt opgedragen, behoudende macht om iemandt af en aan te zetten. Erik ſtierf in den jare 1295.

XXVII. *Burchard* de II, graaf van Blankenburg, wordende om zyne byzondere milddadigheit aan den armen zeer geroemt. Men vertelt, dat hy den duivel uit het zogenaamde heilige meir by Wolmerſtadt verdreven en de neder Lauſnits voor 6000 marken zilver gekocht heeft; maar of het ſticht tot des zelfs bezit gekomen is vindt men niet aangetekent. Hy ſtierf in den jare 1304.

XXVIII. *Henrik* de II, vorſt van Anhalt. Men zegt, dat hy niet geweten heeft wat *Oratio Dominica* voor een ding was. Hy heeft Schonebeek aan 't ſticht gebragt, en ſtierf den 10 November des jaars 1307.

XXIX. *Burchard* de III, graaf van Schrapelau, volvoerde ernſtig in zyn gebiedt 't geen hem van den paus was opgelegt wegens de uitroejing der Tempelheeren, ging zelf naar het concilie van Vienne, en liet ondertuſſchen van den paus een vikaris aanſtellen, 't welk in dit ſticht het eerſte voorbeeldt was. Hier na geraakte hy met de ſtadt in grote oneenigheit, inzonderheit over het kaſteel Hohenwaardt, 't welk hy tot hun ſpyt te digt by de ſtadt liet aanleggen. In den jare 1314 is deze biſſchop zo ver gekomen, dat hy met hulp van eenige vorſten de ſtadt Maagdenburg belegert heeft; maar zy kreunde zich daar weinig aan; kreeg zelfs den biſſchop gevangen, en liet hem weder vry gaan, onder beding van de ſtadt nooit eenig overlaſt meer te zullen aandoen. Maar als hy in 't tegendeel daar na de zelve op nieuw belegert heeft, wanende niet verplicht te zyn deze afgeperſte voorwaarden te voldoen, wierdt hy ook op nieuw door de burgers gevangen, en in een kerker opgeſloten, daar hy eindelyk in den jare 1322 eene geweldige doodt heeft moeten ondergaan. Maar 't is onzeker, of hy zelf met zyn hoofdt tegen den muur te ſtoten, of van de ſoldaten, die de wacht by hem hadden, doodgeſlagen is, terwyl hy wilde uitbreken. Zyne doodt is een ganſch jaar verholen gehouden; maar eindelyk is hy met de gewone plegtigheden begraven. Hier over is deze ſtadt in des pauzen ban gedaan, waar van zy in den jare 1331 eerſt wederom ten vollen bevryd is.

XXX. *Heideke van Erps*, of *Erpeden*, kreeg in zyn hogen ouderdom deze biſſchoppelyke waardigheit, en ſtierf te Eſſenach, voorgenomen hebbende om met zyn *pallium*, of beveſtigingsbrief naar Avignon te reizen. Het Domkapittel wilde eenen *Henrik*, grave van Stolberg, in des zelfs plaats hebben, maar de paus hadt reets deze waardigheit opgedragen aan

XXXI. *Ottho*, landgrave van Heſſen, zo dat Henrik wyken moeſt. Deze Ottho heeft in den jare 1330 een zeer gevaarlyken oproer in Maagdenburg onder de burgery door zyne tuſſchenkomſt geſtilt, in den jare 1331 de ontſlaging van den ban te weeg gebragt, en liet zich in den jare 1333 door de ſtadt hulde doen, beveſtigende daar voor hare gerechtigheden. Deze biſſchop heeft ook Wolmerſtadt, Alvensleben, Hundsburg, en Schoningen den Brunswykers weder afgenomen, het roofſlot Wardenberg verſtoort, de veſting Riedeburg by Halle, en Scharpelau in 't Mansveldſche, die van Meiſſen afgenomen, en om dat hy de zyde van den valſchen Waldemar hieldt, heeft hy Jerichau, Sandau, en Platau behouden. In den jare 1348 trachtte hy te vergeefſch de Joden van de doodt te redden, de welke men toenmaals de ſchuldt gaf, dat zy door het vergiftigen der bronnen de peſt in Duitſchlandt veroorzaakt hadden. Van het jaar 1351 tot aan het jaar 1354 was 'er een oorlog tuſſchen de Maagdeburgers en de nabur ige edelen. De biſſchop ſtierf den 1 May des jaars 1361, en liet vele ſchulden na.

XXXII. *Theodoricus*, biſſchop van Minden, een lakenbereiders zoon van Stendal, wierdt in weêrwil van het Domkapittel door aanpryzing van keizer Karel den IV, wiens kamer-Raadt hy was, in plaats van Lodewyk van Meiſſen, biſſchop van Halberſtadt, die door 't Domkapittel verkoren was, door den paus aangeſtelt. Deze heeft in de 7 jaren van zyne regering meer dan 17 verpande aanmerkelyke ſteden en landen, onder anderen Juterbok, Jerichau, Stasfurt, enz. weder afgeloſt; daarenboven vele nieuwe gebouwen aangelegt en oude verbetert, en de Domkerk in den jare 1363 voltooit en ingewyd. In den ſlag van den jare 1367 tegen Gerard, biſſchop van Hildesheim, was hy zeer ongelukkig met zyne bondgenoten, moetende tot afloſſing van de gevangenen in 's vyands handen 6000 marken zilver tellen. Doordien de laatſte heer van Hamersleben geſneuvelt was, nam hy des zelfs goederen in bezit. Eer hy ſtierf verkoos hy 15 perſonen, die den ledigen ſtoel na zyne doodt beſtieren zouden, die voorvielen 16 September des jaars 1367.

XXXIII. *Albert* de III, biſſchop van Lotomisl, in Bohemen, wierdt op de voorſtelling van Karel den IV, ſchoon het Domkapittel den Merſeburgſchen biſſchop Frederik van Hoym voorgeſtelt hadt, tot aartsbiſſchop verkoren. Deze heeft het ſticht veel verkort, en het recht van de neder-Lauſnits aan den keizer in den jare 1370 verkocht. Hy kon de Duitſche ſpraak niet leren, waarom hy in den jare 1371 met

XXXIV. *Petrus de Bruma* ruilde, en op nieuw biſſchop van Lotomisl wierdt, na dat hy, zo men zegt, veel geldt en heiligdommen medegenomen hadt. Deze Petrus bragt Wansleben, Schonebeek en Mulingen aan het aartsſticht, maar kunnende zich niet al te wel met de kanunniken verdragen, verkoos hy in den jare 1381 het bisdom van Olmuts in Moraviё, en liet dit bisdom over aan

XXXV. *Lodewyk*, markgrave van Meiſſen, voorheen al in den jare 1361 voorgeſtelt zynde: ook hadt hy al in den jare 1374 een kans gewaagt naar 't keurvorſtendom van Ments, en liet zich maar adminiſtrator van het aartsſticht van Maagdenburg noemen. In zyne regering van zes maanden dwong hy de graven van Werningeroda, dat zy dat graafſchap van het ſticht te leen moeſten nemen. Hy brak op een vaſtenavonds-vreugdt te Kalbe den hals.

XXXVI. *Frederik* de II, *van Hoym*, biſſchop van Merſeburg, die in den jare 1368 daar vruchteloos naar gedongen hadt, is mede in de 9 maandt van zyne regering te Merſeburg geſtorven in den jare 1383.

XXXVII. *Albert* de IV, graaf van Querfurt, trachtende in des voorgaanden plaats biſſchop van Merſeburg te worden, en ten dien einde zich te Rome ophoudende, kreeg daar de tyding van zyne doodt, en wierdt biſſchop van Maagdenburg, brengende de bekrachtiging van zyne verkiezing van den paus zelf mede. In den jare 1386 verſtoorde hy het roofneſt Birkau, verryk-

rykte zyne schatkist met het Jubilé, delende daar de inkomsten van met den paus Bonifacius den VIII in den jare 1395, die het zelve uitgeschreven hadt. In den jare 1398 heeft hy het toenmalige dorp Glaucha aan den Raadt van Halle verpand. In den jare 1402 was binnen Maagdenburg een zeer groteoproer over de munt, waar in de Raadt afgezet en de hoven en huizen van verscheide Domheeren geplunderd en verbrand zyn. Hy stierf in den jare 1403.

XXXVIII. *Gunther* de II, graaf van Zwartsburg, Domproost van Ments, was wegens zyne jonge jaren een slecht huishouder, en als hier door menigvuldige innerlyke beroerten ontstonden, viel het aartsticht in grote armoede. De oorlog met Zerbst duurde van 't jaar 1404 tot den jare 1407. In den jare 1405 viel door 't afsterven van 't mannelyke oir des heeren van Dam dit landt aan het aartsticht; in den jare 1412 verstoorde hy met zyne bondgenoten het roofslot Hartsburg, het geen de drie broeders van Swiechelt in hadden, en heeft daar na een diergelyk slot op den Pieterselieberg gebouwt. In dat zelve jaar moest de stadt Halle zyne gunst voor 13000 guldens weder kopen, om dat zy een bestierder over de zoutgroeven, door den bisschop aangestelt, verbrand hadden. Wanneer de burgers van Maagdenburg de muren van hunne stadt wilden verbeteren tegen de Hussiten, ontstondt daar over een twist met den bisschop, en deden hem door 't wegnemen van verscheide plaatsen veel schade, die in den jare 1434 eerst op het concilie van Basel ten voordeele van den bisschop wierdt afgedaan, en de stadt met den ban gedreigt, zo zy zich daar tegen kantte; maar die van Maagdenburg verbonden zich nog vaster aan Halle, en voeren voort met de bisschoppelyke plaatsen weg te nemen. Hier op wierdt niet alleen de ban uitgesproken, maar de bisschop komt met hulp zyner bondgenoten met een groot leger voor Halle, waar op een verdrag gemaakt wierdt, bedingende de bisschop, dat hem al het afgenomene zou wedergegeven, en de steden door zyne voorspraak van den ban verlost worden. In den jare 1444 lag de stadt Maagdenburg met Frederik, keurvorst van Saxen, overhoop, doordien de zelve het slot en ambacht Gommern, onder het burggraafschap behorende, en door keurvorst Albert den III verpand zynde, wederom wilde hebben, welke eisch naderhandt voor eene somme gelds is afgemaakt. Deze aartsbisschop stierf in den jare 1445.

XXXIX. *Frederik* de III, graaf van Beichlingen, was geen geestelyk persoon, en hadt weinig gestudeert, maar wierdt echter om zyn Christelyk leven tot die waardigheit gevordert. Als hem keurvorst Frederik de Schone den oorlog aanzeide, antwoordde hy: „ Ik ben geen krygsman, wil derhalven myn „ ampt slechts waarnemen; Godt zal wel voor my stryden, „ en ik zal hem het alles overlaten". Waar door de keurvorst geraakt zynde de zaken in der minne heeft afgedaan. Nicolaus Cusanus gaf dit getuigenis, wanneer hy alom in Duitschlandt den aflaat gepredikt hadt in den jare 1451, van hem, dat hy geen oprechter bisschop ergens gevonden hadt. Hy stierf in den jare 1464.

XL. *Johannes*, Paltsgraaf van Tweebrugge, eertyds bisschop van Munster, stierf in den jare 1473.

XLI. *Ernestus*, zoon van Ernestus, keurvorst van Saxen, wierdt met toelating van paus Sixtus den IV in zyn 12 jaar aartsbisschop, en 3 jaren daar na administrator van Halberstadt. In den jare 1478 ontstondt binnen Halle een gevaarlyke oproer, en toen de zaken op het uiterste kwamen, begaven zich de heeren van den Raadt by den bisschop te Gibichenstein, die zich aanstonts meester van de stadt maakte, waar door de verschillen een einde namen. By de 500 oproerigen wierden in de gevangenisse geworpen, en naar de uitspraak van drie graven, drie Domheeren, drie edellieden en den bisschop van Meissen wierden zy gedoemt om het vierde deel van hunne pandgoederen, en het vyfde gedeelte van hunne overige goederen aan den aartsbisschop te geven. Hier op liet hy, om de stadt voortaan beter in toom te houden, daar een kasteel bouwen, 't geen hy met den naam van Mauritsburg noemde. In den jare 1490 wierdt 'er te vergeefsch eene onderhandeling over de eischen van keurvorst Frederik den Wyzen wegens Gommern en andere onderhorige plaatsen van het burggraafschap gehouden. In den jare 1495 verviel het grootste gedeelte van de heerlykheit Querfurt als een leen aan het aartsticht door 't overlyden van Bruno. In den jare 1498 jaagde hy de Joden ten lande uit. Hy stierf den 3 Augusty des jaars 1513, en wilde niet horen van de verdiensten der werken, die hem de Barrevoeter monniken hadden aangeprezen, steunende enkel op de verdiensten van Christus.

XLII. *Albert* de IV, markgraaf van Brandenburg, keurvorst van Ments en administrator, of bestierder, van 't sticht Halberstadt. Deze heeft hier tot den jare 1545 gezeten, en is in een byzonder artykel van hem gesproken. Hy heeft veel gelegenheit tot het invoeren van den Lutherschen Godsdienst gegeven: want onder zyne regering heeft byna het gansche sticht dit gevoelen omhelst.

XLIII. *Johannes Albert*, markgraaf van Brandenburg, bezat, als de voorgaande, met een het sticht Halberstadt. In den Smalkaldischen oorlog hieldt het de stadt Maagdenburg met keurvorst Johan Frederik van Saxen en des zelfs bondgenoten. Hier uit ontstondt een groot verschil tusschen de stadt en 't Domkapittel, zo dat het laatste de stadt verliet, latende alleen daar maar drie kanunniken blyven, waar op de burgery in den jare 1547 de Domkerk innam, en daar in op de Luthersche wyze den Godsdienst oeffende, bezettende ook Neustadt, Sudenburg, Wolmerstadt, Wansleben, en andere plaatsen van het aartsticht. Ondertusschen hadt hertog Maurits in den jare 1545 de stadt Halle bemachtigt, die in den jare 1547 wederom aan den keurvorst Johan Frederik overging; die daar op den aartsbisschop met zyn Domkapittel naar Wurtsburg in Frankenlandt joeg, en zyne beide stichten dwong aan hem over te laten. Maar wanneer de kans verkeerde, en keizer Karel de V na den slag van Muhlberg den meester speelde, kwam hy nog in den jare 1547 te Halle, en herstelde daar den verjaagden aartsbisschop, deedt de stadt in den ban, die in den jare 1549 wierdt vernieuwt, om dat zy het Interim niet wilde aannemen. Vervolgens kwam Henrik de Jonge van Brunswyk in den jare 1550 met een leger voor de stadt, en deedt twee maanden lang met roven en branden grote schade, waar na hy wederom aftrok. Daar na kwam hertog Georg van Mekelenburg met drie of vier duizend man, en sloeg by het klooster Hildesleben aan den vloedt Ohra 163 burgers en over de 1000 boeren dood; maar de nieuwe keurvorsten Maurits en Joachim van Brandenburg hielden zich in den beginne als of zy gezind waren den hertog Georg te verjagen Doch als de stadt niet zwichten wilde, wierdt zy volkomen van hem belegert, en 't Ryk moest ten koste van dit beleg uit laste van den keizer maandelyks 60000 floreinen opbrengen. De 4500 man, die van eenige vorsten ten dienste der stadt byeen gebragt waren, moesten zich te Verden aan den keurvorst overgeven, en namen meest onder hem dienst. Deze belegering duurde 14 maanden, in welken tydt men binnen de stadt nog weinig gebrek hadt, schoon men dagelyksch 40000 monden moest spyzigen; ook zyn in de uitvallen niet meer dan 273 man van de 3000 geoeffende soldaten, die daar in bezetting lagen, gesneuvelt. Na verloop van de voornoemde 14 maanden bedong de zelve op den 9 November des jaars 1551 een zeer goed verdrag, waar in van de oeffening van den Godsdienst noch het slechten der werken niet gemeld wierdt; maar de stadt moest beloven voor den keizer een voetval te zullen doen, hem om genade te zullen bidden, (dat eerst elf jaren daar na, doch zonder voetval, geschiedde) en zich aan de Rykswetten in de wereldlyke zaken onderwerpen, den aartsbisschop en het Domkapittel in alles herstellen, en eindelyk aan den keizer tot straffe 50000 Ryksdaalders en 12 stukken grof geschut geven. Hier op nam keurvorst Maurits de hulde in den name des keizers aan, en gaf aan de geestelyken een les, dat zy zich voortaan bescheiden en gematigt zouden hebben te gedragen. Gedurende het beleg hadden de twee keurvorsten en de bisschop een verbondt opgerecht, het welk het driedubbeld verbondt genaamt wierdt, waar in bedongen was, dat de stadt Maagdenburg aan alle drie erffelyk zou onderdanig zyn; maar het burggraafschap wederom aan den keurvorst van Saxen gegeven worden. Dit vergelyk heeft nochtans de administrator Joachim Frederik in den jare 1579 wederom te niet gedaan. Deze aartsbisschop stierf den 17 May des jaars 1552.

XLIV. *Frederik* de IV, zoon van Joachim den II, keurvorst van Brandenburg, was voorheen coadjutor, maar na dat hy 4 maanden in deze bezitting geweest was, stierf hy den 3 October des jaars 1552 aan eene zeer kwaadaardige ziekte, die door toverkunsten, als men zegt, was uitgewerkt. Hy hadt tot opvolger

XLV. *Sigismundus*, zyn broeder, maar 15 jaren oud. Onder hem is door toedoen van zyn vader, keurvorst Joachim den II, Maagdenburg in den jare 1562 met den keizer zo wel als in den jare 1564 met het Domkapittel verzoent, en zy ging opentlyk tot de oeffening van den Lutherschen Godsdienst over. Hy liet in den jare 1563 eene kerkbeschouwing doen in alle zyne landen, gaf aan den Raadt van Halle het Barrevoeter klooster, om daar van een gymnasium op te rechten, en stierf den 14 September des jaars 1566.

XLVI. *Joachim Frederik*, zoon van keurvorst Johan Georg van Brandenburg, zelf naderhandt keurvorst. Alles, wat onder zyne regering zo wel ten opzichte van het geestelyke, als het wereldlyke, is voorgevallen, wordt omstandig op zynen naam beschreven. Toen hy keurvorst wierdt heeft hy dit aartsticht aan zynen zone, achttien jaren oud, in den jare 1598, overgegeven.

XLVII. *Christiaan Willem* kreeg by zyne meerderjarigheit in den jare 1608 het bewindt in handen, na dat het Domkapittel het zelve zo lang bekleed hadt. Het merkwaardigste van zyn leven wordt op zyn naam verhaalt; echter moet hier aangemerkt worden, dat deze Christiaan Willem wegens het Lauenburgsche verbondt in ongenade van keizer Ferdinand den II verviel, en dat deze daar op met 12000 man de stadt Halle liet innemen, en het Domkapittel pressen om tot medehulper te verkiezen

XLVIII. *Augustus*, tweeden zone van den keurvorst Johan Georg den I van Saxen, wiens vader toenmaals met den keizer wel stondt, die, om zich nog meer daar in te wikkelen, het Domkapittel streelde: want toen in den jare 1628 de ban tegen Christiaan Willem wierdt uitgesproken, droeg hem het Domkapittel ook de administratie op; waar over de keizer en de paus niet wel te vrede waren, die den keizerlyken prins Leopold Willem daar toe aanstelden, aan welken ook de stadt Halle in den jare 1630 hulde moest doen; maar de stadt Maagdenburg daar niet mede te doen willende hebben, wierdt zy door de keizerschen gebrandschat en 28 weken geblokkeert gehouden; en wanneer in 't volgende jaar de gebannen administrator Christiaan Willem met den Zweedschen overste Falkenburg de stadt innam, hadt de graaf van Tilly voorwendselen genoeg om deze stadt te belegeren, en na der zelver ove-

overing dien moordrol te spelen, die hier voor in de beschryving van de stadt verhaalt is; als mede dat de puinhopen daar van wederom in den jare 1635 in de Zweedsche handen vervallen zyn, waar in het by de vrede van Praag des zelven jaars gebleven is. Ingevolge van deze vrede wierdt het aartssticht aan den hertog Augustus overgegeven, doch zonder zitting of stem op de Ryksdagen, maar toegestaan, dat het Domkapittel na des zelfs doodt een ander Protestantsch vorst mogt verkiezen tot den jare 1675, waar na het wederom in Roomsche handen zou komen. Doch de Zweden hadden Maagdenburg en Halle nog in, en moesten uit de eerste stadt in den jare 1636 met geweldt, en uit Mauritsburg en Halle in den jare 1637 met list gezet worden. Aldus kwam in den jare 1638 de aartsbisschop Augustus in de bezitting, en hieldt eene bezetting in Maagdenburg, die de zelve tegen de Zweden in den jare 1643 verweerde. In de Westphaalsche vrede in den jare 1648 wierdt bedongen, dat hertog Augustus dit aartssticht voor zyn leven zou bezitten; maar na zyne doodt zou het zonder onderscheidt, als een wereldlyk hertogdom, met alle zyne landen, regaliën en gerechtigheden aan het Brandenburgsche huis overgegeven worden. De byzonderheden hier van, als mede de huldiging, in den jare 1666 geschied, en de zaken, voorgevallen in de jaren 1680 en 1687, wegens het vorstendom Querfurt, kunnen in het leven van keurvorst FREDERIK WILHELM den Groten en zynen navolger omstandig gelezen worden. Dit vorstendom heeft op de Ryksdagen geen zitting op de zogenaamde dwars-, maar op de vorstenbank, naast het huis Beyeren. *Sagittarius Antiquitat. Archiepisc. Magdeburg.* enz.

Rakende voorts de gesteldheit der regering en den Godsdienst van 't landt van Maagdenburg, dit hertogdom grenst ten Noorden en Oosten aan de Mark Brandenburg, ten Westen aan het landt Halberstadt, en ten Zuiden aan dat van Anhalt, en is voor 't grootste gedeelte zeer vruchtbaar, zo dat niet alleen des zelfs inwoonderen en naburen, maar ook andere gewesten daar van gespyst worden. Uit de zoutbronnen van Halle, Saltza en Stadsfurt wordt de Lausnits, Meissen, Saxen, en de Mark Brandenburg verzorgt. De *Elve*, *Havel* en *Saale* maken het landt ten koophandel bekwaam, waar toe de vluchtelingen uit Vrankryk, de Palts, en elders, ten opzichte van hunne handwerken, niet weinig geholpen hebben. De overige kleine vlieten zyn: de *Obre*, *Schrode*, *Aller*, enz. Het gebrek van hout wordt door de houtvlotten van Thuringen en de steenkolen vergoed, die te Halle in de zoutketens gestookt worden.

Dit landt wordt in vier kreitsen verdeelt, namentlyk: I. De *Saalkreits*, waar onder *Halle*, *Giebichenstein*, *Petersburg*, *Wettin*, *Lobegin*, enz. behoren. II. De *Houtkreits*, waar in *Maagdenburg*, *Calbe*, *Stadsfurt*, *Egeln*, *Halmersleben*, *Alvensleben*, *Germersleben*, *Erxleben*, *Nieuwhaldersleben*, *Wolmerstadt*, enz. leggen. III. De *Jerichousche kreits*, waar onder behoren *Burg*, en de vier ambachten, het burggraafschap van Maagdenburg uitmakende, als: *Gommern*, *Elbenau*, *Ranis* en *Gottau*, met *Sandau*, *Jerichou*, enz. IV. De *Luckenwaldsche kreits*, voor dezen de *Interboksche kreits*, waar van *Interboke* en *Dam* aan Saxen-Weissenfels gekomen zyn, en waar toe nu alleen *Luckenwaldt* en *Zinna* behoren. Met deze verdeeling komt de oude verdeeling overeen, dat is, het *hoge Bortehout*, of *Holtsborte*, en *Saltsborte*, of *Zoutborte*, en de *Saalsche kreits*. De Godsdienst is thans meest Luthersch; maar daar is nog een Roomsch-Katholyk klooster over, en de Gereformeerden hebben in de voornaamste steden kerken. De regering van dit hertogdom is in den jare 1714 van Halle naar Maagdenburg verplaatst, en wordt bestiert door een stedehouder, een kancelier, hof-consistoriale en kamer-Raden. De landstanden zyn de prelaten, waar toe het Domkapittel (onder 't welk geen Roomsch-Katholyk Kapittelheer mag zyn) of de Domheeren behoren; voorts de ridderschap, waar onder de landgraven van Hessen-Homburg zyn; wegens Orebsveldt en Hotensleben de graven van Bentheim, als voogden over Borchhorst; die van Mansveldt en Zwartzenburg, nevens eene menigte andere edellieden, en de steden, zynde alleen Maagdenburg en Halle. Men zegt, dat de erfpacht van de 24 ambachten de som van 350000 Ryksdaalders opbrengt. *Staat van Pruissen. Preuss. und Brandenburg. Staats-Geogr.*

MAGDELN, of MADELN, eene kleine stadt en landvoogdy in Thuringen, eene myl van Jena gelegen, toebehorende aan Saxen-Weimar. Van ouds voerde een voornaam adelyk geslacht naar deze stadt zynen naam, dat echter in de XIV eeuwe is uitgestorven. *Bayer Geogr. Jetztflor. Thur. pag.* 79.

MAGELLANES, of MAGELLANUS, (FERDINAND) een Portugees, heeft in het begin van de XVI eeuwe geleeft, en zynen naam de onsterffelykheit toegewyd door de ontdekking, die hy in den jare 1519, of 1520, gedaan heeft van de Straat, de welke nog heden naar hem *de Straat van Magellaan* genoemt wordt. Dit geschiedde onder de regering van keizer Karel den V, tot wien hy was overgegaan uit den dienst van Emanuel, koning van Portugal, misnoegt zynde, dat zyn verzoek om een halven Ryksdaalder verhoging van wedde maandelyks hem wierdt geweigert. Magellanes, door Karel ridder van St. Jago gemaakt, vertrok in den jare 1519 met vyf schepen van Sevilië, en den doortocht van de Straat, tot nog toe onbekend geweest zynde, door de Zuidzee gevonden hebbende, kwam hy aan de eilanden, die hy *de los Ladrones*, of de *Dieve-eilanden* noemde, alwaar hy volgens het gevoelen van sommigen door vergift om 't leven wierdt gebragt; maar anderen zeggen, dat hy in een gevecht in den jare 1520 op het eilandt Mautan, na dat hy die van Kebu reets overwonnen hadt, gesneuvelt is. Deze eilanden worden de Philippynsche genaamt. Een der vyf schepen van Magellanes kwam den 8 September des jaars 1522 in de haven van Sevilië te rug, bestiert wordende door Jan Bastiaan Kano, na dat hy den aardkloot hadt omgezeilt. *Ferdinand Pizarro Varones illustr. del Nuovo Mondo. Osorius lib.* XI. *Maffæus lib.* VIII. *Mariana lib.* XXVI. *c.* 3. *Collect. rerum Indic. Becman. c.* 1. *Hydrographia.* Zie van hem en zyne tochten in het brede de *Algemene Geschiedenissen van Is. Verburg* VIII *Stuk*, *fol.* 880 *enz.* IX *Stuk*, *fol.* 222 enz.

MAGELLANIKA, door de inboorlingen *Chika* genaamt, is een gedeelte van het Zuidelyk Amerika, ontlenende den naam Magellanika van *Ferdinand Magellanes*, leggende het allerdigtst aan 't Zuiden van alle de Amerikaansche wingewesten, en wordt van gene Europische volkeren bewoont: want de Spanjaarden, dit eens willende ondernemen, zyn alle byna door honger en ellende vergaan. Zy hadden daar twee sterkten, waar van zy de eene noemden *Nombre de Jesus*, en de andere *Porto fame.* De lucht van dit landt is koud. Hier groeit een wortel, *Kapar* genaamt, die van de inwoonders als broodt gebruikt wordt. De Spanjaarden gaven voor, dat dit landt door reuzen bewoont wierdt, maar de verhalen der Engelschen ontkennen zulks. Dit gewest heeft ten Zuiden de Straat van Magellaan, en het landt, *Tierra del Fuego*, of het vurig landt, van anderen ook het *Magellanische eilandt* genaamt, hebbende ook de zee daar om heen spoelende den naam van *Magellanische zee.* Dit vurig landt, ten Zuiden van Amerika leggende, en aan de andere kant de Magellaansche Straat, bestaat in vele eilanden, hebbende dezen naam verkregen, om dat het zelve zich zo vurig vertoonde, wanneer Magellanes het eerst deze Straat ontdekte en doortoog. De haven van St. Juliaan, alwaar Magellanes in den jare 1519 overwinterde, en eenige oproerige vlotelingen strafte, mitsgaders *Porto Deseado*, of haven van begeerte, legt op de Oostkust van Magellanika. Deze haven, die ook wel *Baja de los Abajos* genaamt wordt, heeft de breedte van eene halve myl, waar by twee kleine eilanden en zo vele rotsen, die by hoog water niet gezien kunnen worden, leggen, zynde het landt daar om heen zonder bomen en zandig; echter genoeg voorzien van versch water, waar van de schepen, derwaarts komende, hun voorraadt opdoen. Behalven Magellanes zyn hier ook geweest Drake, Candish, Olivier van Noord, le Maire, Schouten, en verscheide andere. *Osorius. Harrera. Texeira. Sanson. Gundisalvo. Ferdinandez d'Oviedo del Estroche di Magellan. Collect. Ind. Verburg Algem. Gesch.*

MAGELLONE, (HET MEIR VAN) ook wel het meir of binnenwater van Latte, of Peraul, en in 't Latyn *Lacus Magellanensis*, *stagna Volcarum* en *stagna Lateræ* genaamt, is een meir of binnenwater, 't welk zynen naam ontleent ten dele van de oude stadt *Maguellone*, en ten dele van de dorpen *Latte* en *Peraul*, welke aan des zelfs boorden leggen. Dit meir vindt men in Languedok, strekt zich in de lengte van de stadt Agde tot aan die van Aigues-mortes veertien mylen uit, maar heeft niet meer dan eene myl in de breedte, ontlastende zich in de Middelandsche zee door een kanaal, 't welk men *la Grau de Palavos*, en in 't Latyn *Fauces Lateræ stagni* noemt, zynde het begin van het beroemde kanaal van Languedok. *Maty Dict.*

MAGGIA, in 't Latyn *Madia*, en in 't Hoogduitsch *Meynthal* genaamt, een van de vier Milaneesche landvoogdyen, die door den hertog van Milaan Maximiliaan Sfortia voor bewezene hulpe aan de gezamentlyke Zwitsersche Cantons wierdt opgedragen. De naam van *Maggia*, of liever *Val Maggia*, komt van den vloedt *Maggia*, die door dit landt of deze valei vloeit, en by Locorno zich in het Lago Maggiore, of grote meir, uitstort. De beste plaats, daar de landvoogdt zich onthoudt, is *Cevio*, leggende in het gebergte omtrent drie mylen van Locorno. *Schaupl. des kriegs in Italie pag.* 392.

MAGI is een Persiaansch woordt, afkomstig van *Mog*, betekenende een, die wys is. Deze *Magi*, of Wyzen, waren de voornaamste en verstandigste onder de Persianen, waarom zy ook de voortreffelykste bedieningen van hunnen Godsdienst en staat waarnamen. Wat het eerste belangt, zy moeten den ganschen Godsdienst bestieren, by alle offerhanden tegenwoordig zyn, en inzonderheit het altydt brandende vuur onderhouden: ook moeten zy in de wysbegeerte, sterrekunde, natuurkunde en andere wetenschappen ervaren zyn, op dat zy by het eene of het andere voorval door den koning niet alleen, maar door 't gemene volk zelf om raadt gevraagt zynde, hen zouden kunnen onderrechting geven. Zulks komt ook in het andere stuk hunner verrechting te pas: want zy dienen den vorst als geheime Raden, en niets wordt in den staat voorgenomen, of men overlegt het met hen, en wanneer zy het niet goed keuren, durft zelf de koning geen zaak van belang uitvoeren. Een van deze Magi is geweest de befaamde Zoroaster, die onder andere leerstukken als een grondslag vaststelde, dat alle schepselen uit water en vuur bestonden. Zodanige en diergelyke Magi waren het, die na de doodt van Cambyses het Persiaansche ryk bemachtigden. Zy worden doorgaans by de schryvers geroemt, dat zy zeer kuisch en vroom leefden, hoewel 'er eenige geweest zyn, die het tegendeel gedaan hebben. Het woordt *Magus* betekent ook een toveraar. Dus wordt ook de kennis van natuurlyke zaken *Magia naturalis* genaamt; maar deze naam wordt meest zwarte kunst genaamt, en aan godloze en bygelovige zaken gegeven. *Brisson de regno Persarum*

rum lib. II. *p.* 178. *Scholberg & Cellar. Diss. de Magia. Struvius.*

MAGINO, of MAGINUS, (JOHANNES ANTONIUS) professor in de wiskunde op de universiteit te Bologne, was geboortig van Padua, en heeft vele boeken rakende de sterrekunde uitgegeven, waar van de voornaamste zyn deze volgende: over de *Ephemerides*, of Dagtafelen, van den jare 1580 tot den jare 1630; *Tabulæ secundorum mobilium Tom.* II; *Theorica Planetarum juxta Copernicanas observationes*; *De planis Triangulis lib.* I; *Primum mobile l.* XII; *Trigonometria sphæricorum*; *Problemata Astronomica, Gnomonica & Geographica*; *Comment. in l.* III. *Galeni de diebus decretoriis, & de legitimo Astrologiæ in Med. usu*; *Comment. in Geograph. Ptolemæi*; *Italica Descriptio de Metoposcopia*; enz. Hy leide zich ten eenemaal op de *Horoscopia*, of kennisse van de geboortesterren, en men wil, dat hy in deze kunst wonderlyk bedreven was, behandelende die zeer ongeveinst; want als hy aan den eenen hadt voorzegt, dat hy kardinaal zou worden, en dat de andere heerlyke bedieningen zou verkrygen, verwittigde hy aan anderen, dat zy gekwetst, of aan vele rampen zouden onderworpen wezen, zo als zyne waarnemingen omtrent den sterreloop hem geleert hadden. Ook verhaalt men, dat hy ten opzichte van zich zelven in zyne voorzeggingen niet gemist heeft; want hy hadt menigmalen gezegt, dat hy den ouderdom van 62 jaren niet zou bereiken. Dit gebeurde, doordien hy den geest gaf wanneer hy 61 jaren, zeven maanden, 28 dagen, en een uur geleeft hadt, stervende aan eene beroerte in den jare 1617, den 11 February, schoon anderen zeggen, dat hy in den jare 1629 overleden is. Keizer Rudolf hem niet kunnende te Wenen houden, niettegenstaande hy hem aldaar hoogleeraar wilde maken, bezorgde hy hem echter een jaarlyksch inkomen. Hy was de eerste, die de Tafelen en aanmerkingen over de Geographie van *Ptolemæus* gemaakt heeft. Hy was zeer grof en dik van ligchaam; hadt drie zonen, waar van 'er twee by zyn leven stierven, de derde een Jakobyner monnik, en eene dochter, de welke nonne wierdt. *Tomasinus in Elog. viror. illustr. pag.* 283 & 284. *Bayle. Freher.* enz.

MAGISTER. Zie MEESTER.

MAGISTRAAT. Dit bastaard woordt schynt door de gewoonte de Nederduitsche tale als ingelyft. Men verstaat daar door de hoge overheit of opperregering van eenige stadt of staat. Hoedanig men hier te lande daar toe gevordert wordt is ieder Nederlander genoegzaam bekend. In Rome wierdt niemandt in den Magistraat aangenomen, of hy moest een zekeren ouderdom bereikt hebben. Een *Quæstor*, of schatmeester, moest 27 of 28 jaren, een *Prætor*, schout of Raadsheer, moest 40, en een *Consul*, of burgermeester, moest 42 jaren bereikt hebben; maar onder de keizeren wierdt daar zo naauw niet op gelet. Die nu dezen ouderdom bereikt hadt, gaf zich by den Raadt aan, en ging by ieder lidt van den zelven om zyne stem te winnen: dan wierdt hy nog niet verkoren voor dat men de wigchelaars hadt om raadt gevraagt, en de vlucht der vogelen gade geslagen: voorspelden de zelve niets goeds, dan ging alles weder te niet. Deze Magistraat wierdt wederom verdeelt I. in den *gewonen* en *buitengewonen*. Deze laatste wierden in tydt van noodt tot *Dictator* of *Magister Equitum*, dat is tot oppergezaghebber of overste der ruiters verkoren. II. In *Majores* en *Minores*, dat is, in *groter* en *kleiner*. Tot de eerste behoorden de *Consules* (burgermeesters), *Prætores* (Raadsheeren), *Censores* (Tuchtmeesters): tot de laatsten de *Quæstores* (rent-of schatmeesters), *Tribuni plebis* (gemeentsmannen), of wykmeesters), *Ædiles* (bouwmeesters, of opzienders over de stads gebouwen) en *Triumviri Capitales* (hoofdmannen). III. in *Urbani* en *Provinciales*. De eerste bleven hunne bediening waarnemen in de stadt zelf; de laatste wierden naar de wingewesten onder de eernamen van *Proconsules*, of stedehouders, *Prætores*, schouten, of Raadsmannen, en *Præsides*, voorzitters, gezonden. Ten IV in *Patricii* en *Plebeji*, dat is, die uit mannen van den Raadt of uit de gemeente hunnen oorspronk namen. De eerste wierden in staatszaken, de laatste in de belangen van 't volk gebruikt; en V in *Magistratus Curules*. Dit waren de genen, die op wagenfetels mogten ryden, of gereden hadden, om hunne behaalde overwinningen, als de *Consules, Prætores, Ædiles, Curules*, enz. *Pitiscus.*

MAGIUS, of MAGGIUS, (HIERONYMUS) een van de geleerden van de XVI eeuwe, was geboren te Anghiari, in Toskanen, schoon anderen zeggen te Anghiera, een stedeke in 't Milanees. Hy leerde de gronden van het burgerlyke recht onder Petrus Antonius Ghetus; ging vervolgens naar Bologne, om daar de lessen van Robortel te horen. Daar maakte hy wonderlyke voortgangen in verscheide wetenschappen, tonende, dat hy bekwaam was om grote zaken uit te voeren: hierom wierdt hy in zyn jongelingschap afgezonden naar Florence. Zyn doorluchtig verstandt bepaalde zich niet met een getal van wysheden: hy was in alles genoegzaam ervaren; want boven zyne geleerdheit in de fraaie letteren en rechten verstondt hy den krygshandel, en schreef daar zes boeken over, schoon hy zich eenigen tydt te Venetië behelpen moest met de boekdrukkers ten dienste te staan, vermits hem het geluk met weinige middelen van bestaan begunstigt hadt, sproot hier nochtans zyne bevordering uit: want de Venetianen, zyn verstandt gemerkt hebbende, zonden hem naar Cyprus, om daar het ampt van rechter in het leger te bekleden. Op dit eilandt en binnen Famagusta gekomen zynde, terwyl de stadt door de Turken belegert wierdt, heeft hy zich voor den dienst der zelve by uitstek gekweten, nemende het ampt van krygsvernufteling, of Ingenieur, waar. Hier verzon hy een zeker soort van mynen en andere vuurwerken, waar mede hy in een oogenblik vernielde de werken, daar de Turken zeer lang aan gearbeid hadden. Maar zy kregen eerlang gelegenheit om zich van dezen wederstandt te wreken, vermits de stadt eindelyk in Augusty des jaars 1571 voor hunne macht moest buigen, en Magius als slaaf gevangen op een wrede wyze gehandelt wierdt. Zyn troost in dezen bedroefden staat was te overdenken wat hy voorhenen al geleert hadt, en schoon hy van alle boeken ontbloot was, maakte hy daar eenige, waar in hy vele voorheen gelezene schryvers aanhaalde. Daar bragt hy een groot gedeelte van den nacht mede over, verplicht zynde als een gemene slaaf den ganschen dag te werken. In deze slaverny maakte hy eene verhandeling over de klokken; een boek over het houte paardt, en andere pynelyke werktuigen der Turken. Het eerste droeg hy op aan den heere Karel Rym, een Gentenaar, afgezant des keizers aan het Turksche hof, en het andere aan den afgezant van Vrankryk. Zy zyn gedrukt te Hanau by Frans Zweerts in den jare 1608 in 4. met aanmerkingen van *Jungerman*, en te Amsteldam in de jaren 1664 en 1689. Deze afgezant des keizers, mitsgaders die van Vrankryk verzocht hy menigmaal zyne verlossing te willen bevorderen; maar 't zy het buiten hunne macht was, of dat zy zyne belangen niet zeer ter herte namen, immers het is zeker, dat de Turken, onderrecht zynde wat afbreuk hy door zyne vuurwerken en uitvindingen den belegeraars van Famagusta gedaan hadt, dezen Magius den 27 Maart des jaars 1572, of 1573, in de gevangenisse lieten verwurgen, gelyk men uit het dagverhaal van *Arnoud Manlius*, lyfarts van den keizerlyken afgezant, kan zien. Zie hier een lyst van de boeken, die hy voor zynen tocht naar Cyprus heeft in 't licht gegeven: *De mundi exitio per exustionem lib.* V, gedrukt te Basel in den jare 1562, in folio; *Vitæ illustrium virorum, auctore Æmilio Probo, cum commentariis*, te Basel in fol.; *Commentaria in quatuor Institutionum civilium libros*, te Leiden in octavo; *Miscellania in* IV *lib. sive variæ Lectiones*, te Venetië in den jare 1564. Ook heeft hy verscheide boeken in 't Italiaansch geschreven. Een daar van voert ten opschrift: *Della fortificatione della Citta. Du Fresne. Bayle. Thuanus Hist. l.* XLIX. *anno* 1571. *Du Pin Bibl. des auteurs Eccl.* XVI. *siecle.*

MAGIUS, of MAGGIUS, (VINCENT) te Brescia, in Italië, geboren, was in 't jaar 1530 in achting. Hy leeraarde te Ferrara en Padua, en behaalde door zyne geleerdheit groten lof; schreef over de dichtkunst van *Aristoteles* en *Horatius*; eene verhandeling onder den tytel van: *De Rediculis &c.* Uit zyn huis is nog eene LUCILLUS FILATEUS MAGIUS in den jare 1640 in 't leven geweest, die te Padua, en daar na te Turin geleeraart heeft. Men heeft nog verscheide werken van hem, als: *De Consolationibus Vol.* II; een Latynsche overzetting van *Simplicius* over *Aristoteles*, en een ander van *Alexander Aphrodisius*, insgelyks: *Theoria & Practica medendi*; *Commentarii de prognosticis Hippocratis*; *Epistolar. libr.* III; enz. *Ghilin. in Theatro Homin. Litter.*

MAGLIANO, in 't Latyn *Manliana*, of *Manlialum*. In Italië zyn verscheide plaatsen, dezen naam voerende. Daar is een dorp van dien name in Toskane, vier mylen van Orbitello, ten Noorden. Een ander is 'er in 't gebiedt van den paus; twee mylen beneden Rome. Een derde in 't landt van Abruzzo, ten Noorden het meir Kalano, en twee mylen van eene stadt van dien name. Nog eene kleine stadt is 'er van dien name in 't landt van Sabina, aan den oever van den Tyber, 20 mylen Noordwaarts van Rome, tegen over de stadt Castellana. Deze stadt is door paus Alexander den VI in 't jaar 1495 tot een setel voor den bisschop van Sabina verordent, wordende dit bisdom doorgaans van een der zes oudste kardinalen bedient. *Maty Dict. Alberti Descript. Italiæ.*

St. MAGLORIUS, bisschop van Dole, in Bretagne, geboren byna in 't einde van de V eeuwe in het gebiedt van Vannes, ten Zuid-Westen van Walles, in groot-Britanje gelegen. Hy wierdt, nevens zynen neef Samson tot monnik aangenomen in 't klooster van St. Eltut, ging in die hoedanigheit naar Ierlandt, maar zyn vriendt Samson, verheven zynde tot bisschop van Dole, nam hy zynen neef Maglorius by zich, en zy preekten beide het Euangelium. Samson stichtte eene abdy te Dole, waar over hy zelf het bewindt voerde, gevende dat van Kerfont aan Maglorius, dien hy eerst tot priester, en vervolgens tot wybisschop van Bretanje vorderde. Deze Samson in 't jaar 564 gestorven zynde wierdt Maglorius in het klooster van Dole tot bestierder aangestelt, welk ampt hy drie jaren bekleedde; maar na dien tydt ging hy op het eilandt Jersey, alwaar hy een klooster stichtte, en stierf den 24 October in het jaar 575, hebbende den ouderdom van 80 jaren bereikt.

MAGNAN, (EMANUEL) een Minderbroeder, te Toulouze geboren in 't jaar 1601. Men zondt hem naar Rome om aldaar de wysbegeerte en Godgeleerdheit te onderwyzen, 't welk hy met eene algemene toejuichinge gedaan heeft. Daar bleef hy veertien jaren, gaf een boek uit, onder den tytel van: *Perspectiva horaria*, en droeg het zelve op aan den kardinaal Spada. Na zyne wederkomst van Rome wierdt hy in 't jaar 1651 provinciaal van Aquitanië, schreef nog verscheide boeken in 't Latyn, waar van de voornaamste zyn: *Loop der Philosophie*, bevattende twee zeer heerlyke verhandelingen, (de eene tegen de zetregels van *Descartes*, en de andere geheten *de sprekende Trompet*) twee delen over de Godgeleerdheit, onder het opschrift van: *Philosophia sacra.* Hy stierf te Toulouze in 't jaar 1676, oud zynde 75 jaren. *Memoires du Temps.*

MAGNAVACCA, een dorp, met eene versterkte haven en toren, leggende in het Ferrarees, aan den mondt van het meir

van Comachio, aan de golf van Venetië. Men verzekert, dat dit de plaats is, die van Plinius *Caprasia*, of *Sagis* genaamt wordt. In het jaar 1708 hebben de keizerlyke krygsbenden het zelve wegens de ſtrydigheden met het pauſſelyke hof in bezit genomen. *Maty Dict.*

MAGNENTIUS, een barbaar, heeft zich roemruchtig in de legers gemaakt. Hy braveerde de oppermacht, en maakte zich door geweldt meeſter van het keizerlyke purper te Autun, in Vrankryk, den 28 January in 't jaar 350; liet den keizer Conſtans te Elne in het Rouſſillon vermoorden; maakte zich vervolgens meeſter van Afrika, Italië, Vrankryk, en andere provinciën, en zy, die Rome voor hem bewaarden, vermoordden Nepotianus, dien men tot keizer verklaart hadt. Door dit ſtrelen van 't geluk wierdt hy zo opgeblazen, dat hy waande den keizer Conſtantius zeer verplicht te hebben, dat hy hem niet mede om hals hadt gebragt. In het jaar 351, na dat hy Sciſcia ſtormenderhandt ingenomen, en ten eenemaal verdelgt, en de langs de Sau gelegene ſteden en plaatſen geplundert en verwoeſt hadt, rukte hy naar Murſia, in Pannonië, alwaar hy den 28 September geſlagen wierdt. 't Is wel waar, dat deze overwinning voor Conſtantius zeer voordeelig, maar te gelyk voor 't Roomſche ryk zeer ſchadelyk was, vermits in dezen ſtrydt de allerdapperſte krygshelden na een hardnekkigen tegenſtandt verſlagen wierden. De winter belette Conſtantius veel vrucht van deze overwinninge te plukken in het vervolgen van dien tyran, die voor een tydt door de vlucht zyne zekerheit bekwam. Hy wierdt gejaagt uit Aquileja en Italië, en ten derde maal geſlagen in de Kottiſche Alpen, in 't opper-Dauphiné, naby een kaſteel, 't geen Socrates *Mons Seleucus* noemt, 't welk men acht digt aan de Dye gelegen te hebben. Deze laatſte nederlaag bragt Magnentius tot wanhoop, en na dat hy zyne eigene moeder, die men voor eene propheteſſe hieldt, doorſtoken hadt, heeft hy ook zich zelf om hals gebragt den 10 of 11 Auguſty des jaars 353, na dat hy drie en een half jaar met nog byna een maandt geregeert hadt. Zyn broeder Decentius, dien men tot keizer verheven hadt, verwurgde zich zelf te Sens. *Aur. Victor de Cæsare & in Epit. Eutropius Hiſt. Hieronymus. Idacius & Marcellinus Chron Julian. Orat.* I *&* II. *Socrates lib.* II. *c.* 20. *Sozomenus lib.* IV. *c.* 1. *Zoſim. lib.* II.

MAGNES, een kluchtig poëet van Athene. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft; maar Ariſtophanes, Suidas en Julius Pollux maken gewag van hem *lib.* II. *c.* 14. *lib.* VII. *c.* 39. Zie de *Bibliotheca Attica van Joh. Meurſius.*

MAGNESIA, eene ſtadt in Aſië, volgens Plinius, maar, naar 't gevoelen van Diodorus, in Karië gelegen. De koning van Perſië gaf de zelve aan Themiſtocles, om hem te doen beſtaan: ook is hy daar geſtorven. Men zegt, dat de zelve heden *Magreſia* genaamt wordt, en dat daar een biſſchoppelyke ſetel is, afhangende van Ephezen. Scipio heeft naby deze ſtadt Antiochus geſlagen. Leunclavius ſtelt in Lydië eene andere ſtadt van dien naam, die heden *Maniſſa* genaamt wordt. Men moet de zelve onderſcheiden van *Magneſia*, een provincie van Macedonië, welkers uitſtek in zee door Sophianus *Cabo Verlichi*, en van anderen *Cabo di Georgio* geheten wordt. Strabo zegt, dat de Magneſiërs, gehoont hebbende eene godheit, daar over zeer wreed geſtraft wierden, en dat de Lydiërs, of Milezers, hen byna uitgeroeit hebben. Hier van daan komt het ſpreekwoordt: *Magnetum malum.* Strabo *lib.* XIII, Plinius, en anderen maken daar zo wel gewag van als Ovidius *lib.* II *Metamorphoſ. Horatius l.* III *Carm. Od.* VII. *Lucan. l.* VI. *Ferrarius in Lex. Geograph. Baudrand. Cellarius Not. orb. antiq.*

MAGNI, (VALERIANUS) een Milaneeſch Kapucyn, is zeer geroemt in de XVII eeuwe. Hy ſchikte zich niet alleen om over de geloofsgeſchillen gedurig te twiſten, gevende daar toe een boek uit, genaamt: *Judicium de Acatholicorum regula credendi*, waar over hy met de Gereformeerden een langen letterſtrydt gehad heeft, maar ook leide hy zich op de natuurkundige ondervindingen: ook zegt men, dat hy zich de uitvinding van die van Torricellus toeëigende; maar *Baillet* zegt, dat Roberval aantoonde, dat hy die aan Torricellus ontvremt hadt, en na des zelfs doodt als zyne eigene uitvindingen ter wereldt bragt in 't jaar 1647, onder den tytel van: *Atheiſmus Ariſtotelis.* Ook gaf hy te Warſchau in 't jaar 1648 eene verzameling van Philoſophiſche verhandelingen ter drukperſſe over, de zelve aan de H. Maagdt opdragende, onder 't opſchrift van: *De Peripat.*; *de Logica*; *de per ſe notis*; *de ſyllogiſmo demonſtrativo*; *Experimenta de incorruptibilitate aquæ*; *de vitro mirabiliter fracto.* Ook vindt men een boek door hem gemaakt, te Venetië gedrukt in 't jaar 1693, genoemt: *Ocularis demonſtratio loci ſine locato, corporis ſucceſſive in vacuo, & luminis nulli corpori inhærentis*, nog een te Rome in den jare 1642, genoemt: *De Luce mentium & ejus imagine.* Hy wordt beſchuldigt een Plagiarius of letterdief te zyn, ſchreef geweldig tegen Ariſtoteles, en hadt grote onluſten met de Jeſuiten, waar door hy zyne vryheit verloor. Hy was een der genen, die den prins Ernſt, landgrave van Heſſen, ter aanneming van het Roomſche gelove bragt. By die gelegenheit heeft hy een redentwiſt met Haberkorn, profeſſor in de Godgeleerdheit te Gieſſen, in het jaar 1651 gehad, zynde van paus Urbanus den VIII als Apoſtoliſche miſſionaris aan de Noordſche landen afgezonden.

Hy was van een edel en doorluchtig geſlacht in het Milanees, en wierdt geboren in het jaar 1587. Wanneer hy het kleedt van Kapucyn kreeg nam hy den naam van *Valerianus* aan; was lang meeſter der nieuwelingen, en dikwils gardiaan van de kloosters zyner orde, makende zo wel werk van de Philoſophie als Theologie; en doordien hy zeer bekwaam was om te redentwiſten, verkreeg hy de achting van paus Urbanus den VIII, van wien hy ook (gelyk boven reets gezegt is) gezonden wierdt als Apoſtoliſche zendeling naar Duitſchlandt, Polen, Bohemen en Hungarië, noemende zich zelf het hoofdt van alle zendelingen in 't Noorden. Ook is men overtuigt, dat hy zo wel in de ſtaatkunde als Theologie ervaren was, waarom hem ook eenige mogendheden van Europa in verſcheide gezantſchappen hebben gebruikt. Het verſcheelde niet veel, of hy zou kardinaal geworden zyn, en de koning van Polen hieldt daarom krachtig aan by den paus; maar de Jeſuiten, zyne vyanden, beletten zulks: dus bleef hy zendeling, en wikkelde zich dikwils in vele moeielyke en gevaarlyke zaken; moeſt veel van de Peripathetici, die hem als hunnen vyandt aanmerkten, verdragen. Men wierp hem in eene yſſelyke gevangenis, onder voorwendſel, dat hy eenige nieuwigheden ſmeedde, waar uit hy echter met alle eer door hulpe van keizer Ferdinand den III wederom ontſlagen wierdt. Hy week in 't laatſte zyner dagen naar Saltsburg, alwaar hy in den ouderdom van 75 jaren, waar van hy 60 Kapucyn is geweeſt, overleedt. Men vindt zyne levensgevallen gedrukt in 't jaar 1662 in een klein boekie in 12. onder den tytel van: *Relatio veridica de pio obitu R. P. Valeriani Magni, Capucini. Baillet Tom.* I. *Caroli Memorabil. eccl. Bayle Dict. Crit.*

MAGNO, aartsbiſſchop van Sens, leefde ten tyde van Karel den Groten. Men ſchryft hem toe eene verzameling en verklaring over de oude aanmerkingen, de welke gedrukt geweeſt zyn in het boek van Theodoſius Cujacius, met de verhandelingen van *M. Valerius Probus*, en andere over dit voorwerp. Men heeft dezelve ook gedrukt te Leiden in 8. in 't jaar 1599, en nog door Elias Putſchius in de verzameling der oude letterkunſtenaren te Frankfort in 2 delen in 4. in den jare 1605 gedrukt. Magno droeg zyn werk op aan den voornoemden Karel den Groten. *Labbe Biblioth. Bibliothecarum, in Mantiſſa.*

MAGNOAK is een klein landſchap in Gaskonje, beſloten in het graafſchap van Cominges, maar men weet des zelfs landpalen niet. Caſtelnau van Magnoak is daar van de voornaamſte plaats. *Maty Dict.*

KONINGEN EN PRINSSEN VAN NOORWEGEN EN DENEMARKEN.

MAGNUS de I, koning van Noorwegen, was de zoon van Olaus, in wiens plaats hy koning van Noorwegen, en naderhandt in de plaats van Canut den II koning van Denemarken wierdt in 't jaar 1045. Hy regeerde het ryk byna vier jaren, hoewel Sueno Eſtrithius, de zuſters zoon van Canut den Groten, alles aanwendde om hem van den troon de bonzen. Maar hy verdreef hem, gelyk hy de Wenden en de Slaven ook gedaan heeft. Zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1048, wordt op verſcheide wyzen verhaalt. Krantzius zegt, dat hy in 't vervolgen van Sueno van 't paardt gevallen zynde, daar van geſtorven is. *Adam Bremenſis. Saxo Gramm. Krantzius in Norveg.*

MAGNUS de II, *Krie* bygenaamt, volgde den voorgemelden in 't ryksgebiedt op in 't jaar 1067. Hy beſtierde het zelve drie jaren. MAGNUS de III, *Nudipes*, dat is *Barvoet*, bygenaamt, volgde hem in 't jaar 1093 op, en regeerde 10 jaren. MAGNUS de IV heeft in 't jaar 1131 de regering op zich genomen, en bekleedde de zelve 5 jaren. MAGNUS de V bekwam den ſcepter in 't jaar 1162, en heeft dien 15 jaren gevoert. MAGNUS de VI beklom den troon in 't jaar 1262, en regeerde 19 jaren. MAGNUS de VII, die ook koning van Zweden geweeſt is, volgt hier onder breder. *Adam Bremenſis. Saxo Gram. Pontanus Rerum Danicarum Hiſt. l.* V. *Meurſius Hiſt. Danica.*

MAGNUS, zoon van Chriſtiern den III, koning van Denemarken, geboren uit zyne gemalinne Dorothea, dochter van hertog Magnus van Saxen-Lauenburg in het jaar 1540. Hy ſtondt het derde deel van Holſtein aan zynen broeder Frederik af, vergenoegende zich met het gebiedt van Oeſel en Courlandt, 't welk hem zyn vader van den biſſchop Johan Minichhauzen gekocht hadt. Hier by voegde hy het recht van de provincie van Reval, 't welk hem de biſſchop Mauritius Wrangel hadt afgeſtaan. Naardien hy zich door zynen hoogmoedt zeer gehaat maakte, wierdt hy uit zyn ryk verdreven, nemende zyn toevlucht in het jaar 1570 by de Muskoviters, en behieldt van den Czaar den tytel van koning van Lyflandt, waar op hy met 25000 Ruſſen voor Reval toog; maar voor des zelfs verovering wierdt de vrede getroffen. Hy wierdt in 't jaar 1574 des Czaars bloedverwant, trouwende met Maria, dochter van den vorſt Waldemar Anderwetz. Hier door behieldt hy van den Czaar het gebiedt over 't leger, toog daar mede in Lyflandt; trok een aanzienlyke party Poolſche misnoegden aan zich, maar belegerde Riga te vergeefſch, en naardien Magnus al het gewonnene niet voor den Czaar, maar voor zich zelf ingenomen hadt, verviel hy in ongenade. De Czaar toog zelf naar Lyflandt, nam den koning Magnus alles af, en rukte voor Wenda, alwaar hy zich ophieldt, en eindelyk den Czaar te voet viel; maar de zelve beſchimpte hem, en gaf hem een ſlag in 't aangezicht. Hier op begaf zich Magnus naar Courlandt, en ſtierf zonder wettige erven te Pilten in het jaar 1583. *Thuan. l.* XIX. *Spener Sylloge p.* 135 *ſeq.*

Koningen van Zweden.

MAGNUS de I. *Ladulaus* toegenaamt, zoon van den grave Birger van Ierls, in Zweden, en van zyne gemalinne Ingeburga, zuster van koning Erik den Lisper. Hy kwam in 't jaar 1277 tot de regering, na dat hy zyn broeder Waldemar, die zich door zyne ontucht en andere grove fouten by de standen zeer gehaat gemaakt hadt, geslagen, en uit het ryk verdreven hadt. Erik, koning van Denemarken, hadt aan Magnus voor een zekeren prys eenige regimenten ruiters overgedaan; maar als hy de betaling naderhandt niet vooldeedt, viel Erik in zyne grenzen, en deedt daar grote schade. Magnus deedt het zelve in Denemarken, en porde Erik tot wraak aan, die daar op by den verjaagden Waldemar gaat, hem belovende te herstellen; maar wanneer de Denen hem op Smalandt in 't jaar 1278 bragten, wierden zy daar door Ulfo, veldoverste van Magnus, overvallen, terwyl zy met banketteren bezig waren. In 't jaar 1279 gingen Erik en Waldemar met eene vereenigde macht in West-Gothlandt, en zochten den koning Magnus slag te leveren; maar die hoedde zich daar voor; dus moesten de Denen met den roof verrykt weder aftrekken, en Waldemar behieldt niet over dan dat hy alle hoop op het koninkryk van Zweden verlaten moest, 't geen te meer bleek toen de vrede tusschen Zweden en Denemarken getroffen wierdt, na dat men behoorlyken afstandt van ieders veroverde plaatsen gedaan en voldoening van de schulden belooft hadt. Magnus hier na bedenkende, dat zyn ryk zo veel geleden hadt, zocht, ware het mogelyk, alles te verbeteren: ten dien einde trachtte hy de beroemdste krygslieden door geschenken aan zich te verbinden. Hier door maakte hy vele Zweedsche edellieden zeer oproerig, te meer, doordien zy zagen, dat de buitenlanders de beste bedieningen kregen. Dus rotten zy te zamen, en wierden zo stout, dat zy in de tegenwoordigheit van de koninginne Ingemar, een Deen en na bloedverwant des konings, onder den voet stieten, zo dat zy zelf hare veiligheit door de vlucht moest zoeken. Magnus, die wel zag, dat hy met deze verbitterde gemoederen niets kon uitrechten, verkreeg door list 't geen hy door geweldt niet krygen kon, veinzende hun doen goed te keuren, tot dat hy, het werk meester zynde, de voornaamste belhamels by den kop liet vatten, en de vereischte straf deedt ontfangen. Hier op vermeerderde hy de inkomsten van de kroon, maakte met den koning Erik van Denemarken een nieuwe vrede, en tot beter bevestiging van de zelve liet hy zyn zoon Birger met Eriks dochter trouwen. Verder bezorgde hy zyn ryk vele goede wetten en inzettingen, handhavende de gerechtigheit; inzonderheit liet hy de dievery op 't allerstrengste straffen. Hy stierf in 't jaar 1290 op het eilandt Wisingen, van waar hem de burgers, om aan zyn dode ligchaam hunne liefde te bewyzen, op hunne schouderen droegen naar Stokholm, zynde 12 gansche dagen onder weeg. Hy trouwde in den beginne van zyne regering met Hedwig, dochter van grave Gerard van Holstein, by welke hy *Birger*, *Erik*, en *Waldemar* gewonnen heeft. *Loccen. Hist. Suec. lib.* III. *p.* 89. *Messen Scandia illustrata T.* II.

MAGNUS de II, bygenaamt *Smeek*, zoon van hertog Erik, dien hy by zyne gemalinne Ingeburga, dochter van Haquin, koning van Noorwegen, verwekte. Hy was omtrent drie jaren oud toen hy voor koning van Zweden wierdt uitgeroepen, en doordien Haquin geen mannelyke erven hadt, bragt men het daar toe, dat Noorwegen hem voor koning erkende, gelyk ook de Gothlanders hem door hunne afgezondenen voor hunnen vorst erkenden. Dit alles viel voor in 't jaar 1319. Eenige jaren daar na, namentlyk in 't jaar 1332, begaf zich ook Schonen met des zelfs omleggende provinciën onder zyne gehoorzaamheit; om dat de koning van Denemarken Christoffel dit landschap te voren aan den grave van Holstein verpand hadt voor een somme gelds, en hy de somme der bepaalder tydt niet wederom kon betalen, gaf de graaf van Holstein last aan zyne soldaten om in dit landt naar hun welgevallen te leven. Die van Schonen zulks niet kunnende verdragen, en ziende, dat zy van Denemarken geen hulp te verwachten hadden, maakten met koning Magnus van Zweden een geding, dat hy het opgeschoten geldt aan den grave van Holstein zou betalen, en zy zich aan hem onderwerpen. Zyne macht wierdt daar na nog groter, doordien hem de standen des ryks te Warburg in Hallandt de kroon in het jaar 1335 niet alleen opzetten, maar de zelve ten eenemaal erffelyk maakten. Zo lang als Matthias Kettelmundson, dien hy zyn grootste geluk hadt te danken, leefde, stondt het met zyne regering overal wel; maar na zyne doodt verviel de vorst in wellusten, en wikkelde zich in een schadelyken oorlog in met den Muskoviter, waar door hy zyn landt uitputte. De Russen vereenigden zich met de Tartaren en Litthauers, en dwongen Magnus, dat hy hen half Kareliё moest overlaten. De koning voer echter voort in zyn wellustig leven, zo dat eindelyk de ryksstanden hem dwongen zynen zoon Erik tot medeheerscher aan te nemen. Hier over waren Magnus en zyne gemalin Blanka gansch niet wel te vrede, en zy zochten dezen hoon door hulp van Waldemar, koning van Denemarken, te wreken, hem daar voor belovende Schonen wederom te zullen afstaan. Maar eindelyk wierdt deze zaak in 't jaar 1354 met vriendschap door tusschenkomst van den hertog Albert van Mekelenburg, en den grave Adolph van Holstein dus bygelegt, dat men aan Erik Oost-en Zuid-Gothlandt, nevens Schonen, Blekking, Zuid-Hallandt, en het gebiedt van Abo zou afstaan, en Magnus het overige laten behouden. De moeder Blanka zette hier door alle natuurlyke liefde voor haren zoon uit het herte, zo dat zy niet eens in bedenken trok hare toestemming te geven om hem in het jaar 1360 met vergift uit de wereldt te helpen. De gedachte Magnus hadt ook gelegenheit gevonden zich aan de Zweden te wreken, waar toe hy, om zyne zaken te beter uit te voeren, zich van vremde hulp bediende. De koning Waldemar van Denemarken wist zyne gedachten wel; dies streelde hy hem op alle wyze. Magnus liet zich daar door zo verblinden, dat hy aan Waldemar de schone landschappen Schonen, Hallandt en Blekkingen afstondt. Doordien dit nu zonder weten van den ryksraadt geschiedde, bragt zich Magnus in grote verachting, en men gaf hem den bynaam van Smeek. Zyn zoon Haquin, die hoop hadt den troon in zyns vaders plaats te beklimmen, stondt tegen hem op, en liet hem op het slot Kolmar gevangen zetten, maar gaf hem eerlang zyne vryheit weder. Haquin zondt immiddels eenige van de standen des ryks als afgezanten aan Henrik, grave van Holstein, om Elizabeth, des graven dochter, voor hem ten huwelyk te verzoeken; en als deze, naar Zweden willende oversteken, door een storm op de Deensche kusten gedreven wierdt, liet de koning Waldemar haar gevangen nemen, en overreedde Haquin, dat hy liever zyne dochter Margareta, als zynde van veel doorluchtiger geboorte, wilde ter gemalinne nemen, gelyk hy deedt. De standen, hier over zeer moeielyk wezende, hatten zo wel den zoon als den vader, zonden gezanten uit het midden van hunnen Raadt naar den grave Henrik, en lieten hem de kroon aanbieden, die de zelve echter wegens zynen hogen ouderdom edelmoedig afsloeg; maar hy wees hen naar zynen schoonvader, den hertog Albrecht van Mekelenburg, de welke met Eufemia, eene zuster van koning Magnus, drie zonen geteelt hadt, waar op zy een van de drie, *Albert*, tot hunnen koning verkoren. Albert kwam hier op in 't jaar 1363 in Zweden, en wierdt op een ryksdag te Stokholm op den troon bevestigt. Twee jaren daar na bekwam hy Magnus in een treffen zelf gevangen, en wierdt niet eer dan na verloop van 7 jaren, wanneer Haquin Stokholm verovert hadt, bevryd. Magnus ging hier op met Haquin naar Noorwegen, en verdronk aldaar in het jaar 1372, na dat hy by zyne voorgemelde gemalinne Blanka, dochter van den grave van Namen, twee zonen, *Erik* en *Haquin*, gewonnen hadt. *Messenius in Scand. illust. T.* II *&* III. *Loccenius Histor. Suec. L.* III. *p.* 102.

Hertog van Brunswyk en Luneburg.

MAGNUS de II, hertog van Brunswyk en Luneburg, zoon van hertog Magnus den I, hebbende den bynaam van *Torquatus* gekregen, om dat hy een zilvere keten om den hals droeg. Zyn vader heeft zich altydt als een zeer braaf en vroom prins gedragen, en zeide, hy wilde hem laten ophangen, zo hy zich niet wel droeg. Hier dreef de zoon den spot mede: immers hy droeg hier om de zilvere keten, zeggende: *Dan wil ik vorstelyk gehangen worden.* In het jaar 1346 zondt zyn vader hem tegen Schwiechelt, dien hy den burgt Walmede afnam, waar uit hy het sticht Hildesheim grote schade toebragt. In 't jaar 1365 toog hy met de Lunenburgers en Brunswykers over de Elve voor Wenkesternenburg, en belegerde ook het Mekelenburgsche slot Liebenwald. In 't jaar 1367 maakte hy, met hulp zyner medestanders, den bisschop van Maagdenburg en Halberstadt, den grave van Anhalt, Mansveldt, en anderen, zich meester van het gansche bisdom van Hildesheim. Gebhard, des zelfs bisschop, door noodt geperst, vergadert in der yl een leger byeen, trekt kloekmoedig, met naauwlyks een man tegen drie, zyne vyanden tegen, valt hen aan, en behaalt by Dinkelen eene volkome zege. De hertog Magnus wierdt nevens den bisschop van Halberstadt en vele anderen gevangen, moetende zich met eene grote somme gelds vry kopen; en om zulks te krygen moest Magnus de heerlykheden Landsberg en Sangerhauzen, de welke zyn vader met zyne Brandenburgsche gemalinne ten huwelyk gekregen hadt, verkopen. Deze oude heer vergramde zich zeer over zyns zoons woest leven, en trok zich dit laatste ongeluk zo ter herte, dat hy stierf in 't jaar 1368, in welk jaar ook de laatste hertog, Willem, uit het oude Luneburgsche huis, zonder mannelyke erven na te laten overleedt, het welk deze hertog in bezit nam, doordien zyn broeder Lodewyk in 't jaar 1358 reets gestorven was, die Willems dochter, Machtelt, ten huwelyk gehad hadde. Over deze erffenisse heeft hertog Magnus evenwel veel moeielykheit met Albert, hertog van Saxen, gehad, die uit de andere dochter van Willem, Elizabeth, geboren was, en hy gaf zelf gelegenheit om 'er nog gemakkelyker toe te komen. In 't jaar 1371 wierden in den slag met den hertog van Mekelenburg, veroorzaakt door de verschillen over de grenzen, wel 600 van zyne edellieden gevangen, die hertog Magnus met vele marken zilver moest loskopen. Hier toe begeerde hy, dat de stadt Luneburg het geldt zou opschieten; maar dewyl de zelve daar geen lust, noch vermogen toe hadt, verviel zy in zyne ongenade. Dus zocht de zelve toevlucht by den laatstgemelden hertog Albrecht van Saxen, dien keizer Karel de IV het landt van Luneburg hadt toegezegt. Magnus, de Luneburgers daar over willende straffen, zocht de stadt in bezit te nemen, legerende zich ten dien einde op den zogenaamden Kalkberg, en deedt de stadt veel verdriet aan: maar zy vonden, na dat zy den hertog een ordentlyken ontzegbrief toegezonden hadden, gelegenheit om zich met list en behen-

dig-

digheit meester te maken van den Kalkberg, eer dat de hertog zyn volk in staat kon stellen van tegenweer. Na deze verovering hebben de Luneburgers strax des anderen dags den hertog Albrecht en zynen neef Wenzel gehuldigt. Deze hertog Albrecht veroverde daar op Haarburg, Ludershuazen, en andere kleine vestingen. De stadt Wiezen nam hy wel in, maar moest van het kasteel aftrekken, door Magnus daar van afgejaagt, die daarentegen den burgt Lavenrode, digt aan Hannover gelegen, door hulp van de inwoonders van Hannover inkreeg en verwoestte. Hier op wierdt 'er een stilstandt voor 6 weken gemaakt; maar hertog Magnus kon zo lang niet stil zitten, wagende een aanslag op Luneburg; het welk hem dus ver gelukte, dat hy door hulpe van graaf Henrik van Homburg by nacht meester van de stadt wierdt, en stelde zich op de markt, daar hy nochtans door den stadshoofdman Ulrich van Weissenburg, onder schyn van een verdrag te willen sluiten, verschalkt wierdt: want hy hieldt hem hier door zo lang op, tot dat de burgery, in 't geweer geraakt zynde, in staat was deze overrompelaars aan te vallen, zo dat de nachtgasten zo wel onthaalt wierden, dat 'er niet een uit de stadt kwam, maar alle gedood of gevangen genomen wierden. Hertog Albrecht greep hier op de wapenen weder aan, en veroverde, door hulp van graaf Ottho van Schaumburg, het slot Pattenzen. In 't jaar 1372 zette hy den keizer een dag te Pirna aan de Elve, om daar de zaken tusschen hertog Albrecht en Magnus by te leggen. Maar de laatste verscheen, noch schroomde voor des keizers dreigen niet; waarom hy hem het landt van Luneburg ontzeide. Hy, daar niet over ontzet, zocht met geweldt daar van meester te blyven. Hier op liet hy alle de kleinodiën en sieraden van zyn voorgemelden broeder Lodewyks weduwe door zyne ruiteren wegnemen, 't geen zy van mening was naar haar onlangs getrouwden gemaal, hertog Ottho van Schomberg, over te brengen. Vervolgens raakten deze twee strydende legers handgemeen digt by Leveste, tusschen de Leine en den Diesterwaldt. Hertog Magnus stiet den grave van Schomberg van zyn paardt, sprong ook van het zyne, en viel op hem, trachtende hem gevangen te nemen, of te doden. Maar een bediende van den grave doorstak hertog Magnus, terwyl hy op het ligchaam van zynen heere lag. Hy hadt gezworen, dat hy den volgenden nacht nog in des graven landt zou slapen, en om dat hy nu geen valschen eedt zou doen, liet hem de graaf in zyn landt, en daar na naar Brunswyk voeren, alwaar hy in 't jaar 1371 in de Domkerk begraven wierdt. By zyne gemalinne Catharina, dochter van den keurvorst Waldemar van Brandenburg, heeft hy gewonnen *Frederik*, te Eimbek, de welke in de plaats van Wenceslaus tot keizer wierdt verkoren; *Bernhard*, die door bemiddeling het Luneburgsche, en *Henrik*, die het Brunswykfche gekregen heeft, en nog eenen zoon, *Ottho*, die bisschop van Verden, en daar na aartsbisschop van Bremen is geweest. *Scriptor. Brunsv. Bunting Brunsv. Luneb. Chron. pag.* 242 *& seq.*

HERTOGEN VAN MEKELENBURG.

MAGNUS de I, oudste zoon van Albert den I, hertog van Mekelenburg, een broeder van Albert den II, die koning van Zweden wierdt, stierf in 't jaar 1385, en liet by zyne gemalinne Agnes, eene princesse uit Rugen, na *Johannes* den II, zynen navolger, die den hertoglyken stam heeft voortgeplant. *Spener Syllog. p.* 712. *Imhof N. P. l.* IV. *c.* 5.

MAGNUS de II, twede zoon van hertog Henrik den Vetten, deelde eerst met zyne broeders in 't jaar 1480, na dat aan den oudsten, Albert den V, de Wendische landen waren toegevallen, en kreeg in 't jaar 1483 zyn broeder voornoemd, zonder mannelyke erven nagelaten te hebben overleden zynde, de gansche regering der Mekelenburgsche landen, zonder dat zyne broeders Balthazar, bisschop te Zwerin, en Erik daar eenig deel aan hebben gehad. Hy was een goedaardig regent, en een zeer geleerd vorst. Na dat hy eene reize in het Beloofde Landt hadt gedaan, bezag hy Rome in 't jaar 1484, liet na zyne doodt in het jaar 1503 van zyne gemalinne Sophia, dochter van Erik den II, hertog van Pomeren, drie zonen in 't leven, als *Henrik* den Vredelievenden, *Erik*, en *Albert* den Schonen. *Spener Sylloge p.* 713. *Imhof N. P. l.* IV. *c.* 5. *Testam. Joh. Albin. in Lunigs Reichs-Archiv T.* VII. *p.* 505.

HERTOG VAN WURTENBERG.

MAGNUS, hertog van Wurtenberg uit de Neustadsche linie, was een zoon van hertog Frederik, door hem by zyne gemalinne Sibylla, dochter van Joachim Ernst, vorst van Anhalt, in het jaar 1593, den 2 December, verwekt. Zyn vader stierf toen hy den ouderdom van 15 jaren bereikt hadt. Hy wierdt in het jaar 1619 van de vereenigde Protestanten als gezant naar Venetië gezonden. Na zyne te rug komst tradt hy in der zelver krygsdienst, en geboodt in het jaar 1620 een regiment van 2000 man te voet. Maar doordien de vereeniging der Protestanten gebroken wierdt, begaf hy zich onder den markgraaf van Baden-Durlach in het jaar 1622, en kreeg daar het bevel over 600 paarden en 1000 man te voet. Daar op gebeurde nog in dat zelve jaar de bloedige slag by Wimpfen, alwaar deze hertog, na dat hy tot driemalen toe ridderlyk door de vyanden geslagen, en 12 wonden ontfangen hadt, den 6 April den geest heeft gegeven. *Spener Sylloge.*

HERTOGEN VAN SAXEN-LAUENBURG.

MAGNUS de II, hertog van neder-Saxen, een grootmoedig en scherpzinnig vorst, was de zoon van hertog Johannes den IV, de welke hem won by zyne gemalinne Dorothea, dochter van den keurvorst van Brandenburg, Frederik den II. Hy was de eerste uit het Askanische geslacht, de welke zich de keurtytels en wapens onthieldt, en nam ook nieuwe leenbrieven aan, waar in uitdrukkelyk stondt, dat de zelve noch hem, noch zyne erven ooit aan het recht van de keurvorstelyke waardigheit nadeelig zouden zyn; na welken tydt deze uitdrukking altydt gestaan heeft in de leenbrieven van de volgende hertogen. De aartsbisschoppen van Bremen hadden zich sedert eenigen tydt Hadelerlandt aangematigt, en ter zelver tydt hadt Joh. Rodius de regering van dat aartsticht; maar nademaal deze om zyne nederige geboorte zeer weinig aanzien by den hertog hadt, greep hem de zelve nevens den grave van Oldenburg aan, en dwong hem, dat hy tot zynen medehelper (*coadjutor*) den hertog Christoffel van Brunswyk moest aannemen. Ook dwong hy hem Hadelerlandt wederom af. Met dezen aartsbisschop ging het nog redelyk wel, maar vervolgens viel hy den bisschop Henrik van Ratzeburg zeer lastig, dien hy onder schyn van met hem in vrede te zullen leven in 't jaar 1517 een zeer harde en nadeelige verbindtenis deedt tekenen, waar over de paus hem in den ban deedt. In den beginne kreunde hy zich des weinig, en deedt nog slimmer, verwoestende dit aartsticht te vuur en te zwaardt; maar naderhandt wierdt hy tot andere gedachten gebragt, liet de hem afgedrongene schriften te niet doen, al het vernielde herstellen, en hieldt zich voortaan in rust. Dus wierdt hy van den ban door de voorspraak van Johannes, bisschop van Lubek, in het jaar 1519 wederom ontslagen. Hy stierf in 't jaar 1543. By zyne gemalinne Catharina, dochter van hertog Henrik den Ouden, liet hy een zoon, na, genaamt *Franciscus* de I, die zyn opvolger is geweest. *Mithofius Histor. Ambeer Sachsen-Lauenb. Stamsaal. Spener Sylloge. Imhof N. P. l.* IV. *c.* 10.

MAGNUS, hertog van Saxen, Engern en Westphalen, te Lauenburg, was zeer ongestuimig en haastig, en de zoon van Franciscus den I, en van des zelfs gemalinne Sibylla, dochter van hertog Henrik den Vromen van Saxen, in het jaar 1549 ter wereldt gekomen. In 't jaar 1567 begaf hy zich naar Zweden, en verzocht aan den toenmaligen koning Erik zyne zuster Sophia ter gemalinne, de welke hem vergunt wierdt, wordende dit huwelyk in 't jaar 1568 voltrokken, te gelyk met den voornoemden koning, die een gemeen mans dochter ten huwelyk nam. Doordien hy bemerkte, dat hem de koning in zyn doen liet nafpeuren, vertrok hy heimelyk van Stokholm, en voegde zich by des zelfs broeders Johannes en Karel, die reets de wapenen hadden opgevat, rukkende met hen voor Stokholm, en toog met hertog Karel den 29 September in de stadt, alwaar koning Erik afgezet, en de voornoemde Johannes op den troon geplaatst wierdt. By dezen nieuwen regent bleef hy eenige jaren, waar na hy wederom naar Duitschlandt toog, en aldaar veel wanorder aanrechtte; want hy maakte vele eischen ten laste van zynen jongsten broeder, hertog Franciscus, en doordien men hem daar in niet wilde opvolgen, werfde hy eenig volk in de Nederlanden, en toog daar mede voor het slot Ratzeburg: maar hy moest daar van afzien: want zyne onbetaalde neder-Saxische kreits-volkeren verliepen, na dat zy de stadt Ratzeburg uitgeplundert hadden. Hier op nam hy zyne toevlucht naar Zweden, daar hem de meergemelde koning Johannes in het jaar 1575 het door de Zweden veroverde slot Zonneburg, op het eilandt Oesel, inruimde. Doch hy, daar mede niet te vrede, nam den koning van Denemarken het eilandt Mone af, onder voorwendsel, dat het tot 't slot Zonneburg behoorde, hy liet den eenigen tydt daar den gevangen geweest zynde stadhouder, Niklaas van Ungren, los, die hem tot dankbaarheit na des hertogs afreize naar Zweden het slot Zonneburg afnam. Hier om, en om dat hy zich met een hoer te buiten ging, verachtende zyne echte gemalin, by welke hy een zoon, *Gustavus*, geboren in het jaar 1574, gewonnen hadt, verloor hy de gunst van den Zweedschen koning, die zyne vrouw en zoon naar Zweden riep, en hem liet verdryven, stervende zyne gemalin in het jaar 1591, en zyn zoon, zes jaren daar na van het paardt tuimelende, viel in zyn eigen zwaardt. Hertog Magnus zocht hier na weder nieuwe onlusten in Duitschlandt te verwekken; maar zyn broeder Franciscus kwam hem daar in voor, en liet hem op het slot Ratzeburg gevangen zetten, daar hy in het jaar 1603 den geest gaf. *Mithofius. Levinus von Ambeer. Thuanus Hist. l.* LIX. *Spener. Imhof.*

MAGNUS FORTEMA, podestaat van Vrieslandt. Zie FORTEMA.

MAGNUS, (JOHANNES) van de Zweden *Stor*, dat is, *Magnus*, of *de Grote* genaamt, was aartsbisschop van Upsal, in Zweden, en wierdt te Linkoping in 't jaar 1488, den 19 Maart, geboren. Van wegens zyne geschiktheit wierdt hy reets in zyn achttiende jaar tot kanunnik van Linkoping en Skara benoemt, en oeffende zich by uitnemendheit zo wel in de wereldlyke, als geestelyke wetenschappen op verscheide akademien van Duitschlandt en Italië, maar inzonderheit te Loven. Hier op wierdt hem van Steno Sture den jongen opgedragen zyne zaken aan het Roomsche hof waar te nemen, by welke gelegenheit hy ook de hoogste waardigheit in de Godgeleerdheit te Brundisium, of, gelyk anderen willen, te Perugia bekwam.

In

In 't jaar 1522 wierdt hy van paus Adrianus den VI en van des zelfs opvolger Clemens den VI in de volgende jaren naar Zweden gezonden, om daar als pauſſelyke afgezant (*Nuntius Apoſtolicus*) vele in de kerke ontſtane ſtrydigheden by te leggen, waar in hy zeer gelukkig vorderde, zo dat zelfs de koning Guſtavus in zyne verrechtingen zo veel behagen vondt, dat hy hem het bisdom van Upſal opdroeg, zendende zynen broeder Olaus Magnus, voorgeſtelt aan de kerk te Stregnes, om verſlag van zyne uitvoering aan het Roomſche hof te doen, en aldaar met een des pauzen beveſtiging in het voornoemde bisdom te erlangen. Dit gewigtig ampt nam hy 4 jaren waar: maar met de verandering van den Godsdienſt al te yverig zynde voor het Roomſche gelove verviel hy in des konings ongenade, die hem op eene gevoegelyke wyze zocht weg te krygen, zendende hem naar Polen, om den koning Sigismundus te verzoeken, dat hy zyne dochter aan Guſtavus wilde ten huwelyk geven, terwyl men in zyn afwezen de reformatie den vryen loop gaf. De aartsbiſſchop, merkende zelf wel, dat hy in Zweden niet meer in aanzien was, kwam echter te Upſal, en pakte daar alles byeen, wat hy ten opzichte van de hiſtorie van 't ryk en de kerk machtig kon worden, en vertrok daar mede in het jaar 1529, en niet in het jaar 1537, zo als eenigen willen, naar Polen, van waar hy nooit weder in zyn vaderlandt gekomen is. Eerſt ging hy naar Rome, liet zich als aartsbiſſchop inwyden, toog vervolgens naar Dantzig, hieldt zich daar vier jaren op, en trachtte door brieven den koning van Zweden van de begonne verandering in den Godsdienſt af te raden. Immiddels wierdt hy in het jaar 1537 door den paus naar Rome geroepen, om het concilie van Vicenza by te wonen. Maar vermits dat concilie eenigen tydt verſchoven wierdt, trok hy by den patriarch Hieronymus Quirinus naar Venetië, bleef daar 9 maanden, en ſchreef ondertuſſchen eené Kronyk van Zweden en Gothlandt in 24 boeken, die namaals van *Olaus Magnus* te Rome in het licht wierdt gegeven. In 't jaar 1541 raakte hy aldaar in grote armoede, zo dat hy zyne paarden moeſt verkopen, en zich zelf in 't gaſthuis van den H. Geeſt begeven, alwaar hy van de aalmoezen van den paus en andere kardinalen leefde tot in het jaar 1545, wanneer hy ſtierf. Boven het voorgemelde traktaat heeft men nog van hem: *Hiſtoria Metropolitana, ſeu Epiſcoporum & Archiepiſcoporum Upſalienſium*; nog: *Epiſtolæ variæ*. De koningin Chriſtina van Zweden hadt in het jaar 1649 den beruchten Job Ludolph naar Rome gezonden, om daar, was het mogelyk, de Zweedſche gedenkwaardigheden, de welke de gemelde Johannes Magnus van daar derwaarts hadt gevoert, byeen te zoeken; maar zy waren daar niet meer te vinden. *Spondan. in Annal. Eccleſ. an.* 1520. *N.* 70. *Opmeer in Chron. Zwingerus Theat. vitæ humanæ. Meſſenius in Chron. Epiſc. Sueciæ. Schefferus in exemplis Memorab. gentis Suec. c.* 35. *p.* 203. *& in notis ad Anonim. Chron. Archiepiſc. Upſal. & in Suecia Literata. Bureus in Deſcript. Suec. Zenner in Parnaſſ.* 1692. *Tentzelius p.* 1038. *Mollerus in Hypomnem.*

MAGNUS, (OLAUS) broeder van den voorgaanden, en des zelfs geheimſchryver. In den beginne was hy prooſt van Stregnes, in zyn vaderlandt, verſelde naderhandt zynen broeder in zyne ellende, waarom hy ook in 't jaar 1545 na zyns broeders doodt door vergunning van paus Paulus den III den tytel van biſſchop van Upſal gevoert heeft. Deze paus zondt hem ook naar het concilie van Trente, en bezorgde hem een onderhoudt. Vervolgens wierdt hy kanunnik van S. Lambert te Luik. Naderhandt onderhieldt hy zich te Rome, en wierdt in het gaſthuis van de H. Brigitta onderhouden. Men heeft van hem: *Tabula terrarum Septentrionalium & rerum mirabilium in eis, ac Oceano vicino*; *Epitome revelationum S. Brigittæ*; *De gentium Septentrionalium veris conditionibus, ſtatibus & moribus lib.* XXII, die niet alleen in de Latynſche tale te Rome, Antwerpen, Baſel en Frankfort uitgekomen, maar ook in de Duitſche, Engelſche en Hollandſche taal overgezet zyn. *Meſſen in Chron. Epiſc. Suec. Zwing. in Tract. de hiſtoria & hiſtoricis. Scaliger in Scaliger. alt. p.* 147. *Barthol. Diſſert.* IX *de med. Dan. domeſt. p* 388 *&* 389. *Scheffer. in Suec. literata p.* 26. *Moller. in Hypomnem. p.* 367. *ſeq.*

MAGNUS, in 't gemeen *S. Magnus*, of Apoſtel van de Orkadiſche eilanden genaamt. De inwoonders van deze eilanden, om hunne dronkenſchap te rechtvaardigen, tonen een uitnemenden groten beker, dien zy zeggen dat Magnus altydt vol uitdronk. Dezen beker ſchonken zy boordevol, en als zy een nieuwen biſſchop op het eilandt kregen, boden zy hem den zelven aan. Dronk hy dien uit, zo hielden zy 't voor een teken, dat zy gedurende zyn beſtier alles in overvloedt zouden hebben: in 't tegendeel zou 'er ſchaarsheit zyn, als hy dien niet uitdronk. *Buchan.*

MAGNUS, (Μάγνος) een arts, leefde ten tyde van de keizeren Julianus en Valens. Hy heeft eene verhandeling over de pis geſchreven, gelyk in de voorreden van *Theophilus* boek, genaamt: *De Exact. urinæ notitia*, blykt. Eunapius heeft zyn leven beſchreven. *Konig Biblioth.*

MAGNY, een groot dorp van 't Franſche Vexin, leggende op Iſle de France, tuſſchen Parys en Rouaan, omtrent 9 of 10 mylen van beide die plaatſen. Eenige wereldbeſchryvers nemen 't zelve voor 't oude *Petromontalum*, 't welk anderen aan Mante toeſchryven. *Maty Dict.*

MAGO, hoofdman der Carthaginenzen, maakte zich in de republyk van Carthago door zyne overwinningen, die hy behaalde, zeer beroemd. Hy was vader van Hamilkar en Aſdrubal, verſchillende van dien, daar Juſtinus dikwils gewag van maakt, en waar van hier na geſproken zal worden.

MAGO, een Afrikaan, die 29 boeken over de Geographie in de Pheniciſche tale geſchreven heeft. Dionyſius van Utika heeft ze in 't Griekſch overgezet, en zondt de zelve naar Sextilius Prætor. Men zegt, dat Diophanes van Bythinië de zelve in 6 boeken gebragt, en aan den koning Dejotarus geſchonken heeft. *Plinius* haalt Mago in zyn XXIII boek der Hiſtorien aan.

MAGO van Carthago heeft 28 boeken van den landbouw geſchreven. *Geſner. in Bibl.*

MAGO, broeder van Hannibal, beroemd veldheer der Carthaginenzen, verſelde hem in den beruchten ſlag van Kannes, en bragt van des zelfs uitſlag tyding aan den Raadt van Carthago, tonende met een de goude ringen, die hy van de verſlagene Roomſche ridders hadt verovert. Dit getal was zo groot, dat men daar een gehele mudde van aanvulde. Hy voerde den kryg tegen Scipio in Spanje: daar na trok hy in Italië, veroverde de ſtadt Genua; en hebbende zyn leger met nieuwe Franſche benden verſterkt, viel hy in 't gebiedt van Milaan en Ligurië, waagde een veldſlag tegen Quintilius Varus, maar verloor den zelven, en vluchtte, gekweſt zynde, naar Genua, van waar hy naar Afrika willende overſteken, op zee geſtorven is. *Tit. Liv. lib.* XXX.

MAGOG, of MAGUS, zoon van Japhet en kleinzoon van Noach. De Scythen, wonende aan den berg Caucaſus, hebben uit hem hunnen oorſpronk genomen. *Gen.* X, 3. *Jozephus Oudheden* I *boek. Bochart Phaleg l.* I. *c.* 13.

MAGOG, of MAGUS, wordt geacht de twede koning der Gaulen, zoon van Samotes, te zyn geweeſt; maar dewyl de bewyzen van hem, als mede dat hy verſcheide ſteden hare benaming zou hebben gegeven, wat fabelachtig voorkomen, trekt men het verhaal daar van in twyfel. *Dupleix Memoires des Gaules l.* II. *c.* 3.

MAGOPHONIA, een feeſt der Perſianen, 't welk zy ter gedachteniſſe van den moordt van den valſchen Smerdes, een Magus, vieren, die met zyn aanhang door de zeven Magi, of voornaamſte heeren van Perſië, met name *Otyanes*, *Intaphernes*, *Gobryas*, *Megabyzus*, *Aſpatynes*, *Hydarnes* en *Darius*, namaals koning, gedood wierdt. Het woordt *Magophonia* komt van Μάγος, *Magus*, of *Wyze*, en φόνος, *moordt*, of *doodſlag*. *Herodot. l.* III. *Juſtinus. l.* I.

MAGRA, eene rivier en valei in Italië, tuſſchen de republyk van Genua en Toskane. Zy loopt van het Parmeſaanſche voorby Pontrimoli, vermeerdert zich met eenige kleine riviertjes, bevochtende de valei van dien naam, en werpt zich in de Middelandſche zee, een weinig beneden Sarſana. Lucanus ſpreekt daar van *l.* II *Pharſ.*

MAGRI, in 't Latyn *Macris*, is een klein eilandt in de Middelandſche zee, ten Noorden het eilandt Rhodus, op de kuſt van Natolië, naby de ſtadt della Roſſa. *Maty Dict.*

MAGSTADT, in 't Latyn *Mageſtadium*, is een ſteedtje of dorp in Lotharingen, vier mylen van Saarbruk, ten Zuiden. Eenige wereldbeſchryvers nemen het voor 't oude *Amagetobriga*, eene ſtadt der Gaulen, daar anderen *Bingen* voor nemen, eene ſtadt in het keurvorſtendom van Ments. *Maty Dict.*

MAGUELONA, eene verwoeſte ſtadt in neder-Languedok, alwaar eertyds de ſetel des biſſchops geſtelt was, de welke nu te Montpelliers is. Zy was gelegen op een eilandt, of punt van een kleine zeeboezem der Middelandſche zee, oudtyds de boezem van de *Volken*, of *Volquen*, en daar na die van *Mauguio*, *Perauſt*, en van *Lates* genaamt. De Saracenen, die Spanje overſtroomt hadden, kwamen in het jaar 730 in Vrankryk, en dringende door Aquitanië maakten zy zich meeſter van Maguelona. Maar Karel Martel hernam het in 't jaar 735, of 736, en liet het zelve, als oordelende, dat het zeer voordeelig gelegen was voor de vyanden om in Vrankryk te komen ſtropen, ten eenemaal verwoeſten, gelyk Verdalus, biſſchop van Maguelona, verhaalt. Ondertuſſchen wierdt de biſſchoplyke ſtoel naar Subſtantion, een half uur van Montpelliers, overgebragt, alwaar de zelve 300 jaren geſtaan heeft, tot dat Arnaud, prelaat van die kerke, omtrent den jare 1060, na dat hy Maguelona wederom eenigzins hadt laten opbouwen, den zelven wederom derwaarts bragt. Naderhandt is de ſtoel wederom in 't jaar 1533 naar Montpelliers overgebragt. Deze ſtadt hadt hare graven, die de zelve in 't wereldlyke, gelyk de biſſchopen in 't geeſtelyke, beſtierden, tot dat na den oorlog der Albigenzen paus Innocentius de III al de macht van 't ſtadsbewindt aan de biſſchoppen alleen vergunde. Dit geſchiedde in 't jaar 1215, en Guiljam van Altignak was de eerſte van de biſſchoppen: want men moet aanmerken, dat Vrankryk te dier tydt door vele wanorders verwart, ieder ſtadt byna van een eigen heer, 't zy onder den tytel van graaf, prins, of anders, volſtrekt beheerſcht wierdt. Even zo was het ook met den grave van Maguelone geſtelt, die zich na de eerſte verwoeſting mede naar Subſtantion begaf; maar vermits de lucht daar te ongezond, als te naby den vloedt Lez gelegen, was, trok hy naar het ſlot Melgueil, waar van hy het bewindt zich eigen maakte, en nam den nam en tytel van graaf van Subſtantion en Melgueil aan, liet geldt ſlaan, dat men de Melgueilſche ſtuivers noemde. In 't jaar 1085 gaf Petrus dit graafſchap aan de kerk, met die voorwaarde, dat de zelve hem en zyne nakomelingen jaarlykſch een once goudt zou betalen. Beatrix, gravin van Melgueil, getrouwt met Bernard Pelet, liet eene eenige dochter, Ermeſſenda genaamt, na, die, getrouwt met Raimond den VI, bygenoemt de Oude, graaf van Toulouze, in 't jaar 1172 dit graafſchap mede ten huwelyk bragt. Maar vermits deze prins de zyde der Albigenzen koos tegen den paus, wierden zyne goederen verbeurd verklaart, en paus Innocentius de III, gelyk gezegt is,

gaf dit graafſchap t' eenemaal aan de beheerſching des biſſchops over. Men weet, dat te Maguelone twee of drie conciliën gehouden zyn, waar van onder het artykel van MONTPELLIERS, alwaar de ſtoel des biſſchops verplaatſt is, breder zal geſproken worden. *Verdale de Epiſcop. Maguell. Gariel ſeries præſul. Maguelonæ. Catel Hiſt. & Mem. de Languedoc.*

MAGUIROUF, ook MAGIROW, eene ſtadt in Polen, weinig aanmerkelyk, in het Paiatynſchap van Reuſſen, drie mylen van dat van Rava. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

MAHACATHI, een groot en vaſt landt over de Jordaan, 't welk aan den halven ſtamme van Manaſſe ten dele viel, met eene ſchone ſtadt van den zelven naam. *Joſua* XII. 5. *Simon Dict. de la Bible.*

MAHADI, zoon van Abugiafar Almanſor, volgde zynen vader in 't gebiedt, en wierdt de derde Kalif uit den ſtamme der Abbaſſiden. Hy verkwiſtte in weinig tyds alle de ſchatten, die zyn vader in vele jaren vergadert hadt; begon te regeren in 't 158 jaar van de Hegire te Bagdad, alwaar hy zich bevondt toen zyn vader den geeſt gaf te Birmeimon, digt by Mekka; heeft zelf geen zwaren oorlog gevoert, maar zondt zynen tweden zoon dikwils tegen de Grieken, op wie hy vele overwinningen behaalde, en verſcheide plaatſen ontnam; ſloot eindelyk de vrede met de keizerinne Irene, op die voorwaarde, dat zy hem alle jaren zou opbrengen als een tribuut 70000 ryksdaalders in goudt. Hier door wierdt Irene van de invallen der Arabieren, die menigmaal tot aan Conſtantinopel kwamen ſtropen, bevryd. De grootſte bezigheit, die Mahadi in zyne ſtaten hadt, was de oorlog, dien hy Hakem Burkai, zoon van Haſchem, moeſt aandoen, om dat hy de provincie van Khoraſan hadt oproerig gemaakt. Hy beſtreedt en dreef eindelyk dit wangedrocht op de vlucht. Deze prins, naar 't voorbeeldt van zynen vader, begeerig zynde eene bedevaart naar Mekka te doen, vervolgde die reize met meer pracht dan Godsdienſtigheit; want hy verſpilde op dien tocht zes millioenen goude kronen. Men zegt onder anderen, dat hy op zyne kameelen zulk een grote menigte van ſneeuw, in aarde vaten beſloten, met zich voerde, dat hy niet alleen genoeg hadt voor zich en zyn leger ter verkoeling van zyne wynen, en andere zaken, gedurende de lange reize door 't woeſt en heet Arabië, maar ook zelf een groten overvloedt te Mekka bragt, alwaar de inwoonders het zelve nooit gezien hadden. Deze vorſt ſtierf op de jagt in 't vervolgen van een beeſt, 't welk zich in een oud vervallen huis begeven hadt. Hy, het zelve willende najagen, dwong zyn paardt in de deur van 't gezegde huis; maar de zelve te laag van verdieping zynde, was hy gedwongen zich zeer laag te bukken, waar door iets in zyn ligchaam borſt, waar van hy ſtrax den geeſt gaf in 't 169 jaar van de Hegire, na dat hy 10 jaren en 1 maandt geregeert hadt. Een weinig voor zyne doodt hadt hy zynen oudſten zoon tot opvolger van zyn gebiedt verklaart, met dit beding, dat, als de zelve kwam te ſterven, zyn andere zoon de heerſchappy hebben zou, en geenzins de kinderen van den eerſten zone. Dit bevel gaf in 't vervolg vele verwarringen onder de broeders. Men verhaalt, dat in de regering van dezen Kalif in 't 164 jaar van de Hegire, in de laatſte maandt van dat Arabiſch jaar, de zon zonder te tanen ten eenemaal in een oogenblik haar licht verloor, zonder door wolken of nevelen belemmert te zyn. Deze duiſterheit duurde tot op den middag, en de hiſtorieſchryvers zeggen, dat men de zelve nergens dan in dat geweſt gewaar geworden is. Mahadi, te Mekka zynde, liet daar de overwulfde galdery vergroten, en vele huizen te Medina uit den weg ruimen, om den tempel, waar in het graf van Mahometh geplaatſt was, verder uit te breiden. Iemandt hem eene der pantoffelen van Mahometh vertonende, bezag hy die met veel eerbiedt, gevende aan den vertoner een geſchenk van 10000 dragmen zilver, waar op hy zich naar zyne hovelingen keerde, en zeide: *Mahometh heeft deze pantoffel mogelyk nooit gezien; maar indien ik het geweigert hadt, zou het volk, 't welk waarlyk gelooft, dat Mahometh de zelve gedragen heeft, wanen, dat ik zulks uit verachting deedt; want de gewoonte des volks ſtort hen altydt het ergſte gevoelen in ten opzichte van de vermogendſte vorſten.* Hy veranderde zyne gouverneurs over de provinciën en andere bedienden zeer dikwils, uit vreze, dat ze te machtig zouden worden. Hy was gedurig tegenwoordig in de rechtplaats, om daar door te beletten, dat de groten de kleinen niet te veel knevelden, gebruikende tot rechters de allerervarenſte en geleerdſte Muzelmannen van zyn landt, op dat 'er niets tegen de wet des ryks gezondigt wierdt. Aan een officier gevraagt hebbende: *Hoe zyt gy tot deze fouten gekomen?* antwoordde hem de zelve wylſelyk: *Zo lang als Godt ons in het leven laat, ſtaan wy dagelykſch te ſtruikelen; maar 't ſtaat aan u onze fouten te vergeven.* Op een tydt gereed ſtaande om zyn gebedt te doen in de mosquee van Kufa, kwam hem een gemeen Arabier tegen, zeggende: *Ik heb my nog niet gewaſſchen, anders zou ik met u gaan bidden.* Mahadi bleef ſtil ſtaan, en wachtte zo lang, tot dat de zelve zich gewaſſchen hadt, en ſchikte zich toen met hem ten gebede. In den tempel te Mekka zynde gaf hy daar vele ryke geſchenken, en vragende aan een heilig man, Manſor Hagiani genaamt, dien hy met zich gebragt hadt: *Waarom hy hem ook niet om iets badt, of verzocht,* antwoordde deze: *Het zou ſchande zyn in het huis Gods aan anderen buiten Hem iets te verzoeken, of te bidden.* Uit deze pelgrimagie wederom gekomen zynde, leefde hy zeer Godsdienſtig en zachtzinnig: want wanneer 'er eens een ſchrikkelyk onweder was ontſtaan, viel hy op zyn aangezicht ter aarde, uitroepende: *O Heere, indien ik het ben, dien gy begeert, zie hier ik ben bereid uwe kaſtydingen te dragen; maar ik bidt u, merk uwe gelovigen niet aan als uwe vyanden om mynent wille.* Men verhaalt nog eene geſchiedenis van dezen prins, die waardig is aangemerkt te worden. Zynde op de jagt afgedwaalt van zyn gevolg, en door honger en dorſt geprangt, tradt hy in een hut van een ſlecht Arabier, om te zien of daar iets was, waar mede hy zich kon verkwikken. Deze man hem hebbende beſchuit en melk aangeboden, vroeg hem Mahadi, of hy niets meer hadt, waar op de Arabier hem een kruik met wyn voorzette. De vorſt, hier van een klok genomen hebbende, vroeg den man, of hy hem wel kende, en geantwoord wordende van neen, zeide hy, dat hy een van de voornaamſte heeren van het hof des Kalifs was, en na nog eens een klok genomen te hebben deedt hy hem wederom de zelve vraag. De Arabier antwoordde, dat hy hem reets gezegt hadt wie hy was, waar op Mahadi zeide: *Ik ben nog groter dan ik u gezegt hebbe,* en dronk ten derde male; waar na hy wederom vroeg, en hebbende het zelve antwoordt gekregen, deedt hy hem verſtaan, dat hy de Kalif zelf was. De Arabier op deze woorden nam den kruik met wyn weg, en als de vorſt hem daar de reden van vroeg, antwoordde hem de Arabier: *Ik vreze, zo gy ten vierde male een klok namt, dat gy my zeggen zoudt, dat gy een propheet zyt, en ten vyfde male zout gy my wel willen wys maken, dat gy de vermogende Godt zelf waart.* Dit antwoordt deedt Mahadi lagchen, en zyn gevolg hem weder gevonden hebbende, liet hy dezen Arabier met een nieuw kleedt en een beurs met geldt beſchenken. De Arabier, hier over verblyd, zeide tegen hem: *Nu houde ik u voor een waarachtig menſch, al vermeerderde gy uwe hoedanigheden tot aan de vierde, ja zelf tot aan de vyfde maal. Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHADI, (ABULCASSEM MOHAMMED BEN ABDALLAH) hoofdt en eerſte ſtichter van het ſtamhuis der *Fathemiten*, of *Iſmaëliten*, in Afrika. De aanhangers van Ali geven voor, dat hy afdaalde uit een regte lyn van *Iſmaël*, zoon van *Giafar Sadek*, zesden Iman; maar de Abbaſſiden hebben hem altydt aangemerkt als een onrechtmatigen bezitter of uſurpateur, die geenzins aan het geſlacht van Mahometh deel hadt, en een Egyptenaar van oorſpronk was. Deze Mahadiſten zeggen, dat hy zelf door Mahometh gewettigt was om een hoofdt der gelovigen te zyn, brengende eene overlevering van hunnen propheet te voorſchyn, waar in ſtaat, dat ten einde van 300 jaren een uit het Weſten zou opkomen: en inderdaadt, deze man kwam uit het Weſten te voorſchyn in het 296 jaar van de Hegire, en maakte zich meeſter van een groot gedeelte van Afrika, 't welk de Arabieren Magreb, dat is Weſt, noemen. In het 300 jaar, naar de tydrekening van die volkeren, zondt Mahadi drie legers naar Egypten, om het zelve te vermeeſteren; maar de Kalif Moktader, die te Bagdad het gebiedt hadt, ſloeg zyne benden in drie verſcheide gelegenheden. Mahadi, door dezen kwaden uitſlag van zyne legers niet verſlaauwt, belegerde Alexandrië, en nam de ſtadt met geweldt in. Hy, met dit voordeel zich vergenoegende, zonder zyne overwinning verder uit te breiden, liet naby het oude Cyrene, of Cairoan, eene nieuwe ſtadt bouwen, die hy naar zynen naam *Mahadia* noemde, en alwaar hy verder den ſetel zynes ryks hieldt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHADIA, eene ſtadt, de welke *Mahadi* liet bouwen aan den oever der zee, digt by Cairoan. Deze ſtichting geſchiedde in het 303 jaar van de Hegire. Zy is gelegen op een halfeilandt, bekleed met zeer goede muren en een kaſteel, of keizerlyk paleis, omringt van vele grote en voortreffelyke gebouwen, die met ongelooflyke koſten voltooit zyn. 't Is de oude ſtadt, die ook *Aphrodiſium* genoemt wierdt. Dragut, baſſa van de zee, heeft de zelve voor den Turkſchen keizer Solyman van de Arabiers genomen in het 956 jaar van de Hegire. Andreas Doria vermeeſterde de zelve weinig tyds daar na voor keizer Karel den V, en heeft ze verdelgt. De Arabiſche kaarten zeggen, dat ze op 42 graden de lengte, en 32 en een half graden Noorder breedte legt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHAGEM, eene ſtadt van Jemen, in Gelukkig Arabië, die twee provinciën, als *Jemamah*, en *Temamah*, van een ſcheidt. Zy legt in eene vruchtbare vlakte, zes dagreizen ten Noord-Ooſten van ſtadt Zebid. De Perſiſche wereldbeſchryver ſtelt haar in het eerſte klimaat, en zegt, dat zy klein, maar zeer volkryk is. Edriſſi, die haar in het zesde gedeelte van het eerſte klimaat plaatſt, zegt, dat zy 7 dagreizen van Sanaa, hoofdſtadt van Jemen, en 8 van Aden legt, welke laatſte ſtadt aan den Oceaan by den ingang van de Rode zee gevonden wordt, hebbende tuſſchen beide deze ſteden het landſchap, Dahés genaamt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHAMED ALI-BEG, *Naſar*, of grootmeeſter van het huis des konings van Perſië, wierdt tot deze waardigheit verheven door een zonderling geval. Schach-Abas de I, zynde op een tydt ter jagt in het gebergte, en afgedwaalt van zyn volk, vondt daar een kleinen jonge, ſpelende op een fluit, by eene kudde geiten. De koning, hem eenige vragen voorgeſtelt hebbende, was zeer verwondert over de levendigheit van zynen geeſt en de vlugheit van zyn oordeel, waarom hy hem ſtelde onder het opzicht van den Kam of gouverneur van Schiras, met laſt van hem te laten onderwyzen. Deze jongeling trok wel haaſt de genegenheit van de groten van 't hof en die van den Sophi tot zich, waar op hy eerlang den eernaam kreeg van *Mahamed Ali-Beg*, met de bediening van grootmeeſter van des konings huis. De koning, hebbende zyne getrouwheit en voorzichtigheit in vele gevallen ondervonden, zondt hem twee malen als afgezant aan den Groten Mogol, en was zeer voldaan over zyne verrechtingen. Mahamed hadt een aardt, dat hy zich nooit door geſchenken liet omkopen, 't welk al iets ſeldzaams onder de Mahomethanen is. Deze grote deugdt verwekte eeni-

ge vyanden, en maakte hem hatelyk by de gelubden en de vrouwen, die gedurig het oor des konings hadden; maar niemandt dorst den mondt openen om tot zyn nadeel te spreken, om dat hy zeer veel op het gemoedt van Schach Abas vermogt. Deze benyders hinderden hem niet dan na de doodt des konings: want wanneer Schach-Sefi den troon beklom, gaven zy dezen vorst, nog jong zynde, een kwaden indruk van zynen grootmeester: zy wilden den koning doen geloven, dat hy op zyn eigen naam verscheide Karavanseraas, zynde rustvertrekken, of herbergen, en een zeer voortreffelyk huis voor zich zelven liet bouwen, en dat hy deze grote dingen niet kon verrechten, zonder daar toe de gemene inkomsten te verkwisten, en de zelve tot zyn eigen gebruik te maken. De koning, de waarheit daar van willende ontdekken, beval Mahamed zyne rekening binnen vyf dagen op te maken; maar deze getrouwe rentmeester badt zyne Majesteit des anderen daags in de schatkamer te willen komen, daar hy alles in zeer goede order vondt. Uit de schatkamer ging de koning naar het huis van Mahamed, de welke hem daar een klein geschenk gaf (want het is de gewoonte, dat als de koning iemandt vereert met zyn bezoek, men hem een geschenk tot erkentenisse geeft). Schach-Sefi was verwondert, dat alle de vertrekken zo weinig versiert waren, en dat zyn Nasar zo matig naar zynen hogen staat leefde. Een gelubde, hebbende gezien een deur, met drie grote hangsloten toegemaakt, gaf dit den koning te kennen, die daar geen acht op hadt geslagen, 't welk hem nieuwsgierig maakte om Mahamed te vragen wat voor een schat hy daar verborgen hieldt. Mahamed antwoordde den koning, dat daar zyn eigen goedt in was, en dat al het overige aan den koning behoorde, en opende met een de deur van deze kamer, alwaar men niets vondt dan den herdersstaf, den knapzak, zyn nap, daar hy water mede hadt geschept, zyne fluit, en zyn herdersgewaadt, hangende deze stukken aan een spyker tegen den muur, zonder eenige tapyten, noch andere huissieraden. De Nasar, die de verwondering des konings opmerkte, deedt hem een verhaal van zyn geluk, en op wat wyze hy aan 't hof gekomen was door last van Schach-Abas, biddende zyne Majesteit deze klederen wederom te mogen aantrekken, zo hy de eer niet hebben mogt van hem eenige diensten te mogen doen. De vorst, geraakt door zulke grote deugden, trok aanstonts zyne eigene klederen uit, en schonk die aan Mahamed ('t geen de allergrootste eer is, die de koningen van Persië aan hunne onderdanen bewyzen), en hy liet zich andere brengen, waar mede hy naar zyn paleis keerde. Mahamed vervolgde zyne bediening in weêrwil van alle de pogingen zyner benyders tot aan zyne doodt. *Tavernier Reize naar Persië.*

MAHAMED, koning van Sus, daar na van Marokko. Zie CHERIF.

MAHAMETH BUDOBUS, zevende koning van Marokko, uit den stamme der Almohaden, was de oom van Cejed Barrax, en doodde Abdelkader, neef en navolger van Cejed, om op den troon te klimmen; maar leverende een veldslag aan Aben Joseph, overweldiger van 't koninkryk Fez, verloor hy 't leven, en Aben Joseph maakte zich meester van Marokko: schoon eenige prinssen van de Almohaden de opperheerschappy bewaarden in eenige plaatsen van 't ryk Marokko; maar zy voerden de eernamen van koningen niet, en moesten aan Marokko en Fez cynsbaar zyn. *Marmol de l'Afrique lib.* II.

MAHAMETH ENACER, vierde koning van Marokko, uit den stamme der Almohaden, volgde zynen vader in den jare 1206 in 't ryksgebiedt op. Doordien hy oorlogzuchtig was, brak hy de vrede, of stilstandt, die Almansor met den koning van Kastilië gemaakt hadt, en trok in Spanje met 120000 ruiters en 300000 voetknechten, 't welk wat ongeloofelyk schynt; maar alle historieschryvers van dien tydt komen daar in overeen. Met deze afgryssely ke menigte overstroomde hy in den jare 1210 de landen van Kalatrava, belegerde Salvaterra, alwaar de ridders van Kalatrava hun verblyf hielden. Na eene lange belegering vermeesterde hy de zelve stormenderhandt, en liet ze tot den grondt toe slechten. In den jare 1212 ontboodt hy op nieuw volk uit Afrika, en maakte zulk een machtig leger, als ooit in Spanje gezien is. Maar de Christen prinssen, byeen gerukt om een kruisvaart te doen, landden in Spanje, leverden hem slag in de vlakte van Tolosa, of Tolosette, en behaalden na een vreeslyk gevecht een heerlyke zegepraal: want daar bleven meer dan 150000 man van 't voetvolk, en 35000 ruiters. Mahameth bergde zich door de vlucht, latende al zyn oorlogstuig op het slagveldt ten prooi zyner vyanden: vertrok weder naar Barbarye, en liet het bestier van zyne heerschappyen in Spanje aan zynen broeder, die daar na koning van Valence wierdt. Weinig tyds daar na stierf Mahameth van ongenucht, en liet de kroon aan Cejed Barrax, een van zyne kleinzonen, na. *Marmol de l'Afrique.*

MAHAMETH ME'HE'DI, achttiende Kalif of opvolger van Mohometh. Hy begon te regeren in den jare 781, na de doodt zyns vaders Abdala; zondt drie machtige legers in 't ryksgebiedt van Constantinopel, te weten in Thracië en Romanië, met order om alle Christen kerken ten eenemaal te vernielen, en al wie zich niet wilde laten besnyden, of Mahometaansch worden, te doden. Deze legers maakten alom vele verwoestingen; maar dat van Armenië wierdt door de benden des keizers geslagen, alwaar wel 12000 Arabieren sneuvelden. De keizerin Irene, die het ryk om de minderjarigheit hares zoons, Konstantyn den VII, bestierde, vrezende voor 't geweldt van Mahameth, maakte met hem een bestandt in den jare 790, waar in zy zich verbondt om jaarlyksch een tribuut aan hem te betalen. De Kalif Mahameth stierf in dat zelve jaar, latende zynen zoon Muza tot zynen opvolger, die niet meer dan twee jaren geregeert, en niets merkwaardigs verrecht heeft, waarom hy ook niet eens onder de Kalifen gerekent, en Aaron voor den negentienden gehouden wordt. *Marmol de l'Afrique lib.* II.

MAHAMETH MOHALDIN, twaalfde zoon van Hussein, die de twede zoon van Ali, schoonbroeder van Mahometh, was. De Persianen geloven, dat hy nog niet dood is; maar zy verwachten hem den een of den anderen dag weder, houdende gedurig een paardt gereed in de grote kerk van Cufa, alwaar zyn graf is. Zy vieren jaarlyksch een feest, alwaar zy dit paardt als in triomf omvoeren, omringt met eene menigte toortsen. Dit is die Mahameth Mohaidin, de welke de secte der Morabiten heeft uitgevonden. *Marmol de l'Afrique lib.* II.

MAHAMETH. Zie MAHOMETH.

MAHAMORA, een kleine stadt van Barbarye, in 't koninkryk Fez, aan de grenzen van Asgor, met een zeer goede haven, aan den mondt van de rivier Suba in de Atlantische zee. Zy was onder 't gebiedt van de Spanjaarden in den jare 1614; maar de Moren hebben zich in den jare 1681 daar wederom meester van gemaakt. Dus behoort ze heden nog aan den koning van Marokko. *Marmol de l'Afrique.*

MAHAMORE, eene sterkte van Afrika, aan den Oceaan, naderhandt van 't koninkryk Fez. De Portugezen zyn daar meester van geweest sedert den jare 1614. *Marmol de l'Afrique.*

MAHANAJIM, eene stadt der Leviten van het geslacht Merari, uit den stamme van Gad. Ze is zeer vermaard geworden door het verblyf en stichten van den koninklyken setel van Isbozeth, zone van Saul, koning van Israël, na dat Abner, zyn oom, zoon van Ner, hem op den troon verheven, en van 't heir als koning hadt laten begroeten. Deze stadt opende hare poorten voor den koning David, en liet hem wyken, vermits hy zich gedwongen zag van Jeruzalem te vluchten voor Absalon, zynen zone, die naar zyn ryk en leven stondt; en 't was hier omtrent, dat deze twee prinssen met hunne legers aan elkander kwamen, alwaar Absalon en alle zyne medestanders ten eenemaal verslagen wierden. Hier was het, dat de oudvader Jakob de engelen ontmoette, waarom hy zeide, als hy de zelve zag: *Dit is een veldt Gods, en hy noemde den name der zelve plaatse* Mahanajim. *Genes.* XXXII, 1 en 2. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MAHARAH, eene stadt in Gelukkig Arabië, wiens inwoonders eene geheel andere taal hebben als de overige Arabieren. Zy legt naar der zelver rekening onder het eerste klimaat, en heeft een vruchtbaar oordt, schoon hier juist geen zaailanden zyn, noch andere bomen groeien dan die den naam van *Ban*, of *Ben*, dragen, met welker bladeren en vruchten, zynde een soort van noten, zy zeer veel kameelen en schapen voeden, en wordende met de olie, uit deze noten geperst, een zware handel gedreven. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHARBAL, hoofdman der Carthaginenzen, wierdt met 500 ruiters gezonden om het landt van de bondgenoten der Romeinen te verwoesten. Hy hadt het bevel over de ruiters in den slag van Kanna; ook was hy 't, die Hannibal zocht te overreden om Rome zelf te gaan belegeren, hem belovende, dat hy binnen 5 of 6 dagen op 't Kapitool hem zou laten spyzigen; maar Hannibal zynen raadt niet hebbende willen volgen, voegde hem deze hoofdman toe: *Vincere quidem scis, sed uti victoriâ nescis*, dat is: „ Hannibal, gy weet wel te overwinnen, maar niet om u van de zege te bedienen". *Tit. Liv. lib.* XXII.

MAHAUD, of MATHILDIS, gravin van Bologne en Dammartin, eenige dochter en erfgename van Reinaud, grave van Dammartin, en Ida, gravinne van Bologne. In den jare 1201 wierdt zy verlooft aan Philips van Vrankryk, zone van den koning Philips Augustus, die met haar trouwde in den jare 1216. In den jare 1233 deedt zy hulde van het graafschap Bologne, waar van zy uit hoofde van hare moeder meester was, aan koning Lodewyk den Heiligen. Na de doodt van den prins, haren gemaal, die in het tournooispel, te Korbie gehouden, omkwam, ging zy in den jare 1235 een twede huwelyk aan met Alphonsus, naderhandt koning van Portugal, den III van dien naam, de welke haar verstiet. Zy hadt by haren eersten gemaal Philips van Vrankryk, verwekt Johanna van Bologne, getrouwt in den jare 1245 met Gaucher van Chatillon, heere van Montjai en St. Agnan, stervende zonder nazaten in den jare 1251. Mahaud heeft binnen Bologne een gasthuis gesticht. Justel meent, dat zy in den jare 1260 gestorven is; maar Du Cange beweert, dat het in den jare 1258 is geweest.

MAHAUD *van Chatillon*, gravin van Valois, derde gemalin van Karel van Vrankryk, grave van Valois, was de oudste dochter van Guido van Chatillon, den III van dien naam, grave van St. Paul, en van Maria van Bretagne. Haar huwelyk wierdt te Poitiers in de maandt Juny des jaars 1308 gesloten. Zy heeft een zoon en drie dochteren gehad, en is gestorven den 3 October des jaars 1358.

MAHAUD. Zie MATHILDE.

MAHEQUIL, een van de drie stammen der Arabieren, die in den jare 999 in Afrika gingen. De twee andere wierden *Esquequin* en *Hilela* genoemt. De twee laatste waren uit het Woest-en Mahequil uit het Gelukkig Arabië. Deze drie geslachten bestonden uit 50000 strydbare mannen, die zich over het Oostersche Barbarye uitbreidden. De stam van Mahequil bestondt in 23 geslachten, waar van de voornaamste die van *Uled*

led Master was, de welke 3600 man te paardt en 30000 uitgelezene krygsknechten te voet kon uitleveren. Het geslacht van Uled Hussein is ook zeer aanzienlyk; hunne verblyfplaats is tusschen het koninkryk Fez en de provincie Segelmassa, en hun Cheque, of vorst, hadt zyn hof te Garcilun, 't welk heden den koning van Fez toebehoort. Zy maken omtrent 6000 man te paardt en ruim 50000 man te voet uit. *Marmol de l'Afrique lib.* I.

MAHLA, of MACHLA, dochter van Zelaphead, uit den stamme van Manasse. Haar vader hadt geen zonen. *Num.* XXVI, 33. Zy kreeg haar deel met hare zusteren in 't landt van Kanaän. *Josua* XVII, 3.

MAHLI, of MACHELI, oudste zoon van Merari, uit den stamme van Levi, wierdt hoofdt van een geslacht, het welk naar zynen naam *Maheliten* genaamt wierdt. *Num.* III, 33.

MAHLON, zoon van Elimelech en Nahomi, uit den stamme Juda, was de man van Ruth, die hy trouwde in het landt der Moabiten, alwaar hy door den honger geperst naar toe gegaan was. Hy stierf zonder kinderen, en zyne weduw hertrouwde met Boaz, uit het zelve geslacht. *Ruth* I, 2.

MAHMOUD, zoon van Gajath-Eddin, vyfde en laatste Sultan van het ryk der *Gauriden*, of van het geslacht van *Sam*. Hy volgde in 't gebiedt zynen oom *Schehab-Eddin* op in het 603 jaar der Hegire, wierdt erkent voor oppervorst in de landen van Gaur, Gazna, Zeblestan, Indostan, en het grootste gedeelte van Khorasan. Ali-Schah, zoon van Takasch-Kan, zynde tegen zynen broeder Mahamed Kuraezm-Schah opgestaan, nam zyne toevlucht by Mahmoud; maar deze prins wierdt door hem gevangen in handen van zynen broeder gelevert, onder voorwendsel, dat hy een bondgenoot van Mahamed was. Deze trouwloosheit mishaagde de Khorasaniers en de Irakiers zo zeer, om dat zy de zyde verkoren hadden van Ali-Schah, dat zy eene zamenzwering aanrechtten, en eenig volk afzonden, die by nacht in 't paleis van Mahmoud heimelyk gekomen zynde, hem in zyn bedde vermoordden, zonder dat iemandt van zyn volk zulks gewaar wierdt. Men zocht met grote zorg naar de uitvoerders van dit stuk, maar men kon ze nooit ontdekken. Deze prins liet een zoon na, *Sam* genaamt, die aanstonts moest oorlogen tegen Atsir, zoon van Gihansuz, zynen nabestaande, de welke hem de kroon betwistte; maar noch de een noch de ander bekwam de zelve; want het geluk van Mahamed groeide van dag tot dag aan; en hy maakte zich van alles meester, behalven, dat de Gauriden zich aan de Khovaresiërs onderwierpen. Mahmoud wierdt in 't 609 jaar van de Hegire vermoord, na dat hy zeven jaren geregeert hadt, waar mede de heerschappy der Gauriden een einde nam, na dat zy 64 jaren den scepter gezwaait hadden. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHMOUD, zoon van Sebeketghin, eerste Sultan over de *Gaznaviden*, tot welke heerschappy zyn vader reets de gronden gelegt hadt, begon volstrekt te heerschen zo haast als hy zyn broeder gebragt hadt daar hy een afzonderlyk leven moest houden. Na dat hy de onlusten van de provincie Khorasan gestilt hadt, zondt hem de kalif Kader by wyze van leengift een zeer kostelyk kleedt, hem gevende den bynaam van: *Rechte handt van den staat der Muzelmannen*, als mede: *Bewaarder en beschermer der gelovigen*. Dit geschiedde in 't 389 jaar van de Hegire. Weinig tyds daar na maakte Mahmoud een vredeverbondt met *Ilek-Kan*, koning van Turquestan, en om het zelve nog vaster te hechten nam hy des zelfs dochter ten huwelyk. Na zich dus van zyne nageburen verzekert te hebben viel hy in den jare 392 Gabal, den machtigsten vorst van Indostan, op 't lyf. Deze, in verscheide ontmoetingen overwonnen zynde, was verplicht aan zynen zone de opperheerschappy af te staan, en een einde van zyne ongelukken te maken met zich zelven te verbranden. Na zo vele overwinningen kreeg Mahmoud den bynaam van *Gazi*, 't welk *zegepraler* betekent, en keerde naar Gazna met ongelooflyke schatten. In 't volgende jaar trok Mahmoud naar Segestan, om Khalaf, gezaghebber van die provincie, tot reden te brengen, vermits hy scheen naar de opperheerschappy te staan, hebbende reets het kasteel van That versterkt, als of hy zich daar in wilde verdedigen; maar zo haast hy den optocht van den prinsse verstondt ging hy hem te gemoet, bragt hem de sleutelen van zyne sterkte, en erkende hem voor zynen Sultan. Deze tytel van Sultan, die toen nog zo zeer niet in gebruik was, behaagde Mahmoud zo zeer, dat hy niet alleen voortaan dien naam wilde voeren, maar hy vergaf aan Khalaf zyne ongehoorzaamheit, en bevestigde hem in zyn gouvernement. Khalaf stondt wederom ten twede maal op, verzocht om hulp by Ilek-Kan om hem te ondersteunen. De Sultan, vergramd over deze ondankbaarheit, trok derwaarts, nam hem gevangen, en sloot hem in een kerker, daar hy niet dan na zyne doodt is uit geraakt. Dit viel voor in 't 396 jaar van de Hegire. Mahmoud keerde naar Indië, maakte zich daar meester van Hebath en Multan; maar terwyl hy daar bezig was, wilde Ilek-Kan zich van zyne afwezenheit bedienen, en tastte Khorasan aan. De Sultan, daar van verwittigt, keerde met grote dagreizen te rug, vondt in Khorasan twee kleine legers, die hy na weinig tegenweer dwong dat gewest te verlaten, en naar Gihon te wyken. Ilek, schandelyk door Mahmoud verjaagt, zocht toevlucht by Kader-Kan, koning van Katai, die hem met 50000 ruiters te hulp kwam, en zynde te zamen de rivier Gihon overgetrokken, legerden zy zich by de stadt Balkhe. De Sultan, zulk een machtig leger op hem ziende aanvallen, badt vuriglyk tot Godt, dat hy hem zyne bescherming tegen zo vele ongelovigen niet wilde onttrekken; daar na klimmende op zynen witten olifant, stelde hy zyn heir in slagorder, en ging zelf zoeken naar de plaats, daar zich Ilek-Kan bevondt; en zynde hem genadert ligtte zyn olifant Ilek van het paardt, wierp hem met zynen snuit in de lucht, en vertradt met zyne poten al wie hem ontmoette. Deze twee legers dus hevig strydende, kreeg eindelyk de Sultan Mahmoud de overwinning, en weinige zyner vyanden wierden gespaart. Deze veldslag geschiedde omtrent vier mylen van de voornoemde stadt in 't 397 jaar van de Hegire. Vervolgens ging Mahmoud dat zelve jaar nog naar Indië, om daar een van die koningen Nevescha te straffen, die om een ander belang het Muzelmandom verlaten hadt. In den jare 400 vervolgde hy zyne overwinningen in Indië, en verdelgde Bal, zone van Andbal, geacht voor een der rykste en vermogendste prinssen van Indostan. Men zegt, dat hy in de sterkte Behesim een onwaardeerlyken schat van goudt, zilver en edelgesteenten vondt. In het zelve jaar liet de koning of keizer van Indië van den Sultan vrede verzoeken, zullende jaarlyksch als een tribuut geven 50 olifanten, en daar boven een grote somme gelds. In den jare 401 vatte de Sultan Mohammed Ben Suri, prins van de landen van Gaur aan, en nam hem gevangen. Mohammed nam vergift in, 't geen hy in zyn ring verborgen hadt, en ontkwam dus door de doodt zyne gevangenis. In het zelve jaar maakte Mahmoud zich meester van Gurgistan, dat is, van Georgië, en verdreef den koning van dat landt. In den jare 405 keerde hy naar Indië, nam de stadt en 't koninkryk van Marvin in. Hier hoorde hy, dat 'er in een naburig gewest ook olifanten en Muzelmannen waren; hy deedt den koning van dat landt, een heiden, den oorlog aan, en hebbende hem afgemaakt; keerde hy te rug met een aanzienlyken buit, en een groot getal olifanten. In den jare 407 zyn zwager, Mamon genaamt, aangezet door eenige andere misnoegden, weigerde hem hulde te doen. Maar Mahmoud bragt hem wel haast tot zyn plicht; hy ontnam hem zyn gouvernement, en gaf het zelve aan zyn veldoverste en gunsteling Altuntasch. In den jare 409 ondernam hy het Noorder gedeelte van Indië onder zyn gezag te brengen. Hy voerde den oorlog naar Kisrage, drie gehele maanden reizens van Gasnah. Hy vermeesterde dat gewest, kwam met onnoemelyke schatten en zulk een grote menigte slaven in zegepraal te rug, dat men het stuk daar van voor tien dragmaas verkocht. In den jare 416 trok hy naar het Zuiden, en tradt in 't koninkryk Soumenat, alwaar hy veel te stryden hadt, eer hy zich daar meester over kon maken. Eenige historieschryvers zeggen, dat Soumenat de naam is van een afgodt, dien de inwoonders van dat landt aanbidden, en aan wien zy dezen naam gegeven hebben; maar een ander schryver van dit landt zegt, dat hun afgodt *Lat* genaamt wierdt. Men zegt, dat Mahmoud uit den tempel van dezen afgodt meer dan 20 millioenen goude kronen geroost heeft, behalven den buit dien de soldaten gehad hebben. In den jare 420 vermeesterde Mahmoud de grote Persische provincie Irak, en gaf de zelve aan zynen zone Massoud, verklarende verder voor erfgenaam der kroon en alle zyne overige staten zyn anderen zoon Mohammed. Hy hadt veel moeite om zorg te dragen, dat deze twee broeders na zyne doodt niet overhoop geraakten. In den jare 421 stierf Mahmoud aan een slepende koorts in het 63 jaar zyns onderdoms, na dat hy 31 jaren alleen en volstrekt geregeert hadt. Hy was een groot prins, met vele heldendeugden begaaft, en een krachtig voortzetter van het Muzelmansche gelove, 't welk hy in Indië met veel yver ingevoert heeft, verbrekende de tempelen der heidenen, nevens hunne afgoden, waar door hy te gelyk van een ongelooflyken schat meester wierdt. Men wil, dat deze vorst maar een gebrek hadt, dat was de gierigheit, de welke hy niet kon verzadigen in de ongelooflyke rykdommen, die hy in Indië vondt. Mahmoud was zeer lelyk, 't welk hem zomtyds droevig maakte. Men verhaalt zeer vele merkwaardigheden van hem; waar van men hier alleen eene eenige zal te berde brengen. In den jare 420, toen de Sultan zich meester van de provincie Irak maakte, en het gebiedt daar van gaf aan zynen zone Massoud, op een tydt, dat de karavane, door dat landt reizende naar Indië, geplundert, en de meeste kooplieden daar van vermoord wierden, onder anderen de zoon van eene weduwe, genaamt *Zal*, begaf zich deze vrouw aan het hof van Mahmoud, en vroeg hem om recht over den moordt van haren zone. De Sultan antwoordde haar, dat de provincie Irak verre zynde van zyn hof, 't welk te Gaznah was, het hem zeer moeielyk was alle de wanorders, die daar gepleegt wierden, te kunnen beletten. De weduwe voerde hem hier op stoutmoedig te gemoet: *Waarom vermeestert gy zo vele landen, als gy ze niet beschermen kunt, en 't recht handhaven, waar van gy hier na zult rekenschap moeten geven?* Deze woorden gaven zulk een indruk op den prins, dat zy hem verplichtten, na deze weduwe getrooft te hebben, door ryke geschenken, die hy haar gaf, om in de provincie van Irak te laten afkondigen, dat hy in 't toekomende borg bleef voor 't leven en de goederen der kooplieden, die met de karavane door Irak naar Indië zouden reizen.

MAHOMETH, stichter van een godsdienst, die weleer en heden nog van eene zeer grote uitgestrektheit is, vermits hy meer landen dan het Christendom onderhorig heeft. Hy wierdt te Mekka, in Arabië, in de VI eeuwe geboren. Vele verschillen zyn 'er over het eigentlyke jaar, want Bretwood stelt dat van zyne geboorte op 560, Freherus 577, Pfeiffer 580, Erpenius 593, Scindlerus 600, en Genebrardus op 't jaar 620. Schoon ieder zyn gevoelen met yver ondersteunt, is het echter 't zeker-

kerfte, dat hy in den jare van onzen Heilandt 571, den 22 van de maandt Nifan, 't geen by ons April is, ter wereldt kwam, gelyk bewezen wordt in het uittrekfel van de Leipzicher Handelingen der Geleerden, uit de Turkfche en Saraceenfche Kronyk van *Wolfgang Dreflerus*, voor de eerfte maal gedrukt in den jare 1550, en naderhandt te Leipzich in den jare 1689. Ook weet men den ftaat van zyn geflacht niet zeker; want eenige Arabifche fchryvers zeggen, dat zyn vader zeer ryk geweeft en uit het geflacht der Koreifchiten gefproten was, 't welk in waardigheit den rang van alle Arabifche ftammen te boven ging; anderen, dat zyn vader een heiden en zyne moeder eene Jodin geweeft is: maar niemandt kan ontkennen, dat zyn vader Abdalla, en zyne moeder Emina niet arm waren. Abdalla ftierf twee maanden voor de geboorte van Mahometh; Emina volgde hem zes jaren daar na, en Abdolmutleb, vader van Abdalla, ftierf twee jaren na haar: dus wierdt dit kindt by Abutaleb, zyn oom, opgevoed. Deze oom, met zyne huisvrouwe, wel vernoegt over 't gedrag van hunnen neef, maar geen goederen hebbende om hem uit te trouwen, beftelde hem by eene zekere vrouwe, die hem met hare koopmanfchappen naar Syrië zondt. Deze vrouw, genaamt Kadighe, wierdt op dezen Mahometh verlieft, en trouwde met hem, bekoord zynde door zyne welgemaaktheit van ligchaam, vermits hy redelyk kloek, bruin van opflag, levendig van kleur, zedig en edel van wezen, en los en vlug van ligchaam, met een burgerlyken en aangenamen ommegang, verfelt van een fynen en doordringenden geeft, mitsgaders met een aangename welfprekendheit, begaaft was. Hy bereikte toen den ouderdom van 25 jaren, hadt by deze vrouwe drie zonen, die zeer jong ftierven, en vier dochteren, die alle wel uitgetrouwt zyn; en nademaal hy de vallende ziekte onderworpen was, en zulks voor zyne vrouwe wilde verbergen, maakte hy haar wys, dat wanneer hem deze ftuipen overkwamen, zulks veroorzaakt wierdt om dat hy den glanfch van den engel Gabriël, die hem van Godt toegezonden wierdt, ten einde met hem over eenige zaken rakende den godsdienft te fpreken, niet verdragen kon. Kadighe, of bedrogen, of veinzende bedrogen te zyn, ging byna van huis tot huis zeggen, dat haar man een propheet was, en trachtte door dat middel eenige aanhangers te verwekken. Zyn knecht en eenige andere perfonen, die hy dit ook hadt wysgemaakt, werkten hier mede krachtig onder, en dat met zo veel gevolg, dat de Raadt van Mekka voor een oproer vreefde. Om dan de wanorders, die gemeenlyk met de grondlegging van eene fecte veroorzaakt worden, voor te komen, befloot men zich van Mahometh te ontdoen. Hy, hier van onderrecht zynde, nam de vlucht. De tydrekening der Mahomethanen, die zy *Hegire*, dat is *vlucht*, noemen, neemt daar van haar begin. Hy week naar Medina, verfelt van weinig volk, maar wierdt wel haaft door eene menigte zyner difcipelen gevolgt. Hy wachtte niet lang om zyn nieuwgefmeeden godsdienft door de wapenen te onderfteunen; gaf den groten ftandaardt aan zynen oom Hamza, en zondt hem op party met 30 man. Deze eerfte onderneming hadt geen goeden uitflag, maar de twede was zeer gelukkig voor hem: want hy vermeefterde met 319 man eene karavane van omtrent 1000 Koreifchiten, floeg de zelve, en bekwam een aanmerkelyken buit. Hier verloor hy 40 man, die men alle met veel eer geplaatft heeft als de eerfte martelaren van het Mahometaanfche gelove. Na vele gevechten van meer aangelegenheit maakte hy zich meefter van Mekka in het 8 jaar van de Hegire. Hy ftierf drie jaren daar na te Medina, oud 63 jaren, naar 't zeggen van eenige hiftoriefchryvers. Men kan geen recht verhaal van zyn bedryf opgeven, doordien zy, die van zyne aanhangelingen zyn, het met vele mirakelen opfchikken, om hem daar door te verheerlyken, 't geen zyn tegenparty wederlegt en ontkent, maar hy zelf zegt, dat hy gene mirakelen gedaan heeft, fchoon men hem vele heeft toegefchreven; ja zy begeeren, dat zyne geboorte zelf met zo vele wonderlyke omftandigheden verfelt is geweeft, dat men moet opgetogen ftaan: by voorbeeldt, zyne moeder voelde hem niet eens toen zy van hem zwanger was; zy hadt gene fmerten in 't baren, en hy viel, in de wereldt komende, met zyn aangezicht ter aarde om Godt te eeren, en zyn hoofdt opheffende riep hy uit: *Daar is niet meer dan een Godt, en die heeft my als zyn gezant gezonden.* Hy kwam befneden ter wereldt, gelyk als de Joden ook geloven dat Adam, Mozes, Jofeph en David geboren wierden. Daar zyn menfchen, die zich verbeelden, dat hy zelf geloofde waar te zyn het geen hy anderen wysmaakte. Hoor eens hoe men redenkavelt. Alle Chriftenen zyn 't eens, dat de Duivel de ware oorzaak is van het Mahomethanendom, en dat hy zich van Mahometh bedient heeft om een valfchen godsdienft in de wereldt te brengen. Men moet dan zeggen, dat Mahometh door de voorzienigheit Gods aan den Duivel is overgegeven, om daar met zo veel vryheit, als voorheen met Job, naar zyn welgevallen om te fpringen; want Godt ftondt den Duivel niet toe om Job aan zyne ziel te komen, daar hy in 't tegendeel de ziel van Mahometh gebruikt heeft om de menfchen te bedriegen. Hy dus volftrekt meefter van hem zynde, heeft hy hem dan niet kunnen inprenten, dat Godt hem waarlyk tot een propheet verkoren hadt? Hy hadt hem kunnen inblazen, dat hy het werktuig was, waar door een nieuwe godsdienft moeft opgerecht worden, en hy heeft hem duizende van grepen kunnen leren, hoe hy de wereldt moeft bedriegen. Wat reden zou men nu hebben om het eene toe te ftaan, en het andere te ontkennen? Want zo de Duivel Mahometh heeft kunnen verleiden, is 't dan niet waarfchynlyk, dat hy hem waarlyk verleid heeft? Deze man was bekwamer om de voornemens van den Duivel uit te voeren, zo hy daar toe overtuigt was, dan niet: derhalven kan men niet ontkennen, dat iemandt, die gelooft wel te doen, altydt meer yver in zyn doen zal tonen dan iemandt, die gelooft kwalyk te doen. Deze indrukfelen dan van den Duivel hem ingeprent zynde, is het zo vremd niet te zeggen, dat hy zelf geloofde waar te zyn waar mede hy anderen bedroog. In zyn leven trok hy zo vele aanhangelingen niet tot zich, om dat zyne zedekunde wat al te naauwgezet was; want waarlyk hy leide zyne gelovigen meer laft op dan de Chriftenen onderhouden moeften. Hy beval eene befnydenis, die inderdaadt voor bejaarden zo gemakkelyk niet is. Hy begeerde, dat men zich van eenige fpyzen moeft onthouden; verboodt het wyn drinken, 't geen voor de Afiatifche volkeren juift zo moeielyk niet valt, als voor de Noordfche natiën, gelyk zulks door de oude en hedendaagfche gefchiedfchryvers doorgaans wordt onderftelt, dat de Oofterfche volkeren op verre na zo heet naar den wyn niet zyn als de Europeanen. Het meefte, dat de menfchen kittelde, was, dat hy hen een vleefchelyk paradys beloofde; hier door wierden de heidenen aangelokt, om dat deze maar flechts eenige verwarde denkbeelden van een toekomend leven hadden; maar of de Joden hier om van Godsdienft veranderden, veel min de Chriftenen hun gelove verzaakten, is zo waarfchynlyk niet, om dat zy een hemelfch paradys verwachten, het geen 't andere verre te boven gaat. *Hy mogt hen dan vleien* (want dit zyn zyne eige woorden) *dat ieder daar de kracht van honderd mannen, om zich met de vrouwen in eeten, drinken enz. te verluftigen, zou hebben.* Den meeften aanhang heeft hy door de overmacht van zyne wapenen gekregen, en ieder was bereid onder hem te dienen, vermits hy ze deelgenoten van den buit maakte. Het is altydt verwonderlyk, dat in zo weinig tydt deze kettery of fecte zo krachtig door de wereldt verfpreid geworden is. Deze Mahometh was een groot liefhebber van de vrouwen, en men zegt, dat hy al een wakkere haan is geweeft. Hierom is het buiten twyfel, dat hy de polygamie, of de veelwyvery heeft toegelaten, en geen palen ftelt aan de byzitten: want hy dorft alle deze vermakelykheden niet fmaken, zonder de zelve ook aan zyne geloofsgenoten te vergunnen. Wat belangt de hiftorie van de duif, die gewoon was op zyne fchouder te vliegen, en die het zaadt, dat hy tot voedfel van de zelve in zyn oor gelegt hadt, daar uit kwam pikken, makende de aanfchouwers wys, dat dit de engel Gabriël was, onder de gedaante van eene duive, hem de bevelen Gods aanbrengende, ook den perfoon, die in een droge put zich op den laft van Mahometh verfteken hadt, en op het aannaderen van het leger daar uit riep: *Mahometh is Gods welbehagen; Mahometh is Gods welbehagen*; en dat hy, toen dit van velen gehoort was, om zyn fchelmftuk niet te ontdekken, deze put met ftenen en aarde toe liet fmyten; velen menen, dat deze twee dingen flechts uitftrooifels zyn, om dat geen een goed Arabifch fchryver daar het minfte gewag van maakt, en zo zyn 'er vele hiftorities, die niet waardig zyn aangehaalt te worden, en daar de Mahomethanen zelf om lagchen, als zy ze horen verhalen. Zeker is het, dat deze bedrieger het ver heeft weten te brengen. Men verhaalt ook, dat hem gevraagt zynde, hoe lang zyn godsdienft zou duren, antwoordde: *Duizend jaren*; dat zou dan tot den jare 1639 geweeft moeten hebben, en echter ziet men nog geen beweging, dat het Mahomethanendom haaft verminderen zal. Dit is altydt zeker, dat hy in zyn 63 jaar te Medina geftorven is, latende aan zyne generalen, Abubeker, Osman, Omar, Ali en Muavia, het gebiedt over zyn leger. Deze hebben in den oorlog tuffchen den keizer Heraclius en den Perfiaanfchen koning Cofroës veel dienft ten voordeele van den laatften gedaan; 't welk mede niet weinig toegebragt heeft aan de voortplanting van dit gevoelen onder de Oofterfche volkeren. Wat belangt het gewoonlyk zeggen, dat hy te Mekka begraven is, en daar in eene yzere kift tuffchen twee zeilftenen in de lucht hangt, dit is by de meeften voor eene fabel geacht. Dat evenwel de Mahomethanen een bedevaart naar Mekka doen om zyn graf te bezoeken is waar, en zulks wordt jaarlykfch met veel plechtigheit door duizenden verrecht. Men zegt, dat hy 26 wyven, of bywyven, gehad heeft; maar zo lang als Kadighe leefde, heeft hy nooit eene andere by haar gehad. Van de vier dochters, by haar gewonnen, is de oudfte getrouwt geweeft met Ali, die by de Mahomethanen in groot aanzien gehouden wordt. Met welke de andere getrouwt zyn vindt men niet. Zyne doodt is voorgevallen in het 631 jaar na Chriftus geboorte, en in het achtfte jaar na zyne vlucht, waar mede, gelyk gezegt is, der Mahomethanen tydrekening begint. *Theophanes. Cedrenus. Zonaras. Damafcenus de hæref. Nicephorus Conftant. Paul Diacon. Georgius Elmacinus Chron. Orient Leunclavius Hift. Mufelm. Forbefius Inftruct. Hiftorico-Theolog. lib.* IV. *Galenfis Anglus de origine & progreffu Mahomedi. Pococcius in notis ad Abulpharajum. Hottingerus Hift. Orient. Le Moyne in notis ad varia facra pag.* 302 *& feq. Andreas in Confuf. fectæ Mahom. cap.* 1. *Hoornbeek in Summa Controverf. pag* 77 *& feq. Maraccius in Prodromo ad refutat. Alcorani. Herbelot Bibl. Orient. Prideaux in 't Leven van Mahometh. Bayle Dict. Crit.*

MAHOMETH, de I van dien naam, Sultan of keizer der Turken, was een zoon van Bajazeth den I, dien Tamerlan in een kooi liet zetten. Hy volgde zynen broeder Mozes, of Mufa, in 't gebiedt, dien hy deedt fterven in 't 816 jaar van de Hegire, of 1447 naar der Chriftenen tydrekening, ten minfte naar het waarfchynlykfte gevoelen, vermits daar omtrent vele verfchillen zyn. Hy maakte zich aanmerkelyk door zyne over-

overwinningen en zyne gerechtigheit, als mede door het onschendbaar nakomen van zyn woordt, wanneer hy 't eens gegeven hadt. Dus kreeg het Ottomannische ryk onder zyne regering en die van zynen zone Amurath den II zyn ouden luister. Hy stiet den prins van Karamanië uit den setel van Bagdad, en stelde een anderen in zyne plaats; bragt Pontus en Cappadocië onder zyne gehoorzaamheit; leide Servië en een gedeelte van Sclavonië en Macedonië het jók op; deedt Wallachië hem tribuut opbrengen. Hy bragt den setel zyns ryks over naar Adrianopel, bevestigde zyne heerschappy in Thracië, en roofde in de Iönische zee de landen der Venetianen, die echter van hem wederom de stadt Lampsacus en eenige andere plaatsen veroverden. Ook deedt hy Ismaël, prins van Sinope, den oorlog aan, die aan zynen broeder Mustapha eene schuilplaats in zyne staten verleent hadt. Hy hadt zo veel achting voor de Grieken, dat hy met hen een verbondt van vrede oprechtte, en het zelve ook heiliglyk onderhieldt. Verscheide gevoelens zyn 'er omtrent den tydt van zyne doodt, zo wel als van het begin van zyne regering; maar het allerwaarschynlykste is, dat hy aan een beroerte in den jare 1421, naar der Christenen, en in 't 824 van der Turken tydrekening overleden is. *Chalcondylas.*

MAHOMETH de II, elfde Sultan der Turken, geboren te Adrianopel den 24 Maart des jaars 1430, is een van de grootste mannen geweest, daar de geschiedenissen van melden, ten opzichte van zyne overwinningen en dapperheit. Onwaar is het, dat zyne moeder eene Christen is geweest. Hy heeft den bynaam van *Bojuk*, dat is de Grote, niet te vergeefsch gedragen: want hy heeft zyn keizerlyk gebiedt met twee keizerryken, twaalf koninkryken, en twee honderd aanmerkelyke steden vermeerdert. Maar zyne voortgangen hebben geen gedurige aaneenschakeling van overwinningen by overwinningen geweest, en 't was niet of hem alles in de handt viel; maar hy moest zomtyds by gelegenheit van overtochten veel bloedt vergieten; maar schoon het geluk hem blindelings volgde, echter moet men zeggen, dat hy belegeringen heeft moeten opbreken, schielyke te rug wykingen doen, en veldslagen verloren heeft; maar dit moet men te gelyk zeggen, dat deze onheilen, die anderen neêrslachtig zouden maken, hem in 't tegendeel opwakkerden, of liever aanzetten om met geduldt te dragen 't geen hy door overmacht van zyne vyanden of eige onachtzaamheit moest ondergaan. Ook heeft zyn geluk hem doen geboren worden in eene eeuwe, waar in vele dappere helden, zyne vyanden, roemruchtig waren; een geluk, dat Alexander niet genieten mogt, die in Asië niet dan zwakke, en op den minsten tegenspoedt schroomachtige vyanden ontmoet heeft. In 't tegendeel heeft Mahometh moeten stryden met de machten van Hungarië onder Scanderbeg, vereenigt met de Albaniërs en Wallachiërs; de keizeren van Griekenlandt en van Trebizonde; de koningen van Persië, Napels en Bosnië, de prinssen van Servië en Sinope, van Karamanië; met de republyken van Venetië en Genua; met de ridders van Rhodes en de legers der kruisvaarders, bestaande uit de bloem der Westersche helden. 't Is onnodig by de Turksche schryvers naar zyne verdiensten te zoeken om een denkbeeldt van hem te vormen; de Christenen zelf halen zynen roem op, en maken zynen naam onsterffelyk. Daar zyn 'er echter, die zeggen, dat hy een Atheïst is geweest. Dat kan waar zyn: want het is zeker, dat hy den oorlog gevoert heeft om zyne heerschzucht te voldoen, meer dan om het Mahomethanendom uit te breiden. Hy stelde zyne eigene belangen voor die van zyn gelove. Hier uit sproot zyne grote toegevendheit omtrent de Grieksche kerk, en die beleefdheit, die hy voor den patriarch van Constantinopel hadt. Zie hier zyne belydenis, getrokken uit de Jaarboeken van *Baronius*, door *Spondanus* vervolgt: *Ik zwere*, zegt hy, *en doe betuiging, dat ik erkenne een eenigen Godt, Schepper van alle dingen; dat ik geen zoetigheden van de rust, noch lekkernyen aan den disch zal smaken; dat ik niet zal afwyken van de wenschen myner begeerten, noch de genuchten myner zinnen, en myn gezicht wenden van het Oosten naar het Westen, vooraleer ik met de voeten van myn paardt vertreden hebbe alle de goden, die de aanbidders van Christus zich zelven vormen van hout, koper, goudt, schilderyen, en andere stoffen: met een woordt, voor dat ik de vlakte der aarde gezuivert hebbe van hare godloosheden, van 't Oosten tot aan het Westen, om daar eeuwiglyk over te juichen by den waren Godt en zynen propheet Mahometh.* Hier uit zou men nu het tegendeel weder kunnen opmaken. Hoe het zy, hy was een oorlogzuchtig vorst, wist zyne hertstochten te bedwingen: want om te tonen aan zyne soldaten, dat hem geen wellust noch de bekoorlykheden van eene schone jonge maagdt, Irene genaamt, oud omtrent 17 jaren, die hem als eene slavin geschonken was in de verovering van Constantinopel, zouden kunnen aftrekken van zynen plicht, sloeg hy met zyn eigen handt en zwaardt haar 't hoofdt af. Hy zelf stierf den 31 May des jaars 1481 in een vlek van Bithynië, zynde 51 jaren oud.

Hy is de eerste van alle de vorige Sultanen geweest, die zich een byzonder graf hadt laten bouwen. Zyn grafschrift was zonderling; want daar stondt niets anders op in de Turksche tale dan: *Ik hadt voorgenomen Rhodus en het trotsche Italië te verdelgen.* Hy was ook de eerste Sultan, die zyn werk maakte van kunsten en geleerdheit aan te kweken. Landinus, ridder van Rhodus, verhaalt, dat hy vele brieven van dezen Sultan, door hem in de Grieksche, Syrische en Turksche talen geschreven, in de Latynsche tale heeft overgezet. Deze overzetting is te Lion gedrukt in den jare 1520 in 4. Paus Pius de II heeft ook aan dezen Sultan een brief geschreven, waar in hy hem belooft tot keizer van het Grieksche keizerryk te zullen verheffen, indien hy zich de kerke wilde onderwerpen en een Christen worden. Maar of dit een verdichtsel is, of waarheit, het eerste is het waarschynlykste: echter heeft ieder vryheit van geloven. *Phranza de rebus Byzant. l.* III. *Chalcondylas l.* IX. *& alibi. Leunclavius in Pand. Turc. Dornavius in increment. Domination. Turc. Bonfin. Rerum Hungar. l.* VIII. *c.* 3. *Sansovinus in vita Mahometh. Jovius in Elog. Besoldus in reb. gest. Imper. Turc. p.* 779 *seq. Guillet Hist. de Mah. II. lib.* I. *Maimbourg Hist. de Schisme des Grecs. Bayle Dict. Crit.*

MAHOMETH de III, zoon van Amurath den III, grondvestte zyne heerschappy in den jare 1595 op den moordt van 21 van zyne broederen, die hy deedt verwurgen, en tien zwangere vrouwen van zynen vader, die hy met hare volle ligchamen in zee liet werpen. Hy heeft zich maar eens aan 't hoofdt van zyne legers bevonden. De Christenen ontweldigde hem Strigonië onder den prins van Mansveldt in den jare 1595, en in den jare 1601 onder den hertog van Mercœur namen zy Stoelweissenburg weg. De aartshertog van Oostenryk won Buda: vervolgens verloor hy de sterkten Wissegrats, Baboch, Petrinië, en Hadua, al zo wel als Pilota en Vesprin. De ridders van Malta namen hem Lepanto af. De legers van Mahometh wierden geslagen door den waiwode van Wallachië en door den prins van Zevenbergen, waar door zy Moldavië, Wallachië en Zevenbergen van 't Turksche juk bevrydden: daarentegen heeft hy wel eenige voordeelen door de winst van Pest, Kanischa, Neuheusel en nog eenige kleine plaatsen verkregen, doch dit kon het verlies niet evenaren. Mahometh badt om vrede aan de Christen prinssen; maar dit wierdt hem geweigert. Hy was een mensch tot over het hoofdt gedompelt in alle wellusten, zo dat zyne binnenlandsche beroerten, noch buitenlandsche oorlogen hem daar niet van konden aftrekken. Dit deedt de Janitzaren oproerig worden, en Mahometh zag zich gedwongen ter bevrediging van hunne razerny zyne grootste vrienden aan hen over te geven, en zyne moeder te verbannen, doordien zy waanden, dat deze alle de onheilen van den staat veroorzaakte. Hy liet den oudsten van zyne zonen verwurgen, en des zelfs moeder verdrinken, die hy verdacht hieldt aan eenig verraadt tegen hem. Hy stierf aan de pest te Constantinopel in den jare 603, na dat hy 39 jaren geleeft, en 8 jaren geregeert hadt. *Baudier invent. de Hist. de Turc. Mezeray Contin. de Hist. de Turc. Thuanus Hist. lib.* LXXVII, LXV *&* CXXVII. *Isthuansius Hist. Hungar. lib.* XXX. *Besoldus.*

MAHOMETH de IV, geboren den 2 January des jaars 1642, waar over grote vreugdetekenen in 't Ottomannische ryk bedreven zyn. Hy volgde in de heerschappy zyns vaders Ibrahim den I in den jare 1648, wordende de zelve door de Janitzaren gewurgt. Gedurende zyne regering heeft hy Neuheusel, het fort Serin, en eenige andere plaatsen in Hungarië verovert, dreigende in het ryk dieper in te dringen; maar hy wierdt geslagen in den doortocht van Raab in den jare 1664: ook nam hy na een zeer hardnekkige en bloedige verdediging de stadt Kandië in den jare 1669 in. Men zegt, dat hy een zeer wel gemaakt prins, begaaft met dapperheit en geest, is geweest, vry minder verslaaft aan zyne wellusten dan zyne voorvaderen. Zyn grootste drift bestondt in 't jagen, 't geen hy byna het gansche jaar door deedt. Hierom was het, dat hy zyn hof te Adrianopel hieldt, als zynde daar toe best gelegen. Hy ging dikwils naar Larissa, vernachtte zomtyds acht of tien dagen onder tenten aan de oevers van de Peneus, omtrent een halve myl van die stadt gelegen. De Turken hebben onder zyne regering ook vele voordeelen op de Polen behaalt, veroverende Kaminiëk en eenige andere plaatsen, tot dat Sobieski, grootveldheer van de kroon, en daar na koning van Polen, gebiedende het heir der Polakken, de Turken versloeg in dien befaamden slag van Kotzchin in den jare 1673, hen wederom ontnemende 't geen zy in 2 jaren tyds genomen hadden, en hen doende smeken om de vrede. Daar na hebben de Turken den oorlog ondernomen tegen de Muskoviters in den jare 1678, en eenige, maar weinige voordeelen daar mede behaalt. Mahometh de IV, schoon hy vele kinderen by verscheide vrouwen gehad heeft, wierdt volgens zyn uiterste wille in den jare 1687 van zynen broeder Solyman den III in 't ryksgebiedt gevolgt.

MAHOMETH, of MAHAMETH, Cherif, koning van Sus in Barbarye, was de zoon van Hascen, Cherif van Numidië, een man, uitnemende bekwaam en kunstig. De naam van *Cherif*, vertaalt zynde, zegt zo veel als *vertolker van de wet.* Hascen hadt drie zonen, Abdelquivir, Hamet, en Mahometh, waar van nu gesproken wordt. Hy zondt ze naar Mekka. Daar van daan wedergekomen zynde zondt hy de twee jongste naar Fez, alwaar te dier tydt in den jare 1508 Mahometh Oataz regeerde. Zy wierden daar om hun vaders wille zeer wel ontfangen. Hameth wierdt daar als hoogleeraar in het collegie van Modarase geplaatst, en Mahometh hadt de eer van leermeester over des konings kinderen te zyn. Gedurende dat hunne achting en aanzien daar vermeerderde, riedt hun vader, dat zy naar het gouvernement van Sus, Hea, Dukala, Marokko, of Tremezen zouden staan om hen te beschermen tegen de aanslagen der Christenen voor het belang van den koning en het Mahomethaansche gelove, waar van de Cherifs ook de voornaamste voorstanders zyn. Men stondt hen toe 't geen zy begeerden, en zy zich in deze provinciën machtig gemaakt hebbende, wierdt Abdelquevir, de oudste broeder, gedood, en Hameth als koning van Marokko uitgeroepen. Daar na deedt deze Hameth zynen broeder Mahometh den oorlog aan, die zich

van Marokko en Fez meester gemaakt hadt, zynde reets zeer vermogende geworden. Dit was het begin van 't ryk der Cherifs in Afrika. Mahometh liet op eene barbaarsche wyze den koning van Fez verwurgen, die eertyds zyn leerling geweest was. Buhafon, die uit het geslacht dezer koningen was, verzocht de bescherming van Philips den II, koning van Spanje, trok met de hulptroepen van dezen vorst en die der Turken in Fez, en behaalde daar eenige voordeelen in den jare 1555, terwyl Mahometh bezig was met zynen broeder in Tafilet te belegeren, dien hy door een krygslist machtig wierdt. Ondertusschen zich in den jare 1557 wederom in Fez geworpen hebbende, en vervolgens naar Marokko zeilende, wierdt hy in de maandt September des jaars 1557 door eenen Alcen, hoofdman zyner lyfwacht, die door den koning Algar was omgekocht, doorstoken. Zodanig was het einde van den Cherif Mahometh, die iedereen in twyfel bragt waar in hy meerder uitblonk, of door zyne dapperheit, of tegenwoordigheit van geest, die hy in alle gevaren liet blyken, als mede door zyne wreedheit en ontrouw. *Diego de Torres Hist. de Cherifs. Thuan. Hist. lib.* VII *&* XX.

MAHOMETH de II, Aaron Rachids zoon, Kalif, of navolger van Mahometh den I, hadt een broeder, *Abdala* genaamt, die hem in den jare 814 de kroon betwistte, waar door het ryk inwendig verdeelt wierdt. Mahometh verplaatste zynen setel van Damascus naar Bagdad, welke stadt hy in de plaats van 't oude Seleucië omtrent eene dagreize van 't oude Babylon liet bouwen, en Abdala regeerde te Caïro in Egypten. Deze verdeeling wierdt van vele verwarringen gevolgt, en men zag vyf Kaliven in eenen tydt; namentlyk te Bagdad, Caïro, Carvan, Fez in Afrika, en een in Spanje; maar die van Afrika hadden geen achting voor die van Syrië. Mahometh deedt zyn best om de secte van Ali uit te roeien; maar Giobora verdedigde dat gevoelen zo wel, dat deze Kalif zelf van hem de te voren gedoemde leer aannam. Hy stierf in den jare 834, en wierdt door zynen zone Imbraël in de regering gevolgt. *Marmol Descript. Afric. l.* II.

MAHOMETH D'ARACTA. Zie ALBATEGNUS.

MAHOMETH GALADIN, keizer van Indostan, of Mogol, heeft zich door zyne goede hoedanigheden doorluchtig gemaakt, boven al om dat hy zich zo verledigde de klagten en beden zyner onderdanen aan te horen. Hy gaf hen twee maal des daags gehoor, en doordien doorgaans de geringste menschen selden durven voor eene rechtbank of voor den vorst verschynen, liet hy een klokie maken in zyne rechtkamer, waar van het touw buiten op straat hing: iemandt nu, iets te verzoeken hebbende, trok aan het touw, en dan liet de vorst hem voor zich komen. Hy stierf in den jare 1605. Men weet niet aan wat secte hy vast was; maar men zegt, dat hy door de Mahomethaansche priesteren wierdt afgeraden het Christen geloof te omhelzen, om dat ze hem zeiden, dat daar te veel verborgendheden in opgesloten waren, en dat het zelve medebragt maar eene vrouw te mogen hebben. *Clem. Tosi Gentilesimo confutato vol.* I. *Giornale de Letterati du* 27 *Juni* 1669. *pag.* 83.

MAHOMETH, of *Mohammed Ben Zina Labedin*, is de geen, dien men gemeenlyk *Mohammed Baker* noemt. Dezen bynaam van *Baker* kreeg hy om de grote uitgestrektheit van zyne wysheit en verlichtingen. Hy volgde zynen vader in de waardigheit van Iman, waar van 'er 12 zyn, die zo genoemt worden. Hy was de vyfde in rang, als afdalende in eene regte linie van *Houssain*, zoon van Ali. Hy wierdt in 't 59 jaar van de Hegire te Medina geboren, en stierf in den jare 114, onder 't Kalifschap van Hescham. Men gelooft, dat deze Kalif hem hadt doen vergeven; want deze wyze van sterven is zeer gemeen geweest by alle de Imans: vermits de Kaliven, zo wel de Ommiaden, als de Abbassiden, altydt bevreest zyn geweest voor hem, om dat het volk hem zo veel achting en eerbiedt toedroeg. Deze prinssen, of Imans, wierden aangezien voor regte bloedverwanten van Mahometh, waarom hun bloedt ook niet gestort wierdt, maar zy wierden, gelyk gezegt is, vergeven, als de Kaliven dachten, dat het tydt was. Deze Iman liet na zes zonen en twee dochteren. De oudste zoon, Giafar, volgde hem op. Zie hier eens de gevoelens van dezen Iman nopende de besluiten Gods en de vryheit van den mensch. *Gods raadsbesluit*, zegt hy, *beteugelt ons niet, noch het staat ons niet vry alles te doen. Godt wil eenige dingen in ons, en van ons: 't geen hy in ons begeert is verborgen; en 't geen hy van ons wil is ons in zyn woordt geopenbaart. Waarom doen wy nu niet dan twisten van het geen hy in ons begeert, en wy verwaarlozen te doen het geen hy van ons eischt?* Daar na zich kerende tot Godt, riep hy: *Heere, zo ik u gehoorzame, de lof behoort u daar van toe, en zo ik u ongehoorzaam ben, hebt gy reden om my te straffen; want noch ik, noch eenige anderen kunnen het goede, dat wy doen, ons zelven toerekenen; noch ik, noch iemandt anders kan zich ontschuldigen van 't kwaadt, 't geen wy bedryven.* Zou een Christen wel heerlyker kunnen spreken, en was het niet te wenschen, dat men de zelve spreuken onderhieldt, zonder altydt te willen indringen met ons klein verstandt in de Goddelyke geheimenissen? *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMAD, bygenaamt *Giaouad*, dat is te zeggen *de Milddadige*, was de zoon van Ali Ridha, wierdt te Medina in 't 195 jaar van de Hegire geboren, en erkend voor den negenden Iman. Hy ging met zynen vader naar Thous, eene stadt van Khorasan, en de Kalif Mamon wierdt zo bekoort door zyne manieren, dat hy hem tederlyk beminnende, zyne eige dochter ten huwelyk gaf. Deze Iman verselde zynen schoonvader op den tocht, dien hy in den jare 220 van Thous naar Bagdad deedt, en het was in deze stadt, dat hy niet lang daar na overleden is, hebbende alleenlyk 25 jaren bereikt. Hy wierdt begraven by Moussa, zynen grootvader, met zo veel pracht, als den schoonzoon van een Kalif toekwam; ook zeer beweent van allen, die liefde en achting voor het huis van Ali hadden, en men twyfelde byna niet of hy was door eenige nabestaanden van den Kalif vergeven, vermits zy vreesden, dat Mamon de zelve gedachten voor hem niet zou hebben, die hy voor zynen vader gehad hadt. Hy liet twee kinderen na, Ali en Moussa, waar van de eerste de tiende Iman wierdt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMED ABOULCASSAH. Dus was ook de naam en toenaam van den valschen propheet, als mede van den twaalfden Iman, die ook by uitnemendheit den tytel van *Mahadi*, 't welk zo veel zegt als *bestierder* of *meester der gelovigen*, voerde. Hy was de eenigste zoon van Hassan al Askeri, elfden Iman, wierdt in 't 255 jaar van de Hegire geboren, onder het Kalifschap van Motamet den Abbassider. Men zegt, dat deze Kalif hem, zo haast hy 't leven hadt ontfangen, het zelve wederom wilde benemen; maar dat zyne moeder hem in een grot verborgen hieldt tot dat hy stierf. De aanhangelingen van Ali komen niet wel ten opzichte van zyn leven en van zyne doodt overeen: want eenigen willen, 't geen het waarschynlykst is, dat hy in het 330 jaar van de Hegire stierf, oud zynde 75 jaren, en dat hy gedurende zyn leven geen ommegang met de zynen gehad heeft dan door zeer verborgene stemmen, waarom hy den bynaam van *Motabathan* kreeg, dat zo veel zeggen wil als *innerlyk, inwendig*, of *verborgen*. Anderen willen, dat hy nog leeft, en in 't zelve grot op eene mirakuleuse wyze zich voor de oogen der menschen verborgen houdt. Maar zy komen daar allen in overeen, dat hy op 't einde van de wereldt zal verschynen voor de twede komste van den Messias, om alle de secten der Muselmannen tot een eenige te brengen, en alle godsdiensten, verschillende van 't Mahomethaandom, met het zelve vereenigen. Men vertelt ook vele fabelen van dezen Mahadi, waar mede men zich hier niet zal ophouden. *Herbelot Bibliotheca Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMED, zoon van Melik-Schah, vyfde Sultan van den eersten tak der Selgiuciden: want de jonge Melik-Schah, zoon van Barkiarok, heeft geen rang onder de Sultanen gehad, om dat hy maar weinig dagen geregeert heeft. Het haperde niet, dat de voogden van dezen jongen Sultan geen leger tot bescherming van zyne staten op de been bragten, maar men wil, dat de Voorzienigheit zich door verscheide buitengewone tekenen voor Mahometh verklaarde, waar door zyne vyanden, verschrikt, de wapens nederwierpen, en om genade smeekten. Deze overwinning maakte hem meester van zyn neef, en des zelfs twee veldoversten, die hy als gevangen zondt naar 't kasteel Lehed. Dit voorval gebeurde in 't 501 jaar van de Hegire, waar op Mahometh in Bagdad tradt, daar hy alle achting en eerbiedt bewezen hebbende aan den Kalif Mostedaher, als 't hoofdt van de kerk en den staat der Muselmannen, van hem den eernaam van *Voortplanter van 't geloove* kreeg, gestaaft met opene brieven, wyd en zyd bevelende aan alle onderdanen, hem daar voor, als mede voor hunnen Sultan, te erkennen. Eenigen tydt daar na verhief zich een bedrieger tegen Mahometh, die, zich reets meester van een sterk kasteel gemaakt hebbende, ook den vizier van den Sultan op zyne zyde kreeg, met wien hy zamenstemde, dat men Mahometh zou van kant helpen door een vergiftig lancet. Deze zamenzwering wierdt ontdekt, de vizier met de doodt gestraft, en de bedrieger, na dat men zyn kasteel met geweldt vermeestert hadt, met vele van zyne sectarissen levendig verbrand. Na dat hy de rust in zyne staten bevestigt hadt, wendde hy zyne wapenen naar Indië, en maakte zeer aanmerkelyke overwinningen, verdelgde vele tempelen en afgoden der Heidenen, onder anderen een afgodt van steen, wegende meer dan 400 quintalen, waar voor die ongelovige volkeren de meeste eerbiedt hadden; zo dat, wanneer hy last hadt gegeven dezen afgodt te vervoeren, zy hem eene gelyke zwaarte van goudt, zilver, gesteente en andere kostelykheden aanboden, om het zelve te mogen behouden; maar Mahometh weigerde zulks, en deze grote klomp steen wierdt naar Ispahan gevoert, alwaar daar van eene poort wegens zyne zegepraal wierdt opgerecht, doch naderhandt liet hy daar een graf van maken, om in het zelve na zyne doodt begraven te worden, op dat de nazaat kon zien en zeggen, dat hy een groot verdelger der Heidensche afgoden geweest was. Deze sultan stierf in zyn 36 jaar, na dat hy 13 jaren geregeert hadt, in 't 511 jaar van de Hegire. Hy verklaarde voor zyne doodt tot zynen opvolger zynen zoon *Mahmoud*, en op zyn uiterste gekomen zynde gaf hy hem het koninklyk versierfel. Mahmoud weigerde zulks te ontfangen, zeide hem, dat die dag niet gelukkig was om zyne heerschappy te beginnen; maar zyn vader antwoordde hem: *Is de zelve niet gelukkig voor my? hy is het voor u. Herbelot Bibl. Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMED, zoon van Mahmoud, en kleinzoon van Melik-Schah, den I van dien naam. Deze Sultan van het geslacht der Selgiuciden volgde zynen broeder Melik-Schah den II op, die afgezet en in 't kasteel van Hamadan opgesloten wierdt door eene zamenzwering van de groten van zyn hof, die tegen hem waren opgestaan. *Khazbek*, bygenaamt *Belingheri*, hoofdt van deze zamenzwering, die Mahometh op den troon gezet hadt, waande, dat hy toen alleen de meester was, en het alles naar zyne zinnelykheit kon schikken. Zyne achting en rykdommen maakten hem zo ver-

vermogende, dat Mahometh wel haast begreep, dat hy nooit volstrekt zou kunnen heerschen zo lang deze man leefde. Dus ontlastte hy zich van een zo gevaarlyken onderdaan, en maakte alle zyne schatten verbeurd aan de kroon. Maar deze staatsdienaar, hebbende door zyne macht vele vrienden gemaakt, wilden de zelve hem wreken ten koste van hunnen plicht, dien zy hunnen heere verschuldigt waren. Ildighiz Atabek, en Aktankor, heer van Maragah, stonden hier om op, zetten Mahometh af, en riepen Solyman-Schah, zoon van Mahometh, zoon van Melik-Schah, daar hy oom over was, voor Sultan uit. Deze jonge Sultan, nog zonder ondervinding, wierdt zo verschrikt op dit nieuws, dat hy niet wist hoe hy zich hier in dragen zou, of tegen zynen oom te stryden, of met hem de zaken by te leggen. Eindelyk Mahometh vondt zich verplicht de hoofdstadt Hamadan te verlaten, en naar Ispahan te vluchten. Deze vlucht gaf aan Solyman-Schah eene vreedzame en geruste bezitting van den troon, en zo hy zich daar op wel hadt weten te handhaven, zou hy zo ongelukkig niet geweest hebben; maar twee van zyne voornaamste hoofdmannen te onvrede gemaakt hebbende, handelden zy zeer geheim en vaardig over de wederkomst van Mahometh, die zich echter derwaarts niet dorst begeven voor dat Solyman-Schah geheel was afgezet, vermits het krygsvolk nog te veel op de zyde van den nieuwen Sultan was. Hier op bedachten zy eene list, die hen wel gelukte. Een van deze hoofdmannen zeide tegen zyne zuster, die de gemalin van den Sultan was, dat men eene zamenzwering tegen haren man gemaakt hadt, en van mening was om Mahometh wederom te roepen; dat zy dit haar gemaal heimelyk moest te kennen geven, en hem niet verlaten. De Sultan, te ligtgelovig en vreesachtig, onderzocht niet eens de waarheit, klom te paardt, en verselt van een klein getal van zyne vertrouwelingen, nam hy de wyk naar de provincie van Mazanderan. Des anderen dags was iedereen verwonderd over de vlucht van den Sultan; de soldaten stonden tegen hunne bevelhebbers op, liepen naar 't paleis, en plunderden het zelve. De zamenzweerders lieten niet na om onmiddelyk aan Mahometh van dit voorgevallene kennis te geven, die zich aanstonts naar Hamadan begaf, en weder op den troon klom, waar van hy was verdreven. Solyman-Schah te Mazanderan begreep wel haast, dat hy te ligt gelooft hadt: dus poogde hy door de hulpe zyner vrienden en naburen zyne zaken te herstellen. Komende ten dien einde met een leger aan den vloedt Araxis, leverde hy zynen tegendinger een veldslag. Maar hy wierdt geheel verslagen, en gedwongen zich met de vlucht naar Mosul te begeven. Mahometh, bevryd van zynen voornaamsten vyandt, wilde zich wreken van den Kalif, om dat hy de party van zynen vyandt gehouden hadt. Maar vermits hy nog een vyandt te vrezen hadt, 't welk Melik-Schah de II, zyn eigen broeder, was, die zich in het kasteel van Hamadan geborgen hadt, was hy verplicht zich met den Kalif te verzoenen, die hem zyne dochter ten huwelyk gaf. Deze princes, zynde reets op weg, en de Sultan Mahometh haar te gemoet gaande om haar te Hamadan te trouwen, wierdt van eene hevige koorts aangetast, zo dat hy zich onderweeg op moest houden, en digt by Hamadan den geest gaf in 't 554 jaar van de Hegire, niet meer dan 32 jaren oud zynde. Hy liet Melik-Schah, zynen broeder, die hem maar weinig dagen overleefde, in het bezit van alle zyne staten. Deze Sultan ging voor een zeer begaast prins, beschonken met alle krygs-en staatkundige deugden, altydt een groot beschermer van geleerde lieden, en van menschen, die verdiensten hadden. Hy verliet het leven met veel ongeduldt, en begeerde voor zynen uitgang, dat alle zyne krygsbenden, zyn geheel hof, en alle zyne schatten voorby hem zouden gaan, en na alle deze dingen aangemerkt te hebben zeide hy: *Hoe is het mogelyk, dat een vermogen, zo groot als het myne, niet machtig is een aasje van de zwaarte myner ziekte te verligten, noch myn leven een oogenblik te verlengen? Ongelukkig is hy, die zich aan deze aardsche verganklelykheden vast hecht, en daar op vertrouwt, vergetende de bronader, daar alle deze dingen uit voortvloeien. Herbelot Bibl. Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMED, zoon van Arslan-Schah, was een der Sultanen van den tweden tak der Selginciden, die, om hem te onderscheiden, den bynaam, van *Kadherdiens* droeg. Hy volgde op zynen vader, en liet alle zyne broeders doden, of de oogen uitsteken, om zo veel te zekerder het bezit van den troon te hebben. Hy gaf zich zeer over aan de voorzeggende sterrekunde, en was een groot liefhebber van bouwen. Dit is het al, dat Khondemir van hem zegt. Hy regeerde 14 jaren, en stierf in 't 551 jaar van de Hegire. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAHOMETH, of MOHAMMED KOTHB EDDIN, bygenaamt *Khouarez-Schah*, zesde Sultan van den stamme der *Khouarezmiens*, was de zoon van Tagaschkan, dien hy opvolgde in 't 596 jaar van Hegire, 't welk het 1199 is na de geboorte van Christus. Zo haast was hy niet op den troon geklommen, of hy ondernam den oorlog tegen Gaïath-Eddin en Schahab-Eddin, broeders en Sultanen van het stamhuis der Gauriden, die de oproeren van Khorasan aangeblazen, en verscheide stroperyen in de landen van den Sultan gedaan hadden. Hy sloeg deze twee prinssen in verscheide ontmoetingen, en na hunne doodt trok hy met een machtig heir in hunne landen, en maakte zich daar volkomen meester van. Het volgende jaar, deze Sultan zich vredige bezitter ziende niet alleen van Khorasan, maar ook van beide de Iraken, en de staten der Gauriden, ondernam zyne overwinningen nog verder uit te breiden. Hier op bragt hy zulk een talryk leger byeen, dat zyne naburen beefden. Hy trok over de Gihon, van mening zynde om den grootsten prins, die de gewesten van Transoxane beheerschte, en den naam of tytel droeg van *Kara Kathaï Kurkan*, onder zyne macht te brengen. Om nu zyn oogmerk te bereiken begon hy den oorlog met het belegeren van eenige steden, die aan verscheide prinssen toebehoorden, daar hy volstrekt den meester over speelde. Hy nam onder anderen Bokhara en Samarkande in. Zynde dus verzekert van al het geen hy achter zich liet, naderde hy met eene uitnemende naarstigheit de staten van Kara Kathaï Kurkan. Deze Tartaar, horende zyne aankomst, zondt hem een talryk leger te gemoet, en leverde hem in 't 597 jaar van de Hegire een bloedigen veldslag, waar in de Mahomethanen de overwinning behaalden, en de Tartaren met de Oostersche Turken geslagen wierden, latende hunnen generaal Tanikou Tharaz gevangen in handen van Mahometh, dien hy afzondt om aan zynen vorst kennis van zyne nederlage te geven. Deze overwinning deedt hem den naam van den tweden Alexander verkrygen. Hy, om zich hier van te bevoordeelen, trok naar de stadt Otrar, anders Fariab genoemt, hoofdstadt van Turquestan. De bevelhebber bragt hem de sleutels van de stadt zelf te gemoet. Hier op bepaalde Mahometh zyne verdere zegepralen, kerende naar zyne staten, om daar eene vreedzame bezitting van zyne overwinningen te smaken. Niet lang in rust geweest zynde verstondt hy, dat de Kara Kathaïens, 't geen wy de grote Tartaren noemen, op weg waren om de stadt Samarkande te belegeren. De Sultan trok hen tegen; maar zy, horende zyne komst, verlieten hun voornemen, en trokken naar huis. Na eenige andere ondernemingen, die zo wel voor Mahometh niet afliepen, viel hy door ledigheit in wellust. In het 611 jaar van de Hegire verstondt Mahometh, dat de Sultan van de heerschappy der Gaznaviden dood was, dat een slaaf zich op den troon geplaatst hadt, en zich daar op zocht te ondersteunen; daarom nam hy voor dien staat liever zelf te bezitten. Hier op trekt hy naar de hoofdstadt van dat landt Gaznah; de slaaf, zich ziende verlaten van de zynen, vloodt van daar. Hier op kwam Mahometh al zegepralende ter stadt in, en nam bezit van de provinciën en schatten van Mahmoud, zoon van Sebekteghin, wiens rykdommen onwaardeerbaar waren. Onder anderen vondt hy in de papieren en brieven eenige opene brieven van den Kalif Nasser, gezonden aan Schahabeddin, waar in hy hem de eernamen en tytels van de eerste waardigheit geeft. Hier over Mahometh moeielyk wordende op den Kalif Nasser, roept in het 614 jaar van de Hegire alle de Imans en de voornaamste leeraars der Muselmannen byeen, op de wyze van een concilie, die alle eenstemmig verklaren, dat het Kalifschap, zo veel gezegt als hogepriesterschap van den Muselmannischen Godsdienst, volstrekt afdalende was van Houssain, tweden zoon van Ali, laatsten Kalif van het geslacht van Mahometh, en dat de Abbassiden zich des onwaardig gemaakt hadden, als hebbende vele wetten naar hunne zinlykheit verdraait, en vele onnodige oorlogen onder de gelovigen veroorzaakt. Na dat men dit afgekondigt, en eene volkome afzetting van Nasser gedaan hadt, tradt men tot de verkiezing van een nieuwen Kalif, en men verkoos hier toe Ala-Eddin, bygenaamt Al-Malek-Termedi. De Sultan, zeer voldaan over den uitslag van zyne onderneming, verselde dezen nieuwen Kalif met een machtig leger naar Bagdad, om Nasser van daar te dryven, en Ala-Eddin op den setel te plaatsen: maar de sneeuw heeft hem zodanig in zynen tocht gehindert, dat zy hem genoegzaam alle de wegen sloot, en dwong, na een merklyke verlies onder zyne legerbenden geleden te hebben, weder naar zyn ryksgebiedt te keren. De zomertydt naderende kon hy ook zyn voornemen niet volvoeren, vermits de Tartaren onder Genghizkan een inval in zyne staten deden, en andere bezigheden verschaften. De Muselmannische geschiedschryvers zeggen, dat Godt dezen Sultan door de Tartaren heeft willen straffen, om de scheuringen, die hy onder het Muselmandom te weeg gebragt hadt. In der daadt, deze aanvallen der Tartaren en Mogollen bragten dien groten luister en heerlykheit van dezen prins in 't kort te niet, en stortten hem in veel ellende, want de gouverneur van de stadt Otrar, zynde voor den Sultan, hebbende in arrest gehouden eenige Tartarische kooplieden, onder schyn, dat hy de zelve als verspieders aanzag, zondt aan den Sultan wat hy met hen zou doen. Deze, zonder de zaak nader te overwegen, beval hen aanstonts te doden, 't welk gedaan wierdt. Ghengizkan, dit verstaande, en gematigder, eischte van den stedehouder recht; maar de Sultan weigerde zulks. Deze dappere Tartaar, hier door en door nog meer andere beledigingen vergramt, verklaarde den Sultan in het 615 jaar van de Hegire, van Christus 1218, den oorlog, stellende zich aan 't hoofdt van een talloze menigte Tartaren en Mogollistanen, en trekkende van Turkestan overstroomde hy in weinig tyds alle de provinciën van hoog-Asië. De Sultan van zyn kant trok naar de Gihon met zyn leger, en dien vloedt overgetrokken zynde kwam hy by de stadt Giond in Transoxane. Hy ontmoette een klein getal benden der Tartaren, die zo manhaftig streden tegen zyn groot leger, dat ze hem in wanorder, ja zelf in gevaar bragten. De Sultan, hier door overtuigt, dat hy niet in staat zou zyn tegen het gehele leger zyner vyanden te stryden, scheidde zyne benden, leggende een groot gedeelte daar van in de plaatsen, en verdedigde de grenzen van zyne staten, kerende met het overschot van zyn leger naar den kant van Samarkande, waar door hy aan de inwoonders een schrik van wegen den naam der Tartaren inprentte, en hen nog hopelo-

zer

zer maakte, toen zy hem den weg naar Khorasan zagen inslaan. De Sultan was buiten raadt. Hier op besluit hy aanstonts zich in Indië te vertrekken, alwaar hy, gelyk hier voor gezegt is, vele staten van die der Gauriden bezat. Met dit voornemen genadert zynde aan de stadt Balkh, en een loper afzendende aan de hoofdstadt Khouarezm, om zyne moeder, vrouwen, kinderen en schatten in de provincie van Mazanderan, een bergachtig landt, te laten trekken, alwaar hy vele sterke kasteelen hadt, en daar hy ongenaakbaar dacht te zyn voor de Tartaren. Maar hebbende herdacht, dat hy, in Indië trekkende, gansch Persië aan zyne vyanden ten prooi liet, verandert hy van weg, en slaat zyn leger neder naby de stadt Nischabour, eene van de voornaamste van Khorasan, en de naastgelegenste aan het Persische Irak. Hier zynde gaf hy zich over aan allerlei vermaken, als of hy hier mede te kennen wilde geven, dat zyne vrolykheden haast eindigen zouden: gelyk het ook gebeurde, want het overige van zyn leven is niet dan eene aaneenschakeling van rampen geweest. In 't midden van de genuchten, die hy te Nischabour smaakte, verstondt hy, dat Sanbaï, die de voorhoede der Tartaren geboodt, de Gihon reets was overgetogen, en met grote dagreizen Khorasan naderde. Hy, verschrikt over dit nieuws, brak op, en toog met groten haast om Irak te winnen; maar gelyk hy gedurig de Tartaren op de hielen hadt, en sterk vervolgt wierdt, trok hy van provincie tot provincie, tot dat hy eindelyk zich aan de Kaspische zee bevondt, alwaar hy nog niet eer gerust was voor dat hy op een der eilanden van deze zee, Abgoun genaamt, overgevoert was. Hier hielden de Tartaren op hem te vervolgen, en Mahometh smaakte op dit eilandt eenigen tydt wat rust van al de grote moeite, die hy hadt moeten uitstaan; maar de Tartaren zyne verblyfplaats ontdekt hebbende, was hy wederom gedwongen op een ander eilandt, meer Westelyker, te vluchten. Hier ontfing hy de droevigste tyding, die hem gebragt kon worden, namentlyk, dat zyne moeder, vrouwen, kinderen en alle zyne schatten, die zich zo lang in een omwinbaar kasteel, Ilal, besloten hadden, zich eindelyk aan de Tartaren hadden moeten overgeven, uit gebrek van water. De droefheit, die hy daar over gevoelde, veroorzaakte hem de doodt, die hy op den 22 van de laatste maandt, genaamt *Dhoulhigiah*, van het 617 jaar van Hegire, moest ondergaan. Dezen prins, zo vermogende en ryk, ontbrak zelf na zyne doodt een doodlaken om in gewonden te worden, waarom hy slechts met zyn dagelyksch gewaadt begraven wierdt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHOMETHA, of MAHOMETTA, eene stadt in Afrika, aan de Middelandsche zee, in 't ryk van Tunis, gevende haren naam aan een zeeboezem. De Latynen noemen haar *Adrumetum*, en de Arabieren *Hamamatha*. Zy was eertyds zeer aanmerkelyk, en hadt een bisschoppelyken setel. In 't jaar 394 hieldt men daar een concilie, waar van de regels zyn overeengebragt met die van andere synoden, die men nog noemt de regels van de Afrikaansche kerke. *Marmol Descript. Africa. Mercator Geogr. Baronius in Annal.*

MAHOMETHAANDOM. Een groot getal schryvers spreekt van den Mahomethaanschen godsdienst, maar weinige hebben zulks met de vereischte netigheit gedaan. Zie hier een kortbondig uittrekſel, of kort begrip, van hunnen godsdienst, genomen uit een geschrift, door een Mahomethaan te Constantinopel in 't Turksch geschreven. Het Joden-en Christendom erkennen zy voor ware Godsdiensten; maar dat zy te niet gedaan zyn, zo haast Godt zich aan zynen propheet Mahometh geopenbaart hadt. Zy zeggen ook, dat de Joden, noch de Christenen geen vasten grondt van hunnen Godsdienst hebben, en dat hunne boeken gebrekkelyk zyn; maar Mahometh heeft den hunnen van Godt zelve ontfangen binnen den tydt van 23 jaren door den dienst van den engel Gabriël, en uit den zelven heeft hy den Alkoran gevormt. Het voornaamste lidt van hun gelove is gebouwt op de Eenigheit Gods; want zy zeggen telkens: *Daar is geen andere Godt dan Godt*; *Godt is een.* Het twede lidt van hunnen Godsdienst bestaat in deze woorden: *Mahometh is de afgezonden Gods*; zy schryven hem eenigen mirakelen toe, en zeggen, dat de stenen, bomen en de beesten hem erkenden voor den waren propheet Gods, en dat zy hem op deze wyze begroetten: *Gy zyt de waarachtige gezant Gods.* Zy verzekeren, dat Mahometh in eenen nacht van Mekka naar Jeruzalem ging, van waar hy ten hemel klom, en daar het paradys en de helle zag; dat hy daar met Godt sprak, en in dien zelven nacht uit den hemel daalde, en, voor dat het dag was, weder te Mekka kwam. De Mahomethanen hebben ook hunne heiligen, die zy ook wel eenige mirakelen, maar van wat geringer slag, toeschryven. Zy erkennen de engelen voor de uitvoerders der bevelen Gods, die de zelve gelast heeft om in den hemel en op aarde alle de daden der menschen op te tekenen. De engel Afraël is gelast om de zielen van de genen, die sterven, te ontfangen, en een ander, genaamt Esraphis, heeft gedurig een grote trompet voor den mondt om den dag des oordeels te verkondigen. Zy geloven eene algemene opstanding uit den doden; maar zy willen, dat 'er eerst nog een tegen-Mahometh zal komen, en dat Jesus Christus uit den hemel zal dalen om dien te doden, en den Mahomethaanschen Godsdienst bevestigen; waar by zy nog eenige verhalen van Gog en Magog voegen, en het beest, dat van Mekka moet uitgaan. Zy zeggen, dat in de opstanding der doden een iegelyk gansch naakt van 't hoofdt tot de voeten zal zyn; maar dat de propheten, leeraars, heiligen en rechtvaardigen met klederen gekleed zullen zyn, en door de engelen of Cherubinen ten hemel opgevoert worden; maar de anderen zullen honger, dorst en naaktheit moeten uitstaan, de zon zal op hunne hoofden branden, en zy zullen op eene vremde wyze zweten, en daarenboven nog een oneindig getal andere pynigingen moeten verdragen; op den dag des oordeels zal 'er eene schaal zyn, waar in het goed en kwaad gewogen zal worden: wiens goed nu zwaarder dan zyn kwaad weegt, zal in het paradys komen; in 't tegendeel, wiens kwaad zwaarder weegt dan zyne goede werken, moet naar de helle gaan, ten ware de propheten of eenige heiligen voor hem spreken. Tusschen het paradys en de helle schynen zy mede een soort van vagevuur vast te stellen: want zy zeggen, dat iemandt, in den gelove gestorven, en echter zyn kwaad het goede overgehaalt hebbende, en ook vervolgens geen voorspraak van eenige rechtvaardigen gehad hebbende, hy dan zo lang in de helle moet geloutert worden, tot dat zyn meerder kwaad verteert is, en hy dan in 't paradys mag gaan. Boven dit algemeen oordeel, waar in iedereen rekenschap van al zyn doen en laten zal moeten geven, stellen zy nog een byzonder oordeel, dat zy de kwelling des grafs noemen, en op deze wyze afmalen. Zo haast iemandt begraven is, komen twee grote engelen, waar van de eene *Munzir*, en de andere *Hekir* genaamt wordt, aan den overleden vragen wat hy gelooft heeft ten opzichte van Godt of zynen propheet; van de wet en de *Kible*, dat is, naar wat gedeelte des werelds hy zyne gebeden heeft uitgesproken. De rechtvaardigen moeten antwoorden: *Onze Godt is die alles geschapen heeft; ons gelove is dat der Muselmannen, of rechtzinnigen in de lere; en de plaats, naar welke wy ons keren in den gebede, is de Kiabé:* de ongelovigen in 't tegendeel weten niet te antwoorden, en worden gedoemt om grote straf te lyden.

Zy geloven gemenelyk eene predestinatie, of voorbeschikking, en dat niemandt iets goeds of kwaads overkomt, of Godt heeft het alzo beschikt; en zo men hen vraagt waarom Godt ook de ongelovigen en goddelozen geschapen heeft, antwoorden zy, dat het den mensche niet geoorlooft is al te naauwkeurig Gods besluiten te onderzoeken. In opzichte van hunne gelovigen, stervende zonder boete gedaan te hebben over hunne zonden, geloven zy, dat die zo lang blyven opgeschort, tot dat Godt hen naar zyn welgevallen deze zonden vergeeft, of straft. Zy zyn overtuigt, dat Godt alle soorten van zonden wel vergeeft, behalven Godverzaking en afgodendienst: waarom zy ook in hunne gebeden voor de doden bidden, zo wel voor de goede, als voor de godloze. Zy hebben een boekie, daar toe geschikt, waar in aangetekent staan de gebeden, die men by de begraving van iemandt doen moet, en de hoofdstukken, die men uit den Alkoran op den oever des doods zeggen moet.

De zedekunde van de Mahomethanen bestaat in 't goede te doen, en 't kwade te laten. De uitleggers van hunnen Alkoran zeggen, dat alle hunne goede werken van geen vrucht zyn, zo zy niet gepaart gaan met het gelove in Godt: ja dat ze zelve zonden zyn, die Gode niet aangenaam kunnen wezen, ten zy men daar over nader boete doedt, en berouw heeft. Dit gedaan hebbende wordt hy een Muselman, of rechtgelovige op nieuw. Deze boetedoening bestaat daar in, hy moet ten twede maal trouwen, zo hy te voren getrouwt was, ook eene pelgrimadie op nieuw naar Mekka doen, al hadt hy daar meermalen geweest. Zy keuren ook niet goed, dat men zyn oordeel geeft over dingen, die wy niet zeker weten; by voorbeeldt, men moet niet zeggen, hy is als een gelovige gestorven; want, zeggen zy, men weet niet hoe hy by Godt daar voor te boek staat. De Godsdienstigheit der Mahomethanen strekt zich tot aan de heilige namen zelf uit: want zy noemen den name Gods niet, of zy buigen zich, en achten den zelven zeer hoog, gezegend, zeer voortreffelyk, enz. Daar zyn eenige godsdienstigen, die nog meer doen dan hunne wet vereischt, dat is, zy gaan des morgens ten 9 uuren in 't gebedt, waar toe niemandt verplicht is. Daar zyn ook zekere voorwaarden; zo die niet wel waargenomen worden, maken zy hunne gebeden vruchteloos: by voorbeeldt, in het middag-en namiddag-gebedt, 't welk by hen eene Goddelyke verplichting is, moet men zeer zacht bidden; maar in die van des avonds, als men gaat slapen, of des morgens, als men is opgestaan, moeten zy met eene harde stem bidden, zo daar een Iman, dat is een priester, is; maar zo ze alleen zyn, is 't onverschillig. De meeste mannen, doende hun gebedt, verheffen hunne handen achter hunne ooren; maar de vrouwen brengen ze niet verder dan hunne kakebenen. Wanneer een man staande bidt, en hy legt de regter handt op de linker, moet hy de handen by den navel van zyn buik houden, en zo 't eene vrouw is, niet lager dan haar borst; eindelyk, om in order te bidden, moet men den Iman zoeties navolgen, en doen al het geen hy doedt. Zo het gebeurt, dat men hen al pratende of lagchende vindt, dat men het horen kan, zo zyn hunne gebeden onnut en van gener waarde. 't Is hen ook verboden met zodanige klederen, 't zy men daar mede werkt, of iemandt gaat bezoeken, in het gebedt te komen; maar zy mogen hunne gebeden niet doen aan 't vuur, maar wel by een kaars, of lamp. 't Strekt ook genoegzaam voor eene Goddelyke verplichting, dat zy den mondt, het aangezicht en vervolgens het gehele ligchaam wasschen. Zo zy een windt laten onder 't plegen van hunnen Godsdienst, zo is die vruchteloos. Zy stellen onder de geboden Gods, zich eens daags het aangezicht en de armen tot aan de ellebogen toe te wasschen, en 't vierde gedeelte van hunne hoofden nat te maken, als mede hunne voeten. De overlevering van Mahometh eischt, dat men drie malen den mondt wassche;

zo ook den neus, en de ooren, zonder daar uit te scheiden, als men begonnen heeft, voor dat men 't drie malen gedaan heeft: ook zyn ze verplicht altydt met de regter zyde te beginnen, en altydt eerst de handen dan de voeten.

Secten der Mahomethanen.

Daar is een groot getal verschillende secten onder de Mahomethanen, waar van het verhaal te lang zou vallen; het zal genoeg zyn, dat men die hier slechts aanroert, die onder die Muselmannen, of de gelovigen gevonden worden: want met deze namen worden de Mahomethanen genaamt. Deze zyn zelfs onder hen zeer verschillende van gevoelen, voortkomende, om dat zy noodzakelyk altydt iemand hebben moeten, die hen de wet uitlegt, en toepassingen daar over maakt, zo als zy denken dat het betaamt, achtende de zelve voor Goddelyke ingevingen. Dit geeft nu gelegenheit van verschillende gevoelens te smeden, na dat de leeraars onder hen de zelve verschillende uitleggen. Op deze wyze houdt zich het eene gedeelte van 't volk aan de *Abu-hanifé*; een ander aan *Chafihié*; anderen aan *Maliké*; aan *Achmed*; of aan *Dudzalimé*. Met een wordt, het getal der leeraars, die eene verschillende secte veroorzaakt hebben, is zeer groot, en dat heeft altydt tot heden toe geduurt. Evenwel is het goed, dat alle deze verschillende secten nochtans overeenkomen in het wezentlyke, of fondament van hunnen Godsdienst. Zy zeggen, dat Godt deze verschillende gevoelens goedkeurt, en dat 'er geen gevaar is voor die den een of den ander volgt, alzo 'er onder hen geen secte is, of men kan daar in zalig worden. De meest begoedden, of vermogendsten onder hen omhelzen de secte van *Abu-hanifé* boven alle de andere, om dat zy zeggen, dat die de klaarste is, en het best de zwarigheden van de wet ontvout; dat men de zelve ook meer moet volgen om het zedelyke, dat zy in zich heeft. Anderen verdedigen weder hun gevoelen met het geen zy denken best te zyn. Deze verscheidenheit van secten maakt ook geen scheuring, of verdeeling, die den staat van het Ottomannische ryk kan benadeelen, om dat zy, gelyk gezegt is, alle overeenstemmen met de grondartykelen van het Mahomethaansche gelove, 't welk bestaat in eene belydenisse, dat 'er niet meer dan een Godt, en Mahometh, zyn afgezant, is; dat men zeer oplettend zyne gebeden moet doen, aalmoezen geven, eene reize naar Mekka doen, en het feest van de Ramasan wel waarnemen. Dit zyn de vyf voornaamste artykelen, die wederom in zich vele andere besluiten. De besnydenis wordt onder hunne uiterlyke zuiverheit getelt. *R. Simon.*

Uitgebreidheit van 't Mahomethaandom.

Deze valsche godsdienst is verspreid in vele gewesten van Europa, Asië en Afrika; maar in Amerika is hy onbekend. De Mahomethaansche prinsen van Europa zyn de Grote Heer, of keizer der Turken, en de Kam van klein-Tartarië. In Asië is het getal veel groter; de Turk strekt daar zyn gebiedt uit boven den oorsprong van den Tigris, en naar 't Noorden tot aan de landen der Mingreliërs, gaande vervolgens van 't Westen naar 't Oosten, moet men de drie Arabische prinsen rekenen, de koning van Persië, de grote Mogol, de koning van Visapour, de koning van Golkonda, de koningen aan de kust van Malabar, waar van de voornaamste is de Samorin, de grote Kam der Tartaren, en de koningen in de gebergten van Tartarië, die zich uitstrekken naar China. In de eilanden van 't Oosten vindt men dat Mahomethaansch zyn de koningen der Maldivische eilanden, de koning van Achem, of Sumatra, de keizer van Java, de koning van Bantam, de koning van Makassar, of de Celebes. Onder deze volgen de koningen van Persië, van Visapour en van Golkonda de secte van Ali; de koningen in de gebergten van Tartarië hebben hunne byzondere gevoelens, en eenige bygelovigheden. Maar men moet acht geven, dat buiten den Groten Heer, den koning van Persië, den Kam der Tartaren, en de Arabische prinsen alle de andere koningen, die genoemt zyn, aan hunne onderdanen een schandelyken afgodendienst toelaten: zynde maar de beamptenaren van het hof, of van het leger Mahomethaansch; de overige zyn heidenen. In Afrika vindt men een Mahomethaansch koning, die het gebiedt voert naar den kant van Abex, 't welk grenst aan Gelukkig Arabië, lopende tot aan de kaap Guardafu, en hebbende het gebiedt over de Rode zee en den Oceaan. De gouverneurs, die de Grote Heer in Egypten heeft, en in de eilanden van de Rode zee, en die onder zyn gezag schuilen langs de kusten van Barbarië, als Tripolis, Tunis en Algiers, gelyk de koningen van Fez en Marokko, volgen ook de wet van Mahometh. *Tavernier Relation du Serrail.*

MAHON, of MAON, zoon van Sammai, en vader van Bethsur, uit het geslacht van Hebron, van den stamme Juda, I *Chron.* II, 45.

MAHON, eene stadt in 't Zuiden onder den stamme Juda, waar in eene woestyn was, daar David zich lang in verborgen heeft gehouden, en waar op Nabal, man van Abigail, eenige eischen maakte. I *Sam.* XXIII. XXIV & XXV.

MAHOURAT, eene stadt van de Braminen, dat is te zeggen, daar de secte uit den stamme der Braminen huisvestte. Een schryver, verschillende van de Persische wereldbeschryvingen, zegt, dat Mahourat het zelve is als Masourat, 't welk men nu by verkorting Sourat of Suratte noemt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHOUZA, eene stadt van het Arabische Irak, digt by Babylon, in welke Cosroës, zoon van Cobad, bygenaamt Nauscirvan, eene volkplanting uit de inwoonderen van de stadt Antiochië oprechtte toen hy die vermeestert hadt. Deze stadt droeg eenigen tydt zelfs den naam van *Antiochië*, dien Cosroës haar hadt gegeven, maar daar na hernam zy haren ouden naam weder. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAHUMAN, of MEHUMAN, de eerste der gelubden van den koning Ahasverus, dien hy afzondt om de koninginne Vasti tot het feest te geleiden, 't welk hy gegeven hadt; maar zy weigerde te komen. *Esther* I, 10.

MAI, de vyfde maandt van 't jaar. Zie MAY.

MAIDA, een prinsdom in 't ryk van Napels, strekt zich uit naar 't uiterste gedeelte van Kalabrië, digt by Nikaster. *Leander Alberti Descr. Ital.*

MAIDALCHINI, (FRANCISCUS) een kardinaal, geboren te Viterbo den 26 November 1631, is daar gebleven tot dat de beruchte Donna Olympia, zyns vaders zuster, in 't jaar 1647, den 7 October, by paus Innocentius den X door vele loftuitingen, die naderhandt valsch bevonden wierden, hem een kardinaalshoedt beschikte. Zyne lompheit en onverstandt zo wel in de studiën, als wereldlyke zaken, onaangename uiterlyke gestalte, zware en moeielyke uitspraak van de Roomsche taal, zyn slecht natuurlyk oordeel, daarenboven alle zyne gebreken en onordentlykheden maakten hem in het collegie der kardinalen en doorgaans zo verachtelyk, dat zyn eigen broeder, de marquis Maidalchini, zeide, dat men in het kardinaal worden van iemandt uit zyn geslacht zo veel schande als eer kon behalen. Echter met zyne jaren; en zich eenigen tydt in Vrankryk op te houden, verbeterde hy in veel dingen; maar vermits zyn eens verloren achting niet weder te krygen was, zo hieldt het paus Innocentius de XI nodig hem in de orde der kardinaal diakonen te laten. Alexander de VIII schikte hem onder de orde der priesteren; waar onder hy tot zyne doodt toe de eerste geweest is. Hy beval door een afzonderlyk brevet, dat men hem nooit onder de kardinaal bisschoppen zou toelaten, of aannemen. Na de doodt van Innocentius den X hadt hy zich voor de Spaansche party verklaart; maar naderhandt nam hy die van Vrankryk aan, welke kroon hem daar onderscheidentlyk voor beloont heeft; maar de zelve heeft weinig nut van hem gehad. Buiten de fouten, hier voor aangehaalt, was hy al vry wat vrouwachtig; maar daarenboven hadt hy den roem, dat hy zeer geheim en getrouw iets kon bewaren, gelyk de kardinaal Camillus Astalli ondervonden heeft. Ook wierdt hy voor zeer milddadig gehouden; maar anderen noemden 't verkwisting. Hy stierf te Nettuno aan eene opstopping van 't water den 13 Juny 1700, en wierdt in S. Martinus kloosterkerk te Viterbo begraven. *Tegenwoordige Staat van het pausselyke hof. La Guista Statera de porporati N 15 p. 66. Mercure Historique.*

MAIDENHEAD, eene koopstadt van Engelandt, gelegen in 't graafschap Bark, aan den Teems, over welken zy eene houte brug heeft, en gelyk het eene stadt van veel doortocht is, vindt men daar al vry veel herbergen voor de vremdelingen. Zy legt 22 Engelsche mylen van Londen.

MAIDSTONE, oudtyds *Vagniacum*, eene stadt in 't Engelsche graafschap Kent, aan den vloedt Medway, waar over zy eene schone stene brug heeft, die van de aartsbisschoppen van Kantelberg gebouwt zou zyn. Eduard de VI gaf deze stadt een Major of opperrechter, die haar wederom onder de regering van Maria ontnomen is, om dat hy zich in 't jaar 1554 in den opstandt van Wyat hadt ingewikkelt. De koningin Elizabeth bragt alles weder in den vorigen staat. Voorheen wierdt de voornaamste regerings-persoon dier stadt *Portgreve* genoemt. Karel de I gaf deze plaats aan Elizabeth Finch, grootmoeder van Heneage Finch, laatste graaf van Winchelsea, en Lord kancelier van Engelandt, den tytel van burggravin van Maidstone en gravinne van Winchelsea, 't welk verder aan haar mannelyke erven zou overgaan. Heneage, laatste graaf van Nottingham en Lord kancelier van Engelandt, was een van deze nakomelingen. In deze stadt worden de provinciale gerechtsdagen gehouden; daarenboven heeft zy de eer, dat ze twee leden in het Parlement kan zenden. *Beeverell Delic. de la Grande Bretagn.*

MAIER, (CHRISTOFFEL) van Augsburg. Zie MAYER.

MAIERUS, of MAIER, (JOHANNES) in Gelderlandt geboren, wierdt een Karmelyt in Brabandt; kreeg het ampt van prioor, en naderhandt dat van provinciaal in 't klooster te Brussel. Hy was een goed Godgeleerde, fraai prediker, en door zyne kennisse in de Griekse tale zeer vermaard. Hy stierf in 't jaar 1577. Zyne nagelatene schriften zyn: *Comment. in plerasque D. Pauli Epistolas*; *Sermones de Tempore & Sanctis*; *Conciones in decem Præcepta*; *Orationes Latinæ & Græcæ, Lovanii recitatæ.* enz. *Val. Andreas Bibl. Belg. Allegre in Parad. Carmel. Ghilini Teatr. d'huom. Letter. Freherus.*

MAIERUS, of MAIER, (MICHIEL) een geneesheer, die verscheide geneeskundige en philosophische werken heeft uitgegeven, opgetelt by van der Linden *de Script. Med.* en Mercklinus *in Lind. Renov.*

MAIERUS. Zie ook MEIER, en MEYER.

MAIGNAN (EMANUEL) was een van de grootste philosophen in de XVII eeuwe. Men heeft aangaande zyn leven, schriften, enz. een geschrift, het welk den tytel voert van: *De vita, moribus & scriptis R. Patris Emanuelis Maignani, Tolosatis, ordinis Minimorum, Philosophi atque Mathematici præstantissimi, Elogium.* Dit geschrift is opgestelt door den vader *Sanguens*, ook van Toulouze, en een leerling van Maignan, en ge-

gedrukt te Toulouze in 't jaar 1697. Zie hier een gedeelte, 't welk hy van hem zegt. Emanuel Maignan is te Toulouze geboren den 17 July des jaars 1601 uit een oud adelyk geslacht. Hy deedt van de wiege af zyne neiging voor de letteren en wetenschappen blyken; want nergens kon men hem beter mede stillen, als hy schreide, of schreuwde, dan dat men hem een boek in de handt gaf, wiens bladen en printen hy met veel vermaak beschouwde, en men bemerkte, dat hy, zelf in den ouderdom van 5 jaren al de kinderlyke speeltuigen wegwierp, en zich met veel oplettendheit aan de gebeden en 't leren van den Catechismus schikte. Hierom stelde men hem al vroeg onder 't opzicht van een huisselyken onderwyzer. Hy leerde de talen by de Jesuiten; droeg zich als een gehoorzaam en oplettend scholier, zo wel ten opzichte van de oeffening in de letteren, als in den Godsdienst. Hy deedt in zyn gedrag alom uitblinken eene schaamte en eerbaarheit, een afschrik van ondeugden, en om niet verleid te worden van zyne medeleerlingen, zonderde hy zich altydt van hen af, willende liever de vermaken van zyn ouderdom missen, dan zich aan gevaren bloot geven. Zyne uuren van vermaak bragt hy door in 't wandelen met een goed oud man in 't klooster der Minimen, die hem over de zaligheit onderhieldt, en dus het zaadt zaaide om tot het geestelyk leven over te gaan; doch eer hy daar toe kwam hadt hy eene ontmoeting, terwyl hy de *Rhetorica* leerde. Hy hadt een dichtwerk zamengestelt om naar den prys der welsprekendheit te dingen, en hy meende, dat men hem verongelykte met een ander de overwinning daar van toe te leggen. De aanmerkingen, die hy gedurende zyne gemelykheit hier over maakte, versterkten hem zodanig in de gedachten van de wereldt te verlaten, dat hy om het kleedt van de orde der Minimen verzocht. Men deedt hem niet lang nalopen, en hebbende zich wel gekweten in de proeven als noviciaat, of nieuweling, wierdt hy in zyn verzoek voldaan, en verkreeg het met zyn 18 jaar, namentlyk in 't jaar 1619. Hy oeffende zich in de wysbegeerte onder een professor, die zeer aan de lere van Aristoteles verknocht was, en hy verloor geen gelegenheit om te betwisten die gevoelens, die hem verdacht waren van heterodoxie in de natuurkunde van dezen ouden philosooph. Dit wierdt door zyn professor als een goed voorteken opgevat, dat wel haast vermeerderde, wanneer hy met verwondering verstondt, dat zyn leerling de Mathesis of wiskunde zonder onderwys geleert hadt. Daar is hy zyn eigen meester in geweest. Hy was geheel anders in den loop der Godgeleerdheit dan in dien van de wysbegeerte: want gelyk hy in de laatste vry wat ongelovig was in de stellingen, die men hem poogde voor goed te laten doorgaan, zo was hy in de Godgeleerdheit ten eenemaal onderworpen aan de Godgeleerde onderwyzingen. Maar wanneer men zetregelen onderstelde, en die met Peripatetische redeneringen zocht te verklaren en proef te doen houden, was hy zo ligtgelovig niet om zich daar aan over te geven, voor dat hy de zelve onderzocht hadt, en zo hy die niet bondig en vast vondt, verwierp hy ze, en maakte geen zwarigheit om Aristoteles te verwerpen, en Plato boven hem te stellen. De blyken, die hy van zynen geest gaf in de zes eerste jaren, dat hy op de bank zat, deden hem bekwaam oordeelen het kleedt te mogen hebben, om verder de plichten van een professor waar te nemen, en hy kweet zich in dit beroep zo fyn en wel, dat hy zyne achting deedt vliegen tot over de Pireneën en Alpen. Hierom liet de generaal der Minimen hem te Rome komen in 't jaar 1636, om daar dien zelven dienst waar te nemen. Zyne bekwaamheit in de Mathesis en Physische ondervindingen maakten veel geruchts, en nog meer, wanneer hy in twist geraakte met den vader Kircherus, te meer, dewyl het tot zyn voordeel uitgewezen wierdt. Zyn boek *de perspectiva horaria*, op kosten van den kardinaal Spada te Rome in 't jaar 1648 gedrukt, wierdt zeer geacht, en niemandt hadt nog zulk een werk ondernomen. Men vondt daar in de manier om verrekykers te maken 't geen hy in 't brede ontvouwt, geenzins navolgende de genen, die hunne kunstige uitvindingen verbergen, en sterven met hun geheim: in 't tegendeel boodt hy zich zelf den werkmeesteren aan, om hen deelgenoten te maken van zyne waarnemingen en kundigheit in 't slypen van glazen, of vormen van andere werktuigen. Hy keerde van Rome naar zyne vaderstadt Toulouze in 't jaar 1650, alwaar hy met eene algemene vreugde ontfangen is; wierdt daar het zelve jaar provinciaal, schoon hy liefst door gene bedieningen van zyne studiën wilde afgetrokken zyn. Hy gaf in 't jaar 1652 zyn *Cursus Philosophicus* in 't licht, waar in hy de *Physica elementalis*, of hoofdstoffelyke natuurkunde, wederom op de baan bragt. De bediening van provinciaal na drie jaren eindigende, nam hy met ernst voor te werken aan zyne *Theologia Philosophica*, of wysgerige Godgeleerdheit; maar voor eerst eene langdurige ziekte, en daar na eenige reizen om zaken van zyne orde te verrechten wederhielden dit voornemen, zo dat het eerste stuk daar van eerst in het jaar 1662, en het twede in 't jaar 1672 in 't licht kwam. Indien deze geestelyke eenigen hoogmoedt in zynen boezem gevoelt hadt, hadt hy den zelven kunnen voldoen, vermits hem de koning wenschte te Parys te zien. Dit geschiedde in 't jaar 1660, na dat de koning zelf in de celle van Maignan eene oneindige menigte van kunstwerken en aardigheden gezien hadt. De kardinaal Mazarin, die den koning zulks hadt laten zien, maakte onzen geestelyken des anderen daags de begeerte van den vorst bekend door den Hre. de Fieubet, eersten voorzitter van het Parlement van Toulouze. Maignan, dit verstaande, betuigde met veel zedigheit en eerbiedt de begeerte, die hy hadt van zyn leven in de duisternisse van zyn klooster met het kleedt van zyne orde te eindigen, schuwende het hof. Dus bleef hy, en genoot de voldoening van gerust zyne boeken te maken, aardigheden uit te vinden, en zyne lessen te geven. Hy wierdt door de allergrootste wysgeeren bezocht, en hadt duizend antwoorden te doen, zo wel met den mondt, als in geschrift. Nooit haatte iemandt meer de ledigheit dan hy, ja werkte zelf al slapende, zo dat men zegt, dat hy, menigmaal schielyk uit den slaap opspringende, aanstonts op 't papier bragt 't geen hem al dromende was ingevallen. De goedaardigheit in zynen ommegang, en de zuiverheit van zyne deugden gaven hem zo veel achting, als zyn geest en wetenschap. Hy stierf den 29 October in 't jaar 1676. *Zie zyne bovengemelde levensbeschryving, gedrukt* 1697. *Rohault Entretiens sur la Philosophie pag.* 48, 53, *&c. Baillet vie de Descartes Tom.* II. *p.* 379. *Bayle Dict. Crit.*

MAIGRIN (PAULUS STUART CAUSSA DE SAINT) was een van de lievelingen van koning Henrik den III, en een der schoonste jonge heeren, welke in dien tydt aan 't hof waren. Deze heer wierdt, om dat hy zo onvoorzichtig was van zich te beroemen eenige heimelyke gunsten genoten te hebben van eene princesse, in het jaar 1579 in Augusty door den broeder van gemelde princesse uit het huis van Guize met eenige andere, wanneer hy des avonds uit de Louvre ging, met 33 wonden, zo van pistolen als degens, vermoord. De koning ondernam niet eens zyne doodt te wreken; maar hy veranderde zyn heimelyk ongenoegen voor het huis van Guize in eene opentlyke vyandschap. Hy liet het ligchaam van Maigrin in de kerk van S. Paulus by zyne twee andere gunstelingen, Quelus en Mougiron, die 4 maanden te voren in een tweegevecht hun leven verloren hadden, begraven, bevelende voor alle drie prachtige praalgraven op te rechten, versiert met hunne marmere beeldtenisse, die echter 10 jaren daar na door 't graauw van Parys vernielt wierden. *Thuanus Hist. l.* LXVI. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 451.

MAILLARD, (OLIVIER) van Parys, van de orde der Minderbroeders, hofprediker van den koning van Vrankryk en hertog van Burgundië, leefde in 't einde van de XV eeuwe, en stierf in 't jaar 1502. Hy liet zyne predikatiën in 't Latyn te Lion drukken in 't jaar 1499. Vigneul Marville zegt, dat ze ook te Parys in de jaren 1511 en 1513 gedrukt zyn. De predikers van zynen tydt waren zo gewoon in hunne predikatiën te hoesten en te hemmen, als of het eene aangenaamheit aan hunne uitdrukkingen gaf, schoon het zeer belagchelyk was. Hier over gaf hy eene predikatie in 't licht, te Brugge gedrukt in 't jaar 1500, waar in hy op den kant telkens *Hem! Hem!* liet zetten, daar hem dacht, dat zy 't gebruikten. *Vigneul-Marville Melanges d'Histoire &c. pag.* 99. *Du Pin Biblioth. des autheurs Ecclesiastiques* XV *siecle.*

MAILLE-BREZE, (ARMAND DE) hertog van Fronsak en Caumond, marquis van Graville en Brezé, graaf van Beaufort, enz. Hy begon zich berucht te maken in 't jaar 1638, wanneer hy in Vlaanderen als meester de camp van een regiment diende. In het volgende jaar geboodt hy de galeien des konings, daar na de vloot, waar mede hy de overwinning behaalde op de Spaansche vloot in 't gezicht van Cadix den 22 July des jaars 1640. Hy ging als afgezant naar Portugal in den jare 1641; versloeg de vyandelyke vloot, die ter hulpe van Perpignan gekomen was, in 't jaar 1642; wierdt in 't jaar 1643 grootmeester, hoofdt en opper-intendant generaal van Vrankryks koophandel en zeevaart, gouverneur van Bruage, van de eilanden Rhe en Oleron, van Rochelle en 't landt van Aunis gemaakt. Het Parlement ontfing hem als hertog van Fronsak en Pair van 't ryk. In de maandt van September maakte hy jagt op de Spaansche vloot, die Rodes wilde te hulp komen. In het volgende jaar ondernam hy de belegering van Terragona, maar die mislukte hem. Daar na wierdt hy in Italië, terwyl Orbitello belegert was, luitenant generaal der Fransche benden; maar kort daar na in de zelve belegering doorschoten met een kanonkogel den 14 Juny des jaars 1646, in den ouderdom van 27 jaren, zynde nooit getrouwt geweest.

Het huis van MAILLE is oud; en daar wordt dikwils in de geschiedenissen der graven van Anjou van het zelve gesproken. *Hardouin*, heer van Maillé, hadt Antoinetta van Chauvigni ter gemalinne. Een andere *Hardouin* trouwde met Francoize, erfgename van la Tour Landri, waar van het nageslacht in vele takken verdeelt is. Een jonger zoon trouwde met Johanna, erfgename van Brezé, van den oudsten stamme. Dit geslacht eindigde met *Armand van Brezé*, daar hier boven van gesproken is. Vele heeren van dit huis hebben zich in de XVI eeuwe beroemd gemaakt. *Philips de Maillé* was hopman van de lyfwacht van koning Henrik den II; ging in 't jaar 1548 naar Schotlandt om de koningin Maria Stuart af te halen en in Vrankryk te geleiden. Daar na kreeg hy last om den prinsse van Condé in hechtenis te nemen in 't jaar 1560. Een andere van dezen name wierdt voor Kameryk doorschoten in 't jaar 1553. *Claude de Maillé* wierdt gedood in den slag van Coutras in 't jaar 1587. Deze liet *Karel* na, vader van den bovengemelden maarschalk. Zie *les Memoires de Castelnau. Bellay. Thuanus. Bayle.*

MAILLE-BREZE, (CLARA CLEMENTIA DE) dochter van Urbanus de Maillé-Brezé, maarschalk van Vrankryk, van welken hier na een afzonderlyk artykel volgt. Zy trouwde in den jare 1641 met Lodewyk van Bourbon, hertog van Anguien, en naderhandt prins van Condé. Velen, misnoegt op den

kardinaal Richelieu, neef van Clara Clementia, fpraken van dit huwelyk zeer nadeelig, zeggende, dat het eene ongehoorde zaak was, dat een prins van den bloede een zo ongelyk huwelyk aanging. Anderen gaven daar de fchuldt van aan den prinffe van Condé, vader van den jongen hertog, en zeiden, dat hy in dit huwelyk uit vreze van den kardinaal hadt moeten bewilligen. Maar de prins van Condé liet den ouderdom van het adelyke huis van Maillé-Brezé naauwkeurig onderzoeken, en vondt alles naar wenfch. Voor het overige leefde de jonge prins zeer wel met zyne gemalinne, en zy nam van hare zyde grotelyks deel aan des zelfs ongelukken. Zy vluchtte met haren zone by hem te Bourdeaux, werwaarts haar de hertog van Bouillon gelukkig geleidde. Daar na kwam zy weder aan het hof, en deedt een voetval voor den koning en de koninginne om de vryheit van haren gemaal te wege te brengen; maar zy kon niets anders verwerven dan dat haar vryheit wierdt gegeven om heen te gaan waar zy wilde. Zy begaf zich derhalven naar Montrond, in het Bourbonnois, van waar zy wederom naar Bourdeaux reifde; en toen zy daar ook niet meer zeker was, volgde zy, nevens den hertog van Anguien, haren zone, haren gemaal in de Spaanfche Nederlanden, van waar zy niet dan na het fluiten van de Pyreneelche vrede weder in Vrankryk zyn gekomen. Zy ftierf te Chateau-Roy, in Berri, in den jare 1694. Zy was in het jaar 1670 een zeer groot gevaar gelukkig ontkomen, zynde door een knecht met den degen aangetaft, en zelfs gewond. *Hiftoire du Prince de Condé*, gedrukt te Amfterdam 1693. *Le Laboureur Addit. aux Memoires de Caftelnau Tom.* II. *pag.* 298. *Memoires de Monf. L. C. D. R. Marigni dans fes lettres. Priolus l.* V. *c.* 14, 27. & *l.* VI. *c.* 36. *Patin Lettres T.* III. *Lettre* 532. *Bayle Dict. Crit. onder den tytel van* BREZE.

MAILLE-BREZE, (SIMON DE) aartsbiffchop van Tours, is een der doorluchtigfte kerkvoogden geweeft van de XVI eeuwe. Hy was de zoon van Guido de Maillé, beftierder van Anjou. Na dat hy Ciftercienzer monnik, en abt van Lorouz geweeft was, verhieven zyne verdienften en geboorte hem tot de kerkvoogdy van Viviers, en vervolgens tot die van Tours in 't jaar 1554. Amelius de Maillé hadt deze kerk in 't jaar 1400 beftiert. Simon, waar van hier gefproken wordt, verfelde den kardinaal van Lotharingen op het concilie van Trente, en woonde die plegtigheit by in 't jaar 1583, die paus Gregorius de XIII gebruikte omtrent het beveftigen van een provinciaal. Hy fchreef over dit voorval een zeer geleerden brief aan den paus, en een zeer Chriftelyken aan Henrik den III. Deze kerkvoogdt bezat eene grote Godvruchtigheit en geleerdheit. Hy vertaalde de leffen, getrokken uit de werken van *Bafilius*, uit het Griekfch in 't Latyn, en verkreeg den roem van een goed kerkelyke te zyn. Hy ftierf in den ouderdom van 82 jaren den 11 January des jaars 1597. *Sammarth. in Elog. l.* IV. & *Gall. Chrift.*

MAILLE-BREZE, (URBANUS DE) marquis van Brezé, enz. hoofdman van de lyfwacht van de koninginne Maria van Medicis, en vervolgens van den koning, ridder van zyne orde, maarfchalk van Vrankryk, gouverneur van Anjou, enz. was de zoon van Karel de Maillé, heer van Brezé, en van Johanna van Theval. Hy diende in Piëmont in de jaren 1629 en 1630. Vervolgens zondt men hem naar den koning van Zweden als gezant, en hy kreeg op zyne wederkomft den maarfchalksftaf van Vrankryk in 't jaar 1632, met het gouvernement van Calais. Het volgende jaar maakte hem de koning ridder. In 't jaar 1634 geboodt hy het leger in Duitfchlandt, alwaar hy Heidelberg befchermde, en Spiers den 21 Maart des jaars 1635 wegnam. Hy won den 2 May den flag van Aveine. Weinig tyds daar na ging hy als afgezant naar Hollandt, kreeg het gouvernement van Anjou in 't jaar 1636, het onderkoningfchap in Catalonië in 't jaar 1642, en wierdt in meer andere aanmerkelyke eerampten door den kardinaal Richelieu, zynen fchoonbroeder, gefteld. De maarfchalk van Brezé nam Lens, Bapaume en andere plaatfen weg in 't jaar 1641, en ftierf den 13 February des jaars 1650, in den ouderdom van 53 jaren. Hy was getrouwt met Nicole de Pleffis-Richelieu, by welke hy won *Armand de Maillé-Brezé*, die hier na volgt, en *Clara Clementia*, van welke boven is gefproken.

MAILLEZAIS aan de Antife, in 't Latyn *Malleacum*, eene ftadt van Vrankryk, in neder Poitou, eertyds eene biffchoppelyke plaats. Zy is vermaard geweeft, om dat zy eene verblyfplaats was van de graven van Poitou en de hertogen van Guiënne, die daar eene zeer fchone kerk van S. Hilarius gebouwt hebben. Onder de regering van Robert ftichtte daar Willem de V, graaf van Poitou en hertog van Guiënne, toegenaamt de Grote, eene abdy, en nam het geeftelyk kleedt een weinig voor zyne doodt aan, die voorviel den 31 January des jaars 1030. Deze Willem was de zoon van Fierabras, een kleinzoon van hem, die toegenaamt wierdt *Tete d'Etoupes* (hoofdt der oproerigen). Men haalt dit hier met voordacht aan, om daar door eene hiftorifche zwarigheit weg te nemen van hen, die wanen, dat de graaf van Poitou de ftichter van de abdy van Maillezais is geweeft, de derde van dien naam. Paus Johannes de XXII veranderde deze abdy in een bisdom, en de eerfte kerkvoogdt daar van was *Godefroi van Pouvrelle*; maar eindelyk is deze biffchoppelyke ftoel wederom in 't jaar 1648 naar Rochelle overgebragt. *Du Bouchet Annal. d'Aquit. Du Chefne Ant. de Villes. Sammarth. Gall. Chrift. T.* III.

MAILLY een van de oudfte huizen in de provincie van Pikardië, ontleende zynen naam van een landgoedt naby Amiens, MAILLY genaamt, en is niet minder doorluchtig geworden door wakkere mannen, die zich met voortreffelyke huwelyken in verfcheide ftammen hebben uitgebreid, als door grote mannen, wier naam onfterflyk is geworden. NICOLAUS VAN MAILLY hadt in den jare 1202 het bevel over een fmaldeel (*efquader*) oorlogfchepen, om de verovering van Conftantinopel te bevorderen. Zyn zoon, EGIDIUS de I, heer van Mailly, verfelde koning Lodewyk den IX van Vrankryk in den jare 1248 naar het Heilige Landt. Des zelfs zoon, EGIDIUS de II, bygenaamt GILLON, verwekte by zyne gemalinne Johannes van Mailly, van wien hier na breder zal gefproken worden; *Antonius*, ftichter van de liniën van Orfignol en Conty, en *Egidius*, ftamvader der heeren van Anthuille en Marcais. JOHANNES de I VAN MAILLY teelde, behalven *Johannes* den Jongen, die de liniën van Anvillers en Fontaines heeft gefticht, JOHANNES den II, wiens zoon, EGIDIUS de III, leefde in den jare 1360, en met Maria van Coucy, erfdochter van Aubert van Couci, heere van Dronay, en van Johanna van Ville, vrouwe van Droifi, het geflacht voortplantte. Zyn zoon, genoemt COLARD, of NICOLAUS, gefneuvelt in den flag van Azincourt in den jare 1415, trouwde met Maria van Mailly, by welke hy onder andere kinderen verwekte JOHANNES den III, de welke zich door de dienften, aan Karel den VII, koning van Vrankryk in den oorlog bewezen, vermaard heeft gemaakt, en nog leefde in den jare 1468. By zyne gemalinne Catharina van Mammez, vrouwe van Cayeu en Ravemberg, was hy vader van verfcheide kinderen, van welke Johannes de IV, als ftrax zal gezegt worden, den ftam heeft voortgeplant, en *Hutin* den tak der heeren van Auchi, Rumesnil, Bonneville en Saurdon heeft gefticht. JOHANNES de IV VAN MAILLY was Raadt en kamerheer van de koningen Lodewyk den XI en Karel den VIII, en ftichtte het klooster der Barrevoeter monniken te Mailly. Hy ftierf den 22 May des jaars 1505, nevens *Adriaan*, heere van Ravemberg, den ftamvader der heeren van Harcourt en Quefnoy, nalatende ANTONIUS, die zich door zyne dapperheit en andere goede hoedanigheden heeft beroemd gemaakt. Van des zelfs zonen was *Nicolaus* meefter van het krygstuig (*artillery*), en ftierf ongetrouwt; maar RENATUS, zyn jonger broeder, die ridder van St. Michiël is geworden, en zich in de verdediging van ftadt Mets in den jare 1552, als mede naderhandt in den flag van St. Denys zeer dapper heeft gekweten, plantte het geflacht voort: want zyne gemalin, Maria van Hangand, baarde hem *Johannes*, baron van Mailly, gefneuvelt in het beleg van Hefdin in den jare 1554; Theobald, die het geflacht heeft voortgeplant, nevens *Egidius*, ftadvoogdt van Montreuil, en eenige andere kinderen. THEOBALD, die, als gezegt is, den ftam van Mailly voortplantte, trouwde met Francifca van Bellay, en teelde by haar vyf zonen, van welke de oudfte, RENATUS de II, marquis van Mailly, ftadvoogdt van Corbie, trouwde met Maria Margareta van Monchi, by welke hy verfcheide kinderen verwekte, van welke de oudfte zoon, met vergunninge (*difpenfatie*) van den paus, Margareta van Monchi, die hem na in den bloede beftondt, ter gemalinne nam. Zie *Morliere Hift. de Picardie. Le P. Anfelme Hift. des grands officiers. Memoires de Villehardvin. Le Laboureur.* enz.

MAIMBOURG, (LODEWYK) geboren te Nanci in 't jaar 1610 uit een adelyk en ryk geflacht, wierdt Jefuit in 't jaar 1626, en leerde gedurende 6 jaren de befchaafde wetenfchappen. Daar na wierdt hy door zyne fuperieuren tot den predikdienft gefchikt, dien hy in de voornaamfte fteden van 't ryk heeft waargenomen. Hy fchreef drie verhandelingen over de geloofsverfchillen, die niet kwalyk getrokken zyn, maar maakte zich nog meer bekend door eenige Gefchiedeniffen, die hy in 't licht gaf. De Janfeniften vitten op die over 't Arrianendom, en dat van de Beeldeftormers, en lieten alle de andere varen. Het geen hy uitgaf over het Kalviniftendom in 't jaar 1681 veroorzaakte hem een groten penneftrydt, waar in hy zyne vyanden liet woelen, zonder hen veel tegenftandt te bieden. Hy was reets uit het klooster der Jefuiten door laft van den generaal van dat gefelfchap vertrokken, toen hy zyne Hiftorie van het Kalviniftendom uitgaf. De reden, waarom hy in ongunft van zynen generaal gekomen was, was om dat hy zich al te trotfch voor de lere der Franfche kerke verklaart hadt tegen de Italianen. Hy vertrok zich in de abdy van S. Victor, alwaar hy den 13 Augufty des jaars 1686 aan eene beroerte ftierf, na dat hy een teftament gemaakt hadt, waar in hy zyn ongenoegen tegen de Jefuiten klaar te kennen gaf, en den ouderdom van 77 jaren bereikt hadt. Hy heeft veel vriendfchap genoten van den vader Ferrier, biechtvader des konings, een man zeer ervaren in de Godgeleerdheit en andere zaken: ook heeft hy te Rome geftudeert onder Joh. de Lugo. De boeken, tegen hem in 't licht gegeven, zyn zo gemeen, en fchilderen zyn geeft en gedrag zo levendig af, dat het niet nodig is de zelve hier aan te halen: maar al die tegen hem en zyne Hiftorie van 't Kalviniftendom gefchreven, of hem verdedigt hebben, maken geen gewag van eene zekere predikatie, die hy gedaan zou hebben, en die men op eene aardige wyze van den fchryver van de verdediging der Franfche overzetting van het Nieuwe Teftament, te Bergen in Henegouwen gedrukt, vindt aangetekent; en om aan den Lezer allerlei ftoffe te verfchaffen, zal men het verhaal daar van, zo als men het zelve in den Keulfchen druk van 't jaar 1668, in de Voorreden, vindt, hier inlaffchen. Het zelve luidt aldus: „ 't Is „ meer dan twintig jaren, dat ik, komende bygeval in de ka„ pel van 't collegie van Clermont, op den predikftoel zag „ klimmen een man, uitnemende voor 't oog, en waar van „ men niet zou kunnen zeggen, gelyk in de Schrift ftaat:

„ *Dat*

„ *Dat de wysheit van zyne ziel uitblonk in zyn wezen* : in 't
„ tegendeel, men zag eene trotſchheit in zyne oogen, in zyne
„ gebaarden , en in alle zyne bewegingen ; hy was in
„ ſtaat om zyne toehoorders vreze aan te jagen , indien
„ deze trotſchheit niet vermengt was geweeſt met duizende
„ tooneelgebaarden , die ieder deden lagchen. Zyne re-
„ denering was nog verwonderlyker dan zyn uiterlyk aanzien;
„ de uitvindingen waren zo vreemd , dat ze my onmogelyk
„ geweeſt zyn te vergeten. 't Was de twede zondag na
„ Paaſchen, waar in men predikt het Euangelie van den Goe-
„ den Herder. Hy viel terſtondt op den verheven ſtaat der
„ herders, en merkte aan, dat zy eertyds geen ſlechte lieden
„ waren, als heden; maar dat koningen en prinſſen het zich niet
„ te ſchande rekenden dat beroep waar te nemen. Vervolgens
„ telde hy alle die prinſſelyke herders op , vergetende geenzins
„ de oudvaders, waar van hy eene lyſt uitleverde tot koning
„ *David* toe, daar hy lang op bleef ſtaan: want hy gaf eene
„ beſchryving van des zelfs ſchoonheit , van de kouleur van
„ zyn haair, van zyne klederen, en eindelyk ook van zynen
„ hondt. *'t Was*, zeide hy, *een brave hondt, die veel dapper-
„ heit bezat, waar uit men geloven moet, dat deze hondt, ter-
„ wyl zyn meeſter met den reus Goliath bezig was te ſtryden, om zich
„ niet te onteeren door ledig te ſtaan kyken , aanſtonts bezigheit
„ zocht om tegen de wolven te vechten.* Toen deze goede
„ vader zich eens in die ſtoffe der honden hadt ingewikkelt,
„ was hy daar zo in verward door eene innerlyke genegenheit
„ tot de zelve , dat hy daar niet kon uit ſcheiden , en hy
„ maakte in zyne predikatie eene verdeeling van de zelve in
„ vier ſoorten. Het eerſte ſoort waren Engelſche doggen, de
„ twede de keffers, de derde de juffershondties, en de vierde
„ de lobbeſſen , of goede honden , waar by hy vergeleek
„ vier ſoorten van predikanten. De Engelſche doggen waren
„ de Janſeniſten, of, gelyk men eertyds zeide, de Arnaudiſten,
„ die hy afſchetſte als onbeſcheidene menſchen, die elkeen on-
„ verſchillig aanvielen en verſcheurden, zonder onderſcheidt
„ in ſchuldigen of onſchuldigen te maken, en die ieder op het
„ allerruwſte overlaſt aandeden. De keffers beſchreef hy als
„ durfnieten, die nergens ſtout waren dan op hun werf, en
„ die buiten de zelve altydt met vreze bezet waren. Deze
„ paſte hy aan diergelyk ſoort van predikanten toe. De juffers-
„ hondties waren de abten van 't hof. *Zy zyn* , zeide hy,
„ *van buiten als leeuwen, en maken veel gerucht , maar wan-
„ neer men ze van naby beſchouwt , lacht men met hun geraas.*
„ Hy beſchreef hunne handmouwen, of lubben, hunne beffen,
„ hunne koorklederen, en hunne gebaarden: eindelyk de lob-
„ beſſen, of de goede honden, waren de Jeſuiten, en der zel-
„ ver predikers, als hy. 't Is onmogelyk af te beelden hoe
„ belagchelyk hy dit alles behandelde, en tot wat buitenſpori-
„ ge gebaarden hy in deze beſchryvingen vervoert wierdt.
„ Dit kan ik u verzekeren, dat ik gezien heb, dat het meerder
„ gedeelte van de andere vaders van die orde, daar by zitten-
„ de op eene gallery , zich dikwils moeſten omdraaien ,
„ om niet gedurende deze redenering in lagchen uit te bar-
„ ſten, en de overige van de toehoorders hadden daar geen
„ grote aandoening , noch ſtichting van , maar konden zich
„ dikwils niet wederhouden van lagchen , al 't welk dezen
„ goeden vader zeer vernoegde , en nog meer aanzette om
„ door nieuwe gramaſſen zyne toehoorders te vermaken. Na
„ aanſchouwer geweeſt te hebben van deze ſeldzame Gods-
„ dienſtoeffening, of liever heiligſchending, vroeg ik naar den
„ naam van den Jeſuit, die gepredikt hadt, en men onder-
„ rechtte my, dat het de vader *Maimbourg* geweeſt was. Ik
„ vertrok, meer ontſticht van die Societeit dan van zyne pre-
„ dikatie."

Rakende voorts de werken, die de vader Maimbourg in 't licht heeft gegeven, de zelve zyn de volgende: Twee bondelen *Predikatiën*; *Manier om op eene vredelievende wyze de Proteſtanten tot het ware gelove in 't ſtuk van 't heilig Avondmaal te brengen*; *Verhandeling van de ware kerk en 't waarachtige woordt Gods*; *Hiſtorie van 't Arianendom*; *van de Beeldeſtormers*; *van de Kruisvaarders*; *van de Scheuring in 't Weſten*; *van de Scheuring der Grieken*; *van 't Verval van 't Roomſche ryk*; *van de Ligue*; *van 't Lutherdom*; *van 't Kalviniſtendom* (over welke twee laatſte hy vele tegenſtrevers heeft ontmoet); *Verhandeling van de Roomſche kerk*; *het Pausſchap van St. Leo*; twee lofdichten, te Rouaan gedrukt in 't jaar 1640, het eene ter eere van *Lodewyk* den XIII, koning van Vrankryk, het andere op de koningen van Vrankryk in 't algemeen. Het was te wenſchen, dat deze werken wat doorwrochter en beſchaafder van ſtyl geweeſt waren, hoewel de hiſtoriſche redelyk wel by 't gemeen ontfangen zyn. *Sotwel Bibl. Societ. Jeſu p.* 567. *Bayle Dict. Crit.* Zie van alle deze werken van den vader Maimbourg, der zelver drukken, vertalingen, de oordeelen der geleerden over ieder van de zelve, nevens verſcheide andere fraaie byzonderheden aangaande de zelve en den ſchryver zelf de *Hiſtoriſche Boekzaal van den Hre. Johan Hubner, en andere*, IV *Hond.* II *Stuk*, *van pag.* 462 *tot* 494.

MAIMBOURG, (THEODORUS) neef van den voorgaanden, ging uit den Roomſchen Godsdienſt tot den Hervormden over, en maakte de redenen daar van met den druk gemeen, briefsgewyze aan zynen oudſten broeder geſchreven , en gedrukt in 't jaar 1659. Hy vertrok naar Guiënne , in 't kaſteel van Calonge, in 't Condomois, by Agen, ten huize van den marquis van Bougy, en ſchreef daar: *Reponſe ſommaire a la Methode de Cardinal de Richelieu.* Dit droeg hy mevrouwe van Turenne op, en zondt het zelve aan Samuel Mareſius, die het te Groningen liet drukken in 't jaar 1664 , waar in hy zich zelf den naam van *R. de la Ruelle* geeft. Naderhandt begaf hy zich weder tot het R. Katholyke gelove, en maakte zelfs aanmerkingen over een werk van *Boſſuet* , namaals biſſchop van Condom, waar in hy den Roomſchen Godsdienſt verdedigde. In 't jaar 1682 vertrok hy naar Engelandt, ging wederom tot het Hervormde gelove over, en liet het eerſte ſtuk van zyne werken te Rotterdam drukken in 't jaar 1683, belovende het twede ook te zullen geven; maar de drukker heeft 'er weinig luſt toe gehad, om dat het eerſte niet genoeg afging. Daar in zat hy zynen neef, Lodewyk Maimbourg, dapper in de veeren. In Engelandt wierdt hy hofmeeſter van een der natuurlyke zonen van koning Karel den II, en ſtierf te Londen in 't jaar 1693, na dat hy op zyn doodbedde zich voor de Sociniaanſche leere verklaart hadt.

Nog is 'er een JOHANNES MAIMBOURG geweeſt, een Lotharingſch Jeſuit, die nooit zyne boeken in 't licht wilde geven, en echter een zeer geleerd man was. *Sotwel Bibl. Societ. Jeſu. Bayle Dict. Crit. rem. E.*

MAIMONIDES, of R. MOSCHE BEN MAIMON, een geleerde Jood, leefde in den beginne van de XIII eeuwe met groten roem, en wierdt te Cordua in Spanje geboren. Zyne ſtudiën heeft hy onder zynen vader, of, zo anderen willen, onder een Rabbi, Joſeph genaamt, voortgezet, en daar in zeer gelukkige voortgangen gehad, zo dat men naauwlyks zyns gelyken heeft gezien. Deze bewoog hem, dat hy Spanje verliet, en zich naar Egypten begaf, alwaar hy doorgaans de *Egyptiſche Mozes* genaamt wierdt. Hier leerde hy in de Synagogen zo wel te Alexandrië , als te Damaſcus , met veel toeloop; daarenboven wierdt hem veel eer en gunſt door den Egyptiſchen Sultan bewezen, om dat hy hem van eene zware ziekte geholpen hadt. Hy was niet alleen in de Hebreeuſche, Arabiſche, Chaldeeuſche, Turkſche, Mediſche en Griekſche talen ervaren, maar verſtondt ook de geneeskunſt , wysgeerte en wiskunde. De Joodſche Godgeleerdheit en Rechten begreep hy volkomen; maar ſcheen weinig werk te maken van de Talmudiſche fabelen. Doorgaans liet hy in zyne ſchriften vloeien het voortreffelykſte, 't welk hy in *Ariſtoteles* en de Arabiſche geleerden gevonden hadt, veſtigende menigmaal zyn oordeel op de heidenſche wysgeerte; waar over hy by zyne geloofsgenoten grotelyks verdacht wierdt van kettery , inzonderheit door het beroemde boek *More Nevochim*, in het welke hy tot oogmerk hadt om voor doorluchtige verſtanden de woorden van de Heilige Schrift te paren met de Godgeleerde en wysgeerige ſtoffen. Zo haaſt het gedachte boek uit de Arabiſche tale in de Hebreeuſche door *R. Samuel Aben Tibbon* was overgezet (want het was door hem in die eerſte tale geſchreven) kregen 't de Joden, in Vrankryk wonende, in handen. R. Salomon te Montpellier, nevens zyne leerlingen R. David en R. Jonas, waren aanſtonts met yver bezig om Maimonides in de rol der ketteren te plaatſen, en ſchoon hen dit niet wel bekwam , als wordende deze drie daar over by de Synagogen van 't Narbonnſche-Gallië in den ban gedaan, wierden zy echter nog meer aangeport om hun voornemen uit te voeren. Ja zy bragten by de overige Synagogen in Vrankryk te weeg, dat die van Narbonne door hen weder in den ban gedaan wierden, zendende, om zulks nog eerder te verkrygen, R. David Kimchi naar Catalonië en Arragon , om deze Synagogen te bewegen, die ook in 't kort zo veel te weeg bragten, dat zy alle met elkander verzoent wierden; maar Maimonides wierdt niet verkettert , waar over R. Salomon zo ongemakkelyk wierdt, dat hy zich tot het Chriſten gelove begaf. Deze Maimonides leefde, als gezegt is, in grote gunſt by den Sultan van Egypten om zyne ervarenheit in de geneeskunde , waar over hy door de aartſen van dat landt en hof zeer benyd wierdt. Hier van daan trok hy naar het Beloofde Landt, alwaar hy in het 70 jaar zynes ouderdoms geſtorven , en in opper-Galilea begraven is. Hy wordt in de Joodſche ſchryvers doorgaans met den name van *Rambam* genoemt, dien zy hem om zyne weteuſchap en geleerdheit toevoegden: want zy zeggen, dat ſedert Mozes , die het volk van Iſraël uit Egypten leidde, tot dien tydt zyns gelyken niet geboren is. Behalven het voornoemde boek zyn de volgende nog van hem bekend: *Jad Chaſaka*, waar in hy de Talmudiſche leer en het ganſche Hebreeuſche Recht in 14 boeken verhandelt; en eindelyk zyne aantekeningen over *Miſchna Joth.* De Rabbi Gedalia maakt nog van vele andere boeken gewag , die hy geſchreven zou hebben, en waar van 'er eenige in de Latynſche tale zouden overgezet zyn. 't Is zeker, dat zyn *More Nevochim* van Johannes Buxtorf den zoon in 't Latyn is overgebragt. Van dit werk en den twiſt daar over kan omſtandig in de brieven van Buxtorf *pag.* 361 gelezen worden. *Juchaſin pag.* 131. *Gedalia in Schalſchel. p.* 43. *Buxtorf in Præf. in librum Novichim. Hottinger. Hiſt. Eccl. N. Teſt. P.* III. *c.* 12. *ſec.* 4. *p.* 262. *Bartholoccius in Bibl. magn. Rabbin. Tom.* II. *p.* 25 *& ſeq. Voſſius de ſcientiis Mathemat. Quenſted in Patr. Doctor. viror. Buddeus Introd. ad Hiſt. Philoſoph. Hebræor. p.* 122 *& ſeq.*

MAINA, eene kleine ſtadt in Morea, aan den voet van 't gebergte Maina, aan de golf van Koron, 6 mylen ten Zuiden van Chiclifa gelegen. Deze plaats verſchilt van *Caſtro di Maina*, eene ſterkte, door de Turken gebouwt aan de kaap van Matapan, om de Mainoten in 't jaar 1570 te beteugelen, en 't welk de Venetianen in dat zelve jaar weder geſlecht hebben. *Maty Dict.*

MAINA, (HET GEBERGTE VAN) of der Mainoten, oudtyds de berg Taygetus, in 't Latyn *mons Taygetus*, *Amyclæus mons*, een

een grote berg van Zakonia, in Morea. Hy begint tusschen de stadt Lacedemonië en die van Zarnata, en strekt van 't Noorden naar 't Zuiden, naar den zeeboezem van Coron, en dien van Colochine tot aan de kaap Matapan, die daar de Zuidelykste hoek van is. De Mainoten, of bewoners van deze voornoemde stadt en dit gebergte, hebben nog de gewoonte der oude Lacedemoniërs behouden; namentlyk, zy vallen zeer diefachtig. Sedert dat de Turken hier meester van geweest zyn, hebben zich wel 1600 huisgezinnen naar Italië begeven, waar van de Genuezen 500 of 600 familiën, en de overige door den hertog van Florence, Cosmus den III, geplaatst zyn. *Maty Dict. Baudrand.*

MAINA, BRACHIO DI MAINA, of 't landt der Mainoten, of Magnoten. 't Is een gedeelte van Morea, en strekt zich uit van de stadt Kalamita tot aan 't kasteel van Rampano, langs den zeeboezem van Coron en Colchos. *Maty Dict.*

MAINARD. Zie MEINARD.

MAINE, of *le Maine*, eene provincie in Vrankryk, die Normandië ten Noorden, Perche, het Vendomois en Beausse ten Oosten, Bretagne ten Westen, en een gedeelte van Touraine en Anjou ten Zuiden heeft. Men verdeelt het gewoonlyk in twee delen: 't geen zich uitstrekt naar Bretagne en Normandië noemt men het *Lage*, welkers standt zeer ongelyk is; het andere, naar den kant van Perche, Vendomois, Anjou en Touraine, is het schoonste en vruchtbaarste, wordende het *hoge Maine* genaamt. Deze provincie brengt koorn, vlas, wyn en veel vee voort; heeft eenige yzermynen, en wordt door drie voorname rivieren bewatert, als de *Huisne*, de *Sarte*, en de *Majenne*, die in haren loop weder andere beken en stromen ontfangen, gelyk de *Jaigre*, *Jeaju*, *Dive*, *Veuve*, de *Graine*, en andere. Des zelfs voornaamste landstreken zyn: *Bersai*, *Perseigne*, *Lougaunai*, *Syllé*, *Dandaines*, enz. *Mans* is des zelfs hoofdstadt; de andere steden zyn *Laval*, *Beaumont*, *Sablé*, *La Ferté Bernard*, de plaats, alwaar de dichter *Robert Garnier* geboren is, *Chateau-Gonthier*, *Majenne*, *Chateau-du-Loix*, enz. Die van Mans hebben veel geest en bekwaamheit, spreken natuurlyk wel, en het landt heeft vele grote en geleerde mannen voortgebragt, zo wel dichters, als wysgeeren, wiskunstenaars en artzen. Zy weten hunne belangen wel waar te nemen, waar uit het spreekwoordt is voortgekomen: *Qu'un Manceau vaut un Normand & demi*, dat is te zeggen, dat een van Mans zo veel als anderhalve Normandiër waard is. Men verzekert, dat dit zeggen zynen oorspronk genomen heeft van het geldt van Maine, 't geen de helft meer waardig is dan dat van Normandië. Hoe het zy, 't is niet kwalyk verzonnen. Ptolomæus en Cæsar geven aan die van Mans den naam van *Cenomani Aulerci*. Zie Titus Livius, Polybius, en onder de later schryvers Leander Alberti, sprekende van de overwinningen dezer volkeren in Italië. Het was omtrent het jaar 260 van Romens bouwing, dat Elitovius hoofdman was over die van Maine, en dat zy volgden hunnen prins Bellovesus, en met zyne bewilliging zich ophielden en nedersloegen aan den Po, de Alpen, en de Adriatische zee, en na dat zy de Toskaners geslagen hadden aan den oever van de Tessin, verdreven zy hen uit het over-Alpische Gaule, 't welk zy eenigen tydt bezaten, en bouwden daar de steden Brescia, Verona, Trente, Crema, Bergamo, Mantua, enz. Maine is eertyds geweest onder de Gaulen, daar na onder de Romeinen, en eindelyk onder de Franschen gekomen. Het is beheerscht geweest door graven, tot dat het aan de kroon van Vrankryk is gehecht. *Hugo* de I, graaf van Mans, leefde in den jare 1020. Hy was vader van *Herbert* den I, bygenaamt *Eveillechein*, of hondewekker, om dat hy dikwils 's nachts door de stadt liep, en daar door de honden wakker maakte. Deze stierf in den jare 1060, nalatende *Hugo* den II tot zyn opvolger, en *Biotta*, getrouwt met Gautier, grave van Meulan en Pontoise. *Hugo* de II was nog jong, en zyn oom en voogdt Herbert Bacco poogde het graafschap Mans zich eigen te maken; maar die van Maine en de bisschop Gerbert stelden zich daar tegen. Deze kerkvoogdt liet Hugo trouwen met Barta van Blois, dochter van Eudes, grave van Champagne en Blois, en weduwe van Alain den II, bygenaamt *le Rebru*, grave van Champagne, by welke hy won *Herbert* den II, grave van Mans, die zonder nazaten stierf, en die, weinig voldaan zynde over het gedrag van zyne bloedverwanten, het graafschap aan *Willem* den Bastaardt, hertog van Normandië, gaf. Zyne zuster *Ermengarda* trouwde eerst met Thibaud den III, grave van Champagne, die haar verstiet, ten twede maal met Ezo, of Azo, marquis van Ligurië, het welk men gelooft het huis van Malaspina te zyn, by wien zy hadt *Hugo* den III, grave van Maine, en *Paula*, vrouwe van Jan, heere van Beaugenci en la Fleche, by wien zy won *Gozbert*, *Enoch* en *Elias*, graven van Maine, en *Margareta*, gehuwt met Robert den III, bygenaamt *Courtecuisse* (Kortvoet) hertog van Normandië. Ondertusschen kwam na de doodt van Herbert den II Willem de Bastaardt om zich meester te maken van het landt van Maine, uit krachte van het testament ten zynen voordeele. De inwoonders riepen *Hugo*, zoon van Azo, en hy wierdt de derde graaf van dien naam in den jare 1090. Maar doordien de zelve geen goederen, macht, noch dapperheit hadt, deedt hy zyne rechten over aan zynen neef, *Elias de la Fleche*. Odericus zegt, dat Hugo zyn graafschap verkocht voor tien duizend stuivers, in de munt van Mans geslagen. Elias stierf den 11 July des jaars 1110. Hy liet eene eenige dochter, *Eremburga*, die anderen *Sybilla* noemen, na, die met Faulques, grave van Anjou, trouwde, en daar by hadt *Godefroi* den V, bygenaamt *Plantagenet*. Deze trouwde met Mathilde van Engelandt, en wierdt vader van *Henrik* den II, koning van Engelandt, hertog van Normandië, grave van Maine enz. Henrik stierf in den jare 1189, trouwde Alienor van Guienne, en liet onder andere kinderen na *Richard* den Hoogmoedigen, die gedood wierdt in den jare 1199. *Geofroi*, vader van *Artus*, en *Jan*, bygenoemt Zonderlandt. Deze laatste liet zynen neef Artus doden, en om deze misdaadt wierden Maine en alle andere landschappen, die Engelandt in Vrankryk bezat, door een besluit van alle de Pairs in beslag genomen in den jare 1202, en aan koning Philips Augustus opgedragen. St. Lodewyk, zyn kleinzoon, gaf Maine aan *Karel van Anjou*, zynen broeder, grave van Provence, namaals koning van Napels en Sicilië, gestorven in den jare 1285. *Karel* de II, zyn zoon, stondt Maine af in den jare 1290 aan *Karel van Vrankryk*, grave van Valois, enz. die met zyne dochter Margareta van Sicilië trouwde. Deze afstandt wierdt daar na bevestigt door koning *Philips van Valois*, die 't graafschap van Maine aan de kroon bragt. Koning *Jan*, die hem volgde, gaf dit graafschap, als een vaderlyke gift, aan *Lodewyk van Vrankryk*, zynen zone, koning van Napels, hertog van Anjou, enz. Deze prins, gestorven in den jare 1383, was vader van *Lodewyk* den II, die in den jare 1417 stierf. Zyn zoon, *Lodewyk* de III, stierf in den jare 1431; *René* in den jare 1460, en *Karel*, graaf van Maine, in den jare 1472. Deze hadt wel eenen zoon, *Karel*, koning van Napels, grave van Provence en Maine, die tot zynen volkomen erfgenaam naliet koning *Lodewyk* den XI den 10 December des jaars 1481. Maar hy stierf den 11 van de zelve maandt. Dus was Maine wederom vereenigt met de kroon. Koning Henrik de II van Vrankryk gaf het aan zynen derden zone, *Henrik*, namaals koning, den III van dien naam, en deze vorst gaf het zelve aan *François van Vrankryk*, zynen broeder, die zonder nazaat stierf in den jare 1584. Koning Lodewyk de Grote heeft Maine in den jare 1673 als eene vaderlyke gift gegeven aan zynen natuurlyken zone *Lodewyk Augustus*, gewettigden van Vrankryk, kolonel generaal over de Zwitsers, enz. *Tit. Liv. lib.* V. *Cæsar in Comment. Orderic. Vitalis lib.* IV. *Du Chesne onder de schryvers van de historie van Normandië. Antoine le Corvasier de Courteille Hist. des Evéq. des Mans.* enz.

MAINFERME, (JAN VAN) een monnik van de orde van Font-Evrauld, gestorven in den ouderdom van 47 jaren in den jare 1693, heeft zich berucht gemaakt in 't verdedigen van *Robert van Abrussel*, stichter van zyne orde, gevende een boek in 't Latyn uit onder den tytel van: *Beschermschildt van de aangroeiende orde van Front-Evrauld.* Het voornaamste doelwit van dit werk is de gedachtenis van Robert van Abrussel te rechtvaardigen tegen het verwyt, dat hem te last gelegt wierdt van wat al te gemeenzamen ommegang gehad te hebben met de dochters van zyne orde, en dat hy zelf des nachts by haar geslapen hadt, onder voorwendsel van zich te doden, en dus een nieuw soort van martelaarschap op te rechten. Dit gerucht, van hem gelopen, wordt uit de brieven van Geofroi van Vendôme en Marbodus gezien. Vader Mainferme is niet te vrede met te doen zien, dat dit gerucht valsch is, en met Robert van Abrussel daar van vry te spreken, maar onderneemt zelfs te bewyzen, dat deze brieven opgestelt en verdicht zyn door *Roscelin*, die, volgens het zeggen van Abellard, heeft durven schryven een lasterlyken brief tegen dezen heiligen man. Maar schoon hy door veel getuigen, geloof verdienende, Robert van Abrussel rechtvaardigt, en het tegendeel van zyne beschuldigingen bewyst, echter heeft hy niet goed kunnen maken, dat de twee voornoemde brieven niet door Vendôme en Marbodus geschreven zyn, noch het gedrag van de geestelyke dochters van Front-Evrauld met de geestelyke priesters der zelve orde uit de gedachten der menschen kunnen wegnemen. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles.* XVII *siecle.*

MAINFROI, of MANFREDUS, tyran van Sicilië, was de natuurlyke zoon van keizer Frederik den II. Men zegt, dat hy het bedt zyns vaders schoffeerde, en Koenraad, zoon van den zelven keizer, door vergift liet ombrengen. Deze Koenraad liet een zoon na, Konradyn genaamt, waar van Manfroi zich voogdt maakte, en zich als meester in 't koninkryk van Sicilië vestigde, bestierende het zelve gedurende elf jaren in gedurige wanorder. Hy raakte in twist met paus Innocentius den IV, voerde den oorlog in zyne staten, en sloeg zyne troepen den 20 December des jaars 1254, spande zamen met de Saracenen van Luceria, verwoestende de kerk van het graafschap Fondi, handelende allezins met wreedheit en kwade trouwe, waarom hem de pauzen Urbanus de IV en Clemens de IV in den kerkelyken ban deden. De eerstgenoemde paus, hebbende Karel van Anjou, broeder van St. Lodewyk, koning van Vrankryk, geroepen, gaf hem den leenbrief van het ryk van Napels en Sicilië, en verplichtte hem daar door om Mainfroi als vyandt van de kerk den oorlog aan te doen. Men zegt, dat hy aan Karel een verdrag deedt voorstellen, die zyne gezanten deze woorden toevoegde: *Ite & renuntiate Sultano Lucerino* (dus noemde hy Mainfroi, die door de ongelovigen van Luceria geholpen wierdt) *Vel me brevi ipsum in infernum detrusurum, vel ipsum me in Paradisum collocaturum.* Dat is: „ Gaat, „ boodschapt aan den Sultan van Luceria, dat ik in 't korthem „ zal in de helle stoten, of hy zal my in 't paradys doen ver„ huizen". Inderdaadt, de slag wierdt geslagen in de vlakte van Benevento op vrydag den 26 February des jaars 1266, en Mainfroi verloor het leven. Zyn ligchaam wierdt gevonden bedekt met bloedt en slyk, en doordien hy in den ban was, wierdt het zelve in de gracht by de brug van Benevento gesmeten. Een later schryver verhaalt, dat paus Clemens het zelve buiten het kerkelyk gebiedt ter aarde liet bestellen. Deze

ze Mainfroi hadt in den jare 1262 zyne dochter Constantia uitgetrouwt aan Petrus den III, koning van Arragon, en daar van komt het, dat de prinssen van dat huis hun recht gronden op het koninkryk van Napels. *Summoneta en Collenutio Hist. van Napels. Fazel, Blondus, Nauclerus, St. Antonin. Spondanus, Bzovius & Rainaldus in Annal. Eccles.*

MAINLANDT, in 't Latyn *Pomonia*, is een van de voornaamste onder de Arkadische eilanden, behorende aan den koning van Denemarken. Het heeft omtrent 10 mylen in de breedte, en drie in de lengte, is vruchtbaar, en omringt van rotsen, waar door het voor de woede der zee bevryd is. Het heeft eenige steedties, waar van de voornaamste *Kirkwal*, in 't Latyn *Carcoviaca*, genaamt wordt, pralende met een bisschoppelyken setel. Men vindt ook grote bergen in het zelve, en de inwoonders plagten den zeekant voorheen niet te bewonen, wordende in de vier karspels van 't eilandt eene menigte kleine salmen gevangen. *Orkney. Baudrand. Delices de Grande Bretagne.*

MAINLANDT, in 't Latyn *Mainlandia*, is een van de beste Hitlandsche, of Schotlandsche eilanden, en behoort onder den koning van Denemarken, wordende onder Noorwegen gerekent. Het wordt op 60000 schreden in de lengte, en 16000 in de breedte gerekent, hebbende zeer veel voorgebergte en eene strenge lucht, zo dat de vogelen daar niet wel duren kunnen. *Pontanus Descriptio Daniæ. Baudrand.*

MAINOTEN. Zie MAINA.

MAINUS, (JASON) een der beroemdste rechtsgeleerden van zyne eeuwe, geboren in den jare 1435. Andreot Mainus, zyn vader, gebannen zynde uit Milaan over eene misdaadt, die hy bedreven hadt, vluchtte naar Pesano; alwaar hy zyne dienstmaagdt bezwangerde, en hier uit kwam Jason te voorschyn. Hy wierdt te Milaan, alwaar zyn vader was wedergekeert, opgevoed, maar zyn onderwyzer viel hem zeer hard, hebbende de zelve zorg, noch liefde voor hem, die hy de wettige kinderen van Andreot Mainus toedroeg. Men zondt hem om in de rechtsgeleerdheit te studeren naar Pavië, alwaar hy zich zo aan het kaartspelen overgaf, dat hy, al zyn geldt en boeken verspeelt hebbende, in een ellendigen staat langs de straten liep. Deze armoede strekte hem meer ten voordeele dan tot nadeel: want toen leide hy zich zo krachtig op de studie, dat hy verwonderlyke voortgangen zo wel te Pavië, als te Bologne maakte, tot dat hy in den jare 1471 zelf bekwaam geoordeelt wierdt de Rechten te kunnen onderwyzen. Dit deedt hy te Pavië tot in den jare 1486, van waar hy te Padua beroepen wierdt. Men gaf hem daar eene wedde van 1000 dukaten, schoon men voorheen aan andere rechtsgeleerden maar 2 of 300 gegeven hadt. Hy echter, daar niet mede te vrede, eischte meer; maar zulks niet kunnende verkrygen, vertrok hy na drie jaren naar Piza, daar men hem meer loon gaf. Hier van daan wierdt hy wederom naar Pavië geroepen in den jare 1491, en maakte zich zo beroemd, dat hy omtrent 3000 leerlingen in zyne lessen hadt. Het volgende jaar wierdt hy naar Rome gezonden, om Alexander den VI in zyn pausschap geluk te wenschen. Zyne redenvoering was zeer schoon, en de gene, die hy deedt ter gelegenheit van 't huwelyk van den Roomschen koning Maximiliaan van Oostenryk met de nicht van Lodewyk Sforce, wierdt niet minder aan het hof des keizers geroemt, waar voor hy ook met geschenken en eertytels beloont wierdt. De redenvoering van gelukwensching, die hy in den jare 1495 deedt aan den gemelden Lodewyk Sforce, deedt hem nog meerder eernamen verkrygen: want de hertog stelde hem in den rang der Raadsheeren, en gaf hem zyne ridderorde. Hy, zynde byna blind geworden, verliet zyne lessen, en kon daar niet weder toe gebragt worden dan door het krachtige aandringen van Lodewyk den XII. Deze vorst vereerde hem met zyne tegenwoordigheit in eene der zelve, waar in Mainus gebragt wierdt in de gehoorplaats, gekleed met een goud lakenskleedt. De koning, hebbende hem met veel genoegen gehoort, vereerde hem met vele loftuitingen, en gaf hem een leengoedt in Vrankryk; maar hy heeft daar weinig voordeel van genoten, in 't tegendeel merkelyke kosten van gehad. De yverzucht in 't stuk van eer tusschen hem en Philippus Decius ging zo verre, dat zy elkander in eene kleine straat ontmoetende, en de een aan den anderen de hogerhandt niet willende geven, malkander met stenen naar 't hoofdt wierpen, 't welk beter jongens dan geleerde lieden paste. Hy was geen man, die zeer fyn van oordeel was, en maakte geen zwarigheit om zich van eens anders werk te bedienen: tastte de genen, die by hem om raadt kwamen, onmanierlyk in de beurs; maar hy beloofde hen altydt hun goedt wederom te zullen geven, zo zy hun geding verloren. In de laatste jaren van zyn leven wierdt hy verschoont meer lessen te geven. Deze gunst bewees hem de hertog van Milaan. Hy stierf te Pavië den 22 Maart des jaars 1519, in den ouderdom van 80 jaren, en liet een natuurlyken zoon na, die eenige bedieningen in de republyk van Genua gehad heeft. Moreri verhaalt, dat koning Lodewyk de XII hem vroeg, waarom hy niet trouwde, en dat hy zou geantwoord hebben: *Ik zoek door de voorspraak van uwe Majesteit by paus Julius den II kardinaal te worden*; maar Bayle spreekt zulks tegen. Deze Mainus heeft verscheide werken in 't licht gegeven, als: Commentariën over de *Pandecten*, en de *Codex* van *Justiniaan*; over den tytel *de Actionibus*. Hy studeerde by de kaars op den vollen dag. *Panzirolus l. II. Bullart Acad. des Sciences Tom. I. pag. 212. Moreri op het woordt* MAYNI. *Bayle Dict. Crit.*

MAINUS, de derde koning van Schotlandt, zoon van Fergus den I, volgde op Feritharus. Hy, makende vrede met zyne naburen, strafte de kwaaddoenders, en bragt in zyn ryk den heidenschen godsdienst in goede order; waarom hy een groten lof van heiligheit behaalde, dat zo wel de uitlanders als zyne onderdanen het voor de grootste boosheit hielden, die dezen heer op 't minste poogde te beledigen. Hy stierf in het 29 jaar van zyne regering, omtrent 261 jaren na Christus geboorte, en wierdt van alle eerlyke lieden zeer beweent. *Buchan.*

MAIRE. Dus wierden eertyds in Vrankryk de zodanige genoemt, die ten hove de hoge waardigheit van *Major Domus* bekleedden, van welke waardigheit boven gesproken is. Hedendaags is het in eenige steden, gelyk te Bourdeaux, Dion, enz. de naam van den voornaamsten magistraatspersoon der stadt. Hy presideert boven schepenen en burgermeesteren, en komt voorts niet kwalyk met een hoofdschout in deze landen overeen. Hy moet in handen van den stedehouder, of koninklyken stadvoogdt den eedt van getrouwheit afleggen; en by het afwezen van den zelven bekleed hy die plaats. In de steden hebben de Maires het oppergerecht, gelyk ook in zommige dorpen, en op eenige plaatsen brengt deze waardigheit den adelstandt met zich. *Dictionaire de Trevoux.*

MAIRE, in Engelandt, in 't Engelsch *Major*, of *Lord Major*, in 't Nederduitsch *opperrechter*. Het was in den jare 1189 de naam van een burgermeester der voornaamste stadt van het zelve ryk. Die van Londen en van Jork zyn de eenigste, die iemandt met dien naam onder hunne regering hebben. In de eerstgemelde stadt zyn ten dien opzichte vele byzondere omstandigheden aan te merken. Het recht van een Maire of Lord Major te verkiezen heeft de zelve van langen tydt gehad, en wordt onder hare gerechtigheden, de Grote Charter genoemt, gevonden. Eertyds plagt dit ampt eenige jaren verlengt te worden, maar zulks heeft men in de XIV eeuwe afgeschaft, en daar wordt jaarlyksch een nieuwe Lord Major verkoren. Als dit gebeurt, komen op den 29 September op het stadhuis te Londen de gedeputeerden van de twaalf gildens byeen, alwaar dan vier personen uit het midden van 26 Aldermans voorgeslagen, en door meerderheit van stemmen twee verkoren worden, uit welke dan naderhandt al de Aldermans een benoemen: doch merendeels valt deze keuze op den oudsten van deze twee Aldermans, of die meer het ampt van Lord Major bekleed heeft. De zelve wordt hier op uitgeroepen, en de handhaving der stads gerechtigheden hem ernstig aanbevolen. Indien nu deze nieuwverkoren voorheen niet al onder de twaalf voornaamste gildens is geweest, zo moet hy zich daar onder als een medgesel laten aannemen; maar weigert hy het hem opgedragen ampt van Maire, of Lord Major aan te nemen, dan moet hy 500 ponden Sterlings voor een boete betalen. Op den 29 October, die ook de Lord Majorsdag genoemt wordt, en het grootste feest te Londen is, geschied zyne inhuldiging met veel plegtigheden. Hy is alsdan met een langen en wyden schaarlaken of purperen rok bekleed, hebbende een zware goude keten om den hals, tredende in een zeer prachtig jagt, geleid van twee sheriffen, en gevolgt wordende van al de Aldermans, mede in plegtgewaden gekleed. De 12 voornaamste gilden volgen in andere weltoegeruste vaartuigen, waar by nog wel honderd andere jagten en schuiten zyn. In deze voortreffelyke statie den Teems oproeiende, worden zy van de oevers en de omleggende schepen met eerschoten uit het geschut begroet. Zo haast als zy aan de plaats, *Blak Friars* genaamt, digt by Westmunster, gekomen zyn, treden zy aan landt, en gaan onder een keurig muzyk in processie, wordende voor den Lord Major een scepter en zwaardt voorgedragen, op eene grote zale, mede zeer prachtig toebereid, alwaar hy aan de vierschaar van den Exchequer den eedt van getrouwheit aflegt, en vervolgens met zyn gezelschap een heerlyk middagmaal houdt. Daar na begeeft men zich op de bovengemelde wyze wederom naar de vaartuigen, en men is niet zo haast aan de Fleetstraat gekomen, of de Lord Maire begeeft zich met zyn gevolg aan landt, zet zich op zeer kostelyk toegeruste paarden, begeleid wordende van verscheide burger-kompagniën, en de overige gilden, onder een gedrang van een ongelooflyk getal van menschen, en duizende vreugdebedryven, rydende dus naar het stadhuis, genaamt Guildhall, alwaar hy afgestegen zynde, deze plegtigheit een einde neemt. Op de voorgemelde kostelyke maaltydt bevinden zich niet alleen alle de voornoemde personen, maar ook de gezanten van vremde vorsten en staten, zelf ook wel de koning en de koningin met hun vorstelyk geslacht. In den jare 1356 hadt de Lord Major, Henrik Picard, ten dage zyner inhuldiging, vier koningen op het gastmaal, namentlyk Eduard den III, koning van Engelandt, Johannes, koning van Vrankryk, David den II, koning van Schotlandt (welke beide gevangen waren) en Hugo van Lusignan, koning van Cyprus. Wanneer een Lord Maire voor zyne verkiezing nog geen ridder is, wordt hy kort daar na plegtig ridder geslagen. Zyn gebiedt strekt zich uit over de gansche stadt Londen, over den Teems ter lengte van 25 mylen, en tot aan Medway, anderhalf mylen van de stadt. Hy is als opperrechter daar over, en heeft grote inkomsten, moetende dagelyksch open tafel houden. Onder vele voorname en geringe bedienden, die van de stadt betaalt worden, heeft zyn zwaarddrager alleen 1000 ponden Sterlings jaarlyksch inkomen. In de drie provinciën, Midlesex, Sussex en Surrey, mag hy naar zyn welgevallen jagen, waar toe men een behoorlyk getal van honden houdt. Hy heeft ook het recht van de openvallende ampten gedurende zyn bestier te vergeven. Als de koninklyke troon open staat, is hy de voornaamste kroonsbediende,

de, en schryft in die gelegenheit zynen naam voor alle andere Pairs en hoge beampten. Op den kroningsdag bekleedt hy 't ampt van opperschenker. Als hy na verloop van een jaar zyn ampt nederlegt, neemt hy weder zyn plaats onder de Aldermans, en is de zelve, die hy te voren was, eer hy het hoge eerampt van Lord Major bekleedde. *Chamberel. & Miege Newstate of Great Brit. Beverell Delic. de la Grande Bretagne pag.* 855. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt.*

MAIRE, in 't Latyn *Macra*, *Merula*, eene rivier in Piemont, die haren oorspronk neemt in de Alpen, doorsnydende de valei van Maire, een gedeelte van het marquisaat van Saluzzo, bespoelende Savigliano, en na de Grana ontfangen te hebben, lopende voorby Recognini, ontlast zy zich in den Po, eenige mylen boven Carignan. *Maty Dict.*

MAIRE, (JAKOB LE) te Antwerpen geboren, is een ervaren zeeman geweest, die de Straat, die naar hem de Straat van le Maire genoemt, en hier na beschreven wordt, heeft ontdekt. Hy geboodt twee schepen, door Hollandt toegerust, waar van het eene de Eendragt, en het ander 't Hoorn genaamt wierdt, vertrekkende uit Texel den 14 Juny des jaars 1615. Men heeft eene beschryving van deze reize in druk, verhalende zyne vaart uit Texel naar Amerika, en door de Zuidzee naar Java, en daar van daan wederom naar Hollandt. Zy kwam ook te Amsterdam in den jare 1622 in de Fransche tale in folio in druk uit.

MAIRE (DE STRAAT LE) is een naauwe doortocht tusschen de Atlantische zee en het *Mar del Zur*, aan de Zuidelykste zyde van de Straat van Magellaan en Tierra del Fuego. Ze is van *Jakob le Maire*, van wien hier voor is gesproken, in den jare 1615, of 1616, ontdekt, als hy het zogenaamde Zuidlandt ging zoeken. De ingang wordt 8 mylen breed bevonden. Ten Oosten en Westen ziet men hoge en met sneeuw bedekte bergen, en Zuid-West gaat een sterke stroom, waar door hy verzekert wierdt, dat dit een weg naar de Zuidzee was. Het landt was vol van *Pegulus*, zynde seldzame en onbekende zeevogels. De zee grimmelde daar van walvisschen. Het Zuidelyke voorgebergte van Tierra del Fuego wordt de Kaap van Hoorn genaamt, leggende op de breedte van 54 graden, 48 minuten. In den jare 1618 zondt de koning van Spanje onder Bartholomeus Garsia van Nodal twee schepen af, om dit voorgebergte te ontdekken, die het volgende jaar door de Straat van Magellaan wederom te rug naar Spanje keerden. In den jare 1623 zonden de Staten van de Nederlanden elf schepen door deze Straat onder Jakob Heremite.

MAIRE, of MAJOR, (JOHANNES) van Hadington, in Schotlandt. Zynde jong te Parys gekomen, studeerde hy daar in de beschaafde letteren in 't collegie van St. Barbara onder Jan Baulak, die daar na overste over het collegie van Navarre was. Hy wierdt vervolgens leerling van den beruchten Standon, overste van 't collegie van Montaigu, onder wien hy de Godgeleerdheit behertigde. Standon gebannen zynde in den jare 1498 wierdt Jan Major, of Maire, geplaatst in 't huis van Navarre, alwaar hy de wysbegeerte en Godgeleerdheit moest onderwyzen. Hy ontfing den hoedt als Doctor in de Godgeleerdheit in den jare 1505, waar op hy eene reize naar zyn vaderlandt deedt, leerarende aldaar eenigen tydt in de hoge schole van Glascow; maar hy verkoor liever weder naar Parys te trekken, daar hy wedergekeert zynde lessen in 't collegie van Montaigu gaf, hebbende vele beruchte leerlingen, onder andere Almain, Hieronymus Hangest, en Robert Cenalis, namaals bisschop van Avranches. Hy stelde vele werken te zamen in 't collegie van Montaigu, als eene Historie van Groot-Britannië, welke hy opdroeg aan Jacobus den V, gedrukt in den jare 1521, verdeelt in zes boeken, eindigende met het huwelyk van Henrik den VIII met Catharina van Arragon. Ook maakte hy zeer geleerde aanmerkingen over het boek van den Meester der Spreuken, en andere werken; gaf uit een letterlyke verklaring over het Euangelie van *Mattheus*, gedrukt te Parys in den jare 1518; Aanmerkingen over de vier *Euangelisten*, gedrukt te Parys in den jare 1529, en vele verhandelingen over de wysbegeerte, gedrukt te Lion in den jare 1514. Nog wordt 'er een boek aan Maire toegeschreven, getytelt: *Le grand Miroir des Exemples*, gedrukt te Keulen in den jare 1555. Johannes Maire ging zyne dagen in Schotlandt eindigen, stervende in den jare 1540, oud 62 jaren. Hy heeft de gevoelens van de universiteit van Parys rakende de kerkelyke macht krachtig in zyne schriften verdedigt. *Thomas Dempster lib.* XVI. *Hist. Eccl. Scot. Bud. Cent.* XIV. *Buchan. lib.* VI. *Hist. Scot. Bellarmin. de script. Eccl. Miraus in Auctuar. Vossius lib. de Hist. Lat. De Launoy Hist. Navarr. Du Pin Bibl. des auteurs Ecclesiastiques* XVI *siecle.*

MAIRET, (N....) een Fransch poëet in 't midden van de XVII eeuwe. Hy gaf eenige aangename stukken ten toneel, als: *Sylvia*; *Sidonia*; *de doorluchte Zeerover*; *Virginia*; *de hertog van Ossuna*, enz. Maar het beste van zyne toneelstukken is zyne *Sophonisba*, 't welk een groten toeloop hadt zo dikwils als het vertoont wierdt; ja het hadt meer achting dan de *Sophonisba* van *Corneille*, schoon het later voor den dag kwam. *Charles Sorel Biblioth. Franc. Traité de la Poësi. S. Evremond Dissertat. sur le Tragedie d'Alexandre par Racine. Baillet Jugem. de Sav. sur les Poëtes modernes.*

MAIRNES. Zie MERNIS.

MAIRONIUS, (FRANCISCUS) een beroemd Franciskaner, die bygenaamt wierdt *Le docteur eclaré*, dat is: *De verlichte leeraar*, leefde in de XIV eeuwe. Hy was geboren in Provence, een leerling van Jan Scot, en onderwees in de universiteit van de Sorbonne. Men zegt, dat hy de eerste grondlegger is geweest van 't schryven van dat beroemde werk, genaamt *Sorbonica magna*, en die verplicht was om al wat men hem tegenwierp te beantwoorden en te ondersteunen, van 's morgens ten vyf of zes, tot 's avonds ten 6 of 7 uuren toe. Deze grote man, die door zyn verstandt en Godvrucht dierbaar was aan paus Johannes den XI, wierdt biechtvader van Eleazar, grave van Arian. Hy heeft een groot getal philosophische en Theologische verhandelingen uitgegeven. Bellarminus en eenige anderen hebben geen reden van te geloven, dat Maironius een Schot was; zeker is 't, dat hy in Provence, binnen een dorp, genaamt Mairone, in de valei van Barcelona, en in 't gebergte van Provence geboren is. Paus Johannes de XI schreef ten zynen voordeele aan de universiteit van Parys, noemde hem *Franciscus Maironius van Digne*, misschien om dat hy 't kleedt van een geestelyke van die stadt hadt aangenomen. Anderen zeggen, dat hy te Digne geboren, en dat *Maironius* zyn naam was. Eenigen willen, dat Sisteron de plaats van zyne geboorte was, en daar zyn 'er, die zelfs geloven, dat de naam van zyn geslacht *Hospitaleri* was. Hoe 't zy, het is altydt zeker, dat Provence, en geenzins Schotlandt hem het daglicht verschafte. *Bellarm. de script. Eccles. Luc. Wading. Ann. Min. Tom.* III. *Henrik Willot Athen. Francisc. Thomas Dempster Hist. Eccl. Genebrard. in Chron. Possevin. App. sac. Spondanus A. Christ.* 1315. *n.* 7. *Bouche Hist. de Prov. lib.* IX. *sec.* 3.

MAISIERES, (PHILIPPUS DE) kancelier van de koninkryken van Jeruzalem en Cyprus, was een Franschman, en geen Venetiaan, of Siciliaan, gelyk eenigen geschreven hebben. Hy wierdt geboren in den jare 1327 op het kasteel van Maisieres, gelegen in Sancerres, onder het gebiedt van Amiens. Na dat hy zyne studiën voleind hadt, verliet hy zyn vaderlandt, en begaf zich in den dienst van Andreas, koning van Sicilië, en Alphonsus, koning van Castilië. Hy weder in zyn vaderlandt komende wierdt begiftigt met een kanunnikdy in de hoofdkerk te Amiens, waar op hy ten einde van zes jaren eene reize ondernam naar 't Heilige Landt; en doordien hy een voornemen hadt om de Christen prinssen tot een krygstocht aan te manen, begaf hy zich onder de benden der ongelovigen, die te dier tydt zeer onder malkander verdeelt waren, doorzoekende den staat van hun vermogen, en op wat wyze men dezen oorlog best moest beginnen. Hy, onder hen een jaar zich opgehouden hebbende, vertrok naar 't eilandt Cyprus by den koning Hugo den IV van Lusignan, dien hy genegen vondt om den kruistocht tegen de Saracenen by te wonen; maar deze vorst stierf kort daar na, terwyl hy op reize was om andere prinssen van het Westen daar toe aan te manen. Petrus de I volgde hem, bediende zich veel van den raadt van Maisieres, en maakte hem kancelier van zyne ryken. Philippus de Maisieres bevondt zich in den jare 1365 in de belegering van Alexandrië, en na de overwinning van deze stadt gaf hem de koning het derde deel van den buit, om daar mede eene nieuwe krygsorde op te rechten tot bewaring van 't gewonnen in 't Heilige Landt. Maar de Christenen verloren wel haast door hunnen kleinen moedt 't geen zy met hunne wakkerheit gewonnen hadden. Petrus de I vermoord zynde, volgde hem Petrus de II, bygenaamt *Petrin*. Deze zondt Maisieres als buitengewoon afgezant aan paus Gregorius den XI, die hem een gansch jaar by zich hieldt. Deze grote man kwam weder in Vrankryk in den jare 1372, en begaf zich in dienst van koning Karel den V, die hem de waardigheit van Raadsheer van Staat opdroeg, en hem des Dauphins opvoeding toevertrouwde, die daar na Karel de VI, koning van Vrankryk, wierdt. Hy, verheven zynde tot dezen trap van eer, kreeg eerlang eene walging van de wereldt, en besloot in een klooster der Celestynen te Parys in eenzaamheit zyne dagen te eindigen. Hier toe kreeg hy verlof van den koning, en liet in den jare 1380 een vertrek in een hoek des kloosters voor zich bouwen, zonder het kleedt aan te nemen, noch beloften te doen, schoon de schryver van de Historie van Cyprus het tegendeel verzekert. Karel de VI vereerde hem dikwils met zyn bezoek, en als hy uit Parys was, bediende hy zich door brieven van zynen raadt in de allergewigtigste zaken van Staat. Hy wierdt ook zeer hoog geacht van Karel den VI, wiens gouverneur hy geweest was, en hy verwierf van hem, dat de oude gewoonte van aan de misdadigen, ter doodt gedoemt, het Sakrament van berouw te weigeren, wierdt afgeschaft, gelyk men ziet in 't afgekondigde bevel van den 2 February des jaars 1396. In den jare 1385 wierdt hy verplicht uit deze eenzaamheit te vertrekken, en op het verzoek van paus Clemens den VII naar Avignon te gaan, ter wederoprechting van het feest der verschyning van de H. Maagdt in 't Westen, naar de wyze der kerke in 't Oosten. Dit gedaan zynde trok hy wederom in zyne afzondering, alwaar hy onder andere werken twee uitnemende boeken schreef ter onderwyzing van den jongen koning, Karel den VI, 't welk getytelt wierdt: *De Pelgrimagie van den armen pellegrim*, of *Droom van den ouden pellegrim*, waar in hy regelen gaf voor de deugdt, de ware eer, en hoe men de oorzaken moest ontwyken der wanorders, die onder de Christenen regeerden. Dat hy dit boek den tytel van *Droom* geeft, moet niemandt verdenken, het geschiedde om dat hy weinig tyds te voren twee zeer geleerde boeken met den zelven tytel benoemt hadt, te weten: *De droom van den Boomgaardt*, en: *Droom van de Waarheit*. Het eerste, waar in hy verhandelde de koninklyke en kerkelyke macht, hebben velen aan *Nicole Oresmus*, bisschop van Bajeux, toegeschreven, die het opgestelt zou hebben op 't bevel van Karel den V, om te beantwoorden het boek van Jan Terano, secretaris van

paus

paus Urbanus den VI, die het pauſſelyk gezag op de wereldlyke prinſſen onderſteunde; maar anderen hebben verzekert, dat Maiſieres daar de ſchryver van was, 't welk ook het gevoelen is geweeſt van den kardinaal du Perron. Het andere, 't welk de oorzaken der ſcheuring, die de kerk verdeelde, onderzocht, ſchreef men toe aan *Bonnet de Sablon*, Doctor in de Godgeleerdheit, van de orde van St. Auguſtinus. Maiſieres leefde 25 jaren by de Celeſtynen, en maakte hen zyne goederen; ſtierf in den jare 1405, en wierdt volgens zyne begeerte in het geeſtelyk kleedt in de kerk van dit klooſter begraven. Boven de boeken, hier voor genoemt, ſchreef deze grote man een brief aan zynen neef, Joh. de Maiſieres, kanunnik van Nojon, alwaar hy klaar in ontvouwt de plichten, die in de prieſters vereiſcht worden, nevens nog andere werken, als: *De Pereboom, bloeiende ter gunſte van een groot prins; het leven van St. Pieter Tomaſe, patriarch van Conſtantinopel; Lofſchrift op de Vaders Celeſtynen*; enz. Zie *Extrait des Memoires du P. Becquet.*

MAITLANDT, (JOHANNES) kancelier van Schotlandt. Zyn broeder was ſecretaris van Staat, en ſtierf te Lidington in de gevangeniſſe in den jare 1573. Door zyne doodt zag hy zyn geluk byna ter neder gevelt; maar doordien hy een zeer braaf man was, en zich wiſt in te dringen by Jakob Stuart, grave van Aran, gunſteling van koning Jacobus den VI, wierdt hy in den jare 1584 door voorſpraak van hem ſecretaris van Staat in de plaats van Dumferling. In den jare 1587 vereerde hem de koning met de waardigheit van baron van Thirleſtan, en maakte hem rykskancelier. Maar doordien hy in dit ampt den onruſtigen grave Stuart van Bothwel zeer voorſtondt, en nevens eenigen met den zelven aanſpande, wierdt de koning genoodzaakt hem met zommige andere miniſters van 't hof te verbannen, 't welk hy zo krachtig ter herte nam, dat hy op den 3 October des jaars 1595, na eene ziekte van twee maanden, ſtierf, na dat hy van den koning een met zyn eigen handt geſchreven brief ontfangen hadt, waar in hy hem wederom in genade aannam, hem noemende de welvaart van hem en zyn ryk, wenſchende hem wederom in gezondheit te mogen zien. De ridder Melvil ſchryft zo voordeelig niet van hem, ſchoon anderen hem den roem geven, dat hy onvergelykelyke gaven bezat, beſtaande in een doordringend oordeel, grote geleerdheit, ſtandvaſtig gemoedt, en eene onverbrekelyke trouwe voor zynen vorſt en weldoender. *Cambden Annal. Spotswood. Church Hiſtory of Scotl. Thuanus. De Larrey Geſchiedenis van Engelandt III Deel. Melvils Memoires.*

MAITOS, *Madyto*, in 't Latyn *Macidos*, *Madytos*, een oud vlek op het halfeilandt Romanië, gelegen aan de Dardanellen, by Gallipolis en Seſto. *Maty Dict.*

MAITRE, (ÆGIDIUS LE) heer van Cincehour, eerſte voorzitter in 't Parlement van Parys. Hy wierdt in de gemelde ſtadt geboren. Van jongs af verkerende in de pleitzaal, verkreeg hy de achting van een groot redenaar en voortreffelyk rechtsgeleerde te zyn. Dit was de oorzaak, dat hem François de I in den jare 1540 vereerde met de bediening van advokaat generaal. Tien jaren daar na verhief hem Henrik de II tot preſident a Mortier, en in den jare 1551 tot eerſte preſident, willende daar door erkennen de dienſten, die hy aan den koning, zynen vader, en hem gedaan hadt. Le Maitre hadt het ongeluk van in zynen tydt die bloedige verdeeldheden te zien opkomen, die ganſch Vrankryk onder ſchyn van de handhaving van den Godsdienſt of andere oorzaken zo droevig geweeſt zyn; maar gene beloften, bedreigingen van afgezet te worden, noch vreze des doods konden hem ooit beletten van het belang van den Staat tot aan zyne doodt, die den 5 December des jaars 1562, in 't 63 jaar zyns ouderdoms, voorviel, af te wyken. Zyn ligchaam wierdt by de Kordeliers te Parys begraven, alwaar men nog zyn ſtandbeeldt, nevens dat van zyne huisvrouwe Maria Sapin, op een verheven grafzark met een opſchrift ziet uitgehouwen.

Het huis van LE MAITRE is zeer doorluchtig door den tabberdt geweeſt, en verdeelt in vier takken, die alle wyze magiſtraatsperſonen hebben voortgebragt. *Jan le Maitre* is geweeſt advokaat generaal onder Karel den VIII, en wierdt vader van *Geofroi*. Deze liet na *Gillis*, of *Ægidius le Maitre*, eerſte preſident, wiens zoon *Jan* meeſter der requeſten wierdt. *Pieter*, die den tak van de Vaux gemaakt heeft, hadt eenen zoon, van den zelven naam, die preſident van de enqueſtes of onderzoekingen geweeſt is. Zyn twede zoon, *Hieronymus* genaamt, ſtichtte den tak van le Maitre der heeren van Bellejamme. De laatſte zoon van Geofroi is geweeſt *Juliaan*, hoofdt van den tak van 't geſlacht der heeren van Grand-Champ. Hy ſtierf in den jare 1592, en was vader van *Jan le Maitre*, preſident à Mortier in 't Parlement van Parys. Deze leide zich ten eenemaal op de rechtsgeleerdheit, en maakte daar grote voortgangen in. De hertog van Majenne en andere hoofden van de Ligue beriepen hem, in plaats van Barnabas Briſſon, tot preſident, en zonden hem in die hoedanigheit in de zogenaamde ryksvergadering van Staat, gehouden te Parys in den jare 1593. De gezant van den paus verkondigde daar het beſluit van 't concilie van Trente zonder uitvlucht, of matiging. De zaak was van gewigt in zich zelf; le Maitre en du Vair, beide Raadsheeren, wierden benoemt om het zelve te onderzoeken. Deze twee wyze magiſtraatsperſonen, die Thuanus *Hommes de Bien*, of *Begoedde mannen*, noemt, onderzochten het zelve met oplettendheit en oordeel, als begaaft zynde met eene volmaakte kenniſſe van de rechten van Vrankryk, en deden daar verſlag van aan de vergadering, 't welk den pauſſelyken gezant niet ſmakelyk was, en dwong op andere middelen te denken. Ondertuſſchen liet de zelve preſident, ontdekt hebbende, dat eenige Staten zich ſchikten om een nieuwen koning te verkiezen, het Parlement vergaderen, 't welk dat beruchte beſluit liet afkondigen, dat men geen uitheemſch prins mogt verkiezen, als zynde ſtrydig met de wetten van het ryk. Daar na heeft hy krachtig gewerkt in de herſtelling van de ſtadt Parys, en koning Henrik de Grote betuigde hem zyne vergenoeging wegens de dienſten, die hy gedaan hadt, en beveſtigde hem in zyn ampt. Dit geſchiedde in den jare 1594, en hy ſtierf op het laatſte van den jare 1596, nalatende by zyne gemalinne Nicoſe Habert drie zonen, waar van 'er twee Raadsheeren in 't Parlement zyn geweeſt. *Thuanus. Dupleix & Mezeray Hiſt. de France. Blanchart Elog. des prem. preſid. & Hiſt. de preſid. du Parlement de Paris.*

MAITRE, (ANTONIUS LE) berucht door zyne verdienſten en Godvrucht, wierdt te Parys geboren den 2 May des jaars 1608. Zyn vader, *Iſaak le Maitre*, was rekenmeeſter, en zyne moeder, Margareta Arnaud, was de zuſter van N. d'Audilli, en van den biſſchop van Angers. Hy, hebbende beginnen te pleiten met zyn 21 jaar, verkreeg eene grote achting door zyne aangename en levende welſprekendheit, die nog meer toenam ſedert hy de braafſte geeſtelyke en wereldlyke ſchryvers doorſnuffelde. M. Seguier verkoos hem, ſchoon hy maar 28 jaren oud was, om zyne brieven van kancelier van Vrankryk het Parlement aan te bieden. Deze daadt ſlaagde by uitnemendheit, gelyk vele andere uitvoeringen, en de gemelde kancelier verhief hem tot Raadsheer van Staat, en offerde hem de bediening van advokaat generaal van 't Parlement van Mets op, het welk hy geloofde niet te moeten aannemen. Weinig tyds daar na verliet hy de wereldt uit een afkeer, hebbende een walg van die te beminnen. Velen geloofden, dat hy zich toeleide om op den predikſtoel zo uit te munten, als hy in de pleitzaal gedaan hadt, en dat men hem eerlang in de eerſte waardigheden van de kerk zou zien verheven; maar hy toonde in zynen brief, geſchreven aan den kancelier, waar nevens hy zyne beveſtingbrieven als Raadsheer van Staat wederom zondt, dat hy met een zeer oprecht voornemen onder de genade des Allerhoogſten gezind was het overige van zyn leven buiten allen hoogmoedt te blyven. Zyne onttrekking gedurende 20 jaren is altydt verſelt geweeſt van een ſtraf berouw, liefde tot den armen, en benaarſtiging in heilige boeken. Hy ſtierf in den jare 1668, in den ouderdom van 50 jaren. Boven de rechtsgeleerde boeken heeft men van hem in zyn ſtil leven vele andere ſtichtelyke werken gehad, als 't leven van St. *Bernardus*, enz.

MAITRE, (LODEWYK ISAAK LE) gemeenlyk *De Sacy* genaamt, broeder van Antonius le Maitre, hier voor gemeld, geboren te Parys den 29 Maart des jaars 1613. Hy voltrok zyne ſtudiën in 't collegie van Beauvais by Antonius Arnaud, Doctor van de Sorbonne, zyn oom. Van zyne kindſchheit offerde hy aan Godt de grote bekwaamheden, die hy van hem ontfangen hadt, vermeerderde zyne Godvrucht, toen hy onder het prieſterſchap was aangenomen. De eerſte vrucht van zyn werk was *de kerkdienſt*, in 't Franſch overgebragt, met de lofzangen in vaarzen, die men gemeenlyk noemt *de uuren van Port-Royal*. Hy bragt ook de poëzy van St. Proſper tegen de ondankbaren in Franſch dicht en ondicht. De prenten van den *Almanak der Jeſuiten* zyn van zyne uitvindinge; wanneer men die gene opzocht, die zich by 't uitwendige hielden van de abdy van Port Rojal, daar hy in vertrokken was, hieldt hy zich verborgen; maar ontdekt zynde wierdt hy in de Baſtille gebragt, daar hy derdehalf jaren gevangen zat. Hier was het, dat hy zyne Hiſtorie van 't Oude en Nieuwe Teſtament ſchreef, onder den naam van *Rojaumont*. Hy heeft in den jare 1663 het leven van *Dom Barthelemi* opgeſtelt, op het verzoek van de Dominikaners te Parys, een werk, het welk voor een hoofdwerk van dat ſoort verſtrekte. Wanneer hy uit zyne gevangeniſſe kwam, werkte hy aan de overzetting van den Bybel, de welke reets begonnen was door zynen broeder, en hy gaf daar by zyn leven een gedeelte van in 't licht, verrykt met verklaringen over den geeſtelyken en letterlyken zin. Ook is hy de overzetter van de Pſalmen uit het Hebreeuſch geweeſt, berymde den CXVIII Pſalm, en gaf de Predikatiën van St. *Chryſoſtomus* over *Mattheus* uit. De overzetting van de navolging van Jeſus Chriſtus, die den naam draagt van *Beuil*, is ook van hem. Hy heeft nagezien en uitgegeven de Predikatiën van *Singlin* onder den naam van *Inſtructions Chreſtiennes*, en na zyne doodt zyn zyne geeſtryke brieven uitgekomen, en een dichtwerk over de Euchariſtie. Hy ſtierf den 4 January des jaars 1684, oud 71 jaren, in het kaſteel van Pompone, alwaar hy zich tot aan zyne doodt heeft opgehouden. *Memoires du Tems.*

MAITRE EUSTACHE, oudtyds genaamt *Houſtache*, of *Wiſtace*, is de eerſte Franſche poëet geweeſt, voor zo verre bekend is. Hy heeft de Roman *Brut* gemaakt, welkers begin aldus luidt:

Qui veut ouir, qui veut ſavoir
De Roi en Roi & de hoir en hoir,
Qui ils furent, & dont vinrent,
Qui Angleterre primes tinrent.

Hy was in achting in den jare 1155. *Fauchet Recueil lib. II.*

MAJA, eene nimf, zo als eenige voorgeven de dochter van Athlas en Plejo, en moeder van Mercurius. Anderen zeggen, dat zy de vrouw van Vulcanus is geweeſt. Macrobius en Plutarchus maken van haar gewag, en Ovidius, in zyn V boek der feeſtdagen een onderſcheide afdeeling van de maandt May

makende, houdt het daar voor, dat zy haren naam heeft van eene der Plejaden, of zevensterren. Zie *Hygin. in Fabul.*

MAJAGUANA is een eilandt in Amerika, behorende onder het getal der Lukaïsche, en legt ten Noorden van Hispaniola. *Maty Dict.*

MAJED, een eilandt in de zee van China, vier dagen varens van 't eilandt Suborma, 't welk daar ook gelegen is, maar zo na niet aan het landt van China. Men rekent dit eilandt onder 't getal van de gene, welke men noemt *Gezaïr Almoagiat*; maar zy overtreft alle de andere in grootte en vruchtbaarheit, waarom des zelfs haven altydt vervult is met een groot getal Chineesche vaartuigen, die daar op handelen. Maed heeft, zegt men, in 't Oosten het eilandt Dhalah, waar van het niet meer dan drie dagen varens af legt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAJENNE, MAYNE, of MAYENNE DE JUHEL, in 't Latyn *Maduana*, eene stadt in Vrankryk, in de provincie van Maine, aan de rivier, die den zelven naam heeft, beneden Lassay, naar de grenzen van Normandië, 14 mylen van Mans. Deze stadt is niet onaangenaam; zy kreeg haren naam van Juhel, een oud heer in dat landt, die onder de regering van Philips Augustus leefde. Majenne heeft ook voorheen den tytel van markgraafschap, en daar na van hertogdom gehad. *Claude van Lotharingen*, hertog van Guize, wierdt marquis van Majenne. Hy stierf in den jare 1527, en liet het zelve na aan *François*, hertog van Guize, die sneuvelde in den jare 1563 voor Orleans. *Karel*, zyn twede zoon, wierdt marquis van Majenne, het welk koning Karel de IX in den jare 1573 tot een hertogdom verhief. Deze hertog was het hoofdt van de Ligue, als elders gezegt is. Hy stierf in den jare 1611. *Henrik van Lotharingen*, zyn zoon, hertog van Majenne, wierdt gedood in de belegering van Montauban in den jare 1621. *Catharina van Lotharingen* is getrouwt geweest met *Karel van Gonzagua*, hertog van Nevers, en daar na van Mantua. Hunne kinderen erfden het hertogdom van Majenne; *Ferdinand*, een van hunne zonen, voerde dien tytel, en stierf in den jare 1631. Daar na kocht de kardinaal Mazarin Majenne, en hy gaf het den 28 February des jaars 1661 aan *Armand Karel de la Porte*, hertog van Mazarin, enz. ten huwelyk met zyne nicht Hortensia Mancini.

MAJENNE, of LA MAINE, in 't Latyn *Meduana*, eene rivier van Vrankryk, die haren oorsprong uit de bergen van Alençon, op de grenzen van Normandië, neemt. Zy doorsnydt het Westelyk gedeelte van de provincie van Maine, van waar zy loopt langs Lassay, Majenne, Laval, Antresme, enz. en ontfangt de Domfront en de Grene. Daar van daan keert zy in Anjou, loopt langs Chateau Gontier, ontfangt de Jonne, de Oudon, en andere stromen; mengt zich met de wateren van de la Sarre te Angers, en werpt zich een weinig daar na in de Loire.

MAJERNE, (THEODORUS TURQUET, HEER VAN) een der voornaamste geneesheeren van zynen tydt, geboren naby Geneve op een landhoeve, genaamt Majerne, in den jare 1572, of daar omtrent. Hy ontfing te Montpelliers den eernaam van Doctor in de geneeskunde in den jare 1597, den 20 February. Eenigen tydt daar na ging hy naar Parys, en oeffende zich daar met yver in de Chymie, of stoffcheikunde. Dit was eene studie, welke in dien tydt haar aanzien kwyd en hatelyk by de Doctoren van Parys was. Hierom vielen zy met geweldt op de wetenschap van Majerne en du Chesne, pogende de zelve te doen gaan voor de grootste vyanden van de geneeskunst, als blykt uit een werk, dat in den jare 1603 tegen deze twee heeren wierdt uitgegeven. Majerne heeft dit wederlegt door een ander werk, 't welk weder beantwoord wierdt. De zaak bleef daar niet by; want het genootschap van de geneeskunde bragt het zo verre, dat zy een dekreet van verbodt tegen hem ligten, 't welk echter niet belette, dat Majerne aan het hof geroepen wierdt, en daar de plaats van gewoon lyfarts van Henrik den Groten verkreeg. Na de doodt van dezen vorst trok hy naar Engelandt, en vorderde daar zyn geluk by uitnemendheit. Hier genoot hy de vriendschap van vele doorluchtige persfonen, en won zodanig de gunst van koning Jacobus, dat hy zich niet alleen tot zynen eersten lyfarts, maar ook in zommige gelegenheden tot zynen gunsteling zag verheven. Schoon hy by dezen vorst zo veel geluk genoot, nog groeide zyn heil meer aan onder de regering van Karel den I. Hy wierdt met een algemeen genoegen aangenomen in de ligchamen van beide de universiteiten van 't koninkryk. Zyne achting en praktyk groeiden van dag tot dag aan, en zyne goederen vermeerderden insgelyks. Hy hadt twee zonen en eene dochter, die getrouwt is geweest met den marquis van Ruvigni. Hy stierf in den ouderdom van 82 jaren den 15 Maart des jaars 1655 te Chelsey, digt by Londen. Men moet hier niet vergeten, dat hy ook zyne benyders hadt, die hem trachtten zwart te maken, by gelegenheit van het sterven des prinssen van Walles in den jare 1612; maar hy wierdt geheel in zyne eer herstelt door de getuigschriften en verzekeringen van den koning Jacobus, de heeren van den Raadt, de officiers en edellieden van den prinsse van Walles, die ten eenemaal zo opgestelt waren, als hy ze begeerde te hebben. Men vindt verscheide boeken, door hem wel geschreven, maar na zyne doodt meest in 't licht gebragt. Het eerste bevat *Consilia, Epistolæ & Observationes*, gedrukt te Londen in den jare 1700; het twede *Pharmacopæa variaque medicamentorum formulæ*, ook in dien tydt gedrukt, waar voor men zyn afbeeldsel naar 't leven in den ouderdom van 82 jaren geplaatst ziet. Hy vertoont daar een vriendelyk, echter deftig en levend wezen, met een achtbaren baardt. Men leest onder in de nis: *Theod. Torquetus de Majerne, eques auratus, patriâ Gallus, religione Reformatus, Baro dignitate, professione alter Hippocrates, ac trium regum (exemplo rarissimo) Archiater, eruditione incomparabilis, experientiâ nulli secundus; & quod ex his omnibus resultat, famâ late vaganti per illustris.* Boven dit heeft hy nog vele andere schriften, by de letterkundigen zeer aangenaam, nagelaten. *Bayle Dict. Crit.*

MAJESTEIT. Deze eertytel wierdt eertyds zonder onderscheidt gegeven aan pauzen, aartsbisschoppen, koningen en prinssen. Hugo van Soissons, en Petrus, abt van St. Remy, schryvende aan paus Alexander den III in de XII eeuwe, gaven hem den tytel van *uwe Majesteit*. Arnulphus, bisschop van Lisieux, deedt zulks meermalen, aan den zelven paus schryvende; maar deze bisschop was, naar het schynt, vry veil met dezen eertytel, alzo hy den zelven ook aan Hugo, bisschop van Rouaan, geeft. Zie onder zyne *Brieven* den 26, 51, 55, en meer andere. Stephanus Tornacensis, of van Doornik, gaf dezen tytel ook aan Lucius den III, opvolger van paus Alexander den III. Zie hier de woorden van den laatstgemelden: „ Wy hebben het bevel van „ *uwe Majesteit* met behoorlyke eerbiedigheit ontfangen." Het schynt echter, dat deze tytel weinig aan aartsbisschoppen wierdt gegeven; maar Bruno, bisschop van Langres, gaf zich zelf den eernaam van *Majesteit*. Paus Johannes de VIII in de IX eeuwe gaf den tytel van Majesteit aan koning Karel den Kalen, en Ives van Chartres aan Philips den Schonen in de XIII eeuwe. Men ziet, dat Hugo, graaf van Champagne, den zelven in de XII eeuwe heeft gevoert, of zich zelven toegeëigent: want men vindt op het einde van een zekeren brief, dien hy hadt doen zegelen, deze woorden in de Latynsche tale: *Dezen brief heb ik door het zegel* onzer Majesteit *doen bezegelen.* De geleerde Mabillon, van het gebruiken van dezen eertytel sprekende, meent, dat men omtrent de middelste eeuwen, als ieder met zyne tytels als uitgedoscht moest worden, en op het deftigste voor den dag komen, geen trotschheit in die spreekwyzen gezien zal hebben. In vervolg van tydt is deze tytel seldzamer geworden, 't geen al iets zonderlings is, want men ziet anders gemeenlyk, dat de eertytels gemener worden. De keizers hebben getracht dien alleen voor zich te behouden, zo wel als de geslotene kronen. In Vrankryk meent men, dat deze tytel met François den I aan des zelfs koningen is gegeven. In het verbondt van Kameryk wierdt de zelve aan niemandt dan aan den keizer gegeven, die om drie redenen een gewettigde Majesteit is. In het traktaat van Crespy wierdt keizer Karel de V met den tytel van *keizerlyke Majesteit*, en François de I met dien van *koninklyke Majesteit* genoemt. In het traktaat van Chateau in Cambresis wierdt Henrik de II gewettigt om den eernaam van zyne *Allerchristelykste Majesteit* te voeren, en Philips de II, koning van Spanje, dien van *Katholyke Majesteit*.

De keizer weigerde in den jare 1641 een brief van den koning van Denemarken te ontfangen, om dat hy hem niet gaf dan de hoedanigheit van *keizerlyke waardigheit*; en deze koning schreef ook aan andere koningen niet dan onder den tytel van *koninklyke waardigheit*, al hadden zy dien van Majesteit 600 jaren gevoert. Onder de prinssen van het keizerryk was Maximiliaan, keurvorst van Beyeren, de eerste, die den tytel van Majesteit aan den koning van Vrankryk gaf, die hem daar na vereerde met den naam van *broeder*, in plaats van dien van *neef*, of *cousin*, gelyk men in Vrankryk gewoon is. De drie geestelyke keurvorsten gebruiken het zelve in opzicht van den koning van Vrankryk; maar de keurvorsten van den anderen kant doen het ook wel met die voorwaarde, dat zy den tytel van *Sereniteit*, of *Doorluchtigheit*, wederom zullen genieten.

Wanneer men in den jare 1646 te Munster over de vrede handelde, kwam 'er met een op 't tapyt, dat, als de koninginne moeder van Lodewyk den XIV schryven wilde aan Ferdinand den III, keizer, over de doodt der keizerinne, of zy dan wel verzekert kon wezen, dat men in het antwoordt haar den tytel van *Majesteit* zou geven. Het hof van Wenen gaf in 't eerst aan Henrik den IV niet dan den naam van *Doorluchtigheit*, volgende daar in den styl van zyne kancelary, schoon deze koning hem dien van *Majesteit* reets gegeven hadt. De gevolmachtigden van den keizer en den koning van Vrankryk kwamen daar na overeen, dat, als deze prinssen aan elkander zouden schryven, aan den keizer den tytel van *keizerlyke*, aan den koning van Vrankryk dien van *koninklyke Majesteit* te geven. In de vredehandeling van Westphalen wierdt de keizer vereert met den eernaam van zyne *Geheiligde keizerlyke Majesteit*, en de koning van Vrankryk met de koninginne van Zweden met dien van *Geheiligde koninklyke Majesteiten*; maar de koning van Denemarken wierdt slechts *zyne koninklyke Deensche Majesteit*, zonder het bywoordt van *geheiligde*, genaamt.

Het is niet dan sedert dat Karel de V tot het keizerryk kwam, dat de koningen van Spanje den tytel van *Majesteit* gevoert hebben, zynde altydt te vrede geweest met dien van *Hoogheit*.

Henrik de VIII is de eerste koning van Engelandt geweest, die den tytel van *Majesteit* aangenomen heeft. De koningen, zyne voorzaten, vergenoegden zich met dien van *Genade* en *Hoogheit*.

Tegenwoordig is de tytel van Majesteit by alle koningen gemeen: de paus geeft dien aan alle, en zy geven hem dien van *Heiligheit*. De afgezanten van Vrankryk en Polen, gedurende de tusschenregering (*Interregnum*) na de doodt van koning Uladislaus den IV, gaven den zelven tytel aan prins Casimir, zynen broe-

broeder, voor zyne verkiezing, om dat hy eenige eischen op de kroon van Zweden hadt. *Memoires du Tems.*

MAJO, grootadmiraal van Sicilië in de XII eeuwe, wierdt geboren in 't landt van Bari, onder Apulië. Zyn vader was een oliekoper aldaar. Zyn verstandt en schone hoedanigheden bragten hem in de gunst van Willem, den I van dien naam, koning van Sicilië, die hem van trap tot trap deedt opklimmen. Eerst maakte hy hem beamptschryver van 't hof, kancelier, en eindelyk grootadmiraal. Deze opvyseling verhief zynen hoogmoedt zodanig, dat hy naar het koninkryk dorst trachten. Om hier toe te komen trok hy aan zyn belang Hugo, aartsbisschop van Palermo, waar op hy door zyne valsche aanklagten te weeg bragt, dat de koning verscheide groten in hechtenis liet nemen, waar van 'er eenige de oogen uitgestoken, de tong uitgesneden, en andere gegeesselt wierden. Vervolgens vondt hy middel om ook de koningin in zyn belang in te wikkelen. Eenige geschiedschryvers zeggen zelf, dat hy met haar in ontucht leefde, en won het volk door aan haar grote geschenken uit te delen. Paus Alexander de III wierdt ook niet weinig van hem met kostelykheden beschonken, om hem daar door te verplichten de kroon van Willems hoofdt te nemen: maar toen hy alle deze voorbereidselen gemaakt, en zich met de hoop van eerlang den troon te zullen bekleden gevleid hadt, wierdt hy op het onverwachtst door eene geweldige doodt daar van berooft: want zekere Bonellus, een jong edelman, opgezet door eenige groten, die den overlast van dezen gunsteling niet langer konden dulden, doodde hem met twee steken met zyn degen. De doodt van dezen gehaten man was het volk zo aangenaam, dat het aanstonts toeliep, hem het haair en den baardt afsneedt, en het ligchaam langs de straten gesleept hebbende, voort aan stukken hieuw. *Du Pui Hist. des Favoris.*

MAJONGO, een berg van 't eilandt Celebes, leggende in de provincie van Kamarintha, naby de kleine stadt Kaceres, berucht zynde om dat hy gedurig uit drie openingen vuur braakt. *Maty Dict.*

MAJOR, *Rio Major*, oudtyds *Nasabath* en *Nabar*, eene grote rivier in Afrika. Zy neemt haren oorsprong in Biledulgerid, in de gewesten van Mezzab, doorsnydt die van Zeb, en na de provinciën van Algiers, Bugië, in Barbarye van een gescheiden te hebben, stort zy zich in de golf van Bug, by eene stadt van dien naam. *Maty Diction.*

MAJOR, *Rio Major*, eene kleine rivier in Spanje, oudtyds *Mearus* en *Metaurus* genaamt. Zy loopt door Gallicië, en stort zich in de Biskaïsche zee te St. Martha, eenige mylen ten Oosten van de kaap Ortegal. *Maty Diction.*

MAJOR (GREGORIUS) wierdt te Neurenberg geboren in den jare 1502, den 25 April. Na dat hy in zyne vaderstadt zich hadt beginnen te oeffenen in de wetenschappen, wierdt hy aan 't hof van keurvorst Frederik den III van Saxen onder de kapelknapen geplaatst. Daar na ging hy in den jare 1521 op de universiteit van Wittenberg, wordende van den keurvorst van Saxen en den Raadt van Neurenberg ondersteunt, alwaar hy zich in de Godgeleerdheit onder Luther en Melanchthon met yver oeffende. Dus wierdt hy om zynen zonderlingen vlyt door de gemelde mannen zeer bemint. Van Wittenberg wierdt hy in den jare 1529 naar Maagdenburg als Rector beroepen; maar alzo zyne wedde aldaar wat te gering was, en dat hem de Raadt geen verhoging wilde toeleggen, schoon hy daarom verzocht, nam hy het beroep van Eisleben aan, van waar hy in den jare 1544 naar Wittenberg, daar hy met den eernaam van Doctor en professor in de Godgeleerdheit begiftigt zynde geroepen wierdt. Twee jaren daar na ging hy met Bucerus, Brentius en Snepfius naar Regensburg, om de zamenspraak by te wonen. Na zyne te rug komst ontstondt de Saxische oorlog, waar op hy met zyne tien kinderen zich sober moest behelpen: doch in het begin van den jare 1547 wierdt hem de kerk te Merseburg aangeboden, en in 't volgende jaar te Wittenberg wederom in zynen vorigen standt herstelt. In den jare 1551 beriep hem niet alleen de koning van Denemarken tot zich, maar de hertog van Holstein, Frederik, boodt hem het opzicht over zyne kerken van Sleeswyk aan, en de keurvorst van Saxen wilde hem naar 't concilie van Trente zenden. Maar alle deze aanbiedingen sloeg hy af: echter nam hy op zich om de kerken van 't graafschap Mansveldt te onderzoeken en te bezichtigen, daar hy een jaar mede bezig was, en keerde daar op weder naar Wittenberg, daar hy het overige van zyn leven in de voornoemde waardigheit doorbragt. In zynen tydt kwam de vrage over de noodwendigheit der goede werken in opzicht van de zaligheit op de baan, waar over hy van verstandt was, dat de werken met den gelove de vergeving der zonden niet verdienden, of eenige oorzaak ter rechtvaardigmaking toebragten, en dat men alleen trachten moest als wedergeborene de werken met het gelove te paren. Dewyl echter zich eenigen aan zyne woorden gestoten hadden, heeft hy by zich besloten het zelve te laten varen, als mede het opgestelde vereenigings-artykel van Jacobus Andreæ in den jare 1569 te ondertekenen. Ja hy gaf in den jare 1570 zyn testament uit, waar in hy de Luthersche geloofsbelydenis met herte en monde erkende, en daarentegen alle andere verwierp. Zyne tegensprekers waren inzonderheit Flacius, Amsdorf en Gallus, die daar na met Johannes Wigandus zamenstemden, om Major by iedereen zwart te maken: ja zy hebben onder den naam van de Saxische vorsten eene byeenkomst gehouden met de Godgeleerden van Jena, en eene zogenaamde Confutatie of wederlegging tegen hem opgestelt. Hy stierf eindelyk in den jare 1574, den 28 November, in het 73 jaar zyns ouderdoms, na dat hy drie jaren bedlegerig geweest was

M.

Zyne schriften zyn in drie stukken uitgekomen; waar van het eerste verklaringen over de brieven van *Paulus*, en het twede en derde zyne *Predikatiën* behelst. Daarenboven heeft men van hem: *Catalogus Doctorum ecclesiæ, ab init. mundi ad sua tempora*, en eenige twistschriften over de vrage van de noodzakelykheit der goede werken, enz. *Adam Vit. Theolog. Meisner in Jubilato Witteb. Schlusselburg Catal. hæret. c. 7. p. 29 seq. Andreæ Epist. apud Trechtium Supplem. Hist. Eccles. p. 287 & 289. Seckendorf Hist. Luth. Sagittarii Introd. ad Hist. Eccles. Freherus. Arnold.* enz.

MAJOR (JOHANNES) wierdt in den jare 1564, den 26 December, in het dorp Reinstadt, onder Orlamunde behorig, geboren. Zyn vader, *Johan de Groot*, was een boer, die hem vlytig ter schole liet gaan. Hier van daan begaf hy zich in zyn 11 jaar naar de Latynsche schole te Weimar, daar hy om de koorts zeer lang zyne studiën moest opschorten; maar weder tot zyne vorige gezondheit geraakt zynde, begaf hy zich naar Orlamunde, van waar hy echter na verloop van een jaar wederom naar Weimar ging wonen, daar hy van wegens zyne zeer krachtige stem onder de hofmuzykanten aangenomen wierdt. In het 17 jaar zyns ouderdoms verliet hy nogmaals de zelve, en begaf zich naar Berlyn en Colberg; in den jare 1584 naar Jena, en voegde zich by Georgius Mylius, dien hy op zyne aankomst te Jena met eene sierlyke redenvoering ontfangen hadt, en die hem zeer grote genegenheit betoonde. In den jare 1292 bekwam hy de plaats van farheer te Weimar, en sloeg verscheide beroepen, die hem van andere plaatsen wierden aangeboden, af. Doch als in den jare 1603 Mylius naar Wittenberg ging, nam hy twee jaren daar na de plaats van predikant en superintendent aan, waar op hy in den jare 1611 tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit verheven wierdt. Hier op ontfing hy het volgende jaar de waardigheit van Doctor in de zelve, en stierf in den jare 1644, in het 80 jaar zyns ouderdoms, hebbende verscheide schriften nagelaten, als: *Theologus & concionator Orthodoxus; Judicium de Acatholicorum credenda regula; Speculum exemplorum; Exegesis verborum Christi valedictoriorum & descriptorum Joh. XVIII; Paraphrasis poëtica in Psalmos; Postilla Poëtica; Diasceps is de vasis iræ & misericordiæ, nec non honoris & ignominiæ Calvinianis opposita; Disputationes de regno Christi; de impedimentis conversionis humanæ; De nuptiis, jure Divino prohibitis; De dictorum V. T. in N. allegatione*; enz. *Witte Memor. Theol. Decad.* VIII. *Freherus Theatr. Zeumerus vit. Theolog. Jen.*

MAJOR, (JOHANNES TOBIAS) zoon van den bovengemelden Johannes Major, wierdt in den jare 1615 te Jena geboren, en leide onder de aanvoering van Dilherrus zeer goede gronden in de wysbegeerte en spraken, zo dat hy als meester der vrye kunsten wierdt ingewyd in den jare 1634. Hier op begaf hy zich naar Leipzich, om zich van de onderwyzing van Höpfner te bedienen; maar de roem van Gerhardus trok hem weder naar Jena. Naderhandt ging hy naar Hollandt, van daar naar Vrankryk en Italië komende, en na verloop van drie jaren in den jare 1640 wederom naar Jena. In den jare 1643 wierdt hy te Wittenberg tot licentiaat in de Godgeleerdheit verheven, en na dat hy twee jaren daar op het buitengewone hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit te Jena geoeffent hadt, wierdt hy te Wittenberg ingewyd in den jare 1646. Na zyns vaders doodt wierdt hy hoogleeraar te Jena, welk ampt hy tot den jare 1655 heeft waargenomen, in het welke hy stierf. De schriften, door hem nagelaten, zyn: *Prax-Apostolon partes* II; *De natura & cultu angelorum Excercitatio facta collatione Theologica Paganorum, Judæorum, Mahumedanorum & Christianorum; Disputationes* II *de potestate clavium; Apologeticus pro parente adversus Valer. Magnum; De oratione pro defunctis contra H. Grotium; Commentationes in Epistolam ad Hebræos; Exegemata locorum difficiliorum in Scriptura Sacra; Exercitatio de sedibus Episcop. primariis in vet. eccles.* enz. *Witte Memor. Theol. decad.* VIII. *Freheri Theatr. pag. 58. Zeumer. Vit. Theol. Jen.*

MAJORAGIUS, (MARCUS ANTONIUS) hoogleeraaar in de welsprekendheit te Milaan in de XVI eeuwe, verwierf zich veel achting door de beschaafdheit van zynen styl en door zyne bekwaamheit in de fraaie letteren. Hy studeerde te Comes onder een professor, die zyn nabestaande was, waar na hy zich naar Milaan begaf, alwaar hy een goed man aantrof, die hem vyf jaren huisveste, genaamt Lancelot Fagniano. Hier was hy zo krachtig yverig in 't studeren, dat men geloofde, dat hy daar van zou sterven: geen vermaken, geen spelen, gastmalen, noch eenige uitspanningen hadden by hem eenige aantreklykheit, zodanig verknocht hy zich aan zyne boeken; maar daar door viel hy in eene zware krankte, en leerde dus, dat de boog niet altydt moet gespannen staan, 't welk hy, herstelt zynde, eenigzins verbeterde. Hy bragt zich in 't hoofdt van weder te doen herleven de gewoonte om elkander in redenvoeringen uit te dagen, gelyk oudtyds gebruikelyk was geweest, om de jeugdt tot welsprekende redenvoeringen bekwaam te maken; en na dat hy aan zyne medeleerlingen hier toe de nodige onderrechting gegeven, en hen daar op in zyne kamer geoeffent hadt, besloot hy daar mede in 't openbaar te verschynen. De curateuren van 't collegie waren hem zo gunstig, dat zy, het nut daar van gemerkt hebbende, hem het bestier daar van opdroegen. Schoon hy niet meer dan 26 jaren hadt, kweet hy zich in dezen last zeer volmaakt; maar na verloop van twee jaren, het Milanees gedreigt wordende met een gevaarlyken oorlog, wierdt allen professoren vryheit van te vertrekken gegeven. Dies week hy ook naar Ferrara, alwaar hy in de rechtsgeleerdheit onder Andreas Alciatus, in de wysbegeerte onder Vincent Magius ging studeren. Hy gaf eenige stukjes uit onder den naam van *Marcus Antonius Majoragius*, schoon hy by zyne geboorte den naam van *Antonius Maria Comes* ontfangen hadt. Deze stuk-

stukies bestonden in eenige redenvoeringen, en de verdediging van *Cicero* tegen *Calcagninus*. De woede des oorlogs wat gestilt zynde, keerde hy weder naar Milaan, wierdt daar in zyne vorige bediening herstelt, onder eene aanmerkelyke wedde. Zyne vyanden, die zulks te vergeessch getracht hadden te verhinderen, verbonden zich te zamen, en deden hem een proces aan over den naam, dien hy aangenomen en geplaatst hadt voor zyn werk, voorgevende, dat hy dien van *Maria*, hem in den Doop gegeven, verworpen hadt, om dat hy voor de H. Maagdt Maria geen eerbiedt hadt. Hy bepleitte zyne eige zaak voor den Raadt van Milaan, en won het proces: vervolgens voer hy voort zyne leerlingen met een volmaakten yver te onderwyzen, en men gelooft, dat hy door 't al te krachtig blokken zyn leven veel verkort heeft: want hy stierf in den ouderdom van 40 jaren en zes maanden, den 4 April des jaars 1555. De schriften, door hem nagelaten, zyn onder anderen: Commentariën over *Virgilius*, *Aristoteles* en *Cicero*; *De Senatu Romano*; *De risu oratorio & urbano*; *De nominibus propriis veterum Romanorum*; *Carmina*; en eene redenvoering, *Philocrysus* genaamt, benevens nog vele andere Oratiën. Calcagninus viel hem zonder reden gedurig op 't lyf; maar hy wederleide telkens zyne schriften zo krachtig, dat hy daar door meer in roem en achting aangroeide. *Thuanus Hist. lib.* XVI. *Joh. Imperial. in Museo Historico. Ghilinus Theatr. d'Huom. Letter. P.* I. *Girald. de Poët. sui temp. Moller Homonymosc. p. 755 & seq. Teissier Addit. aux Elog. de hommes sçavant Tom.* I *&* III. *Freherus. Bayle Dict. Crit.*

MAJORAN, (NICOLAUS) een geleerd man in de Griekfche tale, bloeide in den jare 1550. Men schryft hem toe de heerlyke uitgeving van *Homerus* en *Eustachius* met verklaringen, te Rome gedrukt, en met een groot register verrykt. *Konig Biblioth.*

MAJORCA, in 't Latyn *Majorica*, in 't Spaansch *Mallorca*, en in 't Fransch *Majorque*, een van de Balearische eilanden in de Middelandsche zee, in 't Oosten naar den kant van Spanje gelegen, benevens Minorka en Ivika. Deze eilanden maakten weleer zamen een koninkryk uit, behorende onder Arragon. Tegenwoordig behoort het onder het Spaansche ryk, zynde omtrent 60 mylen in den omtrek. Des zelfs hoofdstadt draagt den zelven naam, en wordt ook wel *Palma* geheten, heeft eene haven, zeer gemakkelyk voor de schepen, en is vereert met een bisschoppelyken setel, die onder 't opzicht van dien van Valencia of Terragona behoort. De lucht is op dit eilandt zeer gezond, en de zeewinden verkoelen zeer aangenaam de hette des zomers. De andere steden zyn *Alcudia*, *Pollencia*, *Arta*, *Hingua*, enz. Het aardryk is vruchtbaar, schoon het met veel gebergte aan den zeekant omzet is. De Romeinen en Pizanen waren voorheen genoegzaam beurteling daar meesters van, tot dat de Saracenen het van hen veroverden, en naderhandt door de koningen van Arragon het wederom uit hunne handen gewrongen is. Deze laatsten wierden daar omtrent het jaar 1230 meester van, sedert welken tydt het altydt onder der zelver heerschappy gebleven is. In den laatsten oorlog over de successie van Spanje verklaarde dit eilandt in October des jaars 1706 zich voor Karel den VI, op het aannaderen der Hollandsche en Engelsche vloot; maar na dat Philips de V Katalonië wederom onder zyne macht hadt gebragt, moest dit eilandt ook dien overwinnaar gehoorzaam zyn, in weêrwil van de geslotene verbonden, dien aangaande met den keizer gemaakt, wordende door eene landing overrompelt in Juny des jaars 1715. Dit eilandt heeft verscheide mannen van geleerdheit en den degen voortgebragt, als *Raimond Lullus*, den maarschalk van *Ornano*, en twee grootmeesters van Malta uit het doorluchtige huis van *Cottoner*. Rondom dit eilandt vindt men veel koraal, waar van het niet onnut zal zyn dat men hier iets aangaande des zelfs natuur, en manier van dat te visschen, aantekent. 't Is geenzins zacht en week, zo lang het onder water is, gelyk velen hebben willen doen geloven; 't groeit op rotsen, of klippen, zeer diep onder water. In een zekere maandt van 't jaar trekt men een tak daar van naar boven, en het zelve drukkende komt daar een soort van melk uit, gelyk het zog uit de borsten van eene vrouw. Dit vocht zou het zaadt daar van wel kunnen zyn, 't welk vallende op de rotsen, of iets anders, 't geen 't onder water vindt, weder andere takken van koraal te voorschyn doedt komen, gelyk men het zelve gevonden heeft gegroeit op een doodshoofdt, lemmer van een degen, en een handgranaat, 't welk in zee gevallen was, en waar op dit koraal ter lengte van een halve voet gegroeit was. De visschers van dit koraal binden twee stukken hout kruiswyze te zamen, behangen het zelve met strikken van hennip, bindende daar onder een stuk loot aan om het te doen zinken. Dit werktuig hangen zy met twee touwen vastgemaakt aan beide de uiteindens van een schuit, en zy laten het in 't water zakken langs de rotsen, alwaar zich de hennip dan wikkelt om het koraal, waar op zy met geweldt trekkende, daar door het koraal, daar aan vast geraakt zynde, naar boven rukken. Men zegt, dat in Barbarye zeer stoute en handige duikers gevonden worden, die het koraal met de handen van de rotsen plukken, hebbende een zeker soort van brillen voor de oogen, die hen het koraal van des zelfs wortelen, die geen gebruik hebben, doedt onderscheiden. De roodste is de beste; ook moet ze vast, niet knobbelig, steenachtig, of van binnen hol zyn. De Indianen en andere natiën geloven, dat, zo men ze by zich dragt, men daar veel onheilen door kan verdryven, en voor al tovery. Uit deze voorzorg hangen zy de zelve aan de halzen en armen hunner kinderen. De oude Indianen achtten het koraal gelyk wy de paarlen achten. Plinius verhaalt, dat de zee, alwaar het koraal groeit, onder 't water zich als een boschie of hegge vertoont, en dat des zelfs takken daar wit en zacht zyn, maar dat zy, uit het water getrokken zynde, aanstonts hard en rood worden. *Plin. l.* XXXII. *Daviti du monde Tom.* I. *Tavernier Vojage des Indes T.* II. *l.* II. *Colmenar Delices d'Espagne p.* 574.

MAJOR DOMUS, of *hofmeester*, is eene hoge waardigheit voormaals in 't Fransche ryk, als de eerste na den koning gehouden, en wierden de genen, die de zelve bekleedden, *Regii Palatii Magistri* genaamt. Wanneer deze bediening het eerste is ingevoert kan men met geen zekerheit melden. Men leest echter onder Clodoveus den I daar van. Zy wierden merendeels uit voorname en machtige geslachten genomen. In den beginne waren zy op het allerhoogst niet meer dan gouverneurs van provinciën, of generaals over de legers. Naderhandt wierden zy in staatszaken en 't hoogste bewindt gebruikt, en hadden zomtyds meer te zeggen dan de koning zelf; ja zy trokken hun gezag zo hoog, en maakten zich zo machtig, dat eindelyk Karel de Grote, vader van Pipin, die even als een Major Domus was, zo veel by den paus Zacharias te weeg bragt, dat hy met zyne goedkeuring de koninklyke kroon zelf op het hoofdt zette, en den rechten koning Childerik in een klooster stak. *Eginhard in vita Caroli M. Possellus in notis ad h. l. Fragmentum de Majoribus Domus apud Pithaum in Annal. & Hist. Francorum, edit. Wechel. p.* 226. *Greg. Turonens. Hist. de Franc. Paul. Diac. l.* IV. *de Gestis Longobard. c.* 16. *edit. Lindenborg. Marian. Scot. l.* III. *ad an.* 750. *Annal. Fuldens. ad annum* 751. *Vincent Lupan. L. de magist. Gallican. Faber l.* I. *Semest. c.* 1. *Freher. l.* I. *de Orig. Palat. Pontan. de Orig. Franc. l.* VI. *c.* 12. *Hottomannus in Franco-Gallia c.* 15. *Du Chesne in Hist. Pasquier aux Recherches. Favin Traité de premiers offic. de la couronne. Tolner Hist. Palat. c.* 5. *p.* 137 *& seq. P. Daniel Hist. de France l.* I. *col.* 320.

MAJORIANUS, (JULIUS VALERIUS) Roomsch keizer, zeer beroemd door zyne geleerdheit en dapperheit. Na de overwinning, op de Franschen en Duitschers behaalt, waar in hy zich wonderlyk gekweten hadt, wierdt hy generaal over 't krygsvolk, en vervolgens den 1 April des jaars 457 tot keizer in 't Westen verkoren. Deze slag geschiedde naby de stadt Ravenda. Paus Leo den I was deze verkiezing aangenaam, als hem bekwaam kennende om de uitlopen der Vandalen te stuiten; en inderdaadt hy overwon de zelve in een veldslag, verdryvende hen van de Campanische kusten, alwaar Genserik eene landing gedaan hadt. Hy schreef aan de Romeinen een brief, waar in hy hen beloofde de gerechtigheit weder op den troon te plaatsen, en elk het zyne te doen geven. In 't jaar 459 maakte hy vrede met Theodorik, koning der West-Gotthen, na dat hy op deze barbaren gezegepraalt hadt. Vervolgens rustte hy zich met ernst toe om den oorlog in Afrika te voeren; maar Genserik belette hem daar in door eene krygslist, veroverende 300 van zyne schepen, die op de rede van Carthagena in Spanje lagen. Men zegt, dat deze keizer eens in een vermomd gewaadt zelf aan 't hof van Genserik geweest is, en dat zy hem niet kennende, de aanslagen, die zy op 't keizerryk gesmeed hadden, ontdekten. Men wil, dat de aarde ten tyde, dat zy met elkander spraken, beefde daar zy stonden. Hier op bereidde zich Majorianus ten oorlog tegen de Vandalen; maar de verradery van Ricimer, veldheer van zyne benden, bragt al zyne hoop te niet. Deze verrader dwong hem zelf het purper af te leggen in de stadt Tortona, in Lombardyë, op den 1 Augusty in 't jaar 461, en liet hem den 7 van de zelve maandt vermoorden, na dat hy 4 jaren, 4 maanden en 2 dagen geregeert hadt. *Idac. & Marcellin. in Chron. Cassiodorus & Jornandes Histor. Procopius l.* I. *de bello Vandalorum.*

MAJORINUS, de eerste bisschop der Donatisten in Afrika in 't jaar 306. Hy was een bediende van dien Lucillus, waar van men elders gewag gemaakt heeft, en vooorlezer in de kerke onder Cecilianus geweest, tegen wiens zin hy naderhandt op den bisschoppelyken stoel in de kerk van Carthago geplaatst wierdt. Dit was 't begin der scheuring van de Donatisten, en Majorinus wierdt hun eerste bisschop. Echter nam deze secte haren naam niet aan; maar dien van Donatus, zynen navolger, gelyk men in zyn artykel breder zien kan. *S. August. l.* I. *contra Parmen. c.* 3. *l.* III *contra Crescon. Optatus l.* I *in Parmen.*

MAJOUR, *het meir van Majour*, eertyds *Verbanus Lacus*, is een grote plas in 't hertogdom van Milaan, beslaande voor een gedeelte het graafschap Anghiera, en voor een gedeelte de balluagies der Zwitsers, hebbende 12 mylen van 't Noorden naar 't Zuiden in de lengte, en omtrent twee in de breedte; loopt dwars door 't Tessin en men ziet op des zelfs oevers de steden Anghiera, Sesto, Arona, Palanza, en Locarno, met een zeer groot getal dorpen. *Maty Dict.*

MAJUMA, een feest, 't welk men eerst in 't Oosten, en daar na te Rome met veel dertelheit geviert heeft. Het wierdt aldus genaamt volgens het zeggen van den kardinaal Baronius, naar eene stadt in Palestina, *Majuma*, alwaar men Venus aanbadt, of naar de maandt *May*, volgens het zeggen van Suidas en vele anderen. Echter wierdt het zelve in de maandt Augusty geviert. Men verscheen in de dertelste gebaarden en geilste bewegingen, en bediende zich van de ontuchtigste spreekwyzen, die men kon bedenken, waar door de kuischste zelf tot geilheit aangeport wierden. Deze heilloosheit wierdt zelf door den keizer Arcadius goedgekeurt, onder voorwaarde, dat het niet te grof moest gaan; maar het volk daar geen maat in houdende, wierdt het eindelyk door 't krachtig aanhouden van St. Chrysostomus in den jare 399 afgeschaft. *S. Chrysostomus Hom.* VII. *in Matth. Hom. de Davide & Saul. l.* I *&* II. *Rivin. Dissert. de Majumis. Du Fresne Gl. Gr.* 852. *C. Theod. De Majumis. Baronius A. C.* 399.

MAJUS. (DE MAANDT) Zie MAY.

MA-

MAJUS (HENRIK) geboren in den jare 1545, en gestorven in den jare 1607, leerde eerst de Godgeleerdheit te Wittenberg. Daar van daan gezonden wierdt hy lidt van den kerken-Raadt te Heidelberg. Hy heeft verklaringen over den Propheet *Daniël* uitgegeven. *Konig Biblioth.*

MAJUS, (JUNIUS, of JUNIANUS) een Napelsch edelman, onderwees de taalgeleerdheit in zyne geboortestadt Napels omtrent het einde van de XV eeuwe. Hy hadt onder andere leerlingen den beruchten Sannazarius, gelyk uit het VII gedicht van 't II boek van Sannazarius blykt, hebbende het zelve aan zynen leermeester Majus opgedragen. Hy bragt het gebruik der Latynsche tale veel luister by door zyne lessen en schriften; maar nog meer maakte hy zich berucht door zyne uitleggingen der dromen. Alexander ab Alexandro, die mede een van zyne leerlingen is geweest, zegt, dat alle morgen het huis van Majus vol volk stondt om hunne dromen te laten uitleggen, waar onder vele menschen van rang waren. Hy paaide hen niet met woorden, gelyk vele andere bedriegers van dat soort deden, maar hy verklaarde die met weinig woorden klaar en wydlopig. Vele, zynen raadt gevolgt hebbende, voorkwamen hun ongeval, ja zelfs de doodt; zo breed geeft 'er Alexander van op. De gemelde Sannazarius verheft hem in zyne gedichten, hem noemende den grootsten van alle waarzeggers, die 'er ooit geweest waren. Deze waarzegger, of droom-uitlegger, hadt op deze wyze gelegenheit om eene volle beurs te maken: want de bygelovigheit in die zaken is groot by de menschen. Hy gaf in den jare 1475 te Napels een boek uit, 't welk ten opschrift hadt: *De priscorum proprietate verborum.* In den jare 1490 wierdt het ten twede male gedrukt in de gemelde stadt, maar vol fouten. Del Rio spreekt ganschniet voordeelig van Majus omtrent het uitleggen der dromen, en Bayle zegt zelfs, dat hy daar in nog niet scherp genoeg is geweest. Zie *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers, door hem bygebragt.

MAKAD, eene Turksche gehoorplaats, daar men redenvoeringen in doedt, te Kaïro, in Egypten.

MAKATH, of MAKKAS, was eene der provinciën van Judea ten tyde van den koning Salomon, en Ben-Deker, of de zoon van Deker, was daar bestelmeester van. I *Kon.* IV, 9.

MAKEDA is de naam, dien eenige schryvers aan de koninginne van Scheba geven, de welke om Salomons wysheit te horen hem kwam bezoeken. *Jozephus* maakt van haar gewag onder den name van *Nicaulis.* Zie op de woorden van NICAULIS en SCHEBA. *Job Ludolf Hist. Æthiopic. lib.* II. *c.* 3.

MAKHAN, of MAHAN, eene stadt, die haren naam ontleent van eene grote vlakte, de welke zich tusschen de steden Bavurd en Meru in Khorasan uitstrekt. Ben-Aabschiah schryft, dat Tamerlan de zelve verwoestte met alle de omleggende vlekken, wanneer hy in deze provincie een inval deedt. Het is de plaats, daar Solyman Schah, vader van Ortogrul, en grootvader van Othman, grondlegger van de heerschappy der Otthomannen, geboren wierdt. Babur, Sultan van den stamme van Tamerlan, gaf het bewindt van de stadt Makhan, benevens dat van Meru, aan Mirza Sangiar, zynen bloedverwant, in 't 895 jaar van de Hegire. Eenige Turksche geschiedschryvers, handelende van den geslachtboom van Othman, plaatsen deze stadt in de provincie van Transoxane, om de geboorte van hunne prinssen nog verder te trekken. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAKHUL, (ABU ABDALLAH ALSCHAMI) berucht Doctor in de God- en Rechtsgeleerdheit onder de Muselmannen. Hy was geboren in dat gedeelte van Indië, 't welk de Arabieren *Send* noemen, aan de overzyde van den Ganges, op den oever van de rivier Indus. Hy wierdt gevangen genomen door de Arabieren, die het geweft overstroomden, en viel het lot van slaaf van eene vrouwe te beurt. Maar zyn verheven geest en grote bekwaamheit in de Arabische wetenschappen verschaften hem eerlang zyne vryheit, en hy wierdt na weinig tyds Mufti van Damas, terwyl drie andere aanzienlyke personen het waren van Medina, Bassora en Kufa, 't welk eertyds de vier voornaamste steden van 't Muselmansche ryk geacht wierden. Deze drie Mufties waren *Massiab*, *Hassan Albasri* en *Schaabi.* Makhul stierf in 't 118 jaar van de Hegire. Men verhaalt van hem, dat hy nooit een uitspraak van een zaak deedt dan na dat hy deze woorden vooraf gezegt hadt: *Dit is een gevoelen, en alle gevoelens zyn dwalingen onderworpen: want daar is geen zekerheit, noch waarheit dan in Godt. Herbelot Bibl. Orient.*

MAKI, of MACHI, was de vader van Guël, uit den stamme Gads, en een der genen, die gezonden wierden om 't landt Kanaän te bespieden. *Num.* XIII, 15.

MAKIR, of MACHIR, zoon van Manasse, hoofdt van een geslacht, de Makeriten, of Macheriten, genaamt, was vader van Gilead. *Num.* XXVI, 29. *Deuter.* III, 15.

MAKIR, ook MACHIR, zoon van Ammiël, uit den stamme Simeons, van Lodebar. In zyn huis was het, dat Mephiboseth, de zoon van Jonathan, des zoons Sauls, opgevoed wierdt, en het was uit het zelve dat de koning David hem by zich liet halen. II *Samuel* IX, 5. Men meent ook, dat een van de zeven martelaren, gebroeders der Machabeën, *Makir*, of *Machir*, genaamt is geweest. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MAKKEDA, een stadt en koninkryk in 't landt van Kanaän, wierdt ingenomen en verwoest door Jozua, die noch den koning, noch zyn volk spaarde. Het was naby Makkeda, dat een hol was, daar zich vyf koningen in verborgen, die Jozua hadt overwonnen, en hen daar uit liet halen, om hen op te laten hangen. Zie *Jozua* X.

MAKKUM, MACKUM, een groot dorp, of vlek, in de Vriesche grietenye Wonseradeel, in het kwartier Westergoo. Het was eerst maar een gering dorpie, maar is door het geluk van den koophandel en de scheepvaart in getal van sierlyke huizen zeer toegenomen, zo dat 'er ook de buurt *Straten* in betrokken is, zynde ook met eene goede haven voorzien. Het is in het begin van deze eeuwe met een nieuwe kerk en een nieuwen toren versiert. In de Roomsche tyden was de kerk van deze plaats St. Martinus van Thours toegewyd. Tegenwoordig wordt de zelve door twee gereformeerde predikanten bedient, staande onder de classis van Bolswaardt. Ook zyn hier vele Mennonisten en Roomschgezinden, die beide vrye oeffening van Godsdienst hebben. *Winsemius. Schotanus.* enz.

MAKOWSKI, in 't Latyn *Maccovius*, (JOHANNES) een Poolsch edelman, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Franeker, wierdt in den jare 1588 te Lobzenik geboren. Hy begaf zich wat laat aan de studie; maar verbeterde die vertraging met eene dubbelde naarstigheit door zyne natuurlyke levendigheit; leerde de Latynsche taal en wysbegeerte te Dantzig met buitengewove voortgangen onder den beroemden Kekkerman, en streefde zyne medeleerlingen te boven, inzonderheit in 't redentwisten. Wedergekeert zynde by zynen vader wierdt hy als leermeester aan eenige jonge edellieden toegevoegt. Hy reisde met de zelve, en oeffende by die gelegenheit menigmaal zyne bekwaamheit in 't redentwisten met deze of gene Jesuiten, of Socinianen. Te Praag tastte hy de Jesuiten, te Lublin de Socinianen aan, en terwyl hy te Heidelberg studeerde, ging hy naar Spiers om daar te redentwisten tegen de Jesuiten, in plaats van Bartholemi Coppenius, dien zy zouden overwonnen hebben in den strydt, en die geen verlof hadt van den keurvorst van de Palts om daar te gaan. Hy zag de bloeiende akademiën van Duitschlandt, als die van Praag, Heidelberg, Marpurg, Leipzich, Wittenberg, Jena, en daar na begaf hy zich naar Franeker, alwaar hy de muts van Doctor in de Godgeleerdheit in den jare 1614, den 8 Maart, ontfing. Hy gaf zo vele blyken van verstandt en geleerdheit, dat de curateuren van de hogeschool besloten hem daar te houden, en om hem daar toe te verbinden maakten zy hem buitengewoon professor in de Godgeleerdheit den 1 April des jaars 1615, en gewoon professor in het volgende jaar. Dit beroep heeft hy 30 jaren bekleed, dat is tot aan zyne doodt, die in het einde van Juny des jaars 1644 voorviel. Hy heeft drie vrouwen gehad, wier geslachten men ziet in de lykreden, door zyn amptgenoot, den Hre. Coccejus, gedaan. Men zegt, dat hy wat driftig en al te hevig was tegen de Arminianen, het welk hem veel moeielykheit verschafte. Hy wierdt op 't synode van Dordrecht ontboden, daar men hem van vyftig verscheide dwalingen beschuldigde, waar toe commissarissen benoemt wierden om zyne beschuldigingen te onderzoeken. Hun oordeel was, dat Maccovius onschuldig bericht wierdt en geen schuldt hadt aan Joodsche, Pelagiaansche, Sociniaansche, noch eenige andere gevoelens, maar dat hy zich niet hadt moeten bedienen van eenige duistere en dubbelzinnige spreekwyzen, ontleent van de scholastyke Godgeleerden, noch zekere voorstellingen ontkennen; en dat hy berispelyk was van gezegt te hebben, dat het onderscheidt tusschen de genoegdoening en de werkelyke doodt van Christus ydel was. Dat hy ontkent hadt, dat het menschelyk geslacht, in zonden gevallen, het voorwerp van het eeuwige raadsbesluit was; dat hy gezegt hadt, dat Godt de zonde straffen wil, en verzekert hadt, dat Godt op generlei wyze de zaligheit van alle menschen begeerde, en daar toe twee verkiezingen hadt. De waarheit is, dat Maccovius was een geleerd man, maar wat twyfelende. *Saldenus* beschuldigt hem nog van eene andere fout, te weten, dat hy de ontleding van het Arminianendom uit Du Moulin hadt uitgeschreven, en in zyne werken ingelascht. Zie hier de tytels der boeken, door hem geschreven: *Collegia Theologica*; *Loci Communes*; *Distinctiones & Regulæ Theologicæ & Philosophicæ*; *Opuscula Philosophica*; Πρῶτον ψεῦδος *Anabaptistarum*; Πρῶτον ψεῦδος, *sive ostensio primi falsi Arminianorum*; *Prælectiones pro Perkinso contra Arminium*; *Dissertationes de Triuno vero Deo.* enz. Het meerder gedeelte van zyne werken is na zyne doodt uitgegeven. *Bayle Dict. Crit. Coccejus Orat. funeb.*

MAL, of MAHL. Daar door wierdt weleer betekent een openbaar opgerecht teken, 't zy van een kruis, handt, enz. dat aldaar eene openbare toegestane of wettige gerechtsplaats was: want oudtyds wierdt het gerecht, zegt *Schottelius*, onder den blaauwen hemel gehouden, en de zekerheit of 't kenteken van eene plaats, tot welke men zamenkwam om 't gerecht te houden, wierdt *Mahl*, *Mallus*, genaamt, zynde of een steen, of staak, of kruis, of boom, gelyk oudtyds alle de Vriezen, byzonder de Oost-Vriezen, plagten zamen te vergaderen, om de algemene rechtdagen te houden, en 's lands zaken te bestieren by zekeren boom, digt by de stadt Aurik, in Oost-Vrieslandt, genoemt *de Upstalsboom*, zynde dit woordt *Mahl* afkomstig van *mahlen*, zo veel als *zeggen*, *spreken*, *redeneren*; waarom de beneden-Franken *Mallum* zeiden voor *Parlamentum*, van 't oude Duitsche woordt *parlando*, dat is, *zamenspreken*, en daar van daan *parler*, voor *spreken*, en *Parlamentum* eene plegtige zamenspraak; gelyk ook daarom *eene maaltydt* dus genoemt is in 't Hoogduitsch *Mahlzeit*, van te zamenkomen, zamenkouten. En dus beduidt dan *Mallus* zo veel als eene openbare vergadering, of byeenkomst, om aldaar 't gerecht te houden, en aldaar openbare zaken te besluiten, of ook wel de plaats des gerechts. Dus vindt men dit dikwils in de oude Salische wetten aldus gebruikt, als ook in de formulen van den monnik *Marculfus*, die omtrent den jare 660 leefde, en by vele anderen. By voorbeeldt, zo leest men by Aimonius *lib.* XIV, *cap.*

cap. 38 *de Reb. gestis Francorum* aldus: *Arnulphum comitem apud Abiodorum vicum in mallo interfecit*; dat is: *Hy heeft den graaf Arnulphus by 't vlek Abiodorus op de vergadering, of in de vergaderplaats, gedood.* Hier van daan *Mallobergium*, voor 't volk, plegende tot eene vergaderingplaats zamen te komen: als ook de woorden *mallare*, dat is, iemandt voor 't gerecht dagen, of roepen, gelyk wy 't dus vinden *in legib. Bojar. lib.* X: *Zo een bisschop tegen iemandt beschuldelyk blykt, zal hy hem niet vermeinen dood te slaan, om dat hy een opperpriester is, sed mallet eum ante regem, vel ducem, aut ante plebem suam; maar hy zal hem roepen voor den koning, of vorst, of voor zyn volk.* Even zo worden ook de woorden *admallare*, *humallare*, of *homallare*, in den zelven zin, voor in 't recht dagen gebruikt; byna gelyk ook 't woordt *mannire*, eigentlyk *manen*, *monere*, *vermanen*, mede gebruikt wierdt voor *in jus vocare*, dat is, *voor 't recht dagen*, gelyk wy 't zo vinden in de instellingen van Karel den Kalen *tit.* 31: *Volgens ons koninklyk bevel, om recht te doen, naar de wetten, mannitus & bannitus, gedaagt, of gevordert, en gestraft*: want het laatste woordt, *bannire*, beduidde of bevelen, of boeten, straffen, en ook bannen, gelyk *bannus* gebruikt wierdt voor *edictum*, *mulcta*, en *exilium*, *een bevel*, *boete*, en *banning*. Terwyl het gemelde woordt *mannire*, *manen*, misschien komt van het Grieksche woordt μηνύειν, op 't Dorisch μανύειν, *aankondigen*, *te kennen geven*, *zekerder doen zyn*. Zie *Biblioth. Brem. Clas.* VI, *fasc.* I, §. 8, *pag.* 31. *Schottelius van de Duitsche Sprake pag.* 480. *Vossius de vitiis sermon. lib.* II, *cap.* 12, *pag.* 240. *cap.* 22, *pag.* 333. *cap.* 24. *pag.* 340. *Junius in Willeram. pag.* 90, 91.

MALABAR is een landschap op de Westkust van het Indiaansche halfeilandt, aan deze zyde van den Ganges, ten Westen het voorgebergte van Komorin. Het neemt zyn begin van de kaap Ramos, 't welk omtrent 10 mylen ten Zuiden van de stadt Goa legt, langs de kust, en eindigt aan de gemelde kaap Komorin, hebbende in de lengte omtrent 108 mylen, volgens Linschoten. Het legt in het vruchtbaarste, volkrykste en gematigtste gewest van gansch Indië, bevattende in zich verscheide koninkryken, die naar hunne hoofdsteden genoemt worden, by voorbeeldt, *Angamele*, *Kalicut*, *Kananor*, *Kochin*, *Koland*, *Travancor*, *Kranganor*, *Manigate*, *Porca*, *Tanor*, enz. De kusten zyn alom met bomen bezet, groeiende hier een menigte peper. Dit gansche landt was eertyds aan een koning onderworpen, wiens laatste genaamt wierdt *Sorama Perimal*. Heden heeft het verscheide prinssen; de Portugezen en Hollanders hebben daar verscheide volkplantingen aangelegt, en de laatste bezitten daar verscheide aanzienlyke steden. De inwoonders van Malabar zyn welgemaakt; het meeste gedeelte is of zwart, of zeer bruin. Hen ontbreekt geen verstandt; maar zy verwaarlozen het zelve, en zy oeffenen zich in gene wetenschappen, noch kunsten. De Mahomethanen zyn zeer ontrouwe menschen, en de oorspronkelyke inboorlingen niet veel beter. Men onderscheidt hen gemeenlyk naar hunne geslachten in soorten. De eerste zyn hunne prinssen; de twede de *Nambouris*, of hogepriesters; de derde de *Bramans*, en de vierde de *Nahers*, of edellieden. De *Tives*, of *Zives*, bouwen het landt, en voeren de wapenen. De *Moncanas*, of visschers, wonen omtrent de zeekusten, en leven niet dan van 't visschen, wordende onwaardig geacht de wapenen te voeren. De *Chetes*, dat zyn de wevers, en ander soort van kunstenaren, hebben ook hunne verscheide verdeelingen. De *Pouliats* zyn het slechtste soort van alle, huisvestende in hutten met palmboom-bladeren gedekt. Wanneer een Nambourin, Braman, of Naher een Pouliat ontmoet op den weg, roept men hem van zo verre, als men hem zien kan, dat hy wyken moet, en als hy niet schielyk genoeg gehoorzaamt, mogen zy hem met pylen, musketten, of ander moordgeweer doden, ten zy hy op eene bevoorrechte plaats is. Dit belet echter niet, dat eenige van deze Pouliats dikwils veel goudt en zilver hebben; want doordien zy weten, dat de meeste Malabaren de gewoonte hebben van hunne schatten te begraven, daar niemandt van bewust is, doen zy hun best om die te zoeken, en verryken zich daar mede. De volkeren van Malabar onderhouden zeer naauwkeurig deze wet, dat zy niemandt in een anderen rang verheffen dan daar hy in geboren is, en hoe vele rykdommen zy kunnen vergaderen, zy verwisselen nooit van staat. Geen vremdeling kan in de koninkryken van Malabar reizen, zonder een Naher of twee by zich te hebben, en de prinssen straffen nooit de genen, die eenig geweldt gepleegt hebben aan hen, die geen van deze tot geleide gehad hebben. Deze Nahers hebben ook eene zeer grote deugdt; want zy zullen nimmer de gene, die zy geleiden, verraden of in ongeval verlaten: want zo iemandt sneuvelt, die zich onder hunne bescherminge begeven heeft, doden zy zich mede, en het wordt voor lafhertigheit gerekent die zulks niet doen. De verhevenste, of van den eersten rang, houden geen gemeenschap in 't eeten of drinken met hen, die van minder geboorte zyn. De kinderen ontfangen hunnen adeldom van hunne moeder, en houden haar rang, en geenzins dien van den vader. De princessen trouwen aan Nambouris, en Bramannen, en de kinderen, die daar uit voortkomen, zyn prinssen en wettige opvolgers van de kroon. De prinssen trouwen nooit princessen, maar de Nahers wier kinderen zyn Nahers, en geen prinssen.

De Malabaren zyn grote vyanden van dievery, en straffen die met de doodt, die maar een handt vol peper, of iets anders, gestolen hebben. Al de burgerlyke of halsstraffelyke zaken worden voor den vorst bepleit; velt hy een vonnis des doods, men brengt den schuldigen buiten het hof, en hy wordt aanstonts in het veldt gerecht. Doordien iedereen zynen roem stelt in den vorst te gehoorzamen, heeft hy geen beulen gebrek: want de Nahers, of edellieden van zyne wacht, laten zich daar toe gebruiken. Wanneer de koning komt te sterven, volgt hem de oudste prins, om dat zy niet gaarne jonge vorsten op den troon zien. Wanneer de koning van Kananor ('t welk een van de koninkryken van Malabar is) uit zyn paleis komt, rydt hy op een olifant, of wordt in een palakyn gedragen, pronkende met eene kroon van louter goudt, ter zwaarte van 500 dukaten. Deze kroon wordt aan den koning geschonken door zyn eersten staatsdienaar, of luitenant generaal van 't ryk, wanneer hy dit ampt krygt; en als de vorst gestorven is, legt men hem in zynen afgodentempel, of pagode. Wat hunne huwelyken belangt, de Malabarsche vrouwen kunnen zo veel mannen nemen, als hen behaagt, ten eenemaal strydig met de gewoonte der Mahomethanen, die zo veel vrouwen nemen. De menigte van hunne mannen bevrydt hen van die wrede gewoonte der andere Indianen, die zich by haren bedgenoot laten verbranden. De Mahomethanen stammen af van vremdelingen, die zich daar om 't voordeel van den koophandel ter nedergezet hebben, om dat de Nahers, of edelen, den zelven niet dryven willen. Al wat in dat landt komt, of daar uit gaat, wordt door de Mahomethanen bestiert. Men noemt de vlekken, daar zy wonen, *Bazars*, of markten. De rykste wonen aan den zeekant, of aan de monden der rivieren, tot gemak der kooplieden, dat meest Europeanen zyn. Voor eenige jaren heeft de koning van Denemarken, die hier ook eenige volkplantingen heeft, verscheide Godgeleerden derwaarts heen gezonden, die daar al eenige voortgangen in den Christelyken Godsdienst gemaakt hebben, en zyn niet alleen in Europa, inzonderheit te Halle, verscheide boeken in de Malabarsche tale gedrukt, maar eene Bartholomeus Ziegenbach heeft te Tranquebar in de jaren 1712 en 1713 eene boekdrukkery voor de Malabarsche en Portugeesche talen opgerecht, en aldaar den Bybel, in de Malabarsche tale overgezet, doen drukken. *Dellon Reisbeschryving van Oost-Indië. Baldeus Beschryving van Malabar.*

MALABARES, of MALAVARES, een naam, dien men aan de Indische zeerovers geeft, die langs de kusten van het halfeilandt, aan deze zyde van den zeeboezem van Bengale, inzonderheit naar den kant van Malabar en Suratte, roven. Het zyn Mahomethanen, en omtrent de Christenen zeer wreed, hebbende in hunne vaartuigen 200 of 250 mannen, en vallen met hunne vloten van 10 of 15 schepen het grootste vaartuig aan, ontziende geen kanon, werpende daar eene menigte van vuurwerken in, en enteren het schip met de grootste onverzaagtheit des werelds; maar zo haast men hen gewaar wordt, zet men alle zeilen by, en men houdt zee, latende het scheepsboordt opboeien, om voor hunne vuurwerken, die meest uit karkassen of stinkpotten bestaan, bevryd te zyn. Deze Malavaren zyn zo bygelovig, dat zy nooit zout met de regter handt zullen aanraken. Zy laten de nagels van hun linker handt groeien, die zy voor kammen gebruiken, dragende zulke lange haairen als de vrouwen, vlechtende de zelve om het hoofdt, en dekkende die met een linnen doek, dien zy driepuntig weten te vouwen tot een muts. *Tavernier Ind. Reisbeschryving.*

MALACA, of COSTAGNA, oudtyds *Pangaus mons*, een gebergte, leggende op de grenzen van Macedonië en Romanië, naby de stadt Philippi. *Maty Dict.*

MALACCA, een halfeilandt in Asië, aan gene zyde den Ganges, eertyds het *goude Chersonesus* genoemt. De lucht is daar ongezond, gelyk de Portugezen zeggen; maar de Hollanders vinden de zelve zo kwaad niet, en het gemak van des zelfs haven veroorzaakt daar groten koophandel, en maakt haar vermaard niet alleen in Indië, maar zelfs in Europa. Ten Noorden heeft dit eilandt het koninkryk Siam, en is voorts overal van de zee omringt. Dit landt en de stadt Malacca hingen af van den koning van Ihor; de hertog van Albukerke maakte zich daar meester van in den jare 1511 voor de Portugezen, bouwende daar eene sterkte; maar de Hollanders hebben het voor hunne maatschappy in den jare 1606 na eene belegering van zes maanden overweldigt. Zy legt aan den oever van den Bengaalschen zeeboezem, wiens wydte aldaar 26 mylen is van het koninkryk Siam tot aan de Straat naar het eilandt Sumatra. Het koninkryk van Malacca, of, naar de tale des lands, *Malaca* genaamt, begrypt in zich de koninkryken van *Ihor*, of *Johor*, en *Patane*, leggende in de Straat, die het vaste landt van 't eilandt Sumatra afscheidt, in eene grote vlakte, waar in men niet dan een enkelen berg vindt, waar aan of op de stadt gebouwt is, beslaande genoegzaam zyn kruin. Daar gaat naauwlyks een week voorby, of het regent daar twee of drie maal, uitgezondert in January, February en Maart. Het is onmogelyk om daar met een lage zee aan landt te komen. De gelegenheit van deze stadt is by uitstek bekwaam voor den koophandel op China en de Molukkische eilanden. *Mandeslo Tom.* II. *Olearius. Linschoten.* enz.

MALACHIAS, de laatste van de twaalf kleine Propheten. Hy was uit de stadt Zora, in den stamme Zabulon, zo als Epiphanius van hem getuigt, en leefde naar Zacharias, of ten tyde van Darius, zone van Hystaspes, of onder de regering van Artaxerxes Langhandt. Hy voorzegt in zyne Prophetiën de vernietiging van 't Joodsche priesterschap, en de toekomst van een nieuwen hogepriester, die zich voor de gehele wereldt zou opofferen. Hy onderwyst de priesters hoe zuiver zy moeten wezen, zo wel in hunne personen, als offerhanden, en hy voorzegt het laatste oordeel en de komst van Elias. Doordien zyn naam zo veel als een engel betekent, heeft Origenes gemeent, dat het een waarachtige engel in het vleesch was; maar Hieronymus en andere oudvaders zyn van een ander gevoelen: want men zou dan ook wel besluiten kunnen, dat *Hoseas* was

de Christus, om dat zyn naam *Zaligmaker* betekent. Eenigen zyn ook van gevoelen, dat Malachias niemandt anders dan *Ezra* geweest is, die om zyn heilig en vroom leven *de Engel* bygenaamt wierdt. Hieronymus verwerpt, noch omhelst dit gevoelen; maar Eusebius en andere beroemde schryvers verwerpen dit gevoelen ten eenemaal. Bibliander houdt hem voor *Zacharias*. Zie *Epiphan. de vit. Proph. Hieronymus Præfat. Comment. in Malach. Euseb. in Chron. St. Augustin. l.* XVIII. *Civitat. Dei cap.* 36. *Cyrill. in c.* I. *Malach. Sixt. Sinens. Bibl. l.* I. *Bellarm. script. Eccles. Heidegg. Enchir. Bibl.*

MALACHIAS, aartsbisschop van Armach, in Ierlandt, leefde in de XII eeuwe. Hy heeft zich doorluchtig gemaakt wegens zyn heilig leven, wonderwerken, en de vriendschap, die hy met St. Bernardus onderhieldt. Eerst was hy monnik in de abdy van Bercor, daar na aartsbisschop van Armach, in Ierlandt. Maar hy, niet hoogmoedig zynde, verliet dit aartsbisdom, en wierdt wybisschop te Down. Paus Innocentius de II, overtuigt van zyne deugdt, hieldt hem in grote achting, en gaf hem daar vele blyken van wanneer hy te Rome kwam. Hy stierf in den jare 1148 te Clairvaux, in de armen van St. Bernardus, die ook eene lykreden over hem gedaan, en zyn leven kortelyk beschreven heeft. Hy hadt aan dezen Bernardus drie brieven geschreven, het welk de 315, 316, en 317 is. Dezen Malachias worden de voorzeggingen van de levens der pauzen toegeschreven, beginnende met *Celestinus* den II, en eindigende met *Petrus* den II, van wien hy zegt, dat hy zyne schapen onder vele rampen zal weiden; en zyn tydt voorby zynde zal de stadt Rome en de wereldt te gronde gaan, en de opperrechter verschynen om de menschen te oordeelen. Echter is aan te merken, dat geen schryver voor Arnold Wion, een Benedictyner monnik, van deze profetiën geschreven heeft. Hy was een Nederlander van geboorte, die zich om de onlusten, in zyn landt ontstaan, naar Italië en in de monnikorde van S. Justinus te Padua, anders Mont-Cassin genaamt, begaf. Daar schreef hy twee boeken, aan welke hy den naam van *Lignum vitæ* (*Hout of boom des levens*) gaf, en droeg de zelve op aan Philips den II, koning van Spanje, in den jare 1595. In het twede van die boeken sprak hy van den monnik Malachias, aartsbisschop van Armach. Hy mengde in zyne geschiedenis de prophetiën van dezen heilige, om dat, zegt hy, de zelve nooit gedrukt waren, en de wereldt daar naar verlangde. De genen, die geloven, dat dit werk verdicht is, zeggen, dat Arnold Wion gelyk hadt te zeggen, dat het nooit gedrukt was, dat het gemakkelyk te geloven was, dat hy het nooit gezien hadt, en dat alles, wat hy voor Gregorius den XIV schryft, slechts een profecie is, die al vervult is geweest; dat ook de verklaringen van de volgende pauzen daar zeer gedrongen by gehaalt worden. Zy merken ook aan, dat St. Bernardus, die het leven van dezen St. Malachias beschreven heeft, wel van eenige voorzeggingen, maar niet het minste van deze profeciën aangeroert heeft. Geen schryvers van dien tydt hebben het minste daar van gerept, noch Ottho van Freisingen, noch Johannes van Salisbury, bisschop van Chartres, noch Petrus, abt van Clugny: alle andere, die van de pauzen geschreven hebben sedert de doodt van Malachias, zeggen daar niets van, noch Marianus Scotus, noch Platina, noch Papirius Masson, noch Onuphrius Panvinius, noch Joannel, die in den jare 1570 geschreven heeft. De Ieren, zo zorgvuldig in de heiligen van hun landt te beschryven, en die de levens van St. Patricius, van den abt St. Columbus, en van St. Brigitta, wiens profetiën ook niet weinig geweest zyn, beschreven hebben, maken geen gewag van die van St. Malachias. Thomas van Messingham, een Ier van geboorte, maakt eenig gewag van deze profetiën op 't einde van de levens der Heiligen, gedrukt in den jare 1624. De Historie van 't vagevuur en de profetie van St. Malachias, van St. Patricius. Robert Rusca heeft deze zelve profetiën in zyne Historie van de Cisterciënzen. Maar Angelus Manricus, die eenige Jaarboeken van die orde gemaakt heeft, houdt de zelve verdacht. De kardinaal Baronius, Spondanus, Bzovius en Rainaldus maken niet het minste gewag van deze profetiën in hunne kerkelyke Jaarboeken; noch zelf Ciacconius in de levens van de pauzen en kardinalen. Ook geeft het stilzwygen van 400 jaren, en van zo vele grote schryvers een krachtige achterdocht, dat deze profetiën van hem niet opgestelt zyn. Men voegt hier by, dat in zyne voorzeggingen eenige misslagen in de tydrekening geweest zyn, en acht tegenpauzen onder de wettige vermengt, die daar zyn bygevoegt geweest, te weten *Victor* de IV, *Calixtus* de III, *Paschal* de III, *Nicolaus* de V, en *Clemens* de VIII; dat hy ook een misslag in de tydrekening heeft, blykt, doordien *Victor* de IV, *Calixtus* de III, en *Paschal* de III gezet zyn voor *Alexander* den III, die hen voorgegaan moest hebben. *Clemens* de V, *Benedictus* de XIII en *Clemens* de VIII zyn gestelt voor *Urbanus* den VI, gekroont te Rome op Paaschdag des jaars 1378. Wat belangt de verklaring van deze profetiën, Arnold Wion heeft daar Ciacconius, een monnik van St. Dominicus, die in den jare 1595 geleest heeft, toe verkoren. Maar de geleerden hebben aangemerkt, dat Ciacconius niet eens van deze uitlegging in het leven der pauzen gewag heeft gemaakt. Zie, behalven Wion, in zyn *Lignum vitæ*, *Verhandeling van den vader Menestrier over de profetiën van St. Malachias. Tegenwoordige Toestandt van 't pausselyk hof*, *of Reisbeschryving*, *gedaan in de jaren* 1690, 1691, 1692.

MALAGA, of *Malgue*, in 't Latyn *Malacca*, eene Spaansche stadt, met een zeehaven, in 't koninkryk Granada, beschermt door twee kastelen, het eene genaamt *Alcaczava*, en 't andere *Giblalfarro*; leggende aan een berg naby de rivier Guadalquivir. Zy heeft een bisschop, den aartsbisschop van Granada onderhorig, en is beroemd door haren voortreffelyken koophandel, inzonderheit in goede wynen. Men vindt daar nog vele prachtige gebouwen, weleer door de Moren gesticht, waar van de hoofdkerk, eertyds een mosquee, zeer kostelyk versiert, is, hebbende des zelfs predikstoel 105000 realen gekost. Deze stadt zou, naar 't gevoelen van *Strabo*, *Plinius*, en andere schryvers, door de Pheniciërs gebouwt zyn, hebbende de zelve zich aldaar meest beholpen met visch en vleesch te zouten, dryvende daar een groten koophandel mede, waar van de stadt den naam van Malaga gekregen zou hebben, om dat de Phenicische tale *Malach* zo veel betekent als *zouten*. In 't jaar 1487 wierdt zy den Moren na eene langdurige belegering ontweldigt door Ferdinand en Izabelle. In den jare 1661 stroomde de vloedt Guadalquivir over, waar door 200 menschen verdronken, 1060 huizen weggesleept, en omtrent 3000 andere huizen onbruikbaar gemaakt wierden. In den jare 1680 heeft deze stadt ook door eene aardbeving grote schade geleden; want daar stortten 15 monnik-en nonnenkloosters en 1200 huizen ten eenemaal in, en een veel groter getal wierdt beschadigt. Men zegt ook, dat in dien tydt de schepen, in de haven leggende, wel 20 voeten hoog opgeheven wierden. *Strabo l.* III. *Plin. l.* V. *c.* 2. *Merula. Mariana. Loch. Canaan. l.* I. *c.* 34. *Colmenar Delic. d'Espagne pag.* 517 *& seq.*

MALALEEL, of *Mahalaleël*, zoon van Kaïn, of Kenan, geboren in den jare der schepping 396. Zyn vader was reets 71 jaren. Hy gewan *Jared* in den ouderdom van 65 jaren, in 't jaar na de scheppinge 461, en stierf in den jare 1290, hebbende 895 jaren geleest. *Gen.* V, 12, 15, 17. *Salian. & Torniel. A. M.* 396, 461, *&* 1290.

MALAMOCCO, in 't Latyn *Medoacus portus*, of *Methamaucum*, is een eilandt, omtrent 2 Duitsche mylen van Venetië gelegen. Te voren is aldaar een bisschoppelyke setel geweest in eene stadt van den zelven naam; doch na dat de zee in den jare 1101 daar zeer grote schade aan gedaan hadt, is de zelve verplaatst naar Chioggia. In de haven van dit eilandt, wiens stadt nu in een dorp verandert is, plagten vele grote schepen te kunnen leggen. Nu bestaat dit gansche eilandt byna in eene haven, des zelfs landt niet groter zynde dan omtrent 5 Italiaansche mylen in de lengte, en 4 a 500 schreden in de breedte. De Venetianen, aan welke dit eilandt van veel belang is, hebben 't door kunst versterkt voor 't woeden der zee en de aanvallen der vyanden. *S. Didier Ville & Republ. de Venise p.* 4 *& seq. Schauplaats des kriegs in Ital. p.* 542. *Maty Diction.*

MALANS, een zeer welgebouwt vlek in het Graubunder landt, niet verre van den Rhyn, is wegens zynen goeden wyn zeer beroemd, en brandde in 't jaar 1684 geheel af, maar is nu veel schoner uit zyne assche verrezen.

MALAPERTUS, (KAREL) een Jesuït van Bergen in Henegouwen, leeraarde met veel roem te Douay, en maakte verscheide werken, zo wel in rym als onrym: ook was hy een groot wiskunstenaar, en leeraarde deze wetenschap te Madrid. Hy stierf in de gemelde stadt den 1 November des jaars 1530, nalatende deze werken: *De ventis l.* II; *Comment. in lib.* VI *priores Euclidis*; *Elementa Geometriæ*; *Institutiones Arithmeticæ practicæ*; *Austriaca*; *Sidera Helyochica*, enz. *Alegambe Bibl. Soc. Jesu. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

MALASPINA, een souverein markgraafschap, of marquizaat van Italië, in Toskanen, digt aan het Genueesche gebiedt. 't Is eigentlyk dat van *Massa*, 't welk eertyds den huize van *Malaspina* heeft toebehoort, maar in 't jaar 1530 door een huwelyk aan dat van *Cibo* is gekomen. Dit huis was van Vienne, niet van Saxen, gelyk eenigen beuselen, of, gelyk anderen willen, van een jong ridder, *Hugo* genaamt, zoon van den grave van Milaan, die in den jare 945 Siegfried, vorst van Lucca en Massa, met een grote zwarte doorn zou omgebragt hebben, waar van daan de naam van *Malaspina* zou gekomen zyn. Maar men stelt den zelven afkomstig van *Alberik*, van wien in het Concilie van Pavië gewag wordt gemaakt in 't jaar 876. Deze gewan *Alberik* den II, markgrave van Italië, die naliet *Alberik* den III, markgrave of marquis van Tosca, en heer van Massa. Men acht, dat deze trouwde met Cunissa, zuster van de vrouwe van Berengarius den III, by welke hy *Willem*, bygenaamt *Malaspina*, won. Deze was marquis van Lunigiano en Carfaguano, heer van Bobio, enz. Hy diende den keizer tegen de Saracenen van Kalabrië, en trouwde met Giberga, dochter van Guimar, prins van Salerne. *Obizzo*, zyn zoon, volgde zyn vader in 's keizers dienst, die hem in verscheide handelingen gebruikte. Hy stierf in den jare 1005, en liet na *Azolinus Malaspina*, die in dienst van keizer Henrik den II ging, en vader wierdt van *Azo*, marquis in Italië. Men zegt, dat deze trouwde met Ermengarda, dochter van Hugo den II, grave van Mans, die van Tibaud den III, grave van Champagne, verstoten was. Odericus Vitalis en Willem van Jumieges spreken van dit huwelyk. Deze heeft het geslacht van Malaspina voortgeplant door zynen zone *Koenraad van Malaspina*, wiens zoon *Isnardus* in den jare 1108 trouwde met Sichelgauta, die men zegt eene dochter van den koning van Sardinië geweest te zyn. *Obizzo Malaspina*, zyn zoon, weigerde keizer Henrik den V tegen den paus te dienen, en liet *Morello*, of *Moncello*, na, die door de Genuezen wierdt beoorloogt, en van wien hy de vrede voor Pietrocoperta, een klein plaatsje op hunne grenzen, in den jare 1172 moest kopen. Zyne kinderen waren *Willem Malaspina*, die hem volgde; *Koenraad*

Ma-

Malaſpina, die marquis van Villafranca wierdt, en *Obizzo*, die ook kinderen naliet. *Willem*, marquis van Maſſa, Carrara, enz. hadt vele ongelukken, diende den Genuezen tegen hunne vyanden, en ſtierf in het jaar 1230, latende verſcheide kinderen na; Isnard, die hem volgt; *Albert*, *Franciſcus*, *Manfredus*, enz. *Iſnard Malaſpina* trouwde met Cubitoſa, dochter van Azo den V, marquis van Mantua en van Ferrara, en Eliza van Antiochië, by welke hy wan *Gabriël*, die wederom naliet *Spinetta Malaſpina*, die uit zyne ſtaten wierdt verdreven door Caſtruccio Caſtracani. Hy vluchtte by Maſtin d'Eskala, prins van Verona, alwaar hy een prachtig paleis liet bouwen. Het geluk was hem zeer tegen. *Azolinus*, zyn zoon, herſtelde de zaken van zyne familie na de doodt van Caſtruccio. Hy gewan *Galeot*, vader van *Spinetta* den II, marquis van Maſſa, enz. Karel de III, koning van Napels, gaf hem het hertogdom van Gravina, in 't ryk van Napels; maar hy behieldt het niet lang. Hy trouwde met Margareta, dochter van den grave Franciſcus van Cuni, by welke hy verſcheide kinderen hadt, en onder andere *Antony Alberik Malaſpina*. Deze trouwde in 't jaar 1418 met toeſtemming van paus Martinus den V met *Johanna Malaſpina*, zyne nicht, marquiſinne van Fivizan. Met zes zonen wierdt hy in dit huwelyk gezegent, als Jakob, die volgt; *Gabriël*, een tak van de marquizen van Fosdinovo, enz. *Jakob Malaſpina*, marquis van Maſſa, enz. verkreeg daar by Carrare, Monita, en Lavenza. Hy was luitenant van Lodewyk Sforce in den jare 1470; drong zich in de gunſt der Florentynen, en hadt by Thadea Pik, dochter van François, marquis van Miranda, Alberik, die volgt, en *François*, die gene kinderen gehad heeft. *Alberik Malaſpina*, marquis van Maſſa en Carrare, zag zich door François, zyn broeder, met de wapenen aangevallen, die hem Carrare, Lavenza en Monita afhandig maakte; maar koning Karel de VIII dwong hem die weder af te ſtaan in den jare 1494, wanneer hy in Italië was. Deze monarch gaf hem daar by ook het marquizaatſchap van Fivizano, 't geen de Florentynen in bezit hielden, en reizende door Maſſa gaf hy hem het zelve hertogdom Gravina, 't welk zyn grootvader Spinetta gehad hadt. Maar na dat de koning weder uit Italië vertrokken was, hernamen de Florentynen het marquizaatſchap van Fivizano en eenige andere kaſtelen. *Alberik* trouwde met Lucretia, dochter van Sigismundus van Eſt, hebbende in dit huwelyk niet meer dan drie dochters. De oudſte trouwde met Scipio van Fiesque, grave van Lavagno. Van de twede, Richarda genaamt, zal hier onder breder geſproken worden. De derde, *Thadea Malaſpina*, trouwde met den beruchten Bojardi, grave van Scandiano. De bovenſtaande *Richarda Malaſpina* trouwde in 't jaar 1515, met goedkeuring van paus Leo den X, met Scipio van Fiesque, weduwenaar van hare oudſte zuſter. Deze heer ſtierf in den jare 1520, niet meer dan eene dochter nalatende, die trouwde met den grave Vitalino, markgrave van Borromeo, in den jare 1540. *Richarda* ging een twede huwelyk aan met Laurens Cibo, grave van Ferentille, die marquis van Maſſa, enz. wierdt, als elders gezegt wordt. Zie *Porcacchi Zazzera. Le Laboureur.*

MALATESTA, (SIGISMUNDUS) heer van Rimini, berucht in de XV eeuwe. Hy was een wysgeer, geſchiedeniskenner, oorlogsman, en een der beroemdſte kapiteinen van zynen tydt: maar deze goede hoedanigheden wierden wederom verdonkert door grote gebreken: want hy was ongodsdienſtig, ſpottende met alle heilige zaken en Godsdienſt-oeffeningen; ontkende de onſterflykheit der ziele, en ſchendde alle ſoort van rechten en gerechtigheden, alleen uit zynde om zyne belangen en zynen hoogmoedt te voldoen. Dit gedrag bragt hem in den haat der pauzen, zo dat Pius de II hem in den ban deedt in den jare 1462, waar door zyn gemoedt eenigzins bedaarde. Deze Sigismundus en François Sforze ſloegen tegen Antonio Ordelaffi, heere van Forli, en maakte zich onzaggchelyk, deedt dikwils alleen zyne naburen den oorlog aan, en behaalde altydt voordeel. Naderhandt ſtelden hem de Venetianen tot hunnen generaal over hunne legermacht. Hy trok daar mede in Morea, veroverde Sparte en eenige andere plaatſen van de ongelovigen. Op zyne wederkomſt wierdt hy legerhoofdt van die van Siëna en van de Florentynen, die tegen paus Pius den II in oorlog waren; maar hier in was hy niet zeer gelukkig, ſtervende in den jare 1467, den 4 October, in den ouderdom van 51 jaren. Hy liet verſcheide kinderen na; onder anderen *Robert Malateſta*, een dapper hopman, die zich in alle ontmoetingen berucht maakte. Hy wierdt generaal der Venetianen, en daar na van paus Sixtus den IV tegen Alphonſus, koning van Napels, en andere zyner bondgenoten, dien hy ſloeg den 22 Auguſty des jaars 1482. Men zegt, dat Jeronymo Riario hem een weinig daar na liet vergeven in den jare 1483. De paus liet hem ter eere een ſtandbeeldt te paardt in de Pieterskerk oprechten. Het geſlacht van *Malateſta* is beroemd en vermogende, verdeelt in verſcheide takken, als meeſters gebiedende in Rimini en Pezaro, welke eerſte ſtadt 200 jaren door dit ſtamhuis is beſtiert. Paus Clemens de VII ontnam het Pandolphus Malateſta, die arm in Ferrara geſtorven is. *Marcheſelli & Sanſovino Orig. de Famig. de Ital. Pius* II *in Comment. Guicciardin. Paul. Jovius.*

MALATHA, een kaſteel in Idumea, alwaar Agrippa de Grote zich ophieldt toen hy alle zyne goederen te Rome hadt verkwiſt. *Jozephus Oudhed.* XVIII, 8.

MALATHIA, eene kleine ſtadt in Romanië, leggende aan de Zwarte zee, omtrent 15 mylen van de ſtraat van Conſtantinopel. *Maty Dict.*

MALATIYAH, in 't Latyn *Melitene*, *Melitine*, en *Melita*, eene Turkſche ſtadt in Aſië, leggende in Natolië aan den Euphraat, 5 of 6 mylen boven Maraſch. Malatiyah heeft een aartsbiſſchoppelyken ſetel. *Maty Diction.*

MALAXUS (JOHANNES) leefde in den jare 1578 te Conſtantinopel in grote ellende en armoede, gelyk Gerlach van gemelde plaats aan Martinus Cruſius geſchreven heeft. *Malaxus*, zegt hy, *is zeer oud; hy leert de kleine kinderen in een zeer ſlecht gat, alwaar ik eenige gedroogde viſchies, die hem tot voedſel dienen, gezien hebbe. Hier ſchryft hy ook zyne boeken, en gebruikt het geldt, dat hy wint, om wyn te kopen, en echter is hy gezond.* Hy heeft de Hiſtorie der Patriarchen van Conſtantinopel geſchreven in de Griekſche tale, die P. Labbé onder de Byzantynſche ſchryvers heeft uitgegeven. *Voſſius de Hiſtor. Græc. p.* 493.

MALBORGHETTO, in 't Latyn *Burgium*, was oudtyds eene kleine ſtadt van Noricum. Heden is 't een dorp van Karinthië, gelegen op de grenzen van Frioul, aan de rivier Fella, boven de Pontera Imperiale. *Maty Diction.*

MALCHIN, eene kleine ſtadt in het Mekelenburgſche vorſtendom Wenden, digt aan het Pomerſche hertogdom Stettin, aan de Kummerowiſche zee, by den mondt van den vloedt Pene. Zy legt op zulk een naauwen pas, dat men daar naauwlyks met een wagen in kan komen, in een moraſſigen grondt, en heeft van beide zyden zeer hoge rotſen. Een grote myl daar van daan legt een meir, 't welk het *Malchinſche meir* genaamt wordt. Deze ſtadt heeft door een zwaren brandt veel geleden. *Topograph. Sax. Inf. p.* 180. *Maty Dict.*

MALCHION, een zeer welſprekend man, die binnen Antiochië met veel luiſter de vrye wetenſchappen leeraarde. Vervolgens wierdt hy tot prieſter van die kerke aangeſtelt. Hy hieldt een beruchten redenſtrydt met Paulus van Samoſate in het twede concilie, gehouden binnen Antiochië in den jare 270, waar in hy aangetoont hebbende de dwalingen zyner kettery, die hy hadt pogen te verbergen, te weeg bragt, dat hy by het concilie gedoemt wierdt. Deze byeenkomſt wierdt door de beamptſchryvers beſchreven, van welk geſchrift niet alleen S. Hieronymus en Euſebius gewag maken, maar 't zelve is ook ten tyde van Leontius, dat is in 't einde van de VI eeuwe, gezien. Hy ſpreekt daar van in zyn I boek tegen de Neſtorianen, en haalt het aan op eenige plaatſen in het III boek. Echter is het niet volkomen zeker of dit geſchrift wel echt is, zo min als nog eenige brokken van eenen brief van het Synode van Antiochië, verſchillende van die, daar by Euſebius van geſproken wordt. S. Hieronymus zegt ook, dat hy de ſchryver van een brief uit den name van het gemelde concilie geweeſt is tegen dezen Paulus van Samoſate, bygebragt van *Euſebius Hiſt. l.* VII. *cap.* 23, 24. *Hieronymus de Scriptor. Eccleſ. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. trois premiers ſiecles.*

MALCHOW is eene kleine ſtadt, nevens een ambacht, in het Mekelenburgſche vorſtendom Wenden, tuſſchen het Plawer en het Calpiniſche meir, aan een arm van de laatſte gelegen, men vindt in de zelve een adelyk juffrouwen-klooſter. 2) Een koninklyk Pruiſſiſch luſthof in de Middel-Mark, 2 uuren van Berlyn. *Topograph. Sax. Inf. p.* 180.

MALCHUS, een redenaar te Conſtantinopel. Volgens Suidas was hy van Philadelphia, en, volgens Photius, leefde hy in de V eeuwe, onder den keizer Anaſtaſius. De zelve zegt ook, dat hy 7 boeken van hem gelezen heeft, behelzende eene Hiſtorie, begonnen met het zeventiende jaar der regering van keizer Leo, en eindigende met de doodt van Nepos. Hy pryſt hem wegens de zuiverheit van zyne taal en zyne welſprekendheit, hem ſtellende als een voorbeeldt van een volmaakt hiſtorieſchryver. Suidas zegt, dat zyne Hiſtorie begon met Conſtantinus, en eindigde met Anaſtaſius. *Photius in Bibl. c.* 78. *Suidas. Voſſius l.* II *de Hiſtor. Græc. c.* 21. *Geſner. in Bibl.*

MALCHUS. Zie CLEODEMUS.

MALCHUS was een van de bedienden van Caïphas, hogeprieſter der Joden. Hy bevondt zich onder de genen, die Jeſus Chriſtus gevangen namen. Petrus, zyn zwaardt getrokken hebbende, ſloeg hem een oor af. *Johannes* XVIII, 10.

MALCOLMUS, of MALCOLUMBUS, de I van dien naam, koning van Schotlandt, was de zoon van den koning Dongal, of Donard den VI. Hy volgde op Conſtantinus den III, en regeerde 15 jaren.

MALCOLMUS de II, koning van Schotlandt, was de zoon van Kennet den III. De eiſchen, die hy op het koninkryk hadt, hem geweigert zynde, vertrok hy zich eenigen tydt, maar maakte zich na de doodt van Grimus, zyn neef, daar meeſter van. Hy bragt te weeg, dat de kroon erffelyk wierdt, maakte goede wetten, en verdeelde het ryk in baronyen, en regeerde 30 jaren, tot den jare 1040.

MALCOLMUS de III was de zoon van Duncan, of Donaldus, en Sibylla van Northumberlandt, en volgde op Machabel omtrent den jare 1057. Hy was een zeer goed en Godvruchtig prins, voerde in Schotlandt de waardigheden van graven, markgraven, enz. op de wyze der Engelſchen, in, by welke hy een groot gedeelte van zyne jonkheit in ballingſchap hadt doorgebragt. Hy deedt vele invallen in 't Engelſche ryk in 't jaar 1070, kerende telkens met groten buit te rug. Hy ſtierf in den jare 1094, na dat hy 36 jaren geregeert hadt.

MALCOLMUS de IV was de zoon van Henrik, prins van Schotlandt, geſtorven voor zynen vader David, wiens ryk hy uit dien hoofde geërft heeft in den jare 1153. Hy bevredigde verſcheide oneenigheden, die zich in zyne ſtaten opdeden, en ſtierf den 9 December des jaars 1165. Na dat hy 12 jaren geregeert hadt. *Buchan. Hiſt. Scot.*

MALCONTENTEN is de naam van eene zamenrotting in Vrank-

Vrankryk onder de regering van Karel den IX. Ter dier tydt vondt men drie verscheide partyschappen in Vrankryk. De zelve wierden de *Fidelles*, of de *Getrouwen*, de *Nouveaux*, *Nieuwelingen*, en de *Malcontents*, *Misnoegden* genaamt. De zelve waren moeielyk, om dat men hen in geen ampten of bedieningen naar hunnen staat gestelt hadt. De Fidelles gaven zich dezen naam om dat zy niet van Godsdienst verandert waren, volhardende in den Gereformeerden Godsdienst. De Nieuwelingen waren de genen, die weder in de Misse gingen na den moordt van St. Bartholomeus-dag. De heeren de la Noue, de la Tour, de markgraaf van Turenne, en eenige anderen waren van de Getrouwen, of standvastigen. De koning van Navarre en de prins van Condé waren van de Nieuwelingen. Byna alle de heeren waren misnoegt over de regering van de koninginne moeder, die het gezag van staat aan twee of drie vremdelingen hadt opgedragen. Zy verkoren tot hun hoofdt den hertog van Alençon, des konings broeder. *Mezeray Histoire de France sous Charles* IX.

MALDEGHEM, een aanzienlyk geslacht in Brabandt, waar van *Eugenius Ambrosius van Maldeghem*, baron en heer van Linschoten, enz. ridder van St. Jakob, koninklyke Spaansche veldmaarschalk van de ruitery, in den jare 1685 de eernaam van graaf gegeven wierdt. De vergunningbrief, dien de koning van Spanje hem daar van gaf, behelst onder anderen, dat hem deze eernaam verleent wierdt om zyn oud en adelyk geslacht, 't welk 300 jaren getrouwe diensten aan het landt bewezen hadt. Vervolgens is de heerlykheit van Stenuffel aan dit graafschap gehecht. In den jare 1717 was een graaf van Maldegem Staats-Raadt van Brabandt. *L'Erection des toutes les terres du Brabant p.* 100.

MALDERA, (JAKOB) volgens *Valer. Andreas* JOHANNES MALDERUS genoemt, bisschop van Antwerpen, wierdt te Leeuwe-Saint Pierre, niet verre van Brussel, geboren in den jare 1563, den 14 Augusty. Hy studeerde te Brussel, Douay en Loven, alwaar hy met veel roem de Godgeleerdheit leerarende zeer geacht, en in den jare 1611 tot bisschop van Antwerpen verheven wierdt, bekledende deze waardigheit tot in den jare 1633, den 18 October, wanneer hy stierf. Deze kerkvoogdt heeft vele schriften nagelaten, als: *Commentaria in Cantica Canticorum*; *De abusu restrictionum mentalium*; *De sigillo confessionis Sacramentalis*; *De SS. Trinitate*, *Creatione in genere*, *& Angelis*; *De fine & beatitudine hominis*; *De virtutibus Theologicis*, *& de Justitia ac Religione*; *Animadversiones in Decreta conventus Dordraceni*; *Meditationes Theologicæ*, en een *Catechismus*. Johan Hemelaar, kanunnik van Antwerpen, heeft eene lykreden over hem gedaan, waar in zyn leven wydlopig beschreven wordt. *Miræus*, *Sammarthanus*, *Val. Andreas* en anderen spreken met lof van hem.

MALDIVISCHE EILANDEN, in 't Latyn *Insulæ Maldivæ*, gelegen in Asië, in de Indische zee, aan deze zyde de golf van Bengale, zynde 12 duizend, of meer, zo anderen willen, in getal. Het woordt *Maldiva* is een koppelwoordt van *Male* en *Diva*. Male is de beste stadt van alle deze eilanden, en Diva betekent in hunne tale een eilandt. Zy wierden ontdekt door den zone van Almeida in den jare 1507. De streek van den Oceaan hier omtrent wordt door de scheepvarenden de *Maldivische zee* genaamt. Deze ontelbare menigte eilandties worden door kanalen of fleuven, waar door de zee speelt, van een gescheiden. Men weet hun getal niet recht; want zy zyn byna onmogelyk om getelt te worden, om dat men vele rotsen voor eilanden zou aanzien. De lucht op deze eilanden is doorgaans gevaarlyk voor de vremdelingen. Zy leggen alle op een linie, en worden in 13 hopen verdeelt, ieder hoop bevattende eene grote menigte als byeen gestuwde eilandties. Deze hopen worden door de landzaten *Attollons* genaamt. Zy strekken zich te zamen van 't Noorden naar het Zuiden, ter lengte van 300 of 350 mylen, wordende door 12 zeeëngten van elkander gescheiden, waar tusschen vele krokodillen gevonden worden. Men meent, dat de inwoonders van deze eilanden uit Ceylon hunnen oorspronk hebben. Zy zyn olyfkleurig, kort van persoon, maar van eene goede gestalte. De meeste gaan naakt, maar hebben hunne schamelheit bedekt. Niemandt van hen durft lang haair dragen, dan alleen de koning en de soldaten. Zy zyn met een redelyk goed verstandt begaaft, en leggen zich meest op de genees-en sterrekunst. Deze eilanden brengen ryst noch tarwe voort, maar honing, granaatappelen, citroen-en oranjeappelen, en kokos, of Indiaansche noten. Deze laatste bomen zyn de allernuttigste van 't geen daar groeit, brengende op verscheide tyden van 't jaar wyn, olie, boter, melk en zuiker voort; de vrucht smaakt als een amandel, waar van men broodt maakt; de bladeren gebruiken zy voor papier om op te schryven, en van de stammen bedienen zy zich om hunne huizen en schepen van te maken. Men vindt ook in deze eilanden witte schelpen, die de natuur zo wel gevormt heeft, dat zy in plaats van geldt gebruikt worden in verscheide gewesten van 't vaste landt. De Mahomethaansche godsdienst wordt daar geoeffent, en wanneer een inwoonder naar Mekka ter bedevaart geweest is, mag hy, wedergekomen zynde, een langen baardt dragen, tot teken van zyne heiligheit. Alle deze eilanden behoren onder eenen koning, wiens zonen het erfrecht der krone bezitten, mogende de vrouwelyke sexe niet regeren. Het voornaamste inkomen van den vorst is een vyfde van alle de vruchten, die deze eilanden voortbrengen, en het beslag van alle de schepen, die daar schipbreuk lyden. Zyne tytels zyn Sultan, koning van dertien provinciën en twaalf duizend eilanden. Deze dertien provinciën zyn in hunne tale *Trilladon Matis* geheten, 't welk de Portugezen noemen *Cabexa de las Ilhas*, dat is het hoofdt of de eerste van alle de eilanden; de andere zyn: *Milladove*, *Madove*, *Padipola*, *Malos Madon*, *Ari-Attollon*, *Male-Attolon*, waar onder men telt *Mala*, de hoofdstadt van alle de Maldivische eilanden, *Polisolu*, *Moluque*, *Nillandoux*, *Callomadoux*, *Adoumatir*, *Sovadou*, *Addou* en *Pove-Moluque*; doch deze twee laatste worden voor een gerekent: in Male houdt de koning zyn hof. Deze eilanden leggen onder de linie, echter is de hette daar niet boven maten, om dat 'er des nachts een zware daauw valt, daar 't landt door verkwikt wordt. Op deze eilanden vallen ook rood koraal, amber, enz. *François Pyrard Descript. des Maldives. Maffæus Hist. Ind. Linschoten Vojages des Indes.*

MALDON. Zie THOMAS DE MALDON.

MALDON, in 't Latyn *Camolodunum*, is eene Engelsche stadt in de provincie van Essex, aan den vloedt Chelmer, omtrent 7 mylen van de zee, tusschen welke en deze stadt twee kleine eilanden zyn, met name *Northeus* en *Osey*. Hier heerschte wel eer, ten tyde van Tiberius en Caligula, een Britsch vorst, Canubeling genoemt, wiens oudste zoon by den keizer vloodt. Aulus Plautius, een Romeinsch veldheer onder de regering van Claudius, streedt met des zelfs tweden zone Caractacus, en doodde hem in den strydt. Wanneer de keizer Claudius in den jare van Christus geboorte 43, het derde jaar van zyne regering, zelf in Britannië kwam, vermeesterde hy deze stadt, en wierdt om die reden Britannicus genaamt. Hy liet daar zelf een Roomsche volkplanting en een bende krygsknechten, en liet daar geldt slaan, met dit opschrift: *Col. Camalodun.* Hier na moest deze stadt de gramschap der Britten onder Voadice, koninginne van Icene, uitstaan, die de zelve in den jare 63 innam en verbrandde, wordende alle Romeinen door den kling gejaagt. Daar na bouwden de Romeinen onder de regering van Antoninus de zelve weder op. Wanneer eene reeks van jaren daar na Eduard, zoon van Alfred, een Saxisch koning, zag, dat de zelve van de Denen dikwils aangevallen en verwoest wierdt, herstelde hy de zelve, en liet ze met een kasteel versterken. In den tydt van Camdenus was zy een welbewoonde stadt, hebbende in 't midden een straat, ter lengte van een Engelsche myl, met het voorrecht, dat zy twee burgeren in 't Parlement kon zenden. Ze is in het 13 jaar der regering van koning Karel den II als een burggraafschap aan de graven van Essex gegeven. *Beverell Delices de la Grande Bretagne. Cambden.* enz.

MALDONATUS, (JOHANNES) een priester van Burgos, in Castilië, leefde in den jare 1550. Hy schreef in goed Latyn een werkie tot aanmaning der studie en der talen, genaamt: *Parænesis ad litteras politiores*: ook heeft men van hem een kort begrip van de Levens der Heiligen, 't welk verscheide malen gedrukt is. Ook heeft hy op 't bevel van den bisschop Johannes Fonseca te Burgos het *Breviarium* helpen verbeteren: want zulks wierdt opgedragen aan drie geleerde mannen, als Carrera, Lara en Johannes Maldonatus, schoon hy zich zelf daar in de grootste eer geeft, gelyk te zien is in eene voorreden van zyne Levens der Heiligen, gedrukt voor de eerste maal te Burgos in 't jaar 1561. Deze voornoemde Johannes Maldonatus moet wel onderscheiden worden van den volgenden Johannes Maldonatus, den Jesuit. Zie *Thiers dans la Dissertation sur le Lieu ou la reponse presentement le corps de S. Firmin le Confes, troisieme Eveque d'Amiens p.* 18. *Teissier Additions aux Eloges des hommes sçavans T.* II. *Bayle Dict. Crit.*

MALDONATUS, (JOHANNES) een der beroemdste Jesuiten, te las Casas de la Reina, in de Spaansche provincie Estremadura, geboren in den jare 1534, uit een oud adelyk geslacht. Hy heeft van jongs af door een zonderlingen yver onder Dominicus de Soto, een Dominikaner, en Franciscus Toleto, een Jesuit, grote voortgangen in zyne studie gemaakt, waar door hem te Salamanca de eer vergunt wierdt om de wysgeerte, Godgeleerdheit, en de Griekſche taal te leeraren. Eenigen tydt daar geweest zynde wierdt hy naar Rome, in den jare 1562, gezonden, alwaar hy het kleedt der Jesuiten aantrok. Het volgende jaar ging hy door last van den generaal van die orde naar Vrankryk, en leeraarde de wysgeerte in 't collegie der Jesuiten binnen Parys, en vervolgens de Godgeleerdheit met wonderbaar gevolg, hebbende een groten toevloedt in zyne lessen en predikatiën, alwaar men wel twee uuren vroeger moest gaan om eene goede plaats te kunnen krygen, hebbende doorgaans de eer, dat hy in zyn gehoor hadt verscheide bisschoppen en andere aanzienlyke geestelyken, zelf vele Gereformeerden, wordende zyne predikatien van velen uitgeschreven voor die hem niet hadden kunnen horen. Van Parys vertrok hy in den jare 1570 naar Poitiers; maar in deze stadt zo veel achting niet hebbende, keerde hy, na dikwils met de Gereformeerden overhoop gelegen te hebben, wederom naar Parys, van waar hy na eenigen tydt zich naar Lotharingen begaf, en reizende door Sedan, heeft hy daar met meer dan twintig Gereformeerde predikanten geredentwist. Te Parys zo veel roem verkregen hebbende, ontbrak het hem ook aan gene vyanden: want men beschuldigde hem daar van kettery, en wierdt hem te laste gelegt, dat hy den president van S. Andreas gedwongen hadt zyne goederen aan het collegie der Jesuiten te maken, en zyne bloedverwanten te onterven. Onder de artykelen van beschuldiging wegens kettery was onder anderen een, dat hy geleert zou hebben, dat het geen geloofsstuk was vast te stellen, dat de maagdt Maria zonder erfzonde ontfangen was, 't welk echter het gevoelen van de maatschappy der Godgeleerden binnen Parys was, Doch hy wierdt zo wel wegens zyne kettery door

den bisschop Petrus van Gondi te Parys, als van wegens de dwingelandy, aan den president van St. Andreas gepleegt, in 't maken van zyne goederen aan 't collegie der Jesuiten, door het Parlement vry gesproken. Door zo vele onlusten gesolt besloot hy naar Burgos te gaan, om daar verklaringen over de H. Schrift te maken. Hier aan besteedde hy het beste van zyn leven, tot dat hy naar Rome ontboden wierdt door paus Gregorius den XIII, om daar aan de uitgave van een Griekschen Bybel te arbeiden. Hier voltrok hy zyne voorverhaalde verklaringen over de vier Evangelisten, en vertoonde de zelve aan den kardinaal Aquaviva den 21 December des jaars 1582. Een weinig tyds daar na wierdt hy ziek, en stierf in den jare 1583. Zyne nagelatene schriften geven klaar te kennen hoe yverig hy in zyne studiën en drift tegen de Protestanten is geweest, hoewel de meeste na zyne doodt eerst uitgekomen zyn. Zie hier eenige, die men hem toeschryft: *Commentarii in IV Evangelistas; Commentarii in Prophetas* IV, *Jeremiam, Baruch, Ezechielem, & Danielem; Expositio Psalmi* CIX; *Epistola de collatione Sedanensi cum Calvinianis; Disput. de fide; Liber de dæmonibus; Commentarii in præcipuos S. Script. libros V. T.* In den jare 1677 wierden te Parys verscheide traktaten van hem in 't licht gegeven, als die over de Genade, van de Erfzonde, van de Voorzienigheit, van de Gerechtigheit, van de Rechtvaardigmaking, en de Verdiensten der goede werken, zyne Redenvoeringen, Predikatiën en Brieven, die alle te zamen by Pralard gedrukt zyn. Ook heeft men nog verscheide handschriften van hem, die by de Jesuiten te Parys berusten. Daarenboven geeft men ook voor, dat hy geschreven zou hebben: *Summa casuum Conscientiæ*, en *Disputationum ac Controversiarum decisarum circa septem ecclesiæ Romanæ Sacramenta Tom.* II. Maar anderen zeggen, dat Maldonatus dit nooit onder handen gehad heeft. Verder, vermits de Protestanten zich zeer over hem te beklagen hadden, om dat hy hen altydt zo heftig tegen geweest is, geven zy hem den naam, dat hy veel in zyne schriften uit andere schryvers zich eigen heeft gemaakt. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers, door hem bygebragt.*

MALDUINUS, de LV koning van Schotlandt, was de opvolger van Ferchardus, en maakte met zyne naburen vrede, waar door hy het ryk wederom herstelde, 't welk door de vorige koningen zeer verzwakt was. Hy stilde ook de hevige onlusten, die tusschen de huizen van Lenox en Argîle ontstaan waren. Onder zyne regering was 'er een Schotsch monnik, die de Christelyke leer over een groot gedeelte van Engelandt hadt uitgebreid; waarom eenige Schotten, nydig wordende, hem weder derwaarts riepen, om dat 'er nog vele van hunne landslieden onderrechting in het Christelyke gelove van noden hadden. Hy, daar wedergekomen zynde, heeft het Heidendom moedig te keer gegaan, en door zyne bescheidenheit en yver een zwaren oorlog tusschen de Schotten en Engelschen voorgekomen. Onder de regering van dezen vorst woedde door gansch Europa eene verschrikkelyke pest, zo dat niet meer dan de Schotten en Picten daar van bevryd waren. Malduinus wierdt door zyne gemalinne, om dat zy hem verdacht hieldt van echtbreuk, in het 20 jaar van zyne regering, in 't jaar 688, verwurgt, waar over zy vier dagen daar na levendig verbrand wierdt. *Buchananus.*

MALE-BETE, een monster, 't welk, naar de inbeelding van het volk, in de XV eeuwe des nachts langs de straten van de stadt Toulouze liep. Men beeldde het als een reus af, hebbende midden in zyn voorhoofdt een oog, zittende op een afgryslyk paardt, 't welk vele dunne en dikke poten hadt als een kreeft, dragende een kroon op 't hoofdt, en een spies met veel takken in de handt. Daar zyn heden nog vele menschen, die deze fabel voor eene waarachtige geschiedenis houden, en op het stadhuis gaan, verzoekende of zy Male-bete mogen zien. *La Faille Annales de Toulouse.*

MALEBRANCHE, (NICOLAAS) priester van 't Oratorie, zoon van Nicolaas Malebranche, geheimschryver des konings van Vrankryk, en van Catharina de Lauson, is te Parys geboren den 6 Augusty in den jare 1638. Hy wierdt in het Oratorie ontfangen in zyn 21 jaar, den 28 January des jaars 1660. Zich ernstig geschikt hebbende om de waarheit te onderzoeken en te overdenken gaf hy in den jare 1673 het eerste stuk van zyne werken uit, 't welk eene vrucht van zyne betrachtingen was, genaamt: *Onderzoek der waarheit.* Dit boek wierdt by de wereldt ontfangen met eene algemene goedkeuring, schoon het op eene envoudige en zuivere wyze was opgestelt om het gemeen geen aanstoot te geven. De nette en oordeelkundige gedachten en aanmerkingen, in dit boek bevat, beschreven met alle aangenaamheit en beschaafdheit, die men zou kunnen wenschen, verschaften hem veel achting by de geleerden. Vader Malebranche gaf daar op in 't volgende jaar een twede stuk uit, en de ophelderingen over de voorgaande maakten een derde deel uit. Naderhandt gaf hy dit werk in vier delen in 't licht, met eenige vermeerderingen, inzonderheit over de *Metaphysica* en *Physica*. Dit voortreffelyk werk zette den luister van zyn verstandt in 't daglicht, en men gaf hem met recht den naam van een der grootste wysgeeren van die eeuwe. Ook deedt hy in zyn werk, *de Christelyke ommegang* genaamt, zien, hoedanig men op zyne manier van philosopheren zeer gemakkelyk en ligt de zwaarste verschillen over den Godsdienst kon behandelen. Hy wikkelde zich vervolgens in de geloofsverschillen over de Genade, ontwierp eene nieuwe stelling in zyn boek, genaamt *de la Nature & de la Grace*, om allen tweespalt, over dit stuk onder de Roomsche Godgeleerden ontstaan, weg te nemen. Hy maakte vervolgens eene verhandeling over de *Zedekunde en Christelyke overdenkingen.* De beruchte Arnaud, een van zyne vrienden geweest zynde, was over de stelling van vader Malebranche over 't stuk van de Genade, noch over de denkbeelden, die hy wilde dat men in Godt zag, en waar door wy de waarheden kundig wierden, niet wel te vrede. Arnaud nam met zyne gewone vaardigheit de pen op, en schreef tegen Malebranche. Dit bleef niet zonder beantwoord te worden, en hier op schreef hy ter verdediging eene wederlegging op het traktaat van Arnaud over de ware en valsche denkbeelden; een Antwoordt op zyne verhandeling over de myrakelen van de oude wet; Brieven van vader Malebranche, waar in hy antwoordt op de wysgerige en Godgeleerde aanmerkingen van Arnaud, rakende de verhandeling van de Natuur en de Genade, in twee stukken; vier Brieven om Arnaud te antwoorden; Antwoordt op een brief van den zelven, rakende de inbeeldinge en genuchten, waar in hy een middel geeft tegen het vooroordeel. Hy gaf eenigen tydt daar na zyne zamenspraken over de *Metaphysica* en den Godsdienst, vermeerdert met drie zamenspraken over de doodt, uit. Eenigen gewaant hebbende, dat vader Malebranche in zyne schriften de stelling van De Chambray over de zuivere liefde begunstigde, gaf hy over die stoffe een klein werkje uit. De vader Don Franciscus Lamy, een Benedictyner, viel hem ook aan, wanende, dat hy in eene tegenstrydigheit gevallen was. De vader Malebranche maakte hier op eene verhandeling over de Liefde Gods, met een algemeen antwoordt tegen den gemelden vader. Verzocht zynde iets op te stellen om de Chinezen eene gemakkelyke bevatting van Godt te doen krygen, maakte hy eene zamenspraak tusschen een Christen en een Chineesch philosooph. Hy voegde by zyn werk, het onderzoek der waarheit genaamt, eenige regelen van de wetten der beweging, en een antwoordt aan Regis over de denkbeelden en genuchten der zinnen. Vader Malebranche was een van de genen, die by de hervorming van de akademie der wetenschappen aangenomen wierdt als een lidt, welke plaats hy met veel luister bekleed heeft. Ook was hy pryswaardig om zyne Godvrucht, vroomheit, eenvoudigheit, gezond oordeel, en zyne diepe kennisse. Hy was niet minder een goed *Mathematicus*, als *Metaphysicus*, en wist by zyne overnatuurkundige wetenschappen een sierlykheit en aangenaamheit van een wereldling te te voegen. *Memoires du Temps. Journal des Scavans* 1716.

MALEG, een vloedt in Afrika, in opper-Ethyopië. Hy vloeit door 't koninkryk Damute, ontfangt de rivier Anket, en na een loop van byna 80 mylen ontlast hy zich by Nubië in den Nyl. *Isaac. Vossius Diss. de Nil.*

MALEIERS, volkeren van 't ryk Malacca in 't bynaeilandt van Indië, aan de overzyde van de golf van Bengale. Deze hebben zich met een groot getal in 't koninkryk van Siam ter neder gezet. Zy zyn Mahomethanen, maar verschillen echter nog iets in den Godsdienst van de Turken en Persianen. Zy zyn goede soldaten, maar grote rovers. *Mandeslo T.* II. *Olearius.*

MALEK, ABOU ABDALLA MALEK, zoon van Ans, zoon van Abou Amer Al Asbeki Al Medeni, wierdt geboren te Medina, waarom men hem *Imam Dal Allegrat* noemde, dat is, de *Imam van de stadt der vlucht* (dus wierdt Medina genaamt). Hy is een van de hoofden der vier voornaamste secten van 't Muzelmandom, die goedgekeurt en rechtzinnig geacht worden. Bokhari zegt van hem, dat de gronden van de lere Maleks de zekerste zyn; dat die van Nafé en Ben Omar, die hem hadden voorgegaan, en ook voor hoofden der twee andere goedgekeurde secten, by welke anderen nog vier byzondere voegen, niet tegen hem op mogten. Deze leeraar wierdt onder de regering van Solyman, zoon van Abdelmelek, Kalif van den stamme der Ommiaden, wier setel te Damas was, geboren. Men wil, dat hy drie jaren achter een in 't lighaam van zyne moeder gedragen wierdt. Hy stierf in 't 179 jaar van de Hegire, onder de regering van Haroun Raschid, Kalif van het huis der Abbassiden. Iemandt gevraagt hebbende aan Malek of het georlooft was zeevarkens te eeten, of dat de wet van Mahometh zulks verboodt, antwoordde hy, dat zulks volstrekt ongeoorlooft was, om dat, schoon het een visch was, nochtans zyn naam medebragt, dat het een varken was. *Herbelot Bibl. Orient.*

MALEK *Ben Dinar Abou Jahia*, een leeraar van grote achting onder de Muzelmannen: want, boven de kennisse van de uitlegginge der wet deedt zyne welsprekendheit hem voor den grootsten leeraar van zyn tydt gaan, voegende by deze gaven een voorbeeldelyk leven. Hy bestondt niet dan van het gene hy met zyne handen won, bekrachtigende de deze wyze van leven met eene plaats uit het Oude Testament, waar van de zin is: *Dat iemandt gelukkig in zyn leven en doodt is die van 't werk zyner handen leeft.* Misschien heeft dit gezien op de woorden van den Psalmist, Ps. CXXVIII, vers 2, de welke aldus worden overgezet: *Want gy zult eeten van den arbeidt uwer handen, welgelukzalig zult gy zyn, en het zal u wel gaan.* Het voornaamste werk van dezen leeraar bestondt in 't uitschryven van boeken, waar van hy de afschriften verkocht, en zyne leerlingen zeer duur aansmeerde. Zyne heiligheit was zo verbreid, dat een man by hem kwam om te bidden, dat zyne vrouw, die vier jaren, volgens zyn zeggen, hadt zwanger gegaan, verlossen mogt; maar hy berispte hem strengelyk, zeggende: *Ik ben geen propheet, die myrakelen doedt.* Hy schikte zich echter om Godt daar over aan te roepen, en heffende zyne handen ten hemel,

badt

hadt hy: *Heere, zo deze vrouw van eene dochter zwanger is, maak, zo het u behaagt, dat zy van eenen zone verlosse: want gy kunt alle dingen veranderen naar uw welbehagen.* Alle, die daar tegenwoordig waren, voegden hunne gebeden by de zyne. Verder zegt men, dat deze Godvruchtige leeraar zyne handen niet weder liet nederdalen, voor dat de man, op wiens verzoek hy om der vrouwe verlossing gebeden hadt, wederom kwam met het kindt, 't welk zyne vrouw gebaart hadt, op den arm, zynde een zoon met lang haair op 't hoofdt, en alle de tanden in den mondt, als of het reets vier jaren oud was. Deze Malek was ook een dichter, en stierf te Bassora in 't 131 jare van de Hegire. Jafei heeft zyn leven beschreven. Zie de *Biblioth. Orient.* van *Herbelot*, die twyfelt, of deze Malek geen Christen geweest is.

MALEK RAHIM, zoon van den Sultan Addoulat Omad-Seddin, bygenaamt A'zz al Molouk, was de zestiende en laatste prins van de heerschappy der Bouïden. Hy volgde zynen vader op in het 440 jaar van de Hegire. De Kalif Caïem Bemrillah maakte zich meester van Bagdad, gaf hem de leenhuldiging zyner staten, om daar van te genieten het zelve recht, dat zyne voorgangeren gehad hadden. Deze plegtigheit van leenhuldiging bestaat in de openbrieven, de kroon, de ketten en de armbanden, die de Kalif zendt aan den Sultan als hy hem hulde doedt. Malek Rahim hadt een broeder, Abou Mansor genaamt, die hem een tydlang het gebiedt van Persiē betwistte, begaf zich ten dien einde te Schiraz; maar Malek Rahim vervolgde hem zo hevig, dat hy den tydt niet hadt van zich daar vast te maken, en sloeg hem ten eenemaal op de vlucht in 't 447 jaar van de Hegire. Dit zelve jaar de Kalif Caïem gedrukt wordende door den Turk Bessasiri, wiens vermogen hy meer vreesde dan dat van Malek Rahim, dacht hy verplicht te zyn om Trogul-Beg, eersten Sultan van 't huis der Selgiuciden, ter zyne hulp te roepen. Deze, zulks gaarne doende, maakte zich meester van Bagdad, verzekerde zich aanstonts van Malek Rahim, zendende hem als een gevangen naar het kasteel van Irak, alwaar deze prins zyne dagen eindigde na eene regering van zeven jaren. Abu Mansor, zyn broeder, wierdt in het volgende jaar 448 gevangen genomen, en dus ellendig eindigde de heerschappy der Bouïden; want Caik Hosrou, derde zoon van A'zz el Molouk, leefde als een gemeen man onder de regering van Alp-Arslan, navolger van Togrul. *Herbelot Bibl. Orient.*

MALEK SCHAH, of MELIK SCHAH, derde Sultan uit den stamme der Selgiuciden, was de zoon van Alp-Arslan, en schoon hy de oudste niet was, heeft nochtans zyn vader hem voor opvolger verklaart, op den raadt van zynen Vizier Nezam al Mulch, wiens achtbaarheit zo groot by hem was, dat hy den jongsten zoon voor den oudsten wist te stellen. Doch dit doen was in 't einde dodelyk voor den Vizier. Alp-Arslan was niet zo haast overleden in het 465 jaar van de Hegire, of Malek Schah wierdt aan het hoofdt van 't leger, het welk hy geboodt, uitgeroepen voor navolger en wettige erfgenaam van 't ryk zyns vaders. De Kalif zondt hem hier op de bevestiging met den tytel van Sultan, voegende daar zelfs by de hoedanigheit van *Emir Elmoumenin*, dat is, *gezaghebber over de gelovigen*, eene hoedanigheit, die eertyds de Kalifen voor zich behielden, en aan geen prins van het Muzelmandom geschonken hadden: ook wierdt hy door zyne onderdanen vereert met den naam van *Gelal Eddoulat Eddin*, dat is, *Roem van den staat en Godsdienst.* Uit hoofde van dezen tytel van Gelal heeft de Persiaansche Almanak, die onder zyne regering gemaakt wierdt, den naam van *Tarikh Gelali*, zo veel zeggende als de Gelaleesche Almanak. Deze prins hadt in het begin van zyne regering een moeielyken oorlog aan de handt. Zyn oom, genaamt Caderd, gebieder van het Persisch Caramaniē, stondt tegen hem op, en naderde zelf met een aanzienlyk leger tot by Kurge, of Ghurge. Dit verplichtte den Sultan zyne krygsbenden uit Khorasan te ontbieden, dewyl de zelve doorgaans onder zyn vader Alp-Arslan zegepralende gestreden hadden. Deze twee legers waren drie dagen en drie nachten bezig met elkander te ontrusten, tot dat zy zich in een veldslag wikkelden, zo bloedig, als de Persianen ooit gezien hadden. De overwinning bleef aan de zyde van Malek Schah, en Caderd wierdt gevangen genomen, zynde naar het kasteel van Khorosan onder een goede wacht gezonden. Deze overwinning maakte den Sultan roemruchtig, en bevestigde hem nog meer in zyne heerschappy, maar maakte met een de Khorasanische krygsbenden onverdragelyk in hoogmoedt. Zy sloegen aan 't muiten, en hunne voornaamste hoofden zochten Nezam al Mulk, die het ampt van Vizier bekleedde, en het ganfche bewindt hadt van den oorlog en den Staat, te dwingen hen een dubbelde soldy te geven, om de grote diensten, die zy den vorst bewezen hadden, of dreigden Caderd uit de gevangenisse te halen, en hem op den troon te zetten, zo men hunnen eisch niet aanstonts voldeedt. De Vizier wist door zyne voorzichtigheit deze eerste bewegingen van oproer te stillen, hen belovende met den vorst daar van te zullen spreken, niet twyfelende aan een gunstigen uitslag. Zo haast hadt Malek Schah niet vernomen, dat de muitelingen zich van den naam van Caderd in hun oproer bedienden, of hy liet hem dien zelven nacht door vergift om 't leven brengen. De legerhoofden des anderen daags by den Vizier komende, om 't antwoordt van den Sultan op hunnen eisch te horen, kregen van dezen doortrapten staatsbedienaar, die geen klein deel aan de voornoemde vergeving hadt, tot antwoordt, dat hy nog geen gelegenheit gehad hadt om hun verzoek den Sultan voor te dragen, om dat hy zich den ganschen nacht zeer droevig hadt getoont over de onverwachte doodt van zynen oom. Dit antwoordt sloot den mondt van alle de hoofden des legers, sprekende niet meer van eenige vermeerdering van soldy, zo haast zy hoorden, dat Caderd, die alleen hunne muitery hadt kunnen begunstigen, dood was. In 't 467 jaar van de Hegire maakte zich Malek Schah meester van geheel Syriē, tot aan Antiochiē, welke stadt eertyds zeer voortreffelyk was. In den jare 471 ondernam hy den oorlog te voeren in 't landt aan gene zyde de Gihon. De prins, of Khan, zo als zy hem noemen, van dat landt, was Solyman genaamt, wierdt wel haast van hem overwonnen, en gevangen onder een sterke wacht naar Ispahan gevoert, eene stadt, die eertyds was de koninklyke setel der Selgiuciden. In dat zelve jaar trouwde de Sultan met Turkhan Khatun, dochter van Khan Tamghage, waar by hy in 't 479 jaar van de Hegire een zoon won, hem gevende den naam van *Sangiar*, om dat hy in eene stadt in Khorasan van gelyken naam geboren wierdt. Deze Sultan, een groot liefhebber van 't reizen zynde (want men zegt, dat hy tien malen gedurende zyn leven het gansche ryk, zich uitstrekkende van Antiochiē tot aan Ourkard, eene stadt in Turkestan, gereist heeft) nam voor een bedevaart naar Mekka te doen in 't 481 jaar van de Hegire, en verkwistte op dezen tocht onnoemelyke schatten; want boven dat hy afschafte den tol, dien de pelgrims gewoon waren te geven, verleende hy zeer grote sommen gelds tot bouwing van vlekken, of herberghuizen, in de woestyne, makende verscheide putten en bakken met buizen, om overal water te kunnen vinden: ook liet hy een groten overvloedt van mondbehoeften voor de bedevaardgangers bezorgen, en deelde aan de armen onnoemelyke schatten uit. De twede maal, dat hy eene reize door zyne staten deedt, naderde de Griekfche keizer hem met een machtig leger. Op een tydt de Sultan op de jagt zynde, en afgedwaalt van zyn volk, wierdt hy met nog eenigen door de Grieken, die hem niet kenden, gevangen genomen, en voor hunnen keizer gebragt. Hy gaf aan de gene, die hy by zich hadt, aanstonts bevel, dat zy hem geen meer eer zouden bewyzen, als of hy met hen gelyk was, doende aanstonts aan zyn Vizier weten wat hem was overgekomen. Deze Vizier liet de wacht, die den vorst doorgaans verselt, aanstonts vertrekken, en begaf zich als afgezant by den Griekschen keizer, om met hem de landpalen der twee ryken te regelen. De keizer ontfing dit gezantschap met veel beleeftheit, en zeide tegen den Vizier, dat hy eene goede vrede met den Sultan wilde maken, en ten teken van zyne oprechtigheit wilde hy hem overleveren eenige gevangenen, die zyn volk onlangs betrapt hadt. De Vizier antwoordde, dat hem de gevangenen onbekend waren, en dat het gemeen volk moest wezen, om dat men in zyn leger daar niets van gehoort hadt; en wanneer men ze voor hem bragt, zag hy hen aan met verachting, als of hy hen nooit gezien hadt. Hy ontfing hen niettemin, en liet ze aanstonts in veiligheit vertrekken: doch zynde alleen by den Sultan, viel hy hem te voet, verschoning eischende voor de weinige eerbiedt, die hy hem in 't byzyn van den keizer bewezen hadt. Dit wierdt hem ligtelyk vergeven, om dat hy zyn rol zo wel gespeelt hadt, waar door ook zyne achting aan 't hof des Sultans namaals meer aangroeide. Ondertusschen kon men de vrede niet treffen, en men besloot tot een veldslag, waar in de Sultan de zege behaalde, en de keizer gevangen wierdt. Deze vorst, gebragt wordende voor den Sultan, erkende wel haast zyn gevangen, en sprak hem stoutmoedig aan, zeggende: *Indien gy keizer der Turken zyt, zendt my te rug; zo gy een koopman zyt, verkoop my, of zo gy een slager zyt, doodt my.* De Sultan deedt hem kennen wie hy was, schenkende hem zyne vryheit, en zondt hem weg. Maar weinig tyds daar na de keizer gestorven zynde, nam Malek Schah een gedeelte van zyne staten in, en gaf 't gebiedt daar van aan Solyman, zynen neef. Op het einde van de regering van dezen Sultan lag de Vizier Nezam al Mulk met de Sultane Turkhan Khatun over de erfvolging geweldig overhoop: zy wilde die doen vallen op haren zone, schoon de zelve de jongste van des Sultans kinderen was, daar in 't tegendeel de Vizier beweerde, dat de kroon op 't hoofdt van Berkiarok, die de oudste en bekwaamste tot de regering was, moest komen. De Sultane, om haar voornemen te doen gelukken, deedt haar best den Vizier by den Sultan verdacht te maken, voorgevende, dat alle bedieningen en gezaghebbersplaatsen in zyne handen waren, doordien hy de voornaamste aan zyne twaalf zonen hadt uitgedeelt, en de overige aan zyne bloedverwanten. De Sultan, hier over geraakt, riep den Vizier, hem belastende zulks op eene andere wyze te schikken, of dat hy hem van zyn muts en schryfkoker zou beroven. Deze twee dingen zyn tekenen van waardigheit en vermogen in dat ampt. De Vizier antwoordde hier op aan den Sultan, dat de muts en schryfkoker, als tekenen van zyne waardigheit en macht, zo vast gebonden waren door de Voorzienigheit aan den troon en kroon van den Sultan, dat deze vier dingen zonder malkander onmogelyk zouden kunnen bestaan. Dit antwoordt, schoon wat stout, kon echter wel een goeden zin hebben; maar het vergramde den Sultan zodanig, dat hy den Vizier aanstonts van zyn ampt beroofde, en het zelve gaf aan Tage el Mulk Cami, hoofdt van den Raadt der Sultane, met last om de kwade handelingen van zynen voorzaat te onderzoeken. In dien zelven tydt trok de Sultan van Ispahan naar Bagdad, alwaar de Kalif Radhi zynen setel hadt, doch niet met dien luister, daar eertyds de Kalifen als hoofden van den Godsdienst der Muzelmannen mede praalden, maar genoegzaam berooft van alle achtbaarheit, uitgezondert die men om zyne bediening des tempels hem verschuldigt was. De af-

gezette Vizier volgde het hof, en zynde op den weg, verre van den Sultan, wierdt hy door een moordenaar, opgehitst van den nieuwen Vizier, met een steek van een mes van 't leven berooft in 't 485 jaar van de Hegire. Men voerde zyn lighchaam naar Ispahan, alwaar het met veel pracht begraven wierdt. Zieltogende bragt hy alle zyne krachten nog byeen, en schreef in Persiaansche vaarzen deze woorden aan den Sultan, die hy door een van zyne kinderen liet bestellen: *Grote monarch, ik heb een gedeelte van myn leven doorgebragt om de ongerechtigheden uit uwe staten te verbannen, ondersteunt zynde door uwe achtbaarheit; nu vaar ik henen, en zal aan een groter koning, gebieder over hemel en aarde, rekenschap doen van myne bestiering; ik zal met my nemen de getuigen van myne getrouwigheit, bestaande in de eertytelen, die ik van uwe koninklyke handt zelf ondertekent gekregen hebbe. Deze onverwachte wegneming van myn leven valt voor in het 93 jaar myns ouderdoms; een mes snydt daar den draadt van af. Niets is my meer overig dan in uwe handen mynen zoon te bevelen; erken in hem myne lange diensten, en herdenk in de zelve wat ik voor u gedaan hebbe.* Deze Vizier was een groot voortzetter van alle wetenschappen, bouwende ten dienste daar van verscheide hogescholen en collegiën te Bagdad, Bassora, Herat en Ispahan, waar van de voornaamste te Bagdad was, de welke hy naar zynen naam liet noemen, waar uit vele geleerde mannen zyn voortgekomen. De Sultan zynde naar Bagdad vertrokken, gelyk gezegt is, kwam daar eenige dagen na de doodt van den Vizier aan, waar op hy van de jagt komende, en zich niet wel bevoelende, binnen weinig uuren den geest gaf, tien dagen na de doodt van den Vizier, op den derden dag van de maandt Sceval. Zyn oudste zoon, *Berkiarok*, volgde hem in 't ryksgebiedt op. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MALEK SCHAH, zoon van Mohammed, zoon van Melek Schah, volgde op zyn oom Massoud; maar zyne regering was van weinig duur; ook was hy ten eenemaal onwaardig om te heerschen, nergens naar hakende dan naar wellusten, latende aan zyne staatsbedienaars het gansche bestier des ryks in handen. In weêrwil echter van zyne onbekwaamheit wierdt hy yverzuchtig over de achtbaarheit van Khasbek, die een van de voornaamste staatsbedienden onder den Sultan Massoud geweest was, en voor den braafsten man van zyne eeuwe wierdt aangezien. Malek Schah hem willende gevangen nemen, wierdt zulks by alle de groten van het hof voor zeer onrechtvaardig gehouden: hierom poogde Hassan Khandar, een der beste vrienden van Khasbek, dezen slag voor te komen, en onder den dekmantel van een groot gastmaal aan den Sultan te geven hieldt hy hem gedurende drie dagen en drie nachten in een gestadige dronkenschap, in 't midden van de welke hy hem gevangen weg liet voeren in het kasteel van Hamadan. Hier op besloot men zynen broeder Mohammed in zyne plaats te stellen, die in dien tydt in Khouzestan was. Malek Schah, eenigen tydt te Hamadan gevangen geweest zynde, vondt middel om het te ontvluchten in dat zelve landt, van waar zyn broeder tot de regering geroepen was. Hy bleef daar gedurende het leven van Mohammed tot in het 555 jaar van de Hegire, en wanneer hy zyne doodt verstondt, begaf hy zich naar Ispahan om de kroon weder op te zetten, maar hy stierf in deze onderneming in den ouderdom van 32 jaren. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MALEL, eene stadt van 't landt der Negers, in eene woestyne, wel 12 dagreizen van hunne hoofdstadt Gana el Kebra genaamt, zeggende zo veel als het Grote Gana. Men vindt in deze woestyne geen water, en al wat de mensch van noden heeft moet men daar brengen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MALELA, (JOHANNES) van Antiochië, heeft in de VII eeuwe geschreven eene Kronyk in 18 boeken van de grondlegginge der wereldt tot aan de doodt van den keizer Justinianus, die ter drukpersse gegeven is door Hody te Oxford in den jare 1691. Deze Kronyk is vol fabelen, vertellingen, tydrekenkundige fouten, en valsche geschiedenissen. Joh. de Tzetzes heeft zulks in zyne Kronyk aangehaalt, en Konstantyn Porphyrogeneta heeft daar eenige stoffen uitgehaalt in zyne verzameling van Voorbeelden der deugden en ondeugden. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.* VII & VIII *siecle.*

MALEMBA, een koninkryk in Afrika, gelegen tusschen Angola en het meir van Zembre. *Marmol & Leon Descript. d'Afric.*

MALEMORT, een groot dorp in Vrankryk, gelegen in Provence, aan de Durance, drie mylen boven Cavaillon. *Maty Dict.*

MALEQUETE, MALAQUETA, MANAQUETE, ook by Moreri MALAGUETE genaamt, eene kust van Guinea, in Afrika, die de Hollanders de Tandkust noemen, en de Franschen *La Coste de Graives.* Zy begint van Rio Sanguin, en hare uitgestrektheit begrypt 60 mylen tot aan het voorgebergte, of de kaap Palmes. De plaatsen, daar op leggende, worden *Cestre-Crou, Crou-Cestre, Wapo, Baton, groot-Sestre, klein-Sestre* en *Goyan* genaamt. Daar is een grote handel met peper. De kusten zyn omringt met grote bomen; het landt legt laag, is uitnemende vet, en doorsneden met eene menigte riviertjes en moerassen, het geen aan de vremdelingen een ongezonde lucht, en daar door vele ziekten veroorzaakt. De inboorlingen zyn kaal van hoofdt, sterk, en werken in het yzer. Zy hebben vele soorten van vruchten, wildbraadt, en palm-wyn. De Franschen, derwaarts reizende in den jare 1366, maakten daar verscheide volkplantingen, en bouwden eenige steden, als onder anderen die van klein-Dieppe, enz. Daar na zyn de Portugezen daar gekomen, en eindelyk de Engelschen en Hollanders, die zich daar gevestigt hebben. *Villaut Relations de Cotes d'Afric.*

MALESPINA. Zie MALASPINA.

MALESTROIT, een dorp van Bretagne, in Vrankryk, leggende aan de rivier d'Oust, in het bisdom van Vannes, zes mylen van de stadt van dien name. *Maty Dict.*

MALET, (LODEWYK) heer van Graville, Marcoussis, enz. stedehouder van Pikardië en Normandië, ridder van St. Michiël, hadt zeer veel aanzien onder de regering van Karel den VIII, die hem admiraal van Vrankryk maakte in den jare 1487. Hy bevondt zich in den slag van St. Aubin du Cormier en in andere gelegenheden, stierf den 30 Oćtober des jaars 1516, in den ouderdom van 78 jaren. Hy was de zoon van *Jan Malet*, den V van dien naam, heer van Graville, en van *Maria* van Montauban, en kleinzoon van *Jan* den IV, grootkeukenmeester, valk-en voetboogschutter van Vrankryk, gestorven in den jare 1436. De admiraal van Graville trouwde met Maria van Balzak, dochter van Robert, heer van Entragues, by welke hy hadt *Louis* en *Joachim*, jong gestorven; *Louize*, vrouw van Graville, gehuwt aan Jakob van Vendôme, heere van Chartres, grootmeester der wateren en bosschen van Vrankryk; *Johanna*, vrouw van Marcoussis, getrouwt met Karel van Amboize, den II van dien naam, heere van Chaumont, maarschalk en admiraal van Vrankryk; en *Anna*, vrouw van Montaigu, getrouwt met Pieter van Balzak, heere van Entragues *Le Feron. Godefroi. De vader Anselmus.*

MALEUS, die van Orosius MAZEUS genoemt wordt, een hoofdman der Carthaginenzen, was de eerste, die zyne krygsbenden in Sicilië overvoerde, en streedt daar zeer gelukkig: want hy bragt een groot gedeelte van dat landt onder zyne macht; doch het geluk hem den nek toe kerende, wierdt hy daar uit gedreven met groot verlies zyner benden. Om dezen kwaden uitslag wierdt hy door den Raadt in ballingschap gezonden, waar over deze heldt, vergramt zynde, een leger byeen bragt, en daar mede Carthago belegerde. Gedurende dit beleg kwam zyn zoon Cartalus uit een gezantschap van de stadt Tyrus in Syrië, trekkende midden door het heir zyns vaders, hem niet zien, noch spreken willende voor dat hy in de stadt geweest was; maar eenige dagen daar na kwam hy gekleed in 't purper, met een vorstelyke muts op 't hoofdt, by zynen vader, die, hem ziende in dezen staat, waande, dat zyn zoon hem kwam beschimpen om zyn ongeluk; ontstak hier over in gramschap, en liet hem met alle deze trotsche gewaden aan een kruis hechten, in 't gezicht van de stadt, om daar door een voorbeeldt te geven aan de kinderen, dat zy hunne vaderen niet moesten bespotten, schoon zy in ongunst gevallen waren. Vervolgens Maleus, zich meester van de stadt gemaakt hebbende, verkreeg vergiffenis van alle zyne ondernemingen; maar eenigen tydt daar na zich willende opwerpen als een alleenheerscher van dat gebiedt, wierdt hy door de burgery om hals gebragt. *Justin. lib.* XVIII. *c.* 7.

MALEUS, eene kaap of uitstek van Peloponnesus, ten Zuiden naar den kant van Lacedemonië, strekkende zich omtrent 50000 schreden in de zee uit. Heden wordt deze kaap genaamt *il Capo Malio. Virg. Æneid. lib.* V. *Ovid. lib.* II *Amor. Plinius. Strabo. Baudrand.*

MALHERBE, (FRANÇOIS) een der beste dichters van zynen tydt, geboren te Caen in den jare 1555 uit het doorluchtige huis van Malherbe St. Aignan, 't welk de wapens van Engelandt voerde. Zyn vader Malherbe was zo nederig in tegenstelling van zyne hoge geboorte, dat hy slechts een onderrechters-plaats te Caen bekleedde. Men zegt, dat hy voor zyn sterven den hervormden Godsdienst omhelsde. Zyn zoon, daar hier van gesproken wordt, verliet dat landt, en ging naar Provence, zich begevende onder het gevolg van Henrik van Angoulême, natuurlyken zoon van Henrik den II, koning van Vrankryk, door wien deze tot grootprioor van Vrankryk, admiraal en gouverneur van Provence verheven was. Hy tradt in den dienst van dezen prins met zyn zeventiende jaar, tot dat de zelve vermoord wierdt door Altovitus in den jare 1586. Malherbe trouwde met de weduwe van een Raadsheer, dochter van den president van Provence, genaamt Carriolis, bygenaamt Houtebeen. Hier by won hy vele kinderen, die echter alle voor hem stierven. De welgemaaktste en braafste zoon, op wien hy zyne hoop gevestigt hadt, wierdt in een tweegevecht door de Piles doorstoken. De naam en de verdiensten van Malherbe wierden op het gunstig aanpryzen van du Perron door Henrik den Groten erkent. Men zegt, dat deze monarch hem eens vroeg, of hy geen vaarzen meer maakte, waar op Perron antwoordde: *Sedert dat uwe Majesteit my de gunst bewezen heeft van my in zynen dienst te gebruiken, heb ik deze liefhebbery laten varen*; en, vervolgde hy, *hoe kan zich iemandt daar mede ophouden, nu zeker edelman van Normandië, wonende in Provence, genaamt Malherbe, zo verre in de Fransche tale en poëzy is gevordert, dat niemandt hem zal kunnen evenaren?* Sedert deze tydt vroeg de koning dikwils naar hem aan Ivetaux, leermeester van den hertog van Vendôme; maar Malherbe kwam aan 't hof niet dan 2 of 3 jaren daar na, dat is in den jare 1605, toen de koning eene reize naar 't Limosin deedt. Zyne Majesteit beval hem op zyne te rug komst op deze reize een vaars te maken, het welk dat stuk is, 't welk op deze wyze begint:

O Dieu dont les bontez de nos larmes touchees.

De

De koning was van dit vaars zeer wel voldaan, en zoekende Malherbe verder in zynen dienst te houden, beval hy aan Bellegarde, dat hy hem in zyn huis zou nemen, en hem een jaarlyksch inkomen geven. Deze heer gaf hem zyne tafel, een paardt, en 1000 livres 's jaars. Racan, pagie van de kamer, maakte kennis met Malherbe, en leerde van hem vaarzen maken, onderhoudende met hem eene naauwe vriendschap tot aan zyne doodt toe. De koningin Maria de Medicis gaf hem een jaargeldt van 500 ryksdaalders. Men zegt, dat zyn omgang wat stuursch was, spreekende zeer weinig, maar 't geen hy sprak was wel doorwrocht en met verstandt. Hy is de eerste geweest, die zich toeleide om de Fransche taal te zuiveren, en hy wierdt daar in van de gehele wereldt geprezen. Hy stierf in den jare 1628. Men vindt zyn leven omstandig beschreven in een werkje, 't geen ten opschrift heeft: *Divers Traitéz de Histoire, de Morale & d'Eloquence*, 't geen men aan Balzak toeschryft. Zyne dichtkundige werken maken een groot stuk uit, verdeelt in VI boeken, bestaande in eenige Psalmen, Lofdichten, Mengeldichten, Klinkdichten, Grafschriften, enz. De zelve zyn zeer net gedrukt in den jare 1666 by Menage te Parys, verselt van zeer goede aanmerkingen. Ook heeft hy de regelen op de Fransche dichtkunst gemaakt, waarom hem de beruchte Boileau Despreaux op deze wyze afschetst:

Enfin Malherbe vint, & le premier en France,
Fit sentir dans les vers une juste cadence:
D'un mot mis en sa place, enseigna le pouvoir,
Et reduisit la Muse regles du devoir;
Par ce sage Ecrivain la langue reparée,
N'offrit plus rien de rude a l'oreille epurée.
Les stances avec grace apprirent a tomber,
Et le vers sur le vers n'osa plus enjamber.
Tout reconnut ses loix & se guide fidele
Aux aucteurs de ce temps sert encor de modele,
Marchez donc sur ses pas, aimez sa pureté,
Et de son tour heureux imitez la clarté.

Hy schilderde alles in zyne gedichten met eene vereischte netheit af, gaf de gevoeglykste plaats, en verklaarde de oude fabelen op eene aangename en klare wyze: ook heeft hy fabelen van een fraaie vinding uit zyn eigen koker geschreven. Hy hadt een verheven styl in zyne gedichten; verdiende veel lof in het maken zyner lierdichten, en gaf zyn oordeel over andere werken met de grootste gematigtheit des wereldts, schoon anderen zeggen, dat hy naauwlyks iemands werk goed keurde, uit een soort van eigen wysheit. *Bayle Dict. Crit.*

MALHERBE, (N.) een edelman uit den huize van Malherbe, die, van jongs af opgevoed in Spanje, met des zelfs vloot overstak naar Peru, in West-Indië, alwaar hy nieuwe ontdekkingen deedt. Wederkomende ging hy naar Vrankryk, om daar berecht aan 't hof van te geven; maar ziende, dat het spreekwoordt met hem vervult wierdt, dat geen propheet in zyn vaderlandt geacht wordt, keerde hy wederom naar Spanje, daar hy beter ontfangen wierdt. Men rustte voor hem eenige schepen toe, met welke hy naar Indië gestevent zynde, de verwachting van zyne beloften voldeedt. Ten twede maal in Spanje wedergekeert zynde schonk hem de koning 10000 Ryksdaalders jaarlyksch, en stondt hem toe den 60 penning van al het goudt, dat zyne Majesteit uit die ontdekking der mynen stondt te krygen, waar van Malherbe voor zyn deel jaarlyksch eene somme van 80000 Ryksdaalders genoot. *Perroniana.*

MALICUT is een klein halfeilandt in den Indischen Oceaan, gelegen tusschen de eilanden van Maldives en Divandurou, hebbende niet meer dan vyf mylen in den omtrek, en is afhankelyk van 't koninkryk Konanor, of Malabar. *Maty Dict.*

MALIK was een van de stichters der vier oudste secten van den Mahomethaanschen godsdienst, die de Turken voor rechtgelovigen erkennen. Deze secte wordt de *Malikische* secte genaamt, die by de Tripolynen, Algirynen en die van Tunis wordt omhelst. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

MALINA. Wat dat is zie in het brede op 't woordt HOOGTENS.

MALIO, *Capo Malio*, ook *Cap di St. Angelo*, is een voorgebergte, of uitstek van Peloponnesus, of Morea. Deze streek lands was eertyds zo zeer te vrezen voor de schepen, dat daar uit het spreekwoordt ontstaan is: *Maleam legens oblivisscere quæ sunt Domi.* „Als men Malio voorby is, vergeet men zyn huis". *Strabo. Plinius en andere wereldbeschryvers: ook Virgil. Æneid.* V.

MALIPIERO, MARIPERTO, MARIPETRO, of MASTROPETO, een van de oudste en adelykste geslachten van Venetië. In den jare 1178 wierdt eene *Aurelius*, of *Orio Malipiero* tot Doge verkoren in plaats van Sebastiano Ziam. Hy veroverde Zara, 't welk ten vierde male gemuit hadt, en zondt eene vloot naar de ongelovigen in Palestina. In den jare 1192 begaf hy zich in een Benedictyner klooster, vrywillig afstandt doende van de gemelde waardigheit, waar op Henrik Dandalo in zyn plaats verkoren wierdt. In den jare 1457 wierdt *Paschalis Malipiero* tot de hertoglyke waardigheit bevordert, na dat men Franciscus Froscani verzocht hadt de zelve neder te leggen, om dat hy ze 35 jaren bekleed hadt. Onder hem wierdt eene wet gemaakt, dat men by het leven van een Doge geen ander in des zelfs plaats mogt verkiezen. Hy was de eerste, die een purperen mantel droeg, het geen zyne voorzaten nooit gedaan hadden: ook zegt men, dat hy de drukkunst, naauwlyks uitgevonden, in Venetië krachtig heeft voortgezet. Hy stierf na eene loffelyke regering in den jare 1462. Het geslacht van Malipiero heeft ook eenige procurators van St. Marcus voortgebragt, als in den jare 1124 *Nicolaas Mastropetro*, toen 'er maar een wezen mogt, in den jare 1446 *Paschalis*, naderhandt Doge, in den jare 1480 *Stephanus*, en eindelyk *Lodewyk*, die in het eerste jaar van den Candischen oorlog die waardigheit verkocht. In den jare 1291 was *Pancratius Malipiero* kapitein generaal ter zee, en in den jare 1425 was *Franciscus Malipiero* bisschop van Castel. Dit geslacht voerde een bere-poot in zyn wapen, waar uit het spreekwoordt te Venetië ontstondt, dat de wapenen van Malipiero medebragten om iemandt een klap te geven. *Amelot de la Houssaje Histor. de Gouv. de Venise pag.* 146, 161, 511 *en* 546.

MALLAN, eene stadt voor de helft van den stamme van Manasse, naby Galatida. Judas Machabeus nam de zelve met geweldt in, dodende al wat mannelyk was, en verteerde de stadt door het vuur. *Jozephus Oudheden* XII, 12.

MALLEOLUS, of HEMMERLI, (FELIX) wierdt in den jare 1389 te Zurich geboren, in den jare 1412 tot koorheer aangenomen, in den jare 1421 proost van Solothurn, in den jare 1426 Doctor der dekreten te Bologne, en in den jare 1428 cantor van de bisschoppelyke kerk te Zurich, alwaar hy in den jare 1456 gestorven is. Hy heeft verscheide boeken geschreven, als: *De nobilitate*, *Processus judiciarius coram Deo habitus inter nobiles & Suitenses rusticos*; *Juris repertorium*; *Contra validos mendicantes & anachoritas*; *Contra iniquos judices*; *De novis officiis & beneficiis & diebus festivis non instituendis*; *De exorcismis, auræ & tempestatum benedictionibus, anno jubilæo & indulgentiis*; *De libertate ecclesiastica*; *De plebanis & religiosis mendicantibus*; *Appellatio generalis contra Cardinales, beneficia in Germania petentes*; *De aeris distemperatione*; *De balneis naturalibus*, enz. waar van 'er nog eenige overgebleven zyn. *Trith. de script. eccles. Gesner. Bibl. Hottinger. Bibl. Tig.*

MALLET (PHILIPPUS) was de derde zoon van Pieter Mallet, edelman, heer van Equenes, geboren te Bezancourt, een klein dorp in 't gebiedt van Beauvais, naby Gerberoy, in Pikardië. Hy leerde de talen te Parys, alwaar hy zich inzonderheit leide op de wiskunst. De zoon van den Lord Digby, wederkerende naar Engelandt, verzocht hem derwaarts mede te gaan onder den naam van letterkundige. Hy dit aannemende, wierdt door hem by de voornaamsten van 't hof gebragt, daar hy zo veel ingang kreeg, dat hy tot twee maal toe door de koninginne Henriëtta, gemalinne van Karel den I, koning van Engelandt, naar Vrankryk gezonden wierdt, om voor haar eenige zaken van gewigt uit te voeren. Maar hy, ziende, dat door 't gewoel van het hof zyne lust tot de studiën niet voldaan kon worden, trok ten derde maal over zee, en zette zich te Parys neder, lerende de *Mathesis* met een goeden uitslag een reeks van 53 jaren, doende dagelyksch eene openbare les in het koninklyke collegie van Burgundië, hebbende eene menigte van leerlingen en toehoorders. Hy heeft vele brave mannen, berucht door hunne schriften, voortgebragt, waar van de voornaamste zyn de vader *Coulon*, een Celestyn, die de Reizen van *Pietro della Valle* in 't Fransch heeft overgezet; de heer *de la Londe*, die het boek uitgegeven heeft, genaamt: *Le Ingenieur François*; de heer *Guillet*, bekend door zyne boeken van 't oud- en nieuw-Athene, en dat van *Arts de l'Homme de Epée*; de heer *Allain Manesson Malet*, schryver van *Travaux de Mars*; *Description de l'univers, en Geometrie pratique*. enz. Philippus Mallet heeft ook vele werken over de *Mathesis* geschreven, onder anderen een boek over den vestingbouw in Fransche vaarzen, en een Mathematisch hof. Hy stierf te Parys in den jare 1679, oud 73 jaren, zonder ooit getrouwt te zyn geweest. Door zyne doodt nam het geslacht van de Mallets van Bezancourt een einde, en zyne goederen wierden van zyne nicht, dochter van zynen oudsten broeder, overgebragt in het geslacht van de Ammelets van Normandië. *Memoires du Temps.*

MALLEVILLE, (CLAUDIUS) secretaris van de akademie te Parys. Zyn vader was een officier in 't huis van Rets, en zyne moeder uit een oud geslacht van die stadt gesproten. Hy studeerde zeer naarstig in 't collegie, en hadt een fyn verstandt. Men zondt hem om kennisse van zaken te krygen op de secretary der financiën van den koning; maar hy bleef daar niet lang, om dat zyne geneigtheit meer naar de geleerdheit helde. Hy wierdt geheimschryver van den maarschalk van Bassompierre, en daar na van den kardinaal Berullus; maar hy keerde wederom naar den eersten, dien hy veel dienst gedurende zyne gevangenisse bewezen heeft. Claudius van Malleville stierf in den jare 1647, oud 50 jaren. Hy heeft verscheide werken, zo in dicht, als ondicht, uitgegeven. Zie de *Historie van de Fransche Akademie* door *Pelisson*.

MALLINCROT, (BERNARD VAN) Domdeken van Munster, bloeide in den jare 1640. Hy heeft eene verhandeling over den oorspronk en voortgangen van de drukkunst, een ander van de aartskancelieren des Ryks, en andere werken uitgegeven. *Konig Biblioth.*

MALLO, in 't Latyn *Mallus*, was oudtyds eene bisschoppelyke stadt onder Tarsis, in Cilicië. Heden is 't een dorp, gelegen op de grenzen van Natolië, tusschen de steden Tarsis en Lajazzo. *Maty Dict.*

MALLON, of MALLEN, in 't Latyn *Manlia*, een oud dorp in 't ryk van Navarre, gelegen op de grenzen van Arragon, aan de rivier de Guejes, 3 of 4 mylen boven Tudella. *Maty Dict.*

MALLUS, of MALLOTH, eene zeestadt in Cilicië, aan den mondt van de rivier Piramus, volgens Strabo en Ptolomæus, hadt eertyds een bisschoppelyken stoel, behorende onder Tar-

fis, waar van zy een weinig ten Oosten legt. Heden is 't een dorp, genaamt *Mallo*, voorzien van eene haven, met een hoofdt van den zelven naam, tusschen Pompejopolis en Lajazzo, of La Jazzo, in 't Latyn *Issus*, boven den mondt van de rivier Cydnus. Hier wordt van gesproken in het twede boek der *Machabeën* IV, 30. De inwoonders van Mallus wilden zich nimmer onderwerpen aan de meesteresse van Antiochus Epiphanes, noch haar ontfangen in hunne stadt vermits zy een schrik van hoerery hadden.

MALLUS. Zie MAL.

MALMEDI is eene beroemde abdy van de Benedictyner orde, gelegen in het graafschap Franchemont, onder het gebiedt van Luik, aan den vloedt de Rechte, drie mylen ten Zuiden van Limburg. Remachus, bisschop van Tongeren, kreeg dit gewest van Sigebert den II, koning van Austrasië, als een geschenk. Hier op stichtte hy een klooster, en noemde het zelve *Malmundarium*, zo veel betekenende als *à malo mundavit* (van het kwaad heeft hy 't gezuivert). De zelve bisschop stichtte twee mylen daar van daan de abdy Stablo, die naderhandt met Malmedi verknocht wierdt, zo dat de abten deze beide onder hun gebiedt rekenen. Voorheen plagten de abten hier van onder de vorsten van het Duitsche ryk gerekent te worden, nemende hunne zitplaatsen op de Ryksdagen tusschen die van Prum en Corvey op de geestelyke vorstenbank. In het begin van de XVIII eeuwe heeft Karel Joseph, geboren hertog van Lotharingen, en bisschop van Osnabrugge, daar na van Trier, deze twee abdyen in bezit genomen, maar vervolgens zyn de zelve aan den bisschop van Straasburg gegeven. *Maty Dict.*

MALMESBURY, in 't Latyn *Maldunense Cœnobium*, eene Engelsche stadt in 't Noordwesten van Wiltshire, ten Westen den vloedt Avon, op de grenzen van 't graafschap Glocester, 74 Engelsche mylen van Londen gelegen. Deze stadt heeft haren naam van *Maidulphus* ontleent, die een inlandsche Schot was, vermaard door zyne Godsdienstigheit en geleerdheit. Deze heeft hier een school en klooster opgerecht, 't welk hy naderhandt aan zynen leerling Adelmus overliet. Koning Adelstan van Engelandt heeft dit klooster met vele inkomsten begiftigt. *Willem van Malmesbury*, van welken hier na op zyn naam gesproken zal worden, was cantor en bibliothekaris van deze kerk. *Hobbes*, de beroemde Engelsche philosooph, wierdt hier geboren. Deze stadt is nog heden om haren groten lakenhandel in aanzien. Daar leggen zes bruggen over den vloedt Avon, waar van de stadt omringt wordt. Hier is in het jaar 705, of 707, een concilie gehouden. Althelmus, abt van Malmesbury, wierdt daar in belast te schryven tegen de genen, die het Paaschfeest niet vieren wilden volgens de inzetting der Roomsche kerke. *Beda l.* V *Hist. Angl. c.* 19. *Du Chesne Hist. Angl. Beeverell Delic. de la Grande Bretagne.*

MALMISTRA, *Cornui*, oudtyds *Pyramus*, eene rivier in Natolië. Zy loopt door Aladuli, en ontlast zich in de golf van Lajazzo, te Malmistra, een weinig ten Oosten van den mondt van Carasu. *Maty Diction.*

MALMISTRA, oudtyds *Mopsvestia*, *Mopsus*, eene oude aartsbisschoppelyke stadt van Aladuli, in Natolië, aan den mondt van de rivier van Malmistra, die de oude en nieuwe stadt van een scheidt. Zy legt tusschen de steden Tarsis en Adena. *Maty Diction.*

MALMOE, MALMUYS, of MALMUIDEN, en door de Vlamingen *Elleboge* genaamt, om dat deze stadt eene gedaante van een elleboog heeft. Men noemt haar in 't Latyn *Malmogia*. Zy is eene zeer aanmerkelyke stadt, gelegen op 't landt van Schonen, in Zweden, aan den Zondt, tegen over het Deensche eilandt Almak en Saltholm, niet verre van Coppenhagen, voorzien van eene goede en grote haven. Zy wierdt gesticht in den jare 1319, en sterk gemaakt in den jare 1434. De kogen van Denemarken hebben de zelve eertyds bezeten; maar ze is nu onder de macht van Zweden sedert den jare 1658. Zy legt 4 mylen ten Oosten van Coppenhagen, ten Zuiden twee mylen van Lunden, en 4 van Landskroon. De koning van Denemarken heeft haar twee maleff, als in den jaren 1676 en 1677, vruchteloos belegert. *Baudrand. Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

MALO, eene stadt. Zie S. MALO.

MALOGNITI, oudtyds *Lethæus fluvius*, eene rivier in Kandië. Zy loopt door het Kandische gebiedt, en ontlast zich in de Barbarische zee by Priorisa. *Maty Dict.*

MALO-WOUDA, oudtyds *Agarus*, *Sagaris*, *Hyparis*, eene rivier van klein-Tartarye. Zy ontlast zich in de zee van Zabache, vyftien mylen ten Oosten van het meir van Suka Morzi. *Maty Diction.*

MALPIGHI (MARCELLUS) bloeide in de XVII eeuwe, en maakte zich berucht door verscheide werken, die hy uitgaf, en die men zamen te Londen in den jare 1686 in folio gedrukt heeft. Hy was geneesheer te Bologne en lidt van de koninklyke maatschappy van Londen. Paus Innocentius de XII maakte hem zynen eersten lyfarts in den jare 1691, waar door hy verplicht was naar Rome te gaan, alwaar hy in het Quirinaal den 29 November des jaars 1694 aan eene beroerte overleden is, oud zynde 67 jaren. Zie hier eene lyst van zyne werken: *Plantarum Anatome*; *Epistolæ variæ*; *Dissertationes Epistolicæ*; *de Bombyce*; *de formatione Pulli in ovo*; *de Cerebro*; *de Lingua*; *de externo Tactus organo*; *de Omento*; *de Pinguedine*; *de Adiposis ductibus*; *Exercitatio Anatomica de viscerum structura*; *Dissertationes de Polypo cordis*, *& de Pulmonibus*; enz.

MALTA, of MALTHA, in het Latyn *Melita*, een eilandt in de Middelandsche zee, is omtrent zes mylen lang, en drie mylen breed, met verscheide kasteelen versterkt, welke de kusten en de haven verdedigen. Tot dit eilandt worden verscheide andere kleine eilanden gerekent. De beste steden zyn *Malta*, of *la Valette*, *St. Michiel*, of *la Sangle*, nevens de sterkten *St. Elme* en *St. Angelo*. Malta, of la Valette, zo genoemt naar den grootmeester, die het zelve heeft doen bouwen, is de hoofdstadt van dit eilandt en eene der sterkste plaatsen van de wereldt. Zy wordt verdeelt in de stadt, de burg, en het eilandt, welke drie grote steden uitmaken, die door een arm van de zee afgescheiden, en daar door tot halfeilanden gemaakt worden, uit rotsen bestaande, welke zeer hoog boven de zee uitsteken, en met goede havens voorzien zyn om gansche vloten te omvatten. Als men te Malta aanlandt, ziet men twee van deze havens, welke door een hogen top van het gebergte van malkander onderscheiden worden, waar op de nieuwe stadt en het kasteel St. Elme gebouwt zyn. De haven ter regter handt wordt Marsamouchet genoemt, in welke de schepen ververfsching innemen; maar de andere is de grote haven, die door het kasteel St. Elme, de sterkte Torre della Bocca, en het kasteel St. Angelo beschermt wordt. De stadt is schoon, welgebouwt, en heeft nette straten. De huizen zyn van uitgehouwen stenen, zynde glad en effen. De vestingbouw is ook zeer regelmatig; zo dat aan die stadt niets, het geen haar kan overwinnelyk maken, ontbreekt. Het paleis van den grootmeester, het ziekenhuis, het gevangenhuis, de schatkamer, de St. Janskerk, nevens het prachtig en heerlyk Sacramentshuisie der zelve, de opentlyke vergaderplaatsen, en andere schone kerken, de deftige heerenwoningen en tuinen geven mede en ongemeen fieraadt aan de stadt, bekwaam om de ogen der vreemdelingen te verlustigen. Het kasteel St. Angelo dekt den ingang van de haven, alwaar de galeien leggen, zynde zo sterk, dat de Turksche keizer Solyman het zelve niet heeft kunnen veroveren. In de burg zyn de wapenhuizen en de woning ten behoeve van het geloofsonderzoek. Binnen Malta is een bisschop, die door den aartsbisschop van Palermo wordt aangestelt. Hy is grootprioor der kerke, heeft vele voorrechten, en is in groot aanzien. In het midden van het eilandt is *Citta*, of *Civita Vecchia*, gelegen, zynde mede eene bisschoppelyke zitplaats, en voortyds de hoofdstadt van het gansche eilandt geweest. Daarenboven worden op Malta nog verscheide vlekken en dorpen gevonden. De grootmeesters bezitten een lusthuis, *il Bochero* genoemt. Uit de Handelingen der Apostelen blykt, dat Malta ten tyde, als de Apostel *Paulus* schipbreuk op dat eilandt heeft geleden, door een woest volk is bewoont geweest. De inwoonders geven voor, dat die heilige Apostel, toen hy eene adder, zonder zich te beseeren, heeft van de handt geschud, daar door aan dit eilandt zo groot eene weldaadt heeft bewezen, dat naderhandt geen vergiftige dieren op het zelve gevonden zyn.

Malta heeft voortyds onder het gebiedt des konings van Tunis gestaan; maar is door keizer *Karel* den V verovert, en door hem aen de Johanniter-ridders ingeruimt. Dit eilandt brengt weinig wyn en koren voort, maar daarentegen veel haver, boomwol, citroenen, oranjeappels, en andere bomen met lekker ooft, in overvloedt. Het water wordt door afzonderlyke kanalen op vier mylen naar Malta geleid. Men is gewoon geweest te zeggen, dat de grootmeester *Valette* het ligchaam van deze stadt heeft gevormt, maar dat *Vignacourt* het leven daar aan heeft gegeven; namentlyk met het water naar de stadt te leiden.

De Johanniter-orde van Malta, die door de diensten, door haar aan de Christenheit bewezen, zo vermaard is geworden, heeft den volgenden oorspronk. Eenigen tydt te voren, eer Godevaart van Bouillon een tocht naar het Heilige Landt deedt, verkregen eenige kooplieden van Malphi, in het koninkryk van Napels gelegen, die op de Levant handelden, van den Kalif van Egypten verlof om een huis voor zich en hunne landgenoten, die in bedevaart daar naar toe reisden, op te bouwen, waar voor zy eene jaarlyksche schatting aan hem betaalden. Naderhandt wierden twee kerken door hen gesticht, en de bedevaart-reizigers met groten yver en ongemene liefde door hen ontfangen. Terwyl nu anderen dit voorbeeldt navolgden, stichtten zy ook ter eere van den H. *Johannes* eene kerk en een hospitaal, of gasthuis, waar van zy den naam van Hospitaliers kregen. Kort daar op, namentlyk in den jare 1099, veroverde *Godevaart* van Bouillon Jeruzalem, waar op zy eene zwarte kleding, nevens een wit achtkantig kruis, aannamen. Behalven andere geloften, die zy deden, verplichtten zy zich ook de bedevaart-reizigers te zullen beschermen. Die grondt wierdt gelegt in den jare 1104, onder de regering van Boudewyn, zynde dus eene krygsorde geworden, in welke zich vele hoge staats-persoonen lieten inschryven, die den naam van Hospitaliers in dien van ridders veranderden. Na dat de Christenen het Heilige Landt nevens Jeruzalem weder verloren hadden, trokken de ridders in den jare 1187 naar Margatte te rug, en van daar in den jare 1192 naar Akre, of Ptolemaïs, welke laatstgenoemde plaats door hen in den jare 1291 kloekmoedig wierdt verdedigt. Hier op volgden zy den koning van Cyprus Johannes, die hen Limisson in zyn gebiedt inruimde, alwaar zy zich onthielden tot den jare 1309, in welk jaar zy, onder het beleidt van den grootmeester *Foulco de Villaret*, Rhodus, nevens zeven andere omleggende eilanden, vermeesterden, en die plaats in den jare 1312 onder den hertog van Savoje Amadeus tegen een leger van Saracenen verdedigden. Sedert dien tydt wil men, dat de gemelde hertog, in plaats van zyn vorig wapen, het witte kruis van de orde, op een rood veldt, en tot het opschrift deze vier letters, F. E. R. T. dat is:

is: *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*, gebruikt heeft; of, gelyk het door anderen wordt uitgelegt: *Force*, *Enfonce*, *Romps*, *Tout*; hoewel anderen aanmerken, dat zyn vader zich reets van dit wapen heeft bedient. Maar het is waarschynlyk, dat aan de ridderorde sedert dien tydt de naam van ridders van Rhodus gegeven is. Hoe kloekmoedig zich naderhandt de grootmeester Aubusson tegen Mahometh den II in den jare 1480, elf weken lang verdedigt heeft, wordt op zynen naam aangetekent. Maar als Solyman in den jare 1522 Rhodus van de maandt Juny tot December met meer dan twee maal honderd duizend mannen hadt belegert, en eindelyk verovert, vertrokken de ridders naar Kandië, en van daar naar Sicilië, wordende de stadt Viterbo door paus Adriaan den VI aan hen gegeven. In den jare 1530 vereerde keizer Karel de V hen het eilandt Malta, onder beding van het koninkryk Sicilië tegen de Turken te beschermen, het welk met toestemming der andere vorsten, in welker landen zy goederen bezaten, door hen wierdt aangenomen. In den jare 1565 belegerde Solyman Malta, en tastte het vier maanden lang met groot geweldt aan; maar het zelve wierdt door den grootmeester, Jean de la Valette Parisot, zo dapper verdedigt, dat de Turken, schoon zy de sterkte St. Michiël reets bemachtigt, en de voorstadt in de assche gelegt hadden, genoodzaakt waren met schimp af te trekken, na dat zy 78000 vruchteloze kanonschoten daar op gedaan, 15000 soldaten, en 8000 man van hun zeevolk verloren hadden. Na dien tydt is het eilandt beter versterkt, en tot dezen dag, tot groot nadeel der Turksche zeemacht en der zelver koophandel, dapper beschermt.

De ridders zyn in acht verscheide natiën verdeelt, van welke de Engelschen zyn afgescheiden, dewyl deze orde in den jare 1540 onder Henrik den VIII in Engelandt zeer is onderdrukt, en de inkomsten der zelve aan den zelven zyn vervallen. De eerste natie is uit Provence, wiens hoofdt grootkommandeur genoemt wordt. Tot de zelve behoort het prioorschap St. Gilles in Toulouse, nevens de Bailluage van Manosse. De twede natie is van Auvergne, wiens hoofdt maarschalk van de orde is. Tot de zelve behoort het prioorschap van Auvergne, nevens de Bailluage van Lion. De derde natie is die van Vrankryk, wiens hoofdt het ampt van groothospitalier bekleedt. Tot de zelve behoren de prioorschappen van Aquitanië en Champagne, nevens de Bailluage van Morea. De vierde natie is de Italiaansche, wiens hoofdt admiraal is. Tot de zelve behoren de prioorschappen van Rome, Lombardye, Venetië, Piza, Barletta, Capua, en Messina, nevens de Bailluagen van St. Euphemia, St. Stephano by Monopoli, der Drieeenheit te Venosa, van Cremona, Rocella, welke laatste eerst in den jare 1624 door de mildheit van het huis van Caraffa aan de orde is gekomen, St. Sebastiaan van Rome, zynde door het huis Barberino in den jare 1632 overgegeven, en eindelyk de Bailluage Vagnara. De vyfde natie is die van Aragon, Catalonië en Navarre, welker hoofdt de waardigheit bezit van groot-conservator. Tot de zelve behoren de prioorschappen van Aragon, anders Castellanea d'Emposta geheten, van Catalonië, en van Navarre, nevens de Bailluagen van Majorca en Caspes. De zesde natie is de Duitsche, wiens hoofdt grootbailluw der orde is, en zyne verblyfplaats te Heidersheim, of Heiterzen, in Brisgau, heeft, en mede onder de Ryksvorsten gerekent wordt. Tot de zelve behoren de prioorschappen van Duitschlandt, Hungarië, Bohemen en Denemarken, nevens de Bailluage van Brandenburg, welker hoofdt de Heerenmeester genoemt wordt, en te Zonneburg in het Nieuwe Mark zyn verblyf houdt. De zevende natie is die van Castilië, waar toe Portugal wordt gerekent, wiens hoofdt grootkancelier is. Tot de zelve behoren de prioorschappen van Castilië, Leon, en Portugal, nevens de Bailluagen Lora, Sepolchro, de Toro, Nueve Villas, Leza, Acri en Negropont, welke laatste Bailluage evenwel by beurten door de natiën van Castilië en Aragon begeven wordt. Het hoofdt der Engelsche natie was voortyds groot-Turcopolier, of overste over de ruitery. Tot de zelve behoorden de prioorschappen van Engelandt en Ierlandt, nevens de Bailluage van Aquila; maar de zelve is, gelyk boven gezegt is, van de andere afgescheiden, en men heeft zich tot de herstelling daar van onder de regering van *Jacobus* den II vergeefsche hope gemaakt: doch men dient voor al aan te merken, dat, naar het voorbeeldt van Engelandt, de goederen van de orde in de Nederlanden, Hungarië en Denemarken zyn ingetrokken, en dat daarenboven by het overlyden van den groot-commandeur altydt allerhande wanorders in de andere provincien, tot groot nadeel van de orde, ontstaan zyn. Aangaande het prioorschap van Bohemen, des zelfs prioor, die gewoonlyk door de Boheemsche schryvers grootprioor genoemt wordt, heeft zyne verblyfplaats te Strackonitz, en de ampten worden alleen onder de Bohemers, Silesiërs, Oostenrykers en Tyrolers begeven, daar de zelve eertyds onder Bohemers en Duitschers zonder onderscheidt zyn uitgedeelt. Voor het overige zyn de gene, die in deze orde aangenomen worden, verplicht hunne adelyke afkomst, zo wel van vaderlyke als moederlyke zyde, uit vier geleden te bewyzen, en de zelve uit een echt bedde af te leiden, behalven de natuurlyke zonen van koningen en vorsten. Onder de ridders mogen alleen die gene een groot kruis dragen, welke tot de waardigheit en verkiezinge tot grootmeester, als hun opperhoofdt, eenig recht hebben. Ook bevinden zich in deze orde ridderknechten, die uit goede familiën gekozen worden. Zy moeten alle hunne onvertzaagdheit door gedurige oorlogen tegen de Turken doen blyken: daarenboven zyn zy verplicht buiten den echten staat te leven. Met de gelofte, die door hen gedaan wordt, als zy in deze orde worden aangenomen, is het op de volgende wyze gelegen. Zy moeten Godt, de H. *Maria*, en den H. Doper *Johannes*, als den voorstander der orde, gehoorzaamheit, armoede en kuischheit beloven: ook zyn zy gehouden de zieken en vremdelingen met zonderlyke zorgvuldigheit te ontfangen, en mogen geen andere tot hunne orde toelaten dan die gezond en sterk van ligchaam zyn. De prioren verkiezen den grootmeester, die in geestelyke zaken slechts den paus onderworpen is, maar daarentegen van alle wereldlyke vorsten, in welker gebiedt deze orde eenige goederen bezit, in dit geval afhangt. Wanneer de stemmen by de verkiezinge van een grootmeester aan beide kanten gelyk zyn, zo wordt een scheidsman verkoren, die daar omtrent uitspraak doedt. De jaarlyksche inkomsten des grootmeesters bedragen zestien of achttien duizend kronen, die hem uit de gemene schatkist getelt worden: ook ontfangt hy twaalf honderd kronen tot het onderhouden der gebouwen en van zyn huisraat; als ook eenige krygsbedienden, nevens de tienden van de byzondere pryzen, die opgebragt worden. Daarenboven komt hem uit ieder prioorschap eene kommandery toe: dus bedraagt zyn jaarlyksch inkomen omtrent vyftig of zestig duizend kronen. Ieder van de galeien der ridders voert gemeenlyk vyf honderd mannen en vyf metale stukken, waar van vier gemeenlyk twaalf ponden yzer schieten, 't vyfde, genaamt een kokerstuk, schiet 24 of 36 ponden. De grootmeester van Malta erkent de koningen van Spanje en beide Siciliën voor zyne beschermheeren, die hy alle jaren een valk aanbiedt, en is, volgens het gemaakte verdrag met den keizer, verplicht de zeerovers uit te roeien. Tot deze orde behoren driederhande standen: namentlyk ridders, of edellieden, kapellanen, en knechten: ook zyn in de zelve *Obedientie*-priesters, die den kerkelyken dienst waarnemen: broeders, die by het plegen van den Godsdienst onderstandt doen, en Donaten, of die het halve kruis dragen; maar deze worden voor geen geen wezentlyke leden van de orde aangezien. Deze aangetekende verdeeling is in den jare 1130 door den grootmeester Raimundus de Podio gemaakt. Zomtyds hebben zich koninklyke en vorstelyke kinderen in deze orde gevonden. De kapellanen en conventueel-priesters zyn dikwils van adelyke afkomst, of ten minste uit aanzienlyke geslachten, aan welke de geestelyke eerampten in Malta gegeven worden. Verscheide van hen zyn tot kardinalen verheven. De knechten zyn mede van adel; doch van hen wordt niet vereischt, dat zy vier adelyke voorvaderen uit zo veel geslachten aantonen. De regering is vermengt, zynde ten dele eenhoofdig (*Monarchaal*), en ten dele uit de aanzienlyksten van de orde bestaande (*Aristocratisch*). De grootmeester heeft de oppermacht, doedt geldt slaan, verleent vergiffenis aan misdadigers, en begeeft de grootprioraat-bailluagen, kommanderyen, en openvallende plaatsen der ridders, die hem in alle zaken, welke niet tegen de regels en instellingen der orde stryden, moeten gehoorzamen. Maar in wigtige voorvallen hebben de grootmeester en het *Concilium* eene gelyke macht, met dit onderscheidt, dat de grootmeester, tot een teken van zyne hoogheit en voorrang, twee maal stemt. De gewoonlyke raadsvergadering bestaat alleen uit den grootmeester en den ridder van het grote kruis; maar tot het houden van eene algemene vergadering moeten nog twee der oudste ridders van ieder natie verschynen. De ridders worden in de orde aangenomen, of volgens de voorwaarden, in hunne wetten vastgestelt, of volgens eene vrylating. De vrylating wordt gegeven of door een pausselyken gunstbrief, of door een algemeen kapittel van de orde, indien aan de adelyke afkomst, inzonderheit van moederlyke zyde, iets ontbreekt. Verder worden de ridders aangenomen of in hunnen vollen ouderdom, of als minderjarige, of als dienstjonkers (*Pagies*) van zyn Eminentie, den grootmeester. Volgens de wetten moeten zy den ouderdom van zestien jaren bereikt hebben, eer zy tot de orde toegelaten worden. In het zeventiende jaar worden zy onder de nieuwelingen aangenomen, en in hun achttiende doen zy opentlyke gelofte. Ten dien einde moeten zy of voor het groot-kapittel, of voor de algemene of provinciale vergadering van het groot-prioorschap, in het welke zy geboren zyn, verschynen. De proefstukken van hunnen adel naar vier voorvaderen op beide zyden worden volgens de wapens der geslachten, en volgens een gedaan onderzoek der geslachtregisters opgemaakt, door den prootprioor verzegelt, en naar Malta gezonden, alwaar de zelve nochmaals door de ridders van ieder natie onderzocht en zomtyds verworpen worden. Als de proefstukken goed worden bevonden, zo wordt de standt des ridders van dien dag af gerekent, op welken hy twee honderd en vyftig kronen aan de schatkamer heeft betaalt, welke som hen voortyds weder is ter handt gestelt, indien de proefstukken, van den ouderdom van hun geslacht genomen, verworpen wierden. Ook wordt scherp nagevorscht of een der voorvaderen uit de gemelde vier geslachten den adel eenige afbreuk heeft gedaan, het zy door koophandel te dryven, of door voor wisselaar te spelen: doch van dit onderzoek zyn die van Siëna en Genua bevryd, aan welke die dingen geen schade toebrengen. Verder moet de kandidaat het zogenoemde natie-of spraak-recht, naar den rang, in welken hy aangenomen wordt, als wanneer hy, by voorbeeldt, voor minderjarig verklaart, of als dienstjonker van den grootmeester aangestelt wordt, voldoen. Zomtyds gebeurt het, dat een voor minderjarig, schoon hy maar een jaar oud is, in de orde wordt toegelaten; maar deze gunst kost ten minste vier duizend ponden, welke somme nooit weder wordt uitgekeert, schoon

schoon die persoon komt te sterven, of van gedachten verandert. Doch deze minderjarigen hebben buitengewone voorrechten. De grootmeester heeft zestien dienstjonkers, die hem oppassen, van den ouderdom van twaalf tot zestien jaren, van welke gedurig de een den anderen opvolgt. De kapellanen, Conventueel-geestelyken, of wapen-knechten, worden nooit tot ridders verheven, noch ook de kerkbedienden, schoon zy alle vereischte bekwaamheden bezitten. De geestelyken, welke de twede order uitmaken, worden als Diaconen; of Conventueel-geestelyken, aangenomen, van den ouderdom van tien tot vyftien jaren, en moeten in de kerke te Malta opwachten. De Diakonen zyn gehouden te bewyzen, dat zy recht gedoopt zyn, en dat hunne ouderen in een staat gestelt zyn, die boven het gemeen uitsteekt. De onkosten by hunne aanneminge belopen honderd goude kronen. De kapellanen moeten nog eens zo veel betalen, behalven de onkosten, die tot het zo genoemde spraakrecht vereischt worden. Het zelve moeten zich de knechten onderwerpen. Maar de *Obedientie*-priesters worden zonder diergelyke omstandigheden aangenomen, en zo genoemt, om dat zy den grootprioor, of Commendator, moeten gehoorzamen. Deze priesters dragen een wit kruis op hunne mantels, en genieten de voorrechten van de orde. Eenige onder hen zyn edellieden. De knechten worden in de hospitalen, of gasthuizen, of tot andere voorvallen daar omtrent gebruikt. Ook behoren eenige tot deze orde, die Donaten, of half-kruissen, genoemt worden. Deze trouwen, en dragen een driekantig goud kruis, terwyl, in het tegendeel, de kruissen der ridderknechten en kapellanen vierkantig zyn; maar zy mogen het zelve niet dragen zonder uitgedrukt verlof van den grootmeester. Alle ridders moeten daarentegen, van welken rang zy ook zyn, aanstonds, na dat zy hunne gelofte gedaan hebben, op de linker zyde van den mantel of rok achtkantige kruissen van witte stoffe dragen, zynde het zelve hun eigentlyk teken: want als eenige goude kruissen dragen, zo geschiedt zulks slechts tot sieraadt. De knechten dragen een zeskantig kruis. Als zy tegen de Turken ten oorlog trekken, zyn zy met een roden overrok bekleed, met een groot wit kruis van voren en van achteren, zonder kanten, zynde dit het wapen van de orde. Het gewoonlyke kleedt van den grootmeester is een rok van laken, die van voren open staat, en midden om het lyf met een gordel wordt vastgebonden, aan welken een grote zak hangt, tot een teken der liefde tegen de armen, volgens het inzicht der eerste stichters van deze orde. Boven dezen rok draagt hy een anderen van fluweel: maar in plaats van dien bedient hy zich van een langen mantel, als hy op grote feestdagen naar de kerk gaat. Op de linker zyde, omtrent de maag, heeft hy een wit achtkantig kruis. De ridders geven aan hem den eernaam van *Eminentie*; maar zyne onderdanen noemen hem *zyne Hoogheit*.

Naamlyst der grootmeesters van de orde van St. Jan van Jeruzalem te Malta, volgens Becmannus ***en*** Gryphius.

I. Grootmeesters in het Heilige Landt, enz.

1. *Frederik Gerard*, overleden 1115.
   Na hem stellen eenigen eenen *Fr. Brocard Roger*, 1131.
2. *Fr. Raymundus di Podio*, 1160.
3. *Augerius de Balben*, 1163.
4. *Arnold de Comps*, een Franschman, 1166.
5. *Gysbert de Sully*, of *Assaly*, een Engelschman, deedt afstandt in den jare 1169, en verdronk den 19 September des jaars 1183 op zee tusschen Vrankryk en Engelandt.
6. *Castin*, of *Gasto*, regeerde maar eenige weinige maanden.
7. *Jobert*, gestorven 1179.
8. *Roger du Moulin*, een Franschman, sneuvelde in het gevecht by Akri 1187.
9. *Guarin van Napoli*, in Syrië, regeerde maar eenige maanden.
10. *Ermengard d'Aps*, stierf in den jare 1192. In zynen tydt wierdt Jeruzalem verovert.
11. *Gotfried de Duisson*, een Franschman, gestorven 1194.
12. *Alfonsus van Portugal* bedankte 1196.
13. *Gotfried de Rat*, overleden 1206.
14. *Guerin van Montaigu*, uit Auvergne, 1230.
15. *Bertrand de Texi*, gestorven in slaverny 1240.
16. *Guerin*, overleden 1244.
17. *Bertram de Comps*, een Franschman, 1248.
18. *Petrus de Villabrida*, 1251.
19. *Willem de Castel-novo*, 1260.
20. *Hugo Revel*, een Franschman, 1278.
21. *Nicolaas de Lorgue*, 1288.
22. *Johannes de Villiers*, 1294.
23. *Ottho de Pins*, overleden op zyne reize naar Rome 1296.
24. *Willem de Villaret*, een Franschman, stierf 1308.

II. Grootmeesters op het eilandt Rhodus.

25. *Falco van Villaret*, afgezet 1316, herstelt 1322, overleden 1325.
26. *Elion van Villa-nova*, 1346.
27. *Deodatus de Gozon*, 1353.
28. *Petrus de Corneliano*, 1356.
29. *Rogerius de Pins*, 1365.
30. *Raymundus Berengarius*, een Franschman 1378.
31. *Robert de Juliak*, overleden 1379.
32. *Johannes Ferdinand de Heredia*, uit Aragon, 1396.
33. *Philibert de Naillak*, 1421.
34. *Antonius Flavianus de Ripa*, 1437.
35. *Johannes Lastik*, een Franschman, 1454.
36. *Jacobus de Milly*, ook een Franschman, 1461.
37. *Petrus Raimundus Zacosta*, 1467.
38. *Johannes Baptista Orsini*, een Italiaan, 1476.
39. *Petrus d'Aubusson*, 1503.
40. *Emericus d'Amboise*, 1512.
41. *Guido van Blanchefort*, 1513.
42. *Fabritius de Capreto*, of *Caretto*, een Italiaan, 1521.
43. *Philippus de Villers l'Isle Adam*, te Malta gestorven 1534.

III. Grootmeesters te Malta.

44. *Pierino de Ponte*, een Italiaan, 1535.
45. *Desiderius de St. Jalla*, een Franschman, 1536.
46. *Johannes de Homedes*, een Spanjaardt, 1553.
47. *Claudius della Sangle*, een Franschman, 1557.
48. *Joh. de Valetta Parisot*, ook een Franschman, 1568.
49. *Petrus de Monte*, 1572.
50. *Joh. l'Evesque de la Cassiere*, 1581.
51. *Hugo de Lubens Verdale*, een Franschman, 1594.
52. *Martin Garzes*, een Aragonees, 1601.
53. *Adolf van Vignancourt*, een Franschman, 1622.
54. *Louis Mendez Basconzelos*, of *Vasconzelos*, 1623.
55. *Antonius de Paula*, een Franschman, 1635.
56. *Joh. Paulus Lascaris*, 1657.
57. *Martin de Redin*, 1660.
58. *Annetus Clermont de Gissans*, 1660.
59. *Raphaël Cotonner*, 1663.
60. *Nicolaas Cotonner*, broeder van den voorgaanden, 1680.
61. *Georg Caraffa*, 1689.
62. *Adriaan van Vignacourt*, 1697.
63. *Raymundus Perillas*, uit Valentië, 1720.
64. *Marcus Antonius Zandedari*, 1722.
65. *Antonius Emanuel van Amaja*, een Portugees.

Zie *Bosii Hist. ord. Hierof. Marcelli vita magnorum magistrorum ord. Hierof. Osterhausen Statuten der Maltezer orde. Abel Malta illustr. Niederfted Malta vetus & nova. Pantaleon Hist. ord. Joh. Megiser Delic. ord. equestr. P.* II. *Naberat Privileg. des ordres. Becmannus, Gryphius en Schoonebeek Hist. der Ridderordens.* En vooral *Vertot Hist. des chev. de Malte.*

MALTA, *Melita*, in de Adriatische zee, een eilandt onder Dalmatië, dat de Sclavonen *Melet*, en anderen *Mileda* noemen. Athenæus spreekt van kleine hondties, die in dit eilandt gevonden worden, waar van het spreekwoordt komt van *Melitæus catulus*, een Meliteesch hondtie. *Plinius lib.* III. *c.* 26. *Athenæus lib.* XII.

MALTACE, eene der vrouwen van Herodes den Groten, koning van Judea, die moeder wierdt van Archelaus. Zy stierf terwyl haar zoon te Rome was om zyne rechten op de kroon van Judea by den keizer Augustus te vervolgen. *Josephus Oudheden* XVII, 12.

MALTON, eene kleine stadt in 't Oostelyk gedeelte van de Engelsche provincie Jorkshiere, Noord-Westwaarts gelegen, omtrent 12 Engelsche mylen van de stadt Jork, aan de rivier Derwent.

MALTRAIT, (CLAUDE) een Jesuit van Toulouze, gaf in den jare 1663 de werken van *Procopius* in 't Griekſch en Latyn met aanmerkingen op zyn manier uit. *Konig Bibl.*

MALTZAN, of MOLTZAN, een voornaam graaflyk en vryheerlyk geslacht in Silesië, heeft zynen oorspronk uit Pomeren, en daar na in Mekelenburg gebloeit. Dit geslacht stamt af van LUDERT MALTZAN, of MOLTZAN. Deze heeft zich in den jare 1060 in Pomeren opgehouden, en is een van de eerste geweest, die daar het Christen geloof omhelsden. Hy heeft het kasteel en de kerk te Engelmunster, op de Mekelenburgsche grenzen gebouwt, en by zyne gemalinne Gisela Parstenew BOLKE nagelaten, die in den jare 1112 leefde, en GEORG teelde, die, volgens 't zeggen van eenigen in den jare 1134 nog in het leven was, en by eene van Hohenstein LODEWYK teelde, die geleeft heeft tot den jare 1195. Deze hadt by eene Randzou Ecklenvörde, in het Mekelenburgsche, BERNHARD, die in den jare 1238 nog leefde, en het stedeke Bellin, in het Meklenburgsche, gekocht heeft. Zyn zoon, HENRIK, leefde in den jare 1265, en liet ook een zoon, HENRIK, na, die door den koning van Denemarken, Woldemar, zeer bemind is geweest, en te Coppenhagen in den jare 1289 leefde, en daar ook gestorven is. By eene van Ahnen, wier geslacht naderhandt in den gravenstandt verheven is, heeft hy een zoon, GEORGIUS, gehad, die in den jare 1310 leefde, en door zyn huwelyk met eene van Koningsmark de goederen Benningdorf, en Heidau, inhet Mark Brandenburg, aan zich bragt. Zyn zoon, CUNO, of KOENRAAD, die in den jare 1332 leefde, liet OTTHO na. Van dezen wordt gewag gemaakt in den jare 1358, en gezegt, dat hy getrouwt is geweest met eene gravinne van Altenburg en Schoneburg, die hem HENRIK baarde, die tot den jare 1370 geleeft heeft, en trouwde met eene van Morel, uit het oude koninklyke geslacht der Wenden oorspronkelyk, waar door hy van de vorsten van Wenden en heeren van Morel de heerlykheit Pentzel, in 't Mekelenburgsche, aan zyn huis bragt, en het erfmarschalksampt in de vor-

sten-

ſtendom Pomeren en Caſſuben, als mede de vryheerlyke waardigheit erlangde. Zyn zoon JOACHIM was landsmaarſchalk, en hieldt zyn verblyf te Templin in Caſſuben, was by den markgrave Joachim van Brandenburg, toenmaals grootmeeſter van de Johanniter orde, in groot aanzien, ſtichtte in den jare 1424 eene kapitulaire prebende te Camin, en was nog in den jare 1456 in 't leven. Hy bezat in Mekelenburg en Pomeren de ſloten Pentzel, Zwold, Oſten en Sarow. Zyn zoon, BERNHARD de II, reiſde met den Pomerſchen hertog Bogislaus den Groten in het Beloofde Landt, kocht in den jare 1491 de heerlykheit Graupen in Bohemen voor 75000 guldens, en hadt by Gundela, vrouwe van Alvensleben, twee mannelyke erven, waar van de eene was JOACHIM de II, vryheer van Maltzan, die in den jare 1541 in het landt van Sileſië overſte veldhoofdman was tegen de Turken, vervolgens van den markgrave Joachim Chriſtiaan te Brandenburg Raadt en ſtedehouder, en die in den jare 1552 de vrye ſtandsheerlykheit van Wartenberg, in Sileſië, gekocht heeft. Hy is ook in den jare 1524 in den ſlag by Pavië geweeſt; liet by zyne gemalinne Bernhardina een zoon, JOHANNES, heer van Waldſtein, na, en by eene twede gemalinne, dochter van Kolowrat, heeft hy drie zonen en zes dochteren gewonnen, waar van de oudſte, WILLEM, vryheer van Trachenberg en Militſch was, en de andere door grote huwelyken hunne namen in Sileſië, Bohemen en Polen doorluchtig hebben gemaakt. Van dezen oudſten zone is JOHAN BERNARD MALTZAN, vryheer van Wartenberg en Pentzel, keizerlyke Raadt, landshoofdman van het vorſtendom Oppelen en Ratibor, ook keizerlyke gezant in Polen geweeſt, in welk gezantſchap hy te Lublin, in Polen, den 7 May des jaars 1569 is geſtorven. By zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Wenceslaus, heere van Lomnitz en Meſeritz, en Anna, dochter van den grave van Salm, heeft hy gewonnen *Bernhardina*, aan den heere van Saremba, *Elizabeth*, aan Johan, heere van Rochtizky, en *Anna*, aan Chriſtoffel, vryheer van Aversberg, uit vorſtelyken bloede geſproten, uitgehuwelykt; en JOACHIM den III MALTZAN, vryheer van Wartenberg en Pentzel, of Militſch, geboren te Wartenberg den 11 May des jaars 1559, die de ganſche heerlykheit van Militſch heeft bezeten: maar in den jare 1595 heeft hy de heerlykheit Sulan aan den burggrave Ottho van Dohna verkocht. In den jare 1600, den 19 December, heeft hy met hertog Karel van Delsze en den woiwode van Leszcinsky wegens de Medziburgſche goederen te Militſch zich vergeleken. In den jare 1603 is hy keizerlyke commiſſaris op den Ryksdag te Breslau geweeſt. In den jare 1606, den 3 May, is hy van de Sileſiſche vorſten en ſtanden benevens Frederik van Ratzbar naar Wenen gezonden, om met de Boheemſche en Ooſtenrykſche gezanten een vergelyk tuſſchen den keizer en de Hungaren te treffen. Hier na wierdt hy van de keizers Matthias en Ferdinand den II tot Raadt aangeſtelt, en ſtierf in den jare 1625, den 17 January. By Eva, dochter van Henrik Poppel van Lobkowitz, en Anna, dochter van den vryheer van Kurtsbach, die hy in den jare 1586 getrouwt hadt, heeft hy vier dochteren en vyf zonen gehad. Van deze laatſte zyn drie byzondere liniën afkomſtig, als van *Joachim* den IV de Militſche, van *Johan Bernhard* de Neuſchleſiſche, en van *Willem* de Freyhahniſche linie.

I. JOACHIM de IV MALTZAN, vryheer van Militſch en Pentzel, geboren den 6 January des jaars 1593, wierdt in den jare 1609 door de univerſiteit van Frankfort aan den Oder tot rector verkoren, en ſtierf te Militſch den 3 Juny des jaars 1654. Hy trouwde in den jare 1622 met Anna Rochtitzk, vrouwe van Rochtitzk en Lublinitz, die hem vyf zonen en zes dochteren ter wereldt bragt. Onder deze laatſte wierdt *Anna Catharina* aan den grave van Gelhorn gehuwt; *Barbara Juliana* aan Karel Henrik, vryheer van Zierot, en *Kunigunda Sophia* aan George Rudolf van Gersdorf, koninklyken opper-amptRaadt in Sileſië. Zyne zonen waren Joachim Andreas, die de Militſche linie voortgeplant heeft, waar van hier na zal geſproken worden; en *Karel Henrik*, vryheer van Maltzan, Ottendorf en Soppa, die in den jare 1634 geboren, ten echtgenote nam in den jare 1667 Barbara Helena, vrouwe van Lefzwitz, en in den jare 1689 geſtorven is, na dat hy 16 kinderen, die meeſt jong geſtorven zyn, voortgebragt hadt: echter zyn hier van tot rype jaren gekomen: *Anna Sophia*, geboren in den jare 1670, getrouwt in den jare 1691 aan Karel Croonleben, baron van Groothuizen, en in den jare 1697 te Trenſchin in opper-Hungarië overleden; *Helena Carolina*, geboren in den jare 1671, en 1694 gehuwt aan Johan, heere van Aſſenburg, en in den jare 1696 wederom weduwe geworden; *Karel Henrik*, geboren in den jare 1677, en in den jare 1706 als ritmeeſter van het regiment van den prinſſe van Neuburg by Caſtiglione gebleven; *Rudolf Ferdinand*, geboren in den jare 1680, en *Johan Willem*, geboren in den jare 1683. JOACHIM de V ANDREAS, vryheer van Maltzan, wierdt geboren in den jare 1630, en ſtierf te Militſch in den jare 1693. Hy heeft twee gemalinnen gehad, eerſt Anna Judith, dochter van Willem, vryheer van Borek, die hem 9 kinderen ter wereldt bragt. Deze in den jare 1688 geſtorven zynde is hy ten twede maal getrouwt met Maria Elizabeth, dochter van Wolf Albrecht, vryheer van Saverma en van Jeltſch, eene dochter van Pritzwitz van Gafron, in den jare 1690, die gene kinderen ter wereldt gebragt heeft, en in den jare 1709 te Breslau overleden is. Van de eerſte 9 kinderen zyn 'er 6 vroeg geſtorven; maar *Leopoldina Ludovica* is in den jare 1660 geboren, en in den jare 1697 gehuwt aan Silvius Erdman, vryheer van Trach, en in den jare 1707 zonder kinderen geſtorven; *Joachim Willem*, graaf van Maltzan, is geboren in den jare 1661, gehuwelykt in den jare 1687 aan Anna Mariana van Studnitz, weduwe van George Leonard, grave van Kolona en Fels, wonende merendeels te Breslau, alwaar hy een zeer ſchonen luſthof heeft doen aanleggen, en den keizer, ook de landen van Sileſië, op de Ryksdagen in verſcheide zaken zeer veel dienſt gedaan; en *Nicolaas Andreas*, graaf van Maltzan, geboren in den jare 1670, en in den jare 1696 gehuwt aan Maria Therefia, dochter van den grave Chriſtiaan van Althan, en Sophia Sabina, dochter van den vryheer van Lasberg. By deze heeft hy verſcheide kinderen geteelt, waar van de oudſte dochter, *Charlotta*, aan Johan Wentzel, grave van Stubek, en keizerlyke overſte wachtmeeſter, in den jare 1716 is getrouwt.

II. JOHAN BERNHARD, vryheer van Maltzan, een zoon van Joachim den III, en van Eva Poppel van Lobkowitz, wierdt geboren in den jare 1597, heeft het kaſteel Nieuſlot gebouwt; trouwde met Anna Urſula, dochter van Johannes Georgius, grave van Hohenzollern, en van Eleonora, vrouwe van Promnitz, by welke hy acht kinderen gewonnen heeft, waar onder *Eleonora Maria*, gehuwt aan Wenceslaus, vryheer van Reiſewitz; *Johanna Catharina* aan den heere Uliadofsky; *Barbara* aan Elias Andreas, grave van Henkel, en *Clara Bernardina* aan Mentzel Adelbert, grave van Sternberg, overſte landrechter van Bohemen, gehuwt. Verder *Johan George*, keizerlyke Raadt, kommandant van Namſlau, en landshoofdman van de omleggende landſtreek, heeft geen kinderen by Elizabeth, gravinne van Troutmansdorf, gehad; maar HANS HENRIK, vryheer van Maltzan, heere te Nieuſlot, Pentzel en Ziebingen, welke twee laatſte heerlykheden hy gekocht heeft, was keur-Saxiſche krygsraadt, en eerſte kamerdienaar, wierdt in den jare 1640 geboren, ſtierf in den jare 1706, en heeft een talryk nageſlacht nagelaten. Eerſt met Eva Eleonora, vrouwe van Bibran, dochter van Sigismundus, vryheer van Liegnitz, gehuwt zynde, heeft hy geen kinderen gehad; maar is daar na in den jare 1672 met Catharina Sophia gehuwt, dochter van Henrik den III, vryheer van Friſen. Deze heeft hem in den jare 1674 *Magdalena Sibylla*, in den jare 1675 *Henrik Bernhard*, in den jare 1677 *Johan Leopold* ter wereldt gebragt, die alle drie jong geſtorven zyn. Na het affterven van deze gemalinne is hy ten derde male in den jare 1677 gehuwt met Agnes Juliana, dochter van Joachim Andreas, grave van Schlik, en van Chriſtiana Maria, dochter van den heere van Schoonberg, by welke hy met twaalf kinderen gezegent is, als: *Magdalena Charlotta*, geboren in den jare 1679, en geſtorven in den jare 1709; *Henrik Leopold*, vryheer van Maltzan, Poltzel en Nieuſlot, in den jare 1680 geboren, en in den jare 1709 gehuwt met Barbara Eleonora, vrouwe van Maltzan, by welke hy *Juliana Dorothea Eleonora*, in den jare 1712 te Pentzel geſtorven, gewonnen heeft; *Karel Frederik*, geboren in den jare 1681; *Joachim Anthoni*, geboren in den jare 1682; *Eleonora Joſepha*, ter wereldt gekomen in den jare 1685, en gehuwt in den jare 1704 aan Johan Henrik, vryheer van Marawitzky en Rutenitz; *Auguſtus Everhard*, geboren in den jare 1690, gehuwt in den jare 1714 aan Johanna Margareta, dochter van Henrik, vryheer van Reichenbach. Hy kocht in den jare 1716 de heerlykheit Nieuſlot; maar verkocht ze wederom aan zyne onmondige vrouws zuſter in den jare 1717; *Ferdinand Lodewyk*, geboren in den jare 1692; *Chriſtiana Bernhardina Henriëtta*, geboren in den jare 1694, en *Ottho Julius*, geboren in den jare 1697.

III. WILHELM de I MALTZAN, vryheer van Militſch en Pentzel, jongſte zoon van Joachim den III en van Eva Poppel van Lobkowitz, wierdt geboren te Militſch in den jare 1599, en ſtierf te Freybahn in den jare 1667. By zyne eerſte gemalinne, vrouwe van Saverma, uit den huize van Jeltſch, heeft hy geen mannelyke erven gehad; maar by de twede, Helena Euſebia Borzita van Butſch, weduwe van den grave van Thurn, in den jare 1698 te Sduny geſtorven, heeft hy gehad *Willem* den II, die geen erfgenamen by Renata Beata, vrouwe van Novack, gewonnen heeft, welke van hem weduwe geworden zynde wederom gehuwelykt is aan Eraſmus Ulricus, grave van Geiſt en Hagen, tot dat zy overleden is in den jare 1703, latende de heerlykheit van Freyhahn aan haren laatſten man, die, ook geſtorven zynde, aan zyne twede gemalinne, eene geborene gravinne van Almenslo, Hedwig Chriſtina, de zelve heerlykheit heeft overgelaten, waar door haar twede gemaal Gerard Wilhelm, graaf van Straatman, keizerlyke kamerdienaar, en in den jare 1714 landshoofdman van het Breslauſche vorſtendom geworden, daar meeſter van gebleven is. De eige zuſters van Willem den II waren *Beata Sophia* en *Helena Euſebia*, de eerſte in den jare 1709, en de laatſte in den jare 1711 te Breslau, zonder gehuwt te zyn geweeſt, overleden. *Henelii Sileſiographia Polii Hemerol. Conradi Sileſia.*

MALVASIA, of NAPOLI DI MALVASIA, oudtyds *Epidaurus*, eene ſtadt in Morea, naar de Ooſtzyde of begin van de baai van Napoli di Romania, in de provincie van Tzaconië, of Braccio di Maina, gelegen op een grote klip, of rots, die omringt van de zee een eilandt verbeeldt, waar van men over een houte brug op een ſtreek lands, die dit kleine eilandt aan 't grote vaſt hecht, gaan kon. In deze ſtadt vindt men fonteinen van zoet water. De top van den berg is zo vruchtbaar, dat men daar granen kan zaaien, die, verzamelt zynde, genoeg tot onderhoudt van des zelfs bezetting kunnen ſtrekken, doorgaans beſtaande uit 50 of 60 ſoldaten, die, ſchoon men de plaats van alle zyden kan aantaſten, de zelve genoegzaam kunnen verdedigen. Druiven waſſen 'er in overvloedt, zynde zeer keur-

lyk. De wyn, daar van geperst wordende, is bekend, en wykt niet voor dien van Kandië. De haven is gemakkelyk, en wordt door een sterkte beschermt. De tempel van Esculaap maakte eertyds dit klein eilandt berucht. Malvasia hadt den tytel van een aartsbisdom. In den jare 1204 behoorde het onder de gehoorzaamheit van den keizer van Constantinopel, en Bouduin, graaf van Vlaanderen, zynde in het bezit van 't ryk gestelt, gaf deze plaats als een leen aan Willem, een Fransch baron; maar deze nieuwe heer wierdt gedwongen zyne rechten af te staan aan Paleologus, die op den troon klom na dat de Franschen verdreven waren. Willem week naar Venetië, daar hy aan den Raadt schonk alle de rechten, die hem wel eer op het eilandt door den keizer gegeven waren, oordelende, dat de afstandt, dien hy door geweldt hadt moeten doen, geen klem hadt. De Venetianen veroverden Malvasia, en bleven daar meester van tot den jare 1537, wanneer het den Turken onder Solyman den II by een vredesverbondt in handen wierdt gestelt. In den jare 1653 de Turken de vrede gebroken hebbende, voerden hunne wapenen in Kandië. Foscolo, generaal der Venetianen, nam Malvasia in, en deedt het zelve slechten, hebbende daar uit geligt 20 stukken kanon. In den jare 1715 is het weder in de handen der Turken gekomen. *Coronelli Descr. de la Moreé.*

MALVAY (HET KONINKRYK) is een gewest of provincie in Asië, onder het ryk van den Groten Mogol, leggende ten Westen van het ryk van Bengale. De voornaamste plaatsen daar in zyn *Rontipore*, *Sarampore* en *Ougel*. *Maty Diction.*

MALVENDA, (THOMAS) een Dominikaner monnik, geboren in Spanje, onder het bisdom van Valentië, in den jare 1565. Hy hadt van zyne tedere jeugdt af reets zo vele blyken van zyne naarstigheit en goed begrip zo in het leren der talen, als in de Godgeleerdheit gegeven, dat zy hem aanstonts met vermaak ontfingen in hunne orde. Zyne achting wierdt te Rome uitgebreid in den jare 1600, zynde door zyne superieuren derwaarts gezonden, en tot den jare 1608 daar zyn verblyf gehouden hebbende, keerde hy naar Spanje. Hier deedt hy veel dienst aan den kardinaal Sandoval, aartsbisschop van Toledo, en naderhandt aan den bisschop van Valence. Malvenda stierf den 7 May des jaats 1628. Men ziet verscheide werken op zyne manier geschreven, en door hem ter drukpersse gegeven, als: *De Antichristo lib.* XI; *De Paradiso*; *Comment. in S. Scriptur.*; *Annales ordinis Predicatorum*; enz. *Nicolaas Antonio Bibl. Hisp.*

MALVERN-HILLS zyn hoge en grote bergen in Engelandt, de welke Glocestershire van Herefortshire afzonderen, berucht van wegens de schone gracht, die men daar vindt, en die Gilbert Clare, graaf van Glocester, daar heeft laten graven, om zyne goederen van het bisdom Worcester te onderscheiden.

MALVEZZI, (VIRGILIO) van Bologne, in Italië, bekend onder den naam van den marquis Malvezzi, heeft door zyne geleerdheit en groten geest veel achting verworven. Verscheide schryvers spreken van hem met lof. Hy was ervaren in de rechten, geneeskunde, wiskunde, talen, zang-en speelkunst, Godgeleerdheit, enz. Malvezzi deedt aan koning Philips den II veel dienst in gewigtige onderhandelingen zo van oorlog, als van staatszaken. De liefde tot zyn vaderlandt trok hem weder naar Bologne, alwaar hy in de maandt Augustus des jaars 1564 overleden is. Hy heeft vele geleerde schriften uitgegeven, als: *Discorsi sopra Cornelio Tacito*; *Il Romulo*; *Il Tarquino superbo*; *Il Davide perseguitato*; *Ragioni per li quali li Letterati credono non potet avantagiarsi nella Corte*; *Il Ritratto del privato Politico Christiano*; enz. *Bumaldi Bibl. Bonon. Lorenzo Crasso Elog. d'huom. Letter. Fr. J. Ghilini Theat. d'huom. Letter.* P. I.

MAMAS (GREGORIUS) was biechtvader van den keizer, en vervolgens patriarch van Constantinopel. Na dat hy veel deel gehad heeft in de vereeniging, die in het concilie van Florence gemaakt wierdt, heeft hy de zelve ondersteunt tegen Marcus van Ephezen, wederleggende in geschrifte den brief, dien deze schryver hadt uitgegeven tegen het dekreet van deze unie, rechtvaardigende daar in door eene heerlyke en krachtige verdediging alle des zelfs opgeworpene artykelen; 't welk achter de akten van dit concilie gevoegt is. Noch is door hem een lange brief over den uitgang van den H. Geest geschreven aan Alexis Comnenus, keizer van Trebizonde, waar in hy de leer der Latynen, en 't byvoegsel aan de geloofsartykelen rechtvaardigt. Deze brief is uitgegeven door Leo Allatius in het eerste stuk van 't *Grac. Orthodoxa. M. du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XV *siecle.*

MAMBRE, of MAMRE, eene vruchtbare en aangename valei in Palestina, 15 stadiën van Hebron, naar 't Zuiden, en 250 stadiën, dat is omtrent een en dertig mylen van Jeruzalem. Ze is berucht in de heilige Bladen: want ze was de plaats, daar Abraham onder zyne tenten woonde, en de drie engelen, die hem de geboorte van Izaak voorzeiden, ontfing. Hier diende hy de zelve aan een tafel, toegerecht onder een boom. Hieronymus zegt een therebentynboom, waarom deze valei de Therebentyn-valei genaamt wierdt. De zelve schryver verhaalt, dat men dezen boom nog zag onder de regering van keizer Constans den Jongen. Eenige menschen hadden onder den zelven eenige altaren opgerecht, en deden daar offerhanden ter gedachtenisse van het geen daar gebeurt is; maar Constantinus de Grote, door zyne moeder Helena onderrecht van deze bygelovigheit, gaf last deze kwade gewoonte te verhinderen, latende daar een prachtigen tempel bouwen. *Euseb. Hier. cap.* 62. Men noemde de stadt *Hebron* ook *Mamre*, *Genes.* XXIII, 19. Zy droeg dezen naam misschien naar eenen Kananiter, *Mamre* genaamt, die eertyds meester van deze plaatsen schynt geweest te zyn. *Genes.* XIV, 13, 24.

MAMBRUN, (PETRUS) een Jesuit, geboren te Clermont, in Auvergne, in den jare 1581, en gestorven te la Fleche den laatsten October des jaars 1661. Hy heeft uitgegeven eene verhandeling over het Heldendicht, waar van Baillet eene ontknoping geeft in zyne oordeelen over de schryvers, die de poëzy behandelen. Maar de vader Mambrun heeft zich meer doen kennen door zyne Latynsche vaarzen. Hy heeft Herderszangen, en een dichtwerk van XII boeken, genaamt *Constantin*, of *de gedempte afgodery*, uitgegeven. Deze geestelyke is een van de voornaamste en netste navolgers van Virgilius, het welk men bevestigen kan met de uiterlyke gedaante van zyne vaarzen, het getal van zyne boeken, en door de drie soorten van dichtmaat, die hy, gelyk als Virgilius, bewerkt heeft. Hy verstondt ook in den grondt den gemelden dichter, benevens zyne regelen op de dichtkunst, gelyk hy heeft getoont in zyne bovengemelde verhandeling, en men kan zeggen, dat de vader Mambrun een groot dichter en oordeelkundige is geweest. *Petrus Mambrun Dissert. Peripat. de Epico carmine. Joh. Chapelain in zyne Voorreden over 't Poëme de la Pucelle. Gill. Menag. Antwoordt op de redenvoering over 't Heantontimorum van Terentius. Baillet Jugem. des Scavans sur les Poëtes modernes.*

MAMERANUS (NICOLAAS) was van Luxemburg, en beschreef in den jare 1547 de reize van keizer Karel den V over den Smalkaldischen oorlog, en de inhuldiging van keurvorst Mauritius: ook heeft hy een geschrift uitgegeven over de jagt, daar alle de voorwoorden beginnen met de letter *C. Konig Bibl.*

MAMERTYNEN, een volk uit het eilandt Samos, dat zich niet verre van Messina nedersloeg, hebbende tot zyn hoofdt *Mamertinus*, van wien zy *Mamertynen*, en de zeeëngte by Messina *Fretum Mamertinum* genoemt wordt. Van hen wordt dikwils in de oude schryvers gewag gemaakt. Martialis spreekt van den goeden wyn, die daar wast, *lib.* XIII. *Epist.* 114.

MAMILAS, de XIV koning van Assyrië, beklom den troon na Iphereus omtrent den jare 2465 na de scheppinge der wereldt, en stierf in 't jaar 2495, na eene regering van 30 jaren. *Euseb. & Genebrard. in Chron.*

MAMITHUS, koning van Assyrië, volgde in 't ryksgebiedt op Althaldus in 't jaar der schepping 2385. Hy maakte zich ontzagchelyk by de Egyptenaren en Syriërs. St. Augustinus noemt hem *Hermascus*. Hy regeerde 30 jaren, en stierf in den jare 2415. *Euseb. in Chron. Torniel A. M.* 2386 *&* 2415.

MAMMEA, (JULIA) moeder van keizer Alexander Severus, is berucht in de Historie ter oorzake van haren geest en moedt. Zy was geen vyandin van den Christelyken Godsdienst, liet Origenes opzoeken, met wien zy dikwils omgang hadt, en van de geloofsgeheimen sprak; zo dat de keizer, door hare zorge opgevoed, daar ook eenige kennisse van gehad heeft. Daar na wierdt zy wreed en gierig, doende den schoonvader van Alexander, haren zoon, ombrengen, en verbande hare schoondochter in Afrika, op dat zy de opperheerschappy alleen kon genieten. Hare gierigheit maakte haren zoon hatelyk by de soldaten, en veroorzaakte met een haren val: want in de zamenzwering tegen het leven van Alexander wierdt ook Mammea om 't leven gebragt in den jare 235. *Lampridius in Alexandr. Herodian. lib.* V. *Euseb. lib.* VI *Hist. cap.* 15.

MAMMELUKKEN, een naam, die aan de lyfwacht van den Egyptischen Sultan wierdt gegeven. Deze lyfwacht bestondt meest uit gevangene Christenen, die in den krygsdienst wel onderwezen waren, en hun geloof verzaakt hadden. Zy waren zeer machtig, trouwden nimmer, en de Sultan wierdt gemeenlyk uit het midden van hen verkoren; daarenboven hadden zy het bestier van de gewigtigste ryksampten, gevende die aan wien zy wilden. Men zegt, dat zy eerst uit Cirkassië gekomen zyn, en zich in den jare 1250, wanneer koning Lodewyk de IX van Vrankryk de Saracenen beoorloogde, in Egypten hebben nedergezet, waar over zy twee honderd jaren geheerscht hebben, tot dat Selim, Turksch keizer, hen niet verre van Aleppo, in Syrië, den 26 Augusty des jaars 1516 sloeg, en hunnen Sultan Campson doodde. Hier op hebben zy tot Sultan in zyne plaats verkoren eenen Tomombey; maar deze wierdt den 27 January des jaars 1517 door den zelven Selim geslagen, en de stadt Caïro verovert. Tomombey, zich in een moeras verborgen hebbende, en door de Arabieren gevonden zynde, wierdt opgehangen, waar mede het ryk der Mammelukken, het welk 267 jaren geduurt hadt, een einde nam. *Petr. Martyr. Angleri Hist. Leg. ep. Paulus Jovius lib.* XVII *&* XVIII. *Hist. Chalcond. lib.* III. *Baudier Hist. des Turcs.*

MAMMELUS, een naam, dien men in den jare 1526 gaf aan die van Geneve, die de zyde van den hertog van Savoje kozen, willende hen hier mede verwyten, dat zy slaven van den hertog waren, gelyk de Mammelukken waren van de Sultanen van Egypten. *Maimbourg Hist. de Calvinisme.*

MAMMES, of St. MAMANT, in 't Grieksch *Μάμας*, een martelaar van Cappadocië in de III eeuwe, waar van St. Basilius de Grote en St. Gregorius van Nazianze met lof gewag gemaakt hebben. Hy was een schaapherder. Men wil, dat hy te Cesarea in Cappadocië gemartelt is ten tyde van de vervolging van Aurelianus, in den jare 274. Zyne gedachtenis was beroemd in de IV eeuwe. Deze heilige martelaar is altydt zeer geëert geweest by de Grieken. Men vindt hem ook geplaatst in de oude Martelaarsboeken van 't Westen, en men viert zyne gedachtenis op den 17 Augusty. *St. Basilius Homil.* XXVI. *St. Greg. van Nazianze Orat.* XLIII. *Tillemont Mem.*

pour servir a l'Hist. de l'Eglise Tom. III. *Baillet vies des Saints.*
MAMMILLARES was een naam, dien men eenigen onder de Doopsgezinden gaf. Men weet niet recht den tydt wanneer de zelve zynen oorſpronk heeft genomen, maar men wil, dat de ſtadt Haarlem de plaats is, daar de grondt gelegt is van deze ſecte. Deze naam geeft in de Nederduitſche tale zo veel te kennen als *borſte-voelers*, en komt van de vryheit, die zeker jongman nam van zyne handt op den boezem van eene jonge dochter, die hy beminde, en met welke hy ſtondt te trouwen, te leggen. Dit voelen kwam ter ooren van de kerkvergadering, waar op men beraadſlaagde wat ſtraffe dezen borſte-voeler moeſt opgelegt worden. Eenigen begeerden, dat hy zou geëxcommuniceert, of in den kerkelyken ban gedaan worden; anderen wilden daar niet in toeſtemmen, zeggende, dat hy die ſtraf niet hadt verdient. Dit verſchil rees zo hoog, dat het tot een grote verwydering ſcheen te zullen komen. Die den jongman gunſtig waren, wierden van de anderen *Mammillares* genoemt. In zekeren opzichte was dit een eer voor de Doopsgezinden: want het was een blyk, dat zy de wet der zeden zeer ſtreng wilden onderhouden hebben, en verre verſchilden van die genen, die in de Spaanſche Nederlanden den naam van *Rigoriſten* droegen, waar van op zyn plaats zal geſproken worden. *Micræl. Hiſtor. Eccl. Bayle Dict. Crit.*
MAMMINGEN. Zie MEMMINGEN.
MAMRE. Zie MAMBRE.
MAMURIUS, (VETURIUS) een koperſlager, zeer beruchť in Rome ten tyde van Numa Pompilius. Hy maakte op 't bevel van dien koning vele kleine ſchilden, op eene gelyke wyze als die zy *Ancilia* noemden, 't welk hy zo kunſtig uitvoerde, dat men de zelve van de andere kon onderſcheiden. Tot erkentenis hier voor verzocht hy, dat de prieſters, *Salii* genaamt, die tot bewaring van deze geheiligde ſchilden (want men gaf voor, dat het eerſte ſchildt *Ancile* uit den hemel was gevallen) geſtelt waren, in hunne gewone lofzangen van hem gewagen mogten, 't welk hem wierdt toegeſtaan. Zie op het woordt ANCILE. *Ovid. Faſt. lib.* III. *Propert. lib.* IV. *Eleg.* 2. *Lloyd.*
MAMURRA, een Roomſch ridder, te Formium geboren, die met Julius Ceſar als *Præfectus fabrûm*, of bewindhebber over de handwerkers, in Gaulen, nu Vrankryk, trok, alwaar hy door onuitſprekelyke afperſſingen een groten rykdom verzamelde. Doch deze zo haaſt verkregene rykdommen verſpilde hy wederom door wellust en dertelheden. Hy deedt een prachtig huis te Rome op den berg Celius bouwen van het beſte marmer, dat 'er gevonden wierdt, en was de eerſte, die deze pracht invoerde. Des zelfs muren van binnen waren ſierlyk met allerhande koleuren van kleine zeer dunne ſtukies marmer ingelegt. Daar waren in dat huis ook geen pylaren dan van het allerkeurlykſte marmer. Catullus maakte op dit doen van Mamurra zyn XXX ſteek-of byſchrift. *Plin. lib.* XXVI. *Cicer. ep. ad Attic. l.* VII. *Bayle.*
MAN, van Ptolemæus *Monada*, van Plinius *Monabia*, van Beda *Menavia*, van Gildas, een oud Engelſch ſchryver, *Eubonia*, van de Engelſchen *The Island of Man*, van die van Walles *Menan*, en van de inwoners *Maning* genaamt, is een zeer aanzienlyk eilandt in de Ierlandſche zee, tuſſchen de drie koninkryken van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt, omtrent 30 mylen van ieder der zelven gelegen. In de lengte ſtrekt het zich van 't Noorden naar 't Zuiden 30 mylen uit, en in de breedte heeft het 10 mylen. Ooſtwaarts heeft het van zich Cumberlandt, Lankaſter en Cheshire, in Engelandt, Weſtwaarts de provincie Leinſter in Ierlandt, en Noordwaarts ſtrekt het naar het Zuiden van Schotlandt. Het heeft tot zyne beſcherming twee kaſteelen, heeft 17 buurten, of dorpen, en 5 marktſteden onder zich. De lucht is daar koud en ſcherp, doordien 'er, inzonderheit aan de Ooſtelyke zeekuſt, doorgaans gure winden waaien. Het landt legt hoog, en de zeekuſten zyn door klippen wel beſchermt: midden in het zelve legt een hoge berg, waar van men de drie koninkryken by helder weêr gemakkelyk zien kan. Het aardryk brengt door den vlyt en arbeidt der inwoonders overvloedt van levensmiddelen voort, als koorn, viſch, herten, rheën, konynen, en daar is ook overvloedt van wild gevogelte. Tot brandſtoffe hebben zy turf. Dit eilandt wordt ook door verſcheide ſtromen wel bewatert, en is met goede havenen voorzien. De voornaamſte daar van zyn Ramſey, Laxi en Douglashave, die Ooſtwaarts leggen. Het kaſteel Ruſhin legt Zuidwaarts, en Peelcaſtle aan de Weſtkuſt. De ſpraak der inwoonders helt meeſt naar het Ierlandſch, maar de groten ſpreken de Engelſche taal. Zy zyn zeer gelukkig, dat zy weinig weet hebben van rechtsgedingen, of pleitgeſchillen; want als daar eenige verſchillen ontſtaan, voegen zy zich by den rechter, dien zy *Deemſter* noemen. Deze vereffent den twiſt: is de zaak van al te groot gewigt, zo vergaderen zy 12 van de gedachte rechters, en de zelve wordt door hunne uitſpraak afgedaan. Deze byeenkomſt der twaalve wordt van hen de ſteutel des lands genaamt; ook hebben de inwoonders ſelden of nooit genegenheit om eens anders goedt te roven; want men vindt daar geen of weinig dieven. Zy worden zeer geroemt, dat zy in hunnen Godsdienſt zeer aandachtig en yverig zyn, hebbende veel eerbiedt voor hunne leeraars. Dit eilandt is afhankelyk van Schotlandt, en wierdt in den jare 1340 door William Montacute, grave van Salisbury, verovert, het welk hy onder den tytel van koning van Man bezat. Naderhandt wierdt het aan den Lord Scrope verkocht, en als deze aan hoog-verraadt ſchuldig verklaart wierdt, heeft het de kroon zich eigen gemaakt. Henrik de IV gaf het aan Henrik Piercy, grave van Northumberlandt, die de laatſte was, die den koninklyken tytel voerde: want als deze den koning ontrouw hadt bewezen, wierdt het aan William, Lord Stanley, gegeven; wiens kleinzoon Thomas, Lord Stanley, alleen den tytel voerde van graaf van Derby en Lord Man, het welk zyne nazaten altydt achtervolgt hebben, verſchillende hunne heerſchappy nergens in dan in den naam: want zy voerden een volſtrekt koninklyk gezag over de inwoonders. Hier is ook een biſſchoplyke ſetel, wordende de biſſchop, verkoren zynde, door den koning beveſtigt, en alsdan van den aartsbiſſchop van Jork ingewyd, om welke reden de biſſchop van Man niet als een parlementsheer erkent wordt, vermits niemandt deze eer genieten kan dan die van den koning onmiddelbaar tot biſſchop benoemt wordt. *Beeverel Delic. de la Grande Bretagne.*
MAN, (KORNELIS DE) een braafkunſtſchilder, was geboren te Delft. Hy bezocht Vrankryk en Italië. Te Florence kreeg hy gelegenheit zyne penceelkunſt te oeffenen voor een groot edelman, in wiens dienſt hy twee jaren bleef, tot dat hy naar Rome vertrok, daar hy zich verſcheide jaren naar doorluchtige voorbeelden oeffende. Van daar ging hy naar Venetië, alwaar hem gene Mecenaſſen ontbraken, die zyne kunſt rykelyk beloonden. Na verloop van negen jaren kwam hy wederom te Delft, daar hy ſtalen van zyne brave kunſt liet zien. Van het gene zyne penceelkunſt vermogt kan inzonderheit getuigen een groot ſtuk op de Anatomie-kamer binnen Delft, waar in de regenten van het gildt der wondhelers en verſcheide ſtads geneesheeren afgebeeld ſtaan. Hy ſtierf in zyne geboorteſtadt ongetrouwt in den jare 1706. *Houbraken* II *Deel.*
MANAAR, of MANARE, een klein eilandt, nevens eene ſtadt en kaſteel van gelyken name in Aſië, in de Indiſche zee, tegen het eilandt Ceylon gelegen. Het heeft twee en een halve myl in de lengte, en een myl in de breedte, heeft 7 kerken, en de hoofdkerk daar van is te Corcel. In den jare 1658 namen de Hollanders dit eilandt van de Portugezen, die het kaſteel, 't welk de zelve daar aangelegt hadden, naderhandt nog meer verſterkt hebben. Hier is eene zeer goede parelviſſchery. *Schouten Ooſt-Indiſche Reisbeſchryving.*
MANAGENETA is de naam van eene heidenſche godinne, die door de zwangere vrouwen aangebeden wierdt om een gemakkelyke verloſſing te erlangen, en de levendige vrucht gelukkig voort te brengen. *Pomey Panth. Myth. pag.* 226.
MANAHEM, koning van Iſraël, zoon van Gadi, en bevelhebber over de benden van Zacharias, die Sellum deedt ſterven. Deze afgemaakt zynde in den jare der ſchepping 3264, ſtelde hy zich op den troon, waar op hy beveſtigt wierdt door hulp van Phul, koning der Aſſyriërs, aan wien hy eene jaarlykſche ſchatting betaalde. Zyne intrede wierdt beantwoord van zyne regering: want hy wierdt zo trouwloos tegen Godt, als onrechtvaardig omtrent zyne onderzaten. Hy ſtierf, na dat hy 10 jaren geregeert hadt, in 't 3274 jaar na de ſchepping der wereldt. II *Koningen* XV. *Jozephus Joodſche Oudheden* IX, 11.
MANAHEM, een Eſſeniër, was een man van grote deugdt, zeer geacht onder de Joden, die, zo men zegt, ook den geeſt van profetie bezat. Hy, Herodes, nog jong zynde, gezien hebbende onder andere kinderen van zyne jaren, voorſpelde hem, dat hy nog t'eeniger tydt over de Joden zou heerſchen, dat hy ontrouw aan Godt, en onrechtvaardig omtrent de menſchen zou zyn. Herodes gaf daar weinig acht op; maar wanneer hy zich op den troon verheven zag onder den naam van Herodes den Groten, liet hy hem by zich komen, en vroeg hem of zyn ryk wel tien jaren zou duren. Manahem antwoordde, dat zyne regering wel twintig en dertig jaren zou zyn, zonder iets zekers te bepalen. Herodes, over dit antwoordt wel voldaan, zondt hem met eenige geſchenken weg, en liet de Eſſeniërs verder zeer wel behandelen. *Jozephus Joodſche Oorlogen* II, 32.
MANAHEM, zoon van Judas den Galileër, die de Joden ten tyde van Cyrenius verweet, dat zy in plaats van Godt te gehoorzamen zich zo laf hertig onder 't juk der Romeinen onderwierpen. Zyn zoon *Manahem* trok aan zyne zyde eenige voorname perſonen, een menigte rovers, en ander volk, die niet veel hadden te verliezen, belegerde en nam daar mede in de ſterkte Maſſada, beroofde het wapenhuis van Herodes (reets overleden zynde), wapende daar mede zyne benden, die hoe langs hoe meer verſterkt wierden, zo dat hy op Jeruzalem los ging, zich daar van meeſter maakte, de Romeinen verdreef, en zich als koning van Jeruzalem liet uitroepen en erkennen. Vervolgens ging hy naar den tempel, deedt daar offerhanden om Godt over deze verkregene eer en zege te danken. Hy liet den hogeprieſter Ananias met zynen broeder Ezechias doden. Een ryk en vermogend man, Eleazar genaamt, over zo veel geweldt en wreedheit onverduldig, hitſte het volk tegen Manahem en zyne benden op, waar van zy een groot gedeelte doodden, en Manahem zich verborgen hebbende in een plaats, Ophlas genaamt, wierdt des anderen daags gevonden, en ter ſtraffe geleid. *Jozephus Joodſche Oorlogen* II, 32.
MANAHEM, een heilige, en een der propheten van de kerk van Antiochië ten tyde van den Apoſtel Paulus, die met Herodes den viervorſt opgevoed was, waar van geſproken wordt *Hand.* XIII, 1. Hy wordt onder den rang der heiligen in het Roomſche Martelaarsboek gevonden op den 24 May. Eenigen geloven, dat hy onder het getal van de 72 Diſcipelen geweeſt is. Het is zeker, dat hy een van de vaderen van Antiochië geweeſt is, die na de ingeving van den H. Geeſt met Paulus en Barnabas het Euangelie aan de Heidenen verkondigden. *Hand.* XIII, 1.

MANALIS LAPIS wierdt van de dichteren de toren der helle genaamt, door welken de *Manes*, of zielen der overledenen afklommen. 't Was ook een steen, die by de oude Romeinen zeer geacht, en in den tempel van Mars bewaart wierdt, om dat zy in een tydt, dat 'er eene duurte in Rome was, een spoedigen regen veroorzaakt zou hebben. *Festus.*

MANAO is een der Dieve-eilanden in den Ooster Oceaan, tusschen de eilanden Chemocoa en 't Engelsche eilandt. *Maty Diction.*

MANAR, eene stadt in Indië, aan gene zyde van den Ganges, is de hoofdstadt van een koninkryk, afhangende van Pegu, gelegen aan de rivier Manan, by de landpalen van 't ryk Siam. *Maty Dict.*

MANASSE was de eerste zoon van Jozeph, dien hem Asnath Potifera gebaart heeft, en broeder van Ephraïm. Jozeph gaf hem dezen naam, om dat Godt al het ongeluk van zyns vaders huis hem hadt doen vergeten. De patriarch Jakob heeft in 't zegenen van de zonen Jozephs zyne linker handt op hem, en de regter op Ephraïm gelegt. Van dezen Manasse heeft zyn gansche stamhuis den naam ontleent. *Genes.* XLI, 50, *en* XLVIII, 14. enz.

MANASSE, koning van Juda, volgde zynen vader Hizkia op in de regering in 't jaar der scheppinge 3338. Hy was 12 jaren toen hy koning wierdt, en regeerde 55 jaren te Jeruzalem. Zyne moeder was Hephziba. Hy heeft in gruwelen uitgespat zo wel in afgoderyen, als overspel; rechtte Baäls altaren weder op, en maakte een bosch, gelyk Achab, koning van Israël, gemaakt hadt, en boog zich voor het werk zyner handen. Hy liet den propheet Jezaia met een houten zaag midden door zagen, en overtrof in godloosheit, gelyk Godt zelf zeide tegen zyne propheten, de Amorhiten, die weleer dit landt bezeten hadden: waarom Godt den koning van Assyrië tegen hem verwekte, die Manasse in 't jaar des werelds 3361, beladen met ketenen, gevangen naar Babel wegvoerde. Dit ongeluk deedt hem tot inkeer komen; hy smeekte dien Godt, die hem kastydde, uit den grondt zyns herte met een boetvaardig berouw. Deze onderwerping en ware bekeering verzachtte den toorn des Heeren; hy ontfloeg hem van de ketenen des konings van Babel, en herstelde hem in zyne staten. Hy kwam te Jeruzalem met alle tekenen van Godvrucht, verdelgde de afgoden, zuiverde den tempel van alle onreinigheden, die Godt mishagelyk waren. Dit voorbeeldt van den koning, gevoegt by zyne vermaningen, deedt het volk als op nieuw herleven in de Wet des Allerhoogsten. Hy stierf in den jare 3392, het 67 van zynen ouderdom, en het 55 van zyne regering. II *Kon.* II. II *Chron.* XXXIII. *Jozephus Joodsche Oudheden. Sulpicius Severus lib.* I *Hist. Sacr. Torniel & Salian. in Annal. Vet. Testam.*

MANASSE was de twee en veertigste hogepriester, en de tiende na de Babylonische gevangenis. Hy volgde op Eleazar den II, en bekleedde het hogepriesterschap drie en twintig jaren. Deze Manasse hadt Nicasis, dochter van Saneballath, een Cutheër van geboorte, gouverneur van Samaria voor Darius, koning van Persië, ten huwelyk, die hem tot schoonzoon nam, om dat hy, ziende, dat Jeruzalem eene schone stadt was, die veel werk aan de Assyriërs van neder-Syrië zou verschaffen, poogde door middel van dit huwelyk zich in de gunst der Joden te dringen. Maar de voornaamsten van Jeruzalem konden niet dulden, dat Manasse eene vremde vrouw genomen hadt, vermits zo de wet Gods geschonden was, en zulks eene heilloze vermengeling met de afgodendienaars oprechtte; want dit is voor een groot gedeelte oorzaak geweest van hunne laatste gevangenisse onder de Assyriërs, en zo vele rampen, die zy geleden hebben. Zy vroegen dan aan Manasse, of hy zyne vrouw wederom wilde zenden, of zich van Gods altaren onthouden, ja zelf Jaddus dwong hem van de altaren te wyken. Manasse, gevoelig over dezen hoon, deedt zyne klagten aan zynen schoonvader, die te Sichem woonde. Deze beloofde hem, indien hy zyne dochter wilde by zich houden, dat hy hem een tempel op den berg Garizim zou doen bouwen, waar van hy niet alleen hogepriester zou zyn, maar hy wilde hem prins van Judea maken, pogende door dezen tempel eene verdeeling onder de Joden te veroorzaken. Deze beloften wierden uitgevoert: want na dat Alexander de Grote Darius hadt overwonnen, en hy Tyrus naderde om 't zelve te belegeren, verliet Zaneballath de zyde van zynen eersten heere, om het geluk van dezen nieuwen zegepraler te volgen, voegende zich by hem aan 't hoofdt van 8000 man, die hem tot een grote hulpe verstrekten. Door deze gunst kreeg hy wel haast verlof om den gedachten tempel te bouwen, en zynen schoonzoon daar hogepriester van te maken. Jozephus verhaalt deze geschiedenis in zyne Joodsche Oudheden XI *boek*, 7 *en* 8 *kap.*; maar zegt niet, dat Manasse ooit hogepriester in den tempel te Jeruzalem geweest is, en dat Jaddus hem, hogepriester zynde, van de altaren weerde. Tirin in het XLII Kapittel van zyn *Chronologia Sacra* stelt hem in dien rang, en zegt, dat hy 23 jaren hogepriester is geweest. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MANASSE BEN ISRAEL, een geleerde Jood, geboren te Amsterdam, hieldt gemeenzamen ommegang met *Episcopius*, de *Vossiussen*, *Barlæus*, en andere geleerde Christenen. Op een rustdag voor het Paaschfeest van den eerstgemelden op een glas wyn genodigt zynde weigerde hy te drinken, om dat 'er te voren bier in het vat was geweest, en derhalven wel eenige vesselties van zuurdeessem (*atomi fermentati*) daar in zyn mogten. Hy heeft in het Portugeesch geschreven, om dat hy de beste schryver in het Latyn niet was; maar zyne boeken zyn door Dionysius Vossius, Vorstius, en anderen in het Latyn overgezet, en gedrukt onder de volgende tytels, als: *Conciliator in Pentateuchum*; *De convenientia locorum S. Scripturæ*; *Liber de resurrectione*; *De termino vitæ*; enz.

MANASSES, een man van aanzien, aartsbisschop van Rheims in de XI eeuwe, of daar toe verkoren in den jare 1070. Hy wierdt beschuldigt, dat hy daar toe verheven was door giften en gaven, zo dat het beter voor hem was geweest geleeft te hebben als een groot heer, dan als een aartsbisschop. Hy wilde een abt in spyt van de monniken aan de abdy van Rheims geven. Deze monniken bragten hunne klagten daar over aan paus Alexander den II en Gregorius den VII. Deze pauzen schreven hem, dat hy de monniken voldoening zou geven, en laten hen een abt naar hun zin kiezen. Hugo van Die, gezant van den Roomschen stoel in Vrankryk, liet Manasse op het concilie van Autun dagvaarden, maar deze aartsbisschop, oordeelende het beneden zyne waardigheit aldaar op zynen eisch te verschynen, ging naar Rome om zich voor den paus te rechtvaardigen, en wachtte daar de komst van Hugo van Die af. Manasse wierdt onschuldig verklaart, en 't vonnis, weleer aan hem gegeven, ingetrokken. Maar niettegenstaande dit alles wierdt hy wederom door Hugo van Die op het concilie van Trojes gedagvaard; maar hy bragt wederom op nieuw zyne klagten voor den paus, en verwaarloosde op het concilie te verschynen. Gregorius de VII zocht het te bemiddelen; maar Hugo liet Manasses weder op nieuw in den jare 1080 op het concilie, te Lions gehouden, ontbieden, alwaar een vonnis gevelt wierdt, dat Manasses zou van zyn aartsbisdom afgezet worden. Manasses gaf hier een en verweerschrift ter zyner bescherming uit, was niet te vrede met dat vonnis, en bleef in zynen stoel zitten tot den jare 1085. Eenige schryvers van dien tydt hebben hem beschuldigt, en andere hebben hem gerechtvaardigt. Fulco, diaken van Meaux, heeft tot zynen lof geschreven, en zegt, dat men hem alleen uit nydt gedoemt heeft, dat zyn vonnis onrechtvaardig en al te schielyk gevelt was. De vader Mabillon geeft het verweerschrift van Manasses en een brief van dezen diaken van Meaux. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiast.* XI *siecle.*

MANASTABALUS. Zie JUGURTHA.

MANCALEUS, twaalfde koning van Assyrië, volgde op Mamithus in 't jaar der scheppinge 2415, of 2416. Zyn ryk duurde omtrent 30 jaren, naar de rekening van Eusebius *in Chron.*

MANCANARES, eene rivier in nieuw-Castilië, de welke op de grenzen van oud-Castilië, tusschen Cavanillas en Venta de Cruz, haren oorspronk nemende, voorby het stedeke Colmenar en des konings lusthuizen *el Pardo* en *Casa del Campo*, niet verre van Madrid, loopt: verder benevens deze stadt lopende, vereenigt zy zich na een loop van 8 of 9 Duitsche mylen met de rivier Xarama. In 't begin van het jaar wordt de Mancanares door de gesmolte sneeuw van het naburige gebergte zomtyds zo groot, dat hy de naastgelegene landen overstroomt, en alles, wat hy in zynen loop ontmoet, met zich sleept: daarentegen zyn 'er maanden in den zomer, dat deze rivier zo weinig water heeft, dat men daar door waden, en 'er zich ter naauwernoodt in baden kan. Koning Philips de II heeft eenige tonnen gouds te koste gelegt om hier eene schone brug van gehouwe steen over te maken, naby Madrid. Deze brug is 1100 schreden lang, en ter lengte van 700 schreden is de zelve 22 schreden breed; het overige is omtrent de helft smalder. De Spanjaarden tellen deze brug mede onder de wonderwerken van hun landt, en noemen de zelve *el Puente de Segovia*, misschien om dat zy byna gelykt naar de brug van Segovia, die van de oude Romeinen gebouwt is. Het is zeer waarschynlyk, dat Philips de II deze brug heeft laten maken, om dat hy te bekwamer en aanzienlyker uit zyn hof van Madrid over de zelve zou kunnen gaan. Op deze brug, zo groot en prachtig, hebben velen verscheide schimpschriften gemaakt, om dat de rivier dikwils zo weinig water heeft, dat de zelve wel 10 delen over 't droog staat. Niet verre van den oorspronk van deze rivier, digt by Fiento Frio, legt eene kleine stadt, die den naam van Mancanares draagt, wier omleggende landt zeer vruchtbaar is in schapen en pluimgedierten. Van de gemelde stadt el Real de Mancanares en 't omleggende landt voeren de hertogen *Del Infantado*, als eigen heeren, den graaflyken tytel. *Colmenar Delices d'Espagne pag.* 227, 300.

MANCERA, *Mansera*, een markgraafschap van oud-Castilië, in 't bisdom van Avila, waar uit de heeren van Salmoral, Naharnos, St. Michiël, Montalvo, en Gallegos gesproten zyn. Het behoort nu aan het huis van Toledo, en eene linie uit het zelve huis voert den naam daar van. Zie TOLEDO. *Imhof van de Grandes van Spanje.*

MANCESTER, in 't Latyn *Mandussedum*, eene stadt in 't Engelsche graafschap Warwik, waar van Antoninus gedenkt, is zo rampzalig, dat het maar omtrent 14 huizen heeft. Het legt een myl van Atherstone, ten Zuiden, en ten Noorden 8 mylen van Coventri. *Beeverel.*

MANCHA, LA MANCHA, *Sparthavius campus*, is een klein landschap in Spanje, en een van de drie delen van de provincie van nieuw-Castilië, waar in zy het middelste deel beslaat. Men deelt het in *La Mancha Chica* en *la Mancha de Arragon. Baudrand.* Ook geeft men den naam van MANCHA aan het kanaal tusschen Vrankryk en Engelandt.

MANCHESTER, in 't Latyn *Mancunium*, eene zeer ryke, welbewoonde en schone stadt in Engelandt, aan de rivier Irke, of Irwell, by de grenzen van Cheshire, in 't graafschap Lankaster. Zy is eene oude Roomsche stadt geweest, die in de Saxische en Deensche oorlogen zeer verwoest wierdt, maar naderhandt door koning Eduard den Ouden in den jare 920 we-

weder opgebouwt is. De Lord Thomas de la Ware heeft hier een collegie gesticht, 't welk door de koninginne Elizabeth bevestigt, en heden nog in goeden staat is. Hier ziet men ook het beroemde gasthuis, door Humphrey Cheetham gesticht, mitsgaders en opentlyk school, door Hugo Oldham, bisschop van Exeter, in 't jaar 1519 opgerecht. Karel de I maakte in den jare 1625 Henrik Montagu graaf van Manchester. Deze stadt heeft groten koophandel van wegens de linne en wolle stoffen en katoenen, die daar gemaakt worden, leggende 147 Engelsche mylen van Londen. *Beeverell Delices de la Gr. Bret. Cambden Britan.*

MANCINELLUS, (Antonius) een groot letterkundige van de XV eeuwe. Hy leeraarde in het collegie van Rome, en ging op den raadt van Pomponius Lætus naar Venetië, en gaf daar verscheide schriften over de letterkunde uit. Men vindt de meeste tytels van zyne werken in de *Boekzaal van Gesnerus*, die onder andere zaken aanmerkt, dat zyne verklaringen over het eerste boek van *Cicero's* welsprekendheit, genaamt *ad Herennium*, gedrukt zyn onder zyn opzicht te Venetië in den jare 1497. Daarenboven heeft hy aanmerkingen gemaakt over *Horatius*, *Juvenalis*, *Suetonius*, en verbeteringen op *Laurentius Valla*. Ook zyn 'er verscheide redenvoeringen en vaarzen in 't Latyn, die men in 2 stukken uitgegeven heeft, onder den naam van: *Deliciæ Poëtarum Italorum.* Een staaltie van stoutheit van dezen letterheldt verhaalt *Prateolus* in zyne kerkelyke Historie *Tom.* II, *p.* 304. *Crespinus* van den staat der kerke *p.* 502, en na hen du Plessis Mornai in zyn boek *d'Iniquité p.* 567. Te weten, Antonius Mancinellus was zo vermetel, dat hy op een plegtigen dag, als men gereed stondt om een ommegang door Rome te doen, op een wit paardt klom, volgens zyne gewoonte, en eene reden voerde voor al 't volk tegen het gedrag van paus Alexander den VI, verfoeiende daar in des zelfs opentlyke misbruiken, schenddaden en verfoeielyke gebreken, en na dat hy geëindigt hadt wierp hy hier van eenige afschriften onder 't volk. Alexander, hier door vertoornt, liet hem de handen afkappen; maar hy, hier door niet afgeschrikt, voer voort hem in zyne heilloosheden te verdoemen, derhalven liet hem de paus de tong uitsnyden, waar van hy stierf. *Bayle en de bovengemelde schryvers.*

MANCINI, of MANZINI, (Johannes Baptista) ridder van de ordens van St. Lazarus en St. Mauritius van Savoje, geboren te Bologne, was in grote achting om zynen geest en zyne verdiensten in de jaren 1030 en 1040. Hy heeft verscheide werken uitgegeven, als: *Furori de la Giovente*; *La Caduta di Sejano*, en eenige andere, die Scuderi in de Fransche tale heeft overgezet.

MANCINI, (Paulus) Roomsch baron, beminnaar van edele wetenschappen, was de eerste insteller van de akademie der zogenaamde *Humoristen*; leefde in den jare 1600, trouwde met Vittoria Capoti, en wierdt, weduwenaar zynde, priester. Hy hadt twee kinderen, de oudste, *Franciscus Maria Mancini*, die op de voorspraak van koning Lodewyk den XIV door paus Alexander den VII den 5 April des jaars 1660 kardinaal wierdt gemaakt, stierf te Rome in den jare 1672, den 28 Juny, 66 jaren oud. De jongste zoon, *Michiël Laurens Mancini*, trouwde met Jeronyma Mazarin, zuster van den kardinaal van dien naam, overleden in het jaar 1656, den 29 December. Zyne kinderen waren: N. graaf van Mancini, gesneuvelt in den slag in de voorstadt van S. Antony te Parys in 't jaar 1652. *Philips Juliaan*, die hem opvolgde, voegde by den naam van Mancini dien van Mazarin; N. genaamt de abt Mancini, die ongelukkig gedood wierdt, terwyl hy in het collegie speeldé met zyne vrienden den 15 December des jaars 1654; *Alfonsus*, gestorven den 5 January des jaars 1658, oud 4 jaren; *Laura*, den 4 Febrary des jaars 1651 gehuwt aan Lodewyk, hertog van Vendôme en Mercœur, gestorven den 8 February des jaars 1657, oud zynde 21 jaren; *Olympia*, furintendante, of opperbestierster van het huis der koninginne, getrouwt den 20 February des jaars 1657 met Eugenius Mauritius van Savoje, grave van Soissons, enz. gestorven den 9 October des jaars 1708; *Maria*, vrouw van Laurens Colonna, konnestabel van 't koninkryk van Napels; *Hortensia*, die den 18 February des jaars 1661 trouwde met Armand Karel de la Porte, hertog van Meilleraje, erfgenaam van den naam en de wapens van Mazarin. Zy stierf in Engelandt den 2 July des jaars 1699; en *Maria Anna*, getrouwt den 20 April des jaars 1662 aan Godefroi Mauritius de la Tour, hertog van Bouillon, enz. De oudste zoon, *Philips Juliaan Mancini Mazarini*, hertog van Nevers en Douzi, gouverneur en luitenant generaal voor zyne Majesteit in de landen van 't Nivernois en Dionzois, ridder van des konings orde, gouverneur van Rochelle, Brouage, het eilandt Rhe, en 't landt van Aunis, en kapitein luitenant van een compagnie musketters van den koning, ontfing de ridderorde in den jare 1661, schoon nog maar 25 jaren oud. Hy stierf den 8 May des jaars 1707, oud 66 jaren. Hy was den 15 December des jaars 1670 getrouwt met Diana Gabriële van Damas, dochter van Claude Leonor, marquis van Fianges, en Gabriële van Rochechouart-Mortemar, by welke hy gehad heeft *Eloi*, jong gestorven; *Philips Jul. François*, die hier na volgt; *Jakob Hyppolitus*, genoemt marquis van Mancini; *Diana Gabriële Victoria*, gehuwt den 6 May des jaars 1699 aan Karel Louis Antony Galeas, grave van Bossu, prins van Chimay en 't Heilige Ryk, eerste Raadt van de graven van Henegouwen en Namen, ridder van 't gulde Vlies, luitenant generaal van de legers des konings van Spanje; en *Diana Adelheida Philippa*, getrouwt in Augusty des jaars 1707 aan Louis Armand, hertog van Estrees, Pair van Vrankryk, enz. *Philips Jule François Mazarini Mancini*, prins van Vergoghe, en 't Heilige Ryk, benoemt onder de Grandes van Spanje in den eersten rang, erfgenaam van 't hertogdom Nevers, in Juny des jaars 1709 getrouwt. *N. Spinola. Bumaldi Bibl. Bonon Script. Ghilini Theatr. de Huom. Letter. Imperialis in Musæo Histor. Thomassin in Elog. Doct. Janus Nicius Erythræus Pin.* I *Imag. illustr. c.* 13.

MANCOUNAH, eene stadt in Ethyopië, aan de Rode zee, vyf dagreizen van Zaleg. Zy heeft eene haven, die men aandoedt om naar de stadt Calgioun, gelegen in 't midden der woestyne van Ethyopië, te reizen, zynde 12 dagreizen van deze haven. De zelve stadt Mancounah legt vier dagreizen van de stadt Akent, die mede aan de Rode zee naar 't Zuiden legt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

MANCUP, een versterkte burgt, gelegen op de hoogte van een berg, in 't landt der Crimsche Tartaren, naby de rivier Karbata, acht mylen van Baciesaray, naar 't Westen. *Maty Diction.*

MANDAGARA. Zie MANGALOR.

MANDAGOT, (Willem van) kardinaal, leefde in de XIV eeuwe. Men zegt, dat hy eerst aartsdiaken van Nismes en Usez is geweest. Vervolgens was hy kapellaan van den paus en provoost van Toulouze, en eindelyk verheven tot den aartsbisschoppelyken setel van de kerk te Ambrun door Bonifacius den VIII. Deze paus hadt veel achting voor Mandagot, vermits zyne deugden en wetenschappen zulks verdienden. Hy was zeer ervaren in de beschaafde letteren, en geleerd in beide de Rechten, zo dat de gemelde paus hem gebruikte om een zesde stuk van de Dekreten te verzamelen, gelyk men uit de voorreden zien kan. Hy arbeidde nog aan eene andere verhandeling over de verkiezing der bisschoppen, 't welk hy aan Berenger van Beziers opdroeg. Clemens de V maakte hem in 't jaar 1310, of 1312 kardinaal. Hy stierf te Avignon in den jare 1321: anderen zeggen in den jare 1323. *Trithem. Bzovius. Spond. Ciaccon. Ughel de Epist. Pranest. Sammarth. Gall. Christ. Tom.* I. *p.* 280.

MANDAL, of MANDEL, is een voorgebergte of kaap aan den uitloop van de Rode zee, tusschen Afrika en 't Gelukkig Arabië, strekkende het hoogste gedeelte naar 't Zuiden, en omtrent 12 mylen Noordwaarts, maar neigt zich ook een weinig naar 't Westen, daar men in 't aannaderen zeer vele banken en kleine eilanden by Zalegh, Loquent en Bacte ontmoet, zo dat geen schepen aan dien kant daar door kunnen zeilen. Naar de Oostelyke zyde, naar Arabië, is de zee zo naauw, dat men aan beide zyden de menschen aan de oevers ontdekken kan. De ouden zeggen, dat, wanneer eens een schip daar door voer, 't welk met yzere spykers geladen was, dit gebergte door een magnetische kracht het gemelde schip naar zich trok en onbeweeglyk maakte. *Nub. p.* 22.

MANDANE, dochter van Astyages, koning van Meden. Zy droomde, dat uit haar een wynstok voortkwam, die met zyne ranken gansch Asië bedekte, en nog eens, dat door haar water het gansche landt overstroomt wierdt. Men leide die dromen uit, dat zy een zoon zou baren, die haren vader Astyages van den troon zou bonzen, en gansch Asië vermeesteren. Waarom haar vader haar ten huwelyk gaf aan Cambyzes, een Persiaan van een gering vermogen, by wien zy *Cyrus* baarde, die deze dromen vervult heeft. *Herodot. l.* I. *Justin. l.* I. *c.* 4.

MANDANES, een Indisch philosooph, beroemd om zyne wysheit, leefde te Rome in den jare 420 na des zelfs stichting. Hy ontfing de gezanten van Alexander den Groten, die hem kwamen vragen of deze vorst de zoon van Jupiter was; maar hy schertste daar mede, zeggende, dat hy die niet was, schoon hy een groot gedeelte der wereldt beheerschte; dat hy hem niet met geschenken moest zoeken om te kopen, om het tegendeel te zeggen: want dat hy voor die, noch voor zyne dreigementen eenige vrees hadt. *Strabo l.* V.

MANDARYNEN. Dus worden de voornaamste heeren in China genaamt. Zy zyn doorgaans stedehouders van provinciën. Deze naam betekent ridders van den vorst. Deze koning van China verkiest deze Mandarynen en uit de *Loitias*, dat is uit de geleerdste in de secte van Confucius. In hun gebiedt, 't welk doorgaans verre van het landt hunner geboorte is, hebben zy een schoon paleis, in het welke een grote zaal is met een verheven plaats, waar op des konings beeldtenis geplaatst staat, daar de Mandarynen voor nederknielen, als zy zich in den rechterstoel zullen zetten. Men heeft voor deze Mandarynen ook zo veel achting, dat men hen niet aanspreekt dan met gebogene kniën. Daar zyn ook Mandarynen in 't leger, die daar het opperste bewindt hebben, ook Mandarynen voor de wetenschappen, en die het recht handhaven. De vader Magaillans heeft de Mandarynen in negen ordens verdeelt, en ieder orde in twee trappen. Zy dragen byzondere tekenen om hen te onderscheiden. De Mandarynen van de eerste orde dragen op den top van hunne muts, die spits toeloopt, een karbonkel, in goudt gezet, en omlaag van voren een parel. Hun gordel is met vele kostelyke groene stenen bezet. De grote heeren, die den eersten trap betreden boven alle de negen ordens, zyn te onderscheiden door de gesteenten van hunne gordels, die rond zyn, waar in 't midden geplaatst is een saphier. De kleine koningen, alzo genaamt, schoon zy geen volstrekte heerschappy hebben, dragen op den top van hunne muts in plaats van de karbonkel een robyn, omzet met paarlen. De Mandarynen van de twede orde hebben een robyn op het spits van hunne mutsen, en ander, wat kleiner, omlaag:

laag: hun gordel is bezet met halve goude bolleties, doorzaait met geborduurde bloemen, met een karbonkel in 't midden. Die van de derde orde dragen omhoog op hunne muts een karbonkel, in goudt gezet, en omlaag een faphier, dragende aan hunne gordels halve goude bolleties, met enkele bloempies bezet. Die van de vierde orde dragen omhoog een faphier, en wat lager aan hun bonnet of muts een kleiner; hunne gordels zyn met halve goude bolleties bezet, zonder bloemen. Die van de vyfde orde dragen alleen een faphier op den top van hunne mutfen, en hunne gordels zyn eveneens. De Mandarynen van het zesde foort hebben op den top van hun bonnet een gefneden kriftal, en omlaag een faphier; hunne gordels zyn met ftukken van hoornen der renoceros, gezet in 't goudt, verfiert. Die van de zevende orde hebben omhoog op hunne muts een fieraadt van goudt, en een faphier wat lager, en eenige zilvere platen op hunne gordels. Die van de achtfte orde hebben ook een verfierfel op hunne muts, doch zonder faphier; en fchyven van de hoornen van een renoceros op hunne gordels. De Mandarynen van de negende orde hebben een muts van zilvere ftoffe, en hunne gordels bezet met fchyven van buffels-hoornen, gezet in zilver. Deze klederen dienen om de ordens der Mandarynen te onderfcheiden. De Mandarynen van de wetenfchappen zyn van de derde orde; voor 't leger zyn de twee eerfte ordens gefchikt, en hunne klederen zyn met gedaanten van draken bezet. *Tavernier en Magaillans nouvelle Relation de la Chine.*

MANDATUM. Dus wierdt in de oude kerk het voet-waffchen genaamt, welke plegtigheit men op Witten Donderdag verrechtte, waar onder men te dier tydt zong: *Mandatum novum do vobis* (Ik geve u een nieuw bevel). Onder de regelen ven St. Benedictus wierdt gelaft, dat men het *Mandatum* alle zondag avondt zou verrechten. *Mandatum trium pauperum* wierdt alle dagen de ganfche vaften door verrecht, en men gaf dan veel aalmoezen. *Mandatum pauperum* was, dat de armen zelf onder malkander 's avonds voor Palmzondag de voeten moeften waffchen. Mandatum wordt ook het huis in de kloofteren genaamt, waar in de vremdelingen komen, en hunne voeten gewaffchen worden. *Schmidius Lex. Eccl. P.* II. *p.* 98, 99.

MANDE, hoofdftadt van Gevaudan. Zie MENDE.

MANDEL. Zie MANDAL.

MANDELSLO, (JOH. ALBRECHT) uit een oud adelyk geflacht, het welk federt de XII eeuwe in 't hertogdom van Brunswyk gebloeit heeft, gefproten, was eerft pagie by den hertog van Holftein, en naderhandt edelman van de afgezanten, die door gemelden hertog in den jare 1636 naar Muskovië en Perfië gezonden wierden. De koning van Perfië boodt hem een jaargeldt aan om hem aan zyn hof te houden; maar hy ging van daar naar Ormuz, en verder (gelyk hy reets by zyn vertrek uit Duitfchlandt befloten hadt) naar Indië; van welken tocht hy eene befchryving heeft uitgegeven, hebbende den zelven begonnen in January des jaars 1638, en zynde in May des jaars 1640 wederom in Holftein aangeland. Men vindt deze Reisbefchryving in het twede deel van die van *Olearius*. Naderhandt begaf zich Mandelflo onder den veldmaarfchalk van Rantzou als ritmeefter in Franfchen krygsdienft, maar ftierf in den jare 1644 te Parys, in zyn 28 jaar, aan de kinderpokies.

MANDER, (KAREL VAN) eenkunftig fchilder, geboren in Vlaanderen in 't jaar 1548, en geftorven in 't jaar 1606. Hy fchreef de levens van de Italiaanfche, Duitfche en Nederlandfche fchilders. Zyn leven, en wat hy gewrocht heeft, ftaat uitvoerig befchreven achter zyn voorgemelde werk, de twede druk van den jare 1618. Hy heeft een zoon nagelaten, ook KAREL genoemt, zynen vader niet ongelyk in kunft en vernuft. Inzonderheit was hy berucht door 't fchilderen van portretten, waarom hy ook door den koning van Denemarken is ontboden geweeft, daar hy zich door zyne kunft en gedrag bemint gemaakt, en veel roem en voordeel heeft weggedragen. *Houbraken* I *Deel. Zweertius p.* 172. Hy heeft een dichtwerk over de fnuiftabak gemaakt, 't welk gedrukt is in 't jaar 1665. *Konig Bibl.*

MANDERSCHEIDT, een graaffchap in Duitfchlandt, aan den Rhyn, verdeelt in twee gedeelten, *Opper*-en *Neder-Manderfcheidt*, gelegen tuffchen het bisdom Trier en 't hertogdom Gulik. Het geflacht der graven en heeren *van Manderfcheidt* zou zynen oorfpronk van de koningen van Auftrafië hebben, van welke de laatfte, *Swentiboldus*, of *Schwantipolus*, een zoon, WILLEM, gehad heeft, die de heerlykheit van Manderfcheidt bekomen, en de eerfte tournoifpelen te Maagdenburg, die in den jare 934 gehouden wierden, bygewoont heeft. Deze teelde by Cunigunda, geborene gravinne van Henegouwen en Namen, WILLEM den II, dien twee zonen toegefchreven worden. De oudfte, HENRIK, leefde in den jare 1093, en voerde den tytel van graaf van Manderfcheidt; maar zyn geflacht ftierf met zynen kleinzone *Willem* uit. De twede zoon, RICHARD, die in den jare 1133 nog leefde, voerde den tytel van heer van Manderfcheidt, en bewoonde het flot neder-Manderfcheidt. Zyne gemalin Hedwig, gravin van Gulik, maakte hem ftamvader van een gezegend nageflacht. Deze baarde hem twee zonen, Richard en *Walther*. RICHARD leefde omtrent den jare 1170, en fchynt door zyne gemalinne, Anna van Elch, Kayl aan zyn huis gebragt te hebben. Onder zyne zonen teelde FOLTARDUS, heer van Manderfcheidt en Kayl, WINKMAR, die in den jare 1207 leefde, en door zyn huwelyk met Hildegard, vryvrouwe van Kerpen in de Eiffel, de heerlykheit Kerpen aan zich bragt. Zyn zoon HENRIK, heer van Manderfcheidt, Kayl en Kerpen, teelde, behalven *Adelbert*, die zonder kinderen ftierf, THEODORICUS, of DIDERIK, die by zyne gemalinne Elizabeth, of, gelyk anderen willen, Geertruid, eene dochter van Otto van Naffau, behalven *Willem*, die geen kinderen gehad heeft, en *Richard*, die abt van Himmeroth wierdt, HENRIK gewan. Deze Henrik leefde in den jare 1233, teelde by Irmgarde, gravinne van Bettingen, behalven *Americus* en *Henrik*, die benevens hunne broederen *Richard*, heere van Kerpen, en *Udalrik*, domheer te Keulen, zonder kinderen overleden, ook WITTEKIND won. Deze laatfte wierdt by twee gemalinnen vader van verfcheide kinderen, waar van WILLEM omtrent den jare 1296 leefde; wiens zoon WILLEM leefde in den jare 1343, en behalven andere kinderen eenen zoon, even als hy genaamt, teelde, die wederom by zyne gemalinne Elizabeth, gravinne van Spanheim en Starrenberg, onder anderen Willem, *Jan*, *Frederik* en *Arnold* gewan. WILLEM, die in 't jaar 1388 nog leefde, trouwde met Lucia, gravinne van Neuenar, en teelde by haar, nevens *Albert*, *Theodoricus*. Deze trouwde met Elizabeth, erfdochter van Tileman van Stein-Callenfels, heere van Wartenftein, en bragt daar door de heerlykheit van Wartenftein aan zyn huis. Onder zyne zonen ftierf *Willem* in den jare 1456 zonder kinderen; *Gerard* wierdt Domheer, wybiffchop en fcholafter te Keulen en prooft te S. Geroen; maar de eerftgeboren, THEODORICUS, plantte zynen ftam voort. Deze was heer van Manderfcheidt, en na zyns broeders doodt van Kayl en Wartenftein, mitsgaders ridder van Jeruzalem, en ftierf den 18 November in 't jaar 1469, nalatende by zyne gemalinne Ermengarde, erfdochter van Theodoricus, heere van Daun, Broich en Cluffart, verfcheide kinderen. Onder deze begaven zich de drie jongfte zonen, *Jan*, *Ulrich* en *Henrik*, in den geeftelyken ftandt, en Ulrich wierdt eerlang tot aartsbiffchop van Trier verkoren: doch de eerftgeboren hadt het geluk by zyne gemalinne Elizabeth zyn ftam met telgen uit te breiden. Deze gemalin bragt hem de heerlykheden Sleiden, Jonkerath en Neuenftein, mitsgaders het graaffchap Blankenheim, nevens de heerlykheden Geroldftein, Caffelburg, en Bettingen, aan, en hy zelf ontfing in den jare 1450 van keizer Frederik den III den tytel van graaf van Manderfcheidt. Vermits hy nu, nevens zyne zonen Cuno, Jan en Willem, het graaffchap Blankenheim nevens de heerlykheit Geroldftein en de kafteelen Sleiden en Neuenftein, onder de befcherming van Gerard, hertog van Gulik en Bergen, in den jare 1464 liet, die vier jaren daar na aan zyne gedachte zonen de zelve wederom te leen gaf, gebeurde het, dat met den tydt de hertogen van Gulik de ryksafhankelykheit van de graven van Manderfcheidt betwiftten. Deze bovengemelde drie zonen, *Cuno*, *Jan*, en *Willem*, hebben ieder eene byzondere linie opgerecht.

CUNO bekwam tot zyn aandeel Manderfcheidt en Sleiden, met hunne onderhorige landen, en door huwelyk met Macheld het graaffchap Virneburg. Maar van wegens dit graaffchap geraakte hy zo wel als zyne nakomelingen met het aartsfticht Trier, waar van het als een leen afhing, in grote onluften, tot dat eindelyk in den jare 1554 tuffchen den aartsbiffchop van Trier, Johannes, en *Theodoricus* den V, neef van Cuno, deze zaak zo verre wierdt bygelegt, dat gemelde Theodoricus op nieuw zou als een vrouwelyk leen ontfangen Virneburg, Nachsheim, Bons en Lengeveldt, en daar tegen varen laten de heerlykheden Monreal, als mede groot-en klein-Pellentz. De bovengemelde Cuno trouwde ten tweede male met Machteld; eene dochter van grave Willem van Virneburg, die hem, behalven andere kinderen, *Theodoricus* den IV, of den Wyzen, ter wereldt bragt, die door zyn huwelyk met Margareta de heerlykheit Kerpen aan zyn huis bragt, en in den jare 1551 door een teftament het majoraatfchap, dat is het erfrecht der oudfte zonen, onder zyne nakomelingen heeft ingevoert, hoewel met dit beding, dat de eerftgeboren zynen broeder onderhouden en aan zyne zufteren een aanzienlyk huwelyksgoedt uitkeeren moeft. Ook heeft hy gewilt, dat de dochters, ingevalle de mannelyke linie uitftierf, de erfvolging in de nageblevene goederen zouden bekomen, welke inzetting de zonen, wanneer zy tot hunne volwaffene jaren gekomen waren, met een eedt bekrachtigen moeften. Hy hadt twee zonen, THEODORICUS en *Francifcus*. De laatfte ftierf in den jare 1549, twee jaren voor dat het gemelde teftament gemaakt wierdt, en liet twee dochteren na, als, *Erica*, die met Philips, grave van Naffau-Saarbrugge, en *Elizabeth*, die met Floris, grave van Kuilenburg, trouwde. De grootvader liet haar in plaats van huwelyksgoedt 20000 guldens tellen. Maar vermits dit tegen het huwelyksverbondt van haar vader Francifcus aanliep, zo ontftondt na de doodt van *Theodoricus* den IV tuffchen hen en des zelfs zoon *Theodoricus* den V, die zich het vaderlyk erfdeel alleen aanmatigde, eenig verfchil, dat eindelyk te Mechelen in den jare 1618 zodanig wierdt bygelegt, dat de halve erfportie van Theodoricus den IV aan de nakomelingen van de dochteren moeft uitgekeert worden. THEODORICUS de V, broeder van Francifcus, grave van Manderfcheidt en Virneburg, heer van Sleiden, Kerpen, Kroneburg en Neuburg, is in den jare 1560, den 21 April, geftorven, en heeft by Erika, dochter van Philips, grave van Waldek, een gezegende nakomelingfchap van beide kunnen nagelaten. Van zyne dochteren wierden *Margaretha* aan Ludolf van Enfchringen, *Erika* eerft aan Henrik, grave van Izenburg, en na zyne doodt

aan Willem van Battenburg, en deze ook gestorven zynde aan Willem Stuart, grave van Buchleim; en *Catharina*, aan Philips, grave van der Mark, uitgehuwelykt.

Anna tradt in den geestelyken staat, en wierdt abdisse van Verden. Van zyne zonen stierf *Theodoricus* de Jonge in 't jaar 1593, zonder kinderen by zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Lodewyk, grave van Stolberg, na te laten. *Cuno* wierdt deken te Staasburg; *Joachim*, die in 't jaar 1582 stierf, teelde by Magdalena, eene dochter van Adolph, grave van Nassau-Wisbaden, zeven dochteren en twee zonen, welke laatste echter zonder erfgenamen stierven. Van de dochteren wierdt *Anna Emilia* gemalin van graaf Theodoricus van Manderscheidt in Kayl; *Elizabeth*, die van grave Christoffel Lodewyk van Louenstein en Wertheim; *Magdalena* die van Steno, grave van Leeuwenhaubt en Naspurg; *Erika* die van Willem, landgrave van Luchtenburg; *Anna Salome* die van graaf Karel van Manderscheidt en Geroldstein, en *Claudia* die van Ottho Wild en Rhyngrave. WILLEM, graaf van Manderscheidt, heer van Thaun en Wartenstein, was, als gezegt is, een zoon van Theodoricus, en broeder van Cuno en Jan. Hy rechtte de Kaylsche linie op, en teelde by Adelheid, eene geborene gravin van Saarwerden en Morsen, Jakob, *Willem*, *Theodoricus*, *Elizabeth*, en *Nittard*. De drie laatste zonen, nevens hunne zuster, begaven zich in den geestelyken staat, en Willem, die licentiaat in beide de Rechten was, wierdt abt. JAKOB, de andere, hadt twee gemalinnen, waar van hem de twede, Anna, gravin van Harancourt, erfgename van Bettingen en Dollendorf, vader van verscheide kinderen maakte. Onder de zelve traden *Christoffel* en *Philips* in den geestelyken staat; maar THEODORICUS plantte met Anna, gravinne van Leiningen en Westerburg, het geslacht voort: want deze baarde hem, behalven *Johan Gerard*, die den geestelyken staat omhelsde, THEODORICUS, die PHILIPS THEODORICUS naliet, de welke met Elizabeth Amalia, eenige dochter en erfgenaam van Steno, grave van Leeuwenhaubt, enz. acht dochteren en drie zonen teelde. Onder de laatste trouwde HERMAN FRANS, die den 30 April des jaars 1686 overleedt, met Maria Agatha, dochter van Georg Frederik, Wild-en-Rhyngraaf te Kyeburg, die hem vader van verscheide kinderen van beide kunnen maakte. Onder de dochteren wierdt *Anna Frederika* abdisse te Essen, als mede kanunnikesse te Thoorn, en *Maria Salome* kanunnikesse te St. Ursula in Keulen, insgelyks te Thoorn en Essen. Van zyne zonen wierden *Ernestus Dominicus* en *Maximiliaan Philips* Domheeren te Keulen en Straasburg; *Philips Hugo* ridder van Malta; *Wolfgang Henrik* domicellarius te Keulen en Straasburg; *Lodewyk* begaf zich in Franschen krygsdienst, gelyk ook *Karel Frans Lodewyk*, die in 't jaar 1665 geboren wierdt, de bediening van veldmaarschalk onder die kroon en als eerstgeboren na zyns vaders overlyden des zelfs goederen bekomen heeft.

JOHANNES, de middelste zoon van Theodoricus, en broeder van Cuno en Willem, rechtte, als reets gezegt is, mede eene byzondere linie op, en bekwam in de deling der vaderlyke en moederlyke erfgoederen het graafschap Blankenheim, benevens de heerlykheden Geroldstein, Bettingen en Junkerroth, trouwde met Margareta, gravinne van Arenberg, die hem negen dochteren en even zo veel zonen ter wereldt bragt. Onder de dochteren trouwde *Margareta* met Jan, heere van Rolingen, Siebenborn en Aulenfels, en *Barbara* met Cuno, vryheer van Winaberg; de overige traden in den geestelyken staat, waar in zy gevolgt wierden van hare broederen *Theodoricus* en *Eberhard*. Van de overige zonen wierdt *Robert* kamerheer van keizer Ferdinand den I, en kamerpresident te Spiers; maar *Gerard* en *Arnold* plantten twee byzondere takken. GERARD, graaf van Manderscheidt, Geroldstein en Bettingen, die in 't jaar 1548 overleedt, rechtte de Geroldsteinsche linie op, en teelde by zyne gemalinne, behalven vier dochteren, waar onder de oudste, *Maria*, met Henrik, burggraaf van Montfoort, trouwde, JOHAN GERARD. Deze wierdt in 't jaar 1536 geboren, en by zyne gemalinne Margareta, dochter van Philips Frans, Wild-en Rhyngraaf, vader van verscheide kinderen van beide kunnen. Onder de dochteren trouwde *Philippina Sidonia* met grave Floris van Kuilenburg, en na zyne doodt met Cuno, grave van Winnaberg; *Anna Margareta* trouwde met Wirichius van Dhaun, grave van Falkenstein, en naderhandt met Lodewyk Gunther, grave van Nassau, en de jongste dochter, *Elizabeth*, met Lodewyk, landgrave van Luchtenberg. Onder de overige wierden *Magdalena* en *Margareta Elizabeth* abdissen van Effenden, en van de zonen *Johan Philips* en *Willem* Domheeren te Keulen en Straasburg, en hun broeder *Gerard* bekleedde de zelve waardigheit in de eerstgemelde plaats. KAREL, geboren in 't jaar 1575, plantte met Anna Salome, dochter van Joachim, grave van Manderscheidt en Virneburg, zyn geslacht voort in verscheide kinderen van beide kunnen. Onder de dochteren waren *Erika Christina* abdisse van St. Ursula te Keulen; *Willem Ernest* was Domheer te Keulen en Straasburg, en *Philips Salentinus*, die in 't jaar 1680 stierf, wybisschop te Keulen en deken te Straasburg. FERDINAND LODEWYK, die in den jare 1613 geboren wierdt, kreeg by zyne gemalinne Dorothea Christina, dochter van Johannes Theodoricus, grave van Leeuwenstein-Wertheim, een gezegend nageslacht: want deze baarde hem, behalven drie zonen en eene dochter, die alle den geestelyken staat omhelsden, KAREL FERDINAND. Deze bekleedde de waardigheit van president van de keizerlyke gerechtskamer te Wetzlar, en stierf in December des jaars 1697 te Aken, als de laatste van zyn stamhuis, nademaal hy by Maria Catharina, dochter van Hugo, grave van Konigsek, geen kinderen geteelt heeft. Dus kwamen zyne goederen aan zynen neef van de Blankenheimsche linie, behalven de heerlykheden Kronenburg en Roussy, die aan Albert Eusebius, grave van Koningsek, gemaakt wierden.

ARNOLD, graaf van Manderscheidt, was, als gezegt is, een broeder van Gerard, die de Geroldsteinsche linie oprechtte. Hy zelf vormde de Blankenheimsche, en stierf in 't jaar 1548, nalatende by zyne gemalinne Margareta, dochter van Jan, grave van Wied, verscheide kinderen van beide kunnen. Van de dochteren trouwde *Ottilia* met Rhynhard, grave van Leiningen-Westerburg, en *Elizabeth* met Wirichius, grave van Falkenstein; maar *Lisia* wierdt overste te Essen. Van de zonen wierdt *Johannes* in het jaar 1599 bisschop van Straasburg, stierf in 't jaar 1592, den 22 April. *Hermannus* wierdt tot keizerlyke Raadt verheven, stierf in 't jaar 1604, zonder kinderen by zyne gemalinne Juliana, dochter van Philips den II, grave van Hanau-Muntzenberg, na te laten. ARNOLD, de jongste zoon, heeft zyn geslacht door den echt met Maria Ursula, dochter van Emico den IX, grave van Leiningen-Dachsburg, uitgebreid, telende by haar, behalven *Anna Margareta*, gemalinne van Ernst, grave van der Mark, JOHANNES ARNOLD, die in het jaar 1605, den 13 Augusty, geboren, en in 't jaar 1644 gestorven is, nalatende by zyne gemalinne Antonia Elizabeth, dochter van Karel, grave van Manderscheid-Geroldstein, vier dochteren, die alle tot den geestelyken staat gebragt wierden, en 5 zonen. Onder deze breidde SALENTINUS, graaf van Manderscheidt, Blankenheim en Geroldstein, vryheer van Junkerroth, heer van Bettingen, Daun en Erp, erfhofmeester van 't aartsticht Keulen, geboren den 13 Aug. des jaars 1630, door twee gemalinnen, Ernestina, dochter van Ernest, grave van Sain en Witgenstein, en na hare doodt met Christina Elizabeth, dochter van George Albert, grave van Erpach, zyn geslacht uit: want zyne eerste gemalin baarde hem de volgende kinderen, als den 1 April des jaars 1654 *Anna Louiza*, getrouwt aan Maurits Henrik, vorst van Nassau-Hadamar, in het jaar 1692 gestorven; in 't jaar 1655 *Maximiliaan Jozeph Ferdinand*, in den jare 1675 te Rome overleden; in 't jaar 1657 *Francisca Eleonora Clara*, gemalin van Antonius Leopold, grave van Potting; in 't jaar 1658 *Magdalena Christina*, getrouwt met Lodewyk, burggrave van Kirchberg, en overleden in 't jaar 1715; en eindelyk in 't jaar 1659 *Salome Sophia Ursula*, getrouwt met Lodewyk Frederik, grave van Wied te Dusdorf. By zyne twede gemalinne verwekte hy den 26 September des jaars 1663 *Johannetta Francisca*, eerst met Ferdinand Maximiliaan, grave van Rietberg, en na des zelfs doodt met Arnold Maurits Willem, grave van Benthem, getrouwt; den 20 Augusty des jaars 1665 *Anna Juliana Helena*, dekanesse te Thoorn en Elten; den 17 December des jaars 1667 *Clara Philippina Felicitas*, in 't jaar 1694 met Albert Eusebius, grave van Koningsek, heere van Kronenburg en Roussy, getrouwt; den 6 Juny des jaars 1673 *Charlotta Ernestina*, in 't klooster te Essen; den 15 December des jaars 1674 *Eleonora Maria*, mede in 't klooster te Essen; den 31 Augusty des jaars 1679 *Maria Eugenia*, in 't klooster te Verden; den 8 January des jaars 1681 *Maria Francisca*, in 't klooster te Essen. De zonen uit de twede huwelyk zyn Franciscus Georg, die volgt; *Johan Maurits Gustaaf*, geboren den 21 January des jaars 1676, bisschop van de Wener Neustadt en Domproost te Keulen; en *Johan Frederik*, geboren den 16 October des jaars 1677, Domdeken te Keulen. FRANCISCUS GEORG wierdt geboren den 26 April des jaars 1669, en vaardde in den jare 1697 de regeting aan, na dat zyn vader de zelve onder zekere voorwaarden, aan hem hadt afgestaan. Deze Franciscus Georg schryft zich graaf van Manderscheid-Blankenheim en Geroldstein, vryheer van Junkerroth, heer van Bettingen, Dhaun, Erp en Schuller, erfhofmeester van het aartsticht Keulen, keur-Paltsche geheime Raadt en opperhofmeester, overamptman van Mosbach, ridder van St. Hubertsorde, en kommandant van Neuburg, enz. Hy trouwde den 22 February des jaars 1698 met Johanna, dochter van Leopold Willem, grave van Koningsek, die hem den 2 January van 't volgende jaar baarde *Maria Catharina*, kanunnikesse te Elten en Verden, reets overleden; den 28 September des jaars 1700 *Anna Juliana*, in 't klooster te Thoorn; den 13 January 1702 *Maria Louiza*, ook in 't klooster te Thoorn; den 24 April des jaars 1704 *Felicitas*; den 14 February des jaars 1708 JOHAN WILLEM, zynen vermoedelyken opvolger; den 22 January des jaars 1709 *Jozeph Franciscus*, in het zelve jaar gestorven; den 15 April 1713 *Johan Franciscus Georg*; in 't jaar 1714 *Frederika*, en den 17 November des jaars 1715 *Jozeph Clemens*, Domheer te Keulen. Voorts is dit geslacht met zo vele heerlyke goederen voorzien, en zeer machtig, bezittende 6 graafschappen, namentlyk Manderscheidt, Blankenheim, Geroldstein, Virnenburg, Schleiden en Roussy, en 10 heerlykheden, als Junckerroth, Rhail, Daun, Bettingen, Kerpen, Kronenburg, Kasselburg, Saffenburg, Newerburg, en Dollendorf; die aan deze en gene zyde de Keyl gelegen zyn, en verscheide andere goederen aan de Moesel en in het aartsticht Keulen, waar onder Erp is, zynde het graafschap Schleiden, nevens de heerlykheden van Kerpen en Saffenburg, door huwelyk aan de graven van der Mark, en het graafschap van Virnenburg op gelyke wyze aan de graven van Lowenstein gekomen. Dus bezit nog op heden de Geroldsteinsche linie de graafschappen Geroldstein en Roussy, nevens de heerlykheden Kronenburg en Bettingen. De Blankenheimsche linie het graafschap van Blankenheim, de vrye heerlykheit Junckerroth, en de heerlykheden

Erp

Erp en Hachenburg; en eindelyk de Kaylsche linie een gedeelte van het graafschap Falkenstein, insgelyks de heerlykheden Daun, Kayl, Wartenstein en Dollendorf, nevens het slot Manderscheidt, en des zelfs onderhorig gebiedt. Deze graven worden onder de Westphaalsche gerekent. *Lunig Spicil. secul. des Reichs archiv.* I *Deel Gelen. de Colonia Agrippin. magnitud. lib.* II. *sect.* 18. *Spener. Op. Herald. lib.* I. *c.* 59. *Imhof N. P. lib.* IX. *c.* 4. *Souvereinen van Europa. Spicilegium Rittershus. Europ. Herold. Joh. Hubners Genealogisch Woordenboek.*

MANDEVILLE, of MONTEVILLE, (JAN VAN) een Engelsch ridder, en hoogleeraar in de geneeskunde, vertrok omtrent den jare 1332 uit zyn vaderlandt, en reisde 34 jaren in Asië en Afrika. Na zyne te rug komst gaf hy eene beschryving uit van al wat hem ontmoet was, waar in hy het merkwaardigste van Egypten, Arabië en Persië voor oogen stelt. Dit werk is in het Latyn, Fransch, Engelsch, Nederduitsch, en in andere talen gedrukt. De schryver stierf te Luik den 17, anderen zeggen den 7 November des jaars 1372, als te zien is uit zyn grafschrift, 't welk van *Vossius*, *Balæus*, *Pitseus*, en anderen wordt aangehaalt.

MANDEURRE, oudtyds *Epamanduodurum*, een steedtie of vlek, met den tytel van graafschap, leggende in 't graafschap van Mompelgard, omtrent een myl ten Zuiden de stadt van dien naam. *Maty Dict.*

MANDI, MANDINGA, GORIZA, DORBOGLIZA, oudtyds *Mantinea*, eene kleine stadt van Zaconië, in Morea. Zy legt in oud-Arkadië, naar den kant van Alphea, 15 mylen van de stadt Lacedemonië. Mantinea is berucht door de overwinning, die Epaminondas, veldheer der Thebanen, daar behaalde op de Lacedemoniërs en Athenienzen in 't jaar na de bouwinge van Rome 391. *Maty Dict.*

MANDINGUE, een koninkryk in Afrika, in Nigritië, tusschen den Niger, of Sanger, ten Noorden, en 't koninkryk Magualetta ten Zuiden. Des zelfs hoofdstadt heeft den zelven naam van *Mandingue*, of, zo als anderen zeggen, dien van *Sango. Baudrand.*

MANDOE, MAN, of MANDU, een klein eilandt in de Noordzee, naar den kant van 't hertogdom van Sleeswyk, digt by Ripen. Het wordt op 800 roeden in de lengte, en 500 in de breedte geschat, en heeft niet boven de 130 inwoonders, die zich met den vischvangst geneeren. Dit eilandt wordt nog in twee delen verdeelt, het *oude* en *nieuwe Mandoe* genaamt, waar van het eene goed weilandt, en 't andere zeer zandig is. In vorige tyden was het veel groter, en men zegt, dat het niet alleen met de nabygelegene eilandties, Phanoe en Rom, maar ook aan het vaste landt zelf vereenigt is geweest, maar door watervloeden daar van afgescheurt. Dit eilandt behoort onder Sleeswyk, en is verknocht aan het koninklyk ampt van Hadersleben. By de ouden is het bekend geweest met den naam van *Mana*, of *Manda*. *Maty Dict. Danckwerth Beschr. von Schlesw. und Holst. P.* II. *c.* 3. *p.* 76.

MANDON, eene stadt en koninkryk van Indië, in het ryk van den Groten Mogol.

MANDOSI, (PROSPER) een Romein, ridder van St. Steven, heeft in het jaar 1683 de Roomsche Boekzaal uitgegeven, bevattende vyf Centuriën of honderdtallen van mannen, die zich in Rome door geschriften berucht gemaakt hebben. Hy heeft daar bygevoegt eene menigte van graf-en andere opschriften. De styl van dit werk is eenvoudig, en genoegzaam onregelmatig. Hy volgt zelfs geen order zo wel in de namen, en tyden, als in de stoffen, waar over zy geschreven hebben. *Baillet Jugemens de Sav. sur les Crit. Histor.*

MANDOVA, een vloedt in Oost-Indië, die digt by Goa loopt, en zich in de zee werpt, zynen oorspronk nemende uit het koninkryk van Dukan.

MANDOWAY, in 't Latyn *Mandova*, eene zeer sterke stadt in 't Oost-Indische koninkryk van Bengale, leggende op eene zeer hoge en brede rots, naar de Westzyde van den Westelyken arm van den Ganges, 15 Duitsche mylen Westwaarts van Satigan. De Grote Mogol Zelabdim Echebar moest deze stadt 12 jaren lang belegeren eer hy die winnen kon. *Baudrand.*

MANDRA, eene plaats naby Jeruzalem, alwaar Johannes, zoon van Kareas, zich ophieldt, na dat hy de gevangenen, die Ismaël naar Balis, den koning der Ammóniten, bragt, bevryd hadt. *Joseph Joodsche Geschiedenissen lib.* X. *c.* 11. *Simon Diction. de la Bible.*

MANDRANELLA, eene stadt in Indië, over den Ganges, leggende aan de rivier van Pegu, omtrent 100 Fransche mylen van deze stadt. Zy is de hoofdstadt van het kleine koninkryk Mandranella. *Maty Diction.*

MANDREREI, eene grote rivier in 't eilandt St. Laurens, of Madagascar, hebbende haren oorspronk uit een klein landschap van dien zelven naam, en vergroot zich door de vereeniging van vele andere riviertjes, die haar ontmoeten, tot dat hy zich ontlast op de Noordkust by de provincie van Carcanossi in den Oceaan. *Flacour Hist. de Madagasc.*

MANDRIA, oudtyds *Miniya*, een klein eilandt, omringt van klippen en spelonken, leggende in den Archipel, tusschen de eilanden Samos en Lango. Zy geeft den naam van Mandria aan dat gedeelte der zee van den Archipel, dat haar omringt, 't geen de ouden *Mare Myrtoum* noemden. *Maty Dictionaire.*

MANDROCLES, een beroemd bouwmeester, geboren te Samos, een eilandt in de Egeesche zee, hadt veel aanzien in de LXVIII Olympiade, dat is het jaar 508 voor de geboorte van Christus. Hy heeft die brug gebouwt, die Darius, koning der Perzen, over den Bosphorus Thracicus liet slaan. Deze brug, van vele vaartuigen aan een gevoegt, besloeg de breedte van de zee, en was zo hecht en sterk, dat het heir van dezen prins, schoon zeer talryk, daar veilig van Asië in Europa over trok. Mandrocles, om het geheugen van zyn werk, 't geen anders voor maar weinig tyds geweest zou hebben, te bewaren, maakte eene tafel, waar op de Bosphorus stondt afgetekent, en waar in zyne brug lag. In 't midden van de zelve zat de koning van Persië op een verheven troon over de brug. *Tzetzes Chil.* II. *Felibien vies des Architectes.*

MANDUCUS. Dus noemden de Romeinen zekere gedaanten of personen, die zy in hunne schouwspelen of andere openbare spelen voortbragten, om de aanschouwers te doen lagchen, of vrees te veroorzaken. Men kan niet recht bevroeden waarom hen deze naam gegeven wierdt. Plautus spreekt 'er van in deze twee vaarzen:

> *Ch. Quid, si aliquo ad Ludos me pro Manduco locem?*
> *La. Quapropter? Ch. quia pol clarè crepito dentibus.*

Men moet zich te binnen brengen, dat zy zeer dikke wangen, een groten wyd opgesperden mondt, en lange en puntige tanden hadden, daar zy braaf op knarsten. Juvenalis spreekt 'er van in zyn III *Sat. vs.* 174, dat men de kinderen daar mede plagt naar bedt te jagen, en de moeders dit spreekwoordt van: *de Manducus komt om u op te eeten*, gebruikten om hare kinderen te doen gehoorzamen: ook wierden zy voor nachtspoken en monsters gehouden. Indien men Scaliger geloven mag, is Manducus genoemt geweest Pytho Gorgonius door een poëet, die aldus zyn toneelstuk genaamt hadt. Deze poëet was doorgaans by de komedianten, die men *Attellanes* noemde, 't welk een zeker slag van marionetten, of poppespelen waren. Zie op het woordt ACCO. Men zou dezen Manducus by den *Weerwolf* kunnen vergelyken. *Bayle Diction. Critic.*

MANEDO, MAGNEDO, een dorp van de provincie tusschen Duro en Minho, in Portugal, was weleer eene kleine bisschoppelyke stadt, waar van de stoel is overgebragt naar Porto. *Maty Dict.*

MANEUS een Jood, zoon van Lazarus. Hy was te Jeruzalem terwyl het van Titus belegert wierdt; en ziende de tyrannyen en wreedheden van Simon en Johannes, besloot hy de zyde van Titus te kiezen. Hy liep dan over, en ontdekte hem, dat 'er sedert den vierden dag van April tot den eersten July 115880 dode lighamen door de poort, daar hy het gezag gehad hadt, waren buiten gebragt, vermits dit alleen voor hunne begraafplaats strekte, dat zy daar maar op een hoop of in de kuilen geworpen wierden. *Jozeph. Joodsche Oudheden* V *boek*, 38 *hoofdstuk.*

MANES waren by de oude Heidenen zekere godheden, die zommigen hielden voor de zielen van menschen, die overleden waren, anderen voor onderaardsche goden. De Manes, zegt Servius, zyn zielen, afgescheiden van de menschelyke ligchamen, en nog niet wederom in andere ligchamen gevaren, die haar vermaak nemen om de menschen kwaad te doen. Zy leiden het zelve af van het oude Latynsche woordt *Manus*, betekenende *goed*: gelyk de *Parcæ* genoemt wierden van *quod nemini parcant* (om dat zy niemandt spaarden). Eenigen geloofden, volgens het zeggen van den gemelden schryver, dat het kwam van *manare*, *nederdalen*, of *vertrekken*, om dat zy zich in de lucht tusschen het aardryk en de maan onthielden om de menschen te plagen. Daar zyn 'er, die een onderscheidt maken tusschen de Manes en onderaardsche goden, of schimmen: anderen zeggen, dat de hemelsche goden de goden der levendigen zyn, en de Manes nachtgoden, of schimmen, die tusschen hemel en aarde zweefden, en die over de vochtigheit des nachts heerschten, waar van het Latynsche woordt *Mane*, de morgen, of morgenstondt, afkomstig zou zyn. Deze verscheidenheit van gevoelens, door Servius aangehaalt, toont met wat nevelen van onkunde de Heidensche Godgeleerdheit omzwachtelt is geweest. Apulejus geeft deze verklaring van de Manes. De ziel des menschen, zegt hy, afgescheiden van het ligchaam, wordt een soort van geest, of nachtspook, die men eertyds *Lemures* noemde. De Lemures, die nu goed aan hunne vrienden of nagestachten deden, wierden *lares familiares*, of huisgoden genaamt. De genen, die om de misdaden, in hun leven uitgevoert, gedoemt waren om gedurig te zwerven, zonder rust te vinden, en die den levendigen gedurige schrikken veroorzaakten, wierden gemeenlyk *Larvæ*, nachtspoken, of verschynselen genaamt: want vermits het onzeker was, of de zielen, van de ligchamen afgescheiden, onder de *Lares* of *Larvæ* geplaatst waren, noemde men de zelve slechts zonder onderscheidt *Manes*, en men gaf haar den eernaam van goden. Deze *Lares*, ook *Penates* (huisgoden) genaamt, wierden aangebeden in byzondere huizen onder de gedaante van zilvere beeldties van brons, of gebakke aarde. Festus zegt, dat de Manes wierden aangebeden door de Augures, of waarzeggers van het Roomsche volk, om dat men geloofde, dat zy de menschen begunstigden. Zy wierden dan geacht voor weldoende goden; men noemde hen Manes, als gezegt is, van *manus*, 't welk *goed* betekent. Men leest ook, dat Orpheus de onderaarsche goede en zachtzinnige goden μειλιχίους noemt, en dat de zeer goede overledene dikwils by de Grieken χρηστοί geheten wierden, van waar het komt, dat Plutarchus in zyne Griekshe en Romeinsche onderzoekingen, of twisten, deze wyze van spreken plaatst in 't verbondt tusschen de Lacede-

cedemoniërs en Arkadiërs opgerecht; *μὴ ἐξεῖναι χρηστοὺς ποιεῖν: dat het niet geoorlooft was iemandt te doen sterven*, in plaats, dat als men den eigentlyken zin van 't woordt χρηστοὺς zou vertalen, zeggen moest, *dat het hen niet geoorlooft was om goede menschen te maken.* Hier kan men uit afleiden, dat het woordt Manes by de ouden in verscheide betekenissen genomen wierdt: eerstelyk in 't algemeen voor de zielen van de overledenen, 't welk Despraux ook heeft gedaan, zeggende ergens:

Et mes Manes contens, au bord de l'orde noire,
Se feront de ta peur une agreable histoire.

Ten twede wierdt de naam van Manes aan onderaardsche of helsche godheden gegeven, en wel inzonderheit aan die als wachters over de graven en de doden gezegt wierden gestelt te zyn. Hierom is 't, dat men grafschriften der Latynen en Grieken (onder de Roomsche heerschappy behorende) vindt, waar in doorgaans de naam van *Manes* gevoegt wordt onder den tytel van goden, waar voor zy veel eerbiedt betuigden te hebben. Ook heeft men dit woordt voor de helle genomen, dat is voor onderaardsche plaatsen, alwaar zich de zielen der menschen moesten begeven, en van waar de goede gezonden wierden naar de Elizeesche velden, en de kwade naar de strafplaatsen, Tartara genaamt. In dezen zin zegt Virgilius:

Hæc manes veniet mili fama sub imos.

Uit het gezegde kan nu genoegzaam afgeleid worden, dat de oude Heidenen het volgende denkbeeldt van de zielen maakten. Zy waanden, dat het eenige zekere zelfstandigheden waren, zeer ligt gelyk eene schaduwe, echter zichtbaar, hebbende de zelve werktuigen, en doende de zelve verrechtingen; dat zy zagen, spraken en handelden, als toen zy nog met het ligchaam vereenigt waren, zynde volgens hun gevoelen zeer dunne ligchaamties, die van de lucht gevoed wierden. Dit gevoelen was ook aangenomen van zommige der eerste Christenen, waar uit de kanker des Heidendoms nog niet was gerukt; ja 't ging zo verre, dat zy Godt een diergelyk ligchaam toeschreven, waarom men hen noemde *Anthropomorphiten*, om dat zy geloofden, dat Godt de zelve gedaante van een mensche hadt. *Spon Recherches curieuses de l'Antiquité. Struvius Syntagm. antiq. Roman. p.* 176.

MANES. Zie MANICHEEN.

MANETHON, of MANETHO, een Egyptenaar, geboren te Heliopolis. Hy leefde in 't jaar van Rome 450, ten tyde van Ptolomeus Philadelphus, een weinig na Berosus, dien hy misschien gezien heeft. Hy was een priester, en schreef de Historie van Egypten in de Grieksche tale, die van Jozephus en anderen dikwils aangehaalt wordt. Julius Africanus heeft een kort begrip van deze Historie gemaakt in zyne Chronologie. Annius van Viterbo wilde de geleerde wereldt wys maken, dat hy eenige stukken van hem gehad heeft; maar 't bedrog is haast openbaar geworden. Zie *Jozephus Oudheden* I, 1. *Plutarchus de Iside & Osiride. Tertull. c.* 19. *Apolog. Euseb. l.* I. *Præpar. Evang. Scaliger in notis ad Euseb. Voss. de hist. Gr. l.* I. *c.* 4.

MANETHON, bygenaamt de Mendesiër, een Egyptenaar, schryver van eenige werken, aangehaalt by *Suidas*, onder anderen van een boek, genaamt, *Manier om goede reukwerken te maken*, waar van zich de Egyptische priesters bedienden. Plutarchus spreekt ook van dezen schryver in zyn boek van *Isis* en *Osiris*, in Galenus en in het twede boek van St. Hieronymus tegen Jovinianus. *Vossius de Histor. Græc. & Poët. c. ultim.*

MANFALOUT, of MANCALOUT, eene stadt in het bovenste van Egypten, of in dat gedeelte 't welk de Arabieren noemen *den Thebaanschen weg.* Zy legt ter slinker zyde van de rivier den Nyl. Een Persisch wereldbeschryver tekent aan, dat in deze stadt eene mosquee of tempel geweest is, die voor een der allervoortreffelykste van Egypten gehouden wierdt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANFREDONIA, eene stadt in 't koninkryk van Napels, in de provincie van Capitanata, naby den berg Gargan. Zy wierdt gebouwt door Manfredus, bastaardt van keizer Frederik den II, in den jare 1250, en is door de verwoesting van Siponte, alwaar een aartsbisschoppelyke setel was, in luister opgeklommen. Zy heeft eene zeehaven, met eene sterkte, die weleer den beruchten Lautrek, een Fransch zeevoogdt, wederstaan heeft. De Turken hebben haar overmeestert in het jaar 1620, en byna ten eenemaal verwoest; maar zy is daar na weder verrezen, en nog beter versterkt. Zie *Alberti Descript. Italiæ. Rogissart Delic. d'Ital.*

Concilie van Manfredonia.

Ptolomæus Gallio, kardinaal van Como en aartsbisschop van Manfredonia, heeft daar een provinciaal concilie gehouden, waar van men nog een byzonder stuk met dekreten vindt in de verzameling der conciliën van den laatsten druk.

MANFREDI, (BARTHOLOMEUS) een schilder van Mantua, leerling van Caravage, en die zyne behandeling in de kunst zeer net heeft nagevolgt. Zyne stukken bestaan meest uit kaartof dobbelspeelders gezelschappen. Hy is jong gestorven. *De Piles Abregé de la vies des Peintres.*

MANFREDI, (PAULUS) van Luca, bloeide in den jare 1668. Hy maakte zyn werk van de wysgeerte en geneeskunde te Rome; en schreef van den omloop van het bloedt. *Konig Biblioth.*

MANFREDUS. Zie MAINFROI.

MANFREDUS, (HIERONYMUS) van Ferrara, hoogleeraar te Bologne, stierf in den jare 1563. Hy schreef: *De Cardinalibus; De Attentatis*; enz. Een ander van dien naam was geneesheer en sterrekundige te Bologne, berucht in den jare 1450. Deze heeft ook vele werken geschreven, die by den nazaat in achting gehouden worden. *Alidosius & Bumaldi de script. Bononiens.*

MANGALOR, eene stadt in 't koninkryk Canara, op de Indische Westkust van het byna-eilandt aan deze zyde van den Ganges, is een van de sterkste plaatsen van dat koninkryk, en de Portugezen hebben daar eene ryke factory, dat is een goed pakhuis met koopmanschappen, waar van zy de helft der tollen ontfangen, hen door den koning van Canara afgestaan, om den koophandel te onderhouden. *Dellon Verhaal van Oost-Indië.*

MANGALOR, eene stadt in Indië, onder het koninkryk van Bisnager. 't Kan zyn, dat ze de zelve is, die de ouden *Mandagara* genaamt hebben.

MANGATE, eene stadt van het byna-eilandt in Indië, aan deze zyde van den Ganges, in 't ryk van Malaba, naby Canara en het gebergte van Gate, hoofdstadt van een koninkryk, afhangende van 't ryk van Calicut. *Maty Dict.*

MANGHISI, oudtyds *Tapsus*, *Thapsus*, een klein byna-eilandt van Sicilië, leggende ten Oosten van de valei van Noto, tusschen Syracuza en Agusta. *Maty Dict.*

MANGU-CAAN van velen genaamt *Manguka*, en *Mongaka*, was de zoon van Tuli-Khan, vierde zoon van Genghizkhan, en de vierde keizer der Mogollistanen en Tartaren, volgende op Gajak-Khan, zynen vollen neef. Hy begunstigde gedurende zyne regering de Christenen en Mahomethanen, maar vervolgde de Joden, regeerde 13 jaren, en stierf in 't 657 jaar van de Hegire. Deze prins hadt zeven broeders, waar van de twee oudste en meest beruchtste genaamt wierden Coblaï en Holagou. Coblaï regeerde te Khataï. Men zegt, dat de stadt Khanbaleg, die men heden noemt *Cambalu*, door dezen prins gesticht is. Holagou, zyn twede broeder, hadt het gebiedt van Persië, Mesopotamië en Syrië. Hy was het, die Bagdad innam van den Kalif der Abbassiden in 't 656 jaar van de Hegire, een jaar voor de doodt van zynen broeder. *Herbelot Bibl. Orient.*

MANHARTSBERG is het Noorder gedeelte van neder-Oostenryk, wordende van het Zuider gedeelte, 't welk het Wener waldt genoemt wordt, door den Donauw afgescheiden, grenzende ten Westen aan opper-Oostenryk, en strekkende ten Noorden naar 't gebiedt van Bohemen en Moravië, en ten Oosten naar Hungarië. Men verdeelt dit landt naar des zelfs gelegenheit van den Donauw in hoog-en laag-Manhartsberg. Het hoge legt ten Westen, en Kremba, Stain en Thyrstain zyn daar de voornaamste plaatsen van. Het lage legt ten Oosten, en heeft op des zelfs bodem Corneubourg, Laba, en Retz. *Maty Diction.*

MANHATE, eene nieuwe stadt in Noorder Amerika, de welke eenigen *Amsteldam* noemen, om dat zy in nieuw-Nederlandt gelegen is.

MANHEIM, eene stadt in de neder-Palts, alwaar de Nekker in den Rhyn valt, 2 mylen van Heidelberg, en 3 van Spiers, behorende aan den keurvorst van de Palts. Zy was eene zeer beroemde en voortreffelyke stadt; maar de Franschen hebben de zelve, benevens het kasteel, in den jare 1689 verwoest; maar na de Ryswyksche vrede heeft men haar wederom beginnen op te bouwen, en met brave werken versterkt. Eenigen geloven, dat het dit kasteel is geweest, daar Ammianus Marcellinus van verhaalt, 't welk door den keizer Valentinianus gesticht is, om de Duitschers in toom te houden: immers het is een zeer oud kasteel geweest, in vorigen tydt *Lehesberg* genaamt, waar in Johannes de XXIII, paus van Rome, door 't concilie van Constans afgezet, in verzekering gehouden is. Eindelyk heeft keurvorst Frederik de IV van de Palts daar den eersten steen by zeer ongestuimig weêr in den jare 1606, den 17 Maart, van eene nieuwe vesting gelegt, die vervolgens door Frederik den V voltooit is. Hier na heeft de graaf van Tilly in den jare 1622 de zelve na een beleg van zes weken ingenomen, waar door de toorn, wallen en buitenwerken op verscheide plaatsen zeer beschadigt wierden; en naauwlyks hadt men de zelve wederom herstelt, of hertog Bernhard van Saxen-Weimar veroverde de zelve den 29 December des jaars 1631 door eene krygslist, zonder verlies van eenen man: want hy kwam daar met 300 man, voorgevende, dat zy keizerschen waren, vroeg in den morgenstondt, en dat zy van de Zweden vervolgt wierden. Naderhandt wederom aan den keurvorst van de Palts overgelevert zynde, heeft Christiaan Lodewyk daar zyn hof gehouden, gedogende allerlei Christen Godsdiensten, latende daar volgens een nieuw verbondt van den jare 1700 tusschen Pruissen en de Palts door de Gereformeerden eene kerk bouwen, hen toestaande vrye oeffening van hunnen Godsdienst. In den jare 1710 heeft de keurvorst van de Palts besloten deze stadt te vergroten, daar toe nemende een groot stuk lands, om dat zy zo wel gelegen en dienstig voor den koophandel is, als hebbende twee voorname rivieren, den Nekker en den Rhyn, vergunnende aan die derwaarts wilden komen wonen vryheit van invoer tot den jare 1727, en van den uitvoer tot den jare 1719 ingesloten; toestaande aan de burgeren de volle vryheit van de kwartieren, en andere privilegiën en gerechtigheden,

en wordende allen, die daar bouwen wilden, zonder eenig geldt door den Magistraat eene plaats aangewezen. *Freherus Orig. Palatin. P.* I *&* II. *Zeiler Topogr. Palat. p.* 36. *it. Reichs-Geograp. p.* 264. *Muller Annal. Sax. p.* 346.

MANIA, moeder van de goden *Lares* en *Penates*. Zie op het woordt COMPITALIA.

MANICAPATAN, eene stadt op het Indische byna-eilandt aan deze zyde den Ganges, op de kust van 't koninkryk Golconda, wordende van eenige landbeschryvers voor het oude *Minagara* genomen. *Maty Dict.*

MANICHEEN zyn ketters, wier heilloze gevoelens zyn voortgebragt van eenen *Manes*, een Persiaan van lage geboorte, maar welgemaakt en schrander van geest; 't welk oorzaak was, dat zekere weduwe, die hem als een slaaf gekocht hadt, voor haren zone aannam, en door de Magi, of Wyzen, in de philosophie der Persianen liet onderwyzen, waar in hy zodanig vorderde, dat zyne geleerdheit, gepaart met zyne natuurlyke welsprekendheit, hem veel achting deedt verkrygen. Hier voegde zich 't geluk by, want zekere Terebinthus, erfgenaam van de goederen en schriften van Scytianus, een Arabier, vluchtte voor de vervolging der Persianen, en begaf zich metter woon by deze weduwe; doch niet lang daar geweest hebbende gebeurde het, dat hy by nacht op het vlak van 't huis klimmende, om daar de verschynselen in de lucht volgens zyne gewoonte gade te slaan, van boven nederstortte, en den hals brak. Anderen willen, dat hem de duivel om 't leven heeft gebragt. Deze weduwe bleef erfgenaam van de goederen en schatten, door hem by haar gebragt, en Manes, die toen nog zynen geboortenaam van *Curbicus* voerde, kreeg de schriften van dezen Scytianus en Terebinthus in handen, studeerde daar yverig in, en vormde daar uit mogelyk zyne secte en dwalingen. Eenigen zeggen, dat Manes na dit geval getrouwt is geweest met deze weduwe, die hem vry maakte, en erfgenaam liet van hare goederen. De roep van zyne geleerdheit en wonderdaden zich door Persië verspreid hebbende, veroorzaakte, dat de koning Sapor hem liet ontbieden, om zynen zoon, zeer krank zynde, te herstellen, 't welk hy aannam, doende daar op alle de geneesheeren vertrekken uit de slaapzaal van den prins, stellende zyne hulpmiddelen, slechts in redenvoeringen (eenigen zeggen in tovermiddelen) bestaande, te werk; maar de ziekte daar niet naar luisterende, bleef des konings zoon eerlang onder zyne handen dood; 't welk den vorst zo zeer vergramde, dat hy Manes in de gevangenisse liet werpen; maar deze, zynen bewaarder omgekocht hebbende, nam de vlucht naar Mesopotamië, en veranderde zynen naam van *Curbicus* in dien van *Manes*, om onbekend te blyven. Daar wierdt hy, als men verhaalt, twee maal in twee plegtige twistredeneringen over de geloofsstukken door den geleerden bisschop Archelaüs overwonnen, die hem ter naauwernoodt voor de woede des volks, dat hem wilde in stukken houwen, kon beschermen. Eerlang ontdekte de koning Sapor zyne verblyfplaats, liet hem wederom gevangen nemen, en, by hem gebragt zynde, levendig het vel afstropen, werpende het vleesch voor de honden, en vullende zyne huidt met hooi op, latende hem dus aan de poort der stadt ophangen, volgens de getuigenis van Epiphanius, die daar van ooggetuige is geweest. Deze straffe rukte hem wel uit de wereldt, maar geenzins zyne versoeielyke leer: want de zelve verspreidde zich in de III eeuwe door vele provinciën, wordende zyne stellingen met gretigheit aangenomen, en zyne gedachtenis met eerbiedt geviert. De voornaamste van deze leeraars wierden *Electi*, of uitverkorenen, genaamt. Hun getal bestondt in 12, hebbende een hoofdt, dat zy als hunnen paus achtten, zynde de dertiende. Onder hem waren nog 72 personen, die zy zo veel als bisschoppen schatten. De anderen wierden *Auditores*, of toehoorders, genaamt. Deze twaalf eerste wil men dat hy den naam van Apostelen heeft gegeven: ook zondt hy drie van zyne leerlingen, met name *Hermeas*, *Adam* en *Thomas*, naar vremde landen met zyne geschriften, die genoemt worden: *Mysteria Manichæi*; *Thesaurus*; *Astrologia*; enz., om daar door zyne leer in alle gewesten te verbreiden. De dwalingen, daar hy de zuivere leer mede bevlekte, en die aan de Manicheën toegeschreven worden, zyn de volgende. Zy stelden, dat 'er twee eeuwige en onderscheide beginselen aller dingen waren, waar van het eene den oorspronk van alle kwaad, en van 't Oude Testament, en de andere de oorspronk van alle goed, en van 't Nieuwe Testament was: het eerste hadt den mensche het ligchaam, maar het laatste de ziel gegeven: de menschen waren zo wel als alle andere dingen een onveranderlyke voorbeschikking, of noodlot onderworpen, en hadden geen de minste vryheit; alles wat zy deden moesten zy noodzakelyk doen, en konden niet anders: Christus hadt geen waarachtig ligchaam aangenomen, maar het hadt slechts zo geschenen, nademaal een waarachtig ligchaam, als zynde een werktuig van het kwade beginsel, Christo niet voegde. Behalven deze dwalingen hadden zy nog vele andere; eenigen zeggen, dat Manes zich zelf voor Christus, of voor den H. Geest heeft uitgegeven, hoewel zulks van anderen in twyfel getrokken wordt, om dat Manes in een brief, dien men by Epiphanius vindt, zich zelf een Apostel van Jesus Christus noemt, waarom aan het bovengemelde van de twaalf Apostelen ook geen geloof gegeven wordt. Daarenboven loogchenden zy de opstanding der doden, veroordeelden het huwelyk, gevende daar door den vryen teugel om in alle wellusten uit te spatten: zy verboden nochtans het eten van eieren, melk, en alle soorten van kaas, het drinken van wyn, enz. onderstellende, dat deze dingen oorzaken of werktuigen van het kwade beginsel waren. Zy doopten ook op eene andere wyze als de kerk, en leerden, dat men zich aan gene opperregering behoefde te onderwerpen, keurende zelfs de allerwettigste oorlogen af. De verdere dwalingen en dweperyen zyn zo vele, dat men den Lezer vervelen zou die alle op te halen. Naderhandt is de naam van Manicheën zeer gehaat geworden, zo dat men het voor een laster opnam wanneer men zo genoemt wierdt. Het is dan niet te verwonderen, dat zo wel wereldlyke, als geestelyke schryvers hunne pennen gescherpt hebben om deze dwalingen te bestryden. De yverigste, die hier de handt aan geleent hebben, zyn: *Heliodorus de Priester*, of *Presbyter*, *Titus Bostrensis*, *Fabius Marius Victorinus*, *Basilius de Grote*, *Didymus Alexandrinus*, en andere; maar voornamentlyk heeft Augustinus, die zelf voor zyne bekeering een Manicheër geweest is, deze kettery en dwalingen met vele geleerde en leerzame schriften te keer gegaan en wederlegt. Ook hebben vele keizers niet nagelaten scherpe bevelen en ordonnantiën tegen deze secte af te kondigen. Diocletianus en Maximianus hebben, schoon vyanden van alle Christenen, inzonderheit deze secte, als de slimste, zeer gehaat en doen vervolgen, gelyk naderhandt ook de Christen keizers Valentinianus, Gratianus, beide de Theodosiussen, Honorius, Justinus en Justinianus gedaan hebben, om niet te zeggen van vele pauzen, inzonderheit van Leo den I, die hen krachtig vervolgt, en hen gepoogt heeft uit te roeien. Zy maakten zich zeer ontzagchelyk in de IX eeuwe, en breidden zich in Vrankryk uit in de XIII eeuwe; en alzo de Waldenzen ook in dien tydt te voorschyn kwamen, gebeurde het, dat men de laatste, doch onschuldig, voor de eerste aanzag. *Epiphanius de Hæres. 66. August. de Hæres. c.* 46. *it. de moribus Ecclesiæ Catholicæ & Manichæorum. Theodor. Hæret fab. lib.* I. *Suidas in voce* Manes. *Hieronymus Præf. Dialog. adv. Pelag. Eusebius. Cyrillus. Philastrius. Baronius. Bzovius. Montecutius Orig. eccles. P.* I *&* II. *pag.* 177. *Thomasius in Schediasm. hist.* §. 47. *Cave Hist. Litt. script. eccles. p.* 71. *Sagittar. Introd. ad Histor. eccles. c.* 33. *sect.* 42. *Arnold Ketter-Hist.* I *Deel,* III *boek,* 7 *kap. Maimbourg Hist. van St. Leo* I *boek. Bayle Dict. Crit.*

MANIEL is een gebergte op 't eilandt Hispaniola, een van de Antilles. Deze berg is zeer steil en hoog, dat men den zelven naauwlyks beklimmen kan, en heeft acht mylen in zyn omtrek. *Maty Dict.*

MANIHLE, 't geen de Spanjaarden noemen *Manilla*, hoofdstadt van de Philippynsche eilanden, en die van Luçon, hebbende den tytel van een aartsbisdom. De Spanjaarden maakten zich daar meester van in den jare 1572. Men vindt daar ook de *Straat van Manilla*, die zy noemen *Estrecho de Manilla*. Zie op het woordt MANILLA.

MANILIUS (CAJUS) was een gildemeester over het Roomsche volk, die in den uitgang van de VI en in den beginne van de VII eeuwe geleeft heeft. Hy is de grondlegger van de *Lex Manilia* geweest, zynde de zelve naar zynen name genoemt, die de zodanigen vergunde in de overigheitsampten van het Roomsche gemenebest te mogen deel hebben, wier vooronderen de zelve nog niet bezeten hadden. *Thom. Dempster Antiq. Rom. lib.* VIII. *c.* 3 *&* 4. *August. de LL. Cic. orat. pro Leg. Manil.*

MANILIUS, (MARCUS) een Latynsch dichter, schryver van eene verhandeling over de sterrekunde in vaarzen. Eenigen zeggen, dat hy ten tyde van Augustus geleeft heeft, en anderen weer door *Manlius Theodorus*, die onder de regering van Theodosius leefde, en op Claudianus een lofdicht gemaakt heeft. *Vossius de Poët. Lat. c.* 2. *& de Scient. Math.*

MANILIUS, (TITUS) een geleerd geschiedschryver ten tyde van Marius en Sylla. Cicero maakt gewag van hem in zyne redenvoering ter verdediging van Roscius. Ook geeft Plinius in het twede hoofdstuk van het tiende boek van zyne Natuurlyke Historie een loffelyk getuigenis van hem. *Varro lib.* IV *&* VII. *de LL. Arnobius lib.* III. *Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 9. *Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. Sac.*

MANILLA, of MANILHA, een eilandt in de Indische zee, met eene stadt van den zelven naam, het voornaamste van de Philippynsche eilanden. Dus noemt men het eilandt *Luçon*, hebbende omtrent 350 mylen in den omtrek. Het aardryk is 'er vruchtbaar van koorn en ryst. De bomen brengen alle soorten van vruchten voort. De peeren, vygen, citroenen en amandelen zyn daar zeer aangenaam. Men vindt daar veel viervoetige dieren en vogelen, als perkiten en allerlei wildbraadt; maar de krokodillen zyn daar geweldig te vrezen. De inwoonders maken palmwyn; te weten, zy snyden takken van de palmbomen, laten het zap daar uit druipen, vergaderen dat vocht, en laten 't gisten, tot dat het bekwaam is om te drinken, en de kracht heeft van den Spaanschen wyn. De stadt Manilla is gelegen aan een baai, op een hoek lands, dat de zee van den eenen kant bespoelt, en aan de andere zyde bespoelt wordt van de rivier Araude, daar brave schepen in kunnen varen. De haven is schoon, en de huizen zyn van steen naar de hedendaagsche wyze gebouwt: ook zyn aldaar verscheide fraaie kerken. Men vindt 'er ook twee grote collegiën, een voor de Jesuiten, en een voor de Jakobynen. De aartsbisschop van Manilla heeft zyn geestelyk rechtsgebiedt over alle de Philippynsche eilanden, zynde nog drie andere bisdommen hem onderhorig: ook heeft hy de hoedanigheit van onderkoning, is voorzitter in den Raadt en de rechtbank zo wel van 't landt, als van byzondere voorvallen. Het kasteel, St. Jago genaamt, is wel voorzien van geschut naar den zeekant, om de vyandelyke schepen het inkomen van de haven te beletten. Daar zyn in Manilla omtrent 2000 Spanjaarden, te rekenen met de bezetting en inwoonders; maar de

Chi-

Chinezen maken omtrent een getal van 20000 zielen uit, behalven die daar jaarlyksch af-en aankomen door omtrent 500 vaartuigen, derwaarts hunnen koophandel dryvende van de maandt December tot die van April. De Japonnezen komen daar ook, maar geven aan de Spanjaarden meer omslag dan de Chinezen, die daar alle kunstwerken maken, en met hen handelen. Men bouwt te Manilla groter gallioenen dan in de Middelandsche zee: want daar is overvloedt van hout en andere werktuigen, dienstig om schepen te bouwen. De Spanjaarden zyn daar sedert den jare 1572 meester van geweest, en de Hollanders hebben dit eilandt vruchteloos aangetast in den jare 1649. *Mandeslo Reize naar Indië.*

MANINI, een edel geslacht in het landschap Frioul, dat in het midden van de XVII eeuwe, gedurende den Kandischen oorlog, den Venetiaanschen adel wierdt ingelyft. De geen, die zulks eerst voor 100000 dukaten kocht, was *Octavius* genaamt, en verkreeg naderhandt voor eene gelyke somme de waardigheit van procurator van St. Marcus. *S. Dedier Ville & Republ. de Venise p.* 123. *Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise pag.* 178, 562.

MANIPULUS. Wanneer de Romeinen en Latynen ten strydt wilden gaan, namen zy een handt vol hooi, of stroo, stelden dat op een piek, en gebruikten het zelve in plaats van een vaandel. Naderhandt noemde men *Manipulus* een zeker getal van soldaten, die zomtyds op 100 of 200 begroot wierden. Manipulus wierdt ook een zweetdoek genaamt, daar de geestelyken de linker handt mede bedekten. *Stewech. ad Veget. Pitiscus. Du Fresne.*

MANIPUS, een afgodenbeeldt, aangebeden door de volkeren van de koninkryken Tangut en Barantola, in Tartaryë, hebbende negen hoofden, die zich in eene spitse gedaante zeer afgryslelyk verheffen, drie naast malkander in de onderste rei, vervolgens twee daar op, en laatstelyk een omhoog. *Kircherus China.*

MANLIEN, *Manlii.* Het geslacht der Manliën is te Rome zeer doorluchtig en vruchtbaar in grote mannen geweest. Men acht het afkomstig te zyn van *Manlius*, den zwager van Tarquinius, by wien hy ook zyne toevlucht nam, toen hy uit Rome verdreven wierdt in 't jaar na des zelfs bouwinge 245, gelyk Titus Livius getuigt. Plutarchus maakt gewag van een anderen, die door Cato den tuchtmeester (*Censor*) uit den Raadt gestoten wierdt, om dat hy met weinig eer van een zeker vrouwspersoon gesproken hadt. *C. Manlius Cincinnatus*, of *Vulso*, was burgermeester met M. Fabius Vibulanus in 't jaar van Romens stichting 274. Hy wierdt gedood, terwyl hy de zege behaalde op vyf volkeren, vyanden van Rome, en was de vader van *Manlius Vulso*, burgermeester met L. Furius Medullinus in 't jaar 280, en wierdt wegens zyne overwinning op de Vejenten met de gewoonlyke eertekenen beschonken. Deze liet na *A. Manlius*, die volgt; *L. Manlius*, veldmaarschalk (*Tribunus militum*); en *Manlius*, mede veldmaarschalk in den jare van Rome 334. *A. Manlius Vulso* heeft verscheide bedieningen in 't leger bekleed. Hy wierdt vader van *A. Manlius*, die het nageslacht voortplantte, en van *M. Manlius Capitolinus*, dien men van boven 't Kapitool nederstortte, gelyk hier na breder zal gezegt worden. *A. Manlius Capitolinus* wierdt ten vierde male veldmaarschalk. Hy liet twee zonen na: *R. Manlius* en *L. Manlius*, waar van in 't vervolg wordt gesproken. De oudste wierdt oppergezaghebber (*Dictator*) in 't jaar 387, en teelde *A. Manlius*, vader van *L. Manlius*, bygenaamt *Longus*, of de Lange, burgermeester met Attilius Regulus in 't jaar 498. *Luc. Manlius*, bygenaamt *Imperiosus*, of de Heerschzuchtige, wierdt oppergezaghebber in 't jaar 391. Hy deedt de Hernici den oorlog aan, niet om dat hy daar reden toe hadt, maar enkel uit eene prikkeling van hoogmoedt om te zegepralen. De gemeentsmannen poogden hem van dit voornemen af te brengen, ja dwongen hem deze zaak te staken, als te onrechtvaardig zynde. Hy teelde *T. Manlius*, die volgt, en *Cn. Manlius*, burgermeester in 't jaar 394 met M. Popilius, en in 't jaar 397 met C. Martius Eulius. In zyn twede burgermeesterschap ondernam hy den oorlog tegen de Falisci; maar deze onderneming hadt geen goeden uitslag. *T. Manlius Torquatus* was dikwils burgermeester; van hem zal afzonderlyk gesproken worden. Deze heeft ook een zoon gehad, *T. Manlius Torquatus*, die het burgermeesterschap met M. Fulvius Pœtus in 't jaar van Rome 455 bekleedde. Hy viel van 't paardt terwyl hy zyne krygsbenden in den wapenhandel oeffende, en brak den hals. Hy heeft twee zonen gehad, daar de schryvers van gewagen. *T. Manlius*, de oudste, wierdt burgermeester in den jare 519 met C. Attilius Balbus. Deze twee burgermeesters bragten de volkeren van Sardinië onder hunne gehoorzaamheit. Dit voordeel deedt hen zegepralen, en vervolgens sloten zy voor de twede maal den tempel van Janus. Manlius wierdt tuchtheer in 't jaar 522 met Q. Fulvius Flaccus, die ook met hem in zyn twede burgermeesterschap diende in den jare 530. Hy zette den oorlog tegen die van Ligurië voort, die reets begonnen was, maar de pest en gedurige regens noodzaakten hem te rug te komen, zonder iets merkwaardigs verrecht te hebben. Manlius was ook oppergezaghebber in 't jaar van Rome 546. *A. Manlius*, zyn broeder, wierdt in den jare 507 tuchtheer met A. Attilius, in 't jaar 510 burgermeester met Sempronius, en in 't jaar 513 met Q. Lutatius Cerco. De opstandt en de nederlaag der Falisci verschaften hen gelegenheit van te triomferen: want zy verdelgden hunne vyanden in zes dagen, dodende 15000 man, en namen hen de helft van hun landt af, latende hen het overige in rust en vrede bezitten. Hy liet na *A. Manlius*, in 't jaar van Rome 590 burgermeester met Q. Cassius, en in 't jaar 589 wierdt zyn *M.* oudste zoon *T.* of *M. Manlius Torquatus* burgermeester met Cn. Octavius. Hy was een voortreffelyk rechtsgeleerde, en hadt een zoon, van den zelven name, dien hy niet meer zien wilde, om dat hy beschuldigt wierdt van de Macedoniërs, wier stedehouder hy was, van hunne schatten berooft te hebben. Ook wierdt deze Manlius in den jare 606 wederom burgermeester met L. Martius. Zy begonnen den derden Punischen oorlog, en hadden last om Carthago te verdelgen. Asdrubal kwam te velde met 20000 man: Manlius vervolgde hem, maar viel in eene hinderlaag, waar in hy gesneuvelt zou hebben, indien de voorzichtigheit van Scipio, een gemeentsman, hem niet gered hadt. Hy hadt by eene andere gelegenheit meer geluk, en heeft verscheide rechtsgeleerde werken geschreven. Cicero, Pomponius en meer anderen spreken met veel lof van hem. Voorts heeft het geslacht der Manliën verscheide stads-en Staats-overheden uitgelevert, onder welke men kan stellen den gemeentsman *Manlius*, die in 't jaar van Rome 688 verkoren wierdt ter gunste van Pompejus. De wet, die op zynen naam wierdt uitgegeven, is genaamt *Manlia*. Zy gaf Pompejus het bevel om Mithridates den oorlog aan te doen. Van deze wet spreekt Cicero in eene zyner Redenvoeringen. Zie *Tit. Livius. Dionysius Halicarn. Polybius. Plutarchus. Plinius. Cassiodorus. Cicero de Orat. de Finib. &c. Ant. Augustinus de Legibus p.* 107. *edit. Francisc. Fabri* 1592. *Rutilius in vit. Jurisc. Richard Strenius de famil. Roman.*

MANLIUS CAPITOLINUS, Roomsch burgermeester en veldheer, voerde de wapenen van zyn zestiende jaar af, kreeg 37 wonden in zyne borst, maar verdiende ook even zo vele malen openbare tekenen van eere wegens zyne dapperheit te ontfangen. Hy is het, die in het Kapitool gewekt wierdt door het geschreeuw der ganzen, als het zelve in den jare 364 door de Gaulen met begunstiging van den nacht zou ingenomen geworden zyn, waarom hem de Romeinen den eernaam van *Capitolinus* hebben gegeven. Maar deze trouwe daden en verdiensten heeft hy schandelyk bezoetelt door zynen onverdragelyken hoogmoedt: want hy wierdt overtuigt naar de opperheerschappy gestaan te hebben, waarom men hem van 't Kapitool heeft afgeworpen in den jare na Romens bouwinge 370, in de XCIX Olympiade. *Tit. Liv. lib.* V & VI. *Florus lib.* I. *c.* 13 & 26. *Eutrop. l.* II. *c.* 13. *Valer. Maxim. l.* VI. *c.* 3. *Plin. l.* VII. *cap.* 18. *Aurelius Victor de vir. illustr. cap.* 24.

MANLIUS, bygenaamt TORQUATUS, was de zoon van eenen Manlius, om zyne trotschheit of heerschzucht bygenaamt *Imperiosus*, de zelve, dien de Raadt in 't jaar 391 verkoor om een spyker te slaan in den tempel van zekere godheit, ten einde de stadt Rome bevryd raakte van eene dodelyke besmetting, waar van zy aangetast wierdt. Hy hadt eene langzame en moeielyke uitspraak, 't welk de reden was, waarom men hem doorgaans te veldt hieldt, en Pompejus den gemeentsman stout maakte om hem voor de rechters te beschuldigen. Hy wierdt in de stadt ontboden, kwam daar, en zynde aan 't huis van dezen gemeentsman gekomen, deedt hy hem met het zwaardt in de handt zweren, dat hy deze beschuldiging niet zou vervolgen. Dus wierdt hy ten tyde, dat Sulpicius oppergezaghebber was, veldmaarschalk, doodde een Gaulisch krygsknecht, die hem in een tweegevecht hadt uitgedaagt, en ontroofde hem een goude keten, waarom men hem den bynaam van *Torquatus* gaf. Daar na wierdt hy dikwils burgermeester, en toen hy in den jare 414 deze waardigheit bekleedde in den oorlog tegen de Latynen, deedt hy zynen eigen zoon het hoofdt afslaan, om dat hy tegen zyn bevel gestreden hadt, schoon hy de overwinning behaalde. Hy sloeg den vyandt by den vloedt Veseris, ter zelver tydt, als zyn amptgenoot Decius Mus zich opofferde aan de doodt tot behoudenis van zyn vaderlandt. Manlius weigerde voortaan het burgermeesterschap te aanvaarden, zeggende, *dat het hem niet meer mogelyk was de gebreken van 't volk te verdragen, dewyl het volk zyne strengheit niet meer kon verdragen.* De zelve was by uitnemendheit, en men maakte ten zynen opzichte het spreekwoordt *Manliana Imperia. Tit. Livius l.* VII. *Valer. Max. l.* II. *c.* 9. *Aurelius Victor de Vir. illustr. cap.* 28. *Florus.*

MANLIUS, C. bygenaamt *Vulso*, Roomsch burgermeester in 't jaar van Rome 565 met M. Fulvius Nobilior. Hy wierdt gezonden om die gewesten te bestieren, die Scipio de Asiatische in Asië vermeestert hadt. Zyn hoogmoedt om te zegepralen was zo groot, dat hy de Pisidiërs en Galatiërs den oorlog aandeedt, om dat zy Antiochus geholpen hadden; maar de Raadt hebbende zyn doen onredelyk gevonden, weigerde hem de eer van de zegepraal, schoon hy die volkeren hadt vermeestert, doch het volk stondt hem de zelve toe. Chiomara, vrouw van hunnen koning Ortiagontes, was slavin gemaakt, en door den hoofdman, die haar gevangen nam, onteert; maar zynde wederom in vryheit geraakt, heeft zy het ongelyk, hare eer aangedaan, gewroken. Zie hier van op 't woordt CHIOMARA. *Tit. Liv. l.* XXXVIII. *Flor. l.* II. *c.* 4. *Aurelius Victor de vir. illustr. c.* 55.

MANLIUS. Zie MANILIUS.

MANLIUS, toegenaamt LUCIUS, een beroucht schilder, die van Similius gevraagt zynde, hoe het kwam, dat zyne kinderen zo lelyk waren, daar hy zulke schone beelden schilderde, antwoordde: *In luce pingo; in tenebris fingo*; dat is te zeggen: *Ik maak myne beelden by dag, en myne kinderen by nacht. De abt Danet.*

MANLIUS, (TITUS) een rechtsgeleerde. Tot rechter verkozen zynde tusschen de Macedoniërs en zynen zone Silanus, sloeg hy dit vonnis, na dat hy de partyen gehoort hadt:

Hebbende ondervonden, dat myn zoon Silanus geldt getrokken heeft, oordeele ik hem onwaardig voor de republyk en myn huis: derhalven doeme ik hem van zich nimmer voor myne oogen te vertonen. Silanus ontfing zo veel droefheit over dit vonnis, dat hy zich den volgenden nacht verhing, willende zyn vader zelf niet by zyne begravenis tegenwoordig zyn. *Valer. Max. lib.* V. *c.* 8.

MANNA, een soort van daauw, 't welk als eene wonderdaadt uit den hemel viel, en zich in 't nederkomen verhardde, waar mede Godt de kinderen Israëls 40 jaren in de woestyne spyzigde. Zy stampten of maalden het zelve, en bakten daar koeken van, die den smaak van versche olie hadden. Dit Manna hadt de kleur van een gom, dat men *Bdellium* noemt, en uit een soort van bomen druipt, niet ongelyk den olyfbomen, en wier grootte is als die van het korianderzaadt. Godt hadt dit volk uitdrukkelyk verboden niet meer van dit zaadt dan voor het gebruik van eenen dag te verzamelen, uitgezondert des vrydags morgens voor des zaturdags, om dat het dan de Zabbath des Heeren was, en 't Manna niet viel: want zo iemandt meer vergaderde dan hy dien dag kon gebruiken, was zyn arbeidt vergeefsch, vermits hy 't overgehouden des anderen daags bedurven zag, en vol wurmen. Het Manna hieldt op zo haast de Israëliten in Kanaän gekomen waren, en zy zich van de vruchten des lands voeden konden. Het zelve moest niet blyven leggen tot dat de zon opkwam; want het smolt van de hette der zelve. Deze grote voorzorg, die Godt omtrent zyn volk gebruikte, en wat wonderen hy om hen te overtuigen gedaan heeft, waren echter niet machtig het zelve in zynen plicht te houden. Het spatte dikwils uit in murmureringen, gelyk gezien kan worden in *Exodus* en *Numeri.* De naam van Manna wierdt aan deze wonderbare spyze gegeven, om dat de Israëliten, het ziende vallen, niet wisten wat het was: zy vroegen malkander in 't Hebreeusch *Manhu?* dat is: *Wat is dat?* En hier van komt de naam van *Manna.* Indien men verder wil onderzoeken waar uit dit Manna bestaan heeft, moet men bekennen, dat het eene bovennatuurlyke zaak is geweest, verre verschillende van het hedendaagsche Manna, het geen men in Kalabrië verzamelt, en in de geneeskunde gebruikt: want voor eerst is dit laatstgenoemde geen voedsel, maar een buikzuiverend middel; ten twede valt het alle dagen noch in zulk eene grote menigte niet, wordende allengskens gestolt en hardachtig; ten derde was het eerste Manna bekwaam om broodt van te bakken, daar 't laatste, tegen geen vocht kunnende, daar onbekwaam toe is. De schryver van het boek der Wysheit zegt, dat het iedereen, die daar van at, naar zynen smaak was, en elkeen behaagde: want men vindt in *Exodus*, dat de Israëliten het niet moede wierden, het welk niet gebeurt zou hebben, indien het niet op eene wonderdadige wyze zich geschikt hadt naar den smaak, zo als die een iegelyk liefst hadt.

MANNERSDORF is een stedeke in neder-Hungarië, aan den vloedt Leita, digt aan de neder-Oostenrysche grenzen, tusschen Neustadt en Bruck gelegen. Het is aanmerkelyk om de warme baden, die daar gevonden worden.

MANNORS, of MANNERS, een beroemd geslacht in Engelandt, 't welk onder de regering van Henrik den VIII onder de Pairs van 't ryk geplaatst, en lang te voren al een aanzienlyken staat in Northumberlandt gehouden heeft. HENRIK VAN MANNERS betaalde van zyne vaderlyke erfgoederen aan koning Henrik den II 80 marken. Dit geschiedde in den jare 1180, een bewys, dat ter dier tydt dit geslacht al veel goedt bezeten moet hebben. Des zelfs nazaat, ROBERT VAN MANNERS, wierdt door koning Eduard den III bevestigt in den eernaam van zyn vaderlyk huis in den jare 1342. Van hem stamde af JOHANNES, die in den jare 1413 sherif van Northumberlandt wierdt, en bezitter van de heerlykheit Ethal stierf. Zyn zoon, ROBERT, was ridder, sherif van Northumberlandt, en een tydlang stedehouder van Richard, hertog van Glocester, toenmaals admiraal van Engelandt, Ierlandt en Aquitanië, en door zyne heerlyke krygsverrechtingen in groot aanzien. Hy trouwde met Eleonora, zuster en erfgenaam van Edmund, Lord Roose, welken tytel zyn zoon GEORGE aannam. Deze trouwde met Anna, eenige dochter en erfgenaam van den ridder Thomas St. Leger, en Anna, hertoginne van Exeter, zuster van koning Eduard den IV. Hy stierf in de onderneming toen hy koning Henrik den VIII verselde naar Terouane, en liet THOMAS na, die door Henrik den VIII tot graaf van Ruthlandt in den jare 1525 verheven, en vervolgens met nog andere waardigheden begiftigt wierdt, verkrygende vele inkomsten uit de kloostergoederen, om dat hy de rebellen en de Schotten verslagen hadt. Hy stierf den 20 September des jaars 1543. By zyne eerste gemalinne, Elizabeth, dochter van den ridder Robert Lovel, hadt hy geen kinderen, maar van de twede, Eleonora, dochter van den ridder Robert Paston, hadt hy de volgende: (1) Henrik, van wien hier na zal gesproken worden; (2) Johannes, van wiens nageslacht men ook hier na zal spreken; (3) *Rogier Manners*, van Uffington, edelman van de koninginne Elizabeth; (4) *Thomas*, ridder; (5) *Olivier*; (6) *Geertruid*, gemalin van George, grave van Shrewsbury; (7) *Anna*, gemalin van Henrik, grave van Westmorlandt; (8) *Francina*, gemalin van den Lord Abergavenny; (9) *Catharina*, getrouwt aan Henrik Capel; (10) *Elizabeth*, gehuwt aan den ridder Johannes Savage. HENRIK, zyn oudste zoon en opvolger, was onder het gevolg van den grave van Northampton, die in den jare 1551 als gezant naar Vrankryk gezonden wierdt. In den jare 1556 geleidde hy als kapitein generaal de krygsbenden uit Engelandt naar de Nederlanden; hadt het gezag over de vloot, en diende als generaal over de ruiters in de belegering van St. Quintyn. De koningin Elizabeth maakte hem Lord president van haren Raadt, opzichthebber over het Noorder gedeelte van Engelandt, en ridder van den Kousseband. Hy stierf den 17 September des jaars 1563, en liet gene kinderen na van zyne laatste gemalinne Brigitta, dochter van Johan, Lord Hussey. Maar by zyne eerste, Margareta, dochter van Ralph, grave van Westmorlandt, wierdt hy vader van *Eduard*, *Johannes* en *Elizabeth*, welke laatste met den ridder William Courteney trouwde. De oudste zoon, EDUARD, volgde hem op, en wierdt in den jare 1569, 20 jaren bereikt hebbende, door den afstandt van den grave van Northumberlandt en Westmorlandt, tot koninklyken generaal over 't voetvolk, grave van Suffex, en geheime Raadt verkoren, in den jare 1586 ridder van den Kousseband gemaakt, en in de vredehandeling met de Schotten was hy eerste commissaris van de koninginne Elizabeth. Hy stierf den 14 April des jaars 1587, en liet na by Izabelle, wiens vader was Thomas Holkraft, eene eenige dochter, *Elizabeth*, getrouwt met William Cecil, Lord Burleigh, by wien zy *Willem*, die den naam voerde van Lord Ros, en in den jare 1618 in Italië gestorven is, gebaart heeft.

In de waardigheit van graaf van Ruthlandt wierdt zyn jonger broeder JOHANNES gestelt, die ook konnestabel van Nottingham-Castle, en luitenant van Nottinghamshire was, gestorven den 17 February des jaars 1588. Zyne gemalin Elizabeth, dochter van Francifcus Charleton van Appleby, baarde hem vier zonen, als Roger, *Francifcus*, *Georg* en *Olivier*; ook vier dochteren, waar van de laatste, *Francina*, trouwde met William, Lord Willoughby van Parham, en zyne twede dochter, *Elizabeth*, met Emanuel, Lord Scroop van Bolton. Zyn oudste zoon en opvolger, ROGER, reisde drie jaren in vremde landen, kwam in Ierlandt, en diende daar als overste te voet. In den jare 1603 zondt hem koning Jacobus de I als afgezant naar Denemarken, om den doop van den kroonprins by te wonen, en de ridderorde van den Kousseband over te brengen: daarenboven bekleedde hy nog meer aanzienlyke bedieningen, en stierf in den jare 1612, den 26 Juny. Alzo hy nu gene kinderen by zyne gemalinne Elizabeth, dochter van den beroemden ridder Philips Sidney, gewonnen hadt, erfde zyn broeder FRANCISCUS, die in zyne jeugdt Vrankryk, Italië en Duitschlandt doorreist hadt, alle zyne goederen. Hy wierdt ridder van het Badt in den jare 1604 en van den Kousseband in den jare 1616, bekwam het gebiedt over de vloot, die den kroonprins Karel van Spanje te rug bragt in den jare 1623, en wierdt van Jacobus den I boven zyne eigene tytelen met den eernaam van Lord Ros van Hamlake in den jare 1616 den 22 July begiftigt. Zyne eerste gemalin, Francisca, dochter van den ridder Henrik Knevet, baarde hem eene dochter, *Catharina*, die eerst aan Georg, hertog van Bukkingham, en daar na aan Donald, grave van Antrim in Ierlandt, trouwde. By zyne twede gemalinne Cecilia, dochter van den ridder Johan Tufton, bekwam hy twee zonen, *Henrik* en *Francifcus*, die in hunne kindschheit gestorven zyn. Wanneer de bovengemelde nu in den jare 1632, den 17 December, overleedt, volgde hem in den graaflyken tytel zyn broeder GEORG, die ook den 29 Maart des jaars 1641 zonder lyfserven by Francisca, dochter van den ridder Eduard Carew, en eene zuster van Henrik, grave van Falklandt, gehad te hebben, gestorven is.

Hier op verviel de waardigheit van graaf van Ruthlandt aan JOHANNES MANNERS van Haddon, in Derbishire, uit den tweden zone van den grootvader Johannes, genaamt Thomas Manners, eersten grave van Ruthlandt, en de grootmoeder Dorothea, dochter van den ridder George Vernon van Haddon, wiens vader, George Manners, een ridder geweest was. Hy trouwde met Francisca, dochter van Eduard, Lord Montagu van Boughton, en bragt hem ter wereldt: (1) Johannes, die na zyne doodt, voorvallende den 29 September des jaars 1679, hem opvolgde; (2) *Francisca*, gemalin van Johannes, grave van Exeter; (3) *Gratia*, getrouwt met Patricius, markgrave van Chaworth; (4) *Dorothea*, gemalin van Antonius Ashley, naderhandt graaf van Shaftsbury; (5) *Elizabeth*, getrouwt met Jacobus, namaals graaf van Anglesey; (6) *Margareta*, in den echt getreden met Jakob, grave van Salisbury; (7) *Anna*, gemalin van den ridder Scroop, naderhandt Lord How. Zyn zoon, JOHANNES, geboren in den jare 1638, wierdt in den jare 1703, den 29 Maart, tot markgraaf van Granby en hertog van Ruthlandt verheven. Hy trouwde eerst met Anna, dochter van Henrik Pierpoint, markgrave van Dorchester; maar door eene akte van het Parlement van haar afgescheiden zynde, met nadrukkelyken last, dat hare kinderen ook onecht verklaart zouden worden, en geenzins van hem erven mogten, trouwde hy ten twede maal met Diana, dochter van Robert, grave van Ailesbury, en weduwe van den baronet Seymour Shirley; eindelyk nam hy na hare doodt ter gemalinne Catharina, dochter van Baptista, grave van Cambden, die hem ter wereldt bragt: (1) in September des jaars 1676 Johannes, van wien hier na; (2) in February des jaars 1678 *Thomas Baptista*, die in Juny des jaars 1705 ongehuwt stierf; (3) *Catharina*, gehuwt aan Jan Lord Gower; (4) *Dorothea*, getrouwt aan Baptista, grave van Gainsboroug. De oudste zoon, JOHANNES, die den tytel van markgraaf van Granby aannam zo haast zyn vader hertog geworden was, trouwde met Catharina, dochter van Willem, Lord Russel, wiens broeder Wriothesley hertog van Bedford wierdt, de welke hem de volgende kinderen gebaart heeft, als: (1) den 21 October des jaars 1696 JOHANNES, bygenaamt Lord Ros; (2) den 1 November des jaars 1697 *Wilhelm*; (3) *Thomas*; (4) *Catharina*; (5) *Rachel*; (6) *Francisca*; (7) *Elizabeth*.

Zie

Zie *Peerage of England vol. I. p. 126. Heylin's help to English History pag.* 473.

MANNSEA, dat is te zeggen, het *meir van de maan*, in 't Latyn *Lunæ lacus*. Dit meir is in 't aartsbisdom van Saltsburg, in Duitschlandt, ten Oosten van de stadt Saltsburg, naby Oostenryk. *Maty Dict.*

MANNUS, zoon van Tuiston, een beroemd krygsheldt by de oude Duitschers, dien men na zyne doodt om zyne verdiensten onder de goden geplaatst heeft, zo als Tacitus getuigt, waarom hy nog lang daar na van de Rugianen geëert is onder die gestalte, zo als de Romeinen Janus verbeeld hebben. *Saxo Grammaticus lib.* XIV. *Hachenbergius Germ. Med. Diss.* VII. §. 4.

MANOA, dat de Spanjaarden *el Dorado* noemen, eene stadt van Zuid-Amerika, in de provincie van Guajana. De inwoonders van dat landt verhalen daar zeer vele byzonderheden van; maar de Europeanen zyn nog zo diep niet doorgedrongen.

MANOLESSO, eene oude adelyke familie, die haren oorsprong uit Kandië heeft, en onder de zogenaamde Nobili di Venetia geplaatst was. *Emilius Marcus Manolesso* was in den jare 1597 hoogleeraar in de wysgeerte te Venetië, 't welk aan gene andere dan aan edele Venetianen gegeven wierdt. Deze heeft eene Historie van de Turken geschreven. *Amelot de la Houssaye Hist. de Gouvern. de Venise p.* 547.

MANOSQUE, in 't Latyn *Manuesca*, eene stadt van Vrankryk, in Provence, gelegen in eene vruchtbare landsdouwe, een myl van Duranzo, in 't bisdom van Sisteron. Eenige schryvers nemen het zelve voor het *Bormanicum* van Plinius, of voor het *Alaunicum* in de Reisbeschryving van Antoninus, en in de kaart van Peutinger. Anderen wanen, dat het is 't *Machao*, of *Machaovilla* van Gregorius van Tours en Paulus Diaconus. Het is waarschynlyk, dat zy door de barbaren, die dikwils uitlopen in Provence deden, verwoest is. Zy wierdt herbouwt in de VIII eeuwe door de bewoonders van drie of vier naburige gehuchten. Manosque behoort aan de ridders van Malta, met toestemming van de graven van Forcalquier, die gewoonlyk des winters in deze stadt, daar zy een hof hebben, hunnen tydt doorbrengen. Men vindt daar heden twee parochiekerken en verscheide kloosters. De vader Jan Columbi, een Jesuit, en een man van veel ervarenheit, schreef van deze zyne vaderlyke stadt eene Geschiedenis met fraaie aanmerkingen en byzonderheden. In den jare 1708, in September, was by deze stadt eene aardbeving, waar door de naby gelegene vruchtbare berg negen dagen heen en weder geschud wierdt, tot dat hy plotselyk nederviel, verscheide menschen onder de aarde begraven, en twee kleine dorpen verplettert wierden, in wiens plaats men naderhandt kleine diepe meiren gevonden heeft, en uit de aarde by nacht zomtyds eenige vuurvlammen opgeworpen wierden.

MANOUGEHER, achtste koning van Persië, van den eersten stamme, bygenaamt de *Pischdadische*, indien men Siamek, zoon van Kaiumaras, mede rekent, en zelf de negende in rang van deze koningen, zo men Irage, oudsten zoon van Feridoun, die voor zynen vader stierf, daar mede onder plaatst. Hy was de zoon van Pischhour en van de dochter van Iragus, en beklom den troon als kleinzoon van Feridoun, na dat hy Salm en Tour, zyne oomen, en moordenaars van zynen grootvader, hadt doen sterven. Dit was een prins, zeer bekwaam om ryken te beheerschen; want hy stelde in ieder provincie een gouverneur, en een halsrechter in ieder stadt en vlek aan. Hy maakte tot zyn eersten Vizier Sam Neriman, den wakkersten man van zyne eeuwe, graafde vele waterlopen van den Euphraat en Tigris, en leidde die in 't Arabisch Iraka, of Chaldea, en men zegt, dat hy de eerste is geweest, die de steden met grachten omringde, en met wallen versterkte. Hy hadt reets 60 jaren geregeert, toen Afrasiab, koning van Turquestan, die afstamde in de regte linie van Tour, zone van Feridoun, hem om de doodt van Tour, omgebragt door Manougeher, te wreken, den oorlog aandeedt. Afrasiab trok met een machtig leger in Persië, 't welk Manougeher niet kunnende wederstaan, geperst wierdt om naar Tabarestan, of Hyrkanië te vluchten. De andere hem daar niet kunnende volgen om de menigte moerassen en ontoegankelyke wegen, die zich in dat gewest, bezaait met bergen, opdeden, maakte vrede met hem, onder voorwaarde, dat hy hem al het landt aan de overzyde de Gihon zou afstaan, zonder dat hem de Perzen daar ooit over zouden mogen ontrusten, latende geheel Persië en al het landt aan gene zyde de gemelde rivier aan Manougeher. De vorst liet vervolgens zyn landt met vele nieuwe steden vervullen; doende alom de wetenschappen en kunsten in dien tydt bloeien, en regeerde daar na nog 60 jaren (want deze prins leefde ten tyde van Mozes, den wetgever der Hebreën, een tydt, waar in de menschen zeer oud wierden) toen eindigde hy zyn leven, latende de kroon aan Naudar, zynen zone, die wel haast daar van berooft wierdt door den zelven Afrasiab, van wien wy gesproken hebben. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANOUGEHER, zoon van Cabous. Deze Sultan was in het 403 jaar van de Hegire meester van alle de staten, die zyn vader bezat langs de Kaspische zee, genomen onder den algemenen naam van Dilem. Deze prins wierdt op den troon geplaatst na dat de groten van 't ryk zynen vader afgezet en gevangen genomen hadden met zyne kennisse; maar toen hy hoorde, dat zy hem hadden doen sterven, verzuimde hy niet die moordenaars in handen te krygen en te straffen. Hy regeerde zeer vreedzaam, en zonder onrust, dan die hem het groot vermogen van Mahmoud, eerste Sultan der Gaznaviden, gaf, en om hem niet ten vyandt te doen worden liet hy dezen Sultan in zyne staten alle eer bewyzen, die hy zelf begeerde, of kon wenschen. *Herbelot Bibl. Orient.*

MANRESA, in 't Latyn *Minorisa*, eene kleine stadt, met eene aanzienlyke baai en onderhorig landt in Catalonië, niet verre van 't gebiedt van Barcelona. Zy legt aan den vloedt Kordonero, alwaar zy zich met de Lobregat vereenigt. Voorheen wierdt zy *Rubrikata* genoemt, en was in een goeden standt. Naderhandt is zy verwoest, en eerst in de X eeuwe door de gemalinne van Raimond Borel, grave van Barcelona, wederom opgebouwt. Hedendaags is zy van weinig belang. *Colmenar Delic. de l'Espagn. pag.* 160.

MANRIQUEZ, eene voorname Spaansche familie, die in twee liniën, als die van *Castaneda*, en van *Trevino*, onderscheiden is. In de eerste was zeer beroemd *Garsias Fernando Manriquez*, die van Henrik, infant van Aragon, eerste staatsdienaar en graaf van Castaneda geworden is. Hy wan by Donna Alonsa de Castilla twee zonen, *Johannes Ferdinand* en *Gabriël*. De eerste heeft door zynen zone *Garsias Ferdinand* het geslacht van Castaneda voortgeplant, en wierdt daarenboven tot graaf van Aguilar verheven. Gabriël wierdt graaf van Osorno en hertog van Galisto gemaakt. De eerste van deze beide waardigheden kwam op zyne nakomelingen, waar van een, *Antony* genaamt, door zyne gemalinne Anna de Luna y Arellano ook den tytel bekwam van graaf van Morata. Gemelde Gabriël teelde by Alonsa, dochter van Alphonso Perez de Bibero, *Pedro Manriquez*, graaf van Osorno. Deze liet na by Theresia van Toledo, dochter van Garsias Alvarez, hertog van Alba, *Garsias Ferdinand Manriquez*, grave van Osorno, getrouwt met Maria Henrika de Luna, en gewan *Pedro Fernandez*, die, wederom gehuwt aan Elvire Henrika de Cordoua y Priego, by haar teelde *Garsias Ferdinand* den II, die weder by Theresia Henrika, dochter van Didacus Henrik Guzman, grave van Alba, vader wierdt van *Pieter*. Deze teelde by Catharina Zapata van Mendosa, dochter van Franciscus Zapata de Cisneros, grave van Barajas, en Maria de Mendosa: (1) *Johannes*, die jong stierf; (2) *Garsias Fernandez*, graaf van Osorno, en hertog van Galisteo, die trouwde met Anna Maria de la Cerda; (3) *Franciscus*, ridder van Alkantara.

Uit de linie van Trevino, die den bynaam van *de Lara* aannam, heeft zich *Pietro Manriquez de Lara*, heer van Trevino en Hamosco, beroemd gemaakt. By Eleonora van Castilië wan hy: (1) *Didacus Gomez*, eerste graaf van Trevino. Des zelfs zoon, *Petrus*, wierdt in den jare 1482 eerste hertog van Najera, en is stamvader van het nageslacht geworden, waar van in 't vierde lidt bekend wierdt *Ludovika*, die trouwde met Bernardinus de Cardenas, hertog van Marqueda, die den tytel van hertog van Najera daar door verkreeg. (2) *Roderik*, graaf van Paredes de Nava, wiens oudste zoons dochter, *Agnes*, den graaflyken tytel van *Paredes* aan haren gemaal en neef, *Henrik Manriquez de Najera*, bragt. Ook vindt men, dat van gemelden Roderiks andere zonen, *Roderik* en *Henrik*, een nageslacht gebleven is. (3) *Pedro Manriquez*, heer van Valdizcari, wiens kleinzoon, *Antony*, door zyne gemalinne Louïza de waardigheit van heer van Padilla en graaf van St. Agatha bekomen, en aan zyn nageslacht gelaten heeft. (4) *Gomez Manriquez*, heer van Villazopeque en Belhimbre; (5) *Garsias Ferdinand Manriquez*, heer van las Amayvelas, die beide, zo wel als de vorige, lyfserven heeft nagelaten. Inzonderheit is aan te merken, dat *Lodewyk Gomez Manriquez*, heer van Villazopeque, by Anna van Castilië eene dochter, *Anna*, naliet, die trouwde met Roderik van Mendoza, grave van Castrogeriz, die den bynaam van Manriquez aannam. Van hen beide wierdt geteelt *Alvarez de Mendoza Manriquez*, graaf van Castrogeriz, die by Magdalena van Sandoval y Roxas, *Antony* gewonnen heeft, die weder by Izabelle van Valesco wan *Gomez*, gehuwt aan Maria Henrika, dochter van Pedro de Ribera Barroso, markgrave van Malpika, maarschalk van Castilië, die eerst by haar teelde *Izabelle van Mendoza*, die aan den grave van Ribadavia, Diego de Sarmiento, haren bloedverwant, en naderhandt aan Gonsalvus van Faxardo getrouwt is; ten twede *Catharina Henrika van Mendoza*, die mede met haar bloedverwant Johannes van Hurtado, grave van Orgaz, getrouwt is. *Spen. Theatr. nobil. Eur. P.* II. *p.* 48.

Vervolgens is uit dit geslacht van de eerste linie *Pieter Manriquez de Castenada de Aguilar* kardinaal geweest. Hy was de zoon van Don Louïs Fernandez Manriques, twede marquis van Aguilar, vierde graaf van Castaneda, enz. en van Ives Pimentel, broeder van Jan Fernandez, onderkoning en luitenant generaal van keizer Karel den V in Catalonië. Deze deedt grote diensten aan den gemelden vorst, die door zyne voorspraak aan Pieter Manriquez den kardinaalshoedt, welken hem paus Paulus de III gaf, in den jare 1538 bezorgde. Hy ging naar Rome in den jare 1540, en stierf daar aan de pest den 7 October des zelven jaars. *Onuphr. Victorel.*

Van de twede linie, bygenaamt *de Lara*, is nog berucht geweest *Alphonsus Manriquez de Lara*, kardinaal en aartsbisschop van Toledo. Hy was de zoon van Manriquez, grave van Paredes. Elizabeth, koningin van Castilië, benoemde hem tot bisschop van Badajoz, en na de doodt van deze koninginne verklaarde hy zich in den jare 1504 voor Philips van Oostenryk tegen den koning Ferdinand. Deze vorst was hier over gevoelig: hy hadt nieuwe onderdanen, die door toedoen van Manriquez zamenspanden voor Karel van Oostenryk, zoon van den aartshertog Philips, namaals keizer. Ferdinand, daar over vergramt, zocht hem te bederven; maar hy, vluchtende in 't gewaadt van een koopman, wierdt echter achterhaalt in Asturië, en onder bewaring van den aartsbisschop van Toledo gestelt. Nader-

derhandt wederom los geraakt zynde, trok hy in de Nederlanden by den zelven prins Karel, die hem benoemde tot bisschop van Cordoua, vervolgens tot aartsbisschop van Toledo, en inquisiteur generaal, en daar na in den jare 1531 verwierf hy van paus Clemens den VII den kardinaalshoedt voor hem. Deze Manriquez stierf in Spanje den 28 September des jaars 1538. *Gomez de Reb. Card. Ximen. lib.* VI. *Mariana lib.* XXIX. *Onuphrius. Aubery. Ciacconius.*

MANS, aan de rivier de Sarte, hoofdstadt van de provincie van Maine, in Vrankryk, met een bisdom, onder Tours behorig. De Latynen noemen de zelve *Cenomanum*, en Scaliger, Cluverus, en byna alle de wereldbeschryvers nemen het voor 't *Vindinum* van Ptolemæus. De oude Kronyken willen ons doen geloven, dat Mans door Sarthon, kleinzoon van Samothes, koning der Gaulen, gebouwt is. Zy wierdt door de tweedragt der Druïden en Sarrhoniden zeer verwoest, en door Lemant, koning der Gaulen, herstelt, naar wiens naam men haren naam genoemt zou hebben: maar of zulks waar is, of niet, kan met geen zekerheit gemeld worden. Ondertusschen moet men nochtans bekennen, dat Mans eene der oudste steden van de Gaulen is, gelyk dit onderstaande vaarsie eenigzins te kennen geeft:

Bourges, Autun, le Mans, avec Limouges
Furent jadis les quatre villes rouges.

Heden is zy gebouwt op een berg, die zich tusschen het Noorden en Oosten van de Sarte verheft. Zy was voorheen aanzienlyker dan tegenwoordig; want Aimoin zegt, dat zy ten tyde van Karel den Groten eene van de bloeiendste steden van 't Celtische Gaulen was; maar de invallen der Normannen, de oorlogen der Engelschen, en de menigvuldige branden hebben haar zodanig verwoest, dat zy ten eenemaal van gedaante is verandert. Zy heeft een presidialen stoel; de hoofdkerk is eerst aan de H. Maagdt, daar na aan St. Gervasius, en eindelyk aan St. Juliaan, die de eerste bisschop van Mans is geweest, toegewyd, 't welk, mitsgaders al het aanmerkelyke van 't bisdom, in de geschiedenisse van dien heilige omstandig kan gezien worden, die de heer Anthoni Corvasier van Courteilles, voorzittende Raadt van deze stadt, in druk gegeven heeft in den jare 1648. Zie *Gregor. van Tours lib.* V. *Aimoin in hist. Du Chesne Antiq. des villes. Robert & Sammarth. Gall. Christ.*

Conciliën van Mans.

Het is wel waar, dat de zogenaamde conciliën van Mans niet gehouden zyn in de stadt zelf, maar in de voornaamste plaatsen van dat bisdom; maar men heeft echter goedgevonden van de zelve hier gewag te maken. Koning Karel de Kale, eenigen tydt te Mans blyvende om de uitlopen der Normannen te beletten, badt hem, gedurende dit verblyf aldaar, de bisschop Alderik, dat hy door zyne koninklyke achtbaarheit eenige misbruiken in 't geestelyke wilde herstellen. Hier toe wierdt eene kerkvergadering van bisschoppen in den jare 813 in den burgt van Coulaines, de welke digt aan Mans gelegen is, beroepen, en daar in wierden eenige orders gevestigt, die men in de verzameling der conciliën (*Tom.* XXIII *edit. Reg.* en *Tom.* VIII *edit. ult.* te Parys) vinden kan. De aartsbisschop van Tours beriep een concilie in den jare 1242 te Leval, in het hertogdom van Maine, als elders gezegt is. Geofroi, bisschop van Mans, was daar mede tegenwoordig. Zie *Tom.* XXIII *Concil. edit. Reg. & Tom.* VIII *edit. ult. Paris.*

MANSART, (FRANCISCUS) een beroemd bouwmeester, geboren te Parys in den jare 1598. Zyn vader, die ook een bouwmeester geweest is, verloor hy nog zeer jong zynde: dus wierdt hy by zynen oom, die mede deze kunst verstondt, opgevoed, door wiens zorg hy de eerste beginselen der bouwkunde leerde. Deze jongeling toonde in 't opwassen alle vereischte bekwaamheden te bezitten, die tot voltooijing van deze voortreffelyke wetenschap vereischt wierden: hy bezat een groot en fyn oordeel, en zocht altydt het heerlykste van anderen door eigene vindingen te verbeteren. Zyne oeffening en naarstigheit gepaart gaande deden hem in weinig tyds veel achting verkrygen. Zyne gedachten waren in 't algemeen zeer edel en grootsch, doende alle de leden van de bouwkunde met luister en sieraden te voorschyn komen. Zyne werken, die hy te Parys en op andere plaatsen heeft aangelegt, kunnen daar getuigenis van geven. Maar deze voortreffelyke bouwmeester, die de gansche wereldt door zyne werken bekoorde, kon zich zelven nooit voldoen: hem kwamen onder het bewerken van de zelve altydt weder nieuwe en schoner gedachten in dan hy eerst voorgenomen hadt, ja hy deedt dikwils de dingen tot twee of drie maal toe veranderen, eer zy zyne gedachten voldeden. Deze overvloedt van schone vindingen is oorzaak geweest, dat de voornaamste gevel van de Louvre niet naar zyne ordonnantie en ontwerp gebouwt is, en waarom de nazaat verwondert zal zyn, dat ten tyde, wanneer men in Vrankryk den grootsten en alom beruchtsten bouwmeester hadt, men den ridder Berbin, die, zo als kenners daar van getuigen, by Mansart niet halen kon, gebruikt heeft. Maar zie hier waar zulks van daan gekomen is. Colbert, hebbende naar Italië en Rome gezonden om de beste bouwkundige tekeningen, badt Mansart, dat hy hem die gene zou laten zien, die hy voor de Louvre gemaakt hadt, betuigende zeer in zyn schik te zullen zyn, indien hy de bouwing van de gevel van dat paleis wilde op zich nemen, niet twyfelende of hy zou den koning daar in dienen tot verwondering van alle naburen. Mansart liet hem vele ontwerpen zien, die zeer heerlyk en luisterryk begonnen waren; maar geen een, dat hy nog ten volle voltooit hadt. Colbert betuigde uitnemend voldaan te zyn over de schoonheit en den overvloedt van verscheide gedachten en ontwerpen, maar badt hem, dat hy de zelve voltooijen en netjes wilde opmaken om ze den koning te kunnen doen zien, en daar een van te laten uitkiezen. Mansart, die niet gewoon was bevelen te ontfangen omtrent zyne kunst, en altydt het voltooijen of beter maken aan zyne vrye denkbeelden en invallen wilde overgelaten hebben, was, naar 't scheen, niet wel te vrede, schoon Colbert hem verzekerde, dat hy evenwel de vryheit, die hy wenschte, zou behouden; maar dat een zo prachtig paleis, als dat van de Louvre was, wel vereischte eerst gezien te worden eer men daar aan ging. Hier over rezen vele verschillen met elkander voor en tegen; maar geen van beide willende toegeven, bleef de zaak ongedaan. Hy stierf in den jare 1666, in September, oud 69 jaren. Hy is het, die dat soort van daken geordonneert en uitgevonden heeft, die men *Mansarden* noemt, en die zeer gemakkelyk en aangenaam voor de bewoonders bevonden worden. *Perault les Hommes illustres, qui ont paru en France.*

MANSFELD, MANNSFELD, of, volgens de Nederduitsche spellinge, MANSVELDT. Het geslacht der graven en vorsten van Mansfeld is een van het oudste en beroemdste van gansch Duitschlandt, en heeft stem en zitting op de Ryks-en opper-Saxische kreitsdagen. Het zelve stamt af van de edele heeren van Querfurt, maar die na het afsterven van het oude Mansfeldsche geslacht, dat in den jare 1264 in *Busso* en *Rupertus* eindigde, eerst dezen naam en de graaflyke waardigheit aangenomen, en door huwelyken en koop de Mansfeldsche goederen aan zich gebragt hebben. Onder de oude Mansfeldsche graven heeft eene *Hojer* door zyne trouwe diensten voor keizer Henrik den V zich geacht gemaakt, en is in het treffen by Welphsholt in den jare 1115, den 11 February, gesneuvelt. De hedendaagsche graven van Mansfeld hebben, gelyk gezegt is, hunnen oorsprong van de heeren van Querfurt, waar van eene *Bruno* de I geweest is, die zich in den jare 880 befaamd gemaakt heeft. Hy wierdt in weinig tyds van alle zyne kinderen berooft, behalven van een zone *Proze*, de I. Deze was overste van een Merseburgsch regiment, en wederstondt onder keizer Henrik den I de Wenden en Hungaren binnen de gemelde stadt Merseburg. Hy teelde vier kinderen, onder welke was *Dieth* de I en *Willem* de I, die onder de benden van keizer Ottho door hunne dapperheit veel eer verdient hebben, echter in den jare 952 in ongenade van gemelden keizer vervielen; maar ondanks deze slechte beloning heeft Dieth, om zyn gemoedt te bevryden, den keizer in den slag tegen de Hungaren by Augsburg getrouwelyk bygestaan, en zeer ridderlyk gevochten. Hunne zuster *Machteld* trouwde in den jare 933 met graaf Siegfried van Osterburg, hofmeester van de keizerinne. De middelste zoon, *Proze* de II, heeft dit geslacht voortgeplant by zyne gemalinne Ada. Onder zyne zonen is *Diderik* de II met den keizer Ottho in Italië tegen de Saracenen opgetrokken, en sneuvelde in een veldslag in den jare 982. Zyn andere broeder, *Bruno* de II, leefde onder de drie Otthoos in groot aanzien, gebruikt wordende om zyne bekwaamheit zo wel in staats-als krygszaken: wierdt vader van verscheide kinderen, waar onder *Diderik* de III en *Willem* de II den oorlog volgden; *Elizabeth* wierdt abdisse te Praag in 't klooster van St. George; *Bruno* de III, die wegens zynen yver in den Godsdienst voort te planten verdiende onder de heiligen geplaatst te worden; maar *Burchard* de I, en *Gebhard* de I hebben hunne stammen voortgeplant. De voorgemelde *Bruno* de III leide den grondt van zyne studiën te Maagdenburg, en wierdt daar Domheer, heeft de slotkerk te Querfurt gesticht, en is naderhandt in de Benedictyner orde getreden, wierdt pausselyke afgezant in den jare 1000 in Pruissen, heeft aldaar op 't bevel van paus Silvester den II het Christelyk gelove met yver uitgebreid, maar is door die volkeren daar over zeer slecht beloont: want hy wierdt in den jare 1008, of 1009, door hen handen en voeten afgehouwen. Ondertusschen als hy eens in zyn vaderlyk erf uit Pruissen gekomen was, heeft zich een wonder geval met de gemalinne van Gebhard den I, zyn broeder, toegedragen. Deze verloste van 9 levendige kinderen ter eener dragt. Haar naam was Sophia, eene geborene gravin van Mansfeld. Zy, hier over zeer ontzet, heeft maar eenen zoon, *Burchard* den II, te rug gehouden, en de 8 overige zonen aan een wyf gegeven om de zelve te doen verdrinken; maar toen dit wyf op weg was om de onbarmhertigheit van deze gravinne uit te voeren, zou haar Bruno tegen gekomen zyn en gevraagt hebben, waar zy met die kinderen heen wilde, en het bevel van zyn broeders gemalinne gehoort hebbende, doopte hy deze kinderen alle met den naam van *Bruno*, en liet ze heimelyk buiten weten van hun vader of moeder opvoeden, tot dat zy groot geworden zynde, hy hen alle eveneens gekleed op een Paaschdag hunne ouders liet zien. Deze kinderen zouden naderhandt alle geestelyke persoonen geworden zyn. *Burchard* de I, broeder van Gebhard den I, heeft door twee zonen, als *Gebhard* den II en *Gerard* den I, het geslacht voortgeplant. *Gebhard* de II, heer van Querfurt, graaf van Suplingburg, leefde in den jare 1053, en trouwde eerst met Hedwig, dochter van Frederik van Farenbach, die hem het graafschap Suplingburg, in 't Brunswykskche, heeft aangebragt, gelyk zyne twede gemalin Hedwig, dochter van hertog Ottho van Wezer, het graafschap Arnsberg gedaan heeft. De eerste baarde hem, behalven vier dochteren, die alle naar haren staat uitgetrouwt zyn *Lotharius*, namaals keizer, en *Conradus* den I, die van zynen broeder, den ge-

gemelden keizer in den jare 1130 met Palts-Saxen beleent wierdt, en in den jare 1147 met den keizer Conraad den III naar 't Beloofde Landt getrokken is. De andere gemalin van Gebhard den II baarde hem twee zonen, als *Simon* en *Frederik*. De eerstgenoemde wierdt op Paaschen van Adelbert, aartsbisschop van Trier, in den ban gedaan, en moest werkelyk uit de kerk gaan zo haast de aartsbisschop het Euangelie begon te lezen. Zyn broeder Frederik woonde het tournooispel te Göttingen by in den jare 1119, nam de party van keizer Henrik den V aan, kantte zich tegen al de Westphaalsche bisschoppen, en verantwoordde den bisschop Burchard te Munster by den keizer. Hy was ook in den slag van Welfesholt, en liet twee dochteren na, waar van de eerste trouwde met den heere Godfried van Arn, ten huwelyk brengende het graafschap Arendsberg. Wanneer Gebhard de II in den slag by Nagelstadt tegen keizer Henrik den IV in den jare 1075 omgekomen was, erfde des zelfs broeder Gerard de I alle des zelfs heerlykheden. Deze laatste woonde het tournooispel by in den jare 1119 te Göttingen, teelde by Uda, dochter van den grave van Ditmar te Alvensleben, vier zonen en drie dochteren, waar van de eerste, *Gebhard* de III, van jongs af den oorlog bygewoont heeft, en sneuvelde in den jare 1126. Zyn broeder, *Conraad* de II, wierdt in den jare 1126 tot aartsbisschop van Maagdenburg verkoren, maar is na de doodt van Norbertus in den jare 1134 eerst bevestigt. Hy reisde met den keizer Lotharius in den jare 1137 naar Italië, hadt een oorlog met den markgrave Albrecht van Brandenburg, en stierf in den jare 1142. De jongste zoon, *Burchard* de III, plantte zynen stam voort. Hy was de eerste, die uit zyn geslacht burggraaf van Maagdenburg wierdt in den jare 1136, en het klooster Mariëncel onder het slot Querfurt is aan hem zyn oorsprong verschuldigt. Zyn zoon *Burchard* de IV hadt by zyne gemalinne Machteld, eene Thuringische gravin, vyf zonen, waar van onder anderen *Burchard* de V als stamvader kan gehouden worden van de tegenwoordige graven van Mansfeld, en *Gebhard* de IV als stamvader van de heeren van Querfurt aan te merken is. Van zyne overige zonen toog *Gerard* de II in den jare 1197 mede naar het Beloofde Landt, en stierf zeer schielyk in den jare 1205. Zyn broeder, *Conraad* de III, wierdt kancelier van keizer Frederik den I, daar na bisschop van Lubek, kancelier van Henrik den VI, Roomsch keizer, vervolgens bisschop van Hildesheim, als mede te Wurtsburg, en in een oproer verslagen.

Gebhard de IV heeft de Querfurtsche linie opgerecht. Hy nam het markgraafschap Maagdenburg by 't afwezen van zyn broeder Burchard den V in bezit, en erfde het na des zelfs doodt. Hy trok met keizer Henrik den VI in den jare 1197 naar het Beloofde Landt, verrechtte een gezantschap van keizer Philippus naar Rome, om daar eene verzoening te bewerken: maar het was te vergeefsch. Na zyne te rug komst liet hy den Domdeken van Maagdenburg, Henrik van Glinden, beide de oogen uitsteken, waar na hy een schielyke doodt gestorven is, nalatende by zyne gemalinne, dochter van den grave Gunther van Kevernberg, een eenigen zone, *Gebhard* den V. Deze bekwam de helft van de heerlykheit Querfurt voor zyn aandeel; wierdt geheime Raadt van den aartsbisschop Albrecht van Maagdenburg, en stierf in den jare 1260. Onder zyne zonen wierdr *Busso* de I tot aartsbisschop van Maagdenburg verkoren, maar om den tweespalt niet bevestigt. Hy stierf in het 100 jaar zyns ouderdoms, na dat hy te voren de erfvereeniging met Mansveldt opgerecht hadt. Zyn broeder *Siegfried* wierdt Domproost van Maagdenburg, en in den jare 1279 bisschop te Hildesheim. Hy verstoorde Herlingsburg, en stierf in 't jaar 1310. De derde zoon, *Meinhard*, wierdt in 't jaar 1298 lands hoogmeester van Pruissen, na dat hy zich te voren van Vitzenburg hadde voorzien. De vierde zoon, *Gebhard* de VI, wierdt burggraaf van Maagdenburg, en bekwam in 't jaar 1260 de andere helft van de heerlykheit Querfurt, wonende in 't jaar 1266 het tournooispel te Merseburg by. De keizer Rudolph, die by hem te Querfurt eenen nacht huisvesting hadt, bevestigde hem in zyne vryheden. Van zyne zonen wierdt *Bruno* de IV in den jare 1284 tot bisschop van Zeits en Naumburg verheven, welke bisdommen hy 20 jaren loffelyk heeft bestiert. Zyn ander zoon, *Gebhard* de VII, kwam in den jare 1290 tot de regering, en liet een zoon na, den VIII van dien naam, die in den jare 1320 met den grave van Mansveldt de erfvereeniging heeft opgerecht om Querfurt zonder des graven goedkeuring niet te verkopen. Hy teelde 5 zonen, onder welke *Gebhard* de XI Vitzenburg en Karsdorf bezeten heeft, en een vader van *Bruno* den VII geworden is, die, een lange reize naar Compostel gedaan hebbende, na zyne te rug komst nog 3 zonen geteelt heeft. De andere zoon van Gebhard den VIII, *Bruno* de VI, bekwam voor zyn erfdeel het huis Schman, en wierdt by zyne gemalinne vader van 3 zonen, die alle geestelyken zyn geworden, waar van de jongste, *Burchard* de VI, tot bisschop van Merseburg in 't jaar 1382 verkoren wierdt, hoewel hem paus Urbanus de VI niet wilde bevestigen, om dat hy weigerde het Pallium (den mantel) van Rome te halen. De derde zoon van Gebhard den VI was *Bruno* de V, die in den jare 1334 leefde, en de helft van de heerlykheit Querfurt, benevens Bayer-Naumburg, bezat. Zyne gemalin Hildegard, landgravin van Luchtenburg, baarde hem 5 zonen en 3 dochteren. Onder de zonen is aan te merken, dat *Gebhard* de X in den jare 1371 Schrapelau wederom aan de graven van Mansveldt hielp brengen, en Querfurt van de zelve heeft afgetrokken, als het hem door zyne gemalinne Sophia van Mansveldt ten huwelyk aangebragt was. Karsdorf, Altstadt, Scheidingen, Karpenau, Steinburg en andere plaatsen bragt hy door koop aan zich, en stierf in 't jaar 1383. Onder zyne zonen hadt *Burchard* de VII de dochter van Sigismundus, vorst van Anhalt, ter gemalinne. *Bruno* de VIII kocht Altern van die van Heldrungen, en bragt Voxstadt aan zyn huis. De derde zoon, *Gebhard* de XI, heeft in den jare 1400 geleeft, en onder andere zonen gehad *Albert* den I, die in den jare 1383 aartsbisschop te Maagdenburg wierdt, het bewindt te Halberstadt gehad, en den oorlog tegen Brandenburg en Saxen gevoert heeft. Hy stierf eindelyk in 't jaar 1402 aan 't podagra, of 't voeteuvel, dat hy door zyne onkuischheit veroorzaakt hadt. Zyn broeder, *Protze* de III, rechtte nevens zyne broederen in den jare 1396 de erfvereeniging met de graven van Mansveldt op, en wierdt vader van verscheide kinderen van beide de sexen. Van de dochteren wierdt *Machteld* gemalin van Bernhard, vorst van Anhalt. Van de zonen wierdt *Protze* de IV in den slag tegen de Hussiten omgebragt by Aufzig in den jare 1426. Zyn andere zoon, *Gebhard* de XII, wierdt in dat zelve jaar benevens zyne broederen met eenige goederen van den hertog van Saxen beleent. De derde zoon, *Bruno* de IX, hadt zyne zitplaats te Querfurt, verkocht Wippra aan den grave van Mansveldt en Stolberg, nevens Axtern, Voxstadt en Gehofen, en geraakte nochtans in zware schulden. Maar hy bragt Altstadt en Burgscheidingen aan zich, wierdt Provisor van Eisfeld, en Raadt van den keurvorst Frederik van Saxen, en van markgrave Albrecht van Brandenburg, de Duitsche Achilles genaamt. Hy was de laatste heer van Querfurt, en stierf in den jare 1496, oud 80 jaren, na dat zyn zoon voor hem reets het sterflot hadt moeten ondergaan.

Burchard de V, derde burggraaf van Maagdenburg, was een zoon van Burchard den IV, en richtte den Mansfeldischen stam op. In den jare 1188 ging hy met keizer Frederik den I naar het Heilige Landt, en hadt onder andere zonen *Burchard* den VI, die den hoofdstam gesticht heeft. Deze teelde by Sophia, dochter van Burchard den I, grave van Mansfeldt, *Burchard* den VIII, eerste graaf van Mansfeldt van de Querfurtsche linie, en *Burchard* den XI, grondlegger van de Schraplausche linie. Van *Burchard* den VIII zal hier na gesproken worden. Maar *Burchard* de IX, de Jonge genaamt, hieldt zyn hof te Schraplau, en kocht benevens zynen broeder het graafschap van Mansfeldt van den grave Herman voor 2500 marken, of 160000 Rhynsche guldens, in den jare 1264. Hy hadt by zyne gemalinne Oda, gravinne van Luckau, verscheide kinderen. Onder deze heeft *Burchard* de Schraplausche linie opgerecht: de derde zoon van den zelven naam is aartsbisschop te Maagdenburg, en de vierde zoon *Gebhard* bisschop te Merseburg geweest.

Burchard de VIII, de Oude, om hem te onderscheiden van *Burchard* den IX, zynen broeder, plantte den Mansfeldschen hoofdtak voort, wierdt burggraaf van Maagdenburg, bragt in 't jaar 1365 Hohnstadt van de heeren van Bornstadt aan zich, en hadt zyn hof te Rozenburg aan de Elve. Hy stierf in den jare 1273, nalatende 3 zonen, als *Burchard* den X, *Gebhard* den XIII, en *Gerard* den III. Gebhard de XIII was edele heer van Querfurt, en de laatste burggraaf van Maagdenburg (want sedert is het burggraafschap aan Saxen gekomen); trok met zynen neef, den aartsbisschop Ruprecht, naar Rome, hielp in 't jaar 1264 Halle belegeren, bekwam in 't jaar 1278 markgraaf Ottho van Brandenburg gevangen, en wierdt in 't jaar 1284, na dat hy op een goeden vrydag in het klooster Helfte slecht hadt huis gehouden, met een steen dood gesmeten. Hy moest zes jaren lang in ongewyde aarde leggen, waar na eindelyk vergunt wierdt, dat hy in zyn erfvaderlyk graf te Helfte begraven mogt worden, daar zyn zoon *Gebhard* de XIV, Domheer te Maagdenburg, veel toe gedaan heeft. Zyn broeder, *Gerard* de III, leefde zeer stil, en wierdt aan hem, benevens aan Frederik, graaf van Brukkingen, in den jare 1292 de keizerlyke burg Altstadt verpand. De oudste zoon van Burchard den VIII, *Burchard* de X, graaf van Mansfeld en Hartek, bekwam in de deling voor zich Mansfeld, bragt door koop Seeburg en Bornstadt aan zyn huis, en stierf in 't jaar 1311, na dat hy 10 jaren te voren een bedevaardt naar Rome gedaan hadt. Zyne gemalin Sophia, gravin van Wettin, baarde hem *Burchard* den XI. Dit was een zeer braaf heer, een groot beminnaar van geestelyke en geleerde lieden. Hy voerde oorlog tegen bisschop Albrecht van Halberstadt; en wierdt in 't jaar 1317 gevangen. Hy bragt Hedersleben, Bunsdorf, Uphauzen en meer andere goederen aan zyn graafschap; wierdt in 't jaar 1325 burger te Maagdenburg, en stierf in 't jaar 1354. By hem heeft zyne gemalin Oda, dochter van Albrecht, grave van Werningerode, 12 zonen en 5 dochteren ter wereldt gebragt. Onder de zonen wierdt *Albrecht* de II Domheer te Hildesheim, vervolgens in 't jaar 1344 van paus Clemens den VI, in weerwil van hertog Albrecht van Brunswyk, tot bisschop van Halberstadt, en namaals in 't jaar 1366 tot bisschop van Merseburg verkoren, hoewel hy de laatste waardigheit niet bekleed heeft, wordende in den volgenden nacht door de doodt weggerukt. Zyn broeder, graaf *Burchard* de XII, was een Barrevoeter monnik en lezer in 't klooster Aschersleben. De derde zoon, *Gebhard* de V, plantte by Lutgard, dochter van Burchard van Falkenstein, zyn stam voort, en was een zeer wreed mensch, liet in den jare 1362 den abt van 't klooster Sittichenburg, dat hy verbrandde, levendig ophangen, en in den rook drogen. Hy bragt Schraplau en Alberstadt weder aan zyn huis, en wierdt geheime Raadt van Wenceslaus, koning van Bohemen, en van des zelfs broeder, markgrave Sigismund van Brandenburg. Ook

Ook rechtte hy een verbondt op met den landgrave van Thuringen en den markgrave van Meiſſen, en ſtierf in 't jaar 1382. Gemelde gemalin baarde hem verſcheide kinderen van beide de kunnen. Onder de zonen kwam *Albrecht* de III in den Hildesheimſchen oorlog in 't jaar 1367 om, en *Burchard* de XIII bragt nevens zyn broeder, *Buſſo* den II, Arnſtein, het ſtedeke Schnackerode, en andere goederen, aan zyn huis. *Buſſo* de II, de derde zoon, rechtte een verbondt op in den jare 1383 met Balthazar, landgrave van Thuringen, wierdt door zyne gemalinne Agnes, dochter van Magnus, hertog van Brunswyk, vader van verſcheide kinderen, onder welke *Gebhard* de XVI, *Gunther* de I, *Volrath* de I en *Albrecht* de IV aan te merken zyn. *Gunther* de I verkocht in 't jaar 1398 Hatzgerode aan die van Rucksleben, en was zeer gelieft van den aartsbiſſchop Gunther van Maagdenburg. Hy nam in 't jaar 1411 grave Bernhard van Anhalt gevangen, en ſtierf in het volgende jaar, nalatende 2 zonen, *Buſſo* den III, en *Gebhard* den XVII. Buſſo de III, grote genegenheit tot reizen hebbende, kwam in den jare 1421 te Venetië, alwaar hem door den Raadt vereert wierdt een zeer ſchone hengſt met een verguld tuig, zilvere hoefyzers en goude nagelen. Twee jaren daar na ging hy met aanbevelingsbrieven van paus Martinus naar Compoſtel, in Spanje. Zyn broeder, *Gebhard* de XVII, was wegens zyne vlugheit en vredelievendheit zeer bemint. Hy loſte den verzetten burgt Arnſtein voor 7000 floreinen, en ſtierf in den jare 1438. Des zelfs zoon, *Gebhard* de XVIII, bezat Friedeburg en Saltsmunde, met des zelfs onderhorige, als de bergwerken, pachten, renten, en andere gerechtigheden, en bragt Zorbig, Bitterfeld en Grafenheiningen voor 14000 guldens aan zich. Hy was geheime Raadt in 't aartsbisdom van Maagdenburg, en wierdt van het zelve bisdom benevens zyne neven met het leen Eisleben, Hedſtadt, en andere goederen, in den jare 1480 begunſtigt. Hy ſtierf in den jare 1492, zonder mannelyke erven by zyne gemalinne Adelheit, geborene gravin van Oldenburg, en zuſter van koning Chriſtiaan van Denemarken, na te laten. *Volrath* de I was, als gezegt is, een zoon van Buſſo den II, kocht Hekſted voor 5000 guldens van den markgrave van Meiſſen, Friedeburg benevens Saltsmunde, en de wereldlyke heerlykheit van 't klooſter Gerbſtet voor 10000 daalders van 't aartsſticht Maagdenburg, waar aan ook zyn neef deel gehad heeft. Hy ſtierf in 't jaar 1450, nalatende twee zonen, *Buſſo* en *Volrath*, ſtervende zonder mannelyke erven na te laten. *Albrecht* de IV, een broeder van Volrath den I, nam in 't jaar 1396 de erfhuldiging van Querfurt aan, woonde in 't jaar 1405 den Maagdenburgſchen oorlog by, en maakte omtrent vier jaren daar na vrede tuſſchen den markgrave Frederik van Meiſſen en des zelfs broeder Willem van Naumburg. Hy ſtierf in 't jaar 1416. Van zyne gemalinne, eene gebore vorſtinne van Anhalt, wierden hem onder andere kinderen geboren *Gunther* de II. Deze bragt in 't jaar 1440 Wippra voor 6000 guldens, in 't jaar 1449 Artern, Volkſtad, Gehoven, en andere landen door koop aan zyn ſtamhuis, en wierdt van het aartsſticht Maagdenburg daar mede beleent. Hy ſtierf in 't jaar 1475, of, als anderen willen, in 't jaar 1472. Onder andere kinderen heeft hy gehad *Albert* den V, die de Vörderortſche linie heeft opgerecht, waar van hier na breder zal geſproken worden; mitsgaders, *Erneſt* den I, die in 't jaar 1486, of in 't jaar 1487 ſtierf, en by zyne gemalinne Margareta, dochter van grave Gebhard den XVIII van Mansfeld, onder andere kinderen gehad heeft *Gebhard* den XIX. Deze hieldt zyne woonplaats te Seeburg, en heeft de Middelortſche linie opgerecht, gelyk zyn broeder, *Albert* de VI, de Hinterortſche linie begonnen heeft. De eerſtgemelde *Gebhard* de XIX wierdt om vele ſchulden een tydlang uit zyne heerlykheden gezet, maar wederom in den jare 1544 herſtelt, waar na hy in 't jaar 1558 geſtorven is, oud zynde 80 jaren. Hy hadt ter gemalinne Margareta, dochter van Wolf, grave van Gleichen, die hem 9 kinderen gebaart heeft, waar van *Jooſt* de I den krygsdienſt onder keizer Karel den V heeft waargenomen, te Aſti in Italië in 't jaar 1536 is geſtorven, en den roem van een verſtandig en aanminnig heer nagelaten heeft. Zyn broeder, *Chriſtoffel* de I, die den 11 September in 't jaar 1520 geboren wierdt, heeft de Schraplauſche linie geſticht, die hy door 14 kinderen, gewonnen by zyne gemalinne Amalia, dochter van Henrik, grave van Zwartsburg, heeft voortgeplant, en waar onder *Willem* de III, in 't jaar 1615 geſtorven, de Midtelortſche linie geëindigt heeft. *Albert* de VI, zoon van Erneſt den I, broeder van Gebhard den XIX, rechtte de Hinderortſche linie op, wierdt in 't jaar 1480 geboren, en voerde nevens zynen broeder, grave Gebhard den XIX, in den jare 1525 den Lutherſchen Godsdienſt in; ondertekende ook in den jare 1530 de Augsburgſche confeſſie. Hy hadt reets voor den jare 1500 de nieuwe ſtadt te Eisleben en de kerk van St. Anna, als mede het Auguſtyner klooſter aldaar begonnen te bouwen. In 't jaar 1525 ſtilde hy den oproer der boeren, en vervolgens verkoos hy in den Smalkaldiſchen oorlog de zyde van den keurvorſt Johan Frederik van Saxen, ſloeg den hertog Erik van Brunswyk by Drakenburg; maar wierdt daar over in den jare 1547 van den keizer uit alle regaliën gezet. In 't jaar 1551 verdedigde hy de belegerde ſtadt Maagdenburg, waar op hy het volgende jaar wederom in zyne erflanden gekomen, en in 't jaar 1560 den 5 Maart geſtorven is, na dat hy by zyne gemalinne Anna, dochter van Ernſt, grave van Hohenſtein, 15 kinderen geteelt heeft. Onder de zelve zyn *Volrath* de II, *Caſpar* de I, en *Johannes* de I aan te merken. Volrath de II wierdt in 't jaar 1520 geboren; voerde den oorlog in 't jaar 1552 tegen hertog Henrik van Brunswyk; deedt in den jare 1569 een tocht naar Vrankryk, en ſtierf in jaar 1578 te Straasburg, verſcheide kinderen van beide kunnen nalatende. Zyn broeder, *Caſpar* de I, verloor het leven in den jare 1542 in den Turkſchen oorlog. De derde zoon, *Johannes* de I, hieldt zyn hof te Rothenburg, wierdt daar door Sigismund, aartsbiſſchop van Maagdenburg, beoorloogt, en in 't jaar 1566 gevangen genomen, waar na hy het volgende jaar geſtorven is. Hy hadt twee gemalinnen, Dorothea, dochter van Barnimus den XI, hertog van Pomeren, en na hare doodt de dochter van hertog Erik van Brunswyk, die begonnen heeft de kerk in de nieuwe ſtadt te Eisleben van den grondt af langer en beter te bouwen. Onder de kinderen van de laatſte zyn aan te merken *Erneſt* de II en *Frederik Chriſtoffel*: de eerſte wierdt in 't jaar 1561, den 28 July, geboren, en bezat de heerlykheit van Hoſenputlingen onder den hertog van Lotharingen, trok in den jare 1577 naar Jena op de hogeſchool, daar hy twee jaren daar na Rector Magnificus was: maakte meeſt zyn ſtudie in de rechten en hiſtorien, wierdt in 't jaar 1582 kanunnik te Keulen en Straasburg, en hem wierdt belooft, dat men hem biſſchop zou maken, indien hy het R. Katholyke gelove wilde aannemen; maar hy ſloeg dit af. Hy hadt in het jaar 1582 twee maal gehoor op den Ryksdag te Augsburg over de Mansfeldiſche zaken. In den jare 1586 maakte hem koning Frederik de II van Denemarken tot zynen voornaamſten Raadt, welk eerampt hy ook by den keizer Matthias bekleed heeft, gebruikt wordende in verſcheide gewigtige gezantſchappen; verdroeg in den jare 1603 Palts-Tweebrugge met Naſſau-Saarbrugge, en heeft ook in den jare 1604 den Witgenſteinſchen en Leiningiſchen twiſt bygelegt. Hy ſtierf in den jare 1609, na dat hy in de traktaten met den grave David van Mansfeld begrepen was, zonder mannelyke erven by twee gemalinnen nagelaten te hebben. Zyn broeder, *Frederik Chriſtoffel*, bygenaamt de Dove, wierdt den 4 February in 't jaar 1564 geboren, ſtudeerde te Jena in 't jaar 1575, en ſtierf in 't jaar 1631, na dat hem zyne gemalin Agnes drie zonen en eene dochter gebaart hadt. Onder de zonen wierdt *Ernſt Lodewyk* den 6 Juny in 't jaar 1605 geboren, die na dat hy te Jena Rector Magnificus geweeſt was in den jare 1622 onder den koning van Zweden het ampt van overſte wachtmeeſter aannam, en ſtierf in 't jaar 1632, na dat hem zyne gemalin verſcheide kinderen geboren hadt. Zyn broeder *Chriſtiaan Frederik* zag den 18 October in 't jaar 1615 het licht, wierdt vaandrig onder den koning van Zweden, woonde te Hedersleben, en ſtierf in 't jaar 1666. Met hem heeft de Hinterortſche linie een einde genomen, alzo zyn broeder *Johan Albrecht* in den ſtorm op de ſchans te Nordlingen als kornet reets voor hem in den jare 1634 geſneuvelt was.

ALBERT de V, die een zoon van Gunther den II was, en de Vörderortſche linie opgerecht heeft, wierdt in 't jaar 1484 den 3 December geboren, en hadt ter gemalinne Suſanna, gravinne van Bickenbach, die hem *Gunther* den III, in 't jaar 1509 naar 't Heilige Landt getrokken, en in 't jaar 1526 geſtorven, benevens *Hojerus* en *Erneſtus* den III gebaart heeft. Deze laatſte was geheime Raadt van keizer Karel den V, en hadt alreets van keizer Maximiliaan de vryheit verworven, dat alle de graven van Mansfeld zich welgeborene mogten ſchryven, en hunne zegelen in rood waſch drukken. Hy ſtierf den 9 January des jaars 1540, zynde een yverig R. Katholyk. *Erneſt* de III leide in den jare 1519 Heldrungen verder uit, en verſterkte die ſtadt, ſtervende ook in het R. Katholyke gelove in 't jaar 1532. Hy hadt by twee gemalinnen 22 kinderen geteelt; de laatſte, gravin van Solms, Dorothea genaamt, bragt 13 kinderen van beide geſlachten ter wereldt. Onder de dochteren wierdt *Elizabeth* in den jare 1539 de gemalin van Frederik, hertog van Saxen. Van zyne zonen zyn aan te merken *Johan Georg* de I, *Petrus Erneſt* de I, *Johan Albert* de I, *Johan Gebhard* de I, *Johan Hojer*, en *Johan Erneſt* de I. Deze hebben merendeels byzondere liniën opgerecht. De eerſte baarde hem onder andere kinderen *Catharina*, getrouwt aan hertog Philips van Brunswyk en Grubenhagen, en *Philips* den I. Deze wierdt in 't jaar 1502 geboren, en rechtte de nieuwe Bornſtadſche linie op. Hy wierdt ſtedehouder van 't aartsſticht Maagdenburg, en was overſte kamerheer van keizer Karel den V. Zyne doodt volgde in 't jaar 1546 te Bornſtadt, welker kaſteel hy vernieuwt heeft. Onder zyne zonen wierdt *Bruno* de X vader van verſcheide kinderen, die hem zyne gemalin Chriſtina, gravinne van Barby, ter wereldt bragt. Onder de zonen is *Frederik* in het jaar 1592 in den Straasburgſchen oorlog omgekomen, en *Jooſt* de II ſneuvelde in den Nederlandſchen oorlog. *Wolf* de I, *Bruno* de XI en *Philips* de II volgen hier na malkander. Wolf de I, geboren in den jare 1575, was eerſt keur-Saxiſche ſtedehouder, naderhandt keizerlyke kamerheer, veldmaarſchalk en kommandant van Raab, en ſtierf in 't jaar 1638, nalatende *Karel Adam*, die den tytel van graaf van Mansfeld, vryheer van Heldrungen, Friedeburg, Zeeburg en Schrapelau, heer van Schlukenau en Hainsbach heeft gevoert, en in 't jaar 1662 geſtorven is; *Bruno* de XI, in den jare 1576 geboren, omhelſde het Roomſche gelove, wierdt keizerlyke kamerheer en opperſtalmeeſter, en ſtierf in 't jaar 1644. By zyne twede gemalinne Maria Magdalena, gravinne van Thoringen en opperhofmeeſtereſſe van de keizerinne, heeft hy *Franciſcus Maximiliaan*, *Henrik Franciſcus*, en *Franciſca* nagelaten. Franciſcus Maximiliaan, heer van de heerlykheden Doberſchutz, Neuhaus en Arnſtein, geboren in 't jaar 1639, den 22 November, was opperhofmeeſter van de keizerinne, en ridder van 't gulde vlies, en ſtierf te Wenen in 't jaar 1692. Deze hadt zich in den jare 1663, den 25 November, met Mariana Elizabeth, dochter van Karel

Leo

Leonard, grave van Harrach, in den huwelyken ſtaat begeven, die hem benevens *Maria Anna* in het jaar 1679 *Karel Franciſcus* ter wereldt bragt, waar van hier na. Zyn broeder Henrik Franciſcus, vorſt van Mansfeld en Fondi, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, en generaal veldmaarſchalk, grande van Spanje, ridder van 't gulde vlies, wierdt geboren den 21 November des jaars 1640, ſtierf den 8 Juny des jaars 1715, zonder mannelyke erven, nalatende aan zynen broeders zone *Karel Franciſcus* de ryksvorſtelyke waardigheit. *Franciſca* wierdt gemalin van den grave Georg Achatius van Loſenſtein, en keizerlyke opperſtalmeeſter,en is weduwe van hem geſtorven. Karel Franciſcus, des H. R. Ryks vorſt van Mansfeld, kamerheer van den keizer, was, gelyk gezegt is, geboren in 't jaar 1679, en trouwde met Maria Eleonora, dochter van Henrik Franciſcus, vorſt van Mansfeld, won by haar 4 dochteren en een zoon, *Henrik Franciſcus*, den 12 Juny des jaars 1716 geboren. In 't jaar 1715 erfde hy van zynen oom en ſchoonvader de gemelde waardigheit, de welke hy nochtans niet lang bezeten heeft, want hy is in den jare 1717, den 18 July, te Praag overleden. Dus is het, dat het ganſche overoude Mansfeldſche huis uit zynen eenigen zone beſtaat.

PHILIPPUS de II was, als reets gezegt is, een zoon van Bruno den X, keizerlyke veldmaarſchalk en gouverneur te Raab, ſtierf in 't jaar 1657, den 8 April, na dat hy den R. Katholyken Godsdienſt hadt omhelſt. By zyne twede gemalinne, Margareta Catharina Poppella van Lobkowitz, heeft hy 6 kinderen geteelt, onder anderen: (1) *Maximiliaan Philippus*, als keizerlyke generaal wachtmeeſter geſtorven te Wenen in 't jaar 1664. (2) *Georg Albert* heeft in 't jaar 1687 den Lutherſchen Godsdienſt verlaten, ſtierf in 't jaar 1697, zonder kinderen by zyne gemalinne Barbara Magdalena, dochter van David van Mansfeld, uit de Hinterortiſche linie, na te laten. (3) *Polyxena Suſanna*, getrouwt aan Julius Leopold, grave van Hodiz. (4) *Ferdinand Hojerus*, jong geſtorven. (5) *Franciſca Margareta*, die met Gotthard Albrecht, vryheer van Zedlitz-Nimmerſaat, getrouwt is, en eindelyk (6) *Anna Karolina*, die eerſt met Karel Henrik, vryheer van Zirot in Sileſie, en na zyne doodt met Philippus Franciſcus, grave van Gallas, landshoofdman van Neuts, getrouwt geweeſt is. *Johan Georg* de I, de oudſte zoon uit den eerſten echt van grave Erneſt den III, rechtte de Eislebiſche linie op; wierdt in den jare 1515 geboren, en door den aartsbiſſchop Albrecht te Maagdenburg, en daar na van den keurvorſt van Saxen tot ſtedehouder aangeſtelt; ſtondt Maurits, hertog van Saxen, by, en veroverde in 't jaar 1546 Weimar, ſtierf in het jaar 1579, nalatende by zyne gemalinne Catharina, geborene gravinne van Mansfeld, verſcheide kinderen van beide kunnen. Van zyne dochteren wierdt *Agnes* in 't jaar 1583, den 4 February, aan Gebhard, truchſes, of voorſnyder van den keurvorſt en aartsbiſſchop van Keulen, gehuwelykt: van zyne zonen wierdt *Jooſt* de II in het derde jaar zyns ouderdoms in den jare 1561 blind, en ſtierf in 't jaar 1619, hebbende by zyne gemalinne, Anna van Konitz, onder andere kinderen, *Johan Georg* den II nagelaten. Deze zag het licht in den jare 1593, 't welk hy in 't jaar 1647 wederom verlaten moeſt, na dat hy door twee gemalinnen vader van verſcheide kinderen geworden was. Zyne eerſte gemalin, Barbara Maria, gravin van Stolberg, baarde hem in 't jaar 1636 *Hojer Chriſtoffel*, die te Jena geſtudeert heeft, en in 't jaar 1653 geſtorven is. Van zyne twede, Barbara Magdalena, dochter van den grave David van Mansfeld, behieldt hy 6 kinderen, onder welke *Johan Georg* de III te Schraplau den 12 July des jaars 1640 geboren wierdt. Hy was den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan; hieldt als de oudſte van het geſlacht te Mansfeld en Artern zyn hof; trouwde den 20 Oćtober des jaars 1667 met Sophia Eleonora, dochter van Ottho Albert, heer van Schoonberg; en na dat deze in den jare 1703, den 17 Oćtober, overleden was, trouwde hy het volgende jaar, in December, met Ludovika Chriſtina, dochter van Lodewyk, grave van Stolberg; maar heeft by geen van beide kinderen gehad, en dus heeft hy, in den jare 1710, den 1 January, geſtorven zynde, zyne linie ganſchelyk beſloten. Zyne weduwe trouwde hier na den 11 May in 't jaar 1712 met Chriſtiaan, hertog van Saxen Weiſſenfelds. *Petrus Erneſt* de I, broeder van Johan Georg den I, geboren in den jare 1517, was gouverneur van Luxemburg, en ſtamvader van de Friedeburgſche en Nederlandſche linien. Van hem zo wel als van zyne zonen, Karel en Erneſt, wordt hier voor in byzondere artykels geſproken. *Johan Albert* de derde, zoon van Erneſt, in 't jaar 1522 geboren, trok in 't jaar 1544 met keizer Karel de V tegen den koning van Vrankryk te velde, gaf aan de Arnſteinſche linie den oorſpronk, ſtierf den 18 July des jaars 1586, na dat hem onder andere kinderen *Willem* geboren wierdt, die te Anſpach den 21 Oćtober des jaars 1615 geſtorven is, nalatende *Sophia Dorothea*, die twee jaren daar na met graaf Willem Henrik van Solms getrouwt is. *Johan Gebhard*, de vierde zoon van Erneſt den III, wierdt in 't jaar 1558 keurvorſt en aartsbiſſchop van Keulen, omhelſde den Lutherſchen Godsdienſt, en tradt in den echt, ſtierf te Bruel den 2 November des jaars 1562. *Johannes Hojer*, vyfde zoon van Erneſt den III, heeft de Anteriſche linie opgerecht, wierdt in 't jaar 1525 geboren, en ſtierf den 26 Maart in 't jaar 1585. Hy heeft by zyne gemalinne Martha, gravinne van Mansfeld, verſcheide kinderen nagelaten, waar onder *Philippus Erneſt* in 't jaar 1560 hoofdman van 't ampt Leipzig en Eilenburg geworden, en in 't jaar 1631 geſtorven is. Zyn broeder *Johan Ulrich* is in den oorlog in 't jaar 1602 tegen de Turken gebleven. *Johan Erneſt* de I, de zesde zoon van Erneſt den III, heeft het Heldrungiſche ſtamhuis opgerecht; ſtierf in 't jaar 1572, en wierdt van zyn eenigen zoon *Richard* 5 jaren daar na gevolgt. Zie *Ditmar. Chron. Krantz. Sax. lib.* VI. *c.* 1. *Marian. Scotus ad an.* 1075. *Spangenberg Chron. Mansf. Anton. Chron. Magdenb. Meiboom Rer. Germ. T.* II. *p.* 328 & 329. *Brotuff. Chr. Anh. Sleidan. Comm. lib.* XVI. *Seckendorf de Luth. lib.* III. *Thuan. Hiſt. lib.* CXIV. *Rittershuſ. Imhof. Seidler.*

MANSFELDT een ſteedtie, met een ſlot, by de oude Wipper, een myl van Eisleben, twee mylen van Sangerhuizen, en even zo verre van Aſchersleben gelegen. In den dertigjarigen oorlog wierdt het ſlot verſcheide malen van de ſtrydende partyen ingenomen. Zie *Ens in Deliciis apodem. p.* 248. *Dreſſerus Theatr. Urbium. Zeilerus Topograph. Sax. ſup. p.* 271.

MANSFELDT, een graafſchap, hebbende zynen naam ontleent van het bovengemelde ſtedeke, en 't landt daar om heen, het *dal van Mansfeldt* genaamt. Het is gelegen in den opper-Saxiſchen kreits, in 't landgraafſchap van Thuringen, tuſſchen het hertogdom Maagdenburg, het vorſtendom Anhalt, Halberſtadt, het graafſchap Swartzburg en Beichlingen. Het wordt van den Helm, Rona, Saale, Unſtrut, Weita en Wipper doorſneden. De voornaamſte plaatſen daar van zyn het graafſchap *Mansfeld*, *Bernſtadt*, *Artern*, en *Eisleben*, welke laatſte de beſte ſtadt van dat graafſchap is. Hier onder rekent men nog het ſlot en de heerlykheit *Seeburg*, de oude heerlykheit *Arnſtein*, de vrye heerlykheit *Heldrungen*, *Schraplau*, en andere landen, waar by men weten moet, dat van wegens de grote ſchulden Auguſtus, keurvorſt van Saxen; markgraaf Joachim van Brandenburg, beſtierder van het aartsſticht Maagdenburg, de ſtoel ledig ſtaande, het Kapittel van Halberſtadt aan hertog Johan Willem van Weimar in den beginne als leenheeren en landvorſten der graven van Mansfeld, de meeſte graaflyke ampten ſteden, vlekken, bergwerken, enz. in ſequeſtratie heeft afgenomen, en de gedachte graven niet meer dan de woningen, eenige tuinen, en weinig landt voor zich behouden hebben om van te beſtaan. De oorzaak, waarom deze graven in zulke zware ſchulden vervielen, willen eenigen aan hunne al te grote familiën toeſchryven: anderen zeggen, dat zy op eene onrechtvaardige wyze de ertsgroeven hunner onderdanen, die de zelve al van den jare 1200 bezeten hadden, betalende daar voor de gewoonlyke impoſten, hebben afgedwongen, om daar door hunne pracht en ſtaat des te beter te onderſteunen, het welk hen maar tot buitenſporigheit heeft doen vervallen. De oudſte van dit graaflyke geſlacht bezat onder andere verſcheide leengoederen, waar over de jonger afſtammelingen niets te zeggen hadden. Onder deze oude goederen zyn eenige dorpen: als *Weiſchwitz*, *Loſitz*, *Witzendorf*, *Cauldorf*, enz. Maar Saxen-Saalfeldt heeft deze dorpen met zo vele belaſtingen in den jare 1658 bezwaart, waarom de onderdanen in den jare 1711 by den vorſt van Fondi te Wenen zich ter hulp begeven hebben, die zulks hier op aan den keizerlyken Rykshofraadt klagender wyze heeft aangebragt. *Spangenberg Mansf. Chron. Zeiler. Topogr. Sax. ſup. p.* 18 *ſeq. Imhof N. P. lib.* VI. *c.* 10. *Seckendorf Hiſt. Luth lib.* III. §. 36, §. 133 *N.* 4. *Europ. Herold. P.* I. *p.* 623 *ſeq.*

MANSFELDT is eene marktſtadt in het landt van Brexlow, zynde een gedeelte van 't graafſchap Nottingham, in Engelandt. Zy is eene goede, grote, welbeboude, volkryke ſtadt, leggende in het gehucht van Sheerwood, handelt zeer ſterk in mout om bieren van te brouwen, en legt 109 Engelſche mylen van Londen.

MANSFELDT, of 't *eilandt van Mansfeldt*, legt in 't Noorder Amerika, in de golf van Hudſon, of Hudſon-baai. Het zelve is door de Engelſchen ontdekt en bevolkt.

MANSILLA is een vlek in 't Spaanſche koninkryk Leon, Zuidwaarts, zeven mylen van de hoofdſtadt van dien naam gelegen. De inwoonders vangen in den nabygelegen vloedt Erla forellen van een treffelyken ſmaak, en brengen de zelve te Valladolid, en zelf wel te Madrid ter markt. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 156.

MANSLAGT, een dorp in Ooſt-Vrieslandt, doch niet onvermaard. Het behoort onder 't Grietmer-ampt, tot de Weſtervoogdy. Eenigen halen den oorſpronk dezer benaminge van een manſlagt, begaan tuſſchen twee mannen: doch anderen leiden de benaming af van de *Mane*, alhier weleer gedient en aangebeden als eene godinne, dewyl de oude Celten de maan *Man* noemden. Voorts is Manſlagt in de Ooſt-Vrieſche geſchiedeniſſe beroemd zo door de adelyke Borgſtede, welke in 't Weſten van Manſlagt, by den dyk, lag, als door 't huwelyk van *Enno Cirkſena*, hoofdling te Grietzyl, getrouwt met freulin *Gela van Manſlagt*, dochter van den hoofdling Thyo te Pilſum, en Ava Beninga, uit welk huwelyk vier kinderen geteelt wierden, als: *Edzard*, *Ulrich*, *Frouwa* en *Aada*. Frouwa trouwde met Sibet Attena, hoofdling te Doornum, van wien zy na haar mans doodt te Manſlagt baarde dien beroemden heldt Sybet, Ulrichs zuſters zoon, welke aan juffer Onne van Stedesdorp trouwde. Ulrich, zoon van Enno Cirkſena, wierdt de eerſte graaf van Ooſt-Vrieslandt in 't jaar 1454, en trouwde eerſt met Foelke, weduwe van Hero Omken, heere te Stedesdorp, en dochter van Wibet, hoofdling te Efens; maar daar na trouwde hy met Theda, dochter van Uko Ukonis, en Heba Attena, in 't jaar 1453, zo dat Theda de eerſte gravin van Ooſt-Vrieslandt wierdt, in welkers teſtament nog eenige goederen aan de armen te Norden vermaakt wierden uit de huren van Manſlagt. En gelyk Manſlagt drie halve manen in zyn wapen voerde, zo is dit Manſlagtſche wapen vervolgens in 't hoog-vorſtelyke Ooſt-Vrieſche zesvoudige wapen ingelyft, of zo voert nu nog het Ooſt-Vrieſche vorſtelyke huis deze drie

halve manen wegens dit Manflagt in zyn vorftelyk wapen. *Ubbo Emmius.* enz.

MANSO. Zie MANZO.

MANSOR, ABOU GIAFAR, bygenaamt *Almanfor Billah*, twede Kalif uit het huis der Abbaffiden. Hy volgde op zynen broeder Aboul Abbas Seffal in 't 136 jaar van de Hegire, en was 't hoofdt van de karavane der pellegrims naar Mekka, toen hy de doodt zyns broeders verftondt. Derhalven zondt aanftonts Abou Meslem naar Cufah, 't welk eertyds de zitplaats der Kalifen was, om den eedt van getrouwigheit van zyne inwoonderen te ontfangen, en hem als Kalif aldaar uit te roepen. Deze naarftigheit was nodig: want Iffa, zoon van Muffa, zyn neef, hadt reets door vonden gepoogt het Kaliffchap meefter te worden, doch vruchteloos; maar Abdallah, oom van Al Manfor, maakte hem meer fpels, vermits hy hem niet wilde erkennen, maar zelf het Kaliffchap van Damas bekleden, gevende voor reden van zyn doen en eifchen, dat zyn neef Abulabbas Seffah, eerfte Kalif van zyn huis, hem hebbende gezonden om tegen Maruan, laatften Kalif der Ommiaden, te ftryden, belooft hadt, dat de gene, die hem het hoofdt zyns vyands bragt, en hem daar door bevestigde, indien 't iemandt was uit het ftamhuis der Abaffiden, onmiddelyk na hem die waardigheit zou bekleden. Dit hadt Abdallah verrecht: derhalven om zyn recht te handhaven bragt hy eenige krygsbenden op de been, trok daar mede in Khorafan, en kwam met grote dagreizen en een machtig leger zich voor Nifibis nederflaan. Abu Meslem, die het gezag over 't heir van den Kalif hadt, hem hebbende gedurende vyf maanden zeer afgemat, floeg hem eindelyk ten eenemaal, hem dwingende te vluchten. Na de doodt van Abou Meslem, die vermoord wierdt op bevel van den Kalif, om reden, die men elders kan vinden, bragt Sinan van Nifchabour, Magus, die zich meefter gemaakt hadt van de fchatten van Abou Meslem, de provincie Khorafan in oproer tegen Al Manfor in 137 jaar van de Hegire: maar hy wierdt wel haaft afgemaakt door Giambour, dien de Kalif hem tegen zondt. Deze veldheer een zeer aanmerkelyken buit gemaakt hebbende, en den Kalif, zeer gierig zynde, dit wetende, zondt uitdrukkelyk iemandt af om alle deze fchatten van hem in beflag te nemen; maar Giambour dit niet aanftaande keerde de wapenen na zyn meefter, doch ziende, dat hy hem een machtig leger tegen zondt, verliet hy de ftadt Reï, daar hy zich neergeflagen hadt, en trok naar Ispahan, maakte zich daar van en 't omleggende landt meefter. Hier eenigen tydt huis gehouden hebbende, was hy genootzaakt om het naderen van 's Kalifs heir naar Aderbigian te vluchten, alwaar hy ten eenemaal verflagen wierdt in 't 138 jaar van de Hegire. Al Manfor een hoon ontfangen hebbende in zyne hofftadt Hafchemie, of Anbar, door de oproerigen, die hem daar aanvielen, befloot van woonplaats te veranderen, en zyne nieuwbegonnen ftadt te voltooien. Dit was Bagdad, waar van hy de grondflagen gelegt heeft in 't 145 jaar van de Hegire. Deze prins ftierf in 't 158 jaar van de Hegire in 't doen van eene pelgrimagie naar Mekka. Hy regeerde 22 jaren en 3 maanden, en liet tot opvolger zynen zoon Mahadi. De beroemdfte daden van dezen Manfor zyn 't onderbrengen van Armenië, Cilicië en Cappadocië. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANSOR, of AL MANSOR BILLAH, zoon van Caiem Beemer-Illah, wiens eige naam was *Ismaël Abou Thaher*, begon na zyns vaders doodt te regeren in Afrika in 't 334 jaar van de Hegire. Hy was uit het geflacht der Fatemiten, en nam den naam van Kalif aan, fchoon de zelve niemant, als zynen zoon en navolger Moez Ledin Illah, toekwam, die den fetel van het ryk uit Caïroa naar Caïro in Egypten hadt overgebragt; dus wierdt hy de eerfte Kalif van dit ftamhuis. Alle de gefchiedfchryvers, die 't leven van dezen Kalif Almanfor befchreven hebben, pryzen geweldig zyne welfprekendheit. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANSOR, de eerfte van dien naam, was de zoon van Naffer, de zesde koning van de heerfchappy der Samaniden. Hy volgde op zyn broeder Adel-Melek, regeerde 15 jaar, en ftierf in het 365 jaar van de Hegire. Hy heeft in den 356 jare van de Hegire door de macht zyner wapenen Rukneddoulat, Sultan van 't huis der Bouiden, gedwongen hem jaarlykfch een fchatting van 150 duizend goude kroonen te moeten opbrengen, wilde hy het ryk van Perfië in ruft bezitten. Hy hadt alvorens de provincie van Segeftan verloren, alwaar zich Khalaf, zoon van Ahmed, zo vaft hadt neêrgezet, dat Manfor hem onmogelyk daar uit kon dryven. Ook heeft hy zeer lang den oorlog gevoert tegen Alp-Teghin, die twee grote voordeelen op hem behaalde, de welke genoegzaam den grondt leiden van 't vermogen der Gaznaviden, die Sebecktegin daar na oprechtte onder Nouh, zoon en navolger van Manfor. *Herbelot Bibl. Orient.*

MANSOR, twede zoon van Nouh, ook de twede van dien naam, kleinzoon van Manfor den I. Hy volgde zyn vader Nouh, en wierdt de achtfte koning van de heerlykheit der Samaniden; hy regeerde niet meer dan anderhalf jaar. Tofon Begh, een geboren Turk, die flaaf geweeft was van Nouh, zyn vader, en tot algemeen gezaghebber van 't heir was aangeftelt, maakte zich meefter van de ftadt Serchas, of Sarakhs, in Khorafan, beroofde hem van zyne ftaten, en deedt hem het gezicht verliezen in 't 389 jaar van de Hegire.

MANSOR, anders SCHAH MANSOR, was de zoon van Modhaffer, zone van Mobarez, en de vyfde Sultan uit den ftamme der Modhafferiers, die zich meefter maakte van Perfië. Schah Manfor wierdt geflagen en ter doodt gebragt door Tamerlan, en de ftadt Schiraz, die de hofftadt en de zitplaats der prinffen van dit ftamhuis geworden was, viel met ganich Perfie in de handen van dien zegepraler, in 't 895 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Orient.*

MANSOURAH, eene ftadt in Egypten, gebouwt door Al Manfor Billah, derden Kalif van de Fathemiten, die haar zynen naam gaf. Zy is gelegen aan den Nyl, in een plaats, genaamt Iftirak el Neilein, ter oorzaak dat de Nyl zich daar in twee voorname armen verfpreid. Zy wierdt verbetert en verfterkt door Al Malek al Kamel, koning van Egypten, van 't geflacht van Saladin, om daar door het landt voor de aanvallen der Franken, die de ftadt Damiate voor de eerfte maal hadden overmeeftert, te befchutten. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANSOURAH, of MANSOURAT, is de naam van eene ftadt in 't landt van Sind, dat is, een gedeelte van Indoftan, 't welk is aan deze zyde den Ganges, en digt by de rivier Indus. Men zegt, dat zy haren naam van Mahmoud, zoon van Sebekteghin, ftichter van de heerfchappy der Gaznaviden, gekregen heeft, die, de zelve innemende, in 't Arabifch zou gezegt hebben *Nosserna: Godt heeft ons geholpen*, of: *Godt gaf ons de overwinning*; want Manfour, of Manfor, betekent in 't Arabifch overwinning. Anderen willen, dat zy gebouwt wierdt door Abougiafar Almanfor, tweden Kalif uit den ftamme der Abaffiden, die ook Bagdad heeft geftigt. Deze ftadt legt zeer bloot voor de hitte der zonne, want daar om heen wafchen geen bomen als palmbomen en zuikerriet. Men vindt in dat landt een foort van dadels, waffende aan troffen van eene uitnemende grootte, maar zo zoet niet als de andere. Een Arabifch fchryver noemt het landt van Manfourat eene kleine provincie op de grenzen van Perfië en Indië, aan deze zyde den Ganges, waar van de hofftadt Manfourah is. 't Is miffchien die ftadt, die in eenige wereld-kaarten met den naam van Soret uitgedrukt ftaat, maar geenzins Sourat, of Suratte, eene ftadt, gelegen in 't koninkryk Camboja, zeer wel bekend by de genen, die op Ooft-Indië varen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MANSUS. Zie MANZO.

MANTALE, een oud kafteel in 't gebiedt van Vienne, in 't Dauphiné, alwaar het beruchte concilie gehouden is, waar van hier na, fchoon anderen willen, dat het te Mante, aan de Seine, gehouden is, en wederom anderen, dat het te Montmelian, in Savoje, geweeft is. Guichenon, gefchiedfchryver van Savoje, verbeeldde zich, dat het een landhuis tuffchen Vienne en Valence, genaamt *Valloire* (*Vallis aurea*), was, maar de meeften geloven, dat het *Mantou* in de kaart van 't Dauphiné van Jan Reins genoemt wordt. Hoe 't zy, het concilie van Mantale wierdt vergadert door Bofo in 't jaar 879 om zich tot koning van Provence, Arles en Burgundië te doen verkiezen, en inderdaadt zes aartsbiffchoppen, zeventien biffchoppen en een zeer groot getal van abten en heeren verklaarden hem voor hunnen wettigen fouverein. Sirmond geeft ons *Tom.* III van de conciliën in Vrankryk eene akte van deze verkiezing, die aldus begint: *Cum convenissent sancti patres in nomine Domini Salvatoris nostri conventum celebraturi apud Mantalem territorii Viennensis &c.* 't welk men hier bybrengt om aan te tonen, dat Mantale niet verre van Vienne geweeft is.

MANTE, bygenaamt *La Jolie*, eene ftadt van Vrankryk, aan de Seine, in 't gebiedt van Chartres, twaalf mylen beneden Parys. Zy heeft eertyds den tytel van graaffchap gehad, verfterkt door een kafteel, 't welk koning Henrik de IV op het verzoek van die van Parys heeft laten verwoeften. Hare hoofdkerk wierdt gebouwt door Johanna, eene dochter van Vrankryk, wier graf men nog by 't hoge altaar kan zien. Zy heeft een balluagie, een prefidiaal, een provooft, of rechter met de rode roede, eene vrye rechtbank, een zoutpakhuis, en een ftadhuis. Men vindt 'er ook vele kloofters, zo wel voor mans-als vrouwsperfonen. Karel de V, koning van Vrankryk, ftichtte daar in den jare 1376 een kloofter voor de Celeftynen, waar van de omtrek en heuvel zeer berucht is, dat zy den beften wyn van Vrankryk voortbrengt. *Spicil. Tom.* III.

MANTEGNA, of MANTINE, (ANDREAS) een beroemd fchilder, van Padua geboortig. Men zegt, dat hy nog een kindt zynde de fchapen in het veldt dikwils uitgetekent heeft. Daar na bragt men hem by Jakob Squacioni, om hem het fchilderen te leren, en hy befteedde daar zyn tydt zo nut, dat hy niet alleen zynen meefter verre te boven ging, maar zelf by de voornaamfte fchilders kon geplaatft worden. Sedert zyn zeventiende jaar fchilderde hy volkome ftukies, en hy maakte te Mantua zulk een heerlyk ftuk werks, dat Lodewyk van Gonzagua hem ridder maakte. Vervolgens werkte hy voor paus Innocentius den VIII te Rome, en ftierf in Mantua in den jare 1517. *Vasari vit. de pict. Ridolfi vit. de pit. Venet. Felibien Entret. des Peint.*

MANTEUFEL, een der oudfte adelykfte huizen in 't hertogdom Pomeren, wier oorfpronk zo onzeker als die van hunnen naam is. Eenigen wanen, dat dit het zelve geflacht is, dat in Engelandt *Mandeville*, of *Mandeval*, genaamt wordt, om dat de graven van Effex dien van *Mandevel* in hunne tytels voeren; maar naardien men niet weet of die van dezen naam uit Engelandt, dan of die van Mandeville uit Duitfchlandt afkomftig zyn, zo willen anderen voor waarfchynlyker uitgeven, dat het zelve van Leimern ('t geen eene oude graaflyke familie zou geweeft zyn) of uit het huis van Quaren ('t geen voor omtrent 700 jaren in Brunswyk gebloeit heeft, en zich zelve ridders (*Equites*) van Mandeville zouden genoemt hebben) zou gefproten zyn, gevende beide tot verzekering het volgende bewys; namentlyk, zy menen, dat die van Man-

teufel in hunnen oorfpronk den naam van Leimern, naderhandt van Quarne, en eindelyk dien van Manteufel gevoert hebben in den jare 1189, en onder de regering der hertogen Bodislaus en Cafimirus den II naar Pomeren gekomen zyn, alwaar zy niet alleen van wegens hun groot getal en vele goederen in aanzien geraakt zyn, maar zich ook in andere landen, als Mekelenburg, Polen, Pruiffen, Cour-en Lyflandt verfpreid, en dezen naam gevoert hebben. Zeker is 't, dat het geflacht van Manteufel nog vele aanzienlyke goederen in Polen, Pomeren en Courlandt bezit, hebbende in 't eerftgemelde koninkryk een ftamgoedt, Popielewo, waar naar zy *Popielewiski* genoemt worden. Die van Kriefen, een adelyk Pomerfch geflacht, hebben op de grenzen van Polen wegens een fteedtie Poltzin, aan die van Manteufel toebehorende, 't leen moeten ontfangen, en heeft zich dat geflacht van Manteufel in verfcheide liniën zo wel in neder-Pomeren, als in Polen verdeelt; namentlyk in de Arnhauzifche, Colpinifche, Buslorifche, Rottenarifche, Quisbernowifche, Pritbernowifche, Ramanfche, Droftdowifche, Trinickifche, Sterninifche, en Parparfifche liniën. De Arnhauzifche is weder van het Arnhauzifche geflacht vervallen, en de goederen daar van zyn in vremde handen geraakt, de Poltzinifche, Popelowifche, Collazifche, Kerftinifche en Krukenbekifche zyn uitgeftorven, en de goederen, aan de Kerftinifche als de naafte neven vervallen, onder malkander verdeelt; waar omtrent men ook niet melden kan wie de ftamvader daar van geweeft is, of wie alle deze verdeelingen gemaakt heeft. Echter weet men zo veel, dat in den jare 1370 al een *Chriftoffel*, en nog voor hem *Henning Manteufel*, die Kerftin en Krukenbek bezeten heeft, geweeft is, waar uit de tegenwoordige linie van Krukenbek is voortgekomen. De Colpinifche, Buzdorifche, Rottenarifche, en Quisbernowfche zouden, naar haar voorgeven, een en den zelven ftamvader gehad hebben met de Arnhauzifche, 't geen nochtans van anderen voor zeer onzeker gehouden wordt. Eltfovius maakt van twee ftamhuizen, of liniën van Manteufel gewag, die in 't jaar 1218 in Mekelenburg gewoont hebben. Ook vindt men een ridder *Manteufel*, *Henning* genaamt, die geleeft heeft in 't jaar 1288, gelyk nog een ridder *Johannes Manteufel*, geleeft hebbende in de jaren 1299 en 1305. *Henrik Manteufel*, een dapper krygsheldt, was landvoogdt van den hertog Bogislaus in 't jaar 1337, en *Engel Manteufel* was opperkamerheer en Raadt van den hertog Bogislaus, Barnimus en Vratislaus, broeders. *Antonius Manteufel* was mede in 't jaar 1355 geheime Raadt van hertog Bogislaus. *Ekard Manteufel* was in 't jaar 1362 kanunnik te Kamin; *Engel*, *Wilken*, en *Jooft Weifze Manteufel* leefden in de jaren 1372, 1379, en 1449. *Antonius Manteufel* van Arnhauzen was ridder in 't jaar 1456; *Ekard Manteufel* op Arch en Poltzin was Raadt van hertog Erik en Bogislaus den X in 't jaar 1484; een *Gerd*, of *Gebhard*, en *Diderik Manteufel* zyn beide van de Arnhauzifche linie geweeft, en leefden in 't jaar 1496, trekkende met hertog Bogislaus den X naar 't Beloofde Landt. *Koert Manteufel* van Arnheim was in 't jaar 1573 ridder; *Erafmus Manteufel* van Arnhauzen was eerft hofraadt van Bogislaus den X, en wierdt naderhandt in 't jaar 1521 tot biffchop van Kamin verkoren. Hy hadt te Bologne geftudeert, en was een geleerd man. In zyn tydt wierdt de Lutherfche Godsdienft in Pomeren ingevoert, dien hy eerft zeer ftreng vervolgt, maar naderhandt met yver omhelft en verdedigt heeft. Hy ftierf in den jare 1544, den 17 January, te Baft, 't welk nu Cafemiersburg genaamt wordt, en een ampthuis is, aan het bisdom behorende, en wierdt te Corlin begraven, hoewel zyn graf te Peltzin getoont wordt. *Wilken* en *Jan van Manteufel* wierden onder de landftanden van den keurvorft van Brandenburg in 't jaar 1529 befchreven. Ook hebben in 't jaar 1574 *Afmus* en *Michaël van Manteufel* de zogenaamde renovatie ondertekent. *Karften Manteufel* van Arnheim was in 't jaar 1553 by keurvorft Maurits van Saxen krygsoverfte, en daar na by de hertogen van Pomeren, Barnimus den Ouden, en Johan Frederik, geheime Raadt, hofmaarfchalk, overfte landvoogdt te Greiffenbert, en landraadt van 't ficht Oberinnehmer, wordende beroemd doordien hy met veel dapperheit hadt uitgemunt in den jare 1563 op Hallandt onder den koning van Denemarken tegen dien van Zweden. *Ekard* en *George Manteufel* hebben in de jaren 1586 en 1627 geleeft, en den toenmaligen hertogen van Pomeren als hofjonkers gedient. *Afmus Manteufel* was in 't jaar 1630 ritmeefter, en de laatfte van de Arnhauzifche linie. *Karften Manteufel* van Poltzin bloeide in 't jaar 1523. *Afmus Manteufel* van Poltzin heeft in het jaar 1603 des hertogs Barnimus, gelyk mede *Gerard Manteufel* in 't jaar 1621 hertog Ulriks begravenis bygewoont. Deze laatfte hadt drie zonen, als *Ekard*, die te Poltzin woonde, en een eenigen zoon hadt, *Bernthwald*, die in den jare 1680 den keurvorft van Brandenburg ten dienft ftondt, ftervende zonder mannelyke erven, en *Georg*, ftervende jong. Dus was de Poltzinifche linie in het begin van de XVIII eeuwe zeer verzwakt. De Kerftinifche heeft zich nog het beft gehouden. *Henning Manteufel* is de eerfte, die in de gefchied-of ftamboeken voorkomt, zonder dat men nochtans zegt kan zeggen, of hy de ftamvader van dit huis geweeft is, of niet. Zyn zoon, *Chriftoffel Manteufel* op Kerftin en Kruckenbek, leefde in den jare 1370, en liet een zoon na, *Henning*, op Kruckenbeck, die in den jare 1400, gelyk ook Hennings zoon, *Witzke*, of *Wezlau*, in den jare 1430 geleeft heeft. *Henning Manteufel*, Wezlaus zoon, heer van Kruckenbek en Kerftin, Drehnou, Neftin, Gandelin, Trierecke en Kruhne, liet in den jare 1494 vier zonen na, namentlyk *Henrik*, *Witze*, *M. Laurens* en *Chriftoffel*. Deze, die Kerftin en Drehnou tot zyn aandeel heeft gekregen, en in den jare 1535 geftorven is, was de eerfte van die familie geweeft, die den Lutherfchen Godsdienft aangenomen heeft. *Henning Manteufel*, Chriftoffels zoon, heer van Kerftin en Drehnou, verkreeg de ridderorde van Lyflandt, en heeft als overfte luitenant onder keurvorft Albrecht van Brandenburg, en daar na onder keizer Karel den V gedient. Eindelyk heeft hy in dienft van Henrik, koning van Vrankryk, in de jaren 1569 en 1570, twee duizend ruiters beftiert, en is van zyn eigen volk op eene fchelmfche wyze doorfchoten. Zyn zoon, *Chriftoffel* van Kerftin, Kruckenbek, Drechnou, Neftin, Trinecke, Gaudelin en Kruhne, was een dapper en een geleerd man, bragt de gemelde leengoederen, die federt 102 jaren niet aan een alleen behoort hadden, aan zyn huis, en wilde geen waardigheden of hoge ampten bekleden, blyvende alleen zyne eigene goederen beftieren, waar op hy in den jare 1634 geftorven is, nalatende vier zonen *Henning*, *Anthoni*, *Nikolaas* en *Jakob*, waar van Jakob, na dat hy den keurvorft van Saxen, den koning van Vrankryk, en eindelyk den keurvorft van Brandenburg als overfte vele trouwe dienften gedaan hadt, geftorven is in den jare 1665: ook is Nikolaas, als overfte onder gemelde vorften den kryg gevolgt hebbende, in den jare 1638 overleden, zonder beide mannelyke erven nagelaten te hebben. *Henning Manteufel* van Kruckenbek zette, na dat by 't leven van zyn vader de Kruckenbekfche zich met de Kerftinifche linie vereenigt hadt, zyn ftam voort, nalatende in den jare 1642 twee zonen. De oudfte, genaamt *Henning*, ftierf binnen Parys ongehuwt; de andere, *Chriftoffel*, diende eerft onder de Holfteinfche prinffen, en was daar na hofmeefter van den erfprins Johan Frederik van Wurtenburg. Vervolgens deze prins op de reize naar Engelandt overleden zynde, wierdt hy van des zelfs vader Everhard den III tot prefident van den geheimen Raadt, opper-hofmaarfchalk en gezaghebber te Marbach aangeftelt, dragende zich in deze ampten tot roem van zyn geflacht. Hy begaf zich eens naar Straasburg, alwaar hy in den jare 1689 zonder kinderen na te laten, fchoon hy twee maal getrouwt is geweeft, geftorven is. *Antonius Manteufel* van Kerftin, broeder van den gemelden Chriftoffel, en twede zoon van Chriftoffel, te voren gemeld, was een geleerd man, en wilde zich in gene wereldlyke bedieningen laten gebruiken. Hy was in den jare 1595 geboren, trouwde met Lucia Elizabeth van Goltz (uit het huis Clausdorf, in Polen gelegen) en ftierf in den jare 1660. Zyn zoon, *Chriftoffel Arnoud*, heer van Kerftin, Kruckenbek, Gandalin en Kruhen, koninklyke Pruiffifche land-Raadt van 't vorftendom Kamin, hadt te Frankfort aan den Oder, te Tubingen in het doorluchtige collegie, en te Straasburg geftudeert, en Vrankryk nevens andere landen doorreift, en naardien alle de mannelyke Kruckenbekifche erven van de grootvaderlyke heerlykheden en goederen weggerukt wierden, vervielen de zelve aan hem, uitgenomen het goedt Neszin, dat aan zyne afgeftorve zufters kinderen by een verdrag afgeftaan wierdt. Hy heeft by zyne gemalinne Elizabeth Clara van Bonihn 14 kinderen geteelt, waar van 'er elf in hunne kindfchheit geftorven zyn, de overige drie waren, *Ernft Chriftoffel*, vryheer van Manteufel, koninklyke Poolfche en keur-Saxifche minifter, buitengewoon afgezant aan de Deenfche en Pruiffifche hoven, geboren den 27 Juny, naar den ouden ftyl, of, den 8 Juny des jaars 1676; *Antonius Bogislaus*, geboren in den jare 1680, den 2 February, die drie jaren in Leipzich geftudeert, en naderhandt den krygsdienft van den koning van Pruiffen aangenomen, den zelven wederom verlaten heeft, en als kapitein onder keur-Palts gebleven is; wordende in den jare 1704, in de belegering van Landau, doorfchoten, en *Sophia Charlotta*, in den jare 1696 ter wereldt gekomen. De oudfte, Ernft Chriftoffel, is in den jare 1719 in den Ryksgravenftandt verheven, en heeft in den jare 1713 ter gemalinne genomen Gottliebe Agnes Charlotta, dochter van Georg Frederik van Bludowsky, weduwe van Trach, by welke hy de navolgende kinderen verwekt heeft: als den 4 Augufty des jaars 1714 *Sophia Albertina Charlotta*; den 4 July des jaars 1715 *Wilhelmina Erneftina*; den 4 February des jaars 1718 *Johanna Conftantia Henriëtta*, en den 4 January des jaars 1719 *Louize Mariana*. Voor 't overige kan men van dit geflacht van Manteufel niet meer berechten, dan dat zy in Pomeren benevens de vryheeren en graven in gelyke waardigheit zyn gehouden geweeft, ook nog tot heden toe die eernamen hebben willen voeren, ongeacht zy naar de Pomerfche en Poolfche wyze zich van zulke tytels niet plegen te bedienen. *MSS. Geneal. J. Hubners Genealogifch Woordenboek.*

MANTGUM, of MANTIGUM, een dorp van de Vriefche grietenye Baarderadeel, in het kwartier Weftergoo, daar twee adelyke floten of ftinfen geftaan hebben, die hun muurwerk nog vertonen. Tegenwoordig ftaat 'er nog het flot *Hofwier*. Kerk en predikant ftaan onder de claffis van Leeuwarden.

MANTIA. Zie AMANTIA.

MANTINEA, eene ftadt in Morea, in de provincie van Arkadië, beroemd door den Thebaanfchen veldflag in 't jaar van Rome 391, dien Epaminondas daar gedaan heeft. Eenigen houden het voor het tegenwoordige *Mendi*. Deze ftadt is voorheen van vyfderlei inwoonders bewoont geworden, en van de Archiven met een muur van tigchelftenen omtrokken, die Agis, koning van Sparta, verwoeft heeft, als hy door een breffche ter ftandt indrong, en de zelve dus veroverde. Naderhandt kreeg zy den naam van *Antigonia*, van Antigonus Philippus, koning van Macedonië, vader van Perfeus. Maar de keizer Hadrianus heeft haar wederom den ouden naam van Mantinea gegeven,

Cellarius Notit. Orb. Antiq. Coronelli Descript. de la Morea.

MANTINE. Zie MANTEGNA.

MANTO, dochter van Tiresias, eene grote waarzeggeresse, als haar vader. Men achtte haar zo hoog, dat die van Argos, de stadt Thebe overweldigt en uitgeplundert hebbende, haar als den dierbaarsten en kostelykste schat van al het geroofde naar Delphos zonden, om aan Apollo opgeoffert te worden. Zy wierdt dan in des zelfs tempel geplaatst, maar voldeedt weinig aan de plichten van kuisheit: want Alcmeon, die, als veldheer der Argoizen, Thebe hadt overwonnen, wist zich ook meester van haar hert te maken, en teelde in 't heimelyk by haar twee kinderen, waar van de zoon Amphilochus, en de dochter, die zeer schoon was, Tisiphona genaamt wierdt. Zie daar 't geen Apollodorus van Manto zegt in zyn III boek. Andere historieschryvers zeggen, dat zy met de andere gevangenen naar Delphos geleid wierdt, en uit de handen van de veroveraars van Thebe vluchtende naar Claros vertrokken is, alwaar zy Apollo een tempel gebouwt heeft; dat zy, met Rhatius getrouwt, by hem een zoon, *Mopsus* genaamt, gehad heeft. Diodorus van Sicilië zegt, dat de dochter van Tiresias Daphne genaamt was; dat zy door die van Argos naar Delphos gezonden wierdt, en daar een groot getal godspraken gegeven heeft. Virgilius maakt van Manto, eene prophetesse van Italië, gewag, en zegt, dat zy den naam aan Mantua gegeven heeft. Pausanias wil, dat men in zyn tydt haar te Thebe zag, zittende op een steen aan den ingang van den tempel, alwaar zy hare orakelen sprak, en men dien steen den setel van Manto noemde. Hy spreekt ook van een graf van Manto; doch hier meent hy eene andere mede, de dochter van Polydus. *Apollod. Bibl. lib.* VI. *Pausanias lib.* VII *en* IX. *Virgil. Æneid lib.* X. *Diodor. Sicul. lib.* V. *c.* 6. *Bayle Dict. Crit.*

MANTUA, eene Italiaansche stadt in Lombardyë, hoofdstadt van een hertogdom, alzo genaamt. Mantua legt aan twee kanten van den Po, tusschen het hertogdom Modena, het kerkelyk gebiedt, 't gebiedt van Venetië, en 't hertogdom van Milaan. Het is omtrent 50 mylen in de lengte, en 40 in de breedte. Het aardryk is zeer vruchtbaar. De stadt Mantua legt in 't midden van een meir, waar uit de rivier Mincio haren oorspronk neemt, zo dat men in de zelve niet kan komen dan langs twee bruggen, die over het meir geslagen zyn. Deze gesteldheit maakt Mantua zeer sterk. Zy is oud, maar schoon, heeft omtrent 4 Italiaansche mylen in haren omtrek, 8 poorten, 18 kerken, 40 geestelyke huizen, en eene school voor de Joden. Het hof, of paleis van den hertog, zo beroemd wegens des zelfs rykdom en prachtige huissieraden, maakt een van de schoonste versierselen der stadt, en is als in twee delen verdeelt. De Dom-of hoofdkerk, welkers gewelf verguld, en blaauw gemarmert is; de kerk van St. Dominicus, het stadhuis, de XII Apostelen, en andere dingen, zyn door de reizigers genoeg beschreven en alom bekend. Novellara, Guastalla, Sabionetta, Bozola, Castillon de Stiviera en Solfarino zyn eertyds de heerlykheden van het Mantuaansche geweest, en die in tydt en wylen verdeelt zyn onder de jonger zonen. Het huis van Gonzagua nam weleer het Mantuaansche in zyn geweldt, na dat het eenige dwingelanden in den jare 1327 of 1328 verjaagt hadt. *Louis van Gonzagua* was de zoon van *Guido*, daar elders van gesproken is. Zy beide doodden *Passerino Bonacolsa*, tyran van Mantua. Deze Louis behieldt de heerschappy onder den tytel van vikaris des Ryks. Zyne nazaten namen den naam aan van hoofdmannen, of kapiteinen, tot aan *Joan Francisco*, die door den keizer Sigismundus tot marquis verheven wierdt in den jare 1433. Karel de V verhief het tot een hertogdom in den jare 1530. Het is genoeg bekend wat oorlogen de keizeren wegens Mantua gevoert hebben, en hoe de koning van Vrankryk, Lodewyk de XIII, het zelve heeft ondersteunt voor en na de vrede van Quieras. Dit kan breder op den naam van GONZAGUA gezien worden. Men zal hier alleen aantekenen, dat Mantua den 18 July des jaars 1630 door Colalto, veldheer des keizers, wierdt ingenomen, en zyne krygsknechten verwoestten vele heerlyke buitenwerken. Mantua heeft lang deze smert gevoelt, en is met grote moeite en kosten wederom herstelt na verloop van vele jaren. Het paleis des hertogs, ter dier tydt het pronkstuk van Italië genaamt, hadt voor deze inneming 7 verscheide zalen, ieder op het heerlykste met kostelykheden versiert, ontelbare schilderyen en beelden van goude en zilvere vazen, en onnoemelyke andere versierselen wierden daar gevonden. Men zag daar een eenhoorn, een orgel van wit albast, zes tafelen, ieder van drie voeten; de eerste ten eenemaal met esmarauden, de twede met turkoizen, de derde met hyacinthen, de vierde met saphieren, de vyfde met amber, en de zesde met jaspis ingelegt. Dit wierdt alles ten prooi gegeven. De Venetianen hebben daar na deze stadt bezeten, en wederom aan den hertog overgegeven in den jare 1662. Hertog Karel de IV gaf de zelve in den oorlog over het erfrecht van Spanje in handen van de Franschen.

De stadt Mantua is weleer aan verscheide heeren onderworpen geweest, en kon hare vryheit niet verdedigen, wordende meest door de Duitsche keizers weder tot haren plicht gebragt. Eindelyk in den jare 1707 heeft zich Mantua, benevens het gansche hertogdom, aan het huis van Oostenryk overgegeven. De hertog van Mantua noemt zich hertog van Mantua en van 't Montferrat, prins en altydt durenden vikaris van 't H. Roomsche Ryk, marquis van Gonzagua, Viadana, Gazolo en Dozolo, heer van Luzara, graaf van Rodiga, enz. Hy is hoofdt van de ridderorde van 't Bloedt Christus, de welke de hertog Vincent in den jare 1608 heeft ingestelt.

Voorts heeft Mantua vele brave mannen voortgebragt, onder anderen *Virgilius* en *Tasso*. Mantua heeft een bisdom, onmiddelyk onder den H. stoel staande, en drie voorsteden, die ook als zo vele steedties op het meir zyn. Zy worden genaamt *Porto Forteze*, *St. George* en *le Thé*. De voornaamste steden van den staat zyn *Viadana*, *Borgoforto*, *Pomponesco*, *Guito*, *Governolo*, *Caneto* enz. zonder te spreken van *Mirandola* en andere heerlykheden, die in 't Mantuaansche leggen, gelyk gezegt is. *Leander Alberti Descript. Ital. Ant. Possevin. in Mant. & Mont. Hist. Mario Agricola Chron. in Mant. Francisc. Nigro & Frederico Bossio Duc. Mant. disquis. Jurid. Gregorio Leti Ital. regn. Scotus Itiner Ital.*

Concilie van Mantua.

De verkiezing van paus Alexander den II ontrust zynde van wegens de scheuring van Cadalous, bisschop van Parma, dien keizer Henrik de IV tot paus benoemt hadt, onder den naam van Honorius den II, moest hy noodzakelyk een hulpmiddel voor deze kwaal zoeken, om daar door de rust weder aan de kerk te geven. Ten dien einde beriep hy in den jare 1064 een concilie te Mantua, waar in de verkiezing van Alexander wierdt bevestigt, en zyn tegenpaus gedoemt. Pius de II hieldt daar in den jare 1459 een gesprek, om de zekerste middelen uit te vinden tegen den oorlog met de Turken.

MANTUANA. Zie DIANA.

MANTUANUS, (BAPTISTA) wegens zyne geboortestadt alzo genaamt, zynde de naam van zyn geslacht *Spagnoli*, wierdt, gelyk hy zelf zegt, in den jare 1448 geboren. Paulus Jovius zegt, dat de familie van Spagnoli zeer doorluchtig in Mantua geweest is; maar dat Baptista Mantuanus een bastaardt was. De getuigenis van dezen schryver wordt van verscheiden nagevolgt, en van anderen tegengesproken. Hoe het daar mede zy, by nam het Karmeliter monnikskleedt aan, en wierdt in die broederschap met veel achting aangezien om zyne grote deugdt en geest. Men gaf hem zes maal het ampt van vikaris generaal. In den jare 1503 verplichtte men hem het generaalschap aan te nemen. Hy stierf den 20 Maart des jaars 1516, in den ouderdom van 68 jaren. Baptista Mantuanus was altydt onvermoeid in 't werk der Godvrucht. Men heeft van hem IV stukken, byeen vergadert door den vader Laurens Kuyler van Brussel, en te Antwerpen gedrukt. Hy hadt eene grote neiging en bekwaamheit voor de poëzy, was zo vlug en vruchtbaar in de zelve, dat hy meer dan 55000 vaarzen heeft gemaakt. Trithemius geeft hem by uitnemendheit veel lof. Jovianus Pontanus, Pic. de Miranda, Phil. Beroald en Baronius spreken alle zeer voordeelig van hem. *Petrus Lucius Bibl. Carm. Possevin. Bellarm. Trithem. de script. Eccles. Paul. Jovius in Elog. Doct. cap.* 61. *Vossius lib.* III *de Hist. Lat. Lilio Giraldi. Dial.* 1 *de poët. sui temp. Alegre' Parad. Carmel.*

MANTURNA, eene godin, by de Romeinen aangebeden, op dat zy door hare macht te weeg mogt brengen, dat de jonge vrouwen niet uithuizig wierden. Deze godheit heeft nog meer andere bynamen gehad, die naderhandt al mede godheden op zich zelve geworden zyn.

MANUAH, of MANUA, en MANOAH, uit het geslacht van Dan, de zone Jakobs, en vader van Simson. Een engel boodschapte hem de geboorte van dien zoon. Hy moest een Nazireër zyn, kwam ter wereldt na der zelver schepping in den jare 2861. *Recht.* XIII.

MANUEL MOSCHOPULUS heeft verscheide Grieksche werken gemaakt, onder anderen: *Dictiones Atticæ*; *Notæ in Hesiodum*; *Synopsis in vitam Euripidis*, enz. *Gesner. in Bibl. Possevin. Appar. Sacr.*

MANUEL, keizer van 't Oosten. Zie EMANUEL.

MANUEL CALECAS. Zie CALECAS.

MANUEL CHRYSOLORAS. Zie CHRYSOLORAS.

MANUEL *van Byzance*, een Grieksch historieschryver, die door Johannes Curopalatus in de voorreden van zyne geschiedenis aangehaalt wordt. Hy moet van de twee bovengemelde onderscheiden worden.

MANUEL. Dezen naam voerden twee zeer voorname adelyke geslachten in Spanje en Portugal. Het eene geslacht kreeg dezen naam naar *Emanuel*, zoon van koning Ferdinand den Heiligen van Castilië en Leon, waar uit het tegenwoordige stamhuis van de graven van Villaflor in Portugal gesproten is. Het andere geslacht van dezen naam schryft zich dien toe van *Johannes Emanuel*, natuurlyken zoon van Eduard, koning van Portugal; van deze stammen af de tegenwoordige graven van *Atalaya*. *Imhof. Genealog. Hispanic.*

MANUMISSIO. Wanneer te Lacedemon een slaaf wierdt vrygemaakt, wierden 'er géne andere plegtigheden by gebruikt dan dat de vrygemaakte als dan gelyk de andere burgers een krans om 't hoofdt droeg, en daar mede naar de tempelen wierdt omgeleid. *Cragius de Republ. Lacedemon.* I, 12.

By de Romeinen wierdt de *Manumissio*, of de vryheits-vergunning, of *Justa*, of *Injusta*, dat is, *recht* of *onrecht*, genaamt De *Manumissio* van de eerste classe geschiedde 1) *Censu*, dat is, als een slaaf met bewilliging van zynen heer in de *Tabulæ Censuales* ingeschreven wierdt, dan was hy zo veel als een Roomsch burger. 2) *Vindicta*, 't welk op de volgende wyze geschiedde. De heer ging met zyn slaaf by den Prætor. Daar zynde, draaide hy hem eerst eens om, terwyl hy hem in 't omdraaien een oorbandt of slag aan 't hoofdt gaf, en liet hem daar na los, zeggende: *Hunc hominem liberum esse volo*, dat is: *Ik wil, dat deze man vry zy*; eindelyk tradt de beul, of een gerechtsdienaar toe, en sloeg hem eenige malen met een stokie, 't geen zy

Vin-

Vindicta noemden; op 't hoofdt, waar van de spreekwyze gekomen is: *Vindicare in libertatem.* 3) *Testamento*, of by uitersten wille. De *Manumissio injusta*, of *ad libertatem non justam*, geschiedde 1) *per Epistolam* (door een brief), of als een heer zyn slaaf vry wilde maken, schreef hy hem in een brief, dat hy vry zou zyn. 2) *Inter amicos* (onder de vrienden), dat is, als hy hem in de tegenwoordigheit van zyne vrienden de vryheit schonk. 3) *Per mensam* (door de tafel), dat is, wanneer een slaaf by zynen heer aan tafel mogt zitten. *Loon de Manumissione servorum. Pitiscus.*

In later tyden was 'er een *Manumissio directa*, en een *Indirecta, vel non directa.* De eerste was eene vryheit, die volkomen was, ja zo, dat niemandt hem daar na iets gebieden mogt. *Indirecta* was, wanneer de heer zynen lyfeigen slechts vry maakte, onder voorwaarde, dat hy hem nog zo lang ten dienste moest staan, als 't hem behaagde. Men voerde den slaaf merendeels in de kerke by het altaar, alwaar men hem in de tegenwoordigheit van den bisschop en andere geestelyken een brief gaf, die den vrygemaakten op het hoofdt gelegt wierdt, op dat het een iegelyk zien kon. Deze plegtigheit wierdt gemeenlyk op Paaschen verrecht. Men hadt nog meer andere soorten van *Manumissiones*, als *per Epistolam*, door den brief, *per denarium*, door den penning, dat is, wanneer de heer zyn slaaf een stuk gelds, of *denarius*, in de tegenwoordigheit van de overigheit uit de handt sloeg, 't welk zo veel als zyn losgeldt was, en de zulken wierden *Homines denariales*, genaamt; *per traditionem armorum*, of by overdragt van wapenen, als zo veel te kennen gevende, dat men hem weerbaar maakte, en hy zich mogt verweren. By de Longobarden was in gebruik eene *Manumissio per quartam manum*, of eene vrystelling door de vierde handt, wanneer een heer zyn slaaf aan iemandt anders, die weder aan een ander, die aan een derden, vervolgens die weder aan een vierden gaf, die hem vry maakte. *Du Fresne II.* 456 *seq. Casp. Achatius Beckius Diss. de Manumissionibus in ecclesia. Jen.* 1712.

MANUTIUS (ALDUS) leefde in 't laatste van de XV en in 't begin der XVI eeuwe, was een Romein van geboorte, uit het geslacht der Manutiën, boekdrukkers te Venetië, beroemd om hun verstandt. Hy heeft eene Griekssche *Grammatica* of Letterkunst uitgegeven; aantekeningen over *Horatius*, *Homerus*, en anderen gemaakt, ook eenige verhandelingen over *St. Gregorius van Nazianze* en *St. Johannes van Damas*; in 't kort, hy heeft zynen naam door zyne schriften onsterflyk gemaakt. Ook heeft hy eenige oude schryvers op nieuw doen drukken met heerlyke voorredenen, op zyn trant geschreven. Hy was een man by uitnemendheit arbeidzaam, en trouwde met de dochter van Andreas Asculanus, drukker te Venetië, waar by hy *Paulus Manutius*, van wien hier onder breder, gewonnen heeft. Aldus Manutius stierf in een hogen ouderdom te Venetië in den jare 1513, of 1514. *Gesner. Bibl. Miræus de script. sæc.* XVI. *De vervolger van Trithemius. Simler. Quenstedt. Opmer.*

MANUTIUS, (ALDUS) kleinzoon van den voornoemden, en zoon van Paulus, hier na volgende, wordt voor een der geleerdste mannen van zynen tydt gehouden. Hy was geboren te Venetië in den jare 1547. Naardien hy van zyne jeugdt af blyken van zyn schrander verstandt gaf, bragt hy met zyn veertiende jaar een Latynsche Ortographie of letterkunst in de wereldt. Ouder wordende leerde hy eerst te Venetië, vervolgens te Bologne en Piza, tot dat hy eindelyk onder paus Sixtus den V te Rome kwam. In deze laatste stadt ging het hem gansch niet voordeelig, gelyk Janus Nicius Erythræus getuigt in de lofreden, die hy op dezen groten man en zyn stamhuis gemaakt heeft; want hy moest uit noodt en om onderhoudt te hebben de voortreffelyke bibliotheek, die onder zyn geslacht was, en van zynen vader, grootvader en andere voorouders met veel zorgvuldigheit en moeite verzamelt was, en die men zegt dat in 80000 stukken bestondt, verkopen. Die van Piza geven voor, dat zy de zelve bezitten. De gemelde bibliotheek bleef eenigen tydt te Venetië staan, waar voor men eenige honderd floreinen als eene onmatige huur of verstaangeldt afvorderde, waar op hy de zelve naar Rome liet voeren, en zich van zyne vrouw afscheiden. Maar hy miste in zyne hoop, en hy moest Godt danken, dat hy nog eenig onderhoudt uit het Vatikaan bekwam; want schoon hem na de doodt van Thomas Coreus in de hogeschool te Rome het hoogleeraarsampt in de talen wierdt opgedragen, was hy zo ongelukkig, dat 'er niemandt kwam, als hy lezen moest, waarom hy het daar toe gestelde uur slechts met wandelen voor zyne gehoorplaats moest doorbrengen. Hy stierf eindelyk te Rome in den jare 1597, wat ouder dan 50 jaren. Voor 't overige wordt hy beschuldigt, dat hy zyne aanmerkingen over *Cicero* uit Hieronymus Wolfius en Xistus Betulejus, maar inzonderheit die op de brieven aan *Atticus* uit Janus Parrhasius, en die op *Cesar* uit Johannes Rhellicanus getrokken, en zonder hunne namen te noemen uitgegeven heeft. Zie hier de werken, door hem nagelaten: *Commentarius in Ciceronis libros de Rhetorica, de Philosophia, de Officiis, de Senectute, de Amicitia, in Paradoxa & in Somnium Scipionis; M. T. Cicero Commentariis illustratus, antiquaque lectioni restitutus; Emendationes & Notæ in Censorinum de die natali, & in Valejum Paterculum; Oratio de laudibus Francisci Medicæi; Scholia in Sallustium; Comm. in lib. Horatii de Arte Poëtica, & in Epodon; Notæ in Eutropium; De quæsitis per epistolam libri tres; De interpungendi ratione; De Kalendario veteri Romano; De conscribendis Epistolis; Vita di Cosmo Medicis, primo gran duca di Toscana; Della Attioni di Castruccio Castracani; Dell Antichita Romane inscrizione; Epistolæ tradotte.* enz. *Erythræus Pin.* I, *imag. illustr. c.* 109. *Ghilini Theatr. P.* I, *Craselius in Elog. Thuanus Histor. sui temporis & Addit. Du Teissier P.* II. *p.* 275 *seq. & P.* III. *p.* 413. *Thomas. de plag. literar.*

MANUTIUS (PAULUS) was een van de voornaamste geleerden van zynen tydt, en wierdt geboren te Venetië in den jare 1512. Zyn vader, Aldus Manutius, was, gelyk gezegt is, een geleerd boekdrukker in de gemelde stadt, onderrechtte niet alleen zelf zynen zoon, maar liet hem ook door de beste leermeesters zo onderwyzen, dat hy in korten tydt goede gronden in de wetenschappen, inzonderheit in de zuivere en nette kennisse van de Latynsche tale, leide, hoewel men van hem zegt, dat hy geen drie Latynsche woorden met den mondt kon voortbrengen: in 't tegendeel was hy met de pen des te bekwamer, en schreef alles met de grootste netheit en zorgvuldigheit: want als hy iets schreef, liet hy altoos tusschen de regels wel vier vingeren breed open, om dat hem beter woorden invallende, hy de zelve daar tusschen kon voegen; en gebruikte veeltyds eenige maanden eer 'er een brief van hem voltooit was. Hier door maakte hy zyne werken volmaakt, ja zo dat de zelve hoger dan die van Cicero geacht wierden. Zo vlytig en net als hy nu in 't opstellen van zyne eigene schriften was, was hy ook in 't uitgeven van Griekssche en Latynsche schryvers, zo dat zyne drukken met de handschriften gelykelyk geacht worden, maar inzonderheit wordt zyne uitgave van *Cicero* voor iets ongemeens gehouden. Voorts hieldt hy zich niet alleen in Venetië, maar ook in andere plaatsen van Italië op, tot dat hem eindelyk paus Pius de IV naar Rome riep, hem een aanzienlyk jaargeldt toeleide, onder voorwaarde, dat hy het opzicht hebben zou over den druk der Vaderen. Hier stierf hy in het 62 jaar zyns ouderdoms; hoewel anderen zeggen, dat hy te Venetië is overleden. Door zyn al te vlytig studeren maakte hy zyn ligchaam ziek, en zyne oogen zwak, welke ongemakken vermeerdert wierden door eene van zyne dochters, die een slecht leven leide: want eerst hadt hy haar te Venetië in een klooster en zy de geloften gedaan, maar zy, geen nonnenvleesch hebbende, spatte uit. Dus deedt hy haar trouwen; maar dit belette niet, dat zy evenwel voortvoer in hare ontuchtigheden. Zyne schriften zyn: *Scholia in Cicer. Rhetoric. & Pilosophiam; Comment. in Orationes in Epistol. ad Brut. & Qu. fratrem; in Libros de Officiis; Judicium de poëtis legendis; Notæ in Horatium; Epistolarum libri* XII; *Antiquit. Rom. lib.* IV; *de Civitate; de Senatu; de Comitiis; de Legibus; Scholia in Commentarios Asconii in Cicer. Orationes; De veterum dierum ratione; Calendarium vetus Romanum, cum commentar.; Apophthegmata; notationes in Virgilium.* Zyne *Adagia* heeft hy op het bevel van het concilie van Trente, als mede de Trentische Catechismus in sierlyk Latyn gebragt. Ook heeft hy eenige werken in de Italiaansche tale geschreven, als: *De gli elementi, e di molti loso nobili effetti; Lettere di varii scritori, in tré libri divisi; Lettere volgari.* Zie *Thuan. Hist. lib.* LIX. *Mares. Epist. lib.* II. *ep.* IV. *Miræus. Ghilin. Marcelle Melanges Tom.* III. *Bibliograph. Curios. German. an.* 1667 *edita. Teissier.*

MANZIUS (GASPARUS) heeft aanmerkingen over de vier boeken van de Instituten uitgegeven, gedrukt in den jare 1645, en eene verhandeling over de testamenten, gedrukt in den jare 1661. *Konig Bibl.*

MANZO, of *le* MANSO, (JOHAN BAPTISTA) marquis van Ville, oorspronkelyk uit het geslacht van de Amalfi, in Napels, voerde de wapenen voor den hertog van Savoje, en daar na voor den koning van Spanje, zyn prins, vervolgens te Napels wedergekeert zynde oeffende hy zich in de beschaafde letteren, was een van de oprechters van de akademie *Gli Oziosi* te Napels, en heeft verscheide werken uitgegeven, als het leven van *Torquatus Tasso; l'Erocallia; le Poësie Nomiche; I Paradossi*; verscheide herderszangen, te Venetië in den jare 1635 gedrukt in drie delen, waar van het eerste deel bevat eenige verliefde stukies, het twede heilige herderszangen, en het derde zedekundige. Hy was een goed dichter; maar men rekent hem niet meer dan onder de middelmatige. Hy heeft ook verscheide andere werkies van liefdegevallen en Romannen uitgegeven. *Lorenzo Crasso Elog. de Huom. Lett. P.* I. *Erythræus Pinac.* III. *Imag. illustr. c.* 12. *Nicol. Toppi Biblioth. Napolitan.*

MAON, of PORT MAHON, in 't Latyn *Mago*, eene kleine stadt, gelegen aan den Oostkant van 't eilandt Minorka, acht mylen van Citadella. Port Mahon heeft een sterke haven, wordende beschermt door een kasteel, St. Philips genaamt, wierdt in den laatsten oorlog over het erfrecht der Spaansche kroon door de bondgenoten ingenomen, en by de vrede van Utrecht, benevens dit gansche eilandt, in handen van de Engelschen gestelt. *Maty Dict. Memoires du Temps.*

MAPES, (GUALTERUS) een Engelschman, kanunnik van Salisbury, aartsdiaken te Oxford, leefde in den jare 1210, en heeft verscheide werken geschreven; onder anderen eenige boertige stukies over de pauzen, tegen het hof van Rome, en tegen de orde der Cisterciënzen. De overige zyn te zien by *Baleus*, *Pitseus*, enz.

MAPHEUS, Zie MAFFEUS.

MAQUEDA, eene kleine stadt in nieuw-Castilië, 7 of 8 mylen van Toledo, Noord-West gelegen. Zy voerde den tytel van hertogdom, welken het geslacht van *Najera* schryft. Deze heeren hebben daar zelf een schoon slot en paleis. De stadt legt in een vruchtbaar dal, overvloeiende van olie en wyn, dat van de rivier Alberche, en van nog een ander byna tot een halfeilandt gemaakt wordt. *Colmenar Delic. de l'Espagn. Maty Dict.*

MAQUIS is een plaats van Andalusië, in Spanje, aan de Guadalquevir, twee mylen boven Aduxar. Men vindt daar de overblyfselen van het oude *Ossigi Laconium*, eene kleine stadt onder

't gebiedt van Cordua. *Maty Dictionaire.*

MAR, een graafschap in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, 't welk van 't Oosten tot het Westen 60 Engelsche mylen lang is, heeft ten Noorden Murray en Buchan, ten Oosten de zee, ten Zuiden Merns en Angus, en ten Westen Athol. In het Noorden wordt het van den vloedt Dee, en in 't Westen van de rivier Athol bespoelt. Een gedeelte daar van is onvruchtbaar en bergachtig. De steden oud-en nieuw-Aberdeen zyn de beste plaatsen in dit graafschap. Verscheide voorname familiën hebben den tytel van het zelve gevoert, zelfs eenige natuurlyke zonen des konings. De koningin Maria gaf dien aan de heeren van *Areskin. Beeverell Delic. de la Grande Bretagne.*

MARA is de naam van de vyfde legerplaats, die Jakobs kinderen na hunnen uittocht uit Egypten betrokken, en alwaar zy uit de woestyne van Ethan kwamen. Zy, uit de Rode zee komende, hielden hier acht dagen hun verblyf, vonden daar een of meer bronnen, wier wateren bitter waren, en zy niet drinken konden, waarom zy deze plaats Mara noemden, doordien *Mar* in 't Hebreeusch *bitter* betekent. De Israëliten, te onvrede over deze ondrinkbare wateren, murmureerden tegen Mozes, en 't scheelde niet veel of zy hadden een groten opstandt verwekt. Mozes in deze verlegenheit wendde zich tot Godt, die hem een zeker hout wees, 't welk hy in het water geworpen hebbende, het zelve zoet maakte; van Mara sloegen zy hun leger neder te Elim. *Exod.* XV, 23.

Men toont nog heden eenige honderd schreden ten Noorden van de Rode zee eenige bronnen met bittere wateren, die men zegt de zelve van Mara te zyn. Zie *Petr. Belon. lib.* XI. *c.* 57 *&* 59. *Pietro della Valla. Plinius* maakt daar gewag van in zyn VI boek, 't 29 hoofdstuk; hy zegt, dat Ptolomeus Philadelphus eene gracht liet graven van den Nyl tot aan de bittere fonteinen van de Rode zee, om de zelve met den Nyl te vereenigen. Maar deze fonteinen zyn de zelve niet van Mara: want de Israëliten trokken drie dagen lang, eer zy van de Rode zee daar aan kwamen, en men behoeft slechts eenige uuren te gaan, om van de Rode zee tot aan deze fonteinen te naderen, te meer, om dat zy door de Rode zee trokken, om aan het Ooster strandt te komen. Naar het waarschynlykste denkbeeldt kan men niet geloven, dat zy den weg ter linker zyde gekozen hebben, om dat zy naar den berg Sinaï, die ter regter zyde lag, gingen: derhalven moeten de fonteinen, daar Mozes van spreekt, meer en verder ten Oosten naar den berg Sinaï gelegen hebben, dan die, daar de aangehaalde schryvers van spreken. Eindelyk men stelt, dat deze bittere fonteinen 12 in getal zyn geweest; waar uit blykt, dat deze schryvers weinig in de H. Schrift ervaren zyn geweest: want zy menen daar de 12 fonteinen van Elim mede, de zelve stellende als of het die van Mara waren. *J. le Clerc in zyne aanmerkingen over Exodus. Simon Dictionaire de la Bible.*

MARA is de naam, dien Naomi, na dat zy haren man en twee zonen verloren hadt, aannam, tot een bewys van de bitterheit en verslagenheit hares herten. *Ruth* I, 20.

MARABA, een Syrisch schryver, die men zegt dat het Oude Testament in de Syrische tale heeft overgebragt. Ebed Jesu wil ook, dat deze Maraba, dien hy Rabba den groten noemt, eenige aanmerkingen over het eerste boek van Mozes, over de Psalmen, over de Spreuken Salomons, en over verscheide brieven van Paulus geschreven heeft: daarenboven schryft hy hem eenige redenvoeringen en synodale brieven, rakende het bestier der kerke en kerkelyke inzettingen, toe. *Ebed Jesu Catal. script. Chaldaic.*

MARABOTTI, (FREDERIK) geboren te Genua, een dapper en roemruchtig krygsoverste, die de kunst hadt van wel aan te vallen, en ook wel wist hoe men zich voor schade moest behoeden: 't welk hy deedt blyken, wanneer hy als gezaghebber over de vloot der Genuezen tegen de Gibellinen, die veel sterker waren dan die van Genua, ten stryde moest komen: want hy gaf bevel, dat een sloep de lantaarnen, die gewoonlyk gedurende den nacht door het schip van den vlootheer gevoert wierden, zou opsteken, en daar mede niet verre van de vyandlyke vloot naar 't strandt wyken, terwyl hy met zyne schepen een goed heenkomen zocht. De Gibellinen volgden gestadig dit licht, denkende, dat de vloot der Genuezen door het zelve geleid wierdt, maar waren by den dag verwondert, dat het een verlaten sloep, en de vloot onder Marabotti het ontweken was. *Foliet Elog. clar. vir.*

MARABOUT. Dus worden de priesters der afgoden van Guinea en 't landt der Negers in Afrika genaamt. De grote Marabout is de naaste aan den koning van Ardues in Guinea, die het gezag heeft over de geestelyke en wereldlyke zaken.

MARACAIBO is eene stadt in de provincie van Venezuela, in 't goud-Castilië in Zuid-Amerika, aan den oever van het meir of de zee Maracaye. Zy is zeer wel op den hedendaagschen trant gebouwt, hebbende vele voortreffelyke huizen, wier uitstekken of balkonnen, naar eene geregelde bouwkunde voltooit en sierlyk opgepronkt, over een meir hun uitzicht hebben. De stadt wordt van omtrent 4000 zielen bewoont, waar onder 800 mannen van wapenen gevonden worden. De stedehouder daar van is aan Caraco onderworpen. Men ziet daar eene zeer schone kerk, gasthuis, en vier kloosters, waar van het beste aan de Kordeliers behoort. Deze stadt wordt van veel brave kooplieden en ryke burgers, wier landen aan de overzyde van het meir leggen, bezeten, om dat de lucht van Maracaibo zeer gezond is. De Spanjaarden bouwen daar schepen, waar mede zy in Indië, ja zelfs in Spanje hunnen handel dryven. Haar haven is de gemakkelykste der wereldt. Zie *Oexmelin Hist. des Indes. Occid.*

MARACAIBO, of MARECAYE, een groot meir in Venezuela, een gedeelte van Zuid-Amerika, 't welk de Spanjaarden noemen *Lago de nostra Sennora.* Zy strekt zich uit naar de baai van Mexico, tusschen de kaap van St. Roman ten Oosten, en ten Westen de kaap van Coquibocca, bevat in zich omtrent de 40 mylen in de lengte, en op eenige plaatsen 10 mylen in de breedte, daar het zich naar de zee uitstrekt; eene rivier, die zich daar in ontlast, maakt een gemakkelyken koophandel voor die van nieuw-Granada en de baai van Mexico. *De Laet p.* 685.

MARAGNAN, in 't Latyn *Insula Maraniana*, een klein eilandt in Zuid-Amerika, aan een golf, die zich naar de Noordelyke kust van Brazil uitstrekt, alwaar de rivier Miari in de zee stort. Het levert saffraan, peper, balzem, tabak en boomwol uit, pralende met eene stadt van den zelven naam, die genoemt wordt *Capitania Maragnan*, en in Terra Firma, of het vaste landt tusschen Capitania Para en Siara gelegen is. De Franschen hebben dit eilandt weleer in bezit gehad, maar zyn door de Portugezen daar uit gedreven, die daar nu nog, als mede van Brazil, meester zyn. Het fort, *St. Louis del Maragnan* genaamt, is het beste van 't gansche landt. In den jare 1641 wierdt het onverwacht door de Hollanders overrompelt; maar de Portugezen hebben 't naderhandt wederom verovert. In de gemelde golf, of zeeboezem, lopen drie onderscheide snelle en grote rivieren, namentlyk Mounin, Taboucouri en Miari. Aan de Oostelyke zyde vindt men vele zandbanken, zo dat men daar bezwaarlyk landen kan. Dit landt moet veel hette uitstaan; maar wanneer de zon naar de kreeftkring loopt, heeft men daar winter, en dan regent het wel 40 dagen, of nog langer, achtereen. De beste winden waaien daar des zomers van den zonnen opgang tot haar ondergang, en op den middag het sterkste. Het landt is 'er zo vruchtbaar, dat het zelve, zonder bearbeid te worden, voor des zelfs inwoonderen een overvloedt van Indiaansch koorn verschaft. *De Laet Beschryving van Amerika p.* 620. *Baudrand.*

MARAGNON, eene grote vloedt in Zuid-Amerika. Eenigen geven hem den naam van *Xauxa*, nemende zynen oorspronk uit het meir van Chincacocha, in Peru, en ontlast zich in de rivier der Amazonen, volgens het zeggen van Petrus Texeira. De hedendaagsche schryvers verhalen, dat het geen de ouden van dezen vloedt gezegt hebben, weinig met de waarheit overeen komt, en dat de zelve beter naar een golf of zeeboezem, dan naar een rivier gelykt.

MARAKAH, eene zeestadt in 't landt van Berberah, de welke op de kust van Cafreri, of Zanguebar, in Afrika, gelegen is, 90 mylen van de kaap Khakouni, die zy ten Noorden, en de stadt Nagia, die zy ten Zuiden, anderhalve dagreizen ter zee, en vier dagreizen te landt heeft. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MARAMARUS, eene kleine stadt in opper-Hungarië, gelegen aan den vloedt Maramarus, of Ugog, negen mylen van de stadt Ugog ten Noord-Oosten. Maramarus is de hoofdstadt van een graafschap van gelyken naam, 't welk zich in de lengte van Mont-Crapak tot omtrent aan Teissa toe uitstrekt. Dit graafschap is verknocht geweest aan dat van Zevenbergen. *Maty Dict.*

MARANA, MARANELLA, oudtyds *Cabra*, eene rivier, die 't landt van Rome in Italië doorsnydt. Zy bespoeit de zomen van het dorp Grotta Ferrata, en spreidt zich in twee armen uit, waar van de eene by Quarticiola in de Teverona, en de andere te Rome in den Tyber valt. *Maty Dict.*

MARANATHA. Dit woordt is zamengestelt van twee Syrische woorden *Maran*, en *Atha*, 't welk betekent, *de Heer is gekomen*, waarom Paulus dit woordt gebruikt in zyn eersten brief aan die van Corinthen, het XVI hoofdstuk. Men bedient zich van dat woordt om daar den vloek of ban mede uit te drukken, waar door de mensch buiten alle menschelyke maatschappy gesloten wordt, of gestraft met de eeuwige verdoemenisse. De Joden gebruiken een diergelyk woordt wanneer zy iemandt in den ban doen van hare kerke: want zy zeggen: *Scem-Atha*, dat is, *de Heer is gekomen*, waar by zy dan een gebedt voegen, biddende Godt, dat hy met zyne straf den bannelıng wil vervolgen. *Memoires Savans. Johannes Seldenus de Synedriis Judæorum lib.* I, waar in men van dit woordt en den ban der Joden uitvoerig handelt.

MARANES, een naam, dien men gaf aan de Moren in Spanje. Eenigen geloven, dat de zelve van een Syrisch woordt komt, *Maranatha*, waar van wy gesproken hebben, dat een vloek of banning betekent. Scaliger zegt, dat Abas, oom van Mahammed, het Kalifschap aan hem en zyne nakomelingen overliet; maar dat een zeker Marvan de Abaziënzers van deze waardigheit beroofde, en zich zelf in het bezit stelde, waar door hy zich hatelyk aan allen, die van het geslacht van Mahammed waren, gemaakt heeft. *Mariana de Reb. Hispan. lib.* VII. *Scaliger de Emendatione Tempor. lib.* VI. *Du Cange Glossarium Latinitatis.*

MARANO is eene welversterkte stadt op de grenzen van Italië, nevens een haven, behorende aan de Venetianen. Zy legt 5 mylen ten Zuiden van Palma Nuova, in het moeras Marano, het welk haar nog meer onwinbaar maakt. In den jare 1617 de Venetianen oorlog voerende tegen den aartshertog van Oostenryk Ferdinand, was het bestemt, dat de kapitein Massy deze vesting in handen van de keizerlyken zou leveren. Maar de uitvoering daar van is mislukt. *Du Val Geogr. Baudrand. Maty.*

MARANS, een steedtje, of vlek in Aunis, leggende midden in een moeras, met een kasteel, twee mylen van de zee, en vier van Rochelle. Marans heeft veel geleden in den Religieoorlog van Vrankryk, zynde dikwils ingenomen en hernomen, dan

dan van de Roomsch-Katholyken, en dan van de Gereformeerden. *Davila. Mezeray.*

MARANTA, (Bartholomeus) van Venosa, in Italië, gaf in den jare 1559 drie boeken in het licht, waar uit men de enkele drogeryen leerde kennen, en in den jare 1565 nog vyf boeken, genaamt: *Lucullionarum Quæstionum lib.* V; ook heeft men van hem eene verhandeling over de theriaak en mithridaat. *Konig Biblioth.*

MARANTA, (Robert) een befaamd rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, was van Venafro geboren, en bygevolg een landsman van Horatius. Hy heeft in den jare 1520 te Salerno met veel roem de rechtsgeleerdheit geleeraart. Zyn *Aureum speculum*, *Disputationes*, *Repetitiones*, enz. wierden na zyne doodt van Pomponius, zynen zoon, in 't licht gegeven. Hy zou ook de *Schola Salernitana* geschreven hebben. *Pancirol de clar. Leg. interpret. lib.* IV.

MARASA, eene kleine stadt in Afrika, in 't koninkryk van Gangara, in Nigritië, of Morenlandt, aan den Niger, by het koninkryk Zanfara. *Maty Diction.*

MARASCH, in 't Latyn *Marasia*, eene stadt van Natolië in Asië, aan den Euphraat, vyf of zes mylen beneden Malatiyah. Zy is groot en wel bevolkt, en de hoofdstadt van 't Beglerbegschap van Marasch, dat men anders *Bozoc* noemt, en in 't gebergte van Taurus besloten legt, aan de rivier den Euphraat. *Maty Dict.*

MARATA, een klein koninkryk in 't Noorden van Amerika, naby het nieuwe koninkryk Mexico, en het zogenaamde *la Mar Vermeja*, of Rode meir, volgens *Sanson Geograph.*

MARATHON, tegenwoordig MARATHONA, en MARASON, volgens het zeggen van Sophianus en andere schryvers, eene stadt in de Griekische provincie Attika, berucht door de grote zegepraal, die de Atheniënzen onder Miltiades behaalden op het heir der Perzianen, de eerstgemelden alleen 10000, en de laatste 500000 man sterk zynde. Deze veldslag viel voor in het 264 na Romens bouwinge, in 't 3 jaar van de LXXII Olympiade, den zesden dag van de maandt Boëdromion, die met onze September overeen komt. *Herodotus lib.* VI. *Thucydides lib.* I. *Nepos in 't leven van Miltiades. Justin. lib.* II. *Ovidius lib.* VII *Metamorph.* sprekende van den stier, dien Theseus ombragt.

MARATHUS, (Inles, of Julius) vrygemaakte van Augustus, die de gedenkwaardigheden van dien vorst, zynen meester, beschreven heeft, waar van twee plaatsen door Suetonius in 't leven van dien keizer worden aangehaalt. Het eerste is in het 79 hoofdstuk te vinden, met deze woorden: *Julius Marathus heeft geschreven, dat de keizer Augustus vyf voeten en negen duimen lang was*, enz. het twede in het 94 hoofdstuk, luidende aldus: *Julius Marathus verhaalt, dat omtrent een maandt voor dat Augustus geboren wierdt eene voorzegging binnen Rome gedaan was, waar door het volk verwittigt wierdt, dat de natuur gereed stondt om 't volk een koning te baren*, enz.

MARATHONIANEN, Macedonische ketters. Zie MACEDONIANEN.

MARAVEDI, in 't Latyn *Marabitinus*, of *Marabatinus*, de kleinste van alle de Spaansche munten. Twee der zelve maken een *Ochavo*, vier een *quarto*, 34 een *real de Vellon*, en 510 een *real de a Ocho*, of een stuk van achten, dat is een Ryksdaalder. Hoe weinig waarde ook deze Maravedis hebben, worden zy nochtans doorgaans in de rekeningen en in stuk van koophandel gebruikt, wordende zelf de koninklyke ontfangst en uitgave altydt by Maravedis gerekent. Wanneer in Spanje een boek of werk uitgegeven wordt, plagt men gewoonlyk den prys van ieder bladt op zes Maravedis te rekenen, het welk doorgaans op het eerste bladt stondt uitgedrukt, hoe hoog het boek in het geheel beliep. De naam daar van is afkomstig van de Moren, de *Almoraviden* genaamt, die dit soort van munt daar hebben ingevoert, waarom de zelve na hun vertrek uit Spanje naar Afrika door de Spanjaarden nog *Maravidi* genoemt worden. Anderen willen, dat het afkomstig is van *Moro*, een Moor, en van *Botino*, een roof, of prooi te zamengestelt, om dat men veel van dit soort van munt van de Moren gerooft heeft. Men vindt in de oude geschiedboeken, dat men eerst deze munt sedert den jare 1212, na dat de Moren by Las Navas geslagen waren, gevonden heeft. Alphonsus, koning van Castilië en Leon, veel van deze munt doende slaan, wierden de zelve *Alonsos*, of *Alphonsos*, genaamt, en zyn ook in oude tyden zilvere en goude munten geslagen, die men den naam van *Maravedis* gaf. *Covarruvias. Mariana cap.* 14. *de privileg.*

MARAVIGLIA (Jozeph Maria) was van Milaan, en in de hogeschool van Padua hoogleeraar in de wysgeerte in den jare 1663. Men heeft van hem: *Proteus politicus de multiformi hominum statu*; *Legatus ad principes Christianos*; *Pseudomantia veterum & recentiorum. Konig Bibl.*

MARBACH. Zie MARPACH.

MARABACHIUS (Johannes) wierdt in den jare 1521, den 24 April, geboren, begaf zich naar Straasburg in den jare 1536, alwaar hy binnen drie jaren de talen en vrye kunsten geleert heeft. Na verloop van de zelve kwam hy te Wittenberg, en wierdt daar in den jare 1541 meester, waar van daan hy te Jena tot prediker beroepen zynde het zelve een jaar heeft waargenomen. In den jare 1543 wierdt hy te Wittenberg, na dat hy zelf onder 't opzicht van Luther zyne stellingen verdedigt hadt, tot Doctor in de Godgeleerdheit verheven; waar op hy te Isny als prediker in de plaats van Paulus Fagius, van wien hy de Hebreeusche taal geleert hadt, beroepen wierdt: doch hier van zyn afscheidt verzocht hebbende, om dat men daar de Zwinglianen te veel gehoor gaf, kwam hy te Straasburg, daar hy in de St. Nikolaaskerk zelf den predikdienst heeft waargenomen. Zes jaren daar na wierdt hy benevens Johannes Sleidanus op het concilie te Trente van den Raadt der stadt gezonden, en toen het zelve geëindigt was kwam hy in den jare 1552 wederom te huis. Hy wierdt in de plaats van Caspar Hedio tot voornaamsten prediker en hoogleeraar van de H. Schrift benoemt. In den jare 1556 wierdt hy door den keurvorst van de Palts, Ottho Henrik, te Heidelberg beroepen, om daar en door zyne landen de Luthersche leer uit te breiden, wordende van hem het volgende jaar naar Worms gezonden; vervolgens wierdt hy tot deken van 't collegie van St. Thomas te Straasburg, en opziender van de akademie benoemt, alwaar hy in den jare 1581, den 17 May, gestorven is, oud omtrent 60 jaren. Men heeft van hem verscheide schriften, als: *De Miraculis veris & falsis dejudicandis ex verbo Dei*; *Tractatio exterioris & interioris hominis ex Verbo Dei*; *De Cœna Domini vol.* II; *Concio de officio Episcopi*. Zie *Adam. vit. Theolog. German. Freheri Theatr. Fechtius in apparatu ad epist. Marbach. pag.* 24 *seq.*

MARBACHIUS, (Philippus) zoon van den bovengemelden, wierdt te Straasburg geboren den 29 April des jaars 1550. Hy studeerde te Basel, Tubingen, Frankfort, en te Rostok, in welke laatste plaats, na dat hy te Basel reets den eernaam van Magister of meester bekomen hadt, hem in den jare 1573 vergunt wierdt dien van licentiaat te mogen aannemen. Hy wierdt eerst conrector te Gratz, en naderhandt tot Rector in de zelve school beroepen. In den jare 1579 nam hy te Basel den tytel van Doctor aan, en begaf zich naar Heidelberg, alwaar hem de keurvorst Lodewyk het hoogleeraars-en opzienderschap van 't collegie der wetenschappen hadt opgedragen. Hy wierdt na de doodt van zyn broeder Erasmus Marbachius, die te Straasburg hoogleeraar in de Godgeleerdheit was geweest, in den jare 1593 in des zelfs plaats beroepen, alwaar hy, by de 19 jaren dit ampt loffelyk bekleed hebbende, gestorven is in den jare 1611. Onder zyne schriften vindt men: *Refutatio examinis M. Christophori Irenæi, quod adversus primum caput Christianæ Concordiæ edidit*; *Responsio necessaria & vera ad maledicum librum Fratrum Heidelbergensium*; *Ad responsionem D. Christoph. Petzelii de sacra cœna ἀντεπίδομα*; *Apologia libri Concordiæ*; *Disputationes Theologicæ de præcipuis doctrinæ Christianæ controversiis cum Pontificiis*, *Enchyridio Francisci Costeri opposita. Witte Theol. Fecht. Apparat. ad epist. Marbach.*

MARBELLA, eene kleine stadt, of vlek van Andalusië, in Spanje, leggende aan den mondt van *Rio Verde*, tusschen Malaga en Gibraltar, 9 mylen van de eerste en 12 van de laatste plaats. Eenige wereldbeschryvers nemen deze stadt voor 't oude *Barbesola*, eene kleine stadt der Bastulen, die anderen stellen dat Estapona geweest is. *Maty Dict.*

MARCA (Petrus de) wierdt geboren te Gant, in Bearn, den 24 January des jaars 1594. Hy leerde de wysgeerte onder de Jesuiten te Ausch, en daar na te Toulouze de rechtsgeleerdheit drie jaren, waar op hy als Raadsheer in den Raadt te Pau ontfangen wierdt. Hy was de eerste niet in zyn geslacht, die den tabbaardt gedragen heeft: want zyne familie was vele eeuwen te voren bekend. Men heeft in den jare 1118 in de belegering van Saragossa gezien eenen *Garsias de Marca*, die over de ruitery van Gasto, prins van Bearn, het bevel hadt. Zyne nazaten hebben vele mannen van wapenen uitgelevert; maar men vondt in den jare 1440 eenen *Petrus de Marca*, rechtsgeleerde, en na dat hy procureur generaal geweest was, wierdt hy president in den Raadt. Nog vindt men eenen *de Marca*, die twede president in 't Parlement te Parys is geweest. Deze Petrus de Marca was de eenigste Raadsheer van 't Roomsche geloof, doordien zyne amptgenoten alle Protestantsch waren; maar de zaken van gedaante wel haast veranderende, vermits eerlang die van de hervormden Godsdienst waren wierden afgezet, waar toe hy, zo men zegt, zeer veel gedaan heeft, wierdt hy de oudste van die bank. Hy trouwde met eene juffrouw uit het oude huis van de markgraven van Lavedan; maar haar in den jare 1632 door de doodt verloren hebbende, na dat hy by haar verscheide kinderen geteelt hadt, onder andere *Galactorius de Marca*, die in zyns vaders plaats tot president van den Raadt te Pau verkoren wierdt, heeft hy nooit willen hertrouwen. Hy wierdt gemaakt in den jare 1621 president van 't Parlement te Bearn, en in den jare 1639 Raadsheer van Staat, drie jaren voor dat de koning hem benoemde tot bisschop van Conserans. Hy hadt alvorens zyne pen gebruikt tot een voortreffelyk werk, namentlyk *de Geschiedenis van Bearn*, die gedrukt wierdt in den jare 1640. Hier in deedt hy de wereldt zien hoe groot zyn vernuft en bekwaamheit was. Men zondt hem in den jare 1644 naar Catalonië, alwaar hem de bediening van visitateur generaal en intendant wierdt opgedragen. Hy heeft de zelve tot den jare 1651 met veel luister bekleed, doende zich door zyn gedrag, waar van men weinig voorbeelden heeft, ten uiterste door de Catalanen beminnen. Hier op nam hy bezit van zyn bisdom in de maandt Augusty des jaars 1651. Het volgende jaar wierdt hy benoemt tot het aartsbisdom van Toulouze, waar over hy een zeer heerlyken brief van dankbaarheit aan paus Innocentius den X schreef. Hy nam van dit aartsbisdom zonder de minste pracht bezit in Maart des jaars 1655, was het volgende jaar in de algemene kerkelyke vergadering van Vrankryk krachtig yverig tegen de Jansenisten, om zich daar door nog meer aan 't hof van Rome bemint te maken, en schreef tegen de zelve in den jare 1658. Vervolgens maakte hem de koning tot staatsbedienaar. Hy volgde het hof in de reize naar Lions; en zynde geweest in de verga-

gadering der Staten van Languedok, trok hy in April des jaars 1659 wederom naar zyn aartsbisdom van Toulouze; hadt daar de voorzitting in de vergadering van Staat, terwyl de koning zich daar bevondt. Het volgende jaar trok hy naar 't Rouffillon, om daar met de gevolmachtigden van den koning van Spanje de grensfcheidingen te regelen. Hier deedt zyne gematigtheit en wysheit veel om de zwarigheden, in de byeenkomften telkens over eenige woorden van Pomponius Mela en Strabo ontftaan, weg te nemen, en de zaken tot een goed einde te brengen. Hy deedt in de maandt September des zelven jaars eene reize naar Parys, alwaar hy den 29 Juny des jaars 1662 den geeft gaf, weinig tyds te voren de bulle ontfangen hebbende, waar in hy tot aartsbiffchop van die ftadt verheven was, in de plaats van den kardinaal de Rets, die door den koning zyn ontflag erlangt hadt. Hy liet de zorg van zyne fchriften in handen van Balufius, die fteets by hem was geweeft federt den 29 Juny des jaars 1656. Nimmer kon hy een getrouwer vriendt zyne werken toevertrouwt hebben: want deze Balufius heeft zyne fchriften met fraaie voorredenen, aanmerkingen en byvoegfelen verrykt; althans de lof en de verdienften van zynen vriendt en Mecenas uitbreidende. Hy beloofde daar in wel het leven van Petrus de Marca in 't brede uit te geven; maar 't fchynt, dat hy zulks tot voordeel der nieuwsgierigen niet heeft kunnen volvoeren. Eenigen tydt daar na zag men het leven van dien kerkvoogdt, uitgegeven door den abt Faget met eenige redenkavelingen daar over verrykt. Dit verwekte een hevigen twift tuffchen hem en Balufius. Men vindt in 't werk van dezen abt, die een zoon was van Marcaas moeders zufter, en bygevolg zyn neef, zelf vele kleine byzonderheden, die 't werk van een groot perfoon niet onfmakelyk maken. Hy betuigt, dat de Marca in zyne jeugdt geen liefdevonken in zyn boezem gekoeftert heeft, dan die hem tot de ftudiën opwekten, en hy wift zyne medeleerlingen zelf menigmaal te berifpen, dat zy hunnen koftelyken tydt zo nutteloos doorbragten. Van zyne geleerdheit, doordringend oordeel en aanminnigen ommegang worden vele voorbeelden bygebragt. Dit werk is afgedrukt in den jare 1668 te Parys. De weinige tydt, dien hy leefde na dat hy biffchop van Parys geworden was, deedt iemandt dit volgende grafichrift op hem maken:

Cy git l'illuftre de Marca,
Que le plus grand des Rois marqua
Pour le prelat de fon Eglife:
Mais la mort, qui le remarqua,
Et qui fe plait a la furprife,
Tout auffi-tot le demarqua.

Zie *Acta Lipfienfia* 1682. *p.* 327. *Sammarthanus in Gallia Chriftiana. Bayle. Faget. Perrault T.* I *des Hommes illuftr. p.* 14 *feq. edit.* 3 *Parif.* Ook heeft Balufius nog een werkie van zyn leven en bedryf uitgegeven, gedrukt te Parys in den jare 1663, en eene wederlegging tegen *Faget*, gedrukt in den jare 1669.

MARCANA, eene kleine ftadt in Dalmatië met een bisdom, vereenigt met dat van Trebigna, en onderhorig aan Raguza. Dit fteedtie lag voorheen op een eilandt in de Adriatifche zee, afhangende van Raguza; maar men vindt 'er heden niet dan eenige huizen.

MARCELLA, dochter van Octavius, en de zufter van Auguftus, gemalin van Agrippa. Vervolgens wierdt zy fchoondochter van *Marcus Antonius*, en moeder van *L. Antonius*, die te Marfeille ftierf. *Tacit. Annal.*

MARCELLA was eene van de doorluchtigfte vrouwen, die onder 't opzicht van St. Hieronymus leefden. Zy was de dochter van Albina, bleef, na dat zy zeven maanden getrouwt was geweeft, weduwe, zonder zich wederom in een twede huwelyk te willen inwikkelen, fchoon zy door hare ouders en ontelbare minnaars, waar onder Cerealis was, uit een voortreffelyk ftamhuis gefproten, daar krachtig toe aangeport wierdt. Maar zy onttrok zich de wereldt, leefde in een maagdenhuis, waar van zy meeftereffe was, en bemoeide zich nergens mede dan met de H. Schrift te onderzoeken en te overdenken. St. Paulus hadt het geluk van hare vriendfchap te genieten. Euftochia wierdt in hare kamer opgevoed. Dus, zegt Hieronymus, kan men aan de leerlingen oordeelen welke hoedanigheden de leermeeftereffe gehad moet hebben. Deze grote man, zynde naar Rome gegaan in den jare 382, maakte met haar kennis, en zegt, dat hy nooit by haar kwam of zy was hem aan om de eene of de andere Schriftuurplaats te helpen verklaren: ja zy wierdt doorgaans gebruikt als fcheidsvrouw om de allermoeielykfte en duifterfte plaatfen der Schrift uit te leggen, als 'er eenige waren, die met elkander daar over twiften. De gemakkelykheit en voorzichtigheit bleek in alle hare antwoorden: want zy hadt ten grondflag aan andere altydt dat geen te doen, het welk zy wilde dat haar gefchiedde. Deze weduwe kantte zich tegen de Origeniften, die zich te Rome verheften, en ftierf weinig tyds na dat Rome door de Gotthen was ingenomen, in den jare 409. Zie *St. Hieronymus in vita Marcellæ ad princip. Epiftol.* 8.

MARCELLIANUS, een vermogend hopman in Dalmatië in de V eeuwe. Hy maakte zich meefter van dat landt na de doodt van Aëtius; maar keizer Leo, zyn aardt kennende, wift hem in zyn belang te trekken, en verplichtte hem om de Vandalen uit Sardinië te verdryven, 't welk hy in weinig tyds en gemakkelyk verrechtte.

MARCELLINA, eene zekere doorflepene vrouw, die onder 't pausfchap van Anicetus in den jare 170 te Rome de fecte der Gnoftiken, waar van zy hare grondflagen ontleent hadt, invoerde. Zy bediende zich van hare fchoonheit en verftandt, gebruikende het eene om de onkundigen en die als beeften leefden door hare bekoorlykheden daar van af te trekken, en het andere om de gelovigen te verleiden, en fcheuringen in den Godsdienft te verwekken. *St. Irenæus lib.* I. *c.* 24. *Epiphan. Hær.* 27.

MARCELLINA, oudfte zufter van den H. Ambrofius, en dochter van Ambrofius, hoofdfchout der Gaulen. Zy wierdt in hare tederfte jaren zelf door paus Liberius het nonnenkleedt aangedaan, doende hy by die gelegenheit eene zeer deftige redenvoering, by St. Ambrofius in zyn III boek van de verhandeling van den maagdelyken ftaat te vinden. Zy, met hare moeder na de doodt haars vaders naar Rome ter woon gaande, wierdt door hare twee broeders, Satyrus en Ambrofius, zeer krachtig in hare Godsdienftigheit onderfteunt, leidende een ftreng leven, en ftrekkende een voorbeeldt van deugdt. Haar broeder Ambrofius, te Milaan aartsbiffchop geworden zynde, kon haar niet ter woon by hem krygen, maar zy ging hem zomtyds bezoeken. Men weet den rechten tydt van hare doodt niet, maar wel, dat zy haren broeder overleeft heeft. De Latynfche kerk viert haar feeft op den 17 July. Zie *Ambrof. lib.* III. *de Virginis. Epiftol.* 14, 46 & 80. *Paulin. in vita Ambrofii. Hermant Vie de St. Ambrof. Baillet Vies des Saints.*

MARCELLINO, oudtyds *Myla*, *Mylas*, eene kleine riviet van de valei Noto, in Sicilië. Zy ontlaft zich in de Iönifche zee, twee mylen ten Zuiden van Agufta. *Maty Dict.*

MARCELLINUS, paus, een Romein van afkomft, zat op den ftoel van Rome na de doodt van Cajus den 3 May in 't jaar 296, volgens Eufebius, en bekleedde 9 jaren deze waardigheit, terwyl de kerk toen een weinig adem haalde wegens hare zware vervolgingen, hoewel die ftilte niet lang duurde: want in den jare 302 begonnen de zelve wederom met veel geweldt en woede uit te breken. Men zegt, dat deze paus zo kleinmoedig geweeft is, dat hy, om de doodt te ontduiken, zich voor de beelden van Jupiter, Saturnus en Hercules in den tempel van Vefta heeft nedergebogen. Men verhaalt, dat hy na dezen misflag, uit lafhertigheit begaan, te Sinueffa, een burgt, of vlek naby Rome, van anderen Rocca di Mondragone genaamt, ontboden wierdt, alwaar 300 biffchoppen vergadert zynde, hy zyn misflag beleden heeft, en ftraf verzocht, en dat een van deze prelaten hem geantwoord zou hebben: *Prima Sedes à nemine judicatur. Tu Reus, tu Judex, ex ore tuo juftificaberis, & ex ore tuo condemnaberis.* Dat hier op de paus by de rechters te Rome gegaan was, en daar den naam van Jefus Chriftus beleden heeft, en dat hy daar door de marteldoodt zyne eerft bedrevene misdaadt heeft uitgewifcht. Maar anderen zeggen, dat deze gehele hiftorie van die vergadering der biffchoppen valfch is, bewyzende zulks eerft, om dat geen van de fchryvers van dien tydt daar gewag van maakt. (2) S. Auguftinus in zyn boek tegen Petil. c. 16. verdedigt de onnofelheit van Marcellinus tegen de Donatiften, dat hy de afgoden heeft aangebeden. (3) Wat waarfchynlykheit is 'er te kunnen geloven, dat in een tydt, dat de Chriftenen zo ftreng vervolgt wierden, 300 biffchoppen zich zouden opgehouden hebben zo naby Rome. (4) De ftyl van de handeling is barbaarfch in dien tydt geweeft. (5) Hunne manieren van doen zyn belagchelyk geweeft. Men laat daar een groot priefter der Heidenen, dien men den hogepriefter van 't Kapitool noemt, te voorfchyn komen, die hem noodzaakt om de afgoden te offeren, en aan te bidden, en alle de getuigen, die men bybrengt van zulks gezien te hebben, zyn Afrikanen en barbaren geweeft. (6) Ten opzichte van het zeggen van eenen dier kerkelyken heeft ganfch geen de minfte overeenkomft met de eenvoudigheit en tedere gefteldheit, gelyk de menfchen, inzonderheit de geeftelyken, in de opkomft van het Chriftendom geweeft zyn. Eindelyk, men zegt, dat dit alles gefchied zou zyn terwyl Diocletianus in den oorlog tegen de Perzen was, daar de vervolging eerft begonnen is na dat die oorlog al geëindigt was; zo dat men reden heeft te geloven, dat de ganfche hiftorie valfch is. Theodoretus zegt alleen, dat hy zich roemruchtig in de vervolging gemaakt heeft. Onzeker is het jaar van zyne doodt, doch dat hy gemartelt is wordt voor zeker gehouden, maar indien zyn pausfchap 9 jaren geduurt heeft, is hy in 't jaar 304 geftorven, gelyk Bucherius aanhaalt. Eufebius verlengt zyn pausfchap tot het jaar 308, en geeft aan Marcellus, zyn opvolger, geen langer regering dan van een jaar, 7 maanden en 20 dagen, Men vindt zyne gedachtenis meeft aangetekent op den 26 April, maar Bucherius ftelt de zelve op den laatften Juny. *M. du Pin Bibl. des auteurs Ecclefiaft* III & IV *fiecle.*

MARCELLINUS, bygenaamt *Comes*, of *de Graaf*, om dat hy graaf van Illyrië was, leefde onder den keizer Juftininianus, en fchreef eene Kronyk, beginnende met den jare van Chriftus 379, alwaar Hieronymus de zyne geëindigt hadt, en gaande tot aan de vierde burgermeefterlyke regering van Juftinianus, dat is in het achtfte jaar van zyne regering, en het 534 van de tydrekening der Chriftenen, zynde daar na nog tot het jaar 566 vervolgt. Caffiodorus zegt, dat Marcellinus ook 4 boeken van de ftadt Conftantinopel en Jeruzalem uitgegeven heeft. Antonius Schoonhoven liet de gemelde Kronyk in de XVII eeuwe weder op de pers leggen: ook is zy van Jozeph Scaliger en anderen uitgegeven: echter is de druk van Sirmond van 't jaar 1619 de befte. *Caffiodorus divin. lect. C.* 17 & 25. *Voffius de Hift. Lat. lib.* II. *C.* 19. *Cave Hift. Litterar,*

MARCELLINUS, een keizerlyke landvoogdt, en geheimfchryver van Staat, bekleedde dit ampt in Afrika ten tyde van St. Au-

S. Augustinus, die zo veel van hem hieldt, dat hy hem drie boeken over de Vergeving der zonden, eene verhandeling over den Geest en de Letteren, en zyn groot werk over de Stadt Gods opdroeg. Deze Marcellinus was een zeer braaf en verstandig man, die met zo veel yver, als in zyne macht was, arbeidde om de scheuring der Donatisten wederom weg te nemen, en de rust der kerke in Afrika te herstellen. Maar ziende, dat alle zyne moeite vergeefsch was, om dat deze dwaalgeesten hardnekkig bleven, was hy hen zeer tegen; waarom dit volk besloot hem te verdelgen: want toen Marinus in 't jaar 413 uit last des keizers tegen de Heraclianen in Afrika gezonden was, bragten zy hem voor een zodanigen by dien veldheer aan, waar door Marinus hem deedt sterven. Dus wierdt hy onder de martelaars van 't geloof geplaatst. *S. Augustin. de gest. Commemor. S. Hieronym. lib.* III *cont. Pelag. Baronius in Annal. A. C.* 310.

MARCELLINUS, een Griekseh schryver, van wien men nog eene verhandeling heeft over het leven van *Thucydides.* Gesnerus meende, dat hy de zelve was, die *Ammianus Marcellinus* genaamt wierdt; maar de tydt heeft doen zien, dat tusschen dezen en den anderen groot onderscheidt is. *Vossius de Hist. Græc. lib.* II. *c.* 18.

MARCELLINUS, en Roomsch priester, die met S. Pieter Exorcista gemartelt is, en wier hoofden afgehouwen wierden ten tyde van de grote vervolging onder de keizers Diocletianus en Maximianus in een bosch naby Rome. Hunne ligchamen, in een bosch gesmeten zynde, wierden daar van eene grote vrouwe, Lucila genaamt, gevonden; waarom zy ter plaatse, daar men dit bloedtoneel geopent hadt, eene stadt liet bouwen, genaamt *Silva candida,* of *wit-bosch:* ook wil men, dat Constantinus ter hunner eere aldaar eene kerk gesticht heeft, daar hy ook het gebeente van S. Helena in heeft laten begraven. Paus Honorius heeft, na dat hy hun graf hadt laten vernieuwen, hunne namen ook de onsterflykheit toegewyd, wordende de zelve in de Roomsche kerke geviert op den 2 Juny. Men vertelt ook, dat hunne ligchamen ten tyde van Lodewyk den Zachtmoedigen naar Duitschlandt zyn vervoert. *Damasus Carm.* 12. *S. Gregor. Magnus T.* VI *in Evangel. Calendr. Front. Eginard. translatio Marcellini. Bollandus. Henschenius. Mabillon. Baillet Vies de Saints au mois Juin.*

MARCELLINUS. Verscheide voorname mannen van dien naam zyn 'er ook onder de Christen keizeren geweest, waar van men in de *Prosopographia Theodos.* door Jacob Godefroi lezen kan.

MARCELLINUS. Zie AMMIANUS MARCELLINUS.

MARCELLINUS. Zie FABIUS MARCELLINUS.

MARCELLO, een van de voornaamste oude en adelyke familiën te Venetië. *Nicolaas Marcello* was in 't jaar 1466 procurator van S. Marcus, en in 't jaar 1473, na 't afsterven van Nicolaas Trinon, tot Doge verkoren. Gedurende zyne regering wierden de Venetianen meester van Cyprus, en dwongen de Turken van Scutari onverrechter zake te vertrekken. Hy stierf in 't begin van 't jaar 1575, en kreeg tot opvolger Petrus Mocenigo. In 't jaar 1526 was *Petrus Marcello* procurator, een zeer deftig man. In jaar 1537 heeft de zelve waardigheit bekleed *Petrus Marcello* de II, in de plaats van den nieuwverkoren Doge Marinus Grimani. *Laurentius Marcello* was in 't jaar 1656 kapitein generaal in den beroemden slag van de Dardanellen, alwaar hy met een kanonkogel doorschoten wierdt. Vermits de zelve zich by de republyk zeer beroemd gemaakt hadt, deedt men te Venetië hem eene plechtige uitvaart aan, en men deedt eene lykreden over hem. Zyn broeder *Hieronymus* wierdt ridder van de goude stool, en men schonk aan zyn anderen broeder een jaargeldt voor hem en zyne kinderen. Deze kapitein generaal ter zee hadt in den gemelden slag tot luitenant zynen nabloedverwant *Johannes Marcello,* die, zyn hoofdman gesneuvelt ziende, terstondt zyn ligchaam liet toedekken, en den slag vervolgde, zonder de minste ontroering te laten blyken, tot dat hy van dit verlies aan den generaal proveditor Barbaro Badoario kennis hadt gegeven. In 't jaar 1527 hadt *Antonius Marcello* het gebiedt over een smaldeel oorlogschepen, en nam den Otthomannischen zeevoogdt Mauro van Alexandrië, na dat hy een Venetiaansch schip genomen, en hy hem in eene hinderlage gelokt hadt, gevangen, doende hem met alle zyne onderhebbende Turken door 't lemmer springen; maar doordien de republyk ter dier tydt de oorlog met de Turken zeer ongelegen kwam, wierdt Marcello hier over voor den Raadt gedagvaard, het welk zich deze heldt zodanig ter herte trok, dat hy van droefheit stierf. In 't jaar 1645 was *Jacobus Marcello* Raadt van den groten Raadt, en een van de genen, die met den grootsten nadruk zich kantten tegen eenigen, die de nieuwe familiën buiten den adelstandt poogden te sluiten. Vervolgens zyn vele anderen uit dit geslacht in aanzienlyke gezantschappen en andere voortreffelyke bedieningen gebruikt geworden, hebbende altydt het welzyn van hun vaderlandt behertigt. *Amelot de la Houss. Hist. du Gouvernem. de Venise* 78, 141, 463, 547.

St. MARCELLUS de I, paus van Rome, een geboren Romein, volgde Marcellinus in 't gebiedt, bekleedde de pausselyke waardigheit met den uitgang van November in 't jaar 304, en verdeelde Rome in 20 kerspelen, of parochiën, waar in men de Catechumeni, of Kathechismus-scholieren, doopen, en de martelaren zou laten begraven. Maxentius, een vreeslyk vyandt der Christenen, doemde hem, dat hy de postpaarden in een erbarmelyken stal aan de landstraat moest oppassen en bezorgen. Omtrent 9 maanden dit gedaan hebbende wierdt hy door zyne geestelyken daar uit gehaalt, en ten huize van eene weduwe, Lucina, gebragt. Maar als Maxentius zulks hoorde, liet hy hem de postpaarden derwaarts brengen, en dwong hem den vorigen dienst te doen, waar door hy, van den stank en andere elenden gedrukt, eindelyk den 16 January in 't jaar 309 den geest gaf. Eusebius zegt, dat hy maar een jaar, 7 maanden en 20 dagen als paus gezeten heeft. Anderen zeggen, dat hy 3 jaren, 6 maanden en 26 dagen geregeert heeft. Het eerste is het waarschynlykste. Men viert zyne marteldoodt op den 16 January, dewyl men vast stelt, dat hy op dien dag gestorven is. *Baronius Annal. & Martyr.*

MARCELLUS de II, *Marcellus Cervinus* genaamt, kardinaal met den tytel van 't H. kruis te Jeruzalem, wierdt paus in plaats van Julius den III den 9 April in 't jaar 1555. Hy was geboren te Trano, zoon van Richard Cervinus de Monte Pulciano, eertyds ontfanger van de pausselyke inkomsten in de gemelde stadt. Zyne moeder was Cassandra Bencra genaamt. Marcellus studeerde te Siëna, ging naar Rome onder het pausschap van Paulus den III, die hem tot zynen eersten geheimschryver aanstelde. Daar na trok hy met den kardinaal Farneze, des pauzen neef, naar Vrankryk en in de Nederlanden, om, was 't mogelyk, de verschillen van keizer Karel den V met François den I van Vrankryk by te leggen. Op zyne wederkomst wierdt hy van gemelden paus in 't jaar 1539 kardinaal gemaakt, en men benoemde hem als voorzitter in het concilie van Trente. Marcellus wilde geenzins van naam veranderen toen hy paus gemaakt wierdt: de verwachting, die men van wegens zyne getoonde bekwaamheden en Godvrucht hadt, was oorzaak van deze verkiezing. Inderdaadt, hy begon door het beletten, dat zyne bloedverwanten te Rome kwamen, en vele nieuwe welgeregelde bevelen in te stellen, tot nut der kerke en van zyne onderdanen, te tonen, dat zy in hunne verwachting niet bedrogen waren. Maar alle de grote voornemens, die hy tot welzyn van de Christenheit by zich gesmeed hadt, wierden verydelt door eene schielyke doodt, na dat hy maar alleen 21 dagen geregeert hadt. Eenigen zeggen, dat hy vergeven is. *Genebrard. lib.* IV. *Chron. Panvinius in zyn leven. Hyeronym. Seripandus in Epist. princip. Spond. in Annal.* 1555. *N.* 5, 6. *Paul. Jovius. Thuanus. Sadolet.*

MARCELLUS, een Romein, die eerst Simon den Tovenaar aangehangen, en daar op zich onder de lere van den Apostel Petrus begeven heeft. Hy leefde in 't jaar 50, en wierdt eindelyk met de marteldoodt gekroont. Men wil, dat hy den twist tusschen Petrus en den gemelden Simon den Tovenaar beschreven heeft; maar zulks is zeer onzeker. *Sigebertus Gemblac. Trithem. Possevin. Cave.*

MARCELLUS, bisschop van Ancyra in Galatië, leefde in de IV eeuwe. 't Is zeker, volgens de getuigenis van Athanasius en Theodoretus, dat hy in 't jaar 325 het concilie van Niceen heeft bygewoont, schoon men in plaats van hem in de ondertekeningen Pancratius vindt. Hier bestreedt hy krachtig het gevoelen der Arianen, zo dat de gezanten, derwaarts van den Roomschen stoel geschikt, loffelyke getuigenissen van hem op hunne wederkomst gegeven hebben. Daar na bevondt hy zich op het concilie van Tyrus in den jare 335, alwaar hy de verdoeming van Athanasius en de wederaanneming van Arius heftig tegensprak. Dit maakte hem by de Arianen zeer gehaat, die hem vervolgden, en vooral toen hy tegen Asterius geschreven hadt over de onderwerping van den Heere Jesus Christus, 't welk men zien kan by Hylarius. Deze ketters hebben hem te Constantinopel van zyn bisdom berooft, stellende in zyn plaats zekeren Basilius, een man van eene volmaakte welsprekendheit. Ondertusschen ging Marcellus naar Rome, alwaar hy van paus Julius den III zeer wel ontfangen wierdt. Maar in 't jaar 338 op nieuw te Ancyra gekomen zynde, moest hy wederom door 't geweldt van zyne vyanden de vlucht naar Rome nemen, alwaar zy hem door hunne oprokkenende brieven ook poogden verdacht te maken. Echter ging hy in 't jaar 347 op het concilie van Sardicum, alwaar hy ten eenemaal vrygesproken, en wederom in zyn bisdom van Ancyra gestelt wierdt. Men zegt, dat hy na dien tydt van gevoelen is verandert, de ketters aankleefde, en daarom ten tyde van St. Basilius gedoemt wierdt. Hy was altydt van 't gevoelen van Photinus geweest, gelyk uit het boek blykt, dat Eusebius tegen hem geschreven heeft. Deze Marcellus stierf in zeer hogen ouderdom in den jare 372, en heeft verscheide schriften nagelaten, als, een tegen *Asterius,* en een ander *de Subjectione Domini Jesu Christi,* uit welke zich wydlopige uittreksels by *Eusebius* tegen Marcellus en de kerkelyke Godgeleerdheit bevinden. Men vindt zyne *Epistola Apologetica ad Julium,* bisschop te Rome, by *Epiphanius. Athanasius Apol.* II. *S. Hilarius adv. Adrian. S. Basil. ep.* 52. *Theodoret. lib.* II. *Socrates lib.* I. *Sozomenus. Hermantius in vita Athanasii. Antonius Pagi in Critic. Anti-Baron. ad annum* 347. *Cave.*

MARCELLUS, (MARCUS CLAUDIUS) een dapper krygsheldt der Romeinen, hoofdt van een doorluchtig geslacht in Rome, heeft, na dat hy op verscheide tyden de aanzienlykste ampten bekleed hadt, vyf maal het burgermeesterschap bedient, eerst in 't jaar na Romens bouwing 532 met Cn. Cornelius Scipio. Zy voerden den oorlog tegen de Gaulen. Hy doodde met zyn eigen handt hunnen koning Virodomarus, of, zo als hem Plutarchus noemt, Britomarus; bragt de Insubriërs onder 't Roomsche juk, veroverende hunne hoofdstadt Milaan. Ten twede maal was hy in het jaar 540 burgermeester met Titus Sempronius; ten derde maal met Fabius Maximus. Hy was het, die Syracuza na een beleg van drie jaren vermeesterde,

zynde, zo men zegt, alle de pogingen der Romeinen verydeld geworden door de wondere kunstwerken van Archimedes. Daar na trok hy tegen Hannibal, die in Italië gekomen was, en verkreeg den eernaam van *het zwaardt van 't Roomsche volk*, gelyk Fabius *het schildt van Rome* genoemt wierdt. Maar doordien de deugdt altydt tot een doelwit voor den nydt verstrekt, wierdt hy te Rome ontboden om zich te zuiveren van verscheide misdaden, hem te last gelegt. Dit deedt hy zo wel, dat men hem ten vierde maal het burgermeesterschap met Valerius Lævinus in 't jaar 544 opdroeg. Men weigerde hem de zegepraal na dat hy Sicilië hadt onderworpen: doch dit doofde zynen yver in den staat te dienen niet uit. Dus wierdt hy ten vyfde maal in 't jaar 546 met Quintius Crispinus burgermeester. Hier na trok hy als veldheer der Romeinen tegen Hannibal, dien hy twee dagen achtereen slag leverde, zonder dat de zege zich voor een van beide verklaarde; maar op den derden dag in eene hinderlage door Hannibal gelokt zynde, verloor hy 't leven. Hannibal bewees het ligchaam van zynen verslagen vyandt veel eer, en poogde zich van zynen ring met voordeel in een krygslist te bedienen, doch dit mislukte hem. Alle de Roomsche schryvers spreken met veel achting van dezen heldt. *Plutarchus in zyn leven. Aurelius Victor de vir. illustr. c. 25. Florus lib.* II. *Tit. Livius. Polybius. Eutropius. Orosius.*

Het stamhuis van de Marcellen is afkomstig van de Claudiën te Rome, en altydt zeer doorluchtig geweest. M. CLAUDIUS MARCELLUS was in 't jaar 423 met Cajus Valerius Petitus burgermeester. 't Was gedurende hun bestier, dat een slaaf ontdekte, dat de Roomsche vrouwen besloten hadden hunne mannen door vergift te doen sterven. Hier op nam men 20 van deze vrouwen gevangen, die aanstonts op het nuttigen van 't geen zy voor de mannen bereid hadden den geest gaven; daarenboven deedt men noch 170 andere, overtuigt van die misdaadt, sterven. Marcellus wierdt oppergezaghebber (*Dictator*) in 't jaar 427, maar de edelen zetten hem af, zeggende, dat hy van 't volks-geslacht was. Hy hadt een zoon, van den zelven naam, die in 't jaar 467 met Sp. Nautius Rutilius burgermeester wierdt. Deze laatste was de vader van den beruchten MARCELLUS, hier boven vermeld. Deze liet twee zonen na, waar van de een in 't jaar 571 met Q. Fabius Labeo burgermeester is geweest. De andere, M. C. MARCELLUS, was in 't jaar 558 met L. Fabius Purpureus burgermeester. Hy sloeg de Gallen, die zich langs den Po in 't Milanees hadden nedergezet, en triumfeerde daar over hen met veel pracht in Rome. M. C. MARCELLUS, zyn zoon, wierdt drie maal burgermeester, eerst in 't jaar 588 met Sulpitius Gallus, ten twede maal in 't jaar 599 met C. Scipio Nasica, en in 't jaar 602 met L. Valerius Flaccus. Onder 't eerste voerde hy den oorlog tegen de Gaulen met een gelukkigen uitslag, en verdronk daar na in Afrika, nalatende twee zonen, M. en C. CLAUDIUS MARCELLUS. De eerste hadt eenen zoon, die in 't jaar 704 burgermeester was, de andere heeft geen ampten bekleed. Zyn zoon, M. CLAUDIUS MARCELLUS, wierdt burgermeester, en nam het belang van Pompejus in den burgeroorlog aan. Cæsar vergaf hem de misdaadt op de voorspraak van den Raadt, die Marcellus zeer beminde; maar hy wierdt kort daar na door P. Magius te Athene gedood. Cicero, om Cæsar te bedanken voor de herstelling van Marcellus, deedt in den Raadt eene zeer sierlyke redenvoering. Marcellus liet een zoon na, van den zelven naam, die in 't jaar 732 te Rome burgermeester wierdt met L. Aruntius Nepos. Hy was het, die met Octavia, de zuster van Augustus, trouwde, die, van hem weduwe geworden, naderhandt met M. Antonius getrouwt is. Zy hadt hem ter wereldt gebragt M. C. MARCELLUS, die de liefde en 't vermaak van 't Roomsche volk genaamt wordt. Augustus, zyn oom, beminde hem teder, verhief hem met zyn achttiende jaar tot wykmeester van Rome in 't jaar 780, en deedt hem trouwen met zyne dochter Julia: maar hy stierf weinig tyds daar na zonder kinderen. Marcellus hadt nog by Octavia twee dochters, die Marcella genaamt wierden. De oudste trouwde eerst met Agrippa, en daar na met den zone van Marcus Antonius, waar by zy Lucius Antonius, die te Marsilië gestorven is, gewonnen heeft: van de andere dochter maken de geschiedschryvers geen gewag. *Tit. Livius lib.* VIII. 24, 25, & 26. *Dion. Eutrop. Cicero. Plutarchus. Orosius. Cassiodorus.*

MARCELLUS VAN PERGAMUS, een redenaar, heeft, volgens Suidas, een boek geschreven, onder den tytel van: *Adrianus*, of *De Regno*.

MARCELLUS SIDITES. Zie SIDITES.

MARCELLUS, (CHRISTOFFEL) een Venetiaansch edelman, aartsbisschop van Corfu. Hy maakte zich in de XVI eeuwe alom door zyne Godvrucht, zeden, welsprekendheit en oordeel bekend, zo dat hy zich niet zonder grondt dorst vleien, dat hem Clemens de VII tot de voornaamste waardigheden der kerke zou verheffen. Tot zyn ongeluk bevondt hy zich te Rome toen keizer Karel de V die stadt vermeesterde en plunderde. Zyn huis door de Spanjaarden overvallen en berooft zynde van alles wat men vondt, namen zy hem ook gevangen, handelden hem zeer wreed, om dat hy hen het losgeldt, 't geen zy eischten, niet betalen kon, bindende hem aan den stam van een boom in een woest veldt by Gajette, en sneden hem de nagelen, op ieder dag een, af. In dezen bedroefden staat, bloot gestelt aan de ongestadigheden van de lucht, en zonder voedsel, verwachtte hy onder gedurige gebeden tot Godt een spoedig einde, 't geen hem door den zelven vergunt wierdt. Hy was den 10 December des jaars 1512 op het concilie van Lateraan geweest. Zyne *Exercitationes in septem priores Psalmos* zyn te Rome gedrukt in 't jaar 1525. *Valerianus de Literat. infelic. Bayle Dict. Crit.*

St. MARCELLUS, martelaar in Afrik was hoofdman over honderd in het legioen of regiment van Trajanus onder de regering van de keizeren Diocletianus en Maximianus. Hy verklaarde zich in het volle leger, terwyl men op den 21 July bezig was een feest ter eere van den keizer te vieren, voor Christen; zwoer het Heidendom af, en verliet zyn ampt in 't leger. Hy wierdt door de krygsknechten vastgehouden, eerst aan Anastasius Fortunatus overgelevert, en daar na aan Agricola, vikaris, of opperrechter van de Gaulen, gezonden. Deze rechter hem verhoort, en Marcellus beleden hebbende een Christen te zyn, en dat hy den krygsdienst verlaten hadt, doemde hem ter doodt. Cassianus riep overluid, dat dit vonnis onrechtvaardig was; echter ging men voort, en men sloeg Marcellus het hoofdt af op den 30 October des jaars 298 te Tanger, in Mauritanië. Cassianus wierdt in de gevangenisse geworpen, en eenigen tydt daar na ook ter doodt gedoemt. *Acta apud Bolland. Ruinard. Veritables actes des Martyrs. Baillet Vies des Saints.*

St. MARCELLUS, martelaar van Chalons, aan de Saone, wierdt met S. Valerius vastgehouden te Lions ten tyde van de eerste vervolging der Gaulen, onder de regering van Marcus Aurelius; maar uit deze gevangenisse ontslagen zynde, lieten zy echter niet af den Christelyken Godsdienst in Burgundië te prediken. Marcellus wederom door Priscus, stedehouder van Chalons, daar op betrapt zynde, wierdt levend tot aan den middel toe in de aarde begraven. In dezen erbarmelyken staat gaf hy eerlang den geest. Zyn metgesel Valerius wierdt op het kasteel van Tours gebragt, en daar onthoofd. *Gregor. Touron. de Gloria Martyr. c. 54. Acta apud Sur. Projet. de Histor. de Tours par le pere Chifflet. Tillemont Mem. pour l'Histor. Eccles. Baillet Vies des Saints.*

St. MARCELLUS, bisschop van Parys, geboren in die stadt op 't laatste der IV eeuwe, uit ouderen van een middelmatig vermogen. Hy wierdt in de orde aangenomen door Prudentius, bisschop van Parys, wiens opvolger hy ook geweest is, bekledende deze waardigheit met veel verstandt. Zyn leven is door een priester, Fortunatus, die eenigen menen dat bisschop van Poitiers geweest is, beschreven, waar in vele myrakelen verhaalt worden, die Marcellus zou gedaan hebben. Onder anderen de volgende historie. Eene zekere slang was eenige dagen achtereen uit het bosch, digt by Parys gelegen, op het kerkhof, even buiten de stadt, gekomen, daar zy, het graf van eene vermogende vrouwe, onlangs begraven, opgevroet hebbende, een gedeelte van haar ligchaam verslondt. De bisschop, derwaarts komende, gaf met zyn bisschoppelyken staf drie slagen op het hoofdt van deze slang, wierp de zelve den stool om den hals, en trok ze daar mede anderhalve myl van de stadt, geboodt haar zich daar te verbergen, of in 't water te springen. Sedert dien tydt heeft deze slang zich niet meer omtrent de stadt laten zien. Men zegt, dat om deze reden in de ommegangen op de kruisdagen de gedaante van eene slang altydt wordt omgedragen. Maar deze geschiedenis is vry wat fabelachtig. Men weet den rechten tydt van Marcellus doodt niet: eenigen zeggen, dat hy gestorven is in 't jaar 436, toen Parys nog onder de macht der Romeinen was. Zyn ligchaam wierdt in een naburig vlek begraven in eene kapel, ter eere van S. Clemens gebouwt, die naderhandt tot eene kollegiale kerk, die den naam van St. Marcellus draagt, gemaakt is. Dit vlek is nu ter tydt een der voorsteden van de stadt Parys. Onder de regering van Philips den Doorluchtigen wierdt zyn kas in de hoofdkerk van Parys overgebragt, uit vreze, dat de Engelschen dien schat zouden ligten. Sedert is zy daar altydt gebleven, doch zo menigmaal als het Kapittel van onze Lieve Vrouw een plegtigen ommegang doedt, wordt de kas met zyn gebeente gedragen naar de kerk van St. Genoveva, en wederom. Men viert zyn feest op den 3 November. *Gall. Christ. Baillet Vies des Saints.*

St. MARCELLUS, bisschop van Apamea, in Syrië. Hy ondernam in de IV eeuwe, volgens de wet van Theodosius, in 't jaar 385 de tempelen der afgoden in zyn vaderlandt te verdelgen, en 't Heidendom uit te roeien. Hy was opvolger van Johannes, bisschop van die zelve stadt, die het concilie van Constantinopel bywoonde in 't jaar 381. Hy riep om dit lofselyk besluit uit te voeren Cynegius, bevelhebber in 't Oosten, ter hulpe. Zy verwoeste den tempel van Jupiter en andere afgoden te Apamea: doch Marcellus willende in een anders gebiedt, wat afgelegen van zyn bisdom, en 't welk men het landt van Aulonus noemde, mede een tempel verbryzelen, wierdt door de inwoonders gevangen genomen, en levendig verbrand. *Theodor. lib.* V. *c.* 21. *Sozomen. lib.* VII. *c.* 15. *Baillet Vies des Saints.* Op den 14 April wordt zyne gedachtenis geviert.

St. MARCELLUS, een van de opperhoofden der Archimandriten en Acemeten te Constantinopel in de V eeuwe. Hy was van Apamea, eene stadt in Syrië, uit een edel en ryk geslacht. Na dat hy alle zyne goederen aan den armen gegeven hadt, ging hy te Ephezen wonen, en won daar zyn nooddruft met het uitschryven van boeken, vervolgens door 't gerucht van de hoedanigheden van Alexander, onderwyzer van de Acemeten, getrokken wordende naar Constantinopel. Deze Acemeten zyn een orde van monniken, die nacht en dag in hunne kerk laten zingen. Alexander ontfing hem onder deze monniken. maar liep uit het klooster na de doodt van Alexander,

uit

uit vreze; dat men hem abt zou maken, en kwam, toen Johannes in zyn plaats verkoren was, weder te rug, hebbende zich zo lang by den abt van 't klooster Gomon in Bithynië, 't welk men het grote klooster der Acemeten, of Ireneën noemde, opgehouden. Deze monniken leven daar in eene vreedzame gerustheit, vluchtende de stribbelingen, die zy te Constantinopel moesten ondergaan. De abt Johannes ook gestorven zynde, kwam Marcellus in des zelfs plaats in 't jaar 447, en vermeerderde zyne gemeente. Men schryft hem vele wonderdaden toe. Hy heeft het concilie van Constantinopel bygewoont, in 't jaar 448 beroepen door Flavianus, patriarch van Constantinopel, tegen Eutychus, en hy onderschreef het vonnis van den laatsten. Men verhaalt de volgende geschiedenis van hem. Een persoon, Jan genaamt, iets misdaan hebbende tegen Patricius Ardaburius, vluchtte om zyne straf te ontgaan by Marcellus in 't klooster. Ardaburius liet hem door zyne soldaten opeischen, maar de abt weigerde hem over te geven. Hier op zochten de soldaten hem met geweldt uit het klooster te halen, maar wierden wel haast gedwongen de vlucht te nemen, vermits een vuur, uit den hemel gelyk als blixemstralen vallende, hen zou verteert hebben. Ardaburius, getroffen door dit myrakel, vergaf aan Jan zyne misdaadt. Men zegt, dat keizer Leo by die gelegenheit hun grootste beschermheer geworden is, groeiende de achting van Marcellus dagelyksch aan: want keizer Leo wilde zyne dochter aan Aspar, den zone van Ardaburius, ten huwelyk geven, met belofte, dat hy hem te gelyk zou keizer maken, indien hy de leer der Arrianen en hun schadelyk gevoelen wilde verlaten. Dit zou aangaan; maar 't volk van Constantinopel stelde zich daar tegen. Marcellus kwam daar op aan 't hoofdt van eene talryke menigte by den keizer in 't renperk, en deedt hem daar in 't openbaar zweren Aspar tot geen keizer te zullen verkiezen voor dat hy het R. Katholyke geloof hadt aangenomen; maar 't volk, daar mede nog niet vergenoegt, sloeg aan 't muiten, waar door Aspar en zyn aanhang, met vreze bevangen, niet alleen uit het renperk, maar zelf uit Constantinopel de vlucht nam naar Chalcedonië, verbergende zich in de kerk van S. Euphemia. Leo ontdeedt zich vervolgens van Aspar en Ardaburius, gevende zyne dochter Ariana aan Zeno. St. Marcellus stierf in het jaar 485. De Grieksche kerk eert zyne gedachtenis op den 29 December. Zie zyn leven by Surius. *Bulteau Hist. Monast. d'Orient. Baillet Vies des Saints.*

MARCEPAIN, of *Marcus-broodt*. Toen in 't jaar 1438 een zeer zware hongersnoodt ontstondt in Thuringerlandt, zodanig, dat de menschen alom by de wegen dood gevonden wierden, sommige met hooi en stoppelen in den mondt, en dat de kerkhoven of begraafplaatsen te klein voor de dode lyken waren, en men kuilen buiten de stadt in de plaats Smedestedt groef, waar in 8000 lyken geworpen wierden; terwyl men in dien duren tydt voor een broodt een ryksdaalder gaf, heeft men, ter gedachtenisse van die zake, te Erfurt jaarlyksch die gewoonte onderhouden, van op den dag van St. Marcus kleine ronde broodties te bakken, welke *panes marcesii*, of *Marcus-broodties* genoemt worden, en waar van buiten twyfel 't woordt *Marcepain* afkomstig is. Zie daar van meer by G. Outhof *de Judiciis Jehovæ Zebaot pag.* 637.

MARCH, *Terminus Helvetiorum*, een landschap in het Canton Sweits, langs het Zurichsche meir en de Limmat, van het gebiedt Zurich tot aan het Canton Glarus zich uitstrekkende, waar in het hoofdvlek Lachen legt. Van de graven van Rappersweil is het aan de graven van Homburg, vervolgens aan het huis van Habsburg en Oostenryk, en ten laatste aan het Canton Sweits, in het jaar 1408, gekomen, waar van het nog bezeten wordt, hoewel het zyne eige vryheit en rechten heeft.

MARCHANTIUS, of LE MARCHANT, (JAKOB) geboren in Vlaanderen, was wegens zyne geleerdheit in de rechten, historiën en poëzy in grote achting. Hy stierf te Brussel in 't jaar 1609, oud 72 jaren. Van zyne nagelatene schriften zyn nog voorhanden: *De rebus gestis à Flandriæ Comitibus*; *De rebus Flandriæ memorabilibus*, enz.

MARCHBURG, of MARPURG, eene stadt in neder-Stiermarken, 9 mylen van Gratz, aan den Drab gelegen. Ze wordt door de ouden *Castra Marcena*, of *Martiana*, en in 't Latyn *Marchpurgum*, of *Marcopurgum* genaamt; heeft twee kasteelen, het eene buiten de stadt, en *Over-Marpurg*, het andere in de stadt, en *de burgt* genaamt. Dit kasteel is, sedert dat de Turken in den jare 1532 daar voor zyn geweest, zeer versterkt. Voormaals heeft deze stadt hare eigene graven gehad. Zekere *Bernard* verkocht de zelve aan den markgrave van Stiermarken, Ottocarus den III. *Ulrich*, de laatste graaf van Marchpurg, zou nog in 't jaar 1240 geleeft hebben. Na zyn doodt namen de heeren van Scherffenberg, als bloedverwanten van den overleden, zyne goederen in bezit, waar over zy met de landsvorsten in grote oneenigheit geraakt zyn. *Lazius lib.* XII *Reip. Rom. sect.* 4. *c.* 4. *& lib.* VI *Migrat. Gent. Isthuanfius lib.* XI *Rer. Hungar. Zeiler.*

MARCHE, of LA MARCHE, eene provincie in Vrankryk, met den tytel van graafschap. Verscheide rivieren nemen daar haren loop door, als de Vienne, de Cher, de Creuse, de Gartempe, enz. Het landt is zeer vruchtbaar, en men verdeelt het zelve in het *Hoge Marche*, waar van de hoofdstadt is *Gueret*, en het *Lage Marche*, wiens voornaamste stadt is *Dorat*. Het kleine landt van Francaleu, dat daar toe behoort, heeft Bellegarde. De voornaamste plaatsen boven de genoemde Gueret en Dorat zyn *Bourganeuf*, *Belac*, *Crezan*, *Brosse*, *Montbas*, enz. Eenigen geloven, dat La Marche zynen naam heeft gekregen van zyne welgelegenheit, om dat men daar door reist uit verscheide provinciën; want ten Oosten legt Auvergne en 't Bourbonnois, ten Westen Poitou, ten Noorden Beray, en 't Limosin ten Zuiden. Hier voor is aangetekent op wat wyze de heeren van Lusignan, of Lezignen, graven van La Marche waren, wanneer zy graven van Angoulême wierden, en hoe deze twee graafschappen aan de koninklyke domeinen geraakt zyn onder Philips den Schonen. Deze vorst gaf het graafschap van La Marche aan zynen zone *Karel* van Vrankryk, die in 't jaar 1322 koning gekroont wierdt. Karel gaf het zelve in 't jaar 1327 aan *Lodewyk* van Bourbon, den I van dien naam, hertog van Bourbon, die het wederom aan zynen jongsten zone *Jakob*, grave van La Marche, gaf, die hier van een stamhuis oprechtte, te zien onder den naam van BOURBON. Deze Jakob de I hadt *Johannes*, vader van *Jakob* den II, die in 't jaar 1438 stierf. Deze liet eene eenige dochter na, *Eleonora* van Bourbon, gravinne van La Marche, enz. gemalin van Bernard van Armagnak, grave van Pardiak, jongste zoon van Bernard van Armagnak, den VII van dien naam, konnestabel van Vrankryk. Zy teelden behalven eenige andere kinderen *Jakob*, grave van Nemours en La Marche, dien koning Lodewyk de XI het hoofdt liet afslaan in 't jaar 1477, en zyne landen vervallen verklaarde aan de kroon. Daar na gaf de zelve vorst de gemelde graafschappen aan *Petrus* van Bourbon, zynen schoonbroeder, gemaal van Anna van Vrankryk, wier dochter *Susanna* trouwde met *Karel* van Bourbon, konnestabel. Zyne trouwloosheit beroofde hem van deze goederen. Louize van Savoje, moeder van François den I, eischte de zelve, en na verscheide onderzoeken daar over gedaan te hebben verklaarde men de zelve vervallen te zyn aan de kroon in 't jaar 1531. *Sammarth. Hist. Gen. de France. Du Chesne Ant. de France. Du Puy Droits de Roi.* Zie ANGOULEME, ARMAGNAK, en BOURBON.

MARCHE, een dorp van 't hertogdom Bar, in Lotharingen, leggende tusschen de Maas en de Saone, naby Champagne, en dertig mylen van Toul, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MARCHE EN FAMINE, in 't Latyn *Marchia Famina*, eene kleine stadt en rechtsgebiedt onder Luxemburg, in de Nederlanden, 9 mylen van Luik, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MARCHE, (JACOBUS DE LA) een Franciskaner monnik, die in den jare 1460 te Brescia in Italië predikte, dat het bloedt van Christus, 't welk gedurende zyn lyden uit zyne aderen vloeide, de personele vereeniging verloren hadt, en gevolgelyk die drie dagen geenzins Goddelyk of aanbiddens waardig geweest was. Een Dominikaner, die een inquisiteur was, achtte deze leer ketterseh, beval hem de zelve te herroepen, en liet door een ander monnik van zyne orde daar tegen prediken. Dit veroorzaakte in 't kort eene grote verdeeldheit onder de Franciskanen en Dominikanen: ieder koos de zyde alwaar zyne neiging hem trok, en 't gemene volk verdeelde zich gelyk als in twee factiën. Paus Pius de II gaf last aan beide de generalen, dat zy de grootste voorstanders naar Rome zouden zenden, alwaar een redenstrydt gedurende drie dagen in de tegenwoordigheit van vele kardinalen, bisschoppen en prelaten onder hen gehouden wierdt; maar de grootste hoop, en de paus zelf, helden naar de zyde der Dominikanen. Maar vermits men de Franciskanen toen van noden hadt om den kruistocht te prediken, zo wierdt deze redenstrydt verschoven tot een beter gelegenheit, maar onder zware straffe verboden van deze zaak meer te spreken, noch te schryven. Doch des niettegenstaande hebben naderhandt verscheide schryvers daar over voor en tegen hunne pennen gescherpt. *Mezeray Hist. de France T.* II. *p.* 876.

MARCHE, (OLIVIER DE LA) edelman uit het Fransche Comté, wierdt als pagie aan Philips den Goeden, hertog van Burgundië, in den jare 1439 gezonden, oud zynde 13 jaren. Hy diende dezen prins en des zelfs opvolger, Karel den Stouten, met veel yver, en wierdt van den laatsten tot hofmeester en hoofdman van zyne lyfwacht verheven. Hy geraakte in ongunst van Lodewyk den XI zo haast men den bastaardt van Rubenpré in den jare 1463 in Hollandt hadt gevangen. Men verzekerde zich van hem, om dat hy verdacht was een voornemen te hebben om den grave van Charolois op te ligten. Olivier de la Marche bragt de tyding van deze gevangenneming aan den hertog Philips, die te Hesdin al eenige malen met Lodewyk den XI in gesprek was geweest. De hertog, dit horende, vertrok heel schielyk daar van daan, zonder weten van den koning, om dat 'er een gerucht liep, dat de gemelde koning van mening was om den hertog ook op te ligten. De vorst zondt gezanten aan den hertog om zich daar over te beklagen, en eischte, dat men hem Olivier zou overleveren: want hy zag hem aan als de oorzaak van den hoon, dien hy waande ontfangen te hebben te Hesdin, en van alles, wat 'er dien aangaande uitgestrooit was. Maar de hertog antwoordde op dien eisch, dat Olivier zyn onderdaan en dienaar was, en dat, zo de koning, of iemandt anders, iets tot zynen laste hadt, men het hem moest zeggen. La Marche was een van de ridders, de welke verkoren wierden van den grave van Charolois op de reize naar Montleheri in den jare 1465, viel ongelukkig in handen van zyne vyanden op de reize naar Nancy, alwaar zyn meester het leven verloor in 't begin van January des jaars 1477; maar hebbende zyn losgeldt betaalt geraakte hy in vryheit, en wierdt vervolgens eerste hofmeester van Maximiliaan, hertog van Oostenryk, welke bediening hy ook by des zelfs zone Philips heeft waargenomen. Hy wierdt als afgezant naar Vrankryk gezonden om den opvolger van Lodewyk den XI geluk te wenschen met de kroon. Hier schreef hy zyne Gedenkschriften, die te

Lions gedrukt zyn in den jare 1562 in folio: ook schreef hy een werkje: *Triomphes des Dames d'honneur*, gedrukt te Parys in den jare 1510, en stierf te Brussel in den jare 1501. *Val. Andreas Bibl. Belg. Du Mayne Bibl. Franc. Bayle Dict. Crit.*

MARCHESIUS, (MAURUS) een Benedictyner te Palermo, was aldaar geboren in den jare 1608, en wegens zyne geleerdheit vermaard. Hy onderwees opentlyk de schoolsche Godgeleerdheit, en wierdt vervolgens tot verscheide eerampten verheven. Hy was ook een liefhebber van de dichtkunde, wordende in de hogescholen te Palermo, Napels en te Rome grotelyks geëert. Komende te Venetië om eenige werken te laten drukken wierdt hy daar als lidt der akademie aangenomen. Maar met deze werken bezig zynde wierdt hy blind, en stierf in de laatstgemelde stadt in den jare 1650, oud 42 jaren. Men heeft van hem in zyne tale: *Canzoni Siciliane*; en door zyn toedoen kwam een werk in 't licht, onder den tytel van: *Brunonis Astensis Opera omnia, & Oddonis Benedictini Commentaria in Psalmos*; als mede: *Mancipatus Deiparæ, authore Gerardo Belga*; en meer andere. *Biblioth. Sicula.*

MARCHIENNES, in 't Latyn *Martiana*, eene kleine stadt, met een abdy, in Vlaanderen, aan de Scarpe, tusschen Douay en St. Amand. Zy moet onderscheiden worden van MARCHIENNES *au Pont*, aan de Sambre, omtrent een myl van Charleroi. De Franschen namen Marchiennes in na den slag van Denain, vermits de Engelschen het zelve verlieten in den jare 1712, krygende daar eene menigte van mond-en oorlogsbehoeften, en maakten daar omtrent zes battaljons krygsgevangen. *Memoires du Temps.*

MARCHIN, (FERDINAND, GRAAF VAN) en 't H. Roomsche Ryk, marquis van Clermont d'Etragues, graaf van Graville, baron van Dunes, enz. stedehouder van Valencyn, ridder van de orde van St. Louïs, en maarschalk van Vrankryk, was een zoon van Joh. Caspar Ferdinand, van wien hier na, en wierdt geboren in February des jaars 1656. Hy kwam in Vrankryk na de doodt van zyn vader, zynde niet boven de 17 jaren oud, en wierdt in den jare 1673, in April, kapitein luitenant over de Gens d'Armes in Vlaanderen verheven. Na eenige veldtochten wierdt hy brigadier over het paardevolk in Augusty des jaars 1688; hadt het opperbevel over de Gens d'Armes in den jare 1689 in Duitschlandt; diende het volgende jaar in Vlaanderen, en bevondt zich in den slag van Fleury den 1 July, alwaar hy gekwetst wierdt. Hy wierdt veldmaarschalk in May des jaars 1693, diende in den slag van Nervinde den 14 July des zelven jaars, en nam den 13 September Charleroi in. De koning gaf hem de ridderorde van St. Louïs in den jare 1694, en in de maandt van November des jaars 1695 het bewindt van gezaghebber generaal over de ruitery; wierdt naar Italië gezonden, daar hy het gansche jaar 1696 gedient heeft; monsterde de ruiters en dragonders op het einde van dat jaar, en liet de zelve de winterlegeringen betrekken in de provinciën van Normandië, Touraine en Bretagne. Zynde luitenant generaal benoemt in July des jaars 1701 zondt hem de koning van Vrankryk als buitengewoon afgezant naar Spanje, en hy verselde koning Philips den V in dat jaar naar Napels, en verzocht dien vorst, dat hy hem verlof wilde verlenen om in 't openbaar te mogen verschynen. Dit wierdt hem in April des jaars 1702 vergunt, geschiedende deze plegtigheit in een schip, waar mede de koning zyne reis meende te vervolgen. Hy bevondt zich in den slag van Luzara, die den 9 Augusty des zelven jaars voorviel, wordende twee paarden onder hem dood geschoten, in 't byzyn van den koning Philips. In 't laatste van 't jaar door den koning in Vrankryk wederom geroepen zynde, gaf hy hem den ridderlyken halsbandt van zyne orde den 2 February des jaars 1703, en benoemde hem in de zelve maandt om in Duitschlandt te gaan dienen. In de volgende maandt maakte hy hem gouverneur van Aire in Artois, met vergunning van zich daar van te ontdoen als hy wilde. Hy diende dat jaar onder den Dauphin, en vervolgens onder den hertog van Burgundië, nam Brizak in, en behaalde kloekmoedig de zege in den slag van Spiers den 15 November des jaars 1703, die gevolgt wierdt van de inneming van Landau. Hy trok vervolgens over den Rhyn, en voegde zich by den keurvorst van Beyeren, uit wiens handt hy den lastbrief, door zyn koning derwaarts gezonden, van maarschalk van Vrankryk ontfing. Dus hadt hy het opperbevel in 't leger naast den keurvorst van Beyeren, en wierdt, na dat Augsburg was ingenomen, in gemelde stadt in de winterlegering gelegt. In het begin van 't jaar 1704 behaalde hy eenige voordeelen op de keizerschen, doch zulks stondt hem duur in den slag van Hogstet den 13 Augusty, alwaar hy gekwetst wierdt; maar met eene verwonderlyke vaardigheit en order wist hy nochtans de handen zyner vyanden, die hem verre vervolgden, te ontkomen. Gedurende den winter geboodt hy in de Elzas, als mede met den maarschalk van Villars het volgende jaar. Zy dwongen de keizerschen weder over den Rhyn te trekken, en ontnamen hen Fort-Louïs. Ter zelver tydt wierdt hy benoemt om naar Italië te gaan, en daar onder den hertog van Orleans te dienen. Hy bevondt zich den 7 September des jaars 1706 in den slag voor Turin, waar in hy dodelyk gekwetst wierdt, komende twee uuren daar na onder de handen van zyne vyanden te overlyden. Hy is ongetrouwt geweest. *P. Anselmus Hist. de Grands Offic. de la Couron.*

MARCHIN, (JOHAN CASPAR FERDINAND, GRAAF VAN) en van 't H. Roomsche Ryk, heer van Modavi, ridder van den Koussebandt, kapitein en maître de camp, generaal in de Nederlanden onder den koning van Spanje, en Raadsheer in den hogen Raadt van oorlog; zoon van Jan de Marchin, heer van Chantereine en Nodave, oorspronkelyk uit het landt van Luik, en van Johanna van Veauxrenard. Hy was kolonel van een regiment ligte paarden in den jare 1642, veldmaarschalk en kolonel over de ruitery der Luikenaren in den jare 1645, wierdt in het ligchaam der edelen van het prinsdom van Luik en het graafschap van Los aangenomen in de algemene vergaderinge, gehouden den 16 July van het zelve jaar. Daar na wierdt hy luitenant generaal van het Fransche leger in Catalonië, kapitein generaal van die provincie in de jaren 1649 en 1651, en gouverneur van Stenay. Twee jaren daar na verliet hy den Franschen dienst, en begaf zich onder den koning van Spanje, wierdt kapitein generaal van zyn leger in de Nederlanden in den jare 1653, en diende dien vorst tot hulp van Valencyn in den jare 1656. In het volgende jaar gaf hem de koning van Engelandt het gezag over zyn zee-en landvolk, onder 't bevel van de hertogen van Jork en Glocester, om wederom in zyne staten herstelt te worden, en maakte hem ridder van den Koussebandt in den jare 1658. De keizer verhief hem tot gravè van Marchin en 't H. Roomsche Ryk in het gemelde jaar, zynde reets begiftigt door die van Luik met een gedeelte van de landen in 't Kapittel van St. Martin au Mont, en een ander gedeelte onder het Kapittel van Nôtre Dame de Huy in den jare 1657. Hy voerde het bevel in den jare 1667 over het heir des konings van Spanje in de Nederlanden, maar wierdt den 13 Augusty door den marquis van Crequi, naderhandt maarschalk van Vrankryk, aan de vaart van Brugge geslagen, en vondt zich genoodzaakt onder 't geschut van Gent te wyken. Hy stierf in den jare 1673, getrouwt zynde den 18 May des jaars 1651 in Parys met Maria de Balzak, dochter van Henrik, marquis van Clermont d'Etragues, grave van Greville, enz. en van Louïze Luillier de Boulencourt, gestorven te Parys den 9 November des jaars 1691, oud zynde 74 jaren, voortgebragt hebbende twee kinderen, *Ferdinand*, waar van in 't voorgaande artykel is gesproken, en *Louize Henriëtte Agnes de Marchin*, jong gestorven.

MARCHINA, (MARTHA) van Napels, uit een gering geslacht gesproten. Hare ouders zonden haar nog jong zynde naar Rome, alwaar zy voor haar gansche geslacht de kost won met savonetten te maken. Zy hadt zulk eene genegenheit voor de geleerdheit, dat zy zonder moeite de Latynsche, Griekse en Hebreeuwsche talen geleert heeft. Johan Victor Rossi heeft haren lof verbreid, en zegt, dat haar een grafschrift ter eere wierdt gemaakt door Casparus de Simeonibus, geheimschryver van paus Innocentius den I. Zy stierf, 46 jaren oud zynde, in den jare 1646. *Janus Nicius Erythraus P. III Pinac. c. 64.*

MARCHTHAL, in 't Latyn *Martellum*, of *Martalum*, eene Ryksabdy en klooster van de Premonstratenzer orde, tusschen Ehingen en Reutlingen, op een hoge rots gelegen. De abt daar van is een Ryks-en Zwabische kreitsstandt, en men vindt zynen naam mede onder de Ryksbesluiten te Regensburg in den jare 1500, te Augsburg in den jare 1510, te Keulen in den jare 1512, te Worms in den jare 1521, en te Regensburg in den jare 1654. In den beginne is het een collegie van 7 wereldlyke kanunniken geweest, daar opgerecht door Herman, hertog van Zwaben, en des zelfs zone in den jare 1000, of 1006: maar in den jare 1171 heeft Hugò, Paltsgraaf van Tubingen, na dat hy uit de gevangenisse van den jongen Guelfo ontslagen was, belofte gedaan hebbende van een klooster te bouwen, hier van eene proostdy laten maken, en de kanunniken afgeschaft, welke in den jare 1192 door Celestinus den III is bevestigt. Nevens deze proostdy was 'er te voren een nonnenklooster, het welk in den jare 1273 door Koenraad, toen proost, vernietigt is, om daar door het ergerlyk leven der monniken met de nonnen te verhinderen. Hier op wierdt in den jare 1418 in 't concilie van Constans de proost Henrik Meerstetter tot eersten abt daar van verklaart. Sedert dien tydt is dat klooster, voorheen gemeld, wederom heerlyk opgebouwt: maar graaf Eberhard van Wurtenberg heeft alles tot den grondt in de XIV eeuwe verdelgt, behalven dat in den dertigjarigen oorlog de gansche gesteldheit is verandert. Verscheide bisschoppen te Constans hebben deze abten, onder hun bisdom behorende, met voortreffelyke bedieningen begiftigt: ook hebben verscheide koningen en Roomsche keizeren aan hen vele voorrechten en vryheden vergunt, genietende dat van Ryksstandt tot den huidigen dag, en zittende in het Directorium op de Zwabische prelatenbank, na dat Reichenau het sticht Constans is ingelyft. *Merian Topogr. Suec. von Marchthal. Lunigs Spic. Eccles. des Reichs-archivs* III. *Th. Bilderbeek Teuts. Reichsstaat.*

MARCIA PROBA, eene koningin der oude Britten voor de geboorte van Jesus Christus, regeerde dat ryk na de doodt van haren gemaal, den koning Guithelind, met grote wysheit, brengende alles in eene goede order, en onderwyzende haren eenigen zoon Sisillus in de kunst van wel te regeren. Zy maakte wetten, die men naar haren naam noemde *Leges Martianæ*, die Gildas de Wyze daar na in 't Latyn, en koning Alfred in de Saxische tale heeft overgezet. *Beda. Pol. Vergilius. Du Chesne Hist. Angl. Pitseus de script. Angl. p. 66.*

MARCIANO, een klein landschap in het Florentynsche gebiedt, niet verre van den vloedt Chiane, tusschen Cordona en Monte Sansovino gelegen, beroemd door een veldslag, aldaar voorgevallen den 3 Augusty des jaars 1554, op den dag van den paus Stephanus, tusschen de Franschen onder den veldheer Petrus Strozzi, en de keizerlyke en Florentynsche bondgenoten onder den markgrave van Marignano, tot nadeel van den eersten. Men heeft naderhandt deze lanstreek nog *Gallicidio*, of *Fransche Moordt*, genaamt, om dat 'er zo veel van die natie

sneu-

fneuvelden. Cosmus de I, hertog van Florence, heeft ook ter gedachtenis van deze zegepraal de ridderorde van St. Stephanus in den jare 1560 opgerecht. Zie *Mezeray Hist. de France T. II. p. 1095.*

MARCIANOPOLIS, eene Bulgarifche ftadt in Mefië, die by de inwoonderen *Preslau* genoemt wordt, tuffchen Odeffa en Anchyalus gelegen, door de ouden aangehaalt in de Reize van Antoninus. Ammianus Marcellinus zegt, dat zy haren naam verfchuldigt is aan *Marcia*, de zufter van Trajanus, het welk Jornandes ook verzekert, fchoon het anderen voor fabelachtig houden. Trebellius Pollio maakt daar gewag van in het leven van keizer Claudius den II, fprekende van verfcheide veldflagen, naby die ftadt voorgevallen. Zy was eertyds een bisdom. In de *Codex Theodofianus* wordt gefproken van eenen MARMORIUS, die biffchop van de zelve geweeft is, wordende zyne leer voor goed en naar de order der kerke gehouden. *L. de fide Cath. Cod. Theodof. Cellarius Geogr. Antiq.*

MARCIANUS. Verfcheide bevelhebbers hebben dezen naam gevoert onder de keizeren Conftans, Valentinianus en Theodofius. *Jacobi Gothofredi Profopographia Cod. Theodofiani.*

MARCIANUS, keizer in 't Ooften, was geboren in Illyrië, en de zoon van een krygsman. Zyn moedt en Godvrucht verhieven hem op den troon. Hy bevondt zich in den flag, dien de Romeinen, aangevoert door Afpar, in Afrika verloren in den jare 431. Men zegt, dat Genzerik, koning der Vandalen, hem gevangen nemende, gewaar wierdt, dat een arendt geftadig boven zyn hoofdt vloog, waarom hy hem ook kort daar na los en naar Conftantinopel liet gaan, onder belofte, dat hy de Vandalen nooit den oorlog zou aandoen. Na de doodt van Theodofius den Jongen trouwde Pulcheria, zyne zufter, met Marcianus, den 29 Juny, of naar de Alexandrynfche Kronyk, den 26 Augufty des jaars 450, onder voorwaarde, zo als eenigen zeggen, dat hy haar onaangeraakt zou laten, en klom met hem op den rykstroon. Drie dagen na zyne verheffing gaf hy zeer ftraffe bevelen uit tegen de ketters, riep de biffchoppen, die afgezet of gebannen waren door het concilie van Ephezen, te rug, beroepende in den jare 451 een algemeen concilie te Chalcedonië, zynde daar tegenwoordig, zonder dat hy zich met eenige geeftelyke zaken bemoeide; en om te bekrachtigen al wat daar in befloten was, gaf hy alom bevelen uit. Inmiddels onderhieldt hy eene naauwkeurige overeenftemming tuffchen de ftaats-en oorlogsbedienden, vernieuwde de vrede met de Perzianen, en zondt aan Valentinianus den II, keizer in 't Weften, eenige krygsbenden te hulp tegen Attila. Door zyn gedrag genoot het Oofterfche keizerryk eene gewenfchte ruft onder zyne regering. Hy hadt goede zeden, eene zuivere Godsdienftigheit, liefde voor de armen, en rechte kuifchheit, zo dat hy in alles gelyk geacht wordt met Conftantinus den Groten. Hy ftierf te Conftantinopel den 26 January des jaars 457, oud 64 jaren.

MARCIANUS, zoon van den keizer Anthemius. Hy trachtte te vergeeffch en tot zyn eigen bederf de keizerlyke kroon van 't hoofdt van Zeno te rukken.

MARCIANUS, koning der Allemannen, maakte zich in het laatft van de IV eeuwe ontzagchelyk, voegde zich by de Romeinen, om de Franfchen den oorlog aan te doen, als yverzuchtig wegens zulk een machtigen nabuur. Maar zyn voornemen viel kwalyk uit, wordende gedood in den jare 374, volgens het fchryven van *Ammianus Marcellinus.*

MARCIANUS, patriarch van Conftantinopel in de V eeuwe, was een man van eene grote Godvruchtigheit. Hy was geboren te Conftantinopel uit eene Roomfche familie. Zyne ouders waren ryk en vermaagfchapt aan het keizerlyke huis der Theodofiuffen. Hy leidde een ftreng leven, gaf zyne goederen tot onderhoudt der armen, maar wierdt befchuldigt het Novatianendom, vermits hy veel met dat volk verkeerde, omhelft te hebben. Dit belette echter niet; dat hy tot patriarch van Conftantinopel benoemt wierdt. Marcianus, tot dit eerampt verheven, verbeterde de kerken van die ftadt, en liet verfcheide nieuwe bouwen. Zyne liefdadigheit omtrent den armen was zo groot, dat hy, gereed zynde om naar 't altaar te gaan, een arm menfch zag in de facrifty, aanftonts zyn kleedt uittrok, en het aan hem gaf, om zich daar mede te dekken, niet anders aan houdende dan zyn Misgewaadt, of wit hembdt, om de plechtigheit van de inwyding van St. Anaftafius by te wonen. De Oofter-en Wefterfche kerken vieren de gedachtenis van dezen fint op den 10 January, op welken dag hy geftorven is. Zyn leven is door een naamloos fchryver befchreven, en het is miffchien door *Metaphraftus* nagezien geweeft. Gentianus heeft daar een overzetting van uitgegeven, die Lippoman, Surius en Bollandus hebben aangehaalt. *Baillet Vies des Saints au mois de Janvier.*

MARCIANUS. Zie MACRINUS.

MARCIANUS CAPELLA. Zie CAPELLA.

MARCIAS EN STICHUS, vrygemaakten van Agrippa, bygenaamt de Grote, waren zo getrouw aan hunnen meefter, dat zy hem nooit, zelfs in de grootfte ongenade, verlieten. Wanneer hy door den laft van Tiberius in de gevangeniffe geworpen was, bragten zy hem alles wat zy wiften, dat hem het aangenaamfte was in fpyze en drank, verzorgden hem van dekfel, onder fchyn van het te willen verkopen, het geen hen de wacht op 't bevel van Macron heimelyk toeliet. Marcias was 't, die aan zynen prins de tyding bragt van Tiberius doodt, zeggende hem zacht in 't Hebreeufch: *De leeuw is dood.* Zie *Jozephus Joodfche Hiftor.* XVIII, 8.

MARCIGLIANO, een fteedtie, of vlek, in 't landt van Labour, leggende ten Noorden van Napels, tuffchen Acerra en Nola. *Maty Diction.*

MARCIGLIANO VECCHIO, in 't Latyn *Cruftumoria*, of *Cruftumerium*, was eertyds eene kleine ftadt van de Sabynen. Heden is het maar een dorp aan den Tyber, 3 mylen van Rome. *Maty Dict.*

MARCILIUS, (THEODORUS) van Arnhem, in Gelderlandt, zeer geleerd in de Griekfche en Latynfche talen, profeffor in de welfprekendheit te Parys, en een zeer groot Criticus, of oordeelkundige, ook een rechtsgeleerde. Zyne werken zyn: *Orationes II de ftrena, Kalend. Jan. danda*, gedrukt te Parys in den jare 1596; *Comment. ad leges XII Tab. & interpretatio nova methodica in Juftiniani Inftitutiones*; *Oratio de Nemo*; Aantekeningen over *Perfius, Horatius, Martialis, Catullus, Suetonius, Vefpafianus, Aurea Pythagoræ Carmina, Gellii Noctes Atticas*, enz. Hy ftierf te Parys in den jare 1617. Men ziet alle zyne fchriften aangehaalt by *Valer. Andreas. Jozeph. Scaliger. Nicolaas Antonio. Baillet Jugemens des Savans fur les Critiques Grammairiens.*

MARCION, grondlegger eener ketterye, heeft geleeft in de II eeuwe, zynde geboren te Sinope, eene ftadt in Paphlagonië, aan den Pontus Euxinus, om welke reden hy dikwils *Ponticus* genaamt wordt, en de zoon van een biffchop. In het krachtigfte van zyne jeugdt nam hy het monniksleven aan, droeg zich zeer gematigt, en leedt grote armoede; maar overtuigt wordende, dat hy een meisje bezwangert hadt, wierdt hy door zynen vader van de kerk afgefneden. Hier op ging hy naar Rome, maar daar ook in de kerkelyke gemeenfchap niet aangenomen wordende, om dat zyn vader (volgens de getuigenis van Epiphanius) zulks verhinderde, omhelfde hy, door fpyt vervoert, de kettery van Cerdonius, dien hy tot zynen meefter verkoor. Dit gefchiedde in den beginne van het pausfchap van Pius den I, in het vyfde jaar van Antoninus den Godvruchtigen, of in het jaar na Chriftus geboorte 143. Hier bleef hy tot het pausfchap van Anicetus. St. Polycarpus te dier tydt te Rome gekomen zynde, vroeg hem Marcion of hy hem niet kende. Polycarpus antwoordde hem: *Ik ken u voor den eerftgeboren des Zatans.* Tertullianus zegt, dat Marcion ten tweede maal wederom uit de kerk gebannen is, met twee honderd feftertiën, die hy vergadert hadt, en hebbende op nieuw boetvaardigheit getoont, beloofde men hem wederom te zullen ontfangen, indien hy zyne aanhangers, vergiftigt door zyne kettery, mede in den fchoot der kerke kon brengen, en dat hy, daar mede bezig zynde, door de doodt was overvallen, eer hy 't volbragt. Maar dit zeggen is moeielyk te begrypen: want Marcion, indien hy waarlyk berouw hadt, zou op het laatft van zyn leven wel weder aangenomen geweeft zyn: want hoe was 't hem mogelyk alle zyne aanhangers, reets ten tyde van het pausfchap van Eleutherus, gelyk Tertullianus wil, alom verfpreid, byeen te kunnen vergaderen? Dit viel voor Cerdonius gemakkelyker, die, volgens de getuigenis van Irenæus, verfcheide malen uit de gemeenfchap der kerk gefloten zynde eindelyk daar van wederom is aangenomen, na dat hy berouw hadt getoont, zyne dwalingen afgezworen, en zyne leerlingen, die nog weinig waren, heeft pogen te verlichten. Marcion onderftelde, gelyk Cerdonius, twee godheden, of twee grondbeginfelen; het eene goed en rechtvaardig, en het andere onrechtvaardig en kwaad. De laatfte was de oorfpronk van de wereldswordinge en van de Wet, en de eerfte van het Euangelie. Eenige ouden zeggen, dat Marcion drie grondbeginfelen toeftondt, een goed, de vader van Jefus Chriftus; een kwaad, 't welk was de Duivel, en een derde, die tuffchen beide was, die de wereldt hadt gefchapen; maar de alleroudfte fchryvers, daar van beter onderrecht, verzekeren, dat Marcion 'er geen meer dan twee hadt, en 't was, zegt Rhodon, een van zyne leerlingen, die 'er drie verzonnen hadt. Marcion loogchende ook de verryzenis der lichamen; maar vergunde een foort van verryzenis van hen, die zyne leer omhelsden. Hy verzekerde ook, dat de Heer Jefus, in de helle gedaalt zynde, daar Caïn, de Sodomiten, en alle andere heilloze vyanden van Godt den Schepper hadt uitgelaten, maar dat hy de oudvaderen, de propheten, en alle rechtvaardigen van 't Oude Teftament, die vrienden van Godt en zyne Wet waren, daar hadt in gelaten. Hy verwierp het gehele Oude Teftament, en nam van het Nieuwe niet aan dan een gedeelte van 't Euangelie van Lucas, de Brieven van den H. Paulus, maar zeer gebrekkelyk en gezuiverd van al het gene, daar die Apoftel fpreekt van 't Oude Teftament, en van Godt, als den fchepper van 't heelal. Hy hadt een boek, *Antithefes* genaamt, gemaakt, waar in hy verfcheide klaarblykelyke ftrydigheden tuffchen het Oude en Nieuwe Teftament voorgaf te kunnen tonen. Hy ftondt de zielsverhuizing toe, achtende haar voor eene eeuwige ftoffe. Epiphanius befchuldigt Marcion, dat hy verfcheide maal doopte, en zelf de vrouwen toeftondt om dat bondzegel te bedienen; maar Tertullianus, fprekende van den Doop der Marcioniten, rept daar niet van. Hy doemde het huwelyk, en doopte niemandt dan die belofte van onthouding hadt gedaan. Eenige zyner aanhangers onthielden zich ook van vleefch en wyn. Zy haatten den Schepper, vierden den zaturdag, en onderwierpen zich gemakkelyk aan de marteldoodt. De fecte der Marcioniten verfpreidde zich in 't kort door verfcheide landen, niet alleen te Rome en door Italië, maar ook Egypten, Paleftina, Syrië, en vele andere landen wierden met deze kettery befmet. Zy duurde lang, en uit de zelve fproten ten tyde van Commodus nog vele andere fecten, gelyk Rhodon getuigt, die eertyds tegen de zelve gefchreven heeft. Keizer Conftantinus de Grote gaf in den jare 326 verfcheide andere bevelen ter uitroe-

jing van de Marcioniten en andere ketteryen. Theodoretus, bisschop van Cyr, begroot hen wel ten getale van tien duizend in den jare 423, gelyk hy zelve schryft. Zie *Tertullian. de præscript. & in Marcion. St. Irenæus lib.* I *&* III. *St. Epiphan. Hær.* 42. *St. Augustin. Hær.* 22. *Origenes Dialect. Mont &c. Theodoretus lib.* II *Hær. Fab. Philastr. de Hær. c.* 40. *Theodoret. Epist.* 146. *Euseb. lib.* III *Vitæ Constant. lib.* I *Cod. Theodos. de Hæres.*

MARCIONITEN, eene secte, gesticht door den bovengemelden Marcion.

MARCIUS, (CAJUS) bygenaamt *Rutilius*, wierdt burgermeester te Rome met Cn. Manlius Imperiosus in den jare 397 na de stichting van die stadt. Hy deedt de Privernaten den oorlog aan, verwoestende hunne landen; dit deedt hen besluiten eenen veldslag te wagen, dien hy won, en hunne stadt innam, vermits de schrik hen deedt de zelve verlaten. Deze voordeelen verschaften hem de eer van te triomferen. In den jare 398 voegden zich de Volscen en Toskanen by de Tarquiniërs, en deden de Romeinen den oorlog aan; dus waren zy gedwongen eenen nieuwen Dictator te verkiezen, om deze vermogende vyanden het hoofdt te bieden. Deze eer genoot Marcius, schoon hy de eerste was, die, uit het volk in de regering geplaatst, deze waardigheit bekleed hadt. Hy stelde C. Plautius, mede een gelyk hy uit de volks-geslachten, tot bevelhebber aan over de ruitery; dit maakte den Raadt moeielyk, maar moedigde het gemeen meer aan, dat met groter yver de wapenen opvatte. Marcius sloeg zyne vyanden, en kreeg van hen omtrent 8000 gevangenen. De Raadt kantte zich tegen zyne zegepraal; maar tegen het geschiedde, en de Raadsheeren moesten met hertzeer aanzien, dat het volk veel meer gejuich en blydschap toonde dan ooit te voren. Vervolgens wierdt Marcius in den jare 402 met P. Valerius Publicola, in den jare 410 met T. Manlius Torquatus, en in den jare 412 met Q. Servilius Ahala burgermeester. Dus volhardde hy tot aan zyne doodt in den yver om zyn vaderlandt te dienen, zich waardig makende de eerampten, hem opgedragen. *Tit. Liv. lib.* VII *&* X. *Diodor. lib.* XVI. *Florus. Cassiodorus.* enz.

Het geslacht der *Marciën* is doorluchtig onder de volks-geslachten te Rome geweest. Marcius, waar van hier boven gesproken is, was de stichter daar van. Hy liet na *C. Marcius Rutilius*, dien men den bynaam van *Censorinus* gaf, om dat hy twee malen Censor, dat is tuchtheer, geweest was. Hy wierdt ook burgermeester met Q. Fabius Rullus in den jare 444 na Romens stichtinge, en overwonnen door de Samniten. Een andere *Q. Marcius* wierdt bygenaamt *Tremulus*, leefde in dien zelven tydt, en wierdt in den jare 448 met P. Cornelius Aruina burgermeester. Deze Marcius deedt de Hernicen den oorlog aan, en was zeer vaardig en gelukkig in den uitslag. Hy sloeg hen uit het veldt, en bragt hen zo verre, dat zy hem niet meer dorsten aanzien dan achter hunne borstweringen. Vervolgens heeft hy hen door drie verscheide veldslagen gedwongen de vrede van Rome te komen afsmeken. Hy liet na *Q. Marcius*, bygenaamt *Philippus*, wierdt burgermeester in den jare 473 met L. Emilius Barbula, en was met de Hetruriërs in oorlog. Deze hadt twee zonen, *L. Marcius Philippus*, die een zoon hadt van dien zelven naam, burgermeester in den jare 568 met S. Posthumius Albinus, en in den jare 588 met C. Sulpicius Gallus; daarenboven bekleedde hy meer andere waardigheden. Onder zyn eerste burgermeesterschap deedt hy een naauwkeurig onderzoek naar de nieuwe bygelovigheit der Bachanalen, die men by nacht met de verschrikkelykste wanorder vierde; meer dan 7000 waren aan dit schandelyk bygeloof schuldig. Marcius vervolgde de Appuanen tot in eene valei, alwaar hy zich niet weder kon uit redden, dan met zeer groot verlies. *C. Marcius*, bygenaamt Figulus, twede zoon van Q. Marcius, liet na *C. Marcius Figulus*, burgermeester in den jare 592 met P. Scipio, bygenaamt Nasica, en in den jare 598 met. L. Cornelius Dentulus Lupus. Deze Marcius hadt weder twee zonen. *C. Marcius*, vader van een anderen van dien name, liet na *C. Marcius Figulus*, burgermeester in den jare 690, en *L. Marcius*, bygenaamt *Censorinus*, die in den jare 604 met M. Manlius Nepos den tweden Punischen oorlog begon gedurende hun burgermeesterschap. Marcius liet een zoon van gelyken naam na, die burgermeester was in den jare 715, en vader van een zoon met 's vaders naam, die in den jare 746 burgermeester wierdt met C. Asinius Gallus. Ondertusschen zwygen de geschiedenissen van 't nageslacht van L. Marcius Philippus, met Cesar in den jare van Rome 663 burgermeester, een jaar, waar in die dodelyke burgeroorlog zyn oorsprong nam. *Q. Marcius Rex* was burgermeester in den jare 636 met M. Portius Cato, en zyn zoon, van gelyken naam, wierdt in den jare 686 met C. Cecilius Metellus burgermeester. Zie *Livius. Florus. Cicero. Valer. Maxim. Plinius. Dion. Eutropius. Cassiodorus. Orosius.* enz.

MARCIUS, een beruchte voorzegger te Rome, die een boek geschreven heeft omtrent van gelyken inhoudt als de bekende *Michiël Nostradamus* in Vrankryk. Dit boek viel in handen van M. Attilius, die op order van den Raadt, waar van hy een lidt was, een zeer naauw onderzoek naar dit soort van schriften deedt in den jare na Romens bouwinge 541, of 542. In dit boek wierdt de dodelyke slag van Cannes voorzegt, met woorden, klaar genoeg om zulks daar uit te begrypen, en die van Titus Livius in het brede worden aangehaalt. Deze voorzegging, die door den tydt vervult is, deedt iedereen geloven, dat alles, wat nog meer in dit boek gevonden wordt, enkele waarheden waren, maar die omzwachtelt in duisterheden, door den tydt ontwonden, en naar hunne raadselachtige inbeeldinge vervult zouden worden. Het zou ons bestek te buiten gaan, indien wy hier eene breder beschryving van maakten; het bevatte eene menigte van voorgeziene rampen, die met vreesselyke spreekwyzen wierden uitgedrukt, met aanwyzing van de middelen om die te ontvlieden. Deze middelen waren spelen van Apollo genaamt, waar in men hem jaarlyksch offerde op de wyze der Grieken, rechte middelen om de menschen het geldt uit de beurs te lokken. Men nam een gantschen dag de moeite van de voorzeggingen te lezen, of na te zien, en des anderen daags hieldt men dan het spel of feest van Apollo; de wyze, hoedanig, bestondt in hem te offeren, en 't volk, door den Raadt geschat zynde, moest elk naar zyn vermogen wat opbrengen, in hoop dat door deze middelen Apollo hen zou inboezemen de rechte betekenis van Marcius voorzeggingen, en hoe zy zich hier omtrent gedragen moesten. Zie hier den oorsprong en de eerste reden van de feestdagen ter eere van Apollo, door de Romeinen hem toegewyd. Dit boek van Marcius wierdt sedert dien tydt met andere geheiligde en gewigtige boeken zeer zorgvuldig bewaart. Zie *Titus Livius lib.* XXV. *c.* 12.

MARCK, of MARKGRAAFSCHAP VAN BRANDENBURG. Zie BRANDENBURG.

MARCK, een groot graafschap in den Westphaalschen kreits, heeft het hertogdom Kleef en Berg en 't bisdom van Munster tot grenzen, bevochtigt wordende van de Roer, Lippe, Keine, en andere geringer riviertjes. Het veldt voedt vele beesten, en de bosschen leveren hout uit, waar in de neering der bewoners bestaat. Men zegt, dat 'er ook eenige metalen gegraven zyn, en dat 'er zeer goede molestenen gehouwen worden. Tot dit graafschap behoort ook het sticht Essen, het sticht Werden aan de Roer, het ampt en de stadt Altena, Blankenstein, Bockum, Beckenfeld, Kamen, Dortmund, als eene vrye Ryksstadt, Ham, Hattingen, Hoerden, Isselar, Leimschede, Lipstadt, Nieustadt, Nuynen, Zwartzenberg, Schwiert, Soest, Unna, Werden, Werdore, Wetter. In vroeger tydt hadt dit landt zyne eigene graven, welke in den jare 1316 het hertogdom Kleef, en in den beginne van den jare 1600 door huwelyken ook Gulik en Berg bekwamen. Na den jare 1609 tot aan den jare 1666 zyn 'er over de bezitting van dit landt vele stribbelingen en moeielykheden ontstaan, tot dat eindelyk het zelve aan 't huis van Brandenburg is gekomen. *Luca Grafen-Saal P.* I *seq.* Zie GULIKSCHE SUCCESSIE-STRYDT.

MARCK. Het geslacht der graven van der Marck willen eenigen dat uit Italië afkomstig is, en geven voor, dat twee broeders uit het geslacht der *Ursinen* met keizer Ottho den III van daar naar Duitschlandt gekomen zynde, zich in Westphalen nedergezet, en aldaar het slot Altena gebouwt hebben. Anderen geloven de zaken beter te treffen, als zy des zelfs oorsprong uit Duitschlandt afleiden, alzo 'er by de Saxen in oude tyden geen gebrek was aan graven, hertogen en markgraven, waar uit ook dit geslacht zyn begin genomen zou kunnen hebben. *Adolf* de I, en zyn broeder, *Everhard* de I, voerden den tytel van graven van Altena, welke daar na in 't midden van de XIII eeuwe in dien van vander Marck verandert is. Zy stonden den hertog Walrad van Limburg tegen zyne vyanden in den jare 1129 by, wordende een bloedige veldslag gehouden, waar in graaf Everhard in 't gezicht gekwetst wierdt, waar op hy zonder weten van zyn broeder een bedevaart naar Rome, en van daar naar Compostel in Spanje gedaan heeft. Men zegt, dat hy zo nederig was, dat hy zich niet schaamde de varkens te hoeden in Vrankryk; maar wanneer zyne hoge afkomst kenbaar wierdt, heeft hy op het verzoek van den abt van het klooster Marimont het monnikskleedt aangenomen; waar op hy, eene reis naar Duitschlandt doende, eindelyk nog abt van het klooster St. Georgenberg geworden is. Zyn broeder Adolf de I, graaf van Altena, hadt tot kleinzonen *Bruno* den I en *Adolf* den II. Bruno wierdt aartsbisschop van Keulen aan den Rhyn, verselde Lotharius den II naar Italië, en verloor het leven in Apulië. Zyn broeder, *Adolf* de II, plantte het geslacht voort, en hadt vier zonen, *Frederik* den I, *Bruno* den II, *Engelbert* den I, en *Everhard* den II. Frederik de I wierdt mede aartsbisschop van Keulen, verselde den keizer Frederik in den jare 1158 naar Italië, en stierf te Pavië. Bruno de II wierdt in zyn plaats tot aartsbisschop verheven. Engelbert de I verkreeg in de deling der erflanden het stedeke Berg, met den tytel van graaf van den Berg. Zie BERG; en Everhard de II behieldt als stamhouder het graafschap Altena. Van zyn stam zyn drie zonen, namentlyk *Adolf* de III, *Frederik* de II, en *Everhard* de III, aan te merken. De eerste zoon, Adolf de III, graaf van Altena, wierdt in den jare 1193 aartsbisschop van Keulen. Zie op ADOLPH de I, keurvorst en aartsbisschop van Keulen. Zyn broeder, Frederik de II, woonde op het slot Altena. Everhard de III hadt het kasteel Niënbrug aan de Lippe en het slot Isenberg aan de Roer onder zyn gebiedt. De laatste zoon van Everhard den III, *Frederik* de III, was getrouwt aan de dochter van hertog Henrik van Limburg. Hy beging in den jare 1222 een manslag, dodende zynen neef Engelbert, aartsbisschop van Keulen, waarom de keizer zyne sloten deedt slechten, en zyne goederen in beslag nam. Hy zelf wierdt geraabraakt by de stadt Keulen; anderen zeggen te Neurenberg. Van zynen zoon *Theodoricus* is de Limburgsche linie oorspronkelyk, voerende zyne nazaten den tytel van graven van Limburg en Styrum. Zie STYRUM. *Adolph* de IV, zoon van Frederik den II, verliet den naam van Altena, om dat de zelve zo hatelyk in de ooren klonk door 't rabraken van zynen neef, den grave van dien naam, en nam den tytel van graaf van der Marck aan, vermits hy dat kasteel onlangs gekocht

hadt,

hadt. Ook matigde hy zich de verwoeste heerlykheit van den gedoemden neef, die de keizer in beslag genomen hadt, aan, en leide in den jare 1226 den grondt van de stadt Ham, bouwde het slot Blankenstein, en bragt het graafschap in een goed aanzien. Hy stierf in den jare 1249, na dat hy zich met den hertog Henrik van Limburg en de heeren van Wildenberg in den oorlog ingewikkelt, en verscheide gelukkige veldslagen gehouden hadt. Hy liet vier zonen na, waar onder *Everhard* de IV, die te Neus op het tournooispel is overleden; *Gerard*, bisschop van Munster geworden; *Ottho*, die het slot Blankenheim en Altena, benevens andere goederen, bezeten heeft, en zonder lyfserven in den jare 1262 overleden is; maar *Engelbert* de II heeft het geslacht voortgeplant. Hy bragt alle de goederen van het graafschap wederom te zamen, en voerde een zwaren oorlog met het sticht Keulen. In den jare 1277 wierdt hy door Herman van Loon overvallen, en op het kasteel Brevoort gevangen weggevoert, alwaar hy van spyt gestorven is, nalatende by twee gemalinnen verscheide kinderen van beide sexen. By de eerste wierdt hy vader van *Everhard* den V, en van drie dochteren; by de twede won hy een zoon, *Gerard*, mitsgaders eene dochter, *Elizabeth* genaamt, die met Floris den IV, grave van Hollandt, getrouwt is. Na zyne doodt volgde Everhard de V in de regering, nam wraak op den Brevoorder, en kwam daar door by den keizer Ludolf den I in grote achting. Naderhandt hadt hy met den aartsbisschop Siegfried van Keulen te doen, die zich met de graven van Gelder, Lutzenburg, Nassau en Valkenburg verbonden hadt tegen den grave Everhard en zyne bondgenoten, den hertog van Brabandt, den grave van Berg, de stadt Keulen, en andere. De slag geschiedde, en de zege viel aan den kant van Everhard, wordende de aartsbisschop door den grave van den Berg, Adolf, en de graaf van Gelder door den hertog van Brabandt gevangen genomen. De laatste moest tot zyne lossing de stadt Limburg, en de aartsbisschop eenige andere steden afstaan. Maar hier mede nam de oorlog nog geen einde, wordende nog verscheide vyandlykheden gepleegt. Daarenboven geraakte in den jare 1299 graaf Everhard met den bisschop van Munster van wegens den grave van Teklenburg in oorlog; maar de zelve duurde niet lang. Het volgende jaar ontstonden 'er met het aartsticht Keulen wederom nieuwe onlusten, die zo verre gingen, dat de graaf by de volgende vrede de stadt Limburg wederom moest overgeven. In het zelve jaar voegde hy zich aan den kant van den keizer Albert tegen de drie aartsbisschoppen aan den Rhyn, en streedt met veel geluk, hoewel zyne staten door de Keulenaars veel lyden moesten, wordende de stadt Unna verbrand. In den jare 1305 bekwam hy het stedehouderschap over Gelder; gerakende te gelyk met den bisschop van Munster overhoop, wordende de graaf genoodzaakt het slot Dulmene af te staan. In den jare 1306 wierdt de bisschop afgezet, waar op hy verscheide Munstersche plaatsen bemachtigde, en daar door de Kapittelheeren noodzaakte om zynen bloedverwant, graaf Koenraad van Berg, tot die waardigheit te verheffen. Twee jaren daar na stierf deze dappere krygsheldt, na dat hy by zyne gemalinne Ermgard, dochter van Adolf, grave van den Berg, verscheide kinderen geteelt hadt. Onder zyne zonen verkoos *Adolf* de V den geestelyken staat, en wierdt in den jare 1312 tot bisschop van Luik verkoren. Zyn broeder, *Engelbert* de III, was opvolger in de regering na zynen vader. Hy wierdt even als zyn vader in verscheide oorlogen ingewikkelt. Den eersten voerde hy met den bisschop van Osnabrugge, waar in hy niet zeer gelukkig was. In den jare 1310 nam hy de Keulenaars het nieuwgebouwde slot Furstenberg af, maar moest het zelve in het volgende jaar weder overgeven. In den jare 1314 bevondt hy zich by de kroning van den aartshertog Frederik van Oostenryk te Bon; waar na hy weder op nieuw met den aartsbisschop van Keulen in oorlog geraakte, wordende door den koning Johannes van Bohemen en vele machtige graven geholpen. Hy stierf eindelyk in den jare 1328, gewonnen hebbende by zyne gemalinne Machtelt, eenige dochter van Johannes, laatsten vryheer van Arensberg, *Adolf* den VI en *Everhard* den VI, welke laatste de heerlykheit van Arensberg geërft heeft, en van wien het stamhuis der graven van Van der Marck te Sedan en Lumain is afgekomen. Zie AREMBERG. De eerste nam eene reize naar 't Heilige Landt aan in den jare 1331. Na zyne te rug komst in den jare 1344 raakte hy met den aartsbisschop van Keulen in oorlog, en heeft in den jare 1345 op hem eene heerlyke zege bevochten. Hy stierf in den jare 1347, en zyn zoon, *Engelbert* de IV, geboren in den jare 1333, was zyn opvolger. Deze won by zyne twede gemalinne Machtelt, geborene gravin van Arensberg, *Adolf* den VII en *Engelbert* den V. Deze laatste wierdt in den jare 1344 tot bisschop van Luik verkoren, en stilde in het volgende jaar zyne oproerige burgers. Zyn broeder, *Adolf* de VII, breidde zyn geslacht uit by Margareta, eenige dochter van Theodoricus den X, grave van Kleef, en wierdt vader van verscheide zonen, onder welke waren *Engelbert* de VI, *Theodorik*, en *Adolf* de VIII. Engelbert de VI raakte in onlusten met den grave van Arensberg, en slechtte het slot Zwartsenberg. Hier op toog hy in den jare 1353 naar 't Beloofde Landt; na zyne te rug komst stak hy zich in den Gelderschen oorlog, waar in hy door keizer Karel den IV gestuit wierdt. Zyn broeder Theodorik studeerde te Rome, en wierdt na zyne te rug komst kanunnik te Keulen. *Adolf* de VIII vermeerderde met Margareta, dochter van Gerard, grave van den Berg, die hy in den jare 1365 trouwde, na dat hy alvorens bisschop van Munster en aartsbisschop van Keulen was geweest, zyn geslacht. Keizer Karel de IV leide hem het graafschap van Kleef toe, na dat hy daar over te voren met de heeren van Arkel en Parweis lang in rechtsgeding gelegen hadt. By zyne gemalinne wierdt hem *Adolf* de IX geboren. Deze wierdt door keizer Sigismundus op het concilie van Constants in den jare 1417 tot eersten hertog van Kleef verkoren. Dus kunnen zyne nakomelingen, waar onder ook de hertogen van Nevers begrepen worden, onder het woordt KLEEF in 't brede nagelezen worden. *Krantzius Sax. lib.* IV. *c.* 24. *Sevold. Northof in Orig. Marcan. cum notis Meiboom. Stangevolius in Annal. circuli Westphalici. Ægidius Galen. Auctar. hist. St. Engelberti. Divæus Rer. Brabant. l.* VIII. *Arnold. Lubecens. l.* VII. *c.* 1 & 3. *Erdmanni Chron. Episc. Osnabrugg. apud Meibom. Tom.* II *Rer. Germ. Rittersh. in Tab. Geneal. Imhof N. P. lib.* IX. *c.* 5. *Lucæ Grafen-Saal* P. I.

MARCK, (EVERHARD VAN DER) kardinaal, bisschop van Luik, was de zoon van Robert den I, hertog van Bouillon, prins van Sedan, enz. en van Johanna van Marlay. Eenige schryvers noemen hem den kardinaal van Bouillon. Hy wierdt tot bisschop van Luik verkoren in den jare 1505. Zyne synodale bevelen, en de verdedigingen, die hy in 't licht gegeven heeft, inzonderheit tegen zyne lasteraren, betuigen dat hy zynen plicht in 't bedienen van zyn beroep wel waargenomen heeft; en een vyandt van ongodisten geweest is. Deze kerkvoogdt was eerst onder de bescherming van Vrankryk; men gaf hem daar het bisdom van Chartres, en de koningen, Lodewyk de XII en François de I, ondersteunden zyn belang met hunne goedheit, belovende hem een kardinaalshoedt te zullen bezorgen, daar hy met drift naar wenschte. Doch onder voorwendsel, dat men anderen hem begunstigde, begaf hy zich onder de bescherming van den keizer, en in den jare 1518 als bisschop van Luik met Robert van der Marck, zyn broeder, zich verbonden hebbende tegen Vrankryk, ter hulpe van het huis van Oostenryk en Spanje, wierdt dit gedrag van deze twee broeders in Vrankryk zeer hatelyk en ondankbaar uitgekreten; maar Everhard trok zich dit weinig aan. Na de doodt van keizer Maximiliaan den I bevondt hy zich by de verkiezing van eenen nieuwen keizer te Frankfort, en bragt door zyne aanhangers zo veel te weeg, dat Karel de V tot keizer wierdt verkoren, in de plaats van zynen grootvader, in den jare 1519. Deze vorst, tot loon van 's bisschop yver voor zyn belang, gaf hem het aartsbisdom van Valence, in Spanje, en verwierf op zyne voorspraak voor hem een kardinaalshoedt, die hem door paus Leo den X gegeven wierdt in den jare 1520. Weinig tyds daar na begaf zyn broeder Robert, prins van Sedan, zich weder in het belang van Vrankryk, en verklaarde den oorlog tegen den keizer. De kardinaal van Luik, zyn broeder, moest of hem verdedigen, of andere maatregels nemen; maar in 't tegendeel hy was de eerste, die hem in zyne landen viel, en zyne steden veroverde, hem handelende als de snootste zyner vyanden. Door dit gedrag verwierf hy eene nieuwe gunst van den keizer, die, om zyn hoogmoet te strelen, hem veel bewindt gaf in de zaken der Nederlanden, daar hy op zyne voorspraak legaat van den paus was. Deze kerkvoogdt droeg grote zorg voor zyn bisdom, en stierf te Luik den 6 February des jaars 1538. Zyn ligchaam wierdt in de hoofdkerk aldaar begraven, en men ziet zyn standbeeldt in verguld metaal op zyn gedenkgraf. *Martin du Bellay Memoir. lib.* I. *Chapeauville de Episc. Leod. Ciacconius. Aubery.*

MARCK, (ROBERT VAN DER) hertog van Bouillon, Sedan en Floranges, maarschalk van Vrankryk, ridder van des konings orde, enz. was de zoon van Robert van der Marck, den III van dien naam, en van Catharina van Croy. Hy maakte zich berucht in de legers van Lodewyk den XII en François den I, wierdt in den jare 1513 gekwetst in den slag van Navarre, en in den jare 1525 gevangen in den slag van Pavië; men voerde hem naar l'Ecluse, in Vlaanderen, maar hy verwierf kort daar na zyne vryheit. De koning betuigde voor hem vele goedgunstigheden, gaf hem den halsbandt van zyne orde, en maakte hem maarschalk van Vrankryk in den jare 1530. Van der Marck was deze eer wel waardig, hebbende de kroon vele diensten gedaan. Hy verdedigde in den jare 1536 de stadt Peronne tegen den grave van Nassau, en stierf in den jare 1537. Zyn zoon, Robert van der Marck, de IV van dien naam, hertog van Bouillon, enz. wierdt ook maarschalk van Vrankryk, en ridder van des konings orde. Men noemde hem den maarschalk van Bouillon. Koning Henrik de II gaf hem den veldheersstaf in den jare 1547, en zondt hem in den jare 1550 als afgezant aan paus Julius den II. Hy hernam het kasteel van Bouillon in den jare 1552. In het volgende jaar, den 18 July, wierdt hy gevangen by de inneming van het kasteel van Hesdin. De Spanjaarden handelden hem op eene zeer harde wyze, stellende zyn losgeldt op 60000 goude kronen; maar hy zulks niet willende betalen, hebben zy hem op het sluiten van de vrede te Vaucelles in den jare 1555 op eene verraderlyke wyze met een kwynend vergift vergeven, waar aan hy in 't volgende jaar gestorven is. *Martin de Bellay Memoires. Paulus Jovius. Thuanus. Justel.* enz.

MARCKE. Zie MARKKEN.

MARCK-LISSA, een klein steedtje in de opper-Lausnits, naby de Queis en de Silesische grenzen, drie mylen van Gorlitz, toebehorende aan die van Dobschutz. Te voren lag het nader aan de gemelde rivier; maar vermits het zelve dikwils veel schade leedt door hare overstroming, hebben de burgers allengskens hunne woningen hoger op gebouwt. In vroeger tyden behoorde dit stedeke aan het adelyk geslacht van Kotwitz; nu is het sedert 100 jaren aan die van Dobschutz gekomen. Dikwils is

is dit steedtie door brandt, pest en oorlog verwoest geworden, maar telkens wederom verrezen; inzonderheit sedert dat de Luthersche Godsdienst in Silesië is toegenomen, en voorzien van een goeden lynwaat-handel. In den jare 1698 leedt dit steedtie een grote schade door den brandt, wordende zelfs de kerk door het vuur verteert; maar de zelve is, nevens vele huizen, daar na wederom herbouwt. *Grossers Lauf. Merckw.*

MARCKSUHLA, eene kleine stadt in Thuringen, een myl van Eisenach, voorzien van een kasteel, jagthuis en lusthof. Zy was eertyds de verblyfplaats van de Eisenachsche zydelinie, die daar na de regering daar over behouden heeft. *Tromsd. Geog.*

MARCKLEY-HILL, een grote heuvel, of berg, in de Engelsche provincie Herefordshire, waar van Cambden en Speed de volgende geschiedenis verhalen, die in den jare 1571, den 3 February, op een zondag avondt ten 6 uuren, geschied zou zyn. Namentlyk, zy wierdt op den gemelden tydt met een verschrikkelyk gehuil en beweging van zyn wortel afgerukt, en des anderen daags 's morgens ten 7 uuren wel 200 voeten verre gesmeten; dit geweldt zou drie dagen lang geduurt hebben, zo dat Kinnaston Kapel nevens eenige bomen, heggen en schuttingen, nedergevelt wierden, en eenige staan bleven, en twee landwegen, ter lengte van 300 voeten, ten eenemaal van haren standt afgeweken waren, zynde de Westelyke kant Oostwaarts, en de Oostelyke Westwaarts geschokt: insgelyks de weiden in akkerlanden, en de akkerlanden in weiden verandert.

MARCOMANNEN, oude Duitsche volkeren, afkomstig uit Zwaben, en niet van de Sclaven, gelyk eenigen ongegrond voorgeven. Zy woonden in 't eerst aan den Rhyn en die plaatsen, alwaar de Donauw begint. Naderhandt gingen zy, om niet te na aan de Roomsche macht te zyn, meer naar den kant van Bohemen, daar de Bojen, een Gallisch volk, die dat landt 600 jaren in rust bezeten hadden, wonen. Maroboduus, hun koning, zo berucht, en die aan het hof van den keizer Augustus opgetrokken was, moest eindelyk, na dat hy van de zynen verlaten was, zich onder de bescherming der Romeinen begeven, van welke hy zyn onderhoudt te Ravenna bekwam. Deze Marcomannen gingen in den jare 168 uit Bohemen naar Moravië, en sloegen de Romeinen onder de regering van den keizer Antoninus, sneuvelende wel 20000 van de zelve: maar 5 jaren daar na behaalden de zelve onder keizer M. Antoninus den Philosooph eene grote overwinning op de Marcomannen en Quaden. Maar zy, zich wederom herstelt hebbende, vielen in Italië en Griekenlandt. Dus bragten zy ook in den jare 252 Pannonië onder hun geweldt, maar wierden in den jare 304 wederom geslagen. Onder de regering van de keizeren Valentinianus den I en Valens wederom nieuwen moedt scheppende, overstroomden zy Aquileja, vereenigende zich van tydt tot tydt met andere volkeren om het heerschzuchtig Rome te dwarsbomen. Eindelyk namen zy in den jare 396 den Christelyken Godsdienst aan, en bekwamen daar op van den keizer Honorius het bezit van Illyrië; maar eenigen bleven in hunne oude landen, hebbende Hermanricus tot hunnen koning, die tegen de Romeinen gestreden heeft ter hulpe van der Sclaven koning Radagaisus, en naderhandt met de Gotthen naar Spanje getogen zynde, rechtte hy daar een Zwabisch koninkryk op, en stierf in den jare 440. Kort daar na hebben de Hunnen hen zo wel uit Zwaben als Duitschlandt ten eenemaal verdreven: dus is 't geen wonder, dat dit machtige volk na zo vele verwoestingen en nederlagen eindelyk is uitgeroeit. Zie *Tacitus* in zyne Jaarboeken. *Dio Cassius Hist. Rom. lib.* IV. *Velserus. Brunnerus. Adlzreiterus Annal. Bojor. Balbin. Miscellan. regni Bohem. Czecherod Mars Morav. lib.* I. *c.* 2. *Cellar. Geogr. Antiq. lib.* II. *c.* 5.

MARCOMIRUS is een naam, die aan verscheide prinssen gegeven is, de welke weleer voor Pharamond in Vrankryk zouden geheerscht hebben. De abt Trithemius, die eene verhandeling van den oorsprong der Franschen heeft nagelaten, het geen wel een Roman gelykt, zegt, dat Antenor, gedood zynde door de Scythen en Gotthen, eenen zoon Marcomirus heeft nagelaten. Dat deze, onderwezen zynde door een beruchten tovenaar Alixune, een monster zag met drie hoofden, als van een leeuw, padde en arendt, betekenende door dat van den leeuw Duitschlandt, van de padde Vrankryk, om dat de zelve zich in poelen en andere vochtige plaatsen onthouden, en dat van den arendt het Roomsche Ryk. Dus verlatende het landt, daar hy woonde, ging hy zich nederslaan in Duitschlandt, en zyn zoon Antenor was zyn opvolger. Marcomirus de II, zoon van Nicanor, regeerde 28 jaren, en liet een zoon, Clovis, na. Marcomirus de III was opvolger van zynen broeder Herimer, en wierdt na zyne wederkomst uit Engelandt overwonnen door keizer Claudius, geregeert hebbende 18 jaren. Hy hadt eenen zoon, Clodomir, of Clodomirus, die hem volgde. Marcomirus de IV, zoon van Odemar, of Oudemar, regeerde 21 jaar. Marcomirus de V, zoon van Clodion den III, was zeer vermogende. Hy voerde den oorlog met veel voordeel tegen de Romeinen, en maakte zich ontzaggelyk by zyne vyanden. Men gelooft, dat hy de vader van Pharamond geweest is, en van nog eenen anderen zoon, mede Marcomirus genaamt. Doch dit gansche werk als een Roman aangezien wordende, houdt men deze vertellingen voor fabelen, of ten minste voor zeer onzekere dingen. Zie *Trithem. de Orig. Franc.* & *Dupleix Avant propos.* 6. *de l'Histor. de France pag.* 20 & *suivant.*

St. MARCOUL, of St. MARCULFUS, een abt van Nantevil, geboren te Bajeux, in Normandië, uit adelyke ouderen. Deze, zo haast hy in staat geraakte van zyne goederen zelf te kunnen bestieren, verkocht de zelve, en gaf het geldt aan den armen, vertrekkende zelf in een klooster van Coutances, waar van St. Possesseur bisschop was. Hier leide hy een zeer afgezonderd leven tot aan den ouderdom van dertig jaren, toen hy priester wierdt; en zo haast hy zich aan 't prediken begaf, was iedereen aangedaan door zyne geleerdheit en yver. Te dier tydt hem ingegeven wordende om een nieuw klooster by Coutances te bouwen, ging hy by den koning van Vrankryk, Childebert, zoon van Clodoveus, eersten Christen koning, en verzocht van hem ten dien einde een klein plaatsie daar omtrent, Nantevil genaamt. Deze bede verkreeg hy niet alleen, maar de koning gaf hem een heer, Leonsus genaamt, mede, op dat die zulks volkomen naar Marcouls zin zou laten maken. Marcoul verkoos den regel van Benedictus, en zag zich hier wel haast hoofdt van een groot getal geestelyken, zo dat hy verplicht wierdt meer kloosters te laten bouwen. Hier op deedt hy wederom eene reize naar het hof; de koning, die te Compiegne was, verstaan hebbende, dat deze heilig derwaarts kwam, ontmoette hem zelf, deedt hem in zyn paleis huisvesten, en gaf hem, boven het geen hy van hem verzocht, vele heerlyke weldaden. St. Marcoul was naauwlyks wederom in zyn bisdom Nantevil aangeland, of gaf in de armen van St. Lo, bisschop van Coutances, op den eersten dag van May in het midden der VI eeuwe den geest. Daar staat te Corberi, onder 't bisdom van Laon, eene fraaie kerk, die zynen naam voert, en waar in men zegt dat nog een gedeelte der overblyfselen van hem bewaart worden. Hier is 't, daar de koningen van Vrankryk, na dat zy te Rheims gekroont zyn, eene hedendaagsche bedevaart plegen, voor dat zy de ziektens der kropgezwellen aanraken. Het overige gebeente van dezen heilig is, gedurende den oorlog der Noormannen, uit de abdy van Nantevil naar de kerk van Mante overgebragt, alwaar men verzekert, dat nog zeer vele mirakelen, bestaande in 't genezen van kropgezwellen, geschieden. *Feroul Leven van St. Marcoul.*

MARCOWITZ, een zeer sterk kasteel op een hogen berg in Hungarië, een myl van Bartveld gelegen. In de XVII eeuwe behoorde het voor een gedeelte aan de gemalin van Tekely, en ten dele aan den grave van Erdödy, en ging in 't jaar 1684 aan de keizerlchen met verdrag over. Men houdt het voor eenen goeden pas naar Polen. *Ricaut Ottom. Porte* II *Deel.*

MARCULFUS, een monnik, die omtrent het jaar 660 geleeft heeft, en voor dat hy 70 jaren oud een eenzaam leven leidde waarschynlyk kapellaan van de koningen van Vrankryk geweest is. Hy heeft twee boeken geschreven, het eerste bevat eene verzameling van bevelen van 's konings hof, genaamt: *Chartæ Regales*, en 't andere van dingen, die de graven of rechters van landen en plaatsen raken, genaamt: *Chartæ Pagenses.* Dit werk is zeer nodig en nut om de geschiedenissen van Vrankryk te kunnen verstaan, mitsgaders de afstamming hunner koningen, gelyk du Chesne zeer wel aanmerkt. Marculfus droeg deze werken op aan Landry, bisschop van Parys, of, volgens het zeggen van anderen, aan een kerkvoogdt van Mets, voerende den zelven naam, van wien Molanus gewag maakt. Hieronymus Bignon gaf de zelve in druk uit in 't jaar 1613 in een stuk in octavo, verrykt met zeer schone aanmerkingen, die de liefhebbers kunnen nazien. *Du Chesne Bibl. de Hist. de France p.* 26. *Molan. in indiculo SS. Belgii. Guil. de Pierat hist. de eccl. de la cont. lib.* I. *c.* 51.

MARCULUS, bisschop en martelaar der Donatisten van Afrika in de IV eeuwe, in den jare 348. Keizer Constans Paulus en Macarius uitgezonden hebbende om de Donatisten uit te roeien, ontmoetten de zelve Donatus en Marculus aan 't hoofdt van hunne benden te Bagais, alwaar zy na eenigen tegenstandt verslagen wierden, gelyk de Donatisten zeggen: maar S. Augustinus zegt, dat Marculus en Donatus zich zelven om 't leven gebragt hebben, de eerste zich van een zeer hoge rotse te barsten nederstortende, en de laatste zich zelven in eenen put verdrinkende. De daden van Marculus zyn door een Donatist beschreven, waar in gemeld wordt, dat hy een der tien bisschoppen geweest is, die, naar Macarius afgezonden, door hem gevangen gezet wierdt op het kasteel van eene kleine stadt, Nova Petra genaamt, daar hy zich van eene rots ter neder geworpen heeft. De bedryven van Donatus en Marculus hebben eenige schryvers van de martelaarsboeken bedrogen, vermits zy deze twee Donatisten onder de martelaren van de kerk geplaatst hebben, verwisselende den naam van Marculus in dien van Marcellus, priester van Nikomedië, die door de Arrianen van eene hoge rots geworpen is ten tyde van den keizer Constans. *Optat. lib.* III. *Augustin. in Joann. Homil.* I & II. *lib.* 3. *contra Crescon. Acta apud Mabillon T.* II. *Analector. Baillet Vies des Saints au mois de Novembre.*

MARCUS, de Evangelist. Schoon hy een Romeinschen naam voerde, is hy nochtans, volgens het gevoelen van St. Hieronymus, uit den Joodschen stamme van Levi, en uit een oud priesterlyk geslacht gesproten. Nicephorus zegt, dat hy de zusters zoon van Petrus geweest is. De ouden gaven voor, dat hy een van de 70 Discipelen geweest is. Epiphanius zegt, dat hy onder die genen geweest is, die op de redenen van den Heilandt, wegens het eeten zynes vleesches en 't drinken van zyn bloedt, zo zeer geërgert wierden, dat zy hem verlieten, maar door de overredingen van Petrus wederom op den rechten weg gebragt zou zyn. Maar indien het waar is, 't geen de Hieropolitaansche bisschop Papias zegt, dat Marcus den Heere Jesus nooit gehoort, noch nagevolgt heeft, zo vervalt dit bovengezegde. Veel waarschynlyker is het zeggen van de zodanigen, die beweren dat hy door den Apostel Petrus ge-

gedoopt en tot het ware gelove gebragt is. Altydt; het is zeker, dat hy hem steets op zyne reize verselt heeft, en eenigen willen, dat hem Petrus als zynen schryver gebruikt heeft. Nazianzenus meent, dat hy zyn Evangelie te Rome geschreven heeft. Eusebius zegt, dat hy door Petrus in Egypten is gezonden, om aldaar de lere van Jesus te verkondigen, dat hy, daar op te Alexandrië gekomen zynde, eenen krachtigen voortgang in het werk des Heren gehad heeft. Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, Baronius en anderen geven voor, dat deze nieuwbekeerden Θεραπευταὶ genaamt, en van Philo in zyn boek περὶ βίου Θεωρητικοῦ genoemt wierden, om het strenge leven, dat zy leden. Eenigen willen van hen het monnikenleven afleiden; maar Philo tekent klaarlyk aan, dat het niet aan deze Christenen is toe te schryven; en Cave daarentegen houdt gegrond staande, dat het van de Esseërs, die een eenzaam leven onder de Joden hadden, zich onthoudende in wildernissen en woestenyen, afkomstig is; hoewel hy niet ontkent, dat de eerste Christenen door eene zuivere boetvaardigheit zich ook veeltyds aan een streng leven onderwierpen. Eenige schryvers zeggen, dat hy bisschop van Colaphar, dat is gezegt *hulp toebrengende*, geweest, en te Ephesen in klein-Asië geboren is. Hy, in Egypten grote voortgangen gemaakt hebbende, trok verder in de Westelyke landschappen van Lybië, van daar wederom over Marmarica, Pentapolis en andere omleggende Heidensche afgodische landen, alomme het ryke Gods met vrucht uitbreidende. Te rug in Alexandrië gekomen zynde, heeft hy daar de kerk, aan Christus toegewyd, opgerecht, bezorgende de zelve van getrouwe herderen; dus wordt hy voor den eersten bisschop dier stede gehouden. Maar de Egyptenaren het feest van hunnen afgodt Serapis vierende, liep het ontzinde en bygelovige gemeen derwaarts, haalde Marcus, terwyl hy bezig was het zaligmakende woordt te verkondigen, van den kansel, en sleepte hem naar den Bucelus, een rots digt aan de zee, en van daar naar de gevangenis, alwaar hem Godt met een hemelsch gezichte dien volgenden nacht verkwikt, en in zyn lyden versterkt heeft. Des anderen daags morgens hebben zy hem op eene nog wreder wyze mishandelt, scheurende zyn vleesch van het gebeente, zo dat hy zyn leven onder hunne handen liet, waar op zy zyn ligchaam verder verbrand hebben. Maar zyne discipelen hebben zyn gebeente en assche byeen verzamelt, en op een plaatse, naby de stadt, alwaar hy plagt te prediken, eerlyk ter aarde bestelt. De Venetianen hebben de zelve naderhandt van daar met veel plegtigheit naar Venetië overgebragt, alwaar het heden nog met de grootste eerbiedigheit geëert wordt, bouwende ter gedachtenis van hem eene zeer prachtige en heerlyke kerk, en hem als hunnen beschermer aannemende. De schryvers komen gansch niet overeen omtrent den tydt van zyne marteldoodt. Irenæus meent, dat hy Petrus en Paulus overleeft heeft; maar 't is echter niet onwaarschynlyk, dat hy op 't laatste van de regering van den keizer Nero gedood is. De oorzaak, waarom zomtyds zyn Evangelium het Evangelie van S. Petrus genaamt wordt, is deze, om dat hy alles, wat Petrus ontmoet en gebeurt is, getrouwelyk aangetekent heeft; en 't is merkwaardig, dat hy den val van Petrus, zynen leermeester, met zonderlinge omstandigheden heeft aangetekent. Wat den tydt belangt, wanneer hy geschreven heeft, daar in komen de schryvers niet overeen. S. Hieronymus geeft voor, dat het laatste hoofdstuk van zyn Evangelie, of ten minste een gedeelte daar van, in de Grieksche afschriften niet gestaan heeft; en van eenigen, als of het met de andere Evangelisten niet overeenstemde, ten eenemaal verworpen is; maar zegt daarenboven, dat alles met de overige Evangelien zeer wel overeenstemt. Verder twist men ook, of hy in de Grieksche tale of Latynsche tale geschreven heeft. Doch dat zulks in de laatste tale geschied zou zyn, wordt van de meesten het geloofwaardigste gehouden. De Venetianen roemen, dat zy een Latynsch afschrift, met zyn eigen handt geschreven, van hem hebben: maar de letters zyn door den langen tydt zo duister en bleek geworden, dat men ze niet meer lezen kan. Verder wordt hem ook eene Lithurgie, maar valschelyk, toegeschreven. Zie *Irenæus advers. Hæres. lib.* III. *c.* 1. *Clemens Alexandr. Hypot. lib.* VI. *Euseb. lib.* II *Hist. c.* 15. *Papias ibid. lib.* III. *c.* 39. *Chrysost. in Homil.* 3 *&* 86 *in Matth. Hieron. de script. Eccl. in Philone & alibi. Vita ipsius apud Kersten. p.* 37. *Epiph. de Hær. Metaphr. Martyr. S. Marc. apud Surium ad d.* 25 *Apr. Sozomen. Nicephorus. Baronius. Cave Hist. Liter. & Antiq. Apost. Tillemont. Du Pin.*

MARCUS, paus, een Romein van geboorte, volgde den 16 January des jaars 336 op paus Silvester den I, bekledende den stoel 8 maanden en 22 dagen tot den 7 October. De brief, op zynen name aan Anastasius en de bisschoppen van Egypten geschreven over de 72 kerkregelen van Niceen, wordt door naauwkeurigen voor valsch gehouden; als mede, dat hy in zo eenen korten tydt die talryke inzettingen op zynen naam en twee naalden zou opgericht hebben. Paus Damasus maakte op hem dit grafschrift, beginnende:

Inclyta vita fuit Marci, quam novimus omnes;
Scilicet ore Dei possit qui temnere mundum, &c.

Baronius in Annal. a. C. 336. *Bellarm. lib.* II *de Rom. Pont. c.* 14. *Du Chesne. Papyr. Masson. Platina.* enz.

MARCUS, bisschop van Arethuza, was een groot verdediger van de Arianen in de IV eeuwe. Hy bevondt zich op het concilie te Sirmich in het jaar 351, alwaar hy eene geloofsbelydenis in de Latynsche tale, naar zyn gevoelen, opgaf, verdedigende zyne lere in alle voorvallende gelegenheden. Men zegt, dat hy Julianus in 't begin der regering van Constans uit een dodelyk gevaar gered heeft; maar na dat de zelve den ryksstaf zwaaide, slecht van hem beloont wierdt: de reden hier van is deze. Marcus, te voren een zeer kostelyken tempel der afgoden verdelgt hebbende, wierdt op 't bevel van Juliaan genoodzaakt dien wederom op zyne kosten te herbouwen; om dit te ontgaan, vertrok hy uit de stadt, waar door de Christenen op eene wrede wyze mishandelt wierden; hier door met medelyden aangedaan, kwam hy te rug; maar naauwlyks was hy van de Heidenen gezien, of zy grepen hem aan, zo wel mannen, als vrouwen; ja kinderen zelf waren op 't yverigste om zyn ligchaam langs de straten te slepen, snydende hem de ooren af; eindelyk hem nog levend ziende, smeerden zy zyn naakte ligchaam met honing, hingen hem in eene mandt aan een tak eenes booms, en lieten hem op deze wyze door de byen en wespen rampzalig pynigen. Deze smerten verdroeg hy met zulk een taai gedult, dat hy tot op het laatste oogenblik zyns levens nog badt, dat Godt dit arme en blinde volk wilde verlichten. Door deze marteldoodt was hy zekerlyk al lang onder de heiligen geplaatst geweest, indien hy met de hatelyke lere van Arius niet was besmet: hoewel Gregorius Nazianzenus hem roemt, waar uit men besluit, dat hy op 't einde zyns levens tot de rechtzinnige lere zich nog bekeert heeft. Zie zyne Oratie op *Julianus. Socrates Hist. eccl. lib.* II. *c.* 28. *Sozomenus lib.* V. *c.* 10. *Baronius in Annal.*

MARCUS, bisschop van Ciudad de Puerto, of Porta, in Portugal, bygenaamt *van Lissabon*, om dat hy in deze stadt geboren was. Marcus tradt nog jong zynde in de orde der Franciskanen, en verkreeg daar in door zyne verdiensten eene zonderlinge hoogachting, wordende hem de voornaamste bedieningen opgedragen. Men verkoos hem om eene Kronyk van zyne orde te schryven. Hy deedt eene reize naar Italië, en op zyne wederkomst gaf hy dat werk in drie delen uit. Daarenboven heeft men nog andere schriften van hem. Philips de II, koning van Spanje, gaf hem het bisdom van Porto in 't jaar 1581, waar op hy 4 jaren daar na zyne Synodale instellingen in 't licht gaf. Hy stierf den 15 September des jaars 1562. Zie *Wading in Annal. & Bibl. Min. Willot Ath. Francisc. Antonio de scriptor. Hispanic.*

MARCUS, bisschop van Ephezen, woonde in 't jaar 1439 het Concilie van Florence by, ondersteunde hardnekkig de scheuring der Grieken, zeggende, dat de Latynen ketters waren, om dat zy geloofden, dat de H. Geest niet alleen van den Vader, maar ook van den Zone uitging. Op zyne wederkomst te Constantinopel is hy op eene elendige wyze gestorven. Men heeft van hem over de bovengemelde zaak twee brieven, mitsgaders een werk, genaamt *Capita Syllogistica. Leo Allat. de perp. Cons. eccl. Orient. & Occident. lib.* III. *c.* 1 *&* 2. *Sguropulus in histor. veræ unionis non veræ. Spond. A. C.* 1439 *&* 1440. *Cave Histor. Litter.*

MARCUS, een kluizenaar, die in de IV eeuwe geleeft heeft. Hy was een Nitriënzer monnik, en wegens zyne heiligheit in een groot aanzien. Zyne gematigtheit, zachtmoedigheit, en andere deugden verbreidden zynen naam, inzonderheit zyn vlytig lezen in het Oude en Nieuwe Testament, waar door hy den ganschen Bybel van voren tot achteren uit zyn hoofdt kon opzeggen. Men gelooft, dat hy in Egypten geboren geweest is. Hy stierf in een zeer hogen ouderdom, en heeft zeer veel schriften nagelaten; hoewel velen twyfelen, of eenige werken niet van een jonger *Marcus*, ten tyde van Leo, in het jaar 900 geschreven zyn; echter worden deze schriften door Photius hem toegerekent; inzonderheit zyne *Ascetica*, als mede *de Paradiso & Lege spirituali*; *De his, qui putant ex operibus se justificari*; *De pænitentia*; *De Baptismo*; *Præcepta salutaria ad Nicolaum*; *Capitula temperantiæ*, en andere, die zich te zamen in de Bibliotheek der Vaderen bevinden. *Photius Codice* 200. *Palladius in histor. Lausiaca. Bellarminus de scriptor. Ecclesf. Miræus. Cave.* enz.

MARCUS, een ketter in de II eeuwe, leerling van Valentyn, maar die onder zyne leerlingen nog een nieuw soort van kettery ontwierp, bedryvende met zynen aanhanger Marcosius, of Marcita, allerhande kunsties om de onnoselen te verstrikken. Irenæus, die in zyn tydt geleeft zou hebben, schryft van hem, dat de leer, die hy den volke voordroeg, wel gegrond was op de dwalingen en kettery van Valentyn, maar dat hy boven dat nog vele eigene vindingen en wanhebbelykheden gesmeed heeft. Hy wierdt ook beschuldigt, dat hy de toverkunst verstont, waar door hy zich in aanzien bragt. Ja men zegt, dat, als Marcosius het H. Avontmaal zoude uitdelen, Marcus door zyne kunst den witten wyn in roden wist te veranderen. Hy deedt zyn best om de rykste en schoonste vrouwen aan zyne gevoelens te verknochten, onder voorgeven, dat hy haar tot prophetessen en eerstelingen van de Genade Gods zou maken; dus vergaderde hy eene goede somme gelds, en vondt middelen om zyne vleeschelyke wellusten met de allerschoonste vrouwen te boeten, makende hen wys, dat dit werken van liefde en Godsdienstige oeffeningen waren, die hem de H. Geest inblies. *Irenæus lib.* I. *c.* 9. *Tertullianus de præscript. advers. Hæres. c.* 50. *Philastrius de Hæres. c.* 42. *Epiphan. Hæres.* 34. *Euseb. lib.* IV *Hist. c.* 20. *Le Moyne in notis ad varia S. p.* 630 *seq. Dissert. de hæres. Valentin. addita Introd. Hist. Philos. Ebr. p.* 464.

MARCUS, een ander ketter in de IV eeuwe, was geboren te Memphis, in Egypten. Hy gebruikte als een grondslag van zyne dwalingen de leer der Gnostiken. Hy verkondigde zyne gevoelens langs de Rhone onder de Gaulen. Van daar trekken-

de naar Spanje, daar hy vele vrouwen verleidde, om dat zyne leer geen misdaadt ftelde in onkuifchheit en overfpel. Agape was onder deze fexe de voornaamfte, en onder de mannen waren Helvidius de Redenaar en Prifcillianus, waar van de fecte der Prifcillianiten afkomftig is. *Sulpicius Severus lib.* II *Hift. facr. Baronius A. C.* 381. *Pagi Critic. Anti-Baron. ad a. C.* 381.

MARCUS, eene ridderorde der Venetianen, waar mede niet alleen de adel, maar ook andere geleerde lieden en kunftenaars, zo wel ingezetenen van de republyk, als uitheemfchen, begunftigt worden. Dit teken van eer wierdt aan Daniel Heinfius, Andreas Argolus en Chriftophorus Forftnerus opgedragen. Het teken hangt aan een goude keten, beftaande in eenen penning, waar op aan de eene zyde een gevlerkte leeuw ftaat, houdende in den regten klaauw een bloot zwaardt, en in den linker een open boek, waar in deze woorden gefchreven ftaan: *Pax tibi, Marce Evangelifta, meus.* Een ridder, die door den ganfchen Raadt geflagen wordt, krygt gemeenlyk een jaargeldt van 2000 dukaten, en zy worden hoger geacht dan die van den hertog alleen daar toe verheven zyn. *Juftinian. Hift. equit. Venet. Miraeus in orig. ordin. equeftr. Afhmole. Gryphius.*

MARCUS, tyran van Engelandt. Hy wierdt door de Roomfche legioenen verheven in den jare 307, en moet van de twee onderftaande onderfcheiden worden.

MARCUS, zoon van Bafilides, die zynen vader als keizer uitriep toen hy 't ryk in zyn geweldt gebragt hadt.

MARCUS, bygenaamt *Cyriades*, een Syriër, onderfteunde Sapores, koning van Perfië, makende zich meefter van de fteden Antiochië, Cefarea, en Tarfus; en die, wanneer Valerianus naderde, door zyn gevolg wierdt om 't leven gebragt in 't jaar 259.

MARCUS ANTONIUS. Zie ANTONIUS (MARCUS).

MARCUS ANTONIUS. Zie ANTONIUS (MARCUS).

MARCUS ANTONIUS, een plaatfnyder, leefde in 't jaar 1500; en was van Bologne uit het geflacht van de Raimonden. Raphaël van Urbino leerde hem het plaatfnyden, en onder 't opzicht van dezen beroemden fchilder bragt Marcus Antonius ter wereldt de marteldoodt der zuigelingen, een Neptunus, eene Cena, en andere brave ftukken. Men zegt, dat zyne vrouw al zo wel deze kunft kon oeffenen, als hy. Achillinus fpreekt op deze wyze van hem:

Confacro ancor Marc' Antonio Raimondo,
Che imita de gl' antiqui la fant' orme,
Col diffegno & bollin molto é profondo,
Come fe venden' fue vagh' ere e forme.

Deze plaatfnyder moet van den volgenden onderfcheiden worden.

MARCUS ANTONIUS, een beroemd plaatfnyder, bygenaamt *Franci*, om dat hy onder het opzicht van François Franci van Bologne opgevoed was. Hy heeft de ftukken van Albert Durer te Venetië in 't koper nagebootft op al zulk eene krachtige wyze, als Albert die in 't hout gefneden hadt. De ganfche wereldt wierdt hier door bedrogen; want dewyl Marcus Antonius de zelve zo net en gelykvormig nagemaakt hadt, dat men daar geen onderfcheidt in zien kon, wierden zy voor echte ftukken van Durer verkocht. Albert Durer eenige van die nagemaakte ftukken in Vlaanderen ter handt gekomen zynde, was hy daar zo moeielyk over, dat hy naar Venetië ging, en aan de republyk klaagde, dat Marcus Antonius zyne werken namaakte, en verkreeg daar door niet anders dan dat Marcus onder zyne ftukken den naam van Albert Durer niet meer mogt zetten. Hy trok hier op naar Rome, en graveerde daar in 't koper een ftuk van Raphaël van Urbino, waar in eene Lucretia afgemaalt ftondt. Dit ftuk was zo fchoon en op zulk eene aangename wyze uitgevoert, dat Raphaël, het hebbende gezien, hem nog andere ftukken te graveeren gaf, onder andere een oordeel van Paris, 't geen by iedereen zeer geprezen wierdt. Na de doodt van Raphaël in 't jaar 1520 werkte Marcus Antonius voor Julius Romein. Hy fneedt twintig plaatjes, waar onder Aretinus op elk een vaars maakte, zo fchandelyk en onkuifch, als de afbeeldingen der prenten medebragten. Paus Clemens de VII, hier van onderrecht, liet alle die printen ophalen, zo veel hy kon machtig worden, en men zou Julius ftreng geftraft hebben, indien hy te Rome gebleven was, maar hy was reets naar Mantua gevlucht. Doch Marcus Antonius wierdt in de gevangenis geworpen, en hy zou gevaar van zyn leven te verliezen gelopen hebben, indien de kardinaal de Medicis, Baccio Bandinelli, en eenige anderen niet voor hem gefproken hadden. Eenigen tydt daar na, Rome door de keizerfchen in 't jaar 1527 door laft van Karel den V geplundert wordende, verloor Marcus Antonius al wat hy hadt, en trok naar eene andere ftadt, alwaar hy ftierf. *Achillini in Viridar. Bumaldus de Pict. & Sculp. Bonon. Vafari. Felibien. Malvafi.*

MARCUS ANTONIUS COCCIUS SABELLICUS, Zie SABELLICUS. enz.

MARCUS ANTONIUS JULIANUS, ftedehouder van Judea, volgde op Felix, maakte zich beroemd in de belegering van Jeruzalem, en was een van die Titus raadt gaf op wat wyze hy met de ftadt Jeruzalem en des zelfs tempel, na dat de Romeinen zich daar van meefter gemaakt hadden, moeft omfpringen. Zie *Jozephus Joodfche Oorlogen* VI *boek*, 24 *hoofdftuk.*

MARCUS AURELIUS ANTONINUS VERUS. Zie ANTONINUS VERUS.

MARCUS AURELIUS CLAUDIUS. Zie CLAUDIUS de II.

MARCUS AURELIUS JULIANUS, een tyran. Zie JULIANUS.

MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS. Zie BOXHORN.

MARCYGNY, in Latyn *Marciniacum*, een vlek in 't hertogdom van Burgundië, gelegen aan de Loire, twee mylen van Semur, ten Weften. *Maty Dict.*

MARDACHAI, of MORDOCHAI, een Rabbi, zoon van Eleazar Comtimo, Jood van Conftantinopel. Hy heeft aanmerkingen over de vyf boeken van *Mozes* gefchreven. De genen, die de zelve in fchrift gelezen hebben, zeggen, dat ze niet onbillyk noch van den waren text afwykende waren; dat hy doorgaans de befte Rabbynen aanhaalt, en inzonderheit Aben-Efra; zo dat ze zelf niet onnut geacht kunnen worden voor de Chriftenen, om dat zy een zuiver begrip van de H. Schriftuur geven. Zie *R. Simon.*

MARDOCHAI, of MORDACHAI, uit den ftamme Benjamins, oom van de koninginne Hefter, of Efther; doch om hier niet wederom te herhalen 't geen van hem onder de woorden HAMAN en ESTHER gezegt is, zo wyzen wy den Lezer derwaarts.

MARDONIUS, veldheer over het leger van den Perfifchen koning Xerxes, zwager van Darius, en fchoonbroeder van Xerxes. Hy vermeefterde Athene in de LXXV Olympiade, 275 jaar na Romens bouwing, en maakte zich ontzagchelyk by de Grieken. Maar weinig tydt daar na hebben Paufanias en Ariftides, veldheren der Atheniënzen en Lacedemoniërs, zyne benden geflagen, en hem van 't leven berooft digt by de ftadt Platea in Beotië. Deze flag gefchiedde in dat zelve jaar, den 25 September. Zie *Herodotus lib.* VII *&* VIII. *Diodorus lib.* XI. *Plutarchus. Juftin. Nepos.*

MARDONIUS, een Scyth van afkomft, en een Heiden, die in het jaar 332 de eerfte beginfelen der letteren Juliaan den Apoftaat geleert heeft.

MARDYK, een fteedtie of vlek in Vlaanderen, anderhalf uur van Duinkerken, naar 't Weften gelegen. Eertyds was het wel verfterkt, en wierdt het fort van Mardyk genaamt. In 't jaar 1645 maakten zich de Franfchen daar meefter van, en leverden dit fort benevens de ftadt Duinkerken in 't jaar 1657 in handen van de Engelfchen; maar zy geraakte niet lang daar na weder in de macht van Vrankryk, die de fterktens ter neder wierp. De Franfchen, in de vrede van Utrecht genoodzaakt wordende de Duinkerken met des zelfs haven te verwoeften, poogden eene nieuwe haven te Mardyk te maken, maar zy moeften dit werk op aandrang van de Engelfchen wederom ftaken. *Memoires du Temps.*

MAREA, eene ftadt, gelegen aan het uiteinde van Egypten, op de grenzen van Lybië, volgens Herodotus *lib.* II. Hy zegt, dat de inwoonders van deze ftadt zich laten voorftaan Lybiers te zyn, en zich daarom niet fchikken kunnen naar den Godsdienft der Egyptenaren, die haar het eeten van koejevleefch beletten wilden. Hier om zonden zy naar de Godfpraak van Jupiter Hammon, die hen verklaarde, dat zy niets gemeen hadden met de Egyptenaren, als zy buiten de Delta bleven wonen, doch dit met hunnen zin niet overeenkomende aaten zy echter alles wat hen lufte, maar die Godt, zulks niet aangenaam zynde, verzekerde hen, dat alles wat van den Nyl bevochtigt wierdt Egypten onderhorig was, en al wie des zelfs water dronk, dat die Egyptenaars waren, van beneden de ftadt Elephantine.

MAREB, eene ftadt in de provincie van Jemen, of 't Gelukkig Arabië, onderhorig aan de kleine provincie Hadhramuth, 't welk het Adramytena van Ptolemeus is. Vele wereldbefchryvers geloven, dat deze ftadt het oude Saba is geweeft, alwaar de koningin van Saba, of Seba, geregeert heeft ten tyde van Salomon; en dat deze ftadt verwoeft zynde, Mareb uit der zelver puinhopen daar digt by is opgebouwt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MARECHIA, in 't Latyn *Marechia*, *Ariminus*, eene rivier van Italië, haren oorfpronk nemende van het Apennynfche gebergte, digt by die van den Tyber, doorfnydt een gedeelte van het hertogdom van Urbino en Romanië, tot dat zy zich ontlaft in de Golf van Venetië, te Rimini. *Maty Dict.*

MARENGE, *Marvejol*, of gemeenlyk *Maruege* genaamt, eene kleine ftadt in het Gevaudans, onder Languedok, aan het riviertie Colange, vier of vyf mylen van Mende, naar 't Weften. *Maty Dict.*

MAREOTIS, een landfchap van Egypten, naby Alexandrië. Heden wordt het zelve, naar 't zeggen van Caftaldus, Moletius en anderen, *Lago di Buchiara* genaamt. Het geeft zynen naam aan een landftreek onder 't gebiedt van Alexandrië, 't welk uit veel dorpen beftaat, waar van 'er een εἰρήνη σεκονταρούρων, of *Pax Secontaruri* genaamt wierdt, daar Ifchyras, de lafteraar van S. Athanafius, gewoont moet hebben, gelyk hy zelf zegt in zyn verweerfchrift, en wy hier uit Theodoretes en Socrates aanhalen. Dit geweft van Mareotis moet zeer vruchtbaar geweeft zyn, en veel wyn uitgelevert hebben, vermits Virgilius daar van op deze wyze fpreekt *Lib.* II *Georg.*

Sunt Thafiae vites, funt & Mareotides albae.

MARES. (DES) Zie DESMARES.

MARESHVAN, of MARCHESVAN, de achtfte maandt van

van de Hebreën, hebbende 30 dagen, waar in geen feestdag of buitengewone offerhande geviert wierdt. *Sigonius Kalend. Hebr. Torniël A. M.* 2544. *N.* 12. 2545. *N.* 30.

MARESIUS. Zie MARETS.

MARESMUS, (FRANCOIS) geboren te Valence, in Spanje, generaal van Karthuizers, leefde in de XV eeuwe. Hy was de opvolger van Willem de la Mothe in 't jaar 1437. Zyn verstandt en Godvrucht hadden zynen naam beroemt gemaakt, zo dat de vaderen van het Concilie te Basel, niet overeen kunnende komen met Eugenius den IV, hem voorsloegen in zyne plaats te verkiezen, en hy hadt twee stemmen in de verkiezing, waar in Amadeus van Savoje onder den naam van Felix tot het pausschap verheven wierdt. Maresmus bestierde zyne orde 26 jaren, en stierf in 't jaar 1463. Zie *Petrejus in not. ad Dorland. lib.* IV. *c.* 26. *Spond. A. C.* 1439. *n.* 44.

MARETAMO, MARETIMO, in 't Latyn *Maritima*, *Hiera*, en *Theresia* genaamt, is een klein eilandt in de Middelandsche zee, naar de Westpunt van het eilandt Sicilië gelegen. Het levert eene menigte zeer goede honing uit, en is beroemt door de overwinning, die Catullus, vlootvoogdt der Romeinen, op de Carthaginenzen daar behaalde. *Maty Dict.*

MARETS, (JEAN DES) geboren te Parys, heer van S. Sorlin, was een der grootste verstanden van de XVII eeuwe; maar wierdt op 't laatst van zyn leven eigenzinnig en dolgeestig. De kardinaal de Richelieu maakte veel werk van hem, verhief hem tot kontrolleur generaal en secretaris van de zeezaken, nam hem dikwils alleen om zich met zyne geestigheden te vermaken. Hy schildert zelf af in zyne *Delices de l'Esprit*, hoe veel vermogen hy op het hert van dien kerkvoogdt gehad heeft. Maar niettemin leidde hy een slecht en ergerlyk leven; want men zegt, dat hy zelf verscheide vrouwen, die, door de deugdt gedreven, zyne onbetamelyke voorslagen verwierpen, heeft getracht van Godt en zyne wet te vervremden. Hy was by de grondlegging van de Fransche Academie een van de eerste en voornaamste sieraden. Hy maakte verscheide toneelstukken, die met veel toejuiching gezien wierden, en inzonderheit zyn blyspel de Styfhoofden, of *Visionaires* genaamt. Hy maakte een werk in heldendicht, *Cloris* genaamt, daar hy vele jaren aan geblokt heeft, en hy zegt zelf, dat hy het meer zou uitgebreid hebben, indien de Voorzienigheit hem niet tot nutter en verhevener zaken geroepen hadt. Hy heeft ook verscheide Romans geschreven; maar de zelve zyn niet ontaard van deugdelyke gedachten, inzonderheit zyn hervormde Parnas. Hy stierf in 't jaar 1676. Hy verklaarde zich een vyandt van de Jansenisten, hoewel hy buiten twyfel beter gedaan zou hebben, hadt hy zich met dat volk niet bemoeit; want zy hebben zyn gedrag en levenswyze zo fraai aan den dag gebragt, dat elk zien kan wat hy geweest is, 't geen anders mogelyk zo ruchtbaar niet geworden zou zyn. Hy zou den koning van Vrankryk belooft hebben, dat hy door eene verklaring over de Profeten aanstonts de Mahomethanen uitroejen zou. Men kan op het artykel van Morinus nazien, wat gedrag de Marets omtrent hem gehouden heeft. Op het laatst van zyn leven schreef hy nog iets tegen de schimpdichten van Boileau. Zie *Hist. de l'Academie Francoise. Port Rojal Visionaires. Bayle Dict. Crit.*

MARETS (ROLAND DES) wierdt te Parys in 't jaar 1594 geboren, was de broeder van den voorgaanden, oeffende in den beginne de rechtsgeleerdheit, en wierdt daar door een wakker advokaat, maar geen smaak meer hebbende in het gedurig twisten, en alle woeleryen, die aan de studie vast zyn, besloot hy tot het eenzaam leven, vermits hy ganschelyk op geen rykdommen, noch eerampten gezet was. Dus zonderde hy zich zelf af van de menschen, zat naarstig te blokken in de goede letteren, niet nalatende nochtans met geleerde mannen over de studie te redenkavelen. Hy wierdt een goed oordeelkundige, of *Criticus*, gelyk uit zyne brieven, in schoon Latyn geschreven, en door de zorg van Mr. Launoi en beide de Valesen byeen vergadert, te Parys in 't jaar 1655, en naderhandt in Duitschlandt in 't jaar 1687 gedrukt, gezien kan worden. Hy was een vriendt van Nicolaus Bourbon, mede een man, begaaft met een naauwkeurig oordeel, en te gelyk berucht voor een groot oordeelkundige; onderhieldt ook eene broederlyke liefde met Jean de Marets, tot dat hy, afgeslooft door 't blokken, van langzamer handt verviel, en eindelyk den geest gaf te Parys op 't laatst van de maandt December des jaars 1653. *Hallæus in Elogia ipsius. Vigneul Marville dans les Melang. Hist. & Litter. Morhof. Bayle.*

MARETS, (SAMUEL DES) in 't Latyn *Maresius*, bedienaar des Goddelyken woords, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit, een van de beroemdste mannen van de XVII eeuwe, wierdt te Oisemond, in Pikardië, den 9 Augusty des jaars 1599 geboren, tonende van jongs af grote blyken van genegenheit tot de studiën. In zyn 13 jaar wierdt hy naar Parys gezonden, daar hy groten voortgang in de beschaafde letteren en wysbegeerte maakte. Drie jaren daar na zondt men hem naar Saumur, alwaar hy in de Godgeleerdheit onder Gomarus, en in 't Hebreeusch onder Lodewyk Capel gestudeert heeft. In 't jaar 1618 by zynen vader wedergekeert zynde, zondt hem die kort daar na naar Geneve om daar zyne studiën in de Godgeleerdheit te voltrekken. In 't volgende jaar wederom in Vrankryk gekomen zynde, begaf hy zich naar Parys, om daar te prediken. De voorstellingen, die hy aan den Here Durant, een der grootste predikanten van zyn tydt, deedt, gaven dien man zulk een genoegen, dat hy hem riedt hoe eer hoe liever zich aan den dienst des Evangeliums toe te wyen. Zyne jonkheit en kleinheit van persoon deden hem in 't eerst wel aarselen, maar eindelyk, volgende dien raadt, gaf hy zich aan op het Synode van Charenton in de maandt Maart des jaars 1620. En schoon zyne onderzoekers hem vry straf handelden, gaf hy hen nochtans volkome voldoening. Daar op kreeg hy zyn eerste standplaats te Laon. De omstandigheden van den tydt en plaats maakten zynen dienst zeer moeielyk; niettemin hy kweet zich zeer mannelyk, en de wederlegging, die hy maakte op een brief, opgestelt door eene juffrouw, van Godsdienst verandert zynde, bragt hem in zulk een haat by zyne tegenparty, dat men zegt, dat pater Aubigny, een Jesuit, iemandt omgekocht zou hebben om Marets den doodsteek te geven, altydt hy wierdt op den 13 December des jaars 1623 door den steek van een mes gekwetst; en schoon de wonde al vry gevaarlyk was, wierdt hy nochtans binnen korten tydt herstelt. Hier op verzocht hy verplaatst te mogen worden, vermits het hier te gevaarlyk voor hem was; hy kreeg zyn wensch, en men schikte hem naar de gelovigen van Falaise, leggende op de grenzen van Champagne, volgens het besluit daar omtrent genomen op het Synode van Isle de France, of 't eilandt van Vrankryk, in Maart des jaars 1624. In dat zelve jaar kreeg hy het beroep van Sedan, en wierdt daar in de plaats van Jacobus Capel in October bevestigt. Hier moest hy predikant en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te gelyk zyn, maar in dezen laatsten dienst wierdt hy zo lang opgeschort tot dat hy zyne eerste schoolsche studiën zich weder errinnert hadt. Om dit echter met meer achtbaarheit te doen, ging hy met verlof van de kerkvergadering naar Hollandt, en liet zich te Leiden den 8 July des jaars 1625 tot Doctor in de Godgeleerdheit maken. Hebbende daar na een klein reisie naar Engelandt gedaan, keerde hy wederom naar Sedan, en begon zyn dienst als professor in de Godgeleerdheit den 24 November van 't gezegde jaar. Hier heeft hy scherpe doornprikkelen en hatelyke aanvallen moeten wederstaan, maar bleef nochtans standvastig, ondersteunt wordende door den hertog van Bouillon en de genegenheit der kerke. Hy geen sterker bolwerk tegen zyne vyanden kunnende bedenken, als zich in 't huwelyk te begeven, volbragt dat voornemen met eene weduwe, die met haren eersten man, toen overleden zynde, om den Godsdienst naar Sedan gevlucht was in 't jaar 1622. Zy wierdt genaamt Abigaël le Grand, was de dochter van Jacob le Grand, een koopman te Doornik; hy voltrok zyn huwelyk den 2 May des jaars 1628. In dit zelve jaar gaf hy zyn eerste boek in 't licht, onder den tytel van Beschutsel tegen den opstandt; dit werkie is verscheide malen gedrukt, en wierdt eerlang van verscheide andere geleerde werken gevolgt. Hy trok in het jaar 1631 met den hertog van Bouillon naar Hollandt, en smaak in 't landt gekregen hebbende, ging hy het volgende jaar wederom met de moeder van den gemelden prins derwaarts, begaf zich onder de bescherming van de Heeren Staten, en wierdt bedienaar des Goddelyken woords te Mastricht. Hier was hy yverig en onvermoeit om met mondt en pen den hervormden Godsdienst uit te breiden en te beschermen tegen het geweldt der Roomschgezinden van Luik; ook viel het hem zeer hard, dat zyn waarde vriendt, de prins van Bouillon, met eene Roomschgezinde princesse trouwde, en zelf in 't jaar 1636 tot dien Godsdienst overging. Hy trachtte wel zo veel hy kon dezen prins van dat voornemen af te brengen, maar werkte daar mede niets uit, dan dat hy den haat van de princesse op zich laadde; dit gevoegt by andere wederwaardigheden, achtte hy zich niet ongelukkig, dat hem het beroep van 'sHertogenbosch wierdt opgedragen in 't jaar 1636. In 't volgende jaar wierdt hy aangestelt tot professor in de doorluchte schole van die stadt. Hy bediende dit ampt met zo veel vlyt en naarstigheit, dat men hem te Franeker in 't jaar 1640 beriep, doch hy bedankte; maar in 't jaar 1642 te Groningen als hoogleeraar beroepen zynde, nam hy zulks aan, en wierdt daar ingewyd den 20 January, doende sedert dien tydt tot aan zyne doodt vele en grote diensten aan deze universiteit, toen eene van de bloeiendste in de Nederlanden. De Heeren van Bern, onderrecht zynde van zyne bekwaamheden en gaven, offerden hem den predikstoel en 't hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit te Luzanne op, maar hy bedankte. De academie van Leiden beriep hem tot gelyke waardigheit in het jaar 1673, in Maart. Hy hadt dit beroep aangenomen, maar eer de tydt verscheen om derwaarts te gaan, wierdt hy te Groningen ziek, en stierf den 18 May van 't zelve jaar, nalatende twee zonen, waar van de oudste, Henrik genaamt, te Sedan geboren en ten doop gehouden wierdt door de hertoginne van Bouillon, Elisabeth van Nassau. Deze studeerde in de rechten, en wierdt een beroemd advokaat onder het opzicht van zynen oom, Karel des Marets, te Parys, alwaar hy verscheide grote zaken bepleit heeft, maar schielyk van voornemen veranderende, besloot hy zich op te offeren aan den dienst der H. Godgeleerdheit, en wierdt in 't jaar 1652 Fransche predikant te Groningen. In het volgende jaar wierdt hy te Cassel beroepen in de Fransche kerk, doch 't jaar daar aan te 's Hertogenbosch beroepen zynde, nam hy dit aan, en stont daar tot het jaar 1662, wanneer hy in de Fransche kerk te Delf als predikant bevestigt wierdt, alwaar hy tot aan 't einde zyns levens met veel roem den dienst heeft waargenomen, weigerende het beroep van Leiden, hem in 't jaar 1669 aangeboden. Zyn twede zoon wierdt in 't jaar 1635 te Mastricht geboren, en Daniel des Marets genaamt. Deze is mede predikant en amptgenoot van zyn vader te Groningen tot den jare 1656 geweest, van waar hy naar Middelburg, en vervolgens in 'sGravenhage ten dienste der Fransche gemeente beroepen wierdt in 't jaar 1662. Zyn geest, welsprekendheit, in een

woordt zyne volmaakte verdiensten, drongen hem zo diep in de gunst van het doorluchtige huis van Oranje, dat hy daar by hunne Hoogheden gedurigen toegang hadt. En sedert dat die prins gevestigt wierdt op den troon van Groot-Britannie in 't jaar 1689, heeft hy zich voortaan opgehouden in 't vorstelyke lusthof van Honslardyk, doordien hy wegens zyne ziekte en ongemakken den predikdienst niet langer kon waarnemen. Deze twee laatstgemelde heeren des Marets hebben veel deel gehad in de uitgave van een Bybel, doorgaans de Bybel van Marets genaamt, zeer heerlyk van letter en papier, gedrukt by Elzevier, met vele nieuwe en geleerde kanttekeningen, zo wel van den vader, als van de zonen verrykt.

* Deze Samuel des Marets, gesproten van een zeer voortreffelyk geslacht, en wiens ouders eerstelingen waren van die den hervormden Godsdienst in Vrankryk omhelsden, heeft zich gedurende zyn leven veeltyds in hevige geloofsgeschillen moeten inwikkelen; want hy moest schryven niet alleen tegen de Roomschgezinden en Socinianen, maar zyn yver dwong hem tegen de gevoelens van Comenius, Labadie, en Seranius, die op het duizendjarige ryk van Christus hoopten, en zelfs tegen Hugo de Groot, met grote hevigheit te stryden. Daarenboven verviel hy in grote oneenigheit met zyne geloofsgenoten, als met Voetius, Altingius, Dalleus, Wittichius, en anderen. Doch het meeste spel hadt hy met Voetius, die in het jaar 1642 een *Disputatio de Idololatria indirecta* uitgaf, waar in hy de gewoonte van de overheit in 'sHertogenbosch, betreffende het broederschap der Roomschgezinden van die stadt, die ter eere van de maagdt Maria nog eenige plegtigheden onderhielden, laakte; hier moest Maresius als professor van die stadt zich ter verdediging van den magistraat in de weer stellen, waar op hy eene verhandeling uitgaf, genaamt: *Defensio pietatis & sinceritatis optimatum Sylvaducensium in negotio Sodalitatis, quæ à B. Virgine nomen habet, testibus veritate & caritate.* Hier op ging deze letterstrydt nog des te heviger aan, en zy hebben sedert wel 18 jaren hier over, en wegens het gevoelen van Coccejus, met nadruk verscheide schriften uitgegeven, die alle meest in de Latynsche en Fransche taal gedrukt zyn. Daarenboven heeft Maresius deze volgende werken in het licht gegeven: *Collegium Theologicum, sive breve Systema universæ Theologiæ; Synopsis veræ Catholicæque doctrinæ de gratia & annexis quæstionibus; Fœderatum Belgium orthodoxum, sive confessionis ecclesiarum Belgicarum exegesis; Johanna Papissa restituta, sive animadversiones & annotationes historicæ ad Davidis Blondelli librum de Johanna Papissa; Exorcista, sive de exorcismis liber singularis; dissertatio Theologica de usu & honore sacri ministerii in ecclesiis Reformatis; biga fanaticorum eversa; Epistola antapologetica pro Synodi nationalis Dordracenæ judicio de objecto prædestinationis; Theologus pacificus, sive dissertatio Theologica de syncretismo & reconciliatione partium, in religione dissidentium; dissertatio de Anti-Christo H. Grotio opposita; Concordia discors, & Anti Christus revelatus, itidem contra H. Grotium*, en nog vele andere. Zie *Freher. Bentheim. Bayle Dict. Crit.*

MARETTI (Fabio) heeft in de XVI eeuwe de herschepping van Ovidius in Italiaansche vaarzen overgebragt. Deze vaarzen wierden met de Latynsche op den kant gedrukt in 't jaar 1570 in quarto. *Baillet Jugement des savans sur les traducteurs Italiens.*

MARFEE, een klein landt op de grenzen van Champagne, digt by Sedan gelegen, 't welk door een veldslag is berucht geworden, die in den jare 1641, den 6 July, daar voorviel tusschen de Franschen onder den maarschalk van Chatillon, en de benden van den grave van Soissons, waar in deze laatste het leven, en gene het veldt verloren heeft. *Le Vassor hist. de Louis* XIII *liv.* 48.

MARFORIO, in 't Latyn *Marphurius*, dus wordt een verminkt standbeeldt genaamt, 't geen nog heden te Rome aan 't einde van 't hedendaagsche Kapitool te zien is. Het heeft de gedaante van een oud man, met het bovenlyf naakt, waar van de benen over malkanderen geslagen zynde, hy half gebogen op den linker arm rust. Eenigen wanen, dat Jupiter Panarius door dit beeldt weleer is afgebeelt; anderen nemen het voor eene afbeelding van den Rhyn, of van de voorby Terni vlietende rivier Nera, en zommigen voor eene andere rivier. Den naam brengen zy af van een plaats digt by Rome, *Martis forum* genaamt, alwaar dit beeldt weleer gestaan zou hebben. Wanneer de Romeinen eenige schimp-of steek-schriften hebben, doen zy dezen Marforio met Pasquin redenkavelen, 't welk dan in geschrift op dit beeldt geplakt wordt. Zie verder wat onder het woordt PASQUIN daar van gezegt wordt. Zie *de Reize van Misson 26 brief. Delic. de l'Ital.* III. *p.* 70.

MARGAIES, of MARGAJAS, zekere volkeren in Amerika, die men in 't landt van Brasil vindt. Zie op 't woordt BRASIL.

MARGAN zou de naam geweest zyn van twee oude Britannische koningen. De eerste, wiens regering men in het jaar der schepping 3169 stelt, wordt voor den kleinzoon van den koning Leir uit zyne dochter Gonoril, gemalinne van Maglaunus, hertog van Albanië, gehouden. De zelve zou eerst zyn moeders zuster Cordeilla van den troon gestoten, en daar na des anderen zusters zoon Cunedagius van zyn aandeel in 't grootvaderlyke ryk hebben pogen te beroven, maar te gelyk zyn leven met de kroon verloren hebben. Men zegt, dat het graafschap Glamorganshire in 't prinsdom Wallis zynen naam van dezen koning bekomen zou hebben. De andere zou een zoon van den koning Archigallus geweest zyn, die in 't jaar der schepping 3720 op den troon gezeten, en loffelyk geregeert zou hebben. *Matth. Westmonast. Miltons hist. of Engl. book* I. *Cambden Britan.*

S. MARGARETA, die de Grieken Marina noemen, eene Godvruchtige Christelyke vrouw in klein-Asië. Haar vader Ædesius was een Heidensch priester te Antiochië in Pisidië, en wilde zyne dochter met geweldt in zyn bygelovigen Godsdienst opkweken, maar zy omhelsde in weerwil zyner pogingen het Christelyk geloof. Alles wendde hy aan om dit voornemen te stuiten; hy liet haar boerinne klederen maken, en zondt haar daar mede langs het landt om de varkens te dryven; maar hare standvastigheit was zo groot, dat zy daar door niet aan 't wankelen raakte. In dezen toestandt ontmoette zy op een tydt Olybrus, bevelhebber over 't leger van den keizer Aurelianus; en vermits zy zeer schoon was, en onder dit boere gewaadt iets ongemeens uitblonk, voerde hy haar naar Antiochië, alwaar hy met dreigen en smeken haar van den Christelyken Godsdienst poogde te doen veranderen. Maar men mogt doen wat men wilde, en haar zelf op de wreedste wyze martelen, nooit kon men de minste lafhertigheit in haar bespeuren; derhalven wierdt zy in het jaar 275, den 20 July, (op welken dag haar feest geviert wordt) het hoofdt afgeslagen. Wanneer de Franschen de stadt Antiochië in het jaar 1098 innamen, lieten zy het overschot van deze H. dochter naar Vrankryk voeren. *Metaphrast. Surius. Petrus de Natalibus.*

MARGARETA, een Spaansch eilandt van Zuid-Amerika, in de Noordzee, acht mylen van de kust van nieuw-Andalusië, en 40 van het eilandt S. Trinidad, ten Westen. Het wierdt in den jare 1498 van Christoffel Columbus ontdekt, en is naderhandt wegens des zelfs grote parelvangst vlytig bezocht, en met dezen naam genoemt. Hy heeft omtrent 20 mylen in den omtrek, is zeer vruchtbaar, maar bergachtig, en wordt van twee rivieren bewatert. *Baudrand.*

Koningin van Denemarken, Zweden en Noorwegen.

MARGARETA, koningin van Denemarken, Zweden en Noorwegen, was eene dochter van Waldemar den III, koning van Denemarken, gewonnen by zyne verstote gemalinne Hedwig, die men heimelyk by hem gelegt hadt. Zy trouwde in den jare 1362 met den koning van Noorwegen Haquinus den VI, en bragt hem Olaus den VI in 't jaar 1366 ter wereldt, de welke van zynen vader in 't jaar 1380 Noorwegen en van zyn grootvader in 't jaar 1376 het koninkryk Denemarken geerft heeft. In deze minderjarigheit voerde Margareta niet alleen het oppergezag, maar volgde hem in de regering van beide de ryken, wanneer hy het sterflyke hadt afgelegt met zyn 21 jaar, in dat van Christus 1387. Vermits zy nu by zich zelve vast besloten hadt weduwe te blyven, zo liet zy haar zusters dochters zoon Erik, hertog van Pomeren, in 't jaar 1388 tot mederegent verklaren. Zy heeft gedurende haar bestier veel te doen gehadt met Albert, koning van Zweden, doordien zy de kroon van Zweden zich zelve toeëigende, naardien haar gemaal des konings Magnus zoon geweest was, voerende albereets den tytel van koninginne van Zweden. Albert, hier over verstoort, liet zich aanstonts koning over de drie Noordsche ryken noemen, voerende drie kronen in zyn wapen. Na veel vyandlykheden aan beide zyden gepleegt te hebben, kwam men den 22 September des jaars 1388 by Falkoping in West-Gothlandt tot eenen hoofdslag, waar in koning Albert benevens zynen zoon Erik gevangen genomen, en niet voor het jaar 1395 op vrye voeten gestelt wierdt, op voorwaarde, dat hy aan de koninginne Margareta binnen drie jaren Stokholm zou afstaan, of by nalatigheit aan haar 60000 mark zilver betalen. Dus leide Albert liever de kroon neder, inzonderheit doordien hy zag, dat de gemoederen zyner onderzaten reets van hem vervremt waren. Hier op wierdt in 't jaar 1396 het koninkryk Zweden met dat van Denemarken en Noorwegen vereenigt, en in 't jaar 1398 op eenen groten ryksdag een eeuwig verbondt bezworen, dat alle drie de Noordsche ryken in den tydt van een eenigen koning zouden beheerscht worden. Daar na regeerde Margareta met veel geluk tot aan hare doodt, die in den jare 1412, den 27 October, toen zy uit Sleeswyk naar Zeelandt zeilde, voorviel. Haar ligchaam wierdt te Sora bygezet, en naderhandt te Rodschildt begraven. Zy wordt veeltyds door verscheide schryveren de Deensche Semiramis genaamt, en haar vader zou al gezegt hebben, dat de natuur in haar te vormen gedwaalt hadt, bigiftigende een vrouwelyk ligchaam met eene mannelyke ziel. De Zweden hebben niet veel genegenheit voor haar gehad, om dat zy tegen den gevangen Erik zou gezegt hebben: *Zweden zal u de kost geven, Noorwegen zal u kleden, en Denemarken zal u afweren.* Ook hadt zy op ieder haartstede, op ieder staart van 't vee, en op ieder paar echte getrouwden schatting gelegt, latende nooit toe, dat een Zweed op het hof, of by haar gevolg kwam, als een eenige Abraham Brodenzoon, die ook den naam hadt, dat hy al te vry met haar leefde, waarom hy ook uit last van haren neef Erik door 't zwaardt zyn leven verloren heeft; en eindelyk om dat zy na den slag van Falkoping tot smaadt der Zweden een munt liet slaan, waar in zy op de eene zyde met haar borstbeeldt stondt, en aan de andere zyde een vrouwelyk schaamdeel uitgebeeld, als een O, met een stip in 't midden; schoon anderen zeggen, dat zy daar de stadt Orebro mede gemeent heeft, alwaar de munt geslagen zou zyn. *Krantz. Dan. & Swec. lib.* VII. *c.* 39. *Arnoldi Chron. Dan.* P II. *Meursius Hist. Dan. Puffendorf Inl. tot de Zwed. Hist. Eliæ Brenneri Thesaur. Nummor. Sueco-Gothic.*

Ko-

Koninginnen van Engelandt.

MARGARETA *van Vrankryk*, koningin van Engelandt, was eene dochter van koning Lodewyk den Jongen, en van Constantia van Castilië. Zy wierdt in den jare 1160 verlooft aan Henrik den Jongen, zoon van Henrik den II, koning van Engelandt, waar op het huwelyk in den jare 1170 voltrokken wierdt. Zy verloor dezen haren gemaal in den jare 1183, waar op zy drie jaren daar na een ander huwelyk met Bela den III, koning van Hungarië, aanging, maar de doodt maakte haar eerlang op nieuw weduwe, waar op zy een reize naar 't Beloofde Landt voornam. Dus is zy te St. Jan d'Acre in den jare 1196 gestorven. *Rigord. Guilhelm. Britto. Hoveden.* enz.

MAGARETA, gemalin van Henrik den VI, koning van Engelandt, eene vorstin van zonderlinge schoonheit, ongemeen verstandt, en meer dan mannelyken moedt, maar die nochtans het Engelsche ryk onuitsprekelyke schade toegevoegt heeft. Michiël de la Pole, graaf van Suffolk, was de geen, die den koning krachtig aanporde om het traktaat, waar in hy reets aan de dochter van den grave van Armagnak verbonden was, te breken, en deze princes, wiens vader Renatus van Anjou den tytel voerde van koning van Napels, Sicilië en Jeruzalem, ten gemalinne te verzoeken; waar op hy in het laatst van het jaar 1444 te Tours aan den gemelden Michiël de la Pole, die den tytel van markgrave van Suffolk kort te voren ontfangen hadt, volmacht gaf om haar niet alleen ten huwelyk te verzoeken, maar, zulks toegestaan zynde, in zynen naam te ondertrouwen, 't welk ook volbragt wordende den 22 April des jaars 1445, het byleger vervolgens te Zoutwik, in Hampshire, gehouden, en zy den 30 May daar aan volgende gekroont wierdt. Boven dat de koning by dit huwelyk geen penning bevoordeelt wierdt, moest hy nog al de prachtige afhaling van deze princesse naar Engelandt betalen, en aan haren vader de landschappen Anjou en Maine, in Vrankryk, afstaan. Op het aanraden van haar en den gemelden Michiël de la Pole wierdt tot oppergezaghebber en stedehouder van al het overige landt, dat de Engelsche kroon in Vrankryk bezat, in de plaats van Richard, hertog van Jork, die daar zonder reden, en niettegenstaande hy dat gewest zo mannelyk altydt tegen zyne vyanden verdedigt hadt aangestelt Edmund Beaufort, hertog van Sommerset, die het zodanig bestierde, dat hy gansch Normandië, en al wat Engelandt daar nog bezat, behalven Calais, in korten tydt verloor. En vermits in Engelandt een Humfredus, hertog van Glocester, den koning verscheide malen ernstig aangemaant hadt dit huwelyk niet aan te gaan, noch op deze wyze voort te gaan in 't heerschen, was deze heer zeer hatelyk in de oogen; dus berokkende zy zyn ongenade, en na veel vervolgingen zyne doodt. Hier na verkreeg zy eene volstrekte heerschappy op haar gemaal, en vermits deze vorst zacht en zeer goedaardig was, haar teder beminnende, liet hy haar zo veel toe, dat zy genoegzaam het gansche ryk bestierde naar haar welgevallen. Dit verwekte by groten en kleinen een geweldig ongenoegen, en hier by komende de hoon, dien de hertog van Jork in 't afzetten van zyn bewindt geleden hadt, maakte hy in den jare 1452 een opstandt onder 't gewone voorgeven van 't gemenebest, en greep de wapenen aan. Zyne voorwendselen waren, dat de koning verwyst en onbekwaam was tot de regering; dat zyne vrouw zich in al te grote vertrouwendheit met den hertog van Suffolk inliet, en dat de prins Eduard, dien zy den 13 October des jaars 1453 ter wereldt gebragt hadt, een onecht of ondergestoken kindt was, hoewel zulks van onpartydigen niet gelooft wierdt. In den jare 1455 won de hertog van Jork een veldslag by St. Albans, kreeg den koning zelf in zyn geweldt, en bragt het zo verre, dat hy door een besluit van het Parlement tot protector van het ryk wierdt aangestelt. Maar de koningin, hier door verwoed, ontvoerde den koning nog dat zelve jaar uit Londen naar Coventry, en maakte daar zo veel spels, dat de hertog van Jork in den jare 1458 bukken moest, en wanneer hy kort daar op wederom eenen nieuwen opstandt verwekte, liet zy hem nevens zyn aanhang als schuldig aan hoog verraadt aanklagen. Maar zyn zoon, Eduard, graaf van Marche, sloeg den 9 July des jaars 1460 het koninklyke leger tusschen Tuchester en Northampton, zo dat by de 10000 mannen op de plaats dood bleven, en de koning op nieuw zelf in handen der vyanden viel. De koningin Margareta vluchtte met haren zoon, en maar 8 andere persoonen naar Walles, en van daar naar Schotlandt, wordende onderweeg in Lancashire alle hare goederen en bagagie, ter waarde van wel 10000 marken, door de vyanden weggenomen. Niettegenstaande dit alles bragt zy een machtig leger op de been, leverde daar den hertog van Jork den 30 December des jaars 1460 by Wakefield slag mede, en was zo gelukkig, dat zy hem versloeg, beschouwende met vergenoeging zyn lyk. In het volgende jaar, den 17 February, behaalde zy by St. Albans eene andere overwinning tegen den grave van Warwik, en bevrydde daar door haar gemaal, den koning, uit zyns vyands handen. Doch dit verhinderde geenzins, dat men weinig dagen daar na, namentlyk den 3 Maart, haren man afzette, en in tegendeel den bovengemelden grave van March, onder den naam van Eduard den IV, op den troon plaatste. Om dit te wreken kwam zy met een leger van 60000 man hare vyanden tegen trekken, die slechts 20000 man uitmaakten, waar door op Palmzondag in den jare 1461 by Taunton een bloedige veldslag voorviel, wordende in den zelven, en de twee dagen te voren, wanneer al eenige ruwe schermutzelingen voorgegaan waren, aan beide zyden 36776 persoonen verslagen. Eduard de IV behaalde de overwinning; Henrik de VI vluchtte naar Schotlandt, terwyl Margareta naar haren vader de wyk nam, daar zy alles aanwendde om, door buitenlandsche hulpbenden gesterkt, wederom den troon te betreden. Dus waagde zy op nieuw eenen kans, maar haar heir wierdt in den jare 1463 by Levels geslagen, en haar gemaal gevangen genomen; zy zelf ontkwam het ter nauwernoodt in Schotlandt, en begaf zich op nieuw wederom met haren zoon Eduard by haren vader in Vrankryk. Hier vondt zy middel in den jare 1470 om den machtigen grave van Warwik, Richard Nevil, die altydt haar grootste vyandt geweest was, aan haar zyde te krygen, doordien zy zyne dochter Anna met haren zoon Eduard in het huwelyk liet treden, waar op deze den koning Eduard den IV den 14 April des jaars 1471 by Barnet eenen slag leverde, waar in hy de zege met het leven te gelyk verloor. Op dien zelven dag was Margareta met eenige krygsbenden aangeland te Weimouth, in Dorsetshire; maar zy, den ongelukkigen uitslag van haren vriendt verstaan hebbende, begaf zich in een Cistercienzer klooster te Bewly, in Hampshire, kreeg echter door het aanporren van eenige Lords zo veel toeloop, dat Eduard de IV te kort geschoten zou hebben, zo hy niet in tyds haar op 't lyf gevallen, en den 4 May des gemelden jaars in een treffen by Tewksbury zo wel van haar als van den persoon haars zoons meester gebleven was. Haar zoon wierdt aanstonts vermoord, maar zy in triomf naar Londen gevoert, en haar gemaal gedurende hare gevangenis mede van 't leven berooft. Na verloop van eenigen tydt loste haar vader haar voor 50000 kronen, die hy met verpanding van eenige goederen van den koning van Vrankryk lenen moest, haar wederom uit haren kerker. Het overige van haar leven bragt zy by haren vader door in eenen erbarmelyken staat, vermits hy niet dan zyne tytelen ryk was, tot dat zy eindelyk in den jare 1482 uit deze wereldt verhuisde. Zie *Mezeray Hist. de France. Sam. Daniels life of Henry* VI. *an Edward* IV. *Habingtons life of Edward* IV. *Holinsheed's Chronicles.*

Koninginnen van Vrankryk en Navarre.

MARGARETA, oudste dochter van Raimund Berengarius den V, grave van Provence en Fortealquier, en van Beatrix van Savoje, wierdt getrouwt aan koning Lodewyk den IX te Sens, met toelating van den paus, in den jare 1234. De geschiedschryvers roemen by uitnemendheit hare schoonheit en deugdt. Zy volgde met een zonderlingen yver haar gemaal op den tocht naar 't H. Landt, stellende haren roem in de ongelovigen te bekeeren, en volgde daar in het heerlyk voorbeeldt van haren bedgenoot, waar voor zy door 's hemels gunst wederom gezegent wierdt met een talryk nageslacht van zes zonen en vyf dochteren. Na de doodt haars vaders eischte zy als erfgenaam de landen, door hem nagelaten, hoewel hy de zelve aan zyne jongste dochter, Beatrix, gehuwt aan Karel van Anjou, naderhandt koning van Napels en Sicilië, den broeder van Lodewyk, haar gemaal, geschonken hadt. Deze zaak maakte veel gerucht, en Margareta verloor hier door veel van hare achting. Voor 't overige was zy echter zeer goedhertig, bouwende het gasthuis la Barre in de voorstadt van Chateau-Thierry, en nog dat van St. Marcellus te Parys. Zy gaf aan de Franciskanen het koninklyke huis, 't geen zy naast hun klooster in de voorstadt van St. Marcellus hadt staan; mits dat hare dochter Blanche daar van het genot zou hebben gedurende haar leven. In den tweden tocht, door haar gemaal naar het H. Landt gedaan, is zy te Parys gebleven, en daar den 20 December des jaars 1295 overleden, wordende begraven in de kerk van St. Denys by 't groot altaar. Zie *de Chron. van St. Denys. Nangis vie de St. Louis. Choisi. Sammarth. Mezeray. Nostradamus. Bouche Hist. de France & Provence.*

MARGARETA *van Burgundië*, koningin van Vrankryk, dochter van Robert den II, hertog van Burgundië, en van Agnes van Vrankryk, eene zeer wyze princesse, dochter van St. Lodewyk. In den jare 1305 wierdt zy uitgetrouwt aan Lodewyk, koning van Navarre, en daar na van Vrankryk, onder den naam van Lodewyk den X, zoon van Philips den Schonen. Dit huwelyk wierdt voltrokken te Vernon, in Normandië. Maar Margareta, beschuldigt van eenige heimelyke liefdehandelingen gepleegt te hebben, en, zo men zegt, op echtbreuk betrapt, wierdt in het kasteel Gaillard d'Ardely opgesloten, en daar na met een beddelaken verwurgt in den jare 1314. Haar ligchaam wierdt by de Kordeliers te Vernon begraven. *Sammarthanus. Mezeray.* enz.

MARGARETA, gemalin van Karel den IV, koning van Vrankryk, dochter van keizer Henrik den VII, uit het huis van Luxemburg, die hy by Margareta, eene princesse van Brabandt, geteelt hadt. Karel de IV trouwde met haar in den jare 1322, na dat hy zyne eerste gemalinne Blanca, uit het huis van Burgundië, wegens echtbreuk verstoten hadt. Deze princes was schoon, deugdzaam, en kuisch, maar moest op eene beklagelyke wyze, na dat zy drie jaren getrouwt geweest was, haar leven eindigen: vermits zy naar Montargis ryden willende, en zwanger zynde, wierdt omgesmeten; waar door hare vrucht, zynde een zoon, in 't ligchaam gedood wierdt, en zy eerlang daar na sterven moest. Eenigen hebben geschreven, dat zy zo wel als hare vrucht vergeven is. Zy wierdt by de Dominikanen te Montargis, of, zo als de Kronyk van Vlaanderen zegt, te Parys by de Kordeliers begraven. *Mezeray Hist. de France Tom.* II. *p.* 380.

MARGARETA, bygenaamt *van Valois*, hertogin van Alençon, naderhandt koningin van Navarre, beroemd door hare schoonheit en groot verstandt. Ronsard, sprekende van deze, en van nog een andere koninginne van Navarre, die den zelven naam gehad heeft, mitsgaders van eene Margareta, dochter van François den I, hertogin van Berry en Savoje, drukt zich met verwondering op deze wyze uit:

Que dirons nous encor, France, de tes merites?
C'est toi, qui as nourri trois belle Marguerites;
Qui passent d'Orient les perles en valeur, &c.

Dat is te zeggen:

„ O Vrankryk, 't geen uw roem nog verder uit zal meten
„ Is, dat gy hebt geteelt drie schone Margareten,
„ Die ver de paarlen van 't Oosten in waardy
„ Te boven gaan, enz.

Men zal hier vervolgens van deze drie spreken. Deze, daar men reets van begonnen heeft, was de dochter van Karel van Orleans, hertog van Angoulême, gewonnen by Louïze van Savoje, en zuster van koning François den I, geboren te Angoulême den 11 April des jaars 1492, en opgevoed aan 't hof van haren oom, koning Lodewyk den XII. Karel, graaf van Vlaanderen, die naderhandt koning van Spanje en keizer wierdt, bekoort door de verdiensten van deze princes, verzocht haar ten huwelyk, maar zulks hadt om vele staatsbelangen geen voortgang. Zy trouwde den 9 October des jaars 1509 met Karel, laatsten hertog van Alençon, dien de koning François de I deedt erkennen voor eersten prins van den bloede, begiftigende hem met het ampt van konnestabel, en verscheide andere voortreffelyke bedieningen. Hy volgde dien koning op zynen tocht naar Italië, en op zyne wederkomst stierf hy van droefheit te Lions, om dat zyn schoonbroeder den slag en te gelyk zyne vryheit te Pavië verloren hadt. De princes Margareta, zeer verslagen om de doodt van haar gemaal en de gevangenis haars broeders, dien zy teder beminde, ondernam eene reize naar Madrid, om daar den zieken koning op te passen, sprekende zeer stout tegen den keizer en zynen Raadt, waar door zy niet zeer ten hove gezien was. Men wil zelfs, dat eenigen den keizer geraden zouden hebben deze princesse ook gevangen te zetten, maar dat hy tot deze lafhertigheit niet besluiten kon; doch hy beval, dat zy, alzo binnen vier dagen het verlof van in zyn ryk te mogen zyn uit was, vertrekken moest. Margareta volbragt dit met groten haast, vrezende voor ongeval, en kwam op de grenzen van Vrankryk, alwaar zy door den heer van Clermond en Lodove met een goed geleide opgewacht wierdt. De koning François de I betuigde by zyne wederkomst in Vrankryk duizende erkentenissen van dankbaarheit voor de diensten, die Margareta hem hadt bewezen. Hy trouwde haar wederom uit aan Henrik van Albret, koning van Navarre en prins van Bearn, in den jare 1527. By dezen bragt zy ter wereldt Johanna van Albret, getrouwt met Antoni van Bourbon, vader van Henrik den Groten. Deze koningin hadt veel liefde voor de fraaie letteren, schreef zeer wel in dicht en ondicht, en was by uitnemendheit vlug en keurig van oordeel, heeft verscheide werkjes in 't licht gegeven, als een in vaarzen, genaamt: *Marguerite des Marguerites*, en verscheide andere toneelstukjes; in ondicht: *Miroir de l'ame pechereſſe*; *Le Triomphe de l'Agneau*; en *l'Heptameron*. Ook heeft zy veel gunst aan geleerde mannen in haren tydt bewezen. Hare nieuwsgierigheit heeft haar zeer aandachtig gemaakt op de stellingen van den Gereformeerden Godsdienst, daar in onderrecht wordende door twee geleerde mannen, Jakob le Fevre en Gerard Roussel, beschermende velen, die ter oorzaak van den Godsdienst vervolgt wierden, was yverig in 't lezen van den Bybel, hoewel zy in den Roomschen Godsdienst gestorven zou zyn den 21 December des jaars 1549 op het kasteel d'Odos, in Bigorre. Haar ligchaam wierdt naar Pau gevoert, en daar begraven. Haar spreuk was: *Non inferiora secutus*, voerende het zinnebeeldt van een zonnebloem; daarenboven hadt zy nog een diergelyk, waar in een lelie tusschen twee paarlen geplaatst stondt, met deze woorden: *Mirandum naturæ opus*. Verscheide geleerden en redenaren hebben van haren lof gewaagt. Zie *Brantome & Hilarion de Coste des dames illustr. Beza Hist. Eccles. lib.* I. *Flor. de Remond Hist. Ort. & Progr. Hæref.* I. *lib.* VII. *c.* 3. *Mezeray. Olhagaray Hist. de Foix, Bearn de Navarre pag.* 502 *& seq. Thuanus. de Teissier Tom.* I. *p.* 17. *Bayle onder het woordt Navarre.*

MARGARETA *van Vrankryk*, eene andere koningin van Navarre, de schoonste en geestigste princes van haren tydt, was de dochter van Henrik den II en van Catharina van Medicis, zuster van François den II, Karel den IX, Henrik den III en van François, hertog van Alençon, Brabandt, enz. van Elizabeth, koninginne van Spanje, en van Claudia, hertoginne van Lotharingen. Zy wierdt geboren den 14 May des jaars 1552, en verscheen als eene volmaakte zon aan 't hof, volgens de getuigenis van Brantôme in zyne gedenkschriften. Verscheide vorsten, onder anderen de keizer en koning van Portugal, lieten haar ten huwelyk verzoeken, maar om belang van Staat wierdt zy in den jare 1572 aan Henrik, eerst prins van Bearn, daar na koning van Navarre, en vervolgens koning van Vrankryk, den IV van dien naam, ten huwelyk gegeven. Dit huwelyk was niet zeer voordeelig, en zy hadt (zo men zegt) reets haar hert aan den hertog van Guize gegeven; derhalven ging zy met weêrzin derwaarts, en zocht vele uitvluchten om hare ongenuchten in eenzaamheit te uiten. Zy toonde zo veel weêrzin in haar huwelyk en gemaal, dat men gedwongen was haar in het kasteel van Usson, in Auvergne, op te sluiten, maar de marquis van Canillak, die haar bewaren moest, wierdt eerlang door hare schoonheit verrukt, en gevangen van zyne gevangene, waar door zy meesteresse van het kasteel wierdt. Henrik de Grote, koning van Vrankryk geworden zynde, en afstandt van den Hervormden Godsdienst gedaan hebbende, wierdt de koningin Margareta bewogen om het belang van 't ryk zelf by den paus Clemens den VII krachtig aan te houden, dat hy eene scheiding van dit echtverbondt toestondt, op dat de kroon geen erfgenamen ontberen zouden; dit wierdt door den H. stoel in den jare 1599 toegestaan. Daar na de koning hertrouwt, en reets kinderen hebbende, verzocht zy om wederom aan 't hof te verschynen; dit vergunt wordende, kwam zy in Augusty des jaars 1605 te Parys, alwaar zy veel bewyzen van Godvrucht toonde, en steeds met menschen van geleerdheit gemeenschap hieldt, ontdekkende aan den koning de heimelyke handelingen, die de graaf van Auvergne met de Spanjaarden gehouden hadt, en die zy kundig geworden was. Zy stierf den 27 Maart des jaars 1615. Zy heeft een zeer slechten naam nagelaten, want men zegt, dat zy zo onkuisch geweest is, dat zy zelf met hare broederen bloedschande bedreven zou hebben. Men weet niet dat zy ooit kinderen gehad heeft. Zy was de laatste princes van den stam van Valois. *Brantome. La Croix du Maine. Hilar. de Coste. Mezeray. Sammarthan.* en verscheide andere schryvers spreken van haar. *Auger de Mauleon*, heer van Granier, heeft gedenkschriften van deze vorstin uitgegeven. *Aubigny. Thuanus. Bayle.*

MARGARETA *van Vrankryk*, hertogin van Berry en Savoje, princes van Piëmont, enz. was de dochter van François den I, en van Claudia van Vrankryk, zuster van Henrik den II, en van Magdalena, gemalinne van Jacobus den V, koning van Schotlandt. Zy wierdt geboren te St. Germain en Laye den 5 Juny des jaars 1523. Zy maakte niet alleen veel werk van Godvrughtigheit in 't bloeien van hare jeugdt, maar was ook steeds yverig in de Griekſche en Latynſche talen; ja om alles, wat iemandt beroemd kan maken, te leren. Dus verkreeg zy door haar verstandt, deugdt, zachtzinnigheit, voorzichtigheit en milddadigheit de achting, dat zy de wyste en gelukkigste princes van haren tydt was. De geleerden, waar voor zy eene grote achting hadt, en die zy ook naar hunne verdiensten beloonde, vergeten ook geenzins haren roem uit te galmen in hunne schriften. Ronsard vereeuwigt haar in zyne gedichten. Zie hier hoe hy zich uitdrukt op het vertrek van haar uit Vrankryk:

Toujours, par tout, sans repos & sans cesse,
Je chanterai cette belle déesse.
La Marguerite, honneur de notre temps,
Dont la vertu fleurit comme un Printemps.

Zy wierdt in den jare 1559 ten huwelyk verlooft aan Emanuel Philibert, hertog van Savoje, maar dit eerst na de vrede van Chateau Cambresis, in 't volgende jaar 1560, den 17 July, voltrokken. Door hare komst wierdt Turin de verzamelplaats van veel geleerde mannen; verscheide trokken derwaarts, vermits die princes hen in hare bescherming nam. De prins, haar gemaal, beminde haar teder, en achtte zich gelukkig met eene gemalinne van zulk eene hoge geboorte, en met zo vele deugden begaaft, vereenigt te zyn. Hare onderdanen noemen haar *Moeder des volks*. Haar broeder, Henrik de III, uit zyne te rug komst van Polen te Turin gekomen zynde, wierdt met veel tederheit en liefde van zyne zuster ontfangen en opgepast, en terwyl haar gemaal op reis was om dien monarch tot Lions uitgeleide te doen, wierdt zy van een pleuris of zydewee overvallen, die haar den 14 September des jaars 1574 uit deze wereldt rukte. *Tonso in vita Emanuel. Philiberti. Monod. alliance de France & Savoje. Mathieu & Mezeray hist. de France. Guichenon hist. de Savoje. Jacob. Bibl. Fæmin. Brantome. Thuanus. de Coste.*

MARGARETA *van Schotlandt*, koningin van Vrankryk, was de dochter van Jacobus den I, koning van Schotlandt, en van Johanna van Sommerset. Zy wierdt getrouwt met Lodewyk, Dauphin, en daar na koning van Vrankryk, den XI van dien naam, in den jare 1436. Zy hadt veel verstandt, beminde de fraaie letteren en menschen van geleerdheit: want men zegt van haar, dat zy door de zaal van de wacht gaande, Alain Chartier, een mismaakt man, daar slapende vondt leggen, waar op zy hem een kus gaf; en de reden daar van gevraagt zynde, antwoordde zy: *Ik kus den persoon niet, maar den mondt, waar uit zo vele heerlyke zaken gesproken worden.* De schryvers verzekeren, dat zy een inwendig gebrek hadt, waar door zy berooft wierdt van kinderen ter wereldt te kunnen brengen, en dat dit de reden was, waarom zy weinig van haar gemaal bemind wierdt. Zy stierf den 26 Augusty des jaars 1445.

Koninginnen van Schotlandt.

MARGARETA, koningin van Schotlandt, kleindochter van Edmund den II, koning van Engelandt, en dochter van Eduard, door Canut uit zyne staten verdreven, en als balling in Hungarië gestorven. Zy wierdt, benevens haar broeder Edgard en zuster Christina, naar Engelandt gevoert, om aan het hof van haren oom, Eduard den III, opgevoed te worden. Deze vorst trouwde haar uit aan Malcolmus den III, koning van Schotlandt, in den jare 1070. Zy bestierde met haar gemaal dat koninkryk in rust, waar door het toenaam in vermogen.

De koning, haar gemaal, benevens zyn zoon, Eduard, in den jare 1093 gedood wordende, trok Margareta zich dit zodanig ter herte, dat zy kort daar aan ſtierf. Innocentius de IV heeft haren onder de heiligen geplaatſt in den jare 1251. Men viert haren feeſtdag op den 10 Juny. Zie *het leven van Thierry, monnik van Durham, in Bollandus. Baillet vies des Saints mois de Juin.*

MARGARETA, koningin van Schotlandt, geboren in den jare 1490, was de dochter van Henrik den VII, koning van Engelandt, en van Elizabeth, dochter van Eduard den IV, die voor haar gemaal koning van Engelandt geweeſt was. Zy trouwde den 25 January des jaars 1503 met koning Jacobus den IV van Schotlandt. Zy bragt hem 10000 ponden Sterlings als een bruidſchat ten huwelyk, waar tegen haar 2000 tot haar onderhoudt verzekert wierden. In den jare 1513 verloor zy haar gemaal in den ſlag van Floddenfield tegen de Engelſchen, na dat hy nog zo veel tydt hadt om haar by geſchrift tot voogdeſſe van zynen tweejarigen zoon, Jacobus den V, en regenteſſe van het ryk te verklaren. De Schotten, nooit door eene vrouw geregeert zynde, beveſtigden evenwel dezen uiterſten wille des konings, haar toevoegende tot Raden en mederegenten Jakob Beton, aartsbiſſchop van Glascow en kancelier, benevens de graven van Huntley, Angus en Aran. Haar eerſte werk was, dat zy met den koning van Engelandt, Henrik den VIII, haar broeder, vrede maakte, en na dat zy zes maanden weduwe geweeſt was, hertrouwde zy wederom met Archambald Douglas, grave van Angus, een van de vermogendſte heeren uit Schotlandt. Dit huwelyk veroorzaakte by hare onderdanen een groot misnoegen, betwiſtende haar (daar zy het regentſchap met geweldt behouden wilde) voortaan het allerminſte bewindt in de zaken van het ryk, of die van de opvoeding des konings, nademaal by het teſtament van haar gemaal, en daar na door de ſtanden des ryks beveſtigt was, dat zy hertrouwende buiten alle voogdy geſloten zou zyn. Alexander Hume, groot-kamerling, wiſt een machtigen aanhang te verkrygen tegen de koningin, en zo veel te weeg te brengen, dat Johan Stuart, hertog van Alban, door 't Schotſche Parlement tot voogdt van 't ryk verklaart wierdt; doch dit behaagde weder aan anderen niet, inzonderheit den Lord Hebrun, grave van Bothwel, die zo wel tegen den grave Douglas, als den gemelden Hume gekant was; dus vereenigden zy zich te zamen om den jongen koning Jacobus den V, onder voorgeven, dat hem de nieuwe regent naar het leven en de kroon ſtondt, heimelyk in Engelandt te voeren; maar de hertog van Alban, dit ontdekt hebbende, zondt zo wel den jongen koning als zyne moeder naar het ſlot Sterling; maar ſchoon hy hen naauw bewaren liet, wiſt echter de graaf Douglas wel middel om zyne gemalin van daar te voeren. Hy vluchtte met haar naar Engelandt, maar moeſt op bevel van Henrik den VIII in Northumberlandt zich ophouden, alwaar zyne gemalin van eene dochter beviel. Hume was te gelyk met hen geweken, maar liet zich zo flaauwhertig maken, dat hy wederom te rug keerde, alwaar beſchuldigt zynde, dat hy mede oorzaak van de doodt des konings Jacobus den IV, en van eenige oproeren was, wierdt hy met zynen broeder het hoofdt afgeſlagen. Margareta kwam in den jare 1516 te Londen, alwaar zich te dier tydt ook hare zuſter Maria, getrouwt geweeſt aan den koning Lodewyk den XII van Vrankryk, bevondt, rechtende de koning van Engelandt ter hunner eere vele vreugdefeeſten aan. In den jare 1519 ging, volgens den inhoudt der verbonden tuſſchen de koningen Henrik den VIII en François den I van Vrankryk beſloten, de hertog van Alban te rug naar Vrankryk, het regentſchap van 't ryk op nieuw overlatende aan Margareta, waar op zy wederom met den grave van Douglas in Schotlandt kwam. Maar vermits de gemelde graaf zich in zyn echt te buiten ging met eene jonge Schotſche juffer, wierdt zyne gemalin zo op hem verbittert, dat zy tegen haar belang en den zin van haren broeder in den jare 1521 den hertog van Alban te rug riep, en hem op nieuw het ryksbeſtier opdroeg, verzoekende van den paus, dat zy van den grave van Douglas wettig mogt geſcheiden worden. Hier op deedt zy een gerucht verſpreiden, dat haar eerſte gemaal niet in den ſlag van Floddenfield gebleven was, maar zich heimelyk onbekend elders ophieldt. Haar broeder kantte zich wel tegen deze echtſcheiding, maar kon niet verhinderen, dat de hertog van Alban door zyn gezag den grave van Douglas benevens zyn broeder uit Schotlandt bande. In 't eindigen van het jaar 1522 ging deze hertog naar Vrankryk, om daar tegen Engelandt hulp te zoeken, en bragt ook in 't volgende jaar zulks te weeg; maar trok, naardien Margareta eenen ſtilſtandt met Engelandt geſloten hadt, wederom naar Vrankryk. Gedurende dit zyn afwezen liet Margareta tegen hare afſpraak, die zy te voren gedaan hadt, in den jare 1524 den jongen koning mondig verklaren. Kort daar op kwam de graaf van Douglas benevens zyn broeder wederom in Schotlandt, vondt zyne gemalin nog even verbittert, zo dat zy hem nooit horen, noch zien wilde; ja het ſcheelde niet veel of zy hadt den gezant haars broeders, die zyn zaak onderſteunde, in verzekering doen nemen. Zy te dier tydt op de ſchone geſtalte van Henrik Stuart, die wel van een doorluchtig geſlacht was, maar gene goederen noch eerampten bezat, verlieft geworden zynde, vernieuwde zy haar verzoek omtrent de echtſcheiding te Rome, 't welk eindelyk volgde; hier op haar lieveling, den gemelden Henrik Stuart, door haren zoon Jacobus den V tot grootmeeſter van de artillery verheven hebbende, heeft zy hem in 't openbaar getrouwt. Hier over zyn tuſſchen haar en den grave van Douglas grote oneenigheden en partyſchappen in Schotlandt ontſtaan, wordende de krygsbenden van Margareta in den jare 1526 onder bevel van haren nieuwen gemaal by Linlithquo geſlagen door den grave van Douglas. Maar Jacobus de V een middel gevonden hebbende om uit het geweldt van den grave van Douglas te komen, bragt by het Parlement, dat hy in den jare 1527 beriep, zo veel te weeg, dat Douglas, nevens zyne familie, wierdt gebannen; doch door het vermogen van zyne aanhangelingen wierdt koning Jacobus genoodzaakt met hem een ſtilſtandt voor 5 jaren te ſluiten. Hier op week hy naar Engelandt, alwaar hem koning Henrik de VIII een jaargeldt bezorgde, tot dat hy na de doodt des konings van Schotlandt herſtelt wierdt. De koningin Margareta ſtierf in den jare 1514, en wierdt in de Karthuizers kerk te Perth begraven. Door hare afkomſt uit de koningen van Engelandt heeft haar kleinzoon, koning Jacobus de VI, na de doodt van de koninginne Elizabeth de kroon van dat ryk geërft. *De Larrey Hiſt. d'Anglet. Tom. I. pag.* 113, 127, 155, 187, 234, 432.

Koningin van Spanje.

MARGARETA, koningin van Spanje, was eene dochter van Karel, aartshertog van Grats, hertog van Stiermarken en Karinthië, en van Maria van Beyeren, geboren den 25 December des jaars 1584. Philips de II, koning van Spanje, eiſchte haar ten huwelyk voor zynen zoon, die naderhandt Philips de III wierdt. Dit huwelyk wierdt te Ferrara door den paus Clemens den VIII, die zich daar bevondt, in eigen perſoon den 15 November ingezegent, waar op zy naar Spanje trok, en daar moeder wierdt van Anna Maria van Ooſtenryk, getrouwt aan Lodewyk den XIII, en van Philips, namaals koning van Spanje, den IV van dien naam, mitsgaders van nog verſcheide andere kinderen. Deze Godvruchtige vorſtin heeft vele ſtichtelyke en zedekundige werkjes geſchreven. Zy ſtierf den 3 October des jaars 1611. Verſcheide grote mannen hebben van haar lof gewaagt, die de nieuwsgierigen kunnen nazien by *P. Hilarion de Coſte Tom. II des Eloges des Dames illuſtr. pag.* 239, 2 *edit.*

Hertogin van Savoje.

MARGARETA *van Ooſtenryk*, hertogin van Savoje, was de dochter van Maximiliaan den I en van Maria van Burgundië, zuſter van Philips den I, koning van Spanje, geboren den 10 January des jaars 1480, en na de doodt van hare moeder naar Vrankryk gezonden, om daar met de kinderen van Lodewyk den XI opgevoed te worden. Weinig tydt daar na wierdt zy ondertrouwt aan den Dauphin, naderhandt koning Karel den VIII, maar deze vorſt, trouwende met Anna, erfgenaam van Bretagne, zondt Margareta in den jare 1482 voor de voltrekking van zyn huwelyk weder naar haren vader. Paſquier verhaalt in zyn werkje een vermakelyken droom, dien zy even voor haar vertrek uit Vrankryk gedroomt zou hebben. In den jare 1497 wierdt zy door Ferdinand en Izabelle, koning en koningin van Caſtilië en Arragon, ten huwelyk verzocht voor haren eenigſten zone Jan, infant van Spanje; dit wierdt toegeſtaan, en 't ſchip, waar mede zy naar Spanje vertrok, wierdt door een hevigen ſtorm belopen, waar op zy niet denkende, dat zy 'er het leven af zou brengen, dit volgende grafſchrift op haar zelve maakte:

Ci gît Margot, la gentil' Damoiſelle,
Qu'a deux maris, & encor eſt pucelle.

Dat is te zeggen: „ Hier legt de zoete jonkvrouw Margo, „ die twee maal is getrouwt geweeſt, en echter maagdt gebleven".

Echter het onweêr bedaarde, en Margareta kwam in Spanje, maar moeſt wel haaſt wederom vertrekken, want haar gemaal ſtierf weinig tyds na de voltrekking van het huwelyk. In den jare 1501 trouwde zy met Philibert den II, hertog van Savoje, bygenaamt de Schone, ſtierf drie jaren daar na in 't jaar 1504, zonder kinderen na te laten. Na zyne doodt trok zy weder naar Duitſchlandt by den keizer, haren vader. Zy was eene zeer geachte en beminde princes, wierdt daar na tot gouvernante in de Nederlanden gezonden, en toonde zich daar eene krachtige vervolgſter tegen de Lutherſchen, die zich in de Nederlanden onthielden. Zy liet eene ſchone kerk te Bourg in Breſſe, die haar wel 200000 ryksdaalders gekoſt heeft, bouwen, zettende haar ſpreuk in de zelve: *Fortune, Infortune, Fort-une.* Zy ſtierf te Mechelen den 1 December des jaars 1532. Deze doorluchtige princes ſchreef verſcheide werken in rym en onrym, en onder anderen: *Een verhaal van de ongelukken haars levens.* Joh. Miræus van Brugge maakte tot haar lof een werkje, getyteld: *La Couronne Marguaritique*, gedrukt te Lion by Jan de Tournes in den jare 1549. Hier in verhaalt hy veel van het verſtandt en de vlugge antwoorden van deze princes. In 't jaar dat koning Karel de VIII haar trouwen zou, waren de wynen in Vrankryk al te groen wegens de menigvuldige regens van dat jaar. Zy op een dag aan tafel zittende, klaagde de hofmeeſter, die haar diende, dat de wyn al te groen was, waar op zy geeſtig antwoordde, dat men zich daar over niet moeſt verwonderen, doordien de beloften en eeden daar in geen waarde gehouden wierden, zinſpelende op de verandering des konings ten opzichte van haar huwelyk. Zie *Agrippa Orat. I. Guichenon hiſt. de Breſſe & de Savoje. La Croix du Maine Bibl. Franc. Haræus. Marian. Hilarion de Coſte.*

MARGARETA *van Vrankryk*, hertogin van Brabandt, was

de dochter van koning Lodewyk den Heiligen en van Margareta van Provence. Zy trouwde in den jare 1269 met Johannes den I, hertog van Brabandt, en ſtierf in de kraam in den jare 1271, wordende te St. Denys begraven.

MARGARETA *van Vrankryk*, hertogin van Vlaanderen, was de dochter van koning Philips den V, bygenaamt de Lange, en van Johanna van Burgundië. In den jare 1317 wierdt zy verlooft aan Lodewyk den II, grave van Vlaanderen, dien zy trouwde in den jare 1320, en Lodewyk den II by hem won. Deze princes was zeer Godvruchtig, en ſtierf in den jare 1382, oud zynde 72 jaren. Haar ligchaam wierdt te St. Denys ter aarde beſtelt in een kapel, door haar zelve geſticht. Men vindt haar leven door een monnik van St.-Denys beſchreven, vermengt in de hiſtorie van Karel den VI, *lib.* II. *c.* 7.

MARGARETA, hertogin van Florence, Parma en Piacenza, gouvernante van de Nederlanden, was de natuurlyke dochter van keizer Karel den V, gewonnen by eene Vlaamſche juffrouw, met name Margareta van Geſt, in den jare 1522. Vyf jaren hadt hy haar heimelyk laten opvoeden; maar na dien tydt heeft hy om ſtaatsbelang haar voor zyne dochter verklaart, en aan den prins van Ferrara verlooft, doch zyn woordt naderhandt weder ingetrokken, en huwbaar geworden zynde aan Alexander van Medicis ten echt gegeven, en na zyn doodt, ſchoon haar Cosmus, zyn navolger, tot gemalinne begeerde, aan Octavius Farneze uitgetrouwt, hoewel dit niet al te wel naar haar zin was, om dat die prins veel jonger was dan zy; doch vervolgens de zaken beter ſchikkende, baarde zy dien prins twee zonen ter eener dragt. In den jare 1559 maakte haar Philips de II landvoogdeſſe van de Nederlanden, en in dien zo hagchelyken tydt gaf Margareta blyken van haar groot verſtandt, deugdt en bekwaamheit, houdende door zachtheit, en, daar 't de noodt vereiſchte, door ſtrafheit alles in een behoorlyk evenwigt. Geen moedt ontbrak haar om grote dingen uit te voeren, zo dat men van haar niet te onrecht zeide, dat zy een mannemoedt in vrouwe leden droeg. Zy was ſterk, en als zy op de jagt was, zat zy zo lang te paardt, als de tydt haar toeliet om te jagen. Zy hadt eenigzins een baardt aan de kin en boven de lip, was dikwils met de jigt geplaagt, maar echter vrolyk van aardt, en voorzichtig in 't beſtier: doch toen de nieuwe biſſchoppen, de ſtrenge plakkaten, en de inquiſitie in de Nederlanden wierden ingevoert, oordeelde haar broeder Philips de II haar al te zacht om zyne wrede bevelen uit te voeren: derhalven wierdt zy van dat beſtier ontſlagen, en de hertog van Alba in haar plaats gezonden. Hier op trok zy naar Italië, en begaf zich tot een ſtil en Godvruchtig leven. Zy ſtierf te Ortonne, in 't koninkryk van Napels, in den beginne van 't jaar 1586, of 1587; maar hadt voor hare doodt nog het vermaak van haren zoon Alexander van Parma na Don Jan van Oostenryk gouverneur van de Nederlanden te zien. *Strada. Hooft. De Groot. Thuanus. Hilarion de Coſte.* enz.

MARGARETA van Anjou en Sicilië, gravin van Valois, was de oudſte dochter van Karel den II, koning van Napels en Sicilië, en van Maria van Hungarië. Zy trouwde te Corbeil den 26 Auguſty des jaars 1290 met Karel van Vrankryk, grave van Valois, wierdt moeder van koning Philips van Valois, van Karel, grave van Alençon, en van vier dochteren, waar onder was Margareta van Valois, getrouwt aan Guido van Chatillon, den I van dien naam, grave van Blois, in den jare 1310. De eerſtgemelde gravin Margareta ſtierf den 31 December des jaars 1299. Haar ligchaam wierdt in 't koor by de Jakobynen te Parys, en haar hert in de kerk van St. Mauritius te Angers begraven.

MARGARETA, gravin van Henneberg, dochter van Floris den IV, grave van Hollandt, enz. en van Machtelt, dochter van Henrik, hertog van Brabandt, en gemalin van Herman, grave van Henneberg. Zie verder het artykel van LOOSDUINEN.

MARGARETA, gemalin van den grave Virboslaus, verloſte te Cracau, hoofdſtadt van 't koninkryk Polen, den 20 January des jaars 1269 van 36 levendige kinderen. Martinus Cromerus verhaalt dit wonder in het IX boek van zyne Poolſche Geſchiedeniſſen, 't welk van Guicciardin in zyne Beſchryving van Hollandt aangehaalt wordt. Zie ook *Herbert van Fulſtein in zyne Hiſtorie van de Poolſche koningen.*

MARGARETA *van Jork*, princes van Engelandt, zeer beroemt wegens haar verſtandt en Godvruchtigheit. Zy was de dochter van Georg, hertog van Clarence, die zynen broeder, Eduard den IV, in een vat met malvaſie deedt ſterven. Zy trouwde met Richard Pool, by wien zy vier zonen gehad heeft, onder anderen den kardinaal Regnaud Polus. Hare deugdt en geboorte bragten haar in aanzien by 't hof van Engelandt, en om die reden verkoren haar koning Henrik de VIII, en zyne gemalin, Catharina van Arragon, tot eerſte gouvernante van hunne dochter Maria, princeſſe van Wallis. Zy kweet zich in dat ampt zeer wel, boezemende deze princes een ſterken yver in voor 't Roomſche geloof, waar van zy ook blyken gegeven heeft, toen zy koninginne wierdt. Inmiddels Henrik de VIII verlieft wordende op Anna van Boulen, was Margareta Polus een voorwerp van zyn haat, vermits hy uit de laatſtgenoemde reets eenen zoon gewonnen hadt. Dus liet de koning deze Margareta in het 70 jaar haars ouderdoms, onder voorgeven, dat zy tegen zyne belangen gewerkt hadt, het hoofdt afſlaan. *Du Cheſne Hiſt. d'Anglet. de Coſte.* enz.

MARGARETA, hertogin van Burgundië, was eene dochter van Richard, en van Cecilia, dochter van den grave Rudolph Nevil van Weſtmorlandt. Hare broeders waren Eduard de IV en Richard de III, beide koningen van Engelandt, en Georg, hertog van Clarence. Haar gemaal was Karel de Stoute, hertog van Burgundië, met wien zy van den jare 1468 tot den jare 1477 getrouwt is geweeſt, toen zy hem in den ſlag by Nancy verloor, maar by hem geen kinderen ter wereldt gebragt heeft. Echter droeg zy grote zorg voor Maria, de voordochter van haar gemaal, die hy by Izabelle van Bourbon geteelt hadt, waar door zy zich zeer bemind maakte by de Burgundiërs en de Nederlanders. Haar haat tegen het huis van Lancaſter, waar uit Henrik de VII, koning van Engelandt, geſproten is, ging zo verre, dat zy het nooit aan de dochter van haren broeder, Eduard den IV, vergeven wilde, dat zy zich met dezen Henrik in 't huwelyk begaf, maar bedacht alle middelen om hem wederom van den troon te ſtoten; ja zy liet zich door den bedrieger Lambert Simuel, die zich voor den zoon van haren broeder Georg, hertog van Clarence, uitgaf, zo verblinden, dat zy hem een onderſtandt van 2000 man Duitſche krygsknechten toezondt, ſchoon dat zy wel wiſt, dat hy niet meer als de rechte graaf van Warwik was; en toen zy verſtondt, dat Henrik de VII dezen Simuel, benevens zyne aanhangelingen vermeeſtert hadt, maakte zy een anderen bedrieger op, die onder den naam van Perkins, of Pieter Warbek berucht geweeſt is, en zich voor den tweden zoon van koning Eduard den IV, Richard genaamt, uitgaf. Dezen onderſteunde zy met geldt, en verzocht voor hem by Vrankryk en Schotlandt hulpbenden, zo dat Henrik grote moeite hadt eer hy hem in den jare 1498 onder zyne macht kon doen bukken. Door aldus hare aanſlagen telkens gemiſt te zien ſtierf zy van ſpyt in den jare 1503. *Larrey Hiſt. d'Anglet. Tom.* I. *p.* 7, 10, 32, 45. *Annales de Fland. per Eman. Sueyro P.* II. *pag.* 462. *Bayle.*

MARGARETA, erfdochter van Henrik, hertog van Karinthië en graaf van Tyrol, die haar by zyne gemalinne Adelheid, eene hertoginne van Brunswyk, geteelt hadt. Na de doodt van haren vader moeſt zy, ſchoon haar alle zyne heerlykheden toekwamen, zich alleenig met Tyrol vergenoegen, en gedogen, dat keizer Lodewyk van Beyeren het hertogdom Karinthië aan het huis van Ooſtenryk verknocht, waar toe de landſtanden den keizer zelf verzocht hadden. Vermits Margareta wel zag, dat hare onderdanen weinig liefde voor haar hadden, wierdt zy zo toornig, dat zy Karinthië te vuur en te zwaardt voornam te verdelgen, nemende verſcheide kaſteelen in, verwoeſtende het landt en de dorpen, ja leverde aan de Ooſtenrykers eenen veldſlag, waar in zy zegepraalde. Zy woonde doorgaans de belegeringen in perſoon by, moedigende hare krygsbenden gedurig aan. Wanneer zy voor het ſterke ſlot Oſterwitz in Karinthië lag, kreeg zy tyding van haren zwagers vader, dat er een vergelyk met het huis van Ooſtenryk getroffen was, waar over zy ganſch niet wel te vrede was. Maar zy moeſt het echter zo laten, en trok wederom naar Inſpruk. Zy hadt zich reets by 't leven van haren vader in den jare 1329 met den Boheemſchen prins Johannes, broeder van keizer Karel den IV, in den echten ſtaat begeven; maar deze prins was haar veel te ſtil van aardt, zo dat zy hem niet zien mogt; dus wierdt deze goede Johannes beſchuldigt, dat hy tot den echten ſtaat ten eenemaal onbekwaam was, ſchoon in 't vervolg wel anders bleek; makende een verbondt met den keizer Lodewyk van Beyeren, dat hy haar zyn jongſten zoon Lodewyk ten huwelyk zou geven, en zy hem het graafſchap van Tyrol aanbrengen. De keizer zulk een vetten brok niet willende laten varen, bewilligde daar in, en dus moeſt Johannes, hy wilde of niet, zyne echtſcheiding geſchieden laten. Hier op wierdt den 10 February des jaars 1342 het byleger op eene zeer prachtige wyze gehouden, waar op de keizer Lodewyk en veel hertogen, graven en andere groten tegenwoordig waren. Het was aanmerkelyk, dat zy onder de plechtigheit van den trouw haren ſluier, die naar de gewoonte van die tyden eene gehuwde princes plagt te dragen, op het altaar nederleide, en een vryſters krans op het hoofdt zette, met betuiging, dat zy nog zuiver maagdt was, ſchoon zy reets 10 jaren in den echten ſtaat geleeft hadt. Met dezen laatſten man heeft zy tot den jare 1361 geleeft, hadt by hem eenen zoon, Meinhard de IV genaamt, die tot grote droefheit van zyne moeder in het twede jaar na zyns vaders doodt overleden is. Men zegt, dat zy dezen laatſten man en zoon door vergift om 't leven gebragt zou hebben, uit eene grote begeerte om alleen te heerſchen, daar zy naderhandt zeer bedroeft om zou geweeſt zyn. Eindelyk heeft zy met hare landſtanden beſloten, dat het graafſchap van Tyrol als een wettig erf zou vervallen aan Rudolph, Albert en Leopoldus, aartshertogen van Ooſtenryk, als eige zuſters kinderen, en heeft zelf by haar leven daar van aan deze aartshertogen van Ooſtenryk afſtandt gedaan, begaf zich naar Wenen, ſtervende aldaar den 13 Maart des jaars 1366. Zie *Fuggers Spiegel der Ehren fol.* 313, 320, 342. *Megiſerus Chron. von Karnten. Brandis Ehre-Krantzel des Tyroliſchen Adlers in dem Graven-Saal pag.* 63 *ſeq.*

MARGARETA, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, jongſte dochter van Balduin, grave van gemelde landſchappen, mitsgaders van Namen, en naderhandt keizer van Conſtantinopel. Zy was zeer jong wanneer zy in den jare 1200 haren vader verloor, wordende van hare oudſte zuſter Johanna in de Nederlandſche provinciën opgevolgt; zy zelf wierdt onder het opzicht van Burchard van Aveſnes overgegeven, die haar zo verre wiſt te verleiden, dat zy by hem twee zonen, namentlyk Johannes en Balduin, ter wereldt bragt. Hoewel de ſtanden van Vlaanderen toeſtonden, dat zy hem opentlyk tot haar gemaal aannam, kwam het echter kort daar na aan den dag, dat hy zich voorheen te Orleans, om eenige geeſtelyke goederen te genieten, tot onderdeken hadt laten inwyden, en

gevolgelyk na des pauzen inzetting geenzins in den echten ſtaat leven mogt. Dit bragt hem veel verdriet en eindelyk de doodt aan, 't geen onder het artykel van AVESNES (BURCHARD VAN) breder gelezen kan worden. In het jaar 1218 trouwde zy met Willem, heer van Dompiere, en teelde by hem drie zonen, Willem, Guido en Jan, insgelyks eene dochter, Maria, die abdiſſe van 't klooſter Flines wierdt. In 't jaar 1241 verloor zy haren man, en in 't jaar 1244 hare oudſte zuſter Johanna, waar op zy erfgenaam wierdt van de graafſchappen Vlaanderen, Namen en Henegouwen, vermits de zelve gene kinderen nagelaten hadden. In den beginne van hare regering wierdt haar door den keizer, den koning van Vrankryk, en den biſſchop van Luik veel overlaſt aangedaan, hoewel zy zelf tot dezen bloedigen oorlog veel aanleiding gegeven hadt, vermits zy haren oudſten zoon by Burchard van Aveſnes, als een zoon, in onecht geteelt, buiten haar ganſche erffenis ſluiten wilde, en de andere kinderen als echte verklaarde. Doch eindelyk tot verdrag gekomen zynde, wierdt bepaalt, dat Johannes van Aveſnes het graafſchap Henegouwen, Willem van Dompiere het graafſchap Vlaanderen, en de overige kinderen ieder een gedeelte van 't overſchot zouden bezitten. In 't jaar 1248 greep haar zoon Johannes van Aveſnes het landt van Waas en het gebiedt van Aalſt aan. Schoon zy nu al hare aanhitzers hadt, en zelf in 't harnas hare krygsbenden geboodt, wierdt zy echter gedwongen, vermits haar zoon door de Hollanders onderſteunt wierdt, voor 60000 gulders een nieuw verdrag van hem te kopen. In 't jaar 1251 wierdt te Trafignies op een tournoiſpel haar zoon Willem van Dompiere door zyne twee broederen, Johannes en Balduinus van Aveſnes, of door hun aanraden, gedood. Zy liet hem met grote droefheit te Marquette begraven, en hadt van hem geen nageſlacht, ſchoon hy ſedert den jare 1247 met Beatrix, dochter van Henrik, hertog van Brabandt, weduwe van Henrik, landgrave van Thuringen, was getrouwt geweeſt. In 't jaar 1252 kantten zich de Henegouwers op 't aanhitzen van Johannes van Aveſnes tegen de Vlaamſche beampten, die de gravin in de kaſtelen en ſteden aangeſtelt hadt, 't welk zo verre ging, dat 'er 80 doden en de wyven met afgeſnedene neuzen en ooren na haar toegezonden wierden. Hier op kwam het in 't volgende jaar tot een oorlog, waar in Johannes van Aveſnes, door den keizer Willem en de Hollanders geholpen, zyne twee broeders, Guido en Johannes van Dompiere, gevangen kreeg. Vermits nu de keizer, die haar geen gravin van Hollandt, maar altoos ſlechts Zwarte Griet noemde, haar in 't naauw hadt, wilde hy hare zonen niet, als onder zeer harde voorwaarden, loslaten; dies nam zy hare toevlucht by de Franſchen. Hoewel deze haar met een wakker leger te hulpe kwamen, wierdt 'er echter niet veel uitgerecht, als dat zy haar landt ten eenemaal uitputten. Maar wanneer in 't jaar 1256 de keizer Willem om 't leven raakte, verkreeg zy van de Hollanders voor een groot losgeldt de vryheit van hare twee zonen. In 't jaar 1259 ſtierf de jongſte van deze twee, Johannes, en liet by zyne gemalinne Laura, de zuſter van Frederik, hertog van Lotharingen, twee zonen na, als Johannes, heer van Dompiere en Sompuis, en Willem van Dompiere, heer van S. Diſier. Twee jaren was haar zoon van den eerſten man Johannes van Aveſnes ook overleden, waar over zy zo verblyd geweeſt is, als zy nu bedroeft was. In 't jaar 1262 nam zy de zaak op van hare bloedvriendin Bartha, nagelate weduwe van Baldouwyn den II, keizer van Conſtantinopel, tegen Henrik van Luxemburg. Naderhandt hielp zy ook Karel van Anjou, toen hy koning van Siciliё verklaart was. In 't jaar 1268 rechtte zy in het gebiedt van Oudenburg twee gerechtsbanken op, als een te Sledingen en een te Diſſeldonk, daar alle beledigingen met de *pœna talionis* geſtraft zouden worden. In 't jaar 1274 eiſchte zy gewapenderhandt voldoening van de Engelſchen, die haar wegens eene aanzienelyke geleende ſomme gelds goedwillig geen betaling hadden willen doen. Eindelyk ſtierf zy te Gent in February des jaars 1279, in een zeer hogen ouderdom. Behalven de gebreken harer jeugt en den haat tegen hare kinderen van 't eerſte bedde, weet men weinig tot hare nadeel, in 't tegendeel roemt men haar, dat zy hare landſchappen vermeerdert, hare onderdanen met veel voorrechten begunſtigt, een groot getal kerken, klooſters, gaſthuizen en andere diergelyke gebouwen van liefdadigheit geſticht, met grote kloekmoedigheit en dapperheit tot aan hare doodt geregeert, en eindelyk door eene prachtige hofhouding zich een byzonder aanzien verwurven heeft. Men begroef haar in 't door haar geſtichte klooſter te Flines. In Vlaanderen volgde haar zoon Guido van Dompiere, en in Henegouwen haar kleinzoon Johannes de II van Aveſnes haar op. Zie *Annales de Fland. per Emanuel Sueyro T. I. l.* 8.

MARGARETA DOUGLAS, gravin van Lenox, geboren in 't jaar 1515. Haar vader was Archibald Douglas, graaf van Angus, en hare moeder de gemelde Margareta, eene dochter van Henrik den VII, koning van Engelandt, en zuſter van Henrik den VIII, gewezene gemalinne van Jakob den VI, koning van Schotlandt, waar van onder de koninginnen van Schotlandt geſproken is. Henrik de VIII liet haar van jongs af aan zyn hof opvoeden. Zy blaakte in eene hevige liefde tot Thomas Howard, de toenmaligen hertogs van Nordfolks jongſten broeder, en ging met hem in het heimelyk een huwelyks verbondt aan. Zo haaſt de koning hier van kennis kreeg, liet hy hen beide in 't jaar 1536 in den Tour te Londen gevangen zetten, en nademaal zy daarenboven verdacht gehouden wierden van eene heimelyke zamenzwering, beval de koning aan het Parlement op 't allerſcherpſt hun proces te maken. Hier op wierden zy aan hoogverraadt ſchuldig verklaart, en door eene uitdrukkelyke wet (die naderhandt door den koning Eduard den VI en Maria ingetrokken is) waar in ſtondt; dat al wie, van de koninklyke familie zynde, zonder bewilliging van den koning trouwde, zyn leven en goederen verbeurt hadt. Maar Henrik, verbeden door zyne zuſter, hare moeder, liet haar alleen maar in den Tour gevangen zitten, tot dat haar minnaar in den zelven geſtorven was. In 't jaar 1543 huwelykte hy haar aan Mattheus Stuart, grave van Lenox, uit. By den zelven teelde zy onder andere kinderen Henrik, met den bynaam van Lord Darley, en Karel Stuart. De eerſte hadt zo veel bekoorlykheden, dat hy door de koningin van Schotlandt Maria in 't jaar 1565 tot gemaal wierdt aangenomen. De twede trouwde in 't jaar 1574 in 't heimelyk met Elizabeth Candiſh, eene dochter van de gravinne van Shrewsbury. Deze beide huwelyken tegen de bewilliging van de koninginne Elizabeth voltrokken, wierdt Margareta, gravin van Lenox, op nieuw tot tweemaal achter een in den Tour gezet, en telkens kort daar na weder losgelaten. Boven deze driemalige gevangenis hadt zy nog het ongeluk, dat haar oudſte zoon Henrik jammerlyk vermoord wierdt, en zy nog 7 kinderen, by den grave van Lenox gewonnen, moeſt overleven. Echter verſtrekte dit nog tot een trooſt in hare wederwaardigheden, dat zy van haren oudſten zoon by de koninginne Maria nog eenen zoon naliet, namaals koning van Schotlandt, Engelandt, enz. geworden, onder den naam van Jacobus den VI. Verder roemen de geſchiedſchryvers hare deugdt, geduldt en kuiſchheit. Zy ſtierf in 't jaar 1578, en wierdt op bevel van de koningin Elizabeth te Weſtmunſter by de vorſtelyke familie met eene koninklyke pracht begraven. *De Larrey hiſt. d'Angl. T.* I. *p.* 375, 486. *Tom.* II. *p.* 267, 306.

MARGARETA, princes van Hungariё, maagdt en geeſtelyke dochter van St. Dominicus; geboren in 't jaar 1243, was de dochter van Bela den IV, koning van Hungariё, en van Maria, beide Godvruchtige menſchen, die hare dochter van hare geboorte zelf al tot den geeſtelyken ſtaat geſchikt hadden. Zy zonden haar met het vierde jaar in 't klooſter van Dominicus te Veſprin. In 't twaalfde jaar van haren ouderdom wierdt zy in een klooſter, 't geen hare ouders op een eilandtie in den Donauw, digt by Buda, voor haar hadden doen bouwen, geplaatſt, alwaar zy tot aan 't einde van haar leven met veel Godvruchtigheit haren tydt toegebragt heeft, en in 't jaar 1271 geſtorven is. Schoon zy nog niet gekanonizeert is, wordt zy echter met de hoedanigheit van heilige geëert. Haar ligchaam ruſt te Presburg. *Bollandus. Baillet Levens van de heiligen in de maandt January.*

MARGARINUS, (CORNELIUS) abt van Mont-Caſſin, en handveſtbewaarder van zyne orde, een van de onvermoeidſte en grootſte ſchryvers van de XVII eeuwe, wierdt geboren in 't jaar 1605, en ſtierf den 11 February des jaars 1681. De werken, door hem in de wereldt gebragt, geven getuigenis van zyn blokken. Zie hier eerſt die, de welke gedrukt zyn: *Juſtinianus magnus Anicia familia reſtitutus*; *Diſcorſo apologetico in corroborazione della verita di un inſtrumento, concernente la famiglia in Capizucchi*; *Bellarium Caſinenſe.* II *Tomi*; *Inſcriptiones antiqua Baſilica ſancti Pauli de Urbe*; *Dictionarium Longobardicum.* Nu volgen nog VIII ſtukken, die in de boekzaal van 't Vatikaan in handſchrift bewaart worden, dragende ten opſchrift: *Theſaurus Hiſtoricus ſacra politica veritatis in S. R. E. Agro ipſis Autographis monumentis, a vetuſtiſſimis Antiquitatum latibulis per diurna ſacula abſconditus, in Tomos octo diſtributus, & ad ſanctiſſimos Innocentii* XI, *P. M. pedes eâ, quâ decet, veneratione & alacritate humillimè depoſitus per Cornelium Magarinum, Abbatem Caſinenſem, ad certam Chronologia normam juxta indictionum rationem, ipſa teſtante veritate expoſitus.* Zie *Bayle Dict. Crit. Proſper Mandoſius in Bibl. Romana. Cent.* V. *num.* 66. *p.* 332.

MARGARITONE, ſchilder en beeldhouwer, geboren te Arezzo, heeft in de XIII eeuwe geleeft. Paus Urbanus de IV liet hem verſcheide ſtukken ſchilderen in de S. Pieterskerk. Daar na hebben die van Arezzo hem verkoren om aan eene tombe te werken in die ſtadt, voor paus Gregorius, aldaar overleden in 't jaar 1275, opgerecht. Margaritone maakte van zuiver marmer het ſtandbeeldt van dezen paus, en verſierde de kapel met vele ſchilderſtukken rondom zyn graf. Hy ſtierf 77 jaren oud zynde. *Vaſari vies des Peint. Felibien Entret. ſur l'œuvr. de Peint.*

MARGATH, in 't Latyn *Marathus*, was oudtyds eene kleine ſtadt in Syriё, heden maar een dorp, gelegen tuſſchen Tripoli en Hama. *Maty Dict.*

MARGHINAN, eene ſtadt in de provincie Transoxane, de welke eertyds de hoofdſtadt van dat landt was, alwaar Ilek Khan geregeert heeft, is heden onderhorig aan de ſtadt Farganah. *Herbelot Bibl. Orient.*

MARGIANA *van Caſtaldus*, *Jeſelbes*, of *Jeſebels* genaamt; eene grote provincie tuſſchen de oude Bactrianen en Hyrcaniërs in Aſiё gelegen. Plinius, Ptolomeus, Solinus en anderen maken daar gewag van. Sanſon en eenige hedendaagſche wereldbeſchryvers verzekeren, dat heden de provinciёn van Khoëſmus en Khoraſan, in 't koninkryk van Perſiё, een groot gedeelte van 't oude Margiana beſlaan.

MARGONICA, oudtyds *Ardotium*, was weleer een kleine ſtadt; heden niet meer dan een dorp van Liburniё, in Dalmatiё gelegen, naby het ſteedtie Ottoſchatz. *Maty Dict.*

MARGOSEST, in 't Latyn *Marcodava*, eene ſtadt, behorende aan de Turken in Europa, aan de rivier Badalach in Moldaviё, omtrent 12 mylen van Jaſſy en Tergorod gelegen. *Maty Dict.*

MARGOZZA, in 't Latyn *Margotia*, eene kleine ſtadt onder Milaan in Italië gelegen, behorende heden aan het graafſchap Anghiera, aan het kleine meir van Margozza, 't welk omtrent twee mylen naar 't Noorden van dat van Orta legt. *Maty Dict.*

MARGUERINUS DE LA BIGNE, een Doctor van de Sorbonne, wierdt geboren te Bajeux in Normandië, leefde in den jare 1585 en in den jare 1590, en maakte zich door zyn verſtandt roemruchtig. Hy wierdt aan de ſtaten van Blois afgezonden in 't jaar 1576, en daar geacht voor een der grootſte mannen van zynen tydt. Hy vergaderde daar de Bibliotheek der Vaderen, waar in hy de werken van meer dan twee honderd ſchryveren aanhaalt, en heeft daarenboven veel andere ſtukken in 't licht gegeven. Hy liet te Parys by Michiel Sonnius deze zyn bovengemelde Bibliotheek in 't jaar 1576 in VIII ſtukken in folio drukken; voegende in 't jaar 1579 daar nog een negende ſtuk, noemende het een Appendix, of aanhangſel, by. Deze zo voortreffelyke verzameling van kerkelyke zaken en ſchryveren is wederom in 't jaar 1589 te Parys in IX ſtukken herdrukt, en in 't jaar 1610 met nog een ſtuk vermeerdert, door Melchior Hittorpius en Henrik Caniſius ten derdemaal uitgegeven. Ten vierdemaal heeft P. Forton du Duc het nog met twee ſtukken, bevattende eenige Griekſche en Latynſche verhandelingen, vermeerdert, en uitgegeven in 't jaar 1624. De vyfde uitgaaf van Morel is geweeſt in 't jaar 1644 in XVII ſtukken. P. Franciſcus Combefis vermeerderde het nog met II ſtukken in 't jaar 1648, en in 't jaar 1672 is het nog op nieuw met twee ſtukken van Griekſche en Latynſche ſchryveren vermeerdert. Voor dat dit werk zo uitgedyd is, was 'er een Bibliotheek of Boekzaal der Vaderen, te Keulen gedrukt in 't jaar 1618 in XVIII ſtukken. Vervolgens hadt P. Andreas Scotus hier in 't jaar 1622 nog een ſtuk als een aanhangſel by doen drukken. Eindelyk heeft men de bovengemelde Bibliotheek te Lions in 't jaar 1677 in XXVII ſtukken uitgegeven. 't Is genoeg bekend, dat in den jare 1528 Jan Sichard eenige nieuwe werken der Vaderen uitgaf, om hen te vergelyken by de ſtellingen der nieuwelingen, of der hervormers van den Godsdienſt. Vervolgens drukte men te Baſel verſcheide reizen andere verzamelingen van de werken der Vaderen onder verſcheide tytelen, gelyk als van *Micro-Presbyticon* in 't jaar 1550, van *Hæreſeologia* in 't jaar 1556: en van *Orthodoxographi* in de jaren 1555 en 1559. Dit waren als beginſelen van de Boekzaal der Vaderen. Maar Marguerinus de la Bigne heeft met beter uitſlag gewerkt en daar door meer glorie en achting verwurven. *Simler. Epiſt. Gener. La Croix du Maine. Labbé. La Boulage.* enz.

MARHALA, of MERALA, eene ſtadt van het geſlachte Zabulon, naby de Middelandſche zee. *Joſua* XIX. 11.

MARIA, de moeder Gods, geëert boven alle vrouwen, uit welke de Heer Jeſus Chriſtus, waarachtig Godt en waarachtig menſch, geboren is. Van hare ouders of geboorte meldt de Schrift zeer weinig, behalven dat zy uit het geſlachte Davids, bygevolg uit den ſtamme van Juda geſproten is, en nademaal zy aan een timmerman, Jozeph, verlooft was, zou men daar uit beſluiten kunnen, dat hare ouders geen groten ſtaat of goederen bezeten hebben. Epiphanius zegt, dat haar vader Joachim en hare moeder Anna genaamt wierden, 't welk van anderen wel beveſtigt, maar van nog meer tegengeſproken wordt. Al zo weinig ſtaat kan men maken op het getuigenis van Gregorius Nyſſenus, dat zy van hare ouders in een hogen ouderdom, na dat zy te voren een onvruchtbaren echt beleeft hadden, geteelt wierdt; en naardien hare moeder eene belofte gedaan hadt Godt te zullen toewyden wat van hen geboren zou worden, hadt zy deze Maria, zo haaſt haar ouderdom zulks toeliet, naar den tempel gebragt, daar zy van de prieſters opgetogen wierdt. Na dat zy volwaſſen, en niet meer gezind was zo onder de prieſters te leven, hadt men haar aan Jozeph verlooft, met voorwaarde, dat zy echter den maagdelyken ſtaat zou behouden. Deze getuigenis heeft tot meer andere gevoelens gelegenheit gegeven, die al zo weinig grondt ſchynen te hebben, doordien Nyſſenus zelf getuigt, dat hy dit van een onzeker ſchryver heeft. Ook kan men van den tydt van hare geboorte en andere omſtandigheden van haar leven zeer weinig zeggen, dewyl alles wat behalven de H. Schrift van haar gemeld wordt enkelyk op blote giſſingen en overleveringen ſteunt. Ondertuſſchen worden 'er vele ongegronde zaken door verſcheide bygelovige ſchryvers omtrent Mariaas geboorte en opvoeding te berde gebragt, die om hare onzekerheit hier geen plaats verdienen. Zeker is 't, dat, naardien Godt in zyn eeuwig raadsbeſluit vaſtgeſtelt hadt, dat zyn zoon van Maria zou geboren worden, den engel Gabriël afzondt naar eene ſtadt in Galilea, genaamt Nazareth, alwaar Maria woonachtig en reets aan Jozeph, mede uit den geſlachte Davids afkomſtig, verlooft was. Deze gezant Gods maakte haar bekend, dat Godt haar uit alle vrouwen van den aardbodem alleen verkoren hadt om den Heilandt der wereldt te baren. Toen zy zich daar over verwonderde, gaf hy haar tot antwoordt, dat de Geeſt Gods over haar zou komen, dat de kracht des Allerhoogſten haar zou overſchaduwen, en dat die gene, dien zy baren zou, de zoon Gods genaamt zou worden, waar op zy verwondert en ontzet met nederigheit antwoordde: *Ziet, ik ben de dienſtmaagdt des Heeren, het geſchiede zo als hy geſproken heeft.* Eenige dagen daar na ging zy van Nazareth om hare bloedvriendinne Elizabeth te bezoeken, alwaar deze ſeldzame zaak voorviel; want zo haaſt zy in het huis van Zacharias kwam, en Elizabeth groette, ſprong het kindt, waar van de laatſtgemelde zwanger was, in haar ligchaam op, en erkende Elizabeth Maria door de ingeving van den H. Geeſt voor de moeder van den Zaligmaker der wereldt en de gezegendſte onder alle de vrouwen; waar op Maria met eenen heerlyken lofzang de goedertierenheit Gods, aan haar bewezen, verheerlykt en geprezen heeft. Hier bleef Maria omtrent 3 maanden, en keerde toen wederom naar huis, om dat de tydt naderde, dat de Heilandt geboren moeſt worden. Maar vermits de keizer Auguſtus een gebodt liet uitgaan, dat men door alle provinciën van 't Roomſche ryk eene opſchryving van perſonen zou doen, om daar door te weten hoe vermogend zyn gebiedt was, of om eene nieuwe belaſting in te voeren, zo moeſten alle Joodſche geſlachten zich aan hunne oorſpronkelyke ſtamplaats aangeven. Derhalven begaf zich de gezegende maagdt met haren ondertrouwden man naar Bethlehem, eene ſtadt, niet groot, en in dien tydt opgepropt van menſchen. Deze ongemene toevloedt was oorzaak, dat Maria met Jozeph in een ſtal hunne verblyfplaats moeſten nemen, waar in de Heilandt, de Heer van 't heelal, de tydt van zyne komſte vervult zynde, ter wereldt gebragt wierdt. Maria erkende daar door de wonderlyke wegen Gods, en wierdt nog krachtiger in haar geloof verſterkt, eerſt door de herders, en vervolgens door de Wyzen uit 't Ooſten, die, derwaarts door den Geeſt Gods gedreven, zynen naam verheerlykten, en 't kindt aanbaden. Alle deze woorden bewaarde Maria in haar herte. Toen 8 dagen verlopen waren wierdt het kindt beſneden, en men noemde zynen naam *Jeſus.* Na den tydt van hare reiniging trokken zy naar Jeruzalem om dit kindt in den tempel den Heere voor te ſtellen, volgens het bevel van Mozes. Hier zynde wierdt Maria nog meer van den ouden Simeon en de propheteſſe Hanna verzekert, dat dit kindt de Zaligmaker des werelds was. Zo haaſt Maria dit verrecht hadt, wierdt Jozeph door een droom door Godt gewaarſchuwt, dat Herodes dit kindt naar 't leven ſtondt, en dat hy met het zelve en de moeder naar Egypten moeſt vlieden. Maar wat in deze vlucht en eenigen tydt daar na geſchied is aangaande Maria en haar kindt, kan men met geen zekerheit melden. Uit de H. Schrift weet men, dat zy zich in Egypten zo lang opgehouden hebben tot na de doodt van Herodes, waar van Jozeph door een engel in den droom verwittigt, het kindt en des zelfs moeder met zich naar 't landt van Iſraël voerde: maar verſtaande, dat Archelaus in zyns vaders plaats verkoren was, dorſt hy zich echter niet in 't Joodſche landt begeven voor dat hem op nieuw door den engel gelaſt wierdt in Galilea, in de ſtadt Nazareth, zyn verblyf te houden. Hier hebben zy buiten twyfel in vrede geleeft, en de jonge ſpruit met zorg opgekweekt. Na dat Jeſus den ouderdom van twaalf jaren bereikt hadt, ging hy op het Paaſchfeeſt met zyne ouders naar Jeruzalem, alwaar hy onder de leeraren blyken gaf van zyne Goddelyke wysheit en majeſteit. Maria, die zulks niet wiſt, hem zocht in alle plaatſen van Jeruzalem, zonder hem niet wederkeren willende naar huis, tot dat zy hem eindelyk onder de leeraren aantrof. Als zy zich hier over tegen hem beklaagde, bekwam zy dit antwoordt: *Waarom hebt gy my gezocht? weet gy niet, dat ik wezen moet in dat geen, dat mynes vaders is?* 't welk te dier tydt Maria vremd voorkomende, zy nochtans in 't vervolg onthieldt en bekrachtigt gevonden heeft. Hier op begaven zy zich wederom naar Nazareth, blyvende Jeſus zo lang by zyne moeder, tot dat hy opentlyk het ampt van leeraar aangenomen heeft. Na eenigen tydt heeft de Heilandt met zyne moeder op eene bruiloft te Kana in Galilea zich bevonden, alwaar de Heer van water wyn maakte. De veelvuldige wonderen en Goddelyke verrechtingen van haren zone verſterkten haar krachtiger in het gelove, dat hy de Verloſſer der wereldt, en de Heilandt, voor wien alle kniën zich buigen moeſten, was; maar eene menſchelyke zwakheit bleef haar nog by, zo dat de Heer Jeſus op een tydt haar te gemoedt voerde: *Vrouwe, wat heb ik met u te doen? myn tydt is nog niet gekomen.* Na dezen begaf zich Maria met Chriſtus en zyne diſcipelen naar Capernaum, en eenigen willen, dat zy daar een geruimen tydt haar verblyf gehouden heeft, terwyl Chriſtus reizende van de eene plaats naar de andere, het ryk Gods alom verkondigde. Maar vermits verſcheide vrouwsperſonen Chriſtus gevolgt hebben, is het waarſchynlyker, dat zy zich in dat geſelſchap mede heeft bevonden om deelgenote van zyne leeringe te zyn. Zo veel weet men, dat zy zich op een anderen tydt wederom met haren zone te Capernaum bevondt, alwaar hy het volgende jaar leerarende, door zulk een aandrang van menſchen in zyn huis overvallen wierdt, dat zich een gerucht verſpreidde, dat Jeſus door gebrek van voedſel in eene flaauwte gevallen was, waar op zyne moeder, derwaarts gaande, echter door de grote menigte niet by hem kon komen, maar hem weten liet, dat zy hem ſpreken moeſt. Dit gaf den Heere gelegenheit om aan zyne leerlingen, die rondom hem waren, te tonen, dat men in het beroep Gods zich met geen vrienden moeſt ophouden, en te zeggen: „ Zie „ daar myne moeder en mynen broeder, maar die den wille „ Gods myns vaders doedt, is myn zuſter en myn broeder". Eindelyk den tydt, waar in haar zoon lyden moeſt, naderende, is Maria naar alle waarſchynlykheit, ſchoon zulks in de H. Schrift niet vermeld ſtaat, mede te Jeruzalem geweeſt. Zeker is 't, dat zy met hare zuſter Maria, de vrouw van Cleofas, en Maria Magdalena, by het kruis hares zoons geſtaan heeft, en de voorzegging van Simeon toenmaals vervult zag. In die gelegenheit wilde de Heer Jeſus nog tonen, dat men in 't allerbitterſte lyden zyn plicht omtrent zyne moeder niet vergeten

geten moeſt, ſtellende Johannes in zyn plaats haar tot een zone, die ook om zyne gehoorzaamheit voor den Heere gewillig op zich nam haar te beſchermen. Door zyne glorieryke opſtanding was zy niet minder als zyne diſcipelen verblyd; ja 't is ligt te denken, dat, zo groot als hare droefheit over zyn lyden geweeſt, hare vreugdt nu al zo groot was. Naderhandt was Maria ook eene van die na zyne hemelvaart, volgens het getuigenis van Lucas, met bidden altydt by elkander waren, en de inſtortinge des H. Geeſtes verwachtten. Van de verdere omſtandigheden van haar leven meldt de H. Schrift niets. Dat zy, volgens het voorgeven van eenigen, nooit geſtorven zou zyn, is ten eenemaal ongegrond; en ſchoon Epiphanius zelf die gedachten ſchynt gehad te hebben, wordt zulks nochtans by zommige Roomſchgezinden niet aangenomen: liever willen zommige van hen, dat zy geſtorven, op den derden dag opgewekt, en toen aanſtonts met lyf en ziele ten hemel opgevaren is. Damaſcenus doedt hier nog veel andere omſtandigheden by, als dat zy begraven zynde door de Apoſtelen in Gethzemane, daar drie dagen lang omtrent een gezang van engelen gehoort is, en dat men, na dien tydt naar haar ligchaam willende zien, niets gevonden heeft dan de linne klederen, daar 't zelve in gewonden was geweeſt. Deze hare opſtanding en hemelvaart zou op den 15 Auguſty geſchied zyn, welke dag by de Roomſche kerk plegtig onder den naam van *Feſtum aſſumptionis Mariæ*, of *Maria Hemelvaart*, geviert wordt; maar voor de VI eeuwe weet men niet dat van dit feeſt of van dezen heiligen dag ooit gewag gemaakt is, en, volgens het getuigenis van Nicephorus, zou de zelve door den keizer Mauritius ingeſtelt zyn. Voor 't overige zyn van den tydt en de plaats van hare doodt verſcheide gevoelens; eenigen dryven, dat zy zich met Johannes en Maria Magdalena naar Ephezen heeft begeven, en daar in een hogen ouderdom overleden is. Anderen, meer op de H. Schrift ſteunende, geloven, dat zy kort na de hemelvaart van den Zaligmaker te Jeruzalem geſtorven is, om dat Gods Woordt na den tydt van de uitſtorting des H. Geeſtes geen gewag meer van haar maakt. Men heeft ook van de H. Maagdt gezegt, dat zy eenige brieven geſchreven zou hebben, als een aan *Ignatius*, een aan de ſtadt Meſſina, en een derden aan de ſtadt Florence in Italië; maar de geleerden houden dit met reden voor verdicht; ſchoon een Jeſuit, Melchior Inchoferus, ondernam in een byzonder geſchrift, *Epiſtolæ B. Virginis Mariæ ad Meſſanenſes veritas vindicata* genaamt, te bewyzen, dat de brief aan de Meſſinezers waarlyk van de maagdt Maria geſchreven is, heeft hy echter te Rome weinig geloof gevonden, en wierdt genoodzaakt dit werk te veranderen, en onder dezen tytel: *De epiſtola B. Virginis Mariæ ad Meſſanenſes conjectatio, plurimis rationibus & veriſimilitudinibus locuples*, uit te geven. Meer andere dingen, zonder bewys by eenigen voor waarheden gehouden, gaat men hier met ſtilzwygen voorby. *Luc.* I, 27, 39. enz. *en* X. *Matth.* I, 18. XI, 11 enz. *Johan.* XI, 1, 2, 3, enz. XIX, 25, 26, 27. *Marc.* III, 31, 32, 33. *Euſebius in Chron. Nyſſenus in Orat. de nativitate Domini. Chryſoſtomus in Joh. hom.* XXII. *Epiphanius hæreſ.* 78. *Damaſcenus Orat.* II *de dormitione Mariæ. Nicephorus, Cedrenus, Onuphrius in Chron. Baron. in Annal. Caniſius libro de Deipara. Laurentius Maxellus in vita Mariæ. Villegas in vita Mariæ Virginis. Petrus de Natalibus in Catal. Sanctor. Tillemont Memoires pour ſervir à l'Hiſt. Eccl. Tom.* I, *p.* 97 *ſeq. Baſnage in Annal. Polit. Eccl. p.* 71 *& ſeq. Ittigius. Fabricius. Naudæana.*

MARIA, of MIRJAM, zuſter van Mozes en Aaron, was de dochter van Amram en Jocabed. Men ſtelt hare geboorte in 't jaar der ſcheppinge 1457, vier jaren voor Aaron, en zeven voor Mozes, ſchoon anderen wanen, dat zy vyftien jaren ouder dan Mozes geweeſt is; toen zy op ſchildwacht ſtondt, wanneer Mozes in een kisje van riet of biezen, met pik beſmeert, op den oever van 't water gezet wierdt, om gade te ſlaan, waar haar broeder zou belanden; en toen by geval de dochter van Pharao, zich baden willende in dat water, het kisje met het kindt zag, en zich over hem erbarmde om hem in 't leven te behouden, boodt zich Maria aan om eene Hebreeuſche vrouwe te roepen, die het kindt kon zuigen, en wanneer zy hier toe verlof van Pharao's dochter kreeg, riep zy des kinds eige moeder. Dit teken van haar vernuft hebben eenigen doen beſluiten, dat zy ten minſte de gemelde jaren bereikt hadt; hoewel anderen vaſt ſtellen, dat zy in jonger jaren, van hare ouderen wel onderrecht zynde hoe zy zich gedragen moeſt, dit wel heeft kunnen verrechten. Verder toen Godt Mozes bevolen hadt het volk Iſraëls uit Egypten te voeren, en Pharao met al zyn heir in de Rode zee verdronk, poogde Mirjam met de Iſraëlitiſche vrouwen niet minder hare dankbaarheit te betuigen, als Mozes met de mannen gedaan hadt. Zy nam eenen trommel in de handt, en alle de vrouwen gingen uit haar na met trommelen en met reien, en zy zongen het liedt, van Mozes opgeheft, hem na. Hier wordt zy ook eene propheteſſe genaamt, waar uit men beſluiten moet, dat Godt haar met die hoge genade van propheteren begunſtigt heeft. Naderhandt gebeurde 't, dat tuſſchen haar en de vrouwe van Mozes de Cuſitiſche eenig verſchil ontſtondt, waarom zo wel Mirjam als Aaron zich beklaagden aan Mozes, waarom hy eene moorinne ten wyve genomen hadt, gevende met een voor, dat zy zo goed als Mozes waren: dat Godt door hen zo wel als door hunnen broeder hadt geſproken. Hier over wierden zy met harde woorden van Godt beſtraft, en Mirjam wierdt melaatſch, zo wit als de ſneeuw. Mozes hier over met tederheit aangedaan, en van Aaron ook verbeden, riep Godt aan, hy wilde zyne zuſter wederom herſtellen; maar voor dat zy van deze kwaal genezen kon worden, moeſt zy zeven dagen buiten het leger geſloten worden. Eindelyk ſtierf zy wanneer het volk van Iſraël te Kades lag, en zy wierdt aldaar begraven. Men zegt, dat zy 130 jaren oud geweeſt is. Ook willen eenige oudvaderen verzekeren, dat zy nooit getrouwt geweeſt is, maar anderen in tegendeel willen, dat zy aan Ur in den echt verbonden zou zyn. *Exod.* XI. *Num.* XX. *Deut.* XXIV. *Jozephus Joodſche Oudheden* XII, 6. *Hiſt.* V. *Torniel. Salianus. Spond. Vatab. Cajetan. Lyran. Abulenſ.*

MARIA CLEOFAS, die in de H. Schrift de zuſter van Maria, Jeſus moeder, genaamt wordt, *Joh.* XIX, 25. Zy was de moeder van den Apoſtel Jacobus, volgde, na dat zy gedoopt was, den Heere Jeſus, en was tegenwoordig by het kruiſſigen en begraven van den Heilandt; ook eene van die vrouwen, die naar 't graf gingen om zyn ligchaam te balzemen: die, 't graf open vindende, door de engelen onderrecht wierden, dat hy was opgeſtaan, waar na zy aan de Apoſtelen dit nieuws bekend gingen maken. Men weet niet recht waarom zy Cleofas bygenaamt wierdt; de meeſten zyn van gevoelen, dat Cleofas haar man geweeſt is; maar zo zy de moeder van Jacobus geweeſt is, ſchynt het, dat haar man geen Cleofas geheten heeft; want de Evangeliſten noemen den Apoſtel Jacobus den zoon van Alpheus. Hieronymus meent, dat haar man twee namen, als van *Alpheus* en *Cleofas*, gevoert heeft. Anderen zeggen, dat Maria, de moeder van Jacobus, wierdt genaamt Maria Cleofas naar den naam hares vaders; maar Hegeſyppus verzekert, dat Simon, een van de broeders van Jacobus, de zoon was van Cleofas en zyne vrouw Maria; dat Cleofas de oom van Jeſus naar de wereldt en de broeder van Jozeph geweeſt is, en dus zyn Jacobus, Judas, Simon en Jozeph, zonen van Maria en Cleofas, eigen neven van den Heere Jeſus geweeſt, en Maria Cleofas was de ſchoonzuſter van Maria, de moeder des Heeren, om dat zy ondertrouwt was aan Joſeph, haren mans broeder. Om alles beſt in eenen vorm te gieten, kan men zeggen, dat de namen van Cleofas en Alpheus niet verſchillen in de Syriſche tale ten opzicht der uitſpraak, wordende alleen maar met byzondere letteren geſchreven, maar even eens luiden, als Alphaï en Cleophaï: want te willen ſtellen, dat Maria twee maal getrouwt geweeſt is, eerſt aan Cleofas, daar na aan Alpheus, is een onnut gevoelen, zonder grondt. Men heeft geen verdere kenniſſe van eenige byzonderheden van het leven van deze Maria. De Roomſche kerk viert haar feeſtdag op den 8 April; zy wordt by hen gerekent onder die vrouwen, die de reukwerken om 't ligchaam van den Heere Jeſus te balzemen droegen. De Grieken gaven voor, dat zy bezitters van haar overſchot waren, en het zelve beruſtte in de kerk van S. Jakob, te Conſtantinopel door keizer Juſtinus gebouwt. *Matth.* XIII, 55. XXVIII. 1, 9. *Marcus* XV, 40. en XVI, 1. *Luc.* XXIV, 10. *Johan.* XIX, 25. *Euſeb. l.* III, *c.* 11. *l.* IV, *c.* 23. *Epiphan. Hær.* 66. *c.* 19. *Greg. Nyſſen. ſerm.* 2 *de reſurrect. Chryſoſtom. Hom.* 89. *in Matth. Hieronym. Comment. in Matthæum. Tillemont Memoir. pour Hiſt. de l'Egliſe. Baillet.* enz.

MARIA, de zuſter van Lazarus en Martha, wonende te Bethanië, een vlek niet verre van Jeruzalem. De Heere Jeſus, was een goed vriendt van deze menſchen, en hadt eene byzondere achting voor Maria. Zynde in het derde jaar zyner omwandeling en in 't twede van zyne prediking te Bethanië gekomen, wierdt hy van deze zuſters zeer wel ontfangen. Martha was bezig om de gaſten te dienen, maar Maria bleef zitten aan de voeten van Jeſus. Martha beklaagde zich hier over aan Jeſus, dat zy haar alleen liet dienen, maar de Heilandt antwoordde: *Martha, Martha, gy bemoeit u en wikkelt u in verſcheide dingen, die geen noodzakelykheit hebben, Maria heeft het beſte deel verkoren, 't welk haar niet zal benomen worden.* Haar broeder Lazarus het volgende jaar geſtorven zynde, kwam Jeſus, dien de uure van zyne doodt bekent was, te Bethanië. Martha ging hem halen, en Maria bleef in huis. Jeſus liet Maria roepen, zy kwam aanſtonts by hem, zich werpende voor zyne voeten, zeggende: *Heere, indien gy hier geweeſt waart, myn broeder was niet geſtorven.* Jeſus, haar ziende ſchreien, tradt aanſtonts toe, en wekte Lazarus weder op. Zes dagen voor het feeſt van Paſcha kwam Jeſus te Bethanië ten huize van Simon den Melaatſchen; Martha diende hem en Lazarus. Maria zich daar ook bevindende, en hebbende een vles van de allerbeſte en onvervalſchte nardus-olie in eene albaſte fleſſche gehaalt, zalfde daar de voeten mede van den Heilandt, en droogde die met hare hairen af. Matthæus en Marcus zeggen, dat zy het over zyn hoofdt goot. Dit is 't al, wat men van 't leven van deze Maria weet, vermits van haar in de H. Schrift, noch by andere kerkelyke ſchryvers niet meer geſproken wordt. Zie *de vier Evangeliſten.* In 't artykel van MAGDALENA is ook iets van haar gezegt.

MARIA, moeder van Johannes, bygenaamt Marcus, naar wiens huis Petrus zich begaf toen hy door den engel uit de gevangeniſſe verloſt was. *Handel.* XII, 12.

MARIA, vrouw van Mathan, uit den ſtamme Juda, en moeder van eene andere Maria, van Sobe, Jakob en Anna, vrouw van Eli, of van Joachim. *Tirin. Chron. Sacr. c.* 47. *tab.* 4.

MARIA, bygenaamt *Salome*, dochter van Cleofas, en Maria, zuſter van Jakob, Judas en Simeon, vrouw van Zebedeus, en moeder van de Apoſtelen Jacobus en Johannes den Evangeliſt. Zy was het, die waande dat het ryk van den Heere Jeſus van deze wereldt was, en verzocht, dat hare twee zonen mogten zitten de eene aan zyne regter, en de andere aan zyne linker handt. *Matth.* XX.

MARIA was eene vrouw te Rome, die het Christen gelove omhelst hadt, en aan welke Paulus in zynen brief tot de Romeinen de groetenis laat doen. *Kap.* XVI, 6.

MARIA, de H. Egyptische Maria genaamt. Zy liep met haar twaalfde jaar uit haar ouders huis te Alexandrië, en leidde zeventien jaren lang een onkuisch en schandelyk leven, ten einde van welken tydt zy uit nieuwsgierigheit een bende pelgrims volgde, die naar Jeruzalem ging. Zy liet, daar gekomen zynde, niet af van haar ontuchtig leven, maar willende op een tydt in den tempel gaan, wierdt zy, zegt men, tot drie of vier malen toe door eene onzichtbare beweging te rug gestoten, zonder dat zy daar kon ingaan. Aanstonts nam zy een opzet om zich te bekeren, tonende berouw van hare zonden, waar op zy gemakkelyk in den tempel kon komen om het heilige kruis aan te bidden. Dien zelven dag ging zy nog uit Jeruzalem, trok door de Jordane, en week in een naare woestyne, aan de overzyde van die rivier gelegen. Hier leefde zy 47 jaren, zonder iemandt te zien, zich voedende met het geen daar de aarde voortbragt; ten laatste wierdt zy door een kluizenaar Zozymus in 't jaar 430 ontmoet, aan wien zy hare geschiedenis vertelde, en hem badt, dat hy haar het H. Avondmaal wilde toebedienen, vermits zy sedert haar vertrek uit Alexandrië het zelve niet genoten hadt. Zy gebruikte dit H. Sakrament in eene kerk op den oever der Jordane. Zozymus ging het volgende jaar op goeden vrydag by haar, en deelde het weder aan haar uit; maar 't jaar daar aan volgende het zelve wederom willende doen, vondt hy haar ligchaam uitgestrekt op den grondt, met een geschrift, waar in zy hem badt, hy wilde het ligchaam van de arme Maria ter aarde bestellen, en voor haar bidden. Hier op kwam 'er een leeuw uit het bosch, en groef met zyne poten een graf, alwaar haar de kluizenaar Zozymus in leide. Zie daar eene geschiedenis, door een schryver van dien tydt de wereldt medegedeelt, die om hare seldzaamheit een sterk geloof verdient. Men zal 'er eene diergelyke van eene andere MARIA, welke ten tyde van den keizer Justiniaan geleeft heeft, byvoegen. Deze was eene zondaresse, en deedt boete en berouw van hare zonden in de woestyne van Palestina, naby de Jordane. Deze wierdt ontmoet van twee kluizenaren, aan welke zy verhaalde, dat zy Maria genaamt, en in deze woestyne getrokken was, by zich hebbende een kruik om water in te houden, en een korf vol erreten, en dat deze voorraadt nog niet het minste vermindert was. In het volgende jaar deze kluizenaars op haar vorig verzoek weder naar haar komende zien, vonden zy haar dood. Hier op zyn zy gegaan by S. Cyriacus, aan wien zy deze geschiedenis bekend gemaakt hebben. Men vindt de zelve in zyn levensverhaal in de Grieksche Analecten. Het Concilie van Niceen en Joh. van Damas bedienden zich van deze geschiedenissen om den beeldendienst te wettigen.

De eerbewyzing aan de eerste Maria is eerst in de Grieksche kerk, en daar na in de Latynsche in gebruik geraakt, wordende haar feestdag by de Grieken op den 1 April, by de Latynen op den 9, en by de Spanjaarden op den 13 Maart gehouden. Usuard en Adon stellen de zelve op den 2 April. Zie *Anonymus apud Rosweid. Baillet vies de Saints au mois Avril. Bayle Dict. Critique.*

St. MARIA, eene martelaresse, slavin van Tertullus, een hoofdman van zeker keizer, die of Maximianus Hercules, of Galerius Maximinus moet geweest zyn. Zy was een Christen, en wilde zich niet mede deelachtig maken aan den afgodendienst der Heidenen, die in dat huis gepleegt wierdt: waarom haar meester haar liet zweepen, en op eene wrede wyze mishandelen, doende haar in een kerker van zyn huis werpen; maar door order van den stedehouder wierdt zy in de gewonelyke gevangenis overgebragt. Eenigen tydt daar gezeten hebbende, wierdt zy voor de vierschaar gebragt, alwaar men haar op eene elendige wyze gepynigt hebbende, aan een soldaat te bewaren gaf, dien zy ontvlucht zynde, tusschen de rotsen in eene spelonk gestorven is. Balusius heeft dit van haar geschreven *Tom.* II *Miscellan.*; maar 't is met zo vele valschheden opgesmukt, dat men daar geen geloof aan behoorde te geven. De R. kerk viert het geheugen van deze H. Maria op den 1 November. *Baillet Vies des Saints.*

St. MARIA, zusters dochter van den kluizenaar Abraham in de IV of VI eeuwe. Zy wierdt na de doodt van hare moeder met het zevende jaar hares ouderdoms een weeskindt, en om die reden onder de bewaring van haren oom, den gemelden Abraham, gestelt, die de zorg van hare opvoeding op zich nam, haar plaatsende in een celletie nevens het zyne, en leerde haar door een venstertie, 't geen tusschen beide was, de werken van Godvrucht. Zy baden en loofden te zamen Godt, en leidden een Godvruchtig leven. Maar eenigen tydt daar na kwam een geveinsde heremyt by deze Maria, en wist haar te bepraten, dat zy met hem uit haar kluisie zou gaan, het welk zy doende van hem op eene onbetamelyke wyze gebruikt wierdt. Zy, na 't begaan van deze misdaadt schaamte hebbende en wanhopende, vluchtte in eene vremde stadt, verwisselende van kleedt, maar uit gebrek verviel zy in een onhebbelyk leven. Abraham twee jaren daar na wetende wat gebeurt was, en hebbende verstaan waar zy zich ophieldt, reisde derwaarts in 't kleedt van een ridder, vondt de plaats, daar zyne nicht haar verblyf hieldt, at met haar zonder dat zy hem kende, maar na den eeten met haar in een ander vertrek gegaan zynde, ontdekte hy zich, en bragt haar wederom in haar celletje, alwaar zy het overige van hare dagen in berouw en leedwezen doorgebragt heeft, stervende vyf jaren na haren oom, oud zynde 45 jaren, of daar omtrent. Men viert hare gedachtenisse op den 29 October. *Rosweid. vita Patrum. Dandilly vies des peres du desert. Baillet Vies des Saints au mois Octobre.*

KEIZERINNEN.

MARIA *van Arragon*, dochter van Sanctius den II, koning van Arragon en Navarre, weduwe van Ordonius, koning van Leon, wierdt gemalin van Ottho den III, Roomsch keizer, die in 't laatst der X eeuwe regeerde, en zou, gelyk doorgaans verzekert wordt, eene al zo schandelyke doodt, als haar leven was; gestorven zyn; nademaal zy eenige jongelingen plagt in vrouwe klederen in haren dienst te houden, om daar in ontucht mede te leven, 't welk eindelyk ontdekt, zy van echtbreuk overtuigt, en levendig verbrand wierdt. De meeste reden van deze doodstraffe zou, gelyk men zegt, uit het volgende geval voortgekomen zyn. Zy poogde eenen jongen graaf van Ladron tot boeting van hare geilheit te bewegen, maar deze heer, zo schoon en kuisch als Joseph, wees haar grootmoedig van de handt. De keizerin, hier over vergramt, beschuldigde hem by den keizer van eene misdaadt, daar zy schuldig, en hy onnosel aan was; hier op liet de keizer, zulks gelovende, zonder onderzoek den graaf het hoofdt afslaan, 't geen die edelmoedige met stilzwygen om de eer van de keizerin niet te kwetzen onderging: maar zyne weduwe, aan welke de graaf den ganschen handel hadt ontdekt, kwam voor den keizer, terwyl hy in het openbaar op eene grote vlakte naby Piacenza gerechte hieldt, en badt om recht en wrake over den moordenaar van haren man. Wanneer nu Ottho haar belooft hadt, dat men haar recht doen zou, en, indien zy den moordenaar van haren man kon aanwyzen en overtuigen, hem op het strengste zou straffen, bragt zy het hoofdt van haren man, 't welk een bediende van haar verborgen onder eenen mantel droeg, te voorschyn, en zeide: „ Gy, keizer, hebt „ zelf mynen gemaal onrechtvaardig doen sterven, 't welk ik „ aanneme te bewyzen door een gloeiend yzer in de handt te „ nemen, zonder my te branden." (Dit middel strekte in dien tydt een overtuigend bewys.) Hier op liet de keizer een gloeiend yzer brengen, waar mede zy de proef uitstondt, verhalende de onnozelheit van haar gemaal, en de sporeloze geilheit en wreedheit van de keizerin, waar op de keizer aanstonts een vonnis velde om zyne gemalin Maria levendig te doen verbranden. Dit zou geschied zyn in 't jaar 998, maar Boeclerus komt deze vertelling fabelachtig voor, om dat voorname en echte schryvers daar niets van melden. Zie *Gothofridus Viterbiens. Suffridus Presbyter. Alb. Krantzius. Cuspinianus in Otth.* III. *Boecler. Comment. de rebus sec.* IX, *&* X.

MARIA *van Oostenryk*, dochter van keizer Karel den V, en van Izabella van Portugal, wierdt geboren in den jare 1528, en is twintig jaren daar na getrouwt aan haren eigen neef Maximiliaan van Oostenryk, zoon van Ferdinand den I, en zyn opvolger in 't ryksgebiedt. Men verzekert, dat zy eene uitnemende tederheit en liefde voor dezen prins hadt, hem onvermoeid in zyne ziektens en ongemakken altydt bybIyvende en oppassende. Hare Godvruchtigheit was voorbeeldelyk, wordende daar in ondersteunt door P. Tolet, dien zy een kardinaalshoedt beschikte. Na de doodt van haar gemaal in 't jaar 1576 vertrok zy naar Spanje, en begaf zich in het klooster van S. Clara te Madrid, en stierf daar in de maandt van Maart in 't jaar 1603. Zy hadt in haar huwelyk 9 zonen en 6 dochters ter wereldt gebragt. Zie *Mariana Hist. d'Espagn. Serdonati della donne illustr. Hilarion de Coste Elog. des Dames illustr.*

KONINGINNEN VAN VRANKRYK.

MARIA, koningin van Vrankryk, dochter van Henrik den III (anderen zeggen den VI) hertog van Brabandt, en van Alix van Burgundië. Zy trouwde met Philips den III, bygenaamt de Stoute, te Vincennes in de maandt van Augusty van 't jaar 1274, die haar als koningin van Vrankryk deedt kronen in het volgende jaar op den dag van Johannes den Doper, in de grote kapel te Parys. Zy bragt hem gedurende haar huwelyk eenen zoon en twee dochteren ter wereldt, als Lodewyk, grave van Evreux, wiens zoon Philips door huwelyk met Johanna, dochter van koning Lodewyk den X, voor zich en zyn nageslacht het koninkryk Navarre bekwam. Zie op zyn artykel. Van de dochteren trouwde Margareta met Eduard, koning van Navarre, en Blanca eerst aan Guido, grave van Vlaanderen, en naderhandt aan Rudolph van Oostenryk, koning van Bohemen. Van ieder wordt afzonderlyk gesproken. Na dat Maria met haar gemaal een geruimen tydt in liefde en vergenoeging geleeft hadt, wierdt zy by hem verdacht gehouden, dat zy zynen oudsten zoon Lodewyk, dien hy by zyne eerste gemalinne Izabella van Arragon geteelt hadt, door vergift zou om 't leven gebragt hebben, het welk den koning wierdt wysgemaakt door zynen gunsteling La Brosse, die mogelyk zelf aan deze misdaadt schuldig was, en een godloos leven leidde, waarom hem de koningin haatte, en hy haar grootste vyandt was. Maar na dat zy hier over vele en zware moeielykheden hadt uitgestaan, kwam hare onschuldt aan den dag, en de moordenaar wierdt ontdekt, opgehangen, en zy wederom als voren van den koning geliefd. Deze vorst in 't jaar 1286 gestorven zynde, bleef zy nog 15 of 20 jaren ten hove, wordende haar van Philips den IV, haren stiefzoon, zo veel eerbiedt en ont-

ontzag bewezen, als of 't zyne eige moeder was, waar op zy na vele werken van barmhertigheit getoont, en Godvruchtig geleeft te hebben, den 21 January des jaars 1321 den geest gaf, wordende in de kerk der Kordeliers te Parys begraven. *Mezeray Histoire de France T.* II. *p.* 309.

MARIA *van Anjou*, of *Provence*, koningin van Vrankryk, zo roemruchtig door haar verstandt, geleerdheit, gedrag, voorzichtigheit, als Godsvrucht, was de dochter van Lodewyk den II, koning van Napels, grave van Provence, en van Jolanda van Arragon, wierdt geboren den 14 October in 't jaar 1404, en vyf jaren oud zynde ten echt belooft aan Jan de Beaux, prins van Tarente; maar vier jaren daar na aan Karel, toen niet meer dan grave van Ponthieu, maar namaals koning van Vrankryk, de VII van dien naam. Dit huwelyk, besloten in 't jaar 1413, wierdt niet eerder voltrokken dan in 't jaar 1422. Toen haar gemaal de kroon wierdt opgedragen, heeft zy hem krachtig door haren raadt, gedrag en vaardigheit ondersteunt tegen de legers van de Engelschen, en hare oproerige onderdanen. Zy trooste de welmenende Franschen, wakkerde het krygsvolk op, verydelde de aanslagen van hare vyanden, en moedigde den koning in deze hagchelyke tyden tot dapperheit aan; ja zy verhinderde den vorst naar 't Dauphiné te wyken, waar door het ryk in 't uiterste bederf zou zyn gevallen. Ondertusschen na zo vele trouwe diensten en liefde-blyken vergat haar nochtans de koning in de armen van zyne meestressen, zo dat hy haar naauwlyks zag. Zy verdroeg dit leedt met veel standvastigheit, en schoon haar dikwils zelf door haar zoon den Dauphin geraden wierdt zich van 't hof af te zonderen, bleef zy nochtans, en werkte onvermoeit in de belangen van staat; en iets van aangelegenheit ontdekt hebbende, gaf zy daar den koning heimelyk kennis van door hare vertrouwden. Wanneer deze prins in 't jaar 1461 overleden was, stichtte zy 12 verscheide kapellen, waar in dagelyksch door 12 priesters voor de ziel van haar gemaal gebeden wierdt. Zy liet te Bourges, daar zy dikwils haar verblyf hieldt, drie gasthuizen bouwen voor de zieken, een voor de door trekkende personen, mitsgaders een weeshuis. Na zo vele Godvruchtige werken stierf zy te Chatelliers, eene abdy in Poitou, den 29 November des jaars 1463, oud zynde 59 jaren een maandt en 15 dagen; hebbende in haar echt gezegent geweest met verscheide kinderen, waar onder Lodewyk de XI koning van Vrankryk geweest is. *Chartier Hist. de Charl.* VII. *Monstrelet Chron. Mezeray Histoire de France. Sammarth.*

MARIA, gemalin van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, dochter van Henrik den VII, koning van Engelandt, en zuster van Henrik den VIII. Zy was al in hare kindschheit aan Karel den V, die den keizerlyken troon betreden heeft, verlooft: des niettegenstaande bragt het Lodewyk van Longueville, die in den slag by Guinegast door de Engelschen gevangen genomen wierdt, door een vredesverbondt, tusschen Engelandt en Vrankryk gesloten, zo verre, dat hy deze princesse voor Lodewyk den XII bedong, waar op haar huwelyk voltrokken, en zy in 't laatst van 't jaar 1514 te Reims gekroont wierdt. Zy was maar 18 jaren, in 't tegendeel haar gemaal was reets twee malen getrouwt geweest, en bereikte den ouderdom van 55 jaren. Dus stierf die vorst den 1 January des jaars 1515. Zy, dus wederom weduwe geworden zynde, trok naar Engelandt, alwaar haar broeder Henrik de VIII haar uittrouwde aan zyn gunsteling Karel van Brandon, dien hy den tytel van hertog van Suffolk gegeven hadt. Zy heeft by dezen verscheide kinderen gehad, en wierdt doorgaans koningin-hertogin genaamt. Zy stierf in de maandt Juny des jaars 1533, oud zynde 37 jaren, en wierdt te Edmundbury begraven. *Mezeray Hist. de France en Louis* XII. *Du Chesne Hist. d'Angleterr. Tom.* I.

MARIA *van Luxemburg*, koningin van Vrankryk, was de dochter van keizer Henrik den VII, uit het huis van Luxemburg, en van Margareta van Brabandt. Karel de IV, bygenaamt de Schone, zoon van koning Philips den Schonen, in 't jaar 1322 tot de kroon gekomen, en op den raadt van zyne broeders zyne eerste gemalinne Blanka of Burgundië, onder voorwendsel van al te na hem in den bloede te bestaan, verstoten hebbende, trouwde in 't jaar 1323 deze Maria van Luxemburg, eene princesse, begaaft met voortreffelyke hoedanigheden: maar zy stierf in haar eerste kraambedde in 't jaar 1324 binnen Issoudun in Berry, en wierdt begraven in de kerk der Dominikanen te Montargis. *Mezeray Hist. de France T.* II. *Sammarth.*

MARIA *van Medicis*, gemalin van Henrik den IV, koning van Vrankryk en Navarre, was de dochter van Franciscus van Medicis, groothertog van Toscane, en van Johanna, aartshertoginne van Oostenryk, en gebore koninginne van Hungarië en Bohemen. Zy trouwde dezen vorst, na dat hy van Margareta van Valois gescheiden was, in 't jaar 1600, den 5 October, binnen Florence, daar toe afgezonden zynde de heer van Bellegarde, grootstalmeester, om den koning in deze plegtigheit, die door den kardinal Aldobrandini, neef van den paus Clemens den VIII, verrecht wierdt, te vertonen. De hertog, haar vader, toonde door de ongemene kosten van feesten, balen, tournoispelen, komedien en andere vermakelykheden hoe vermogende en ryk hy was, want de Italianen verzekeren, dat hy alleen om eene komedie te vertonen meer dan 60000 ryksdaalders verspilde. Men bragt deze nieuwe koninginne met de galeien van Toscane en Maltha te Marseille, alwaar zy den 3 November in gezelschap van hare moeie, de hertoginne van Florence, en hare zuster, de hertoginne van Mantua, benevens vele andere vorname prinssen en heeren aan landt tradt, wordende van wegen den koning ontfangen van den grootkonnestabel, den kancelier van Vrankryk, de hertogen van Nemours, Ventadour, Guize, en de kardinalen de Jojeuze, Gondi, Givry en Sourdis, mitsgaders de schoonste en voornaamste princessen en vrouwen van Vrankryk. Zy wierdt vervolgens te Lions prachtig ingehaalt, alwaar de koning, in den oorlog zynde met den hertog van Savoje, by haar kwam, en zyn huwelyk met 'er daadt dien zelven nacht voltrok. Dus wierdt deze princes koningin van Vrankryk, maar gaf aan haar gemaal juist het grootste genoegen niet, vermits zy zeer jaloers was, en aan de Italianen al te veel gehoor gaf. De koning echter, haar kennende voor eene vrouw van oordeel, verklaarde haar in 't jaar 1610 tot regente van 't ryk, terwyl hy zelf den oorlog wilde bywonen, en zyne grote ontworpene voornemens uitvoeren, doende haar hier op plegtig kronen den 14 May; maar des anderen daags na deze verrechting wierdt die grote monarch door een moordenaar om 't leven gebragt, 't welk breder onder zyn artykel kan gezien worden. Zy bleef in de bestiering van dit ryk na de doodt van haar gemaal, in spyt van de prinssen van den bloede, die zulks naar rechten eischten. Hier door geraakte zy in den haat van velen, maar bevorderde voor 't ryk de vrede met de uitheemsche machten, als Duitschlandt en Spanje. Zy verspilde onnoemelyke schatten van de kroon, om daar door hare heerschappy vast te zetten, maar verminderde haar gezag ten deele door de grote toegevendheit, die zy aan den marquis d'Ancre en zyne vrouw bewees. Wanneer in den jare 1614 haar zoon zelf tot den troon en tot de regering wierdt verheven, behieldt zy nochtans de macht daar van in handen, en hieldt den koning zo in tucht als of hy een kindt was; doch dit duurde niet langer dan tot den jare 1617, wanneer de marquis d'Ancre, Concino Concini genaamt, een Florentyn van geboorte, vermoord wierdt. Vervolgens is haar de regering ontnomen, en zy gezonden in eene genoegzame gevangenis naar Blois, mogende voor haar vertrek zelfs den koning niet zien. Uit deze hechtenis wist zy door hulp van den hertog van Epernon in den jare 1619 te ontkomen, en schoon het hof toenmaals met haar een vergelyk wilde maken, luisterde zy daar niet naar, uit vreze, dat Luines haar een kwaden trek mogt spelen; en willende zelf niet by den koning komen, liet zy zich zo verre met eenige misnoegde heeren in, dat zy in den jare 1620 met een legertje in 't veldt verscheen; maar de koningschen kwamen haar zo schielyk op den hals, dat zy blyde was, dat men met haar een nieuw verdrag maakte. Zedert dien tydt kwam zy wederom ten hoof, zoekende in alle manieren den kardinaal Richelieu van 't hof te bannen, om daar door meer vermogen in 't bewindt van zaken te krygen. Hier door ontstonden gedurig nieuwe onlusten, dan was zy eens met den kardinaal verzoent, dan weder in vyandschap; dit duurde zo lang, tot dat zy met het hof in den jare 1630 naar Compiegne vertrokken zynde, Richelieu in den koninklyken Raadt voorstelde, of 't niet nodig was tot rust van 't ryk, dat men zich van de koningin ontdeedt, vermits zy deze onlusten gestadig veroorzaakte. Hier op wierdt besloten, dat de maarschalk d'Estrees haar onder zyn opzicht zou nemen, als de koning van Compiegne weder naar Parys zou keren, 't welk gedaan wierdt, doch haar keuze gegeven waar zy har verblyf wilde nemen; eindelyk na veel halpelens besloot zy uit het ryk en in Vlaanderen zich te onthouden, 't geen te gemakkelyker wierdt toegestaan, om dat de kardinaal haar liefst verre van de handt zag. Hier bleef zy by de zeven jaren, en leefde van een jaargeldt, het geen haar de Spanjaarden verschaften. Verscheide maal heeft zy onnutte pogingen aangewend by den kardinaal Richelieu om zyn gemoedt te buigen, en haar wederom te doen roepen, maar men dacht om haar zo weinig in Vrankryk, als of ze in de wereldt niet meer was. Vermits nu in den jare 1638 tusschen Spanje en Vrankryk een hevige oorlog ontstondt, trok zy naar Engelandt by haren neef, Karel den I, hem biddende zo veel te willen doen, om voor haar by Vrankryk een jaargeldt te verwerven; maar dat was vruchteloos, en de Spanjaarden hielden ook hunne handen t'huis, en gaven niet meer. In Engelandt vondt zy het ook zeer slecht, want de koning, in veel onlusten met zyne eigene onderzaten gewikkelt, wierdt zelf genoodzaakt om haar uit het ryk te doen vertrekken, vermits de Engelschen haar als een kwaad werktuig voor hun belang en Godsdienst aanzagen. Hier op vertrok zy naar de Vereenigde Nederlanden, wordende haar daar wel veel eer en prachtig onthaal aangedaan, maar het moest niet te lang duren; dus kwam zy eindelyk te Keulen, alwaar zy na een verblyf van 10 maanden in grote armoede, vermits zy niets hadt, als het geen de Jesuiten haar gaven, in den jare 1642, in 't 68 jaar haars ouderdoms, overleden is. *Mezeray. Perefixe Hist. de Henr.* IV. *Le Vassor Hist. de Louis* XIII. *Deageant Memoires de la Regence de Mar. de Medic. Bassompierre Memoires. De Mourges Recueil des Pieces pour la defence de la Reine.*

KONINGINNEN VAN ENGELANDT.

MARIA, koningin van Engelandt, dochter van Henrik den VIII en van Catharina van Arragon. Zy wierdt geboren den 18 February des jaars 1515, en als eerste dochter van de kroon princes van Walles genaamt. Maar Henrik zich van het huwelyksverbondt met hare moeder ontslagen hebbende, en met Anna van Boulen in den jare 1533 getrouwt zynde, beroofde hy haar weder van die waardigheit, en zondt haar by hare moeder te Kimbalton, in de provincie van Bedford. Zelfs liet de koning in het Parlement aantekenen, dat hy haar hieldt als een

een bastaard, en dat zy nooit eenig recht op de kroon te eischen hadt, gevende de zelve ten vollen aan zyne jonge dochter Elizabeth over. Na de doodt van Anna Boulen, in den jare 1536, nam haar de koning weder in genade aan, en gaf haar eene hofhouding, vermits zy zich verdemoedigde, hem voor 't hoofdt der Engelsche kerk erkende, en haar moeders huwelyk zelf voor nietig verklaarde. In den jare 1544 hadt de keizer by den koning, haar vader, zo veel weten te weeg te brengen, dat hy deze princes haar oude recht by eene akte van het Parlement wederom deedt vernieuwen, verklarende haar als zyne wettige dochter. De vorst, het Roomsche geloof uit zyne staten verdryvende, en een nieuwen Godsdienst daar invoerende, kon echter de innerlyke zucht van zyne dochters voor haar geloof niet uitroeien, en wanneer na de doodt haars vaders zyn zoon Eduard op den troon kwam, hieldt zy zich gedurende zyne regering van 7 jaren op het kasteel Framingham; maar deze mede zonder erfgenamen gestorven zynde, wierdt Maria binnen Londen en in andere gedeeltens van het ryk voor koninginne uitgeroepen, schoon de hertog van Northumberlandt Johanna Gray voor erfgenaam van de kroon poogde te doen verklaren, zich ten dien einde meester maakte van den Tour, en een verbondt met vele edelen oprechtte, haar opentlyk binnen Londen door den Lord Major en zes bisschoppen hulde doende als koningin van Engelandt: lichtende ter zelver tydt een machtig leger om Maria het hoofdt te bieden, en latende den hertog van Suffolk binnen Londen om daar hun belang staande te houden. Maar de yver van het gemeen was zo groot voor Maria, dat iedereen zich by haar voegde, en zy vergaderde binnen tien dagen een leger van 30000 man. De Lord Major en vele andere groten ziende, dat de party van Maria de sterkste stondt te worden, vielen aan hare zyde, en verklaarden schuldig aan hoog-verraadt al wie Johanna Gray nog aan bleef hangen, nemende haar zelf met den hertog van Suffolk in hechtenis. Dus de hertog van Northumberlandt, den moedt verliezende, onderwierp zich aan den magistraat, hopende op genade, maar hy wierdt, benevens Johanna Gray, haar man Giffort, en den hertog van Suffolk, kort daar na onthalst. Na deze gemakkelyke zegepraal wierdt Maria met veel pracht en heerlykheit binnen Londen ingehaalt, en om te tonen wat zy in haren boezem gekweekt hadt, liet zy aanstonts de gevangene bisschoppen, die den hervormden Godsdienst, gedurende de vorige regeringen, niet hadden willen aannemen, uit den Tour ontslaan; voerde met al haar vermogen den Roomschen Godsdienst wederom in, en nademaal de princes Elizabeth, nagelate dochter van Anna van Boulen, haar hier in de grootste hinderpaal was, zondt zy de zelve onder eene sterke wacht naar Woodstook. De yver om het oude geloof in 't ryk te doen standt grypen deedt haar besluiten zich in 't huwelyk te begeven met koning Philips den II van Spanje, zoon van keizer Karel den V, die, afstandt van die kroon en andere erflanden gedaan hebbende, stil ging leven in een klooster. Dit huwelyk wierdt in den jare 1554 voltrokken, een jaar voor dat deze gemelde afstandt zyns vaders geschiedde. Nu zag men het schip van staat en 't Roomsche geloof van Maria wel voor den windt zeilen, maar was zy niet bevryd van gedurige inwendige onlusten, door hare eigene onderzaten veroorzaakt. Om dit gemakkelyk te boven te komen verdreef zy alle, die van den hervormden Godsdienst waren, uit het ryk, waar door, zo men zegt, meer dan dertig duizend familiën uit Engelandt vertrokken. Maar alle maatregels, hoe zeker de menschen de zelve ook wanen te nemen, worden veeltyds door eene veel groter macht verydelt; dus was het hier ook, vermits Maria in den jare 1558 overleedt, oud zynde 42 jaren, na dat zy 5 jaren, vier maanden en elf dagen geregeert hadt, waar op de hervormde Godsdienst met Elizabeth weder op den troon klom. *Goodwin Annales Rer. Angl. De Larrey Geschiedenis van Engelandt. Baker Chron. van Engelandt. Sanderus Hist. de Schisme d'Angleter.*

MARIA de II, oudste dochter van Jacobus den II, koning van Engelandt, geboren by zyne eerste gemalinne Anna te St. James den 30 April des jaars 1662. En schoon haar vader en moeder een grote zucht voor 't Roomsche geloof hadden, wierdt echter de dochter in den hervormden Godsdienst opgevoed, en trouwde met toestemming van haren vader, toen hertog van Jork zynde, met Willem Henrik van Nassau, prins van Oranje, wordende dit huwelyk door Henrik Compton, bisschop van Londen, den 4 November des jaars 1677 voltrokken, trekkende deze jonggetrouwden nog in die zelve maandt naar Hollandt. Ondertusschen haar vader in den jare 1685 op den troon van Engelandt geklommen zynde, poogde hy daar een gansch andere regeringsvorm en 't Roomsche geloof in te voeren; maar dit was de oprechte Engelschen, die de vryheit en Godsdienst lief hadden geweldig tegen de borst; dus namen zy een edelmoedig besluit van zich tegen deze geweldenaryen aan te kanten, verzoekende hier toe hulp van de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden, aanbiedende den prins en princesse de kroon van Engelandt. Deze beide doorluchtige personen, den troon verlaten ziende van den koning Jacobus, wierden, in Engelandt aangekomen op den 13 February des jaars 1689, als koning en koningin van Engelandt, enz. uitgeroepen, en den 11 April daar aan volgende gekroont. Maria deelde met haar gemaal het ryksgezag, hebbende volgens eene akte van het Parlement, wanneer de koning uitlandig was, de gansche regering in handen. Deze vorstin hadt alle volmaaktheden, die een mensch kan bezitten. Zy wist hare achtbaarheit wel te ondersteunen door eene edele fierheit, wanneer het de tydt vereischte, maar hare vriendelykheit en gemeenzaamheit was by alle andere gelegenheden wederom even groot. Zy haatte de dubbelhertigheit, en doordien zy niemandt wilde misleiden, droeg zy ook zorg voor die, waar van zy vreesde misleid te worden. Hare stemmigheit sproot uit de verhevene en Godsdienstige gedachten, daar hare ziel gestadig mede bezwangert was; haar moedt was groot, zo dat men haar zou kunnen vergelyken by Semiramis en Zenobia, maar zy oordeelde het onbetamelyk voor de vrouwen, zo lang haar geen man ontbrak, de wapenen te voeren. Zy hieldt zich doorgaans bezig in boeken, van Godt en den Godsdienst handelende, te lezen: was ook zeer ervaren in de H. Bladen, als mede in de kerkelyke en wereldlyke geschiedenissen, bouwkunde, tekenen, borduren en andere vrouwelyke oeffeningen, gevende zich selden over aan wereldsche vermakelykheden. In 't kort, zy was een volmaakt voorbeeldt van deugdt en oordeel; tot op het laatste van haar leven poogde zy een hof en hofgevolg te hebben, waar in de heerlykste zedekunde uitblonk, mogende geen dertelheit noch ongemanierdheit zien. Zy was liefdadig voor den armen, en kuisch omtrent haar echt, belonende het goedt, en straffende het kwaadt. Door zo vele deugden en grote hoedanigheden wierdt zy teder van hare onderdanen, zo wel de Engelschen als Hollanders, bemint, gehoorzaamt, ja men mag wel zeggen aangebeden. In den jare 1690 nam zy voor de eerste maal de regering van 't ryk alleen op zich, terwyl haar gemaal in Ierlandt de wederstrevelingen t'onderbragt, wordende de koning gekwetst aan zyn been, waar over de koningin wel innerlyk bekommert was, maar uiterlyk weinig droefheit liet blyken. Vervolgens moest zy in de jaren 1691, 1692, 1693 en 1694 insgelyks den last van de regering alleen op hare schouderen nemen, terwyl de dappere Willem zyne vyanden zelf over zee ging bestoken, na dat hy zyn eigen ryk beveiligt hadt. Den 21 December des jaars 1694 oude styl wierdt zy te Kensington van de kinderpokjes aangetast, waar by verscheide gevaarlyke toevallen komende, zy op den 28 van de zelve maandt en jaar den geest gaf, tot onuitsprekelyke droefheit van den vorst haar gemaal, en alle welmenende onderzaten; te meer vermits uit haar geen nageslacht geboren was, waar op zy den 5 Maart des jaars 1695 ouden styl in de kapel van Henrik den VII te Westmunster wierdt bygezet. Indien men alle de schryvers, die van haren lof gewaagt hebben, zou aanhalen, zou het wel een plaats zo groot als dit gansche artykel beslaan. *Engelsch Dict.* III *Deel. Burnets Essay on the Memory of the Late Queen Mary.*

Koninginnen van Schotlandt.

MARIA, dochter van Claudius den I van Lotharingen, hertog van Guize, en van Antonetta van Bourbon, wierdt den 4 Augusty des jaars 1534 aan den hertog van Longueville, Lodewyk den II, uitgehuwt, die, in den jare 1537 gestorven zynde, haar als weduwe naliet. Zy wilde naderhandt naar 't huwelyk, haar aangeboden met Henrik den VIII, koning van Engelandt, niet luisteren, maar begaf zich op 't aanraden van François den I, koning van Vrankryk, liever wederom in het huwelyk met Jacobus den V, koning van Schotlandt, weduwenaar, en een der schoonste mannen van zynen tydt. By hem heeft zy drie kinderen ter wereldt gebragt, als twee zonen, jong gestorven, en eene dochter, Maria, waar van hier na gesproken zal worden, die acht dagen voor haar vaders doodt ter wereldt kwam. Hier op heeft zy wederom, door Henrik den VIII ten huwelyk verzocht zynde, zulks geweigert. Wat belangt hare levensmanier, de zelve wordt van eenigen geroemt, maar ook van anderen gelastert. Na de doodt van Jacobus den V zocht zy den regent van 't ryk, 't welk de graaf van Aran was, allengskens uit den sadel te lichten, en 't gebiedt alleen machtig te worden, waar toe zy hem door Vrankryk liet verheffen tot hertog van Chatelleraut, met een jaargeldt van 12000 pistoletten. Deze hinderpaal dus op eene eerlyke wyze weggeruimt hebbende, wierdt haar door de ryksstanden in den jare 1559 het bewindt van Schotlandt ten vollen opgedragen. In den jare 1557 was zy reets in een oorlog ingewikkelt met Engelandt, daar Vrankryk haar krachtig toe aangezet hadt, belovende haar te ondersteunen, gelyk hy ook waarlyk deedt, zendende veel volk in Schotlandt, maar de ryksstanden duchtende, dat Vrankryk iets anders ten nadeel van hunne vryheit in 't oog hadt, maakten die zaak aan eenen kant, en lieten de Franschen weder vertrekken. Als Maria nu zag, dat deze aanslag niet gelukken wilde, om daar door de Schotten onder het Fransche juk te brengen, sloeg zy voor om hare dochter aan den Dauphin van Vrankryk uit te huwelyken. Hier op zondt het Parlement een gezantschap naar Vrankryk, om deze zaak daar te bepalen: maar eenigen den adder merkende, die onder het gras verborgen lag, spraken zeer veel ten nadeele daar van; deze, zegt men, dat de koninginne door vergift heeft van kant geholpen, waar onder zou geweest hebben Jakob Murray, natuurlyke broeder van de jonge koninginne Maria, maar die door zyne sterke natuur het leven nog behieldt. Ondertusschen vielen de Engelschen in de Orkadische eilanden, maar wierden weder te rug gedreven. Hier op begon de koningin regente de Protestanten dapper te vervolgen, doemende Walter Milln ten vure, en joeg den predikant Paul Messen in ballingschap. Hier door bragt zy die geloofsgenoten in beweging, makende eene aanzienlyke vergadering uit, die zy den naam van congregatie gaven. Deze lieten by de regentinne een geschrift ingeven, waar in zy in weêrwil van hare vervolging deze driestukken haar voorstelden en afvorderden, als: (1) Dat zy hunnen Godsdienst in hunne eigen spraak mogten houden. (2) Dat het volk

zyne

zyn eigen predikant mogt verkiezen, en dat die hun wel aanftonden, en van eene goede leer en leven waren, onverhindert hunnen dienft mogten waarnemen. (3) Dat men alle ongeleerde en ergerende kerkbedienaars mogt afzetten, en in der zelver plaats deugdzame mannen aanftellen. Dit maakte een groot allarm onder de Roomfchgezinden, zo dat zy voorfloegen om met de Proteftanten in een redenftrydt te treden, die zulks zeer gaarne aannamen, mits dat men de H. Schrift tot rechter zou verkiezen van hunne gefchillen. Maar dit ons beftek niet rakende wordt voorby gegaan. Echter lieten de Roomfchgezinden niet af op alle wyze de Proteftanten te plagen en te drukken. Hier na verzocht de regentin, dat de Schotfche kroon in Vrankryk gezonden mogt worden, om daar den Dauphin, haar dochters man, mede te kronen, het welk eindelyk bewilligt wierdt. Alleenlyk de graaf van Argîle en Jacobus Murray, te voren gemeld, hier mede afgevaardigt wordende, maakten geen haaft, vermits zy daar niet veel goeds uit voorzagen. De koningin regentin alles aanwendende om de Proteftanten uit te roeien, maar ziende, dat zy in 't tegendeel meer en meer toenamen, en dat men op zommige plaatfen met hare bevelen fpotte, moeft wat meer bot geven, en 't leet, dat zy daar over gevoelde, verkroppen. Ondertuffchen ontftondt 'er een oproer te Perth, wordende de Proteftanten het eerft beledigt door eenige vermetele Roomfchgezinden, waar door zy van wraakzucht befloten de kerke in te nemen, de beelden te verbreken, en de monniken te verjagen, willende nochtans zich zelven met geen een ding van den roof verryken, maar lieten de papen met verfcheide wagens, gevult met geldt en koftelykheden, vertrekken. Wanneer de regentin dit hoorde, zwoer zy die ftadt te vuur en te zwaardt te zullen verwoeften. Hier op zondt zy naar de graven van Argîle en Athol, op dat die met hunne onderdanen zich derwaarts zouden begeven, voerende ook eene menigte wapentuigen daar naar toe. Die van Perth, dit onweêr wel voorziende, zochten zich zelf te verdedigen, bragten met der haaft 2500 man te voet en te paardt op de been, en droegen den graaf van Glencarn, die ook derwaarts ter hunner hulpe, met al wat hy byeen kon brengen, toog, het oppergezag van hun leger op. De graaf van Argîle en Jakob Stuart, baftaard van Jacobus den V, mede van den hervormden Godsdienft zynde, zochten dezen brandt door 't water van een verdrag te bluffchen. De koningin regente, die liever door het zwaardt hen volgens haren eedt hadt willen verdelgen, verftaan hebbende uit hare Franfche fpionnen, dat de Proteftanten in 't kort zo machtig geworden waren als of het volk geregent hadt, liet zich tot een verdrag bewegen, waar by befloten wierdt, dat ieder de wapenen zou nederleggen, en de koningin de vryheit hebben van eenige dagen met haar gevolg in de ftadt Perth te mogen huisveften; het overige zou men op het eerftkomende Parlement afdoen. Hier op trokken de Proteftanten wederom naar huis, blyde zynde, dat deze oorlog zonder bloedftorten geëindigt was. De regentin, te Perth komende, wierdt daar met eerbiedt ontfangen, maar de Franfchen moeften drie mylen van de ftadt blyven, die, hier over gehoont, een jongeling van 13 jaren vermoordden, en wanneer de burgeren dit lyk voor de koningin bragten, en recht over dezen moordt verzochten, antwoordde zy: *'t Is my leed, dat zy den zoon in plaats van den vader getroffen hebben.* Eindelyk, eer zy uit Perth vertrok, eifchte zy van de burgeren eene buitenfporige geldboete, keerde alles om, herftelde den Roomfchen, en bande den hervormden Godsdienft uit de kerken. Dit breken van haar woordt en verbondt bragt haar by alle eerlyke vaderlanderen in verachting. De graaf van Argîle en Jakob Stuart verklaarden zich voor hare vyanden, om dat zy op hunnen raadt dit verbondt aangegaan, en zo fchandelyk op haar eigen gezag weder verbroken hadt. Hier op gerakte alles weder overhoop; de regentin ziende, dat haar party te zwak wierdt, zondt om hulpbenden in Vrankryk, van waar eerlang de hertog van Chatelleraut haar kwam onderfteunen. Maar zy, zich echter te zwak bevindende, zocht wederom tydt door voorflagen van een nieuw verbondt te winnen, doch Argîle en Stuart, daar niet naar luifterende, dreven de Franfchen op de vlucht, veroverden Perth, herftelden daar alles, en drongen door tot in Edenburg. Wanneer nu Henrik de II, koning van Vrankryk, het fterffelyke hadt afgelegt, hoopten hier door de Schotten eerlang van alle deze onluften bevryd te zullen worden. De koningin, zich hier van zoekende te bedienen, poogde met behendigheit in Edenburg te komen, en zich daar meefter van den voornaamften adel te maken. Doch dit mislukte, en daar wierdt door bemiddeling van den hertog van Hamilton en den grave van Morton een vergelyk getroffen, 't geen de koningin regente niet beter na kwam: want zy, niet ruften kunnende, liet 1000 Franfchen onder den grave van Arran, zoon van den hertog van Hamilton, te Leith landen, die deze plaats verfterkten, daar verfcheide magazynen oprechtende, waar op eene la Broffe, ridder van St. Michiël, met nog 3000 man deze bezetting kwam verfterken. De Franfche heeren, waar onder de biffchop van Amiens en drie Doctoren van de Sorbonne waren, gaven voor dat zy als afgezanten kwamen, en verzochten by den adel gehoor. Maar de zelve gaven ten antwoordt, dat zy zich niet vertrouwen konden op eene vrouw, die twee maal het verbondt zo heilloos verbroken, de inboorlingen uit Leith verdreven, en daar eene krachtige bezetting van uitheemfche krygsknechten in gelegt hadt, waar uit bleek dat zy niet anders voorhadt dan om de natie onder een flaaffch juk te doen buigen, en dat zy als ryksftanden verplicht waren tot welzyn van het gemeen voor hunne vryheit en Godsdienft te zorgen. Hier op ging de oorlog van beide zyden wederom hevig aan, en verfcheide hevige gevechten vielen dan ten voordeele van den adel, en wel meeft ten voordeele van de regentinne, die dagelykfch met volk en geldt verfterkt wierdt, voor, zo dat de adel befloot van de koninginne Elizabeth byftandt te verzoeken. Dit gelukte hen, terwyl de Franfchen door hunne wreedheit en roveryen zich zelf by de R. Katholyke Schotten zeer gehaat maakten. Hier door kreeg de adel wederom wat lucht. De graaf van Martigues kwam wel met meer Franfche hulpbenden; doch de marquis van Elbœuf, broeder van de regentinne, moeft te rug keren, vermits de Engelfche vloot hem verhinderde meer toevoer in Leith te brengen. Na dat nu 6000 man te voet en 2000 ruiteren uit Engelandt te hulp kwamen, vereenigde zich daar de adel mede aan deze zyde van den Firth, en zy rukten te zamen voor Leith. De regentin nam de vlucht op het kafteel van Edenburg, en de adel, om haar te overtuigen van geen bloedt te willen plengen, boodt haar op nieuw de vrede aan, mits dat zy alle uitlanders zou doen vertrekken, de vryheden van 't ryk herftellen, en de ruft der kerke behoorlyk beveftigen. Dit fchreven zy haar in een brief van Dalkeith den 4 April des jaars 1560; doch geen antwoordt krygende beftormden zy den 4 May die ftadt, doch wierden met verlies van 160 man afgeflagen. Maar naderhandt hadden de Franfchen geen geluk meer, waar by kwam, dat de regentin den 11 July op het kafteel van Edenburg overleedt. Kort na de doodt van deze vorftin wierdt de vrede gefloten, onder voorwaarde, dat de Franfchen het landt zouden ruimen, en de veftingwerken van Leith by de overgave geflecht worden, de koningin Maria zou eene algemene vergiffenis aan hare onderdanen verlenen, en door 't Parlement zou de hervormde Godsdienft op een vaften en onwankelbaren voet geftelt worden. *Buchan. Knox.*

MARIA STUART, koningin van Schotlandt en Vrankryk, was de dochter van Jacobus den V, koning van Schotlandt, en van Maria van Lotharingen, of Guize, boven aangehaalt, alwaar ook gezegt is, dat deze princes ter wereldt kwam acht dagen voor dat de koning, haar vader, daar uit fcheidde, en dat gedurende de burgeroorlogen, die hare moeder in Schotlandt gevoert heeft, zy te voren, en daar na met den Dauphin van Vrankryk getrouwt zynde, zich in dat ryk heeft opgehouden ten tyde van Henrik den II. De gefchiedfchryvers fpreken veel van haar verftandt en fchoonheit. Men zegt, dat zy zes talen in den grondt verftondt en fprak. Zy trouwde den 4 April des jaars 1558 met den Dauphin van Vrankryk, daar na koning, onder den naam van François den II; maar zy heeft dezen monarch niet lang gehad, vermits hy in den jare 1560 overleedt, waar op zy, weder naar Schotlandt kerende, de vrede door hare tegenwoordigheit bekrachtigde: maar doordien zy zo vaft aan den Roomfchen Godsdienft was verknocht, en de Hervormden in 't tegendeel dodelyk haatte, kon deze vrede geen langen ftandt houden, echter moeft zy zich intomen, om dat haar vermogen te zwak was. Dies trouwde zy ten twede maal met haren neef, Henrik Stuart, by wien zy een zoon ter wereldt bragt, *Jacobus* den VI, naderhandt koning van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt onder den naam van Jacobus den I. Dit huwelyk was hatelyk in de oogen van hare onderzaten, zo wel als van de koninginne Elizabeth, hare nicht, te meer, om dat zy met al haar vermogen de Gereformeerden zocht te onderdrukken, en den Roomfchen Godsdienft in te voeren. Hier uit ontftonden wederom op nieuw zeer gevaarlyke onluften. Deze Henrik Stuart wierdt op den 10 February des jaars 1567 vermoord, en na zyne doodt trouwde zy wederom met den grave van Bothwel; maar de onluften in 't ryk hoe langer hoe meer aangroeiende, wierdt zy eindelyk gedwongen het zelve te verlaten, vermits zy by het Parlement fchuldig verklaart wierdt aan ontelbare gruwelftukken. Hier op nam zy hare toevlucht naar Engelandt, alwaar zy in 't eerft van hare nicht, de koninginne Elizabeth, wel ontfangen wierdt, maar naderhandt zich ingewikkelt hebbende met den hertog van Nordfolk, om zich meefter van de Engelfche kroon te maken, wierdt zy na eene gevangeniffe van 18 jaren in den jare 1585, den 18 February, in het kafteel van Fotheringay onthoofd. Zie *Buchananus. Knox. Thuanus. Cambden. Melvin. Welwood. Burnet reflexions fur M. Varillas. De Larrey. Algemene Kerkelyke en Wereldlyke Gefchied. door G. Suikers en If. Verburg.*

KONINGINNEN VAN HUNGARIE EN BOHEMEN.

MARIA, koningin van Hungarië, was de dochter van Lodewyk den Groten, of den I, koning van Hungarië, en fchoon zy by 't leven van haren vader aan Sigismundus, zoon van Karel den IV, Roomfch keizer, verlooft was, wierdt haar zulks wederom afgeraden, en zy na 't overlyden van haren vader in den jare 1382 als koninginne van Hungarië gekroont. Men merkt van haar als iets zonderlings aan, dat daar de voorgaande koninginnen de kroon alleen op haren regter arm plagten te dragen, zy de zelve op haar hoofdt gezet heeft, zich niet noemende Maria Regina, maar Maria Rex. Doch hare regering duurde niet lang: want vermits zy hare moeder Elizabeth, eene princes van Bofnië, en Nikolaas Gara, een waiwode, al te veel gehoor gaf, en de Hungarifche landftanden voor 't hoofdt ftiet, wierdt zy genoodzaakt de kroon aan den Napelfchen koning Karel den Kleinen in den jare 1385 over te laten, waar van zy zodanig bedroeft wierdt, dat zy op het graf haars vaders gepoogt zou hebben zich zelve om 't leven te brengen, indien zy daar niet telkens in was verhindert. De heerfchzucht

hadt hare gedachten zo ingenomen, dat zy onder de handt werkte om den koning te doen vermoorden, hier toe aanporrende eenen Blasius Forgats, of Forgach, die zulks ook uitvoerde, terwyl de koning te Offen in gezelschap van Maria aan tafel zat; want hy kwam van achteren, en sloeg met een sabel den koning het hoofdt in twee. Hier op maakte Maria zich wederder meesteresse van de kroon. Maar Johannes Horvatus, of Servatius, Ban van Croatië, was zo gevoelig over den moordt van den koning Karel, dat hy Maria en haren aanhang op het onverwachtst met een vliegend leger overviel, de koninginne moeder in de rivier Bozota liet verdrinken, Maria gevangen nam, en den waiwode, haar gunsteling, benevens den moordenaar des konings, met haar gansche gevolg liet nederhouwen. Hier was de koningin wederom in de uiterste wanhoop, pogende zich van 't leven te beroven, maar telkens verhindert en op het kasteel Crupa, in Croatië, vervoert zynde, wierdt zy daar zorgvuldig bewaart. Eindelyk als haar eerste bruidegom Sigismundus met een machtig heir in Hungarië kwam, wierdt zy van hare gevangenis ontslagen, en in den jare 1387 haar echt met den gemelden vorst voltrokken, wordende hy als koning van Hungarië gekroont. Zy stierf in den jare 1392, zonder erven. *Bonfin. Rer. Hungar. Dec.* III. *lib.* I. *Rewa Monarch. Hungar.*

MARIA IZABELLE, koningin van Hungarië, zuster van Sigismund Augustus, koning van Polen, trouwde in den jare 1539 met Joh. Zapolia, waiwode van Zevenbergen, die tot koning van Hungarië verkoren geweest was in den jare 1526, en deze kroon betwist hadt tegen den broeder van keizer Karel den V, aartshertog van Oostenryk. Zy bragt in dezen echt den 7 July des jaars 1540 eenen zoon ter wereldt, waar over haar gemaal, dit nieuws ontfangende, zodanige verrukking van blydschap ontfing, dat zy de oorzaak van zyne doodt wierdt, vermits hy den 21 van die zelve maandt den geest gaf. Izabelle geen kans ziende om eene kroon, daar Ferdinand, een vermogend prins, zo sterk naar hadt gedongen, voor haar zoontie te behouden, zocht toevlucht by de Porte, van de welke zy zulk een machtigen bystandt kreeg, dat het heir van Ferdinand, leggende voor Buda, ten eenemaal aan stukken wierdt gehouwen. Solyman kwam zelf in Hungarië, maakte zich meester van Buda, en noodzaakte Izabelle naar Lippa te wyken, latende haar slechts den tytel van regentinne van Zevenbergen, met hoop, dat hy eerlang de kroon zou zetten op het hoofdt van haren zoon. In den jare 1551 stondt zy aan den koning Ferdinand Zevenbergen af, vertrekkende aanstonts naar Cassovië, en vervolgens in Polen, by hare moeder Bonna Sforce en Sigismund Augustus, haren broeder, door wiens hulp zy zo veel te weeg bragt, dat haar Zevenbergen in den jare 1556 wederom in handen wierdt gestelt, alwaar zy tot aan hare doodt, die voorviel den 15 September des jaars 1558, geheerscht heeft, zonder haren zoon Jan Sigismund daar eenig deel in gegeven te hebben. *Strada Decad.* I. *lib.* IX. *De la Coste Eloges des Hommes illustres. Discours Histor. & Politiq. sur la guerre de Hung.*

MARIA *van Oostenryk*, koningin van Hungarië en Bohemen, dochter van Philips den I, koning van Spanje, en van Johanna, dochter van Ferdinand, koning van 't zelve ryk, wierdt geboren den 17 September des jaars 1505. Hier op wierdt zy in den jare 1515 verlooft, en in den jare 1521 te Offen gehuwt aan Lodewyk, koning van Hungarië, maar hadt het ongeluk, dat zy haar gemaal den 29 Augusty des jaars 1526 in den slag van Mohatz verloor. Zy zelf vloodt in dit gevaar naar Wenen, en besloot voortaan weduwe te blyven, trok daar op naar de Nederlanden, en wierdt in den jare 1530 van haar broeder, keizer Karel den V, tot regentinne van de gemelde landen aangestelt. Dit heeft zy 25 jaren met veel lof waargenomen, en bouwde in den jare 1542 tot hare vereeuwiging het stedeke Mariënburg in Henegouwen. Wanneer nu de gemelde vorst, haar broeder, afstandt van de heerschappy deedt in den jare 1556, ging zy met den zelven naar Spanje, alwaar zy den 18 October des jaars 1558 te Cicales overleden is. De wereldt heeft haar van bloedschande verdacht gehouden, om dat zy van haren broeder, keizer Karel, en hy van haar zo veel werk maakte; ook zegt men, dat zy by hem Johan van Oostenryk ter wereldt gebragt heeft. Zy het gezag in de Nederlanden voerende, en haar broeder met Vrankryk in een oorlog ingewikkelt zynde, ondersteunde hem van haar kant, viel in Pikardië, belegerde Mets, en gaf den keizer aan zyn kant daar door lucht. Zy hadt eene krachtige genegenheit tot 't jagen, en was menigmaal van 's morgens vroeg tot 's avonds laat daar mede bezig. Haar haat tegen koning Henrik den II van Vrankryk was zo groot, dat zy zyne lusthoven by haar inval in Vrankryk liet verwoesten; ja zy wenschte niets meerder dan om hem gevangen te bekomen. *Fuggers Ehren-Spiegel pag.* 1391. *De Coste Elog. des Femmes illustr. T.* II. *Brantôme Dames galantes T.* II. *pag.* 91 *& seq. Strada de bello Belg. lib.* I. *& Decad.* I. *lib.* V *&* IX.

Koningin van Napels.

MARIA *van Chastillon*, koningin van Napels en Sicilië, was de dochter van Karel van Chastillon, bygenaamt van Blois, en van Johanna van Bretagne, die dit hertogdom haar man ten huwelyk bragt. Zy trouwde met Lodewyk van Vrankryk, hertog van Anjou, grave van Provence en Maine, twede zoon van koning Jan, en die vervolgens koning van Jeruzalem, Napels en Sicilië wierdt. De edelmoedige koningin, in den jare 1384 weduwe geworden zynde, nam de voogdy over haren jongen zoon Lodewyk aan, verkrygende door de toestemming van den paus Clemens den VII het bewindt van de koninkryken Napels en Sicilië tot zyne meerderjarigheit. Zie in het artykel van LODEWYK den II, koning van Napels, hoe zorgvuldig zy dit koninkryk behoed heeft tegen de moeielykheden, haar door Ladislaus, of Lancelot, zoon van Karel van Duras, aangedaan. Deze princes was zo zorgvuldig als wys, en zeer zuinig in hare hofhouding, zo dat zy boven de merkelyke onkosten, die zy in zulk een langen oorlog van noden hadt, nog twee maal honderd duizend goude kronen hadt vergadert en weggelegt, om daar mede haren zoon, indien hy in den kryg eens mogt gevangen genomen worden, wederom los te kopen. Zy stierf te Angers den 12 November des jaars 1404, en wierdt in de kerk van St. Mauritius voor 't grote altaar begraven. *Godefroy sur le histor. de Charles* VI.

Princessen en andere doorluchtige vrouwen, *die den naam van* Maria *gevoert hebben.*

MARIA *van Burgundië*, erfdochter van Karel den Stouten, hertog van Burgundië, en van zyne gemaline Izabelle van Bourbon, in den jare 1457, den 13 February, geboren. Zy was 20 jaren oud wanneer haar vader in de belegering van Nancy sneuvelde. Zy hadt reets by zyn leven verscheide vryers gehad, en na zyne doodt vermeerderde hun getal. Daar onder waren de Dauphin van Vrankryk, Karel, de aartshertog Maximiliaan, en de hertog van Kleef de voornaamste. De eerste van deze drie was nog zeer jong, maar nademaal koning Lodewyk de XI, zyn vader, een groot deel van Burgundië na haar vaders doodt wegnam, ook in Vlaanderen vele steden veroverde, boodt zich deze princes, om het gehele verlies van hare staten voor te komen, zelf aan. Lodewyk de XI zou dit wel gedaan hebben, maar hy dacht door een ander middel wel meester van alles te worden, derhalven rokkende hy vele oneenigheden in de Nederlandsche provinciën, en 't ging zo verre, dat de burgers van Gent voor haar gezicht haren voornaamsten staatsbedienaar om 't leven bragten, en haar binnen die stadt eenige dagen opgesloten hielden, ja haar met geweldt dwingen wilden met Adolf van Gelder te trouwen. Maar na dat eenige weken verlopen waren, vernieuwde de aartshertog Maximiliaan door zyne gezanten het verzoek, waar op het huwelyk gesloten, en zy met den zelven getrouwt wierdt, wordende het byleger den 20 Augusty des jaars 1477 gehouden; hier op wierdt de aartshertog Maximiliaan door de Nederlandsche standen ingehuldigt, en de oorlog tegen Vrankryk krachtiger voortgezet. Wanneer na eenigen tydt verscheide ridders van 't gulde vlies over begane ontrouw aan 't huis van Burgundië afgezet wierden, en daar op eene nieuwe huldiging van andere geschieden zou binnen 's Hertogenbosch, was de hertogin mede nieuwsgierig om deze plegtigheit by te wonen, maar zy viel met vele andere personen door het instorten van het theater ter aarde, en schoon zy zich niet beseerde, namen het eenigen voor een kwaad teken, waar van zy naderhandt de vervulling zagen, toen die vorstin, in den jare 1482 op de jacht zynde, door eenen val van 't paardt zo zeer beschadigt wierdt, dat zy daar van den 28 Maart gestorven is. *Cominaus. Oliv. de la Marche. Fuggers Ehren-Spiegel. Haraus Annales Brab. Daniel Hist. de Fr. Tom.* II.

MARIA *van Vrankryk*, gravin van Champagne, Blois en Chartres, oudste dochter van koning Lodewyk den VII, en van Alienora van Guiënne. Zy wierdt getrouwt aan Henrik den I, bygenaamt de Ryke, grave van Champagne, Brie, Chartres, Blois, Sancerre, enz. De historieschryvers spreken met veel lof van haar verstandt en deugdt. Zy stierf, in 't 60 jaar haars ouderdoms, den 11 Maart des jaars 1198. De ongeruchte over 't verlies haars zoons Henrik den II, grave van Champagne, koning van Jeruzalem, die op het kasteel van Acre, in Palestina, uit een venster dood gevallen was, heeft haar doen sterven, schoon zy nog meer kinderen in 't leven hadt, als Tibaut den V, die zyn broeder Henrik den II in de regering volgde: Scholastika, gemalinne van Willem den III, grave van Vienne en Macon; en Maria, die met Boudewyn den IX, grave van Vlaanderen, en daar na keizer van Constantinopel, getrouwt is. Zie *de Kronyk van Robert, Rigord, Guillaume le Breton.* enz.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van koning Philippus Augustus en van Agnes van Meranië, wierdt verlooft in den jare 1200 aan Alexander, prins van Schotlandt, en twee jaren daar na aan Artus, grave van Bretagne en Anjou; maar niettegenstaande deze verbindtenissen trouwde zy in de maandt Augusty des jaars 1206 met Philips van Henegouwen, marquis van Namen, en na dat zy van hem weduwe was geworden, ten twede maal te Soissons in den jare 1213 met Henrik den I, hertog van Brabandt. P. Buskens zegt, dat zy stierf in den jare 1226; maar 't is geweest in den jare 1238, oud omtrent 40 jaren. Zy wierdt te Loven in de St. Pieterskerk begraven, alwaar men nog haar graf ziet.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van Karel den V, bygenaamt de Schone, en zyne derde gemalinne Johanna d'Evreux, stierf ongetrouwt in den jare 1341.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van koning Philips van Valois den VI, en van Johanna van Burgundië. Zy trouwde met Jan, hertog van Limburg, zoon van Jan den III, hertog van Brabandt, en stierf in den jare 1345.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van koning Jan, en van Bonna van Luxemburg. Zy wierdt getrouwt aan Robert, jonger zoon van Henrik den IV, hertog van Bar. Men stelt hare doodt in den jare 1404.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van koning Karel den V, byge-

genaamt de Wyze, en van Johanna van Bourbon. De koning, haar vader, beloofde haar aan Willem van Beyeren, grave van Henegouwen, maar zy ftierf voor 't voltrekken van het huwelyk.

MARIA *van Vrankryk*, dochter van koning Karel den VI. Zy wierdt priorin van Poiffi, en ftierf in den jare 1483. *Sammarth. Hift. Geneal. de la maifon de France.*

MARIA *van Luxemburg*, dochter van Petrus van Luxemburg, trouwde in 't eerft aan Lodewyk van Savoje, grave van Romond, en daar na aan François van Bourbon, grave van Vendôme. Zy is beroemd door hare kuifchheit en Godvrucht. Hebbende 51 jaren weduwe geweeft, ftierf zy in den jare 1547, hebbende gehad vier zonen en twee dochteren. De oudfte zoon was Karel van Bourbon, die vader wierdt van Antony, vader van koning Henrik den IV.

MARIA *van Luxemburg*, dochter van Sebaftiaan van Luxemburg, en van Maria van Beaucaire, trouwde met Philips Emanuel van Lotharingen, hertog van Mercœur, en won daar by een zoon en twee dochteren, waar van geen in 't leven bleef dan Françoize, die hertogin wierdt van Mercœur, Pontievre, enz. trouwende met Cefar van Vendôme, natuurlyken zoon van Henrik den Groten, in den jare 1609. Maria ftierf den 6 September des jaars 1623. Hilarion de Cofte maakt van deze twee princeffen gewag.

MARIA *van Valois*, hertogin van Kalabrië, was de dochter van Karel van Vrankryk, grave van Valois, en van zyne derde vrouw Mahaud van Châtillon. Zy wierdt getrouwt aan Karel van Sicilië, hertog van Kalabrië, zoon van Robert, koning van Arragon, en van Jolande. Deze prins was weduwenaar van Catharina van Ooftenryk. Hun huwelyksverbondt wierdt te Parys gefloten den 11 January des jaars 1324. Zy ftierf in de kraam den 6 December des jaars 1328, nalatende twee dochters, waar van de oudfte, Johanna de I, koningin van Napels wierdt, en Maria, die in den jare 1343 trouwde met Karel van Sicilië, hertog van Duras, haren neef, en daar na weduwe geworden zynde, heeft Hugo van Beaux haar gedwongen met zyn zoon Robert te trouwen; maar deze dwang wierdt gewroken door de doodt van den vader en den zone, want Philips van Sicilië, de II van dien naam, prins van Tarente, heeft haar gefchaakt en getrouwt omtrent den jare 1353. Zy was eene zeer fchone princes, en ftierf in den jare 1366 te Napels, alwaar zy in de kerk van St. Clara begraven is. *Villani. Collenucio. Sammarth. Bouche.* enz.

MARIA *van Savoje*, dochter van Karel Amadeus, en van Elizabeth van Bourbon van Vendôme, geboren te Parys den 21 Juny des jaars 1646. Zy wierdt by de dochters van St. Maria geplaatft en opgevoed, maar trouwde in den jare 1666 met Alphonfus den VI, koning van Portugal, die van koning Johannes den IV, zyn vader, onbekwaam geoordeelt wierdt om ooit den troon te kunnen beklimmen, om dat hy in zyne jeugdt door eene beroerte overvallen geweeft was, waar over hy federt eene trilling in de handen, eene fchudding in 't hoofdt, en zwakheit van geeft gehouden hadt. Zyne kwade neigingen maakten alle de zorgen, die zyne moeder en zyn gouverneur voor zyne opvoeding droegen, vruchteloos. Zyne gunftelingen waren onverdraaglyk in boosheit, waar door de groten van 't ryk vergramt zynde, eene vergadering van Staat beleiden, waar in men befloot, om hem met zyn gouverneur in 't paleis onder eene goede wacht befloten te houden, en dat zyn broeder Don Pedro op den troon zou klimmen. De koningin Maria, die federt den 21 November des jaars 1667 in een klooster geweken was, om dat zy met dezen haar gemaal geen gemeenfchap kon hebben, vermits hy onbekwaam tot de plichten van het huwelyk bevonden wierdt, haalde men ze daar uit en liet ze met Don Pedro trouwen, na dat men in een Kapittel te Liffebon alle vereifchte gebruiken en toeftemming van den paus tot vernietiging van 't eerfte en aanvaarding van het twede huwelyk in 't werk geftelt en verkregen hadt. Zy beviel van eene dochter den 6 January des jaars 1669, die men Izabelle Louïze noemde. In den jare 1680 gaf zich deze koningin ten eenemaal over aan de Godvrucht, vertrekkende twee jaren daar na in het kafteel van Almerina, aan den Taag, alwaar zy zich in Godsdienftige boeken en fchriften vermakende, eindelyk den 27 December des jaars 1683 den geeft gaf, na dat zy te voren alles aangaande hare begravenis en uitvaart bezorgt hadt. *De vader Orleans heeft haar leven befchreven, gedrukt te Parys in den jare 1696, in 12.*

MARIA, eene Joodfche vrouw, dochter van Eleazar, zeer ryk, begaf zich nevens andere naar den burgt Bathecor te Jeruzalem, om zich daar in te onthouden terwyl het belegert was. De dwingelanden, onder welke deze ftadt moeft buigen, beroofden haar van haren koftelyken fchat en levensmiddelen. Haar man was gefneuvelt in een uitval. Zo vele rampen, een onlydelyke honger, en de wanhoop, daar deze beulen haar toe gebragt hadden, vervoerden haar tot dit verwoed befluit: zy nam het kindt, zynde een zoontie, 't geen aan hare borften lag, doodde het, fneedt het in ftukken, en at daar een gedeelte van, bewarende het overfchot tot op een ander maal. De ontmenfchte krygsknechten, die niet leefden dan van den roof, traden weinig tyds daar na in 't huis van deze vrouw, en hebbende den reuk van het vleefch geroken, dreigden zy haar te doden, indien zy niet toonde wat zy bereid hadt om te eeten. Na zo vele dreigementen liet zy hen 't deerlyk overfchot haars zoons zien, en onder een verwyt van hunne wreedheden boodt zy 't hen aan te eeten, maar zy fchrikten voor dit voedfel. *Jozephus Joodfche Oorlogen* VI, 21.

MARIA MAGDALENA *van de Drievuldigheit*, ftichtereffe van de geeftelyke dochters van O. Lieve Vrouw van de Barmhertigheit, wordende door P. Yvan, priefter van 't Oratorie, die de ftichter daar van geweeft is, onderfteunt in dat voornemen. Zy wierdt geboren den 3 Juny des jaars 1612 te Aix, in Provence. Haar vader was een foldaat, genaamt Armand Martin, geboren te Tours; hare moeder was van Aix, en Margareta Caritas genaamt. Hy fneuvelde in den oorlog van Piëmont, na dat Magdalena den ouderdom van 10 jaren bereikt hadt. Hare moeder, die een klein koftwinningie hadt, voedde deze dochter in deugden op, maar haar met het vyftiende jaar willende uittrouwen aan iemandt, daar zy een goed huwelyk aan zou doen, verzocht zy in 't byzyn van alle hare vrienden, dat zy in den maagdelyken ftaat gedurende haar leven mogt blyven. In den jare 1630 ging zy tot het gefelfchap van mevrouwe St. Marcus naar Pertuis, alwaar deze weduwe van een Raadsheer te Aix zich van eene kankerachtige kwaal liet genezen. Onderwegen naar Tarafcon moeft zy twee maal een groot gevaar uitftaan, en in deze laatfte plaats gekomen zynde, ging zy alle dagen in een onderaardfche kerk van St. Martha Godt voor zyne genadige verloffinge danken. Wanneer zy wederom te Aix kwam, begaf zy zich onder de hoede van P. Yvan, die voor haar een boekje fchreef, genaamt wordende: *Leiding om een volmaakt Chriften te worden.* Zy badt hem, dat zy door zyne hulp in 't klooster te Marfeille mogt komen; maar hy verklaarde haar, dat hy een ander doelwit met haar voorhadt, 't geen hy zeide dat hem door Godt was ingegeven. In den jare 1632 ziek geworden zynde, hadt zy (zo men deze hiftorie geloven mag) een gezicht, dat haar aanbeval een orde op te rechten, waar aan zy den naam van de *Orde der Barmhertigheit* moeft geven. Dit maakte zy aan P. Yvan bekend, die daar op een huis te Aix liet bouwen, om de arme dochters, die deze orde omhelzen zouden, te huisveften. Magdalena was de eerfte, die zich daar in begaf, wordende het zelve door de juffrouw, Bontems genaamt, met alle noodzakelyke huisfieraden verzorgt, en na hare doodt maakte zy aan het zelve al 't geen zy naliet. P. Yvan, hier door gefterkt, vergrootte het huis, daar aan voegende een fraaie tuin en verfcheide gemakken voor de dochters, die in 't kort zeer in getal aangroeiden. De aartsbiffchop, opgeftookt door de vyanden van P. Yvan, was in 't eerft moeielyk, dat deze vader alles zo zonder zyne goedkeuring hadt uitgevoert, maar onderrecht wordende van de heiligheit van Magdalena, ftondt hy alles toe, en bekrachtigde het zelve. Deze nieuwe oprechting van de orde der Barmhertigheit wierdt ook goedgekeurt door M. Sforça, aartsbiffchop van Avignon, en de graaf van Alais, ftedehouder van Provence, verkreeg de noodzakelyke brieven van bevestiging van den Allerchriftelykften koning. De aartsbiffchop, deze bulle gekregen hebbende, vergunde deze geeftelyke dochters, dat zy het nonnenkleedt mogten aandoen, en Yvan wierdt tot haar biechtvader en leidsman aangeftelt. Deze plegtigheit gefchiedde op den 13 Juny des jaars 1639. Magdalena, die hier de eerfte fuperieure van geweeft is, ontfloeg zich van deze bediening, en ging naar Marfeille om daar een ander huis van de zelve orde op te rechten. Zy kwam daar met nog drie van hare zufters den 13 February des jaars 1643, en wierdt door den biffchop van die ftadt, M. Gaut, gedurende vier maanden, dat zy zich daar ophieldt, en 't gedachte huis opgerecht wierdt, dagelyksch bezocht. Hier na heeft zy te Avignon nog een diergelyk huis voor die orde doen toebereiden. Zy, den 3 January des jaars 1649 te Parys gekomen zynde, volvoerde daar het zelve, in weêrwil van alle de onluften en de fchaarsheit van geldt, die toen in 't ryk en in die ftadt bevonden wierden. Yvan, zulks horende, was daar over zeer verblyd, en zou zelf te Parys gekomen zyn om dit nieuw opgerechte klooster te befchouwen, indien hy niet door ziekte belet was, waar van hy den 8 October des jaars 1653 overleedt. Leon hieldt zyne uitvaart met eene lykreden ter zyner eere, die gedrukt is. De koningin Anna van Ooftenryk, die in de lykreden over Yvan geweeft was, kreeg daar door zulk eene achting voor Magdalena, dat zy haar in hare befcherminge nam. Deze Godvruchtige dochter, verplicht zynde eene reize te doen om de kloosters te Aix, Marfeille en Avignon te bezichtigen, wierdt begeerig om de overblyffelen van St. Magdalena, hare patroneffe, te bezichtigen. Zy bleef op dit gezicht vier uuren lang onbeweeglyk als een beeldt ftaan, en men zegt, dat toen zy daar van daan ging, de omftanders een aangenamen reuk in hunne neuzen kregen. Men zegt verder, dat zy, weder te Parys gekomen zynde, aan de koningine moeder voorzegt zoude hebben de Pyreneefche vrede, het huwelyk van koning Lodewyk den IV, en de geboorte van een Dauphin. Hier na heeft zy nog te Arles een diergelyk klooster van hare orde opgerecht, en in May des jaars 1665 een diergelyk te Salon, eene ftadt gelegen onder het gebiedt van Arles. In de maandt van Juny kwam zy weder te Parys, bezocht de koninginne moeder, en openbaarde haar, dat hare ziekte zeer gevaarlyk was. In den jare 1666 wilde zy naar Rome trekken, alwaar men hare orde ook wilde oprechten; maar zy moeft, reets op reis zynde, weder naar Parys keren, om dat 'er onluften wegens een beftierfter van dat klooster ontftaan waren. Hier beftrafte zy de oproerigen, en ftelde eene andere fuperieure aan. In den jare 1670 wederom de reis naar Rome willende aannemen, wierdt zy onderweeg ziek te Avignon. Uit deze ziekte fproot de waterzucht, die haar belette verder te gaan, en oorzaak was, dat zy den 12 February des jaars 1678, na dat zy alle kerkelyke gerechten ontfangen hadt, overleedt. P. Marcus Antonius de Roi heeft eene heerlyke lykreden over haar

gedaan, die mede gedrukt is. Zie *Groſet, een Jeſuit, in het leven van Maria Magdalena van de Drievuldigheit, uitgegeven te Lions in den jare 1696 in 8.*

MARIAGER, eene kleine ſtadt van Jutlandt, onder 't gebiedt van Denemarken, aan de grote baai van Cattegat, ten Noorden, 10 mylen van Arhuzen. *Maty Dict.*

MARIAH, eene Arabiſche princeſſe, van de heerſchappy der Hemiariten. Zy ſtierf van honger in 't midden van hare koſtelyke juwelen en onwaardeerbare ſchatten, daar zy niet van eeten kon, zo groot was de hongersnoodt in dat geweſt. De oorhangſelen van deze princeſſe verſtrekken een ſpreekwoordt by de Arabieren voor paarlen van grote waarde. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MARIAMNE, dochter van Alexander, zoon van den koning Ariſtobulus, en van Alexandra, van anderen *Salome* genaamt, dochter van Hyrcanus den hogepriester. Zy was eene van de ſchoonſte princeſſen hares tyds, en Gellius, door Marcus Antonius gezonden om overal de ſchoonſte vrouwen op te zoeken, betuigde dat hy nooit volmaakter ſchoonheit gezien hadt. Zy trouwde aan Herodes in den jare na de ſchepping der wereldt 4017. Hare deugdt was niet minder dan hare ſchoonheit, en deze beide hoedanigheden wierden gepaart met den luiſter van eene edele geboorte, waar door zy waarlyk een beter lot verdiende als zy heeft moeten ondergaan. De deftigheit en fierheit van haar wezen en gedrag waren oorzaak, dat hare deugdt gelaſtert, en zy beticht wierdt, by de wederkomſt van Herodes, dat zy zich niet al te kuiſch gedragen hadt. Deze vorſt, barbaarſch, wreed en achterdochtig van aardt, geloofde 't geen men van haar gezegt hadt, en deedt haar ten ſpyt van zyne uitnemende liefde, die hy voor haar gevoelde, ſterven. Het is waar, dat hy, daar na haar onſchuldt horende, door een gedurig naberouw geknaagt wierdt. Zy was moeder van twee prinſſen, Alexander en Ariſtobulus, en van twee princeſſen, Salampſo en Cypros, zynde niet langer dan vier jaren met Herodes getrouwt geweeſt. Zie de Oudheden van Jozephus XIV *boek*, 21 *kap.* Deze prins liet ter eere van Mariamne een overtreffelyken en prachtigen toren bouwen van 't allerwitſte marmerſteen. De ſtenen waren 20 ellebogen lang, 10 breed, en 5 hoog, en wierden zo net en glad geſlepen en aan elkander gevoegt, dat het ganſche werk als uit een ſtuk gehouwen ſcheen. Deze toren hadt 20 ellebogen in de rondte en 55 in de hoogte.

MARIAMNE, vrouw van Herodes den Groten, en dochter van Simon, uit de ſtadt Alexandrië. Hare grote ſchoonheit won het hert van Herodes, en deedt hem het verlies van zyne eerſte Mariamne eenigzins vergeten. Zy wierdt moeder van Herodes, die opvolger van zynen vader Herodes den Groten geweeſt zou zyn, indien Antipater voor hem ſtierf: maar Mariamne beſchuldigt wordende, dat zy met nog vele andere perſonen van 't koninklyk huis en haren vader een zamenzwering tegen den koning, haar gemaal, hadt aangegaan, en zich daar niet ten vollen van ontſchuldigen kunnende, wierdt zy van 't hof verbannen, en de vorſt ſtoot haren zoon uit in de opvolging van het ryksgebiedt, beroofde haar vader van 't hogepriesterſchap, en zette Matthias, den zone van Theophiles, in zyne plaats. *Jozephus Oudheden* XVII, 6.

MARIAMNE wierdt de eerſte gemalin van den Ethnarcha Archelaus, die haar verſtiet, om met Glaphira, vrouw van Alexander, zoon van Herodes den Groten en van Mariamne, de I van dien naam, te trouwen. *De zelve* XVII, 15.

MARIAMNE, dochter van Agrippa den Groten en van Cypros, dochter van Phaſaël en Salampſo. Zy trouwde met Archelaüs, zoon van Chelcias, dien zy eenige jaren daar na verliet om met Demetrius Alabanchus van Alexandrië te trouwen, die de vermogendſte en rykſte onder alle Joden van die grote ſtadt geſchat wierdt. Zy was moeder van Agrippina, die jong ſtierf. Deze princes was zo ſchoon als edel, ja zy wierdt voor nog fraaier gehouden als hare twee zuſters, Berenice en Druſilla: maar ze wierden alle drie beſchuldigt dat hare deugdt wat ligt viel. *De zelve* XX, 5. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MARIAMNE, dochter van Jozeph, broeder van Herodes den Groten, die in 't begin der burgeroorlogen van Judea door Antigones gedood wierdt. Hare moeder noemde zich Olympias, of Olympia, dochter van den zelven Herodes den Groten. Deze Mariamne wierdt eerſte gemalin van Herodes, koning van Chalcidon, en broeder van koning Agrippa den Groten, en hadt daar by eenen zone, genaamt Ariſtobulus. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MARIANA, eene volkplanting op een gedeelte van het eilandt Corſica, de welke haren naam van *C. Marius*, een beruchte Roomſch burgermeeſter, gekregen zou hebben. Zy hadden weleer eene ſtadt, die volkryk was, en alwaar een biſſchoppelyke ſetel, onder Genua behorende, gevonden wierdt. Heden is zy ten eenemaal verwoeſt en een ſlecht dorp, *Rovine di Mariana* genaamt, waar in nog eene domkerk overgebleven is, daar men geen licht in heeft. De biſſchops ſtoel wierdt in den jare 1575 naar Boſtia verplaatſt. *Baudrand. Cellar.*

MARIANA, (JOHANNES) geboren te Talavera, onder 't bisdom van Toledo, wierdt Jeſuit den 1 January des jaars 1554. Hy ſtudeerde te Alcala tot aan zyn 17 jaar, wierdt door zyne naarſtigheit een van de ervarenſte in de Godgeleerdheit, kerkelyke en wereldlyke geſchiedeniſſen, talen en andere doorluchtige wetenſchappen. Hy ging in den jare 1561 naar Rome, en leeraarde daar de Godgeleerdheit. In den jare 1565 ging hy naar Sicilie, en kwam te Parys in den jare 1569, verklaarde daar vyf jaren lang Thomas van Aquino, maar zyne gezondheit hem niet toelatende zo ſterk te blokken, keerde hy in den jare 1574 wederom naar Spanje, alwaar hy tot aan 't einde zyns levens te Toledo gewoont heeft, ſtervende den 17 February des jaars 1624, in den ouderdom van 87 jaren, hoewel anderen zeggen, dat hy 90, en zommigen, dat hy 96 jaren oud geworden is. De inquiſitie bediende zich van hem in de allergewichtigſte zaken, maar hy moeſt zich wapenen met geduldt en ſtandvaſtigheit voor de ſtrafheden van zyne haters. Hy heeft verſcheide werken in 't licht gegeven, onder anderen zyne Hiſtorie van Spanje, de welke van velen als een heerlyk werk geacht wordt. Zy is verdeelt in XXX boeken, gevolgt van een byvoegſel. De XX eerſte wierden te Toledo gedrukt in folio in den jare 1592; de X andere eenigen tydt daar na. Hy bragt ze zelf uit het Latyn in 't Spaanſch, en gaf het in die tale in den jare 1601 ter drukperſſe. Zyne verhandeling over de verandering van de munt gaf hem wat veel te doen aan 't hof van Spanje; hier vonden zyne haters, zo zy waanden, ſtoffe in om hem te verdelgen. Zy ſchilderden dit werk by den hertog van Lerma, die, als eerſte ſtaatsbedienaar van den koning Philips den III, veel gezag hadt, zeer lelyk af, waarom hy gevangen gezet, en na verloop van een jaar weder ontſlagen wierdt. Echter hadt men meer reden om hem moeielykheit aan te doen over den inhoudt van een werk, 't geen Spanje en Italië zich niet aantrokken, maar 't welk te Parys by een vonnis van 't Parlement verbrand wierdt, om dat het vele ſchadelyke en oproerige zaken bevatte, gevende den onderdanen verlof om door vergift, zwaardt en vuur hunne vorſten, wanneer zy zich aan tiranny overgaven, te verdelgen, waar uit klaarlyk bleek, dat hy den moordt van Henrik den III, koning van Vrankryk, rechtvaardigde, en waar uit men zeide, dat Ravaillak het moorden van Henrik den Groten geleert hadt; dit werk wierdt genaamt *De Rege & Regis inſtitutione.* Vervolgens heeft hy nog geſchreven: *De adventu B. Jacobi Apoſtoli in Hiſpaniam; Editio Vulgata SS. Bibliorum; De Spectaculis; De Ponderibus & Menſuris; Tractatus* VII *Theologici & Hiſtorici; De die mortis Chriſti & anno; De annis Arabum, cum annis noſtris comparatis; De morte & immortalitate.* Daarenboven heeft hy nog aanmerkingen op *Lucas Tudenſis* en *Iſidorus* uitgegeven: ook gaf men na zyne doodt een werkie van hem uit over de gebreken van zyne maatſchappy, 't welk in 't Latyn, Italiaanſch, Spaanſch en Franſch gedrukt is. Eenigen ſchryven hem ook het traktaat *De Republica Chriſtiana* toe. *Thomas Thomajas de Vergas Apolog. pro Mariana. Baronius. Ribadeneira & Alegambe Bibl. ſcript. Societ. Jeſu. Scottus. Nic. Anton. Miraus. Bayle Dict. Crit.*

MARIANES, een zeker gebergte in Spanje, bekend onder den naam van *Sierra Morena*, ſtrekt zich van het Ooſten naar het Weſten, tuſſchen de rivieren Guadiana en Guadalquivir tot aan het achterſte gedeelte van Eſtramadura; 't geen zich verbreidt naar 't Ooſten, wordt *Las Navas de Toloſa* genaamt, en des zelfs doorgang *Puerta Muradal.* Deze plaats is beroecht door de afgryſſelyke nederlaag, die daar de Moren geleden hebben onder Alphonſus den IV, bygenaamt den Edelen, waar van elders geſproken wordt.

MARIANUS SCOTUS, uit Schotlandt, waar in hy was geboren in den jare 1028. (Anderen zeggen, dat hy een Ierlander geweeſt is.) Hy reiſde in den jare 1052 naar Duitſchlandt, nam in den jare 1058 het monnikskleedt te Keulen aan, begaf zich het volgende jaar naar de abdy van Fulda, en bleef daar tot den jare 1069, ſchreef daar de geſchiedenis van de geboorte van Chriſtus af tot aan den jare 1083, waar in hy Caſſiodorus volgt, en ſtierf te Ments in den jare 1086, in 't 58 jaar zyns ouderdoms. Deze gemelde geſchiedenis is door Dodechinus verder vervolgt tot aan den jare 1200. Ook zegt men, dat hy geſchreven heeft: *Calculatio de univerſali tempore &c; Notitia Imperii Romani; Commentarius in Pſaltem Regium,* en meer andere. Een Engelſchman heeft tegen zyn *Calculatio* geſchreven. Zie *Sigebertus de vir. illuſtr. Bellarm. Trithemius. Voſſius. Miraus. Geſnerus.*

MARIB, eene ſtadt van Aſië, in 't Gelukkig Arabië, aan den oever van een groot meir in 't prinsdom Fartach, omtrent 32 mylen ten Noorden de ſtadt van dien naam gelegen. *Maty Dict.*

MARIBO is een van de beſte plaatſen op het Deenſche eilandt Lalandt, aan de zee. Voortyds ſtondt aldaar een ſchoon klooſter van St. Brigitta, waar van nog hedendaags de puinhopen kunnen gezien worden, en daar veel geroep van geweeſt is.

MARIENBERG, in 't Latyn *Mariaberga*, eene keurvorſtelyke bergſtadt in Meiſſen, in de Ertsbergſche kreits, digt by Annaberg, die in den jare 1519, of 1521 van hertog Henrik van Saxen aangelegt wierdt in eene vruchtbare landſtreek. Buiten verſcheide fraaie huizen verdienen de Domkerk en 't Raadhuis bezichtigt te worden. De markt is zo wel gelegen, dat men op 't midden der zelve ſtaande, door alle de ſtraten en de vier poorten van de ſtadt kan zien. De ryke zilvermynen daar omtrent hebben deze ſtadt haren oorſpronk doen nemen, en in grootte doen aangroeien, wanneer men bevondt, dat aldaar in den jare 1540 in drie maanden tyds 113262 floreinen voordeel by geweeſt was. *Albinus Meiſniſch. Land-und Berg-Chron. Braun. ſtadt buch. Zeiler. Topogr. Sax. Super. pag.* 127. *Knaut Prod. Miſn.*

MARIENBERG, een klooſter. Zie ZWARTEWATER.

MARIENBRON, voor dezen een voornaam klooſter buiten Arnhem, in Gelderlandt, naar het ſchryven van Buſſchius, *lib.* I *Chron. Windesh. cap.* 37. geſticht in den jare 1392 door Floris, Johan Gronde, Johan Brinkerink, Johan van Heulden, en de andere prieſters en geeſtelyken van het konvent van Windeshem, op het verzoek van Wynand van Arnhem en Aarnoud Gruithuizen. Het wierdt bewoont van Auguſtyner monniken,

en legt tegenwoordig ganfch onder den voet. Zie *Buſſchius. Slichtenhorſt.* enz.

MARIENBURG, eene kleine maar fterke ftadt op de grenzen van Henegouwen en Luxemburg, drie mylen van Chimay en 6 van Mons, of Bergen in Henegouwen, gelegen. Maria van Oostenryk, koningin van Hungarië en gouvernante van de Nederlanden, liet deze ftadt in den jare 1542 opbouwen, en naar haren naam noemen. Zy legt zeer voordeelig tuffchen twee kleine rivieren. In den jare 1559 veroverden de Franfchen deze ftadt, maar zy wierdt by het 39 artykel van de Pyreneefche vrede wederom aan Spanje afgeftaan in den jare 1659, na dat alle hare fterktens geflecht waren. Ook legt in Lotharingen eene kleine fterke ftadt, bergkafteel en heerlykheit, MARIMOND of MARIENBURG genoemt, 7 mylen van Nancy, tuffchen het Linder en Garder meir. *Topogr. circul. Burgund. pag.* 210. *Baudrand.*

MARIENBURG, eene ftadt, met een fterk kafteel, in Poolfch Pruiffen, aan de rivier Nogat, 't welk een arm van den Weiffel is, gelegen. Men zegt, dat voorheen hier eene fterkte geftaan heeft, die daar na in den jare 1281 tot een ftadt aangegroeit is, en haren naam bekomen heeft van een mirakelbeeldt van Maria, dat daar zeer berucht was. Zy was voorheen de voornaamfte zitplaats van de ridders der Duitfche orde, en zou door hen gebouwt geworden zyn. In den jare 1460 wierdt zy door Cafimir, koning van Polen, verovert. De Zweden namen haar in den jare 1626 in, en nog eens in den jare 1655, maar wierdt naderhandt aan den koning van Polen wederom afgeftaan. Mariënburg voert den tytel van waiwoodfchap. *Cromer Hiſt. Polon. Starovolſcius & Cellarius Deſcript. Polon.*

MARIENBURG, of MARIABOURG, eene ftadt in Ierlandt, hoofdftadt van Queenscounty, of 't graaffchap van de koninginne.

MARIENBURG, een kleine ftadt benevens een kafteel in de provincie Letten, in Lyflandt, aan een klein meir, 10 Zweedfche mylen van Wolmar tegen 't Ooften, de welke in den jare 1702 door de Moskoviters verovert en afgebrand is.

MARIENDAAL, 't geen de Duitfchers *Mergentheim*, de Latynen *Mergenthenum* noemen, eene kleine ftadt van Duitfchlandt, in den Frankifchen kreits. Eenige fchryvers geven 't den naam van *Mergethum*, en *Mariæ Domus.* Zy legt aan den Tauber, 5 of 6 mylen van Witzburg, is zeer vermakelyk, en de verblyfplaats van den grootmeefter der Duitfche orde in Franken.

MARIENDAAL, of MARIENDALE, voordezen een kloofter omtrent een half uur buiten Deventer. Het was gefticht in den jare 1267 door Ermgardis, dochter van Ottho, grave van Gelder, en gemalin van Diderik van Kleef, voor adelyke maagden, die, volgens Slichtenhorft, onder Kleefslandt, of Gelderlandt, moeften geboren zyn. Daar zyn weleer meer andere abdyen van dezen name in Hoog-en Neder-Duitfchlandt geweeft.

MARIENGAARDE, eertyds een vermaard kloofter van Premonftreit-heeren in Vrieslandt, in het dorp Hallum, gelegen in de grietenye Ferwerderadeel, onder Ooftergoo, gefticht door Frederik Feiko, paftoor van Hallum, in den jare 1163, de welke vervolgens de eerfte abt daar van geweeft is.

MARIENHUIZEN, eene kleine ftadt, behorende onder de Poolfche kroon, gelegen in de Lyflandfche provincie Letten, aan een meir, daar de rivier Rofitte in de zelve valt, verfterkt door een kafteel. In den jare 1577 wierdt het door den Czaar Bafilowitz ingenomen, die met de inwoonders flecht huis hieldt. *Zeiler. Top. Liv.*

MARIENWAARD, eertyds een voornaam kloofter van Premonftreitheeren in de Betuwe, tuffchen de Waal en den Rhyn, gefticht, volgens Heda, Beka, en anderen, door Andreas van Kuik, XXV biffchop van Utrecht: doch in de papieren van Brochius, by Buchelius aangehaalt, leeft men, dat het in den jare 1128 gefticht is door Herman van Kuik, Andreas vader, onder wiens aanvoeringe graaf Floris de I van Hollandt was verflagen. Het is in de onluften tuffchen Gelderlandt en het fticht van Utrecht door het krygsvolk van biffchop Diepholt, in den jare 1427, uitgeplundert en in brandt geftoken, om dat de abt den ban, uit name van den paus, tegen die van Utrecht hadt afgekondigt. *Pontanus Hiſt. Gelr.* enz.

MARIENWALDE, een vlek in 't ambacht van Nieumark in Brandenburg, 't welk te voren een kloofter geweeft is.

MARIENWERDER, eene ftadt in het landfchap Hockerlandt, onder Brandenburgfch Pruiffen, met een kafteel en ambacht voorzien, legt aan de Pomerfche grenzen, een uur van den Weiffel, en 13 uuren van Thoorn. De Polen noemen het *Quidzin*, naar een eilandt, daar niet verre af gelegen. Men zegt, dat Burchard, burggraaf van Maagdenburg, in de XIII eeuwe, als hy de Duitfche orde met eene aanzienlyke macht te hulp gekomen was, op zyne koften deze plaats liet bouwen, noemende de zelve Weiffelburg. In de volgende tyden was zy een zitplaats van den Pomerfchen biffchop, tot dat zy in den jare 1529, na 't afsterven van den biffchop Erhardus, aan het hertogdom Pruiffen ten vollen overgelevert is. In den jare 1710 hielden 'er de koning van Pruiffen en de Czaar eene byeenkomft. *Hartknoch Pruiſſ. Hiſt. Preuſſ. Staats-Geogr.*

MARIES, een vrolyke feeftdag, dien de Venetianen eertyds vierden, en zyn oorfpronk uit het volgende geval nam. De Ifiriërs, een Italiaanfch volk, naburen van de Venetianen, wierpen zich op een tydt in de maandt February in een van de eilanden, die deze ftadt uitmaken, en heden Caftello genoemt wordt, en getreden zynde in de St. Pieterskerk, vonden zy daar eenige dochters, die eene bruidt geleidden; deze vatten zy aan, en bragten of fleepten ze naar Cohorle, een klein eilandt van Frioul. Zo haaft verftonden de Venetianen niet wat 'er gefchied was, of zy vervolgden deze rovers, en na een bloedig gevecht kwamen zy met deze dochters wederom in zegepraal te Venetië. Om deze daadt in geheugenis te houden, maakte men te Venetië daar een openbaar feeft van, 't welk alle jaren den 2 February geviert wierdt. Twaalf jonge dochters, die rykelyk gekleed en fierlyk opgetooit zyn, wordende geleid van eenen jongeling, gekleed gelyk een engel, gaan dan al danffende door de ftadt. Deze plegtigheit is gedurende 300 jaren onderhouden, tot dat zy in oorlog raakten met de Genuezen; toen wierdt dit afgefchaft, te meer dewyl allengskens vele misbruiken en onordentelykheden daar onder gemengt wierden. Echter is dit nog in gebruik gebleven, dat de Doge en de Raadt op den 2 February jaarlykfch nog zeer plegtig in proceffie naar de kerk van O. Lieve Vrouwe gaan. *Jo. Bapt. Egnat. Exempl. illuſtr. Viror.*

MARIESTADT, eene kleine nieuw-gebouwde ftadt van Zweden, in Weft-Gothlandt, tuffchen de twee meiren Weter en Wener, omtrent vier mylen van de eerfte. Zy wierdt door koning Karel den IX ter eere van zyne gemalinne Anna Maria gebouwt, en naar haar genaamt. *Baudrand.*

MARIGALANTE, een eilandt in Noorder Amerika, tuffchen de Antilles en Caraibes. De Franfchen zyn daar tegenwoordig meefter van. Het zelve is uitnemende vruchtbaar, leggende 6 mylen van Guadaloupe, en 10 of 12 van St. Domingo.

MARIGNANO, in 't Latyn *Merinianum*, *Meriganum*, en *Melignanum*, eene kleine ftadt aan de rivier Lambro, in Italië, onder het gebiedt van Milaan, tuffchen de laatftgemelde ftadt en Lodi, voerende den tytel van markgraaffchap. Zy is berucht door de overwinning, die de koning François de I in den jare 1515 op de Zwitfers behaalde (gelyk gezegt is onder 't artykel van dien monarch) en onder 't woordt van JAN JAKOB DE MEDICIS, marquis of markgraaf van Marignano, geftorven in den jare 1555. *Baudrand.*

MARIGNI, (ENGUERRAND VAN) graaf van Longueville, heer van Efcoui, Marigni, enz. kamerling van Vrankryk, wierdt eerfte ftaatsbedienaar van 't ryk onder de regering van Philips den Schonen. Hy was van een oud geflacht in Normandië, bewonende den burgt van Lions, tuffchen 't Vexin en 't landt van Bray, waar van het befte ftuk was Rofci. De naam van dit ftamhuis was eertyds le Portier, en kreeg dezen naam door het huwelyksgoedt, dat Hugo Portier met zyne gemalinne Mahaud, vrouwe van Marigni, hem aanbragt. Deze Hugo was de zoon van Enguerrand den I, die nog in den jare 1180 geleeft heeft. Deze liet na Enguerrand den II, en nam den naam van Marigni aan van zyn moeders wegen. Deze leefde in den jare 1240, en hy hadt Jan, heere van Marigni, en Philips, heere van Efcoui, vader van Enguerrand den III, waar van gefproken wordt. Hy wift door zyne behendigheit en wellevendheit zich aan 't hof van Philips den Schonen zeer aangenaam te maken, dienende dezen vorft in vele gewichtige zaken met de grootfte getrouwigheit des werelds. Hier door verhief hem de vorft tot groot-kamerling van Vrankryk, hoofdman van de Louvre, intendant van de financiën en van de gebouwen, hem makende graaf van Longueville. Door deze verheffing kreeg hy vele benyders aan het hof. Karel van Vrankryk, graaf van Valois, broeder des konings, en vele andere groten, zagen hem met nydige oogen aan, om dat hem zelf prinffelyke waardigheden wierden opgedragen. Deze nydigheit wierdt gevolgt van eenen dodelyken haat, en erfde over van de groten op 't gemeen, dat altydt maar gelegenheit zoekt om zyn oproerigen aardt den loffen teugel te geven. Marigni, uit de natuur fier en moedig, kreunde zich weinig of men hem haatte, en achtte de gunft der groten niet, zo hy die flechts van den koning bezat. Hy fprak met zo veel welfprekendheit, dat hy aan ieder, die hem hoorde, het uiterfte genoegen gaf. De gefchiedenis van zynen tydt noemt hem coadjutor en algemeen beftierder van het ryk, en verhaalt van hem dit volgende geval. De koning, geldt nodig hebbende, vergaderde de groten en de afgezondenen van de fteden in de ftadt Parys byeen, alwaar Enguerrand eene zo krachtige aanfpraak deedt in de zaal van 't hof, dat niemandt, hoe benaauwt ook iedereen was te dier tydt, het verzochte weigeren kon. Ondertuffchen ftierf Philips de Schone in den jare 1314. Lodewyk de X, zyn zoon, volgde hem in 't ryksgebiedt. Karel van Valois, zyn oom, matigde zich zelf het ganfche gezag van de regering aan, en veranderde alle de bedienden. Hy haatte Marigni, en wilde hem zulks doen gevoelen. De fchatkift was ledig, en men vondt zo veel niet om den koning te kronen. Hy nam deze gelegenheit waar om de financiers op het lyf te vallen, en inzonderheit Enguerrand, met wien hy dikwils gedurende het leven van Philips hadt overhoop gelegen. Men zegt, dat, hy hem hebbende voor den koning ontboden, en naar de rekening der financiën gevraagt, hy de ftoutheit gehad zou hebben van te antwoorden, dat hy, graaf van Valois, daar de befte buit van hadt, en dat hy bygevolg daar niet naar behoefde te vragen. Deze prins zou hier op hem aanftonts door zyn degen die fcherpe taal verleert hebben, indien de Hemel hem voor geen zwaarder ftraf bewaart hadt. Zie hier het geen de gefchiedfchryvers van dien tydt verhalen. Men vroeg aan Marigni waar al het geldt, even voor 's konings doodt uit alle fteden van de onderdanen gelicht, gebleven was, waar op hy ftoutmoedig zou geantwoord hebben: *Daar heb ik goede rekening van gehouden*; dat daar op Karel van Valois gezegt hadt: *Doe dan aanſtonts rekening*; waar op Marini gezegt zou hebben: *Zeer gaarne, Sire. Ik heb het grootſte gedeelte daar van aan u gegeven, en van het overſchot heb ik de ſchulden van myn heer den grave van Valois betaalt.* De graaf, hier

door gehoont, zou gezegt hebben: *Waarachtig dat liegt gy*, *Enguerrand*, en Marigni zou daar op geantwoord hebben: *Par bleu gy liegt het zelf.* Dit ſtoutmoedig en oneerbiedig antwoordt bevorderde zynen val; men nam hem gevangen, en zette hem eerſt op den toren van de Louvre, daar na in dien van Temple; men beſchuldigde hem van vier hoofdmisdaden, namentlyk, dat hy de munt te ligt gemaakt, de ſchattingen van 't volk verzwaart, grote geldſommen gerooft, en 's konings boſſchen vermindert hadt. Zyn vonnis wierdt gevelt in het kaſteel van Vincennes door de Pairs en baronnen van 't ryk, dat men hem zou ophangen aan eene galg, dien hy zelf hadt laten maken te Montfaucon. Daar wierdt hy gerecht den 30 April des jaars 1315, oud zynde omtrent 50 jaren. Zyn ligchaam wierdt weinig tyds daar na begraven by de Karthuizers. Na zyne doodt hadt de koning en de graaf van Valois zelf groot berouw over deze ſtraffe, bemerkende te laat, dat zy een wakker man, zeer dienſtig voor den Staat, verloren hadden. Ja men zegt, dat de kinderen van Marigni by uiterſte wille van den grave van Valois 10000 ponden geërft hebben, en dat hy veel geldt aan den armen liet uitreiken, daar by doende, wanneer de aalmoes gegeven wierdt: *Bidt Godt voor de zielen van den heere Enguerrand van Marigni en den heere Karel van Valois*, waar over het volk verwondert was, dat men Marigni eerſt noemde. Ten tyde van Philips hadt men zyn ſtandbeeldt benevens dat van dien vorſt geplaatſt in het paleis, het welk onder de voet gehaalt zynde men naderhandt een geſchilderde afbeelding daar plaatſte, waar onder deze ſpreuk, van hem gemaakt, geſchreven ſtondt:

Chacun ſoit content de ſon biens;
Qui n'a ſuffiſance, n'a riens.

Het huis van Marigni wierdt naderhandt herſtelt in zyne goederen. Hy hadt twee broeders, Philips, biſſchop van Kameryk, daar na aartsbiſſchop van Sens, geboren te Parys in den jare 1325, en by de Karthuizers in die ſtadt begraven; en Jan, biſſchop van Beauvais, daar na aartsbiſſchop van Rouaan, overleden in den jare 1340. Enguerrand was eerſt getrouwt geweeſt met Johanna, en daar na met Alexis, of Elips. Zyne kinderen waren, Louïs de Marigni, die hier na volgt; Raoul; Thomas; Maria, geeſtelyke dochter te Mauboiſſon, en Izabelle, vrouw van Hugo Danci. *Louïs*, heer van Marigni, enz. trouwde met Roberta van Baumez, by wie hy hadt Ida, vrouwe van Marigni, enz. getrouwt in den jare 1348 aan Jan de Melun, den III van dien naam, grave van Tancarville, kamerling van Vrankryk, ſtervende zonder kinderen. Zie *Guillaume de Nangis. Du Haillan. Guaguin. Mezeray. d'Auteuil Hiſtoir. des Miniſtres d'Etat. Du Pui Hiſt. des Favoris. Sammarthan. Godefroi.*

MARIGNY (JAKOB KARPENTIER VAN) was geboren in de XVII eeuwe te Nevers, heeft zich berucht gemaakt door zyne grondige kenniſſe in de vremde talen. Zyn bywezen wierdt gezocht, om dat hy het gezelſchap vermaakte door ſeldzame gevallen en aanmerkelykheden, die hy in verſcheide reizen door vele geweſten des werelds gedaan hadt. Hy omhelſde de party van den prins van Condé, verſelde hem naar Vlaanderen, kreeg daar eene kerkelyke bediening, en maakte een werkje in dicht over 't gezegend broodt, het geen al vry ſeldzaam is. Guido Patin zegt in zynen CLV brief, dat hy verſcheide werken geſchreven heeft, onder andere eene ſtaatkundige verhandeling, genaamt: *Het doden van een tyran is geen moordt.* Zie hier zyne eigne woorden. Men heeft in Hollandt een boek gedrukt, wiens tytel is *Traité Politique*, enz. Men zegt, dat het zelve uit het Engelſch vertaalt is, maar het werk is door een Franſch edelman van Nevers, *de Marigny* genaamt, een groot verſtandt, geſchreven.

MARILLAC. Het adelyke huis van Marillac, in Auvergne, heeft vele grote mannen voortgebragt. *Bertrand van Marillac*, ridder, heer van Marillac en Waſtrie, leefde in de XIV eeuwe. Hy trouwde met Suſanna van Laſtic, by wie hy onder andere kinderen gehad heeft *Sebaſtiaan van Marillac*, heere van de bovengemelde plaatſen. Deze tradt in het huwelyksverbondt met Antonette van Beaufort, bygenaamt Canillak, dochter van den marquis van Beauford, heer van Canillak, enz. en van Catharina, Dauphine van Auvergne, by wie hy teelde *Pieter*, die volgt, en *Hugo*, prioor van la Vaute, de welke in den jare 1450 de erfvolging van zyn vader en moeder ter gunſte van zynen broeder afſtondt. Dus was Pieter van Marillac heer van alle zyns vaders landen en heerlykheden, en liet na *Gilbert van Marillac*, heere van St. Geneſt, van la Mothehermant en Bicon, die grote dienſten aan 't huis van Bourbon gedaan heeft; hem wierdt het gouvernement van Montpenſier toevertrouwt, en hy hadt by zyne gemalinne Margareta de Geneſt *Gilbert van Marillac* den II, baron van Porſak, geheimſchryver van Karel Bourbon, konneſtabel van Vrankryk; *Gabriël van Marillac*, advokaat generaal van 't Parlement van Parys, een van de geleerdſte mannen van zynen tydt, geſtorven in den jare 1551; *Karel van Marillac*, waar van hier na in een byzonder artykel geſproken zal worden; *Juliaan van Marillac*, gewoon commiſſaris van oorlog; *Bertrand*, biſſchop van Rennes, geſtorven in den jare 1573; en *Willem van Marillac*, heere van Ferrieres, Raadsheer van Staat, controlleur generaal, en ſurintendant van de financiën. Deze heeft alleenig door afſtammelingen zyn geſlacht uitgebreid, want hy trouwde met Rena Aligret, by wie hy hadt *Karel van Marillac*, Raadsheer van 't Parlement van Parys, geſtorven in den jare 1580, zonder kinderen by zyne gemalinne Louize Prudhomme gehad te hebben; vervolgens *Michiël*, waar van hier onder; mitsgaders *Louïs*, heer van Ferrieres, die niet dan eene dochter gehad heeft; *Pieter* en *Jan*, jong geſtorven; *Louïs*, maarſchalk van Vrankryk; *Maria*, getrouwt aan René Hennequin, heere van Sermoiſe, enz. en meeſter van de requeſten; en *Valence van Marillac*, gemalinne van Octavianus Doni, baron van Attichi, intendant van de financiën. *Michiël van Marillac*, grootzegelbewaarder, trouwde den 12 July des jaars 1587 te Mans met Margareta Barbe de la Forterie, die ſtierf in den jare 1600, waar op hy het volgende jaar hertrouwde met Maria van St. Germain, weduwe van den heere Amelot, preſident in de onderzoekkamer. By de eerſte hadt hy drie kinderen, die jong ſtierven; by de andere, *René*, die hier volgt; *Octaviaan*, een Kapucyn, en *Valence*, een Karmeliete van Pontoize. *René van Marillac* was requeſtmeeſter, wierdt geboren in den jare 1588, en ſtierf in Languedok den 29 September des jaars 1621, nalatende by zyne gemalinne Maria van Creil onder andere kinderen *Michiël van Marillac*, den II van dien naam; deze wierdt ook meeſter van de requeſten, en Raadsheer van Staat, hebbende by Johanna Portier, zyne gemalinne, dochter van Nicolaas, heere van Oquerre, ſecretaris van Staat, verſcheide kinderen: de oudſte, *René van Marillac*, de II van dien naam, heere van Olinville, d'Attichi, enz. trouwde in den jare 1664 met Maria Bochart, dochter van François, heere van Saron, enz. by wie hy verſcheide kinderen gehad heeft. Zie op LODEWYK VAN MARILLAC, waar van in een byzonder artykel zal geſproken worden.

MARILLAC, (KAREL VAN) aartsbiſſchop van Vienne, in 't Dauphiné, wierdt geboren te Auvergne in den jare 1510, was advokaat voor 't Parlement van Parys, maar doordien hy verdacht gehouden wierdt, dat hy de leer van den hervormden Godsdienſt toegedaan was, oordeelde hy zich niet langer veilig voor de vervolging der inquiſitie; dies trok hy naar zynen neef, Jan de la Foreſt, die van koning François den I gezonden was als ambaſſadeur te Conſtantinopel, by wien hy voor dien vorſt en zyn vaderlandt vele voortreffelyke dienſten verrechtte. Zo dat hy na de doodt van la Foreſt des zelfs plaats als afgezant van Vrankryk bekleedde, ſchoon vele voortreffelyke groten daar naar gedongen hadden. Dit ampt bediende hy maar vier jaren, vermits de koning hem in andere gezantſchappen naar Engelandt en Duitſchlandt gebruiken wilde, bedienende de zelve met de uiterſte getrouwheit, waar voor hy beloont wierdt op zyne wederdomſt met de abdye van St. Pieter van Melun en het aartsbisdom van Vienne; vervolgens was hy in de grote vergadering, gehouden te Fontainebleau in Auguſty des jaars 1560, geheime Raadt des konings, doende in de zelve eene zeer geleerde en welſprekende redenvoering, waar in hy zyn yver in 't herſtellen van de wanorders, die in de kerkelyke zaken geſlopen waren, krachtiglyk toonde. Maar vermits dit niet behagelyk was in de ooren van de Guizen, verwekte hy hen tot zyne vyanden, waar door alle zyne goede raadgevingen verydelt wierden. Hy, ziende alle zyne heilzame voorſlagen tot welzyn van het ryk gedwarsboomt, viel van droefheit in eene ziekte, waar van hy den 2 December des jaars 1560 ſtierf in zyne abdy van St. Pieter. *Gabriël van Marillac* was advokaat generaal van 't Parlement van Parys, en ſtierf in den jare 1551. Dit is een zeer geleerd en bekwaam man geweeſt. Zie *Thuanus* XXVI *boek*.

Maar naardien in het voorgaande artykel, 't welk uit *Moreri* getrokken is, geen gewag gemaakt wordt van deze volgende perſonen, uit het zelve ſtamhuis geſproten, zo worden uit *Bayle* de zelve hier ter neder geſtelt; want men vindt in de Franſche hiſtoriën gewag gemaakt van eenen *François van Marillac*, advokaat van 't Parlement van Parys onder koning Henrik den II. Deze was een groot pleiter, en diende den prins van Condé in den jare 1560 in een zwaar proces over misdaadt van Staat: ook zal dit de zelve zyn, die by La Croix du Maine genoemt wordt *Karel van Marillac*, zeggende: *Daar was een edelman van Parys, bloedverwant van den aartsbiſſchop van Viënne, advokaat van 't Parlement, enz. een jongman, zeer ervaren in de Griekſche en Latynſche talen, benevens vele andere wetenſchappen, die te Parys geſtorven is in den jare 1580, of daar omtrent, tot grote droefheit van alle zyne vrienden.* Ook ziet men by P. Anſelmus eenen *Karel van Marillac*, die Raadsheer van 't Parlement van Parys den 10 April des jaars 1580 geſtorven is, en die de zoon van Willem van Marillac, broeder des aartsbiſſchops van Viënne, was. Nog vindt men eenen *Gilbert van Marillac*, baron van Puizak en St. Geneſt, oudſte broeder van den bovengemelden aartsbiſſchop van Viënne. Deze heeft geſchreven de hiſtorie van het huis van Bourbon, onder anderen het leven en de daden van den konneſtabel *Karel van Bourbon*, tot aan de maandt van Maart des jaars 1521, alwaar zyn opſtandt begint. De rechte naam van dit geſlacht was *Marlhac*. Zie *Bayle* en de ſchryvers, door hem aangehaalt.

MARILLAC, (LODEWYK VAN) maarſchalk van Vrankryk, zoon van Willem van Marillac, broeder van den aartsbiſſchop van Viënne. Hy wierdt na zyns vaders doodt geboren in den jare 1573, anderen zeggen in July des jaars 1572, diende onder koning Henrik den IV in vele gewigtige gelegenheden, en deze prins gaf hem een compagnie ligte paarden van 100 man; dit was bewerkt door voorſpraak van den marquis de Cœuvre en de hertogin van Beauford, die hem om zyne fraaie hoedanigheden en ſchone geſtalte zeer beminden. Vervolgens wierdt hy edelman van de kamer, en onder-luitenant van een compagnie Gens d'Armes van den hertog van Anjou. In deze bedieningen deedt hy zyne trouwe en behendigheit blyken. Maar in 't vervolg wierdt hy nog meer verheven. Men zondt hem in den

den jare 1611 als ambassadeur naar Savoje, Mantua, Florence, en Venetië. In den jare 1616 ging hy in die hoedanigheit naar Lotharingen, Duitschlandt en Italië. Koning Lodewyk de XIII maakte hem tot commissaris generaal over zyne legers in den jare 1617, en hy diende in den jare 1621 als veldmaarschalk in de belegering van Montauban, alwaar hy gekwetst wierdt, bedienende dit beroep tot aan de vrede van Montpellier. Een weinig tyds daar na wierdt hy kapitein luitenant van de Gens d'Armes der koninginne moeder Maria van Medicis. De koning maakte hem luitenant generaal over de bisdommen Mets, Toul en Verdun, benevens stedehouder van Verdun in den jare 1625. Deze heer van Marillac toonde zyne dapperheit in den slag van 't eilandt Ré, in de belegeringen van Rochel en Privas. De koning gaf hem den maarschalksstaf van Vrankryk in den jare 1629. Zyne diensten en de achting van zynen broeder, den grootzegelbewaarder van Vrankryk, en de luister van zyn adelyk geslacht waren niet alleen oorzaak van zyne bevordering, maar ook de gunst der koninginne moeder, wiens staatsdochter hy ten echtgenote hadt. De maarschalk van Marillac hadt het bevel als luitenant generaal over des konings legers in Italië in den jare 1630. De achterdocht en de haat van den kardinaal Richelieu wierpen hem in den afgrondt van zyn bederf, terwyl hy waande dat hem het geluk eerst op zyn troon bevestigen wilde. Dit was het gevolg van die reize, die men des Dupes noemde: want hy wierdt in 't veldt van Felizzo, in Piëmont, den 30 October in dat zelve jaar in verzekering genomen, en naar Vrankryk gevoert. Na dat men hem dikwils van gevangenis hadt doen veranderen, wierden hem commissarissen toegevoegt, die hem op den 6 May des jaars 1632 de doodt schuldig verklaarden, waar op hy twee dagen daar na openbaarlyk op de plaats, de Greve genaamt, binnen Parys, in 't aanzien van wel 100000 menschen, vermits men 10 pistolen en meerder voor een plaats in eenig venster gaf, onthalst wierdt. Verscheide zyner goede vrienden hebben hem door hunne hulp uit de gevangenis willen trekken, maar hy heeft altydt standvastig hunnen raadt afgeslagen, steunende, gelyk hy zeide, op zyne onnozelheit in eenige de minste misdaadt, tegen den koning of zyn vaderlandt begaan. Zyn ligchaam wierdt by de Fevillanten in de kapel begraven, hebbende geen kinderen by zyne gemalinne Catharina van Medicis, dochter van Cosmus van Medicis en van Diana, gravinne van Bardi, die aan de koninginne vermaagschapt was, waar door hy zich op den bystandt van Maria van Medicis veilig dorst verlaten. De gedachtenis van dezen maarschalk is door een arrest van 't Parlement na de doodt van den kardinaal Richelieu vereeuwigt. Zie *de Memoires de Puisegur en van Bassompierre. Anselmus Hist. des Officiers &c. Du Chastelet Observat. sur la vie de Marillac. Bayle.* enz.

MARILLAC, (MICHIEL VAN) zegelbewaarder van Vrankryk, broeder van den maarschalk van Marillac, geboren den 9 October des jaars 1563. Hy wierdt vervolgens Raadsheer van 't Parlement van Parys, requestmeester, Raadsheer van Staat, en surintendant van de financiën in den jare 1624. De groote ervarenheit, die hy in zaken van Staat hadt, maakte hem geacht. De koning gaf hem het zegel te Parys den 1 Juny des jaars 1626. Daar na hadt hy deel in de ongenade zyns broeders, hoewel hy zich niet erinneren kon ergens aan schuldig te zyn. Men ontnam hem het zegel te Glatigny, digt by Versailles, den 12 November des jaars 1630, en stelde hem gevangen op het kasteel Caen, van waar men hem daar na vervoerde op dat van Chateaudun, alwaar hy den 7 Augusty des jaars 1632 van hertzeer den geest gaf. M. van Marillac hadt veel dienst aan de orde der Karmeliten, om het zelve in Vrankryk te vestigen, gedaan, en hy hadt een kapel in de kerk van deze geestelyken in de Feausbourg St. Jaques te Parys, alwaar hy begraven wierdt. Van zyne vrouw en kinderen is hier boven onder 't artykel van 't geslacht gesproken.

MARIMONT, eene koninklyke lustplaats in de Nederlandsche provincie Henegouwen, aan den vloedt Haine, anderhalf uur van Binch, aangelegt door de zuster van keizer Karel den V, Maria, koningin van Hungarië, en gouvernante van de Nederlanden, latende de zelve naar haren name noemen. Henrik de II, koning van Vrankryk, liet de zelve in den jare 1551 door het vuur in de assche leggen, en heeft ze ten eenemaal vernielt, uit wederwraak, om dat de Nederlandsche krygsbenden zyn kasteel en lusthof Folembray, in de provincie van Pikardië, tusschen Nojon en Laon, op gelyke wyze mishandelt hadden. *Mezeray Hist. de France Tom.* II *pag.* 1090.

St. MARINA, eene maagdt, kluizenaresse van Bithynië, wierdt, nog zeer jong zynde, door haren vader Eugenius in de wereldt gelaten, terwyl hy zich in een klooster begaf: maar hier zynde, pynigde hy zich zeer over zyne dochter, en was gestadig ongerust. Zyn abt, dit gewaar wordende, vroeg hem naar de oorzaak; Eugenius bekende, dat hy bekommert was wegens zyn verlaten kindt; de abt, wanende dat het een zoon was, zeide dat hy het kindt met hem in 't klooster moest brengen. Hier op ging Eugenius by zyne dochter, eertyds Maria genaamt, sneedt haar 't haair af, en gaf haar jongens kleederen, bevelende haar zeer naauwkeurig bedekt te houden, op dat hare kunne niet geweten wierdt voor dat zy stierf. Zy wierdt in 't klooster onder 't getal der broederen aangenomen met den naam van Marinus, en zy bleef daar zelf na de doodt haars vaders. Men zegt, dat zy beschuldigt wordende door de dochter van den huiswaardt, daar zy met de andere broeders gewoon was dagelyksche nooddruft te halen, dat zy haar bezwangert hadt, zy liever de straf heeft willen ondergaan, als hare onschuldt door 't tonen van hare sexe aan den dag brengen. Het kindt wierdt haar opgedrongen, zy moest daar voor zorgen, en wierdt uit het klooster gejaagt; echter bleef zy aan de poort van het zelve zitten, en leefde daar zeer lang van de aalmoezen, die men haar gaf. Na verloop van twee jaren wierdt haar door den abt wederom vergunt in 't te klooster komen, maar zy moest tot boete van hare misdaadt dagelyksch het klooster vegen, en de broeders dienen. Dit lastig werk, gepaart met de ongemakken van weêr en windt, die zy twee jaren aan de deur van 't klooster hadt moeten uitstaan, daarenboven het menigvuldig vasten en waken, dat zy deedt, rukte haar eerlang in 't ziekbedde, en veroorzaakte hare doodt. Nu wierdt hare kunne bekent, en de abt hadt veel droefheit, om dat hy haar, onschuldig zynde, zo vele wreedheden hadt aangedaan. Haar naam van Maria, dien zy eerst gevoert hadt, wierdt verworpen, en zy staat in de Martelrolle onder de heiligen met den naam van Marina, om dat men haar broeder Marinus genoemt hadt. Men weet niet recht in wat tydt of landt zy haren oorspronk genomen heeft, maar 't is waarschynlyk, dat het in de VIII eeuwe, liever in Bithynië dan in Egypten geweest is. Ook viert men haar feest niet op een en den zelven dag. De Grieksche kerk viert het den 12 February, en de Latynsche den 8 van de zelve maandt. Eenige Martelaarsboeken maken van eene Marina gewag op den 18 Juny, die men gelooft dat de marteldoodt te Alexandrië heeft moeten ondergaan. Men verzekert, dat haar ligchaam uit Griekenlandt naar Venetië vervoert is in den jare 1230. Men heeft te Parys eene kerk, die den naam van St. Marina draagt. *Rosweidus vitæ Patrum. Baillet vies des Saints.*

MARINAI, *Marianari*, *Gliubotin*, *Planina*, in het Latyn, *Marinæus mons*, oudtyds *Scardus* en *Scodrus* genaamt, een gebergte van Turkyë in Europa, strekkende zich uit van 't Oosten naar 't Westen tusschen Albanië, Bulgarië en Servië. De Drino, Nero en Morave nemen daar hunnen oorspronk. *Maty Dict.*

MARINELLO, (JOHANNES) een Italiaansch geneesheer in de XVI eeuwe, gaf in 't Latyn uit Aanmerkingen over de werken van *Hippocrates* in 't algemeen, en over de *Aphorismi* van den zelven in 't byzonder. Het eerste is gedrukt te Venetië in den jare 1575 in folio, en 't laatste in den jare 1583 in 16. Nog heeft hy eene verhandeling over de koortsen en de pest uitgegeven. *Bayle Dict. Crit.*

MARINEUS, (LUCIUS, of liever LUCAS) want hy was met dien name gedoopt, maar liet zich Lucius noemen, als levende in een eeuwe, in welke het misbruik was ingeslopen, dat de letterhelden Romeinsche namen aannamen, dus hy den naam van Lucas in dien van Lucius veranderde. Hy was geboren te Bidis, in Sicilië, en niet te Leontini, als anderen zeggen; was met een goed verstandt begaaft, en oeffende zich van jongs af in de letteren, waar in hy krachtig toenam. Hy was een groot redenaar, en gekroond poëet, muntte uit in de Philosophie en wiskundige wetenschappen, en wierdt om zyne bekwaamheit naar Palermo beroepen, om aldaar opentlyk te leeraren, gelyk hy ook aldaar het hoogleeraarsampt vyf jaren achtereen waarnam, en by iedereen bemind was. Naderhandt ging hy naar Spanje in een tydt, dat de goede kunsten daar zeer vervallen waren, en welke hy met de hulp van anderen aldaar wederom herstelde. Hy maakte vele geleerde mannen, die ten luister van Spanje strekten, en wierdt van tydt tot tydt nog beroemder, wanneer hy ten hove van den koning Ferdinand den Jongen de jonge ridders moest onderwyzen, waar voor hem de koning rykelyk beloonde: want hy maakte hem abt, gaf hem eene ryke jaarlyksche wedde, en hieldt hem als zyn hofkapellaan. Hy maakte een opstel van de Spaansche geschiedenissen, waar door hy den tytel van koninklyke historieschryver verkreeg. De tydt en de plaats, dat Lucius Marineus in Spanje overleedt, zyn onzeker, maar 't is zeker, dat zyne gedachtenis als nog in dat koninkryk in achting is. Men heeft van hem, behalven eenige letterkundige verhandelingen: *De laudibus Hispaniæ lib.* VII; *De Aragoniæ regibus & eorum rerum gestarum perbrevi narratione lib.* V; *Opus de rebus Hispaniæ memorabilibus, modo castigatum, atque Cesareæ Majestatis jussu in lucem editum, lib.* XXII *comprehensum*; *Epistolarum familiarium lib.* XVII; *Carminum libri duo*; *Grammaticæ compendium*; *De fœminis Hispaniæ illustribus*; *De Episcoporum redditwum computo liber.* enz. *Biblioth. Sicula.*

MARINIS (BONIFACIUS) was van Genua geboortig, en leefde in de XIII eeuwe in den jare 1295, hadt den roem van een voortreffelyk wysgeer te zyn, en heeft de zelve door vele brave werken waar gemaakt. Onder anderen getuigt daar van het boek, genaamt: *Liber de confusione linguarum*, en dat van: *De secretis Naturæ. Soprani scrit. della Ligur. pag.* 65.

MARINO, (JOHANNES BAPTISTA) een Italiaansch dichter, wierdt den 18 October des jaars 1569 te Napels geboren. Zyn vader, Joh. Franciscus, was in de gemelde plaats een rechtsgeleerde, en wilde hem in de zelve studie opbrengen, maar hy, daar geen zin in hebbende, verspilde zynen tydt in 't lezen van Latynsche en Italiaansche poëten. Hierom liep hy van zyne ouders weg, begaf zich by den heere Manzi, stichter van de *Academie de Gli oziosi.* Hier heeft hy verscheide voortreffelyke werken, die hier na gemeld zullen worden, bearbeid en uitgegeven. Ondertusschen kreeg hy by verscheide voorname lieden ingang, en wierdt van den grootadmiraal des koninkryks tot geheimschryver aangenomen; maar in eenige ongemakkelykheden gevallen zynde verliet hy Napels, en begaf zich naar Rome. De kardinaal Aldobrandini, neef van den paus Clemens den VIII, als gezant naar Savoje gaande, nam hem met zich. Aan dit hof, alwaar de geleerden zeer geacht wierden, kreeg Marino wel haast door eene zeer verstandige redenvoering ter eere van

 den

den hertog Karel Emanuel de gunst van dezen vorst, hem verheffende tot ridder van St. Lazarus en Mauritius. Hy bleef eenigen tydt te Turin, maar de gunst, hem bewezen wordende, scherpte de tanden van den nydt, zo dat eenigen hem begonnen verdacht te maken by den hertog, en anderen hem zelf naar het leven stonden. Onder deze was eene Murtola, die den levensloop van Marino op eene boertige wyze hadt afgemaalt, maar zo geestig van hem beantwoord wierdt, dat hy ten gelach van het gansche hof verstrekte. Hier op begaf hy zich naar Parys, zynde door de koninginne van Vrankryk, Maria van Medicis, dikwils verzocht derwaarts te komen, alwaar hy zyn *Adonis* heeft uitgegeven. Van Parys vertrok hy wederom naar Rome, en van daar naar Napels, wordende op beide plaatsen zeer wel ontfangen. Hy stierf in deze laatstgemelde stadt den 26 Maart des jaars 1625. Zie hier een lyst van zyne nagelatene schriften: *La lira, Rime Amorose, Maritime, Boscareccie, Heroiche, Lugubri, Morali sacre, e varie P.* III; *Panegyrico à Pape Leone* XI; *Panegyrico a Maria de Medicis; Il ritratto di D. Carlo Emanuello, duca di Savoje; Panegyrico al Figino; Epithalamii, cive la Francia consolata, nella nozze di Lodovico* XIII, *Re di Francia, en di Anna d'Austria; Il baletto delle Muse, nella nozze di Alfonso da Este, principe di Modena, & donna Isabella, Infanta di Savoja; Sonetti Epithalamici, la Sampogna, divisa in idili favolosi & Pastorali; La Galeria distinta in pitture & sculture; La strage de gl'Innocenti; Poëma; Rime nuove; Egloghe Boscareccie; l'Italia afflitta; Lettere gravi, argute e facete; La Sferza invettiva a quattro ministri dell' iniquita, condue Lettere facete; Raguaglio al di Savoja; Dicerie sacre* 3. enz. *Crasso Elog. d'Huom. Imperialis in Mus. Hist. Ghilin. Theatr. d'Huom. Letter. Erythraus Pin.* I. *Imag. c.* 16. *Toppeus Bibl. Neapolit. pag.* 135 *& additione pag.* 113.

MARINO, in 't Latyn *Marinum, Villa Marina*, een vlek of steedtie vier mylen van Rome, naar 't Oosten. *Maty Dict.*

MARINO, een vlek in 't Milanees, vyf mylen ten Noorden van de stadt Milaan. *Maty Dict.*

St. MARINUS, bygenaamt *de Oude*, een martelaar van Cilicië, geboren te Anazarka, eene stadt van dat gewest. Lysias, stedehouder van die provincie, eene vervolging aangevangen hebbende tegen de Christenen, riep Marinus voor zyne vierschaar, en dwong hem het gelove van Jesus Christus te verzaken. Marinus weigerde zulks te doen; Lysias deedt hem geesselen, en vele andere pynigingen aan, hem verder doemende om het hoofdt afgeslagen te worden. Men meent, dat hy deze marteldoodt onderging in den jare 290. De Grieken vieren zyn feest op den 8 Augusty, 't geen de Roomsche kerk nagevolgt heeft. *Acta apud Surium. Baillet vies des Saints.*

St. MARINUS, martelaar in de III eeuwe, was een man, voortreffelyk van geboorte en ryk van goederen, bekledende een aanzienlyken rang in 't leger. Hy, verzoekende om hoofdman over honderd te worden, wierdt door zyn mededinger naar dat ampt beklapt van een Christen te zyn, 't geen hy edelmoedig bevestigde. De rechter gaf hem tydt om zich te bedenken wat hy te doen hadt. Hy, gaande uit de vierschaar, ontmoette Theoctenes, bisschop van Cesarea, dien hy van zyne standvastigheit verzekerde, met hem in de kerk ging, alwaar hy in zyn gelove versterkt, en op 't uitgaan van de kerk gedagvaard wierdt weder voor de vierschaar te verschynen, en gedoemt om 't hoofdt te verliezen, 't welk uitgevoert wierdt in den jare 261. De Latynen vieren de gedachtenis van dezen martelaar op den 3 Maart. Zie *Euseb. lib.* VII. *c.* 15 *Hist.*

MARINUS SANUTUS, of SANUDO, bygenaamt *Torselle*, een naam van zeker instrument, daar hy de uitvinder van geweest is, geboren te Rivo Alti, in 't Venetiaansche gebiedt. Na dat hy in zyne jeugdt in 't H. Landt geweest was, gaf hy een werk uit, getytelt met den naam: *Geheimen der gelovigen van 't H. kruis*, verdeelt in drie boeken, waar in hy ondernam de Christenen aan te zetten, en een middel aan te wyzen hoe zy zich konden meester maken van dit heilige gewest, verhalende in het eerste boek de middelen, waar door men de ongelovigen kon verzwakken in allen koophandel met dat volk af te schaffen; in het twede de manier, hoe en waar men de zelve moest aangrypen, en met hoe veel manschap en behoeften; in 't derde gaf hy een schets van het H. Landt, en hoe de kruisvaarders zich moesten gedragen. Marinus Sanutus boodt dit werk den paus Johannes den XXII in den jare 1321 aan, met de landkaarten van dat gewest; vervolgens vertoonde hy 't ook aan de koningen van Vrankryk, Engelandt en Sicilië, om hen tot zulk eene heilzame onderneming aan te moedigen. Ook hadt hy reets verscheide brieven over dit ontwerp geschreven aan zommige kardinalen, prinssen en kerkvoogden, die alle op 't einde van dit werk gedrukt zyn, uitgegeven door Bongars in eene verzameling, onder den tytel van: *Gesta Dei per Francos*, gedrukt te Hanau in den jare 1611. *Miraus. Du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclesiastiques* XIV *siecle.*

MARINUS, paus, de I van dien naam, maar die van anderen *Martinus* de II genaamt wordt, was geboren van Galleza, eene stadt in Toskanen. Voor zyne verheffing tot de pausselyke waardigheit wierdt hy door paus Nicolaus den I naar Michaël den III, keizer van Constantinopel, gezonden. Adrianus de II benoemde hem als gezant in den jare 869 met eenige andere op het VIII algemene Synode, vergadert tegen Photius. Johannes de VIII gaf hem last om zich tegen een concilie, door Photius beleid, in den jare 879 te kanten. Na de doodt van dezen Johannes den VIII wierdt hy op den pausselyken troon geplaatst den 28 December des jaars 882. Hy keurde aanstonts af al 't geen Photius gedaan hadt. Basilius de Macedoniër, die keizer van 't Oosten was, dorst wel zeggen, dat de verkiezing van dezen paus niet wettig was, om dat hy bisschop van eene andere kerk geweest was. Deze paus stierf den 18 January des jaars 884. *Pieter Guillerme. Martin. Polon. Platina. Ciacconius. Du Chesne & Papirius Masson in vitis Pontif. Rom.*

MARINUS de II, van zommigen genaamt *Martinus* de III, een Romein, wierdt tot paus verheven na de doodt van Stephanus den VIII, of IX, in den jare 943. Zyne verdiensten plaatsten hem op den H. stoel. Na zyne verheffing werkte hy aanstonts om de zeden der kerkelyken te verbeteren, de huigchelaren te beteugelen, en de armen, ware erfgenamen van den Heere Jesus, te bezorgen: vervolgens zyn best doende om de Christen mogendheden tot de vrede aan te manen; in 't kort, hy vergat niets, dat met het ampt van herder der kerke overeenkomt. Men stelt zyne doodt op het jaar 946, hebbende drie jaren, zes maanden en dertien dagen den stoel bezeten. *Baronius in Annales Eccl.*

MARINUS te Napels, in Samarië, geboren, was een zeer geleerd wysgeer in de V eeuwe, een leerling van Proclus, en hy bekwam na zyne doodt zyn school: derhalven heeft hy, om te betuigen hoe dierbaar hem zyn meester geweest was, des zelfs leven in dicht en ondicht beschreven, waar van het laatste nog voor handen is. Men hadt lang maar een deel daar van gehad, tot dat eindelyk Joh. Albertus Fabricius te Hamburg het zelve geheel heeft uitgegeven in den jare 1700. *Suidas. Vossius de histor. & Poëtis Grac. Fabricius in Prolegom. edit. Marini.*

MARIO, *Monte Mario*, in 't Latyn *Mons Marii, Mons Gaudius*, een gebergte in 't gebiedt van Rome, digt by die stadt. *Maty Dict.*

MARIS, bisschop van Chalcedonië in Bithynië, een Ariaan, vertrouwde van Eusebius den Nicomediër, deedt niettemin eene zeer voortreffelyke daadt in de tegenwoordigheit van Juliaan den Apostaat. Hy was reets blind van ouderdom, maar wanneer hy de godloosheit hoorde van dien keizer, dien hy zo menigmaal den Christelyken Godsdienst hadt zien oeffenen, liet hy zich naar Constantinopel brengen, alwaar hy, terwyl de keizer bezig was om de Fortuin een offer toe te brengen, hem aanstonts op het allerscherpste verweet zyn heillozen afval en Godverzaking, noemende hem Apostaat; sedert is hy altydt met den naam van Juliaan den Apostaat genaamt. Juliaan, dit verwyt horende, hieldt zich zeer gematigt, zag hem met half lagchende oogen aan, en sprak hem met deze Godslastering aan: *Uw Galileër geeft u evenwel het gebruik van uw gezicht niet weder.* Maris antwoordde daar vaardig op: *Ja, maar ik dank hem voor die genade, dat hy my blind heeft doen worden, om u niet te kunnen aanschouwen.* Hier op keerde hem de keizer den rug toe, en antwoordde hem niet een woordt meer. *Maimbourg Hist. de Arianisme.*

MARISE, eene rivier, die de Hungaren *Marons*, en de Duitschers *Merisch* noemen, nemende haren oorsprong uit het Carpatische gebergte, naby Nieuwmark. Dit gebergte wordt by die landzaten Szepesi en Krapak genaamt. Zy loopt in Zevenbergen, te Alba Julia, of Weissenburg aan de Lippe, en langs andere steden, daar na door Hungarië, alwaar zy zich te Sigeth in den Theis, Teissa, of Tissa, ontlast. *Zeiler. Desc. Hung. Baudrand.*

MARIVAUT (JOHANNES DE L'ISLE-) was een van de bevelhebbers onder koning Henrik den III, die in den jare 1589 de stadt Parys blokkeerde, en van wien de vorst om zyne dapperheit en vaardigheit in alle ridderlyke oeffeningen veel werk maakte. Vermits het te dier tydt dikwils in gebruik was, dat men iemandt van den vyandt uitdaagde om in een kamp-of tweegevecht te stryden, kreeg Marivaut ook lust om eens eenen kans te wagen. Dit geschiedde een uur te voren eer de koning door Jakob Clement dodelyk gewond wierdt, waar op Marroles, een voortreffelyk ridder uit de stadt, hem liet weten, dat hy des anderen daags achter de Karthuizers wel genegen was met hem eene lancie te breken. De moordt des konings hier op voorvallende wilde de hertog van Majenne dat dit kampgevecht niet zou voortgaan; maar Marivaut, geprikkelt door eene zucht tot glorie, hoewel inwendig getroffen door 't verlies van zulk een waarden vorst en vriendt, rende zelf vroeger als de bestemde tydt was naar de plaats van 't gevecht, en zyn gemoedt geslingert wordende van droefheit, toorn en wraak, zondt hy een trompetter naar de stadt om te horen waar Marroles zo lang vertoefde. Marroles, die zich pas door den ridder van Aumale wapenen liet, gaf tot antwoordt: *Marivaut moet wel groten lust hebben om te sterven, dat hy zo haastig is.* Hier op te paardt klimmende, reedt hy met zynen seconde, la Castre genaamt, derwaarts. Zo haast hy by Marivaut kwam, boodt la Castre hem twee lanciën aan om daar eene uit te kiezen, maar Marivaut verwierp ze beide, zeggende, dat zy beter naar ragebollen van de wyven dan lanciën van ridders geleken, derhalven wilde hy zich liever bedienen van eene lancie, die hy onlangs te voren van een Paryzenaar gewonnen hadt. Marroles bewilligde hem zulks, nam echter eene zeer ligte lancie, daar men mede gewoon was den ring te steken. De twee seconden, la Castre en Châtillon, welke laatste die van Marivaut was, lieten van wegens den ongemenen toeloop des volks het strydperk door 500 mannen van wapenen omcingelen, verdeelende de plaats ten opzicht van den windt en de zonne in gelyke deelen. Na dat de trompetten een teken gegeven hadden, renden de beide ridders tegen malkander; Marivaut, die zich op zyne krachten verliet, leide zyne lan-

lancie vast in den beugel; Marroles in 't tegendeel, die zyn vertrouwen op zyne behendigheit stelde, hieldt zyne lancie niet anders als of hy naar den ring zou steken, waar in hy zeer ervaren was. De eerste stak zyne lancie tegen zyn vyands kuras aan, dat hy achter over boog. Daarentegen Marroles nam zyn stoot zo kunstig en gelukkig, dat hy zynen tegenstrever door het open visier in 't ook stak, dryvende het yzer van de lancie zo diep daar in, en met zulk een geweldt, dat het daar in steken bleef, en de punt achter uitkwam. Marivaut, hier door van 't paardt gevallen, leefde omtrent noch een half kwartier, en zeide voor zyne doodt, dat hy zich ongelukkig gerekent hadt, indien hy de overwinning behaalt hadt, maar nu achtte hy zich gelukkig overwonnen te zyn, vermits hy zynen koning niet zou overleven. Marroles liet het ligchaam ter bezorging van den seconde, nam voor zich het paardt en den degen des verslagen, en keerde daar mede in triomf binnen Parys, alwaar hy met eene algemene toejuiching wierdt ontfangen; ja 't ging zo verre, dat de predikers op den stoel Godt opentlyk voor deze overwinning dankten; daarentegen was men in 't leger over des konings doodt en de nederlaag van Marivaut in grote ontsteltenis. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *pag.* 827, 828.

MARIUS, bygenaamt *Æquicola*, om dat hy uit het landt der Æqui in Italië was, 't geen heden onder Napels gerekent wordt. Hy bloeide in 't laatst der XV en in het begin der XVI eeuwe, en studeerde te Parys onder Jakob le Fevre d'Estaples. Hy was een van de grootste geesten aan 't hof van François van Gonzagua, marquis van Mantua, en heeft eene Historie van 't Mantuaansche in 't Italiaansch uitgegeven, waar in hy het huis van Gonzagua ten top verheft; daarenhoven heeft hy nog in 't licht gebragt eene verhandeling *de Opportunitate*, gedrukt te Napels in den jare 1507 in 4; *Epistola ad Maximilianum Sfortiam, Mediolani ducem, de liberata Italia*, gedrukt in den jare 1513 in 4; een verweerschrift tegen de Fransche natie; *Domna Izabellæ Estensis, Mantuæ principis, iter in Galliam Narbonensem descriptum.* Zyn werkie over de natuuur der liefde is eerst te Venetië in den jare 1536 in 8 gedrukt. Hy noemde het: *Un libro di Natura de Amore di Mario Æquicola di nuovo consomma deligenza ristampato, e corretto, da M. Lodovico Dolce, con una tavola delle cose piu natabili che nell' opera si contengono.* Vervolgens is het in de jaren 1550, 1563, 1583, en nog meer herdrukt, en evenwel nog weinig te krygen. Zie *Leander Alberti. Bayle Dict. Crit.*

MARIUS (CAJUS) was zevenmaal te Rome burgermeester, schoon hy van een gering geslacht uit het Arpinatische gebiedt zyn oorsprong nam. Hy klom allengskens tot het allerhoogste gezag, was eertyds luitenant onder Metellus; naderhandt was hy in Numidië, en zynde in den jare 647 na Romens bouwing tot burgermeester verkoren, trok hy naar Afrika, verwon daar Jugurtha en Bocchus, koningen van Mauritanië. Hy triomfeerde te Rome in zyn twede burgermeesterschap over Jugurtha, en wierdt vervolgens in Provence gezonden tegen de Teutonen en Ambronen, die hy, na zeer vele kleine overwinningen behaalt te hebben, ten eenemaal by Aix in Provence uit het veldt sloeg, dodende, zo men zegt, van deze barbaren in eenen slag 200000, en bekwam 80000 gevangen; dit geschiedde in den jare 652 na Romens bouwing. Marius liet ter dezer plaatse, om deze grote zegepraal onsterflyk te maken, eene piramide oprechten, waar van men nog de grondlegging vindt op den weg van Aix te St. Maximinus, tusschen de dorpen Portieres en Trets, alwaar die slag geschiedde. Het jaar daar aan wierdt Marius ten vyfde maal burgermeester. Toen verdelgde hy de Cimbren, die in Italië gevallen waren, door 't landt der Grisons en door de valleie van Trente. Men zegt, dat hy 'er 100000 van gedood en 60000 gevangen heeft bekomen. Op zyne wederkomst in Rome heeft hy wederom getriomfeert. Ten zesde maal in den jare 654 burgermeester zynde deedt hy Saturninus, gemeentsman, een muiteling, ter doodt brengen, trok naar Asië, daar by Mithridates veel hoon aandeedt, om daar door hem in een oorlog in te wikkelen, en wederom gelegenheit te bekomen van te triomferen. Eenigen tydt daar na wierdt aan Sylla het oppergezag des oorlogs opgedragen, maar men wikkelde hem elders in, en C. Sulpicius, een gemeentsman, voegde zich by Marius. Dit deedt Sylla naar Rome keren, daar hy Sulpicius deedt sterven, en Marius noodzaakte de vlucht te nemen. Men zegt, dat hy zich ging versteken in een grot, leggende in een moeras, digt by Minturna, en dat een Duitsch krygsknecht, die men gezonden hadt om hem af te maken, hem niet dorst naderen wegens zyne achtbaarheit om hem te doen sterven. Verders zegt men, dat hy, de vlucht nemende, zich in een schip begaf, en daar mede naar Afrika voer, alwaar hy zeer lang bleef als een ellendige balling, tot dat hy door Cinna en Sertorius wederom geroepen wierdt. Deze, tredende gewapenderhandt in Rome, deden hunne vyanden sterven, of de vlucht nemen. Dus wierdt hy in den jare na Romens bouwing 668 ten zevende maal burgermeester, en stierf van eene ziekte 17 dagen daar na. *Plutarchus in zyn leven. Vellejus Paterculus lib.* II. *Salustius de bello Jugurth. Tit. Livius lib.* LXIV *&* LXV. *Florus lib.* III. *c.* 3. *Aurelius Victor de viris illustr. c.* 67. *Eutrop. lib.* IV *&* V.

MARIUS, (CAJUS) bygenaamt de Jonge, was de zoon van den bovengenoemden. Hy maakte met zyn 25 jaar in den jare van Rome 672 zich met geweldt burgermeester, kantende zich opentlyk tegen Sylla. Den Raadt, hem niet gunstig zynde, belegerde hy, bragt zyne vyanden om hals, en wierp de dode rompen van hen in den Tyber. Hier op wierdt Sylla genoodzaakt de vlucht te nemen, maar deze zyne krygsbenden byeen verzamelt hebbende, sloeg de aanhangelingen van Marius, en deedt hem in Preneste door Lucretius Offella belegeren. Marius, niet kunnende vluchten, en vrezende in des vyands handen te vallen, doorstak zich zelf uit wanhoop, of deedt zich door eenen soldaat, genaamt Poncus Telesinus, doorsteken, zo als anderen willen. *Aurelius Victor. Paterculus. Florus. Eutropius lib.* V. enz.

MARIUS CELSUS. Zie CELSUS.

MARIUS, (LEONARD) van Zeelandt afkomstig, bloeide in den jare 1624. Hy maakte uitleggingen over de H. Schrift, en schreef eene verdediging tegen Marcus Antonius de Dominis. *Konig Bibl.*

MARIUS MAXIMUS, een Latynsch geschiedschryver, die VII boeken van de Romeinsche Historie, van Augustus tot aan Alexander Severus, heeft geschreven, maar de zelve zyn weggeraakt. Ammianus Marcellinus maakt daar met veel lof gewag van; zo spreken ook van hem of van zyn werk *Spartianus. Vopiscus. Lampridius.* enz.

MARIUS, of MEYER, (SIMON) een wiskunstenaar, wierdt geboren te Guntzenhuizen in den jare 1570, alwaar zyn vader burgermeester was, en hem in alle kunsten en wetenschappen liet opkweken, waar door hy in de muzyk zeer ervaren wierdt; ja hy, nog jong zynde, wierdt door den markgrave Georg Frederik in den jare 1582 gehoort, het welk hem zodanig bekoorde, dat hy hem de gunst bewees van hem in 't vorstenschool van Heilbron te plaatsen. Doch daar niet lang blyven durvende, wierdt hy naar Anspach in de vorstelyke hofkapel geplaatst, alwaar hy 4 jaren gebruikt wierdt. Deze vorst niets verzuimende om hem in andere kunsten te doen bekwaam maken, voorzag hem van geldt, zondt hem naar den beroemden Tycho Brahe, om de sterrekunst te leren. Na dat hy daar in een goeden grondt gelegt hadt, reisde hy tot voldoening van zyne begeerte naar Italië, alwaar hy zich te Padua en Venetië eenige jaren heeft opgehouden, maar het ongeluk hadt van in acht maanden geen duit geldt te ontfangen, waar door hy zich zeer armoedig moest behelpen, echter niet naliet zyne studiën krachtig voort te zetten. Wanneer hy wederom te rug gekomen was, wierdt hy tot hofmathematicus te Anspach aangestelt, alwaar hy zich zonderling bemoeid heeft om den Almanak te verbeteren. Inmiddels voegde hy zich by een geheimen Raadt in die stadt, het welk een groot liefhebber was van de wiskunst; deze hadt een fraaie verrekyker, waar over hy met Marius in onderzoek tradt. Marius dit werktuig zo heerlyk bevindende om hem alle aardsche dingen zo klaar te vertonen, die verre van hem af waren, bezocht ook of hy daar mede eenige nieuwe ontdekkingen aan den hemel kon doen; dit gelukte hem, want hy ontdekte in den jare 1609 nog eenige kleine sterren rondom Jupiter, die nooit te voren van iemandt gekent waren. Hy zelf verwonderde zich daar over, en geloofde, dat het eenige kleine vaste sterren waren, die men met de blote oogen niet heeft kunnen zien. Maar doordien Jupiter toenmaals even te rug ging, en dat hem deze kleine sterren gedurig verselden, besloot Marius hier uit, dat het een gansch andere geschapenheit moest hebben, als men zich ingebeeld hadt tot dien tydt, en het mogten wel planeten zyn, die rondom Jupiter hunnen loop hielden. Hier op begon hy van den 29 December zyne aanmerkingen op te tekenen, maar hy heeft echter niet meer dan drie zulke sterren ontdekt. Doch wanneer hem nog beter glazen van Venetië beschikt wierden, ontdekte hy daar mede in het volgende jaar, den 12 January, dat 'er by deze drie kleine planeten noch vier waren. Zo dat men aan hem en Duitschlandt alleen den roem van deze uitvinding moet toeschryven, en niet aan den beroemden Galilæus in Italië, gelyk gemeenlyk gedaan wordt. Deze ontdekkingen heeft hy zelf uitvoerig beschreven in zyn *Mundus Jovialis*, uitgegeven te Neurenberg in den jare 1614. Daarenboven heeft hy de VI boeken van de Beginselen van Euclides in de Hoogduitsche tale overgezet. Hy stierf in den jare 1624. *Ricciolus in Almagest. Tom.* I *Chron. P.* II. *Rensch & Coehlerus in Disp. de ipso habitis. Pasch. de inventis nov-antiquis p.* 435 *seq.*

MARIZA, eene grote rivier in Thracië, die van 't gebergte Hemus afloopt, en na dat zy Philippopolis, Adrianopel, en andere landen bewatert heeft, zich in de Ægeesche zee stort. *Virgilius lib.* IV *Georg.*

MARKATHA, eene zeer kleine, maar volkryke stadt in Ethiopië, gelegen aan eene zeer grote rivier, die ten Zuiden haren oorsprong nemende, ten Noord-Oosten zich in den Nyl ontlast, digt by de stadt Ilak. Zy legt zes dagreizen van de stadt Nagiaga, waar boven naar 't Zuiden men geen verblyf van menschen meer vindt. De inwoonders leven niet dan van gerst, visch en melk, en hebben geen handel als met de stadt Ilak in Nubië, de welke daar omtrent 30 dagreizen van daan legt: want het is daar dat de kooplieden van de stadt Zaleg, gelegen aan de Rode zee, hunne koopwaren zenden. *Herbelot Bibl. Orient.*

MARKKEN, of MARCKE, een klein eilandt in de Zuiderzee, omtrent Monnikendam gelegen, met een dorp van den zelven name, het welk alleen van visschers bewoont wordt. Kerk en predikant staan onder de classis van Edam.

MARLE, eene kleine stadt in Pikardië, gelegen aan de rivier de Serre, 4 of 5 mylen van de stadt Laon, naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MARLE, (HENRIK LE CORGNE VAN) heer van Versigni, wierdt eerste president van 't Parlement van Parys in den jare 1404, daar na in den jare 1413 kancelier van Vrankryk. Zyn vas-

vaste vriendschap en yver voor het belang van koning Karel den VI en voor het huis van Orleans veroorzaakte zynen val. De aanhangelingen van den hertog van Burgundie, die deze getrouwigheit en yver kwaad keurden, namen, zich meester van Parys gemaakt hebbende, den kancelier gevangen, en vermoordden hem benevens den konnestabel en andere personen van aanzien in de gevangenis den 29 May des jaars 1418. Jan van Marle, zyn oudste zoon, Raadt des konings, meester van de requesten, en bisschop van Constans, sneuvelde met hem. Arnoud van Marle, twede zoon van den kancelier, wierdt een van de vier presidenten à Mortier van het Parlement van Parys, alwaar hy veel achting verwierf, en in den jare 1456 gestorven is. De nazaten worden door Bouchet *p.* 396, uit een geslachtrekenkundige geschiedenis van het koninklyke huis van Courtenai, afgeleid van Magdalena van Marle, die weduwe was van Claude van Faulx, heer van Povalli, en wederom hertrouwde aan Jan van Courtenai, den II van dien naam, heere van Chevillon, enz. in den jare 1599. Zie ook de Historie van de eerste presidenten, en de presidenten à Mortier van 't Parlement van Parys, door *Blanchard. Sammarthan. Gall. Christ. Le Feron.* enz.

MARLEBOURGH, MARLEBERG, MARLEBRIDGE, of MARLINGSBOUROUGH, eene stadt in de Engelsche provincie Jorkshire, digt by den oorspronk en op de Noorzyde van den vloedt Kenet, hebbende rondom zich eene schone gelegenheit om te jagen. Het is eene oude stadt, en zou al by de Romeinen onder den naam van Cunetio, of Cunesio bekend geweest zyn, en naderhandt met den naam van Marlebourgh, om dat te dier plaats zo veel mergel-aarde gevonden wordt. Het hadt voor dezen een kasteel, 't welk in de Engelsche geschiedboeken geroemt wordt, doordien daar ten tyde van Henrik den III een Parlement gehouden wierdt om een middel te beramen, waar door men de onlusten, tusschen den gemelden koning en de baronnen ontstaan, zou kunnen wegnemen; dus wordt nog heden ten dage het besluit, aldaar genomen, Statutum de Marlborough genaamt. Deze stadt heeft dikwils zeer veel geleden, is van koning Willem den III met den tytel van graafschap vereert, en door de koninginne Anna met den eernaam van hertogdom in den persoon van Johan Churchil, die door zyne heldendaden zich zelven een onsterffelyken naam verkregen heeft. *Beeverell Delic. de Gr. Bretagn.*

MARLBOROUGH. (LORDS VAN) De genen, de welke met dezen tytel Pairs van Engelandt zyn geweest sedert den beginne van de XVIII eeuwe, zyn de volgende: (1) JAKOB, Lord *Ley*, grootschatmeester van Engelandt, de welke in den jare 1626, den 5 February, van koning Karel den I tot grave van Marlborough gemaakt wierdt, en den 14 Maart des jaars 1629 door zyne doodt dien tytel naliet aan zynen zoon (2) HENRIK *Ley*. Deze wederom aan (3) JAKOB *Ley*, die, na een slecht leven geleid te hebben, een goed Christelyk gedrag aanvaarde, en kort daar na den 3 Juny des jaars 1665 in een zeegevecht tegen de Hollanders zonder mannelyke erven na te laten gesneuvelt is. (4) WILLEM *Ley*, vaders broeder van den laatstgemelden, is ook gestorven zonder kinderen. (5) JOHANNES CHURCHIL wierdt door koning Willem den III in den jare 1689, den 9 April, graaf van Marlborough gemaakt, en den 14 December des jaars 1702 door de koninginne Anna tot hertog van gemelde stadt verheven. Deze heldt, wiens oorlogsdaden en beleidt roemruchtig zyn, verstrekte een geessel voor Vrankryk. Hy wierdt door den keizer Jozephus in den jare 1706 tot Ryksvorst van Mindelheim verheven, en overleedt den 27 Juny des jaars 1722, oud vier en zeventig jaren. Zie ook op CHURCHIL.

MARLIANUS (RAIMUND) leefde ten tyde van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, en wierdt voor een der geleerdste mannen van zynen tydt gehouden. Men heeft van hem: *Descriptio veterum Galliæ locorum, populorum &c. quæ apud Cæsarem & Tacitum occurrunt*, 't geen meest by de uitgave van Julius Cæsar achter aan gevonden wordt. Zie *Bayle Dict. Crit.*

MARLOCO, MAYNA, eene stadt in de Engelsche provincie Bukkingham, ontlenende dezen naam naar alle waarschynlykheit van de menigvuldige mergel-aarde of krytachtigen grondt, die daar omtrent gevonden wordt.

MARLORATUS (AUGUSTINUS) was een Augustyner monnik, geboren uit Lotharingen, befaamd door zyne welsprekendheit en doorgeleerdheit in doorluchtige wetenschappen. Hebbende met veel luister den predikdienst te Burgos, Poitiers en Angers waargenomen, en yverig in Gods woordt geblokt, begaf hy zich naar Geneve, alwaar hy den hervormden Godsdienst omhelsde, en tot bedienaar des Euangeliums wierdt aangenomen, en geplaatst in een klein Zwitsers dorp. Vervolgens in die hoedanigheit beroepen zynde te Rouaan, bevondt hy zich in den jare 1561 in de byeenkomst te Poissi, maar wierdt in het volgende jaar, den 30 Oċtober, op bevel van den konnestabel van Montmorenci en den hertog van Guize binnen Rouaan opgehangen in het 56 jaar zyns ouderdoms. Hy schreef verklaringen en uitbreidingen over het I boek Mozes, de Psalmen, den Propheet Jesaïa, en over 't Nieuwe Testament, de welke door Henricus Stephanus in de jaren 1562, 1564 en 1570 uitgegeven zyn. Daarenboven is zyn *Thesaurus locorum communium S. Scripturæ* eerst in den jare 1674 in 't licht gegeven. Guil. Feuguerejus heeft zyn leven beschreven, 't welk gedrukt wierdt te Londen in den jare 1574. *Thuanus Hist. Beza in Icon. Gesner. Verheiden in Effig. Thologor. pag.* 123. *Freher.* enz.

MARLOW, eene kleine stadt in de heerlykheit Rostok, aan den Reknitz, digt aan de Pomersche grenzen, tusschen Sulte en Ribenitz gelegen, met des zelfs onderhorig ambacht. Zie *Topograph. Sax. infer. pag.* 181.

MARLY, een lustplaats van den koning van Vrankryk tusschen St. Germain en Versailles, twee mylen van de laatste, en anderhalf mylen van de eerste gelegen. Koning Lodewyk de XIV heeft in den jare 1679 dezen lusthof beginnen aan te leggen, en binnen weinig jaren met heerlyke gebouwen, aangename wandelwegen, en prachtige sieraden zo verre gebragt, dat men de zelve voor een der aanzienlykste in Vrankryk rekenen kon. Het kunstige gevaarte en verwonderenswaardige machine, waar door het water uit de Seine door 36 verscheide buizen tot voedsel van de veelvuldige fonteinen te Marly, Versailles en Trianon gebragt wordt, is aanmerkelyk om te bezichtigen, en heeft een onnoemelyken schat gekost. Men zegt, dat de gemelde koning aan Marly alleen meer als 40 millioenen te koste gelegt heeft. Maar de hertog van Orleans, in den jare 1717 regent van Vrankryk, heeft deze lustplaats van vele sieraden ontbloot, vermits de zelve al te veel onderhoudt van noden hadden. Deze lustplaats is omringt van vele fraaie huizen, zo dat men het voor een aanzienlyk vlek kan rekenen, hebbende Lodewyk de XIV daar ook een kerk doen stichten. Zie *l'Etat Nouveau de France.*

MARMANDE, een steedtje van 't Agenois in Guiënne, op eenen heuvel gelegen, waar benevens de rivier Garonne vloeit, en op de grenzen van 't Bazadois, welkers omleggende landt zeer vermakelyk en vruchtbaar bevonden wordt. *Zeiler. Itin. Gall. pag.* 330. *Maty Dict.*

MARMARICA, een landschap in Afrika, 't welk eertyds een gedeelte van Lybië uitmaakte, leggende het zelve Oostwaarts, gelyk als Cyrenaïca Westwaarts. Heden behoort het aan het koninkryk Barca. Solinus zegt, dat de inwoonders dezes lands de slangen bezweren kunnen. *Baudrand.*

MARMIRUOLO was weleer een zeer voortreffelyke lustplaats van de hertogen van Mantua, niet verre van die stadt gelegen. Dit gebouw, heerlyk genoeg door zich zelf, wierdt nog meer verheerlykt door de kunstige schilderyen, oudheden, treffelyke huissieraden, welbeplantte wandelingen, fonteinen en verdere keurigheden, die wel waardig zyn om van de vremdelingen beschouwt te worden. De weg van Mantua derwaarts tot aan den lusthof was slechts als een laan van net geschorene bomen. Frederik de I, markgraaf van Mantua, die in 't laatst der XV eeuwe geleeft heeft, was de grondlegger van deze buitenplaats. *Schouplaats des krieges in Italien pag.* 506.

MARMOL, MARMOLIUS, (LODEWYK) een Spanjaardt, geboren te Granada, was bekend in de jaren 1580 en 1590. Hy schreef verscheide werken, die hem veel achting baarden. De voornaamste zyn geweest: *La Description general d'Africa*; mitsgaders: *Historia del Rebellion y Castigo de los Moriscos del Reino de Granada*, beide in drie delen, het eerste gedrukt te Granada in den jare 1573; het twede te Malaca in den jare 1599, en het derde in de laatstgemelde stadt in den jare 1600. Nikolaas Perrot d'Ablancourt heeft het zelve in het Fransch overgezet, 't welk te Parys gedrukt is in den jare 1667. Verscheide schryvers spreken met veel lof van Marmol. Zie *Thuanus Hist. lib.* VII. *Ambros. Moralis lib.* XIV. *c.* 33. *Hist. Hispan.*

MARMOLEJO, oudtyds *Utica*, eene stadt van Spanje, maar nu een dorp, gelegen aan de Guadalquivir, een myl boven Anduxar. *Maty Dict.*

MARMORA, een eilandt in dat gedeelte van de Middelandsche zee, te voren *Propontis* genaamt, waar van drie daar omtrent leggende eilanden hunnen naam bekomen hebben, wordende de zee, daar omheen spoelende, ook *Mare di Marmora* genoemt. Deze vier eilanden, schoon zonder onderscheidt in 't algemeen Marmora genaamt, hebben echter ieder hunnen byzonderen naam. Het grootste heet Marmora; het twede Avezia; het derde Coattalli, en 't vierde Gadaro. Zy leggen ter regter handt, wanneer men uit de zeeëngte van Gallipolis, omtrent 10 mylen in de Middelandsche zee gezeilt is. Het eilandt Marmora bevat in des zelfs omtrek 20 mylen. De stadt, daar op leggende, draagt den zelven naam; daarenboven vindt men 'er verscheide dorpen, kloosters en pastoryen, die van Calojers, of Griekschhe monniken, levende zeer ingetogen, bewoont worden. Avezia heeft ook eene stadt met twee dorpen. Coattalli heeft eene stadt alzo genoemt, en Gadaro heeft maar een dorpie met eenige kloosters, waar in al mede zich deze Calojers, of Grieksche monniken, onthouden. Deze vier eilanden leggen onder eene goede luchtstreek, en hebben een groten overvloedt van koorn, wyn, vee, ooft en boomwol. *Grelot Voyage de Constantinople. Baudrand.*

MARMOUTIER, in 't Latyn *Monasterium Majus*, eene Benedictyner abdy, gesticht door St. Martinus, gelegen in het Fransche landschap Touraine, zeer digt by de hoofdstadt Tours, aan de Loire. Deze abdy wordt van wegen hare welgelegenheit, prachtige bouwing en heerlyke inkomsten voor eene van de voornaamste en rykste van gansch Vrankryk gerekent. Het getal der monniken, die daar in wonen, wordt op 76 begroot. Onder de voornaamste zogenaamde H. overblyffelen, die daar gevonden worden, heeft men een vlesie met olie, 't welk door eenen engel aan St. Martinus gebragt wierdt, om hem daar mede van eenen zwaren val te genezen. Deze olie wordt zo heilig geacht als die te Rheims is, waarom ze ook gebruikt wierdt te Chartres, toen koning Henrik de IV aldaar in den jare 1594 gezalft wierdt. *Zeiler. Itiner. Galliæ pag.* 293. *Mezeray Hist. de France.*

MARNE is eene aanzienlyke rivier van Vrankryk, in de provin-

vincie van Champagne, wordt van de Latynen *Matrona* genaamt. Zy neemt haren oorspronk digt by Langres, in een plaats, die men la Marmole noemt, en loopt door de gemelde stadt naar Roiandpont, Chaumont, Joinville, St. Dizier, Vitri, Chaloni, Epernai, Dormans, Chateau Thierry, Ferté sous Jovare, Meaux en Lagni, en vermengt zich by de brug van Charenton boven Parys met de Seine, na dat zy door de Vannori, la Mousche, la Soize en andere rivieren versterkt geworden is. *Masson Descr. flum. Gall.*

MARNIX, (JOHANNES VAN) baron van Potes, enz. is bekend door een boek, getytelt: *Resolutions Politiques ou Maximes d'Etat.* Dit liet hy te Brussel drukken in den jare 1612 in 4. Het bevat in zich vele fraaie zaken, inzonderheit in zyne kanttekeningen. Hy droeg het op aan den aartshertog Albert, beheerscher van de Nederlanden, aan wiens hof hy was. Eenige jaren daar na, in den jare 1624, is het zelve wederom herdrukt met eenige vermeerderingen, en opgedragen aan de infante Izabelle Clara Eugenia, weduwe van den aartshertog. De Catalogus van Oxford maakt nog gewag van een werk, door hem uitgegeven te Brussel in den jare 1622 in 4, wordende genaamt: *Representations. Bayle Dict. Crit.*

MARNIX, (PHILIPS VAN) heer van St. Aldegonde, een edel en geleerd Nederlander, geboren in den jare 1538, was een van de edelen, die in den jare 1566 tegen de dwingelandy van Spanje opstonden, en maakte zelf het opstel van hun verbondt. In den jare 1575 was hy een der afgezanten aan de koninginne Elizabeth om haar de souvereiniteit over den Staat der Vereenigde Nederlanden aan te bieden. Toen de stadt Antwerpen van den hertog van Parma belegert wierdt, was hy burgermeester van de zelve, en hadt het opperste bevel gedurende die belegering; maar wanneer de stadt eindelyk in den jare 1585 aan de Spanjaarden overging, wierdt hy door eenige kwaadwilligen beschuldigt de zelve zonder noodt aan hen overgeven te hebben, het welk by velen zo veel ingang vondt, dat hem verboden wierdt in Hollandt of Zeelandt te komen. Marnix gaf daar op eene verantwoording daar tegen uit, en kwam tegen het verbodt in Zeelandt, gevende een verzoekschrift over om tegen zyne beschuldigers gehoort te mogen worden. Maar toen kwam 'er niemandt op, en Marnix versleet zyne overige dagen in de letteroeffeningen, gaande op een hofstede buiten Leiden wonen. Hy overleedt den 15 December des jaars 1598. Hy heeft aan de Nederlandsche overzetting van den Bybel uit het Hebreeusch gearbeid, en tegen de geestdryvers geschreven, als mede tegen de Roomschgezinden, onder welke laatste schriften zyn *Byekorf* het voornaamste is, een boek, het welk verscheide malen is herdrukt. Ook heeft hy de Psalmen Davids in zangmaat overgebragt. *Grotius Brieven en Jaarboeken. Freheri Theatrum.*

MARO, in 't Latyn *Macrum*, is de naam van eene kleine stadt in 't markgraafschap van Italië, behorende aan den hertog van Savoje, leggende aan de kust van Genua, vereenigt met het hertogdom Oneglia. *Baudrand.*

MARO, (ANDREAS) een Italiaansch dichter, geboortig van Brescia, of, gelyk anderen willen, van Frioul. Hy hadt, door de natuur begunstigt, de bekwaamheit om zeer vaardig nette en geleerde vaarzen te maken. Maar de natuur hem gunstig zynde, zag hem het geluk met nydige oogen aan, vermits de keizerschen, toen zy Rome in den jare 1527 veroverden, hem al het zyne afnamen, handelende hem op eene wrede wyze. Hy hier op naar Capua gaande, ontmoette daar eenen slechten huiswaardt; dus was hy wederom verplicht naar Rome te voeteren, pogende, waar 't mogelyk, zyne boeken en verlorene schriften wederom te vinden. Doch dit hem mislukkende, is hy van kommer en gebrek in vele ellende gestorven. *Jovius in Elog. c. 72. Valerianus de Litterat. infelic. lib. II.*

MARO. (P. VIRGILIUS) Zie VIRGILIUS.

MAROCCO, eene stadt en koninkryk van Afrika in 't Wester gedeelte van Barbaryë. Deze Staat en die van Fez maakten het keizerryk der Cherifs uit, het welk zy onder schyn van hunnen yver te tonen in het voortplanten van 't Mahomethaansche gelove, zich eigen maakten. Dit zelve landt van Fez en Marocco was eertyds het oude Mauritania Tingitana. Beide hebben zy ten Noorden de Middelandsche zee, ten Westen den Atlantischen Oceaan, ten Zuiden het gebergte Atlas en de zandige woestyne van Numidië, en 't koninkryk Tremesen, het geen van de ouden Mauritania Cesarea genaamt wierdt, ten Oosten. Marocco was de hoofdstadt van 't ryk der Cherifs, welke naam zo veel betekent als doorluchtig en heilig. Naderhandt zyn deze twee landen van een gescheiden, tot dat de koning van Tafilet de zelve wederom vereenigt heeft, 't geen men kan zien in een verhaal, 't welk van deze landen gedrukt is. Deze koning voerde den tytel van keizer van Barbaryë en Marocco, koning van Fez, Sus en Tafilet, heer van Dara, Gago, enz. Ook liet hy zich groot Cherif en navolger van het huis Mahomeths den propheet noemen, rekenende zyn afkomst van Fatima. In de lengte strekt zich Marocco naar het voorgebergte Noman, alwaar het van Segelmesse afgescheiden wordt. Deze lengte bestaat omtrent 125 mylen, van de kaap van dien name tot aan het gemelde gebergte. De breedte strekt zich van het voorgebergte Noman tot aan den mondt van de rivier Ommirati, zynde omtrent zo breed als lang. Dit koninkryk wordt in 7 provincien verdeelt, als Marocco, Sus, Hea, Guzula, Teldes, Duccala en Hascora. Dit landt is zo vruchtbaar niet als dat van Fez, om dat het zandiger is, echter vindt men daar overvloedt van eetwaren, en verscheide voorname mynen. De hoofdstadt van Marocco draagt den zelven naam; zy is groot, en wierdt eertyds voor een der beste steden des wereldts gehouden, maar heeft veel van haren eersten luister verloren sedert dat de Arabieren de zelve verwoest hebben. Men zegt, dat de koning Almanzor veel glans aan deze stadt gegeven heeft, en dat hy een van des zelfs torens met drie goude appelen opgetooit heeft, die men zegt dat betovert waren. De andere steden zyn Elmadine, Azamor, Asafi, of Asafia, Trejuth, Mazagan, Messa, Agades, Tagavost, Tesza, Tentnest, Tarudante, of Tarodant, Tefrasta, Delgumuha, enz. De stadt Marocco wordt van de Spanjaarden *Marvecos*, van de Italianen *Marocho*, en van de Latynen *Marochium*, *Marochia* en *Marocum* genaamt. Zy legt aan de rivier Tensif, was weleer eene bisschoppelyke stadt, die men voor het *Bocanum Hemerum*, van de ouden alzo genoemt, neemt. De bergen daar om heen zyn zeer hoog, en altydt met sneeuw bedekt. De koning van dit ryk wordt heden nog van vele Christen prinssen, die hem hunne gezanten zenden, keizer genaamt. Weleer strekte zich zyn gebiedt veel verder uit; nu hebben zeer vele volkeren, als die van Sus, de berglieden van Atlas, Itata, Zaimby, Guilaoa en Origues des zelfs juk afgeworpen, en heeft nu niet meer als vyf provincien, namentlyk Marocco, Tadela, Duquella, Haha, en eenige bergen van Guilaoa, met die gene, die door de Cavanets bewoont worden, welke laatste meest Arabieren zyn. De steden, die tegenwoordig onder den koning staan, zyn Marocco, Azamor, Saphie en Valadie, welke drie laatste meest zeehavenen zyn, alwaar men niet kan inkomen als met schuiten, en niet als oude kasteelen ter bescherming hebben. In 't landt vindt men ook veel kasteelen, schuilplaatsen, daar de Arabieren zich onthouden; ook vindt men 'er vele palmbomen, daar wakkere trossen aan hangen, zoet en aangenaam van smaak.

De Portugezen hebben eene sterkte aan de kust van dit koninkryk, Mazagan genaamt, twee mylen van Azamor, en het welk meer te vrezen is, als 't geen de Spanjaarden en de Engelschen hebben in 't koninkryk van Fez. Waarom de koningen van Portugal aan de gezaghebbers van deze plaats ook groter eertytelen als andere stedehouders geven, noemende hen doorluchtige *Fidalgues*, of verdedigers van 't gelove, en dragen het teken van de ridderorde van Christus.

De stadt Marocco is gelegen in eene schone vlakte, vyf of zes mylen van den berg Atlas, omringt met goede muren, gemetselt van kalk en zandt, doormengt met vette aarde, het welk zulk een hard tiras als een kei maakt, dat men daar met geen punt, hoe scherp ook, kan indringen. Deze stadt is zo groot, dat zy wel 100000 inwoonderen kan bevatten, hebbende vier en twintig poorten. In 't Zuiden van de zelve vindt men eene zeer grote fortresse, die omtrent 4000 huizen in zich bevat. Digt by een der poorten van deze fortres vindt men eene zeer prachtige mosqué, of tempel, die Abdulmumen, twede koning van Marocco uit de linie der Almohaden, deedt bouwen, en die Jakob Almansor, kleinzoon van dezen prins, met veel jaspis en albaster, gehaalt uit Spanje, heeft verziert, hebbende daar in ook geplaatst de deuren van de grote kerk te Sevilië, door hem aan de zelve ontrukt, om hier aan dezen tempel tot sieraadt te strekken, pralende nog heden ten spyt van Spanje met vele Latynsche opschriften. Ook vindt men hier twee grote klokken, mede uit Spanje derwaarts gevoert; maar om dat de Mahomethanen zich van geen klokken bedienen, hangen zy 't onderste boven. Hy deedt ook een toren bouwen, waar op hy in de hoogte aan eene grote yzere spil deedt hechten vier goude appelen, houdende de grootste, van binnen te rekenen, acht maten koorn, de volgende vier, enz. Het ligchaam van deze appelen is van koper, maar met eene grote plaat van goudt overtogen. De geschiedschryvers van Afrika zeggen, dat eene der vrouwen van Jakob Almansor hare edele gesteentens verkocht heeft, om de onkosten van deze goude appelen goed te maken, gelovende het volk, dat de zelve nog door geesten bewaart worden, en dat zy betovert zyn. In den jare 1540 deedt Cherif Muley, meer gierig dan Godsdienstig, de bovenste appel daar af ligten, en door een Jood de goude plaat daar af nemen, die men bevondt 25000 pistoletten waardig te zyn, en om dat het volk daar niet over zou morren, liet hy de zelve met een dik vergulde kopere plaat omringen: maar eenigen tydt daar na vondt men 's morgens vroeg den Jood aan 't hoogste van den toren opgehangen, en de Alfaquis, of hunne wetgeleerden, verbreidden, dat hy daar door de geesten, die dezen toren bewaarden, was opgeknopt. Maar inderdaadt was dit door den Cherif zo bestelt om het volk genoegen te geven, die reets achter zyn schelmstuk gekomen waren. Deze prins naderhandt het leven en de kroon verliezende, wierdt zulks aan zyn diefstal toegeschreven; hierom zal men nu van de andere wel af blyven.

Digt by deze voorschreven mosqué is een oud collegie, *Madaraca* genaamt, dat is, de kamer der wetenschappen; deze is ook door Abdulmumen gesticht. Hier in vindt men een groot getal leerlingen en meesters, die daar lessen geven in de sterrekunde en andere wetenschappen; men leert daar ook de Arabische tale en de wet van Mahometh. Maar in den jare 1560 stichtte in de benedenstadt Muley Abdala, Cherif, een nog schoner, alhoewel het oude collegie van de fortres eene zeer grote zaal heeft, alom van mosaïsch werk, en het voorhof is met grote albasterstene zarken bevloert, hebbende eene kom of waterbak in 't midden gemaakt uit eenen enkelen steen, wiens weêrga van grootte men in geheel Barbaryë niet vindt. By de plaats van de mosqué hadt men eertyds twee grote paleizen, daar de Musarabische Christenen hun verblyf hielden. Deze dienden de koningen van Marocco in den oorlog. Jakob Alman-

for hadt hen in den jare 1170 uit Spanje gevoert, en als lyfwachten van zyn persoon gebruikt, en zy bestonden gemeenlyk uit een getal van 500 paarden. Men vergunde hen vryheit van Godsdienst, en zy hadden eene kerk, daar zy de Misse en andere Godsdienstige oeffeningen deden. In den jare 1219 ging St. Belard met vyf van zyne makkers het Euangelium op deze plaats verkondigen, maar zy wierden alle gemartelt door de Moren, en Don Pedro, zoon van den koning van Portugal, voerde alle hunne overblyffelen naar Coimbra. De bovengemelde Cherif Muley Abdala, die in den jare 1560 regeerde, liet daar zyne magazynen en tuighuizen maken. Men vindt in de stadt ook een groot plein, genaamt Cereque, daar zy hunne plegtige feesten op vieren, staande daar aan het vorstelyk hof, mitsgaders andere treffelyke gebouwen. In 't hof des konings is ook eene mosqué, daar men op des zelfs hogen toren ook drie kopere vergulde appelen ziet, als op de gezegde mosqué van Jakob Almanzor, maar zo groot niet, noch zo dik met goudt beslagen. De grootste van alle de mosqueën in Marocco is die van Ali Ben Josef gebouwt en naar zynen naam genoemt. De bouwkunde daar van is heerlyk, en des zelfs toren de hoogste van geheel Afrika. De muren zyn 12 voeten dik, en drie mannen te paardt kunnen gemakkelyk nevens elkanderen daar op ryden, zynde plat en breed genoeg daar toe. De appelen, daar op staande, zyn zo groot, dat de grootste 12, de volgende 8, en de kleinste 4 maten koorn kunnen bevatten. De geschiedschryvers zeggen, dat de stichter deze daar op liet zetten ter gedachtenis van eene grote overwinning, op de Christenen behaalt in Spanje. Men kan de zelve op den berg Safi, 40 mylen daar van daan, by helder weêr zien. Daar is nog een andere mosqué, die van Quivir genaamt, waar op men den groten standaardt plant by de verkiezing van eenen nieuwen koning, of andere plegtigheden. Hier by staat een ander schoon collegie, het geen veel genoegzame inkomsten heeft tot onderhouding van de leeraren en een groot getal van leerlingen, waar voor 400 kamers zyn, alle met kleine steentjes bevloert, met meer andere schone zalen en ruime galeryen om te wandelen. De Joden hebben een eigen kwartier in Marocco, en zyn meest goudsmeden of kooplieden, en zommige zyn zo veel als bankiers van de inkomsten der vorstelyke kinderen of gouverneurs, want de zelve geven hunne goederen aan het bestier der Joden, daar zy hunne rekening by vinden. De Christen kooplieden wonen digt by het tolhuis, en dryven sterken handel in zyde, linnen, boomwol, en andere waaren.

Een der aanmerkelykste zaken van deze stadt is dat trotsch gebouw, de verzamelplaats der wateren, alwaar de zelve door 400 kanalen of waterleidingen, diep onder de aarde leggende, uit het Zuiden derwaarts vloeien. Eenigen zeggen, dat dit water zes mylen verre uit eene rivier komt, die van de aflopende wateren van den berg Atlas haren oorsprong neemt; maar men weet niet recht waar van daan of werwaarts deze wateren vloeien. Verscheide koningen hebben, om hier achter te komen, eenige mannen met lantaarnen en mondkost voor drie dagen in deze waterleidingen doen gaan, hen bevelende tot aan des zelfs oorsprong door te boren: maar zy bragten niet als onzekerheden, en verhaalden verscheide ontmoette zwarigheden. De eene zeide, dat hy ter lengte van twee mylen de lucht zo koud en scherp gevonden hadt, dat hun licht daar door wierdt uitgebluscht; andere, dat zy veel ingestorte stenen en aarde op hunnen weg ontmoet hadden, waar door zy belet wierden verder te gaan: anderen wederom, dat de toegangen zo eng waren, dat daar geen mensch door kon; vervolgens meer andere zwarigheden opwerpende, die hen belet hadden den oorsprong dezer kunstgevaartens uit te vinden. Maar Muley Abdala, die als Cherif in den jare 1560 regeerde, deedt langs dien kant, daar hy de waterleidingen vondt, verscheide diepe putten graven tot drie mylen boven de stadt, alwaar de aarde zich begon te verheffen, en al het water in een waterbak vergaarde, wordende van daar door eene waterleiding naar de stadt gevoert. Daar na liet hy deze putten wederom toestoppen, zo dat niemandt zien kon waar hy gegraven hadt, of waar de waterleiding, die hy gemaakt hadt, gelegen was. Dit heeft doen geloven, dat alle de andere van een en de zelve natuur waren, waarom in eene belegering de vyanden niet in staat zouden kunnen zyn om de belegerden van versch water te beroven.

De inboorlingen van Marocco zyn trotsch, en stellen hunnen roem in vyanden van de Christenen te zyn. Hunne klederen zyn rokken, tot op de voeten af hangende, waar onder zy eenige wolle klederen dragen: op 't hoofdt een rood schaarlaken bonnet, omgord met eenen kleinen tulbandt. De vrouwen zyn zeer beleeft en vriendelyk; zy versieren haren hals en armen met goude en zilvere brazeletten, het hoofdt en hals optooiende met paarlen en kostelyke gesteenten. De voornaamste vrouwen komen nimmermeer te voorschyn, als om in de mosqué of in 't badt te gaan, hebbende dan hunne aangezichten ten eenemaal bedekt, uit vreze van gezien te worden: doch dit belet niet, dat zy duizende minnestreken hebben, waar door zy hunne mannen tot het uiterste jalours of yverzuchtig maken. Zie *Ortelius*, *Sanson*. *Marmel* en *Jan de Leon Descr. Afric. Hist. de Tafilet. Diego de Torres Hist. de Cherifs. Mouette Hist. de Marocco. Marmol de l'Afriq. lib.* III.

MAROGNA, eene aartsbisschoppelyke stadt van Turkyë in Europa, onder Romania, aan den kust van de Archipel, tien mylen van den mondt van Mariza, en twaalf van de stadt Eno naar 't Westen gelegen. *Maty Dict.*

MAROLLES, (CLAUDE VAN) edelman uit de provincie van Touraine, heer van Marolles, Rochere, Brevil en Noisay, zoon van een anderen Claude van Marolles, en van Françoise Eriam. Hy voerde, nog jong zynde, de wapenen, en maakte zich door de zelve by vele gelegenheden roemruchtig, inzonderheit in den zegepralenden tweestrydt met Marivaut in den jare 1589 buiten de poorten van Parys. Wy hebben onder het artykel van Marivaut gezegt, dat deze voor die van de Ligue, of verbondelingen tegen de koningsgezinden zich buiten het belegerde Parys begaf, om met de lancie en pistool te vechten tegen Marivaut, die, ongeduldig door des konings moordt, reets te vroeg op het slagveldt gekomen zynde, Marolles door een trompetter liet uitdagen, die, horende zyn ongeduldt, antwoordde, dat Marivaut wel groten haast maakte om te sterven, en inderdaadt Marolles stak met de eerste ren Marivaut door 't vizier in het oog, dat de punt van 't yzer door 't bekkeneel drong, waar op hy een kwartier daar na den geest gaf, zeggende al stervende, dat hy het voor een geluk rekende overwonnen te worden, om zo ongelukkig niet te zyn van den koning, zyn meester, te overleven. Marolles wilde geen ander merkteken van zyn zegepraal als den degen en 't paardt van den verwonnen, en wierdt terwyl het ligchaam van Marivaut naar Chatillon met droefheit der koningsgezinden geleid wierdt, al juichende onder het geschal van pauken en trompetten te Parys ingehaalt: ja de predikers zeiden op den kansel, dat een andere David den reus Goliath verslagen hadt. Hy was gewoon edelman van het huis des konings, luitenant kolonel van honderd Zwitsers van 's konings lyfwacht, kapitein over de Gens d'Armes en ligte paarden, en maarschalk in de legers van Champagne, Pikardië en Piëmont. Al wie van hem gesproken of geschreven heeft, pryst zyne behendigheit, dapperheit en vroomheit. Hy stierf den 9 December des jaars 1633, oud 69 jaren. In zyn eerste huwelyk was hy verknocht aan Agatha van Chatillon, dochter van Noël, heer van Soleillan in Forez, en van Johanna de la Vuë. Dit huwelyk wierdt voltrokken in den jare 1594, en zyn twede echtverbondt geschiedde in den jare 1630 met Lucretia du Hamel. By de eerste heeft hy verscheide kinderen gehad, onder andere Michiël van Marolles, abt van Villeloin, enz. die hier volgt. Zie *Aubigne*, *Thuanus*, *de Serres*, *P. Mathieu*, *Dupleix*, *Mezeray*, *les Memoires de Marolles*.

MAROLLES, (MICHIEL VAN) abt van Villeloin en Beaugerais, zoon van den bovengemelden Claude. Deze heeft sedert den jare 1619, toen hy zyn eerste werkje, zynde eene vertaling van Lucianus, uitgaf, tot aan den jare 1681, toen hy de Geschiedenis van de graven van Anjou in 't licht bragt, gedurig geblokt, en een oneindig getal werken overgezet, die echter voor de allerzuiverste niet gehouden worden. Zyne eigene bekwaamheden en 's vaders diensten zouden hem wel hoge eerampten in het kerkelyke verschaft hebben, maar zyne gedurige naarstigheit in 't studeren liet dit over aan anderen, die meer naar hoogheit stonden. Hy was een groot liefhebber van de prentkunst, zo dat hy eene verzameling daar van hadt over de 100000 stuks, die heden nog berusten in 's konings kabinet. Daarenboven hadt hy een zeer grote en voortreffelyke boekzaal, vol van de allerbeste boeken. Hy stierf te Parys in de maandt van Maart des jaars 1681, oud zynde 81 jaren. Hy was de oudste, onvermoeidste abt, en grootste, maar geenzins de beste schryver van zynen tydt. Boven dat hy het Nieuwe Testament overgezet heeft, heeft Michiël van Marolles uit het Latyn in 't Fransch vertaalt het Roomsche Breviarium, mitsgaders eenige andere geestelyke werken, en een zeer groot getal poëten, als Plautus, Terentius, Lucretius, Catullus, Tibullus, Propertius, Virgilius, Horatius, de feestdagen van Ovidius, Seneca, de Treurspeldichter, Lucianus, Juvenalis, Perseus, Martialis. Daarenboven de geschiedenissen van Aurelius Victor, Sextus Rufus; de Levens der keizers door de schryvers van de Historie van Augustus, te weten van Capitolinus, Lampridius, Spartianus, Pollio, Gallicanus en Vopiscus. De Historie van Ammianus Marcellinus, St. Gregorius van Tours, met het vervolg van Fredegarius en de Dipnosophisten van Athenæus, een werk, dat zeer seldzaam is overgezet. Zyne vertaalde poëten worden het minste geacht, hoewel zy hem veel moeite gekost hebben. Waarlyk deze man hadt eene onvergelykelyke naarstigheit en yver, en bezat daarenboven nog meer andere fraaie hoedanigheden. Zie *Memoires du Temps. Baillet Jugem. des Savans.*

MARONA, of MARAT, eene oude en kleine stadt van Syrië in Asië, ten Zuiden de stadt Aleppo, en ten Oosten die van Antiochië. *Maty Dict.*

MARONITA, (JOHANNES) een Syrisch schryver, zou naar 't berecht van Abraham Echellensis in 't laatste van de VI en in het begin van de VII eeuwe geleeft hebben. Hy schreef wakker tegen de Oostersche ketteren, gaf eene Liturgie, of liever eene uitbreiding over de Liturgie van den H. Jacobus uit, schoon P. Simon gelooft, dat dit slechts een valsch ondergeschoken werk is. De kardinaal Bona, dien de Latynsche overzetting van Johan Maronita te Rome behandigt wierdt, was van het zelve gevoelen, gelyk hy in eenen brief, in den jare 1673 aan P. Mabillon geschreven, betuigt. *Abr. Echellensis Catalog. script. Orient. Richard Simon. remarq. sur le Voyage du Mont Liban.*

MARONITEN, Oostersche Christenen, die het gebergte Libanon bewonen. Men wil doorgaans, dat zy hunnen naam ontleenden van Maron, die eertyds hun opperhoofdt geweest is; ook zegt men, dat zy eertyds de dwalingen der Jakobiten, Nestorianen en Monotheliten gevolgt, maar eindelyk zich daar van afgezonderd hebben. Guilielmus Tyrius stelt hunne vereeniging met de Roomsche kerk onder de regering van Boudewyn den IV, koning van Jeruzalem, en Aimericus, Latynsch patriarch te Antiochië, verzekerende, dat zy 500 jaren te voren op al-

allerlei ftromen gedreven hebben. Jakob de Vitry zegt, dat een patriarch der Maroniten het IV algemeen concilie van Lateran onder Innocentius den III in den jare 1215 bywoonde. De vereeniging van deze Chriftenen met de Roomfche kerk verkoelde niet weinig wanneer de Chriftenen genoodzaakt wierden het Heilige Landt te verlaten. Maar heden is het zelve verbondt wederom vernieuwt, levende zy zeer Godsdienftig, en gehoorzaam aan den Roomfchen ftoel, want ieder van hen acht het zich voor een eer Telmid Roumi, dat is, leerling of difcipel van Rome genaamt te worden. Zy hebben eenen patriarch, aartsbiffchoppen en biffchoppen; daarenboven omtrent de honderd priefteren, aan welke de zorg over de gemeente wordt toevertrouwt. De patriarch houdt zynen fetel te Edem Canobin, 't geen een klooster is, gebouwt op eene rots. De Turk, hun vyandt, dwingt hen dikwils door zyne wreedheden hunne woonplaatfen te verlaten, tot dat zy hem wederom door geldt en gefchenken bevredigt hebbende, uit hunne fchuilhoeken van 't gebergte Chouf en Caftroan te voorfchyn komen. Hunne armoede is zo groot, dat hunne priefters, en zelfs hunne biffchoppen gedwongen zyn hun broodt door 't werk hunner handen, als gemene ambachtslieden, te winnen. Zy beplanten de tuinen, beploegen de akkers met de grootfte vergenoeging des wereldts, latende alles verder over aan de voorzienigheit Gods. Zy ontfangen de pelgrims, derwaarts reizende, met veel liefde, en delen mildelyk van hunne armoede uit. Terwyl de Miffe gedaan wordt zyn ze zeer aandachtig, en wanneer het Euangelie gelezen wordt in de Syrifche of Arabifche tale, welke aldaar gebruikelyk zyn, keren zy dikwils het hoofdt heen en weder, tusfchen hunne tanden geftadig zeggende: *Num*, dat is, *ja*, of *Einam*, dat is, *waarlyk*, daar mede te kennen willende geven, dat het gene, 't welk gelezen wordt, waar en waarachtig is, beveftigende het dikwils met het woordt *Eynala*, 't geen zo veel als een eedt is. Zy onderhouden boven de gewone vaften nog drie andere, eetende in dien tydt niet meer dan eens daags. De priefters worden van 't gemeen met veel eerbiedt aangezien. Zy dragen een blaauwe bandt om het lyf, of om 't hoofdt, waar door zy kennelyk zyn; eenige van hen zyn getrouwt, maar die dat doen kunnen geen biffchoppelyke noch andere waardigheden bekleden. De Maroniten hebben zo veel achting voor hunne biffchoppen, dat zy de andere Roomfch-Katholyken befchamen. Zy bedienen de bondzegelen van den Doop op de Roomfche, en het Avondmaal op de Griekfche wyze, en vieren het Paafchen en Pinxterfeeft gelyk als in Europa. *Guillaume de Tyr. lib.* XXII. *c.* 8. *Jacob de Vitry lib.* I. *c.* 77. *Raynaldi & Spondan. in Annal. Ecclef. Dandini Miffione Apoft. al Patr. & Maroniti del Monte Liban. Marcheti vie de M. Caftueil c.* 25, 26. Abraham Echellenfis heeft te Rome in den jare 1679 een werkie laten uitgaan, waar in het leven, de gevoelens en Godsdienft van deze Chriftenen uitvoerig befchreven worden, vermits hy, de Syrifche en Arabifche talen verftaande, zulks onderzocht heeft.

MAROSIA, of MAROZZIA, markgravin van Thufcië, was eene dochter van de ontuchtige Theodora, die meeftereffe van den paus Johannes den X geweeft is. Zie op THEODORA. Zy was niet verbafterd van de zeden van hare moeder; want terwyl de moeder van Johannes den X geftreelt wierdt, genoot de dochter de geile luften van des zelfs tegenpaus Sergius den III, en was zo wel een doodvyandin van hare moeder als haar minnaar een doodvyandt van Johannes was. Zy trouwde volgens de getuigenis van Luitprand, *lib.* III, naderhandt met Albert, markgrave van Thufcië, en hy overleden zynde boeleerde, anderen zeggen trouwde zy met des zelfs oudften zoon, Guido, dien hy by Bertha geteelt hadt. Dezen hitfte zy tegen den paus Johannes den X op, waarom hy hen uit Rome verdreef. Wanneer Guido kort daar na ftierf, trouwde Marofia wederom met zynen ftiefbroeder, Hugo, toenmaals koning van Italië, die daar op bezit wilde nemen van Engelenburg binnen Rome, 't geen haar toebehoorde; maar zulks wierdt hem door Alberik, haar zoon, dien zy by haren eerften bedgenoot Albert gewonnen hadt, belet, die zyne moeder daar uit joeg, en paus Johannes den XI, een baftaardt, dien zy by Sergius den III geteelt hadt, en bygevolg zyn natuurlyke broeder was, gevangen nam. Zie *Luitprand lib.* III. *c.* 12. *Flodoard in zyn boekie van de pauzen in den jare* 928. *Sigonius de Regno Italiæ lib.* VI. *pag.* 157 *feq.*

MAROSTICA, of MOROSTICA, eene fterkte, onder de heerfchappy der Venetianen in Italië gelegen. Men vindt de zelve in 't Vincentynfche landfchap, vier mylen van Vincenza naar 't Noorden. Dit is een oud ftedeke geweeft, 't welk zynen naam van C. Marius ontleent zou hebben, om dat die burgermeefter de zelve gebouwt heeft, en daar ter plaatfe van zynen tegendinger Sylla overwonnen wierdt. Men zegt, dat heden de burgers nog in twee byzondere factiën verdeelt zyn, voerende de eene den naam van Marianen, en de andere dien van Syllanen, waar van dit volgende vaarsie zyn oorfpronk heeft:

Reftat & in populo Marii difcordia prifca,
Qua cum Syllanis fævit in urbe viris.

Anderen willen, dat het oude Maroftica ten eenemaal verwoeft geworden is, en dat deze fterkte door de heeren della Scala niet verre van de oude ftadt Maroftica gebouwt is. Zie *Maty Dict. Schauplats des kriegs in Italien pag.* 570. *Delic. d'Ital.* I. *pag.* 44.

MAROT, een engel uit den Alkoran. Zie AROT.

MAROT, (CLEMENT) zoon van Joh. Marot, was kamerdienaar van den koning François den I, en overtrof zyn vader in kunft en vinding omtrent de poëzy. Hy wierdt in den jare 1520 toegevoegt aan de princeffe Margareta, zufter des konings, gemalinne van den hertog van Alençon. Rocolles verzekert, dat hy door haar gebruikt wierdt als geheimfchryver. Maar Marot, die 't allerbeft wift wat hy by haar deedt, fchreef dit in de volgende vaarzen:

Rien n'y acquis des valeurs de ce Monde,
Qu'une Maiftreffe, en qui git & abonde
Plus de favoir, parlant, & efcrivant,
Qu'en autre femme en ce Monde vivant.
C'eft du franc Lys l'iffue Marguerite,
Grande fur terre, envers le Ciel petite
C'eft la princeffe a l'efprit infpiré
Au cueur eflu, qui de Dieu eft tiré
Mieux (& m'en crois) que le feftu de l'Ambre:
Et d'elle fuis l'humble vallet de chambre.
C'eft mon eftat. O juge Plutonique:
Le Roy de Francs, dont elle eft fœur unique,
M'ha fait ce bien: & quelque jour viendra,
Que la fœur meme a frere me rendra.

Dit vaars ftaat in zyn gedicht, de *Hel* genaamt, *p.* 43.

In den jare 1521 volgde hy den hertog van Alençon in het leger, wierdt gekweft en gevangen in den flag van Pavië; maar weinig tydt daar na ontflagen kwam hy te Parys, daar hy in 't afwezen van den koning op nieuw in de gevangenis geworpen wierdt, vermits men hem van kettery befchuldigde; doch de koning uit zyne gevangenis van Spanje wederom te Parys gekomen zynde, wierdt hy door zyn gezag eerlang uit de banden der inquifitie verloft. Hy, hier door zulk een fchrik voor die pylaarbyters gekregen hebbende, vertrok uit Parys, en nam zyne toevlucht by zyne oude meeftereffe, de koningin van Navarre, te Blois. Maar zich hier ook niet vertrouwende, ging hy naar Italië, en onthieldt zich eenigen tydt te Ferrara by de hertoginne, die den hervormden Godsdienft, daar men hem mede befchuldigde, niet ongenegen was: doch in den jare 1536 van François den I wederom naar Parys ontboden zynde, bleef hy daar eenigen tydt; maar op nieuw verdacht van den nieuwen Godsdienft toegedaan te zyn, dorft hy zich nergens beter betrouwen dan te Geneve, daar hy zyne waardin bezwangerde, en hy geen luft hebbende haar te trouwen, vertrok daar op naar Piëmont, alwaar hy in den jare 1544 overleden is, oud zynde omtrent 60 jaren. Sleidanus in zyn XV boek, op het jaar 1543, en Pafquier in zyn VII boek, kap. 5, fpreken beide van zyn lof, en men kan zonder vleiery zeggen, dat hy de Franfche poëzy zeer veel luifter en natuurlyke fchoonheden heeft bygezet; zyn geeft was vaardig, zyn trant gemakkelyk, en zyne zinfpelingen en zaken welgeregeld en doorzult met geleerdheit en kunft. De la Fontaine, een keurig dichter, is een van zyne leerlingen geweeft, en laat niet na den lof van zynen meefter krachtig uit te breiden. Zyne werken, die by iedereen gretig wierden gezocht, waren naauwlyks meer te vinden als in vafte handen. Dit verplichtte Moeties, boekverkoper in den Haag, de zelve byeen verzamelt te drukken en uit te geven in den jare 1700 in II ftukken in 12. Men houdt hem voor den uitvinder van verfcheide aardige trant van vaarzen; hy was keurig in klinkdichten, madrigalen, rondeelen en ander foort van korte rymwerkies; maar daar liep al vry wat van fint Anne onder zyne fchriften, en hy gaf de ontucht dikwils den vryen loop. Des niettegenftaande heeft hy ook L Pfalmen van David uit het Hebreeufch, 't geen gezegt wordt dat hy verftondt, of, zo als anderen willen, uit het Latyn in fraaie Franfche vaarzen overgebragt, die zeer lang in de Gereformeerde kerken te Geneve en elders gebruikt zyn. Het fchynt, dat hy getrouwt geweeft moet hebben, om dat men by verfcheide fchryveren vindt, dat zyn zoon Michiël Marot ook een liefhebber van vaarzen te maken geweeft is, hoewel men by niemandt vindt wie dat zyne echtgenoot geweeft is; en dat deze Michiël een baftaardt van hem geweeft zou zyn, wordt ook niet gevonden. Zie breder van zyne werken *Bayle en de fchryvers, door hem aangehaalt.*

MAROT, (JOHANNES) van Caen in Normandië, of, zo anderen willen, in een dorp daar omtrent geboren in den jare 1457. Hy wierdt, jong zynde, gefchikt om de Latynfche tale te leren; hier door kreeg hy fmaak in de poëten te lezen, en door 't lezen geraakte hy zelf aan 't dichten, waar in hy door den tydt zo toenam, dat Anna, princes van Bretagne, hem onder haar befcherming nam, hofpoëet maakte, en hem een jaarlykfch onderhoudt verzorgde. Wanneer deze vorftin koningin van Vrankryk wierdt, geraakte hy mede te Parys, en moeft op haar bevel koning Lodewyk den XII naar Genua en Venetië verfellen. Vervolgens wierdt hy kamerdienaar van den koning François den I, en ftierf in dat ampt in den jare 1517. Hy liet een zoon Clement Marot na, wiens leven hier boven is aangehaalt. Zyne werken bevatten XXIV rondeelen, voerende den tytel van: *Doctrinal des Princeffes & Nobles dames; Les Vojages de Genues & Venife victorieuffement mis a fin par le Roi Louis* XII; XLIX andere rondeelen, en verfcheide werkies zo in dicht als ondicht. Zie *La Croix du Maine pag.* 24. *Memoires Litteraires Tom.* I. *P.* I. *pag.* 195-258.

MAROTH, in 't Latyn *Martis Caftrum*, een oud fteedtie in 't lage Pannonië, leggende in Sclavonië aan de Bozwtha, zes mylen van de ftadt Effec; naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MARPACH, eene Wurtenbergfche ftadt, niet verre van Lodewyksburg, leggende aan den Necker, waar over zy eene brug heeft. Niet verre hier van daan valt de Muer in den Nec-

ker. Als in den jare 1463 graaf Ulrich van Wurtenberg door den keurvorst van de Palts gevangen wierdt, kon hy zyne vryheit niet eer verwerven voor dat hy 100000 floreinen gegeven, en deze stadt Marpach als een leen van de Palts, schoon het zyn eigen erfgoedt was, aangenomen hadt. Maar in den jare 1504 ontrukte zich hertog Ulrich uit deze verbindtenis, veroverende onder het gezag van den keizer Maximiliaan de steden Maulbrun, Bezigheim, Lovenstein en andere plaatsen van de Palts, die hy naderhandt behieldt. Doch door de ongelukkige ballingschap van den hertog Ulrich viel Marpach in den jare 1546 in de handen des keizers, maar wierdt naderhandt aan Wurtenberg wederom gegeven. In den jare 1594 wierdt om de afgrysselyke pest in Tubingen het hofgerecht herwaarts verlegt, en in den jare 1693 deze stadt door de Franschen ten eenemaal in de assche gelegt. *Histor. Ephem. von Wittenberg citatis annis.*

MARPESSA, of ALCYONE, was de dochter van Evenus, koning van Ætolië, die zich in den vloedt Licolme stortte, waar van de zelve namaals *Evenus* genaamt is. Idas schaakte haar, en Apollo wilde hem haar wederom ontroven, doch Mercurius, die als rechter in dit geschil gestelt wierdt, liet aan Marpesse de vryheit van een van hen beide te verkiezen tot gemaal. Zy koos den eersten, waar op hy, nevens haar, in een ysvogel veranderde, na dat zy het ongeluk hadden van te verdrinken. *Homer. Iliad. lib.* IX.

MARPURG, in 't Latyn *Marpurgum*, is de hoofdstadt van een vorstendom in Hessen, aan de Löhn, en zou van de oude *Mattiaci* den naam van *Mattium* gekregen hebben. Anderen zeggen, dat zy haren naam van den krygsgodt *Mars* heeft, tot wiens eere zy gebouwt zou zyn. Het is zeker, dat deze plaats lang een open vlek is geweest, tot dat eindelyk St. Elizabeth, landgrävin van Hessen, geborene koningin van Hungarië, in 't begin van de XIII eeuwe derwaarts gekomen is, sedert welken tydt zy krachtig heeft toegenomen. Onder de geestelyke gebouwen munt uit de hoofdkerk, die met veel vorstelyke begraafplaatsen pronkt; de St. Elizabeths-kerk, die haren naam ontleent van de gemelde landgravinne, en daar haar ligchaam, mitsgaders dat van vele andere graven rust. Daar digt by vindt men het Duitsche ordens-huis, dat in een dal aan 't water legt. Eerst wierdt het dode ligchaam van Elizabeth in eene byzondere kapel, in 't byzyn van den keizer en vele wereldlyke personen, verplaatst, en haar kist stondt op vier houte voeten boven de aarde, waar over een deksel of omhangsel was, dat men daar af kon ligten. Het is ten eenemaal, zo verre het de binnenste kist raakt, van geslagen zilver, styf verguld, en alom met kostelyke gesteenten versiert. In deze kist, of tombe, is zy na hare kanonisatie gelegt; maar de landgraaf Philips heeft in den jare 1539 het gebeente daar laten uit nemen, en in eene byzondere plaats leggen. Men zegt, toen deze eerste byzetting in den jare 1236 geschiedde, dat 'er binnen Marpurg over de 200000 menschen gevonden wierden, en dat de keizer haar hoofdt met een goude kroon versierde. De gemelde markgraaf Philips heeft in den jare 1527 daar eene universiteit opgerecht, en van de oude kloosteren collegiën gemaakt. Hier zyn ook verscheide veranderingen voorgevallen, toen zich Hessen-Cassel tot den Gereformeerden Godsdienst begaf, dat onder het woordt GIESSEN omstandiger kan nagelezen worden. Het kasteel, daar staande, is zeer oud, en het zelve is door den landgraaf Willem den Jongen met eene nieuwe zaal in den jare 1489, en van landgraaf Lodewyk den Ouden in den jare 1591 met schone bak-en brouwhuizen verbetert. Behalven dit kasteel is ook onder de wereldlyke gebouwen het Raadhuis bezienswaardig, 't welk in den jare 1512 gesticht wierdt. Op het voorgemelde Duitsche ordens-huis hebben de Duitschmeesters, na dat zy hun verblyf van Venetië daar genomen hebben, eenigen tydt, tot den jare 1309, gehuisvest, en zyn van daar naar Mariënburg, in Pruissen, vertrokken, en naderhandt heeft daar de landontfanger van Hessen gewoont. In den jare 1539 wierdt door den landgrave Philips den Grootmoedigen de Luthersche Godsdienst op het Duitsche huis ingevoert. Onder de verdere merkwaardigheden dient gezegt, dat alhier in de jaren 1527 en 1529 redentwisten over de verschillen van den Godsdienst zyn aangestelt. *Zeilerus Topogr. Hass. pag. 59 seq. Winkelman Beschryv. von Hessen.*

MARQUARDSTEIN, eene stadt aan de rivier Acha in opper-Beyeren, onder het ambacht van Munchen gelegen, nevens een hoge berg, waar op een slot legt, daar de graven van Hohen en Marquardstein hunne woonplaats eertyds gehouden hebben. *Hund Stamb. P.* I. *Tromsd.*

MARQUARDUS FREHERUS. Zie FREHERUS.

MARQUEST, (ANNA VAN) eene nonne in 't klooster te Poissi, van de orde der Dominikanen, was uit het graafschap Eu in Normandië. Zy sprak de Grieksche en Latynsche taal zeer wel, en maakte fraaie vaarzen. Ronsard, Dorat en andere dichters van haren tydt maken van hare werken gewag. Men heeft 'er eenige van in de XVI eeuwe, en vooral in den jare 1561 in 't licht gegeven. Men vindt in haar werk eene voorreden van Maria de Fortia, eene nonne van het zelve klooster. Anna van Marquest stierf den 11 May des jaars 1588. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Louis Jakob Bibl. Fem. Augustin. della Chiesa Theat. de Dames Sav. Hilarion de Coste Elog. des Dames illustr.*

MARQUETTE, (HET HUIS) in Kennemerlandt, tusschen de dorpen Castrikum en Heemskerk gelegen. Boven op het woordt HEEMSKERK, de oude naam van dit beruchte huis, is van des zelfs stichtinge, en van de heeren en vrouwen van Heemskerk, des zelfs eerste bezitters, gesproken. Hier zal men nu eene korte beschryving maken van den tegenwoordigen staat van dit huis, en eene optelling doen van de heeren, welke het zelve hebben bezeten sedert den tydt, dat het den naam van *Marquette* heeft gehad. Het huis zelf is met eene brede gracht omcingelt, heeft verscheide verdelingen van trapgevels, en ter linker zyde van den ingang een vierkant torensgewyze en buiten den gevel uitstekend gebouw, met een spitsen kap, niet veel hoger dan de goot van het huis steigerende, dat weleer tot een huiskapel gebruikt, en in den jare 1555 gebouwt is. Voorts heeft het zelve een hogen ronden toren, te midden uit het dak komende, en tegenwoordig nog een kleinder ten einde van het gebouw, zynde inzonderheit door zynen tegenwoordigen bezitter, den Heere en Mr. Joachim Rendorp, veel verbetert, en de plantagie merkelyk vermeerdert en versiert. Den naam van *het huis Marquette* heeft het gekregen den 24 Maart des jaars 1612 met toestemminge en by handveste van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt naar de heerlykheit Marquette, in het graafschap Henegouwen, by de stadt Bouchain, gelegen, die de Heer Daniel de Hertaing, luitenant generaal der ruitery in dienst van de algemene Staten, na het sluiten van het twaalfjarige bestandt, in den jare 1609, verkocht, in der zelver plaatse het huis en de heerlykheit van Heemskerk van den grave van Arenberg kopende; en geschiedde deze naamsverwisseling, om dat de voornoemde heer en zyn vader den naam van heeren van Marquette gevoert hadden, en in die hoedanigheit alom berucht waren geworden. Deze *Daniel de Hertaing*, beschreven in den jare 1618 onder de Ridderschap en Edelen van Hollandt, liet, in den jare 1625 overlydende, dit huis, met des zelfs heerlyke goederen, na aan zynen oudsten zone *Willem de Hertaing*, kapitein over eene compagnie voetknechten, de welke in den jare 1626, den 18 April, met Marquette verlyd wierdt; maar kinderloos overleden zynde, wierdt zyn jonger broeder, *Henrik de Hertaing*, daar mede verlyd in den jare 1632. Deze overleedt mede kinderloos, zynde ongetrouwt gebleven, en besprak de heerlykheit van Marquette aan zyne moeder, vrouwe *Leonora de Bossu*, weduwe van wylen jonker Daniel de Hertaing. Zy ontfing het verly van deze heerlykheit op den 29 October des jaars 1640, en liet de zelve na aan haren jongsten zone, *Maximiliaan de Hertaing*, ritmeester ten dienste dezer landen; maar deze in diepe schulden geraakt zynde, verkregen zyne schuldeischers een dekreet, en veilden dus den 29 January des jaars 1665 Marquette aan den meestbiedenden op, blyvende daar van koperesse *Petronella*, geborene baronesse van Wassenaar-Duvenvoorde, weduwe van wylen den heere Adriaan van der Myle, heere van der Myle, enz. enz. die het verly opnam den 9 January des jaars 1686, en, stervende, deze heerlykheit naliet aan hare eenige in het leven zynde dochter, *Maria Agatha van der Myle*, die het verly nam den 21 July des jaars 1702, en, ongehuwd stervende in den jare 1712, Marquette deedt komen aan wylen hare oudste zuster Clara Elizabeths eenige erfdochter, *Wilhelmina Henriëtta van Rhede*, gemalinne van Wigbolt van der Does, heere van beide de Noordwyken, en lidt van de Hollandsche Ridderschap. Zy nam het verly den 17 December des jaars 1713, en liet deze heerlykheit na haar overlyden na aan haren zone *Steven van der Does*, in wiens name het verly genomen is den 23 February des jaars 1717, kort waar na, te weten den 22 Maart des zelven jaars, dit aanzienlyke goedt door koop eigen geworden is aan den Hre. en Mr. *Joachim Rendorp*, wordende zyn Ed. de overdragt daar van gedaan met alle de goederen, rechten, enz. den huize van Marquette toebehorende, en de welke het zelve nog tegenwoordig (1730) bezit. *Groot Plakkaatboek van Hollandt. Van Leeuwen Batavia illustr. Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, enz.

MARQUEZ, (JOSEPHUS MICHIEL) een priester, geboortig van Raguza, was Doctor in beide de rechten. Hy was in grote achting by de Spanjaarden, en bloeide nog in den jare 1654. Koning Philips de IV maakte hem zynen historieschryver, en stelde hem als bisschop aan; doch voor dat hy wierdt bevestigt, wil men, dat hy door vergift zou zyn van kant geholpen. Hy hadt uitgegeven: *Lexicon Ecclesiasticum Latino-Hispanicum, auctore F. Didaco Ximenes Arias, auctum, & locupletatum à Doctore D. Josepho Michaële Marquez*; en in 't Spaansch: *Tesoro Militar de Cavalleria antigua, y moderna*, en meer andere werken. Nog heeft men van hem in handschrift: *Annales Philippi* IV, *Catholici regis*; *Compendium vitarum summorum pontificum*. enz. *Biblioth. Sicula.*

MARQUIZAAT, of MARKGRAAFSCHAP *van 't H. Ryk.* Dus wordt een van de XVII Nederlandsche provinciën genaamt, bestaande niet als in de stadt Antwerpen, en een streek lands van een uur gaans van 't omleggende gebiedt of balluage. Deze naam is oorspronkelyk van des zelfs standt, of gelegenheit, als zynde een middelschot tusschen de grenzen van Vrankryk en 't Ryk geweest.

MARR. Zie MAR.

MARRAH, eene kleine stadt van 't gebiedt van Emesse, in Syrië, berucht om dat binnen de zelve geboren is de befaamde dichter *Abou l'Ola*, die bygenaamt wierdt *Al Tenoukhi Al Maarri*, om dat hy zynen oorspronk uit het Arabische stamhuis Tenoukh hadt, en in de stadt Marrah geboren was. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MARRO, of METAURO, eene rivier van Kalabrië, eene provincie van 't koninkryk Napels, neemt haren oorspronk uit het Appennynsche gebergte, bespoelende Groia, en ontlast zich in de Toskaansche zee. *Maty Dict.*

MARRUM, of MERRUM, een Vriesch dorp van de grietenye

aye Ferwerderadeel, in het kwartier Oostergoo, halfwegen Ferwert en Hallum gelegen.

MARS, die van de Heidenen geëert wierdt als de godt des oorlogs, was de zoon van Juno, die van hem bezwangert wierdt door den reuk van eene bloem, die Flora haar gegeven hadt. Men wil, dat dit deze godinne uit jaloezy zo gedaan heeft, om dat Jupiter zonder toedoen van haar Pallas uit zyn brein hadt voortgebragt. Hy wierdt in Thracië geboren, en daar opgevoed. Men schildert hem af rydende op een wagen, waar van Bellona de voerman, en Pavor en Pallor de paarden waren. Hy was nooit getrouwt geweest, maar heeft echter bastaardties genoeg geteelt, wordende in zyne minnesluikery met Venus door Vulcanus, haar gemaal, betrapt. Men zegt, dat Mars by Venus Hermione, de vrouw van Cadmus, heeft geteelt; by Rhea Romulus en Remus; by Theba, dochter van Asopus, de schone Evadne, die zich zelve op den brandenden houtmyt wierp, daar het dode lychaam van haren bedgenoot Capaneus door verteert wierdt. De oude Heidenen offerden hem een paardt, wolf en houdt. Men vierde zyn feest op den 1 Juny te Rome buiten de Campaansche poort, desgelyks ook den 15 October op het veldt van Mars, alwaar men hem dan een paardt offerde. *Hesiod. in Theog. Ovid. Homer. &c. Lilio Giraldi lib.* X *Hist. Deor. Natalis Comes in Mythol.*

MARS is ook de naam van een der zeven planeten, gelegen tusschen de zonne en Jupiter, dat is, boven de zon en beneden Jupiter. Hy volbrengt omtrent in twee jaren zynen loop van 't Oosten naar 't Westen. De sterrekundigen houden hem voor een kwaad planeet, en noemen hem den *kleinen ongelukkigen*. Zy ontdekken een vlek op zyn oppervlakte, 't welk men best zien kan wanneer hy naar zyn middelpunt toe keert. Zie *Jaques Rohault* in zyne *Physica*.

MARSA was oudtyds eene kleine stadt van Afrika, hebbende eenen bisschoppelyken setel, behorende onder Carthago, maar heden niet meer dan een dorp, gelegen naar den kant van het ryk van Tunis, ten Noorden de stadt van dien naam. *Maty Dict.*

MARSAC is de naam van een bron, die niet verre van Perigueux legt, en die ebbe en vloedt heeft.

MARSAGLIA, of MARSAILLE, een klein gebiedt in het Piemonteesche landschap Savigliano, tusschen Pignerol en Turin, aan den vloedt Non gelegen. Deze plaats is door een veldslag op den 4 October des jaars 1693 tusschen de Franschen onder den veldheer Catinat, en het leger van den hertog van Savoje aldaar voorgevallen, waar in de laatste de nederlaag ontfing, berucht. Deze slag was bloedig, het veldt lag bezaait met dode ligchamen, inzonderheit Spaanschen. De graaf Karel van Schomberg wierdt daar, dodelyk gewond zynde, gevangen; 8000 man van 's hertogs benden bleven op de plaats, 2000 wierden gevangen, onder anderen de marquis Cavailles, hoofdman van de lyfwacht des hertogs Victor Amadeus den II, zeven officiers generaal, zes kolonellen, vyf luitenants kolonellen, 62 kapiteinen, 28 luitenants, 68 vaandragers, zes kornetten, al het kanon, en 104 vaandels en standaarden wierden verovert. *Memoires du Temps.*

MARSAL, een versterkt vlek in Lotharingen, vyf mylen van Nancy, aan de rivier Seille, is boven dat de Franschen het zelve versterkt hebben uit de natuur wegens de moerassen ongenaakbaar. Het stondt in den jare 1665 eene belegering van 35 dagen uit, eer zich de Franschen daar van meester konden maken, maar koning Lodewyk de XIV heeft het nu nog onwinbaarder gemaakt. De Latynen noemen het zelve *Marsalium*.

MARSALA, eene stadt in Sicilië, in 't dal van Mazara, door de Romeinen in den Carthaginensischen oorlog gebouwt. Eenige schryvers willen, dat het 't *Lilybæum* is, 't welk voorheen een uitstek of kaap was, en nu *Capo Boco* genaamt wordt. Het is zeer volkryk en redelyk versterkt tegen de aanvallen der Turksche zeerovers. Voorheen behaalden hier de Romeinen onder Attilius Regulus tegen de Carthaginenzen eene heerlyke overwinning.

MARSALA, een vloedt in Sicilië, heden *Sossius* en *Calatabella* genaamt. *Cluver. Descr. Siciliæ.*

MARSAN, een klein landschap in de provincie van Laudes, in Gascogne. Voorheen was het een graafschap, en is in den jare 1000 onder Gascogne gebragt, toen Willem van deze laatste provincie hertog was. Naderhandt kwam het in den jare 1118 aan de graven van Bigorre, en daar na aan het huis van Bearn. Heden ten dage behoort het de Lotharingsche vorsten uit de linie van Armagnak toe. Mont-Marsan is de hoofdstadt daar van; het overige landt is weinig bevolkt om des zelfs onvruchtbaarheit.

MARSAQUIVIR, een haven in de Afrikaansche zee, op de Barbarysche kust, naby de stadt Oran, behorende aan den koning van Spanje.

MARSCHALK, of MAARSCHALK, eene der aanzienlykste waardigheden zo in de hoven, als in de oorlogen. Het aartsmarschalksampt van het Duitsche Ryk wordt bekleed door den keurvorst van Saxen, als een van de treffelykste vorsten van het Duitsche Ryk, genietende daar door een zonderlingen voorrang boven de andere keurvorsten. Dit eerampt komt inzonderheit te pas by de kroning of verkiezing van een nieuwen keizer, of Roomsch koning, ook op plegtige vorstelyke Ryksvergaderingen, wordende alsdan aan den aartsmarschalk de bestiering van de zelve opgedragen, schoon het in 't gebiedt van een anderen Ryks-of keurvorst is. Wanneer de intrede in de stadt geschiedt, is de eerste zorg van den marschalk, dat de wachten wel bestelt worden, op dat 'er geen wanorder door het gedrang van het volk geschiede. Als nu de keizer eene plegtige Ryksprocessie houdt, en dat alle de vorstelyke Rykstekenen voorgedragen worden, dan pleegt de aartsmarschalk het blote zwaardt in het derde gelidt te dragen, maar als deze Rykstekenen niet voorgedragen worden, dan pleegt de keurvorst van Saxen aan de linker handt van den keurvorst van Beyeren in den tweden rang te gaan. Wanneer men nu om den keizer te kronen in de kerk gekomen is, is de aartsmarschalk gewoon met het blote zwaardt voor den keizer benevens den zelven op een daar toe gestelden troon te klimmen, en vervolgens in rang zyn plaats met de andere keurvorsten te nemen. Na het eindigen van den zegen wordt door de geestelyke keurvorsten het grote zwaardt van keizer Karel den nieuwen keizer in de handt gegeven, waar na dan de keurvorst van Saxen, benevens de andere wereldlyke keurvorsten, het zelve aan des keizers zyde gorden. Deze plegtigheden geëindigt, en de keizer gekroont zynde, worden zomtyds wel eenige voorname persoonen door den keizer met het gemelde zwaardt tot ridders geslagen, maar deze wierden te voren aan den aartsmarschalk opgegeven: ook mag niemandt behalven de keur-en Ryksvorsten in de kerk, veel min in het koor komen, wanneer deze plegtigheit geschiedt, zonder uitdrukkelyke toestemming van den aartsmarschalk. Wanneer de Godsdienst en alles verrecht is, begeeft zich de nieuwe keizer in de zelve order wederom naar zyn paleis, of het Raadhuis, plaatsende zich in 't venster, terwyl de aartsmarschalk te paardt klimt, en verselt van lyftrawanten en trompetters zich naar het afgeschoten plein begeeft, daar een hoop haver legt. Hier vult hy een zilvere maat met haver, strykt de zelve met een strykstok af, en geeft ze dan aan den erfmarschalk over, die de zelve wederom uitgiet. Na deze verrechting begeeft hy zich wederom op de zaal by den keizer en de andere vorsten: ook pleegt hy by 't opdragen van de spyzen met een zwarten staf vooraan te gaan; maar dit wordt thans meest door den erfmarschalk verrecht. Wanneer gedurende een Ryksdag de keurvorst van Ments komt te sterven, neemt de aartsmarschalk zyn post waar in 't opzamelen der stemmen, en doedt de omvraag. De keizer zelf te veldt trekkende, is de aartsmarschalk verplicht zich altydt aan 't hoofdt des legers te vervoegen, om den strydt of storm te beginnen. Wanneer de aartsmarschalk tegenwoordig is by eene vorstelyke belening, en daar het blote zwaardt houdt, is de vorst, die het leen ontfangt, verplicht aan dezen marschalk het paardt, daar hy op gezeten heeft, te vereeren.

Het erfmarschalksampt wordt bekleed door den oudsten uit het huis der graven van Pappenheim. Deze is verplicht, wanneer ergens een Ryksdag gehouden wordt, of kroning van een keizer of Roomsch koning geschiedt, zich het eerste derwaarts te begeven, om in die stadt alle huizen, kamers en vertrekken te bezichtigen, en daar een lyst van te maken, ten einde om alle vorsten of Ryksgroten, daar tegenwoordig moetende zyn, bekwamelyk te herbergen, van slaapplaatsen te verzorgen, vuur, licht en eetwaren te verschaffen, elk naar zyn rang en hoedanigheit. Wanneer nu de Ryksvorsten en standen aankomen, wyst hy ieder zyn kwartier aan; en wanneer een plegtige omgang geschiedt, draagt hy in 't afwezen van den aartsmarschalk het zwaardt, ten ware daar een zoon des keurvorsten van Saxen was, die alsdan deze eer geniet. Als de keizerlyke maaltydt na de kroning gehouden wordt, doedt hy een ieder naar zyn rang, volgens den inhoudt van de Gulde Bulle, aanwyzing waar hy zitten moet, hoewel de keur-en Ryksvorsten doorgaans hunne plaats wel weten. Dit geschiedt ook in andere plegtige Ryks-en Raadsvergaderingen, ook by de intrede van een nieuwen keur-of Ryksvorst. Verder moet hy de stemmen inzamelen van de aanwezende standen en gezanten, na dat hy tegenwoordig geweest is by het afleggen van hunnen eedt. Daarenboven heeft deze erfmarschalk nog meer andere zaken te bezorgen, genietende daar voor, vermits daar omtrent dikwils grote kosten gedaan moeten worden, een behoorlyke somme van den keizer. Het paardt, daar de keurvorst van Saxen op gereden heeft, benevens de zilvere maat, de strykstok en alle de versierselen, by het meten van de haver op den kroningsdag, wordt hem, na dat deze plegtigheit verrecht is, geschonken: ook heeft deze erfmarschalk nog andere gerechtigheden, moetende de Joden hun vrygeleide van hem krygen, mits daar het recht voor betalende. *Peckenstein Theatr. Sax. Aurea Bulla. Rantner. Limnæus. Goldastus. Sommerus Comment.* enz.

MARSCHALK *van Vrankryk* is eene aanmerkelyke waardigheit in het koninkryk, wiens plicht het is de legers te bestieren. Deze bediening van marschalk heeft veel overeenkomst met de *Magistri Equitum*, of de *Tribuni & Præfecti Militum* onder de Romeinen, en de *Chiliarchen* onder de Grieken. In 't eerste was hun last de voorhoede te hebben, om den vyandt te erkennen, en bekwame plaatsen uit te kiezen om het leger neder te slaan; maar heden zyn zy volstrekte legerhoofden, en alle andere hoge en lage krygsbedienden hangen van hen af. Behalven de eedt, dien zy aan den koning doen by het ontfangen van den marschalksstaf, een teken van hunne waardigheit, leggen zy den zelven ook af by het Parlement van Parys. Voor de regering van koning François den I was hun getal niet zeer groot: doch deze vorst heeft het zelve vermeerdert. De marschalken du Champs, of veldmarschalken, de marschalken des Logis, of wykmeesters, en de Fourriers, of bestelmeesters, hangen van hen af. Het woordt van *Konnestabel*, betekenende zo veel als een Ryksveldmarschalk, of opperveldoverste, is die gene, die naast den koning het hoofdt van 't heir is, betekenende het zelve als dat van marschalk. Boven is getoont, dat de keurvorsten van Saxen den eernaam hebben van marschalken van het

het Duitsche of keizerryk; deze zou men ook wel Rykskonnestabels kunnen noemen. De marschalken meent men dat eerst opperstalmeesters onder de konnestabels geweest zyn. Alberik Clement, heer van Metz in 't Gatinois, was een van de marschalken van des konings stal, en verdiende dit voordeel van te worden luitenant van den seneschal of opperrechter van Vrankryk. Daar na by 't afsterven van deze seneschalken wierden de luitenants marschalken genaamt. Deze kregen vervolgens eenig bewindt in 't byeenzamelen van 't oorlogsvolk, onder het oppergezag van de konnestabels, hebbende ook doorgaans het bevel over de ruitery. Deze bediening hangt volstrekt van de kroon af, volgens de inzetting van Philips van Vrankryk, hertog van Orleans, in den jare 1361. Zy zyn legervoogden des konings, hebben het gebiedt over het volk van oorlog, zyn beslissers van de geschillen, ontstaan tusschen de edelen van 't ryk, en hebben de macht van verraders, schelmen, en overlopers met de doodt te straffen. Nu zyn zy even gelyk met de konnestabels; zy hebben een zelven stoel in de rechtbank aan de marmere tafel in 't paleis te Parys sedert den jare 1356, en hunne luitenants worden provoosten van de marschalken genoemt.

Dit ampt, wordende door den koning geschonken aan den gene, die hem behaagt, kan ook door hem wederom ingetrokken worden, wanneer een marschalk zynen plicht niet wel betracht, of als hy een haat tegen den zelven opvat; bygevolg is het zelve niet erffelyk, ten ware de zoon erfgenaam en navolger van zyns vaders deugden en dapperheit was, dan kan de koning het hem doen erven. Dat voorheen gezegt is, als of de marschalken luitenants van de seneschalken of konnestabels van Vrankryk geweest waren, wordt van anderen krachtig tegengesproken, vaststellende, dat zy daar nimmer onder behoort hebben, en altydt generalen, of veldoversten genaamt geworden zyn. De bediening van konnestabel van Vrankryk is het eerst bekleed en opgedragen aan den dapperen Mattheus van Montmorenci, die, onder de regering van Philips Augustus, den veldslag van Bovines gewonnen hadt tegen den keizer Ottho en den koning van Engelandt. Deze wierdt van ieder toegejuicht, en van den zelven wordt elders gesproken. De naam van marschalk of mareschal schynt afkomstig te zyn van het oude Hoogduitsche woordt *March*, of *Marach*, het geen een paardt betekent, en *Schalch*, 't geen meester of officier, zo veel als paarde- of stalmeester, te kennen gevende. In dezen zin vindt men by de ouden in hunne handschriften het woordt van *Mareschalcia*, zynde een stalmeester. Zie *Daviti de la France. Du Cange Glossarium Latinitatis. Favin des officiers de la Couronne. Le Feron. Sammarthan. Godefroy. P. Anselmus.* enz.

MARSCHALKEN *van 't Logis* zyn zekere amptenaars aan 't Fransche hof, die zorg moeten dragen, dat het gevolg van den koning overal gehuisvest wordt elk naar zyn staat en waardigheit. Zo een marschalk verschaft de lyfwacht, Gens d'Armes, de ligte paarden, de musquettery, de honderd Zwitsers, en de regimenten van de lyfwacht en Zwitsers, die altydt den koning verzellen, hunne verblyfplaatsen. De grote marschalk van 't Logis geeft de order van den koning aan de twaalf andere marschalken van 't Logis, of wykmeesters, die elk hunne kwartieren hebben, en die laten dan door de fouriers alles in order beschikken. De marschalken van het Logis des konings zyn ook marschalken te veldt, of mareschals du Champs en Armees: bezorgende daar ook de verblyfplaatsen voor de legerhoofden en de legering der krygsbenden. De koning, bezocht wordende door uitheemsche vorsten of vrienden, zendt dan gewoonlyk zodanigen marschalk aan des zelfs hof, die zorg draagt, dat deze gast wel onthaalt en gehuisvest wordt. Zie *Memoires Historiques.*

MARSCHLANDT, of MARSCH. Dus wordt het lage aan zee gelegen landt van Sleeswyk en Holstein genaamt, 't welk door dyken voor 't water beschermt wordt. De grondt van het zelve bestaat uit een zachte, vette en kleiachtige aarde, waar door het zeer vruchtbaar alle soorten van granen, daar gezaait zynde, welig voortbrengt. Dit wordt tegen over *Geest*, of *Gose*, het welk uit dorre en onvruchtbare velden bestaat, alzo genaamt. *Danckwerth Beschryv. von Sleswich und Holstein P. II. c. 1. pag. 53. & c. 5. pag.* 88.

MARSCHLANDT is een landstreek in 't Engelsche graafschap Nordfolk, digt by Lyn Regis, op de andere zyde van den vloedt Ouse, aldus genaamt om des zelfs moeraffig landt, het geen echter zeer vet is, en aan 't vee veel voedsel verschaft, maar 't heeft groot gebrek aan versch water, en wordt dikwils van de zee overspoelt. *Beeverel.*

MARSDIEP is een doortocht tusschen zandbanken en ondiepten tusschen het eilandt Texel en de dorpen de Helder en Huisduinen, op de Noorderhoek van Noord-Hollandt. Dit Diep is een van de voornaamste doorvaarten om uit de Zuiderzee in de Noordzee te komen.

MARSEILLE, eene grote en schone koopstadt in Vrankryk, op de grenzen van Provence, hebbende eenen bisschop, onderhorig aan 't aartsbisdom van Arles, en eene zeer schone haven aan de Middelandsche zee. Deze stadt is van ouds al zo berucht geweest door haar gebiedt, overwinningen, en door hare hogeschool, dat de Romeinen zelf met hen een verbondt ingingen, en zeer voordeelige gerechtigheden toestonden. De schryvers komen niet overeen in het onderstellen wie de stichters van deze stadt geweest zyn, maar geloven echter doorgaans, dat het de Phocenzen zyn geweest. Eenigen verzekeren, dat het de inwoonders van Phocenzen, eene Griéksche provincie in Beötië, geweest zyn, maar het is waarschynlyker, dat het waren die van Phocea, eene Atheniënsische volkplanting van Iönië, in Asië, zeggende, dat de Phocenzen hun bar en dor landt verruilden voor dit vruchtbare en vette: anderen geloven, dat zy hun vaderlandt gedwongen waren te verlaten om de wrede dwingelandy van Harpagus, die hen door Cyrus, wanneer hy hunne staten vermeesterde, tot stedehouder was aangestelt. Ook verhalen zy, dat de Phocenzen in 't doorreizen van Ephezen verselt waren van eene zeer Godvruchtige vrouw, Aristarka genaamt, die door de godinne Diana in den droom vermaant wierdt een van hare beelden te nemen, en daar mede deze vremdelingen te volgen, 't welk zy deedt. Men wil, dat deze Asiatische volkeren twee maal in Provence geweest zyn, en eerst in den jare 164 na Romens bouwing de grondvesten van Marseille gelegt hebben, en dat 50 jaren daar na eene twede bende deze eerste door hunne derwaartskomst krachtig versterkt heeft. De hoofden, of leidslieden van deze volkeren worden door hen Furius en Peranus genaamt, die anderen noemen Euxenus, in dit landt gekomen zynde, terwyl de koning der Lepurische Gallen, Segoregien, of Salianen, Senanus, bezig was om de oude plegtigheden, aldaar gebruikelyk, van zyne dochter Giptis, die anderen Peta, of Aristoxena noemen, een gemaal te laten verkiezen. Deze vremdelingen, hier op aankomende, wierden van dien vorst en al het hof zeer wel ontfangen, terwyl de princes, bekoort door de aanlokkelykheden van het hoofdt of den geleider van deze benden, hem het kransje van bloemen, 't geen een teken van hare verkiezing was, op 't hoofdt zette. Anderen zeggen, dat in deze plegtigheit het gebruik was, dat de princes den gene, dien zy tot haar gemaal verkoos, een bekken met water toereikte om zyne handen te wasschen, of een beker, waar uit zy hem te drinken gaf. Men verzekert, dat uit dit huwelyk Protis geboren wierdt, hoofdt van het geslacht der Protiden, die by uitnemendheit wierdt geprezen by die van Marseille. De Grieken nu gaven deze stadt eenen naam in hunne tale, en noemden de zelve Μασσαλία, of Μασαλία, de Latynen *Massilia* en *Masalia*, oordeelende, dat de zelven sproot uit het zeggen der Grieken, toen zy in de haven van Provence aanlandden, gebruikende deze woorden: Μάσσαι ἁλιεῦ τὸ ἀπόγυιον χοινίον, als of zy zeiden: *Visscher, maak vast*; maar meer reden heeft men van te geloven, dat het zynen oorspronk nam van deze woorden: Μάσσαι, Σάλιος, *laat het zeil vallen, zie daar de Saliën.* De naam van Phocenzen bleef dit volk zeer lang by, gelyk by de oude schryvers gevonden wordt, als mede by Lucanus in zyn III boek van den Pharsalischen oorlog:

Phocaïs in dubiis ausa est servare juventus,
Non Grajâ levitate, fidem.

Deze nieuwe inwoonders maakten daar zeer fraaie wetten voor het bestier van den Staat en stadt; zy bouwden verscheide tempelen, en stichtten verscheide kweekscholen, zo dat de Gaulen hunne kinderen derwaarts zonden om in alle kunsten onderwezen te worden, ja die van Rome volgden dit voorbeeldt, waar door deze stadt eerlang den naam verkreeg van stadt der wetenschappen. De kunsten en handwerken wierden daar tot volmaaktheit gebragt, en de omleggende akkers wel bebouwt. Hunne regeringsvorm was Aristocratisch, bestaande hunne bestierders uit 600 Raadsheeren, die uit het midden van hen wederom 15 verkoren, die dan het opperbewindt van zaken hadden. Dit heeft Strabo zeer net beschreven, na dat hy eene verbeelding van de gelegenheit der stadt heeft gemaakt. Cesar spreekt 'er ook in zyne Commentariën op die wyze van. De gelegenheit der stadt is heden anders als voorheen; men verdeelt de zelve in vier delen, en over ieder deel wordt een hoofdman gestelt, die wederom zyne minder bedienden heeft. Deze kwartieren worden genaamt S. Jan, Cavaillon, Corps de Ville, en la Blanquerie, met vier voorname kerken. De hoofdkerk wordt genaamt Notre Dame de Majour, de andere, Notre Dame de Accoules, St. Laurens en St. Martyn. De haven, die aan de eene kant heeft de abdy van St. Victor, en de fortresse pronkt aan de andere zyde met een stene kaai, meer als 1300 treden in de lengte. De mondt van de zelve haven wordt met een keten afgesloten, vastgemaakt aan drie zware stene zuilen, die bekwame tusschenwydtens hebben, daar de schepen gemakkelyk kunnen doorgaan. De oude Marsilianen maakten alle de Gaulen beschaaft, en vermeerderden den luister van den Godsdienst, gelyk elders gezegt wordt. Zy maakten zulk een vast verbondt met de Romeinen, dat deze zelf bekenden, dat zy geen trouwer en oprechter vrienden hadden dan deze. Zy kwamen malkander altydt te hulp in ongelegenheden. De macht en sterkte der Marsilianen was zeer beroemd en aanmerkelyk; zy wederstonden den oorlog tegen de Gaulen, Liguriërs, Carthaginenzen, en verscheide andere volkeren, bouwende nog verscheide andere steden, als Nice, Antibe, Agde, enz. bevolkende de zelve met hunne onderzaten. Cesar heeft haar echter vermeestert, en zy heeft naderhandt ten prooi verstrekt van de Gotthen en andere barbaren. Alphonsus, koning van Arragon, nam haar in den jare 1423 weg, maar van hem bevryd geworden zynde, heeft zy zich meer versterkt, zo dat zy het geweldt van Karel, hertog van Bourbon, in den jare 1524, en dat van keizer Karel den V in den jare 1536 wederstondt. Toen de Gotthen het Roomsche ryk verwoestten, smaakte deze stadt het zelve lot; daar na hebben de Burgundiërs, en eindelyk de Franschen zich daar van meester gemaakt. Zy hadt weleer hare burggraven, en wierdt daar van bestiert, tot dat zy in den jare 1243 onder 't gezag kwam van de graven van Provence, en eindelyk dit gansche landt zich zelve vereenigde met de kroon van Vrankryk in den jare 1481. Deze stadt is niet alleen beroemd door zich zelf, maar ook door de geboorte van vele voortreffelyke man-

mannen. Inzonderheit Menecciates, een rechtsgeleerde, Crinas, Charmenides en Demosthenes, geneesheeren; Pythias en Endemus, wereldkundigen; Pacatus Olcius, Victorinus en Petronius, redenaars; Telonius en Guiareus, sterrekundigen; daarenboven verscheide anderen, aangehaalt wordende by de Marsiliaansche geschiedschryvers. Maar deze dienen ook niet vergeten te worden, als de beroemde Cassianus, Salvianus, Honorius Gennadius, Musæus, St. Cyprianus van Toulon, enz. onder de ouden; mitsgaders de heeren van Bausset, Vias, Mascaron, Marcheti, Ruffi, Peissonnel, Malaval, en eenige anderen, die in de XVII eeuwe de onsterflykheit voor hunne namen bewaard hebben. Ook is Marseille berucht, doordien men zegt, dat Maria Magdalena, Lazarus en andere heiligen daar hun verblyf genomen hebben na de doodt van den Heere Jesus. De bisschop, eertyds behoort hebbende onder 't aartsbisdom van Vienne, hangt nu af van het aartsbisdom van Arles. Zy stellen, dat St. Lazarus daar de eerste bisschop van geweest is, hebbende die stadt bekeert, en verder overgelaten aan verscheide doorluchtige navolgers. Marseille heeft ook eene rechtbank van den opperrechter van Provence, ingestelt door François den I in den jare 1536, en verscheide officiers, die men kan nazien by de schryvers, hier onder aangehaalt. Het is genoeg te zeggen, dat deze stadt heden eene van de schoonste, grootste en best bevolktste steden is van gansch Vrankryk. Verscheide maal is zy vergroot. Het hof, de haven, en ontelbare voortreffelyke huizen zyn waardig te beschouwen. Het getal der kerken, kloosters, scholen, gasthuizen, plaatsen, fonteinen en andere nuttigheden zyn groot in getal, en verdienen de naauwkeurige bespiegeling der vremdelingen. Het landt is door des zelfs vruchtbaarheit en meer dan twintig lusthoven zeer vermakelyk. De ouden hebben van Marsiliaanschen wyn gewag gemaakt. Hier van spreekt Martialis *lib.* XIII *Epigram.* 123:

Fumea Massiliæ ponere vina potes.

Hunne zeden en deugden worden door Plautus en andere schryvers opgehaalt.

Markgraven van Marseille.

De stadt Marseille behoorde aan Vrankryk door de verdeeling, die Lodewyk de Goedertieren onder zyne kinderen deedt binnen Verdun in den jare 843, in Augusty. Zy wierdt begrepen onder het ryk van Burgundië, 't welk ten deel viel aan keizer Lotharius, maar na dat deze staat verviel, schikte de zelve zich onder de bestiering van de graven van Provence. Eenige schryvers willen, dat Bozon, eerste graaf van Provence, Marseille gaf aan een van zyne broeders, Pons genaamt; maar anderen verzekeren, dat Bozon, graaf van geheel Oost-en West-Provence, by zyne gemalinne Folcoara een zoon, Willem den I, gewonnen heeft, die in den jare 970 leefde, en een tak maakte van de graven van Provence; zyn twede zoon, Rotbold, of Rombout, rechtte den stam op van de graven van Forcalquier, gelyk als elders gezegt is; en *Pons*, de I van dien naam, zyn derde zoon, wierdt mark-of burggraaf van Marseille. Dit burggraafschap begreep toen niet meer in zich als de stadt van Marseille en eenige omleggende landen, maar is naderhandt merkelyk vermeerdert, en deze markgraven kregen al het geen lag van de steden Hieres en Toulon tot aan Martiquez en Foz langs de zee, met verscheide andere landen. Pons liet in den jare 980 na *Guillaume*, of *Willem* den I, die hier volgt, en Honorius, bisschop van Marseille, in den jare 992. Willem de I viel in eene gevaarlyke ziekte in den jare 1004, en kreeg begeerte van het geestelyk kleedt aan te nemen in de abdy van St. Victor. Dit deedt hy weinig tyds daar na, en stierf met grote Godvruchtigheit, nalatende by zyne eerste vrouwe Biliele *Willem* den II, die volgt; *Foulques*, markgraaf van een gedeelte van Marseille, gestorven in den jare 1069, zonder kinderen by zyne gemalinne Odila na te laten; Pons, bisschop van Marseille, en Biliele, daar men niets van vindt. *Willem* de II, bygenaamt de Dikke, markgraaf van Marseille, maakte verscheide goederen aan de kerken, en stierf in den jare 1047. Hy nam eerstelyk in den echt Azelina, en zyne twede gemalin was Estiennette, dochter van Bertrand den I, graaf van Forcalquier, en van Alix, gravinne van Die. Van 't eerste bedde won hy *Willem* den III, die volgt; *Aicard*, markgraaf van Marseille, die niet als een dochter, wiens naam onbekend is, naliet: Pons, bisschop van Marseille in den jare 1040; Foulques, gestorven voor zyn vader; en Geofroi, die zyn geslacht heeft uitgebreid; van 't twede bedde hadt Willem de Dikke Steven en Bertrand, beide jong gestorven; en Pieter, bygenaamt *Saumade*, die kinderen gehad heeft; men gaf hem wel verscheide landeryen, maar hy hadt geen deel in 't markgraafschap van Marseille. *Willem* de III, bygenaamt de Jonge, stierf in den jare 1075, nalatende by zyne gemalinne Aldegarde *Willem* den IV, *Foulques*, *Geofroi* en *Aicard*, alle vier markgraven van Marseille, zonder kinderen gestorven; en *Pons* den II, die op zyne broeders volgde, en ter gemalinne nam Salome, bygenaamt Burgondia, by wie hy teelde *Willem* den V, en Foulques, gestorven zonder erven. Het markgraafschap van Marseille viel toen aan 't huis van *Geofroi* den I, zoon van Willem den Dikke, hier boven gemeld. Deze Geofroi de I, die te voren den tytel van markgraaf van Arles voerde, trouwde met Rixendis, en stierf in den jare 1090, hebbende gehad Geofroi, die zonder kinderen stierf; Aicard, aartsbisschop van Arles in den jare 1063; Raimond, bisschop van Marseille; Foulques, monnik van St. Victor; Pieter, monnik van 't zelve klooster, en daar na bisschop van Aix in den jare 1082; Hugo Geofroi, die volgen zal, en *Pons* den III. Deze was voor een gedeelte markgraaf van Marseille en heer van Peinier, hadt ter gemalinne Guerrejad, by wie hy won Aicard. Geofroi de II, markgraaf van Marseille, liet na *Pons*, den IV van dien naam, bygenaamt Fos, vader van Geofroi Ivat; Guido Camerlenc; Willem de la Garde; en Pons de Fos, die in den jare 1215 Hieres, Bergançon, enz. aan het genootschap van Marseille verkochten. *Hugo Geofroi* de I, markgraaf van Marseille, zoon van Geofroi den I, trouwde met Douce van Aldalberon, en stierf in den jare 1150, hebbende geteelt *Raimond Geofroi*, markgraaf van Marseille, die by Pontia naliet Hugo Geofroi den II, die volgt; Bertrand, daar men niets als den naam van weet; en Geofroi, die by zyne gemalinne Sarda, Geofroi en Hugo, wier huwelyken men niet vindt, gehad heeft. *Hugo Geofroi* de II, markgraaf van Marseille, heer van Trets, enz. stierf in den jare 1170, nalatende by zyne vrouwe Cecilia vyf zonen, die het markgraafschap van Marseille verdeelden, te weten: (1) *Hugo Geofroi* de III, gestorven in den jare 1190, hebbende gehad Rostang d'Agoult, Raimond Geofroi, en Geofroi, alle drie ongehuwt gestorven, en Adelais, of Alix, vrouwe van Raimond van Beaux, aan wien zy haar deel medebragt, 't geen haar vader in de verdeeling van Marseille haar hadt toegelegt, 't geen zy echter daar na aan de inwoonders van deze stadt verkochten voor 80000 gekroonde konings stuivers. (2) *Willem* de VI, bygenaamt de Dikke, liet eene dochter na, genaamt Mabile, getrouwt aan Gerard Adhemar, heere van Montelimar, en zy verkochten ook hun gedeelte aan de Marsilianen voor de somme van 50000 gekroonde konings stuivers en een jaargeldt gedurende hun leven van honderd livres. (3) *Barral*, markgraaf van Marseille, wierdt stedehouder van Provence onder Alfonsus, of Ildefonsus den I, koning van Arragon, grave van Barcelona, Provence, enz. Hy liet eene dochter na, genaamt Barrale, vrouwe van Hugo van Beaux. De inwoonders van Marseille hadden hem reets veel geldt op zyn aandeel geleent; dus kochten zy zyn gedeelte voor 46000 konings stuivers, en drie duizend 's jaars zo lang zyne gemalin leefde. Dit geschiedde in den jare 1214, of, gelyk als anderen willen, in den jare 1226. (4) *Raimond Geofroi* de II, bygenaamt Barral, hadt by zyne gemalinne Marquise, of Ismille, Geofroi Reforciatus, en Burgundio; de laatste stierf zonder kinderen, en de andere hadt eene dochter, genaamt Sibylle, die by uiterste wille hare goederen maakte aan Karel den I, grave van Provence, in den jare 1261. Raimond Geofroi verkocht met toestemming van zyne vrouw en kinderen zyn gedeelte in 't markgraafschap van Marseille aan de inwoonders van die stadt voor 40000 konings stuivers. (5) *Roncelin*, of *Roucelin*, de vyfde zoon van Hugo Geofroi den II, wierdt een monnik van 't klooster van St. Victor, maar wierp zyn mantel eerlang om den tuin, en wilde trouwen; dit wierdt door den paus belet, en na verscheide wisselvalligheden over en weêr wierdt hy gedwongen om ook zyn gedeelte van 't markgraafschap van Marseille te verkopen. Dus is Marseille eene vrye stadt geworden, rechtende, om zulks te blyven, een verbondt op met die van Gajette in den jare 1208, en met Pisa in den jare 1210, en die van Genua zochten ook hare vriendschap. Maar Karel van Vrankryk, de I van dien naam, koning van Napels, graaf van Provence, hebbende Arles en Avignon, die zich ook tot republyken gemaakt hadden, overwonnen, besloot ook Marseille zich te doen gehoorzamen. Dus wierden de inwoonders gedwongen de heerschappy van hunne stadt door een tractaat in den jare 1257 over te geven. De bisschop was nog heer van een gedeelte, 't geen hy ook aan dien zelven prins verkocht in het zelve jaar. De ingezetenen bedongen echter vele vry-en gerechtigheden, ontlast van de hoofdgelden, van den ban en arrierban enz. en maakte hunne stadt een ligchaam op zich zelf, afgescheiden van 't landt van Provence. *Ruffi. Soleri. & Guesnai hist. de Marseil. Nostradamus & Bouche hist. de Provence. Robert & Sammarth. Gall. Christ. en de oude Schryvers door hem aangehaalt, als Ptolomæus lib.* II *&* V. *Strabo lib.* IV. *Aristotel. lib.* VI. *Polit. Just. l.* XLIII. *Athenæus lib.* XIII. *Ammianus Marcellin. lib.* XV.

MARSENA, of MARSANA, een van de groten aan 't hof van den koning Ahasveros; en die geen, de welke dien vorst raadde om de koninginne Vasti te verjagen, vermits zy geweigert hadt op de maaltydt, waar op hy haar verzocht hadt, te verschynen. *Ester* I, 14.

MARSHAM, (JOHANNES) een Engelschman, ridder van den Kousseband, is een van de geleerdste mannen van de XVII eeuwe geweest, begaaft met eene grondige kennisse in de oude en nieuwe geschiedenissen. Hy maakte een tydrekenkundig, en een historisch werk over de XIII eerste eeuwen na den zondvloedt, getytelt: *Canon Chronicus Ægypticus, Hebraicus, Græcus, &c.* waar in hy de duisterheit, die in de oude geschiedenissen gevonden wordt, in zulk een klaar daglicht zette, als immers mogelyk was, inzonderheit die van de Egyptenaren. Hy heeft vele waarheden van de onzekerheden geschift, vormende verscheide twyffelachtige zaken op eenen nieuwen trant; echter moet men bekennen, dat hy daar al vry wat ruimschoots mede te werk gegaan heeft, inzonderheit wanneer hy de besnydenis en andere plegtigheden der Joden onderstelt afkomstig te zyn en nagevolgt van de uitvindinge der Egyptenaren, en de 70 weken van Daniel op Antiochus Epiphanes wil doen eindigen. Dit werk is gedrukt geweest te Londen in den jare 1672, herdrukt in Duitschlandt in den jare 1676, en daar na te Franeker. *Præfatio ipsius Operis.*

MARSEN, *Marsi*, een volk van Italië, in 't landt der Sam-

ni-

niten, heden Abruzzo, in 't ryk van Napels, en een gedeelte van den Kerkelyken Staat. Heden is 'er nog bekend een klein landtje onder den naam van 't hertogdom van Marſa. Titus Livius en Appianus maken gewag van den Marſiſchen oorlog, die begon in den jare na Romens bouwinge 663, tegen eenige verbondelingen, die men belooft hadt als Roomſche burgers te zullen aannemen, 't geen niet volvoert wierdt; dus was hun voornemen om de twee burgermeeſters op het feeſt, genaamt *Feriæ Latinæ*, te doden; maar dit ontdekt wordende, wierpen zy zich op den voorburgermeeſter (*proconſul*) Q. Servilius, en Frontejus zyn luitenant, en alle de Romeinen, die in Aſcoli waren wierden om hals gebragt. Zie *Cæſar. Strabo. Plinius.* enz. ook *Virgilius lib.* VII *Æneid.* en *Silius Italicus lib.* VIII.

MARSEN, *Marſi*, of MARSAKEN, *Marſaci*, volkeren, waar van Tacitus ſpreekt, die oud-Duitſchlandt bewoonden. Ortelius meent, dat zy in de provincie van Over-Yſſel woonden, als mede dat Ditmarſen van hen zynen naam heeft gekregen. Het is niet onwaarſchynlyk, dat deze volkeren naaſt aan het Vlie gewoont hebben. Slichtenhorſt vindt niet ongeryrnd de *Marſen* en *Marſaken* in twee verſcheide volkeren te onderſcheiden, en dat de eerſten omtrent het Marsdiep en Texel, maar de laatſten op een anderen kant van de Veluwe gehuisveſt zyn geweeſt, en op eene andere plaats zegt hy, dat de kleine Marſen, of Marſaken, ten tyde van Tacitus en Plinius de hedendaagſche Veluwe merendeels bewoont hebben. Uit den eerſten van deze twee laatſtgemelde ſchryvers blykt, dat zy naburen van de Kaninefaten geweeſt zyn, en de laatſte ſpreekt 'er aldus van: *Midden in den Rhyn, ter lengte van omtrent honderd duizend ſchreden, legt het alleredelſte eilandt der Batavieren, en dat der Kaninefaten, en dan nog eenige andere eilanden van de Vriezen, van de Chauken, van de Friſiabonen, van de Sturiërs, en van de Marſaten.* Hier uit blykt, gelyk de geleerde Alting ook aanmerkt, dat de Marſen, of Marſaten, of, zo als Alting de zelve noemt, *Meerſaten*, van Plinius op de laagſte plaats van alle, en naaſt aan den Oceaan geplaatſt worden: want deze ſchryver begint van de bovenſte plaatſen, die midden in het landt gelegen waren, en gaat zo naar de onderſte plaatſen, en naar het zeeſtrandt toe. Voorts meent de Hr. Alting, dat *Marſaten* zo veel te zeggen is als *Meerſaten*, dat is de zulke, die tuſſchen de meeren of den Oceaan gezeten of woonachtig waren; waar omtrent men moet aanmerken, dat *meer*, of *meir*, het welk by de Nederlanders een groot binnenwater betekent, by de Hoogduitſchers al van ouds genomen is voor de zee. Nog voegt hy daar by, dat de naam van Meerſaten (*Marſati*) eenigzins is overgebleven in *Alkmar*, en in eenige andere plaatſen, maar duidelykſt van allen in *Marsdiep*. Zie *Alting Notit. Germ. Inf. P.* I. *fol.* 93. *Pontanus Hiſt. Gelr. P.* I. *fol.* 18. *Cluverius. Junius. Ortelius.* enz.

MARSI, *il Ducato di Marſi*, is een klein landt van Abruzzo, aan het meir Celano, afkomſtig van de hier boven gemelde Marſen, die daar bewoners van geweeſt zyn. Eenige wereldbeſchryvers willen doen geloven, dat hier weleer een biſſchoppelyke ſtadt, Marſi genaamt, geſtaan heeft, en wiens bisdom na der zelver verwoeſting zou overgebragt zyn in Piſcina. *Maty Dict.*

MARSIAS, MARSYAS, zoon van Periander, een Griekſch geſchiedſchryver, die in den jare na Romens bouwinge 420, ten tyde van Alexander den Groten geleeft heeft. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, waar van de tytels aangehaalt worden by *Suidas, Geſnerus, Voſſius*, enz.

MARSIAS, zoon van Critophemes, en nog meer anderen van den zelven naam, worden by Suidas, Geſnerus en Voſſius gevonden, die alle geſchreven hebben, en die men niet moet vermengen met dien die hier boven ſtaat.

MARSICANUS. Zie LEO *Marſicanus*.

MARSICO, eene kleine ſtadt in 't ryk van Napels, en des zelfs landſchap Baſilikata, aan den vloedt Acri. Men noemt het heden *Marſico Vechio*, of 't oude Marſico, om het te onderſcheiden van 't nieuwe Marſico, of *Marſico Nuovo*, mede eene ſtadt in 't ryk van Napels en 't Principato Citra, met den tytel van bisdom. Men noemt het ook *Marſi*, of *Marci*, en in 't Latyn *Marſicum*.

MARSILIUS FICINUS. Zie FICINUS.

MARSILIUS *van Jugen*, Domheer en theſaurier van de kerk van St. Andries te Keulen in de XIV eeuwe, was geen Engelſchman van geboorte, maar, naar het getuigenis van Valerius Andreas, geboren te Ingen, een vlek of ſtedeke in de Betuwe, gelegen in de provincie van Gelderlandt. Daar is geen waarſchynlykheit, dat hy een Karthuizer monnik geweeſt is, gelyk Boſius verzekert, hoewel hy een boetvaardig leven geleid heeft: het geen men zien kan in de lykreden, over hem uitgeſproken door Nikolaas Prouvinus, en aangehaalt by Melchior Adam. Men gelooft ook, dat hy Doctor te Parys geworden is. . Hy was de inſteller en veſtiger van het collegie te Heidelberg, alwaar hy ſtierf den 20 Auguſty des jaars 1394. Hy maakte uitbreidingen over de IV boeken van den Meeſter der Spreuken, en meer andere werken, gedrukt te Straasburg in den jare 1501. *Trithemius & Bellarmin. de ſcript. Eccleſ. Poſſevin. in Appar. ſacr. Valer. Andr. Bibl. Belg. Boſius lib.* XXII *de ſignis eccleſiæ cap.* 5. *Petrejus Bibl. des Auteurs Eccleſiaſt.* XIV *ſiecle*.

MARSILIUS, (THEODORUS) te Arnhem, in Gelderlandt, geboren, was koninklyke hoogleeraar der welſprekendheit te Parys, en een groot oordeelkundige (*Criticus*), ſchreef *Orationes II de ſtrena Kal. Jan. dando*; eene redenvoering over 't woordt *Nemo*; aanmerkingen over het I boek van *Martialis*; *Lectiones in Horat. Flaccum, Notae in Perſium, in Pythagoræ carmen aureum, in Gellium*; *Comment. in lib.* XII *Tab.* Hy ſtierf te Parys in den jare 1607. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Baillet Jugemens ſur les Critiques Grammair.*

MARSILLAC, of MARCILHAC, een kleine plaats in het Franſche landſchap Rovergue, 't welk den tytel van prinsdom voert, en aan den hertog van Rochefaucault behoort.

MARSIN, eene kleine Indiaanſche ſtadt aan gene zyde den Ganges, aan de rivier van Menan, ten Zuid-Ooſten van de ſtadt Pegu, en de hoofdſtadt van een koninkryk van den zelven name. *Maty Dict.*

MARSLEI-HILL, dat is *het gebergte van Marslei*, leggende in het Engelſche graafſchap Herefort, waar van geſproken is in het artykel van MARCHLEY-HILL.

MARSOLLIER, (JAKOB) een Domheer van de hoofdkerk te Uzez, prioor van St. Victor, een van de Franſche ſchryvers, die het aangenaamſte ſchreef. In den jare 1693 wierdt een werk, door hem gemaakt, in 't licht gegeven, getytelt: *Hiſtoire de l'inquiſition & de ſon Origine.* Dit werk wierdt zonder privilegie en zonder den naam van den maker gedrukt. Hy heeft ook geſchreven het leven van den kardinaal Ximenes en dat van den abt van la Trappe, 't geen by de liefhebbers voor een keurig werk van dat ſoort gehouden wordt. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſiaſt.* XVII *ſiecle*.

MARSONOWITZ, een groot eilandt in de Moskoviſche zee, afhangende van de provincie Dwina, in Ruslandt, zynde van de zelve afgeſcheiden door een kanaal van vyf of zes Franſche mylen. Men vindt daar niets aanmerkelyks als de kaap Candenoes, die op de Noorder punt van 't eilandt legt. Waarom dikwils by velen dit ganſche eilandt het eilandt van Candenoes genoemt wordt. *Maty Dict.*

MARSSUM, een dorp van de Vrieſche grietenye Menaldumadeel, in het kwartier Weſtergoo. Onder het zelve behoort de buurt *Ritzumerzyl*: ook ſtaan 'er de adelyke huizen *Dotinga* en *Heringa*. In dit dorp is, volgens het berecht van Sibrandus Leo, weleer een nonnenklooſter van St. Benedictusorde geweeſt. *Winſemius. Schotanus.* enz.

MARSSUM, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier Fivelingo.

MARSUS wierdt door de Romeinen in de plaats van Petronius als ſtedehouder over Syrië geſtelt. Deze gaf aan den keizer Claudius berecht, dat Agrippa de Grote te Jeruzalem zo ſchone ſterktens deedt bouwen, waar op hem bevolen wierdt dit werk te ſtaken. Hier door wierden Agrippa en Marſus onverzoenelyke vyanden, tot zo verre, indien de keizer Marſus niet van het ſtedehouderſchap hadt t'huis ontboden, en Longinus in zyne plaats geſtelt, hy na de doodt van Agrippa des zelfs kinderen zou opgeoffert hebben aan zyne wraak en den haat, dien hy hunnen vader hadt toegedragen. Zie *de Oudheden van Jozephus* XIX *boek, kap.* 6. *en het* XX *boek*, 1 *kap*.

MARSUS, (DOMITIUS) een Latynſch dichter, tydgenoot van Horatius. Hy ſchreef een dichtwerk van de Amazonen, en vele fabelachtige verhalen. Men heeft nog deze vier regels van hem op de doodt van Tibullus:

Te quoque Virgilio comitem non æqua, Tibulle,
Mors juvenem campos miſit in Elyſios,
Ne foret, aut elegis mollis qui fleret amores,
Aut caneret forti regia bella manu.

Ook weet men, dat Domitius Marſus ten tyde van Ovidius geleeft heeft, die daar gewag van maakt in 't laatſt van zyn gedicht van Pontus. Martialis ſchynt geen goede ſmaak gehad te hebben in zyne gedichten van de Amazonen, dat hy de ſchimpdichten van Perſeus boven dit werk ſtelt.

MARSUS, (PETRUS) alzo genaamt om dat hy te Ceſa in Campagna di Roma, of 't landt van de oude Marzen, geboren was. Hy wierdt zeer geacht om zyne werken in de XV eeuwe. Hy is een leerling geweeſt van Pomponius Lætus en Argyropylus. Hy wierdt van jongs af het geeſtelyke leven toegewyd; echter oeffende hy zich meer in ongewyde ſchryvers, maakte verklaringen over Silius Italicus, die gedrukt wierden in folio met den text van den dichter te Venetië in den jare 1483, en naderhandt te Parys in den jare 1512, en in 8. in den jare 1531, te Straasburg in 4. in den jare 1506, enz. Ook heeft hy uitbreidingen gemaakt over de plichten van Cicero, gedrukt te Venetië in den jare 1498 in folio, en te Lions in den jare 1514. Hy genoot zeer veel gunſt door de milddadigheit van den kardinaal François van Gonzagua, aan wien hy zyne uitbreidingen, boven gemeld, opdroeg, maar de zelve op nieuw vermeerdert hebbende, offerde hy die op aan den kardinaal Raphaël Riario, die hem mede zeer veel gunſt bewees. Men kan niet regt zeggen in wat tydt hy geſtorven is, maar 't is bekend, dat hy eenen hogen ouderdom bereikt heeft. Verſcheiden hebben zyne werken veracht, maar anderen by uitnemendheit geprezen, en de gematigdheit, die Barthius ten zynen opzichte heeft, is pryſſelyk, vermits hy zegt, dat zyne ſchriften voor dien tydt goed geweeſt zyn. Zie *Geſnerus Bibl. Leander Alberti. Barthius. Bayle.*

MARSYAS, zoon van Oeagrus, een Phrygiër, en ſchaapherder, die de ſtoutheit hadt van Apollo uit te dagen om met hem naar den prys op de fluit te ſpelen. Deze wierdt geſtraft om zyne dwaze verwaandheit en levendig gevilt. De dichters verdichten, dat de nimphen en ſaters om hem zo vele tranen ſtortten, dat hier van de vloedt Marſyas zyn oorſpronk nam. *Ovidius Metamorph. lib.* VI.

MARSYAS, een mannelyk beeldt, 't welk op het plein te Rome ſtondt, en 't welk men zeide dat onder de beſcherming van

van den godt Liber, of Bacchus, was. Het was een teken van de vryheden: want zy, die schatting betaalden, of niet als met hen verbondelingen waren, hadden geen recht om deze beeldtenissen op hunne plaatsen of markten te stellen. De advokaten en pleitbezorgers hielden te Rome gewoonlyk by dit beeldt hunne verzamelplaats. *Servius lib.* III. *Coel. Rhodig. Lect. Antiq. lib.* XXVIII. *c.* 12. *Lil. Girald. de diis Gentil.*

MARTA, een vloedt en vlek van Toskanen, in Italië gelegen. Anderen zeggen, dat het zelve ook genoemt wordt Albegna, en dat het 't Ossa is der ouden. *Ferrari Lexic. Geograph.*

MARTA, een klein eilandt van een klein koninkryk, mede den naam van Marta dragende, gelegen onder Malabar, tusschen Cochin en Angemale. *Maty Dict.*

MARTABAN, eene grote stadt van Asië, in 't ryk van Siam, over den Ganges. *Sanson. Duval.*

MARTANA, een klein eilandt, 't welk in het Lago di Balsena, of meir van Bolsena, op de grenzen van den Kerkelyken Staat en 't hertogdom Castro legt. Men vindt 'er eene kerk op staan zonder eenige andere gebouwen, en men wil, dat de Gotthische koningin Amalasonte daar ter plaatse gewurgt is. *Delices de l'Ital.* I. *p.* 273.

MARTECA, of MARATECA, was oudtyds eene kleine stadt in Portugal, genaamt *Malceca*, maar is tegenwoordig een dorp, gelegen in Estremadura, aan de Zadaon, in Portugal, vier mylen ten Oosten van Setubal. *Maty Dict.*

MARTEGUES, of MARTIGUES, in 't Latyn *Maritima colonia*, eene stadt van Vrankryk, in Provence, voerende den tytel van prinsdom. Deze stadt, die eenigen noemen het Fransch Venetië, bevat in zich zo veel als drie steden, genaamt wordende *Jonquieres*, *l'Isle* en *Ferrieres*, leggende alle drie in een meir, het meir van Berri, maar door de inwoonders der stadt *la Mer de Martegues* genaamt, 't geen men door een kanaal aan de Middelandsche zee gehecht heeft. Dit kanaal zou door de oude Romeinen al gegraven zyn, en is bekwaam om den doortocht te verlenen aan redelyk kloeke schepen, dienstig om daar, en in 't landt van Berry, hunnen koophandel te dryven. Men gaat van de eene stadt in de andere over bruggen. Het gedeelte, het welk Isle, of het Eilandt genaamt wordt, legt rondom in 't water; des zelfs inwoonders zyn zeer ervarene visschers en bekwame zeelieden. Daar is eene ongelooflyke visch-vangst van allerhande visch, die zy in fuiken of horden, van ryzen of zeebiezen gemaakt, en door hen *Bourdigous* genaamt worden, weten te vangen. Deze stadt wierdt in vroeger tyden het eilandt of de bank van St. Genais genaamt. De invallen der Barbaren hebben het ontvolkt, maar 't is heden in een goeden standt. Soleri spreekt van de vrolykheit en 't danssen der inwoonders van Martegues, waarom de Franschen gemeenlyk nog zeggen: *Danser la Martingale.* Deze stadt heeft verscheide heeren gehad; eerst behoorde zy onder de markgraven van Marseille, daar na onder de graven van Provence. Karel de IV, koning van Napels, enz. gaf haar in den jare 1481 aan François van Luxemburg, den I van dien naam. Hy liet na (gelyk als elders gezegt wordt) François den II, markgrave van Martegues, die by Charlotte de Brosse, bygenaamt Bretagne, gewonnen heeft Karel, markgrave van Martegues, in de belering van Hesdin in den jare 1553 gesneuvelt. Sebastiaan, hertog van Ponthievre, bygenaamt de Ridder zonder vreze, wierdt kolonel van een regiment Fransch voetvolk, enz. Deze liet eene dochter na, genaamt Maria van Luxemburg, getrouwt in den jare 1579 aan Philips Emanuel van Lotharingen, hertog van Mercœur, waar van gekomen is Françoize van Lotharingen, hertogin van Mercœur, Estampes, Ponthievre, princes van Martegues, die alle deze goederen aan 't huis van Vendôme ten huwelyk bragt, wanneer zy trouwde met Cesar, hertog van Vendôme, gewettigden zoon van koning Henrik den IV. Dus is Martegues tot een prinsdom gesteigert, en aan het huis van Vendôme gehecht. *Nostradamus Hist. de Provence. Bouche Descr. de Provence liv.* IV. *ch.* 5. §. 1.

MARTEL, eene kleine stadt van Vrankryk, in Quercy, op de grenzen van 't Limosin, aan de Dordogne, 9 of 10 mylen van Cahors, en omtrent 6 van Sarlat, Brive en Tulle. *Maty Dict.*

MARTELLUS, (PETRUS) geboren te Florence, wierdt onder de geleerden van zynen tydt zeer hoog geacht; verstondt de Grieksche, Latynsche en Hebreeusche talen, schreef by uitnemendheit fraaie brieven en puntdichten, mitsgaders IV boeken over de wiskunst, die, gevallen zynde in handen van Petrus Alcionius, nooit daar na weder te voorschyn zyn gekomen. *Pierius Valerianus de Inf. Litt. pag.* 147.

St. MARTEN. Zie St. MARTINUS.

St. MARTEN, een dorp of schoutsampt in Noord-Hollandt, onder Alkmaar, met kerk en predikant, staande onder de classis van Alkmaar.

MARTENNE, een Benedictyner monnik van St. Maur, geboren in 't gebiedt van Langres, maakte een begin van 't monniksleven in de abdy van St. Remi te Rheims den 8 December des jaars 1672, oud zynde 18 jaren. Hy heeft vele zeer keurige werken in 't licht gegeven. Zyn eerste was uitbreidingen over den regel van St. Benedictus, gedrukt te Parys in den jare 1690, daar na eene verhandeling, genaamt: *De antiquis monachorum ritibus*, II Delen in 4.; noch drie stukken *de Ritibus Ecclesiasticis*; eene verhandeling over den tucht der kerke voor die de zelve bedienen: eindelyk eene verzameling van schryveren, gedenkwaardige zeden, geschiedenissen en leerzaamheden, opzicht hebbende op de kerkelyken, monniken en staatkundigen. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques* XVII *siecle.*

St. MARTENSDYK, eene smalle stadt op het eilandt Ter Tholen, in Zeelandt, de welke door vele der in-en omgezetenen, het zy weinig zin hebbende in de namen van sinten, het zy by verkortinge, *Smeersdyk* genaamt wordt. Zy is hare eerste beginselen verschuldigt aan een heerlyk slot, met dubbelde grachten omringt, dat 'er nog benevens staat, en den *van Borselen* plagt toe te behoren. Men zegt, dat deze plaats van ouds *Haastrecht* genoemt is geweest, waar van zy waarschynlyk nog een lopenden haas van zilver in een veldt van sinopel ten wapen voert. Van deze plaats was ook een veer op Lodyke, waar van het inkomen nog jaarlyksch van den rentmeester in zyne rekening by memorie verantwoord wordt, om het recht daar van nooit te verliezen. Digt by deze stadt staat een Oudemannen-huis, tegenwoordig door de wandeling het *Kapoenhuis* genaamt, door heere Frank van Borselen gesticht, en begiftigt met een redelyk inkomen, waar op in het zelve onderhouden moeten worden twaalf oude mannen, met een kapellaan, en eene dienstmaagdt; om welk huis nog meer voordeel toe te brengen paus Sixtus de IV eene bulle aan het zelve heeft verleent, waar by jaarlyksch twee aflaten worden toegestaan aan alle de genen, die op St. Martens-avondt eenige geschenken, of onderstandpenningen aan dit huis zouden vereeren, en Smallegange verhaalt, dat, niettegenstaande de verandering, sedert in den Godsdienst voorgevallen, de opzienders of regenten van dit Oudemannenhuis des morgens na dien nacht hun goedtie, bestaande in lammeren, biggen, ganzen, hoenderen, enz. vermeerdert vinden, zo dat nog tegenwoordig verscheide lieden die offerhanden, om den gezegden aflaat te verdienen, op dien avondt moeten komen doen.

De heerlykheit van St. Martensdyk heeft al van overlang hare byzondere heeren gehad, te weten eerst die van Borselen, en vervolgens die van Buren, en is ten laatste aan de prinssen van Oranje gekomen. In het geslachtregister der graven van Buren, uit het huis van Egmondt, vindt men in het jaar 1518 heer *Floris van Egmondt*, grave van Buren, Leerdam en Ysselstein, ook genoemt heer van St. Martensdyk en Kortgene, Kranendonk en Jaarsveldt. Hy was getrouwt met vrouwe Margareta, of Maria van Bergen, zuster van Maximiliaan, en Kornelis, heer van Zevenbergen, die ter gemalinne hadt vrouw Maria, vrouwe van Barbanson. Hy won by haar *Maximiliaan van Egmondt*, grave van Buren en Leerdam, heere van Ysselstein, St. Martensdyk, enz. stadhouder van Vrieslandt, en van keizer Karel den V zeer bemind. Hy stierf zeer schielyk te Brussel aan een ongemak in de keel in den jare 1548, nalatende by vrouwe Françoize, erfdochter van heer Hugo van Lannoy, in Vlaanderen, vrouw *Anna van Egmondt*, gravinne van Buren en Leerdam, vrouw van Ysselstein, St. Martensdyk, Jaarsveldt, Lannoy, enz. getrouwt in den jare 1551 met prins Willem den I van Oranje, die by haar won eene dochter, getrouwt met den grave van Hohenlo, en een zoon, *Philips*, prins van Oranje, heer van St. Martensdyk, enz. welke laatstgemelde heerlykheit na zyn kinderloos overlyden, nevens het eerste, namentlyk het prinsdom van Oranje, aan zynen broeder *Maurits* verviel, vervolgens aan prins *Frederik Henrik* kwam, en zo voort tot op *Willem* den III, naderhandt koning van Engelandt. Deze in den jare 1702 overleden zynde heeft deze heerlykheit by uitersten wille gemaakt aan zynen neve *Jan Willem Friso*, van wien ze wettig op des zelfs eenigen zone, WILLEM KAREL HENRIK FRISO is overgegaan, hoewel de koning van Pruissen zich de zelve mede toeëigent. *Goudhoeven. Boxhorn. Smallegange.* enz.

St. MARTENSDYK, een dorp in het sticht van Utrecht, naar den heikant, omtrent anderhalf uur van de stadt Utrecht gelegen.

St. MARTEN TER GROETE, een dorp op het Zeeuwsche eilandt Zuid-Bevelandt, bewester-Schelde, bedykt in den jare 850.

MARTHA, zuster van Lazarus en Maria, wonende met haren broeder en zuster te Bethania, digt by Jeruzalem. Naar het getuigenis, dat de Evangelist Lucas van haar geeft *Kap.* X, is zy eene zeer werkzame dochter en yverig in alles te beschikken geweest. Jesus, wederkerende van Galilea, gaf haar zyn bezoek. Haar broeder Lazarus ziek zynde, liet zy alom naar Jesus zoeken, en wanneer de Heilandt by haar kwam toen de zelve reets overleden was, voerde zy hem te gemoet: *Heere, indien gy hier geweest waart, myn broeder zou niet gestorven zyn.* Jesus antwoordde haar, zeggende: *Uw broeder zal wederom opstaan.* Martha hier weder op: *Ik weet dat hy zal opstaan in den dag der verryzenisse.* Jesus zeide tot haar: *Ik ben de opstandinge en het leven, die in my geloost zal leven, al waar hy ook gestorven; ende een iegelyk die leeft, ende in my geloost, zal in der eeuwigheit niet sterven, geloost gy dat?* Zy zeide tot hem: *Ja, Heere, ik hebbe geloost, dat gy zyt de Christus, de zone Gods, die in de wereldt komen zou.* Als zy dit gezegt hadt ging zy by Maria hare zuster, en zeide haar, dat Jesus gekomen was. Eenigen tydt daar na, zes weken voor Paschen, Jesus te Bethanië gekomen zynde in 't huis van Simon den Melaatschen, zat daar aan tafel met Lazarus, terwyl Martha hem diende; waar op haar de Heere toevoegde: *Martha, Martha, gy bemoeit u met vele dingen*, om dat zy scheen te willen hebben, dat Maria, hare zuster, haar helpen moest. Gods Woordt, noch de kerkelyke historiën spreken van haar verder. De Grieksche schryvers willen, dat Martha en Maria bleven wonen te Bethanië, of Jeruzalem. Maar sedert de X eeuwe heeft men uitge-

gestrooit, dat zy na de doodt van Jesus naar Provence; in Vrankryk, verreist, en gezeten zynde in een vaartuig zonder zeilen, belandde zy zeer gelukkig te Marseille met haren broeder Lazarus. Martha vertrok zich op een plaats aan de Rhône, alwaar heden de stadt Tarascon gevonden wordt, en stierf daar zeer Godvruchtig: maar velen, zelf Roomschgezinden, achten dit voor een verdichtsel. Eertyds vierde men haar feest in de Roomsche kerk op den 19 January te gelyk met dat van Lazarus en Maria, maar heden heeft zy een feestdag alleen op den 29 July. *Matth.* XXVIII. *Marcus* XIV *Luc.* X. *Johan.* XI *en* XII. *Baronii Annales. De Launoy. Tillemont. Baillet vies des Saints.*

MARTHA, eene Syrische vrouw, haar werk makende van waarzeggen in den jare na Romens bouwinge 651. Julia, de vrouw van Marius, vol zwaarmoedigheit zynde, zondt haar by haar gemaal, terwyl hy in den oorlog tegen de Teutonen te velde was. Marius bewees haar zeer veel eer in 't heir, en bediende zich van haar om de soldaten door hare gewaande voorzeggingen naar zyne handt te zetten. *Plutarchus in 't leven van Marius. Frontin. Stratagem.*

MARTIA, vrouw van Cato van Utica, die haar goedwillig gaf aan zynen vriendt Hortensius, die zeer op haar verlieft geworden was. Martia naderhandt van Hortensius weduwe geworden zynde, nam Cato haar weder aan in het begin der burgeroorlogen. Men verweet Cato, dat hy haar eerst weggezonden hadt, om dat zy arm was, maar dat hy haar gretig wederom aannam zo haast zy door de milddadigheden van Hortensius verrykt geworden was. *Plutarchus in 't leven van Cato.*

MARTIALIS, bisschop van Limoges, wiens inwoonders voorgeven, steunende op de overleveringen van hunne kerk, dat deze een discipel van Jesus Christus zelf geweest is, en dat Petrus hem in Gallië gezonden heeft om daar het Euangelie te verkondigen, 't geen hy ook in Aquitanië met veel gevolg gedaan zou hebben. Maar Gregorius Turonensis berecht, dat Martialis eerst in de III eeuwe, onder de regering van den keizer Decius, in Vrankryk is gekomen; dus heeft Cardesius de moeite genomen om de waarheit hier omtrent uit te vorschen, waar over hy eene schone verhandeling heeft uitgegeven, die in het eerste stuk van de Fransche Kerkgeschiedenis, door den bisschop Bosquet van Montpellier beschreven, te vinden is. Men schryft dezen Martialis ook twee brieven toe, de een van Bourdeaux en de ander van Toulouze geschreven, maar de zelve worden niet voor echt gehouden. Voor 't overige is 't aanmerkelyk, dat men in verscheide kerkvergaderingen, te Limoges gehouden, getwist heeft of men dezen H. Martialis als een leerling van Christus, of slechts als een gemeen leeraar van het Christelyk geloof zou aanmerken. *Bellarmin. de script. Eccl. Baronius a. C.* 74. *Miraus in Octario. De Cordes Differt. de St. Mart. Sammarth. Gall. Christ. T.* II.

MARTIALIS, (MARCUS VALERIUS) een Latynsch poëet, geboren te Bilbilis, eene stadt in 't oude Celtiberië, of koninkryk van Arragon, aan den vloedt Salo, of Xalo, die boven Saragossa in den Ebro valt. Zyn vader was Fronto, en zyne moeder Flacilla, gelyk hy zelf in zyn 35 *Epigr.* van het V boek meldt. Hy kwam in het 21 jaar zyns ouderdoms te Rome, en leefde daar 35 jaren ten tyde van de keizers Galba, Ottho, Vitellius, Vespasianus, Titus Domitianus, Nerva en Trajanus in grote achting. Echter is het waarschynlyk, dat hy onder de bestiering van den laatsten Trajanus die achting zo volstrekt niet genoot, om dat hy in 't eerste of twede jaar na zyne komste op den troon die wereldstadt verlaten heeft, en wederom naar zyn vaderlandt reisde, alwaar hy na verloop van vyf of zes jaren overleden is. Men heeft XIV boeken met puntdichten of Epigrammata van hem, mitsgaders een over de *Spectacula*, of vertoningen. De keizeren Titus en Domitianus hadden hem veel weldaden bewezen, stellende hem in rang boven de gemene burgers in Rome. Plinius de Jonge spreekt met veel lof van hem *lib.* III *ep. ult.* Zie ook *Spartianus in Ælio Vero. Scaliger l.* VI. *Poët. Lilio Giraldi. Domitius Calderinus. Georg. van Alexandrië. Petrus Crinitus. Ram. de Prado. Raderus. Marolles,* en verscheide anderen, die van zyn leven geschreven hebben.

MARTIALIS *van Auvergne*, naar zyn vaderlandt alzo bygenaamt, schoon anderen hem voor een Limosyner houden. Hy was in den jare 1480 procurator te Parys, en een van de allerbeste schryvers van zynen tydt. Eenigen zeggen, dat hy zich zelf in eene hete koortse in het water gestort, anderen, dat hy zich in eene razende ziekte uit een venster geworpen heeft, en daar van gestorven is. Hy heeft het leven en de daden van koning *Karel* den VII in vaarzen beschreven, onder den tytel van: *Les Vigiles du Roi Charles* VII. Insgelyks: *Devotes Louanges a la Vierge Marie*; en: *Les Arrets d'Amour. La Croix du Maine Memoires de Litterature T.* I. *pag.* 106 *&* 459.

MARTIALIS, (CORNELIUS) van wien Tacitus wegens zyne dapperheit getuigenis geeft.

MARTIALIS, (JULIUS) waar van de dichter Martialis, hier boven gemeld, gewag maakt.

MARTIALIS. Zie GARGILIUS MARTIALIS.

MARTIALIS. Zie JUVENTIUS.

MARTIANAY, een Benedictyner monnik van St. Maur, geboren te Sever-Cap, in 't bisdom Aire, onder Gascogne, den 30 December des jaars 1647. Hy nam het geestelyke kleedt aan te Toulouze den 5 Augusty des jaars 1668. Hy oeffende zich by uitstek in de Grieksche, Latynsche en Hebreeusche talen, ook in 't onderzoeken en ophelderen van de H. Schrift. Hy heeft eene nieuwe uitgave van de werken van St. Hieronymus in de wereldt gebragt in V stukken in folio, gedrukt te Parys in den jare 1706, waar over hy met R. Simon en verscheide anderen veel verschillen gehad heeft. Hy beweerde in twee boeken in de Fransche tale tegen P. Pezron de achtbaarheit en de Chronologie van den Hebreeuschen text der H. Schriftuur: ook gaf hy eene oude Latynsche overzetting uit van het Euangelie van *Mattheus*, met aantekeningen in 't Fransch; historische verhandelingen van de waarheit, dat de H. Schrift door de ingeving van den H. Geest geschreven is; eene verhandeling van de wettigheit der H. Schrift, en nog eene op wat wyze men de zelve moet uitleggen; het leven van St. *Hieronymus*, in 't Fransch vertaalt met aantekeningen; eene overeenbrenging van vele duistere plaatsen in het Oude Testament, gedrukt te Parys in den jare 1708; aanmerkingen over de Fransche overzetting van 't Nieuwe Testament, gedrukt te Parys in den jare 1710; het Nieuwe Testament met aanmerkingen, getrokken uit de bron der H. Schrift zelf, II deeltjes in 12, gedrukt te Parys in den jare 1712. Hy was van gedachten nog meer andere werken in het licht te geven, maar wierdt door zyne doodt daar in verhindert: want hy overleedt van eene beroerte den 16 Juny des jaars 1717.

MARTIGNAC (STEPHANUS ALGAY, HEER VAN) maakte zich in den jare 1680 bekend door 't vertalen van verscheide Latynsche dichters, die hy in de Fransche taal in onrym heeft gebragt. Zy zyn zo voortreffelyk vertaalt, dat de zelve alle andere voor hem, zelf die van Marolles, overtreffen; ook heeft hy de III Blyspelen van *Terentius* overgezet, daar de heeren van Port-Rojal niet aan hebben willen tornen; *Horatius* in het geheel, *Perseus* en *Juvenalis*, *Virgilius* op een of twee boeken na van de *Æneis*, die door Le Maitre zyn vertaalt. Zyne overzettingen zyn zeer net, getrouw en klaar, maar het geen men als iets zeldzaams aanmerkt, is, dat Martignac de moeite genomen heeft van de oude Geographie met de hedendaagsche overeen te brengen. *Journal des Scavans du* 28 *Novembre* 1678. *La Guerre des Auteurs pag.* 94. *Baillet Jugement des Scavans sur le Cretiques Grammair. & sur le Traducteurs Franc.*

MARTIGNANO, een oud stedeke der Hetruriërs, gelegen in 't hertogdom Bracciano, onder 't Kerkelyk gebiedt, tusschen de kleine meiren van Martignano en Straccia Capa, vyf mylen van Rome, naar 't Westen. *Maty Dict.*

MARTIGNY, of MARTINACH, een steedtje, of vlek in 't landt van Valois, onderhorig aan de Zwitsers, digt by de Rhône, aan de Durance, die het zelve midden doorsnydt, maar door een brug weder wordt aan een gehecht. Deze plaats is berucht door hare goede yzermynen. *Maty Dict.*

MARTIGUES. Zie MARTEGUES.

MARTIN, *Cabo Martin*, oudtyds *Ferraria*, *Dianium*, *Artemisium promontorium* genaamt, is eene grote kaap of uitsteek van het koninkryk Valencië, in Spanje, gelegen naby de stadt Denia, scheidende de golf van Valence van die van Alikante. Deze kaap of hoofdt steekt met drie punten in de Middelandsche zee. De middelste en grootste punt draagt den naam van *Punta de l'Imparador. Maty Diction.*

MARTIN VAS (HET EILANDT VAN) is een eilandt vol bergen zonder bewoonders in den Zuider-Oceaan, ontdekt door de Portugezen, gelegen tusschen de kust der Kaffers en 't landt van Brazil, leggende op een graadt in de lengte, en twintig graden Zuider breedte. *Maty Diction.*

MARTINA, nicht en twede gemalin van den keizer Heraclius, vrezende, dat haar zoon Heracleonas niet op den troon zou treden, om dat haar gemaals voorzoon Constantinus twee zonen hadt, en hem reets in de regering gevolgt was, liet zy dezen jongen keizer van Pyrrhus, patriarch van Constantinopel, door vergift om 't leven brengen, en matigde zich zelf de regering aan. Doch twee jaren daar na doemde haar de Raadt van Constantinopel om de tonge uitgesneden te worden, op dat zy door hare welsprekendheit geen ingang by 't gemeen zou maken, en 't zelve tot opstandt verwekken. Haren zoon Heracleonas, die den naam van Constantinus den IV hadt aangenomen, sneden zy den neus van 't aangezicht, op dat hy door zyne schoonheit geen mededogen in de herten ontfonken zou. In dezen staat wierden zy beide in ballingschap naar Cappadocië, een gewest in klein-Asië, gezonden, alwaar zy in ellenden hunne dagen eindigden. *Cuspin. in vita Heraclii.*

MARTINENGHI, een zeer voornaam en machtig geslacht in 't Venetiaansche landschap Brescia. De republyk van Venetië heeft het zelve uit enkele verdiensten, en niet om geldt, onder zyne edelen aangenomen. Een van dit geslacht, dien men den graaf *Cesar Martinengo* noemde, zou uitdrukkelyk bedongen hebben, dat men hem geenzins in het zogenaamde Gulde boek mede inschryven zou, vermits hy zynen aangeboren adel zo hoog schatte, dat hy deze intekening meer voor eene verkleining dan verheerlyking hieldt. In den jare 1607 heeft de Staat van Venetië een generaal in zynen dienst gehad, voerende mede den naam van graaf van Martinengo. Uit dit beroemde geslacht was ook de geleerde Benedictyner monnik *Titus Prosper Martinengo*, die hier onder zal volgen. In den jare 1689 waren de graven *Joh. Baptista* en *Paulus Martinengo* onder den Venetiaanschen adel. Zy schynen hunnen naam te ontlenen van een klein plaatsje, gelegen onder Bergamo, mede MARTINENGO genaamt. *Amelot de la Houssaye hist. de Gouv. de Venise pag.* 341. 567. *Cozzando Libraria Bresciana pag.* 308.

MARTINENGO, (TITUS PROSPER) een Benedictyner monnik, geboren te Brescia uit het bovengemelde graaflyke geslacht. Deze maakte zich berucht door zyne geleerdheit en verscheide talen. Zyne achting was zo groot, dat hem het genootschap der kardinalen te Rome ontboodt onder het pausschap van Pius den IV, om opzicht te hebben en de proeven na te zien van

de

de werken van St. Hieronymus, die op nieuw gedrukt wierden by Paulus Manutius. Dezen zelven dienst deedt hy ook aan de werken van St. Chrysostomus en van Theophilactus, mitsgaders den Griekschen Bybel, te Rome gedrukt wordende. Voor zo veel diensten, aan de geleerde wereldt door hem gedaan, wilde paus Pius de V hem eenige erkentenisse bewyzen, en zyn staat vergroten; maar hy, hier van onderrecht, verliet aanstonts Rome, en begaf zich weder in zyn oude klooster, daar hy ook 't opzicht nam over het drukken van verscheide fraaie werken. Hy stierf, zeer oud zynde, te Brescia in 't klooster van St. Euphemius in den jare 1594. Zie *Leonardo Cozzando Lib. Bresciana pag.* 308. *Bayle.*

MARTINI, (RAYMUND) een Dominikaner monnik, te Sobirats, in Catalonië, geboren, leefde in den beginne van de XIII eeuwe. Hy hadt zich zeer in de Oostersche talen geoeffent, om daar door de Joden en Mahomethanen te eerder te bekeeren, waar toe hy ook van den koning van Castilië en Arragon een jaargeldt trok, gaarde de Joden zelf met hunne eigene wapenen te keer, vermits hy verscheide stellingen van hunne Rabynen bybragt tot staving van zyne grondslagen, gelyk als in zyn werk, *Pugio Fidei* genaamt, te Parys in den jare 1651 gedrukt, te zien is. Nog is van hem in de wereldt: *De arcanis Catholicæ veritatis*; een traktaat, genaamt: *Capistrum Judæorum*, en eene wederlegging van den Alkoran. *Altamura Bibl. ord. Prædic. pag.* 451. *Bayle.*

MARTINI, of MARTINEZ, (MARTINUS) een Godgeleerde, Doctor en professor te Salamanka, leefde in de XVI eeuwe, in de jaren 1560 en 1570. Hy was een Spanjaardt, geboren te Cantapiedra, onder 't gebiedt van Salamanka. Hy schreef vele werken, als: *Institutiones Linguarum Hebraicæ & Chaldaicæ; Hypotyposes Theologicæ ad intelligendos S. Scripturæ sensus.* Dit laatste werk is by het concilie van Trente gedoemt, en onder de verbodene boeken gestelt, tot dat het verandert en verbetert is. *Trithem. de script. eccl. Lucius Bibl. Carmel. Alegre in Parad. Carmel. Anton. Bibl. Hisp.*

MARTINI, (MARTINUS) een Jesuit, geboren te Trente, die lang in China gereist en den oorlog der Tartaren en Chinezen, gedrukt te Antwerpen in den jare 1654, beschreven heeft. Daarenboven heeft men van hem: *Historia Sinensis Decas* I, gedrukt te Munchen in den jare 1658, en: *Atlas Sinicus.* Hy kwam wederom in Europa in den jare 1651, hebbende op zyne reize zeer naauwkeurige aantekeningen gehouden, en eene landbeschryving van gansch China, met eene algemeene grote kaart, zeer net en keurig gewerkt, mitsgaders 15 kleinder kaarties van 15 byzondere provinciën van dat ryk. Nog een kaart van 't bynaeilandt Corea, en een ander van Japan, in 't licht gegeven. Hy ging daar na wederom naar Asië, en stierf den 6 Juny des jaars 1661 te Hangchen, in China, in 't 47 jaar zyns ouderdoms.

MARTINIQUE, een eilandt van Amerika, een der Antilles, of Karaibes. De inwoonders noemen 't *Madanina*, en de Spanjaarden gaven het den naam, dien 't nu nog heeft, hebbende omtrent zestien mylen in de lengte, zynde des zelfs breedte ongelyk, en vyf en veertig in zynen omtrek. Het is tegenwoordig een van de allerberuchtste en meest bevolktste van alle de eilanden der Antilles. De Franschen hebben zich daar nedergezet sedert den jare 1635, na dat zy dikwils met de Karibanen handgemeen geweest waren. Het is zeer vruchtbaar in tabak, brengt ook suiker, cassia, katoen, Indiaansche vygen, en andere zaken voort. Het geen daar het ongemakkelykste is, bestaat in een menigte van gevaarlyke slangen, die dikwils in de huizen of hutten der Indianen, ja zelf tot in hare bedden indringen en bekruipen. Men vischt op de kusten van Martinique vele schildpadden, caovannes, en ander soort van visschen. Men vindt daar in 't Zuid-Oosten een plaats, de beste van alle de Antilles om de schepen te herstellen. Men verhaalt, dat 'er meer dan veertig rivieren, waar van 'er vele voor een gedeelte vaarbaar zyn, gevonden worden. De oprechters van de eerste maatschappy der Indiën in Vrankryk verkochten Martinique met toestemming van den koning aan de stichters van een twede maatschappy in den jare 1650. Men vindt 'er niet meer als eene sterkte, die men het fort St. Pieter noemt. Zie *Du Tertre. Linschoschoten, Rochefort Histor. des Antilles.*

MARTINIUS, (MATTHIAS) geboren te Freienhagen, in 't graafschap Waldek, in den jare 1572. Hy voltooide zyne studiën te Paderborn, voornamentlyk onder den beroemden Piscator. In den ouderdom van 23 jaren wierdt hy beroepen als bedienaar des Goddelyken Woords aan 't hof van den grave van Nassau-Dillenburg; 't volgende jaar wierdt hy professor te Paderborn; in den jare 1597 maakte men hem regent van het collegie, en men liet hem maar om de 14 dagen prediken, hoewel hy al zo lief de gewoonlyke beurten waargenomen zou hebben, en van 't regentschap ontslagen zyn geweest, maar zyne grote bekwaamheit in dit ampt, en de goede order, die hy omtrent de tucht onder de jongelingen, die daar op kosten van de gemene beurs kwamen studeren, oeffende, nevens zyne ervarenheit in de Hebreeusche, Syrische, Chaldeeusche, Grieksche en andere talen, maakte hem hier toe noodzakelyk. Hy derhalven te Embden in den jare 1606 beroepen wordende, nam hy dit aan. Vervolgens in den jare 1610 als rector in de scholen te Bremen verzocht, hadt hy veel moeite om zich van Embden te ontslaan; echter ging hy, en deedt aan de scholen van Bremen veel nut, brengende de zelve in een goeden standt, en verbeterde ontallyke misbruiken. Hy begunstigde met yver de gevoelens van den beruchten Coccejus, en bevorderde niet weinig door zyne zorgen de grote achting, de welke die grote man in vervolg van tydt gekregen heeft. In den jare 1618 wierdt Martinius door den magistraat van Bremen te gelyk met de E. Henrik Isselburgius en Ludovicus Crocius naar 't Synode te Dordrecht afgezonden. Hy hadt byna de zelve gevoelens, die daar na door Cameron, Amyralt, Daillé, en anderen, den naam dragende van de Godgeleerden van Saumur, ondersteunt wierden. Hy redentwistte dikwils met Gomarus en andere Hollandsche Godgeleerden; maar hy ondertekende evenwel de akten van 't Synode van Dordrecht, zo dat men hier uit zag wat zyn gevoelen was. Hy stierf in den jare 1630, oud zynde 58 jaren. Martinius heeft zyn naam onsterflyk gemaakt door 't uitgeven van zyn *Lexicon Philologicum*, een werk, dat by zyn leven driemaal is gedrukt, de laatste maal in II stukken in folio. Men wil, dat verscheide geleerden daar hunne bloempies uit geplukt hebben, en de zelve voor hun eigen werk doen doorgaan: daarenboven heeft hy nog andere werken en disputen in het licht gegeven, als mede een kort begrip der Godgeleerdheit, gedrukt in den jare 1617.

MARTINOW, een vlek van Pokutië, in Polen, gelegen aan den Niester, omtrent een myl van de stadt Halick, *Maty Dict.*

MARTINOZZI. Zie ANNA MARIA MARTINOZZI.

St. MARTINUS, bisschop van Tours in de IV eeuwe, wierdt geboren in den jare 316 te Sabarië, eene stadt in Pannonië, tegenwoordig Guntz genaamt, in neder-Hungarië. Hy wierdt te Pavië opgevoed. Vermits zyn vader een krygsman was, hadt hy hem ook reets doen aantekenen op de rolle der soldaten, maar hy, in weerwil van zyn vader en vrienden, die alle heidenen waren, begaf zich met zyn 10 jaar onder de Christelyke kerk, van voornemen zynde dien Godsdienst te omhelzen, en een afgezonderd leven te gaan leiden zo haast hy daar gelegenheit toe kreeg. Maar moetende op het bevel zyns vaders den kryg volgen, belette zulks niet, dat hy in alle deugden uitblonk, vooral in de liefde tot de armen: want wordende op een tydt, zynde in den winter, van een gansch naakt mensch ontmoet omtrent de poort der stadt Amiens, sneedt hy zyn kleedt door midden, en gaf de helft aan dien naakten. Men geeft voor, dat hy dien volgenden nacht een gezichte hadt, waar in hem Jesus Christus zelf verscheen, aanhebbende de helft van dat kleedt, 't welk hy dien armen man geschonken hadt, zeggende tegen de engelen, die by hem waren: *Het is Martinus, die my met dit kleedt gekleed heeft, schoon hy nog maar een eersteling in den gelove is.* Hy ontfing wel haast hier na den Doop, en verkreeg van den keizer, hoewel met veel moeite, verlof om uit den dienst te gaan. Hy vertrok zich hier op in een eenzame plaats, leidende eenige jaren een stil leven. Maar vervolgens begeerte krygende om St. Hilarius, bisschop van Poitiers, te bezoeken, wierdt hy van hem begunstigt met de macht van den duivel uit te dryven. Hier op willende wederkeren naar zyn vaderlandt om zyne ouders en vrienden te bezoeken en te bekeeren, ontmoette hy op den weg eenige rovers, die hem wilden doden, maar hy een van de zelve door krachtige vermaningen tot het ware geloof bekeert hebbende, lieten zy hem gaan. In Pannonië gekomen zynde, bekeerde hy zyne moeder, stelde zich wakker in de weer tegen de bisschoppen der Arrianen, die in Illyrië de overhandt hadden: wederkomende in Italië, en horende, dat de kerk der Gaulen in vele onlusten lag gedompelt, en dat Hilarius gebannen was, vertrok hy zich digt by de stadt Milaan; maar Auxentius, bisschop van die stadt, mede een Arriaan zynde, joeg hem van daar. Martinus week hier op naar 't kleine eilandt, Gallinaria genaamt, leggende op de kust van Ligurië, naby de stadt Albinga. Toen hy hoorde dat Hilarius wederom uit zyne ballingschap gekeert was, ging hy hem zoeken, en hem ontmoetende digt by Poitiers, stichtte hy het klooster van Liguge, alwaar hy in 't kort een groot getal geestelyken byeen trok. Eenigen tydt daar na de kerk van Tours open vallende door de doodt van den bisschop Lidorius, wierdt Martinus daar met geweldt door den yver van het volk tot bisschop aangestelt, en ingewyd den 12 Juny des jaars 371, of, zo als anderen willen, in den jare 374, of 375. Deze verwisseling van staat veranderde geenzins zyn manier van leven; hy hieldt zich eenigen tydt zeer stil in eene cel van de kerk, maar al te veel afgetrokken wordende van zyne heilige gedachten door de gedurige bezoeken, stichtte hy twee mylen van de stadt tusschen de Loire en eene steile rots een klooster; hier maakte hy eene cel van hout, doende in de rots verscheide holen graven, waar in zyne medebroeders zich onthielden; dit is de plaats, daar heden staat de abdy van Marmoutier. Hy stichtte daar na noch meer andere kloosters. Verplicht wordende om aan 't hof van den keizer Valentiniaan te gaan, dat toen in Gallië was, wierdt hy daar in 't eerst gansch niet wel ontfangen; maar vervolgens maakte de keizer veel werk van hem. Hy bestreedt met moedt het overschot van 't Heidendom, 't geen zich nog in zyn bisdom onthieldt, en schafte de bygelovigheden, daar nog in zwang gaande, af. De dwingelandt Maximus zich van de Gaulen na de doodt van den keizer Gratianus meester gemaakt hebbende, ging St. Martinus by hem te Trier, en deedt alles wat hy kon om te beletten, dat de Priscillianisten niet ter doodt gedoemt wierden door de vervolging van Ithacus en Idacus, bisschoppen van Spanje. Niettegenstaande alle de aangewende moeite van St. Martinus, deze twee bisschoppen verkregen hebbende het vonnis tegen deze ketteren, ging St. Martinus ten twede maal te Trier by Maximus, biddende om genade voor de gedoemden. Deze tyran ontfing hem zeer wel, en zocht hem met de twee gemelde bisschoppen overeen te brengen, maar St. Martinus, van dit doen berouw krygende, vertrok schielyk van Trier, en kwam weder te

te Tours. Hy is, volgens het waarschynlykste gevoelen, te Candes gestorven den 8 November des jaars 397. Zyn lighaam wierdt begraven te Tours, geplaatst tusschen de lighamen van St. Gratiaan en St. Lidorius, zyne voorzaten. De bisschoppen van het concilie van Tours, gehouden in den jare 461, vierden het geheugen van dezen Martinus. Zyne overblyfselen wierden in den jare 472 overgebragt in de kerk, die men naar zynen naam genoemt heeft. Gedurende de Normannische oorlogen wierdt zyn lighaam in de IX eeuwe vervoert naar Auxerre, en is daar 31 jaren gebleven, waar na het in den jare 887 wederom te Tours op de vorige plaats gezet is. St. Martinus is de eerste geweest van de H. belyders en voortplanters van 't geloof, die de Latynsche kerk openbare eer bewezen heeft. De Franschen, in Gaulen gekomen zynde, hebben zyne gedachtenis geviert, en deze eer is hem vervolgens in alle vremde landen aangedaan. De oude Franschen hadden zelf zo grote eerbiedt voor de gedachtenisse van dezen heilige, dat zy ten tyde van oorlog zyn kerkkleedt omdroegen op zyn sterfdag, geviert wordende op den 11 November, die zommigen stellen dat de dag van zyn overlyden, maar anderen liever de dag zyner begravenisse geweest is. Gregorius van Tours zegt, dat zyne doodt voorviel in den jare 397, onder het burgermeesterschap van Cæsarius en Atticus. *Joseph. Scaliger* stelt het in den jare 395, Petavius in den jare 401, Baronius, Calvisius en anderen in den jare 402, Bollandus, Sirmond, Labbé, enz. in den jare 400. Deze verscheide gevoelens steunen elk op eene byzondere achtbaarheit, deze op die van Gregorius van Tours, andere op Sulpitius Severus, Sigebert, of Prosper. Anderen stellen, dat hy 112 jaren voor Clovis gestorven is. Clovis stierf den 27 November des jaars 511. Sulpitius Severus zegt, dat hy in den jare 386 by Maximus te Trier geweest is, maar 't is dan zo als 't is, de eerste stelling, hier boven aangeroert, is de zekerste. Zie de bovenaangehaalde, en daarenboven verscheide Fransche geschiedschryvers, als *Spondanus in Annal. Eccl. Robert. & Sammarthan. Gall. Christ. Scaliger. Petavius. Labbé in Excursion.* enz.

St. MARTINUS, abt van Vertou in Bretagne, was geboren te Nantes in den jare 527 uit een van de beste geslachten van die stadt. Na zyne studiën voltrokken te hebben begaf hy zich tot het geestelyk leven, en wierdt wel haast diaken, wordende van zyn bisschop Felix in den predikdienst gebruikt, en gezonden in eene nabygelege stadt van Nantes, Herbauge genaamt, om het Euangelie te verkondigen. De inwoonders van die stadt wilden hem niet horen. Men zegt, dat St. Martinus door de ongebondenheit en hardnekkigheit van dit volk met zyn huiswaardt van daar vertrok, en dat kort daar na deze stadt door het water overstroomt en deerlyk verwoest is geworden, nalatende een groot meir, 't geen men daar nog ziet. Hier na heeft St. Martinus verscheide reizen door Europa gedaan, en wedergekeert zynde in Bretagne, bouwde hy een heremitagie in de woestyne van Menne. Na dat hy zich hier in eenigen tydt opgehouden hadt, stichtte hy een klooster in een van de afgelegenste plaatsen van deze wildernis, Vertaw, naderhandt Vertou genaamt, twee mylen van Nantes, en vormde daar eene orde, die hy uit Italië hadt medegebragt. Behalven dit heeft hy nog andere kloosters zo wel voor mannen als maagden laten bouwen, en stierf den 24 October des jaars 601, oud 74 jaren. *Anonym. apud Mabillon. Baillet vies des Saints.*

St. MARTINUS, bisschop van Bragua, in Portugal, leefde in de VI eeuwe. Hy was van Pannonië, of Hungarië. Jong zynde verliet hy zyn vaderlandt, en deedt eene reize naar Palestina; van daar naar Gallicië, predikende het Roomsche geloof aan Theodomirus, koning der Suaven, die een Arriaan was, en bekeerde den zelven: en hebbende eenigen tydt abt van Dumes naby Bragua geweest, wierdt hy op den bisschoplyken setel van die stadt geplaatst, en zat voor in 't concilie van Bragua, gehouden in den jare 572, of naar de Spaansche tydrekening 606. De kardinaal Baronius zegt, dat hy het volgende jaar gestorven is, maar 't is waarschynlyker, dat hy niet voor den jare 580 is overleden. Hy hadt tot opvolger Pantardus, de zelve, die het derde concilie, in den jare 589 te Toledo gehouden, mede ondertekent heeft. Isidorus zegt, dat hy een boek, getytelt: *Het onderscheidt van de vier hoofddeugden*, door hem gemaakt, gelezen heeft. Dit werk berust nog onder de handschriften van de gewyde vaders, en is het zelve, 't welk in een stuk afzonderlyk gedrukt is te Basel door de zorge van Gilbert Nozorenus, onder den tytel van: *Formula honestæ vitæ, sive de differentiis quatuor virtutum Cardinalium.* Deze kerkvoogdt heeft ook vergadert meer dan twintig verscheide Oostersche *Canones*, of regels, die hy opdroeg aan den koning Ariamirus en aan het Synode van Bragua. Deze regels zyn nog in de uitgave der conciliën van Binius te vinden. Men schryft dezen bisschop Martinus nog toe eene overzetting van de gevoelens der Egyptische vaders, 't geen by hunne levens door Rosweidus gevoegt is. Het X concilie van Toledo maakt gewag van hem. Sigebertus spreekt ook van hem *in Cat. c.* 19 *&* 117. *St. Isidorus c.* 22 *de vir. illustr. Honor. d'Autin lib.* III. *c.* 26 *de Lum. Eccl. Trithemius. Baronius. Bellarmin. Garsias. Loaisa. Ambrosius Moral. Arnault. Wion. Possevin. Miræus. &c. Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesf.* VI *siecle.*

ROOMSCHE PAUZEN.

MARTINUS de I, paus, geboren te Todi, in 't hertogdom van Spoleto, wierdt in de plaats van Theodorus den 1 July des jaars 649 tot paus verkoren. Kort na zyne verheffing beriep hy een concilie van 185 bisschoppen te Rome, waar in hy alles wat voor en tegen de Monotheliten geschreven was lezen en onderzoeken liet, besluitende, dat Jesus Christus twee willen en twee werkingen hadt. Men verklaarde de zelve door twintig regels (*Canones*), en Theodorus, Cyrus, Sergius, nevens verscheide anderen, wierden voor ketters verklaart. Ook doemde men het edikt, *Ecthesis* genaamt, van Heraclius, en dat van Constans, *Typus* genaamt, dat Paulus van Constantinopel aan de deuren der kerken hadt laten aanslaan, als of het geen grondregelen van 't geloof waren. Platina zegt, dat de Saracenen, door dezen tweespalt tusschen de Oostersche en Westersche kerk, hunnen slag waarnamen, en met eene grote vloot van Alexandrië naar Rhodus gezeilt zyn, die stadt verovert, en het beroemde beeldt van Colossus nedergevelt hebben, vervoerende het koper, waar van dit beeldt gevormt was, met 900 kamelen, vermits dit standbeeldt 70 ellebogen hoog en een meesterstuk van Charas, leerling van Lisippus, was; vervolgens zich meester makende van verscheide eilanden in den Archipel, stevenende naar Sicilië, plaagden zy des zelfs inwoonders op eene wrede wyze. Paus Martinus hier op zocht Olympius aan om dit met een leger te stuiten; deze dreef hen wel van daar, maar niet zonder verlies van manschap en schepen, ja van zyn eigen leven, nademaal hy in Sicilië krank wordende, aldaar overleedt. De keizer, die zich zulks in 't minst niet aantrok, zondt Theodorus Calliopas in Italië, met uitdrukkelyken last om hem den paus Martinus gevangen te leveren. Na dat deze Theodorus van de Romeinen vriendelyk en met vele eerbewyzingen ontfangen was, ging hy den paus bezoeken, die, nergens op denkende, door dezen verrader op 't alleronverwachtst wierdt gevangen genomen, in ketenen gesloten en naar Constantinopel vervoert, van waar hy op het eilandt Chersonesus gebannen wierdt, daar hy in den jare 654, den 12 November, van gebrek in grote ellende stierf, na dat hy 6 jaren, 1 maandt en 26 dagen de pauslelyke waardigheit bekleed hadt. Hy heeft verscheide brieven geschreven, waar van men 'er XVIII vindt in de uitgave van het concilie van Binius en anderen. Zyn lighaam is naar Rome gevoert, en de Roomsche kerk schryft hem vele mirakelen toe, hem plaatsende onder het getal der heiligen en martelaren. Zie *Anastasius in vit. Pontif. Baronius in Annal. & Martyr. Nat. Alexand. hist. Ecclesf. sec.* VII. *c.* 1. *art.* 4. *Arnold Ketter-histor.* I. D. VII *boek*, 3. K. §. 9. *Cave.*

MARTINUS de II, van anderen, die Marinus den I en II van dien name onder de pauzen van dezen naam tellen, de IV genaamt, opvolger van Nicolaus den III, een Franschman van geboorte, verkoren den 22 February des jaars 1281. Voor zyne verheffing tot het pausschap noemde men hem Simon de Brie, om dat hy zyn oorsprong hadt uit Montpincé, een plaatsje in de kleine provincie van Brie. Paus Urbanus de IV maakte hem kardinaal onder den tytel van St. Cecilia in den jare 1261, na dat hy thesaurier van St. Martin te Tours geweest was, en daar na wierdt hy in verscheide gewichtige gezantschappen gebruikt. De pauslelyke stoel hadt zes maanden ledig gestaan wanneer men hem tot deze waardigheit bevorderde te Viterbo. Rome was toen verdeelt in partyen; dit noodzaakte dezen paus zich te Orvieto te laten kronen, gelovende de stadt, daar hy verkoren was, in den ban te zyn, om dat men daar de kardinalen, terwyl zy bezig waren met hem te verkiezen, eenig geweldt hadt aangedaan. Na deze plegtigheit werkte hy met yver aan het welzyn van de kerk, en dorst zich van der zelver goederen niet bedienen, want een van zyne broeders hem komende zien na zyne verheffing, zondt hy den zelven aanstonts te rug zonder hem iets te geven, als alleen om zyne reiskosten te voldoen, zeggende, dat hy geenzins den meester wilde spelen over een goedt, dat hem alleenlyk ten bestier was aanbetrouwt. Hy stilde de onlusten, in Rome gerezen, en hebbende gehoort de wrede moordrol, gespeelt in Sicilië omtrent de Franschen, dat genoeg bekend is onder den naam van de Siciliaansche Vesper, in den jare 1282, deedt hy Pieter, koning van Arragon, die men zeide dat hier de oorzaak van was, in den ban, gelyk ook den keizer Michiël Paleologus, die zich met den gemelden koning verbonden hadt in den jare 1185. Martinus te Perouse zynde in het gemelde jaar, den 25 Maart, op het feest van Paaschen, stierf drie dagen daar na, hebbende den stoel vier jaren, een maandt en zeven dagen bezeten. *Platina. Du Chesne. Papyr. Masson*, enz. *in vit. Pontif. Spond. & Rainald. in Annal. Ecclesf.*

MARTINUS de III, anderen zeggen de V, een Romein, zoon van Agapetus Colonna, en voor zyne verheffing Ottho Colonna genaamt, wierdt door Innocentius den VII tot kardinaal verheven in den jare 1405 onder den tytel van St. Georgius van 't Goude Zeil. Hy wierdt op het concilie van Constants paus gemaakt. Paus Gregorius de XII hadt daar vrywillig afstandt van gedaan; Johannes den XXIII hadt men afgezet, als mede zyn tegenpaus Petrus de Luna, die zich Benedictus de XIII liet noemen. De vaders der kerke wenschten van herten, dat deze scheuring, reets 40 jaren onder het kerkelyk bestier gewoed hebbende, een einde mogt nemen, lieten het oog op dezen Martinus vallen, en kroonden hem tot paus den 21 November des jaars 1417. Zo haast hy tot deze waardigheit verheven was, arbeidde hy met macht en yver om alle oneenigheden en scheuringen weg te nemen, en de vrede aan de kerk te geven. Gregorius de XII, reets gestorven van ongemak, riep hy Johannes den XXIII tot zich, ontfing hem met beleefdheit, en maakte hem deken van 't collegie der kardinalen. Maar meer moeite hadt hy met Benedictus, die hardnekkig zyn gezag bleef ondersteunen, hoewel alleen verselt met vier kardinalen, waar van hem 'er nog twee verlieten. Dus Martinus erkent van de ge-

gehele Christenheit, behalven van een klein plaatsje Paniscola, in Catalonië, alwaar zich zyn tegenpaus ter neder hadt gezet, ondersteunt wordende door Alphonsus, koning van Arragon, om dat hy zich gehoont achtte, vermits Martinus aan Lodewyk van Anjou den tytel en het leenrecht van 't koninkryk van Napels hadt verleent, zocht zich door hem te wreken. Het concilie van Constants, het geen in den jare 1423 zat, verlegt moetende worden naar Siëna, om dat de pest in de eerste plaats ontstoken was, dacht Alphonsus bekwaam om zyn haat en wraak in 't werk te stellen, en bragt de eisschen van Benedictus op de baan, zondt een gezant derwaarts, die door beloften en geschenken deze en gene leden op de zyde van dien valschen paus zocht te brengen; maar de doodt rukte hem weg, en deedt Alphonsus, die onverzoenlyk was tegen Martinus, door de twee kardinalen, die nog te Paniscola waren, eenen Gillis van Munion, kanunnik te Barcelona, tot paus onder den naam van Clemens den VIII verkiezen, die daar op eenige kardinalen maakte naar zyn zin. De vaders van 't concilie van Siëna verdoemden deze verkiezing wel, maar paus Martinus oordeelde wysselyk, eer dat dit kwaadt dieper wortelen schoot, deze kerkvergadering te doen scheiden, vermits hy vele leden verdacht hieldt, en beriep eerst zeven jaren daar na een ander concilie te Basel. In dezen tusschentydt handelde hy met den koning van Arragon, en bragt te weeg, dat hy de zaak van zyn opgeworpen paus liet varen, die zich in den jare 1429 liet paaien met het bisdom van Majorka, en op deze wyze wierdt de scheuring der kerke, zo lang geduurt hebbende, door de wysheit en voorzichtigheit van Martinus weggenomen. Hy hadt reets naar Constantinopel gezonden, om daar de Grieksche kerk, ware het mogelyk, ook in rust te brengen, maar zulks mogt hem niet gebeuren, wordende dit bewaart voor zyn opvolger Eugenius de IV. Paus Martinus deedt ook zyn best om de Hussiten tot gehoorzaamheit te brengen, vermanende alle vorsten van Duitschlandt om gelykerhandt de wapenen tegen hen op te nemen. In Italië maakte hy zich zeer gelieft door zyne bemiddeling onder den twistende Italiaansche vorsten, als mede om dat hy de stadt Rome door verscheide zaken merkelyk liet verbeteren en in haren ouden luister zetten. Hy stierf in deze stadt den 20 February des jaars 1431 aan eene beroerte, na dat hy 13 jaren, 3 maanden en 12 dagen geregeert hadt. Deze Martinus heeft ook verscheide geleerde werken geschreven. Zie *Louis Jacob. Platina in vitis Pontific. De akten van 't concilie van Constans. Bzovius. Spondanus. Rainaldus Annal. Eccl. Heidegger hist. Pap.*

Koningen van Arragon en Sicilie.

MARTINUS, koning van Arragon, twede zoon van Petrus den IV, bygenaamt *Ceremoniosus*, die in den jare 1387 overleedt. Zyne moeder was Eleonora, dochter van Petrus, koning van Sicilië. Zyn oudste broeder Johannes volgde den vader in 't ryksgebiedt. Hy trouwde in den jare 1372 aan Maria de Luna, eenige dochter van Don Lopes de Luna, en bekwam met haar de heerlykheit van Luna en Sogorve. Daarenboven hadt hy van zyn vader de baronny van Exerica, met den tytel van graafschap, wierdt door hem tot konnestabel van 't ryk, en vervolgens tot hertog van Monblank verklaart. Zyn zoon van gelyken naam trouwde in den jare 1386 met Maria, erfkoninginne van Sicilië, waar op hy zich met hem in dat ryk begaf om alles in een goeden standt te brengen. In den jare 1395 stierf zyn broeder Johannes zonder mannelyke erven; hier op beklom hy den troon van Arragon in weerwil van Johanna, dochter van zyn broeder, door huwelyk gravinne van Foix, die hem in 't eerst zulks zocht te betwisten. Zyne regering was zeer vreedzaam, maar hy hadt het ongeluk, dat hy zynen zoon Martinus in den jare 1409, na dat die reets een zoon Frederik in den jare 1400 en zyne gemalinne Maria in den jare 1401 verloren hadt, dit tydelyk leven zag verlaten. Schoon nu Martinus by de Arragonsche kroon de Siciliaansche kon voegen, zag hy zich echter ontbloot van kinderen en gemalinne, zwak van ouderdom, en onbekwaam van wegens zyne ongemene dikte om nazaten voort te brengen. Echter liet hy zich overreden om met eene jonge juffer, Donna Margareta, gravinne van Prades, den 17 September des jaars 1409 te hertrouwen. Maar deze huwelyksvreugdt was van een korten duur, vermits hy in 't volgende jaar 1410, den laatsten May, den geest gaf, terwyl hy om een aardige spotreden, door een van zyn hofnarren voortgebragt, zo vreesselyk aan 't lagchen raakte, dat hy dood neder viel. Men begroef hem te Poblete, en na vele oneenigheden over de erfvolging wierdt Ferdinand, zyn zusters zoon, infant van Castilië, tot koning van Arragon en van Sicilië gehuldigt. *Marian. Hist. de Espana. Turquet Histor. de l'Espagne.*

MARTINUS, zoon van den bovengemelden koning van Arragon, wierdt door zyn huwelyk met Maria, koninginne van Sicilië, vorst van dat ryk. In den jare 1393, den 17 November, wierdt hem een zoon geboren, dien eenigen Petrus, maar de meesten Frederik noemen. Deze stierf in den jare 1400, en 't volgende jaar, den 26 May, overleedt zyne gemalin Maria te Catanea. In den jare 1402 hertrouwde Martinus met Blanca, de derde dochter van Karel den III, koning van Navarre, by wie hy ook wel eenen zoon teelde, maar die echter kort daar na stierf. In den jare 1405 deedt hy eene reis naar zyn vader te Barcelona, maar moest den zesden Augustus weder naar zyn ryk keren, doordien Don Bernard de Cabrera daar eenige verwarring veroorzaakt hadt. In den jare 1409 behaalde hy eene grote overwinning op Brancaleo Doria en Almeric, burggraven van Narbonne, die in Sicilië een opstandt hadden verwekt. Hier na viel hy in eene gevaarlyke ziekte, en schoon hy daar van wederom herstelde, meent men, dat hy door al te groote liefde tot zyne gemalinne zich zelf verwaarloosde, want hy stierf dat zelve jaar te Cagliari, de hoofdstadt van het ryk van Sicilië, den 25 July, in 't beste van zyn ouderdom, wordende aldaar in de hoofdkerk begraven, waar op zyn vader hem in 't ryksgebiedt, maar voor eenen korten tydt, gevolgt is. Hy liet geen echte, maar twee onechte kinderen na, gewonnen by twee Siciliaansche jufferen; eene dochter Theresia, en een zoon Frederik, die den tytel van graaf van Luna voerde, en vele oproeren in Castilië gesticht heeft, waar over hy in den jare 1434 te Medina del Campo gevangen genomen wierdt, en in de zelve gevangenis gestorven is, nalatende eene dochter, Violanta, die aan den grave van Niebla is getrouwt geweest. Zie *Mariana Hist. de Espana l.* 18, 19, 20. *Zurita. l.* 10. *c.* 74. *Fazel l.* 9. *c.* 7.

Eenige andere beroemde mannen van dien name.

MARTINUS, (Andreas) priester van het Oratorie, geboren van Poitou. Hy tradt nog jong zynde in het zelve, en maakte zich by uitnemendheit berucht door zyne goede manier van de Godgeleerdheit op den leest van den H. Augustinus te onderwyzen. Zyne leerredenen, die hy liet drukken te Saumur in 4, wierden wel getrokken. Hy gaf onder den naam van Ambrosius Victor een werk uit, genaamt: *Philosophia Christiana*, alles getrokken uit de werken van Augustinus, en doorsult met de eigene woorden van dien oudvader: dit bestondt in 7 vol. gedrukt te Saumur en te Parys in de jaren 1667 en 1671. Pater Martinus stierf te Poitiers den 26 September des jaars 1695. *Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast.* XVII *siecle.*

MARTINUS, DE BELLAY. Zie BELLAY, (Martinus van).

MARTINUS LE MAITRE, geboren te Tours, was Doctor in de Godgeleerdheit te Parys, van het huis van Navarre, en hoofdt van 't collegie van S. Barbara. Schoon hy van eene geringe geboorte was, zynde zyn vader een vleeschhouwer, wierdt hy echter door zyne verdiensten verheven tot aalmoezenier en biechtvader van den koning Lodewyk den V. Hy is berucht geweest door zyne verhandelingen over de wysgeerte en zedekunde, in welke beide hy onderwys deedt; men heeft eene verhandeling daar over gedrukt te Parys in den jare 1489, eene andere over de gematigdheit, gedrukt in de zelve stadt in den jare 1490; eene twistreden over de predestinatie in den jare 1499, daarenboven nog vele andere werken. Deze schryver wierdt baccalaureus in den jare 1469, kreeg de Doctors-muts in den jare 1473, en stierf in den jare 1482. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XV *siecle.*

MARTINUS POLONUS, alzo genaamt, om dat hy een geboren Pool, en geen Franschman, noch Engelschman was, gelyk anderen voorgeven. En zelf heeft Volaterranus geschreven, dat hy zyn oorsprong hadt uit Carsola, eene stadt in Italië, onder Umbrië gelegen, misschien hem wanende de zelve te zyn, waar van gewag gemaakt wordt in een zeker werk met de woorden: *Pontificum Romanorum, seu temporum eorum Historias scripserat Vincentius Martinus Carsulanus &c.* Wat 'er van zy, Martinus was een Dominikaner monnik, en geen Benedictyner, gelyk als Karel Visch schryft, geboren te Troppau in opper-Silesië, want hy noemt zelf zyn vaderlandt in 't begin van zyne Kronyk, die nog in de keizerlyke bibliotheek te vinden is. Zyn stamhuis was adelyk, en voerde den naam van Strepus. Hy wierdt door zyne naarstigheit in de studien zeer geroemt, komende vervolgens in zulk een aanzien, dat de paus Nicolaus de III hem in den jare 1277 tot zyn biechtvader en kapellaan aanstelde, en in 't volgende jaar, den 23 May, tot aartsbisschop van Gnezen in Polen benoemde, gelyk op zyn grafschrift in Bononie, 't welk Abraham Bzovius daar zelf gezien heeft, gevonden wordt. Maar zullende naar deze kerk in Polen reizen, stierf hy te Bononie, zo als eenigen schryven in den jare 1278, of als anderen willen in den jare 1281. Zyne schriften zyn voornamentlyk: *Chronicon de gestis Romanorum Pontificum & Imperatorum*, 't geen hy uit vele Kronyken heeft zamengetrokken, en van de geboorte van Christus af begint, tot aan het jaar 1277; en naardien hy daar in de geschiedenis van de pauzinne Johanna verhaalt, beroept zich daar Suffridus Petri op in zyne Chronyk, te Antwerpen gedrukt in den jare 1574. Vervolgens heeft hy geschreven: *Tabula decretorum Alphabetica*; *Tabula Martiniana*; *Decreti Margarita* in den jare 1560, te Lions by de *Decreta Canonica* van Gratianus gedrukt, en naderhandt te Parys en Venetië. Verder *Sermones de tempore*; *de sanctis super Epistolas & Evangelia*, in den jare 1484 te Straasburg gedrukt; nog een boek *de diversis miraculis*; *descriptio terræ sanctæ*, en *Memorabilia Romæ*: Martinus Hankius heeft zyn leven en de verscheide gevoelens omtrent hem in zyn boek *de Silesiis indigenis eruditis c.* 8. *p.* 34 & 61 zeer naauwkeurig onderzocht *Bzovius in Annal. Eccles. Trith. & Bellarmin. de script. Eccles. Albertus & Antonius Senensis de vir. illust. ordin. Dominic. Starovolscius de script. Polon. c.* 13. *Damalevicius de Archiepisc. Gnesnens. n.* 22. *Lambecius in comment. de Bibl. Vindob. l.* II. *c.* 8. *Cave histor. literar. ad annum* 1277.

MARTINUS POREUS maakte eene verhandeling ter verdediging van den moordt des hertogs van Orleans, geschied in den den jare 1407 door order van den hertog van Burgundië, en in vergelding hier voor wierdt hy bisschop van Atrecht gemaakt. Het echte handschrift van deze verhandeling wordt gevonden in de boekzaal van 't collegie van Navarre met een antwoordt op de zelve. Poreus wierdt een van de ambassadeurs van den hertog van Burgundië op het concilie van Constants, en deedt vervolgens eene reize naar Engelandt. Hy stierf den 6 September des jaars 1426. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XV *siecle.*

MARTINUS *van Cremona*, geboortig uit het beroemde Bono-

nonifche geflacht *Gozia* (die echter door de factie der Gibellinen uit zyn vaderlandt verjaagt wierdt) een leerling van Irnerius, dien beroemden rechsgeleerde van Bononië in de XII eeuwe, en een van de vier profeffloren, by welke zich keizer Frederik Barbaroffa, of Roodbaardt, begaf, om raadt en zekerheit te weten hoe verre het keizerlyke recht zich in Italië uitftrekte. Hy was by den keizer in grote achting, doordien hy des zelfs rechten en vermogen met al zyne krachten voorftondt en vergrootte, waar tegen hy wegens vele nieuwe gevoelens Bulgarus en inzonderheit Azo tot vyanden verwekte, tot zo verre, dat men zegt, dat hy Azo in een redenftrydt overwonnen hebbende, met de fleutelen van 't auditorium zou dood geflagen zyn. *Panciroll. de Clar. Leg. Interpr. lib. II.*

MARTINUSIUS, (GEORGIUS) kardinaal, biffchop van Waradin, was uit het adelyke geflacht van Utiffenovich, geboren in den jare 1481 te Namefaz, een kafteel gelegen aan de rivier Wariecha, in Dalmatië, of Croatië, behorende aan zyn ftamhuis. Hy nam den naam van *Martinufius* aan om daar door aan zynen oom van moeders zyde te behagen. Deze wierdt genaamt *Jakob Martinufius*, en was biffchop van Scardonna. Georgius hadt in den beginne wel eenige kleine ampten aan 't hof van de koningen van Hungarië maar de zelve zyn hoogmoedt niet kunnende voldoen, begaf hy zich in den geeftelyken ftandt. De doodt zyns vaders en die van zynen oudften broeder verfterkte dit voornemen, en deedt hem in 't klooster gaan van S. Paulus den Heremyt digt by Buda. Men zegt dat dit klooster eertyds behoorde aan de congregatie van Mont-Oliveto. Martinufius maakte zich hier in berucht door zyne verdienften, kreeg aanzienelyke bedieningen in zyne orde, en wierdt eindelyk abt en fuperieur van 't klooster van Cefto Koniano in Polen. Boven is gezegt, dat Ladislaus de VI, koning van Hungarië, ftierf in den jare 1516, nalatende *Lodewyk* den jongen, die in den flag van Mohats in den jare 1526 fneuvelde; en *Anna*, getrouwt aan Ferdinand van Oostenryk, naderhandt keizer, de I van dien naam. Na de doodt van Lodewyk hadden eenige Hungaren tot hunnen koning verheven Johannes van Zapolia, grave van Sepus, waywode van Zevenbergen, die gekroont wierdt den 11 November des jaars 1526, maar Ferdinand, door de andere Hungaren voor koning aangenomen, verjoeg den eerftgemelden uit dat ryk. Jan hier op zyne toevlucht nemende by Sigismundus, koning van Polen, wiens dochter, genaamt Elizabeth, hy getrouwt hadt, badt hem om byftandt, trok in Hungarië, en maakte zich door deze hulp en die van zyne gunftelingen wederom meefter van de kroon. Martinufius, mede tot dezen vorft genegen, deedt hier omtrent alles wat in zyn vermogen was, moedigende een iegelyk aan om de belangen van Zapolia te onderfchragen, 't geen hem gelukte. Deze prins, niet ondankbaar zynde, erkende aan Martinufius de dienften hem bewezen, verheffende den zelven tot grootfchatmeefter van het ryk, daar na tot biffchop van Waradin, en vervolgens tot zyn Raadt en eerften ftaatsbedienaar, ftellende zo veel vertrouwen op zyne bekwaamheden, dat hy op zyn fterfbedde in den jare 1540 begeerde, dat de koningin Elizabeth zyne gemalin, en deze kerkvoogdt de eenigfte voogden over zynen nagelaten zoon Johannes Stephanus zouden zyn. Ferdinand van Oostenryk hadt bereets met Johannes Zapolia een verbondt gemaakt, waar in vaftgeftelt was, dat de zoon van den laatftgemelden zich na zyns vaders doodt enkel en alleen met het ryk van Zevenbergen zou vergenoegen, maar de biffchop van Waradin fpotte met deze verbindtenis en deedt den jongen Johannes Stephanus tot koning van Hungarië en vorft van Zevenbergen kronen. Ferdinand bragt hier op aanftonts een leger te veldt onder het gezag van Roccandolph, die verfcheide plaatfen in Hungarië wegnam, en Buda belegerde. De jonge koning, de koningin en Martinufius waren in deze ftadt, en zonden in aller yl om hulpe by den Turkfchen keizer Solyman, die aanftonts bevel gaf dat de baffaas van Bofnië en Belgrado hen tot hulp zouden trekken, zelf volgende met een heir van 200000 mannen. Hier mede verfloeg hy Roccandolph, nam Buda en eenige andere aanzienelyke plaatfen in bezit, zondt de koningin met den prins in Zevenbergen, waar van hy het gezag aan Martinufius betrouwde, hem alle zyne vorige eerampten latende behouden. Deze kerkvoogdt handelde de vorftelyke weduwe en haren zoon zeer kwalyk, waarom zy gedwongen waren aan Solyman te klagen, die daar op aan den baffa van Buda bevel gaf, dat hy het gezag van Martinufius wat zou beteugelen, maar hy geen tydt verzuimende verzamelt een heir van 50000 man byeen, trekt op naar Griekfch-Weiffenburg, waar in hy de koninginne belegert houdende, dwong met hem vrede te maken, dryvende de macht der Turken op de vlucht. Solyman zich met zyne voordeelen vernoegende, fchreef aan Martinufius met beleefdheit, hem op nieuw in zyn gezag bevestigende; maar hy hier door nog onverdragelyker voor de koningin geworden zynde, moeft zy wederom by Solyman om hulp aanhouden. Hier door ontftondt wederom een nieuwe oorlog, maar Martinufius, duchtende voor rampen, onderwierp zich aan Ferdinand; dus was de koningin eerlang gedwongen met dezen vorft ook vrede te maken tot nadeel van haren zoon. Ferdinand, het nu alles naar zyn zin gekregen hebbende, bevestigde Martinufius in zyne verheve ampten, bragt te weeg, dat hy op de voorfpraak van den aartsbiffchop van Strigonië door paus Julius den III een kardinaalshoedt bekwam: maar eindelyk duchtende voor zynen groten hoogmoedt gaf hy bevel aan Caftaldo, zyn legervoogdt, dat hy Martinufius op zyn kafteel Sebeswar, anderen zeggen Brinfe, daar hy zyn verblyf op hieldt, overvallen en doden zou, 't geen op den 18 December des jaars 1551 wierdt uitgevoerd, bekledende dezen moordt met den dekmantel, als of hy bewuft was, dat de kardinaal met de Turken op nieuw een aanflag tot zyn nadeel hadt gefmeed, fchoon in zyne papieren, zo men verzekert, niets dien aangaande gevonden wierdt. Hy was een man, wiens vlugheit en verftandt weinig weerga hadt, maar wiens hoogmoedt niet te dulden was. *Thuanus hiftor. Martin. Fumeus Hiftor. Hungar. Paulus Jovius. Spondan. Aubery. Mezeray.*

MARTIO. Zie GALEOTI MARTIO.

MARTIR, of MARTYR, (PETRUS) bygenaamt *Anglerius*, om dat hy van Anghiera, by de Latynen *Angleria*, eene kleine ftadt of vlek naby Milaan, afkomftig was. Hy wierdt Raadsheer van Ferdinand, koning van Spanje, in 't begin van de XVI eeuwe, en fchreef XXX boeken *de Navigatione Oceani.* enz. *Paulus Jovius in Elog. c.* 124. *Vafæus in Chron. Hifpan. c.* 4. *Voffius.*

MARTIR. Zie MARTYR.

MARTIRIUS, of MARTYRIUS, biffchop van Antiochië, navolger van Acacius in den jare 458, of 459. Hy hadt het ongeluk tot deze waardigheit verheven te worden toen Petrus Fullo, een ketter, de ruft dier kerke ftoorde: want zynde te Antiochië gekomen, vondt hy daar velen, die de dwalingen van Apollinarius aanhingen, de welke Martirius befchuldigde, dat hy een Neftoriaan was, om dat hy de befluiten van 't concilie, te Chalcedonië gehouden, voorftondt. Petrus Fullo bragt te weeg, dat deze kerkvoogdt door den keizer Leo te Conftantinopel ontboden wierdt, alwaar hy door den biffchop Gennadius zo krachtig wierdt onderfteunt, dat hy vrygefproken, en wederom naar zyne kerk te Antiochië gezonden wierdt. Maar daar komende vondt hy Petrus Fullo op den biffchoplyken ftoel door de drift des volks geplaatft. Hy, ziende deze verwydering zyner onderhorigen, ftondt openbaar van deze biffchoplyke waardigheit af, gebruikende deze woorden: *Ik doe afftandt van deze bezoetelde kerk, van eene ongehoorzame geeftelykheit, van een oproerig volk, my hunnen priefter verontwaardigende.* Op deze wyze verhaalt het Theodorus de Lezer: maar Nicephorus zegt, dat Martirius van dit bisdom al afftandt gedaan hadde eer hy de eerfte reize naar Conftantinopel deedt, en dat Pieter deze ftadt op bevel en goedvinden van den keizer mede moetende verlaten, daar eenen Stephanus geplaatft wierdt. Hoe 't hier mede zy, de akten van 't leven van S. Barnabas, gefchreven door Alexander, een Griekfch monnik, verzekeren dat Martirius na de doodt van Leo op den ftoel van Antiochië herftelt geworden is, en dat Zeno hem daar van afjoeg om dien verfoeielyken Fullo in de plaats te zetten. Dit gebeurde in den jare 474. Zie *Theod. Lector l. I. collat. Liberatius Breviarium c.* 18. *Nicephorus l.* XV. *Alexander. De Griekfche monnik in 't leven van S. Barnabas, aangehaalt door Surius T. III.*

MARTIRIUS, biffchop van Jeruzalem, volgde op Anaftafius in den jare 477. Hy was van Cappadocië, een monnik, leerling van Euthymius, en ftierf in den jare 485. Evagrius befchuldigt hem, dat hy met de Eutichianen gemeenfchap zou gehouden hebben, maar hy bedriegt zich buiten twyfel door 't zeggen van den gefchiedfchryver Zacharias, 't welk een ketter was, en vele dingen van anderen ontleent heeft. Cyrillus, die het leven van Euthymius befchreven heeft, noemt hem een rechtzinnig kerkvoogdt. Zie *Nicephorus in Chron. Cyrillus in vita Euthym. & Sabæ apud Surium ad* 20 *Jan. &* 4 *Decemb. Evagrius lib.* III. *c.* 16. *Baronius A. C.* 477, 585.

MARTIUS, (PUBLIUS) een Romein, die onder de regering van den keizer Tiberius beticht zynde, dat hy zich in verbodene wiskunftige wetenfchappen en waarzeggeryen oeffende, door bevel van de Roomfche burgermeefteren gedoemt wierdt om de gewoonlyke ftraffe daar over te ondergaan, namentlyk hy wierdt op den Esquilinifchen toren gevoert, daar moeft hy het hoofdt tuffchen twee fparren fteken, en in dezen ftaat wierdt hy, nakend ontkleed zynde, doodt gegeeffelt.

MARTORANO, eene ftadt van Italië in Kalabrië, van de ouden *Mamertium*, en hedendaags *Martoranum* genoemt, hebbende een biffchoplyken ftel, onderhorig aan 't aartsbisdom van Cofenza.

MARTOREL, een vlek in Catalonië, gelegen aan den zamenvloedt der twee rivieren Noja en Liobregat, zes mylen van Manrefa, en zeven of acht van Barcelona. *Maty Dict.*

MARTOS, een vlek in Spanje, gelegen in Andalufië, drie mylen ten Zuiden van Anduxar. Dit vlek was van ouds een ftedeke der Turdulen, genaamt *Tucci, Tuccis*, of *Augufta Gemella*, hebbende een biffchoplyken fetel, onderhorig aan Sivilië; of ten minften dit vlek heeft zyne grootte van de overblyffelen dezer ftadt gekregen. *Maty Diction.*

MARTYR, (PETRUS) van Novara, in Italië, fchryver van een Latynfch werk over de gezwellen en wonden des hoofds. *Paulus Jovius in Elog. c.* 123. *Vafæus in Chron. Hifpan. Voffius.* enz.

MARTYR, (PETRUS) een Gereformeerd Godgeleerde in de XVI eeuwe. Zie VERMILIUS.

MARTYR. Zie MARTIR.

MARTYRIUS. Zie MARTIRIUS.

MARUGIO, een oude burgt der Salentynen in Italië, in 't landt van Otranto, vyf mylen van de ftadt Tarente naar 't Ooften. *Maty Dict.*

MARULA, een Syrifch biffchop van Mipharecket, heeft een Martelaarsboek ter eere der Chriften martelaren, en eene hiftorie van het Niceenfche Concilie, met eene overzetting van des zelfs kanons of kerkregelen befchreven. *Ebed Jefu catal. fcript. Chald.*

MARULLA, eene jonge dochter uit de ftadt Cochno, in 't eilandt Lemnos, behorende toenmaals aan de Venetianen, verftaan hebbende, dat haar vader door de Turken in 't verdedigen van de haven dier ftadt gedood was, liep derwaarts, vondt zyn lig-

ligchaam, nam zyn zwaardt en braveerde alleenig het woeden der vyanden, tot dat 'er hulp gezonden wierdt, 't geen de Turken deedt wyken naar hunne schepen. Ieder kapitein verwonderde zich over de dapperheit en kracht, die deze dochter toonde, vereerende haar ieder een goude kroon. De generaal van 't Venetiaansche leger, genaamt Lauredano, gaf haar de keuze wien zy van zyne kapiteinen tot haren man verkiezen wilde, belovende aan dien gene, die haar trouwde, een merkelyke somme ten huwelyk. Maar zy antwoordde wyzelyk, dat zy nooit trouwen zou voor dat zy wist wat verdiensten hy bezat, dien zy verkoos. *Baudier Hist. generale des Turcs l.* VII. *c.* 4.

MARULLUS, een redenaar, wiens lessen Seneca gehoort heeft. *Seneca Controv. l.* I.

MARULLUS wierdt door den keizer Cajus Caligula naar Judea gezonden, om dat ryk te bestieren tot dat Agrippa daar wederom aangekomen zou zyn. *Jozephus Joodsche Oudheden* XVIII *boek*, 8 *hoofdstuk*.

MARULLUS, een gemeentsman van 't Roomsche volk, die de kronen, door 't volk op de beeldtenissen van Julius Cæsars hoofdt gezet, wegnam, en in de gevangenis wierp den gene, die hem het eerst als koning begroette. Hierom wierdt hy door Cæsar van zynen dienst afgezet, 't welk mede oorzaak gaf tot de zamenzwering van Brutus. *Plutarchus in 't leven van Cæsar.*

MARULLUS, (MARCUS) een schimpdichter onder de regering van Marcus Antoninus den Philosooph. *S. Hieronym. in Ruf.*

MARULLUS, (MARCUS) geboren te Spalatro, in Dalmatië, leefde in 't begin der XVI eeuwe, schreef een traktaat *De religiose vivendi institutione lib.* VI, 't geen uit de Latynsche, waar in 't geschreven is, in de Duitsche, Spaansche en Fransche talen is overgebragt; maar men moet omzichtig zyn, want de Fransche overzetter heeft een ganisch anderen zin getroffen dan de schryver gemeent heeft. Gesnerus maakt geen onderscheidt tusschen hem en den dichter *Marullus.* Zie *Gesner. Biblioth. fol.* 495. *Miræus de script. seculi* XVI. *p.* 9. *Naudæus. Bayle.*

MARULLUS, (MICHIEL TERCHANIOTA) welken laatsten bynaam men meent dat hy van zyne moeder heeft aangenomen, om dat men in 't eerste boek van zyne Byschriften een grafschrift op zyn grootvader van moeders zyde, die den naam van *Michiel Terchaniota* gehad heeft, geplaatst vindt. Hy was te Constantinopel geboren; maar toen de Turken die stadt hadden ingenomen, vluchtte hy naar Italië, niet uit een yver voor het Christen geloove, want zyn gevoelen in 't stuk van den Godsdienst was al vry wat vervremt van de lere der kerke; maar eer uit vreze van in slaverny vervoert te worden. In Italië begaf hy zich als ruiter in dienst van Nicolaas Ralla, 't welk een Lacedomoniër was. Hy voegde de pen by den degen, en wilde niet minder een poëet dan soldaat zyn, en doordien hy vreesde, dat de Griekse dichten zo veel ingang niet zouden hebben, leide hy zich inzonderheit op de Latynsche, en verkreeg daar door zeer veel achting. Hy schreef 4 boeken van Byschriften, en ook 4 van Gezangen; daarenboven heeft hy een werk over de opvoeding der prinssen onder handen gehad, maar niet voltooit. Verscheidentlyk wordt van zyne werken geoordeelt; eenigen, waar onder de twee Scaligers, verachten de zelve; maar andere schryvers spreken met veel lof van Marullus werken. Hy maakte vele vyanden, om dat hy de oude Latynsche dichters wat hekelde. Floridus Sabinus nam hunne verdediging ter herte, en handelde hem ongenadig. Politianus hadt hier over met hem veel verschil. Hy nam ten huwelyk de verstandige Alexandra Scala, waar van hier na op haren naam SCALA zal gesproken worden. Zyne ongestadigheit was hatelyk; want hy viel van den os op den ezel zo wel in zyne manier van leven als in zyne studie, wordende door de gunst van Laurens de Medicis ondersteunt. Hy, willende met zyn paardt de rivier Cecina in Toscanen doorwaden, geraakte in een maalstroom, die hem van 't paardt voor over in 't water deedt storten, en op deze wyze eindigde hy zyn leven in den jare 1500. Men zegt, dat hy, gewaarschouwt wordende door de inwoonders van dat landt, zich zelven op deze wyze in de rivier niet te wagen, vermits de zelve door den langdurigen regen zeer gezwollen was, geantwoordt zou hebben. Ik vreze Mars niet, veel min Neptunus. Zie *Bayle* en de schryvers, door hem aangehaalt.

MARULLUS, (POMPEJUS) een letterkunstenaar van Rome, zeer net in de zuiverheit der Latynsche tale, hadt de stoutmoedigheit van Tiberius te vatten op een woordt. Attejus Capito hebbende ondersteunt, dat die spreekwyze goed Latyn was, antwoordde hy, sprekende tot Tiberius, dat hy wel macht hadt iemandt het burgerschap van Rome te geven, maar dat hy niet in staat was een woordt, dat geen goed Latyn was, daar voor te doen doorgaan. *Tu enim, Cæsar*, zeide hy, *civitatem dare potes hominibus, verbis non potes.*

MARULLUS, (TACITUS) een dichter van Kalabrië in de V eeuwe, kwam te Padua, om daar een lofdicht, door hem gemaakt ter eere van Attila, koning der Hunnen, die zich een weg gebaant hadt naar Italië door 't wegnemen van Aquileja, en alles wat hem wederstandt boodt, dezen vorst aan te bieden. Deze dichter was de grootste vleier, daar men ooit van las: want het was niet genoeg, dat hy de gruwelyke wreedheden en wanbedryven ten hemel toe verhefte, maar hy noemde zelfs dien vorst een godt te zyn, en afkomstig van de goden. Maar Attila, die de taal niet verstondt, van anderen gehoort hebbende, hoe hoog hy door dezen poëet verheven wierdt, beval, dat men hem en zyne vaarzen zou verbranden, bannende daar door met een alle de vleiers van zyn hof. Zie *Callimachus in vita Attilæ. Bayle.*

MARUM, een dorp in de Groninger Ommelanden, in Fredewolde, heeft eene schone kerk, met een spitsen toren, daar meest alle de dorpen van dit gewest stompe torens hebben. De predikant van dit dorp bedient ook Noordwyk, en staat onder de classis van het Westerkwartier. Men moet dit dorp onderscheiden van het dorp *Marrum*, of *Merrum*, in Vrieslandt, waar van hier na zal gesproken worden.

MARUTHAS, bisschop van Mesopotamië in de IV en V eeuwen, bevondt zich op het concilie van Antiochië, 't welk in den jare 390, verzamelt was tegen de Massaliënzers, ondersteunde de zamengeroepene bisschoppen te Chalcedonië tegen St. Chrysostomus; maar verstaan hebbende, dat de haat, dien zy tegen dezen bisschop toonden, alleen door zyne deugdt verwekt was, omhelsde hy zyn belang, waar door de vriendschap zo groot wierdt van deze twee doorluchtige geleerden, dat, toen Maruthas in de gevangenisse geworpen was, hy door voorspraak van Chrysostomus in vryheit geraakte. Maruthas, door den keizer Arcadius als afgezant naar Persië gezonden zynde, wierdt daar van den koning Isdegardus zeer wel ontfangen, en met zo veel eere begenadigt, dat hy daar door in 't hert der Magi van Persië een yverzucht ontstak, waarom zy een vervloekte list smeedden, ten einde hy door hunnen vorst mogt weggezonden worden. Dit bestondt hier in. Zy groeven een gat onder de plaats, daar de koning gewoonlyk zyn zitplaats in den tempel nam, en overleiden het zelve netjes met geschaafde planken, en daar op een tapyt in dit gat lieten zy een man in gaan, dien zy wel onderwezen hadden wat hy zeggen moest. Toen nu de koning in den tempel zyn gewone plaats hadt genomen, riep deze onderaardsche bedrieger, dat hy Maruthas uit zyn ryk moest verjagen, indien hy geen onheil wilde ontmoeten. De vorst, uit den tempel by Maruthas komende, verhaalde hem het geen hy uit den grondt gehoort hadt; maar deze badt hem, hy wilde dien grondt eens laten openen, niet twyfelende of hy zou wel haast ontdekken waar dit van daan kwam. De koning, wederom in den tempel komende, hoorde het zelve geluidt, liet aanstonts de vloer opgraven, den bedrieger daar uit halen, en met verscheide Magi, uitvinders van dit schelmstuk, om 't leven brengen, vergunnende aan Maruthas zo veel kerken te bouwen in zyn gebiedt als hy genoeg oordeelde. Naderhandt is Maruthas ten twede maal, toen Arcadius overleden was, naar Persië getogen, alwaar hy op nieuw door Isdegardus in spyt der Magi met veel eer en achting is ontfangen, breidende alom het Evangelie en de leer der zaligheit uit: ja men zegt, dat hy den zoon des konings, uit wien hy een duivel hadt uitgeworpen, zelf tot het Christen gelove gebragt heeft, en dat de koning Isdegardus dat mede zou omhelst hebben, indien hy niet te zeer vergramt was geworden, om dat Maruthas en Abdas, mede een bisschop van Persië, door hun al te grooten yver een kostelyken tempel hadden in den brandt doen steken, waar door het volk verbittert in muitery zou uitgebarst hebben; dus wierdt deze voortplanting van het gelove gestuit, en zelf de Christenen gedwongen dat ryk te verlaten, durende deze vervolging zelfs tot na het gebiedt van Varanes in den jare 448, en vervolgens. Men weet niet regt waar Maruthas vervaren, of waar en wanneer hy gestorven is. De Griekse kerk viert zyn gedachtenisse op den 4 December. *Socrat. l.* VI. *Hist. c.* 15. & *l.* VII. *c.* 8. *Sozomenes Hist. l.* VII. *c.* 16. *Theodoretus l.* V *Hist. c.* 39. *Photius Cod.* 52. *Bollandus. Baillet.*

MARVAN, de eerste van dien naam, was de zoon van Hakem, de vierde Kalif der Muselmannen, uit den huize van Ommiah, opvolger van Moavia, den tweden van dien naam. Hy wierdt aanstonts in Arabië noch Egypten niet erkent, doordien reets daar een Abdallah, zoon van Zoboïr, voor Kalif was uitgeroepen. Maar na dat hy Zhehak, veldheer van Abdallah, die tot in Syrië doorgedrongen was, verslagen hadt, wierdt hy door alle de provincien van 't Muselmandom als Kalif erkent. Na de gemelde nederlaag moest Marvan nog worstelen met vele hoofden en aanhangelingen der secte van Ali, die gedurig naar wraak trachtten over de doodt van Hussain, zoon van Ali. Deze Aliden wierden ondersteunt uit eene blinde gehoorzaamheit door de volkeren van Irak in Arabië, of Chaldea, en de steden van Caufah en Bassora, doch Marvan bragt door de macht zyner wapenen alle deze muitelingen onder zyn gezag, en liet dus na zyne doodt zyn zoon Abdalmelek geruste bezitter van het Kalifschap. Men moet weten dat by de verkiezing van Marvan bedongen was, dat hy wel Kalif zou zyn zo lang hy leefde, maar dat hy, stervende, die waardigheit op Khaled, den zoon van Jezid, zou doen komen, om dat de zelve, toen nog te jong zynde, niet verkiesbaar was. Marvan, om te tonen, dat dit hem ernst was, trouwde daar op de moeder van Khaled, weduwe van den Kalif Jezid. Maar Marvan, alles van zyne handt ziende vliegen, veranderde wel haast van gedachten, en begeerde, dat de erfvolging op zyn eige voorkinderen zou vallen, doende by zyn leven Abdalmelek, als zyn oudste zoon, uitroepen voor zynen wettigen opvolger. Khaled beklaagde zich ten hoogsten van deze onrechtvaardigheit by Marvan; maar de zelve hier door in toorn ontstoken bejegende hem zeer scherp, noemende hem een bastaardt. Khaled dit aan zyne moeder, die, gelyk gezegt is, met Marvan getrouwt was, overgebragt hebbende, ontstelde haar zodanig, dat zy voornam zich te wreken, en haar zoon in 't wettige bezit van 't Kalifschap te herstellen. Eenigen zeggen, dat zy hier op haar man door vergift om 't leven gebragt, anderen, dat zy hem met een hoofdkussen versmoord heeft, terwyl hy sliep. Deze Kalif stierf dan in 't 65 jaar van de Hegire, na dat hy maar 10 maanden hadt geregeert, latende zynen zoon *Abdalmelek* opvolger van het Kalifschap. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MARVAN, zoon van Mahometh, vyftiende Kalif of opvolger van

van Mahometh, was stedehouder van Egypten onder de regering van Jezidel Gelid, en wierdt door de volkeren van Egypten en Arabië tot Kalif verkoren in den jare 748, ter zelver tydt dat Hechen verheven was door die van Syrië. Marvan, om zich niet door zynen tegendingerovermeestert te zien, verzocht den keizer Constantinus om hulp, belovende hem daar voor te zullen geven een schatting van 300000 goude Byzantynen, drie honderd paarden en zo veel slaven; daarenboven zou hy hem in handen leveren alles wat de Arabiren in Thracië vermeesteren zouden. Hier op kreeg hy een machtigen bystandt, en 't viel hem toen niet moeielyk zynen vyandt Hechen te overwinnen, gevangen te nemen en te doen sterven met alle zyne kinderen, en die hem in zyn gebiedt kon hinderlyk zyn, verwoestende in Syrië de muren van Jeruzalem en Damas, doende de groten die zich by zynen vyandt gevoegt hadden, rampzalig omkomen. In den jare 751, zondt hy een machtig heir in Spanje tegen Abderam, die zich te zwak bevindende om hulp trok naar Afrika. Ondertusschen de Arabieren geen wederstandt meer in Spanje ontmoetende trokken in Gallië, en komende over de Pyreneën, doorliepen het gansche landt van Narbonne: maar Pepin, zoon van Karel Martel, en vader van Karel den Groten, dreef hen te rug. Terwyl dit gebeurde trok Zulcimin, dien anderen Solyman noemen, op tegen Marvan. Deze vorst was een voorstander van de secte van Ali, en noemde zich zelf Amir-el-Mocélemin, dat is, *keizer over de kinderen des Heils*. In den jare 754 versloeg hy het heir van Marvan, liet hem het hoofdt afslaan, en roeide zyn gansch geslacht uit op eenige weinigen na, die zich in Spanje of Africa verscholen, daar zy naderhandt nog vele ryken gesticht hebben. Marvan was, zo men zegt, een vriendt der Christenen, en betuigde grote genegenheit aan geleerde mannen, en stondt met veel achting toe, dat Theophilactus tot patriarch van Antiochië verkoren wierdt. *Marmol de l'Afrique l.* II.

MARVAON, of MARVAN, is een sterk kasteel in de Portugeesche provincie Alentejo, tusschen Portolegro en Castello do Vido, op de grenzen van het Spaansche landschap Estremadura, aan een gedeelte van den berg Herminius gelegen. In den jare 1705 wierdt het gebombardeert door het leger van koning Philips den V. Voor dezen heeft hier eene redelyk grote stadt, Maidubriga, zo veel als juffrouwe-stadt, gestaan, waar van men nog vele ruïnen ziet, en zomtyds nog eenige feldzaamheden gevonden worden. *Colmenar Delic. de l'Espagn. p.* 792.

MARVILLE, een kleine stadt in het hertogdom van Bar, in Lotharingen, op de grenzen van Luxemburg, aan de rivier Ostay, tusschen Damvillers en Virton gelegen. Zy behoort ten opzicht van haar landt half aan Lotharingen en half aan 't gebiedt van Luxemburg. *Maty Dict.*

MARWIN, eene grote rivier in Brazil, 54 graden ten Noorden van de Linie, is in haar uitvloedt wel een Duitsche myl breed, en zeer diep. Harcourt zeilde de zelve in den jare 1608 op, en wierdt van de kleine Indiaansche koningen hoffelyk ontfangen. Omtrent op 20 graaden breedte voor den uitvloedt vindt men eenige plaatsen, waar door men bezwaarlyk komen kan. Het landt aan deze rivier legt vlak, heeft eene roodachtige aarde, en naar de zeekant is het zelve niet zeer vruchtbaar. *De Laet.*

MARWYNEN, een grote rivier in Zuid-Amerika, nemende haren oorsprong in Guiana, bespoelende een gedeelte van 't zelve, en doorsnydt Karibanië, ontlastende zich in de Noordzee ten Oosten van de rivier Suriname, of Surname. *Maty.*

MARYBURG, of MARYBOURROW, is het voornaamste landt van de Ierlandsche provincie Leinster, behorende onder het graafschap van Queenscounty, ontlenende zynen naam van de Engelsche koningin *Maria*, die, getrouwt met Philips den II, koning van Spanje, ter eere van haren gemaal het graafschap, te voren Offal genaamt, den naam van Kingscounty, of konings graafschap, en de stadt van 't zelve Philipstown, of Philipsstadt genoemt heeft, waar op hy het naby gelegen graafschap Leale den naam gaf van Queenscounty, of koninginne graafschap, en eene stadt in 't zelve Marybourg, of Queenstown, dat is Marieburg, of koninginne-stadt, bouwen liet. *Beeverell Delic. de Irlande p.* 1440 *& seq.*

MARYLANDT, een aanzienlyk landschap en volkplanting der Engelschen in Noord-Amerika, op 40 graden breedte, 't welk ten Noorden aan Pensylvanië, Nieuw-Engelandt en Nieuw-Jork, ten Oosten aan den zeeboezem La Ware, ten Zuiden aan den vloedt Polomek, die het van Virginië afscheidt, en ten Westen aan 't Indiaansche gebiedt paalt. Dit landt is meerendeels vlak, hoewel op eenige plaatsen bergachtig, ryk en vruchtbaar, en met alle levensnoodwendigheden, zo van vogelen, visschen, vruchten, planten, wortelen, kruiden, gommen, bomen en balzem voorzien. De voornaamste handel bestaat in tabak, die voor veel beter gehouden wordt als de Virginische. De inwoonders komen in gestalte, verwe, grootte, gebruiken, neigingen, gewoontens, godsdienst, kleding, levenswyze en aardt met die van Virginië overeen, en zyn in verscheide landstreken onderscheiden, over ieder van welke een koning het gezag heeft. Zy geloven dat 'er boven hunne afzonderlyke goden een eenig Godt is, onderstellen en geloven dat de zon, maan en sterren mindere goden zyn, dat uit het water eerst eene vrouw is voortgekomen, en dat die door behulp der goden kinderen van beide kunnen heeft voortgebragt, en daar door het landt bevolkt is. Maar zy weten niet te zeggen hoe lang zulks wel geleden is. Verder geloven zy, dat de zielen naar hunne werken beloont of gestraft zullen worden; de goeden zullen de goden by hen houden, maar de kwaden zullen in holen en diepe kuilen verre ten Westen, daar 't eeuwig nacht is, gesloten worden, om daar eeuwig te branden. Hunne priesters maken hen verscheide fabelen wys van menschen, die in de andere wereldt geweest, en door der goden toelating wederom gekomen zyn; deze hebben hen onderrechting gegeven wat men doen en laten moet, en inzonderheit, dat zy hunne vorsten en priesters alle gehoorzaamheit en eerbiedt moeten bewyzen. Geschut en ander oorlogstuig houden zy voor bovennatuurlyke dingen; geloven, dat de Engelschen een oud weder levend geworden volk is, en dat zy stervende zich maar eenigen tydt in de lucht onthouden, en dan wederom komen zullen om wraak te nemen als men hen ongelyk gedaan heeft. Zo beklaaglyk als hun godsdienst is, zo belagchelyk zyn hunne plechtigheden in den zelven te oeffenen. Koning Karel de I gaf in den jare 1632 dit gewest aan Cælius Culverton, heere van Baltimore, en des zelfs erfgenamen. Deze maakte zich volstrekt meester van dit landt, waar voor zy den koning niet meer gaven als twee Indiaansche pylen, nevens het vyfde gedeelte van het goudt of zilver, dat men daar vinden zou. Hier worden alle Godsdiensten, behorende onder het Christendom, beleden. Marylandt is in 10 provincien onderscheiden, heeft ongevaar by de 16000 Engelsche inwoonders, die verscheide steden, als Calverton, Herrigtown en Harveytown, begonnen hebben te bouwen, alle zeer bekwaam en wel gelegen ter scheepvaart. De hoofdstadt is St. Mary, leggende aan den vloedt S. George, is zeer wel gebouwt, en de beste handelplaats van 't gansche gewest.

MARZA SIROCCO, een kleine zeeboezem van 't eilandt Malta, leggende aan de Zuid-kust. De Turken landden daar in wanneer zy in den jare 1565 de stadt Malta gingen belegeren. Om dit in 't vervolg van tydt voor te komen, hebben de bestierders van Malta daar drie forten doen bouwen, twee aan wederzyden de zeeboezem, en een op den hoek van 't landt, dat zich uitstrekt naar 't midden van de golf, en 't inkomen daar van belet. *Maty Diction.*

MARZIN, (RUDOLPH, VRYHEER VAN) keur-Saxische generaal veldmaarschalk, was uit het koninkryk Bohemen gesproten, alwaar zyn broeder, de graaf Paulus van Marzin, de heerlykheden Hogenelbe, Lamnitz, Nieukunstberg en andere bezeten heeft. Hy diende den koning van Polen, Sigismundus den III, in den Muskovischen, en daar na keizer Ferdinand den II in den Duitschen oorlog met veel getrouwigheit. In den jare 1631 was hy kommandant van Nieu-Brandenburg; maar hy moest het zelve na eene belegering aan Gustavus Adolphus, koning van Zweden, overgeven. In dat zelve jaar woonde hy den slag van Leipzich by, en trok met zyn regiment onder 't gezag van den grave van Wallenstein naar Bohemen, om, was het mogelyk, dat ryk weder tot gehoorzaamheit te brengen. Daar na rechtte hy een regiment van 3000 voetknechten op, waar mede hy de oproerige Oostenryksche boeren te keer ging. In den jare 1632 bevondt hy zich onder den gemelden generaal Wallenstein in den slag van Lutzen by Neurenberg. In den jare 1633 in de Silesische actie by Sweinitz. In 't gemelde jaar hielp hy als generaal wachtmeester te paardt den grave van Thurn en overste Duval by Steina insluiten, zo dat zy zich met hunne byhebbende manschap moesten overgeven. In den jare 1634 diende hy in de Palts tegen de Zweden, woonde daar op de verovering van Regensburg, als mede de grote overwinning van Nordlingen by, waar in hy zich zo wel gekweten hadt, dat hem de keizer Ferdinand met een eigen handschrift de eer deedt van te bedanken. Hier op geboodt hy een leger in Silesië als generaal veldtuigmeester, vervolgde den Zweedschen veldmaarschalk Banner, en vereenigde zich met de keur-Saxische benden in den jare 1635, nam den 2 December in 't zelve jaar de Zweden Havelberg weder om af, veroverde met een afzonderlyk ligchaam Stargard in Pomeren, ontzette Gartz, 't geen de Zweden belegert hadden; maar wanneer de Zweden nieuwe hulpbenden kregen, verliet hy Pomeren, toog naar Landsberg aan de Warthe, en vervolgens naar Silesië, terwyl tusschen hem en den grave van Wrangel, Zweedsch generaal, een hevig geschil voorviel, echter vereenigde hy gelukkig met het keur-Saxische en Hatzfeldsche leger. In den jare 1636 is hy wederom in Pomeren gevallen, heeft Stargard na eene belegering van 9 weken verovert, en zich hier op naar den Oder gewend, wonende den 24 September den ongelukkigen slag van Wittstok by, alwaar hem het hoofdt door een musquetschoot gekwetst wierdt, en hy een oog verloor. In den jare 1637 vervolgde hy den veldmaarschalk Banner naar Pomeren, en in den jare 1638 wierdt hy keur-Saxische veldmaarschalk. Hier op trok hy de keur-Saxische benden te zamen in de Lausnitz, vervoegde zich by de keizerlyke troepen in 't hertogdom van Mekelenburg, maar leedt door een aanval der Zweden digt by Domits grote schade. In den jare 1639 wierdt hy naar Wenen, daar hy hof-krygsraadt en kamerheer was, op een groten krygsraadt over het openen van den veldtocht geroepen. Na zyne te rug komst in het Saxische leger wilde hy den Zweedschen veldmarschalk Banner van de belegering van Fryberg in Meissen aftrekken, zich ten dien einde met den keizerlyken generaal wachtmeester den grave van Bucheim vereenigende. Het kwam niet verre van Chemnitz by Hogenstein tot een treffen, waar in hy op de vlucht geslagen, en de graaf van Bucheim gevangen wierdt. Hier door verloor hy ten eenemaal zyne achting by keur-Saxen, zo dat hy na eenigen tydt zynen dienst verlaten heeft, en zich naar Bohemen begaf, alwaar hy in den jare 1646 zyn leven binnen Praag geëindigt heeft. *Weingarten Fursten-Spiegel p.* 416. enz.

MAS, of MES, vierde zoon van Aram, zoon van Sem. Hy wordt I Chron. I, 17 *Mesech* genaamt. Samuel Bochart gelooft, dat hy zynen naam aan een gebergte van Asië, *Masius* genaamt, ge-

gegeven heeft. Het zelve bestaat een gedeelte van den berg Taurus, en legt in Mesopotamië, op de grenzen van Armenië. Zo is ook van *Mesech* afkomstig *Macra*, de naam, dien Xenophon aan een vloedt gegeven heeft, en die van anderen *Saocoras* genaamt wordt, dragende hedendaags by eenigen den naam van *Hormiz*, by anderen dien van *Set*. Zie *Genesis* X, 23. *Bochart Phaleg c.* 2. *l.* II. *Le Clerc over Genesis. Baudrand.*

MAS D'AZIL, (LE) in 't Latyn *Mansus Azilii*, eene kleine stadt, met een abdy van 't graafschap Foix, in Languedok, op de grenzen van het landschap Conserans, vier mylen van Ramiers naar 't Oosten gelegen. De Gereformeerden hadden deze plaats in zulken goeden staat van tegenweer gestelt, dat de maarschalk van Themines in den jare 1625, na dat hy over de 1800 kanonschoten daar op gedaan, en daar een hevigen storm op gelopen hadt, met groot verlies daar af moest trekken, en de belegering opbreken. *Le Vassor Hist. de Louis* XIII. *T.* V. *p.* 192. *Maty Dict.*

MAS D'AGENOIS, in 't Latyn *Mansus Aginnensis*, een steedtie van 't Bazadois, in Guienne, aan de rivier de Garonne, zes mylen boven Agen gelegen. *Maty.*

MAS DE SAINTES PUELLES, in 't Latyn *Mansus sanctarum Puellarum*, eertyds *Recaudum* genaamt, legt in hoog-Languedok een myl van Castelnaudary. *Maty Diction.*

MAS-ANIELLO. Zie ANIELLO.

MASACCIO, een berucht schilder, heeft in de XV eeuwe geleeft, en was een leerling van Massolinus, die uitmuntte boven de schilders van zyn tydt, en Masaccio was nog beter dan zyn meester; ja men geeft hem den lof, dat hy deze kunst den grootsten luister bygezet heeft. Hy schilderde de beelden met juist gevormde leden, was krachtig in zyne hoogtens en dieptens, en versierde alles met veel aangenaamheit: dus zou hy deze kunst nog tot volmaakter trap gebragt hebben, indien hem de doodt niet in zyn zes en twintigste jaar in den jare 1445 uit het leven hadt weggerukt. Hannibal Caro maakte dit grafschrift tot lof van Masaccio:

Pinsi, e la mia pictura al ver fu pari,
L'atteggiai, l'avivai, le diedi il moto,
Le diedi affetto; insegni il Buonaroto,
A tutti gli altri, e da me solo impari.

Vasari vies des Peint. Felibien Entr. sur les œuvres des Peint.

MASALIPATAM. Zie MUSILIPATAM.

MASANDRAN, een zeker landschap in Hyrkanië, hebbende een zeer ongezonde lucht, om dat het laag legt, en met moerassen en poelen, die des zomers, wanneer deszelfs water door de hette der zonne wordt uitgedroogt, een vuilen stank van zich geven, waar door de lucht veronreinigt wordt, omringt is. In dit landschap legt de provincie Guilan, de allerongezondste plaats van gansch Persië, werwaarts ook de misdadigen gebannen worden: echter zyn de citroenen, in dit geweste wassende, de beste van gansch Persië. *Tavernier p.* 182. Dit landt paalt ten Noorden aan de Kaspische zee, ten Westen aan Chilan, ten Zuiden aan Irak Ageni, en ten Oosten aan Asterabat. Zommigen noemen dit landt ook Tabaristan, of Tabristan. *Maty Dict.*

MASAT, of RIO DE ST. JAN, eene rivier in Nigritië, lopende langs de landpalen van 't koninkryk Gualate en dat van Genehoa, ontlastende zich in de Athlantische zee ten Zuiden de Kaap Blanc. *Maty Dict.*

MASBATE, een eilandt in den Ooster Oceaan, een van de Philippynen, behorende aan de Spanjaards, leggende ten Zuiden van Manilla, en ten Westen van Tendaje. *Maty Dict.*

MASBOTHENEN, ketters, aldus genaamt van *Masbotheus*, die Hegesyppus aan de Cleobianen voegt, die weinig gekend zyn, en die van anderen genoemt worden leerlingen van Simon den Tovenaar, hoewel zommigen aanmerken, dat onder de Joden zo wel eene secte van dien naam, als by de Christenen geweest is, welke laatste van de eerste afkomstig geweest zou zyn. Men zegt, dat zy met verloochening van de Goddelyke voorzienigheit het blinde geluk alles toeschreven, en dat zy ook de onsterflykheit der ziele niet geloofden. *Eusebius l.* IV. *c.* 22. *Hist. Eccles. Theodor. Hæret. fabul. l.* I. *c.* 1. *Isidorus Originum l.* I. *c.* 4. *Baronius Annales. Scaliger in Elencho trihæres. c.* 3. *Ittigius de Heresiarchis ævi Apost.*

MASCALAT, eene stadt van 't Gelukkig Arabië, 20 mylen van de golf van Balsora, en omtrent 50 van de stadt Lapsa naar 't Oosten. Zy is de hoofdstadt van een koninkryk, of prinsdom, dat zich langs de golf van Balsora, tusschen Beglerbeglic van Lapsa en 't prinsdom van Vodana uitstrekt. *Maty Dict.*

MASCARDI (AUGUSTINUS) is een geleerd man, en een der beste redenaars van de XVII eeuwe geweest, geboren in den jare 1591 te Sarsano, eene stadt in 't Genueesch gebiedt, alwaar hy ook gestorven is in den jare 1640. Hy was een zoon van Alderano Mascardi, een groot rechtsgeleerde, die in den jare 1608 gestorven is, nalatende eenige rechtsgeleerde werken. Zyn grootvader Jozeph Mascardi, mede een beroemd rechtsgeleerde en Apostolische protonotaris, heeft 3 stukken, onder den tytel van: *Conclusiones omnium probationum, quæ in utroque foro quotidiè versantur*, uitgegeven, en stierf in den jare 1588. Augustinus, waar van hier gesproken wordt, versleet zyne eerste jaren by de Jesuiten, en wierdt daar na van paus Urbanus den VIII tot kamerling van eer aangenomen. Deze zelve paus liet hem ten nutte in den jare 1628 in het collegie der wysheit een kancel oprechten, om daar op zyne redenvoeringen uit te spreken, hem begiftigende met een jaargeldt van 500 kronen. Indien Mascardi zyn talent altydt in naarstigheit hadt besteed, hy hadt een zeer groot man geworden; maar hy verwaarloosde zyne zaken, en by gevolg zyn geluk, zynde altydt by gezelschappen en vermakelykheden, waar door hy zich in vele schulden wikkelde, en genoodzaakt wierdt, gelyk men zegt, overal op de klap te lopen. Maar anders was hy een prins van de academie der geletterden; moest zich nochtans verweren tegen eenige verschillen, die hem van Paganinus Gaudentius en anderen wierden voorgeworpen. Hy deedt op zyne eigene kosten een werk drukken, genaamt: *Traité dell' Arte Historica*; maar hier door zou hy zyne schulden onherstelbaar gemaakt hebben, hadt hem de kardinaal Mazarin niet geholpen, die verscheide exemplaren naar Parys ontboodt, en daar liet verkopen, zo dat Mascardi daar door gered wierdt. Behalven het bovengemelde werk heeft hy nog geschreven: *Sylvarum l.* IV, *prose vulgari*; *Discorsi morali sopra la Tavola die Cebete Tebano*; *la congiura del Conte Giovan Luigi Fieschi*; *Dissertationes de affectibus*; *Prolusiones Æthicæ*; enz. Zie *Leo Allat. in Apib. Urbanis. Erythræus Pin* I. *imag. illustr. c.* 62. *Imperialis in Mus. Hist. Ghilini Theatr. de letter. Gaddi Script. Nov. Eccles. Maracci Bibl. Mariana. Soprani & Justiniani script. Ligur. Crassa Elog. d'Huom. Letter. Bayle.*

MASCARI, een dorp in de valei van Demona, gelegen in Sicilië, aan den voet van 't gebergte Gibel, vier mylen ten Noorden van Catanea. Eenige wereldbeschryvers nemen deze plaats voor 't oude stedeke *Inessa*, *Innessa*, of *Aetna*, 't welk andere plaatsen te S. Nicolo de Renis, 't welk een klooster is drie mylen van Catanea ten Westen. *Maty Dict.*

MASCARON, (JULIUS) een van de grootste predikers van de XVII eeuwe, geboren te Marseille in den jare 1634. Hy was, behalven de goederen zyns vaders, die een beroemd advokaat van het Parlement te Aix geweest is, ook erfgenaam van zyne byzondere welsprekendheit, waar door hy alom vermaard wierdt. In zyne jeugdt tradt hy in de congregatie der priesters van 't Oratorie, en wierdt met zyn 22 jaar naar Mans gezonden om daar de redeneerkunst te leren, maar wierdt wel haast tot den predikdienst geschikt, en predikte met veel toejuiching in de S. Pieterskerk te Saumur. De bisschop van Mans wilde hem verplichten om daar te blyven, maar te vergeefsch. Hy predikte de Advent in 't Oratorie te Parys, en wierdt in den jare 1666 benoemd om eene lykreden over de doodt van de koninginne moeder te doen, predikte vervolgens aan 't hof gedurende vyf of zes jaren, en wierdt in den jare 1671 tot bisschop van Tulle benoemt. In den jare 1675 met zyne gewoonlyke welsprekendheit een lykreden op de doodt van Turenne gedaan hebbende, waar over hy van een iegelyk wierdt toegejuicht, wierdt hem het bisdom van Agen opgedragen. In den jare 1694 wierdt hy aan 't hof geroepen om de vasten te prediken. Het volgende jaar opende hy de vergadering der geestelyken, en keerde in zyn bisdom, alwaar hy stierf van de waterzucht in de borst, verselt met veel andere kwalen, den 16 December des jaars 1703. Zyn leven wordt afgemaalt uit de lykredenen, na zyne doodt over hem uitgesproken, die gedrukt zyn te Parys in den jare 1704 in 12. Zie ook *Memoires de Trevoux Jan.* 1705. *pag.* 95 *& seq.*

MASCATE, eene stadt en onafhankelyk prinsdom in 't Gelukkig Arabië, aan den ingang van den zeeboezem van Balsora. Weleer waren de Portugezen meester van de zelve, maar Aceph-Ben-Ali, prins van Norenve, een Arabier, joeg hen van daar, nemende zedert den naam aan van Imenheet, prins van Mascate. Dit is wel eene kleine maar de allerbeste provincie van het Gelukkig Arabië; daar groeit alles wat men tot levensonderhoudt benodigt heeft, inzonderheit de schoonste vruchten en uitnemendste druiven. Deze prins heeft de zuiverste en schoonste parel van den aardbodem, niet zo zeer om deszelfs grootte, want ze weegt maar 12 karaat, noch om hare volmaakte rondheit, maar om dat de zelve zo helder en doorschynende is, dat men daar byna den dag door zien kan. De Cham van Ormus wilde de zelve kopen om ze aan den koning van Persië te schenken, heeft daar aan den prins van Mascate voor geboden 2000 Tomans, 't geen zo veel is als 30000 ryksdaalders, en de grote Mogol zondt hem een Banjan als gezant, en liet 'er hem 40000 ryksdaalders voor bieden, maar de zelve was hem niet afstaande. *Tavernier.*

MASCEZEL, of MAZEZIL, generaal over 't leger van den keizer Honorius, was een Afrikaan, zoon van Nubulus, de vermogendste onder de Moren, broeder van Gildon, grave van Africa, die tegen Honorius in den jare 398 opstondt. Mascezel, hier niet mede te doen willende hebben, trok naar Italië. Gildon doedt hier op in zyne afwezendheit de twee zonen van zynen broeder doden. Deze wreedheit porde den vader tot wrake aan, trok hier op met een klein legertie hem tegen, en schoon zyn broeders heir wel 70000 strydbare mannen sterk was, behaalde Mascezel echter de overwinning. Orosus zegt, dat hem deze zegepraal onverdraaglyk trots maakte. Jornandes en Zosimus zeggen, dat hy op zyne te rug komst naar Italië van eene brug in 't water gestoten, en dus verdronken is. Dit zou door eenige soldaten op 't bevel van Stilico, die nydig over zyn geluk geworden was, geschied zyn. *Marcellin. in Chron. Jornandes de regn. succes. Orosus l.* VII. *Zosimus l.* V.

MASCOLO. Zie MASCULUS.

MASCON, Zie MACON.

MASCULUS, gemeenlyk MASCOLO, (JOHANNES BAPTISTA) een Jesuit, geboren te Napels in den jare 1583. Zyne grote genegenheit tot de studien deedt hem in de zelve verre vorderen toen hy nog maar weinig jaren bereikt hadt, zo dat men eene uitnemende verwachting van hem hadt. Zyn vader schikte hem tot den tabbaardt, daar zyn ouder broeder Alphonsus Masculus reets toe gevordert was, maar zyne neiging strekte meer

tot het geestelyke kleedt van de societeit der Jesuiten. Dit nam hy aan in den jare 1598, hoewel tegen den zin van zyne ouders. Hier muntte hy wel haast uit in geleerdheit, waar van zyne werken getuigenis kunnen geven. Verscheide schryvers spreken van hem met achting; hy hadt mede deel aan de ongelukken, die zyn vaderlandt moest ondergaan in den jare 1656, men wil zeggen die wrede pest, die de gansche stadt Napels byna verwoestte. Deze ziekte rukte hem mede weg in den ouderdom van 73 jaren. Men heeft van hem: *Liricorum, sive Odarum l.* XV. *de Incendio Vesuviano*; *Persecutiones Ecclesiæ cruentæ*; *Encomia*; *Ponderationes concionales in opera SS. Augustini, Hieronymi & Ambrosii.* Zie *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. Letter. Alegambe Bib. Soc. Jes. Miræus de script. sec.* XVII.

MASEIK, oudtyds *Driopolis*, eene kleine versterkte stadt, leggende in 't graafschap Loots, een landschap onder 't bisdom van Luik, aan de Maas, vyf mylen beneden Mastricht. Deze stadt wierdt benevens verscheide andere steden langs de Maas in den zegeryken veldtocht der bondgenoten in den jare 1703 den Franschen ontweldigt. *Memoires du temps. Maty Dictionaire.*

MASELI, oudtyds *Gerrum* of *Gerrhum*, was eene oude stadt van Egypten aan de Middelandsche zee, op de grenzen van Palestina. 't Is heden niet meer dan een slecht dorpie. *Maty Dict.*

MASENIUS (JACOBUS) was in den jare 1606 te Dalem, in 't hertogdom Gulik, geboren, en begaf zich in den jare 1619 onder de maatschappy van Jezus. Hy stierf in 't laatst der XVII eeuwe, nalatende de volgende schriften: *Contin. Annal. Trevir. Broweri Tom.* II; *Gretserus redivivus*; *Palestra eloquentiæ*; *Meditata Concord. Protestantium Tom.* III, in 8; *Nova Praxis Orthod. fidei*; *Dux viæ*; *Speculum imaginum veritatis per symb.*; *Palestra styli Romani*; *exercitat. Orator.*; *ars nova argutiarum*; *Rastrum horti Crusiani.* Onder den name van *Semani* heeft hy uitgegeven: *Methodus controversias Fidei conciliandi. Sotwel Bibl. Soc. Jes.*

MASEREPHOTH, die S. Hieronymus noemt *Miserephoth-Maim*, een plaats in Palestina, langs de Middelandsche zee, berucht door hare zoutpannen. Wanneer het water van de zee zich verheft, leidt men hetzelve door buizen in bakken, daar men 't dan door de hette der zonne laat drogen, en 't zout, overblyvende, verzamelt. Men vindt hier van *Jos.* XI, alwaar verhaalt wordt, dat de Israëliten de Cananiten versloegen, en joegen tot aan deze plaatse. *Eusebius Nier. lib. de Miraculis naturæ Terræ promissæ c.* 56.

MASFA, eene stadt van Asië, in 't Gelukkig Arabië, hoofdstadt van een koninkryk van gelyken naam. Misschien dat dit de zelve stadt is, die men *Maspha* noemde.

MASFELD, een kasteel met een daar onder behorig ambacht in 't graafschap Henneberg, digt by Meinungen aan de Warra gelegen, behorende onder den hertog van Saxen-Meinungen. In den 30 jarigen oorlog wierdt het sterk gemaakt, maar in den jare 1682 wierdt het grootste gedeelte van deszelfs werken geslecht.

MASINISSA, of MASSANISSA, koning van een klein landschap in Africa, verdedigde het belang der Carthaginenzen tegen de Romeinen, en sloeg tot tweemaal toe Sifax, koning van Numidië, in 't jaar na de bouwinge van Rome 541. Drie of vier jaren daar na, Scipio het leger van Asdrubal verslagen hebbende, zondt de zelve den neef van Masinissa zonder losgeldt naar huis. Deze edelmoedigheit verrukte dien prins zodanig, dat hy zedert een vriendt van de Romeinen wierdt. Hy voegde zyne benden by de zelve in 't jaar van Rome 551, en bevondt zich by den zegeryken slag, dien zy behaalden op het heir van Asdrubal en Sifax, kregen den laatsten gevangen, en namen de hoofdstadt van het ryk, genaamt Maselyles, in. De koningin Sophonisba gaf zich over aan Masinissa, die haar trouwde, maar Scipio dit huwelyk niet goedkeurende, wierdt hy genoodzaakt zich van zyne pas gehuwde gemalinne te ontslaan, zendende haar ten dien einde eenig vergift, 't welk zy grootmoedig uitdronk. Ondertusschen de vrede gesloten wordende, tusschen de Romeinen en de Carthaginenzen, verkreeg Masinissa verscheide landen tot zyn aandeel. Hy stierf in zyn 90 jaar, nalatende 44 kinderen, die hy by verscheide vrouwen verwekt hadt. Men zegt, dat hy op zyn doodbedde Manlius, den Roomschen veldheer, badt, dat hy hem den jongen Scipio wilde toezenden, op dat hy het genoegen hebben mogt van in zyne armen te sterven, en op dat hy hem onderrechte wilde, hoe men na zyne doodt met zyne nagelatene landen leven zou. *Tit. Liv. Florus. Polybius. Appianus. Orosius.*

MASIUS, (ANDREAS) geboren in een klein dorpie digt by Brussel, was een wysgeer, rechtsgeleerde en een groot kenner der Oostersche talen. Deze zo voortreffelyke gaven verschaften hem den rang onder de geleerdste mannen van de XVI eeuwe. Hy maakte zich beroemt in Italië, Duitschlandt, de Nederlanden en elders, wierdt Raadsheer van den hertog van Kleef, en stierf in die stadt in April des jaars 1573. De werken, die van hem nog voorhanden zyn, bestaan in de volgende: *Grammatica Syriaca*; *Syrorum peculium*; *Disputatio de Cæna Domini*; *Explicatio in Historiam Josuæ*; *Commentar. de Paradiso*; enz. De Syrische Spraakkunst heeft hy ook in 't Latyn gebragt. Philips de II, koning van Spanje, zondt Masius naar Antwerpen, om de uitgeving des Bybels met Arias Montanus en Fabricius daar na te zien. Richard Simon oordeelt voordeelig van hem.

MASIUS (GISBERTUS) was geboren te Bommel, en wierdt, na dat hy zeventien jaren lang plebaan te 's Hertogenbosch was geweest, tot vierden bisschop van die stadt verkoren. Hy heeft in het licht gegeven in den jare 1613 de *Dekreten van het twede synode, gehouden in het bisdom van 's Hertogenbosch.* In dit synode heeft hy eene treffelyke redenvoering gedaan wegens het noodzakelyk lezen van de H. Schrift, de welke aan het hoofdt van de gemelde Dekreten te Keulen gedrukt is. Zy is naderhandt overgezet in de Nederduitsche tale, en te 's Hertogenbosch gedrukt in den jare 1630 by Jan van Turnhout. Hy stierf den 11 July, en staat in alabaster, op een verheven tombe van toetsteen, in het hoge koor van de S. Janskerke uitgebeeld. Op de tombe staat deze spreuk: *Omnia mors æquat.* Dat is: „ De „ doodt maakt alles gelyk". Deze Masius gaf omtrent het jaar 1609 een glas in de Catharine-of-Kruisbroederskerk te 's Hertogenbosch, waar in hy hadt laten schilderen den Heere Christus en de Maagdt Maria, en zich zelf tusschen beide. Christus hing aan het kruis, met de doornekroon op het hoofdt; Maria stondt als in eene zonne, en gekroont als koningin des Hemels. By het bloedt, dat met een straal uit de zyde van Christus naar den bisschop Masius schoot, stonden deze woorden: *Hinc pascor à vulnere*, dat is: *Van hier worde ik uit de wonde gevoed*, en uit eene der borsten van Maria vloeide melk, welke insgelyks met een straal naar hem toe spatte, en daar nevens stondt: *Hinc lactor ab ubere*, dat is: *Van hier worde ik met melk gelaaft*: de bisschop zelf lag in zyn plegtig of bisschoppelyk gewaadt op zyne kniën tusschen Christus en Maria, en uit zynen mondt, als of hy sprak, zag men deze woorden: *Positus in medio, quò me vertam nescio*, dat is: *Dus in het midden* (of *tusschen beide*) *geplaatst weet ik niet tot wien ik my zal wenden.* Na dat nu de stadt 's Hertogenbosch in den jare 1629 door prins Frederik Henrik van Oranje voor de algemene Staten verovert was, en vele kwamen om de zelve, als mede om dit glas te zien, schreef een met rood kryt, in grote letteren, daar onder:

O grote zot,
Keer u tot Godt.

De Jesuit Karel Scribanius heeft onder den naam van *Bonarscius* de boven aangehaalde woorden van Masius in de schildery, die ook te Padua daar van gevonden wordt, aldus uitgebreid:

Hæreo, lac inter meditans, interque cruorem,
Inter delicias uberis & lateris;
Et dico, si forte oculos super ubera fundo:
Diva parens, mamma gaudia posco tuæ;
Sed dico, si deinde oculos in vulnera verto:
O Jesu! lateris gaudia malo tui.
Rem scio, prensabo, si fas erit, ubera dextrâ:
Lævâ prensabo vulnera, si dabitur.
Lac Matris miscere volo cum sanguine Nati;
Non possem antidoto nobiliore frui.

Deze Latynsche vaarzen zyn door Adriaan Hoffer in de volgende Nederduitsche overgebragt:

Ik zit vast, en bedenk my tusschen melk en bloede;
Wat vreugde meerder is, der zyd' of borsten-vloedt.
Zie ik de borsten aan, zo spreek' ik: Heil'ge moeder,
Verleen my toch de vreugdt van uwer borsten voeder.
Zie ik de wonden aan, zo spreek' ik: Heilig kindt,
Tot uwer wonden vreugdt ben ik veel meer gezind.
Ik weet wat ik zal doen (is 't anders toegelaten)
Met myne regter handt wil ik de borsten vaten.
Kryg' ik dan nog verlof, zo gryp' ik ook daar by,
Met myne slinker handt, de wonden van de zy.
Ik wil de Moeders melk en 't bloedt des Zoons vermengen;
Geen beter medicyn kan iemandt my toebrengen.

Zie *Val. Andreas Bibl. Belg. pag.* 290. *Miræus de script. sec.* XVII. *Oudenhove, Beschryving van 's Hertogenbosch pag.* 97 *Baudartius Memorien* I *Deel*, 2 *boek*, *pag.* 143. *Car. Scribanius in Amphith. pag.* 373. *Adriaan Hofferus Gedichten.*

MASLIPATAN, eene stadt in 't koninkryk Golkonda, in het byna-eilandt van Indië, aan deze zyde de golf van Bengale, naar den kant van de Indische zee. Hare oevers zyn de beste van die golf, en uit hare haven vertrekken of komen dagelyks een menigte schepen naar en van Pegu, Siam, Arrakan, Bengale, Cochinchina, Mecca, Ormus, de eilanden van Madagascar, Sumatra, de Manilles, en andere gewesten des werelds. De wegen van Golkonda naar Maslipatan zyn bergachtig, met valeien en beken, makende dus den doortocht zeer moeielyk en ombekwaam om met rytuigen derwaarts te reizen, waarom men zich daar meest van palaquins of draagstoelen bedient, die daar zeer gemakkelyk en gemeen zyn, en waar mede men al zo spoedig kan reizen als met koetswagens. *Tavernier Indische Reizebeschryving.*

MASMUNSTER, MOISEVAUX, in 't Latyn *Masonis Monastrium*, een steedtie met een beruchte abdy, gesticht door Mason, hertog der Allemannen, in den jare 730, leggende in het gebiedt van Suntgau, aan de rivier Tolder, vyf mylen ten Oosten van Mulhuizen. *Maty Diction.*

MASNER (THOMAS) was keizerlyke en landoverste commissaris in Graubunden, landvoogdt van Meyenfeldt, en Raadsheer te Chur. Hy hieldt in den jare 1702 een Fransch generaal en een postloper op, en ontdekte by hen verbode wissels en verstandhouding. De Fransche agent by de Graubunden, Merveilleux genaamt, was hier zeer over vertoornt, en wist zich niet beter te wreken dan dat hy den zoon van Masner, te Geneve studerende, op eene flinksche wyze door eenigen op den Franschen bodem liet tronen, en daar zynde gevangen nemen, en vervolgens te Lions in een naauwe gevangenis opsluiten. Hier op nam de oude Masner den Franschen agent in arrest, en liet hem in

in zyn huis bewaren, om door dat middel zynen zoon weder los te krygen. De graaf du Luc, Fransche gezant by de Graubunden, ging hier over heftig aan, waar door de Graubunden Marveilleux ontsloegen, onder beloften, dat men den zone van Masner binnen drie weken ook op vrye voeten zou stellen. Marveilleux, ontslagen van zyn arrest, verliet Chur aanstonts, en schreef aan den Raadt een zeer schimpachtigen brief, die door Masner aan de afgezanten te Solothurn vertoont wierdt, houdende nogmaals zeer ernstig aan om de loslating van zynen zone; maar de zelve wierdt telkens van den eenen tot den anderen tydt vruchteloos uitgestelt. Masner, hier door mistroostig, verzocht op den toenmaals te Davas gehouden wordenden bond-of landdag, dat men uit den naam van de gezamentlyke vergadering den Franschen gezant eene volstrekte verklaring zou afeischen wegens de loslating van den jongen Masner. De gezant antwoordde hier op met harde uitdrukkingen, en zeide, dat naardien Masner een verbondeling van zynes konings vyanden was, en deszelfs zoon den Franschen bodem betreden hadt, dat men hem wettig kon en mogt in hechtenis houden, en was 'er iets wegens de loslating van den jongen belooft, zy hadden zulks zonder bevel van den koning gedaan, dien hy daar eerst van onderrechten moest. Naardien nu de keizerlyke en Engelsche gezanten zich vruchteloos in deze zaak bemoeit hadden, zocht Masner middelen om weerwraak te gebruiken. 't Gebeurde, dat de grootprioor van Vendome door de Graubunden trekken moest; deze gelegenheid nam Masner waar, en hieldt den grootprioor te Razun, een kleine heerlykheit, op, latende hem met zyne knechts naar Veldkirch brengen. De Fransche gezant, hier op aanstonds in beweging, eischte met harde uitdrukkingen voldoening over dezen hoon, en loslating van den prioor. De Roomschgezinde Graubunden, naar de zyde van Vrankryk hellende, bragten te weeg, dat Masner genootzaakt wierdt den grootprioor van Vendome op den 5 April des jaars 1711 weder los te laten, en hem het ampt van commissaris ontnomen, wordende hem echter door den prioor belooft, dat hy na zyne wederkomst in Vrankryk de loslating van zynen zone zou zien te bevorderen. Maar in tegendeel de Fransche gezant bragt zo veel te weeg, dat hy op het landgerecht, gehouden den 17 Augusty van 't voorgemelde jaar, als een aanstoker van onlusten, meineedige struikrover, moordenaar en al diergelyke schandnamen aangeklaagt, en zyn vonnis geveld wierdt om levendig gevierendeelt te worden, de vier delen van 't ligchaam door de stadt langs de straten van Chur gesleept, zyn woonhuis tot den grondt geslecht, en op deszelfs plaats twee schand-zuilen opgerecht, mitsgaders alle zyne goederen verbeurt verklaart zouden worden. Maar Masner hadt de voorzichtigheit gehad van tydelyk zyne vyanden te ontduiken; derhalven zette men 1000 dukaten op zyn lyf, die hem in hechtenis kon leveren. Maar de doodt nam hem in 't volgende jaar, van zyne vlucht weg; dus wierdt het gemelde vonnis in zyn beeldtenis voltrokken, doch zyn huis bleef staan op voorbede van zyne gemalinne. Men heeft een omstandig berecht van Masners proces nevens al het voorgevallene, met des zelfs verdediging naar rechten in druk laten uitgaan. Zie ook *Hubner Suppl.* III *en* IV.

MASNER-THAL, eene landstreek in het Valtelin, onder Graubunden, waar door de vloedt Masinus vloeit, die zich daar na in de Adda ontlast. *Guleri Rhæt.*

MASORETHEN, of MASSORETHEN. Met dezen naam worden by de Joden zekere oordeelkundigen (*Critici*) genaamt, wier werk het was den Hebreeuschen grondtext der H. Schrift onvervalscht te bewaren. Zy voerden dezen naam van het woordt *Masora*, 't welk zo veel als eene *overlevering* betekent, als of zy zeiden, dat het hen alzo van hunne vaderen was overhandigt. Men gelooft, dat Ezra hier gelegenheit toe gegeven heeft, die na de Babylonische gevangenisse als eene byzondere vergadering liet aanleggen, om de afschriften van de H. Schrift door te zien en in goeden staat te houden, vermits hy wel bewust was hoe veel gevaar by de grote verandering der republyken de heilige boeken onderworpen waren. Dit is van anderen nagevolgt, die zich aan dit werk gelegen lieten zyn, waar onder inzonderheit aangemerkt worden de geleerde Joden te Tiberias, daar weleer een beroemd school of universiteit der zelven was, die dezen arbeidt met een zonderlingen vlyt voortzetten. Waar na eindelyk de beide bekende leeraren des Joodschen volks, Ben-Ascher en Ben-Naphtali, kwamen, die omtrent in den jare 1034 na Christus geboorte leefden, gelyk gemeenlyk voorgegeven wordt, hoewel anderen zulks tegenspreken, en zeer naaukeurig alle vaarzen, woorden en letteren van den grondtext hebben nagezien. Maar vermits de meeste zaken, die de ouden omtrent den grondtext aangemerkt hadden, op afgezonderde papiertjes geschreven waren, begon men met 'er tydt de zelve byeen te voegen, en een gansch boek, ja meer als een daar van te maken, en aan den groten text te hechten. Deze soortering wierdt het boek *Achla* genaamt, waar van de Jood Elias Levita gedenkt, en waar in men te zamen heeft gevoegt al wat heir en daar verstrooit was. Eindelyk begon men deze *Excerpta* of verzamelingen uit deze boeken door getallen en tekenen tusschen de woorden van den grondtext te plaatsen, en de woorden, daar de aanmerkingen op gerecht waren, wierden met een cirkel omtogen. Naderhandt heeft men alles byeen gevoegt. Zodanig bevondt zich het afschrift, waar naar Daniel Bomberg, een beroemd boekdrukker te Venetië, voor de eerste maal den Hebreeuschen Bybel met de Masora drukken liet; waar in hy zich van de hulpe eenes geleerden Joodschen Rabbi, Jakob Ben Chajim, van Tunis, in Africa, geboortig, bediende, de welke daarom voor den uitvinder van deze Masora, die in de hedendaagsche gedrukte Hebreeusche Bybels, op deze wyze geschikt, gehouden wordt: ook plagt naar zyne schikking de Masora in kleinder, minder en groter verdeelt te worden, hoewel ook ten aanzien van dezen inhoudt onder deze drie soorten van Masora zich een onderscheidt bevindt, die alle zo wel in de Bombergsche, als mede in de Rabinische Bybels van Johannes Buxtorf allerbest getoont worden. Wat nu de zaak zelf belangt, die de Mazoreten behandelen, het voornaamste bestaat daar in, dat de verzen, woorden en letteren des Hebreeuschen Bybels, en alle daar in te vindene boeken, die de Joodsche kerk voor Goddelyk aangenomen heeft, ten dele getelt, en het getal opgetekent is, zo dat 'er niets van den Bybel kan verminderd of afgedaan worden, of men kan 't bemerken, ten dele eenige byzondere eigenschappen by de vaarzen, woorden en letteren aangemerkt en aangetekent worden. Dus wat de verzen aanbelangt hebben zy aangemerkt, dat 'er maar een vers in den Bybel is, dat uit 42 woorden en 165 letteren bestondt, namentlyk *Jeremia XXIX*, 7: dat 'er twee verzen te vinden zyn, die met de Hebreeusche letter *Samech* beginnen, namentlyk *Exodus XXXII*, 8, en *Numer. XIV*, 19: insgelyks hebben zy aangemerkt, dat, om eenige verzen te verstaan, 'er nog iets ingelascht moest worden, als of 'er, om den zin te maken, eenige woorden waren uitgelaten. Wegens de woorden hebben zy aangemerkt, welke verzen met deze of gene woorden in den Bybel begonnen worden; waar dit of dat woordt zamen eene overeenkomst heeft; of het zelve eenigzins eene twyfelachtige beduiding heeft; welke de gewoonlykste is, en welke men als ongewoonlyk op deze of gene plaatse moet waarnemen. Hier toe behoort ook het beroemde *Keri* en *Ketibh*, waar door op den kant aangetekent staat, dat dit woordt op eene andere wyze gelezen moet worden, als het in den text staat. Ook hebben zy op de letteren acht gegeven, en bemerkt, dat 'er in hunne afschriften eenige gevonden worden, die bovengewoon groter, of kleinder, of omgekeert, of zich in een ongewone gestalte bevonden, 't welk zy geloofden dat niet bygeval, of door achteloosheit van den schryver, maar voorbedachtelyk geschied was. Dat echter, naar 't voorgeven van eenigen, de Mazorethen den Hebreeuschen Bybel eerst in verzen verdeeld, en de woorden met letterstippen, en vokalen voorzien hebben, die men te voren in de Schrift niet gehad hadt, zulks wordt van vele anderen verworpen, gelovende, dat de zelve letterstippen, vokalen en accenten zo wel van de eerste schryveren hun oorspronk nemen als de letteren en woorden zelf. Zo zyn ook van den ouderdom en de achting der Masorethen verscheide gevoelens, vermits eenigen zonder bedenken den eersten oorspronk, en het voornaamste werk van Ezra, die de Joodsche republyk en kerk na de Babylonische gevangenisse weder opgerecht heeft, afleiden; anderen daarentegen, waar onder zich de beroemden Jood Elias Levita bevindt, beweren, dat dit gansche werk van eenige geleerde Joden, die zich in de zesde eeuwe na Christus geboorte te Tiberias byeen gevoegt hadden, zynen oorspronk heeft, het welk den genen, die 't eerste staande houden, ongelooflyk voorkomt, vermits albereets in den Talmud der Joden, die voor de VI eeuwe in wezen was, van deze Masorethen melding gedaan wordt. Dus worden 'er ook gevonden, die deze grote bemoejing der Masorethen t'enemaal onnodig en onnut aanzien, ja alles als overvloedige grillen verwerpen, daar anderen in 't tegendeel den vlyt van deze menschen niet genoegzaam weten te roemen, als waar door de grondtext in zyne zuiverheit behouden, en ons eene goede verzekering gegeven wordt, dat de text, dien wy heden hebben, recht en onvervalscht is. Zie *Elias Levita in Masoreth. Hammasoreth. Buxtorf in Tiberiade, seu Comment. Masoreth. Capellus in Arcano punctationis revelato. Hottingerus in Thes. phil. l.* I. *c.* 3. *Walton Proleg. ad Bibl. Angl. Glassius in Philol. S. lib.* I. *Tract.* 1. *Leusdenius Dissert.* III *prælim. ad Jonam & in Philologo Hebræo Diss.* XII *& seq. Pfeifferi Critica S. c.* 6. *Basnage Hist. des Juifs Tom.* II.

MASOVIE, in 't Latyn *Mazovia*, en *Masovia*, eene provincie in Polen, grenzende ten Noorden aan Pruissen, ten Westen aan Cujavië, of groot-Polen, ten Zuiden aan klein-Polen, en ten Oosten aan Litthauwen. De voornaamste steden zyn Warschouw, Plosk, en Czersko. Het landt is zeer vruchtbaar, en bestaat uit drie waywoodschappen, als Czersko, of het hertogdom Masovië, Bielsko, of Podlachië, en Plosko. Eenigen vermengen het zelve met de kleine provincie *Podlachië*, waar mede het in den jare 1567 op nieuw vereenigt is, waar in de steden Bielsko, Drogienzyn en nog eenige andere leggen. Masovië heeft voorheen zyne byzondere prinssen, die den tytel van hertogen voerden, gehad, wierdt aan de kroon Polen onderworpen ten tyden van den koning Casimir den Groten, maar echter niet volkomen ingelyft, als onder de regering van Sigismund den I in den jare 1526. Dit landt heeft zynen naam bekomen van *Masos*, of *Maslao*, schenker van Micislaus den II, koning van Polen, de welke gedurende het *interregnum*, of den ledigstaanden troon, zo van wegens de doodt des gemelden konings in den jare 1034, als toen zich Casimir naar Vrankryk hadt begeven, zich voor 't grootste gedeelte van de provincie Plozko meester maakte, maar echter in den jare 1040 door Casimir daar weder uit gedreven wierdt, wordende hy gevangen genomen, en op den weg aan een kruis gehangen; maar schoon hy deze smadelyke doodt moest ondergaan, heeft evenwel deze provincie van hem haren naam gekregen. Anderen willen, dat zy den zelven van de Massageten zou ontleent hebben. Sedert is Masovië tot den jare 1210 aan de kroon gebleven, wanneer Lescus de Witte het zelve onder den tytel van hertogdom aan zynen broeder *Conraad* geschonken heeft. Deze hertog van Masovië en Cujavië trouwde met Agatha, eene Russische vrouwe, en stierf in den jare 1247, nalatende *Ziemovit* den I, hertog van Mas-

Masovië, enz. de welke gedood wierdt door een Rus, Zuarnon genaamt, in den jare 1262. Hy liet by zyne gemalinne Geertrui *Boleslaus* na, die de kroon aan *Lescus* den Zwarten betwistte, en zonder kinderen stierf in den jare 1294. Zyn broeder *Boleslaus* de II volgde hem in het gebiedt, en stierf in den jare 1329. Zyne eerste gemalin was Prislave, een vrouw uit Litthauwen, en zyne twede uit Bohemen, welker naam onbekend is. Zyne kinderen waren Ziemovit de II, die volgt; Troidenus, hertog van Warschouw, enz. die by zyne gemalinne Maria, hertoginne van Ruslandt, won Boleslaus, hertog van Ruslandt, vergeven in den jare 1344, en Casimir, die in dat zelve jaar zonder kinderen stierf, en tot zynen erfgenaam verklaarde Casimir den III, bygenaamt de Grote, koning van Polen; mitsgaders Wenceslaus, hertog van Plosko, die den oorlog aan Ladislaus den III aandeedt, en vader wierdt van Boleslaus, die zonder kinderen stierf in den jare 1340. *Ziemovit* de II, hertog van Masovië, Cirhe, Rava, Gostin, enz. deedt hulde aan Casimir den Groten in den jare 1343. Zyn zoon, Ziemovit de III, volgde hem in de regering, en zyn twede zoon Johannes trouwde met Anna, dochter van Wirold, groothertog van Litthauwen, by welke hy geen kinderen gehad heeft. *Ziemovit* de III, hertog van Masovië, Cirhe, Rava, Calissie, enz. trouwde met Alexandra, dochter van den koning Jagello, genaamt Ladislaus de IV, en stierf in den jare 1426. Zyne kinderen waren Ziemovit de IV, gestorven zonder erfgenamen; Ladislaus, die volgen zal; Casimir, hertog van Belze, zonder kinderen gestorven; Alexander, een geestelyke; Çimbarca, gemalin van Ernest, aartshertog van Oostenryk; Euphemia, gehuuwt aan Wenceslaus, hertog van Teschin; Cecilia, gemalin van Bogeslaus van Pomeren, hertog van Stolpa; Oska, of Agatha, die in den echt tradt met Michiel, hertog van Starodub, en eene andere dochter, in hare kindschheit gestorven. *Ladislaus* nam den tytel aan van hertog van Masovië en prins van Ruslandt, enz. Hy hadt Janusse, die naar het ryk stondt te gelyk met Johannes Albert, en stierf, zonder getrouwt geweest te zyn, in den jare 1495; en *Conraad*, hertog van Masovië, mitsgaders van alle zyns vaders heerlyke goederen, behalven van Plosko, 't geen hy aan den koning Johannes Albert afstondt. Deze hertog stierf in den jare 1503, nalatende *Stanislaus* en *Janusse* den II, die kort na elkanderen stierven in den jare 1526, zonder getrouwt geweest te zyn. Dus geraakte het hertogdom van Masovië wederom aan de Poolsche kroon, volgens de voorwaarden, by de allereerste opdragt gedaan, en die telkens door den nieuwen hertog bevestigt wierdt. *Starovolscius Descript. Polon. & Lith. Cromer. Histor. Polon. Ortelius & Cluver. Geogr.*

MASPHA, eene stadt van den stamme Juda, gebouwt door den koning Aza. Daar is nog een plaats in den lande Galaad van den zelven name, alwaar Jakob en Laban hun verbondt oprechtten, en onder de stamme Benjamins is ook eene stadt, alzo genaamt.

MASSA, een hertogdom in Italië, 't geen het Oostelyk gedeelte van 't landschap Lunegiana, in Toskanen, is, en benevens het vorstendom Carrara aan een prins van 't huis Cibo toebehoort. Het is een Ryksleen, staande onder de bescherming van Spanje, leggende tusschen de republyk van Lucca en het gebiedt van Zarzane en Pisa. De hoofdstadt wordt Massa di Carrara genaamt, legt aan de rivier Frigido, niet verre van de zee. Dit landt is eigentlyk het souvereine marquisaatschap Malespina, het geen het geslacht van Malespina voormaals bezeten heeft. De tegenwoordige hertog van Massa en prins van Carrara is Alderanus, geboren den 21 Juny des jaars 1690, en is zyn gestorven broeder Alberik den III in den jare 1716, den 15 November, in het gebiedt gevolgt.

MASSA DI SORRENTO, in 't Latyn *Massa Lubiensis*, eene stadt van 't prinsdom Citra, by de Cabo della Minerva, in het ryk van Napels. Zy heeft den tytel van een prinsdom, en een bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Sorrento.

MASSA OLIEVIERI, oudtyds *Plemmyrium Promontorium*, ook *Cabo de la Sicile* genaamt, is een uithoek van Sicilië, aan de Oostzyde van de valei van Noto, een weinig ten Zuiden de stadt Syracuza. *Maty Dict.*

MASSA (FRANCISCUS TORALDUS VAN ARRAGON, VORST VAN) was een geboren Napolitaan, uit het vorstelyke huis van *Sorento*, en heeft zich van jongs af in allerhande wetenschappen, en inzonderheit die der krygs-en vestingbouwkunde, geoeffent. In Catalonië verdedigde hy met groten roem de stadt Terragona; hadt met den grave van Harcourt eenige voordeelen, maar wierdt door den maarschalk de la Motte in een veldslag gevangen. Na dat hy wederom zyne vryheit bekomen hadt, trok hy naar zyn vaderlandt, en maakte zich daar door zyne minzaamheit en goedaardigheit by 't volk zeer bemind. Wanneer nu de hatelyke oproer in den jare 1647 ontstondt, en de aanvoerder Masanjello reets het leven verloren hadt, nodigde het volk dezen Franciscus Toraldus, om ten dienst van 't algemeen hun hoofdman te wezen. Hy, zich buiten staat bevindende zulks af te slaan, vermits hy hun woede gezien hadt, en hopende door zyn beleidt alles weder in den vorigen standt te brengen, bewilligde hun verzoek. Maar hy, om 't volk genoegen te geven, stelde zich dikwils tegen de krygsbenden van den koning; hier door maakte hy zich gehaat by 't hof, en ten anderen, om dat hy de zelve niet al te veel afbreuk naar den zin des volks deedt, hieldt het zelve hem verdacht. Eindelyk, na dat het gemeen een onderaardsche gang by de muur van het klooster St. Clara ontdekte, waande het terstont, dat door de zelve hunne heimelyke aanslagen van den generaal aan de hofparty ontdekt wierden. Dus namen zy hem gevangen, terwyl hy bezig was dit onweer door de vlucht te ontduiken; sleepten hem met bespotting langs de straten, en doemden hem zonder veel andere omstandigheden ter doodt, echter hem nog zo veel tydt latende dat hy kon biechten. Dit gedaan zynde bragten zy hem op den *Pietra del pesce*, of den Visschersteen, en sloegen hem daar het hoofdt af. Dit geschiedde den 21 October des jaars 1647. Zyne laatste woorden waren: „ Dat hy niet als een oproermaker, maar getrouw in den dienst van Godt, den koning en „ zyn vaderlandt stierf.". *Crasso Elogii di Capitani illustri pag. 227. Siri Memor. Tom.* X. *Gozotti lib.* III.

MASSACIUCCOLI, in 't Latyn *Massanicolium*, is een goed steedtie van Toskanen, gelegen aan het meir Massaciuccoli, in de republyk van Lucca, drie mylen van de stadt van dien name. Deze plaats is de zelve, die men oudtyds noemde *Fanum Herculis*, en men toont daar nog de oude overblyffelen van den tempel van Hercules. *Maty Dict.*

MASSADA was de allersterkste plaats van Palestina, in den stamme van Juda. Zy wierdt gebouwt door den hogepriester Jonathan, om in staat te zyn van den koning van Syrië te wederstaan, en daar na versterkt door den koning Herodes den Groten, die daar een onwinbare plaats van maakte, vermits de natuur daar alles toe bybragt wat 'er vereischt wierdt. Zy was gebouwt op eene zeer steile rots, waar op men niet kan komen als langs eenen smallen weg, daar maar een mensch met veel moeite wegens de hoogte en engte kan teffens gaan, moetende genoegzaam met handen en voeten klauteren. Herodes eenigen opstandt in zyn ryk gewaar wordende, en dat de Joden, zyne onderdanen, voornemens waren hem van den troon te stoten, om daar iemandt uit den stamme der Asmoneën op te heffen, of dat Cleopatra, die 't hert van Antonius ten eenemaal bezat, en hem dodelyk haatte, hem door dezen Romein geen kwaden part zou spelen, liet deze post by uitnemendheit versterken, op dat hy in tydt van noodt derwaarts zyne toevlucht kon nemen, en zyne vyanden verduren. Behalven de grote sterkte, die hy daar liet maken, bouwde hy daar ook een trotsch paleis met eene menigte van waterbakken om 't regenwater in te vangen en te bewaren, verzorgde de plaats met overvloedt van krygs-en mondbehoeften voor vele jaren en tien duizend mannen, en 't geen zeer aanmerkelyk geacht wordt, is, dat boven op dien rots een vlakte is, daar men zaaien en planten kan, zo veel als eene tamelyke bezetting tot onderhoudt benodigt heeft. Eleazar, hoofdt der Sicairen, die derwaars begeven hebbende na de verwoesting van Jeruzalem, wierdt daar belegert door Flavius Sylva, en ziende dat hy het niet kon ontvluchten, maar eindelyk in zyne handen moest vallen, overreedde hy allen, die in de plaats waren, het vuur daar in te steken, en hen zelve te doden, om daar door eene schandelyke slaverny te ontgaan. Dit deden zy, en hy bleef de laatste over; toen hy nu zag, dat 'er niemandt meer was, die hem doden kon, stak hy het vuur in 't kasteel, en stortte voorover in zyn zwaardt. Twee vrouwen ontvloden dezen moordt, en wilden zich liever aan de bescheidenheit van de Romeinen overgeven, als op deze wyze omkomen. Dit waren eene oude en eene jonge nicht van Eleazar, die zich in eene waterleiding verborgen hadden met nog vyf jonge kinderen, en die deze daadt aan Sylva des anderen daags, 't welk de 15 of 16 April van het volgende jaar na de verwoesting van Jeruzalem, het 4 jaar van de regering des keizers Vespasianus, en 42 of 43 jaren na de doodt van Jesus Christus was, vertelden. Men zegt, dat deze plaats onmogelyk was om aan te tasten, en echter heeft ze Sylva belegert, en op de verhaalde wyze gewonnen. Jozephus beschryft deze belegering in 't brede in zyne geschiedenis van de *Joodsche Oorlogen* VII *boek, van 't* 31 *tot het* 36 *hoofdstuk.*

MASSÆUS, (CHRISTIANUS) *Cameracensis* bygenaamt, om dat hy langen tydt te Kameryk gewoont heeft, en het bewindt over de scholen heeft gehad, was geboren in een klein dorpie, Warneton genoemt, gelegen in Vlaanderen, aan de rivier de Leye, studeerde te Gent, en wierdt priester van de congregatie der Hieronymiten. Hy is niet alleen in de beschaafde wetenschappen, maar ook in de geschiedenissen zeer ervaren geweest, en heeft zich zonderling beroemd gemaakt door zyne Kronyk, die hy van de schepping der wereldt heeft begonnen, en met het jaar 1540 geëindigt. Deze Kronyk bestaat in XX boeken, en voor de zelve ziet men vier maandwyzers, namentlyk de Egyptische, de Hebreeusche, de Macedonische, en de Romeinsche. Vyftig jaren heeft hy, naar zyne eige bekentenisse, aan dat werk geblokt: ook heeft hy een klein Kronykie van Kameryk uitgegeven. Hy stierf in de gemelde stadt in den jare 1546, oud omtrent 77 jaren. *Vossius de scient. Mathem. cap.* 41. §. 4. *Valer. Andr. Bibl. Belgic. Miraus. Irithemius.* enz.

MASSAFRA, eene kleine stadt in 't ryk van Napels, in het gebiedt van Otranto, niet verre van 't landschap Bari, aan den voet van 't Appennynsche gebergte gelegen, heeft een bisdom, onderhorig aan 't aartsbisdom van Otranto.

MASSAGETEN, een volk van Scythië, bewonende den berg Imaus, in Turquestan, 't geen heden 't woeste Tartarië genaamt wordt, in 't landt *Zagathay*, of *Usbek*, en *Mawaralnahra*. Ptolomæus zegt, dat 'er twee soorten van Massageten geweest zyn, als een in Margiana en een in 't landt der Saces, een Scytisch volk; maar anderen stellen, dat zy gewoont hebben aan den Pontus Euxinus en Palus Meotides, 't geen ver genoeg verschilt van malkander. Hoe 't ook zy, deze volkeren hadden noch steden, noch tempelen, woonden onder tenten, en offerden de zonne. Zy waren wreed en barbaarsch, slachtende hunne vyanden, en eetende hunne nabestaanden, als zy dood waren, op. Zie *Strabo lib.* II. *Ptolomaus. Herodotus.*

MASSALIANEN, een foort van ketters, die opftonden onder de regering van Conftans omtrent den jare 361. Zy wierden ook genaamt Euchiten, dat is, bidders en geeftdryvers. Zy zeiden, dat het gebedt alleen genoeg was boven alle goede werken, bouwende hun gevoelen op de woorden van den Zone Gods, dat men altydt moet bidden. De grondleggers van deze fecte waren monniken van Mefopotamië, die flechts om te bidden het werken lieten varen, en deden de helft niet van den gewonelyken tucht der monniken. Zy verwierpen de vaften, en achtten de bondzegelen zeer onverfchillig. Zy zeiden, dat het gebedt alleen krachtig genoeg was om alle verzoekingen af te weren, den duivel te verdryven, en de zonde uit te wiffchen, 't welk de Doop niet gedaan hadt, vermits die de zelve maar affchoor, gelyk een fcheermes het haair doedt, zonder de oorzaak van den aangroei weg te nemen. Zy gevoelden, dat ieder menfch twee zielen hadt, waar van de eene hemelfch, en de andere duivelfch was, maar dat de laatfte door het gebedt aanftonts moeft wyken. Zy gaven zich voor propheten uit, dat zy de Drieëenheit zagen met hunne ligchamelyke oogen, en dat, om Godt gelyk te worden, zy niet zondigden, zelfs niet met gedachten. Zy verdichtten helfche bedriegeryen om de onnozele menfchen te verleiden, lieten kwanswys den H. Geeft zichtbaar op hen nederdalen, als zy iemandt begunftigden met de eene of de andere geeftelyke bediening; want zy hadden priefters en biffchoppen onder hen: dan gingen zy aan 't danffen, zeggende, dat zy op den duivel danften, waarom men hen ook *Enthufiaften*, dat is, *bezetenen*, genoemt heeft. Zy verboden aan iemandt eenige aalmoezen te geven dan die van hunne fecte, fchuwden de huwelyken, en dwongen de kinderen hunne ouderen te verlaten om hen te volgen. Zy droegen lang haair, als de vrouwen, en treffelyke rokken, verre van een eenvoudig monnikskleedt en berouw hebbend gedrag. Deze dwalingen verfpreidden zich niet verder dan in Mefopotamië en Syrië, om dat zy overal groten tegenftandt vonden wegens hunne dwaasheden en leerftukken. Keizer Theodofius de Grote gaf wetten uit tegen de Maffalianen, die men toen *Saccophores* noemde, om dat zy rokken als fakken droegen. Flavianus van Antiochië, hebbende uit den mondt van een gryzaardt Adolphus de waarheit van hunne gevoelens gehoort, heeft de zelve ten eenemaal gedoemt. Amphilochius beftreedt hen ook in Licaönië. Echter heeft men veel moeite gehad om deze fecte uit te roeien: want fchoon ze zomtyds al hunne gevoelens afgezworen, en zich in den fchoot der kerke begeven hadden, hingen zy altydt hunne dwalingen nog aan, en keerden tot hun uitbraakfel, om welke reden men een concilie in den jare 427 byeen geroepen hebbende, vaftelyk befloot niemandt van deze dwaalgeeften meer in den fchoot der kerke te ontfangen, wat belofte van beterfchap zy ook deden. *Epiphan. Hær.* 80. *St. Auguftin. de hæref. c.* 57. *Theodoretus hær. fab. lib.* IV. *St. Joh. Damafc. Hær.* 80. *Sanderus Hær.* 85. *De Caftro. Prateolus. Baronius in Annal. a. C.* 361. *n.* 33, 34, 35. enz. *Godeau Hift. Ecclef.*

MASSANISSA. Zie MASINISSA.

MASSARIAS, (ALEXANDER) hoogleeraar in de geneeskunde van de univerfiteit van Padua, was geboren te Vincenza, verkreeg veel achting door zyne geleerdheit in de XVI eeuwe, en ftierf in de gemelde ftadt Padua in den jare 1598. Men heeft van hem verfcheide werken, als: *De pefte; Practica Medica; Adverfus Saxoniam de abufu medicamentorum veficantium; De pulfibus; De urinis; Confultationes & refponfa medicinalia*; enz. *Thomafini in Elog. Ghilini Theatr. d'Huom. Litter.*

MASSARIUS, (HIERONYMUS) een geneesheer, geboren te Vicenza, leefde in de XVI eeuwe; verliet zyn vaderlandt, om dat hy den Proteftantfchen Godsdienft wilde omhelzen, zocht derhalven een vry landt, zette zich neder in Zwitferlandt, en fchreef daar eene verhandeling, voerende ten opfchrift: *Eufebius captivus, five modus procedendi in Curia Romana contra Evangelicos, in quo eft Epitome præcipuorum capitum doctrinæ Chriftianæ & refutatio pontificiæ fynagogæ*, enz. voerende daar den naam van *Hieronymus Marius Vincentinus*. Hier van daan trok hy naar Straasburg, alwaar hy openbaar onderwezen heeft, en geftorven is in den jare 1564, in het zelve jaar dat zyn boek, zynde eene uitbreiding over Hyppocrates, *de natura Hominis* genaamt, gedrukt wierdt. Zie *Konig Bibl. Lindenus Renovatus. Bayle. Gefnerus.* enz.

MASSERANO, in 't Latyn *Mafferani principatus*, een klein prinsdom van Piëmont, in Italië, op de grenzen van het Milanees, is een leen van den H. ftoel, en behoort aan het huis van Ferrara, trekkende de paus jaarlykfch een merkelyk voordeel van dit geweft. De hoofdftadt, daar de prins zyn woonplaats heeft, is ook Mafferano genaamt, en legt op de grenzen van het landfchap Biella. Het ftedeke Crevalore behoort ook aan het zelve.

MASSEUS. Zie MASSÆUS.

MASSICUS MONS, hedendaagfch *Monte Garo* genaamt, een gebergte, 't geen in de Napelfche provincie Terra di Lavoro, tuffchen Seffa en Capua legt, wordende by de ouden zeer geprezen om den voortreffelyken wyn, die daar geperft wierdt.

MASSILIARGUES, een vlek in neder-Languedok, aan de Vidourle, vier mylen ten Ooften van Montpellier. *Maty Dict.*

MASSINISSA. Zie MASINISSA.

MASSOUD, zoon van Mahmoud, zoon van Sebekteghin. Hy is de eerfte van dien naam, en de twede of derde, indien men zyn blinden broeder mede rekent, Sultan van den ftamme Sebekteghin, of van de heerfchappy der Gaznaviden. Hy volgde zyn vader Mahmoud in alle de grote ftaten, die hy zich eigen gemaakt hadt, na dat hy zynen broeder Mohammed gevangen gezet en de oogen hadt doen uitfteken. Zyne regering begon in 't 422 jaar van de Hegire. Hy herftelde het huis der Bouïden, 't geen op den oever van zyn bederf gekomen was in het Perfifche Irak, in den perfoon van Aladdoulat, bygenaamt Ebu Kakouiah. Sultan Maffoud nam tot zyn Vizier Hamed, zoon van Haffan, bygenaamt Al Meimendi, die zyn vader hadt berooft van deze waardigheit: maar deze grote man leefde niet langer dan tot den jare 424, en liet zyne bediening aan Ahmed, zoon van Abd'-Alfamed. Altuntafch, ftedehouder van de provincie Khouarezm, deedt dit zelve jaar een inval in het landt aan de overzyde van de Gihon, op den naam van Maffoud; maar deze grote kapitein, met zyn leger tegen over dat van zynen vyandt ftaande, wierdt door een pyl in zyn oog gekwetft. Hier op wierdt de ftrydt, die zo beginnen zou, van weêrkanten geftaakt, en de legers trokken beide naar huis. Altuntafch ftierf van deze wonde, en liet het ftedehouderfchap aan zynen zone Haron. In dit zelve jaar 424 maakten de Selgiuciden, een Turkfch geflacht, veel gerucht in Perfië; zy trokken den vloedt Amou en de Gihon over, en floegen zich neder in Khouarezm, bezetten de fteden Neffa en Abiurd, berovende en plunderende de omgelegene provinciën. In den jare 426 de Sultan Maffoud, willende de veroveringen van zynen vader Mahmoud, vervolgen ondernam den oorlog der Indiën tegen het gevoelen van de wyften zyns Raads, die hem rieden liever tegen de Turkfche Selgiuciden op te trekken, eer hunne macht fterker wierdt, en dat hy dan met minder zorg en ruimer handen dien oorlog kon aangaan. Maar Maffoud liet zich niet ontzetten, volvoerende zyn voornemen. Het is wel waar, dat hy gelukkige voortgangen hadt gedurende twee jaren in dien oorlog, maar zynde in den jare 428 wederom in zyne ftaten gekeert, vondt hy de Selgiuciden zo vermogend, dat hy reden hadt zich te beklagen van den raadt der wyzen niet gevolgt te hebben. Hy wierdt genoodzaakt een machtig heir op de been te brengen, waar mede hy tegen zyne ontzagchelyke vyanden te velde trok, maar hy wierdt geflagen en genoodzaakt te vluchten naar Gafna, latende de Selgiuciden meefter van het grootfte gedeelte van Khorafan. Maffoud, moeielyk zynde, braakte al zyne gramfchap uit op die, die hem den vorigen oorlog aangeraden hadden, bragt nieuwe benden op de been, en gaf het bevel daar over aan zynen zoon Maudoud, dien hy naar den kant van Balkhe zondt, om die grenzen te befchermen, daar na zyn blinden broeder Mohammed uit zyne gevangeniffe met zyne kinderen naar Indië zendende, alwaar hy echter zyne raadflagen wilde volvoeren tot den volgenden winter, makende genoegzaam goede voortgangen. Maar gedwongen zynde weder te keren naar de ftadt Balkhe om zich te verdedigen tegen de Selgiuciden, die dagelykfch fterker wierden, en bezig zynde om den toeftel over de rivier Siud, 't welk de Indus is, te doen trekken, floeg Jozeph, zoon van Poufteghin, een van de voornaamfte hoofden zyns legers, aan 't muiten, en viel op de legerbehoeften en fchatten, berovende de zelve in zyne tegenwoordigheit. Hier nog niet mede vergenoegt, riepen de muitelingen zynen blinden broeder Mohammed voor Sultan uit, en Maffoud wierdt gedwongen de vlucht te nemen om hunne handen te ontkomen. Maar zy, zyne vlucht gewaar wordende, ylden hem na, kregen hem gevangen, bragten hem by zynen broeder, die hem op een kafteel liet fluiten met eenige van zyne officieren, die hem niet wilden verlaten. Mohammed zich niet in ftaat bevindende om te heerfchen door 't miffen van zyn gezicht, liet zynen zoon Ahmed als Sultan huldigen, en trok toen aanftonts met Jozeph Poufteghin en eenige anderen naar 't 't kafteel, waar op men Maffoud hadt gevangen gezet, en deedt hem in zyne tegenwoordigheit fterven in 't 433 jaar van de Hegire. Maffoud regeerde 13 jaren, en hadt den naam van een voortreffelyk en milddadig prins te zyn, en wordt van alle geleerde fchryvers van zynen tydt geprezen. *Herbelot Bibl. Orient.*

MASSOUD, zoon van Mohammed, zoon van Melik-Schah, Sultan uit het ftamhuis der Perfiaanfche Selgiuciden, was in de ftadt Bagdad wanneer zyn broeder Togrul ftierf. Aanftonts zondt men van 't hof hem deze tyding, vermits eenigen zich bevlytigden om Daoud, zoon van Togrul, in 't afwezen van zynen oom op den troon te plaatfen. Maar hy was eerder te Hamadan, 't geen toen de hoofdftadt van de Selgiuciden in Irak was, als zyn neef, die ook van elders moeft komen. Zo haaft hy daar was aangeland wierdt hy van alle de ryksgroten ontfangen, voor Sultan uitgeroepen, en men dacht niet eens om Daoud. In den beginne der regering van dezen Sultan wierdt de Kalif Moftarfched, die zich tegen zyne verheffing gekant hadt, met zynen zone Rafched vermoord door onbekende huurlingen. Deze doodt gaf gelegenheit aan Sultan Maffoud, een ander in des vermoorden Kalifs plaats aan te ftellen. Dit was een van zyne vrienden Mottaki Lem-Rillah; maar gehoort hebbende, dat de ftehouder van Perfië zwarigheit maakte dezen nieuwen Kalif te erkennen, zondt hy zynen broeder Selgiuk-Schah met Arabek Carafancar om hem tot zynen plicht te brengen. Maar Arabek was naauwlyks een dagreize voortgetrokken, of hy liet aan den Sultan weten, dat hy niet verder trekken zou voor dat hy hem den eerften Vizier Pir Mohammed Khazen, wiens doodt hy begeerde, toezondt. Deze Vizier was een zeer voortreffelyk beftierder van des konings zaken, maar dien men befchuldigde, dat hy al te ftandvaftig en te trotfch was, hoedanigheden, die zeer weinig behaaglyk waren voor de groten van het hof. Maffoud kon dezen onredelyken eifch zo haaft niet inwilligen, maar ziende, dat Carafancar al zyne macht in handen hadt, wierdt hy eindelyk gedwongen hem het hoofdt van den Vizier toe te zenden. Atabek, voldaan zynde, volbragt toen zyn op-

opgeleiden last in 't bevestigen van den Kalif; maar hy smaakte niet lang de vruchten van deze zo hatelyke vergenoeging, want hy stierf weinig dagen na dat hy zyne wraak tegen zyn vyandt hadt uitgevoert. De Sultan, zyne doodt vernomen hebbende, gaf zyn ampt aan Ildighiz, die van den eersten rang was uit den stamme der Atabeks, of heeren van Aderbigian, met een genoegzaam souverein gezag over deze provincie en die van Curdistan, gevende hem ten huwelyk zyne schoonzuster, die eerst aan Sultan Togrul, zynen broeder, was getrouwt geweest. By deze princesse won Ildighiz twee zonen, die vervolgens na hem de waardigheit van Atabek bekleed hebben, te weten Mohammed en Kezel Arslan. Weinig tyds na de verheffing van Ildighiz stondt Abbas, stedehouder van Reï, met eenige andere zamengezworenen op ter gunste van Solyman Schah, broeder van Massoud, en zetten hem op den troon, maar deze zamenzwering wierdt wel haast gebreidelt, en een iegelyk tot zynen plicht gebragt. Sedert dien tydt bleef Massoud een vredig bezitter van zyne staten, tot dat hy stierf in den ouderdom van 45 jaren, na dat hy 18 jaren geheerscht hadt, in het 547 jaar van de Hegire. Deze prins beminde by uitnemendheit geleerde en Godvruchtige menschen, en was aan de zelve zo milddadig, dat men na zyne doodt de schatkist ledig vondt. Hy was de laatste van de Selgiuciden, die het gezag in Irak gevoert hebben, hebbende dit geslacht vervolgens in klein-Asië een andere heerschappy opgerecht, 't welk men eertyds Iconië, en heden Cogni noemt. Moctafi, de XXXI Kalif der Abassiden, benam vervolgens al het gezag, 't geen de Selgiuciden nog in Bagdad hadden, na de doodt van Massoud. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MASTENBROEK, een vruchtbaar landschapie, en dorp of schoutsampt in de provincie van Overyssel, in het kwartier van Zallandt, tusschen de steden Kampen, Hasselt, en Zwol, de Zuiderzee, het Zwarte water en den Yssel gelegen.

MASTIKANEN, volkeren, bewonende de grenzen van den stamme Juda en Benjamin. Hier waren zeer sterke en als ongenaakbare plaatsen, daar David met zyn volk zich heen begaf, na dat hy een stuk van Sauls mantel in 't hol van Engeddi gesneden hadt, en naderhandt met hem onder eede belooft hadt, van 't huis Sauls, wanneer hy op den troon geklommen zou zyn, geen leed te doen. I *Sam.* XXIV, 23. *Jozephus Oudheden* VI *boek*, 14 *hoofdst.* De H. Schrift noemt dit gewest eene sterkte of sterkeplaatsen, maar Jozephus zegt, dat dit het landt der Mastikanen was. Misschien, dat David daar eene of meer sterkten gebouwt hadt, om zich te kunnen verschuilen; daar by was het een berg-en rotsachtig landt. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MASTICO, *Capo Mastico*, *Panale*, in 't Latyn *Phana*, of *Phanæa Extrema*, is een kaap of uitstek van 't Zuidelyke gedeelte lands van Scio, een van de eilanden van den Archipel. *Maty Diction.*

MASTRICHT, of MAASTRICHT, eene stadt, behorende aan de Vereenigde provinciën, in 't Latyn *Obtricum*, *Trajectum ad Mosam*, of *Trajectum superius*, (om het zelve van Utrecht te onderscheiden, 't welk *Trajectum inferius*, of *Trajectum ad Rhenum* genoemt wordt) gelegen aan den Westelyken oever van de Maas, waar over 9 schone bruggen met twee bogen geslagen zyn, waar van daan ook de stadt haren naam voert, om dat Maastricht zo veel wil zeggen als over de Maas trekken. Aan de andere zyde van den Oostelyken oever legt Wyk, zynde als eene voorstadt van Mastricht. Voorheen hebben de bisschop van Luik en de hertog van Brabandt aldaar ieder de helft van het rechtsgebiedt gehad; naderhandt is het, benevens Brabandt, aan het huis van Oostenryk gekomen, en Karel de V kocht van den bisschop al het landt, 't geen daar by hoorde, en hy nog in eigendom bezat. Dus wierdt het onder de Spaansche Nederlanden en 't hertogdom Limburg gerekent; maar de Hollanders hebben zich in den jare 1632 daar meester van gemaakt. In den jare 1673 viel het in de handen der Franschen na eene scherpe belegering. De Hollanders poogden het in den jare 1676 wel te hernemen, maar moesten de belegering opbreken, echter is het by de Nimweegsche vrede in den jare 1678 volgens inhoudt van het VIII artykel wederom aan de Vereenigde Nederlanden afgestaan. De gemene huizen in deze stadt zyn doorgaans met leien gedekt. Het Raadhuis is schoon, staat op een ruime markt, is van witte steen gebouwt, heeft aan alle kanten op een rei 9 grote vensteren, en van binnen pronkt het met heerlyke schilderyen door Diderik van der Schuur, schilder der koninginne van Zweden. Op verscheide andere plaatsen heeft men schone fonteinen, nevens eenige reien bomen, mitsgaders eene grote kerk. Mastricht is eene zeer sterke stadt, heeft zware hoge muren, met heerlyke buitenwerken; Zuidwaarts legt een tamelyke hoogte, waar van men een groot gedeelte der stadt overzien kan, vastgehecht door een van de schoonste stene bruggen, en om dat men van deze hoogte de stadt geen leedt doen zou heeft men daar eene fraaie sterkte opgebouwt, leggende ongevaar een musketschoot daar van daan een hoornwerk, het welk tot dekking van de stadt dient, en met de batteryen en uitstekende hoeken van de zelve overeenkomt. Wyk is ook zeer wel versterkt, ja nog sterker als Mastricht, waar in men altydt by 't bestormen van de stadt een wyk en toevlucht kan nemen. Rondom Wyk is het landt effen en laag; in het zelve wonen vele menschen, en men heeft 'er een schone glasblazery. De stadt is zeer oud, was eertyds een bisdom, 't geen van St. Servatius aldaar van Tongeren verlegt zou zyn in de V eeuwe, alwaar deze bisschoplyke zetel tot de VIII eeuwe gestaan heeft; want toen wierdt hy door St. Huibert naar Luik verlegt, om dat die van Mastricht St. Lambert, hunnen kerkvoogdt, hadden doen sterven. In de hoofdkerk bewaart men een dubbeld kruis, het geen met goudt en edele gesteenten bezet is, waar in, zo men zegt, een stuk van het ware kruis besloten is. *Miræus in fast. Belg. pag.* 227 *& seq. Guicciardin Beschryv. der Nederl. Ens in Delic. Apodem. per German. pag.* 127. *Chapeauville de Episc. Tongr. Traject. & Leodiens. Topogr. circul. Burg. pag.* 65 *& seq.*

MASTRICHT, (PETRUS VAN) Doctor en professor in de Godgeleerdheit te Utrecht, geboren te Keulen, alwaar zyn grootvader en grootmoeder van Mastricht, hun vaderlandt, gevlucht waren, om de wrede vervolging van den hertog van Alba te ontwyken. Dit verplichtte zyn grootvader en vervolgens zyn vader den naam van *van Mastricht*, in plaats van hunnen ouden geslachtnaam *Schoring* aan te nemen. De vader van den gene, daar wy van spreken, was genaamt *Thomas*, zynde geweest ouderling van de Gereformeerde kerke te Keulen, en zyne moeder was Johanna le Planque, dochter van een burgermeester te Ath, die ook om zyn Godsdienst gedwongen was naar Antwerpen te vluchten. Hy wierdt geboren in November des jaars 1630. Na dat hy de Latynsche en Griekfche talen geleert hadt, begaf hy zich naar Utrecht om daar zyne studiën voort te zetten. Hy zag ook de akademiën van Leiden en Heidelberg, deedt eene reize naar Engelandt, maar keerde wederom naar Utrecht om daar zyn oogmerk ten einde te brengen. In den jare 1652 wierdt hy proponent, en na dat hy eenige kerken bedient hadt, wierdt hy door den keurvorst van Brandenburg beroepen te Frankfort aan den Oder, om daar de Doctoren in de Godgeleerdheit te vermeerderen, en de Hebreeusche tale te onderwyzen in de universiteit van die stadt, wordende vervolgens verheven tot hoogleeraar in de Theologie. Een jaar daar na wierdt hy tot professor in de wysgeerte en Godgeleerdheit te Duisburg beroepen, en in het volgende jaar 1669 mede in de Hebreeusche tale. Hier nam hy dezen dienst waar den tydt van zeven jaren, na welke hy te Utrecht tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de plaats van den beruchten Voetius, eenigen tydt te voren overleden zynde, beroepen wierdt. Hy heeft twee stukken over de zedelyke Godgeleerdheit geschreven, waar van verscheide drukken zyn: ook gaf hy in den jare 1655 in 't licht: *Vindiciæ S. Scripturæ contra Wittichium*, en in den jare 1677 een boek in 4. onder den tytel van: *Gangræna, seu Theologia Carthesiana*, waar over al eenige redentwisten in Hollandt geweest zyn. Hy stierf den 10 February des jaars 1706, aan eene wonde, die hem door een val veroorzaakt wierdt, en daar 't koud vuur in was gekomen, in den ouderdom van 76 jaren. Hy was al lang ongezond geweest, waar door hy een geruimen tydt zyne lessen niet wel kon waarnemen, en was nooit getrouwt geweest. Henrik Pontanus, hoogleeraar in de Godgeleerdheit en kerkelyke geschiedenissen te Utrecht, heeft eene lykreden over hem uitgesproken, die gedrukt is. De geleerde GERARD VAN MASTRICHT, loontrekkend Raadsheer, of syndicus te Bremen, vermaard door zyne fraaie uitgave van het Nieuwe Testament in het Griekfch, gedrukt te Amsterdam by de Wetsteins, en door zyne andere geleerde werken, was de broeder van Petrus van Mastricht.

MASTOPETRO. Zie MALIPIERO.

MASULIPATAM, eene voorname stadt in Asië, op de Indische kust van Cormandel, aan de rivier Nagundi, behorende onder den koning van Golconda. Zy is voortreffelyk en groot, en de stedehouder moet jaarlyksch een grote schatting aan den koning opbrengen, belopende de zelve weleer op 140000 pagoden. De inwoonders zyn merendeels Persianen en Moren, die de inboorlingen verdringen. De Engelschen en Hollanders hebben hier ook hunne woningen en pakhuizen voor hunne koopmanschappen, want hier wordt een sterke handel in diamanten, robynen en indigo gedreven. De rivier, aan welke zy legt, is zeer schoon en vischryk, maar vol krokodillen. De stadt is met geen muren omringt, maar zy heeft een sterkte en een zeer goede haven; men verzekert, dat toen zy in den jare 1679 overstroomt wierdt daar meer dan 25000 menschen vergingen. *Baldeus Beschryving van Cormandel. Maty Dict.*

MASURIUS SABINUS, een Roomsch ridder, een groot rechtsgeleerde, levende onder de regering van den keizer Augustus. Hy schreef verscheide verhandelingen, als: *De Indigenis*; *Fastorum memorabilium lib.* XII; enz. Pomponius haalt hem aan in zyn I boek *de Origine Juris.* Plinius, Athenæus, Aulus Gellius, Macrobius, en verscheide anderen maken dikwils gewag van hem. De dichter Perseus spreekt van hem in zyn schimpdicht. Zie *Gesnerus in Bibl. Vossius de Hist. lib.* I. *c.* 1, 2. *Rutilius in Jurisconf. vit.*

MATACA, een baai of zeeboezem aan de Noordelyke kust van 't eilandt Cuba, een der Antillische eilanden in Amerika. Hier sloeg in den jare 1627 de beroemde Hollandsche admiraal Piet Hein de Spaansche vloot, komende met grote rykdommen uit West-Indië, en veroverde het grootste gedeelte van de zelve, waar door de Nederlanden, bezig zynde om 't Spaansche juk van hunne schouderen te werpen, een krachtigen onderstandt bekwamen om te oorlogen. Hier plagten zich de schepen van versch water te voorzien wanneer zy door 't kanaal Bahama zeilden, en naar Spanje stevenen wilden. *Oexmelin hist. Ind. Occident.*

MATAGI, in 't Latyn *Matisa*, was oudtyds eene stadt in 't eilandt Corsica, maar is heden niet meer dan een dorp, drie mylen naar 't Noorden van Bonifacio gelegen. *Maty Diction.*

MATAJA, eene provincie in Zuid-Amerika, aan de Amazonenrivier, tusschen den uitvloedt van Madera en Tapaisa. *Texeira hist. Americ.*

MATALONA, in 't Latyn *Magdalonum*, of *Meta Leonis*, eene kleine ftadt, met den tytel van hertogdom, in 't koninkryk van Terra di Lavoro, toebehorende aan het geflacht van Caraffa. De hertog van Matalona wierdt in den jare 1715 van den keizer in den Ryksvorftenftaat verheven, en verkreeg de vryheit in zyn landt te mogen geldt munten, den tytel van hoogheit te gebruiken, en zyne vafallen tot graven te verheffen. Karel Paceco Caraffa, hertog van Matalona, vorft van 't H. Roomfche Ryk, keizerlyke geheime Raadt, ftierf den 23 January des jaars 1717 te Wenen, in het 40 jaar zyns ouderdoms.

MATAMAN, een koninkryk in Afrika, 't welk ten Zuiden aan het landt der Kaffers, ten Weften aan de zee, ten Ooften aan Monomotapa, en ten 't Noorden aan Angola grenft. Het heeft zynen eigen koning, die een heiden is, en eenen vruchtbaren grondt, maar eene ongezonde lucht.

MATAMORE, of MATAMORO, (ALPHONSUS GARSIAS) geboren te Sevilië, in Spanje, alwaar men zegt dat hy een kanunnik geweeft is, was een van de genen, die in de XVI eeuwe het meefte arbeidden om Spanje vruchtbaar in fraaie letteren te maken. Hy leerde de welfprekendheit in de univerfiteit van Alkala, en was een byzonder vriendt van Ambrofius Moralis, Antonius Auguftinus, Arias Montanus, Alvares Gomez, en eenige anderen, die zich beyverden om Barbaryë den oorlog aan te doen. Matamore wierdt dikwils in het bedde geworpen, en hevig door de jicht beftormt, maar deze pynelyke ziekte verhinderde zynen doorluchtigen geeft niet, gelyk men uit de werken, door hem in 't licht gebragt, kan oordeelen, want hy fchreef: *De ratione dicendi*; *De tribus dicendi generibus*; *De methodo concionandi*; *De academiis & doctis viris Hifpaniæ*. Men weet niet recht in wat tydt hy geftorven is, maar men gelooft, dat het in den jare 1550 is geweeft. *Gaddius de fcript. non ecclefiaft. Anton. Bibl. Hifpan. Schottus T.* III *Bibl. Miraus de fcript. fec.* XVI.

MATAN, een van de Philippynfche eilanden, in den Oofter Oceaan, hadt voor dezen zyne eigene koningen, die door de Spanjaarden daar uit verdreven zyn; maar eenigen tydt daar na hebben zich de inboorlingen, wederom met mannemoedt van deze vremdelingen ontflagen. Magellanes zou in dit eilandt overleden zyn.

MATANE, een landfchap in Afrika, 't welk ten Ooften van Madagafcar gelegen is. De Franfchen hebben daar eenige volkplantingen aangelegt.

MATAPAN, een kaap, of voorgebergte van Morea, 't welk zich ten Zuiden in de zee uitftrekt. De ouden noemden het zelve *Tanarium*, ter oorzake van het hol of de fpelonk *Tanarus*, die in dit geweft gelegen, en zo afgryffelyk is, dat de poëten het voor den mondt der helle genomen hebben, daar Hercules den helhondt Cerberus door zou ontvoert hebben. De zee rondom deze kaap is zeer diep, en de fcheepvarenden vinden daar twee havenen, waar van de eene de Kwartelhaven, om dat 'er vele van die vogelen te vangen zyn, en de andere de haven Marina genoemt wordt. Tuffchen deze twee havenen bouwden de Turken in den jare 1570 eene fterkte, de welke zy Monigo, of Caftro di Maini noemden, om daar door de bewoonders van de provincie Maina, die het Turkfch gezag niet verdragen konden, in toom en fchrik te houden. Maar de Venetiaanfche zeevoogdt Quirini kwam daar van Kandië met 80 galeien, maakte zich van de twee havenen en die fterkte meefter, verwoeftte de veftingwerken, om daar door de Mainoten, die de republyk van Venetië gunftig zyn, in vryheit te ftellen. Dit voorgebergte is onder anderen zeer beroemd om dat men daar veel marmor vindt, en men wil, dat Arion hier ter plaatfe op een dolfyn zou aangezwommen zyn. *Coronelli Defcript. Morea.*

MATARO, een vlek, gelegen op de kuft van Catalonië, omtrent 7 Spaanfche mylen van Barcelona ten Ooften. Eenige wereldbefchryvers noemen het zelve 't oude *Illuro*, anderen *Alora*, en zommigen *Arenys*, alle kleine plaatfen van dat zelve landfchap in oude tyden. Heden wordt hier zeer fchoon glas gemaakt. Den 31 July des jaars 1708 tradt alhier Elizabeth Chriftina, gemalin van koning Karel den III, nu keizer, den VI van dien naam, op hare eerfte aankomft aan landt, waar door volgens eene oude gewoonte deze plaats van alle fchattingen, zo lang de koningin leeft, bevryd zou zyn, maar of na het vertrek van deze vorftin zulks wel onderhouden is moet onderzocht worden. *Maty Dict. Colmenar Delic. d'Efpagne p.* 614.

MATELICA, een oud vlek van den Kerkelyken Staat in Italië, leggende in 't markgraaffchap van Ancona, omtrent 6 mylen van Jefi, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MATENES, of MATHENES, voor dezen een adelyk huis of flot in Schielandt, doch al overlang vervallen, vertonende tegenwoordig niet dan eenige overblyffelen van een vierkanten toren, niet verre van de muren van Schiedam. Men vindt ganfch geen byzonderheden van dit oude flot aangetekent. Het zelve behoorde het ridderlyke geflacht *van Matenes* toe, waar van in het volgende artykel zal gefproken worden. *Goudhoeven. Boxhorn.* enz.

MATENES, of MATHENES, een oud adelyk en ridderlyk geflacht in Hollandt. De burggraaf van Leiden kort voor of na het begin van de XI eeuwe hadt vier zonen. De oudfte wierdt burggraaf na de doodt van zynen vader; den tweden gaf hy de goederen van Berkel, Bleiswyk en Wena, dat nu ftaat by, aan en in Rotterdam, 't welk toen ter tydt was zonder veften. Deze hadt twee of drie kinderen, maar deedt een groten doodflag, waar door alle zyne gemelde goederen verbeurd wierden verklaart met de vryheit binnen Rotterdam, want die ftadt was toen nog zonder veften, en van hem is gekomen *Jakob Berkel*, knaap, die met zyne nakomelingen een gulden vlies met een lazure baar voerde. De derde zoon van den burggraaf hadt Vlaardingen en de Ketel; maar hy ftierf zonder kinderen in den jare 1010. Den vierden zoon wees hy zyn erfdeel aan in Matenés, welk huis toen ter tydt in 't Nieuwelandt van Matenés ftondt, dat nu zo genoemt wordt wegens den inbreuk, toen de Ryderwaardt, by Dordrecht, die ramp overkwam. Deze zoon heette *Philips Uiterneffe*, en wan twee zonen, de eene *Dirk* de Goede, en de andere *Philips* genaamt; maar de laatfte ftierf zonder oir. De voornoemde Dirk de Goede was getrouwt met des heeren dochter van Polanen, en hadt by de zelve twee zonen, de een geheten *Dirk van Uiterneffe*, ridder, en de andere voerde mede den naam van *Dirk*, van wien gekomen zyn die van *Spangen*, by Schiedam. De eerfte Dirk was getrouwt met de dochter van den heere van Rodenrys, by Overfchie, en wan eene dochter, met drie zonen, als *Dirk*, *Daniël* en *Philips van Matenés*.

WOUTER VAN MATENES wordt vermeld in den jare 1300, en wan

ADRIAAN VAN MATENES, heer van Matenés, die getrouwt was met N. van Zuidwyk, uit den huize van Raaphorft. In zynen tydt leefden mede *Diderik van Matenés*, en *Daniël van Matenés*, ridders en gebroeders, in den jare 1345, van welke de oudfte ftierf in den jare 1345. Adriaan van Matenés voornoemd liet na

WOUTER VAN MATENES, ridder, die in den jare 1396 met hertog Albrecht tegen de Vriezen te velde was.

GERRIT VAN MATENES, ridder, was in den jare 1388 getrouwt met Maria van Rietwyk. Zy zyn beide in de abdykerk van Egmondt begraven, en aldaar in een venfter zamen met hunne wapenrokken uitgefchildert geweeft.

DANIEL VAN MATENES, ridder, wordt vermeld in den jare 1380.

N. VAN MATENES, fchildknaap, in den jare 1370, was getrouwt met Cleysken van Naaldwyk, dochter van Henrik van Naaldwyk, en van des heeren dochter van Schalkwyk.

WOUTER VAN MATENES voornoemd was eerft getrouwt met Elizabeth van der Horft, Alferts dochter, daar na met N. van der Werve, uit Zuid-Hollandt, welke voerde een rode baar op zilver. Hare moeder was Rysoort. Hy wan by de eerfte vrouwe

Adriaan van Matenés, die volgt. *Hubert van Matenés*, die naliet eene dochter, *Elizabeth van Matenés*, die getrouwt was met Antony van Cats, zoon van Lieve van Cats. Deze verwekten eene dochter, *Maria van Cats*, getrouwt met Klaas van Ruyven, zoon van Willem van Ruyven en van Agnes van Rietwyk. Zy ftierf in den jare 1505. *Oda van Matenés*, getrouwt met Ottho van Hoogftraten.

By de twede vrouwe verwekte hy

Jan van Matenés, getrouwt met Margareta Partout, erfdochter van Bartholomeus Partout, anders van Caftello, uit Luikerlandt, rentmeefter van Noord-Hollandt. Hare moeder was van der Burg, en de gemelde Bartholomeus woonde te Delft, alwaar hy 's graven huizing verkreeg. Jan van Matenés trouwde voor de twede maal met Willemina van Alkemade, dochter van Floris van Alkemade en van Agatha van Alkemade, Willems dochter. Zy verwekten eene dochter, *Margareta van Matenés*, die nonne was te Rhynsburg. By zyne eerfte vrouwe hadt hy gewonnen *Philips van Matenés*, die in den jare 1484 trouwde met Maria van der Woude, dochter van Jakob van der Woude, heer van der Woude, Warmont en Alkemade, de laatfte van zyn geflacht, en van Johanna van Poelgeeft, Gerrits dochter. Zy ftierf in barensnoodt in den jare 1488. Hy reifde naderhandt naar Rome, alwaar hy priefter wierdt, en wederom komende wierdt hy Reguliere monnik te Warmont in den jare 1492, ftierf 41 jaren daar na in den jare 1533, oud 82 jaren, nalatende: (1) *Jakob van Matenés*, die fchielyk ftierf, oud 30 jaren, in den jare 1515, zonder kinderen, zynde getrouwt geweeft met Anna van Almonde, dochter van Jakob van Almonde, Raadt in den hove van Hollandt, en van Catharina van Eversdyk. (2) *Maria van Matenés*, die in den jare 1525 by verfterffenis vrouw van Woude en Warmont wierdt. Zy was getrouwt met Jan van Duvenvoorde, ridder, en wan kinderen, ftervende weduwe in den jare 1558, oud 72 jaren. (3) *Margareta van Matenés*, nonne te Poel.

ADRIAAN VAN MATENES, zoon van Wouter van Matenés en van Elizabeth, dochter van Albert van der Horft, trouwde met Alyd van Spangen, dochter van Philips van Spangen, en wan *Henrik van Yffelftein*. Zy ftierf in den jare 1448.

In dezen tydt leefde *Willem Simonsz. van Matenés*, die omtrent 24 jaren abt van Egmondt was, en ftierf in den jare 1458. De Jaarboeken van dat kloofter getuigen van hem, dat hy de abdy in vele zaken op een beter voet heeft gebragt, de grote fchulden, waar in de zelve ftak, heeft afgeloft, veel getimmert en verbetert, en, als men zyn grafschrift mag geloven, de monniken, daar zy het verdienden, beftraft en in toom gehouden.

Adriaan van Matenés voornoemd liet na

Wouter van Matenés, die volgt. *Elizabeth van Matenés*, 29 jaren lang abdiffe te Rhynsburg, ftierf in den jare 1499. *N. van Matenés*, getrouwt met Dirk van der Does, zone van Henrik van der Does, en van Machteld Franken, Ifaaks dochter.

WOUTER VAN MATENES, zoon van Adriaan van Matenés en

en van Alyd van Spangen, trouwde eerst met Duif van Rhyn, Everts dochter, in het sticht van Utrecht, welke voerde drie rode baren op een zilver veldt; daar na met Elizabeth van Kralingen, dochter van Gillis van Kralingen. Hy verwekte by de eerste vrouwe

Adriaan van Matenés, die volgt.

En by de twede:

Agnes van Matenés, die trouwde met Jan van Schoten, zoon van Ysbrand van Schoten, en van Gobyntje, Jakob Hermans dochter, en wan by de zelve (1) *Ysbrand van Schoten*, welke trouwde eerst met Josyne van Kruiningen, en naderhandt met Catharina van Cats, Laurens dochter. (2) *Gysbert van Schoten*, zynde getrouwt met Johanna van Schagen, weduwe van Floris van der Bronkhorst. *Alyd van Matenés*, getrouwt met Joost Dever van Mynden te Haarlem, wan 1. *Elizabeth Dever*, die eerst trouwde met Wernard van der Does, zoon van Dirk van der Does, en van Josyne van Zuilen; daar na met Joost van Brederode, anders van den Hove, zonder kinderen na te laten. 2. *Maria Dever*, getrouwt met Joost, bastaardt van Brederode, zonder kinderen.

Adriaan van Matenes, zoon van Wouter van Matenés, en van Duif van Rhyn, stierf in den jare 1468. Hy trouwde eerst met Maria van Duvenvoorde, dochter van Jan van Duvenvoorde, en van Clara van Haaften van Kenoy; daar na met N. van Tuyl, uit Gelderlandt. Hy teelde uit het eerste bedde

Jan van Matenés, die volgt.

En uit het twede bedde

Clementia van Matenés, getrouwt met Amelis van Mynden, heer van Kronenburg, zone van Antony van Mynden, en van Elizabeth van Nyvelt, Jakobs dochter; daar na hertrouwde hy met Elburg van den Boetzelaar, des heeren dochter van Aspesen, en wan by de zelve kinderen. *Machtelt van Matenés* trouwde in den jare 1507 met Gysbrecht van Tuil van Bulkestein, in de Betuwe, en teelde kinderen.

Jan van Matenes, zoon van Adriaan van Matenés en van Maria van Duvenvoorde, heer van Matenés, Riviere, heemraadt van Delflandt, wierdt ook in den jare 1517 gestelt onder de heemraden van Schielandt. Hy was getrouwt met Maria van Assendelft, dochter van Nikolaas van Assendelft en van Alyd Fries van Cuinré, die weduwe was van Jan van Renesse, heer van Wulven. Hy stierf in den jare 1522, oud 34 jaren, nalatende

Adriaan van Matenés, die volgt. *Nikolaas van Matenés* bleef schielyk dood, zynde getrouwt met Geertruid Piek, uit Gelderlandt, en wan *Jan van Matenés*, ambachtsheer in Lisse, by Haarlem. *Wouter van Matenés*, getrouwt met Athia van Oerema van Wibisma, uit Vrieslandt, en teelde: 1. *Maria van Matenés*, van Wibisma, welke trouwde met Jan van Schagen, zone van Christoffel van Schagen en van Hadewy van Sparwoude, hebbende kinderen nagelaten. 2. *Jan van Matenés*, van Wibisma, die trouwde met Gerardyne van Bronkhorst, dochter van Nikolaas van Bronkhorst, heer van de Stadt, en van Jakoba van Poelgeest, Gerrits dochter, by welke hy een zoon wan, genaamt *Klaas van Matenés*, heer van Hazerswoude, het welk hy kocht van den heere van Kruiningen; stierf in den jare 1617, zynde getrouwt met Geertruid van Lokhorst, dochter van Vincent van Lokhorst, heer van Heemstede, waar mede hy behuwelykte het huis van oud-Teilingen, by Leiden, en naliet *Kornelis van Matenés*, heer van Hazerswoude, en eenige dochters, van welke de oudste verlooft was aan Jakob van Wassenaar, heer van Warmont, maar verdronk in het ys, en trouwde naderhandt de voornoemde Jakob van Wassenaar met hare zuster, by welke hy wan *Odilia van Wassenaar*, getrouwt met Joost van Amstel, heer van Loenderfloot, en Jan van Wassenaar, heer van Warmont en Hazerswoude. Kornelis van Matenés voornoemd trouwde met Anna van Uitenbogaart, doch stierf zonder kinderen. Eene van zyne andere zusters was getrouwt met Gerrit van Poelgeest, heer van Koudekerk, zone van Gerrit van Poelgeest en van Anna van Bergen, des heeren dochter van Grimbergen, in Brabandt. Haar broeder was Willem van Bergen, bisschop van Antwerpen, en naderhandt aartsbisschop en hertog van Kameryk.

Adriaan van Matenes, ridder, heer van Matenés, zoon van Jan van Matenés en van Maria van Assendelft, was getrouwt met Adriana van Duvenvoorde, dochter van Gysbert van Duvenvoorde, heer van Opdam, en van Anna van Noordwyk. Zy stierf in den jare 1542. Hy wordt vermeld in de jaren 1533, 1535, 1538, 1545, 1553 onder de heemraden van Schielandt, en wordt in 't register van Schielandt 48, *fol.* 287 *verso*, schildknaap genaamt. Hy liet na

N. van Matenés, die jongman stierf te Dole, in Burgundie, in den jare 1574. Jan van Matenés, die volgt. *Gysbert van Matenés*, heere van Riviere, stierf te Leiden ongetrouwt in den jare 1598, oud 58 jaren. *Joost van Matenés* stierf ongetrouwt. *Adriaan van Matenés* stierf jongman. *Maria van Matenés*, getrouwt met Arend van Bonenburg, genaamt Hontstein.

Jan van Matenes, heer van Matenés, zoon van Adriaan van Matenés en van Adriana van Duvenvoorde, stierf in den jare 1602, oud 64 jaren. Hy was getrouwt met Florentine, heer Jans dochter van Kuilenburg, vrouwe van Opmeer. Hy was in de jaren 1570 en 1574 onder de heemraden van Schielandt. Zyne huisvrouw stierf te Leiden den 26 September des jaars 1618, zeer oud, en zy lieten na

Adriaan van Matenés, die volgt. *Margareta van Matenés*, getrouwt met Herman van Valkenaar, by welke zy heeft nagelaten: I. *Henrik van Valkenaar*. II. *Jan van Valkenaar*, heer van der Mey. III. *Herman van Valkenaar*, heer van der Wel, beide ongetrouwt gestorven. IV. *Willem van Valkenaar*, jong gestorven. V. *Florentia van Valkenaar*, getrouwt met Ottho van Gelder, van welke zyn gekomen: (1) *Margareta van Gelder*. (2) *Herman van Gelder*, getrouwt met Anna Maria Bergainge, zonder kinderen gestorven. (3) *Karel van Gelder*, jong gestorven. (4) *Maria van Gelder*, jong gestorven. (5) *Karel van Gelder*, de II, jong gestorven. (6) *Karel van Gelder* de III. (7) *Willem van Gelder*, jong gestorven. (8) *Frederik Willem van Gelder*, jong gestorven. (9) *Maria van Gelder*. Henrik van Valkenaar voornoemd trouwde met Florentia van Matenés, dochter van Karel van Matenés, ruwaardt van Putten, en van Johanna Piek van Tienhoven, en wan: 1. *Margareta van Valkenaar*, getrouwt met Willem van Matenés, heer van Rascourt, zone van Willem van Matenés en van Maria Manninga, te Dixterhuizen. 2. *Herman van Valkenaar*, jong gestorven. 3. *Johanna van Valkenaar*, ongetrouwt gestorven. 4. *Florentina van Valkenaar*. 5. *Karel van Valkenaar*, heer van Valkenaar, Duikenburg. 6. *Henrik van Valkenaar*, jong gestorven. 7. *Hendrina van Valkenaar*, ongetrouwt gestorven. 8. *Herman van Valkenaar*, jong gestorven. *Jan van Matenés*, in den jare 1611 Domdeken te Utrecht, gestorven in den jare 1614. *Karel van Matenés*, baljuw van Putten, was getrouwt met Johanna Piek van Tienhoven, en heeft nagelaten: I. *Jan van Matenés*, Raadsheer in den hove van Hollandt, ongetrouwt gestorven. II. *Amelis van Matenés*, verdronken, zonder oir. III. *Florentia van Matenés*, die trouwde met Henrik van Valkenaar, heer van Duikenburg, boven gemeld. IV. *Nicolaas van Matenés*, jong gestorven. *Willem van Matenés*, heer van Rascourt, was getrouwt met Maria Manninga te Dixterhuizen. Hare moeder was eene dochter van Dirk Sonnoy, gouverneur van Noord-Hollandt, en heeft nagelaten: I. *Jan van Matenés*. II. *Luirt van Matenés*. III. *Florentia van Matenés*. IV. *Emerentia van Matenés*. V. *Luirt van Matenés* de twede. VI. *Agatha van Matenés*. VII. *Maria van Matenés*. VIII. *Adriana van Matenés*. IX. *Willem van Matenés*, heer van Rascourt, heemraadt van Schielandt, vermeld in de jaren 1643, 1654, 1656, 1661 en 1665. Hy was getrouwt met Margareta van Valkenaar, en wan: 1. *Maria van Matenés*, jong gestorven. 2. *Florentia van Matenés*, vrouw van Matenés, Riviere, Opmeer, Souteveen, Sterkenburg, by overlyden van haren broeder; was getrouwt met Jan van Hardenbroek, ritmeester ten dienste dezer landen. 3. *Willem van Matenés*, jong gestorven. 4. *Maria van Matenés*. 5. *Willem van Matenés*, gestorven den 10 May des jaars 1671, oud 4 jaren, begraven te Utrecht in de Witte Vrouwenkerk, de laatste mans oir van dit geslacht, en is met den zelven het wapen in het graf gelegt. X. *Margareta van Matenés*, ongetrouwt gestorven. XI. *Dirk van Matenés*. XII. *Geertruid van Matenés*.

Adriaan van Matenes, zoon van Jan van Matenés en van Florentina, Jans dochter van Kuilenburg, heer van Riviere, Opmeer, wordt in de jaren 1598, 1600, 1609, 1618, 1619 en 1621 onder de heemraden van Schielandt vermeld, was verzorger of curator van de hogeschole te Leiden, en zelf een zeer geleerd man. Hy was eerst getrouwt met Odilia van Aaswyn, dochter van Reinoud van Aaswyn, heer van Brakel, in Gelderlandt. Hare moeder was eene erfdochter van Sterkenburg, by Utrecht. Zy stierf te Utrecht in de kraam in den jare 1596. Naderhandt trouwde hy voor de twede maal met Henrika van der Does, vrouwe van 't huis ter Does, zynde eene eenige erfdochter van Pieter van der Does, schout te Leiden, en van Philippote van Duvenvoorde. Hy liet by de eerste vrouwe na

Jan van Matenes, heer van Matenés, Riviere en Opmeer, wordt in de jaren 1625, 1631, 1633, 1637, 1638, 1640 en 1643 als heemraadt van Schielandt vermeld, stierf den 30 Juny des jaars 1653, zynde getrouwt in den jare 1626 met Judith Piek, Willems dochter, by welke hy wan

Adriaan van Matenés, die stierf in den jare 1628, oud vyf dagen. *Adriaan van Matenés*, in den jare 1654 vermeld als heemraadt van Schielandt, is in 't zelve jaar verschenen in de ridderschap en edelen van Hollandt; stierf ongetrouwt den 30 January des jaars 1653. *Willem van Matenés*, gestorven in den jare 1631, oud elf maanden. *Odilia van Matenés*; *Willem van Matenés*; *Walburg van Matenés*; *Walburg van Matenés*, de II; *Henrik van Matenés*, jong gestorven. *Reinart van Matenés*, jong gestorven. *Gysbert Reinart van Matenés*, jong gestorven. *Jakob van Matenés*, gestorven maar drie jaren oud zynde. *Machteld Geertruid van Matenés*, gestorven maar 18 maanden oud zynde. Gysbert van Matenés, die volgt.

Gysbert van Matenes, zoon van Jan van Matenés, en van Judith Piek, heer van Matenés, Riviere, Opmeer, Souteveen, ter Does, geboren den 1 Maart des jaars 1645, wordt in de jaren 1663 en 1668 vermeld als heemraadt van Schielandt, in den jare 1670 als baljuw en dykgraaf van Rhynlandt, en is sedert den jare 1666 verschenen in de ridderschap van Hollandt. Hy trouwde met Antonetta van Asewyn, vrouwe van Brakel, Sterkenburg, en wan by de zelve twee kinderen, *Jan van Matenés* en *Judith Margareta van Matenés*, beide voor haren vader overleden. Hy stierf den laatsten February des jaars 1670 zonder kinderen, zyne huisvrouw in den voorgaanden jare overleden zynde. Hy stelde tot zyn erfgenaam *Willem van Matenés*, zone van Willem van Matenés, heer van Rascourt, en van Margareta van Valkenaar, die overleden is in den jare 1671, maar 4 jaren oud zynde, zynde de laatste mans oir van dit geslacht;

zo dat met den zelven het wapen in 't graf gelegt is, latende tot zyne erfgenamen zyne twee zusters, *Florentia van Matenés*, vrouw van Matenés, Riviere, Opmeer, Souteveen, Sterkenburg, getrouwt met Jan van Hardenbroek, ritmeester van eene compagnie paarden, en *Maria van Matenés*, zo als hier boven in 't brede is verhaalt. *Gysbrecht van Matenés* voornoemd is begraven te Leiden in de Pieterskerk, alwaar zyn wapen met 32 kwartieren is opgehangen, hebbende aan de eene zyde: *Matenés, Kuilenburg, Duvenvoorde, Koulster, Assendelft, Brienen, Noordwyk, Zwieten, Aaswyn, Ysendoorn, Broukhuizen, Tuil van Serooskerke, Gent, Amstel en Mynden, Vliet, Matenés*; en aan de andere zyde: *Piek, Gent, Balveren, Lei, Wena, Riemsdyk, Vyg, Hak, Wyhe, Averonk, Haaften, Laar, Tengnagel, Langen, Broukhuizen, van Echten*.

Het wapen van Matenés is een bandt van keel, beladen met drie sterren van goudt, op een veldt van zilver. *Oude Hollandsche Kronyk door W. van Goudhoeven. S. van Leeuwen Batavia illustrata.* enz.

MATENES (JOHAN FREDERIK) was een van die geleerden, die veel schryven over aardige onderwerpen, maar die juist niet van veel nut zyn. Hy gaf in den jare 1637 uit eene oordeelkundige verhandeling over de gewoonte van op de gezondheit der vorsten te drinken, en in den jare 1649 eene verhandeling over den opschik en 't misbruik der kleding. *König Bibl.*

MATERA, eene stadt in 't ryk van Napels, aan de rivier Canopro, onder Otranto behorende, met een aartsbisdom, maar ze is niet zeer aanmerkelyk. De Latynen noemen de zelve *Mateola.*

MATERAN, of MATERAW, eene grote stadt en koninkryk van Asië, in 't eilandt Java. Zie JAVA.

St. MATERNUS was een leerling van den H. Apostel Petrus, van welken hy nevens Eucharius en Valerius afgezonden wierdt om 't Euangelie uit te breiden. Men zegt, dat Maternus bisschop van Trier geweest is, en dat hy op den weg derwaarts aan eene koorts overleden zynde, door den bisschoplyken staf, dien Petrus, zo haast hy de doodt van dezen lieveling verstaan hadt, aan Valerius gaf, die daar mede het ligchaam, reets 40 dagen dood geweest, aanroerde, aanstonts wederom levendig geworden is, en naderhandt nog 40 jaren den bisschoplyken myter gedragen heeft. Hy heeft ook de moeite genomen om die van Keulen en Tongeren te bekeeren, van welke steden hy ook als hun bisschop is erkent. Hy stierf te Keulen in den jare 130 voor de twede maal, waar op alle drie deze bisdommen zyn ligchaam hebben willen, en hevig aan 't twisten raakten; maar om hen te scheiden wierdt het ligchaam op een schip gelegt, en aan het geweldt der winden overgegeven, die wel haast het schip naar Trier toe dreven, alwaar hy in 't graf by Eucharius en Valerius wierdt begraven. Men schryft van hem verscheide mirakelen toe, die zo wel by zyn leven als na zyne doodt door hem verrecht zyn geworden. *Browerus Annal. Trevirens. pag.* 143 *seq.*

MATERNUS. Zie FIRMICUS MATERNUS. (JULIUS)

MATHA, stichter van de orde der Drievuldigheit. Zie JOHANNES DE MATHA.

MATHA, een vlek van Xaintonge, in Vrankryk, leggende aan de Chalender, vier mylen van St. Jan d'Angeli naar het Oosten. *Maty Diction.*

MATHAN, eene kleine stadt in 't landt der Negers, afhangende van de stadt en provincie Khanem, leggende acht dagen reizens van Zagara en even zo verre van Engimi. Het is in deze stadt, dat de prins van Zagara zyn hof houdt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MATHANIAS, laatste koning van Juda. Zie ZEDEKIA.

MATHAREA, een zeer aangename plaats omtrent twee mylen van nieuw-Caïro in Egypten, daar de bomen wasschen, die eertyds de ware balsem voortbragten. Daar is ook een wonderbron, en andere merkwaardigheden meer. Aan den ingang van het hof is eene kleine Makad, of bidkapel, waar in eene marmore stene bak van allerlei koleuren staat, gevult met water van de bovengemelde bron, die op de komst van de Moeder Maagdt Maria in Egypten is ontsprongen, volgens het zeggen van de Koptische en Egyptische Christenen. De bidkapel is gemaakt van eenige brokken eener kleine Christen kerk, derwaarts gevoert door Ibrahim, bassa van Egypten, in den jare 1659. Van daar gaat men in een boomgaardt de welke met muren is omringt, en met vele heerlyke vruchtbomen beplant, waar onder een zeer oude moerbefieboom staat, die, volgens het zeggen der Kophten, zich op eene wonderbare wyze heeft opengedaan, wanneer de Moeder Maagdt met het kindeke Jesus daar omtrent kwam, vervolgt wordende door de soldaten van Herodes, en hen beide binnen zyn ingewandt genomen en verborgen heeft tot dat het gevaar over was, in welken staat de zelve tot den jare 1656 is gebleven, en in dien tydt is het stuk, dat zich geopent hadt, van den boom afgebroken. Vervolgens verhaalt men, dat de gemelde Moeder Gods met het kindeke zich een tydlang hier heeft opgehouden, en dat zy de luieren van Jesus altydt in dit bronwater, 't geen zeer helder en klaar is, en zekerlyk door eene onderaardsche buis uit den Nyl zyn oorspronk neemt, hoewel de Turken verzekeren, dat het een wel is, die van Mekka derwaarts onder de aarde doorvloeit, pleegt te wasschen. Zeker is 't, dat hier de rechte balsemboomies gestaan hebben. Deze groeiden ter hoogte van 2 voeten, waren altydt groen; de bladen niet ongelyk aan die van de Basilikonplant, de takken gelyk wyngaardranken; wanneer men nu in de zelve sneedt, vloeide daar een rosachtig vocht uit, 't welk de ware en zuivere balsem was. Naby dezen boomgaardt staat een spitse pyramide, of grafnaaldt, en men vindt 'er nog eenige stukken van oude prachtige gebouwen. Hier ter plaatse sloeg Sultan Selim zyn leger neder wanneer hy in den jare 1517 groot-Caïro innam. *Vansleb Vojage d'Egypt. Thevenot Vojage de Levant. Davity d'Africa.*

MATHATIAS, een priester uit den geslachte Joarib; bygenaamt Machabeën, of Asmoneën, ziende met eene nitnemende droefheit de gruwelen, die te Jeruzalem bedreven wierden, na dat die stadt door Antiochus was ingenomen, ontweek met vyf zonen naar de stadt Modin, onder den stamme Juda, alwaar hy geboren was. Dit geschiedde omtrent den jare 3887 na de schepping der wereldt. Maar hier was hy al zo min veilig, want de krygsknechten van Antiochus pleegden daar de zelve wreedheden als in Jeruzalem, en dwongen de Joden hunne afgoden te offeren; maar Mathatias en zyne zonen bleven alleen standvastig in den dienst voor den waren Godt. Hy, ziende op een tydt, dat een Israëliet den Duivelen offerde, wierdt vervoert door een heiligen yver, zo dat hy op den bevelhebber van Antiochus, dwingende den Israëliet zulks te doen, aanviel, en hem om 't leven bragt. Na deze daadt vluchtte hy in het gebergte met zyne kinderen, en alle, die hem wilden volgen. 't Scheen dat Godt hem wilde gebruiken om den hoogmoedt van den wreden Antiochus te dempen, en den waren Godsdienst weder op te rechten, dien hy voorgenomen hadt ten eenemaal te verdelgen. Van dien tydt is de Asmoneesche regering begonnen, die tot aan de regering van Herodes den Groten geduurt heeft, zynde het hogepriesterschap aan de zelve verknocht. Eenigen hebben gelooft, dat Mathatias de eerste geweest is, die deze waardigheit bekleed heeft, maar 't is waarschynlyker, dat het Judas Machabeus, zyn zoon, geweest is. Hy stierf een jaar na deze vlucht. Zie *Machab.* II. *B. Jozephus Joodsche Oudheden en Oorlogen. Torniël & Salian. in Annal. Vet. Testament.*

MATHATHIAS, zoon van Simon, en kleinzoon van den bovengemelden Mathatias, wierdt met zynen vader en een zyner broeders op eene verraderlsche wyze omgebragt door Ptolomeus, zyn schoonbroeder, in de sterkte Dock in 't jaar na de scheppinge der wereldt 3919, voor Jesus geboorte 132. I *Machab.* XVI, 14. *&c.*

MATHATHIAS, zoon van Amos, en vader van Jozeph, een onder de bloedverwanten van Jozeph, den ondertrouwden van Maria. *Luc.* III, 25. Daar was in dien zelven geslachtlyst nog een *Mathathias*, die vader was van Maath, en zoon van Semei. *Luc.* III, 26.

MATHATHIAS, of MATHIAS, een Jood van de party der Macedonianen. Hy wierdt van Nicanor met Theodotus en Possidonius naar Judas Machabeus gezonden om over de vrede te handelen. Maar 't zag nergens anders op als om Judas te bedriegen, schoon Mathathias onkundig was van 't heimelyk verraadt, dat Nicanor voorhadt. II *Mach.* XIV, 9.

MATHIEU, (MARGARETA) vrouw van Joh. Puget, een droogscheerder te Toulouse, was gedurende zes en twintig jaren bezwangert van een kindt. Bevrucht wordende in den jare 1652, gevoelde zy op het einde van de negen maanden den gewoonlyken barensnoodt, en deedt alle gebruikelyke pogingen om te verlossen, zonder dat 'er een kindt ter wereldt kwam. Daar na gevoelde zy van tydt tot tydt gedurende twintig jaren eenige bewegingen van dat kindt, en dikwils zodanige zware ongemakken en pynen, dat zy menigmaal badt, men wilde haar ligchaam openen, en 't kindt daar uit halen; echter de laatste zes jaren heeft zy zo veel ongemakken daar niet van gehad. Zo haast zy gestorven was, 't welk geschiedde in den jare 1678, zynde in den ouderdom van 64 jaren, wierdt zy geopent, en men vondt daar een klein ligchaam van een dood kindt, 't welk van achteren met een dikachtig vlies bekleed was. 't Merkwaardigste en wonderbaarlykste daar van is, dat dit kindt, gedurende den tydt van zes en twintig jaren, zich zo onbedorven in 's moeders ligchaam heeft kunnen bewaren. *Memoires du Temps.*

S. MATHILDIS, gemalin van Henrik den Vogelaar, was niet, gelyk eenigen geloven, de dochter van Lodewyk den Godvruchtigen, maar van Theodorik, grave van Oldenburg, en uit het geslacht der Wittekinden gesproten. Zy was in Westphalen geboren, en by hare grootmoeder, de abdisse van het klooster Herefort, opgevoed. Henrik de Vogelaar trouwde met haar, en teelde by haar drie zonen, namentlyk Otto den Groten, Henrik, hertog van Beyeren, Bruno, aartsbisschop van Keulen, en verscheide dochteren. Na de doodt van haar gemaal liet zy Ottho uit Westphalen, werwaarts hy gevlucht was, te rug komen, en gebruikte zynen raadt in de zaken van regering. Zy liet verscheide kloosters en gasthuizen bouwen, en is in den jare 968 te Quedlinburg gestorven. Men vindt haar leven in de akten der Heiligen onder de maandt Maart. *Mabillon siecle* V *Bened. Baillet vies des Saints au moi Mars. Guntlingii Vita Henrici Aucipis.*

MATHILDIS, dochter van Henrik den I, koning van Engelandt, wierdt eerst aan keizer Henrik den V in den jare 1115, den 6 January, getrouwt, en kwam na zyne doodt in den jare 1125 te rug in Engelandt, alwaar zy van haren vader, vermits alle des zelfs andere kinderen op de reize naar Vrankryk verongelukt waren, tot erfgenaam van de kroon verklaart wierdt, en kort daar na met Godefried Plantagenet, grave van Anjou, trouwde. Koning Henrik stierf vyf jaren na dit huwelyk, en ter zelver tydt vertrok Robert, hertog van Normandië, naar de eeuwigheit. Naardien nu Mathildis met haar gemaal afwezig was, zo matigde zich ondertusschen Stephanus van Boulogne, een bloed-

bloedverwant van deze vorſtinne, de kroon van Engelandt aan, en wiſt het zo verre te brengen, dat hy voor koning wierdt uitgeroepen. Mathildis, wiens gemaal ondertuſſchen geſtorven was, zocht hulpe by David, koning van Schotlandt, ten einde zy daar door in haar erfryk herſtelt mogt worden. Deze doedt hier op Stefanus den oorlog aan, die op een ongeſtadige wyze gevoert wierdt, hellende het geluk nu aan dezen, dan aan geenen kant. Eindelyk de vorſtin zelf tegenwoordig zynde in den ſlag by Lincoln, kreeg daar de zege, en den koning Stephanus gevangen. De inwoonders van Londen hadden ganſch gene genegenheit voor haar, om dat zy zo trots en hoogmoedig was; dus des konings party ook gevangen gekregen hebbende Robert, haren natuurlyken broeder, daar zy veel liefde voor hadt, wiſſelde zy dezen tegen den koning uit. Na dien tydt liep haar het geluk ganſch niet mede; des moeſt zy een verbondt met Stephanus aangaan, latende hem vredigen bezitter van den troon zo lang hy leefde, en zonder kinderen (die hy toen nog niet hadt) ſtervende, dan zou haar zoon Henrik zyn opvolger wezen. 'T is aanmerkelyk, dat zy twee maal, door een krygsliſt, eens in een veldſlag, en eens in een belegering, hare vyands handen is ontkomen, terwyl de zelve waanden, dat zy haar zeker hadden. De eerſtemaal was toen zy den ſlag verloren hadt, liet zy zich als een dood ligchaam op een paardt binden, en dus wierdt zy behouden door 's vyands benden heen gevoert, terwyl men naar haar zocht, en zekerlyk meende haar gevangen te zullen bekomen. De andere reis was, dat zy in de ſtadt Londen, zeer naauw opgeſloten zynde, by nacht, als het zeer ſterk geſneeuwt hadt, in een ſneeuw-wit gewaat alleen uit de ſtadt en door de beleggers heen over den Teems, toen toegevroren zynde, haar zelf in vryheit ſtelde. Zy ſtierf in den jare 1167, na dat haar zoon Henrik reets 13 jaren op den troon gezeten hadt. Doordien zy de dochter was van koning Henrik, gemalin van Henrik den V, Roomſch keizer, en moeder van koning Henrik den II van Engelandt, maakte men dit volgende grafſchrift:

Ortu magna, viro major, ſed maxima partu
Hic jacet Henrici filia, ſponſa, parens.

Chron. Hildesheim. ann. 1110. *Urſperg. ad ann.* 1114. *Dunelmenſ. ad. d. an* 1125. *Matthaus Pariſ. ad ann.* 1127. *Hoveden ad an.* 1128. *Huguſtald. de geſtis Stephani. R. Orderic. Vital. l.* XIII. *p.* 920 *&c. Malmesbur. l.* II. *p.* 187. *Gemmet. l.* VII. *c.* 27.

MATHILDIS, die beroemde markgravin van Toskane, aan welke de Roomſche ſtoel van wegens de vergroting zyner wereldlyke heerſchappy zo dier verplicht is, was de dochter van Bonifacius, hertog van Toskane, en van des zelfs gemalinne Beatrix van Lotharingen. Zy trouwde eerſt aan Godfried, hertog van Lotteringen, waar mede zy juiſt niet al te wel overeenkwam, om dat hy zich aan de zyde van keizer Henrik den IV, daar zy zeer tegen was, voegde. Na dat deze hertog Godfried in den jare 1076 door een moordenaar met eenen ſpeer, terwyl hy bezig was om zyn gevoeg te doen, in 't ligchaam geſtoken wierdt, en dus geſneuvelt was, kwam de keizer in Lotharingen, en beroofde haar van alles wat zy daar wegens haar vaderlyk erf bezat. Hier op trouwde zy wederom met Welfo den V, den zoon van Welfo den IV, hertog van Beyeren, en hieldt met hem het byleger in den jare 1090, waar by bedongen wierdt, dat Welfo erfgenaam van deze zyne gemalinne zou zyn. Maar dit verbondt heeft niet lang geduurt, waar van de oorzaken verſcheidentlyk verhaalt worden. Coſmas van Praag, een der oudſte Boheemſche ſchryvers, die ten tyde van Henrik den V geleeft heeft, geeft voor, dat Mathildis dezen Welfo zelf door een brief verzocht hadt om met haar dit huwelyk aan te gaan, doordien zy zeer begerig was kinderen na te laten. Dus zou zy dezen haren man al wat veel gevergt hebben, naar zyn ſchryven, maar ziende, dat haar oogmerk niet voldaan wierdt, zou zy hem beſchimpende weggeſtoten hebben. Doch deze vertelling wordt van de ſchryvers, die aan de zyde van paus Gregorius den VII geweeſt zyn, verworpen; alhoewel het eenigen ſchyn heeft, doordien Welfo, in weerwil van zyn huwelyks contract, geen erfgenaam van haar geweeſt is. Anderen zeggen, dat het Mathildis daar niet aan heeft gehapert, en weinig zucht voor die welluſten gehad heeft, maar alleen daarom een twede huwelyk aanging, om daar door met groter nadruk keizer Henrik den V wederſtandt te bieden. Maar Welfo, te veel op des keizers zyde zynde, zegt men, dat zelf deze echtſcheiding zou veroorzaakt hebben; want men vindt in zyn leven aangehaalt, dat hy van de zyde van paus Gregorius den VII tot die van den keizer zou overgegaan zyn. Mathildis, die met al haar vermogen den paus Gregorius onderſteunde, en zelfs (zo men zegt) ter zyner hulpe dikwils zelf te velde ging, bevondt zich na deze echtſcheiding wederom gelyk als in haren eerſten weduwlyken ſtaat geſtadig by den paus, waar uit vele redeneringen, niet al te kuis zynde, ontſtonden. Zy ſtierf in het 69 jaar van haren ouderdom den 24 July des jaars 1115 op het kaſteel Bendeno, in het hertogdom Ferrara, en is in het Benedictyner klooſter van Padolirone, of Polirone, door haren grootvader geſticht, in een prachtig eergraf begraven geworden. Naderhandt heeft paus Urbanus de VIII de aſſche van Mathildis heimelyk van daar naar Rome doen overbrengen, en in de Pieterskerk van 't Vaticaan met een treflyk opſchrift laten byzetten; onder anderen vindt men in het zelve: *Virilis animi fœmina, ſedis Apoſtolicæ propugnatrix. pietate inſignis, liberalitate celeberrima. &c.* dat is: Eene „ vrouw met een mannemoedt, eene voorvechtſter van den Apoſtoliſchen ſtoel, met eene voortreffelyke milddadigheit en voorbeeldelyke Godvrucht begaaft." enz. En waarlyk, zy heeft deze en nog groter eer wel verdient, doordien (gelyk in den beginne gezegt is) de Roomſche pauzen het meeſte van hunne landen haar te danken hebben. 't Is wel waar, dat zy de Rykslenen van Thuſcië, of het tegenwoordige hertogdom Toskane niet kon wegſchenken, echter heeft zy alle hare allodiale goederen, beſtaande in een groot ſtuk lands van de hertogdommen van Mantua, Parma, Reggio, Modena en het ganſche gebiedt van Garfagnana, aan den paus vermaakt, waar mede de Zwabiſche keizer, als naaſte bloedverwant, niet wel te vrede zynde, daar door vele moeielykheden ontſtaan zyn, doch de pauzen hebben eenigen tydt de bezitting daar van gehad, en Innocentius de II heeft in den jare 1133 aan den keizer Lotharius den II de gemelde allodiale goederen van Mathildis, en vervolgens aan zynen ſchoonzoon Henrik den Hoogmoedigen tot een jaarlykſch leen gegeven, de welke uit hoofde van 't bovengemelde huwelykscontract, met Welfo den V aangegaan, die nalatenſchap te eiſchen hadt. Keizer Frederik Barbaroſſa handelde in den jare 1168 in Italië naar zyn welgevallen, en gaf aan zynen moeders broeder Welfo den VI, behalven Toskane, Sardinië en Spoleto, ook de allodiale goederen van Mathildis, die de zelve wederom aan Henrik den VI, zoon van Frederik den I, verkocht: gelyk ook deze aan zynen broeder Philips, hertog van Zwaben, het zelve overdeedt, maar by teſtament beval, dat het landt van Mathildis wederom na zyne doodt aan den pauſſelyken ſtoel zou gegeven worden, 't geen zyn zoon Frederik de II heeft nagekomen. Otto de IV zocht dit landt zich wel weder eigen te maken, maar moeſt het zelve aan paus Innocentius den III overlaten. Sedert welken tydt de meeſte goederen van Mathildis nalatenſchap aan 't pauſſelyk gezag gebleven zyn; maar het ſtamhuis van de markgraven van Eſte heeft de landen van Ferrara, Modena en Reggio bekomen, waar uit in 't vervolg het hertogdom Modena zyn oorſpronk genomen heeft. Fred. Feller in *Monument. in edit. trimeſt.* 2. beſchryft niet alleen het leven van deze Mathildis, maar ook zeer omſtandig haar geſlacht en handelingen, en hoe na zy keizer Henrik den IV is verwant geweeſt. Dus heeft ook Franciſcus Maria Florentius, een geneesheer te Luca, haar leven in de Italiaanſche tale beſchreven. Zie ook Benedict. Bachini in zyne Hiſtorie van 't klooſter Polirone, alwaar Mathildis begraven is.

MATHILDIS, dochter van keizer Ottho den Groten en van zyne gemalinne Adelheid. Zy wierdt in den jare 966 met buitengewone plegtigheit in 't byzyn van hare ouders en Saxiſche bloedvermanten, mitsgaders alle aartsbiſſchoppen van Duitſchlandt, tot abdiſſe van Quedlinburg ingewyd. Of zy nu de eerſte abdis van dit klooſter, dan of zy eene navolgſter van Diemotha is geweeſt, is niet zeker. Zie op 't woordt QUEDLINBURG. Wanneer Otto de III, haar broeders zoon, in den jare 997 naar Italië reiſde, liet hy middelerwyl de regering van Duitſchlandt op haar beruſten. Zy ſtierf den 6 February des jaars 999. Zie *Ditmar. l.* IV *Chron. Magdenb. M. S. ap. Pagi in Crit. in Baron. Tom.* IV. *ad annum* 997. *n.* 11. *p.* 75. *Chron. Hildesheim.* enz.

MATHILDIS, of MAHAUD, was eene dochter van Boudewyn den V, bygenaamt van 't Eilandt, grave van Vlaanderen, en van Alix van Vrankryk. Zy trouwde met Willem den Baſtaardt, hertog van Normandië, en koning van Engelandt. Verſcheide ſchryvers ſpreken van deze princeſſe. Zy ſtierf den 2 November des jaars 1083.

MATHURYNEN-ORDE is eene geeſtelyke orde, die haren oorſpronk neemt van Johannes de Matha, en de beveſtiging van paus Innocentius den III in den jare 1209 bekomen heeft. Die daar onder behoren, worden broeders van de H. Drievuldigheit in 't verloſſen van gevangenen genaamt; en om dat zy in oude tyden op ezelen plagten te ryden, wierden zy getytelt met den naam van *Freres aux anes.* Zie op het woordt van JOHANNES DE MATHA, en *Mezeray Hiſt. de France Tom.* II. *p.* 341.

MATHUSALEM, zoon van Enoch, geboren in 't jaar der ſcheppinge 688, zyn vader reets oud zynde 65 jaren. In den jare 895 teelde hy Lamech, vader van Noach, en in 't jaar der ſcheppinge 1656 eindigde hy zyne dagen, oud zynde 969 jaren, zynde het zelve dat de zondvloedt kwam. Zie *Gen.* V. *Torniel. Salian. & Spondan. Annal. Vet. Teſtament. A. M.* 688 *&* 1656.

MATIGNON, een geſlacht. Het huis van Matignon, in Normandië, heeft zynen oorſpronk uit Bretagne, alwaar het in den jare 936 den naam van *Gouion* voerde. De eerſte ſtichter was *Matignon*, die van den koning Conan Meriadek in den jare 383 tot eerſte Mathibert of luitenant generaal in Bretagne gemaakt wierdt. Een van zyne nazaaten, Jan genaamt, trouwde met Margareta de Mauni, vrouwe van Torigni in Normandië, en hy nam den naam van zyn oud ſtamhuis Matignon aan. Deze liet na Bertrand, die by Johanna van Perier-Guinem, zyne gemalinne, *Guido van Matignon* teelde. Deze trouwde met Perrina van Jaucourt, en hy ſtierf in den jare 1498. Hunne kinderen waren *Joachim*, heer van Matignon, luitenant van den koning in Normandië in den jare 1546, ſtervende zonder nageſlacht by Françoize van Daillon de Lude verwekt te hebben: Jakob, die volgt, en *Johanna*, gemalin van François l'Eſpervier, heer van Bouverdiere. *Jakob van Matignon* de I diende met veel roem, en ſtierf in den Piemonteeſchen oorlog in den jare 1542. Hy was getrouwt aan Anna van Silli, by welke hy hadt *Jakob van Matignon* den II, maarſchalk van Vrankryk. Deze trouwde in den jare 1559 met Françoize van Daillon, oudſte dochter van den grave de Lude en Anna van Batarnay, by

wel-

welke hy teelde *Odet van Matignon*, grave van Torigni, ridder van des konings orde, en luitenant generaal van Normandië, die de veldslagen van Argues en d'Ivri, mitsgaders de belegeringen van Rouaan, Lisieux, Alençon, Laon, Dion, en andere steden bygewoont heeft, stervende in den jare 1595, zonder by Louïze, gravinne van Maur, kinderen gehad te hebben: Karel, die hier volgen zal; *Anna*, vrouw van Rene Carbonnel, marquis van Canisi, en *Gilonne*, gehuuwt aan Pieter van Harcourt, marquis van Beuvron. *Karel van Matignon*, grave van Torigni, ridder van de orde des konings, en luitenant generaal van neder-Normandië, geboren in den jare 1564, getrouwt in den jare 1596 met Eleonora van Orleans, jongste dochter van den hertog van Longueville, en gestorven den 9 Juny des jaars 1648. Hunne kinderen waren *Hendrik*, gestorven in zyn 12 jaar; *Jakob*, graaf van Torigni, die in den jare 1619 trouwde met Henriëtta van Guiche, daar na hertoginne van Angoulême, en doodgestoken wierdt van den grave van Bouteville in een tweegevecht den 25 Maart des jaars 1626; *Leonoor van Matignon*, geboren in den jare 1604, abt van Lessai en van Torigni in den jare 1618, benoemt tot het bisdom van Coutances in den jare 1622, tot dat van Lisieux in den jare 1646, en vervolgens kommandant van 's konings orde gemaakt in den jare 1662; François, die volgt; *Françoize* eene nonne, en *Catharina Gilonne van Matignon*, vrouw van François de Silly, hertog van Rocheguion, gestorven te Parys in den jare 1182. *François van Matignon*, grave van Torigni en van Gassei, marquis van Lonré, enz. ridder van des konings orde, en luitenant generaal van neder-Normandië, geboren in den jare 1607. Hy wierdt gekwetst in de aannaderingen van Gavi in Italië in den jare 1650; diende in de belegering van Rochelle, in Savoje, en elders, trouwde in den jare 1632 met Anna van Malon, dochter van den president de Berci, by welke hy gehad heeft Henrik, die volgen zal; *Leonoor*, abt van Gassei, en aalmoezenier des konings, naderhandt bisschop van Lisieux; *Karel*, graaf van Gassei, kolonel van een regiment; *Jakob*, bisschop van Condom in den jare 1671; een anderen *Jakob*, ridder van Matignon; *Karel August*, ridder van Torigni; *Eleonora*, nonne; *Maria Charlotta*, abdisse van Cordillon, digt by Caen; *Charlotta*, abdisse van S. Desier van Lisieux; *Henriëtte*, nonne; *Maria Françoize*, getrouwt in den jare 1668 aan Robert Joh. Antony van Franquetot, grave van Coigni, en *Anna*, gemalin van den marquis de Nevet. Zie hier 't geen M. Benoit zegt in zyne Hist. van 't Edict van Nantes *T.* IV, *p.* 272. „ In den jare 1674 „ trachtte men den koning een misvertrouwen omtrent de „ Gereformeerden in te boezemen; maar de marquis van Ma„ tignon, luitenant van den koning in neder-Normandië, gaf „ van hen een zeer goed getuigenis. Hy maakte voor hen „ een verweerschrift, 't geen hy aan den Raadt zondt, en hy „ gaf hen, die deze menschen verdacht wilden maken, den naam „ van slechte onderdanen. 't Is een grote lof, dien men aan „ de heeren van dit huis moet geven, dat de rechtvaardigheid „ en billykheit altydt als erfrechten aan hun stam verknocht „ zyn geweest, en dat de maarschalk van Matignon, die in de „ hardste vervolging leefde, altydt een vyandt is geweest van „ wreedheden te plegen, en een beschermer voor de onnoze„ len. „ *Henrik van Matignon*, graaf van Torigni, mestre de camp van het regiment des konings paarden, en luitenant generaal van neder-Normandië, geboren in den jare 1633, maakte zich door zyne dapperheit in verscheide gelegenheden berucht, als in het aanvallen op de linie by Atrecht in den jare 1654, in de belegeringen van Montmedi, Grevelingen en Duinkerken. Hy trouwde in den jare 1648 met Françoize van Tellier, eenigste dochter en erfgenaam van François, heer van Luthumiere, by welke hy gehad heeft onder andere kinderen *Joh. Louis*, jong gestorven; *François*, marquis van Lonré, jong gestorven, en twee dochters, de oudste getrouwt geweest aan haar oom Jakob van Matignon, in den jare 1697 nog in 't leven, grave van Torigni, en luitenant generaal van neder-Normandië: de twede is getrouwt aan den marquis van Seignelai, secretaris van Staat. *Jakob van Matignon* volgde op Henrik in de bediening van luitenant generaal van neder-Normandië, 't geen te gelyk was zyn broeder en schoonvader. Du Bosc, die den een en den ander begroet heeft toen zy bezit van deze bediening namen, pryst hen inzonderheit met deze woorden: „ Dat zy de Gereformeerden zo veel tekenen van goed„ heit bewezen hadden, dat de zelve hen ook altydt aanmerk„ ten als hunne voornaamste beschermers, en dat die edele „ deugdt, die in den maarschalk van Matignon altydt gehuisvest „ geweest was, dagelyksch nog uitblonk in zyne loffelyke na„ zaten. „ *Du Bosc pag.* 344 enz.

MATIGNON, (JAKOB VAN) graaf van Torigni, enz. maarschalk van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, gouverneur van Guienne, was de zoon van Jaques van Matignon, en van Anna van Silli, geboren te Lonré den 16 September des jaars 1526. Hy was edelknaap, van den Dauphin, die naderhandt koning Henrik de II was. Van jongs af gaf hy byzondere blyken van zyne voorzichtigheit en moedt in verscheide veldslagen en de belegeringen van Montmedi, Damvilliers, en andere. Na dat hy den koning verselt hadt op zyne reize naar Duitschlandt, gaf die prins hem voor zyne eerste bediening eene compagnie lichte paarden, waar mede hy diende in de verdediging van Mets, onder den hertog van Guize, verkrygende grote achting. Hy hadt ook last zich in Hesdin te werpen, 't geen belegert was door den hertog van Savoje in den jare 1553, en daar na in den jare 1557, deedt ongemene daden in den slag van S. Quentin, maar wierdt gevangen. Twee jaren daar na liet de koningin Catharina van Medicis, die veel achting voor Matignon hadt, en hem in de gewigtigste zaken gebruikte, hem vervolgen tot luitenant generaal van neder-Normandië. Hy geboodt in den jare 1562 een aanzienlyk ligchaam van 't koninklyk heir, wordende tot maarschalk de camp verheven, en diende met veel roem by de inneming van Blois, Tours en Poitiers; vervolgens zondt men hem in zyne provincie, alwaar hy 200 Engelschen neermaakte, het kasteel van Falaise verloste, en 't innemen van Rouaan bevorderde. In den jare 1567 deedt hy veel dienst aan den Staat in den veldslag van St. Denys; want men zegt, dat hy de geen geweest is, die belette, dat Andelot de Seine overtrok, en zich met het leger van den prins van Condé vereenigde voor dat de slag aanging. Hy muntte vervolgens uit in dien bedroefden oorlog, en inzonderheit in de veldslagen van Jarnac, Roche-Abeille, en Montcontour. In den jare 1572 belette hy den moordt der Hugenoten te Alençon en S. Lo; hy bevredigde neder-Normandië, alwaar hy het leger geboodt in den jare 1574, nam daar den grave van Montgommeri in Domfront, en bragt nog eenige andere plaatsen tot gehoorzaamheit. Koning Hendrik de III, willende deze trouwe diensten vergelden, maakte hem in den jare 1578 maarschalk van Vrankryk, en daar na ridder van zyne ordens. In den jare 1581 offerde men hem het gezag van 't heir op in Pikardië, alwaar hy La Fere innam, en deze provincie onder de gehoorzaamheit des konings bragt. Hier op wierdt hy luitenant generaal van Guienne onder den koning van Navarre, en was niet zo haast te Bourdeaux aangekomen, of verjoeg Vaillac van het kasteel, Chateau-Trompette genaamt, 't geen hy ten dienst der Ligue of verbondelingen bewaarde, en bragt die voorname stadt onder des konings gehoorzaamheit, behandelende daar de zaken met de uiterste omzichtigheit en standvastigheit. Ondertusschen bragt hy tydig hulpe in Brouage in den jare 1585, en dreef de Gereformeerden daar voor van daan, veroverende van hen nog verscheide plaatsen in de jaren 1586 en 1587. In dit laatste jaar was het dat de hertog van Jojeuse, al te driftig om te vechten, den slag verloor, om dat hy niet wachtte tot dat Matignon met hem vereenigt was. In 't volgende jaar sloeg Matignon het leger van den koning van Navarre te Nerak, en den 30 October dreef hy alle de krygsbenden der Gereformeerden uit Querci. In den jare 1589 kreeg hy het gouvernement van Guienne. Na de doodt van koning Hendrik den III radde hy door brieven den koning van Navarre krachtig aan om van Godsdienst te veranderen, en was zeer voor hem ingenomen. In den jare 1593 verdreef hy de Spaansche scheepsmacht, belegerde Blaye, maar wierdt 'er geen meester van. Het volgende jaar verbeeldde hy den konnestabel van Vrankryk in 't huldigen van den koning Hendrik den IV, en by de overgrave van Parys tradt hy daar binnen aan 't hoofdt der Zwitsers, doende dien vorst vervolgens tot aan het jaar 1597 vele voortreffelyke diensten; maar toen gegaan zynde naar l'Esparte, 't geen hem toebehoorde, stierf hy daar den 27 July, in den ouderdom van 72 jaren. Zyn ligchaam wierdt naar Torigni in Normandië gevoert, alwaar men nog zyne marmere tombe ziet. Verscheide schryvers spreken van dezen maarschalk van Matignon. Zie de geschiedenis van zyn leven, geschreven door den heere van Cailleres, gedrukt in den jare 1661, zeggende daar in, dat die maarschalk een beschermer van de Gereformeerden te Alençon geweest is, en dat hy de R. Katholyken, die reets de wapenen opgevat hadden, om naar 't voorbeeldt van Parys eene wrede moortrol te spelen, verhinderde in dat bloedig voornemen. Na dat hy den oproer dies aangaande te Alençon gestilt hadt, trok die maarschalk aanstonds naar St. Lo, alwaar zich ook de R. Katholyken begonnen te verheffen, en Mr. de Cailleres verhaalt, dat hy door zyne tegenwoordigheit en achtbaarheit gansch Normandië genoegzaam bevrydde van die dodelyke woede, waar in elders zo veel duizende onschuldige menschen rampzalig omgekomen zyn.

MATIN, in 't Latyn *Mathis*, *Matis*, eene kleine rivier in Albanië, bespoelt Durazzo, en ontlast zich in de golf van Venetië. *Maty Diction.*

MATINES, een naam, dien het volk in Vrankryk gaf aan den moordt van S. Bartholomeus, die op den 24 Augusty in den jare 1572 zo wreed gewoed heeft op de Gereformeerden. Koning Karel IX, vergramt, zo men zegt, door alle de ondernemingen, die de Gereformeerden tegen hem gesmeed hadden, inzonderheit door die van Meaux, alwaar zy zich van zyn perzoon meester zouden gemaakt hebben, indien de Zwitsers zulks niet belet hadden, ten minsten zo men voor gaf, maar veel eer nam deze gruweldaadt zyn oorsprong door 't aanhitzen, en beleidt der Guizen, gezworene vyanden van de Protestanten, hakende niet dan naar eene zo bloedige wraak. Catharina de Medicis, moeder, de hertog van Anjou, broeder des konings, en de Lotharingsche prinssen voegden zich aan hunne zyde, maar echter ieder met een byzonder oogmerk; doch 't meeste doelende om daar door alle de Gereformeerde prinssen, was het niet mogelyk hen uit te roeien, ten minsten zeer te verzwakken. Om dit stuk wel uit te voeren, en de onnozelen des te zekerder in den val te krygen, veinsde het hof, en de koning, wel onderrecht, strekte hen meer dan naar gewoonte, voor al den Admiraal de Coligny, aan wien hy alles, wat hy maar eischte, toestondt. Eindelyk, het huwelyk van Margareta van Vrankryk, zuster van den koning, met den koning van Navarre voltrokken wordende, gaf dit den moordt meer klem, om dat dien nacht deze vorst, verhindert zynde, geen bystandt, aan de ongelukkigen kon verschaffen; en de prins van Condé, zyn broeder, met de andere hoofden, dachten niet het allerminste

ſte om zulk aannaderend onheil, doordien zy waanden, dat dit huwelyk den grondt van vrede zou leggen; maar dit dodelyk voornemen, zo lang in den boezem van die moordenaars gekoeſtert, brak toen uit, verſterkt zynde, meer dan naar gewoonte, met eenige compagnien krygsknechten, kwanswys om het huwelyksfeeſt meer luiſter by te zetten, toen in Parys gekomen. Het eerſte toneel van dit treurſpel was reets geopent, met den Admiraal de Coligny, die gaande van de Louvre naar zyn huis, daar digt by gelegen, in de rechter handt en linker arm gekwetſt wierdt door een piſtoolſchoot van eenen Maureval. De koningin moeder geloofde ontwyfelbaar, dat hy dood was, om dat hy, die den ſchoot zou doen, zo na in een venſter geplaatſt was, dat hy den admiraal in 't voorbygaan byna de piſtooltromp op de borſt kon zetten. De Gereformeerden, die aan 't hof waren, vlogen aanſtonds op, en met hen de Montmorencies, ter gunſte van de Chatillons, die in deze eerſte driftigheit zich op de Guizen wierpen; maar de koning, duchtende voor een bloedbadt in zyn hof, en eenig onheil voor zyn perſoon, zondt aanſtonds zyne lyfwacht, om hen van elkanderen te ſcheiden. De Admiraal dus by geval alleen gekwetſt geworden, en niet gedood zynde, zo als ze dochten, waren alle de voornemens verydelt, des de koning en de koningin, zyne moeder, hunne ſtreken verdubbelden, om de groten van den Hervormden Godsdienſt aan 't hof te houden, die eenigzins achterdochtig wierden, dat die ſchoot uit laſt van i't zelve kwam. De koning met zyne moeder gingen aanſtonds by den Admiraal, en zwoeren hem plegtiglyk dit ſchelmſtuk te zullen wreken, hielden kwanswys de prinſſen van Lotharingen verdacht, om dat Maureval pagie geweeſt was van den hertog van Guize. Maar onmiddelyk daar op beſloot men in den Raadt, zich te verhaaſten om dit treurſpel af te ſpelen; en na dat men lang in overweging genomen hadt, of de koning van Navarre en de prins van Condé mede van kant moeſten geholpen dan verſchoont worden, wierdt het laatſte vaſtgeſtelt. Aan den anderen kant waren de Gereformeerde prinſſen en hoofden mede by elkanderen, overleggende wat hen te doen ſtondt. Eenigen van de zelve, waar onder was de Vidame van Chartres, waren van gevoelen, dat men den Admiraal naar Chatillon moeſt vervoeren, om diergelyke onheilen voor te komen, maar Teligny, zwager van den Admiraal, bleef beweren, dat zulks onnodig was, wanende wel vaſt verzekert te zyn van de oprechtigheit des konings. Dus wierdt beſloten, dat men hem zou laten blyven. Ondertuſſchen, de hertog van Guize, aan wien de uitvoering van dit godloos voornemen toevertrouwt was, riep heimelyk de Zwitſerſche en Franſche kapiteinen, te dier tydt in Parys zynde, met hun volk byeen, verklarende hen de voornemens van den koning, en na dat hy hen een hert in 't lyf geſproken hadt, eensdeels hen door den Godsdienſt, anderendeels door de hoop van ryken buit aanporrende, liet hy hen eenige poſten rondom de Louvre en het huis van den Admiraal bezetten, mitsgaders hier en daar op verſcheide plaatſen in de ſtadt wacht ſtellen. De provooſt der kooplieden hadt laſt om de burgers te doen in de wapenen komen, latende aan alle de R. Katholyken een witte bandt om den linker arm, en een kruis op de hoedt hechten, waar door men hen zou kunnen onderſcheiden. Het teken zou met 't aanbreken van den dag gegeven worden door 't kleppen van het klokie van 't paleis. De koningin moeder zegt men dat Guize, zo haaſt hy alles beſtelt hadt, by haar hieldt, op dat de koning, die reets, gelyk zommigen gemeent hebben, een afſchrik begon te krygen op 't denken van die vreeslyke menſchenſlachting, hem geen andere bevelen zou geven, en 't werk ſtaken. Zy was verſelt van de hertogen van Anjou, van Nevers, Birague, Tavanes, en den grave van Retz; en zo haaſt hadt zy de alarmklok van S. Germain geen geluidt horen geven, of zy liet het teken geven door 't kleppen van de paleisklok. Aanſtonds liep het meeſte gewapende volk naar de Louvre, alwaar dit bloedig treurſpel moeſt beginnen. Men liep de poort open van het huis des admiraals, die, komende van zyn bedde, zich eenen nachtrok liet geven; en na dat hy zyne goede vrienden, die naar hem toeſchoten, geraden hadt een goed heenkomen te zoeken, tradt hy edelmoedig zyne moordenaars te gemoet, en vroeg hen wien zy zochten. Coſſeins, gevolgt van een groot getal andere kapiteinen, tradt met den degen in de vuiſt in zyn vertrek; en een Duitſcher, genaamt Beſme, die opgevoed was by den hertog van Guize, kwam naar hem toe om hem te ſlaan:,, Jongman," zeide de admiraal, ,, gy behoorde wat meer achting voor myne gryze haairen ,, te hebben; maar gy zult myn leven niet zeer veel verkorten." Op deze woorden ſtak Beſme hem met den degen in den buik, en velde hem vervolgens met den ſlag van een groot zwaardt, 't geen aanſtonds van anderen gevolgt wierdt. Zyn ligchaam wierdt uit het venſter geſmeten, op dat de hertog van Guize, die op de ſtraat ſtont te wachten, het zien zou. Men zegt, dat de zelve zyn voet zette op den doden romp, en eenige hatelyke uitdrukkingen, weinig met zyne achtbaarheit overeenkomende, uitbraakte. Een Italiaan ſloeg hem het hoofdt af, en bragt het by de koninginne moeder, die, zo men zegt, het zelve liet balzemen, en naar Rome zondt. Het ligchaam wierdt ter woede van 't volk overgegeven, dat het zelve drie dagen langs de ſtraten ſleepte, en 't toen by de voeten aan de galg van Montfaucon hing. In de andere wyken van de ſtadt liepen de hertogen van Nevers, Montpenſier, en Tavanes van ſtraat tot ſtraat, om 't volk tot dezen gruwelmoordt aan te moedigen. Eindelyk dien dodelyken morgenſtondt en volgenden dag bragt men in Parys en des zelfs voorſteden meer dan vyf duizend menſchen van groten en kleinen ſtaat en beide kunnen om 't leven. Men vondt onder de zelve den grave van Rocheſaucault, Tiligni, den marquis van Renel, broeder van den prins Porcia, den heer de la Fore, met een van zyne zonen, de andere onder de dode ligchamen van zynen vader en broeder zich verbergende, tot dat hy naderhandt in veiligheit by Biron, gouverneur van 't wapenhuis, geraakte. De baron van Soubize, en de heer van Guerchy wierden gedood na zich dapper verdedigt te hebben: de heren Pluviaut, Berny, Baudiné, Brion, gouverneur van den marquis van Conty, en anderen, zo wel heeren, edellieden, preſidenten, Raadsheren, advocaten, procureurs, leerlingen, geneesmeeſters, kooplieden, als vrouwen en kinderen.

Eenige heeren van den hervormden Godsdienſt, wonende in Fauxbourg S. Germain, door de Seine van de Louvre afgeſcheiden, vonden middel zich in vryheit te ſtellen, in weerwil van de vervolging van den wreden hertog van Guize, zelfs tot aan Montfort l'Amaury. De voornaamſte van de zelve waren Jan van Rohan Fontenai, Geofroi van Caumond, oom van la Force, de heer van Chartres, Montgommery, Beauvais la-Nocle, Segur, Pardaillan, en eenige anderen. Dit woeden en doodſlaan duurde byna zeven dagen, gedurende de welke ook zeer vele Roomſch-Katholyken zelf door dezen of genen uit belang, wraakzucht, of andere byzondere vyandſchap om hals gebragt wierden. Men houdt ook voor vaſt, dat zelf de Montmorencys, dat vier gebroeders waren, de maarſchalk de Coſſe, en Biron, grootmeeſter van de artillery, mede op den lyſt ſtonden van de genen, die ſneuvelen moeſten, om dat zy nabeſtaande bloedverwanten waren van den admiraal de Coligny, of om dat zy verdacht gehouden wierden den hervormden Godsdienſt mede toegedaan te zyn. Maar 't afwezen van den maarſchalk van Montmorency, die dit onweer voorzien hadt, belette, dat men zyne broeders niet mede om hals bragt, vermits men voor zyne wraak vreeſde. De ſchone Chateauneuf, meeſtereſſe van den broeder des konings, bergde haar leven by den maarſchalk van Coſſé, haar bloedverwant: en het kanon, 't geen Biron hadt laten planten tegen de ſtadt, belette ook, dat men hem naderde om te vermoorden. Parys was niet alleen een toneel van bloedt en moordt, maar op dien zelven tydt wierdt dit treurſpel geſpeelt in verſcheide andere provincien, als te Meaux, Trojes, Orleans, Nevers, Toulouze, Bourdeaux, Lions, en Bretagne, daar men de zelve bevelen als te Parys gegeven hadt: maar in Provence, Languedok en Bourgogne wierden nog vele onnozele menſchen geſpaart door de edelmoedigheit en deugzaamheit van des zelfs ſtedehouders. Koning Karel de IX wierp dit gruwelſtuk eerſt op de Guizen; maar bekende naderhandt aan 't volle Parlement, dat hy van voornemen was geweeſt op eenen dag ganſch Vrankryk te zuiveren van alle kettery. De koning van Navarre en de prins van Condé wierden wel door dreigementen van den koning geperſt om van Godsdienſt te veranderen, maar zo haaſt zy gelegenheit vonden om in vryheit te geraken, bedienden zy zich daar van, en waren noch yveriger in hunne leere voor te ſtaan dan ooit voor dezen. De Goddelyke wraak liet niet na deze gruwelen te ſtraffen: vele van de voornaamſte aanleggers daar van zyn rampzalig omgekomen; het koninklyk geſlacht van Valois zag zich vernietigt door gebrek van nazaten uit de wrede Catharina van Medicis. enz. Zie *Mezeray Hiſt. de France en Charles* IX.

MATINES, of *Matutinen*, is de naam, dien men gemeenlyk geeft aan kerkdienſten, by nacht of zeer vroeg in den morgenſtondt gehouden. Men vindt ze by de Roomſch-Katholyken tot drie byzondere ryzen op eenen nacht, en men noemt ze hier te lande de metten. Oudtyds was het een dienſt, dien men met het aankomen van den dag verrechtte, en dien de Latynen *Laudes Matutina* noemden, en heden het lof, of dankzegging genaamt wordt.

MATIQUE, een burgt van het Franſche Florida, in Amerika, is het hoofdt van de provincie Matique, gelegen aan de rivier van May, naar 't grote meir, waar uit deze rivier haren oorſpronk neemt. *Maty Dict.*

MATITJA, of, volgens anderen, *Mathathias*, een Iſraëliet, zoon van Nebo, die na de wederkomſt uit de Babyloniſche gevangeniſſe verplicht was zyne vrouwe te verlaten, om dat zy geen Jodin was. *Ezra* X, 43.

MATITJA, of, volgens anderen, *Mathathias*, hoofdt van de veertiende familie der Leviten ten tyde van den koning David, en van den ſtamme van Jeduthun. I *Chron.* XXV, 21.

MATMAN, (RUDOLPH) geboren te Lucern, in Zwitſerlandt. Met zyn 18 jaar begaf hy zich in de maatſchappy der Jeſuiten, onderwees de Rhetorica gedurende twintig jaren, en ſtierf te Munchen den 18 September des jaars 1612. Men heeft van hem een klein werkie tegen Scaliger, onder den tytel van: *Cornelii Denii, Brugenſis, tres Capellæ, ſive admonitio ad Joſephum Burdonem, Julii Burdonis F. Benedicti Burdonis N. prius Scaliger. nunc ſacrilegum.* Dit is in den jare 1608 te Ingolſtadt in 4. gedrukt, wordende van velen gelooft, dat Scioppius daar de handt aan gehad heeft. *Alegambe Bibl. ſcript. Soc. Jeſu p.* 217. *Bayle.*

MATMAN, een groot koninkryk op de Weſtelyke kuſt van Afrika, tuſſchen de 15 en 20 graden Zuider breedte, grenzende Noordwaarts aan Angola, Ooſtwaarts aan Monotopa, Zuidwaarts aan 't landt der Kaffers, en Weſtwaarts aan de Atlantiſche zee. De koning is een Heiden. De lucht van dit landt is gezond, het aardryk vruchtbaar, daarenboven uitleverende veel kriſtal en andere mineralen. Pory zegt, dat het landt van Monotopa door de grote rivier Bagamedri van 't zelve afgeſcheiden wordt.

MATRA, *Mytray*, in 't Latyn *Matrejum*, *Matrejo*, een oud ſteedtie van Rhetië, gelegen in Tyrol, aan de rivier Ultz, drie mylen van Inſpruk naar de Zuidzyde. *Maty Dictionaire.*

MATRA-

MATRALIA, een feest, 't welk de Romeinen vierden ter eere van de godinne Matuta op den 11 of 12 Juny. Dan gingen de Roomsche juffrouwen naar den tempel van deze godinne om daar te offeren, mede nemende eene slavinne, die zy eenige kinnebakslagen gaven, ter gedachtenisse, dat deze godin (die Ino, de vrouw van Athamas, koning van Thebe, was) zo veel hoon van haar gemaal ontfing, dat hy eene slavin beminde: ook hadden zy het gebruik, dat zy nooit haar eigene, maar altydt hunne zusters kinderen met hen naar den tempel namen. Zie *Plutarchus in Quæst. Roman. Ovid. Fast.* VI.

MATRED, dochter van Mezahab, en moeder van Mehetabeël, 't welk was de vrouw van Hadar, koning van Edom. *Genes.* XXXVI, 39.

MATRI, een geslacht onder den stamme van Benjamin, waar uit *Kis*, de vader van *Saul*, eersten koning van Israël, zynen oorsprонk hadt. Wanneer men het lot wierp, uit wat stamhuis men een koning zou verkiezen, viel het zelve op den stamme Benjamins, en verder geloot zynde, uit wat geslacht van dit stamhuis hy moest komen, viel het op het geslacht van Matri, gelyk te zien is I *Samuel* X, 21.

MATRIGA, of GUDESCIO, anders *Hermonassa* en *Hirmonessa*, was oudtyds eene kleine stadt van Sarmatië in Asië, maar tegenwoordig is het een dorp van Circassië, gelegen aan de Zwarte zee, digt by de straat Caffa. *Maty Dict.*

MATRONALIA, een feest, 't welk de Roomsche juffrouwen op den eersten dag van Maart vierden ter eere van den godt Mars. Ovidius geeft 'er verscheide redenen van waarom dit feest is ingezet. Hy zegt, dat de aarde in deze maandt vruchtbaarheit beginnende te krygen, de vrouwen ter zelver tydt ook offerhanden deden aan de godinne Juno Lucina, om vruchtbaar te worden, vermits zy de moeder van Mars was, en ter harer eere een tempel op den Esquilynschen berg gebouwt was, wordende aangemerkt als de godinne der voortteling. Ook zegt hy, dat men deze plegtigheit ter gedachtenisse vierde wegens de vrede, die door de vrouwen tusschen de Romeinen en Sabinen te weeg gebragt was, delende ten dien dage de vrouwspersonen aan elkanderen geschenken uit. *Ovid.* III *Fast. vers.* 473. *Struvius Syntagm. Antiq. Rom. p.* 431.

MATTA, een gebergte aan den Oostkant van Tunis, by dat van Sfachcki, voortbrengende overvloedt van oly en vygen. De bewoonders van 't zelve hebben groten handel in wolle en klederen, die zy barans noemen, die de Turken gewoon zyn als mantels te dragen. *Hist. de revolut. de Tunis.*

MATTAM, of, gelyk zommigen schryven, MATHAN, een priester in den tempel van den afgodt Baäl dien Joram en Athalia hadt doen bouwen te Jeruzalem. Hy wierdt op het bevel van den hogepriester Jehojadah gedood in 't jaar na de schepping 3157, voor Christus 894. II *Koningen* XI, 18. *Simon Diction. de la Bible*

MATTAN, vader van Sephatja, wierdt mede door Nebukadnezar naar Babylonië in gevangenis gevoert. Hy is het, daar Jeremias van gewaagt *Jerem.* XXVIII, 1. *Simon Dict.*

MATTHAN, vader van Jakob, en grootvader van Jozeph, den ondertrouwden man van de Maagdt Maria. *Matth.* I, 15. Lucas noemt hem *Matthat*, en heeft hem zoon van Levi gemaakt, dat is, volgens eenigen, hy heeft hem by verzoninge aangenomen. *Luc.* III, 24. *Simon Diction. de la Bible.*

MATTANJA, of, MATHANIA, was 't hoofdt van het negende geslacht der Leviten ten tyde van den koning David. I *Chron.* XXV, 16.

MATTANJA, of, gelyk anderen schryven, *Mathanjau*, zoon van Hemon, uit den stamme der Leviten, was een van die genen, die geteld wierden ten tyde des konings Davids. I *Chron.* XXV, 4.

MATTATA, of, gelyk anderen schryven, MATHATHA, een Israëliet, zoon van Hasum, was een van die genen, die na de wederkomst uit de Babylonische gevangenisse genoodzaakt waren hunne vrouwen wederom te zenden, om dat zy geen Jodinnen waren. *Ezra* X, 33.

MATTENAI, of MATHANAI, zoon van Hasum, een Israëliet, die na de wederkomst uit de Babylonische gevangenis genoodzaakt was zyne vrouwe, om dat ze geen Jodinne was, wederom te zenden. *Ezra* X, 33.

St. MATTHÆUS, of MATTHEUS, wordende ook wel *Levi* genaamt, Apostel en Evangelist, was de zoon van Alpheus en Maria, en, volgens alle waarschynlykheit, uit Galilea, schoon anderen zeggen uit Nazareth. Hy was een ontfanger, of commis van den tol, in eene van de steden dier provincië, en naar alle waarschynlykheit te Capernaum. Schoon dat Tertullianus wil, dat niemandt als heidenen deze bediening waarnamen, twyfelt men niet, of Matthæus was een Joodt uit de Hebreën. Hy hadt zyn tolhuis buiten de stadt, op een weg, die niet verre van de Galileesche zee moet gelegen hebben. Jesus Christus, die meer dan een jaar lang in Galilea geleert heeft, voorby dit tolhuis gaande, riep Matthæus, dat hy hem volgen zou. Deze, zonder zich te bedenken, stondt op, verliet zyn dienst en rykdommen, en volgde den Here Jesus, onthalende hem eerst op eene deftige maaltydt binnen Capernaum. Hy wierdt onder de twaalf Apostelen aangenomen. Zie hier alles wat men in het Evangelie van hem leest. Clemens van Alexandrië (volgens de getuigenis van Heracleon, leerling van Valentinus) verzekert, dat de H. Matthæus uit deze wereldt vertrok door eene natuurlyke doodt, en dat hy niet gemartelt is. Eenige Grieken hebben dit gevoelen gevolgt, maar de meesten vertrouwen, dat hy om den gelove van Jesus verbrand is. De Latynen sedert het begin der IX eeuwe hebben ook gelooft, dat hy gemartelt is. Paulinus zegt, dat het ligchaam van dezen Apostel rust in 't landt der Parthen. Fortunatus, navolgende Abdias, zegt, dat het is in eene stadt van Ethiopië, genaamt Naddaver; anderen geloven, dat Matthæus in Persië gestorven is; dit is 't gevoelen ook van S. Ambrosius. Metaphrastus zegt, dat hy in Syrië gepredikt heeft. Isidorus van Sevilië geeft Matthæus Judea en Macedonië voor zyn deel. Clemens van Alexandrië zegt, dat deze Apostel gedurende zyn leven niet dan wortelen, salade, en andere aardgewassen en nooit vleesch nuttigde; maar zulks is onzeker, gelyk 't ook onzeker is waar dat zyn ligchaam vervoert en gebleven is. Men moet zich dan alleenlyk vergenoegen met het geen ons de oudste Christen schryvers als eene zekere zaak verhalen, dat is, dat Matthæus, eenige jaren in Judea het Evangelie gepredikt hebbende, zyn Evangelie in 't Hebreeusch of Syrisch, eene taal, te dier tydt gebruikelyk in Jeruzalem geschreven heeft; doch in wat jaar is mede zeer onzeker: eenigen zeggen 14 jaren na de doodt van den Heere Christus, anderen vroeger, anderen later. Dit Hebreeusche handschrift zou, zo men zegt, verloren zyn: de Nazarenen en Ebioniten hebben het gebrekkelyk. 't Geen Eusebius verhaalt, dat Pantenus, gegaan zynde naar Indië, daar het gansche Evangelie in de Hebreeusche tale vondt, 't welk de H. Bartholomeus daar gelaten hadt, en dat deze Pantenus het van daar naar Alexandrie zou gevoert hebben, is niet dan voor eene fabel te achten. Ook moet men geen meer geloof geven aan 't geen Theodorus de Lezer zegt, dat men onder de regering van den keizer Zeno gevonden heeft in 't eilandt Cyprus het ligchaam van S. Barnabas met een Evangelie van Matthæus, op de borst leggende, geschreven met zyne eigene handt in de Griekſche tale, en dat Zeno het van daar liet overbrengen in zyn paleis. S. Hieronymus zegt gezien te hebben in de boekzaal van Cesarea een afschrift van het Evangelie van Matthæus, 't welk met dat van de Nazareën overeenkwam. Deze Nazareën bewaren het echte handschrift van 't Evangelie van den H. Matthæus, zo zy zeggen, maar zy hebben daar zo veel franjes, en zelfs verdichtselen aangehangen, die zy als waarheden geloven, dat men het een noch 't ander aannemen kan. Tegenwoordig heeft men geen echt Hebreeusch handschrift van het Evangelie van Matthæus; want het geen ons door Tullius en Munster gegeven is, is door hen overgebragt in de Grieksche tale. Wat belangt den Griekschen text, dien men tegenwoordig heeft, is een zeer oud naschrift, en, gelyk als S. Augustinus en Hieronymus verzekeren, ten tyde zelf van de Apostelen geschreven. Men weet 'er den schryver niet van; eenigen zeggen, dat het S. Jacobus, bisschop van Jeruſalem; anderen S. Jan; anderen S. Lucas geweest is; maar alles is zonder grondt. Zie *S. Irenæus l.* III. *c.* 1. *S. Hieronym. c.* 3. *Can. Præf. in Evang. Matth. &c. Eusebius l.* III. *c.* 18, 24, *&c. Epiphanius Hær.* 29. *S. Athanasius in Synopsi. Origenes l.* III *in Genes. S. Augustin. Clem. Alexandr. &c. Baronius in Annal. & Martyr. ad* 21 *Sept. Bellarminus.* Zie ook het I *boek van de Histor. Critic. over 't N. T. door Simon, en M. du Pin. Dissert. prelim sur la Bible.*

MATTHÆUS, of MATTHEUS, patriarch van Constantinopel in de XVI eeuwe. Hy was de opvolger van Macarius, en hadt al dikwils moeten te rug staan voor hen, die zich van geldt en goede vrienden by den Groten Heer wisten te bedienen. Zyne vervolgers waren Gabriel, Theophanes en Melecus. Zie *Gerbrand & Goutier Chron.*

MATTHÆUS, of MATTHEUS de I, hertog van Lotharingen, zoon van Simon den I, en van Adelheida, zuster van keizer Lotharius, opvolger van zyn vader, stichter van het klooster voor de Cistercienzer monniken, hebbende ter gemalinne Bartha van Zwaben, zuster van keizer Frederik Barbarossa, by welke hy vier zonen heeft geteelt, als Simon den II; Frederik, die het nageslacht heeft uitgebreid; Thierry, of Theodoricus, verkoren te Mets, en Matthæus, grave van Toul, en twee dochteren, als Judith, die aan Steven den II, grave van Burgundië, trouwde, en Alix, eerste vrouw van Hugo den III, hertog van Burgundië. Matthæus stierf omtrent den jare 1207. *Sammarthan. & Vignier Orig. de la Maison de Lorraine. Champier Chron. Austr. & Geneal. Duc. Edmund de Boulay Genealog. de princ. de Lorraine.*

MATTHÆUS de II, hertog van Lotharingen, was de twede de zoon van Frederik van Lotharingen, die opvolger in 't hertogdom geweest was van Simon den II, zyn oom, zoon van Matthæus den I. Deze, waar van wy hier spreken, bleef stamhouder van Frederik na de doodt van Tibout den I, die zich in den veldslag van Bovines bevondt, en in den jare 1214 zonder kinderen na te laten gestorven is. Matthæus trouwde by een traktaat, in de maandt van September des jaars 1225 gesloten, met Catharina van Limburg, dochter van Walram den II, hertog van Limburg, en van Ermensinde van Namen, gravinne van Luxemburg, zyne twede gemalinne, by welke hy hadt Frederik den II, die hem volgde; Lora, eerst getrouwt aan Jan van Dampiere, heere van St. Dizier, en vervolgens aan Willem den II van Vergi, heere van Mirebeau, landvoogdt van Burgundië, en Elizabeth, gemalinne van Willem, grave van Vienne, en daar na van Jan van Chalon, heere van Rochefort. Zie *Sammarth. Geneal. Rozieres Stem. Duc. Lothar.* enz.

MATTHÆUS, of MATTHEUS, bygenaamt *de Grote*, de I van dien naam, uit het geslacht der Visconti, heer van Milaan, wierdt tot algemeen stedehouder van Lombardie door den keizer verkoren in den jare 1294. Hy maakte zich meester van dezen en nog meer andere staten, waar door hy vele onlusten veroorzaakte tusschen de keizers en de pauzen; en inderdaadt Johannes de XXII beschuldigde hem in den jare 1318 over verscheide

ſcheide misdaden van kettery, dat hy de opſtandinge uit den doden niet geloofde, en zich een vyandt der H. kerk maakte. enz. Hy ſtierf in den jare 1322. Corio, Villani, Bzovius, Raynaldus, Spondanus en anderen ſpreken van hem en van Matthæus den III, die zich door zyne misdaden verfoeielyk maakte. Hy hadt twee jonger broeders, die, niet langer zyn gedrag aan kunnende zien, hem doodden in den jare 1355. Zie *Villani lib.* V. *c.* 18. *Corio p.* 3. Zie ook op VISCONTI.

MATTHÆUS, (ANTONIUS) een beroemd rechtsgeleerde en oudheitkundige, was geboren te Utrecht den 18 December des jaars 1635. Zyn geſlacht was oorſpronkelyk uit Heſſen, en ſedert eene lange reeks van jaren berucht door vele geleerde mannen, welke het zelve hadt voortgebragt. Zyn vader was ook *Antonius* genoemt, en hoogleeraar in de rechten op de hogeſchole van Utrecht, geſtorven in den jare 1655. Zyne moeder was *Anna*, dochter van den vermaarden *Iſaac Pontanus*, hoogleeraar te Harderwyk. Hy ging in zyn een en twintigſte jaar naar de hogeſchole van Franeker, en ſtudeerde daar in de rechten in de jaren 1656 en 1657 onder Jacobus Wiſſembachius, en daar na nog eenigen tydt te Utrecht, alwaar hy den 6 Augufty des jaars 1659 Doctor in de rechten wierdt gemaakt. Hy wierdt in den volgenden jare tot buitengewoon, en in den jare 1662 tot gewoon hoogleeraar in de rechten in de laatſtgemelde hogeſchole aangeſtelt, en in den jare 1672 tot gewoon hoogleeraar in de rechten te Leiden beroepen. Hy overleedt den 25 Augufty des jaars 1710, in den ouderdom van vier en zeventig jaren, acht maanden en zeven dagen. Van hem heeft de geſchiedenis van Gelderlandt, Hollandt, Utrecht, Vrieslandt en Over-Yſſel zo veel licht ontfangen, en hy heeft zo vele oude en onder het ſtof begravene ſchryvers, papieren en brieven in het licht gegeven, dat hy altydt onder de voornaamſte geſchiedſchryvers van Nederlandt zal gerekent worden. Zyne voornaamſte werken zyn: *De fundationibus & fatis eccleſiarum Ultrajectinarum*; *Chronicon Egmundanum, auctore Joh. de Leydis, cum obſervationibus*; *Res Ultrajectinæ*, en *Hiſtoria Friſiæ Orientalis Eggerici Beningæ, cum commentariis*; *Analecta, Tomi* X; voorts: *De probationibus fide inſtrumentorum & teſtibus*; *Obſervationes rerum judicatarum*; *De jure gladii*; *De nobilitate*; *Manuductio ad Jus Canonicum*; enz.

MATTHÆUS, (PETRUS) hiſtorieſchryver van Vrankryk, was geboren op de grenzen van het Franſche Comté en Burgundië van geringe ouders. Hy maakte grote voortgangen in de fraaie letteren, en inzonderheit in de Hiſtoriën. Men zegt, dat hy de geſchiedenis van Alexander Farneze, prins van Parma, wilde beſchryven, dien hy ging begroeten in de Nederlanden, maar dat zyne benyders hem zo vele moeielykheden aandeden, dat hy zich genoodzaakt vondt van daar te vertrekken. Hy keerde wederom in Vrankryk, en maakte daar eene Hiſtorie van de merkwaardigſte zaken, die gedurende de zeven vredejaren waren voorgevallen onder de regering van koning Henrik den Groten, doorzaait met vremde en buitenlandſche gevallen. Dit werk hadt een veel verhevener ſtyl dan alle de andere van zynen tydt. De preſident Jeannin verbreidde zyne waarde zo voordeelig by den koning en aan 't hof, dat hy daar door vele weldaden genoot. Men ziet in de eerſte uitgave van zyn boek, dat Pieter Matthæus toen het ampt bekleedde van advokaat aan 't preſidiaal van Lions. De koning maakte hem hiſtorieſchryver van Vrankryk, opengevallen door de doodt van du Haillan. Dus maakte Matthæus eene volmaakte beſchryving van het leven van koning Henrik den Groten; doch om den draadt van de burgeroorlogen in Vrankryk geheel te houden, begint hy de zelve van de geſchiedeniſſen onder de koningen François den I, Henrik den II, Karel den IX, en Henrik den III, wier levens hy wel niet beſchryft, maar gebruikt als eene inleiding tot de hiſtorie van Henrik den IV. Zyne manier van ſchryven was zonderling, want om zynen ſtyl vloeiend en welſprekend te maken, doormengde hy de redeneringen met eenige leenſpreuken, aanhalingen en voorbeelden, getrokken uit de oude hiſtoriën en poëten. Dit heeft hem niet kwalyk geſlaagt. Dupleix geeft hem op zyne manier mede lof. Pieter Matthæus hadt het ampt van hiſtorieſchryver van Vrankryk nog onder de regering van Lodewyk den XIII, bygenaamt de Rechtvaardige; hy volgde dien monarch in den oorlog tegen de Gereformeerden, en wierdt te Montauban ziek, liet zich naar Toulouze brengen, en ſtierf daar op 't einde van den jare 1621, in den ouderdom van 57 jaren. Hy liet een zoon na, Jan Baptiſt Mathieu, of Matthæus genaamt. Deze gaf eene hiſtorie van koning Lodewyk den XIII tot aan den jare 1621 uit; maar zonder twyfel heeft hy veel bloempjes uit zyn vaders tuin geplukt. Hy beloofde een vervolg daar op te maken, maar hem geweigert wordende het ampt zyns vaders van hiſtorieſchryver, begaf hy zich tot andere zaken om zyn koſt te winnen. *Imperialis in Muſ. Hiſt. Ghilini Theatr. d'Huom. Letter. Dupleix Hiſt. Grammond lib.* X *Hiſt. Gabriel Naudé in Bibliogr. Polit. Sorel Bibl. Franc.*

MATTHÆUS, bygenaamt *de Afflicto*, rechtsgeleerde en Ràadsheer te Napels, heeft verſcheide rechtsgeleerde verhandelingen geſchreven, onder anderen *Concilia Juridica*, gedrukt te Frankfort in den jare 1573. *Geſner. in Bibl.*

MATTHÆUS CANTACUZENUS, zoon van Johannes, keizer in 't Ooſten, met wien hy de regering van 't ryk beſtierde in den jare 1354, en gekroont is door Philotheus, den patriarch; maar Johannes Paleologus betwiſtte hem dat voordeel; derhalven verliet Matthæus de keizerlyke waardigheit, en voegde zich tot het geeſtelyk leven in het klooſter op den berg Athos. Hier heeft hy die voortreffelyke werken geſchreven, die nog in de wereldt van hem zyn: want hy heeft uitbreidingen over het Liedt der Liederen en over de Spreuken van Salomon gemaakt, als ook *Præcepta Salutaria*, enz. Zie op JOHANNES den V, keizer.

MATTHÆUS *van Aqua-Sparta*, om dat hy in deze plaats, 't welk eene kleine ſtadt in Italië is, geboren wierdt. Hy leefde in de XIII eeuwe, en nam te Tuderti het geeſtelyk kleedt van St. Franciſcus aan, en kreeg den naam, dat hy de geleerdſte Godgeleerde was van zynen tydt. Paus Martinus de II benoemde hem tot lector van 't H. Paleis, en bediende zich van zynen raadt in de gewichtigſte zaken der kerke. Maar wordende tot generaal van zyne orde in een kapittel, gehouden in den jare 1287 te Montpellier, verkoren, was hy genoodzaakt den eerſten dienſt te verlaten. Nicolaus de IV maakte hem kardinaal in den jare 1288, en Bonifacius de VIII bediende zich van hem in verſcheide gezantſchappen naar Florence, Boulogne en Romagne. Hy wierdt beſchermer der Serviten, en geacht door zyne vroomheit en verſtandt, waar van hy blyken gaf in zyne ſchriften, als geſchreven hebbende over den Meeſter der Spreuken, over de Zendbrief aan de Romeinen, enz. Hy ſtierf te Rome in den jare 1302, en wierdt begraven in de kerk van St. Maria d'Ara Cœli. Zie *Wading in Annal. Min. Zweertius. Ciaconius. Aubery.*

MATTHÆUS *van Crakau*, geboren in die Poolſche ſtadt, ſchoon anderen zeggen, dat hy te Worms ter wereldt kwam. Deze maakte zich zo roemruchtig door zyn verſtandt en bekwaamheit, dat hy van den keizer Rupertus tot zyn ſecretaris en Raadt aangenomen wierdt, en hem in den jare 1405 bevorderde tot het bisdom van Worms. In 't volgende jaar ging hy als keizerlyke gezant naar Rome, en kreeg van paus Gregorius den XII een kardinaalshoedt met den tytel van St. Cyriacus in Thermis. Naderhandt was hy als pauſſelyke gezant in Bohemen, en ſtierf den 5 Maart des jaars 1410 te Worms van eenige ſterke geneesmiddelen, die hem te hevig aantaſtten. Hy heeft de volgende ſchriften nagelaten: *Commentaria in Cantica Canticorum, in Evangel. Matthai & in Epiſt. ad Romanos.* Verder: *Opus de Prædeſtinatione, ſub tit. Rationale Divinorum Operum*; *De officio Antiſtitum*; *De amore Divino*; *De celebratione Miſſæ*, en *De contractibus.* Eenigen ſchryven, dat deze Matthæus voor zyne verheffing tot kardinaal uit den laſt van den keizer Rupertus eene reize naar Afië by den Groten Tamerlan gedaan, en daar een verbondt met hem tegen den Turkſchen keizer opgerecht heeft. *Ciaccon. Ughelli. Panvin. Aubery. Bruſch. de epiſc. Germ. Trithem. Catal. ſcript. eccl. Robert. Gall. Chriſt. Anton. Democh. in Chron.*

MATTHÆUS *Vindocinenſis*, of *van Vendôme*, wierdt abt van St. Denys, regent van Vrankryk onder den koning St. Louïs, of Lodewyk den IX, en eerſte ſtaatsbedienaar van den koning Philips den Stouten. Deze grote man is altydt gehouden voor een van de jonger zonen uit het huis van Vendôme. De oude regiſters en akten van het Parlement van Parys en zyne abdy maken dikwils gewag van hem; hy volgde op Henrik Malet. De koning Lodewyk, zynde in den jare 1270 gezind een tweeden tocht te doen naar 't H. Landt, liet dezen Matthæus als regent van 't ryk, en uitvoerder van zyn laatſten wille. Hy hadt het zelve geluk onder den koning Philips den Stouten, die hem eerſte ſtaatsdienaar maakte. Philips de Schone hieldt ook veel van hem. Men vindt in zyn grafſchrift, dat hy het aartsbisdom van Tours geweigert heeft, en in de oudheden van de abdy van St. Denys, dat hy het zelve van Evreux heeft afgeſlagen. De pauzen Clemens de IV, Nicolaus de III, en Martinus de II maakten veel werk van hem, want zyne voorzichtigheit, Godvrucht en oordeel verdienden zulks wel. Hy deedt zich beminnen op den kancel, en zyne predikatiën waren zeer doorwrogt. Hy ſchreef de hiſtorie van *Tobias* in vaarzen, en droeg de zelve op aan Bartholomæus van Vendôme, aartsbiſſchop van Tours. Johan Herold, een Duitſcher, gaf de zelve in 't licht in den jare 1563. Dit werk wierdt *het goude boek* genaamt. Jan Hering hadt het van te voren al in den jare 1542 uitgegeven. *Sammarth. pag.* 773. *T.* IV *de abb. St. Denys. Autuil. Voſſius de Hiſt. Lat. lib.* II. *c.* 64. *Jaq. Doublet Hiſt. de abb. de St. Denis.*

MATTHÆUS *Weſtmonaſterienſis*, of *van Weſtmunſter*, in Engelandt, een Benedictyner monnik, wierdt bygenaamt *Florilegus*, om dat hy een werk ſchreef met den tytel van: *Flores Hiſtoriarum.* Hy leefde in de XIV eeuwe, en was een geleerd man naar dien tydt. Zyne grote Kronyk, die hy noemde de Bloemen der Hiſtoriën, was verdeelt in III boeken: het eerſte bevatte al wat aanmerkelyk ſedert de ſcheppinge der wereldt tot aan de geboorte van Chriſtus geſchied was; het twede al wat van dien tydt af tot aan de komſt der Normannen in Engelandt, en in het derde boek gaat hy voort van dien tydt af tot aan de regering van koning Eduard den II, die van zyn tydt, Eduard den III, en Richard den II, kleinzoon van Eduard, voegt hy daar aan. Men geeft hem de ſchuldt, dat hy wat veel uit Matthæus van Parys heeft getrokken. Het wierdt voor de eerſte maal in den jare 1567 te Londen, en in den jare 1601 te Frankfort gedrukt. Hy ſtierf omtrent den jare 1378, of 1379. Zyne Hiſtoriſche Kronyk wordt zeer geprezen, zynde de zelve zeer naauwkeurig en zorgvuldig geſchreven. Nog heeft hy verſcheide traktaten, als de Kronyk van zyn klooſter, en die van St. Edmund, nagelaten. *Pitſæus de illuſtr. Angl. ſcript. pag.* 58. *Balæus de ſcript. Angliæ. Voſſius de Hiſtor. Lat. lib.* III. *c.* 2.

MATTHÆUS, geboren te Rheims, een berucht kardinaal, van voortreffelyke en ryke ouders geſproten, en door hen de ſtudiën toegewyd, tradt, nog jong zynde, te Laon in den geeſtelyken ſtandt, en wierdt kort daar na kanunnik te Rheims en mon-

monnik van de orde van Clugny. De bekende Petrus Cluniacenſis verhief hem om zyne voorbeeldelyke vroomheit en ſtreng leven tot prioor van de ganſche orde, en Honorius de II maakte hem in den jare 1125 kardinaal en biſſchop van Albano. Schoon hy tot deze waardigheit geklommen was, bleef hy echter by zyne gewoonlyke ſtrengheit, en bediende door zyn onvermoeiden vlyt de kerke in veie gewichtige zaken. Nicolaus, abt van Monte Caſſino, als mede Pontius, abt van Clugny, zette hy wegens hunnen onbehoorlyken handel uit hunne bedieningen. Hy woonde het concilie van Troyes by (daar hy benevens den H. Bernard en Steven, abten van de Ciſtercíorde, de voorzitting hadt); hier ontzette hy Henrik, biſſchop van Verdun, als mede een biſſchop van Halberſtadt, uit hunne ampten. Hy moeſt veel verdriet lyden door den tegenpaus Anacletus den II, want hy was driftig ingenomen voor Innocentius den II, die hem gebruikte om in Vrankryk, Spanje, Engelandt en Duitſchlandt om te zwerven, en deze ryken in zyn belang te houden. Naderhandt wierdt hy naar Milaan gezonden met St. Bernardus en den kardinaal Guido van Piza om aan de heling van de ſcheuring der kerke te arbeiden. Door zo veel moeite en ſobere levenswyze wierdt hy te Piza van eene hevige ziekte en verzwering aangegrepen, die hem van den 15 July tot den 25 December des jaars 1135 pynigden, tot dat hy op den laatſtgemelden dag, al lang te voren door hem genoemt en bepaalt, dit tydelyk leven afleide. De R. Katholyke kerk vereert zyne gedachtenis met die van andere zalige heiligen. Hy ſchreef: *De perfectione monachorum*; *De vanitate mundi*; *De votis monaſticis*; en: *Sermones in Evangelia.* Zie *St. Bernard. in Epiſt. Petrus Cluniac. Baronius in Annal. T.* XII. *Sauſſay Matyrolog. Gallic.*

MATTHÆUS LANGIUS, kardinaal, aartsbiſſchop van Saltsburg, uit het oude Wellenburgſche geſlacht van Augsburg, was by verſcheide keizers in groot aanzien. Frederik de III benoemde hem tot zyn geheimſchryver, maakte hem prooſt van Augsburg, en Maximiliaan de I verhief hem tot kancelier en biſſchop van Gurk, zondt hem in den jare 1510 naar Vrankryk, alwaar hy tegen paus Julius den II eene vergadering te Tours, door koning Lodewyk den XIV van vele geeſtelyken aangeſtelt, bywoonde, by welke gelegenheit hy tuſſchen die twee mogendheden een verbondt tegen Venetië oprechtte. In den jare 1511 ging hy met gelyken laſt onder den tytel van keizerlyken luitenant generaal naar Italië, om daar tuſſchen den pauſſelyken ſtoel en den koning van Vrankryk een vrede te bevorderen. Wanneer hy te Boulogne kwam, wierdt hy met zeer veel eer van den paus ontfangen, vermits de zelve wel wiſt, dat hy daar wat op ſtondt. Zo haaſt als Langius aan het hof was, moeſten de Venetiaanſche gezanten vertrekken, om dat de keizer, zyn meeſter, met die van Venetië in oorlog was. In den eerſte byeenkomſt over de vrede verklaarde hy, dat men aan geen verdrag tuſſchen zynen vorſt en die van Venetië moeſt denken, of die republyk moeſt eerſt aan den keizer of het huis van Ooſtenryk wedergeven 't geen het daar van genomen hadt; en ſchoon de paus hem in eene geheime gehoorgeving tot eene nader verklaring zocht te brengen, was zulks te vergeeſſch; echter bewilligde hy eindelyk, dat de Venetianen Padua en Treviſo, doch niet anders dan een ryksleen behouden zouden, onder beding, dat zy by deze belening aan den keizer 200000 daalders, en daar na alle jaren 50000 daalders betalen moeſten. Wanneer hy nu de vrede met den paus en Vrankryk bewerkte, beloofde hem de paus voor zyne moeite een kardinaalshoedt, het patriarchſchap van Aquileja, met een jaarlykſch inkomen van 100000 kronen, indien hy den keizer tegen Vrankryk kon ophitzen; maar Langius antwoordde, dat hem niets in de ganſche wereldt bewegen zou om van zynen plicht en 't keizerlyk bevel te wyken, waarom die ganſche handel vernietigt wierdt. In den jare 1513 zondt hem Maximiliaan naar Rome om den nieuwen paus Leo den X met zyne verheffing op den ſtoel geluk te wenſchen. Hier op wierdt hem een kardinaalshoedt toegeſchikt, dien hy te Rome opzette. In den jare 1519 wierdt hem door den keizer het aartsbisdom van Saltsburg opgedragen, en kort daar aan de doodt des keizers voorvallende, deedt Langius veel moeite om de verkiezing op Karel te doen vallen, te dier tydt koning van Spanje, wonende in den jare 1520 des zelfs kroning te Aken by. In den jare 1523 ontſtondt in zyn bisdom te Saltsburg onder de burgers een opſtandt, die de Latynſche oorlog genoemt wierdt, en door eenige krygsbenden van Tyrol geſtilt moeſt worden. Eindelyk ſtierf hy te Saltsburg in den jare 1540, in het 72 jaar zyns ouderdoms. *Guicciard. lib.* VII, VIII *en* IX. *Onuphr. Victorell. Ciacconius. Aubery. Freher. in Theatr. Mezger Hiſt. Salisb. l.* IV. *c.* 49. *pag.* 524. *Duckher. Saltsb. Chron. p.* 229. *P. Daniel Hiſtor. de France T.* II. *col.* 1820, 1824. enz.

MATTHATA, zoon van Nathan, en vader van Mainan, wordt gerekent onder de bloedverwanten van Jozeph, den verloofden van Maria, Jeſus moeder. *Luc.* III, 31.

MATTHEUS PARIS. Zie PARIS.

MATTHEUS STUART. Zie STUART.

MATTHIAS, een Apoſtel, aangenomen in de plaats van Judas Iskarioth in den jare des heils 33. Het lot viel op hem, zegt de H. Schrift, na dat het zelve geworpen wierdt, wie Apoſtel, hy of Jozeph, zou zyn. Hy wierdt met de andere Apoſtelen door de gaven van den H. Geeſt bekrachtigt, en in zyn ampt uitgeruſt, predikende in Judea en in een gedeelte van Ethiopië. Van zyne doodt zyn verſcheide gevoelens. Dorotheus zegt, dat hy te Sebaſtopolis geſtorven, en aldaar digt by den tempel der zonne begraven is. Anderen berechten, dat hy van de Joden als een godslaſteraar geſtenigt, en daar na onthoofd zou zyn. De Grieken zeggen, dat hy gekruiſſigt is, maar het een is zo zeker als het ander. Men verbreidt op zyn naam een Evangelie, waar van Origenes, Clemens van Alexandrië en Euſebius de valſchheit getoont hebben, en paus Gelaſius heeft het zelve onder de verbodene boeken, gedoemt door de kerk, geſtelt. Men geeft voor, dat Marcion zyne dwalingen daar uit gehaalt zou hebben. *Handelingen der Apoſtelen* I, 15. enz. *Origenes Homil.* I *in Lucam. Clem. Alex. lib.* VII *Stromat. Euſebius lib.* III. *Hieronym. de ſcript. Eccleſ. Nicephor. Hiſt. Eccleſ. l.* II. *c.* 40. *Dorotheus in Synopſi de vita & morte Apoſtolorum. Baronius ad ann.* 44. *Cave de Antiquitatib. Apoſt. in vita Matthiæ.*

MATTHIAS, hogeprieſter der Joden, leefde in den jare na Romens bouwinge 730. Terwyl hy deze waardigheit bekleedde, rukte een andere Matthias, zoon van Margalothus, en Judas, zoon van Saripheus, wetgeleerden onder de Joden, den gouden arendt, dien Herodes op den ingang van den tempel geſtelt hadt, van boven neder. Dit beledigde dien prins zodanig, dat hy Matthias het hogeprieſterſchap ontnam, om dat hy geloofde, dat Matthias aan dien hoon zyn deel hadt in daar raadt toe gegeven te hebben, en gaf het zelve aan Joazar, zyn ſchoonbroeder. Herodes deedt den anderen Matthias levendig verbranden, met alle die daar deel aan hadden. *Jozephus Oudhed.* XVII *boek.*

MATTHIAS, Roomſch keizer, zoon van Maximiliaan den II, geboren den 24 February des jaars 1557. Hy was van jongs af aan begeerig om te heerſchen, weshalven hy zyne gedachten op de Nederlanden, die zich toen van 't Spaanſche juk zochten te ontlaſten, vallen liet, en boodt zich na de doodt van den ſtedehouder Requeſens in den jare 1576 by de Staten aan. Maar ſchoon hy toen zyn oogmerk niet bereikte, gebeurde 't echter een jaar daar na, dat eenigen van den hogen adel, die den prins van Oranje niet wel zetten mogten, hem door afgevaardigden lieten verzoeken om de regering aan te nemen. Hier op trok hy den 2 October by nacht, zonder voorweten zyns broeders, keizer Rudolph, uit Wenen, en met grote dagreizen naar Brabandt. Alſchoon hy nu daar zonder verzoek van de Staten en tot hunne grote verbazing aankwam, beſloten zy echter hem aan te nemen, hopende dat zulks den koning van Spanje, als zyn nabloedverwant, niet onbehaaglyk zou wezen, en dat door dit middel de ondernemingen van Jan van Ooſtenryk op het gevoegelykſte zouden kunnen geſtremt worden; maar hy moeſt voor hen 31 artykelen bezweren, en dulden, dat men hem den prins van Oranje als luitenant toevoegde. Hier door wierdt hy zodanig bepaalt, dat hy alleen den naam van regent voerde, maar echter weinig geacht wierdt. Naardien hy tegen zyne verwachting zag, dat noch de keizer noch het Ryk zich de zaken der Nederlanden begeerden aan te trekken, en de zelve door gevaarlyke ſcheuringen, meer en meer verwarden, om welke voor te komen Matthias geen aanzien genoeg hadt, riepen de Staten, zonder hem te vragen, den hertog van Anjou te hulp, ja zelf die hem geroepen hadden traden uit ſpyt, dat hy ten eenemaal van den prins geregeert wierdt, van hem af. Door deze omſtandigheit van zaken vondt hy zich in den jare 1580 genoodzaakt zelf te bedanken, 't welk de Staten met zeer veel eerbewyzinge aannamen, hem ook een jaarlykſch onderhoudt van 50000 guldens toeleiden, welkers betaling op de inkomſten van 't bisdom Utrecht aangewezen wierdt; maar in den jare 1581 beſloot hy deze landen te verlaten, na dat zyne hoop op het bisdom van Luik, waar toe hem de Nederlanders gaarne gevordert zagen, en zulks door de Spanjaarden verhindert wierdt, vervlogen was; ook wierdt hy verdacht gehouden als of hy met de Spanjaarden iets ten nadeele van den prins van Oranje geſmeed hadt, waarom ook eenige van zyn volk ſcherp ondervraagt wierden. Dus moeſt hy wederom naar Duitſchlandt trekken: maar de keizer op hem zo zeer vergramt zynde, wilde hem in zyn hof niet gedogen, hoe zeer zyne moeder daar ook om aanhiedt; maar men ſtondt hem alleenig toe dat hy zyn verblyf te Lintz mogt nemen. Hier moeſt hy zich vele jaren ſober behelpen, tot dat hy eindelyk op 't verzoek van de Ooſtenrykſche ſtanden in den jare 1594 het gezag over 't leger tegen de Turken verkreeg. Hoewel nu de keizerlyke wapenen in dien oorlog den grootſten voortgang niet hadden, wiſt Matthias echter deze gelegenheit tot zyn voordeel te gebruiken, dat, toen in den jare 1606 de vrede gemaakt wierdt, de misnoegde Hungaren, die gedurende den oorlog tegen den keizer opgeſtaan waren, hem tot hunnen ſtedehouder begeerden, en op dit beding zouden zy zich tot ruſt begeven. Dit vergelyk met de Hungaren maakte Matthias zonder den keizer te vragen, die zich toenmaals de regering niet zeer aantrok; om welke zwakheit van Rudolph men hem in Ooſtenryk tot hoofdt van de familie nog in dat zelve jaar verklaarde. Hier bleef het niet by, maar de Hungaren en Ooſtenrykers door de onmacht des keizers en het bezwaren van zyn ſtaatsbedienaar verkoren eenſtemmig in den jare 1608 Matthias, die daar niet weinig onder geroeit hadt, tot hunnen koning en heer: waar op hy, onder ſchyn van de oproerige Heidukken te dempen, een leger op de been bragt, naar Bohemen toog, en zynen broeder noodzaakte om hem Hungarië en Ooſtenryk af te ſtaan, behoudens nochtans een jaarlykſch onderhoudt, en dat hy hem verder de erfvolging in Bohemen en Moravië verzekeren zou. De Ooſtenrykers hadden omtrent de vrye oeffening van den Proteſtantſchen Godsdienſt eenige onluſten, want Matthias wierdt door den aartshertog Leopold, den pauſſelyken nuntius, en eenige anderen opgemaakt, waarom zy zyne huldiging vertraagden, maar deze wierden echter kort daar na door voorſpraak van Bohemen en Mo-

Moravië, en inzonderheit door Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk, weggenomen, zo dat de Oostenrykers behielden wat zy wilden. Deze handel hadt Rudolph geweldig tegen Matthias verbittert; en vermits de Spanjaarden wegens zyne toegevendheit omtrent den Godsdienst ook niet wel te vrede waren, trachtte men den aartshertog Leopold de keizerlyke en Boheemsche kronen toe te voegen: om welk voornemen te bevorderen Leopold in den jare 1611 met eene krygsmacht naar Bohemen toog, en bereets de benedenstadt van Praag ingenomen hadt, maar die van de boven-of oude-stadt weerden zich zo lang, dat Matthias, die zich ook aan zyn kant toegerust hadt, hen te hulp komen kon, en de Leopoldischen deedt wyken. Matthias, die zich liever by tyds vast zetten wilde, drong by den keizer sterk aan op den afstandt van de kroon van Bohemen, waar in Rudolph eindelyk bewilligen moest, belovende echter Matthias hem een jaarlyksch onderhoudt voor hem en zyne hofhouding te zullen bezorgen. Na de daar op in den jare 1612 volgende doodt van Rudolph wierdt Matthias daar op den 24 Juny door de keurvorsten in zyne plaats verkoren, alschoon by deze verkiezing allerhande praktyken in 't werk gestelt wierden om het huis van Oostenryk buiten te sluiten, en dan de hertog van Beyeren, dan die van Savoje, dan anderen voorgeslagen wierden. Men hadt ook by zyne bevestiging een artykel ingevoert, waar by de keurvorsten gerechtigt zouden zyn zonder bewilliging van den keizer een Roomsch koning te kunnen verkiezen, als zy zulks voor noodzakelyk hielden. Zyne regering viel in zulk een tydt voor, dat 'er overal wegens den nieuwen Godsdienst in het Ryk grote bewegingen gemaakt wierden en het alom tot een oorlog scheen te zullen uitbarsten. De zogenaamde Ligisten, of verbondelingen, maakten vele toebereidselen, en kwamen al tot dadelykheden, waar door de Rykszaken overal in wanorder geraakten, en het op den Ryksdag wonderlyk afliep, vermits deze verbondelingen hunne bezwaarnissen eerst wilden vereffent hebben eer zy zich in eenige beraadslagen wilden inlaten, en wanneer men zonder hen een besluit nam, protesteerden zy daar tegen. De keizer, die reets by 't aanvaarden van de regering in een tamelyken hogen ouderdom was, hadt echter geen bekwaamheit genoeg dit hollend paardt te breidelen, en dit was de reden dat hy zich door de Spaansche raadgevers liet regeren, schoon hy de zelve te voren altydt volstandig gehaat hadt, en zyn voornaamste staatsbedienaar de kardinaal Closel alles deedt om hem daar van af te trekken: alles was te vergeefsch in te beletten dat de Spaanschen zich met de Rykszaken bemoeiden, dat de strydigheden over de Guliksche landen tusschen de Hollanders en de Spanjaarden hevig blaakten, en dat de uitvoering van 't vonnis tegen de stadt Aken, waar in de Protestantsche inwoonders zich aan de R. Katholyke overigheit vergrepen hadden, tegen de inzettingen des Ryks, den aartshertog Albert wierdt opgedragen, die een Spanjaardt daar toe benoemde. Op de voorstelling van Spanje nam ook Matthias in den jare 1616 den aartshertog Ferdinand voor zoon aan, vermits hy zelf geen kinderen hadt, en liet hem het volgende jaar als Boheemschen, en in den jare 1618 als Hungarischen erfvolger hulden, ja werkelyk in beide de ryken kronen, die hem met deze uitdrukkelyke voorwaarde aannamen, dat hy zich by 't leven van Matthias in geen regeringszaken zou mengen. Verder wierdt ook gearbeid om Ferdinand tot Roomsch koning te maken, weshalven de keizer zelf met hem naar Dresden ging om in persoon met den keurvorst van Saxen te spreken. De verbondelingen verhinderden evenwel dat 'er geen keurvorstendag gehouden wierdt. In den jare 1618 ging de Boheemsche onrust aan, naardien eenige Protestantsche standen wegens inbreuk van de koninklyke vergunningsbrieven tegen de R. Katholyken zich zo fel aankantten, dat 'er eenige van de hardste keizerlyke bedienaars op het kasteel van Praag uit het venster geworpen wierden; waar by het niet bleef, maar de andere keizerlyke erflanden bragten ook hunne bezwaarnissen in, waar door geheel Duitschlandt eenen bloedigen oorlog voor oogen zag. De keizer was wel van ganscher herte tot de vrede geneigt, maar de Spanjaarden en de koning Ferdinand bliezen den oorlog aan, tot zo verre, dat zy den kardinaal Closel zonder des keizers weten gevangen namen, en uit Wenen wegvoerden, om dat hy den zelven altydt tot de vrede en toegevendheit van de Protestanten aangemaant, de Spanjaarden steets gedwarsboomt, en toen Ferdinand het oppergezag over 't leger in Bohemen wierdt gegeven, bewerkt hadt dat 'er een krygsraadt wierdt gevormt, waar door die koning zyn handen genoegzaam gebonden wierden. De keizer, over dit vervoeren zeer gram geworden, dreigde zelf naar Praag te willen gaan, en zich by de Protestanten te voegen: maar hy wierdt van dit voornemen echter door den kardinaal Diedrichstein afgebragt. Ferdinand badt den keizer wel om vergiffenis, maar Matthias hadt geen rust sedert dien tydt, was gedurig treurig en ongemakkelyk, waar door hy bedlegerig wierdt, in eene krankheit verviel, waar in hy verscheide malen uitriep, men zou hem zynen Closel wederom verschaffen, en eindelyk in eene beroerte stortte, die hem den 10 Maart des jaars 1629 uit deze wereldt rukte. Hy hadt ter gemalinne Anna, dochter van Ferdinand den II, aartshertog van Tyrol, by welke hy gene kinderen gehad heeft. *Ludolphs Schau-buhne. Sleidanus Contin. Chytraus. Londorpius. Piasecius in Chron. Van Meteren. Thuanus. Vassor Hist. de Louis* XIII. *Nani Hist. de Venise. Caraffa Germ. sacr. Vest.*

MATTHIAS CORVINUS, koning van Hungarië, en hertog van Silesië, was een zoon van den krygshaften Johannes Hunniades, waiwode van Zevenbergen, en van Elizabeth Silagy van Horogszog, en verwierf door zyne dapperheit den toenaam van den Groten. Hy wierdt in den jare 1443 geboren, en in zyne jonge jaren van zyns vaders vyanden in Bohemen gevangen gehouden; ja zy, zynen broeder Ladislaus reets om hals gebragt hebbende, onder voorgeven, dat hy den grave van Cely in een tweegevecht vermoord hadt, wilden met hem den zelven gang gaan. Hy hadt reets den ouderdom van 15, of, gelyk als anderen zeggen, 18 jaren bereikt, toen hy na de doodt zyns broeders in vryheit geraakte, en wierdt den 24 January des jaars 1458 tot koning van Hungarië verheven, op den zelven tydt dat Georgius Podiebrad van de Hussiten van Bohemen verkoren wierdt. Eenige Hungarische groten kantten zich tegen de verkiezing van Matthias, en verzochten keizer Frederik zich te laten kronen; anderen offerden de kroon op aan den Pool, 't welk oorzaak gaf, dat deze prinssen in grote oneenigheden geraakten. De Turken, zich bedienende van deze onlusten, vielen in Bosnië en een gedeelte van Servië. Matthias hernam echter wel haast het geen hy hadt verloren, bragt Zevenbergen en Walachië tot gehoorzaamheit, en deedt zich in den jare 1464 kronen, na dat hy de kroon, die keizer Frederik in bewaring hieldt, voor 60000 guldens gelost hadt. Wanneer de paus den koning Georg in den ban gedaan hadt, om dat hy de lere der Hussiten omhelsde, trok Matthias op des zelfs aanraden te velde, en viel ongeacht het zyn schoonvader was, en hy van hem veel weldaden in de gevangenis van Bohemen genoten hadt, met 14000 man in Moravië. De koning Georg trok hem met eene gelyke macht tegen; en beide de legers stonden tegen over malkanderen aan den vloedt Teja, zoekende de strydigheden zonder bloedvergieting af te doen, maar de pauslelyke gezant, de kardinaal Laurentius, verhinderde zulks met de uiterste krachten; derhalven geraakte het oorlogsvuur in volle vlam, 't geen wel 100 dorpen in Bohemen verteerde, gaande gansch Moravië verloren, en Matthias liet zich daar op in den jare 1469 tot koning van Bohemen kronen, nemende de kroon zo lang van een Marienbeeldt te Brin. Georg wierdt hier over zo ongeduldig, dat hy Matthias in den jare 1470 tot een tweegevecht uitdaagde, om daar door veel onschuldig bloedt te sparen, maar dit hadt geen voortgang. Het geluk ten eenemaal geketent aan de belangen van Matthias, deedt hem den zoon van zynen vyandt Georg, Victorinus genaamt, gevangen krygen; dezen jongen prins liet hy twee jaren te Offen op een duisteren toren gevangen zetten. Daarenboven verkreeg hy de drie schone landschappen Moravië, Silesië en Lausnits in zyn geweldt; ja koning Georg moest in spyt en droefheit het volgende jaar 1471 het leven verliezen eer nog deze schadelyke oorlog eindigde. Matthias, nu meester zynde, wilde zich tot koning van Bohemen doen kronen, maar de voornaamste Bohemers wilden hem voor 't meerder gedeelte niet hebben, want eenigen helden naar Willem, landgrave van Thuringen, anderen naar Uladislaus, den Poolschen prins, voor welken laatsten ook de meeste stemmen waren, waar toe keizer Frederik niet weinig deedt, om dat hy Matthias niet gaarne aan beide de zyden ten nagebuur begeerde te hebben. Uladislaus dus tot koning verheven zynde, klom op den troon, en wilde de 3 afgescheurde provinciën Moravië, Silesië en Lausnits wederom uit de handen van Matthias rukken en aan zyn ryk voegen; ten dien einde bragt hy een machtig leger van Polen en Bohemers op de been, zo dat zelf Matthias zeide, indien hy dat leger in zyn geweldt hadt, zag hy kans om daar de gehele wereldt mede te dwingen. Deze, schoon hy weinig manschap hadt, noodzaakte evenwel de Polen om de belegering van Breslau op te breken, latende een grote menigte van hun volk in den loop. Deze strydigheden wierden eindelyk door bemiddeling van de keurvorsten Ernst van Saxen en Joachim van Brandenburg bygelegt, onder voorwaarde, dat Matthias den koninklyken tytel, mitsgaders de provinciën Moravië, Silesië en Lausnits zyn leven lang behouden zou, maar na zyne doodt zouden de gemelde provinciën wederom de kroon van Bohemen eigen zyn. Toen hy nu met Bohemen vrede hadt, deedt hy den keizer Frederik den III den oorlog aan, vermits hy op den zelven al lang gewrokt hadt, eensdeels om dat hy mede gewerkt hadt hem van de Boheemsche kroon te ontzetten, ten anderen, om dat hy hem zyne dochter, die hy voor zyne gemalinne hadt pogen te verkrygen, weigerde, onder voorwendsel, dat Matthias te gering van geboorte was. De keizer, die zeer langzaam in de beurs tastte, rukte wel zyn volk op de been, maar schoot tegen hem te kort, en moest gansch neder-Oostenryk in de handen van zynen overwinnaar laten. Dus wierdt hy in zyne hoofdstadt Wenen zelf belegert, maar verwierf eer dat de plaats verovert wierdt een stilstandt van wapenen voor twee jaren, met beding, dat de keizer hem 100000 floreinen geven zou. Wanneer nu deze twee jaren ten einde waren, brak Matthias op nieuw los, en maakte met de verovering van verscheide plaatsen in Oostenryk een zeer treurig begin; dus was 'er geen ander middel om Matthias van zyne zegepralen af te trekken, als zyne gemalinne Beatrix te smeken, zy wilde haar gemaal aanporren tot de vrede. Dit gelukte, en hy gaf voor 50000 guldens alle de veroverde plaatsen weder aan den keizer. Maar naauwlyks was dit verbondt aangegaan of de keizer liet zich door den aartsbisschop van Saltsburg opzetten om wraak van den voorgaanden hoon te nemen, en zyn vyandt Matthias op 't lyf te vallen; doch dit bekwam hem zuur, vermits de andere zyne macht byeen gerukt hebbende aanstonts den keizer uit het veldt sloeg, Wenen en gansch Oostenryk veroverde, en hy wierdt gedwongen zelf hier van schriftelyk afstandt te doen. Hier op ging Matthias naar Silesië en nam het gansche vorstendom van Johannes, hertog van Glagau, weg; dus moesten alle de vyanden dat Matthias onderleggen, maar de doodt toonde hem eerlang dat hy nog sterker dan de sterkste der helden was: want wanneer hem zyn

spys-

ſpysmeeſter in plaats van verſche vygen ondeugende en rotte bragt, wierdt hy daar zo haaſtig over, dat hem het gezicht en alles verging, en eindelyk op den 5 April des jaars 1490 het leven verloor. Hy liet by twee gemalinnen, de eerſte Catharina, dochter van koning Georg van Bohemen, en de andere Beatrix, dochter van Ferdinand, koning van Napels, geen erfgenamen na. Voor 't overige moet men van dezen koning zeggen, dat zyne voortreffelyke gaven van ligchaam en ziel het geluk als verplichtten om hem dienſt te doen. Het is ook verwonderenswaardig, dat de kleine kinderen, eer hy nog tot koning wierdt verkoren, hem al uitriepen langs de ſtraten als hunnen vorſt, en dat men Godt te Peſt al opentlyk dankte dat hy hen dezen Matthias tot vorſt gegeven hadt, eer dat hy nog verkoren was. Ook hadt het volk nooit meer vreugdeblyken getoont als toen. Hy hadt zo veel ſchrik by de Turken, dat wanneer zy ſlechts zynen naam maar hoorden noemen, alle op de vlucht bedacht waren. Men verhaalt, dat hy, eens nette kondſchap van der Turken ſterkte willende hebben, zich zelf in het gewaadt van een boer ſtak, en dus met eenigen voorraadt in 't Turkſche leger ging, daar een ganſchen dag bleef, en zelfs in des Turkſchen keizers tegenwoordigheit gerſt verkocht, en des anderen daags onverhindert wederom by de zynen kwam. Schoon hem de kloekmoedigheit eigen was, de liefde tot geleerdheit was van hem ganſch niet ontaard, geen Europiſche ſpraken waren 'er, zo men zegt, of hy was de zelve machtig, uitgenomen de Turkſche en Griekſche. Hy was een weldoender van geleerde lieden, rechtende te Offen een zeer voortreffelyke boekzaal op, waar in de ſierlykſte en ſeldzaamſte handſchriften gevonden wierden, die te dier tydt bekend waren. Zyn ligchaam wierdt naar Griekſch-Weiſſenburg gevoert, en daar in het graf der koningen van Hungarië bygezet. Anthonius Thibaldus maakte dit volgende grafſchrift op hem, zo als Paulus Jovius zegt:

Corvini brevis hæc urna eſt, quem magna fatentur
Facta fuiſſe Deum, fata fuiſſe hominem.

Bonfin. Hiſt. Hungar. Petrus de Reva. Iſthuanf. Hiſt. Hung. Curæi Annal. Sileſiæ. Paulus Jovius Elog. vir. bellicâ virtute illuſtr. Galeott. Martius de dictis & factis Matthiæ, regis Hung. Zwittingeri Hungaria litterata.

MATTHIAS, aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, wierdt daar toe verkoren in den jare 1320. Te voren wierdt hy gemeenlyk de Burgundiſche graaf van Bucheck genaamt; maar was nochtans in Zwitſerlandt geboren. De Domheeren hadden liever voor hem den grave Balduinus van Luxemburg gehad, maar de paus drong met macht op Matthias, die toen in het klooſter Murbach monnik was. Hy heeft de Erfforters tot gehoorzaamheit gebragt, die zich tegen de geeſtelyken aangekant hadden. Den landgrave Henrik van Heſſen belegerde hy in Gieſſen, en na de verovering van de ſtadt moeſt hy hem te voet vallende om vergiffenis bidden over de belediging, die hy hem te voren gedaan hadt. Matthias ſtierf in den jare 1328, niet zonder vermoeden, dat hy was vergeven. *Leben der Churf. zu Maynts.*

MATTHIAS, (CHRISTIAAN) van Ditmarſen, in de provincie van neder-Saxen, bloeide in den jare 1640, en onderwees eenigen tydt de Godgeleerdheit te Altorf, van waar hy naar Denemarken trok, en eindelyk in Hollandt kwam. Hy ſchreef: *Theatrum Hiſtoricum*; *Syſtema Theologicum*; *Syſtema Politicum*, *Ethicum*, *Logicum*; *Collegium Anti-Photinianum*; enz. *Spizelius in Templo honoris pag.* 203. *Thomaſ. de Plagio* §. 506. *Bartholinus in Danis pag.* 26.

MATTHIOLUS, (PETRUS ANDREAS) van Siëna, een beroemd arts en kruidkenner, lyfarts en Raadt van den keizer Ferdinand den I en zynen zone, den aartshertog Ferdinand, leefde in den jare 1554, en gaf eene uitbreiding uit over de VI boeken van Dioſcorides: ook heeft hy die van Caſpar Bauhinus met aanmerkingen vermeerdert, en van den eerſten druk zyn 'er, zo men zegt, 32000 exemplaren verkocht binnen korten tydt. Insgelyks ſchreef hy: *Epitome de plantis*; *Conſilia Medica*, en zyn *Kruidboek*, 't geen hy in den jare 1563 met zyn leven ten einde bragt te Cometou in 't 62 jaar zyns ouderdoms. Dit boek is door Georg Hanſſen in de Hoogduitſche tale overgezet en uitgegeven. *Juſtus in Chron. Med. Van der Linden de ſcript. Med. Geſner in Bibl. Thuanus & Teiſſier*, daar men een ganſche lyſt vindt van zyne ſchriften.

MATHUSIUS, een Thraciër, leefde onder de regering van Demophoön. Wanneer de peſt door 't ganſche Cherſoneſus van Thracië woedde, vroeg men de godſpraak door wat middel deze kwaal te verzetten was; 't orakel antwoordde, dat men jaarlykſch eene voorname maagdt moeſt offeren. Hier op liet de koning alle de namen van de braafſte maagden in een buſſe doen, op dat de gene, welker naam daar uit getrokken wierdt, ter ſlachtinge geleid zou worden; maar hy zonderde zyne eigene dochters uit. Matthuſius wilde ook zyns dochters naam niet in de buſſe doen, waarom de koning, zeer toornig wordende, beval, dat men zyne dochter zonder te loten zou ſlachten. Matthuſius moeſt zulks gedogen, kunnende het niet beletten; maar eenigen tydt daar na badt hy, dat de koning met zyne twee dochters hem wilde komen vergaſten, en hebbende des konings dochters in een afzonderlyk vertrek doen gaan, bragt hy haar beide ter doodt, en gaf den vader het bloedt van haar te drinken onder den wyn. Demophoön, vernomen hebbende wat 'er gebeurt was, liet Matthuſius in zee werpen met den kop, daar hy hem uit te drinken hadt gegeven. *Hygin. ex Philarcho.*

MATTIKOFEN, een Beyerſch marktvlek in 't bisdom Paſſau, aan 't water Mattich gelegen, ſtaande onder het Fryburgſche landgerecht, en is met een goed kaſteel, ſchone omleggende weiden, hout en matigen veldbouw voorzien. *Chur-Bayeren pag.* 267.

MATTIUS, (CN.) een Latynſch dichter, die ten tyde van Julius Cæſar leefde, en veel deel in zyne vriendſchap hadt. Varro, Terentianus, Maurus, Nonius, Priſcianus, Aulus Gellius en anderen maken gewag van hem. Lilius Giraldi, Elias Vinet, en Glandorpius geven dezen poëet den naam van Trimatius, maar men vindt dien van Mattius in de geachtſte ſchryvers, gelyk Voſſius wel aangemerkt heeft. Zie *Voſſius de Poët. Hiſt.* 2. *Aul. Gel. lib.* XV. *c.* 25. *Giraldi Dial.* 4 *de Poët. Vinet ad* 1 *Epigr. Auſon. Glandorpius in Onomaſt. Rom.*

MATURA, eene kleine ſtadt of ſterkte op het eilandt Ceylon, leggende aan de Zuidkuſt, acht of negen mylen van Punto Galo naar 't Ooſten. Het behoort aan de Ooſt-Indiſche maatſchappy van de Vereenigde Nederlanden, en is de hoofdplaats van een prinsdom, 't welk een groot gedeelte van 't landt van Kanelandt beſlaat. *Maty Dict.*

MATUTA, eene Heidenſche godin, tot welker eere de Romeinen een groot feeſt hielden, 't geen zy Matralia noemden. Hier wierdt Ino, de gemalin van Athamant, koning van Thebe, en voedſter van den godt Bacchus, gelyk de dichters zeggen, door verſtaan. Zy veranderde in eene zeegodin, en wierdt by de Grieken Leucothea geheten. Eenigen verſtaan hier door Aurora, of de godinne van den dageraadt. Anderen zeggen, dat Matuta naar de oude tale der Latynen zo veel betekent als goed. Koning Servius Tullius was de eerſte, die ter eere van deze godin in Rome een tempel liet oprechten, de welke door den burgermeeſter en dictator Camillus na dat hy zegepraalde over de Vejen, vernieuwt wierdt. *Tit. Liv. lib.* V. *Feſtus. Struvius Syntagm. antiq. Rom. p.* 164.

MATZUMAY is een geweſt op de kuſt van 't landt Jeſſo, leggende ten Noord-Ooſten van het eilandt Niphon. De Hollanders hebben dit landt ontdekt, maar men kan 'er nog weinig byzonderheden van verhalen. *Maty Dict.*

MAUBERGE, (JOHANNES) van Bazel, een Dominikaner, bloeide in den jare 1400. Hy was een zeer yverig prediker en een groot beſtraffer van de gebreken en dwalingen van zynen tydt, en inzonderheit tegen de ſecte der Beguinen. Zyn al te hevige drift verwekte hem de vyandſchap van de kerkelyken en het volk, en men bande hem in een klooſter onder 't gebiedt van 't bisdom Spiers, alwaar hy in den jare 1414 ſtierf. *Hiſtor. Dominican.*

MAUBERT, een burgt in 't Rhetelois, gelegen in Champagne, acht mylen ten Noorden van Roetel. *Maty Dict.*

MAUBEUGE, in 't Latyn *Malobodium*, of *Malmodium*, eene wel verſterkte ſtadt, met over de 35 rondom leggende provooſtdyen, aan de rivier de Sambre, in de provintie Henegouwen, tuſſchen Bergen en Avennes vier mylen van de eene en de andere plaats gelegen. Zy wierdt aan de kroon van Vrankryk by het vredesverbondt, te Nimwegen geſloten, in den jare 1678 door Spanje afgeſtaan, en is door des zelfs adelyk vrouwen-klooſter, waar van S. Adelgonda de ſtichtſter geweeſt is, beroemd. Verder wordt hier goede handel gedreven. *Baudrand. Sanſon.*

MAUBURNE, (JOHANNES) abt van Livrai, ſchryver van *Rogier Spirituel*, gedrukt te Baſel in den jare 1431. Hy haalt in dit werk het boek de Navolging van Chriſtus, onder den naam van *Thomas à Kempis*, aan, en in een ander werk, ongedrukt van de kerkelyke ſchryvers der Reguliere kanunnikorde, plaatſt hy onder dat getal ook Thomas à Kempis, wegens de boeken die hy geſchreven heeft, waar onder hy dat noemt, 't welk met deze woorden begint: *Qui ſequitur me*, 't geen eenigen valſchelyk aan Gerſon toegeſchreven hebben. Deze ſchryver heeft dit niet geſchreven als omtrent het einde der XV eeuwe. Hy bekent, dat ſedert dien tydt het boek aan Gerſon is toegeſchreven: maar gelooft niettemin dat het Thomas à Kempis geweeſt is, doch hy geeft geen genoegzaam bewys van zyn zeggen, en zyn getuigenis is geen Evangelie. Zie *M. Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſiaſt.* XV *ſiecle.*

MAUCROIX, (FRANCOIS VAN) geboren te Nojon den 7 January des jaars 1619, ſtudeerde te Parys, en liet zich advokaat maken, maar hy, een afkeer van dit beroep krygende, verliet het zelve, en gaf zich ten eenemaal over aan de ſtudie in de letterkunde. Vermits men hem een Domheerſchap van de hoofdkerk te Rheims opgeoffert hadt, ging hy aldaar zyn verblyf houden, daar hy niet van daan ging als om een reize naar Italië te doen, werwaarts hy gezonden wierdt door Monſr. de Fouquet, intendant van de financien. Hy was in 't algemeen gelieft en geacht by de grootſte geleerden van zynen tydt, hadt veel levendigheit, vriendelykheit en aangenaamheit in zyn ommegang, ſchreef zeer net, wordende niet zonder reden van Bouhours genaamt een akademiſch licht, dat op geen akademie ſchynt. Hy ſtierf te Rheims in zyn 90 jaar den 9 April des jaars 1708. Hy heeft verſcheide Franſche overzettingen, die zeer geacht worden, uitgegeven, onder anderen: *Homelies de ſaint Jean Chryſoſtome au peuple d'Antioche*, gedrukt te Parys in den jare 1671. de tweede uitgave is vermeerdert en gedrukt in den jare 1689. De Hiſtorie van de ſcheuring in Engelandt, geſchreven in 't Latyn van Sanderus, gedrukt te Parys in den jare 1675, en in Hollandt in den jare 1683. De Levens van de kardinalen Polus en Campegius te Parys in den jare 1677. Deze twee levens behoren als een vervolg tot 't boek van de ſcheuring der Engelſche kerk, en zyn overgebragt het eene van 't Latynſche werk van Becatel, en het andere van dat van Sigonius beide in 't Latyn beſchreven. Het traktaat van Lactantius van de

doodt der vervolgers der kerke, te Parys in den jare 1680., en te Lions in den jare 1699. Tydrekenkundig Kort begrip van de algemene gefchiedeniffe, in 't Latyn gefchreven door vader Petavius, te Parys in den jare 1683, te Bruffel in den jare 1690. De werken, zo wel in dichtmaat als in ondicht van de heren Maucroix en de la Fontaine in twee ftukken te Parys in den jare 1685, en in Hollandt in den jare 1688. Het eerfte ftuk bevat in zich alleen de vaarzen van den here de la Fontaine, en in 't twede, 't welk die van Maucroix bevat, vindt men de *Philippiques* van Demofthenes; de *Verrine* van Cicero: *De fignis*; en de *Homelies* van Afterius, biffchop van Amafea, te Parys in den jare 1695. Zyne mengeldichten zyn niet alle byeen gedrukt, want men vindt 'er eenige in het werk van Richelet over de kunft van vaarzenmaken in 't Franfch, als mede andere in verfcheide verzamelingen van verfcheide andere fchryvers. Zyne *Oeuvres Pofthumes*, 't geen verfcheide overzettingen zyn, om de kunft van wellprekendheit fmakelyk te maken naar de voorbeelden der oudheit, gelyk als de Catalinæ van Cicero, zyne redenvoering voor Marcellus, en de Philippicæ van Demofthenes, hebben het licht gezien in de jaren 1710 en 1712 te Parys. Zie *Baillet jugemens des favans fur les Traduct. Memoires du Temps*.

MAUDOUD, zoon van Maffoud, was de derde, of, zo men den blinden Mahomet mede rekent, de IV Sultan van de heerfchappy der Gaznaviden. Zo haaft hadt Maudoud niet verftaan, dat zyn vader door het oproerig leger berooft was van zyne ftaten, en dat Ahmed, zoon van Mahomet den Blinden, zyn oom, hem hadt doen fterven, trok hy aanftonts uit de ftadt Balkhe, die hy tegen de Segiuciden verdedigde, met allen fpoedt naar de ftadt Gaznah, alwaar hy als Sultan wierdt erkent en uitgeroepen, vermits hy de wettige erfgenaam zyns vaders was. Deze ftadt bezet latende, trok hy te veldt, en zag zyn oom Mahomet met des zelfs zoon Ahmed, die als Sultan uitgeroepen waren, onder de oogen, terwyl zy met hunne oproerige benden door den Indifchen roof verrykt te rug kwamen. Hy dwong hen tot een veldflag, en verfloeg het leger t'eenemaal, zonder iemandt kwartier te geven, als alleenig Abderrahim, een van de zonen van Mahomet den Blinden, die onnozel was in al het geen tegen Maffoud gefchied was. Na dat hy deze loffelyke zegepraal behaalt hadt, doodde hy alle zyne huiffelyke vyanden, en genoot eene vredige bezitting van zyne ftaten, die zeer mishandelt waren door de Selgiuciden, en die hy genoodzaakt was met een machtig leger te keer te gaan; doch door Alp Arflan, hunnen prins, geflagen zynde, was hy gedwongen wederom nieuwe benden te lichten, met de welke hy waande hen ten eenemaal te zullen uitroeien, doch naauwlyks was hy op den weg, of hy wierdt overvallen van eene buikpyn, die hem na eene regering van zeven jaren in dat van de Hegire 435 wegrukte. Maudoud liet niet meer dan eenen zoon, nog zeer jong zynde, na, die Maffoud de II genaamt en zyn navolger was. Maar de Turken, wier aantal machtig was aan 't hof en in dat landt, wilden van geen kindt geregeert worden; dus ftelden zy op den troon der Gaznaviden zyn oom Aly, zoon van Maffoud den I, wiens ryk van korten duur was, vermits hy afgezet en verjaagt wierdt door Abderrafchid, zoon van Sultan Mahmoud, eerfte Sultan van die heerfchappy, die zyne gevangenis ontvlucht was, waar in hy een groot gedeelte van zyn leven doorgebragt hadt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MAUDRE, eene kleine rivier in Ifle de France. Zy neemt haren oorfpronk by Montfort, en ontlaft zich in de Seine by Monte. *Maty Dict.*

MAUG, of *Tunas*, is een van de Mariaanfche of Dieve-eilanden, beftaande flechts uit drie rotfen, de welke ieder omtrent drie mylen in hunnen omtrek hebben. De Spanjaards noemen het zelve 't eilandt S. Laurens. Het legt op twintig graden 35 minuten Noorder breedte, vyf mylen van 't eilandt Affonfong, en even zo verre van Urak, het laatfte en Noordelykfte van alle deze eilanden. *Charles le Gobier Hiftoire des Isles Marianes.*

MAUGNANT GENETHLIAC, een beroemd Engelfch geneesheer en wiskunftenaar van den koning Vortiger, leefde omtrent den jare 470. Men zegt, dat hy een boek fchreef van de natuurlyke toverkunft, en uitleggingen of ophelderingen over Apulejus. *Pitfeus de fcript. Angl.*

MAUGIRON, (FRANCOIS VAN) zoon van Laurens van Maugiron, die luitenant des konings in 't Dauphiné was. Deze François van Maugiron hadt zich zo in de gunft van den koning Henrik den III weten te dringen, dat hy benevens eenen Jacob de Levis Quelus van hem genoegzaam alles kon verwerven; waarom, gelyk het doorgaans gebeurt, zy vele vyanden ten hove tegen hen verwekten. Wanneer in April des jaars 1579 de beruchte Quelus Carolus Balzak van Entraguet om een woordwiffeling in een tweegevecht geëifcht wierdt, nam de zelve dezen Maugiron en Johan d'Arces Livarot tot zyne feconden, gelyk zyn tegenparty François d'Aidie-Riberac en François van Schomberg daar toe verkoor. Voorheen was het niet gebruikelyk, dat de feconden met elkanderen vochten, voor dat de hoofdpartyen gedaan hadden, maar nu duelleerden zy alle zes: dit gefchiedde voor de S. Antonius-poort te Parys. Maugiron en Schomberg bleven op de plaats van 't gevecht; Riberac, die tegen Maugiron gevochten hadt, ftierf den volgenden dag, en Quelus 33 dagen daar na aan hunne wonden. Livarot herftelde na verloop van 6 weken, dat hy het bedde hadt moeten houden, en Entraguet hadt flechts een lichte wonde bekomen. De koning deedt de uitnemende liefde, die hy Maugiron toedroeg, nog na zyne doodt zien, dewyl hy het bebloedde en dode ligchaam kufte, een lok van zyne blonde hairen affneedt, en zulks als een waardig gedenkteken bewaarde, doende in de S. Pauluskerk te Parys een prachtige tombe voor hem oprechten, alwaar zyn beeldt, in marmer gehouwen, op geplaatft ftondt, 't geen 10 jaren daar na door 't Paryfche graauw nedergerukt, en op eene fmadelyke wyze gehandelt is. *Thuanus Hift. l. 66. Mezeray Hift. de France. T. III.*

MAULBERGIUS, (JOHANNES) van Bafel, een berucht prediker, geftorven in den jare 1414. Men zegt, dat hy de hervorming van den Godsdienft voorzegt heeft in de kerke te Bafel met deze woorden: *Verheugt u, gy alle, die zuiver zyt van herten, om dat Gods luifter nadert. Eene hervorming is t'eenemaal noodzakelyk; indien de overigheit en de biffchoppen haar tegenhouden, de ftenen zullen haar doen voortkomen. Hofman Lexic. Univerf.*

MAULBRUN, voor dezen een beroemd Cifterciënzer kloofter in 't Wurtembergfche, 4 mylen van Sturgard gelegen, en gefticht in den jare 1148 door Walther van Lammersheim en Gunther, biffchop van Spiers en grave van Leiningen. De graven van Wurtemberg zyn daar in vroeger tydt befchermheeren van geweeft, tot dat in den twift, dien Everhard de Verlichte met den keizer Rudolf hadt, de laatftgemelde het recht van befchermer gaf aan den biffchop van Spiers, hoewel het naderhandt wel weder aan Wurtemberg gekomen kan zyn, nademaal Crufius fchryft, dat in de onluften van Eberhard den Gemelyken met keizer Karel den IV de Paltsgraaf Ruprecht, als hem van den keizer de executie tegen Eberhard opgedragen was, dit befchermrecht van Wurtemberg heeft afgefcheurt, 't welk ook zo lang by de Palts gebleven is, tot dat in den jare 1504 Ulrich, hertog van Wurtemberg, met 21000 man, op bevel van den keizer Maximiliaan I, in het landt van de Palts viel, deze abdy benevens vele andere plaatfen wegnam, die hy daar na in een vergelyk tuffchen den keizer en de Palts behouden heeft. Sedert dien tydt is het beftendig aan 't Wurtembergfche gebleven, en tot een Lutherfch landfchool gemaakt, alwaar een goede menigte brave lieden kinderen onder het opzicht van een abt en twee leermeefters in de Godgeleertheit onderwezen worden. In den jare 1564 was hier een religie-gefprek over het heilige Avondmaal tuffchen de Paltfifche en Wurtembergfche Godgeleerden, welke verhandelingen met den druk gemeen gemaakt zyn. In den boeren-oorlog, als mede die met de Franfchen in den jare 1689, is deze plaats geweldig mishandelt. Na de Reformatie heeft deze abdy altydt Lutherfche kerkvoogden gehadt, die een van de voornaamfte leden onder de landftanden in het Wurtembergfche geacht wordt. Zie WURTEMBERG. *Crufius Ann. Suev. l. V. p. 3. c. 5. l. XII. c. 10.*

MAULEON DE SOULE, in 't Latyn *Malleo*, of *Malleofolium*, eene Franfche ftadt in 't landt van Gafcogne, hoofdftadt van het markgraaffchap Soule. Zy is de geboorteftadt van Henrik Sponde, biffchop van Pamiers.

MAULEON, in 't Latyn *Malleo* en *Malus Leo*, een Franfch fteedtje in Poitou, digt by Seure Nantoife, en elf mylen van Angers naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MAULEON, (AUGER VAN) heer van Granier, bekend in de XVII eeuwe, om dat het gemeen veel fraaie fchriften van hem ontfangen heeft. Hy liet te Parys in den jare 1628 de gedenkfchriften van de koninginne Margareta, en wat later die van Villeroi drukken. Men heeft ook van hem de brieven van den kardinaal d'Offat, die van M. de Foix, aartsbiffchop van Touloufe, en de verhandeling van P. Mariana, rakende de hervorming van 't bewindt der Jefuiten, overgezet in 't Franfch. *Colomier Bibl.*

MAULI, of MAULO, oudtyds *Herminius fluvius*, eene rivier van de valei van Noto in Sicilië. Zy neemt haren oorfpronk uit het gebergte van S. Marcellinus, naby het fteedtje Cerretana, en ontlaft zich in de Middelandfche zee te Mazzarelli. *Maty Diction.*

MAUMONT, een plaats van 't Limofin in Vrankryk, drie mylen ten Ooften van Tullo gelegen. 't Is bekent, dat hier twee pauzen, als Clemens de VI en Gregorius de XI, geboren zyn. *Maty Dict.*

MAUMUSSON, een kleine ftraat van de Gafconfche zee, tuffchen 't eilandt Oleron en de kaap Maumuffon in Xaintonge. Men gelooft, dat het 't *Santonium Promontorium* is van de ouden. *Maty Dict.*

St. MAUR, abt van Glanfeuil in Anjou, dien men gelooft een monnik van Mont-Caffin, leerling van S. Benedictus, en dien men onderftelt geweeft te zyn een medemakker van Fauftus, door wien zyn leven befchreven is, 't geen daar na door Eudes, abt van Glanfeuil, vemeerdert en verbetert zou zyn in de IX eeuw. Maar doordien deze levensbefchryving van den gemelden Fauftus zekerlyk lang na de doodt van S. Maur zamengeftelt moet zyn, en dat zy niet bekend geworden is dan op 't einde van de IX eeuwe, en zy waarfchynelyk van Eudes, die de hiftorie gemaakt heeft van de Overzetting van S. Maur, gefchreven in dien zelven ftyl, zo kan men hier van geen volkome zekerheit hebben, of deze S. Maur geweeft is abt van Glanfeuil en zendeling van den H. Benedictus. In 't tegendeel de genen, de welke fpreken voor de IX eeuwe van S. Maur, abt van Glanfeuil, zeggen, dat hy als beveftigt is ten tyde van Bertrand, biffchop van Mans, dat is in 't begin der VII eeuwe, 60 jaren na de doodt van S. Benedictus, 't welk ook beveftigt wordt door Fauftus zelve, wanneer hy aanhaalt, dat Bertrand toen geweeft is biffchop van Mans. Dus moet men dan befluiten, dat 'er twee S. Mauren geweeft zyn, de eene leerling van S. Benedictus, en de andere abt van Glanfeuil in de VII eeuw.

De

De eerste is bekend door de zamenspraken van S. Gregorius. Hy wierdt S. Benedictus aangeboden door Equicus, zynen vader, in den jare 522. Ja toen broeder Piacidus in 't water was gevallen, sprong hy daar met veel gevaar by om hem te redden. Hy volgde S. Benedictus van Sublac tot aan Mont-Cassin, alwaar hy naar alle waarschynlykheit gestorven is. De twede S. Maur is geweest abt van Glanfeuil in den beginne der VII eeuwe, was een monnik van de orde van Colomban, en niet van S. Benedictus, en heeft geleeft tot in den jare 640. Het klooster van Glanfeuil wierdt verwoest in 't midden der VIII eeuwe, en wederom herstelt onder de regering van Lodewyk den Goedaardigen. Het ligchaaam van S. Maur wierdt uit de aarde gehaalt, en in een kasse gesloten in den jare 845, ten tyde van den abt Ganzelin: daar na wierdt het in den jare 868 overgevoert naar S. Maur des Fossez, digt by Parys; vervolgens gebragt in de abdy van Seissieux aan de Rhone, van waar men wil dat het echter wederom vervoert is naar S. Maur des Faussez. Men viert het feest van den H. Maurus den 15 January. *Gregor. Dialect. l. II. c. 3 & 4. Vita sancti Mauri ab Odone ap. Bollandum. Henschenius. Papenbroch. P. Mabillon Notes de Papenbroch. sur Saint Maur. Apologie de la Mission de Saint Maur, Dom. Thierri Ruinart. Notes de M. per l'Abbe de Chatellain sur le Martyrologe. Baillet vies de Saints de mois Janvier.*

St. MAUR, eene congregatie of broederschap van de orde van St. Benedictus in Vrankryk, opgerecht door goedkeuring van den paus S. Gregorius den XV, op verzoek van den koning Lodewyk den XIII in den jare 1621. Eenige geestelyken van den gemelden Benedictus smeedden een ontwerp om op een straffe wyze de regelen van dien heilige zich te onderwerpen; dus baden zy den koning of zy dit in een afzonderlyk ligchaam mogten doen, echter daar toe nodigende alle, die van hunne orde zich dat mede zouden willen onderwerpen, en deze hebben den grondt gelegt van de congregatie van S. Maur. Paus Urbanus de VIII, onderrecht van den yver, Godvrucht en eendracht van deze maatschappy, bevestigde de zelve in den jare 1627, hen vergunnende nieuwe voorrechten: en inderdaadt hunne deugdt blinkt overal met zo veel luister, dat vele bisschoppen, abten en geestelyken zich wel hebben willen onderwerpen aan hunne regelen en de wyze toezicht van de superieuren dezer broederschap. Zy is verdeelt geweest in 6 provincien, waar van ieder bevatte twintig religieuse huizen. De voornaamste zyn die van S. Denys in Vrankryk, S. Germain des Prez, S. Remi te Rheims, Marmoutier, S. Pierre te Corbie, Fleuri, of S. Benoit sur Loire, Fescamp, la Trinité de Vendome, enz. Deze monniken hebben boven de regelen van S. Benedictus nog inzettingen en afzonderlyke wetten, een superieur generaal, medehelpers, of assistenten, mitsgaders visitateurs, of toezienders, en zy houden een algemeen kapittel van drie tot drie jaren. Voor de rest maken deze monniken hun werk van de goede letteren, hebbende in alle provincien scholen of seminarien om de jeugdt te onderwyzen. Deze congregatie van S. Maur heeft reets gedurende de XVII eeuwe verscheide grote mannen voortgebragt, die zich door hunne werken beroemt gemaakt hebben. *Le Bellaire in constit. Greg.* XV *& Urban.* VIII.

MAURE, oudtyds *Calydna Insula*, zyn twee kleine eilandties van den Archipel, gelegen naby de Zuidkust van dat van Tenedos. *Maty Diction.*

MAUREGATUS, de VII koning van Leon en Oviëdo, in Spanje, was een bastaardt van Alphonsus den I, koning van Leon, en klom met geweldt op den troon ten spyt van Alphonsus, die daar wettig erfgenaam van was. Hy, dus in den jare 783 den ryksstaf zwaaiende, hadt moeite zich daar in te handhaven, en wierdt verplicht om met de Moren een verbondt aan te gaan, waar by hy zich genoodzaakt vondt eene jaarlyksche schatting van vyftig edele en vyftig onedele maagden aan de zelve te geven. Dit verwekte den haat van 't volk, zo dat hy niet veel genuchte in zyne heerschappy genoot, en stierf te Pravia in den jare 788. *L. de Majerne Turquet Hist. d' Espagne.*

MAURIENNE, eene provincie of vallei van Savoje, die zich van de Alpen uitstrekt tot aan de rivier de Iser aan de eene kant, en aan de andere zyde van 't Tarantaize tot aan het Dauphiné. Men acht, dat dit het landt der oude Brannoviden is, daar Cæsar van verhaalt, schoon dat Nicolaas Sanson van dit gevoelen niet is in zyne aanmerkingen over de oude Gaulen. Men wil ook, dat het dorp van Bramau, 't welk aan den voet van den berg Cenis legt, eertyds de hoofdstadt van dat volk geweest is. Tegenwoordig wordt de hoofdstadt S. Jan de Maurienne sur l'Arche genaamt, hebbende een bisdom. Dit landt heeft sedert zes eeuwen den tytel van graafschap gehad, en plagt door de oudste prinssen van 't huis van Savoje gevoerd te worden. De andere plaatsen van aangelegenheit zyn Lanebourg, Tremignon, S. Andre, S. Michiel, Aiguebelle, la Chambre, Marquisat, Argentine, enz. *Guichenon Hist. de Savoje.*

MAURITANIE, een oud groot landschap in Afrika, heden uitmakende het Westelyk gedeelte van Barbaryë. Het wierdt verdeelt in drie gedeeltens, als *Mauritania Cæsariensis, Tingitana* en *Sitifensis. Mauritania Cæsariensis*, of 't keizerlyk Mauritanië, heeft Tingitana ten Westen, Sitifens ten Oosten, Getulië ten Zuiden, en de Middelandsche zee ten Noorden. Het Westergedeelte van dit Mauritanië bestaat in 't grootste gedeelte van 't koninkryk Algiers; want het Oostelyk gedeelte van dit gewest legt in het zo genaamde Mauritania Sitifensis, 't geen 't Cæsariense ten Westen, Getulië ten Zuiden, Numidië ten Oosten, en de Middelandsche zee ten Noorden heeft. *Mauritania Tingitana* was het geen de Spanjaards ten tyde van Konstantyn *Transfretana* noemden, leggende tusschen de Atlantische en Middelandsche zeën, en aan Getulië en Mauritania Cæsariensis grenzende. Anderen verdeelen 't, gelyk als Julius Cæsar, in twee provincien, in dat van Cæsariensis, waar in zy het koninkryk Dara, 't geen ook wel het ryk van Bochus genoemt wierdt, plaatsen; hoewel de Masesilianen het gedeelte tusschen de rivieren Malva en Mulucha bezeten hebben. De hoofdstadt van die provincie is Tenez, in 't Latyn *Julia Cæsarea*, 't geen eertyds ook Jol genaamt wierdt, wanneer het van den koning Juba wierdt uitgekozen om zyn verblyf daar te houden. Zie hier de namen van de andere steden in deze provincie, zo als ze in 't Latyn, en in de gewone landtale genoemt worden: *Arsenaria*, Arzerum; *Cartenna*, Mostagan; *Deorum portus*, Mazzagran; *Icosium*, Acor; *Igilgili*, Gigeri; *Manliana*, Meliane; *Oppidum novum*, Mezuna; *Portus magnus*, Marzalquivir; *Quiza*, Oran; *Rusazus*, Carbon; *Rusconia*, Morasus; *Salde colonia*, Bugie; *Sittici*, Sitifi, of Steffe, eertyds *Colonia*, een bisschoplyke stadt; *Tenissa*, Tenexa; *Timice*, Tremizen; *Vaga*, Tagdemet, en *Victoria*, Agobal, eertyds eene bisschoplyke stadt. De provincie Tingitana ontleent haren naam van de provincie van Tingis, 't geen men hedendaags Tanger noemt; hier van zyn de voornaamste steden, Tanger, *Baba*, of Beniteuda, *Banasa*, of *Valencia*, Fanfara, *Boccanum Hemerum*, of *Marochium*, Marocco, *Exilissa*, Ceuta, *Hontiana* Gemaa, *Jagath* Targa, *Lixa* of *Lixos* Larache, *Misocoras* Aman, *Opinum* Rabath, 't welk eertyds eene bisschoplyke stadt was; *Rusibis*, of *Rutibis*, Ommirabi of Azamor, *Rissadirum*, Melilla, *Sala*, Salé, *Tamusidia*, Tifeldect, *Tocolesida*, Mergo, *Volubilis*, Fez, *Zilis*, *en Zilia*, Arzilla. Verscheide Griekische en Latynsche schryvers hebben gemeent, dat *Phuth*, een der zonen van Cham, de eerste bevolker van Lybië en Mauritanië geweest is, en men merkt zelf aan, dat de Latynsche overzetters het Hebreeusche woordt Phuth, 't geen by Jeremias en Ezechiël gevonden wordt, in dat van Lybië vertaalt hebben. Boven dien verzekeren Jozephus en S. Hieronymus, dat in hun tydt daar eene rivier was, die Phuth genaamt wierdt, waar van het gansche landschap den naam van *Regio Phuthensis* droeg. De genen, de welke men gemenelyk MAURITANEN noemt, zyn Arabieren en Saracenen, die zich van Mauritanië meester maakten. Zy vestigden daar den Mahomethaanschen Godsdienst omtrent den jare 710. Zy omhelsden eene gunstige gelegenheit, die zich opdeedt om Spanje te overmeesteren. Vitiza, koning der Vizigotthen, die daar 't gezag hadt, was blind geworden; zyne kinderen wierden van 't kroonrecht uitgesloten, en Roderik droeg de zelve. Deze prinssen namen hunnen toevlucht by Juliaan, stedehouder van Tingi, die ook in zyn eigen persoon van dezen Roderik gehoont was, vermits hy zyne dochter geschonden hadt, en niet als voor zyne byzit achte: zy, dus hunnen toorn vereenigende, voegden zich by Maza, luitenant in Afrika, Kalif van Valit, of Vlit, en souverein vorst der Saracenen. Hy gaf haar eerst eenige krygsbenden, maar die overwonnen zynde zondt hy hen nieuwe, over welke Tarek of Tarik het gezag hadt. Deze tradt in Spanje in de maandt van May in 't 92 jaar van de Hegire, of na Christus geboorte in den jare 711. Hy versterkte zich op den berg Abila, naderhandt Gebal Tarik, of Gibalter en Gibraltar. In 't volgengende jaar kwam Moses, gouverneur van Armenië, tot hulp van Tarik, en zy maakten zich meester van Sevilië en verscheide andere steden. In den jare 713, of, na de tydtrekening der Spanjaarden van dien tydt, in den jare 571, wierdt Roderik gedood, en 't gansche landt aan de Moren onderworpen; zy verkoren Cordua tot de hoofdstadt van hun ryk. Deze zegepralers eischten vervolgens alles wat de Vizigotthen bezeten hadden, en namen 't onder hun beslag als wettig erf, trekkende in Languedok en Provence, innemende Nimes, Narbonne, Avignon, enz. en verwoestende die landen. Karel Martel stuitte dezen woesten hoop, en versloeg Abderam, gelyk als elders gezegt is. Ondertusschen Don Pelagus, hebbende sedert den jare 712 eenige benden in 't gebergte van Asturië byeen verzamelt, leide daar de eerste gronden van 't koninkryk van Oviedo en Leon, en behaalde verscheide maal voordeelen op de Mauritanen; dus wierden zy allengskens verzwakt, tot dat zy eindelyk op het ryk van Granada na gedwongen wierden Spanje te verlaten, 't welk eindelyk ook na een oorlog van acht jaren ontruimt wierdt, en Boadilus, de laatste van deze Mauritaansche koningen, gaf die hoofdstadt na een beleg van 8 maanden over aan Ferdinand en Izabelle, koning en koninginne van Spanje, den 2 January des jaars 1492. Dus eindigde de heerschappy der Moren, of Mauritanen in Spanje, die by de 800 jaren geduurt hadt. *Sallustius de bello Jugurth. Ptolomæus, Strabo, Plinius, Cluverus, Sanson, &c. Gregorius van Tours & Aimoin. Hist. Adon in Chron. S. Isidorus, Roderic, Vassæus, Garibay, Turquet, Mariana, &c. Hist. d'Espagn. Marmol Descr. Afric. Avadagro Hist. Afric.*

St. MAURITIUS, bevelhebber over een legioen Thebanen, vertrok van Thebe, eene stadt in Egypte, in den jare 296, vervoegde zich by 't leger van den keizer Maximianus, en bleef gedurende den winter in Palestina, alwaar hy door Zamodal, bisschop van Jeruzalem, in 't Christen geloof onderwezen zynde zich liet dopen, 't welk door alle zyne krygsknechten gevolgt wierdt. Te Rome gekomen zynde zag hy den paus Marcellinus, die hem versterkte in zynen yver voor 't Christen gelove. Hier op voegde hy zich by 't heir van Maximianus, 't welk, de Alpen reets overgetrokken zynde, zich hadt nedergeslagen in een grote vlakte naby de Rhone, welke landstreek heden Valais genoemt wordt: Hier geboodt de keizer, dat men de goden offeren zou, om hunne bystandt daar door te verwerven. Mauritius, die een schrik

hadt voor dien afgodendienſt, vertrok uit de legerplaats, en legerde zich met zyne bende 8 mylen van daar. De keizer, hier van onderrecht, zendt aan hem om de reden van dit doen te weten; hier op wierdt hem gezegt, dat Mauritius met al zyn volk den Chriſten Godsdienſt hadt omhelſt, waar door hy, in gramſchap ontſtoken, bevel gaf, dat men dat legioen omcingelen zou, en by 't lot den tienden man om 't leven brengen; maar hy, ziende, dat de anderen daar door niet afgeſchrikt wierden, liet wederom den tienden man ter ſlachtbank brengen; maar zulks de anderen nog niet doende wankelen, beval hy, dat men ze alle, beſtaande uit 6660 krygsknechten, uit welk getal een ganſch legioen beſtondt, zou doden. De marteldoodt van deze edelmoedige Thebanen viel voor op den 22 September des jaars 297, ter plaatze, de welke men eertyds Agaunum noemde, en nu S. Maurice. Koning Sigismundus van Burgundië liet hier ter eere van dien heilig een prachtig klooſter bouwen. De geſchiedeniſſen van Vrankryk vertellen, dat Karel Mattel, toen hy de Mauritanen te keer ging, zich van den helm en lancië van Mauritius wilde bedienen; ook ſtaat aan te merken, dat de hertogen van Savoje in der tydt, zyn ring aan hunne vingers dragen, als of het een der grootſte tekenen van hunne ſouvereiniteit was. *Eucherus* biſſchop van Lions, beſchreef de geſchiedenis van S. Mauritius marteldoodt.

St. MAURITIUS-ORDE, eene krygsorde in Savoje. Amadeus de VIII, eerſte hertog van Savoje, geweken zynde naar Repaille met eenige heren van zyn hof, ſtelde daar in den jare 1434 de orde der ridders van S. Mauritius in, ter eere van dien martelaar, hier boven aangehaalt, ten einde zy des zelfs ſpeer of lancie met zyn ring bewaren zouden, 't welk het wezentlykſte teken van deze ridderſchap is, en die door de prinſſen van het huis Savoje bewaart worden. Amadeus wilde, dat de ridders gekleed zouden zyn met een weiden rok, een graauwe klep, een goude bandt om 't lyf, een bonnet van rood kamelot op 't hooft, en op den mantel een kruis van wit taffetas: die van den generaal was met goudt geborduurt. De hertog Philibert Emanuel verkreeg van paus Gregorius den XIII de toeſtemming dat hy de orde van S. Lazarus met die van S. Mauritius vereenigen mogt; dit geſchiedde in den jare 1572. Maar de paus bedong met een, dat deze ridders zich dan moeſten ſchikken om de ketters uit te roejen, voor den gelove te ſtryden, en den H. Stoel te verdedigen, gelyk gezien kan worden uit de bulle, die begint: *Inter cæteras Chriſtiani populi partes, præcipuè hereticorum &c.* Deze ridders van S. Lazarus droegen weleer een groen kruis, maar na hunne vereeniging een wit geſtikt op hunne mantels; de klederen of rokken zyn van rood taffetas met wit gevoert, en met een witten groenen zyden gordel om het ligchaam vaſt gemaakt. De wapenrok is van inkarnaat damaſt, waar op van voren en achteren de kruiſſen van hunne ordens zyn geborduurt. Zie *le Bullaire T.* II *in Greg.* XIII *conſtit. 6 & 7. Pingon Arbor Gentil. Ducum Sabaud. Guichenon hiſtor. de Breſſe & Savoje. Æneas Sylvius l.* VII *Comment. Miræus de ord. Equeſt. l.* I. *c.* 18 *&* 19. *Spondanus in Annal. eccleſ. A.C.* 1434. *Num.* 14. 1572. *Num.* 27. *Favin. &c. Zie ook de orde van S. Lazarus.*

MAURITIUS, aartsbiſſchop van Rouaan, heeft V brieven nagelaten, die in het II Deel van 't *Spicilegium* van *Don Luc. Dachery* te vinden zyn. De drie laatſte bevatten het verbondt, dat hy uitſprak tegen zyn bisdom in den jare 1233, om dat koning Lodewyk de Heilige de inkomſten van zyn aartsbisdom benodigt hadt. Deze aartsbiſſchop ſtierf het volgende jaar. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Eccleſiaſtiques* XIII *ſiecle.*

MAURITIUS, (Erik) een van de beroemdſte rechtsgeleerden van de XVI eeuwe, wierdt den 10 Auguſty des 1631 te Itzehoe, in Holſtein, geboren. Zyn vader, van den zelven naam, was regerings-Raadt van den koning van Denemarken, en onder-kancelier van 't hertogdom Sleeswyk en Holſtein. Na dat hy te Hamburg de gronden van vrye wetenſchappen gelegt hadt, trok hy in den jare 1647 naar Wittenberg, en van daar naar Frankfort aan den Oder, en eindelyk naar Gieſſen, in welke laatſte plaats hy onder Gregorius Fulsnerus een Diſſertatie *de Abolitione* hieldt. Naderhandt wierdt hy tot Doctor verheven te Tubingen onder Lauterbachius, en ging als hofmeeſter met den jongen hertog van Holſtein-Pleun, Karel Henrik, naar Wenen, en na zich daar eenigen tydt opgehouden te hebben reiſde hy met hem naar Vrankryk, Engelandt, Schotlandt, Ierlandt en Italië, en na zyne te rug komſt bezag hy de Nederlanden, onderhoudende met Nicolaus Heinſius eene vertrouwelyke vriendſchap. Wanneer hy deze reizen volbragt hadt, verkoor hem de keurvorſt van de Palts om het openbare Recht (*Jus publicum*) te Heidelberg te onderwyzen. Hy, hier zich een jaar mede bezig gehouden hebbende, wierdt door den hertog van Wurtenberg, Everhard den III, in den jare 1660 naar Tubingen als hoogleeraar in de rechten beroepen, welk ampt hy ook tot den jare 1565 waarnam, wanneer hem het zelve beroep in de nieuwe akademie te Kiel door den hertog Chriſtiaan Albrecht van Holſtein wierdt opgedragen, de welke hy benevens zynen broeder Nicolaus Mauritius, profeſſor in de zedekunde, en Morhoſius in groot aanzien bragt. In den jare 1672 wierdt hy byzitter van het kamergerecht te Spiers, ging hier op in den jare 1689 naar Frankfort aan den Mayn, en van daar naar Wetslar, alwaar wegens de toenmalige Franſche verwoeſtingen het gemelde gerecht verlegt was; daar hy den 10 September des jaars 1691 geſtorven en begraven is. Hy hadt by zyne bedgenote Magdalena Schonbag gene kinderen geteelt. Zyne nagelatene ſchriften zyn: *Conſilia Kilonienſia; Diſſertationes de principiis juris publici, imprimis Germanici, De libris juris Communis; De Imperii receſſibus; De Romano Germanici Imperii matricula; De origine electorum & comitiis electoralibus; De nobilitate imprimis Germanicâ; Annotationes ad Capitulat. Leopoldi* en andere, de welke Johan Nicolaus Hertius by elkander te Frankfort aan den Mayn in den jare 1692 in 4 heeft uitgegeven. *Præfat. Hercii ad Diſſert. & opuſcula Mauritii.*

MAURITIUS, (F. Tiberius) keizer in 't Ooſten, was wel van Roomſche afkomſt, maar geboren te Arabiſſus, eene ſtadt in Kappadocië. Zyne dapperheit bevorderde zyn geluk in den oorlog. Tiberius gaf hem het bevel over zyne legers, Conſtantina, zyne dochter, ten gemalinne, en maakte hem zyn opvolger in 't keizerryk. Men zegt, dat Mauritius, wederkerende uit den oorlog in Perſië, alwaar hy zo veel brave daden verrecht hadt, tot keizer wierdt verheven op den 5 van Auguſty des jaars 582 door zynen ſchoonvader, die hem onder eene heerlyke redenvoering de keizerlyke kroon op 't hooft zette, en den rok omhangen liet. Evagrius zegt, dat deze prins veel verſtandt, voorzichtigheit en vaardigheit bezat, en geeft hem voortreffelyke loftuitingen. S. Gregorius pryſt hem als een yverig beſchermer van het Chriſten gelove. Eutychius van Conſtantinopel en de abt Theodorus hadden hem van Gods wegen het keizerryk voorzegt. Hy volgde op Tiberius Conſtantinus den 14 Auguſty van 't gemelde jaar 582. De Perſianen hadden zyne landpalen zo veel verongelykingen aangedaan, dat hy genoodzaakt was zulks te wreken: derhalven gaf hy het bewindt van zyne heirlegers aan zynen ſchoonbroeder Philippicus. Deze tradt in dat landt, en maakte groten buit, 't welk gevolgt wierdt van twee andere aanmerkelyke voordeelen, dat is, twee volkomene overwinningen, die hy twee dagen achtereen op de Perſianen behaalde, makende eene vervaarlyke ſlachting, en voerende meer dan 2000 gevangenen naar Conſtantinopel. Hier na was 'er zulke krachtige wanorder in 't leger des keizers, dat 'er niets uitgevoert wierdt. Hier om liet Mauritius een gebodt uitgaan in den jare 592, dat geen ſoldaat de monnikskap mogt aannemen voor dat hy zynen tydt hadt uitgedient. S. Gregorius, toen opperhooft der kerk, vondt dit bevel onrechtvaardig; dies ſchreef hy aan den keizer, en aan Theodorus den lyfarts, daar Mauritius veel werk van maakte, mitsgaders aan vele biſſchoppen van de Ooſter en Weſter kerken. Cofroës de II, koning van Perſië, te dier tyde door zyne onderdanen uit het ryk verjaagt, nam zyne toevlucht by Mauritius, van wien hy met volk en macht van wapenen onderſteunt zynde, wederom op den troon geraakte. Daar na dreigde Chagan, koning der Avaren, veel uitlopen in neder-Hungarië gedaan, Myſië berooft hebbende, en tot in Thracië genadert, de ſtadt Conſtantinopel met eene belegering, 't geen by de ganſche wereldt verwondering baarde. De beſmettelyke ziekte, die zich in 't heir van dezen barbaar verhief, en die reets zeven zonen van hem hadt weggerukt, belette hem verdere voortgangen te maken; hy hadt ruim 12000 gevangenen in zyne handen, en vermits men een ontwerp van vrede voorſtelde, boodt Chagan deze gevangenen aan Mauritius, belovende hen te zullen los laten, mits dat hy voor ieder gaf een halve kroon. Dit weigerde de keizer, waar op de barbaar deze menigte menſchen als weerloze ſchapen ter ſlagtbank bragt, en hen alle door het lemmer deedt ſpringen. Die van Conſtantinopel, hier door tot in de ziel getroffen, geraakten aan 't muiten, noemende den keizer een tyran, bloeddorſtigen en vrek. Mauritius was dit een bitter herteleedt; hy, bemerkende, maar al te laat, het droevige gevolg van zyne weigering, badt Godt met vurige gebeden, en liet alle kerkelyken ook voor hem het zelve doen, ten einde de ſtraffe des hemels hem liever tydelyk dan namaals mogt ontmoeten. Men zegt, dat hy in den droom gewaarſchuwt zou zyn, dat hy met zyne gemalin en kinderen vermoord zou worden. Anderen zeggen, dat hem zyne onttroning voorzegt wierdt, ja dat men den aanvoerder van dat werk zelf uitduidde met de twee eerſte letteren van zynen naam, de welke waren P. H. en dat hy zich daar op verbeeldde, dat het Philippicus, die zyne zuſter ter gemalinne hadt, zou zyn, waarom hy den zelven in den jare 584 van 't hof verbande. Wat 'er van zy, Phocas, die van een gemeen hoofdman over honderd in 't leger zeer hoog geſteigert was, wierdt in den jare 601 door het krygsvolk als keizer uitgeroepen, en vervolgde Mauritius tot in Chalcedonië, alwaar hy eerſt vier van zyne zonen, en daar na hem zelf deedt ſterven. Men zegt, dat hy in dezen erbarmelyken ſtaat zich dikwils van de woorden des Profeets bediende, en uitriep: *Gy zyt rechtvaardig, Heere, en uwe oordeelen zyn billyk.* Mauritius wierdt gedood op dingsdag den 27 November des jaars 602, in 't 63 jaar zyns ouderdoms, na dat hy twintig jaren, drie maanden en eenige dagen geregeert hadt. *Nicephorus. l.* 18, 19. *Theophanes. Anaſtaſius. Baronius.*

MAURITIUS REGAN, een bevelhebber van Dermitius, zoon van Murchard, koning van Leinſter, in Ierlandt, leefde omtrent den jare 1171. Hy heeft eene zeer nette hiſtorie beſchreven van al het geen in zynen tydt in Ierlandt voorgevallen was; een van zyne vrienden bragt het over in Franſche vaarzen, en Georg Carew, ridder van den Kouſſebandt, en preſident van de provincie van Munſter, gaf het onder de regering van de koningin Elizabeth in 't Engelſch uit. Zie *Jac. Waræus de Clar. Hibern. Scriptor.*

MAURITS, of MAURITIUS, keurvorſt van Saxen, was de zoon van Henrik den Vromen, hertog van Saxen, in den jare 1521 te Fryberg geboren. Vermits hy in zyn verſtandt wel vlug was, maar meer langzaamheit in zyne oeffeningen liet blyken dan zyn broeder, meende men, dat 'er nooit in hem eenig oorlogsvuur zou branden, derhalven zondt hem zyn vader, wiens hofhouding al vry laſtig was, op aanraden van den hertog Georg in den jare 1533 aan het hof van den kardinaal

en aartsbiſſchop Albrecht, om hem, waar 't mooglyk, tot den geeſtelyken ſtandt bekwaam te maken. Maar dit volgde niet, want de jonge prins vondt ganſch geen ſmaak om lang by Albrecht te blyven, eensdeels om dat hy daar niet al te wel gezien was, ten anderen om dat de hertog Henrik zich met de religions veranderingen wat te veel bemoeide in Meiſſen, waarom hem hertog Georg, op aanraden van Albertus, by zich te Dreſden nam. Hier was hy van wegen zyn goed verſtandt niet onaangenaam, maar moeſt echter veel ſmaadt en verdriet uitſtaan om zyn ouders wil. Inzonderheit krenkte hem dit, dat, toen in den jare 1538 de laatſte graaf van Leisnig geſtorven was, en hy om dit leen zeer by Georg aanhieldt, de zelve hem toevoegde, *O Maurits, Maurits, het ſchynt, dat gy het op Saxenlandt t'eenemaal toelegt.* Hier op nam deze prins, hoewel met onwil van zynen neef, afſcheidt van Dreſden, en begaf zich aan het hof van den keurvorſt van Saxen, Johan Frederik, die hem een bekwaam onderhoudt verſchafte, en veel van hem hieldt, zo dat Lutherus hem eens toebeet, dat hy toe moeſt zien, dat hy geen jongen leeuw optoog. Wanneer zyn vader na de doodt van den hertog Georg de Meiſniſche landen geërft hadt, kwam hy weder by hem, maar kon met zyne moeder en de vertroudſte Raden, onder welke Antony van Schomberg de voornaamſte was, niet overeenkomen, trok daar op naar den landgraaf Philips van Heſſen, en trouwde, zonder toeſtemming van zyne ouders, met des zelfs dochter Agnes in den beginne van den jare 1541. Hier over verwekte hy een uitnemenden haat, zo dat hy by het leven zyns vaders niet in huis dorſt komen, wordende hem en zyne gemalinne het nodige onderhoudt geweigert. 't Ontbrak hem echter niet aan menſchen, die hem geldt opſchoten, inzonderheit de oudſte Raadt van hertog Georg, die, in ongunſt van den hertog Hendrik geraakt zynde, hier door zyne gunſt zocht te winnen. Wanneer nu in dat zelve jaar 1541 Henrik, zyn vader, te ſterven kwam, trok hy aanſtonts naar Dreſden, en nam van zyne aangeërfde landen bezit, zette zyn weldoener, den ouden Raadt van George, wederom in zyne vorige bediening, en maakte eene krachtige verandering in de regering zyns vaders; inzonderheit liet hy den gemelden Schomberg rekenſchap van zyn bewindt en de ingekomene gelden der klooſtergoederen afvorderen, 't welk hem zeer wonderlyk voorkwam; maar vermits Schomberg zyne rekening goed maakte, en toonde, dat het geen vermiſt wierdt door anderen verdaan was, wierdt hy na eene ſcherpe gevangenis wederom op vrye voeten geſtelt. Kort na zyne komſt tot de regering viel hy in onluſten met den keurvorſt Johan Frederik, die ook nooit te recht zyn bygelegt geworden. Men meent, dat die zelve oude Raadt van George, hier boven aangehaalt, daar de grootſte oorzaak van was, die een groot vyandt van den keurvorſt was om zynen Godsdienſt, trachtende Maurits, wiens aardt roemzuchtig was, meer en meer aan te zetten om de Proteſtanten te laten verdryven, en men zegt, dat dit de reden zou zyn geweeſt, waarom hy het Smalkaldiſche verbondt na de doodt zyns vaders verbroken heeft. Anderen zeggen, dat de keurvorſt hem eens zou beſtraft hebben over zyne grote neiging tot ſpelen, en dat Maurits hier over een wrok tegen hem opgevat hadt; altydt daar was geen goede grondt. De eerſte onluſt ontſtondt in den jare 1542 ten dele wegens eenen Julius Pflug om zyn eiſch op het bisdom Naumburg, ten dele om de ſtadt Wurtzen, die de keurvorſt van wegens geweigerde ſchatting in beſlag genomen hadt, waar over de hertog te velde trok, dewyl hy tot beſchermheer van die ſtadt wilde ſtrekken: maar eer het nog tot eenige dadelykheit kwam, wierdt deze handel door den landgrave van Heſſen, die daarom in perſoon naar Meiſſen kwam, als mede door de aanporring van Luther aan den anderen kant weder bygelegt. Ongeacht deze bevrediging was 'er, als gezegt is, geen goede grondt tuſſchen deze twee neven. Maurits, oorlogzuchtig van aardt zynde, trok nog dat zelve jaar tegen de Turken te velde, maar waagde zich zo onvoorzichtig, dat het weinig ſcheelde of hy zou van hem gevangen of gedood geworden zyn. En vermits hy genoegzaam de eerſte en eenigſte Chriſten vorſt was, die den keizer te hulp kwam tegen de ongelovigen, wierdt hy hier om zeer geacht en gelieft van hem, trekkende in de jaren 1543 en 1544 om hem dienſt te doen tegen den koning van Vrankryk. In den jare 1545 maakte hy, hoewel (gelyk eenigen zeggen tegen zyn zin, maar om zyn eershalven het niet durvende laten) een verbondt met den keurvorſt van Saxen en den landgrave van Heſſen tegen den hertog Henrik van Brunswyk, brengende voor zyn aandeel 6000 mannen, en bragt het ook door zyne onderhandeling zo verre, dat Henrik zich gevangen gaf, maar de landgraaf hem een eerlyke gevangenis beloofde. Wanneer in den jare 1546 de Smalkaldiſche oorlog aanging, beloofde Maurits den keurvorſt, die hem zyne landen by zyn afwezen aanbeval, alle vriendſchap, maar bemachtigde echter daar na in Johan Frederiks afwezen het grootſte gedeelte daar van met geweldt. Hy wendde wel voor, dat hy zulks niet alleen op bevel van den keizer, maar ook uit voorzorge gedaan hadt, op dat zyne landen niet door vremde handen aangetaſt wierden, dewyl koning Ferdinand reets vaardig ſtondt om daar een inbreuk in te doen, 't geen hy op deze wyze ook zyne landſtanden voordroeg, en in het leger aan de bondgenoten ſchreef. Echter meenden velen wel gemerkt te hebben, dat Maurits in dat jaar met den keizer op den Ryksdag te Regensburg, en daar na met koning Ferdinand geheime raadplegingen gehouden hadt, dat hy eenige landſtanden; die zyn voornemen tegengeſproken hadden, met zyne ongunſt geſtraft hadt, en dat eenige van zyne ſtaatsdienaren met het keizerlyke hof in een naauw verbondt waren, ja dat al lang als eene afgeſproke en beſloten zaak geweeſt was, zelfs eer Johan Frederik elders ingewikkelt wierdt, men hem die landen en waardigheit belooft, en hem in ſchriften aarts-maarſchalk en keurvorſt noemde. Maar Johan Frederik kwam hem wel haaſt op het lyf, en nademaal hy zulk eene ſchielyke te rug komſt niet voorzien, noch gedacht hadt, dat zyn vyandt zo machtig kon zyn, en reets een goed deel van zyne benden afgedankt hadt, verloor hy zyn ganſche landt tot op Leipzich, Dreſden en Pirna na, en wierdt genoodzaakt zich by koning Ferdinand naar Bohemen te begeven. Hy keerde evenwel met des keizers leger kort daar na wederom, en woonde in den jare 1547 het treffen by Mulberg by, waar op hem de keizer Johan Frederiks landen, behalven die aan des zelfs zonen behoorden, nevens de keurvorſtelyke waardigheit, nogmaals ſchonk, en de belening daar van opentlyk in 't veldt voor Wittenberg gaf, 't welk ook in den jare 1548 op den Ryksdag te Augsburg geſchiedde. Echter moeſt Maurits verkroppen, dat hem de keizer wegens het gegeven woordt aan den landgrave van Heſſen ſteken liet, en dezen heer, ongeacht alle zyne voorſtellingen, gevangen hieldt. De keizer zondt hem ook het Interim toe, daar hy echter eene zeer twyfelachtige verklaring op deedt, en in ſchyn vele zamenkomſten van zyne Godgeleerden aanſtelde, zo dat de aanneming van dat boek in zyne landen zo lang opgehouden wierdt, tot dat de religiezaken doorgaans eene ganſch andere gedaante kregen. In den jare 1550 ondernam hy van 's Ryks wegen de belegering van de in den ban gedane ſtadt Maagdenburg, 't welk hem by velen, ook by de zynen, een groten haat toebragt, doordien zy zulks voor eene religie-vervolging hielden, die hy tegen zyne eigene geloofsgenoten voornam; weshalven de zo genaamde ridderpaarde, dien hy hadt opontboden, weigerden te komen. Maar hy wendde ter ontſchuldiging voor, dat hem het Ryk dezen laſt hadt opgedragen, om daar door voor te komen, dat de ſtadt niet in des keizers handen viel, en hy daar door eenen weg wilde banen om zyne aanſlagen uit te voeren: zelf meent men, dat hy toen al den oorlog tegen den keizer in den zin hadt, naardien 't hem zeer verdroot, dat de landgraaf als nog gevangen gehouden wierdt, en dat de Spanjaarden zich te veel in de Duitſche zaken mengden, pogende Maurits by den keizer den voet dwars te zetten. Hy begon ook gedurende deze belegering op den oorlog te denken, en zich door een verbondt met Vrankryk in ſtaat te ſtellen, weshalven hy de belegering ook een ganſch jaar ophieldt, en op 't laatſt de Maagdenburgers zodanig een verdrag gaf, het welk ganſch met des keizers ſcherpe bedreigingen niet overeenkwam, en waar door hy meeſter van de ſtadt wierdt, waar aan hy (zo men zeide) zelf het ſtrafgeldt, dat zy moeſt opbrengen, verſchoten zou hebben. Het volk, 't welk hy tegen de ſtadt gebruikt hadt, leide hy in de winterkwartieren, en behieldt het aldus op de been, onder voorwendſel, dat hy 't zelve van noden hadt om de betaling van 't geen hy te eiſchen hadt in te vorderen. Dus wierden ook de afgedankte ſoldaten van de Maagdenburgers onder de handt aangenomen. De keizer uit dit gedrag en andere omſtandigheden wel merken kunnende, dat 'er iets broeide, inzonderheit doordien Maurits krachtig bleef aanhouden op de loslating van den landgrave, en voorgaf, hy wilde zelf zynen zoon daar voor in de gevangeniſſe ſtellen (hoewel zulks niet gelooft wierdt) ook in het graafſchap Catzenellebogen, dat de keizer het Heſſiſche huis hadt ontnomen, zich huldigen liet: daarenboven hadt Lazarus Schwendi, die van des keizers wege de Maagdenburgſche belegering bygewoont hadt, veel gemerkt, en een argwaan van geheime onderhandeling opgevat, van welk hy alles aan het keizerlyke hof getrouwelyk berecht gaf. Evenwel waren 'er velen, die van Maurits getrouwigheit waanden verzekert te zyn, zelf Granvelle liet zich ontvallen, dat men gene ſchadelyke aanſlagen van den dronken Duitſcher vermoeden moeſt, en als men eenigen argwaan van den keurvorſt liet blyken, zou men hem zomtyds iets in gedachten kunnen brengen. Hy was echter zo zeker in zyn doen en doortrapt, dat twee geheimſchryvers aan het Saxiſche hof, die onder des keizers ſoldy ſtonden, en daar voor van alles wat 'er voorviel berecht gaven, van hem geblindhokt wierden, want hy in hunne tegenwoordigheit en raadsvergadering alles goeds liet blyken, daar hy in tegendeel zyne ware voornemens geheim hieldt, waardoor zy het keizerlyke hof met valſche narichten vervulden. Ja Maurits, om des keizers oogen nog meer te verblinden, benoemde eenige Godgeleerden om naar Trente te gaan, zondt zelf werkelyk gezanten voor uit, als of hy op aanmaning van den keizer naar Augsburg komen wilde, alwaar hy zelf al een huis hadt laten huren, en met weinig gevolg zich derwaarts op weg begaf; maar eer men iets vermoedde, keerde hy te rug, trok zyn volk byeen, en ging in den jare 1552 op den keizer los, die ganſch geen voorzorg gedragen hadt. Hy veroverde Augsburg, en overviel Ehrenberg, daar eene vaſtigheit was, waar op de keizer veel ſtaat maakte; alhoewel Maurits hier in groot levensgevaar geraakte, nademaal eenige van zyne ſoldaten daar voor eene afzonderlyke beloning hebben willen, en de keurvorſt hen zulks weigerde, bevelende eenige van die by den kop te vatten, waar op zy eenige ſchoten naar hem deden, zo dat hy met veel gevaar het nog ontkwam. Door de verovering van dezen pas ſtondt hem de weg naar Inſpruk open, van waar zich de keizer by nacht in een dikken miſt met de vlucht naar Villach begaf. Inſpruk wierdt hier op door Maurits verovert, en hy gaf aan zyne ſoldaten alles ten prooi wat de Spanjaarden toebehoorde, maar 't geen aan koning Ferdinand toekwam wierdt geſpaart, vermits hy met hem in eene byzondere vriendſchap ſtondt. Door bemiddeling van gemelden koning wierdt ook eene vredehandeling eerſt te Lintz en daar na te Paſſau voorgenomen, daar de keizer eerſt niet aan wilde, maar echter eindelyk toe beſlui-

ſluiten moeſt, vermits Maurits niet ophieldt zyne overwinningen uit te breiden, en de belegering van Frankfort aan den Main ondernam, waar op nog in dat zelve jaar het Paſſauſche verdrag tot heil der Duitſche vryheit en den Proteſtantſchen Godsdienſt volgde. Zyne bondgenoten, en inzonderheit markgraaf Albrecht, waren met deze zo ſchielyk geſlote vrede niet vergenoegt, en van zyne eigene krygsbenden gingen eenige in des markgraafs dienſt. De keurvorſt voerde de overige benden ten gevalle van den koning Ferdinand naar Hungarië, daar echter toen niet uitgevoert wierdt, als dat de veſting Raab in goeden ſtandt geſtelt wierdt, vermits de Turken zich in 't veldt niet zien lieten. Na zyne wederkomſt wierdt de keurvorſt in een nieuwen oorlog ingewikkelt, want de markgraaf Albrecht de wapenen niet willende nederleggen, en allerlei onluſten in het Ryk aanrechtende, wierdt Maurits by het kamergerecht aangeſtelt om hem te ſtuiten, waar toe hy zich te eerder liet bewegen, om dat hy duchtte, dat de markgraaf, te onvrede over het Paſſauſche verdrag, hem ook op 't lyf zou vallen. Hier op vereenigde hy zich met den hertog van Brunswyk, en trok den markgraaf naar Neder-Saxen tegen. Men meent, dat door eenig uitſtel deze oorlog wel geëindigt zou hebben, om dat de markgraaf geen geldt meer hadt, maar vermits Maurits bezorgt was, dat hy zyn vyandt eenen weg in Meiſſen zou vinden om te ſtropen, poogde hy tot een hooftreffen te komen, het welk ook op den 9 July des jaars 1553 gehouden wierdt, en waar in de keurvorſt de zege behaalde, maar op het einde van den ſlag van achteren eenen dodelyken ſchoot bekwam, waar aan hy den derden dag daar na geſtorven is. Hy liet by zyne bovengemelde gemalinne eene eenige dochter na, Anna genaamt, die naderhandt met prins Willem van Oranje trouwde. Deze heer heeft zyne landen in gedurige oorlogen tot geen kleine bezwaarnis van zyne onderdanen geregeert, 't geen hem zelf wel leet geweeſt is, en dikwils betuigt heeft, dat hy wenſchte dat het Ryk eens mogt in volkome ruſt herſtelt worden: echter heeft hy ten beſte van zyne landen gedaan wat hy konde in 't verlenen van voortreffelyke inzettingen, verbetering der univerſiteiten, aanlegging van drie vorſtenſcholen te Meiſſen, in de Pforte en te Grimma, ſtichting van aanzienlyke koſtſcholen, als andere begunſtigingen, vermits hy een vorſt was, die wel wiſt wat men doen moeſt om het hert zyner onderdanen te winnen. Hy was ook van een doorluchtig en ſchrander verſtandt, aandachtig in het nemen van beſluiten, in der zelver uitvoering vaardig, en heeft veel gewigtige ingezichten gehad. Zyne neiging trok hem in den oorlog, waar in hy echter de ſtaatsbelangen niet vergat. Hy was wat ligt tot toorn geneigt, in eeten en drinken zeer matig, 't geen hem in zyne huishouding niet onnut was. In 't veinzen is hy een groot meeſter geweeſt, en men heeft aan hem nooit kunnen merken wat zyn voornemen was voor dat hy het zelve werkſtellig maakte. *Arnolds leven van Mauritius. Stenius vita Mauritii. Camerar. Orat. de Maurit. Sleidan. Hortleder. Mullers Sachſ. Annal. Thuanus. Burnet Hiſt. der Reform. P. II. l. I.*

MAURITS, hertog van Saxen, beſtierder van 't ſticht Naumburg, was een zoon van Johannes Georg den I, keurvorſt van Saxen, en van Magdalena Sybilla, dochter van den markgrave Albrecht Frederik van Brandenburg, in Pruiſſen, en wierdt geboren den 28 Maart des jaars 1619. In den jare 1642 deedt hy eene reize, onder den naam van graaf van Promnits, door Denemarken, Brabandt, Hollandt en Vlaanderen, alwaar hy de belegering van 't Sas van Gent bywoonde. Hy was bereets in den jare 1622 tot adminiſtrator van Naumburg benoemt, en in 't jaar 1653 wierdt hy daar in beveſtigt, nemende zyn verblyf op het biſſchoplyke ſlot aldaar, tot dat hy in den jare 1663 op zyn nieuw geboude Mauritsburg te Zeits zyne hofhouding nam. volgens zyn vaders teſtament bekwam hy nog in Thuringen en Voigtlandt de ambachten en heerlykheden van Tautenberg, Frauen-prieſnits, Neder-trebern, Voigtsberg, Plauen, Tribits, Arenshaug, Ziegeruk, Weida, mitsgaders een keurvorſtelyk aandeel in 't graafſchap Henneberg; maar de ſtadt en 't ambacht Pegau kocht hy van zynen broeder, den keurvorſt Johan Georg den II. Wanneer in den jare 1658 eene keizerlyke verkiezing te Frankfort aan den Main gedaan moeſt worden, en zyn broeder daar noodzakelyk by moeſt wezen, droeg de zelve aan Maurits het bewindt van zyne ſtaten zo lang op. In dat zelve jaar vergunde hem het ſticht Naumburg, dat zyne mannelyke erven altydt de oudſte zoon adminiſtrator van hen zou wezen. In den jare 1673 wachtte hy den keizer te Eger op, en wierdt van hem als een eerlyk oud Duitſch vorſt geroemt; hier op wierdt hem het bevel van een regiment paarden als overſte door keur-Saxen opgedragen, waar mede hy in den jare 1674 in Zwaben en Franken toog, en in den jare 1677 maakte hem de keurvorſt van Saxen generaal majoor over de Saxiſche ruitery, waar op hy in den jare 1681, den 4 December, te Zeits aan eene amborſtigheit den geeſt gaf, nalatende, behalven den roem van een voortreffelyk en Godvruchtig prins geweeſt te zyn, verſcheide kinderen, waar van onder het woordt ZEITS de ſtammen kunnen nagezien worden. Deze vorſt heeft drie gemalinnen gehadt, de eerſte was Sophia Hedwig, dochter van Philips, hertog van Holſtein-Gluksburg, die na twee jaren hem in dat van den jare 1652 door de doodt wierdt ontrukt. Zyne twede gemalin was Dorothea Maria, eene dochter van Willem, hertog van Saxen-Weimar, die hy in den jare 1656 trouwde, en in den jare 1675 geſtorven is; en de derde was Sophia Elizabeth, dochter van Philips Lodewyk, hertog van Holſtein-Wieſenburg, geſtorven in den jare 1684. Zie *Mullerus Annales des hauſes Saxen. Lairitz hiſtor. Palmwald. p. 293. Imhof Notit. proc. imper. Speneri Syllog. Geneal. Zieglers Labyrinth der Zeit p. 1306.*

MAURITS WILLEM, hertog van Saxen-Zeits, was een zoon van den voorgaanden, geboren den 23 Maart des jaars 1664. Na dat hy zich behalven zyne voortreffelyke geboorte in alle vrye wetenſchappen geoeffent hadt, trok hy den 7 November des jaars 1681 naar Vrankryk, maar bekwam op den 31 December te Parys de droevige tyding van het overlyden zyns vaders; derhalven begaf hy zich den 12 January des jaars 1682 wederom te rug, kwam den 29 van de gemelde maandt te Zeits aan, en kreeg den 4 April de inhuldiging van Naumburg als adminiſtrator van dat ſticht, gelyk in het voorgaande artykel gezegt is, dat erflyk gemaakt was. Hier op reiſde hy den 10 November van 't gemelde jaar naar Italië, alwaar hy overal grote eer genoot, en eindelyk in den jare 1684 door Zwitſerlandt wederom naar huis toog. Wanneer hy in den jare 1685 zyne meerderjarigheit verkreeg, leide de keurvorſt Johan Georg de II van Saxen zyne voogdy af, en deedt hem rekening van zyne erflanden, maar behieldt echter aan zich het *Jus ſublime territorii, ſuperioritatus, belli & pacis, appellationis, &c.* waar over naderhandt al veel te doen geweeſt is. In den jare 1687, den 9 September, verkreeg hy na de doodt van den bovengemelden keurvorſt, en die van Auguſtus en Maurits 't rykſleen en de regalien van Weiſſenfeldt en Merſeburg, en den 10 October de Boheemſche beleening van Voigtlandt, gelyk het ook even na de doodt van Georg den III en IV geſchiedde. In het jaar 1688 ontfing hy de medebelening van de vorſtendommen Querfurt, Weimar en Eiſenach, en in het volgende jaar bekwam hy benevens den hertog van Merſeburg een keizerlyk *Diploma,* waar door zy en hunne lyfserven den tytel van Doorluchtigheit mogten voeren. In den jare 1699 ſtont hy zyn recht op de Lauenbergſche ſucceſſie aan het keurvorſtelyke huis van Saxen af, en in den jare 1702 veranderde hy voor zyn aandeel in Schleuſingen wegens Henneberg de regering, makende met den abt van Fulda in den jare 1705 een vergelyk over den twiſt ten opzicht van de ſchool. In den jare 1707 verkreeg hy van keizer Jozephus de inveſtiture van het ſticht Naumburg, en daar door zitting op de Ryksvergaderingen. In den jare 1715, in December, reiſde hy naar zynen broeder den kardinaal, en verklaarde zich in het klooſter Doxan in Bohemen voor het Roomſch-Katholyk gelove, verlatende den Lutherſchen Godsdienſt. Deze verwiſſeling was zo geheim gehouden, en ſtil geſchied, dat weinige menſchen zulks wiſten, maar hy maakte het zelf op den 14 April des jaars 1717 opentlyk bekent, en woonde daar op den volgenden zondag op Pletzenburg te Leipzich de Mis by. Hier op verklaarde het Domkapittel van Naumburg het ampt van adminiſtrator opengevallen, doende in 't openbaar in de kerk bidden om den zegen over de nieuwe verkiezing van een ander. Vervolgens maakte de keurvorſt van Saxen en koning van Polen met hem een verdrag, dat hy tot voldoening van deze ſchade genieten zou uit de keur-Saxiſche ſchatkiſt jaarlykſch in drie termynen te betalen een ſomme van 35000 floreinen, en vermits de keur-Saxiſche en Poolſche benden de ſtadt en 't ſlot van Zeits in bezetting hadden, begaf hy zich den 11 December naar Weida, en verkoos het kaſteel Ooſterburg tot zyne verblyfplaats. Maar in den jare 1718, den 16 October, tradt hy te Pegau opentlyk weder in den Lutherſchen Godsdienſt, en ſtierf daar op den 5 November te Weyda aan de kinderpokies, wordende den 23 December in de hoofdkerk in een nieuw gewelf bygezet. Hy trouwde in den jare 1689 met Maria Amalia, dochter van keurvorſt Willem Frederik van Brandenburg, en weduwe van Karel, hertog van Meklenburg-Guſtrow. Deze heeft hem 2 prinſſen en 3 princeſſen gebaart, die alle jong geſtorven zyn, behalven Dorothea Wilhelmina, gemalin van prins Willem van Heſſen-Caſſel, luitenant generaal van den Staat der Vereenigde Nederlanden, en gouverneur van Maſtricht. Hy hadt den lof van een geleerd heer, en ervaren in vele talen en wetenſchappen, inzonderheit in de genealogie, te zyn. Zie *Muller. Annal. Sax. Lunigs Reichs-Archiv. part. ſpec. ſub Sachſen. vita Mauritii Wilhelmi.*

MAURITS, landgraaf van Heſſen, een zeer geleerd en in vele talen ervaren prins, was de zoon van den landgrave Willem den Wyzen, en van zyne gemalinne Sabina, dochter van den hertog Chriſtoffel van Wurtemburg. Zyn vader hieldt hem zeer vlytig aan de ſtudiën, en nademaal hy daar zelf een grote neiging toe hadt, bragt hy het zo verre, dat hy de Hebreeuſche, Griekſche, Latynſche, Italiaanſche, Spaanſche, Franſche, Engelſche en Hoogduitſche talen zeer wel verſtondt, en meerendeels ſierlyk ſprak. Hy heeft zelf in de Ooſterſche talen ſterk geblokt, en verſtondt de rechtsgeleerdheit, geneeskunde en wysgeerte redelyk wel; de redenkunſt was hem zo natuurlyk, dat hy daar door de herten van alle innam, en geen moeite hadt in 't Latyn of andere talen eene ſierlyke redenvoering voor de vuiſt uit te brengen: daarenboven was hy in de zangkunſt zeer ervaren, en heeft verſcheide Pſalmen, die van Ambroſius Lobwaſſer vertaalt waren, op zangtonen geſtelt. Na de doodt zyns vaders, den 25 Auguſty des jaars 1592, vaardde hy de regering van neder-Heſſen te Caſſel aan, en begunſtigde op alle wyze den hervormden Godsdienſt, dien hy niet alleen in zyne erflanden, maar ook in de landen en 't vorſtendom Marpurg, het welk hy na de doodt van den landgrave Lodewyk van Heſſen in bezit nam, in den jare 1604 opentlyk invoerde: over dit in bezit nemen kwam hy met zyn neef den jongen landgrave van Heſſen in proces, 't welk 18 jaren aan het keizerlyke kamergerecht te Spiers gehangen heeft, en hy eindelyk verloor, waar door hy het zelve benevens het graafſchap Catzenellebogen met de tot dien tydt genotene voordeelen daar van aan het huis van Darmſtadt moeſt inruimen. Hy nam, benevens hertog Henrik Julius

lius van Brunswyk, en andere Duitfche vorften, het belang van Duitfchlandt yverig ter herte, brengende alle manfchap op de been om den admiraal van Arragon, die met een Spaanfch leger in de Weftphaalfche kreits gevallen was in den jare 1599, te ftuiten. In den jare 1602 gaf hem koning Henrik de IV van Vrankryk de eer van zyn bezoek, daar andere Duitfche vorften veel gezeg van hadden. Vervolgens nam hy zyn deel in de gewigtigfte voorvallende zaken, zondt in den jare 1608 zyne gezanten naar den Haag, om aan de vrede met den koning van Spanje en de Nederlanden te arbeiden; vergeleek in den jare 1609 keurvorft Johan Sigismund van Brandenburg met den Paltsgraaf Wolfgang Willem van Nieuburg wegens het Gulikfche erfrecht in perfoon te Dortmond; woonde in den jare 1611 de keurvorftelyke Saxifche en Brandenburgfche vergelykingen te Juterbok, en in den jare 1612 de kroning van keizer Matthias te Frankfort aan den Main, als mede in den jare 1614 het erfbroederlyk verbondt te Naumburg tuffchen de huizen van Saxen, Brandenburg en Heffen by. In den jare 1615 zondt hy zyne gezanten tot bylegging van den Brunswykfchen oorlog, en liet zich dikwils tot bevrediging van vele gefchillen gebruiken, gelyk hy ook zelf zich met den keurvorft van Ments, biffchop van Paderborn, abt van Fulda en andere vorften wegens de grensfcheiding vergeleek. In zyn landt rechtte hy verfcheide nieuwe floten en gebouwen op, inzonderheit ftichtte hy de zeer beroemde vorftenfchool te Caffel, want hy nam zelf dikwils zyn vermaak om de graaflyke en adelyke jongelingen in de wetenfchappen te onderwyzen. In den jare 1620 verliet hy het voorgemelde verbondt, en het volgende jaar nam hy het landt in van den grave van Waldek, onder voorwending, dat hy het leen by den keizer, en niet by hem gezocht hadt, en met de ftadt Corbach al te flecht leefde, en eindelyk, dat hy hem verdacht was in met de Spaanfchen heimelyk verftandt te houden. Maar deze graaf is in zyne goederen op voorfpraak van den keizer in den jare 1622 herftelt. Het huis van Ooftenryk was hem niet al te gunftig, leggende hem te laft, dat hy de keur-Paltfifchen al te opentlyk begunftigde, en dat hy als veldheer van den over-Rhynfchen kreits den hertog Chriftiaan van Brunswyk by zyn inval in die landen al te zeer begunftigt hadt. Tegen deze befchuldigingen bragt hy zyne verdediging te voorfchyn; maar hy kon echter den argwaan van dat huis niet wegnemen, zo dat zyne landen in den jare 1623 door de winterkwartieren van den grave van Tilly zeer mishandelt wierden. De landgraaf vormende in zyne gedachten denkbeelden, dat eenige van zyne landftanden het meer met den keizer dan met hem hielden, begon ze zeer hard te vervolgen, waar door hy vele van den adel uit het landt joeg; maar toen de keizer met zyne benden in het Heffifche rukte, kwamen zy met de zelve te rug. De landgraaf hieldt zich veel te Deffau op, en wierdt eindelyk door den keizerlyken generaal, den grave van Gronsfeld, die in den jare 1626 voor Caffel was gerukt, genoodzaakt de regering van zyne landen aan zyn oudften zoon, den landgrave Willem, in den jare 1627 af te ftaan. Hier na voerde hy een ftil leven in zyn hof te Caffel, maar kon nooit zo verre gebragt worden, dat hy zyn zoon by hem liet komen. Hy ftierf den 15 Maart des jaars 1632, en was een van de beroemdfte vorften van Duitfchlandt. Zyn hof wierdt bezocht van Franfche, Engelfche, Deenfche en Zweedfche, ja zelfs van Perfiaanfche gezanten. Hy heeft twee gemalinnen gehad: de eerfte, daar hy in den jare 1593 mede trouwde, was Agnes, dochter van Jan Georg, grave van Solms, die hem Ottho, adminiftrator te Hirfchfeld; Mauritius, in het 12 jaar geftorven; Willem, die hem in de regering gevolgt is, en Elizabeth, gemalinne van Joh. Albrecht, hertog van Mekelenburg, baarde. In den jare 1603 trouwde hy met Juliana, middelfte dochter van Jan, grave van Naffau-Dillenburg. Daar by teelde hy 7 prinffen en zo veel princeffen; onder de eerfte zyn aan te merken Philips, die in den jare 1626, oud zynde 22 jaren, in den flag by Lutter het leven verloor, verder Herman Frederik, die den koning van Zweden gedient heeft, en door de Polen in den jare 1655 nedergemaakt wierdt, en eindelyk Erneftus, die de Rhynfeldfche linie heeft opgerecht. Onder de princeffen waren Agnes, aan Johan Cafimir, vorft van Anhalt-Deffau; Magdalena, aan Erik Adolf, grave van Salm-Reifferfcheid; en eindelyk Sophia, aan Philips, grave van der Lip, getrouwt. *Spenerus Sylloge hiftor. geneal.*

MAURITS, prins van Oranje, graaf van Naffau, een van de beroemdfte krygshelden van zyne eeuw, wierdt geboren te Dillenburg den 7 September des jaars 1567, terwyl zyn vader Willem en zyne moeder Anna, dochter van Maurits, keurvorft van Saxen, zich aldaar by zynen broeder onthielden. Eerft oeffende hy zich in de ftudiën in de hogefchole van Heidelberg, en daar na voltrok hy de zelve in de hogefchole te Leiden. Na dat zyn vader in den jare 1584 te Delft zo verradelyk vermoord was, droegen hem de Staten van Hollandt en Zeelandt het ftadhouderfchap nevens het ampt van generaal over het krygsvolk en van admiraal ter zee op; maar vermits hy toen nog jong was, wierdt hem graaf Philips van Hohenlo als luitenant toegevoegt. Het eerfte jaar van zyne beftiering liep zeer ongelukkig af voor de Vereenigde Staten; want de Spanjaarden, onder den hertog Alexander Farneze, maakten zich meefter van Antwerpen, Gent, Dendermonde, Bruffel, Mechelen, Nimwegen, Doesburg, en meer andere plaatfen. De Staten verzochten derhalven byftandt eerft by den koning van Vrankryk, biedende hem de fouvereiniteit over hunne provinciën op zekere voorwaarden aan; maar hy dorft de zelve, uit vreze voor Spanje, niet aannemen. De Staten deden vervolgens de zelve aanbieding aan Elizabeth, koninginne van Engelandt; maar deze weigerde zulks mede, om zich in geen eeuwigdurenden oorlog met Spanje in te wikkelen, maar nam evenwel de Vereenigde provinciën in hare befcherminge, zendende den Staten in den jare 1585 tien duizend Engelfchen onder het bevel van den grave van Leicefter ter hulpe, de welke door de Staten voor gouverneur generaal erkent wierdt. Maar vermits de Staten met zyne beftiering niet wel te vrede waren, riep hem de koningin Elizabeth in den jare 1587 te rug, en beval hem het beftier neder te leggen. Leicefter vertrokken zynde kreeg Maurits het hoogfte gezag te water en te landt in handen, trekkende nog in het zelve jaar 1587 naar Brabandt te velde, daar hy den vyandt zeer grote fchade deedt. In het volgende jaar bragt hy Noord-Hollandt, daar Diderik Sonnoi de gemoederen naar Leicefter gebogen hadt, tot gehoorzaamheit, veroverde Medenblik, en verydelde te Vliffingen de gevaarlyke aanflagen van den gouverneur. Hy ontging toen ook het gevaar, het welk hem door den Engelfchen admiraal gebrouwen was van hem naar Engelandt gevangen over te voeren; maar hy verloor door de ontrouw van zyne foldaten de vefting Geertruidenberg, en Rhynberk wierdt door de Spanjaarden, na eene belegering van byna een jaar, mede ingenomen. In het tegendeel veroverde Maurits door een krygslift en middel van een turffchip de fterke ftadt Breda, ontzette Heufden, bouwde de fchans Knodfenburg, wierdt ftedehouder van Gelderlandt, en nam Heel, Hemert, Krevekeur, Burik, Steenbergen, de Graaf, Rozendaal, en andere plaatfen in. In den jare 1591 veroverde hy Zutphen, Deventer, Delfzyl, Hulft, Nimwegen, en dreef den hertog van Parma voor Knodfenburg van daan. In den jare 1592 veroverde hy Steenwyk, daar hy in zyn aangezicht gekweft wierdt, nevens Otmarzen en Koevorden, dryvende het Spaanfche ontzet te rug. In den jare 1593 won hy Geertruidenberg, en in 't volgende jaar ontzette hy Koevorden, het welk door de Spanjaarden was belegert, nam de ftadt Groningen in, in welke belegering hy door 't gedruis van een kanonkogel ter aarde wierdt geworpen, maar onbefeert bleef. Hy veermeefterde ook verfcheide kleine fchanffen, maar maakte eenige vergeeffche aanflagen op 's Hertogenbofch en Maftricht, en ontkwam twee malen het gevaar van vermoord te worden. In 't volgende jaar wierdt 'er niet uitgevoert; want hy moeft de belegering van Grol op de annadering der Spaanfchen opbreken, en wierdt, aanvallende op hun leger, met verlies van grave Philips van Naffau en grave Ernft van Solms afgeflagen. In den jare 1596 vloog hy tot het ontzet van Calais, maar kwam te laat; en dit voornemen mislukt zynde ftak hy over naar Engelandt, en floot op zyne te rug komft een verbondt met den koning van Vrankryk, Henrik den IV. In den jare 1597 was hy gelukkiger: want na dat hy den vyandt by Turnhout geflagen hadt, met verlies van niet meer dan negen man, terwyl 'er van de zyde der Spanjaarden wel twee duizend fneuvelden, veroverde hy het kafteel Alphen, de fteden Rhynberk, Meurs, Grol, Goor, Brevoort, nevens Enfchede, Otmarfum, Oldenfeel en Lingen. In den jare 1598 ontkwam hy wederom een levensgevaar, waar in hy door een koopman gebragt was. Hy herftelde de gravin Emelia van Walburg in het graaffchap van Meurs, en bezorgde haar by den vyandt, dat ze onzydig bleef. Doordien de Spaanfchen verfcheide fteden in het Kleeffche bemachtigt hadden, trok hy derwaarts, en vermeefterde Emmerik. In den jare 1599 verdedigde hy tegen den vyandt de ftadt Bommel, en floeg Mendoza te Herwaarden over de zeven honderd man af. In het volgende jaar hernam Maurits Krevekeur, en veroverde Wachtendonk en de fchans S. Andries. Hier op begaf hy zich naar Vlaanderen, vermeefterde de Philippynen, Oudenburg, en de fchans Albertus, en ondernam de belegering van Nieuwpoort. De Spanjaarden rukten al hunne krygsmacht byeen om deze ftadt te ontzetten, waar op een bloedige veldflag tuffchen de twee legers voorviel, in welken Maurits de overwinning behaalde. De Staten deden ter gedachteniffe van dezen vermaarden flag een penning flaan, op welkers eene zyde ftondt prins Maurits, ten ftrydt gewapend, met een laauwerkrans boven zyn hoofdt, en eenige gefneuvelde vyanden onder de voeten van zyn paardt. De flag was in het veldt van dezen gedenkpenning afgebeeld, met eene vloot in het verfchiet; bovenaan las men den naam JEHOVAH in het Hebreeufch, met het jaargetal MDC, en rondom den randt ftonden deze woorden: *Captis centum triginta militum fignis, ordinum aufpiciis, princeps Mauritius victor rediit*, en aan de andere zyde ftondt een fchans, te water en te landt belegert, en rondom het vervolg der voorgaande woorden, namentlyk: *Compulfo ad deditionem præfidio Andreæ, cæfo fugatoque ad Neoportum Alberto Auftriæ.* Dat is: „ Na, onder het gezag der Staten, „ honderd en dertig vaandels genomen, de fchans St. Andries „ tot de overgave gedwongen, Albert van Ooftenryk geflagen „ en op de vlucht gedreven te hebben, is prins Maurits over- „ winnaar wedergekeert". Onder de gevangenen was Don Francifcus van Mendoza, admirant van Arragon, voor wiens verloffinge de Spanjaarden alle gevangenen der Staten, welke ooit te water of te lande in hunnen dienft waren geweeft, bedongen. In den jare 1601 nam Maurits het graaffchap Meurs in bezit, doordien de laatfte gravin van dat huis hem het zelve by uiterften wille hadt gemaakt. Hy veroverde ook Rhynberk wederom, en verydelde verfcheide aanflagen der vyanden. In dit jaar begon Albert de beruchte belegering van de ftadt Ooftende, de welke duurde tot den 20 September des jaars 1604, wanneer de ftadt eerft door hem wierdt ingenomen. In den jare 1604 veroverde Maurits Erkelens en verfcheide andere plaatfen, als mede de ftadt Sluis in Vlaanderen, en de Katharynefchans, en dreef Spinola te rug, die Sluis wilde ontzetten. In de volgende ja-

jaren 1605, 1606 en 1607 wierdt 'er niets van belang uitgevoert, maar in den jare 1608 floeg hy de Spaanschen by Santen. In den jare 1609 wierdt een ftilftandt van wapenen gefloten voor den tydt van twaalf jaren, daar Maurits in het eerft niet in wilde bewilligen. Hy ftilde vervolgens de onluften, te Utrecht ontftaan; en wanneer na de doodt van Johan Willem, hertog van Gulik, Kleef en Berg, de huizen van Brandenburg en Nieuwburg bezit van des zelfs ftaten namen, en het daar omtrent niet eens konden worden, begevende zich Brandenburg onder de befcherming van de algemene Staten, maar Nieuwburg in het tegendeel onder die van den koning van Spanje, kwamen de krygsbenden van beide weder tegen malkander in de wapenen, wanneer de aartshertog Albert den oorlog op den name van den hertog van Nieuwburg, en Maurits, met de Staatfche benden, op dien van den keurvorft van Brandenburg voerde. Prins Maurits nam daar op in den jare 1610 de vefting Gulik na een beleg van 5 weken met verdrag in, wordende die oorlog vervolgens met allen yver voortgezet. Maurits ontkwam ook in dezen tydt zeer gelukkig een groot levensgevaar, doordien 60 tonnen bufchkruidt digt by hem in den brandt geraakten. In den jare 1611 hielp hy een verdrag fluiten met den Turkfchen keizer Achmeth, aan wien de Staat afgezanten hadt gezonden. In den beginne van den jare 1613 vereerde hem de koning van Engelandt met de ridderorde van den Kouffebandt, en een jaargeldt van duizend ponden fterlings. In den jare 1614 verzekerde hy zich van Gulik, waar in Brandenburgfche en Paltfifche bezetting tot nu toe hadt gelegen, gelyk ook van Rees. In den jare 1618 ftierf Philips Willem, prins van Oranje, en alzo de zelve geen kinderen naliet, verklaarde hy Maurits tot zynen erfgenaam, die daar op aanftonts door gemachtigden bezit liet nemen van het prinsdom van Oranje. Van de geloofsverfchillen, in dezen tydt tusfchen de Remonftranten en Contra-Remonftranten ontftaan, en daar Maurits mede was ingewikkelt, zal men hier niet fpreken. In den jare 1621 eindigde de ftilftandt van wapenen met de Spaanfchen, waar op Spanje en de Staten de wapenen weder opnamen. Maurits verloor in het volgende jaar de vefting Gulik, maar ontzette Sluis en Bergen op den Zoom. In den jare 1623 ontkwam hy wederom gelukkig den vervloekten aanflag van een moordenaar op zyn leven, maar ftierf den 23 April des jaars 1624, zo men zegt uit fpyt, of hertzeer, om dat hy 't jaar te voren tweemaal te vergeefsch hadt getracht de ftadt Breda, door Spinola belegert, te ontzetten. Hy was niet getrouwt geweeft, maar hadt by de vrouwe van Beverweert twee natuurlyke zonen verwekt, namentlyk *Willem* en *Lodewyk*, de welke den tytel van heeren van de Lek hebben gevoert. De eerfte wierdt admiraal van Hollandt en Weft-Vrieslandt, en verloor in den jare 1627, in de belegernig van Grol, door een kanonkogel het leven. Lodewyk wierdt gouverneur van Bergen op den Zoom, en daar na van 'sHertogenbofch, en ftierf in den jare 1665, nalatende drie zonen en vier dochteren. De zonen waren *Maurits Lodewyk*, heer van de Lek, geftorven in den jare 1688; *Willem Adriaan*, heer van Odyk, overleden den 22 September des jaars 1705, en *Henrik*, heer van Ouwerkerk, veldmaarfchalk generaal van Hollandt, den 18 October des jaars 1708 geftorven. De keizer Leopold hadt deze drie broederen tot graven van Naffau benoemt. Prins Maurits was een welgemaakt vorft, en daarby wys, dapper, beleeft, en onvermoeid in den arbeidt. Hy was onvertzaagt in de grootfte gevaren; vertoondt de wiskunft volmaakt, en heeft zelf verfcheide nieuwe oorlogstuigen en gevaarten uitgevonden, en andere in beter ftaat en order gebragt. Henrik de Grote, koning van Vrankryk, hadt eene byzondere hoogachting voor hem, en noemde hem den *grootften kapitein der wereldt*. Maar hy kon niet wel tegenfpreken verdragen, en was geen klein liefhebber van de vrouwen. Zyn zinfpreuk was: *Tandem fit furculus arbor*. Dat is: „ Een fpruitie wordt eindelyk een boom " *Van Reyd, de Groot en van Meteren. Nederl. Jaarboeken en Gefchied. Bizot Medaill. Hift.* enz.

MAURITS *van Savoje*, een jonger zoon van den beroemden hertog Karel Emmuel den I, en van Catharina, dochter van Philips den II, koning van Spanje. Hy wierdt geboren den 10 January des jaars 1593, en door paus Paulus den V in den jare 1607 met een kardinaalshoedt befchonken. In den jare 1622 wierdt hem het befchermersampt van Vrankryk aan 't Roomfche hof opgedragen, Na dat de vrede te Chierafco in den jare 1631 gefloten was, begaf hy zich een tydlang naar Vrankryk, en in den jare 1634 verliet hy de Franfche party, om dat hem veel moeielykheden door den kardinaal Richelieu veroorzaakt wierden, en begaf zich aan de zyde van 't huis van Ooftenryk. In den jare 1637, zyn oudfte broeder Victor Amadeus de I overleden zynde, deedt hy des zelfs weduwe Criftina, dochter van Hendrik den IV, koning van Vrankryk, die als voogdes over hare twee zonen Francifcus Hyacinthus en Karel Emanuel den II geftelt was, vele onluften aan, waar door een bloedige oorlog ontftondt, waar in hem de kroon van Spanje, en daarentegen zyn jongften broeder Thomas de kroon van Vrankryk byftondt. Na vele wiffelvalligheden van 't geluk der wapenen kwam het in den jare 1640 tot een vergelyk, maar 't zelve wierdt haaft weder gebroken, doch in den jare 1642, den 14 Juny, de vrede met plegtigheit geftaaft, waar by de hertogin weduwe Chriftina de voogdyfchap behouden, en hare oudfte dochter Louïze Maria Chriftina aan Maurits ter gemalinne geven zou. Om dit laatfte te voldoen, leide hy nog in dat zelve jaar zynen kardinaalshoedt neder, en hieldt met de gemelde princeffe, die maar den ouderdom van 14 jaren bereikt hadt, werkelyk byleger. Hier op nam hy den tytel van vorft van Oneglio aan, en wierdt luitenant generaal in 't graaffchap Nizza onder den hertog Karel Emanuel den II. Doordien hy zich weder voor de kroon van Vrankryk verklaarde, gaf hem koning Lodewyk de XIII een jaargeldt van 100000 Franfche ponden, benevens belofte van verhoging. De zelve koning vereerde aan zyne gemalinne een juweel van edele gefteenten ter waarde van 100000 daalders, mitsgaders een aanzienlyk jaargeldt. Hy ftierf den 4 October des jaars 1657 zonder nazaten. Zyne weduwe overleedt den 15 May des jaars 1692. Zie *le Vaffor Hiftor. de Louis* XIII.

MAURITS-EILANDT, een Afrikaanfch eilandt, leggende in de Ethiopifche zee. Eenigen noemen het zelve 't *Zwanen eilandt*, en de Portugezen geven het den naam van *Cernus*. Het legt regt tegen over 't eilandt Madagafcar, ruim 140 mylen ten Ooften, begrypt omtrent 60 mylen in zynen omtrek, en levert veel ebbenhout uit. De Hollanders hebben het een tydlang ingehad, maar ziende, dat het hen geen voordeel gaf, verlieten zy het zelve wederom. Herbert, die daar op geweeft is, zegt, dat het omtrent 100 mylen in zynen omtrek heeft, dat het zich van 't Noord-Ooften Zuid-Weft uitftrekt, en dat het van alles, het geen de menfch tot levensonderhoudt nodig heeft, rykelyk voorzien is, inzonderheit van vele fchone en klare wateren, welriekend hout, en allerlei vruchtbomen. Aan den zeekant is het aardryk zandig en onvruchtbaar, maar binnewaart vet, boomryk en vol fchone zoete waterbeken. Men vindt buiten de Europeanen gene inwoonders daar op.

MAURITS-LANDT, dat is *het landt van Maurits*, gelegen in Zuid-Amerika, een gedeelte van Tierra del Fuego, of het vurig landt, leggende aan de Straat van le Maire, en is door de Hollanders ontdekt in den jare 1616, dragende dien naam ter eere van *Maurits*, prinffe van Oranje. *Maty Diction.*

MAURITS-STADT, eene kleine ftadt of fterkte in Brazil, gelegen in Fernambuk, aan de rivier Biberibi, tegen over het Recif, gefticht door de Hollanders in den jare 1644. Tegenwoordig bezitten het de Portugezen. *Maty.*

MAURKIRCHEN, een Beyerfch marktvlek in 't bisdom Paffau, niet verre van Brunau en Burkhauzen gelegen, heeft een landgerecht, tot deze laatfte plaats behorende. Het wierdt, benevens het grote landgerecht, de Weilhalter bosfchen en de voornaamfte Burghuizifche fchattingen aan den vorft van Lowenftein, volgens des keizers ban tegen keur-Beyeren, als eene onmiddelyke Ryksheerlykheit ingeruimt, en na de Badenfche vrede in den jare 1714 aan keur-Beyeren wederom gegeven.

MAURO CORDATO, (ALEXANDER) een Turkfch ftaatsbediende, van geboorte een Griek, bieldt zich in den beginne aan het Turkfche hof op als tolk, waar door hy geen kleinen dienft deedt aan de verloffing van den gevangen Georg Chmielinski in den jare 1677. Daar na wierdt hy eerfte ryks-tolk, maar hadt in den jare 1683, na dat de groot-Vizier Kara Muftafa afgezet was, het ongeluk van in eene harde gevangenis geworpen te worden. Als hy hier in een geruimen tydt hadt toegebragt, en vele afgryffelyke flagen uitgeftaan, wierdt hy genoodzaakt zyne vryheit voor zyne goederen; waar van hy rykelyk voorzien was, te kopen. Maar toen Solyman de III in den jare 1687 den troon beklom, verkreeg hy niet alleen zyn ampt wederom, maar hadt ook het volgende jaar de eer van als medegezant met de afgezanten naar Wenen te gaan, om niet alleen de verheffing van den nieuwen Sultan aan den keizer bekend te maken, maar ook om daar eenige voorflagen van vrede te doen. Naderhandt kwam hy by de Porte in zulk een aanzien, dat de allergewigtigfte zaken door zyne handen gingen, en dat hy in den jare 1699 de Carlowitfche vrede als medegevolmachtigde hielp fluiten, wordende hem van den groten Sultan de tytel van Excellentie voor zyn leven opgedragen, bezorgende hem een deftig inkomen, en makende een van zyne zonen tot gewone tolk van de Porte: en van den keizer Leopoldus wierden hem 25000 daalders, mitsgaders uit de Wener boekzaal het *Corpus hiftoriæ Byzantinæ* gefchonken, daar hy voormaals zeer om gebeden hadt. Hy ftierf in den jare 1710 in het Griekfch gelove, waar in hy zich volftandig hieldt, en liet twee zonen en zo vele dochteren na. Hy hadt in de geneeskunde geftudeert; want men vindt eenen geleerden brief, dien hy uit Wenen aan D. Wedel over de kinderpokies, of mafelen gefchreven heeft, ja hy wordt van eenigen een geneesheer genoemt. De Hollandfche Atlas, uit 12 ftukken beftaande, heeft hy met hulp van den Franfchen Jefuit, dien hy uit Scio by zich hadt laten komen, op bevel van den Groten Heer in den jare 1675 in de Turkfche taal overgezet. Zyn oudfte zoon bekwam in den jare 1709 de bediening van hofpodaar van Wallachië en Moldavië, maar wierdt na zyns vaders doodt afgezet, vermits men hem verdacht hieldt, dat hy met den Muskoviter verftandt gehouden hadt. Zie *Ricaut Ottom. Pf. P. II. Wedel Exerc. Med. dec. V.*

MAURUS (ÆLIUS) leefde in de III eeuwe ten tyde van Severus en Caracalla, was een vrygemaakte van Phlegon, die een zelve was van Adrianus. Hy fchreef eenige dingen van Severus, en Spartianus fpreekt van hem. Eenigen hebben getwift of hy in de Griekfche of Latynfche taal gefchreven heeft, maar men ftelt vaft, dat het in de laatfte taal geweeft is. Andreas Schot heeft iets willen verbeteren in het geen Spartianus van Maurus heeft gefchreven, maar Voffius is van zyn gevoelen niet. *Andreas Schot. Obferv. Human. c. 19. Voffius lib. II de Hift. Lat. c. 2.*

MAURUS. Zie MAUR.

MAURUS. Zie RABANUS MAURUS.

MAUSOLUS, koning van Karië, beft bekend onder den naam

naam van man en broeder van Artemisia, die zich gedurende eene vier en twintigjarige regering door zyne roveryen ontzagchelyk maakte. Op het voorbeeldt van zyne voorzaten koos hy de zyde der Persianen, en was een vyandt van de Grieken, berovende door gedurige overvallen de naburige eilanden, doordien zyne begeerte om schatten te verzamelen onverzadelyk was; om kort te gaan, 't was een man, die met alle handen greep, en dien 't niet veel verscheelde op wat wyze hy 't ook kreeg: want hy verschoonde de beurzen van zyne vrienden zo min als die van zyne vyanden. Derhalven is 't niet vremd te denken, dat zyn gedrag niet altydt gericht was met de belangen van Persië, en dat hy dat ryk dikwils wierp in vele schadelyke inwikkelingen. Hy was sterk in den zogenaamden verbondsoorlog vermengt, die in de CV Olympiade begon tusschen de Atheniënzen aan de eene, en die van Rhodus, Chio, Cos en Byzance aan de andere zyde; hier in voegde hy zich by die tegen de Atheniënzen waren. Al 't geen hy gedurende dezen oorlog verrechtte was, dat hy de regering van Rhodus veranderde in eene volksregering; maar noch zyne overheringen, noch zyne goede manieren, noch dapperheit, noch eenige van zyne daden hebben hem zo onsterflyk gemaakt als zyne gemalinne Artemisia door de tedere liefde, die zy aan zyne gedachtenis bewees, gelyk breder onder 't artykel van ARTEMISIA kan gezien worden. Mausolus stierf in 't laatste jaar van de CVI Olympiade. Men zegt, dat hy benevens Pexodarus by uitnemendheit krank zynde, eenen Dexippus, geboren van 't eilandt Cos, leerling van Hippocrates, by hem ontboodt, die hen beide, schoon van andere geneesmeesters verlaten, genas, en geen ander loon daar voor eischte, als dat hy zyn vaderlandt, het eilandt Cos, nooit meer den oorlog aan zou doen, 't geen waarlyk eene edelmoedigheit en liefde tot zyn vaderlandt was, die verdient aangehaalt te worden. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

MAUSOLEUM, een naam, dien men geeft aan prachtige graven sedert dat Artemisia, koningin van Karië, haren man en broeder *Mausolus*, of *Mausoleus*, ter eere zulk een luisterryk praalgraf liet bouwen in de stadt Halicarnassus, hoofdstadt van dat ryk, tusschen het koninklyk hof en den tempel van Venus: des zelfs uitgestrektheit was 63 voeten van het Zuiden naar het Noorden, en hadt 411 voeten in den omtrek, rustende op 36 marmere pylaren, 25 ellebogen hoog. Aan Scopas was de Oost-, Timotheus de Zuid-, Leochares de West-en Briaxis de Noordzyde toevertrouwt. Deze waren de allerkunstigste bouwmeesters van dien tydt. Artemisia stierf voor dat dit werk voltooit was. Pythias maakte boven op het zelve graf een naaldt, waar op hy een wagen, daar de koning in zat, getrokken van vier paarden, plaatste. Dit praalgraf was zo heerlyk, prachtig en kunstig doorwrogt, dat het voor een van de zeven wonderen des werelds gehouden wierdt. De philosooph Anaxagoras van Clazomene zeide toen hy dit graf beschouwde zeer koel: „ Zie daar „ een onnoemelyke schat in steen verandert". Naderhandt heeft men vele andere praalgraven met den naam van Mausolea begiftigt; dus wierdt het trotsche praalgebouw, dat Augustus ten tyde van zyn zesde burgermeesterschap op den weg van Flaminius aan den Tyber liet bouwen, genaamt, om daar met de zynen in begraven te worden. Strabo geeft 'er eene beschryving van in zyn V boek. Florus geeft ook dezen naam aan de graven der koningen van Egypten, in welker een de koningin Cleopatra zich liet opsluiten en stierf. De Latynsche Woordenboeken van Lloyd en Hofman hebben veel bewyzen, dat deze naam aan vele grafzuilen der oude Romeinen gegeven wierdt; maar dit vaars van Martialis moet men als geen bewys aanhalen. Zie *Martialis Spect. init.*

Aere nec vacuo pendentia Mausolea,
Laudibus inmodicis Cares in astra ferant.

De Franschen hebben dit woordt ook ontleent van de oude Romeinen, want zy noemen hunne koninklyke praalgraven mede Mausolée. Zie *Bayle en de schryvers door hem bygebragt.*

MAUT, in 't Boheemsch *Meyto*, in 't Latyn *Mita*, de naam van twee steden in Bohemen, waar van de eene *Hoogmaut*, *Altomita*, eene stadt in den Chrudimer kreits, aan de grenzen van Moravië, de andere in 't Boheemsche *Popelowe* in den Pilsner kreits, niet verre van Tokyzan, 7 mylen van Praag, gelegen is. *Zeileri Topogr. Bohem. pag.* 46. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *lib.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 75.

MAUVIA, eene koningin der Ismaëliten, of der Saracenen in de IV eeuwe, verwoestte onder de regering van den keizer Valens Palestina en Arabië, maakte na verscheide veldslagen met den gemelden keizer een verbondt, en begeerde van hem een zekeren heiligen monnik, Mozes genaamt, die zich op de grenzen van 't Beloofde Landt en Egypten ophieldt, om hem tot bisschop over haar volk te stellen. Toen zy zich tot het Christen gelove bekeert hadt, verlangde zy ook om hare onderdanen die Goddelyke genade deelachtig te maken. Hier op wierdt deze man gezocht, en naar Alexandrië gebragt om daar zelf van een ketterschen bisschop bevestigt te worden, onder belofte, dat hy by de eerste gelegenheit van een rechtgelovig bisschop zou geordent worden. Na de doodt van den keizer Valens trok Mauvia met hare onderdanen het Roomsche ryk tegen de Gotthen te hulp. *Socrat. lib.* IV. *cap.* 29. *Sozomen. lib.* VI. *c.* 38. *Ammian. Marcellin. lib.* XIV. *Baron. in Annal.*

MAXENTIUS, (JOHANNES) een monnik, levende in den jare 520, was van Scythië geboortig, en woonde te Antiochië als een monnik en voorstander van een eigen gevoelen. Eenigen wanen, dat hy de zelve is, dien men *Johannes Antiochenus* noemt, gelyk als Gennadius *cap.* 93 zegt; maar hy moet van den zelven onderscheiden worden. Daar ontstondt in zyn tydt een hevige twist tusschen de monniken van Scythië, waar onder Maxentius met eenen Victor heftig tegen elkander waren; de eerste dreef, dat 'er een uit de H. Drievuldigheit voor ons gekruisigt was, het geen door de Scythische monniken voor 't meerder gedeelte beaamt wierdt; maar Victor schreeuwde dit uit als kettersch. Maxentius ondersteunde dit te Constantinopel met nog drie van zyne medegevoelers in tegenwoordigheit der gezanten van den paus Hormisdas, gaven een verweerschrift van hun gevoelen uit, en boden den keizer een verzoekschrift om bescherming aan, maar alles wierdt verworpen, en zy genoodzaakt hunne afgevaardigden naar Rome te zenden. Hier ylden zy naar toe, en Maxentius als een hevig voorstander onder dat gezelschap. Te Rome boden zy den paus Hormisdas hun verzoekschrift aan; maar zy vonden het in 't Westen gelyk zy het in 't Oosten gelaten hadden, dat is, vol tegenstrevers. Paus Hormisdas hen geen gunstig onthaal doende, trokken zy wederom uit Rome, hebben eene geloofsbelydenis op hun trant alom verspreid. De paus, om dit schielyk vertrek vergramt, schreef een brief aan Possessorius, bisschop van Afrika. Maxentius beantwoordde den zelven met veel bitterheit, en gaf voor, dat deze brief van den paus Hormisdas niet geschreven was. Ook schreef hy nog een geschrift tegen de Acephalen, die zeiden, dat 'er niet meer dan een natuur in den Heere Jesus geweest was na zyne menschwording. Ook heeft men van dezen Maxentius verscheide schriften, als: *Epistola ad Legatos Pontificis Romani, Constantinopoli agentes*; *Cathol. de Christo profess. in confess. suæ fidei*; *Capitula, sive* XII *Anathematismi contra Nestorium*; *Responsum apologeticum ad Hormisdæ epistolam*; *Libellus contra Acephalos*; *Dialogorum contra Nestorianos libri* II; *Scholia in Dionysii Areopagitæ Opera*; enz. *Gennadius de script. Eccles. c.* 93. *Photius Codice* 95. *Ado in Chronico. Bellarminus de scriptor. Eccles. Forbesius Instruct. hist. Theolog. lib.* III. *c.* 21. *Cave. Gregorius Turonens. lib.* I *Hist. cap.* 37.

MAXENTIUS, (MARCUS AURELIUS) zoon, volgens het gevoelen van zommigen, van Maximianus Herculeus, hoewel anderen zeggen, dat hy zyn schoonvader slechts geweest is. Wanneer hy het beeldt van Konstantyn den Groten in Rome zag brengen, trok hy zelf het keizerlyk purper aan, en liet zich door het afgedankte en omgekochte krygsvolk als keizer uitroepen in den jare 306. Konstantyn, vredelievend van aardt, poogde met hem een verbondt aan te gaan, om daar door het onnozel bloedvergieten en binnenlandsche oorlogen te vermyden; maar Maxentius was veel te trotsch en hoogmoedig om iets af te staan, en doordien hy wist, dat het getal der Christenen groot was in Rome, streelde hy de zelve en veinsde mede een Christen te zyn. Maximianus Valerius, dit nieuws verstaande, geboodt Severus, dien hy tot keizer hadt verkoren, om met alle naarstigheit naar Rome te trekken, en dezen geweldenaar te fnuiken. Maar Maxentius trok hem met zyne byeengeschaarde benden tegen, sloeg hem voor Rome van daan, en vervolgde hem zelf tot in Ravenna, waar in hy hem belegerde. Gedurende deze belegering kwam Maximianus Herculeus uit zyne eenzame woonplaats, alwaar hy zich sedert zyne afzetting verborgen hadt gehouden, ging naar Ravenna, gaf Severus goede woorden, en hieldt zich of hy tusschen hem en Maxentius eene vrede wilde oprechten; dit deedt Severus te Rome komen, daar hy in den jare 307 gesmoort wierdt op bevel van den dwingelandt. Hier op Alexander in Afrika zich als keizer hebbende doen uitroepen, ylde Maxentius derwaarts, en versloeg den zelven met zyn aanhang. Hy dus wanende genoegzaam op den rykstroon gevestigt te zyn, spatte wel haast in gruwelen uit, en deedt gansch Rome baden in 't bloedt der Christen martelaren; hy zelf moedigde zyne krygsbenden tot moorden, schenden, verwoesten, en om der burgeren goederen te plunderen aan, ontziende ryken noch armen, mannen, vrouwen noch kinderen, schondt voorname vrouwen en maagden, doodde de Raadsheeren; kortom hy deedt alles wat van een tyran bedacht kan worden. De Raadt, voor nog snoder gruwelstukken beducht, verzocht in 't heimelyk aan Konstantyn den Groten, zich over hunnen ellendigen staat te erbarmen; deze, bewogen door den rampzaligen staat der Christenen, rukt met zyne oorlogsmachten naar Rome. Maxentius, dezen optocht van Konstantyn verstaande, zat ook niet stil, maar maakte alles wat tot tegenweer kon dienen vaardig. Na eenige overwinningen en een wonderteken, in den hemel aan Konstantyn vertoont, trok hy naar Rome, afzakkende over de Alpen in Italië. Zyn macht bestondt in 90000 voetknechten en 60000 ruiters. Uit Rome trok Maxentius hem met omtrent 116000 voetknechten en 18000 ruiters tegen. Bloedig was de aanval dezer twee grote legermachten, aan beide zyden bloedt noch leven sparende voor hunnen keizer. Maar de ruitery van Maxentius geslagen zynde, wierdt de dwingelandt bekommert, dat Konstantyn onder schyn van de zelve te vervolgen naar Rome zou rukken, en zich daar van meester maken; dus ylde hy naar de stadt; maar zyn voetvolk ziende hunnen keizer de vlucht nemen, wierdt flaauwhertig, en begon ook naar Rome om te zien. Dus als verdrongen kwam hy aan den brug Mola, die over den Tyber op zyn bevel met losse planken geslagen was, viel met zyn paardt in de rivier en verdronk. Naderhandt zyn lighaam daar weder uit gehaalt zynde wierdt het door het volk het hoofdt afgeslagen, en langs de straten gesleept. Dus eindigde deze dwingelandt op den 25 September des jaars 312, na dat hy 6 jaren geregeert hadt, zyn leven. *Zie Victor. Eutropius. Suidas. Eusebius in hist. & vita Constant. Zosimus lib.* II *&* III. *Letus.* enz.

MAXI, oudtyds *Loryma*, of *Laryma*, eene stadt van Natolië, in

in Afië, hadt eertyds een bisschoplyken setel. Zy legt aan de Zuidkust ten Noorden van het eilandt Rhodus. *Maty Diction.*

MAXIMIANOPOLIS was oudtyds eene stadt in Thracië, gesticht door den keizer Maximianus, maar is heden niet meer als een vlek in Romania, twintig mylen van Adrianopel, naar de grenzen van Macedonië, aan de golf van Contessa. *Maty Dict.*

MAXIMIANISTEN, een soort van Donatisten. Zie MAXIMIANUS, diaken van Carthago, hier volgende.

MAXIMIANUS, diaken van Carthago, deedt zich tot bisschop door een gedeelte van de Donatisten verkiezen op het einde van de IV eeuwe. Primianus, die daar gevestigt was na de doodt van Parmenianus, opvolger van Donatus, deedt dezen diaken in den ban, en hy, denkende, dat hem ongelyk geschiedde, klaagde aan de bisschoppen, en beschuldigde hem van vele zware misdaden. Om alles te onderzoeken was 'er eene byeenkomst van drie en vyftig kerkelyken te Carthago vergadert. Zy dagvaardden Primianus, die met hen lachte; echter gaven zy hem tydt om zich te bedenken, of hy gehoorzamen wilde, of niet. Ondertusschen schreven zy aan hunne medebroeders, en de tydt van uitstel geraakte ten einde. Deze vergadering van bisschoppen, nu al tot 100 in getal aangegroeit, in een vlek, genaamt Cebarsussi, op nieuw vergadert zynde, en Primianus niet verschynen willende, wierdt hy afgezet, en Maximianus in zyn plaats gestelt. Dus speelden de Donatisten over den bisschoplyken stoel te Carthago den meester, en men hadt door deze twee bisschoppen ook twederlei secte of afhangelingen, waar van men de eene Primianisten, en de andere Maximianisten noemde. Deze ongelukkige verdeeldheit duurde lang genoeg, en Primianus, hebbende de bisschoppen van Numidië en Mauritanië te Bagaja vergadert, bragt de zaken tot het uiterste, gelyk als onder zynen naam gezegt wordt. *St. Augustin. lib.* III *cont. Crescent. c.* 6 *&* 7. *Baronius a. C.* 394.

MAXIMIANUS, bisschop van Constantinopel, die in eenzaamheit leefde, en in de plaats van den aartsketter Nestorius was aangestelt, die by het concilie van Ephezen was afgezet in den jare 431. Hy was een priester, begaaft met veel Godvruchtigheit en een wonderlyken yver voor het geloove; maar voor het overige onwetend en onbekwaam om in 't openbaar te spreken. Hy schreef zyne verheffing aan den H. Cyrillus, die hem antwoordde, dat hy zeer blyde was nu hy verstondt, dat het ongodsdienstig licht van Nestorius was van den kandelaar genomen, en het zyne daar op geplaatst. Maximianus en zyne kerkvergadering schreef ook aan den paus Celestinus, en wierdt aanstonts van hem geantwoordt. Deze bisschop stierf in de Paaschweek van den jare 434, en Proclus wierdt in zyn plaats gestelt. *Socrates lib.* VII. *c.* 34 *& seq. Liberatus Brev. c.* 7. *Baronius in Annal. a. C.* 431 *&* 434.

MAXIMIANUS, (M. AURELIUS VALERIUS HERCULEUS) geboren den 1 Maart van den jare na Christus geboorte 249, en na Romens bouwinge 1001, binnen Sirmium, nu Schemnia, in Pannonië, van geringe ouders. Zyne dapperheit vorderde hem tot de hoogste legerampten, en bragt te weeg, dat Diocletiaan op den 1 dag van April des jaars 286 hem deelgenoot in het ryksgebiedt maakte. Hy sloeg in Gaulen de Bagauden, dat is, de oproerige boeren en rovers, die hunne opperhoofden Elianus en Amandus als keizers hadden opgeworpen. Zyn dodelyke haat omtrent de Christenen verwekte in Diocletiaan eene krachtige liefde. Dus vereenigden zy hunne magt om 't bloedt der gelovigen als water te vergieten, en al wie hunne valsche afgoden niet wilde aanbidden wierdt op de wreedste wyze ontzielt. Maximianus, ziende, dat zyne soldaten zelf hier door bekeert wierden, vermits het bloedt der martelaren het zaadt der kerke is, woedde van gramschap, en liet in plaats van hen te doden hen aan de baden, die hy te Rome en Carthago deedt oprechten, werken. Zo liet hy hen ook arbeiden aan het hof van Aquileus te Milaan, aan het amphitheater te Verona, en verscheide andere opentlyke gestichten. Men verzekert, dat binnen Egypten alleen over de honderd vier en veertig duizend martelaren geslacht, en zeven honderd duizend Christenen gebannen zyn. Zy, wanende dus de Christenen uitgeroeit te hebben, rechtten triomphbogen op, vervullende de zelve met schimpende en godslasterlyke opschriften, gelyk elders gezegt wordt. In den jare 304 stonden Diocletiaan en Maximianus beide het keizerlyk bewindt af, de een te Nicomedië en de ander te Milaan. Maximianus hadt ter gemalinne Valeria Eutropia, eene Syrische juffer, welker voordochter, Theodora, aan Constantius Chlorus trouwde; hy teelde by haar ook eene dochter, die Flavia Maximiana Fausta genaamt, en door den echt aan Constantinus den Groten verbonden wierdt. Maximianus verliet het afgezonderd leven, 't geen hy leide, zo haast hy hoorde, dat Maxentius tot keizer uitgeroepen was, en wierdt oorzaak van de doodt van Severus, als boven gezegt is onder 't artykel van MAXENTIUS. Hy zocht zyn schoonzoon Constantinus ook van kant te helpen, en poogde zich van zyne dochter, des zelfs gemalinne, hier in te bedienen. Maar deze vrouw, minder ontaard van deugden dan haar vader, ontdekte aan haar gemaal zyn opzet, op dat hy zich voor hem als voor een vyandt wachten zou, waar door Maximianus, beducht voor de wraak en het vermogen van Constantinus, zich met de vlucht naar Marseille begaf, daar hy door zyn schoonzoon belegert, eindelyk overwonnen, gevangen genomen, en door zyn last gedood, eenigen zeggen doorstoken, anderen gewurgt wierdt, na dat hy 60 jaren, 9 maanden en 13 dagen geleeft, 20 jaren met zyne ryksgenoten geregeert, en vyf jaren op een hoeve in Italië zyn leven, na 't afleggen van 't ryksgebiedt, als een akkerman versleten hadt. Toen Diocletianus den naam van Jovianus naar Jupyn aannam, liet zich Maximianus ook Herculeus noemen naar Hercules. Zie *Euseb. lib.* VIII. *Eutrop. lib.* IX. *Victor. de Cæsar. Oros. lib.* VII. *Ammianus Marcellin. lib.* XVI. *Zosim. lib.* II. *Socrates. Theodoretus. Baronius.*

MAXIMIANUS. Zie MAXIMUS.

MAXIMIANUS, (VALERIUS) keizer. Zie GALERIUS.

MAXIMILIAAN, of MAXIMILIANUS de I, Duitsch keizer, zoon van Frederik den IV, of, als anderen zeggen, den V, bygenaamt de Vreedzame, dien hem Eleonora, dochter van Eduard, koning van Portugal, binnen Neustadt op den 22 Maart des jaars 1459 ter wereldt bragt. In zyne kinderlyke jaren hadt hy zulk eene zware uitspraak, dat men bezorgt was van nooit te recht te zullen komen. Dit duurde tot na zyn negende jaar, sedert welken tydt hy een van de welsprekendste prinssen van zyne eeuw wierdt, verstaande de Latynsche, Italiaansche en Fransche talen, nevens vele andere wetenschappen. Hy hadt naauwlyks het derde jaar van zynen ouderdom bereikt, of hy wierdt nevens zyn vader, moeder en al het hofgezin door de oproerige burgers in den burgt binnen Wenen belegert, daar men den jongen prins met slechte spys moest opvoeden, ja zelf gebrek moest lyden, waarom een zeker student van Franken, Kronberger genaamt, met het uiterste gevaar zyns levens voor hem en zyne ouders daar nog eenig levensvoorraadt in bezorgde. Vervolgens wiesch hy op in alle deugden en begaafdheden, in dapperheit en zedigheit, zo dat hertog Karel van Burgundië, bygenaamt de Stoute, zo veel hoogachting voor hem kreeg, dat hy hem in den jare 1473 zyne erfdochter ter gemalinne beloofde, hoewel het byleger niet voor na de doodt van den hertog in den jare 1477 gehouden wierdt. Hier door bekwam hy de voortreffelyke landen van Burgundië, bestaande in dat hertogdom, mitsgaders de 17 Nederlandsche provinciën. Merkwaardig was het, dat de bruidt aan den aartshertog Maximiliaan 100000 floreinen bezorgde, om zich daar mede als bruidegom toe te rusten, vermits de keizer Frederik, zyn vader, door zyne gewone spaarzaamheit, hem weinig hier toe gaf. Vrankryk, dat zich dezen vetten brok uit den mondt zag nemen, poogde door de wapenen te winnen 't geen het door smeken niet hadt kunnen krygen. Hier by kwam nog, dat de Staten van Vlaanderen, inzonderheit de stadt Gent, gedurende de minderjarigheit van de princesse Maria zich te veel aangematigt hadden, niet luisterende naar den hertoglyken kancelier Hugonetto, noch naar Hombrecourt, maar hen beide gruwzaam martelden, en in weerwil van de gebeden der princesse hen opentlyk op de markt binnen Gent deden onthalzen. De aartshertog Maximiliaan, niet kunnende dulden dat Vrankryk de geroofde steden Atrecht, Ryssel, Kameryk, Doornik en andere behieldt, zocht geweldt met geweldt te verdryven, ten dien einde een verbondt oprechtende met de hoven van het Duitsche Ryk, als mede de koningen van Castilië en Arragon. Maar daar wierdt in den jare 1478 een stilstandt getroffen, onder beding, dat Vrankryk al 't geen het in 't graafschap Burgundië en Henegouwen ingenomen hadt aan Maximiliaan zou wedergeven, en de overige provinciën in dien staat blyven, zo als zy zich toenmaals bevonden, en men zou binnen anderhalfjaar de vrede sluiten. Vrankryk, dat alleen maar tydt hadt zoeken te winnen, om, ware het mogelyk, deze grote alliantie te vernietigen, was het geen ernst om deze veroverde plaatsen af te staan: daarom kwam het na verloop van een jaar wederom tot de wapenen, wordende de Franschen in den slag by het vlek Guenegaud, of Guinegat, van des middags ten twee uuren tot des avonds ten acht ten eenemaal uit het veldt geslagen. Deze zegepraal wierdt van meer andere overwinningen gevolgt, tot dat de hertogin Maria in den jare 1482, den 28 Maart, door een val van 't paardt op de rygerjagt overleden zynde, de zaken van gedaante veranderden. De Staten van Vlaanderen, die nooit het aartshertoglyke huis gunstig geweest waren, staken de hoofden op, en begeerden, dat Maximiliaan buiten de voogdyschap over zyne kinderen, met Maria gewonnen, zou gesloten worden. Zy begeerden ook, dat de jonge princes Margareta, in weerwil van den hertog, haren vader, aan den Dauphin van Vrankryk zou uitgetrouwt worden, en dat haar tot huwelyksgoedt het graafschap van Artois, benevens nog eenige andere steden zouden aanbedeelt worden. Zo hadden ook de steden Luik en Utrecht zich tegen hunne bisschoppen aangekant. Hier op verzocht hy met vriendschap, dat de Staten zich hunne onderdanigheit, die zy hem schuldig waren, wilden erinneren, of dat hy hen straffen zou, 't welk hy gemakkelyk kon doen, doordien Brabandt, Luxemburg, Hollandt, Zeelandt en andere provinciën reets zyne voogdyschap goedgekeurt hadden. Het gelukte hem ook, na een oorlog van twee jaren, dat het oproerige Vlaanderen, den zelven moede wordende, zich aan Maximiliaan onderwierp. Schoon Vrankryk op alle wyze de verkiezing van hem tot Roomsch koning dwarsboomde, wierdt echter Maximiliaan den 16 February des jaars 1486 te Frankfort verkoren. En vermits die kroon overal te water en te landt met roven en ander overlast zyne naburen plaagde, wierdt men wederom gedwongen door de wapenen dit ongelyk te wreken, waar door de stadt Terouane door verscheide belegeringen zeer veel moest uitstaan. Het oproerig Vlaanderen, dat reets vergeten hadt wat straffe ongehoorzame onderdanen verdienen, ziende hunnen vorst met Vrankryk wederom in eenen oorlog ingewikkelt, stak zyn hoofdt weder op, en dorst den Roomsch koning rekening van de aan hem opgeschote penningen afeischen: maar doordien hy hen daar niet op antwoordde, besloten zy hem in de eerste stadt, daar hy in zou komen, vast te houden, het welk zy ook te Brugge werkes

kelyk uitvoerden. Vele van des konings getrouwe ſtaatsbedienden wierdt na harde pynigingen het hoofdt afgeſlagen, en hem ondragelyke eiſchen voorgeſtelt. De koning, om zich van het onmatige woeden des verbolgen volks te bevryden, boodt aan den keizer Frederik het ganſche ryk, wilde hy zich met de getrouw geblevene ſtaten vereenigen. Maar als die van Vlaanderen zagen dat het ernſt wierdt, en hen gelden zou, ontſloegen zy den koning, na dat hy zich verbonden hadt, dat hy den ontfangen hoon niet wreken, noch de voogdy over de Nederlanden afleggen, en de vrede met Vrankryk op den ouden voet ſluiten zou, belovende hem in 't tegendeel voor de geledene ſchade te zullen geven 50000 floreinen. Maar vermits dit verbondt alleen gedwongen was, zo ruſtte keizer Frederik benevens de ſtaten van het Ryk tegen het wrevelige Vlaanderen een leger toe, en liet Gent door 15000 man belegeren, maar vermits de Franſchen daar eene bezetting in hadden, moeſten zy daar weder van aftrekken, en naar Duitſchlandt keren, wordende de vorſt Maximiliaan genoodzaakt in 't Ryk te blyven om den hogen ouderdom zyns vaders. Dus liet hy tot zynen ſtedehouder van de Nederlanden den hertog Albrecht van Saxen, die de ongehoorzame onderzaten genoegzaam tuchtigen, en de drie oproerige ſteden, Gent, Brugge en Iperen, tot ruſt dwingen kon, daar op de vrede met Vrankryk volgde in den jare 1489, waar by Maximiliaan aan die kroon afſtondt de graafſchappen van Burgundië en Charolois, gelyk hy in het tegendeel van Vlaanderen erlangde een ſomme van 300000 guldens. In het volgende jaar ſtierf Matthias, koning van Hungarië, waar door Ooſtenryk wederom onder zynen wettigen heer kwam. De koning Maximiliaan, die door eenige van de landſtanden tot koning van Hungarië verkoren was, en het oude verdrag van den jare 1463 tot zyn voordeel hadt, trok met zyne benden in Hungarië, en rukte met den eerſte naar Stoelweiſſenburg, eene ſtadt, waar in de koningen van Hungarië gekroont en begraven worden. Deze veroverde hy ſtormenderhandt, zo dat de zaken zich voor hem zeer wel ſchenen te ſchikken; maar de oneenigheit tuſſchen de ruiters en 't voetvolk, wegens den verkregen buit, als mede de hevige klagten van het ganſche leger, wegens de menigvuldige achterſtallen van ſoldy verhinderde hem zyn oogmerk te bereiken, dies was hy genoodzaakt wederom naar Duitſchlandt te wyken, en by een vrede het koninkryk van Hungarië af te ſtaan aan den koning Uladislaus van Bohemen, wordende echter aan hem opgedragen het ganſche gebiedt van Ooſtenryk. Terwyl dit in Hungarië geſchiedde was de hertog Philips van Kleef, die al lang een groot behagen in het hertogdom van Burgundië gehad hadt, werkelyk bezig om die landen met de wapenen aan te vallen; Gent en Brugge rebelleerden op nieuw, en in Hollandt hadden de misnoegden ook het geweer opgenomen. De dappere hertog Albrecht, ſtedehouder van Maximiliaan, drong die van Brugge in zulk een engte, dat hy veertig van de voornaamſten, die zich aan den perſoon van Maximiliaan vergrepen hadden, het hoofdt liet afſlaan. Maximiliaan wilde nu ten twede maal zich in den echten ſtaat begeven, verkiezende daar toe Anna van Bretagne, de eenige erfgenaam van dat vorſtendom. Ten dien einde hadt hy reets haar laten ondertrouwen door zyn afgezant den prinſſe van Oranje: maar koning Karel de VIII van Vrankryk, die, gelyk voorheen gezegt is, reets aan Margareta, dochter van Maximiliaan, verlooft was, wilde het huis van Ooſtenryk niet gaarne in Vrankryk zien neſtelen, en hieldt de bruidt, zo als zy uit Bretagne naar Maximiliaan reizen wilde om het byleger te houden, voor zich zelven. Maximiliaan was door dezen hoon geweldig toornig, en zocht zulks met behulp van 't Ryk op het ſtrengſte te wreken. Maar de Duitſche vorſten hadden niet veel zin in den oorlog, en alleen was hy niet machtig genoeg; derhalven moeſt hy gedogen, dat koning Karel hem zyne dochter Margareta wederom zondt, en afſtandt deedt van het graafſchap Burgundië, en de andere landen, hem door het laatſte verbondt afgeſtaan. Inmiddels ſtierf keizer Frederik, zyn vader, den 19 Auguſty des jaars 1493, waar op hy de regering van 't Roomſche Ryk in handen kreeg. Maar zyne komſt tot den troon wierdt aanſtonts door een inval der Turken op de Croatiſche grenzen, hoewel zy tydelyk te rug gedreven wierden, ontruſt. Hier op brak het oorlogsvuur in Gelderlandt met grote vlammen uit; want doordien Arnold, hertog van Gelder, zyn goddelozen zoon Adolph van het erfrecht op dat vorſtendom hadt uitgeſloten, en het in 't tegendeel aan den hertog van Burgundië vermaakt, verviel het daar door aan den keizer Maximiliaan, blyvende hy daar van in 't bezit, ſchoon Adolph alle mogelyke pogingen deedt om Vlaanderen, gewoon te muiten, tot zyne hulpe te krygen, en Gelderlandt te veroveren. Hier tegen was Adolphs zoon Karel zo gelukkig, dat hy door de Staten van Gelderlandt als hertog en heer erkent wierdt, en de Ooſtenrykſche bezetting wegjaagde. Maximiliaan deedt hier op een tocht naar de Nederlanden, belegerde Nimwegen, en bragt Karel zo in 't naauw, dat hy de beſliſſing van de zaak aan de vier Rhynlandſche keurvorſten overliet, die eene uitſpraak deden, dat Karel als hoofdt van de Egmondſche familie, daar hy zyn oorſpronk uit nam, het hertogdom als een leen van den keizer Maximiliaan ontfangen en bezitten zou. Dit bleef zo tot dat door de doodt van Karel zonder mannelyke erven het gemelde gebiedt wederom aan het huis van Ooſtenryk verviel. Vermits nu Maximiliaan zich zeer weinig in het Ryk ophouden kon, en dat het hofgerecht overal volgen moeſt, en daar door de klagende partyen niet zonder merkelyke moeite en koſten recht erlangen konden, zo rechtte hy daarom in den jare 1495 op zyn eerſten Ryksdag te Worms het eerſte kamergerecht op, ſchoon alreets in den jare 1473 door keizer Frederik daar een begin van gemaakt was. Dit gemelde kamergerecht wierdt de macht gegeven om in des keizers afwezen, met gelyk vermogen als de Ryks-hof-Raden gehad hadden, vonniſſen te vellen, en recht te verlenen, inzonderheit indien het ſtrekte om de ruſt des lands te handhaven. Ondertuſſchen hadt koning Karel de VIII van Vrankryk het koninkryk Napels bemachtigt, waar door de Italiaanſche mogendheden geweldig verlegen waren, en eindelyk door belofte van een maandelykſch onderhoudt trokken zy den keizer Maximiliaan in hun belang: de overige bondgenoten waren paus Alexander de VI, Ferdinand, koning van Spanje, Lodewyk, hertog van Milaan, en de republyk van Venetië. Hier op rukte Maximiliaan met 6500 man in Italië; maar doordien zyne bondgenoten hem niet tydelyk byſprongen, was hy veel te zwak om de Franſchen te verdryven. Hy niet willende zonder iets uitgevoert te hebben wederom naar Duitſchlandt keren, viel de republyk van Florence aan, en poogde de zeehavens ten minſten wederom aan het Ryk te brengen; maar de belegering van Livorno was genoeg om zyne ſoldaten niet anders naar Duitſchlandt mede te doen brengen, als eene ziekte, die haren naam al aan de Spaanſchen en Franſchen hadt bekend gemaakt. In den jare 1496 was de keizer gelukkiger: want hy wierdt door het afſterven van den aartshertog Sigismund volkomen bezitter van ganſch Ooſtenryk, gelyk ook mede zyn zoon, de aartshertog Philips, door zyn huwelyk met de Spaanſche princes dat machtig ryk aan zyn ſtamhuis hechtte. In den jare 1499 geraakte Maximiliaan in oorlog met de Zwitſers, maar behaalde daar weinig voordeel by. Hy hadt het vorige jaar de Zwitſerſche Cantons al aangemaant om mede in het Zwabiſche verbondt te treden, en zich aan het kamergerecht te onderwerpen, ook hun aandeel op te brengen, maar zy oordeelende, dat dit ſtrydig was tegen hunne vryheden, wilden het derhalven liever op de wapenen laten aankomen, begaven zich met de Graubunders, die ook over de keizerlyke regering te onvrede waren, in verbondt, en toonden zich alzins zo dapper, dat, ſchoon de oorlog maar 10 maanden duurde, zy al eenige merkelyke overwinningen op de keizerſchen behaalden; dus liet zich de keizer gemakkelyk door de bemiddeling van den hertog van Milaan tot vrede bewegen, te meer doordien 'er zo grote hongersnoodt in zyne landen ontſtaan was, dat de jonge kinderen in de velden en boſſchen met gras en bladeren zich moeſten behelpen, om het leven te behouden. Deze vrede bragt te weeg, dat ieder het zyne behieldt, zo als het voor den oorlog geweeſt was, en de Zwitſers wierden van 's keizers wegen niet meer laſtig gevallen aangaande de voorverhaalde eiſchen. Op dezen oorlog volgde in den jare 1504 een andere der Beyerſchen, die zich tuſſchen den keurvorſt van de Palts en den hertog van Beyeren verhief, om deze reden. De hertog van Beyeren, Georgius, bygenaamt de Ryke, hadt eene eenige dochter, Elizabeth, die met Rupert, zoon van Philips, keurvorſt van de Palts, getrouwt was, maakte by teſtament dezen ſchoonzoon erfgenaam van zyne ſtaten, ſchoon hy de zelve voorheen aan hertog Albrecht van Beyeren, zyn naaſten bloedverwant, belooft en ſchriftelyk verbonden hadt. Wanneer nu de gedachte hertog Georgius in den jare 1502 kwam te ſterven, nam de Paltsgraaf Rupert die landen in bezit, en wilde in genen dele met hertog Albrecht in een vergelyk treden, ſchoon de keizer op den Ryksdag te Augsburg in den jare 1504 hem het derde deel van de nagelatene landen liet aanbieden. Hier op kwam het in 't gemelde jaar tot een bloedigen oorlog. De Paltsgraaf Rupert, en zyn vader Philips, de keurvorſt, hadden aan hunne zyde Georg, koning van Bohemen, en eenige Ryksvorſten: in 't tegendeel waren aan Albrechts zyde de keizer Maximiliaan, de markgraaf van Brandenburg in Frankenlandt, de graven van Wurtenberg, en vele andere machtige Ryksvorſten. De Beyerſchen wierden in een treffen by Regensburg geſlagen, waar in nochtans de keizer Maximiliaan van een paardt zou vertreden zyn geworden, hadt hem de hertog Erik van Brunswyk niet wederom in den zadel geholpen, voor welken dienſt de keizer hem tot ridder ſloeg, en de inkomſten van 't graafſchap Gorts vereerde. De oorlog wierdt evenwel van de Paltſiſche zyde voortgezet, en ſcheen zo haaſt nog niet te zullen eindigen, indien de gemalin van den Paltsgraaf, die, ongeacht haar zwanger-zyn, haar gemaal Rupert niet wilde verlaten, niet ſchielyk met hem op een tydt overleden was, niet zonder groot vermoeden van vergeven te zyn. De twee zonen, door Rupert nagelaten, bekwamen het hertogdom van Nieuburg; het overige van de nagelatene Beyerſche landen bleef aan den hertog Albrecht en zynen broeder Wolfgang, moetende de keurvorſt van de Palts alles overgeven wat hy in dezen oorlog verovert hadt. Hier door verloor de Palts zeer veel: want de keizer moeſt ook voor zyne moeite beloont worden, verkrygende de verzette landvoogdyen van den Elzas, het kaſteel en de ſtadt Kuſtein en Kitsbuhl in Tyrol, Nieuburg aan den Inn, nevens verſcheide andere heerlyke gerechtigheden op de Ooſtenrykſche grenzen, gelyk als het graafſchap Kirchberg, Weiſſenhorn, en andere. Doch deze vrede was naauwlyks geſloten, of men wapende zich wederom tegen de Venetianen, doordien de zelve den keizer veel hinder in den Milaneeſchen oorlog gedaan hadden; om nu zyne zaken zeker te nemen, rechtte hy met Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, Ferdinand, koning van Arragon en Napels, en eindelyk met paus Julius den II te Kameryk in den jare 1509 een verbondt op. De keizer Maximiliaan, door gebrek van geldt

lang genoeg gesukkelt hebbende, kwam echter met een ontzagchelyke macht in Italië, en vondt daar op 't bevel van de Venetianen de steden Padua, Placenza, Verona, en andere, die zy aan dien kant hadden, open ,ja de Venetianen zonden aanstonts eenige afgezanten aan hem in 't leger, die voor hem op de kniën vallende, alles aanboden wat zy van het Roomsche Ryk weleer aan zich getrokken hadden, offerende hem eene jaarlyksche schatting van 500 ponden gouds, indien de keizer hunne republyk in zyne bescherming wilde nemen, en niet in de handen van den koning van Vrankryk leveren. Eenigen zeggen, dat de gezanten hem schoon papier hadden aangeboden, op dat hy hen zelf de voorwaarden van de vrede zou voorschryven, maar des keizers toorn was zo groot, dat de gezanten onverrechter zake weder moesten vertrekken. Hier door de Venetianen tot het uiterste gebragt, hadden het geluk dat paus Julius met den koning van Arragon des keizers bondgenootschap verlieten, waar door zy gemoedigt den keizer het hoofdt dorsten bieden, hem dwingende alle de veroverde plaatsen in Lombardië wederom te verlaten. Des liet hy zich eindelyk als overreden, en maakte met Venetië een stilstandt van wapenen, vervolgens een vrede, waar in hem voor alle zyne krygskosten 200000 dukaten betaalt wierden. Terwyl de oorlog duurde, maakte de keizer twee huwelyken tusschen zyn oudsten zoons dochter Maria met den kroonprins van Hungarië, Lodewyk, en tusschen de Hungarische princes Anna en zyn tweden zoons zoon Ferdinand, waar door naderhandt het koninkryk van Hungarië aan het huis van Oostenryk gekomen is. Na dat hy de wereldt nu dikwils blyken van zynen moedt en zyne dapperheit hadt gegeven, wierdt hy den 12 January des jaars 1519 te Welts, in opper-Oostenryk, van de zelve door de doodt weggerukt. Hy was een heer, die door de goede hoedanigheden, zo wel van ziel als ligchaam, by de beroemdste helden van den aardbodem kon vergeleken worden. Zyn ligchaamskrachten waren ongemeen, want hy kon een sterk beugelslot met de handen van een rukken. De zelve bragten hem in het tournoien groten roem aan: want deze, gepaard met zyne behendigheit en oordeel, deedt de faam alom van zynen lof gewagen. Zyne dapperheit en groot gemoedt waren pryssselyk. Zo onverzaagt hy in den oorlog was, zo gedwee was hy weder voor de vrede. De natuur hadt hem ook met een voortreffelyk verstandt begaaft, dat door de ondervinding meer en meer volkomen geworden is; want hy hadt zyne jeugdt niet als in wysheitsoeffeningen doorgebragt. Hy schreef zelf verscheide boeken, onder andere een, waar in hy naar waarheit het leven en de daden van zyn vader en zyne eigene beschreven heeft, de welke nog heden in de Weener boekzaal te vinden zyn onder deze namen: ***De wyze koning***; ***De Tewrdank***; ***Eerepoorten***; ***Vrydank***; ***Triomphwagen***; ***Stam-Chronyk***; ***Stamhuis***; ***de zeven Lustwaranden***; ***Wapenboek***; ***Wegens het planten, jagen***, enz.; ***Kokboek***; ***Kelderboek***; ***Bouwkunde***; enz. In deze boeken heeft hy verscheide tekeningen gevoegt, en toen ze gedrukt wierden, wierden ze van Melchior Pfintsing met Hoogduitsche vaarzen versiert. Naderhandt heeft Richard Sbrolius de zelve in Latynsche vaarzen overgezet. In de zelve vindt men vele fraaie verhandelingen zo wel van krygs-als staatszaken; de verdeeling der regimenten in compagniën, en andere schikkingen in de legers, zegt men dat van hem uitgevonden zyn. Onder andere dingen, gedurende zyne regering voorgevallen, is wel het merkwaardigste, dat twee jaren voor zyne doodt Martinus Luther het eerst zich tegen de Roomsche kerk verzet heeft. Ook dient aangemerkt te worden, dat in den jare 1495 Wurtenberg door hem tot een hertogdom is gemaakt: ook zegt men, dat deze roemwaardige keizer, horende de gevaarlyke krankheit van paus Julius den II, zelf naar de pausselyke kroon getracht zou hebben; ten dien einde zou hy om zyn oogmerk beter te bereiken aan de kardinalen 30000 dukaten hebben laten uitdelen; maar dit voornemen wierdt verydelt door de herstelling van den paus. Al wat zyne vyanden van zyne gebreken geschreven hebben, bestaat meest daar in, dat hy wat al te mild is geweest, waar door hy altydt gebrek aan geldt hadt. Hy heeft twee gemalinnen gehad, de eerste, als te voren verhaalt is, was Maria, hertogin van Burgundië, by welke hy *Philips* den I, koning van Spanje, en *Margareta*, gehuwt aan Johannes, infant van Spanje, geteelt heeft. Na hare doodt trouwde hy ten twede maal in den jare 1494 met Blanka Maria, dochter van Galeacius Maria Sfortia, hertog van Milaan, die in den jare 1511 zonder kinderen gestorven is. *Mutius in Chron. Germanor. Chronic. Coloniense. Mayerus Chron. Flandr. Sanderus Flandria illustrata. Haræus Annal. Brab. Guicciardin Hist. sui temp. Stumpfius. Zweizer Chron. Bonfin. & Isthuanf. Hist. Hung. Balbin. Miscellan. Bohem. Ehren-Spiegel des Ertshauses Oestenreich. Cuspinianus in ipsius vita. Pirkmeier de bello Helvet. Scriptor. varii apud Freher. P.* II. enz. *Bœcler. de rebus sec.* XVI. *Lambec. Commentar. Bibl. Vindobon. lib.* II. *pag.* 967 *seq.*

MAXIMILIAAN de II, Roomsch keizer, zoon van Ferdinand den I, geboren te Wenen den 1 Augusty des jaars 1527. Hy wierdt in zyne eerste jeugdt naar Spanje gezonden, om daar met den infant Philips opgevoed te worden, by welke gelegenheit hy zich meester wist te maken van de genegenheit van keizer Karel den V, die hem ook in den jare 1548 zyne dochter Maria tot zyne echtgenote gaf. Na dat Maximiliaan te voren in den jare 1544 in den Franschen, en in den jare 1546 in den Smalkaldischen oorlog geweest was, opende hy in den jare 1547 den Ryksdag te Augsburg met eene fraaie redenvoering. Wanneer keizer Karel zynen zoon Philips by zich ontboodt, wierdt in den jare 1548 aan Maximiliaan de regering toevertrouwt, het welk drie jaren geduurt heeft; maar wanneer keizer Karel de V zynen zoon Philips tot Roomsch koning wilde doen verkiezen, wierdt hy door zyn vader in Duitschlandt te rug ontboden, om hem by te staan in dat voornemen te doen verydelen, waar in hy zo yverig was, dat hy zich liet ontvallen, hy wilde liever in eene eeuwige gevangenis gaan, dan daar in bewilligen. Doordien hy nu ganisch niet goed Spaansch was, zeer beleeft en zachtmoedig van aardt, ook inzonderheit de Passausche vrede zeer hielp bevorderen, wierden de Spanjaarden zeer toornig op hem, en zouden zelfs getracht hebben hem met vergift van 't leven te beroven. In den jare 1562 wierdt hy tot Boheemsch en nog in dat zelve jaar te Frankfort tot Roomsch koning gekroont, verkreeg ook in het volgende jaar de Hungarische kroon, en in den jare 1564 volgde hy zynen vader, die zich van hem in de regeringszaken als Raadt bediende. Wanneer hy Roomsch koning gekroont was, ontstonden daar over onlusten met den paus, die hem geen behoorlyke gehoorzaamheit bewees, en zulks maar als van ter zyde liet doen, vermits hy voorgaf dat zyne voorzaten zulks beneden hunne waardigheit gedaan hadden, 't geen hy niet doen wilde. Deze twist duurde 20 maanden, maar de paus moest eindelyk zich te vrede houden, dat Maximiliaan door zyne gezanten hem zulks in een openbaar gehoor bekend maakte, zonder van die gehoorzaamheit te reppen, waar op de paus antwoordde als of zulks plechtelyk gedaan was. Kort na zyne aanvaarding der regering raakte hy in oorlog met de Turken, die kort te voren met Ferdinand een stilstandt van wapenen gemaakt hadden, maar nu, nevens den vorst van Zevenbergen, nieuwen lust tot Hungarië kregen, en voorgaven, dat zulks met Frederiks doodt vernietigt was. In dezen oorlog woonde de keizer in den jare 1567 den veldtocht by, en liet verder het bestier daar van aan zynen generaal Lazarus Schwendi. In den beginne ging het het hem niet zeer voordeelig, vermits het Ryk hem schoorvoetende hulp verschafte, en Hungarië wegens afwezendheit des keizers en de vremde bezetting vol misnoegen was. Maar na den Ryksdag te Augsburg van den jare 1566 greep hy het werk met meer ernst aan, en dus wierden ten dele door den nadruk, dien de Christenen gebruikten, ten dele door de regeringsverandering onder de Turken na de doodt van Solyman den II, de zaken zo ver gebragt, dat Sultan Selim in den jare 1568 een stilstandt sloot, volgens welkers inhoudt een ieder in 't bezit bleef van 't geen hy hadt, waar door de keizerschen ongevaar een landstreek van 40 Duitsche mylen aan deze en gene zyde van den Theis bekwamen. In 't Ryk ontstonden ook onder zyne regering grote onlusten door het zogenaamde Grumbachsche rot, het welk een gevaarlyke handel in 't ryk begon te worden, waar door Maximiliaan genoodzaakt wierdt den hertog van Saxen, Johan Frederik, de Middelste, die als verstoorder der vrede wierdt gehouden, na veelvuldige waarschouwingen in den ban te doen, en de uitvoering daar van aan Augustus, keurvorst van Saxen, op te dragen, na welkers uitvoering de gemelde hertog in keizerlyke gevangenis te Neustadt in Oostenryk gehouden wierdt. Behalven dit ontstonden ook zo wel in de neder-Saxische kreits, als aan den Rhyn eenige verwyderingen, maar de zelve hadden niet veel te beduiden, en wierden haast bygelegt, vermits de keizer zich zeer bemoeide om als rechter een iegelyk recht en gerechtigheit te doen erlangen. Ook waren de religiebezwaarnissen onder hem zeer spaarzaam, te meer, om dat Maximiliaan geen haat tegen de Protestanten hadt, schoon hy het standvastig met de Roomsche kerk hieldt, om dat hy zich altoos zeer gematigt omtrent hen hieldt. Men meent ook, dat die vorst ook van de leerstukken der Protestanten zeer wel onderrecht was, vermits hy in zyne eerste jeugdt tot leermeester Wolfgang Severus gehad heeft, die naderhandt om zyn gelove van het hof verbannen wierdt. Maar in zyne volwasse jaren hadt hy ook gedurig by zich Jan Sebastiaan Pfauser, een Protestantsch predikant; ook hadt hy aan de Godgeleerden te Wittenberg geschreven, men kon wel des pauzen regering behouden, maar het Evangelie moest uit de Schrift alom gepredikt worden. Na dat hy keizer was hadt hy ook veel liefde voor zynen lyfarts den beroemden Crato van Kraftenheim, mede een Protestant: daarenboven hieldt hy met den keurvorst van Saxen, Augustus, eene hertelyke vriendschap en vertrouwde briefwisseling, die over verscheide geloofsstukken zouden gehandelt hebben, waar in zy 't beide eens waren. Verder betuigde hy groot misnoegen over de harde vervolgingen in Spanje en Vrankryk, en hadt door zynen broeder Karel voor de Nederlanden in Spanje laten bidden: doemde het Parysche bloedbadt, en sloeg den koning van Vrankryk glad af in zyn verzoek van de Duitschers te verhinderen de Hugenoten hulpe te bewyzen. In zyne erflanden liet hy niet alleen de vrye oeffening des Protestantschen Godsdienst toe, maar gedoogde ook, dat de heeren en ridders in de kerken, die hen behoorden, den zelven hielden naar hun welgevallen, en wanneer zy zelf op hunne landhuizen omtrent Wenen zulks deden, zag hy zulks door de vingeren. Eindelyk drong hy den paus sterk op het geven van den kelk aan de leken, en dat de priesters mogten trouwen. Dit alles heeft velen in gedachten gebragt, dat hy zich voor de Protestantsche lete verklaart zou hebben, hadt hy in 't eerst niet voor zyns vaders ongenade gevreest, die hem dreigde van de kroon te onterven, en laatstelyk zo hy niet door de yverige gebeden van zyne gemalinne was wederhouden, waar by ook de zware verschillen, die de Protestanten onder malkander hadden, kwamen, en daar de R. Katholyken zich van bedienden om hem daar van te doen afzien.

Hier

Hier van zag men een merkelyk voorbeeldt op den Ryksdag in den jare 1566, op den welken eenige vorſten, inzonderheit de hertog van Wurtenberg en de Paltsgraaf van Tweebrugge, met den pauſſelyken nuncius eenen lyn trokken om den keurvorſt van de Palts zyne keurwaardigheit te ontnemen, doordien hy zich opentlyk voor den Gereformeerden Godsdienſt verklaart hadt; de keizer, hoe ongaarne en krachtig aangezet door den keurvorſt van Saxen, moeſt echter dezen voorſlag mede toeſtemmen. Wanneer paus Pius de V Cosmus de Medicis den tytel en waardigheit van groothertog van Florence verleende, kantte zich Maximiliaan daar tegen, en bragt het zo verre, dat des zelfs zoon Franciſcus deze waardigheit van den keizer op den Ryksdag te Regensburg in den jare 1575 op nieuw verzoeken moeſt. In dit gemelde jaar wierdt Maximiliaan door een gedeelte van de voornaamſte Polen, toen de troon, wegens het vertrek van koning Henrik naar Vrankryk, ledig ſtondt, tot koning verkoren; maar de keizer hieldt zich zo lang op met de *pacta conventa*, welker verzachting hy begeerde, als mede met zynen zoon Ernſt voor te ſtellen, doordien hy die kroon wel gaarne voor zyn huis, maar niet voor zyn perzoon begeerde, dat, toen hy de *pacta conventa* bezwoer, Stephanus Bathori, die door de andere party verkoren was, reets daar van bezit genomen hadt. Dit verdroot den keizer geweldig, maar hy kon echter daar niets tegen doen, en toen hy in den jare 1576 eenen Ryksdag te Regensburg hieldt, op welken hy niet alleen tegen de Turken, die zich reets begonnen te bewegen, maar ook voornamentlyk tegen het koninkryk Polen, hulpe verzocht, ſtierf hy den 12 October, na dat hy een geruimen tydt met ſterke hertkloppingen geplaagt was geweeſt. Hy liet by zyne gemalinne zes zonen na, als: *Rudolph*, die hem in 't keizerryk, als mede in de koninkryken van Bohemen en Hungarië gevolgt is; *Matthias*, die na zynen broeder keizer wierdt; *Ernest*, die de regering van eenige Ooſtenrykſche erflanden verkreeg, en in den jare 1595 geſtorven is; *Maximiliaan*, die Duitſchmeeſter, en in den jare 1620 overleden is; *Albert*, die in de Nederlanden met de Spaanſche infante trouwde, en in den jare 1621 ſtierf; *Wenceslaus*, die kort na zynen vader in den jare 1578 overleedt; mitsgaders drie dochteren, als: *Anna*, die met Philips den II, koning van Spanje, trouwde; *Elizabeth*, gemalin van koning Karel den IX van Vrankryk, en *Margareta*, die in den jare 1633 in een klooſter geſtorven is. Hy was een oprecht, zachtzinnig, uitvoerend en vredelievend heer, die de bezigheden beminde, en met een iegelyk gaarne ſprak, 't welk hem te gemakkelyker was, om dat hy meeſt alle Europeanen in hunne taal kon antwoorden, en ook zeer vlug in de Latynſche was. Hy is echter doorgaans zwak en ongezond geweeſt, dat hem in zyne overleggingen wat langzaam maakte. *Sleidanus cum Continuat. Chytræus in Saxon. Res geſta ſub Maxim.* II *ap. Schardium Rer. Germ. T.* IV. *Chytræus Epiſtol. Crato in Orat. funebr. Maxim.* II. *Thuanus. Haræus Annal. Brabant. Sarpius hiſt. Concil. Trident.*

MAXIMILIAAN, aartshertog van Ooſtenryk, was een zoon van den bovengemelden keizer Maximiliaan den II, geboren uit Maria, princeſſe van Spanje, zyne gemalinne, in den jare 1558. In den jare 1585 wierdt hy tot Duitſchmeeſter en beſtierder van het hoogmeeſterſchap in Pruiſſen verkoren, na dat Henrik van Babenhauzen zich daar van ontſlagen hadt. In het volgende jaar wierdt hy ook tot beſtierder van het ſticht Fulda verheven. In den jare 1587 verkoren hem ook eenige Ryksſtanden, tegen Sigismundus, prins van Zweden, tot hunnen koning; maar doordien hy in den ſlag by Bieczin te kort ſchoot en gevangen wierdt, deedt hy afſtandt van zyn recht op de Poolſche kroon, en wierdt daar op van koning Sigismund het volgende jaar weder los gelaten. In den jare 1594 nam hy de regering van Stiermarken en de aangrenzende landen, toekomende aan de onmondige kinderen van den aartshertog Karel, als ſtedehouder en voogdt op zich. In den jare 1595 volgde hy zynen neef den aartshertog Frdinand te Inſpruk in de Tyrolſche regering, na dat hy alreets te voren als keizerlyke generaal in neder-Hungarië de veſtingen Petrinia en Groſſewitz verovert hadt. In den jare 1595 wierdt hy generaal in opper-Hungarië, alwaar zyn luitenant generaal, de heer van Swartzenberg, Hatwan veroverde, maar 't kwam by de ſtadt Erlau tot een treffen, waar in de Chriſtenen aan de Turken de zege moeſten laten. In den jare 1597 belegerde en veroverde hy Pappa; maar moeſt van Raab aftrekken. In den jare 1598 wierdt hy ſtedehouder des keizers in Zevenbergen; maar kon het aldaar wegens de oproeren niet lang houden. In den jare 1600 nam hy de regering in de Elzas en opperlanden voor zynen broeder waar; maar toog, volgens eene gedane belofte, drie jaren daar op naar Rome, daar hy van paus Clemens de VIII zeer wel ontfangen wierdt. Wanneer de koninkryken Hungarië en Bohemen door keizer Matthias aan den hertog Ferdinand van Ooſtenryk afgeſtaan wierden, zondt hem deze zyn broeder naar den aartshertog Albert in de Nederlanden om des zelfs toeſtemming daar omtrent te erlangen. In den jare 1616 nam hy de neder-Ooſtenrykſche regering voor zynen neef *Maximiliaan Ernſt*, en zyn neef *Karel* nam hy tot coadjutor in het Duitſchmeeſterſchap aan. Hy ſtierf den 2 November des jaars 1618, en was wegens zyne vredelievendheit zo wel van de Roomſch-Katholyken als Proteſtanten bemind. *Khevenhuller Annales Ferdinandi. Ortelius Hungerſche Chronik. Schikfus Schleſ. Chron. Spener Sylloge Hiſtorico-Genealog.*

MAXIMILIAAN, hertog van opper-en neder-Beyeren, aartshofmeeſter van het Roomſche Ryk, en keurvorſt, was een zoon van Willem den V, geboren uit zyne gemalinne Renata, dochter van François, hertog van Lotharingen, geboren te Landshut den 17 April des jaars 1573. In deze zyne geboorteplaats bragt hy onder 't opzicht van Wencesiaus Petrejus zyne jeugdt door om de Latynſche, Italiaanſche en Franſche talen vaardig te leren, verſtondt ook de Spaanſche, was een groot liefhebber van de ſchilderkunſt en edelgeſteenten, waar in hy ook niet onkundig was. In den jare 1587 wierdt hy naar de univerſiteit van Ingolſtadt gezonden, alwaar hy te gelyk met den aartshertog Ferdinand van Ooſtenryk, namaals Roomſch keizer, en zyne beide broeders, hertog Philips en hertog Ferdinand, ſtudeerde. Hy liet zich als een lidt in de maatſchappy van de Moeder van Jeſus inſchryven, en leerde met veel vrucht de zedekunde, wiskunſt en rechtsgeleerdheit. In den jare 1591 verliet hy de ſchole, en ging twee jaren daar na aan het hof van den keizer Rudolph den II te Praag. Vervolgens deedt hy eene reize naar Italië, als ook een bedevaart naar Loretto, trok van Rome naar Napels, bezichtigde het hertogdom Milaan, en kwam door 't Zwitſerſche gebergte en Lotharingen wederom naar huis, van waar hy door zyn vader in den jare 1594 op den Ryksdag naar Regensburg wierdt gezonden om zyn belang waar te nemen. In den jare 1596 gaf zyn vader hem het beſtier van het opper-en neder-Beyerſche hertogdom in handen, bewyzende echter zynen vader alle kinderlyke eerbiedigheit in 't geen hy moeſt verrechten. In den jare 1602 wierdt hy door den koning van Spanje met de ridderorde van het gulde vlies vereert. In den jare 1607 wierdt hem van den keizer Rudolph den II de uitvoering tegen de Ryksſtadt Donauwerth opgedragen, de welke hy ook haaſt met zyne volkeren tot overgave dwong. De Lutherſche en Gereformeerde keurvorſten en vorſten duchtende voor ſchielyke overrompelingen van de Roomſchgezinden, maakten in tyds een verbondt met elkanderen, genaamt de Unie, gelyk ook de Roomſchgezinden aan den anderen kant een verbondt, de Ligue genaamt, oprechtten. Wanneer daar op in den jare 1610 reets met den Gulikſchen oorlog een begin gemaakt was, wierdt de zelve nog ten goede bygelegt. Immiddels gebruikte hertog Maximiliaan in den jare 1611 op verzoek van het Domkapittel van Saltsburg zyne legerbenden tegen den biſſchop van die plaats, nam hem gevangen, en dwong hem zyn gebiedt af te ſtaan. Hier op bragt hy in den jare 1618 de heerlykheit Mindelheim aan zich, en in dat zelve jaar geraakte het vuur van oorlog tuſſchen de Roomſch-Katholyken en Proteſtanten in lichte vlamme, zynde het zelve te Praag door den keizerlyken Raadt krachtig aangeblazen. Dit volhardde nog te meer toen na de doodt van keizer Matthias de vereenigde vorſten, gelyk die van Bohemen zelf, geenzins den keizer Ferdinand tot koning van Bohemen begeerden, maar liever den hertog Maximiliaan hebben wilden, doch deze zou de aangebodene kroon afgeſlagen hebben, waar door Ferdinand de II vervolgens na den beroemden veldſlag op den Witten berg by Praag in den jare 1620 met geweldt meeſter wierdt. Dus kwam Maximiliaan met groten roem in November van 't gemelde jaar te Munchen aan, betuigende de beide pauzen Paulus de V en Gregorius de XV hoe hoog zy in zyne ſtandvaſtigheit gehouden waren, maar noch meer muntte de keizerlyke verplichting uit, die hy betuigde aan zyne dapperheit verſchuldigt te zyn. Vervolgens nam hy de Palts in met hulp van de zegeryke wapenen des grave van Tilly, en deedt den Boheemſchen koning Frederik den V zyne toevlucht buiten 't Ryk zoeken. Dit alles was den keizer zo aangenaam, dat hy hem de keurvorſtelyke waardigheit, die Frederik ontnomen was, opdroeg in den jare 1623. Zyn generaal de graa van Tilly behieldt in 't gemelde jaar wederom de zege by de ſtadt Lohe, in Weſtphalen, tegen den biſſchop van Halberſtadt, waar over de keurvorſt Maximiliaan den paus Urbanus den VIII geluk wenſchte, aan wien hy tot groot nadeel van zyn vaderlandt de wydberoemde Heidelbergſche bibliotheek kort te voren vereert hadt. In den jare 1625 waren zyne krygsbenden tegen den koning Chriſtiaan van Denemarken by Luther by Baremberg, en naderhandt tegen de misnoegden in Ooſtenryk gelukkig. Hy noodzaakte ook den koning van Denemarken door de gewenſchte voortgangen zyner wapenen, dat hy de vrede aannemen moeſt. In den jare 1629 wierdt hem van den keizer de opper-Palts erflyk opgedragen; daarentegen gaf hy het pandrecht van het aartshertogdom Ooſtenryk over den Ens, het welk hy als een pandt in der minne voor 13 millioenen wegens verſchotene krygskoſten in bewaring hadt, wederom aan den keizer, en ſcholdt hem die penningen kwyt. Nu vervolgde hy de Gereformeerden geweldig, en men zegt, dat in den jare 1628 in zyn landt 14258 perſonen den Roomſch-Katholyken Godsdienſt aangenomen hebben. Tot hier toe was de keurvorſt Maximiliaan een ſchrik zyner vyanden geweeſt, en niemandt kon zich beroemen op hem een zege behaalt te hebben; maar nu kwam de koning van Zweden Guſtavus Adolphus tegen hem in 't veldt, en bragt de zaken in een ganſch ander aanzien. De ſlag, die op den 7 September des jaars 1631 gehouden wierdt, liep ongelukkig voor de Ligiſten af, waar door de Frankiſche, Zwabiſche en Rhynlandſche kreits zich aan de zyde der Zweden begaven, en het dien vorſt gemakkelyk viel zyne wapenen in Beyeren voort te zetten, alwaar hy in korten tydt Donauwerth, Mosburg, Freyſingen, Landshut, Munchen en andere plaatſen veroverde. Hier door vondt zich de keurvorſt genoodzaakt zyne benden wederom zelf te gebieden, waar op hy zich met den generaal Wallenſtein vereenigde, en tegen den koning van Zweden by Neurenberg aantrok, maar niets aanmerkelyks verrechtte. In 't tegendeel wierdt de ſlag by Lutzen verloren, en de Beyerſche landen ſtonden eenen nieuwen inbreuk uit onder den her-

hertog Bernhard van Saxen-Weimar. Regensburg moeft zich overgeven, Ingolftadt was zelf byna door eene verradery in de Zweedfche handen gevallen. In 't tegendeel veroverde hy Rain, en behieldt de belegerde ftadt Conftans. Ook wierdt in den jare 1634 Regensburg wederom genomen, en Ferdinand de III, koning van Hungarië en Bohemen, vereenigt met zyne benden, behaalde een grote zege by Nordlingen. In 't volgende jaar 1635 dwong hy Augsburg door hongersnoodt, en verjaagde de Zweden uit Eisfeld, maar leedt in 't tegendeel van de Franfchen aan den anderen kant niet weinig fchade. Ondertuffchen wierdt de vrede getroffen tuffchen den keizer en keur-Saxen, waar door hy in zyne landen wederom wat vryer lucht bekwam. In den jare 1637 nam hy door zynen generaal Johan de Werth de keur-Trierfche vefting Erenbreidftein in, en vereenigde zich met het heir van den keizer, was ook in den beginne van het volgende jaar iets gelukkiger, maar wierdt daar op by Rhynfeldt, en daar na nog twee maal geflagen, waar door de vefting Brifak zelf verloren ging. In den jare 1640 veroverden zyne volkeren Bingen, Altzey en Bacherach. In het zelve jaar zondt hy den generaal Wahlen tegen den hertog van Brunswyk en Luneburg in het fticht Hildesheim, en liet 9000 man met den aartshertog Leopold Willem van Ooftenryk vereenigen. In den jare 1642 nam hy wederom Duren in, maar hadt het ongeval van den 23 October by Leipzich benevens de keizerfchen geflagen te worden. Daarentegen viel hy in den jare 1643 op het Frankifche leger by Dutlingen, en verwoeftte het zelve, kreeg den generaal Randzau benevens andere hoge officieren gevangen, maar kon niet beletten, dat de Franfchen in den jare 1644 onder den hertog van Enguien hem op nieuw flag leverden, waar in de generaal majoor Mercy dood bleef, en naderhandt Philipsburg, Worms, Spiers, Ments en Manheim ingenomen wierden. In 't volgende jaar 1645 wierdt met gelyk geluk geftreden. In den jare 1646 vereenigden zyne troepen andermaal met den aartshertog Leopold Willem, maar hy kon echter niet verhinderen, dat de Zweedfche veldmaarfchalk Wrangel in Zwaben en Beyeren doorbrak, en Donauwerth, nevens Rain, Landsberg en Freyfingen veroverde, 't welk ook den keurvorft bewoog, dat hy, fchoon niet zonder misnoegen van den keizer, met de hoven van Vrankryk en Zweden een ftilftandt van wapenen floot op den 4 Maart des jaars 1647 binnen Ulm, overlatende aan Vrankryk Heilbron, aan Zweden Uberlingen en Memmingen. Maar den 18 September van 't zelve jaar voegde hy zich weder aan de keizerlyke zyde, veroverde Memmingen, en zondt den keizer aanzienlyke krygsbenden te hulp, waar door de Zweedfche generaal Wrangel uit het Ryk over de Wezer wederom te rug moeft wyken. Terwyl hy met de keizerlyken trachtte het Caffelfche vorftendom weg te nemen, vereenigden de Zweden wederom met de Franfchen onder den generaal Turenne, vielen op nieuw in Beyeren, en veroverden vele plaatfen, behalende ook de zege op den keizerlyken veldmaarfchalk Holtsappel. Eindelyk verlieten de vyandlyke wapenen het keur-Beyerfche gebiedt, en zochten zich met den generaal Koningsmark, die de ftadt Praag bemachtigt hadt, te vereenigen. Hier op wierdt in den jare 1648 de vrede te Munfter en Osnabrugge gelukkig gefloten. Door dit vredesbefluit behieldt hy de keurvorftelyke waardigheit en het opperhofmeefterfchap van 't Ryk, mitsgaders de opper-Palts, waar by hy ook te voren het landgraaffchap Luchtenberg van zynen broeder hertog Albrecht gevoegt hadt. In den jare 1649 verliet hy, ingevolge van het vredesverbondt, de beneden-Palts, en trok in den jare 1650 uit Regensburg, waar op hy het volgende jaar 1651, den 27 September, de wereldt verliet. Hy was in zynen Godsdienft zeer yverig en godsdienftig: liet in den jare 1638 een verguld beeldt op een hoge marmore zuil ter eeren van de Moeder Gods binnen Munchen oprechten; gaf 30000 guldens aan de Jefuitifche zendelingen in China, en 200000 guldens tot ftichting van een Engelfch Jefuiten-collegie te Luik; bouwde te Burghuizen voor St. Jozeph een nieuwe kerk; te Reichenhal en Frauenftein liet hy twee marmore kapellen oprechten, en heeft voor de Jefuiten verfcheide collegiën en kerken te Heidelberg, Burghuizen en Mindelheim gebouwt. Hy gaf aan de Karmeliten te Munchen 66000 en aan de Minoriten 40000 guldens, waar van zy jaarlykfch de intreffen mogten genieten. Men rekent ook, dat hy voor de Francifkanen 9 en de Kapucynen 14 kloofters in zyn landt heeft laten oprechten; daarenboven heeft hy, zo hier als daar, verfcheide gebouwen aangelegt. Boven de reets gemelde landen heeft hy het graaffchap Cham, de heerlykheit Deggenberg, en een gedeelte van de heerlykheden Mattikaw, Wintzern, Haltenberg, Preitnek, en het kafteel Wiefenfteig aan zyn huis gebragt, en de inkomften van zyne landen merkelyk vermeerdert. Het prachtige kafteel nevens het zogenaamde *Antiquarium* te Munchen is door hem gebouwt; ook heeft hy in de hoofdkerk van die ftadt een prachtig graf ter eere van Lodewyk van Beyeren doen oprechten. Hy trouwde in den jare 1595 met Elizabeth, dochter van Karel, hertog van Lotharingen; en na dat zy in den jare 1635 zonder kinderen geftorven was, trouwde hy nog in dat zelve jaar met Maria Anna, dochter van keizer Ferdinand den II, die hem ter wereldt bragt *Ferdinand Maria*, na hem keurvorft geworden; *Maximiliaan Philips*, die het landgraaffchap van Luchtenberg regeerde; *Maximiliaan Henrik*, aartsbiffchop van Keulen, ook biffchop van Luik en Hildesheim, en eindelyk *Albert Sigismund*, biffchop van Freyfingen en Regensburg. *Adlzreiter Annal. Bavar. Caraf. German. reftaur. Bellus im Oefterreich. Lorbeerkrants. Chemnic. Befchr. von den Zweedfchen krieg in Teutfchlandt. Puffendorf de Rebus Suec. Spener Syllog. Ludolfs Schau-buhne.*

MAXIMILIAAN SFORCE, hertog van Milaan, zoon van Lodewyk Morus, geboren in den jare 1491, moeft na het ongeluk zyns vaders naar Duitfchlandt vlieden, alwaar hy zich ophieldt, tot dat in den jare 1512 de keizer, de paus en de Zwitfers ten fpyt der Franfchen hem in zyn hertogdom Milaan invoerden, alwaar hy van de onderdanen met veel vreugde ontfangen wierdt. Maar deze blydfchap duurde niet lang, want zy wierden hem moede om zynen welluftigen en luien aardt; dus verliet hy de ftadt Milaan, en ging te Novara zyn verblyf houden. Hy maakte met de Zwitfers tot befcherming van zyn hertogdom een verbondt, om dat zy de Franfchen geweldig haatten; en fchoon hy nog geen duit aan de zelve betaalt hadt van 't geen zy by dat verbondt bedongen hadden, deden zy evenwel hun beft, en behaalden die beroemde zege by Novara. Maar dit hielp hem weinig, want koning François de I van Vrankryk, de Zwitfers by Marignan geflagen hebbende, belegerde Maximiliaan in zyn kafteel van Milaan in den jare 1515, tot dat hy zich eindelyk moeft overgeven, en het hertogdom van Milaan afftaan, onder voorwaarde, dat hy in Vrankryk leven en een jaargeldt tot onderhoudt genieten zou. In dezen toeftandt ftierf hy in den jare 1529. Zie *Guicciardin. Ripamont. Daniel. Imhof Hift. Geneal. Ital. & Hifpan.*

MAXIMILIAAN, vorft van Lichtenftein, twede zoon van Herman, vryheer van Lichtenftein, en van Anna Maria, gravinne van Ortenburg, wierdt in den jare 1578 geboren, en was by den keizer Matthias kamerheer en opperftalmeefter. Onder de beide keizeren Ferdinand den II en III toonde hy ook door zyne dapperheit hoe zeer hy hun belang onderfteunde. Hy hadt een bevel over een regiment Kuraffiers in den Boheemfchen oorlog, en was mede deelgenoot van de zegepraal op den Witten berg by Praag in den jare 1620, daar hy by uitnemendheit zyne vaardigheit betoonde, waarom hy ook door den hertog Maximiliaan van Beyeren met goedkeuring van den keizer te Praag als ftedehouder aangeftelt wierdt; maar toen dit ampt op zyn verzoek aan zyn broeder Karel wierdt opgedragen, ging hy met den grave van Bucquoy naar Hungarië, welk koninkryk de vorft Bethlen in Zevenbergen zeer oproerig gemaakt hadt. Hier hielp hy Neuheufel belegeren, en wanneer de gemelde graaf van Bucquoy den 10 July des jaars 1621 door een uitval het leven verloor, wierdt hem het gezag over 't heir opgedragen. In dezen ftaat belegerde hy in den jare 1622 de vefting Glatz in Silefië, en vermeefterde de zelve. De keizer maakte hem om zyne vlugheit, trouw en dapperheit hof-krygs-Raadt, generaal wachtmeefter, en generaal veldtuigmeefter; ja toen graaf Wolfgang van Mansveldt in den jare 1636 ftierf, wierdt hem het gouvernement van de vefting Raab in Hungarië aanbetrouwt. Hy was reets te voren in den jare 1623 nevens zyn broeder Gundaccarus in den vorftenftandt verheven. Hy ftierf den 29 April des jaars 1643, zonder kinderen by zyne gemalinne Catharina van Bofcowitz en Tfchernachor, dochter van den laatften heer der gemelde heerlykheden, Johannes Szembera genaamt, en zufter van de gemalinne zyns broeders Karel, na te laten. Hy bezat de heerlykheden Ravenspurg, Hohenau, Butzfchewitz, Pozanitz en Novigrod; bouwde en ftichtte voor de Karmeliten en Minderbroeders verfcheide kerken en kloofters, en was zeer goedhertig en mild voor de armen. Hy maakte veel werk van de Minderbroeders, begeerde, dat men hem in een kleedt van hunne orde in het kloofter te Wrano begraven zou. *Ludolphs Schau-buhne. Cruger ciner. facri ad diem* 29 *Apr. p.* 136.

MAXIMILLA, een bekend vrouwsperfoon in de II eeuwe, die zich van den ketter Montanus heeft laten bedriegen. Zy was benevens Prifcilla onder de voornaamfte aanhangelingen van zyne ketterye. De rykdom en grote goederen van deze twee vrouwen zouden, zo men zegt, vele navolgers van zyne geloofsleer verwekt hebben. Eufebius zegt, dat Montanus en Maximilla, door een kwaden geeft gedreven, zich zelven verwurgt hebben. *Eufebius l. V Hift. c. 15. Tertullian. adverf. Pfychic. c. 14. Hieron. Epift. 14 ad Marcell. Epiphan. Haref. 48. Baron. ad ann. Chrift. 173. Ittigius. Arnold.*

MAXIMINUS, (CAJUS JULIUS) een keizer, was in Thracië geboren. Zyn vader was een Goth, zyne moeder eene Alane. De eerfte wordt van zommigen Micea en de moeder Ababa genaamt. Maximinus was in zyne jeugt een fchaapherder, en diende naderhandt als foldaat onder de keizeren Antoninus Caracalla, Heliogabalus en Alexander Severus. Hy was van eene ongemene grootte, want men zegt, dat hy over de acht voet hoog zou geweeft zyn, en naar mate dik van ligchaam, hebbende zulk eene fterke maag, dat hy by wylen 8 grote vleffchen wyn uitdronk, en 40 ponden vleefch op eene maaltydt eeten kon. Zyne dapperheit ontaardde niet van zyne grootte, en zyne fterkte ontzag niemandt. Dit deedt hem tot hoge ampten in den krygsdienft opklimmen, daar hy zich van tydt tot tydt wonderlyk wift van te bedienen om een beurs te maken: dit gedaan hebbende fpilde hy zyne fchatten aan 't krygsvolk om de zelve op zyne zyde te krygen, zo dat hy, na dat de keizer Alexander Severus omgebragt was, tot keizer door het leger uitgeroepen wierdt. Hier op begon hy zyne regering met eene hevige vervolging der Chriftenen, noemende hen de oorzaak van de zware aardbevingen, die in den jare 235 in 't Roomfche gebiedt befpeurt wierden. Ja hy rechtte zo vele gruwelen aan, dat men hem den Cyclops, Bufiris, Scyron, Phalaris, en Gyges van dien tydt noemde. Wanneer men te Ro-

Rome hoorde, dat hy door 't beir tot keizer was verkoren, schrikte de Raadt en burgery dermaten, dat vrouwen en kinderen met hopen naar den tempel liepen om de goden te bidden, dat zy hem toch in de stadt niet wilden laten komen, om dat zy waanden, dat hy als een wild dier met menschenvleesch en bloedt gespyst moest worden. Hy vermoordde al die geenen, de welke van zyne geringe afkomst eenige kennis, of hem in die armoede iets bygezet hadden; verschoonde ook geen mensch van hogen staat, liet de zelve kruissigen, begroef ze levendig, of liet ze voor wilde dieren, als leeuwen, tygers en andere gedrochten, werpen. Hier door wierdt Magnus, een voornaam Raadsperfoon, bewogen om met anderen zamen te spannen, en hem in Duitschlandt te bestoken. Maar dit was vruchteloos, en duizende onschuldige zielen wierden aan zyne woede opgeoffert. Desgelyks moest Tyrus, die zich tegen hem opwierp, zyn hoofdt missen. Hier op ging hy tegen de Duitschers te veldt, en zegepraalde op die natie. Maar zo gruwelyk als zyn aardt was, zo onverdraaglyk was zyn hoogmoed: schryvende aan den Raadt dikwils trotsche brieven, opgevende zyne daden veel hoger dan de oude helden ooit verrecht hadden. Ondertusschen verkoor de Raadt en 't leger Gordianus tot keizer, verklarende Maximinus voor vyandt van het ryk. Hy, dit verstaan hebbende, wierdt zo hevig in toorn vervoert, dat hy byna zynen zoon C. Julius Verus Maximinus, dien hy reets tot medeheerscher van het ryk hadt aangenomen, de oogen uitgestoken zou hebben. Maar hy wierdt wel haast van Gordianus ontlast, vermits die zich uit wanhoop, om dat hy zynen zoon in een slag verloren hadt, verhing. Hier op trok hy uit Duitschlandt in Italië, en belegerde de stadt Aquileja, die zich zo kloekmoedig verdedigde, dat de soldaten, afgemat door de langdurigheit van 't beleg, en nog meer door zyne wreedheit, hem met zyn zoon in den jare 238 vermoordden, houwende hen de hoofden af, die zy op spiessen binnen Rome ten toon stelden, en wierpen hunne ligchamen voor de wilde beesten. Maximinus, de vader, hadt reets den ouderdom van 65 jaren, en de zoon van 21 jaaren. Men zegt, dat deze jonge keizer veel goede hoedanigheden bezat en geen wreedheit pleegde, maar meer neiging tot de geleerdheit hadt, verstaande de Grieksche en Latynsche talen zeer volmaakt, als hebbende die geleert van Fabilius, den dichter, Philemon, den letterkunstenaar, Modestius, den rechtsgeleerden, en Tatianus en Eugamius, de welke Grieksche redenaars geweest zyn. *Julius Capitolinus leven van de Maximinussen. Eusebius l.* VI. *Orof. l.* VII. *Aurel. Victor de Cæsar.*

MAXIMINUS, (CAJUS VALERIUS) bygenaamt *Daza*, wierdt in den jare 304 benevens Severus tot keizer verheven, en kreeg voor zyn aandeel het Oosten, alwaar hy in ongehoorde gruwelen, inzonderheit tegen de Christenen, uitspatte, alschoon zyne medeheerschers Constantinus en Licinius door brieven hem deze zware vervolging afrieden. Ondertusschen raakte hy met dezen laatsten overhoop, en doordien hy een magtig heir op de been hadt, ook op het antwoordt van zyne valsche goden zich vertrouwde, geloofde hy, dat hy zynen vyandt wel haast van 't purper zou kunnen beroven; maar zyn waan bedroog hem, hy verloor den slag in den jare 313 tusschen Heraclea en Andrianopolen, en vluchtte in een onbekend gewaadt. Wanneer hy wederom in zyne staten aangekomen was, deedt hy de priesters van zyne afgoden ombrengen, om hen te straffen wegens het geen zy hem wysgemaakt hadden, en gaf een gunstig edikt uit voor de Christenen. Hy wierdt door een vremde ziekte overvallen, en gevoelde een inwendig vuur, dat hem verteerde; dus hebbende zyn gezicht verloren, bleef hem niets overig, volgens het zeggen van Eusebius, als vel en been, zo dat hy een geraamte geleek, met vel overtogen. Dus stierf hy te Tharsus omtrent den jare 314. *Aurelius Victor de Cæsar. Eutropius Eusebius. Zosimus.*

MAXIMINUS de I, bisschop van Trier, die in den jare 310 verkoren wierdt. In zyn tydt heeft keizer Constantinus de Grote zich in Trier opgehouden, en in het dorp Numagen in den jare 311 het kruis van Christus met dit opschrift: *In hoc signo vinces*, aan den hemel gezien. Deze bisschop zou in den jare 322 gestorven zyn. *Brow. Ann. Trev.*

S. MAXIMINUS de II, aartsbisschop van Trier, wierdt in den jare 336 verkoren, en in den jare 346 zou de H. Athanasius in zyn ballingschap zich by hem opgehouden hebben. In den jare 347 heeft hy de Arianen op het concilie te Sardica in Thracië helpen verdoemen; ook bevondt hy zich op het concilie van Keulen, 't geen in den jare 346 tegen Euphratas, bisschop van die stadt, gehouden wierdt, zo ook in dat van Sardica het jaar daar aan. Hy, zeer begerig zynde om zyne ouders, die voortreffelyke leden te Poitiers waren, daar hy geboren was, te zien, als mede zyn broeder S. Maxentius, stierf in den jare 350, of 351 te Poitou. Zyn ligchaam, 't welk men te Trier bragt, wierdt in den jare 667 door Hidulfus, bisschop van die stadt, opgegraven, en overgebragt in de abdy, die naar zynen naam genoemt is, en aan den oever van den Moesel staat. Loup Servatus, abt van Ferrieres, heeft zyn leven beschreven, 't welk van Surius aangehaalt wordt onder den 29 May. *S. Hieronymus in Chron. Gregorius van Tours l.* I *Hist. c.* 35 & 93 *de glor. Confess. Socrates. Sozomenus. Theodoretus.*

MAXIMINUS, een van de twee en zeventig discipelen van den Heere Jesus Christus. Men zegt, dat hy mede verjaagt wierdt uit Jeruzalem met Lazarus, Martha, Magdalena en anderen, en dat hy te Marseille aan landt gekomen, het Evangelium te Aix in Provence gepredikt heeft, en de eerste bisschop van dat landt geweest is. De Roomsche kerk viert zyne gedachtenis den 28 Juny; maar al wat van dezen Maximinus gezegt is, wordt juist by ieder een niet aangenomen. *Simon Dict. de la Bible.*

MAXIMINUS, (SINT) eene kleine stadt in Provence, gelegen in 't gebergte, daar de rivier Argens haren oorsprong neemt, zes mylen van Aix naar 't Oosten, en acht van Toulon naar 't Noorden. Zy is berucht door eene heilige flessche, de welke daar bewaart wordt, en waarom uit alle gewesten vele pellegrims hunne bedevaarten komen doen. In deze flessche berust, zegt men, het bloedt en water, 't welk vloeide uit de wonde van den Heilandt des werelds, toen hy aan 't kruis in de zyde wierdt gestoken. Dit zogenaamde bloedt en water wordt, zegt men verder, alle goede Vrydagen voor Paaschen van elf tot twaalf uuren vloeibaar. Het staat in eene gallery, aan weerkanten bezet van 6 hellebaardiers, om dezen dierbaren schat voor alle rampen te bewaren. In 't midden van deze gallery is een soort van inham, alwaar een Jacobiter monnik staat, die de flessche in de handt houdt. Deze flessche heeft geen ongelyke gedaante met de gewone zandlopers, waar in men eenig helder vocht ziet doen, als fonteinwater, daar eenige kleine zwarte grynties in dryven, die stilstaande op den grondt zakken, maar geschommelt wordende naar omhoog gaan. Men ziet in de zelve kerk het hoofdt van de H. Magdalena, en haar ligchaam in een andere kas. *Baudrand. Vojages Historiques l.* I. *c.* 3.

MAXIMUS, bisschop van Alexandrië in de III eeuwe. Hy hadt als priester deze kerk bedient ten tyde van S. Dionysius, dien hy gevolgt was in den jare 249 te Heraclas op den stoel van Alexandrië. Hy deedt zyn yver en liefdadigheit blyken gedurende de zware vervolging onder de Christenen ten tyde van Decius in den jare 254; ondersteunde krachtig de gevangenen in den gelove wanneer S. Dionysius afwezig was. Deze zyne liefdadigheit oeffende hy ook inzonderheit ten tyde van de pest, die hevig woedde, na dat de vervolging ophieldt. Hy wierdt met Dionysius in ballingschap naar Kephro, een dorpje aan den ingang van de woestyne van Lybië, ten tyde van de vervolging des keizers Valerianus gedreven, en hy volgde dien bisschop in zyne twede ballingschap naar 't landt van Mariote. Hier bleef hy tot dat de vervolging ophieldt, toen keizer Valerianus geslagen wierdt door de Persianen in den jare 260. Hy was opvolger van S. Dionysius in 't bisdom van Alexandrië in den jare 264, bestierde die kerk gedurende 18 jaren, en hadt tot opvolger Theonas in den jare 281. Zie *Eusebius Hist. l.* VII. *c.* 11 & 22. *Baronius. Tillemont T.* IV *de Mem. eccles. Du Pin Bibl. des auteurs Eccl. III premiers siecles.*

MAXIMUS, martelaar onder de vervolging van Decius, beleedt edelmoedig het gelove van Jesus Christus voor den opperrechter Optimus in eene der Asiatische steden. Optimus liet hem op een houten paardt geesselen, en deedt hem meer andere pynigingen aan om hem te dwingen zyne afgoden te offeren, maar ziende, dat zulks vruchteloos was, liet hy hem stenigen. De Grieken eeren zyne gedachtenis op den 14 May; de meeste martelaarsboeken stellen zyn feest op den 30 April. Eenigen geloven, dat hy gemartelt wierdt in de stadt Lampsacus, anderen dat het in Asië niet geweest is, maar in de stadt Asilië, die men stelt in Liburnië, eene naburige provincie van Dalmatië en Illyrië te zyn. *Acta apud Baronium. Surius. Bollandus. Thierri. Ruinart. Papebrok. Tillemont. Memoires pour l'Histoire Ecclesiast. Fleury Histoire de l'Eglise. Baillet vies des Saints au mois d'Avril.*

MAXIMUS, keizer, was uit het geslacht van dien tyran, die den zelven naam voerde, en door Theodosius den Ouden wierdt afgemaakt. Hy bekleedde het ampt van Raadsheer, en was gehuwt aan eene zeer volmaakt schone vrouwe, daar Valentinianus de III zeer op verlieft was. Deze vorst, nooit van haar de allerminste gunst kunnende krygen, won op een tydt door 't spel van Maximus behalven zyn geldt ook zyn zegelring: dezen zondt hy aan zyne huisvrouw, onder schyn als of haar gemaal dien aan haar afzondt, met last, dat zy aanstonts in het paleis moest komen. Door deze list kreeg hy met geweldt 't geen hy door smeken niet hadt kunnen krygen. Maximus, gehoort hebbende wat 'er geschied was, troostte zyne gemalinne, en verzekerde haar dit schelmstuk te zullen wreken. Van dien tydt smeedde hy verscheide aanslagen om Valentinianus te bederven, en, was het mogelyk, zich meester van het ryk te maken. Om tot zyn oogwit te komen bragt hy te weeg, dat de vorst zich van Aëtius ontdeedt; en deze hinderpaal uit den weg geruimt zynde, smeedde hy eene zamenzwering in 't heimelyk, en liet den keizer in 't veldt van Mars om 't leven brengen in den jare 455. Hier op geen wederstandt vindende liet hy zich als keizer uitroepen, en trouwde door geweldt Eudoxia, de weduwe van Valentinianus, om daar door den hoon, zyne gemalinne aangedaan, te wreken. Hy verhief zynen zoon tot medeheerscher, en deedt hem trouwen met de jonge Eudoxia, dochter van den vermoorden keizer, die verlooft was aan Gaudentius, zoon van Aëtius. Vervolgens nam hy een besluit om de zaken van staat in haren eersten luister te herstellen, ten dien einde verscheide orders gevende tot uitvoering van zyne voornemens. Op een nacht dat hy by Eudoxia sliep, liet hy zich door zyne driften zo verre vervoeren, dat hy haar beleedt, dat hy, door hare schoonheit vervoert, den keizer hadt laten ombrengen. Deze princes, die daar niet aan twyfelde, bedacht op middelen van wraak, en vondt geen beter dan dat zy een vertrouwden afzondt aan Genserik, koning der Vandalen in Afrika, om hem te smeken, dat hy haar kwam verlossen uit eene slaverny, daar die dwingelandt in schyn van echtgenoot haar in gekluistert hieldt. Deze barbaar kwam in Italië en trok binnen Rome, waar uit Maximus de vlucht nam; maar de Ro-

meinen volgden hem, en hebbende hem met ſtenen dood gegooit, hakten zy zyn ligchaam in ſtukken. Anderen zeggen, dat toen Genſerik naar Rome kwam Maximus door een ſoldaat Urſus genaamt doorſtoken is, en verder van de andere krygshoofden aan ſtukken geſcheurt en in den Tyber geworpen, na dat hy 77 dagen den troon betreden hadt, op den 12 Juny des jaars 455. *Procopius l. I. de bello Vandalor. Evagrius l. II. Sidonius Apollinaris l. II. ep. 23 ad Sarr. Nicephorus l. XV. Baronius Annal. A. C. 455.*

MAXIMUS (FLAVIUS MAGNUS CLEMENS) bragt het zo verre, dat hy van 't leger, 't geen hy in Engelandt geboodt als veldheer, in den jare 381, of 382 tot keizer uitgeroepen wierdt, doordien hy voorgaf, dat hy uit den ſtamme van den keizer Konſtantyn geſproten en bloedverwant van Theodoſius was. Hier op trok hy in Gallië, alwaar hy door de misnoegde legioenen, en anderen, die geen voordeel zagen te erlangen by den keizer Gratianus, ook erkent wierdt, waar na hy in de ſtadt Trier zyn verblyf en hof hieldt. In dien zelven tydt verloor de keizer Gratianus den ſlag by Parys, en wierdt naderhandt by Lion door Andragatius verſlagen, wiens lyk door Maximus met eere begraven wierdt. Hier op ſchikte hy afgezanten aan de keizers Theodoſius en Valentinianus, en begeerde van hen, dat zy hem als medeheerſcher erkenden en aannamen; het welk zy om zyne ontzagchtelyke krygsmacht hem niet dorſten weigeren. Valentinianus zondt den H. Ambroſius by hem, die zich daar een tydlang ophieldt, maar toen Maximus zynen zoon Victor tot medeheerſcher verklaart hadt, en den weg naar Italië wilde inſlaan, zocht de H. Ambroſius hem zulks af te raden, om daar door een bloedigen oorlog voor te komen. Doch Maximus, dit niet achtende, trok met een machtig leger derwaarts. Hier op vloodt Valentinianus in den jare 387 met zyne moeder Juſtina naar Theſſalonika, verzoekende hulpe van Theodoſius, terwyl Maximus in Italië ſchrikkelyk huis hieldt, geen ouderdom, geſlacht, ſtandt, ſtadt noch kerken verſchonende, uitgezondert die van Ambroſius, voor wien hy achting hadt. Theodoſius ſammelde in 't eerſte geweldig om hem by te ſpringen; maar toen de ſchone Galla, of Juſtina, dochter van Valentinianus, hem te te voet viel, en van hare liefde verzekerde, trok hy in den jare 388 op Maximus los, die zich op allerlei wyze in zyne reeds aangematigde waardigheit poogde te handhaven. Zyn veldheer Andragatius hieldt den uitvloedt van de Iöniſche zee bezet, en hy zelf trok met een groot leger in Hungarië, terwyl hy zyn broeder Marcellinus Italië te bewaren gegeven hadt. De legers van beide de keizeren in Hungarië malkanderen ontmoetende, vielen hevig op elkander aan; maar Maximus wierdt door Theodoſius geſlagen, en naderhandt nog eens in Italië, waar op hy hem binnen Aquileja vervolgde, daar zyne eigene ſoldaten hem het hoofdt afſloegen, en het zelve op den 27 Auguſty des jaars 388 aan den keizer leverden. Zyn zoon Victor wierdt door Arbogaſtus verradelyk gedood, en Andragatius verdronk zich uit vertwyfeling. *Zoſimus. Theodoret. Socrates. Victor. Paulus Diaconus l. II. c. 12.*

MAXIMUS CYNICUS, een wysgeer van de Cyniſche of Hondſche ſecte, en een tovenaar in de IV eeuwe, was geboren te Ephezen, en moet van een anderen Maximus Cynicus onderſcheiden worden, die den ſtoel als biſſchop der Conſtantinopolitaanſche kerk met geweldt beklommen heeft. Hy maakte kennis met Juliaan den Apoſtaat te Nicomedië, daar hy hem een haat tegen den Chriſtelyken Godsdienſt inboezemde. Men zegt zelf, dat hy hem verzekeringen gaf, dat hy tot het ryksgezag zou komen. Juliaan hebbende Conſtantius overleeft in den jare 361, betuigde eene uitnemende tederheit voor Maximus, tot zo verre dat hy gehoort hebbende, dat Maximus kwam om hem te begroeten, opſtondt, en hem een groot gedeelte van den weg te gemoet ging. Hy wierdt door hem verkoren om hem raadt te geven in zyne uitvoering. Juliaan voornemens zynde om de Perſianen den oorlog aan te doen vroeg verſcheide godſpraken om raadt, maar van Maximus verſtaande, dat zyne zegepraal al zo doorluchtig zyn zou als die van Alexander, wierdt hy zo trotſch, dat hy zich verbeeldde, dat de ziel van dien beruchten heldt door eene zielsverhuizing in zyn ligchaam was komen wonen. De hemel wilde, dat hy ſneuvelde in den jare 363, volgende den raadt van een tovenaar, die hem aangeport hadt om de kerk zo veel leet aan te doen als 't mogelyk was. Jovianus, die na Juliaan verkoren wierdt, eerde Maximus zeer hoog om het gerucht, dat van zyn groot verſtandt alom verſpreid was, maar Valens handelde hem zo wel niet, want hebbende belaſt, dat alle de wysgeren, tovenaars, enz. vertrekken moeſten, ging Maximus naar Epheze, alwaar hy, in zyne heilloze oeffeningen voortgaande, in ellende ſtierf in den jare 366, of, gelyk anderen zeggen, door keizer Valentinianus laſt gedood wierdt. *Eunapius in vita Philoſ. Sozomenus l. VI. Socrates lib. IV. Zoſimus lib. IV. Ammian. Marcellin. l. XXII & XXVI. Baronius.*

MAXIMUS PLANUDES. Zie PLANUDES.

MAXIMUS, een kerkelyk ſchryver, die in den beginne der III eeuwe leefde. Hy heeft eenige verhandelingen opgeſtelt, waar in hy zintwiſt over den oorſpronk van 't kwaadt, en de ſtoffe, gelyk men zien kan by Euſebius van Ceſarea en by S. *Hieronymus de ſcript. Eccleſ.*

MAXIMUS, een Griekſch ſchryver, die de werken van *Apollonius* in het licht gaf. Hy wordt aangehaalt door Philoſtrates *l. I de vita Apollon. c. 5. Tzetzes Chil. II. Hiſt. 291.* De zelve maakt ook gewag van eenen anderen geſchiedſchryver van dien naam *Chil. IX. Hiſt. 292.*

MAXIMUS, een Cyniſch philoſooph, die Chriſten wierdt. Hy was van Alexandrië, en gaf zich uit voor den zoon van een martelaar, en dat hy als balling vele elenden om 't Chriſten gelove geleden hadt in de eenzaamheit van Oaſis. Hy kwam omtrent den jare 369 te Conſtantinopel, alwaar S. Gregorius van Nazianze hem zyn verblyf gaf, en zyne tafel ſchonk, handelende hem als een oprecht belyder van 't gelove in Jeſus Chriſtus, en deedt zelf eene openbaare redenvoering tot zyn lof. Maar Maximus, ondankbaar voor zo vele vriendelyke onthalingen, ſmeedde een aanſlag om Gregorius uit Conſtantinopel te verjagen, en zich zelf tot biſſchop te doen verkiezen. Hy, om den keizer Gratianus te begoogchelen, trok by hem te Milaan, en offerde hem een boek op tegen de Arianen, 't geen door den H. Hieronymus als een voortreffelyk ſtuk geprezen wierdt. Hier op kwam hy weder te Conſtantinopel, alwaar zeven biſſchoppen vergadert zynde, gezonden door Petrus van Alexandrië, aan Maximus wel ſtreng geboden die ſtadt te ruimen, hem aantonende en overtuigende van vele grove fouten. Gregorius, die toen niet in de ſtadt was, wederom gekomen zynde, klom op den kanſel om het volk uit zyne dwaling te trekken, en ſchilderde daar Maximus zeer levendig met alle zyne koleuren af. Nu zeggen eenigen, dat het Petrus van Alexandrië niet geweeſt is, die deze biſſchoppen byeen liet komen tot bederf van Maximus, maar zy willen dat het geweeſt is Thimotheus, zyn navolger. Maar wien zal men liefſt geloven, of de geſchiedſchryvers, die de zaken niet bygewoont hebben, of Gregorius, die 't zelf gezien en gedaan heeft, en die 'er ons een verhaal van doedt in het gedicht van zyn leven? Ondertuſſchen veroorzaakte dit doen eene ſcheuring in de kerk van Conſtantinopel, vermits Maximus daar door een prieſter, die een vyandt van S. Gregorius was, zeer krachtig in 't openbaar verdedigt wierdt. Theodoſius, in den jare 379 tot medeheerſcher van 't ryk door Gratianus aangenomen zynde, bleef te Theſſalonika. Hier vervoegde zich Maximus naar toe, en zocht door ſmeken en vleien op den biſſchoplyken ſetel van Conſtantinopel geplaatſt te mogen worden; maar de keizer, van zyne bedriegeryen en ſtreken onderrecht, zondt hem met zware bedreigingen van kwalyk door hem gehandelt te zullen worden, indien hy weder onder zyne oogen kwam, weg. Maximus trekt hier op naar Alexandrië, daar hy van den biſſchop Petrus beſcherming verzoekt, maar te vergeeſſch, men bande hem uit de ſtadt als een oproermaker, waar na hy overſloeg tot de kettery van Apollinarius, en van de biſſchoppen gedoemt zynde op eene ellendige wyze uit het leven raakte. *S. Gregorius de vita ſua & Orat. in Max. Theodoretus l. V. Nicephorus l. XII. Caſſiodorus l. IX. Baronius a. 379, 380. Godeau hiſt. eccleſ.* Zie ook het leven van *Gregorius Nazianzenus Tom. XVIII* van de *Bibl. univerſ.*

MAXIMUS, biſſchop van Saragoſſa, eene ſtadt in Spanje, bloeide in de VII eeuwe: ten minſte hy leefde omtrent den jare 620. Hy hadt Johannes tot navolger, en deze wederom zynen broeder Braulion. Omtrent den jare 626 ſchreef Maximus eene Hiſtorie van 't geen de Gotthen gedurende hun verblyf in Spanje uitgevoert hebben. S. Iſidorus van Sevilië ſpreekt zeer voordeelig van hem in het laatſte hoofdſtuk van zyn regiſter der doorluchtige mannen, waar in hy zegt, dat Maximus nog leefde, en dagelykſch ſchreef. Honorius maakt ook gewag van hem, en Trithemius ſpreekt van zyn werk als van iets aangenaams en fraais: *Inſigne Volumen & opus amœnum de geſtis Gothorum in Hiſpaniis.* Zie ook *Vaſæus in Chron. Rer. Hiſp. c. 4. Poſſevin. in Appar. ſacr. Voſſius de Hiſtor. Latin.*

MAXIMUS, biſſchop van Turin, in Piëmont, leefde in de V eeuwe, was een voortreffelyk kerkvoogdt, en om zyn verſtandt en Godvrucht zeer beroemt. De predikatien, die men nog van hem gemaakt bezit, geven blyken zo wel van 't een als 't ander. Ook is men genoegzaam verzekert, dat onder de gene, die den naam dragen als of zy door S. Ambroſius, S. Auguſtinus en Euſebius Emiſſænus gedaan waren, eenige van hem gevonden worden. Gennadius ſpreekt zeer voordeelig van hem, maar hy bedriegt zich, als hy ſtelt, dat Maximus geſtorven is onder de regering van Honorius en Theodoſius, als deze woorden te kennen geven: *Moritur Honorio & Theodoſio Juniore regnantibus*; maar Miræus zegt dat men liever lezen moeſt: *Floruit Honorio*, „ „ hy bloeide ten tyde van Honorius." Voſſius wil, dat men leze: *Moritur Odoacro & Theodorico regnantibus*, „ Hy ſtierf toen „ Odoacer & Theodoricus regeerden": maar dit ſchynt zo goed niet te zyn, om dat Odoacer niet in Italië kwam dan in den jare 476, en Theodoricus in den jare 489: want Maximus was al zeer oud in den jare 465 wanneer hy in 't ſynode, 't welk de paus Hilarius te Rome beriep, verſcheen; hy tekende de beſluiten als een van de alleroudſte biſſchoppen van de 48, daar toen vergadert, zo dat het niet zeer waarſchynlyk is, dat hy nog ten tyde van die voornoemde prinſſen geleeft zou hebben. S. Maximus hadt mede zitting in 't concilie van Milaan, gehouden onder paus Leo in den jare 451. De kardinaal Baronius wil, dat hy het I concilie van Oranje mede ondertekent zou hebben in den jare 441; maar 't is waarſchynelyker dat dit Maximus biſſchop van Riez geweeſt is. Hoe 't ook zy, de naam van S. Maximus van Turin is in grote achting by de Roomſche kerk, die zyne gedachtenis viert op den 25 Juny. *Gennadius in Catal. c. 40. Honorius d'Autun libell. II. c. 40. Trithemius & Bellarminus de ſcript. Eccleſ. Baronius in Annal. & Martyr. Voſſius de Hiſt. Lat. lib. II. c. 13. Poſſevin. in Appar. ſacr. Bartel Hiſt. præſul. Regien. p. 90 & ſeq.* Mabillon geeft hem nog 12 leerredenen, die nog het daglicht niet gezien hebben, in het twede deel van zyn *Muſæum Italicum.*

MAXIMUS *van Tyrus*, een Platoniſch philoſooph, leefde in

in de II eeuwe, was geboren te Tirus, eene ſtadt in Phenicië, waar van hy den naam droeg. Hy kwam te Rome in den jare 146, alwaar hy Apollonius, Arrianus en verſcheide anderen vondt. Keizer Marcus Aurelius gaf hem dikwils blyken van zyne achting, en was niet te groot om een van zyne leerlingen genaamt te worden. Men meent, dat hy geleeft heeft tot aan de regering van keizer Commodus. Hy ſchreef 41 redeneringen, die nog in de wereldt zyn, en door Coſmus Pazzi, of Paſtius, biſſchop Florence, zyn overgezet in de XVI eeuwe; maar gelyk dit werk vol fouten was, heeft Daniel Heinſius een netter uitgave, met aantekeningen verrykt, in den jare 1624 verſchaft. *Suidas in Maxim. Volaterran. l. XVII. Antr. Heinſius.*

MAXIMUS Zie FABIUS MAXIMUS.

MAY, of *Bloeimaandt*, in rang de vyfde maandt van 't jaar, nu wy met January beginnen; maar zy was de derde weleer, toen volgens Romulus Almanak het jaar zyn aanvang nam met de maandt Maart. De zon gaat dan in 't teken van den Tweeling, en de bomen en planten ſtaan in ſchonen bloeie. Deze maandt wierdt door Romulus *Majus* genaamt, uit aanmerking van den Raadt en voornaamſte perſonen van de ſtadt, die men *Majores* noemde, gelyk de daar op volgende maandt Junius, als de eer der jongeren (*in honorem Juniorum*), waar van zy zich in den oorlog bedienden. Anderen willen, dat zy naar *Maja*, moeder van Mercurius, genaamt is, aan welke Romulus een offerhande op een dag in de zelve maandt deedt. Deze maandt was onder de beſcherming van Apollo. Van de feeſten, welke in deze maandt gevierdt wierden, zie het artykel ALMANAK en dat van FEESTEN.

MAY een eilandtje in Schotlandt, leggende aan 't inkomen van de golf van Forth, aan de Noorder kuſt van het ſtedeke Carrail. Eenige wereldbeſchryvers nemen 't voor 't oude *Emonia*, daar anderen *S. Colmus* voornemen, een klein eilandt wat verder en dieper in de gemelde golf gelegen, omtrent een myl van 't ſtedeke Abberdoura. *Maty Dict.*

MAY, eene rivier van Florida, in Noord-America. Zy neemt haren oorſpronk uit een groot meir, of binnewater, dat van 't gebergte Apalaches verſch water ontfangt, lopende dwars door het Franſch Florida, voorby de ſterkte Saturioa, en ontlaſt zich in de Noord-zee. *Maty Dict.*

MAYA, een burgt, gelegen in 't Spaanſch Navarre, aan den oorſpronk van de Bidaſce, tuſſchen Pampelona en Bajonne, vier mylen van de eerſte en acht van de laatſte plaats, zynde wel verſterkt. *Maty Dict.*

MAYENNE. Zie MAJENNE.

MAYNE. Zie MAINE en MAJENNE.

MAYENFELDT, *Maja-villa*, eene ſtadt met een kaſteel, behorende onder de Graubunden, tuſſchen Chur en Werdenberg, op de Zwabiſche grenzen, en zou haren naam bekomen hebben van de godinne Maya, weleer aldaar door de inwoonders aangebeden. Zy wierdt in den jare 1499 in den Zwabiſchen oorlog van den grave van Brandis aan de Graubunders geſchonken, die de zelve door een landvoogdt laten beſtieren. *Stumpf. Tromsder.*

MAYER (CHRISTOFFEL) was te Augsburg geboren, en tradt in den jare 1582 in de orde der Jeſuiten, waar op hy geheele 30 jaren te Paſſau, Brixen, Grats en Wenen de wysgeerte en Godgeleertheit onderwezen heeft. Hy hadt den roem van een groot redentwiſter te zyn, en ſtierf in den jare 1626, in 't 58 van zynen ouderdom. Men heeft van hem: *Octo fidei controverſ.* Zie op het woordt HOFERUS. *Sotwel Bibl. S. J.*

MAYERNE, (LODEWYK TURQUET) heer van Majerne, leefde te Geneve in den jare 1586, beſchreef de geſchiedeniſſen van Spanje in twee delen in folio, 't geen hy opdroeg aan Henrik den III, koning van Navarre. Ook ſchreef hy een boek onder den tytel van: *La Monarchie Ariſtodemocratique*, daar Lod. van Orleans tegen geſchreven heeft in zyn boek, genaamt: *Plante Humaine*, te Lions en Parys gedrukt. Mayerne maakte hier wederom een antwoordt op in den jare 1617. *Patin lettr. VIII.*

MAYERNE, (THEODORUS TURQUET, HEER VAN) zoon van den voorgaanden, geboren naby Geneve in den jare 1572, wierdt Doctor in de geneeskunde te Montpellier in den jare 1597. Van daar kwam hy te Parys in den jare 1602, leggende zich zeer krachtig op de chymie, of ſcheidkunſt. Hy hadt verſcheide onluſten met eenige van zyne kunſtgenoten, die zich vyanden van deze nieuwe manier van genezing verklaarden. Mayerne verdedigde zich door een verweerſchrift, gedrukt in den jare 1603. 't Genootſchap der geneeskunde verklaarde zich tegen Mayerne; 't geen niet verhinderde, dat hy by het hof aangenomen wierdt als gewone lyfarts van den koning Henrik den Groten. Na de doodt van dezen vorſt trok hy naar Engelandt, en wierdt eerſt lyfarts van koning Jacobus den I, vervolgens van Karel den I, en ſtierf te Londen in den ouderdom van 82 jaren in den jare 1655. Men zegt, dat hy zo buitengemeen dik geworden is, dat hy een ovaal hol in het bladt van de tafel liet maken, om daar met zyn buik in te ſchikken, en gemakkelyker te eeten. Hy was baron van Aubonne, in 't landt van Vaux. Zyne geneeskundige werken zyn te Londen in den jare 1700 gedrukt. Zyn leven is in de voorreden van zyne werken te vinden. *Journ. des Scavans Tom. XXI. p. 309. Bayle.*

MAYFART, (MATTHÆUS) een berucht Godgeleerde, bloeide in den jare 1630, gaf een groot getal van boeken uit. Zie hier een regiſter van die tot onze kennis gekomen zyn: *Anti-Becanus*; *Nodus Gordius reſolutus*; *Suſcitabulum Clericorum*; *Grawerus continuatus*; *Diſtinctiones Theologicæ*; *Arx Sionis*; *Abſurda Jeſuitica*; *Meletemata Theologica*; *Academica diſciplina*; *Tractatus de pace conciliandâ inter Evangelicos*; enz. *Konig Bibl.*

MAYN, (DE) *Mœnus*, eene ſcheepryke rivier in Duitſchlandt, nemende haren oorſpronk op den Fichtelberg en het daar op gelegen meir. De twee hoofdwellen, de rode en witte Mayn, vereenigen zich eerſt vyf mylen van haren oorſpronk: waar op zy vloeit naar Stafelſtein, ontfangt de Coburgiſche, Itſche en Frankiſche Baunach, als mede de Leutenbach en Eller en een uur van Bamberg de ſcheepryke Rednits, waar op zy vloeit naar Schweinfurth, Voltach, Kitzingen, Ochſenfurth, Wurtsburg, Gemund, alwaar hy de Zaal en Sinna, en wat verder de Lohr met zich ſleept; by Wertheim krygt hy den Tauber, en gaat naar Miltenbergen Aſchaffenburg, en verlieſt zich zelve, digt by Hanau en Frankfort voorby gelopen zynde, by Ments in den Rhyn.

MAYNARD, (LORDS) in Engelandt. Dit geſlacht, 't welk van anderen ook *Maignard* geſchreven wordt, is van een aanzienlyken ouderdom. *Johan Maynard* van Axminſter diende in de XIV eeuwe den prins Eduard in den Franſchen oorlog. Een van zyne nakomelingen, *Nikolaas Mainard*, ſtierf in den jare 1519, en liet by Margareta, dochter van Johannes Ellis van Ellis den ridder *Maynard* na. Deze leefde ten tyde van Eduard den VI en Maria, en trouwde eerſt met Margareta, dochter van Ralph Rowlets, daar na met Anna, dochter van Robert Parrots. Uit den eerſten echt hadt hy eenen zoon, genaamt *Ralph*, die by Margareta, dochter van den ridder Sely, een zoon, van gelyken naam, naliet. By de andere wierden hem geboren *Henrik*, ridder en geheimſchryver by Willem, Lord Burleigh, grootſchatmeeſter van Engelandt, bragt ook het landgoedt Eaſton, in Eſſex, alwaar naderhandt dit geſlacht het meeſte op boogde, aan zich. By Suſanna, dochter van Thomas Pearſon, teelde hy *Willem*. Deze wierdt eerſt ridder, en daar na den 29 Juny des jaars 1611 baronet van Engelandt, verder in den jare 1620 Pair van Ierlandt, met den tytel van *Lord Mainard van Wicklow*, eindelyk ook Pair van Engelandt, met den tytel van *Lord Maynard van Eſtains*. By zyne eerſte gemalinne Franciſca, dochter van Willem Cavendiſh, grave van Devonshire, behieldt hy gene kinderen in 't leven. Maar by Anna, dochter en erfgenaam van den ridder Antony Everhard van Langleis, teelde hy benevens vyf dochters eenen zoon, *Willem*. Deze was controlleur van Londen ten tyde van de koningen Karel den II en Jakob den II, en hy trouwde eerſt met Dorothea, eene dochter en erfgenaam van den ridder Thomas Bonaſter van Peſſenham, maar naderhandt met Margareta Murray, dochter van Jacob, grave van Diſert, in Schotlandt, en zuſter van de hertoginne van Lauderdale. By de laatſte wan hy een zoon, *Henrik*, en eene dochter, *Elizabeth*, gehuwelykt aan den ridder Thomas Bograve van Hamils. Zyne eerſte gemalin baarde hem twee zonen. De jongſte, *Willem*, trouwde met Johanna, dochter van den ridder Johan Preſcot, en naderhandt met Suſanna, de eenigſte dochter en erfgenaam van Thomas Eyans van Bow, van welke hy twee zonen, *Thomas* en *Preſcot*, benevens eene dochter, *Anna*, naliet. De oudſte zoon, *Banaſter*, volgde zynen vader Willem in de waardigheit van Lord Mainard, en teelde by Elizabeth, eenigſte dochter van Henrik, grave van Kent: 1 *Willem*; 2 *Henrik*; 3 *Banaſter*; 4 *Grey*; 5 *Karel*; 6 *Amabella*, getrouwt aan Willem Lowther van Swillington; 7 *Dorothea*, gehuwelykt aan Robbert Haslerig, en 8. *Elizabeth*. Uit dit geſlacht was noch een *Johan Mainard* ten tyde van den koning Willem den III een van de commiſſariſſen van 't groot zegel. Zie *Peerage of England II. p. 71.*

MAYNBERNHEIM, eene kleine ſtadt in Frankenlandt, anderhalf myl van Kitzingen aan den Mayn gelegen. Zy behoort aan den markgrave van Anſpach, en heeft een goed wyngewaſch. In den beginne der XVII eeuwe wierdt zy tegen hare wettige overheit oproerig, maar wel haaſt weder tot gehoorzaamheit gebragt. *Zeiler. Top. Franc.*

MAYNI, (JASON) van Milaan, een berucht rechtsgeleerde en groot redenaar, leefde in den beginne van de XVI eeuwe, en onderweeste Piſa en Pavië, alwaar hy ſtierf in den jare 1519. Paulus Jovius, die zynen lof verbreid heeft, ſchryft, dat Mayni uit eene moeder van een ergerlyk leven geboren was, en dat hy door zyn gedrag het geluk aan zich verknocht, zynde zyne bevordering aan zich zelve verplicht; waarom hy deze woorden als zyn zinſpreuk hieldt: *Virtuti fortuna comes non deficit*. Hy zegt ook, dat wanneer koning Lodewyk de XII hem vroeg waarom hy niet trouwde, hy geantwoord zou hebben, dat hy bewuſt was, dat op de voorſpraak van zyne Majeſteit paus Julius de II hem kardinaal zou maken. Dit was eenigen tydt te voren, wanneer deze paus vyf kardinaalshoeden op de voorſpraak van dien koning vergaf. Jaſon Mayni heeft verſcheide rechtsgeleerde werken uitgegeven. *Paulus Jovius in Elog. doct. vir. c. 66. Fichard in vit. Jurisc. Miræus. de ſcript. ſæc. XVI. Trevet Vies des homm. illuſtr.*

MAYO, een graafſchap in de Ierlandſche provincie Connaucht, 't welk Weſtwaarts aan de zee, Noordwaarts aan 't graafſchap Slego, Ooſtwaarts aan 't graafſchap Roſcommon, en Zuidwaarts aan 't graafſchap Gallowai grenſt. Het zelve is aangenaam en vruchtbaar, hebbende overvloedt van viſch, veel gevogelte, vee, ganzen en andere heerlyke eetwaren. De voornaamſte plaats van 't graafſchap Mayo is een bloot vlek met een kaſteel. Eertyds hadt het een biſſchoplyken ſetel, die echter met het aartsbisdom van Toam vereenigt was. Daarenboven vindt men nog in dit graafſchap de biſſchoplyke ſtadt Killalo, de drie kleine zeehavens Moy, Broadhaven, en Black-Harbour, en aan de kuſt leggende Akill. De rivier Moy, waar

van het graafschap zynen naam ontleent, stroomt door het zelve. Ook vindt men daar twee wakkere binnewateren, die zeer vischryk zyn, namentlyk Lough Garoh en Lough Meskes. *Beverell Delic. de l'Irlande p.* 1488. *Cambden Britannia. Maty Dict.*

MAYO, een van de Zouteilanden, is het kleinste van alle, en omtrent 7 mylen in den omtrek. Het zelve is zeer vruchtbaar, uitgenomen van vee; maar men vindt 'er eene menigte van bokken, ja zo overvloedig, dat men jaarlyksch wel 50000 van de zelve aan de schepen, derwaarts om de zelve komende, verkoopt. De Portugezen trekken daar ook veel zout van daan. *Dapper Africa. Maty Dict.*

MAYORGA, eene kleine stadt in 't Spaansche koninkryk Leon, vyf mylen van de hoofdstadt van dien naam, in eene lustige en aangename vlakte gelegen. Zy voert den tytel van graafschap, en behoort den huize van Pimentel. *Colmen. Delices des Espagne p.* 157.

MAYOTTA, de eilanden van Mayotta, of van Comorre, is een troepje kleine eilandtjes, gelegen in de zee van Zanguebar, tusschen de kust van Zanguebar en 't eilandt Madagascar. Zy leggen op 12 graden Zuider breedte, en voeren den naam van Mayotta naar het grootste van den hoop, 't geen het aller-Zuidelykste legt. *Maty Dict.*

MAZAGAN, eene kleine stadt en sterke vesting in de provincie Ducala, of Duquelo, in 't koninkryk Marocco, aan de Noordzyde van de rivier Ommirabi. Niet verre hier van daan vloeit de zelve in de zee; wordt aan den eenen kant van de zee omringt, en aan de andere zyde met een brede en diep gegravene gracht, waar in het water met de eb en vloedt mede ryst en daalt. Midden in deze gracht is eene zeer schone en zoete wel van versch water, die met een fraien muur van 't zeewater is afgeschoten, even als een zeer grote regenbak, waar uit vele schepen hunnen voorraadt kunnen opdoen. Deze plaats wierdt in den jare 1508 van de Portugezen gebouwt, en vervolgens op de nieuwste wyze met veele werken versterkt, waar op eene talryke menigte van geschut geplant staat. In den jare 1572 wierdt zy van de Sherifs met meer dan 200000 man belegert, maar de bezetting, die daar in lag, weerde zich zo sterk door mynen en vuurwerken, dat zy met veel schade moesten aftrekken. Zie *Marmol Descript. Africa l.* III.

MAZALQUIVIR, MARZALQUIVIR, eene vesting, nevens een haven, aan de Afrikaansche zee, op de Barbarische kust, naby de stadt Oran. Zy behoorde eertyds aan de kroon Spanje, wierdt echter in den jare 1708 van de Algerinen verovert, en de bezetting, 1600 man sterk, tot slaven gemaakt.

MAZANDERAN, eene provincie van Persië in Asië, aan de Kaspische zee, met een stadt van dien naam. Adam Olearius zegt, dat het eertyds een gedeelte van het Oostersch Hyrkanië geweest is.

MAZARA, eene versterkte stadt, nevens eene zeer wyde haven, aan de Zuid-Westelyke kust van Sicilië gelegen. Van de gemelde stadt heeft een van de drie gedeeltens van het gemelde eilandt den naam van *Val di Mazara*, waar in men deze voorname plaatsen vindt, als Palermo, Amar, Trepano, Marsala, en Gergenti. Zie ook op SICILIE.

MAZARIN, of MAZARINI, (JULIUS) kardinaal, bisschop van Mets en abt van S. Arnulphus, S. Clemens, S. Vincent te Mets, te S. Denys, Clugny, S. Victor lez-Marseille, S. Medard de Soissons, S. Martin de Laon, S. Taurin de Evreux, S. Michel aan den Erm, Maissak, enz. Zyn geslacht was afkomstig van Montaldeo, in het gebiedt van Genua, van waar zyn grootvader met ter woon van daan vertrok in de XVI eeuwe, om zich in Sicilië neder te zetten. Pieter Mazarin, vader van den kardinaal, was geboren te Palermo, van waar hy te Rome kwam wonen, en trouwde daar met Hortensia Busalini, uit een goed huis te Citta di Castello. Zy ging in den jare 1602 by den abt Busalini, haren broeder, die eene bediening hadt te Abruzzo, alwaar zy Julius Mazarin in den burgt Piscina den 14 July van 't gemelde jaar ter wereldt bragt. Van jongs af bespeurde men, dat hy van geen geest berooft zou zyn, en hy vorderde krachtig in de letteren en wyze van studeren, zo als men in Italië gewoon is. Hier door kreeg hy ingang by den abt Hieronymus Colonna, die daar na kardinaal wierdt. Deze jonge heer ging studeren in de universiteit te Alkala in Spanje; Mazarin ging met hem derwaarts, en oeffende zich in de rechten. By zyne wederkomst in Italië kreeg hy de Doctorale muts. Vervolgens begaf hy zich aan 't hof te Rome, alwaar hy zich inwikkelde by den kardinaal Sacchetti, dien paus Urbanus de VIII naar Lombardië zondt, alwaar hy zich krachtig in de belangen van die vorsten drong, die daar toen in oorlog waren om Casal en 't Montferrat, gelyk elders gezegt is. Weinig tyds daar na kwam de neef van den paus, de kardinaal Antonio Barbarini, met het ampt van kerkelyke legaat te Milaan en Piémont, om aan de vrede te arbeiden. Mazarin, die in deze laatste plaats gebleven was, wist zich zo aardig in de gevoelens van dezen kardinaal in te dringen, en diende hem zo net van pas, dat hy hem order gafom de onderhandeling voort te zetten met den gezant van den hertog van Savoje, Jakob Pancirollus, waar mede hy zelf al veel over 't werk der vrede gesproken hadt. Hier in slaagde hy niet kwalyk. Hy kende de belangen der keizerschen, Franschen, Spanjaarden, die van de hertogen van Mantua en Savoje, en wist zyne maatregels zo zeker te nemen, dat hy niemandt mishaagde. Wanneer men nu de vrede te Regensburg gesloten hadt op den 3 October des jaars 1630, weigerden de Franschen en Spaanschen die aan te nemen. Mazarin, die zag, dat alle deze weigeringen zyne zorgen onnut maakten, zocht nieuwe middelen te verzinnen om den zelven te doen standt grypen, ten minste om te beletten, dat de legers niet handgemeen wierden. De Spanjaarden belegerden Casal, en hadden eene linie van omtrek ter lengte van 6 Italiaansche mylen gemaakt, van voornemen zynde die wel te beschermen tegen de Franschen, die zich gereed maakten de zelve aan te vallen, en de stadt te ontzetten. Dus waren beide de heiren ten stryde uitgerust op den 26 October van 't gemelde jaar; het kanon der Spaanschen zelf wachtte niet dan naar bevel om los te branden, en de afgeschaarde benden der Franschen waren in aantocht om de linie aan te grypen; wanneer Mazarin, na dat hy verscheide reizen over en weer met voorslagen en nieuwe aanbiedingen van den een aan den ander gedaan hadt, op een draf uit het heir der Spanjaarden naar dat van de Franschen kwam rennen, doende tekenen met zyn handt en hoedt, niet anders roepende dan vrede, vrede. Vervolgens zich by den maarschalk van Schomberg, de welke op dien dag het gebiedt hadt, voegende, deedt hy daar voorslagen, die de Franschen aannamen, en die gevolgt wierden van de vrede te Querasque op den 6 April des jaars 1631. Hier by bevonden zich ook de pausselyke gezant Pancirollus en Mazarin van wegen den H. stoel. Mazarin hadt daar al den roem van. De kardinaal Richelieu was zeer voldaan over zyn gedrag, en vatte voor hem eene innerlyke genegenheit op, die hem vervolgens zeer voordeelig was. De kardinaal Barbarini was mede van hem zeer voldaan, en verbreidde zynen lof by den paus zo hoog, dat hem kort daar aan in den jare 1634 door Urbanus den VIII twee bedieningen teffens wierden opgedragen; want hy wierdt vice-legaat van Avignon en buitengewone nuncius van den paus in Vrankryk. Door deze gelegenheit en zyne kennisse van zaken kreeg hy de vriendschap van den kardinaal Richelieu, daar na die van den koning Lodewyk den XIII, en op de benoeming en aandrang van dien monarch verkreeg hy den hoedt als kardinaal door den gemelden paus in den jare 1641. Deze zelve vorst maakte hem na de doodt van den kardinaal Richelieu zyn Raadsheer van staat, en benoemde hem tot een van de uitvoerders van zynen laatsten wille. De kardinaal Mazarin, nu staatsminister geworden zynde, droeg in de minderjarigheit van den koning Lodewyk den XIV den last des ryks genoegzaam op zyne schouderen onder de regering van de koninginne Anna van Oostenryk. De beginselen waren zeer gelukkig, en de goede gevolgen van de wapenen des konings verschaften vele loftuitingen voor dien staatsbedienaar: maar vervolgens, het volk gedrukt, en de groten nayverig over zyne verheffing, wierden hem vele onlusten gebrouwen. Dit leide den grondt, of strekte als een onderwerp voor de binnelandsche oorlogen van de jaren 1649, 1650, 1651, en 1652. Men verzocht den koning zich van den kardinaal te ontdoen, en hy, ziende, dat het noodzakelyk was, liet hem vertrekken, of liever, de kardinaal vertrok uit zich zelve, en eischte verlof uit het ryk te mogen gaan, om te zien of door den tydt de zaken zich beter schikken wilden. Hy was evenwel zo vast verzekert van zyn geluk, dat hy dit toeval plaatste in den rang van alle zyne grootste voorspoeden, die hem gebeuren konden voor zyne glorie. Al wat in Vrankryk was toonde zich gemelyk, of in haat ontstoken op den kardinaal. Men gaf verscheide arresten tegen hem uit; men stelde zyn hoofdt op prys; men verkocht zyne bibliotheek, maar hy kaatste alle deze slagen netjes af, kwam weder aan 't hof met zo veel vermogen als van te voren, en velen, die hem het meest vervolgt of gedoemt hadden, waren de eersten, die hem wederom met loftuitingen ophoopten. De kardinaal vervolgde wederom als weleer zynen yver te besteden aan het welzyn van 't ryk, inzonderheit de krachtige handt leggende op de bevordering van de vrede. Deze ging hy zelf bearbeiden in den jare 1659 op het Fesanten-eilandt met Don Louis de Haro, staatsdienaar des konings van Spanje. Deze twee gevolmachtigden van beide de ryken bepaalden den oorlog zeer gelukkig door een huwelyk van den koning van Vrankryk met de infante van Spanje. In 't einde, zyne gedurige bezigheit stortte hem in eene gevaarlyke ziekte. Hy was eerst in de Louvre, maar liet zich van daar brengen naar Vincennes, alwaar hy stierf den 9 Maart des jaars 1661, in den ouderdom van 59 jaren. De koning vereerde zyn geheugen op eene ongemene wyze, betuigende, dat al wat hy ooit gedaan hadt hem ten uiterste behaaglyk was geweest, liet het lighaam van den kardinaal Mazarin in eene voortreffelyke tombe leggen en plaatsen in 't collegie van de vier natiën.

Deze kardinaal hadt een broeder en twee zusters. De eerste, *Michiël Mazarin*, te Rome geboren in den jare 1607, wierdt monnik van de Dominikaner orde, en leeraarde de philosophie en Godgeleerdheit. De Fransche party benoemde hem tot generaal in het kapittel, gehouden te Genua; maar vermits de Spanjaarden zich daar tegen kantten, zag hy zelf van die waardigheit af, maar wierdt vervolgens meester van het pausselyk paleis. De kardinaal, zyn broeder, maakte hem aartsbisschop van Aix in den jare 1645, den kardinaalshoedt kreeg hy in den jare 1647, en 't onderkoningschap van Catalonië in den jare 1648. Hy deedt zyn intrede binnen Barcelona in de maandt van February; maar niet lang daar na wederom naar Rome gegaan zynde, stierf hy daar den 2 September, in den ouderdom van 41 jaren. Margareta Mazarin, oudste zuster van den kardinaal, trouwde den 6 July des jaars 1634 met Hieronymo Martinozzi, Roomsch edelman, en hadt in dit huwelyk Laura Martinozzi, getrouwt in den jare 1655 met Alphonsus den IV, hertog van Modena: en Anna Maria Martinozzi, vrouwe van Armand van Bourbon, prins

prins van Conti, gelyk elders gezegt wordt. Jeronyma Mazarin, jongste zuster van den kardinaal, trouwde met Michiël Laurens Mancini, Roomsch edelman. Hunne kinderen waren: 1. de graaf Mancini, gesneuvelt in den slag van St. Anthonies voorstadt van Parys in den jare 1652. 2. Philips Mancini Mazarin, hertog van Nevers, Pair van Vrankryk en ridder van de orde des konings, getrouwt den 15 December des jaars 1670 met Diana Gabriëlle de Damas, dochter van Claude Leonor, marquis van Thianges, en van Gabriëlle de Rochechouart-Mortimar. 3. De abt Mancini, die ongelukkig al spelende door iemandt van zyne goede vrienden gedood wierdt den 15 December des jaars 1654. 4. Laura Mancini, getrouwt den 4 February des jaars 1651 met Louïs, hertog van Vendôme, enz. gestorven in den jare 1657. 5. Olympia, surintendante van het huis der koninginne, getrouwt den 20 February des jaars 1657 aan Eugenius Mauritius van Savoje, grave van Soissons, enz. 6. Maria, gemalin van Laurens Colunna, konnestabel van 't ryk van Napels. 7. Hortensia Mancini, die hier volgen zal, en 8. Maria Anna, gehuwt den 20 April des jaars 1662 met Geofroi Maurice de la Tour, hertog van Bouillon, enz. Hortensia Mancini trouwde den 28 February des jaars 1661 met Arnoud Karel de la Porte, op voorwaarde, dat hy den naam en de wapens van Mazarin zou voeren. Mazarin kocht voor hem het hertogdom Rhetelois, noemende het zelve voortaan het hertogdom Mazarin. Deze hertog stierf in den jare 1713, den 9 November, in het 82 jaar zyns ouderdoms, hebbende in dit huwelyk gehad een zoon en vyf dochteren. Deze zoon wierdt genaamt Paulus Julius Mazarin, eertyds groot-baljuw van Hagenau, en gouverneur van Port-Louïs, geboren in den jare 1666. Deze heeft eenige jaren voor zyns vaders doodt den hertoglyken tytel aangenomen, en trouwde in den jare 1685 met de dochter van den hertog van Duras, welke hem verscheide kinderen ter wereldt bragt. *Gualdo Priorat. hist. de la Paix. Justiniani script. della Ligur. La Barde & Priolo de rebus Gallic. Guichenon Hist. de Savoje. Dupleix Hist. de Louïs le* XIII. *Minist. du Cardinal Mazarin. Continuation de Ciacconius. Sammarthan. Imhof.*

MAZARIN, (JULIUS) een Jesuit, geboren te Palermo in Siciliё, oorspronkelyk uit het gebiedt van Genua, was oom van den kardinaal Mazarin, tradt nog jong zynde in de maatschappy der Jesuiten, en maakte zich vermaard door zyn verstandt en goede hoedanigheden. Hy leerde de wysbegeerte te Palermo, de Godgeleerdheit te Parys, en vervolgens wierdt hy rector van de collegiën te Genua, te Ferrara, en van 't professiehuis te Palermo. Deze vader Julius Mazarin wierdt geacht voor een van de braafste predikers van zynen tydt. Hy oeffende gedurende 20 jaren lang de bediening van het Euangelie, en stierf te Boulogne den 22 December des jaars 1622, in den ouderdom van 78 jaren. Hy heeft verscheide werken, in 't Italiaansch geschreven, nagelaten. *Alegambe Bibl. script. Soc. Jesu. Justiniani scriptor. della Ligur.*

MAZARINO, een plaats in Siciliё, met den tytel van graafschap, in de valei del Noto. Eenigen noemen de zelve *Moracini*, en de Latynen *Mactorium*.

MAZDAC is de naam van een bedrieger, van geboorte een Persiaan, bygenaamt *Zendik*, dat is de Guit, die onder voorwendsel van alle goederen gemeen te spelen de zelve alleen zocht eigen te maken. Hy leefde onder de regering van Cobad, vader van Cosroës, en wist door zyne streken de gunst van dezen vorst zich zodanig eigen te maken, dat hy eene nieuwe verdeeling van belasting in Persiё wist in te voeren. Deze onderneming slaagde hem zo wel, dat hy het meeste gedeelte der groten van 't ryk beroofde van hunne voordeelen, en wist zich zelf daar van tot zyn voordeel wonderlyk wel te bedienen. Ondertusschen, de groten van staat, die zich mishandelt zagen door het bevel van hunnen vorst, besloten hem te onttronen, en uit zyne staten te verjagen. Maar Mazdac, die een geweldigen aanhang in 't ryk hadt, was zo verre meester, dat hy eenen Masraf in zyne plaats wist te verkiezen. Buzurgemihir, die by Cobad de eerste bedienaar van staat geweest was, wist door zyn verstandt de gemoederen der groten en des volks zo in te nemen, dat zy hem geloofden, vermits hy ontdekte dat deze Mazdac alleen de oorzaak was geweest van deze nieuwe schatting, en dat hy door zyne bedriegeryen den koning hadt weten om te zetten. Hier door deden zy Mazdac uit het ryk vertrekken, en herstelden den vorst Cobad weder op den troon. Eenigen tydt daar na kwam Mazdac wederom in Persiё onder de regering van Nauschirvan, zoon van Cobad, en zocht zich voor een propheet uit te geven; maar deze prins, beter beraden als zyn vader, wilde hem niet horen, en liet hem op den raadt van Buzurgemihir om 't leven brengen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MAZEPPA, (JOHANNES) veldheer der Kozakken, was een Poolsch edelman, geboren in de Ukranie. Hy hieldt zich in zyne jeugdt als pagie aan het hof van den koning van Polen, Casimir, en wist zich in de ryks-onlusten zo wel te bedienen, en veel staatsgebruiken te leren, waar van hy in den Kozakschen oorlog de eerste proeven gaf, wetende zich zo te gedragen, dat hy by de Kozakken wel wierdt aangezien, en by den Poolschen veldheer zo zeer in aanzien geraakte, dat hy hem de gewichtigste zaken toevertrouwde, en zelf een gezantschap aan den Tartarischen Chan opdroeg. Na dat hy dit gelukkig ten einde gebragt hadt, wikkelde hy zich by de Kozakken in, zo dat de veldheer Ivan Samuelowitz hem als zynen geheimschryver aanstelde, en van zyn raadt zich menigmaal bediende; en naardien hy in eene zekere gelegenheit voortreffelyke blyken van zyne dapperheit gaf, verkreeg hy de bediening van luitenant generaal, en toen de gemelde Samuelowitz zyn ontslag van dienst bekwam, wierdt hy in des zelfs plaats tot veldheer aangenomen. In dezen staat maakte hy aanstonts zyn werk om de grenzen tegen de Tartaren te versterken. Hier op maakte hy zich meester van Kozakkermund, Taram, Singerey, en Aslangarod, brengende alles by wat mogelyk was, dat de Czaar de vesting Azof in zyn geweldt bekwam, die hem daar voor in den jare 1698 met de ridderorde van St. Andries begunstigde. Maar eindelyk, na dat hy 24 jaren lang als veldheer aan 't Russische ryk vele diensten gedaan hadt, ging hy, op hoop, dat men hem als koning over de Kozakken zou aanstellen, in den jare 1708, in het 84 jaar zyns ouderdoms, met eenige regimenten in den dienst des konings van Zweden over; maar 't overschot van zyn leger, bestaande in 40000 man, hadt geen lust dezen veldheer te volgen. Hier op veroverden de Russen zyne hoofdstadt Baturin stormenderhandt, slechtten de zelve, en maakten die tot een effen landt. Zyne beeldtenis wierdt door den beul opgehangen, en hy zelf moest na den slag van Pultowa in den jare 1709 eerst naar Wallachiё, en van daar naar de Turksche vesting Bender vluchten, alwaar hy den 3 September van 't gemelde jaar den geest gaf, wordende in de Roomsche kerk te Zassey in Wallachiё begraven.

MAZIRA, een eilandt van Afrika, gelegen aan de Zuidkust van 't Gelukkig Arabiё, tusschen de kaap Ras-al-Gate en den mondt van de Prim. Eenige wereldbeschryvers willen, dat het oudtyds genaamt wierdt *Organa*, en anderen *Insula Sarapidis*. *Maty Dict.*

MAZORBO, in 't Latyn *Majorbium*, een eilandt vyf kwartier uurs van Venetiё ten Noorden, bestaande uit een eenig steedtje, 't welk echter zeer wel bewoont is. In den eersten tydt van het Venetiaansche gemenebest is het zelve in groot aanzien geweest. *S. Didier ville & Republ. de Venise pag.* 11. *Schauplats des krieges in Italien pag.* 542.

MAZOURA, eene Afrikaansche stadt in neder-Egypten, waar by in den jare 1250 de koning van Vrankryk Lodewyk de IX, tegen de ongelovigen een veldslag leverde, maar gevangen wierdt, gelyk elders gezegt wordt.

MAZUAN, in 't Latyn *Macaria*, een eilandt, benevens een haven in Afrika, aan den Arabischen zeeboezem, behorende voorheen aan den koning der Abyssinen, maar is in den jare 1557 aan de Turken afgestaan.

MAZZAGRAN, of MAZAGANT, oudtyds *Deorum portus*, eene oude kleine stadt van 't koninkryk Algiers in Barbaryё, aan de zeekust en den mondt van de Selef, tusschen Oran en Tenez. *Maty Diction.*

MAZZUOLI, (FRANCISCUS) van Parma, een voortreffelyk schilder, die sedert den ouderdom van 23 jaren zeer schone stukken maakte. Een van zyne oomen bragt hem by paus Clemens den VII, die hem gebruikte om verscheide tafereelen te maken. Dit deedt hy tot dat Rome door de keizerschen in den jare 1527 vermeestert wierdt; zelfs toen die stadt aan de zegepralende krygsknechten ten prooi genoegzaam verstrekte, en alles vol gerucht en wanorder was, was hy nog bezig met schilderen toen eenige soldaten in zyn huis vielen, die, verwondert zynde over zyne kunstige behandeling, hem wederom zonder hinder verlieten; maar anderen daar na wederkomende beroofden hem van alles wat hy hadt. Hier na keerde hy wederom naar Parma, bevondt zich vervolgens in den jare 1530 te Bologne, alwaar keizer Karel de V door paus Clemens den VII gekroont wierdt. By die gelegenheit bezag hy den keizer zo naauwkeurig, dat hy zyn beeldtenis zeer volmaakt uit zyne gedachten wist na te bootsen. Hy schilderde dezen vorst met een laauwerkroon om 't hoofdt, en met een jong kindt by zich, verbeeldende eenen jongen Hercules, die hem een globe aanboodt, als of hy hem opdroeg de gehele wereldt te gebieden. Dit stuk behaagde den paus uitnemende, die het met den schilder door den bisschop van Valona, zynen dataris, den keizer liet aanbieden. Karel de V zyn afbeeldsel naauwkeurig willende bezien, wierdt dit door den schilder belet, zeggende, dat het nog niet voltooit was. Dit was de reden, dat zyne vergelding niet groot was. Deze schilder trok hier op naar huis, en doordien hy veel in boeken van de Chymie of stofscheikunde gelezen hadt, viel hy aan dat werk, en verkwistte daar alle zyne goederen mede, zo dat hy behoeftig stierf in den jare 1540, pas 36 jaren oud zynde. *Vasari Vie de Peint. Felibien Entr. sur la Vie de Peintres.*

MCDONALD, of MCDUALD, is de naam van een voornaam geslacht der Hooglanders in Schotlandt, wier voorvaderen koningen van dat eilandt, en het hoofdt van alle de zogenaamde *Clans* wilden zyn. Zy veroorzaakten dikwils vele ongelegenheden, vielen op een vyandlyke wyze in 't vaste landt, daar zy dan eens de overwinning behaalden, en dan eens deerlyk geslagen wierden, en met de regering vrede maakten. Een van hen rechtte onder de regering van Donald den VII een gevaarlyken opstandt aan, sloeg met hulp van de Ieren het heir des konings, bekwam des zelfs veldheer Malcolmus gevangen, en onthoofde hem; waar op Macbeth, die op Donald den VII in de regering volgde, Mcdonald met grote hevigheit aantastte, en hem, na dat hy hem twee maal geslagen hadt, dwong op zyn nabygelegen kasteel te vluchten, alwaar hy met eenigen van zyn aanhang zich zelf uit vertwyffeling om 't leven bragt, waar op Macbeth deszelfs hoofdt aan den koning zondt. Een ander van dien naam, te Ros geboren, leefde ten tyde van Jacobus den I, plunderde en overheerde het landt, en roofde onder anderen eene zekere vrouw, die hem dreigde, dat zy het geweldt, haar aangedaan, den koning kla-

ning klagen zou, liet hy hare voeten met hoefyzers beslaan, haar dus wegzendende, met dit antwoordt: *Gaa, nu zyt gy beslagen, en kunt uwen koning zeggen wat u wedervaren is.* Zo haast was deze vrouw niet in staat van te kunnen vertrekken, of zy onderrechtte den koning van al 't gebeurde, met een aanwyzende de plaats waar Mcdonald met de zynen zich onthieldt, en op wat wyze hy te vermeesteren was: waar op de vorst aanstonts hem liet nasporen, gevangen kreeg met alle zyne makkers, latende mede hunne voeten met hoefyzers beslaan, en langs de straten omvoeren, met een uitroeper by hen, die de oorzaak van deze straffe den volke kenbaar maakte, waar na de koning op de wegen galgen liet bouwen, daar hy hen alle aan ophing. *Buchan.*

MCDUFF, een Schot, die door zyne trouwe diensten, aan den koning Malcolmus bewezen, tot grave van Fife benoemt wierdt, en de eerste is, die dezen tytel in Schotlandt gevoert heeft. Daarenboven wierden hem ook nog drie byzondere voorrechten medegedeelt, namentlyk dat zyne nakomelingen de eer hebben zouden, den koning op zyne kroning tot aan den stoel van staat te verzellen; het koninklyk leger te gebieden, en byaldien hy iemandt van de voornaamste op eene ongelukkige wyze versloeg, hy met 24 mark te betalen vry zou zyn van verdere straffe, en zo het een gemeen man was, kon hy met de helft van de gemelde somme volstaan, en dit zou doorgaan zo lang 'er iemandt van dit geslacht in het leven was. Vermits iemandt uit deze familie van den koning Baliol voor het gerechte beledigt wierdt, beriep hy den zelven voor den koning van Engelandt, Eduard den I. Dit veroorzaakte vervolgens, dat Baliol in oorlog met Engelandt geraakte, waar van elders breder gesproken is. *Buchananus.*

MCISLAW, of MSCISLAW, in 't Latyn *Mcislavia*, eene stadt en palatynschap van Polen in Litthauwen, naby den vloedt van Sofe. Deze stadt legt op de grenzen van Muskovië, 10 mylen van Smolensko, wierdt weleer aangevallen door de Muskoviters, maar zy wierden door Sigismundus den I, koning van Polen, verslagen. Doch naderhandt hebben zy zich daar van meester gemaakt. Suentoslaus, hertog van Smolensko, belegerde Mcislaw in den jare 1386 zonder het zelve te kunnen bemachtigen.

MCPHERSON is de naam van een Schotsche Hooglandsche *Clan*, of familie, die gemeenlyk *Clan Chatton* genoemt wordt, en wegens haar ouderdom en dapperheit beroemd is. Zy stammen af van de Katten, wier voorouderen uit de Hoogduitsche provinciën Hessen en Thuringen door de Hermunduren en Romeinen onder de regering van den keizer Tiberius verdreven wierden. Deze Katten plaatsten zich hier op aan den Rhyn, in Hollandt, enz. Van daar staken eenige dezer volkeren over naar Schotlandt, en landden in 't Noordelyke gedeelte van dat ryk, wierden van den toen heerschenden koning vriendelyk ontfangen, de welke hen een stuk lands gaf, dat sedert den naam van Kathnesse, dat is Katten-winkel, gevoert heeft. Wanneer zy zich hier nu nedergezet hadden, deden zy de Schotten tegen de Picten en andere vyanden des vaderlands veel dienst, tot dat ten tyde van Alpinus, koning van Schotlandt, het hoofdt der Katten wegens zyne grootte en kloekheit *Gilly Cattan Moir*, dat is de Grote, genoemt wierdt, de zuster van den Pictischen koning Brudus ten huwelyk kreeg, en de beide natiën, namentlyk de Schotten en Picten, in een hevigen oorlog gerakende, hy zich onzydig en stil hieldt. Maar onder de regering van Kenneth den II, die mede met de Picten kryg voerde, wierdt Gilly Cattan Moir hard aangedrongen door den koning van Schotlandt om hem te hulp te komen, doch hy weigerde zulks om zynen hogen ouderdom, doende nochtans, om zyne getrouwheit te betuigen, schoon hy met den Pictischen koning in verwant-en vriendschap leefde, een van zyne zonen met de helft van het Clan ten dienst der Schotten tegen de Picten optrekken, waar door ook de laatstgenoemden de nederlaag ontfingen, en genoegzaam verdelgt wierden. Doordien nu de meeste van den Kattanische Clan in dezen slag gebleven waren, stierf de oude man van droefheit, waar op de overige, door de Schotten als vrienden der Picten aangemerkt wordende, uit Kathnesse verdreven, en nog ter naauwer noodt te Loqhaber met ter woon geleden wierden. De zoonszoon van den gemelden ouden hoofdman der Kattanische Clan, wiens vader mede gesneuvelt was in den voornoemden slag, wierdt in het ampt zyns vaders gestelt, en tot ridder en maarschalk verkoren, waar van het voornaam geslacht van *Keith*, dat weleer het ampt van erfmaarschalken van Schotlandt bekleedde, zynen oorsprong genomen heeft. De voornaamsten, die zich te Loqhabar nedergeslagen hadden, wierden kort daar op tot erflyke landvoogden van het zelve gemaakt, en dit ganfche geslacht heeft meer dan honderd jaren een koninklyk bevel gehad van zich tegen de rebellen te kanten, waar uit blykt, dat zy zich altydt getrouw gedragen hebben voor de Schotsche kroon. *Muirach Mak Gilly Chattan*, dien men van wegens zyne langdurige reizen in verscheide gewesten Albanach noemde, was de zusters zoon van den overste van 't Clan Dermand Mak Gilly Chattan, en wierdt om zyne ongemene Godvrucht prioor van Kinguisby gemaakt. Hy huwelykte met de dochter van Thane van Calder, en teelde by de zelve verscheide zonen, namentlyk *DugalOvir*, of den Zwartachtigen, die daar na hoofdman van 't Clan wierdt, *Evan-Bone*, of den Schonen, waar van *Clunie Mak Pherson* herkomstig is; *Niel Cromb*, alzo genaamt om zyne ronde schouderen, beroemd om zyne zeldzame wetenschap in erts-en myn-werken, waar van het geslacht *Breakoe Smith*, en andere meer, afkomstig zyn; *Farchard Gilly Brar*, alzo genaamt om zyne vlugheit, waar van het stamhuis der *Mak Gilly Wrayes*, of *Dumma Glash*, aan de rivier Nairu, afkomstig is; en *David Dow*, of de Zwarte, waar van de *Davidsons van Invernahavine* gesproten zyn. Deze en andere meer waren alle Muirachs zonen, en wierden door hunne bynamen, die men uit hunne gedaante of gaven nam, van elkander onderscheiden; anders voerden zy alle dien van *Clan Wirich*, ter gedachtenisse hunnes vaders. Wanneer nu de oudste broeder van deze Muirach stierf, was hy zyn opvolger als hoofdman van het Clan, en na dat hy zyne zaken in een goeden standt gestelt hadt, gaf hy aan zynen oudsten zone, *Dulgal Ovir*, of de Zwartachtige bygenaamt, het bezit van dat ampt en het bestier van zyne goederen, en ging een bedevaart doen naar Jeruzalem, alwaar hy op den 3 May aankwam, welken dag hy naderhandt altydt geviert heeft, en zyn gansch geslacht heeft onder een zekeren eedt belofte gedaan van mede een bedevaart te zullen doen. Op zyne te rug reize bezocht hy Rome, Spanje en Ierlandt. Wanneer hy in 't laatstgemelde landt kwam, was men daar in oorlog wegens de kroon van Leinster. Vermits hy wegens zyne deugden en oprechtigheit in groot aanzien was, verzocht men hem, dat hy de strydende partyen wilde vereenigen, 't welk hy met eene ongemene kloekheit ondernam; maar doordien zy beide elkander niet toegeven wilden, wierdt hy met eenparige stemmen tot koning verkoren. Hy was te dier tydt een weduwenaar, en schoon reets hoog van jaren trouwde hy nochtans met de dochter van O' Neal, een van die genen, die mede naar de kroon gestaan hadt, en trok het gansche volk met zulke sterke liefdezeelen aan zich, dat hy het ryk op zyn geslacht erflyk maakte. Hy stierf in het 23 jaar van zyne regering, en wierdt te Dublin in de Domkerk bygezet. Zyn zoon, *Evar Mak Muirach*, volgde hem op den troon, en regeerde 49 jaren met veel lof en achting. Daar op volgde zyn zoon, *Dermond Mak Wirich*, die van wegen zyne tiranny, en inzonderheit om dat hy de gemalin van den koning van Meath, Maurice O Kock, weggevoert hadt, uit zyn ryk verdreven, maar naderhandt door Henrik den II, koning van Engelandt, wederom herstelt wierdt, die vervolgens om deze reden op de Ierlandsche kroon zyne eischen bouwde. Hier door wierden Muirachs nakomelingen van deze mogendheit berooft, maar men vindt nog ten huidigen dage nazaten van dit stamhuis in Ierlandt. De bovengemelde Dugal Ovir, die als hoofdman van het Clan in Schotlandt gebleven was, hadt een eenigen zoon, en deze eene eenige dochter, die hy aan een vremden, met name *Mak Kintosh* dat is zoon van Thanes (als zynde een kleinzoon van Thanes van Fife) trouwde, en dus zyne goederen aan een ander geslacht bragt, waar van de linie van *Lairo Mak Kintosh* afkomstig is. Dit geslacht wilde nu het hoofdt over de *Clan Chattan* zyn, vermits *Mak Kintosh* de eenige erfgenaam daar van behuwelykt hadt. De voorgemelde Evan Bane trouwde met Mak Leans dochter, en teelde by de zelve *Kenneth*, waar van het geslacht van *Inveresse* afstamt; en by eene andere vrouwe kreeg hy *Johannes*, waar van het geslacht van *Pitmean* herkomstig is. Deze familie heeft met de andere Clans vele strydigheden en onlusten gehad, maar inzonderheit met het *Clan Cameron*. Dit Clan was het, dat het kasteel Ruthwen voor den grave van Huntly tegen dien van Argile ten tyde van de koningin Maria verdedigde. Naderhandt verklaarde zich dit geslacht met 600 man voor koning Karel den I, onder den grave van Montros. Toen bleef William Mak Pherson Lairo van Inveressie, hun overste, in den slag by Old-Earn. Op het laatste der XVII eeuwe hielden zy het met Jacobus den II, onder den grave van Dundee, en wierden van hen 26 man te Cromdale door Sir Thomas Levingston, veldheer van Willem den III, koning van Engelandt, gedood, waar op zich de overigen aan den gemelden koning onderwierpen. Dit Clan kan een welgeoeffent regiment gewapende manschap in 't veldt leveren. Men zegt, dat zy in vredestyden zich zo vlytig en oprecht als zuivere Nederlanders gedragen, en in oorlogstydt zo veel uitstaan kunnen als de beste Hooglander. De voorouders voerden in hun wapen een schip, ter gedachtenisse, dat zy daar over zee aangeland waren, een kruis, verbeeldende hunne pelgrimadie naar 't Heilige Landt, en eene bloedige handt, ten teken, dat zy eertyds straffers van de oproerigen waren. Heden voeren zy in hun wapen aan de rechter zyde eene handt, die een dolk vasthoudt, en aan de linker zyde een kruis, benevens twee Hooglanders, die het wapen vasthouden, gekleed met opgeslage wambuffen, als Zwitsers kleden, maar op den open helm in plaats van pluimen, kruipt een kat met dit byschrift: *Touch not the cat, without a Glove*, dat is: *Raak de kat zonder handschoen niet aan. Annales Hibern. Buchanani. Spotswood. George Mc. Kenzys Heraldry.*

Men geeft ook vele andere geslachten in Schotlandt de namen of voornamen van *Mc.* of *Mak*, 't welk zo veel betekent als iemands zoon, die zich door een zonderling geval of daadt beroemd maakt, en in groot aanzien komt, het welk zy dan aan hun nageslacht of zonen mededeelen: zo zegt men *Mc. Cleans*, *Mc. Kintoshes*, enz. waar van wy geen byzonder narecht hebben, schoon alle Hooglansche familiën wat haar ontmoet vlytig aantekenen, waar uit men een groot licht aan de oude Schotsche historiën zou kunnen geven, indien men de zelve in handen kon krygen. De voornaamste van deze Clans waren in vorige tyden zo veel als eerste groten van 't ryk.

MEACO, *du Miaco*, eene grote stadt in Japan, of het eilandt Niphon, was in vroeger tyden de hoofdstadt van dat gansche landt, en de verblyfplaats der koningen; maar sedert dat Jedo haar die eer ontnomen heeft, is haar aanzien en luister

ſter krachtig vermindert, hoewel ze nog eene brave koopſtadt gebleven is. In de Japanſche burgeroorlogen is deze ſtadt eens byna t'eenemaal door 't vuur verteert. Zy wierdt in twee delen onderſcheiden, namentlyk in de bovenſtadt, alwaar het keizerlyke paleis ſtondt, en in de beneden-ſtadt, daar men eene haven, benevens eene ſterkte, Fuxime genaamt, vondt. *Baudrand.*

MEADIA, een kaſteel en veſting in Hungarië, onder de ban van Temiswar, op de Wallachiſche grenzen, aan den vloedt Cſerna, boven Orſowa, omtrent Karanſebes, benevens een dorp, 't welk in den jare 1717 door de Turken en Tartaren verbrand wierdt, en na de zegepraal der keizerſchen by Belgrado wierdt deze plaats, alwaar een magazyn geweeſt is, aan de overwinnaars overgegeven.

MEANDER. Zie MÆANDER.

MEATH, in 't Latyn *Media*, een graafſchap in de Ierſche provincie Leinſter, die van de Ieren *Mith* genoemt wordt, grenſt tegen 't Ooſten aan de graafſchappen Dublin en Kildare, waar van het door de rivier Boine afgeſcheiden wordt; tegen 't Zuiden aan Kildare en Kings-County; tegen 't Weſten aan Roſcommon en Longford, en tegen 't Noorden aan 't graafſchap Monaghen. Dit graafſchap wordt in twee delen onderſcheiden, namentlyk in *Ooſt*-en *Weſt-Meath*, is een zeer vruchtbaar en aangenaam landſchap, ryk van vee en granen, wordende van vaarbare rivieren bewatert. In het 38 jaar der regering van koning Henrik den VIII wierdt dit graafſchap door een akte van 't Parlement in twee delen of graafſchappen onderſcheiden, doordien men het zelve voor al te groot hieldt om van een Sherif of landrechter geregeert te worden. *Beeverel Delic. de la Grande Bret.*

MEAUX, eene ſtadt in Vrankryk, aan de rivier de Marne, hoofdſtadt van 't landſchap Brie, met een biſſchoplyken ſetel, onder het aartsbisdom van Parys behorende. Zy wierdt van de Latynen *Meldorum urbs*, *Meldæ*, *Meldis*, en *Jatinum Meldarum* genaamt, is zeer oud, en voert den tytel van een graafſchap, wordt door de gemelde rivier in twee delen gedeelt, waar van het eene de ſtadt, en 't andere de Mark genaamt wordt. Men twyfelt niet of de plaats, daar Ceſar van Meaux ſpreekt, is gebrekkelyk, want men vindt in 't vyfde Boek deze woorden: *Iis rebus conſtitutis, Cæſar ad portum Itium cum legionibus pervenit: ibi cognoſcit quadraginta naves, quæ in Meldis factæ erant.* Dat is naar de vertaling van Ablancourt: *De zaken aldus geſtelt zynde, ging Cæſar van daar naar Calais met zyn leger, en wierdt gewaar, dat de veertig vaartuigen, of ſchepen, die gemaakt waren aan dezen kant, dien weg niet hadden kunnen nemen.* Hier ziet men, dat hy voorwetens van den zin afwykt in zyne vertaling; want het zou belagchelyk zyn, dat men zeide, dat die ſchepen te Meaux gemaakt waren, doordien hy vervolgt, dat zy door een onweer in de haven geworpen wierden. Sanſon wil, dat men, in plaats van *Meldis*, *Unellis* zal lezen. De hoofdkerk van Meaux is toegewyd aan St. Stephanus, en de eerſte biſſchop van die plaats was St. *Sanctinus*. Behalven dezen heeft zy meer andere doorluchtige kerkvoogden gehad. Daarenboven is 'er nog eene kollegiale kerk, aan St. Sanctinus toegewyd, mitsgaders verſcheide parochiën; de abdy van St. Faron, behorende aan de geeſtelyken van St. Benedictus der congregatie van St. Maur; zeer vele kloosters, enz. Meaux heeft ook drie voorſteden, een grote balluage, en andere vrydommen; hadt voorheen zyne eigene en byzondere graven. *Robert van Vermandois*, derde zoon van Herbert den II, was graaf van Trojes en Meaux in den jare 958. Hy trouwde met Adelais, gezegt Were, dochter van Gilbert, hertog van Burgundië. *Herbert*, zyn broeder, wierdt na hem graaf van Trojes en Meaux, en ſtierf in een hogen ouderdom den 28 December des jaars 993. Zyn lighaam wierdt begraven in de kerk van de abdy van Lagni, die hy hadt laten bouwen. Flodoard en Fauchet maken gewag van hem. Herbert was getrouwt met Ogive, of Eugina van Engelandt, weduwe van Karel den Eenvoudigen, koning van Engelandt. Hy teelde by haar *Steven*, graaf van Trojes en Meaux, die zonder nageſlacht overleedt in den jare 1019; en *Agnes*, twede gemalin van Karel van Vrankryk, hertog van Lotharingen. Na de doodt van Steven eigende *Eudes* de II, graaf van Blois, zyn neef, in weerwil van koning Robert, de graafſchappen van Trojes en Meaux zich zelven toe. De andere graven van Champagne voerden ook den tytel van graven van Meaux, en gaven den zelven aan hunne jonger zonen. *Henrik*, bygenaamt Steven, zoon van den zelven Eudes den II, was al zo wel graaf van Trojes en Meaux als Eudes, zoon van Tibaud den III, graaf van Champagne. Alle deze landen wierden daar na vereenigt met de kroon door 't huwelyk met Johanna, koningin van Navarre en gravin van Champagne, met koning Philips den Schonen in den jare 1284. De ſtadt Meaux heeft by verſcheide gelegenheden zeer veel geleden. Terwyl in den jare 1358 koning Johannes in de gevangenis zat, week de Dauphin Karel, reden hebbende om op die van Parys misnoegt te zyn, naar Meaux. Van daar ging hy naar Sens, en liet Gaſton Phebus, graaf van Foix, dat gedeelte van de ſtadt Meaux, 't welk men Mark, of la Marche noemt, in bewaring. Die van Parys, zeer veel belang hebbende om meeſter te zyn van dezen ſleutel der Marne, zonden daar eenige krygsbenden naar toe, om daar van bezit te nemen. De hoofdſchout der ſtadt, mede van die party zynde, opende hen de poorten; maar vermits zy ook la Marche gaarne in bezit hadden, taſtten zy de zelve nu en dan aan; doch de graaf ſtortte eindelyk met zyn paardevolk op hen, en liet hen in ſtukken houwen. De aanvoerder wierdt gedood; de ſtadt te vuur en te zwaardt verwoeſt, en de hoofdſchout en eenige burgers wierden onthoofd. Naderhandt is Meaux verrezen uit zyne aſſche. Het was toen eene van de laatſte ſteden aan de Marne, die het met den Dauphin Karel, naderhandt koning, den VII van dien naam, hielden. De Engelſchen belegerden deze ſtadt in het begin van den jare 1421, en na eene verdediging van drie maanden gaven de inwoonders de zelve over met verdrag op den 9 May. Zy behieldt hare vryheit; maar de ſoldaten wierden gevangen genomen, en de baljuw Lodewyk Gaſt, benevens drie andere hoofdmannen, wierden in de Hales van Parys onthoofd. Meaux was de eerſte ſtadt in Vrankryk, waar in de hervormde Godsdienſt in 't openbaar wierdt gepredikt. Jan le Clerk, wolkammer van die ſtadt, zeide daar ſtoutmoedig, dat de paus de Antichriſt was; dit viel voor in den jare 1523, en naderhandt wierdt hy te Metz verbrand. Jakob Pavanes, die de zelve leer binnen Meaux gepredikt hadt, moeſt de zelve ſtraf te Parys in den jare 1525 ondergaan. Martialis Mazurier, Doctor te Parys en penitentiaris van Nôtre Dame, en François le Picart, ook Doctor te Parys, en deken van St. Germain Auxerrois, deden het meeſt hun beſt tot herſtelling van deze ſtadt in 't Roomſche gelove, en in 't verdrukken der nieuwe lere. Velen, die de laatſte omhelſt hadden, wierden door een vonnis van 't Parlement in de maandt October des jaars 1546 om hals gebragt. Maar ondertuſſchen herſtelden zy den hervormden Godsdienſt wederom in den jare 1563, verjagende alle de monniken en prieſters, vernielende de beelden, en ſchaften alle andere Roomſche plegtigheden af, maar moeſten eerlang, na veel vooren tegenſpoedt geleden te hebben, het eindelyk de Roomſchgezinden gewonnen geven.

Conciliën te Meaux.

Wenillon van Sens, Hincmarus van Rheims, Gondebaut van Rouaan, en Rudolph van Bourges hielden den 17 Juny des jaars 845 een concilie te Meaux, alwaar zy de beſluiten op de ſynoden van Couleines, Thionville, Beauvais en Lorris genomen, nazagen, en op nieuw beveſtigden, die men vinden kan in het VI ſtuk der Conciliën, in 66 hoofdſtukken. Hugo van Die, gezant des H. ſtoels, hieldt in den jare 1080 een concilie te Meaux, waar in Urſinus van Soiſſons wierdt afgezet, en in des zelfs plaats Arnault van Pamele aangenomen. De laatſte was een monnik van St. Medard, gelyk men ziet in het leven van dien heilige, beſchreven door Liſiard, en aangehaalt door Surius. De zelve Hugo van Die verzamelde een ander concilie te Meaux, en wydde daar in eenen Robert, abt van Resbais, na de doodt van Gaultier Saveir, tot biſſchop van die ſtadt: maar Richard, aartsbiſſchop van Sens, oordeelende, dat dit zyne achtbaarheit te kort gedaan was, plaatſte daar eenen Gaultier van Chambli in, 't welk de liefhebbers omſtandiger kunnen nazien in de Kronyken van Sens en Auxerre, als mede in de brieven van paus Gregorius den VII enz. Jan l'Huillier, biſſchop van Meaux, gaf ſynodale ordonnantiën uit in den jare 1493. Lodewyk Pinelle maakte de zelve voor de Curées in den 1531, en Dominicus Seguier in den jare 1654. *Ptolomæus lib.* II. *c.* 8. *Plin. l.* IV. *c.* 18. *Gregor. Tur. lib.* V. *c.* 1. *Nicol. Fontaine Hiſt. Cathol. Thuanus Hiſt. Robert & Sammarthan. Gall. Chriſt. Du Cheſne Ant. de villes de France. Davila. P. Matth. Mezeray.* enz.

MECCA, of MEKKA, eene ſtadt in Arabië, van eenigen voor het oude *Petra*, maar van anderen voor *Marraba* gehouden, gelegen aan den vloedt Betius, die van de inwoonders des lands *Chaibar* genaamt wordt, in een onvruchtbaar dal, en als met een keten van bergen omringt, door welke vier enge wegen zyn, daar men de ſtadt mede nadert. Zy is groot, wel bevloert, en onder de Turken zeer beroemd, om dat hun propheet Mahometh aldaar geboren is, en door de menigte van pelgrims, die derwaarts reizen met karavanen om hunne eerbiedt in den tempel te bewyzen. Deze tempel was al van ouds onder de heidenſche Arabieren zo hoog in achting, als de tempel te Delphos onder de Grieken. Zy, die de voorzitting hadden, en 't oppergebiedt voerden van dezen tempel, wierden voor de allervoortreffelykſte van Mecca gehouden, en hierom vervalt het zeggen, dat Mahometh uit een gering geſlacht geſproten is, doordien zyne familie ſedert langen tydt te voren het beſtier van de ſtadt en die van den tempel gehad heeft. Ook ſpaart men geen mirakeleuze verhalen om de heiligheit van die plaats te beveſtigen, en hoe verwonderlyk Godt de zelve beſchermt heeft. Zie hier eene van die vertellingen, waar naar men van de andere kan oordeelen. Omtrent 70 jaren voor de geboorte van Mahometh regeerde onder de Hemoriten eene oude natie der Arabieren, bewonende het Zuider gedeelte van Mecca, een zeker koning Nawas, die, den Joodſchen Godsdienſt omhelſt hebbende, een krachtige vervolger der Chriſtenen wierdt, de welke reets ſedert 300 jaren dat Zuider gedeelte mede bewoont hadden; deze vervolging noodzaakte de Hemoriter Chriſtenen te vlucht naar Ethiopië, om daar in zekerheit te leven. Hier was de vorſt een Chriſten; dezen klaagden zy wat wreedheit zy van Nawas hadden moeten uitſtaan; dies bereidt hy zich ter wrake, zendt zynen oom Aryat met een heir van 70000 man naar Mecca. Deze ſloeg den tyran Nawas, en vervolgde hem zo hevig, dat hy hem noodzaakte in de Rode zee zich te verdrinken. Sedert dien tydt viel het ryk der Hemoriten in de macht der Ethiopiërs, en Aryat regeerde het zelve een reeks van 20 jaren. Hy hadt tot navolger Abraham Al Ashram, die, hebbende de alom beruchte kerk te Saana gebouwt, alle de voornaamſte Chriſtenen der Hemoriten derwaarts trok, waar door de tempel van Mecca in achting begon af te ne-

nemen, tot groot nadeel der Meccanen en Arabifche heidenen, die zo vele eeuwen daar hun voordeel van genoten hadden. Dus dreigde deze nieuwe kerk den tempel met een volftrekten ondergang; derhalven poogden zy op alle wyzen de kerk te Sanaa te ontheiligen en in verachting te brengen; ja zommigen waren daar ingeflopen, hadden haar met hunnen drek befmeert en bemorft; 't geen ter ooren van Abraham gekomen zynde, hem zo vergramde, dat hy voornam den hoon, hem door die van Mecca aangedaan, te wreken, en hunnen tempel te verwoeften. Hier op belegerde hy de ftadt met eene talloze menigte, maar kon de zelve niet bemachtigen, mogelyk uit gebrek van voorraadt, die zo gemakkelyk in deze woefte en onvruchtbare valei niet te bekomen was voor zo vele monden; dus was hy verplicht met verlies wederom naar zyn huis te keren, en om dat hy zich in deze belegering van olifanten bediende, noemen nog heden die van Mecca dezen oorlog den olifantskryg, en hebben een tydrekening, die zy de Epocha, of de tydrekening des olifants noemen. Van dezen oorlog maakt zelf de Alkoran in het 105 Hoofdftuk gewag, 't welk men het Hoofdftuk van den Olifant noemt, alwaar Mahometh zegt, dat de Heer de genen, die met de olifanten kwamen om den tempel te verdelgen, heeft weggejaagt, en hunne goddeloze voornemens verydelt, ja zelfs, dat hy een machtig heir van vogelen gebruikte om hen te verdryven; dat deze vogelen ftenen, die zy in hunne bekken en poten droegen, op de hoofden der krygsknechten wierpen, en daar door het heir der Ethiopiërs als kaf voor den windt verftrooiden. Dus willen zy bewyzen, dat Godt al voor de komfte van Mahometh zorg voor dien tempel gedragen heeft. De bewoners van Mecca waren te dier tydt in eene diepe onwetendheit gedompelt; echter waren zy in den beginne zo dwaas niet, dat zy aanftonts de leer van Mahometh omhelfden; in 't tegendeel, zy deden dien bedrieger ondervinden, dat het fpreekwoordt niet te vergeeffch zegt, dat geen propheet in zyn vaderlandt geacht wordt: derhalven ziende, dat zy van hunnen ouden Godsdienft niet af te trekken waren, neemt hy de vlucht van daar, die in hunne tale Hegire genaamt wordt, en federt welke vlucht de Mahomethanen hunne tydrekening beginnen. Deze vlucht ftrekte niet dan om door zyn reets begonnen aanhang een leger op de been te brengen, om door de wapenen hen te doen begrypen 't geen zy door zyne woorden niet leren wilden. Dus ontftondt tuffchen hem en die van Mecca een oorlog, die, na dat hy reets zes jaren geduurt hadt, door een ftilftandt voor tien jaren bepaalt fcheen; maar deze trouwloze, in plaats van dit verbondt heiliglyk te onderhouden, trekt na verloop van twee jaren met 10000 man op, breekt den ftilftandt, valt Mecca aan, onder voorgeven, dat zy eerft het verbondt gefchonden hadden, en brengt deze ftadt met des zelfs inwoonders onder zyn juk. Hy bande daar alle afgodery uit, en deedt zyn beft om zyne leer en achting meer en meer uit te breiden. Vervolgens deedt hy in 't tiende jaar van de Hegire zelf een bedevaart naar Mecca, doende daar een plechtige intrede. De volkeren uit Arabië liepen met grote menigte derwaarts om hunnen nieuwen meefter te zien; hy onderwees hen in zyne nieuwgefmede wet, waar na hy naar Medina keerde, en ftierf daar het volgende jaar. Hy hadt de fynheit van gedurende den tweejarigen ftilftandt zyn volk ter bedevaart naar Mecca in den tempel te zenden, wetende, dat hy daar door niet alleen die van Mecca, maar ook de Arabieren kon ftrelen, doordien zy al van voor vele eeuwen gewoon waren deze plegtigheden omtrent hunnen tempel te zien oeffenen, en zich daar mede kittelden. En waarlyk, hy won hier door vele herten, en maakte de inwoners tot hem genegen. Men heeft in het artykel van ABUDHAHER kunnen zien, in welk een deerlyken ftaat de ftadt Mecca in de IV eeuwe der Mahomethaanfche tydrekening zich bevondt. In de eerfte eeuwe hunner tydbepaling moeft zy alle overlaften, die de oorlog medefleept, verdragen; maar eindelyk heeft zy haar hoofdt opgebeurt, en zich door de ganfche wereldt berucht gemaakt. Eenige fchryvers, als Gabriel Sionita en Johannes Hefronita, zeggen, dat Solyman daar omtrent den jare 949 van de Hegire eene akademie oprechtte, en dat het collegie, 't welk hy daar veftigde, door hem met zeer aanzienlyke inkomften begiftigt wierdt. Men komt niet net overeen omtrent de gelegenheit der ftadt Mecca. Eenigen zeggen, dat zy legt een dagreize van de Rode zee. Baudrand ftelt haar in zyne kaart eenige duizend Arabifche mylen, en Herbelot drie volkome dagreizen van de gemelde zee. Zommigen ftellen haar byna onder den evennachtslyn, anderen op een en twintig graden, 40 minuten Noorder breedte. Het gebruik der wapenen is in haren omtrek verboden, namentlyk in zes mylen ten Ooften, twaalf ten Noorden, achttien ten Weften, en vier en twintig ten Zuiden mag men geen geweer handelen: ondertuffchen fpotten de rovers met die bevelen, roven en plunderen alles wat zy kunnen krygen, ja noodzaken de reizigers en pelgrims om ook, zelf in weêrwil van hunne gehoorzaamheit omtrent die wet, wapenen tot hunne verdediging te dragen. Schoon men zegt, dat deze ftadt aan de rivier Betius, heden Chaibor genaamt, legt, beweert echter Baudrand, dat zy haar water genoodzaakt is te halen uit de putten Zemzem, of Zanzam, of uit de bakken, daar zy het regenwater in verzamelen. Deze putten zyn door die van Mecca geheiligt: want zy verhalen, dat, toen Ifmaël van dorft verfmachtte, een wel waters onder zyne voeten opborrelde: daarom zyn alle pelgrims genoodzaakt zich drie maal van het hoofdt tot de voeten met het water uit deze putten te waffchen, en men ftaat hen toe, dat zy daar van drinken, en zelfs iets met zich mede op de reize nemen. Maar in de voorgaande eeuwe heeft men binnen Mecca door eene waterleiding van den berg Arafat met onnoemelyke onkoften meer voorraadt van water gebragt. Dus, fchoon het landt woeft en onvruchtbaar is, worden echter zo vele en ontallyke volkeren, derwaarts jaarlyklch reizende, in overvloedt van fpyze en drank voorzien. De inwoners van de ftadt worden op 6000 huisgezinnen begroot, en de meefte huizen zyn van tichelftenen gebouwt. De beruchte Mahomethaanfche mosquee, die zo zeer bezocht wordt, ftaat midden in de ftadt, en kan van verre gezien worden aan haar heerlyk hoepels-gewyze dak, pralende met twee kunftig gewerkte torens. De tempel wordt met meer dan 100 deuren, die ieder een venfter van boven hebben, gefloten; men gaat daar in met veel eerbiedt; want niet alleen wordt deze kerk, maar ook de ganfche ftadt voor zeer heilig gehouden, en zy geven voor, dat Mahometh in het zelve huis geboren is, waar in Abraham weleer zyn verblyf hieldt. Deze mosquee is met vele koftelyke tapyten en goude fieraden opgepronkt, inzonderheit in zekere plaats, daar geen licht is, en daar men zegt, dat Abrahams huis weleer geftaan heeft. Men gaat in de zelve door een zilvere deur, die een mans lengte hoog is, aan de zyde is een bron met zoutachtig water, waar mede de Mahomethanen geloven, dat de zonden kunnen afgewaffchen worden; waarom jaarlykfch, als de karavanen aangekomen zyn, een zeker feeft gehouden wordt, waar in men de Mahomethanen met dit water befprengt. In de voorhoven, of gewelven van dezen tempel vindt men allerlei koftelyke waaren, edelgefteenten, en een poeder, dat een zeer aangenamen reuk van zich geeft, te koop. De ftadt Mecca heeft haren eigen heer, die zich den tytel van Sherif of Emir geeft. Hy ftondt te voren onder de Egyptifche, en naderhandt onder de Turkfche Sultanen, maar heeft tegenwoordig een eigene volftrekte heerfchappy, zo dat de Turkfche keizer zich zelf zynen dienaar noemt. Hy wordt overladen van gefchenken door de reizigers, en krygt van den Sultan het derde gedeelte der inkomften van Egypten; waar voor hy de pelgrims befchermt, en voor de aanvallen der Arabieren dekken moet. *Davity de l'Afie. Bellon lib.* III *Obferv. Monconnys Reize. Prideaux Leven van Mahometh. Bayle Dict. Crit.*

MECELLATA, in 't Latyn *Macomada, Calumacuma*, was oudtyds eene kleine ftadt, maar is tegenwoordig niet meer dan een dorp, gelegen in 't koninkryk Tripoli, aan de Weftkuft der golf van Sidra. *Maty Dict.*

MECENAS. Zie MÆCENAS.

MECENIUS, (EGNATIUS) een voornaam Romein, die zyne vrouw, om dat zy tegen de wetten, van Romulus ingeftelt, wyn gedronken hadt, met ftokflagen doodde, en van dien vorft daar over geen ftraffe leedt, volgens Plinius. Valerius Maximus noemt hem *Egnatius Metellus*, en zegt, dat hy daar niet eens over beftraft wierdt: maar Tertullianus noemt hem als *Plinius Hift. Natur. lib.* XIV. *cap.* 13. *Val. Max. lib.* VI. *c.* 3.

MECHELEN, in 't Franfch *Malines*, en in 't Latyn *Mechlinia*, eene grote koopftadt aan de rivier de Dyle, in Brabandt, nevens een aartsbisdom, 't welk in den jare 1559 door paus Paulus den IV daar is geveftigt, gelegen tuffchen Antwerpen, Bruffel en Loven. Hare grootheit en luifter heeft haar den bynaam van de fchone doen verkrygen; want men heeft in de Nederlanden voor een fpreekwoordt, dat Antwerpen de rykfte, Bruffel de edelfte, Loven de wyfte, Gent de grootfte, en Brugge de oudfte, maar Mechelen de fchoonfte ftadt is. Hare gelegenheit is zeer aangenaam: want de rivier de Dyle loopt daar midden door, en zynde de ebbe en vloedt der zee mede deelachtig, maakt zy de ftadt ryk door koophandel en fcheepvaart. Men vindt in de voorftadt van Mechelen een klooster, St. Alexis toegewyd, waar in zich omtrent 15 of 1600 nonnen weleer bevonden. Deze hadden de vryheit van te mogen uitgaan, te wandelen, menfchen te bezoeken, en ook bezoek af te wachten, ja zelf van te mogen trouwen als het haar goed dacht. Mechelen hadt ook weleer zyne eigene heeren tot aan den jare 1336, en wierdt toen eene vrye provincie op zich zelve, onder haar gezag hebbende negen fraaie dorpen, wordende het Mechelfche gebiedt genaamt, en onder de XVII provinciën getelt. Naderhandt geraakte zy aan 't huis van Burgundië, tot dat in den jare 1477 het huis van Ooftenryk daar meefter van wierdt. De aartsbiffchop van die ftadt wordt primaat van de Nederlanden genoemt, en heeft onder zich de bisdommen van Antwerpen, Brugge, Gent, Iperen, Roermond, enz. De aartsbiffchoppelyke fetel wierdt het eerft door den kardinaal van Granvelle bekleed. De hoofdkerk draagt den naam van St. Rombaud, heeft twaalf kanunniken, en is gefticht in den jare 1000 door Notgerus, biffchop van Luik. Mechelen was ook de fetel van een koninklyken Raadt, ingeftelt door Karel, hertog van Burgundië, in den jare 1473. Hier was ook het parlement der ridders van het gulde vlies, en het tuighuis van den vorft. In den jare 1546 floeg de donder in het bufchkruid-huis, en fmeet het zelve nevens een toren en 300 huizen onder den voet, veroorzakende daar door een onnoemelyke fchade. Verder zyn de inwoners bevryd van alle impoften, uit oorzake van de goede dienften, de welke zy aan den grave van Vlaanderen, Karel den Stouten, in de belegering der ftadt Neus, aan den Rhyn, bewezen. Na den flag by Ramellies in den jare 1606 verliet de kommandant de ftadt, en gaf de burgery het magazyn ten befte, waar op de keizerlyken en hunne bondgenoten de ftadt in bezit namen, en by de vrede van Utrecht is de zelve aan keizer Karel den VI gebleven. *Guicciardyn Befchryv. van de Nederlanden. Grammaje Ant. Brab. Val. Andreas Bibl. Havenfius de electiôn. nov. Epifc. in Belg. Gazai Hift. ecclef. Belg. Sammarthanus Gall. Chrift.*

Con-

Concilien te Mechelen gehouden.

Martinus Riethoven, bisschop van Iperen, zat voor in het provinciale concilie van Mechelen, gehouden in den jare 1570, in 't afwezen van Antony Perenot, kardinaal van Granvelle, die aartsbisschop van de stadt was, gelyk boven gezegt is. Matth. Hovius, ook aartsbisschop van Mechelen, hieldt daar in den jare 1607 een provinciaal concilie, en deedt daar eene zeer geleerde redenvoering, en twee jaren daar na gaf hy de synodale inzettingen in 't licht.

MECHOACAN, eene provincie onder het gebiedt van Mexico, in Noord-Amerika, strekkende zich 80 mylen uit langs de Stille zee, en is des zelfs landt zeer vruchtbaar. De voornaamste stadt daar in is Valladolid van Mechoacan, wordt van de inboorlingen *Guianvarco* genaamt, en heeft een bisschoplyken setel; de andere steden zyn St. Miguel, St. Philippe, Conception de Salla, Leon, Zamora, Colima en Zacantute. De lucht in deze provincie is zeer koel, helder en gematigt, waarom vele onpasselyken derwaarts gaan tot verkryging van hunne gezondheit. Men vindt 'er ook vele meiren en rivieren, mitsgaders verscheide bronnen van heet water, die als baden gebruikt worden. Het aardryk is vruchtbaar, bestaande in heuvelen, bergen en dalen, alom met schone bomen versiert. Wanneer de Spanjaarden daar eerst in kwamen, was dit geweest een koninkryk, wiens hoofdstadt, Taximaroc, zich in den jare 1522 aan deze natie vrywillig onderwierp. Echter wierdt de koning door last van den Spaanschen stedehouder vermoord, schoon hy zich tot het Christelyk gelove bekeert hadt, onder voorgeven, dat hy een verraderlyken aanslag gesmeed hadt. In den jare 1544 wierdt daar de bisschoplyke setel opgerecht. Het meir, daar in gelegen, zou groter zyn dan dat van Mexico, en is zeer veel ongestuimigheit des onweders onderworpen, maar zeer vischryk, waar door de inwoonders, die de zelve vangen, en aan de naburen verkopen, een goed bestaan vinden. *De Laet pag.* 268.

MECKLENBURG, of MEKLENBURG, in 't Latyn *Megalopolis*, was weleer eene machtige stadt, die vyf mylen in haren omtrek, en twee in hare lengte gerekent wierdt; waar in de koningen der Obotrithen hunne hofhouding hadden. In den oorlog, dien de koning Niclotus met den hertog van Saxen, Henrik den Leeuw, voerde, wierdt deze stadt van den koning zelf in den brandt gestoken, en van des zelfs navolger en zoon, Pribislaus den II, ten eenemaal verwoest; doch naderhandt wel weder opgebouwt, maar is door den tydt zo zeer vervallen, dat zy heden slechts een vlek is, niet verre van de stadt Wismar, die uit hare puinhopen des zelfs aanwasch bekomen heeft. *Helmond lib.* I. *cap.* 1, 87. *lib.* II. *c.* 2, 14. *Lindenberg Cron. van Rostok lib.* I. *c.* 8. *Topogr. Sax. infer. Schurtsfleisch Res Mecklenb.* §. 3, 4, 5.

MECKLENBURG. De Mecklenburgsche landen, en 't geen daar onder begrepen wordt, bestaan in zes landschappen, namentlyk, het eigentlyk zogenaamde hertogdom Mecklenburg, de vorstendommen Wenden, Zwerin en Ratzeburg, en de heerlykheden Rostok en Stargard. Dus grenzen des zelfs landpalen ten Oosten aan voor-Pomeren, en ten dele aan het Mark Brandenburg; ten Zuiden aan het gemelde Mark en het Zellische vorstendom Danneberg, ten Westen aan het hertogdom Lauenburg en het gebiedt der stadt Lubek; eindelyk ten Noorden aan de Oostzee. De lengte strekt zich van 24 tot 30, en de breedte tot 18 mylen uit; maar daar het landt het smalste is beslaat het maar 9 mylen. Het wordt bewatert en doorsneden van verscheide schone rivieren, als de Boise, Elve, Pene, Reckenitz, Warna, en meer andere; mitsgaders van eenige grote vischryke meiren, als de Carpiner, de Cummerrowische, Krackower, Malchnier, Muritzer en Zwerinsche meir. Aan koren, boomvruchten en weilanden, noch aan vogelen, noch visschen is 'er geen gebrek, en men zegt, dat in des zelfs omtrek geen woeste plaatsen noch bergen gevonden worden. In het zelve vindt men vele paarde-vokkereiën, die aan de naburen verkocht worden; ook maakt men te Sultow zout, doch niet zo veel als men in dit landt wel benodigt heeft. Behalven de kloosters en kastelen worden daar in 16 voorname steden getelt. Te Ribenitz, Malchow en Dobbertin zyn Luthersche jufferen-kloosters. Het eigentlyk zogenaamde hertogdom Mecklenburg begrypt in zich Wismar, Gadebusch, Bukow, Grevismoelen, Neuburg, en andere kleine plaatsen. Boven wordt het van de Oostzee bespoelt; ter linker zyde heeft het de Lubeksche en Lauenburgsche landen, beneden het graafschap en vorstendom Zwerin, en ter regter zyde de heerlykheit Rostok. Op 't laatste van den jare 1712 geschiedde de Zweedsche inval uit Pomeren in dit landt, waar in ook de slag by Gadebusch voorviel, maar het wierdt echter van deze oorlogsrampen kort daar na wederom bevryd, hoewel het zelve veel geleden heeft door 't menigvuldig heen en weder trekken der Noordsche volkeren, en voornamentlyk door de onlusten tusschen den tegenwoordigen hertog en zyne onderhorige edelen. Namentlyk, in den jare 1710 ontstonden tusschen den hertog van Zwerin en den Meklenburgschen adel, als mede den Raadt van Rostok hevige strydigheden, om dat de hertog hunne gerechtigheden en vryheden zocht te onderdrukken, gebruikende daar toe eene menigte Russische benden onder den generaal Weide, die verscheide zware en harde mishandelingen tegen de zelve aanrechten, waar door de meeste adel genoodzaakt wierdt het landt te ruimen, en toevlucht by den keizer te zoeken. Hier op zyn vele scherpe vermaningen aan den hertog door den keizer gedaan: ook hebben de Hannoversche en Pruissische hoven by den Czaar krachtig aangehouden, dat de adel en Raadt van Rostok by hunne voorrechten gelaten, en de vremde troepen van den Ryksbodem mogten weggezonden worden. Maar onaangezien deze vermaningen voeren de Russen voort het landt door schattingen uit te putten, tot dat zy eindelyk genoodzaakt waren in den jare 1718, by de aannadering der kreitstroepen, hunnen te rug tocht naar Polen te nemen, wordende ondertusschen van de gemelde kreitstroepen bezit van het landt genomen. *Chytraus Sax. lib.* I. *p.* 40. *Lindenberg Chron. Rost. l.* I. *c.* 3. *Zeiler. Itiner. Germ. contin. pag.* 108. *Nebel Beschryv. van Mecklenb. Topogr. Sax. inf. pag.* 15, 18. Zie ook de artykels GUSTRAU, ROSTOK, STARGARD, ZWERIN en WENDEN.

MECKLENBURG. (HET BISDOM VAN) Dit bisdom is door den aartsbisschop van Bremen Adelbert in den jare 1058, te gelyk met dat van Ratzeburg gesticht, om de Wenden te bekeeren, dat door die van Oldenburg en Wagrië zo gemakkelyk niet kon geschieden. Dit wilde in den beginne echter niet wel gelukken wegens de hardnekkigheit des volks, vermits de Wenden den daar in aangestelden bisschop Johannes Scotus op eene schrikkelyke wyze van 't leven beroofden, zo dat dit bisdom weder een reeks van 84 jaren ledig moest staan, tot dat Hartwig, aartsbisschop van Bremen, in den jare 1148 daar wederom een bisschop, Eberhard genaamt, aanstelde. Wel is waar, dat de Wenden hem wederom verjoegen, maar de hertog van Saxen, Henrik de Leeuw, zette na de doodt van Eberhard daar eenen Benno op den bisschoplyken setel. Doch wanneer door den oorlog met den Wendischen koning Pribislaus de stadt Mecklenburg t'eenemaal verwoest wierdt, verplaatste de gemelde hertog Henrik in den jare 1170 den bisschoplyken stoel naar Zwerin, daar hy ook sedert gebleven is. *Adamus Brem. Hist. Eccles. l.* III. *c.* 33. *Helmond. l.* I. *c.* 70, 87, 88. *l.* II. *c.* 2, 3. *Krantz. Metrop. l.* VI. *c.* 25, 39. *l.* VII. *c.* 20. *Chytrai Sax. l.* I. *p.* 43.

MECKLENBURG. (HET VORSTELYKE HUIS VAN) Het huis der vorsten van Mecklenburg is een der oudste van Duitschlandt. De schryvers spreken daar verscheidentlyk van, en zommige verzieren hunnen oorsprong met verscheide fabelen. Eenigen zeggen, dat hunne afkomst koninklyk is; anderen, dat Godigisilus, deze, dat Genserik, koning der Vandalen, of Wenden, de een in Spanje, en de andere in Afrika den grondt daar van gelegt heeft. Nog anderen zeggen, dat het zelve afkomstig is van Radagaisus, koning der Herulen, afstammende van Antirus, hopman van Alexander den Groten. Deze *Radagaisus*, of, als anderen zeggen, *Vizlaf*, of *Visilas*, was overgrootvader van den koning Mistevo, den II van dien naam, bygenoemt de Sterke, of de Reus. Deze was een Heiden, en om die reden weigerde hem Bernard Biling de II, hertog van Saxen, als bondgenoot te ontfangen: maar Vizlaf wreekte door vele schrikkelyke verwoestingen deze zo wettige weigering. Men zegt echter, dat hy een Christen stierf in den jare 1025. Hy liet twee zonen na, *Eudes* en *Bogislaus*. De oudste nazaat van den eersten was *Godscal*, Apostel en martelaar van zyne onderdanen, en stichter van het bisdom Zwerin. Hy teelde *Buthuen*, verdreven en gedood door die van Rugen, vader van Nicolet, die in den slag tegen de Saxen in den jare 1144 sneuvelde. Na hem stelt men *Pribislaus*, koning der Obotriten. Deze zou door den hertog van Saxen, Henrik den Leeuw, gedwongen zyn om zynen koninklyken tytel af te staan, en een groot gedeelte van zyne landen over te geven. Hy bouwde hier op de eerst door hem verwoeste stadt Mecklenburg wederom op, en noemde zich heer van Mecklenburg. Behalven deze heerschappy bezat hy ook Rostok en het nu nog zogenaamde vorstendom Wenden; Zwerin en Stargard behoorde daar toen niet by. Zyne doodt volgde in den jare 1178. Hy hadt twee gemalinnen, te weten Mathildis, dochter van Boleslaus Crispus, hertog van Polen, en Voisclava, eene koninklyke princesse uit Noorwegen. Zyn zoon Henrik Burewin geraakte in oorlog met zyns vaders broeders zoon Nicolotus, die op de heerlykheit van Rostok eenige eischen deedt, verder door hulpe van de Denen zo gelukkig was, dat hy Henrik Burewin gevangen kreeg, en hem dwong zyne landen van hem te leen te ontfangen: maar na de doodt van Nicolotus in den jare 1184 kwam Rostok weder aan Henrik, die in den jare 1225 stierf, nalatende by zyne gemalinne Mathildis, dochter van Lescus den Witten, hertog van Polen, Henrik Burewin den Jongen, en Nicolotus, die te zamen nog by 't leven van hunnen vader de heerschappy en landen deelden, zo dat Nicolotus Mecklenburg en Henrik Rostok bekwam. Deze twee broeders stierven beide in een jaar, namentlyk in den jare 1228; en om dat Nicolotus geen kinderen hadt, wierden Rostok en Mecklenburg wederom zamen vereenigt. Naderhandt deelden de vier zonen, die Henrik by zyne gemalinne Sophia, dochter van Karel den I, koning van Zweden, naliet, de landen op deze wyze: *Johannes*, de oudste, kreeg Mecklenburg, *Burevin* kreeg Rostok, *Pribislaus*, die alleen van hen den Heidenschen Godsdienst omhelsde, kreeg Parchim en meer andere plaatsen in 't vorstendom Wenden, en Nicolotus verkreeg de overige landen in het zelve vorstendom. De kinderen van deze twee middelste stierven wel haast uit, en hunne landen kwamen eerlang aan den oudsten en den jongsten. Zie onder het artykel van ROSTOK hier van breder; en van zyn kleinzoon NICOLOTUS, bygenaamt het *Rostoksche kindt*, wordt in een afzonderlyk artykel in dit werk gesproken. Dus bleef dit stamhuis in twee liniën verdeelt: de oudste, die van Rostok, de jongste, die van Nicolotus, voerden den tytel van vorsten der Wenden. Zie op het artykel WENDEN. Zyn stam eindigde in den jare 1435. De oudste zoon, *Johannes*, gezegt de Godgeleerde, is dus de stamvader der Meck-

lenburgſche linie. Hy voerde den tytel van hertog van Mecklenburg, en van hem zyn de tegenwoordige hertogen afkomſtig. Van hem en de andere hertogen wordt op ieders artykel in 't brede geſproken; derhalven zal men hier alleen hunne namen en eenige byzonderheden, hen aangaande, aanhalen.

Johannes, bygenaamt de Godgeleerde, ſtierf in den jare 1260.

Henrik van Jeruzalem, om dat hy met koning Lodewyk van Vrankryk in 't Heilige Landt was geweeſt, ſtierf in den jare 1302.

Henrik, bygenaamt de Leeuw, overleedt in den jare 1329. Deze bragt de heerlykheit Stargard als een huwelyksgoedt zyner gemalinne Beatrix van Brandenburg, en de heerlykheit Roſtok, de welke hem door de doodt van den bovengemelden Nicolotus het Kindt aangeſtorven was, als een Deenſch leen aan zich. Zyne beide zonen, *Albert* de I en *Johannes* de I, wierden van keizer Karel den IV in den jare 1349 tot Ryksvorſten en hertogen gemaakt, waar op hen ook de graven van Zwerin als leenmannen hulde deden. Zy beide deelden hun vaderlyk erfdeel, en Johannes de I ſtichtte de linie van *Stargard*, als onder het artykel van STARGARD te zien is. *Albert* de I plantte den ſtam als hoofdt van 't huis van Mecklenburg voort: die, wel is waar, drie zonen, als *Henrik*, *Albert* den II en *Magnus*, hadt, onder welke hy deze landen deelde, maar vermits de beide eerſte en hunne kinderen uitſtierven, verviel het ganſche landt wederom aan *Johannes* den II. De opvolging dan van deze Mecklenburgſche hoofdlinie na den bovengemelden Henrik den Leeuw is de volgende.

Albert, oudſte zoon van Henrik den Leeuw, was hertog van Mecklenburg. Hy diende Vrankryk met zynen broeder *Jan* tegen de Engelſchen, onder keizer Karel den IV, die hen tot Ryksvorſten maakte in den jare 1348, gelyk gezegt is. Albert ſtierf in den jare 1380, en was getrouwt met Euphemia, dochter of zuſter van Magnus den IV, bygenaamt Smetk, koning van Zweden, by welke hy drie zonen en twee dochters teelde.

Albert de II, hertog van Mecklenburg, wierdt tot koning van Zweden verkoren in de plaats van Magnus den IV in den jare 1363. Deze Magnus hadt twee zonen, *Erik*, die vergiftigt wierdt; en *Aquinus*, koning van Noorwegen, die getrouwt was met Margareta, dochter van Valdemar, koning van Denemarken, eene princeſſe begaaft met verſtandt en dapperheit, die als eene heldin mede te velde trok, en Albert den oorlog aandeedt, ja hem zelf in den jare 1387, of 1388, gevangen kreeg. Hy ſtierf in den jare 1394, was eerſt getrouwt met Richarda, gravinne van Zwerin, enz. en ten twede maal met Helena, dochter van Magnus Torquatus, hertog van Luneburg. Hy teelde by de eerſte *Erik*, de welke met zynen vader gevangen wierdt, en zonder nageſlacht overleedt; en by de twede *Albert*, mede geſtorven zonder nazaten by Margareta, dochter van Frederik, keurvorſt Brandenburg; en eene dochter, Bicharda genaamt, gehuwt aan Jan, markgrave van Moraviё. Zyn twede zoon Magnus de I zette zynen ſtam voort; Anna wierdt de gemalin van Adolf den VII, of XII, grave van Holſtein; Ingelburga trouwde met Lodewyk, keurvorſt van Brandenburg, en ten laatſte hadt hy nog een zoon, Henrik, die met Ingelburga, dochter van Waldemar, koning van Denemarken, trouwde. Hy hadt uit dit huwelyk Albert den III, zonder kinderen overleden, en Maria, gemalinne van Wratislaus, hertog van Pomeren, en moeder van Erik, koning van Denemarken, enz. in den jare 1412.

Magnus de I, hertog van Mecklenburg, ſtierf voor zyn vader in den jare 1384, nalatende by Agnes van Rugen *Jan*, die ſtierf in den jare 1423; Euphemia, gemalinne van Balthazar, prins der Wenden, en Hedwig, getrouwt aan Otto den II, hertog van Stettin.

Henrik, bygenaamt de Vette, hertog van Mecklenburg, wierdt erfgenaam van de ſtaten van zyn neef Willem, vorſt der Wenden, enz. Hy trouwde met Dorothea van Brandenburg, en ſtierf in den jare 1477. In dezen tydt ſtierven de Mecklenburgſche zydeliniën uit; want in den jare 1436 was de vorſt van Wenden, in den jare 1471 de heren van Stargard, desgelyks was ook de laatſte graaf van Zwerin in den jare 1360 overleden, en deze landen waren aan den ſchoonzoon van Albert den II gevallen, maar wierden weder van een geſcheiden na de doodt van Albert den IV in den jare 1423. Dus Johannes de II overleden zynde in 't laatſtgemelde jaar, vielen alle de landen aan Henrik den Vetten, die de eerſte geweeſt is, die ganſch Mecklenburg beheerſcht heeft. Echter geraakte hy met den keurvorſt van Brandenburg over het vorſtendom Wenden en de heerlykheit Stargard in een groten ſtrydt, de welke in den jare 1442 door een vergelykte Witſtok op deze wyze beſliſt wierdt: Henrik de Vette zou alle landen vry en zonder leenheffing mogen bezitten, maar Brandenburg zou na 't uitſterven van den Mecklenburgſchen ſtam niet alleen deze geëiſchte landen, maar zelf de gehele nalatenſchap erven, en dit zou aan 't huis van Brandenburg by de komſte van een nieuwen hertog tot de regering telkens op nieuw belooft worden. De nakomelingen van hertog Henrik den Vetten hebben de vaderlyke landen onder zich gedeelt. Hy liet na by zyne gemelde huisvrouw *Albert* den V, geſtorven in den jare 1491, zonder nageſlacht; *Jan*, mede zonder kinderen overleden in den jare 1475; *Magnus* den II, die volgt; *Balthaſar*, verkoren biſſchop van Zwerin, daar hy in den jare 1474 wederom van afſtondt, om te trouwen met Margareta, dochter van Erik den II, hertog van Pomeren; maar hy kreeg gene kinderen by haar, en ſtierf in den jare 1507; Anna, geſtorven ongehuwt in den jare 1464, en Elizabeth, abdiſſe.

Magnus de II wierdt hertog van Stargard na de doodt van Ulrich den II. Hy bouwde de hoofdkerk te Roſtok, en maakte zich door zyne voorzichtigheit en liefde tot de geleerdheit alom berucht. Hy ſtierf in den jare 1503, en was getrouwt met Sophia, dochter van Erik den II, hertog van Pomeren, by welke hy teelde *Henrik*, die volgt; *Albert*, die mede zyn geſlacht heeft uitgebreid; *Erik*, geſtorven in den jare 1508; Sophia, gehuwt in den jare 1500 aan Jan, keurvorſt van Saxen, en geſtorven in den jare 1503, mitsgaders drie andere dochters, welker namen men niet vindt.

Henrik, bygenaamt de Vredelievende, geboren in den jare 1479, en geſtorven in den jare 1552, was getrouwt eerſt met Urſula van Brandenburg, geſtorven in den jare 1511: ten twede maal met Helena, dochter van Philips, keurvorſt van de Palts, en ten derde maal met Urſula, dochter van Magnus, hertog van Luneburg. Hy hadt by de twee eerſte twee zonen en vier dochteren.

Albert de VI, of, zo als anderen ſchryven, de IV, bygenaamt de Schone, zocht zyn roem in den oorlog, dien hy tegen die van Lubek voerde, en die men zegt dat door drie dronke boeren veroorzaakt was. Hy wierdt geboren in den jare 1486, en ſtierf in den jare 1547. Hy trouwde in den jare 1524 met Anna, dochter van Joachim den I, keurvorſt van Brandenburg, geſtorven in den jare 1567. Hunne kinderen waren: 1.) *Jan Albert*, daar hier na weder van geſproken zal worden. 2.) *Ulrich*, beſtierder van 't bisdom Zwerin, geboren in den jare 1528, en geſtorven den 14 Maart des jaars 1603. Hy trouwde eerſt met Elizabeth, dochter van Frederik den I, koning van Denemarken, en weduwe van Magnus, zynen oud-oom, en ten twede maal in den jare 1588 met Anna, dochter van Philips, hertog van Pomeren, geſtorven in den jare 1626. By de eerſte teelde hy Sophia, geboren in den jare 1557, getrouwt in den jare 1572 met Frederik den II, koning van Denemarken, en geſtorven in den jare 1630, na dat zy 42 jaren weduwe was geweeſt. 3.) *Georg*, geboren in den jare 1529, geſtorven in den jare 1552 in de belegering van Frankfort aan den Mayn. 4.) *Chriſtoffel*, overleden in den jare 1562, was eerſt getrouwt met Dorothea, dochter van Frederik den I, koning van Denemarken, en ten twede maal met Elizabeth, dochter van Guſtavus, koning van Zweden, by welke hy teelde Margareta Elizabeth, getrouwt met Jan Albert, hertog van Mecklenburg Guſtrow, haren neef, gelyk vervolgens gezegt zal worden. 5.) *Karel*, biſſchop van Ratzeburg, overleden in den jare 1610. 6.) *Lodewyk*, geboren in den jare 1536, en geſtorven in de belegering van Coppenhagen in den jare 1585; en 7.) *Anna*, gemalin van Gothard, prins van Courlandt. Na de doodt van den bovengemelden Albert hebben zyne twee oudſte zonen, Jan Albert en Ulrich, de ſtaten van hunnen vader gedeelt, zo dat de eerſtgemelde gevoert heeft den tytel van Mecklenburg-Zwerin, en Ulrich dien van Mecklenburg-Guſtrow. Zie hier de beide ſtamhuizen zo als zy na vervolg geleeft en geheerſcht hebben:

Zwerin.
Jan Albert, geſtorven in den jare 1576.
Johannes de IV, geſtorven in den jare 1592.
Adolf Frederik de I, geſtorven in den jare 1658.
Chriſtiaan Lodewyk, geſtorven in den jare 1692.
Guſtrow.
Ulrich, geſtorven in den jare 1603.
Karel, geſtorven in den jare 1610.
Jan Albert de II, geſtorven in den jare 1636.
Guſtaaf Adolf, geſtorven in den jare 1695.

Van de ſteden en ambachten, die ieder onder deze liniën behoren, kunnen gezien worden de artykelen ZWERIN en GUSTROW, daar zy ſtaan uitgedrukt. Zie hier vervolgens eenige omſtandigheden van hunne huwelyken en kinderen.

Jan Albert, hertog van Mecklenburg-Zwerin, voerde den hervormden Godsdienſt in zyne Staten in, nam veel deel in de zaken van zynen tydt, en ſtierf in den jare 1576, oud 51 jaren. Hy was in den jare 1555 getrouwt met Anna Sophia, dochter van Albert den I, hertog van Pruiſſen, geſtorven in den jare 1561, by welke hy teelde *Albert*, geboren in den jare 1556, geſtorven in den jare 1561. *Jan*, zyn opvolger, en *Sigiſmund Auguſtus*, die in den jare 1603 overleden is, zonder kinderen by Maria Clara, princeſſe van Pomeren, gehad te hebben.

Johannes de IV, hertog van Mecklenburg, geboren in den jare 1558, en overleden den 22 Maart des jaars 1592, trouwde in den jare 1588 met Sophia, dochter van Adolf, hertog van Holſtein, by welke hy twee zonen hadt, *Adolf Frederik* en *Jan Albert*, die de twee liniën van Zwerin en Guſtrow gemaakt hebben. Karel, biſſchop van Ratzeburg, wierdt voogdt over deze prinſſen na de doodt van hunnen vader.

Adolf Frederik, hertog van Mecklenburg-Zwerin, geboren in den jare 1589, verkoos de zyde van den Paltsgraaf en den koning van Denemarken tegen het huis van Ooſtenryk. *Jan Albert*, zyn broeder, deedt het zelve. Keizer Ferdinand de II gaf hunne ſtaten aan Wallenſtein in den jare 1628, die zich daar reets meeſter van gemaakt hadt; maar daar na wierden zy daar in herſtelt door den koning van Zweden den 25 Juny des jaars 1631, na den ſlag van Leipzich. Zy omhelſden vervolgens de vrede van Praag in den jare 1634, en dit doen herſtelde hen in de gunſt des keizers. Adolf Frederik ſtondt aan de Zweden Wismar af, om daar door de Weſtphaalſche vrede te bevorderen in den jare 1648. Deze vorſt ſtierf in den jare 1658. Hy trouwde den 5 September des jaars 1622 met

met Anna Maria, dochter van Enno, grave van Ooft-Vrieslandt, die den 5 February des jaars 1634 overleedt, waar na hy den 16 February des jaars 1635 wederom hertrouwde met Maria Catharina, dochter van Julius Ernft, hertog van Brunswyk te Danneberg. De kinderen van 't eerfte bedde waren Chriftiaan Lodewyk, die volgt; *Karel*; *Jan Georg*; *Guftaaf Adolf*, en vier dochteren: daarenboven hadt hy vyf zonen en vier dochteren uit zyn twede huwelyk.

Chriftiaan Lodewyk, hertog van Mecklenburg, vorft der Wenden, geboren den 1 September des jaars 1623. Hy trouwde met Chriftina Margareta, zyne nicht, dochter van den hertog van Mecklenburg-Guftrow, Jan Albert, en weduwe van Frans Albert, hertog van Saxen-Lauenburg. Hy verliet den hervormden Godsdienft, en wierdt Roomfchgezind, waar op de koning van Vrankryk hem den 4 November des jaars 1663 met zyne ridderordens bekleedde. In dat zelve jaar hertrouwde hy, na dat hy zyne eerfte gemalinne verftoten hadt, aan Elizabeth Angelika van Montmorenci, weduwe van Cafpar van Cologni, den IV van dien naam, hertog van Chatillon, en zufter van François Henrik van Montmorenci, hertog van Luxemburg-Pinei, enz. maarfchalk van Vrankryk.

Jan Albert, hertog van Mecklenburg-Guftrow, enz. geboren den 6 May des jaars 1590, behertigde de belangen van zyn broeder, en viel ook met hem in de ongenade des keizers, omhelfde den hervormden Godsdienft, en ftierf den 3 April des jaars 1636. Deze prins is drie maal gehuwt geweeft: eerft in den jare 1611 met Margareta Elizabeth, zyne moeie, dochter van Chriftoffel, hertog van Mecklenburg, overleden in den jare 1616; ten twede maal in den jare 1618 met Elizabeth, dochter van Maurits, landgrave, geftorven in den jare 1625, en ten derde maal in den jare 1626 met Leonora Maria, dochter van Chriftiaan, vorft van Anhalt. De kinderen van 't eerfte bedde waren *Jan Chriftoffel* en *Karel Henrik*, geftorven zonder kinderen; Sophia Elizabeth, geboren den 20 Augufty des jaars 1613, en getrouwt in den jare 1635 met Auguftus, hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel, en Chriftina Margareta, geboren in den jare 1615, gehuwt in den jare 1604 aan Frans Albert, hertog van Saxen-Lauenberg, en daar na met Chriftiaan, haren neef, als te voren gezegt is. De hertog teelde in het derde bedde Guftaaf Adolf, die volgt, en vier dochteren, ongehuwt geftorven.

Guftaaf Adolf, hertog van Mecklenburg-Guftrow, enz. geboren den 26 February des jaars 1633, was een edelmoedig prins en beminnaar van de letteren. Hy trouwde den 28 November des jaars 1654 met Magdalena Sybilla, dochter van Frederik, hertog van Holftein, by welke hy teelde *Jan Albert*, geboren in den jare 1655, en meer andere kinderen. Deze hertog van Guftrow was eerft tot beftierder van 't bisdom Ratzeburg verkoren, maar leide dit ampt neder in den jare 1648 op de Weftphaalfche vredehandeling ter gunfte van zynen oom, en kreeg ter vergelding drie kanunnikdyen, als die van Maagdenburg, Halberftadt en Straasburg, met de kommandery van Numeraw.

Men moet hier aanmerken, dat deze verdeeling der landen van Zwerin en Guftrow evenmatig was, en men heeft te voren gezegt, dat onder Mecklenburg de ftadt Wismar, het eilandt Pool, en 't ambacht Neukloftcr by de Weftphaalfche vrede in den jare 1648 aan de kroon Zweden zyn afgeftaan: derhalven wierden aan de Zwerinfche linie de bisdommen Ratzeburg en Zwerin afgeftaan, om de fchade daar door wederom goed te maken. Wanneer in den jare 1695 het mannelyk oir van de Guftrowfche linie t'eenemaal uitftierf, waren van de Zwerinfche linie nog overig de broederszoon van den afgezetten Chriftiaan, *Frederik Willem*, en zyn broeder *Adolf Frederik* de II, die zich zo wel van de Guftrowfche als Zwerinfche erffeniffen zochten meefter te maken; welke tweefpalt eindelyk in den jare 1701 zo vergeleken wierdt, dat Frederik Willem, als de oudfte broederszoon, het grootfte aandeel van de landen zou bezitten, en Adolf Frederik het vorftendom Ratzeburg en de heerlykheit Stargard, en dat in beide deze liniën de oudfte zoon opvolger van zynen vader zou wezen. Zie de artykelen ZWERIN en STRELITS. Dus hebben in beide liniën de volgende geheerfcht:

Zwerin.
Frederik Willem, overleden in den jare 1713.
Karel Leopold.
Strelits.
Adolf Frederik de II, geftorven in den jare 1708.
Adolf Frederik de III.

By gelegenheit van den laatftgemelden twift over de erfvolging heeft Frederik de III, keurvorft van Brandenburg, zyn recht op het hertogdom Mecklenburg, als te voren gezegt is, met den hertog Frederik Willem in den jare 1693 volgens het oude verdrag vernieuwt, dit zich mede uitftrekkende over de vorftendommen Ratzeburg en Zwerin: ook in den jare 1708 by 't huwelyk, dat gemelde keurvorft, federt koning van Pruiffen geworden, aanging met Sophia Louïze, eenigfte zufter van den gemelden hertog, nogmaals bekrachtigt, waar op deze koning den tytel en het wapen van Mecklenburg heeft aangenomen, echter aan beide de liniën genoegzame verzekering gegeven, dat hy, zo lang hun ftam met mannelyke telgen zou bloeien, zich geenzins eenig deel in de regering zou aanmatigen.

De regering dezer landen betreffende, ieder linie beheerfcht haar eigen aandeel volkomen, zonder met elkander iets gemeen te hebben. De landftanden worden in gewigtige zaken, ingevolge van de inzettingen der hertogen in de jaren 1572 en 1621, mede te raadt getrokken; ook zyn 'er zes land-Raden, waar van 'er vier in het hofgerecht, alwaar van alle andere gerechten kan geappelleert worden, byzitten, die uit andere acht Raden beftaat, en deze Raadt heeft gemeenlyk zyne zitting te Sternberg. De kancelary, het Confiftoriale collegie, enz. hebben hunne zittingen te Roftok, daar ook zomtyds het Zwerinfche hof zyn verblyf heeft. In den jare 1701 is hertog Frederik Willem met de landftanden overeengekomen, dat zy hem eens jaars voor alles zouden betalen 120000 daalders; en groter geldfommen kunnen niet zonder bewilliging der landftanden geëifcht worden. *Krantzius in Vandalia. Marefchalc. Turii Annal. Vandal. & Herul. Laurenberg in Caftro doloris V ducum Megalopolenf. Chron. Roftoch. Spener Sylloge Hift. Geneal. p.* 701 *feq. Schurtsfleifch de Reb. Mecklenb. Imhof N. P. l.* IV. *c.* 5. *Europ. Herold P. p.* 492 *feq. Mafii Antiq. Mecklenb. Lunichs Reichs-Archiv P. VII. p.* 498 *feq. Zeiler. Topogr. Germ. Cluver. Defcr. Germ. De Prade hift. d'Allem. Reufner. Johan. Bocer. de Orig. & Reb. geftis Duc. Mecklenb.* enz.

MECKMUHL, eene ftadt en ampt, aan den hertog van Wurtemberg van de Neuftadfche linie toekomende. Eerft behoorde het aan den grave van Hohenlo, van wien het de paltsgraaf Lodewyk in den jare 1445 voor 26000 floreinen kocht. In den jare 1504 nam hertog Ulrich van Wurtemberg deze ftadt nevens nog andere plaatfen weg van den keurvorft Philips van de Palts, en behieldt de zelve met goedkeuring van den keizer. Maar toen hertog Ulrich naderhandt het landt moeft ruimen, verkocht ze keizer Karel de V in den jare 1521 aan Wurtsburg; en wilde hertog Ulrich deze ftadt weder hebben, hy moeft ze in den jare 1544 van Wurtsburg loffen. Naderhandt, wanneer in den dertigjarigen oorlog de keizerlyken meefter van Wurtemberg waren, fchonk haar de keizer aan den grave Maximiliaan van Trautmansdorf, die haar echter nevens Neuftadt en Wamfperg in den jare 1646 aan Wurtemberg moeft wedergeven. In de deling nu is zy de Neuftadfche linie toegevallen. *Crufius Annal. Hift. Ephem. van Wurtemb.*

MECON, een grote rivier in Indië, aan gene zyde van den Ganges. Zy neemt haren oorfpronk in 't Damafifche gebergte, op de grenzen van China, doorfnydt het koninkryk Lao, een gedeelte van Pegu en van Cambaje, alwaar zy, Ravecca en Cambaje befpoelt hebbende, zich door drie monden in de Indifche zee ontlaft. Eenige wereldbefchryvers nemen haar voor de oude *Sabanus*, daar anderen oordelen dat de *Menan* voor genomen moet worden, de welke nog eene andere rivier in dat zelve landt is. *Maty Dict.*

MEDABA, of MADABA, eene ftadt in den ftamme Ruben, op de grenzen van Arabië, wiens inwoonders Johannes, den zone van Matthathias, en den broeder van Judas Machabeus, doodden. I *Machab.* IX, 36.

MEDAD, een Ifraëliet, en een van de zeventig, die Mozes op Gods bevel verkoos, en die profeteren zouden op het veldt met Eldad, terwyl de anderen met Mozes in den tabernakel waren, daar de H. Geeft op hen nederdaalde. *Numer.* XI, 27.

MEDAILLES, of *Gedenkpenningen*, ftukken van metaal van allerlei foort, waar op de beeldteniffen der vorften en doorluchtige mannen aan de eene kant, en eenige verbeeldingen of zinnebeelden aan de andere zyde ftaan. De grootfte van deze medailles worden *Medailjons* genaamt. De liefhebbers der oudheit maken veel werk van deze gedenkmunten, waar uit zy vele gebeurteniffen en zaken ontdekken, daar de gefchriften weinig of niet van melden. Onder de Romeinen hadt Varro de beeldteniffen van alle de doorluchtigfte mannen, die zich federt de grondlegging van Rome hebben beroemd gemaakt, byeen verzamelt. Cicero zocht ook de Medailles met naarftigheit; en Julius Cefar, die even zo veel zucht hadt voor de geleerdheit als voor de wapenen, nam zyn vermaak in het befchouwen der beeldteniffen van grote mannen, op deze gedenkmunten afgefchetft. Keizer Alexander Severus was 'er zo driftig in, dat hy zelf die van Jefus Chriftus en van Abraham opzocht. De geleerde Ezechiël Spanheim fpreekt breed van de nuttigheit der Medailles, maar men moet, indien men de zuivere wezens der doorluchtige mannen op de zelve wil befpiegelen, naarftig letten op de beft uitgewerktfte en de echtfte, die ten tyde van het leven dier perfonen gegraveert zyn. Ten opzichte van die der Roomfche keizeren moet men opzoeken de Latynfche, dat is, die in Italië, en inzonderheit te Rome gemaakt zyn; want die door de Gaulen in Spanje, of in Griekenlandt zyn uitgewerkt, fchynen zo natuurlyk niet. De liefhebbers en kenners weten ze met gemak te onderfcheiden: want behalven dat de Griekfche, of die in de wingeweften geflagen zyn, doorgaans zich door de letteren, naam, of andere afbeeldingen kenbaar maken, hebben zy altydt meeft een verfchillend maakfel van de andere. Zo kan men de Egyptifche aan hunne byzondere randen, de Syrifche aan hunne dikte, en de Spaanfche aan hunne weinige verhevenheit onderkennen. Ook hadden de vremde natiën geen verlof om goude Medailles der keizeren te flaan. Wat meer is, op die, in Italië geflagen, 't zy datze van goudt, zilver, of koper zyn, vindt men deze twee letteren: *S. C.* of *Senatus-Confulto*, dat is, door laft van den Raadt. Men kan ook niet al te zeker gaan op de afbeeldfels der Medailles, vertonende de wezens der Roomfche burgermeefters, of die der helden van de oudheit, om dat de burgermeefters by hun leven hunne troniën op gene munten mogten laten flaan; dies zyn zy alleenlyk door hunne nazaten op deze wyze vereeuwigt, en de helden wierden ook niet dan na hunne doodt, en zomtyds zelf vele jaren daar na,

na, op de gedenkpenningen afgebeeld: dus weet men niet te recht of het de zelve wezens wel zyn van hen, wier namen daar by ftaan. *Spanheim des Medailles. Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

MEDAN, of *Madan*, derde zoon van den oudvader Abraham en van Kethura. *Genef.* XXV, 2.

St. MEDARD, biffchop van Nojon, geboren in Salency, een dorp van Pikardië, een myl van Nojon, onder de regering van Meroveus. Zyn vader, Nectar genaamt, was een Franfch edelman, zeer gezien aan 't hof, en zyne moeder, die zich Protagie noemde, was eene juffrouw uit een oud ftamhuis der Romeinen, 't welk zich in Vrankryk onder de Gaulen hadt nedergezet. Medard, zyne ftudiën voltrokken hebbende, ontfing de priefterlyke orde uit handen van den biffchop van Vermand, die eertyds de hoofdftadt was van 't Vermandois. Eenige jaren daar na wierdt hy tot biffchop van die kerk verkoren; maar nademaal weinig tyds voor zyne verkiezing het ganfche landt rondom de Oife en de Somme door de Hunnen, Wandalen en andere barbaren was verwoeft, en dat de ftadt Vermand, niet weerbaar zynde, geftadig bloot ftondt aan de uitlopen dier vyanden, nam hy een befluit van zynen biffchoplyken fetel te verplaatfen naar Nojon, 't welk eene welverfterkte ftadt was, naderhandt beroemd geworden, en tot een graaffchap verheven. Het bisdom van Doornik was opengevalllen door de doodt van St. Eleutherus, en de ganfche ftadt begeerde eenftemmig St. Medard tot haren kerkvoogdt; maar hy begeerde echter dit ampt niet te aanvaarden, om dat het niet geoorlooft was twee biffchoplyke fetels te gelyk te bekleden; maar de koning en alle de andere biffchoppen van dat landt vertoonden aan paus Hormisdas hoe noodzakelyk het was, dat St. Medard op dezen ftoel geplaatft wierdt, om dat men hoopte, dat hy het beft in ftaat zou zyn de ketteryen, in die provincie heerfchende, uit te roeien, waar op de paus toeftemming gaf, dat men hem het opzicht over die kerk zou geven, zonder dat hy daarom zyne eige kerk te Nojon behoefde te verlaten. Dus hadt hy twee biffchoplyke fetels, en Doornik veranderde wel haaft van gedaante: want men zag daar in 't kort den Godsdienft en goede zeden bloeien. Na dat St. Medard wederom te Nojon gekomen was, ftortte hy in eene ziekte, waar in hy zelf bezocht wierdt door den koning Clotarius, die, hebbende een grote ftrengheit geoeffent tegen zynen natuurlyken zone Chramnus, zyne gemalinne en kinderen, doende de zelve levendig verbranden in een hutte, hem om zyn zegen en kwydfchelding van die misdaadt kwam fmeken. St. Medard gaf hem het een en 't ander, en vergunde, dat na de doodt van Clotarius zyn lighchaam zou mogen gebragt worden naar de ftadt Soiffons, om in eene kerk, die de koning daar zou doen bouwen, begraven te worden. Hy overleedt den 8 Juny des jaars 560, hoewel men op het jaar niet al te veel ftaat kan maken: want zommigen ftellen het eenige jaren later, anderen vroeger. Zyn lighchaam wierdt naar 't vlek Croui gebragt, tweehonderd fchreden van Soiffons, en de koning wilde zelf een van de genen zyn, die hem op hunne fchouderen derwaarts droegen. De vorft deedt met allen vlyt aan zyne beloofde kerk bouwen, maar kort daar na door de doodt overvallen op zyn kafteel van Compiegne, beval hy de voltooijing daar van aan zynen zone Sigebert, die zulks deedt. De volgende koningen, als Clotarius de II. vader van Dagobert, Lodewyk de Goedertieren, en Karel de Kale, hebben deze kerk nog meer verfiert. Men heeft daar een klooster by gevoegt, dat men aan de Benedictyner monniken gaf, en 't geen door S. Gregorius, paus, met zeer veel voorrechten is begunftigt, zo dat het voor het voornaamfte klooster van alle andere in Vrankryk gehouden wierdt. Men zegt, dat de abt daar van de macht hadt van munt te mogen flaan. St. Medard was de broeder van St. Godard, aartsbiffchop van Rouaan, en men zegt, dat zy tweelingen, op eenen dag geboren, gedoopt, priefters geordent, en als biffchoppen ingewyd waren: echter weet men niet recht of zy tweelingen geweeft zyn, ten minfte hunne ordeningen en doodt zyn op geen eenen dag van 't zelve jaar geweeft; want Godard was eer biffchop te Rouaan dan St. Medard te Nojon, en hy ftierf in den jare 530. *Baronius. Nithard, abt van S. Riquier, Hift. l.* III.

MEDCZIBOR, eene kleine ftadt en heerlykheit in het Silefifche vorftendom Oels, op de Poolfche grenzen, 7 mylen van Breslau gelegen. De vryheren van Malktzhan hebben deze ftadt aan de hertogen van Wurtemberg-Oels verkocht.

MEDE (JOZEF) was van Effex, in Engelandt. Hy ftierf in den jare 1638, in den ouderdom van 52 jaren, was een lidt van het collegie van Chriftus te Cambridge, een geleerd en verftandig man, en de werken, die men van hem gefchreven byeen verzamelt heeft, en te Londen in den jare 1664 in twee ftukken in folio gedrukt zyn, worden van de wereldt met achting gelezen. Hy heeft verfcheide zeer geleerdelyk en verftandig verklaarde Schriftuurplaatfen in het licht gegeven, maar zyn voornaamfte werk is de Sleutel van de Openbaringe van Johannes. Men houdt het zelve voor het befte, dat van iemandt daar over gefchreven is.

MEDEA, dochter van Aetes, koning van Colchos, die voor een zoon der Zonne, en van Perfa, eene dochter van den Oceaan, uitgegeven wordt. Haar was toebetrouwt de bewaring van het gulde vlies, en zy leefde, als men zegt, in den jare na de fcheppinge der wereldt 2824. Wanneer Jafon, de zoon van den Theffalifchen koning Ezon, aan haar vaders hof kwam om het gulde vlies van daar te halen, verliefde zy zo hevig op dien prins, dat zy hem een middel verfchafte om dezen buit, die door vuurfpuwende draken en offen bewaart wierdt, en die hy door hare hulp gelukkig overwon, uit het betoverde woudt wegnam. Zy zelf volgde hem met dezen fchat, en wierdt van hem getrouwt; en nademaal zy wel voorzag, dat zy door haren vader of de zynen zou vervolgt worden, doodde zy haren eigen broeder Abfyrthus, fneedt zyn lighchaam in kleine ftukken, en ftrooiden de zelve langs den weg, op dat haar vader met het verzamelen dezer brokken zyns zoons opgehouden mogt worden in haar te vervolgen. Deze geliefden landden in Theffalië, alwaar zy door hare toverkunft (want deze wordt haar toegefchreven) den ouden Ezon verjongde. De dochters van Pelias, die de onechte broeder van Ezon was, baden haar, dat zy ook hunnen ouden vader wilde verjongen; maar zy ter wrake van haren gemaal, dien hy veel nadeel hadt gedaan, beval, dat men hem al het bloedt uit de aderen zou aftappen, voorgevende, dat zy hem weder jong bloedt zou doen bekomen; maar hy gaf den geeft. Doch na zo vele dienften, door Medea aan Jafon bewezen, verftiet hy haar echter trouwlooslyk, en trouwde met Creufa, de dochter van Creon, koning van Corinthe. Dit maakte Medea woeden de: waar op zy twee kinderen, die zy by Jafon gebaart hadt, voor hun vaders oogen verwurgde. Creufa befchonk zy onder fchyn van vriendfchap met een kroon, anderen zeggen een kleedt, waar in een heimelyk vuur verborgen was, 't welk, warm geworden zynde, ontftak, en haar ganfche lighchaam, mitsgaders het gehele koninklyke hof, tot affche verteerde. Na dit verrecht te hebben vloog Medea, zittende op een wagen, door vuurfpouwende draken voortgetrokken, door de lucht naar Athene, alwaar zy, gelyk zommigen zeggen, met Egeus trouwde, maar eerlang weder van hem verftoten wierdt. Anderen zeggen, dat zy zich naderhandt weder met Jafon verzoende, en op nieuw als zyne gemalin by hem hare dagen eindigde. *Apollon. & Valer. Flac. in Argonaut. Cæl. Rhodigin. Hygin. fab.* 24. *Diod. Sicul. l.* IV. *c.* 52. *Ælian. l.* XII. *c.* 42. *Ovid. l.* VII *Metam. Seneca, Medea. Eufeb. in Chron. Apollod. Pomey Panth. Mythic. p.* 241, 242. *Bayle.*

MEDELIN, in 't Latyn *Metellium* en *Metallinum* genaamt, eene kleine ftadt van Eftremadura, in Spanje, gelegen aan de Guadiana, die van den Roomfchen burgermeefter Qu. Cæcilius Metellus gebouwt zou zyn. Dit is de geboorteplaats van *Ferdinand Cortez*, dien overwinnaar van Mexico. Zy legt acht mylen van Merida, heeft een oud kafteel en een fchone brug over de Guadiana (die daar niet, gelyk van eenigen gezegt wordt, zich onder de aarde verbergt) met twintig bogen. Johannes de II, koning van Caftilië, maakte haar in den jare 1429 tot een graaffchap, en fchonk haar aan Petrus Pontius van Leon; maar in den jare 1445 nam hy de zelve wederom af, en gaf haar aan Jan Pacheco, markgrave van Villena. Met des zelfs natuurlyke dochter kwam de zelve aan haren gemaal Rodrigo Portocarrero, die in den jare 1456 van gemelden koning daar de beveftiging van kreeg, en deze heeft haar aan zyn nageflacht gelaten. *Maty Dict. Imhof Grandes v. Spanje.*

MEDELPADIA, een Zweedfche provincie aan de Bothnifche golf zich uitftrekkende, tuffchen Ingermanlandt, Helfingen, en Jemptelandt gelegen, hebbende omtrent 35 mylen in de lengte, en 10 in de breedte, maar is t'eenemaal vol bergen en dalen, zonder fteden of vlekken, wonende des zelfs ingezetenen merendeels onder hutten, van takken van bomen gemaakt, en met beeftehuiden bedekt, even als de Laplanders. *Maty Dict.*

MEDEMELACHA is een vliet, of liever een meertie geweeft, het welk van Medenblik, in Weft-Vrieslandt, plagt te lopen naar de lage landen en velden, die tuffchen dit meertie en Chimelofara, of Chimelofara, waar van boven op zyn plaats is gefproken, plagten te leggen. Zie *Menfo Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 123.

MEDEN, volkeren. Zie onder MEDIE.

MEDENBLIK, eene ftadt in het Noorder deel van Noord-Hollandt, of Weft-Vrieslandt, aan de Zuiderzee, omtrent drie mylen van Hoorn, en even zo verre van Enkhuizen gelegen, met welke fteden zy tegenwoordig gelyk gaat in voorrechten en vrydommen; maar in macht ftaat zy verre achter de zelve. Het is van ouds *Medemelaca* en *Memelacum* genoemt geweeft; maar of het dien naam heeft gekregen van den vliet Medemelacha, het welk, als boven op MEDEMELACHA is gezegt, daar voorby ftroomde, dan of het den zelven heeft ontfangen van het woordt *lacus*, dat is een *meer*, en van *Meden*, het welk in de Vriefche tale *lage weiden* betekent, om dat daar zo een meer in het midden van lage weiden gelegen was, zulks is onzeker; doch het eerfte gevoelen komt ruim zo waarfchynlyk voor als het tweede. Medenblik is, op een na, de laatfte onder de Hollandfche fteden, maar de eerfte wegens hare oudheit. Het wordt gehouden voor den oudften fetel der Vriefche koningen, waar omtrent Douza in het *VI boek* zyner *Jaarboeken* in het brede kan nagezien worden. In den jare 807 verbrandden in Medenblik door den blixem ruim veertig huizen. In den jare 1288 heeft Floris de V, graaf van Hollandt, enz. verfcheide rechten en vrydommen aan die van Medenblik gegeven, zynde de brief, waar by de zelve verleent worden, te Aalbertsberg getekent. Onder anderen heeft de gemelde graaf den inwoonderen van deze ftadt een jaarmarkt toegeftaan van veertien dagen, de welke op St. Bonifacius-dag, dat is op den 5 Juny, zou beginnen. Die rechten zyn te Enkhuizen gedrukt by Egbert van den Hoof in den jare 1667. In den jare 1296, of, als anderen zeggen, 1299, hebben de Vriezen, opgeftookt van den biffchop van Utrecht, deze ftadt byna geheel afgebrand; maar het kafteel wierdt door de Hollanders ontzet. De ftadt wierdt daar na veel beter weder opgebouwt.

bouwt. In den jare 1426 wierdt de zelve door de Kennemers, van de party der Kabeljauwſchen, ingenomen. De beruchte Grote of Lange Pier veroverde deze ſtadt mede ſtormenderhandt in den jare 1517, ſtak de zelve in brandt, en vermoordde al wat hem voorkwam. Zy was naauwlyks weder herbouwt, of zy wierdt in den jare 1547 door een onverwachten brandt ten groten dele in de aſſche gelegt. Zy kwam in den jare 1572 door overrompeling aan de zyde van den prinſſe van Oranje; maar wanneer Boſſu deze ſtadt in den volgenden jare door verradery meeſter trachtte te worden, mislukte hem zulks. Medenblik is met ſchone en ſterke dyken voorzien, en heeft eene grote haven, een oud kaſteel, en vier poorten, te weten de *Ooſter-poort*, de *Weſter-poort*, de *Braacke-poort* en de *Baan-poort*. Op het ſtadhuis, in de burgermeeſters kamer, hangt nog tegenwoordig een ſchildery, waar in koning Radbodus, die hier ook gezegt wordt zyn hof gehouden te hebben, naar het leven ſtaat uitgeſchildert; welke ſchildery in den jare 1670 in den Hage te koop hangende, door den heere Stellingwerf, toen burgermeeſter van Medenblik, wierdt gekocht. Onder die ſchildery ſtaat het volgende met vergulde Romeinſche letteren geſchreven: „ Radbodus, koning Aldegiſlus zoon, de „ laatſte Heidenſche koning der Vriezen, is de vyandt van „ Pipin den Dikken, van Herſtal, en van des zelfs zone Ka- „ rel Martel, rykshoofden van Vrankryk, geweeſt, en heeft „ zware oorlogen met verſcheiden uitſlag tegen hen gevoert. „ Als hy eindelyk van Wolfrannus zoude gedoopt worden, en „ in des zelfs antwoordt geen genoegen nam " (zie daar omtrent het artykel RADBOD) „ heeft hy zynen voet weder „ uit de doopvont gehaalt. Zo is hy dan ongelovig gebleven, „ en is kort daar na, te weten in den jare 734, zo als de „ meeſte ſchryvers rekenen, uit het leven geſcheiden. Uit een „ van zyne zonen, met name Aldgillus, heeft hy twee neven „ gehad, te weten Gondelbaldus en Radbodus, vorſten van „ Weſt-Vrieslandt, en eene nicht, de moeder van Fredericus, „ den achtſten biſſchop van Utrecht ".

Medenblik heeft in de Roomſche tyden een parochiekerk gehad, die eerſt St. Bonifacius, Apoſtel van Duitſchlandt, en des zelfs medegeſellen toegewyd was: naderhandt wierdt St. Martinus ook als patroon van deze kerke geviert. Godebaldus, biſſchop van Utrecht, heeft deze kerk in den jare 1118, als eene der voornaamſte en vetſte van ganſch Weſt-Vrieslandt, aan de Domheeren van Utrecht geſchonken, om hunne beboeftigheit te verligten. In deze kerk was eene vikary, de welke, zo als men gelooft, door den abt van Stavoren vergeven wierdt. Maar in den jare 1514 wierdtze bekleed door eenen, die de zelve van de graven gekregen hadt; en om dat 'er gedurig over het vergeven van deze vikary, of kappellany te krakeelen en te pleiten viel, wierdtze door de wandeling *des Duivels kapellany* genaamt. Tegenwoordig wordt de kerk van Medenblik door drie hervormde predikanten bedient, ſtaande onder de claſſis van Enkhuizen, de vyfde van het Synode van Noord-Hollandt. Voorts zegt men, dat hier van ouds een monniken konvent heeft geſtaan, waarſchynlyk van de Benedictyner orde, om dat de abt van Stavoren, die de overſte van een Benedictyner klooſter was, aldaar, volgens het gemene zeggen, eene vikary plagt te vergeven. Ook gewaagt Lindeborn, in de *Beſchryving van het bisdom van Deventer* (*pag.* 10) van twee konventen van Tertiariſſen, die alhier geſtaan hebben, en met het Kapittel van Utrecht vereenigt waren, welker eene St. *Marias*, en het andere St. *Catharinas konvent* genaamt wierdt. De tegenwoordige Gods-en armehuizen in deze ſtadt zyn een *Gaſthuis*, een *Weeshuis*, een *Proven*-en een *Ziekenhuis*. De ſtadt Medenblik is de zeventiende in rang onder de ſtemmende ſteden in de vergadering der Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, en zendt op haar tourbeurt de zelve Gecommitteerden in de hoge Collegiën in den Hage en in dat van de Admiraliteit van Weſt-Vrieslandt, als de andere ſteden van het Noorder kwartier. De ſtads regering beſtaat uit negen Burgermeeſteren, en de brede Raadt uit veertien leden, Vroedſchappen genoemt. De jaarlykſche Magiſtraat, de welke altydt op Nieuwejaarsdag verandert wordt, beſtaat uit een Hoofdſchout, vier Burgermeeſters, en zeven Schepenen, de welke tot hun behulp hebben een Ontfanger van de gemene lands middelen en twee Secretariſſen. *Boxhorn Toneel van Hollandt. S. van Leeuwen Batavia illuſtr. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. J. Douſa en de Groot Jaarboeken van Hollandt. Oudheden en Geſtichten van Noord-Hollandt.* enz.

MEDES, een klein eilandtie, omringt van nog twee of drie andere, die nog kleinder zyn. Het legt op de kuſt van Catalonië, digt by de uitwatering van de Ter, aan de Noordzyde. *Maty Dict.*

MEDIA. Zie MEDIE.

MEDICIS, een geſlacht. Het huis van Medicis is zeer voortreffelyk geworden in de laatſte eeuwen door des zelfs verheffing en huwelyken. Zyn oorſpronk wordt by de geſlachtſchryvers verſcheidentlyk verhaalt; maar men houdt het voor een fabel, dat eene *Everhard de Medicis* zich bevonden zou hebben aan het hof van Karel den Groten, koning van Vrankryk. Alexander Sardi verhaalt echter, dat eene *Anſelmus de Medicis* in den jare 1168 paus Alexander tegen keizer Frederik den I verdedigde. Cypriano Manente zegt, dat in den jare 1030 *Jakob de Medicis* hoofdt was van den Raadt van Orviëto; dat een ander van dit geſlacht zich aanmerkelyk maakte in den jare 1119; dat in den jare 1255 Conſtantinus Tafuſio, van de orde der Predikheeren, biſſchop van die ſtadt was, en dat Alexander de IV hem zondt naar Griekenlandt, alwaar hy met iemandt van zyne nabeſtaanden trouwde, zich nederzette, en zyn geſlacht voortplantte. Noſtradamus maakt gewag van eenen *Lotharius de Medicis*, admiraal van Provence onder de regering van Ildefonſus den II. Maar de zuivere geſlachtvolging is niet zekerder bekend dan ſedert eenen *Lippo*, of *Philippo de Medicis*, die in den jare 1250 te Fiorano, in 't landt van Magello, woonde. Deze wierdt uitnemende geacht om zyne voorzichtigheit. De Guelphen van Florence bedienden zich doorgaans van zynen raadt in de ondernemingen, die zy van zins waren tegen de Gibellinen, hunne vyanden, te doen. De laatſtgemelde factie was daar over zo moeielyk, dat ze beſloot het huis van Medicis uit te roeien: doch zulks mislukte hen. Zy wierden zelf door de Guelphen van Florence geſlagen, welke die van Medicis als in zegepraal daar op binnen Florence voerden, hen daar in niet alleen ontfangende als burgers, maar hen wierden zelfs de voornaamſte bedieningen van de republyk toevertrouwt. Zulks beveſtigt de dichter Verino met dit vaarsie:

Ex Appeninno, celſaque ex arce Magelli
Nobilitas Medicum Thuſcam deſcendit in urbem.

Deze Philips de Medicis ſtierf in den jare 1258, en liet onder andere kinderen na *Everhard* den I, die volgen zal; *Galran*, wiens nageſlacht in de derde linie eindigde; *Reinier*, geſtorven zonder kinderen, en *Clariſſimus* den I, die zyn ſtamhuis van de Medicis in Milaan voortplantte, en waar van hier na geſproken zal worden. *Everhard* de I leefde omtrent den jare 1280, wierdt vader van *Everhard* den II, gonfalonier van Florence in den jare 1314. Deze trouwde met Mandina Arigucci van Fieſole, en teelde by haar *Juvencus* den II en *Clariſſimus* den II, van welke beide, als ſtamvaders van byzondere liniën, vervolgens zal geſproken worden. Juvencus de I hadt ter gemalinne Nuncia Raccellai, en teelde by haar *Franciſcus* en *Juvencus* den II, uit wien eene grote en in Florence nog bloeiende familie geſproten is. Deze teelde *Juliaan de Medicis*, die ſtamvader wierdt van de *Marcheſen di St. Angelo* en *Caſtellina*, mitsgaders *Antonio de Medicis*, de welke by Cilla Bonacorſi vader wierdt van *Barnardetti de Medicis*, die van de Florentynſche republyk in de gewigtigſte krygs-en ſtaatszaken nuttelyk gebruikt, en na de behaalde overwinning tegen Piccininus, veldheer van Milaan, in den jare 1440 ridder geſlagen wierdt. Deze bekleedde ook de hoge waardigheit van gonfalonier, en liet na twee zonen, *Laurens* en *Everhard* den III, waar van de laatſte ook twee maal gonfalonier geweeſt is, namentlyk in de jaren 1485 en 1513, en teelde twee zonen, waar van het nageſlacht nog bloeit. Zyn broeder Laurens hadt mede twee zonen, *Octavianus* en *Galleottus*. De laatſte van hen hadt onder andere kinderen *Franciſcus*, wiens zoon, *Coſmus de Medicis*, hopman in Franſchen dienſt wierdt, en wiens dochter met den beroemden maarſchalk van Vrankryk, Lodewyk van Marillak, trouwde. Octavianus de Medicis was in den jare 1538 gonfalonier te Florence, en de laatſte van zyn geſlacht, die deze waardigheit bekleed heeft, naardien zo wel hy, als de vryheit der republyk eerlang te gronde ging. Zyne zonen waren *Bernard* en *Alexander*. Alexander wierdt in den jare 1535 geboren, hieldt zich in 't eerſt aan 't hof van den groothertog Cosmus den I op, en wierdt van hem in den jare 1567 tot ridder van St. Stevensorde geſlagen. Naderhandt begaf hy zich in den geeſtelyken ſtandt, en bekleedde wegens Florence het ampt van afgezant te Rome een reeks van 15 jaren, wierdt ook biſſchop te Piſtoja, en in den jare 1574 aartsbiſſchop van Florence. In den jare 1583 ontfing hy den kardinaalshoedt, en wierdt den 1 April des jaars 1605 tot paus verkoren, waar op hy den naam van Leo den XI aannam; maar deze waardigheit alleenlyk tot den 27 van de zelve maandt bekleedde. Zyn broeder Bernard bragt de heerlykheit Ottajano, in 't koninkryk van Napels gelegen, aan zich, en liet na by Julia de Medicis, natuurlyke dochter van Alexander, eerſten hertog van Florence, *Alexander*, vryheer van Ottajano, die by Delia Sanſeverino vader wierdt van *Bernhard* en *Octavianus*, die beide den tytel van Ottajano aannamen. De eerſte daar van ſtierf zonder kinderen, maar de andere plantte met Diana Caraccioli, dochter van Marinus van San Buona, zyn ſtamhuis voort, en wierdt by haar vader van *Jozeph*, en *Franciſca*, die met Philips Caëtano, prins van Caſerta, trouwde. Haar broeder wierdt in den jare 1700 van koning Karel den II grande van Spanje gemaakt. Zyne gemalin, Sueva Davalos, dochter van Andreas, vorſt van Monte Sarchio, baarde hem *Octavianus* en *Andreas de Medicis*, welke laatſte in de eerſte belegering van de ſtadt Offen in den jare 1684 bleef. Octavianus voerde den tytel van hertog van Sarno, en trouwde met Thereſia de Mari, dochter van den prins van Aquaviva, by welke hy *Jozeph de Medicis* teelde.

De twede telg van 't ſtamhuis van Medicis, als boven gezegt is, ſproot uit *Clariſſimus*, dien anderen noemen *Silveſter*, twede zoon van Everhard den I. Hy leefde in den jare 1370, en trouwde met Louïze Donati, by welke hy teelde *Everhard* den II, die in den jare 1400 overleedt. Deze trouwde met Jacoba Spini, by welke hy teelde Jan, die volgt; *Mattheus*, die kinderen naliet; *Michiël*; *Paulus* en *François*, wiens zoon, genaamt *Everhard*, vele dienſten deedt aan zynen neef Cosmus de Medicis. *Jan de Medicis*, gonfalonier van Florence, was een man van zonderlinge verdienſten. Machiavel ſpreekt met lof van hem. Hy ſtierf in den jare 1428, nalatende by Picarda Bueri, zyne gemalin, Cosmus, die volgt, en *Laurens*, een tak der groothertogen van Florence, gelyk hier na gezegt zal worden. *Cosmus de Medicis*, bygenaamt Vader des vaderlands, geboren den 27 September des jaars 1399, wierdt gonfalonier van Florence, en ſtierf in den jare 1464, oud 75 jaren, drie maanden en 20 dagen. Hy trouwde met Contelina Bardi, en gewan by haar Petrus, die volgt; *Karel*, ongehuwt geſtorven, en *Jan*, ge-

gehuwt aan Cornelia, of Genevre van Alexandris, die hem vader deedt worden van *Cosmus*, ongehuwt gestorven. *Petrus de Medicis*, de I van dien naam, gonfalonier van Florence in den jare 1460, stierf het volgende jaar, hebbende by Lucretia Tornabuoni, zyne gemalinne, gewonnen Laurens, die volgt; *Juliaan de Medicis*, die in de kerk van St. Raparadus te Florence door de zamengezworene Pazzi, Salviati en Bandini den 23 April des jaars 1478 gedood wierdt, nalatende *Juliaan*, die door zynen neef, paus Leo den X, kardinaal gemaakt wierdt in den jare 1513, en vervolgens zelf paus onder den naam van Clemens den VII, gelyk elders gezegt is; *Blanca*, gehuwt aan Willem Pazzi, en *Nannina*, gehuwt aan Bernard Ruccellai. *Laurens de Medicis*, bygenaamt Vader der Muzen, geboren in den jare 1448, leefde met veel luister, en stierf den 9 April des jaars 1492, oud 44 jaren. Hy hadt ter gemalinne Clarice des Ursins, en teelde by haar: 1. *Petrus* den II, die volgt; 2. *Jan*, paus onder den naam van Leo den X, gelyk elders gezegt wordt; 3. *Juliaan*, bygenaamt de Grootmoedige, gonfalonier en luitenant generaal van de legers van den Kerkelyken Staat, hertog van Nemours, enz. Deze trouwde met Philiberta van Savoje, dochter van Philips, hertog van Savoje, en van Claudiana de Bresse-Bretagne, zyne twede gemalinne. Hy was een heer van vele verdiensten, wierdt zeer bemind van François den I, koning van Vrankryk, en stierf te Florence in den jare 1516, zonder wettige nazaten, maar heeft slechts een bastaardt nagelaten. Deze bastaardt was *Hyppolitus*, kardinaal van Medicis. 4. *N. de Medicis*, gemalin van een heer uit het huis van Tornabuoni. 5. *Lucretia*, gemalin van Jakob Salviati, en moeder van Jan Salviati, die door paus Leo den X kardinaal wierdt gemaakt in den jare 1517. 6. *Magdalena*, gehuwt aan Franciscus Cibo, graaf van Anguillara, zoon van paus Innocentius den VIII, en moeder van Innocentius Cibo, die door den zelven zynen oom Leo den X onder de kardinalen wierdt geplaatst; en 7. *Contesina de Medicis*, gemalin van Petrus Ridolfi, die te Florence onthoofd wierdt in den jare 1497, om dat hy deel hadt aan de zamenzwering van Petrus de Medicis. Zy baarde in dit huwelyk *Nicolaas Ridolfi*, aan wien paus Leo de X in den jare 1517 benevens zyne andere neven den roden hoedt gaf. *Petrus de Medicis*, de II van dien naam, geboren in den jare 1471, was de eerste van zyn geslacht, die een van de koeken in zyn wapen wegnam, en drie vergulde leliën in de plaats zette. Men zegt, dat dit met toestemming van koning Karel den VIII geschiedde, na dat hy het ryk van Napels onder zyn gezag gebragt hadt, schoon anderen zeggen, dat Lodewyk de XI aan 't huis van Medicis dit voorrecht geschonken heeft. Petrus wierdt gebannen en uit Florence gejaagt den 9 November des jaars 1494, en stierf in den jare 1503, nalatende by Alphonsina des Ursins, zyne gemalinne, *Laurens de Medicis*, den II van dien naam. Deze, als zyn oom paus Leo de X hem hertog van Urbino maakte in den jare 1519, was getrouwt in den jare 1518 met Magdalena de la Tour, bygenaamt van Bologne, dochter van Jan de la Tour, den III van dien naam, grave van Auvergne, en van Johanna van Bourbon. Hy teelde by haar *Catharina de Medicis*, gemalin van koning Henrik den II van Vrankryk, gelyk elders gezegt wordt: ook zegt men, dat hy een onechten zoon, *Alexander* genoemt, gehad heeft, daar anderen, die dit geheim beter willen weten, zeggen, dat deze Alexander de zoon van paus Clemens den VII geweest is. Deze Alexander wierdt in den jare 1532 de eerste hertog van Florence, die zonder kinderen na te laten in den jare 1537 vermoord is. Zie verder op 't woordt van ALEXANDER DE MEDICIS.

De laatste telg van 't stamhuis van Medicis is, gelyk te voren gezegt is, geweest *Laurens*, jongste zoon van Johannes de Medicis, en broeder van Cosmus. Deze wierdt in den jare 1394 geboren, en met zynen gemelden broeder naar Padua gebannen, maar te gelyk met hem herstelt. Hy stierf in den jare 1440, na dat hy by zyne gemalinne Gineura Cavalcanti *Petrus François* geteelt hadt. Deze wierdt in den jare 1477 vermoord, na dat hy by Laudemina Acciajoli vader van Laurens en Jan geworden was. Deze beide hebben hunnen stam met takken uitgebreid, en zullen volgen. *Laurens de Medicis* de II trouwde met Semiramis Appiana, by welke hy gewan Petrus François den II, die volgen zal, en *Everhard*, gonfalonier der kerke in den jare 1517. *Petrus François de Medicis*, de II van dien naam, gonfalonier van Florence in den jare 1516, liet na by Maria Soderina Laurens of Laurencin, die volgt; *Juliaan de Medicis*, bisschop van Beziers, en van Albi, aartsbisschop van Aix en abt van St. Victor lez Marseille, alwaar hy stierf in den jare 1588. *Laurens de Medicis* vermoordde zynen neef Alexander, groothertog van Toskane, onder voorwendsel om ten gevalle van 't volk de vryheit wederom te doen herleven in den jare 1537. Hy liet geen kinderen na. *Jan*, of *Jordaan*, twede zoon van Petrus François den I, nam ten huwelyk Catharina, dochter van Galeasso Maria Sfortia, en weduwe van Hieronymus Riario, hertog van Imola en Forli, en gewan by haar *Jan de Medicis*, die doorgaans de Volksgezinde genaamt wierdt, na dat men zynen neef Petrus de Medicis uit Florence gebannen hadt in den jare 1494. Hy trouwde met Maria Salviati, dochter van Jakob, by welke hy teelde *Cosmus* den I, die in den jare 1569 door paus Pius den V tot groothertog van Toskane verklaart wierdt. Hy was de gelukkigste prins van zynen tydt, en stierf den 21 April des jaars 1574, gewonnen hebbende by zyne gemalinne Eleonora van Toledo een talryk nageslacht, als: 1. *François* den I, groothertog van Toskane, gestorven in den jare 1587. Deze trouwde met Johanna van Oostenryk, dochter van keizer Ferdinand den I, by welke hy gewan 1. *Cosmus*, en *Cosmus Philips*, beide jong gestorven; *Maria de Medicis*, koningin van Vrankryk, gehuwt aan Henrik den IV, waar van elders gesproken wordt; *Leonora*, gehuwt aan Vincent van Gonzagua, hertog van Mantua, en *Antony*, prioor van Piza. 2. Ferdinand, die volgt; 3. *Petrus*; 4. *Antony*, en 5. *Jan*, alle jong en ongehuwt gestorven; 6. *Jan*, kardinaal, naar 't schryven van eenigen gedood door zynen broeder Garçias in den jare 1562, gelyk elders gezegt wordt; 7. *Garçias*, gestorven van de pest, of, gelyk anderen zeggen, gedood door zynen vader; 8. *Izabelle*, gemalin van Paulus Jordaan des Ursins, hertog van Bracciano. 9. *Lucretia*, gehuwt aan Alphonsus den II, hertog van Ferrara, enz. 10. *Petrus de Medicis*, die de wapenen ten dienste des konings van Spanje tegen de Vereenigde Nederlanden voerde, en met Eleonora van Toledo, dochter van Garçias, trouwde, by welke hy eenen zoon teelde, die jong overleedt; en 11. *Virginia de Medicis*, die men niet moet vermengen met eene natuurlyke dochter, eveneens genaamt, van gemelden Cosmus. *Ferdinand*, de I van dien naam, groothertog van Toskane, wierdt eerst met het purper als kardinaal bekleed door paus Pius den IV in den jare 1563; maar daar na, in den jare 1587, toen zyn broeder François overleden was, verliet hy die waardigheit, en trouwde met Christina van Lotharingen, dochter van Karel den II, hertog van Lotharingen, en van Claudia van Vrankryk. Deze groothertog stierf in den jare 1609, en de princes, zyne weduwe, overleefde hem nog tot den jare 1637, den 19 December. Hunne kinderen waren Cosmus de II, die volgt; *Karel*, kardinaal de Medicis, bisschop van Velitri en Ostia, abt van Chiravalle in la Marche, voorstander van Spanje, deken van 't H. collegie, bevordert tot die waardigheit door paus Paulus den V den 17 Augusty des jaars 1615, en gestorven te Florence den 17 Juny des jaars 1666, oud 70 jaren: *Philips*, *Laurens* en *Leonora*, jong gestorven; *François*, prins van Capistrano; *Catharina*, gemalin van Ferdinand, hertog van Mantua; *Claudia*, gehuwt eerst aan Frederik Ubald de la Rouvere, hertog van Urbino, en ten twede maal aan Leopoldus, hertog van Oostenryk, en *Magdalena*. *Cosmus* de II, groothertog van Toskane, stierf in den jare 1621. Hy hadt in den jare 1608 getrouwt Magdalena van Oostenryk, zuster van keizer Ferdinand den II, en dochter van Karel, aartshertog van Grats en Stiermarken, en van Maria van Beyeren. Hunne kinderen waren: Ferdinand de II, die volgt; *Jan Karel de Medicis*, kardinaal van Toskane, opperzeevoogdt van den koning van Spanje, kardinaal gemaakt door paus Innocentius den X in den jare 1644, ingewyd als bisschop van Sabino in den jare 1645, en gestorven te Florence in den jare 1663; *Leopold*, door paus Clemens den IX kardinaal gemaakt den 12 December des jaars 1663; *Matthias*, geboren in den jare 1613; *François*, geboren in den jare 1614; *Margareta*, gemalin van Odoard Farneze, hertog van Parma; *Maria*, eene geestelyke, en *Anna*, gehuwt in den jare 1646 aan Ferdinand Karel van Oostenryk, aartshertog van Inspruk. *Ferdinand* de II, groothertog van Toskane, geboren in den jare 1610, maakte in den jare 1642 een verbondt met Venetië, Parma en Modena tegen paus Urbanus den VIII, en sloeg zyns vyands benden in het volgende jaar tweemaal, maar maakte in den jare 1644 wederom vrede, en stierf in den jare 1670, den 26 May, oud 30 jaren, nalatende by Victoria, erfdochter van den laatsten hertog van Urbino, Cosmus den III en *François Maria*. De laatste wierdt geboren den 12 November des jaars 1660, en in in den jare 1686 door paus Innocentius den XI kardinaal gemaakt, waar op hy zo wel door Spanje als den keizer tot hunnen voorstander wierdt aangestelt, maar na dat Philips, hertog van Anjou, zich de kroon van Spanje aanmatigde, nam deze kardinaal zo wel de bescherming van Vrankryk als Spanje op zich, en verliet den keizer. *Cosmus* de III wierdt in den jare 1642, den 14 Augusty, geboren. Zyne gemalin, Margareta Louïze, dochter van Gaston Jan-Baptista van Vrankryk, hertog van Orleans, enz. die hy in den jare 1661 gehuwt hadt, bragt hem in den jare 1663, den 9 Augusty, ter wereldt *Ferdinand* den III. Deze prins trouwde in den jare 1689 met Violanta Beatrix, dochter van Ferdinand Maria, keurvorst van Beyeren, en is den 30 October des jaars 1713 zonder nazaten overleden. Verder baarde zy in den jare 1667 *Anna Maria Lodovica*, twede bedgenoot van Jan Willem, keurvorst van de Palts, en in den jare 1671, den 24 May, *Jan Gaston*, die sedert den jare 1723 groothertog van Toskane is. Deze trouwde in den jare 1697 met Anna Maria Francisca, geborene hertoginne van Saxen-Lauenburg, en weduwe van Philips Willem, Paltsgraaf van Neuburg. *Scipio Ammirato, Francisco Zazzera, Rittershusius, Andr. Farino, Ciacconius & Francisco Sansovino Famiglio Ital. Reusnerus & Henninges in Tab. Geneal. Sammarthanus. Justel. Guichenon. Imhoff P. II. tab. 107 & seq. in Geneal. Italia.* Zie ook op het woordt FLORENCE.

MEDICIS, (COSMUS DE) bygenaamt de Grote, om dat hy kloek van gestalte was, wierdt geboren in den jare 1389, was de zoon van Jan de Medicis, en broeder van Laurens. Hy bestierde de republyk van Florence met eene verwonderlyke bekwaamheit, handelde door de gansche wereldt, en vermeerderde daar door zyne vaderlyke nalatenschap met ongelooflyke schatten, het welk hem vele vyanden verwekte, zo dat men hem nevens zynen broeder Laurens uit Florence bande. Zyn broeder trok naar Padua, en hy ging naar Venetië. Dit geschiedde in den jare 1433; doch deze hoon, hem aangedaan, verminderde geenzins zyne achting by de voornaamste vorsten en heeren in Italië: derhalven wierdt hy het volgende jaar door de Florentynen met vele eerbewyzingen wederom geroepen, een verlosser des volks, en vader des vaderlands genaamt; in 't tegendeel wierden zyne

ne vyanden Reinald, Albuzzi, Rudolph, Peruzzi, Barbadon en Pella Strozzi ten lande uitgejaagt. Om nu geen nieuwe vyanden te verwekken hieldt hy zich ſtil, deelde rykelyk veel aalmoezen uit, en bouwde vele kerken en kloofters. Hy was ook een groot beminnaar van geleerde lieden, en doorgaans van de zelve verſelt, waar door hy zich een onſterflyken naam verwekte, die door zyne voortreffelyke boekzaal nog meer verbreid wierdt, de welke Catharina de Medicis daar na in de XVI eeuwe met haren broeder deelde, voerende hare portie met zich naar Vrankryk, waar in vele Griekſche handſchriften gevonden wierden. Eindelyk ſtierf Cosmus na een lange en roemruchtige regering in den jare 1464, in het 75 jaar zyns ouderdoms, nalatende by zyne gemalinne Conteſina Bardi, uit een voortreffelyk geſlacht geſproten, *Petrus*, die vader wierdt van *Laurens* den II, en *Juliaan* den I, vader van paus *Leo* den X, en de twede vader van paus *Clemens* den VII. *Villani Hiſt. lib.* XII. *Machiavel lib.* IV *hiſt. Flor. Jovius in Elog. lib.* VII, *in vita Leonis* X.

MEDICIS, (FRANCISCUS MARIA DE) geboren den 12 November des jaars 1660, jongſte zoon van Ferdinand den II, groothertog van Florence, dien hy by Victoria, dochter en erfgenaam van Frederik, laatſten hertog van Urbino, geteelt hadt. Na dat hy onder 't opzicht van Horatius Balalti Nerli en den grave Philippus van Elei tot jaren gekomen was, gaf hem zyn oudſte broeder, de groothertog Cosmus de III, het ſtedehouderſchap van Siëna. Vervolgens wierdt hy grootprioor van de Malthezer orde te Piza, abt van St. Galgano te Siëna, en eindelyk den 2 September des jaars 1686 door Innocentius den XI kardinaal diaken. Naderhandt wierdt hy beſchermer van het Spaanſche en Duitſche ryk, en genoot geen geringe inkomſten van deze bedieningen. In de drie conclaven na de doodt van de pauzen Innocentius den XI, Alexander den VIII, en Innocentius den XII hadt hy veel gezag, en verſcheide kardinalen hingen genoegzaam van hem af. Na de verandering, die de Spaanſche mogendheit ondergaan moeſt door de doodt van koning Karel den II, verklaarde hy zich voor den hertog van Anjou, liet den tytel van beſchermer des Duitſchen Ryks varen, en nam in 't tegendeel in den jare 1703 dien van den gemelden hertog en van 't Franſche hof aan. Eindelyk, vermits zyne twee broeders zonen zonder erven bleven, beſloot hy de kardinaals waardigheit, nevens alle andere bedieningen, te verlaten, en te trouwen, om, ware het mogelyk, zyn geſlacht voort te planten. Na dat het eerſte met bewilliging van den paus geſchied was, volgde het laatſte in den jare 1709, den 14 July, wanneer hy het byleger hieldt, en trouwde met Leonora, of Louïze Gonzagua, dochter van Vincentius, hertog van Guaſtalla. Zyn broeder, de groothertog, verklaarde hem hier op tot prins van Siëna; maar zyn oogmerk mislukte hem, en hy ſtierf zonder kinderen binnen Florence den 3 February des jaars 1711 aan een opſtopping van 't water. *Mercur. Hiſtorique.*

MEDICIS, (HIPPOLYTUS DE) kardinaal, beſtierder van 't aartsbisdom van Avignon, was de zoon van Juliaan de Medicis, bygenaamt de Jonge, dien hy teelde by eene vrouw uit Urbino, eene adelyke weduwe. Deze zyne moeder, zegt men, beval, uit ſchaamte van dezen zoon in onecht ter wereldt gebragt te hebben, aan eenen van hare bedienden het kindt om hals te brengen, maar deze, een ſchrik hebbende van dit wreed bevel, voedde het in het heimelyk op, en bragt het vervolgens by Juliaan de Medicis, die het erkende voor zynen zone, en met veel zorg liet onderwyzen in de vrye wetenſchappen, (waar toe de neiging van Hippolytus zeer ſtrekte: inzonderheit wierdt hy zeer ervaren in de dicht-en zangkunſt. Paus Clemens de VII, zyn neef, benoemde hem tot kardinaal den 11 January des jaars 1529, en maakte hem weinig tyds daar na beſtierder van het aartsbisdom van Avignon, en onderkancelier der kerke. Deze waardigheden voldeden weinig zyne gemoedsgeſteldheden: echter nam hy die aan, uit vreze van den paus te mishagen, die hem als gezant naar Duitſchlandt aan 't hof van keizer Karel den V zondt, om hem te ondersteunen in den oorlog, dien Solyman, Turkſch keizer, dezen vorſt in den jare 1529 aandeedt. Deze gezant was in dien laſt zo yverig, dat hy op zyn eigen koſten 8000 Hungaren liet werven, en nog eenige compagniën ligte paarden van zyne beſte manſchap in de wapenen bragt. Deze hulpbenden waren zo nut voor 't Ryk en voor den keizer in 't byzonder, dat men de ongelovigen eerlang uit de erflanden van 't huis van Ooſtenryk verdreef. Na dat die oorlog genoegzaam geëindigt was, trok de keizer naar Italië, en deze gezant verſelde hem derwaarts, niet in zyn plegtgewaadt, maar in dat van een veldheer, trekkende voor zyne en des keizers benden. Deze vorſt, achterdochtig uit den aardt, duchtte, dat de gezant eenig voornemen hadt om by den paus iets tot zyn nadeel uit te werken; derhalven liet hy hem in hechtenis nemen; maar ondervonden, en zich wel hebbende laten onderrechten, dat deze oorlogzuchtige aardt hem eigen was, ſtelde hy hem vyf dagen daar na wederom in vryheit. Inmiddels was de achting, die de kardinaal de Medicis in dit gezantſchap gekregen hadt, hem zeer voordeelig. Men merkte hem aan als een beſchermer van den H. Stoel; waarom op het einde van 't leven van paus Clemens den VII, in den jare 1534, de zeerover Barbaroſſa een inval in Italië deedt, ſtropende en beroovende de ſteden Stecaccio en Terracina, ja doende zelfs het H. collegie in Rome beven, welke ſtadt niet meer dan door twee honderd man van des pauzen lyfwacht bezet was, badt men den kardinaal de Medicis, dat hy toch op het ſpoedigſte de meeſt gevaar lopende plaatſen en kuſten wilde gaan beſchermen. Dit verzoek, zo overeenkomende met zyn aardt, aanvaardde hy met veel genuchte, maar zag met leedwezen, dat reets even voor zyne komſt Barbaroſſa was geweken, om dat hy daar door verſteken was van zyne dapperheit te tonen. Hier op kwam hy wederom te Rome, tradt in 't Conclave, en bragt veel toe tot de verheffing van den kardinaal Farneze, die den naam van Paulus den III aannam. Hy wierdt voor dezen dienſt van den gemelden paus niet wel beloont: want hy weigerde hem het legaatſchap van 't Mark van Ancona, 't geen hem in 't Conclave belooft was; hoewel men zegt, dat zulks alleen gelaten wierdt om 't woelende gedrag van den kardinaal: want zyne bedryven beantwoordden geenzins het gewaadt, dat hy dragen moeſt, noch de geeſtelyke waardigheit, die hy bekleedde, vermits hy doorgaans als een krygsman met den degen op zyde ging, makende zyne voornaamſte bezigheden van den wapenhandel, te paardt ryden, en wat dies meer is, en nooit zag men hem in zyn kardinaalsgewaadt dan wanneer hy genoodzaakt was in 't Conſiſtorie te verſchynen, daar hy ſelden kwam, gaande liever in de komedie, of op de jagt. Ook zegt men, dat hy het grootſte gedeelte van den nacht langs de ſtraat doorbragt, verſelt van eenige guiten, die hy in hunne misdaden onderſteunde. Behalven dit heerſchte in hem een ondragelyke hoogmoedt; hy wierdt razende, om dat hy zag, dat Clemens de VII Alexander de Medicis waardiger kende om het prinsdom van Florence te bekleden dan hem, vermits hy 't zich hadt toegelegt. Zyne eerzucht vleide hem met hoop; des beſloot hy, om zyn oogmerk te bereiken, Alexander te doen omkomen. Hy ſmeedde eene zamenzwering tegen den zelven, en beſloot hem te doen ſneuvelen door middel van een myn; maar dit verraadt wierdt voor de uitvoeringe ontdekt. Octavianus Zenga, een van de lyfwachten des kardinaals, wierdt als een der grootſte medeſtanders gevat. Hippolytus de Medicis, daar door verſchrikt, week in een kaſteel digt by Tivoli, en willende van daar naar Napels vluchten, wierdt hy te Itri, gelegen in het gebiedt van Fondi, ziek, en ſtierf daar den 13 Auguſty des jaars 1535 aan eene kwaadaardige koorts, veroorzaakt door de zeer grote hette in dien tydt. Anderen verzekeren, dat hy vergeven wierdt, maar zulks heeft weinig ſchyn van waarheit. Het goede, 't geen men van dezen kardinaal kan zeggen, beſtaat daar in, dat hy zeer milddadig was, een getrouw vriendt, en dat zyn huis open ſtondt voor vele verdrukten, en alle natiën, zo dat men zomtyds rekende, dat hy twintig verſcheide volkeren en talen onder zyn dak hadt. *Paul. Jovius in Elog. Card. Med. & Hiſt. lib.* XXX & XXXIII. *Garimbert lib.* IV & V. *Onuphrius. Ciacconius. Aubery.*

MEDICIS, (JAN DE) ſtamvader van alle de hertogen en groothertogen van Florence. Zyn vader was Jan de Medicis, en zyne moeder Catharina, eene dochter van Galeazzo Maria Sforce, hertog van Milaan, die hem in den jare 1498 ter wereldt bragt. Hy begaf zich, nog zeer jong zynde, tot den wapenhandel, voerende de zelve eerſt onder zyns vaders broeder Laurens tegen Franciſcus Maria, hertog van Urbino. Daar na diende hy paus Leo den X, die met keizer Karel den V en andere mogendheden een verbondt geſloten hadt om Franciſcus Sfortia wederom tot hertog van Milaan te beveſtigen, en de Franſchen uit Italië te verdryven, in welken oorlog hy by la Bina en Vauri in het aanzien zyner vyanden de rivier Adda overtrok, en grote dapperheit betoonde. Na de doodt van paus Leo den X geraakte hy met den keizerlyken gouverneur Lanoja overhoop, ging daar op in Franſchen dienſt over, en toonde in den zelven niet minder zyn moedt en dapperheit. Hier na ſtondt hy den hertog van Milaan Franciſcus Sfortia by, noodzaakte de Zwitſers en Graubunders, die zich by Bergamo met den Franſchen veldheer Bonnivet wilden vereenigen, dat zy wederom te rug moeſten keren, en veroverde daar op verſcheide plaatſen, die te voren van de Franſchen ingenomen waren. Naderhandt, toen tuſſchen den paus, den koning van Vrankryk, François den I, en de Venetianen een verbondt te Angoulême tegen den keizer wierdt opgerecht, wendde zich Jan de Medicis op nieuw aan de zyde der Franſchen, en droeg zich in 't Milanees by Pavië zeer wel tegen de Spaanſchen; ſtreedt ook in een tweegevecht tegen een Spaanſch ridder, die hem by Marignano hadt uitgedaagt, om een lancie met hem te breken. Maar in een treffen niet verre van Gouvernolo bekwam hy in den jare 1526 een musketſchoot in de knie, waar van hy kort daar na te Mantua ſtierf. By zyne gemalinne Maria, eene dochter van Jakob Salviati, teelde hy Cosmus den I, in den jare 1519, die naderhandt de groothertoglyke waardigheit bekleedde. *Alipr. Capric. Ritratti di cento Capit. illuſtr. pag.* 98.

MEDICIS, (JAN DE) kardinaal, was de zoon van Cosmus den I, groothertog van Toskane, en van Maria Salviati. Men kweekte hem met grote zorge op, en hy deedt zich beminnen door zynen zachten aardt en goede zeden. Paus Pius de IV maakte hem kardinaal in den jare 1560. Jan de Medicis was toen niet ouder dan 17 jaren. Zyn broeder Garçias, een woeſt menſch, droeg van nature een dodelyken haat tegen hem. Op een tydt nu op de jagt zynde, kregen zy verſchil met elkander; dus vermoordde hem Garçias, of liet zulks door zyn volk doen. Dit geſchiedde in den jare 1562, terwyl deze kardinaal niet meer dan 19 jaren bereikt hadt. Men zegt, dat de groothertog door dit ſchriklyk voorval zo woedende wierdt, dat hy zynen ponjaardt trok, en zynen zoon Garçias daar mede doorſtak, tot ſtraffe van zyne wreedheit, aan des zelfs broeder gepleegt. Dit vindt men in het XXXII boek by *Thuanus* van de *Geſchiedeniſſe van zynen tydt*, maar vermits het in de eerſte druk van dit werk niet ſtaat, en dat 'er dit in de twede, te Geneve gedrukt, en na zyne doodt uitgegeven, is by gedaan, twyfelen vele aan de waarheit van deze geſchiedenis, en men gelooft in

tegendeel, dat deze twee broeders van de peſt geſtorven zyn; ten minſte dit laatſte heeft de groothertog laten verbreiden. Lanſſac, afgezant van koning Karel den IX op het concilie van Trente, verhaalt het op de laatſte wyze in een van zyne brieven.

MEDICIS, (LAURENS DE) bygenaamt de Grote, en Vader der geletterden, hoofdt van de republyk van Florence, was de zoon van Petrus de Medicis, den I van dien naam, en van Lucretia Tornaboni, eene vrouw van ſeldzame verdienſten, en broeder van Juliaan de Medicis, die door de factie van de Pazzi in den jare 1478 vermoord wierdt. De zamengezworenen hadden ook een voornemen van Laurens te vermoorden, die zelf van hen gevaarlyk gekwetſt wierdt; maar hy ontvloodt hunne handen in de ſacriſty der kerke van St. Reparata, en weerde zyne vyanden af met hulp van 't volk in Florence. Vervolgens verklaarde hem de republyk tot haar hoofdt; en zyne edelmoedigheit deedt hem niet alleen bemind worden van de Florentynen, maar verbreidde zyne achting by alle vorſten van Europa, die 't zich ten roem achtten hem in 't byleggen hunner verſchillen te gebruiken. Men zegt zelfs, dat Bajazeth, Turkſch keizer, hem, om te tonen wat achting hy voor hem hadt, een van de moordenaars zyns broeders, genaamt Bernhard Bandani, toezondt om hem te ſtraffen. Laurens de Medicis was van zyne jeugdt door Gentilis d'Arezzo in alle vrye wetenſchappen onderwezen. De leſſen, die deze geleerde man hem gegeven hadt, bleven hem, tot zyne jaren gekomen zynde, ſteets by: ook was hem zulks aangeboren; want zyne moeder Lucretia Tornaboni was mede eene verſtandige vrouw, hem daar in gedurig opwekkende. Dus was hy als een toevlucht van geleerden, en een vriendt en beſchermer der Griekſche ballingen, waar onder vele geleerde mannen zich bevonden, voornamentlyk Chriſtoffel Landini, Marſilius Ficinus, Chalcondylas, Angelus Politianus, en verſcheide anderen, die hy veel vryheit vergunde. Hy zondt ook Johannes Laſcaris naar Griekenlandt om daar Griekſche handſchriften tot verſiering van zyne boekzaal te zoeken. Laurens de Medicis was grootmoedig, milddadig, en vriendelyk; maar men beſchuldigde hem, dat hy niet al te Godsdienſtig was, en wat gehecht aan de wereldlyke vermaken. Hy ſtierf in den jare 1492, oud 44 jaren, nalatende twee zonen, *Petrus*, die zyn opvolger was, en *Jan*, die daar na paus wierdt, onder den naam van *Leo* den X. Zyn broeders zoon wierdt ook met die waardigheit bekleed onder den naam van *Clemens* den VIII. Alle vorſten van Europa, en inzonderheit die van Italië, betuigden een bitter hertenleedt over 't verliezen van Laurens de Medicis. Paus Sixtus de IV was zyn vriendt niet, en berokkende hem netelige zaken, waar uit hy zich echter gelukkig redde. Innocentius de VIII was hem gunſtiger, en deze was het, die zyn zoon Jan kardinaal maakte. Ook bragt zyne doodt grote verandering in vele zaken: de Florentynen waren ontrooſtbaar, en men verhaalt, dat zy achterdochtig wierden, als of zyn lyfarts, Pieter Leonis, hem niet wel bedient, of verwaarlooſt hadt: dus vielen zy op hem aan, en wierpen hem in een put. Anderen zeggen, dat zulks door die van 't huis van Medicis gedaan wierdt. *Angelus Politian. lib.* V. *ep. Franc. Guicciardin lib.* I. *Machiavel Hiſt. Flor. Paul. Jov. in Elog. vitæ Leon.* X. *& Hiſt. Nicol. Vallori in zyn leven.*

MEDICIS, (LAURENS DE) broeder van Cosmus den Groten, wierdt toegenaamt de Oude, om hem van een ander, dien naam voerende, te onderſcheiden. Hy hadt het bevel over het leger der Florentynen in de veroveringen van Serezena en Pietra Sancta. Petrus, zoon van Laurens den Groten, wierdt vader van Laurens de Medicis, bygenaamt de Jonge, die de republyk beſtierde gedurende het leven van zynen oom, paus Leo den X, van wien hy het hertogdom van Urbino kreeg. Hy liet een natuurlyken zoon, Alexander genaamt, na, die vervolgens de eerſte hertog van Florence wierdt. Laurens hadt ten huwelyk gehad Magdalena van Bologne, by welke hy gewan *Catharina de Medicis*, getrouwt aan koning Henrik den IV van Vrankryk. Zie 't geſlacht van DE MEDICIS.

MEDICIS, (MATTHIAS DE) een zoon van Cosmus den II, groothertog van Florence, en van Maria Magdalena, dochter van Karel, aartshertog van Ooſtenryk, geboren in den jare 1613. In zyne jeugdt begaf hy zich naar Duitſchlandt by zyn moeders broeder, keizer Ferdinand den II, en voerde de wapenen tegen Zweden en andere Proteſtanten, zo dat Wallenſtein zich dikwils verwonderde over de dapperheit van dezen heer. De eerſte merkwaardige ontmoeting, waar in hy zich bevondt, was toen de koning Guſtaaf Adolph het leger by Neurenberg vruchteloos aantaſte. Naderhandt bevondt hy zich in den ſlag by Lutzen, en vervolgens by verſcheide ondernemingen aan den Rhyn, in Burgundië en Lotharingen. Hier na ging hy voor een korten tydt weder naar zyn vaderlandt, en bragt van daar eenige benden van zyn landaardt naar Duitſchlandt, waar mede hy naar Pomeren trok, en onder anderen Wolgaſt innam. Het huis van Ooſtenryk en de keurvorſten, met het zelve in verbondt zynde, ſtelden hem te dier tydt voor om als opperveldheer het leger te gebieden, maar hy trok naar Florence, en aanvaardde het oppergezag over het leger van den groothertog van Florence, zynen oudſten broeder, vermits de zelve met paus Urbanus den VIII overhoop lag wegens het hertogdom van Caſtro. Hier mede trok hy en de generaal Borri in den Kerkelyken Staat, alwaar zy Caſtiglio del Lago en andere plaatſen innamen. Wanneer nu des pauzen leger zulks wilde wreken, wierdt het zelve ten eenemaal geſlagen, en de veldheer Marra zelf gevangen. Na de geſlotene vrede met den paus verzochten hem de Venetianen, dat hy zich als veldheer over hunne troepen tegen den Turk wilde laten gebruiken; maar hy nam zulks niet aan, en ſtierf in den jare 1667. *Lor. Craſſo Elog. de Capitan. illuſtr. p.* 363.

MEDICIS, MEDICI, of MEDIQUIN, een geſlacht te Milaan. De ſchryvers ſpreken zeer verſcheidentlyk van deze familie. Vele beweren, dat zy hare verheffing verſchuldigt is aan Jan Jakob, marquis van Marignan, en aan 't geluk van Jan Angelus, naderhandt tot paus verkoren. Zy zeggen, dat Cosmus de I, groothertog van Toskane, niet dan uit aanmerking om dezen paus dienſt te doen hen erkende voor afſtammelingen van 't huis van Medicis, en dus een bloedverwant van hem en zyn geſlacht: en in waarheit, deze paus heeft ſedert aan Cosmus, 't zy uit erkenteniſſe van dezen dienſt, of eige neiging, zeer veel gunſt bewezen. Ondertuſſchen verzekeren anderen, dat dit huis te Milaan een tak is van *Clariſſimus de Medicis*, die, gelyk te voren gezegt is, de laatſte zoon was van Philips de Medicis, van wien het ganſche huis van Florence zynen oorſpronk neemt. Deze ſchryvers zeggen ook, dat Clariſſimus verſcheide kinderen hadt, en onder anderen *Papus*, ſtedehouder van Napels, dien men den bynaam gaf van Branca, en den Moor, om dat hy de Saracenen geſlagen hadt; *Lippo*, of *Philippo*, wiens nageſlacht zeer vruchtbaar in mannen van verdienſten geweeſt is; en *Giambon*, vader van *Bernard*, of *Bernardinus*, die *Jan* voortbragt. Deze was gonfalonier van Luca, en verwierf veel achting. St. Antonius en Villani ſpreken van hem, en Aretinus verhaalt, dat Gualterus, hertog van Athene, hem deedt ſterven. Hy liet na *Nicolaus*, vader van *Jan* den II, die verſcheide kinderen, en onder de zelve eenen *Roſſus*, of *Roux* hadt, van welken voortkwam *Jan Jakob*. Deze trouwde met Nuſinga Contrata, by welke hy gewan *Bernard*, en *Nicolaus*. *Bernard*, of *Bernardin* de II, landpachter te Milaan van de hertoglyke hoeven. Hy trouwde met Serbellon, en teelde by haar *Jan Jakob*, marquis van Marignan; *Jan Angelus*, paus, onder den naam van *Pius* den IV, gelyk elders gezegt wordt; *Jan Baptiſta*, een man van geleerdheit en krygskunde, gedood in den jare 1545. *Gabriel*, in den jare 1531 jong geſneuvelt in de belegering van een klein plaatsie in Lombardië; *Auguſtus*, marquis van Marignan na de doodt van zyn broeder; *Margareta*, gemalin van Gilbert Borromæus den II, grave van Aronne. Zy wierdt moeder van St. Karel Borromæus; *Clara*, gehuwt aan Wolfgang Theodorik Sittich, heere van Altaens, by wien zy voortbragt den kardinaal Marcus van Altæns, en twee andere geeſtelyke dochters. *Onuphrius in Pio* IV. *Villani lib.* XI. *c.* 131. *Aretin. l.* VI. *St. Antonin. P.* III *Hiſt. tit.* 21. §. 8. *c.* 7. *Saſſera. Ammirato. Sanſovin. Thuanus.*

MEDICIS, MEDICI, of MEDIQUIN, (JAN JAKOB) kaſtelein van Maſſa, en daar na marquis van Marignan, is een van de grootſte krygshelden van zynen tydt geweeſt. Hy was de zoon van Bernardin, landpachter van de vorſtelyke hoeven te Milaan, en van Cecilia Serbellon, en wierdt geboren in den jare 1497. De ſchryvers ſpreken verſcheidentlyk aangaande zyn geluk. Men zegt, dat hy een vriendt was van zekeren Hieronymus Moron, een man, te Milaan zeer geacht, en dat deze hem by den hertog van Milaan, Franciſcus Sfortia, den II van dien naam, bragt; dat deze hertog, Jan Jakob getrouw vindende, hem nevens eenen Ponzin gebruikte om Monſignorino Viſconti, die veel vermogen op de herten des volks hadt, 't welk een argwaan in den hertog verwekte, te vermoorden. Ook zegt men, dat de hertog Ponzin liet ombrengen, en van voornemen was op gelyke wyze met Jan Jakob te doen; dat hy hem daar toe eenige valſche brieven gaf, gericht aan den gouverneur van Muſſa, ten einde hy hem die plaats zou hebben over te geven, maar dat Jan Jakob, deze boodſchap wantrouwende, en voor bedrog beducht, dat men hem handelen zou gelyk Ponzin, zyne vrienden byeen verzamelde, en hen wys maakte, dat hy bevel hadt het kaſteel te overrompelen; dies neemt hy gelegenheit om over het meir van Comes aan de zyde van Zwitſerlandt in 't kaſteel te komen, en maakt zich daar van meeſter. 't Is zeker, dat hy lang den tytel van kaſtelein van Maſſa gevoert, en den hertog Franciſcus Sfortia vele dienſten gedaan heeft. Hy tradt in den jare 1526 in 't verbondt van paus Clemens den VII, koning François den I van Vrankryk, de Venetianen, en den hertog van Milaan, tegen keizer Karel den V, maakte zich ontzagchelyk in 't Milanees, nam verſcheide plaatſen in, en ſloeg Alberik van Barbiano, maar was zo gelukkig niet met Antonio de Leva, die hem noodzaakte de vlucht te nemen. Ondertuſſchen de keizer, kennende zyne dapperheit, zocht hem aan zyne zyde te trekken, en Jan Jakob, veel reden hebbende zich van den hertog van Milaan te beklagen, inzonderheit om dat hy getracht hadt hem van kant te helpen, nam deze aanbieding aan, en wierdt van keizer Karel wel ontfangen, dien hy by vele voorvallen merkelyke dienſten deedt. Hy hadt het bevel in den jare 1542 over de krygsmacht, die deze vorſt tot hulp van zynen broeder Ferdinand zondt, daar hy zich roemruchtig maakte aan den Donau, en in den ſlag tegen de Turken. Hy diende in 't volgende jaar tegen den hertog van Kleef, veroverde in den jare 1544 Luxemburg en S. Deſier, toonde zyne bekwaamheit in de oorlogen, gevoert in Duitſchlandt, Bohemen, en Parma, als mede in het beleg van Metz in den jare 1552. Jan Jakob de Medicis voerde voots den tytel van marquis van Marignan, en wierdt by verſcheide gelegenheden kolonel van 't Italiaanſche voetvolk, artillerymeeſter, en generaal over 't voetvolk. Deze laatſte bediening hadt hy in de belegering van Mets. Na deze belegering gaf de keizer hem het opperbevel over 't leger, 't welk hy in Italië zondt tegen die van Siëna. Hier ſloeg hy Strozzi in den jare 1553, en nam Siëna in; kwam weder in Mi-

Milaan, en ſtierf daar in den jare 1555, oud 58 jaren. Deze marquis van Marignan was de broeder van Jan Angelus de Medicis, die paus wierdt onder den naam van Pius den IV in den jare 1559, en die by zyne kroninge uitriep: *Ach was hier nu de marquis van Marignan!* om daar mede te kennen te geven, dat zyne vergenoeging niet volmaakt was, terwyl zulk een doorluchte broeder geen deel aan dit geluk mogt hebben. *Paulus Jovius Hiſt. Franç. de Beaucaire Comment. l.* XVIII. *Thuanus hiſt. l.* XVI *&* XXIII. *Maſcardi Elog. de Capit. illuſtr. Brantome Vies des Capit. etrang.*

MEDIE, in 't Latyn *Media*, een oud koninkryk in Aſië, zeer berucht by de oude ſchryvers. Het bevatte weinig meer landt dan tegenwoordig de provinciën Servan, Gilan, Ierak, Agemi, en Mazanderum, of Dilemon, in Perſië, uitmaken. Het paalde ten Noorden aan de Hyrkaniſche zee, ten Weſten aan groot-Armenië en Syrië, ten Zuiden aan Perſië en Hyrkanië, of 't landt der Parthen, 't welk ten Ooſten van Meden, of Medië, door de Kapiſche bergen geſcheiden wordt. De bewoners van dit landt worden *Meden*, of *Meders* genaamt, naar *Madai*, den zoon van Japheth. Solon zegt, dat het naar *Medes* is, den zone van Medea, en van Egeus. Strabo verdeelt Medië in twee delen, als in groot-Medië, waar van Ekbatana de hoofdſtadt is, en klein-Medië, 't welk men noemde *Atropatienne*. Behalven Ekbatana waren de voornaamſte ſteden *Arſacee* 't geen zommigen heden *Kasbin* noemen, *Cyropolis*, en andere. Het landt is bergachtig, koud en woeſt, uitgezonderd dat van de Kaſpiſche bergen omringt is. Dit ryk was echter eertyds ryk en machtig. De Meden waren de Aſſyriërs onderworpen, tot dat Arbaces, ſtedehouder van Medië wegens Sardanapalus, de misdaden en laſhertigheit van dien verwyfden vorſt niet langer kunnende gedogen, het juk afwierp, en Ninive verwoeſtte, volgens het gemeen gevoelen in den jare na de ſchepping 3171, honderd jaren voor de eerſte Olympiade, en 867 voor de tydrekening der Chriſtenen. Maar anderen verſchillen van dit gezegde, en komen niet overeen met des zelfs begin, noch duurzaamheit. Eenigen zeggen, dat het 350 jaren duurde, beginnende met het jaar 909, of 910 voor Chriſtus geboorte, en eindigende met het eerſte jaar van Cyrus regering: doch deze rekening komt noch met de H. Schrift, noch met de beſte ongewyde ſchryvers overeen. Herodotus laat het ryk der Meden duren 150 jaren. De Meden, het juk afgeſchud hebbende, bleven eenigen tydt zonder koningen: eindelyk verkoren zy *Dejoces* in 't 37, of 38 jaar, naar de tydrekening van Nabonaſſer, en 710 jaren voor Chriſtus. Dejoces regeerde 53 jaren: hy breidde het ryk door nieuwe overwinningen uit op de koningen van Ninive en Babylon tot aan den vloedt Alis. Zyn zoon *Phraortes* volgde hem in de regering in 't 90 jaar, naar de tydrekening van Nabonaſſer, en in den jare 657 voor de geboorte van Jeſus Chriſtus. Deze leide den Perzen en vele andere volkeren in Aſië het juk op, en wendde vervolgens zyne krygsmacht tegen de Aſſyriërs van Ninive, die hem overwonnen: want hy ſneuvelde met een gedeelte van zyn heir in deze onderneming in 't 22 jaar van zyne regering, in den jare 112 naar die van Nabonaſſer, en in den jare 635 voor de tydrekening der Chriſtenen. Zyn zoon *Cyaxares* bragt geregelde benden op de been, won een veldſlag op de Aſſyriërs, en belegerde Ninive, terwyl ter zelver tydt een machtig leger Scythen Medië introk, waar door Cyaxares gedwongen wierdt de belegering te verlaten, en hen tegen te gaan; maar zyn heir wierdt t'eenemaal verſlagen, en de Scythen bleven van Medië meeſter een tydt van 28 jaren, ten einde van de welke Cyaxares hen wederom verdreef, en tot 't bezit van zyn ryk kwam. Hy deedt de Lydiërs een reeks van vyf jaren den oorlog aan, won Ninive, en ſtierf na dat hy 40 jaren geheerſcht hadt, waar onder de 28 jaren van de regering der Scythen gerekent worden, dat is 152 jaren naar Nabonaſſers, en 595 jaren voor der Chriſtenen tydrekening. *Aſtyages*, zyn zoon, die 36 jaren regeerde, was zyn opvolger, en *Cyrus* die van den laatſten, die 't ryk der Meden aan de Perzen overbragt in 't 188 jaar naar de tydſtip van Nabonaſſer, en 559 voor Chriſtus geboorte. Men heeft elders verhaalt, hoe Aſtyages bevel gaf, dat men Cyrus zou ombrengen, maar dat Harpagus, die dezen laſt hadt, den zelven niet uitvoerde, 't welk oorzaak was, dat de koning zynen zoon deedt ſterven, en hem aan zyn tafel liet dienen, van waar het oude ſpreekwoordt by Athenagoras gevonden wordt van *Menſa Medica*, om een wrede maaltydt uit te drukken. Na dit alles zal 't niet onnut zyn hier een achtereenvolgende tydrekening der koningen van Medië in te voegen.

Tydrekenkundige achtereenvolging van de koningen van Medië.

In het jaar der ſchepping 3178 regeerde *Arbaces* een tydt van 26 jaren.

3206	*Mandauces*	50
3259	*Soſarmes*	30
3286	*Articas*	50
3336	*Arbianes*, of *Cardiceas*	22
3358	*Arſaces*, of *Dejoces*	40
3398	*Artynes*, of *Phaortes*	22
3420	*Aſtybares*, of *Cyaxares*	40
3460	*Aſtyages*, of *Apandes*	35

Deze laatſte was vader van *Mandanes*, en wierdt door zynen kleinzoon *Cyrus* verdreven, gelyk elders breder gezegt wordt. *Strabo. Herodotus. Plinius. Dionyſius Halicarnaſſ. Juſtinus. Appianus. Diodorus Siculus. Euſebius. Jul. African. Oroſius. Scaliger in Chron. Petav. Doct. Temp. Salian. Torniel & Spondan. in Annal. Vet. Teſt. Riccioli Chron. Reform.*

MEDINA, bygenaamt *Talnabi*, eene ſtadt in Gelukkig Arabië, by de Mahomethanen in grote achting, vermits het ligchaam van hunnen valſchen propheet Mahometh aldaar begraven zou zyn. Eenigen willen, dat dit lyk daar niet eer gebragt is voor dat Albuquerque, vlootvoogdt der Portugezen, Mecca dreigde te punderen, en dezen zo dierbaren ſchat voor hen te roven, hebbende zich reets, om zyn aftocht te begunſtigen, meeſter gemaakt van de ſtadt Gide: maar het gemene gevoelen is, dat Mahometh zelf gelaſtte om daar begraven te worden, om zich daar door aan de inwoonderen van Mecca te wreken, naardien zy hem, toen hy zich voor een propheet uitgaf, niet gelooft, maar verjaagt en gedoemt hebben. Deze ſtadt legt vier dagreizen van Mecca, aan den vloedt Laakie. De huizen, ten getale van omtrent 1200, hebben niet meer dan eene verdieping, uitgezondert die door de Derviſen, Ebruhars en Kadis bewoont worden, 't welk menſchen zyn, zeer bygelovig in hunnen Godsdienſt, en daarom als heiligen by de Mahomethanen in groot aanzien. De voornaamſte mosquee noemen zy Mos-al-Kibu, of de allerheiligſte. De zelve wordt door 400 pylaren onderſteunt, waar aan over de 3000 zilvere lampen hangen. Men ziet daar in een klein torentie, verſiert met zilvere platen, en behangen met goud laken. Hier in vindt men het lyk of de tombe van Mahometh onder een dekkleedt van met goudt en zilver geſtikte ſtof, 't welk op bevel van den Groten Heer alle jaren door den Baſſa van Egypten vernieuwt moet worden. Het gemene zeggen, als of hy in een yzere kiſt lag, die tuſſchen twee zware zylſtenen hangt, is valſch: want verſcheide Turkſche pelgrimmen, die naderhandt Chriſtenen geworden zyn, berechten, dat zyne tombe onderſchraagt wordt van eenige kleine zwarte marmere pylaren, omringt van een zilver hek, waar aan mede zeer vele lampen hangen, welker damp deze plaats als duiſter maakt. De Turken zyn uit krachte van hunnen Godsdienſt verplicht deze plaats ten minſte eens in hun leven te bezoeken: echter gaan weinigen derwaarts dan gemeen ſlag van volk, vermits de Mufti de groten van deze moeite ontſlaat, als zy maar iemandt anders in hunne plaats derwaarts zenden, en daar voor iets aan den armen geven. De Chriſtenen mogen op lyf-en levensſtraffe op eenige mylen deze ſtadt niet naderen. Zie MECCA. *Davity de l'Aſie.*

MEDINA CELI, in 't Latyn genaamt, *Auguſtobriga*, en *Mediolum*, is de hoofdſtadt van een hertogdom van den zelven naam in oud-Caſtilië, aan de rivier Xa-lon, niet verre van Siguenza, op de grenzen van Aragon. Zy was voorheen bekend onder den naam van *Segontia*. De Moren namen haar in den jare 714 in, en maakten daar onder andere koſtelykheden een buit van een tafel van ſmaragdt. In den jare 1368 verhief koning Henrik de II van Caſtilië de zelve ter gunſte van Bertrand van Bearn tot een graafſchap. Deze trouwde met de erfgenaam van het huis de la Cerda, en Lodewyk de la Cerda, de II van dien naam, was een van hare nazaten. In den jare 1491 kreeg hy den tytel van hertog van Medina-Celi, en ſedert is het aan dat geſlacht gebleven tot den jare 1711, wanneer de beroemde ſtaatsdienaar Lodewyk Franciſcus de la Cerda zonder erfgenamen in de gevangenis overleedt. Van dien tydt is het hertogdom van Medina-Celi aan den markgraaf van Priego, uit het geſlacht van Figueroa, gegeven. Zie FIGUEROA. *Imhof. Delices d'Eſpagne.* enz.

MEDINA DEL CAMPO, in 't Latyn *Methymna Capenſis*, eene kleine koopſtadt, nevens een oud kaſteel, in 't koninkryk van Leon. Zy heeft jaarlykſch drie kermiſſen, of jaarmarkten, en de burgers genieten de vryheit van alle geeſtelyke en wereldlyke ampten, zonder toeſtemming van den paus, of den koning van Spanje, te mogen vergeven. *Delices d'Eſpagne.*

MEDINA DEL POMAR, een ſteedtie van oud-Caſtilië, in Spanje, gelegen tuſſchen de rivier Ebro en de grenzen van Biskaje, ten Noorden de ſtadt Burgos. *Maty Dict.*

MEDINA DE RIO SECO, in 't Latyn *Metina fluvii ſicci*, eene kleine ſtadt in 't Spaanſche koninkryk Leon, legt omtrent 5 mylen van Palencia, en dryft goeden koophandel. Zy heeft een oud kaſteel, voert ſedert den jare 1520 den tytel van hertogdom, en behoort aan het geſlacht van Henriquez van Cabrera, die erfadmiraals van Caſtilië zyn. *Imhof.*

MEDINA DE RIO SECO, (ALFONSUS VAN HENRIQUEZ, HERTOG VAN) admirant van Caſtilië, graaf van Melgar, enz. wierdt geboren te Medina den 21 February des jaars 1597. Zyn vader, Lodewyk de III van Henriquez, ſtervende toen Alfonſus naauwlyks den ouderdom van drie en een half jaar hadt bereikt (zie het artykel HENRIQUEZ), wierdt hy onder de voogdyſchap van zyne moeder, Victoria Colonna, opgevoed. Tien dagen na zyns vader doodt, te weten den 31 July des jaars 1600, wierdt hy in zyne rouwklederen voor Philips den III, koning van Spanje, en des zelfs gemalinne gebragt, welke laatſte hem tederlyk omhelſde, en een juweel, drie duizend ryksdaalders waard, vereerde. De koning gaf hem in die kindſche jaren het leen van het hertogdom van Medina van Rio Seco, van de graafſchappen van Modica, Melgar, Colle, en Oſona, en van de burggraafſchappen van Cabrera en Bas, en niet lange daar na verkreeg hy den tytel van admirant van Caſtilië. Hy bevondt zich in den jare 1615 te Burgos op het huwelyksfeeſt van den toenmaligen kroonprins, naderhandt koning Philips de IV, ontfing de ridderorde van Alkantara, en wierdt tot kommandeur te Pietra Buena en kamerheer van den ko-

koning aangeſteld. In den jare 1624 reiſde hy met den koning naar Andaluſië, als mede in den jare 1626 naar Aragon en Catalonië; maar zich op deze laatſte reize beledigt achtende verliet hy het hof. De koning gebruikte hem evenwel in verſcheide krygsverrechtingen. Hy rukte in den jare 1636 voor S. Jean de Luz, veroverde het zelve, en trok daar op met een leger voor Bajonne, in Gaſcogne, maar moeſt die ſtadt, toen de hertog van Grammond tot haar ontzet kwam, weder verlaten: doch hy behaalde groten roem wanneer hy in den jare 1638 het beleg van Fontarabië opſloeg, en prins Henrik van Condé noodzaakte van voor die ſtadt weg te trekken. Hy wierdt daar op in den jare 1641 tot onderkoning van Sicilië, en in den jare 1645 tot onderkoning van Napels aangeſteld: doch hy weigerde het gewonelyke geſchenk aan te nemen, en trachtte zich geenzins by die hoge waardigheit te verryken, en nademaal de Spaanſche ſtaatsdienaars het eerſte kwalyk uitduidden, verzocht hy wel haaſt zyne ontſlaging. Hy wierdt dan in den jare 1646 als buitengewoon gezant naar Rome gezonden, om den nieuwverkoren paus Innocentius den X gehoorzaamheit te bewyzen, om welk gezantſchap met te meer luiſter te bekleden hy zyne heerlykheit van Cacamo, in Sicilië, aan den vorſt van Galati verkocht. Doch hy hadt te Rome vele moeielykheden, om dat hy den kardinaal Rainald van Eſte niet wilde gaan begroeten, uit vreze, dat hem de zelve, volgens gewoonte, zyn karos zou te gemoet zenden, en om dat hy zich velerhande dreigementen tegen hem hadt laten ontvallen, ter oorzake dat de kardinaal de beſcherming van Vrankryk hadt aangenomen. Naardien zich de kardinaal van Eſte ook zeer misnoegt toonde, om dat de admirant alle andere kardinalen, buiten hem, wilde bezoeken, zondt de zamening der kardinalen den kardinaal Capponi aan hem, en liet hem verzoeken, dat hy geen van hen wilde komen bezoeken, maar dat zy het ondertuſſchen zouden nemen als of hy het gedaan hadt. Hy reedt derhalven, onder het geleide van vele prinſſen, ter gehoor van den paus. Op zyne te rug komſt, willende den kardinaal Marcellus Lantis een bezoek geven, gebeurde het, dat iemandt, wegens byzondere vyandſchap tegen een anderen, een ſchoot op hem deedt, het welk zich den Spanjaarden aantrokken, en op het Roomſche volk vuur gaven, waar by de naam van den kardinaal Eſte overluid wierdt geroepen, en een grote oproer ontſtondt. Ook kwam de gemelde kardinaal met zyne aanhangers voor den dag, waar op het gevolg van den admirant de vlucht nam, wordende de zelve door den prins van Roccella, prioor van de Malthezer orde, gewapenderhandt in zyn karos naar huis gebragt, zynde van alle andere karoſſen, die hem verſelt hadden, verlaten. Hy nam dit voorval als een groten hoon op, en begeerde van den onderkoning van Napels, den hertog van Arcos, hulp en manſchap; maar de zelve antwoordde hem koeltjes, en de paus liet zo wel hem als den kardinaal van Eſte aanzeggen, dat zy zich binnen hunne huizen zouden houden. Maar eindelyk trokken zich de kardinaal Capponi en de prins van Gailicano, Pompejus Colonna, de zaak aan, en bragten te wege, dat beide malkander voor de eerſte maal in de tegenwoordigheit van den paus ontmoetten, en afſpraken elkander te bezoeken, het welk terſtondt geſchiedde: want van den paus afſcheidt nemende tradt de admirant in de karos van den kardinaal, en reedt daar in naar zyn huis, wordende door dit bezoek en het tegenbezoek het ganſche verſchil weggenomen. Hier na begaf zich de admirant van Rome naar Loretto en Venetië, als mede naar Milaan, daar hy eene prachtige uitvaart aanſtelde voor den koninklyken infant, Don Balthaſar Karel, in den jare 1646 overleden. Te Genua gekomen zynde, en daar verſtaande, dat hy door den koning tot zyn opperhofmeeſter was benoemt, liet hy zyne gemalin en zynen zone in die ſtadt, en begaf zich naar Spanje, wordende hem zyne woning in het koninklyke paleis te Madrid aangewezen. Doch hy bekleedde dat ampt niet lange: want zynde van een koorts aangetaſt overleedt hy den 25 January des jaars 1647, in den ouderdom van vyftig jaren. De koning hadt hem in zyne ziekte zelf bezocht. Zyn uitvaart wierdt in de Kapucyner kerk te Madrid gehouden, maar zyn ligchaam naar Medina de Rio Seco gevoert, en aldaar in de Franciskaner kerk ter aarde beſtelt. Men zegt, dat hy een jaarlykſch inkomen van 190000 ryksdaalders heeft gehad, waar van hy veel ten dienſte des konings heeft beſteed: want het ontzet van Fontarabië koſtte hem 12000, en zyn gezantſchap naar Rome 25000 dukaten, behalven het geen hy in andere gelegenheden voor den koning opofferde, het welk men zegt dat zamen eene ſomme van 400000 dukaten heeft bedragen. *Davila. Siri Mem. Bertarelli.* enz.

MEDINA DE LAS TORRES, in 't Latyn *Medina Turrium*, een kaſteel en ſteedtje in de Spaanſche provincie Eſtremadura, op de grenzen van Andaluſië, voerende den tytel van hertogdom, welken het zelve ontfing van koning Philips den IV ter verheerlyking van zynen gunſteling Caſpar de Guzman, hertog van Olivares, die het aan zyne eenige dochter Maria, trouwende met Ramiro Nunez de Guzman, markuis van Toral, ten huwelyk gaf. *Imhof Recherches des grands d'Eſp. p.* 63. *Delices d'Eſpagne. Baudrand & Maty Dict.*

MEDINA SIDONIA, in 't Latyn *Methymna Sidonia*, en *Aſſidonia*, eene kleine ſtadt met den tytel van hertogdom, in Andaluſië, op een heuvel gelegen, hadt een oud kaſteel, legt 7 mylen van Cadix, op de grenzen van 't ryk van Granada, en behoort aan het huis van Guzman, waar uit *Alfonſus* door koning Johannes in den jare 1445 tot hertog gemaakt wierdt. *Imhof p.* 69.

MEDITRINA, eene Heidenſche godin, waar van de ouden geloofden, dat zy over de geneesmiddelen en genezing der menſchen regeerde. Haar wierden ook zekere feeſtdagen, die zy *Meditrinalia* noemden, geviert, offerende haar nieuwen en ouden wyn, maar van elk niet veel, en op de wyze van een drankje. Dit hadt zyne betekenis, dat deze vochten dienſtig zyn in vele kwalen, en matig gedronken den menſch zeer voordeelig. Desgelyks was het ook een gebruik by de Latynen, dat als zy nieuwen wyn in 't begin van 't jaar dronken, zy deze volgende woorden daar by uitſpraken: *Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor.* „ Ik drink ouden en nieuwen „ wyn, en genees oude en nieuwe ziektens". *Feſtus. Varro l.* IV *de ling. Lat. Struvius Syntagm. Ant. Rom.*

MEDIUS FIDIUS. Zie SABUS.

MEDLIN, een ſteedtje in Beyeren aan de Inn, drie mylen van Oeting. Eenige landbeſchryvers nemen deze plaats voor 't oude *Medullum*, eene kleine ſtadt in Vindelicië, daar anderen *Mittiſpach* voor nemen, 't geen een dorp is in dat zelve landt, tuſſchen den Iſer en Inn, acht of negen mylen van Munchen, naar de zyde van 't meir Chiemzee gelegen *Maty Dict.*

MEDMANNUS (PETRUS) was geboortig van Keulen, een minnaar van allerhande oeffeningen van geleerdheit, wierdt geheime Raadt van Hermannus, aartsbiſſchop van Keulen, en was een vroom en Godvrezend man, en van deugdzamen gemoede. Hy onderhieldt grote vriendſchap met Hardenberg, Petrus Martyr, Melanchthon, Bucerus, Luther, en andere brave mannen, waar door hy ook uit de Paapſche duiſterniſſe tot het licht der Euangeliſche waarheit kwam. In den jare 1543 reiſde hy met Melanchthon naar Bon tot den keurvorſt, en hadt door zyne deftigheit groot ontzag, dies de regerende gravin Anna van Ooſt-Vrieslandt hem tot haren geheimen raadsman aannam, en wierdt burgermeeſter te Embden in den jare 1553. Hy geraakte toen ook in byzondere vriendſchap met den baron à Lasco, na dat die in dat jaar voor de twede maal uit Engelandt weder te Embden was gekomen. Doch om dat Medmannus mede zich daar in ſcheen te willen ſchikken, dat men de Augsburgſche geloofsbelydenis behoorde aan te nemen, ſprak à Lasco 't tegen. Voor het overige was Medmannus mede een braaf voorſtander voor de goede zake. Hy overleedt te Embden den 18 September des jaars 1583, en maakte by teſtament zyne bibliotheek aan 't Conſiſtorie te Embden. *G. Outhofs Waarſchouwing pag.* 396. 511. *Emmius in Hiſt. Rer. Friſ. lib.* LX. *pag.* 948. Zie ook dezen Medmannus zeer geprezen in de *Ooſt-Vrieſche Hiſtorie Tom. I. lib.* VI. *n.* 7. *& lib.* VII. *n.* 5.

MEDNIKY, in 't Latyn, *Mednicia*, een kleine ſtadt in de Litthauſche provincie Samogetië, gelegen aan den vloedt Wirwitz, die daar zyn oorſpronk, negen mylen van Memel, neemt. Zy heeft een biſſchoplyken ſetel, die daar door Wenceſlaus, koning van Polen, in den jare 1413 geplaatſt is. *Baudrand.*

MEDOC, een Franſch landſchap in Guiënne, tuſſchen den Oceaan en de Garonne. Het is het landt der oude Meduliërs, of Meduli, waar van Auſonius gewag maakt *Ep. IV.* Men hadt ook Meduliërs, of Medulen in Savoje, of liever in 't Dauphiné, alwaar men nog het kaſteel van Meüoillon vindt. *Chorier Hiſt. de Dauphin. l.* I *&* II.

MEDON, bygenaamt de Kreupele, was de zoon van Codrus, zeventiende en laatſte koning van Athene; want na Codrus zyn 'er geen koningen van Athene meer geweeſt, en die republyk wierdt weder als voorheen van haren magiſtraat beſtiert, die zy Archonten noemden, en die hun leven lang regeerden. Medon was een van de voornaamſte hier uit, en wierdt door 't Orakel van Apollo te Delphos voor zynen oudſten broeder Neleus geſtelt. Hy begon zyne regering in 't jaar na de ſcheppinge der wereldt 2984. *Juſtinus l.* IV. *Vellejus Paterculus l.* I. *Pauſanias in Attic. Euſeb. in Chron.*

MEDON, een ſteedtje, of vlek in Dalmatië, gelegen op een berg naby de rivier Bojana, een weinig aan deze zyde het meir Scutari. Eenige landbeſchryvers verzekeren, dat men by deze plaats nog ziet de overblyfſelen van 't oude *Dioclea*, of *Doclea*, de geboorteplaats van den keizer Diocletiaan. Zy was eene aartsbiſſchoplyke ſtadt, en haar ſetel wierdt overgebragt naar Raguza in den jare 990. *Baudrand.*

MEDUA, eene ſtadt van 't koninkryk Tremezen, in Barbaryë, 180 mylen van de Middelandſche zee gelegen, op de grenzen van Numidië, 5 mylen van Serzelli, legt in een vruchtbare en vermakelyke vlakte, doorſneden van zoete rivieren, en omringt van ſchone boomgaarden, wordende bewoont van ryke kooplieden, die in Biledulgerid en Numidië ſterken handel dryven. Leo Africanus wierdt door de aangenaamheit van deze plaats zo verlokt, dat hy luſt kreeg om daar zyne dagen te eindigen.

MEDUM. Zie MIEDUM.

MEDUZA, een van de drie Gorgones, dochters van Ceto en den zeegodt Phorcys. Zy was de oudſte van de drie, en hadt zulk volmaakt haair op 't hoofdt, dat Neptunus daar op verliefde, en haar verkrachtte in den tempel van Minerva, waar over deze godin vergramt hare haairen in ſlangen hervormde, op haar ſchildt het afbeeldſel van dit monſter ſtelde, om hare vyanden daar mede te verſchrikken. Men zegt, dat deze Meduza, toen haar hoofdt zo fraai verſiert was, zo afgryſſelyk zich vertoonde, dat al wie haar beſchouwde van ſchrik in ſteen veranderde. Perſeus, gewapent met de vleugelen van Mercuur, en den byl, waar mede hy Argus gedood hadt, viel Meduza aan, verwon en hieuw haar het hoofdt af. Het bloedt, by die ge-

legenheit vlietende, bragt twee paarden voort, namentlyk Pegasus en Chrysaor. *Hesiodus in Theogonia. Ovid. Met. l.* III. *Hyginus.*

MEDWAY, in 't Latyn *Vaga*, eene rivier in Kent, die haren oorspronk neemt in 't Westelyk gedeelte van 't bosch Weald, by Penhurst, den vloedt Eton, uit Surrey, met zich sleept, zich in vyf stromen verdeelt, Tunbridge omringt, van waar zy Noordwaarts naar Maidstone,en van daar naar Rochester loopt. Onder de brug van Rochester neemt zy nog eenige kleine rivieren met zich, waar door zy bekwaam wordt om zware schepen te kunnen dragen. In vredestydt legt de koninklyke vloot daar in. Deze rivier maakt het eilandt Shepey, en heeft aan de eene zyde eene uitwatering in den Teems by Shernes, en acht mylen van daar by Stellges loopt haar andere arm in zee. Den 22 Juny des jaars 1667 kwam de Hollandsche vloot op deze rivier, schoot met haar geschut het kasteel Shernes tot een puinhoop, voerde het schip, de Charles Rojal genaamt, met zich weg, en verbrandde vier of vyf andere schepen. *Delices de la Grande Bretagne.*

MEDWISCH, of *Medgies*, in 't Latyn *Mediesus* en *Medueschinum*, is eene middelmatige, maar sterke stadt aan de rivier Kittellew, gelegen midden in Zevenbergen, vier mylen van Hermanstadt.

MEENEN, *Menin*, in 't Latyn *Menena*, eene kleine en zeer wel versterkte stadt onder de kastelny van Iperen, in 't Oostenrykisch Vlaanderen, aan de rivier de Lis. Zy wierdt in den jare 1706 door de bondgenoten binnen weinig dagen veroverd, schoon men deze vesting Vrankryks poort en bolwerk noemde, en, het een meesterstuk van den beroemden vestingbouwer Vauban geacht wordt. Deze stadt is by de Badensche vrede in den jare 1714 aan den keizer overgegeven. *Zeiler. Topgr. Circ. Burg. Baudrand. Maty Dict. Hamb. Remarq.* 1706.

MEER, (TER) ook anders genaamt *Zuilenborg*, gelegen in het nederkwartier van het sticht van Utrecht, aan de Vecht, onder Maarsen, tegen over de kerk aldaar, is leenroerig aan het gemelde sticht, en wierdt den 27 October des jaars 1536, door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor eene riddermatige hofstadt erkent. Deze huizing is langen tydt bezeten geweest door het geslacht van *van der Meer*, waar van het ook niet alleen zynen naam, maar ook zyn wapen schynt bekomen te hebben, zynde drie water-of meerbladen van zilver op een schildt van keel. In het laatste van de XIV eeuwe was *Frederik van der Meer* bezitter van deze ridderhofstadt, en vernieuwde wegens de zelve den leenseedt aan den nieuwelings verkoren bisschop van Utrecht, Frederik van Blankenheim, op den 5 February van het jaar 1394; doch droeg dit stuk goeds weder op ten behoeve van *Jan van der Meer*, zynen zone, den 13 April des jaars 1407, die het wederom overgegeven heeft ten behoeve van *Jan van der Meer*, zynen zone, op den 12 September des jaars 1414. Door zyne doodt is de belening gekomen op *Joost van der Meer*, zynen zone, daags voor Marie Magdalenen-dag in den jare 1440. Deze heeft de leenweer opgedragen ten behoeve van *Jakob van Amerongen* op Paulus bekeerings-dag in den jare 1457, die het wederom overgegeven heeft ten behoeve van Mr. *Folpard van Amerongen* den 3 February des jaars 1474, gelyk deze het door zyn afsterven nagelaten heeft aan *Jakob van Amerongen*, zynen zone, beleent den 14 May des jaars 1485. Zyne erfdochter, *Maria van Amerongen*, die hem in de bezittinge van dit huis is opgevolgt, heeft de leenweer opgedragen ten voordeele van *Steven van Zuilen van Nyveldt*, Duitschen ordens landkommandeur in de balie van Utrecht, den 27 April des jaars 1525. De voornoemde Steven van Zuilen van Nyveldt hadt het huis Ter Meer van Maria van Amerongen ten voordeele der land-kommanderye gekocht, en uitdrukkelyk daar by bedongen, dat het voortaan naar zynen naam *het Huis te Zuilenborg* zou genoemt worden, gelyk ook geschied is: doch als het in vervolg van tyden weder van de land-kommanderye vervremt, en aan andere verkocht was, heeft het zyn voorgaanden naam van *het Huis ter Meer* weder bekomen. Hy heeft dit huis zeer doen verbeteren en versterken: doch als hy een soldaat, die in des zelfs graft met een angelroede vischte, den 9 Maart des jaars 1527 door een van zyne knechten hadt doen dood schieten, hebben des zelfs spitsbroeders, in de nabuurschap omzwervende, om de doodt van dezen hunnen medgesel te wreken, het huis bestormt en ingenomen, na dat even te voren de land-kommandeur, door eene opening in den muur naar buiten uitziende, in de bestorming gesneuvelt was. Na zyne doodt is *Wouter van Amstel van Mynden*, die hem als Duitsche ordens land-kommandeur in de balie van Utrecht was opgevolgt, ten behoeve der land-kommanderye daar mede beleent den 5 July des jaars 1529. Deze op dat zelve huis in den jare 1536 overleden zynde, is *Albert van Egmondt*, zyn opvolger in die waardigheit, insgelyks met het huis Ter Meer, op dien tydt Zuilenborg genaamt, beleent den 3 January des jaars 1538, die het verkocht en opgedragen heeft ten behoeve van *Antoni van Meerten van Esschenstein* den 15 November des jaars 1546, gelyk deze het wederom overgegeven heeft ten voordeele van *Henrik van Abkoude van Meerten*, zynen zone, den 16 May des jaars 1568, en den 12 Maart des jaars 1569, die het door zyn overlyden achtergelaten heeft aan zyne eenige dochter *Anna van Abkoude van Meerten*, daar mede beleent den 8 Juny des jaars 1580. Zy heeft het wederom opgedragen ten behoeve van *Gerard van Zoudenbalg*, heer van Urk, met hare moei, *Barbara van Meerten van Esschenstein* getrouwt, den 29 November des jaars 1581. Van gelyken heeft het deze weder opgedragen ten behoeve van *Johan van Vladeraken* den 7 October des jaars 1596. Na zyne doodt is *Barbara van Abkoude van Meerten* daar mede beleent den 19 October des jaars 1601, door welkers overlyden volgens hare uiterste wille de belening gekomen is op *Johan de Cock van Opynen*, als man en voogdt van *Anna van Vladeracken*, haar zusters dochter, den 14 April des jaars 1615. Doch daar schynt onder de nakomelingen van Antoni van Meerten van Esschenstein, bovengemeld, wegens de ridderhofstadt Ter Meer en andere goederen lang twist en proces geweest te zyn, tot dat *Willem van Gent*, heer tot Gent, enz. als man en voogdt van Esschenstein, volgens overeenkomst tusschem hem en Johan de Cock van Opynen, als man en voogdt van Johanna van Vladeraken *cumsocio*, als aangenomen hebbende de arrementen van processe, nagelaten by Barbara van Esschenstein, weduwe van Gerard van Zoudenbalg, heer van Urk, enz. beleent wierdt den 2 Juny des jaars 1617, na wiens doodt beleent is *Henrik van Gent*, heer van Gent, enz. zyn zoon, den 20 February des jaars 1630, die de leenweer opgedragen heeft ten behoeve van *Johan van Gent*, heer van Appeltern, enz. zyn broeder, den 6 February des jaars 1646. Door des zelfs afstandt is *Adam van Lokhorst*, heer van de Lier, daar mede beleent den 11 May des jaars 1671, die het wederom opgedragen heeft ten behoeve van *Adam van Lokhorst*, zyn zoon, den 17 January des jaars 1678. Deze, stervende, heeft het nagelaten aan *Wynand van Lokhorst*, zyn broeder, beleent den 25 Juny des jaars 1692, na wiens doodt zyn broeder, *Vincent Maximiliaan van Lokhorst*, de belening ontfangen heeft den 23 May des jaars 1702, die het ook nog tegenwoordig (1730) bezit, en het huis Ter Meer, in den jare 1673 door de Franschen verwoest, veel heerlyker weder heeft doen opbouwen, en uitnemend versieren.

Wegens deze ridderhofstadt zyn drie heeren in het lidt der Heeren Edelen en Ridderschappen des lands van Utrecht beschreven geweest: als *Adam van Lokhorst* den 16 April des jaars 1674, overleden den 29 September des jaars 1699; *Wynand van Lokhorst* den 6 April des jaars 1701, overleden den 4 May des jaars 1702, en *Vincent Maximiliaan van Lokhorst* den 14 November des jaars 1702.

MEERE, MARA, of MERE, een Zeeuwsch dorp op het eilandt Zuid-Bevelandt, maar verdronken.

MEEREMIN TE EDAM. Zie het artykel EDAM.

MEERKERK, of MERKERK, eene heerlykheit, en een groot en lustig dorp, behorende onder Vianen. Volgens Oudenhoeven is het aldus genoemt van *merren*, het welk in het Nederduitsch te zeggen is een schip met touwen aan landt vast binden. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Gouda. *Oudenhoven Beschryv. van Zuid-Hollandt.*

MEESENE, in 't Latyn *Messina*, eene kleine stadt in 't Oostenrykisch Vlaanderen, onder de kastelny van Iperen, naby Warneton gelegen. Daar worden vele lakens gemaakt, en men vindt 'er een adelyk vrouwen-huis, welkers abdis zo wel over wereldlyke als geestelyke zaken het gezag heeft. Alle jonge dochters, die zich in dit klooster begeven, doen zo haast zy daar in komen gelofte, zonder eerst een proefjaar uit te staan, en verbinden zich zo lang zy leven aan deze afgezonderdheit.

MEESTER. Eertyds gaf men dezen naam aan de schoolmeesters, rectors en opzienders van de collegiën, maar in het vervolg van tydt is het een eertytel geworden voor hen, die uitmunten in kunsten en wetenschappen; ja eindelyk wordt deze eernaam gegeven aan Godgeleerden, rechtsgeleerden en wysgeren, welke laatste den tytel voeren van *Meester in de vrye kunsten.* Dezen naam gebruikte men ook in burgerlyke en krygsbedieningen. By de Grieksche keizers vindt men, dat de voornaamste standspersonen, als Raden en keizerlyke bloedverwanten, den zelven gevoert hebben. Deze *Magister Oecumenicus*, of Meester over de huishouding, hadt een groot gezag: hy was bestierder van het beroemde collegie, 't welk keizer Konstantyn de Grote te Constantinopel liet bouwen. De *Magister Palatii*, dit is een tytel, die te Rome door den paus aan den eenen of den anderen Dominikaner monnik gegeven wordt, zynde hem aanbevolen alle boeken, die gedrukt zullen worden, na te zien. Ook wordt deze naam gevoert van alle handwerkmeesters, want men zegt meester metselaar, meester timmerman, enz. *Vossius Etymolog. Baillet Jugemens des savans.*

MEEUWEN, of MEUWEN, een dorp en heerlykheit in het landt van Heusden, staande onder het zelve gerecht met Etten. Wanneer *Johan van Drongelen*, na dat hy zyn recht op Heusden aan den grave van Hollandt hadt overgedaan, Etten en Meeuwen tot een wedergift van hem hadde bekomen, heeft hy een kasteel onder Meeuwen gebouwt. Dit kasteel heeft hy den 16 April des jaars 1355 aan den voornoemden grave opgedragen, en het zelve aanstonts daar op tot een erfleen wederom gekregen. In het jaar 1643, den 3 November, is de weledele heer *Philips van Leefdaal*, Jakobs zoon, in het bezit zo wel van het slot als van de heerlykheit gestelt. Meeuwen heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Gorkum. *Van Leeuwen Batav. illustr. Hist. van het Utrechtsche Bisdom* III *Deel.*

MEEUWEN. (HET HUIS TE) Zie het voorgaande artykel.

MEGABYZUS, veldheer van Darius, koning van Persië, die hem een leger van 80000 man gaf om geheel Europa daar mede onder zyn juk te brengen. Megabyzus was met dit heir zeer gelukkig, deedt vele dappere daden, overwon de Perinthiërs aan den Hellespont, bragt Thracië onder zyne gehoorzaamheit, leide de Pannoniërs het juk op, en vermeesterde Macedonië in de

LXIX Olympiade, in het L van Rome. Darius beminde Megabyzus by uitnemendheit, want wanneer die vorst eens een granaatappel opfneedt, vroeg hem Megabyzus wat die prins wel het liefst wenfchte te hebben in zulk eene menigte als 'er korlen in dien appel waren, antwoordde hem Darius: *Ik wenfchte zo veel Megabyzusſen te hebben, als hier pitten in zyn.* Dezen Megabyzus moet men niet nemen voor Megabyzus, of Megambyzus, een ander veldheer der Perzen tegen de Egyptenaren, fchoon eenige fchryvers wanen, dat het de zelve is. *Herodotus lib.* IV & V. *Thucydides. Diodorus.*

MEGABYZUS, zoon van den voornoemden Megabyzus, een groot Perfiaanfch heer ten tyde van Artaxerxes, bygenaamt Langhandt, die hem de gewigtigfte zaken des ryks toevertrouwde. Hy overwon Inarus, koning der Lydiërs, in een veldflag, en dwong hem in perfoon aan 't hof van Artaxerxes te komen om de vrede en des zelfs vriendfchap te verzoeken, hem gevende zyn woordt van veiligheit; maar Ameftris, gemalin van Artaxerxes, begeerig om de doodt van haren zone Achemenides, door Inarus om 't leven gebragt, te wreken, liet dien rampzaligen koning kruiffigen, waar door Megabyzus zo hevig in toorn ontftak, dat hy tegen Artaxerxes opftondt. Naardien nu Artaxerxes wel zag, dat deze dappere krygsheldt hem veel onheil kon veroorzaken, en door geen geweldt van wapenen te temmen was, won hy hem door goede woorden en vriendfchap, en bragt hem daar mede tot zyn plicht. Maar kort daar na dreef hem de koning in ballingfchap, om dat hy, met hem op de jagt zynde, een leeuw, die zich op den koning wierp, en hem mogelyk het leven zou benomen hebben, met een fpeer doorftak, voorwendende, dat hy de hulp van Megabyzus in diergelyke gevallen niet nodig hadt. Doch eerlang daar na riep hem de koning weder aan 't hof, liet hem aan zyn eigen tafel eeten, en gaf hem de dochter van Xerxes, Ameftris genaamt, ter gemalinne, by welke hy eenen zoon, *Zopyrus*, naliet. *Ctefias.*

MEGACLES, afftammeling van Neftor, koning van Pylos, was een van de jaarlykfche Archonten, of magiftraten te Athene. Hy, vernomen hebbende, dat Cylon zich de alleenheerfching van die republyk eigen zocht te maken, vervolgde hem tot aan den tempel van Minerva. Cylon kwam daar weder uit, zyn hoofdt bedekt hebbende met een linnen doek, als geheiligt aan deze godinne, en verzocht vergiffenis; maar Megacles, daar geen acht op flaande, liet hem om 't leven brengen. Deze wreedheit maakte den naam van Megacles affchuwelyk, en men hieldt hem federt voor een heiligfchender. *Plutarchus.*

MEGACLES, van Meffina in Sicilië, was het hoofdt van de tegenparty van Agathocles, en beloofde zelf eene vergelding aan dien zyn vyandt doodde. Agathocles, hier over vergramt, maakte toebereidfelen om Meffina te belegeren, en eifchte Megacles van de inwoonders, of dreigde hen alle met eene wrede flaverny. Megacles, wel ziende, dat zyn vyandt te machtig was, gaf aan den Raadt zelf zyn gevoelen te kennen, namentlyk, dat men des vyands eifch voldoen moeft: ten dien einde zondt men Megacles zelf als afgezant aan Agathocles, daar hy zo wel zyne zaak beredeneerde, dat hem Agathocles wederom in Meffina zondt, zonder hem eenig leedt aan te doen. *Polyan. lib.* V. *c.* 2.

MEGACLES, een Griekfch fchryver, die een werk van de doorluchte mannen van Athene gefchreven heeft, daar Athenæus *lib.* X van meldt, maar geen gewag maakt in wat tydt hy geleeft heeft.

MEGALESISCHE SPELEN wierden te Rome ter eere van *Cybele*, moeder der goden, jaarlykfch op den 12 April geviert, op welken dag Scipio Nafica, die voor den dapperften en machtigften man van alle Romeinen gehouden wierdt, de ftadt Peffinum in Phrygië verovert hadt. *Titus Livius lib.* VI. *Dec.* VI. *Florus. Valer. Maxim.*

MEGALOPOLIS, heden genaamt *Leondari*, of *Leontari*, eene ftadt in Arkadië, digt by den vloedt Alpheus. Zy is berucht geworden door de geboorte van Polybius, en eenige andere geleerden. Onder de Chriftenen was daar een biffchoplyke fetel, maar tegenwoordig is 't een flecht dorp. Deze ftadt is groot geweeft, maar woeft geworden, van waar het fpreekwoordt gekomen is: *Magna civitas, magna folitudo*: „ Eene grote ftadt, eene grote wildernis". *Ovidius lib.* IV *Faſt. Strabo lib.* III. *Polybius lib.* IX. *Plinius.*

MEGAPENTHES, koning van Argos, zoon van Prætus, aanvaardde de regering van dat ryk na Acrifius in den jare 1348 voor de geboorte van onzen Heilandt. Perfeus, zoon van Danaë en van Acrifius, ftondt hem het ryksgebiedt af, na dat Acrifius gedood, en hy naar Mycene geweken was. Megapenthes wierdt door zynen zoon Anaxagoras in de regering gevolgt. *Apollodor. Paufan. Du Pin Bibl. Hiſt. Prof.*

MEGARA, dochter van Creon, koning van Thebe, en vrouw van Hercules. Zy wierdt aan hem ten huwelyk gegeven in erkentenis, na dat die heldt ter hulpe van Creon Erginus, koning der Orchomeniërs, vyanden van de Thebanen, overwonnen hadt. Terwyl Hercules zyne hellevaart volvoerde, zocht Lycus, een Thebaan, zich meefter van het ryk te maken, en Megara niet door gebeden kunnende bewegen hem te trouwen, poogde hy zulks door geweldt te doen; maar Hercules kwam net van pas, doodde Lycus, en herftelde Creon op den troon. Maar Juno, vergramt om de doodt van Lycus, deedt Hercules zo woedende worden, dat hy Megara en de kinderen, die hy by haar gewonnen hadt, vermoordde. *Hygin. Fab.* XXXII. *Senec. in Herc. furioſ.*

MEGARA, eene ftadt in Achaje. De gefchiedfchryvers komen omtrent hare bouwing niet overeen. Eenigen wanen, dat Megareus, zoon van Neptunus, ter hulpe gekomen zynde van Nifus tegen Minos, koning van Candia, gedood wierdt in den ftrydt, en in eene ftadt begraven, die federt naar hem Megara genoemt is. Anderen verzekeren, dat het Megareus, zoon van Apollo, geweeft is, die den naam aan deze ftadt gaf, na dat hy de zelve vermeeftert hadt. De Megarenzen geven voor, dat de nimphen, Sithoniden genaamt, het landt weleer bewoonden, en dat Jupiter by Tiatrea, eene van deze nymphen, een zoon, Megarus genaamt, teelde; dat deze ten tyde van Deucalion leefde, en zich op den berg Geranie geborgen hebbende, toen de watervloedt alles overftroomde, zynen naam aan dit ganfche geflacht gaf. Anderen verzekeren, dat Pandion, koning van Athene, vier zonen hadt, Egeus, Lycas, Pallas en Nifus, en dat het landt Megarica aan dezen laatften door de deling te beurt viel. Men vertelt ook, dat toen ten tyde van Codrus de Heracliden in 't Attifche gebiedt, op 't aanzoek van de Meffeniërs en Corinthiërs, gekomen waren, en men hen alle de voordeelen, die men hen belooft hadt, niet vergunnen wilde, zy zich in het landt van Megara ter neder zetten, fcheurende het zelve van de heerfchappy der Atheniënzen, en bouwden daar eene ftadt, Megara, na dat zy daar eene volkplanting van Doriërs hadden opgerecht. Dit komt overeen met het geen Vellejus Paterculus zegt: *De Peloponnefers, die gewapend in Attica gekomen waren, bouwden in 't weder naar huis trekken de ftadt Megara byna op een gelyken afftandt van Corinthe en Athene. De Ioniërs, die te voren het landt van Megara bezeten hadden, wierden van daar verdreven, en de natuurlyke inboorlingen begonnen de taal te fpreken van de Doriërs, hunne bondgenoten.* Men zegt, dat dit landt eerft door twaalf achtereenvolgende koningen beheerfcht wierdt, waar van Clefo, zoon van Lelex, koning van Lelegië, de eerfte, en Ajax, zoon van Telamon, de laatfte geweeft is. Vervolgens leefden de Megarenzen als in eene republyk, tot dat zy onder 't juk van de Atheniënzen gebragt, daar weder van door de Heracliden bevryd wierden, gelyk elders aangemerkt wordt. De Megarenzen hebben verfcheide oorlogen zo wel tegen de Atheniënzen als tegen andere natiën moeten voeren. Zy bouwden Chalcedonië aan den mondt van den Pontus Euxinus, volgens Thucydides, die ook zegt, dat eenige Megarenzen onder Lamis eene volkplanting aan de rivier Pantace, in Sicilië, oprechtten in een plaats, genaamt Trotila; dat Lamis van daar naar Leonte gegaan is, en van daar verdreven zynde Thapfa gebouwt zou hebben, alwaar hy ftierf. Na zyne doodt begaven de genen, de welke hem gevolgt waren, zich onder het geleide van Hyblon, prins van dat landt, en fichtten Megara Hybleëna, van waar zy 245 jaren daar na door Gelo van Syracuza verdreven wierden; maar zy hadden reets honderd jaren te voren Selinonte begonnen te bouwen, werwaarts zy zich ter neder zetten, 't welk gefchiedde volgens Eufebius omtrent den jare 106 na Romens bouwinge, in de XXXIII Olympiade. Men zegt, dat de Magarenzen grote lagchers waren, waar van het fpreekwoordt gekomen is van *Megarenfis rifus*; maar 't waren van die bedriegelyke lagchers, daar te gelyk het fpreekwoordt uit ontftondt van *Megarenfis ars.* Deze ftadt en republyk, zo doorluchtig en beroemd in vroeger tyden, is tegenwoordig niet meer dan een arm dorp, door de Turken *Megra* genaamt. Megara was weleer op twee rotfen gebouwt, maar is heden ten eenemaal verwoeft, en men vindt 'er nu omtrent 3 of 400 hutten digt by elkander ftaan. Het oude Megara was de geboorteplaats van verfcheide grote mannen, onder anderen van *Euclides*, leerling van Socrates, grondlegger van de Megarifche fecte; van *Stilpo*, leerling van Euclides, en van anderen. *Plinius lib.* VII. *c.* 7. *Strabo lib.* IX. *Thucydides lib.* II, IV & V. *Hiſt. Græc. Plutarchus in vita Solon. Diogenes Laërt. in vita Euclidis. Eufebius in Chron. Laurenberg Græc. Antiq. Diodorus. Suidas.*

MEGARISE, (DE GOLF VAN) oudtyds *Melas*, *Melanus*, *Melanes*, *Cardianus finus* genaamt. Deze zeeboezem is een gedeelte van den Archipel, ftrekt zich uit langs de kuft van Romanië, van het byna-eilandt Romanië tot aan den mondt van de Mariza, en ontfangt de kleine golf van Eno. Zy ontleent haren naam van de rivier *Megariſe*, die men ook *Lariſſa* noemt. *Maty Dict.*

MEGASARUS was van der jeugdt af als pagie van de koninginne Mariamne, en maakte zich roemruchtig door dapperheit in de belegering van Jeruzalem onder Titus Vefpafiaan. Hy zich gevoegt hebbende by Taphteus, uit Galilea, en een Adiabenianus, zoon van Nabotheus, bygenaamt de Kreupele, wierpen zich met hun driën op de rammen, die de Romeinen tegen de wallen opgerecht hadden, ylden met brandende fakkels naar deze werken, doodden die daar ter verdediging geftelt waren, ftaken de zelve in brandt, en trokken niet weder af voor dat zy alles onbruikbaar gemaakt hadden. Deze drie helden deden vele dienften zo lang deze oorlog duurde: want niets was 'er, dat hen kon afichrikken, en gene gevaren waren hen te groot; en fchoon het pylen op hen hagelde, zy waren als onverwinnelyk; ja al waren zy van eene menigte vyanden omringt, hunne fabelflagen maakten wel haaft onder de zelve eene opening en veiligen weg, en zy waren blyde van hen maar te laten doorgaan. *Jozephus Joodſche Oorlogen V boek, 30 hoofdſtuk.*

MEGASTHENES, een Griekfch gefchiedfchryver, leefde ten tyde van Seleucus Nicanor, gelyk Strabo en Clemens de Alexandryner getuigen. Hy fchreef eene gefchiedenis van Indië, die dikwils door de oude fchryvers wordt aangehaalt. Maar men moet zich niet bedriegen in 't werk, dat op zynen naam tegenwoordig in handen is, want dit is flechts eene belagchelyke byeenflanfing van Annius van Viterbo. Deze goede Italiaanfche monnik wift zelf den naam van dezen fchryver niet recht, want hy noemt hem *Metaſtenes*, in plaats van Megafthenes. *Strabo*

bo lib. I. *Clemens Alexandr. lib.* V *&* VII. *Ælian. lib.* VIII. *Anim. c.* 41. *Vossius l.* I. *c.* 11. *de Hist. Græc. Historische Boekzaal I Hond.*

MEGEBURG, een tempel, toegewyd aan eene godinne, wiens naam men niet weet, en die door de Saxen ten tyde van Karel de Groten wierdt aangebeden. Zy wierdt ten eenemaal naakt verbeeld in een kar, getrokken door vier zwanen; met een myrthenkroon op 't hoofdt, een brandende toorts voor haar schoot, een wereldkloot in de regter, en drie goude appelen in de linker handt. Daar zaten by haar nog drie naakte meisjes, die malkander de handen gaven in de zelve kar. De Grieken en Romeinen schetsten omtrent op de zelve wyze hunne *Venus* af, en 't is niet onwaarschynlyk, dat Drusus, wanneer hy in dat landt was, het beeldt van de godinne Venus daar heeft laten oprechten, waar van de keizers zich afkomstig rekenden, afstammende van den Trojaan Æneas. Karel de Grote liet dezen tempel verwoesten, en de afgodery uitroeien. *Mezeray.*

MEGERA, eene van de drie Furiën, die, naar 't zeggen der dichters, de dochter is van Acheron en van den Nacht. Zy gaven haar dezen naam naar 't Griekſche woordt μεγαίρειν, het welk haten, of benyden betekent. *Servius de Grammat.*

MEGHEN, of MEGHEM, in 't Latyn *Mega*, eene stadt en graafschap in Hollandsch Brabandt, op de grenzen van 't graafschap Ravestein, by de Maas gelegen. De plaatsen in dit graafschap zyn *Meghen*, een klein steedtie aan de gemelde rivier; *Machbaren*, *Haren*, *Oyen*, en *Kapel te Oyen*. Zie verder het woordt CROY.

MEGISERUS (HIERONYMUS) wierdt te Stutgard, in 'thertogdom Wurtemberg, geboren, en leide zich met yver op de geschiedkunde. Hy heeft op verscheide plaatsen, en laatstelyk te Lintz, in opper-Oostenryk, gewoont, alwaar hy in den jare 1616 overleedt. Zyne schriften zyn: *Annales Carinthiæ*; *Theatr. Cæsar. Histor. Polit.*; *Descriptio urb. Venet.*; *Deliciæ ordin. equestr.*; *Septentrio nov-antiq.*; *Heroum Austriæ Theatr.*; *Deliciæ Neapolis*; *Iter Orientale*; *De lingua Turc.* enz. *Witte.*

MEGOLE, van Lescar, een Genueesch koopman, die uit een oud adelyk geslacht van dat landt gesproten was, maakte zich in den jare 1380 berucht door de volgende geschiedenis. Hy handelde op de Levant, en geraakte by die gelegenheit in grote gunst aan 't hof van den keizer van Trebizonde, in klein-Asië. De vriendschap, die de keizer hem bewees, verwekte in de meeste hovelingen een groten nydt; des poogden zy hem op alle wyze te onderdrukken. Het geschiedde, dat hy eens met den keizer op 't schaakbordt speelde, waar op een van de hovelingen hem een slag in 't aanzicht gaf. Hy klaagde daar over aan den vorst, maar deze liet hem geen recht over dit ongelyk erlangen. Megole trok daar op naar zyn landt, rustte twee galeien uit, en bedreef daar allerlei vyandlykheden mede op de kusten van Trebizonde. De keizer zondt tegen hem vier welgewapende galeien, maar hy veroverde twee van de zelve, en dreef de andere op de vlucht. De gevangenen liet hy neus en ooren affnyden, en aan den keizer weten, dat byaldien hy hem niet toezondt den man, die hem gehoont hadt, hy niet op zou houden zyne kusten vyandelyk aan te vallen. Hier op wierdt de hoveling, die hem de klap gegeven hadt, aan zyn boordt gezonden, die zich ten eenemaal aan hem onderwierp. Wanneer Megole hem in zyn geweldt zag, zondt hy hem wederom te rug, en beval hem den keizer te zeggen, dat wanneer hy te Trebizonde voor de Genueesche kooplieden een huis wilde laten bouwen, en deze geschiedenis aan des zelfs wandt laten schryven, hy niets vyandelyks meer tegen hem ondernemen zou. Dit geschiedde, en Megole wierdt voor zulk een lofwaardige daadt door den Raadt en 't volk van Genua met grote eere en rykdom beloont. *Henning Genealog. Lescarior.*

MEGRINA, eene provincie, de welke in de oude kaarten geplaatst wordt in Muskovië, tusschen het meir Ilmen en dat van Biel-Jezero. Het is tegenwoordig een gedeelte van Biel-Jezero, 't welk een hertogdom is, en een gedeelte van dat van Novogrod-Weliki. *Maty Dict.*

MEGUIDDO, MEGIDDO, een groot veldt onder 't stamhuis van Manasse, aan deze zyde de Jordaan. Daar was ook eene stadt van den zelven naam, berucht door de doodt van Ochosia, door Jehu, en door die van Josia, gedood door Pharao Necho in 't jaar der schepping 3425. II *Koningen* XXIII, 29.

MEHAINE, of MEINE, ook MEHAIGNE genaamt, eene rivier in de Nederlanden. Zy bespoelt Bonef, en 't graafschap van Namen, en hebbende een klein gedeelte van 't bisdom van Luik doorfneden, ontlast zy zich in de Maas, eenige mylen boven Hui. *Maty Dict.*

MEHEDIAH, eene stadt, gebouwt door Mahadi, eersten Kalif der Fathemiten in Afrika, aan den oever van de zee, digt by Cairouan, voor 't meerder gedeelte van de puinhopen der oude stadt Aphrodisium. Deze stadt wierdt ook *Afrikiah* genaamt, en ingenomen door Dragut, prins van Tripoli, en Bassa van de zee, op 't bevel van den Sultan Solyman, in 't 956 jaar van de Hegire, maar weinig tyds daar na hernomen door Andreas Doria voor keizer Karel den V, die ze ten eenemaal deedt slechten. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MEHEMET, Bassa van Negropont, wierdt door de Christenen in den slag van Lepanto gevangen, en naar Rome gezonden. Hy verstondt de Europische gebruiken en Italiaansche taal zeer wel, en wanneer hy over den slag van Lepanto eens redeneerde, zeide hy, dat 'er twee zaken waren, die hy oordeelde dat het meest tot de overwinning der Christenen hadden te weeg gebragt, namentlyk hunne menigte van musketiers, die veel beter dan hunne boogschutters waren, en dat zy zich achter de op hunne galeien opgerechte borstweringen beter wisten te verdedigen. Als men hem zeide, dat de Grote Heer meer by dezen slag hadt verloren dan het gansche koninkryk van Cyprus waardig was, gaf hy ten antwoordt, dat zulks waar was, en dat zy door die winst de Turken den baardt hadden afgeschoren, doch dat de zelve wel weder kon aanwassen, maar dat de Venetianen werk zouden hebben om een lidt, dat van hun ligchaam was afgekapt, wederom te krygen. Wanneer eens de generaal Colonna de gevangenen bezocht, en bevel gaf, dat men hen wel zou onthalen, zeide hy, zich naar Mehemeth wendende: *Hier kunt gy hoffelykheit leren om voortaan de Christen slaven zo wreed niet meer te handelen.* Maar Mehemeth voegde hem daar op toe, hy moest hunne onwetenheit ten goede houden, want zy waren niet gewoon gevangen te zyn, maar wel andere gevangen te nemen. *Gratian. Hist. Cypr.*

MEHERDATES, koning der Perzen, anderen zeggen der Parthen, zoon van Vonones, wierdt van zyn grootvader Phraates den III aan den keizer Augustus als gyselaar gegeven, en daar na door Claudius met den tytel van koning wederom gezonden. Gotarzes, zoon van Artabanus, nam hem gevangen, liet hem de ooren afsnyden, en doodde hem in 't vervolg om zyn ryk aan zich te brengen. Met dezen koning eindigde de stam der Arsaciden, na dat hy 130 jaren de regering gevoert hadt. *Tacitus l.* VI, 11, 12.

MEHRAH, eene stadt van Jemen, of Gelukkig Arabië, in een gewest, daar men zegt dat geen andere bomen dan die der Ben staan. Deze groeien daar in zulk eene menigte, dat de schapen en kameelen zich met de akers daar van voeden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MEHRENBERG, of *Mährenberg*, een kasteel, als mede een ampt, waar onder 17 dorpen behoren, in 't vorstendom Nassau, een myl van Weilburg. In vroeger tyden was het eene heerlykheit, en geraakte in den jare 1328, na 't afsterven der heeren van dien naam, door huwelyk aan den grave van Nassau. Ottocarus, koning van Bohemen, liet Siegfried van Mehrenberg wegens gepleegde rovery naar Praag slepen, en met de voeten aan een galg ophangen. Vermits hy nu in dezen arbarmelyken toestandt zonder onderhoudt schreeuwde, en zyn onschuldig lyden betuigde, gaf de koning last, dat men hem met een kolf zou dood slaan. Het lyk wierdt echter op de voorbede van zyne vrienden naar 't klooster Mehrenberg, 't welk zyne voorvaderen hadden laten bouwen, gebragt, en daar begraven. Men zegt, dat zyne twee broeders hem naderhandt gewroken, en gemelden koning in een treffen met Rudolph het leven benomen hebben. *Tromsd. Valvasor Ehre des Hertz. Crain* X *boek*, *pag.* 22.

MEIBOOM, (HENRIK) de Oude, hoogleeraar in de dichtkunst en geschiedenissen te Helmstadt, wierdt te Lemgau, in Westphalen, geboren in den jare 1555. Na dat hy in de Griekſche en Latynsche talen de nodige gronden gelegt hadt, wierdt hy naar Bruswyk gezonden, en de zorge van Martinus Chemnitius aanbevolen. Hy bezocht vervolgens verscheide akademiën, onder welke hem de pas nieuw aangelegde van Helmstadt het meest behaagde. Hier nam hy den tytel van Doctor in de wysbegeerte aan in den jare 1580, en wierdt drie jaren daar na professor in de dicht-en geschiedkunde. In den jare 1590 wierdt hy door Henrik Julius, bisschop van Halberstadt, en hertog van Brunswyk, tot zekere verrechtingen naar Praag gezonden, daar hy door keizer Rudolph den II in den adelstandt verheven, en met een laauwerkrans van poëet vereert wierdt. Hy overleedt te Helmstadt in den jare 1625, in den ouderdom van 70 jaren, nalatende verscheide schriften, waar onder de voornaamste zyn: *Opuscula Historica Rerum Germanicarum*, 't welk zyn kleinzoon Henrik Meiboom in zyne *Opera de Scriptoribus Rerum German.* veel vermeerderd heeft laten herdrukken. Hy heeft de oudste Saxische schryvers met groten vlyt uitgegeven, als: *Gobelini Personæ Cosmodromium*: *Northofii Chronicon comitum de Marca*; *Lerbeke Chronic. comitum Schawenburg.*; *Wittikindi Annales*; *Panegyris Hroswitæ*; *Joh. Schiphrueri Chronicon Oldenburgense*; enz. Verder heeft hy nog uitgegeven: *Notæ in Sleidani Hist. de* IV *Monarchiis*; *Chronicon Hierosolymit.*; enz. *Witte Diar.*

MEIBOOM, (HENRIK) de Jonge, lyfarts des hertogs van Wolffenbuttel, hoogleeraar in de genees-geschied-en dichtkunde te Helmstadt, wierdt in den jare 1638 te Lubek geboren. Zyn vader was Henrik Meiboom, eerst hoogleeraar in de geneeskunde te Helmstadt, daar na lyfarts van den hertog van Holstein, en voornaamste geneesheer te Lubek. Hy trok in den jare 1655 naar de universiteit te Helmstadt, en hoorde daar Conringius, Schröder, Voglerus, en anderen. Van daar reisde hy naar Hollandt, en studeerde daar onder Gronovius, Sylvius, Olaus Borrichius, Stokkius, Maresius, Junius, en andere geleerde lieden. Wanneer hy Laurens Bank te Franeker bezocht, roemde deze tegen hem wegens zyne ongemene bibliotheek; maar toen Meiboom hem verzocht de zelve te mogen zien, kreeg hy ten antwoordt: *Ik hebze voor my, en niet voor anderen gekocht.* In den jare 1661 wierdt hy tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde te Helmstadt beroepen, maar deedt, eer hy dat beroep aanvaardde, eene reize naar Italië in gezelschap van Ezechiël Spanheim, en bezocht daar, behalven andere geleerde mannen, den beroemden Marquardus Gudius, die hem alle bedenkelyke beleefdheden bewees. Hy wierdt Doctor in de geneeskunde te Anjou, en ging van daar naar Engelandt, kerende over Hollandt wederom naar Helmstadt, en van daar naar Wolffenbuttel, alwaar hy van den toenmaligen hertog tot lyfarts wierdt aangestelt. In den jare 1664 nam hy het gemelde hoogleer-

aarsampt te Helmstadt aan, en wierdt het volgende jaar van buitengewoon tot gewoon professor verkoren, en in den jare 1678 wierdt hem ook dat van de dicht-en geschiedkunde opgedragen. In alle deze waardigheden heeft hy zich uitnemende gekweten; des wierdt hy om zyne bekwaamheden en goed oordeel in den Raadt aangenomen. Hy hieldt briefwisseling over de dichtkunst met den geleerden Ferdinand, bisschop van Paderborn, en stierf in den jare 1700, den 26 Maart, te Helmstadt, nalatende onder andere schriften: *Scriptores Rerum Germanicar. in* III *Tom.*; *Introd. ad Sax. Inf. Hist. ab ultimis temporibus usque ad an.* 1701; *Notæ in Vogleri Introduct. univ. in Notitiam cujuscumque generis scriptorum*; enz. *Maandelyke Uittrekfels van nieuwe boeken van 't jaar* 1700. *pag.* 158 *seq.*

MEIER, (JAKOB) een priester, wierdt te Unterne, in Vlaanderen, den 17 January des jaars 1491 geboren. Van zyne jeugdt af betoonde hy eene grote neiging tot de Godvrucht en geleerdheit, en maakte daar in grote voortgangen. Hy studeerde in de wysbegeerte en Godgeleerdheit op de universiteit te Parys, begaf zich aldaar in den geestelyken staat, en leeraarde op verscheide plaatsen in de Nederlanden, als te Iperen, Brugge, en te Blankenberg, daar hy de kerk van St. Donatus bediende, en in de maandt February des jaars 1552 overleedt. Zyn ligchaam wierdt naar Brugge omtrent een myl wegs van daar gevoert, en in St. Donatuskerk begraven. Jakob Meier was een man van verdiensten, verstandig, oprecht, en een krachtig onderhouder der goede zeden. Verscheide geleerde mannen van zyne eeuwe, als Erasmus, Jan Despautiers, en andere, hielden met hem gemeenzamen ommegang. Hy schreef verscheide werken, als: *Chronicon Flandriæ*; *Hymni*; *Carmina*; *Rerum Flandricarum Tom.* X; enz. waar in hy de oudheit en de adelyke geslachten van Vlaanderen beschryft. Meier hadt een broeder, *Henrik* genaamt, die vader wierdt van *Antony Meier*, een man, die zich ook door zyne schriften en geleerdheit in de Nederlanden beroemd maakte, mede verscheide schriften en ondicht uitgevende. Hy stierf te Atrecht in den jare 1597, alwaar hy 37 jaren lang de voornaamste leeraar in het collegie was geweest. Andreas Hojus heeft zyn leven in vaarzen beschreven. Hy liet na *Philips Meier*, die in de zelve stadt Atrecht geboren, en ook een van de voornaamste van dat collegie geweest is, overleden in den jare 1637, oud meer dan 70 jaren, en nalatende verscheide werken in vaarzen, als 't leven van *Mahometh*, enz. *Miræus in Elog. Belg.* & *de script. seculi* XVI. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

MEIER (JOHANNES) is uit eerlyke ouders geboren te Blombergen, eene bekende stadt in het graafschap van der Lippe, in den jare 1651, of 1652. Van kinds been af aan ontdekte men in hem een ongemene drift tot de wetenschappen, die wegens de onmacht en kommerlyken staat zyner ouders niet kon aangekweekt worden. Zyn vader, Carsting Meier, van ambacht een kuiper, hadt zyn zoon tot het zelve handwerk geschikt, en hem eens vindende lezen in een boek, in plaats dat hy zyn vat zou kuipen, wondde hy hem in grammen moede aan zyn hoofdt met een dissel, dien hy by de handt hadt. Op het zelve oogenblik overkwam hem zeer gelukkiglyk een burgermeester van die stadt, die, de vonken van een verheven geest in den jongeling ontdekt hebbende, hem ten zyne huize nam, en ten zynen koste op een school besteedde om onderwezen te worden. In den tydt van drie jaren, die hy daar in bleef, maakte hy zulk een voortgang, dat hem niemandt der medeleerlingen kon evenaren. Zyne ouders bleven echter by hun vorig besluit, en wilden geenzins toestaan, dat hun zoon zich geheel aan de letteroeffening, hoe zeer hy die ook beminde, zou overgeven. Hy besloot dan veel liever zyne ouders heimelyk te verlaten, en naar de beroemde school in den Ham te trekken dan van zyn edelmoedig voornemen, om wetenschappen na te sporen, af te staan; gelyk hy ook derwaarts trok in den jare 1668. Hier kweet hy zich zo treffelyk den tydt van twee jaren in de schole van den geleerden rector Marefius (een Dantziger), dat hy tot het gehoor der openbare lessen wierdt toegelaten in den jare 1670. Van dien tydt af hoorde hy de beroemde mannen Abrah. Gulichius en Adrianus Pauli, welke eerste de wysbegeerte en beschaafde wetenschappen, en de laatste de Godgeleerdheit en Oostersche talen leeraarde, met zo veel vrucht, dat hy na drie jaren, op den 1 September des jaars 1673, vooraf scherp onderzocht zynde, onder het getal der kandidaten aangenomen, en tot den openbaren predikdienst toegelaten wierdt. De Fransche krygsmacht te dier tydt het graafschap van der Mark en de omleggende landen steets ontrustende, vertrok Meier naar den Ham: van daar trok hy naar de universiteit van Rinteln. Daar het onderwys van Alexander Hoffmannus, hoogleeraar in de Grieksche tale, een jaar lang genoten hebbende, vertrok hy in den jare 1674 naar Groningen, daar de beroemde Alting bleide. Het gelukte hem niet alleen Altings onderwys, maar zelfs zyne naauwe vriendschap en zamenwoning te mogen genieten. Hier meende hy den tydt en plaats te wezen om proeven van zyne bekwaamheit en wetenschap te geven, en maakte zich een groten naam met in 't openbaar te prediken, te disputeren, en anderen in zyne collegiën te onderwyzen. In den jare 1677 vertrok hy naar Leiden, hebbende in het doortrekken Vrieslands hogeschole te Franeker bezocht. Hier bragt hy zyne geleerdheit en wetenschappen tot volkomenheit, onder behulp der grote mannen Frederik Spanheim, den zoon, Christophorus Wittichius, en Stephanus le Moine, in zo verre, dat de Wel-Ed. Kurateuren der Leidsche akademie hem waardig oordeelden om door die van de Levantsche handel naar Aleppo gezonden te worden, met oogmerk, dat hy de talen, geleerdheit en zeden der Oostersche volkeren in hunne eige plaatsen naspeuren, en met dien schat wedergekeert zynde het vaderlandt van nutte zyn zou. Doch de Goddelyke handt schikte het geheel anders: want als Abrah. Gulichius in den jare 1679 van den Ham naar Franeker overging, wierdt Meier in zyn plaats geroepen tot buitengewoon hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en tot gewoon hoogleeraar in de welsprekendheit, wysbegeerte en Hebreeusche tale aangestelt, daar hy zich ook den tydt van vyf jaren treffelyk in gekweten heeft. In den jare 1684 kwam hy te Harderwyk, ter aanvaarding van het gewoon hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit, de Hebreeusche en verdere Oostersche talen, en wierdt al vorens ter zelver plaatse in de maandt November tot de hoogste eerentrap in de Godgeleerdheit verheven door den beroemden Frederik Spanheim, den zone, die opzettelyk ter volvoering van deze plegtigheit van Leiden was overgenodigt door openbare brieven beide van de doorluchtige Kurateuren der Geldersche hogeschole en van den akademie-Raadt. Dezen hem opgelegden last heeft hy met onvermoeiden arbeidt uitgevoert, tot zyn hoogsten roem en meeste nut zyner leerlingen, in zo verre, dat hy zelf heeft geweigert aan te nemen het aanzienlyk ampt van generaal superintendent in het graafschap van der Lippe, kerkelyke Raadt, en eerste predikant van Detmolde, hem opgedragen in den jare 1691. Hy bleef ongehuwd, oordeelende in dien staat bekwamer te zyn tot voortzetting zyner letteroeffeningen, het schryven van boeken, en het dragen van zynen last. In grondige kennisse der Godgeleerdheit, wysgeerte en geschiedenissen overtrof hy velen van zyne orde; bovenmaten zeer was hy bedreven in de kennisse van de Joodsche oudheden en schriften der Rabbynen, welker grootste geheimen (voor de meeste ontoegankelyk) hy doorsnuffelde. Hy was een man van grote doorzicht, uitnemend verstandt, sterk geheugen, schrander oordeel, en zonderlinge deftigheit, een vyandt van alle traag-en vadzigheit, daarentegen ongemeen naarstig en arbeidzaam. Zyn ligchaam was krachtig, sterk en zeer bekwaam tot het dragen van zyn arbeidt. In alle delen heeft hy het werk verrecht van een volmaakt hoogleeraar, die zeer gereed was tot dienst en hulp zyner leerlingen, yverig om hen te wekken, en niet min gelukkig als getrouw in hen te onderwyzen. In al zyn doen waren blyken van vredelievendheit, onderscheidende verstandig de dwalingen van den dwalende, blyvende traag (tegen veler gewoonte) om iemandt te verketteren, dat uit zyne volstandige liefde en achting voor de grote mannen Alting, Roel en Bekker gebleken is, schoon hy hunne gevoelens krachtig tegenspraak en bondig wederleide. Nooit gaf hy eenig twistschrift tegen de broederen in 't licht. Alleen wierdt hy, nog in den Ham zynde, genoodzaakt tot verdediging van zynen naam tegen zommigen, die tot hun eigen schande hem zochten onder verdenken te brengen, als of hy niet rechtzinnig was omtrent Christus dadelyke en lydende gehoorzaamheit: ook heeft hy op het einde van zyn leven nog eenige schriften gewisselt met den superintendent Clasingius. Zommigen hebben hem wel te last gelegt, dat hy te driftig en oplopende was; doch was 'er eenig gebrek, het wierdt door hem, die gewoon was de gebreken te haten, en niet de menschen, daar zy in gezien wierden, rykelyk met tegengestelde deugden vergoed. Daar de meesten, door de wetenschap opgeblazen, zich boven anderen verhovaardigen, was in 't tegendeel Meiers grote geleerdheit met ongemene voorzichtigheit en zedigheit gepaart. De ondervinding, dat veel meer dingen niet geweten dan wel verstaan worden, deedt in hem de grootste nederigheit uitblinken. In al zyn leven en wandel muntte uit eenvoudt, openhertigheit en ongeveinstheit, zo dat zyn mondt en hert met alle zyne daden overeenstemden. Niets verfoeide hy meer, dan dat men hem wilde doen overslaan om de huik wat naar den windt te hangen, en, gelyk men zegt, wat polityker te leven, want met verontwaardiging was hy dan gewoon te zeggen: *Politiq, Politiq? Neen! Politiquen (politici) moet men noemen Pollitici, van pollex, de duim, dat is een duimdraaier.* Met een woordt, zyn wandel in het openbaar en byzonder stemde alzins overeen met het gene hy anderen leerde. Zyne vrienden ontfing hy met ope armen; verre van brasseryen en schadelyke maaltyden onthaalde hy de zelve minnelyk, en vermaakte hen met aangename en gezoute redenen. Omtrent de armen, inzonderheit de verdrevene om het gelove, was hy zeer milddadig, gereed om met allen vlyt te helpen, ook zulke, die hun noodt schaamden te ontdekken. Zyne liefde tot Godt en des zelfs waren dienst is klaar te zien uit zyn veelvuldigen arbeidt om de H. Schrift te verklaren, en de Joden van hunne boosheit en verkeerdheit te overtuigen. Zonder weerga is de sterkte en gezondheit geweest, die hy door zyn gansche leven genoten heeft. Hy hadt nooit zwakte, nooit pyn in eenig lidt des ligchaams, nooit koorts, verslapping der maag (den geleerden zo eigen) of eenige andere ziekte gevoelt, hoewel hy eenige malen, uit voorzorge, het Pyrmonts water gebruikt heeft. Doch eindelyk, hoe gezond en sterk hy zyn mogt, een onverwachte val op straat, na het eindigen der morgen-preek, op zondag den 15 April des jaars 1725, deedt zyne dyc verzwikken, dat hy onbekwaam was om te kunnen gaan. Dit droeg hy eenige dagen met veel lydzaamheit, en begeerde, schoon 'er hope was van herstelling, echter de openbare voorbede der gemeente, bereidende zich onderwyl tot een zalig einde, dat hem ook overkwam na het uitstaan van een of twee koortsen, hoewel, naar het uiterlyke, meest by gebrek van levensgeesten: want den ouderdom van byna volle 85 jaren bereikt hebbende, is hy zacht en onverwacht ontslapen den 24 April des jaars 1725. Zyne uit-

uitgegeve schriften; behalven eenige verschilschriften met Joh. Conr. Clasingius, superintendent van Lemgou, over stukken van geen groot belang gewisselt, zyn: *Dissert. Theologica de Mysterio S. S. Trinitatis, ex solius V. T. scriptis demonstrato, atque ex veterum ac recentiorum Rabbinorum, præsertim Cabbalistarum, rarissimis monumentis illustrato.* Harderw. in den jare 1712. in 4. Dit boek is in het Nederduitsch vertaalt door den Eerw. Heere Joh. Heeser, en uitgegeven te Amsterdam in den jare 1695, in 8. met den tytel: *Twee pylaren der waarheit:* doch geen aftrek hebbende kwam het uit te Amsterdam in den jare 1714 onder den tytel van: *De Waarheit van den Christelyken Gereformeerden Godsdienst, bewezen uit het O. en. N. T. tegen de Joden, Socinianen en anderen.* In dit boek wordt de Godspraak Genes. XLIX, 10 breed tegen de Joden verdedigt, en getoont, dat Jesus van Nazareth de Messias is; in het twede deel wordt de ware verborgendheit der H. Drieëenheit krachtig beweert. *Uxor Christiana, sive de conjugio inter duos, deque incestu & divortiis Dissert. III.* In dit boek vindt men de onderscheide gevoelens der God- en rechtsgeleerden; vele twyfelachtige gevallen worden beantwoord, en verscheide willekeuren der Kareën, tot hier toe onbekend, uit seldzame boeken, zo gedrukte, als met de handt geschrevene, voortgebragt. Te Amst. in den jare 1688 in 4. Mannelyk worden daar in ook verhandelt de moeielyke stoffen van het huwelyk, de Polygamie, de vebode graden, de scheidbrief, en echtscheiding; ook worden opgeheldert Levit. kap. XVIII en XX. *De Origine & causis Festorum solemniumque dierum, quos olim Judæi in terra Canaän hodieque in exilio agitare consueverunt, Diatribe.* Amsterd. in den jare 1693 in 8. Dit is vermeerdert en als een nieuw werk weder uitgegeven te Amsterd. in den jare 1724 in 4. onder den tytel van: *Tractatus de temporibus sacris & festis diebus Hebræorum, cum animadversionibus in S. Spenceri libros de legibus Hebræorum ritualibus.* Daar is nog by gekomen *Megillath Taanith*, vertaalt en met uitleggingen verrykt; een boek, dat niet moet vermengt worden met een ander uit den Talmud, het welk staande den tweden tempel is geschreven, en verhaalt het gebeurde van des zelfs bouwinge af tot op de verwoesting der stadt, mitsgaders de vervolgingen der Joden door de Grieken. *Dissert. V de Templo Ezechielis, quibus propheticas visiones Ezech. in ultimis capitibus ejus XL-XLVIII contentas, nondum impletas, sed olim implendas esse, demonstratur.* Harderw. in den jare 1707 in 4. *Disquisitio de primo libro Mosaïco, unde Moses res, in Genesi & primis capitibus Exodi descriptas, didicerit.* Harderw. 1714 in 4. *De Divinitate & veritate Historiæ legum & prophetiæ Mosis, cum dissert. de Regno millenario sanctorum, Apoc. XX.* Harderw. 1705 in 4. *sive Chronicon Hebræorum majus & minus.* Dit boek heeft Meier in het Latyn overgezet, en doorgaans met verklaringen opgeheldert, met bygevoegde aanmerkingen over de historische boeken des O. T. en de meeste kleine Propheten. Daar by komen nog drie verhandelingen, als: (1.) *De historiæ S. divina origine & infallibilitate.* (2.) *De ejusdem integritate.* (3) *De Codice & Calculo Hebræo præferendo Samaritano & versus R. Simonii hist. crit. V. T. Græco.* Te Amsterdam in de jaren 1699 en 1706 in 4. *De vero sensu* Tikkum Sopherim, *sive correctio scribarum in XVIII, dictionibus in S. Scriptura adhibitarum.* Harderw. in den jare 1689, in 4. *Systema Theologicum, sive fundamenta Theologiæ P. I. & II.* Harderw. in den jare 1713 in 8. *Oratio de origine hujus universi habita d. XII Jun.* Harderw. in den jare 1720 in 4. Nog zyn 'er van hem eenige akademische verhandelingen over de *voorzeggingen van Bileam* Numer. XXII-XXIV. *Van den oorsprong en voortgang van de vergadering der LXX Overzetters*; *van Elias brief aan Joram*, II Chronic. XXI. 12. *Van het Jubeljaar.* enz.

MEIER, (JUSTUS) een rechtsgeleerde, geboren te Nimwegen, studeerde in de rechten te Heidelberg onder Dionysius Gothofredus, en te Straasburg onder Georgius Obrecht, in welke laatste plaats hy als professor eerst de goede letteren, en daar na de rechten onderwees. Hy stierf in den jare 1622, den 7 Augusty, in het 56 jaar zyns ouderdoms, en liet na: *Eudoxa Justinianea*; *Disputationes Apologeticæ pro juris civilis dignitate & veritate tuendâ*; enz. *Val. Andreas Bibl. Belg. Witte Diar. biogr.*

MEIERY VAN DEN BOSCH, of 's HERTOGENBOSCH. Zie het artykel 's HERTOGENBOSCH.

MEIGRET, MAIGRET, (LODEWYK) uit het Lionnois geboortig, deedt zich kennen in de XVI eeuwe door een verschil, 't welk 'er te dier tydt ontstondt over de spelding van de Fransche tale. Meigret gaf daar gelegenheit toe door 't uitgeven in den jare 1545 van eene verhandeling, rakende het gemeen gebruik der Fransche spelkunst, waar in hy de oude en ingeslopene misbruiken omtrent de spelding zuiverde, en de zelve in netter staat bragt; en hoewel Meigret een van de beste schryvers in de Fransche tale te dier tydt was, vondt hy echter vele tegenstrevers. Desautels schreef tegen zyn werk eene verhandeling, rakende de oude Fransche spel- en schryfkunst, zo als de zelve eertyds in gebruik waren, om met die van Meigret en die het daar omtrent met hem eens waren eens wakker overhoop te leggen. Jakob Pelletier gaf te Poitiers zyne Zamenspraken over de Fransche spelkunst en der zelver uitspraak in twee boeken uit, waar in hy die taal aan geheel nieuwe regels der spelkunst wilde onderwerpen, en hadt achter dit werkje eene verdediging van Lodewyk Meigret laten drukken. Ter zelver tydt gaf Meigret te Parys een Fransche *Grammatica*, of Spraakkunst uit, en een antwoordt op de verdediging van gemelden Pelletier, mitsgaders verweringen rakende de Fransche spelkunst tegen de maatregels van Willem Desautels en zyne aanhangers. In den jare 1551 liet Desautels te Lion drukken *Antwoordt op de hevige verdedigingen van Lodewyk Meigret, rakende zyne spelkunst, en het verschil over de Fransche schryfstyl.* Meigret gaf in 't zelve jaar een nieuw boek uit onder den tytel van: *Tegenantwoordt op het wanhopig antwoordt van Willem Desautels.* Laurens Joubert wilde dit vuur vermeerderen, en gaf in den jare 1579 te Parys eene zamenspraak uit over de Fransche *Cacographie*, met aantekeningen over zyne spelkunst; maar dit hadt geen gevolg. De president Expilly schreef over het zelve onderwerp, en gaf te Lion in den jare 1618 een werk in folio over de Fransche spelkunst uit, volgens de uitspraak dier tale. De vremdelingen hebben deze stelling gevolgt. Hieronymus Ambrosius Langemantel gaf te Augsburg in den jare 1669 een boek van de spelkunst der Fransche tale uit. Ook hebben vele anderen zich naderhandt bemoeit om de Fransche spelkunst te vormen op den leest zo als de taal eigentlyk gesproken wordt, maar zy zyn alle wederlegt door den abt Regnier, lidt van de Fransche akademie in zyn Fransche spraakkunst. *Scevol. Sammarthan. Elog. l. III. l'Abbé Gallois Journal 17 Decembre 1668. Baillet Jugem. des sav. sur le Grammair. l'Abbé Regnier Desmarais Gramm. Franç.*

MEIMEND. Daar zyn twee groote vlekken, of steedtjes in Persië, die dezen naam voeren. Het eerste legt in de provincie Zablestan, of Rostamdar, een oud vaderlyk erf en gouvernement van den beruchten Rostam. Deze stadt of vlek hangt af van de koninklyke stadt Gaznin, of Gaznah. Het landt daar om heen is zeer aangenaam, want het wordt van een menigte heldere en zoete wateren bevochtigt, waar door het de beste vruchten van geheel Asië voortbrengt. De andere plaats, die den naam van Meiment draagt, legt twee dagreizens van de stadt Schiraz naar 't Zuiden, en is niet zeer aanmerkelyk. *Le Geogr. Persien. dans le troisieme Clinćat.*

MEIN. Zie MAYN.

MEINERSEN, een steedtje, nevens een kasteel en ambacht, in het Brunswyksche, drie mylen van de stadt Brunswyk aan den Ocker. Deze plaats heeft aan een adelyk stamhuis den naam gegeven, waar van Luithard in een getuigbrief, dien keizer Otto de IV aan 't klooster Walkenried in den jare 1209 verleende, als getuige aangehaalt wordt. *Tromsder. Leuckf. Antiquit. Walkenried.*

MEINGOW is de naam, dien men aan een gewest in Frankenlandt geeft. Het strekt zich langs den Mayn uit van de stadt Wurtsburg tot aan Aschaffenburg. *Maty Dict.*

MEINOW, in 't Latyn *Meinovia*, een klein eilandtje in de Boden-zee tusschen Constans en Mersburg. Het staat onder den bisschop van Constans, en heeft een beroemde Benedictyner abdy.

MEINUNGEN, of MEININGEN, eene fraaie stadt, ambacht, en kasteel van een tak uit het Saxen-Gothasche huis, in het vorstendom Henneberg gelegen. De ouderdom van deze stadt zou zich al tot over den tydt van Karel den Groten uitstrekken, in welken de Frankische hertogen de zelve bezeten hebben. Naderhandt wierdt zy door keizer Henrik tegen de Hunnen met muren omringt. Keizer Henrik de II verruilde de zelve aan den bisschop en 't bisdom van Wurtsburg in den jare 1008 tegen een gedeelte van dat bisdom in het sticht Bamberg gelegen. In den jare 1432 wierpen de burgers van Meinungen den daar zynden burgt omverre. In den jare 1542 gaf de bisschop deze stadt en ampt Meinungen voor 17000 floreinen aan de vorsten van Henneberg tegen het ambacht Maimburg. Hier na, in den jare 1583, kwam deze stadt, na 't afsterven van het Hennebergsche stamhuis, met hare onderhorige landen aan het keurvorstelyke huis van Saxen. Maar vervolgens geraakten de Hennebergsche erflanden, de regering en andere collegiën te Meinungen by deling aan het huis van Altenburg, en na des zelfs uitsterven nevens meer andere goederen aan hertog Ernst van Gotha. Naderhandt, toen hertog Bernhard, de derde zoon van hertog Ernst van Gotha, by verdeling van het Gothasche huis, onder andere goederen, als Henneberg, Schleusig, des zelfs ampten en landen, ook de stadt en het onderhorige bekomen hadt, heeft hy het kasteel of den burgt te Meinungen op nieuw herbouwt, noemende het zelve Elizabethenburg ter eere van zyne gemalinne, en heeft daar vervolgens zyn verblyf op gehouden, en de regering en andere collegiën naar zyn genoegen opgerecht. *Guthe in Poliographia Meinungensi. L. Friesen Wurtzb. Chron. Spangenb. Chron. Henneb. V boek.*

MEINUNGEN. (SAXEN-) De grondlegger van dezen tak van het huis van Saxen was *Bernhard*, derde zoon van Ernst den Godvruchtigen, de welke den 10 September des jaars 1649 geboren wierdt. Hy trouwde eerst met Maria Hedwig, dochter van den landgraaf Georg van Hessen-Darmstadt, en het byleger wierdt te Gotha den 26 November des jaars 1671 gehouden. Hy bekwam in den jare 1676 voor zyn aandeel 1. het ambacht Ichtershuizen, 2. het ambacht Wachsenburg, 3. het ambacht, de stadt en heerlykheit Kranichveldt, 4. het ambacht Tondorf, in het vorstendom Gotha. Uit deze inkomsten hieldt hy zyn hof, 't welk hy te Ichtershuizen geplaatst, maar naderhandt naar Meinungen in 't Hennebergsche overgebragt heeft. Wanneer vervolgens de verdeling in het Saxen-Gothasche huis verandert wierdt, vergeleek zich Bernhard met zynen oudsten broeder Frederik den 9 February des jaars 1680, 't welk zyn twede broeder Frederik den 9 February des jaars 1680, 't welk zyn twede broeder ook bevestigde in een vergelyk van den 8 July des jaars 1681, behelzende, dat hertog Bernhard de tot nu toe bezetene ampten wederom aan Saxen-Gotha, of hertog Frederik, zou overgeven, en voor zyn zevende portie genieten in het Hennebergsche deze volgende goederen erflyk en altoos, als: 1. het ambacht en de stadt Meinungen; 2 het ambacht en de vesting Masveldt; 3. het ambacht en de stadt Wasungen,

met haar onderhorige; 4. het ambacht Sand; 5. het ambacht en kasteel Frauenbreitungen; 6. het kamergoedt Henneberg,en 7 het ambacht en de stadt Saltzungen, met alle de vorstelyke hoogheit der zelve landen, zamen stem hebbende in het Hennebergsche kreits-*votum* met Saxen-Naumburg, Weimar Eisenach, enz. Maar Frederik,als hertog van Saxen-Gotha,behieldt het Ryks-*votum* voor zich en zyne vier jonger broederen, de hertogen Henrik, Christiaan, Ernst, en Johan Ernst, terwyl Bernhard de helft der zamenstemming in het Saxen-Coburgsche Ryks-*votum* met hertog Albrecht delen zou, ten dien einde met hen beide oprechtende in den jare 1682, den 23 Juny, een Reces om alle twist voor te komen. Verder bleven de ambachten, heerlykheit, kasteel en steedtie Kranichveldt en 't klooster Walkenried onder de hertogen Frederik, Albrecht, en Bernhard in 't gemeen, welke twee ambachten naderhandt ook verdeelt zyn, gelyk in ieders artykel te zien is. Hier op plaatste hertog Bernhard zyn setel binnen Meinungen op 't kasteel Elizabetsburg, door hem nieuw opgebouwt ter eere van zyne gemalinne Elizabeth Eleonora, weduwe van Johan Georg, hertog van Mekelenburg, en dochter van Antoni Ulrich, hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel, waar mede hy den 25 Juny des jaars 1681 trouwde. Zyne eerste gemalin was reets den 19 April des jaars 1680 in 't kraambedde te Ichterhuizen overleden. Hy heeft by beide verscheide kinderen geteelt. Naderhandt is hy, nevens Henrik, hertog van Saxen-Romhild, voogdt geweest over hertog Frederik van Saxen-Gotha, volgens des zelfs vaders uiterste wille. Hy behieldt het recht des ouderdoms en 't hoofdbestier in de Ernestynsche linie, en het daar by gevoegde ambacht Oldisleben na hertog Albrechts doodt in den jare 1699, als zynde nu de oudste broeder van dat doorluchtige geslacht. Wat belangt de verschillen en zaken, voorgevallen over het Coburgsche, men kan de zelve onder dat artykel nazien. Echter dient hier gezegt te worden, dat wegens de nog niet geëindigde erfverschillen Saxen-Meinungen in 't gemeen met Saxen-Saalveldt bezit het vorstendom Coburg en de Romhildsche landsportie, uitgenomen het Coburgsche ambacht Sonneveldt en het Romhildische kelderschap van Behrungen,de Echtersche lenen, en 't hof Militz, 't welk aan Saxen-Hildburghauzen gekomen is. Hertog Bernhard stierf den 27 April des jaars 1706. Zyn zoon *Ernst Lodewyk* wierdt zyn opvolger, en behieldt het bestier van de regering als oudste. Zyne broeders waren *Frederik Willem* en *Antoni Ulrich*. Van de drie dochteren, door hertog Bernhard nagelaten, is de oudste, *Elizabeth Ernestina Antonia*, in den jare 1713 abdisse van Gandersheim geworden: *Eleonora Frederica* is nog ongehuwt, en de jongste, *Wilhelmina Louize*, aan hertog Karel van Wurtemberg te Bernstadt, of Juliusburg, in den jare 1703 getrouwt. Daarenboven is hertog Ernst Lodewyk keizerlyke generaal veldtuigmeester geweest. Hy trouwde ten twede maal met Elizabeth Sophia, dochter van Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, en eerst weduwe van Henrik Casimir, hertog van Courlandt, en daar na van Christiaan, markgrave van Brandenburg-Bareuth, by welke hy gene kinderen heeft geteelt; maar by zyne eerste gemalinne Dorothea Maria, dochter van Frederik den Ouden, hertog van Saxen-Gotha, die den 18 April des jaars 1713 overleedt, is hy vader geworden van *Jozeph-Bernhard*; *Ernst Lodewyk*, en *Karel Frederik*, waar van de oudste voor zynen vader is overleden. Hertog Ernst Lodewyk zelf overleedt den 27 November des jaars 1724, oud 52 jaren, en hadt tot zynen opvolger zynen tweden zoon, van den zelven name, als zo even gezegt is.

MEISENHEIM, een ambacht en stadt in 't hertogdom Tweebrugge aan het water Glan, digt by Landsberg gelegen. Het is een keur-Mentzisch leen, en de paltsgraven van Tweebrugge worden aldaar begraven. Eenigen noemen het *Masorsheim*, als gesticht door eenen *Maso*, dien zy den zoon noemen van Lutzelman, hertog van Westrich, die Lutzelstein gebouwt zou hebben. In den jare 1620 heeft Spinola hier schrikkelyk gewoed, maar de Franschen hebben 't naderhandt niet beter gemaakt. *Tolner H. P. p. 65.*

MEISNER (BALTHAZAR) wierdt te Dresden, alwaar zyn vader predikant was, en den zelven naam voerde, in den jare 1587 geboren. Hy trok met zyn 15 jaar naar de akademie van Wittenberg, alwaar hy wel haast den eernaam van Doctor en 't ampt van bygevoegde (*adjunctus*) in de wysbegeerte verkreeg. Wanneer hy in den jare 1609 andere universiteiten in Hoog-Duitschlandt bezag, wierdt hy overal zeer wel ontfangen, en geraakte inzonderheit te Giessen met Balthazar Mentzer in zulk eene naauwe vriendschap, dat deze hem, wanneer hy naar Wittenberg in den jare 1611 tot professor in de zedekunde beroepen wierdt, niet van zich wilde laten gaan. Hy nam echter dit beroep aan, en na dat hy te voren met Magdalena, dochter van Lodewyk Pechonius, professor in de rechten en keur-Saxische Raadt, getrouwt was, en Doctor in de Godgeleerdheit was geworden, verkreeg hy het professorschap in der Godgeleerdheit in den jare 1613, erlangende vervolgens in den jare 1614 zitting in het consistorie. Hy was van een zwakke ligchaamsgestalte, en stierf den 29 December des jaars 1626. Hy heeft nagelaten: *Anthropologia*; *Philosophia sobria P.* III; *Hoseas novo commentario illustratus*; *Christologia sacra disput.* V; *Meditationes sacra in Evangel.* *Brevis Consideratio Theol. Photiniana*. enz. *Spizelius in Templo Honor. p.* 60. *Witte Mem. Theol. Freheri Theat.*

MEISSEN, in 't Latyn *Misena*, eene stadt en kasteel, gelegen in een dal tusschen bergen, in 't markgraafschap Meissen by de drie stromen de Elve, de Trebisa, en de Meisse, naar welke laatste rivier zy haren naam heeft ontfangen. Keizer Henrik de I heeft deze stadt gebouwt, om daar door de Wenden tot opbrenging van hunne opgelegde schatting te dwingen. In vroeger tyden was rondom deze stadt niet dan gebergte en bosschen te zien: zy was wel eer eene bisschoplyke stadt. Behalven den Albrechts-burg, die in den jare 1470 door hertog Albrecht gebouwt, en door den keurvorst Jan Georg vernieuwt wierdt, en 't bisschoppelyk hof, een oud, maar fraai gebouw, vindt men daar ook een Domkerk, op een berg, waar in verscheide vorstelyke personen begraven leggen, en waar van de toren met een doorschynend stenen dak voorzien is waar door het daar niet in kan regenen, en verder het monnikenklooster van S. Afra, 't geen nu tot een vorstelyk school gemaakt is, waar in honderd jongelingen onderhouden worden. Verder wordt in deze stadt een sterke koophandel gedreven, inzonderheit in lakens, die aan de naburen verkocht worden. Wat de geschiedenis dezer stadt belangt, zy was al van den tydt van keizer Henrik den IV verscheide onlusten onderworpen. In de XVI eeuwe wierdt zy van den keurvorst van Saxen, Johan Frederik, ingenomen, die by zyn aftocht, vermits hem keizer Karel de V te kort op de hielen zat, de brug aldaar afbrandde, gelyk daar op den 23 April des jaars 1547 de keizerlichen de zelve in bezit namen, alwaar vier dagen daar na door de Domheren wegens de overwinning, door gemelden keizer op den keurvorst en zyne aanhangers behaalt, een plegtig *Te Deum* met veel blydschap gezongen wierdt. Maar 't is aanmerkelyk, dat op dien zelven dag, zonder dat te voren, of daar na, eenige donderslagen gehoort waren, de kerk door den donderslag en blixemstraal in den brandt geraakte, waar door de toren, de klokken, 't orgel, en 't kerkdak verteert wierden. In den jare 1632 wierdt deze stadt wederom door de keizerlichen zonder tegenweer ingenomen, maar door de Zweden in den jare 1637 met een krygslist overrompelt, uitgeplundert, en voor een goed gedeelte verbrand; en schoon de Dom en het kasteel zich nog eenigen tydt verweerden, wierden zy echter in den jare 1645 tot de overgave gedwongen. Wat het burggraafschap van deze stadt betreft, het zelve wierdt door keizer Otto den I opgerecht. De Reussen van Plauen hebben het ingehad, maar wierden in den jare 1422 genoodzaakt het zelve aan Frederik den Oorlogzuchtigen af te staan. De eerste burggraaf is geweest Frederik, graaf van Izenburg, neef van gemelden keizer. Deze burggraven waren van groot aanzien, en wierden onder de vier graven, die Ryksamptlieden genaamt worden, getelt, hebbende hunne zitting gehad onder de vier landvoogden des Ryks. *Ditmar. Merseburg. l.* I. *Fabric. in Annal. & Orig. Saxon. l.* II. *p.* 115. *Albin. Meisn. Land-Chron. Laurent. Faust. Beschr. van de stadt Meissen. Peckenstein Theatr. Sax. Dresser. in Descr. Urbium. Bertius l.* III *Rer. Germ. p.* 609. *Zeiler. Topogr. Sax. super.*

MEISSEN (HET BISDOM VAN) is van keizer Henrik den I omtrent den jare 934 gesticht, maar van des zelfs zone Otto den I in volkomen standt gebragt. De heerlyke overwinning, die de eerstgemelde keizer tegen de Hungaren bevocht, gaf daar gelegenheit toe; want hy nam uit erkentenisse van deze gunst, hem door Godt bewezen, voor dit bisdom op te rechten. Hy begiftigde het zelve met vele vryheden en goederen, en 't was alleen onmiddelbaar aan den paus onderworpen. Ja hy zou het zelve tot een aartsbisdom te gelyk met Bohemen, de Lausnits, Brandenburg, Pomeren, en meer andere omleggende landen, verheven hebben, hadt hem de doodt niet overvallen. Schoon zyn navolger, keizer Otto de I, de gedachten van dit bisdom tot een aartsbisdom te verheffen varen liet, schikte hy het echter zo, dat het zelve van alle aartsbisschoplyk geweldt bevryd zou zyn. 't Is wel waar, dat des zelfs vryheit van keizer Karel den IV en Wenceslaus aangetast wierdt, doordien zy dit bisdom aan het aartsbisdom van Praag poogden te onderwerpen, doch zulks is hen beide mislukt. Jan van Haugwitz gaf dit bisdom over in den jare 1581 aan den keurvorst Augustus van Saxen, sedert welken tydt het aan des zelfs nakomelingen gebleven is. *Lambert. Schaffnaburg. Albinus Meisn. Land-Chron. Fabricius in Rebus Misn. Emserus de vita & miraculis Bennonis. Raderus de sanctis Bavariae vol.* III. *p.* 181 *seq. Zeiler. Topogr. Sax. sup.*

MEISSEN (HET MARKGRAAFSCHAP VAN) is een van de beste van Duitschlandt, legt tusschen de Lausnitz, het koninkryk Bohemen, het landgraafschap van Thuringen, den Salkreits, en het keurvorstendom van Saxen. Des zelfs eerste bewoners zyn (voor zo veel men weet) de Marcomannen, vervolgens de Slaven, de Sorabi en Milzeni geweest. Wanneer nu keizer Henrik de I in den jare 930, of 931, in oorlog geraakte met de Hungaren, Polen, Bohemers, Wenden, en Sorben, heeft hy te dier tydt op een digt bewassen berg eene vesting gebouwt, die hy naar den vloedt Meissen, de welke daar in de Elve valt, *Misnia*, of Meissen, noemde, en daar een graaf in aanstelde, op dat hy de zelve tegen de Sorben, Wenden en andere volkeren zou verdedigen. Dit was het begin van 't markgraafschap van Meissen, welkers eerste gebiedt zich niet verre uitstrekte, maar van tydt tot tydt zo uitgebreid is, dat, na 't verdryven van de Milzische Wenden, meer landt daar aan gehecht geworden zynde, *Frederik*, graaf van Wettin, uit het beroemde geslacht van den Saxischen vorst Wittekind gesproten, de eerste markgraaf daar van geweest is. Op hem volgde *Ridacus*, een neef van Frederik, en wanneer hy in den jare 986 overleden was, geraakte de regering door hulp van keizer Otto den III aan *Eckard* den I. Hy wordt voor een zoon van Gunther, grave van Plessen, gehouden, en hadt zich boven zyne voorvaderen beroemd gemaakt, zo dat hy zelf

na de doodt van gedachten keizer naar de keizerlyke kroon dorſt ſtaan. Maar hier door verwekte hy zich vele vyanden, en wierdt om deze reden door zynen eigen neef Siegfried, graaf van Nordheim, of, gelyk anderen willen, van Lotharius en Benno, hertogen van Saxen, vermoord. Hier op bekwam zyn zoon, *Eckard* de II, het markgraafſchap, hoewel hem zulks Gonzelin, zyns vaders broeder, hevig betwiſtte, doch die hier over van keizer Henrik den II in eene langdurige gevangeniſſe gedoemt wierdt. Eckard de II ſtierf in den jare 1068, nalatende tot zyn opvolger zyn broeder *Herman*. Deze hadt veel te doen met de Polen, en verloor de ſtadt Bautzen. Zy belegerden zelf ook de ſtadt Meiſſen, en zettende belegering hard voort, maar wierden door 't overſtromende water te rug gedreven; in welke belegering aanmerkelyk is, dat de vrouwen van Meiſſen twee in den brandt geſtokene torens, door gebrek van water, met meê bluſchten. Markgraaf Herman ſtierf zonder mannelyke erven, en naardien zyne zuſter Machtelt aan Theodorik, of Diderik, grave van Wettin, getrouwt was, kwam Meiſſen aan het huis der graven van Wettin. De eerſte markgraaf uit het zelve was *Dedo*, een zoon van den voornoemden Diderik en Machtelt. Deze wierdt ook in den jare 1031 markgraaf van de Lauſnits, maar vermits hy nog meer begeerde, en zyn ſtiefzoon Otto zyn vaderlyk erf Orlamunde ontwringen wilde, wierdt hy daar over van keizer Henrik den IV gevangen gezet, en kreeg zyne vryheit niet eer weder voor dat hy zich verbondt, zich met zyn markgraafſchap Meiſſen te zullen te vrede houden. Hy hadt ook het ongeluk, dat zyn zoon, even als hy genaamt, tegen hem opſtondt, doch de zelve wierdt van zyne eigene bedienden afgemaakt. Dedo ſtierf in den jare 1083. Hem volgde zyn zoon *Henrik* de Oude. Deze was in zyne jeugdt by meergemelden keizer Henrik den IV als gyſelaar, maar hy ontvloodt hem, op de jagt zynde; en ſchoon hy door koning Wratislaus den II in Bohemen van het bezit des markgraafſchaps Meiſſen wierdt opgehouden, geraakte hy echter kort voor zyne doodt aan dat vaderlyk erfdeel. Hy ſtierf in den jare 1103, nalatende zyne gemalin Geertruid zwanger. Graaf Koenraad van Wettin, die gaarne dat brokie hadt ingeſlokt, gaf voor, dat het zwangergaan van de gravinne ſlechts een bedrog was; maar zy vertoonde haar zwanger ligchaam in de kerk, en bragt kort daar na *Henrik* den Jongen ter wereldt. Vermits nu Koenraad nogmaals de markgravin van bedrog beſchuldigde, en voorgaf, dat zy eene dochter gebaart hadt, de welke zy tegen een zoontie van zekeren kok verruilt hadt, nam Henrik, tot jaren gekomen zynde, wraak over dezen hoon, maar ſtierf zonder kinderen in den jare 1127. *Thiemo*, een zoon van Diderik, grave van Wettin, en een broeder van den voornoemden Dedo, markgraaf van Meiſſen, was reets wegens zyn nabloedverwantſchap ſedert den jare 1091 door keizer Henrik den IV het erfrecht daar van toegezegt, maar Thiemo verloor in dat zelve jaar zyn leven in eene belegering. Dus kwam zyn zoon Koenraad na de doodt van Henrik den Jongen in den jare 1127 aan de regering. Te dier tydt lag hy te Kirchberg in een yzere kooi, die buiten een toren uitſtak, gevangen, waar in hem Henrik uit wraakzucht hadt laten zetten; maar zo haaſt de mare van zyne doodt zich verſpreidde, badt hy zyne wachters, dat zy hem wilden loslaten. Hier op ging hy zelf by keizer Lotharius den II, die hem niet alleen het markgraafſchap van Meiſſen, maar ook, in den jare 1136, de neder-Lauſnits gaf, gelyk hem ook de volgende keizer Koenraad de III in den jare 1143 met het graafſchap Rochlits beleende. Hy bragt zich in grote achting, en bouwde een prachtig klooſter op den Petersberg, niet verre van Halle. Hier ging hy in den jare 1156 zelf in, leide daar in tegenwoordigheit van vele vorſten het wereldlyk gewaadt af, en begeerde, dat dit klooſter voortaan de begraafplaats van die van zyn geſlacht zou zyn. Hier ſtierf hy nog in 't voorgemelde jaar 1156, na dat hy de verdeeling van zyne landen op de volgende wyze onder zyne zonen gemaakt hadt. Dus wierdt aan *Otto* Meiſſen, aan *Diderik* de Lauſnits, aan *Henrik* Wettin, aan *Dedo* Rochlits, en aan *Frederik* Brene ten erfdeel gegeven. Aldus volgde Otto, die van een ryk bergwerk, dat in zynen tydt te Fryberg ontdekt wierdt, den bynaam van de Ryke bekwam, in het markgraafſchap, van wien onder het woordt OTTO, markgraaf van Meiſſen, breder geſproken wordt. Hy hadt twee zonen, *Albert* en *Diderik*. Albert, van wien onder den naam ALBERT de Hovaardige breder geſproken wordt, bekwam hier op na zyns vaders doodt, in den jare 1189, de regering, maar wierdt het volgende jaar met vergift om 't leven gebragt; en nademaal hy geen kinderen naliet, bragt Diderik het ganſche landt eindelyk aan zich. Zie op DIETRICH, markgraaf. Hy liet een zoon na, *Henrik* genoemt, die de Milde bygenaamt, en de eerſte landgraaf van Thuringen wierdt. Hy ſtierf omtrent den jare 1288. Zyne zonen waren: *Albert*, *Diderik*, en *Frederik*. Frederik, de jongſte, ſtierf in den jare 1316 zonder kinderen by zyne gemalinne Jutta, gravinne van Zwartsburg, na te laten. Zyn broeder Diderik, bygenaamt de Wyze, beſchermde den zoon van zyn broeder Albert, bygenaamt de Ontaarde, tegen des zelfs vader, die hem ten lande wilde uit dryven, en wierdt in den jare 1276 door de vorſten van Anhalt met liſt gevangen, maar weder losgelaten, waar op hy de genen, die aan deze gevangenneming deel hadden, naar verdienſten ſtrafte. Hy ſtierf in den jare 1282, na dat hem zyne gemalin Helena, dochter van Jan den I, markgraaf van Brandenburg, vader hadt doen worden van Frederik, om zyne zware uitſpraak bygenaamt *Tatta*, of *Teut*. Deze ſtierf in den jare 1291, zonder erven by Hildegarde, hertogin van Beyeren, na te laten. De zonen van den gemelden Albert den Ontaarden waren *Frederik* en *Diezman*, of *Diderik*. De laatſte betoonde zyne dapperheit zo wel tegen de keizeren Adolf en Albert, als tegen Jan, keurvorſt van Brandenburg, maar hadt in den jare 1307 het ongeluk van in de Thomaskerk te Leipzich door een moordenaar afgemaakt te worden. Zyn broeder Frederik, bygenaamt met de gebete Wange, teelde in den jare 1310 *Frederik* den Ernſthaftigen, en deze gewan *Frederik* den Strengen; *Balthazar Willem*, bygenaamt *Cocles*, en *Lodewyk*. De laatſte wierdt aartsbiſſchop van Ments en Maagdenburg, als mede biſſchop van Halberſtadt en Bamberg. In den jare 1381 bevondt hy zich op een bal te Calbe, alwaar hy van de trappen viel, en den hals brak. Zyn broeder Willem wierdt in den jare 1343 geboren. In de deling der landen bekwam hy voor zyn aandeel opper-Meiſſen, en hieldt daar op zyn verblyf te Dreſden. Verder bragt hy door koop de heerlykheden Illenburg, Coldits en Riezenburg, in Bohemen, aan zich, en door de wapenen won hy Pirna en Konigſtein. Hy ſtierf in den jare 1407, zonder kinderen gehad te hebben by Elizabeth, dochter van Jodocus, markgrave van Moravië. De derde broeder, *Balthazar*, in den jare 1336 geboren, bragt zich door zyne dapperheit by Eduard den III, koning van Engelandt, in groot aanzien. Hy bekwam in de deling Thuringen, bragt door 't huwelyk met Margareta, dochter van Albert, burggrave te Neurenberg, Hildburghauzen, Heldburg, en Eiſchveldt aan zich, vermits zyne gemalin deze plaatſen erfde door de doodt van den laatſten grave van Keffernburg in den jare 1380. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1406, nalatende Frederik de Eenvoudigen, die overleedt in den jare 1440, zonder kinderen. De eerſtgeboren zoon, Frederik de Strenge, hadt een talryk nageſlacht. Zyne gemalin Catharina, dochter van Henrik van Henneberg, bragt hem Coburg aan, en baarde hem, behalven *Willem*, bygenaamt de Ryke, die het keuren mark-Brandenburg van markgrave Jodocus van Moravië in den jare 1410 kocht, en 15 jaren daar na ongehuwt ſtierf, *Frederik* den Strydbaren, die tot eerſten keurvorſt en hertog van Saxen uit zynen ſtam verheven wierdt. Zie SAXEN. Alhier moet aangemerkt worden, dat in de erfverdeling, in den jare 1485 te Leipzich gedaan tuſſchen keurvorſt Ernſt en hertog Albert van Saxen, het aanzienlykſte gedeelte van 't markgraafſchap Meiſſen aan de Albertynſche linie gekomen is, de welke door het Wittenbergſche verdrag nog meer verſterkt wierdt. Meiſſen wordt tegenwoordig in de volgende kreitſen verdeelt, namentlyk de Meiſſiſche, Leipziger, Ertsgeburgiſche, Voogtlandiſche en Neuſtadſche kreits; in het Altenburgſche vorſtendom en de 3 ſtichten Meiſſen, Merſeburg en Naumburg. Onder de Meiſſiſche kreits behoren de ambachten Meiſſen, Dreſden, Leubnits, het Hoſpitaal van S. Maternus, Mauritsburg, Radeberg, Oſchats, Torgau, Senfftenberg, Pirna, Stolpe, Hayna, Hohnſtein, Muhlberg, Grillenburg, Lauſits, Zabeltits, en Dippoldswalde. Onder de Leipziger kreits behoren Leipzich, Duben, Eilenburg, Grimma, Leisnig, Coldits, Rochlits, Mutſchen, Dolitſch, Zorbig, Petersberg, Pegau, Borna, het graafſchap Schonburg, en de heerlykheden Penick, Wechſelburg, Rosburg, en Remſen. Onder de Ertsgeburgiſche kreits worden gerekent Fryberg, Noſſen, Auguſtusburg, Chemnits, Stolberg, Zwikkau, Frankenberg, en Saxenburg, Zwartzenberg en Grottendorf, Grunhayn, Anneberg, Wolkenſtein, Lauterſtein, Frauwenſtein, Altenberg, Wiſenburg en Wildenfels. In de Voogtlandiſche kreits legt Plauen, Voogtsberg, Pauſa, Schoneck, en Reichenbach. In de Neuſtadſche kreits legt Weida, Mildenfurth, Arnshaug, en Ziegenruk. In het Altenburgſche vorſtendom, 't geen mede onder Meiſſen gerekent wordt, en onder de Erneſtynſche linie behoort, telt men Altenburg, Ronneburg, Camburg, Eiſenberg, Roda en Leuchtenburg. Deze landen zyn vol edelen. Behalven de beroemde univerſiteit te Leipzich zyn 'er nog twee vorſtelyke landſcholen te Meiſſen en Grimma, maar de derde, Pforta genaamt, wordt tot Thuringen gerekent. Voor 't overige brengt het aardryk alles in overvloedt voort, 't geen tot nooddruft des levens vereiſcht wordt. De bergwerken leveren goudt, zilver, tin, yzer, kwik, koper, blik, ſtaal en andere metalen uit. Het goudt wordt ook uit eenige rivieren gehaalt, als uit de Elve, Mulde, Reder en andere, ja men zegt, dat de keurvorſt Jan Frederik een keten gehad heeft, by de 16 marken zwaar, enkel gemaakt van dit rivier-goudt. Het zilver wordt inzonderheit te Fryberg, Mariënberg en Annaberg, maar vooral ook te Sneeberg, daar men weleer grote ſchatten ontdekte, gevonden. De voornaamſte rivieren in dit landt zyn de Elve, de Mulda, de Saal, de witte en zwarte Elſter, de Pleiſſe en de Reder. De vermaardſte bergen zyn de Culmberg by Wurtzen, de Rochlitzer Hogenberg, de Kohl, Hermsdorffer en Buchberg, de Lilien- en Koningſtein, enz. Wynbergen vindt men ook op verſcheide plaatſen van Meiſſen, als mede vele zeer ſchone zaailanden. Wat de boſſchen betreft, de beroemdſte zyn het Bohmiſche, Rochlitzer, Koningsheiner, Sneeberger, Zwartzenberger, Wolkenſteiner, Chemnitzer, het Auguſtburger, en meer andere. *Fabricius de Rebus Miſn. Reineccius de Miſſenorum Origine. Albinus Meiſſiſche Land-und Berg-Chr. Schurtsfleiſch Diſſert. in Marchia Miſn. Imhof N. P. l.* IV. *c.* 2. *Knauth Prodr. Miſn. Lehman Hiſt. Schaupl. Ditmar Chron. Merſeb. l.* I. *Einleitung zur hiſt. des Churfurſtenthums Sachſen P. I. l.* II. *c.* 4. *Ludwigs Germ. Princ. l.* III. *Sax. c.* 7. *Spener in Sylloge Geneal.* enz.

MEKELENBURG. Zie MECKLENBURG.

MELA. Zie POMPONIUS MELA.

MELA, of *la Mela*, eene rivier digt by Brefcia, in Italië, in 't landt de Cenomannen, nemende haren oorfpronk tuffchen beide de meiren de Ifeo en de Iero, en vallende in 't hertogdom Mantua by Oftiano in de Oglio. Catullus fpreekt van de zelve *Car.* LXVIII. *Schaupl. des kriegs in Italien p.* 549.

MELA, een van de voornaamfte heeren aan 't hof van Archelaüs, koning van Cappadocië, wierdt door dien vorft als afgezant aan Herodes den Groten gezonden, om, ware het mogelyk, door tuffchenfpraak de verfchillen tuffchen den vader en den zone by te leggen, waar op Herodes, op het verzoek van Archelaüs, zynen zoon Alexander uit de gevangenis liet halen, en ondervroeg hem in de tegenwoordigheit van Mela wat beang Archelaüs in deze zaken hadt, dat hy zich daar mede moeide. *Jozephus Oudheden* XVI *boek*, 16 *hoofdftuk.*

MELÆNA, van het Griekfche woordt μέλας, zwart, een bynaam, dien de heidenen aan hunne godinne *Ceres* gaven, namentlyk, toen zy, door haren broeder Neptunus verkracht zynde, zich een geruimen tydt vol droefheit in woefte en eenzame plaatfen ophieldt, en in het zwart gekleed ging. *Pomey Panth. Myth. p.* 145.

MELAMPUS, een groot waarzegger onder de Heidenen, was de zoon van Amythaon en van Aglaja, die evenwel Apollodorus Eidomena noemt. Hy hadt een broeder, Bias genaamt, dien hy door twee byzondere daden blyken gaf hoe groot zyne genegenheit voor hem was, als eerft in hem eene gemalin, en ten anderen eene kroon te bezorgen. Neleus, die te Pylus in Peloponnefus regeerde, ftelde de minnaars van zyne dochter voor, dat zy hem de offen van Iphiclus, die voor de fchoonfte van Theffalië gehouden wierden, brengen moeften, en die zulks deedt zou zyne dochter ter gemalinne hebben. Melampus, om zyn broeder dienft te doen, en Neleus dit gefchenk te doen erlangen, befloot deze offen te roven. Doch zyn aanflag viel kwalyk uit: want de offehoeders, zyn voornemen ziende, namen hem gevangen. Maar nademaal hy in zynen kerker vele dingen voorzeide, en vele duiftere dingen, de welke Iphiclus hem liet voorftellen, uitleide en verklaarde, gaf de zelve hem ten gefchenk deze zo begeerde offen. Op deze wyze voldeedt hy de krachtige begeerte van zynen broeder en den koning Neleus, en daar door kreeg Bias eene gemalin. Zie hier nu op welk eene wyze hy eene kroon voor hem verkreeg. Hy, gebeden wordende om de razende zieken van die van Argos te genezen, weigerde daar te komen voor dat men hem beloofde de helft van dat ryk ter beloning te geven. Zy weigerden hem deze voorwaarde; maar vermits de ziekte hevig toenam, kwamen zy andermaal, en beloofden het geëifchte; maar nu vermeerderde hy zynen eifch, en begeerde, dat men ook aan zynen broeder een derde gedeelte van 't ryk zou geven, 't welk belooft wierdt. Maar deze twee voorvallen, zo wel in 't verkrygen van de offen, als in dat van 't ryk van Argos, worden verfcheidentlyk verhaalt. Het eerfte betreffende, gehaalt uit Paufanias, wordt van Apollodorus op deze wyze vertelt. Bias vrydde Pero, de dochter van Neleus, maar hadt zeer veel medeminnaars. Neleus beloofde haar aan den gene te zullen geven, die hem de offen van Phylax, bewaart door een hondt, wiens krachten en wreedheit zo groot waren, dat geen menfch, noch beeft hem naderen dorft, kon befchikken. Bias verzocht hier op de hulp van zynen broeder Melampus, die hem de zelve beloofde, na een jaar in de gevangenis gezeten te zullen hebben. Hy wierdt inderdaadt gevangen, gelyk hy getracht hadt, en horende het gerucht, dat de wurmen maakten in het doorknagen van den balk, daar 't dak op ruftte, vroegen zy hem of deze wurmen nog lang werk hadden om het hout te doorvreten? Hy antwoordde, dat 'er maar weinig aan ontbrak. Hier op verzocht hy, dat men hem in een andere plaats wilde brengen. Men deedt zulks, en weinig tyds daar na viel het huis in. Phylax, hier over verwondert, en horende, dat Melampus een voorzegger was, ftelde hem in vryheit, en vroeg hem op wat wyze zyn zoon Iphiclus kinderen zou kunnen krygen. Melampus zeide, dat hy dit wel wift, en zeggen zou wanneer hy hem de begeerde offen gaf. Hy nam hier op de vlucht der vogelen waar, en een gier verfcheen hem het eerft, die hem te kennen gaf, dat Phylax, lubbende zyne rammen, digt by Iphiclus het bebloede mes hadt gelegt; dat Iphiclus, daar van verfchrikt, de vlucht nam, en dit mes in een boom ftak. Nu moeft naar 't gebodt van den vogel Melampus het mes daar weder uit trekken, het roeft daar van affchrappen, en het zelve tien dagen achter een aan Iphiclus in wyn te drinken geven. Dit wierdt door Melampus verrecht, en Iphiclus wierdt eerlang vader van Podarces, terwyl de waarzegger de verlangde offen naar Neleus bragt, waar op het huwelyk met Bias en Pero voltrokken wierdt, en hy zyn verblyf te Meffene nam. Wat het twede voorval belangt, het bovenverhaalde is uit Herodotus getrokken; maar zie hier een ander. Prœtus, met zyn broeder Acrifius over 't koninkryk Argos overhoop gelegen hebbende, wierdt ten lande uitgejaagt, en hieldt zich te Tirynthus op. Hy hadt drie dochteren, die uitzinnig wierden tot ftraffe wegens eene heiligfchennis. Hunne fpoorloosheit ging zo verre, dat zy op de onbetamelykfte wyze langs het veldt liepen. Melampus, die niet alleen de kunft der voorzegging, maar ook die der genezing verftondt, beloofde haar te genezen, mits dat hy hem het derde deel van 't koninkryk beloofde. Prœtus, dien eifch horende, wilde de genezing van zyne dochters zo duur niet kopen. Hare kwaal verergerde daar op, en wierdt befmettelyk, en die van Argos ook zo razende, dat zy hunne eigene kinderen om 't leven bragten, en als dol in de boffchen liepen. Dus nam het kwaadt alom de overhandt, waar op Prœtus Melampus badt, hy wilde toch haaftig toetreden ter genezing, vermits hy hem zyn bedongen loon zou geven. Maar deze arts, ziende hunnen noodt, eifchte toen nog een ander derde deel van 't ryk voor zynen broeder. Dit wierdt hem toegeftaan, om dat hy vreefde, byaldien hy weder een eifch deedt, dat het op 't geheel zou aankomen. Hy verkoos hier op de allerwakkerfte jongelingen, die met een groot gefchreeuw naar deze arme zieken toeliepen; maar zy vluchtten tot aan Sicyon. De oudfte van Prœtus dochters ftierf onderweeg, en de twee andere wierden genezen. Melampus trouwde met de eene, en Bias met de andere. Eenigen tydt daar na wierdt Prœtus een zoon geboren, Megapenthes genaamt: ook zegt men, dat Melampus, behalven het derde gedeelte van het koninkryk, ook een van de dochters toe bedong. Nog wordt deze hiftorie op meer andere wyzen verhaalt, namentlyk: onder de regering van Anaxagoras, zoon van Argeus, zoon van Megapenthes, zegt men, dat de vrouwen met zulk eene razende ziekte geplaagt waren, dat zy als dol langs de ftraten en velden liepen. Melampus, haar genezen en herftelt hebbende, vondt Anaxagoras zo erkennende, dat hy hem twee derdedelen van 't ryk fchonk, te weten, hy deelde het zelve met hem en zynen broeder Bias. Dus wierdt het ryk van Argos door drie koningen beheerfcht, tot dat eindelyk het nageflacht van Melampus in 't vierde gelidt, en dat van Bias in 't zesde uitgeftorven is, waar op de afftammelingen van Anaxagoras de drie gedeelten eindelyk weder vereenigden, tot dat Cylarabes zonder kinderen overleden zynde, het zelve aan Oreftes, den zoon van Agamemnon, kwam. Dus blykt het, dat 'er een groot onderfcheidt tuffchen de tydrekeninge van Paufanias en die van Apollodorus is. Melampus was de eerfte, die de Grieken de plegtigheden van 't Bacchus-feeft, of den wynoogft leerde; maar volgens het gevoelen van Herodotus was hy daar de uitvinder niet van, als hebbende die geleerd door de verkering met de Pheniciërs, dat is met Cadmus, en die hem verfelden in Beötië. Men zegt, dat hy de taal der vogelen verftondt, en dat hy van hen hoorde wat al gebeuren zou: ook zegt men, dat de wurmen, die het hout in zyne gevangenis knaagden, hem toefpraken. Echter fchreven die genen, die hem een tempel na zyne doodt bouwden, en plegtige offerhanden deden, hem den geeft van voorzegging niet toe. Ook zou men zeer gemakkelyk kunnen wederleggen alle voorwendfels, die men van zyne voorzegging te voorfchyn brengt; en waarom zou men zich niet wel kunnen vergenoegen met hem voor een goed geneesheer te houden? Apollodorus noemt hem den uitvinder van de buikzuiveringen, en dat hy die gebruikte in 't genezen van Prœtus dochters; en, zo men Statius mag geloven, zou Melampus een hogen ouderdom bereikt hebben. Hy onderftelt, dat Amphiaraüs een medegenoot van Melampus was, en dat zy de waarzeggers raadt vroegen aangaande den Thebaanfchen oorlog. Melampus heeft verfcheide kinderen gehad. Men noemt hem den overgrootvader van Amphiaraüs. Deze hadt vele kinderen, waar van een veldheer van die van Argos tien jaren achtereen geweeft is. Maar de poëten maken niet veel werk om de tydrekening te verwarren. Statius zegt elders, dat Thiodamus, zoon van Melampus, verkoren wierdt om in de plaats van Amphiaraüs het werk der waarzeggers, of wigchelaars waar te nemen. Hy is ook de eenigfte, meent men, die hem een zoon van dien naam geeft. De twee zonen, die Homerus hem geeft, noemt hy Antiphates en Mantius, en volgens Paufanias zou de laatfte geweeft zyn de grootvader van Amphiaraüs; maar het gemeen gevoelen is, dat Antiphates de vader van Oicles was. Wat belangt zyne geneeskunde, Voffius moet eenigen grondt hebben, dat hy zegt, dat Melampus de razerny van Prœtus dochters genas door de *Helleborus niger*, of zwarte nieswortel, gemengt met geite-melk. Hierom wordt een foort van nieswortel *Melampodium* genaamt. Onder den naam van Melampus, maar die veel jonger dan deze moet zyn, ziet men heden nog een gefchrift door Camillus Perufeus in 't Griekfch onder den tytel van: *Μελάμποδος ἱερογραμματέως περὶ παλμῶν μαντικὴν πρὸς πτολεμαῖον βασιλέα*, te Rome eerft door Camillus Perufcus in den jare 1545, en naderhandt door Sylburgius te Frankfort in den jare 1587 uitgegeven. Petrus Corbyræus heeft het in den jare 1552 in de Latynfche tale te Venetië in 't licht gegeven. Nicolaus Petrejus is de uitgever van den Latynfchen en Griekfchen druk te Parys in den jare 1658 met de *Motopefcopia* van Cardanus. *Herodot. lib.* II. *Paufanias lib.* IV. *Diodor. Sicul. lib.* IV. *Apollodor. lib.* I. *Marinus in vita Procli c.* 10. *Synefius in fomniis. Suidas in voce μελάμπους. Neander Syntagm. de Medicis. Juftus Chron. Medic. Voffius de Phil. c.* 11. §. 17. *Fabric. Bibl. Græc. Statius Thebaid. lib.* III. *vs.* 451. *Bayle Dict. Crit.*

MELAN, (CLAUDIUS) een berucht plaatfnyder en fchilder, die twee hoedanigheden boven alle andere van zyne kunft bezat. De eerfte beftondt daar in, dat hy niet alleen de gave hadt van met veel bevalligheit en zwier de voortreffelykfte ftukken van de befte meefters na te fnyden, maar ook het verftandt van zelf fraaie uitvindingen te vormen, zo dat men hem niet zonder reden den roem van een goed plaatfnyder en tekenaar te zyn gaf, maar zelf ook van fchilder: want hy fchilderde verfcheide ftukken, daar eene goede fchikking en fraaie handeling in waren. De twede hoedanigheit, veel groter dan de eerfte, was, dat hy zelf eene fierlyke en gemakkelyke wyze van fnyden uitvondt, daar hy zich van bediende. Hy wift alles in een juifte vorm te gieten, paarde de koleuren, fchaduwen en alle andere vereifchte eigenfchappen zo, dat het anderen byna onmogelyk was hem na te volgen. Onder zyne werken, waar van 'er vele

le zyn, wordt voor het wonderlykste gehouden een hoofdt van Christus, met doornen gekroont, waar uit van alle kanten het bloedt vloeit, 't welk wonderbaarlyk getekent en uitgevoert is. Zyne graveerselen waren heerlyk; om kort te gaan, hy verdiende den lof van een braaf kunstenaar, en hierom wierdt hem eene verblyfplaats in 't paleis, de Louvre genaamt, binnen Parys, aangewezen. Hy stierf daar den 9 September des jaars 1658, oud 94 jaren. Hy legt in de kerk van St. Germain l'Auxerrois begraven. *Perrault.*

MELANCHTHON (PHILIPPUS) wierdt den 16 February des jaars 1497 te Bretten, in de neder-Palts, geboren, en was een der wyste en begaafdste mannen van zyne eeuwe. Hy gaf van jongs af tekenen van zynen geest; dies schikte men hem tot de studiën, maar meer door de voorzorge van zynen grootvader van moeders zyde dan door die van zynen vader Georg Schwartsert, om dat die man in den dienst van den keurvorst van de Palts, daar hy als vestingbouwer, of commissaris der artillery was, vele bezigheden hadt, hoewel aan de eerste bediening getwyfelt wordt, en of hy niet maar een bewaarder van de oorlogstuigen geweest is: immers hy was een meester in de kunst van die te maken, zo wel in werktuigen, daar men mede aanvalt, als die ter verdediging dienen. Hy was geboren te Heidelberg, maar zette zich te Bretten neder, daar hy trouwde met de dochter van Jan Reuter, die eenige jaren hoofdschout van die plaats geweest is, en stierf den 29 September des jaars 1508, toen Philippus Melanchthon, welke bynaam in 't Griekscn zo veel betekent als *zwarte aarde*, maar 11 jaren, en zyn jongste zoon, Georg, maar 4 jaren oud waren. Zyne weduwe hertrouwde niet voor dat zy wist, dat Melanchthon getrouwt was. Toen nam zy een burger van Bretten, en overleedt den 6 Juny des jaars 1529. Georg, de broeder van Melanchthon, heeft hem overleeft. Men besteedde Philippus dan eerst ter schole in zyne geboorteplaats: naderhandt bezorgde men hem een eigen onderwyzer: vervolgens zondt men hem naar Pfortsheim, daar toen een berucht collegie was. Hier huisveltte hy by zyne bloedverwante, de zuster van Reuchlin, waar door hy aanstonts in de kennisse van dien geleerden man geraakte, die hem met veel tederheit beminde. Hebbende hier ruim twee jaren doorgebragt, zondt men hem in den jare 1509 naar Heidelberg, daar hy zulke grote voortgangen in de studiën maakte, dat men den zoon van zeker graaf van Lowenstein aan zyne onderwyzing toevertrouwde. Baillet verhaalt, dat hy met zyn dertiende jaar al een zeker toneelstuk maakte, 't welk hy aan Reuchlin opdroeg, waar van hy de rollen aan zyne medeleerlingen uitdeelde, en 't geen door hen met toejuiching gespeelt wierdt. Hy, gemelyk wordende, om dat men hem wegens zyne weinige jaren den tytel van meester in de wysbegeerte weigerde te geven, en Heidelberg hem niet al te wel behagende, verliet die akademie in den jare 1512, en ging naar die van Tubingen, daar hy zes jaren bleef. Hier hoorde hy de lessen van alle de hoogleeraars, en verklaarde daar in 't openbaar *Virgilius*, *Terentius*, *Cicero* en *Titus Livius*; en doordien hy zeer arbeidzaam was, hielp hy Reuchlin in zyne verschillen met de monniken, en om de drukpers gaande te houden, zo dat onder zyn opzicht en met zyne vermeerderingen de Chronyk van *Nauclerus* uitkwam. Behalven dit betuigde hy steets een yver voor Gods Woordt, zo dat hy doorgaans het Bybeltie, te Basel door Joh. Frobenius gedrukt, by zich droeg, inzonderheit als hy ter kerke ging. In den jare 1518 wierdt hy, op de aanpryzing van Reuchlin, door Frederik, keurvorst van Saxen, in de akademie van Wittenberg als professor in de Griekfche tale beroepen. Hier deedt hy vier dagen na zyne aankomst eene zeer schone redenvoering, waar door hy niet alleen 't vooroordeel wegens zyne jonge jaren en de wanschapenheit van zyn ligchaam uit de gedachten der toehoorders wegnam, maar ook de achting van iedereen verwierf, zo dat men het getal der zelve op 2500 begroot, die driftig waren hem te horen, inzonderheit wanneer hy lessen over *Homerus* en den Griekschen text van *Paulus* Zendbrief aan Titus gaf. Hy verknocht zich wel haast door een naauwen bandt van vriendschap aan Luther, die toen op de zelve universiteit de Godgeleerdheit leeraarde, en hadt met hem deel in de gewigtigste geloofsverschillen, ging ook in den jare 1519 met hem naar Leipzich, om daar tegen Eccius te redentwisten. Hier voerde hy het hoogste woordt, zo dat Eccius uitborst, en zeide, dat hy zou stilzwygen, en laten hem met Karelstadt, die zyn party was, geworden. In eenige volgende jaren schreef hy vele boeken, verklaarde den Brief van *Paulus* aan de Romeinen, en toen in den jare 1521 Luthers schriften over de Godgeleerdheit te Parys veroordeelt wierden, schreef hy een verdediging voor Luther. Hy antwoordde ook onder den naam van *Didymus Faventinus* Thomas Placentinus, dat is Emser, en gaf meer andere schriften uit; deedt ook verscheide reizen tot bestelling van de collegiën en bezichtiging der kerken. Wanneer Luther in den jare 1521 naar den Ryksdag van Worms reisde, moest hy den last van de hogeschool alleen torsen. Nademaal nu Karelstadt nevens de Wederdopers in dezen tydt vele onlusten in Wittenberg verwekten, en zy zich door de zachtmoedigheit van Melanchthon niet wilden laten buigen, moest hy Luther te hulp roepen, liet echter niet na de studiën zo veel het mogelyk was te doen bloeien, en door zynen goeden raadt de scholen in staat te houden; tot welken einde hy ook in den jare 1526 naar Neurenberg geroepen wierdt, om daar de nieuw opgerechte school te helpen vestigen. Kort hier op woonde hy de eerste kerkbezoeking in het keurvorstendom van Saxen by, waar door hy gelegenheit bekwam om zyn *Summa Doctrinæ* uit te geven, waar naar de ge-

nen, wier ampt het was in kerken en scholen te leeraren, zich konden richten. In den jare 1529 ging hy met den keurvorst Johannes naar den Ryksdag te Spiers, en bezocht by die gelegenheit zyne moeder voor de laatste maal te Bretten, de welke hem vroeg, wat zy van alle deze nieuwe verschillen geloven moest, waar op haar Melanchthon geantwoord zou hebben, dat zy zich met alle deze dingen niet moest bemoeien, maar volstandig blyven in den gebede tot Godt, volgens hare gewoonte. Hy was in dat zelve jaar by de zamenspraak te Marpurg, die daar op 't verzoek van den landgrave van Hessen tusschen de Saxische en Zwitsersche Godgeleerden aangelegt was, om de vrede en eendragt te zoeken, die echter ver te zoeken waren. Hy woonde in den jare 1530 den beruchten Ryksdag te Augsburg by, op welken de zogenaamde Augsburgsche Geloofsbelydenis door Luther en hem nevens de andere protesterende Godgeleerden wierdt overgelevert, daar de Roomschgezinde Godgeleerden zeer tegen woelden, maar die krachtig door een verweerschrift van Melanchthon beschermt wierdt. Toen hy zich te Augsburg ophieldt, liet hy niet af om met zyne tegenstrevers over de geloofsverschillen dikwils te spreken, waar in hy met de uiterste bescheidenheit te werk ging, zo dat hy eindelyk verklaarde, dat men de bisschoppen in hun gezag wel kon laten, byaldien zy maar de lere des Euangeliums zich wilden onderwerpen, 't geen echter van andere van zyne geloofsgenoten afgekeurt wierdt. Hy toonde zyne standvastigheit omtrent het gelove: want toen men hem vroeg of hy van zyn gevoelen wilde afstaan, antwoordde hy, dat hy de waarheit niet kon verlaten, en badt Godt om Christus wille, dat hy toch de Protestanten versterken wilde in 't geen zy met een goed gewisse niet konden laten varen. Op het einde van dezen Ryksdag zag hy in wat oogenschynlyk gevaar de Godsdienst was: derhalven wierdt hy kleinmoedig, zo dat Luther hem zelf moest ondersteunen. Echter liet hy niet na de zaken van den Godsdienst yverig voort te zetten, wonende ten dien einde verscheide zamenkomsten by, als in den jare 1534 te Leipzich, en in 't zelve jaar te Marpurg met Bucerus, wordende verder in de gewigtigste voorvallen gebruikt. Hy bezat grote bekwaamheit en zachtmoedigheit, en deze deugden verschaften hem roem, waarom Henrik de VIII en François de I, koningen van Engelandt en Vrankryk, hem verzochten in hunne ryken te willen komen, om de geloofsverschillen te bevredigen; maar geen van beide kon hem bewegen, 't zy dat hem zulks afgeraden, of dat hy door iets anders verhindert wierdt. Hy bevondt zich ook op de byeenkomst te Smalkalden, en stelde in den name van den keurvorst van Saxen en den landgrave van Hessen een geschrift op wegens de geloofszaken, 't geen aan den keizer door hunne gezanten overhandigt wierdt. In den jare 1541 was hy op de byeenkomst te Regensburg, daar hy echter niet veel uitrechtte: want men stelde de geloofsverschillen tot op een aanstaande concilie uit. In den jare 1543 wierdt hy door den keurvorst van Keulen naar Bon beroepen, daar ter zelver tydt ook Martinus Bucerus van Straasburg kwam, om 't hervormde geloof in 't aartsbisdom van Keulen in te voeren, welk voornemen echter toen verydelt wierdt door de ernstige tegenkantingen der geestelyken. Ook kwam 'er by die gelegenheit een geschrift tegen Bucerus uit, daar de Protestanten te gelyk hevig in wierden aangetast, 't welk door Melanchthon met een verweerschrift beantwoord wierdt. By alle deze verrechtingen liet hy echter niet na om de jeugdt en anderen met yver te onderwyzen door 't uitgeven van leerzame boeken en Christelyke vermaningen. Hier op stierf Luther, en Melanchthon wierdt na zyne doodt nog in heviger onlusten ingewikkelt, zo dat onder de Protestanten niet alleen veel misverstandt was, maar het borst ook tot een oorlog met den keizer uit, waar op Melanchthon zich naar Zerbst begaf, en eerlang weder naar Wittenberg keerde. Wanneer hy zich te Zerbst ophieldt, trok hy eens naar Maagdenburg, en wilde daar in 't openbaar leeraren, maar de magistraat daar geen behagen in hebbende, keerde hy weder naar Zerbst. Ook moest hy Wittenberg na een kort verblyf verlaten, om dat de keurvorst Johannes Frederik in den jare 1547 by Muhlberg gevangen wierdt. Van daar begaf hy zich naar Weimar, verkreeg daar den tytel van vorstelyke Raadt, en te gelyk wierdt hy benoemt tot professor in de Godgeleerdheit en wysbegeerte op de universiteit, die men te Jena wilde oprechten, welk ampt hy eerst wel aannam, maar kort daar na wederom nederleide, doordien hy nog in dat zelve jaar door den keurvorst Maurits naar de byeenkomst te Leipzich geroepen wierdt. Hy hadt ook veel moeite met het boek, *Interim* genaamt, 't welk vele onlusten in Duitschlandt, en inzonderheit in de protesterende kerk veroorzaakte. Om deze en diergelyke zaken hieldt de keurvorst Maurits in den jare 1549 acht byeenkomsten, welke alle door Philippus bygewoont wierden. Dit zogenaamde *Interim* gaf hem veel te doen, vermits zelf de Luthersche Godgeleerden daar mede niet overeenstemden, waar door grote oneenigheden ontstonden, en de zachtzinnigheit, die Melanchthon in deze zaak toonde, wierdt van allen niet al te wel opgenomen. Ondertusschen beriepen de Roomsch-Katholyken een concilie te Trente, weshalven Philippus niet alleen in den jare 1550 een *Synopsis Doctrinæ Christianæ* schreef, maar ook als een van de afgezondene door keurvorst Maurits benoemt wierdt om zich derwaarts te begeven. Hy begaf zich dan in den jare 1552 op weg, en kwam tot aan Neurenberg, daar hy een tydlang op een zeker geleide wachtte, maar eindelyk keerde hy wederom naar Torgau, werwaarts de universiteit van Wittenberg, om de toenmaals woedende pest, verplaatst was. Hier schreef hy zyn werk, *De unione personali* genaamt. In den ja-

jare 1554 bevondt hy zich op de zamenkomst te Naumburg, alwaar het zogenaamde erfbroederschap tusschen de huizen Saxen, Brandenburg en Hessen vernieuwt wierdt, daar de Hessische Godgeleerden ook tegenwoordig waren. In dat zelve jaar schreef hy aan Kalvyn, en keurde het vonnis van den Raadt van Geneve goed ten opzichte van het verbranden van Servetus over Godslasteringen. Nademaal 'er ook, behalven andere verschillen, door de byzondere gevoelens van Andreas Oseander vele onlusten in de Evangelische kerk veroorzaakt wierden, riep men in den jare 1555 Melanchthon naar Neurenberg, om daar de verschillen te beslissen, het welk hy ook gelukkig verrechtte, waar op hy, te huis gekomen zynde, het gevoelen van Oseander wederleide. Eindelyk bevondt hy zich in den jare 1557 op de zamenspraak te Worms, daar hy zyn laatste redentwist hieldt met de Roomschgezinden, en daar al zo weinig mede uitgerecht wierdt als met alle de voorgaande. Hier op wierdt Melanchthon naar Heidelberg geroepen, daar hem van zynen vertrouwden vriendt Joachim Camerarius gezegt wierdt, dat zyne echtgenote overleden was, waar op hy ten antwoordt gaf: *Ik zal haar wel haast volgen*; en zulks gelchiedde na weinige jaren, namentlyk den 19 April des jaars 1560, op den drie en zestigsten dag van zyn vier en zestigste jaar. Kort voor zyne doodt schreef hy op een stukje papiers in twee kolommen de redenen, waarom hy eene begeerte hadt om deze wereldt te verlaten. Op de eene kolom stelde hy het goede, dat de doodt hem kon verschaffen, en wat heil hy in den hemel te verwachten hadt, en op de andere stonden alle de rampen en ongemakken, waar van hy door de doodt bevryd zou worden: want de hevige verschillen der Godgeleerden hadden hem in zyne laatste dagen veel verdriet aangedaan. Zyne lyk- en lofpredikatie wierdt door Paulus Eberus in 't Hoogduitsch, en in het Latyn door Vitus Ortelius Winsheim gedaan. By zyne echtgenoot, de dochter van een burgermeester te Wittenberg, hadt hy twee zonen en twee dochteren geteelt. Wat zyne zonen belangt, men vindt daar niets van aangetekent; maar men weet, dat zyne oudste dochter *Anna* trouwde met Georgius Sabinus, een van de beste dichters van zynen tydt, binnen Wittenberg den 16 November des jaars 1536, 14 jaren oud zynde. Haar man voerde haar in den jare 1543, in spyt van Melanchthon, naar Pruissen: ook waren 'er dikwils oneenigheden tusschen den schoonvader en den schoonzoon, om dat de laatste liever hadt, dat zyn vader de geestelyke zaken liet varen, en zich tot de regering schikte. Deze Anna was zeer schoon, verstondt de Latynsche taal, en wierdt van haren vader teder bemint; waarom hy ook tot in zyn binnenste bedroeft was om haar vertrek en doodt, die voorviel te Koningsbergen in den jare 1547. Zyne andere dochter trouwde in den jare 1550 met Caspar Peucer, een berucht geneesheer. Zyne schriften maken een groot getal uit, zo dat de geleerden zich verwonderen hoe een man, die zo veel andere gewigtige zaken moest verrechten, zo veel kon schryven, waar uit men de grootheit en vaardigheit van zyn verstandt kan afmeten. Zy zyn van allerlei slag. De volgende raken de Godgeleerdheit: *Explicatio Proverbiorum Salomonis*; *Enarratio brevis in Ecclesiasten*; *Argumentum in Canticum Canticorum*, *in Esaiam & Jeremiam*; *Enarratio Evangelii secundum Matthæum*, *item secundum Johannem*; *Enarrationes Epistolarum Pauli ad Romanos*, *Corinthios*, *Colossenses*, enz. Behalven die heeft hy ook verscheide schriften over de gronden van den Christelyken Godsdienst of uitgegeven, of verklaart, of ook wel tegen de Roomschen of andere gezindheden verdedigt; als daar zyn, behalven de Augsburgsche Geloofsbelydenis en der zelver verdediging: *Catechesis*; *Loci Theologici*; *Examen Theologicum*; *Definitiones appellationum, in Doctrina in ecclesia usitatarum*; *De officiis Concionatoris*; *Brevis Oratio discendæ Theologiæ*; *Adversus Parisiensium Theologorum decretum Apologia*; *Responsio ad scriptum quorundam delectorum è Clero secundario Coloniæ Agrippinæ, scripta Bonnæ* 1543; *Defensio conjugii Sacerdotum*; *Acta Wormatiensia*; *Acta Ratisbonensia*; *Acta Smalcaldiensia*. enz. Verder heeft hy over alle de delen der wysbegeerte korte, maar duidelyke korte begrippen geschreven, waar onder zyn zyne *Grammatica Latina en Græca Rhetorica*, *Dialectica*, *Physica*, *Epitome Philosophiæ moralis*, enz. waar by men voegen kan verscheide andere werken, die den weg banen tot de edele wetenschappen, als daar zyn: *Enarratio in Hesiodi Opera & Dies*; *Annotationes in librum de Amicitia*, *de Senectute* . *in Paradoxa*, *Somnium Scipionis & Officia Ciceronis*; *Commentarius in plurimas orationes Ciceronis*, en vele andere van die natuur. Voeg hier by een groot getal Redenvoeringen, Brieven en Gedichten. *Camerarius de Melanchthonis ortu, vita curriculo & morte. Adam Vit. Philosoph. Thuanus Hist. l.* XXVI. *Teissier Elog. des Homm. savans Tom.* I. *Seckendorff Hist. Luth. Freher. Theatr. Bayle Dict. Crit.*

MELANION, zoon van Amphidamas, en kleinzoon van Lycurgus, koning van Arkadië, overwon in 't lopen de schone Atalante, die door haar vader Jasius ten huwelyk beloofde was aan dien haar in snelheit overtrof. Melanion kwam in de loopbaan met Atalante, en hebbende op den raadt van Venus drie goude appelen by zich, wierp hy in den loop zomtyds een van de zelve in het perk. Atalante, bekoort wordende op hunne schoonheit, liep telkens naar de zelve om ze op te rapen, waar door hy eerst ten einde der loopbane was, en bygevolg den beloofden prys gewonnen hadt. Jasius weigerde echter zyne dochter aan den overwinnaar te geven. Zy vluchtte hier op met Melanion uit het hof, weken te zamen in een hol om zich daar eenigen tydt te verbergen; maar zy wierden daar in door de leeuwen verscheurt. Ovidius verhaalt deze historie op eene andere wyze, en zegt, dat zy beide in leeuwen wierden hervormt. Anderen zeggen, dat Melanion de zelve, dien men *Meleager* noemt, geweest is, die met Atalante, de dochter van Scheneus, koning van Arkadië, trouwde, na dat hy het wilde zwyn van Calydonië gedood hadt. Zie ook op ATALANTE en MELEAGER. *Pausanias in Æliac. Apollodorus lib.* III. *Ovidius.*

MELANIPPIDES, een Griekfch dichter, leefde in de LXV Olympiade, in 't jaar na Romens bouwing 238, was de zoon van Criton, en schreef verscheide stukken in rym. *Athenæus lib.* XIV. *Suidas.*

MELANIPPIDES, bygenaamt de Jonge, was een lierdichter te Mylete, de zusterszoon van den bovengemelden, en leefde in de LXXX Olympiade, 294 na Romens bouwinge, en 460 jaren voor Christus geboorte.

MELANIS, of MELÆNIS, van 't Grieksche woordt μέλας, zwart, een bynaam, dien de Heidenen aan hunne godinne Venus gaven, om dat de dingen, daar zy eene beschermgodin van was, meest in de duisternisse gepleegt worden. Om deze reden hebben de Egyptenaren deze godin onder den naam van *Scotia*, van 't Grieksche woordt σκότος, donker, geëert. Ook wierdt zy νυκτιθαυμαςός, dat is een, die des nachts wonderwerken verrecht, genaamt. Zie *Pausan. in Arcad. ad.* V. *Pyth. Eurip. in Hippol. Pomey Panth. Myth. p.* 90.

MELANTA GRANDO, *Melonta*, een steedtie, of burgt van Dalmatië, gelegen aan de golf van Venetië, eenige mylen van die van Cattaro, naar 't Westen. Zommige landbeschryvers nemen deze plaats voor de stadt, die oudtyds *Ascrivium*, *Ascrivion* en *Ascrovium* genaamt wierdt. *Maty Dict.*

MELANTHIUS, een Grieksch historieschryver, de welke de historie van Attika beschreef, die door Harpocration en Athenæus in zyn VII boek wordt aangehaalt. Hy verschilt met eenen anderen van dien naam, die van Plinius onder de doorluchtige schilders geplaatst wordt *lib.* XXXV, *c.* 7. en die van zyne kunst geschreven heeft, gelyk Diogenes Laërtius getuigt. Men kent nog een derden MELANTHIUS, die ten tyde van Cimon leefde, en een dichter van treurstof was; ook andere vaarzen maakte, het welk doedt denken, dat Simlerus, wanneer hy hier van twee byzondere maakt, mistast, en dat het een en de zelve geweest zyn. *Suidas & Vossius de Hist. & Poët. Græc.*

MELANTHO, dochter van Protheus, die de gewoonte hadt van zich op zee te vermaken, zittende op den rug der dolfynen. Neptunus, verlieft op hare schoonheit, nam de gedaante aan van een dier visschen, en na eenigen tydt haar wat vermaakt en gezwommen te hebben, schaakte hy haar, en boette zynen lust. *De abt Danet.*

MELANTHUS, prins van Messena, zoon van Andropontus; en afstammeling van Nestor, in 't Peloponnesus, zynde uit zyn landt gebannen, vroeg hy aan de godspraak op wat wyze hy zich zou kunnen herstellen. Men zegt, dat hy ten antwoordt kreeg, dat hy niet eer zyn oogmerk zou kunnen bereiken voor dat hy ter plaatse kwam, daar hy niet dan hoofden en voeten zou vinden om te eeten. Hier op naar Attika trekkende, kwam hy te Eleusina, en nam zyn verblyf in een huis, daar men een feest geviert hadt, en daar men al het gebraadt zo schoon hadt opgegeten, dat 'er niet dan koppen en poten overgeschoten waren. Hy, dit ziende, herdacht 't zeggen van 't orakel. Te dier tydt waren de Atheniënzen met de Beötiërs in oorlog. Men stelde voor, om een einde van 't bloedvergieten te maken, dat de twee koningen dier volkeren, Xanthus, koning van Thebe, en Thymetes, koning der Atheniënzen, met elkander zouden strydden. De laatste weigerde dit tweegevecht aan te gaan. Melanthus nam het voor hem op, doodde Xanthus, en verkreeg door deze overwinning de kroon van Athene. Hy regeerde 37 jaren, en zyn zoon Codrus, laatste koning der Atheniënzen, wierdt zyn opvolger 1116 jaren voor de geboorte van Christus. *Herodotus. Humphr. Prideaux. Marmor. Arundel. Strabo. Pausan. Du Pin Bibl. Universelle des hist. prof.*

Daar is nog een andere MELANTHUS, van Cyzicum, geweest, die met zynen broeder Ares by nacht in een strydt gedood wierdt. *Valerius Flaccus.*

Ook is 'er eene rivier van dezen naam in Sarmatië, de welke zich in den Nieper, of Borysthenes ontlast.

MELANTOIS (HET KWARTIER VAN) wierdt eertyds *Medenense Territorium* genaamt, is een landstreek in de kastelnye van Ryssel, in Vlaanderen, gelegen tusschen de twee rivieren Marque en Duelle. De voornamste steden, daar in leggende, zyn: Ryssel, Seclin en Anappe. *Maty Dict.*

MELAS, eene rivier in Thracië, die, naar 't zeggen van Herodotus, ledig gedronken wierdt door 't krygsheir van Xerxes. Eenigen, als Nardus, noemen haar *Mere*, en anderen, waar onder Belon, *Larisse*. Daar is nog eene rivier, MELAS genaamt, die van den berg Parnas afstroomt, en de schapen, daar om heen weidende, zwart maakt. Ook vindt men meer andere rivieren aldus genaamt, als eene, daar Strabo gewag van maakt, digt by Cesarea, in Cappadocië, vloeit, en na een langen loop gehad te hebben in den Euphraat valt. Castaldus zegt, dat men deze tegenwoordig *Gensui* noemt. Solinus stelt eene andere in Iönië. Strabo en Plinius spreken van eene andere, die de Zwarten noemen *Crionero*, en die Pamphilië van Sicilië afscheidt. Nog wordt 'er gewag gemaakt van eene rivier van dien name in Lycië, daar Latona de boeren in kikvorschen hervormde; eene in Arkadië; eene in Macedonië, en eindelyk eene in Sicilië.

MELASSO, eene stadt van de provincie Aidinelli, in Natolië, oudtyds *Mylasa* genaamt, hadt weleer een bisschoplyken setel, onderhorig aan 't aartsbisdom van Sante Croce. Dit is de stadt

ſtadt *Miletus* niet, gelyk Ortelius, Ferrari en anderen verzekeren, en dit wordt door twee klare bewyzen wederlegt: voor eerſt, dat men omtrent twee dagreizen van daar te Palatſchia een fraai opſchrift vondt met deze woorden: Πόλις Μιλησίων, tot vyf malen toe herhaalt, 't welk tot een bewys ſtrekt, dat hier de ſtadt Mylete geweeſt is. Ten anderen, dat men nog te Melaſſo een zuil ter eere van Menander, zoon van Euthydemus, vindt opgerecht, die, volgens de getuigenis van Strabo, een van de voortreffelykſte burgers van Mylaſa geweeſt is. *Baudrand. Spon.*

MELASSO, eene ſtadt in Karië, tegenwoordig aan de Turken behorende, maar weinig aanmerkelyk. Het is het *Mylaſſa* der ouden. Strabo ſpreekt daar met lof van, en verzekert, dat de zelve op een hoogte legt, die moeielyk is te beklimmen. De redenaar Hybreas, daar hy ook gewag van maakt, was oorzaak, dat Labienus deze ſtadt in den jare 714 na Romens bouwinge innam. *Strabo lib.* XIV.

MELATIUS, (BALTHASAR) een Siciliaan, van de orde der Franciſkanen, was een groot Godgeleerde, geboren den 6 December des jaars 1643. Hy voltooide gelukkiglyk zyne ſtudiën te Drepanum, en wierdt meeſter gemaakt. Hy leeraarde in het openbaar de Philoſophie en H. Godgeleerdheit te Meſſina en te Rome. Hy ſtierf te Rome den 7 February des jaars 1709, nalatende: *Synodus Diocæſana Albanenſis; Theologia Dogmatica Tomi VI.* enz. *Biblioth. Sicula.*

MELCHIADES, of liever MELTIADES, was de opvolger in de pauſſelyke waardigheit te Rome van Euſebius den 2 July des jaars 311. Ten tyde van paus Marcellinus was hy prieſter geweeſt. De keizer Maxentius hadt de vrede aan de kerken van Italië gegeven, en de paus zondt aan den ſtadtvoogdt van Rome eenige diakonen, om de kerken en der zelver goederen weder te ontfangen, volgens het bevel des keizers. Wanneer Conſtantinus Maxentius overwonnen hadt, betuigde hy veel neiging voor Melchiades te hebben, en benoemde hem onder de biſſchoppen, die als rechters over Donatus geſtelt wierden. Hy ſchreef over deze zaken aan Euſebius, die dezen brief bewaart heeft. Melchiades verzamelde te Rome in den jare 313 een concilie van 15 biſſchoppen uit Italië, de welke, by drie anderen uit de Gaulen gevoegt, als rechters zaten over de zaken van Cicilianus en de Donatiſten. Het was Melchiades, die het vonnis velde. Hy ſtierf den 10 January des jaars 314, en hadt tot opvolger in de pauſſelyke waardigheit St. Sylveſter. De Donatiſten beſchuldigden hem ten tyde van St. Auguſtinus, dat hy de H. Schriften aan de Heidenen hadt gegeven om van hen verbrand te worden, ja dat hy ook hunne afgoden geoffert hadt, maar zulks is krachtig door de Roomſch-Katholyken ontkent. *Optat. lib.* I. *Euſeb. lib.* VII. *c.* 14. *lib.* X. *c.* 5. *Auguſtin. Epiſt.* 162. *& Collationis Carthaginenſis diei tertia c.* 17 *&* 18. *Bucherius in Cyclo Paſchali.*

MELCHIOR. (ADAM) Zie ADAM.

MELCHIOR CANO, of CANUS. Zie CANO.

MELCHIOR HOFMAN. Zie HOFMAN.

MELCHIORISTEN, eene ſecte, waar mede Prateolus en de Jeſuit Gaultier hunne regiſters der ketters vergroot hebben, de twede op het goed geloof van den eerſten, en deze heeft wederom van woordt tot woordt alles uit *Lindanus* nageſchreven. Zy zeggen, dat de ſtichter van deze ſecte was een Mennoniet, genaamt *Melchior Hofman*, van wien boven op zyn naam is geſproken; maar de drukker van Vader Gaultier heeft hem, in plaats van Hofman, *Hosman* gedoopt, welke fout door Moreri ook in zyn Woordenboek gevolgt is. Zie breder op het woordt HOFMAN.

MELCHISEDECH, prieſter des Allerhoogſten, en koning van Salem, is een van de allergrootſte en heiligſte mannen geweeſt, hoewel de H. Schrift maar weinig van hem heeft aangetekent. In de zelve wordt van hem gemeld, dat hy Abraham, zegepralende over den koning Kedor-Laomor en anderen, die het met hem hielden, wederom uit den ſtrydt komende, in 't veldt, 't welk Koningsdal genaamt wordt, te gemoet ging, hem aanbiedende broodt en wyn, en zegenende Abraham, waar op Abraham hem het tiende van alles gaf. Dit viel voor in den jare 2106 na de ſcheppinge des werelds. Van het geſlacht dezes konings en van zyne ouders wordt niets gemeld, ook niet wanneer hy geboren of geſtorven is, 't welk buiten twyfel niet zonder gewigtige redenen geſchied is: waarom ook Paulus gelegenheit neemt hem als een voorbeeldt van den Heere Chriſtus voor te ſtellen. De kiesheit der geleerden heeft zich daar echter niet mede laten vergenoegen, en zy hebben zeer gevroet om 't geſlacht van Melchiſedech uit te vorſchen, waar uit verſcheide ſtrydende gevoelens ontſtaan zyn. Onder de oude ketters waren de Hieracliten, of Hieraciten, die door Melchiſedech den H Geeſt zelf verſtonden, welke dwaling buiten twyfel daar uit ſproot, om dat zy de zinnebeeldige wyze van ſpreken der H. Schrift naar den letter uitleiden. De *Melchiſedechianen*, die van eenen Theodotus hunnen oorſpronk hebben, leerden, naar het getuigenis van Auguſtinus, dat Melchiſedech de kracht Gods geweeſt is, veel vermogender en hoger dan Chriſtus zelf. Anderen hebben daar voor gehouden, dat het Chriſtus zelf geweeſt is, die in eene menſchelyke gedaante aan Abraham verſcheen. Wederom anderen geloven, dat het een engel geweeſt is, alle welke gevoelens door den Apoſtel Paulus klaarlyk wederlegt worden, wanneer hy zegt met Mozes, dat hy koning van Salem, en zodanig een, die met Chriſtus kon vergeleken worden, dat is, die een voorbeeldt van Chriſtus geweeſt is; en dus noodwendig van Chriſtus moet onderſcheiden worden. De meeſten, zo wel Joden als Chriſtenen, hebben gemeent, dat het Sem, de zoon van Noach, geweeſt is. Anderen hielden hem voor Cham, hoewel de H. Schrift duidelyk zegt, dat hy een voorbeeldt van Chriſtus, zonder vader of zonder moeder, was, dat is zonder vader op aarde, en zonder moeder in den hemel. Hulſius houdt hem voor Henoch, die na den zondvloedt van den hemel wedergekomen, en als koning en prieſter te Salem gewoont heeft, welk gevoelen door den Heere Joh. d'Outrein wederlegt is. Zekerder hebben 't de genen, die van Melchiſedech niet meer gevoelen dan in de H. Schrift van hem gemeld wordt. Van de ſtadt Salem zyn ook verſcheide gedachten: doch de meeſten hellen daar toe over, dat het de ſtadt Jeruzalem geweeſt is. *Geneſ.* XIV, XVIII, enz. *Jozephus Joodſche Oudheden* I, 11. *Hieronymus Epiſt.* 126. *Epiphanius Hæreſ.* 48. *Theodoretus Hæret. fab. lib.* II. *Auguſtinus de Hæreſibus c.* 47. *Peirerius in Geneſ. c.* XIV. *Torniel. Salianus in Annal. Heideggerus Hiſt. Patriarch. T.* II. *Exercit.* 11. *Cunæus Republ. Hebr. lib.* III. *c.* 3. *Leidekker Republ. Hebr. lib.* II. *c.* 2. *Jurieu Hiſt. Critique des dogmes & des cultes bons & mauvais &c. P.* I. *c.* 10. *Borgeſius in Hiſt. Crit. Melchiſed. Huſſius Melchiſedechus. d'Outrein Diſſert. de Melchiſedecho. Hottinger. de decim. Judæor. Fabricius Cod. Pſeud. T.* V.

MELCHITEN. Met dezen naam wierden eenige Ooſterſche Chriſtenen genaamt, als Syriërs, Cophten of Egyptenaars, en andere natiën van de Ooſterſche kerk, die wel geen eigentlyke Grieken waren, maar echter de gevoelens der zelve aankleefden. Men noemde hen Melchiten, dat is, *Koninklyken*, naar het Hebreeuſche woordt *Melech*, 't welk koning of prins betekent, om dat zy zich rechtten naar de uitſpraak van keizer Martianus op het Chalcedoniſche concilie. Zy wierden voor de rechtzinnigſten in den gelove gehouden. De Melchiten bragten den Griekſchen Bybel, de Conciliën, en in een woordt alle kerkelyke boeken in de Arabiſche tale over. Gabriel Sionita noemt hen in een klein werkje, 't welk hy rakende den Godsdienſt en de zeden der Ooſterſche volkeren heeft opgeſtelt, afzonderlyk van de Grieken, hoewel zy inderdaadt omtrent de geloofsſtukken weinig of niets van de Grieken verſchillen, en daarom worden zy rechtzinnigen in de Chriſtelyke lere ten opzichte van verſcheide andere ſecten in 't Ooſten genaamt. Zy erkennen twee naturen in een perſoon, verſchillende daar in met de Neſtorianen, die twee perſonen in Jeſus Chriſtus ſtellen, en met de Jakobiten, die niet als een natuur in hem erkennen, en zy loochenen het vagevuur. Een geſchiedſchryver van de gevoelens en gewoonten der Ooſterſche natiën zegt van deze Melchiten, dat zy nog de beſte overzetting van de regels en beſluiten der Conciliën hebben, en dat hunne overzetting beter is dan die der Jakobiten, Maroniten, Neſtorianen, en andere ſectariſſen. *Eutychius, Patriarcha Alexandrinus, Annal. T.* II. *Timotheus Presbyter de receptione Hæreticorum in Coteleri Monument. eccleſ. Græc. Tom.* III. *Anaſtaſius Sinaita in Hodego. Spanheim Hiſt. Eccleſ. ſec.* VI. *pag.* 4. *Simon Hiſt. Critique de la creance & de coutumes des Nations du Levant.*

MELCHTHAL, een vruchtbaar dal in Underwalden, by Saxen, waar in broeder Claus, of Nicolaas, eene celle gehad heeft. Het ſchynt, dat Arnold van Melchthal, van wien in het volgende artykel zal geſproken worden, dezen naam van zyne geboorteplaats heeft aangenomen, zynde de naam van zyn geſlacht, zo als eenigen willen, *van der Halden* geweeſt.

MELCHTHAL, (ARNOLD VAN) geboren in Underwalden, in Zwitſerlandt, heeft zich in den beginne van de XIV eeuwe bekend gemaakt door de manmoedigheit, waar mede hy zyne landgenoten aanporde om zich van de harde behandeling der Ooſtenrykſche landvoogden te ontſlaan, en zich dus een weg te banen tot een vrye republyk: want wanneer een van deze landvoogden aan zyne knechten beval, dat zy een geſpan oſſen, die zyn vader, HENRIK VAN MELCHTHAL, gebruikte om te ploegen, zouden wegnemen, kantte zich deze zoon tegen die bedienden, en ſloeg 'er een, die dit onrechtvaardig gebodt wilde uitvoeren, een vinger af. Den ouden Henrik van Melchthal wierden deswegen de oogen uitgeſtoken; maar Arnold bergde zich door de vlucht, en beſloot in den jare 1307 met Warner Stauffacher uit het gebiedt van Zweits, en met Walter Furſt, uit Uri, een verbindtenis op te rechten tegen alle de zodanigen, die de voorrechten van hun vaderlandt zochten te verdrukken. Deze hoop vermenigvuldigde eerlang; zy namen daar op de wapenen aan, en ſloegen de Zwitſerſche landvoogden, die zy bekomen konden, dood, verdryvende de overige, waar door eindelyk de Zwitſers in volkome vryheit geraakten.

MELCK, in 't Latyn *Melicum*, een ſteedtje aan den Donauw, in neder-Ooſtenryk, 't welk Lazius neemt voor het oude *Medelicum*, en *Mea Dilecta*, en Cuſpinianus voor het *Ferreum Caſtrum*. Daar omtrent legt op eene rotsachtige hoogte het ſchone, ryke en welverſterkte Benedictyner klooſter, van gelyken naam. Het zelve wierdt van Leopoldus, graaf van Babenberg, die in den jare 994 geſtorven is, geſticht, waar in vele vorſtelyke perſonen hunne begraafplaatſen hebben, en onder anderen St. Colman. Adelbert van Ooſtenryk, die Adelheida, de zuſter van Petrus, koning van Hungarië, ter gemalinne hadt, vereerde aan dit klooſter een koſtelyk ſtuk hout van 't H. kruis, het welk, als men voorgeeft, vele grote en heerlyke wonderen gedaan heeft, en het welk naderhandt van Rudolph den IV, hertog van Ooſtenryk, met goudt en dierbare geſteenten is verſiert geworden. Zyn zoon Erneſt, die in den jare 1065 in een veldſlag onder keizer Henrik tegen de Saxen omkwam, heeft een ſtuk van de ſpeer van St. Mauritius, waar in een ſtuk van het H. kruis op eene wonderlyke wyze was ingewerkt, geſchonken. Hier is een pas zo wel te water als te landt, die niet alleen den Donauw, maar ook het omleggende landt beſtrykt.

In den jare 1619 wierdt het van de protesterende standen een maandt lang vruchteloos belegert. Het heeft ook den voorrang op alle byeenkomsten boven de kerkvoogden in dat landt. *Lazius lib.* VIII *Migr. gent. fol.* 420. & *lib.* XII *Comment. Reip. Rom. sect.* 7. *fol.* 1093. *Cuspinianus in Austria. Zeilerus Topogr. Austr. Schramb. Chron. Mellic.*

MELCOMB, een rechtsgebiedt in Engelandt, behorende onder het graafschap Dorset, in een Canton, 't welk men *Ugscomb* noemt. Het legt aan den mondt van de rivier Wey, by de zee, gehecht door een schone houte brug aan de stadt Weymouth, gelegen aan den anderen kant van de rivier, en 't welk door een akte van 't Parlement die stadt is ingelyft ten tyde van de koninginne Elizabeth. Dit rechtsgebiedt wordt door een Maire en Alderman bestiert te gelyk met de stadt, maar zy benoemen ieder twee afgezondenen in 't Parlement. *Engelsch Dict.*

MELDINGEN. Zie MELLINGEN.

MELDOLA, een steedtje van Italië, onder het pausselyk gebiedt, onder Romanië, op de grenzen van Toskane, aan de rivier Bedese, zes of zeven mylen van Ravenna, maar niet verre van Bartinoro gelegen. Het voert den tytel van prinsdom, en behoorde van ouds aan het geslacht van Malatesta, waarvan het aan dat van de Pamphilië is gekomen. *Maty Dict.*

MELDORP, eene kleine Holsteinsche stadt, sterk door hare wallen, gelegen in 't Ditmarsen, aan den vloedt Mile, vier mylen aan Itzehoe, en even zo ver van Tonningen, naar 't Zuiden. De zelve wierdt in de jaren 1500 en 1559 door de Denen van de Holsteiners stormenderhandt verovert, en behoort nog onder 't gezag van den koning van Denemarken. *Danckw. Chorog. Holf.*

MELEAGER, zoon van Oeneus, koning van Calydonië, en van Althea, de dochter van Thestius. De dichters vertellen, dat, toen hy geboren wierdt, zyne moeder de drie Parquen, of Schikgodinnen by het vuur zag staan, waar in zy een stuk hout wierpen, onder 't uitspreken van deze woorden: *Dit kindt zal in 't leven blyven zo lang tot dat dit stuk hout zal verteert zyn.* Deze schikgodinnen vertrokken zynde stondt Althea op, nam het hout, bluschte de vlam daar van uit, en bewaarde het voorts zeer zorgvuldig. Meleager, groot geworden zynde, toonde alom zyne dapperheit, en bevechtende het wilde zwyn van Calydonië, 't welk zo veel gerucht hadt gemaakt, verwon en doodde hy het zelve. Hy was toen verselt van verscheide heeren, die derwaarts geroepen en gekomen waren om hunne onversaagtheit in 't verdelgen van dit monster, 't welk zo vele onheilen aan het ryk hadt veroorzaakt, te tonen; en Atalante, de dochter van Jasius, koning van Argos, mede derwaarts gelokt om eer te behalen, verscheen als eene andere Amazone mede op de jagt, en gaf het zwyn den eersten slag; waarom Meleager het verder afgemaakt en 't hoofdt afgehouwen hebbende, het zelve aan haar opdroeg. Dit ontstak de broeders van Althea in toorn, die liever het zwynshoofdt zelf gehad hadden, maar Meleager voer voort, en offerde niet alleen het hoofdt van 't zwyn aan Atalante, maar ook zich zelf op, en trouwde met haar, na dat hy zyne oomen, die hem wederstreefden, gedood hadt. Althea, de doodt van hare broeders verstaande, wierdt zo verbittert op haren zone, dat zy het voorgemelde stuk hout in 't vuur wierp, en langzamerhandt liet verteren, waar op Meleager inwendig door een heimelyk vuur op gelyke wyze verteerde, tot dat hy den geest gaf. *Ovidius Metam.* VIII. *Pomey Pantheon Mythicum p.* 175.

MELEAGER, een treffelyk Grieksch schryver. Hy was geboren te Gadare, eene stadt in Syrië, die Seleucië genaamt wierdt. Zyn vader was Eucrates, gelyk hy zelf in een zyner gedichten zegt. Hy leefde onder de regering van Seleucus den VI, die de laatste koning van Syrië was. De gewone verblyfplaats van Meleager was Tyrus, daar hy niet alleen was opgevoed, maar daar hy ook de gronden van zyne wetenschappen geleert hadt. Doch op 't laatst van zyne dagen trok hy naar het eilandt Cos, gelegen in den Archipel, 't welk oudtyds ook Merope genaamt wierdt. Hier stierf hy. Hy was de eerste, die een bondel puntdichten verzamelde, en die hy zelf noemde *Anthologia*, naar 't Grieksche woordt ἄνθος, eene bloem, en λέγω, een bondel, of verzameling, om dat hy deze vaarzen als een aangename ruiker van bloemen te voorschyn bragt. Vermits verscheide oude dichters dien naam aan hunne werken gegeven hebben, zo wierden de gedichten van Anytes de leliën genaamt, die van Sapho rozen, die van Menalippidas narcissen, die van Nossides lisbloemen, die van Herinna de saffraan, die van Alceus de hyacinthen, die van Samias de lauwrier, die van Leonidas de klimop, die van Damagetes de violet, die van Callimachus de myrthen; enz. gelyk men zien kan in de voorreden van Meleagers werken, door den Jesuit Vavassor uitgegeven in den jare 1669. De order, die Meleager voornam, was niet gerecht naar die van 't A. B. C. waar mede de naam van ieder dichter begon, maar zekere Konstantyn Cephalas heeft de zelve naderhandt in die order geschikt. Na Meleager is 'er een Philippus van Thessalonika geweest, die een twede bondel van Grieksche puntdichten uit veertien poëten verzamelde. Deze leefde ten tyde van Augustus. Agathias, omtrent 500 jaren daar na, was de derde, en eindelyk Planudes de vierde in den jare 1380. *P. Vavassor de Epigramm. c.* 1, 6.

MELEDA, een eilandt in de Adriatische zee, omtrent de kust van Dalmatië, behorende aan de republyk van Raguza, en hebbende in zyne lengte 5 of 6 Duitsche mylen, maar in de breedte twee.

MELER-ZEE is een groot meir tusschen de Zweedsche provinciën Uplandt, Westermanlandt en Zuidermanlandt, wordende des zelfs lengte op 25, en de breedte op 10 mylen geschat. Het vervat zeer vele kleine eilandties, en vereenigt zich by Stokholm met de Oostzee. Behalven deze koninklyke hoofdstadt leggen de volgende steden aan des zelfs zomen, als: Enkoping, Westeras, Koping, Arboga, Torsilla, Strengnes en Telga. *Maty Dict.*

MELES, een vloedt digt by Smirna, waar omtrent men meent dat Homerus geboren is, en daarom *Melesigenus* bygenaamt wierdt. Daar legt in 't landt der Samniten eene stadt van dien naam. *Antiq. Græc. Tit. Liv. lib.* XXVII. *Papinius l.* III. *Sylv.* 30.

MELES, koning van de kleine Asiatische provincie Lydië, volgde in de regering zynen vader Alyattes, en was de laatste van de Heracliden, of afstammelingen van Hercules, die in Lydië regeerden. *Eusebius.*

MELESAGORAS. Zie AMELESAGORAS.

MELETIUS, bisschop van Antiochië, geboren te Melitene, eene stadt in klein-Armenië, hadt den roem, dat hy een oprecht, onstrafbaar, zachtmoedig en Godsdienstig man was. Eerst wierdt hy bisschop van Sebaste, in klein-Armenië, daar hy met het onrustige volk niet te recht kunnende komen, zich naar Berœa begaf, om daar in rust te leven. Maar dat hy daar bisschop geweest zou zyn, gelyk eenigen zeggen, is zonder grondt. In zynen tydt waren 'er vele onlusten in de kerke wegens het Arianendom, daar Meletius zich zodanig in gedroeg, dat niemandt recht wist naar wat zyde hy overhelde. De Arianen waanden, dat hy hunne zaak toegedaan was, om dat hy op het synode te Seleucia in den jare 359 het Ariaansche formulier van Acacius ondertekende: derhalven wierdt hy met eenparige stemmen zo wel van die secte, als van de anderen, tot bisschop van Antiochië verkoren, welk beroep ook door keizer Constantius in een brief aan Meletius bevestigt wierdt. Antiochië ontfing hem met uitgelatene vreugde, en hy moest aldaar op 't bevel des keizers eene redenvoering over Spreuken VIII, 23 houden, vermits over dezen text tusschen de Arianen en de rechtgelovigen te dier tydt een grote twist was. Meletius verklaarde den zelven ten eenemaal naar den zin der rechtgelovigen, en leerde, dat de Zoon een en het zelve wezen met den Vader hadt. Eenigen voegen daar by, dat, toen hy zich opentlyk voor de rechtgelovigen verklaarde, een aartsdiaken van de Arianen hem de handt op den mondt leide, om hem te doen zwygen; waar op Meletius zyne handt uitstrekte, en drie vingeren toonde, waar van hy 'er twee weder introk, daar mede te kennen willende geven, dat drie personen eenen Godt uitmaakten. De aartsdiaken wilde hem dit ook beletten; greep hem by de handt, waar door hem de mondt vry wierdt, daar hy toen mede de voortvoer het volk te vermanen, dat het zich volstandig aan de Niceensche geloofsbelydenis moest houden. Toen nu de Arianen zagen, dat zy in hunne hoop bedrogen waren, zochten zy hem te vervolgen, en bragten het zo verre, dat de keizer hem beval wederom naar zyn vaderlandt te keren. Zy beschuldigden hem ook van meineedigheit, en dat hy de dwaling der Sabellianen aankleefde. Dit verwekte in de kerk te Antiochië een groten oproer; want daar ontstondt niet alleen tusschen de rechtgelovigen en Arianen eene grote verbittering, maar de rechtgelovigen waren 't onder malkander niet eens. Deze, die men de Eustachianen noemde, hadden na de afzetting van Eustachius hunne byzondere byeenkomsten, wilden Meletius voor geen wettig bisschop erkennen, maar voegden zich, wanneer na de doodt van den keizer Constantius door keizer Juliaan de bisschoppen, die door de Arianen verdreven waren, weder te rug geroepen wierden, by hen. Onder deze was Athanasius de eerste, die aanstonts een concilie te Alexandrië beriep, waar op besloten wierdt de Eustachianen met den Meletianen te vereenigen, welke laatste met de Arianen het Nachtmaal des Heeren gebruikt hadden. Ook wierdt den Meletianen geen andere straf opgelegt dan dat zy de gevoelens der Arianen moesten afzweren. Ten dien einde wierden eenige legaten naar Antiochië gezonden, maar eer die daar aankwamen, was reets door Lucifer van Cagliari Paulinus tot bisschop van de Eustachianen geordent. Hier op kwam Meletius uit zyne ballingschap te rug, die door 't gedrag van Lucifer ontrust wierdt, waar door alle hoop omtrent de vereeniging van beide de partyen ten eenemaal wierdt afgesneden, en hy van zyn bisdom berooft, schoon hy door zyne edelmoedige geloofsbelydenis verre boven anderen die waardigheit verdiende. Hier op hieldt hy met die zyne gevoelens omhelsden byzondere zamenkomsten te Pellea, dat is in de oude stadt, en de verwydering wierdt van dag tot dag groter. Na de doodt van Juliaan kwam de keizer Jovianus aan de regering. Meletius bediende zich van de aankomst des keizers te Antiochië, die daar een concilie van eenige bisschoppen beriep, waar op hy eene geloofsbelydenis aan den keizer overgaf, waar in de leer der rechtgelovigen bekrachtigt, en in 't tegendeel die der Arianen verworpen wierdt. Wegens dit bewys van zyne standvastigheit omtrent het gelove der rechtzinnigen moest hy op nieuw veel verdriet ondergaan. Als naderhandt in de plaats van Jovianus de keizer Valens den troon beklom, wilde deze ook zynen yver zo krachtig voor het Arianendom als de vorige tonen, vervolgende de rechtgelovigen zo haast hy in Antiochië kwam, en verdreef Meletius op nieuw in ballingschap. Deze vervolging des keizers duurde zeven jaren, waar na Meletius wederom in Antiochië kwam, wordende aldaar met grote vreugde ontfangen, maar zag met hertenleedt den droevigen toestandt der kerke aldaar. Paulinus leefde nog, dien Meletius, als eenigen voorgeven, een vergelyk aanboodt, op voowaarde,

dat

dat zy beide het bisdom zouden bestieren, en als een van hen overleedt, zou de langstlevende het zelve alleen bezitten; maar Paulinus wilde daar niet naar horen, waar door de tweespalt in de kerke van Antiochië bleef duren. Eindelyk wierdt Meletius in den jare 381 naar Constantinopel geroepen, om daar Gregorius Nazianzenus te ordenen, wordende van keizer Theodosius zeer wel ontfangen: want men zegt, dat in den beginne van de regering van dezen keizer Meletius hem in den droom verscheen, die hem den keizerlyken mantel omhing, en de kroon op het hoofdt zette. Te dier tydt wierdt een algemeen concilie in Constantinopel beroepen: dit woonde hy by, ja zommigen zeggen, dat hy daar de voorzitting in gehad heeft, maar hy overleedt eer dat dit concilie geëindigt was. Gregorius Nyssenus deedt in de tegenwoordigheit van 't gansche concilie eene lyken lofreden over Meletius, pryzende zyne verdiensten en grote deugden. Van zyne schriften is niets overig dan de redenvoering, die hy te Antiochië deedt, en die by Epiphanius te vinden is. *Greg. Nyssen. in Orat. Funebr. Meletii. Chrisost. de Meletio. Basilius Epist. 251. Epiphan. Hær. 63. Theodor. lib.* II *&* III. *Sozomen. lib.* IV. *Socrates lib.* II. *Ruffinus l.* I. *Philostorgius l.* V. *Baronius in Annal. Basnage Hist. d'Eglis. lib.* III. *c.* 4. *pag.* 139 *& seq.*

MELETIUS, bisschop van Lycopolis, bekend door de scheuring, die hy omtrent den jare 306 in de kerk van Egypten veroorzaakte. Deze kerkvoogdt, schuldig bevonden zynde aan afgodery gedurende de vervolging, wierdt door Petrus, bisschop van Alexandrië, in een synode afgezet. In plaats van daar over boete te doen kantte hy zich tegen zyne rechters, scholdt hen, en scheidde zich van de kerk, wordende vervolgens een der werktuigen, waar mede de tyran Maximinus de rechtgelovigen plaagde. Maar Epiphanius berecht deze zaak op eene gansch andere wyze, zeggende in 't tegendeel, dat hy zich niet van de kerk afzonderde, maar dat hy de zelve verlaten moest, om dat hy de priesters het Nachtmaal weigerde te geven, die gewankelt hadden in de harde vervolging van Diocletiaan, vooraleer zy daar over boete gedaan hadden, ja dat hy hen veel eer wilde beroven van hunne bediening dan zonder boete te doen aannemen, daar hy zich omtrent de standvastigen geheel anders droeg. Zyne aanhangers wierden genaamt *Meleciërs*. Het twede concilie van Alexandrië, daar Osius in voorzat, in den jare 319, was genoegzaam tegen hem. Het algemene concilie van Niceen toonde zachtmoedigheit omtrent Meletius, liet hem den naam van bisschop der kerke, maar verboodt hem de bisschoplyke oeffeningen te doen. Ondertusschen duurde dit niet lang: want St. Athanasius, verkoren bisschop van Alexandrië, stelde zich kloekmoedig tegen de nieuwe onlusten, die Meletius hadt veroorzaakt, en tegen het besluit, 't welk het voorgaande concilie genomen hadt, om dat Meletius den last, hem opgelegt, niet nakwam, maar voortvoer in de bisschoplyke bedieningen; ja hy ordende zelf Arsenius tot bisschop van Hypselis, die van Alexandrië derwaarts gevloden was, om dat hy vreesde voor eene straffe, die hem wegens eene begane zware misdaadt zou opgelegt worden. Athanasius derhalven zette hem ten eenemaal af. Meletius voer echter voort, en stelde eenen van zyne huisgenoten, Jan genaamt, in zyn plaats, waar op hy in den jare 326 overleedt. De Meleciërs vervolgden daar op met een hevige wrake Athanasius, kiezende daar toe de hulp der Arianen, beschuldigende hem by den keizer Constantinus, en verdichtten de historie van Ischyras en Arsenius. Daar na ontfing Athanasius eenige van hen wederom in den schoot der kerke, maar anderen verwekten eene grote scheuring, en veroorzaakten droevige ongelukken aan de kerken van Egypten. *St. Athanas. Or.* I *&* II *Apol.* II *in Arian. St. Epiphan. Hær.* 69. *Socrates lib.* I. *Sozomenus lib.* II. *Baronius in Annal. a. C.* 306. *n.* 44 *& seq.*

MELETIUS, patriarch van Alexandrië, leefde in de XVI eeuwe, was een ketter, als ook Cyrillus zyn opvolger.

MELETIUS, patriarch van Constantinopel in den zelven tydt, was de opvolger van Theophanes, en Mattheus, die te voren verjaagt was, wierdt na hem wederom herstelt.

MELETIUS, een man van geleerdheit, leefde in de IV eeuwe, van wien Eusebius met ongemenen lof spreekt. Men zegt, dat hy zich in Palestina ophieldt, en dat hy eene grondige kennis hadt van de H. Schrift en andere wetenschappen.

MELETIUS SYRIGIUS, een Griekscb schryver, in de XVII eeuwe bekend, dewyl om zynent wille vele onlusten onder de geleerden zyn gerezen: want de afgezant van Vrankryk aan 't hof van Constantinopel, de marquis de Nointel, hadt een geschreven boek aan Antony Arnald gezonden, waar uit de Roomsch-Katholyken onder anderen de overeenstemming der Grieksche kerke omtrent de lere der Transsubstantiatie met de hunne meenden te bewyzen. Om die reden hadt ook de voorgemelde Arnald in het derde deel van zyn werk, genaamt: *De la perpetuité de la foy*, een byzonder traktaat van dezen Meletius in de Fransche taal doen drukken. Richard Simon wilde zich met het gezag van dezen man tegen de Protestanten ook bedienen, en liet de voorgemelde verhandeling by zyn traktaat: *De la Creance de l'Eglise Orientale sur la Transsubstantiation* in de Grieksche en Latynsche talen drukken. In deze verhandeling verklaarde zich Meletius zodanig als de Katholyke kerk wenschen kon, wederleggende van stuk tot stuk de geloofsbelydenis, de welke Cyrillus Lucar, patriarch van Constantinopel, onder den naam van een geloofsbelydenis der Oostersche kerke in de Latynsche en Grieksche talen hadt laten uitgaan. Meletius toonde daar in aan, dat Cyrillus een Kalvinist was, en dat hy die geloofsbelydenis met uitdrukkingen van Kalvyn hadt opgeschikt. Dit werk, van Richard Simon uitgegeven, wierdt onder anderen door Thomas Smith aangetast, en wat Meletius aanbelangt, hy onderstelde, dat die een onwetende monnik geweest was, die zich door geldt hadt laten omkopen om naar den zin der Latynen te schryven. Dit porde Richard Simon aan om het tegendeel te bewyzen, bybrengende, dat Meletius Syrigius boven anderen om zyne geleerdheit by den patriarch verkoren was als zyn exarch of voornaamste afgezant, om naar Moldavië te gaan, en daar de geloofsbelydenis, die de Russische geestelyken hadden opgestelt, te onderzoeken, en die ook naderhandt in de Oostersche kerken zou zyn aangenomen geworden. *Simon la Creance de l'Eglise Orientale sur la Transsubstantiation, avec une reponse aux nouvelles Objections de M. Smith. Acta Erudit. Lips Suplem. T.* II. *sect.* 2.

MELFI, of *Melphes*, in 't Latyn *Melphia*, een stadt, bisdom en prinsdom van 't koninkryk van Napels, welke tytel door den oudsten van de linie uit den huize *Doria* gevoert wordt, gelegen in 't landschap Basilicata. In den jare 1529 heeft keizer Karel de V dit vorstendom aan het huis van Doria geschonken, doordien de toenmalige prins van Melfi, om dat hy het met de Franschen in den jare 1528 gehouden hadt, vluchtig was en het landt verlaten hadt. Zommigen nemen dit Melfi voor *Amalfi*, een aartsbisschoplyke stadt in 't zelve ryk, maar kwalyk. Deze stadt was weleer voortreffelyker dan nu. Het kasteel aldaar stortte door eene aardbeving in den jare 1694 in.

Concilie te Melfi gehouden.

Paus Urbanus de II beriep daar in den jare 1091 een concilie om de zeden en 't welzyn van de kerke te verbeteren, waar van nog 16 kanons, of inzettingen voorhanden zyn. Romuald van Salerne spreekt daar van in zyne Chronyk, en Baronius onder 't jaar 1090. Lazarus Caraphini, bisschop van Melfi, maakte in den jare 1624 synodale besluiten, die men in de laatste uitgave der Conciliën vindt.

MELGAR. (GRAAF VAN) Zie HENRIQUEZ.

MELGUEIL, of MELGUEL, een kleine plaats, met den tytel van graafschap, die in neder-Languedok, niet verre van Montpellier, legt, toebehorende aan den bisschop van de gemelde stadt.

MELIÆ, een naam, dien de Heidenen eenige nymphen geven, waar van zy verdichten, dat zy de moeders van zodanige kinderen waren, die onder een boom geboren, of gevonden wierden. Deze naam komt van 't Grieksche woordt μελία, een esseboom. *Pomey Pantheon Mythic. p.* 180.

MELIANA, in 't Latyn *Malliana*, of *Manliana*, eene kleine stadt van Algiers, in Barbaryë, gelegen op een berg digt by de rivier Mirom, in de provincie van Tenez, op de grenzen van Algiers. *Maty Dict.*

MELIAPOR, of MELIAPOUR, en MELIAPAR, eene stadt in Asië, op het byna-eilandt van Indië, aan deze zyde van den Ganges, op de kust van Cormandel, met den tytel van aartsbisdom. De zelve wordt ook zomtyds *St. Thomas* genaamt, om dat die heilige Apostel aldaar op een plaats, genaamt Calurmina, dat is een steen, door die van Malabar, digt by deze stadt, gedood wierdt, en de martelkroon verwierf, gelyk P. Athanasius Kircherus verhaalt.

MELIBOEA, eene stadt in Thessalië, onder het landschap Magnesië, ten Zuiden de rivier Peneus, tusschen het meir Bæbe en den zeeboezem van Thessalonika. Plutarchus spreekt daar van in 't leven van Pelopidas, en Herodotus in zyn VII boek.

MELICERTUS, zoon van Athamas en van Ino, stortte zich in zee, en wierdt in een zeegodt verandert, gelyk Ovidius zegt *lib.* IV *Metam.* De ouden vierden hunne Isthmische spelen ter eere van dezen Melicertus. Eusebius maakt daar gewag van in het derde en vierde jaar van de XLIX Olympiade. Anderen verzekeren, dat deze fabel ziet op een vrouwspersoon, *Melicerta* genaamt. Zie op de woorden ATHAMAS, en PALÆMON.

MELIGALUS, een burger van Rhodus, die Turksch wierdt om zyn vaderlandt te verraden. Hy was dapper en vermetel, maar van der jeugdt af aan geneigt tot alle kwaadaardigheit. Hy, hebbende zyne goederen doorgebragt, maakte eene aftekening van Rhodus, waar in de plaatsen, daar het schietgeweer stondt, en daar de stadt het sterkst en zwakst was, wierden aangewezen. Daar mede begaf hy zich naar Constantinopel, en verkreeg daar eerlang een vryen toegang by den Bassa Misak Paleologus, en door middel van hem by den Groten Heer Mahometh den II zelf. Hy trof ook een Mammeluk te Constantinopel aan, met wien hy een naauwe vriendschap maakte. Deze was Demetrius genaamt, die lang naar eene bekwame gelegenheit om de Johanniter orde uit den weg te ruimen getracht hadt. Zy gaven aan Mahometh de gemelde aftekening der stadt Rhodus over, en verzekerden hem, dat de muren en 't kasteel zeer bouwvallig waren; dat het deel van de stadt, daar de Joden woonden, het zwakste was, en dat wanneer men de poort van St. Nikolaas verovert hadt, men het overige der stadt gemakkelyk kon vermeesteren. Mahometh hieldt zich in 't eerst als of hy zich daar weinig aan liet gelegen leggen, maar door hun gedurig aanhouden bragten zy het zo verre, dat hy eindelyk tot eene belegering besloot, en last gaf aan Meligalus en Demetrius zynen admiraal, den voorgemelden Bassa Palæologus derwaarts te geleiden. Maar Meligalus wierdt op zee door eene hevige ziekte aangetast; zyn vleesch begon te verrotten, ja zodanig, dat 'er de wurmen uit kropen, waar door hy eene onlydelyke pyn gevoelende aan 't razen sloeg, en

na een onnoemelyk getal schrikkelyke vloeken tegen Godt en de menschen uitgebraakt te hebben den geest gaf in 't gezicht der stadt Rhodus. *P. Bouhours Hist. de Pierre d'Aubusson.*

MELILLE, eene kleine, maar welversterkte stadt in 't Afrikaansche koninkryk Fez, legt aan de Middelandsche zee, en behoort aan den koning van Spanje. In den jare 1496 wierdt zy van koning Ferdinand op de Moren verovert, die de zelve liet versterken. In den jare 1687 wierdt zy van de Moren belegert; maar deze trokken, na dat in een uitval over de 500 van hen gedood waren, wederom af. In den jare 1715 rukte het hoge water een gedeelte van het fort St. Michiël weg. Hier van zochten de Moren zich te bedienen, en deden daar vier stormen op, maar wierden met verlies te rug gedreven.

MELILLE, eene kleine stadt van Amerika, gelegen op de Zuidkust van Jamaïka. *Maty Dict.*

MELILLI, of MERILLI, een steedtie in Sicilië, aan de Oostzyde van de valei Noto, tusschen Syracuza en Leontini. Eenige landbeschryvers nemen Melilli voor de oude kleine stadt *Hybla parva*, *Galeotis* en *Megata*, die anderen geloven ten eenemaal verwoest te zyn. *Maty Dict.*

MELILOT, een steedtie, of vlek van Florida, aan het gebergte Apalaches, en de hoofdstadt van een koninkryk, den zelven naam dragende. *Maty Dict.*

MELIN, een kasteel en heerlykheit gelegen in Brabandt, niet verre van Genappe, 't welk in den jare 1655 voor de familie van Sotomajor tot een marquizaatschap verheven wierdt. *L'Erect. de toutes les terres du Braband.*

MELINDE, een koninkryk in Afrika, op de kust van Zanguebar, tusschen Montbaza en Pata. De hoofdstadt Melinde heeft een goede haven aan de zee, die door een sterk kasteel verdedigt wordt, en van de Portugezen gebouwt is, doordien zy daar handel dryven, en vele kerken hebben. De koning van Melinde is een Mahomethaan. Wanneer hy zich in 't openbaar laat zien, zingen zekere vrouwspersonen zynen lof, dragen welriekende gewassen voor hem, en maken met elkander een zeer onaardige overeenklank met yvore staven op kopere bekkens. Deze koning is een groot vriendt der Portugezen. Eenigen houden 't daar voor, dat de kust van Melinde het *Mare Asperum* van Ptolomæus is.

MELISANDRO, een Milesisch dichter, heeft in vaarzen beschreven den strydt tusschen de Lapithen en Centauren. Eenigen menen, dat hy veel ouder dan Homerus geweest is; maar Ælianus, die van hem spreekt, meldt daar niet van. *Ælian. l. XI. c. 2. Varro Hist. Vossius de Hist. & Poët. Grac. Du Pin Biblioth. Univers. des Hist. profanes.*

MELISSA een oud steedtie van groot-Griekenlandt, heeft weinig aanzien, en legt in Kalabrië, omtrent een myl van Strongoli, en twee van de Iönische zee. *Maty Dict.*

MELISSA, dochter van Melissus, koning van Crete, zou, naar 't voorgeven van de poëten, benevens hare zuster Amalthea, Jupiter met geitemelk opgevoed hebben. Men zegt ook, dat zy de kunst van honing te maken heeft uitgevonden, waar uit het verdichtsel voortgekomen is, dat zy in een bye hervormt is. *Columella l. IX. c. 2.*

MELISSUS, twede koning van Argos, man van Inaka, de moeder van Phoroneus, die 't eerst aldaar de wetten invoerde. *Eusebius de Præp. Evang. & in Chron.*

MELISSUS, koning van Kandië, vader van Melissa en Amalthea, voedsteressen van Jupiter. Hy moet van den hier bovengemelden onderscheiden worden. Men noemde hem ook wel *Melisseus*. Zie *Hyginus in Astron. Poët. l. XV. c. 13. Lactantius Inst. Divin. l. I. c. 22.*

MELISSUS, (C.) een vrygemaakte slaaf van Mecænas, was een dichter, of blyspelschryver, en wierdt door Augustus tot opziender van zyne bibliotheek in de Octaviaansche gallery gemaakt. Hy vondt een nieuwe manier van blyspelen uit, die hy *Trabeata* noemde. *Suetonius in Grammaticis. Euseb. Chron. Vossius.*

MELISSUS, een wysgeer van Samos, zoon van Itagenes, en leerling van Parmenides, leefde in de LXXXIV Olympiade, dat is 310 jaren jaren na Romens bouwinge. Heraclites prees hem de Ephesiërs aan als een doorgeleerd man. Deze maakten hem hunnen zeevoogdt, vereerden hem met vele voorrechten en groot gezag, meer dan ooit iemandt te voren, dit ampt bekledende, gehad hadt. Deze Melissus hadt seldzame gevoelens. Hy onderstelde, dat het heel-al oneindig, onveranderlyk, onbeweeglyk en eenig was, en zo vervult, dat 'er nergens ledigheit in de natuur gevonden wierdt. Hy zeide ook, dat men niets zekers van de Godheit moest onderstellen, om dat men daar geen volmaakt denkbeeldt van kon vormen. *Euseb. in Chron. Diogen. Laërt. l. IX vit. Philos.*

MELISSUS, of MELISSEUS, een Griekſch gefchiedfchryver. Men weet niet wanneer hy geleeft heeft, maar daar zyn 'er velen van dien naam geweest. De een schreef *De rebus Delphicis*. Een ander, van Eubea, heeft eene verhandeling van de Mythologie uitgegeven, en Plinius haalt ook onder andere schryvers eenen MELISSUS aan, daar hy zich van bedient heeft. Zie *Tzetzes Chil. VI. Hist. 90. Plin. l. VII & XI. Vossius l. III & IV de Hist. Græc.*

MELISSUS SCHEDIUS, (PAULUS) een dichter, geboren te Melrichstadt in Frankenlandt in den jare 1539. Na dat hy te Erfurt, Zwikkau en Jena den grondt zyner studiën gelegt hadt, begaf hy zich naar Wenen, alwaar hy van keizer Ferdinand in den jare 1561 gelaauwerd dichter gemaakt wierdt, en drie jaren daar na in den adelstandt verheven. Hier op trok hy naar Wittenberg en Leipzich, maar begaf zich andermaal eerlang naar Oostenryk, daar hy onder keizer Maximiliaan den II in den krygsdienst tradt; ging daar op in den jare 1567 naar Vrankryk, en hieldt zich ook eenigen tydt te Geneve op. In den jare 1570 begaf hy zich naar Spiers, toen aldaar de Ryksdag gehouden wierdt, by welke gelegenheit hem keurvorst Frederik de III van de Palts opdroeg om de Psalmen Davids naar de gewone zangmaat, in Vrankryk gebruikelyk, in Hoogduitsche vaarzen te brengen, waar van de 40 eerste in den jare 1572 uitkwamen. In den jare 1577 ging hy naar Italië, daar hy te Padua tot paltsgraaf, ridder, en Roomsch burger gemaakt wierdt. In den 1582 scheepte hy over naar Engelandt, alwaar hy zyne gedichten aan de koninginne Elizabeth aanboodt, die gunstig van haar ontfangen wierden. Als hy vier jaren daar na wederom te Heidelberg kwam, gaf men hem daar het opzicht over de boekzaal, blyvende in deze stadt in den jare 1602 zeer schielyk dood, na dat hy eenige dagen te voren het Onze Vader, het Geloof, en de Lofzangen van Maria en Simeon in Hoogduitsche vaarzen gebragt hadt. *Melch. Adam. in Vit. Germ. Philos. Freher. in. Theatr. Teissier Addit. aux Elog. P. II.*

MELITA. Zie CITTA VECCHIA.

MELITA, eene stadt, of burgt in Attika, alwaar men drie tempelen vondt, waar van de eene Diana toegewyd, en door Themistocles gebouwt was. Men begroef daar de ligchamen van de genen, die over misdaden dóor 't gerecht gestraft waren. *Plin. l. IV. c. 7. Plutarchus in Solon. Harpocration.*

MELITEA, eene stadt van Thessalië, in de landstreek Phthiotis genaamt. Strabo zegt in zyn IX boek, dat zy te voren *Pyrrha* genaamt wierdt. Zy legt digt aan den vloedt Enipeus. Stephanus *de Urbibus* haalt een schryver aan, die met *tt* schryft *Melittea*. *Lubin Tables Chronolog. pour les vies de Plutarque.*

MELITELLO, eene kleine stadt of vlek van Sicilië, gelegen in de valei van Noto, drie mylen Westwaarts van Leontino. *Maty Dict.*

MELITIAS, of MELANTRADA, eene oude kleine stadt van Romania, gelegen aan de zee van Marmora, tusschen Constantinopel en Selivrea. *Maty Dict.*

MELITINA, een legioen, dat is een hoop Roomsche krygsbenden, daar de kerkelyke geschiedschryvers een wonderlyk myrakel van verhalen, te weten, dat onder keizer Antoninus den Wysgeer de soldaten van dit legioen, 't welk Christenen waren, zich yverig tot Godt in den gebede begaven, waar op zy een hevig onweer van den hemel verkregen, 't welk door een vreeslyke donder en blixem hen van het leger der ongelovigen afscheidde. *Paul. Orosius l. VII. c. 15.*

MELITO, een vroom en geleerd bisschop van Sardes, in Asië, leefde in de twede eeuwe, en leide zulk een Godvruchtig leven, dat hy van vele Christenen voor een propheet gehouden wierdt. Hy gaf in den jare 170 (anderen zeggen 182) een verweerschrift aan den keizer Marcus Antonius, ten voordeele van de Christenen, tegen de heilloze beschuldigingen der Heidenen, over, waar van men nog eenige stukken by *Eusebius* lezen kan. Hy heeft nog vele andere dingen geschreven; maar de zelve zyn verloren. Het boek, 't welk den tytel draagt van *Transitus beatæ Virginis*, en in de Boekzaal der Vaderen gevonden wordt, schreef men hem ook toe, maar zulks is naderhandt valsch bevonden. Verder heeft men hem het Historisch berecht van een aantal der kanonyke boeken der heilige Schrift te danken. *Eusebius l. IV. c. 26. Hieronymus de script. Eccles. c. 24. Valesius in notis ad Euseb. Cave. Du Pin Bibl. nova autorum eccles. T. I.*

MELITO, een Grieksch schryver, die de geslachten der Atheniënzen beschreef. Men weet zyn levenstydt niet; maar zyn werk wordt aangehaalt door Harpocration.

MELITUS, een redenaar en Grieksch dichter, maar van geen groten naam, leefde in de XCV Olympiade, in den jare na Romens bouwinge 354. Hy was een van de beschuldigers van Socrates, dien men in dat zelve jaar deedt sterven, gelyk elders gezegt is. *Vossius de Poët. Græc.*

MELLE, een steedtie in den omtrek van Westphalen, gelegen aan de rivier Hase, in 't bisdom van Osnabrugge, drie of vier mylen boven de stadt van dien naam. *Maty Dict.*

MELLI, een koninkryk in Nigritië, omtrent Rio Grande, 't welk een arm is van den Niger, digt aan des zelfs mondt. De zelve bespoelt het Noorder gedeelte van dat ryk, 't geen ten Oosten legt aan Mandingue en Gage, ten Zuiden aan Malaguete, en ten Westen aan den Atlantischen Oceaan. De hoofdstadt Mell, daar de koning zyn verblyf houdt, is bevolkt van meer dan 6000 zielen, en legt dertig dagreizen van Tombut. Behalven deze stadt vindt men daar Beria, en meer andere steden en vlekken. Het landt brengt overvloedt van koren, katoen en andere waaren voort, en is zeer goed om 'er schapen te weiden, waarom de inwoners ryk door den koophandel worden. Deze natie heeft hare mosqueën en moulas, of geleerden, die hen in 't Arabisch de leer van Mahometh, des zelfs Godsdienst en andere wetenschappen onderwyzen. Zy waren weleer onder het juk van Jozeph, koning van Morocco, maar in den jare 1520 maakte hen Yzchia, koning van Tombut, cynsbaar. *Dapper Beschr. van Africa.*

MELLINGEN, eene kleine, maar welgelegen stadt aan de Rus, waar over een schone bedekte brug legt. Deze stadt is sterk, wierdt in den jare 1415 gescheurt van 't huis van Oostenryk, en door de acht oudste eedgenootschappen van Zwitserlandt beheerscht, tot dat zy in den jare 1712 door de Cantonnen Zurich en Bern verovert wierdt, en nu deze beide benevens het Canton Glarus voor hare opperheeren erkent, schoon zy een ei-

eigen schout en Raadt heeft. *Stumpf Chron. Helv. l.* VII. *c.* 16.

MELLINGEN, een vlek in Thuringen, aan den Ilm, in 't ambacht Weimar gelegen, wordt ook *Meldingen* en *Mollingen* genaamt. Keizer Karel de Grote zou de kerk aldaar hebben laten bouwen. Voortyds hebben eenige edelen en ridders den tytel van *van Meldingen* gedragen. Naderhandt is deze plaats door de graven van Orlamunde bezeten; maar graaf Otto en graaf Herman van Orlamunde, heeren van Lauenstein, hebben het benevens Madala, Buchwerdt, of Buffart, mitsgaders meer andere goederen aan den landgrave Balthazar van Thuringen op S. Antonisdag in den jare 1393 te leen opgedragen. Ook hebben in den jare 1428 de graven Willem, Sigismund, en Otto van Orlamunde hun recht en bescheiden van de gemelde goederen aan Henrik, grave van Zwartsburg, verkocht, maar in den jare 1480 van den landgrave overgenomen. In den jare 1682 heeft deze plaats door 't vuur grote schade geleden, by welke gelegenheit ook het adelyke slot aldaar verbrand is. *Muller. Annal. Sax. Beieri Geogr. Jenens. p.* 182 *&* 297 *seq. Topogr. Sax. sup. p.* 136.

MELLO, een geslacht. Het doorluchtige huis van Mello is een tak van dat van Bragance, in Portugal, makende wederom verscheide andere telgen uit. *Alvares van Portugal*, de I van dien naam, heer van Ferreira, was de derde zoon van Ferdinand den I, hertog van Bragance, gelyk elders gezegt is. Hy was voorzitter in den Raadt van Castilië, en hoofdt van de justitie in Portugal. Hy trouwde met *Philippa van Mello*, dochter en erfgenaam van *Roderik*, grave van Olivença, en van Izabelle de Meneses. Alvares kreeg in dit huwelyk onder andere kinderen Roderik, die volgt, en *George*, een tak van de graven van Gelves in Castilië. *Roderik van Mello* en van Portugal, marquis van Ferreira, enz. gouverneur van Tanger, trouwde eerst met Leonora van Almeida, dochter van Francifcus, onderkoning van Indië, en ten twede maal met Beatrix de Meneses. Hy wierdt door 't eerste huwelyk vader van *Alvares de Mello*, den II van dien naam, die in 't best zyns levens overleedt, nalatende by zyne gemalinne Maria van Villena, dochter van Johannes de Sylva, grave van Portalegre, eenen zoon, *Alvares van Mello* den III, gesneuvelt in den slag van Alcaçar, zonder kinderen by zyne gemalinne Maria Alcacova verwekt te hebben: mitsgaders van Franciscus, die volgen zal; en van *Philippa*, gemalinne van Alvares de Sylva, grave van Portalegre. *Franciscus van Mello*, de I van dien naam, marquis van Ferreira en graaf van Tentugal, nam ten huwelyk Eugenia, dochter van Jakob van Portugal, hertog van Bragance. Hunne kinderen waren *Roderik*, gesneuvelt in den slag van Alcaçar; Nuno Alvarez, die volgt; *Johannes*, bisschop van Viseo; *Constantinus*, die den tak maakte van de graven van Acumar, waar van in 't vervolg gesproken zal worden, en *Johanna*, abdisse van Villa Vitiosa. *Nuno Alvarez van Mello* stierf in Afrika, en liet onder andere kinderen na by zyne gemalinne, Mariana de Castro Osorio, *Franciscus van Mello*, den II van dien naam, marquis van Ferreira, enz. ridder van S. Jakobsorde, grootjagermeester van Portugal, en oppergezaghebber over de ruitery. Deze verklaarde zich in den jare 1640 voor Johannes den IV, koning van Portugal, die hem groothofmeester van zyn huis, en afgezant naar Vrankryk in den jare 1641 maakte. Hy woonde den slag van Badajos by in den jare 1644, en stierf te Lissebon den 27 Maart des jaars 1645. Hy hadt eerst ten huwelyk genomen Maria, dochter van Lopez Moscoso-Osorio, graaf van Altamira, en van Leonora van Sandoval, en ten twede maal trouwde hy met Johanna Pimentel, dochter van Antoni, marquis van Tabera, en onderkoning van Valence. Uit het twede huwelyk teelde hy *Nuno Alvarez van Mello*, den II van dien naam, hertog van Cadaval, marquis van Ferreira, enz. Hy was 't, die in den jare 1671 ten twede maal trouwde met Maria Angelika Henriëtta van Lotharingen, oudste dochter van François, grave van Harcourt, en van Anna van Ornano, die hy drie jaren daar na verloor; dies trouwde hy ten derde maal met Margareta, de dochter van Lodewyk, grave van Armagnak, grootstalmeester van Vrankryk, houdende het byleger in den jare 1675. Zyne eerste gemalin was geweest Maria de Faro, gravin van Odimira, weduwe van den grave van Feira. Hy wierdt uit voorzorge, dat de koninklyke erfgenamen mogten uitsterven, voor bloedverwant des konings en erfgenaam van de kroon erkent, bekledende het ampt van groothofmeester van des konings huis. Zyne kinderen waren: 1) *Lodewyk Ambrosius van Mello*, die met de natuurlyke dochter van koning Petrus den II trouwde, maar in den jare 1700 zonder kinderen overleedt; 2) *Jakob van Mello*, geboren den 7 December des jaars 1697, trouwde met de nagelatene weduwe van zynen broeder, by welke hy tot heden ook geen kinderen gehad heeft. 3) *Roderik van Mello*; mitsgaders drie dochteren, waar van de jongste, *Eugenia van Mello*, aan Manuel Telles, grave van Villa Major, den jongen, in September des jaars 1698 getrouwt is.

Constantinus, de jongste zoon van Franciscus den II, bekleedde het ampt van grootkommandeur van de orde van Christus. Hy teelde by zyne twede gemalin Beatrix de Castro (na dat zyne eerste, genaamt Maria, dochter van Ferdinand van Meneses, overleden was) Franciscus, die volgen zal; *Johannes*, een Karmeliter monnik, en *Alvares*, ridder van Malta, en kommandeur van Thavera. *Franciscus van Mello*, marquis van la Tour de Laguna, graaf van Açumar, en onderkoning van Sicilië, gouverneur van 't Milanees, en daar na van de Nederlanden. Hy verloor in den jare 1643 den slag van Rocroi tegen den hertog van Anguien op den 19 May, gelyk elders gezegt wordt. Franciscus van Mello trouwde met Antonetta, dochter van Henrik van Sousa, grave van Miranda, by welke hy verscheide kinderen gehad heeft. Caramuel heeft ten dienste van den grave van Açumar eene gehele geslachtrekening, bestaande in 50 of 60 tafelen, gemaakt, waar in hy de afstammelingen van alle keizers zo wel van 't Oosten als 't Westen, en van alle souvereine huizen in Europa heeft aangetekent. Echter is 't genoeg, zonder zo veel omslag te maken, dat men zegt, dat de graven van Açumar, jonger zonen van Ferreira, afkomstig zyn van het stamhuis der hertogen van Bragance, waar van afstammen de koningen van Portugal, en dat zy voorts aan de grootste huizen van dat ryk verknocht zyn. *Imhof Stemm. Lusat. Souverainen van Europa p.* 14 *seq.*

MELLUM, een oud slot, gebouwt in den jare 866 van Walbertus, zoon van hertog Wigbertus, neef van koning Witekindus, aan den mondt van den Jadestroom, tot bescherminge van de Weser en Jade. Doch in den jare 1066, als 'er een zware watervloedt in Butjadingerlandt was, is dit slot Mellum door de kracht der winden en barnende zeevloedt ter neder geworpen, zynde dit Mellum ongeveer een grote myl weegs, met het daar onder behorende dorp Langwarden, in 't water gelegen. Op 't einde van 't zandt, naby den mondt van de Weser, was niet heel lang geleden nog eene bake bekend, genoemt *Mellum-bake*, gelegen aan den uiterften hoek van Butjadingerlandt: ook was 'er in die landstreek nog een spreekwoordt bekend, wanneer men elkander wat kwaads gunde, dat men zeide: *Ik wilde, dat gy op Mellum-bake, of aan den Mellum-steert kwamt te zitten.* Eindelyk is aan te merken, dat men voor Langwarden, over 't Wat, dit Mellum nog getekent ziet in eene landkaart van Nicol. Visscher, om aan te wyzen waar 't weleer lag, als mede, dat de oude erfgraven van Oldenburg, gelyk zy eertyds genoemt wierden, in dit slot Mellum hunne residentie, en te Judelehe hunne erfbegravenis hadden. *G. Outhofs Verhaal der watervloeden pag.* 254, 256, 287.

MELLONA, de naam van eene godinne, die men by de Heiden en[l] de uitvinding van den honingbouw en 't opzicht over de zelve toeschreef. *Pomey Pantheon Mythic. p.* 183.

MELNICK, oudtyds *Bizenia*, ook wel *Mielnik* genaamt, is eene stadt, voorzien van een oud kasteel, in den Buntsler kreits, onder Bohemen, vier mylen van Praag, aan de Elve, tegen over den mondt van de Muldau. Zy wierdt in den jare 757 door de graven van Bsoviis gebouwt, die zich daar op met den naam van *Melnick*, en vervolgens met dien van *Guttenstein* lieten noemen. Zy behoort onder de steden, daar de koningen van Bohemen de inkomsten van genieten, en is wegens den heerlyken roden wyn, die den Italiaanschen evenaart, zeer beroemd. *Balbin. Miscel. Boh. Dec. I. l.* III. *c.* 4. §. 6. *p.* 32, *&c. Vogt Jetztl. Böhmen p.* 109.

MELPHES. Zie MELFI.

MELPOMENE, eene der negen Muzen, die men de uitvindster van de treurspelen houdt te zyn. Men verbeeldt haar gemeenlyk met een statig wezen, rykelyk gekleed, houdende een scepter en kroon in de eene, en een ponjaardt, of dolk in de andere handt. Virgilius in zyn puntdicht van de Muzen zegt dit van haar:

Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.

MELRICHSTADT, of MELLERSTADT, een steedtie, nevens een kasteel en ambacht, aan het water Stray, in het bisdom Wurtsburg, drie uuren van Neustadt, aan de Sale, op de Hennebergsche grenzen gelegen. In den jare 1078, den 7 Augusty, behaalde keizer Henrik de IV hier eene overwinning tegen den hertog Rudolf van Zwaben. *Fabr. Orig. Sax. l.* III. *p.* 357. *Spangenb. Mansf. Chron. c.* 201.

MELTSAR, of MALAZAR, was de geen, aan wien de hoofdman der gelubden aan 't hof van Nebukadnezar het opzicht gaf van de Hebreeusche kinderen, Daniel, Hananja, Misaël, en Hazaria. Hy hadt de rekkelykheit van hen naar hunne eige gedachten te laten leven, op de bede van Daniel, om dat hy daar zyn voordeel van hadt; want hy genoot daar voor de spys en wyn, die hen wierdt aanbedeelt, en gaf hen slechts moeskruiden, gelyk zy begeerden. *Daniel I,* 11 *&c.*

MELSTINSKI, (JAKOB VAN) van Poolschen adel, een rechter van Brzest, verviel tot zodanige buitensporigheit, dat hy zich in den jare 1508 voor Christus uitgaf, oeffenende benevens twaalf ligtvaardige karels, die hy zyne Apostelen noemde, allerlei bedrog en guitestukken. Zy voerden een zeker man, dien zy voor een bezeten lieten spelen, in het klooster Czenstochow, alwaar op het altaar voor een myrakeleus beeldt van Maria veel goudt en zilver lag: wanneer hy nu de baan voor zich klaar zag, rukte hy zich los van die hem kwansuis vasthielden, liep naar 't altaar, en stak het goudt en zilver, dat daar op lag, in een daar toe gemaakt onderkleedt. De Mispriester zag hem aan, bevoelde zyne zakken, en haalde daar niet anders uit dan eenige keisteentjes, die de dief voorbedachtelyk in de zelve gestoken hadt, waar op de omstanders alle te gelyk uitriepen, dat de duivel het geldt in stenen hadt veranderdt. Naderhandt trokken deze menschen naar Silesië, en namen hun verblyf by eene ryke vrouw, van welke zy linnen eischten, om daar den offerdienst mede te verrechten. Maar wanneer zy hen maar een enkele lap gaf, wierden zy daar zo boos om, dat zy, daar eenige brandende stoffen in gewonden hebbende, die weder te rug gaven, waar door eerlang het huis in brandt geraakte. De man, te huis gekomen, vervolg-

de

de deze bedriegers, en vondt hen in eene herberg, waar op hy hen met hulp poogde meeſter te worden, maar de gewaande Chriſtus ſprong uit een venſter, en zyne Apoſtelen volgden hem na: alle de inwoners geraakten met knuppelen op de been, omcingelden hen, en begeerden, dat hy hen voorzeggen zou in wat boſch deze knuppelen gewaſſen waren; maar de godloze ſchelm, die zich voor den Heilandt uitgaf, dit niet kunnende doen, ſleepten zy hem weg, en de Apoſtelen leiden hun ampt neder. *Guaguin Rer. Pol. Bielski Annal. ann.* 1308.

MELTZEN, *Mólſen*, en *hoog-Meltzen* genaamt, een ſteedtie en landvorſtelyke gerechtsſetel van het Saxiſche ampt Weiſſenfels, legt midden tuſſchen Weiſſenfels en 't ſteedtie Pegau, op een hoog ſtuk lands. De jaarmarkt, die daar op S. Ægidiusdag gehouden, en van een menigte omleggende naburen bezocht wordt, is zeer beroemt. *Knaut Prodr. Miſnia.*

MELVILL, een van de geſlachten, die ten tyde van koninginne Margareta te Malcolm Comoors in Schotlandt kwamen, en van eene Hungariſche familie zynen oorſpronk hadt: want men vondt in 't gemelde koninkryk nog onlangs zekere geſlachten, dit het zelve wapen voerden. Wat de gene, die in Vrankryk, te Orleans en elders wonen, mede dezen naam dragende, belangt, de zelve zyn van den huize van Raith, in Schotlandt, voor meer dan 100 jaren geſproten, welk geſlacht van Raith reets over de 600 jaren gebloeit heeft. In den uitgang van de XVII eeuwe leefde een Schotſche graaf Melvill, afſtammende in een regten lyn van dit geſlacht, en bezat het goedt Raith, waar naar zyn oudſte zoon den tytel van Lord Raith voerde. Daar waren nog twee andere familiën, die zich rekenden afkomſtig te zyn van de broeders van den ſtamvader, en die mede voorgaven, dat zy ter zelver tydt uit Hungarië gekomen waren, namentlyk *Melvill van Glenbervie*, en *Melvill van Melvill-Caſtle*, in Lotian. Van deze drie geſlachten ſtamden verſcheide andere af: als *Melvill van Carubië in Fife*, *Melvill van Diſſert in Merns*, die beide over de 300 jaren geduurt hebben: vervolgens *Melvill van Mordicarnie*, *Melvill van Hal-Hill*, *Melvill van Caſſengray*, *Melvill van Caskardaco*, en *Melvill van Pithahop*. In den beginne der reformatie, toen Sir *John Melvill* omgebragt wierdt, verbrandde men te gelyk de archiven van de Raithiſche familie, gelyk gezegt zal worden. Hier door is de geſchiedenis van dit geſlacht gebrekkelyk geworden: echter hadt men nog drie archiven behouden, een van koning Alexander en twee van koning Willem. Sir *John Melvill van Raith* was een van de eerſte ſtandsperſonen, die in Schotlandt de reformatie aannamen, en onderhieldt George Wishard, een Gereformeerd predikant, die naderhandt om zyn Godsdienſt in zyn huis omgebragt wierdt. Hier op zocht de kardinaal Beton, die het meeſte gezag van ſtaat in handen hadt, zyn ondergang te bewerken: maar vermits Sir John van den koning en het ganſche landt zeer geacht wierdt, dorſt hy opentlyk tegen hem niets ondernemen. Maar toen de koning en de kardinaal dood waren, wierdt Hamilton aartsbiſſchop van S. Andrews. Hy was de broeder van den grave van Aran, onderkoning in Schotlandt, zyn dood vyandt, en poogde hem op alle wyze te bederven. Daar was toen tuſſchen Schot- en Engelandt een openbare oorlog afgekondigt, en wel ſtreng verboden, dat de eene natie met de andere geen de minſte gemeenſchap mogt houden, veroorzaakt wegens de verbreking van het huwelyksverbondt, het geen tuſſchen de koningin Maria, dochter van koning Jacobus den V, en den Engelſchen kroonprins Eduard den VI geſloten was. Maar vermits nu te dier tydt Sir John Melvill een zoon in Engelandt hadt, ſchreef hy aan den zelven, en vermaande hem vaderlyk, dat hy Godt yverig dienen, deugdzaam leven, en zich als een edelman betaamt dragen moeſt, zonder in den brief iets te melden van zaken, de twee kronen rakende, of 't geen naar eenige verſtandhouding geleek, gelyk tot heden door den zelven bewezen kan worden. Evenwel zocht de aartsbiſſchop dit ſchryven als een middel te gebruiken om zynen val te berokkenen. Ten dien einde kwam hy eens des morgens vroeg in John Melvills huis, als of hy hem wilde bezoeken, en bleef by hem op de middagmaaltydt. Na dat hy geſpyſt hadt, en de aartsbiſſchop wederom vertrekken wilde, geleidde hem Sir John uit hoffelykheit met weinige van zyne dienaren een ſtuk weegs tot aan Abbotshall. Hier wierdt hy door eenigen, daar toe door den aartsbiſſchop voorbedachtelyk beſtelt, aangevallen, en met geweldt weggevoert: 't geen bezwaarlyk op eene andere wyze zou kunnen geſchied hebben, doordien Sir John een dapper man was, en wel 92 mannen gewapend in zyn huis hieldt, gelyk als te dier tydt de gewoonte was van grote edellieden. Dus gebonden bragt men hem naar Sterling, alwaar hy enkel om den gemelden brief wille gedoemt, van alle zyne goederen berooft, zyne gemalin verjaagt, zyn huis geplundert, zyne ſchriften en archiven verbrand, en zyn ganſche geſlacht de ſchamperſte hoon aangedaan en hy afgemaakt wierdt. Het is aanmerkelyk, dat de zelve aartsbiſſchop naderhandt door bevel van Mattheus, grave van Lenox, en de toenmalige regenten van Schotlandt, te Sterling, alwaar hy dezen onnoſelen Sir John hadt laten ombrengen, wierdt opgehangen, om dat hy den moordt van koning Henrik, zoon van den grave van Lenox, hadt helpen bevorderen; in het tegendeel wierden de verbeurd verklaarde goederen aan de Melvillſche familie wederom ingeruimt. Dies bezitten Johns erven niet alleen des zelfs vorige goederen, maar ook vele van des gemelden aartsbiſſchops en andere zyner vyanden. Wanneer de gemalin van John Melvill, eene brave vrouw, zich zeer bedroefde over de gevangenis van haar gemaal, trooſte hy haar op alle wyze, zeggende, dat Godt zyne kinderen beter bezorgen zou dan hy, alſchoon hy nog langer leven mogt, welke voorzegging naderhandt indedaadt vervult wierdt. Zyn oudſte zoon wierdt in zyne vaderlyke goederen gezet. De twede, Sir *Robert Melvill van Mordicarnie*, wierdt tot baron en ſchatmeeſter van 't ryk verheven, vervolgens onderkancelier, en hem wierdt by 't afwezen van koning Jacobus den VI en die des kanceliers, toen gemelde koning naar Denemarken was om zyn huwelyk met de koninginne Anna te voltrekken, genoegzaam het beſtier van 't ganſche ryk toevertrouwt. Desgelyks wierdt hy in verſcheide gezantſchappen door den koning en de koninginne moeder gebruikt. Zyn derde zoon, Sir *James Melvill van Hal-Hill*, die eenige gedenkſchriften van dien tydt ſchreef, de welke echter gebrekkelyk zyn, om dat ze niet gedrukt, en eerſt 40 jaren na zyne doodt onder zyne ſchriften gevonden zyn, geſchreven heeft, was geheime Raadt van Maria, koninginne van Schotlandt, en wierdt na hare gevangeniſſe door de vier regenten des ryks in de gewigtigſte zaken gebruikt. Koning Jacobus wilde hem mede naar Engelandt nemen, maar hy hadt beſloten zyne dagen in ſtilte te eindigen, wanneer hy ook gemelde gedenkſchriften vervaardigt heeft. Zyn vierde zoon, *William Melvill*, heer van Tungland, een geleerd en braaf man, was Raadt van juſtitie, en wierdt mede in verſcheide gezantſchappen gebruikt. Zyn vyfde zoon, Sir *Andrews Melvill van Garvoek*, was hofmeeſter van de koninginne Maria, en na hare doodt van koning Jacobus den VI. *Georg*, een zoon van den grave van Melvill, die in den jare 1642 ſtierf, die zynen vader, nog zeer jong zynde, verloor, leidde eerſt zeer lang een afgezonderd leven, dewyl hy geen luſt hadt met veel menſchen om te gaan, als kunnende zich niet naar den tydt ſchikken. Echter moeſt hy zich, wegens een vooroordeel, 't geen de voornaamſten onder de regering tegen hem hadden opgevat, uit deze eenzaamheit begeven: want hy, wordende voor 't hof ontboden, liet deze eerſte dagvaarding verlopen, waar op men onder een valſch voorwenden zyne goederen verbeurd verklaarde: doch de zelve wierden eerlang weder ontſlagen. Wanneer koning William en Maria tot de kroon kwamen, wierdt hy ſecretaris van ſtaat in Schotlandt en in den gravenſtandt verheven, en in den jare 1690 tot oppercommiſſaris in de twede zitting van 't eerſte parlement benoemt, in welke beide hoedanigheden hy zich als een getrouw onderdaan en vriendt van zyn vaderlandt getoont heeft. Naderhandt wierdt hy Lord zegelbewaarder van 't koninkryk Schotlandt. *David*, twede zoon des graven van Melvill, wierdt opvolger in 't graafſchap Leven. Deze familie droeg den bynaam van *Leslies*, als mede dien van Rothes, die den graaflyken tytel ten tyde van koning Jacobus den II gevoert heeft. Zie het woordt LESLIE.

MELUN, eene ſtadt van Vrankryk, aan de rivier de Seine, onder het gebiedt van Isle de France, met den tytel van burggraafſchap. De Latynſche ſchryvers noemen 't *Melodunum*, *Melledunum*, en *Mecledunum*, legt 10 mylen boven Parys, en vier beneden Fontainebleau. Deze ſtadt moet zeer oud zyn, en volgens de getuigenis, die Julius Cæſar daar van geeft in zyne Gedenkſchriften, is de zelve zeer aanmerkelyk geweeſt. Zy geeft haren naam aan een doorluchtig huis, waar van hier na geſproken zal worden. De Noormannen verwoeſtten Melun in den jare 845. Koning Hugo Capet gaf het zelve aan zynen gunſteling Bouchard. Onder de regering van Robert wiſt Eudes, graaf van Champagne, zich door geldt daar van meeſter te maken; maar de koning ontnam hem de plaats weder voor den burggrave in den jare 999, wordende de kaſtelein van de ſtadt en zyne vrouw, die de zelve verkocht hadden, opgehangen. Dikwils wierdt zy ook ingenomen gedurende den Engelſchen oorlog. In den jare 1420 lagen de Engelſchen daar vier maanden voor, zonder de zelve te kunnen vermeeſteren; maar eindelyk deedt de honger 't geen de wapenen niet hadden kunnen doen; de belegerden gaven zich op eenige voorwaarden over, maar zy wierden trouwlooslyk als gevangenen weggevoert. Melun hadt ook zyn deel in de onheilen der burgerlyke oorlogen van Vrankryk in de XVI eeuwe. Deze ſtadt is vermakelyk en wel bevolkt. De rivier de Seine maakt daar een eilandt, alwaar een kaſteel en de kerken van onze Lieve Vrouw en S. Stephanus op ſtaan. Men verdeelt Melun gemeenlyk in drie delen, even als Parys. De rivier, die de ſtadt doorſnydt, gaat men over twee ſchone bruggen, en hechten twee gedeelten, als dat van Brie en 't andere het Gaſtinois, aan een. Men vindt 'er verſcheide fraaie kerken, onder welke men kan aanmerken de collegiale kerk van onze Lieve Vrouw, de parochiekerken van S. Steven, S. Aſpais, S. Ambroſius, de abdy van S. Pieter, en verſcheide kloosters. Melun is wel genoeg verſterkt, heeft grote voorſteden, een preſidiaalſchap, balluage, en andere voorrechten. *Cæſar l.* VII. *Du Cheſne Antiquit. des Villes de France. Papirius Maſſon Diſſert. Flum. Gall. Sincerus in Itiner. Gall. Rouillard Hiſt. de Melun.*

MELUN. Het huis van Melun is zeer oud en vruchtbaar in vele voortreffelyke mannen, als ſtaatsdienaars van de kroon en deſtige kerkvoogden. De eerſte van dit huis, daar de ſchriften melding van maken, is *Joſſelinus*, de I van dien naam, burggraaf van Melun, die den rang onder de grootſte heeren hadt aan 't hof van de koningen Hugo Capet en Robert. Hy gaf in den jare 998 het dorp Noiſi le-Sec aan 't klooſter van S. Maur les Foſſez, waar in hy monnik wierdt, en den 19 Maart van 't zelve jaar overleedt. Dit vindt men in het leven van Bouchard, grave van Vendome, beſchreven door Eudes, een monnik van 't zelve klooſter van S. Maur. Joſſelin liet na *Hervens*, burggrave van Melun, die nog in den jare 1030 leefde,

volgens het schryven van den schryver der myrakelen van S. Lieine. Hy wierdt vader van *Ursion* den I, in verscheide geschriften van zynen tydt aangehaalt. Ursion hadt Willem den I, die volgt, en Manasse, die de zyde van den kastelein van Kameryk koos tegen den bisschop van die stadt. *Willem*, de I van dien naam, burggraaf van Melun, wierdt bygenaamt Charpentier, om dat hy geen wapenen vondt, die zyne slagen wederstandt konden bieden, muntende de zwaarte van de zyne boven alle andere uit, volgens de getuigenis van Pieter, een monnik van S. Remi te Rheims, in 't vierde boek van zyne Historie wegens de zegepralen in den jare 1098 in 't H. Landt, die dezen heer gekent heeft, en van hem zegt, dat hy uit koninklyken bloede, en neef van Hugo van Vrankryk, grave van Vermandois, was. Koning Philips de I bevestigde de voorrechten, door zyne voorzaten verleent aan de abdy van S. Pieter te Melun, op het verzoek van den burggrave, in den jare 1084. De naam van zyne gemalinne en de tydt van zyn overlyden staan niet aangetekent. Hy liet tot zyn opvolger na *Ursion* den II, genoemt in een voorrechtbrief van de abdy van S. Maur in den jare 1138. Deze was vader van *Adam*, den I van dien naam, burggraaf van Melun, gestorven zonder kinderen in den jare 1150; Josselin den II, die volgen zal, en *Gilles*, heere van Ville Fermoi in den jare 1146, die mede kinderen naliet. *Josselin*, de II van dien naam, burggraaf van Melun, trouwde met eene Juffer, Alpais genaamt. Hy gaf in den jare 1156 de helft van 't bosch de Fescus aan de abdy van Barbeux, en hadt Lodewyk den I, die volgt; *Adam*, die in den jare 1172 nog leefde; *Gilles van Melun*, en *Avelina*, die weduwe wierdt van Philips van Nemours, heer van Guercheville. *Lodewyk*, de I van dien naam, burggraaf van Melun, bekend in verscheide papieren van zynen tydt, en onder anderen in die van de abdy van S. Denys in den jare 1182. Hy gewan by Gisla, zyne gemalinne, Adam den II, die volgt; *Jan*, aartsdiaken van Sens, verkoren in den jare 1236 tot bisschop van Poitiers, en gestorven den 11 December des jaars 1257; *Renaud*, Domheer van Sens in den jare 1216; *Willem*, aartsdiaken van de zelve kerk in den jare 1221; *Simon*, ridder in den jare 1194; *Raoul van Melun*, en *Adelheid*, gemalin van Eugues, heer van Aigreville. *Adam*, de II van dien naam, burggraaf van Melun, maakte zich roemruchtig onder de regering van Philips Augustus, hadt het bevel over een leger in Poitou in den jare 1207 tegen Almerik den VI, grave van Thoars, hoofdt van de Engelschen, dien hy sloeg en gevangen nam. Hy deedt zich achten door zyne dapperheit en gedrag in den slag van Bovines in den jare 1214, en in den oorlog tegen de Albigenzen in Languedok, verzellende aldaar den prins Lodewyk, oudsten zoon des konings, gelyk hy ook vervolgens deedt, toen die prins naar Engelandt overstak, en zich aldaar liet kronen. Hy overleedt den 22 September des jaars 1217, nalatende by zyne gemalinne Aremburga onder andere kinderen, *Willem*, den II van dien naam, markgraaf van Melun. Deze trouwde met Agnes, eenigste dochter en erfgenaam van Giraud Belli den III, heere van Montreuil-Bellai in Anjou, en stierf den 4 May des jaars 1221. Zyn ligchaam wierdt begraven in de abdy van Jard, alwaar het graf van die familie was. Zyne kinderen waren Adam de III, die volgt; *Willem*, ongehuwt overleden den 9 February des jaars 1249, en *Aremburga*, nonne te Longchamp. *Adam*, de III van dien naam, burggraaf van Melun, heer van Montreuil-Bellai, enz. trouwde eerst eene juffer, genaamt Geertruid, en ten twede maal met de gravinne van Sancerre, vrouwe van Marcheville en la Loupe, dochter van Stephanus, den I van dien naam, heer van Chatillon-sur-Loing, enz. en van Leonora van Soissons, zyne eerste vrouw. Hy maakte zyn testament in de maandt Augusty des jaars 1249, en stierf den 9 February in 't volgende jaar. De burggraaf hadt by zyne twede vrouw *Willem* den III, burggraaf van Melun, gestorven in den jare 1278, zonder kinderen by Alix van Chacenai, zyne gemalinne, na te laten; Adam den IV, die volgt; *Jan van Melun*, den I van dien naam, heer van Esprenne en van la Borde, van welken de heeren van la Borde afstammen, die ook heeren zyn van Normanville en Courtenai; *Simon*, heer van la Loupe en Marcheville, maarschalk van Vrankryk; *Robert*, die in den jare 1298 overleedt; *Philips*, gestorven zonder kinderen; *Johanna*, getrouwt aan Henrik den I, heere van Trainel; *Eleonora*, gemalin van Gautier van Nemours, den IV van dien naam, heere van Villebeon, en *Comtesse*, abdisse van onze Lieve Vrouwe van de Lely, overleden in den jare 1300. *Adam*, de IV van dien naam, burggraaf van Melun, en heer van Montreuil-Bellai, trouwde met Johanna van Sully, dochter van Henrik den II, heere van Sully, en van Perenella van Joigni, gestorven in den jare 1304, nalatende *Jan*, den I van dien naam, burggraaf van Melun, enz. de welke grote diensten aan koning Philips den Langen bewees, en uit vergelding grootkamerling van Vrankryk na de doodt van Enguerrand van Marigni wierdt. Hy diende ook met den zelven yver koning Philips van Valois in de oorlogen van zynen tydt. Deze vorst, overtuigt van zyne getrouwheit, benoemde hem in zyn uitersten wil, dien hy maakte den 24 May des jaars 1347, tot een der vier uitvoerders van den zelven; maar Jan van Melun stierf voor den koning in den jare 1350. Zyne broeders en zusters waren: *Willem van Melun*, aartsbisschop van Sens, overleden den 27 October des jaars 1329; *Henrik*, gestorven zonder nazaat; *Philips*, bisschop van Chalon, daar na aartsbisschop van Sens, overleden den 7 April des jaars 1345; *Robert*, ongehuwt gestorven in den jare 1342; *Lodewyk*, Domheer van Chartres; *Karel*, heer van Issi; *Jan*, heer van S. Maurice; *Izabelle*, getrouwt aan Thomas van *M.*

Bruyeres, en *Agnes*, abdisse van Lis, overleden den 3 October des jaars 1315. Jan de I trouwde eerst met Johanna, vrouwe van Tankarville, dochter en erfgenaam van Robert, erfkamerling van Normandië, en van Alix de Pons, vrouwe van Blaie. Hy ging in den jare 1329 een twede huwelyk aan met Izabelle, vrouwe van Antoing d'Espinoi, burggravinne van Gent, enz. eenige dochter en erfgenaam van Hugo den IV, heer van Antoing, en van Maria, vrouwe van Sottemghiem. Zyne kinderen van 't eerste bedde waren: Jan de II, die volgt; *Adam*, eerste kamerling van de koningen Jan en Karel den V, zonder nageslacht overleden den 22 April des jaars 1361; *Willem van Melun*, aartsbisschop van Sens, gestorven den 4 May des jaars 1378; *Raoul* en *Henrik*, beide ongehuwt overleden; *Simon*, Domheer te Sens in den jare 1345, en *Robert*, getrouwt den 19 October des jaars 1347 met Izabelle, vrouwe van Chatenoi, by welke hy kinderen gehad heeft. Die van 't twede bedde waren *Hugo*, die een tak maakte van de prinssen van Espinoi, waar van na den oudsten zal gesproken worden. *Izabelle*, vrouwe van Haudain, eerst getrouwt aan Pieter den I, grave van Dreux, vervolgens aan Jan van Artois, grave van Eu, en *Maria van Melun*, ongehuwt overleden. *Jan*, de II van dien naam, grootkamerling van Vrankryk, burggraaf van Melun, enz. trouwde Johanna Crespin, vrouwe van Varenguebek, Estrepagni en Neaufle, oudste dochter en voornaamste erfgenaam van Crispin den VI, heer van Bek-Crespin, enz. erfkonnestabel van Normandië, by welke hy teelde *Jan*, den III van dien naam, burggraaf van Melun, graaf van Tankarville, enz. grootkamerling van Vrankryk, gestorven voor 't jaar 1385, zonder kinderen by Ida van Marigni gehad te hebben; Willem den IV, die volgen zal, en *Margareta van Melun*, eerst getrouwt aan Miles van Nojers den I, grave van Joigni, en ten twede maal met Robert, heere van Fiennes, konnestabel van Vrankryk. *Willem* de IV, burggraaf van Melun, graaf van Tankarville, heer van Montreuil-Bellai, wierdt kamerling des konings. Men zondt hem in den jare 1393 naar Engelandt, om de artykelen van de vrede, die men gesloten hadt, zo lang op te schorten met de zelve te tekenen tot de herstelling van koning Karel den VI in den jare 1396. Hy ging naar Italië; nam daar bezit van den staat van Genua, dien zich de koning van Vrankryk onderworpen hadt, trekkende van daar naar Florence en Cyprus, om de verbonden, met hen getroffen, te tekenen in den name van zynen koning. Op zyne wederkomst wierdt hy groot-bottelier van Vrankryk, en eerste voorzitter in de Rekenkamer, door brieven van den koning, getekent den 29 April des jaars 1402. De graaf wierdt in meer andere gewigtige zaken gebruikt. Hy sneuvelde in den slag van Afincourt in den jare 1415, was door een huwelyksverbondt, getekent den 21 January des jaars 1390, verknocht aan Johanna van Partenai, dochter van Willem Lancheveque, heere van Partenai, en Johanna, vrouwe van Matefillon, by welke hy gewan *Margareta*, burggravinne van Melun, gravinne van Tankarville, baronnesse van Varenguebek, vrouwe van Montreuil-Bellai, enz. die in den jare 1417 een huwelyk aanging met Jakob van Harcourt, den II van dien naam, heere van Montgommery, enz. waar uit sproot *Willem van Harcourt*, grave van Tankarville, en *Maria*, twede gemalin van Jan, bastaardt van Orleans, grave van Dunois en Longueville. *Hugo van Melun*, de I van dien naam, heer van Antoing en d'Espinoi, was de zoon van Jan den I en van Izabelle, vrouwe van Antoing, enz. zyne twede gemalin, gelyk gezegt is. Hy is het, daar de prinssen van Espinoi, burggraven van Gent, markgraven van Richebourg, konnestabels en senechalken van Vlaanderen en Henegouwen, uit gesproten zyn, welker nageslacht nog in wezen is. *Willem van Melun*, prins van Espinoi, enz. ridder van 't gulde vlies, grootbaljuw van Henegouwen, enz, stierf den 8 September des jaars 1635 te S. Quintyn, nalatende *Ambrosius van Melun*, prins van Espinoi, ongehuwt gestorven aan eene wonde, ontfangen in de belegering van Aire in den jare 1641; Alexander Willem, die volgen zal; *Henrik van Melun*, marquis van Richebourg, kolonel van een regiment Walsche voetknechten in Portugal, onder den dienst van den koning van Spanje ongehuwt gestorven in de maandt van January des jaars 1664: *Karel Alexander Albert*, burggraaf van Gent, gehuwt den 12 February des jaars 1664 aan Renea van Rupieres, by welke hy teelde *François Philips van Melun*, marquis van Richebourg, getrouwt in den jare 1665 met Theresia Wilain, bygenaamt van Gent, dochter van Philips Balthazar van Gent, prins van Mamines, by welke hy verscheide kinderen hadt; *Clara Maria*, gestorven ongehuwt te Abbeville in den jare 1652; *Anna van Melun*, kanunnikesse van Bergen, die in 't gasthuis van Bouge in Anjou week; *Izabelle Clara*, en nog twee andere kanunnikessen, jong gestorven. *Alexander Willem van Melun*, prins van Espinoi, marquis van Rouboix, burggraaf van Gent, erfkonnestabel van Vlaanderen, enz. was in den dienst van den koning van Vrankryk, die hem ridder van zyne ordens maakte in den jare 1661. Hy overleedt op het kasteel van Antoing, digt by Doornik, den 6 February des jaars 1679, zynde getrouwt den 19 Aprill des jaars 1665 met Louïze Anna van Bethune, dochter van Lodewyk van Bethune, hertog van Charrost, ridder van des konings ordens, by welke hy eene eenige dochter wan, geboren in den jare 1666, maar zy stierf den 14 September in 't zelve jaar. De prins van Espinoi verbondt zich ten twede maal in den echten staat den 11 April des jaars 1668 met Johanna Pelagia Chabot van Rohan, jongste dochter van Henrik Chabot, hertog van Rohan, en van Margareta, hertoginne van

Rohan. Deze baarde hem *Lodewyk van Melun*, prins van Espinoi. De zelve maakte in den jare 1700 een eisch op de baronny van Hulst, mitsgaders op meer andere goederen, die hy voorgaf hem toe te komen wegens het burggraafschap van Gent, schoon de Staten der Vereenigde Nederlanden de zelve al sedert den jare 1645 in eigendom bezeten hadden. Hy wierdt in den jare 1702 veldmaarschalk van Vrankryk, en stierf in den jare 1704 te Straasburg aan de kinderpokies, by zyne gemalinne Elizabeth, vrouwe van Commercy, dochter van Franciscus Maria, prins van Lillebonne, verscheide kinderen nalatende. *Le Feron Godefroi en P. Anselmus offic. de la Couronne. Du Chesne. Bouchet.*

MELUN, (JAN VAN) de twede van dien naam, graaf van Tankarville, markgraaf van Melun, heer van Montrevil-Bellai en Varenguebek, grootmeester en grootkamerling van Vrankryk, konnestabel en erfchambellan van Normandië, gouverneur van Languedok, enz. was de zoon van Jan, burggraaf van Melun, wiens opvolger hy wierdt in den jare 1350 als grootkamerling van Vrankryk, en van Johanna, vrouwe van Tankarville. Koning Jan verhief het landt van Tankarville tot een graafschap den 4 February des jaars 1351, en hy wierdt vervolgens grootmeester van Vrankryk in de plaats van den heere van Chatillon, die groot-hofmeester wierdt. Deze monarch zondt hem ter zelver tydt naar Vlaanderen, en gaf hem de ridderorde van de ster. Jan van Melun bevondt zich met zyn broeder Willem, den aartsbisschop van Sens, in den slag van Poitiers, en zy wierden beide gevangen naar Engelandt gevoert. De koning zondt in den jare 1358 den grave van Melun naar Vrankryk, daar hy het volgende jaar aan de vrede van Bretigni hielp arbeiden. Hy hadt ook deel in de grootste zaken zynes tyds. Als grootkamerling ontfing hy de huldiging van 't hertogdom van Bretagne den 3 October des jaars 1366 van koning Karel den V door Jan, grave van Montfoort. Hy bevondt zich ook in 't Parlement onder de ryksgroten, toen men den koning meerderjarig verklaarde, 't welk was den 21 May des jaars 1375. Jan, burggraaf van Melun, stierf in den jare 1382, en hy wierdt begraven in de abdy van Jard, in het bisdom van Sens. Zie van zyne vrouwe en kinderen het geslacht van MELUN.

MELUSINA wordt gehouden voor de stammoeder van de prinssen van het huis van Lusignan. Men schryft haar zeer grote rykdommen toe, en onder andere wetenschappen ook het geheim van de Rabbynsche Kabale, die men zegt dat zy volkomen kundig was, zo dat men haar in die overgelovige tyden als een bovenmenschelyk persoon geëert, en na hare doodt vele fabelachtige en ongelovige dingen nagegeven heeft: namentlyk, dat zy half slang geweest is; dat zy met de opper-en onderaardsche geesten gemeenschap hieldt, en wat dies meer is. Te Lusignan, eene kleine stadt in de Fransche provincie Poitou, stondt voormaals een oude toren, de Melusiner toren genaamt. Hier van schryft Mezeray, dat hy van verscheide aanzienlyke en geen ligtgelovige menschen verstaan heeft, dat, wanneer 'er iemandt uit den huize van Lusignan, of een koning van Vrankryk sterven zou, deze voorgedachte Melusina zich op den gemelden toren in een weduwelyk gewaadt vertoonde, een langen tydt schrikkelyke weeklagten horen liet; dat zy voor de belegering van de stadt Lusignan, wanneer men den naar haar genoemden toren wilde laten springen, zich zeer wanhopig met schreien en kermen hadt aangestelt, waar door vele personen, door medelyden geraakt, gepoogt hebben dit besluit van deze verdelging te breken; maar zulks moest echter op bevel van den hertog van Montpensier geschieden in den jare 1574, om dat in den koninklyken Raadt besloten was alle torens en kastelen onder den voet te werpen, waar in de Hugenoten hunne toevlucht zouden kunnen nemen. Maar als naderhandt gemelde hertog met de post uit Poitou reisde, om de kroning van koning Henrik den III by te wonen, en op twee mylen na aan Rheims genadert was, kreeg hy order van te rug te keren. Dit meent men dat Melusina door een onnatuurlyke, men durft niet zeggen eene tovenkundige kracht, uitgewerkt heeft, om zich over de verwoesting van den toren op hem te wreken. *Thuan. Hist.* LIX. *Mezeray Hist. de Fr. T. III.*

MELZO, in 't Latyn *Melpum*, een oud slecht steedtie in het Milanees, omtrent vier mylen ten Oosten van Milaan. *Maty Dict.*

MEMEL, of MEMMELBURG, van de Courlanders *Cleupeda*, in 't Latyn *Memelium, Memmelburga*, en *Clupeda* genaamt, eene sterke stadt en grensvesting, met een kasteel en goede haven, gelegen in klein-Sclavonië, of Samlandt, in 't Brandenburgsch Pruissen, twintig mylen van Koningsbergen, digt by 't meir Curon, of Curisch, en den vloedt Tange, die deze stadt en 't kasteel omringt, en zich hier in dat meir werpt. Deze stadt is al in den jare 1250 bekend geweest, en men meent, dat de zelve door de Lyflandsche ridders gebouwt is, die haar in den jare 1328 aan de Kruisdragers overgaven. Maar naderhandt isze den Polen onderworpen. De Zweden zyn daar ook eenigen tydt meester van geweest; maar tegenwoordig behoort de zelve aan den koning van Pruissen. Cromer maakt van Memel gewag onder den naam van *Troipes Arx*. De oorlogen en branden hebben daar veel verwoestingen aangerecht, en zy wierdt op weinig na geheel afgebrand in den jare 1540. *Gaspar. Hennenberger Descr. Boruss. Olearius in Itiner. Cellarius Descript. Poor. Cromer. Zeiler.*

MEMEL, of MUMMEL, in 't Poolsch *Niemen*, of *Russe*, eene bekende Poolsche rivier, haren oorspronk nemende in Litthauwen, digt by de stadt Slukko, en na dat zy de Oostzyde van Pruissen bespoelt heeft, stort zy zich met verscheide armen, wier voornaamste Russe en Gilge genoemt worden, in het Curisch meir. De laatstgemelde arm Gilge vereenigt zich door een gracht met de Deine, die een arm van de Pregel is, en maakt daar door, dat gevoeglyk de waaren van Litthauwen tot aan Koningsbergen te water kunnen gebragt worden. De wateren Meretz en Willa, mitsgaders eenige andere, vereenigen zich met deze rivier, die, Grodno en Kouno bespoelt hebbende, een hoek van Samogetië en 't hertogdom van Pruissen doorsnyden. Men wil, dat de zelve de *Cronus* van Ptolemæus in Sarmatië is. *Preuss. en Brandenburgsche Staats-Geographie. Zeiler. Topogr. Pruss.*

MEMERS, of MESMERS, een steedtie in Vrankryk aan de Dive, in 't hertogdom van Maine, acht mylen ten Oosten van Mans gelegen. *Maty Dict.*

MEMES, een geslacht in Vrankryk. Zie MESMES.

MEMMI, (SIMON) een schilder, geboren te Siëna, leefde in de XIV eeuwe, en maakte zyn meeste werk van portretten te schilderen, zo dat Pandolf Malatesta, heer van Rimini, begeerig zynde om dat van Petrarcha te hebben, hem daarom alleen naar Provence zondt, om hem benevens zyne zo zeer beminde Laura uit te schilderen, het welk hy zo treffelyk deedt, dat Petrarcha de twee klinkdichten, die men nog in zyne werken vindt, op dezen Memmi maakte. Simon Memmi bleef te Avignon tot de verkiezing van paus Benedictus den XI in den jare 1334. Toen ging hy werken te Siëna, en daar na te Florence, alwaar hy in een tafereel verscheide grote mannen van zynen tydt afmaalde, als den paus, koningen, prinssen, kardinalen, mevrouw Laura, en Petrarcha, die in den jare 1338 in Rome met laauweren als hoofddichter gekroont wierdt. Onder de stukken, die Memmi te Florence maakte, was 'er een, waar in de geschiedenis van St. Reinier van Piza vervat wierdt, daar hy den Duivel verdryft. Om nu de ontsteltenis en de schaamte van dezen onderaardschen geest wel uit te drukken, schilderde hy hem het hoofdt met de handen bedekt, bukkende, met opgehaalde schouders, doende uit zynen mondt hangen een rol papiers, waar op stondt: *Oime no posse piu.* Hy stierf in den jare 1345, oud 60 jaren. Hy hadt een broeder, *Lippo Memmi*, die ook een schilder was, en zyn broeder 12 jaren overleeft heeft, voltooiende in dien tydt verscheide stukken, die zyn broeder begonnen, maar niet voleindigt hadt. *Vasari.* enz.

MEMMINGEN, in 't Latyn *Memminga*, eene Ryksstadt in Zwaben, legt omtrent in 't midden tusschen Augsburg en Constans in een dal, een half myl van de Iler, in het zogenaamde Algow, dat zich langs dien vloedt aan beide de zyden uitstrekt. Zy heeft een tamelyke streek lands onder haar gezag, en legt zeer bekwaamlyk om koophandel te dryven. Hare sterkte is matig, en behalven een klooster zyn de meeste inwoonders Luthersch. De Raadt wordt uit de oudste geslachten en uit de twaalf gildens voor een gedeelte verkoren. Deze stadt en des zelfs burgers zyn van de Rothweilsche, Westphaalsche en andere gerechten bevryd. Zy mag bannen en weder herroepen de genen, die onder haar bestier behoren, naar haar welgevallen, volgens een voorrecht, haar verleent door keizer Frederik den III in den jare 1471. De inwoonders generen zich gemeenlyk met den akker-en hopbouw, mitsgaders van den handel met linnen, dat zy naar Zwitserlandt en Italië zenden, alwaar het vervolgens door de Spanjaarden opgekocht, en naar Amerika vervoert wordt, hoewel nu zo sterk niet als te voren. De zouthandel geschiedt meest met Zwitserlandt en Wurtemberg. Hier is ook een grote korenmarkt, inzonderheit wanneer de uitvoer uit Beyeren en de koophandel met de Zwitsers niet verboden is. De kerk van St. Marten wordt geheel door de Lutherschen bezeten, maar de kerk van O. Lieve Vrouwe hebben de beide Godsdiensten in gemeenschap. In het klooster van St. Elizabeth was al voor meer dan 100 jaren het Latynsche school. De kerk van den H. Geest hebben de Kruisheeren in bezit. Voor 't overige hebben de Roomsch-Katholyken daar nog een Augustyner klooster met des zelfs kerk, en een nonnenklooster, genaamt van O. Lieve Vrouw. De omtrek van de stadt is niet veel kleiner dan die van Ulm, maar de straten zyn 'er veel zindelyker en breder dan aldaar. De stadt is vooreerst met een goeden muur en wal versterkt, verder aan de Westzyde met een droge, maar aan de Oostzyde met een dubbelde watergracht omringt, aan welke zyde men haar onder water kan zetten. Wat belangt haren oorspronk en aanwasch, eenigen houden haar met Simlerus voor het *Rostrum Namaviæ* van Antoninus, anderen voor het *Vimania*, wederom anderen voor het *Drusomagus* van Ptolomæus, of het *Augusta Drusi* van Strabo. Hoewel 'er verscheide meningen zyn wegens haren oorspronk en naam, zo is het echter zeker, dat zy, eerze tot eene vrye Ryksstadt verheven wierdt, te gelyk met Altorf en Ravensburg onder de goederen van het oude Welfische huis behoort heeft, en men leest, dat in den oorlog tusschen Henrik den Hovaardigen en keizer Frederik in den jare 1131 deze drie plaatsen ten eenemaal verdelgt en afgebrand wierden, en dat Welf de VI, na dat hy als voogdt over zynen neef Henrik den Leeuw, zyns broeders zoon, aan den zelven hadt overgegeven Sardinië, Toskanen, en Spoleto, zyne dagen te Memmingen besloot in rust door te brengen. In de daar aan volgende eeuwen wordt weinig gewag van haar gemaakt, dan dat zy met de Zwabische steden in een verbondt is geweest. In den beginne van de reformatie door Luther hieldt zy het met de Zwingliaansche Godgeleerden, maar vereenigde zich tydelyk met de Saxische. In den jare 1631 wierdt zy door de keizerschen onder Ego, grave van Furstemberg; in den jare 1632 benevens an-

andere steden door den koning van Zweden; 1633 door de Altringers; en 1634 wederom door de Zweden onder den generaal Horn ingenomen, maar 1635 na den slag van Nordlingen wederom verlaten. In den jare 1646 rukten de Zweden ten derde maal daar voor, maar moesten onverrechter zake aftrekken. Zy hadt mede deel in den stilstandt van den jare 1647, maar toen de zelve geëindigt was, wierdt zy door Prezinski tegen de daar voor leggende Beyerschen negen weken lang verdedigt: doch wanneer in den jare 1702 keur-Beyeren na de verovering van Ulm met zyne krygsbenden daar voor rukte, en hy hen door den heer van Prielmeier liet opeischen, moest zy zich na weinig tegenweer overgeven, doordien zy van goede bezetting ontbloot, en voor haar geen hulpe te wachten was. Dit geschiedde op den 1 October, sedert welken tydt zy zich de Beyersche en Fransche verdrukkingen moesten onderwerpen, tot dat de bondgenoten in den jare 1704 die heerlyken zege op het gemelde krygsvolk by Hochstedt behaalden, waar door zy toenmaals van de vluchtende keurvorstinne en haar gevolg verlaten wierdt. De regering bestaat daar uit den Raadt en de gemeentsmannen, dat is, gelyk boven gezegt is, uit de twaalf oudste geslachten en de gildens. *Knipsch. de Civ. Imp. lib.* III. *c.* 33. *Merian Top. Suev. Europ. Herold P.* I. *pag.* 759. *Brunner Annal. Boic. lib.* XII. *p.* 297. *Dati De pace publ. lib.* V. *Reusner de Urbib. Imper. Dresser. Theatr. Urbium. Munsteri Cosmogr. Crusius Annal. Suev. Lymnaus. Weil. Zeiler. Schorer in de Kronyk van Memmingen.*

MEMMIUS, (CAJUS) een Romein, was de zoon van Lucius Memmius, en een goed vriendt van Lucretius, die hem zyn dichtwerk opdroeg. Hy droeg zich niet al te wel in het stedehouderschap van Bithynië. Daar over wierdt hy door Julius Cæsar aangeklaagt, maar weder vrygesproken; doch hem hebbende ten twede maal in hechtenis over de zelve fouten, zondt men hem in ballingschap in 't jaar na Romens bouwinge 690. Hy was beter redenaar dan dichter. Zie *Cicero in Brut. & Ovid.* II *Trist.* Aulus Gellius spreekt ook van zyne harde poëzy *lib.* XIX, *c.* 9. Indien men Virgilius mag geloven, was hy afgedaalt van Mnestheus, een Trojaan. Evenwel waren er Memmiën, die Tribunen of gemeentsmannen geweest zyn, waar uit men kan afnemen, dat hun stamhuis talryk is geweest.

MEMMIUS REGULUS leefde onder Nero, en was in zodanige achting by dien keizer, dat hy, wanneer men hem vroeg, toen hy ziek was, wien men het bestier van de republyk best zou kunnen toevertrouwen als hy stierf, antwoordde: *Niemandt beter dan Memmius Regulus.* Eene diergelyke achting was onder de regering, als die van Nero, zeer gevaarlyk: echter leefde Memmius in rust, om dat hy geen aanhang maakte, noch ryk was. Hy stierf onder het burgermeesterschap van Cesonius Pætus en Petronius Turpilianus. *Tacit. lib.* XIV. Spartianus maakt gewag van eenen MEMMIUS RUFFINUS, een van de genen, die van den keizer Severus om 't leven gebragt wierden, zonder dat hy zeide wat zy misdaan hadden; en eindelyk maakt Vopiscus gewag van eenen MEMMIUS TUSCUS, burgermeester onder de regering van Aureliaan.

MEMMO, een der oudste adelyke geslachten te Venetië, dat voorheen den bynaam van *Monegaro*, of *Tribuno* gevoert heeft. Uit het zelve zyn vier Dogen gesproten. De eerste, genaamt *Dominicus Monegaro*, wierdt omtrent den jare 755 na Galla tot hertog verkoren; maar om dat hy zich geen al te groot gezag zou aanmatigen, wierden door 't volk benevens hem twee gemeentsmannen verkoren; doch nademaal hy echter naar zyn eigen welgevallen zocht te heerschen, wierden hem, gelyk zyn voorzaat gedaan was, in den jare 764 de oogen uitgestoken. De andere Doge wierdt *Petrus Tribuno* genaamt, dien men in den jare 888 tot de hertoglyke waardigheit verhief, na dat voor hem zyn vader *Dominicus Tribuno*, na de doodt van Petrus Candianus den I, den setel drie maanden en dertien dagen bezeten hadt, om welke kortheit van regering de meeste geschiedschryvers hem op den lyst der Dogen niet stellen. Maar zyn gemelde zoon Petrus regeerde des te langer, namentlyk omtrent 23 jaren. Gedurende dien tydt wierdt hem door de Grieksche keizeren Leo den VI en Constantinus den VII de waardigheit van Protospatar, insgelyks van Guido, die zich als keizer in Italië hadt opgeworpen, verscheide voorrechten voor de stadt Venetië toegestaan. Hy streedt ook zeer gelukkig tegen de Hunnen, de welke toenmaals in Lombardyë schrikkelyk huis hielden. Hy stierf in den jare 912, en hadt tot navolger Ursus Baduero den II. De derde Doge, *Tribunus Memmo*, volgde in den jare 979 op Vitalis Candiano. Onder zyne regering ontstondt een gevaarlyk misverstandt tusschen keizer Ottho den II en de republyk wegens de oneenigheit der beide familiën Colopaini en Morosini, dewyl deze de party van den eersten, gene die van den laatsten aankleefde. Deze hatelyke partyschappen hebben niet weinig toegebragt, dat Tribunus Memmo vrywillig de hertoglyke waardigheit in den jare 991 nederleide, en aan Petrus Orseolus den II overgaf. De laatste Doge uit het Memmosche geslacht was *Marcus Antonius*, die in den jare 1613 na den beroemden Leonard Donato deze waardigheit bekwam. In zynen tydt hadden de Venetianen met de roofzuchtige Uscochen op de Croatische grenzen veel te doen, en men zondt Ferdinand, hertog van Mantua, tot hulp van Karel Emanuel den I, hertog van Savoje. Hy stierf in den jare 1615, en hadt tot opvolger Jan Bembo. Behalven de vier voorgemelde Dogen zyn uit dit geslacht van Memmo vele grote mannen voortgekomen, die in aanzienlyke bedieningen ten beste van hun vaderlandt zich hebben laten gebruiken. Onder anderen was Philips Memmo *M.* procurator van St. Marcus in een tydt, dat 'er geen meer in de republyk dien naam voerde; maar wanneer men hem in den jare 1231 als afgezant aan den keizer van Constantinopel, Balduin den II, zondt, vondt de Raadt van Venetië goed, op dat de stadt geen procurator ontbeeren zou, nog een, behalven hem, te verkiezen, 't welk een Pieter Dandalo was. *Palatius Fast. Ducal. Andr. Morosini Hist. Venet. Contarin. de Magistr. & Republ. Venet. Amelot de la Houssaye Hist. du Gouv. de Venise pag.* 174, 501.

MEMNON was, naar 't voorgeven van de oude dichters, een zoon van Aurora, die hem by Tithon, een zoon of broeder van den Trojaanschen koning Laomedon, baarde. Na dat hy over de Ethiopiers, of over een gedeelte der zelve eenigen tydt geheerscht hadt, trok hy met eene grote macht den koning Priamus van Troja te hulp, maar wierdt in een treffen van Achilles, of, gelyk anderen menen, door de Thessaliërs op eene listige wyze van 't leven berooft. Pausanias zegt, dat hy van Suza in Persië derwaarts kwam. Wanneer men zyn lighaam verbrandde, wierdt des zelfs assche door zyne moeder in een vogel verandert, en te dier tydt kwamen uit de meshopen verscheide andere vogels voort, die men naar hem *Memnonias* noemde, en waar van men verdicht dat zy jaarlyksch uit Ethiopië naar Troja plagten te vliegen, alwaar zy boven Memnons graf, na drie malen een schrikkelyk geschreeuw gemaakt te hebben, zich in twee hopen verdeelden, en hevig tegen elkander kampten, om met hun bloedt zyne tombe te verwen, en hem daar door te eeren. Verder wordt aan dezen Memnon toegeschreven, dat hy de letteren in 't jaar na de schepping 2232 uitgevonden heeft, hoewel zulks met den bovengemelden tydt, dat hy leefde, niet overeenkomt. Ook zegt men, dat ter eere van dezen Memnon een stenen standbeeldt is opgerecht, het welk zo haast het van de zonnestralen beschenen wierdt eenig geluidt van zich gaf, hoewel anderen verzekeren, dat dit standbeeldt niet ter eere van hem, maar van eenen Amenophis den II, koning van Egypten, dien men ook *Memnon* noemt, geweest is. *Ovid. Met. lib.* III. *Plinius lib.* VII. *c.* 56. *Tacit. Annal. lib.* II. *c.* 61. *Dionys. v.* 249. *Lucian. in Tox. Juvenal. Sat.* XV. *Strabo lib.* XVII. *Pausan. in Attic. Marsham Canon Chron. Van Dalen.* Zie ook op het woordt AMENOPHIS.

MEMNON, een beroemd veldheer van Darius, laatsten koning van Persië, verstondt den krygshandel volkomen, en gaf den koning, zyn meester, den besten raadt, de welke in de gesteltenis der zaken van dien tydt, toen Alexander hem kwam bestoken, het oorbaarst was. Indien zyn levensdraadt wat langer gerekt geweest was, die overwinnaar hadt ten minste zo schielyk alles achtereen niet gewonnen, zo hy de zaken niet hadt doen veranderen van gedaante. Zyn gevoelen was om den oorlog in Macedonië over te brengen voor dat Alexander den zelven in Persië bragt; en toen Alexander reets den Hellespont was overgetrokken, was zyn raadt, dat men op de grenzen van Persië alles zou verwoesten, op dat de vyanden daar niets tot hun onderhoudt zouden kunnen vinden, terwyl men de Persische legermachten zou inschepen, en daar mede in Macedonië rukken, om daar door den oorlog uit Asië in Europa over te brengen. Dit was buiten twyfel de heilzaamste raadt, die 'er bedacht kon worden, maar de andere veldoversten haalden hem over, met aan te tonen, dat zulks tot oneer van den Persiaanschen koning zou strekken, en besloten een veldslag te wagen. Hy hadt reets zyne heldendaden in 't eilandt Lesbos getoont; hy hadt de andere eilanden in eene belemmering gebragt, en zaaide het zaadt van tweedragt onder de Grieken, om hen van de zyde van Alexander af te trekken; maar zyne doodt eindigde alle zyne grote voornemens. Alexander moest zelf zyne grote hoedanigheden pryzen, en verwonderde zich over zyne grote krygskunde. Hy bewees inzonderheit zyne dapperheit in het treffen aan de rivier Granicus, en naderhandt in 't verdedigen van Halicarnassus, schoon hy in 't eerst niet kon beletten, dat Alexander dien slag won, en de rivier overtrok. Hy kon niet dulden, dat zyn krygsvolk den vyandt beschimpte, of verachtte, slaande een van hen, die zulks deedt, met zyn werpspies, hem toevoegende: *Ik heb u niet in mynen dienst om dien vorst te bespotten, maar om tegen hem te stryden.* Zyne weduwe Barsena, de dochter van Artabazus, geboren uit de dochter van den koning van Persië, was zeer schoon, en kende de Grieksche taal en zeden, waarom Alexander op haar verliefde, en men zegt, dat zy de eerste vrouw was, die hy bekende, telende by haar eenen zoon, *Hercules.*

Het zal hier niet te onpas zyn te melden, dat Mentor, de broeder van Memnon, mede grote diensten bewees aan den koning Artaxerxes Ochus, en dat hy daar voor in erkentenis vele weldaden van hem genoot. Hy herriep zynen broeder en schoonbroeder te rug uit het hof van Macedonië, werwaarts zy geweken waren, na dat zy kwalyk geslaagt hadden in den burgeroorlog, en herstelde hen in de goede gunst van dien monarch.

De Heer Chevreau verzekert in zyn *Chevreana P.* II, *p.* 51, de Hollandsche druk, dat Memnon, veldoverste over het leger, waar van gesproken wordt op 't einde van 't II boek van Xenophon, in de onderneming van Cyrus, was een bedrieger, gierig, trotsch, een lasteraar, en wat dies meer is. Hy beschryft hem daar als een volmaakten schelm, maar hy neemt geen acht, dat Xenophon hier spreekt van eenen *Menon*, en niet van *Memnon.* Zie verder *Diodor. Siculus lib.* XVII. *c.* 18, 19 enz. *Plutarchus in 't leven van Alexander. Bayle.*

Daar was ter zelver tydt een andere MEMNON, die door Alexander verheven wierdt tot stedehouder van Coelosyrië, en vervolgens van Thracië, en die Alexander uit dit laatste geweest veel hulp toezondt.

MEMON, de twee en twintigste Kalif of navolger van Mahometh, regeerde na zynen vader Imbraël, die in den jare 849 overleedt. Memons neigingen strekten tot de deugdt en edele wetenschappen, en hy verzocht den keizer Michiël, dat hy hem Leo, den wysgeer, en bisschop van Thessalonika, wilde toezenden, om hem in de wis-en meetkunst te onderwyzen; maar schoon deze Kalif hem daar voor aanboodt een vasten bandt van vrede en vriendschap, mitsgaders zo veel geldt, als hem de voorgaande oorlog gekost hadt, wierdt hem zulks echter geweigert. Dit vergramde hem zodanig, dat hy, zyn volk byeen gerukt hebbende, in des keizers landen viel, maar hy verloor met den veldslag ook het leven in den jare 865. Men zegt, dat Memon, toen de beide legers in elkanders gezicht stonden, aan een gevangen Christen krygsknecht vroeg hoe de plaats, daar hy met zyn leger stondt, geheten was, ten antwoordt kreeg: „ Het landt wordt *Lalaceon*, het slagveldt *Eptosante*, en de rivier, daar by vlietende, *Hire* genaamt", 't welk hy voor een kwaad voorteken nam, om dat *Lalaceon* zo veel als plage des volks, *Eptosante* verbanning, en *Hire* onder des vyands voeten vertreden betekent. Doch dit belette hem niet den slag te wagen, die hem het leven kostte. *Marmol Descript. Africa.*

MEMORIALES waren bedienden aan het Roomsche keizerlyke hof, wier plicht het was 't gedenkwaardigste aan te tekenen, die, en andere gedenkstukken te bewaren. *Guther. de Offic. Dom. Aug. Pitisc.* 11. 178. *Du Fresne.*

MEMPHIS, ook MENCHIS, en MITZIR genaamt, eene oude grote en roemryke stadt van Egypten, in een landt gelegen, alwaar zich de Nyl in twee armen verdeelt. Zy wierdt door Minos, koning van Egypten, gebouwt, en was de grootste benevens Alexandrië onder alle de oude steden; was lang de hofplaats der koningen van Egypten, waar van getuigen kunnen de daar nog staande verwonderlyke grafnaalden, en andere gedenkstukken. De priesters aldaar waren wegens hunne geleerdheit zo beroemd, dat Plato en Pythagoras derwaarts reisden om hen te horen. Ten tyde van Hieronymus eerden zy een os als hunnen godt. Hier hadt ook de godt Apis weleer een tempel, alwaar de Duivel zyne orakelen gaf. Antipater, de vader van Herodes, veroverde deze stadt, die naderhandt *Babylon* genaamt wierdt. Tegenwoordig heet zy *groot-Cairo*, daar men van voorgeeft, dat de zelve twee maal zo groot is als Parys; maar zy is inderdaadt niet groter dan Rome, dat elf Italiaansche mylen in zynen omtrek heeft. *Jozephus Oudheden* VIII *boek. Strabo. Plinius.* Zie ook het woordt CAIRO.

MEMPHITEN. Dus wierden de koningen van Egypten naar hunne verblyfplaats Memphis genaamt. De eerste koning was *Menes*, de grondlegger van dat ryk. Hy rechtte de drie Dynastiën, of vorstendommen van This, Thebe en Memphis op: hoewel Julius de Afrikaan zegt, dat Necherophes, zoon van Menes, de eerste koning van de eerste Dynastie geweest is, en hy geeft hem acht nakomelingen. Men rekent vyf Dynastiën, of geslachten, die het vorstendom Memphis bezeten hebben. *Soris* was het hoofdt van de twede Dynastie, die zeven koningen hadt. *Othoes*, die van de derde, hadt 'er zes. De vierde Dynastie hadt, zo men zegt, zeventig koningen, die maar ieder eenen dag geregeert zouden hebben. De vyfde en laatste Dynastie der Memphiten hadt vyf koningen, die te zamen honderd jaren regeerden. Deze heerschappy eindigde in dat zelve jaar, dat Jozeph in Egypten verkocht wierdt. *Paulus Pezron Antiquité des Temps.*

MEMPRICIUS is, als men zegt, in den jare na de schepping 1949 de opvolger geweest van zynen deugdzamen vader Madan in de koninklyke heerschappy over Britannië. Hy versloeg zynen al te eergierigen broeder Malim op eene verraderlyke wyze, deedt de grootste heeren van zyn ryk verwurgen, en bedreef voorts allerlei gruwelen, tot dat hy eindelyk op de jagt door de wolven verslonden wierdt in het twintigste jaar zyner regering, waar op zyn zoon Ebrank veertig jaren na hem den scepter gezwaait heeft. *Milton's Hist. of Engl. book* I.

MEMUCAN, of MAMUCHAN, een van de zeven voornaamste vorsten in Persië, die den koning Ahasveros rieden de koningin Vasti te verstoten, om dat zy op de maaltydt van dien vorst niet wilde verschynen, waar door de verheffing van Esther veroorzaakt wierdt. *Esther* I, 10 *en* 16.

MENA, eene Heidensche godin, die van de Roomsche vrouwen en vrysters aangebeden wierdt, als de kracht hebbende, gelyk zy waanden, om hare maandstonden te bevorderen, en te recht te brengen. *Augustinus de Civ. Dei lib.* IV. *c.* 4. *Struvius Syntagma antiq. Rom. p.* 154.

MENADEN waren vrouwsperfonen, vervoerd door eene hevige razerny, die gebruikt wierden om in de feesten van Bacchus te dienen. Men noemde haar ook wel Bacchanten, en zy bragten op eene beestachtige wyze den goeden Orpheus om, gelyk Ovidius in zyn II *boek der Herscheppinge* meldt.

MENÆUM, van μὴν, een maandt, is in de Griekfche kerk het boek, waar in de gebeden en liederen, die men dagelyksch gebruikt, geschreven staan, en het zelve is naar de twaalf maanden in zo veel delen verdeelt.

MENAGE, (GILLES) in 't Latyn *Ægidius Menagius*, was een van de geleerdste mannen van zynen tydt, en de Varro van de XVII eeuwe. Hy wierdt geboren te Angers, in Vrankryk, den 20 Augusty des jaars 1613. Na dat hy zich van der jeugdt af in de edele wetenschappen, rechtsgeleerdheit, wysbegeerte en andere studiën geoeffent hadt, ging hy naar Parys, en beweerde verscheide pleitgeschillen als voorspraak; maar een walg krygende van dit beroep gaf hy zich geheel over aan de fraaie letteren, voorgenomen hebbende te Parys zich neder te zetten. Hy kreeg eerlang door middel van den heere Chapelain, lidt van de Fransche akademie, toegang by den kardinaal de Rets, en maakte zich berucht door twee dichtkundige werkjes, uit zyne brein geboren. Het eene was de herschepping van den wysneus Montimaur in een parquiet, en het andere Smeekschrift van de Woordenboeken genaamt. De weinige achting, die hy voor de huisgenoten van den kardinaal hadt, en de weinige spaarzaamheit, die hy gebruikte om hunne inhalendheit ten toon te stellen, deden hem wel haast met de zelve overhoop raken. Immers, hy ging van daar, en nam zyn verblyf in het klooster van O. Lieve Vrouwe, alwaar hy tot aan zyne doodt bleef, hebbende dagelyksch eene menigte geleerden by zich. Hy hadt een stuk lands van zyns vaders erfdeel verkocht aan den heere Servien, onder voorwaarde, dat hy hem jaarlyksch zou betalen een somme van drie duizend livres, of Fransche guldens. Dit jaargeldt, en daarenboven nog een van twee duizend, dat hem de koning gaf, hoewel dit laatste niet langer dan vier jaren duurde, mitsgaders nog een inkomen van vier duizend livres, gevestigt op twee abdyen, stelden hem in staat om zonder kommer zyne liefde tot de geleerdheit te oeffenen, en de noodzakelyke kosten te dragen van eenige zyner werken te laten drukken. In het groot getal, dat hy voorbragt, tornde hy altydt aan anderen, en hekelde hen zomtyds wat onzacht, waarom hem deze ook niet spaarden, zo dat hy dikwils ook wat kreeg. Menage was een geleerd man, maar een grote prater, waarom Montimaur zeide op het schimpdicht, daar hy hem in een parquiet hadt hervormt: *Het verwondert my niet, dat die grote snapper een parquiet kan maken; hy wil gehoort zyn, en pryst zich zelve gaarne.* Hy bezat een buitengewoon geheugen, en wist allerhande soort van vaarzen in de Grieksche, Latynsche, Italiaansche en Fransche talen uit zyn hoofdt op te zeggen, waar door hy zich zeer aangenaam maakte in gezelschappen. De losse en vrye trant, daar hy zich mede uitdrukte, verschaften hem vele tegenstrevers, zo dat men doorgaans wat nieuws over en weder kreeg. De voornaamste van zyne partyen waren de heeren abt van Aubignac, Boileau, Cotin, Salo, de vader Bouhours en Baillet, ja daar waren weinige mannen van letteren, die hy niet aantastte, en dikwils met goed gevolg, gelyk men zien kan uit de menigte schriften, door hem in 't licht gegeven. Eenige lofvaarzen ter eere van Mazarin bragten hem in ongunst van 't Parlement, waar over hy slecht gevaren zou hebben, hadden hem eenige zyner vrienden, en inzonderheit de heer opper-president Lamoignon, daar niet uit gered. Baillet, dien hy het meest aanviel, hieldt hem wel voor een goed letterzifter en taalkundige, maar voor geen goed historieschryver, noch rechtsgeleerde. De fyne vittingen, daar hy P. Bouhours Woordenboek mede aanpakte, gaven te kennen, dat hy een groot liefhebber en kenner der zuivere Fransche tale was. Zyne vaarzen in allerlei talen en doordringend oordeel in zaken van duisterheit gaven hem alom zyn welverdienden lof, tot zo verre, dat Cosmus de II, groothertog van Toskane, hem mede een plaats wilde geven in zyne nieuw opgerechte akademie te Florence; ja hy zou dien eernaam zelf te Parys al gehad hebben in den jare 1684, hadt niet een ander, door een aantal van goede vrienden geholpen, hem in den weg geweest. Zyne uuren waren slechts schakels van bezigheden, tot dat hy in den jare 1692 in eene zware borstziekte viel, die hem den 23 Augusty wegrukte, in 't 79 jaar zyns ouderdoms. By zyn uitersten wil maakte hy zyne boeken aan de Jesuiten van St. Louïs, duizend ponden aan het Godshuis, zo veel aan 't gasthuis, mitsgaders 400 ponden aan de kerk, daar hy begraven wierdt. Het overige deelden zyne vrienden. Onder zyne schriften zyn de *Menagiana*, waar in vooraan zyne levensbeschryving te vinden is; verder: *Observationes & Correctiones in Diogenem Laërtium*; *Amœnitates juris civilis*; *Les Origenes de langue Françoise*. Hy hadt nog eene vermeerdering en verbetering van dit laatste werk byna voltooit, 't geen na zyne doodt is uitgegeven. *Remarques Italiennes sur l'Aminthé*; *Etymologies Italiennes*; *Amenitez de Droit*; *Remarques sur les Poësies de Malherbe*; *Histoire de Sablé*; *Les Remarques sur la langue Françoise*; *Anti-Baillet*; *Historia mulierum Philosophicarum*; *l'Ouvrage Favori*; enz. Menage was een lidt van de akademie de la Crusca. Zyn lof vindt men in het *Journal des Savans*, en in een der maandelyke uittrekfels van Tenzelius: *Mercure Galant* 1692, en in 't Vervolg van de *Menagiana*.

MENALDUM, een overoud en groot dorp van de Vriesche grietenye Menaldumadeel, in het kwartier Westergoo, aan welke grietenye het ook den naam gegeven heeft. Dit dorp springt tot het kerkhof van Beetgum, en heeft een fraaie kerk, op een heuvel gebouwt, met een toren. Hier stonden de stinsen *Jukkema*, *Donia*, *Gralda* en *Galema*. Kerk en predikant staan onder de classis van Leeuwarden. *Winsemius.* enz.

MENALDUMADEEL, eene Vriesche grietenye in het kwartier Westergoo, waar in zy de eerste stem heeft. Men vindt hier zeer goede bouw-en weilanden. De dorpen, in deze grietenye gelegen, zyn: *Menaldum*, *Berlikum*, *Wier*, *Beetgum*, *Englum*, *Marsum*, *Deinum*, *Boxum*, *Blessum*, *Dronryp*, *Schingen* en *Slappeterp*. *Winsemius.*

MENAHEM DE LONZANO, een Joodsche Rabbi, schreef een boek onder den tytel van: *Schete Jadoth*, *twee handen*, waar in hy verscheide zaken behandelde. Het eerste en voornaamste deel van dit werk voerde den tytel van: *Or tora*, dat is: *het licht van de wet*, waar in hy den Hebreeuschen text van de vyf boeken Mozes onderzocht, en tegen een grote party handschriften nazag, om daar uit de verscheidenheit der lezingen net te schikken,

ken, en de letterſlippen, in de Hebreeuſche tale gebruikelyk, daar 't nodig was, te verbeteren. Dit werk is gedrukt te Venetië in den jare 1618, en men zou 'er wel eenige afdrukken van kunnen vinden by de Joden te Amſterdam. *R. Simon. Buxtorf Bibl. Rabbin. Huëtius Demonſtr. Evang. p.* 137.

MENAI, eene river, of liever eene zeeëngte, of ſtraat, gelegen in het Noorder gedeelte van de Engelſche provincie Walles, waarom die landaardt dit geweeſt North-Walles noemt. Deze ſtraat ſcheidt het eilandt Angleſei van 't graafſchap Caërnarvan, en heeft aan des zelfs zomen de ſteden Bangor, Beaumariſh en andere, uitmakende het graafſchap Bangor.

MENALE, een berg in Arkadië, toegewyd aan den godt Pan, zeer hoog, en met menigte ſpitſen bezet. Den naam van Menale voert hy naar *Menalus*, den zone van Lycaon. Ook was 'er eene ſtadt in Arkadië, berucht door de eerbewyzingen, die daar aan den godt Pan gedaan wierden. Zie *Virgil. Ecl.* VIII. *& Georg. lib.* I. *Ovid. Metamorph. lib.* I. *Pauſanias. Stephan. de Urbib.*

MENALIPPE, zuſter van Antiopa, koninginne der Amazonen, wierdt door Hercules gevangen in den ſtrydt. Hy haar wederom aan hare zuſter gegeven hebbende, kreeg hy van haar ten loon van deze ontſlaging de wapenen en beukelaar van de koninginne. *Juvenal. Satyr.* VIII.

MENALIPPUS, burger van Thebe, kwetſte met eene dodelyke wonde een van de heeren, die Thebe belegerden, genaamt Tydeus. Deze gekwetſte, leggende op zyn ſterfbedde, zeide tegen zyn volk, dat men hem zeer getrooſt zou zien het leven derven, byaldien men hem het hoofdt van Menalippus kon brengen. Dit ondernamen zy, en na een bloedig gevecht kregen zy het zelve, bragten het voor Tydeus, die 't aangreep, zette daar zyne tanden in, en ſtierf zeer geruſt, nu hy gewroken was.

Daar is nog een andere MENALIPPUS geweeſt, die men zegt dat door zynen broeder Tydeus gedood zou zyn op de jagt, mitsgaders een Trojaan, ook MENALIPPUS genaamt, een gunſteling van Priamus.

MENALIPPIDES, twee dichters van Melos, vader en zoon, in den tydt, dat Perdiccas koning van Macedonië was. Zy maakten lierzangen, punt-en heldendichten, met nog ander ſlag van vaarzen. *Suidas.*

MENAN, eene Indiaanſche rivier in het halfeilandt aan gene zyde den Ganges. Men verzekert, dat zy haren oorſpronk neemt uit het meir Chiamai, in het koninkryk Ava. Zy beſpoelt de ſteden Prom, Ava, Brema, Tanju, en andere; en na verſcheide koninkryken doorſneden te hebben loopt zy in dat van Siam. Hier vormt zy twee eilanden in de hoofdſtadt van dat ryk, genaamt Sian, en Odia, of India, twintig mylen van de zee, en vervolgens ontlaſt zy zich in den zeeboezem Sian. De Menan vloeit van zes tot zes maanden over, en des zelfs naam wil in de Indiaanſche tale zo veel zeggen als *moeder der wateren.*

MENANCABO, eene kleine ſtadt in Indië, gelegen op de Zuidkuſt van 't eilandt Sumatra, tegen over het eilandt Naſſau, honderd mylen van de ſtraat Sunda. Zy is de hoofdſtadt van een klein koninkryk van den zelven naam. *Maty Dict.*

MENANDER, een bekend ketter, leerling van Simon den Tovenaar, en medelandgenoot van hem. Hy deedt zich kennen in de eerſte eeuwe, volgde in alles het gevoelen en de godloosheit van zynen leermeeſter na, en zou alles van zich zelve gezegt hebben 't geen die booswicht mede van zich uitgaf, alleen met dit onderſcheidt, dat Simon de eerſte kracht van alle verborgendheden en hy de twede was, en daar Simon zeide, dat hy alleen onſterflyk was, zeide Menander, dat hy niet alleen, maar ook alle die zyn gevoelen aankleefden, en men *Menandrianen*, of *Menandriten* noemde, onſterflyk waren. Baſilides en Saturninus waren zyne navolgers; maar hunne dwalingen zyn door Juſtinus, Irenæus, Origenes en anderen wederlegt. *Irenæus l.* I. *c.* 21. *Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib.* III. *c.* 26. *Theodoretus Hæretic. fabul. lib.* I. *c.* 11. *Auguſtin. Hæreſ.* 12. *Epiphan. Hær.* 12. *Ittigius Hæreſiar. ſect.* 1. *c.* 4. enz.

MENANDER, bygenaamt *Protector*, een Griekſch ſchryver, leefde ten tyde van den keizer Mauritius in den jare 598. Hy ſchreef een Kronyk. *Suidas. Voſſius.* enz.

MENANDER *van Ephezen*, een geſchiedſchryver van Phenicië, beſchreef de gebeurteniſſen en daden van de koningen dier landen tegen de Grieken en barbaren. Hy ſprak daar in van de koningen van Tyrus, en haalt van hen een achtereenvolgende lyſt aan, 't welk door Jozephus nagevolgt is. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Zie *Jozephus Joodſche Oudheden* I, 7. *Tertullianus in Apol. c.* 19. *Theophilus Antioch. ad Autolyc. l.* III. *Scaliger de Emend. Temp. Voſſius de Hiſt. Græc. Du Pin Bibl. Univerſ. des hiſt. Prof.*

MENANDER, geboren te Athene in de CIX Olympiade, was een zoon van Diophytus, een leerling van Theophraſtus, en een voortreffelyk toneeldichter, die niet alleen in zynen tydt, maar ook in de volgende van de geleerden zeer geacht wierdt, ja zelf lieten hem de koningen van Egypten en Macedonië verſcheide grote geſchenken en waardigheden aanbieden, wilde hy zich by hen vervoegen, maar alles te vergeefſch. Men zegt van hem, dat hy zeer net en ſierlyk in zyne kleding en levenswyze, en een groot liefhebber der vrouwelyke ſexe geweeſt is. Hy heeft 80 fabelen geſchreven, en een brief aan den koning Ptolomeus, mitsgaders verſcheide redenvoeringen in dicht en ondicht: ook zegt men, dat hy 108 toneelſtukken gemaakt heeft, en daarom de prins van de nieuwe komedie genaamt wierdt. *Suidas. Quintilian. Inſtit. Orat. lib.* III. *c.* 7. *lib.* X. *c.* 1. *Plutarch. Compar. Ariſtoph. & Menandri p.* 854. *Plinius Hiſt. Nat. l.* VII. *c.* 30. *A. Gell. lib.* III. *c.* 16. *C. Barth. Adverſ. lib.* XXIII. *cap.* 23. *Euſeb. in Chron. Caſaub. in Athen. Ovid. Triſt. lib.* II. *Propert. lib.* III. *Eleg.* 21. *lib.* IV. *Eleg.* 5. *Auſon. Idyll.* IV. *vs.* 44. *Tertull. de Pall. c.* 3. *Salmaſ. Voſſius de Poët. Græc.*

MENANDER *van Pergamus*, een Griekſch ſchryver, bekend door eene Hiſtorie van de Pheniciërs, die door *Tatian. adverſ. Gent.* en *Clem. Alexandrin. lib.* I *Strom.* aangehaalt wordt.

MENAPIERS, volkeren van Nederlands Gallië, waar van Cæſar, Plinius en Tacitus gewag maken. De vader Briet en Sanſon zeggen, dat dit volk het landt bewoonde, 't welk tuſſchen de Schelde en Maze legt, 't geen tegenwoordig Brabandt genaamt wordt. Anderen nemen daar een gedeelte van Vlaanderen voor. De hoofdſtadt der Menapiërs was die, welke men tegenwoordig Keſſel noemt, aan de Maas gelegen.

MENARD, (N) geboren te Tours, advokaat in 't Parlement te Parys, was een man van geleerdheit in de XVII eeuwe. Zyne grote bekwaamheit voor de pleitbank deedt, dat hem de maarſchalk van Baſſompierre voor alle andere advokaten verkoos om hem te dienen tegen de hertoginne van Aiguillon en andere voorname huizen, met welke hy overhoop lag. Menards grote liefde tot de letteren deedt hem zyne bevordering verachten, die hy zekerlyk in Parys zou erlangt hebben, en wederkeren naar Tours, om daar in ruſt zyne neiging te voldoen. Hier ſleet hy byna een reeks van veertig jaren, met niemandt eenigen ommegang houdende dan met zyne boeken en geleerde lieden, en ſtierf in den beginne van den jare 1701, oud 75 jaren, tot droefheit van hen, die zyne geleerdheit en kennis in de rechten zeer hoog waardeerden. Hy gaf in zyn leven geen werken uit, als dat den tytel draagt van: *l'Academie des Princes*, tot onderwyzing van Lodewyk den XIV in zyne jeugdt; maar liet verſcheide andere in ſchrift na, die gereed waren om gedrukt te kunnen worden, als: *Les vies de tous les anciens Philoſophes*, in IV ſtukken; *La Philoſophie de Pythagoras*; aanmerkingen over *Aulus Gellius*; *l'Anthologie des Epigrammes Grecques*, overgezet in Latynſche vaarzen. enz. *Memoir. de Trevaux. Jan. & Febr.* 1701.

MENASSEH BEN ISRAEL, een Jood van de Portugeeſche kerk te Amſterdam, maakte zich zelf onder de Chriſtenen berucht door verſcheide werken in de Latynſche, Portugeeſche en Spaanſche talen. Een daar van, onder den tytel van *Conſiliador*, gedrukt te Frankfort in den jare 1632 in de Spaanſche taal, is wel het meeſt geacht wegens de moeite, die hy aanwendt om vele plaatſen in de H. Schrift, die tegen elkander in den zin ſchynen te ſtryden, overeen te brengen. Zyn manier van behandeling is echter Joodſch, zich bedienende van de gevoelens der oude en nieuwe Rabbynen, tonende daar in ook, dat hy een goed wysgeer geweeſt is, zo dat dit werk ten nutte van de Chriſtenen zo wel als der Joden kan ſtrekken. Ook kan men in 't zelve bemerken, dat hy zich wel eens heeft bedient van Chriſten ſchryveren. Hy betuigt in de voorreden van dit werk, dat zyne behandeling nieuw is, en dat geen van zyne natie daar van te voren hun werk gemaakt hebben: want hy zegt in 't Spaanſch: *Obra nueva, y jamaspor otro de nueſtra nacion cultivada* enz. *Rabby Simon.*

MENBIGS, in 't Latyn *Menbigium*, en oudtyds *Memba*, *Manba*, *Bambyce*, en *Hierapolis*, eene oude en eertyds biſſchoppelyke ſtadt, gelegen in Syrië, omtrent vyftien mylen van Aleppo, naar 't Noord-Ooſten; maar zy is byna ten eenemaal verwoeſt. *Maty Dict.*

MENCHERES, derde koning der Memphiten van Egypten, was de opvolger van Saphis in den jare 1803 voor Chriſtus geboorte. Herodotus verhaalt, dat, toen zyne dochter geſtorven was, hy haar dode ligchaam in een houten kalf, ten eenemaal verguld, liet ſluiten, en in zyn kabinet bewaarde, en dat hy daar dagelykſch offerhanden voor deedt, behangende de plaats, daar zy ſtondt, met brandende lampen. Herodotus zegt ook, dat hy de ſtichter is van de derde grafnaaldt, daar anderen Nitocris voor nemen. Hy regeerde 63 jaren. Men verhaalt, dat het orakel van Buris hem voorzeide, dat hy nog maar zes jaren zou leven, en hy ſtierf in 't zevende. *Manethon apud Euſeb. in Chron. Herodot. lib.* II. *c.* 34.

MENCKE (OTTHO) wierdt te Oldenburg, daar zyn vader Hans of Jan Mencke een van den Raadt en een groot koopman was, geboren den 22 Maart des jaars 1644. Na dat hy op de Latynſche ſchool te Bremen onder het opzicht van den beroemden Henrik Kipping naarſtig geweeſt hadt, toog hy naar de univerſiteit van Leipzich, alwaar hy onder de heeren Thomaſius, Rappoltus en andere geleerden zo verre vorderde, dat hy niet alleen in den jare 1664 den tytel kreeg van meeſter in de wysbegeerte, maar ook hoop van door 't geluk verder verheven te worden. Na dat hy eerſt in 't byzonder eenige collegiën hadt gehouden, maakte men hem in den jare 1667 aſſeſſor in de wysbegeerte, en in den jare 1668 wierdt hy geplaatſt in het kleine vorſtelyk collegie, waar uit hy naderhandt in het grote gevordert wierdt. In den jare 1669 maakte men hem profeſſor in de zedekunde. In den jare 1670 kreeg hy den tytel van baccalaureus, en in den jare 1678 dien van licentiaat in de H. Godgeleerdheit. In den jare 1679 trouwde hy met Magdalena Sibylla, dochter van Burchard Berling, rechtsgeleerde, en keur-Saxiſche hof-en juſtitie-Raadt. Wanneer hy naderhandt in gedachten kreeg om een maandelyk uittrekſel van alle geleerde boeken de wereldt mede te delen, en hy hier toe de hulp en briefwiſſeling van vele geletterden nodig hadt, deedt hy in den jare 1680 een reize naar Hollandt en Engelandt, en op zyne wederkomſt volbragt hy zyn voornemen door onderſteuning van Joh. Ben. en Fred. Ben. Carpzovius, Johannes O-

lea-

learius, Alberti, Rechenberg, Eckolt, Ethmuller, Bohnius, Cyprianus, Heshusius, en Pfauzius. Dus kwamen den 1 January des jaars 1682 te voorschyn de *Acta Eruditorum*, welk werk nog vervolgt wordt, en waar aan verscheide geleerde lieden de handt geleent hebben, waar onder voornamentlyk de zonderlinge vlyt van Seckendorf te roemen is. Na dat dit werk met des zelfs aanhangsel reets tot 50 stukken gevordert was, onder het bestier van Mencke, en hy zelf bezig was in den jare 1707 met het stuk, dat in January uit moest komen, kreeg hy eene beroerte, waar aan hy den 29 van de zelve maandt overleedt. Van veel boeken te schryven was hy geen liefhebber, maar aan het gemelde werk blokte hy yverig: ook heeft hy een aanhangsel van tien jaren op de Algemene Geschiedenisse van *Boxhorn* gemaakt. Behalven dit werk heeft men van hem aanmerkingen over *Hornius polityke wereldt*; mitsgaders eene menigte van disputatiën, te veel om te melden. De *Acta Eruditorum* zyn naderhandt van zynen zoon, Jan Burchard Mencke, rechtsgeleerde, koninklyke en keur-Saxische Raadt en historieschryver, mitsgaders hoogleeraar in de geschiedkunde te Leipzich, en lidt van de koninklyke Britannische societeit, vervolgt. *Progr. in exeq. L. Ott. Menckenii.*

MENDE, eene stadt en bisdom in 't Gevaudan, eene provincie onder het gebiedt van Languedok, in de Cevennes. De Latynen noemden haar *Mirnatum Gabalorum*, of *Mirnata*. Ze legt aan de rivier Lot, en haar bisdom behoort onder het aartsbisdom van Alby. De hoofdstadt van 't Gevaudan wierdt in de III eeuwe door de barbaren verwoest, en de bisschop St. Privatus omgebragt. Mende, dat toen maar een vlek of burg was, wierdt de verblyfplaats der kerkvoogden, en de voornaamste plaats van die provincie. Zy legt in een vallei, omringt van bergen. In den jare 1563 wierdt deze stadt door den binnenlandschen kryg zeer gehavent. De hervormde Godsdienst vestte daar zynen setel, de beelden wierden uit de kerk gerukt en verbrand, en men schatte de schade aan diergelyke meubelen en overblyffelen op 280 marken zilvers. De bisschop van Mende noemt zich graaf van dat landt, door een overdragtsbrief van den jare 1306 tusschen koning Philips den Schonen en Willem Durand den Jongen, bisschop van Mende. Hy heeft verscheide voorrechten, zo wel ten opzichte van gerechtspleging als geldmunten. Deze stadt is zeer aangenaam, versiert met vele kerken, en een schoon bisschoppelyk hof. *Ptolomaeus l.* II. *c.* 7. *Strabo l.* IV. *Plinius l.* II. *c.* 42. *Du Chesne Ant. des Villes. Sammarth. Gall. Christ.*

MENDE. Pausanias zegt in 't eerste boek van zyne *Æliaca*, dat het eene stadt in Thracië was, en op het einde van dat zelve boek plaatst hy de Mendeërs aan de kust van de Egeesche zee, of den mondt van de rivier Hebrus. Plutarchus spreekt van deze stadt in zyne vergelyking van Nicias en Crassus.

MENDES, eene stadt in Egypten, volgens Strabo. Plutarchus zegt, dat in de zelve de godt Apis aangebeden wierdt. Zy legt in neder-Egypten tusschen de armen van den Nyl. *Baudrand. Simon Dict. de la Bible.*

MENDEZ VASCONCELLOS, (LODEWYK DE) vier en vyftigste grootmeester van de Johanniter orde te Maltha, volgde in September des jaars 1622 op Alof van Vignacourt. Hy was een Portugees, en hoorde onder de Castiliaansche taal, was van eerst af aan in vele bedieningen, en inzonderheit in gezantschappen naar Rome en Vrankryk over zaken, betreffende den Godsdienst, met voordeel gebruikt. Maar zyne korte regering heeft hem belet om zich, gelyk anderen voor hem gedaan hebben, roemruchtig te maken: want hy stierf in Maart des jaars 1623, hebbende slechts zes maanden die waardigheit bekleed. Antonius de Paula wierdt in zyn plaats verkoren. *Naberat Privileges de l'ordre de S. Jean de Jerusalem.*

MENDEZ PINTO, (FERDINAND) een Portugees, leefde op 't einde van de XV eeuwe, en onthieldt zich lang in Indië. Hy stelde eene Reizebeschryving op, die eerst na zyne doodt, in den jare 1614, in zyne moedertaal onder den tytel van *Peregrinaca* uitkwam. Maar vermits in de zelve vele dingen voorkwamen, aan welker waarheit men hard twyfelde, nam Franciscus de Herrera Maldonado zyne verdediging op zich, en gaf de zelve benevens de Reizebeschryving, die hy in 't Spaansch overzette, in den jare 1620 in folio uit. Naderhandt is deze Reizebeschryving in verscheide andere talen overgebragt. *Anton. Bibl. Hispan. &c.*

MENDEZIERS, koningen van Egypten, die na Mendes regeerden in neder-Egypten. Die dit geslacht oprechtte was genaamt *Nepheritus*, of *Nephreus*. Zyne navolgers waren *Achoris*, *Psammuthis*, en *Nepheritus* de II. Deze vier koningen regeerden met hun alle maar 32 jaren. *Paul. Pezron Antiquitez des temps.*

MENDICINO, eene oude stadt, zeer vervallen, in neder-Kalabrië, omtrent een myl van Cozenza, naar 't Westen. *Maty Dict.*

MENDIP-HILLS, in 't Latyn *Minarii Montes*. Dit zyn zeer hoge bergen in 't Engelsche graafschap Sommerset. *Maty Dict.*

MENDO, (ANDRIES) van Logrono, een Spaansche plaats in oud-Castilië, leefde in den jare 1668. Hy gaf uit eene oordeelkunde over de Godvrucht, de leere en nuttigheit der maatschappy van Jesus; eene verhandeling van de krygsorder in folio, en eene andere over het Akademisch Recht in den jare 1668. *Konig Biblioth.*

MENDOCINO is de naam van een kaap, of hoofdt van 't eilandt Californië, op de Westkust van Amerika, op een plaats, die naar 't Noorden strekt. *Maty Dict.*

MENDOLIA, een burgt in Kalabrië, gelegen omtrent een myl van Boua naar 't Westen. Eenige landbeschryvers nemen deze plaats voor 't oude *Peripolium*, het vaderlandt van den beruchten beeldsnyder Praxiteles, daar anderen *Pagliopoli*, een dorp digt by Mendolia, voor nemen. *Maty Dict.*

MENDOZA (DIEGO HURTADO VAN) kardinaal, aartsbisschop van Sevilië, gesproten uit het beroemde huis van Mendoza in Spanje, zoon van Inigo Lopes de Mendoza, eerste graaf van Tendilla, neef van Pieter, gezegt de kardinaal van Spanje, en oom van een anderen Diego Hurtado van Mendoza, van wien hier na gesproken zal worden. Ferdinand en Izabelle, koning en koningin van Arragon en Castilië, hadden voor 't huis van Mendoza eene zonderlinge achting. Hy wierdt met alle vereischte zorge opgevoed, en eerlang benoemt tot het bisdom van Palencia, en daar na tot het aartsbisdom van Sevilië. Paus Alexander de VI gaf hem den tytel van patriarch van Alexandrië, en maakte hem kardinaal in de maandt van September des jaars 1500. Men vertrouwde hem de gewigtigste zaken, en hy was in staat om opvolger te zyn van 't geluk en de bedieningen zyns ooms; maar hy stierf zeer schielyk te Madrid den 14 October des 1502, oud 58 jaren. *Pedro de Salazar Chron. del grand Cardin. Garibai. Zurita. Aubery.* enz.

MENDOZA (FERDINAND DE) was een telg uit het stamhuis van de heeren del Fresno de Torotte, kwam wegens zyne geleerdheit op het einde der XVI eeuwe in aanmerking. Hy kon al vroeg in zyne jeugdt de talen, rechten, en wierdt een goed oordeelkundige. Hy gaf in den jare 1586 uit een stuk in folio onder den tytel van: *Disputationes in locos difficiliores tituli de Pactis in Digest.* Daar na in den jare 1594 gaf hy een ander werk ter persse *De confirmando concilio Illiberitano ad Clementem* VIII *P. M. lib.* III. 't Is het zelve, 't welk D. Emmanuel Gonzales Telles in den jare 1665 deedt herdrukken te Lion met aanmerkingen van Gabriel de l'Aubespine, Bini, Coriolan, Laoifa, en van zyne eigene. Het lot was voor Mendoza zeer ongelukkig, vervallende door 't gedurig blokken in eene zwaarmoedigheit, die hem van zyn verstandt beroofde, zo dat men hem in zyn huis moest opsluiten, alwaar hy nog lang zat eer hy stierf. *Nicolas Antonio Biblioth. Scriptor. Hisp.*

MENDOZA, (FRANCISCUS VAN) Jesuit, geboren te Lissebon, in Portugal, deedt vele diensten aan zyne maatschappy. Men zondt hem als procureur naar Rome, en wederkerende naar zyn landt stierf hy te Lion den 3 Juny des jaars 1626, oud 54 jaren. Men heeft van hem: *Commentaria in librum Regum Tom.* III; *Viridarium sacrae & profanae Historiae*; enz. *Alegambe Bibl. Jes. Nic. Antonio.*

MENDOZA, (FRANCISCUS VAN) kommandant van Valdepenas, van de orde van Calatrava, was de zoon van Inigo, markgraaf van Mondejar. Hy diende de koningen van Spanje in verscheide gezantschappen, en in den oorlog tegen de zamenverbondene Nederlanders, alwaar hy door de zelve te Nieuwpoort gevangen, en twee jaren in Zeelandt vastgehouden wierdt. Na 't wederbekomen van zyne vryheit ging hy naar Spanje, en trouwde daar met Maria Rus Colon van Cardonna, hertoginne van Veragua; maar de zelve overleden zynde volgde hy haar den 1 Maart des jaars 1623 in den tydt, dat de koning van Spanje hem benoemde tot bisschop van Siguenza. Don Franciscus de Mendoza gaf een verhaal van zyne gezantschappen uit onder den tytel van: *Francisci de Mendoza Relatio legationis suae ad Caesaream Majestatem, ad Archiducem Austriae & regem Poloniae.* Dit werk wierdt gedrukt te Brussel in den jare 1679. Men schryft hem meer andere werken toe. *Beierlink in Addit. Chorog. Jmp. Nic. Antonio.* enz.

MENDOZA, (GARSIAS HURTADO VAN) markgraaf van Cagnete, in Spanje, onderkoning van Peru, was een zoon van Andreas Hurtado van Mendoza, onderkoning en algemeen bestierder van Peru, en van Maria, de dochter van Garsias Fernandez Manriquez, grave van Osorio, voorzitter in den Raadt van Indië. Hy liet zich by zyns vaders leven in den oorlog van keizer Karel den V gebruiken, waar in hy in den jare 1555 de stadt en heerschappy van Siëna aan den hertog van Toskane, Cosmus de Medicis, onderdanig maakte. Hy wierdt daar op van Siëna door gemelden keizer naar de Nederlanden gezonden. Hier van daan scheepte hy zich benevens zyn vader in naar Peru, alwaar hy door zynen vader naar Chili gezonden wierdt om de oproeren in dat ryk te dempen, 't welk hy niet alleen volbragt, maar ook het gansche koninkryk Chili tot aan de straat van Magellaan onder de gehoorzaamheit van den keizer bragt. Van zyne daden en bedryven hebben Christoffel Suarez van Figueroa en Petrus van Onna een traktaat, genaamt *Araucodomado*, gemaakt. Wanneer zyn vader dood, en zyn oudste broeder Diego zonder kinderen overleden was, kreeg hy door erfrecht het markgraafschap van Cagnete. Koning Philips de II zondt hem als afgezant naar Italië, en gebruikte hem verder in den oorlog tegen Portugal. In den jare 1588 wierdt hy in de plaats van den grave van Villardon als onderkoning en algemeen bevelhebber naar Peru gezonden, daar hy nog nieuwe landen ontdekte, en eenige jaren in rust regeerde. By zyne wederkomst in Spanje bragt hy den koning 18 millioenen gouds mede. Na de doodt van Philips den II volhardde hy in den dienst van Philips den III. Hy trouwde eerst met Theresia de Castro, dochter van Petrus Ferdinand de Castro, grave van Lemos. By de zelve teelde hy Joh. Hurtado van Mendoza, vyfde graaf van Cagnete, en eene dochter Maria, jong gestorven. Zyne twede gemalin, Anna

Anna Florentia de la Cerda, dochter van Ferdinand de la Cerda, en kleindochter van den hertog van Medina-Celi, die hofdame van Maria, koninginne van Schotlandt, en naderhandt van Izabelle, de gemalin van koning Philips den II, geweest was, bragt hem ter wereldt eene dochter, *Mariana de Mendoza de la Cerda*. Hy stierf in den jare 1609, en zyn bovengemelde zoon bekleedde de ampten van stedehouder van Cuença en van opperjagermeester. Hy stierf in den jare 1639. *Imhof Genealog. Hisp.*

MENDOZA, of MENDOZZA, (JOHANNES GONZALES VAN) een Augustyner monnik, te Toledo in Castilie geboren, was eerst een soldaat, maar naderhandt begaf hy zich in de Augustyner orde. De koning van Spanje, Philips de II, zondt hem als afgezant in den jare 1584 aan den keizer van China, van welk ryk hy zes jaren daar na eene Historie te Madrid liet drukken, de welke in den jare 1596 te Antwerpen herdrukt, en naderhandt in verscheide talen overgebragt is; waar in hy alle de zeldzaamheden zo ten opzichte van de ryksgesteltenis, als der zelver beheerschers, en verdere merkwaardigheden klaar ontvouwt. Hy wierdt in den jare 1593 verheven tot bisschop van Lipara, in Italië, in den jare 1607 tot bisschop van Chiapa, in nieuw-Spanje, en in den jare 1608 tot bisschop van Papajan, in West-Indië. *Rochus Pyrrhus Notit. Eccles. Gonçales d'Avila in Theatr. Indic. eccles. Herrera. Antonio. &c. Bayle Dict. Crit.*

MENDOZA HURTADO, (DIEGO VAN) graaf van Tendilla, een Spanjaardt, zoon van den markgrave van Mendoza, broeder van Lodewyk, hoofdt van zyn huis, van Franciscus, bisschop, van Jan, van Bernard, generaal van de galeien in Spanje, en van Antoni, onderkoning in Amerika. Men houdt daar voor, dat hy te Granade geboren, en aldaar opgevoed en onderwezen wierdt in de fraaie wetenschappen en talen. Vervolgens verhieven zyne verdiensten hem tot de grootste bedieningen. Keizer Karel de V bediende zich van hem in de legers, en zondt hem als afgezant naar Rome, en op 't concilie van Trente. Hier deedt hy op den 18 January des jaars 1548 die harde betuiging van alles voor nietig te verklaren wat op dat concilie besloten wierdt. Dit geschiedde in de volle vergadering. De keizer gaf hem het stedehouderschap van Siëna, maar riep hem te rug, om dat zyn hoogmoedige aardt de ingezetenen van die stadt vervremdde van de Spanjaarden. Philips de II bediende zich van hem in verscheide gelegenheden, tot dat Mendoza in den jare 1575 den geest gaf. Vermits hy een groot liefhebber der geleerdheit was, verzamelde hy met zorg eene fraaie bibliotheek, voorzien van schone handschriften, die men daar na in het Escuriaal overbragt. Hy liet ook verscheide werken van zyn trant na, gelyk een van den oorlog onder koning Philips den II van Spanje, in Granade, en een dichtwerk, getytelt: *Obras del Insigne Cavalleto D. Diego de Mendoza.* Men schryft hem ook het eerste deel van *Lazarus van Tormes* toe. *Thuanus Hist. l.* IV *& seq. Andr. Scotus & Nic. Antonio.*

MENDRISIO, of MENDRISO, eene van de vier landvoogdyen, die Maximiliaan Sfortia, hertog van Milaan, aan de Zwitsers overgaf, om dat zy hem zo getrouwelyk in zyne ongelegenheden geholpen hadden in den jare 1512. Deze plaats legt tusschen het onderste gedeelte van 't Lago di Lugano en de grenzen van 't Milaneesche gebiedt. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 392.

MENDRY, MENDRIS, de hoofdstadt van het voorgemelde landschap, behorende aan de Zwitsers, legt drie mylen ten Westen van Como, tusschen het Lac di Lugano en de gemelde stadt. Dit landschap is het kleinste van de vier of drie, die de Zwitsers in 't Milanees bezitten. *Maty Dict.*

MENECRATES, een arts, die te Syracuza in de CV Olympiade, ten tyde van Artaxerxes Ochus, in 't jaar van Rome 396 leefde. Hy wierdt om zyn verstandt geacht, en liet na een boek, vol hulpmiddelen; maar zyne verwaandheit was zo belagchelyk, dat hy van hen, die hy genezen hadt, den eenen als Apollo, den anderen als Esculaap, en een derden als een Hercules liet kleden. Hy zelf pronkte met de kroon en scepter van Jupiter, en liet zich aanbidden, als of hy den menschen het leven kon geven. Hy schreef aan Philippus van Macedonië, vader van Alexander den Groten, met dit opschrift: *Menecrates Jupiter Philippo Regi salutem.* Maar deze vorst, spottende met zyne grootschheit, schreef hem ten antwoordt: „ *Philippus Menecrati ὑγιαίνειν*; dat is: „ Philippus wenscht Menecrates gezonde herssenen". *Ælian. l.* XII *Hist. Athenæus l.* VII. *Suidas. Petrus Castellan.* enz.

MENECRATES, een ander arts, leefde ten tyde van de keizers Tiberius en Claudius. *Strabo l.* XVI.

MENECRATES, leerling van Aristarchus, een Griekschgeschiedschryver, was van Niceen, en moet van de bovenstaande onderscheiden worden. *Strabo l.* XVI.

MENECRATES van Ephezen schreef Veldgezangen. *Varro l. de R. R.* ook was 'er nog een ander van dien naam, mede een vrolyk dichter. *Suidas & Athenæus.*

MENEDEMUS, een wysgeer, te Eretria geboren, leefde in de CXX Olympiade, of 454 jaren na Romens bouwinge, en was uit eene adelyke familie, maar arm. Men zegt, dat hy eerst de krygsoeffeningen omhelsde, maar dat hy wel haast die voor de zoetheit der studiën overgaf. Hy voegde zich by Asclepiades, en zy wierden beide leerlingen van Stilpo. Daar op te Elea komende wierden zy bezorgt door Antiphilus en Moschus, aanhoorders van Phedo. Men noemde hen Eliaken, maar zy veranderden van naam, en lieten zich noemen naar 't vaderlandt van Menedemus Eretriërs. Deze wysgeer maakte het spreekwoordt onwaarachtig, dat geen philosoph in zyn eigen vaderlandt geëert wordt: want men gaf hem daar de gewigtigste bedieningen. Antigonus Gonatus, zittende eens onder het goede cier maken, wierdt hem van Menedemus dit toegevoegt: *Weet gy niet, dat gy een konings zoon zyt, en dat gy niets moet doen 't geen u niet past.* Zommigen hem vragende of hy niet trouwen wilde, antwoordde hy hen: *Weet gy niet, dat ik al een vrouw heb?* Een ander zeide tegen hem: *Gelukkig is men, als men heeft het geen men wenscht*; maar hy zeide: *Gelukkiger is hy, die niet wenscht het geen hy niet heeft.* Men zegt ook, dat hy menigmaal de Eretriërs bevrydde van de dwingelandy hunner opperhoofden. Over de maaltydt vertelde hy heerlyke zaken, en voerde treffelyke redeneringen. Hy stierf in den ouderdom van 74 jaren, hebbende verscheide gezantschappen voor zyn vaderlandt aan Demetrius, Ptolomeus en Lysimachus bekleed; en kunnende zyn oogmerk niet bereiken om zyn vaderlandt vry te maken, bleef hy zeven dagen zonder eeten en stierf van spyt. Lycophron schryft tot lof van Menedemus, maar Athenæus zegt, dat hy daar mede spotte. *Diog. Laërt. l.* II *Vit. Philos. Athenæus l.* X. *Strabo l.* IX. Diogenes Laërtius zegt, dat zyn vader Clisthenes genaamt wierdt, in zyn leven *l.* II. §. 125.

MENEDEMUS, een Cynisch wysgeer, was de leerling van Colotes van Lampsacus. Hy droeg het gewaadt van eene Furie, zeggende, dat hy uit de helle kwam om der menschen doen gade te slaan, en daar van aan de onderaardsche goden verslag te doen. Hy was gekleed met een langen rok, die hem tot op de voeten hing, met een roden gordel om de lendenen gegord: op het hoofdt droeg hy een grote hoge muts, waar op de twaalf tekenen van den Zodiaak stonden afgebeeld: zyne schoenen waren een soort van laarzen met brozen: zyn baardt was altydt lang, hebbende in zyne handt een grote essestok, daar hy op leunde. *Diogen. Laërt. l.* VI *Vit. Phil.*

MENELAJA was een feest, 't welk de Lacedemoniërs te Therapnis ter eere van Menelaus vierden, hebbende hem als een godt een tempel gebouwt, vereerende hem met liederen en lofzangen. *Meursius Græcia feriata.*

MENELAUS, broeder van Simon en Lysimachus, uit den stamme Benjamins, wierdt door den hogepriester Jason met eenig geldt naar den koning Antiochus gezonden. Daar komende boodt hy dien vorst, in plaats van zyns meesters belangen waar te nemen, 300 centners zilver meer dan Jason, indien hy hem wilde tot hogepriester in des zelfs plaats verheffen. Na dat hem zulks was toegestaan, keerde hy naar Jeruzalem, stiet Jason uit den setel, en rechtte allerlei wanorder aan. Maar Menelaus het bedongen geldt niet kunnende opbrengen, wierdt zyn broeder Lysimachus in zyn plaats gestelt: doch Menelaus was loos genoeg om de hem afgenomene waardigheit weder meester te worden. Hy stal de goude kleinodiën uit den tempel, en beschonk daar voor een gedeelte mede den koninklyken stedehouder Andronicus: het ander verkocht hy om daar door een beurs te verzamelen. Onias, een Godvruchtig man, bestrafte hem over deze misdaadt, waar op Menelaus, om zich van deze bestraffing te wreken, hem liet ombrengen. Hy kwam op nieuw in ongenade, maar hy bediende zich van zyne voorgemelde list, en blindde daar mede de oogen van Ptolomeus, waar door hy hem op nieuw in des konings gunst bragt. Immiddels ontstondt 'er een valsch gerucht, als of Antiochus overleden was, waar op Jason op de been geraakte om zich te wreken, en dwong Menelaus op den burg van Jeruzalem te vlieden. Maar de valschheit van dit gerucht ontdekt zynde moest Jason zich inbinden, en Menelaus kwam weder te voorschyn. Antiochus, ondertusschen uit Egypten te Jeruzalem gekomen zynde, ontnam den H. tempel met toestemming van Menelaus veele heilige vaten; maar toen Antiochus Eupator aan de regering kwam, liet hy dien booswicht en heiligschender Menelaus van 't leven beroven. II *Machab. IV. Jozephus Oudheden* XII *boek. Torniel. Salian. & Spondan. in Annal. V. T.*

MENELAUS, broeder van Agamemnon, koning van Mycene, trouwde met Helena, die door Paris geschaakt wierdt, waar uit de vermaarde Griekse oorlog voor Troja ontstondt, gelyk elders is gezegt. Zie HELENA.

MENELAUS, een Grieksch geschiedschryver, aangehaalt door de ouden, die zeggen, dat hy uit de stadt Karië was.

MENELAUS, een wiskunstenaar, die ten tyde van den keizer Trajanus leefde. Hy was de schryver der drie boeken van de *Sphera*, die wy nog hebben, en door P. Mersenne uitgegeven zyn.

MENELAUS, van Egea, een dichter, die den Thebaanschen oorlog in twaalf boeken beschreef, gelyk door verscheide schryvers aangehaalt wordt.

MENEN. Zie MEENEN.

MENEO, MENO, in 't Latyn *Mena*, een oud steedtje in Sicilië, gelegen in de vallei van Noto, digt by den oorsprong van de rivier S. Paolo, zes mylen van Liontine, naar 't Westen. *Maty Dict.*

MENERBE, eene kleine, maar weleer eene tamelyk sterke stadt in Vrankryk, behorende onder het graafschap Venaisin. In den jare 1575 wierdt zy onvoorziens door de Gereformeerden ingenomen onder 't beleidt van Albert Pape S. Auban, een edelman, en een krygsman van 't geluk, genaamt Ferrier, mitsgaders door den baron van Almagne. Maar doordien het pausselyk gebiedt daar door zeer veel lyden moest, rukte de kardinaal van Armagnak, als vicelegaat van den paus, in aller yl 7000 mannen byeen, en hoopte de stadt des te eerder meester te

te zullen worden, vermits de daar in leggende Gereformeerden zeer oneenig waren. Echter mislukte hem zulks; want de belegeraars waren 't onder de opperhoofden wegens het hoog gezag ook niet eens, en de groot-prioor van Vrankryk, na dat hy het zelve een tydlang bekleed hadt, trok uit ongeduldt van geen goeden uitslag te zullen erlangen daar voor van daan. Dus wierdt 'er een reeks van 15 maanden doorgebragt, zo omtrent de stadt te belegeren, als met die te blokkeren, tot dat in den jare 1578 met de Gereformeerden de vrede gesloten, en de stadt weder aan de Roomschgezinden ingeruimt wierdt. *Mezeray Hist. de France T.* III.

MENES, eerste koning en grondlegger van het Egyptische ryk, dien men gelooft te zyn Mizraim, zoon van Cham, vader der Egyptenaren, zynen zetel eerst vestigende te Thebe, naderhandt te This, en vervolgens te Memphis. Hy hadt, zegt men, drie zonen, die het ryk verdeelden. De eerste, *Athotis*, nam bezit van hoog-Egypten; de twede, *Curudes*, behieldt het gansche neder-of laag-Egypten, en de derde, *Torsothros*, hieldt zyn hof te Memphis, dat in 't midden tusschen het hoog-en laag-Egypten in lag. Eenige schryvers menen, dat Menes ten troon klom 117 jaren na de geboorte van Phaleg, zone van Heber, 't geen het jaar was van de verstrooijing der volkeren door 't heelal. Men zegt, dat hy 't was, die Memphis liet bouwen, en dat door eene wonderlyke uitvinding. Hy stuitte den Nyl door een dyk ter breedte van honderd stadiën digt by de stadt, en hy dwong de zelve zynen loop te nemen tusschen het gebergte, gelyk hy nog doedt. Deze dyk wierdt met veel zorg door de koningen van Egypten bewaart, die daar gestadig wachts by zetten om ongemak te verhoeden. *Herodotus l.* II. *Marsham in Canon. Ægypt. P. Pezron Antiquité des Temps. Marmol de l'Afrique l.* II. *Du Pin Bibl. univers. des Hist. Prof.*

MENESARCHUS, zoon van Pythagoras, hieldt met zynen broeder Telauges eenigen tydt het school zyns vaders aan; ten minste Eusebius is van dat gevoelen in zyn Kronyk, maar Diogenes Laërtius zegt, dat Pythagoras maar eenen zoon, namentlyk *Telauges*, gehad heeft. *Diogen. Laërt in vita Pythagor.*

MENESES (GARSIAS DE) was in de XV eeuwe bisschop van Evora, in Portugal, gesproten uit een zeer voornam geslacht in dat koninkryk. Hy smeedde tegen den koning Jan den II, met des zelfs neef, den hertog van Viseo, en vele andere groten, waar onder zyn eigen broeder, Ferdinand genaamt, mede was, eene gevaarlyke zamenzwering, die ook naar allen schyn zou gelukt hebben, indien deze bisschop niet aan eene byzit, die hy onderhieldt, en zy wederom aan haren broeder, Diego Tinoco, den gemelden aanslag ontdekt hadt. Door dezen laatsten kreeg de koning kennis van de zaak, die, na alles naauwkeurig onderzocht te hebben, bevondt, dat zyn broeder Don Vasco Contino een van de zamengezworenen was, waar op hy den hertog van Viseo met zyn eigen handt doorstiet, en drie andere, waar onder de gemelde Ferdinand de Meneses was, opentlyk liet onthoofden, verscheide ten lande uit bannen, en andere tot eene eeuwige gevangenis doemde; maar hy liet den bisschop Garsias de Meneses in een regenbak werpen, en dus jammerlyk verdrinken. Den ontdekker van 't verraadt, de broeder van des bisschops meesteresse, gaf hy een jaargeldt van 1000 dukaten ter beloning. *Manuel de Faria y Sousa Epit. de las Hist. Portuguesas P.* III. *c.* 14.

MENESTHEUS, of MNESTHEUS, zoon van Peteus, wierdt koning van Athene. Hy maakte zich meester van dezen staat door hulp van Castor en Pollux, die Theseus in den jare 1230 voor de geboorte van Jesus daar uit dreven. Menestheus stierf op 't eilandt Melos, op zyne te rug reize uit den Trojaanschen oorlog, na dat hy 12 jaren geregeert hadt. *Plutarchus in Theseus. Euseb. in Chron.* Moreri zegt, dat hy maar 7 jaren regeerde, en dat het was in de jare der schepping 2871.

MENESSTRIER, (CLAUDIUS FRANÇOIS) Jesuit, maakte zich beroemd door zyne geleerdheit in de XVII eeuwe. Hy wierdt geboren te Lion den 10 Maart des jaars 1631, en tradt met zyn vyftiende jaar in de maatschappy van Jesus. Hy wierdt de eerste jaren gebruikt naar de gewoonte van 't collegie ter onderwys van de beschaafde letteren; hy voegde de talen by de lezing der oude schryvers, en wendde alles aan, wat dienstig was om de leerlingen bekwaam te maken in de kennisse der geschiedenissen, gedenkpenningen, spreuken, wapenschilden, opschriften, en voorts in alle oude en hedendaagsche gedenkstukken. Dit maakte hem zelf zo ervaren, dat hy daar boven anderen in uitmuntte. Hier toe hielp niet weinig zyn gadeloos geheugen, 't welk hy zo volkomen bezat, dat men vertelt, dat de koningin Christina van Zweden, te Lion zynde, hem 300 van de ongewoonste woorden liet voorschryven, die hy zo aanstonts in die zelve order, als zy geschreven stonden, van buiten wist te noemen. Na dat hy van zyne reizen naar Italië, Duitschlandt en Engelandt weder te rug gekomen was, en zich eenigen tydt op het prediken gelegt hadt, kwam hy in den jare 1671 te Parys, en kreeg door zyne predikatien een groten toeloop, tot dat hy aldaar in den jare 1705 overleedt. Men heeft van hem de volgende schriften, als: *Histoire consulaire de la ville de Lion*; *Histoire de la ville de Lion*; *Histoire du regne de Louis de Grand*; *Traité de la Blason*; *de la Chevalerie ancienne & moderne*; *Traité des Tournois*; enz. *Memoires de Trevoux April* 1705.

MENGHO, bekend onder den naam van *Hieronymus Menghus*, een Franciskaner monnik, leefde op 't einde van de XVI eeuwe. Hy was geboren te Viadana in 't Mantuaansche, over den Po, en maakte zich bekend door zyn verstandt. Men schryft hem toe het werk, getytelt: *Flagellum Dæmonum*, en 't twede deel voert den tytel van: *Fustis Dæmonum*, beide gedrukt te Venetië in den jare 1587. Zie *Possevin. Wading.* enz.

MENGRAVILLA, een dorp digt by de oude Castiliaansche stadt Avila, op de grenzen van 't ryk van Leon, 't welk wegens des zelfs zoutmynen zeer beroemd is. Men moet meer dan 100 trappen diep nederdalen eer men zout kan bekomen, en alsdan komt men in een zeer wyd hol, 't geen door eene zuil van zuiver steen-zout, die ongemeen schoon en groot is, ondersteunt wordt. *Colmenar Delic. de l'Espag. p.* 211.

MENGRELIE. Zie MINGRELIE.

MENI, een afgodt der Joden, waar van gesproken wordt *Jes. LXV*, 11. De meesten menen, dat Mercurius, als de godt der kooplieden, daar door verstaan wordt. Het woordt stamt af van מנה, *Manah*, *numeravit*, hy heeft getelt. *Grotius ad h. l.* Strabo noemt ook den godt *Μῆνα*, die in 't Oosten geëert wierdt; maar men kan 'er met zekerheit niet meer van zeggen. *Seldenus de Diis Syris* l. 1.

MENIN. Zie MEENEN.

MENIPPUS was een geboren slaaf uit Phenicië, maar ook een Cynisch wysgeer, winnende door zyn verstandt zo veel, dat hy zyne vryheit kocht, en burger te Thebe worden kon. Sedert behielp hy zich met woekeren, om welken schandelyken handel hy van een iegelyk bespot en veracht wierdt. Eindelyk zyne goederen te ligt vertrouwt hebbende aan menschen, die met de zelve heen gingen, gelyk het doorgaans gaat, wierdt hy zo onverduldig, dat hy zich zelf verhing. Hy schreef dertien boeken van jok en ernst, hoewel anderen menen, dat de zelve niet van hem, maar van eenen Dionysius en Zopyrus geschreven zyn. Diogenes Laërtius spreekt van verscheide Grieksche schryvers van dien naam, als van eenen, die eene Historie van de Lydiërs en een kort begrip van *Xanthus* werken schreef. De twede was een wysgeer van Karië, en hy noemt nog twee schilders en een steenhouwer. Zie de aanmerkingen van *Gilles Menage* over *Diogenes Laërtius*.

MENIPPUS *van Pergamo*, een landbeschryver in de Grieksche taal, die dikwils aangehaalt wordt van Artemidorus van Ephezen, Stephanus van Byzance, en anderen.

MENIPPUS *van Stratonica*, eene stadt in Karië, was een berucht redenaar. Plutarchus en Strabo spreken van hem met lof, en Cicero verzekert, dat Menippus een van de voornaamste redenaars van zynen tydt was. *Strabo l.* XIV. *Cicero in Bruto.*

MENIUS, burgermeester na de stichting van Rome in den jare 433. Hy, hebbende een scheepsstrydt tegen de Latynen en Antiaten gewonnen, nam de galioenen van hunne schepen, en stelde die op een plein, daar veel volk vergaderde. Deze plaats wierdt van hen *Rostra* naar deze galioenen genaamt. *Tit. Livius l.* VIII. *c.* 14. *Plinius l.* XXXIV. *c.* 5.

MENKENSDRECHT, of MENKENESDRECHT. Zie PAPENDRECHT.

MENNO SIMONS, grondlegger van eene gezindheit, genaamt MENNONITEN, of Doopsgezinden, die zich in Nederlandt, byzonderlyk in Hollandt, hebben uitgebreid. Menno Simons leefde in den beginne van de XVI eeuw, was geboren in een dorp van Vrieslandt, den R. Katholyken Godsdienst toegedaan, maar verliet den zelven, en liet zich door een wederdoper, Ubbo Philips, nogmaals dopen. Door zyne schriften, die in een bondel te Amsterdam en naderhandt op nieuw in den jare 1681 gedrukt zyn, kreeg hy by zyne geloofsgenoten grote achting, zo dat hy nog heden voor hunnen voornaamsten leeraar gehouden wordt. Hy kon zeer net en vaardig zyne gedachten verklaren, en bekwam veel aanhang en leerlingen te Leeuwarden, Groningen en Embden, in Westphalen, in Gelderlandt, Hollandt, Brabandt, aan de Oostzee, en andere plaatsen. Hy verwierp den kinderdoop, en drong hard aan op den wederdoop. In de overige stukken van den Godsdienst zou hy, zo men zegt, zeer twyfelachtig van gevoelen geweest zyn. Zommigen zeggen, dat hy in een gesprek met Joh. a Lasco te Embden loochende, dat Christus zyne menschelyke natuur van de Maagdt Maria hadt: anderen daarentegen beweeren, dat hy in eene andere redenvoering, die hy te Wismar met Martinus Myeronius hieldt, erkende de menschwording van Christus; maar hy leidde het ligchaam af dan uit het wezen des Vaders, dan uit het wezen van den H. Geest, en ten laatste uit het Woordt, waar door alles uit niet geschapen is. Van eenigen wordt hy gehouden voor een vredelievend man, die een afkeer hadt van alle onbezonne handelingen en oproeren der andere Wederdopers. Eindelyk is hy in den jare 1565 te Oldeslo tusschen Lubek en Hamburg gestorven. Onder de voornaamste van zyne aanhangers, en die naar Mennoos leere MENNONITEN genaamt wierden, worden getelt *Adam Pastor*, anders *Rudolf Martini* genaamt, *Henrik van Urnen*, *Antoni van Keulen*, *Gilles van Aken*, en andere, die deze leer verder hebben uitgebreid. Echter is 'er onder deze secte een grote scheuring ontstaan, namentlyk in den jare 1555 dreef een Leonard Brauwensz. dat de ban, of de afzondering der godlozen van de gemeente, niet alleen zich uitstrekte wegens het geestelyke, maar ook in 't wereldlyke, namentlyk, dat door den ban de ouders van de kinderen, en echte lieden van elkander zich onthouden moesten, welk gevoelen en hardigheit aan alle niet behaagde. De genen, die het met Brauwensz. hielden, noemden zich de *rechte Mennoniten*, en wierden ook de *Vlamingen* genaamt; insgelyks wegens hunne hardigheit in opzicht van den ban *Hardebanners*. Van dit soort waren de genen, die zich op de by-

een-

eenkomsten te Leeuwarden en Embden in de jaren 1578 en 1598 bevonden. De anderen, die zich tegen deze aankantten, wierden de *Vriezen*, *Franekers*, of *Waterlanders* genaamt, en moesten ook wel de schimpnamen van *Hamaxsaren*, *Barboniten*, enz. voeren. Wederom waren 'er andere, die tusschen deze twee partyen vrede wilden maken, waar uit weder een nieuwe secte rees, en om dat zy het met geen van beide hielden, wierden zy *Neutralisten* genoemt, hoewel ook de beide vorige secten, zo wel de Vlamingen als Vriezen, wederom in veel andere nieuwe secten verdeelt zyn, naardien onder hen zo wel wegens de kerkelyke tucht, als wegens zekere geloofsstukken tweespalt is ontstaan. Onder deze nieuwe worden gerekent die men *Galenisten* noemt, naar eenen van hunne bekende leeraars *Galenus Abrahams* te Amsterdam. Maar vermits men hem nagaf, dat hy niet vremd was van 't gevoelen der Socinianen, die de ware Godheit van Christus en van den H. Geest loochenen, mitsgaders meer andere wangevoelens te hebben, en zich al te toegevende toonde in het Avondmaal uit te delen aan de zulke, die nog niet naar de gewoonte de Mennoniten wedergedoopt waren, kantte zich onder anderen *Samuel Apostool* tegen hem aan. Maar doordien Galenus Abrahams zeer veel aanhang hadt, scheurden deze twee partyen zich van elkander, en rechtten ieder byzondere zamenkomsten aan. Verder worden de zogenaamde Waterlanders, die ook naar hunnen voornaamsten leeraar, Johannes de Ries, *Johanniten* genaamt worden, voor de beste onder hen in de leere gehouden, als hebbende vele dwalingen en valsche gevoelens der anderen laten varen, gelyk zulks uit de geloosbelydenis van Johannes de Ries, met de uitlegging van *Pieter Jansz.* van Wormerveen, te zien is. Van dit soort is ook *Engel Arendsz.* van Doowrgeest geweest, die met Frederik Spanheim zich in strydschriften heeft ingelaten, en in zyne brieven aan den zelven getoont de ware leer der zogenaamde Doopsgezinden, zich zuiverende van vele zware beschuldigingen, daar de Mennoniten mede belast wierden. Waar uit blykt, dat het zeer zwaar is van de leerstukken der Mennoniten in 't algemeen iets te melden, doordien zo veel verschillendheit van gevoelens en byzondere secten onder hen zich bevinden, welk onderscheidt ook in hunne geloofsbelydenissen, zo wel die boven gemeld zyn, als meer andere secten, die onder hen schuilen, blykt. Echter vindt men een zamenhang van eenige hunner geloofsbelydenissen te Amsterdam in den jare 1665 gedrukt, en eene zogenaamde voorstelling van de voornaamste artykelen des Christelyken geloofs, de welke te Dordrecht in eene algemene vergadering van alle gemeentens der Mennoniten goedgekeurt wierdt, en de welke door Henrik Ludolf Bentheim in zyn *Hollandschen Kerk-en School-staat* mede ingelascht is, waar in vele stellingen geheel anders gevonden worden dan men in 't gemeen van hen verbreidt, of gelyk te voren de oude en voornaamste Wederdopers geleert hebben, en in hunne leerboeken gevonden worden. In 't stuk, rakende het ampt der hoge overigheit, men vindt geen woordt dat het een Christen niet betaamt het ampt van hoge overigheit te bekleden, daar men in de oude geloofsbelydenissen klaar ziet, dat zy zulks volstrekt verbieden. Ook worden 'er meer andere geloofsstukken niet in gevonden, die men hen te laste legt, waarom zy zich ook beklagen, dat zy te onrecht door Horenbeek, Cloppenburg, Hornius en Ottius beschuldigt worden van stellingen, die zy niet gevoelen. Diergelyke klagten stort ook Galenus Abrahams uit in zyne zogenaamde verdediging der Protestanten wegens het gevoelen, dat men alleen de genen dopen moet, die reets tot het rechte gebruik van hun verstandt gekomen zyn; die zo wel in de Hollandsche als Fransche tale gedrukt is te Amsterdam in den jare 1704, bewerende, dat men de kinderen niet dopen moet; dat men om geringe zaken geen eeden doen moet; dat Christus een nieuwe wetgever is, en dat hy dit onder anderen geboden heeft. In het zelve verweerschrift zoekt hy ook te bewyzen, dat de rechte Mennoniten geenzins de gevoelens der Socinianen omhelzen, zo dat men te onrecht het oude spreek-of schendwoordt gebruikt, gelyk weleer gedaan wierdt, namentlyk, dat een Mennoniet niet anders dan een ongeleerde Sociniaan is, 't welk hy toont dat niet in opzicht van alle Mennoniten moet verstaan worden. Verder roemt Henrik Ludolf Bentheim krachtig van hunne ootmoedigheit, trouwe, vredelievendheit, matigheit, en zonderlinge liefde tegen de noodlydenden. De minste leggen zich op de studiën, maar zy zyn meest kooplieden en kunstenaars; echter hebben zy sedert eenigen tydt doorwrochte en verstandige mannen tot hunne leeraars gehad. *Hoornbeek Summa Controv. l.* V. *c.* 352 *seq. Spanheim Elench. controv. Ottius Annal. Anabapt. Bentheim Hollandsche Kerk-en Schoolstaat* P. I. *c.* 19. *p.* 822 *seq. Arnold Ketter-Hist. Galenus Abrahams Verweerschrift tegen de Protestanten. Stoupp. Rel. Holl.*

MENOCHIUS, gemeenlyk MENOCHIO, (JAKOB) een berucht rechtsgeleerde, te Pavië geboren uit een gering geslacht, maar die zich door zyne grondige kennisse in de rechten zo beroemd maakte, dat men hem den Baldus of Bartolus van zynen tydt noemde, ja dat de voornaamste universiteiten van Italië begerig waren om hem het hoogleeraarschap op te dragen. Hy studeerde eerst te Mondovi, in Piëmont, en daar na te Padua, daar hy zich 23 jaren ophieldt, maar eindelyk trok hem de liefde tot zyn vaderlandt weder derwaarts, daar hy in de plaats van Nicolaas Gratiaan tot professor in de rechten wierdt aangestelt. Philips de II, koning van Spanje, betuigde by vele gelegenheden hoe groot zyne achting voor hem was, makende hem eerst zynen Raadt, en daar na voorzitter van den Raadt te Milaan. Hy maakte zich door zyne schriften een onsterf-

M.

lyken naam, waar van de voornaamste zyn: *De recuperandâ possessione; De adipiscendâ possessione; De præsumtionibus; De arbitrariis Judicum quæstionibus & causis Consiliorum T.* XIII. enz. Hy stierf den 10 Augusty des jaars 1607, oud 75 jaren. *Tomasini in Elog. illustr. P.* I. *Crasso de Elog. d' Huom Letter. Ghilini. Ricciol. Panciroll. Thuanus*

MENOCHIUS, (JOH. STEPHANUS) een Jesuit, geboren te Pavië, een zoon van den bovengemelden Jakob. Na dat hy in de beschaafde letteren goede gronden gelegt hadt, tradt hy in den jare 1593, het 17 van zyn ouderdom, in de maatschappy der Jesuiten, en verkreeg door zyne bekwaamheit vervolgens de voornaamste bedieningen van zyne orde in Italië. Hy stierf te Rome den 4 February des jaars 1656, nalatende verscheide schriften, als: *Hieropoliticon, seu Institutiones Politicæ, de Sacris Scripturis deprompta l.* III; *Institutiones Oeconomicæ l.* II; *Brevis Explicatio sensus litteralis totius Scripturæ T.* II; *De Republic. Hebræorum l.* VIII. Zie *Alegambe Bibl. Societ. Jesu. Miræus de script. sæc.* XVII.

MENELOGIUM, van μὴν, een maandt, en λόγος, eene redenvoering, is een boek in de Griekſche kerk, waar in de feesten en de levens der heiligen staan aangetekent, die 's morgens vroeg in de metten gelezen worden.

MENODOTUS *van Samos*, een Griekſch geschiedschryver, wordt aangehaalt door Athenæus *Deipnosophist. lib.* XV. Men weet niet in wat tydt hy leefde. *Vossius de Hist. Græcis.*

MENOECEUS, zoon van Creon, koning van Thebe. Men zegt, dat hy, gehoort hebbende, dat het orakel de overwinning aan de Thebanen voorzeide, als de laatste van het stamhuis van Cadmus dood zou zyn, zich zelve doorstak om zyn vaderlandt te doen zegepralen. *Statius l.* X *Thebaïd.*

MENON, hoofdman van twee duizend Thessalische ruiters, behaalde eene grote overwinning op de Lacedemoniërs in 't tweede jaar van de CXIV Olympiade. Leonatus, opperhoofdt van de Lacedemoniërs, wierdt in dien slag gedood. *Diodorus Sicul. l.* VIII.

MENON *van Larisse*, hoofdman der Thessaliërs in de onderneming van Cyrus tegen zynen broeder Xerxes, zynde, met Clearchus en andere legerhoofden in de vlucht gevangen genomen, was de eenigste, dien Artaxerxes de vryheit schonk, 't geen hy deedt om hem verdacht te maken, als of hy zyne medestanders hadt willem verraden. *Polyæn. l.* VII. *c.* 18.

MENON, en verwaand wysgeer ten tyde van Socrates. Zie *Plutarchus.*

MENOPHILUS, burgermeester ten tyde der Maximinen, geboodt met Crispinus in de stadt Aquileja, en liet de poorten van de stadt sluiten. *Jul. Capitol. in Maximinis & in Maximo & Balbino c.* 12.

MENOPHILUS, een gesneden, aan wien Mithridates, voor dat hy van Pompejus overwonnen wierdt, zyne dochter in een kasteel te bewaren gaf. Manlius Priscus, dit kasteel belegerende, en 't zelve staande te bukken voor zyne macht, nam Menophilus een dolk, stiet den zelven in 't hert van deze dochter, op dat zy niet in de handen der Romeinen vallen zou, en doodde toen zich zelven met den eigen dolk. *Ammian. Marcellin. l.* XVI. *c.* 7.

MENOUFIA, eene stadt van neder-Egypten, gelegen in de Delta, aan een van de takken des Nyls, tien of twaalf mylen van Caïro naar 't Noorden. Zy is de hoofdstadt van een Casfelief. *Maty Dict.*

MENSCHENEETERS. Zie ANTHROPOPHAGEN.

MENTEL, of MENTELIN, (JOHANNES) een edelman, te Straasburg geboren, wordt, naar 't zeggen van eenigen, maar kwalyk, voor den uitvinder van de drukkunst gehouden omtrent den jare 1440, of 1442. Zie het artykel van BOEKDRUKKERY, en dat van KOSTER. (LAURENS)

MENTES, MENDES, in 't Latyn *Myndus*, eene oude stadt van Natolië, in Asië. Zy legt op de kust van den Archipel, tusschen de kaap Crio en de stadt Melazzo. Eertyds was zy bisschoppelyk, tegenwoordig is ze de setel van Aidinelli. *Maty Dict.*

MENTESELI, oudtyds *Lycia*, een gewest van Natolië, in Asië, is een gedeelte van Karamanië, omringt van het Taurische gebergte, tusschen het eigentlyke Karamanië, Aidinelli, en de Rhodische zee. De voornaamste steden zyn *Patera*, *Strumeta*, *Lovante*, en *Fionda*, die eertyds de namen voerden van *Patara*, *Myra*, *Andriaca*, en *Phaselis*. Men vindt daar de overblyfselen van 't oude *Limyra*, en zommige landbeschryvers plaatsen daar ook in eene stadt *Mentefeli*, of *Mentesche*, aan den voet van den berg Taurus, en omtrent 22 mylen van Pathara naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MENTHE, van wien de poëten verdichten, dat Pluto op haar verlieft zynde, zy door den minneyver van Proserpina, zyne gemalin, in een kruidt verandert wierdt, hebbende de *Mentha* of kruizemunt van haar den naam behouden. *Pomey Pantheon Mythic. p.* 203.

MENTHEIT, of MENTEITH, in 't Latyn *Taichia*, of *Mentithia*, is eene provincie in Schotlandt, haren naam ontlenende van de rivier Teith, of Taich, die byna de gansche lengte van 't Noord-Westen tot het Zuid-Oosten doorloopt. De aangrenzende landschappen zyn Albanië, Levin, of Lenox, Sterling, Fife, en Strathern. Behalven de Teich wordt zy van de stromen de Forth en Gudie bewatert; ook bevinden zich daar in eenige meiren, waar onder Logh Kenerin en Logh Con de voornaamste zyn. De hoofdstadt van deze provincie wordt *Dumblain*, of *Dumblane* geheten: ook behoren daar onder de sherifdommen *Clakmannon* en *Culros*, waar van het eerste de kleine stadt *Allowa*, of *Allwa*, en de andere, mede een steedtie van gelyken naam Culros, de hoofdplaatsen zyn. De oude gra-

ven

ven van Mentheit waren uit het geflacht van Cumen, dat in Schotlandt het talrykfte en machtigfte geweeft is, maar eindelyk zich door zyne eige grootheit heeft bedorven. In de XIII eeuwe, ten tyde van koning Henrik den III, wierdt de graaflyke waardigheit van deze provincie verleent aan Mailiffe Graham, uit dit geflacht, 't welk anderen noemen *Drummond*, of *Dromond*, onder wiens afftammelingen het naderhandt volftandig gebleven is. De hoofdfetel van dit graaffchap is geplaatft te Kirkbirt, of Kirk-Brid. *Cambden Britannia With the additions. Beeverell Delic. de l'Ecoffe pag.* 1178 *& feq.*

MENTOR. Zie MENETOR.

MENTS, MENTZ, *Maintz*, in 't Latyn *Moguntia*, *Magontia*, *Moguntiacum*, en in 't Fransch *Majenne* genaamt, legt aan den Rhyn, daar zich de zelve met den Mein, of Main vereenigt, is eene voorname ftadt, en hoofdfetel van het eerfte keurvorftendom des Roomfchen Ryks. De oudfte fchryvers hebben van deze ftadt dikwils gewag gemaakt, vooral Ptolomæus, Tacitus, S. Hieronymus, Ammianus Marcellinus, Eginhart, en andere. Eenigen leiden haren naam af van *Magog*, zone van Japheth; van Magantius Troyen; of van zekere Magi, tovenaars of wyzen, die de zelve gefticht zouden hebben; maar zulks, niet met de reden overeenkomende, wordt by velen verworpen: liever houden zy met Gouthærus, of Gonthier, dien anderen noemen Ligurinus, de welke, fprekende van de intrede des keizers Frederik Barbaroffa binnen Ments, gelooft, dat zy dien naam gekregen heeft van den Main, dien hy Mogus noemt. Zie hier zyne woorden:

> *Hic Mogus tumido mifcet fua flumina Rheno,*
> *Qui licet ipfe fuum perdat cum gurgite nomen,*
> *Dat tamen egregiæ primordia nominis urbis,*
> *Illaque majori quum fit populatior amni,*
> *Negligit & fluvio dignatur ab hofpite dici;*
> *Namque premens Rhenum, fi credimus omnia famæ,*
> *Nomen ab infufo recipit Moguntia Mogo. &c.*

Dat is:

> „ De Main mengt met den Rhyn alhier zyn zilver nat,
> „ En fchoon hy daar door voorts zyn' eigen naam moet derven,
> „ Hy geeft den zelven aan een vorftelyke ftadt:
> „ Nooit kon hy groter roem na zynen val verwerven;
> „ Dus kreeg het volkryk Ments (naar 't melden van de faam)
> „ Door 't fluiten van den loop dier vloedt naar hem zyn' naam.

Anderen doen den naam afkomen van de drie rivieren *Ma*, of *Mon*, *Gon*, of *Gonzo*, en *Cie*, waar uit *Mogoncia*, of *Moguntiacum* gekomen zou zyn: anderen hebben weder andere gedachten omtrent des zelfs naam.

Komen de fchryvers niet overeen omtrent den oorfpronk van des zelfs naam, op gelyke wyze verfchillen zy ook wegens den eerften grondlegger van de ftadt. Eenigen geven voor, dat die van Trier 1362 jaren voor de geboorte van Chriftus eenige toveraars uit hunne ftadt verdreven, en dat hun opperhooft, *Nequam* genaamt, die gebouwt zou hebben, waar uit het oude fpreekwoordt van: *Moguntia ab antiquo Nequam*, dat is: *Ments van den ouden Nequam (gefticht)* gefproten is. Maar doordien dit van de meeften als een verdichtfel gehouden wordt, is het beter te geloven 't geen anderen zeggen, dat Ments van Claudius Drufus Germanicus, ftiefzoon van den keizer Auguftus, gebouwt is. De oude gefchiedfchryver Rodewik fchryft, dat Ments al in zynen tydt eene grote en fterke ftadt, aan den Rhyn gelegen, geweeft is. De gefchiedenis van deze ftadt is vol wiffelvalligheden; zy moeft ontallyke rampen lyden, en was aan velerhande lotgevallen onderworpen. Dus wierdt zy als in den jare 72 na de geboorte onzes Heilands van Civilis der Batavier, daar op van de Barbarifche volkeren, en van de Franken verwoeft en ingenomen. Niet beter maakten 't de Wandalen, Alanen en Hunnen in en omtrent den jare 413, gelyk een brief van S. Hieronymus getuigt. In de VI eeuwe moeft Ments vele rampen lyden. In den jare 872 wierdt het door eene aardbeving verwoeft; in den jare 1080 voor een groot gedeelte verbrand; in den jare 1163 maakte keizer Frederik Barbaroffa zich daar van meefter. In den jare 1389 ontdekte men hier, dat zommige inwoners federt eenige honderd jaren hadden gelooft: 1) Dat het vergeeffch was, dat men de Heiligen aanriep, vermits zy voor niemandt bidden konden; want de menfch, geftorven zynde, vondt maar twee wegen, de eene ten hemel en de andere ter helle. 2) Dat de leken even zo wel als de priefters confacreren konden. 3) Dat de paus onrechtvaardiglyk zich de uitdeling der aflaten aanmatigde, en 4) dat alle zielmiffen te vergeeffch waren. In den jare 1462 bekwam deze ftadt een merkelyken neep, doordien zy van haren keurvorft Adolf, geboren grave van Naffau, den 27 October by nacht onvoorziens wierdt overrompelt, en van eene vrye Ryksftadt tot eene landftadt gemaakt. In den jare 1552 heeft Albert, markgraaf van Brandenburg, deze ftadt en verfcheide kerken lelyk gehavent. In den jare 1631 nam haar koning Guftaaf Adolf van Zweden met verdrag in, en liet haar nog meer verfterken, ook aan de zyde der ftadt, daar de Main in den Rhyn ftort, eene nieuwe vefting aanleggen, die hy Guftavusburg noemde, wordende te dier tydt vele Roomfche oudheden aldaar in de aarde gevonden. In den jare 1635 moeften de Zweden de zelve aan den keizer overgeven, die haar aan den keurvorft weder inruimde; maar in den jare 1644 wierdt de ftadt van de Franfchen ingenomen, die haar na de Munfterfche vrede weder overgaven. In den jare 1688, wanneer de Franfchen Philipsburg verovert hadden, en verder in Zwaben en Frankenlandt den meefter fpeelden, wiften zy met een den keurvorft van Ments te overreden, dat hy hen de ftadt in handen gaf; doch het volgende jaar wierdt zy door den hertog van Lotharingen en de keurvorften van Beyeren en Saxen met 60000 man aangetaft, en fchoon de marquis van Uxelles met eene bezetting van 10000 man haar dapper verdedigde, moeft zy zich eindelyk overgeven, doordien een bomme, in het kruidmagazyn gevallen, hem de verder tegenweer belette. In den jare 1691 zou deze ftadt wederom op eene fchelmfche wyze aan de Franfchen gekomen zyn, doordien een krygscommiffaris met de zelve een verdrag gemaakt hadt hen de zelve over te leveren, maar de verraders wierden tydelyk ontdekt. Onder de geeftelyke gebouwen is de Dom 't voornaamfte. De zelve was eerft aan S. Steven, nu aan S. Martyn toegewyd, en daar in leggen vele aartsbiffchoppen en Domheeren begraven. Hier in wierdt weleer een grote fchat bewaart, onder anderen een groot goud kruis, 't welk 600 ponden, of 1200 marken goudt gewogen zou hebben; mitsgaders een goude fetel, met vele koftelyke gefteenten verrykt, de welke Johannes, koning van Bohemen, aan den aartsbiffchop, die hem kroonde, gefchonken hadt. De andere kerken zyn die van S. Ignatius, S. Quintyn, S. Chriftoffel en S. Heimeranmus; daarenboven vindt men hier vele fraaie monniken- en nonnenkloofters. Het aartsbiffchoplyk hof legt ten Noorden de ftadt aan den Rhyn. De univerfiteit zou alhier in den jare 1477 door den aartsbiffchop Dietherus gefticht zyn, hoewel men liever mag zeggen, dat zy door hem te dier tydt is vernieuwt: want men zegt, dat de zelve daar al federt den jare 800 is geweeft. De Rhyn ftrekt tot groot gemak der ftadt; men gaat daar over den zelven door middel van een zeer lange brug. Drie kafteelen ter befcherming van de ftadt verftrekken ter verwondering der vremdelingen: zo doedt ook de kraan, waar mede men de fchepen, op de rivier komende, van alle zware koopmanfchappen ontlaft. Het ftadhuis is een fraai gebouw; de tombe van Drufus, de brug van Julius Cæfar, en de Rottentoren, in hare nabuurfchap gelegen, in 't midden van den Rhyn, waar van men aan de onkundigen vele beuzelingen vertelt, zyn bezienswaardig. Deze ftadt twift ook met Haarlem en Straasburg over de uitvinding van de drukkunft. *Ptolomæus. Hieronymus Epift. ad Ager. Ammianus Marcellinus l.* XV. *Eginhard. in vitâ Car. M. Ottho Frifingenf. l.* III. *c.* 4. *Gosvin. l.* II. *c.* 27. *Rhenanus l.* I *&* II. *Cluver. Defcr. Germ. Millendorp. l.* III. *Berthius de Reb. Germ. Gonthier l.* I *de Frid.*

Conciliën van Ments.

Het eerfte concilie wierdt te Ments gehouden in den jare 813, den 9 Juny, ten tyde dat Richulfus het bewindt over de kerk hadt. Hier verfchenen 30 biffchoppen en 25 abten. Men ftelde daar 85 regels of kanons op. Lodewyk de Goedertieren, keizer en koning van Vrankryk, beriep vier conciliën in den jare 828, waar van het volgende jaar een gehouden wierdt eerft te Ments, vervolgens te Parys, te Lion en Toulouze, en hy verbeterde de artykelen van 't geen men daar moeft verhandelen. Autgarus, of Othgarus, was toen biffchop. Deze koning en keizer Lodewyk bevestigde de befluiten dezer vier conciliën op dat van Worms, in de maandt Augufty van dat zelve jaar aldaar gehouden, in tegenwoordigheit der pauffelyke gezanten, wanneer Gregorius de IV het gezag over de kerk hadt. Rabanus Maurus, aartsbiffchop van Ments, beriep vier conciliën, het eerfte in October des jaars 847 ter verbetering van de kerkelyke voorrechten. Men maakte toen kanons, die men nog in een brief vindt van 't fynode, aan den koning Lodewyk van Duitfchlandt gezonden. Thiota, een Hoogduitfch vrouwsperfoon, die zich voor eene profeteffe uitgaf, wierdt gedoemt en gegeeffelt, gelyk te zien is uit de jaarboeken van Fulda. In dien zelven tydt hadt een monnik, Godefchalk, eenige voorftellingen ontworpen, die Rabanus niet behaagden. Hier opontboodt hy hem voor een concilie, 't geen in October des jaars 848 gehouden wierdt; maar de monnik liet daar een fmeekfchrift overgeven tegen den aartsbiffchop: doch hy wierdt ter veroordeling aan Hinkmarus, zyn kerkvoogdt, gezonden. De zelve Rabanus vergaderde in den jare 852 de kerkvoogden van 't Oofter Vrankryk, Beyeren en Saxen, om eenige verfchillen, onder hen gerezen, te befliffen. Karel, zoon van Pipin, koning van Aquitanië, wierdt opvolger van Rabanus, en hieldt een concilie in den jare 857 tot handhaving van de rechten der kerke, en om eenen brief van Gonthier van Keulen aan een kerkvoogdt, Alfredus genaamt, te onderzoeken. Luitbert, aartsbiffchop van Ments na Karel, hieldt in den jare 888 een concilie om de zeden te hervormen, en om middelen tegen de Normannen te beramen. Hier in wierden 26 kanons gemaakt. Aribo, die den ftoel na Erkenbaud bezat in den jare 1021, beriep verfcheide kerkvergaderingen, en eene in den jare 1023 om den grave Otto. S. Bardo van Opperhouen volgde Aribo; deze bevondt zich op een concilie van 42 kerkvoogden, die paus Leo de IX, verlelt van keizer Henrik den III, bygenaamt de Zwarte, vierde in den jare 1064 te Ments tegen te Simonie en andere gebreken der geeftelyken. Leopold wierdt aartsbiffchop na Bardo, Sigfried wierdt het na hem. Hy hieldt twee conciliën, het eerfte in den jare 1069, by gelegenheit dat Henrik de IV zyne gemalinne Bertha verftoten wilde, en een ander in den jare 1071, om Karel, biffchop van Conftans, die de priefters wilde wegjagen, hen befchuldigende van Simonie en kerkroof. De zelve kerkvoogdt hieldt ook in den jare 1075 een

een synode, om daar de willekeuren, te Rome op een concilie besloten tegen de byzitten der kerkelyken, op 't bevel van paus Gregorius den VII af te kondigen. In den jare 1085 hielden te Ments de vyanden van Gregorius den VII eene byeenkomst, waar in zy de verkiezing van Guibert tot tegenpaus voor wettig verklaarden. In een concilie, van geheel Duitschlandt gehouden in den jare 1105, ontnam men keizer Henrik den IV de kroon, om dezelve aan zynen zone te geven. Onder het aartsbisdom van Adelbert van Lotharingen, die op Ruthard volgde, hieldt men in den jare 1131 een concilie te Ments tegen Bruno, bisschop van Straasburg, beschuldigt, dat hy zich door geweldt van dien setel meester gemaakt hadt, en hy moest daar van afstandt doen aan Mattheus, gezant van den H. stoel, en aan gemelden Adelbert, die beide op deze vergadering de voorzitting hadden. Wernar van Falkenstein beriep in den jare 1261 een concilie op 't bevel van paus Alexander den IV, om middelen te beramen tot stuiting der Tartaren, die dikwils in Hungarië vielen. Pieter van Achtspalt verzamelde in den jare 1310 een concilie over de zaken van de Tempeliers; en Koenraad, Rhyngraaf, hieldt 'er twee in de jaren 1420 en 1423. Theodorik Schenk vergaderde eenige kerkvoogden in de jaren 1439 en 1441 over het voorgevallene op 't concilie van Basel, en Sebastiaan Heusenstam hieldt een concilie provinciaal in den jare 1549. Men heeft de besluiten daar van in twee partyen, de eene bevat 47 en de andere 104 hoofdstukken.

MENTS (HET AARTSBISDOM) strekt voor 't grootste gedeelte van het graafschap Sponheim tot aan het hertogdom Wurtenberg in de gedaante van een halve maan, hoewel het graafschap Hanau, en het Frankfortsche gebiedt daar eenigzins tusschen beide legt. Ten Westen legt het vruchtbare Rhyn-en Maingau, waar in Ments de hoofdstadt is; verder Bingen, Elfeld, hoog-Rudesheim. Ten Oosten leggen Aschaffenburg, Seligenstadt, Klingenberg, en andere plaatsen. Tot dit sticht of aartsbisdom behoren verder de Bergstraat, waar in de ampten en steden Weinheim, Bensheim en Heppenheim leggen. In de Palts heeft deze aartsbisschop Gernsheim en Sobernheim; in Hessen Amelburg, Fritzlar en Numburg. Verder het zogenaamde Eichsfeld, of het kleine landtie tusschen Thuringen, Hessen en Brunswyk, waar in Heiligenstadt, benevens de kasteelen Birkenstein, Gleichenstein, en Scharffenstein, Gebelhauzen, Worbs, en Duderstadt leggen, hoewel omtrent dit laatste de keurvorst Ernst Augustus van Hanover eenige eischen maakte. De stadt Erfurt in Thuringen is in den jare 1665 dit sticht door krygsmacht onderworpen. Verder is het ampt Oberlohenstein aan den Rhyn, Krauta, of Krautheim aan de Jaxt, en Bisschopsheim aan den Tauber dit sticht onderhorig. De rivieren, daar in lopende, zyn de Rhyn en Main, insgelyks de Nidda, Nabe, Aschoff, Lohre, Tauber, Unstrut, Gera, Gernsprintz en Roda. In het gebergte bezit het aartsbisdom het Odenwaldt, Spessert, en Thuringerwaldt. Wanneer men het landt aan den Spessert uitzondert, is het overige landt zeer vruchtbaar zo wel in granen, als in wyngaarden. Hier zyn ook zeer beroemde zoutwellen. Voor 't overige heeft dit aartsbisdom eertyds 12 onderhorige bisdommen gehad, als dat van Wurtsburg, Worms, Eichstadt, Spiers, Straasburg, Constans, Augsburg, Hildesheim, Chur, Paderborn, Halberstadt, en Verden, waar van de twee laatsten in den jare 1648 afgescheurt zyn: ja in oude tyden behoorden daar ook Praag en Olmuts toe, die door keizer Karel den IV daar van afgescheiden wierden, waar voor het aartssticht begiftigt wierdt met de stadt Hogst aan den Main, benevens des zelfs tol. De kanunniken van dit aartsbisdom zyn ten getale van 42, waar onder de proost, deken, de custos, scholaster en cantor de voornaamste zyn, en hunnen zuiveren adel in het 16 lidt bewyzen moeten. De keurvorst zelf heeft voor alle andere keur-en vorsten des Ryks grote voorrechten, die hem inzonderheid wegens het aartskanceliersschap van Duitschlandt toekomen.

Naamlyst van alle bisschoppen, aartsbisschoppen, en keurvorsten van Ments.

1. St. *Crescens*, of *Orescentius*, van den jare 80 tot den jare 102. Men zegt, dat hy en leerling van den apostel Paulus is geweest.
2. *Marinus*, of *Martinus*, tot het jaar 107.
3. *Crescentius* tot den jare 125.
4. *Cyriacus* was 14 jaren bisschop.
5. S. *Hilarius* 20 jaren.
6. *Martinus* 14.
7. *Celsus* 22.
8. *Lucius* 10.
9. S. *Gothard* 15.
10. *Sophronius* 8.
11. S. *Heriger* 4.
12. S. *Rutherus* 12.
13. *Avitus* 32.
14. S. *Ignatius* 13.
15. *Dionysius* 20.
16. *Ruthbert* 12.
17. *Adelhard* 10.
18. *Lucius Annæus* 18.
19. S. *Maximus* 24 jaren, stierf in den jare 378.
20. *Sidonius* de I 19 jaren.
21. *Lupoldus* 17.
22. *Nicetius* 8.
23. *Marianus* 10.
24. S. *Aureus* 6 jaren, stierf in den jare 454.
25. *Eutropius* 3 jaren.
26. *Adelbert*.
27. *Radherus*.
28. *Adelbert*.
29. *Landfridus*.
30. *Ruthardus*.
31. *Sidonius* de II.
32. *Wilbertus*.
33. *Ludgast*.
34. *Rudhelm*.
35. *Ludwald*.
36. *Leowald*.
37. *Sigbert*, of *Richbert*.
38. *Gerold*.
39. *Gervilio*.
40. S. *Bonifacius*, eerste aartsbisschop te Ments, stierf in den jare 755.
41. *Lullus* stierf in den jare 787.
42. *Richolfus* stierf in den jare 814, of 815.
43. *Haistulfus*, een Benedictyner, stierf in den jare 827.
44. *Otgarus* in den jare 847.
45. *Rabanus Maurus*, van Fulda, stierf in den jare 856.
46. *Karel*, een zoon van Pipin, koning van Aquitanië, stierf in den jare 863.
47. *Leidbertus* stierf in den jare 889.
48. *Sunzo*, of *Sunderhold*, stierf in den jare 891.
49. *Hatto* in den jare 912.
50. *Herigerus* in den jare 930.
51. *Hildebert* in den jare 936, of 938.
52. *Frederik*, hertog van Lotharingen, stierf in den jare 954.
53. *Willem* stierf in den jare 968.
54. *Hatto* de II, abt van Fulda, stierf in den jare 969.
55. *Rupertus* stierf in den jare 977.
56. *Willigis*, een wieldraaiers of rademakers zoon, eerste keurvorst van Ments, stierf in den jare 1011.
57. *Erckenbold*, abt van Fulda, stierf in den jare 1020.
58. *Aribo*, Paltsgraaf aan den Rhyn, stierf in den jare 1031.
59. S. *Bardo* van Oppershoven, abt van Fulda, stierf in den jare 1051.
60. *Luitpoldus* stierf in den jare 1059.
61. *Siegfried*, vryheer van Epstein, abt van Fulda, stierf in den jare 1084.
62. *Wezilo* stierf in den jare 1088.
63. *Rudhard* stierf in den jare 1109.
64. *Adelbert*, hertog van Lotharingen, in den jare 1137.
65. *Adelbert* de II, graaf van Saarbruk, stierf in den jare 1141.
66. *Marcolphus* in den jare 1142.
67. *Henrik* 1153.
68. *Arnoldus van Seelenhoven* wierdt vermoord in den jare 1160.
69. *Conraad*, graaf van Wittelspach, wierdt afgezet in den jare 1164.
70. *Christiaan*, graaf van Buche, stierf in den jare 1180, en na zyne doodt wierdt *Conraad* weder keurvorst, en stierf in den jare 1200.
71. *Siegfried* de II, vryheer van Epstein, stierf in den jare 1225.
72. *Siegfried* de III, vryheer van Epstein, stierf in den jare 1249.
73. *Christiaan* de II stierf in den jare 1251.
74. *Gerard*, wild-en waldgraaf, stierf in den jare 1260.
75. *Werner*, graaf van Falkenstein, in den jare 1284.
76. *Henrik* de II, een bakkers zoon, en Franciskaner monnik, stierf in den jare 1288.
77. *Gerard* de II, vryheer van Epstein, stierf in den jare 1304.
78. *Pieter van Aichspalt*, te voren een geneesheer, en naderhandt bisschop van Basel, stierf in den jare 1320.
79. *Matthias*, graaf van Buchek, een Benedictyner, stierf in den jare 1328.
80. *Henrik* van Virnberg stierf in den jare 1353.
81. *Gerlach*, graaf van Nassau, stierf in den jare 1371.
82. *Johannes van Luxemburg*, graaf van S. Paul.
83. *Adolf*, graaf van Nassau, stierf in den jare 1388.
84. *Conraad*, graaf van Weinsperg, stierf in den jare 1396.
85. *Johannes*, graaf van Nassau, stierf in den jare 1419.
86. *Conraad*, waldgraaf van Dunen, en Rhyngraaf van Stein.
87. *Diderik*, vryheer van Erpach, stierf in den jare 1459.
88. *Diether*, graaf van Isenburg, wierdt afgezet in den jare 1462.
89. *Adolf*, graaf van Nassau, stierf in den jare 1475. Na zyne doodt wierdt zyn voorzaat herstelt, en stierf in den jare 1482.
90. *Albert*, hertog van Saxen, zoon van den keurvorst Ernestus, stierf in den jare 1484.
91. *Berthold*, graaf van Henneberg en Romhild, stierf in den jare 1504.
92. *Jakob*, vryheer van Liebenstein, uit Zwaben, stierf in den jare 1508.
93. *Uriel van Gemmingen* stierf in den jare 1514.
94. *Albert*, markgraaf van Brandenburg, die te gelyk aartsbisschop van Halberstadt en kardinaal was, stierf in den jare 1545.
95. *Sebastiaan van Heissenstein*, uit Hessen, stierf in den jare 1555.
96. *Daniel Brendel van Homburg* stierf in den jare 1582.
97. *Wolfgang van Dalburg* in den jare 1601.
98. *Jan Adam van Bicken* in den jare 1604.
99. *Jan Schweikhard van Kroonberg* in den jare 1626.

100. *Georg Frederik van Greiffenklau*, te gelyk bisschop van Worms, stierf in den jare 1647.
101. *Anshelm Casimir Wambold van Umstadt* stierf in den jare 1647.
102. *Jan Philips van Schonborn* was te gelyk bisschop van Wurtsburg en Worms, stierf in den jare 1673.
103. *Lotharius Frederik van Metternich*, te Burgscheidt, was te gelyk bisschop van Spiers en Worms, en stierf in den jare 1675.
104. *Damiaan Hartard*, vryheer van der Leyen, was te gelyk bisschop van Worms, en stierf in den jare 1678.
105. *Karel Henrik*, vryheer van Metternich, was te gelyk bisschop van Worms, en stierf in den jare 1679.
106. *Anshelm Franciscus*, vryheer van Ingelheim, stierf den 20, of 30 Maart des jaars 1695.
107. *Lotharius Franciscus*, vryheer van Schonborn, verkoren den 2 May des jaars 1695, na dat hy te voren in den jare 1693 den 9 October bisschop van Bamberg geworden was. Hy stierf den 30 January des jaars 1729.
108. *Franciscus Lodewyk* paltsgraaf van Neuburg.

Ottho Frisingensis. Lamb. Schafnaburgensis. Compilatio Chronologica apud Pistorium. Bruschius de Episc. Germ. Conradus in Chronico rerum Mog. apud Reuberum & Urstisium. Serrarius in reb. Mogunt. Helwichius de nobilitate Ecclesiæ Mogunt. in Chron. rerum Mogunt. & alibi. Idem in Mogunt. devicta. Gudenus in Hist. Erfurtensi. Zeiler. in Topograph. Imhof N. P. *Europ. Herold* P. I. *p.* 197.

MENTZINGEN, een steedtie in de onder-Palts, tusschen Kreutsnach en de heerlykheit Obernstein, gelegen in het ampt Bockelheim, waar over tusschen de Palts en Ments getwist wordt. Zie BOCKELHEIM. *Toln. H. P. p.* 74.

MENZO, *Mencio*, of *Mincio*, in 't Latyn *Mincius*, eene rivier van Lombardye in Italië, nemende haren oorsprong uit het meir van Garda, 't welk in den staat van Venetië legt. Zy bespoelt Peschiera en Manzanbono. Vervolgens lopende in 't Mantuaansche vormt zy daar het meir van Mantua, waar in de stadt van dien naam gebouwt is, en werpt zich eindelyk in den Po te Sachetta. *Maty Dict.*

MEOTIDES. Zie PALUS MEOTIDES.

MEPHAHAT, eene stadt onder den stamme Ruben, die aan 't geslacht van Merari om te bewonen gegeven wierdt. *Jos.* XXI, 37.

MEPHIBOSETH, de zoon Jonathans, des zoons Saul, koning van Israël, geteelt by Ritspa. Koning David gaf hem aan de Gabaoniten met eenige andere zonen van Saul, om wraak te nemen op de zelve wegens het ongelyk, 't geen zy ontfangen hadden van dien vorst, in weerwil van 't verbondt, 't welk zy met Josua gesloten hadden. De Gabaoniten hingen hem met zyne broeders op. *II Samuel XXI*, 8, 9.

MEPHITIS was eene godin, by de Heidenen aangebeden, als hebbende het bestier over de goten en stinkende plaatsen, en, om kort te gaan, over alle soorten van stanken, waar van zy haren naam kreeg; want *Mephitis* is in 't Grieksch en Latyn zo veel te zeggen als besmetting, bederving, stank. Deze godin was, volgens het zeggen van eenigen, de zelve als *Juno*, die de godin der lucht is, gevende voor reden, dat alle vuile en besmettelyke reuken door eene bederving van de lucht veroorzaakt worden, dewyl de lucht in eene goede gesteldheit zynde, men geen besmetting te vrezen heeft. *Servius in Virg. Æneid. l.* VII.

MEPPEL, en open steedtie in de provincie van Over-Yssel, in het Zuid-Westerdeel van Drenthe gelegen. Het heeft twee predikanten, staande onder de classis van Westerveldt.

MEPPEN, eene kleine, maar wel versterkte stadt in Westphalen, aan de kleine rivier Hase, die zich daar met den Eems vereenigt, tusschen Munster en Embden. Het landt, hier omtrent leggende, wordt *Eemslandt* genaamt. In den dertigjarigen oorlog wierdt zy verscheide malen verovert, waar op zy van den Zweedschen generaal Gustaaf Gustaafszoon versterkt wierdt. *Zeiler. Topogr. Westphal. p.* 45. *Tromsdorf Accur. Geogr.*

MEQUENES. Zie MIQUENEZ.

MEQUINENZA, eene stadt met een sterk kasteel in Catalonië, op de grenzen van Arragon, 6 mylen van Lerida, aan de rivier Ebro, daar de Segre in de zelve valt. Zy moest zich in den jare 1707 na een dappere tegenweeraan de Franschen overgeven.

MERAN, de hoofdstadt van het zogenaamde landt aan den Etsch in 't graafschap Tyrol, digt by het kasteel van Tyrol gelegen, 't geen in vroeger tyden den tytel voerde van een hertogdom. Berthold de III, graaf van Andechs, die in den jare 1192 overleedt, zou de eerste hertog van Meranië geweest zyn, hoewel anderen beweeren, dat de graven van Andechs al lang te voren den hertoglyken tytel gevoert hebben. Des voorgedachten Bertholds zoon, van gelyken naam, als graaf van Andechs de IV, maar als hertog van Meranie de II, bezat Tyrol, Istrië, Dalmatië, Croatië, Andechs, Diesen, Wolfraadshauzen, en Hohenwart. Hy kwam mede in aanmerking om na de doodt van keizer Henrik den VI tot keizer verkoren te worden. Hy stierf in den jare 1196, of, gelyk anderen zeggen, in den jare 1204. Van zyne dochters was *Hedwig* aan den hertog van Polen en Silesië getrouwt, Henrik met den Baardt genaamt, en Geertruid aan Andreas, koning van Hungarie. Eenigen geven hem nog eene andere dochter, die aan Philips den II, koning van Vrankryk, gehuwt, maar naderhandt door hem verstoten zou zyn geweest. Otto, een kleinzoon van Berthold den II, was de laatste van dat geslacht, en wierdt door een edelman, Hager, of Hagen genaamt, wiens vrouw hy wilde misbruiken, in den jare 1248 te Plassenburg doorstoken. Hier op kwamen deze heerlykheden in verscheide handen. De burggraaf van Neurenberg en de graaf van Orlamunde, die aan Otto verzwagert waren, kregen eenige goederen; Venetië, Beyeren, Bamberg, en Wurtzburg trokken ook het een en 't ander aan zich: Tyrol viel aan Albert, die met eene Meranische princesse getrouwt was. Deze droeg den naam van graaf van Tyrol, en schoon hy een na bloedvriendt van den hertog van Meran was, heeft hy echter den tytel niet gevoerd van dat hertogdom.

De kleine stadt Meran, gelegen tusschen Altenburg en Zwikkau, aan de Meissische, Voigtlandsche en de Ertsgeburgische grenzen, en tegenwoordig nevens hare ambachten onderworpen aan Glauche, eene Schoonburgsche graaflyke heerlykheit, zou te voren de hofstadt en verblyfplaats van de hertogen van Meran geweest zyn, en haar gebiedt zou dat van Tyrol onder zich gehad, en tot in 't Voigtlandt zich uitgestrekt hebben. *Brandis Tyr. Ehrenk. Lucæ Grafens. p.* 59. *Cuspinianus in Austria. Hund Bayer. stammb. f.* 29. *Knaut Prodr. Misn. p.* 227.

MERARI, derde zoon van Levi, een van de twaalf zonen van Jakob, die aan een talryke familie zynen naam gaf, en de welke Merariten genaamt wierden. Hier van wordt op vele plaatsen in 't Oude Testament gesproken. Zie *Gen.* XLVI, 11.

MERARI, zoon van Ox, en vader van de beruchte Judith, die Holofernes het hoofdt afsloeg. *Judith* VIII, 1.

MERBATH, eene stadt van de provincie van Hadramuth, in Jemen, of Gelukkig Arabië. Zy legt t'eenemaal omringt van bergen, bezet met bomen, die de beste wierook van geheel Arabië voortbrengen. 't Is volgens de aanmerking van Edrissi, die ook zegt, dat de landen van Schagera, Hasek, en Scharmach mede een overvloedt van deze gom uitleveren. *Herbelot Bibl. Orient.*

MERBES, (BON DE) van Montdidier, een priester, heeft zeer lang, schoon hy treffelyke verdiensten hadt, in 't verborgen geleeft, en nooit eenige voordeelige bedieningen gezocht. Hy kwam in 't laatste van zyn leven te Parys, om daar ter drukpersse te geven zeker werk onder den tytel van: *Christelyke uittrekfels en rechtzinnige zeden, getrokken uit de H. Vaders en kerkelyke gedenkschriften*, twee stukken in folio, in den jare 1683. Hy stierf in het collegie van Beauvois den 2 Augusty des jaars 1684, oud 86 jaren. Zyne redenen zyn zuiver en vry van alle ongeregelde gewoonten, geschreven in zeer goed Latyn; de grondslagen zyn vast, en de oordeelen, die hy daar over geeft, billyk en redelyk. *Du Pin Bibl. des autheurs Eccles.* XVII *siecle.*

MERCATO, of MERCATUS, (LODEWYK) lyfarts van koning Philips den II, wierdt te Penafiel, of Valladolid, daar hy in den beginne zyn praktyk oeffende, geboren. Hy bloeide in den jare 1580, of 1590. Alle zyne schriften zyn in Vrankryk in 5 stukken in folio gedrukt. *Castellan. in Vit. illustr. Med. Merklin. Linden. Renov.*

MERCATOR, (GERARD) een bekend wiskunstenaar, wierdt te Roermond in den jare 1512 geboren. Den grondt van zyne studiën leide hy te 'sHertogenbosch onder Georgius Macropedius, en te Loven gaf hy zich t'eenemaal over aan de philosophie en mathesis, welke laatste wetenschap hy zonder onderwys geleert heeft, blokkende zo yverig, dat hy zyn lichaams nooddruft van spyze en nachtrust niet naar vereisch gebruikte. Naardien hy een innerlyke zucht hadt tot het plaatsnyden, leerde hy die kunst onder Gemma Frisius, en maakte eenige landkaarten zo net en keurig, dat de zelve voor de beste gehouden wierden. Hy vondt middel om by keizer Karel den V bekend te worden, dien hy verscheide mathematische werktuigen bezorgde, maar die te Ingolstadt, daar de keizer zich tegen de Protestanten gelegert hadt, door een onverwacht ontstaan brandt bedorven wierden. Naderhandt begaf hy zich naar Duisburg, daar hy door hertog Willem gunstig ontfangen wierdt. Hier vervaardigde hy de *Tafel van Claudius Ptolomæus*, en nam ook voor landkaarten van de gansche wereldt uit te geven. Maar als hy hoorde, dat Ortelius, zyn goede vriendt, daar aan arbeidde, wachtte hy daar zo lang mede, tot dat de zelve alle zyne exemplaren verkocht hadt. Na dat hy tot wat hoger jaren gekomen was, leide hy zich op de Godgeleerdheit, en schreef daar verscheide werken over. Hy stierf eindelyk in den jare 1594, den 2 December, oud 82 jaren, na dat hy drie jaren te voren beroerd geworden was. Zyn zoon *Bartholomeus* schreef ook in zyne jonge jaren over de *Spæra* van *Johannus de Sacrobosco*, en stierf in den jare 1568, in het achttiende jaar zynes ouderdoms. Zyne schriften zyn: *Ratio scribendarum litterarum Latinarum, quas Italicas cursivasque vocant; De usu annuli Astronomici; Tabulæ Geographicæ Ptolomæi emendatæ; Globi terrestris sculptura; Globi cœlestis sculptura; Liber de creatione & fabrica mundi; Commentaria in Epistolam Pauli ad Romanos; in Apocalypsin; in Ezechielis capita aliquot; Cosmographicæ meditationes. Andreas Bibl. Belg. Zweertius Athen. Bat. Adam in Vitis Philosoph. Germ. Ghimmius in ipsius vita. Vossius. Thuanus.*

MERCATOR, (MARIUS) een kerkelyk schryver, die in de V eeuwe leefde, ten tyde van Augustinus, schreef tegen de Nestorianen, Pelagianen, enz. Men meent, dat hy een Italiaan was, maar wat zyn beroep geweest is weet men niet: altydt hy was geen bisschop, en al overleden voor het algemeen concilie van Chalcedonië in den jare 451, want zo hy daar na geleeft hadt, zou hy Theodoretus beter gehandelt hebben, die by dat concilie onder de rechtzinnigen aangenomen was. S. Augustinus hadt veel achting voor dezen Mercator. Hy maakt gewag van een brief, dien hy hem schreef, en in een andere plaats

plaats bidt hy hem, dat hy hem wat nieuws wil laten toekomen: *Si quid hinc absolutum ac definitum disputatione rationabili atque perfectâ vel audisti, vel etiam audire, vel legere, aut excogitare potueris, peto mihi mittere non graveris; ego enim, quod confitendum est claritati tuæ, plus amo discere quàm docere.* Mercator hadt een geschrift tegen de Pelagianen opgestelt, 't geen wy niet meer hebben, ten minste zo het dat niet is, 't geen den naam draagt van *Hypognosticon*, 't welk men zegt dat van S. Augustinus zelf is. Maar men heeft een historisch gedenkschrift tegen Celestius, dat hy eerst in 't Griekscn schreef, om in Constantinopel verspreid te kunnen worden, en 't geen hy in den jare 429 aan Theodosius aanboodt. Een ander gedenkschrift schreef hy tegen de Pelagianen na de doodt van S. Augustinus, mitsgaders verscheide traktaten tegen Nestorius. P. Labbé plaatst deze historische gedenkschriften van Marius Mercater onder de verzameling der conciliën na een handschrift van 't Vatikaan. P. Garnier, een Jesuit, gaf alle de werken van Mercator uit in den jare 1673, maar hy verwart de order, en voegt daar lange verhandelingen by. P. Gerberon, een Benedictyner, gaf daar van een gedeelte uit met aanmerkingen in 't gemelde jaar. Naderhandt heeft M. Baluze, professor van 't koninklyke collegie te Parys, den zuiveren text van Marius Mercator, zo als ze in schrift in de boekzaal van 't Vatikaan, en in die van 't kapittel van Beauvais gevonden wordt, te Parys in den jare 1684 ter drukpersse gegeven. *Du Pin Bibl. des auteurs Ecclesiast. V siecle.*

MERCATRUDIS, of MARCATRUDIS, twede gemalin van Gontran, koning van Orleans. Zy was de dochter van Marquard, of Magnachairus, graaf, of, volgens anderen, hertog der over-Rhynsche Franschen, en daar na bisschop van Angouleme. Zy vatte een hevige yverzucht op tegen Veneranda, die van den koning zeer gelieft wierdt, en liet Gombaud, een zoon van Gontran, en Veneranda, door vergift om 't leven brengen. Hierom wierdt zy van haar gemaal verstoten, en stierf in den jare na de geboorte onzes Heilands 569, of 567. *Gregor. Tur. l.* IV. *c.* 24.

MERCAVA, of MERCHABA, is een woordt, gebruikelyk onder de Joden, die zich daar van bedienen ter doorgronding van diepe bespiegelingen over het wezen Gods, des zelfs eigenschappen, en andere geestelyke wezens. Het betekent eigentlyk een wagen, of rytuig, gelykerwys Ezechiël in een gezichte voorkwam, by wien dikwils gewag gemaakt wordt van die wagens. R. Juda, bygenaamt de Heilige, die de schryver is van de *Misna*, begrypt onder den naam van 't woordt *Mercava* de drie gezichten van Ezechiël, te weten die van de raderen, van de dieren, en van dien man. Hy belydt, dat deze verborgendheden zo verheven zyn, dat men ze niet afzonderlyk, maar algemeen moet leeraren, en daar niet van aanroeren dan de voornaamste stukken. R. Mozes spreekt ook van Mercava in zyn boek *More Nevochim*, waar in hy zegt, dat hy voornemens is alles voor te stellen, wat men ten opzichte van de *Bereschit*, dat is van de schepping, en van de *Mercava* moet verstaan. Door dit Mercava verstaat hy de verborgenste geheimen wegens het werk der schepping, en dat het zelve alleen aan de verstandigen, en niet aan het eenvoudige volk moet verklaart worden. *R. Simon.*

MERCEDE, (DE) eene geestelyke ridderorde ter eere van de Moeder Maagdt, die Jacob de I, koning van Arragon, omtrent den jare 1218, of 1223, op St. Laurensdag te Barcelona heeft gesticht. De zelve bestondt uit ridders en monniken, die zich deze drie geestelyke geloften moesten onderwerpen, namentlyk de kuischheit, armoede, en gehoorzaamheit: ten vierde moesten zy aalmoezen verzamelen, om daar door de gevangene slaven uit Barbaryë te verlossen. Maar toen in den jare 1317 de monniken alleen het opperbewindt, 't welk altydt tusschen hen en de ridders verdeelt was geweest, zich wilden aanmatigen, begaven zich de laatste onder de orde van Montesa: echter laten de eerste tot heden toe niet na om met veel yver de aalmoezen ter bevryding van Christen slaven in te zamelen, zendende jaarlyksch verscheide broeders van hunne orde ten dien einde naar Fez en Algiers. Zy zyn in Spanje in zulk eene achting, dat selden iemandt van vermogen sterft, of hy is by zyn uitersten wil hen gedachtig. Zy dragen op hun scapulier een wit kruis, hoewel het rechte teken van hunne orde wezen moet een verdeeld schildt, in de eene helft een wit kruis op een rood veldt, en in de andere helft vier rode en vier goude staken, beurtelings geplaatst. *Gomesius Vita Jacobi* I. *lib.* II. *f.* 32. *Justinian. Hist. Chron. ord f.* 380. *Bonanni Ordin. relig. catal. P.* I. *n.* 84, 85.

MERCER, een Wederdoper, die in 't begin der XVII eeuwe zyne dwalingen alom in Engelandt poogde uit te breiden. Om deze reden moest hy lang in de gevangenisse zitten. Hy hadt de stoutheit van opentlyk te leeraren, dat de Doop slechts eene wereldlyke uitvinding was, en dat de wedergeboorte alleen in de volwassenen geschieden kon. *Gualter. Chron. S.* XVII. *cap.* 20.

MERCERUS, (JOHANNES) een van de ervarenste mannen in de Hebreeusche tale van zynen tydt, wierdt te Usez in Languedok geboren; studeerde eerst in de rechten te Toulouze en Avignon, leggende zich inmiddels zeer yverig op de talen en andere geleerdheit, waar door hy zulk een lust kreeg om de grondige kennis van de Griekshe, Latynsche, Hebreeusche en Chaldeeusche talen te erlangen, dat hy de rechtsgeleerdheit den zak gaf, en alleen daar in blokte. Dus wierdt hy daar zo volkomen in, dat men hem na de doodt van Franciscus Vatablus in den jare 1546 in des zelfs plaats koninklyke professor in de talen maakte. Naderhandt wierdt hy genoodzaakt om de burgeroorlogen het ryk te verlaten; dies nam hy zyne toevlucht by den Franschen gezant te Venetië, den heere Du Ferrier, zynen byzonderen vriendt. Hy kwam eerlang echter met dien afgezant wederom in Vrankryk, en stierf weinig tyds daar na in zyn huis te Usez in den jare 1570. Dit was te dier tydt een groot verlies voor de republyk der geleerden. Mercerus, of in de Fransche tale *Mercier*, was kort van persoon, zyne arbeidzaamheit en menigvuldig blokken hadden hem zeer vermagert en verzwakt, hy hadt echter eene harde en doordringende stem, zo dat men hem zelf in de grootste gehoorplaats wel horen kon. Zyne schriften zyn: *Evangelium Matthæi, ex Ebræo Latinè versum*; *Tabulæ in Chaldæam Grammaticam*; *Chaldæa Translatio Abadiæ & Jonæ, Targum Jonathanis in Aggæum*; *Tractatus de accentibus Jobi, Proverbiorum & Psalmorum, auctore R. Juda, filio Bilham, Hispano*; *Duodecim minores Prophetæ Chaldaicè cum notis & versione*; *Joël cum R. David Kimchi commentariis & indice locorum, qui ex Talmudo citantur*; *Libellus Ruth cum scholiis Masoræ ad marginem, & succincta in eundem expositione, cujus auctor in MSt. exemplari præfertur R. D. Kimchi*; *Liber de accentibus scripturæ auctore R. Juda*; *Alphabetum Hebraicum*; *Proverbiorum libellus auctore R. Hai Gon, cum versione Latina*; *Libellus Sententiarum auctore R. Joseph Hyssopæo, cum versione Latina*; *Aben Esra in Decalogum*; *Commentarii in Gen. in Jobum, in Proverbia, in Ecclesiasten, Cantica Canticorum, & in quinque minores Prophetas*; *Grammatica Chaldaica cum abbreviat.*; *Notæ in Thesaurum Ling. S. Pagnini*; *Traductio Latina Harmenpuli, & Ori Apollinis Hieroglyphicon cum observationibus.* Men moet hem niet vermengen met een anderen van gelyken naam, die een beroemd rechtsgeleerde geweest is te Bourges, en *Conciliator Legum ἐναντιοθάνων*, als mede *Opinionum & Observationum lib.* II geschreven heeft. Deze stierf in den jare 1600, in het 55 jaar zyns ouderdoms. *Sammarth. in Elog. lib.* II. *Thuan. Hist. lib.* XLII. *Simon Hist. Crit. du* V. *T. lib.* II. *c.* 14. *Teissier Addit. aux Elog. P.* I. *p.* 349. *& P.* III. *p.* 208.

MERCERUS, (JOSIAS) zoon van den bovengemelden, dien hy by eene adelyke juffer geteelt hadt. Hy was een groot oordeelkundige (*Criticus*), en schoon hy door andere verrechtingen zeer belemmert was, liet hy echter verscheide goede schriften na. Een van de voornaamste is zyn *Nonius Marcellus*, dien hy zeer wel verbeterde. De andere zyn aanmerkingen over *Tacitus*, over het boek van *Apulejus de Deo, Socrates*, en andere. Salmasius, die zyne dochter gehad heeft ten bedgenote, beloofde zyn leven te beschryven, maar is daar in door de doodt verhindert. *Miræus de script. sec.* XVII.

MERCERUS, of MERCIER, en MERCHIER, (WILLEM) deken van St. Pieter te Loven, en professor in de Godgeleerdheit, wierdt te Aath in Henegouwen geboren in 't begin van den jare 1572. Hy vorderde uitnemende in alle soorten van wetenschappen, zo dat men hem bekwaam oordeelde om in de universiteit van Loven de wysbegeerte en Godgeleerdheit aan anderen te onderwyzen, 't welk hy een reeks van dertig jaren gedaan heeft. Hem wierden meer andere voorname bedieningen opgedragen, en hy stierf den 6 Augusty des jaars 1639 (anderen zeggen 1636). Men heeft van hem Commentariën over het derde Deel van de *Summa* van St. *Thomas*, en andere schriften. *Andreas Bibl. Belg. Miræus de script. sec.* XVII.

MERCEX, eertyds *Germanicia*, eene oude bisschoplyke stadt in Syrië, digt by den berg Aman, ten Noorden van Aleppo. *Maty Dict.*

MERCH, of MERS, in 't Latyn *Marcia*, of *Mercia*, eene provincie in het Zuidelyke gedeelte van Schotlandt, die haren naam van 't woordt *March*, dat is grenspaal, ontleent, om dat zy Zuid-Oostwaarts aan de uiterste provincie van Engelandt, namentlyk Northumberlandt, grenst. Aan de andere zyde paalt zy aan de Schotsche provinciën Theviotdale, Twedale en Lothiane, insgelyks aan de Noordzee. Van 't Westen tot het Oosten is zy 20 mylen lang, en van 't Noorden naar 't Zuiden 17 mylen breed. Men plagt deze provincie Mers in Lammermoor en Landerdale te verdeelen. Zy heeft 35 parochiën en vele adelyke sloten. De hoofdstadt is Duns, de geboorteplaats van Johannes Scotus. Van de andere plaatsen, daar in gelegen, worden de voornaamste Aytoun, Caldstream, Coldingham, Ersilton, Eymouth, Fascastel, Greenlaw, Hoome, Kelso, Langtoun, Lauder, Rosse, Thirlstain, Waderborn en Whitecoat genaamt. Ten Noord-Westen heeft zy vele hoge bergen, namentlyk Lamyrbawhills. Aan de zeekust is het een dorre en ruwe grondt: in 't tegendeel midden in vindt men zeer vruchtbare en welbebouwde landen; inzonderheit vindt het vee op het gebergte zeer aangename weiden. Het wildbraadt vindt men daar van alles in overvloedt; maar 't eenigste, dat in dit landt schaars is, bestaat in brandstoffe, hoewel de zelve uit de naburige provinciën genoeg van steenkolen voorzien wordt. De graven van Merch worden in de Schotsche geschiedenissen zeer geroemt. In later tyden is deze tytel op het stamhuis van Lenox gekomen. *Cambden Britannia. Beeverell Delic. d'Ecosse pag.* 1074.

MERCIE, of MERCHE, en MERCE, was weleer een voornaam koninkryk, nu eene provincie in Engelandt, bevattende eertyds de Cornaven, Coritainen, de Dobuniers, en andere volkeren. Nu grenst de provincie ten Noorden aan Northumberlandt, ten Westen aan Walles, ten Zuiden en ten Oosten aan Essex. Zy bevat 18 graafschappen, of heerlykheden. De zelve zyn Chester, Darbi, Nottingham, Lincolne Rutland, Staffort, Shrop, Hereford, Warwik, Northampton, Huntington, Bukkingham, Glocester, Oxford, Leicester, Betford, Worchester en Monmouth. In het artykel van ENGELANDT wordt ook van de koningen

 van

van Mercië, waar van Crida de eerste was, gesproken. *Cambden & Jean Speed Descr. d'Angl. Polydorus Vergil. & Du Chesne Hist. d'Anglet.*

MERCOEUR, eene kleine stadt van Vrankryk, in Auvergne, met den tytel van hertogdom, gelegen op een heuvel, die aan den voet een beek heeft, die door Artes en St. Germain Lambrun vloeit, en die zich in de Allier, tusschen Brioude en Issoire, stort. Koning Karel de IX verhief haar tot een prinsdom in den jare 1563, en vervolgens tot een hertogdom en pairschap in de maandt van December des jaars 1569, 't welk by het Parlement van Parys den 8 Maart des jaars 1576 bekrachtigt wierdt. Deze stadt geeft haren naam aan het oude en doorluchtige huis van *Mercœur*, of *Mercueil. Du Chesne. Bouchet Recherch. antiq. des villes de France.*

MERCOEUR, een geslacht, 't welk den naam van Mercœur van de bovengemelde stadt voert. Men zegt, dat *Hictier*, heer van Mercœur, leefde in den jare 890, of 900. De naam van zyne gemalin was Arsenda. Hy gewan *Beraud* den I, bygenaamt de Grote, heer van Mercœur. Deze teelde by Gerberge, zyne gemalinne, Beraud den II, die volgt; *Odilo*, abt van Clugny, gestorven den 1 January des jaars 1048, gelyk elders gezegt is, en *Bertrand van Mercœur*, provoost van de kerk du Puy in Velay. *Beraud* de II, heer van Mercœur, hadt Beraud den III, die volgen zal, en *Steven*, bisschop van Puy, gestorven in den jare 1053. *Beraud* de III liet na *Beraud* den IV, en *Pieter*, bisschop van Puy na zyn oom. Pieter stierf in den jare 1076, en een van zyne neven, genaamt Steven, beklom zynen bisschoplyken setel. Deze kerkvoogdt was de zoon van *Beraud* den IV, en broeder van *Beraud* den V, die gewan Beraud den VI, die volgt, en *Steven*, bisschop van Clermont, in Auvergne, overleden in den jare 1169. *Beraud*, de VI van dien naam, heer van Mercœur, trouwde met Judith van Auvergne, dochter van Willem den VI, bygenaamt de Oude, graaf van Auvergne, 't welk hy zynen neef Willem den V ontweldigt hadt, en van Anna van Nevers. Deze graaf hadt zyne dochter wederom naar zich genomen, maar paus Alexander de III deedt hem zo lang in den kerkelyken ban, tot dat hy haar weder aan haar gemaal, den heere van Mercœur, gezonden hadt, 't welk blykt uit een geschrift van den zelven paus aan koning Lodewyk den Jongen. Beraud de VI stierf in den jare 1168, nalatende Beraud den VII, die volgt, en *Odilo van Mercœur*, bisschop van Puy. *Beraud* de VII, heer van Mercœur, nam ten huwelyk Alix van Burgundië, dochter van Eudes den III, hertog van Burgundië, en van Alix de Vergo, zyne twede vrouw, by welke hy onder andere kinderen gewan Beraud den VIII, die volgt, en *Odilo*, bisschop van Mende. Beraud de VII overleedt in den jare 1238. Alix, zyne weduwe, hertrouwde met Robert den I, graaf van Clermont, en Dauphin van Auvergne, en zynde wederom weduwe geworden in den jare 1252, ging zy in een klooster te Fontevraut, alwaar zy stierf den 13 Augusty des jaars 1266. *Beraud*, de VIII van dien naam, heer van Mercœur, trouwde in den jare 1238 met Beatrix van Bourbon, dochter van Archambaud den VIII, heere van Bourbon, en hy stierf in den jare 1294. Hunne kinderen waren Beraud de IX, die volgt; *Archambaud*, heer van Voussak en Beauvoir; *Alix*, getrouwt in den jare 1279 aan Robert, den III van dien naam, graaf van Clermont, Dauphin van Auvergne, overleden in den jare 1286; *Beatrix*, gemalin van Armand den III, markgrave van Polignak, en *Agnes van Mercœur*, gehuwt aan Jan den I, graaf van Joigni, moeder van Jan den II, die heer wierdt van Mercœur na de doodt van Beraud den X, zynen neef, gelyk in 't vervolg zal gezegt worden. *Beraud van Mercœur*, de IX van dien naam, heer van Ussel, trouwde in den jare 1268 met Blanche van Chalons, dochter van Jan, graaf van Chalons en Burgundië, en hy stierf voor zynen vader, nalatende *Beraud* den X, heere van Mercœur. Deze wierdt opvolger van zyn grootvader. Hy trouwde in den jare 1290 met Izabelle van Forest, dochter van Guido den VI, graaf van Forest, en van Johanna van Montfort, en stierf zonder kinderen in den jare 1318. Na zyne doodt wierdt *Jan* de II, graaf van Joïgni, heer van Mercœur. Hy trouwde met Agnes van Briënne, dochter van Hugo, grave van Briënne en Liches, hertog van Athenes, enz. en van Izabelle de la Roche, hertoginne van Athenes, by welke hy gewan een zoon, *Jan*, die jong stierf; *Johanna*, gravin van Joïgni, en vrouw van Mercœur. Zy trouwde in de maandt April des jaars 1314 met Karel van Valois, den II van dien naam, graaf van Alençon, Chartres, enz. bygenaamt de Grootmoedige, twede zoon van Karel van Vrankryk, graaf van Valois, en broeder van koning Philips van Valois. Deze Johanna stierf zonder kinderen den 2 September des jaars 1336. De goederen van het huis van Mercœur en Joïgni wierden verdeelt onder Beraud den I, graaf van Clermont, en Dauphin van Auvergne, Armand van Polignak, Willem van Poitiers, en Steven van Vissak. *Beraud* de I, graaf van Clermont, wierdt heer van Mercœur, hem zulks aanbedeelt wordende door eene uitspraak van den jare 1357, als kleinzoon van Robert den III, graaf van Clermont en Dauphin van Auvergne, en van Alix van Mercœur. Hy was de zoon van Jan, graaf van Clermont, enz. en van Anna van Poitiers, en stierf in de maandt October des jaars 1373. Hy hadt *Beraud* den II, bygenaamt de Grote, vader van Beraud den III, en van Anna, die erfgename van zyn huis wierdt. *Beraud* de III liet na by Johanna de la Tour, zyne eerste vrouw, *Johanna*, gravin van Clermont en Sancerre, Dauphine van Auvergne, en vrouw van Mercœur. Deze trouwde in den jare 1426 aan Lodewyk van Bourbon, den I van dien naam, graaf van Montpensier, enz. en zy stierf zonder nazaten den 26 May des jaars 1436, maar 22 jaren oud. De kinderen van Anna, hare moeie, succedeerden als Dauphins van Auvergne, in 't graafschap van Forest, en de heerlykheit van Mercœur, als dochter van Beraud den II, bygenaamt de Grote, waar van gesproken is, en van Johanna van Forest, vrouwe van Ussel. Zy hadt getrouwt Lodewyk den II, bygenaamt de Goede, hertog van Bourbon, vader van Jan den I, waar uit voortkwam deze *Lodewyk*, graaf van Montpensier. Lodewyk wierdt vader van *Gilbert*, die naliet *Karel* den III, hertog van Bourbon, enz. heere van Mercœur, konnestabel van Vrankryk. De goederen vervielen aan de kroon, gelyk elders gezegt wordt. Koning François de I en Louïze van Savoje, zyne moeder, gaven Mercœur aan Antony, hertog van Lotharingen, en Renata van Bourbon, zyne gemalinne, zuster van den konnestabel. Dit geschiedde door een overdragtbrief, getekent den 13 Juny des jaars 1529 te Fontainebleau. Deze overdragt wierdt naderhandt nog meer bekrachtigt door een contract van den 27 Maart des jaars 1530, in het welke de koning vergunde, dat Mercœur en eenige andere landen, die reets aan den hertog en hertoginne van Lotharingen overgedragen waren, voor hen als eigen zouden blyven. Het Parlement weigerde in 't eerst dit contract te bevestigen; het geschiedde ook niet dan na dat het zelve zulks dikwils was belast voor den 18 Augusty des jaars 1534, en men voegde by het registreren deze woorden: *Registrata de mandato Regis*: „ Op bevel van den koning „ aangetekent". De kinderen van Antony, hertog van Lotharingen, en van Renata van Bourbon, waren onder anderen, *François*, hertog van Lotharingen, en *Nicolaus* van Lotharingen, hertog van Mercœur. Hy stierf in den jare 1577, en liet na *Philips Emanuel* van Lotharingen, hertog van Mercœur. Hy toonde zyne kloekmoedigheit in den oorlog van Hungarië, gelyk elders gezegt wordt. Hy trouwde met Maria van Luxemburg, eenige dochter en erfgenaam van Sebastiaan, markgrave van Martiguez. By haar gewan hy *Françoize* van Lotharingen, hertoginne van Mercœur d'Estampes, Ponthievre, princesse van Martigues, getrouwt in den jare 1609 met Cesar van Vendôme, natuurlyken zoon van koning Henrik den IV. Zy stierf in den jare 1665, en heeft onder andere kinderen gehad *Lodewyk*, hertog van Mercœur, daar na kardinaal van Vendôme, gestorven in den jare 1669, en vader van *Lodewyk Jozeph*, hertog van Vendôme, van Mercœur, enz. Zie verder VENDOME. *Justel. Sammarth. Du Chesne. Bouchet. Du Puy. Imhof Geneal. Gall.*

MERCOGLIANO, in 't Latyn *Mercuriale*, was oudtyds eene kleine stadt van Kampanië. Het is tegenwoordig niet meer dan een dorp in de landen van Labour, gelegen vier mylen van Napels naar 't Oosten. *Maty Dict.*

MERCURIALIS, (HIERONYMUS) een berucht arts, wierdt te Forli, op St. Hieronymusdag, den 30 September des jaars 1530 geboren. Hy studeerde te Padua, en wierdt daar Doctor in de philosophie, als mede in de medicynen en geneeskunde Behalven zyne doorgeleerdheit in deze twee edele wetenschappen was hy ook door zyne naarstigheit in de talen en andere geleerdheit gevordert. Dit, gepaard met eene zonderlinge welsprekendheit, verhief hem in achting. Zyne medeburgers zonden hem, maar 32 jaren oud zynde, in den jare 1562 naar Rome, om daar aan 't hof van paus Pius den IV zeer gewigtige zaken te verhandelen. De kardinaal Farneze hieldt hem 7 jaren by zich. Na verloop van den gemelden tydt wierdt hy door de Venetianen tot hoogleeraar in de geneeskunde te Padua beroepen, 't welk hy aannam. Hier was hy opvolger van den voortreffelyken hoogleeraar Antonio Fracantiani van Vincença in den jare 1569. Nademaal hy in zyne genezing zeer gelukkig was, wierdt hy van de grootste hoven in Europa aangezocht om derwaarts te komen: onder anderen liet hem keizer Maximiliaan de II in den jare 1583 te Wenen komen, daar hy dien vorst van eene allendaagsche koorts gelukkig genas. De keizer toonde door zyne mildadigheit, namentlyk in een gift van 300 dukaten voor zyne reiskosten en een goude keten van gelyke waarde, hoe aangenaam hem die dienst was, verhief hem daarenboven tot paltsgraaf, en ridder. Weder te Padua gekomen zynde, kreeg hy het beroep van Bologne, met een wedde van 1200 dukaten, 't welk hy in den jare 1587 aanvaardde. In 't jaar 1599 nam hy een gelyk beroep te Pisa aan, alwaar men hem 1700 dukaten toeleide, die men eerlang tot 2000 vermeerderde. Vermits hy eindelyk zeer genegen wierdt om zyne rust te nemen, begaf hy zich weder naar zyne geboortestadt Forli, alwaar hy in den jare 1606, den 13 November, oud 66 jaren, den geest gaf, schoon anderen zyne doodt in den jare 1604 stellen. Eenigen tydt voor zyne doodt zeide hy tegen de geneesheeren, die by hem kwamen, dat hy twee stenen in de nieren hadt, en verzocht hen, dat zy hem na zyne doodt openen wilden, gelyk zy deden, halende daar twee kloeke stenen uit. Men heeft verscheide werken van hem, waar onder inzonderheit zyn traktaat *de Arte Gymnastica* verdient gelezen te worden. De overige zyn: *Tractatus de compositione medicamentorum*; *De morbis oculorum & aurium*; *De morbis muliebribus prælectiones*; *De morbis puerorum*; *De morbis cutaneis & omnibus corporis humani excrementis*; *De decoratione Liber*; *De pestilentia lectiones*; *De maculis pestiferis & hydrophobia*; *De venenis & morbis venenosis medicina practica*; *Consultationes & responsa medicinalia*; *Collegiandi ratio*; *Prælectiones in omnes Aphorismorum Hypocratis libros*; *Censura & dispositio operum Hippocratis*; *Commentarius in Hippocratis prognostica, prorrhetica*; *De victus ratione in morbis acutis & epidemica historia*; *Prælectiones in secundum librum epidemiorum Hippocratis*; *De ratione discendi medicinam ἐπιγραφή*; *Galeni Opera Latinè reddita & emendata.* Zyne

ne verbeteringen over *Galenus* zegt men dat hy uit *Johannes Emilius van Ferrara* genomen heeft. *Erythr. Pinac.* I. *Ghilin. & Craſſo Theatr. d'Huom. Letterati. Thuan. Hiſt. & Teiſſier Addit. aux Elog.* P. II & III. *Mercklin. in Linden. Renovat. Freher. Theat.*

MERCURIALIS, of *Mercuriale.* Dus wordt eene verzameling van 't Parlement te Parys genaamt, die de eerſte woensdag na St. Marten, en de eerſte woensdag na de week van Paaſchen gehouden wordt, waar in de eerſte preſident en een van de advokaten generaal eene krachtige beſtraffing doen tegen de misbruiken en wanorders, die zy aangemerkt hebben in het handhaven van de juſtitie. Deze byeenkomſt wordt naar *Mercurius* genaamt, om dat zy op een woensdag, die door de Latynen Mercurius wierdt toegewyd, gehouden wordt. Hier van daan hebben de Franſchen een ſpreekwoordt, als iemandt in 't openbaar of in 't byzonder beſtraft wordt, en volgens ons ſpreekwoordt over den hekel gehaalt, 't welk zy *Mercuriale* noemen. *Memoires du Temps.*

MERCURIUS, een Heidenſche godt, de zoon van Jupiter en Maja, geboren op den berg Cillenus, in Arkadië. Men ſtelt gemeenlyk drie Mercuriuſſen, de een de zoon des Hemels, de twede die van Bacchus en Proſerpina, en de derde de zoon van Jupiter en Cillene, maar zy ſlaan alle op den eerſten Mercurius, den zone van Maja. Hy, nog een kindt zynde, wierdt de uitvinder van de dievery, want hy ſtal van Vulkaan de gereedſchappen, van Venus den gordel, en van Jupiter den ſcepter: ook hadt hy Apollo eenige oſſen uit Admetus weide ontvoert, en als hy hem daar over ſchieten wilde, vondt hy zyn koker van pylen ontbloot, om dat Merkuur hem die ontſtolen hadt. Men ſchryft deze godheit vele hoedanigheden toe, want men noemt hem den godt der dieven, der kooplieden, der welſprekendheit: hy is ook de bode der goden, hadt het beſtier over de ſpyskamer, moeſt de tafel dekken, en de afgedwaalde zielen den weg naar de helle wyzen: ook zou hy de uitvinder van maten, ellen, en gewigten geweeſt zyn. Hy wordt afgebeeld als een jongeling, die aan de oorèn en voeten vleugelen heeft, met een ſlangenſtaf in de handt.

Mercurius is ook een der planeten, en het naaſt aan de zonne, rondom de welke hy loopt in den tydt van vier maanden, verwyderende niet verder van de zelve dan 28 graden. Volgens de ſtelling van Selon, welke die van de hedendaagſche Copernicanen is, en tegenwoordig 't meeſte aangenomen wordt, is Mercurius ten opzichte van ons zomtyds boven, zomtyds beneden, of aan de zyden der zonne, en om dat hy altydt zo naby de zelve is, kan hy ſelden gezien worden dan terwyl de zonneſtralen met een zeer zware wolk bedekt, en hy daar van bevryd is. Het is deze planeet, waar naar de vierde dag der weke by de Latynen *dies Mercurii*, of de dag van Mercurius genaamt wierdt, en by ons de woensdag is. De ouden vermengden zomtyds Mercurius met de zonne, en zeiden, dat hy daar van was de ziel en 't verſtandt. Dus maakten zy hem meeſter van de wysheit en geleerdheit, en dat hy het bewindt hadt van de redenvoeringen, of welſprekendheit, als een die het geheugen verſterkte, en de woorden in den mondt leide.

Heſychius zegt, dat de Babyloniërs Mercurius noemden *Sechez* (*Mercurii ſtella Babylonis Sechez*). Die van Edeſſa gaven hem den naam van *Monimus*, en zeiden, dat Mars en hy de twee byzitters waren van de zon, en het ſchynt, dat de Ooſterſche natiën zich zeer aan den afgodendienſt van Mercurius verſlaafden.

De Weſterſche waren niet minder van gevoelen, dat Mercurius eene ſter was, die den hoogſten invloedt gaf wanneer men eene redenvoering moeſt doen, en die de woorden als in den mondt leide. De Gaulen, daar Ceſar in zyne Gedenkſchriften van ſpreekt, hadden meer aandacht op de fabelachtige vertellingen van Mercurius daden dan op de ſter, die zynen naam draagt. De ouden verbeeldden Mercurius zonder armen en benen, om daar door te kennen te geven (indien men Plutarchus geloven mag), dat men die niet van noden heeft om een wys menſch te worden, maar enkel brein en oplettendheit der zinnen. Gelyk aan Mercurius toegeſchreven wierdt het bewindt over de wegen, dus gaf men zynen naam aan de mans hoofden, die men op vierkante ſtenen langs de wegen plaatſte, en om nog zo veel te gemakkelyker deze plaatſen te vinden wierp daar ieder een ſteen by, waar door men dezen hoop noemde *Acervus Mercurii.* Homerus ſpreekt van deze Mercuren, of ſteenhopen, in zyne *Odyſſea. Natalis Comes Myth. Girald. Synt. Deor.* IX. *p.* 295. *Ovid. Metam. Heſiodus. Homerus.*

MERCURIUS. De beruchtſte van alle, die dezen naam dragen, is de Mercurius der Egyptenaren, van welken Philo van Biblos, volgens het verhaal van Euſebius, zegt, dat Sanchoniaton zeer yverig zocht naar de aanmerkingen, om daar door de uittrekſels van zyn traktaat wegens den Godsdienſt der Heidenen te voltooien, onderſtellende voor vaſt, dat hy de eerſte uitvinder der letteren geweeſt is, en dat men hem verſcheide namen gaf, als *Thoh*, *Thoyth*, en *Tautes.* Porphyrius noemt hem *Taautus*, en Sanchoniaton vergeet den geſlachtboom niet van dezen Taautus, doende hem van andere godheden der Pheniciërs en Egyptenaren afſtammen. Men wil, dat de alleroudſte van alle de Mercuriuſſen de uitvinder der letteren geweeſt is, ten minſte die van de Pheniciërs, en dat hy van Phenicië in Egypten, en van Egypten naar Griekenlandt reiſde. Euſebius bewyſt ook door een plaats uit Diodorus van Sicilië, dat de Egyptenaren aan hunnen oudſten koning Oſiris een Mercurius, t'eenemaal gelyk als die der Pheniciërs, gaven. St. Clemens van Alexandrië ſpreekt van dezen Egyptiſchen Mercurius als van een man, dien men daar na zyne doodt vergoodde. Cicero wil, dat men vyf Mercuriuſſen zal onderſcheiden, waar van 'er drie Grieken waren, een de zoon van den Nyl, en de vyfde die van Egypten. De grootſte roem, dien Mercurius in Egypten toegevoegt wierdt, was niet alleen, dat hy de uitvinder der letteren, maar ook die der wetenſchappen en wetten geweeſt is, volgens Jamblichus. Daar is geen zwarigheit om Plinius met het gemene gevoelen overeen te brengen, dat de uitvinding der letteren uit Aſſyrië voortkwam, wanneer men maar dit tot een grondſlag houdt, dat het begin van alle wetenſchappen uit Aſſyrië kwam; dat andere natiën 't zich eene eer achtten daar iets van te mogen bevoordeelt zyn. Noach bewaarde onder zyn geſlacht het gebruik daar van voor zyne nakomelingen; maar wanneer na den zondvloedt de volkeren zich door alle geweſten des werelds verſpreidden, en dat zy de zelve daar door verbaſterden, moeſten byna alle kunſten en wetenſchappen als herboren worden, om de zelve weder op te baggeren uit den poel van onwetendheit, daar zy door achteloosheit als in gevallen waren. Het is dan waar, dat de letteren uit Aſſyrië haren oorſpronk hebben, om dat Noach zich met zyne familie daar ophieldt; maar in vervolg van tydt en vermeerdering van verſcheide volkplantingen door de wereldt waren de Pheniciërs de eerſte, die 't gebruik der letteren van Taautus ontfingen. Na de Pheniciërs hebben de Egyptenaren hunne letteren en hunnen Taautus, of Mercurius te voorſchyn gebragt. Sanchoniaton zegt, dat Mercurius de geheimſchryver van Saturnus geweeſt is.

De Egyptenaren verbeeldden Mercurius met een hondekop, en vermengden hem dikwils met hunnen Anubis, om de ſchranderheit wille van een hondt. Zie hier 't geen Servius zegt: *Latrator Anubis Mercurius capite canino pingitur ideo, quia nihil eſt cane ſagatius.* Dat is: „ De blaffer Anubis Mercurius wordt „ met een hondekop verbeeld, om dat 'er geen vernuftiger „ dier dan een hondt is".

Maar behalven dezen eerſten Mercurius, die weinig tyds na den zondvloedt leefde, regeerde lang daar na in Egypten een andere Mercurius, de zoon van Vulcanus, die boeken ſchreef, daar toe nemende de letteren van den eerſten Mercurius, die men in de tempels op de pylaren, en in de graven vondt; daar men, naar het getuigenis van Ammianus Marcellinus, uit vreze voor een tweden zondvloedt, al het merkwaardigſte, dat geſchied was, met Hieroglyphiſche letteren hadt aangetekent, op dat de nazaat daar nut van zou kunnen trekken. Dit was de twede Mercurius, die genaamt wierdt *Triſmegiſtus*, dat is, drie maal groot, om dat hy prieſter, koning en een Egyptiſch philoſooph was. Hy leefde na Mozes, vondt verſcheide kunſten uit, die hy benevens de philoſophie aan de Egyptenaren leeraarde. St. Clemens van Alexandrië maakt gewag van 42 boeken, die deze Mercurius geſchreven zou hebben, en die men in geheiligde plegtigheden onder de Egyptenaren met veel ſtatie omdroeg, de welke in zich alle goddelyke en menſchelyke wetenſchappen van die volkeren, als de Hieroglophie, dat is de leer en godsdienſt der Egyptenaren, die door zinnebeelden uitgedrukt wierden; de Geographie (de aardbeſchryving), de Cosmographie (de wereldbeſchryving), de Aſtronomie (de ſterrekunde), de wetten en offerhanden, mitsgaders alle geheiligde plegtigheden, by hen in gebruik, bevatten.

Waarſchynlyk is 't, dat de Grieken en Latynen alle de ſieraden van deze twee Mercuriuſſen ontleent hebben om hunnen verdichten Mercurius op te tooien: want de Grieken konden niet ontkennen, dat de Egyptiſche Mercurius de beroemdſte van alle geweeſt is. Zy wilden zynen oorſpronk zelf uit Griekenlandt afleiden, en daar het ontwyfelbaar is, dat de Grieken de letteren van de Pheniciërs ontleenden, hebben zy de wereldt pogen wys te maken, dat de zelve die eerſt in Griekenlandt geleert hadden. Men vindt zo veel gelykvormigheit in den Mercurius van Egypten, en in dien der Grieken, dat men gemakkelyk kan zien, dat de een maar een afzetſel van den anderen is.

Strabo noemt met den naam van Mercurius een kindt, het welk zonder armen geboren was. Pauſanias zegt, dat de Atheniënzen de eerſte waren, die den naam van Mercurius gaven aan die geen armen hadden. Voor Dedalus hadden alle beelden maar een voet, en de armen hingen by het ligchaam neder. Hy was de eerſte, die hen met twee voeten onderſcheidde, en die de armen eene gelyke portie van beweging en houding gaf, naar mate van de beweging des ligchaams; dus zou 't wel kunnen wezen, dat de beelden van Mercurius op dien ouden trant gemaakt waren. Volgens Macrobius wierdt Mercurius met Apollo, of de zon, voor den zelven gehouden. Hierom gaf men vleugelen aan Mercurius, om daar mede den ſnellen zonneloop te verbeelden. Apollo wordt gehouden voor den voorſtander der Muzen, en Mercurius voor den vader der welſprekendheit en fraaie letteren. De zon is het verſtandt en de geeſt der wereldt. Dit komt met het woordt Mercurius overeen, 't welk van 't Griekſch afkomſtig is, en in die taal genoemt wordt ἑρμηνεύειν, 't welk betekent vertolken of vertalen. Mercurius is de bode der goden, en wierdt zelf zomtyds van den hemel naar de helſche goden gezonden. Zo loopt de zon van boven naar beneden, als of zy van den hemel mede naar de helle daalde. Mercuur beroofde Argus van zyn hoofdt en leven, ſchoon de zelve 100 oogen hadt, daar hy Iö mede bewaakte, waar mede zy overeenbrengen willen, dat de zon door haar licht alle mindere ſterren, die veel meer dan 100 oogen verbeelden, duiſter en onzichtbaar maakt. Eindelyk, de ſlangenſtaf

ſtaf van Mercurius, beſtaande uit een ſtaf, waar aan twee ſlangen over elkander met bochten zich ſlingeren, betekent de vier goden, die over de gebuorte der menſchen het beſtier hebben, als de zon, de maan, de liefde, en de noodzakelykheit. Zy onderſtellen de twee ſlangen als de zon en de maan: de knoop of zamenhechting, die zy in 't midden hebben, verbeeldt de noodzakelykheit; en de omhelzing, die zy elkander doen, de liefde. Maar men moet bekennen, dat alle deze zinnebeeldige uitdrukkingen niet al te eigen zyn, en als met geweldt zo byeen gehaalt. Men ziet Mercurius ook wel afgebeeld op de gedenkmunten als een jongeling zonder baardt, met vleugelen, houdende in de linkerhandt een beurs, een haan in de regter, en hebbende aan zyne voeten een bok, een ſcorpioen, en een vlieg. De Duitſchers aanbaden hem als 't hoofdt der goden, en offerden hem menſchen, volgens het ſchryven van Tacitus. De Grieken en Romeinen offerden hem een kalf, ook wel melk en honing, als een godt van zoetheit, om zyne welſprekendheit wille. Caliſtrates en Homerus zeggen, dat men de gewoonte hadt hem de tongen van de oſſen of koeien toe te wyden, met hen in 't vuur te werpen en daar een weinig wyns op te gieten, om dat de tongen de werktuigen der welſprekendheit zyn. *l'Abbé Danet.*

MERCY, een aanzienlyk geſlacht, 't welk van de oude graven van Geneve afkomſtig is. *François* en *Caſpar*, uit dit geſlacht geſproten, hebben in den dertigjarigen oorlog zich door hunne dapperheit roemruchtig gemaakt, van welke hier na. Hunne nakomelingen hebben den graaflyken tytel behouden, en zyn in de keizerlyke en keur-Beyerſche krygsdienſten vermaard geweeſt. Dus heeft de graaf van Mercy in den jare 1674 als keizerlyke overſte den Franſchen arrierban, die uit 800 edelliedien beſtondt, en hem by Luneville in de handen viel, geſlagen, meeſt nedergemaakt, en alle hunne bagagie verovert. Naderhandt hadt hy het gezag in Hungarië als luitenant generaal veldmaarſchalk, en heeft in den jare 1684 de Turken by Peſt geſlagen, 's jaars daar aan, in het treffen by Gran, zich wel gekweten, en in den jare 1686 de vyanden by Arath, als mede by Onoth geſlagen; maar wanneer hy in dat zelve jaar de Turken het ontzet van Offen wilde beletten, wierdt hy dodelyk gewond, en ſtierf kort daar aan. In den jare 1702 is een keizerlyke generaal majoor, de graaf van Mercy, aan een wonde, ontfangen in Cremona, overleden. In den jare 1708, als mede in 't volgende, hadt een graaf van Mercy het bevel als keizerlyke generaal veldmaarſchalk aan den Rhyn. *Jan Baptiſta*, ridder van Mercy, en zyn broeder bloeiden in den jare 1717 als keur-Beyerſche kamerheeren en generaal majoors. *Ricaut Ottomann. Pforte P. II. Anonym. Leben Kaizers Leopoldi.*

MERCY (FRANÇOIS, VRYHEER VAN) zocht van jongs af zyn geluk in den oorlog. Na dat hy de geringſte krygsbedieningen hadt waargenomen wierdt hy in den jare 1631 opperſte wachtmeeſter. In den jare 1633 kreeg hy als overſte een eigen regiment, met het welke hy in Conſtans lag, wanneer de Zweedſche generaal Horn die ſtadt belegerde. Hy wierdt ook dat zelve jaar in een uitval uit Brizak gevangen en naar Colmar gevoert. In den jare 1634 diende hy in de opper-Elzas, hadt het bevel in Rhynfeld, toen de Rhyngraaf Johan Philips het zelve belegerde, en hy moeſt die ſtadt kort voor den ſlag by Nordlingen overgeven. In den jare 1635 wierdt hy Beyerſche generaal wachtmeeſter, en ter hulpe van den hertog van Lotharingen by de belegering van Colmar gezonden. Op het laatſt van 't jaar trok hy naar Luxemburg, en hielp het volgende jaar Dol ontzetten. In den jare 1637 wierdt hy benevens den hertog van Lotharingen door hertog Barend by Grey geſlagen. Hier op trok hy in het hertogdom Burgundië tegen den hertog van Longueville, wierdt in den jare 1638 generaal veldtuigmeeſter, en lag met een gedeelte van 't Beyerſche heir by Stolhoven. In den jare 1640 was hy doende tegen den hertog van Longueville in de beneden-Palts, kantte zich verder tegen den generaal Banier by Regensburg, en ſloot den generaal majoor Slangen met 4 regimenten by Wald-Nieuburg zo nauw in, dat hy zich op beſcheidenheit moeſt overgeven. Hier op vervolgde hy den Zweedſchen generaal veldmaarſchalk in het Brunswykſche, en woonde in den jare 1641 de belegering van Wolffenbuttel en de verovering van Gottingen by. In den jare 1642 trok hy tegen de Franſchen in Briſgau, en in den jare 1643 tegen de zelve in 't Wurtembergſche te veldt. Na dat hy in dat jaar nog den Franſchen generaal Rantzau zelf gevangen genomen, en zyn byhebbend leger geſlagen hadt, wierdt hy in den jare 1644, na 't afſterven van den grave van Wahl, door den keurvorſt van Beyeren tot luitenant generaal verklaart, belegerde daar op Uberlingen en Fryburg in Briſgau, alwaar het tuſſchen hem en den hertog van Enghien tot een bloedig treffen kwam, die hem noodzaakte met zyn leger naar Villingen te rug te trekken, daar hy Germersheim en Mergentheim veroverde, en zich van de Bergſtraat verzekerde. In den jare 1645 bevocht hy tegen den maarſchalk van Turenne, niet verre van Mergentheim, eene treffelyke overwinning; maar wanneer in dat zelve jaar de hertog van Enghien met Turenne vereenigt was, geraakte hy met hem in een twede treffen, in het welke hy al in 't begin ſneuvelde. Voor 't overige was Mercy van den keizer Ferdinand tot den vryheeren-ſtandt verheven, en zyne gemalin zou uit het Schaumburgſche huis geſproten zyn. Zyn broeder, *Caſpar van Mercy*, die mede een braaf ſoldaat geweeſt is, ſneuvelde in het bovengemelde treffen by Fryburg als Beyerſche generaal wachtmeeſter.

MERDIN, eene ſtadt van Turkyë in Aſië, gelegen in Diarbek, aan den Tigris, omtrent vier mylen van Moſul naar 't Noorden. Deze ſtadt hadt weleer een aartsbiſſchoplyken ſetel. *Maty Dict.*

MERE, eene ſtadt met een markt in 't graafſchap Wilt, in Engelandt. Zy is de hoofdſtadt van die landſtreek.

MEREC, een kleine ſtadt in 't hertogdom Litthauwen, gelegen aan den mondt van de Mercez in Niemen, elf mylen beneden Grodno. Deze plaats heeft eene zeer aangename gelegenheit, en is verſiert met een treffelyk kaſteel, waar in Uladislaus de IV, koning van Polen, ſtierf in den jare 1648. *Maty Diction.*

MERED, zoon van Ezra uit den ſtamme Juda. Men kan zyne afſtammelingen zien I *Chron.* II, 17.

MERES, of MARES, was een van de groten aan 't hof van den koning Ahasveros, dien de koning om raadt vroeg hoe hy de koningin Vaſti zou handelen, doordien zy weigerde op zyne maalydt te verſchynen. *Eſther* I, 14.

MERGENTHEIM, MERGENTHAL, in 't Latyn *Mariæ domus*, eene ſtadt aan den Tauber, in Frankenlandt, behoort, nevens het omleggende landt, aan de Duitſche orde, en op den naby gelegen Kitsberg vindt men het ſlot *Nieuwenhuis*, 't welk de verblyfplaats is van den Duitſchmeeſter. *Zeiler. Topogr.*

MERIAN, (MARIA SIBYLLA) dochter van den beruchten plaatſnyder Mattheus Merian, die volgt, is geboren te Frankfort den 2 April des jaars 1647. Zy was van haar elfde jaar tot de kunſt geneigt, en helde meer tot het penceel dan tot huiſſelyke bezigheden over. De geneigtheit tot de kunſt groeide met het aanwaſſen van de jaren met haar op, en zo veel te ſterker, als de roem van hare kunſt vermeerderde. Zy trouwde den 16 February des jaars 1665 met Johannes Andriesz. Graff, van Neurenberg. Des niettegenſtaande heeft hy zich naar haren vader, om dat de naam van Merian meer berucht was, laten noemen. Het was haar niet genoeg de natuur in opzicht van der zelver menigvuldige diertjes met hare eige levendige koleuren op parkement na te bootſen, maar zy kreeg ook een drift om de verandering der gedierten en de wonderbare hervorming in rupſen, in gevleugelde uiltjes, in witjes, enz. nevens den menigvuldig verſchillenden aardt en de wyze van voortkomingen te ontdekken, als ook het voedſel, waar door zy beſtaan, na te ſporen, op dat de menſchen door klare beſchouwingen der wonderheden de wonderbare wysheit en kracht Gods in de minſte ſchepſelen zouden leren kennen. Dus gaf zy kunſtige aftekeningen van deze diertjes, in koper geſneden, met byvoegingen van hare naauwkeurige achtgevingen, in druk uit, waar van het eerſte ſtuk te Neurenberg in den jare 1679 uitkwam: daar op volgde in den jare 1683 het twede ſtuk, dat van den zelven aardt was. De yver tot onderzoekingen deedt haar vervolgens in den jare 1698 eene reis doen naar Weſt-Indië, en zy bleef omtrent 2 jaren op Suriname, alleenlyk om alles wat tot haar oogmerk diende naar 't leven af te tekenen, en in den grondt na te ſporen. Zy liet in den jare 1705 een boek uitgaan, getytelt: *Verandering der Surinaamſche inſecten, rupſen, wurmen*, enz. zynde elk geplaatſt op die gewaſſen, bloemen en vruchten, daar zy op gevonden zyn, ook de voortteeling der kikvorſchen, wonderbare padden, hagediſſen, ſlangen, ſpinnen en mieren, alles in Amerika naar 't leven geſchildert. Hier van ſpreken de genen, die 't werk doorbladert hebben, met groten lof. Zy heeft nog verſcheide werkjes van minder beſlag in druk uitgegeven, daar hare dochter nog een boekje met 50 platen (waar van de aftekeningen gereed lagen) heeft bygedaan. Zy ſtierf eindelyk den 13 Maart des jaars 1717. *Freheri Theatr. A. Houbraken Schouwburg der Nederl. Kunſtſchild.* III *Deel.*

MERIAN, (MATTHEUS) een vermaard plaatſnyder, wierdt geboren te Baſel in den jare 1593. Hy reiſde in Zwitſerlandt; Vrankryk en Duitſchlandt, en bezichtigde de voornaamſte ſteden van die landen. Eindelyk zette hy zich te Frankfort aan den Main neder om zyne kunſt te oeffenen, het welk hy met veel voordeel en nut deedt, als uit zyne fraaie werken genoegzaam blykt. De zelve zyn: *Theatrum Europæum*; *Itinerarium Italiæ*; *Archontologia, urbes & regiones mundi repræſentans*; *Theſaurus Philoſophico-Politicus, urbes Europæ unà cum emblematibus repræſentans*; *Topographiën van Duitſchlandt, Vrankryk en Italië*; enz. Omtrent het laatſte werk moet men aanmerken, dat de beſchryving merendeels door anderen is opgeſtelt. Merian overleedt te Frankfort in den jare 1651, in den ouderdom van acht en vyftig jaren. *Freheri Theatrum. Konig Bibl. vet. & nova.*

MERIBBAHAL, zoon van Jonathan, en kleinzoon van Saul, eerſten koning van Iſraël. Hy hadt een zoon, genaamt *Mica*, wiens geſlacht men zien kan I *Chron.* VIII, 34 *en* 35.

MERIDA, in 't Latyn *Emerita Auguſta*, eene ſtadt in nieuw-Caſtilië, aan den vloedt Guadiana, was in vroeger tyden eene aanzienlyke ſtadt, maar is tegenwoordig t'eenemaal verwoeſt. De aartsbiſſchoplyke ſetel, die hier voor dezen was, is in den jare 1124 door paus Calixtus den II naar Compoſtella, in Galicië, verplaatſt. Echter heeft koning Philips de III in den jare 1620 met bewilliging van paus Paulus den V aldaar wederom een biſſchoplyken ſtoel geveſtigt, die onder het aartsbisdom van Sevilië behoort. In den jare 1230 wierden de Moren uit deze ſtadt verdreven, en de zelve daar op aan de ridders van St. Jakob gegeven. Men vindt daar ook een kaſteel, en men moet zich over de pracht van de daar nog overgeblevene ſtukken van een triomfboog en eenige waterleidingen der ouden verwonderen. *Ambroſius Moralis Antiq. de las ciudad de Eſpana. Mariana. Nonius. Colmenar Delic. d'Eſpagne p.* 379.

Con-

Concilie van Merida.

Twaalf kerkvoogden uit Spanje, hebbende aan 't hoofdt den aartsbisschop Proficius, vergaderden daar in den jare 666 een concilie in de kerk, genaamt Jeruzalem, in het 18 jaar van het ryksgebiedt van Receswinth. De besluiten van dit concilie bestaan in XVII hoofdstukken, de welke men vindt in het zesde stuk van de Conciliën.

MERIDA, eene stadt en bisdom van Noord-Amerika, in nieuw-Spanje, of Mexico, gelegen in de provincie van Jakatan. Men gaf deze stadt dien naam, om dat de Spanjaarden, toen zy daar kwamen, oordeelden, dat de zelve zeer wel geleek naar hun Merida in Spanje. Zy legt aan de golf van Mexico. *Di Lizana Hist. de la province de Jucatan.*

MERIDIAAN, of Middagslyn, een hemelskring, die van 't Zuiden naar 't Noorden loopt, en alle volkeren, onder dezen kring wonende, hebben altydt den middag in alle plaatsen van de wereldt op 't zelve uur. De wereldkundigen bedienen zich van de Meridianen om lengtens te meten, dat is, of de eene plaats meer Oostelyker of Westelyker dan de andere legt, nemende de lengte van de wereldt van het Oosten naar 't Westen, en om eene vaste rekening te maken stellen zy de eerste Meridiaan, die zy trekken van 't Westen naar 't Oosten, daar zy de lengten van beginnen te rekenen. De meeste van hen verkoren daar toe de Kanarische eilanden, in 't Westen van Afrika, om daar de eerste Meridiaan te plaatsen. De Hollanders doen hem gaan door 't eilandt van Teneriffe en de kaap Verde, en de Franschen door 't Westelyke einde van 't eilandt Fer, 't welk twee graden en 44 minuten Westelyker gerekent wordt dan Ptolomæus die stelde. De Portugezen hebben hunne Meridiaan tien graden verder gestelt, de zelve doende lopen door Tercera, een van de Azorische eilanden, in Amerika, en zy onderstellen, dat de naaldt van 't compas, die byna overal iets wankelt, daar geen de minste verandering onderhevig is, maar volstrekt zich naar 't Noorden keert. Die de reizebeschryvingen lezen, moeten dus acht nemen op de verscheidenheit van deze eerste Meridianen, om daar naar de lengte, die daar op getekent staat, te regelen, dat is, hoedanig de afgelegenheit der plaatsen ten opzichte van 't Oosten naar 't Westen is. De redenen, waarom de Portugezen de eerste Meridiaan op het eilandt Tercera stelden, zyn deze. Na de eerste ontdekkingen der Indiën en Amerika, op het einde van XV eeuwe, onder de regeringen van Ferdinand den V, koning van Castilië, en Johannes den II, koning van Portugal, maakten zy een traktaat, waar in vastgestelt wierdt, dat zy hunne nieuwe ontdekkingen ieder door een hemisphera, of halfrondt, zouden afzonderen, en vredig bezitten: te weten, de Portugezen zouden hunne route nemen naar 't Oosten, en de laatste naar 't Westen, de een om naar de Indiën, de andere om naar Amerika te stevenen. Dus stelden zy de eerste Meridiaan vast op het eilandt Fer, het Westelykste eilandt van de Kanarische. Dit traktaat wierdt door paus Alexander den VI bevestigt, om ieder aan hunne zyde het belang van den Roomsch-Katholyken Godsdienst te behertigen. Evenwel beklaagden zich de Portugezen eenigen tydt daar na wegens deze verdeeling, als wel mede eenig deel willende hebben aan 't schatryk Amerika; dies begeerden zy, dat de eerste Meridiaan geplaatst zou worden op het eilandt Tercera. Dit gaf hen gelegenheit om zich in Brazil uit te breiden; maar deze Meridiaan benam hen weder het recht op de Philippynsche en Moluksche eilanden, die in hun halfrondt geplaatst waren. Anderen zeggen, dat Magellanus, misnoegt zynde op den koning van Portugal, zich by Karel den V, koning van Spanje, vervoegde, dien hy overreedde om zich meester te maken van de Molukkische eilanden, die volgens zyn zeggen onder de verdeeling van Spanje behoorden volgens de eerste Meridiaan in 't Westen, of in 't eilandt van Tercera, daar hy wezen wilde, want zy zeiden zelf, dat de compasnaaldt daar lynregt het Noorden aanwees, zonder naar 't Oosten of Westen over te hellen. Zie de Meridiaan van Ptolemæus by *Hornius Orb. Imper. Memoires du Temps.*

MERIDIANI waren te Rome het slechtste soort van Gladiatores, of schermers, die op den middag met de wilde dieren vechten moesten. *Lipsius Saturn. Pitiscus.*

MERILLUS (EDMUND) was in de XVII eeuwe professor in de rechten op de universiteit te Bourges, en te Trojes in Champagne geboren. Men heeft verscheide schriften van hem, inzonderheit zyn bekend zyne oordeelkundige aanmerkingen over de geschiedenisse van 't lyden onzes Heilands, die gevonden worden *Fascic.* III *Opusculorum, quæ ad Historiam & Philologiam Sacram spectant*, te Rotterdam gedrukt in den jare 1693.

MERINDOL, een groot vlek, of beruchte plaats in Provence, gelegen op de grenzen van 't graafschap Venaisin, en het geen tot een wyk van de vervolgde Waldenzen verstrekte. Deze menschen hielden hun verblyf ook lang in den burgt van Cabrieres, in 't zelve graafschap, mitsgaders in eenige andere gebuchten tusschen deze twee plaatsen. Hier vermenigvuldigden zy by uitnemendheit, en oeffenden in 't openbaar hunnen Godsdienst, wanneer de zelve hervormt wierdt in de XVI eeuwe door Luther en Kalvyn. Koning François de I liet verscheide hevige bevelen tegen die oeffening afkondigen in den jare 1535, maar zy namen ter hunner verdeniging de wapenen op, en versterkten zich op de nabygelegene sterkten in bosschen en andere ongenaakbare plaatsen. De koning beval aan 't Parlement van Aix deze menschen op 't hevigste te vervolgen, en alles aan te wenden wat mogelyk was om hen uit te roeien; waarom dat Parlement den 18 November des jaars 1540 een scherp plakkaat afkondigde, in 't welke men reets, byaldien zy niet verschenen, 19 van de voornaamste, het zy hunne leeraars, of anderen, ten vure doemde, vervolgens dat men alle huizen en verblyfplaatsen in Merindol te vuur en te zwaardt zou verwoesten. Maar deze lieden groeiden in hunne verdrukkinge aan, en waren wel op hunne hoede. Dus wendde het hof het op een anderen boeg, des zelfs hardigheit wierdt met zachtheit overstreken, en men beloofde eene volkome kwydschelding van alles, indien zy zich onderwierpen, en hunne zogenaamde dwalingen afzwoeren. Deze patenten wierden in February des jaars 1542 uitgegeven, en in 't tegendeel aan alle gerechtsbanken en soldaten bevolen de kwaadwilligen te straffen, en alom te vervolgen. Ter zelver tydt schreef de koning aan den grave van Grignan, zyn luitenant in Provence, om zo veel volk als hem mogelyk was op de been te brengen, en deze menschen, die zich niet goedwillig in den schoot der R. kerke wilde begeven, te straffen. Maar wel verre van deze zogenaamde ketters hier door te doen beven, braveerden zy de hevigste plakkaten, liepen gewapenderhandt door Provence, braken de altaren af, en verbryselden de beelden, ja men rekende hun getal op meer dan 60000, en men zeide toen, dat zy een aanslag op Marseille gesmeed hadden, om die stadt aan hunne zyde te krygen. Dit deedt den koning weder nieuwe en strenge bevelen afkondigen, in den jare 1545 opontbiedende den ban en arrierban, indien zulks door noodt vereischt wierdt, om deze menigte tot gehoorzaamheit te brengen. Hoe dit verder afgelopen is wordt elders omstandig verhaalt. *Mezeray. P. Daniel. Thuan. lib.* VI. *Sleidan. lib.* XVI. *Maimbourg Hist. du Calv.*

MERINO, (STEPHANUS GABRIEL) kardinaal, aartsbisschop van Bari, was te Jaen geboren uit geringe ouders, maar wist door zyne behendigheit zich aan 't hof van Ferdinand en Izabelle aangenaam te maken, en vervolgens by de pauzen Julius den II en Leo den X. De laatste benoemde hem tot het bisdom van Leon in Spanje. Merino was reets aartsbisschop van Bari, en hy wierdt nog bisschop van Jaen, zyne geboorteplaats, eene stadt in Spanje, en daar na patriarch van Indië. Paus Adriaan de VI zondt hem in den jare 1522 als legaat naar Vrankryk, om eene vrede tusschen keizer Karel den V en François den I, koning van Vrankryk, te bewerken, hoewel zonder vrucht. Hy won hier door echter de achting van den gemelden keizer, die hem in andere gewigtige zaken gebruikte, en hem een kardinaalshoedt by paus Clemens den VII in den jare 1533 bewerkte. Paulus Jovius spreekt weinig tot zyn voordeel omtrent deze verheffing, mogelyk uit een soort van jaloesy. Wat 'er van is, het blykt, dat Merino zich door zyne verdiensten verheven en zyn eigen geluk bevordert heeft. Hy stierf te Rome den 18 July des jaars 1535, en men ziet zyne tombe en grafschrift in de St. Jakobskerk der Spanjaarden. *Paul. Jov. Hist. lib.* XXXI. *Ughel. Ital. Sac. Aubery.*

MERINS, een naam van het vyfde koninklyke stamhuis van Fez in Afrika, 't welk in den jare 1210 tot de regering kwam. Muhamed Enazir, koning van Fez, liet tien zonen na, die zich zelf onder elkander door hunne tweedragt verdelgden, en daar door de gouverneurs van de provinciën gelegenheit verschaften om zich het hoogste gezag aan te matigen. By deze verwarring stieten de Merins de Almohaden van den troon, dien zy tot aan den jare 1420 bezaten. Aanstonts namen zy de tytels van vorsten en in den jare 1269 den koninklyken eernaam aan. Na dat de Cherif Hascenes den laatsten van dit geslacht gedood hadt, matigde hy zich het koninklyk gezag een jaar lang aan, maar wierdt door de Oatassen van den troon gebonst. *Hornius Orb. Imp.*

MERION, zoon van Idomeneus, koning van Creta, verselde zynen vader in den Trojaanschen oorlog, en kwam een weinig voor hem in Creta aan. Idomeneus wierdt op zyne te rug reize door een hevig onweder overvallen: dies deedt hy eene gelofte aan Neptunus, dat hy, byaldien hy dit gevaar ontworstelen mogt, hem het eerste, dat hem, wanneer hy op zyn landt kwam, ontmoette, zou opofferen. Hier op bedaarde het onweder. Idomeneus komt in Creta, en ontmoet daar het allereerst zynen zoon Merion, dien hy wilde offeren; maar het volk belette zulks. Merion regeerde na zynen vader, en hadt een zoon, Dictys, die, zo men zegt, den ganschen Trojaanschen oorlog in vaarzen heeft beschreven. *Plutarchus.* Men moet hem liever *Meriones* noemen, en zeggen, dat hy was de voerman van Idomeneus, en geenzins zyn zoon. Hy was de zoon van Molus en Melphis, gelyk Hyginus verzekert *Fab.* 97. Dictys de Cretenzer noemt hem ook den zoon van Molus. Het voorval van Idomeneus vindt men twee maal by Servius aangehaalt, de eerste maal over III *Æneid. vs.* 121, en de twede maal over het X *boek, vs.* 264. Hy noemt den naam van den zone dezes konings niet, en men gelooft niet, dat Plutarchus daar van gesproken heeft, schoon Moreri op het einde van dit artykel zynen naam daar plaatst: ook is Dictys de zoon niet geweest van dezen Idomeneus, maar des zelfs onderdaan.

MERIONETSHIRE, in 't Latyn *Mervinia*, of, gelyk het de nieuwe schryvers noemen, *Merinthenensis comitatus*, een graafschap in de Engelsche provincie Walles, aan de zee gelegen, grenzende ten Noorden aan Caernarvan en Denbigshire, ten Zuiden aan Caerdiganshire, waar van het door de rivier Dovy afgescheiden wordt, ten Oosten aan Mongomeryshire, en ten Westen aan de Ierlandsche zee. Het strekt zich in de lengte van 't Noorden tot het Zuiden tot 36, en in de breedte van 't Westen naar 't Oosten tot 28 Engelsche mylen uit. Men vindt 'er 37 parochiën en drie marktsteden. In vroeger tydt woon-

woonden hier de Ordovicen. Het is een zeer bergachtig graafschap, niet aangenaam, noch vruchtbaar. De bergen daar in zyn zo hoog, dat als een op dezen en een ander op een anderen berg is, zy boven op des zelfs toppen (volgens het schryven van Giraldus Cambrensis) tegen elkander spreken kunnen, en echter wel een ganschen dag van noden hebben om by elkander te komen. Behalven de gemelde rivier loopt in dit graafschap ook de Dee, en meer andere kleine wateren. In het Noord-Oosten van dit graafschap is een bekend meir, Pimble Mear, of Lhyn Tegid genaamt. Cambden roemt de inwoners wegens hunne schoonheit en aardigheit. De steden, daar in leggende, zyn Harlegh, Dogele en Bala. *Cambden Britannia.*

MERIS, koning van Egypten, wiens regeringstydt men niet weet. Men zegt, dat hy 't was, die 't kanaal van Moeris liet graven ten Westen van de stadt Memphis, 't welk zich van 't Zuiden naar 't Noorden uitstrekt, beslaande drie duizend zes honderd stadiën in den omtrek, wordende voor een wonder der wereldt gehouden, zynde des zelfs diepte wel vyftig voeten. In 't midden stonden zeer vele pyramiden, die zich vyftig voeten boven 't water verhieven, en daar gebouwt waren eer men deze kom liet uithollen, en 't water van den Nyl daar in komen. Op ieder pyramide stondt een stene reus van eene verbazende grootte. *Marmol de l'Afrique lib.* VI.

MERKEDONIUS, of MERCEDONIUS, een ingevoegde maandt, dien men om de twee jaren tusschen den 23 en 24 February inlaschte (*inter Terminalia & Regifugium*). De zelve bestondt uit twee epacten, ieder van elf dagen, zynde het jaar naar den loop der zonne zo veel langer, als het welk gerekent wierdt naar den loop van 12 manen; en om dat het zonnejaar naar de rekening der Romeinen bestondt in 365 dagen en zes uuren, schoon deze rekening niet net is, zynde niet meer dan 365 dagen, vyf uuren, 49 minuten en eenige seconden, veranderde men alle vier jaren deze maandt Merkedonius in 23 dagen, den dag gerekent op vier en twintig uuren. Men meent, dat Numa deze tusscheningevoegde maandt heeft ingestelt, om daar door het zonnejaar met dat naar de twaalf manen gerekent wierdt overeen te brengen. Echter schryven anderen deze uitvinding aan Tullus Hostilius toe; anderen wederom aan het tienmanschap, die, instellende de wetten van de XII Tafelen, ook de manier van dit kleine maandtie in te lasschen uitvonden. Dit heeft geduurt tot dat Julius Cesar het jaar in beter order bragt. *Ann. Julian. Plutarchus in 't leven van Numa. Petav. de Doctr. Temp.*

MERKERK. Zie MEERKERK.

MERLE, (MATTHEUS LE) een wolkammers zoon, geboren te Usez, in de Fransche provincie Languedok, die in de religieoorlogen van Vrankryk als opgevoed het handwerk der wapenen zo wel leerde, dat hy naderhandt onder de Gereformeerden zich door zyne onverzaagtheit, dapperheit en gelukkige daden roemruchtig maakte. In den jare 1573 nam hy de stadt Issoire in Auvergne in, welkers herovering vier jaren daar na den Roomsch-Katholyken moeielyk viel. In het voorgemelde jaar bemachtigde hy ook in Auvergne de stadt Ambert. Naderhandt speelde hy den meester in 't landschap Gevaudan, en in het gebergte van Sevennes. In den jare 1576 bezette hy de stadt Marieuges; in den jare 1579 overrompelde hy Mandes op Kersnacht, plunderde deze stadt t'eenemaal uit, verwoestte de kerken, en liet van de klokken kanon gieten. Eenige maanden daar na verzamelde zich de adel van 't Vivarets, van 't Gevaudan, van Velay en van Auvergne in de stadt Canak, met voornemen om dezen Merle in Mandes aan te grypen: derhalven zonden de hoofden van deze verzameling, namentlyk Antoni de la Tour, S. Vital en Christoffel van Apcher, een trompetter aan hem, om de stadt op te eischen; maar hy gaf tot antwoordt, dat, zo zy dapper waren, zy hunne bedreigingen vry in 't werk mogten stellen, en zo zy dat niet deden, zou hy op een dag, dien hy noemde, hen zelf komen bezoeken. Zommigen hielden dit voor een bloot snorken, maar hy overviel hen werkelyk des nachts voor den gemelden dag, na dat hy te voren de poort van Canak met petarden hadt laten openen, toen zy nog te bedde lagen, dodende daar een groot getal van, en voerende over de 200 schone paarden uit de stadt. Maar vermits hy daar door zo stout wierdt, dat hy naar 't bevel van zyne legerhoofden niet meer luisterde, lokte hem François van Coligny van Chatillon eens met een goed gedeelte van zyne bezetting uit Mandes, onder voorwendsel, dat hy een nabygelegen kasteel zou zien te vermeesteren, en stelde daar op een anderen gouverneur in zyn plaats. Hy verburg hier op eenigen tydt zyn opgevat ongenoegen, en vermeesterde met eenige van zyne byhebbende soldaten een zeker naburig kasteel, Bosc genaamt; maar daar na wist hy door list in Mandes te komen, en matigde zich het gouvernement weder aan. Daar op hielp hy met de krygsbenden van den prins van Condé verscheide plaatsen in Languedok veroveren, en zette zich zo vast in Mandes, dat hy daar zelf na de gesloten vrede niet uit te krygen was voor dat de burgery, die hy te voren voor het meerder gedeelte hadt verdreven, eene goede somme gelds hem opschoot, waar voor hy eene baronny kocht. *Thuan. Hist. lib.* LXIII, LXXII. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 438, 489.

MERLIN, eigentlyk genoemt MERDLIN-EMRYS, (AMBROSIUS) een man, vele 100 jaren onder de Engelschen voor een toveraar of groot propheet gehouden, voornamentlyk by de inwoonders van 't landschap Walles. Hy heeft omtrent den jare 480 geleeft, en is in de stadt Caermardhin, of daar omtrent, in 't Westelyke gedeelte van Walles geboren. Zyne moeder heeft hem, als men zegt, by een Romein ter wereldt gebragt, hoewel anderen, om zyne geschiedenis des te wonderlyker te maken, zeggen, dat hy van een nachtmerri voortkwam; en nademaal hy zich meest in de bosschen en wildernissen onthieldt, vindt men hem by zommigen *Merlinus Silvestris*, of *Sylvaticus* genaamt. Al wat men in de kloosters en hier en daar van hem geschreven vindt, komt daar het meest op uit, dat hy een propheet of toveraar geweest is. Maar waarschynlyk is 't een man geweest, die naar die ongeleerde tyden boven anderen in geleerdheit heeft uitgemunt, en mogelyk iets van de wiskunde, of andere, toen in dat landt weinig bekende kunsten verstaan heeft, waar door het volk gelegenheit hadt vele fabelen van hem te verbreiden, die naderhandt by de nakomelingen voor profecyën zyn gehouden. Galfredus Monmouth, bygenaamt Artur, een Engelsch schryver, die in de XII eeuwe vele onwaarheden uitstrooide, heeft onder anderen het leven van dezen Merlin, mitsgaders aanmerkingen over zyne profecyën geschreven. Maar men heeft de zelve onder de verbodene boeken te Rome geplaatst. *Cambden Britan. Ninnius Eulog. Brit. c.* 42. *H. Lloyd Com. Brit. Descript. p.* 65. *Pitseus Descript. Brit. p.* 101.

MERLIN, (JAKOB) uit het bisdom van Limoges, Doctor in de Godgeleerdheit te Parys, wierdt priester van de parochie van Mont-Martre, en vervolgens kanunnik van O. Lieve Vrouwenkerk te Parys. Men verkoor hem in den jare 1525 om de plaats van grootpenitentiaris te bekleden. Zyn yver bragt hem in den haat by de hovelingen, die hem verdacht maakten van de nieuwe gevoelens toegedaan te zyn. Koning François de I, met vooroordeel ingenomen, liet hem gevangen nemen, en brengen op het kasteel van de Louvre den 9 April des jaars 1527, waar uit hy op 't verzoek van de kanunniken van Parys na verloop van twee jaren wel ontslagen, maar echter als balling gejaagt wierdt naar Nantes. Evenwel de kerk van Parys schreef aan die van Nantes ter zyner gunste, en eindelyk wierden den koning andere gedachten ingeboezemt, zo dat hy hem in de maandt van Juny des jaars 1530 toestondt weder te Parys te komen. Na zyne te rug komst verzoette men zyn leedt met hem het ampt van vikaris van 't bisdom van Parys, en dat van aartspriester van Magdalenaas kerk te geven. Hy stierf den 26 September des jaars 1541 in 't collegie van Navarre, en wierdt in de Lieve Vrouwenkerk begraven. Merlin was de eerste, die de werken van *Origenes* in 't licht gaf. Hy gaf een verweerschrift uit, waar in hy zich ontschuldigde van geen deel gehad te hebben in de gevoelens, die men hem hadt opgelegt, 't welk hy aan 't hoofdt van de gemelde werken liet plaatsen in den jare 1511. Hy was ook de eerste, die ondernam eene verzameling van alle de conciliën uit te geven. Hier van heeft men driederlei drukken. De eerste te Parys in den jare 1524, de twede te Keulen in den jare 1530, en de derde weder te Parys in den jare 1535. Hy gaf ook de werken van *Richard van St. Victor* te Parys in den jare 1518 uit, die van *Petrus van Blois*, ook te Parys in den jare 1519 gedrukt, en die van *Durand van St. Pourciain* in den jare 1515. Men heeft ook zes *Homiliën* van Merlin over deze woorden van 't Evangelie: *De engel Gabriël wierdt aan de maagdt gezonden*, enz. gedrukt te Parys in den jare 1538. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles.* XVI *siecle.*

MERLINO, (CAMPO) een landstreek in Bosnië. Zie AMELSFELD.

MERLONUS, of MERLON, (JAKOB) bekend met den bynaam van *Horstius*, om dat hy te Horst in 't landt van Gelder geboren was, een zeer geleerd man, prediker te Keulen, stierf in de maandt van Maart des jaars 1644, oud 47 jaren. Hy heeft de werken van S. *Bernard*, die hy met veel zorg byeen verzamelde, uitgegeven. Men heeft ook van hem: *Paradisus animæ Christianæ*; *Aphorismi Eucharistici*; enz. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Erythræus Pinac.* III *Imag. illustr. c.* 2.

MERMAN, (ARNULPHUS) een Franciskaner monnik in de Nederlanden, stierf te Loven aan de pest den 5 September des jaars 1528, en liet, behalven eenige andere schriften, na: *Theatrum conversionis Gentium. Andreas Bibl. Belg. Miræus de script. sec.* XVI.

MERMEROE, een Persiaansch krygsoverste. Na dat hy van zyne jeugdt in de ongemakken des oorlogs was opgevoed, en allengskens afgemat, zo dat hy, tot jaren gekomen zynde, niet langer voort kon, en door stramheit zyn armen noch benen kon gebruiken, liet hy zich in 't midden van zyne benden op een stoel dragen, om daar zyn raadt en bevelen te geven, en om andere tot een voorbeeldt te strekken. De erkentenis voor zyne loffelyke bedryven was na zyne doodt, volgens de gewoonte der Persianen, niet veel. Zyne bloedverwanten stelden zyn naakt ligchaam in 't open veldt ten prooi der vogelen en dieren, volgende daar in de buitensporige bygelovigheit van het landt, als wanende, wanneer hunne ligchamen niet van wilde beesten na hunne doodt verslonden wierden, dat dan voor hen geen zaligheit te wachten stondt. Dit verhaalt *Agathias* in zynen Gotthischen oorlog *lib.* II.

MERMNADEN, een geslacht onder de koningen van Lydië, de welke met Gyges, die, gelyk elders gezegt is, Candaules, koning der Lydiërs, om 't leven bragt, deze heerschappy oprechtte, wordende voorts die der *Mermnaden* genaamt, in het jaar na de scheppinge der wereldt 3340, en na Romens bouwinge 40. De zelve duurde onder dit geslacht tot dat Cræsus geslagen wierdt in 't jaar van Rome 210. Zie verder 't artykel van LYDIE. *Herodot. lib.* I. *Eusebius in Chron. Plinius lib.* XXXV. *c.* 8.

MERNIS, MEARNS, of MAIRNES, in 't Latyn *Mernia*, ee-

eene provincie in 't Noorden van Schotlandt, tusschen de graafschappen Angus en Marr, aan de Noordzee gelegen. Deze namen leiden zommigen af van des zelfs oude inwoonders, die *Vernicones*, of *Vecturiones* zouden geheten hebben, maar anderen van een ridder Mearn, dien zy den naam van Kenneth den II gaven. In vroeger tyden gaf men dit graafschap den naam van *Kincarden*, naar eene stadt, in het zelve gelegen. Men vindt 'er geen bergen, maar vruchtbare landen, voorzien van koren, wildbraadt en vischryke wateren. De voornaamste plaats daar in wordt Dunotter, of Dunnotyk genaamt. De andere zyn: Cowie, Berwie, Fordon, enz. *Cambden Brit. Beeverell Delic. d'Ecosse.*

MEROB, of MEROBEA, oudste dochter van Saul, koning van Israël, die haar ten huwelyk beloofde aan den gene, die den reus Goliath versloeg; maar toen David dit heldenstuk verrecht hadt, hieldt hy zyn woordt niet, maar gaf hem eene andere. I *Kon.* XIV.

MEROBAUDUS, veldoverste van 't voetvolk onder de Gaulen in den jare 375. Hy was oorzaak van de verheffing van Valentiniaan, maar wierdt genoodzaakt zich zelf te doden op 't bevel van den tyran Maximus. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Cod. Theodosian.*

MEROCH, eene stadt aan de landpalen van Galilea, aan de Westzyde van den stamme Aser. *Jozephus Joodsche Oorlogen* XXXVI, 2.

MERODACH, of BERODACH BALADAN, koning van Babylon. Zie BALADAN.

MERODE, eene aanzienlyke en graaflyke familie in de Spaansche Nederlanden, welker stamhuis MERODE in 't hertogdom Gulik legt, en den tytel van graafschap voert. *Seyfried*, heer van Merode, leefde in den jare 1250. Van zyne nakomelingen kreeg *Johannes* in den jare 1473 den vryheerlyken tytel. *Floris* noemde zich 't eerst in 't begin der XVII eeuwe marquis van Westerloo, welk marquizaatschap echter in den jare 1677 aan Joachim Ernst, hertog van Holstein-Pleun en Rethwisch, gekomen is, na dat hy getrouwt was met de weduwe van *Ferdinand Philips van Merode.* In de XVII eeuwe begaven zich eenige van dit geslacht naar Oostenryk, van welke *Philips* verscheide gezantschappen bekleed heeft, zynde in den jare 1655 van den aartshertog Leopold Willem tot kamerheer aangestelt. Zyn zoon, *Jan Philips Engelbert*, was mede in den jare 1712 keizerlyke kamerheer. *Bucelin. Stemmat. P.* I.

MEROE, of GUEGUERE, een eilandt in opper-Ethiopië, gelegen in de rivier den Nyl, schoon de hedendaagsche wereldbeschryvers van andere gedachten zyn, inzonderheit Vossius, daar hy van den oorsprong van deze rivier spreekt. De ouden hebben Meroe niet regt gekend, toen zy het voor een eilandt hielden, nademaal de Nyl in Ethiopië geen eilanden maakt; en inderdaadt de ouden hebben daar omtrent al dikwils misgetast, dat ook niet te verwonderen is. Dus hebben zy ook inzonderheit gedwaalt in 't geen zy van de stadt en 't eilandt Meroe voorgeven, 't welk zy verre van den Arabischen zeeboezem plaatsen. Men kan ook niet toestaan het gevoelen van de zodanigen, die wanen, dat het ryk Gajame het zelve is als het eilandt Meroe. Echter stemmen de ouden alle daar in overeen, dat Ptolemaïs, of Mazua, en de stadt Meroe onder een zelve linie leggen. Wat Astroboras, of den vloedt belangt, die voorby Meroe Oostwaarts loopt, deze is de zelve Mareb, of Marabo; en wat de stadt Meroe betreft, die naar 't gevoelen van Ptolemæus op 't Noordelyke gedeelte van 't eilandt legt, wordt van Plinius en anderen geacht meer dan 70000 schreden Zuidwaarts te leggen. Dus is buiten twyfel deze stadt het *Beroa*, of *Baroa*, dat van eenigen, hoewel verkeerdelyk, *Batua* genoemt wordt. Juvenalis maakt van dit eilandt ook gewag *Sat.* XIII. *Strabo. Pomponius Mela.* enz.

MEROM. Daar wordt *Josua* XI, 5 van de wateren Meroms gesproken. 't Was aan deze wateren, dat Jabin, koning van Hasor, en zyne bondgenoten zich nedersloegen om tegen de Israëliten te stryden, en het was niet verre van daar, dat Josua hen t'eenemaal sloeg.

MEROPE, een van de Plejaden, of Zevensterren, waar van Ovidius gewag maakt *lib.* IV *Fast.* en elders. Deze ster, zo helder niet flonkerende als de andere zes sterren, wordt voor de dochter van Atlas en Plejo gehouden, en dat zy getrouwt geweest is met een sterveling, Sisyphus genaamt, daar in 't tegendeel hare zusters alle goden ten huwelyk gehad hebben.

MEROPS, een van de reuzen, die de goden uit den hemel wilden jagen. Maar deze naam moest liever gegeven worden aan de torenbouwers van Babel, toen hunne spraken verward wierden, nademaal Merops komt van 't Grieksche woordt μερίζειν, verdeelen, en van ὄψ, dat stem of geluidt betekent.

MEROS, Indische gebergten tusschen de rivieren Indus en Cophes, aan welkers voet Bacchus, in Indië gekomen zynde, de stadt Nysus bouwde, waar uit men gelooft dat deze fabel haren oorsprong neemt, namentlyk, dat Bacchus uit de dye van Jupiter geboren wierdt, om dat Meros (μηρὸς) in het Grieksch een dye betekent. *Plin. lib.* VI. *c.* 21. *Quint. Curt. lib.* VIII. *c.* 10. *Polian. lib.* I. *c.* 1.

MEROU is de naam van twee verscheide steden, beide gelegen in de provincie Khorasan. De eerste wordt, om ze te onderscheiden van de twede, *Merou Schahgian*, dat is *de ziel*, of *de genuchten des konings*, genaamt, en was weleer een koninklyke verblyfplaats van vele Sultanen, en inzonderheit van die der Selgiuciden, waarom zy nog den rang heeft onder de vier hoofdsteden van deze grote provincie, wordende de drie andere Balkhe, Herat, en Nischabour genaamt. Merou wierdt t'eenemaal verwoest door de Turkomannen na de nederlage van Sultan Sangiar.

De andere stadt, mede den naam van MEROU dragende, wordt tot onderscheidt *Merou al Rond*, dat is *Merou van de rivier* genaamt, om dat zy aan de rivier legt, die zich digt by deze stadt in de Gihon, of Oxus ontlast. Deze twede is zo treffelyk niet als de eerste. Eenigen zeggen, dat zy van Tahmuras, anderen, dat zy van Alexander den Groten gesticht is. *Herbelot Bibl. Orient.*

MEROUILLE, (KAREL VAN) een Jesuit, gestorven in den jare 1704, gaf in den jare 1682 eene nieuwe uitgave uit van Ciceros Redenvoeringen, met aanmerkingen. Zie *Baillet Jugements des Sçavans sur le cretiq. Gramm.*

MEROVEUS, koning van Vrankryk, opvolger van Clodio in den jare 448. Hy voegde zich by Aëtius, veldheer der Romeinen, en by Theodorik, koning der West-Gotthen, om tegen Attila te stryden. Deze dwingelandt, die zich zelf Gods geessel liet noemen, hadt vele steden en vlekken in Gaulen verwoest en uitgeplundert, en belegerde Orleans. Deze stadt was reets bezig om zich op voorwaarden over te geven, wanneer Meroveus en zyne bondgenoten hem op 't lyf vielen, in welken slag Attila over de 200000 man verloor, en de koning der West-Gotthen gedood wierdt. Dit viel voor in den jare 451 in *campis Catalaunicis*, of in de vlakte van Chalon, in Champagne, hoewel anderen liefst hebben, dat het in *campis Secalanicis*, of Salogne, digt by Orleans, geschiedde. Hier op zette de koning van Vrankryk zyne ryksgrenzen verder uit; want zyn setel was nog niet in Gallië, maar in Duitschlandt aan deze zyde van den Rhyn: doch toen naderde hy aan de rivieren de Seine, Marne, Maas, en Moesel, veroverde en verbrandde de stadt Trier door het verraadt van Lucius Senator, een misnoegde van den keizer Avitus. Ondertusschen zyn de loffelyke daden en dapperheit van Meroveus by den nazaat zo in achting geweest, dat de koningen van Vrankryk een tydlang na hem den naam van *Merovingen* gedragen hebben. Hy stierf in den jare 458.

Men weet niet regt hoe oud hy geweest is, noch welke vrouw en hoe veel kinderen hy gehad heeft, zo *Childerik*, gelyk eenigen geloven, zyn zoon niet geweest is. Men kan van zyne geboorte ook met waarheit niets berechten, schoon men gelooft, dat hy een bloedverwant van Clodio was. Zommigen verdichten, dat zyne moeder, zich badende aan den oever der zee, door een zeestier van dezen prins bezwangert wierdt; maar deze fabel heeft haar uitzicht op het woordt van *Merveich*, betekenende een zeekalf. Daar is echter eenige waarschynlykheit, dat Meroveus de zoon van Clodio geweest is, en de zelve, daar Priscus Panites, een Grieksch schryver, die ten tyde van Theodosius den Jongen leefde, van spreekt, en waar van men lezen kan in de verzameling of uittreksel van de gezantschappen, die David Hoeschelius het eerst in 't Grieksch te Augsburg in den jare 1603 uitgaf, en door de Chanteclair overgezet is, in den jare 1609 te Parys gedrukt, en 't welk men daar na in 't ligchaam van de Byzantynsche Historie geplaatst heeft. Deze schryver zegt, dat, zynde als gezant naar Rome gezonden, hy daar den jongen zoon van den Franschen koning, sedert weinig tyds overleden, zag, die schone lange haairen hadt, en dien Patricius Aëtius, hem hebbende als zynen zoon aangenomen, naar den keizer Valentinianus den III zondt, om met hem een bandt van vriendschap te maken. Het waarschynlykste is, dat de oudste zoon van Clodio by Attila zyne bescherming gezocht hadt, en dat dit de oorzaak van den oorlog geweest is. *Gregorius Tur. l.* II. *c.* 7. *Prosper in Chron. Fredegar. Roricon. Aimoin. Valois.* enz.

MEROVEUS, twede zoon van Childerik den I en Andovera, was een welgemaakt prins, en van grote hoop, maar wierdt in ongelukken gedompelt. Hy verliefde en verleidde door zyne vleieryen Brunehaud, weduwe van Sigebert den I, koning van Austrasië, en trouwde met haar zonder toestemming van zynen vader. Deze vermetelheit mishaagde Chilperik, die, opgehitst door Fredegond, Meroveus het haair liet afscheren, en in de abdy van S. Calek zondt. De prins vondt middel om daar uit te komen, en vluchtte naar S. Martin van Tours; maar eenigen tydt daar na nam hy zyne toevlucht by zyne lieve Brunehaud in Austrasië, 't geen die van dat landt ten hoogste mishaagde. Meroveus, voor slechte gevolgen beducht, besloot zich in 't landt van Terouane te begeven, maar wierdt door zynen ondankbaren gunsteling Galienus daar in belet, en van 't leven berooft in den jare 577. De koning Gontran heeft naderhandt in den jare 585 zyn ligchaam laten begraven in de kerk van S. Vincent, tegenwoordig S. Germain des Prez genaamt, te Parys. *Gregorius Tur. l.* V. *c.* 13 & 19. & *l.* VII. *c.* 16. *Marius in Chron. Aimoin. Mezeray. Valois.*

MEROVEUS, zoon van Thierri den II, koning van Burgundië en Austrasië, was ten doop gehouden door Clotarius den II. Deze vorst burg zyn leven in den moordt, dien men aan zyne broeders pleegde, en liet zich heimelyk door den grave Ingebaud in Neustrië brengen; maar hy stierf weinig tyds daar na.

MEROVEUS, prins van Vrankryk. Zie CLOTARIUS de II.

MEROVINGEN, *Merovingiërs*, in 't Latyn *Merovingi.* Dus wierden de koningen van Vrankryk van den eersten stam genaamt, beginnende in den jare 418 met *Pharamond*, en eindigende in den jare 751 met *Childerik* den III. Men telt 21 koningen van dezen stam. *Chronologische Tafelen, door J. L. Schuer.*

MEROZ, eene stadt in den stam van Naphthali, digt by de plaats, daar de beruchte slag tusschen Barach en Debora van de eene, en Sisera, veldoverste van 't heir van Jabin, koning van Hasor, van de andere zyde gelevert wierdt, waar in Barach en Debora eene gewenschte overwinning behaalden. Die van Meroz wilden zich niet begeven in dezen strydt, noch eenige hulp aan hunne broederen verlenen, waarom na deze zege de engel, die aan 't hoofdt van 't leger der Israëliten was, tegen deze ondankbare stadt en hare inwoonders vele vervloekingen uitdonderde, gelyk Debora in haren lofzang uitgalmt. De H. Schrift spreekt echter niet van de vervulling van deze bedreigingen en vervloekingen, ja zelf vervolgens niet eens meer van die stadt, noch hare inwoonders. Daar zyn 'er, die geloven, dat deze stadt tot straffe van hare ondankbaarheit en weigering in Gods volk te hulp te komen t'eenemaal met hare inwoonders in de aarde is verzonken, of dat men ze uit het getal der steden van Israël geschrapt, en nooit meer daar van gesproken heeft, ter straffe van hare misdaadt. *Recht.* V, 22. *Simon Diction. de la Bible.*

MERRE, (PIETER LE) koninklyk professor in het kanonyke recht, leide zich niet eer op deze studie, dan na dat hy eerst lang in de oudvaders en kerkelyke geschiedenissen geblokt hadt. Hy wierdt in den jare 1692 professor, en schreef over de rechtsgeleerdheit verscheide heerlyke schriften; maar van alle deze schriften is 'er maar een overig, onder den tytel van: *Justification des usages de France sur les mariages des enfans de famille, faits sans le consentement de leur parens.* Dat is: Rechtvaardiging wegens de gebruiken in Vrankryk over de huwelyken van kinderen van aanzien, die zonder toestemming van hunne ouderen of bloedverwanten aangegaan zyn, gedrukt in den jare 1687. Hy heeft daar het doelwit van te tonen, dat de bevelen der koningen van Vrankryk billyk zyn, wanneer de huwelyks verbindtenissen, de welke door kinderen van rang zonder toestemming van hunne ouderen aangegaan zyn, van gener waarde verklaart worden, en dat deze bevelen niet strydig zyn met de besluiten van het concilie van Trente, daar de vloek door deze vergadering uitgesproken wierdt tegen de genen, die ontkenden, dat de heimelyke huwelyken geen wettige huwelyken waren, en tegen hen, die beweerden, dat de huwelyks-verbindtenissen door de kinderen, die ouders hebben, en aangegaan zyn zonder der zelver goedkeuring, van nul en gener waarde zyn, en dat het van de ouders niet afhing de zelve huwelyken alzo te verklaren, noch geenzins moesten neerkomen op de R. Katholyke rechtsgeleerden, of doctoren, die daar omtrent alleen de bevelen van hunne vorsten gehoorzaamden. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* XVII *siecle.*

MERRUM. Zie MARRUM.

MERSEBURG, MERSBURG, in 't Latyn *Merseburgum*, of *Martisburgum*, eene fraaie stadt aan de Saal, tusschen Weissenfels en Halle, is de verblyfplaats van een Saxischen vorst uit de Albertynsche linie. Eenigen willen haren naam van den Heidenschen krygsgodt *Mars*, die daar in oude tyden geëert wierdt, afleiden; maar anderen noemen haar *Meerwigsburg*, en zeggen, dat zy dezen naam van *Meerwis*, of *Meroveus*, koning der Franken en Thuringers, die haar in den jare 438 vergrootte, bekomen heeft. Anderen brengen weder andere redenen van hare benaminge by. 't Is altydt zeker, dat zy wegens haren ouderdom met veel andere Saxische steden om den voorrang strydt. Men geeft voor, dat zy al ten tyde van den keizer Augustus eene stadt geweest is, en dat naderhandt keizer Karel de Grote hare vervallene muren weder verbetert, en haar tot een graafschap gemaakt heeft. Keizer Henrik heeft haar in den jare 931 met een nieuwen muur omringt, en aldaar een kasteel en kerk gebouwt. Zyn navolger, keizer Otto de Grote, heeft niet alleen de muren in een beter staat gebragt, maar ook het geen over de Geisel lag, en te voren zonder muren stondt, namentlyk de Sixtusberg en des zelfs straat, de brede, smalle, de Saalstraat en andere, met muren omringt, welke plaats men nog heden ten dage de nieuwe stadt noemt. In den jare 1210 liet bisschop Eckard de stads muren ten dele verbeteren, en ten dele van nieuw opbouwen, voorziende haar met schone torens, en eenige kleine bolwerken, die echter in den dertigjarigen oorlog merendeels vernielt zyn. Onder de volgende bisschoppen heeft Jan Bose den ronden konings toren, en den muur aan de graften van 't kasteel met ronde torens, tot aan de Saal laten bouwen; gelyk voor hem bisschop Nicolaas den muur om den toren hadt laten trekken. Christiaan de I, hertog van Saxen, bestierder van het bisdom Merseburg, heeft den koningstoren wederom veel schoner laten ophalen, mitsgaders ook Altenburg met muren omringt. Wat betreft de geestelyke gebouwen der stadt, de Domkerk wierdt door keizer Otto den Groten, na dat hy de Hunnen overwonnen hadt, in den jare 966 gesticht, en met voortreffelyke inkomsten voorzien; ook zyn de stads kerk, S. Maximus, en de parochiekerk, S. Thomas toegewyd, wel bezienswaardig. De gedachte Domkerk is ook rykelyk in opzicht van hare inkomsten uit de vorige S. Janskerk vermeerdert. Keizer Otto bragt de beide ligchamen van S. Romanus en Maximus daar in, en schonk het oude keizerlyke huis aan de bisschoppen ter woning. De kerk liet hy ter eere van den almachtigen Godt, Johannes den Doper en S. Laurens inwyden. De zelve wierdt echter door de Polen en Wenden in den jare 982 wederom vernielt. Hier op heeft keizer Henrik de II in den jare 1015 de nog staande Domkerk begonnen te bouwen, en heeft daar zelf den eersten steen van gelegt; verder twee grote klokken laten gieten, en twee zilvere kandelaars, een goude tafel van Hungarisch, of Arabisch goudt met edelgesteenten; nevens goud lofwerk, waar tusschen een krucifix stondt, met ryke klenodiën versiert, maar 't welk naderhandt keizer Karel de V, toen hy den keurvorst Johan Frederik beoorloogde, uit de kerk nam, en met zich voerde. De voorgemelde keizer Henrik heeft in den jare 1021 aan den bisschop Dithmar in deze Domkerk twee goude en rykelyk met edelgesteenten bezette kelken vereert, insgelyks een met goudt beslagen Evangelieboek, twee kostelyke kruissen, twee zilvere tafelen, en veel meer andere kerkelyke sieraden. Het koor, niet al te wel voorzien zynde, stortte ten tyde van bisschop Hunold onverwacht in, en na dat het keizer Henrik de III weder hadt laten opbouwen, stortte het andermaal in, weshalven bisschop Hunold een nieuw liet oprechten, hebbende, om verdere onheilen voor te komen, tegen 't Oosten twee ronde hoge stene torens aan wederzyden van 't koor laten bouwen. De bisschop Werner heeft den kloktoren met twee spitsen van den grondt af nieuw herbouwt, en naderhandt heeft bisschop Thilo en zyn navolger, bisschop Adolf, den toren van nieuw opgehaalt, waar op de zelve in den jare 1517 wierdt ingewyd. In den jare 1665 heeft hertog Christiaan een nieuwe doopvont en een kostelyk orgel, mitsgaders een vorstelyk graf in de zelve kerk laten stellen. Behalven hy en zyne vorstelyke nakomelingen leggen in dit graf begraven de opgeworpe Roomsch koning Rudolf, dien men tegen keizer Henrik den IV verkoren hadt, voor welken de geestelyken een grootsch grafschrift gemaakt hebben; verder Luder, markgraaf van Brandenburg, Siegfrieds zoon, en meer andere vorsten. Onder de wereldlyke gebouwen is het kasteel, waar aan de vorige bisschoppen in der tydt veel toegebragt hebben, hoewel het eerst onder de regering van gemelden hertog Christiaan den I de gedaante, zo als het heden is, gekregen heeft. Het vorstelyk tuighuis aan 't kasteel wierdt in den jare 1686 gebouwt. Het vorstelyk school, 't welk eertyds zeer bloeide, wordende daar 70 jongelingen in bezorgt, en 't geen goede inkomsten hadt, is naar Grimma verlegt, maar de keurvorst van Saxen, Augustus, heeft daar een nieuw gymnasium opgerecht, en 't zelve zeer begiftigt. In Merseburg zyn vele ryksdagen van de Saxische en Frankische keizeren gehouden. Desgelyks wierdt van keizer Henrik den I, na dat hy op de Hungaren een voortreffelyke zege behaalt hadt, alhier een prachtig steekspel aangestelt, gelyk ook graaf Ridag te Merseburg een ander in den jare 968 gehouden heeft. Voor 't overige heeft deze stadt door zware branden, inzonderheit in de jaren 1387 en 1479, grote schade geleden. *Brotuf. & Vulpius Merseburg. Chron. Zeiler. Topogr. Sax. sup. Peckenstein Theatr. Saxon.*

MERSEBURG (HET STIGHT of BISDOM VAN) heeft zynen oorspronk aan keizer Henrik den I te danken, hoewel eerst zyn navolger, keizer Otto de I, tegen de onbekeerde Sorben in den jare 968 het zelve in vollen standt gebragt heeft. De laatstgemelde keizer zou het oude klooster der Reguliere kanunniken, de kerk van S. Jan den Evangelist te Merseburg, de welke keizer Karel de Grote gesticht hadt, met vele inkomsten en giften van zyne eigene goederen verbetert hebben. Wanneer de laatstgemelde keizer in den jare 966 eene heerlyke overwinning op de Hungaren aan de Lek bevocht, beloofde hy op nieuw (want hy hadt reets eene gelofte gedaan) dit bisdom te stichten, 't welk daar na meer vergroot wierdt. Het bevat, behalven de hoofdstadt Merseburg, de ambachten en steden Lauchstadt, Lutzen, Skeuditz, Zwenkau, en Schaffstadt. De eerste bisschop was Bose, een edelman uit Beyeren, van de Benedictyner orde, die door zyne geleerdheit en vroomheit grote achting verwierf, en aan de Wenden het Evangelie verkondigt heeft. Zyne inwyding geschiedde in den jare 970. Hem volgde *Giseler*, de welke in de tien jaren, dat hy deze waardigheit bekleedde, het bisdom grote schade toebragt, en het zelve in een abdy hervormde, doch onder de regering van zynen navolger *Wigbert*, die in den jare 1007 deze waardigheit ontfing, is het tot zyne vorige hoogheit gekomen. Hem volgde *Ditmar*, die zich door zyne Chronyk zeer beroemd gemaakt heeft. Zyn navolger *Bruno* wierdt mede om zyne vroomheit en geleerdheit geroemt. Hem volgde *Hunold*, die het sticht veel verbeterde. Wanneer deze in den jare 1050 overleedt, verkoren de Domheeren *Alberik* tegen de gewone order van dien tydt, dewyl de bisschoppen te voren door de keizers wierden aangestelt. Na hem kwam *Eckelin*, een geboren hertog van Beyeren, die 't sticht zeer veel goed deedt. Hy predikte zelf, bestelde de scholen, schafte de byzitten der Domheeren af, liet over de maaltydt den Bybel lezen, en stierf in den jare 1060, na dat hy vyf jaren geregeert hadt. Onder de volgende bisschoppen heeft *Werner* veel gebouwt, en de Sorben-Wenden het Evangelie gepredikt. Naderhandt heeft hy zich in vele geechten tegen keizer Henrik den IV bevonden, maar hy wierdt in den jare 1078 door de keizerschen gevangen, die hem wilden ophangen; maar dit wierdt by dien goeden vorst verbeden. De bisschop *Henrik* liet tot verbetering van het bisdom vele dingen aanwenden, bragt Lutzen van den hertog van Brunswyk aan zich, versterkte het kasteel Zwenkau met stene muren, en bekwam van den markgrave van Meissen het gerecht van Lutzen, benevens de Mark Ranstadt, tot een geschenk. Deze leefde tot het einde der XIII eeuwe. In den beginne van de XIV eeuwe was *Gerard* bisschop, en bragt aan het zelve Ostrau en Karelsdorf. *Henrik* deedt de schulden van het bisdom af, en kocht het kasteel Libenau. Hy leefde in 't midden der XVI eeuwe. *Nicolaas* wierdt van wegens zyne spaarzaamheit beroemt, maar van de Protestanten gehaat, om dat hy Jan Hus op het concilie van Constans hadt helpen doemen. *Tilo* kwam in den jare 1466 tot de bisschoppelyke waardigheit. Hy wierdt in den jare 1486 baccalaureus op de

de universiteit te Leipzich, verrykte het sticht met aanzienlyke goederen, en liet na zyne doodt, die voorviel in den jare 1514, 60000 guldens in baren gelde na; mitsgaders een groten voorraadt van levensmiddelen. Hem volgde *Adolf*, die wegens zyn ingetogen leven zeer geroemt wierdt, en den Protestantschen Godsdienst aannam. Hy stierf in den jare 1526, en bekwam tot zynen navolger *Vincent*, die wegens zyne goede huishouding geprezen wordt. Wanneer deze in den jare 1535 overleedt, volgde hem *Sigismund*, die zich tegen den Protestantschen Godsdienst hevig aankantte, en in den jare 1544 stierf. Hier op wierdt hertog Augustus van Saxen tot administrator, of bestierder van het sticht door de Domheeren verkoren, die benevens zynen medehelper (*Coadjutor*) Georg, vorst van Anhalt, de Lutherssche leer wederom invoerde. Maar wanneer keizer Karel het Smalkaldische verbondt verbrak, stondt hy van zyn bestier af, waar op Michiël Sidonius, die veel tot het opstellen van het beruchte *Interim* geholpen heeft, het bisdom in den jare 1549 aanvaardde. Deze stierf in den jare 1561, en *Alexander*, zoon van Augustus, keurvorst van Saxen, wierdt zyn opvolger, die echter in den jare 1565, drie jaren na zyne verkiezing, deze administratie met toestemming van het Kapittel aan zynen vader Augustus overliet, die ook het zelve tot aan zyne doodt in den jare 1586 bekleed heeft. Na hem wierdt zyn zoon, keurvorst *Christiaan* de I, en na hem keurvorst *Jan Georg* de I het opzicht over dit sticht opgedragen. Deze laatste, na dat hy te voren van het Kapittel een eeuwige postulatie voor zyne nakomelingen verkregen hadt, stondt de administratie van dit sticht aan 't Kapittel af, waar op zyn zoon *Christiaan* vervolgens den grondt gelegt heeft van 't hertogdom van Merseburg, gelyk uit het volgende artykel zal kunnen gezien worden. *Ditmar. in Chronico. Brotuffius & Vulpius in hunne Chronyken van Merseburg.*

MERSEBURG, de familie der hertogen van Merseburg stamde, gelyk boven gezegt is, af van *Christiaan* den I, derde zoon van Johan Georg, keurvorst van Saxen. Hy wierdt in den jare 1615 geboren, bekwam het bezit van het sticht Merseburg in den jare 1653, als mede na zyns vaders doodt in den jare 1656 den tytel van administrator. Hy kreeg door een erfvergelyk, opgerecht in den jare 1657, niet alleen het sticht Merseburg, 't welk bestondt in de steden en ambachten van Merseburg, Lauchstadt, Schafstadt, Lutzen, Skeuditz, Zwenckau, enz. maar ook de steden en ambachten Dölitsch, Landsberg en Zorbig in de Leipziger kreits, Bitterfeld en Brene in de keurkreits, en het markgraafschap neder-Lausnits, nevens de ambachten Dobrilug en Finsterwalde, wordende ook wegens de overdragt van dit markgraafschap van de keur-linie wegens het Merseburgsche een byzonder Reces te Dresden in den jare 1657 gemaakt. Hy voerde een stil en gerust leven, en stierf in den jare 1691. Zyne gemalin Christiana, dochter van Philips, hertog van Holstein-Gluksburg, heeft hem 7 prinssen en 4 princessen gebaart, en is, weduwe zynde, te Dölitsch in den jare 1701 overleden. Van de prinssen wierdt *Christiaan* zyns vaders opvolger. *Augustus*, geboren in den jare 1655, bekwam een lyftocht en nam zyn verblyf te Zorbig. Hy trouwde met Hedwig Leonora, dochter van Gustavus Adolf, hertog van Mekelenburg Gustrau, by welke hy in den jare 1691 *Charlotta Augusta* bekwam, en den 27 Maart des jaars 1715 overleedt. *Philips*, geboren in den 1657, hieldt zyn hof te Lauchstadt, een myl van Merseburg, was overste onder de hertogen van Brunswyk en Lunenburg, en bleef in den slag van Fleury in den jare 1690, geen kinderen nalatende by zyne gemalinnen Eleonora Sophia, dochter van Jan Ernst, hertog van Saxen-Weimar, en Louiza Elizabeth, dochter van Christiaan Ulrich, hertog van Wurtenberg-Bernstadt. *Henrik*, geboren in den jare 1661, genoot ten erfdeel Spremberg, en teelde by zyne gemalin Elizabeth, dochter van Gustaaf Adolf, hertog van Gustrow, eene dochter, *Christiana Frederika*, in den jare 1697 geboren. Van de princessen trouwde *Christiana* aan hertog Christiaan te Saxen-Eisenberg; *Sophia Hedwig* aan Johan Ernst, hertog van Saxen-Saalfeldt, en *Sibylla Maria* aan Christiaan Ulrich, hertog van Wurtenberg-Bernstadt. Hertog Christiaan de II, die in den jare 1653 geboren wierdt, behieldt als de oudste het voorrecht van de gehele regering, hadt in den beginne eenige verschillem omtrent de ambachten met de keur-linie, die men evenwel ten goede bylëide. Hy stierf in den jare 1694, na dat hem zyne gemalin Erdmunda Dorothea, eenige dochter van Maurits, hertog van Saxen-Zeitz, met welke hy in den jare 1679 trouwde, drie zonen ter wereldt hadt gebragt. De oudste, *Christiaan Maurits*, stierf in de volgende maandt na zynen vader; de twede, *Maurits Willem*, geboren in den jare 1688, is tegenwoordig administrator te Merseburg; de derde, *Frederik Erdman*, geboren in den jare 1691, is in den jare 1714 gestorven, zonder by zyne gemalinne Eleonora Wilhelmina, dochter van Emanuel Lebrecht, vorst van Anhalt-Cothen, kinderen nagelaten te hebben. Gedurende de minderjarigheit van hertog Maurits Willem voerde Augustus, koning van Polen, als keurvorst van Saxen en voogdt, het oppergezag; maar de vorstelyke weduwe, benevens de landstanden, hadden onder zich het bestier. In den jare 1708, den 26 November, kreeg hertog Maurits Willem de keizerlyke beleening van zyne landen, en trouwde in den jare 1711 met Henriëtta Charlotta, dochter van Georg Samuel, vorst van Nassau, en nam in 't volgende jaar zyn verblyf binnen Merseburg. *Spener Sylloge Historico-Genealogic. Imhof Not. Procer. Imper. l. II. c. 7. Souverainen van Europa. Europ. Herold.*

MERSENNUS, (MARINUS) een geleerde monnik van de orde der Minimen, was de zoon van Juliaan Mersennus, in zyn eigen taal *Mersenne*, en van Johanna Mouliere, wonende in 't vlek Oise, in 't hertogdom van Maine, van wien en alwaar hy geboren wierdt den 8 September des jaars 1588. Hy studeerde te la Fleche, daar na te Parys, daar hy onder de Minimen aangenomen wierdt. Hy nam het kleedt van die orde aan in 't klooster Nigeon den 17 July des jaars 1607, en deedt daar van belydenis te Fublines, digt by Meaux, in den jare 1612, oud 24 jaren. Vader Marsenne hadt reets grote voortgangen in de wetenschappen gemaakt, en volhardde daar in tot zyne grote achting. Hy was uitnemend ervaren in de Hebreeusche taal, daar in onderrecht wordende door P. Jan Bruno, een Schotschman, mede een monnik van zyne orde. Hy onderwees van den jare 1615 tot den jare 1619 de wysbegeerte en Godgeleerdheit in 't klooster van Nevers, daar hy superieur van wierdt. Deze bedieningen, schoon al veel voor een monnik, waren echter van zyn smaak niet, om dat hy geen de minste hoogmoedige gedachten hadt, zynde van aardt vriendelyk, beleeft, en zacht. Hier door won hy de achting van alle menschen, wordende op zyne reize door Duitschlandt, Italië en de Nederlanden by de voornaamste en geleerdste lieden met liefde ontfangen. Hy stierf te Parys den 1 September des jaars 1648, oud 60 jaren. Men heeft een groot getal van zyne geleerde werken, onder anderen zyn werk in XII boeken *de Harmoniis, in quibus de sonorum naturâ, causis & effectibus*, ook in 't Fransch gedrukt. *Quæstiones celebres in Genesin; Cogitat. Physico-Mathematic. Tom.* III; *La verité de sciences*; *les Quæstions Inoüies*; enz. Hy kantte zich aan tegen Sixtinus Amama en Robert Flood. De eerste wierdt echter weder zyn goede vriendt, maar Flood zocht Gassendus te wederleggen. *De Costa in zyn leven. Perrault dans les Hommes illustr. T.* II. *Vossius de scient. Math.*

MERSEY, eene rivier in de Engelsche provincie Cheshire, die haren oorsprong neemt op de grenzen van het graafschap Jorkshire, van daar haren loop Westwaarts neemt, Lankaster van Cheshire scheidt, en eindelyk door een breden mondt zich in de Iersche zee ontlast.

MERSPERG, of MOERSPERG, een kasteel in de opper-Elzas, een myl van Pfirt, niet verre van Lutzel op een berg gelegen. Het is nevens een daar toe behorend graafschap in de XVI eeuwe aan Oostenryk, en in de Munstersche vrede, te gelyk met de heerlykheit Befort, aan Vrankryk gekomen. *Tromsder.*

MERSPURG, of MERSBURG, eene stadt en kasteel in Zwaben, is de verblyfplaats van den bisschop van Constans, en legt aan de Bodenzee, twee mylen van Buchhorn. Men zegt, dat deze plaats door koning Dagobert van Vrankryk gebouwt wierdt, waar op zy aan de oude vorsten van Zwaben en Alemannië gekomen is. Naderhandt zouden de graven van Rordorf aldaar hunnen setel gehad hebben, tot dat zy eindelyk aan het bisdom van Constans gekomen is. Deze stadt legt in eene zeer vruchtbare landsdouwe, en heeft schone wyngaarden. In den jare 1647 hebben de Zweden het slot afgebrand. *Crusius Annal. Suev. Munsterus Cosmogr. Stumpfius Zwitserf. Chron. Zeiler. Topogr. Suev.*

MERTOLA, voortydts *Myrtilis*, eene kleine stadt in 't Portugeesche landschap Transtagana, niet verre van de koninkryken Algarbe en Andalusië, aan de rivier Guadiana, daar zy scheepryk begint te worden. Ze is door natuur en kunst genoeg versterkt. Ten tyde der Romeinen, Gotthen en Moren was zy eene grote en zeer aanzienlyke stadt, gelyk nog vele oude ruïnen en overblyfselen getuigen. In den jare 1239 wierdt zy uit de banden der Moren van koning Sanche met geweldt gewrongen, waar op zy tot de eerste kommandery van de orde van S. Jakob in Portugal gemaakt is, welke eer naderhandt naar Palmela wierdt overgebragt. *Colmenar Delic. de Portugal p.* 802.

MERULA, (GEORGIUS) een geschiedschryver, geboren te Alessandria della Paglia, in 't Milanees, bragt zich door zyne geleerdheit by de verstandigste mannen van zynen tydt in grote achting, gelyk hy ook van Erasmus, Hermolaus Barbarus, en anderen zeer geroemt wordt. Hy onderwees 40 jaren lang te Venetië en Milaan de jeugdt. Voor 't overige wierdt hem te last gelegt, dat hy van een iegelyk zeer kwalyk sprak, en zelf zynen meester Philelphus niet verschoonde, die zich daar over zo bedroefde, dat hy drie dagen daar na stierf. Hy hadt ook verschil met Politianus, Calderinus en anderen, die hy met nydige oogen aanzag, en stierf te Milaan in den jare 1594, nalatende verscheide schriften, als: *Philologica, libri* X; *Antiquitates vice-comitum Mediolanensium*; *Descriptio montis Vesuvii*; *Commentarii in Martialem, Statium, Juvenalem, Varronem & Columellam*; ook eene beschryving van den berg *Ferrati*, eenige brieven, en andere schriften. *Volaterran. Anthrop. l.* XXI. *Jovius in Elog. Doct. c.* 37. *Vossius l.* III *de Histor. Lat. c.* 8. *Ghilin. Theatr. d'huom. lett.*

MERULA, (PAULUS) te Dordrecht, in Hollandt, geboren in den jare 1558. Hy verkreeg door zyn naarstigheit en blokken zo wel in de talen, fraaie wetenschappen, geschiedenisse en rechtsgeleerdheit, zo wel in Engelandt, Duitschlandt, Vrankryk en Italië, als in zyn vaderlandt, eene grote geleerdheit. Na dat hy in de gemelde landen dezen schat verzamelt hadt, kwam hy wederom te Dordrecht, en oeffende daar de rechtsgeleerdheit, maar wierdt in den jare 1591, na de doodt van Lipsius, in des zelfs plaats tot professor in de historiën te Leiden beroepen, en in den 1598 tot twede bibliothekaris van de akademie verkoren. Maar doordien hy al te zeer blokte, viel hy daar door in eene ziekte, die hem te Rostok, werwaarts hy, om van lucht te veranderen, getrokken was, den 19 July des jaars 1607

1607 uit het leven rukte, in den ouderdom van 49 jaren. Men heeft van hem: *Cosmographia generalis & specialis*; *Praxis civilis curiæ provincialis apud Batavos*, ook in 't Nederduitsch overgezet; *Ennii Fragmenta cum commentariis*; *Eutropius*; *Vita Erasmi*; *Vita Junii*; *Descriptio Flandriæ*; *Angeli Merulæ Hist. Tragica*; *Tydtresoor der kerkel. en wereldlyke geringe van Christus geboorte af tot 't jaar* 1200, door zynen zone, *Willem Merula*, tot 't jaar 1614 vervolgt; *Plakkaten en Ordonnantiën op 't stuk van de houtvestery*; *Opera Posthuma*; enz. *Meursius. Val. Andreas. Freherus.* enz.

MERVEILLE. Zie MERAVIGLIA.

MERVILLE, een fraai vlek, maar onversterkt, in Vlaanderen, op de grenzen van Artoïs, aan de Lye, boven S. Venant. *Maty Dict.*

MERVIN, prins van Powislandt, in 't Engelsche prinsdom Walles, was de jongste zoon van Roderik den Groten, koning van Walles. Hy verdeelde zyn koninkryk onder zyne drie zonen Amerand, Cadel en Mervin, gaf aan den laatsten het prinsdom van Powislandt, om dat hy, een moedig prins zynde, geoordeelt wierdt beter in staat te zullen zyn dat landt te beschermen, 't welk op de grenzen van het ryk gelegen was. Het bevatte onder zich de graafschappen Montgommery, Radnor, Shrop, aan de overzyde van de Saverne, de stadt Shrewsbury, en een gedeelte van de graafschappen Denbigh en Flint. De afstammelingen van Mervin bezaten zeer lang deze staten by erfvolging; maar zy wierden gescheurt door de graven van Chester en Shrewsbury, die een goed gedeelte van Flint, Denbigh, en Shropshire daar af rukten, gelyk zulks ook door den vorst van Wonord Walles geschiedde. Eindelyk gaf Owenab Gryffith, een nakomeling van Mervin, zyn erfdeel 't en recht zyner landen over aan koning Eduard den I in een te Shrewsbury vergaderd parlement, en ontfing het daar na van den koning weder, om het zelve als eene vrye heerlykheit voortaan naar de Engelsche wyze te bezitten. Vervolgens kwam het door huwelyk aan de Charletons, en van deze weder aan de Greis. *Eduard* was de laatste van deze linie, sedert welken niemandt meer dezen tytel gevoert heeft, tot dat het in den persoon van *William Herbert* van Read Castle, een afstammeling van den grave van Pembroke, dien koning Karel de I in den jare 1629 tot Lord Powis maakte, wederom vernieuwt wierdt. *Delices de la Grande Bretagne.*

MERWE, MERVE, of MERWEDE. Dus wordt een arm van de Maas genaamt, die zich door middel van een gracht, tusschen Bokhoven en Loevestein geschoten, aldaar met de Waal vereenigt, vervolgens voorby Dordrecht, Rotterdam, Schiedam, en den Briel loopt, en zich by de laatstgemelde stadt in de zee stort. Petrus Bertius schryft, dat *Meroveus*, die in den jare 445 den troon van Vrankryk beklom, en wiens nageslacht den scepter gezwaait heeft tot den jare 752, zynen naam aan deze rivier, en het stot, waar van in het volgende artykel zal gesproken worden, gegeven heeft. De zelve schryver zegt ook, dat de genen, die omtrent deze rivier woonden, in vroeger tyden *Merovingen*, (*Merovingi*) genaamt wierden. In een brief, door den grave van Stryen, verleent in den jare 899, wordt deze rivier vermeld onder den naam van *Merbata*; in 't leven van Anfridus heeft zy den naam van *Moerwater*; maar by Melis Stoke, in het leven van graaf Dirk den V, wordtze de *Merwede* genaamt. Zie *Bertius Rer. Germ. lib.* I. *cap.* 16. *Melis Stoke op 't jaar* 1076. *S. van Leeuwen Batav. illustr.* enz.

MERWE, of MERWEDE, een heerlykheit en vervallen kasteel in Zuid-Hollandt, niet verre van de stadt Dordrecht, aan de rivier de Merwede, waar van in het voorgaande artykel is gesproken, daar ook van den naamsoorspronk van beide gewag is gemaakt. Het oude en hoogedele geslacht der *Merweden*, welker naamlyst in het volgende artykel zal opgegeven worden, heeft deze heerlykheit en dit kasteel van ouds bezeten. Het laatste heeft volgens Boxhorn zo digt aan de stadt Dordrecht gestaan, dat des zelfs bogaardt aan hare vesten raakte, doch is door den beruchten watervloedt van het jaar 1421 schier geheel gesloopt, vertonende tegenwoordig niet dan slecht en vervallen muurwerk. Gemelde stadt Dordrecht heeft de heerlykheit van Merwede in den jare 1604, met al wat daar toe behoorde, gekocht. *Boxhorn Toneel van Hollandt. S. van Leeuwen Batavia illustr. M. Balen Beschryving van de stadt Dordrecht.*

MERWEDE, een oud en hoogedel geslacht in Zuid-Hollandt, het welk daar vele grote goederen bezat, en zeer machtig was, maar door den bedroefden watervloedt van den jare 1421 zeer grote schade leedt. Men moet hier vooraf aantekenen, dat de oudste zonen van dit voorname geslacht doorgaans den voornaam gevoert hebben van *Daniel*, gelyk uit de navolgende geslachtlyst zal blyken; even gelyk de oudste *Poelgeesten* doorgaans den voornaam van *Gerrit*, de van *Arkels*, zo wel als de *Renessen*, dien van *Jan*, de van *Roonen* dien van *Pieter*, de van *Woerdens* den voornaam van *Herman*, en de van *Wouden* dien van *Jakob* gevoert hebben. enz.

DANIEL, heer van Merwede, leefde omtrent het jaar 1150, nalatende by zyne huisvrouwe N. N. Daniel van der Merwede, die volgt; *N. van der Merwede*, die getrouwt was met Hugo van Teilingen, zone van Gerrit van Teilingen, en van de dochter des heeren van der Lecke. Hy stierf in den jare 1172, en liet drie kinderen na, uit welkers jongste, genaamt *Floris*, die van *Tol*, te Leiden en Dordrecht gewoont hebbende, afkomen.

DANIEL VAN DER MERWEDE, Daniels zoon, heer ter Merwede, leefde nog in den jare 1200, was getrouwt met de dochter van den heere van Linde, en teelde Daniel van der Merwede, die volgt; *N. van der Merwede*, getrouwt met Philips van Uiternesse, heere van Matenes, van welken die van *Matenes* afgekomen zyn; *Diderik van der Merwede*, dykgraaf van den groten waardt; en men meent, dat van den zelven gekomen zyn die van 't geslacht van *Riede*.

Omtrent dezen tydt leefde mede *Agnes van der Merwede*, getrouwt met Henrik van Alblas, Ottoos zone; mitsgaders *Gerard van der Merwede*, haar broeder, vermeld in den jare 1280.

DANIEL VAN DER MERWEDE, heer ter Merwede, zoon van Daniel van der Merwede, en van de dochter des heeren van der Linde, trok met Boudewyn van Vlaanderen naar Jeruzalem, en was met den zelven by 't innemen van Constantinopel in den jare 1204, wordende daar na zyn wapen vermeerdert met vyftien bysans, of bollen van goudt. Hy leefde nog in den jare 1226, en liet na Daniel van der Merwede, die volgt; *Herbert van der Merwede*, knaap, vermeld onder andere Raden van Floris den V, grave van Hollandt, in den jare 1277.

DANIEL VAN DER MERWEDE, Daniels zoon, knaap, was heer ter Merwede, en wordt vermeld in een handschrift, geschreven binnen Dordrecht in den jare 1252. Hy liet na Daniel van der Merwede, die volgt; *Jan van der Merwede*, van welken die van *Tolloisen* zyn afgekomen; *Adriaan van der Merwede*, van welken die van *Klootwyk* zyn voortgekomen.

DANIEL VAN DER MERWEDE, Daniels zoon, schildknaap in den jare 1293, schynt een broeder gehad te hebben, met name *Nicolaas van der Merwede*, ridder. Daniel voornoemt liet na Daniel van der Merwede, die volgt; *Dirk van der Merwede*, ridder binnen Dordrecht, vermeld in den jare 1344, en nevens zyn broeder Jan in den jare 1369. Hy hadt een zoon, genaamt *Diderik van der Merwede*, vermeld in den jare 1393, welke naliet *Dirk van der Merwede*, ridder, heer van Ethen, Meeuwen, Baardwyk, baljuw van Zuid-Hollandt in de jaren 1414 en 1421, kastelein van Geertruidenberg, waar in hy van die van Dordrecht en de Kabeljauwschen belegert wierdt. Hy stierf in den jare 1459, en is begraven te Meeuwen onder een verheven tombe, met zyne vier kwartieren. Hy was getrouwt met Catharina van Ranst, Costyns dochter, uit Brabandt, by welke hy eene erfdochter wan, *Odilia van der Merwede*, vrouwe van Ethen, Meeuwen en Waalwyk, die trouwde met Robbert van Drongelen, en wan: I. *Jan van Drongelen*, landkommandeur van 't Duitsche huis te Utrecht, gestorven in den jare 1492. II. *Hadewy van Drongelen*, getrouwt met Raas van Borghoven. Zy was al dood in den jare 1469. III. *Odilia van Drongelen*, getrouwt met Philips van Ranst, die de broeder was van Catharina van Ranst, huisvrouw van den voornoemden Diderik van der Merwede. Zy lieten zamen na 1. *Daniel van Ranst*; 2. *Henrik van Ranst*, beide ongetrouwt overleden; 3. *Kornelia van Ranst*, en 4. *Adriana van Ranst*, vrouwe van Waalwyk, getrouwt met Jan Milling, uit Gelderlandt, en stierf zonder oir. Kornelia van Ranst voornoemt, vrouw van Ethen en Meeuwen na het overlyden van hare broeders, was getrouwt met Jan van Leefdaal, ridder, en wan by hem (1) *Margareta van Leefdaal*, die eerst trouwde met Balthasar van Weese, daar na met Jan, heer van Vliet, by Oudewater, en laatstelyk met Diderik van Kronenburg; (2) *Philips van Leefdaal*; (3) *Jan van Leefdaal*, drost van Montfoort, ongetrouwt overleden. Philips van Leefdaal voornoemt, heer van Waalwyk, Ethen en Meeuwen, trouwde in den jare 1516 met Anna van Gaveren van Liefringen, en verwekte onder andere kinderen: *A. Rogier van Leefdaal*, heer van Waalwyk, Ethen en Meeuwen, welke trouwde met Jenne van Schoonhoven, en wan a. *Philips van Leefdaal*, heer van Ethen, Meeuwen, en Babyloniënbroek, die getrouwt was met Margareta van Westerholt, wiens moeder was uit het geslacht van Duvenvoorde. b. *Jan van Leefdaal*, heer van Waalwyk, eerst getrouwt met Klara van Hees, die stierf in den jare 1613, en naderhandt met N. Gyssel, weduwe van Jan van Boshuizen. Zy stierf in den jare 1618. c. *Anna van Leefdaal*, getrouwt met Koenraad, heer van Westerholt. B. *Christoffel van Leefdaal*, in den jare 1566 mede een van de verbondene edelen, was getrouwt met Maria van Schoonhoven, te Antwerpen. Zy stierf in 's Gravenhage in den jare 1617, nalatende Frederik van Leefdaal, te Utrecht overleden, zynde eerst getrouwt met Maria Aalbout, welke stierf in den jare 1604, en daar na met Emerentia van Oestrum, die stierf in den jare 1607.

De voornoemde Dirk van der Merwede hadt nog drie bastaard zonen als *Daniel*, den jongsten, die stierf in den jare 1512, zynde getrouwt geweest met Agnes van Bruhesen. Hy teelde twee zonen, als *Jan* en *Dirk*. *Jan van der Merwede* stierf in den jare 1580, oud 92 jaren, zynde eerst getrouwt met eene zuster van Willem van der Merwede, ridder te Antwerpen, zonder oir; daar na met Lysbeth van Zandwyk, en waren de grootvader en moeder van *Henrik van der Merwede*, drossaardt van Vianen, en van *Adriaan van der Merwede*, zyn ooms zone, wonende te Heusden. Dirk van der Merwede voornoemt stierf te Dordrecht in den jare 1516, zynde getrouwt geweest met N. van Bekestein te Haarlem, en wan drie dochters, van welke Agnes nonne was te Loosduinen in den jare 1572. *Niclaas van der Merwede*, Dirks oudste bastaard zoon, was heer van Baardwyk, en stierf in den jare 1505, zynde getrouwt geweest in den jare 1447 met Margareta Bogaards te Dordrecht. Zy stierf in den jare 1473, nalatende 1. *Jan van der Merwede*, die kinderen verwekte; 2. *Willem van der Merwede*, gesneuvelt in den oorlog tegen de Franschen voor het stedeke Avennes in den jare 1477, zynde jongman; 3. *Machteld van der Merwede*, vrouw van Baardwyk, die getrouwt was met Mr. Kornelis de Jonge, pensionaris van Dordrecht. Hy stierf in

in den jare 1504, zynde rekenmeester in 's Gravenhage. 4. *Lysbeth van der Merwede*, getrouwt met Willem van Bokhoven, in Brabandt. 5. *Maria van der Merwede*, die trouwde met Pieter Schief te Antwerpen. Zy leefde weduwe in den jare 1520, en wan *Margareta Scheif*, die eerst trouwde met Karel van Immerseel, zonder kinderen, daar na met Willem van der Werve, ridder te Antwerpen, en wan *Karel van der Werve*, die stierf in den jare 1604, zynde getrouwt met Anna Schets van Wesemale, en wan Jan van der Werve, heer van Urk en Emeloordt, die eerst trouwde met Machtelt van der Werve, en daar na in den jare 1605, binnen Dordrecht, met Catharina, dochter van Willem van Drenkwaart, heere van Gyssenburg, enz.

Floris van der Merwede, ridder, wierdt in den jare 1345 met Daniel, zyn broeder, en graaf Willem van Hollandt, by Stavoren in den strydt verslagen, nalatende een zoon, *Floris van der Merwede*, ambachtsheer van Slydrecht, by Dordrecht, en ridder, vermeld in den jare 1399. Omtrent dezen tydt leefde mede *N. van der Merwede*, getrouwt met Adam van Lokhorst, wien zy ten huwelyk bragt het ambacht van Slydrecht.

Willem van der Merwede, ridder, vermeld in den jare 1341.

Jan van der Merwede, vermeld in een keur op het uitwateren van den Alblasserdam, gemaakt door hertog Albrecht van Beyeren in den jare 1369.

N. van der Merwede, getrouwt met Amelis van Amstel van Mynden, Wouters zone, in den jare 1348. Hy stierf in den jare 1352, nalatende kinderen.

Alyd van der Merwede, meesteres van Willem den IV, grave van Hollandt, die in den jare 1345 by Stavoren dood bleef, nalatende by de zelve een zoon, genaamt *Daniel van den Poel*, ridder, welke in den jare 1408 van de Luikenaars wierdt verslagen, zeer oud zynde, en nalatende vier zonen, als *Gysbert van den Poel*, *Dirk van den Poel*, *Jakob van den Poel*, ridderen, en *Clauwert van den Poel*, kastelein van Geertruidenberg. Jakob voornoemt hadt een zoon, genaamt *Gooswyn van den Poel*, die in den jare 1412 getrouwt was met Geertruid van Dorp, dochter van Dirk van Veen en van Hadewy van Dorp, en wan een zoon, *Dirk van den Poel*, welke stierf zonder kinderen. Nog wordt vermeld *Jan van den Poel*, van wien de bovengemelde Daniel van den Poel overgrootvader was. Hy was getrouwt met Elizabeth, bastaarddochter van Willem, heer van Abkoude en Wyk, en hadden kinderen.

DANIEL VAN DER MERWEDE, Daniels zoon, ridder, heer van der Merwede en Wieldrecht, wierdt in den jare 1341 van Willem den IV, grave van Hollandt, gemaakt eerste baron van de Merwede, 't welk hy van hem tot een onsterflyk leen ontfing, wordende de gemelde heerlykheit te voren van den heer van Voorn en 't huis te Gaas te leen gehouden, als blykt by extract uit de sententie, door den hogen Raadt te Mechelen den 18 May des jaars 1560 gewezen. Hy was een van de zeven baanrotsen, die met den gemelden grave, nevens zyn broeder Floris, en Niclaas Oom, in de maandt October des jaars 1345 tegen de Vriezen dood bleef. Van hem gewaagt een oud schrift van den jare 1409 aldus:

„ Den vyften zuldi dus verstaen,
„ Hi droegh van keel, duergaen
„ Een faes van zilver, gebisanteerd
„ Van goude, soe was't geblasoneerd.

Van hem vermeldt de vermaarde historieschryver Froissard in zyn laatste Boek, het 76 Hoofdstuk. Hy was getrouwt met Jenne van der Eem, uit het landt van Utrecht, en liet na

DANIEL VAN DER MERWEDE, ridder, wordt vermeld dykgraaf van den groten waardt van Zuid-Hollandt in de jaren 1369 en 1390. Hy wordt in den jare 1348 vermeld knaap en getuige nevens andere edelen, mitsgaders getuige over de opdragt van de kort-bolgery den 19 September des jaars 1394. Hy was getrouwt met de erfdochter van den heere van Stein op de Maze, by Mafeik en Hoorn, en wan Daniel van der Merwede, die volgt; *Willem van der Merwede*, ridder, ambachtsheer van Muilkerk, stierf in het jaar 1413, nalatende eene erfdochter, *Jenne van der Merwede*, vrouw van Muilkerk, die trouwde met Jan van Herlaar, ridder, heer van Meerwyk, en Adriaan van Herlaar, welke met Muilkerk wierdt beleent in den jaar 1455, en is van dezen na eenige graden gekomen *Jenne van Herlaar*, die trouwde met Arend van der Lauwyk, welke in den jare 1599 Muilkerk verkocht aan Bruin de Feiter te Gornichem. *Machtelt van der Merwede* trouwde met Gerrit van Vliet, zone van Jan, heer van Vliet en Poelsbroek, en van N. van der Lek, of Polanen, Dirks dochter. Hy was in den jare 1396 met hertog Albrecht te velde tegen de Vriezen, en stierf in den bloeie zyn levens in den jare 1404, zy in den jare 1421.

DANIEL VAN DER MERWEDE, ridder, zoon van Daniel van der Merwede, en van de erfdochter van Stein op de Maze, was heer van der Merwede, van Stein, Poelwyk en Leerambacht. Hy stierf in den bloem van zyn leven, zynde getrouwt met Margareta van Heinen, uit Vlaanderen, weduwe van Lodewyk van Praat, en lieten twee dochters na, namentlyk:

Margareta van der Merwede, erfdochter ter Merwede, Stein en Poelwyk, die trouwde met Willem van Brederode, ridder, jongsten zone van Reinoud van Brederode, en van Jolente, erfdochter van Gennip op de Maze, maar hadt gene kinderen, en verkocht de heerlykheit en 't slot Merwede den 7 May des jaars 1424 aan Lodewyk van Praat, ridder, heer van Moerkerk en Moerkerkerlandt, haar halve broeder van moeders zyde. Zy deedt daar na met haren man een bedevaart naar Rome, en wedergekomen zynde, zyn zy onlangs daar na in den jare 1451 beide zeer oud gestorven.

Jenne van der Merwede stierf mede zonder kinderen, was getrouwt met Philips van Spangen, ridder, Raadt in den hove van Hollandt, zone van Engelbrecht van Spangen, en van Evertie van Alkemade, Floris dochter. Hy stierf in den jare 1469. Omtrent dezen tydt leefde mede *N. van der Merwede*, die getrouwt was met Arend van Gent, ridder, heer van Wyngarden en Gyssenburg.

Het wapen van Merwede was eerst een veldt van keel, doorsneden met een zilver fasce, en wierdt in den jare 1304 vermeerdert met vyftien bysans, of bollen van goudt. *Gouthoeven Oude Holl. Kronyk. Van Leeuwen Batavia illustr.*

MESA, een koning der Moabiters, wierdt in zyne hoofdstadt door Joram, den zone Achabs, en koning van Israël, dien hy eene jaarlyksche schatting van 100000 lammeren en zo vele schapen schuldig was, maar niet geven wilde, belegert. Wanneer hy nu tot den uitersten noodt gebragt was, ging hy op de muren der stadt, en offerde daar zynen eigen zone voor 't oog zyner vyanden, die wegens de gruwelykheit van dit bestaan de belegering opbraken, en te rug togen. Eenigen verklaren het Hebreeusche woordt *Mesa* aldus, dat het niet de zoon van dezen Mesa, maar de zoon van den koning van Edom geweest is, dien hy offerde; dat hy *Israël* genaamt wierdt, en in een uitval gevangen was. II *Kon.* III.

MESA DE ASTA, in 't Latyn *Asta*, *Asta Regia*, was oudtyds eene grote stadt in Spanje, maar is tegenwoordig niet meer dan een puinhoop van overblyfselen. Zy legt in Andalusië, aan de Guadaleta, tusschen Arcos en Xeres de la Frontera, die van haren val hunne opkomst hebben. In den jare 713 overwonnen de Arabieren daar Roderik, laatsten koning der Gotthen, en wierden door deze zegepraal meester van geheel Spanje. *Maty Dict.*

MESAGNA, in 't Latyn *Mesapia*, *Messana Apuliæ*, een oud vlek in 't koninkryk van Napels, gelegen in 't landt van Otranto, tusschen Otria en Brindes, omtrent drie mylen van het eene en het andere. *Maty Dict.*

MESECH, zesde zoon van Japheth. Men wil, dat hy de vader van de inwoners van Cappadocië geweest is. *Genes.* X, 2. *Simon Dict. de la Bible.*

MESCHASIPI, ook MISSISSIPI, is eene van de grootste rivieren in Noord-Amerika. Zy heeft haren loop op 53 of 54 graden Noorder breedte, en zynde op 47 graden breedte vereenigtze met de rivier van S. Franciscus op de lengte van 273 graden, en loopt steets van 't Noorden naar 't Zuiden tusschen nieuw-Mexico, 't geen ten Westen legt, en Canada met Florida, 't welk ten Oosten gelegen is, tot dat zy zich door twee monden 80 of 100 mylen van de baai, Spiritu Santo genaamt, naar 't Westen in de golf van Mexico ontlast. Men stelt den loop van deze rivier op 800 mylen, en is van daar zy zich vereenigt met die van S. Franciscus genoegzaam vaarbaar. De landen, van deze rivier bespoelt, zyn zeer schoon, groeiende in 't Zuiden vele vruchtdragende bomen en wilde wyngaarden; maar de verscheidenheit der volkeren, die het landt bewonen, nemen de moeite niet van die te onderhouden, noch te bezaaien met koren. *Le P. Hennepin dans la nouvelle Decouverte des Pais de l'Ameriq.*

MESEMBRIA, eene Turksche stadt in Europa, gelegen in Bulgarië, of, volgens Baudrand, in Romanië, aan de Zwarte zee, tusschen Stravico en Varne. Zy hadt weleer een aartsbisschoplyken setel. *Maty Dict.*

MESERIS, eene stadt in Moravië, aan de rivier Oslawa, naar Bohemen toe. Eene andere stadt van gelyken naam legt in Moravië, op de grenzen van Hungarië en Silesië. *Topogr. provinc. Austriæ.*

MESESOUSAR. Zie ARARATH.

MESIE, in 't Latyn *Mœsia*, eene provincie in Illyrië, die de Romeinen noemden de schuur van Ceres, om de vruchtbaarheit des lands. Zy legt tusschen Macedonië, Thracië, en Dacië. Men verdeelde 't in opper-Mesië, 't welk tegenwoordig Servië is, en neder-Mesië, 't welk Bulgarië is. Tacitus en Plinius maken daar gewag van, als mede Virgilius *lib.* I *Georg.*

MESKIRCH, eene kleine stadt van 't graafschap Furstenberg, in Zwaben. Zy is zeer vermakelyk, draagt den tytel van baronny, en legt aan eene kleine rivier, vyf of zes mylen van Uberlingen, naar 't Noorden. *Maty.*

MESLE, een burgt van Poitou, in Vrankryk, gelegen aan den oorspronk van de Boutonne, acht mylen boven S. Jan d'Angely. *Maty Dict.*

MESMES, een kasteel en landgoedt in 't bisdom van Bazas, 't welk, zo men zegt, zynen naam aan 't huis van Mesmes gegeven heeft, 't welk, na een reeks van honderd jaren wakkere mannen van den degen uitgelevert te hebben, zich berucht maakte door den tabbaardt, en een groot getal voortreffelyke personen, bekledende heerlyke bedieningen om hunne geleerdheit en gewigtige diensten, die zy de koningen en 't ryk bewezen.

MESMES, een oud adelyk geslacht in de provincie van Guienne. De eerste van het zelve, waar van men kennis heeft, was *Amanieu*, of *Amanivus*, heer van de kasteelen Mesmes en Caixchen, en van de landen Arnet en Barsey. Hy ondertekende, naar 't gebruik van dien tydt, eene overgifte aan 't gasthuis van Bessal, door Renault Guilhem van Mazeralles in den jare 1219 geschonken. Men leest onder aan deze akte: *Ama-*

Amanivus de mames, miles, dat is " Amanivus van Mames, „ ridder", een tytel, dien men niet gaf dan aan mannen, die zich door hunne verdiensten dezen eernaam waardig gemaakt hadden. Een jonger zoon uit dit huis, verknocht aan de koningen van Engelandt, toen zy Guiënne nog bezaten, plantte zynen stam in Engelandt, en woonde in den jare 1200 in 't graafschap Northumberlandt. Zyn geslacht heeft vervolgens dien naam en de wapenen gevoert tot aan N. van Mesmes, gouverneur van Berwik in den jare 1567, die ongehuwt overleedt.

Amanieu, een telg van dit stamhuis, wierdt vader van *Pieter*, van *Willem*, en van *Raimond van Mesmes*. Pieter vindt men met den eertytel van *Dominus*, heer, of ridder, in een ouden huldebrief, gegeven door den adel van het baljuwschap van Roquefort in den jare 1279. *Willem van Mesmes*, twede zoon van den gemelden Amanieu, wierdt eerste kapellaan, dat is eerste aalmoezenier van den koning S. Lodewyk, gelyk men ziet in een oud handschrift op parkement, met eenige miniaturen verrykt, waar in men deze woorden leest: *Dit boek behoorde aan den koning S. Lodewyk, die het zelve gaf op 't laatste van zyne dagen aan Messire Willem van Mesmes, zynen eersten kapellaan.* Dit Roomsch Psalmboek geraakte daar na in de boekzaal der koningen van Engelandt, van waar het wederom gekomen is aan de heeren van Mesmes, daar het onder bewaart wordt als een oud stuk van dat huis. *Raimond van Mesmes*, de derde zoon, heeft zyn huis met afzetsels vermeerdert. Hy trouwde met Laura van Marsan, als blykt uit de toestemming, door haar gegeven aan den koning van Engelandt, als hertog van Guiënne, in den jare 1287. Zy was toen weduwe, en bragt hem ter wereldt *Pieter van Mesmes*, den II van dien naam, dien men vermeld vindt als den eersten aan het hoofdt van den adel in zyn baljuwschap, in eene akte van hulding van Eleonora van Foix, markgravinne van Bearn en Marsan, getekent in den jare 1343, waar van het echte bewysschrift berust in de bewaarkamer der papieren van den koning te Pau. Men ziet daar in, dat dezen Pieter de tytel gegeven wordt van *Mossen van Mesmes*, heere van 't kasteel Caixchen, en van de parochiën Gestes en Leissen. Hy wierdt vader van *Rogier van Mesmes*, die in een huwelyksverbondt wegens zyn zoon Arnaud van Mesmes, getekent in den jare 1379, dezen tytel voert: *Molnaut Roger de Cosdun, Cavaler, Senhor de Mesmes*, dat is:" De zeer edele Rogier van Cosdun, „ ridder, heer van Mesmes". *Arnaud van Mesmes*, zoon van Rogier, trouwde den 9 Augusty des jaars 1379 met Anglina van Mioffens, dochter van Guichart, baron van Mioffens, ridder, en van de edele juffer Anna van Clermont, die ten huwelyk aan hare dochter gaven 3000 goude Aragonsche floreinen. Uit dit huwelyk kwam voort *Bertrand van Mesmes*, ridder, heer van Caixchen. Hy trouwde met Joanna de la Barthe, uit een van de edelste huizen in Languedok, en teelde by haar *Arnaud*, *Pieter*, en *Jakob van Mesmes*. Beatrand, hun vader, stelde by testament, gemaakt den 11 January des jaars 1440, den oudsten zoon tot volkomen erfgenaam, en gaf aan de twee jongste ieder 1000 goude floreinen voor hunne wettige portie. *Arnaud van Mesmes*, de II van dien naam, ridder, heer van Mesmes en Caixchen, zette zynen stam voort. Hy trouwde met Catharina van Lassus, zuster van Steven van Lassus, heere van Canens. Dus bleef Arnaud in 't volle bezit van zyns vaders heerlykheden. Hy teelde *Georg van Mesmes*, ridder, heer van de kasteelen Mesmes, Caixchen, Lusson, en Brocas, welke twee laatste hy door erfenisse van zyne moeder aanwon. Deze trouwde den 4 Juny des jaars 1480 met Margareta van Cauna, dochter van Bernard, heere van Cauna, ridder, uit een groot en doorluchtig huis in Guiënne, verknocht aan die van Andoins en Caupenne, en van Johanna van Beaumont, afstammende van de Beaumonten, die erfkonnestabels waren van 't ryk van Navarre, en die afdaalden van den gewettigden bastaardt van 't koninklyke huis van Navarre. Uit dit huwelyk wierden geboren *Jan Jakob van Mesmes*, die als de oudste zynen stam uitbreidde; *Georg van Mesmes*, heer van Guedes; *Domingo van Mesmes*, die den stam van *Mesmes Ravignan* stichtte, waar van hier na gesproken zal worden, en *Pieter van Mesmes*, ridder, kamerling van den koning van Navarre, heer van Monstrou, Dangez, Stiran en Montegut, gelyk door een overdragtbrief met Jan Jakob en Domingo van Mesmes en andere broeders, gedagtekent in den jare 1527, en door de hulde, die hy daar omtrent aan den koning van Navarre in den jare 1538 deedt, blykt.

Jan Jakob van Mesmes de I, ridder, heer van Roissy en van Cantiers, in Vrankryk, van Gangor, Brocas, Lusson, en Bearn, geboren na een dragt van zeven maanden den 11 May des jaars 1490, hadt zulk een zwak gestel, dat hy niet gelyk zyne voorouderen in staat was om de legers der koningen van Vrankryk en Navarre te volgen; derhalven wierdt hy met veel nut in de rechtbank gebruikt. Hy was de eerste uit dat huis, die den tabbaardt droeg, en hadt van zyne jeugdt af zich in de letteren geoeffent, makende in de rechtsgeleerdheit zulke voortgangen, dat hy met zyn twintigste jaar al bekwaam bevonden wierdt het ampt van professor in de rechten op de universiteit van Toulouze te bekleden. Philippus Decius, Andreas Alciatus, en de geleerdste rechtsgeleerden gingen hem dikwils horen. Hy was een vriendt van alle geleerden, en wierdt daar na hun beschermer, toen hy als erfgenaam zyns vaders in zyne heerlykheden gevestigt wierdt. Catharina van Foix, koningin van Navarre, plaatste hem in haren Raadt, in welk ampt hy zich zo wel gedroeg, dat zy hem tot haren afgezant benoemde in de vergadering van Nojon, om weder te eisschen dat gedeelte van Navarre, 't welk haar de Spanjaarden ontnomen hadden. Dit maakte hem bekend by koning François den I, en zyne achting wiesch nog meer by dien vorst aan in de edelmoedige weigering, die hy deedt wegens het ampt van advokaat generaal van 't Parlement te Parys, het welk de koning Jan de Ruzé wilde ontnemen, om hem daar mede te vereeren. Jan Jakob betuigde zeer eerbiedig, dat hy nimmer iemandt, op wiens gedrag en getrouwheit omtrent zynen koning niets te zeggen viel, uit zyn plaats zocht te stoten, ja hy nam het ampt van luitenant civiel in 't Chatelet te Parys, schoon opengevallen, schoorvoetende aan, en hy ontfing daar de voordeelen niet van dan onder beding, dat hem geoorlooft zou zyn zyne diensten omtrent zyn natuurlyken vorst, en den gene, die hem aangenomen hadt, gelykelyk te delen: en inderdaadt, hy nam de belangen van den koning van Navarre aan 't hof met yver waar. Dit was de reden, dat de laatstgemelde koning hem in eenige gezantschappen naar Duitschlandt, Zwitserlandt en Spanje gebruikte. Deze gezantschappen vermeerderden zyne achting by koning François den I, die, om hem naauwer in zynen dienst te verbinden, hem requestmeester maakte in den jare 1544. Naderhandt wierdt hy benoemt tot eerste president van 't Parlement van Normandië; maar Henrik de II, opvolger van François den I, trok hem in zynen Raadt. Hy wierdt gebruikt in 't voltooien van 't huwelyksverbondt van Johanna d'Albret, dochter en erfgenaam van den koning van Navarre, met Antoni van Bourbon, hertog van Vendôme, en was dus eene wezentlyke oorzaak, dat de kroon van Navarre gevestigt wierdt op Henrik den IV, bygenaamt de Grote, naderhandt ook koning van Vrankryk. Hy maakte zyn testament den 9 Juny des jaars 1549, waar in men een buitensporigen yver voor het Roomsche gelove zag uitblinken: want hy onterfde daar in zyne kinderen, byaldien zy van Godsdienst veranderden, en stelde den koning tot zyn erfgenaam, met verzoek, dat hy het vierde gedeelte van zyne goederen, die hy in Gascogne hadt, wilde uitreiken aan twee van zyne naaste bloedverwanten, die hy in dat landt hadt, en die zynen naam en wapens voerden, om daar van aalmoezen uit te delen, en verder aan te leggen tot Godvruchtige werken. Hy stierf den 23 October des jaars 1569, oud 79 jaren. Hy hadt in den jare 1530 ter vrouw genomen Nicole Hennequin, dochter van den deken van 't Parlement, afgezant in Zwitserlandt, en van Bonne Couraud. Uit dezen echt kwamen voort *Henrik van Mesmes*, ridder, heer van Roissy; enz. *Jan Jakob*, heer van Arches, en Langle, requestmeester en president van den groten Raadt, vader van een anderen *Jan Jakob van Mesmes*, heer van Arches, president van de rekenkamer, overleden zonder kinderen: *Jan Gabriel van Mesmes*, Raadt van 't Parlement te Parys: *Antonette van Mesmes*, getrouwt met François van Elbene, heere van l'Espine, en *Adriana van Mesmes*, vrouw van Ony. Jan Jakob, weduwenaar geworden zynde van zyne eerste vrouwe, hertrouwde den 12 September des jaars 1555 met Johanna le Pere, overleden den 13 November des jaars 1571, dochter van Gerard le Pere, schildknaap, heere van S. Mark, Leau en Valois, en van Maria l'Esbahi, maar hy kreeg geen kinderen by haar.

Henrik van Mesmes de I, ridder, heer van Roissy, enz. zoon van den bovengemelden, bragt een nieuwen luister aan zyn stamhuis, en volgde zyns vaders voetstappen van jongs af in 't benaarstigen der edele wetenschappen, wordende, gelyk zyn vader, een vriendt en beschermer der geleerden. De heeren de Foix en Pibrak, Adriaan Turnebus en Dionysius Lambinus, waren zyne makkers in de studiën, en deze laatste droeg hem op zyne aanmerkingen over Cicero. Henrik muntte vooral uit in de rechtsgeleerdheit, en wierdt met zyn 16 jaar tot professor in de rechten te Toulouze aangestelt met eene algemene goedkeuring. In zyn ouderdom van 20 jaren, dat is in den jare 1551, wierdt hy Raadt van 't hof der Aydes, of gemene lands middelen; het volgende jaar Raadsheer van den groten Raadt, en requestmeester in den jare 1553, in de plaats van zynen vader. Koning Henrik de II benoemde hem in den jare 1556 tot Podestaat of hoofdt der wapenen en de justitie in de staten van de republyk van Siëna, de welke zich onder de bescherming der Fransche kroon begeven hadt. Henrik was niet min een wakker man ten oorlog, dan een behendig staatkundige: want terwyl Montluk zich gevoegt hadt by François, hertog van Guize, om Civitella, in 't ryk van Napels, te helpen veroveren, verzamelde Henrik van Mesmes een klein legertie van verscheide bezettingen uit de omleggende steden, waar mede hy eenige steedties en versterkte kasteelen hernam, die de Spanjaarden reets vermeestert hadden. Hy wierdt ook gebruikt in verscheide onderhandelingen met den paus en andere souvereine vorsten in Italië, alwaar hy alles tot genoegen van den koning zynen meester, en de prinssen, daar hy mede handelde, verrechtte. Op zyne wederkomst in Vrankryk wierdt hy Raadt van Staat, en daar na kancelier van 't ryk van Navarre, bewaarder der papieren, en eindelyk kancelier van de koninginne Louize, weduwe van Henrik den III. Zyne ongezondheit hadt hem verhindert het gezantschap naar Wenen aan te nemen, waar toe hy benoemt was, en daar hy alle bevelen van hadt opgestelt. Men gebruikte hem naderhandt met den maarschalk van Biron in dat gewigtige werk met de zogenaamde Hugenoten, waar uit de vrede met hen van den jare 1570 volgde, die men in Vrankryk den naam van de kreupele vrede gaf, om dat de maarschalk van Biron kreupel was, en de zelve niet lang duurde. Zyne gezantschappen, de menigvuldige waarnemingen zo wel

wel voor 't gemeen, als in 't kabinet, beletten hem echter niet zyn yver voor de geleerdheit te betuigen. Hier vindt men blyken van in de gedichten van Aurat en Passerat, wier beschermheer hy was. De broeders Sammarthanen hebben ook niet nagelaten den lof van Jan Jakob en Henrik van Mesmes uit te galmen. Deze laatste stierf in den jare 1596. Hy was getrouwt den 3 Juny des jaars 1552 met Johanna Hennequin, zyne nicht in den derden graadt, dochter van Oudard, heere van Boinville, rekenmeester te Parys, en van Johanna Michon, uit welk huwelyk geboren wierden *Jan Jakob van Mesmes*, en *Judith van Mesmes*, die met Jakob Barillon, heere van Mancy, Raadt van 't Parlement, trouwde.

Jan Jakob van Mesmes, de II van dien naam, ridder, heer van Roissy, eenigste zoon van Henrik en van Johanna Hennequin, breidde zyn geslacht uit. Hy wierdt opgevoed in de edele wetenschappen door de zorge van zynen vader, en onder 't opzicht van een treffelyk leermeester, Jan Passerat. Hy wierdt in den jare 1583 Raadt in 't Parlement, in den jare 1594 requestmeester, in den jare 1600 Raadt van Staat, in den jare 1613 Raadt over het bestier der financiën, en in 't zelve jaar Raadt van de depeches, en stierf de oudste van alle de Raden den laatsten October des jaars 1642. Hy trouwde den 15 Augusty des jaars 1584 met Antonetta van Grossaine, eenigste dochter van Hieronymus van Grossaine, heere van Irval, Avaux, Breuil, Besaucourt en Bellefontaine, markgrave van Vandeuil. De koning verhief het landt en de heerlykheit van Avaux tot een graafschap in den jare 1638 ter gunste van Jan Jakob van Mesmes, en uit aanmerking, zegt deze vorst in den verheffingsbrief, van de grote diensten, aan de kronen van Vrankryk en Navarre bewezen door de overledene heeren van Mesmes, zo wel binnen als buiten het ryk en ten nutte van den vorigen koning, door den laatstoverleden heere van Roissy, kancelier van Navarre, en eerste Raadt van Staat van Vrankryk, en die tegenwoordig nog gedaan worden door den zone van den gemelden heere van Roissy, eerste en oudste van alle zyne Raden. Deze brieven wierden in de rekenkamer en in 't Parlement den 4 Augusty aangetekent. Uit het huwelyk van Jan Jakob van Mesmes kwamen voort drie zonen en twee dochters, als Henrik, de II van dien naam, ridder, heer van Roissy, van wien hier na; *Claudius van Mesmes*, ridder, graaf van Avaux, waar van in een byzonder artykel gesproken zal worden, en *Jan Antoni van Mesmes*, heer van Irval, die zyn geslacht heeft uitgebreid; *Johanna van Mesmes*, in den jare 1615 getrouwt met François Lambert, heere van Herbigny, requestmeester, vervolgens Raadt van Staat, en *Judith van Mesmes*, den 4 November des jaars 1618 getrouwt met Maximiliaan van Belleforiere, ridder, heere van Sojecourt, marquis van Guerbigni, grave van Tolloloy en Hepigny, gouverneur van Corbie, en luitenant des konings in het gouvernement van Pikardië.

Henrik van Mesmes, de II van dien naam, ridder, marquis van Moigneville, en Esverly, heer van Roissy, Balagny, Maurup, Bray-sur-Seine, Pangny, enz. wierdt Raadt gemaakt in den jare 1608, en luitenant civiel in den jare 1613. Hy bevondt zich in 't volgende jaar by de vergadering der Staten van het ryk te Parys; was tegenwoordig in den jare 1617 in de byeenkomst van de voornaamste heeren, byeengeroepen te Rouaan, en wierdt verkoren tot provoost der kooplieden in den jare 1618. De koning, hem alle deze verscheide bedieningen hebbende doen bekleden, verhief hem tot de waardigheit van president a Mortier in den jare 1627, 't welk hy tot zyne doodt waarnam. De zelve gebeurde in den jare 1650, tot droefheit van den koning, wegens zyne ongekreukte getrouwheit en diensten, aan de kroon bewezen. Zyne hoedanigheden waren uitmuntende in die hagchelyke tyden, en schenen als door de natuur erflyk in dit geslacht gemaakt. Henrik van Mesmes was voor de eerste maal getrouwt geweest met Johanna van Montluk, weduwe van Karel van Amboize, marquis van Renel en Bussy, en dochter van Jan van Montluk, heere van Balagny, prins van Kameryk, maarschalk van Vrankryk, en van Renea van Amboize, op den 2 Juny des jaars 1621, en zy stierf zonder kinderen in den jare 1639. Het twede huwelyk voltrok hy den 30 December des jaars 1639 met Maria des Fossez, marquisinne douariere van Lansak, eenigste dochter en erfgenaam van Gabriël, heere van Fossez, Despone, marquis van Esverly, ridder van des konings ordens, gouverneur van Lotharingen, mitsgaders over de steden en kasteelen van Montpellier, Nanci, Verdun, enz. en van Magdalena du Val-de-Fontenay, by welke hy teelde *Jan Jakob van Mesmes*, geboren in den jare 1643, en jong overleden; *Antonetta Louize van Mesmes*, in den jare 1655 getrouwt met Lodewyk Victor van Rochechouart, hertog van Vivonne, prins van Tonnay-Charante, enz. pair en maarschalk van Vrankryk, generaal van de galeien, gouverneur van Brie en Champagne, en onderkoning van Sicilië, overleden 10 Maart des jaars 1709, en *N. van Mesmes*, eene nonne van S. Maria te Chaillot.

Jan Antoni van Mesmes, derde zoon van Jan Jakob van Mesmes en Antonetta van Grossaine, heere van Irval, van Cramajel, Breuil, Lagery, markgraaf van Vandeuil en Hourges, plantte zyn geslacht voort. Hy wierdt als Raadt in 't Parlement ontfangen in den jare 1621, requestmeester in den jare 1626, Staats-Raadt, en eindelyk president a Mortier in 't Parlement te Parys in den jare 1650, na de doodt van Henrik van Mesmes, zynen oudsten broeder. Hy stierf den 23 February des jaars 1673, oud 75 jaren. Hy was getrouwt met Anna Courtin, dochter van den heere François Courtin, ridder, heere van Brusselles, baron van Givry, enz. requestmeester en Raadsheer van Staat, en van juffrouw Johanna Lescalopier. Uit dit huwelyk sproten *Jan Jakob van Mesmes*, graaf van Avaux, die zyn stamhuis uitbreidde; *Henrik van Mesmes*, abt van Valleroi, gestorven in den jare 1658; *Claudius van Mesmes*, ridder van Maltha, abt van Valleroi en Hambye, overleden in den jare 1671; *Jan Antoni van Mesmes*, graaf van Avaux, waar van hier na gesproken zal worden, en *Antonetta van Mesmes*, eene Karmeliter nonne.

Jan Jakob van Mesmes, de III van dien naam, graaf van Avaux, van Neuchatel, en heer van Cramajel, wierdt na vervolg Raadt van 't Parlement, requestmeester, Staats-Raadt, president a Mortier, provoost en grootmeester der ceremoniën van de ordens des konings, en een van de veertigen van de akademie van Vrankryk: by uitstek waardig om deze entrampten te bekleden door de grondige kennis, die hy bezat van de edele kunsten, rechtsgeleerdheit en staatszaken. Hy stierf den 9 January des jaars 1688; was getrouwt den 8 Maart des jaars 1660 met Margareta Bertrand van Baziniere, dochter van Macé Bertrand, heere van Baziniere, grootmeester en provoost der plegtigheden van de orde des H. Geests, en van Françoize van Barbazieres-Chemerault. Uit dit huwelyk kwamen voort *Jan Antoni van Mesmes*, die volgt; *Henrik van Mesmes*, geboren in den jare 1666, licentiaat van de Sorbonne, abt van Valleroi, van Hambye, en prioor van St. Denys d'Estrees; *Maria Theresia van Mesmes*, geboren in den jare 1668, en getrouwt in den jare 1683 met den heere François de la Roche, marquis van Fontenille; *Judith Amalia van Mesmes*, geboren in den jare 1671, nonne van St. Ursel te St. Avoje in den jare 1693; *Jan Jakob van Mesmes*, geboren in den jare 1675, wierdt ridder van St. Jan van Jeruzalem pas een jaar oud zynde, en hoofdman van de Patrone van Maltha in den jare 1706, kommandeur van Sommeren, en grootkruisdrager van die orde.

Jan Antoni van Mesmes, geboren den 18 November des jaars 1666, stedehouder van den procureur generaal in den jare 1679, Raadsheer van 't Parlement in December des jaars 1687, president a Mortier in Maart des jaars 1688, provoost en grootmeester der plegtigheden van des konings ordens door afstandt van den heere d'Avaux, zyn oom, in September des jaars 1703, een van de veertigen van de Fransche akademie in den jare 1710, benoemd tot eersten president van 't Parlement den 5 January des jaars 1712. Hy trouwde den 23 May des jaars 1695 met Maria Theresia Feydeau, dochter van Dionysius Feydeau, heere van Brou, president in den groten Raadt, en van Maria Anna Voisin de la Noiraje, overleden den 29 January des jaars 1696, en Henriëtta Antonetta, geboren den 29 April des jaars 1698.

MESMES, (Claudius van) twede zoon van Jan Jakob van Mesmes en van Antonette van Grossaine, bekend onder den naam van graaf van Avaux, berucht door geheel Europa, afgezant, gevolmachtigde, staatsbedienaar, opperbestierder der financiën, ridder van des konings ordens, en om zyn lof, met een woordt te zeggen, een man tot alles bekwaam, en ten uiterste nut voor zynen vorst, en waardig werktuig voor Vrankryks onderzaten. Eerst wierdt hy in zaken, rakende den hogen Raadt, gebruikt, waar in hy ontfangen wierdt als Raadsheer zo haast zyne jaren hem daar toe bekwaam maakten: vervolgens requestmeester, en Staats-Raadt, waar van hy den eedt aan den koning afleide den 7 Augusty des jaars 1623. Deze vorst zondt hem in den jare 1627 als gezant naar Venetië, en in dat zelve jaar nog naar Rome, Mantua, Florence en Turin, van waar hy bevel kreeg naar Duitschlandt te trekken, daar hy de meeste Ryksvorsten bezocht, doende op zyne wederkomst verslag van zyne verrechtingen. Weinig tyds daar na zondt de koning hem naar Denemarken, Zweden en Polen. Men weet wat geheime zaken hy daar verhandelde, en hoe zeer hy in achting was by de gekroonde hoofden. Hy tekende het vredesverbondt als gevolmachtigde te Hamburg in den jare 1642, wordende daar na gebruikt om die van Munster en Osnabrugge te helpen bevorderen. De achting, die hy door zyn yver alom verkregen hadt, wikkelde hem in 't vertrouwen van vremde staatsbedienaars, die met hem handelden, en zyn woordt als een eedt hielden. Hy toonde, in weerwil van zo vele staatsbeslommeringen, zyn yver voor den Godsdienst en de geleerdheit, houdende doorgaans gemeenschap met mannen, in beide kundig, en was, volgens het voorbeeldt zyner voorvaderen, een vriendt en beschermheer van menschen van studie, die hy of ondersteunde in hun begrip, of gebrek van tydelyke middelen in hunne oogmerken te bereiken. Deze grote man overleefde maar weinig tyds het sluiten van de Munstersche vrede; kwam weder te Parys, en stierf daar ongehuwt den 9 November des jaars 1650.

De prioor Ogier, die hem in zyne gezantschappen hadt verselt in de hoedanigheden van aalmoezenier en prediker, vereeuwigde zyne gedachtenis met een uitmuntend lofschrift, aan welkers einde men zyn grafschrift leest.

MESMES, (Domingo van) schildknaap, heer van Ravignan, derde zoon van George van Mesmes, ridder, heere van Caixchen, Lusson, Brocas, enz. en van Margareta van Cauna, een telg van den tak van *Mesmes Ravignan*, gelyk bewezen wordt door een overdragtbrief van den 6 April des jaars 1527, waar by de edele Jan Jakob van Mesmes, Raadt en intendant van 's konings huis en van de koninginne van Navarre, afstaat aan den edelen Domingo van Mesmes, schildknaap, landdrost van Mont de Marsan, de landen en heerlykheden van Brocas en Lusson, en dat met alle rechten, die hy zou kunnen begeren in de erfvolging van den edelen heer George van Mesmes, en vrou-

vrouwe Margareta van Cauna, hun vader en moeder. Deze brief wierdt gemaakt in de tegenwoordigheit van den edelen Pieter van Mesmes, hunnen broeder, fchildknaap, heer van Montroo, kamerling des konings van Navarre, en voorleden by de notariffen van 't Chatelet te Parys, Maupin en Battonneau. Men vindt dit mede in de papierkamer des konings te Pau. Hy wierdt in den jare 1582 verheven tot de waardigheit van eerften prefident van 't fouvereine hof te Pau. Eindelyk, Henrik de Grote, koning van Navarre, zynde aan de Franfche kroon gekomen, vereerde hem met den tytel van Raadsheer van Staat den 21 February des jaars 1598. Hy hadt getrouwt Roquette van Parage, dochter van Saranzot van Parage, en van Johanna van Maumourar. Uit dezen echt kwamen voort *Bertrand*, en *Alcibiades van Mesmes*, die zyn geflacht heeft voortgezet. Hy deedt hulde aan den koning in den jare 1666 wegens de landen van Ravignan, Perquier en Luffon, en wierdt beleent met het graaffchap van Marfan in 't volgende jaar 1667. Hy gaf blyken van zyn adeldom voor M. Pelot, requeftmeefter en intendant van de juftitie te Guiënne, toonde, dat hy afftamde in het vierde lidt van Domingo van Mesmes en van Margareta van Cauna, en verklaarde, dat hy de afftammeling was van Jan Antoni van Mesmes, prefident in 't Parlement van Parys, die van trap tot trap afkomftig was van Amanjeu, heere van Mesmes, ridder, die in den jare 1219 geleeft heeft. In den jare 1682 vereerde de koning dezen Alcibiades van Mesmes, baron van Ravignan, met het ampt van landdroft en gouverneur van Mont-de-Marfan, met des zelfs onderhorigheden. Hy hadt den 6 September des jaars 1667 getrouwt Maria van Arrak-de-Vignes, dochter van François van Arrak-de-Vignes, baron van Sault, en van Johanna van Arreft, waar uit zyn afgedaalt Jozeph van Mesmes Ravignan, geboren en gedoopt den 4 February des jaars 1670. Hy wierdt pagie des konings in de maandt November des jaars 1687, vervolgens ridder van de krygsorde van St. Lodewyk, landrechter van Marfan, veldmaarfchalk van 's konings legers, en infpecteur generaal van 't voetvolk. Hy trouwde in den jare 1712 met Maria Albertina Racine, dochter van den heere Michiel Racine, fchildknaap, algemeen opziender over de financiën van Alençon, en van vrouw Petronella van der Linden. *Thuanus Hift. Sammarth. Elog. Ogier Actions publiques. Poëfies de Pafferat. Blanchart Hift. des prefidens. P. Anfelme Additions de le Laboureur aux Memoires de Caftelnau. Imhof Nobilaire de France.*

MESMES, (JAN ANTONI VAN) vierde zoon van Jan Antoni en van Anna Courtin, graaf van Meaux, heer van Roiffy, marquis van Givry, erfgenaam van den doorluchten naam van d'Avaux, en van de grote hoedanigheden van Claudius van Mesmes, zyn oom. Hy hadt de zelve bedieningen en de zelve bekwaamheden, was Raadt van 't Parlement, vervolgens requeftmeefter, Raadt van Staat, kommandeur, grootprovooft, en meefter der plegtigheden van des konings ordens. Hy wierdt in den jare 1671 als buitengewoon gezant naar Venetië gezonden, daar hy drie jaren vertoefde. In den jare 1675 verkoor hem de koning tot een zyner gevolmachtigden op de vredehandeling te Nimwegen. Na dat deze vrede getroffen was, zondt de koning hem eenigen tydt met den tytel van afgezant in den Haag. Daar floot hy eene overeenkomft met Spanje in den jare 1684, waar door Luxemburg aan den koning wierdt afgeftaan. De oorlog hem weder in Vrankryk hebbende doen komen in den jare 1688, wierdt hy door den kouing in den jare 1692 als buitengewoon gezant aan Jacobus den II, koning van Engelandt, die toen in Ierlandt was, gezonden. Men zondt hem ook naar Zweden met den tytel van gezant, daar hy veel nut deedt om de voorbereidfelen der vrede te regelen, die daar na te Ryswyk gefloten wierdt. Eindelyk, na de oude verbonden van koophandel en vriendfchap tuffchen Zweden en Vrankryk vernieuwt te hebben, ging hy weder als afgezant naar den Haag, daar hy bleef tot dat men op nieuw over het erfrecht van Spanje in oorlog raakte. Hy ftierf te Parys in den jare 1706, oud 69 jaren.

MESOCHORUS. Dus noemde men den gene, die op het toneel, of in de gehoorplaatfen de uitroepingen en 't handgeklap eerft begon, en 't volk een teken gaf wanneer het roepen moeft. *Valefius in Ammianum. Pitifcus* II. 190.

MESOLA, een pauffelyk fteedtie aan de uitvloedt van de Goro, die een arm van den Po is, aan den golf van Venetië, in 't hertogdom van Ferrara gelegen, 't geen in den Franfchen en Spaanfchen oorlog over 't erfrecht van Spanje na lange tegenkantingen door de keizerlyke krygsbenden eindelyk is bezet, waar door de zelve een open weg kregen, om door de golf van Venetië een overvloedt van levensmiddelen uit Slavonië voor het leger onder den prins Eugenius van Savoje te doen komen.

MESOMEDES *van Creta*, een lierdichter, vrygemaakte of hoveling van den keizer Adriaan in de II eeuwe, heeft verfcheide dichtwerken gemaakt, die verloren zyn, en onder anderen een lofdicht op Antinous, die Adriaan beminde: ook hadt hy lierdichten en andere gezangen ter eere van gemelden keizer Adriaan gemaakt, die hem daar voor begiftigde met een treffelyk jaargeldt, 't geen Antoninus de Godvruchtige verminderde. Men vindt in de oude gedichten nog een vaars op de Lente, gemaakt op den trant van Anacreon. *Jul. Capitolinus in Antonino Pio. Suidas. Salmaf. Lelius Giraldi.*

MESOPOTAMIE, een landfchap in Afië, weleer een aanzienlyk gedeelte van het Affyrifche ryk, gelegen tuffchen de beide rivieren den Euphraat en den Tigris, gelyk de naam van Mefopotamië, door de Grieken aan het zelve gegeven, bewyft. Heden wordt het van de inwoners en omlanders *Afamia* en *Diarbek* genaamt. De fteden, daar in gelegen, zyn Afanchif, Orpha Caramet, Merdan en Harran. De Arabieren noemen het zelve *Al-Gezira*, of een eilandt, en de Hebreën *Aramnaharaim*, of het Syrië der twee vloeden. Dit Mefopotamië lydt dikwils zeer veel door de invallen der Perfianen. De biffchoppen van dat geweft hielden daar ten tyde van paus Victor den I een concilie. *Plin. lib.* II. *c.* 26. *Strabo lib.* II. *Ptolemaus. Bochard Phaleg. l.* II. *c.* 5.

MESPLEZ, in 't Latyn *Mefpillus*, een legerhoofdt, die zich in den dienft van Henrik den IV, koning van Vrankryk, door verfcheide dappere daden beroemd maakte. Hy hadt het bevel in de ftadt Berre, onder Provence, wanneer in den jare 1592 Karel Emanuel, hertog van Savoje, na dat hy 6 ganfche maanden deze plaats geblokkeert gehouden hadt, door eene verftandhouding van binnen daar 120 man te paardt en 300 te voet by nacht wift in te krygen. Nademaal nu de bezetting zeer zwak was, en Mesplez in den beginne niet meer dan 10 of 12 man by zich hadt, greep hy echter den vyandt zo onvertzaagt aan, dat zy waanden, dat hy wel 10 of 12 compagniën by zich hadt; daarenboven verloren zy hunnen aanvoerder met nog eenige manfchap, waar door zy met het aanbreken van den dag over hals en kop de vlucht namen. Hier op belegerde de hertog deze ftadt met 4000 man te voet en 1500 paarden. Onaangezien nu haren flechten ftaat van binnen, vermits de bezetting door honger en ellende tot op 100 man gefmolten was, de inwoonders zelf het met den vyandt hielden, en de aarde werken, ter verdediging ftrekkende, reets door meer dan 1000 kanonfchoten genoegzaam geflecht waren, floeg hy twee hevige ftormen af, en verkreeg op den 20 Augufty een goed verdrag, wordende van den hertog van Savoje met alle tekenen van achting bejegent, de welke hem aanboodt, wilde hy in zynen dienft overgaan, luitenant generaal van zyne legers te zullen maken; maar wanneer hy dit beleefdelyk affloeg, vereerde hy hem een Napelfch paardt, wel 4000 ryksdaalders waardig. Op het einde van het zelve jaar 1592 verdedigde hy met 400 man te voet en 25 ruiters eene kleine en maar met flechte muren voorziene ftadt in Provence, genaamt Vinon, tegen den gemelden hertog van Savoje, die hem daar in met 2000 man te voet en 1000 paarden belegerde, en hem noodzaakte, na dat hy eenige hulpbenden gekregen hadt, met verlies van eenige 100 doden, een gedeelte van zyn oorlogstuig en bagagie af te trekken. Ter vergelding van dezen dienft gaf hem de koning het gouvernement van S. Tropez. In den jare 1594 hadt hy 't gezag over een afzonderlyk ligchaam op uitdrukkelyk bevel van den koning tegen den hertog, waar mede hy Sifteron, Riez en andere plaatfen in Provence weder tot des konings gehoorzaamheit hielp brengen; en nademaal hem zyn gouvernement van St. Tropez door den hertog van Efpernon was ontweldigt, belegerde hy die ftadt, en dwong den gemelden hertog, fchoon zyne benden genoegzaam niet fterker waren dan de bezetting, deze ftadt hem weder over te leveren. Hy verloor echter zynen broeder en vele brave mannen daar voor, het welk hy niet wreken kon, vermits 'er een vergelyk tuffchen den koning en den hertog van Efpernon op volgde in den jare 1595. *Thuan. Hift. lib.* CXIII. *Mezeray Hift. de France Tom.* III. *p.* 976, 978, 980, 982, 1170 *en* 1175. *Hift. de Lesdigiueres l.* V. *c.* 12.

MESPLEDUS, (LODEWYK) een Franfche Dominikaner, en provinciaal van die orde in de provincie van Languedok, fchreef in de XVII eeuwe verfcheide boeken, als: *Catalania Gallia Vindicata, five Differtatio hiftorica de legitimo Regum Francorum in eam provinciam imperio*, te Parys in octavo gedrukt in den jare 1643. De heer Chantereau le Fevre verzekert, dat dit een geleerd, fraai, en nuttig werk is, ftrekkende om te bewyzen, dat de kroon van Vrankryk veel recht heeft op het graaffchap van Catalonië en de ftadt Barcelona. Terwyl vader Mefpledus provinciaal was, zondt hy een brief aan het Kapittel van zyne orde, waar in hy aantoonde wat hervorming men onder de zelve moeft, of zou kunnen doen. Hy liet den zelven door vyf profefforen, waar van 'er drie prioren waren, goedkeuren.

MESRAIM, of MESTRAIM, ook MISRAIM, en MITZRAIM, zoon van Cham, en kleinzoon van Noach. Velen geloven, dat Cham zich in Egypten ter neder zette, waarom het zelve in de H. Schrift Chams landt genaamt wordt. Maar fchoon hy daar al niet gewoont mogt hebben, Mefraim nam daar echter bezit van, 't geen hem of door zyn vader Cham, of grootvader Noach was ten erfdeel gefchonken. Om deze reden is 't, dat dit landt, of geweft, daar de Nyl vloeit, in de heilige Schriften het landt van Mesraim genaamt wordt. Syncellus zegt, dat zo lang Mesraim dit geweft bewoonde, het zelve door de Hebreën, Syriërs en Arabieren met dien naam genoemt wierdt. Hier van daan komt het buiten twyfel, dat de afftammelingen van dien man, dien de Egyptenaren aanmerkten als hunnen grondlegger en heldt, Meftrenen in hunne oude Chronyken genoemt wierden. Wat meer is, men wordt door de H. Schrift kundig, dat deze Mesraim eerfte bezitter van Egypten geweeft is, en de geen, daar verfcheide volkeren in dat landt en de naburige landfchappen hunnen oorfpronk van genomen hebben. De gefchiedfchryvers zeggen niet wanneer hy in Egypten is gekomen, maar 't is waarfchynlyk, dat het ten tyde was van den oudvader Heber, omtrent den jare 430 na den zondvloedt. Eenigen zeggen, dat deze Mesraim in Egypten heerfchte onder den naam van Pharao, wanneer Abraham derwaarts geweken was; maar men wederftreeft dit gevoelen door de getuigenis van Herodotus, Manethon, Erathoftenes, Apollodorus, Diodorus Siculus, Jozephus, Jul. Africanus, Eufebius en Syncelleus, die

die alle verzekeren, dat Menes de eerste geweest is, die den tytel van koning van Egypten droeg, en Jozephus geeft genoegzaam te verstaan, dat hy ook de eerste geweest is, die den naam aannam van *Pharao*, 't welk zyne nazaten navolgden. Echter zou het wel kunnen geweest zyn, dat Mesraim en Menes een en de zelve persoon geweest zyn, en dat hy beide deze namen droeg. Mesraim wierdt na zyne doodt gelyk een godt aangebeden onder den naam van *Osiris*, *Apis*, of *Serapis*, en *Adonis*. Die menen, dat Cham in Egypten gewoont heeft, zeggen, dat hem na zyn overlyden deze goddelyke eerbewyzingen gegeven wierden onder den naam van *Hammon*, of *Jupiter Ammon*. *Syncellus in Chronograph. Jozephus Oudheden* I, 8. *Bochard in Phaleg lib.* IV. *Diodor. lib.* I.

MESSA. Zie MIS.

MESSALA. Zie VALERIUS en VIPSANIUS.

MESSALA, een zeer welsprekend en geacht man, die de party van Herodes en Phazaël by Marcus Antonius ondersteunde tegen de beschuldigingen der Joden, en daar zo wel in slaagde, dat die vorst en veldheer aan de regering van Jeruzalem bevel gaf om alle hunne beschuldigers te verbannen, als nieuwe oproermakers en twistzoekers onder het Jodendom. *Jozephus Oudheden* XIV *boek*, 23 *hoofdstuk*.

MESSALA, (M. VALERIUS CASSINUS) een Roomsch burger, beroemd wegens zyne geboorte, deugden en verstandt. Appianus zegt, dat het driemanschap hem, nog zeer jong zynde, verhief; dat hy met Augustus burgermeester was, en de aanzienlykste eerampten van de republyk heeft bekleed. Plinius zegt, dat hy twee jaren voor zyne doodt al het voorledene vergeten hadt, ja zelfs dat hy zynen naam niet meer wist. Hy hadt van de letter S een boek geschreven, en een van de Roomsche familiën, 't welk echter niet voor handen is. 't Geen onder zynen naam nog in de wereldt is wegens de afkomst van Augustus is van hem niet. *Cicero Ep. ad Brutum. Suetonius Augusto. Paterculus lib.* II. *Plinius lib.* VII. *c.* 24. *Gellius l.* XXIII. *c.* 13. *Macrobius l.* I. *c.* 9.

MESSALIANEN. Zie MASSALIANEN.

MESSALINA, (VALERIA) gemalin van den keizer Claudius, dochter van Barbatus Messala, berucht in de geschiedenissen wegens hare onkuischheit en heillooze wanbedryven. Hare geilheit was zo groot, dat zy zelf nog by het leven van haar gemaal een Roomsch ridder, C. Silius, trouwde, om welke ſpoorloosheit zy in 't jaar 48 omgebragt wierdt. *Tacitus lib.* II *Annal. Sueton. in Claud. Dion.*

MESSANA, eene kleine Spaansche stadt in Biskaje, digt by de rivier Ibaycabel, tusschen de steden Victoria en Orduna. *Maty Dict.*

MESSAPIA. Dus wierdt in de oude tyden eene zekere provincie in Italië genaamt, ontlenende haren naam van Messapus, den zone van Neptunus, die Turnus tegen Eneas te hulp kwam. Tegenwoordig wordt de zelve *Otranto* genaamt, en legt in 't ryk van Napels. *Virgil. Æneid. lib.* VII. *Ovid. Metam. lib.* XIV. *Plinius. Strabo.*

MESSAPIA, eene stadt en provincie van dien naam, wordende heden *Mesagna* geheten, en zynde de zelve die voortkomt in de aanmerkingen van *Lucas Holstenius in Not. ad Geogr.* onder den naam van *Messana Apuliæ.*

MESSENA, eene oude stadt in Peloponnesus, tegenwoordig maar een klein vlek in Morea, in de provincie Belvedere, was weleer de hoofdstadt van een vruchtbare landstreek, *Messenia*, gelyk Ovidius meldt *Metam. l.* VI. De Messeniërs hebben verscheide oorlogen gevoert. De geen, dien zy met de Lacedemoniërs hadden, is berucht. De zelve begon in het twede jaar na Romens bouwinge, en de reden was, dat de Messeniërs eenige maagden van de Lacedemoniërs gerooft hadden, en den koning Telecles gedood, die haar wederom eischte. Deze oorlog duurde 20 jaren, sedert de inneming van de stadt Amphia tot aan de verwoesting van de stadt Itome, 't welk gebeurde op 't laatst van het eerste jaar der XIV Olympiade, 30 jaren na Romens bouwinge. De twede oorlog der Messeniërs begon in de XXIII Olympiade, het 69 jaar van Rome. Aristomenes hitste hen op om tegen de Lacedemoniërs te muiten, het geen hem het leven kostte. Deze oorlog duurde 14 jaren tot aan de inneming van de sterkte der Messeniërs op den berg Ira. Men moet Pausanias nazien wegens de zaken der Messeniërs: want Justinus is wat verward, en mengt deze twee oorlogen onder een. De Messeniërs trokken naar Sicilië, gelyk in het artykel van MESSINA kan gezien worden. Daar is nog een *Golf van Messena*, de welke Sophianus noemt *Golfo di Coron*, de zelve, dien de zeevarenden noemen *Golfo di Calamata. Justinus. Pausanias.*

MESSENIUS, (ARNOLDUS) een Zweedsch geschiedschryver, geboren in dat koninkryk uit ouders, die vele oproeren aanrechtten, waarom zyn vader in de gevangenis gestorven, en zyn grootvader onthoofd is. Hy zelf was van aardt zeer oplopend en veranderlyk, en doordien hy zich dikwils verscheide hatelyke uitdrukkingen liet ontvallen tegen de Zweedsche regering, wierdt hy gevangen gezet, en moest in de gevangenis een reeks van 14 jaren doorbrengen. Na verloop van dezen tydt liet hem de koningin Christina op vrye voeten stellen, en om zyne geleerdheit wille verklaarde zy hem tot haar geschiedschryver, verhief hem in den adelstandt, en gaf hem een goed inkomen. Deze weldaden konden echter zyn ingeboren haat tegen het koninklyke huis en het bestier der staatsministers niet beteugelen, welke vyandschap nog meer wierdt aangezet toen hy in den jare 1648 een proces tegen zyne zuster verloor, ook toen hem de kancelier Oxenstirn verweet, dat hy naar het kancelierschampt van 't ryk gestaan hadt, en hy daar op antwoordde: *Gy hebt naar de kroon gedongen.* Deze en diergelyke zaken deden hem veel dingen op 't papier stellen, en redenen voeren, die zynen zoon, pas 17 jaren oud, aanleiding gaven om een pasquil in vaarzen te maken, waar in het gedrag van de koninginne, den ryksdrost Brahé, van den voorgedachten Oxenstirn, en van den grave Magnus de la Gardie hevig wierdt doorgehaalt, en de paltsgraaf Karel, die naderhandt onder den naam van Karel den X den troon beklom, aangemaant om deze koningin en hare snode raadgeversте verdelgen, en zelfs met geweldt de koninklyke macht in handen te nemen. Dit pasquil wierdt van den jongen Messenius (doch onbekender wyze) aan den voorgedachten paltsgraaf, en door dezen, zelfs zonder verzoek, de koninginne toegezonden, die wel haast den maker ontdekte, en vader en zoon in verzekering liet nemen. Beide, toen men hen met de pynbank dreigde, bekenden, dat zy daar de makers van waren; de vader bekende, dat hy de stoffe aan den zone hadt opgegeven, en de andere, dat hy die berymt hadt. De burgermeester van Stokholm, Nils Nilson, de geheimschryver der stadt, Nicolaas Scunk, de predikanten Johan Terferus, Doctor in de Godgeleerdheit, en Christoffel, prediker te Forsa, wierden mede daar op in arrest genomen. Maar alle, die daar mede deel aan zouden gehad hebben, kregen vergiffenis en hunne vryheit: in 't tegendeel moesten de twee Messenen zulks met hun leven betalen. De vader wierdt eerst binnen Stokholm onthoofd, en de zoon wierdt eerst de regterhandt en daar na het hoofdt afgehouwen, waar op men de vier delen van den laatsten in 't Noorder gedeelte der stadt aan vier staken oprechtte: echter liet de koningin in den jare 1654 deze vier staken omver hakken, en de vier kwartieren begraven, met betuiging, dat dit vonnis haar leed was, en dat die genen, die haar het zelve hadden aangeraden, verdienden op gelyke wyze gestraft te worden. Arnold Messenius heeft onder andere schriften nagelaten: *Theatrum Nobil. Sueciæ. Memor. de Chanut T.* II. *pag.* 377, 396. *T.* III. *p.* 364. *Puffendorf de Reb. Suec.*

MESSILAH, eene stadt in Afrika, wierdt herbouwt door Caïem Beemrillah, zoon van Mahdi, eerste Kalif der Fathemiten in Afrika in den jare 315 naar der Turken rekening; maar zy verloor haren naam, want Caïem gaf haar dien van *Mohammediah*, en men noemtze tegenwoordig *Mahomete. Herbelot Biblioth. Orient.*

MESSINA, eene stadt in Sicilië, met een schone haven en aartsbisdom. De Latynen noemen haar *Messana*, ook voerde zy dien van *Zancle*, 't welk valsch betekent. Men zegt, dat de sterkte van den berg Ira ingenomen zynde door de Lacedemoniërs op de Messeniërs, deze laatste, om eene gewisse doodt of gevangenis te ontgaan, zich omtrent den jare 84 na Romens bouwinge inscheepten, en naar Sicilië stevenden, alwaar zy de stadt Zancle innamen, daar hunne woningen vestten, en de zelve den naam van *Messenia* naar hun verlaten ryksgebiedt gaven. Anderen verhalen deze zaak op eene andere wyze. De Messeniërs wierden door den dwingelandt en wysgeer Anaxilas, en vervolgens door Agathocles beheerscht. De Mamertynen maakten zich ook meester van Messina, en deze waren 't, die zich ziende aangetast door den koning Hiero en de Carthaginenzen, by de Romeinen om bystandt smeekten, welken zy kregen. Dit was 't begin van den eersten Punischen oorlog, die vier en twintig jaren, dat is tot den jare 513 na Romens bouwinge, duurde. Deze stadt wierdt van toen af eene Roomsche volkplanting, en moest zeer vele wisselvalligheden ondergaan. Zy wierdt door de Saracenen in den jare 1058 ingenomen, en leedt zeer veel ten tyde van keizer Frederik den II, mitsgaders gedurende de oorlogen der Franschen en Arragonezen. Echter is Messina van ouds al de beruchtste stadt van Sicilië geweest. Des zelfs gelegenheit is aangenaam, want het is ten dele in eene vlakte gebouwt, hebbende byna de gedaante van een amphitheater, of schouwburg. De haven, die zich tot in 't midden van de stadt uitstrekt, is duizend schreden lang, zynde des zelfs kaajen van gebakke stenen opgehaalt, en met schone huizen bebouwt. De koophandel, en voornamentlyk die in zyde, maakt de stadt ryk; haar kanaal of zeeëngte strekt tot een doortocht voor alle schepen, die uit de Levant komen. *Dicearchus*, een leerling van Aristoteles, *Symmachus*, de overwinnaar in de Olympische spelen, de dichter *Ibicus*, de geschiedschryver *Lycus*, de arts *Policletus*, en verscheide andere doorluchte mannen hebben door hunne geboorte deze stadt roemruchtig gemaakt. Het streng gebiedt der Spanjaarden, en voor al het gedrag van Don Louis del Hojo, die daar in den jare 1671 het oppergezag hadt, bragt die van Messina aan 't muiten. Deze zaak zou van zwaarder gevolgen geweest zyn, hadt de koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, die hen eenigen tydt onder zyne bescherming gehouden heeft, hen niet weder verlaten. Messina is eene sterke stadt, versiert met schone kerken en treffelyke gebouwen. De hoofdkerk, St. Maria della Nuova genaamt, verdient bezichtigt te worden. Het portaal en de vloer zyn van marmor, uit verscheide verwen bestaande. Men ziet boven de poort met grote letteren: *Gran mercy a Messine.* Van binnen praalt de zelve met 40 marmore beelden; de doopvondt is heerlyk geschildert, en 't Sakramentshuisie van louter goudt; in 't kort, alles beantwoordt elkander in heerlykheit en pracht, zo wel in praalgebouwen, als koopmans huizen. Deze stadt heeft ook voortreffelyke kunstenaars voortgebragt. Onder de zelve blinkt uit *Antonello da Messina*, een braaf schilder in de XV eeuwe. Hy leerde eerst te Rome, en eenigen tydt daar na te Palermo gewerkt hebbende, kwam hy in het huis van zyne geboorte te Messina. Eene gewigtige zaak riep hem naar Napels, daar hy een stuk met olie,

olieverwe geschilderd zag; want te voren schilderden alle schilders maar met waterverwe. Jan ter Brugge, een Nederlandsch schilder, die een liefhebber was van de chymie, of stoffcheikunst, merkte wel hoe ongemakkelyk het was met waterverwe te schilderen: dit hadt deze uitwerking, dat hy aan 't onderzoeken ging, en na verscheide maal zulks gedaan te hebben, vondt hy het middel om met noot-of lynolie alle verwen te breken. Hier op schilderde hy een stuk met olieverwe, 't welk wel uitviel, tegen 't water kon, en veel glanschryker en levendiger stondt dan die met waterverwe. Op deze nieuw uitgevondene wyze voltooide hy meer andere werken, waar onder een was, 't welk hy waardig oordeelde om aan Alphonsus den I, koning van Napels, te vereeren. Dit stuk zag Antonello da Messina binnen Napels. Hy wierdt daar over aangedaan, en besloot aanstonts alles te laten varen om naar Vlaanderen te gaan, en deze schone kunst te leren. Jan ter Brugge ontfing hem met zeer veel goedheit. Na de doodt van dezen nieuwen meester kwam Antonello weder in Messina, trok van daar naar Venetië, daar hy Dominicus, een Venetiaansch schilder, deelgenoot van dit geheim maakte, en dus hebben zy verscheide werken op dezen trant voltooit. De Italianen hadden voor Antonello da Messina gedurende zyn leven veel achting, en na zyne doodt hebben zy nog zynen lof niet vergeten, ja zommigen noemden hem den uitvinder van het schilderen met olieverwe, om deze stadt daar mede eer aan te doen. Zie *Placido Rayna Memor. Hist. della citta de Mess. Marc. Antonio Serrini della fedelt di Messin. Strabo lib.* VI. *Plinius l.* VI. *c.* 8. *Pomponius Mela lib.* II. *Solin. c.* 17. *Thucydid. Diodor. van Sicilië. Polybius.*

MESSINA, (LE FARE, of HET KANAAL VAN) in 't Latyn *Fretum Siculum*, is een beruchte straat der Middelandsche zee, tusschen de kusten van Sicilië en neder-Kalabrië, hebbende de Thyrrenische zee ten Noorden, en de Iönische ten Zuiden. Dit kanaal is berucht door zyn ebbe en vloedt van zes tot zes uuren, welker snelheit zomtyds zo groot is, dat zy de schepen, in weerwil van de pogingen der stierlieden, met zich sleept, en van de ankers rukt, met groot gevaar van te stranden. Aan den Noorder ingang van dit kanaal vindt men een klip en draaikolk, door de ouden *Scylla* en *Charybdis* genaamt. De eerste, die men tegenwoordig *Cabo Sciglio* noemt, is een klip, of rots op de Kalabrische kust, de welke zich byna als een eilandt uitstrekt naar de kaap Faro, in Sicilië. Deze rots is zeer gevaarlyk; alle schepen, die daar door den sterken vloedt of de stormwinden op gedreven worden, verbrysselen in een oogenblik. De Charybdis, of de kolk, legt aan de kaap Faro, in Sicilië. De zelve is op een draaiing in 't water, omtrent dertig schreden in den omtrek. Voor dezen waren de zeevarenden daar voor zeer beangst, maar tegenwoordig gaan die van Messina daar dikwils op met platbodemde schuiten, laten zich omtrent zes maal omdraaien, en ontworstelen de zelve dan met sterk roeien. *Maty Dict.*

MESTERLE, een dorp in de Meiery van 's Hertogenbosch, in het kwartier Mazelandt.

MESTRA was volgens de fabelen der dichters eene dochter van Erefichton, uit Thessalië, en eene zeer kunstige toveresse, waar op onder anderen Neptunus verlieft geworden zou zyn. Na dat haar vader, die wegens eene belediging aan de godinne Ceres van haar met een onverzadelyken honger gestraft wierdt, en na dat hy alles om zyn leven te rekken verspilt hadt, uitgezondert deze dochter, verkocht hy haar eindelyk ook, om voor dat geldt mede spys te kopen. Toen zy nu een wyl tyds by haren nieuwen meester geweest was, hervormde zy zich in een visscher, ging weder naar haren vader, en liet zich weder aan een ander verkopen, na dat zy hare vorige gestalte weder aangenomen hadt. Zy maakte het by den zelven als by den eersten, want zy nam dan eens de gedaante van een paardt, dan van een vogel, dan die van eenig ander dier aan, in welke gedaante zy telkens haar heer ontvluchtte, op dat haar vader door haar gedurig te verkopen in 't leven mogt blyven. Maar dit bedrog kwam eindelyk aan den dag, en niemandt wilde haar meer kopen: dus moest evenwel Erefichton van honger sterven. *Ovid. Metam. lib.* VIII. *Hist. de Dieux p.* 115.

MESTRATA, of *de kust van Droca*, oudtyds *Pentapolis*, was het Noorder gedeelte van het Cyrenaïsche, in Afrika, tegenwoordig het Wester gedeelte van het koninkryk Barka. Het wordt bespoelt van de rivier Melel en van de Droca, welke laatste vloedt haar den naam geeft van de kust Droca. Zy droeg weleer dien van *Pentapolis*, dat is vyf steden, naar de vyf steden, die daar in leggen, te weten, Berenice, Arsinoë, Ptolemaïs, Cyrene, en Apollonia, de welke men tegenwoordig Berniche, Taochara, Tolometa, Cayroan en Bonandrea noemt. Eertyds stondt daar ook eene stadt, Barka, die het gehele koninkryk den naam van Barka gaf. *Maty Dict.*

MESTRE, een vlek niet verre van de golf van Venetië, op de grenzen van Trevigni, aan de rivier Mussone gelegen, daarom merkwaardig, doordien alle, die uit Duitschlandt en meer andere gewesten naar Venetië reizen willen, hier ter plaatse een vaartuig nemen, van waar zy zich naar Marghera, en van daar naar de gemelde stadt Venetië laten brengen, welke plaats maar omtrent 5 Italiaansche mylen van Mestre is. Weleer was deze plaats in beter staat dan nu.

MESTREZAT, (JOHANNES) geboren te Geneve in den jare 1592 uit een aanzienlyk geslacht: want zyn vader, Ami Mestrezat, was de eerste syndicus of pensionaris van die stadt; zyn broeder bekleedde het zelve ampt in der tydt, en zyn neef, Philips Mestrezat, was een beroemd professor in de Godgeleerdheit te Geneve, die ook twee geleerde zonen heeft gehad, waar van de oudste mede syndicus, en de andere een vermaard geneesheer aldaar was. Hy wierdt, nog jong zynde, gezonden naar de akademie van Saumur, en gaf daar al vroeg grote blyken van zyn oordeel en verstandt in een opentlyke twistreden over den zetregel van *Transeat major, nego minorem.* Dit was eene vooronderstelling van den professor in de philosophie; maar hy beweerde het tegendeel zo krachtig, tot dat eindelyk de hoogleeraar bekennen moest, dat zyn tegendinger gelyk hadt. Dit geschiedde in de tegenwoordigheit van den heere Du Plessis Mornay. Hy hadt den ouderdom van 18 jaren naauwlyks bereikt, of men boodt hem aan het professoraat in de wysbegeerte en het beroep van de Gereformeerde kerk te Parys, zynde reets proponent; waarlyk dingen, die weinig voorvallen. Het laatste nam hy aan, en men hadt geen berouw van hem zo jong daar toe bevordert te hebben, inzonderheit wegens zyne byeenkomsten met de R. Katholyken, eerst met vader Veron, welke verhandeling gedrukt wierdt, daarna met den Jesuit Regourd, in tegenwoordigheit van de koningin Anna van Oostenryk, die niet gedrukt is, maar die zeer veel gerucht maakte in Vrankryk, inzonderheit onder de Protestanten, vermits deze Jesuit die vorstin hadt wysgemaakt, dat hy aanstonts als een heldt alle leeraars van den hervormden Godsdienst zou doen verstommen, daar zy in het tegendeel gewaar wierdt, dat deze jonge heldt hem buiten staat bragt om te volharden in hunnen redentrydt. Aangaande zyne verdere diensten in bezendingen, men verhaalt, dat hy gezonden zynde door een nationaal synode aan koning Lodewyk den Rechtvaardigen, verwonderlyk antwoordde op drie vragen, die de kardinaal Richelieu den koning verzocht hadt hem voor te stellen, namentlyk: 1. *Waarom bedient gy u van de Lithurgie van Geneve?* 2. *Waarom voegt gy de Papisten in uwe gebeden by de Turken en Heidenen?* 3. *Waarom duldt gy de predikanten, welke gene Franschen zyn?* Hy antwoordde op 't 1. Dat hy belydenis doende van den Godsdienst van Geneve, het geen wonder was, dat hy zich van die Litburgie bediende. 2. Dat men niet moest verwonderd zyn, dat in een tydt, dat Rome de Protestanten handelde als of zy Turken en Heidenen waren, zy de Papisten mede by die ongelovigen plaatsten, maar dat men het woordt van Papisten in de nieuwe drukken hadt uitgelaten, zelf al onder de regering van Henrik den IV, en zo men nog zomtyds deze namen in eenige boeken vondt, dat die in Vrankryk niet gedrukt waren. 3. Dat het te wenschen was, dat zo veel Italiaansche monniken, als 'er in Vrankryk waren, zo veel yver voor zyne Majesteit hadden, als zy vremdelingen, die in het koninkryk geen ander volstrekt monarch erkenden dan hem alleen. Op deze woorden zou de kardinaal de schouders opgehaalt en gezegt hebben: *Zie daar een van de stoutste predikers van Vrankryk.* Onder zyne werken munten uit zyne predikatiën over de Brieven van Paulus aan de Hebreën, in verscheide stukjes gedrukt, en zyne verhandeling over de tegenwoordigheit van 't ligchaam en bloedt des Heeren Jesus in het H. Nachtmaal. Hy was een van de geleerdste en bekwaamste predikanten van geheel Vrankryk. Hy stierf den 2 May des jaars 1657, in 't 44 jaar van zyn beroep, nalatende eene eenige dochter. *Bayle Dict. Crit.*

MESTREZAT, (PHILIPPUS) neef van den voorgaanden, wierdt eerste professor in de philosophie, vervolgens predikant en professor in de Godgeleerdheit in de akademie te Geneve, een beroep, 't welk hy vele jaren waarnam, en waar in hy een groot getal geleerde leerlingen voortbragt. Hy hadt een treffelyk verstandt, bezittende een doordringend oordeel, en dus wierdt hy volkomen meester van zyne eige werken, daar anderen vaak in 't tegendeel eerst zien door eens anders oogen, en dus geleende kinderen voortbrengen. Zo was hy ook op den predikstoel; hy geloofde 't geen hy sprak, hadt eene sterke stem, en was een volmaakt redenaar, hebbende doorgaans volle kerken. Men heeft van hem de twistreden over de aanbidding der Heiligen, en eene andere tegen *Socinus*. Hy liet onder anderen kinderen na zyn oudsten zoon, die reets syndicus binnen Geneve was, maar in 't best van zyn leven overleedt, wordende beklaagt en geroemt van iedereen. Zyn jongste zoon was een geneesmeester, en oeffende dat ampt in die republyk. Hy stierf in Afrika in den jare 1714. *Bayle. Memoires du Temps.*

MESTRI was oudtyds een steedtje in neder-Pannonië, maar is tegenwoordig een dorp in neder-Hungarië, gelegen in 't graafschap van Vesprin, aan het meir Balaton. *Maty Dict.*

MESUE, (JOHANNES) van Damas, bloeide in den jare 1158, was van gevoelen een Nestoriaan, en een geneesheer van zyn beroep. Hy schreef twee boeken in 't Arabisch, het eene handelende van de Canons of algemene regels, en 't andere van de eenvoudige. Hy bragt zich in zulk eene achting, dat de geneesmeesters wel twee honderd jaren na zyne doodt hem den Evangelist van hunne kunst noemden. Maar Manard zegt in den eersten brief van zyn eerste boek, dat de werken van dezen Arabischen Doctor veel duisterder waren dan de orakelen der Sibyllen, en dat hy geen goed Galenist, noch goed geneesmeester geweest is. *Vossius l.* V *de Natura Artium c.* XIV.

MESURACA, eertyds *Reatium*, was eene stadt van de grote Grieken in Italië. Tegenwoordig is het een vlek in neder-Kalabrië, omtrent twee mylen van Belcastro ten Noorden. *Maty Dict.*

METAPHRASTUS. Zie SIMON METAPHRASTUS.

METAPONTUS, eene oude stadt in Lucanië, heden *Torre di Mare* genaamt. Zie *Ptolemaeus. Strabo. Plin. Leander Alberti. Dion. Afric.*

METARUS, eene stadt der Brutianen, aan de kust van Kalabrië, tegenwoordig *Gioja*, legt aan den mondt van een rivier, die

die den zelven naam droeg, en die beden *Marro* genoemt wordt. Ook was 'er nog eene rivier alzo genaamt, die nu *Mataro* heet, en door Pesaro gevloeit hebbende zich in de Adriatische zee ontlast. Deze is berucht geworden door de nederlage van Asdrubal. *Plin. lib.* III. *c.* 5. *Pomponius Mela. Horat l.* IV. *Od.* IV. *Sil. Ital. lib.* VIII. *Lucan. lib.* II.

METELEN, in 't Latyn *Mediolanum*, was oudtyds eene stadt der Chamaven in Duitschlandt, en is tegenwoordig slechts een dorp in 't bisdom van Munster, gelegen ten Zuid-Westen van de stadt Munster. *Maty Diction.*

METELLA. In 't oude Rome waren weleer verscheide jufvrouwen, die dezen naam en een slecht gedrag voerden. *Cecilia Metella*, zuster van Quintus Cecilius Metellus den Numidiër, trouwde met Lucius Lucullus, uit welk echtverbondt die beruchte Lucullus, die Mithridates den oorlog aandeedt, gesproten is. Men vindt by Plutarchus, dat deze Metella zeer verfoeit wierdt wegens haar slecht leven; en of dit de zelve is, daar Horatius en Valerius Maximus van gewagen, is onzeker. *Cecilia Metella*, dochter van Quintus Cecilius Metellus Pius, zoon van den Numidiër, trouwde eerst met Marc. Emilius Scaurus, en ten tweede maal met den beruchten Sylla. Zy hadt van haar eerste bedde een zoon en eene dochter. De zoon van Marcus Emilius Scaurus maakte zich door verscheide dingen berucht, en inzonderheit door 't bouwen van een zeer prachtig theater. De dochter, Emilia, wierdt eerst de gemalin van Marcus Acilius Glabrio, en vervolgens van den groten Pompejus, en stierf in het kraambedde. Deze twee kinderen hadden een groten steun aan Sylla, haren stiefvader: want schoon Metella zich niet wel droeg, hieldt echter Sylla zeer veel van haar, maar hy wist hare ongeregeldheden niet dan in de belegering van Athene, wanneer hem zulks verweten wierdt. Hy handelde die stadt zeer hard, uit oorzake, dat de inwoonders van hunne muren vele schendendaden van Metellus hem in 't aangezicht geworpen hadden. Hy hadt by haar twee kinderen ter eener dragt, een zoon en eene dochter. Hy gaf den naam van *Faustus* aan den zone, en dien van *Fausta* aan de dochter. Deze laatste wierdt eene van de schandelykste vrouwen van haren tydt. Zy hadt tot haar derden man den beruchten Milo, die Cicero in zyne redenvoering wegens den moordt van Clodius doedt kennen. Deze nam weinig acht op zyne vrouwe, en liet haar al te grote vryheit, tot zo verre, dat Milo haar eens met haar boel in overspel betrapte. Metella wierdt gevaarlyk krank op een tydt, dat haar gemaal het volk liet vrolyk wezen wegens eene gelofte, die hy gedaan hadt aan Hercules, hem belovende te zullen opofferen het tiende gedeelte van zyne goederen, waar op hy het volk treffelyk eenige dagen achtereen onthaalde. De priesters zeiden, dat het hem geenzins geoorlooft was zyne vrouw te gaan zien, noch dulden, dat zyn huis bezoetelt wierdt door de doodt van wie het ook was: derhalven zondt hy aan Metella eenen brief van huwelyksscheiding, en beval, dat men haar buiten zyn huis zou brengen eer zy stierf. De bygelovigheit deedt hem alle deze dingen doen tegen zyn zin, want hy was zeer verslagen, uit vreze van zyne gemalin te verliezen, en hy deedt na hare doodt een prachtige uitvaart houden ter eere van zyne geliefde. Ook rechtte hy voor zyne vrienden verscheide treffelyke gastmalen aan, in weerwil van de wetten, die hy zelf gemaakt hadt, en die zulks verboden. Dus dorsthywel zyne eige inzettingen schenden, maar de belagchelyke en barbaarsche plegtigheden niet, die de priesters hem hadden wys gemaakt. Indien de zoon van Æsopus, daar Horatius van spreekt, bemind wierdt van eene *Metella*, gelyk het waarschynlyk is, zo zyn deze twee aangehaalde juffers de eenigste niet geweest, die dezen naam gevoert, en zich zeer onkuisch gedragen hebben. Eenige schryvers geven Pompejus ook eene vrouw, *Metella* genaamt, die hy om haren onbetamelyken handel wegjoeg, maar anderen willen haar liever *Mucia* geheten hebben. *Bayle Dict. Crit.*

METELINO, in 't Latyn *Lesbos* en *Mitylene*, een Turksch eilandt in den Archipel, niet verre van de Natolische kust, in Asië. Het is zeer vruchtbaar, inzonderheit in voortreffelyken wyn. De hoofdstadt METELINO heeft een aartsbisschoplyken setel, nevens een goede haven.

METELLUS, zynde veldheer van 't Roomsche leger tegen de Carthaginenzen en Sicilianen gemaakt, offerde aan alle goden, behalven aan Vesta. De hoon, deze godinne aangedaan, kon niet verzoent worden dan door 't bloedt van zyne dochter, die hy genoodzaakt wierdt te offeren; maar deze godin kreeg medelyden met de maagdt, en was te vrede, dat men haar ter verzoening een vaars slagtte. Metellus voerde zyne dochter daar op naar Lanuvium, en maakte haar priesteresse van Drago, die men daar eerde. *Plutarch. Paralell.* Daar was nog een andere METELLUS, dien men den Cretenzer noemde, om dat hy het eilandt Creta ondergebragt hadt. Nog een andere, bygenaamt de Dalmatiër, om dat hy Dalmatië veroverde. *Plutarchus in Pompejo. Asconius Pedianus in Orat.* III *Ciceronis contra Verrem.* Het geslacht der *Metellen* was een volksgeslacht, en niet van den adel, maar het wierdt echter doorluchtig wegens hunne verheffing in den rang der magistraten. *Titus Livius lib.* IX.

METELLUS, (EGNATIUS) een der voortreffelykste onder de oude Romeinen, die zyne vrouw dronken vindende, haar, op fondament van de wet van Romulus, dat een man zyne vrouw in vier gevallen, waar van dit een was, doden mogt, met een stok op 't hoofdt sloeg, dat zy daar van stierf; waar over hy ook niet vervolgt wierdt, alzo, schoon de gemelde wet hem niet gedekt hadt, onderstelt wierdt, dat hy eene rechtvaardige daadt hadt gedaan, om dat eene vrouw, die zich dronken drinkt, een gevaarlyk schepsel is, zich voor alle onotdentelykheden bloot geeft, en een deur voor alle ondeugden opent. *Valerius Maximus lib.* VI.

METELLUS, (LUCIUS) een gemeentsman binnen Rome toen Julius Cæsar zich meester van die stadt maakte in 't begin van den burgerkryg. Hy was de eenigste, waar in nog de dapperheit der oude Romeinen uitblonk in dien hagchelyken tydt; want toen gansch Rome het juk van Cæsar gewillig onderging, was hy de eenigste, die de stoutheit hadt van hem te wederstreven, wanneer hy den schat, die in den tempel van Saturnus was opgesloten, wilde laten wegnemen. Cæsar spotte met zyne tegenkanting, schoon men hem voorhieldt, dat die schat enkel bewaart wierdt om de Gallen onder Romens gehoorzaamheit te brengen, waar op Cæsar antwoordde, dat hy die volkeren reets zulk een zwaar juk op den hals hadt gelegt, dat zy zulks met geen geweldt zouden kunnen afwerpen. Hier op eischte hy den sleutel; maar toen hem die geweigert wierdt, liet hy den toren afbreken: wanneer nu Metellus zich mede daar tegen aankantte, dreigde hem Cæsar te doden. Metellus, ziende, dat hy niet uit kon rechten, week zachties, en Cæsar nam zo veel van den schat als hy begeerde. Lucanus zegt, dat Metellus dit deedt om de eer te hebben van door Cæsars handt gedood te worden; maar dat Cæsar het zich ten schande zou gerekent hebben zyne handen met Metellus bloedt te bevlekken. *Lucanus in Pharsal. lib.* III. *vs.* 99, 108, 118, 134, 143. *Plutarchus in Cæsare. Bayle.*

METELLUS, (LUCIUS) een priester, die het *Palladium* uit den tempel, in weerwil van den brandt, waar door hy sneúvelde, wilde rukken. *Plinius lib.* VII. *c.* 43. *Juvenal. Satyr.* III.

METELLUS CELER, (QUINTUS) burgermeester van Rome in het 693 jaar na des zelfs bouwinge, was Prætor (hoofdschout) geweest in 't jaar dat Cicero burgermeester was, en bewees vele goede diensten aan de republyk in zich tegen de krygsbenden van Catilina, die in 't over-Alpische Gaulen wilden dringen, te kanten. Na dat hy dit ampt hadt nedergelegt, wierdt hy stedehouder van die provincie. Hy was een man van verdiensten, maar zeer ongelukkig in den huwelyken staat: want hy trouwde eene zuster van Clodius, Clodia genaamt, die Cicero zo fraai afschildert in zyne pleitreden voor Cælius, een schoon jongeling, die van vele misdaden belchuldigt wierdt, en onder anderen, dat hy Clodia hadt willen vergeven, om daar door te ontgaan de wedergeving van een grote somme gelds, de welke zy hem geleent hadt. Cicero wierdt zyn verdediger, en pleitte voor hem met zo veel kracht, dat hy vry kwam. Clodia hadt deze zaak niet ondernomen dan om zich van een gevoeligen hoon te wreken, en deze hoon bestondt daar in, dat Cælius, na haar zeer lang gebruikt te hebben, een afkeer van haar kreeg, en niet meer naar haar omzag. Deze zoete gemalin was zyn eige nicht, en zy is het, die door Catullus onder den naam van Lesbia zo slecht wordt afgemaalt. Cicero verloor eenen goeden vriendt toen deze Metellus stierf in den jare 694, na dat hy ook een wigchelaar geweest was. *Sallustius in bell. Catilin. Plutarchus in Vita Cicer. Catullus in Epigram. Bayle.*

METELLUS TEGRENSIS, om dat hy in een klooster, alzo genaamt, te Passau in den jare 1160 leefde, schreef in vaarzen het leven van St. *Quirinus*, 't welk *Canisius* in zyn eerste Deel van zyne *Lection. Antiquæ* onder den tytel van *Quirinalia* heeft uitgegeven. *Bruschius lib.* I. *De Petav. Germ. Vossius lib.* III *de Hist. Latin.*

METEREN, (EMANUEL VAN) een vermaard Nederlandsch historieschryver, wierdt te Antwerpen geboren in den jare 1535. Hy reisde met zynen bloedverwant Abraham Ortelius naar Engelandt en Ierlandt, en stierf te Londen in den jare 1612, alwaar hy consul van de Hollandsche kooplieden was. Hy heeft geschreven in 't Nederduitsch: *Geschiedenissen der Nederlanden en haar naburen oorlogen tot den jare* 1612. Een gedeelte daar van is in 't Latyn, en het gehele werk in de Fransche en Hoogduitsche talen overgezet, waar van, als mede van hem zelve, een omstandig berecht gevonden wordt in de *Historische Boekzaal*, gedrukt by Covens en Mortier, IV *Hond.* III *Stuk*, *p.* 3 *tot* 6, *en pag.* 10, 11, 12.

METH, (EZECHIEL) een geestdryver, geboren te Langensaltza in Thuringen, kreeg door zyn moeders broeder, Esaïas Stiefel, aanleiding om in allerhande ongerymde, ergerlyke, en oproerige inbeeldingen te vervallen. By voorbeeldt, hy gaf voor, dat hy Michiël, de gezant Gods, ja het Woordt Gods zelf was; dat al het geschrevene en gepredikte Woordt Gods niet moest geacht of anders begrepen worden; dat men wel Jesus Christus als het eenige en zelfstandige Woordt Gods moest aanzien, maar dat hy ook zyne leer door onmiddelyke openbaringen hadt; dat men de geboden Gods volkomen kon onderhouden; dat het predikampt, wanneer het door zondaren bekleed wierdt, van geen nut noch kracht was; zyne kinderen, en alle, die hem aanhingen, waren van nature heilig; de Doop moest alleen door den H. Geest geschieden; het H. Avondmaal noemde hy een werk van tovery, en was geenzins zodanig als het wezen moest, en als 'er *Openbaring* III, 20 van staat; de Christelyke kerk, zeide hy, moest op deze wereldt ook t'eenemaal onberispelyk zyn; Esaïas Stiefel was het eenige voorbeeldt van Christus bruidt; hy zelf droeg het vleesch, 't welk Christus in het ligchaam van zyne moeder aangenomen hadt, met zich om, en was derhalven met al zyne aanhangers zonder zonde, en ook onsterflyk, daar was geen opstanding der doden, noch een eeuwig leven, mitsgaders meer andere buitensporige stellingen en wangevoelens. Wegens deze grote dwalingen liet de keurvorst van Saxen, Johan Georg de I, in den jare 1614, den 20

February, tegen hem een bevel uitgaan, als mede tegen de genen, die hem aanhingen, hoewel deze laatste zeer weinig waren, waar onder zich inzonderheit zyne moeder Barbara bevondt, de welke zich na deze voorgegevene verlichting *Maria van der Methen* liet noemen. Men verhoorde dezen Ezechiël Meth voor het consistorie te Dresden, en als hy zyne dwalingen weigerde te laten varen, maar hardnekkig zyne leer voorstondt, poogde men hem tot beter gedachten te brengen. Maar wanneer dit ook niet helpen wilde, liet de keurvorst hem in eene naauwe plaats zonder aanspraak te Dresden gevangen zetten, in welken staat hy gestorven is. Zyne aanhangers wierden op de bergvesting Koningstein gevangen gezet. *Micræl. Hist. Eccles. pag.* 855. *Cromeier Cent.* 17. *p.* 659. *Weck Dresdische Chron. P.* IV. *p.* 319. *Friedlich Auct. Hist. fol.* 150. *Pantheon Anabaptisticum & Enthusiasticum fol.* 63 *seq.*

METHODIUS, bygenaamt *Eubulius*, was eerst bisschop te Olympus, of Patara, in Lycië, maar naderhandt te Tyrus, in Palestina, en moest in den jare 302, of 303 te Calcis de marteldoodt ondergaan. Hy wordt wegens zynen netten schryfstyl geroemt, waar van zyne nagelatene schriften blyken geven. Het zyn de volgende: *De resurrectione liber contra Originem*; *de Pythonissa adversus eundem*; Περὶ τῶν γενητῶν; Περὶ αὐτεξουσίου καὶ πόθεν τὰ κακά; *Libri aliquot adversus Porphyrium*; *De festis Virginis*; *Tractatus de libero arbitrio*; *Commentarius in Genesin, in Cantic. Canticor.* en meer andere werken, waar van 'er zommige, inzonderheit de laatste, niet meer te vinden zyn. Al wat van hem nog voor handen is wierdt in den jare 1644 in folio door Cambefisius, met des zelfs aanmerkingen verrykt, in druk uitgegeven. *Photius Codic.* 235, 236. *&c. Hieronymus in Orat. Rom. & Apol. in Pammachum. Epiphanius hæres.* 64. *Honorius Augustodunensis lib.* I *de luminibus eccles. Leo Allatius in Diatribe de Methodio.* enz. *Cave. Du Pin nova Bibl. Autor. eccles. Tom.* I. *pag.* 303.

METHODIUS de I, priester en patriarch van de kerk te Constantinopel in de IX eeuwe, was een yverig voorstander van den beeldendienst, en wierdt op bevel van den keizer Michaël den Stamelaar en Theophilus in de gevangenisse geworpen, waar in hy geen voedsel dan broodt en water kreeg. Na dat nu Theophilus gestorven was, volgde hem Michiël de III in de regering. Deze herstelde Methodius wederom in zyne patriarchale waardigheit in den jare 842, waar op hy aanstonts een concilie beriep, dat de beelden weder invoerde. Zyne tegenstrevers beschuldigden hem, dat hy zeker vrouwsperfoon geschonden hadt: maar hy bewees zyn natuurlyk onvermogen, en stierf in den jare 847, den 14 Juny. Men heeft van hem: *Encomium S. Dionysii Areopagitæ*; *Oratio in eos, qui dicunt, quid profuit filius Dei crucifixus? Oratio de occursu Simeonis & Annæ in templo & de Deipara*; *Oratio in ramos palmarum*; *Encomium St. Agathæ Virginis & Martyris*; *Canones pœnitentiales. Cedren. Theodorus Balsamon. Johannes Curopalates. Hincmar. Baronius. Cave.*

METHODIUS de II, patriarch van Constantinopel, volgde op Germanius in den jare 1240, maar bezat dien stoel niet langer dan drie maanden. Emanuel Charitopulus kwam in zyn plaats. *Onuphrius in Chron. Spondan. a. C.* 1240. *n.* 16.

St. METHODUS, bekeerder der Slaven, was te Thessalonika, in Griekenlandt, geboren, leefde eerst in een klooster te Constantinopel, daar hy zich te gelyk op de schilderkunst leide. Naderhandt wierdt hy benevens zynen broeder Cyrillus gezonden om de Slaven tot het Christen gelove te brengen. Hy maakte een begin met de Bulgaren, maar toen hy voor den koning Bogoris eenige beelden, die 'er verschrikkelyk uitzagen, moest maken, schilderde hy het laatste oordeel, het welk hy zo wel uitvoerde, dat Bogoris daar over verzet stondt, en bewogen wierdt het Christen gelove te omhelzen. Naderhandt heeft hy met Cyrillus in Moravië en Bohemen het Evangelie gepredikt, welke verrechtingen door de schryvers dan aan Cyrillus, dan aan Methodius alleen toegeschreven worden; maar zy hebben beide daar de eer van, en hun plicht wel waargenomen. Zie op CYRILLUS. Methodius bekwam na de doodt van Cyrillus de aartsbisschoplyke waardigheit in Bohemen, en heeft verder de Apostolische verrechtingen voortgezet, tot dat hy wegens harde vervolgingen zich naar Rome moest begeven, alwaar hy op 't laatste van de IX eeuwe overleedt. Hy is naderhandt onder 't getal der Heiligen gestelt. *Bollandus de Vit. S. S. Cyrilli & Methodii. Balbin. in Epitome Bohem. lib.* I. *c.* 3. *in Miscellan. lib.* IV. *Dec.* 1.

METHONA. Daar zyn verscheide steden van dien naam geweest: eene in Messenië, eene andere in Lakonië, waar van Plutarchus in 't leven van *Aratus* en Stephanus *de Urbibus* spreken. Scylax noemt een METHONA, en zegt, dat het zelve een goede haven hadt. Hy schynt het zelve te plaatsen in 't midden van Argolië, digt by Prasia. Ook is 'er nog een ander in Argolië, aan de golf Saronica, die Strabo ook genoemt heeft MATHANA en METHONA.

METHUDRIUM, eene stadt van Peloponnesus, in Arkadië gelegen, die haren naam heeft gekregen om datze tusschen twee rivieren legt. Zy wierdt door Orchomenes op een hoogte gebouwt. Digt by deze stadt staat de tempel van Neptunus, en legt de berg Thomasius, op welken Cybele, toen zy van Jupiter bezwangert was, vloodt, en haar man Saturnus bedroog, hem in plaats van een levend kindt te eeten gevende een steen. Op den top van dezen berg stondt het hol van deze godinne Cybele, waar in niemandt komen mogt dan de gewyde priesterinnen alleen. *Pausanias lib.* VIII. *Stephanus Byzantinus. Bayle.*

METHUSELA, of METHUSAEL, zoon van Enoch, geboren in 't jaar na de scheppinge 688. Hy gewan in den ouderdom van 187 jaren *Lamech*, leefde nog 782 jaren, en stierf in den jare 1656, een weinig voor den zondvloedt, nalatende verscheide kinderen. Dus was zyn gansche levenstydt 969 jaren, en geen ouder man wordt in de Schrift vermeld. *Genes.* V, 23. *Luc.* III, 37.

METHUSUPHIS, de XIX koning der Memphiten, begon te regeren 1449 jaren voor de komste van den Heilandt. *Manethon apud Euseb. Du Pin Biblioth. Universelle des Hist. prof.*

METHYMNA, eene stadt in 't eilandt Lesbos, de voornaamste na Mytilene, dus genaamt naar *Methymna*, de dochter van Micaris, eene vrouw van Lepydnus. Deze stadt was de geboorteplaats van den kunstigen speler *Arion*. Daar zyn rondom de stadt vele wyngaarden, daar schone wyn uit voortkomt. *Virgil. Georg. lib.* II. *Ovid. de arte amandi. Propert. Sil. Italic. lib.* VII.

METIS, eene Heidensche godinne, moeder van Porus, den godt des overvloeds. Het Grieksche woordt Μῆτις, of Μήτιμα betekent *raadt*, *voorzichtigheit*, *verstandt*, *wysheit*, en dat van πόρος zegt eigentlyk een *kanaal*, en wordt by de Grieken ook wel genomen voor eene geldverzameling. Zie het *Banket* van Plato, en 't geen men op het woordt PORUS daar van zeggen zal. De oude dichters zeggen ook, dat deze Metis een van Jupiters gemalinnen geweest is, dat hy haar opat, en daar door zwanger wierdt van de gewapende Pallas, of Minerva. *Hesiod. in Theog. Pomey Pantheon Myth.*

METIUS, (ADRIANUS) een wiskunstenaar, te Alkmaar, in Hollandt, geboren, leerde de mathesis te Franeker, en wierdt beroemd door zyne werken in 't laatst der XVI en in het begin der XVII eeuwe. Zyne schriften zyn: *Geometriæ libri sex*; *Liber de trigonometria planorum*; *Liber de usu circini & regulæ proportionalis*; *Primum mobile.*

Zyn broeder, JACOBUS METIUS, is de uitvinder van de brillen en verrekykers geweest, en heeft zich daar door een onsterflyken naam gemaakt. Hy vereerde een van zyne vergrootglazen aan de Heeren Staten Generaal terwyl zy vergadert waren, om met den koning van Spanje den stilstandt van 12 jaren in den jare 1609 te sluiten. *Val. Andr. Bibl. Belg. Descartes. de Diopt. Vossius & Paschius.*

METIUS SUFFETIUS, een veldheer, of bestierder der stadt Alba ten tyde, dat Tullus Hostilius koning der Romeinen was. Alba en Rome waren in een hevigen oorlog ingewikkelt, en de Romeinen kregen dikwils grote voordeelen op de Albanen. Metius Suffetius, wel ziende, dat hy het te kwaad kreeg, sloeg een middel voor om dezen oorlog te eindigen, namentlyk dat men drie ridders uit beide de legers zou kiezen om tegen elkander te stryden, onder voorwaarde, dat de overwonnenen de wetten van den overwinnaar zouden ontfangen, en deze twee steden door een opperhoofdt beheerscht worden. De Albanen kozen daar op de drie gebroeders Curiatiën tot hunne kampers, de Romeinen in 't tegendeel de drie gebroeders Horatiën. Deze helden streden dapper, en de uitslag was, dat Rome zegepraalde, en Alba de wet ontfangen moest. Vervolgens Tullus, door de Vejen en Fidenaten aangevallen, poogde op alle wyze zich te wreken. Die van Alba moesten, als onderzaten van Rome, Tullus bystaan; maar Metius beloofde de Vejen, dat hy de Romeinen zou laten vechten, en dat zy van hem geen nadeel zouden lyden. Dit deedt hy, en week naar een voordeelige plaats, met voornemen, byaldien de Vejen de overhandt hadden op de Romeinen, hy hen aanvallen zou, en dus meester worden van beide. De Romeinen behaalden echter de overwinning, lieten Metius Suffetius gevangen nemen, en als een verrader tusschen twee wagens, die van twee sterke paarden getrokken wierden, binden, en hem aldus voor 't oog van het gansche leger van een rukken. *Tit. Livius lib.* III. *Florus lib.* I. *c.* 3. *Dion. Halicarn.*

METLING, de hoofdstadt van 't Windisch Mark, met een kasteel, tusschen Rudolfswerth en Karelstadt, aan 't hangen van een berg, digt by de rivier Kulp, op de grenzen van Croatië gelegen. Eenige wereldbeschryvers nemen Metling voor 't oude *Metulum*, welkers inwoonders Augustus, die deze stadt belegerde, kwetsten, en liever onder de puinhopen van hunne stadt begraven wilden worden dan de harde voorwaarden ondergaan, die de keizer hen wilde opleggen, daar anderen *Troja*, een vlek in neder-Karinthië, omtrent drie mylen van Saanek, naar het Zuiden, voor nemen. Te Metling is een kommandeur van de Mariaansche ridderorde, als mede een proostdy. De inwoners bedienen zich van de Croatische taal, dragt, en gebruiken. *Valvassor Ehre des Herzogthums Crain. Maty Dict.*

METLOK, in 't Latyn *Mediolacus*, een burgt met een abdy in Lotharingen, op de grenzen van 't aartsbisdom van Trier, aan de Sare, twee mylen boven Saarburg gelegen. *Maty Dict.*

METOCHITA, (GEORGIUS) diaken van de kerk te Constantinopel, leefde in den jare 1275, en was een zonderling vriendt van Becus. Hy zocht de vereeniging tusschen de Latynsche en Grieksche kerke te bevorderen, maar doordien hy van zyn eigen gevoelen, houdende het meer met de eerste, niet af te brengen was, wierdt hy in eene gevangenis geworpen, en stierf in ballingschap. *Allatius de Consensu lib.* II *c.* 5. *Cave de script. Eccles.*

METOCHITA, (THEODORUS) LOGOTHETA, een van de geleerdste personen, die Griekenlandt heeft uitgelevert, leefde in de XIV eeuwe. Hy bekleedde aanzienlyke bedieningen, en was in achting by den keizer Andronicus. Zyne geleerdheit was groot, zyn oordeel vast, zyn geheugen gelukkig, en om deze redenen gaf hem Eunapius by Longinus veel lof, hem

hem noemende *een levendige boekzaal*. Hy wordt echter bestraft, om dat hy den styl der ouden vergat, en 'er zelf een smeedde, die niet al te net was. Hy schreef eene Historie van *Julius Cæsar* af tot aan de regering van *Konstantyn* den Groten, welke Johannes Meursius in 't Latyn heeft overgezet, met aanmerkingen: ook heeft hy eene omschryving over de natuurkunde van Aristoteles uitgegeven, die door Hervetus in 't Latyn gebragt is; mitsgaders eene Historie van *Constantinopel*, en twee boeken over de kerkelyke geschiedenissen. Hy stierf in den jare 1332. Nicephorus Gregoras, zyn leerling, deedt eene lykreden over hem, en spreekt dikwils van hem in zyn VII, VIII en IX boek. *Joh. Cantacuzenus lib.* I *Hist. c.* 59. *Meursius in Not. Vossius de Hist. Lat.*

METON, van Athene, een beroemd wiskunstenaar, gaf omtrent den jare 321 na Romens bouwinge uit: *Ennea decaterida*, dat is, zyn cirkel van 19 jaren, in welken tydt hy onderstelde dat de zon om de maan liep, en daar door de zon-met de maanjaren wederom op eenen tydt begonnen. Ptolemæus zegt, dat dit geschiedde in den jare 316 van Nabonasser, 't welk overeenkomt met het vierde jaar van de LXXXVI Olympiade. Meton hadt tot zyn makker in deze waarnemingen omtrent de zon eenen *Euctemon*. Festus Avienus zegt dit van Meton:

Illius ad numeros prolixa decennia rursum
Adjecit Meton Cecropeâ dicitur arte,
Inseditque animis. Tenuit rem Græcia solers
Protinus, & longos inventam misit in annos.

De geleerden komen omtrent dit gevoelen niet overeen, schoon Avienus dit verschil schynt te beslissen met deze woorden:

Sed primæva Meton exordia sumpsit ab anno,
Torreret rutilo cum Phæbus sidere cancrum.

Ptolemæus lib. III *Almagesti. Ælian. lib.* X. *c.* 7. *Diverf. Hist. Suidas. Scaliger de Emend. tempor. Petav. de Doctr. temp. l.* I. *c.* 12. *& in Uranolog. lib.* VI. *c.* 2. *Lange des annis Christi lib.* I. *c.* 11 *&* 13. *Riccioli Chron. Reform. lib.* I. *c.* 19. *Vossius de Mathem. c.* 33. §. 11.

METRA, dochter van Erysichton, een Thessalisch heer, liet zich als eene hoer misbruiken, om daar mede den ongehoorden honger haars vaders te stillen; en nademaal men toen van geen goudt of zilver wist, liet zy zich door hare minnaars met schapen, koeien, paarden, of andere beesten betalen. Dit zal waarschynlyk de zelve zyn, daar hier voor op het woordt MESTRA van gesproken is.

METRAM, in 't Latyn *Medama*, eene kleine rivier in neder-Kalabrië. Zy neemt haren oorsprong in 't Appennynsche gebergte, loopt digt by Rossarno, en ontlast zich in de Tyrrheensche, of Toskaansche zee, tusschen Nicotera en Gioja. *Maty Diction.*

METRO, of METARO, eene rivier in Italië, in den Kerkelyken Staat. Zy loopt in 't hertogdom van Urbino, bespoelt Fossombrone, en ontlast zich in de golf van Venetië, digt by Fano. *Maty Dict.*

METROCLES, een Cynisch wysgeer, was de broeder van Hyparchia, en leefde in de CXXXIII Olympiade, of het 466 jaar van Rome. Hy was een leerling van Theophrastus, maar hem verlaten hebbende ter oorzake van eenige ongemaklykheit, ging hy Crates horen. Hy hadt Theombrotus en Cleomenes tot leerlingen, en stierf zeer oud, zich zelf verstikkende. *Diogenes Laërtius in zyn leven* VI *boek.*

METRODORUS *van Chios* was een leerling van Democritus, en hadt zelf onder andere leerlingen den philosooph Anaxarchus en den geneesmeester Hippocrates. Anderen verzekeren, dat hy een leerling van Nessas, en deze een leerling van Democritus, en dat hy leermeester van Diogenes was, die het zelve van Anaxarchus geweest is. Hy onderstelde, dat de wereldt van eeuwigheit was: *want*, zeide hy, *alsze een begin gehad hadt*, *zouze van niet hebben moeten voortkomen.* Om hare oneindigheit wilde hy verder bewyzen, datze niet bewegen konde. Hy zeide verder, dat de wolken gemaakt wierden van eene dikke waterachtige stoffe, die door de zonnestralen losgemaakt dan nedervielen als 't regende. Hy onderstelde ook, dat de zon door haar grote hette en droogte noodzakelyk in 't vervolg moest inkrimpen, en kleinder worden, en dat het blinkend water de sterren voortbragt. De achtervolging van dag en nacht bepaalde hy, dat de zon haar vuur voor een wyl uitbluschte, dan was het nacht, en wanneer het zelve weder ontstoken wierdt, was het dag, en dus geschiedde 't ook omtrent de eclypsen. Zommigen stellen hem ook onder de Sceptici. Men heeft ook geen zeker bewys, dat de Metrodorus, daar Plinius van spreekt, deze is; want hy geeft hem nooit den bynaam van *van Chios.* Athenæus geeft hem dien, en schryft hem een werk toe, onder den tytel van Τρωϊκά, dat is wegens de Trojaansche zaken. *Bayle Dict. Crit.*

METRODORUS, een goed schilder en philosooph, wierdt door de Atheniënzen gezonden aan Paulus Æmilius, de welke, na dat hy Perseus, koning van Macedonië, overwonnen hadt, van hen twee mannen afvorderde, de een om zyne kinderen te onderwyzen, en de andere om zyne zegepraal te schilderen. Hy begeerde, dat deze leermeester ook een treffelyk philosooph moest zyn De Atheniënzen zonden dezen Metrodorus, die in beide, namentlyk de philosophie en schilderkunst, ervaren was. Paulus Æmilius was met hem zeer wel te vrede. *Bayle.*

METRODORUS *van Lampsacus* leefde in de LXXVI Olympiade, en 't 318 jaar na Rome, en was een byzonder vriendt van den philosooph Anaxagoras. *Euseb. Olymp.* LXX *&* LXXIX. *Diogenes Laërtius in vita Anaxag.*

METRODORUS, een beroemd bouwmeester in den jare 327, was in Persië geboren, en nam het Christen gelove aan, ging naar Indië, en verwierf daar een groten naam en rykdom. Cedrenus tekent aan, dat hy keizer Constantinus aanmaande om den koning van Persië den oorlog aan te doen, om daar door de Christenen van zyne vervolginge te bevryden. *Cedren. Hist.*

METRODORUS, een letterkunstenaar, daar Agathias van meldt.

METRODORUS, een wiskunstenaar, daar Plinius gewag van maakt.

METRODORUS *van Scepsis*, 't welk eene stadt van Mesië is, schreef verscheide verhandelingen. Hy was afgezant van Mithridates by Tigranes, en leefde in 't jaar na Romens bouwinge 660. *Strabo lib.* XI. *Plin. lib.* II. *c.* 16 *&* 31. *& lib.* XXXIV. *c.* 7. *Athenæus lib.* XIII.

METRODORUS *van Statonica*, een wysgeer, en de eenigste, die de Epicurische secte verliet om zich te voegen by de schoolsche. Hy leefde in de CLXI Olympiade. 620 jaren na Romens bouwinge. *Diogenes Laërtius in vita Epicur. lib.* X. *Cicero lib.* VI *de Fine. lib.* I *de Orat. lib.* IV *Acad. Quæst. Gassendus lib.* IV. *Vit. Epic. c.* 8.

METROPHANES, bisschop van Constantinopel, leefde in de IV eeuwe, ten tyde van Konstantyn den Groten. Men geeft voor, dat hy een zoon van Domitius, en een broeder van den keizer Probus geweest is; hoewel men vindt, dat Probus een broeder, Domitius genaamt, gehad heeft, die zich tot het Christen gelove bekeerde, en bisschop van Byzance geweest is. Deze zou van zyn zoon Probus in de bisschoplyke waardigheit gevolgt, en na de doodt van dezen zou Metrophanes, als de broeder van Domitius, daar toe verheven zyn. Maar anderen hebben aangemerkt, dat dit geen grondt heeft, nademaal Flavius Vopiscus zegt, dat Maximus, de vader van den keizer Probus, maar twee kinderen hadt, namentlyk eenen zoon, *Probus*, en eene dochter. Doordien hier uit nu blykt hoe onzeker de opvolging der patriarchen van Constantinopel is, wordt deze onzekerheit nog meer vermeerdert door 't voorgeven van zommigen, dat deze Metrophanes de eerste bisschop van die stadt geweest zou zyn, daar echter anderen zeggen, dat 'er verscheide bisschoppen voor hem geweest zyn. Nademaal nu Eusebius berecht, dat de bisschop van die koninklyke stadt wegens hogen ouderdom op het concilie van Niceen niet kon verschynen, zyn 'er eenige, die dit op dezen Metrophanes willen duiden, schoon andere door de koninklyke stadt Rome, en door den bisschop eenen Sylvester, toen aldaar den setel bekledende, verstaan. *Vopiscus in Probo. Eusebius in vita Constantini lib.* III. *c.* 7. *Philip. Cyprius in Chron. Eccles. Græc. p.* 5. *& Henr. Hilar. ad h. l. Janningius in Actis Sanctor. die* 4 *Junii T.* I. *p.* 385 *seq. Basnage Hist. de l'Eglise lib.* VI. *c.* 1.

METROPHANES CRITOPULUS, een Griekseh monnik, die door zyne reizen en geleerdheit zich in 't begin der XVII eeuwe beroemd gemaakt heeft. Hy was geboren te Berræa, was een monnik van den berg Athos, die men plagt *Hieromonachen* te noemen, mitsgaders Protosyncellus, of grootzegelbewaarder der patriarchale kerk te Constantinopel. Cyrillus Lucaris, patriarch van Constantinopel, hadt eene grote begeerte om de gevoelens der Protestantsche kerk wat beter te kennen en te doorzoeken; des zondt hy Metrophanes naar Engelandt, om de leer en den staat der Engelsche kerke op 't naauwkeurigst te doorgronden. Hier op ging hy naar Duitschlandt, kwam te Hamburg, ging naar Helmstadt, daar hy zich een jaar lang ophieldt, en inzonderheit met Georgius Calixtus en Koenraad Hornius in eene naauwe vriendschap leefde, doordien hy by den eenen in huis woonde en by den anderen ging eeten. Hier wierdt hem verzocht eene duidelyke en oprechte geloofsbelydenis der Grieksche kerke op te stellen, waar uit men de leer der Oostersche kerken grondig kon weten. Dit deedt hy, en deze geloofsbelydenis is onder den tytel van: *Confessio Catholicæ & Apostolicæ in Oriente ecclesiæ*, in de Grieksche en in de Latynsche taal door Johannes Hornius met een brief van Henrik Conringius in den jare 1661 uitgekomen. Dat Metrophanes zeer oprecht de leer van zyne kerke in deze belydenis heeft voorgestelt, kan van niemandt ontkent worden, schoon verscheide Roomschgezinden hem beschuldigen, dat hy deze geloofsbelydenis ten gevalle van de Protestanten geschreven heeft; ja dat hy een aanhanger van Cyrillus Lucaris geweest is, die van de Grieksche tot de Gereformeerde kerk is overgegaan: echter zyn vele Roomsch-Katholyken van 's mans oprechtigheit bewust, te meer, doordien hy geenzins verzwygt de verschillende gevoelens der Grieksche met de Gereformeerde kerke. Metrophanes, gelyk gezegt is, zich een jaar lang te Helmstadt opgehouden hebbende, volbragt hy eindelyk zyne reize door Duitschlandt, en trok over Venetië wederom naar Constantinopel by zynen patriarch. *Conringius in Epistola Metrophanis*, *Confessioni præmissa. Simon Histoire Critique de la creance & de coutumes des nations du Levant.*

METROPHANES, een wysgeer, een Griek, geboren te Eucarpia, eene stadt in Phrygië, schreef verklaringen over *Hermogenes* en *Aristides*, en meer andere werken, daar Stephanus van Byzance en Suidas gewag van maken.

METROPHANES *van Smyrna*, daar Gesnerus van spreekt in zyn Boekzaal, heeft een werk aangaande den H. Geest geschreven. Daar zyn nog twee schryvers geweest, die dezen naam gevoert hebben. De eene was berucht wegens zyne wel-

spre-

ſprekendheit en redenvoeringen, en de andere is niet bekend dan alleen om dat Suidas van hem gewag maakt.

METROPOLITAAN. Deze naam heeft zyn oorſpronk van de Metropolen, het welk zo veel betekent als *moederſteden*, of hoofdſteden van eene provincie en geweſt, daar men volkplantingen hadt. 't Waren de keizers, die dezen tytel en het recht van Metropolitaan aan deze hoofdſteden gaven. Men vindt voor het concilie van Niceen in den kerkelyken ſtaat den naam van Metropolitaan niet, en het ſchynt, dat men voor dien tydt zich enkel bediende van het woordt biſſchop. Gelyk het gezag der biſſchoppen zich uitſtrekt over de prieſters van de ſteden, zo ſtrekt zich ook het gezag van een Metropolitaan uit over de biſſchoppen van de provincie. Het woordt aartsbiſſchop en dat van Metropolitaan wordt dikwils voor een en 't zelve genomen: ondertuſſchen ſchynt het uit de oude aantekeningen der kerken, dat een Metropolitaan was een ſuperieur van een aartsbisdom, zynde tuſſchen een patriarch en aartsbiſſchop. Nilus Doxopatrius houdt deze order in zyne aantekeningen van de patriarchen. Hy ſtelt eerſt de patriarchen en de exarchen, vervolgens de Metropolitanen, de aartsbiſſchoppen, en eindelyk de biſſchoppen; maar de aartsbiſſchoppen, daar hy van ſpreekt, zyn inderdaadt niet dan enkele biſſchoppen, die geen andere bisdommen onder zich hebben dan hun eigen bisdom. Dus kan 't niet ongerymd zyn, dat men tegenwoordig de aartsbiſſchoppen aanmerkt als Metropolitanen, zynde als het hoofdt van de andere biſſchoppen in die provincie. Men vindt in de aantekeningen der Griekſche kerke, dat de biſſchoppen door de keizers aangeſtelt wierden als Metropolitanen, maar dat het niet waren dan eertytels, doordien de getytelde Metropolitanen een waren Metropolitaan onderworpen waren. *R. Simon.*

METS, eene ſtadt en bisdom in Vrankryk, daar de Seille in de Moeſel valt, hoofdſtadt van de landen Meſſin. Cæſar, Plinius, Strabo, Ptolemæus, Antoninus, Tacitus, en andere oude ſchryvers maken daar dikwils gewag van, en noemen deze ſtadt verſcheidentlyk *Metæ, Mediomatricum, Devodurum Mediomatricorum*, enz. Deze ſtadt is zeer oud, hoofdſtadt van de volkeren, genaamt *Mediomatrices*, bewonende tegenwoordig het landt Meſſin, 't welk het koninkryk van Auſtraſië genaamt wierdt, ſedert Thierri, of Theodoricus, zoon van Clovis, of Clodoveus den Groten. Mets wierdt in den jare 1552 door den konneſtabel Montmorenci, legerhoofdt van Henrik den II, ingenomen. Keizer Karel de V belegerde deze ſtadt den 22 October van 't zelve jaar, maar de hertog van Guize, daar in het oppergezag hebbende, verdedigde zich zo wel, dat hy het beleg moeſt opbreken. Dit was de laatſte onderneming van dien vorſt, en gaf gelegenheit tot dit vaars:

Siſte viam Metis, hæc tibi meta datur.

Maar nademaal men doorgaans Mets, Toul en Verdun te gelyk noemt, als of de zelve aan elkander verknocht waren, en dewyl de vremdelingen daar zeer verſcheidentlyk van redeneren, zal 't niet ondienſtig zyn daar de rechte reden van op te halen. In den jare 1551 ſtelden zich de Duitſche vorſten onder de beſcherming van koning Henrik den II, en men maakte den 5 October van 't zelve jaar een traktaat, waar in deze vorſten hem erkenden voor den herſteller en beſchermer der Duitſche vryheit. Om zich dezen tytel waardig te maken trok hy met een machtig leger naar den Rhyn, en maakte zich meeſter van Mets, Toul, en Verdun. Deze drie ſteden waren weleer onder het gezag van de Franſche kroon geweeſt, en de laatſte keizers hadden zich daar van meeſter gemaakt onder voorwendſel van vryheit. De aanvallen van Karel den V wierden, gelyk boven gezegt is, verydelt, en by de vrede, geſloten op het kaſteel van Cambreſis in den jare 1559, wierden deze ſteden gelaten in handen van den koning van Vrankryk; maar in den jare 1560, na de doodt van keizer Henrik den II, liet keizer Ferdinand de I door den biſſchop van Trente, daar toe uitdrukkelyk afgezonden, deze drie ſteden weder opeiſchen; maar de kancelier Olivier zeide opentlyk in den Raadt, dat de geen, die dezen onbillyken eiſch dorſt toeſtaan, waardig was, dat men hem het hoofdt voor de voeten leide. Sedert dien tydt ſprak men daar niet meer van, tot aan de oprechting van een Parlement te Mets, 't welk geſchiedde in den jare 1633. De commiſſariſſen des keizers klaagden toen over deze volſtrekte heerſching, zeggende, dat de koning alleen maar als een beſchermer van deze ſteden en landen moeſt aangemerkt worden, en dat de ingezetenen over deze volſtrekte ſouvereiniteit behoorden te klagen aan de keizerlyke Rykskamer, als daar onder behorende. Doch dit verviel alles door de vrede van Munſter in den jare 1648, gelyk te zien is uit het 44 artykel, luidende als volgt: *Dat het ſouverein vermogen over de ſteden en bisdommen Mets, Toul, en Verdun, mitsgaders des zelfs onderhorigheden, voor altoos zou behoren onder de Franſche kroon, en ten eeuwigen dage onwederroepelyk de zelve blyven ingelyſt, in den zelven ſtaat, en met het zelve recht, zo als het voor dezen by de Roomſche keizeren bezeten was, blyvende echter het recht van Metropolitaan aan het aartsbisdom van Trier.* Dus is deze ſchone ſtadt, ja eene van de voortreffelykſte van Europa, wederom gehecht aan de Franſche kroon, waar van zy was afgeſcheurt. Mets legt zeer vermakelyk, zynde omringt van een zeer vruchtbaar landt, beſpoelt door de wateren van twee rivieren. De omtrek van deze ſtadt is groot, en wordt bewoont door een groot getal menſchen, die ryk en naarſtig zyn, dryvende groten koophandel op Duitſchlandt, als genoegzaam daar aan grenzende. Boven is reets gezegt, dat zy ſchoon genoeg was om de hoofdſtadt te zyn van 't koninkryk van Auſtraſië; maar toen het ryk van Vrankryk verdeelt wierdt, en de vorſten, die over eenige gedeelten daar van geſtelt waren, zich volſtrekt alleenheerſchers maakten, waren 'er ook verſcheide ſteden, die dit voorbeeldt volgden. Zy beſtierden zich zelf een langen tydt, verkoren regeerders naar hun eigen welgevallen, die zy de macht over doodt en leven gaven, ſloegen hunne eige munt, en handelde als volſtrekte meeſters. Koning Karel de VII belegerde in den jare 1444 de ſtadt Mets voor den hertog van Lotharingen, Renatus. De bewoners van Mets, ziende hun landt verwoeſten gedurende zeven maanden, kochten hunne vryheit voor drie honderd duizend floreinen, waar van zy 'er twee moeſten geven aan den koning, en 100000 aan den hertog van Lotharingen. Hier door genoten zy weder hunne oude vryheit tot aan den jare 1552, toen koning Henrik de II daar een kaſteel liet bouwen, om de ſtadt in teugel te houden. Het zelve was eertyds zeer ſterk. Mets heeft een bisdom, ſtaande onder het aartsbisdom van Trier, verder een baljuwſchap en Parlement. De biſſchop noemt zich prins van 't Ryk. De hoofdkerk van St. Stephanus is beroemd wegens hare oudheit en voordeelen. Men vindt 'er verſcheide fraaiigheden, en onder anderen een doopvondt van porfierſteen uit een ſtuk, hebbende tien voeten in de breedte. Het gehele bisdom is verdeelt in vier aartsdiakenſchappen, hebbende onder zich 23 parochiën, waar van 'er binnen Mets 16 zyn. Daar zyn ook zeven abdyen, vier van mannen, als die van St. Arnold, St. Vincent, St. Clement en St. Symphoriaan, drie van vrouwen, als de abdyen van St. Pieter, St. Maria en St. Gloſſine: verſcheide geeſtelyke gebouwen, een Jeſuiten collegie, enz. Men zegt, dat een St. Clement, leerling van St. Pieter, de eerſte kerkvoogdt van die ſtadt geweeſt is; maar zulks is niet zeker. Het landt rondom deze hoofdſtadt legt tuſſchen Lotharingen, het hertogdom Bar en Luxemburg. Behalven de bovengemelde ſchryvers, die van Mets ſpreken, kan men ook nazien de *Jaarboeken van Mets. Du Pin Droit du Rois de France. Thuanus Hiſt. Fabert Deſcr. du Pais Meſſin. Paulus Walnefried de ordine Epiſcop. Met. Meuriſſe van de biſſchoppen van Mets. Du Cheſne Ant. des Villes. Robert & Sammarth. Gall. Chriſt.*

Conciliën te Mets gehouden.

Het eerſte concilie van Mets wierdt beroepen in den jare 590 door Childebert, koning van Auſtraſië. Senegiſilus, zyn konneſtabel, wierdt overtuigt, dat hy zyn vorſt naar 't leven hadt geſtaan, en noemde onder de medeplichtigen Gilles, biſſchop van Rheims. De koning liet hem aanſtonts gevangen nemen, en verzocht aan de biſſchoppen van 't concilie recht over hunnen medeamptgenoot, waar op hy overtuigt zynde gedoemt wierdt om afgezet te worden van zyne biſſchoplyke waardigheit, en in ballingſchap weggejaagt. *Gregor. Tur. lib.* X. *c.* 19. Koning Pipin vergaderde daar in den jare 753 de kerkvoogden over verſcheide zeer gewigtige zaken, waar van men de beſluiten heeft in acht Hoofdſtukken. De vergadering, te Mets in den jare 835 gehouden, was zeer aanmerkelyk. Zeven aartsbiſſchoppen en zeven biſſchoppen waren daar; men deedt treffelyke redenvoeringen op het onderwerp van den keizer Lodewyk den Goedertieren, aan wien men den ingang van de kerk verboden hadt: vervolgens ſtelde men hem de kroon op 't hoofdt, en Ebbo van Rheims, die zeer veel in den ban van dien vorſt te weeg gebragt hadt, klom op den kancel, en verklaarde daar met eene heldere ſtemme, dat men hem onrechtvaardig had gehandelt. De kerkvoogden hielden een ander ſynode te Mets den 28 May des jaars 859, om eene vrede onder de koningen te bewerken, en ter vryſpreking van den koning Lodewyk, bygenaamt de Duitſcher, die de ſtaten van zynen broeder Karel hadt verwoeſt. Lotharius, koning van Lotharingen, willende zyne gemalin Thietberga verſtoten, om met Valdrada te trouwen, wierdt in den ban gedaan: maar zich hebbende onderworpen, wierdt zulks aan de kerkvoogden overgelaten, zittende daar van wegens den paus Nicolaas den I Radoald, biſſchop van Port, en nog een ander biſſchop, Jan genaamt. In den jare 863 wierdt te Mets een concilie gehouden door Gonthier van Keulen, oom, en Thiedgaud van Trier, broeder van Valdrada, waar in zy de kerkvoogden door giften omgekocht hebbende, de voornoemde echtſcheiding goedkeurden. Deze zaak noodzaakte den paus een ander ſynode te laten houden, waar in de voornoemde kerkvoogden wierden in den kerkelyken ban gedaan. Deze Lotharius ſtierf in Italië in den jare 869. Karel de Kale, dit gehoort hebbende, liet zich te Mets kronen op vrydag den 9 September van 't zelve jaar. Adventius, biſſchop van Mets, Hincmarus van Rheims, Harton van Verdun, en Arnoud van Toul bevonden zich op een ſynode in den jare 888; en op een ander concilie, te Mets gehouden in 't volgende jaar, waren tegenwoordig Radboud van Trier, Dido van Verdun, de zelve Arnoud van Toul, en Robert van Ments, waar van men nog 13 kanons of inzettingen heeft. Men zegt, dat daar nog een concilie in den jare 1272 gehouden is.

METSCH, een der oudſte, aanzienlykſte, en adelykſte familiën van Duitſchlandt. *Hans* of *Jan van Metſch*, amptman te Altenburg, heeft in den jare 1474 van den keurvorſt van Saxen de ſtadt Crimmitſchau voor 7500 guldens in pandt gehad. In den jare 1491 bloeide *Caſpar van Metſch*, die vorſtelyke Saxiſche hofmaarſchalk, naderhandt hoofdman te Weimar, en eindelyk amptman te Plauen geweeſt is. Hy bevondt zich als gevolmachtigde by het maken van het Oſchatiſche verdrag, dat onder het keur-en vorſtelyk huis van Saxen geſloten wierdt. In den jare 1493, den 19 Maart, begaf zich *Koenraad van*

van Metsch met keurvorst Frederik den Wyzen naar het H. Graf. Omtrent den jare 1521 was *Hans* of *Jan van Metsch* amptman in het huis Breitenbach. Ter zelver tydt was'er ook een van dien naam hoofdman en landvoogdt, als mede eerste hofrechter te Wittenberg, die zo wel in 't bezichtigen van kerken, als in gezantschappen en andere gewigtige zaken goede diensten gedaan heeft. Zyn broeder *Koenraad van Metsch* wierdt Doctor in beide de Rechten, naderhandt Raadt van Joachim, keurvorst van Brandenburg, en afgezant te Neurenberg, daar hy den Ryksdag in den jare 1542 bywoonde, gelyk hy ook als kancelier van Johannes, markgraaf van Brandenburg, op eene byeenkomst te Eisenach geweest is. *Joseph Levin van Metsch*, vorstelyke burggraaflyke Meissische Raadt, was in den jare 1519 wegens zyne geleerdheit te Leipzich op de universiteit in groot aanzien, woonde ook de twistreden tusschen Luther en Eccius by, en nam de eerste van zyn geslacht den Lutherschen Godsdienst aan. Zyn nazaat, *Frederik van Metsch*, op Reichenbach en Friesen, wierdt keizerlyke geheime Raadt, en Rykspenningmeester, ook keur-Saxische geheime Raadt en president van het hoge consistorie te Dresden. Wanneer in den jare 1636 keizer Ferdinand de II tot Roomsch koning verkoren wierdt, was hy als een van den eersten adel, die wegens keur-Saxen zulks bywoonde, daar te voren dit altydt door een graaflyk persoon was waargenomen. Hy heeft ook op den Ryksdag door bevel van den keizer het blote zwaardt voor dien vorst gedragen, 't geen anders door den hofmaarschalk by afwezen van den erfmaarschalk gedaan wordt; zynde deze eer nog nooit aan een keur-Saxisch gezant vergunt. *Frederik Henrik* wierdt Domdeken en Raadt te Merseburg. *Hans Henrik van Metsch* was kamerjonker en Domheer te Merseburg; *Karel Henrik* keizerlyke hoofdman, en *Henrik Christoffel* Neurenbergsche geheime Raadt, regerings en consistoriaal president, als mede Domheer en scholarch aldaar.

In het vorstendom Anhalt heeft sedert lang een tak uit dit beroemde stamhuis gebloeit, en Becman haalt voor eerst eenen *Jan Rudolf van Metsch* op Plona aan, die omtrent den jare 1530 bloeide. Zyn zoon, *Joachim Ernst*, leefde in den jare 1560, en was vader van *Philips* van Plona en Polenzke, die in den jare 1615 als vorstelyke Anhaltsche Raadt en hoofdman te Rosla gestorven is, en naliet *Joachim Christiaan*, amptshoofdman te Zerbst, Rosla, enz. Deze hadt een zoon *Hans Ernst*, vorstelyke Anhaltsche land-Raadt en onderbestierder van het vorstendom Anhalt, door keizer Leopoldus in den vryheerlyken standt verheven. Hy heeft twee zonen geteelt, als: 1) *Johan Adolf*, voor dezen keizerlyke kamerheer en werkelyke Rykshofraadt, en tegenwoordig keizerlyke gevolmachtigde in den Neder-Saxischen kreits, wierdt in den Ryksgravenstandt verheven in den jare 1703. Hy is getrouwt met Maria Ernestina Philippina, gravin van Auflâs, den 16 April des jaars 1708, by welke hy twee dochteren heeft verwekt, namentlyk *Carolina Maria Augustina*, geboren den 26 January des jaars 1709, en *Maria Anna Ernestina*, geboren den 8 July des jaars 1711, welke laatste zich in een klooster heeft begeven. 2) *Johan Frederik*, vryheer van Metsch, koninklyke Poolsche en keur-Saxische, mitsgaders keur-Paltsische kamerheer, getrouwt den 20 May des jaars 1708 met Ottilia Sophia van Oppen. *Becman Anhalt. Hist. l.* VII. enz.

METSELAWIER, of METSELWIER, een dorp van de Vriesche grietenye Oost-Dongeradeel, in het kwartier Oostergoo. Het wordt met Nieuwier door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Dokkum.

METTERNICH, een van de voornaamste vryheerlyke en graaflyke huizen in Duitschlandt, waar uit een tak ommiddelbare Ryksvrye goederen bezit, en daarenboven op de Ryks-en kreitsdagen zitting en stem heeft. Het oorspronkelyke stamhuis METTERNICH legt in 't hertogdom Gulik. De nette stamrekening wordt van Humbrecht met *Karel van Metternich* begonnen, die in den jare 1400 het slot Zievel verkocht. Zyn oudste zoon liet maar eene dochter na, *Sibylle*, die erfgenaam wierdt van de heerlykheit van Metternich, de welke zy by haren gemaal Gothard Wolf van Guttenberg ten huwelyk bragt, en welkers nageslacht den naam van *Metternich* heeft aangenomen, latende zich noemen *Wolf van Metternich*. Maar de oudste zoon, *Jan van Metternich*, te Zievel, wierdt grootvader 1) van *Diether*, waar uit de linie van *Burscheid* afstamde; 2) *Otto*, die de grondlegger van de Nederburg-Heistertische linie wierdt; 3) *Edmund*, waar van de tak in Winneberg en Beilstein voortkwam, waar uit ook die van het Churdorffsche huis gesproten is, en 4) *Johannes*, die de grondlegger van de baronnen van Metternich te Mulen, Ark en Rodendorf wierdt.

DIETHER VAN METTERNICH, heer van Burscheid (welke heerlykheit in het Luxenburgsche legt) amptman te Wittlich en Siwzig, erfvoogdt te Antweiler, en landrechter te Prum in den jare 1496, teelde *Steven*, heere van Burscheid, keur-Triersche Raadt en amptman, wiens oudste zoon, *Diether* de II keur-Triersche Raadt en amptman te Wittlich, als mede landrechter te Prum geweest is, en naliet *Jan Gerard*, heer van Burscheid, keur-Triersche geheime Raadt, stedehouder en amptman te Wittich, die vader wierdt van *Lotharius Frederik*, de welke in den jare 1675 als aartsbisschop en keurvorst te Ments en bisschop van Worms en Spiers gestorven is, en *Wolfgang Henrik*, vryheer van Burscheid, Esch, en Dodenburg, keur-Triersche hofmaarschalk en keur-Mentzische groothofmeester, die deze linie eindigde, vermits zyn zoon ongetrouwt gestorven is.

OTTO VAN METTERNICH, heer van Niederberg en Heistert, erfdeurwaarder van het aartsbisdom van Keulen, was grootvader van *Jan Salentin* te Niederberg en Heistert, wiens oudste zoon, *Bernhard Nicolaas*, vryheer van Metternich, ridder van de Johanniter orde was, van wien nog in 't begin der XVIII eeuwe een jonger zoon leefde, de welke *Jan Frederik* genaamt, heer van Niederberg, Heistert en Schirpenbroich, mitsgaders keur-Paltsische geheime Raadt van 't hertogdom Berg, opperjagermeester en amptman te Mettmann was, en zynen stam besloten heeft, vermits zyn zoon ongetrouwt overleedt.

EDMOND, heer van Vettelhoven, leefde omtrent den jare 1519, en was de grondlegger van de Winneberg-Beilsteinsche linie, de welke door deze onmiddelbare Ryksvrye goederen zitting en stem op de Westphaalsche bank op de Ryksdagen heeft. Hy teelde by zyne gemalinne Amelia Kolbe van Vettelhoven 25 kinderen van beide kunnen. Van de zonen zyn aan te merken *Diderik*, heer van Gommerberg, die volgt; *Hans*, of *Jan*, heer van Vettelhoven, die vader wierdt van *Lotharius*, de welke keurvorst en aartsbisschop van Trier gestorven is in den jare 1623, en van *Hans Diderik*, vryheer van Zintzingen, keur-Triersche Raadt en amptman, die de volgende zonen teelde, als: 1) *Jan Reinhard*, Domheer van Trier, Bamberg en Munster, Domproost te Ments, keizerlyke Raadt, vikaris generaal van den aartshertog Leopoldus in het bisdom Halberstadt, enz. 2) *Emmerik*, die in den jare 1635 als Domproost van Trier en keizerlyke generaal majoor gestorven is; 3) *Karel*, aartsdiaken en koorbisschop te Trier; 4) *Lotharius*, des H. Roomschen Ryks vryheer van Winneberg en Beilstein, heer te Zopffer en Koningswaardt, keizerlyke Rykshof-Raadt, kamerheer en overste, keur-Triersche geheime Raadt, opperlandshofmeester en opperamptman te Coblents, wiens zoon *Diderik Adolf*, vryheer te Winneberg en Beilstein, Einsiedel en Koningswaardt, in Bohemen, zonder kinderen in den jare 1695 overleden is. 5) *Willem*, heer van Berburg, Ryksvryheer te Winneberg en Beilstein, heer van Koningswaardt, keur-Mentzische geheime Raadt en oppermaarschalk, burggraaf van Starkenburg, naderhandt opperhofmeester van de keizerinne Eleonora, ridder van S. Jakob, koninklyke Spaansche overste, keizerlyke kamerheer, of hof- en krygs-Raadt, burggraaf te Eger, en vader van *Karel Henrik*, die in den jare 1679 als aartsbisschop en keurvorst van Ments, mitsgaders bisschop van Worms overleden is: *Casimir Ferdinand*, die als keizerlyke kamerheer en generaal majoor op eene ongelukkige wyze doorschoten wierdt; *Anna Margareta*, gemalin van Frans, vryheer van Sickingen, en naderhandt opperhofmeesteres van de keur-Paltsische princesse, naderhandt koninginne van Portugal en Spanje; en *Philips Emericus*, graaf van Winneberg en Beilstein, erfkamerheer van 't aartsbisdom Ments, burggraaf van Eger, keizerlyke generaal veldtuigmeester en kamerheer, kommandant van groot-Glogau, keur-Mentzische kamerheer en keur-Triersche geheime Raadt, overleden in den jare 1698, nalatende *Frans Ferdinand*, graaf van Winneberg en Beilstein, heer van Nonheim, Reinhardstein, Posseur, en Geilsheim, erfkamerheer van 't aartsticht Ments, enz. die zyn verblyf te Koningswaardt in Bohemen genomen, en zynen stam met telgen uitgebreid heeft. Voorgemelde Diderik, heer van Zommerberg, was de grondlegger van het stamhuis *Chursdorf*, welk kasteel en ridderlyk goedt in het nieuwe Mark Brandenburg, niet verre van Custrin, gelegen is; wiens nazaat, *Jan Reinhard*, eerst heer van Chursdorf genaamt wierdt. Deze liet na 1) *Ernest*, Ryksgraaf van Metternich, koninklyke geheime staats-Raadt, en gevolmachtigde op de Ryksvergadering te Regensburg. Hy was van 't jaar 1706 tot den jare 1709 buitengewoon afgezant van den koning van Pruissen by de Zwitsers, alwaar hy in November des jaars 1707 de erfverschillen wegens Neufchatel en Vallengin voor dien koning gelukkig ten einde bragt, en tot stedehouder daar van benoemt wierdt. Vervolgens was hy wegens den zelven vorst gezant aan 't Wener hof, en in den jare 1711 twede gevolmachtigde by de keizerlyke verkiezing, gaande in die zelve hoedanigheit het volgende jaar op de vredehandeling te Utrecht. Hy overleedt te Regensburg den 27 December des jaars 1717, zynde getrouwt in den jare 1690 met Maria Anna, dochter van Hörward, vryheer van Regal, by welke hy teelde *Ernst Everhard*, graaf van Metternich, koninklyke Pruissische kamerheer, en twede keur-Brandenburgsche gezant te Regensburg, overleden in zyn 27 jaar, in dat van 1717; *Eleonora Christiana*, gehuwt aan Maximiliaan Lodewyk, vryheer van Regal, keizerlyke generaal den 13 Maart des jaars 1709; en *Ernst Augustus*. 2) *Wolfgang*, vryheer van Metternich, geheime Raadt en gevolmachtigde op den Ryksdag te Regensburg wegens het Brandenburg-Bareutsche en Anspachsche vorstendom, nog ongehuwt.

De voorgemelde JOHANNES VAN METTERNICH, grondlegger van de linie te Mullenark en Rodendorf, wierdt vader 1) van *Bertram*, op den Broel, amptman te Rhinek, en schout van 't riddergerecht te Syburg, welkers nazaten kort na hem uitgestorven zyn: 2) *Henrik*, heer van Mullenark en Ramelshoven, wiens nazaat, *Johan Willem*, vader was van *Karel Caspar Hugo*, vryheer van Mullenark (welke heerlykheit in Gulikerlandt legt) keur-Paltsische kamerheer en opperamptman, en 3) *Frederik*, te Niederwigen op den Broel, keur-Triersche amptman te Rheinek, wiens jongste zoon, *Gerard*, het kasteel Rodendorf, in het Lotharingische gelegen, door huwelyk aan zich bragt, het welk, na dat hy zonder kinderen gestorven was, op zynen oudsten broeder Hans Rheinhard te Hedesdorf kwam. Deze laatstgemelde Hans is in den jare 1626 als keur-Mentzische hof-Raads-president en opperamptman te Wied gestorven, nalatende

de volgende zonen, als: 1) *Henrik*, geheime Raadt van den keurvorſt van Beyeren, kamerheer en ſtadhouder van de neder-Palts, als mede keizerlyke overſte en kommandant in Ehrenbreitſtein; 2) *Willem Herman*, receptor van de Johanniter orde in Duitſchlandt, kommandant te Heidersheim, keur-Beyerſche overſte, grootprioor van Dacië, enz. 3) *Bernhard Willem*, ridder van de Duitſche orde, enz. en 4) *Hans Wolf* van Rodendorf, waar van nog een nazaat leefde in 't begin der XVII eeuwe, en *Frederik*, vryheer van Metternich en Rodendorf, genaamt wordt; maar of hy zyn ſtamhuis uitgebreid heeft vindt men niet aangetekent. *Imhof* N. P. *l.* IX. *Spener Hiſt. inſign. l.* III. *c.* 46. *Humbrecht v. Rh. adel Tab.* 253 *ſeq.*

Behalven dezen zyn 'er meer andere adelyke en vryheerlyke familiën van Metternich bekend. In het hertogdom Gulik zyn 'er, die genaamt worden *Metternich te Metternich*, bezittende het kaſteel *Metternich*, in 't aartsbisdom van Keulen gelegen. *Spener.*

METTERNICH, (LOTHARIUS VAN) aartsbiſſchop en keurvorſt van Trier, was een zoon van Johan van Metternich, dien hem zyne gemalin Catharina van der Leyen in den jare 1548 ter wereldt bragt. Zyn moeders broeder, Johannes van der Leyen, aartsbiſſchop en keurvorſt te Trier, nam hem, nog jong zynde, onder zyn opzicht, en liet hem in 't collegie der Jeſuiten te Keulen aan den Rhyn in alle wetenſchappen onderwyzen. Na dat hy nu zeer verre in de zelve gevordert was, begaf hy zich op reis om andere landen en hoven te bezichtigen. Na zyne te rug komſt wierdt hy Domheer, en vervolgens ſcholaſter te Trier. Hy toonde by verſcheide gelegenheden blyken van zyne bekwaamheit, en wierdt anteceſſor van den aartsbiſſchop Johannes van Schonburg, en by verval der krachten van dien heer vikaris in 't geeſtelyke en wereldlyke. Wanneer eindelyk den 1 May des jaars 1599 de aartsbiſſchop overleedt, wierdt hy in des zelfs plaats tot die waardigheit verheven, en door den pauſſelyken nuncius Coriolanus tot prieſter ingewyd. Zyn wybiſſcop haalde het pallium van den paus. Hier op wierdt hy den 29 July des jaars 1600 te Coblents in de S. Florinuskerk geordent. Op de aanvaarding van deze regering hieldt hy in de gemelde ſtadt aanſtonts een landdag, en ontfing de huldiging, maar geraakte met den abt van S. Maximinus te Trier, die geen ſchattingen wilde opbrengen, in twiſt. Hier op begon hy de veſting Ehrenbretſtein beter te verſterken, herſtelde in den jare 1609 den Dom van Trier, en bragt de rent-en ſchatkamer, die met vele ſchulden beladen waren, in beter ſtaat. Hy was een van de voornaamſte, die toenmaals de R. Katholyke ſtanden ter oprechting van een verbondt yverig aanmaande, en men bemerkte, dat hy op zyn kaſteel te Coblents daar de eerſte gronden van gelegt hadt. In den jare 1606 ontnam hy den grave van Sayn en Witgenſtein de kaſteelen Sayn, Friesperg, en Burghbruel, onder voorwendſel, dat de zelve hem na de doodt van Henrik, grave van Sayn, als een leen toekwamen. In den jare 1609 reiſde hy in perſoon naar Keulen als keizerlyke commiſſaris, daar hy met Johan Georg, grave van Hohenzollern, een goed vergelyk tuſſchen de keurvorſten van Saxen en den in 't bezit zynden vorſt van Gulik wegens de door hertog Johan Willem te Gulik, Kleef en Berg verlatene landen zocht te treffen, hoewel het ganſche werk eindelyk wederom in duigen viel. In den jare 1612 hielp hy Matthias, en in den jare 1619 Ferdinand den II tot Roomſch keizer verkiezen. Wanneer hy in 't laatſtgemelde jaar van Frankfort aan den Mayn te rug kwam, en zyn verval van krachten beſpeurde, nam hy zyn broeders zoon, Karel van Metternich, tot medehelper in de regering aan, en ſtierf den 23 Auguſty des jaars 1623, in het 75 jaar zynes ouderdoms. Zyn ligchaam wierdt in de Domkerk, maar het hert by de Jeſuiten te Trier begraven. Eenigen geven hem den lof, dat hy zachtmoedig, arbeidzaam, en gaauw in zyne verrechtingen geweeſt is. Hy verſtondt verſcheide talen, als de Latynſche, Franſche, Italiaanſche en Nederduitſche. *Browerus Antiq. & Annal. Trevir. l.* XXII. *p.* 430. *Maſenius in Contin. l.* XXIII. *A.*

METYCHIUM, of τὸ Μητόχε, te weten, δικαςήριον, om dat het door een bouwmeeſter *Metychus* gebouwt wierdt, was een gerechtplaats te Athene, daar wel niet de voornaamſte, doch ook geenzins de geringſte zaken afgedaan wierden. De perſonen, daar over zittende, moeſten boven de dertig jaren oud, van een goed gerucht, en aan de gemene ſchatkiſt niet ſchuldig zyn. Zie *Meurſius Areopag. c.* 11. *Attic. Lect.* II. 9.

METZ. Zie METS.

METZ, (CLAUDIUS BERBIER VAN) geboren den 1 April des jaars 1638 te Rosnay in Champagne. Hy gaf van zyne tederſte jaren blyken van zyne neiginge voor de oeffeningen, een goed edelman betamende, en maakte zyn werk van den wapenhandel, dien zyn vader in den jare 1632 verlaten hadt. Hy deedt zyn eerſten veldtocht onder het regiment van Meilleraje in den jare 1645, en den tweden onder het zelve regiment. Maar deze tochten hem geen gelegenheit verſchaft hebbende zyne dapperheit te tonen, om zyn geluk daar door te bevorderen, badt hy den marquis van Meilleraje van hem onder het bewindt der artillery te plaatſen, daar hy grootmeeſter van was, en waar in hy blyken van zyne onverzaagtheit in vele gevaarlyke gelegenheden kon geven. De gemelde marquis maakte hem vervolgens commiſſaris van de artillery, en 't was in deze bediening dat hy in den jare 1657 door een kanonkogel in zyn aangezicht zo verbrand wierdt, dat hy geheel onkenbaar was geworden. De koning beklaagde hem, en gaf hem in dien tydt een penſioen van 500 ryksdaalders. Deze wondt duurde wel 8 maanden eer zy genas, en belette hem den veldtocht van den jare 1658 by te wonen, de welke ook de eenigſte geweeſt is, dien hy niet waarnam van het begin van zynen dienſt tot aan zyne doodt. In den jare 1663 wierdt hy gezonden voor de belegering van Marſal; maar dit was van geen gevolg. In den jare 1664 zou hy mede naar Italië gegaan hebben, maar vermits de paus aan den koning van Vrankryk alle voldoening gaf, die hy wenſchte, ging hy niet verder dan tot Grenoble. In den jare 1667 diende hy in de belegeringen van Doornik, Douay en Ryſſel. Deze laatſte duurde niet boven de acht of negen dagen, maar was aanmerkelyk door het groot getal van hevige voorvallen, daar omtrent gebeurt. De heer la Motte Fenelon deedt aan den koning daar van verſlag, en verhaalde onder anderen, dat hy gezien hadt hoe een jong officier van de artillery, Metz genaamt, een battery digt aan de contreſcarp hadt weten op te werpen met hulp van 24 Zwitſers, en dat hy in die ſtoute onderneming door de vyanden zo hevig wierdt beſchoten, dat hy, na het werk verrecht te hebben, alleen met 10 man daar af kwam, en dat hy, ſchoon de anderen rondom hem ſneuvelden, geen de minſte ontroering, noch verſlagenheit hadt doen blyken. Deze lof, gevolgt van meer andere brave daden en onverſchrokke uitvoeringen, deden hem in den jare 1668 tot luitenant generaal in Vlaanderen, Artois en Henegouwen vorderen; en in den jare 1671 wierdt hy zulks in Pikardië, Lotharingen, en Luxemburg. Wanneer in den jare 1672 Vrankryk de Vereenigde Nederlanders den oorlog aandeedt, kreeg hy gelegenheit om zyne gaven te tonen, hebbende het beſtier gehad over de artillery in alle de zwaarſte belegeringen gedurende dezen oorlog van zeven jaren. Hy maakte zich inzonderheit roemruchtig in dien van Maſtricht in den jare 1678, in den ſlag van Senef, daar hy gewond wierdt, in de belegering van Kameryk, en die van Valencyn, alwaar hy de eerſte officier generaal wierdt, die in deze veſting tradt, en de wapenen van de bezetting liet nederleggen, nemende den grave van Lumbre benevens zeven of acht perſonen van rang gevangen, daar hy de paarden en verdere toeruſting van kreeg. Hy hadt het bevel over de artillery in de belegeringen van Gent en Iperen, en eindelyk in den ſlag van S. Denys, die de laatſte van dien oorlog was, en daar hy twee musketſchoten in zyne dye kreeg. Hy wierdt mareſchal du champ in den jare 1676, en hebbende uitmuntende preuven van dapperheit en bekwaamheit in het bewindt der artillery getoont, daar hy alles op een beter manier bragt als te voren in gebruik geweeſt was, beval hem de koning in Vlaanderen te blyven, daar hy de bediening van luitenant generaal over de artillery in alle de provinciën, onder Vrankryk behorende, moeſt waarnemen, hem daarenboven vereerende met het gouvernement van 't kaſteel van Ryſſel, een van de ontzagchelykſte plaatſen van 't koninkryk. In den jare 1684 wierdt hy gouverneur van de ſtadt en 't kaſteel Grevelingen, mitsgaders van alle omleggende ſterkten, en in den jare 1688 luitenant generaal van des konings legers. Hy diende in den jare 1689 in 't heir onder den maarſchalk van Humieres, in den jare 1690 onder den maarſchalk van Luxemburg, het welk in dien veldtocht was wanneer de beruchte ſlag van Fleury voorviel, waar in deze heldt na vele dappere daden gedaan te hebben door een musketſchoot in 't hoofdt getroffen wierdt, en het leven verloor. Hy wierdt in 't algemeen van hoge en lage, ja van den koning zelf beweent. Deze vorſt betuigde zyne ſmert met deze woorden aan zyn broeder, den here van Metz, de welke toen ſchatbewaarder van den koning, en daar na preſident van de rekenkamer geweeſt is: *Gy verlieſt zeer veel; maar ik verlies nog meer wegens de moeite, die ik zal hebben om wederom zulk een man in zyne plaats te vinden.* De gemalin van den Dauphin, met hem eens aan de tafel des konings eetende, zeide ſtil tegen den koning: *Sire, dat is een lelyk man;* maar de koning antwoordde: *En ik vindt hem zo ſchoon als den ſchoonſten man van myn koninkryk.* Hy was van iedereen bemind, geëert en ontzien. *Perrault les hommes illuſtres, qui ont a paru en France Tom* II.

METZU, (GABRIEL) een vermaard kunſtſchilder, was geboren te Leiden in den jare 1615. Men ziet van hem een kunſtſtuk, en wel het grootſte en woeligſte, dat hy ooit gemaakt heeft, verbeeldende een kraambezoek van juffrouwen en heeren. Nog is 'er in 's Gravenhage een kunſtſtuk van hem, mede in zyn beſten tydt geſchildert, verbeeldende eene juffrouw, die hare handen waſcht boven een lampetſchotel, welke van eene dienſtmeidt wordt opgehouden, terwyl een heer, ter kamer inkomende, zich voor haar buigt. Om het met een woordt te zeggen, al wat hy ſchilderde was natuurlyk, uitvoerig en kunſtig naar 't leven gevolgt. Hy was een man van een pryſſelyk gedrag, en ſtierf te Amſterdam, daar hy wel den meeſten tydt van zyn leven heeft gewoont. Hy wierdt van de ſteen geſneden op den middag van zyn leven in den jare 1658, oud 43 jaren. *A. Houbraken Schouburg* III *Deel.*

MEUDON, in 't Latyn *Meudo*, een luſtplaats van den koning van Vrankryk, twee mylen van Parys, en een van St. Clou op eene rotsachtige hoogte, leggende tuſſchen een klein boſch. Ten tyde van koning François den I heeft de kardinaal Antoni Sanguin het zelve beginnen te laten bouwen, en onder Henrik den II is het voltooit. Onder de regering van Henrik den IV geraakte deze plaats door de innerlyke beroerten van Vrankryk in eenen ſlechten ſtaat; maar naderhandt liet de beroemde ſtaatsdienaar Louvois de zelve merkelyk verbeteren. Het fraaiſte echter, 't welk zo wel aan 't huis, als in de tuinen te zien is, wierdt door den Dauphin, Lodewyk den

den V, eenigen zoon van den koning Lodewyk den XIV, daar by gedaan. Deze erfprins hadt voor deze luftplaats grote genegenheit, en onthieldt zich daar den meeften tydt. De grotten en andere gezichten worden voor zonderling fchoon gehouden. Digt by dit flot aan de Seine legt een kloofter van de Kapucynen, 't welk door koning Karel den IX gefticht is.

MEULAN, in 't Latyn *Mulaneum*, een fteedtie in Isle de France, acht of negen mylen van Parys, gelegen aan de Seine, met een brug tuffchen Poiffi en Mente. Meulan maakte zich berucht gedurende de inlandfche oorlogen. Hier legt eene fterkte op een eilandt, 't welk door twee vloeden gemaakt wordt, waar over twee fchone bruggen leggen. Koning Henrik de IV nam dit fteedtie in 't begin van 't jaar 1589 in, maar kon de fterkte niet veroveren; de hertog van Majenne zondt aanftonts hulp om het fort te bezetten.

MEULEN, (ANTONI FRANÇOIS VAN DER) een beroemd kunftfchilder, was geboren te Bruffel in den jare 1634. Hy hadt zyne afkomft uit een der braafste geflachten van die ftadt, waar door hem gene middelen ontbroken hebben om zich in de wetenfchappen te oeffenen. Zyne meefte neiging ftrekte tot het fchilderen van geboomte, landfchappen en landbatallies, waar in hy inzonderheit doorftak, zo dat de zelve by onzydige kunftbeminnaars voor goed gekeurt wierden, en hy dus al vroeg zyn roem tot in het naburige Vrankryk deedt klinken. Van der Meulen begaf zich daar op in dienft van den koning van Vrankryk, die hem jaarlykfch 2000 kronen, en eene vrye woning in 't Gobelins gaf: daarenboven betaalde hem de koning zyne onkoften, wanneer hy het leger volgde. Hy was van de meefte veroveringen der fteden en andere byzondere voorvallen ooggetuige, en hadt dus gelegenheit om de zelve naauwkeurig, zo wel de fteden met hare bolwerken, als de befchansfingen daar tegen, met de ganfche toerufting, en het aankleven van dien, in tafereelen te vertonen. Deze ftukken verfieren nu nog het paleis van Marly en den opgang in het kafteel te Verfailles. Hy heeft ook de eer gehad, dat koning Lodewyk de XIV heeft gevader geftaan over eene van zyne dochters. Hy trouwde voor de twede maal met de nicht van C. le Brun, tot welk huwelyk van der Meulen (hoe node) echter bewilligde, om zich door dit verbandt te vafter in de gunft van le Brun, die 't oor van den koning hadt, te wikkelen. Eindelyk ftierf hy in 't Gobelins in den jare 1690, in den ouderdom van 65 jaren, en wierdt begraven in de kerk van S. Hypolitus. *A. Houbraken Schouburg* II *Deel*.

MEUN, of MEHUN, eene kleine ftadt van Vrankryk, in Berry, gelegen aan de rivier Yevre, tuffchen Bourges en Vierzon. De Engelfchen hebben het kafteel van die ftadt verwoeft, daar men nog de overbyffelen van zien kan. In dit fteedtie is eene collegiale kerk, en koning Karel de VIII rechtte daar een baluagie op. Eenige fchryvers hebben Melun genomen voor 't *Mediolanum Aulercorum* van Antoninus; maar zy bedriegen zich: want de Aulerken bewoonden Maine, Perche, en 't bisdom van Evreux. Ook is het onwaarfchynelyk, dat Meun het *Megledunum* is, daar Gregorius van Tours van fpreekt. Wat 'er van zy, men vindt in Berry nog een MEUN, een fteedtie aan de rivier de Indre, tuffchen Chateau-Roux en Buzancais.

MEUN, of MEHUN, *Magdanum*, een fteedtie met een kafteel in Vrankryk, onder het gebiedt van Orleans, gelegen aan den regter arm van de Loire, tuffchen Orleans en Baugenci. Meun wierdt door de Engelfchen onder den grave van Salisbury ingenomen. Deze ftadt heeft mede eene collegiale kerk. Men zegt, dat koning Karel de V, bygenaamt de Wyze, zich te Meun wat vermakende, aldaar overleedt, waar van de inwoners in dat landt nog dit vaars hebben:

L'an mil trois cens octante un
Mourut le bon Roi Charles a Meun.

Dat is, „ In den jare 1381 ftierf de goede koning Karel te Meun". Maar dit is onwaar; want deze koning ftierf te Beaute-fur Marne in den jare 1380.

MEURS, in 't Latyn *Murfia*, of *Murocincta*, eene fraaie ftadt en vruchtbaar landfchap aan den beneden-Rhyn, tuffchen Gelder, Keulen en Kleef, heeft in vroeger tyden zyne eige graven gehad, waar onder geweeft is *Frederik*, de welke in den jare 1408 Walpurga, erfvrouw van 't graaffchap Sarwerden, in Lotharingen, trouwde, waar door die beide graaffchappen vereenigt wierden. De zelve wierden echter wederom daar na van een gefcheiden, want *Catharina*, de oudfte dochter van den laatften grave, *Jan*, trouwde met Jan Lodewyk, grave van Naffau-Saarbruk. Deze bragt hem ten huwelyk het graaffchap Sarwerden; maar Meurs wierdt door *Margareta*, de jongfte dochter van gemelden grave Jan, ten huwelyk gebragt aan haren gemaal Willem, grave van Wied. De laatfte zoon van Jan Lodewyk fchonk in den jare 1571, met uitfluiting van zyne zufter Catharina, die aan grave Emico van Leiningen gehuwt was, niet alleen zyne vaderlyke, maar ook zyne moederlyke goederen, namentlyk Sarwerden. Hier tegen kantte zich zyn neef, de graaf van Naffau-Weilburg, waar over veel te doen is geweeft, maar de graaf van Leiningen bleef in 't bezit een reeks van jaren. Meurs bleef ook niet lang aan de graven van Wied, maar geraakte niet *Anna*, erfdochter ven Willem, aan Willem, grave van Neuenar, wiens eenige dochter *Walburg*, na dat zy met haren neef, Adolf van Neuenar, geen kinderen geteelt hadt, dit graaffchap in den jare 1606 aan *Maurits*, prins van Oranje, vermaakte, die daar bezit van nam in weerwil van

M. keur-Keulen en den hertog van Kleef (welke laatfte wegens het leenfchap daar eenig recht op hadt) en hy behieldt het zelve door hulp van de Hollanders, de keurvorft van Brandenburg echter zyne eifchen gedurig levendig houdende, weshalven hy na de doodt van *Willem* den III, koning van Engelandt, in den jare 1702, zo wel wegens het voorgemelde leenrecht, als ook om dat hy erfgenaam voor 't grootfte gedeelte van zyne nalatenfchap meende te zyn, daar by verraffching bezit van nam, en verhief het gemelde graaffchap in den jare 1706 tot een vorftendom. De koning van Pruiffen was, toen hy dit landfchap tot een vorftendom hadt verheven, van gedachten, dat hy hierom in het vorftelyk collegie behoorde mede ftem en plaats te hebben; maar zulks wierdt door de tegenkantinge van de graven van Naffau-Saarbruk en Naffau-Diets belet. De laatfte nam ten grondflag van zyne tegenkanting, dat koning Willem daar eenige goederen aangekocht hadt, waar op Pruiffen, als hertog van Kleef, niets te eifchen hadt, en die alleen als een gedeelte van 't erfgoedt van 't huis van Oranje aangemerkt moeften worden, welke Willem aan het huis van Naffau hadt nagelaten. Naffau-Saarbruk bragt een oud verbondt voor den dag, 't welk met den grave van Wied wegens de erfvolging getroffen was. Meurs wordt door eenige fchryvers onder het hertogdom van Kleef geplaatft, en anderen oordeelden, dat het verknocht was aan het aartsfticht Keulen. Het legt een myl van den Rhyn, en twee mylen van Rhynberk, en is zeer fterk door zyne wallen. *Preuff. en Brandenburgf. Staats-hiftorie P.* II. *p.* 210 *feq. Faber Staats-cantzeley T.* XII. *p.* 330.

MEURSIUS (JOHANNES) wierdt in den jare 1579 te Losduinen, een dorp gelegen een uur gaans van den Haag, in Hollandt, uit voorname ouders geboren. Tot zyn zesde jaar leerde zyn vader hem in huis de gronden van de Latynfche taal, en zondt hem, toen hy zeven jaren zou worden, naar den Haag, en van daar naar Leiden onder 't opzicht en onderwys van den bekwamen rector Nicolaas Stokius, die hem ook zo verre bragt, dat hy in zyn twaalfde jaar eene goede oratie maken kon. Doordien hy nu eene byzondere neiging voor de Griekfche taal hadt, bragt hy het door zynen vlyt zo ver, dat hy met zyn dertiende jaar in de zelve vaarzen kon maken, en, na dat hy 16 jaren bereikt hadt, aanmerkingen maakte over *Lycophron Chalcidenfis*, een moeielyk Griekfch fchryver. Met zyn 17 jaar maakte hy aantekeningen en verklaringen over de *Epigrammata* en *Idyllia* van *Theocritus*. Hier op ging hy zich t'eenemaal leggen op de Griekfche hiftorie en der zelver oudheden; insgelyks op die van de Latynen, makende zich door zyne *Curæ in Plautum* en *Animadverfiones mifcellaneæ* nog beroemder. Dit was oorzaak, dat de beruchte Oldenbarneveldt hem tot onderwyzer aannam, by welken hy zich 10 jaren in huis en aan zyne tafel ophieldt, en daar na met hem als hofmeefter naar Vrankryk trok, alwaar hy niet alleen dat hof, maar ook de voornaamfte boekeryen bezocht, en vele feldzame boeken en gedenkfchriften verzamelde, waar van hy naderhandt de meefte uitgaf. Hy liet zich te Orleans Doctor in de rechten maken. Wanneer hy wederom in zyn vaderlandt kwam, wierdt hem in den jare 1610 door de beftierders van de univerfiteit te Leiden het hoogleeraarsampt in de gefchiedkunde, en kort daar op dat in de Griekfche tale opgedragen; waar op hy het fchryven van eene Hiftorie van Hollandt ondernam. In den jare 1625 beriep hem Chriftiaan de IV, koning van Denemarken, tot koninklyken gefchiedfchryver en hoogleeraar in de ftaatkunde en gefchiedeniffen naar Sora, 't welk Meurfius gaarne aannam, vermits zyn waarde vriendt, de gemelde Barneveldt, dood was. Tot jaren gekomen zynde wierdt hy door onlydelyke pyn van de fteen geplaagt, waar van hy ganfch afgemat zynde den 20 September des jaars 1639 overleedt. Zyn zoon, ook JOHANNES genaamt, is bekend door zyne fchriften, als: *Commentarius de coronis*; *Arboretum Sacrum*; *Obferv. Polit. Mifcell.* en *Collectanea de tibiis veterum*. De zelve ftierf vroegtydig. De nagelatene werken van Johannes Meurfius den vader zyn deze: *Lycophronis Caffandra cum comment.*; *Spicilegium in Idyllia Theocriti*; *Macrobius cum brevibus notis*; *Criticus Arnobianus*, *l.* VII *digeftus*; *Hypocriticus Minutianus*; *Cato de re ruftica, cum notis*; *Curæ Plautinæ & Animadverfion. Mifcell. l.* IV; *De gloria*; *Poëmata varia*; *De funere liber, in quo prifci ritus Græci & Romani explicantur*; *De puerperio Syntagma*; *De luxu Romanorum*; *Mantiffa, five Obfervationes Politicæ*; *Notæ Aftrampfychi Onirocriticon*; *Codinus de Originibus Conftantinopolitanis, cum notis*; *Apuleji Apologia, cum notis brevioribus*; *Phædrus cum animadverfionibus*; *Induciarum Belgici belli hiftoria*; *Rerum Belgicarum lib.* IV; *Hiftoria Danica pariter & Belgica*; *Gloffarium Græco-Barbarum*; *Conftantinus imperator de adminiftrando imperio, antea non editus, Græcè & Latinè, cum notis*; *Leonis Imperatoris Tactica, Græcè & Latinè, cum notis*; *Animadverfionum Mifcellanearum l.* IV; *Denarius Pythagoricus*; *Orcheftra de Saltatione Veterum*; *Græcia feriata*; *de feftis Græcorum libri* VI; *De ludis Græcorum*; *Codinus de officiis aulæ Conftantinopolitanæ, cum verfione Latinâ & notis*; *Porphyrii Philofophi Opera omnia, Græcè, cum notis*; *Chalcidius, Græcè, cum notis*; *Phlegontis Tralliani Opufcula de rebus mirabilibus, cum notis*; *Guilielmus Auriacus, five de rebus, ab eo geftis, libri* X; *Athenæ Batavæ*; *Hefychii Milefii Opufcula Græco-Latina, cum notis*; *Antigoni Cariftii Paradoxa, five Hiftoriarum mirabilium Collectanea*; *Palladii Hiftoria Laufiaca, Græcè & Latinè, cum notis*; *Gloffarium Latino-Barbarum*; *De populis Atticæ*; *Fortuna Atticæ*; *Archontes Athenienfes*; *Hiftoriarum rerum memorabilium autores Græci, cum notis & comment.*; *Pififtratus, five de ejus vitâ & tyrannide*; *Atticarum Lectionum l.* VI; *Harpocrationis Lexicon X Rhetorum, cum animadverfionibus*; *Bibliothecæ Græcæ l.* X;

Constantini Manassis Annales, Græcè, cum notis; Eusebii, Polychronii & Pselli Expositiones in Cantica Canticorum, Græcè, cum notis; Aristoxeni, Nicomachi & Alypii Musica, cum notis; Philostrati Epistolæ aliquot, cum dissertatione de Philostratis; Procopius Gazægus in libros Regum & Paralipomenon; Theodori Metochitæ Historia Romana, à Julio Cæsare ad Constantin. M. Græcè & Latinè, cum notis; Apollonii Alexandrini Historiæ commentitiæ lib. Græcè, cum comment.; Variorum divinorum lib. Panathenæa, sive de Minervæ festo gemino; Eleusinia de Cereris sacro & festo; Æschylus, Sophocles, Euripides, S. de Tragœdiis eorum lib. III. *Theophylacti Bulgaræ Archiepiscopi Epistolæ, cum notis; Cecropia, s. de Athenarum arce & ejusdem antiquitatibus; Athenæ Atticæ; Areopagus; Solon, s. de ejus vitâ, legibus, dictis & scriptis; Miscellanea Laconica, sive variarum antiquitatum Laconicarum libri* IV, *primum editi curâ Samuelis Pufendorfii; Ceramicus geminus; Creta, Rhodus, Cyprus, s. de nobilissimarum harum insularum rebus & antiquitatibus comment. posthumi; Theseus, s. de ejus vitâ rebusque gestis; Themis Attica, s. de legibus Atticis lib.* II; *De regno Laconico l.* II; *de Piræo liber, & animadversiones in Helladii Chrestomathia.* De meeste van deze schriften zyn door den heere Gronovius in zyne oudheden volgens de handschriften van Meursius verbetert, en ten dele van nieuw uitgegeven. *Catalogus Professorum Leidensium. Andreas Bibl. Belg. Sweertius in Athen. Belg. Witte dec.* 4. *Memor. Philos. & Diar. biogr. T.* I. *Hanckius de Romanar. rer. script. Moller. in hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danor. p.* 284 *& seq.*

MEURTE, of MEURTRE, in 't Latyn *Murta*, eene rivier in Lotharingen, nemende haren oorsprong van het Vaugesische gebergte, loopt voorby Einville, S. Nicolaas en Nancy, en verscheide andere rivieren ontfangen hebbende werpt zy zich in de Moezel, tusschen de stadt Nancy en Pont à Mousson. *Baudrand.*

MEUSELWITZ, een marktvlek, met een adelyk kasteel en schonen lusthof, aan het riviertie Schnauder, in het vorstendom en begrip van Altenburg, op de grenzen van het sticht Zeits en Naumburg, ter halver wege tusschen Altenburg en Zeits gelegen, toebehorende aan die van Seckendorf.

MEVAT (Het koninkryk) is eene provincie van het ryksgebiedt des Groten Mogols in Asië. Het legt over den Ganges, ten Noorden van 't ryk van Bengale. Nerval is de hoofdstadt daar van. *Maty Dict.*

MEVE, in 't Poolsch *Gniew*, eene stadt in Pomerellen, alwaar de Ferse in den Weissel valt. Deze stadt heeft ook een kasteel, 't welk door den Poolschen koning Johannes Sobiesky, toen hy nog Starost van Meve was, treffelyk versiert is. In den jare 1454 moest zich deze plaats aan de Duitsche orde overgeven, waar op haar de Polen in den jare 1463 vruchteloos belegerden, maar echter in 't volgende jaar daar meester van wierden. In de jaren 1626 en 1655 namen de Zweden deze stadt in, en floegen de Polen uit het veldt, wanneer zy die plaats in 't eerstgemelde jaar wederom veroveren wilden. *Hartknoch Preuss.*

MEVIUS, een Latynsch dichter, die ten tyde van Augustus leefde, en belagchelyke vaarzen maakte, daar Virgilius en Horatius dikwils mede spotten. De eerste spreekt daar van aldus:

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.

Horatius maakte een Ode tegen hem, en wenschte, dat hy schipbreuk leedt op eene reize, die hy over zee moest doen. *Epodon Oda* X.

MEVIUS (David) wierdt te Grypswaldt, daar zyn vader Frederik Mevius professor in de rechten was, in den jare 1609 geboren, en bragt het door zyn vlyt zo verre, dat hy met zyn 25 jaar Doctor en buitengewoon, en 't volgende jaar gewoon hoogleeraar wierdt. In den jare 1638 maakten hem die van Straalzund tot hunnen syndicus, en de koning van Zweden benoemde hem in den jare 1654 tot vicepresident van het gerecht te Wismar. Hy wierdt in den jare 1657 als afgezant aan de standen van den neder-Saxischen kreits gezonden, en vervolgens tot geheime Raadt naar Stokholm geroepen. In den jare 1662 heeft hy de lenen aan het keizerlyke hof in den naam van zyn meester ontfangen, en hielp in den 1663 de zaken van kerk en staat in Zweedsch Pomeren in een beter staat brengen, ook in den jare 1667 de strydigheden tusschen de keurvorsten van Ments en de Palts wegnemen. Hy stierf in den jare 1670, nalatende verscheide schriften, als: *Commentarii in jus Lubecense; Decisiones jurisdictionis tribunalis regii, quod est Wismariæ, in* IX *Partes distributæ; Discussio levaminum inopiæ debitorum; Prodromus jurisprudentiæ gentium communis.* Ook heeft hy een boek *de juribus omnium gentium* en andere schriften nagelaten. *Joh. Groening in Bibl. juris gentium Europæa l.* III. *c.* II.

MEXAT, MESCHED, eene stadt in Persië, hoofdstadt van Khorasan, en gelegen omtrent 15 mylen van Herat naar 't Noord-Westen. Men zegt, dat deze stadt zes Fransche mylen in haren omtrek, en 100000 inwoners heeft. Hier vindt men een tombe van *Ali Riza*, zwager en vierde navolger van Mahometh. *Maty Dict.*

MEXIA, of MESSIA, (Pieter) geboren te Sevilië, in Spanje, was kronykschryver van keizer Karel den V, en stierf in den jare 1552. Zyne werken zyn: *Silva de varia lecion*, 't welk in verscheide talen is overgezet; verder: *Los Cesares; Laus asini*, en een begin van de levensbedryven van keizer *Karel* den V. Hy wierdt doorgaans wegens zyne vroomheit en verstandt geprezen, maar hem wordt van Andreas Metamorus nagegeven, dat hy onder de Spaansche taal zeer veel Latynsche woorden lapte. *Metamorus de doct. Hisp. viris. Schottus & Anton. Bibl. Hisp. Miræus de script. sec.* XV.

MEXICO, of NIEUW-SPANJE, een groot landt van Noord-Amerika. Den eersten naam draagt het naar de hoofdstadt Mexico, en den tweden kreeg het toen de Spanjaarden het naar hun ryk nieuw-Spanje noemden, wanneer zy zich daar ter neder zetten. Dit landt heeft omtrent 600 Italiaansche mylen in de lengte, van de rivier Chagre, in de landengte van Panama, tot aan die van de Norte del Mar Vermejo. Des zelfs breedte is ongelyk. Het heeft de Mexikaansche zee ten Oosten; zyn eigen zeeboezem, Florida en nieuw-Mexico ten Noorden, en de Zuidzee ten Westen en Zuiden. Dit gansche landt wordt in drie gouvernementen verdeelt, namentlyk *Mexico*, *Guadalajara*, of *nieuw-Gallicië*, en *Guatimala*. Het eerste bevat zeven provincien, als: *Mexico*, *Mechoacan*, *Panuco*, *Jucatan*, *los Angelos*, *Guaxaca*, *Tabasco*, en eenige andere. Mexico is een zeer goed landt, alwaar de lucht gematigt en zeer gezond is. Het landt is vruchtbaar in granen en andere vruchten. De dieren, als koeien, geiten, schapen, en ander vee, brengen daar twee maal 's jaars jongen voort. De goud-en zilvermynen zyn daar gemeen: ook vindt men 'er die metalen in de rivieren. De kakou, een kleine vrucht als een amandel, daar men chocolade van maakt, dient by die landaardt voor gemunt geldt. Mexico brengt ook een zekere plant voort, daar de vertellingen van dien landaardt verwonderlyk van zyn. Zy noemen 't daar *Muguei*, of *Maguei*, en zy levert uit een wenig wyn, azyn, honing, naalden, garen, en hout om huizen van te bouwen. Men vindt in dit landt ook katoen, zyde, wol, balzem, zuiker, zout, en byna alle gemakken van Europa, behalven olie en wyn. De voornaamste rivieren van Mexico zyn *Panuco*, die zich in de baai, alzo genaamt, uitstort; *Equitalan*, *les Topes*, en *Mexico*, die zich in de Zuidzee ontlast. De twee voornaamste meiren zyn die van *Nicaragua* en *Mexico*. Die van dezen landaardt zyn goed en trouw, maar zy kunnen niet dulden, dat men haar met geweldt dwingt, of kwalyk handelt. Zy zyn handig, goede uitvinders en werkbazen, maar in den aardt lui. Zy spelen op verscheide werktuigen, schilderen, en maken geestige dingen door veêren van een vogel, Cincon genaamt. Deze vogels zyn zeer fraai van veêren, uit verscheide koleuren bestaande, en de Mexikanen vertellen wonderlyke dingen van die dieren. Men zegt, dat zy zich voeden van den daauw en van den reuk der bloemen. Zy zyn zo klein van ligchaam als een tor of kriekie, maar zwaar en dik van veêren; in de maandt van October gaan zy op een tak van een boom zitten slapen, en ontwaken eerst weder in April. Dit landt wierdt eerst beheerscht door des zelfs eige koningen, daar *Motezuma* de laatste van geweest is, wiens lot zo rampzalig was; en schoon *Quahutimot*, of *Quieuxtemot* in zyn plaats gestelt wierdt, kan men hem geen koning noemen. Ferdinand Cortez onderwierp zich Mexico in den naam van den koning van Spanje, in een tydt van drie jaren, of wat meer, dat is sedert den jare 1518 tot den jare 1521. De uitwerkingen van hun geschut deden hen als goden, die den donder en blixem in hunne macht hadden, ontzagchelyk worden. Maar de wrede behandeling van deze goden, verstа veel liever gevleeschte duivelen, de Spanjaarden, is met geen pen te beschryven, ja de grootste mannen van hun tydt hebben deze baarbaarsche wreedheit zelf moeten doemen. Hoe 't ook zy, sedert dien tydt zyn ze meesters van Mexico geweest. De inwoners wierden tot het Christen gelove gebragt, zo niet gedwongen, en hier om is de zelve niet zeer groot, maar met veel afgodery besoetelt. Zie deze verovering van Mexico door de Spanjaarden omstandig en naauwkeurig beschreven, als mede een beknopte schets van des zelfs ouden en tegenwoordigen staat in de *Algemene Kerkelyke en Wereldlyke Geschiedenissen van den Hre. Isaac Verburg* IX *Stuk, fol.* 298 enz.

MEXICO, een landt van Noord-Amerika, waar van gesproken is in 't voorgaande artykel. Zie hier nu wat aangaat het eigentlyke Mexico, of des zelfs tegenwoordig aartsbisdom. Des zelfs uitgestrektheit van 't Noorden naar 't Zuiden is 135 Spaansche mylen, de breedte van 't Oosten naar 't Westen is zestig. Het bevat vele kleine provinciën, daar de stadt Mexico als het middelpunt van is. Tusschen deze stadt en 't bisdom van Thascala vindt men een vuur uitwerpenden berg, die by de inboorlingen *Popocatepec* genaamt wordt. 't Is een zeer hoge berg, alom beplant met cypressen, cedren, pyn-en andere bomen, merkwaardig door hare schoonheit en verbazende grootte. De dalen zyn vruchtbaar in graan en katoen. Aan den voet van dezen berg vindt men zeer schoon en doorschynend aluin. Eenige mylen van daar is een berg digt by het dorp Gualtepeque, daar veel groene jaspis gevonden wordt. Het dorp Tuculula is ryk in goud-aderen, maar zeer onderworpen aan de aardbevingen, waarom de bewooners zich in zeer lage woningen behelpen. Ten Zuiden van de stadt Mexico zyn vier vlekken, die onder het marquizaatschap van Della Valle behoren. Dit zyn zeer aangename plaatsen; de velden zyn als tapyten van veelverwige en verscheide soorten van bloemen en welriekende rozen; de landen vruchtbaar van maiz en katoen: men heeft 'er ook vier molens, daar zy uitnemende witte en harde zuiker maken. Het vlek Tlapa legt by zeer ryke goudmynen. In 't aartsbisschop van Mexico worden vele zilvermynen gevonden, waar in 4000 Spanjaarden en eene menigte slaven werken.

De stadt Mexico, hoofdstadt van dit aartsbisdom, legt op twintig graden van den evennachtslyn, aan den oever van een meir, alzo genaamt, dat vyf mylen breed en acht lang is, en daar het water zoutachtig wegens den salpeterigen grondt van

van is: maar een ander, byna zo groot als 't voorgaande meir, heeft zoete wateren, en tempert met zyne zoetheit de zoutheit van 't eerste, vermits het daar aan gevoegt is, en in loopt. Deze twee meiren hebben wel 30 mylen in den omtrek, en zyn bezoomt van vele fraaie vlekken. Dit meir van Mexico brengt zeker soort van visch voort, zonder schobben, met vier poten als een krokodil, en de welke (zo zy zeggen) de maandstonden even als de vrouwen hebben. Deze visch is goed om te eeten, en smaakt als aal, of paling. De landzaten noemenze *axoloth*, en de Spanjaarden *jugueta de agua*. Men rekent, dat Mexico bewoont wordt door 4000 Spanjaarden, en omtrent 30000 Wilden, 't welk weinig by het getal is, daar die stadt te voren van bewoont wierdt, eer de Spanjaarden daar kwamen; en in den jare 1629 zyn 'er ook vele van de inwoonders gesneuvelt door de overstroming van 't meir, dat de gansche stadt byna met zyne wateren bedekte, en duizende menschen deedt verdrinken. *De Laet Hist. van de Nieuwe Wereldt, en de voorgemelde Algemene Kerkel. en Wereldl. Geschiedenissen van den Hre. Isaak Verburg op de aangewezene plaats.*

MEXICO, eene grote stadt van Noord-Amerika, hoofdstadt van 't landt, alzo genaamt, of ook nieuw-Spanje. De tegenwoordige schryvers noemen haar in 't Latyn *Mexicum*, de Spanjaarden *Mexico*, die van 't landt *Tenuchtitla*, of *Temistitan*. Zy is de verblyfplaats van den aartsbisschop en onderkoning van Noord-Amerika, heeft eene koninklyke rechtbank, een inquisitie, en universiteit. Deze stadt wierdt, naar 't zeggen der Mexikanen, in den jare 1322, en voor de komste van Ferdinand Cortez door eige koningen bewoont en beheerscht. Zy is gebouwt langs een groot meir van dien naam (waar van in 't vervolg nog iets gezegt zal worden, en reets te voren gesproken is) op de zelve wyze omtrent als de stadt Venetië, gelyk eenigen zeggen. Eene overstroming van dit meir verwoestte in den jare 1629 byna de gansche stadt; maar zy wierdt naderhandt weder herbouwt. Paus Paulus de III rechtte daar een aartsbisschoplyken setel op in den jare 1547. (Anderen zeggen in den jare 1535.) Deze stadt hadt toen wel 30 of 40000 Spaansche inwoonders, waar onder 'er waren uitnemende ryk en machtig. Men vondt 'er zeer vele karossen, rykelyk versiert, getrokken door de schoonste paarden, die veeltyds zilvere hoefyzers en tuigen hadden. De mannen en vrouwen zyn byna alle met zyde stoffen gekleed, en de eerste dragen hoeden met goude koordebanden, bezet met kostelyke diamanten: die van de handwerkslieden en burgers zyn met paarlen bezet, en de slaven hebben hals-en armbanden met goude of zilvere gespen, versiert met paarlen, of eenige andere edelgesteenten, waar uit men de rykdommen der Mexikanen kan afmeten.

Wat het bovengemelde meir belangt, Herrera verzekert, dat 'er twee zyn, welkers eene water zoet en 't andere zout is, maar die beide eene grote gemeenschap met elkander hebben. Hierom zegt Acosta, dat dit een zeer groot meir is, aan welkers oevers meer dan 50 steden leggen. Dit was wel waar, maar in den gemelden vloedt van 't jaar 1629 zyn 'er vele vernielt. *De voorgenoemde schryvers*, als mede *Acosta l.* VII. *Oviedo l.* XVII. *Bernard de la Vega Grandezas de Mexico. Bernard Dias del Castillo Conquista de Mexico. Bernard de Sahugun Conq. de Mexico. Alf. de Ojeda Conq. de nuova Esp. Diego de Cinero Desc. de la ciud Mex. Ferd. de Cepeda Desc. de Mexic. Henr. Martinez. Diego Durand. Herrera. Linschoten. Thomas Gage. Du Val. Robbe.*

Conciliën van Mexico.

De missionarissen, die in dat landt ter bekeering der afgodendienaars hun best deden, beriepen in den jare 1524 een synode, waar in zy vast stelden, dat die de R. Katholyke lere aannemen wilde, zich ontdoen moest van vele vrouwen, gelyk daar 't gebruik was, en zich behelpen met eene wettige. Pieter van Moïsa de Contreras, aartsbisschop van Mexico, hieldt daar in den jare 1585 een provinciaal concilie, om de zeden en andere Christen plichten te verbeteren. Men vindt de besluiten, aldaar genomen, in de laatste uitgave van de Conciliën.

MEXICO, of NIEUW-MEXICO, een landt in Noord-Amerika, 't welk van Kanada en Florida, die ten Oosten daar aan grenzen, door hoge bergen gescheiden wordt; aan de Zuidzyde heeft het Mexico, en ten Westen de Rode zee, die het van 't eilandt Kalifornië afscheidt. Des zelfs uitgestrektheit en bepaling zyn beide onbekend aan den Noordkant. Men verzekert, dat dit het landt is, daar de oude *Navatelcas* in het Mexikaansche zich kwamen nederzetten. Antonio d'Epejo ontdekte het in den jare 1583, en gaf het den naam van nieuw-Mexico. De rivier *del Norte* doorsnydt dit geweft, en verdeelt het in 't Noord-Oosten en Zuid-Oosten. Men vindt daar nog de rivieren *Anguchi*, *Cicvia*, *Huex*, *Tecon*, enz. het goudmeir van *Conibes*, en andere meiren. De voornaamste provinciën van 't eigentlyke nieuw-Mexico zyn *Anien*, *le Quivira*, en *le Cibola*. *Santa Fé* is de hoofdstadt: de andere steden zyn *Sivilla*, *Socorro*, *Acoma*, *Rei Coromedo*, *Zaguaro*, enz. De lucht van dit landt is zacht en zoet. Het aardryk, schoon vol bergen, is vruchtbaar in maiz, peulvruchten en andere gewassen. Men vindt daar zilvermynen, turkoïzen, esmerauden, kristal, en andere bergstoffen. Hier wordt ook veel wild en tam gedierte in de bosschen en velden, en een overvloedt van visch in de rivieren en meiren, mitsgaders paarlen in de Rode zee gevonden. Dit landt heeft verscheide volkeren, die van de jagt en den akkerbouw leven. Zy zyn van natuur goed en beschaafd: want zy worden afzonderlyk bestiert door hunne caciquen, of oppervorsten, die zy zelf uit hen verkiezen. De Spanjaarden, die zich hier op eenige plaatsen ter neder gezet hebben, worden door een gouverneur bestiert, die te S. Fé zyn hof houdt. Vele inwoners van dezen landaardt zyn door hunne natuurlyke goedheit en goed begrip tot het Christen geloof gebragt. De genen, die naar 't Noorden wonen, hebben een groot getal afgoden, die zy plaatsen in zekere hutten, of gebedehuizen, en die zy dagelyksch versch eeten brengen. Anderen aanbidden de zon, en men vindt 'er nog wel onder dit soort, die in eenen Godt, schepper van hemel en aarde, geloven, maar anders lenen zy hunne ooren weinig naar het geen hen de monniken van den Christen Godsdienst zeggen.

MEY, (JAN DE) Doctor in geneeskunde, professor in de Godgeleerdheit, en bedienaar des Goddelyken Woords te Middelburg in Zeelandt, leefde in de XVII eeuwe, en schreef vele werken in de Nederduitsche taal. Hy maakte ook een werk in 't Latyn, met den tytel van: *Sacra Physiologia*, gedrukt te Middelburg in den jare 1661 en niet te Venetië in den jare 1602, gelyk Koning zegt, waar in hy de plaatsen van de H. Schrift, die eenigzins de stoffe van de natuurkunde betreffen, uitlegt en verklaart. Deze schryver stierf in den ouderdom van 59 jaren den 8 April des jaars 1678, gelyk Witte zegt in zyn *Diarium Biographicum* P. II, *p.* 116. Valentyn Henrik Voglerus spreekt met verachting van hem, en beschuldigt hem, dat hy zyn werk meest uit anderen gestolen heeft, en de nieuwe gevoelens zeer aanhing. Godefroi Vockerot zegt het eerste. *Bayle Dict. Crit.*

MEYEN, of MEGEN, *Magniacum*, eene kleine stadt of vlek in 't aartsbisdom van Trier, aan de Nette, zes mylen van Coblents naar 't Westen, is de hoofdstadt van het zogenaamde Meyenfeldt, een landt besloten tusschen den Moesel, den Rhyn, 't aartsbisdom van Keulen, en het graafschap Manderscheidt. *Maty Dict.*

MEYENBERG, een vlek, met een kasteel, onder het Zwitsersche gebiedt, aan de Rus, tusschen Lucern en Bremgarten. Men verzekert, dat dit vlek te voren eene stadt, ja zelfs eene vrye stadt, die als eene kleine republyk zich zelf beheerschte, geweest is. De Zwitsers maakten zich daar meester van in den jare 1385. *Maty Dict.*

MEYER, (DIRK) of *Gebhardus Theodorus Meyerus*, wierdt in den jare 1633 te Hanover geboren, daar zyn vader, Jakob Meyer, een apotheker was. Hy begaf zich in den jare 1649 op de hogeschool van Luneburg, en in den jare 1655 op die van Wittenberg. Na dat hy zich daar een tydlang opgehouden hadt, trok hy naar Helmstadt, toonde daar door verscheide twistredenen zyne geleerdheit en bekwaamheit, en wierdt meester (*Magister*). Hier op leeraarde hy de wereldbeschryving, geschiedenissen, redeneer-en zedekunde, en schreef ook twistredenen over de boeken van Aristoteles aan Nicomachus. Toen Hildebrand zyne *Institutiones Sacræ* in XX disputatiën vervatte, was hy gedurig *Respondens*. In den jare 1660 wierdt hy buitengewoon professor in de zedekundige Godgeleerdheit; in 't volgende jaar kreeg hy den tytel van Doctor, en toen Petrus Musæus van Helmstadt vertrok, wierdt hy in den jare 1666 gewoon professor in de Godgeleerdheit in zyn plaats. Dit ampt stondt hy met een onvermoeiden vlyt voor, maar tot strydigheden hadt hy geen lust, en zocht zich daar van zo veel het mogelyk was te onthouden. Hy stierf den 22 December des jaars 1693. Onder zyne schriften zyn inzonderheit: *Codex Canonum Ecclesiæ universæ, à Justiniano Imperatore confirmatus, juxta editionem Christophori Justelli*, waar by hy een geleerd historisch verhaal *de Collectionibus Canonum* voegde; voorts: *Introductio in universum Theologiæ Moralis, cum dogmaticæ, tum pragmaticæ, studium*; *Theologiæ Moralis Pars prima & secunda*; *De recondita veteris Ecclesiæ Theologia & solemni sacrorum coràm profanis & nondum initiatis occultatione*; *De tribus novellorum nascentis Ecclesiæ Christianorum initiamentis liber, & historicus commentarius.* Ook heeft hy op nieuw uitgegeven het werk van Augustinus *de Hæresibus ad quod vult Deum, cum notis Lamberti Danæi*; *Gabrielis Albaspinæi Observationes de veteribus Ecclesiæ ritibus*; als mede: *Francisci Bernardini de antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum genere opus*; *Roberti Coci Censura quorundum Scriptorum antiquitatis Ecclesiasticæ*, en andere schriften van geleerde mannen. Zyne *Historia religionum Christianæ, Judaicæ, Gentilis, & Muhametanæ* is na zyne doodt door Philippus Boehmerus in 't licht gegeven, waar voor men zyn leven vindt.

MEYER (JAKOB) een Godgeleerde te Basel, geboren in den jare 1526, hadt tot leermeesters Fabricius Capito, Martinus Borrhæüs, Martinus Bucerus en Philippus Melanchthon. Zynde wederom in zyn landt gekomen wierdt hy predikant te Basel, en stierf aan eene beroerte op den predikstoel, zo als hy zyne predikatie beginnen zou, in den jare 1604.

MEYER, (WOLFGANG) zoon van den voornoemden, mede een predikant te Basel, wierdt aldaar in den jare 1577 geboren, en in den jare 1596 in de stads regering geplaatst. Het volgende jaar deedt hy op 't bevel van zyn vader eene reize naar Engelandt, maar hadt het ongeluk van onderweeg tusschen Dusseldorp en Utrecht door de Spanjaarden geplundert, en van alle zyne by zich hebbende goederen berooft te worden. Na dit en andere gevaren uitgestaan te hebben kwam hy eindelyk den 18 May in Engelandt, daar hem de koningin Elizabeth op de universiteit van Cambridge, uit aanmerking van zynen grootvader Bucerus, de vrye kost verschafte. In den

den jare 1601 wierdt hy daar licentiaat in de H. Godgeleerdheit, waar op hy over Vrankryk naar huis trok, en in den jare 1605, na zyns vaders doodt, aldaar tot predikant in zyn plaats wierdt aangesteldt. In den jare 1610 wierdt hy professor in de Godgeleerdheit, waar op hem Grynæus het volgende jaar Doctor in de Godgeleerdheit maakte. In den jare 1618 ging hy, nevens Sebastiaan Bekius, naar 't Synode van Dordrecht, en bezag by die gelegenheit de voornaamste Nederlandsche steden, om met de beroemdste Godgeleerden in redeneringen te komen. Hy hieldt ook op 't bevel van den preses van 't Synode in die grote vergadering eene redenvoering. Na 't eindigen van dit Synode in den jare 1619 ging hy naar Engelandt, en wierdt daar door koning Jacobus zeer wel ontfangen. Hy bezocht ook Cambridge, daar men hem de waardigheit van bisschop, ja zelfs van aartsbisschop aanboodt, indien hy daar wilde blyven; maar hy keerde over Vrankryk en Lotharingen weder naar Basel. Wanneer hy in den jare 1653 eene hoogtydspredikatie deedt, wierdt hy van eene beroerte overvallen, die hem den volgenden nacht uit het leven rukte. Men heeft verscheide schriften van hem, als: *Munsteri Cosmographia, variis regionum imaginibus collustrata, & usque ad annum Christi 1628 adaucta; Diabolus, albâ veste tectus, quo libro fraudes hypocritarum, sub pietatis larvâ latitantes, depinguntur; Fulcimentum gladii Christianorum regum, principum & magistratuum, Gwil. Pryn, Angli, de puniendis hæreticis & sectariis, contra hodiernos turbatores Ecclesiæ Anglicanæ directum, ex fonte Anglico in alveum Romanum derivatum.* enz. *Freher Theatrum.*

MEYERING, (ALBERT) een braaf kunstschilder, was geboren te Amsterdam in den jare 1645. Hy wierdt al vroeg tot de penceelkunst geleid, doordien zyn vader *Frederik* en zyn broeder, *Henrik Meyering*, de kunst mede hanteerden: doch zich omtrent geringer voorwerpen, te weten meest kamerschutten te schilderen, bezig hielden, en ook koopmanschap daar mede dreven. Albert, van leerzucht gedreven, bragt 10 jaren zo in Vrankryk, als in Italië door, daar hy zich naar fraaie voorbeelden oeffende met zynen reisgesel Johannes Glauber. Hy hadt zich eene vaardige wyze van schilderen aangewend, die hem voordeelig was in 't schilderen van grote werken in zalen en kamers. Tusschen beide schilderde hy allerhande soorten van landschappen, inzonderheit sierlyke gezichten van vorstelyke lusthuizen en belvideren, die met hunne lommerige bomen eene aangename spiegeling in 't water maakten. Hy heeft omtrent den tydt van 70 jaren ten dienst van de kunst doorgebragt, en stierf den 17 July des jaars 1714. *A. Houbraken Schouburg III Deel.*

MEYNE, een plaats omtrent twee honderd schreden van de stadt Arles, in Provence. Hier vindt men minerale wateren, uitnemende tegen het graveel, waterzucht, verstoptheit inwendig, en voor uitwendige gebreken, spruitende uit eene kwade gesteldheit van 't bloedt. Men heeft in den jare 1680 eerst de deugden van deze wateren ondervonden, en sedert is deze plaats door ontallyke menschen bezocht. *Memoires du Temps.*

MEYNIER, (HONORATUS VAN) schryver van een boek, getytelt: *Les Demandes curieuses & les Reponses libres*, dat is, nieuwsgierige vragen en vrye antwoorden, gedrukt te Parys in den jare 1635. Hy hadt 36 jaren de wapenen gehandelt. Dit werk handelt over staatkundige en oorlogsstoffen, verrykt met redenen en voorbeelden, die wel niet seldzaam zyn, maar echter niet nalaten een goeden zin te hebben. *Bayle* haalt het dikwils aan.

MEZAAB, moeder van Matred, die zulks wierdt van Mehetabeel, vrouw van Hadar, koning van Idumea. Men twyfelt of het woordt van Mezaab de naam van een man, of vrouw, of landt is, waar over men de uitleggers kan nazien. *Genes.* XXXVI, 39.

MEZENTIUS, koning der Thyrrheners, een groot verachter van Godt, en een schrikkelyk tyran voor zyne onderdanen. Hier over geraakten de laatste op de been, en dwongen hem benevens zynen zone Lauso by Turnus, koning der Rutulen, zyne toevlucht te nemen; waar op zy zich mede naar den oorlog van Troje begaven, daar zy eindelyk na vele dappere daden verrecht te hebben door Eneas om 't leven gebragt wierden. *Virgil. Æneid. l.* VIII. *vs.* 7, 483.

MEZERAY, (FRANÇOIS EUDES VAN) historieschryver van Vrankryk, en geheimschryver van de Fransche Academie, liet zich *Eudes* noemen naar zyn geslachtnaam, en *Mezeray* naar het dorp, daar hy geboren was, digt by Argentau in neder-Normandië. Zyn vader, zynde een man van verstandt, en van vele middelen, nam zelf de opvoeding op zich van zyne twee zonen, waar van de eene François, daar hier van gesproken wordt, en de andere *Jan* genaamt wierdt. Hy zondt hen vervolgens naar Caen ter studie, waar in zy beide volmaakt toenamen. François leide zich op het lezen van oude schryvers, en dit gaf hem aanleiding, toen hy te Parys kwam, om zich in de kennisse van Joh. Balduinus, lidt van de Fransche Academie, te brengen, die reets eene Historie van Vrankryk onder handen hadt. Hy hielp hem daar in blokken, doorzoekende alle oude gedenkschriften over de eerste koningen, en na de doodt van Balduinus verkoor men hem om dat werk te voltooien. Dit geschiedde toen hy den naam van zyn dorp aannam, en zich liet noemen *van Mezeray*. Pieter Seguier, kancelier van 't ryk, kreeg zo veel achting voor hem, dat hy hem een jaargeldt, met een akte van historieschryver van Vrankryk beschikte. De koning begunstigde hem met nog een jaargeldt, en de kardinaal Mazarin verleende hem nog een derde. Mezeray beantwoordde die gunst met yverig te blokken in zyn ondernomen werk, en hy maakte eene algemene Historie van Vrankryk tot aan de doodt van koning Henrik den IV in drie stukken in folio. Hier uit trok hy een kort begrip, 't welk hy in zes stukjes in 12 uitgaf. Zyne werken hebben den naam, dat zy echt en trouw zyn, beter dan alle boeken van dat soort, tot dien tydt uitgegeven. Dit werk kwam van de drukpersse by Denys Thierri te Parys. Mezeray stierf in die stadt in de maandt van July des jaars 1683, oud 73 jaren. In het leven van Mezeray, het welk in Hollandt is uitgekomen, worden zekere hatelyke uitdrukkingen wegens de zeden en den Godsdienst van dezen beroemden man gevonden: maar de zelve zyn uitvoerig wederlegt door den abt *D'Olivet*, de welke de Historie van de Fransche Academie sedert den jare 1652 tot den jare 1700 beschreven heeft, in welkers twede Deel het leven en de verdediging van Mezeray gevonden wordt. Van gelyken wordt Bayle op die plaats door den Hre. D'Olivet zeer misprezen, om dat hy in zyn vermaard Woordenboek gebruik heeft gemaakt van zekere prulschriften, welke in dien tydt tegen Mezeray verspreid wierden, en die zekerlyk met den tydt uit de wereldt zouden zyn geraakt, zo die geleerde man niet hadt goedgevonden zich tot zekere bewyzen van de zelve in zyn Woordenboek te bedienen. Zyn broeder, bekend onder den naam van *vader Eudes*, een missionaris, heeft verscheide stichtelyke werken, die zeer geacht worden, in 't licht gegeven. *Memoires du Temps. Republyk der Geleerden, July en Augustus* 1730. *pag.* 157, 158.

MEZIERES, in 't Latyn *Maderiacum* en *Maceria*, eene sterke stadt, nevens een kasteel, aan de Maas, in Champagne, tusschen Sedan en Charleville, op een byna-eilandt, door gemelde rivier gemaakt, ten dele op een heuvel, en ten dele in eene vlakte gelegen, en aangenaam voor 't gezicht, daar ook veel doortocht is. Daar staat eene hoofdkerk. Digt by deze stadt sloeg Ariovistus, koning der Duitschers, eer Julius Cæsar derwaarts kwam, de Gallen, en handelde de zelve zo hard, dat zy gedwongen wierden de Romeinen om hulp te verzoeken, waar op Julius Cæsar gelegenheit kreeg Vrankryk te veroveren. *Jul. Cæsar Comm. l.* I.

MEZIRIAC (CLAUDE GASPAR BACHET, HEER VAN) is geweest een van de braafste mannen in de XVII eeuwe, geboren te Bresse uit een oud en adelyk geslacht, het welk men hier wat hoger zal ophalen. *Pieter Bachet*, heer van Meyseria, Vauluysant, en van Lyonnieres, die voor den stamvader van dit geslacht gehouden wordt, was Raadt en luitenant generaal van den koning in het baljuwschap van Bresse onder Henrik den II. Hy deedt aan dien vorst in den jare 1563 hulde wegens de gemelde heerlykheden, en was een groot man, geacht om zyne vroomheit en geleerdheit, een treffelyk rechtsgeleerde, by wien uit alle omleggende plaatsen om zyne raadgevingen gegaan wierdt, en een groot Latynsch dichter: want men vindt nog twee stukken in schrift van zyne consultatien en advyzen, eene verzameling van zyne Latynsche gedichten, en een boek met brieven, door hem aan geleerde lieden geschreven, met der zelver antwoorden. Hy trouwde den 10 December des jaars 1540 met Françoize van Soria, dochter van Antoni van Soria, een Portugeesch edelman, lyfarts van Beatrix, hertoginne van Savoje. Uit dit huwelyk kwam voort *Jan Bachet*, die Raadt wierdt van den hertog van Savoje, en rechter van de appellen te Bresse, 't welk een van de eerste ampten was van die provincie, toen zy nog onder de heerschappy van Savoje stondt. Hy was niet minder schrander en geleerd dan zyn vader, en liet onder andere kinderen na Claudius Caspar Bachet, van wien hier zal gesproken worden, en zynen ouder broeder *Willem Bachet*, heere van Vauluysant, Raadt des konings, en president in de vergadering van Bresse, die den 22 April des jaars 1631 overleedt zonder kinderen, en die onder andere fraaie hoedanigheden de gaaf van poëzy in 't Latyn en Fransch bezat, waar van nog vele proeven getuigen geven, die by zyns broeders gedichten gedrukt zyn. Men ziet hier, dat de heerlykheit van Meziriac gedurig genoemt wordt *Meyseria*, maar Claudius heeft haar den eersten naam gegeven, misschien om hem naar de Fransche taal en uitspraak te buigen, of om dat hy in zyne Fransche gedichten dezen naam beter te pas kon brengen. Deze Meziriac bragt zyne jeugdt te Parys en Rome door. In de laatste stadt maakte hy verscheide Italiaansche gedichten. Wanneer hy nog te Parys was, sprak men van hem leermeester van koning Lodewyk den XIII te maken, maar hierom nam hy wat haast om van 't hof te vertrekken, als schrikkende voor zulk een lastig, maar nochtans aanzienlyk ampt. Deze geleerde man, schoon hy afwezig was, wierdt echter mede waardig gekend om mede een plaats in de Fransche Academie te bekleden, en wanneer 't zyn beurt was om daar eene redenvoering te doen, zondt hy 'er eene in schrift, die hy in de vergadering door den heere Vaugelas liet lezen. Pellisson heeft zyn leven omstandig beschreven, en dit boek in handen zynde van iedereen, is het nodeloos daar eenige byzonderheden uit aan te halen, maar echter tekent de heer Colomies iets aan, dat Pellisson niet heeft, namentlyk, dat de heer Meziriac een Jesuit geweest is toen hy 20 jaren oud was, en dat hy daar van eerst te Milaan een begin maakte, maar dat hy, ziek geworden zynde, daar weder uitscheidde. Hy stierf te Bourg in Bresse den 26 February des jaars 1638, nalatende verscheide kinderen by zyne echtgenoot Philiberta van Chabeu. Hy was een goed Fransch, Italiaansch en Latynsch dichter, een treffelyk letter-en taalkundige, een grote Griek en oordeelkundige. Hy was doorlezen in alle oude Griekische en Romeinsche geschiedenissen, verstondt de wysbegeerte en Godgeleerdheit zo veel hy nodig hadt, en in den grondt de

de wiskunde en Algebra. Een van zyne zonen is geweest president van 't presidiaal te Bourg in Bresse, en deedt het gansche hof verbaast staan over zyne welsprekendheit en deftigheit toen hy in den jare 1660 zyne Majesteit te Lion begroette. Hy leefde nog in den jare 1704. Men kan des vaders schriften omstandig nazien by Bayle. Zie hier de voornaamste. Zyn eerste werk, bestaande in eenige *Problemes plaisantes* en *delectables*, of eenige vermakelyke en aangename voorstellingen, die men door getallen kan uitrekenen, wierdt gedrukt in den jare 1613; een werkie van Arithmetische vermakelykheden is dikwils herdrukt; maar misschien is 't het zelve, dat te voren onder een anderen tytel genoemt is; zyn *Diophante*, het welk hy uit het Griekseh in 't Latyn met aanmerkingen overbragt in den jare 1621, mede meer dan eens herdrukt in Duitschlandt en elders; eenige brieven van Ovidius in Fransche vaarzen met zeer schone aanmerkingen; een traktaat, genoemt *Tribulation*, overgezet uit het Italiaansch; eenige brieven, en verscheide dichtkundige werken; het leven van Æsopus; enz. Hy hadt nog eenige schriften ter drukpersse gereed gemaakt, namentlyk eene nieuwe overzetting van *Plutarchus*, met aanmerkingen; *Elementorum Arithmeticorum lib.* XIII; *Tractatus de Geometricis quaestionibus per Algebram*. De rest van de brieven van Ovidius zonder aanmerkingen; *Apollodori Atheniensis Grammatici Bibliotheces*, *sive de Deorum origine lib.* III, zynde met keurige verklaringen overgezet; *Agathemeres*, een Grieksch Geograaf, nog ongedrukt. enz. Zie *Pellisson. Baillet. Vossius. Guichenon* en *Bayle*.

MEZUMA, in 't Latyn *Oppidum novum*, eene oude stadt in Mauritania Cesariensis, nog eenigzins in aanzien, gelegen in de provincie Tenez, tusschen de stadt van dien naam en die van Mostagan. *Maty Dict.*

MEZURADA. (DE KAAP VAN) Deze kaap legt op de kust van Guinea, digt by klein-Dieppe, tusschen de kapen des Palmes en Sierra Leona. *Maty Dict.*

MEZURATA, MEZRATA, MESURATA, een kaap of uitstek van 't ryk van Tripoli in Barbaryë, gelegen aan 't inkomen van de golf van Sidera, aan de Westzyde, niet verre van de stadt Colbene. Digt by deze kaap legt een klein eilandtie, dat ook den naam van *Mezurata* voert. *Maty Dict.*

MEZZAB, eene stadt van Biledulgerid, in Afrika, de hoofdstadt van een landstreek, den zelven naam voerende, leggende tusschen die van Techort, Zeb, Tagorarin, Saara, of Desert. *Maty Dict.*

MEZZANO, (LAGO DI) oudtyds *Lacus Statoniensis*, is een klein meir van 't hertogdom Castro, eene provincie van den Kerkelyken Staat, digt by Petiliano, aan den oorsprong van de rivier Olpita, dat de overblyfselen van Castro bespoelt, en zich in de Fione ontlast. *Maty Dict.*

MEZZAVACCA, of MEDIA VACCA, (BARTHOLOMEUS DE) kardinaal, zoon van Willem, een edelman van Bologne. Hy was een treffelyk rechtsgeleerde, en in andere wetenschappen, byzonder in de dichtkunst, niet onervaren. Eerst leerde hy opentlyk de Instituten van beide de rechten te Florence, daar na keerde hy naar Rome, daar hy zich door zyn verstandt in achting bragt; maar liet zyne raadgevingen en moeite duur genoeg betalen: doch als hy een proces verloor, wilde hy geen geldt hebben. Wanneer hem koning Karel van Napels eens vraagde waarom hy niet trouwde, gaf hy ten antwoordt, „ dat „ hy eerlang door de voorspraak van zyne koninklyke Majesteit „ hoopte een kardinaalshoedt te bekomen". Naderhandt wierdt hy auditeur van de Rota, en vervolgens bisschop van Rieti (waarom men hem gedurig *Reatinus* noemde): eindelyk wierdt hy op de voorspraak van den gemelden koning met de waardigheit van kardinaal door paus Urbanus den VI in den jare 1378 begunstigt, wordende hem de hoedt, doordien hy te Bologne was, toegezonden. Hier op nam hy het legaatschap aan by gemelden Karel, daar hy het belang van Urbanus den VI zo slecht behertigde, dat hem deze laatste den 15 October des jaars 1383, na voorgaande ordentelyke rechtspleging, van alle zyne waardigheden beroofde. Dit bewoog hem opentlyk de party van den tegenpaus Clemens den VII aan te nemen. Na de doodt van paus Urbanus den VI wilden hem eenige vergaderde kardinalen te Luceria in den jare 1389 op den pauselyken stoel verheffen; maar dit gelukte niet, en Bonifacius de IX wierdt verkoren, die hem echter weder in zyne eerste waardigheden herstelde. Vervolgens bekleedde hy verscheide gezantschappen, en deedt vele gewigtige zaken ten dienste des H. stoels, tot dat hy den 20 Juny des jaars 1396 te Rome overleedt. Hem wordt toegeschreven een werk: *De Schismate Clementis & Urbani*; en: *Apolog. de se adversus Urbanum*. enz. *Contelor. Elench. Cardin. Panvin. Garimbert Vit. Pontif. & Card. Alb. Descr. Ital. Sigon. de Episc. Bonon. Victorel. Chr. Sicilia.*

MEZZO, *Isole di Mezzo*, oudtyds *Elaphites Insulæ*. Dit zyn drie kleine eilandties van de republyk van Raguza, gelegen tusschen de stadt van dien naam en 't eilandt Meleda, in de golf van Venetië. Zy dragen de namen van *Calamota*, *Guipana*, en *Mezzo*. *Maty Dict.*

MEZZOVO, of *Pindus*, oudtyds *Pindus mons*, is een schakel van bergen in Griekenlandt, die Thessalië van Epirus en Lavadië afscheiden. Dit is het Pindus, daar de dichters het zo druk van hebben, waar van de bergen Parnassus en Helicon, gelegen in Lavadië, takken zyn. *Maty Dict.*

MIACO. Zie MEACO.

MIANA. Zie APAMEA.

MIANA, of *Notre Dame de Mians*, een Franciskaner klooster, daar men vertelt dat dagelyksch vele myrakelen geschieden. Het legt in Savoje, niet verre van Chambery en Montmelian. Het omleggende landt wordt wegens vele diepten, die men zegt dat door het verzinken van eene stadt, St. André genaamt, gekomen zyn, *Abyssus Miansensis* genaamt. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

MIARI, eene rivier in Zuid-Amerika, aan de Noordzyde van Brazil. Hy ontfangt de Ovarocovo en verscheide andere rivieren, en ontlast zich in de zee digt by het eilandt Maragnan.

MIARLEA. Zie APAMEA.

MIBHAR, of MIBAHAR, zoon van Hagni, was een van de dapperste mannen in 't leger van den koning David. Hy bevondt zich by de inneming van Jeruzalem. I *Chron.* XI, 38.

MIBSAM, of MABSAM, zoon van Ismaël, en kleinzoon van den aartsvader Abraham. *Genes.* XXV, 13.

MIBSAM, of MABSAM, zoon van Sallum, en vader van Mismach, uit den stamme Juda. I *Chron.* IV, 25.

MIBTSAR, of MABSAR, uit het geslacht van Esau, den zone Jakobs, was de negende vorst van Idumea, de navolger van Teman, en hadt tot opvolger Magdiel. *Genes.* XXVI, 42, 43.

MICA, zoon van Mephiboseth, en kleinzoon van Jonathan, den zone van Saul, koning van Israël, waar van gesproken wordt II *Samuel* IX, 12. Daar was nog een andere MICA, de zoon van Reaja, en de vader van Simhi, uit het geslacht van Ruben. Van hem staat I *Chron.* V, 4. Een derde was de zoon van Meribbahal, en kleinzoon van den zelven Jonathan, zoon van Saul. I *Chron.* VIII, 35. Zyne zonen waren Python, Melec, Tareah en Achaz. Een vierde was de zoon van Zicri, en de vader van Matanja, uit den stamme Levi. Een vyfde was de zoon van Husiel, uit den stamme Levi, waar van gewaagt wordt I *Chron.* XXIII, 10.

MICAEL, een Israëliet uit het geslacht van Aser, was de vader van Sethur, en een van de twaalf, die gezonden wierden om het landt Canaän te bespieden. *Numer.* XIII, 14. Een andere MICAEL was de zoon van Jesisaï, en de vader van Galaad, uit den stamme van Gad. I *Chron.* V, 14. Een derde was de zoon van Jisrahja, uit den stamme Issaschar, waar van gesproken wordt I *Chron.* VII, 3. Een vierde, zo genaamt, was een dapper man uit den stamme van Manasse. Hy volgde David tegen Saul, koning van Israël. I *Chron.* XII, 20. Een vyfde was de zoon van Josaphath, koning van Juda. Hy wierdt na de doodt zyns vaders door zynen broeder Joram om 't leven gebragt, die den ryksstaf van Juda zwaaide. II *Chron.* XXI, 2, 4. Behalven deze zyn 'er nog meer personen, alzo genaamt, in de H. Schrift te vinden, maar van hen wordt niets merkwaardigs gemeld.

MICALEO, *Stretto Micaleo*, is een straat of kanaal in den Archipel, tusschen het eilandt Samos en Natolië, naar den kant van Ephezen. *Maty Dict.*

MICAVA, eene stadt van 't landschap Quanto, in 't eilandt Niphon, en hoofdstadt van een klein koninkryk, alzo genaamt. *Maty Dict.*

MICENEN, of *Mycenes*, eene stadt van Peloponnesus, tegenwoordig van Morea, tusschen Argos en Corinthe. Zy is de zelve, die door Sophianus genoemt wordt *Agios Adrianos. Strabo. Pausanias.*

MICHA, een van de twaalf kleine propheten, was uit de stadt Maresa, in den stamme Ephraïms. Hy bedreigde van Gods wegen, onder de regering van de koningen van Juda, Jothan, Ahas, en Jehizkia, Jeruzalem en Samaria, maar troostte de Israëliten wederom met de komste van den Messias, en dat hy te Bethlehem zou geboren worden. Deze Micha moet onderscheiden worden van een anderen, alzo genaamt, die de zoon was van Jembla, en mede ten tyde van Achab, koning van Israël, prophetєerde, waar van in de H. Schrift het volgende gezegt wordt. Toen Achab met Josaphat, koning van Juda, tegen de Syriërs te velde wilde trekken, vroeg hy aan 400 propheten, hoe deze tocht zou aflopen, de welke hem alle een gelukkigen uitslag voorspelden. Maar wanneer Josaphat begeerde, dat men een propheet van den waren Godt om raadt zou vragen, wierdt Micha gehaalt, die hem het tegendeel verzekerde. Hier op sloeg hem Zedekia, een van de valsche propheten, in 't aangezicht, en Achab liet hem in de gevangenis werpen. Maar de uitslag bevestigde, dat de voorzegging van Micha waarachtig was, vermits de Syriërs de zege behaalden, en de koning van Juda gedood wierdt. I *Kon.* XXII, 2. II *Chron.* XVIII. *Micha* I. *Salianus. Torniel. Usserius. Waltherus Offic. Bibl. Heidegg. Enchir. Bibl.*

MICHA, een Jood, wonende op den berg van Ephraïm, verviel tot afgodery in den jare na de scheppinge 2620, ten tyde van de rechteren. Hy liet een zilveren afgodt en priesterlyke versierselen maken, nam daar op een Leviet by zich in eene afgezonderde plaats van zyn huis, om daar de plegtigheden van zynen afgodendienst te verrechten. Maar daar na, als eenigen uit het stamhuis van Dan op dezen berg van Ephraïm kwamen, roofden zy dezen afgodt en 't priesterlyk gewaadt, en vielen in de zelve misdaadt van afgodendienst. *Rechteren* XVII, XVIII. *Torniel A. M.* 2594. *n.* 15. *Salian. A. M.* 2622.

MICHA, (DE PUNT VAN) in 't Latyn *Miculus mons*, is een kleine kaap van Dalmatië, die zich in de golf van Venetië uitstrekt, digt by de stadt Zara. *Maty Dict.*

MICHAEL, dat is te zeggen: *Wie als Godt?* of: *Wie is gelyk Godt de sterke?* aartsengel, is de geen, daar gewag van gemaakt wordt in den Brief van Judas wegens den twist, dien hy met den Satan hadt over 't ligchaam van Mozes, 't welk hy in een onbekende plaats wilde begraven, om dat de Israëliten, die zo vele wondertekenen hadden zien verrechten, hem niet zouden aanbidden, en Goddelyke eer bewyzen. Zie daar omtrent *Chemnit. Examen Concil. Trident. P.* III. *De Vener. Sanct. pag.* 574. *Eretian. de animar. regress. c.* 9. *in Bibl. Patr. Tom.* IX.

Bo-

Bochard. ad Morlej. Quæst. III. *pag.* 44. Men is gewoon gissingen te maken aangaande deze plaatse van Judas, en te onderzoeken uit wat schryver hy deze byzonderheit mag gehaalt hebben; of de zaak waarlyk zo naar den letter is voorgevallen; of de stryd was over het dode ligchaam van Mozes; wat inzicht de Duivel hadt met om dat ligchaam te stryden, enz. De Hr. Joh. Creyghton, Gereformeerd predikant te Haarlem, de welke eene geleerde verklaring over den Brief van dezen Apostel in den jare 1719 heeft uitgegeven, spreekt daar van op de volgende wyze; en zyn gevoelen doorgaande, vervallen alle de bovengemelde verschillen van zelf. De eerste persoon, zegt hy, die hier voorkomt, is Michaël de aartsengel: doch deze kan geen ander zyn dan de Zoon Gods zelf: want behalven dat hy op meer dan eene plaats beschreven wordt als een engel, en hem wel inzonderheit de naam van aartsengel past, zo heeft men, om overtuigt te zyn, alleen acht te geven op het woordt Michaël, het welk (als boven reets gezegt is) betekent *Wie is gelyk Godt de sterke?* en zekerlyk zeer toepasselyk is op den Zone Gods, die op verscheide plaatsen de Vorst van 't heir des Heeren, en de Vorst en Gebieder der volkeren genoemt wordt. Deze nu twistte met den Duivel, dat is tegen zynen hoofdvyandt; en men moet ook, gelyk in verscheide plaatsen van de H. Schrift, hier door het woordt den Duivel niet een eenig persoon, of bozen geest, maar hen alle te zamen, of hun gansche ligchaam verstaan. Van gelyken dient in acht genomen, dat de Apostel niet ziet op het eigentlyke ligchaam van den man Gods Mozes, en dat derhalven alle opmerkingen daar omtrent ligtelyk vervallen, maar dat het woordt σῶμα, het welk een ligchaam betekent, hier genomen wordt voor den gehelen Joodschen Staat, gelyk het Hammondus reets verklaart heeft, waar in hy vry wel met den vermaarden Balthasar Bekker overeenstemt, (stellende in zyne *Betoverde Wereldt*, dat men door het ligchaam van Mozes het Joodsche volk en des zelfs Godsdienst, en door Michaël den beschermer van dat volk moet verstaan) hoewel de Hr. Creyghton nevens hen betuigt, dat misschien het woordt σῶμα nergens in dien zin by eenig ongewyd Grieksch schryver gevonden wordt. Het zy genoeg, dat het die betekenis heeft by de gewyde schryvers, die het ligchaam van Christus meer dan eens nemen voor de gehele kerke. Derhalven komt het daar op uit, dat de Duivel de gehele Joodsche kerk heeft willen verdrukken, by Christus zwart maken, of ten minste iets kwaads, het welk hier niet uitdrukkelyk gezegt wordt, tegen de zelve heeft willen ondernemen; maar dat Christus, de Messias, zich krachtiglyk daar tegen heeft gekant. Nu zou nog overig zyn te onderzoeken waarom deze Michaël geen oordeel van lasteringen tegen den Duivel heeft durven voortbrengen: doch men ziet ligtelyk, dat hy zich niet als rechter heeft willen aanstellen, maar de straffe aan den Heere Jehovah overlaten, niettegenstaande hy daar goed recht toe zou gehad hebben. Dus vervallen van zelf de vragen, die men ten opzichte van deze zake zou kunnen doen, en die boven zyn aangeroert. Doch ten opzichte van het boek, waar uit Judas deze geschiedenis getrokken heeft, mag men veiliglyk antwoorden, dat hy geen onzekere overlevering, en veel minder eenig apocryf boek in het ooge gehad heeft, maar dat hy zyne bespiegeling heeft opgemaakt uit Zach. III en Dan. X. Zie de voorgemelde *Schriftmatige verklaring van den Brief van Judas, door Joh. Creyghton*, en de *Republyk der Geleerden van July en Augustus* 1719, *pag.* 50 *enz.* St. Michaël wierdt voor den beschermengel van 't Joodsche volk gehouden, gelyk men zien kan in het boek van Daniel, en men meent zelfs, dat het die zelve gelukkige geest geweest is, die Gods Majesteit in het brandende braambosch en op den berg Sinaï vertoonde. Hy wordt ook voor den beschermer van de Roomsche kerk gehouden. Drepanius Florus, een Christen dichter, spreekt van eene verschyning van Michaël te Rome. Zyne verschyning op den berg Gargan onder de regering van paus Gelasius den I, in den jare 493, was, als men zegt, zeer heerlyk, en de Roomsche kerk viert de gedachtenis daar van op den 8 May. Paus Bonifacius bouwde te Rome eene kerk ter zyner eere op het graf van Adrianus, om welke reden nog deze berg, daar die kerk op staat, de berg van St. Angelo, of de Engelenberg genaamt wordt. Zie het artykel ENGELENBURG. St. Michaël wordt nog voor den beschermer van Vrankryk in 't byzonder gehouden. Eindelyk wordt 'er nog van eene verschyning gesproken, die deze engel aan St. Aubert, bisschop van Avranches, in Normandië, in den jare 709 gedaan zou hebben. Men zal hier nu nog een woordt of twee byvoegen aangaande de verscheide wyzen, op welke de aartsengel Michaël verbeeld wordt. Namentlyk, men verbeeldt hem of met een weegschaale in de handt, of gewapend tegen den Duivel strydende. Wat de eerste wyze van verbeeldinge aangaat, zommige Roomschgezinde Godgeleerden houden staande, dat de aartsengel zo moet verbeeld worden volgens de H. Schrift, en zy voegen daar by, dat hy in de eene schaal de zonden, en in de andere de verdiensten opweegt, om te zien waar de zielen der afgestorvenen plaats behoren te hebben, in het vagevuur, in de helle, of in den hemel. En of men dat niet wilde geloven, zo weten de Roomschgezinde schryvers het getuigenis van den Duivel by te brengen, die de volgende zaak zelf aan een geestelyk persoon zou verhaalt hebben. Te weten, toen keizer Henrik, die by zyn leven St. Laurens met eene grote Godvruchtigheit gedient hadt, kwam te sterven, en zyne zonden tegen zyne verdiensten in de andere schale overgelegt de zwaarste schenen te zullen zyn, zo kwam de goede St. Laurens met een kelk, die door den keizer in des zelfs kerke te Merseburg vereert was, aanlopen, en wierp die in de schaal der verdiensten, welke daar door zo veel zwaarte kreeg, dat de verdiensten de zonden overwogen, en Henrik dus in den hemel geraakte. De Duivel, dus te vergeefsch op een zo kostelyke prooi gevlamt hebbende, brak van kwaadheit en spyt het oor van den kelk aan stukken. Zo iemandt nu mogt twyfelen of dit wel waar is, die moet weten, dat de Duivel het zelf gezegt heeft, en dan in overweging nemen, of hem dunkt, dat het geval verhaalt wordt op het zeggen van een man van woordt en eere. Maar, om 'er dit nog by te voegen, toen koning Dagobert, Karel de Grote, en zyn zoon en nazaat, Lodewyk de Goede, voor het oordeel stonden, is het, volgens het zeggen van deze schryvers, op geen eene kelk aangekomen; de goede engelen (want de engelen woonden dat wegen altydt zo wel als de Duivelen by) ziende, dat de regter schaal met de goede werken ten eerste begon te ryzen, hebben daar gansche kerken en kloosters in gesmeten, die door de gemelde koningen gesticht waren. Betreffende nu de andere wyze van verbeeldinge van den aartsengel Michaël, namentlyk daar hy met den Duivel vecht, een zeker schryver is van gedachten, dat men in die verbeeldinge den Duivel groot ongelyk, en den engel weinig eer aandoedt, alzo de engel vertoont wordt geheel in het harnas, en voorzien met een schildt en speer, terwyl hy den armen Duivel naakt en zonder eenige wapenen onder zyne voeten heeft. Het was immers groter eer voor Michaël, dat men den Duivel gewapend zynde in het gevecht te kort deedt schieten tegen een naakten engel. *Daniel* XII *Hoofdst. De Brief van den Apostel Judas. Torniel A. M.* 2583. *n.* 34. *Salian. A. M.* 2543. *Sigebert. in Chron. Baronius in Annal. & Martyr. Aantekeningen op de Oudheden van Rhynlandt pag.* 192 *enz. Republyk der Geleerden van Novemb. en Decemb.* 1719. *pag.* 460. Van de ridderorde van St. Michaël volgt hier na een afzonderlyk artykel.

MICHAEL, de I van dien naam, keizer in 't Oosten, bygenaamt *Curopalates* en *Rangabe*, verhief zich door zyne verdiensten in 't leger en aan 't hof zo verre, dat hy opperhofmaarschalk van den keizer Nicephorus Logotheta wierdt, en des zelfs dochter Procopia ter gemalinne kreeg, ja hy won de herten des volks zodanig, dat, toen de keizer gedood en zyn zoon gewond wierdt, men hem voor keizer uitriep, en naderhandt den 3 October des jaars 811 ook de kroon opzette. Hy maakte zynen zoon Theophylactus deelgenoot van de regering, maar moest echter eerlang zelf de zelve verlaten enze aan Leo den Armeniër afstaan, dien hy in den jare 818 de keizerlyke kroon en den purperen mantel overzondt, doordien hy wel bemerkte, dat de soldaten hem niet langer op den troon zouden dulden, om dat de oorlog, dien hy tegen de Bulgaren voerde, zo ongelukkig voor hem was uitgevallen: want hy verloor gansch Thracië, nevens Adrianopel, en wierdt van de Bulgaren, schoon zyn regter vleugel reets zegepraalde, geslagen. Hy stierf eindelyk als een monnik. *Theophanes in Annal. Anastas. Joh. Scylizza in Hist. Compend. Leo Grammatic. in Chronograph. Besoldus Hist. Constantinopol.*

MICHAEL de II, bygenaamt de Lisper, geboren in de stadt Amorium, in Phrygië gelegen, wierdt van keizer Leo den V, bygenaamt de Armeniër, in de gevangenis geworpen, met voornemen om hem na het feest van Kersmis te doen sterven; maar de aanhangers van Michaël, geen beter lot na zyne doodt verwachtende, grepen de wapenen op, drongen in 't paleis, doodden Leo, en verlosten Michaël, het welk op Kersnacht geschiedde in den jare 820. Hier op wierdt hy op den troon verheven. Aanstonts liet hy den beeldendienst verbieden, en de beelden uit de kerken wegnemen binnen Constantinopel, en zulks zou hy ook aldom door 't ryk gedaan hebben, maar Thomas, gewezen veldheer van Leo, verhinderde zulks door eenen inlandschen oorlog, maar toen hy den zelven tot drie maal geslagen hadt, voerde hy naderhandt zyn voornemen uit. Men beschuldigde hem, dat hy geen Godsdienst, of ten minste eene mengeling van de gevoelens der Joden, Manicheën en Monotheliten hadt. Na de doodt van zyne eerste gemalinne trouwde hy met eene gewyde nonne, Euphrosina genaamt, die men voor de dochter van den keizer Constantinus den VI hieldt. Wanneer nu Euphemius, een van zyne amptenaren in Sicilië, zulks mede wilde doen, en de keizer hem daar over bestrafte, spande hy met de Saracenen aan, en veroverde nevens hen Kandië, terwyl Dalmatië in oproer geraakte, en Euphemius gaf aan de Saracenen over Sicilië, Kalabrië en Apulië. Hier op stierf de keizer in den jare 829 aan een bloedloop, na dat hy zich door zyne wreedheit by iedereen gehaat hadt gemaakt. *Cedren. Theodorus Studites. Joh. Scylizza. Besoldus Hist. Constantinop.*

MICHAEL de III, bygenaamt de Zuiper, of Dronkaardt, volgde zynen vader Theophilus in 't keizerryk, toen hy maar 4 jaren oud was, in den jare 842. Terwyl zyne moeder Theodora het ryk als voogdesse bestierde, voerde zy den beeldendienst weder in, en stelde den patriarch Methodius, die zeer lang in een duisteren kerker onder de aarde zyn leven hadt moeten doorbrengen, weder op den troon. Zo haast als Michaël tot jaren gekomen was, wilde hy zelf regeren, en wierdt door eenen Bardas, zyn moeders broeder, een karel overgegeven aan alle misdaden, daar toe nog meer aangezet. Deze vorst, woest van aardt, spatte mede, door de leiding van zulk een, uit in alle gruwelen, spotte met den Godsdienst, en nam alleen vermaak in alle ongebondenheden. De keizerin Theodora poogde wel zo veel haar mogelyk was hem zynen plicht te doen betrachten, maar alles was te vergeefsch, de raadt en het voorbeeldt van zynen oom Bardas was hem behagelyker; des deedt hy zyne moeder, om van haar niet meer berispt te worden, in een klooster sluiten, en om dat St. Ignatius, toen patriarch van Con-

ſtantinopel, weigerde de keizerinne het haair af te ſnyden, dreef hy hem in ballingſchap naar 't eilandt Therebinthe, en ſtelde Photius, zyn geheimſchryver van Staat, in zyn plaats. Hier op maakte hy Bardas *Cæſar*, dat is medeheerſcher, maar zyn wiſpelturige aardt bragt hem eerlang om 't leven. Na de doodt van zyn oom ſpatte hy nog meer in alle ſoorten van beeſtachtigheden en gruwelen uit. Dit was oorzaak, dat de Saracenen vele voordeelen op hem behaalden, en Samoſate in den jare 857 wegnamen. In dezen tydt wierdt Photius door paus Nicolaus in den ban gedaan. Deze patriarch beriep hier op een concilie te Conſtantinopel, zette paus Nicolaus van zynen ſetel af, en deedt hem van gelyken in den ban in den jare 861, 't geen van Michaël gebillykt wierdt. Wanneer Baſilius, dien hy tot medeheerſcher hadt aangenomen, vernam, dat Michaël voorhadt hem mede om hals te brengen, gelyk hy Bardas gedaan hadt, om dat hy hem beſtraft hadt wegens zyne onophoudelyke braſſeryen en dronkenſchap, in welke gaſteryen hy dikwils heilloze ſtukken aanrechtte, kwam hy hem voor op den 23 April (anderen zeggen den 24 September) des jaars 867, overviel hem in zyne dronkenſchap, en liet hem afmaken, na dat hy 25 jaren, 8 maanden, en eenige dagen geregeert hadt. *Nicetas in vita St. Ignatii. Curopalates. Cedrenus. Zonaras. Beſoldus Hiſt. Conſtantin.*

MICHAEL de IV, de Paphlagoniër, uit een gering geſlacht, wierdt in zyne jeugdt op het goudſmeden gedaan, was een ſchrander en dapper man, en ſchoon van aangezicht. Hy kwam te Conſtantinopel wonen, alwaar de keizerin Zoë, gemalin van Romanus den III, bygenaamt Argyropylus, op zyne bekoorlykheden verſlingerde, en hem, ſchoon zy reets 50 jaren bereikt hadt, zo hevig beminde, dat zy hem een langen tydt aan het hof liet blyven. De keizer merkte wel wat 'er gepleegt wierdt; maar Michaël wiſt zich door een eedt te ontſchuldigen: de keizerin van haar kant bragt tot verſchoning by, dat, vermits deze haar lieveling met de vallende ziekte gekwelt was, zy hem uit medelyden in haar paleis een plaats vergunde. Hier op nam die geile vrouw voor niet alleen hem in haar gemaals plaats in 't bedde, maar ook op den troon te heffen: dus liet zy den keizer Romanus in den jare 1034 ombrengen, en hem voor keizer uitroepen, kopende den patriarch en andere ryksgroten om met 100 ponden goudt. Weinig tyds daar na wierdt Michaël uitnemend lelyk, en, gelyk men zegt, van den Duivel geplaagt, zo dat hy nergens blyvende plaats hadt. Hy nam zyne toevlucht tot het graf van St. Demetrius te Salonica, terwyl zyn broeder Jan, een man van geeſt en bekwaamheit, het ryk beſtierde. Deze liet Zoë, na dat zy een van hare neven, ook Michaël genaamt, tot keizer hadt verklaart, in een klooſter opſluiten. Michaël trok het monnikenkleedt aan, en ſtierf in dezen ſtaat met veel berouw den 10 December des jaars 1041. *Curopalates. Cedrenus. Zonaras.*

MICHAEL de V, bygenaamt *Calaphates*, was de geen, die, gelyk boven gezegt is, door de keizerinne Zoë tot keizer verheven was. Hy wierdt gekroont in den jare 1041, den zelven dag dat de bovengemelde Michaël ſtierf. Deze, na dat de keizerin in een klooſter geſtoken was, dreef Jan, zyn oom, den ryksbeſtierder in ballingſchap. Het volk, door de klagten van Zoë (die geen zin in 't klooſterleven hadt) bragt het volk in beweging tegen Michaël. Dit bonſde hem van den troon, na dat men hem van zyn gezicht berooft, en hy ſlechts vier maanden en weinige dagen den ryksſtaf gezwaait hadt. *Zonaras. Cedrenus in Annal.*

MICHAEL de VI wierdt *Stratioticus*, dat is, de Krygsman, ook wel de Oude, om dat hy reets bejaard was toen hy den troon beklom, bygenaamt. Hy wierdt door Theodora, jonger zuſter van Zoë, by verzoninge aangenomen, en in de maandt van Auguſty des jaars 1056 op den troon verheven. Hy was een groot oorlogsman, maar geen ſtaatkundige, 't welk de amptenaren van het ryk te aangenamer was, om naar hun welgevallen te kunnen heerſchen. Hy ſloeg Theodoſius, den zoon van Conſtantinus Monomachus, die hem den ryksſtaf wilde betwiſten, maar wierdt kort daar na van Izaak Comnenus in den jare 1057 gedwongen den zelven over te geven, na dat hy een jaar geregeert hadt, waar op hy zich in een klooſter begaf. *Scylitza in Compend. Beſoldus Hiſt. Conſtantinop.*

MICHAEL de VII, bygenaamt *Parapinaces*, of *Ducas*, om dat hy eene zekere maat van graan inſtelde, was de zoon van Konſtantyn Ducas en van Eudoxia, en opvolger van Romanus den IV in den jare 1071 (anderen zeggen den III, die Diogenes bygenaamt wierdt) met wien zyne moeder Eudoxia na zyns vaders doodt getrouwt was. Michaël deedt zyne moeder uit den weg, en liet Romanus de oogen uitſteken. Zyne gierigheit maakte hem by iedereen gehaat. Hy maakte de maat van het koren veel kleiner dan de zelve te voren was, waar door hy den voornoemden bynaam kreeg. Hy was echter een liefhebber van geleerdheit, vooral van de wysbegeerte, wiskunde, redeneer-en dichtkunſt, waar door hy de zaken der regering verwaarloosde, 't welk oorzaak was, dat Nicephorus Botoniates met hulp der Turken de ſtadt Conſtantinopel overweldigde. Hier door wierdt Michaël van alle zyne keizerlyke ſieraden berooft op den 7 April des jaars 1078, zaturdags voor Paaſchen, en was gedwongen zich in een klooſter te begeven, waar uit hy echter kort daar na genomen, en tot aartsbiſſchop van Ephezen verheven wierdt. In dien tydt veroverden de Turken een gedeelte van klein-Aſië, 't welk zy Turkomannië noemden. *Zonar. in Hiſt. Baron. Annal.*

MICHAEL de VIII was een zoon van Andronicus Paleologus, en van eene vrouw uit dat zelve huis, waarom hem zommigen noemen *Diplo-Paleologus*. Hy was eerſt niet meer dan Deſpoot, of vorſt; maar na dat hem Theodorus Laſcaris tot voogdt over zynen zone Johannes den IV geſtelt hadt, liet hy zyn pupil of voedſterkindt de oogen uitſteken, en klom zelf op den troon. Dit geſchiedde in den jare 1259. In den jare 1261 herwon hy de ſtadt Conſtantinopel van Boudewyn den II, na dat de Franſchen daar 58 jaren, drie maanden en elf dagen den ſcepter gezwaait hadden. Deze vorſt verkreeg van de zynen den bynaam van de Grote. Hy voerde een langen oorlog tegen de Venetianen, die hem veel werk verſchaften: ook zegt men, dat hy mede oorzaak was van den moordrol, die in Sicilië geſpeelt, en de Siciliaanſche Veſper genaamt wierdt. Hierom wierdt hy door den paus in den ban gedaan. Ondertuſſchen zondt hy, 't zy uit ſtaatkunde, of uit Godvrucht, zyne gezanten op het algemeen concilie van Lions, het welk paus Gregorius de X daar in den jare 1274 hadt zamengeroepen, en onderwierp zich aan de Latynſche kerk. Dit doen verwekte hem den haat der Grieken, en dien van zyn eigen zone Andronicus den Jongen, die zelfs niet begeerde, dat men hem eene vorſtelyke uitvaart zou houden, toen hy op 't veldt tuſſchen Pachonium en Allage, in den oorlog tegen Jan Sebaſtocrator, prins van Theſſalië, geſneuvelt was in den jare 1283. *Gregoras. Pachymerus. Bzovius. Rainuldi & Spondanus in Annal. Eccleſ.*

MICHAEL, koning van Polen. Zyn vader was Michaël Jeremias Koributh, vorſt van Wiesnowisky, een voortreffelyk veldoverſte; zyne moeder was Griſelida Conſtantia, eene dochter van Thomas Zamosky, grootkancelier van Polen, de welke in April des jaars 1672 overleedt. Hy erfde vele aanzienlyke goederen, na dat zyn vader in den jare 1651 geſtorven was, maar doordien de zelve meeſt in Ukranië lagen, daar de Kozakken den meeſter ſpeelden, kon hy naauwlyks zyn onderhoudt daar van bekomen, waarom hem door den koning Johan Caſimir en zyne gemalinne Maria Ludovika van Gonzaga een jaarlykſch penſioen van 6000 Poolſche guldens wierdt toegelegt. Wegens deze armoede, en om dat hy geen andere verdienſten hadt dan de daden van zynen vader, nevens den roem van zyn geſlacht, vermits hy van Olferdus, broeder van den koning Jagello, afſtamde, ſcheen 'er geen de minſte waarſchynlykheit voor hem van ooit op den troon te zullen klimmen: evenwel, toen Johan Caſimir in den jare 1668 afſtandt van de kroon deedt, en dat 'er by de verkiezing van een nieuwen koning partyſchappen ontſtonden, doordien de eene den Paltsgraaf Philips Willem van Neuburg begeerde, en de andere den hertog Karel Leopold van Lotharingen tot koning wilde verkiezen, bragt de waywode van Kaliſch, Opalinsky, door eene nadrukkelyke voorſtelling het zo verre, dat de meeſte meer helden om een inboorling dan een uitheemſch vorſt op den troon te verheffen, waar door den 19 July des jaars 1669 de keuze op Michaël Wiesnowisky viel. Deze wierdt den zelven dag, onwetende waarom, door den gemelden waywode en door den waywode van Pozen uit de kerk der Recollecten te Warſchau, daar hy zich toenmaals bevondt, gehaalt, op de verkiezingsplaats gebragt, en tot koning voorgeſlagen. Eenigen menen, dat deze voorſlag ſlechts uit ſtaatkunde geſchiedde; maar dat de meeſten reets hunne toeſtemming alvorens gegeven hadden. Het is altydt zeker, dat de meeſte edellieden hem aanſtonts ſtemden; maar hy badt met tranen in de oogen, dat men hem van deze zo onverwachte eer wilde verſchonen: doch zulks was vergeefſch; zy drongen op zyne verheffing, en de Litthauwers voegden zich na eenige krakeelen daar by. Dus wierdt Michaël, in weêrwil van zich zelve, op den troon verheven, en op den 29 September binnen Crakau gekroont. In 't volgende jaar 1670 verwurf hy de toeſtemming van ter gemalinne te nemen Maria Eleonora, aartshertogin van Ooſtenryk, en zuſter van den keizer Leopold, die hem eenige jaren te voren onder het getal van zyne kamerheeren zou aangenomen hebben. Hoewel nu de Poolſche natie met deze verbindtenis niet te vrede was, wierdt echter het huwelyk den 27 May van 't gemelde jaar in 't klooſter te Czenſtochow voltrokken, en den volgenden 19 October wierdt zy binnen Crakau plegtiglyk gekroont. Ondertuſſchen begon men allengskens te bemerken, dat Michaël noch het verſtandt, noch de dapperheit, noch andere eigenſchappen bezat, die een koning van Polen in zulk een hagchelyken tydt, als 't toen was, nodig hadt. De groten, tegen wier zin hy ten troon verheven was, hielpen het algemeen misnoegen vermeerderen. De Turken maakten zich dezen verwarden toeſtandt te nut, deden een geweldigen inval in Ukranië, veroverden in den jare 1672 de hoofdveſting Kaminiëk, en bedongen den 22 October des zelven jaars eene vrede, die zeer beſpottelyk en nadeelig voor het Poolſche ryk was: want men ſtondt toe onder anderen, dat die kroon als een ſchatting aan het Ottomanniſche ryk jaarlykſch in goudt 22000 dukaten en 100000 leeuwendaalders zou betalen. Ook zondt de Turkſche keizer aan den koning Michaël een Aga, met order deze ſchatting in te vorderen, en bragt hem als een teken, dat hy zyn vazal was, een kommandeursſtaf en een Turkſchen rok. Deze en diergelyke verontwaardigingen verwekten tegen hem den haat van iedereen, en gaven oorzaak tot verſcheide zamenrottingen van groten en kleinen. Dus was men al in overweging van hem af te zetten, maar tot geluk van hem en 't ryk ſtierf Michaël den 10 November des jaars 1673, eenigen zeggen door te veel Sinaasappelen gegeten te hebben, anderen willen, dat men hem zou vergeven hebben; altydt hy ſtierf in 't drie en dertigſte jaar zyns ouderdoms, zonder kinderen na te laten. *Paſtorii Flor. Polon. Connor State of Poland. Hiſtoire des Rois de Pologne.*

MICHAEL FOEDEROWITZ, Czaar van Muskovië, wierdt

in den jare 1596 geboren. Zyn vader, Fœdor Mikitiz, was eerst Metropoliet van Rosthow, wierdt daar na als gezant aan den koning Sigismund den III van Polen gezonden, maar van den zelven, op dat hy geen nieuwe onlusten in Muskovië zou berokkenen, gevangen gehouden. De Russen verkoren Michaël in den jare 1613, toen hy maar 17 jaren oud was, tot grootvorst, na dat zy den valschen Demetrius en zynen aanhang verdreven hadden, om daar door het verdere aanzoek van den Poolschen prins Uladislaus Sigismund te stremmen. Hy wilde in 't eerst deze waardigheit, die hem door verscheide voorname Russen wierdt aangeboden, niet omhelzen, maar hy wierdt eindelyk uit zyn schuilhoek gehaalt, en van de Russen geperst het grootvorstendom niet langer te laten zuchten. Hier op maakte hy zyn vader, die uit de gemelde gevangenis ontslagen was, tot patriarch van Moscou, liet in den jare 1614 de stadt Smolensko, door de Polen verovert, hoewel vruchteloos, belegeren, en geraakte het volgende jaar met de Zweden, die hy de heerlykheit Kexholm, te voren door zyne voorzaten aan hen afgestaan, wederom wilde afnemen, in een openbaren oorlog, die voor hem zo ongelukkig uitviel, dat hy in den jare 1617, door bemiddeling der Engelschen, genoodzaakt wierdt de vrede met Gustaaf Adolph te sluiten, en aan hem gansch Ingermanlandt af te staan, waar voor hy alleen groot-Neugard en Starar bekwam. In dat zelve jaar viel de voorgemelde Poolsche prins in Muskovië, en belegerde, hoewel te vergeefsch, de hoofdstadt Moscou, waar op in den jare 1618 een stilstandt van wapenen voor 14 jaren getroffen wierdt, uit krachte van den welken Smolensko, Reslaw, Czernikow, en andere plaatsen in handen der Polen bleven, en de Czaar de tytels van Lyflandt, Smolensko en Czernicow moest afstaan. Wanneer deze stilstandt byna ten einde gelopen was, viel de Czaar op nieuw in Lyflandt, en belegerde Smolensko, maar moest in den jare 1633 deze belegering opbreken, en wanneer de koning van Polen het volgende jaar in Moscovië rukte, wierdt hy gedwongen de vrede te sluiten, by welke hy alle recht en eischen op Smolensko, Roslaw, Lyflandt, Courlandt, en Esthen voor eeuwig aan de Polen moest afstaan, waar voor de koning van Polen van zynen eisch op Muskovië en den tot nu toe gevoerden tytel afstondt. Met den Groten Heer hadt hy eenige verschillen over de vesting Azof, die echter in 't kort weder bygelegt wierden. In 't tegendeel hieldt hy met den koning van Persië eene naauwe vriendschap, en sloot met Vrankryk, Engelandt en de Vereenigde Nederlanden bondige traktaten van koophandel, 't geen ook de hertog van Holstein Gottorp door een plegtig gezantschap van hem liet verzoeken. Hy trouwde met eene Russische juffrouwe, Eustachia Luckwadra, by welke hy zynen navolger in de regering, *Alexius Michaëlowits*, nevens nog twee prinsen en zo vele princessen teelde. De oudste dochter, Irene, zou met den grave Woldemar van Sleeswyk, natuurlyken zone van Christiaan den IV, koning van Denemarken, getrouwt hebben, maar vermits de graaf weigerde den Griekschen Godsdienst te omhelzen, hadt dit huwelyk geen voortgang. De Samojeten, die tot nog toe Heidenen geweest waren, wierden door zyn toedoen tot het Grieksche gelove gebragt. Hy liet het bergwerk op de Tartarische grenzen door hulpe der Saxische berglieden in een goeden staat brengen, was een groot liefhebber van wiskundige uitvindingen, en overleedt in den jare 1645. *Daniel Prinza de Buchan de Moscovia ortu & progressu.*

MICHAEL, koning of vorst der Bulgaren, leefde in de IX eeuwe, wierdt Christen, en arbeidde met veel zorg om zyne onderdanen mede te bekeeren. Ten dien einde zondt hem paus Nicolaus de I in den jare 866 eenige missionarissen toe, van welke hy in de geloofsstukken zich en anderen onderwyzen liet. De paus beriep wegens deze zaak een synode te Rome, en zondt aan den vorst Michaël den bisschop Paulus van Populonia, wiens setel tegenwoordig te Massa en Formoza is, nevens den bisschop van Port, met verscheide andere kerkelyken, die met veel nuttigheit de bekeering der Bulgaren bewerkten. *Anastas. in Nicol. I. Baronius in Annal.*

MICHAEL, patriarch te Constantinopel voor de Grieken in de XIII eeuwe, was de IV van dien naam, en wierdt in den jare 1206 op dien setel, in plaats van Thomas Maurocenus, die te voren patriarch der Latynen was, gestelt. De drie andere patriarchen van Constantinopel, die voor hem geleeft hebben, zyn geweest *Michaël Cerularius, Michaël Oxides* en *Michaël Anchialius*, waar van in dit werk mede gesproken wordt, maar van dezen Michaël den IV vindt men in het register der patriarchen niets aangetekent.

MICHAEL CERULARIUS, patriarch van Constantinopel. Zie CERULARIUS.

MICHAEL, bygenaamt *Oxides*, patriarch van Constantinopel, volgde op Leo Stipiota in den jare 1143. Men zegt, dat hy uit een klooster te Oxia, in Propontis, gehaalt wierdt, en daar van dezen bynaam gekregen heeft. Hy bestierde deze kerk tot den jare 1146, waar op hy, de rust beminnende, in eenzaamheit ging leven door de aanporringen der bisschoppen. Men verhaalt, dat, toen hy uit het klooster gehaalt wierdt, hy op den grondt viel, biddende, dat de monniken hem over den buik wilden gaan, tot straffe van dat hy zulk een zoeten en gerusten staat verliet, en zich in een groter beslommering begaf. *Nicetas Choniates in Hist. Baronius in Annal.*

MICHAEL, een Grieksche monnik, leefde in de IX eeuwe, omtrent den jare 825, en beschreef het leven van *Theodorus Studita*.

MICHAEL ACOMINATUS CHONATES, metropolitaan van Athene, leefde in den jare 1210, en was berucht wegens zyne geleerdheit. Hy was een broeder van den geschiedschryver Nicetas Choniates, waar van op zyn plaats gesproken wordt: ook schreef hy in zyne ballingschap op 't eilandt Zia, 't welk een der Cycladen is, verscheide fraaie redenvoeringen, als eene over 't H. Kruis, en andere, die nog in geschrift in de boekery des konings van Vrankryk berusten.

MICHAEL ANCHIALIUS. Zie ANCHIALIUS.

MICHAEL ANDRONICUS. Zie ANDRONICUS de II.

MICHAEL, of MICHIEL ANGELO, een beroemd schilder en treffelyk beeldhouwer. Zie BONAROTA.

MICHAEL BRILMAKER. Zie BRILMAKER.

MICHAEL DE MONTAGNE. Zie MONTAGNE.

MICHAEL GLYCAS. Zie GLYCAS.

MICHAEL ISSELT. Zie ISSELT.

MICHAEL *van Antiochië*, schryver van de Geschiedenis aller volkeren, daar Possevin in zyn *Aparatus Sacer* gewag van maakt.

MICHAEL *van Massa*, van de orde der Heremiten van St. Augustyn, leefde in de XIV eeuwe. Hy is de schryver van de aanmerkingen over den Meester der Spreuken, als mede over den propheet Jesaïa, en de vier Evangelisten, mitsgaders van een boek wegens het leven, en een wegens het lyden van onzen Zaligmaker; eene verhandeling van de vier deugden, en eenige Sermoenen. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XIV *siecle*.

St. MICHAEL, eene ridderorde in Vrankryk, die door koning Lodewyk den XI den 1 Augusty des jaars 1469 te Amboize gesticht wierdt. De koning deedt zulks, om dat hy zag, dat de hertog van Burgundië, met wien hy toen in een oorlog ingewikkelt was, door de orde van het gulde Vlies, en de koning van Engelandt door die van den Kousebandt, vele voorname heeren uit Vrankryk, die op den koning eenigermaten misnoegt waren, tot hunne vrienden maakten, daar in 't tegendeel de orde van de Ster genoegzaam als in verachting gekomen was, en 'er niets aan het Fransche hof was, waar mede de koning de groten kon strelen, hoewel anderen zeggen, dat Karel de VII, vader van Lodewyk den XI, reets tot dankbaarheit aan den beschermengel Michaël, in het ontzet van Orleans in den jare 1428, deze orde beloofde op te rechten, maar door de doodt daar in verhindert wierdt. Paus Alexander de VI heeft naderhandt onder Karel den VIII, navolger van Lodewyk den XI, in den jare 1496 de orde bekrachtigt. De inzettingen, die in 65 hoofdstukken bestaan, zyn meest gemaakt naar die van de orde van het gulde Vlies, en wordt onder anderen daar in bevolen, dat de ridders zich zullen hebben te verbinden de waardigheit en 't recht der krone, en de majesteit des konings tegen een ieder, wie het ook zou mogen zyn, te verdedigen. Hierom gebeurde 't, dat, toen koning François de II aan den hertog van Bretagne de orde toezondt, de gemelde hertog een voorwendsel nam van die te weigeren, doordien hy geen onderdaan of vaste vazal van Vrankryk wezen wilde. Verder wordt in de inzettingen belast, dat de ridders dagelyksch een goude keten met gevlochte schakels, die twee honderd goude kronen zwaar weegt, dragen moeten. Aan deze keten hangt een ovale penning, in welken de afbeelding van den aartsengel Michaël staat, en rondom deze woorden: *Immensi tremor Oceani* (een schrik der gehele wereldt). Deze orde was onder de regering van vier koningen in groot aanzien, zo lang men de zelve niet al te gemeen maakte, en alleen, volgens de inzetting, 36 ridders mogt verkiezen. Zelfs onder Henrik den II wierdt zy van de vrouwen verkocht, en de koningin Catharina van Medicis gaf de zelve aan iedereen, zo dat de voorname heeren daar geen achting meer voor hadden, en de zelve de orde voor alle beesten noemden, te meer, toen een ridder van deze orde, Johannes d'Est, te Blois opgehangen wierdt. Wanneer naderhandt koning Henrik de III de orde van den H. Geest oprechtte, beval hy, dat niemandt in deze orde zou aangenomen worden voor dat hy eerst ridder van de orde van St. Michaël geslagen was. Verder is ook merkwaardig, dat deze orde aan vremdelingen gegeven wordt, gelyk de zelve aan den Hollandschen admiraal Michiël de Ruiter geschonken is: maar in den jare 1665 heeft men een nieuw reglement gemaakt, waar by de Protestanten daar van uitgesloten zyn. *Matthieu Hist. de Louis* XI. *lib.* V. *p.* 216. *Mezeray Hist. de France Tom.* II. *p.* 707. *P. Daniel Hist. de France T.* II. *col.* 1332. *Leibnits c.* 1. *G. D. P.* I. §. 205. *p.* 476. *Brantôme Mem. des Cap. de Franc.* IV, 6. *p.* 304. *Hist. de l'Edit de Nantes liv.* III. *pag.* 179. *liv.* IV. *p.* 257. *Colombier Theatre d'Honneur pag.* 558 *seq. Favin liv.* III. *du Theatr. d'Honn. Gryphius.*

St. MICHAEL AB ALA, *of van den Vleugel*, eene ridderorde in Portugal, door koning Alphonsus den I in den jare 1167 ingestelt, maar die ook met zyne doodt eindigde eer zy nog ter deeg in standt gebragt was. *Manrique in Annal. Cisterc. T.* II. *ad an.* 1167. *c.* 8. *n.* 2. *p.* 449. *Gryphius.*

MICHAELOVIE, MICHELOVIE, en MICHOVIE, een landstreek in 't koninklyk Pruissen, is een gedeelte van den omtrek van Culm, de welke door de rivier Dribentz van het andere gedeelte van die landstreek gescheiden wordt. Het kasteel *Michelou* geeft het zelve den naam, en Lobaw met Lauterberg zyn de voornaamste plaatsen daar in. *Maty Dict.*

MICHAL, een dochter van Saul, wierdt aan David verlooft, wanneer hy 200 voorhuiden der Philistynen aan haren vader bragt. Maar toen naderhandt haar gemaal in des konings ongenade viel, liet hem Michal het venster uit, op dat hy des zelfs vervolging kon ontvlieden. Zy nam een beeldt, 't welk zy in 't bedde leide, makende de afgezondenen haars vaders wys, dat David ziek was, 't geen zy echter na gedaan onderzoek valsch bevonden. Hier op wierdt zy aan Phaltiël ter gemalinne gegeven, doch na de doodt van Saul wederom met

haren eerſten bedgenoot vereenigt. Wanneer naderhandt David voor den Heere ſprong en danſte, toen de Arke Gods naar Jeruzalem kwam, beſtrafte zy David daar over; maar hy onderrechtte haar anders. Zy ſtierf zonder kinderen. *I en II Samuel.*

MICHALORUS, een kanunnik van Urbino, leide de gronden van zyne ſtudiën te Bologne, en gaf daar een traktaat onder den tytel van *Diſputatio de Sphæra mundi* uit. Naderhandt leeraarde hy de wysbegeerte en Godgeleerdheit te Urbino, daar hy kanunnik van de Domkerk en grootvikaris van den biſſchop wierdt. Wanneer Erycius Puteanus in den jare 1632 zyn *Circulus Urbanianus*, of *Linea ἀρχετηπίνη compendio deſcripta* uitgegeven hadt, ſchreef Michalorus op aanraden van den kardinaal Bagni tegen hem, waar op Puteanus het volgende jaar antwoordde in een traktaat, 't welk hy *Vindiciæ* of *apocriſis circuli Urbaniani* noemde. Maar Micholorus beantwoordde dit andermaal. Verder heeft men nog verſcheide Latynſche en Italiaanſche ſchriften van hem. *Erythræus in Pinacotheca imag. illuſtr.*

MICHALOWITZ, eene veſting in Croatië, niet verre van Vianitz gelegen, de welke in den jare 1685 door vyf honderd Croaten, die voor Eſſek gingen, ingenomen wierdt, en de Turkſche bezetting wierdt van hen tot hunne wederkomſt zo lang in een toren geſloten. *Ricaut Ottom. Pforte P. II.*

MICHELN, of MUCHELN, een ſteedtje in Thuringen, onder Saxen-Weiſſenfels, aan het ſtroomtje de Geiſſel, tuſſchen Querfort en Naumburg gelegen. In den jare 1631 wierdt dit ſteedtje door den veldheer Tilly afgebrand. Ook wierdt het voor eenige jaren door een brandt byna geheel verwoeſt. Dit Micheln moet niet met het ſteedtje *Mucheln*, 't welk in Meiſſen, in het ſticht en ambacht Wurtzen legt, verwart worden. *Gregorii Thuringen p.* 146.

MICHELOU, is 1) een ſlot in het Sileſiſche vorſtendom Brieg, 't welk in den jare 1615 ſtads rechten ontfing, en thans aan de vryheeren van Grutſchreiber toebehoort. 2) Een klein landſchap in Poolſch Pruiſſen, 't welk een gedeelte van 't Culmſche gebiedt uitmaakt, en van het kaſteel Michelou den naam draagt. *Lucæ Sileſ. Chron. Hartkn. Pruiſſ.*

MICHELOW. Zie MICHOVIE.

MICHIAS, of EL-MICHIAS, een klein eilandt in 't midden van den Nyl, digt by Caïro, in Egypten. Deze naam betekent zo veel als een maat, of pyl, want op 't eindt van het eilandt ſtaat een rond gebouw, 18 ellebogen hoog, alwaar het water van den Nyl door onderaardſche buizen in vloeit, en waar men in 't midden van dit gebouw een kolom vindt opgerecht, daar de ellebogen op ſtaan afgetekent. De Divan zendt daar iemandt naar toe wanneer de Nyl aan 't vloeien is, om te zien hoe hoog hy tekent; want zy meten daar uit af de vruchtbaarheit van dat jaar. Aan den anderen kant van het eilandt vindt men een prachtig paleis met een ſchone mosquee, door zeker Sultan gebouwt. *Dappers Beſchryving van Afrika.*

MICHIEL. Zie MICHAEL.

MICHIELI, een van de voornaamſte adelyke familiën in Venetië, waar uit vele grote mannen geſproten zyn. Onder anderen drie Dogen. De eerſte, *Vitalis* de I, een navolger van Vitalis Falier, regeerde van 't jaar 1091 tot den jare 1102. Hy breidde de grenzen der republyk uit, en op 't aanporren van paus Urbanus den II zondt hy in den zogenaamden heiligen oorlog 200 ſchepen, of galeien naar 't Beloofde Landt. De twede was *Dominicus*, en wierdt in den jare 1117 in de plaats van Ordelaphus Falier verkoren. Hy liet zich door paus Calixtus den II bewegen in eigen perſoon met eene ſterke vloot een tocht in 't Beloofde Landt te doen, waar door hy Joppe van eene belegering, die de ongelovigen voorhadden te doen, bevrydde, en hielp de ſtadt Tyrus uit hunne handen wringen. Wanneer naderhandt de Griekſche keizer Johannes Comnenus allerhande vyandelykheden pleegde, nam hy de eilanden Chio, Rhodus, Samos, en Metellino, nevens eenige andere plaatſen, weg. In Syrië ontbrak het hem eens aan geldt, waar op hy van zeker leer een munt maakte, die men *Michilette* noemde, en geboodt op levens ſtraffe in zyn leger de zelve voor goed gangbaar geldt aan te nemen, onder belofte, dat hy op zyne wederkomſt te Venetië alles weder voor zilver geldt zou inwiſſelen. Wegens dit voorval voert tot heden nog dit geſlacht een goude penning in zyn wapen. Vervolgens wierdt dezen Doge de kroon van Sicilië aangeboden, die hy echter weigerde aan te nemen, 't welk eenigen voorgeven dat geſchiedde om dat hy in Venetië zelf te dier tydt eene volſtrekte macht als een vorſt hadt. Hy ſtondt van zyn gezag af in den jare 1129, en men verkoor in zyn plaats Petrus Polano. De derde Doge uit het geſlacht van Michieli was *Vitalis* de II. Deze was de opvolger van Dominico Moroſini in den jare 1156, en bragt Aquileja, Padua, Verona en Ferrara, nevens andere plaatſen, die gemuit hadden, tot haren plicht. Onder anderen wierdt de patriarch van Aquileja, genaamt Ulricus, nevens twaalf kanunniken, gevangen, en naderhandt hun vonnis geveldt, dat zy alle op de plaats van St. Marcus onthoofd zouden worden: maar daar wierden, zo men zegt, in plaats van deze menſchen een os en 12 varkens geſlacht, en ter gedachteniſſe van deze geſchiedenis wordt nog heden jaarlykſch op Witten Donderdag op de plaats van St. Marcus met grote plegtigheit een os met het zwaardt de kop afgehouwen. Ten tyde van dezen Doge, in den jare 1167, kwam Alexander de III onbekend te Venetië, en wierdt van de republyk in beſcherming genomen. Op 't laatſte beoorloogde Vitalis de II den Griekſchen keizer Emanuel den I, maar daar ontſtondt eene hevige peſt onder zyne vlotelingen, zo wel matrozen als ſoldaten, en op hunne te rug komſt beſmette zy ook met dit vergift de ſtadt Venetië, waar door eene grote menigte inwoonders weggerukt wierdt. Vermits nu het volk daar over zeer te onvrede was, te meer dewyl des lands ſchatkiſt door dezen oorlog mede uitgeput was, leide hy het volk eene nieuwe ſchatting op, en ſchafte af 't geen men in Venetië *Impreſtita* noemt. Het algemeen misnoegen groeide zodanig aan, dat deze groothertog, wanneer hy op een Kersdag naar 't nonnenklooſter van St. Zaccharia wilde gaan, opentlyk vermoord, en Sebaſtiaan Ziani in zyn plaats verkoren wierdt. Sedert dien tydt is door den Raadt de volſtrekte ſouvereiniteit der groothertogen beteugelt. Behalven deze drie voorgenoemde Dogen tellen de Michieli ook een kardinaal in hunne familie, namentlyk *Jan*, die de zuſters zoon en een kreatuur van paus Paulus den II was, en in den jare 1503 als kardinaal diaken geſtorven is. In den jare 1451 ſtierf *Dominicus Michieli* als de laatſte patriarch van Grado. In 't jaar 1500 hielp *Nicolaas Michieli* als Avogador te weeg brengen, dat de generaal Antonio de Grimani tot procurator van St. Marcus verheven wierdt. In den jare 1645 kantte zich *Angelus Michieli* als Avogador tegen het beſluit, dat 'er genomen wierdt om eenige familiën voor geldt onder den adel aan te nemen. In den jare 1670 bevondt zich *Franciſcus Michieli* als afgezant aan 't hof van Savoje. In den jare 1694 was *Marcus Martinus Michieli* Proveditor generaal in Morea, in de plaats van Marcus Antonius Zeno. In November des jaars 1699 ſtierf de ridder *Franciſcus Michieli*, toen hy gereed ſtondt als Bailo naar Conſtantinopel te reizen. Behalven dezen zyn 'er meer andere van dit geſlacht geweeſt, die aanzienlyke eerampten in de republyk van Venetië bekleed hebben. *Moroſini Hiſt. Venet. lib.* XVI. *Bembo Hiſt. Ven. Juſtiniani Hiſt. Venet. Matina in Elog. Duc. Venet. Ughel. Ital. Sacra Amelot de la Houſſaje Hiſt. du Gouvern. de Veniſe p.* 14, 76, 99, 132, 235, 501, 515. *St. Didier ville & republ. de Ven. p.* 361. *Mercure Hiſtorique.*

St. MICHIELSBERG. Zie het artykel BAYUM.

MICHMAS, of MACHMAS, ook *Elbir* genaamt, eene ſtadt van den ſtamme Ephraïms, berucht wegens het verblyf van vele brave mannen, en vele treffelyke daden, aldaar uitgevoert. In 't jaar na de ſcheppinge der wereldt 2939, voor Chriſtus geboorte 1112, kwamen de Philiſtynen daar, beroofden en ſloegen de Iſraëliten zodanig, dat zy geen wapenen, noch yzer, om andere daar van te maken, meer overig hadden. Godt wilde hen gebruiken om zyn volk wegens hunne godloosheit en wanorder te ſtraffen, gepleegt omtrent de zonen van den hogepriefter Eli. Vyf en twintig jaren daar na namen de Iſraëliten wraak van deze nederlaag; want Jonathan, de zoon van Saul, en zyn ſchildknaap bragten in het heir van deze ongelovigen zulk eene wanorder, dat zy ten eenemaal geſlagen wierden. *I Samuel* XIII, 5. Na de doodt van Judas Machabeus hieldt Jonathan daar eenigen tydt zyn verblyf. Men wil, dat Jozeph en Maria, toen zy Jeſus in den ouderdom van twaalf jaren verloren hadden, weder te Michmas te rug kwamen, na dat zy hem in den Tempel te Jeruzalem gevonden hadden. Zy was eertyds eene zeer ſchone ſtadt, een dagreize van Jeruzalem gelegen; maar tegenwoordig is het maar een ſlecht dorp. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MICHOL, dochter van Saul. Zie MICHAL.

MICHON, (PETRUS) bekend onder den naam van *de 'abt Bourdelot*, was de zoon van Maximiliaan Michon, een wondarts in de ſtadt Sens, en van Anna Bourdelot, achternicht van Maria Bourdelot, die de moeder was van den beruchten Theodorus Beza, predikant te Geneve. Hy wierdt geboren in de gemelde ſtadt den 2 February des jaars 1610. Na dat hy de heelkunſt, artzenybereiding en de ſcheikunde in het huis van zyn vader geleert hadt, ging hy naar Parys by zyne oomen van moeders zyde, Joh. Bourdelot, advokaat in 't Parlement, en requeſtmeeſter van de koninginne Maria van Medicis, en Edmund Bourdelot, lyfarts van koning Lodewyk den XIII. Aldaar, hebbende eerſt in de wysbegeerte geblokt, ſtudeerde hy in de geneeskunde, en hebbende eene neiging om zynen eigen naam *Michon* te verlaten, en dien van zyne oomen *Bourdelot* aan te nemen, wierdt hem zulks opentlyk door een brief van den gemelden koning in den jare 1634 vergunt. Hier op ging hy het volgende jaar met den grave van Noailles, gezant van Vrankryk, naar het hof van Rome; maar zyn oom Joh. Bourdelot (Edmund reets geſtorven zynde) riep hem eerlang weder naar Parys, daar hy hem in de gunſt van Henrik den II, prins van Condé, indrong, de welke hem tot zyn lyfarts verkoor, ſchoon hy nog zyne ſtudie in de kunſt der genezing zo verre niet voltooit hadt, dat hy den eernaam van Doctor droeg. Bourdelot volgde dien prins in de belegering van Fontarabië in den jare 1638, daar hy de tyding kreeg van zyn ooms doodt, waar op hy met allen ſpoedt naar Parys trok, om zyne nagelatene goederen, die zeer vele waren, te erven: maar dit gelukte niet, en hy kreeg daar van niet meer dan zyne bibliotheek. Dus vervoegde hy zich wederom by den prins, en trok het volgende jaar met hem naar 't Rouſſillon, tot dat de winter hem weder naar Parys dreef, daar hy na weinig tyds de Doctorsmuts verkreeg. In den jare 1641 wierdt hy onder de lyfartſen des konings geplaatſt. Hy rechtte in 't hof van Condé een ſoort van Akademie op, beſtaande uit zeer geleerde mannen, en in welker vergadering de prins van Condé dikwils tegenwoordig was. Na de doodt van dien prins wierdt hy door Lodewyk van Bourbon, des zelfs oudſten zone, als lyfarts aangenomen: ook was hem toebetrouwt voor de gezondheit van den hertog van Anguien te zorgen. In den jare 1651, de koningin van Zweden ziek wordende, ſtelde de geleerde Claudius Salmaſius voor om Bourdelot als tweden arts hem in deze ziekte te onderſteunen. De koningin ontboodt hem, en was over zyn raadt en verdienſten zo voldaan, dat zy hem een pryswaardig afſcheidt gaf, en te weeg bragt, dat men

men hem de abdy van Mace, opengevallen door de doodt van Chateau-Neuf, zegelbewaarder van Vrankryk, opdroeg, welk voordeelig eerampt met opene brieven door paus Urbanus den VIII op hem bekrachtigt wierdt, schoon hy de geneeskunde oeffende, en den geestelyken staat niet omhelst hadt, onder beding nochtans, dat hy daar mede handelen zou als of hy waarlyk daar ingewyd was, het welk hy deedt, handelende de zieken en gebrekkelyken met veel liefdadigheit en zorge. Na zyne wederkomst uit Zweden hieldt hy alle weken eene byeenkomst van de Akademie in huis, waar in hy tot aan zyne doodt volhardde, die voorviel te Parys den 9 February des jaars 1685 door een droevig toeval, in 't begin van zyn 76 jaar. Namentlyk, een knecht van hem hadt uit achteloosheit een stuk Opium gelegt in de pot van Roses Moscates, daar hy zich zomtyds van bediende om wat afgang te maken. Hier van nam hy iets in, maar proevende, dat het Opium was, wierp hy de rest weg; echter bleef hy gedurende 24 uuren daar van zeer benaauwt en bedwelmt, ja byna gevoelloos. Die by hem waren deden hun best om hem te warmen, en by die gelegenheit brandde hy zyn hiel met een beddepan onder de dekens, 't geen hy niet gevoelde voor dat hy uit die bedwelmdheit verrees; maar weinig tyds daar na kwam het koudvuur in deze wonde, en hy stierf daar van, nalatende verscheide schriften, die hy heeft laten drukken, als: *De Vipere*; *Mons Æthna*; *Relations des appartenances de Versailles*; enz. met nog drie stukken van zyne geleerde Zamenspraken, door den heere Galois verzamelt. Ook liet hy een bondel handschriften over de geneeskunde na, die door den heere Bonnet, zyn zusters zoon, eerst lyfarts van de koninginne, en daar na arts van de kancelery, dien hy tot zyn erfgenaam maakte, en die mede den naam van *Bourdelot* aangenomen heeft, bewaart worden. *Memoires du Temps.*

MICHOVIE, of MICHELOU, is de naam van een landstreek in Poolsch Pruissen, de welke van 't Culmsche gebiedt, daar 't een gedeelte van is, oor de rivier Dribentz afgezondert wordt, en aan de andere zyde aan Pomesanië, als mede aan het Poolsche waywoodschap Dobrzin grenst. In deze landstreek leggen de steedties Michelow, Bretchem, Lobaw, Lautenburg, en meer andere.

MICIPSA was opvolger van zynen vader Massinissa, die hem tot koning van Numidië verklaarde, schoon hy nog twee ouder broeders, *Manastabal* en *Gulussa*, hadt. Zo lang hy leefde onderhieldt hy, naar 't voorbeeldt van zyn vader, een goed vertrouwen met de Romeinen, en voor dat hy overleedt, het welk gebeurde in het begin der VII eeuwe na Romens bouwinge, verdeelde hy het ryk onder Adherbal, Hiempsal en Jugurtha, waar van de twee eerste zyne eige zonen, maar de laatste een onechte zoon, van Manastabal by een byzit geteelt, waren. *Sallustius de bello Jugurth. c. 5.*

MICOLUMBUS. Zie MALCOLMUS.

MICON, een schilder, leefde omtrent de LXXXV Olympiade, in 't jaar na Romens bouwinge 314. Hy werkte met een ander berucht schilder, Polygnotus genaamt, aan een galdery te Athene. Plinius maakt daar gewag van, en Cœlius Rhodiginus spreekt van een arts, alzo genaamt. Plinius spreekt nog van een anderen MICON, bygenaamt de Jonge, die ook een schilder was, en die eene dochter, Timareta genaamt, hadt, mede berucht wegens hare bedrevenheit in die kunst. *Plin. Hist. Nat. lib.* XXXV. *c.* 9.

MICONE, MICOLI, en MYCONOS genaamt, een eilandt in de Egeesche zee, een van de Cycladen, gelegen tusschen Nicaria, 't welk ten Oosten legt, en Teno en Andros, die ten Noorden leggen. De ouden noemden het zelve verscheidentlyk *Myconos* en *Micone*, gelyk *Ovidius Epist. Cydip.*

Et jam transieram Myconem, jam Tenon & Andron.

Dit eilandt is vruchtbaar van wyn, koorn en katoen, en overvloedig van wilde vogelen. Daar is niet op dan een dorp, daar de Turken, waar onder het behoort, hunne schatting halen. De dichters vertellen, dat de reuzen, door Hercules overwonnen, op dit eilandt begraven wierden, waar uit het oude spreekwoordt zyn oorsprong neemt van: *Omnia sub urnam Myconum congerere.* De inwoners daar van waren rechte brassers op eens anders kosten en tafelschuimers, waar van daan deze spreekwyzen komen: *Myconiorum more*, en: *Miconius conviva.* Zie *Strabo lib.* X. *Plinius lib.* II. *c.* 37. *Plutarchus Symp. lib.* I. *Athenæus lib.* I.

MICRÆLIUS, (JOHANNES) professor in de Godgeleerdheit te Stettin, geboren te Coslin, in Pomeren, den 1 September des jaars 1597. Hy begon zyne studiën in 't collegie van zyne geboortestadt, en vervolgde de zelve te Stettin onder Daniel Cramer, die daar de Godgeleerdheit leeraarde, als mede onder Joachim Prætorius, en anderen. Hy hieldt daar een redentwist *De Deo uno & trino* in den jare 1616, daar hy grote achting door verwierf. Het volgende jaar ging hy naar de akademie van Koningsbergen, en ondersteunde daar de twistreden *De veritate transcendentali.* Hy ontfing in den jare 1621 op de akademie van Grypswaldt den eernaam van meester in de philosophie. Eenigen tydt na dat hy daar een Thesis *de Meteoris* hadt verdedigt, trok hy naar Leipzich, om daar zyne studiën te voltrekken. Hy wierdt in den jare 1624 beroepen tot professor in de welsprekendheit in 't koninklyke collegie te Stettin, en tot rector in de stads schole in den jare 1627. Vervolgens in den jare 1649, hebbende te Grypswaldt den Doctortytel in de Godgeleerdheit ontfangen, wierdt hy dat zelve jaar rector in het koninklyke collegie en professor in de Godgeleerdheit aldaar. De koningin Christina van Zweden droeg alle de kosten van zyne promotie. Hy hadt al sedert den jare 1642 by den Raadt van Stettin aangehouden, dat men eenige scholieren op kosten van 't gemeen zou laten leren zo wel de rechtsgeleerdheit, geneeskunde, als wiskunst, 't welk hy verkreeg. In den jare 1653 deedt hy een tocht naar Zweden, en genoot de eer van de koninginne Christina te begroeten, van welke hy met alle tekenen van achting ontfangen, en milddadiglyk beschonken wierdt. Hy stierf den 3 December 1658, en was drie maal getrouwt geweest, eerst in 't jaar 1627 met de dochter van Johannes Prætorius, aartsdiaken en professor te Stettin, de welke hy na verloop van een jaar verloor, hebbende een kindt by haar gewonnen. Hy hertrouwde in den jare 1630 met eene dochter van David Reutz, superintendent van 't Ooster-Pomeren, by welke hy negen kinderen gewan, waar van 'er twee in 't leven bleven. Hy nam eene derde vrouw in den jare 1642, by welke hy zes kinderen won, die hem overleefden. Zy was de dochter van Michiel Heck, superintendent van Primislaw. Zie hier de tytels van zyne voornaamste werken: *Ethnophronius contra Gentiles de principiis religionis Christianæ*, gedrukt te Stettin in de jaren 1647, 1651 en 1674, in 4. In den jare 1652 gaf hy uit in 4. een vervolg op het werk *Contra Judaicas depravationes.* Zyn *Lexicon Philol. & Philosophicum* wierdt in de gemelde stadt gedrukt in de jaren 1653 en 1661 in 4. *Heterodoxia Calviniana de prædestinatione*, te Stettin in den jare 1651, in 4. en in den jare 1665, in 12. *Syntagma Historiarum Ecclesiæ*, aldaar mede gedrukt in de jaren 1630, 1644 en 1660, in 8. Naderhandt is dit werk in 4. gedrukt met het Vervolg van den heere *Hartnaccius*: ook is 'er eene vyfde uitgave te Leipzich in den jare 1699 uitgekomen in twee stukken. *Monstrosæ opinionis Isacii Peyrerii, scriptoris Galli, de præ-Adamitis abominanda fœditas*, gedrukt te Stettin in den jare 1656, in 4. *Syntagma Historiarum Politicarum*, gedrukt te Stettin in de jaren 1627 en 1633, in 8. en in den jare 1654 in 4. *Tabellæ historicæ ad millenaria & secularia regnorum & rerumpublicarum tempora dijudicanda necessaria*, en meer andere werken, waar onder zyne Pomersche Kronyk de voorrang toekomt. *Daniel Hartnac. in zyn leven. Witte Memor. Theolog. p.* 1282 *& seq. Bayle Dict. Crit.*

MICRONIUS (MARTINUS) wierdt geboren in den jare 1523, en was oorspronkelyk uit Vlaanderen. Toen de baron à Lasco in den jare 1548 voor de eerste maal naar Engelandt overvoer, hielp Martinus Micronius hem de hervorming aldaar wakker voortzetten, en toen à Lasco in den jare 1550 voor de twede maal in Engelandt kwam, en aldaar in den jare 1552 tot superintendent der buitenlandsche kerken van koning Eduard den VI bestelt was, wierdt deze Micronius hem tot medeleeraar, nevens anderen, bygevoegt, welke ook yverig werkte tot voortplantinge van de hervorminge, waar toe hy in Engelandt tot dienst der gemeente te Londen uit den groten Catechismus van à Lasco, welke een tydlang gebruikt was, en welke Johan Utenhoven in 't Nederlandsch vertaalde, eenen kleinen Catechismus maakte, welke daar na te Embden in den jare 1559 ook wierdt gedrukt, en voor welken de baron à Lasco zelf eene Voorreden maakte, zynde deze kleine Catechismus van Micronius, hoewel schaars, echter nog heden ten dage voorhanden, en welke van den Embder Catechismus, door à Lasco en zyne amptgenoten gemaakt, wel moet onderscheiden worden. Na dat nu in Engelandt die bloeddorstige Maria op den troon kwam, en velen de vlucht moesten nemen, en onder anderen ook 175 Gereformeerden met twee schepen den 17 September des jaars 1553 van Gravezand afvoeren, was Micronius met à Lasco en Utenhoven in 't eene schip, 't welk ellendig in zee omzwurf, waar door zy in den uitersten hongersnoodt kwamen, eer zy in Denemarken geraakten. De baron à Lasco en Utenhoven dan naar Embden vertrokken zynde, bleef Micronius onderweeg, om de andere vluchtelingen af te wachten: doch dewyl zy zo haast niet kwamen, deedt hy ook een reisie naar Embden; van waar hy, verstaande, dat de andere vluchtelingen te Wismar, Lubek en Rostok aangekomen waren, schielyk naar hen reisde, om hen te vertroosten, na dat zy op 's konings bevel hals over kop uit Coppenhagen en gansch Denemarken in den barren winter door de ongestuime zee hadden moeten vertrekken. Te Wismar, alwaar zy dodelyk gevaar uitstonden eer zy over 't ys aan landt klauterden, kwam Micronius by hen. Hier wierden zy niet alleen voor Wederdopers uitgescholden, maar moesten dien laster verdragen, om dat Micronius en de zynen alhier Menno Simons aantroffen, en met hem in een zamenspraak geraakten, in welke, den 6 en 15 February des jaars 1554 gehouden, vele zaken, tusschen de Hervormden en Mennonisten in verschil zynde, wierden verhandelt, gelyk die zamenspraak door Micronius naderhandt is uitgegeven, en in den jare 1556 in 't Nederduitsch gedrukt; waar tegen Menno Simons 20 verscheide artykelen in druk uitgaf, en daar in wakker op Micronius scholdt, tonende van wat bitteren geest hy innerlyk was. Micronius gaf daar tegen eene *Apologie*, of *Verantwoording tegen Mennoos 20 artykelen* uit, gedrukt te Embden in den jare 1558, waar in hy onder anderen toont, hoe godloos de beschuldiging van Menno Simons was, als hy van de Gereformeerden zeide, dat zy den gekruisigden Christus loogchende de waarachtige zoon Gods te zyn, om dat Menno in die dwaling was, dat Christus naar zyne menschheit niet uit Mariaas zaadt, of bloedt, maar uit eene hemelsche stoffe oorspronkelyk was, 't welk Micronius krachtig wederlegt, en toont, dat Christus waarachtig mensch in alle delen, uitgenomen de zonde, des vleesches en des bloeds deelachtig is geworden, als de kinderen, gelyk Paulus leert, en dat hy het ware zaadt van David is, om dat zyne moeder Maria,

uit

uit welker zaadt hy door de vruchtbaar makende kracht van Gods Almachtigen Geest geboren is, eene wettige erfdochter uit den huize Davids was, zo dat Christus vleesch niet oorspronkelyk uit Gods zaadt, *substantie*, of *materie*, maar eene ware vrucht des ligchaams van Maria, en daarom haar natuurlyke zoon, en eerstgeboren, die hare baarmoeder opende, enz. Men zal hier nog eene byzonderheit van deze zamenspraak aanhalen; te weten, Micronius wierp Menno op zyne gelykenisse van Mennoos en Geertruids zone tegen, dat Christus naar Mennoos gevoelen geen mensch kon zyn, wyl hy uit Jozeph niet was, en ook niet uit Maria zyns vleesches oorspronk hadt: even gelyk Mennoos zoon geen mensch kon zyn, zo hy nog van Menno, noch van Geertruid zyne menschelyke substantie hadt ontfangen, waar op Menno antwoordde: *Maria is een mensch, en geen koe geweest, en Christus is eens menschen zoon, schoon hy zyne menschelyke substantie uit Maria niet heeft*, 't welk al te plomp is, en vlak tegenzeggelyk, gelyk Calvinus ook aantoont, by wien men een langen brief vindt, geschreven aan Micronius tot oplossinge van alle de grieven van Menno, zeggende in 't slot van dien brief: „ Waarlyk, dit zie ik, dat 'er niets hovaardi- „ ger dan deze ezel kan bedacht worden". Zie *Calvini Epist. & Responsa pag.* 298, *edit. Genev.* 1575. Na de gehoudene zamenspraak van Micronius en Menno te Wismar merkten de Gereformeerden wel, dat zy daar niet langer konden blyven: want schoon zy in February des jaars 1554 een smeekschrift aan den Raadt van Wismar overgaven, waar in zy om verblyf in den barren winter verzochten, moesten zy echter van daar vertrekken, waar op zy zich naar de stadt Lubek begaven. Aldaar was ook het andere schip met hunne geloofsgenoten aangekomen, welke dodelyke koude uitstonden, en om verblyf baden, dewyl het toen bitter vroor; maar zy moesten des niettegenstaande mede van daar vertrekken, komende eindelyk, na vele doorgestane rampen, met een schip den 26 Maart des jaars 1554 te Embden aan. Micronius, eenige malen te Embden gepredikt hebbende, wierdt den 20 May des jaars 1554 van de gravinne Anna tot predikant te Norden beroepen, en ordentelyk bevestigt zynde van de gansche gemeente met verlangen begeert. Hy hadt tot amptgenoot Vincentius Frisius, met welken hy de Norder gemeente in gewenschte rust en vrede bouwde; en gelyk in dit jaar de Embder Catechismus uitkwam, zo noemden de Norder predikanten, tot bewys van hunne eenigheit met de Embder gemeente, dien *den gemenen lands Catechismus*, onderschreven den zelven bereidwillig, en gebruikten dien ook in de Norder kerke. Doch tot gemak veler eenvoudigen, en tot dienst der genen, die ten Avondmaal wilden gaan, maakte Micronius met zynen amptgenoot een kleiner boekie, genoemt *Kort Onderrecht*, 't welk den 8 December des jaars 1554 wierdt gedrukt; en wanneer dit boekie in vervolg van tydt byna uit de wereldt was, heeft de Hr. G. Outhof het zelve achter zyne *Waarschouwinge*, naar 't eerst gedrukte exemplaar, in de eige oude tale, waar in het geschreven is, in den jare 1723 geheel laten herdrukken. Micronius kreeg in den jare 1556 tot amptgenoot ook eenen Fedde Hommius, een braaf Gereformeerd predikant; en als Vincentius den 27 September des jaars 1556 stierf, wierdt by Micronius tot amptgenoot beroepen de wakkere Gereformeerde leeraar Alb. Holtmannus. Doch Micronius stierf den 22 September des jaars 1559, oud 36 jaren. *C. Outhofs Waarschouwing. J. Utenhovii fidelis narratio, edit.* 1560.

MICYLLUS, (JACOBUS) geboren te Straasburg den 6 April des jaars 1503, heeft geen geringen rang onder de geleerden van zyne eeuwe gehad. Hy studeerde in de beroemdste akademiën van Duitschlandt, bragt in die van Erford vyf jaren door, daar hy met Joachim Camerarius eene naauwe vriendschap oprechtte, die tot aan 't einde van zyn leven duurde. De naam van zyn geslacht was *Moltzar*, die van *Micyllus* wierdt hem gegeven om dat hy den persoon van Micyllus zeer gelykformig verbeeldde op een toneel, daar voor de ooren en oogen van een groot getal toehoorders de zamenspraak van Lucianus wierdt vertoont en opgezegt. Hy wierdt al vroeg als een voorwerp, dienstig om een collegie te bestieren en te doen bloeien, aangezien: want in den jare 1527 gebruikte men hem om de Latynsche en Grieksche talen te onderwyzen in dat van Frankfort. Hier in kweet hy zich zo wel, dat die van Heidelberg op hem het oog lieten vallen, van hem professor in de Grieksche taal te maken in den jare 1532. Hy ging derwaarts; maar de regering van Frankfort herriep hem, en deedt hem zyn eerste post weder in die stadt aanvaarden, 't welk geschiedde, naar de aantekening van Melchior Adam, in den jare 1646, of 1647. Hy trok evenwel kort daar na weder naar Heidelberg, toen de Godsdienst daar hervormt was, en onderwees daar in 't openbaar de Grieksche en Latynsche talen met goed gevolg tot aan zyne doodt, die voorviel den 28 January des jaars 1558. Hy hadt niet lang kennis gemaakt met Melanchthon, die te Heidelberg op 't verzoek van den keurvorst Ottho Henrik van de Palts gekomen was, om daar de nieuwe akademie te regelen. Micyllus was een van de grootste dichters van zynen tydt in Duitschlandt. Hy heeft verscheide kinderen gehad, maar liet 'er maar twee na, waar van de oudste in de rechten studeerde, en kancelier van den keurvorst van de Palts wierdt: de andere was een kleermaker van zyn ambacht, en woonde te Heidelberg. De schriften, door hem nagelaten, zyn inzonderheit: een traktaat *de re metrica*, een pryswaardig werk, gelyk Melanchthon daar van getuigt; verder aanmerkingen over *Ovidius* en *Lucanus*; eene overzetting van *Lucianus*, met aantekeningen; aanmerkingen over de Genealogie der goden van *Bocacius*, verscheide Grieksche en Latynsche gedichten, mitsgaders eene overzetting van *Tacitus* in 't Hoogduitsch; *Arithmetica Logistica lib.* II; enz. *Bayle Dict. Crit.*

MIDAS, koning van Phrygië, was de zoon van Gordius, bezat zeer vele rykdommen, maar weinig verstandt, waar uit de poëten verzonnen hebben, dat alles, wat hy aanraakte, in goudt veranderde, en dat, hebbende het gespeel van Pan, of, zo als anderen zeggen, Marsias keuriger geoordeelt dan dat van Apollo, deze laatste hem met een paar ezelsooren beschonk. Herodotus, die in het eerste boek van zyne Geschiedenisse van hem gewag maakt, verhaalt, dat Midas een troon van enkel goudt aan den tempel van Diana te Ephezen schonk. Zie ook het eerste boek van Ovidius Herschepping. Eusebius maakt ook van Midas, koning van Phrygië, gewag, die zich om hals bragt door het drinken van ossen-of stierenbloedt. Dit viel voor in 't derde jaar van de XX Olympiade, overeenkomende met het jaar der schepping 3356, het 56 na Romens bouwinge, en 698 voor der Christenen tydrekening.

MIDDELAAR, een kasteel en heerlykheit in Gelderlandt, in de Betuwe, aan de Maas en op de grenzen van Kleef, zou al in den jare 1692 door Willem den III, koning van Engelandt, aan den keurvorst van Brandenburg, Frederik den III, geschonken zyn. De zelve wierdt ook in den jare 1714 by de Rastadsche vrede aan den koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg toegewezen.

MIDDELANDSCHE ZEE, door de Spanjaarden en Italianen genoemt *Mar Mediterraneo*, door de Latynen *Mare Mediterraneum*, en de Franschen *Mediterranée*, is eene grote zee tusschen Europa, Asië en Afrika, wordt vanden Wester Oceaan, of de Atlantische zee afgescheiden door de Straat van Gibraltar, die de Spanjaarden noemen *Estrecho di Gibraltar*, en de Italianen *Stretto di Gibilterra*. Hare voornaamste verdeelingen bestaan in den Archipel, of *Mare Ægæum*, de golf van Venetië, *Mare Adriaticum*, de Iönische zee, *Mare Iönium*, de golf van Satalia, *Mare Asiaticum*, de golf van Lion, *Mare Gallicum*, en de Toskaansche zee, *Mare Tyrrhenum*.

MIDDELBURG, de hoofdstadt van Zeelandt, voerende tot haar wapen een gulden burg, op een rood veldt. Zy legt in 't midden des eilands Walcheren, waar van het ook waarschynlyk is dat zy haren naam voert, of, gelyk anderen willen, van den Romein *Metellus*. Men meent, dat Middelburg omtrent het jaar 1100 reets eene stadt is geweest: dit is altoos zeker, dat al in den jare 1106 daar gestaan heeft een aanzienlyk klooster, naderhandt tot eene abdy verheven, en de ingezetenen van Middelburg reets voor 't jaar 1223 burgers genoemd worden, en stads rechten van hunne prinssen verkregen hebben; ook wierdt de oudste keur, die nog overig is, en te vinden in *Boxhorns Chronyk*, in 't jaar 1217 aan die van Middelburg gegeven, en niet alleen van den grave van Hollandt, maar ook van dien van Vlaanderen eenstemmelyk bevestigt, welke heden nog bewaart wordt, en geboekt staat in het Gulden Register dezer stadt, zynde eene vergadering van alle privilegiën, door verscheide graven en gravinnen, enz. der stede gegeven. Omtrent dezen tydt is het bovengemelde klooster eene abdy geworden, welke koning Willem zeer verrykt en verheerlykt heeft, naar uitwyzing onder anderen van een brief, aangaande het recht over de leenmannen der abdye van Middelburg, gegeven te Middelburg in 't jaar 1250. De burgers hebben zich in deze eerst bekende tyden meest bezig gehouden zo met landneering, als met door de wapenen hunne vryheit tegen de Vlamingen te beschermen, zynde om die redenen ook door graaf Willem in 't jaar 1313 de voorsteden met aarde wallen en andere werken ter verdediging tegen den vyandt voorzien. Omtrent dit jaar heeft de zelve vorst gesticht het collegie en het Kapittel van St. Peter binnen Middelburg, en is aldaar ook omtrent het jaar 1336 de kerk van Oud-Munster gebouwt en toegewyd, naar de zede diens tyds, aan den name van St. Peter. In het jaar 1340 is door graaf Willem den IV dien van Middelburg toegelaten, datze voortaan tolvry varen zouden voorby de tollen van Hollandt en Zeelandt. Hertog Willem van Beyeren, de V van dien naam, welken de Middelburgers tegen vrouw Margareta, zyne moeder, bystonden, geboodt in den jare 1355 den schepenen dezer stadt ter verweering tegen geweldt zich te wapenen, en voortaan knyven, dat is, lange messen of zwaarden te dragen, het welk in dien tydt aan weinigen, buiten 's graven hofgezin, geoorloofd was. In dit zelve jaar, en voornamelyk in 't jaar 1380, bloeide in deze stadt zeer de lakenhandel, begunstigd door de hertogen Willem en Albrecht van Beyeren. Thans rees Middelburg allengskens in aanzienlykheit door groten koophandel en aantal van inwoonderen, wordende de kooplieden met grote voorrechten beschonken. In het jaar 1390, ter oorzake van de vermenigvuldiginge der inwoonderen, begon men daar de kerk van Westmunster te bouwen. Vervolgens heeft veel tot den handel toegebragt het stapelrecht en andere voordeelen aan Middelburg door Willem van Beyeren den VI, in 't jaar 1404, en daar na ook door hertog Philips gegeven. Omtrent het jaar 1468 zyn de grondvesten van 't Raadhuis (in 't vervolg nader te beschryven) gelegt: ook nam de rechtsvordering hier dermaten toe in luister, dat paus Sixtus de IV by eene bulle den ingezetenen van Middelburg, zo geest-als wereldlyke, toestondt, dat zy buiten die stadt, in den aanvang des gedings, in generhande zaken mogten betrokken worden. In 't jaar 1489 heeft Maximiliaan de II de rechtsvordering van Middelburg uitgestrekt over misdaden, gepleegt in het kwartier van Bewester Schelde. Deze stadt, dus in welstandt bloeiende, trof in 't jaar 1492 een grote ramp van brandt, waar door, behalven ruim 200 huizen en het klooster van den Bogaarden, on-

langs te voren gesticht, het meeste gedeelte der abdye, en daar in eene uitmuntende boekery, waar onder vele der oudste gedenkstukken van Zeelandt bewaart wierden, verteert zyn: echter des niettegenstaande is de abdy kort daar na veel heerlyker en sierlyker opgemaakt, en heeft de koopmanschap in 't jaar 1495 hier weder lustig beginnen te bloeien door aanwasch van vele Engelsche en Schotsche kooplieden. In het jaar 1502 wierdt haar door den aartshertog Philips gevest het privilegie, eertyds door grote verdiensten verkregen, dat niemandt rechtspleging, bericht of kennis zou hebben over hare ingezetenen of poorters, enz. Op het jaar 1552 wierden aan die stadt toegestaan twee heerlyke vrye jaarmaarkten, die duren zouden vyftien werktoondagen, met vryheit van vyftien dagen te voren, en even zo lange daar na, om te komen en te gaan; ingaande de eene op St. Jakobsdag, en de andere op Palmzondag, welke, om de naheit aan het Paaschfeest, niet veel bezocht wordende, kort daar na verlegt wierdt op den 3 van Sprokkelmaandt. Omtrent het jaar 1530 is aan die van Middelburg toegestaan door keizer Karel den V eene nieuwe haven te maken, welke door de menigte der aangroeiende schipvaardye breder uitgewerkt en tot binnen de stadt gebragt is, wordende geleid door stads cingels en vesten naar een toren, genaamt *Duivelstoren:* ter dier oorzake wierdt ook afgebroken de kerk van St. Jan, met toelating van den bisschop van Utrecht, als ook het huis van St. Agatha, met het Bagynhof, tot het maken van het nieuwe Schuttershof, nu nog de *Voetboog* genoemd. Ook wierdt de stadt in 't jaar 1548 op nieuw rondom met alle nodige werken van tegenweer voorzien, hebbende die ook (dat haar tot geen kleinen luister strekte) nu en dan by bekwame gelegenheden etlyke ambachtsheerlykheden, omtrent haar leggende, aangekocht. Dus was de stadt in macht en aanzien aangewasschen, toenze kort daar na door den prins van Oranje belegert, en den Spaanschen ontnomen wierdt. Niet minder rees zy na dezen in welvaart, zynde in den tydt van zestig jaren twee maal uitgelegd, en wel de helft vergroot.

Dus verre het voornaamste van Middelburgs vorigen toestandt en lotgevallen, volgens de beschryving des vermaarden *Boxhorns*, ter nedergestelt hebbende, is het nodig wat nader te spreken wegens den tegenwoordigen toestandt dier aanzienlyke hoofd-en koopstadt. Zy is rondachtig van gedaante, en gelegen in het midden van Walcheren, eene grote myl van Vlissingen, iets minder van Veere, en eene halve myl van Arnemuiden; wel voorzien met goede wallen en brede vesten, in welker zoet water allerhande riviervisch gevonden wordt; rondom isze becingeld met ettelyke lusttuinen en welbeplante boomgaarden, die gul groejen en bloejen, ten blyke der goede aarde en lucht hier omtrent. Acht poorten heeftze, te weten de *Dam-Koe-Noord-Seis-Langevyle-Vlissingsche-Segeers-*en *Havenpoort*, ook twee punten zo ter Oost als Westzyde, voorzien met grof metaal geschut; vervolgens is deze stadt ook van binnen omringt met ordentelyke watergrachten, Dokke (daar de schepen gestadig vlot in kunnen leggen) en Molewater, zynde alle hare kaaien, binnencingels en bolwerken zeer sierlyk beplant, van welke laatste af men rondom op schone landeryen, tuinen, plantagien en dorpen een keurlyk gezicht kan genieten. Hier omtrent vindt men de Oost-West-Indische en Commerciewerf, voorts schone pakhuizen, smidzen, banen, enz. Doch om maar alleen iets van 't voornaamste dezer stadt van binnen te melden (want alles lydt het bestek van dit werk niet) zullen wy overgaan tot de gemene stads gebouwen, zo wereldlyke als geestelyke. Onder de wereldlyke plaatsen wy eerst (als de meeste betrekking op de stadt hebbende)

Het Raadhuis. Dit sierlyk stuk der oudheit staat te pralen op een by uitnemendheit schoon marktveldt (waar op voorheen nog eene grote kerk stondt, die, om de ruimte te vergroten, wierdt afgebroken) zynde gesticht door Karel, den XXXI graaf van Zeelandt, en eersten van dien naam, in den jare 1468; de gevel van het zelve is van wit arduinsteen, vol lofwerk, en pronkende tusschen de bovenvensteren met de meer dan levensgrote, tot nog toe meest ongeschonde, beelden van ettelyke graven en gravinnen van Zeelandt, wier namen onder op den voetstal te lezen zyn. Ter zyde staat de vleeschhal onder een en het zelve dak, met schalien belegd, opgetrokken: in het midden ryst een zeer sierlyke en kunstige toren, mede van de zelve soorte van witten steen, voorzien met speel-en slagwerk, komende op 't slaan der half twee mannetjes, en der gehele ure twee ruiters te voorschyn, onder den wyzer, die uit en in schieten; daar is mede eene fraaie stene galdery rondom, van waar men een zeer schilderachtig gezicht over de stadt, het gansche eilandt, en verder henen geniet. Dit Raadhuis treedt men langs een blaauwen arduinstenen trap (ter wederzyde met twee leeuwen, dragende het Middelburgsche wapen, versierd) op, en de deur, met het zelve wapen, vastgehouden door een dubbelden arendt, beschilderd, doorgegaan zynde, bevindt men zich in eene ruime zaal, die zich uitstrekt zo breed het Raadhuis zelve is; waar in ook altoos de hoge vierschaar, als 'er doodrecht geschiedt, gespannen wordt; ter regter zyde van welke men langs een stenen trap optreedt naar de stads Griffie. Ter linker zyde regt uit gaat men door eene deur naar de middelplaats, daar de ingang van den toren is, en wat verder aan de zelve zyde leidt een schone brede trap met een ruim portaal naar de bovenste vertrekken van het huis. In het midden staat eene ronde geboogde poort, hebbende boven zich het beeldt der *Gerechtigheit* geschildert, en daar onder met guldene letteren: Lex Populi Salus Publica, door welke men treedt in de *Vierschaar*, zynde een genoegzaam ruim vierkant vertrek, met ordentelyke gestoelten voor de Edele Achtb. Overheit, bestaande uit Burgermeesteren, Schepenen en Raden, belegt met rode kussens voor de Wet, en met groene voor den Raadt; en een bank voor de advokaten en pleitbezorgers, half rondswyze geschikt, voorzien. Boven het portaal der inkomste uit de gemelde voorzaal staan drie fraaie houte beelden, verbeeldende, zo 't schynt, den *Godsdienst*, de *Liefde*, en de *Wakkerheit*, boven een andere deur Zuidwaarts ziet men, uit diergelyk hout als de drie vorige beelden, het beeldt der *Gerechtigheit* met eene weegschaal in de linker, en bloodt zwaardt in de regter handt: hier naast aan is het kasje, daar de *roede van justitie* (die anders in eene kopere handt naast de regte zyde des baljuws of des eerst regerenden burgermeesters steekt) bewaart wordt. Voor den schoorsteen is eene grote oude schildery (aan wier beide zyden twee geharnaschte geschilderde beelden staan, met het wapen der stadt naast zich) verbeeldende het laatste oordeel: door nog eene andere deur tredende uit de Vierschaar naar de Griffie. Rondom hare muren hangen grote houte borden, waar op de krachtigste Schriftuurplaatsen zo des Ouden als des Nieuwen Testaments, inhoudende de voornaamste plichten der rechteren, met zegenspráke over de goede, en vloekbedreiginge aan de kwade ter nuttige lere en herinneringe geschilderd hangen. Ook ziet men naar de zyde der glazen (in 't midden mede met 't stads wapen beschilderd) een bordt, waar in zes grote helbaarden bewaard worden, welke by het doen van doodrecht door 's heeren dienaars gehouden worden. In het midden dezes vertreks staat eene langwerpige tafel, met een rood kleedt belegd, waar aan op vier rode leunstoelen zitten de eerste en twede Loonraadt en de eerste en twede Geheimschryver der stadt. Achter de bank der advokaten is eene deur in den muur, waar door men 't *stads geheim comptoir* bezoekt, 't welk geplaatst staat onder den toren, en onder andere stukken en archiven in zich besluit de oorspronkelyke stads keuren en privilegiën, aan die van Middelburg door de prinssen des lands voorheen verleend. Uit deze Vierschare treedt men Noordwaarts in de Schepenskamer, een schoon, ruim en luchtig vertrek, zynde van later aanbouw, als 't voorste gedeelte des Raadhuizes. Deze kamer is behangen met rood, en met een lange tafel en stoelen, met de zelve stoffe bekleed, voorzien. Ten Zuiden van de zelve pronkt een sierlyke schoorsteen, geschraagd door zwarte bonte marmere zuilen: boven den zelven staat een uitmuntend schilderstuk, verbeeldende het vermaarde recht van koning Cambyses, ter beide zyden van deze schildery ziet men festons wyze van boven nederdalen de gebeeldwerkte en beschilderde wapens der toen zynde Regeerderen, met die van hunne Loon-Raden en Geheimschryveren op de kroonlyst des schoorsteens. Uit deze kamer treedt men verder Noordwaarts (even als uit de Vierschare in deze) binnen de *kamer der Burgermeesteren*; mede een fraai vierkant vertrek, doch zo groot niet als de Schepenskamer, onlangs versierd met een roden marmeren schoorsteen, waar boven, in gesneden lofwerk, eene ronde schildery staat, verbeeldende den zoon van Fabius, die, om de eer, aan zyn ampt verschuldigd, naar recht te bewaren, zynen vader voor zich doedt van 't paardt stygen. Uit deze kamer (die de laatste beneden is) komt men Zuidwaarts door eene deur in eene tamelyk ruime galdery, waar in men van de straat door de achterdeur van 't laatst aangebouwde deel des Raadhuizes optreedt. Uit dezen gang kan men ook, ieder met zyn eigen deur, bezoeken de *Burgermeesters-*en *Schepenskamer* en *Vierschaar*, ter linker zyde des ingangs van achteren; en ter regter zyde van de zelve heeft men, behalven etlyke andere gemakken, de woning van de Conchierge. Voorts van beneden naar boven klimmende heeft men daar eerst diergelyk eene voorzaal, als beneden gemeld is; van deze treedt men door een groten middendeur in de *Thesaurie*, daar men eene menigte van bouwmodellen vindt, waar onder uitmunten de spits des vorigen, en den gehelen tegenwoordigen Abdytoren, mitsgaders nog een zeer sierlyk uit hout gesneden torentje; ook ziet men hier een groot houten borstbeeldt van keizer Karel den V. Van de Thesaurie treedt men in het *Thesauriers vertrek*, eene by uitmuntendheit schone zaal, van meer dan gemene grootte, voorzien van 2 schoorstenen, met gesneden lofwerk, welker een met eene schildery versierd is, die de Middelburgsche Maagdt verbeeldt, welke van den grave plegtig de privilegiën ontfangt; vertonende die des anderen den bloeyenden koophandel en zeevaart. Behalven de reets gemelde vertrekken zyn hier boven nog bekwame plaatsen voor de *subalterne collegiën*, en stads amptenaren: te weten voor de *Weesmeesters*, het *Land recht*, *Stads ambachten*, *Kleine zaken*, *Desolate Boedels*, *Comptoir van Finantiën*, *Registrature* en *Burger-wacht*. Eindelyk treedt men op tot de derde en laatste verdieping, zynde eene lange zolder, voorzien met verscheiden goed handgeweer en andere nodige stads behoeften. Naast aan het Raadhuis, in de Noordstraat, staat een huis, de *Rode Leeuw* genaamd, ook van een Conchierge bewoond, en boven door twee bedekte gangen daar aan verknocht, welk huis eene fraaie kamer heeft, waar op men verpachtingen doedt, en 's middags spyzigt ten dage der twee-maandelyke collecte, die van leden uit de Regeringe en Diakony, daar toe benoemd, ingezamelt wordt. Ook houden de kiezers hier hunne vergadering by 't benoemen van nieuwe Schepenen, enz. In dit vertrek plagt men te zien het afdruksel der werken van den hoogberoemden heere Jakob Cats, in folio, met gebeeldwerkte zilvere sloten aan een prinslederen bandt sierlyk toegericht, en door dien doorluchtigen man (zynde eerst geweest loontrekkend Raadsman dezer stadt) aan den Ed: Achtb: Magistraat van Middelburg vereerd, en opgedragen met eene daar voorgedrukte opdracht in rym, en door zyne eigene handt ondertekend. Het Raadhuis met zyn voornaamsten aanhang dus be-

beschouwt hebbende laat ons overgaan tot de

Abdy, nu het Hof van Zeelandt. Eer wy haren tegenwoordigen toestandt beschryven, zal 't niet onvoeglyk zyn, uit *Boxhorn* en *de Oudheden en Gestichten van Zeelandt* iets nopens hare vorige oudheit aan te tekenen. Deze abdy Onzer Lieve Vrouwe acht men begonnen te zyn door Godebald, bisschop van Utrecht, ter opkweking van zulken, die men tot het kerkelyk bedryf schikte, omtrent het jaar 1106. In 't eerst onthielden zich hier Reguliere kanunniken, doch deze verderteld geworden zynde, zyn in hunne plaatse daar in gestelt de Religieuzen der abdye van St. Michiël te Antwerpen, om daar in te voeren en te onderhouden den regel der Premonstreiten. Doch Willem de II, graaf van Hollandt en Zeelandt en Roomsch koning, in zyn Godsdienst dermaten Godvruchtig van gemoedt, dat men hem zegt de schryver geweest te zyn van een boeksken in 't Latyn, genaamt: Willems *des graven van Hollandt en Roomsch konings Overdenkingen omtrent de verborgendheden van 't lyden des Heeren*, heeft als een Godsdienstig werk deze abdy omtrent het jaar 1256 rykelyk begiftigt. Deze, als ook voor hem vrouw Ada, 's graven Floris des III gezellin, leggen hier begraven. Ook heeft Floris van Schoonhoven, abt en prelaat aldaar, in 't jaar 1546 opgericht een doorluchtig praalgraf, dien vorst ter eere, 't welk nevens andere kerksieraden in den driftigen beeldestorm vernielt is. De lyst der abten dezer abdye kan men zien by den gemelden *Boxhorn* in zyne Kronyk, en in de *Oudheden en Gestichten van Zeelandt*. Dezer abten rykdom is zo zeer aangewasschen, dat zy niet alleen eene zeer grote menigte landeryen, als ook 't voortreffelyk slot Westhoven, digt by Domburg, bezeten, maar daarenboven het eerste lidt der Staten van Zeelandt uitgemaakt hebben, en namen zy mede de prinssen des lands den eedt af, die gedaan wierdt op de heilige Evangeliën. Ten tyde van paus Paulus den III en Philips den II, koning van Spanje en grave dezer landen, is 't collegie der kanunniken van St. Peter ingestelt door graaf Willem den II, bestaande uit veertien Kanunniken en eenen deken, vereêrt met den bisschoplyken stoel in 't jaar 1559, zo dat de St. Peters collegiale kerk te Middelburg toen de eerste cathedrale kerk geworden is. Tot haar onderhoudt wierden onder anderen geschikt alle de inkomsten der abdye, mits dat de monniken daar een tamelyk onderhoudt zouden genieten. Dus kwamen de bisschoppen in de plaats en 't goedt der abten, en zyn bisschoppen geweest

I. Nicolaus a Castro, geboren te Loven, voorheen Rector aldaar in 't collegie van Busliden. Hy overleedt gedurende de belegering van Middelburg in 't jaar 1575.

II. Johannes van Stryen, een geboren Zeeuw, Licenciaat in de H. Godgeleerdheit, gewezen pastoor te Koukerke, vikaris van den eersten bisschop, en eerste regent van 's konings kweekschool te Loven. Hy is gemytert te Namen in 't jaar 1581, doch heeft zyn stoel nooit bezeten, door de omkering der zaken van dezen tydt. Hy stierf te Loven in 't jaar 1594.

III. Carolus Philippus de Rodoan, deken te Gent. Hy wierdt gemytert te Aalst in 't jaar 1600, doch geen middel vindende om zyn plaats te bekleden, wegens de veranderinge van regeringe, wierdt hy eindelyk bisschop van Brugge onder den aartshertog Albrecht. Onder de *diocese* of geestelyk rechtsgebiedt van Middelburg behoorden alle de kerken en gewyde plaatsen van Middelburg, Vlissingen, Veere, Zierikzee, Reimerswaal, Tolen, en 't omleggende landt van Flakkê en Voorne.

Na dat Middelburg nu het juk des konings van Spanje onttrokken, en de Roomsche geestelykheit aldaar vernietigt was, ontfing deze plaats, om hare ruimte, deftigheit en aangenaamheit, den setel van alle de hoge vergaderingen en collegiën of zameningen van Staat, de welke wy hier, benevens de voornaamste amptenaren (onbenadeeld iemands rang) op de bevattelykste wyze van regeringe in order zullen laten volgen. Wy beginnen derhalven met de

Edele Mogende Heeren Staten van Zeelandt, 's lands wettige en opperste mogendheit, bestaande tegenwoordig (nu 'er geen eerste Edele meer is) uit de afgezondenen der grote steden Middelburg, Zierikzee, Goes, Tolen, Vlissingen, en Veere, met hunnen Loonraadt en Geheimschryver. Deze hoogst aanzienlyke vergadering, gemachtigt van hare vroedschappen, komt zo dikwils byeen, als zaken, tydt en noodt dat vereischen, om te overleggen, beraadslagen, tot besluit en uitvoering te brengen de allergewigtigste zaken dezer Provincie, en ook al zulke dingen, daar zy uit hoofde der Unie zamen met de andere Provinciën belang by heeft. De kamer, daar deze gemachtigden van Staat vergaderen, is een vry groot, ruim en zeer aanzienlyk vertrek, waar naar men, door eene prachtige arduinstene poort, dragende het wapen van Zeelandt, uit marmer gehouwen, (latende ter linker zyde het Staten comptoir of Griffie) langs een schonen trap, door de kamer der Gecommitteerde Raden, daar de leden eerst byeen komen, optreedt. Ten hoogsten bezienswaardig is het beroemde tapytsieraadt, het welk zich hier vertoont. Boven den schoorsteen, tegen den balk, staat met gesnedene letteren: De Mogendheden over U gestelt weest onderdanig. 1679. Wat lager ziet men in tapytwerk 's prinssen beeldt, staande aan de eene zyde zyn wapen met het gewoonlyk omschrift: Je maintiendrai, ter andere zyn zinnebeeldt en spreuk: Sævis tranquillus in undis. Voorts hangen, ter wederzyde van het wapen der Provincie, dat in het midden staat, festonswyze neder de wapens der zes stemmende steden, Middelburg, Zierikzee, Goes, Tolen, Vlissingen en Veere. Onderaan dit alles leest men:

Auriaco duce sævis tranquillus in undis
Me rexit trepidum, sustinuitque manu.
Lactor & emergo durarum ex gurgite rerum
Non sine Divini Numinis auspicio.

Vervolgens ziet men op diergelyke wyze in prachtige tapyten (het werk van eene *Joanna de Maegt*, en, zo men zegt, met de naaldt gewrocht) rondom de wanden der kamer hangende, de doorluchtigste zeetriomfen, die de Zeeuwen in 't begin der oprechtinge van de Republyk op de Spanjaarden behaalden. Onder 't eerste dezer wandtapyten leest men:

Aspicite Hispanæ bustum memorabile gentis,
Qua rabidus Schaldis in mare volvit aquas,
Gloria Mattiacum quo sese ad sidera tollit
Sarta est Libertas, Relligio & Patria.

Onder het twede:

Dum tutam sese numeroque, & robore, & arcis
Zeburgi auxilio classis Ibera putat.
Zelandi contra numerumque & robur & arcem
Despiciunt classi, subjiciuntque faces.

Onder het derde:

Dum struit ad Lillo classem, spe victor Iberus,
Qua se Mattiacos vincere posse ratus,
Ille ferox ipsis inopinâ vincitur arte.
Præda fit. In cinerem versa repente perit.

Onder het vierde:

Ut Medioburgum solvat durâ obsidione,
Wallachriæ ad littus classis Ibera venit.
Infensis obstat Zelandus navibus; unam
Vi capit, & classem spargit Iberiacam.

Onder het vyfde en laatste:

Clauserat Hispanus portumque, urbemque Ziringi
Navibus & palis, arcibus atque viris.
Per medias naves, palos, arcesque, virosque
Zelandus rumpens sustulit inde duas.

Deze Heeren Staten der Provincie hebben onder zich, als hun gemachtigden, en aan hen, op hunne instructie, beëedigd met twee provinciale voorname Collegiën en drie Ontfangers, namentlyk: de Gecommitteerde Raden, die hunne vergadering houden in de kamer, even voor die der Heeren Staten, zo strax gemeld, zynde een aanzienlyk vertrek. Voor den schoorsteen ziet men levensgrootte Willem den III, koning van Groot-Britannië hoogl. gedachtenisse, afgebeeld in zyn koninklyk plegtgewaadt, zeer uitvoerig geschilderd. Deze Heeren gemachtigde Raden, die mede tot hunne ministers hebben den Loonraadt en Geheimschryver van Staat, zyn zes in getale, uit ieder stemmende stadt een. By afwezendheit der Staten bestieren zy uit hunnen name verscheide zaken de Provincie betreffende, alle nader te zien in hunne instructie: ook worden door hen, en van hunnen Geheimschryver ondertekend, afgezonden de punten, waar op de vroedschappen der zes steden verzocht worden hare gemachtigden ter Staatsvergadering af te zenden, wanneer de Staten op nieuwe beschryvingen byeen komen.

Het twede dier provinciale collegiën of zameningen is de Provinciale Rekenkamer. Deze wierdt door de Ed. Mog. Heeren Staten 's lands opgerecht in 't jaar 1596. Na het ophouden des Eerst edelen bestaatze thans uit zes gemachtigden of *Rekenmeesters* (eertyds by de oprechting dezer kamer *Auditeurs* genoemd) uit de zes steden, met eenen sekretaris, wier post het is te horen en te sluiten alle rekeningen, de Provincie betreffende, registers te doen houden van alle 's lands privilegiën, oude brieven, traktaten met prinssen en andere provinciën aangegaan; mitsgaders van octrooien, giften, beleningen, enz. ook van legitimatiën, lenen, traktamenten en diergelyke zaken, de Provincie betreffende, en voor al te zorgen dat door generhande middelen eenig nadeel aan 's lands gerechtigheden worde toegebragt. Deze Kamer (van haar zulks door de Staten vereischt wordende) adviseert aan Hunne Ed: Mogende over alle zaken, de finantie dezer Provincie betreffende, mitsgaders over vrydommen en octrooien, eer die door hunne Ed: Mog. den verzoekeren verleent worden. Zy heeft twee fraaie vertrekken, in welke men van voren door een fierlyk yzer hek binnen treedt. In de voorkamer vindt men ettelyke kassen, waar in alle notulen der Staten van Zeelandt, mitsgaders de advysboeken der Kamer bewaart worden: hun vergaderplaats daar aan volgende is rondom behangen met kaarten van polders, dykadien, enz. Ter zyde van deze is nog een kleinder vertrekje, met eene kleine boekery, waar in al eenige rare schryvers, rakende de historie des lands, gevonden worden. Vervolgens treedt men naar boven, daar men eerst ontmoet het geheim Comptoir, waar op men, nevens andere oude archiven, ziet de Copulaatboeken, in zich bevattende de keurigste oudheden des lands. Voorts vindt men nog hoger in eene bekwame ruimte geschikt alle de rekeningen en andere papieren, tot deze kamer behorende; die daarenboven ook

ook hare byzondere Griffie heeft, voorzien van alle nodige Lenen, octrooien, enz.

De drie voornaamste Staten Ontfangers zyn de ONTFANGER GENERAAL VAN ZEELANDT. Deze (voortyds *Thesaurier* genoemd, en in die hoedanigheit mede als Raadt zitting gehad hebbende in de vergaderplaatse der Gecommitteerde Raden) ontfangt den in-en betaalt den uitschuldt van de gansche Provincie. By hem komen alle andere Staten ontfangers van gemene lands middelen hunne sloten van rekeningen zuiveren, en hy verrekent, zo wegens de Provincie, als de Admiraliteit in Zeelandt, aan de Provinciale Rekenkamer, zo strax gemeld. De RENTMEESTER DER GRAAFLYKE DOMEINEN VAN ZEELANDT, BEWESTER SCHELDE, die te gelyk ook hoog BALJUW (waar van in de REGERINSFORME der stadt nader zal gesproken worden) en STADHOUDER DER LENEN BewesterSchelde is. Eindelyk volgt de RENTMEESTER DER GRAAFLYKE RENTUREN. Nog houden in deze abdye hunnen setel twee aanzienlyke collegiën, gemachtigd door, en beëedigd aan de Hoog-Mogende Heeren Staten generaal der Vereenigde Nederlanden: welker eerste bestaat uit de GECOMMITTEERDE RADEN TER ADMIRALITEIT IN ZEELANDT. Zes van dezen Zeeraadt zyn de gecommitteerde Raden van Zeelandt, uit elke stadt een, reets boven gemeld; waar by nog een wegens Amsteldam, een wegens Delft, Rotterdam of Dordrecht, en een wegens Utrecht gevonden worden, uitmakende te zamen negen leden, met een Advokaat Fiskaal en Sekretaris. De zorg van dit collegie gaat voornamentlyk over toerusting ter zee, in staat houden van 's lands scheepsmacht, ontfangen van de rechten der uitgaande en inkomende goederen over geheel Zeelandt en Staatsch Vlaanderen, en verbeurdverklaring van of in oorlog genomene schepen, of tegen de rechten gesiokene goederen, ook over criminele zaken, die tot hun rechtbank behoren. Langs een ruimen trap treedt men eerst op een wyd portaal (voorzien met eenige oude en seldzame vlaggen en wimpels, den Spanjaarden in verscheide de waterstryden ontweldigd) ter regter zyde van het welke men naar de Griffie, en aan wiens slinker zyde men naar het vertrek gaat. Hier van daan nog eenige trappen opgegaan zynde komt men in de Raadkamer, een ruim en sierlyk vertrek. Voor den schoorsteen ziet men koning WILLEM DEN III in 't volle harnasch levensgrootte, als admiraal generaal van Zeelandt, uitgeschilderd. Ook hangen hier de afbeeldingen der roemruchtigste zeehelden MICHIEL DE RUITER (welke schildery, door hem zelve aan den Raadt vereerd, men zegt 's doorluchtigen mans wezen zeer wel te vertonen) en JAN en KORNELIS EVERTZEN. Regt uit aan 't einde der kamer ziet men een uitnemend sierlyk model van een oorlogschip, met staanden lopende want, zeiladie en ander toebehoren volkomen toegerust. Onder dit collegie behoren de luitenant admiraal, viceadmiraal, schout by nacht, en 's lands zeekapiteinen.

Het twede Generaliteits collegie, zich hier onthoudende, is het HOF EN DE RAADT VAN VLAANDEREN, wiens rechtsgebiedt zich uitstrekt over geheel Staats-Vlaanderen, en bestaat uit een presiderenden of voorzittenden Raadt, acht Raden, een Advokaat Fiskaal, Rentmeester der exploicten, en Griffier; en des zelfs leenhof uit superintendent en leenmannen (zynde die de presiderende, en de andere acht Raden) en hun griffier. Hunne Raadkamer is eene fraaie en welgeschikte plaats.

Nog houden in deze abdye hunne vergaderingen de STATEN VAN WALCHEREN, bestaande uit twee heeren der regeringe van Middelburg, en een uit die van Vlissingen, een een uit Veere, te zamen met de Gecommitteerden wegens de BREDEGEERFDENS, welke hebben tot agterraden 'T COLLEGIE DER VIER EN TWINTIG COMMISSARISSEN, REPRESENTERENDE ALLE DE GELANDEN DES EILANDS. Behalven alle deze aanzienlyke vergaderingen pronkt de abdy nog met bekwame woningen voor de Gecommitteerde Raden. Ook is daar een huis, het welk weleer diende ter huisvesting van den heere Odyk, als Eerstedele, wanneer hy in deze Provincie was. Het *Heeren logement*, hier regt over staande, en weleer de woonplaats van den admiraal van Zeelandt, dienende tegenwoordig tot intrek voor de leden van Staat, als 'er vergadering is, heeft alle behoorlyke gemakken ten dien einde, en vertoont zich aanzienlyk genoeg.

Digt aan dit hof van Zeelandt grenst de GRAAFLYKE MUNT, opgerecht in 't jaar 1589 met het huis des muntmeesters.

Laat ons nu eens de kerken van Middelburg beschouwen. Het getal der Hervormde is acht, zes Duitsche, eene Fransche, en eene Engelsche. De eerste plaats verdient de OUDE KERK, die anders OUDMUNSTER genaamd, en aan St. Peter door de Roomschgezinden is toegewyd geworden. Haar bouwheer was graaf Willem, de III diensnaams, en zy is in 't jaar 1310 voltooid. Zy heeft een kruisachtige gedaante, voorzien met een toren en luiklok. Men ziet aan de Zuidzyde dezer kerke, in een uitgesleten steen in den muur gemetseld, daar men zegt twee in een gevlochtene handen op te staan, ter gedachtenisse van twee, die elkanderen zeer lief hebbende, terwylze in den echt ingewyd wierden, aan malkanderen de regter handt gaven, en strax beide te gelyk dood bleven. Van binnen is deze kerk zeer ruim en hoog, met bekwame gestoelten en zitplaatsen voorzien, en behangen met menigte van wapens. Hier is begraven de vermaarde HADRIANUS JUNIUS, na dat hy te Arnemuiden overleden was. Dus luidt zyn grafschrift:

HADRIANO JUNIO HORNANO, *Philosopho, Medico & poëtæ celeberrimo*, Bataviæ *Historico fidelissimo, cujus in omni disciplinarum genere exquisita eruditio, singularis industria, infinitæ lectionis præstantia, multiplex linguarum scientia, pari conjuncta comitate, doctorum omnium admirationem laudemque meruit. Post varia incomparabilis ingenii monumenta, quibus æternam sibi memoriam comparavit, sub hoc marmore condito Patri optime de se merito*, PETRUS JUNIUS, *mœstissimus pietatis ergo P. C. Vixit annos* 63. *obiit* 16 *sibi cognominis mensis, anno salutis Christianæ* MDLXXV.

> JUNIUS, *hic situs est: ultra ne quære viator,*
> *Oculisque sat debere te tuis puta*
> *Tam magni spectare viri, queis contigit, urnam.*
> *Oculi o beati, o vere ingens spectaculum.*

Ook vertonen zich hier twee heerlyke eergraven van JAN en KORNELIS EVERTZEN, luitenants admiralen van Zeelandt, gesneuveld in den zeeslag tegen de Engelschen in 't jaar 1666. Zy leggen hier in wit marmer op tomben van rood gevlamd marmer in volle rustinge, met schone bysieraden, voegende aan hun ampt. Na deze zyn hier sedert nog twee admiralen van het zelve geslacht, met name KORNELIS en GELEIN EVERTZEN, begraven.

De NIEUWE KERK voorheen het KLOOSTER genoemd, is een langwerpig, vierkant en luchtig gebouw, versierd met een prachtig orgel, over weinige jaren vernieuwd. Het heeft twee grote deuren boven, en twee kleinder onder. De grote zyn van buiten beschildert met verguld lofwerk, en de wapens der toen regerende heeren burgermeesteren; van binnen, ter regter zyde, met de zegepraal van David, na 't verslaan van den reus verwelkomd van de reiën der Israëlitinnen, ter slinker zyde met Jeftaas dochter, haren vader, in triomf wederkerende, te gemoet komende met trommelen en ryën. De benedenste deuren zyn van buiten beschildert als de bovenste met de wapenen der toen regerende Heeren Thesaurieren, en van binnen met spelende en zingende maagden. Op de onderste verdieping pronkt in 't midden het wapen der stadt, en boven in den top staan ter wederzyde twee grote geheel vergulde engelbeeltenissen, ieder met een bogtige trompet aan zyn mondt. Voorts heeft deze kerk bekwame gestoeltens voor Burgermeesteren, Schepenen en Raden der stadt, Gecommitteerde Raden, Raden van Vlaanderen, Kiezers, Krygsraadt, subalterne collegiën, enz. De predikstoel, onlangs hier nieuw gemaakt, is een proefstuk van schrynwerkers kunste. Hy is achtkantig, en rust op een gebeeldwerkten arendt, die in zyne klaauwen 's stads wapen, door een burg verbeeld, vast houdt. Boven dezen stoel hangt een diergelyk gehemelte, opgehouden door eene van boven nederdalende rood geschilderde yzere stang met vergulde doppen. Men ziet hier ook twee sierlyke kopere kaarskronen, van eene ongemene grootte, hebbende drie transsen met kandelaren boven malkander. Aan de Noord-Oostzyde dezer kerke ziet men aan den muur ter gedachtenisse hangen een bordt met vergulde letteren, inhoudende een *grafdicht*, door den Raadpensionaris DE BRUNE op zyne twee zonen, beide in een maandt gestorven, aldus gemaakt:

> *Gy jonge en dertel liên,*
> *Komt aan dit graf bezien,*
> *'s Geen dienstig is te weten,*
> *Twee broeders, jongh en sterck,*
> *Bedekt hier deze zerck;*
> *Beid' in een maandt verbeten.*

De CHOORKERK, naast aan de vorige, is mede een bekwame plaats voor den Godsdienst, in welke men ter Noorder zyde aan den muur met vergulde letteren dit volgende grafschrift heeft, op zekeren kapitein JAN PIETRSZ.

Ter eere en gedachtenisse van Kapit. JAN PIETERSZ. *uitgevaren naar de West-Indiën onder 't beleid van den kloekmoedigen* PIETER ADRIAENSEN, *en gestorven den* 1 *Augustus des jaars* 1608.

> *Gy, die hier gaat voorby, om dit of dat t'aanschouwen,*
> *Wilt by dit droevig graf uw treden wederhouwen,*
> *En met een stil gezwyg verwondert wat hy doed,*
> *Die 't hert draagt in zyn lyf, en Godt in zyn gemoed.*
> *Jan Pieters was de man, die Godt heeft konnen leren.*
> *Jan Pieters was de man, die Godt heeft konnen eeren,*
> *En toonen metter daad, dat hy ook was een held,*
> *Die voor Maraens gedreig nog wreedheit was ontsteld.*
> *Jan Pieters was die man, die na voorgaande beden*
> *Zes uuren achtereen kloekmodig heeft gestreden,*
> *En tegen meer dan tien, die, van de Spaansche magt*
> *Rondom en vast bezet, niet dan om Godt en dagt,*
> *Die niet en had geleerd te konnen zyn verwonnen,*
> *Maar harde tot de dood in 't geen hy had begonnen.*
> *Zet, Spanjaards, uit den zin het gansche werreldryk,*
> *Al is Jan Pietersz. dood, daar leeft nog zyns gelyk.*

Tusschen beide deze kerken staat de ABDYTOREN, een gebouw van uitstekende hoogte, gemetselt van steen tot aan den eersten trans, vervolgens van hout opgetrokken, en overdekt met koper. Boven in den top vertoont zich een burg (zynde het wapen der stadt) met eene keizerlyke krone versierd, op welker kloot de yzere stang staat, waar op een vergulde weerhaan draait. Meer dan eens, en laatst den 1 Augusty des jaars 1712, is deze spits, met al het klok-en uurwerk, tot aan het

muur-

muurwerk door den blixem afgebrand; doch tegenwoordig weder gebouwt, en heerlyker dan ooit met uitmuntend lui-slag-en speelwerk toegerecht. OOSTERKERK, een zeer prachtig gebouw, met een ronden hoepel en lantaren daar boven. Van buiten zo wel als van binnen is zy versierd met heerlyk beeldwerk, uit hardsteen, verbeeldende festonnen van vruchten, gevlochte doodsbeenderen en zeegewasschen, mitsgaders een menigte der wapenen van den toen regerenden Magistraat. Onder den ingang van binnen staat het stads wapen (het welk ook in zes grote glasramen geschilderd is), en daar boven de Wet der tien geboden, met vergulde letteren, op hemelsblaauw geschilderde tafelen. Zy heeft een uitmuntend schonen predikstoel en grootsch gehemelte daar boven, als ook eene fraaie bank voor de regeringe, en andere bekwame zitplaatsen meer. Van voren gaat men daar in langs zeven trappen. Boven op den top draagtze een sierlyken windwyzer, geplaatst op een vergulden burg, en verbeeldende de vryheit.

GASTHUISKERK, dus genoemd naar 't GASTHUIS, daarze naast aan paalt, is een oud en eenvoudig gebouw, en niet groot.

Zo is ook de VISCHMARKTSKERK, mede dus genaamd wegens hare nagelegenheit aan de Vischmarkt. Men heetze ook de BACHTSGRAVENHOVE KERK, als gelegen hebbende achter 's graven hof (want *bacht*, of *bachts* betekent in de oude Zeeuwsche tale *achter*). Ook wordtze ZUSTERKERK genoemd, naar het hier gestaan hebbende klooster DER ZWARTE ZUSTERS. Behalven deze zes kerken zyn 'er nog verscheide andere gestichten geweest, als namelyk:

't Bagynhof, thans gebruikt tot armhuisjes.	*Augustyner monnikenklooster.*
Bogarden.	*Tertiarissen.*
't Klooster Bachtsgravenhove.	*Convent der Cellebroeders.*
Minderbroeders convent.	*St. Aagtenhuis.*
't Klooster der zwarte zusters, Bachtensteene, misschien het zelve met dat van *Bachtsgravenhove.*	*Het huis van de heeren der Duitsche orde*, digt by St. Peterskerk, welk gebouw, thans bewoont wordende door de Wel Edele Vrouwe van *Couwerve*, nog aan zyn muurwerk vertoont klaarblykende overblyfsels der wapenen van die ridderorde.

Alle welke gebouwen of gesloopt, of thans tot andere gebouwen aangelegt zyn.

De FRANSCHE KERK is een ruim en bekwaam gebouw, staat in de St. *Petersstraat*, en is voorzien met sierlyke gestoeltens zo voor den Magistraat der stadt, als voor de Gecommitteerde Raden, Rekenmeesteren en Raden van Vlaanderen. Deze kerk heeft ook, boven den ingang der grote deure, een klein, doch zoetluidend orgel.

De ENGELSCHE KERK is een klein, luchtig, en vierkant gebouw, staande naast het SIMPELHUIS.

Dus de kerken der Hervormden beschouwt hebbende, wordt het tydt iets te zeggen nopens die van andere gezindheden onder het Christendom, waar onder de Lutherschen en Mennoniten hunne openbare hebben, zynde echter de zelve zonder luiklok.

De LUTHERSCHE KERK is gebouwt op een tamelyk ruim plein met den ingang naar de *Spuistraat*. Zy is langwerpig vierkant van voren, met ettelyke glaze vensteren aan de Zuidzyde, dragende de wapens van zulken, die de zelve vereert hebben. Even boven den ingang zyn twee galderyen boven elkander, welke onderste door twee halve en twee gehele houte zuilen onderschoord is. Het gehemelte dezer kerk is zeer sierlyk, boogswyze gemaakt, en hemelsblaauw geschildert, bezaaid met eene vergulde zon, maan, en menigte van sterren. Ter beide zyden van de zelve zyn bekwame gestoeltens voor den Kerkenraadt en de gemeente. Regt tegen over den ingang van 't uiterste der kerke staat de predikstoel, en boven dezen eene galdery, in 't midden van de welke praalt een schoon orgel, rustende op een fraai lofwerk, in welkers midden men een grote witte zwaan ziet, zynde het zinnebeeldt van den beroemden Luther. Deze zwaan draagt het wapen van den vereerder des beeldwerks, waar onder staat: *Dit onderwerk heeft vereert Jakob Hellesen en zyne familie.* Tegen den want ziet men hier en daar eenig sierlyk beeldwerk, schilderadie en Schriftplaatsen, in vergulde letteren op tafereelen gestelt. In 't midden der kerke hangen drie kopere kerkkronen, de grootste in 't midden, en twee, wat kleinder, ter zyden. Deze kerk wordt tegenwoordig bedient van twee leeraren, wier onderhoudt hen verschaft wordt van de ledematen der gemeente. Hier wordt gepredikt twee maal 's zondags, 's woensdags winter avonden, en op de feestdagen.

De MENNONITEN KERK is een klein, luchtig en vierkant kerkje, staat in de *Hoogstraat*, digt by de stads schuur, en wordt bedient van twee leeraren ten koste der gemeente. Men predikt hier twee maal des zondags, des vrydags voor 't Avondmaal, en op de feestdagen.

Schoon onder Roomschgezinde mogendheden meest overal de Hervormden de bitterste vervolging en rampen moeten lyden, zo wordt aan hen, gelyk in gansch Nederlandt, ook hier, onder de zachte regering der gebiedende overheit, eene matige vryheit tot oeffening van hunnen Godsdienst, mits generlei ergernis gevende, gunstiglyk toegestaan: waar toe zy derhalven tot hun gebruik hebben eene ROOMSCHE KERK, welke is in een huis, staande op den binnencingel der stadt, omtrent de Vlissingsche poort. Deze kerk heeft doorgaans tot haren dienst twee geestelyken, by den Magistraat goedgekeurd. Zy doen hun dienst des zondags morgens vroeg, als ook op de feestdagen.

Behalven deze gezindheden der Christenheit hebben ook de Joden volkome vryheit van Godsdienst, dien zy in eene daar toe welgeschikte JOODSCHE SYNAGOGE (welker ingang is in de *Heerestraat*) des vrydags avonds, des zaturdags en andere hunner feestdagen plegen. Andere openbare Godsdienstplaatsen vindt men hier ter stede niet: alleenlyk echter is 'er nog een vertrek, eenigzins kerkswyze toegerecht, werwaarts men door eene grote stene poort uit de evengemelde straat ingaat. Hier wierdt nu en dan in verscheide tyden des maandags avonds eene vergadering gehouden, waar in, of door zommige leeraren der Hervormde kerke, of door zommige lieden uit de burgery, in de Godgeleerdheit meer dan gemeen bedreven, openbare oeffeningen over voorname Bybelstukken, met bygevoegde Psalmzangen en gebeden, plagten te geschieden.

Men heeft hier behalven de begraafplaatsen in de meeste kerken ook ten dien einde eenige KERKHOVEN, te weten een aan de *oude* of *St. Peterskerk*, daar men ook een doodbeen-huisie ziet, met dit opschrift:

Gelyk gy zyt, zo waren wy voor dezen.
Zo als wy zyn, zult gy haast wezen.

Voorts is 'er een aan de *Oosterkerk*, een aan 't *Bagynhof*, en een aan 't *Bolwerk* by de Vlissingsche poort. Nog is 'er een voor de Joden mede op 't *Bolwerk*.

Ter oorzake der naverknochtheit met de twee kerkgebouwen, mitgaders uit hoofde van des zelfs gebruik, voor een groot gedeelte op het kerkelyke zyne betrekking hebbende, zal 't niet ongevoeglyk zyn thans te laten volgen het DOORLUCHTIG SCHOOL, wiens gehoorplaats gelegen is tusschen de Nieuwe-en Choorkerk, en strekt ook tot een gedeelte der laatstgenoemde, daar van nu door een tamelyk hogen muur afgescheiden: van boven ontfangt het zyn meeste licht door een fraaien lantaren. Tegen den muur Westwaarts hangt een houten bordt, inhoudende deze twee vaarzen in 't Latyn:

Quo, dolor! in cineres anno collabor, eodem
Arte novâ reparor, præsule Nicoleo.

Daar is regt tegen over den ingang een fraai gestoelte voor den Professor, en even daar onder een lager voor den leerling: naar beide de zyden, en in 't midden, zyn bekwame zitplaatsen voor de toehoorderen. Deze leesplaats, doorgaans het *Auditorium* genoemd, is eerst tot akademische oeffeningen bekwaam gemaakt ten tyde der bekende geschillen nopens het beroep van CONRADUS VORSTIUS, van Socinianery beticht, onder de Godgeleerden op Leidens hogeschool gerezen, als wanneer de vermaarde FRANCISCUS GOMARUS van Leiden, daar hy reets professor der Theologie was, herwaarts gekomen, lessen in de Godgeleerdheit gedaan heeft, gelyk ten zelven tyde dat verrecht wierdt door den beroemden ANTONIUS WALÆUS (toen predikant alhier) in de wysgeerte. Beide deze beruchte Godgeleerden, de eerste als hoogleeraar naar Saumur, de andere in die zelve hoedanigheit naar Leiden vertrokken zynde, bleven hunne plaatsen onvervuld, tot dat dit doorluchtig school door zorg en toedoen van de geleerdheit koesterende overheden tot den hoogsten luister, dien 't ooit gehad heeft, verheven is omtrent het jaar 1650: want toen wierdt in de Godgeleerdheit tot hoogleeraar beroepen ALEXANDER MORUS van Geneve (naderhandt naar Vrankryk vertrokken, een man bekend door zyne Latynsche Theologische schriften en gedichten); in de rechten GEORGIUS CRAGIUS; in de wysgeerte CLAUDIUS LE GRAS DE ST. HILAIRE, en in de letterkunde NICOLAAS BLANCARD (naderhandt als hoogleeraar der Griekse tale vertrokken naar Franeker), alle op aanzienlyke wedden. Vervolgens hebben hier omtrent dien tydt professoren in de Theologie geweest GULIELMUS APPOLLONII, en de rector van 't Latynsche school, WILMERDONX, in de letterkunde, tot dat (jammer was het) deze schone bloei allengskens weder afgenomen, en omtrent het jaar 1661 geheel te niet gegaan is. En zyn daar gene hoogleeraars meer geweest, tot dat WILHELMUS MOMMA, gewezen professor in den Ham, en beroepen predikant hier ter stede, na gedane redenvoering *de apparitionibus Jesu Christi* op den 8 Juny des jaars 1676, tot het hoogleeraarsampt der H. Godgeleerdheit, en JOHANNES DE MEI, ook predikant alhier, mede omtrent dezen tydt tot dat der philosophie gevordert wierden: beide mannen, bekend door hunne nagelatene schriften zo in de Godgeleerdheit als wysgeerte. Doch de eerstgenoemde, door de scheur-en twistziekte dier tyden ten onrechte van onrechtzinnigheit beticht, en vervolgens neffens den vermaarden JOANNES VAN DER WAAYEN (toen predikant alhier, naderhandt hoogleeraar te Franeker) ter stede uitgezegt, en de laatstgemelde overleden zynde, bleven hunne plaatsen onvervuld, tot dat in den jare 1709 door hunne Ed. Achtb. JOANNES AALSTIUS, toen reets hier predikant, aangestelt wierdt tot hoogleeraar der philosophie, in welke hoedanigheit zyn Eerw. ingewyd is den 10 September des zelven jaars, doende by die gelegenheit eene redenvoering *de vita actuosa & sapientiæ studiis*; en is in het jaar daar aan volgende 1710 ook tot hoogleeraar der H. Godgeleerdheit verkoren JOANNES BIERMAN, voorheen professor te Herborn, thans predikant in deze stadt, die mede den 19 December van dit jaar georeert heeft *de regno Servatoris glorioso*; beide uitmuntende mannen,

nen, in die waardigheit geftorven, en, na hunne doodt, door hunne fchriften vereeuwigt. De laatftgenoemde overleden zynde, is korten tydt daar na de hier toen onlangs beroepen Predikant ALBERTUS VOGET (naderhandt geworden Theol. Doctor) hoogleeraar der Godgeleerdheit verkoren, de welke na gedane redenvoering *de Natatilibus ad aram Jehovah non factis* met veel naarftigheit dien poft heeft waargenomen (hebbende, gelyk voorhenen de heer Aalftius over de *zedekunde van Geulinx*, ook eens ter week, behalven zyne gewoonlyke Latynfche leffen in het Duitfch, over den *Natuurlyken Godsdienft* gelezen) tot dat hy in het jaar 1727, op beroep der heeren van Groningen, tot profeffor en akademieprediker in hunne vermaarde hogefchool derwaarts vertrokken is. Gedurende het verblyf des zelven alhier is ook in 't jaar 1725 geworden hoogleeraar in de wysgeerte GERARDUS VAN HEMERT, predikant mede hier ter ftede. Zyne redenvoering deedt hy *de Ideis innatis*; en in de plaats van Albertus Voget, bovengemeld, is tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit beroepen SAMUEL KOENRAAD DE BRUINE, predikant eerft te Deventer, en nu in deze ftadt.

Behalven de gemelde hoogleeraars heeft men hier ook nu en dan zeer bekwame *lectores* gehad, hunne leffen doende over ftoffen der litterature. Zodanige zyn geweeft PETRUS PETTENIUS, toen leermeefter van de eerfte fchool, thans rector te Zierikzee, een man van grote bedrevenheit in dat foort van wetenfchappen, en onlangs nog PETRUS WESSELING, toen conrector alhier, thans waardig hoogleeraar in de hiftoriën en talen te Franeker, reets met verdienden lof by de geleerde wereldt bekend door zyne uitgegevene fchriften, die buiten twyffel van meerder ftaan gevolgd te worden. Het is ook in deze gehoorplaats (*Auditorium*) dat jaarlykfch gewoonlyk twee malen, eens in de grote vakantie, en eens in January, Latynfche redenvoeringen over verfcheide ftoffen uitgefproken worden van die jongelingen, welke uit de Latynfche fchool gaande, ter akademie bekwaam geacht worden,en *gratiarum actiones*, of dankzeggingen van anderen, die tot hoger claffen of fcholen opklimmen; wordende by die gelegenheit, onder groten toevloedt van hoge en lage perfonadiën, ettelyke boeken, tot pryzen, aan de fcholieren uitgedeelt.

Thans overgaande tot de overige voornaamfte gebouwen, zo tot burgerlyk als Godsdienftig gebruik, zullen wy beginnen met de WISSELBANK, een vry fierlyk gebouw, hebbende deuren en venfters (gelyk trouwens het Raadhuis en alle andere ftadshuizen) befchilderd met 's ftads eigene merkverwe, zynde wit, rood en geel, ftaande in de *Giftftraat*, is gebouwt in den jare 1600, en worden tot opzicht hier over aangeftelt vier commiffariffen uit den Magiftraat; ook zyn hier twee boekhouders met hun affiftent en twee caffiers, die de op-en afgefchreve fommen in bankbriefjes van dezen en genen op ieders lopende rekening aldaar te boek ftellen, en gelden uit-en intellen:ofwegen: ook kan men hier op behoorlyk pandt altoos geldt ter leen ontfangen. De laagfte fomme, die hier op- of afgefchreven wordt, is vyfentwintig ponden Vlaamfch, of honderd en vyftig guldens Hollandfch. Men kan hier de ganfche week door geholpen worden des morgens en 's namiddags, uitgezonderd des woensdags en zaturdags na den middag, als wanneer die gefloten is.

BANK VAN LEENINGE. Dit is van buiten een aanzienlyk gebouw, ftaande in de *St. Jans ftraat*, waar uit langs een hardftenen trap met yzere leuningen, door een fierlyke poort, waar boven 't wapen der ftadt door twee leeuwen vaftgehouden wordt, men binnen treedt in een ruime vloer, waar van men op eene plaats ter regter zyde het comptoir heeft, daar de twee commiffariffen uit den Raadt (die jaarlykfch verwiffelen) eens 's maands zitten ter betalinge der intereffen van de Leenbanks obligatiën, en tot andere zaken, hun poft betreffende. Deze bank is opgerecht in 't jaar 1636, ter weering van vuil gewin zoekende en onmatig woekerende lombaarden, en tot gemak en onderftandt der gemeente: boven zyn zeer ruime gemakken tot nette fortering der verfcheide beleende goederen van minder en meerder waardye.

LATYNSCHE SCHOOL. Deze is ten opzichte des gebouws zo fchoon, ruim en gemakkelyk, als er ergens in ganfch Nederlandt eene gevonden wordt, zo ten opzichte der luchtigheit, als fchool-en woonvertrekken voor den rector en daar in de koft zynde leerlingen. Men treedt daar binnen door een aanzienlyken ingang, waar boven in hardfteen uitgehouwen te lezen ftaat:

GYMNASIUM ILLUSTRE REIPUBLICÆ MEDIOBURGENSIS, INSTAURATUM Ao. MDCXCI.

Ter linker zyde van den vloer is de kamer der heeren *Curatores*, of fchoolverzorgeren, welke, zeven in getale, vier uit de regering en drie uit de predikanten, op zekere gezette tyden vergaderen ter beftiering der fchoolzaken, en twee maal 's jaars de gewoonlyke *examina* der letterjeugt met hunne tegenwoordigheit vereeren; eer (gelyk in de befchryving van 't *Doorluchtig fchool* reets gezegt is) de openbare redenvoeringen en prysuitdeelingen in 't *Auditorium* gefchieden. Vyf fchoolverdeelingen (begrepen in drie verfcheide gebouwen, hun uitzicht hebbende op eene ruime plaats, met grote bomen, die in den fomer een aangename lommer verfchaffen) zyn hier, waargenomen door drie opzienders; de eerfte en twede door een meefter of *praeceptor*, de derde en vierde door een *conrector*, en de vyfde en laatfte alleen door den *rector*, die ondertuffchen evenwel het opperopzicht ook over alle de andere heeft, naaft de heeren *Curatores*, van welke hy zyne bevelen ontfangt. Men leert hier de beginfelen, en vervolgens uit de befte fchryveren, zo profaïfche als poëtifche, de Latynfche en Griekfche talen, de Logica, themata en chreïäas te zamen ftellen, en Latynfche gedichten maken. Op zommige tyden is het ook geweeft, dat door de heeren *Curatores* uit de predikanten, des woensdags voor den middag, de jongelingen in de gronden van het geloof en Godsdienft onderwezen wierden; waarlyk eene loflyke, Godvruchtige en hoognuttige handelwys, om de jeugt niet enkel met taal-hiftorie-en heidenfche verdichtfelkunde bezig te houden, maar haar ook, en wel als 't voornaamfte aller wetenfchappen, door lieden van deftigheit en ontzag, dat gene in te laten prenten, 't welk niet alleen tot haar tydelyk, maar eeuwig heil dienen kan.

SCHUTTERS HOVEN. Drie zyn deze in getale, het eerfte en oudfte is dat van den edelen HANDBOGE by de *Vlasmarkt*, het twede van den VOETBOGE op de *Balance*, en het derde van de BUSSE aan 't einde der Langevyle op den binnencingel, een zeer breed aanzienlyk gebouw, met een fchonen arduinftenen opgangs-trap, fraai bebeeldwerkt, en, boven op, een zeer fierlyken toren. Alle deze geftichten zyn voorts voorzien van grote zalen, zeer ruime en aangename tuinen, daar men met boog of bus uit vermaak naar 't wit fchiet. Aan hare binnenmuren en voor de fchoorftenen ziet men eene menigte van fchilderyen, waar in de fchutters of gildebroeders van ouder en jonger tydt, zo in ouder-als nieuwerwetfche toeruftingen en kledyen naar het leven afgebeeld ftaan. Men kan hier ook als in zeer ordentlyke herbergen van alles gerieft worden. Zy ftrekken thans veelzins tot uitfpanning der burgerye, aanrechtingen van gilden, of andere grote maaltyden, en diergelyke zaken meer. Oudtyds was dezer fchutters gilden of confreriën voornaamfte ampt en dienft zich te oeffenen in den wapenhandel van dien tydt, om alle muitery en oploop te weren, de vyanden af te keren, en boven dien den prinffen des lands, by hunne plegtige huldiginge of inhalinge, als lyffchutten te vergefellen; over welken dienft zy van de zelve met privilegiën, welker brieven ook nog als zinlyke oudheden bewaart worden, befchonken zyn geweeft: en heden ten dage heeft men nog verfcheide onder de confreers van de aanzienlykfte lieden der ftadt, zo uit de regeringe als burgerye. Hunne regenten beftaan in een boekhouder en drie beleders.

RHETHORYKAMER. Schoon 't gebruik daar van nu al eenigen tydt vernietigt is geweeft, ftaat het gebouw (thans tot eene herberg gefchikt) echter nog op de *grote markt*, ter linker zyde van het *Raadhuis*, hebbende voor blazoen en zinfpreuk gevoert het *bloemken Jeffe*, of in *Minnen groeiende* (reets in den jare 1483 begiftigt met privilegiën en ordonnantiën des Magiftraats). Deze kamer won in den jare 1507 op het redenrykfeeft te Reimerswaal tot prys zeven tinne ftoopen en tien tinne kannen, waar op het wapen dier ftadt en der kamer devys of zinfpreuk gefchildert ftondt, de welke vervolgens op deze kamer ter loffelyke gedachteniffe bewaart worden. Men plagt hier voorheen malkander op te fcherpen door vernuftige en leerzame vragen en antwoorden op rym; ook vertoonden zommigen toneelfpelen, en gelyk weleer te Amfteldam zeer voorname lieden leden en beftierders der *Oude Kamer* waren, zo heeft ook deze Middelburgfche kunftkamer tot deelgenoten en regenten voorheen gehad niet alleen van de befte der burgerye, maar zelfs zommige uit de Ed. Achtb. regeringe der ftadt. In hoe ver nu deze tydkortingen en uitfpanningen met de Chriftelyke zedekunde beftaan of niet beftaan kunnen te onderzoeken is hier de plaats niet. Dit alleen zy 'er van gezegt, dat (mits gene Godsdienft of eerbaarheit kwetzende en brooddronke ongeregelde toevalligheden deze vernuftige vermakelykheden bederven) zy verre geacht behoorden te worden, ter verkwikking van ernftiger bezigheden, boven velerlei andere nu in zwang gaande dwaze, kinderachtige en ganfch onnutte tyd-en geldkwifteryen.

WAAG. Deze ftaat op een groot plein, digt by 't *Schutters hof van den Voetbooge*, een tamelyk groot gebouw, waar boven tegenwoordig een dril-en fchermfchool gehouden wordt.

KRANEN. Van deze zyn 'er twee, een grote op den *Dam* by het *Spui*, en een kleiner aan de *nieuwe Kaai*, by den *Weftpunt*.

WYN-EN BIER-ACCYNSEN. De eerfte ftaat op den *Dam*, de twede op de *Londenfche Kaai*.

MOLENS. De ftadt heeft op hare bolwerken drie *Wind*-en twee *Water-korenmolens* binnen in de ftadt.

STADS SCHUUR. Dit is een ruim en hoog gebouw, ftaande naaft het *Tuchthuis*, en dienende ter bewaring van 's ftads bouwftoffen en gereedfchap, als mede ter toebereiding van zware ftads werken. Hier aan is eene bekwame woning voor den ftads fabryk-of bouwmeefter.

'S GRAVENSTEEN, ftaande op den *Burg*, is een groot en hoog gebouw met opgaande trappen ter wederzyde. Het is een huis van het landt, maar wordt by de ftadt tot een gevangenhuis gebruikt. De grote deur intredende komt men in eene zeer grote zaal, daar de verhoring der gevangenen of voor commiffariffen, of ook wel voor de gehele Wet gefchiedt, eer tegen hen eifch gedaan, en zy voor 't Recht gebragt worden. Een cippier houdt hier zyne woning.

TUCHT-EN SPINHUIS. Dit gebouw ftaat naaft de *Stads fchuur*. Eerft ontmoet men het *Spinhuis*, waar in men door een fraaie hardftene poort ingaat, waar boven fierlyk uitgehouwen ftaan eenige fpinnende vrouwsperfonen. Een weinig verder ziet men den ingang van het *Tuchthuis*, waar boven gefchre-

fchreven ftaat: HET TUCHTHUIS. Men fluit hier in alle foort van misdadigers en ongebondene menfchen, ook onnutte landlopers, van beiderley fexe, gedurende een langen of korten tydt. Daar is ook eene plaats, alwaar aan een paal zommige der gevangenen, die zich buitenfporig aanftellen, ten overftaan van Baljuw en twee Schepenen, binnens huis ftrengelyk gegeeffelt worden. 't Heeft zyn binnenvader, en vier Regenten, welker Prefident een heer uit de regeringe is.

Vervolgens overgaande tot de zogenaamde GODSHUIZEN beginnen wy met het GASTHUIS, hebbende zyn' ingang in den *Langen Delft*, oudtyds *Ste. Barber* toegewyd. Het is een, tot zyn gebruik, zeer goed gefticht. Men heeft hier een binnenvader en moeder om de kranken behoorlyk gade te flaan. Daar over zyn vier Regenten, waar onder een heer uit de regeringe is. Het heeft ook een boekhouder, die boek houdt van des zelfs goederen, gelden, en inkomften. Aan dit Gafthuis is ook een vertrek, 't welk ftrekt voor de *Anatomie*, of *Ontleedkamer*, dienende en zynde behoorlyk daar toe bekwaam tot het ontleden van dode ligchamen, ten dienfte der leerlingen in de heelkunde. Ten dien einde heeft men hier toe wegens de Regering meeft altoos aangeftelt gehad een bekwaam perfoon, in de kunft bedreven, met eene toegelegde wedde. Onder de zodanigen is ook geweeft de vermaarde *Kornelis van de Voorde*, bekend door zynen *Lichtenden Fakkel*, vervolgens *Philip Maxim. Helvetius*, en na hem bekleedt dien poft, met den tytel van *Lector Anatomiæ & Chirurgiæ*, *Aarnout Helvetius*, arts en ftads geneesheer, zoon des bovengemelden. In dit vertrek ziet men verfcheide geraamtens, gedeeltens van menfchen, enz. ook eenige afbeeldfels van beroemde geneesmeefters, eene kleine boekery, beftaande uit verfcheide hier aan vereerde boeken. Men toont, onder andere bezienswaardigheden, hier mede een (zo men zegt) in fteen veranderd broodt. Men vindt in 't *Gafthuis* ook eenige fchilderyen van des zelfs vorige Regenten.

OUDE MAN-EN VROUWEN-HUIS. Dit groot gebouw ftaat in de *korte Noordftraat*. Het is gefticht in 't jaar 1613. Het heeft een aanzienlyken ingang door eene hardftene poort, waar boven ter beide zyden ftaan een oud man en eene oude vrouw, onder de welke men in gulde letteren leeft: SENECTUTEM HONORA. Dit huis is van alle nodige gemakken, en ook van een ruimen en luchtigen tuin behoorlyk voorzien. Het heeft drie Regenten, waar van de Prefident uit de regering is, en een binnen-vader.

Hier digt by, even over de *Noordbrug*, ontmoet men het WEESHUIS, zynde een zeer breed, ruim, en naar mate zyner oudheit fraai gefticht. Het heeft van voren twee grote hardftene ingangpoorten. Te midden van deze ziet men eenige uitgehouwe weesjongskens en meiskens. Dit huis dient ter liefdadige opvoeding van ouderloze wezen, ftaande onder de Diacony, als vaders en verzorgers der zelve. De kinderen dragen zwart met een geel burgtjen op den arm.

BURGER-WEESHUIS. Dit is een nieuw gebouw, onlangs, gedeeltig uit eene makinge by uiterften wille van eene burgereffe, *Lydia Borreys* genaamd, opgerecht op het *Molenwater*, aan de Ooftzyde. Boven in den top des gevels ziet men afgebeeld de *Liefde*. Het heeft mede twee fraaie poorten, met hoge ftene opgangen, voorzien van alle nodige gemakken, en eene ruime opene plaats. Het komt in de *Nieuwe plantagie*, zynde een aangenameen met bomen beplante plaats tegen aan het bolwerk der ftadt. Hier worden gene kinders ter opkweking aangenomen, dan van burgeren nagelaten. Ook dragenze geen tekens van 't ftads wapen op hunne klederen.

ARMSCHOOL. Dit is een gefticht van Godvruchtigheit, ftaande in de *St. Jansftraat*, voor dezen vervaardigt en begiftigt van den gedenkwaardigen *Jakob Henriksz. van Grypskerke*, en *Johanna Henriksz.* zyne huisvrouwe, by uiterfte wille van den 1 May des jaars 1562. In dit huis wordt doorgaans een bekwaam fchoolmeefter onderhouden, vry van huishuur en brandt, om de kinderen der arme inwoonders voor niet te leren lezen, fchryven en rekenen, mits verlof hebbende van eenen der Gafthuis-regenten, of van een Diaken; dewyl aan die twee collegiën, uit krachte van den voorzegden uiterften wille, het beftier en opzicht dier ganfche fchole is opgedragen.

SIMPELHUIS. Dit ftaat naaft de *Engelfche kerk*, dienende ter bewaring van met krankzinnigheit bezochte lieden, de welke met toelating van de Regeringe hier in, of voor altoos, of voor eenigen tydt, tot datze herftelt zyn, opgefloten gehouden worden. Het heeft een binnen-vader of-moeder. Ook zyn 'er vier Regenten, waar van de Prefident is een heer uit de regering.

PESTHUIS. Dit gebouw is zeer oud en eenvouwdig, ftaande aan 't Oofteinde der ftadt, digt by 't Bagynhof. Tegenwoordig dient het, federt het jaar 1723, tot eene glasblazery, zynde daar toe met voorgaande toeftemminge van de heeren der regeringe bekwaam gemaakt.

Behalven alle deze gebouwen tot gemenen dienft der ftadt zyn 'er nog twee, toebehorende aan het landt, namentlyk 's LANDS MAGAZYN, ftaande over de *Sasbrug*, een groot en aanzienlyk gebouw, ter zyde van 't welke men heeft het huis voor 's lands equipagiemeefter, en het GIETHUIS, ftaande op de *Groenmarkt*, digt by de *Munt*, dienende tot het gieten van metaal gefchut voor het landt.

Nu moeten wy nog iets kortelyk zeggen wegens twee merkwaardige geftichten van twee voorname gemeenfchappen, of maatfchappyen, te weten, het OOST-INDISCH HUIS, het welk ftaat aan 't inkomen der haven aan den *Dam*, zynde het zelve, niet lang geleden, zeer vernieuwt. Het vertoont van voren eene fchone brede en hoge vierkante gevel. Te midden ftaat eene zeer grote hardftene poort, waar door men naar de pakhuizen (die in de *Breeftraat* uitkomende ook twee fchone zware gevels vertonen) gaat. Ter zyde van die grote poort ftaan ter regter en linker handt twee fraaie voordeuren, door welker eene men in den vloer des huizes, en door welker laatfte men in 't fcheepscomptoir treedt. Dit groot en prachtig gebouw is voorzien van verfcheide grote en kleine vertrekken, vergaderzaal, comptoiren, pakhuizen en folders, tot zo groot een omflag nodig. In de grote zaal ziet men een zeer fierlyk toebereiden Ooft-Indifch-vaarder, met boot en floep, in alles gelyk als een groot zeefchip toegetakeld. Vervolgens ziet men hier en elders in 't huis verfcheide fteden, kafteelen en fterkten, behorende onder de gehoorzaamheit dier machtige maatfchappye, welker bewindhebbers, ter kamer in Zeelandt, die hier hare vergadering houdt, twaalf zyn, en een dertiende, afgezonden wegens Groningen. Deze maatfchappy heeft ook twee beëedigde hoofdparticipanten, vier rekenmeefters, een advokaat, een opper-en een onder-boekhouder, een kaffier, en nog etlyke andere boekhouders en bedienden. Zy heeft eene byzondere werf, daar de allerfchoonfte fchepen gemaakt worden, waar omtrent de woningen ftaan van den opper-en onder-equipagiemeefter en oppertimmerman. Ook ftaat hier digt by de fmids, en even buiten de *Havenpoort* eene zeer fchone lynbaan, om nu van andere minder huizen, pakhuizen, en comptoiren dier maatfchappye kortheitshalve niet te melden.

Het WEST-INDISCH HUIS. Dit gebouw, ftaande in den *Langen Delft*, is eertyds gebruikt geweeft tot de woning en ftapel der Engelfche Court; maar federt de verplaatfing der zelve gebruikt by de Weft-Indifche maatfchappy, behorende daar van de eigendom toe aan de ftadt. Het is een aanzienlyk gefticht, voorzien zo wel van eene zeer fchone vergaderkamer der bewindhebberen, als andere kameren, comptoiren en nodige vertrekken, gelyk mede eene ruime vergaderplaats voor de hoofdparticipanten, (die ook hier hunne byzondere byeenkomften, op de dagvaarding van hunnen prefident, hebben) en bekwame huizen voor den kaffier en conchierge. Deze maatfchappy heeft behalven hare bewindhebbers, die elf in getale zyn, haren prefident der hoofdparticipanten, rekenmeefters, advokaat, opper-en onder-boekhouders, kaffier, equipagiemeefter, en andere minder bedienden: zy heeft ook hare byzondere werf, en op den binnencingel zeer fchone gebouwen tot pakhuizen.

Nog is 'er binnen deze ftadt, op de Balance, zeker gebouw, genaamd HET COMMERCIEHUIS, hebbende gedient tot eene vergaderplaats voor de Directeuren der commercie-compagnie, federt de oprechting daar van in den jare 1720. Deze handelmaatfchappy heeft acht directeurs of bewindhebbers, voor de eerfte maal door den Magiftraat aangeftelt, doch vervolgens gefchiedt zulks door de vergadering der hoofdparticipanten, ook is 'er, in haar begin, en heer uit de regering benoemt geweeft, die de vergaderingen bywoonde. Deze compagnie heeft mede hare byzondere werf, en lynbaan, een opperboekhouder, kaffier, kamerbewaarder, en nog eenige minder bedienden. Men heeft hier ook eene *Compagnie van Affurantie*, de welke geen byzonder huis heeft, beftaande uit zeven directeuren, welker prefident een uit de regering is. Zy heeft ook een boekhouder.

OPENBARE PLAATSEN EN MARKTVELDEN. Onder deze ftellen wy eerft de KOOPMANS-BEURS, een bekwaam vierkant plein, op drie zyden omringd van galderyen met blaauwe arduinftene pilaren onderfchraagd, en met bomen beplant, ter befchaduwing voor de zomerhette. KOORNBEURS. Deze ftaat aan den *Dam*, en heeft drie commiffariffen uit de regering, en drie hoofdlieden uit de burgerye. GROTE MARKT is die, waar op het Raadhuis ftaat, een der uitftekendfte pleinen, die ergens gevonden worden. Hier veilen 's marktdaags de huislieden hun koorn, zuivel en groente in grote menigte, naar elk faizoen des jaars. Hier vindt men ten tyde des jaarmarkts in July en Augufty (want de jaarmarkt, die vroeger, gelyk boven gezegt is, plagt te komen, is vernietigt) de meefte menigte van kramen, en voordezen ook, kermisgevolg van fpelen, theaters en diergelyke: doch alle deze foorten van geldkwifteryen zyn te recht, nu al een geruimen tydt geleden, door de goede voorzorge hunner Edele Achtbaarheden t'eenemaal geweert geworden. Dit is mede de plaats, daar men, voor het Raadhuis, alle foort van lyf-en doodftraffen over gedoemde misdadigers oeffent, en des zaturdaags ftaat hier eene menigte van vleefchkramen gefchaard. Net op 't midden van de markt is eene grote hardftene kolom, en, daar boven op eene verre lichtende lantaren. GROENMARKT. Deze is digt by de *Munt*, en dient meeft ter koopveiling van appelen en peeren in den herfft. BEESTEMARKT. Deze vindt men aan 't einde der *Hoogftraat*, waar op des donderdaags morgens eene grote menigte van vee te koop gevonden wordt. VISCHMARKT. Deze is zo fchoon eene plaats tot die neering als men 'er ergens eene heeft. Zy is voorzien met eene fchone pomp in 't midden, waar by de vifch meeft alle morgen afgeflagen wordt. Rondom heeftze ruime en luchtige galderyen, waar onder de vifchbanken in goede order gefchikt ftaan. Men houdt hier eenige oievaars, tot wier aas ftrekt de flymerige afval der fchoon gemaakte vifch.

Dus hebben wy, zo kortelyk wy vermogten, ten opzichte der voornaamfte gebouwen en plaatfen de hoofdftadt van Zeelandt befchreven, zynde gewiffelyk eene der netfte en aangenaamfte fteden, die men ergens zou kunnen vinden. Zy is

rondachtig van gedaante, en naar gissing anderhalfuur wandelens in haren omtrek, verschaffende reets van verre een aangenaam gezicht door de menigte van hare torens, spitsen, hoge en minder gebouwen. De lucht is 'er vry gematigt. Rondom henen leggen fraaie tuinen, lagchende weiden, groene velden, vruchtbare akkers, en veel lommerig geboomte. De *stads binnencingels*, en voornamentlyk 't *Molenwater*, eene zeer wyde kom, als ook de *Rouaansche*, *Londensche* en *Turfkaai*, mitsgaders de *Dwarskaai* en *Dam*, zyn sierlyk beplant, en dienen ter aangename uitspanning der inwoonderen, voor de wandeling, of koets-en ander gerit. De huizen der ingezetenen zyn in 't algemeen net, sierlyk, en zommige vry prachtig van buiten, en kostelyk opgetooid van binnen, veelzins voorzien met tuinen, waar onder men 'er zeer grote en keurlyk toegerichte vindt. De burgery heeft reets, by den hoogleeraar *Boxhorn*, in zyne Beschryving dezer stadt, den lof verdient, datze gunstig en genegen tot de vremdelingen en uitheemschen is; zulks, dat deze, aldaar komende wonen, of de stadt met koopmanschappen bezoekende, zeer wel onthaalt en gevordert worden. En zeker, zo ergens gegoede vremdelingen (mits gene stads keur of wet daar tegen stryde) tot de hoogstaanzienlyke bedieningen verheven worden, 't is gewisselyk hier, wordende die handel by zommigen geschat als een uitnemend middel tot aanwasch van de bloeizaamheit dezer stadt.

Nu staat ons nog beknoptelyk een schets te geven zo van de *stedelyke* als *kerkelyke regering* hier gebruikelyk: waar omtrent wy, om niet te lang en te verdrietig te vallen, maar het voornaamste zullen aantekenen.

Stedelyke regerings-form met haar toebehoren. Drie hoge graaflyke officieren houden binnen deze stadt hun verblyf, welke in order deze zyn: de HOOG-BALJUW VAN ZEELANDT BEWESTER-SCHELDE, dien wy boven reets gezegt hebben ook te gelyk rentmeester der graaflyke domeinen en stadhouder der lenen te zyn. Deze heeft zyne jurisdictie of rechtsgezag over 't gansche platte landt, bewesten de rivier de *Schelde*. De BALJUW VAN MIDDELBURG heeft zyne jurisdictie of rechtsgezag over de stadt Middelburg, hare dyken, en op Arnemuiden op den dyk, volgens de bepaling der zelve, eene roede beneden 's dyks, mitsgaders verscheide heerlykheden, die onder de criminele jurisdictie van Middelburg behorende zyn. De BALJUW VAN DE WATEREN. Deze heeft zyne jurisdictie of rechtsgezag over de stromen van Zeelandt tot aan den Vlaamschen kant, voorts ten einde de Wielingen tot Grevelingen toe. Deze drie hoge graaflyke officieren hebben zo in schuldplichtige (criminele) als burgerlyke (civile) zaken gene andere rechters dan burgermeesters en schepenen der stadt Middelburg: wordende die, zittende ter vierschare van den hoog-Baljuw Bewester Schelde, getytelt met den name van 's graven mannen van Zeelandt.

De regering nu der stadt Middelburg bestaat by de volgende personen, als: *twee* BURGERMEESTERS, die een jaar regeren, en het hoofdt der regeerderen strekken. By afzyn des Baljuws spannen zy de vierschaar; ook verlenen zy arresten, beleggen Wet en Raadt, des noodt zynde; doen den voorstel der zaken in omvrage; stemmen eerst na dat de heeren van 't buffeth gevraagt zynde, hunne adviserende stem gegeven hebben, en vormen de conclusie of 't besluit, zo in de Wet, als in Wet en Raadt. Zy worden gedurende hunne regering ten Raadhuize begeleid ieder door een stadsbode, omdaan met zyn gewonen statierok: zy hebben in de vierschaar hunne plaats onder een verhemelte, en by hen worden, ieder een half jaar lang, de sleutels van de stads poorten bewaart. *Elf Schepenen.* Dezer bedryf verkeert wel voornamentlyk omtrent rechtszaken, zo criminele, als civile; doch zy stemmen ook in het collegie van Wet en Raadt, zo wel als de regerende Raden over stads en Staats zaken. Zy, zo wel als de Burgermeesters, moeten, volgens het *vyfde lidt van 't eerste hoofdstuk der costumen van Middelburg*, Bewester Schelde geboren en van echten bedde zyn. Deze blyven twee jaren regerende, wordende het meerder gedeelte 't een, en het minder gedeelte 't ander jaar verandert; gaande op een oneffen jaar zeven (de Burgermeesters daar onder gerekent) en op een effen jaar zes af. De vermaking der Schepenen derhalven geschiedt als volgt. Na dat de Baljuw de Raden en Kiezers (hier na breder te beschryven) in zogenaamd arrest eenigen tydt te voren gehouden heeft, moeten welgemelde Raden en Kiezers op den laatsten van July 's morgens ten acht uuren zich bevinden op het Raadhuis, op de boete van duizend guldens, ten ware wettige verhindering. Hier gekomen zynde nemenze plaats in de vierschaar, de oud-Burgermeesters en Raden op de plaatsen der Schepenen, en de Kiezers op die der Raden: waar op naar gewoonte een uit de twaalf Predikanten der stadt, volgens zyn beurt, binnen ontboden zynde, wordt hem zyne plaats aangewezen voor het buffeth, tusschen de loon-Raden en geheimschryvers. Strax gaat hy aan 't werk, en een aanspraak en voorgebedt gedaan hebbende doedt hy eene korte redenvoering over eene Bybelstoffe, op zaak en tydt slaande, en dienende ter vermaning van in oprechten gemoede, met eene vrye keure, zodanige personen te stemmen, die met recht de waardigste te schatten mogten zyn. Dit verrecht hebbende sluit hy met een nagebedt, en vertrekt. Daarop moet (naar het bekende *privilegie der Kiezeren*, gegeven door keizer Karel den V) dit vergadert collegie van Raden en Kiezers, *zonder inductie of persuasie van iemandt directelyk, noch indirectelyk, by pluraliteit van stemmen, op hun gedanen eedt, in absentie des baljuws, kiezen en nomineren* (dus luiden de eige woorden van 't privilegie) *dertien personen, behoorlyk of competentelyk geërfd, huis houdende en gedomicilieerde wezende, en van de eerlykste en best-bestaande lieden, die zy lieden zouden kunnen vinden in de stadt Middelburg, niet levende in concubinage, of publyk overspel, en de welke zullen zyn, of geweest hebben poorters in de zelve stadt, ten minste den tydt van drie jaren.* Welke *genommeerde* of benoemde personen voorhenen naar den stadhouder gezonden zynde, wierdt door hem daar uit de verkiezing gedaan: doch nu geschiedt die door aanblyvende en afgaande Schepenen, welke de geëligeerde of verkorene personen tot nieuwe Schepenen zenden aan den Baljuw, Kiezers en Raadslieden, die terstondt na ontfang van dezen brief *gehouden zyn by dagvaarding te doen vergaderen op het Raadhuis de Wet, en aldaar in tegenwoordigheit van een ieder*, (deze zyn weder de woorden van 't privilegie) *die daar zal willen compareren, met opene deuren te tonen zo wel de geslotene brieven, als na dat de zelve zullen zyn geopent, de zelve opentlyk te doen lezen. Het welk gedaan zynde moeten de voornoemde Baljuw, Kiezers, en Raadslieden, zonder te vertrekken van het zelve stadhuis, of aleer zy tot eenige andere zaken zullen vaceren, ontbieden de oude en nieuwe Schepenen, die genaamd zullen wezen door de zelve institutie en brieven, om te wezen Burgermeesters en Schepenen, en moeten aldaar den gewoonlyken eedt doen aan den Baljuw.* De afgegane Schepenen vallen, naar recht, van zelfs in de burgery, en zouden daar in blyven, ten ware ze, naar tegenwoordige gewoonte, wederom strax tot Raden aangenomen, en in de plaatsen der aangestelde nieuwe Schepenen, uit de Raden, gezet wierden. Een Schepen, buiten tyds stervende, of by vertrek, of anderszins, zyn dienst verlatende, worden in zyne plaatse drie andere of uit de Raden, of uit de burgerye voorgestelt door de Kiezers, om een daar uit door de overige twaalf Wethouders te laten verkiezen, drie dagen na de kennis van des vorigen overlyden. Twee gewone rechtdagen worden 'er gehouden, 's maandaags en donderdaags morgens.

TWAALF RADEN. Deze geven hunne stemmen alleen over zaken, de stadt en burgery betreffende, als ook over de punten der beschryving en andere zaken, de Staatsvergadering aangaande. Zy worden gekoren by Burgermeesters en Schepenen. Hun gewone vergaderdag is te zamen met Burgermeesteren en Schepenen zaturdaags voor den middag, en voorts zo dikwils zy van den Burgermeester, over voorkomende zaken, in Wet en Raadt gedagvaard worden. Uit hen worden jaarlyksch verkoren *Thesauriers*, *Weesmeesters*, *Commissarissen der Leenbank*, en de *Presidenten der subalterne collegiën.* Dit collegie nu van Wet en Raadt, uitgemaakt door Burgermeesters, Schepenen en Raden, heeft vier ministers, namentlyk TWEE PENSIONARISSEN of loon-Raden, welker ampt meest zyne betrekking heeft op zaken, in Wet en Raadt verhandelt wordende, mitsgaders de Staatsvergadering aangaande, alwaar een van hen de stem zyner stadt aan de tafel hunner Ed. Mog. uitbrengt, en vervolgens wegens het voorgevallene aldaar in Wet en Raadt behoorlyk verslag doedt. TWEE SECRETARISSRN, of geheimschryvers. Deze bedienen de heeren van de Wet, of in 't volle collegie, of als commissarissen, tot deze of gene zaken benoemd, in welke comparitiën zy de pen voeren, en houden de verscheide rollen ter vierschare op de gewoonlyke rechtdagen. Zy bedienen ook als ministers de *kamer van Assurantie*, en *desolate boedels*.

KIEZERS. Hun getal is twaalf. Dit collegie is ingestelt door keizer Karel den V in 't jaar 1518, opgerecht ter gunste van aanzienlyke vremdelingen, welke, in de regering niet kunnende komen, echter dezes eerampts mogen deelachtig worden. Evenwel worden daar toe zeer vele inboorlingen tegenwoordig ook gevordert. Het wezentlyke werk der Kiezeren is boven reets wydlopig gemeld in de beschryvinge van de jaarlyksche vermakinge der Wet, weshalven onnodig hier te herhalen. Als 'er een Kiezer sterft, worden 'er drie personen by de Kiezers benoemt, en van de Wet daar een uitgekeurt. Zy hebben naast de Regering rang en voordeelen. Twee uit hen worden ieder twee jaren weesmeesters, en hebben zy alle de vrydommen van accyns, wacht en poorte, als de regeerders. In de kerken hebbenze of hunne eige bank, of zitten in het gestoelte der Raden.

THESAURIERS. Deze zyn vier in getale, hebbende twee griffiers. Hun zorg strekt over de bewaring van stads geldt; zy houden de boeken van den jaarlykschen ontfangst en uitgave. Zy bewaren alle overeenkomsten, handschriften en diergelyke, rakende de geldmiddelen en andere zaken der stadt. Hun opzicht gaat ook over den bouw en onderhoudt der stads eige huizen, als mede over stads zeewerken. Zy onthalen uit name der stadt de heeren, uit de andere steden gekomen, op de verpachting der gemene middelen. Grote kosten echter aan stads werken mogenze niet doen, ten zy daartoe byzonderlyk gemachtigd door het collegie van Wet en Raadt. Jaarlyksch worden deze heeren verandert uit de Raden.

COMMISSARISSEN VAN DE WISSELBANK. Zy zyn vier in getale, hun ampt duurt hun gansche leven door. Deze worden altoos uit de regering aangestelt. Hun bedryf hebben wy reets gemeld onder de beschryving van de *Wisselbank*.

COMMISSARISSEN VAN DE LEENBANK. Zy zyn twee, en worden uit de Raden jaarlyksch vernieuwt. Zie nader wegens hen onder de beschryving der *Leenbank*.

WEESMEESTERS. Twee van deze hebben wy zo straks aangetekent, dat 'er uit de Kiezeren gekoren wierden. Ook zyn 'er twee uit de regeringe. Zy regeren twee jaren, en hebben een griffier. Hun ampt is der voogden bewindt gade te slaan omtrent de zulken, welke nog minderjarig zynde van een

een of van hun beide ouderen berooft zyn: want of ſchoon over deze, de ouders overleden zynde, by teſtament een voogdt geſtelt is, zyn zy nochtans gehouden, door zekere wetten en op zekere wyze, de Weesmeeſters dezer kamer te erkennen, ten ware op voorgaande verzoek des teſtamentmakers, met bewilliging der regeringe, de Weeskamer daar by uitgeſloten wierdt, 't welk veelzins gebeurt, ſtaande tot deze gunſt eene betaling van zekere recognitie aan de ſtadt. Die tot Weesmeeſters aangeſtelt worden, moeten den ouderdom van zes en dertig jaren bereikt hebben.

COMMISSARISSEN DER ASSURANTIEKAMER EN VAN 'T WATERRECHT. Deze kamer is ingeſtelt in 't jaar 1600, de koophandel der ſtadt dagelykſch toenemende en verre en wyd zich uitſtrekkende. Aan hen is vertrouwt de uitſpraak over geſchillen, uit Aſſurantie, en tuſſchen reeders van ſchepen en ſcheepsvolk gerezen. Over deze vergadering is een preſident uit de regeringe, zes Commiſſariſſen over de Aſſurantie, en nog twee daarenboven over het Waterrecht. Zy wordt bedient, als miniſter, door een der Secretariſſen van de ſtadt.

COMMISSARISSEN VAN 'T LANDRECHT. De proviſoor en deken van Middelburg plagten kennis te nemen omtrent zaken, waar over de burgers der ſtadt en de landlieden twiſtig waren: doch in 't jaar 1575 is by den heer prins van Oranje, Willem den I, eene nieuwe ordonnantie op 't landrecht voor Middelburg gemaakt, waar by toegeſtaan wordt, dat in plaats van den proviſoor en deken drie bekwame perſonen gemachtigt zouden worden, voor welke alle de zaken, begrepen en gemeld in 't privilegie van proviſoor en deken, die voorheen vonniſten tuſſchen ſtede-en landlieden, voortaan zouden behandelt worden. Dit landrecht beſtaat uit een preſident uit de regeringe, vier commiſſariſſen, en een griffier.

COMMISSARISSEN VAN KLEINE ZAKEN. In het jaar 1643 is goedgevonden dit collegie op te rechten, om kennis te nemen, om *de plano* tuſſchen partyen, na mondelyk verhoor, recht te doen over alle geſchillen in geldt of goedt, bedragende tot vyftig guldens en daar beneden, en vervolgens, by nader reſolutie den 8 October des jaars 1661, tot honderd en vyftig guldens, voorts over alle actiën van injuriën of verſchil van woorden tuſſchen meeſter en knecht, vrouwe en dienſtmaagdt, tuſſchen dekens en beleders of overlieden der gilden, en over alle civile actiën, beſtaande in feiten van dreiginge, gevecht, of kwetzing, behoudens den heere Baljuw zyne actie in 't crimineel. Hier zitten een preſident uit de regeringe, vier commiſſariſſen, met een griffier.

KEURSCHEPENEN VAN STADS AMBACHTEN. De ſtadt Middelburg van tydt tot tydt verſcheide ambachten en ambachtsgevolgen, ten platten lande van Walcheren gelegen, onder zich hebbende gekregen, die van de Graaflykheit verheven en op den naam van een ſterflyk man geſtelt worden, volgens de ſteenrolle van de Graaflykheit van Zeelandt over 't kwartier Beweſter Schelde: tot bediening van welke ambachten de heeren van Middelburg, als ambachtsheeren, hebben aangeſtelt een Preſident uit de regering, een Schout, zeven Schepenen (vier van binnen en drie van buiten de ſtadt) en een Griffier, die het opzicht hebben over de goederen der wezen, onder de ſtads ambachten wonende, voorts over de redding aller deſolate boedels, daar onder vallende, en vonniſſen over alle geſchillen tuſſchen perſonen, wonende onder de ſtads ambachten.

COMMISSARISSEN VAN DESOLATE BOEDELS. Deze kamer is opgerecht den 19 February des jaars 1661, om, volgens de daar op gemaakte ordonnantiën, het opzicht en bewindt te hebben over alle inſolvente boedels en goederen van voortvluchtige perſonen, binnen de ſtadt woonachtig, die te gelde te maken, en de penningen daar van komende, beruſtende ten comptoire van conſignatie, of onder den curateur en ſequeſter, naar bevinding van zaken, by preferentie of concurrentie, onder de crediteuren te verdeelen; en zyn gene accoorden by inſolvente perſonen met hunne crediteuren van waarde, ten zy de zelve by commiſſariſſen dezer kamer onderzocht en toegeſtemt zyn. Zy beſtaat uit een Preſident uit den Magiſtraat, vier Commiſſariſſen, en dient een der ſtads Secretariſſen tegenwoordig in de plaatſe van den voor dezen geweeſt zynden Griffier.

KRYGSRAADT. Deze heeft tot zyne hoofden vier *Kolonellen*, welke zyn de twee regerende en de twee oud-Burgermeeſters, een *Kapitein majoor*, en vier en twintig *Kapiteinen*, over de vier en twintig compagniën der vier regimenten van het *Oranje*, *Witte*, *Blaauwe* en *Groene* vaandel.

Dus met voordacht, ter bevlytiging der kortheit, alleen gemeld hebbende de voornaamſte collegiën en perſonen, waar uit de hoger en ſubalterne of lager regering der ſtadt beſtaat (latende onaangetoont de minder beampten, welke zo iemandt beluſt is te weten, hy naauwkeurig vinden kan in den jaarlykſch gedrukt wordenden *Naamwyzer*) gaan wy over tot de tegenwoordige *Kerkelyke regering van Middelburg*. Dezé beſtaat uit drie ſoorten van perſonen, *Predikanten*, *Ouderlingen en Diakenen*.

PREDIKANTEN. De Nederduitſche kerk heeft 'er thans *twaalf*. Zy worden verkoren by het *collegium qualificatum*, beſtaande uit de twaalf Predikanten, de vier en twintig Ouderlingen, de vier en twintig Diakenen, ten overſtaan van vyf uit den Magiſtraat, de drie voorzittende heeren in de Wet, en de twee voorzittende in den Raadt, die ook hunne ſtemmen hebben: waar op dan verzocht wordt de goedkeuring van de claſſis van Walcheren, welke verkregen zynde de beroepen daar van ſtrax by brieve verwittigt wordt, de welke het beroep niet afſlaande, wordt derwaarts ter zyner losmaking afgezonden een Predikant en Ouderling: vervolgens wordt de beroepen op drie verſcheide zondagen der gemeente voorgeſtelt, en daar na beveſtigt. De wedde der Predikanten bedraagt tegenwoordig veertien honderd guldens.

Onder de Predikanten van Middelburg heeft men etlyke beroemde mannen gehad, waar van men alleen deze weinige, welke door hunne ſchriften of hoger ſtandplaatſen vermaard geworden zyn, noemen zal, als: (1) *Jacobus Kimmedontius*, Doctor der H. Theologie, naderhandt voor hoogleeraar in de Godgeleerdheit naar Heidelberg vertrokken. (2) *Antonius Walæus*, naderhandt hoogleeraar te Leiden, en afgezonden op de kerkvergadering te Dordrecht. (3) *Franciſcus Gomarus*, eerſt te Leiden hoogleeraar, naderhandt te Saumur, en eindelyk te Groningen tot de zelve waardigheit verheven. (4) *Hermanus Faukeel*, Aſſeſſor op het Dordrechtſche Synode. (5) *Willem Teeling*, hier overleden. (6) *Carolus de Maets*, naderhandt profeſſor te Leiden. (7) *Jan de Mei*, hier overleden. (8) *Abraham van de Velde*, naderhandt predikant te Utrecht. (9) *Joannes van der Waayen*, naderhandt hoogleeraar te Franeker. (10) *Wilhelmus Momma*, eerſt profeſſor in den Ham. (11) *Paulus Hulſius*, naderhandt profeſſor te Groningen. (12) *Frederik van Houten*, hier overleden. (13) *Joannes Aalſtius*, hier overleden. (14) *Joannes Bierman*, hier overleden. (15) *Jacobus Breukeland*, hier overleden. Voeg hier by eenige voorname onder de leeraren der Franſche gemeente, alhier geweeſt zynde, namentlyk: *Jean Taffyn*, *Louis de Dieu*, *Alexander Morus*, ook hoogleeraar, (zo als boven gezegt is) *Louis Wolzogen*, *Jean de Labadie*, alle zeer berucht door hunne ſchriften.

OUDERLINGEN. Deze zyn *vier en twintig*, welker verkiezing aldus geſchiedt, dat zy by de Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, ten overſtaan van drie uit den Magiſtraat, in een dubbeld getal uit de gemeente benoemd, daar na der gemeente voorgedragen, voorts by de gehele gemeente van mansperſonen (immers zo vele als 'er zulks willen doen) met overgeven van briefkens verkoren, en daar op, na bekendmaking der verkorenen, aan de gemeente beveſtigt worden. Het aannemen of niet aannemen van 't ouderlingſchap ſtaat ter vrye keur der verkorenen.

DIAKENEN. Deze, *vier en twintig* in getale, beſtieren de goederen der armen en armhuizen, hebbende hunne verdeelingen tot het waarnemen van verſcheide poſten. Hunne verkiezing geſchiedt aldus, dat by Predikanten, Ouderlingen en Diakenen een dubbeld getal uit de burgerye opgeſtelt wordt, waar uit de regering een enkel getal van twaalf (blyvende ieder jaar, gelyk ook van de Ouderlingen, twaalf der ouden aan) verkieſt. Deze verkoren zynde vermogen dien laſt af te ſlaan, maar aan de gemeente behoorlyk voorgeſtelt zynde, worden daar na beveſtigt. De Predikanten en Ouderlingen maken eene gewoonlyke vergadering uit, die hunne byeenkomſt houden des zaturdaags, ook des vrydaags, wanneer alle zaken, de gemeente betreffende, beſtraffing en vermaning over lere en leven, ook ondertrouw en bevrediging der lidmaten, die twiſtig zyn, geſchiedt. Wanneer 'er een Predikant te beroepen is, Ouderlingen of Diakenen te benoemen, of lidmaten aan te nemen zyn, worden de Diakenen ook by Predikanten en Ouderlingen geroepen: anderszins nemen de Diakenen alleen waar 't ontfangen en uitdeelen der aalmoezen, mitsgaders de bezorging der weeskinderen. Wanneer de *claſſis* gehouden wordt, doorgaans ieder eerſte donderdag in elke maandt, verſchynen daar de Predikanten des eilands van Walcheren, Noord-Bevelandt, en der kerken van Vlaanderen, makende benevens de Predikanten der ſteden van Walcheren deze claſſikale vergadering uit; van welker bedryf, nevens meer andere zaken, de kerken rakende, het is de goedkeuring te geven op het beroep van nieuwe Predikanten, zo in de ſteden als dorpen, behorende onder deze claſſis. De vergadering nu zo van den Kerkenraadt alleen, als van de ganſche claſſis van Walcheren, geſchiedt in de CONSISTORIE, eene zeer bekwame plaatſe naaſt aan de Choorkerk, onder des zelfs dak, alwaar men ook eene tamelyke bibliotheek ziet, beſtaande zo uit etlyke aangekochte, als door voorname lieden vereerde boeken, onder alle welke uitmunt H. FAUKELIUS Vertaling van het O. en N. Teſtament, in twee ſtukken in folio, zeer fierlyk met de eige handt van dien vermaarden man geſchreven, en met vele geleerde aantekeningen verrykt. Behalven de bedienaren der Nederduitſche kerke alhier heeft ook de Franſche gemeente *drie Predikanten*, *zes Ouderlingen*, en *zes Diakenen*, en de Engelſche *een Predikant*, *vier Ouderlingen*, en *twee Diakenen*, en trekken de Predikanten der Franſche en Engelſche kerken de zelve wedden als die der Nederduitſche gemeente.

Tot ſlot dezer beſchryving van Middelburg zullen wy, als eene fierlyke kroon, plaatſen eene korte optelling der uit haar geſprotene GELEERDE LIEDEN, de welke door hunne ſchriften zich vermaard gemaakt hebben, zo van ouden als later tydt; en zyn die (voor zo veel ons bekend is) de volgende: JOHANNES DE CLOTINGEN. Deze heeft geſchreven verſcheide Latynſche brieven, gedrukt in 't klooſter van Hem, by Schoonhoven, in den jare 1508. PETRUS CAPITANEUS, edelman, een zeer geroemd geneesheer, en overzulks profeſſor en lyfarts des konings van Denemarken in 't jaar 1547. JACOBUS ANTONII, hoogleeraar in de Kanonyke rechten te Loven, enz. heeft geſchreven *de præcellentia poteſtatis imperatoriæ*. JACOBUS MIDDELBURGENSIS is geweeſt ſuffragaan en vikaris generaal van den aartsbiſſchop van Kameryk, een zeer geleerd Theologant, aan wien de vermaarde Eraſmus verſcheide brieven geſchreven heeft, en hy aan hem in den jare 1499. PAULUS VAN MIDDELBURG, geboren in 't jaar 1445, was een uitmuntend wis-

kunstenaar, natuurkundige, arts en Godgeleerde, wierdt bisschop gekoren van Urbino, in Italië, en geschikt tot voorzitter op 't concilie van Lateraan, te Rome, stierf aldaar, 89 jaren oud, liet verscheide schriften na, en daar onder een boek, *Paulina* genaamt. NICOLAUS EVERHARDI A MIDDELBURGO, geboren digt by Middelburg in 't dorp Grypskerke. Deze was eerst kerkelyk rechter van *Henrik de Berghes*, prins en aartsbisschop van Kameryk, naderhandt deken der collegiale kerke van St. Guido; vervolgens wierdt hy Raadsheer van den groten Raadt te Mechelen, daarna president in 't hof van Hollandt en Zeelandt, en eindelyk president in den gemelden groten Raadt te Mechelen, welke waardigheit hy achttien jaren bekleed heeft met den grootsten lof van onbaatzuchtigheit. Acht zonen liet hy na, en drie dochters, waar onder de geleerde nonne, *Izabelle*; ook waren 'er vyf zonen van hem geletterde mannen, namentlyk PETRUS HIERONYMUS NICOLAUS, van de orde der Premonstreiten, en der beide rechten Doctor te Loven; EVERHARDUS NICOLAI, eerst president in 't hof van Vrieslandt, naderhandt van den groten Raadt te Mechelen; NICOLAUS GRUDIUS, griffier der ridderschap van 't gulde Vlies; ANDREAS MARIUS, kancelier van Gelderlandt en Zutphen, en JOANNES SECUNDUS, secretaris van paus Paulus den IV, welke drie laatste uitmuntende poëten waren. Deze grote man heeft nagelaten de volgende schriften: *Topica Juris*; *Consilia sive responsoria*. Hy stierf te Mechelen, zeventig jaren oud, in 't jaar 1532, daar hy ook begraven legt. THEOBALDUS AB HOGELANDE heeft uitgegeven een boek *De alchimiæ difficultatibus*. PETRUS XIMERIUS was een vermaard Theologant en philosooph te Keulen in den jare 1564. ARNOLDUS HELIUS heeft verscheide Latynsche gedichten gemaakt, die te Neurenberg in 8. gedrukt zyn. HUGO FAVOLIUS, stads geneesheer te Antwerpen, en een goed dichter. Hy heeft geschreven: *Hodæporicon Byzantinum*, *lib.* III. *versu heroico*; *De classicâ ad Naupactum contra Turcas per Joannem Austriacum*, en *Enchiridion Theatri orbis terrarum*. TOBIAS ROELSIUS, arts, heeft geschreven: *Epistola ad Carol. Clusium de quibusdam plantis*. MATTHIAS MARTINUS DE WAUCQUIER, vertaalde ettelyke boeken uit het Fransch en Spaansch in 't Latyn, en heeft uitgegeven: *Tetraglotton*, of *Dictionarium Latino-Græco-Gallico-Flandricum*. ZACHARIAS JANSSEN, geboortig van Middelburg, heeft in het jaar 1590 allereerst de verrekykers uitgevonden, zo als men zien kan in *P. Borelli Hist. de vero Telescopii inventore*, bekrachtigt door een getuigschrift van de regeringe van Middelburg in 't jaar 1655, en een brief van den ambassadeur *Willem Boreel* aan gemelden *P. Borellus*, Raadt en lyfarts des konings van Vrankryk; die ook 't gezegde boeksken aan den Ed. Achtb. Magistraat dier stadt heeft opgedragen. GODFRIED VAN DER HAGEN blykt een uitmuntend dichter geweest te zyn, volgens 't geen 'er Joannes Scotus Scototarvius van zingt, wiens woorden *in Delit. Poëtar. Scotor. Tom.* II, *pag.* 489, 490 dus luiden, in een *Epigramma*, tot tytel voerende: *Tumulus Godefredi van der Hagen, Middelburgo-Zelandi:*

Carminibus laus parta tuis, Godofrede, perennis;
Carminibus vives tempus in omne tuis.
Dumque feret cælum stellas, dum vulnera aratri
Tellus, dum celeres unda agitata rates.
Grande decus vatum, vatum celebrabere cantu,
Dicêris patrii gloria rara soli.

JACOBUS LANSBERGIUS, zoon van den vermaarden wiskundigen *Philippus*, mede philosooph en wiskunstenaar, schreef: *Apologia pro commentionibus patris sui in motum terræ diurnum & annuum ad Cl. Libert. Fromondum & Joann. Bapt. Morium.* APOLLONIUS SCHOTTE, rechtsgeleerde, en in zyne jonkheit reisgenoot van den vermaarden hoogleeraar *Antonius Walæus*, wierdt daarna Raadsheer in den hogen Raadt. Hy heeft in Latynsch dicht overgebragt *den Prediker*, of *Ecclesiastes*: men heeft mede van hem eenige weinige Duitsche rymen. JOANNES WALÆUS, zoon van den strax gemelden *Antonius*, geboren in 't jaar 1604, bedreven in de wis-en letterkunde, doch voornamentlyk geoeffend in de geneeskunde, waar in hy hoogleeraar te Leiden in 't jaar 1632 beroepen is, heeft in eenige brieven *de kringswyze bloedsbeweging* verdedigt tegen des zelfs tegensprekers. JOAN DE BRUNE, rechtsgeleerde, eerst Schepen en Raadt van Middelburg, daarna secretaris der provinciale rekenkamer van Zeelandt, voorts secretaris, en eindelyk Raadt pensionaris der Ed. Mog. Heeren Staten dier provincie. Men heeft van hem de volgende werken: *Davids Psalmen in gemeten onrym.* 8.; *Uitlegging over den letterlyken zin van 't Hogeliedt* 12.; *Grondsteun eener vasteregering.* 12. *Emblemata.* 4. *Banketwerk.* 2. d. 8. *Oude wyn in nieuwe lederzakken.* 12. JOHANNA COMANS, echtgenote van *Johan van der Meerschen*, rentmeester der Ed. Mog. Heeren Staten, was eene zoetvloeiende en stichtelyke dichteres, van welke men nog eenige gedichten vindt in den *Zeeuwschen Nachtegaal*, waar onder 'er zommige geschreven zyn aan den vermaarden heere *Jakob Cats*, en de vernuftige beroemde jonkvrouwe *Anna Roemers*. STEPHANUS BLANCARD, zoon van den vermaarden *Nikolaas Blancard*, (die eerst te Middelburg in 't doorluchtig school, naderhandt te Franeker professor was) wierdt geboren in 't jaar 1650, doch oeffende tot zyne doodt toe als arts de geneeskunde te Amsteldam. Hy heeft zeer veel geschreven. ANTHONI EVERARDS, arts en schryver van een boekske, genaamt: *Novus & genuinus hominis brutique animalis exortus.* 12. AREND ROGGEVEEN een goed wiskunstenaar, heeft geschreven: *Het nieuw droevig nachtlicht*, enz. of verhandeling over de staartster, verschenen den 15 December des jaars 1664. Men heeft ook van hem aardig berymd de opkomst van dezen Staat, na de dwingelandy van Spanje, op de wyze van een toneelspel gericht, en genaamt de *Verkrachte Belgica*. JOANNES DE MEI, was predikant en hoogleeraar der wysgeerte. Alle zyne Theologische en vele zyner philosophische werken zyn byeen gedrukt in folio. JOANNES GOEDAARD, schilder en schryver van de bekende *Metamorphosis der bloedeloze diertjes.* 3. d. in 8. WILLEM GOEREE is bekend door vele zyner werken, als daar zyn zyne *Mozaïsche en Joodsche Oudheden* in fol. en *Kerkelyke en Wereldlyke Historien* in 4. ADRIANUS BEVERLANDT, rechtsgeleerde, een man wel van een schranderen, doch te gelyk zeer dertelen geest, die zich al vroeg vertoonde in zyne *dissertatio de jure stolatæ virginitatis*, verder uitbrak in zyn berucht boekske *de peccato originali*, en in top van ontucht steeg in zyne verhandeling *de prostibulis veterum*, welke echter nooit, gelyk wel de twee vorige, het licht heeft gezien. Hy wierdt om zyn onstichtelyk schryven gebannen, doch naderhandt weder in genade aangenomen. Sedert deedt hy eene openbare redenvoering tot afmaning van de hoererye, of *oratio de fornicatione cavenda*. GUALTERUS BOUDAAN, van een aanzienlyk geslacht, eerst predikant te St. Laurens, naderhandt te Amsteldam. Hy heeft geschreven: *Leere der waarheit*; *Opstanding der twee getuigen*, en *Plicht der dienaren des N. T.* 4. JOAN STEENGRACHT, rechtsgeleerde, secretaris der Admiraliteit in Zeelandt, was in vele wetenschappen, doch voornamentlyk in de Godgeleerdheit bedreven, waar in hy ettelyke verhandelingen geschreven heeft, onder welke uitmunt zyn werk over *Paulus Brief aan die van Galaten.* 2. del. 4. Dezes nagelaten zoon, ADRIAAN STEENGRACHT, rechtsgeleerde en ook secretaris der Admiraliteit, was mede een man wel in het Latyn, Grieksch en Hebreeusch bedreven. JOAN SCHORER, rechtsgeleerde, pensionaris der stadt Middelburg. Schoon 'er wel van dezen heere gene boeken geschreven zyn, echter blykt het uit verscheide zyner gedrukte gedichten, dat hy in de Latynsche poëzy vry wel bedreven was. JOHANNES VAN DER WAAYEN, de jonge, zoon van den zo vermaarden *Johannes van der Waayen*, den ouden, die hier predikant was, toen deze zoon hem kort voor zyn vertrek geboren wierdt. Hy is mede, als zyn vader, professor der H. Godgeleerdheit te Franeker overleden. MELCHIOR LEYDEKKER, eerst predikant te Reneffe en Noordwelle, naderhandt hoogleeraar te Utrecht, heeft veel, zo in 't Latyn als Duitsch, geschreven; waar van zie breder op het artykel LEYDEKKER. ALEXANDER DE MUNK, rechtsgeleerde, hoogbaljuw en rentmeester Bewester Schelde, en burgermeester, mitsgaders bewindhebber der Oost-Indische maatschappy, heeft verscheide Duitsche rymwerken gemaakt, welke begrepen zyn in de volgende afdeelingen: *de Wintervrucht*, of *uitbreiding over Paulus brief aan de Philippenzen*; *Koheleth*, of *Prediker*, en *eenzame bezigheden.* 4. CORNELIS VERSLUIS, rechtsgeleerde, eerst Raadt en pensionaris, mitsgaders bewindhebber der Oost-Indische maatschappye, naderhandt burgermeester der stadt, heeft een klein, doch zeer nuttig boekje in 4. geschreven, in zich bevattende: *Aantekeningen op de costumen van Middelburg.* JAKOB WILLEMSZEN, kiesheer, was een zeer geoeffend Godgeleerde, en wel bedreven in de Hebreeusche tale. Van hem heeft men drie boekskens met gezangen en geestelyke gedichten, gedrukt over verscheide Theologische stoffen, zynde genaamt: *De gangen Gods in zyn heiligdom.* 2. d. 8. en: *Zions zielbanketten.* 8. JOANNES D'OUTREIN was van zyne eerste jeugt af zeer naarstig. Nog student en pas achttien jaren oud zynde maakte hy zyne berymingen en aantekeningen over *Salomons Hogeliedt*. Vervolgens wierdt hy predikant te Oostzanen, voorts te Arnhem, daar na te Dordrecht (alwaar hy ook professor der doorluchtige schole gekoren wierdt), en eindelyk te Amsterdam, daar hy overleedt, nalatende menigvuldige blyken van eene onvermoeielyke werkzaamheit in etlyke boeken over keur van Theologische stoffen: ook was hy een oeffenaar der Nederduitsche poëzy. SERVATIUS HAZEVOET, als predikant te Vlissingen overleden, heeft mede vele fraaie zaken in eene nette tale geschreven over Theologische stoffen: ook was hy bedreven in de dichtkunst, en heeft wel briefwisseling gehouden over die wetenschap met den vermaarden *Joachim Oudaan*. JACOBUS LEYDEKKER, overleden in 't jaar 1729, was oorspronkelyk van Middelburg, en broeder van *Melchior*, bovengenoemd. Hy was predikant laatst te Middelburg. Men heeft van hem etlyke schriften, op verscheide tyden gedrukt, waar van de voornaamste zyn: *Adam, Moses, en Christus*, in 4.; twee stukken tegen *G. Brand*, in 4. en zyn laatst uitgegeven *Testament*, enz. Hy was ook een liefhebber der Nederduitsche dichtkunde, zo als uit etlyke zyner gedichten, nu en dan op verscheide stoffen gemaakt, blykt. *Reigersbergh*, *Boxhorn* en *Smallegange Chron. van Zeel.* *J. Le Petit Beschr. der VII Provinc. Oudheden en Gestichten van Zeelandt. Gargon Walchers. Arcad. Val. Andr. Biblioth. Belgica. Witte Diar. Biogr. Pope Blount Cens. celebr. author.* enz.

MIDDELBURG, eene kleine stadt in Hollandsch Vlaanderen, niet verre van Aardenburg en Sluis, wierdt door prins Maurits van Oranje met des zelfs kasteel ingenomen in den jare 1604. *Baudrand. Maty Dict.*

MIDDELBURG, een burgt, of kleine stadt in Hollandsch Indië, op een klein eilandtie, mede dien naam dragende, digt by Ceilon, tusschen Manare en het byna-eilandt van Jaffapatanan. *Maty Dict.*

MIDDELBURG, een Hollandsch dorp, gelegen in Rhynlandt, het welk 275 morgen groot is.

MIDDELBURG, (HET HUIS TE) van ouds een kasteel, door graaf Floris, den laatsten van dien name, tusschen Alkmaar en Vronen tegen de West-Vriezen opgeworpen. Het wierdt aldus genoemt, om dat het tusschen Tooreburg en Nyeburg gelegen was.

MIDDELBURGER POLDER, een dorp in Zeelandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Walcheren.

MIDDELFARD, eene stadt in het koninkryk Denemarken, op het eilandt Funen, daar Middelfart-Zondt den naam naar voert, en anders ook de kleine Belt genaamt wordt, tegen over Jutlandt. *Zeiler. Dania. Maty.*

MIDDELHARNAS, of MIDDELHARNES, een dorp en heerlykheit in het landt van Putten, eerst bedykt in het jaar 1460. Kerk en predikant staan onder de classis van Voorn en Putten.

MIDDELKOOP, een buurt in het landt van Arkel, onder Gornichem.

MIDDELSTUM, of MIDLESTUM, een dorp, hebbende by-na de gedaante van een steedtie, in de Groninger Ommelanden, in het kwartier Hunsingo, gelegen in een zeer vruchtbare landsdouwe. Het wordt met Doornwert door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Middelstum.

MIDDELYE, MIDLYE, MIDLIE, of MEDELYE, aldus genoemt om dat het midden in het Ye plagt te leggen, is een dorp van Waterlandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Edam.

MIDDENDORP, (JAKOB) in het Latyn *Jacobus Middendorpius*, kanunnik te Keulen, was geboren te Oldenseel, in de provincie van Over-Yssel. By Boëthius Epo, toen overste van de Zwolsche schole, om te studeren bestelt zynde, maakte hy groten voortgang in de Latynsche en Grieksche talen; en vervolgens den gestelden tydt in de Philosophie en Rechten te Keulen uitgestudeert hebbende, wierdt hy leeraar in beide de Rechten en licentiaat in de Godgeleerdheit gemaakt. Daar op heeft hy in de gezegde stadt de Peripatetische Philosophie in 't Montanus-collegie in 't openbaar verklaart, en in meer andere hogescholen het hoogleeraarsampt bekleed. Hier na is hy priester, kanunnik der Metropolitaansche kerke te Keulen, deken van het St. Andries-Kapittel, onderkancelier, en voor de twede maal rector van de hogeschole geworden. Hy wierdt van grote vorsten voor Raadsman gebruikt, en was om zyne grote Godvruchtigheit, geleerdheit, en behandeling van allerhande zaken ten hoogste vermaard. Hy overleedt den 13 January des jaars 1613, oud drie en zeventig jaren. Zyn grafschrift staat by Zweertius te lezen in zyne *Athenæ Batavæ pag.* 369. Hy heeft geschreven: *De Academiis orbis universi; De Officiis Scholasticis; De vita cœnobiali; Historia Aristeæ, de* LXX *Interpretibus script.; Quæstiones Juridicæ, Theologicæ & Politicæ Imperatorum, Regum & Principum, cum responsis. Zweertius. Valer. Andreas. Miræus.*

MIDDIN, of MEDDIN, eene stadt in de woestyne, aan den Oostkant van dat gedeelte, 't welk aan den stamme Juda was toegevoegt. *Jozua* XV, 61.

MIDDLESEX, in 't Latyn *Middlesexia Trinobantum*, een provincie in Engelandt, paalt ten Noorden aan Herfortshire, ten Westen aan Bukkingham, wordende door de rivier de Colme daar van afgescheiden, ten Zuiden aan Surrey, en ten Oosten aan Essex. Het is 19 mylen lang, en 16 breed, heeft zeven marktsteden, als: *Branford, Edgware, Enfield, Londen, Stanes, Uxbridge* en *Westmunster*, en is een van de kleinste graafschappen van Engelandt: maar 't geen aan des zelfs grootte ontbreekt, wordt rykelyk goed gemaakt door de uitnemende vruchtbaarheit des lands en de koninklyke stadt Londen. De oude Britsche inwoners wierden Trinobanten genaamt. Naderhandt was Middlesex een gedeelte van 't koninkryk der Oost-Saxen. *Whitehal* en *St. James*, paleizen der koningen van Engelandt, leggen beide mede in dit graafschap, nevens *Hamptoncourt*, hun lusthof. *Londen* is niet alleen de hoofdstadt van dit graafschap, maar ook van gansch Engelandt. *Delices de la Gr. Brit.*

MIDDLESEX. (GRAVEN VAN) De graven van Middlesex, die als Pairs van Engelandt dezen tytel voeren, zyn de volgende geweest, als: 1) *Lionel*, Lord Cranfield, grootschatmeester van Engelandt, dien koning Jacobus de I in den jare 1622, den 27 September, daar mede vereerde. Hy stierf den 6 Augusty des jaars 1645. 2) *Jakob Cranfield*, een zoon van den voornoemden, stierf in den jare 1651 zonder kinderen. 3) *Leonel Cranfield*, een broeder van den gemelden, eindigde mede den 26 October des jaars 1674 zyn leven zonder kinderen. 4) *Karel Sakvil*, Lord Bukhurst, en na zyns vaders doodt graaf van Dorset, wierdt door koning Karel den II den 4 February des jaars 1676 op nieuw met de waardigeit van graaf van Middlesex begunstigt. 5) *Leonel Cranfield Sakvil*, zoon van den voornoemden, volgde zynen vader in dien eernaam in den jare 1706. Zie SAKVIL. *Heylin's help to English Hist. p.* 402. *Cambden Brit.*

MIDELLI, een steedtie, weleer bisschoplyk, gelegen in het eigentlyke Natolië, aan de Sangari, tusschen Pessin en Chioutaje. *Maty Dict.*

MIDIAN, of MEDIAN, zoon van Abraham en Ketura, waar uit de Midianiten, een afgodisch en by de Joden alom hatelyk volk, voortkwamen. Zy bewoonden het Steenachtig Arabië, digt by 't Beloofde Landt. Daar is volgens het berecht van Thevet eene grote stadt, voor dezen *Midian* en tegenwoordig *Saloboni* genoemt. Godt beval de Joden de Midianiten uit te roeien: doch zy waren naderhandt zeven jaren in hunne dienstbaarheit, en wierden door Gidion daar van verlost. *Gen.* XV. *Numer.* XV, XVI, XVII. *Recht.* VI. *Jozephus Oudheden. Salian. & Torniel in Annal. V. T.*

MIDLEHAM, eene Engelsche marktstadt in 't Noorder gedeelte van 't graafschap Jork, gelegen in een landstreek, Hangwest genaamt, aan de rivier Youre.

MIDLESEXHIRE. Zie MIDDLESEX.

MIDLEWICH, een marktstadt in de landstreek van 't graafschap Chester, die men Nordwich noemt, aan de rivier Croke, naby de plaats, daar de zelve in de Dune valt. Het is eene grote stadt, waar in vele grote en kleine straten zyn, berucht wegens hare brakke moerassen, en legt 28 Engelsche mylen van Londen. *Dict. Anglois.*

MIDLUM, of MIDDELLUM, een dorp van de Vriesche grietenye Franekeradeel, in het kwartier Westergoo, niet verre van Harlingen gelegen. By het kerkhof van dit dorp is een open plaats, de *Weerstaal* genaamt, daar men voor dezen onder den bloten hemel plagt recht te houden. Ook staat hier het adelyk huis of slot *Reemersma.* Kerk en predikant staan onder de classis van Franeker. *Winsemius.*

MIDLYE. Zie MIDDELYE.

MIDOUX, in 't Latyn *Midorius fluvius*, eene kleine rivier in Gascogne. Zy bespoelt Naugarot, in Armagnak, Ville-Neuve van Marsan, in het Condomois, en ontlast zich in de Douse, by Mont au Marsan. *Maty Dict.*

MIDWOLDE, een dorp in Groningerlandt, bekend door een uitmuntende fraaie tombe, aldaar in de kerk, behorende tot het graaflyke huis Niënoordt. Men ziet aldaar zeer heerlyk gehouwen eene gravin, naast haren eersten man leggende, staande haar twede man, geheel in 't harnas, aan hare voeten. Boven deze tombe ziet men de graaflyke kwartieren, en ter regter zyde een verheven gestoelte. Deze kerk, en de kerk op de Leke, een half uur van daar by het huis te Niënoordt, worden door een predikant bedient, staande onder de classis van het Westerkwartier. Deze dorpen leggen aan de grenzen van Drenthe, een groot uur van Groningen.

MIDWOUDT, MIDWOUDE, een dorp in Noord-Hollandt, onder Medenblik, met kerk en predikant, staande onder de classis van Hoorn.

MIECHOW, of MICHOVIA, (MATTHIAS VAN) een arts en kanunnik te Crakau, wierdt in 't stedeke Michow geboren, en in de hogeschole te Crakau inzonderheit in de Aristotelische wysbegeerte onderwezen. Naardien hy in zich zelf een grote trek gevoelde om in de geneeskunde ervaren te worden, leide hy zich op die kunst, en doorreisde de voornaamste Duitsche en Italiaansche akademiën, om alles, wat dien aangaande in gebruik was, te doorgronden, gevende overal blyken van zyne bekwaamheit in vele twistredeneringen. Hy was naauwlyks weder in Polen aangeland of zyn roem brak overal door, en hy wierdt door Sigismund den I, koning van Polen, tot zyn lyfarts aangenomen. Maar vermits dit hoofsche leven hem niet aanstondt, tradt hy in den geestelyken standt, en wierdt door den koning met een Domheersplaats begiftigt. Hy oeffende zich hier na in de Astrologische wetenschappen, en verspilde eene aanzienlyke somme gelds om een hoogleeraar in de geneeskunde en Astrologie te doen aanstellen en te onderhouden op de universiteit van Crakau. Hy rechtte hier ook verscheide scholen op, bragt niet weinig tot bevordering der gasthuizen by, en spaarde gene kosten om aanzienlyke boekzalen op te rechten. Hy stierf eindelyk in den jare 1523, nalatende: *Annales Polonic. & utriusque Sarmatiæ Hist.; Libellus de conservanda sanitate.* enz. *Vossius de Hist. Latin. lib.* III. *c.* 10. *Starovolscius de script. Polon. p.* 161 *seq.*

MIEDES. (BERNARD). Zie GOMEZ MEDIEZ.

MIEDUM, een klein dorp in de Vriesche grietenye Leeuwaarderadeel, in het kwartier Oostergoo, een kleine myl van de stadt Leeuwarden gelegen. Het heeft een kleine kerk, met een torentie daar op, en wordt met Lekkum door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Leeuwarden.

MIEDZIBOSZ, of MEDZIBOSZ, eene stadt, nevens een groot kasteel, van hout getimmert, in de Poolsche provincie Podolië, op de Volhynische grenzen. Zy legt tusschen moerassen, digt by den vloedt Bog, en men kan daar in alleen komen over bruggen. Eertyds moest deze plaats zeer veel van de stropende Tartaren lyden.

MIEDZIRZECZ, van de Duitschers ook *Meseritz* genaamt, eene stadt in 't Poolsche waywoodschap Pozen, op de grenzen van de Nieuwe Mark en Silesië gelegen. De huizen zyn daar meest van hout, en men vindt daar omheen veel kleine beken en moerassen, waar van daan ook de Poolsche naam ontstaan is. Het daar by leggende kasteel is door natuur en kunst zeer wel versterkt, en men plagt weleer te roemen, dat het niet dan door uithongering kon bemachtigt worden: ook zyn in vroeger tyden verscheide Duitsche vorsten genoodzaakt geweest, na lang hun volk en tydt verspilt te hebben in het zelve te belegeren, daar van af te trekken. *Connor's State of Poland P.* I. *Lett.* 5.

MIEREVELDT, (MICHIEL) een beroemd kunstschilder, was geboren te Delft in den jare 1567. Hy gaf vroeger dan naar gewoonte grote hoop van een goeden uitslag zyner gaven, want met zyn achtste jaar kon hy trotsch den besten schoolmeester van Delft schryven; waarom hy al van zyn twaalfde jaar af by den vermaarden Anthoni Bloklandt bestelt wierdt om de schilderkunst te leren, welkers penceelhandeling hy in weinige jaren wist na te bootsen. Van Mander getuigt van hem, dat hem de hertog Albert om zyne verheve kunst met groten ernst heeft aangezocht, en Sandrard zegt, dat hy zich zo ver in de gunst van den hertog door zyne kunst hadt ingedrongen, dat hy hem vergunde en vryheit gaf om zyn Mennonisten Godsdienst, die toen-

toenmaals naauw vervolgt wierdt, onverhindert te mogen beleven. In de oude gedenkstukken der stadt Delft vindt men tot zyner eere geboekt, dat, toen koning Karel de I trouwde met Henriëtte van Bourbon, dochter van Henrik den IV, koning van Vrankryk, in den jare 1625, hy verzocht wierdt om te Londen by zyne Majesteit te komen, het welk hy ook zou gedaan hebben, ten ware in dien zomer de pestziekte zich te Londen zodanig versspreid hadt, dat de koning en koningin zelf geraden vonden de stadt te ruimen, waar door in zyn voornemen belet zynde hy besloot het overige van zyn leven in zyn vaderlandt te eindigen. Onder zyne leerlingen worden geteld inzonderheit Paulus Moreelsze, Pieter Gerritze Montfoort, en Claudius Kornelisz. Hy was een welbespraakt en vriendelyk man, waar door hy overal aangenaam was. Men gelooft, dat hy in zyn leven wel 5000 portretten heeft gemaakt, waar onder waren, daar hy 150 guldens voor kreeg. Een groot getal van zyne portretten ziet men in koper gesneden van zyn zwager Willem Delff, en in druk uitgekomen. Miereveldt is gestorven te Delft den 7 July des jaars 1641, nalatende twee zonen, van welke *Pieter Miereveldt*, geboren den 5 October des jaars 1595, ook een uitmuntend portretschilder geweest is. *Houbraken Schouburg* I *Deel.*

MIERIS, (FRANS VAN) geboren te Leiden, in Hollandt, den 16 April des jaars 1635. Hy hadt tot vader Jan Bastiaansz. van Mieris, een goudsmidt en juwelier, de welke dezen zynen zoon ook in zyn beroep dacht op te kweken; maar de byzondere lust en neiging tot de schilderkunst speelden al van jongs af den meester, zo dat hy de wanden van zyn vaders werkhuis alom met beesten en beelden betekende, zelf zo geestig, dat men van hem te recht iets voorspelde, indien zyn vader besluiten wilde hem in de schilderkunst op te brengen. Deze hier door, en wel inzonderheit door het aanraden van den heere Willem van Heemskerk (welke zich door zyn heerlyk glassnyden beroemd gemaakt heeft) aangespoort, bragt zo veel te weeg, dat de jonge knaap besteed wierdt eerst by Abraham Torenvliet, vermaard glasschilder en tekenaar, by wien hy eerlang zo verre in de tekenkunst vorderde, dat hy den beroemden Gerrit Douw wierdt opgedragen. Aldaar ging hy binnen korten tydt alle zyne medemakkers zo verre te boven, dat zyn meester hem dikwils den prins zyner leerlingen noemde. Na dat hy met ongemenen yver en naarstigheit by den zelven in het tekenen zo verre gevordert was, dat hy tot de schilderkunst kon overgaan, heeft zyn vader hem bestelt by den kunstigen Adriaan van den Tempel, wel voornamentlyk om zyn kloek penceel en natuurlyk *coloriet* onder de eerste meesters gerekent. Van dezen is hy eindelyk weder by zynen eersten meester Gerrit Douw gekeert, om van hem de nette navolging van levende en levenloze dingen te mogen leren, het welk hy binnen weinige jaren zo wel begreep, dat zyne vrienden hem rieden den meester te verlaten, wordende hier toe aangemoedigt door verscheide deftige heeren, die beloofden al wat hy zou schilderen te zullen kopen. Dit maakte hem stout, en te meer dewyl hy door aanpryzing van deze gelegenheit kreeg om aan den aartshertog van Oostenryk Leopold een stukie te verkopen voor duizend guldens, nemende zo veel genoegen in die kunst, dat hy den meester, om hem te Wenen te lokken, een jaargeldt van duizend ryksdaalders liet aanbieden, 't geen beleefdelyk wierdt afgeslagen. Sedert door zyne kunst alom bekend geworden zynde, wierdt hy om de zelve van vele groten aangezocht, onder welke de heer Kornelis Paats, burgermeester der stadt Leiden, en voormaals zyn leerling, een kabinetstukie van hem verkreeg, dat voor een van de beste zyns arbeids gehouden wordt, en thans als een dierbaar juweel der kunst bewaart wordt in het kabinet van den laatstoverleden keurvorst van de Palts te Dusseldorp, verbeeldende een juffertie, dat in flaauwte valt, nevens een geneesheer, met eene schreiende oude vrouw. Zo lang hy aan dit stukie bezig was, wierdt hem voor ieder uur een goude dukaat gegeven, bedragende na het voltooien een somme van vyftien honderd guldens. Onaangezien dezen hogen prys zyn 'er echter verscheide liefhebbers geweest, die den heer Paats door een aanzienlyken winst tot afstandt van het zelve stukie zochten te bewegen: onder anderen wierden hem door den groothertog van Toskane drie duizend guldens, maar vruchteloos, aangeboden; een vorst, die zo veel achting voor de kunst van Mieris hadt, dat hy zich naar Leiden vervoegde, den meester de eer gaf van zyn bezoek, en een stukie, verbeeldende een gezelschap van juffers en heeren, op het kunstigste uitgevoert, van den zelven voor 1000 ryksdaalders kocht: welk schilderytie van verscheide andere gevolgt wierdt, en zodanige achting voor zyn persoon verwekte, dat de hertog zyn portret op twee verschillende wyzen van hem begeerde. Het eerste was volgens des meesters gewonen trant uitmuntend in 't klein geschildert, en van dien vorst gedurig by zich gedragen: het twede was levensgroote, en dus tegen zyne gewoonte, echter zo kloek en krachtig, dat het scheen te leven, en een iegelyk om zyne behagelyke schikking genoegen gaf; want dit grote afbeeldsel vertoonde ook een klein stukie van zyn werk, zynde een juffertie, dat op de klavecimbel speelt, nevens een oud man, die haar onderwyst. Boven dit heeft hy meer andere kunstige portretten gemaakt, onder welke de huisvrouw van den reets gemelden heer Kornelis Paats zo uitmuntende geschildert is, dat het boven alle portretten van andere meesters geschat, en dierhalven niet zonder reden by den Weledelen Heere Mr. Willem Paats, burgermeester der stadt Leiden, nazaat van den bovengemelden Kornelis, bewaart wordt. Jan Steen, zyn kunstgenoot, een geestig man, was de byzondere vriendt van Frans van Mieris, en de eerstgenoemde, een liefhebber van den drank zynde, gaf den laatsten aanleiding om daar mede toe te vervallen, te meer, om dat Jan Steen zelf eenigen tydt een drinkwinkel ophieldt; en toen deze verliep, zochten zy elders hun deel te krygen, waar door Frans van Mieris niet alleen zyne kunst, maar levensgeesten dermaten verspilde, of verminderde, dat hy nog geen 46 jaren mogt bereiken, als hem op den 12 Maart des jaars 1681 de draadt zyns levens wierdt afgesneden. De heer Caspar Brandt vereerde hem met dit grafschrift:

> *Sta, wandelaar, dit 's Mieris graf,*
> *De Fenix zyner kunstgenoten,*
> *Die beelden spraak en leven gaf,*
> *Leit zonder leven hier besloten:*
> *Doch zyne kunst, het eelste deel,*
> *Leeft in zyn' zonen en penceel.*

En de heer Willem van Heemskerk:

> *Hier onder rust Frans Mieris dode lyk,*
> *Wiens eel penceel op aard' hadt geen gelyk.*
> *Onsterflyk kan 't zyn kunst op 't levend tonen*
> *In 't levendig naarstreven van zyn' zonen.*

Hy liet twee zonen na, die beide in zyne kunst waren opgetrokken, *Johannes* en *Willem*. De eerste is in den jare 1690, in den ouderdom van 30 jaren, te Rome gestorven; de twede, twee jaren jonger, en dus geboren in den jare 1662, leeft nog (1730) binnen Leiden; is mede een zeer voortreffelyk en beroemd schilder, wiens taferelen in de voornaamste kabinetten van Europa bekend zyn, maar zyne bootseerkunst by weinigen, dewyl de Mecenas der schilders, de Weledele heer Mr. Pieter de la Court van der Voort, de meesterstukken van dat werk alleen bezit, bestaande in vier vazen met verheven beeldwerk, de vier getyden van het jaar verbeeldende. Deze Willem van Mieris is in den echt behalven andere kinderen gezegent met eenen zoon, geenzins ontaard van zyn grootvaders en vaders gaven in de kunst, en wiens penceel en penne, als zynde een liefhebber der Nederlandsche oudheden, mag hy slechts leven, veel beloven. *Houbraken Schouburg* III *Deel.*

MIES, in 't Boheemsch *Serzribro*, in 't Latyn *Miza*, eene koninklyke stadt in den Pilsner kreits, op de grenzen van den opper-Palts, hebbende haren naam van de daar voorby vloeiende rivier de Mies, en zou in 't jaar 1131 gebouwt zyn. De Boheemsche naam betekent *zilver*, en komt daar van daan, om dat in 't graven der stads muren zilvererts gevonden wierdt. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 47. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *lib.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 76 *Vogt Jetztleb. Bohem. p.* 109.

MIESCHAUX, 't welk men schryft *Miezzava*, eene stadt in Polen, by Toren aan de Weixel, welkers huizen ten dele van steen, ten dele van hout zyn. De koning van Polen houdt daar eenige zyner lyfwachten om de tollen in te vorderen. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

MIESKO, of MIESLAUS, of MICISLAUS de I, hertog van Polen en Silesië, was een zoon van den hertog Semonislaus, uit de afstammelingen van Piastus, en wierdt blind geboren, bleef het ook tot aan het zevende jaar zyns ouderdoms, wanneer hy te Gnezen zynde, om volgens het Heidensche gebruik de eerste schering en een naam te bekomen, ziende wierdt, 't welk de Polen als een goed voorteken namen, dat hun staat onder hem meer zou vergroot worden. Zyn vader stierf in den jare 964, en hy volgde hem in de regering, maar was den Duitschen keizer onderworpen, echter in zyne bestiering roemruchtig en gelukkig, hoewel hy geene kinderen teelde, schoon hy zeven vrouwen hadt. Te dier tydt kwamen aan zyn hof eenige Christenen, die hem verzekerden, dat, wanneer hy het Christen gelove wilde omhelzen, hy met kinderen door Gods goedheit zou gezegent worden. Miesko, die te voren tot de Christelyke lere niet ongenegen geweest was, liet zyne zeven wyven varen, en verzocht Dambronica, of Dambrouca, de dochter van Boleslaus den I, hertog van Bohemen, ter gemalinne; maar nademaal zy hem niet eer nemen wilde voor dat hy Christen was, liet hy zich in den jare 965 te Gnezen dopen, waar na hy met Dambronica op eene Christelyke wyze leefde. Op dit voorbeeldt van den vorst lieten zich ook vele groten des ryks dopen, en de hertog gaf last, dat op een zondag alle Heidensche afgoden zouden verbrand worden, welker gedachtenis op sommige plaatsen in Silesië, inzonderheit te Breslau, lang daar na geviert plagt te worden, lopende de kinderen op de dorpen met toegetakelde beelden, die zy aan touwen langs de wegen sleepten, en vervolgens in een kuil wierpen. Wanneer paus Johannes de XIII van deze bekering der Polen kennis kreeg, zondt hy den kardinaal Egidius Tusculanus derwaarts, die in Polen acht bisdommen, en in Silesië een, te Schmogra, oprechtte, zendende vele geestelyke personen uit Italië en Duitschlandt derwaarts. Mieslaus gaf ook in den jare 979 een gebodt uit, dat de edellieden, wanneer de priester voor het altaar het Evangelie las, den sabel half uit de schede zouden halen, en als het gezang daar op antwoordde, moesten zy dien weder in de zelve steken: daar mede te kennen willende geven, dat zy bereid waren om den Christelyken Godsdienst met den zwaarde te verdedigen. Hy heeft 33 jaren, meest vreedzamelyk, geregeert, behalven dat hy met de Russen en Bohemen, waar van eenige zynen onmondigen neef Boleslaus niet hebben wilden, oorlog voerde. Hy stierf in den jare 999, zou Breslau en andere steden gebouwt hebben. Zyne gemalin stierf in den jare 977,

na dat zy hem tien jaren te voren Boleslaus den I, bygenaamt de Strenge, die zyn opvolger wierdt, ter wereldt hadt gebragt. Deze zyn zoon was de eerste, die den koninklyken tytel van keizer Ottho den III erlangde, en den zelven gevoert heeft. Na de doodt van deze zyne eerste gemalinne hertrouwde hy met Oda, eene dochter van Theodoricus, markgrave van Meissen, te Wettin, en teelde by haar drie zonen, maar die hun stiefbroeder uit den lande joeg. *Kadlubko. Dlugoss. Matthias à Michovia. Cromerus in Hist. Polon. Curæus. Schikfus Hist. Silef. Henelius Silesiograph. Hankius in Silef. Reb. c.* 6 & 7.

MIESLAUS, of MIESKO de II, koning van Polen, zoon van Bogislaus den I, en kleinzoon van den bovengemelden, volgde in het ryksgebiedt in den jare 1025, toen hy 35 jaren oud was. Hy ontaarde t'eenemaal van zyn vader, en liet zyne gemalin regeren, verloor alles wat hy in Moravië bezeten hadt door de Bohemers, wierdt van den keizer Koenraad uit Polen gejaagt, en zyn broeder Ottho in zyn plaats gestelt. Eindelyk onderwierp hy zich aan den keizer, en stierf in den jare 1034. Zyne gemalin was Rixa, de dochter van Ehrenfredus, of Godfried, die ook Eson, of Ezelinus genaamt wierdt, Paltsgraaf aan den Rhyn, en van Machtild, de zusters dochter van keizer Ottho den III, aan wie hy in den jare 1001 verlooft, en in den jare 1013 getrouwt wierdt. Zy hadt hem *Casimir* ter wereldt gebragt, maar wierdt met dezen haren zoon, na haar gemaals doodt, uit Polen verdreven, en stierf te Saalfeld, in Thuringen. Haar zoon, die Benedictyner monnik te Clugny geworden was, wierdt van de Polen in den jare 1041 uit het klooster gehaalt, en op den troon geplaatst. *Kadlubko. Dlugoss. Michovia. Cromerus. Curæus. Schikfus. Hanckius.*

MIESLAUS de III, bygenaamt de Oude, opperregent in Polen, was een zoon van Boleslaus den III Crivousti, hertog van Polen en Silesië, by zyne twede gemalinne Adelheid, dochter van keizer Henrik den III, geboren in den jare 1131. Wanneer zyn vader in den jare 1139 stierf, vielen hem by de deling met zyne broeders de Gnesische, Posnische en Calisische landschappen, en te gelyk het hertogdom van Pomeren, te beurt. Hy geraakte nevens zyn tweden broeder met zynen oudsten stiefbroeder en opperregent Uladislaus den II in oorlog, die ook in den jare 1146 uit den lande gejaagt wierdt, waar op Boleslaus de IV, bygenaamt Crispus, de opperheerschappy verkreeg; en toen hy in den jare 1173 stierf, volgde hem Mieslaus in die waardigheit; maar hy wierdt in den jare 1177 weder afgezet, en zyn jonger broeder Casimir de II daar toe verkoren. Na dat deze in den jare 1194 overleedt, kreeg Mieslaus in den jare 1199 de regering wederom in handen, maar wierdt het volgende jaar daar weder van berooft, en in den jare 1202 nog eens herstelt, in welk jaar hy eindelyk den geest gaf, na dat hy alle zyne broederen overleeft, en over de 70 jaren bereikt hadt. Zyne eerste gemalin was Eudoxia, uit Reussen, by welke hy geene kinderen hadt. De twede, Geertruid, dochter van Bela den II, koning van Hungarië, bragt hem twee dochteren ter wereldt. De derde gemalin wierdt Adelheid genaamt, en was de bloedverwante van keizer Frederik den I, by welke hy, nevens 4 dochteren, teelde *Boleslaus*, die in den jare 1195 verslagen wierdt, *Uladislaus* den III, bygenaamt Lascogonus, die zyn vaders opvolger was in 't hertogdom van Polen, maar in den jare 1205 verjaagt wierdt, en in den jare 1231 stierf, en *Ottho*, die zynen eigen vader hielp verjagen, en in den jare 1213 gestorven is. *Dlugloss. Cromer. Curæus. Hanckius.*

MIEZO, eene Macedonische stadt, waar van gesproken wordt by Plutarchus in 't leven van Alexander. Stephanus *de Urbibus* zegt, dat zy genaamt wierdt *Strymonium*. Men kan de woorden van Plutarchus niet overeen brengen met die van Stephanus, want de eerste zegt, dat zy niet verre van Sagira, en de ander, dat zy aan den mondt van de rivier Strymon leide. Ptolemæus in zyn derde boek, 't dertiende hoofdstuk, plaatst Miezo in Emathië, aan de rivier Aliacmon. Men kan geloven, dat eenige burgers van Sagira, gelyk Plutarchus zegt, in deze stadt gevlucht waren. *Lubin Tables Geograph. sur la vie de Plutarch.*

MIGANA is een plaats van 't koninkryk van Tunis in Barbaryë, gelegen op de grenzen van Constantina, tien mylen van Musti. Dit was oudtyds eene bisschoppelyke stadt, onderhorig aan Carthago, en genaamt Lares, en Laris, ook *Laribum Colonia. Maty Dict.*

MIGDALEL, of MAGDALEL, eene stadt van den stamme Naphthali. Het woordt Migdal betekent in 't Hebreeusch een toren. *Josua* XIX, 38.

MIGDAL-GAD, of MAGDAL-GAD, eene stadt van den stamme Juda. *Josua* XV, 37.

MIGDOL, by de Grieken *Magdol*, en by Herodotus *Μάγδωλος* genaamt, gelegen in een landschap ten Noorden de bergen van Egypten, Pihahiroth genaamt, een weinig van het Rode meir. Deze landstreek, waar in ook eene stadt van dien naam legt, wierdt op den vyfden dag, toen de kinderen Israëls uit Egypten getogen waren, beslagen, en 't was alhier, dat zy 't eerst tegen Mozes hunne klagten en murmureringen uitstortten. Dit was hunne derde legerplaats, als blykt *Exod.* XIV, 2. *Jeremias* XLIV, 1.

MIGDON. Zie MIGDONIUS.

MIGDONIE, MYGDONIE, oudtyds een landt van Macedonië, tusschen den vloedt Strymon, of Strimona, en Axius, van Sophianus genoemt Vardari, en de golf van Aiomana. De voornaamste steden, daar aan leggende, waren *Apollonia*, *Antigonia* en *Amphipolis*. Men geeft den naam ook van Migdonië aan een landstreek van Mesopotamië, welke langs de rivier van dien naam zich uitstrekte. Eenige schryvers willen, dat de volkeren, dit landt bewonende, hunnen naam ontleenden van zeker vorst, *Migdonius* genaamt; maar Plinius verzekert, dat zy naar Macedonië Mygdoniërs genoemt wierden. Misschien dat deze eene volkplanting in Mesopotamië opgerecht hebben. Wat 'er van zy, deze volkeren worden aangehaalt by *Herodotus*, *Ptolemæus*, *Strabo*, *Plinius*, en anderen.

MIGDONIERS. Zie het voorgaande artykel.

MIGDONIUS, of MIGDON, koning van Thracië, was de zoon van Cisseus, en de broeder van Otreus en Hecuba, gemalin van Priamus. Virgilius maakt gewag van Chorœbus, zynen zoon, die zich mede in de belegering van Troje bevondt, en verlieft was op Cassandra.

Een nieuw schryver dwaalt wanneer hy het woordt *Migdonius* voor een zeker volk neemt: want Servius heeft zeer wel aangemerkt, dat die namen nooit eindigen in *De S. Eustath. in Iliad. lib.* III. *Virgil. lib.* II. *Servius in Virg.*

MIGLIACCIUS, (MARIANUS) een edele van Palermo, vermeerderde den roem van zyne voorvaderen zo door den degen, als door geleerdheit. In den jare 1565, wanneer Maltha van de Turken belegert was, trok hy, nevens eenige edelen van zyne vrienden, en met eenig volk, op eige kosten naar dat eilandt, en kweet zich tegen de ongelovigen ongemeen dapper. Ook was hy doorgaans gelukkig in zyne ondernemingen. Voorts was hy een liefhebber van de dichtkunde. Hy stierf te Messina den 31 July des jaars 1610, nalatende: *Discorsi sopra l'Arco fatto in Palermo al Duca di Feria vicere di Sicilia*, en *Canzoni Siciliane. Biblioth. Sicula.*

MIGNARD, (NICOLAAS) te Trojes, in Champagne, geboren, was een groot schilder, die echter by zyn leven zo veel achting niet hadt als na zyne doodt. Zyn vader Pieter, die des konings legers een reeks van 20 jaren gevolgt hadt, liet aan zyne zonen de vryheit van een beroep naar hun zin te verkiezen. Nicolaas leerde de beginselen by den voornaamsten schilder, toen ter tydt in Trojes te vinden, en om zyne kunst meer voort te zetten ging hy naar Fontainebleau de oude beelden naschetsen, maar bemerkende, dat de bron van deze edele kunst in Italië was, trok hy derwaarts, doch wierdt te Lion by gelegenheit van eenige werken, en nog langer om die reden te Avignon opgehouden. De schilderkunst was evenwel alleen de reden van zyn verblyf aldaar niet, maar hy wierdt 'er verlieft op eene jonge dochter, die hy na zyne wederkomst uit Italië trouwde, waarom men hem naderhandt de Mignard van Avignon noemde. Hy was twee jaren te Rome, en bleef naderhandt eenige jaren te Avignon by zynen schoonvader in wonen. Hy wierdt vervolgens naar 't hof van Vrankryk geroepen, vermits de infante van Spanje, voor haar huwelyk met den koning, hem te Avignon gezien en van zyne fraaie kunst gehoort hadt, in den jare 1659. Mignard kwam te Parys, en wierdt daar door van vele voorname heeren in hunne byzondere werken gebruikt, waar in hy preuven van zyne bekwaamheit gaf. Hy schilderde verscheide portretten, maar echter was zyne beste behandeling geschiedenissen te schilderen. Hy hadt zeer verstandige uitvindingen, en wist de zelve naar de gedachten der oude dichters te vormen. Zyn gedurig blokken deedt hem in een waterzucht vervallen, die hem uit deze wereldt rukte in den jare 1668, tot grote droefheit van alle, die hem kenden. Hy was rector van de akademie der schilderkunst, als blykt uit zyn grafschrift in de kerk der Feuillanten te Parys, waar in hy begraven legt. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

MIGNARD, (PIETER) geboren te Trojes, in Champagne, mede een van de beroemdste schilders van zynen tydt, en broeder van den voornoemden. Het voornaamste, waar in zyne kunst uitblinkt, zyn de koepel van de kerk van Val de Grace te Parys, en de galdery van de grote zaal te St. Clou. De koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, maakte hem zynen voornaamsten schilder, en verhief hem in den adelstandt. Hy stierf in den jare 1695, in het 82 jaar zyns ouderdom, en legt in de kerk van St. Roch te Parys begraven.

MIGNONE, in 't Latyn *Minio*, een rivier in den Kerkelyken Staat. Zy loopt door het zogenaamde Patrimonië, of Erfdeel van St. Pieter, en ontlast zich in de Tyrrheensche zee. *Maty Dict.*

MIGRON, of MAGRON, een groot en uitgestrekt veldt van den stamme Benjamin, daar de koning Saul zich gelegert hadt toen zyn zoon Jonathan met des zelfs schildknaap de Philistynen sloeg. Men meent, dat dit veldt rondom Gabaa gelegen is. I *Samuel* XIV, 2. *Simon Dictionaire de la Bible.*

MIJAMIN was uit den priesterlyken stamme, aan wien het zesde lot te beurt viel, voor den dienst, ten tyde van den koning David. I *Chron.* XXIV, 9. Daar was nog een ander van dien naam, mede uit dien stamme, die na de wederkomst uit de Babylonische gevangenisse mede ondertekende het verbondt, 't welk Nehemia met Godt vernieuwde, en was genoodzaakt zyne vrouw wederom te zenden, om dat zy uit het geslacht der Joden niet was. *Ezra* X, 25. *Nehem.* X, 7.

MIKLOTH, zoon van Abigahaon, of vader van Gabaon en Simeam, een Israëliet. I *Chron.* VIII, 31. IX, 37. Men rept nog van een anderen, alzo genaamt, in het zelve boek *k.* XXVII, 4. Hy hadt het bevel over 24000 man als overste van Dodaï den Ahehiter, ten tyde van den koning Salomon, en hieldt de wacht voor het paleis in de twede maandt.

MILAAN, eene stadt in Italië, hoofdstadt van een hertogdom, den zelven naam voerende, eene van de grootste steden van Europa, met een zeer schoon kasteel en aartsbisschoplyken setel voorzien. De Latynen noemen haar *Mediolanum*, de Italianen *Milano*, de Franschen *Milan*, en de Hoogduitschers *Meylandt*,

landt. De geschiedschryvers zyn 't niet eens wegens den oorsprongk van haren naam en den tydt van hare bouwinge, schoon het zeker is, dat deze stadt door de Gallen, die onder Bellovesus zich in Italië nederzetten, omtrent den jare na Romens bouwinge 170 haar begin nam; en inderdaadt, daar is geen twyfel aan, dewyl Titus Livius zegt, dat de Gallen, de Toskaners digt by de Tesin geslagen hebbende, hadden horen zeggen, dat het geweest, daar zy waren, genaamt wierdt het landt der Isubriërs, eveneens als een burgt in de provincie van Autin, geloofden zy, dat dit naar dien naam geleek, die hen door een waarzegger was voorzegt, en volgens die gelukkige voorzegging bouwden zy daar eene stadt, die zy Milaan noemden. Daar op hadden de Gallen oorlog met de Romeinen, die hen verscheide maal overwonnen in den jare 532 na Romens bouwinge. Marcellus doodde Viridomarus, koning der Gaulen, of Gallen, onderwierp de Insubriërs, en nam hunne hoofdstadt in. Dus waren de Romeinen meester van dat landt, en behielden het zeer lang. Verscheide keizers verkoren Milaan om daar hun verblyf te houden. Deze stadt wierdt dikwils verwoest door de barbaren, en het landt stondt ten prooi van de invallende Gotthen en Hunnen, en wierdt eindelyk aan de Longobarden onderworpen, tot aan den tydt van Karel den Groten, gelyk elders gezegt wordt. Ondertusschen staat aan te merken, dat Milaan door Belisarius wierdt ingenomen op 't verzoek van Dacius, die daar aartsbisschop van was. Vitiges, koning der Oostergotthen, hernam de zelve stadt in den jare 539, na dat 300000 menschen door 't staal of den honger gesneuvelt waren. Na Karel den Groten wierdt Milaan en het omleggende landt een gedeelte van 't Roomsche Ryk, en met den tydt zo ryk en machtig, dat het een schrik voor zyne naburen was. Deze voorspoedt maakte het trotsch, en het handelde alle zyne naburen met verachting. De hoogmoedt der inwoners hadt reets keizer Frederik den I oorzaak gegeven deze stadt den oorlog aan te doen, en te kastyden door zware schattingen, die hy haar opleide, na dat hy de zelve vermeestert en onder zyn juk gebragt hadt in den jare 1160. Dit leden de Milanezen met smerte, en beklaagden zich wegens het verlies hunner oude vryheit, voedende ondertusschen een dodelyken haat tegen hem in hunnen boezem. 't Gebeurde, dat de keizerin, nieuwsgierig zynde om de heerlyke en grote stadt Milaan te beschouwen, derwaarts trok; maar zy daar in zynde, geraakte het volk op de been; men nam die vorstin, zette haar op eene eselin, met het aangezicht naar den staart gekeert, dien men haar in de handt, in plaats van een toom, gaf, en geleidde haar op deze wyze door de stadt, terwyl zy de keizerlyke bezetting om hals bragten. Maar deze schandelyke wreedheit en mishandeling bleef niet lang ongestraft. De keizer rukte met een leger voor de stadt, en dwong de zelve op den 3 Maart des jaars 1162 zich over te geven. Hy liet de zelve aanstonts tot op de fondamenten afbreken, uitgenomen de drie kerken, en Frederik, om den hoon, zyne gemalinne aangedaan, liet ter eeuwiger gedachtenisse op den verwoesten grondt zout zaaien. Daar zyn zelfs schryvers, die met Albert Krants zeggen, dat van alle de genen, die gevangen genomen wierden, niemandt het leven kon behouden dan onder deze schandelyke voorwaarde, dat zy van den drek des esels, daar de keizerin op gezeten hadt, moesten eeten; maar daar waren 'er echter, die liever wilden sterven dan dit doen. De inwoners, die zich geborgen hadden, en in het leven bleven, herbouwden hunne stadt in den jare 1171, onder de bescherming van paus Alexander den III, en met hulp van hunne naburen; en allengskens wierdt de stadt Milaan weder luisterryk en machtig. Zy heeft eenigen tydt hare eige heeren, en vervolgens hertogen gehad, gelyk in 't vervolg zal verhaalt worden. Hier zal men alleenlyk zeggen, dat de voornaamste daar van geweest zyn de *Viscontes* en de *Sforcen*. De koningen van Vrankryk eischten de heerschappy na de doodt van de eerste uit hoofde van *Valentina*, dochter van *Jan Galeas Visconti*, eersten hertog van Milaan, en gemalin van Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, twede zoon van koning Karel den V, bygenaamt de Wyze. Jan Galeas liet twee zonen na, die beide zonder wettige nazaten stierven, als *Jan Maria* in den jare 1412, en *Philips Maria* in den jare 1447. Aanstonts wierdt de stadt Milaan door verscheide eischers, daar recht op menende te hebben, aangevallen, als door den keizer Frederik den IV, den hertog van Savoje, de Venetianen, Alphonsus, koning van Napels, en door Karel, hertog van Orleans, den zoon van Lodewyk van Vrankryk en van Valentina, en om dat deze laatste niet alleen wegens zyne geboorte, maar ook volgens den inhoudt van zyn moeders huwelyksche voorwaarde daar recht op hadt, begaf hy zich met eenige krygsbenden in Italië. Die van Milaan wilden vry, en aan niemandt onderworpen zyn, maar na veel uitgestaan te hebben onderwierpen zy zich aan *Franciscus Sfortia*, een dapper en gelukkig soldaat, een bastaardt van het huis van Sforce, en hy was met de bastaard dochter van den hertog Philips Maria getrouwt. Naderhandt vernieuwde koning Lodewyk de XII, zoon van Karel, hertog van Orleans, zyne eischen op het hertogdom van Milaan, oordelende daar toe gewettigt te zyn uit hoofde van de gemelde Valentina, zyne grootmoeder. Hier over zyn vele oorlogen in Italië gevoert; dies om de zelve te eindigen na de doodt van Franciscus Sfortia, hertog van Milaan, overleden in den jare 1535, onderhieldt keizer Karel de V zeer lang den koning François den I met eene ydele hoop om hem dit hertogdom op een van zyne kinderen te vestigen, maar in weërwil van alle beloften, aan de keurvorsten des ryks gedaan, geeft hy dien staat aan zynen eigen zone Philips den II. Daar door moest deze staat en stadt weder op nieuw de woede van den oorlog ondergaan, wordende verscheide belegeringen ondernomen en veldslagen gelevert: inzonderheit zyn die van Caravas, anders van Agnadel, of Rivalta, door de Franschen in den jare 1509, die van Novara in den jare 1512, van Marignan in den jare 1515, alle ten voordele van François den I, maar in 't tegendeel die van Biquoque in den jare 1521, Pavië in den jare 1514, Ladriano in den jare 1528, van de Tesin in den jare 1536, en van Cremona in den jare 1548 vielen doorgaans nadelig voor de Franschen uit. De stadt Milaan is meer dan 40 malen belegert, en meer dan twintig malen ingenomen. Deze stadt wordt bygenaamt *de Grote*, om dat zy meer dan 10 Italiaansche mylen in haren omtrek heeft. Zy legt in 't herte van Italië, wordt van gene grote rivieren bewatert, maar heeft echter alle gemakken van de Tesin en Adda, door twee kanalen derwaarts geleid, waar van men meent dat eenige Gallen de grondleggers geweest zyn. Men telt 22 poorten aan deze stadt, te weten als men die van de voorsteden, die een ligchaam met de stadt genoegzaam uitmaken, daar by telt: want zy zyn met buitenwerken en grachten omringt. Het allernieuwste plan van Milaan vertoont ons meer dan 230 kerken, waar onder 96 parochiekerken, en 190 kloosters. De hoofdkerk, die zy den Dom noemen, is t'eenemaal van wit marmer van binnen en buiten bekleed, waar in men 600 beelden en 160 zuilen, die ieder door geen drie mannen kunnen omvat worden, van de zelve steen vindt. In deze kerk zyn verscheide zogenaamde heilige overblyfselen, en onder anderen het ligchaam van St. Karel. De kerk van St. Ambrosius geeft men dat van dien heilige, en van St. Gervais en St. Protais, en men ziet daar op eene zuil de kopere slang, door Mozes in de woestyne opgerecht, als mede de kapel, daar St. Augustyn in wierdt gedoopt, en de graftomben van keizer Lodewyk, en Pepin, koning van Vrankryk, beide zonen van Karel den Groten. De andere kerken zyn zeer voortreffelyk, de plaatsen zyn schoon, en de paleizen trotsch, voornamentlyk die van de Borromeën, Viscontis, Sforcen, Trivulcen en Marini. De koophandel bloeit krachtig in Milaan, en des zelfs volkrykheit is zo groot, dat men vele huizen nog door meer dan eene familie bewoont vindt. Het kasteel, geschat voor een van de schoonste sterkten in Italië, heeft zes grote bolwerken, met brede en diepe grachten omringt. Hier buiten vindt men nog een tweden omtrek, en de toren is het oude paleis der hertogen, en zeer regelmatig versterkt.

De *staat* of *het hertogdom van Milaan*, het MILANEES genaamt, grenst ten Oosten aan het Venetiaansche landschap Bergamo, ten Zuiden aan Genua en Parma, ten Westen aan Savoje en het Montferrat, en ten Noorden aan het graafschap Chiavenna en de Zwitsersche landschappen, om het meir van Lugano gelegen. Men vindt twee beruchte meiren in het Milanees, het *Lago Maggiore* en dat van *Como*. De steden, daar in gelegen, zyn na *Milaan*, de hoofdstadt, *Pavië*, *Alessandria della Paglia*, *Como*, *Cremona*, *Tortona*, *Lodi*, *Novara*, *Bobio*, *Montara*, *Valenzia* en *Vigevano*, die alle treffelyke landeryen onder zich hebben. Voor 't overige is de kerk van Milaan altydt aanzienlyk geweest; men gelooft, dat zy gesticht wierdt door den Apostel Barnabas, en men rekent, dat zy over de 130 treffelyke kerkvoogden gehad heeft, waar onder 'er 35 geweest zyn, die op den lyst der heilige zyn gestelt, onder de welke St. *Ambrosius* en *Karel Borromeus* de voornaamste zyn. Binnen deze aanzienlyke stadt zyn zelfs verscheide van die mannen geboren, mitsgaders vier pauzen, als: *Alexander* de II, *Urbanus* de III, *Celestinus* de IV en *Pius* de IV. Hier by zou men een zeer groot getal andere brave mannen en kunstenaars kunnen voegen, als: *Andreas Alciatus*, *Hieronymus Cardanus*, *Lodewyk Settala*, en anderen. Het Milanees is vruchtbaar in alles, en de hoofdstadt heeft nergens aan gebrek. In dien standt moet het al geweest zyn ten tyde van den dichter Ausonius, doordien hy, in zyn boek van de grote steden handelende, dit van Milaan zegt:

Et Mediolani mira omnia, copia rerum:
Innumeræ, cultæque domus, fecunda virorum
Ingenia, antiqui mores, &c.

De vruchtbare velden voeden allerlei beesten; de bewoners van dat landt trekken grote voordelen van de kaas en wolle. Een oneindige menigte van moerbeziebomen strekken niet alleen tot sieraadt van die gewesten, maar ook tot voedsel van nog tallozer menigte zydewormen: de honing en 't wasch valt daar genoeg, en uit de mynen haalt men wit en zwart marmer, insgelyks robynen, amethisten en bergkristal. De bewoners van dit landt zyn wel schrander en verstandig genoeg, maar echter zo doorslepen niet als de Italianen doorgaans wel gevonden worden.

Behalven het geen hier boven gezegt is van de gevallen van Milaan is nog versch in 't geheugen hoe deze grote en voortreffelyke stadt in den jare 1707 moest bukken voor de wapenen van den prins Eugenius van Savoje, na dat het gansche Milanees lang onder de gehoorzaamheit van Spanje was geweest. Dus is 'er nu keizer Karel de VI meester van, die het zelve door stedehouders laat bestieren, wordende des zelfs jaarlyksche inkomsten geschat op 24 tonnen gouds, behalven de vrywillige geschenken, die de onderdanen aan de koninklyke schatkist moeten doen, en die zomtyds wel over de 400000 Ryksdaalders belopen. Het oude bekende spreekwoordt der Italianen is, dat Sicilië met zachtheit, Napels met fynheit, en Milaan met achtbaarheit moet geregeert worden: ook zegt men ten opzichte van des zelfs stedehouders, dat die van Sicilië knabbelt, die van Napels eet, maar die van Milaan opslokt. Zie hier nu eene tyd-

tydrekenkundige achtereenvolging der heeren en hertogen van Milaan.

Luitprand meldt eenige graven van Milaan federt de X eeuwe, als:

Alboin.
Megenfroi.
Hugo.
Lotharius. Deze vier waren van een zelve geflacht. Na hen kwamen
Hubert.
Adelbert.
Obizo.
Atto, graaf van Angleria.
Faccius.
Hildebrand Visconti in 't jaar 1056.

Men wil, dat deze een Saraceenfch prins, Volux genaamt, verfloeg; dat hy hem zyn helm ontnam, waar op met lofwerk ftondt verbeeld een flang, die een kindt verflondt, het welk federt op de wapens, van zyne nazaten gevoert, altydt geftaan heeft.

Op hem volgde *Ottho.*
André in 't jaar 1100.
Galvain 1145.
Ubertin, keizerlyke vikaris in 't jaar 1182.
Jakob Visconti.
Ottho, aartsbiffchop, en daar na heer van Milaan 1277.

Thibaud, broeder van Ottho. Deze Thibaud, gedood door die van het geflacht der Turiani, de welke zich tegen de Viscontis hevig aankantten, wierdt vader van *Mattheus,* bygenaamt de Grote. Wanneer Arnoud, koning der Romeinen, een keizerlyke vikary in 't jaar 1294 oprechtte, verkoren die van Milaan hem daar na in 't jaar 1313 voor hunnen befchermer, veldoverfte en heer van hunnen Staat; en federt is 'er eene netter tydrekening van de heeren van Milaan gehouden. Dus wordt Mattheus de Grote geftelt op 't jaar 1294, of 1313. Hy ftierf in den jare 1321.

Galeas overleedt in den jare 1328.
Azzo, of *Accius* 1339.
Luchino gedood 1349.
Jan, aartsbiffchop van Milaan, ftierf 1354.
Mattheus de II 1356.
Galeas de II 1378.
Barnabon 1384.
Jan Galeas de I, hertog van Milaan in 't jaar 1395, ftierf 1402.
Jan Maria vermoord 1411.
Philippus Maria ftierf 1447.

De prinffen uit het huis van Orleans.

Franciscus Sfortia 1466.
Galeas Maria Sfortia vermoord 1476.
Jan Galeas de II ftierf 1494.
Lodewyk Sfortia, bygenaamt de Moor, wierdt in den jare 1499 door koning Lodewyk den XII van Vrankryk gevangen genomen, en ftierf in 't jaar 1508.
Koning *Lodewyk* de XII 1515.
Maximiliaan, zoon van Lodewyk Sfortia, wierdt te Milaan herftelt, maar door den koning van Vrankryk, François den I, verjaagt. Hy ftierf 1515.
Koning *François* de I.
Franciscus Sfortia, twede zoon van Lodewyk, aanvaardde de regering van het hertogdom van Milaan in 't jaar 1522, en na het dikwils verloren en weder herwonnen te hebben ftierf hy zonder kinderen 1535.
Karel de V, Roomfch keizer, maakte zich daar na meefter van Milaan, en liet het aan zyne nakomelingen over. Boven is gezegt hoe en wanneer het aan keizer *Karel* den VI gekomen is.

Byna alle voorname oude fchryvers maken gewag van Milaan, en vooral *Plinius, Strabo, Ptolemæus, Solinus, Titus Livius, Polybius, Florus, Tacitus, Juftinus, Ammianus Marcellinus, Procopius,* enz. Zie ook *Paulus Diaconus, Luitprand, Sigebert, Villani, Blondus, Sigonius, Baptifta Egnatius, Volaterranus, Sabellicus, Summoneta, Platina, Paulus Jovius,* enz. *Corio* en *Merula* hebben de wereldlyke hiftorie van Milaan en *Ripamont* die van de kerk befchreven. Verder kan men nazien *Guicciardin, Leander Alberti, de Reizebefchryvingen van Italië, Jan Baptift Silvaticus, Sauv. Vitalis, Eric. Puteanus, Jakob du Puy,* enz. Zie ook op de woorden VISCONTI en SFORTIA.

Conciliën van Milaan.

Het eerfte concilie wierdt aldaar gehouden in den jare 344. Het beftondt uit een klein getal rechtzinnige kerkvoogden, die naar middelen zochten om in dien bekommerlyken tydt de woede der Arianen te beteugelen. Eenige fchryvers fpreken van eene kerkelyke byeenkomft in den jare 347. Die van 't jaar 350, het twede concilie genaamt, was zeer aanmerkelyk: het wierdt beroepen tegen de Ariaanfche biffchoppen Photinus, Urfacius en Valens, die daar hunne dwalingen en lafterlyk gedrag bekenden: maar deze belydenis was flechts geveinft, waar over zy ook naderhandt in hun geweten gepynigt wierden, gelyk elders gezegt wordt. Paus Liberius, navolger van Julius, begeerde een concilie tot demping van de Arianen te Conftans te beroepen. Dit wierdt hem vergunt; maar hy beriep het te Milaan in den jare 355. Hier waren de Arianen in hunne hevigfte woede; zy wilden Athanafius verdoemen, hielden hunne byeenkomft in de kerk van het paleis, daar zy den meefter fpeelden, en een groot getal rechtzinnige kerkvoogden in den ban deden. St. Dionyfius van Milaan was een van deze gebannenen, en deze ketters ftelden in zyn plaats Auxentius, een van hunne yverigfte leeraren. In den jare 390 vergaderden te Milaan byeen St. Ambrofius, Baffianus, en andere kerkvoogden tegen Jovinianus. Paus Sixtus zondt daar Crefcentius, Alexander en Leopard, met een brief aan de biffchoppen, om hen te doen verftaan, dat deze ketter reets te Rome gedoemt was, en zy antwoordden hem in een fynodalen brief. Eufebius, biffchop van Milaan, vergaderde in den jare 451 een concilie, waar in de vleefchwording van het Woordt als een zuiver leerftuk goedgekeurt wierdt, uitgedrukt in den brief van paus Leo aan Flavianus van Conftantinopel. In den jare 679 was daar ook eene zamenkomft tegen de Monotheliten, waar van nog een fynodale brief voorhanden is. Manfuetus was toen biffchop van Milaan. Paus Alexander de II, die te Milaan geboren was, zondt daar in de jaren 1061 en 1062 zyne legaten, en liet daar eenige inzettingen afkondigen, die men nog onder de brieven van dat concilie bewaart. Ottho, aartsbiffchop van Milaan, hieldt daar een concilie in de kerk van St. Thecla den 12 September des jaars 1287, en maakte daar 10 kanons, of regelen. De zelve kerkvoogdt vergaderde daar ook in den jare 1291, den 27 November, een concilie, waar in men de noodzakelykheden der Oofterfche kerk verhandelde, en de middelen, om een kruistocht te ondernemen, beraamde. Karel Borromeus vergaderde daar zes conciliën, als in de jaren 1565 onder Pius den IV, 1569 onder Pius den V, 1573, 1576, 1579 en 1582 onder Gregorius den XIII, en een fynode in den jare 1584. De akten van deze conciliën zyn genoeg bekend. Zy hadden alle eene gewenfchte uitkomft, hunne befluiten waren heilzaam tot verbetering der zeden en inteugeling der gebreken, zo wel voor geeftelyken, als leken; tot regeling in het gebruik van 't H. Sakrament, verbetering der kerkelyke waarnemingen, beftiering der gaft-en Godshuizen, opneming der parochiën, en andere nuttige zaken.

MILAFIORI, in 't Latyn *Milleflorum,* of *Milleflores,* een aangename luftplaats van den hertog van Savoje niet verre van Turin, aan de kleine rivier Sangon. In den jare 1691 wierdt de zelve van de Franfchen t'eenemaal in de affche gelegt.

MILANGES (SIMON VAN) was lang rector en opziender van het collegie te Bourdeaux, en kweet zich daar in wel; maar wordende genoodzaakt zyn collegie aan de Jefuiten over te geven, begaf hy zich aan 't boekdrukken, en zette een winkel op, wordende met 'er tydt een van de voornaamfte en keurigfte drukkers van Vrankryk. Milanges, om zyne werken net en zonder fouten te hebben, was zelf de verbeteraar van de proeven, die van zyne drukperffe kwamen. *Bern. van Malincrot c.* 14. *Baillet Jugemens des Savans fur les Imprim. de France.*

MILAUS, een burgt, of fteedtie, gelegen in Bohemen, aan de Mildow, vier mylen van de ftadt Thabor naar het Weften. *Maty Dict.*

MILAZZO, in 't Latyn *Myle,* eene fterke plaats in het dal of de valei van Demona, gelegen in 't koninkryk van Sicilië, aan de zee, tegen over 't eilandt Lipari, tuffchen Meffina en Parti. Het daar by leggende voorgebergte wordt *il Capo di Milazzo* genaamt: ook heeft men daar eene redelyk goede haven. In den jare 1719 wierdt deze plaats na eene harde belegering door de keizerlchen verovert.

MILCA, of MELCA, vrouw van Nachor, broeder van Abraham, en moeder van Bethuël, die de vader wierdt van Rebecca, waar van gefproken wordt *Gen.* XXIV, 15. Daar was nog eene andere van dien zelven naam, de dochter van Tfelophead, die met hare zufters een erfgoedt in 't landt van Kanaän bezat, om dat haar vader geen zonen nagelaten hadt. Daar van wordt gewag gemaakt *Numer.* XXVI, 33.

MILCOLUMBUS. Zie MALCOLMUS.

MILDEN, in 't Latyn *Minodunum,* en in 't Franfch *Moudon,* eene Bernfche ftadt, nevens een kafteel, waar op een landvoogdt woont, gelegen aan de Broye, en door Berchthold, hertog van Zäringen, in den jare 1190 gebouwt.

MILDENFURTH, een kafteel en ambacht niet verre van Weida, in den Neuftadlchen kreits gelegen. Het is te voren een klooster van de Premonftratenzer orde geweeft, en wierdt door Henrik den Ryken, voogdt van Weida, in den jare 1193 gefticht, en daar een Berthold tot eerften prooft aangeftelt. Johan Georg de I, keurvorft van Saxen, maakte het zelve tot een keurvorftelyk ampt, waar op het aan den vierden zoon, hertog Maurits te Zeits, en aan des zelfs nazaat, hertog Maurits Willem, doch na des zelfs overlyden in den jare 1718 wederom aan de keurvorften van Saxen gekomen is. *Knaut Prodr. Mifn. p.* 228. *Langius Chron. Citiz. p.* 791.

MILDEN-HALL, in 't graaffchap Suffolk, gelegen tuffchen de moeraffen en 't zandt, is eene grote volkryke ftadt, voorzien met ruime ftraten, en eene fchone kerk, met een hogen toren. Deze ftadt legt 57 Engelfche mylen van Londen. *Maty Dict.*

MILDMAY (SIR WALTHER) was onder Henrik den VIII, koning van Engelandt, opperopziender over het zogenaamde *Court of augmentations,* dat is, het hof der vermeerderingen. Eduard de VI floeg hem ridder, en de koningin Elizabeth maakte hem haren geheimen Raadt, als mede kancelier en onderfchatbewaarder van den Exchequer. De gefchiedfchryvers van zynen tydt plaatfen hem onder de redelykfte en braaffte mannen. De grootfte roem, dien hy verwierf, was, dat hy in den jare 1584 op de univerfiteit van Cambridge het Emanuels-colle-

legie ſtichtte, en 't zelve met inkomſten tot onderhouding van 62 ſtudenten, nevens een profeſſor in de Godgeleerdheit, voorzag. Hy ſtierf in den jare 1589, en liet eenen zoon na, Sir *Anthoni Mildmay*, die in den jare 1596 door de koninginne Elizabeth als afgezant naar koning Henrik den III van Vrankryk gezonden wierdt. *Cambden Brit. p.* 405, 414, 438. *De Larrey Geſchiedenis van Engel.* III *Deel.*

MILET, anders MILEE, (Franciscus) kunſtſchilder, is geboren te Antwerpen in den jare 1644. Zyn vader was geboren te Dion, en een kunſtig yvoordraaier. Franciſcus, van der jeugdt aan geneigt tot de tekenkunſt, wierdt ſtrax beſtelt by den kunſtſchilder Frank. Zyne natuurlyke drift, zyn groot vernuft, en uitſtekende vlyt bragten hem in weinige jaren zo verre, dat zyn penceelwerk voor ruim zo kunſtig als dat van Frank geoordeelt wierdt. Hy was pas 18 jaren oud toen hy met zyn meeſters dochter trouwde, van welken tydt af hem de fortuin mild begunſtigde. Hy doorreiſde Vrankryk, Engelandt en Hollandt, en liet overal ſtalen van zyne kunſt na. Zyne landſchappen maakte hy doorgaans met kleine beeldties, zo dat elk een welgevallen daar in hadt, waar door zyn roem groter wierdt, en de wangunſt ſtof vondt om zulks te benyden; ja men houdt het voor eene zekere waarheit, dat hy door een zyner kunſtgenoten, die zyne verheffing niet kon dulden, is vergeven, ſtervende in zyn 36 jaar, en nalatende twee zonen, die de ſchilderkunſt oeffenden. *A. Houbraken Schouburg* III *Deel.*

MILETO, eene ſtadt in de Napelſche landſtreek Calabria oltra, niet verre van de ſteden Monte Leone en Nicotera, naar den kant der Thyrrheenſche zee gelegen. Zy heeft een biſſchoplyken ſetel, onderhorig aan het aartsbisdom van Rheggio.

MILETUS, van ouds eene van de aanzienlykſte ſteden van Iönië, digt by den vloedt Meander, met eene goede haven aan de Egeeſche zee. Echter is het de ſtadt niet, de welke tegenwoordig *Melaxo*, of *Melazzo* genoemt wordt, als eenigen voorgeven. De Mileſiërs waren beroemd wegens hunne dapperheit, maar verbaſterden naderhandt daar in. Deze ſtadt wierdt in de LXIX Olympiade, 250 jaren na Romens bouwing, door de Perſianen ingenomen. Naderhandt wierdt zy ook onder het juk van Alexander den Groten, en vervolgens onder dat van de Romeinen gebragt. Zy heeft verſcheide grote mannen voortgebragt, als *Thales*, *Anaximander*, *Anaximenes*, *Hecateus*, *Pittacus*, *Æſchines*, en andere: ook hadt zy een aanzienlyk gebiedt, alwaar het Orakel van Apollo Didymæus was. *Strabo lib.* XIV. *Plin. l.* V. *c.* 29. *Euſebius in Chron.*

MILETUS, koning van Karië, zoon van Apollo by Acacallis, de dochter van Minos. Men zegt, dat deze princes, door Apollo geſchonden zynde, van een kindt in zeker boſch beviel, 't welk door eene wolvinne gezogen en opgevoed wierdt, tot dat het eindelyk door herders gevonden, en van daar in hunne hutten gebragt wierdt. Dit kindt groot geworden zynde ging naar Karië, en won daar door zyne dapperheit en goed gedrag de gunſt der princeſſe Idothea, en de achting van den koning Eurytus. Hy deedt de beruchte ſtadt Milete bouwen, die daar na de hoofdſtadt van dat koninkryk wierdt, en liet een zoon, *Caunus*, en eene dochter, *Byblis*, na, daar Ovidius zo veel van vertelt. Men zegt, dat Miletus trouwde met Cyane. *Antonius Liberalis fab.* 30.

MILEVE, of MELA, in 't Latyn *Milevum*, en *Milevis*, eene ſtadt in 't Afrikaanſche koninkryk Numidië, 't geen van velen voor het *Mileto* in Iönië, voor *Meletene* in Armenië, of voor het eilandt *Malta* genomen wordt.

Conciliën te Mileve gehouden.

Deze ſtadt is inzonderheit berucht door twee Conciliën, aldaar vergadert, een onder het pauſſchap van Innocentius den I den 27 Auguſty des jaars 402. Aurelius van Carthago verzamelde daar zyne amptgenoten, deedt daar de beſluiten der vorige Conciliën lezen, en men verhandelde daar de zaken van verſcheide kerkvoogden, en vooral die van Maximiliaan, die de dwaling der Donatiſten omhelſt hebbende, van zyn bisdom wierdt afgezet, en de vaders van Mileve ſtelden zynen broeder Caſtorius in zyn plaats. Men regelde daar ook de verſchillen van Xantippus van Tagora, of Tagoſa, in Numidië, en van Victoryn van Tigifis. Vervolgens, na dat alle deze zaken verrecht waren, ſtelde men daar veertien kanons of regelen in beter order. De dwaling der Pelagianen zeer veel gerucht in Afrika in het begin der V eeuwe makende, vergaderden te Mileve, in den jare 416, 61 biſſchoppen, en doemden de twee voornaamſte ſtellingen van Pelagius en Celeſtius rakende de Genade, daar zy de noodzaaklykheit van loogchenden, en rakende den kinderdoop, dien zy onnut achtten en onbekwaam om de erfzonde af te waſſchen. Men gaf hier van aan paus Innocentius den I door St. Auguſtinus kennis, die hem twee ſynodale brieven uit den naam van dit concilie ſchreef. Daar is echter een groot verſchil onder de Roomſchgezinden rakende de kanons, daar ingeſtelt, want zommigen verzekeren, dat de zelve waarlyk van Mileve, maar anderen, dat zy op het III concilie van Carthago genomen zyn. *St. Auguſtin. Epiſt.* 91, 92 *&* 217. *Tom.* II *Concil.*

MILFORD-HAVEN, een baai in de Ierlandſche zee, die zich al diep in het landſchap Pembroke uitſtrekt. Zy wordt voor de ſchoonſte en zekerſte haven van Engelandt gehouden, wordende des zelfs ingang door twee ſterke kaſteelen beſchermt. *Maty.*

MILIA, in 't Latyn *Milyas*, was oudtyds eene ſtadt van Pamphylië, in klein-Aſië, maar is byna t'eenemaal verwoeſt. Men plaatſt haar in Karamanië, gelegen in Natolië, omtrent vyftien Italiaanſche mylen van Satalia, naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MILICHIUS, (Jakob) een arts, wierdt te Fryburg in Brisgau geboren in den jare 1501. Den grondt zyner ſtudiën leide hy in zyne geboorteplaats; maar doordien hy van Eraſmus den Rotterdammer de grote gemoedsgaven van Melanchthon hoorde roemen, kon hy niet ruſten voor dat hy dien groten man zelf geſproken hadt. Dus, na eenigen tydt te Wenen geſtudeert te hebben, trok hy naar Wittenberg, daar hy zo wel by Melanchthon, als by Eobanus Heſſus en Joachim Camerarius bekend wierdt. Hier wierdt hem het profeſſorſchap in de geneeskunde opgedragen, en hy las ook over het twede boek van de Hiſtorie van Plinius. Hy liet zich ook zeer gelegen leggen om de jeugdt in de gronden en kracht der Griekſche tale te onderwyzen, was ook in de rechtsgeleerdheit niet onervaren. By deze geleerdheit voegde hy een deugdzaam leven, en men tekent aan, dat hy in zyn huis een kleine kerk hieldt, waar in vele geleerden zich lieten horen. Hy ſtierf in den jare 1559, nalatende verſcheide ſchriften, als: *Orationes de vita Hippocratis, Galeni, Avicennæ*; *De conſideranda Sympathia & Antipathia in rerum natura*; *De arte Medica*; *De ſtudio doctrinæ Anatomicæ*; *De partibus & motibus cordis*; *Commentarius in ſecundum librum Plinii de hiſt. Mundi.* enz. *Adam in Vit. Medic. Freheri Theatr. Mercklinus Linden. Renov. Teiſſier Eloges P.* I.

MILICHUS was een vrygemaakte van den Roomſchen Raadsheer Flavius Scevinus, welke laatſte zich in eene gevaarlyke zamenzwering tegen den keizer Nero ingelaten hadt. Des avonds voor dat de uitvoering geſchieden zou beval Scevinus aan Milichus, dat hy hem een dolk ſcherp maken, en eenige pleiſters om het bloedt te ſtelpen gereed maken zou. Het zy nu, dat deze vrygemaakte van den aanſlag wiſt, of dat hy uit de omſtandigheit van deze bevelen iets giſte, altydt hy beſloot zyn meeſter te verraden, en ging ten dien einde met het aanbreken van den dag in de Serviliaanſche bogaardt, alwaar hy aan Epaphroditus, een vrygemaakte van Nero, en daarna aan den keizer zelve alles ontdekte wat hy wiſt en wat hy vermoedde. Scevinus wierdt hier op gehaalt, en beantwoordde op het eerſte onderzoek de beſchuldiging met zo veel onveranderlykheit en ſtandvaſtigheit, dat Milichus in gevaar raakte van 't leven te verliezen; maar zyn wyf, dat hem het meeſt aangeport hadt om zynen meeſter te verraden, bragt hem nog te rechter tydt eenige omſtandigheden te binnen, waar door zyn aanbrengen waarſchynlyk gemaakt, en eindelyk volkomen bewezen wierdt. Hier op moeſten vele voorname Romeinen, als Scevinus, Cajus Piſo, Plautius Lateranus, Annæus Seneca, Subrius Flavius, Sulpitius Aſper, Fenius Rufus, Veſtinus, M. Annæus Lucanus, Senecio, Quinctianus, en meer andere aanzienlyken het leven verliezen. Milichus in 't tegendeel wierdt rykelyk beſchonken, en kreeg den bynaam van σωτὴρ, dat is behouder. Zie *Tacitus Jaarboeken* XV. *B.*

MILITSCH, in 't Latyn *Milicium*, een middelmatig ſteedtie, met een oud en weleer ſterk kaſteel, gelegen in neder-Sileſië, aan de rivier Bartſch, tuſſchen de vorſtendommen Wohlau en Delze, de twee heerlykheden Wartenberg en Trachenberg en de Poolſche grenzen, 8 mylen van Breslau tegen 't Noorden, en is de hoofdplaats van eene vrye ſtandsheerlykheit in Sileſië, die naar deze ſtadt haren naam voert, en alle vorſtelyke voorrechten bezit. In de XIII eeuwe behoorde zy aan de hertogen van Breslau en Liegnits, maar hertog Henrik de Dikke heeftze om zich van zyne gevangenis los te kopen, in den jare 1294 aan den hertog van Glogau moeten afſtaan. Wanneer des zelfs vyf zonen in den jare 1312 de vaderlyke erffenis deelden, viel de ſtadt Militſch den derden broeder te beurt, die ook Delze, Caliſch en Gneſe bekwam. In den jare 1329 begaf zich hertog Koenraad van Delze onder de kroon van Bohemen: kort daar na bragt het de biſſchop van Breslau aan zich. Maar wanneer Johannes, koning van Bohemen, in den jare 1337 in Sileſië kwam, begeerde hy, dat het kaſteel Militſch hem als eene grensveſting tegen Polen zou ingeruimt worden, en toen de biſſchop dat niet goedwillig wilde doen, belegerde hy het zelve, en noodzaakte het kaſteel tot de overgave. Hier op deedt de biſſchop den koning in den ban, waar van hy niet eer ontheft wierdt dan na de doodt des biſſchops Nankerus, toen hy door den aandrang van zyn zoon Karel, die naderhandt keizer wierdt, by den navolger des gemelden biſſchops Przecislaus Pogrell te Neiſſe in den jare 1342 zich verbandt van die plaats weder over te geven aan dien biſſchop, 't welk geſchiedde, die de zelve in den jare 1358 verkocht aan Koenraad Albus den I, hertog van Delze. In deze familie is de zelve zo lang geweeſt tot dat de Piaſtiſch-Delziſche linie in den jare 1492 met hertog Koenraad den jongen uitſtierf, en Militſch onder andere ſteden aan de kroon van Bohemen kwam. Wanneer Militſch in den jare 1492 aan koning Uladislaus geraakte, behieldt hy het een korten tydt, want hy ſchonk het in den jare 1494 aan Sigismund Kurtsbach, vryheer van Trachenberg. Na 't overlyden van dezen bewees koning Uladislaus zyne zonen de gunſt, dat hy in den jare 1514 alle hunne goederen verpandde, waar onder ook de heerlykheit Militſch was. Aan het Kurtsbachſche huis bleef het tot aan den jare 1595, wanneer het aan den vryheere van Wartenberg en Pentzel, Joachim Maltzan, kwam wegens zyne gemalinne Eva van Poppel van Lobkowitz, die als een nazaat van Henrik, vryheer van Kurtsbach, het ten erfportie kreeg: waar van het op des zelfs zone Joachim van Maltzan, en van dezen weder op zynen zone Joachim Andreas Maltzan, voorts op Joachim Willem, grave van Maltzan en heer van Militſch, als een nedergaand erfrecht gekomen is. Onder de regering van dezen grave behieldt de heerlykheit Militſch in het oud-Ranſtadſche *executie-reces* in den jare 1709 het

het recht van eene nieuwe Lutherfche kerk en fchool te mogen bouwen, 't welk ook dat zelve jaar in de Duitfche voorftadt gefchiedde. *Diploma & Acta publica. Dlugof. Hift. Pol. l.* IX. *Hagec. Boh. Chron. Henelii Silef. Hanck. in Silef. Balbin. Mifc. Boh.* P. III. *p.* 228.

MILLAS, een fteedtie in 't Rouffillon, aan de Tet, omtrent drie mylen boven Perpignan. Men wil, dat deze plaats oudtyds *Stabulum* genaamt wierdt. *Maty Dict.*

MILLAUD, of MILHAUD, in 't Latyn *Milliadum*, eene Franfche ftadt in Rovergue, hoofdftadt van het Hoge Mark, een van de drie gedeeltens dezer provincie, gelyk elders gezegt wordt. Zy legt aan de rivier de Tarn, naar de grenzen van 't Gevaudans, zeven of acht mylen van Rhodez. Het omgelegen landt brengt eene menigte amandelen voort. Deze ftadt wierdt berucht in den Franfchen religie-oorlog, en was toen zeer fterk en gewigtig; maar alle hare werken zyn in den jare 1629 onder den voet geworpen. *Baudrand.*

MILLENDONK, of MULLENDONK, eene vrye ryksheerlykheit in het aartsfticht Keulen, by den vloedt de Niers, digt aan de grenzen van het hertogdom Gulik. Zy heeft aan de hertogen van Croy toebehoort, en de eigenaars hebben zich daar van *Croy-Millendonk* laten noemen. In 't begin van de XVIII eeuwe wierdt deze heerlykheit aan de gravinne van Berlips verkocht.

MILLESIMO, een fterke ftadt van 't landfchap Alta, onder het hertogdom Montferrat, op de grenzen van het markgraaffchap Final gelegen. Hier van daan voert een graaflyk geflacht in Bohemen uit den huize Carreto den naam. Francifcus, markgraaf van Carreto, keizerlyke generaal, heeft zich in 't midden der XVII eeuwe in het gemelde koninkryk eerft nedergezet, en zyn nazaat Karel het geflacht met drie zonen voortgeplant. *Balbin. Tab. Stemm.* P. III.

MILLETIERE (THEOPHYLUS BRACHET, HEER VAN) maakte zich berucht doordien hy eene vereeniging tuffchen de Roomfchgezinden en Gereformeerden poogde te bewerken. Samuel Marefius berecht van hem, dat hy te Heidelberg in de rechten geftudeert, daar na de zelve openbaar aan anderen geleeraart, en onder de advokaten zich heeft laten aantekenen. Hier wierdt hy verlieft op de dochter van een procureur, waar van hy gevaarlyk krank wierdt, kunnende geen beter hulpmiddel vinden dan dat van haar te trouwen, 't welk hy deedt. Dus kreeg hy eindelyk zyne vorige gezondheit weder; maar hadt eerlang een afkeer van de pleitbank, wendende zich daar op naar de Godgeleerdheit. Men hoorde hem dikwils redentwiften op het Raadhuis over de ftoffe van den Godsdienft, daar hy veel Hebreeufch in mengde, en hevig tegen de Arminianen uitvoer. Door alle deze bewegingen kreeg hy niets dan dat men hem ouderling in de kerk te Parys maakte, en vervolgens door de zelve afgezonden wierdt naar de vergadering van Rochel, daar hy door zyne oproerige en heftige raadgevingen den ftaat der kerke in verwarring hielp. In 't begin van de maandt Maart des jaars 1621 zag men eene bekendmaking aan de vergadering van Rochel, uitgegeven onder den naam van *Abraham Elintus*, waar in die van den Hervormden Godsdienft krachtig vermaant wierden zich hunnen koning te onderwerpen, en uit dezen oorlog niets meer te bedingen dan de bezitting en beveftiging der edikten. Elintus was eene letterverzetting van het woordt *Tilenus*, de ware naam des fchryvers van deze bekendmaking. Milletiere, geheimfchryver van de vergadering te Rochel, maakte daar een antwoordt op met dezen tytel: *De ware redenen waarom die van den nieuwen Godsdienft in Vrankryk van goeder gewiffe moeten en verplicht zyn de vervolging, die de vyanden van hunnen Godsdienft en die van den Staat doen, met kracht van wapenen te wederftaan.* enz. Dit was een fcherp en hatelyk gefchrift, waarom 't ook te Beziers door beuls handen verbrand is. Milletiere bleef echter by de Gereformeerden in groot aanzien, en wierdt van de gedachte vergadering te Rochel aan de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden afgezonden; maar hier was hy in zyne mening bedrogen, en vondt niet 't geen hy zocht. Weder in Vrankryk gekomen zynde liet hy zich in de zaken van den hertog van Rohan gebruiken, maar wierdt daar over en over andere behandelingen verdacht van buitenlandfche verftandhouding tot nadeel van zyn vaderlandt, en dat hy gevaarlyke ondernemingen gefmeed hadt, waarom men hem in de gevangenis naar Toulouze voerde, daar hy, na 't uitftaan van de pynbank, nog lang gezeten, en het begin van zyn werk *Syncretifmus* gelegt heeft. Door de zachtmoedigheit des konings en de voorfpraak zyner vrienden verkreeg hy echter eindelyk zyne vryheit, en een jaargeldt van 1000 Ryksdalers. Dies oordeelde hy 't van zyn plicht om de Gereformeerden weder onder de gehoorzaamheit van den Roomfchen ftoel te doen keren; liet over die gewaande vereeniging der Godsdienften verfcheide boeken drukken, als eerft een brief in den jare 1634; twee jaren daar na een werk in twee delen: in 't eerfte deel handelde hy van de opperhoofdigheit van S. Pieter, van de rechtvaardigmaking, van de gebeden voor de overledenen, de aanroeping der heiligen, en van de Euchariftie: in 't twede van de natuur der Genade, en de Predeftinatie of Gods eeuwige voorbefchikking. Dit werk zondt hy aan verfcheide leeraars, en daar ontbraken geen beantwoorders op het zelve. Het antwoordt van Moulin was fcherp, daar hy een tegenantwoordt in 't Franfch op maakte, 't welk van Grotius geprezen wordt; maar niemandt heeft hem beter wederlegt dan Daillé onder den tytel van: *Onderzoek wegens den voorflag van den heere Milletiere om de verfchillen in den Godsdienft weg te nemen*, gedrukt in 't Latyn en Franfch in den jare 1638. Behalven dit bovengezegde werk gaf hy in den jare 1637 na 't houden van een nationaal Synode te Alençon een ander uit, onder den tytel van: *Het middel om een Chriftelyke vrede en vereeniging tuffchen de Katholyken en Evangelifchen wegens de verfchillen over den Godsdienft te bewerken*, en meer andere van die natuur, te lang om de tytels hier aan te halen. De kerkvergadering van Charenton verzocht hem zynen yver dies aangaande te beteugelen; maar hy voer echter voort, waar op de zelve hem in den ban deedt, 't welk hem echter niet belette elders te gaan prediken. Het geen hem by velen ook in verachting bragt, was, dat hy zich wat te driftig bemoeide met een proces van eene beruchte hoer, daar hy aan vermaagfchapt was: want zy was de baftaard dochter van den procureur, daar hy de dochter van hadt, fchoon hy van zich zelf uit een deftig geflacht gefproten was: want Marolles zegt, dat hy de zoon van Ignatius Brachet, heere van Milletiere, en van Antonetta Faye, dochter van Bartholomeus Faye, heer van Efpaiffes, Raadsheer van 't Parlement en prefident des Enqueftes was; daarenboven was hy aan vele brave geflachten wegens zyne ouders vermaagfchapt. In het artykel van AMYRAUT is gezegt, dat deze grote Godgeleerde door het nationaal Synode van Charenton order hadt om te zien, ware het mogelyk, om Milletiere op den rechten weg te brengen. Deze man deedt zyn beft wel, maar vorderde niets; dies porde hem 't gemelde Synode in den jare 1645 krachtiger aan om zyne gevoelens openbaar te verklaren, 't welk hy eindelyk deedt, te kennen gevende, dat hy zich tot de Roomfche kerk begaf, doende daar van belydenis in 't laatft van Maart des gemelden jaars. Hy voer hier op nog al voort over de verfchillende geloofsftukken te fchryven, oordelende het nog gemakkelyk om beide de Godsdienften te vereenigen. Het eerfte werk, dat hy na zyn afval uitgaf, bevatte de redenen van zyne verandering. Voorts hadt hy meer andere werken onderhanden, maar om wat reden hy die niet in de wereldt bragt wift hy zelf beft. Hy wierdt eens geërgert door eene predikatie van zeker biffchop, die de Maagdt Maria vergelykende met den Heere Jefus, haar in alle gevallen den vorrang gaf, waarom hy zeide, dat, zo hy meer zodanige predikatiën hoorde, hy wel weder naar de Gereformeerde kerk zou lopen. Bayle zegt, dat hy nooit een beveftigt predikant geweeft is, fchoon hem de Vader Jakob een bedienaar des Goddelyken Woords te Charenton noemt. Hy is ook nog minder een geneesheer geweeft, fchoon de heer Vigneul Marville hem in zyne Melgelftoffen (p. 229) zo noemt. Behalven zyn *Syncretifmus* en andere werken, hier boven aangeroert, heeft hy uitgegeven: *Triomphe de la verité pour la paix de l'Eglife*, of zegepraal der waarheit voor de vrede der kerke, 't welk hy aan den koning van Engelandt opdroeg, in hope van hem ook tot het Roomfche gelove te brengen: maar dit werk wierdt door een Engelfch biffchop wederlegt. In Hollandt waren zyne hardfte partyen onder anderen Rivetus en Marefius. Bayle heeft horen zeggen, dat Milletiere een zoon gehad heeft, die in den oorlog van Duitfchlandt in den jare 1643 gedood wierdt, en dat eene van zyne dochters trouwde met den heere Catelan, geheimfchryver van den Raadt, en dat uit dit huwelyk eene dochter, getrouwt aan den grave van Jonfac, is voortgekomen. Wanneer hy zelf geftorven is vindt men niet aangetekent. *Marefius in Anti-Chrifto revelato l.* II. *c. ult. Grotius in Epift. L. Abbé de Marolles dans fes Memoires. Bayle en andere fchryvers, door hem bygebragt.*

MILLI, in 't Latyn *Milliacum*, een Franfch fteedtie in 't Gatinois, onder het gebiedt van Isle de France, gemeenlyk bekend onder den naam van 't Gatinoifche Milli. Du Chefne zegt, dat het zeer oud is. Het legt aan een beek, genaamt Efcolle, vyf mylen van Melun, en twaalf van Parys.

MILLIARE, van *mille*, duizend, is eene tuffchenwydte van 1000 fchreden by de Hebreën, als uit Mattheus V, 41 blykt, en by de Romeinen in gebruik. De laatftgenoemden ftelden op hunne wegen doorgaans aan de duizend fchreden een fteen, waar op afgetekent ftondt hoe veel fchreden men van de ftadt was. Hier van leeft men *tertio, quarto &c. ab urbe lapide. Waferus de Menfuris Hebr.* I, 9. *Bernardus de Menfuris & ponderibus p.* 230

MILLIER, *Milier*, in 't Latyn *Melela*, eene kleine ftadt van Barca, in Barbarye, gelegen aan de golf Sidra, ten Zuiden Tolometa, en aan den mondt der rivier Millier, of Melel, in 't Latyn *Melelus*, en oudtyds *Lethon. Maty Dict.*

MILLO, of MELLO. Daar waren twee fteden van dien naam, de eene in 't Oooften van de ftamme Ephraims, en de andere onder den ftamme Juda, door koning Salomon gebouwt ter eere van eene zyner vrouwen, de dochter van Pharao, koning van Egypten. I *Kon.* IX, 15. Men vondt ook nog een huis, alzo genaamt, digt by de fterkte Sion, door den zelven Salomon gebouwt, en een muur daar ter plaatfe door David opgerecht. *Simon Diction. de la Bible.*

MILLY, (JAKOB, of JOUBERT VAN) XXXVI grootmeefter van de orde van S. Jan te Jeruzalem, wierdt tot die waardigheit verheven na Jan van Laftic in den jare 1454, toen de grootmeefter van die orde te Rhodes woonde. Hy was te voren grootprioor van Auvergne, en wierdt in zyn afwezen verkoren. Zo haaft hy bezit van zyn ampt genomen hadt, hieldt hy een algemeen Kapittel, waar in befloten wierdt, dat men den grootmeefter ten eenemaal het beftier van de fchatkamer zou overgeven. Dit wierdt hem door alle de ridders, met de eene knie ter aarde voor hem leggende, verzocht te willen op zich nemen, met belofte van gehoorzaamheit. In den jare 1456, woedde te Rhodes eene hevige peft, waar door vele menfchen uit gebrek van levensmiddelen weggerukt wierden. Hy, hier door zyn oorlogsvolk ter helfte byna vermindert ziende,

de, zocht alle Christen mogendheden om hulpe aan tegen den Turkschen keizer Mahometh, die hem in den jare 1457 dreigde by te komen. Hy was de invoerder van de Franciskaner monnikorde, die men de Zoccolanten noemde, en stierf den 17 Augusty des jaars 1461. *Bosio Histor. de l'ordre de S. Jean de Jerusalam. Naberat.*

MILO, een schoon eilandt in den Archipel. Het is rond, en heeft omtrent 60 Fransche mylen in zynen omtrek, echter een voos landt, omringt met gebroke zeeklippen. Het zelve was, gelyk Thucydides berecht, 700 jaren voor den Peloponneeschen oorlog berucht en in volle vryheit. Eindelyk geraakte het onder de macht der Grieken, van deze onder die der Romeinen, en vervolgens aan de Grieksche keizeren, toen onder keizer Henrik van Vlaanderen Marcus Sanudo, als eerste hertog vah den Archipel, in den jare 1207 ook dit eilandt by het hertogdom van Nachsia voegde. Het zelve wierdt echter daar wederom afgescheurt door Jan Sanudo, den zesden hertog van Nachsia; die op zynen broeder volgde, en die het met zyne dochter Florentina ten huwelyk gaf, wanneer zy met Franciscus Crispus trouwde. Deze, afstammende van de Grieksche keizers, vereenigde Milo weder met het hertogdom Nachsia, na dat hy te Nachsia den nieuwen hertog Nicolaas Carcer hadt laten ombrengen, en daar door zelf hertog wierdt. De Turksche kapitein Barbarossa bragt Milo en verscheide andere eilanden van Nachsia onder de gehoorzaamheit van Solyman den II. In de XVII eeuwe hadt zich een, Capsi genaamt, tot koning van Milo opgeworpen; maar hy wierdt met list in een Turksch schip gebragt, naar Constantinopel gevoert, en daar opgehangen. De bewoners van dit eilandt zyn meest Grieken, en men vindt 'er twee bisschoppen, eenen van de Grieksche, en eenen van de Latynsche kerk. Deze laatste, die den tytel voerde van bisschop van Milo, Argenteria en Siphanto, hadt nu eens een, dan verscheide priesters by zich, en 150 Ryksdalers inkomen. Hy stierf zeer arm in den jare 1700, na dat hy den kelk, zyn myter en andere bisschoplyke sieraden hadt moeten verpanden. De Grieksche bisschop daarentegen is ryk. Dit eilandt is wel gebouwt, levert wyn, yzer, zwavel, en aluin uit, heeft warme baden, maar de lucht is 'er echter ongezond. De stadt Milo is met stene huizen, twee verdiepingen hoog, gebouwt, en bewoont met omtrent 5000 inwoners; maar de zelve is zeer morssig, inzonderheit door de varkens, die daar overvloedig gemest worden, waar by de damp der siltige moerassen en zeestranden, mitsgaders de uitwaasseming der zwavelachtige aarde, en gebrek van versch water, vele ziektens veroorzaakt. Van de stadt naar de rede, daar de schepen leggen, gaat men twee Fransche mylen weegs door een schoon en vruchtbaar landt. De haven van dit eilandt is een der grootste en beste van de Middelandsche zee. De Miloten zyn goede bootslieden. De hoogste berg op dit eilandt is de S. Eliasberg, waar op men het gehele eilandt kan overzien. *Thucydides de bello Peloponnes. l.* V. *Hist. des Ducs d'Archipel. Tournefort Vojage du Levant Ep.* IV. *p.* 174, 205.

MILO, of T. ANNIUS MILO, een Romein, die by verzoning onder het geslacht van Annius was aangenomen. Zyne verdiensten, achting en vrienden deden hem naar het burgermeesterschap streven, 't welk hy opentlyk door kuiperyen en geldt uit te delen aan de Tribunen met Scipio Hypseus zocht te bekomen. Men vondt te dier tydt vele partyschappen in Rome, en daar geschiedden dikwils moorden, 't geen den Raadt deedt besluiten Pompejus alleen te verkiezen, met de vryheit van iemandt tot zyn amptgenoot te mogen aannemen, dien hy wilde. Eer men dit besluit nam, was men wel twee maanden bezig in den jare 702 na Romens bouwinge, gedurende welken tydt Milo eenen Clodius, gemeentsman, en een misdadig mensch, gelyk onder zyn artykel gezegt is, doodde. Hier op deedt Cicero eene redenvoering ten voordeele van Milo; maar dit belette echter niet, dat men hem in ballingschap zondt. Hy trok hier op naar Marseille. Men zegt, dat Cicero, zyne redenvoering voor Milo uitgevende, de zelve veel beter maakte in geschrift als hy die hadt uitgesproken, en dat Milo, deze ontfangende te Marseille, aan Cicero zou geschreven hebben: *Hadt gy myn zaak zo deftig met den mondt als met de pen verdedigt, ik behoefde hier te Marseille myn broodt niet te eeten. Asconius Pedianus in Milone. Dio.*

MILO, hopman van Pyrrhus, koning van Epirus. Deze vorst was niet zeer gelukkig in den oorlog tegen de Romeinen, want hy wierdt in den jare 479 van Rome door Mannius Curius Dentatus by Tarente geslagen; dus was hy genoodzaakt de Adriatische zee weder over te steken, latende in de stadt Tarente zynen zoon Helenus met dezen Milo; maar hunne tegenweer was onnut, en Milo gedwongen de stadt in den jare 482 aan de Romeinen over te geven, die daar door een einde zagen van een oorlog, de welke tien jaren geduurt hadt. *Titus Livius l.* IV. *Plutarchus. Justin.*

MILO, een Benedictyner monnik in de abdy van S. Amand, onder 't bisdom van Doornik, bloeide in de IX eeuwe. Hy schreef in dicht eene verhandeling over de matigheit, de welke hy aan keizer Karel den Kalen opdroeg. Ook schreef hy het leven van S. *Amand*, en een stryde tusschen de lente en den winter, mitsgaders eenige andere fraaie werken. Milo, die van Simlerus, hoewel kwalyk, *Gallus Milo* genoemt wordt, stierf in den jare 872, en men maakte dit grafschrift op hem:

Milo poëta Sophus cubat hoc sub marmore clausus.
Carmine dulciloquus, qui librum Sobrietatis
Edidit, & sanctum pulchrè depinxit Amandum;
Floribus exornans metro, prosâque venustans,
Tanti Pontificis palmam capit atque coronam.

Dat is te zeggen:

,, Deez' marm're grafzerk dekt des dichters Milo's lyk;
,, Die op een zoeten toon de matigheit beschreven,
,, Het leven van Amand, dien heilig, uitgegeven,
,, En dus in dicht en proos gaf van zyn' gaven blyk:
,, Schiep het geluk in hem zo wel als deugdt behagen,
,, Hy hadt al lang de kroon op Romens stoel gedragen.

Sigebert. in Catal. Vir. illust. cap. 106. *A.C.* 879. *Vossius de Hist. Latin. Possevinus. Miraus.*

MILO CROTONIATES, een worstelaar, of kampvechter, hadt zulk eene ongemene sterkte, dat hy een os op zyne schouders dragen, en met eenen vuist doodslaan kon. Hy overwon de Sybariten en verwoestte hunne steden in den jare na Romens bouwinge 242, in de LXVII Olympiade. Naderhandt Milo willende een groten eikenboom door midden scheuren, dien men reets met een yzere wigge hadt doen splyten, maar de zelve door de grote kracht, die hy gebruikte, daar uit gevallen zynde, sloot de boom weder toe, en klemde hem zo hard, dat hy daar zich niet uit kon redden. Dies moest hy dulden, dat de wilde beesten hem opaten. *Strabo l.* VI. *Aulus Gell. l.* XXV. *c.* 16. *Valer. Maximus l.* IX. *c.* 12.

MILOPOTAMO, een dorp met een haven en sterk kasteel, mitsgaders een bisdom, onderhorig aan Kandië, gelegen op de Noordkust van het eilandt, alzo genaamt, vyf mylen van Rettimo ten Westen. Eenige landbeschryvers nemen deze plaats voor 't *Pantomatrium* van Ptolemæus, daar anderen voor nemen *Porto di Attali*, een naburig dorp van Milopotamo. *Maty Dict.*

MILTENBERG, eene kleine stadt van 't aartsbisdom van Ments, in Duitschlandt, gelegen aan den Mayn, zes mylen boven de stadt Aschaffenburg. *Maty Dict.*

MILTIADES, paus. Zie MELCHIADES.

MILTIADES, een beroemd veldheer der Atheniënzen, die door de godspraak van Apollo hoofdt der Cherfonezers tegen de Thraciërs wierdt, en met zo veel dapperheit streedt, dat hy die barbaren verwon. Daar na sloeg hy te Marathon met 12000 man in 't jaar na Romens bouwinge 264, in de LXXII Olympiade, 600000 Persianen, waar van 'er op de plaats ruim 200000 neergevelt wierden, of in het meir verdronken. Hy vervolgde hier op de vyanden te water, nam in den Archipel hen verscheide eilanden af; maar hebbende verwaarloost het eilandt Paras mede in te nemen, 't zy uit oorzaak van zyne wonden, of om dat 'er een onverwachte schrik in 't heir ontstondt, altydt hy wierdt, wederkerende te Athene, in de gevangenis geworpen, onaangezien zyne heerlyke daden en buitengemene overwinningen. In deze gevangenis moest hy tot 't einde van zyn leven blyven, om dat hy de boete van 50 Talenten niet kon betalen. Echter hadt zyn ondankbaar vaderlandt de beleefdheit van hem op het veldt van Marathon, daar de slag geschied was, te laten begraven, en aldaar een gedenkteken op te rechten, waar op zyn beeldtenis, met een verhaal van 't voorgevallene, stondt afgebeeld. *Herod.* VI. *Thucydid. l.* I. *Plut. in Cimon. Pausanias in Attic. Corn. Nepos in vita ipsius.*

MILTIADES, een Godgeleerde, leefde in de II eeuwe, onder het keizerryk van Commodus. Hy schreef een uitmuntend verweerschrift voor de Christenen, gelyk Eusebius en Hieronymus getuigen: ook maakte hy eene verhandeling tegen Montanus, Priscillus en Maximillus, en meer andere tegen de Joden en Heidenen. *Euseb. Hist. l.* IV. *c.* 25. *S. Hieronym. in Cat.*

MILTON, (JAN) een geleerd man in Engelandt, die zich door zyne verdediging van den koningsmoordt, aan Karel den I begaan, inzonderheit bekend gemaakt heeft. Hy wierdt te Londen uit een adelyk geslacht geboren in den jare 1608. Hy zegt zelf, dat hy de gronden der talen en die der wysbegeerte in zyne geboorteplaats geleert heeft, en van daar gezonden is naar Cambridge, daar hy zyne studiën een reeks van zeven jaren vervolgde, kerende na dien tydt weder by zynen vader, die zich toen in het veldt bevondt. Hebbende zich den tydt van vyf jaren bezig gehouden met het lezen van Grieksche en Latynsche schryvers, begaf hy zich tot reizen, en trok door Vrankryk naar Italië, waar mede hy drie jaren doorbragt. Hy vondt op zyne wederkomst Engelandt vol binnenlandsche beroerten, koos daar op de party van in zyne studeerkamer te blyven, en liet den uitslag des burgeroorlogs aan de Voorzienigheit. De hevige verschillen tusschen de Bisschoplyken en de Presbyterianen blakende, wilde Milton by die gelegenheit niet stil zitten, maar mede zyne kennis tonen; derhalven nam hy de pen in de handt, schreef een traktaat over de Reformatie, en toonde, dat hy een krachtig voorstander van de vryheit der kerk was, terwyl hy de zuilen des ryks liet arbeiden voor de vryheit van het vaderlandt. Wanneer eenige Presbyterianen eene verhandeling tegen de Bisschoplyken geschreven hadden, onder den name van *Smectymnus*, welk woordt de eerste letters van hunne namen vervatte, en Jacobus Usserius, aartsbisschop van Armagh, de zelve wederlegt hadt, nam Milton des zelfs verdediging op zich, en schreef in de Engelsche tale *De Præsulatu Episcoporum*, waar mede dit verschil nog geen einde nam, maar hy kreeg gelegenheit om meer andere schriften uit te geven. In den jare 1643 trouwde hy met Maria, dochter van Richard Powel, vrederechter in de provincie van Oxford, die echter na weinig tyds wederom van hem af en naar haren vader liep, om dat

dat haar de philosophische aardt van Milton niet aanstondt, of om dat hare ouders het met den koning hielden, en hy niet. Anders zegt men dat Milton haar eenigen tydt verlof gegeven hadt om naar hare ouders te mogen gaan, en dat hy, deze tydt verstreken zynde, haar wederom hadt ontboden, maar dat zy niet begeerde te komen, waar op hy besloot niet meer naar haar om te zien. Dit zegt men gaf hem aanleiding om eene verhandeling over de echtscheiding in 't licht te geven, de zelve opdragende aan 't Parlement in den jare 1644. Hier in wilde hy bewyzen, dat ook de echtscheiding wettig was, en plaats hebben kon wanneer eene vrouw, hardnekkig en koppig van aardt, zich aan haren man niet wilde onderwerpen, en zy beide wel geneigt en eensgezind waren om van elkander te scheiden. Dit boek stondt den Godgeleerden niet aan, ja een van de zelve voer daar zo hevig in zyne predikatie tegen uit, dat hy oordeelde dat het verbrand moest worden. Milton schreef daar op een ander werk, 't geen hy mede aan 't Parlement opdroeg, en *Tetrachordon* noemde, vermits het vier textverklaringen over Genes. I, 27; Deuter. XXIV, 1 enz.; Mattheus XIX, 3, en Matth. V, 31 waren. Ook wilde hy bewyzen, dat Martinus Bucerus, Paulus Fagius, Petrus Martyr, Erasmus en Grotius van dat zelve gevoelen geweest waren. Behalven dit gaf hy nog een ander traktaat uit, genaamt *Colasterion*, waar in hy zyn gevoelen tegen een, die hem hevig aangegrepen hadt, scherp verdedigde. Hy was een liefhebber van de vryheit, en sprak niet anders dan daar van, oordelende, dat hare grondslagen driederlei waren, eerst die der kerke, om welke in staat te stellen men zich van 't juk der bisschoppen moest ontslaan; verder de burgerlyke vryheit, waar omtrent hy hoopte dat die door het Parlement ten opzichte van koning Karel den I gehandhaaft zou worden, en eindelyk de huisselyke vryheit, bybrengende, dat de mannen daar vooral zorg voor moesten dragen om die te behouden, en buitenshuis niet slechts roepen: *Vryheit, Vryheit, Vryheit*, terwyl men binnen het huis door eene vrouw als een slaaf wierdt gehandelt. Ook schreef hy een traktaat wegens de opvoeding der kinderen, en de vryheit der drukkunst. Na dat het doodvonnis was uitgevoert aan koning Karel den I, waren 'er eenigen, die tegen dit doen zeer hevig hunne pennen scherpten. Hy schreef derhalven een werk in de Engelsche tale onder den tytel van: *Tenure of Kings and Magistrats*, waar in hy wilde bewyzen het recht der volkeren tegen een tyran, en dat de koningen, hunne onderdanen niet naar de wetten van het ryk handelende, zelf door de geringste konden voor 't gerecht geroepen, en aan den lyve gestraft worden. Dit werk geviel het Parlement zo wel, dat men hem geheimschryver der buitenlandsche zaken maakte, die in de Latynsche taal gedaan moesten worden. De brieven, die hy in dit ampt aan buitenlandsche hoven in die tale uit den naam van 't Parlement en Cromwel schreef, en die na zyne doodt in den jare 1676 gedrukt, en naderhandt te Leipzich in den jare 1690 herdrukt zyn, worden by de geleerden hoog geacht. Wanneer hier op een boek onder den naam van den onthoofden koning Karel den I, genaamt Εἰκὼν βασιλική, uitkwam, wierdt Milton boven anderen bekwaam geoordeelt het zelve te wederleggen, 't welk hy ook deedt in een geschrift, genaamt *Eiconoclastes*, in de Engelsche tale geschreven. Hier in betoogde hy, dat dit boek, 't welk op des konings naam was uitgegeven, in genen dele door dien vorst was gemaakt, 't geen echter van alle niet aangenomen wierdt, maar men bevondt naderhandt, dat hy gelyk, en dat het door Gaudenius, bisschop van Excester, opgestelt was. Claudius Salmasius zich in den jare 1649 door den in ballingschap zwervenden Karel den II latende omkopen om een werk in 't licht te geven onder den tytel van *Defensio Regia*, waar in hy de behandeling des volks van Engelandt omtrent hunnen koning verdoemde, wierdt Milton wederom door 't Parlement aangezet om het volgende werk uit te geven, genaamt; *Defensio pro populo Anglicano*, 't welk zelf van zyn tegenparty om des zelfs geleerdheit en netheit van styl geprezen wierdt. Maar van het Engelsche volk wierdt het euvel genomen, dat men hem 1000 ponden Sterlings daar voor ten belooning schonk. Verscheiden geven voor, dat Salmasius, zich aan 't hof van de koninginne Christina ophoudende, veel van zyne achting verloor, toen men in Zweden het werk, tegen hem van Milton geschreven, las. Hy nam echter de pen op, en zocht Milton wederom te antwoorden, maar wierdt door de doodt daar in verhindert. Het werk van Milton wierdt echter op vele plaatsen aangaande des zelfs inhoudt gedoemt, inzonderheit in Vrankryk, alwaar het te Toulouze en Parys openbaar verbrand wierdt. Milton leefde evenwel zeer gerust, en wanneer zyne eerste vrouw, die hy op 't hertig aandringen harer ouderen en zusters weder by zich genomen hadt, overleden was, hertrouwde hy in den jare 1652, maar wierdt kort daar aan weder weduwenaar. In den gemelden jare kwam een traktaat uit, onder den tytel van: *Clamor regii sanguinis ad cœlum*, waar van de schryver bekent wierdt te zyn een Godgeleerde Alexander Morus, een Franschman; ten minste hy wierdt voor den maker gehouden, om dat hy het bestier over den druk, en het in den naam des boekverkopers aan koning Karel den II hadt opgedragen, hoewel men zeide, dat Pieter Molinæus de jonge daar de rechte maker van was. Hier op gaf Milton uit: *Secunda defensio pro populo Anglicano*, waar in hy Alexander Morus zeer hevig aangreep, en om dat men de blindheit van zyn gezicht als eene straffe Gods over zyn al te vrye schryfwyze in 't voornoemde werk gestelt hadt, antwoordde hy, dat deze blindheit hem door te veel blokkens en lezens was overgekomen, en dat hy die al gehad hadt toen hy tegen Salmasius schreef, maar dat zyn geest nog met gene nevelen bezwalkt was. Alexander Morus verdedigde zich in een traktaat, genaamt: *Fides publica*, en Milton maakte daar tegen weder een verweerschrift, dat echter door Morus niet beantwoord wierdt. Milton liet niet na meer andere schriften te vervaardigen, als: *Dissertationes de potestate civili in Ecclesiasticis; De modo submovendi conductitios ex ecclesia*, 't welk hy in de Engelsche taal uitgaf, willende daar mede betogen, dat het burgerlyk vermogen in staat was om de kerkelyken te beteugelen. Hy arbeidde ook aan de Historie van Groot-Britannië, mede in 't Engelsch uitgekomen in den jare 1670, en zich uitstrekkende tot aan Willem den Overwinnaar; een *Thesaurus Linguæ Latinæ*, en een heldendicht, *het Verloren Paradys* genaamt, het welk in de Fransche, Hoog- en Nederduitsche talen is overgebragt. Wanneer Cromwel kwam te sterven, en Richard, des zelfs zoon, de achtbaarheit, die zyn vader hadt verworven, niet kon ondersteunen, liet Milton echter niet na door zyne schriften te beweren, dat de volksregering beter was dan de eenhoofdige. Na dat koning Karel de II wederom op den troon was geklommen, moest Milton zich eenigen tydt verbergen, tot dat 'er eene algemene vergeving en kwydschelding wierdt afgekondigt, waar van hy zich bediende, en weder te voorschyn kwam, schoon hy van zyne vorige ampten berooft was. Eenigen menen, dat de koning meer uit vergetelheit dan genade hem gedoogde, maar anderen verzekeren, dat hy onder de leden van 't Lagerhuis vrienden genoeg hadt, die hem beschermden. Hier op trouwde hy ten derde maal, maar teelde gene kinderen. Zyne twee dochters van 't eerste bedde hadt hy zo verre gebragt, dat zy de Hebreeusche, Grieksche, Latynsche, Spaansche, Italiaansche en Fransche talen niet alleen wel lezen en verstaan, maar ook schryven konden, het welk hem in zyne blindheit zeer wel te stade kwam. Den overigen tydt zyns levens bragt hy in briefwisseling met geleerde lieden en met het maken van verscheide schriften en gedichten door. Hy gaf in den jare 1670 zyn *Wedergevonden Paradys* uit, maar men zegt, dat dit laatste heldendicht op verre na zo goed en fraai niet is dan het eerste, te weten het *Verloren Paradys*, en dit bewoog de spotters te zeggen, dat zy Milton in 't wedergevonden Paradys niet konden vinden. Verder zyn nog onder zyne andere schriften beroemd een werk in de Latynsche tale, onder den tytel van: *Epistolarum familiarium liber unus, cum prolusionibus oratoriis*, mitsgaders in de Engelsche tale een werk, genaamt de Ware Godsdienst, de Kettery, de Scheuring, de Toegevendheit, en de beste middelen, die men kon aanwenden om den voortgang van het Pausdom te stuiten, welke beide werken in den jare 1674 uitkwamen, in welk jaar hy met een het sterflyk leven verliet, oud geworden zynde 68 jaren. Hy verkocht by zyn leven zyne heerlyke bibliotheek, en liet zyne erfgenamen een groten rykdom na. Zyn ommegang was zeer aangenaam, zeer vrolyk, en hy was een groot liefhebber van de muzyk. In zyne jeugdt hadt hy reets blyken van zyne neiging tot de dichtkunst gegeven, en was daar in, zo wel in de Latynsche als Engelsche tale, zeer ervaren: ook was hy by den beginne den Puriteinen toegedaan, maar daar na hieldt hy het meer met de zogenaamde Independenten en de Weerdopers, tot dat hy zich in zynen ouderdom van alle Christelyke gemeentens afzonderde, gene opentlyke byeenkomsten meer bywoonde, noch in zyn huis eenige plegtigheden omtrent de gemelde Godsdiensten, maar echter in al zyn doen en handel eene grote Godvrucht blyken liet. Alle zyne schriften zyn te Londen in den jare 1699 in drie stukken in folio byeen gedrukt. Zie *Johannes Toland* in de levensbeschryving van Jan Milton, mede te Londen in 't gemelde jaar uitgekomen in de Engelsche taal. *Acta Eruditorum Lipsiens. an.* 1700, *mense Augusto, p.* 371. *Bayle Dict. Crit.*

MIMES, of MIMI, waren eenige potsemakers, die het volk met hunne belagchelyke gebaarden vermaakten, en die afgerecht waren om alle dingen door hunne verstandige bewegingen uit te drukken. Zy kwamen veeltyds op het toneel tusschen de bedryven, om de spelers tydt te geven van zich klaar te maken, en de aanschouwers het wachten niet te laten vervelen. Zie verder op het woordt PANTOMIMEN.

MINA, S. GEORGE DEL MINA, een plaats in Afrika aan de Goudkust van Guinea, tusschen de kaap van de drie Punten en die van Corsus. Hier vindt men eene sterkte op een berg, met een schone haven. De Franschen hadden zich daar in den jare 1383 nedergezet; maar de Portugezen vestigden zich daar in den jare 1482. Del Mina wordt al zo genaamt naar de goudmynen, daar omtrent leggende de naam van S. George wierdt het zelve gegeven in den jare 1484. De Hollanders maakten zich daar van meester in den jare 1637, en bezitten het nog heden.

MINA, oudtyds *Chylemath*, eene rivier van Talesin, eene provincie van Algiers in Afrika. Zy neemt haren oorsprong uit de bergen van Tegdent, bespoelt de stadt van dien naam, en die van Bata, en valt by Arser in de Middelandsche zee. De Spanjaarden noemen deze rivier *Rio de Cena. Maty Dict.*

MINA, een zeker getal, waar naar men in oude tyden grote sommen gelds plagt te rekenen. *Mina Attica* bestondt in 100 drachmen, dat is naar onze rekening omtrent 15 daalders. *Mina Euboica* hadt 104 drachmen; *Mina Babylonica* 116, *Mina Egyptiaca* 128, en *Mina Ptolemaica* 144 drachmen. *De Mina* by de Hebreeusche schryvers zyn 60 sikkelen, of 240 Attische drachmen. *Bernardus de mens. & pond. l.* II. *p.* 172, 173.

MINCIO, eene rivier in Italië, die uit het Garder meer haar begin neemt, naderhandt by Mantua een moeras maakt, en op 't laatst zich by Sachetta in den Po uitstort. *Baudrand. Maty.*

MINCUCCIUS wordt van anderen, hoewel ongegrond, MERICUTIUS, of MERIPUTIUS genaamt; maar zyn rechte naam is ANTONIUS MINCUCCIUS *à Prato Veteri*, een plaats in het gebiedt van Florence, daar hy geboren wierdt, was een beroemd rechtsgeleerde, die zich in de eerste 50 jaren van de XV eeuwe bekend maakte. Hy studeerde in de Roomsche rechten onder Floriano a S. Petro: vervolgens leerde hy de zelve aan anderen te Bologne in den jare 1428, te Florence in den jare 1431, te Padua in den jare 1442, en eindelyk te Siëna in den jare 1443; maar 't schynt, dat hy de volgende jaren weder naar Bologne gekeert is. Zyn beroemdste werk is dat, *De Feudis* genaamt, zes boeken uitmakende, de welke hy uit de Longobardische leenboeken en oude aantekeningen in order heeft gebragt. Eerst boodt hy 't den keizer Sigismundus, maar naderhandt keizer Frederik den III aan, die het zeer wel vondt, en (gelyk men zegt) beval, dat het op de akademiën zou gelezen worden. De geleerden hebben dit werk tot hunnen nutte veel gebruikt, zo dat het alleen by hen berustte in geschrift, maar Johannes Schilterus heeft het uit een handschrift van de koninklyke boekzaal te Parys in den jare 1695 te Straasburg laten drukken, hoewel men zegt, dat het nog iets verschilt van 't echte handschrift, 't welk by Ericus Mauritius berust. *Cuspinianus in Fred.* III. *Haloander in Præf. ad Nov. & Feud. Spiegelius in Catalogo Imp. Goldastus Præf. T.* I. *Statut. & Rescript. Imperial. Panciroll. l.* II. *c.* 101. *Maurit. in libris Juris commun.* §. 24. *Rhetius ad J. F. proœm. n.* 13. *Schilterus in Præf. ad Minuccium.*

MINDANOA, een van de Philippynsche eilanden in den Indischen Oceaan, met eene stadt van den zelven naam. Dit is het aller-Zuidelykste eilandt van alle de gemelde eilanden, en heeft omtrent 340 mylen in zynen omtrek, zonder de baaien te rekenen. Men verdeelt het gemeenlyk in drie delen. De hoofdstadt, die haren naam van 't eilandt heeft, wordt ook Tabouc genaamt: de andere steden zyn Sarago, Lomcatan, Dapito, Caldero, Suriaco en Canola.

MINDELHEIM, of MUNDELHEIM, eene stadt in Algow, aan de rivier Mindel, drie mylen van Memmingen, zes of zeven van Augsburg, en even zo verre van Ulm gelegen. Het kasteel legt buiten de stadt op den zogenaamden S. Georgsberg. Behalven de hoofdkerk, die in den jare 1409 door Ulrich, hertog van Teck, gebouwt wierdt, vindt men daar een nonnenklooster en een Jesuiten collegie. Onder deze stadt behoren 38 dorpen, makende te zamen eene heerlykheit uit. Deze heerlykheit wierdt tot een vorstendom gemaakt, en in den jare 1706 aan den hertog van Marleborough, veldheer der Engelsche krygsbenden, geschonken, krygende daar door stem en zitting onder de Ryksvorsten. In vroeger tyden behoorde deze heerlykheit aan die van Hohen-Schlitz; maar de hertogen van Teck hebben door geweldt zich daar van meester gemaakt, en het tot aan den jare 1439 bezeten; en na 't afsterven van den laatsten hertog Lodewyk van Teck is de zelve door zyne zusters, getrouwt de eene met Jan, grave van Wertheim, en de andere met Veit van Rechtberg, verkocht aan Eberhard van Rechtberg, wiens dochter Barbara, ten huwelyk hebbende Ulrich van Friedberg, deze heerlykheit aan zyn huis bragt, vermits haar broeder Hans de helft daar van aan zynen zwager verkocht. Wanneer de laatste van het Friedbergsche geslacht in 't einde der XVI eeuwe overleedt, geraakte deze heerlykheit voor eene goede somme gelds aan zyne zusters dochter Maria aan Christoffel Fugger. Maar hier uit ontstonden grote verwyderingen tusschen de Fuggersche, Maxelraische en Zwartzenbergsche huizen, die niet konden bygelegt worden voor dat Maximiliaan, keurvorst van Beyeren, na voorgaande overdragt van de vryheeren van Maxelrain, de zelve aan zich trok. Sedert is de zelve aan het huis van Beyeren gebleven, in weerwil van de bisschoppen van Augsburg, die daar toe meenden gerechtigt te zyn, tot datze, gelyk gezegt is, aan den hertog van Marleborough kwam, maar in de Badensche vrede wederom aan Beyeren wierdt afgestaan. De stadt Mindelheim en haar kasteel wierden in den jare 1324 te vuur en te zwaardt verwoest. In den jare 1633 wierdtze door den Zweedschen veldheer Gustavus Horn by verdrag ingenomen; en wanneer zy wederom aan Beyeren was gekomen, wierdtze door den Zweedschen overste Plato in den jare 1634 stormenderhandt verovert. *Munsterus in Cosmograph. Crusius in Annal. Sueviæ. Ertel. Bayer. Atlas p.* 133. *Imhof N. P. l.* II. *t.* 6. § 16.

MINDEN, eene stadt, voormaals een bisdom, nu een vorstendom, in Westphalen. De stadt Minden legt aan de Weser, en is al ten tyde van Karel den Groten met dien naam bekend geweest. Deze stadt wierdt in den jare 1469 van den hertog van Brunswyk en eenige graven vruchteloos belegert, maar in den jare 1519 door den bisschop van Hildesheim verovert. Deze stadt nam in den jare 1529 den Lutherschen Godsdienst aan, wanneer het Kapittel uit de stadt moest vluchten, waar over de zelve door keizer Karel den V in den jare 1538 in den ban wierdt gedaan, en in den jare 1547 door gemelden keizer tot de overgave genoodzaakt. De verschillen wegens den Godsdienst waren daar zeer hevig, en de stadt wierdt in den dertigjarigen oorlog in den jare 1626 door Tilly belegert, maar in den jare 1634 door Georg, hertog van Luneburg, ingenomen. Naderhandt beschermden de Zweden de zelve tegen het Kapittel, dat sedert den jare 1636 zich daar meester van gemaakt hadde tot dat eindelyk den 7 September des jaars 1650 de stadt aan Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, door de Westphaalsche vrede is afgestaan. In den jare 1679 wierdt zy van de Franschen berent, maar wegens de daar op gevolgde vrede niet belegert. Zy heeft drie Luthersche hoofdkerken. De R. Katholyken hebben den Dom en de stichtskerk van S. Jan, mitsgaders een monnikenklooster van S. Simeon. De Gereformeerden hebben een byzonder huis tot de oeffening van hunnen Godsdienst. De Wezer brug is met eene schans gedekt. De overblyfselen van de Wittekinds-brug zyn nevens andere oudheden beziens-waardig. Frans Willem, graaf van Wartenberg, en negen en vyftigste bisschop van Minden, moest deze stadt in den jare 1629 aan de Zweden overgeven, en het bisdom wierdt by de Munstersche vrede in den jare 1648 t'eenemaal aan den keurvorst van Brandenburg afgestaan. *Anonymus Chron. Mindense ap. Pistor. T.* I. *Script. German. Anonym. Chron. Episcop. Mindensium ab an.* 780 *ad an.* 1474. *ap. Meibom. T.* I *Rer. Germ. Bussonis. Wattensted Chron. Mindens. in Paullin. Syntag. Crusius Syndici Mindensis Chron.*

MINDOG, of MENDOG, een beroemd hertog van Litthauwen, begon in den jare 1240 te regeren, en overwon in verscheide veldslagen de hertogen van Smolensko en Volhynië. Hy voerde ook oorlog tegen Boleslaus, koning van Polen, bygenaamt de Kuische, en tegen de Muscoviters, en was in den zelven doorgaans gelukkig. Inzonderheit deedt hy grote schade in Muscovië en Cujavië. Tegen de Duitsche ridders in Pruissen en Lyflandt oorloogde hy een langen tydt; maar eindelyk liet hy zich in den jare 1252 door den grootmeester overreden om niet alleen den Christelyken Godsdienst te omhelzen, maar ook om aan de gemelde orde gehoorzaamheit te betuigen, en schatting van eenige zyner landen te betalen. Hy zondt ook werkelyk een gezant aan paus Innocentius den IV, die daar op Henrik, bisschop van Culm, als zyn nuncius, en Albert, aartsbisschop van Riga, aan hem zondt, die hem als koning van Litthauwen kroonden. Maar hy hadt wel haast berouw van zyn doen, jaagde den nuncius weg, en keerde weder tot zyne oude afgodery. De Duitsche ridders erkenden hem toen ook voor geen koning, en deden door hunne benden in Masovië ongelooflyke schade. Maar 't duurde niet lang of Mindog nam wraak daar over, viel in de landen, aan deze ridders behorende, en veroverde hunne meeste steden. Naderhandt verbondt hy zich met den Russischen hertog Swanno, trok met den zelven tegen Semovitus, hertog van Masovië, te velde, en verraschte hem benevens zynen zone Koenraad op het kasteel Jasdow, daar Swanno met eigen handt Semovitus het hoofdt affloeg; maar Koenraad wierdt door Mindog beschermt, en naderhandt voor een rantzoen los gelaten. Na dat het landt van Masovië nog zeer veel van de Litthauwers en Russen hadt geleden, wierdt Mindog van zynen neef Stroinat en van zynen zwagers zoon Dawmant in den jare 1263 vermoord. Men vindt heden nog een plaats in Litthauwen, die *Mindog* genaamt wordt. *Connor State of Poland P.* I. *lett.* 6. *P.* II. *lett.* 10. *Cromer Hist. Polon. Hartknoch de Reb. Polon. Venator Vom Teutschen orden.*

MINDORA, een van de Philippynsche eilanden, ten Zuiden die van Manhila, of Luconië, daar het zelve door een enge straat, *de straat van Mindora* genaamt, van afgescheiden wordt. De Spanjaarden zyn daar meester van. Het eilandt heeft omtrent 100 mylen in zynen omtrek. De hoofdstadt, die haren naam aan 't eilandt geeft, heeft een goede haven.

MINEHEAD, eene marktstadt in 't graafschap Sommerset, in een landschap, Carhampton genaamt, in 't gedeelte van 't graafschap, dat naar 't Zuid-Oosten strekt. Het is eene zeestadt, en handelt sterk op Ierlandt. *Engelsch Dict.*

MINEIDES, naar hunnen vader Mineas, of Mineus, een Thebaansch burger, alzo genaamt, waren drie zusters, daar de dichters van verhalen, dat zy door den godt Bacchus, om dat zy 't aangestelde feest door spinnen en werken ontheiligt hadden, in drie vleermuizen herschapen waren: ook wierdt het gewevene ten dele in ebben-en ten dele in wyngaardbladeren verandert. *Ovid. Metamorph. l.* IV.

MINELLIUS, (JOHANNES) een Hollander, heeft korte en zeer klare aanmerkingen over vele Latynsche schryvers, als *Terentius*, *Virgilius*, *Horatius*, *Sallustius*, *Florus*, *Valerius Maximus* en *Ovidius* gemaakt. Men zegt, dat hy nog zeer schone aantekeningen over de brieven van *Cicero*, en andere schryvers in schrift heeft nagelaten. Hy wordt voor den besten schryver van dat soort gehouden, en zyne aantekeningen geven veel nut aan de leergierige jeugdt, wordende op de meeste scholen gebruikt. Minellius stierf in den jare 1683.

MINERMUS, van Colophon, of, volgens anderen, van Smyrna, een Griekſch dichter, leefde ten tyde van Solon, in de L Olympiade, in den jare 174 na de bouwinge van Rome. Hy maakte vele tedere en verliefde keurdichten, en 't is daarom dat Propertius *l.* I, *Eleg.* IX, zegt:

Plus in amore valet Minermi versus Homero.

Horatius spreekt ook van hem *l.* I *Epistol.* Hy schreef onder andere stoffe *den strydt der Smyrners tegen Gyges en de Lydiërs. Athenæus l.* XIV, XV. *Pausanias in Boët. Strabo l.* XIV. *Le Fevre. Baillet.*

MINERVA, of PALLAS, godin der wysheit en konsten, ook wel de godin des oorlogs genaamt, wierdt uit de herssenen van Jupiter geboren. Die godt, voelende, dat hy baren moest, liet Vulcanus met een hamer op zyn hoofdt slaan, waar door zyn bekkeneel scheurde, en Pallas daar gewapend kwam uit springen. Zy wierdt daar na van Dædale, eene konstenaresse, opgevoed, en in allerhande fraaiïgheden onderwezen, waarom zy van de Heidenen voor de godinne der wysheit gehouden wordt.

wordt. Zy heeft uitgevonden hoe men huizen bouwen, spinnen, weven, en olmbomen planten moet. Zy is steets maagdt gebleven, en men vindt ook, dat zy zich zomtyds met de jagt vermaakt heeft. Men schildert haar gewapend met een harnas, en een helm, in de regter handt hebbende een speer, en in de linker het schildt, *Ægis* genaamt, waar op het hoofdt van Meduza staat, eene der Furiën, die in plaats van haairen slangen hadt, kronkelende langs het zelve. Wanneer zy nu ten stryde toog, en dit schildt voor haar uitstak, verschrikte een ieder daar zodanig van, dat zy als beroerd bleven staan. Zy wierdt inzonderheit te Athene geëert, welke stadt zy onder hare bescherming genomen hadt. Van de vogelen wierdt haar de nachtuil toegewyd, vermits zich de zelve in grote menigte te Athene ophielden. *Girald. Synt. Deor.* II. *p.* 341. *Pitiscus.*

MINERVAL noemde men te Rome dat geldt, 't welk men aan de leermeesters voor het onderwys van de jeugdt gaf. Eenigen willen, dat het dien naam kreeg, om dat zy dit geldt bragten kort voor het feest van Minerva, *Quinquatria* genaamt, wanneer de kinderen eenige vryheit hadden, en niet school gingen. *Struvius Ant. Rom. c.* 1. *p.* 402.

MINERVALES, feesten ter eere van Minerva, die geviert wierden den 19 Maart. Zie verder PANATHENÆA en QUINQUATRIA.

MINERVINE, gemalin van Konstantyn den Groten, was de moeder van Crispus. Aurelius Victor en Zosimus zeggen, dat zy de byzit van dien keizer geweest is, maar de schryver van zyn lof noemt haar zyne gemalin. *Aurel. Victor in Constant. Zosim. l.* II.

MINGRELA, een groot vlek, een half myl van de zee, in de provincie Visapour, op het halfeilandt van den vloedt Indus, daar de Hollanders zich van voorraadt plagten te voorzien. Deze plaats is inzonderheit beroemd wegens de kardamom, daar vallende, als de beste van de gehele wereldt. De Hollandsche Oost-Indische maatschappy heeft daar een comptoor, daar niet alleen de schepen uit Japan, Bengale, Ceilon, en andere gewesten komen ankeren, en van daar hunne reize naar Suratte, Balsora en het Rode Meir voortzetten, maar ook de Portugezen te Goa hun voorraadt laten halen. *Tavernier.*

MINGRELIE, 't welk men ook *Imereta*, en *Basciaciuch* noemt, is eene provincie van Asië, in Georgië, en het Colchis der ouden, van de tegenwoordige bewoners *Odisci* genaamt. Het legt aan de Zwarte zee, die het ten Westen heeft, naar den mondt van de Phasis. De bergen van den Caucasus scheiden haar ten Oosten van Gurgistan: het heeft Armenië ten Zuiden, en Circassië ten Noorden. Dit landt is berucht geworden door de liefde van Jason en Medea, en door de komste der Argonauten om 't gulde vlies te halen. Eenige schryvers menen met reden, dat dit gulde vlies bestondt in de goudmynen, of den groten handel in 't bont en peltwerk. Appianus zegt, dat het vellen waren, daar de boeren zich van bedienden om het zandt van 't goudt, dat in de rivieren gevonden wierdt, af te scheiden. Wat 'er van zy, men verzekert, dat Mingrelië goud-en zilvermynen gehad heeft, en dat 'er nog heden zyn, maar dat de inwoners die verbergen, om den Groten Heer een gedachten in te prenten, dat hun landt arm en onvruchtbaar is. Zy betalen echter eenige schatting aan dien vorst. Amurath de III, die de Drusiërs van den berg Libanon onderworpen hadt, dacht ook om de inwoners van Mingrelië te beteugelen: dies liet hy eene sterkte op een eilandt aan den mondt van den Phasis bouwen; maar deze landzaten vernielden de zelve wel haast. Ptolemæus noemt dit volk *Manralinen*. Men vindt in dit gewest vele kasteelen, en dat van Zugdidi is het beste. De voornaamste steden van dit landt zyn Sevastopolis en Fazzo: Scalingia is de begraafplaats der koningen. De beruchtste bergen zyn die van Caucasus en Corax. De rivieren zyn de Fasso, Phasis en Ciano. Mingrelië brengt vele drogeryen, ter genezing dienende, voort, als de senebladen, zwarte nieswortel, scammoneum, en andere. Men vindt 'er witte beeren, eene menigte van fezanten, waar van men zegt dat de rivier Phasis haren naam heeft. Dit landt begrypt in zich drie provinciën, van welke Imereta, of Basciaciuch, ten Oosten, Guriel ten Zuiden, en Dadian, of het eigentlyke Mingrelië, ten Noorden legt. Cotaris is de hoofdstadt van Imereta: Verduy van Guriel, en Tavatopolis van Dadian. De rivier Phasis, die de Mingreliërs noemen Rione, scheidt hen van 't landt Imereta en van Guriel, en de vloedt Coddors, die misschien de Corax der ouden is, van 't landt der Abkassen.

Vorsten van Mingrelië.

Mingrelië was eertyds een gedeelte van 't koninkryk Georgië, wiens koningen hunnen setel in de stadt Cotaris hielden, en in hunne andere staten hunne Eristaven, of stedehouders hadden. De voortreffelykste van deze was de Eristave van Odisci, of de stedehouder van Mingrelië, *Dadian* genaamt, die zich van 't landt meester maakte, en daar de Chesilpes, of vorsten van Mingrelië van afstamden, die daar na heerschten. De genen, die tegenwoordig over Mingrelië 't gezag hebben, voeren den tytel van koning, en zyn inderdaadt onafhankelyk. Zy voeren den meesten tydt oorlog tegen hunne naburen, en deze tweespalt wordt door den Groten Heer gestadig aangestookt, om hunne macht daar door te verzwakken. De koning van Imereta heeft een eigen munt, van de zelve waarde en grootte als de koning van Persië, en die van Teflis, maar echter niet met den zelven tytel, en dat geldt zou in den koophandel geen loop hebben, zo hy zich niet bediende van den naam des konings van Persië benevens den zynen daar op te stellen, het welk het gangbaar maakt. Men moet weten, dat de vorsten van Mingrelië zich alle drie noemen *Dadian*, dat is, het hoofdt van de justitie, van het Persiaansche woordt *Dad*, 't welk gerecht betekent, en dat zy zeggen van David afkomstig te zyn. De andere koningen van Georgië rekenen zich afkomstig van Salomon, Davids zoon, en de Cham van Georgië rekent zich dit nog heden tot eene eere.

De inkomsten van den koning van Mingrelië bedragen jaarlyksch omtrent 20000 daalders, die hy trekt van het geen in het landt komt, en daar uit gaat. Hy bewaart dit geldt in zyne koffers; want zyne hovelingen en onderdanen dienen hem zonder voordeel, en zyne staten verschaffen hem zo vele levensmiddelen, als hy en de zynen van noden hebben. Hy zendt dikwils aan den koning van Persië valken en alle soorten van roofvogels. Die vorst beschenkt hem daar weder voor met goude en zyde lakenen, tapyten, wapenen, en allerhande huissieraden, dryvende koophandel met hem. Zyn hof bestaat in omtrent 200 edellieden by voorkomende plegtigheden, zyn sleep in 300 bedienden, zonder den adel. De koningin heeft een sleep van omtrent 60 welgemaakte en prachtig gekleedde hofjuffers.

Hoedanigheit van 't landt.

Het landt is doorgaans boschachtig, en men vindt 'er weinig bebouwd landt. De lucht is 'er zeer gematigt, maar de menigvuldige regen maakt het daar ongemakkelyk. In den somer veroorzaakt de vochtigheit van 't aardryk, opgedroogt door de hette der zonne, dikwils eene besmetting in de lucht, en pestziekte. De inboorlingen van het landt worden selden ouder dan zestig jaren, en de vremdelingen worden daar binnen een jaar tyds geel, droog, en zeer zwak. Het landt van Mingrelië is onvruchtbaar, en des zelfs vruchten zyn slecht; de meloenen, die daar zeer groot vallen, zyn niet goed, maar de wyngaardt levert treffelyken wyn uit. De zelve groeit daar rondom de bomen, en loopt tot der zelver toppen op, en des zelfs troffen zyn daar van eene ongelooflyke grootte. Indien de inwoners van het landt de behandeling van den wyn te maken hadden als in Europa, zy konden den besten wyn des werelds hebben, maar zy hebben 'er weinig kennis van. Hun broodt wordt gemaakt van een zeker soort van graan als gerst, dat men kookt, of bakt, 't welk wit broodt geeft; maar men moet het warm eeten; want koud of opgewarmd heeft het weinig smaak. Het is een goed voedsel, en lekker, zo dat vele reizigers, daar eenigen tydt hun verblyf gehouden hebbende, en dit broodt gewoon geworden zynde, kwalyk weder het tarwe-of roggebroodt eeten kunnen; ja men vertelt zelfs, dat vele vorsten en heeren uit Armenië en Georgië dit graan ontbieden, en daar uit lekkerny broodt van laten bakken; maar wil men wel doen, zo moet men 'er een glas zuiveren wyn op drinken, anders kropt het, en legt zwaar in de maag, daar het anders een zachten afgang verwekt. Behalven dit graan is 'er in Mingrelië veel gerst, maar weinig ryst, tarwe, of rogge. Het vleesch bestaat meest in koeien en varkens. Het gevogelte is daar goed, maar schaars; maar de visch is 'er niet te bekomen. De jagt verschaft wildezwynen, harten, dassen en hazen. De edellieden van Mingrelië maken hun meeste werk van de jagt; zy vangen het gevogelte door valken, die 'er veel zyn, strikken, en wat hen de kunst meer geleert heeft. Wanneer zy reigers gevangen hebben, beroven zy de zelve van de vereen, op hunne hoofden groeiende, en laten ze dan weder vliegen, om dat zy weder andere, veel schoner dan de eerste, in de plaats krygen, ten minste zo als men voorgeeft. Men vindt 'er ook arenden, pellikanen, en eene menigte van wilde beesten, als teigers, luipaarden, leeuwen en chacals, dat een soort van vossen is, maar die wat groter en dikker of grover van haair zyn. Deze ongedierten graven de doden uit de aarde, en verslinden de zelve, en eenige levende betrappen kunnende, bedienen zy zich daar ook van.

Daar is naauwlyks een Mingreliër, of hy heeft een paardt; want daar is overvloedt van gras om de zelve te voeden. De edellieden hebben 'er ten minste 200, en de koning 5000: men laatze 't gehele jaar in 't veldt lopen, en daar zyn weinige plaatsen, of zy worden beweid. De schapen hebben daar zeer fyne wol, en de luipaardshuiden zyn daar zeer geacht. Men vindt 'er eene menigte beeren, waar van de meeste wit zyn, inzonderheit op het gebergte Cyaïs, schoon daar geen sneeuw valt. Dus heeft men reden om te geloven, dat zy van nature wit vallen, daar in 't tegendeel die op het gebergte Caucasus, dat steets met sneeuw bedekt is, huis houden, doorgaans graauwer zyn. Men vindt ook bevers aan de rivieren, en langs de zeekust eene menigte fezanten, voornamentlyk aan de rivier Phasis, als gezegt is. Naar 't gebergte Caucasus zegt men dat goud-en zilvermynen zyn; maar anderen verzekeren in 't tegendeel, dat de zelve hier nergens te vinden zyn, en dat 'er noch in 't gebergte, noch in de rivieren goudt is. De honing valt daar overvloedig, dat men aan de menigvuldige melissa, in dat landt groeiende, toeschryft. Men vindt 'er, die zo hard en wit is als zuiker, schoon men deze hoedanigheit meer oordeelt door de kunst dan door de natuur des honings veroorzaakt te zyn. Het gebergte Caucasus beschermt dit landt voor de invallen der Abkassen, en in de tusschenwydtens, die 'er tusschen de bergen gevonden worden, heeft men een muur gebouwt, die meer dan zestig mylen lang, en op zommige plaatsen met torens of wachthuizen versterkt is, waar in gedurig wacht gehouden wordt van volk, dat maandelyks wordt afgelost. Op zeer vele plaatsen van Mingrelië, en inzonderheit in de vlaktens, geeft het landt een soort van klank als men daar te paardt over rydt, eveneens als of het van onderen hol was.

Van de woningen en zeden der Mingreliërs.

De Mingreliërs hebben noch steden, noch vlekken, maar alleen eenige dorpen aan de zeekust. Alle huizen staan hier en daar verstrooit van elkander, maar in zulk een groot getal, dat men bezwaarlyk duizend schreden doedt, of men vindt 'er ten minste drie of vier byeen. Daar zyn negen of tien kasteelen, waar van het beste genaamt wordt Rucs, daar de vorst van Mingrelië zyn verblyf houdt. Het zelve wordt verdedigt door vele stukken kanon, daar de andere kasteelen niet van voorzien zyn. Hunne sterkten bestaan meest in bosschen en ongenaakbare plaatsen, daar 't onmogelyk is hen aan te tasten dan langs zekere ingangen, die zy met omver gekapte bomen en andere dingen ongenaakbaar maken. De Mingreliërs wyken niet in hunne kasteelen, of de vyanden moeten zeer naby zyn, en zo haast het gevaar over is, gaan zy weder uit hunne huizen of hutten in het veldt. De mannen van dit landt zyn welgemaakt, en de vrouwen zyn zeer schoon. Hunne kleding is gelyk die der Persianen, maar hun hoofdhulsel zweemt naar dat der Europeanen. De vrouwen dragen een sluier, daar zy het hoofdt van boven en van achteren mede bedekken. De lelyke en oude wyven blanketten haar gansche aangezicht, maar de fraaie verwen alleen hare wenkbraauwen. Zy hebben geest en wellevendheit, maar eenige zyn trotsch, wreed, trouwloos en onbeschaamd. De mannen hebben deze slechte hoedanigheden nog meer dan de vrouwen, en hebben hun grootste vermaak als zy iemandt wat ontstelen kunnen. Zy maken hun roem van moordt, overspel, verraadt en roof. Het bloedverwantschap gaat hen niet ter herte, maar zy nemen zonder onderscheidt hunne eigene nichten, of de zusters hunner vrouwen ten huwelyk. De mannen hebben drie en meer vrouwen te gelyk, en zo veel bywyven als zy willen, en de vrouwen zyn daar over niet minnenydig: want zy kronen hunne mans ook dikwils met hoornen. Wanneer een man zyne vrouw met haar minnaar in overspel betrapt, heeft hy het recht van hem te dwingen een varken te geven; en dit is al de wraak, die hy neemt, en dan eeten zy het varken met hun driën op. Behalven deze buitensporigheit hebben zy nog de schrikkelyke gewoonte van hunne jonggeborene kinderen te doden, als zy niet in staat zyn de zelve te kunnen opvoeden; ook helpen zy de zieken, die zy niet genezen kunnen, wel haast van kant.

De Mingreliërs worden onderscheiden in *Ginascas*, of *Ginandis*, dat is in heeren en edellieden; in *Saccurs*, of ryke burgers, en in *Moinali*, of het gemene volk. De Ginascas hebben de edellieden tot hunnen dienst; de Ginandis bedienen zich van de burgers, en menschen van het geringste soort. Niemandt kan zich boven zynen staat verheffen. De heeren hebben het volkomen recht van leven en doodt over hunne onderdanen en vazallen. Wanneer een geslacht uitsterft, zyn zy erfgenamen hunner goederen, en wanneer het zelve op een na is uitgestorven, verkopen zy dien aan den Turk, en bedienen zich van zyn goedt. Dus bestaat hun grootste rykdom in vele vazallen en onderzaten te hebben. De heeren en edellieden kleden zich met buitenlandsche stoffen, en dragen een gordel van koper, met zilvere platen beslagen, om 't lyf, daar zy hun degen, of sabel aan hangen. Hunne hembden zyn met goudt aan den hals en omlaag gestikt; en op dat men dit sieraadt zou kunnen zien, maken zy de zelve meest langer als de bovenklederen. Zy zyn altydt in de wapenen: want zy hebben doorgaans vyanden. Als zy slapen, leggen zy hunnen sabel op den grondt, en gaan daar met den buik op leggen. Hunne wapenen bestaan in spiessen, bogen, pylen, sabels, of degens, knodsen en schilden. Daar zyn 'er weinige, die zich van vuurwerken bedienen. Vermits de Mingreliërs meest te velde zyn, is hunne grootste oeffening de jagt; en 't is daar een gemeen spreekwoordt, dat het geluk van een man bestaat in een paardt, een goeden hondt en een schonen valk te hebben. Zy hebben ook altydt zyde koorden by zich, daar zy het beest, dat zy jagende, of den vyandt, dien zy vechtende gevangen hebben, mede vast binden, en naar huis slepen. De groten hebben om het lyf kopere met zilver beslagene gordels. Daar aan hebben zy niet alleen hunnen sabel, maar ook een mes, een pistool met een vuursteen, en drie beursies, het eene met zout, het andere met peper, en het derde met garen, naalden en spelden. De groten eeten zittende op een tapyt uit een geschilderde houte bak, of kopere schotel, op de wyze der Oostersche volkeren. Alle hunne huissieraden zyn van hout; maar menschen van vermogen hebben ook wat zilverwerk. De koning, met al zyn hofgezin, grote en kleine, de koningin, met hare staatvrouwen en minder juffers, en hare bedienden, eeten alle te zamen op een plaats en op den zelven tydt, het zy in de grote zalen, of in de vlakten als 't niet regent. Het hout hebben zy voor 't halen, om zich voor de koude te verwarmen. Wanneer zy beginnen te eeten, zyn 'er eenige bedienden, die hen in 't rondt te drinken geven, en by het gemene volk gebruikt men daar jonge meisjes toe; en 't is onder hen eene onbeleefdheit drinken te eischen, of te weigeren. Men schenkt de schalen of bekers half vol, en dit gebeurt onder 't eeten niet meer dan drie maal op de gewone maaltyden, maar op bruiloften, of andere feestmaaltyden, zuipen zy tot dat zy dronken zyn, waar toe de Mingreliërs doorgaans zeer genegen zyn, en mans en vrouwen drinken den wyn zuiver: dies wat te verhit wordende nemen zy wat minder in hunne nappen. Op grote maaltyden braden zy gehele ossen, of koeien, varkens en schapen, en brengenze zo gebraden met een berri aan de gasten.

De rouw der Mingreliërs is eene wanhopige plegtigheit. Zy scheuren hunne klederen, trekken 't haair uit, en slaan schrikkelyk met de vuist tegen hunne borst. Deze wrede gewoonte duurt veertig dagen, waar na zy het lyk begraven, en dan eene maaltydt geven. Wanneer 'er een groot heer sterft, doedt de bisschop eene plegtige Misse voor den overleden, waar voor men hem omtrent 500 Ryksdaalders vereert; en nademaal de koning erfgenaam van des bisschops nalatenschap is, onderhoudt hy deze gewoonte. Na dat deze Misse geëindigt is, onthaalt men den bisschop, en men beschenkt hem en zyne medehelpers met fraaie klederen. De koning wordt zelfs mede genodigt om den overleden te bewenen. Ten dien einde maakt men verscheide paviljoenen: onder een van de zelve plaatst men den hondt van den overleden; onder een ander zyn paardt, onder een derde zyn zwaardt, en 't geen hem het allerliefste was. De koning, zynde van boven tot aan den gordel naakt, met blote voeten, werpt zich onder ieder van deze paviljoenen op de kniën, en doedt daar zyne gebeden, waar na hy eene maaltydt en geschenk geeft. Daags na Paaschen is de dag, waar op zy de gedachtenis der overledenen vieren. Dan brengen zy op de grafsteden verscheide bloemen, en ontsteken daar op vele waschkaarssen, waar na zy een gastmaal onder de schaduwe der bomen aanrechten, wanende, dat de zielen der gestorvenen daar door worden aangedaan. Alle de Mingreliërs volgen den oorlog, doch zonder order, of krygstucht, en schoon het landschap in zich zelf niet groot is, kan de koning wel 30000 man te velde brengen. In plaats van tournooi-en steekspelen aan 't hof nodigt hen de vorst dikwils op plegtig aangestelde jagten. Onder de spelen en oeffeningen is die van het kaatsen te paardt wel het aardigste; de spelers worden in eene zekere order geschikt, en die vooraan staat gooit een bal op, die dan de anderen achter de handt een slag met het raket pogen te geven, tot dat de bal op den laatsten is, die dan het spel weder van nieuw begint. Daar is geen plaats onder de zon, daar de artsen zo wel ontfangen worden als in Mingrelië, inzonderheit de Italianen en Franschen. De Mingreliërs zyn ook liefdadig voor de reizigers, en de grootste heeren stellen hun roem in de zelve wel te onthalen. De juffers ryden zo wel rondom de koninginne te paardt als de mannen, en verbeelden niet onaardig eene bende Amazonen.

Koophandel der Mingreliërs.

De gewoonte, dat de edellieden hunne onderdanen aan de Persianen en Turken verkopen, heeft dit landt van tydt tot tydt ontvolkt; men voerde jaarlyksch meer dan 3000 van de ingezetenen naar Constantinopel, en men verruilde de zelve daar tegen lakens, wapens, en andere dingen. Daar komen in Mingrelië jaarlyksch tien of twaalf schepen van Constantinopel en van Caffa, meer dan zestig feloeken van Trebizonde, van Gonie, en van Irissa. Zy brengen daar tapyten, lakens, katoenen, bogen, yzer en koper, laden in plaats van deze dingen, behalven slaven, zyde, vlas, huiden van beesten, beverzwyn, bovist, wasch en honing. De honing van Mingrelië is zeer goed, en de witste is de beste. De schepen van Caffa laden daar ook wilden honing, dien zy in de mikken der bomen vinden, en de Tartaren maken daar met afgezied roggewater een lekkeren drank van.

Godsdienst der Mingreliërs.

De Godsdienst der Mingreliërs schynt met dien der Grieken overeen te komen. Eenige geschiedschryvers zeggen, dat een slaaf den koning, de koningin, en vele groten tot het Christen gelove gebragt heeft onder de regering van Konstantyn den Groten, die hen priesters en geleerden zondt, om hen te dopen en in de geheimen van den Godsdienst te onderwyzen. Anderen beweren, dat deze volkeren den Christelyken Godsdienst ontfangen hebben van eenen Cyrillus, die in den jare 860 leefde, en door dat volk in hunne taal *Chiusil* genaamt wierdt. Maar de Mingreliërs tonen op den oever der zee, digt by den vloedt Corax, eene grote kerk, waar in zy verzekeren dat St. Andries gepredikt heeft. De voornaamste van Mingrelië gaat daar eens in zyn leven om daar de heilige olie, die zy *Myron* noemen, te ontfangen. Deze volkeren erkenden eertyds den patriarch van Antiochië, en tegenwoordig gehoorzamen zy dien van Constantinopel. Zy hebben echter twee primaten onder hunne natie, die zy *Catholicos* noemen. Die van Georgië heeft onder zyn gezag de provinciën van Cartuli, of Cardulli, van Gaghetti, van Baratralu, en van Samsché: die van Odisci heeft de provinciën van Odisci, Imereta, Guriël, Abkassen en Suani. Deze patriarch heeft byna zo veel inkomsten als de koning. Eertyds waren 'er twaalf bisdommen in 't landt, doch heden zyn 'er maar zes; de andere zyn in abdyen verandert. Deze bisdommen zyn Dandars, Moquis, Bedias, Ciaïs, Scalingicas, daar de begraafplaatsen der vorsten van Mingrelië zyn, en Scondidi. De abdyen zyn Chiaggi, Gippurias, Copis, Obbugi, Sebastopolis en Anarghia. De bisschoppen van dit landt zyn ryk, en leven doorgaans in eene grote ongebondenheit. De simonie gaat daar zeer in zwang, en de primaat zal daar geen bisschop minder dan voor 600 Ryksdaalders inwyen. Zy doen geen Misse voor de overledenen, of zy moeten 500 daalders daar voor hebben, en doen zelfs geen andere Misse minder dan voor 100 daalders ieder. Zo gaan zy ook te werk met het horen van de biecht, en een van deze primaten was gansch niet wel voldaan, dat hy voor een somme van 50 Ryksdaalders de biecht van een zieken vizier des konings gehoort hadt. De bisschoppen verkopen ook de ordens der priesters, en alle kerkelyke zyn ook zeer onwetende. Zy hebben ook nog offerhanden als onder de oude Wet.

Deze

Deze offerhande wordt 's morgens by den priester gebragt, die de zelve zegent, zendt de zelve naar de keuken om geslagt te worden, doende ondertusschen de Misse, en die gedaan zynde gaat hy naar 't huis, daar het offer van daan gekomen is, daar hy dan de maaltydt houdt. De priester zit aan een klein tafeltie afgezonderd, daar men hem dan het beste van die klaar gemaakte offerhande opdischt, en het slechtste voor den huisvoogdt en zyne gasten overlaat. Daar is geen bygeloviger volk bekend dan de Mingreliërs zyn. Zy eeten 's maandags geen vleesch, om dat zy te veel achting of vreze voor de maan hebben; des vrydags ook niet, 't welk zy mogelyk nog van de Roomsche kerk hebben. Het gewaadt der priesters is zeer prachtig, zynde van rood scharlaken en fluweel, en men kan weinig onderscheidt in de dragt der priesters en die der voorname lieden zien, behalven dat de eerste lange baarden, en zwarte hoge ronde mutsen, gelyk de Griekfche monniken, hebben. Zy dragen ook goude ketens om den hals, gaan mede ter jagt en in den oorlog, daar zy zich aan 't hoofdt van hunne onderhorigen plaatsen, voornamentlyk wanneer de koning zelf te velde gaat, en zy vechten zo wel en dapper als de edellieden. Men vindt in Mingrelië ook monniken van St. Basiliusorde, die men *Berres* noemt, en die als Griekfche monniken gekleed gaan, ook hunne manier van leven navolgen. Een jonge wordt van zyn vader en moeder monnik gemaakt voor dat hy de jaren van onderscheidt heeft; ja zy zetten hem maar eene zwarte muts op 't hoofdt, als hy nog jong is, en laten 't haair groeien: dan heeft hy geen keur als hy ouder wordt, en hy moet een monnik blyven. Daar zyn ook geestelyken van die orde, de welke de vasten onderhouden, en zwarte kappen dragen; maar zy zyn in de kloosters niet gelyk de andere opgesloten, en doen ook geen belofte; dus kunnen zy de zwarte kap wegwerpen, en uit het geestelyk in 't wereldlyk leven overgaan, als zy willen.

De meeste kerken van Mingrelië hebben gene klokken, en men roept het volk byeen door met een stok op een plank te slaan. De hoofdkerken zyn fierlyk genoeg, en met beelden versiert, maar niet uitgehouwen, doch de parochiekerken zyn slordig. Het volk offert daar in hardshoornen, wilde varkenstanden, vleugels van feisanten, en wapenen, om eene gelukkige jagt of oorlog te hebben. Hun grootste fint is George, of St. Joris, gelyk hy het ook is van de Georgianen, Muscoviters en andere Grieken. Zy doen de Misse in de Griekfche taal, maar met weinig plegtigheden. Zo lang als de vasten duurt doen zy des zaturdags en zondags maar Misse, om dat men naar hunne inzetting de andere dagen vasten moet, en dat de Misse de vasten zou breken. Zy hebben vier vasten-tyden: die voor Paaschen duurt 48 dagen; die voor Kerstydt komt, duurt 40; die zy naar St. Pieter noemen, duurt omtrent een maandt, en die ter eere van de H. Maagdt Maria geschiedt, duurt 15 dagen. Zy doen, gelyk gezegt is, offerhanden van beesten, gelyk de Joden, en zy eeten dan het klaargemaakte met elkander. Zy snyden ook de beesten en vogelen den hals af op de grafzarken hunner ouders, en besproeien de zelve met wyn en olie, gelyk de Heidenen. De priesters kunnen niet alleen volgens hunne inzetting trouwen, maar nemen ook met toestemming van den bisschop daar een twede wyf by, en die krygen zy voor een pistool. Wanneer iemandt ziek is, roept men daar een priester by, die een boek openslaat, zoekende naar de oorzake van de ziekte, die hy aan den eenen of den anderen verstoorden heilige toeschryft. Hy beveelt dan, dat het beeldt van dien heilige door offerhanden en geschenken verzoent worde, 't welk weder in zyne beurs komt. Wanneer een kindt ter wereldt komt, wordt het van den priester met een kruisie aan 't voorhoofdt te maken ingezegent, en als het twee jaren oud is, dan doopt men het eerst. De plegtigheden des Doops zyn de volgende: zy nemen het kindt, dompelen het in warm water, en besmeren daar op byna alle de leden met eene zalve, die zy hebben, en daar na geven zy het gezegend brodt te eeten, en wyn te drinken. *D. Jozef Zampi Theatin. Relation de la Mingrelie. P. Lamberti in zyne verzameling van Thevenot. De ridder Cardin, en J. B. Taverniers Reize door Persië.*

MINGRELIE, (DE ZEE VAN) oudtyds *Mare Phasianum*, is het Oostelykste deel van de Zwarte zee, en ontfangt den naam van Mingrelische zee, om dat zy de landen daar van bespoelt, en haren ouden naam kreeg zy, om dat de rivier Fassis, die oudtyds Phasus genaamt wierdt, zich daar in ontlast. *Maty Dict.*

MINHO, of MINO, in 't Latyn *Minius*, eene rivier in Spanje, die haren loop begint by het steedtie Castro del Rey, in 't koninkryk Gallicië, 't welk zy van het Portugeesche ryk affcheidt, loopt Lugo, Orense en Tuy voorby, en valt eindelyk by een plaats, Guardia genaamt, in de Atlantische zee. Zy heeft haren naam van de Vermilioen, of Menie, in 't Latyn *Minium*, de welke in harenabuurschap veel gevonden wordt. Deze rivier is zeer visschryk, en men vangt in de zelve zeer grote steuren en ander slag van visch. Een van de vyf landschappen, daar Portugal uit bestaat, wordt *Douro e Minho* genaamt naar deze rivier. *Colmenar Delic. d'Espagne p.* 28, 693.

MINIO, eene stadt in hoog-Egypten, gelegen op den Oostelyken oever van den Nyl, tusschen Girgio en Zaid. Zy is de hoofdstadt van 't Cassilif, of 't gouvernement van Minio, 't welk het Oostelykste gedeelte van de vallei des Nyls is, zich uitstrekkende van het Cassilif van Chereffi tot aan Nubië. Men vindt in deze vallei, behalven Minio, nog Affuana, Chana, en Jehenina. *Maty Dict.*

MINJON, (ABRAHAM) een kunstschilder. Zyn leermeester, Jakob Murel, bloemschilder te Frankfort, nam hem van zyn zevende jaar af in zyn huis, daar hy bleef, zo om de kunst te oeffenen, als tot andere bezigheden. Hy bleef by dezen tot zyn vier en twintigste jaar, wanneer hy met den gemelden Murel naar Hollandt trok, om kunsthandel te dryven, die hem by den beruchten Joan de Heem te Utrecht bestelde. Minjon was inzonderheit naarstig, en gedroeg zich als een man betaamt. Zyne kunsttafereelen, met allerhande bloemen en fruit naar het leven afgemaalt, waren by zyn leven en nog meer na zyne doodt by alle kunstlievenden in grote achting. Hy liet twee dochters na, wanneer hy stierf te Wetzlar in den jare 1679. *A. Houbraken Schouburg* III *Deel.*

MINNEBROEDERS, MINORITEN, of MINDERBROEDERS, is eene monnikorde, van St. Franciscus opgerecht, gelyk te zien is onder de woorden van FRANCISCUS en FRANCISKANEN. Naderhandt is deze orde in vele takken verdeelt, gelyk als daar zyn de *Observanten*, of de monniken, die den regel zuiver nakomen; de *Recollecten*, en de *Boetdoende monniken*: maar zy hebben alle drie maar een hoofdt, of generaal; doch de Kapucynen hebben een byzonderen generaal. De Minoriten, of Klerken, in 't Latyn *Clerici* genaamt, zyn mede monniken, die eene byzondere orde hebben. Zy wierden ingevoert door Jan Augustyn Adorne, een edelman van Geneve, die in den jare 1588 met Augustyn en Franc. Caraccioli te Napels daar aan werkte. Deze orde wierdt in den jare 1605 volgens hunne ontwerpen goedgekeurt door paus Paulus den V. Hun generaal onthoudt zich te Rome in 't huis van St. Laurens, daar zy ook een collegie hebben te St. Agnes by de plaats van Navonne.

MINNI, een koninkryk, of provincie in Armenië, daar de propheet *Jeremias* LI, 27 van spreekt.

MINNITH, of MENNITH, eene stadt der Ammoniten, tot waar toe Jefta, rechter over Israël, die volkeren in een veldslag verslagen hebbende, najoeg. *Recht.* XI, 33.

MINNITH, MANAHAT, of MANIHAT, een kasteel in het Wester gedeelte van den stamme Manasse, aan deze zyde de Jordaan, digt by het welke Jefta de Ammoniten sloeg. *Recht.* XI, 33.

MINOA, een klein eilandt digt by Nicea, een haven van de stadt Megara, in de golf van Saronica. Plutarchus spreekt daar van in 't leven van *Nicias.*

MINOA, eene zeestadt aan de Zuidkust van 't eilandt Sicilië, daar tegenwoordig de plaats Heraclea Rovinata legt. Deze stadt droeg eertyds den naam van *Heraclea*, legt aan de Capo Bianco, tusschen Girgenti en Sacca, aan den mondt van den vloedt Platano. *Lubin Tabul. Geograph.*

MINOLO, een dorp of vlek aan de Noordkust van 't eilandt Kandië, of ten Westen van Kanea. Eenige landbeschryvers nemen Minolo voor het oude *Minoa*, 't welk mede aan de Noordkust van dit eilandt leide, en onderscheiden moet worden van een ander *Minoa*, aan de Oostkust. *Maty Dict.*

MINORBINO, of MINERBINO, een steedtie in 't ryk van Napels, gelegen in 't landt van Bari, op de grenzen van Basilicata, drie mylen van Canosa naar 't Zuiden. Minorbino is van weinig belang, heeft echter een bisdom, onderhorig aan dat van Bari. *Maty Dict.*

MINORCA, een van de Balearische eilanden in de Middelandsche zee, heeft Majorca, een ander eilandt, daar 't omtrent 6 mylen van af legt, ten Oosten, en Spanje ten Westen. Het bevat in zynen omtrek omtrent 35 mylen, en is met bergen en wildernissen bezet. Dit eilandt geraakte in de XIII eeuwe aan Spanje. Het is beroemd wegens des zelfs overvloedt van vee, en inzonderheit van muilesels, daar voortkomende. Behalven de hoofdplaats, Citadella, is'er Port Mahon, eene welversterkte en ruime haven: ook is'er nog eene andere haven, die Oostwaarts legt, en Fornelle genaamt wordt. Behalven dien vindt men op dit eilandt eene sterkte, St. Philippo genaamt. In den jare 1708 wierdt dit eilandt door koning Karel, naderhandt keizer, aan de Engelschen overgegeven, en by de Utrechtsche vrede is het aan hen volkomen afgestaan. *Schauplatz von Spanje und Portug. p.* 778. *Colmenar Delic. de l'Espagne p.* 582.

MINORI, in 't Latyn *Minora*, eene kleine stadt in 't ryk van Napels, in het prinsdom Citra, aan de golf van Salerno, nevens een bisdom, onder Amalfi behorende. Dit steedtie is van weinig belang. De Latynsche schryvers noemen het *Minora.*

MINOS, de I van dien naam, koning van Creta, wordt voor den zone van Jupiter gehouden, gewonnen door dien godt by Europa, in de gedaante van een stier, gelyk de fabel zegt; maar de waarheit daar van is, dat deze maagdt in een schip, de Stier genaamt, vervoert wierdt, en op 't eilandt Creta gebragt, daar zy trouwde met den koning Asterius, die om zyne goedaardigheit met den bynaam van Jupiter vereerd, en by wien zy moeder van Minos wierdt. Deze koning Minos was berucht wegens zyne strengheit, waarom hem de Heidenen in de helle het ampt van rechter opgedragen hebben. Hy begon te regeren in 't jaar der scheppinge 2645. Dezen moet men niet vermengen met Minos den II, vader van Androgeus, Ariadne en Phedra, genoeg by de oude dichters aangehaalt om bekend te zyn. Deze Minos maakte zich ontzagchelyk ter zee, en tot straffe, om dat de Atheniënzen Androgeus, zynen zoon, omgebragt hadden, dwong hy hen jaarlyksch eene schatting van jongens en meisjes te betalen; maar zy wierden daar eerlang van bevryd door den dapperen Theseus, die den Minotaurus doodde, tegen welken hy moest stryden, en uit het doolhof ontslipte door hulp van Ariadne. Dedalus, dien men uit Athene, zyn vaderlandt, gebannen hadt, maakte dit doolhof. Deze Minos, Megara belegert hebbende, waar van Nisus koning was, wierdt daar van meester, dewyl Scilla, de dochter van Nisus, op Minos verliest,

lieft, haren vader van 't leven beroofde; en haren minnaar de ftadt in handen leverde; maar Minos, in plaats van Scilla met wederliefde voor deze trouwloosheit te belonen, liet haar om 't leven brengen. Deze en meer andere vertellingen worden by de dichters van dezen Minos verbreid. 't Is genoeg, dat men alleen aanmerkt, dat hy 't was, die aan de inwoners van Creta de wetten heeft gegeven. *Ovid. Metamorph. lib.* VIII. *Plutarchus in Thefeus. Eufeb. in Chron. Virgil.*

MINOTAURUS, een monfter, half menfch en half ftier, geboren van Pafiphaë, gemalinne van Minos den II, koning van Creta. De Heidenfche dichters zeggen, dat Pafiphaë fmoorlyk verlieft geworden zynde op een ftier, Dedalus haar in den huidt van eene koe ftak, en zo liet befpringen. Uit deze vermenging kwam deze Minotaurus voort, die op order van Minos in een verwonderlyk doolhof wierdt opgefloten. Serviuszegt, dat Pafiphaë verliefde op den geheimfchryver van Minos, Taurus genaamt; dat zy by 't afwezen des konings met hem in 't huis van Dedalus boeleerde, en dat zy daar na in de kraam kwam van tweelingen, wordende het eene kindt voor dat van Minos en 't andere voor dat van Taurus gehouden, waar uit het zeggen voortkwam, dat zy van een Minotaurus verlofte. De Atheniënzen, hebbende den zoon van Minos, Androgeus genaamt, gedood, wierden door dien koning gedwongen jaarlykfch zeven zonen en zo vele dochteren te geven. De dichters zeggen, dat zy ftrekten tot fpyze van dezen Minotaurus in dat doolhof. Thefeus bevrydde de Atheniënzen van deze fchatting, na dat hy Taurus, een dapper voorvechter van Minos, gedood hadt, tegen wien de koning hem noodzaakte te ftryden. *Servius in Virgil. Æneid.* VI, *vs.* 14.

MINSINGEN, of MUNSINGEN, een klein fteedtie in het hertogdom van Wurtemberg, met een vorftelyk kafteel en groot Raadhuis. Het legt aan de Alb, vier uuren van Blaubeuern. *Zeiler. Topograph. Suev. p.* 36.

MINSINGER, (JOACHIMUS) een Duitfcher, kancelier van den hertog van Brunswyk, geboren te Stutgard in den jare 1514 van Jofeph Minfinger, die door zyne verdienften in achting van de keizers Karel den V en Ferdinand den I geraakte. Hy vorderde krachtig in de befchaafde letteren en rechtsgeleerdheit op de univerfiteit van Fryburg, tot dat men hem in den jare 1548 verkoor tot affeffor of byzitter in de keizerlyke kamer te Spiers. Verder maakte de hertog van Brunswyk hem kancelier in zyne ftaten, waar van hy bezit nam in den jare 1556, en dit ampt met veel zorge en getrouwheit bekleedde, tot dat hy hoog van jaren wordende zyn leven eindigde op zyn landgoedt den 3 May des jaars 1588, oud 74 jaren. Hy fchreef verfcheide werken in vaarzen en proze. Onder anderen heeft men over de rechtsgeleerdheit van hem: *Comment. in Inftitut. Juftiniani ac Decret.*; *Obfervationum Cameralium Centuria*; *Confiliorum Decades*; *Apothelefma*; *Auftriados lib.* II; *Necarides*; enz. *Simler. Bibl. Crufius in Annal. Suev. Melchior Adam.*

MINSKI, in 't Latyn *Minfcum*, eene ftadt in Litthauwen, 26 mylen van Novogrod naar 't Ooften. Zy wordt van twee kafteelen verdedigt. *Baudrand. Maty.*

MINSKI, een waywoodfchap in 't hertogdom Litthauwen, 't welk zynen naam draagt naar de bovengemelde ftadt. Dit waywoodfchap legt tuffchen Novogrod, Wilna, Witepsk, Mfcislau, en 't landt van Rohaczow. Het ganfche landt is zeer vruchtbaar, en men vindt 'er zeer vele Joden, die groten koophandel dryven, en zich in de geneeskunde oeffenen. Men verdeelt het gemeenlyk in twee kaftelnyen, namentlyk die van Minski, en die van Borislaw.

MINTURNA, eene ftadt en volkplanting in Latium, digt by Kampanië, aan den mondt van den vloedt Liris, die de Italianen Garigliano noemen. Zy was weleer eene biffchoplyke ftadt, en berucht wegens het concilie, aldaar gehouden, waar in men bepaalde, dat het hoofdt der Roomfche kerk geen rechter over hen was. Tegenwoordig is deze ftadt niet meer, en men vindt 'er niets van overig dan eenige waterleidingen en amphitheaters, waar uit men de treffelykheit van de zelve kan afmeten. Zy is bekend in de oude gefchiedeniffen wegens de gevangenneming van Marius, en wegens het geval, 't welk eene Galatus daar hadt, die afgezonden wierdt om dien ouden burgervoogdt van Rome te doden, maar daar in verhindert wierdt door den glanfch, die hem befcheen, waarom hy onverrechter zake vertrok; en na dat zulks aan de ingezetenen bekend geworden was, lieten zy Marius gaan. *Lucan. Pharf. lib.* I. *Ptolemæus.*

MINTURNA, (ANTONI SEBASTIAAN DE) biffchop van Ugento, gelegen in 't landt van Otranto, omtrent den jare 1564, heeft zes boeken in dicht gemaakt, die te Venetië in den jare 1559 gedrukt zyn. Ook fchreef hy een werk van de natuur en den aardt der dichtkunft; maar 't gelykt beter naar een werk van een redenaar dan van een dichter. *Tarquinius Gallutius Tract. de Eleg. René Rapin Avertiff. fur les Reflect. touchant la Poetique. Baillet Jugem. des Sav. fur les auteurs, qui ont écrit de l'Art Poetique.*

MINUCCIANO, een fteedtie van Italië, in het gewest, Cartagnana genoemt. Het behoort aan de republyk van Luca.

MINUTIA, eene Veftaalfche non, wierdt verdacht gehouden, dat zy een geheimen minnehandel onderhieldt, om dat zy wat te veel werk maakte van zich op te tooien. Men bedroog zich niet; want zy wierdt by den opperpriefter door een flaaf aangeklaagt en overtuigt, waarom men haar levendig onder de aarde begroef, naar de gewoonte van die orde, in den jare na Romens bouwinge 417. *Tit. Liv. lib.* VIII. *c.* 6.

MINUTIANUS, een wysgeer te Athene, die ten tyde van Galienus, naar het getuigenis van Suidas, leefde. Hy fchreef over *de Rhetorica*; *Progymnafmata*, en verfcheide redenvoeringen. *Scheffirus ad Rhetorica Anonymi p.* 63, 83. *Tzetzes in Chil. p.* 114, 235.

MINUTIUS was een afgodt by de Heidenen; gebruikt voor alle geringe zaken, als voor kleine werkies, redenvoeringies, en andere kleinigheden. Hy hadt ook een kleinen tempel te Rome digt by de poort Minutia, naar hem alzo genaamt. Deze kleine afgodt was echter niet onnut voor des zelfs priefters, die; fchoon 'er maar kleine dingen door zyn beftier verrecht wierden, echter na den goeden uitflag wel grote beloningen wilden hebben. *Feftus. Lampr.*

MINUTIUS AUGURINUS, een Roomfch burgermeefter, was de zoon van een burger, alzo genaamt, en broeder van P. Minutius, mede burgermeefter, gelyk in 't vervolg zal gezegt worden. De eerfte maal, dat hy burgermeefter wierdt, was in den jare van Rome 257 met Sempronius Atratinus. Het was in dat zelve jaar, dat de Romeinen de Saturnalen inftelden, na dat zy den tempel van Saturnus hadden ingewyd. Marcus Minutius Augurinus wierdt ten twede maal met den zelven Atratinus burgermeefter in 't jaar van Rome 263, wanneer men Coriolanus uit Rome dreef. *Tit. Liv. l.* II. *Dionyf. Halicarnaff. lib.* VI. *Caffiodorus.*

Het geflacht der *Minutiën* (*Minutia gens*) wierdt onder den Roomfchen adel getelt, en heeft verfcheide burgermeefteren uitgelevert, als *M. Minutius*, waar van gefproken is; *L. Minutius Augurinus*, die met Nautius Rutilius in 't jaar van Rome 296 burgermeefter wierdt. Men gaf hem het bewindt over het heir tegen de Equen, wier wanhoop zo groot wierdt, dat zy hem het veldt deden ruimen, en in een plaats, daar hy zyn wyk genomen hadt, belegerden. De Raadt maakte daar op Cincinnatus Dictator, die Minutius verlofte, en hem verplichtte om van zyn burgermeefterfchap afftandt te doen. *P. Minutius Augurinus*, broeder van M. Minutius, wierdt ook in 't jaar van Rome 262 burgermeefter met Geganius Macerinus. Hy liet een zoon na, dien men in 't jaar van Rome 297 met Horatius Pulvillus tot die waardigheit verhief. Deze Minutius hadt het bevel over 't leger tegen de Equen en Sabinen, maar hy was daar gelukkiger in dan de voorgaande. *T. Minutius Augurinus* wierdt burgermeefter in 't jaar 449 met Pofthumus Metellus. Zy geboden ieder een leger tegen de Samniten, en belegerden te gelyk Baviana. Zy namen die ftadt in, en de Coloffus van Hercules, dien men daar vondt, wierdt naar 't Kapitool gevoert, na dat hy voor een teken van triomf voor deze burgermeefteren gedient hadt. *Tit. Liv. P.* II *&* III. *Dionyfius Halicarnaff. lib.* VI *&* XVI. *Valer. Maxim. l.* II. *c.* 2. *Caffiodor.*

MINUTIUS FELIX, een berucht redenaar te Rome in het jaar 220. Hy fchynt van afkomft een Afrikaan geweeft te zyn. Hy fchreef eene zamenfpraak, die hy *Octavius* noemde. In de zelve brengt hy Cæcilius Natalis als een yverig voorvechter van den Heidenfchen afgodendienft, en Octavius Januarius, die het met de Chriftenen hieldt, redenerende tegen elkander. Hy zelf was de fcheidsman van hen beide. Dit boek wierdt zeer lang aan eenen *Arnobius* toegefchreven, tot dat eindelyk Francifcus Balduinus den rechten fchryver daar van ontdekte, en dit werk onder dezen naam in den jare 1560 te Heidelberg uitgaf. Oizelius gaf het in den jare 1652 met aanmerkingen van verfcheide geleerde lieden uit, waar op in den jare 1672 een nieuwe druk, naar de voorgaande gevolgt, het licht zag. *Hieronymus de illuftr. fcript. c.* 58. *ad Magn. Orat. & Apol. ad Pammach. Lactant. l.* I. *Divin. Inftit. c.* 11. *lib.* III. *c.* 1. *Eucher. Epift. ad Valer. Balduin. in Proleg. ad Minut. &c. Cave. Du Pin.*

M. MINUTIUS RUFUS, Roomfch burgermeefter, wierdt tot die waardigheit verheven met C. Cornelius Scipio Nafica in 't jaar van Rome 533, toen de Romeinen den Iftriërs den oorlog aandeden, en Hannibal de ftadt Saguntus belegerde. Weinig tyds daar na kwam Hannibal zelf in Italië, en won daar verfcheide veldflagen op de Romeinen, inzonderheit die by het meir van Trafimene in 't jaar van Rome 537 gefchiedde. Men maakte Fabius Maximus Dictator, en dezen beroemden Minutius Rufus hoofdt der ruitery. Fabius kreeg te dier tydt den naam van Sammelaar, en 't Roomfche volk, van nature trotfch en onverduldig, was om zyn talmen t'onvrede; en kunnende hem van zyn gezag niet ontbloten, nam het hem ten minfte de helft af, en maakte een befluit, waar by het beval, dat het opperhoofdt van de ruiters zo veel gezag en achting zou hebben als de Dictator. Hier op wierdt het leger in twee delen verdeelt, en Minutius zocht gedurig gelegenheit om handgemeen met de vyanden te worden. Hannibal, kennende zyn drift, lokte hem in eene hinderlage, waar in hy hem met al zyn volk zou verflagen hebben, hadt Fabius hem niet gered. Minutius was hem voor dien dienft niet ondankbaar: want hy ftondt ftrax aan hem af al 't gezag, 't geen 't volk van zyne waardigheit verkort en aan hem gegeven hadt. Men wil, dat Minutius de vader van *Q. Minutius Rufus* geweeft is, die 't burgermeefterfchap in 't jaar van Rome 557 bekleedde met Cn. Cornelius Cethegus. Dit jaar was aanmerkelyk om de nederlage der Liguriërs en Milanezen door Cethegus. Minutius verwoeftte het landt der Boïers eer dat zy in 't veldt dorften verfchynen. Dit voordeel verfchafte hem eene kleine zegepraal op den Albaanfchen berg. Een andere M. MINUTIUS RUFUS was in 't jaar van Rome 644 aldaar burgermeefter met Sp. Pofthumius Albinus, die den oorlog tegen Jugurtha voerde. *Tit. Livius l.* XXXII *&* XXXIII. *Salluftius. Caffiodorus.*

Q. MINUTIUS THERMUS, Roomfch burgerheer in 't jaar van Rome 561 met L. Cornelius Merula, deedt de Liguriërs den oorlog aan, maar was daar in niet gelukkig; want hy liet zich in eene hinderlage lokken, waar in hy gefneuvelt zou hebben, indien de Numidifche ruitery van Maffiniffa hem uit dat gevaar niet hadt gered. De Numidiërs, die de vyanden verrachtten, wierpen zich op hunne wachten, die zy haaft overweldigden, waar op

zy doordrongen, en het ligchaam der Liguriërs van achteren aanvielen, terwyl Minutius gelegenheit kreeg om zich te redden, hen noodzaakte te wyken, en hem een vryen doortocht te laten. *Tit. Livius l.* XXXIII.

MINUTULUS, (HENRIK) een kardinaal, uit een oud adelyk geslacht gesproten. Hy oeffende zich met yver in de beschaafde letteren en dichtkunde, onderwees de beginselen der edele wetenschappen een tydlang te Padua, waar van daan hy door Bonifacius den IX naar Rome beroepen, en aldaar trapswyze tot bisschop van Bitonto, aartsbisschop van Trani, aartsbisschop van Napels, en eindelyk tot kardinaal priester, met den tytel van St. *Anastasia*, bevordert wierdt. Na dat hy zyne trouw aan gemelden paus, en daar na aan Clemens den VII hadt doen blyken, kreeg hy het Tusculaansche bisdom, 't welk hy daar na onder Alexander den V tegen dat van Sabina verruilde. Onder Gregorius den XII wierdt hem het ampt van kamerling der kerk opgedragen, doch toen hy de party van dezen paus in den jare 1406 verliet, verklaarde hem die van alle zyne waardigheden vervallen. Maar het concilie van Piza herstelde hem ten volle, waar op hem verscheide legaatschappen, als te Bologne, Ferrara, Forli en Ravenna, toevertrouwt wierden. Paus Johannes de XXIII benoemde hem tot blyvenden legaat te Bologne, alwaar hy na verloop van zeven jaren den 17 Juny des jaars 1417 overleedt. Zyn ligchaam bragt men in het erfgraf te Napels, in welke stadt hy door verscheide aanzienlyke gebouwen zyne gedachtenis verheerlykt heeft. Het zelve heeft hy ook door zyne schriften gedaan, als: *Philosophia Sacro-profana de cognitione sui & Dei*; *Vita & passio Petri Apostoli, carmine heroico*; enz. By Garimbert in 't leven der pauzen en kardinalen wordt deze kardinaal als ongeleerd en ongeschikt te boek gestelt, 't welk echter andere schryvers wederleggen. *Panvin. Aubery. Victorell. Ughell. Chioccarell. Catal. Antist. Neapol. Maracc. in Purp. Mariana. Dulcinus in vario Bononiæ statu.*

MIOLANS, een zeker sterk kasteel in 't eigentlyk zogenaamde Savoje, gelegen op een berg, niet verre van de Isere, wordende 't daar omleggende landt naar dit kasteel *het dal Miolans* genaamt. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

MIPLESETH, een afgodt, dien de Israëliten op 't aanhitsen van Maacha, grootmoeder van den koning Aza, eer bewezen, maar die door den gemelden koning verbrand en de assche daar van in de beke Kedron geworpen wierdt. I *Konin.* XV, 13. De meesten houden hem voor *Priapus*, maar zonder zekerheit; ook zou men wel kunnen gissen, dat het *Hecate* geweest is, om dat dit woordt een uitgang van het vrouwelyk geslacht heeft, en afkomt van 't Hebreeusche *palaz*, om dat Hecate op gelyke wyze wel afgebeeld wordt. *Seldenus de diis Syris* II, 5. *Casalius de vet. Rom. ritib. c.* 13. *Majus Obs. Sacr. lib.* IV.

MIQUELETS noemt men niet alleen die in 't Pyreneesche gebergte, maar ook die op de grenzen van Catalonië en Arragon wonen, hun werk van den wapenhandel maken, en in oorlogstydt zich voor die genen verklaren, die zy willen, doende hunne tegenpartyen door stroperyen en invallen groten afbreuk; doch hier laten zy 't dikwils niet by, maar bedienen zich ook van straatroveryen, en vallen de reizende personen aan, 't welk men wel kan voorkomen wanneer men in die gewesten zich van eenige dezer Miquelets bedient om voor geleide mede te gaan, in welken gevalle men zonder schade daar door komt. Zy zyn doorgaans gewapend met een karabyn, dolk en pistool in den gordel.

MIQUENEZ, of MEQUENETZ, eene stadt in 't Afrikaansche Barbaryë, onder het koninkryk Fez, 12 mylen van de hoofdstadt van dien naam, veertig van Salé en zestig van Tetuan gelegen. Miquenez is een klein steedtie, slecht bebouwt, onaangenaam, maar uitnemend volkryk; want men schat het getal der inwoners op 60000. Zy is deze volkrykheit verplicht aan Moula Ismaël, koning van Fez en Marocco, die daar geboren wierdt, en zyn verblyf hieldt. Zyn hof aldaar is byna zo groot als de gehele stadt, legt boven de zelve, en is met zeer hoge en dikke muren omringt. In des zelfs omtrek vindt men zeer vele woningen en twee mosqueën, mitsgaders eene menigte Minarets, of torens. Dit maakt een fraai gezicht voor die genen, die te Miquenez komen. Zy is mogelyk 't *Mechnesa* in de kaarten van Sanson. *S. Olon Relation de l'Empire de Moroc. Cellarius.*

MIRA, of MIRO, eene geleerde vrouw, dochter van Homerus den treurdichter, geboren te Byzance, en gemalin van Andromachus, bygenaamt Philologus. Zy schreef verscheide gedichten, die verstandig geoordeelt en geacht worden, naar het getuigenis van *Suidas*.

MIRABEAU, een Fransch steedtie in Poitou, vier mylen ten Noorden van Poitiers, en de hoofdstadt van een klein landschap, 't welk den naam draagt van *het Miraballois*. Daar legt ook een burgt, of vlek, *Mirabel*, in dat gedeelte van 't Dauphiné, het welk men Barronies noemt, een myl van de kleine stadt Nions, en vyf van Oranje. Mirabeau leedt zeer veel in de burgeroorlogen van dit ryk. *Maty Dict.*

MIRABELLO, *Castel-Mirabello*, oudtyds *Heraclea*, een vlek met een goede haven en sterk kasteel, omringt van de zee, gelegen op de Noordkust van Kandië, drie of vier mylen ten Zuiden Spina Longa. Daar zyn landbeschryvers, die Mirabello nemen voor 't oude *Panormum*, 't welk anderen plaatsen te Voulismeni, een nabuurig dorp, en nog anderen willen het digter naar de stadt Kandië hebben. *Maty Dict.*

MIRÆUS, (ALBERTUS) deken van de kerk te Antwerpen, geboren te Brussel in den jare 1573, was de zoon van Willem Miræus, of le Mire, en neef van Johannes, bisschop van Antwerpen, waar van hier na zal gesproken worden. Men spaarde niets om hem deugdzaam en verstandig te doen worden, en hy beantwoordde dien dienst zo wel, dat hy de verwachting verre te boven ging. Albertus Miræus wierdt kanunnik te Antwerpen in 't jaar 1598. Zyne verdiensten verhieven hem vervolgens tot deken van 't Kapittel in 't jaar 1624. Voor dien tydt zondt hem zyn oom in den jare 1610 naar Hollandt, en vervolgens naar Vrankryk wegens de reliegiezaken; en de aartshertog Albertus van Oostenryk verkoor hem tot zyn eersten aalmoezenier en opziender van zyne boekzaal. Hy wierdt ook grootvikaris van 't bisdom van Antwerpen, en stierf aldaar den 19 October des jaars 1640, oud 67 jaren. Hy heeft geschreven: *Elogia illustrium Belgii scriptorum*; *Elogia illustrium gentis Spinolæ*; *Vita Justi Lipsii*, *Origenes monasteriorum Benedictinorum*, *Cartusianorum*, *ordinum Equestrium*, *Carmelitani ordinis*, *Augustinianorum*, *Canonicorum Regularium S. August.*; *Originum Monasticarum l.* V; *Chronicon ordinis Præmonstratens. Cistertiens. & Benedict.*; *De congregationibus Clericorum, in communi viventium*; *De collegiis Canonicorum*; *Notitia Episcopatuum orbis*; *Geographia Ecclesiastica*; *Codex donationum piarum*; *De bello Bohemico*; *Notitia Ecclesiarum Belgii*; *Rerum Belgicarum Annales*; *Chronicon*; enz. Zyn ligchaam wierdt in het koor van de hoofdkerk te Antwerpen begraven, daar men nog zyn grafschrift ziet. Verscheide schryvers spreken zeer voordeelig van hem. Zie zynen lof aan 't hoofdt van 't twede Deel zyner Kerkelyke Boekzaal, door van den Eede afgemaalt, in den jare 1649 uitgegeven. Deze lof is getrokken uit de Boekzaal der Nederlandsche schryveren van Valerius Andreas, die Miræus zeer wel gekend hadt.

MIRÆUS, (JOHANNES) bisschop van Antwerpen, geboren te Brussel in den jare 1560, studeerde te Loven en Douay, en wierdt een groot taalkundige en Godgeleerde, waar door hy zeer veel achting by iedereen verwierf, en eerst priester van St. Jakob te Brussel, en daar na kanunnik van St. Gudula wierdt. Eindelyk verhieven hem zyne verdiensten op den bisschoplyken setel van Antwerpen, welk ampt hy getrouwelyk waarnam. Hy gaf in den jare 1610 synodale ordonnantiën uit, en stierf den 21 January des jaars 1612, oud 52 jaren. *Beyerlink. Del Rio. Valerius Andreas.*

MIRAMAR, oudtyds *Oleastrum*, een oude burgt van Catalonië, legt niet verre van de zee, en vyf mylen van Tarracona, naar 't Westen. *Maty Dict.*

MIRAMION (MEVROUW VAN) kwam ter wereldt den 2 November des jaars 1629. Haar vader, Jaques Bonneau, heer van Rubelle, en hare moeder, Maria d'Yvry, gaven haar eene voortreffelyke opvoeding. Zy was negen jaren oud toen hare moeder stierf, en sedert dien tydt kwynde zy, en trok haar hert van alle wereldsche ydelheden af: want als hare moeie, mevrouw Bonneau, haar mede naar 't bal nam, zat zy daar zonder vreugdt, en in den schouwburg sloot zy hare oogen; maar als hare moeie lachte, keerde zy zich naar haar toe, en lachte mede, als of zy het ook gezien hadt, waarom men lagchen moest. Dit is volgens de aantekeningen van den abt *de Choisi*, die eene geschiedenis van deze juffer heeft uitgegeven. In de maandt Maart des jaars 1645 trouwde juffer de Rubelle (want zo wierdt zy nog vryster zynde genaamt) met Jan Jakob de Beauharnois, heere van Miramion, Raadsheer van 't Parlement te Parys, die zes maanden daar na overleedt, latende zyne vrouw omtrent vier en een halve maandt zwanger, van welke vrucht, zynde eene dochter, zy op haar 16 jaar, den 27 Maart des jaars 1646, na een arbeidt van 46 uuren verloste. Zy kreeg weinig tyds daar na de kinderpokies, die hare schoonheit met veel gevaar dreigden, zonder zich daar over in 't minste te bekommeren. In den jare 1648 wierdt zy geschaakt en weggevoert, 't welk men in 't verhaal van de Gedenkschriften des heere de Bussy, en die men aan den heere d'Artagnan toeschryft omstandig lezen kan. Zie hier kortelyk hoe men dit voorval verhaalt. Op den 9 Augusty des jaars 1648 vertrok mevrouw Miramion met hare schoonmoeder van Issy 's morgens ten 7 uuren, om haren Godsdienst te Mont-Valerien te verrechten. Zy hadden op de karos een bejaard koetsier, en twee juffrouwen by zich. Op een vierde van een myl na genadert zynde aan Mont-Valerien, kwamen twintig mannen te paardt haar tegenhouden: twee van hen naderden de karos om de glazen van de portiers te doen vallen; mevrouw Miramion belette dit naar haar vermogen: zy trokken hunne degens om de riemen los te snyden, 't welk zy ook poogde te beletten, en waar door zy aan hare handen gekwetst wierdt. Ondertusschen spanden de anderen versche paarden voor de koets. Mevrouw Miramion riep Godt om hulp, en schreeuwde aan de voorbygangers, dat men haar geweldt aandeedt, biddende, dat men aan hare vrienden te Parys dit wegvoeren bekend wilde maken. Ondertusschen ging de koets zo snel voort, dat men wel haast in 't bosch van Livry kwam. Hier deedt men mevrouw Miramion, de moeder met de twee juffrouwen en den koetsier uit de koets gaan, en hen wierdt gelast wederom te keren, terwyl men haar naar Launay, een kasteel drie mylen van Sens, toebehorende aan Hugo van Bussy Rabutin, grootprioor van Vrankryk, wegvoerde. Zo haast de koets op het buitenhof gekomen was, wierden de paarden daar af gedaan; maar mevrouw Miramion begeerde niet uit de zelve te komen, en daar den nacht door te brengen. Een ridder van Maltha naderde 't portier, en verzocht haar in huis te willen komen; maar zy weigerde zulks, hem wel stout afvragende of hy de persoon was, die haar vervoerde: *Neen, mevrouw*, zeide hy haar met veel eerbiedt, *'t is de graaf van Bussy Rabutin, die ons verzekert heeft, dat het met uwe toestemminge is. Ach! dat is onwaarachtig*, schreeuwde zy uit, *en ik zal u doen zien hoe ik daar in overeenstem.* De ridder, beleeft en zeer verplichtende van aardt, wist haar gemoedt wat neder te zetten, en met haar in gesprek te

te komen, haar geleidende in een benedenzaal. Men bragt haar te eeten; maar zy antwoordde te willen ſterven, of hare vryheit weder te hebben. Daar kwamen verſcheide perſonen, de een na den ander, by haar, die haar dreigden alle ſoort van geweldt te zullen plegen, of de voordeeligſte aanbiedingen opofferden om haar te bewegen met den grave van Buſſy te trouwen. Hy was nog niet by haar geweeſt, en was over hare hardnekkigheit zeer verwondert, want hy zeide zelf: *Men heeft my misleid; men zeide my, dat het een lam was, en ik vindt haar een leeuw te zyn.* Eindelyk, hy tradt in haar vertrek, waar op zy, hem ziende, uitriep: *Ik zwere u by den levendigen Godt, mynen en uwen ſchepper, dat ik nooit met u zal trouwen.* Het geweldt, daar zy deze woorden mede uitgeſproken hadt, bedwelmde haar zodanig, dat zy bezweek, en buiten zich zelf geraakte. Het was reets volgens eenige ſchryvers 40, en volgens anderen 36 uuren, dat zy niet gegeten hadt: dit deedt den heere Buſſy vrezen, dat zy zou ſterven, en dit, gevoegt by de tyding, die hy kreeg, dat 'er meer dan 600 man gereed ſtonden om uit Sens te vertrekken, en hem te komen belegeren, en de ſtandvaſtigheit van mevrouw in niet te willen eeten, deden hem beſluiten haar weder in vryheit te ſtellen, waar op hy haar met diere eeden verzekerde, dat hy haar onbeledigt wederom zou laten brengen, biddende, dat zy alleen maar iets nuttigen wilde, waar op zy antwoordde: *Als de paarden voor myn koets zyn ingeſpannen, en ik daar in zit, zal ik eeten.* Dit wierdt aanſtonts gedaan, en zy, in de koets zittende, at twee verſche eieren. De koets vertrok van 't kaſteel, en ſloeg den weg naar Sens in, daar zy aankomende in eene gevaarlyke krankheit viel. Zy vervolgde den heere van Buſſy twee jaren lang in proces, maar op 't laatſt zeide zy: *Ik vergeef het hem ter liefde Gods.* Zes en dertig jaren daar na geviel het, dat hy haar van noden hadt in een proces, daar de heer Nemond rechter over was. Door bemiddeling van den abt de Choiſy kreeg hy verlof haar te zien, en zy beloofde hem in dat proces te zullen dienſt doen. Na deze vervoering wierdt zy door hare vrienden krachtig aangemaant te hertrouwen, waar op zy antwoordde: *Ik worde daar toe inwendig geraden, uit vreze, dat men my weder vervoeren zal; maar ik zal Godt bidden om zynen raadt wat ik hier in doen zal.* Hier op zegt men dat zy eene verſchyning heeft gehad, wanneer zy eene gelofte deedt haar leven ongetrouwt te verſlyten. Zy ſchikte zich ſedert t'eenemaal tot Godvruchtige oeffeningen, deedt den armen veel goeds, en offerde hare zorgen en middelen op tot verbetering van Godsdienſtige gebouwen, en grondlegging van andere nieuwe, gelyk in hare geſchiedenis omſtandig gemeld wordt. Hebbende gezien, dat in 't Hôtel-Dieu de prieſters te veel beſlommert wierden met de zieken op te paſſen, liet zy daar een afgezonderde zaal klaar maken. In den jare 1660 kwamen by haar 28 arme geeſtelyken van de grenzen van Pikardië, de welke zy op hare eige koſten zes maanden onderhieldt. Men is aan haren yver en milddadigheit verſchuldigt de wykplaats en 't huis van St. Pelagius. In den jare 1661 rechtte zy een zuſterſchap van twaalf dochters op, die zy in 't vervolg vereenigde met de zuſterſchap van St. Genoveva; echter wierden deze laatſte nog eenigzins afzonderlyk aangemerkt, en zy wierdt 'er ſuperieure van. De voornaamſte plichten van deze zuſters van St. Genoveva zyn, dat zy de jonge dochters voor niet leren, en bekwaam maken om ſchoolmeeſtereſſen ten platte lande te kunnen zyn, om de zieken by te ſtaan, de armen in de parochie te bezoeken, enz. Mevrouw Miramion gaf haar aanſtonts 60000 livres, om 'er twaalf plaatſen voor te ſtichten: de dochters van rang wierden wat afgezondert, maar moeſten zich echter naar de inzettingen richten. In den jare 1673 ging zy naar Melun toen daar de beſmettelyke ziekte heerſchte, bleef daar twee maanden, en hadt zich van de graauwe zuſters en eenige heelmeeſters voorzien, die zy daar mede bragt. Vyf jaren daar na eens t'huis komende, hoorde zy aan de deur van de Tournelle eenige dochters zeer onzedig ſpreken, en ſtoeien met jongens, daar niet veel goeds van te wachten ſtondt. Dit deedt haar eenige daar van by zich roepen, en vragen wat zy dien dag uitgevoert hadden? Zy begreep uit haar antwoordt, dat de ledigheit en gebrek van bezigheit haar daar toe vervoert hadden, waar op zy haar voorſloeg om te werken, en daar door haar levensonderhoudt te winnen. Dit wilden zy wel aangaan; waar op zy aanſtonts een kamer, en vervolgens een naburig huis gereed liet maken, en gaf haar daar meeſtereſſen om onderwezen te worden. In dat zelve jaar wierdt mevrouw Miramion verkoren tot beſtierſter van de dochters van de Voorzienigheit, 't welk zy tot aan hare doodt met veel liefde waarnam. Voorts maakte mevrouw Miramion veel werk van hare dochter wel op te trekken. De zelve trouwde toen zy 14 jaren oud was aan den heere van Nemond, requeſtmeeſter, en die de toezegging hadt van preſident à Mortier te zullen worden. Den armen wierden toen duizend goude Louizen uitgedeelt. De laatſte ziekte van mevrouw Miramion begon den 19 Maart des jaars 1696; zy bleef ten einde toe by haar verſtandt, en ſtierf den 24 Maart van het gemelde jaar. Zie hare levensbeſchryving door den abt van Choiſy, te Parys gedrukt in 4. in den jare 1706.

MIRAMOLIN, of MIRAMALOLIN, by verkorting voor *Emirelmemumin*, dat is te zeggen hoofdt of vorſt der geloviger, was een gemene naam, dien de Moorſche prinſſen voerden, en 't is onder dezen eenvoudigen tytel, dat wy hunne meeſte koningen kennen, gelyk als die in den jare 1195 met 600000 Moren in Spanje trok, en koning Alfonſus van Caſtilië op den 19 July des jaars 1233, naar de tydrekening der Spanjaarden, overwon, en 50000 Chriſtenen verſloeg. Een ander Mahometh, bygenaamt de Groene, koning van Marocco, wierdt geſlagen den 6 July des jaars 1212 digt by Sierra Morena door Alfonſus, koning van Caſtilië, Pieter van Arragon, Sanche van Navarre, enz. Een ander Miramolin deedt ook uilopen in Spanje in den jare 1275. Zie *Roderic. Mariana. Surita. Turquet.* enz.

MIRANDA D'EBRO, in 't Latyn *Miranda Iberica*, eene Spaanſche ſtadt in oud-Caſtilië, naar den kant van Biskaje, hebbende een kaſteel op een berg, en leggende 12 mylen van Burgos.

MIRANDA DE DOURO, in 't Latyn *Miranda Durii*, *Continum*, en *Contium*, eene ſtadt in de provincie Tra los Montes, in Portugal, een halve myl van de rivier Douro, op de grenzen van 't koninkryk Leon, 15 mylen van Bragança, legt op een lage rots, maar is weinig verſterkt, en heeft een biſſchop, onderhorig aan het aartsbisdom van Braga. Anderen plaatſen het in de provincie Entre Douro y Minho. Hier wierden de Spanjaarden van den Portugeeſchen veldheer, den hertog van Schomberg, in den jare 1662 geſlagen. De Franſche Spanjaarden veroverden in den jare 1710, in July, deze ſtadt by nacht, zonder een man te verliezen, en maakten 400 geregelde troepen daar in tot krygsgevangenen; maar de Portugezen maakten in den jare 1711 zich daar weder meeſter van, en 1300 man tot krygsgevangenen.

MIRANDE, eene kleine ſtadt van Vrankryk, onder Armagnak. Zy is de hoofdſtadt van 't graafſchap Aſtarak, of Eſtrak, en wierdt berucht gedurende den oorlog wegens de geloofsverſchillen in de XVI eeuwe. Dit ſteedtie legt aan de rivier Baiſe, vier of vyf mylen van Auſch, en een weinig verder van Tarbes, boven Vik, Condom, en Nerak, 't welk takken zyn van de rivier Baiſe, gelyk elders gezegt is.

MIRANDOLA, in 't Latyn *Mirandula*, eene kleine verſterkte ſtadt in Italië, tuſſchen Ferrara, Modena, Mantua, en Concordia, legt midden in het hertogdom van gelyken naam. Deze ſtadt is met batteryen, een kaſteel, en eene ſterkte, la Rocca genaamt, verſterkt. Wat belangt den oorſpronk hares naams, men zegt, dat zy dien ontfing van den keizer Conſtantius, toen zyne dochter Euridice met Manfredus, een van haars vaders bedienden, wegliep in den jare 365, en op deze plaats voor de eerſte maal drie kinderen te gelyk ter wereldt bragt, waarom haar vader wegens deze wonderlyke geboorte deze ſtadt den naam gaf van Mirandola. De keizerſchen hebben in den jare 1702 deze ſtadt zeer verſterkt, wierden daar in den jare 1704 belegert door de Franſchen, en moeſten die in 't volgende jaar aan de zelve overgeven; maar deze laatſte waren genoodzaakt in den jare 1707 de zelve, volgens een gemaakt verdrag, weder aan de eerſte in te ruimen.

MIRANDOLA (HET HERTOGDOM) legt tuſſchen Modena, Mantua en Ferrara. De voornaamſte ſteden daar in zyn, behalven de voornoemde hoofdſtadt: *Concordia*, *Teſſa*, *Quarantola*, enz. Het ganſche landt is zeer vruchtbaar, voortbrengende wyn, koorn en boomvruchten. In vroeger tydt was Mirandola een graafſchap, maar wierdt in den jare 1619 tot een hertogdom gemaakt. De bezitters van dit hertogdom, die door den keizer en het Roomſche Ryk voor een hunner leenmannen gerekent wierden, waren eerſt uit den geſlachte van Pico. Zie PICO. Maar wanneer hertog Franciſcus Maria Pico in den oorlog over het erfrecht der Spaanſche kroon in 't begin der XVIII eeuwe zich met Vrankryk in een verbondt inliet, wierdt hy in den jare 1709 in den ban gedaan, en zyn landt 's jaars daar aan voor 1700000 piſtoletten aan den hertog van Mantua verkocht, en als een leen gehouden. De gewezene hertog wierdt in den jare 1715 door koning Philips in Spanje tot opperſtalmeeſter gemaakt. *Hubner Hiſt.* III *Deel. Leander Alberti Deſcript. Italiæ.*

MIRAVET, een ſteedte, eertyds verſterkt, en beſchermt door een kaſteel, gelegen in Catalonië, aan de Ebro, vier mylen boven Tortoſa. *Maty Dict.*

MIRE, MYRE, eene ſtadt van Lycië, in Aſië, heden *Strumita* genaamt, naar 't gevoelen van eenige ſchryvers. Zy was weleer eene aartsbiſſchoplyke ſtadt, en hadt 36 bisdommen onder zich. St. Nicolaas was een van hare kerkvoogden. Mire legt op een heuvel omtrent 20 mylen van de zee.

MIRE. (ALBERTUS en JOHANNES LE) Zie MIRÆUS.

MIREBEAU, een ſteedtie in 't hertogdom van Burgundië, digt aan de grenzen van 't Franſche Comté, aan 't riviertie Baiſe, tuſſchen Auxonne en Fontaine Françoiſe gelegen. In den jare 1636 wierdt het door de keizerſchen ingenomen, maar kort daar na weder verlaten.

MIREBEAU. Zie MIRABEAU.

MIRECOURT, in 't Latyn *Mirecurtium*, een ſteedtie van Lotharingen, op de grenzen van Champagne, zeven of acht mylen van Nancy, gelegen aan 't riviertie Maidon, dat zich by Chaligni in de Moeſel werpt. Dit ſteedtie is de hoofdſtadt van het landt van Vauge.

MIREFLEUR was de dochter van een armen lakenwever, die onder de dienſtmaagden van Ingoberga, gemalin van koning Charibert, geplaatſt wierdt. Deze vorſt, verlieſt op hare ſchoonheit, trouwde met haar nog by 't leven van zyne gemalinne. Mirefleur hadt een ouder zuſter, genaamt Marcoueſe, die haar in ſchoonheit noch in goede manieren niet week. Zy hadt reets gelofte gedaan van maagdt te zullen blyven, en echter trouwde de zelve koning met haar na de doodt van hare zuſter. St. Germanus, dit niet kunnende gedogen, deedt hen in den kerkelyken ban. Marcoueſe ſtierf een weinig voor den koning Charibert, dat was voor de maandt May des jaars 570. *Gregorius Turonenſ. lib.* IV. *Valeſ. de Geſt. Franc.*

MIREMONT, een vlek in 't Franſche landſchap Perigord, gelegen aan een riviertie, 't welk zich een weinig daar van daan in de Vezere werpt, zeven of acht mylen van Perigeux, en

en byna even zo verre van Bergerak. Dit vlek is berucht wegens het hol Cluseau, 't welk zich zeer verre onder de aarde uitstrekt, en waar in (zo men de bewoners van dat vlek geloven mag) grote kamers, vertrekken en altaren te vinden zyn, versiert met schilderyen, daar de Heidenen weleer hunne godin Venus en de helsche godheden zouden geoffert hebben. *Baudrand.*

MIREPOIX, eene stadt van 't graafschap Foix, in het hoge Languedok, met een bisdom, onderhorig aan Toulouze, gelegen aan de Lers, drie mylen van Foix. De Latynen noemen haar *Mirapicum, Mirapisca, Mirapincum,* en *Mirapicium.* Dit bisdom wierdt opgerecht door paus Johannes den XXII in den jare 1318. Men zegt, dat dit geschiedde in erkentenis van den dienst van 't huis Levis, grave van Mirepoix, als hebbende met veel dapperheit gestreden tegen de Albigenzen onder Simon van Montfort. Zy hadden reets verwurven den tytel van maarschalken van 't gelove, gelyk elders gezegt is. In den jare 1390 verwisselde Roger Bernard de Levis, heer van Mirepoix, met den koning van Vrankryk de helft van de gerechtigheden, die hy op die stadt en 't kasteel hadt, voor eenige andere landen. *Du Pui Droits du Roi. Du Chesne Ant. des villes. Sammarth. Gall. Christ.*

MIREVELT. Zie MIEREVELDT.

MIRICA, (ANDREAS) een Vriesch geneesheer, stierf in den jare 1585. Hy verstondt de Latynsche, Grieksche, Hebreeusche en Chaldeeusche talen. Hy hadt verscheide werken zo wel over de geneeskunde als Godgeleerdheit geschreven, en zy waren reets vaardig om ter drukpersse gegeven te worden, maar toen hy gevoelde, dat hy sterven zou, wierp hy die alle in het vuur. *Suffridus Petri Dec.* XIII *de script. Frisiæ.*

MIRIOFIDI, een vlek in Romanië, gelegen aan de zee van Marmora, tusschen Gallipolis en Rudisto. Eenigen nemen haar voor 't oude *Myriophitos*, eene bisschoplyke stadt in Thracië. *Maty Dict.*

MIRJAM. Zie MARIA, de zuster van Mozes en Aaron.

MIRMECIDES, MYRMECIDES, een beroemd beeldhouwer, wiens werken zeer voortreffelyk waren. Hy maakte eene kar, die van een vlieg kon voortgetrokken worden. *Plin. l.* XXXVI. *c.* 5. *Ælianus Var. Hist. l.* I. *c.* 17.

MIRMIDONS, MYRMIDONS, Thessalische volkeren, die Achilles in den oorlog voor Troje verselden. De poëten verzierden, dat zy eerst mieren zyn geweest, en daar na in menschen zyn herschapen op het verzoek van Æacus, koning van Ægina. *Virg. l.* II *Æneid. Ovid. in Metam. Philostratus.*

MIRNS, of MIRLE, een dorp van de Vriesche grietenye Gaasterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden. In den jare 1620 heeft zeker huisman, Mirk Tayes genoemt, in dit dorp wonende, onder het ploegen eenige potten met geldt van goed zilver en van verscheide munt gevonden. Op het grootste stuk stonden twee regels, met zeer oude letteren geschreven. In het binnenste stonden deze letters: PHILIP. REX, met een kruis in het midden. Op de andere zyde stondt in een regel geschreven: CIVIS TURONUS. Het was omtrent zo groot als een halve Engelsche schelling, maar wel zo zwaar. Op het andere stuk, dat wat kleiner was, stondt een ruiter te paardt, hebbende een zwaardt in de handt, met eenige letteren om den randt: aan de andere zyde stonden twee regels, met zeer oude letteren geschreven, en een kruis in het midden. Het derde stuk was een kleine zilvere penning, hebbende een mans tronie, en gelykende naar de munt van een Roomsch keizer. Op de eene zyde stonden wederom eenige letters, en op de andere een kruis met roosies en eenige letteren, hebbende omtrent het gewigt van een stuiver. Van ieder soort was 'er een goede party, zo dat alles op eenige honderd guldens geschat wierdt. Zie Winsemius achter zyne *Kronyk van Vrieslandt*, die, met den drukker van zyne Kronyk, Jan Lamrink, door Mirns reizende, een deel van deze munt van den bovengemelden huisman kocht. Een hedendaagsch Schryver, groot kenner van allerhande, en inzonderheit van de Nederlandsche oudheden, is van gedachten, dat het geldt is geweest van Philips den III, om zyne benden in Vrieslandt te betalen; en dan gist hy verder, dat in het bovengemelde opschrift op het grootste stuk geen *Civis*, maar *Civit. Turon.* heeft gestaan; want de Toursche munt, zegt hy, gelyk ook by Du Cange in zyn *Glossarium mediæ inf. Lat.* en elders gezien kan worden, is langen tydt zeer gemeen geweest, en daar plagten die letters op gestempelt te worden. Zie de *Aantekeningen op de Oudheden en Gestichten van Vrieslandt* I *Deel*, *pag.* 513. *edit. in* 8.

MIROM, eene rivier in 't ryk van Algiers, lopende langs de zomen van de provinciën Gazaira en Tenez, ontlast zich in de Middelandsche zee by het vlek Mirom. *Maty Dict.*

MIRON, MYRON, een treffelyk beeldgieter, leefde in de LXXXIV Olympiade, 310 jaren na Romens bouwinge, en was een leerling van Agelades. Een koe, door hem van koper gegoten, maakte hem beroemd, 't welk stof verschaft heeft, dat men hem ter eere zo vele puntdichten in 't Griekfch maakte, waar van 'er eenige in 't Fransch door Ronsard, en door anderen in andere talen zyn overgebragt. *Plinius lib.* XXXIV. *c.*8. *Ovidius lib.* III *de Ponto. Propertius lib.* II. *El.* 30.

MIROW, MIZRAW, in 't Latyn *Miravia*, eene stadt en ambacht van de heerlykheit Stargard, in 't hertogdom Mekelenburg.

MIRRHA, of MYRRHA, moeder van Adonis, en dochter van Cinyras, koning van Cyprus, wierdt op haren vader verlieft, en rustte niet voor dat zy by hem geslapen hadt. Hare voedster, die zy haar hertstocht openbaarde, verschafte haar middelen om haar oogwit te bereiken. Hier toe nam zy waar het feest van Ceres, waar in de koningin een tydt van 9 dagen by haar gemaal niet slapen mogt. Daar op maakte zy den koning bekend, dat 'er eene jonge schone dochter was, die zonder gezien te worden wenschte by den koning te vernachten. Dit voorstel wierdt aangenomen, en men bragt in 't duister de jonge Myrrha by haren vader Cinyras te bedde. Wanneer hy moede van hare omhelzing was, kreeg hy begeerte om te zien wie hem zo lief hadt, deedt licht brengen, en zag tot zyne uiterste verbaastheit, dat het zyne eige dochter was. Hy trok daar op zyn zwaardt, om haar te doden; maar zy nam de vlucht, en ontweek zynen toorn in 't landt der Sabeën, daar zy in een boom, die de gom Myrrha voortbrengt, herschapen wierdt. Het kindt, waar van zy zwanger geworden was, liet echter niet na te groeien, en voldragen zynde kwam het wicht te voorschyn, 't welk met veel zorgvuldigheit wierdt opgevoed. Dit was het schoonste jongetie des werelds, en met een woordt 't was *Adonis*, waar van op zyn plaats gesproken is. Zommige schryvers zeggen, dat Myrrha uit haar zelve deze hertstocht niet kreeg, maar dat Venus, vergramd geworden op de moeder van Mirrha, Cenchreis genaamt, dewyl zy gezegt hadt, dat hare dochter in schoonheit Venus overtrof, of dat de haairen van Myrrha schoner waren dan die van Venus; immers zy stortte haar die drift in, en was oorzaak van deze schenddaadt. Dus wisten de Heidenen aan de wraak van de eene of de andere godheit hunne misdaden toe te schryven. Ovidius in 't tegendeel zegt, dat Cupido ontkende deel gehad te hebben in deze liefde van Myrrha te verwekken, en werpt de schuldt daar van op de onderaardsche Furiën. De zulke, die geloven, dat Myrrha was de vrouw van Cham, zoon van Noach, halen deze zaak wat verder uit. Zy zeggen, dat de vrouw van Cham, verselt van Adonis, de jongste van hare familie, het eerst de naaktheit van Noach gewaar wierdt, en zulks aan Cham, en die weder aan zyne andere broeders ontdekte: want in de Hebreeusche taal betekent het zien, of ontdekken van iemands naaktheit twee verscheide dingen, namentlyk het eenvoudig zien, of het genot daar van hebben, 't welk van Myrrha gebeurde, die 't niet alleen zag, maar smaakte. Men bevestigt deze uitlegging door een regel van Ovidius, waar in men leest, dat de voedster van Myrrha Cinyras dronken vondt:

Nacta gravem vino Cyniram malè sedula nutrix. (*Met. l.* X.)

Maar doordien 'er ook schryvers zyn, die zeggen, dat Myrrha haren vader dronken maakte, en by hem sliep, zou het schynen, dat deze fabel meer sloeg op eene van de dochters van Loth dan op de vorige. *Bayle Dict. Crit.*

MIRTIS, een Grieksch dichter, leefde omtrent de LXXV Olympiade, en 274 naar de tydrekening der Romeinen. Hy hadt verscheide treffelyke leerlingen, onder anderen Pindarus den Thebaan, waar van elders.

MIRZA-MAHAMED, zwager van den koning van Golconda, die in den jare 1680 nog geregeert heeft, en eerste staatsdienaar van dat ryk wierdt, Chek bygenaamt, om dat hy een der bloedverwanten van den groten Chek, prins van Mecca, was. De gebeurtenis van zyn huwelyk is zeer aanmerkelyk. Deze Chek, te Golconda aangekomen zynde in 't gewaadt van een Fakir, of geestelyke, kwam eenige maanden aan het hof, zonder dat hy zeggen wilde om wat reden. Dit ter ooren van den koning gekomen zynde, zondt deze hem zyn eersten geneesheer, die goed Arabisch sprak, om de oorzaak van zyne komst te verstaan. Deze arts en eenige andere hovelingen, horende hem spreken, bemerkten, dat hy een man van verstandt was, bragten hem by den koning, die zeer voldaan was in hem te zien en te horen spreken. Maar Chek gezegt hebbende, dat hy daar kwam om met de princesse te trouwen, wierdt de koning zeer verwondert, denkende, dat hy zomtyds vlagen hadt, die hem gek maakten. Eerst lachte hy daar om; maar horende, dat hy volhardde in zynen eisch, of dat hy het koninkryk met zware rampen dreigde, indien men hem de princesse niet gaf, wierdt hy in de gevangenisse geworpen, daar hy zeer lang zat. Eindelyk, de koning, oordelende, dat het beter was hem weder naar zyn landt te zenden, plaatste hem op een der schepen te Maslipatan, dat koopmanschappen en pelgrims naar Mocca voerde, om verder naar Mecca te gaan. Twee jaren daar na kwam Chek weder te Golconda, en maakte zich zo wel bekend, dat hy met de princesse trouwde, en zeer veel achting in het ryk verwierf. Hy was 't, die belette, dat de koning van Golconda die vesting niet overgaf aan Aurang-Zeb, den Groten Mogol, werpende zich ten dien einde op den koning, hem dreigende te doden, byaldien hy gehoor gaf aan zynen vyandt. Deze stoute daadt was oorzaak, dat de koning hem daar na nog meer beminde. Hy was het, die belette, dat de pagode van Golconda niet voltooit wierdt, dreigende het ryk met zware ongelukken, zo zy daar aan bleven werken. Hy was, hoewel een Mahomethaan, een groot liefhebber van de wiskunst, begunstigde alle Christenen, die eenige kennis van die kunst hadden, gelyk gebleken is aan vader Ephraïm, dien hy vergunde een huis en kerk te mogen bouwen, zo hy in Golconda wilde blyven; maar deze vader hadt order om naar Pegu te gaan, en kon bygevolg dit voorstel niet aannemen. Mirza Mahamed gaf hem echter een fraai geschenk, en liet hem door twee zyner knechten naar Masulipatan brengen. *Taverniers Reize.*

MIS, *Missa*, is een dienst in de Roomsche kerk, wordende na de verrechting van de zelve het Avondmaal uitgedeelt. De naam heeft zynen oorsprong uit eene gewoonte der oude kerke, in

in welke men de nieuwbekeerden, die nog maar in de eerfte grondftukken van het gelove onderrecht wierden, en die men Catechumenen noemde, uit de opentlyke vergadering wegzondt: want deze oeffening wierdt als een groot geheim aangezien, die het begrip der nieuwe aangekomene Chriftenen nog te boven ging, zo dat men de zelve daar by niet liet tegenwoordig zyn. Dit wegzenden, of vertrekken wierdt hen door een teken te kennen gegeven, of ook wel door woorden, als: *Catechumeni, exite*, Miffa *eft*, en hier van is het woordt *Miffa* oorfpronkelyk. Wat nu de zaak zelve betreft, de Mis beduidt by de Roomfche kerk eene eigentlyke offerhande, die in het H. Avondmaal Gode wordt toegebragt, en met zekere plegtigheden en gebeden in Latynfche vaarzen gedaan, waar in eigentlyk beftaat het geen men in de Roomfche kerke Mis-lezen noemt. *Miffa præfanctificatorum* was in de Griekfche kerke, als men de Mis deedt, maar de tekens, als het broodt en de wyn, reets te voren geconfakreert waren. Dit gefchiedde in de Vaften, uitgezondert op de zon-en feeftdagen, wanneer de priefter zo vele ouwelen wydde, als hy op de volgende dagen oordeelde van noden te hebben. *Miffa ficca*, ook genaamt *navalis*, of *nautica*, de droge of fcheeps-Mis, is eene verbeelding van de Miffe, wanneer het broodt niet gewyd, noch genuttigt, maar alle de andere plegtigheden der Roomfche kerke, als of het een ware Mis was, verrecht worden. *Du Frefne. Rixnerus de ritib. Euchariſt. Calixtus in Differt. de facrificio Miffæ, & de Miffis folitar.*

MISACH, *Palæologus*, Baffa en veldheer over het heir van den groten Heer, was een Griek, afkomftig uit het keizerlyke huis der Paleologen, een geboren Chriften, en daar in opgevoed, maar die zyn geloof verzaakte om 't leven te behouden by 't innemen van Conftantinopel in den jare 1453, vermits Mahometh de II al wien hy vondt uit het bloedt des keizers Konftantyn doodde. Hy, hebbende zyn geloof afgezworen, klom op tot de aanzienlykfte bedieningen van het ryk, en wierdt de voornaamfte gunfteling van den Groten Heer. Hy hadt allengskens de manieren der Turken geleert, zonder echter die der Grieken vergeten te hebben: dies zag men in hem de wreedheit van de eerfte en de befchaafdheit van de laatfte te gelyk heerfchen. De gunft des Sultans gewonnen hebbende, verfelde hy hem fteets in alle zyne oorlogen en overwinningen. Dus kreeg hy zeer veel kennis van den krygshandel, en men wift geen man in Turkyë, die beter den zelven kundig was dan Mifach, zynde zeer bekwaam om eene gevaarlyke onderneming uit te voeren; waarom de Grote Heer hem veldheer van zyn leger maakte, om de belegering van Rhodes in den jare 1480 te ondernemen. Maar na dat hy hier alles aangewend hadt, wat hem mogelyk was, wierdt hy echter gedwongen daar van daan de vlucht te nemen. Khodgia Effendi, die in 't Turkfch de belegering van Rhodes befchreven heeft, fchryft het mislukken van deze verovering aan de gierigheit van den veldheer toe: want hy zegt, dat de krygsknechten, ieder oogenblik de overgaaf der ftadt verwachtende, zich reets bereidden om hunne plunderzucht den toom te geven, maar dat de Baffa Paleologus liet afkondigen, dat de fchat van Rhodes een eigendom was van de keizerlyke fchatkamer. Dit deedt den moedt der krygsknechten verflaauwen, die ftaat gemaakt hadden op den ryken buit, waarom zy niet meer wilden vechten, en flechts op het behoudt van hun leven bedacht waren. Maar die den aardt der Turkfche gefchiedfchryvers kennen, zien wel, dat Effendi de fchande van zyne natie heeft willen toefchryven aan den veldheer. Mifach, te Conftantinopel komende, zocht zich wel te verdedigen, maar moeft in ballingfchap naar Gallipolis vertrekken; doch na de doodt van Mahometh keerde hy weder aan 't hof, en won op nieuw de gunft van Bajazeth, wiens party hy aankleefde. *P. Bouhours Hiftoire de Pierre d'Aubuffon.*

MISAEL, een Ifraëliet, uit den ftamme Juda, was met Daniel en andere in de Babylonifche gevangeniffe. De hoofdman der gefnedenen gaf hem den naam van *Mefach. Daniel* I.

MISAL, eene ftadt, gegeven aan de Leviten, uit den huize van Gerfon, in den ftamme Afer. *Jozua* XXI, 30.

MISAM, zoon van Elpaal, van het geflacht van Benjamin, waar van gefproken wordt I *Chron.* VIII, 12.

MISCHNA. Zie TALMUD.

MISCIAGNA, een vlek in 't ryk van Napels, onder het gebiedt van Otranto, tuffchen Brindes en Oria. Eenige wereldbefchryvers nemen 't voor 't oude Rudiæ, Rodæi, of Rodæ, eene oude ftadt der Salentynen, en de geboorteplaats van den dichter Ennius, die anderen menen dat t'eenemaal is uitgeroeit. *Maty Dict.*

MISCILLUS, MYSCILLUS, van eenigen ook MYSCELUS genoemt, was de zoon van Alemon, inwoonder van de ftadt Argos. Hy wierdt misdadig verklaart, als befchuldigt, dat hy voornemens was zyn vaderlandt te verlaten, in weerwil van de wetten, en men zou met het vonnis voortgevaren hebben, indien Hercules, die hem bevolen hadt naar Kalabrië te gaan, geen middel hadt gevonden hem te bevryden. Myfcillus volvoerde hier op zyn eerfte voornemen, en in Italië gekomen zynde, bouwde hy aldaar aan de Efar eene ftadt, die hy Crotone noemde, ter gedachteniffe van Croto, die Hercules op zyne te rug reize uit Spanje geherbergt hadt, en daar begraven lag. Eenige fchryvers zeggen, dat Myfcillus het orakel om raadt gevraagt hadt, en ten antwoordt kreeg, dat hy in dat geweft, daar het regende en de zonne fcheen, zich moeft ophouden. Dit raadfel fcheen bezwaarlyk te kunnen uitgelegt worden; hy zelf wanhoopte in die zake, tot dat hy, in Italië komende, eene vrolyke dochter vondt, die fchreide, en hier was 't dat hy de ftadt Crotone fitchtte. Eufebius, gelyk elders gezegt is, ftelt de bouwing van die ftadt in 't vierde jaar der XVII Olympiade. *Ovid. Metam. lib.* XV. *Strabo lib.* VI. *Scholiaft. Ariftophanis in nubib. Jamblichus c.* 9 *vita Pithagor. Suidas. Stephanus. Dionyf. Halicarnaff.*

MISCOU, een eilandt van Nieuw-Vrankryk, in Noord-Amerika. Het is wel klein, maar zeer vruchtbaar, en legt tuffchen de eilanden van S. Jan en Canada, in den zeeboezem of golf van S. Laurens. In des zelfs haven kunnen wel 1000 fchepen leggen. *Baudrand. Maty.*

MISENO, in 't Latyn *Mifenum promontorium*, een voorgebergte op de kuft van de Napelfche provincie Terra di Lavaro, niet verre van Cuma, tegen over het eilandt Ifchia. Het heeft omtrent 200 fchreden in de breedte, en is vol onderaardfche holen, die ten dele door de natuur, en ten dele door tigchelftene zuilen onderfteunt worden. Het voornaamfte hol wordt *la Traconaria* genaamt, 't welk 170 voeten lang, en 20 voeten diep is. Op de punt van dit voorgebergte ftaat een toren, waar op ten dienfte der fchepen des nachts gevuurt wordt. In vroeger tydt heeft hier een aanzienlyke ftadt geftaan, waar van men nog eenige overblyffelen van een amphitheater ziet. De poëten verdichten, dat een trompetter van Æneas, die Mifenus geheten zou hebben, in dit landt zou opgeoffert en begraven zyn, waar van dit voorgebergte den naam gekregen zou hebben. *Delic. d'Ital.* VI. *p.* 21.

MISERATA, een marquizaatfchap in Kalabrië, in het koninkryk van Napels, en aan den prins van Scalea toebehorig. Het wierdt in den jare 1584 door den kardinaal Altemps voor zynen zone, den marquis van Soriano, voor 165000 daalders gekocht. *Lettr. d'Offat.*

MISERICORDIA, eene godin, die van de Heidenen aangebeden wierdt, en een tempel te Athene en te Rome hadt, waar in alle menfchen, die eenig gebrek hadden, of ongelukkig waren, hunne toevlucht namen. *Virgil.* VI *Æneid. Paufanias in Attic.*

MISILUS. Zie MISCILLUS.

MISITHEUS, een perfoon van grote geleerdheit en zonderlinge verdienften, die van den keizer Gordianus waardig gekend wierdt om met hem in verbondt te treden, ter oorzake van zyne welfprekendheit en kenniffe. En in der waarheit, deze vorft trouwde met de dochter van Mifitheus, en maakte hem ftedevoogdt van Rome. *Julius Capitolin. in vita Gordian.*

MISITRA. Zie LACEDEMONIE.

MISNA, eerfte deel van den Talmud. Zie TALMUD.

MISNIE. Zie MEISSEN.

MISPHRAGMUTHOSIS, koning van Egypten, volgde op Mephres in den jare 1246 voor Chriftus geboorte. Onder zyne regering wierden de koningen, die zich meefter van neder-Egypten gemaakt hadden, gevangen, en in de ftadt Abaris opgefloten. Hy regeerde 25 jaren, en hadt tot navolger *Tuthmofis.* Zie *Manethon ap. Eufeb. Marsham Can. Chron. Du Pin Bibl.*

MISSA. Zie MIS.

MISSIONARISSEN zyn zekere kerkelyke perfonen, of monniken, die door den paus, of eenige biffchoppen, gezonden worden om het Chriften gelove aan de Heidenen te verkondigen, of aan wien toevertrouwt wordt de zogenaamde ketters op een anderen weg te brengen, en de fcheuring der R. kerke daar door te helen. Daar zyn drie byzondere ordens geweeft, die ter beftiering der Grieken, Armeniers, Jakobiten, Neftorianen en andere afvalligen gezonden wierden in het ryk van den Groten Heer, te weten Kapucynen, Jefuiten en Karmeliten. De eerfte waren wel de meefte in getal, hebbende wel vyf en twintig bezendingen in Turkyë alleen, zonder te reppen van die zy in Perfië, Georgië, Afrika, de Indiën en in 't ryk van Congo gedaan hebben. De Kapucynen onderhielden twaalf zendelingen in de ftaten van den Sultan, als te Galate, of Pera, Conftantinopel, Smyrna, Scio, Athene, Napoli di Romania, Kandië, Nakfis, Paros, Milo, Sira, en Cuftadachi. De Kapucynen van de provincie Touraine hebben 'er zeven in 't gebiedt der Turken, te weten te Nicofië, Arneca, in 't eilandt Cyprus, Aleppo, groot-Caïro, Diarbek, Ninive en Babylon. Die van Bretagne zes, als te Damas, Tripoli, in Syrië, Baruk, Sidon, en twee in 't gebergte van den Libanon. De Jefuiten hebben 'er tien in dit geweft, als te Conftantinopel, Smyrna, Damas, Seide, Aleppo, den berg Libanon, Sint-Turin, Scio, Nakfis en Negropont. De Karmeliten hebben 'er in 't Ottomannifche ryk maar drie, als te Aleppo, Tripoli, in Syrië, en te Bafforа. Op den berg Karmel, daar 'er drie van deze geeftelyken zyn, is eene hermitagie en een onbewoonde plaats. Alle deze zendelingen verftaan de talen van die landen, daar zy gezonden worden. Die zich omtrent Conftantinopel ophouden, als in den Archipel, Morea en Romanië, leggen zich alleen op de Griekfche tale, en dat is genoeg. De andere moeten zich ook eigen maken de Arabifche, Turkfche en Armenifche talen, die daar in gebruik zyn. Zy leggen zo zeer niet toe om hunne fcheuringen en gewoonten, nevens hunne plegtigheden, te veranderen, als wel om hen hunne gevoelens te doen verlaten, en om den paus te doen erkennen voor 't algemene hoofdt der kerke. Daar zyn 'er altydt onder hen, die de geneeskunft oeffenen, eensdeels om daar door zich aangenaam te maken by de Baffaas en andere groten van dat landt, op dat zy door der zelver achtbaarheit befchermt zouden kunnen worden tegen de andersgezinden. In de XVIII eeuwe hebben zich ook eenige Lutheranen tot zendelingen naar Heidenfche en ongelovige plaatfen laten gebruiken, ten welken einde verfcheide ftudenten uit Halle onder de befcherming van den koning van Denemarken naar Tranquebar, in Ooft-Indië, gegaan zyn, om daar de Malabaren en andere natiën tot het Chriften gelove te bekeeren. *Michel Fevre Theatr. de Turquie.*

MISSISIPI, eene rivier. Zie MESCHASIPI.

MISTECA, een klein landfchap in het gebiedt van Mexico, in de provincie Guaxaca, op de grenzen van Thafcalan, is zeer berg-

bergachtig, maar beroemd om de menigte van zyde, die daar valt, en de beste van Mexico is. Men zegt ook, dat daar gouden en zilvermynen zyn, maar dat de inboorlingen de zelve niet willen ontdekken, om niet door de Spanjaarden genoodzaakt te worden daar in te werken. *Maty Dict.*

MISTEVOJUS, koning der Obotriten, leefde ten tyde van keizer Henrik den II. Hy wierdt een Christen, om Mathildis, de zuster van Bernhard, hertog van Saxen, tot zyne gemalinne te bekomen; maar hy moest van Diderik, markgraaf van Brandenburg, deze woorden horen: *Men moest de Saxische princes aan geen Wendischen hondt geven*; waar op hy antwoordde: *Doordien ik een hondt ben, zal ik van my byten*, en viel niet alleen van het Christen gelove wederom af, maar vervolgde ook het zelve, drong in Saxen, versloeg den gemelden markgraaf, verwoestte Brandenburg, Hamburg, en meer andere steden, en hieldt overal zeer schrikkelyk huis. Wanneer hy op 't laatst den Christelyken Godsdienst weder wilde omhelzen, wierdt hy van de Wenden zelf uit zyn ryk gejaagt, en stierf te Bardewyk in ballingschap in den jare 1025. *Helmond. lib.* I. *c.* 16.

MITAU, of MITTAU, is de hoofdstadt van 't hertogdom Courlandt, alwaar drie kleine vloeden in de rivier Masza, of Musa, vallen, benevens een schoon en sterk kasteel, Bauschenburg genaamt, 't welk de verblyfplaats van den hertog van Courlandt is, en 7 of 8 mylen van Riga legt. In de Poolsche en Zweedsche oorlogen in den aanvang der XVIII eeuwe heeft deze stadt zeer veel moeten uitstaan. De Russen sloopten in den jare 1706 hare vestingwerken, na dat de Zweden daar te voren zeer slecht huis gehouden hadden, ja zelf de vorstelyke begraafplaatsen niet verschoont. *Maty Dict.*

MITHECUS, MYTHECUS, een wysgeer, geboren te Syracuza, die zyne achting niet verwierf door ydele redeneringen, als Hippias, noch door loopies in de zelve, als Gorgias, noch door welsprekende uitdrukkingen, als Prodicus, noch door onrechtvaardigheden te verdedigen, als Thrasimachus, maar door zich enkel te leggen op het wel gereed maken van spyzen, waar in hy zo veel vorderde, dat hy voor den besten kok van zyne eeuwe kon doorgaan. Hy beeldde zich in veel toeloop te zullen krygen als hy zich te Lacedemon nederzette, dat toen de voikrykste stadt van Griekenlandt was. Hier op ging hy derwaarts metter woon, maar wierdt wel haast gewaar, dat hy dit besluit en overleg als een kok, en niet als een wysgeer genomen hadt: want zo haast hy te Sparta kwam, kreeg hy veel toeloop van jonge lieden, die lekker zynde hem de penningen kwamen gunnen, maar de Magistraat der stadt, dit aanmerkende als een bederf der zeden, geboodt hem te vertrekken, en elders zyn geluk te gaan zoeken, als geen andere graagte willende verwekt hebben dan door den honger. *Maximus Tyrius in 't begin van zyne VII Redenvoering. Ælianus l.* XIV *Histor. Divers. c.* 7.

MITHOBIUS, (BURCHARDUS) een arts, geboren te Hamburg, leide zich afzonderlyk op de wis-en geneeskunde, en kreeg den eernaam van Doctor in de laatste faculteit in den jare 1535, waar op de landgraaf van Hessen hem tot zyn lyfarts aannam, welke eer hy niet groten lof zich waardig gemaakt heeft tot in den jare 1565, wanneer hy den 16 Augusty stierf, nalatende verscheide schriften, waar onder zyn: *Stercometria*; *Compositio mundi Astronomici*; enz. *Freher. Gesnerus Bibl. Melchior Adam. Nigidius Prof. Marpurg.*

MITHKA, de vyf en twintigste legerplaats der Israëliten in de woestyne, daar zy zich neersloegen, komende van Terah, en gaande naar Asmona. *Num.* XXXIII, 28, 29.

MITHRA, een naam, die door de Persianen en Oostersche Romeinen aan de zonne gegeven wierdt. Deze godt Mithra wierdt in Persië met een leeuwenkop en eene kroon op het hoofdt afgebeeld. Tertuillianus, Justinus Martyr, en Hieronymus zeggen, dat men den godsdienst van Mithra in onderaardsche holen en spelonken vierde, en daar menschen en ossen opofferde. De Gallen baden deze godheit onder de beide geslachten aan. *Hyde de religione Persarum. Spon Recherches Curieuses d'Antiquité. Vatabl. Crit. Sacr.*

MITHREDATES, of MITHRIDATES, schatmeester van den koning van Persië. Deze vorst gaf hem de vaten des tempels van Jeruzalem, die Nebukadnezar daar uit geligt hadt, omze aan Sesbazan, vorst van Juda, te geven. *Ezra* I, 8. Daar was nog een ander van dien zelven naam, die met Bislam, Tabeël en eenige anderen aan den koning Artaxerxes tegen de Joden schreef om hen te beletten den tempel van Jeruzalem te herbouwen. *Ezra* IV, 7.

MITHRIDATES, koning van Pontus, berucht wegens de oorlogen, die hy tegen de Romeinen voerde. Vellejus Paterculus zegt, dat hy een dapper en onverzaagd krygsman geweest is, steets grootmoedig, 't zy hem 't geluk voor-of nadeelig handelde, vaardig in zyne voornemens en raadslagen, gene gevaren ontziende, en eindelyk een andere Hannibal omtrent zynen haat tegen de Romeinen. Hy, zynde door hen gevoelig gehoont, kon door 't recht geen voldoening daar voor krygen, nam dus zyne toevlucht tot de wapenen, en viel in 't jaar na Romens bouwinge 666 in de landen hunner bondgenoten. Hy nam Cappadocië en Bythinië, in spyt van Ariobarzanes en Nicomedes, koningen van die ryken, weg, en maakte zich byna meester van gansch Asië, waar in hy aanstonts alle Romeinen nedervelde, en aan de steden schreef, belovende haar grote voordeelen, zo zy zich wilden onderwerpen. Daar na, hebbende Rhodes te vergeefsch aangetast, ging hy over zee, viel in Thracië, Griekenlandt en Macedonië, veroverde verscheide aanzienlyke steden, inzonderheit Athene in 't jaar van Rome 667. Dus ontzagchelyk door zyne overwinningen dreigde hy reets Italië te willen aanvallen, waar op Sylla door de Romeinen tegen hem gezonden wierdt, die Athene weder innam, en, na de hoofdmannen van Mithridates geslagen te hebben, met hem vrede maakte in den jare 670. De koning van Pontus hervatte echter niet lang daar na den oorlog, verkreeg in 't eerst grote voordeelen, maar hadt daar niet lang genot van; want Lucullus deedt hem de belegering van Cyzicus opbreken, en sloeg hem by verscheide voorvallen in de jaren 682 en 683. Na het vertrek van Lucullus vergaderde hy op nieuw een machtig heir, maar wierdt door Pompejus, veldheer der Romeinen, in den jare 689 t'eenemaal geslagen, en op de vlucht gebragt. Hy dus ontbloot van volk week in Armenië by zyn zwager Tigranes, die mede door Pompejus geslagen wierdt: dus moest Mithridates weder vluchten naar den Cimmerischen Bosphorus, zonder dat men hem kon achterhalen. Maar hebbende verstaan, dat zyn zoon Pharnaces zich als koning hadt doen uitroepen, doorstak hy zich uit wanhoop, om dat hy zag, dat het vergift, waar aan hy zich allengskens hadt gewend, geen kracht op zyn ligchaam kon doen. Dit gebeurde in de CLXXIX Olympiade, 690 jaren na Romens bouwinge. Deze vorst was zeer geleerd, en een liefhebber van geleerde lieden, sprak verscheide soorten van talen, en schreef eene verhandeling *de Arcanis morborum*, welke Pompejus te Rome bragt, en door zynen vrygemaakten Lænius in 't Latyn liet overzetten. Hy was 't, die dat heilzame geneesmiddel en tegengift, nog de *Mithridaat* genaamt, heeft uitgevonden. Zyne wreedheit en bloeddorstige aardt bezwalkte alle zyne andere goede hoedanigheden. *Appian. de bello Mithridat. Tit. Liv. l.* LXVII, LXXVII, *& seq. Florus l.* III. *c.* 5. *Vellejus Paterculus l.* II. *Aulus Gellius l.* VII. *c.* 7. *Plinius l.* XXIV. *c.* 2. *l.* XXXVII. *c.* 2. *&c. Plutarchus in 't leven van Sylla, Lucullus en Pompejus. Dion.* enz.

MITHRIDATES, oorspronkelyk uit Persië, van een koninklyk geslacht, week naar Cappadocië voor de woede van Antigonus, koning van Asië, daar hy zich in een sterk kasteel ophieldt, leggende aldaar de eerste grondslagen van het ryk van Pontus. Hy hadt navolgers, maar hunne namen komen ons niet voor, behalven

MITHRIDATES de II, bygenaamt *Evergetes*, vyfde koning van Pontus. Deze wierdt een bondgenoot der Romeinen, en gaf hen schepen om in den oorlog tegen de Carthaginenzen gebruikt te worden. Hy was de vader van *Mithridates*, bygenaamt *Eupator*, of *Dionysius*.

MITHRIDATES de I, vyfde koning der Parthen, volgde zynen broeder Phraates den I in de regering, en hebbende de Baktrianen en Meden onder zyn juk gebragt, breidde hy zyn koninkryk van den berg Caucasus tot aan de rivier Euphrates uit. *Just. l.* XIV. *c. ult.*

MITHRIDATES de II, achtste koning der Parthen, bygenaamt de Grote, volgde zynen vader Artabanus in 't ryksgebiedt. Hy sloeg de Scythen, en deedt Artavasdes, koning van Armenië, den oorlog aan. Zyn broeder Orodes onttroonde hem, en maakte zich van 't ryk meester. *Appian. Parth.*

MITREUS en *Autobezaces*, twee jonge heeren aan 't hof van koning Cyrus den jongen. Men weet niet recht of het voorbedachtelyk dan uit achteloosheit geschiedde, dat deze twee hovelingen hunne handen niet in hunne mouwen staken voor 't aangezichte des konings, gelyk de gewoonte onder de Persianen was. Dit kostte hen beide, onaangezien hunne eigene noch hunner voorouderen diensten, het leven. Zo heilig wierden de wetten en inzettingen, hoe gering, van dat ryk onderhouden. *Herodot. l.* XIII. *Xenophon l.* II. *Hellen.*

MITSPA, *Mitspes*, *Maspha*, *Masphat* en *Mizpa* genaamt, eene grote vlakte, daar Jozua den koning Jabin sloeg, die daar gekomen was om met alle volkeren van 't Oosten te stryden. Deze vlakte lag ten Oosten van den stamme Aser, digt by Sidon. *Jozua* XI, 3, 8. *Simon Dict. de la Bible.*

MITSPA, ook *Mizpa* genaamt, was eene stadt in den stamme Juda, daar de propheet Samuel zich ophieldt om de Israëliten recht te doen zo lang hy hun rechter was. Hier was 't ook, dat Gedalia van Ismaël vermoord wierdt. I *Samuel* VII, 5. enz. *Jeremias* XLI, 5.

MITSPA, en *Mizpa*, eene stadt in Palestina, onder den stamme Gad, daar Jephtha zyne benden byeen zamelde, om tegen de Ammoniten te stryden. Zy wierdt vervolgens een gedeelte van 't landt Gilead. *Recht.* X, 7. *Simon Dictionaire de la Bible. Baudrand.*

MITSPA, eene stadt in Palestina, onder den stamme Benjamin, op de grenzen van Juda. *Jozua* XV, 38.

MITTENWALD eene kleine stadt in de Middelmark, drie mylen van Berlyn, op de neder-Lausnitsche grenzen gelegen. *Tromsd.*

MITTENWALDE, of MITTELWALD, eene kleine stadt, nevens een kasteel, in 't Boheemsche graafschap Glatz, aan de rivier Neisse. Zy wierdt in den oorlog der Hussiten t'eenemaal verwoest, maar naderhandt door de heeren van Tschirnhauzen weder opgebouwt. *Balbin. Miscell. Bohem. l.* III. *Dec.* I. *Tromsd.*

MITTENWALDE, een dorp van 't bisdom Freisingen, in Beyeren, aan den Iser, vyf mylen van Inspruk, naar 't Noord-Oosten gelegen. De landbeschryvers nemen 't voor 't oude *Inutrium*, eene kleine stadt of vlek van Vindelicië. *Maty Dict.*

MITTERBURG, in 't Italiaansch *Pisino*, een graafschap in Istrië, op de grenzen van 't hertogdom Krain, 't welk 5 steden en verscheide vlekken, kloosters en heerlykheden in zich bevat. De hoofdstadt, van gelyken naam, heeft een kasteel, een Francis-

ciskaner kloofter, en een prooftdy. In den jare 1011 wierdt dit graaffchap door den keizer aan den patriarch van Aquileja gefchonken, maar kwam naderhandt aan andere heeren, en na 't affterven van den grave van Gortz aan 't huis van Oostenryk, dat het in den jare 1644 aan den grave van Flangini, en deze aan den prins Portia overliet, die vervolgens ook het *jus patronatus* over alle geftichten van den keizer verkreeg. In den jare 1664 klaagden echter de landftanden in Krain en Iftrië aan den keizer over de verdeeling van dit graaffchap, en verkregen eindelyk de toeftemming om dit graaffchap van den prins van Portia te mogen kopen, en het aan den vorft van Auërfperg, doch met voorbeding, dat het by alle zyne eigene voorrechten, hoogheden, en wat des meer was, moeft gehandhaaft worden, over te doen. In den beginne der XVIII eeuwe zou het aan den toenmaligen gevolmachtigde van den keizer te Rome, den marquis de Prie, opgedragen zyn. *Valvafor Ehre des H. C. l.* II.

MITTERSIEL, een fteedtie in het Saltsburgfche, aan den vloedt Salfa, met een kafteel, was weleer een graaffchap, maar de graven zyn al lang uitgeftorven. *Hund Beyer. Stamb. P.* I.

MITWEIDA, eene ftadt niet verre van de Ifchope, in Meiffen, tuffchen Rochlits, Freyberg en Oedern, in den Leipzicher kreits, en onder het ambacht Rochlits gelegen. Of des zelfs naam uit de Wendifche of Duitfche taal genomen is, is onzeker, hoewel 'er allerhande uitleggingen over gedaan zyn. Even zo onzeker is de tydt wanneer zy haren oorfpronk genomen heeft. Men wil het afleiden van eene zekere herberg, die in het Freybergfche gelegen alzo genaamt wierdt, vermits de pelgrims, die in den jare 1012 naar S. Linartskerk, in Sechlits, by Rochlits gelegen, (die een van de oudfte kerken in dat landt, en nog van Bonifacius, een leerling van Ludgerus, die in den jare 809 ftierf, gefticht zou zyn, geweeft is) ter bedevaart gingen, aldaar hun verblyf plagten te nemen, en daarom den naam van Mitweida, het welk zo veel wil zeggen als halfwegen, gekregen zou hebben, en met den tydt tot eene ftadt is aangewaffen. De bemuring meent men dat ten tyde van de Huffiten gefchied is, vermits men in dien onruftigen tydt vele plaatfen in Meiffen met torens en muren voorzag; maar men weet zeker, dat Mitweida door de Huffiten in den jare 1450 in brandt geftoken is. Ook zou daar in vroeger tyden een kafteel geftaan hebben, op de plaats, daar heden de nieuwe ftadt legt, waar van men echter gene overblyffelen vindt. Deze ftadt is dikwils met brandt bezocht: want behalven dat zy in den jare 1450, als gezegt is, door 't vuur verteert wierdt, heeft haar dit ongeval ook in de jaren 1498, 1551, 1624, 1672, en 1693 getroffen. *Hermannus Mitweidifche Denkmahl. Knaut Prodr. Rer. Mifn. pag.* 228.

MITYLENE, MITYLONE, en METILONE, eene grote ftadt op 't eilandt Lesbos, alzo genaamt naar *Mitylene*, de dochter van Macaris, hadt weleer een aartsbiffchoplyken fetel. Vitruvius merkt aan, dat de gebouwen van deze ftadt zeer voortreffelyk waren, maar dat zy op eenige tyden in 't jaar zeer ongezond van lucht was. Cicero en Horatius fpreken 'er van als of zy eene fchone en aangename ftadt was. Zy heeft twee fraaie havens. *Cicero contra Rullum. Horat. l.* I. *Epift.* 2. *Longus Sophift. Pumenicor. l.* I. *Vitruvius l.* I. *c.* 6. *Stephan. de Urbibus. Voffius. Niol. Lloid.*

MIXE, het landt Mixe is een kleine landftreek van Gafcogne, in neder-Navarre. S. Palais is daar de hoofdplaats van. *Maty Dict.*

MIZA, of MEZA, derde zoon van Rehuël, en kleinzoon van Ezau. Hy hadt het gezag in 't landt Edom. *Genef.* XXXVI, 13.

MIZALDUS, in 't Franfch *Mizault*, (ANTONI) een geneesheer, wysgeer en wiskunftenaar, was in de XV eeuwe beroemd, en geboortig van Montluc, in 't Bourbonnois. Hy kwam naderhandt te Parys, en bragt zich daar door zyn gedrag en verftandt in achting, die hy tot na zyne doodt, voorgevallen in den jare 1578, behouden heeft. Men heeft van hem verfcheide werken, als: *Phænomena, feu temporum Signa; Meteorologica; Cometographia; Planetologia; Cosmographia; Catalogus Sympathiæ & Antipathiæ; Harmonia cœleftium corporum & humaniorum; Ephemerides aeris perpetuæ; De arcanis naturæ lib.* IV; enz. *Du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc. Ghilin. Theat. d' huom. letterat. Thuanus. Mercklinus Linden. Renov.*

MLIET. Zie MALTA.

MNASALCES, een Griekfch dichter, geboren te Platea, digt by Sicyon, dat men heden *Vafilica* noemt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft, maar wel, dat hy verfcheide puntdichten maakte, daar Athenæus eenige van aanhaalt. Strabo fpreekt ook van hem.

MNASEUS *van Beryte*, een Griekfch fchryver, die gefchreven heeft: *Ars dicendi*, en: *De Verbis Atticis.* Men moet hem niet vermengen met eenen uit Locres, of Colophon, en een derden uit Patras. Zy hebben ook verfcheide werken gefchreven, die men kan nazien by *Suidas, Gefner. in Bibl. Voffius*, enz.

MNASIPPUS, hoofdman der Lacedemoniërs, hadt het bevel over 65 galeien, en belegerde Corfu ~~in de~~ CI Olympiade, in 't 380 jaar van Rome. De ftadt was tot het uiterfte gebragt, maar kreeg hulp van de Atheniënzen, die een fcheepsftrydt tegen die van Sparta wonnen. Mnafippus wierdt door de Cteficlen gedood. *Diodoret. l.* XV. *Xenophon.* enz.

MNASITHEUS, geboren in Sicyon, een oud fchilder, die veel achting hadt. Men meent, dat hy leefde in de LXXXVI Olympiade, of in 't 328 jaar na Romens bouwinge. *Plin. l.* XXXV *Hift. Natur. c.* 11.

MNASON, een vorft of tyran van Elatea, die in de CXII Olympiade leefde, en een groot liefhebber der fchilderkunft was. Hy gaf 300 Minae van zilver voor de 12 goden beelden, die Afclepiades gefchildert hadt: ook betaalde hy andere ftukken, en gaf voor dat van Theomeftes, een ander beroemd fchilder, 200 Minae. *Plin. l.* XXXV. *c.* 10.

MNATA, de zevende onder de oude hertogen van Bohemen; een zoon en navolger van Nezamysli, hadt vele onluften met Wrlfowetz, die van Czecho afftamde, en naar het gebiedt ftondt; maar hy dempte den zelven. Hy zou aan zyne gemalinne het gebiedt over de vrouwen opgedragen, en met de mannen ten oorlog tegen de Moraviërs gegaan hebben. Zyn levens- en regeringstydt zyn onzeker, want eenigen willen, dat hy in den jare 651, anderen, dat hy in den jare 735, en nog anderen weder, dat hy in den jare 804 geftorven is. *Hagec. Boh. Chron. p.* 47. *Stransky Resp. Bohem. p.* 341. *Balbin. Mifcell. Dec.* I. *l.* VII. *fect.* 1. *c.* 6. *p.* 20.

MNEMOSYNE, eene nymph, die de moeder van de Muzen genaamt wordt, en daar van in 't geheugen blyft. *Plin. l.* XXXV, *c.* 11 zegt, dat Philifcus haar beeldtenis heeft gemaakt. *Hefiod. in Theog.*

MNEMOSYNE is de naam van eene geheiligde fontein in Beotië, van welkers water alle, die naar 't Orakel van Trofonius gingen, moeften drinken. *Paufan. in Beot. Plin. l.* XXXV. *c.* 11. *Hefiod. in Theog.*

MNESICLES, een geacht bouwmeefter in de LXXXXV Olympiade, in 't 364 van Rome, en 440 jaren voor der Chriftenen tydrekening. Dit was in het eerfte jaar van die zelve Olympiade, dat hy het portaal van den tempel te Athene bouwde, gelyk Harpocration heeft aangemerkt in zyn Woordenboek.

MNESIDAMAS, hoofdfchout der Atheniënen, hebbende mede zamen gezworen om Heraclides te doen fterven, wierdt, na dat dit ontdekt was, door Hierocles gedood. *Polyæn. l.* V. Anderen noemen hem *Mnefidemus.*

MNESILOCHUS, een aardig dichter, die een blyfpel maakte, genaamt *Pharmacopola*, de Apotheker. *Scoliaft. Ariftoph.*

MNESIMACHUS, mede een Griekfch dichter, die verfcheide blyfpelen maakte, waar van men de namen vindt by *Athenæus l.* VIII & IX. Suidas maakt gewag van hem. Eenigen menen, maar t'onrecht, dat het de zelve is als de bovengemelde.

MNESITHEUS, een geneesheer, die verfcheide werken fchreef, door Galenus aangehaalt. Plinius fpreekt ook van een arts, alzo genaamt.

MNESTER, vrygemaakte van Agrippina, die zich zelf doorftak, na dat zyne meeftereffe gedood was door de lyfwacht van Nero. Men weet niet of hy zulks deedt uit genegenheit voor haar, of uit vreze van mishandelt te zullen worden. *Tacit. Annal. l.* XIV. *c.* 9. 't Was ook de naam van den gunfteling van Meffalina. *Idem l.* II. *c.* 36.

MNESTHEUS, of MENESTHEUS, is 1) de naam van een Trojaan, de zoon van den koning Affaracus, en kleinzoon van den koning Tros, van welken laatften het landfchap klein-Phrygië den naam van *Troas* bekomen heeft. *Virg. Æneid. l.* XII. *vs.* 127. *l.* X. *vs.* 109. 2) Van een vrygemaakte van den keizer Aurelianus, die by hem tot de waardigheit van geheimfchryver gevordert was. Wanneer gemelde vorft hem eens wat fcherp toegefproken hadt, maakte hy eene lyft van alle de genen, tegen welke de vorft vergramt was, en van de genen, die tegen hem misnoegt waren. Deze lyft vertoonde hy aan de genen, daar op geftelt, en maakte hen bekend, dat de keizer voorgenomen hadt hen 't leven te benemen: derhalven verbonden zy zich te zamen, en bragten Aurelianus om 't leven in 't jaar na de geboorte van Chriftus 275. Maar dit bedrog wierdt kort daar na openbaar, waarom men Mneftheus aan een paal bondt, en hem door de wilde dieren liet verflinden. Een derde MENESTHEUS, of MNESTHEUS, was de vader van *Apollonius*, die door de Joden naar Egypten gezonden wierdt, om Ptolomeus Philometor geluk te wenfchen. II *Machab.* IV, 21.

MOAB, 't welk zeggen wil, de *zoon myns vaders*, in bloedfchande geteelt door Loth by zyne oudfte dochter in 't jaar der fcheppinge 2139. Hy wierdt de ftamvader der Moabiten, die de Ifraëliten wilden beletten in 't Beloofde Landt zich neder te zetten. David overwon naderhandt de zelve, en maakte hen cynsbaar aan de Joden. Vervolgens leide Jozaphath hen ook het juk op. Zie *Genef.* XIX. *enz. Jozephus Joodfche Gefchiedeniffen* I *boek. Torniel in Annal.*

MOAB, (HET LANDT VAN) in 't Latyn *Moabitis*, lag aan de Noordelyke grenzen van het Steenachtig Arabië, de Zuidelyke van Paleftina, aan de Dode zee, de vloeden Zareth en Arnon, en aan deze zyde de Jordaan. Een groot gedeelte van dit landt was bergachtig, woeft en onbewoond, 't welk men de woeftyne Moabs noemde; in 't tegendeel 't geen tuffchen de Jordaan en den vloedt Arnon lag was vruchtbaar, en inzonderheit bekwaam tot voedfel voor het vee, waarom het zelve aan de kinderen Rubens ten erfdeel gegeven wierdt. Men vondt ook eene ftadt in dit landt, MOAB geheten, de welke met die men *Medaba*, en die men *Aroer* noemt voor eene en de zelve gehouden wordt. *Deuter. en Jozua. Jozephus Oudheden* I *boek. Torniel Annales.*

MOADHAM, *Al Malek Al-Moadham*, zoon van Al-Malek Afaleh, laatfte koning of Sultan van Egypten, uit het geflacht der Aïoubiten, of van de nazaten van Saladin. Hy was 't, die te Manfourah den koning Lodewyk, bygenaamt de Heilige, gevangen nam, na dat hy zyne benden geflagen hadt. De-

ze

ze Sultan, hebbende aan dien koning de vryheit onder zekere voorwaarden toegestaan, zonder de Mammelukken, die zeer veel gezag in Egypten hadden, daar in gekend te hebben, deedt hen muiten, en nademaal zy voor de dapperste oorlogshelden van die gewesten, en zo veel als steunsels van den staat gehouden wierden, noodzaakten zy Moadham op een toren, aan de rivier den Nyl van hout getimmert, te vlieden. Hier in belegerden hem de Mammelukken, en zy den toren in brandt gestoken hebbende, dwongen hem in den Nyl te springen, om zyn leven, ware 't mogelyk, te behouden; maar hy sneuvelde in de zelve door duizende pylen, op hem afgeschoten, in 't 688 jaar van de Hegire. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOANTAY, eene stadt in Indië, over den Ganges, gelegen vier en twintig mylen van Pegu, ten Noorden. Zy is de hoofdstadt van een landt, 't welk den tytel van koninkryk draagt, maar echter afhangt van het ryk van Pegu. *Maty Dict.*

MOASCAR, eene stadt, verdedigt door een kasteel, en hoofdplaats van een gewest, Beni-Rasid, in 't koninkryk van Telensin, in Barbaryë gelegen, aan de rivier Susfis, ten Zuid-Oosten de stadt Telensin. Sanson en meer andere wereldbeschryvers nemen 't voor 't oude *Victoria*, eene stadt van Mauritania Cesariensis. *Maty Dict.*

MOATAZALITEN, of MUTAZALITEN, is de naam van eene secte onder de Mahomethanen, en betekent zo veel als *afgezonderden*, om dat zy zich van de overigen afzonderen. Zy noemen zich verdedigers der Goddelyke eenigheit en gerechtigheit, en zeggen, dat Godt eeuwig, wys en gerechtig is; maar nochtans niet eeuwig door zyne eeuwigheit, noch wys door zyne wysheit, noch machtig door zyn vermogen; want zy schromen hem eenigen aanwasch van deze hoedanigheden toe te schryven. De secte, die zich het meeste tegen deze aankant, is die der *Sephatiten. Ricaut de l'Empire Ottoman.*

MOAVIA, stedehouder van Egypten, en veldheer over 't heir van Otman, naderhandt Kalif van Syrië, en vierde navolger van Mahometh. Gedurende de heerschappy van Otman verwoestte hy het eilandt Cyprus in de jaren 649 en 654. Hy won den slag tegen keizer Constans den II op de Phenycische zee in 't laatstgemelde jaar, waar door de keizer de vlucht in onbekend gewaadt moest nemen. Het volgende jaar nam hy Rhodes in, wierp het beeldt van den Colossus, een der zeven wonderen des werelds, ter neder, en vervoerde het zelve. Na de doodt van Otman, die voorviel in den jare 658, wilde Ali den troon der Kalifen beklimmen; deedt ten dien einde Mahometh, den zoon van Otman, den oorlog aan; sloeg hem, en wierdt daar op door alle de Saracenen en Hagareners tot Kalif uitgeroepen; maar Moavia, hoofdt des legers, vondt een middel uit om Ali door verraadt in den jare 659, terwyl hy in een mosquee was, van 't leven te beroven (hoewel anderen zeggen, dat hy door een Jode, terwyl hy bezig was zyne vrouw te omhelzen, wierdt afgemaakt). Hascen, zoon van Ali, wierdt daar op door de Arabieren van Cufa voor Kalif aangenomen: deze trok tegen Moavia te velde, waar op de laatste zich veinsde aan Hascen te onderwerpen, stellende hem zelf het vorstelyk hoofdsieraadt op den kruin, maar wist hem eerlang door vergift om 't leven te brengen. Moavia, zyn vyandt dus van kant geholpen hebbende, wendde zyne wapenen tegen de Christenen, en vergunde den keizer Constans een stilstandt onder beding, dat die vorst hem dagelyksch tien goude Bizantynen, eenen slaaf, en een goed paardt moest geven. Vervolgens beoorloogde hy de Persianen, om hen te dwingen het gevoelen van Omar te omhelzen, en dat van Ali te verlaten. Daar na kwam hy te Damas, 't welk eertyds de hoofdstadt van het ryk was, en deedt zich voor koning en keizer, in plaats van den tytel van Kalif, dien zyne voorgangeren gevoert hadden, uitroepen. In den jare 671 tastte hy Constantinopel aan, waar mede hy een reeks van zeven jaren bezig was, tot dat hy eindelyk gedwongen wierdt met verlies van veel volk en schepen af te trekken. Twee jaren daar aan zondt Moavia weder twee machtige legers tegen de Christenen; maar zy wierden door den keizer geslagen, en zelfs geperst om de vrede van dien vorst af te bidden, waar op een stilstandt voor dertig jaren getroffen wierdt, onder beding, dat de Kalif alle jaren aan den keizer zou betalen drie duizend goude Byzantynen, 24 slaven, en zo veel van de beste paarden, die hy hadt, moetende daarenboven vyftig Christenen, naar de keuze des keizers, in vryheit stellen. Moavia, dus met de Christenen in rust geraakt en te zwak zynde zyne naburen te ontrusten, leide zich om de zaken van den Godsdienst te regelen, en hebbende eene vergadering van zyne wetgeleerden in de stadt Damas byeen geroepen, koos hy daar uit twaalf van de voornaamste, die hy in een huis opsloot, hen bevelende ieder afzonderlyk de beste zaken, in de boeken van Abubeker, Omar en Otman vervat, te halen, en in zes boeken te stellen, die men den Alcoran noemt, zo veel betekenende als eene *verzameling van de Wet*, en liet al het overige in de rivier werpen. Naderhandt heeft een Arabier, met name Leshari, deze boeken in een gebragt, en noemde dit werk naar zynen name *den Alcoran van Leshari*. Eindelyk stierf Moavia te Damas, of Damascus, en wierdt aldaar begraven in den jare 682, na dat hy 77 jaren geleeft en 24 geregeert hadt. Hy liet twee zonen na, *Jesid* en *Abdalla. Marmol Descr. de l'Afr. l.* II.

MOAVIA de II, zoon van Jesid, en kleinzoon van den bovengemelden Moavia den I. Hy was maar een en twintig jaren oud toen zyn vader stierf, waar op hy aan zynen leermeester raadt vroeg of hy de waardigheit van Kalif zou aannemen, of niet. Deze meester, Omar Al Macsous genaamt, antwoordde hem, dat, indien hy zich zelf in staat bevondt om de Musulmannen recht te doen, en de plichten, vereischt wordende tot het waarnemen van die waardigheit, wel zou kunnen verrechten, hy als dan het Kalifschap moest omhelzen; maar, zo niet, verwerpen. Deze Kalif aanvaardde echter de zelve, maar hadt naauwlyks den tydt van zes weken geregeert, of hy voelde zich te zwak om op zyne schouders zulk een zwaren last te torssen: derhalven nam hy een besluit den zelven af te leggen. Hy vergaderde hier op de groten van zyn hof, en zeide tegen hen, dat hy van voornemen was zich van den last der regering te ontslaan, en dat hy wel, naar 't voorbeeldt van Aboubeker, zynen navolger zou kunnen benoemen, gelyk die eerste Kalif hadt gedaan, maar dat hy, als die vorst, geen tweden Omar kon vinden, die deze keuze waardig was: ook zeide hy tegen hen, dat hy Omar in 't benomen van zes persoonen, uit welke zy eenen by het lot zouden kunnen verkiezen, niet wilde navolgen; want dat hy zo vele bekwame persoonen onder hen kende, dat hy niemandt honen wilde in 't buiten sluiten van dit klein getal: dat hy derhalven ten eenemaal aan hen zelve de verkiezing van een Kalif in zyn plaats wilde overlaten; waar op de ryksgroten hem toevoegden, dat hy hen alleen maar iemandt wilde benoemen, en dat zy gereed waren dien te gehoorzamen: maar Moavia antwoordde hen: *Nademaal ik tot nu toe de voordeelen van het Kalifschap niet gesmaakt hebbe, zou 't niet redelyk zyn, dat ik my zelf met iets, 't geen ik het allerhatelykst achte, zou bezwaren, waarom ik hope, dat gy goed zult vinden, dat ik myn gewisse daar mede niet mag bezoetelen, en gy zult zelf onder malkander best kunnen oordeelen wie waardig is myn opvolger te zyn.* Hier op leide Moavia alle de versierselen en praalgewaden af, en men tradt tot de verkiezing, wordende Marvan, zoon van Hakem, tot vierden Kalif van Syrië verkoren, zynde Abdallah, de zoon van Zobeir, tot Kalif over Arabië aangestelt. Moavia, die in 't geheel maar drie maanden hadt geregeert, sloot zich na dezen afstandt in eene kamer op, waar in hy tot zyne doodt, die niet lang daar na voorviel, bleef. Men zegt, dat de Ommiaden zo vergramt waren over het doen van dezen Kalif, dat zy hunnen toorn op zyn leermeester Omar Al Macsous lieten vallen, hem levendig onder de aarde begravende, om dat zy waanden, dat hy oorzaak was, dat Moavia hadt afstandt gedaan. Deze Kalif hadt den bynaam van *Abou Leilah*, 't welk zo veel is als *vader des nachts*, om zyne zwakke natuur en ziekelykheit, die hem belette veel voor den dag te komen. Hy stierf in 't 64 jaar van de Hegire, en is onder de Kalifen van 't huis der Ommiaden de derde in rang. Marvan, zyn opvolger, en de vierde, regeerde slechts een jaar, stervende in dat van 65. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOAVIA, zoon van Hescham, zoon van Abdalmalek, beide Kalifen. Deze telg, uit het stamhuis der Ommiaden, ontsnapte de woede der Abassiden, die alle van 't gemelde huis ombragten, die zy krygen konden. Hy week eerst in Afrika, en ging van daar naar Spanje, alwaar hy een zoon, *Abdalrahman*, naliet, die den stam der Arabische koningen in Spanje oprechtte, en die vervolgens den tytel van Kalifen aannamen, weigerende die van 't huis van Abbas in die hoedanigheit te erkennen. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOCENIGO, eene van de aanzienlykste, machtigste en adelykste familiën in Venetië, tellende onder zich vyf Dogen. De eerste, *Thomas* genaamt, wierdt in den jare 1413, in plaats van Michaël Steno verkoren, en hadt het geluk van gedurende zyne regering de stadt Udine, nevens een gedeelte van Frioul, door de bemiddeling van de heeren Savorgnani, aan de republyk van Venetië te onderwerpen. Hy zondt ook hulp aan de Florentynen tegen die van Milaan, en stierf in den jare 1423. Voor zyne doodt gaf hy de republyk den raadt, dat zy zich op alle wyze te water machtig moest maken, en in 't tegendeel de omleggende provinciën op 't vaste landt maar laten zo als zy waren: ook riedt hy, dat men Franciscus Foscari na hem niet tot Doge zou verkiezen, om dat hy voorzag, dat de zelve zich meest zou bemoeien om 't landt der Longobarden te veroveren. De twede Doge van dit geslacht was *Petrus Mocenigo*, die, na dat hy te voren opperhoofdt der zeemacht was geweest, in den jare 1475 op Petrus Marcello in de hertoglyke waardigheit volgde. In zyn tydt waren de Turken genoodzaakt niet alleen van Lepanto, maar ook van Stalimene vruchteloos af te trekken. Hy liet zekere munt slaan, die men nog *Mocenighi* noemt. Wanneer Andreas Vendramino, zyn opvolger, overleden was, wierdt zyn broeder, *Johannes Mocenigo*, in den jare 1478 tot Doge in des zelfs plaats verkoren. Deze sloot met de Turken de vrede, en maakte de landschappen Polesine di Rovigo en het eilandt Veglia, op de kust van Dalmatië, aan de Venetianen onderworpen. Onder zyne regering leedt de stadt Venetië door vuur en pest grote schade. Hy stierf in den jare 1485, en hadt tot navolger Marcus Barbarigo. De vierde hertog uit dit geslacht was genaamt *Lodewyk Mocenigo*, die in den jare 1570 in de plaats van Petrus Loredano wierdt verkoren. Hy was voorheen geweest providiteur generaal op Terra Firma, insgelyks ambassadeur te Rome, en by keizer Karel den V, die hem ten opzichte van zyne welsprekendheit by Demosthenes vergeleek. Schoon in den jare 1571, in het begin van zyne regering, de Turken het koninkryk Cyprus veroverden, behaalden de Venetianen, gesterkt door hunne bondgenoten, den paus en den koning van Spanje, by de Eginadische eilanden, niet verre van Lepanto, een heerlyke zege op de Turksche vloot; maar vermits de oneenigheit der bondgenoten meerder voordeel belette te behalen, moest men in den jare 1574

vrede maken; en Cyprus in de handen der Turken laten. In dat zelve jaar kwam Henrik van Valois, toen hy de Poolsche kroon hadt nedergelegt, om die van Vrankryk na de doodt van koning Karel den IX op te zetten, te Venetië, en wierdt van dezen Doge en de republyk op 't prachtigste onthaalt. De koning vereerde den eersten met een kostelyken diamantring, welken hy echter niet aannam, dan met de vryheit van den zelven aan den Senaat te mogen schenken. Hy stierf in den jare 1577, en Sebastiaan Veniero kwam in zyn plaats. De vyfde Doge uit dit geslacht was *Lodewyk Mocenigo*, die den 15 July des jaars 1700, in den ouderdom van 72 jaren, na Silvester Valiero verkoren wierdt. In dezen tydt hadden de plaatsen, op 't vaste landt aan de Venetianen toebehorende, veel te lyden wegens den oorlog over 't erfrecht der Spaansche kroon, en hy hadt grote moeite om tusschen beide de strydende mogendheden de onzydigheit te behouden. Hy hadt geen vrouw, noch kinderen, en overleedt in den jare 1709, wordende tot zynen navolger verkoren Johannes Cornaro. Verder zyn van het huis van Mocenigo vele procurators van S. Marcus geweest, waar van inzonderheit bekend zyn in den jare 1384 *Petrus*; in den jare 1405 des zelfs zoon *Thomas*, naderhandt hertog; in den jare 1418 *Leonard*, de broeder van Thomas; in den jare 1471 *Petrue*, de zoon van Leonard, die daar na Doge wierdt; in den jare 1492 *Nicolaas*, de broeder van Petrus; in den jare 1504 *Thomas*; in den jare 1523 *Antoni*; in den jare 1524 *Leonard* de II, een zoon van hertog Jan; in den jare 1528 *Franciscus*; in den jare 1548 *Thomas*, een zoon van Leonard den II; in den jare 1565 *Lodewyk*, naderhadt hertog; in den jare 1595 *Johannes*, die te voren generaal te Palma geweest was. Gedurende den Kandischen oorlog hebben vier *Mocenigoos*, die alle *Lodewyk* genaamt wierden, de waardigheit van procurator verkocht. Maar onder alle de procurators van dit geslacht is inzonderheit aan te merken de dappere *Lazarus Mocenigo*, die in den jare 1656 in de plaats van Laurens Marcello tot kapitein generaal, en in 't volgende jaar door zyne verdiensten tot procurator verkoren, maar in 't laatstgemelde jaar by de Dardanellen gedood wierdt. Op het concilie te Trente bevondt zich *Philippus Mocenigo* als aartsbisschop van Nicosië, in Cyprus. In den jare 1595 is *Lodewyk Mocenigo* in de Tarviser Mark geweest. *Andreas Mocenigo* heeft zich in de XVI eeuwe niet alleen door de boeken, die hy van den Turkschen, als mede van den Kamerykschen oorlog geschreven heeft, maar ook door aanzienlyke ampten, die hy bekleedde, berucht gemaakt. Behalven dezen hebben nog vele grote mannen het huis van Mocenigo verheerlykt door hunne daden en deugden. *Amelot de la Houssaye Hist. du Gouvern. de Venise. Andr. Morosini Hist. Ven. Matina in Elog. Duc. Venet. Bembo. Giustiniani.* enz.

MOCENIGO, (LAZARUS) geboren te Venetië in den jare 1624. In zyne jeugdt was hy door de onzuivere melk zyner minne zo besmet, dat zyn gansche ligchaam ellendig uitzag. Wanneer hy 19 jaren oud was, en de oorlog van Kandië eerst begon, greep hy de wapenen aan, en toonde zyne dapperheit by de onderneming tegen het eilandt Tenedos. In den zeeslag by Naxos, daar hy eenig gezag voerde, wierdt zyn galeas van drie Turksche te gelyk aangegrepen, die hy, onaangezien eene menigte van wonden, reets ontfangen, met verlies van een hunner schepen noodzaakte te rug te wyken, en daar door genoegzaam den weg baande voor de overwinning der gansche vloot. Noch groter roem verwierf hy kort daar na by de Dardanellen, alwaar hy met 12 schepen, 6 galeien en 2 galeassen tegen eene talryke vloot, onder Mustapha, zo groot een voordeel behaalde, dat drie schepen, een galeas, en twee galeien van de vyanden in zyne handen bleven, en een aanzienlyk getal verbrand wierdt. Als volgens de inzettingen en gebruiken van zyn vaderlandt de bepaalde tydt van zyn bewindt verlopen was, bleef hy echter in dienst op een van zyne veroverde galeassen, en woonde een ander zeegevecht by de Dardanellen by, waar in de Venetianen wederom de overwinning behaalden; maar hy door een schoot zyn eene oog verloor. Hier op bragt hy te post de tyding van de overwinning en die van de doodt van den vlootvoogdt Marcello naar Venetië, en wierdt daar op zelf tot kapitein generaal verkoren. In deze hoedanigheit stilde hy eerst de oproeren, die in 't eilandt Cephalonië ontstaan waren; daar na veroverde hy by Scio vele schepen, naar Alexandrië zeilende, en hadt het geluk, dat hy den beroemden en tot nog toe voor onverwinnelyk gehouden zeerover Mehemet Radis, die hem met een groot getal schepen aangreep, na een bloedigen slag van vyf uuren overwon, hem deedt sneuvelen, en het overige van zyne vloot de vlucht nemen. Niet lang daar na ontfing Mocenigo de waardigheit van procurator van S. Marcus. Na dat hy hier op de stadt Soazuc den Turken hadt afgenomen, en aan zyne soldaten ten prooi gegeven, zeilde hy wederom naar de Dardanellen, om de vyandelyke vloot het uitkomen te beletten. Schoon nu de zelve op zyne aankomst met een gunstigen windt zich naar de Troïsche kust zocht te bergen, geraakte echter het grootste gedeelte daar van in brandt, of in de handen der Venetianen. Maar nademaal Mocenigo aan de punt van Barbieri eenige galeien zocht te bemachtigen, geraakte door een kogel het vuur in 't buschkruidt van zyn eigen galei, waar door de zelve sprong, en hy door een mast verplettert wierdt, 't welk tot grote droefheit van de republyk voorviel in den jare 1657. De Raadt heeft uit erkentenisse van zyne diensten zyne gedachtenis geëert in 't begunstigen van zynen nagelaten broeder. *Crasso Elog. di Capit. ill. p.* 303.

MOCHA, of MOCCA, eene voorname stadt in Gelukkig Arabië, aan den mondt van de Rode zee, legt in een dorre en ontvruchtbare landstreek, is groot en onbemuurd, maar heeft echter vele fraaie en aanzienlyke huizen, die boven plat zyn, desgelyks drie schone tempels, en een kasteel. Omtrent het midden van de XVI eeuwe zou deze stadt maar een visschers dorp geweest zyn: doch gekomen onder de gehoorzaamheit van den Turkschen keizer, is zy allenskens zo toegenomen, dat zy heden voor eene der beste koopsteden in die gewesten gehouden wordt. Voorheen plagten alle Indiaansche schepen te Aden aan te leggen, maar vermits Mocha beter gelegen was, hebben zich de kooplieden derwaarts begeven. De inwoonders zyn Turken, Arabieren, Benjanen en Joden. De gouverneur van de stadt staat onder den Bassa van Jemen, en vermits 'er een grote koophandel is, zit hy zelf in 't tolhuis, en worden alle kisten en koffers van hem bezichtigt en verzegelt. Deze stadt plagt aan den Turkschen keizer jaarlyksch aan tollen en inkomsten een somme van 200000 ryksdaalders op te brengen. Voor de stadt legt een klein eilandt, waar op men allerhande levensmiddelen bekomen kan. Zy is ook tegenwoordig de hoofdstadt van 't zogenaamde Mochasche prinsdom, bevattende in zyne uitgestrektheit de steden Aden, Laghi en Almacharana, met haar onderhorige, en legt 15 mylen van Babelmandel. *Baldeus Beschryv. van Ceilon, Cormandel,* enz. *Maty.*

MOCHANDAN, MOCANDAN, of MOSSANDAN, oudtyds *Asaborum Promontorium*, is eene kaap van Gelukkig Arabië, tegen over Ormus, en die haren naam aan het Mochandansch geweest geeft, 't welk de golf van Ormus afscheidt van die van Balsora. *Maty Dict.*

MOCHUS, van Phenicië, een Griekſch geschiedschryver, die eene Historie van zyn landt schreef. Strabo haalt eenen *Mochus* van Sidon aan, dien hy zegt den uitvinder van het gevoelen der *Atomi* of stofies geweest te zyn; maar 't is onzeker of de eerstgenoemde niet de zelve geweest is. *Athenaus l.* III. *Strabo l.* VI. *Jozephus Oudheden* I *boek. Tatian. contr. Gent. Vossius.*

MOCLAH, *Ebn Moclah*, is de bynaam van Abou-Ali Mohammed Ben Ali Ben Assan. Deze man is gedenkwaardig, om dat hy 't was, die de nieuwe karakters van de Arabische tale heeft uitgevonden, waar van men zich nog tegenwoordig bedient, hebbende de oude, die veel groter waren, en *Coufiques* genaamt wierden, verworpen, of verandert. Hierom gaf men hem den tytel van *Vadhe Khath*, dat is, de uitvinder van de schrift. Deze Molah wierdt Vizier gemaakt door den Kalif Moctader in 't 316 jaar van de Hegire, en wederom afgezet door den zelven Kalif in den jare 317. Sedert dien tydt, tot aan het jaar 322, leefde Moclah als een gering persoon; maar toen in dat jaar Caher-Billah in de plaats van Moctader tot Kalif was verkoren, wierdt hy wederom in die waardigheit herstelt, doch hadt in de zelve weinig rust; want deze Kalif, wrevelig van aardt zynde, wierdt wel haast toornig op dezen zynen staatsdienaar, wanneer hy hem de regter handt liet afkappen, maar nochtans zyn ampt behouden, voerende de pen met de stomp, waar aan men de zelve vast maakte. Ebn Moclah zocht ondertusschen gelegenheit om zich van Caher te wreken, en bragt te weeg, dat de Turken, die toen meester van Bagdad waren, hem af, en Radhi in zyn plaats zetten. Radhi Billah, twintigste Kalif van den stamme der Abassiden, bevestigde Ebn Moclah in zyn ampt als Vizier, uit aanmerking van zyne goede diensten, in hem tot dien eertrap te bevorderen. Maar Moclah, ongerust van aardt, wilde dezen nieuwen meester wat werk geven: ten dien einde schreef hy als uit den naam van den Kalif aan den Turk Jakem, om hem te Bagdad te doen komen, hem belovende het oppergezag over de krygsmacht van het Kalifschap. Ebn Raïk, die toen opperveldheer was, onderschepte dezen brief, en vertoonde den zelven aan den Kalif. Deze vorst, geen last gegeven hebbende aan Moclah om dit te schryven, en Jakem geen gunst toedragende, ontboodt zyn Vizier by zich, en vroeg hem, waarom hy zulks zonder zyn weten gedaan hadt. In 't eerst ontkende hy de zaak, maar wordende overtuigt door zyn eigen schrift doemde hem de Kalif om ook zyne andere handt afgekapt en zyne tong uitgesneden te worden. Dit gebeurde in 't 326 jaar van de Hegire, en Moclah leide sedert een kwynend en ellendig leven tot aan het jaar 338, wanneer hy stierf. Men verhaalt, dat, toen hy gedoemt wierdt om zyne handt te moeten missen, hy zich beklaagde, dat men hem als een rover handelde, en dat men eene handt afkapte, daar hy driewerf den Alkoran mede geschreven hadt, welkers afschriften voor eeuwig moesten strekken als voorbeelden van een volmaakt geschrift; en inderdaadt, zyne afschriften zyn altydt voor de beste omtrent de netheit en order der karakters gehouden, tot dat in vervolg van tydt Ebn Bauvah hem daar in overtrof. Zommige schryvers zeggen evenwel, dat het Ebn Moclah niet geweest is, maar zyn broeder Abdallah Al Hassan, die deze karakters uitgevonden heeft. Men tekent ook aan, dat deze Vizier niet alleen driewerf den Alkoran geschreven, maar ook driemaal in pelgrimagie naar Mecha geweest is, en dat het geval gewilt heeft, dat men hem na zyne doodt drie werf heeft begraven, de eerste maal in de gevangenisse, de twedemaal in het vorstelyk hof, en de derde maal in zyn eigen huis, toen zyn ligchaam aan zyne kinderen was overgelevert. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOCTADER BILLAH, achttiende Kalif van 't huis der Abassiden, was de zoon van Moctadhed, zestiende Kalif van 't zelve huis, en broeder van Moctas, zyn voorganger. Hy wierdt, 13 jaren oud zynde, tot Kalif verkoren in 't 295 jaar van de Hegire, en regeerde 25 jaren, zynde langer dan een van zyne voorzaten gedaan hadt. De Viziers en de wyven hadden

den een volstrekt gezag over de staten van dien vorst, ja zo verre, dat men zegt, dat een van de dochters der koninginne, zyne moeder, de voorzitting hadt in de vierschaar der misdadigen. Moctader wierdt van zyn Kalifschap tweemaal afgezet, en tweemaal weder herstelt. Abbas, zoon van den Vizier Hussain, en eenige andere groten, schaamden zich, dat zy zulk een jongen Kalif hadden, zochten dierhalven naar twee andere voorwerpen in 't huis der Abassiden, om een van hen tot die waardigheit te verheffen; maar zy konden 'er geen vinden; dus bleef hy regeren by gebrek, dat men geen beter hadt. Deze prins moest met veel oorlogen tegen de Carmathen worstelen. Dit waren muitende Arabieren, die de karavanen naar Mecha, en die stadt zelf, berooft hadden. Zeker schryver verhaalt, dat in 't 304 jaar van de Hegire te Bagdad de afgezanten van den keizer van Constantinopel kwamen aan 't hof van Moctader, en daar met veel pracht ontfangen wierden. Het vorstelyk paleis was opgetooit met de allerschoonste fieraden en wapenen, die men hadt; men schaarde op het voorhof de lyfwacht van den Kalif ten getale van 160000 mannen, wier foldy met goudt betaalt wierdt. Men bragt 40000 blanke gelubden en 30000 zwarte van dat soort te voorschyn, met 700 Huissiers, of portiers, op de aannaderingen en deuren van het paleis. Het water van de rivier de Tigris was als bezaait met ontelbare geschilderde en vergulde vaartuigen, alle kostelyk opgetooit, en behangen met tapyten. Men telde aan het paleis zo buiten als binnen 38000 behangsels, of gordynen, waar van 'er 12000 van zyde, vyfduizend van goude stoffe met 12500 zeer kostelyke tapyten waren. In 't midden van de grote zaal stondt een boom van louter goudt, die acht voorname takken hadt, waar op een groot getal goude en zilvere vogelen zaten van allerhande soort. Deze konden vliegen, en met elkander een zoet geluidt maken; en dit alles gaf aan de afgezanten geen kleine verbaasdheit. Al de blaam van hem tot die waardigheit verheven te hebben wierdt den Vizier toegerekent, die, om daar van ontslagen te worden, zyne oogen wierp op eenen Mohammed, zoon van den Kalif Mohtadi, maar deze stierf juist in dien tydt, dat men op hem dacht. Toen dit mislukt was, nam de Vizier voor om een van de kinderen van Motevakkel tot het Kalifschap te verheffen; maar deze stierf ook ter zelver tydt. Hy, dus geslingert wordende door verscheide gedachten, wierdt eindelyk door eenen Houssain, prins van 't huis Hamadan, om 't leven gebragt. 't Is wel waar, dat Houssain eenen Abdallah, zoon van Motaz, voor Kalif liet uitroepen, hem in het vorstelyk paleis bragt, en Moctader daar uit joeg, die zich naar het huis van eenen zyner gelubden, Munas, begeven moest, maar zyne bedienden vonden nog dien zelven dag middel om weder in het hof te komen, daar zy den nieuwen Kalif vonden, en om 't leven bragten, hem met het hoofdt in een zak met levende kalk stekende. Moctader, naauwelyks de tyding van deze zo stoute daadt gekregen hebbende, keerde weder naar zyn paleis, plaatste zich op den troon, en ontfing op nieuw de hulde, die men aan een nieuwen Kalif gewoon was te doen. Moctader liet vervolgens zynen broeder Caher gevangen nemen, die mede voorgenomen hadt hem van den troon te bonzen, en besloot eindelyk hem van 't leven te beroven. Caher, daar van kundschap krygende, bepraatte eenen van zyne voornaamste bedienden om, ware het mogelyk, Moctader in dit opzet voor te komen, en zelf te doen sneuvelen. Deze, daar mede belast, zocht alle gelegenheit om den Kalif te betrappen: ten dien einde ontdekte hy zich aan den gelubden Munas, die op Moctader te onvrede geworden was. Op een tydt, deze prins zynde op de plaats, genaamt Schamassie, om den wapenhandel en paardeloop te zien, plaatste zich deze bediende van Caher aan 't hoofdt der renners (want hy was daar in zeer bedreven) en liep met zo veel behendigheit en aardigheit, dat de vorst, daar een zonderling behagen in scheppende, zyne wacht beval wat van hem af te staan om te beter te kunnen zien. Deze moordenaar, zyn slag waarnemende, rent met een lossen toom op den Kalif aan, stoot hem zyn halve piek met grote kracht in de borst, en velt hem ter neder, waar op hy aanstonts zyn paardt zwenkt, en naar de gevangenisse zyns meesters ylt; maar rennende op de markt-plaats, ontmoet hy daar een esel, beladen met doorneboßchen, waar van men zich in dat landt bedient om de ovens te stoken: het paardt, al lopende deze doornen willende myden, stuit tegen de bank van een vleeschhouwer, en doedt zyn meester zo hard schokken, dat hy met zyn kin in een haak van deze vleeschhouwers-bank blyft hangen, en het paardt onder hem van daan de vlucht neemt. Het volk van den gekwetsten Kalif, hem op de hielen volgende, hem ziende aan deze haak hangen, geloofde, dat 'er nu niet meer overig was om hem te straffen dan de doorneboßchen van den esel te nemen, die onder hem te leggen, en daar 't vuur in te steken, om hem te doen verbranden. Dus was deze misdaadt al zo haast gestraft als begaan. De Kalif stierf echter weinig tyds daar na aan zyne wondt in den ouderdom van 38 jaren, en Caher, zyn broeder, wierdt in 't 310 jaar van de Hegire in zyn plaats tot Kalif aangenomen. Hy was een beminnaar der gerechtigheit geweest, en ontsloeg de bisschoppen en Christen monniken van Egypten van de schattingen, die men hen hadt opgelegt. Hy liet ook verscheide Christen kerken herbouwen, die de officiers van de Kalifen hadden verwoest. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOCTADI BEMRILLAH, XXVIII Kalif van het huis der Abassiden, was de zoon van Mohammed, een kleinzoon van Caiem, op wien hy volgde in 't 467 jaar van de Hegire. In den jare 480 trouwde Moctadi met de dochter van Melik Schah, eene princesse van eene grote schoonheit, en men maakte buitengemene kosten om dit huwelyksfeest te vieren. Maar deze vorstin leefde niet lang met haren gemaal in vriendschap: want in den jare 482 wilde zy weder naar haren vader te Ispahan keren, gelyk zy deedt, alwaar zy stierf. Moctadi wierdt in den jare 487 door de pest aangetast, waar van hy schielyk overleedt in den ouderdom van 38 jaren en 8 maanden, na dat hy 19 jaren en 5 maanden geregeert hadt. Deze vorst was mede een liefhebber der gerechtigheit, verbeterende vele ingeslopene misbruiken omtrent de wetten: ook beminde en begunstigde hy vele mannen van geleerdheit, en vele droegen hem hunne werken op. Melik Schah, van den stamme der Selgiuciden, ondersteunde zeer sterk de oogmerken en voornemens van den Kalif in 't voortplanten der wetenschappen: want hy vergaderde in den jare 467 de grootste sterrekundigen van dien tydt, die te zamen den *Neurouz*, dat is den eersten dag van 't zonnejaar, naar den Almanak der Persianen, bepaalden met den eersten graadt van *Aries*, daar de zelve te voren altydt gehouden wierdt op den 15 graadt in *Piscis*. 't Is dan zeker, dat in het 467 jaar van de Hegire de nette tydrekening der Persianen is ingestelt, die men de *Gelaleenner* noemt, van *Galaleddin*, een tytel, die door Melik Schah gevoert wierdt. Zacut, een Joodsch schryver, zegt, dat deze bepaling in de tydrekening der Persianen geschiedde in 't 472 jaar van de Hegire, 't welk met het jaar naar der Christenen tydrekening 1072 overeenkomt; dat zou vyf jaren later zyn dan de Arabische schryvers onderstellen. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOCTAFI LEEMRILLAH, XXXI Kalif van 't huis der Abassiden, was de zoon van den Kalif Mostedhaher, en oom van Rasthed, zyn voorganger, die afgezet wierdt in eene vergadering van geleerden, byeen geroepen door Massoud, Sultan der Selgiuciden, in 't 532 jaar van de Hegire. Doordien nu deze Kalif op den troon van zynen neef door het beleidt en de achtbaarheit van Massoud geklommen was, hadt hy, zo lang die Sultan leefde, weinig gezag; maar na zyne doodt in 't 547 jaar van de Hegire hernam Moctafi zyne achtbaarheit, en schoon Melik Schah opgevolgt wierdt door zyn neef als Sultan, beteugelde de Kalif hem zo wel als hy te voren gedaan was. Dus was Moctafi volstrekt beheerscher van het Babylonische Irak, dat is van Chaldea en Arabië, schoon na hem die luister en 't gezag van tydt tot tydt is geknakt, wordende de Kalifen slechts gehouden als hogepriesters, die hun werk maar van den Godsdienst moeten maken. Moctafi stierf in 't 555 jaar van de Hegire, na dat hy 24 jaren en 3 maanden hadt geregeert, nalatende tot opvolger *Mostanged Billah*, zynen zoon. Khondemir tekent aan, dat Moctafi in den jare 552 verstaan hebbende, dat de poort van den tempel te Mecha door ouderdom vervallen was, hy een nieuw overtreksel daar liet maken van zilver vergulde platen, en hebbende de brokken van de oude doen by hem brengen, liet hy daar uit Godsdienstigheit eene graftombe van maken. Het woordt *Moctafi*, als men daar *Leemrillah* byvoegt, betekent *een, die Godt volgt, en die aan zyne geboden gehoorzaamt. Herbelot Bibl. Orient.*

MODENA, in 't Latyn *Ducatus Modenensis*, een hertogdom in Italië, of neder-Lombardye, grenzende ten Oosten aan het gebiedt van Bologne, ten Noorden aan de hertogdommen Mirandola en Mantua, ten Westen aan dat van Parma, en ten Zuiden aan het Florentynsche en dat van de republyk Lucca. Het zelve is zeer volkryk en vruchtbaar, wordende de volgende zeven landschappen daar onder gerekent, als: 1) het hertogdom Modena; 2) het hertogdom Rheggio; 3) het prinsdom Carpi; 4) het vorstendom Correggio; 5) het landschap Frignano; 6) het dal Carfagnana, en 7) het graafschap Rolo. Het is een Ryksleen, en heeft zyne byzondere hertogen uit het geslacht van Este, 't welk in den oorlog over het erfrecht van Spanje aan den keizer getrouw bleef, en in den jare 1710 met het hertogdom van Mirandola voor eene somme gelds is beleent geworden. De hertog van Modena eischte in den jare 1708 het hertogdom van Ferrara van den paus, 't geen te voren aan de hertogen van Modena toebehoort hadt. Zie ESTE.

MODENA, in 't Latyn *Mutina*, de hoofdstadt van het bovengemelde hertogdom, niet verre van de rivier Sechia gelegen, is zeer groot en volkryk, en heeft een prachtig hof, daar de hertog zyn verblyf in heeft. Deze stadt is wel versterkt, met diepe watergrachten omringt, en door een kasteel met vyf bolwerken verdedigt. Ook vindt men daar eene universiteit, met een bisschoplyken setel, onderhorig aan het aartsbisdom van Bologne. Digt by den stads muur legt eene sterkte, S. Giraldo, waar van men de gansche stadt kan beschieten. Zy was weleer eene Roomsche volkplanting, waar in Brutus na den moordt van Julius Cesar te vergeessch belegert wierdt. De Gotthen en Longobarden verwoestten de zelve, maar in den tydt dat Karel den Groten regeerde wierdt zy weder opgebouwt. De Franschen bemachtigden de zelve in den oorlog over het erfrecht van Spanje, en de hertog wierdt als balling weggejaagt, om dat hy den hertog van Anjou voor geen wettig vorst der Spaansche kroon wilde erkennen. Maar na dat de bondgenoten des keizers de zelve weder in den jare 1707 hadden vermeestert, en de Franschen t'eenemaal uit Italië gejaagt, wierdt deze stadt en 't gansche hertogdom weder aan zynen ouden heer gegeven. De hoofdkerk en andere kerken en kloosters verdienen van de reizigers beschouwt te worden. *Strabo l. V. Plinius l. III. Pomponius Mela lib. II. Tacitus l. XVII Hist. Appian. l. III & V de bell.. Civil. Leander Alberti Descr. Ital.*

Concilie van Modena.

Honeſtus, aartsbiſſchop van Ravenna, hadt de voorzitting in den jare 973 in eene vergadering, die te Modena gehouden wierdt, om de vrede onder eenige Duitſche vorſten te bevorderen. Joh. van Morons kardinaal, biſſchop van Port, en beſtierder van het bisdom te Modena, gaf in den jare 1565 eenige ſynodale ordonnantiën van dat bisdom uit.

MODESTINUS. Zie HERENNIUS MODESTINUS.

MODESTUS, een Chriſten ſchryver, die ten tyde van den keizer Marcus Aurelius leefde, ſchreef een werk tegen den ketter Marcion. S. Hieronymus zegt, dat men in zynen tydt meer andere werken van dien ſchryver hadt, maar dat de geleerden de zelve als onecht verworpen hadden. *Euſeb. S. Hieron. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ.* IV *ſiecle.*

MODESTUS, biſſchop van Jeruzalem, die omtrent den jare 620 bloeide, en nergens gemeld wordt dan by Photius, die eenige uittrekſels van zyne Sermoenen heeft aangehaalt in zyne Boekzaal, *Cod.* 275. Het eerſte uittrekſel van het Sermoen over de vrouwen van het Evangelie, die uitgingen om het lichaam van den Heere Jeſus te balzemen, ſpreekt van Maria Magdalena, daar de Heer zeven duivelen uitgejaagt hadt, dat zy eene maagdt was, die de marteldoodt te Ephezen onderging, werwaarts zy na de doodt van de moeder Gods gereiſt was om Johannes den Evangeliſt te zoeken. Hier uit ziet men hoe men eertyds verſchilde van 't gevoelen, dat men heeft van Maria Magdalena als van eene grote zondareſſe. De twede leerreden van Modeſtus, daar by Photius van geſproken wordt, is een ſermoen over de doodt van de moeder des Heeren, die hy een ſlaap noemt, daar in de gewoonte der ouden navolgende. Photius zegt zelfs, dat dit eene langwylige redenvoering is, en veel van de eerſte verſchilt in doorwrochtheit. De derde is over het feeſt van de voorſtelling des Heeren Jeſus in den tempel. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſ.* VII *&* VIII *ſiecle.*

MODESTUS, een Latynſch ſchryver, die geleeft heeft in de III eeuwe, of in 't jaar 275, in welk jaar hy voor den keizer Tacitus een werk opſtelde onder den tytel van: *De vocabulis rei militaris.*

MODESTUS, of *Aufidius Modeſtus*, een taalkundige, die aanmerkingen over *Virgilius* maakte. Men weet niet wanneer hy leefde, maar wel, dat hy een geleerd man was. *Philarg. l.* II *Geogr.*

MODICA, in 't Latyn *Motuca*, *Mutyca* en *Motyca*, een klein ſteedtje van Sicilië, gelegen aan de rivier Acellaro, in de vallei van Noto, omtrent een myl van de ſtadt, alzo genaamt. *Maty Dict.*

MODIGLIANA, of MEDIANA, in 't Latyn *Mutilum*, een groot vlek in 't hertogdom van Toskane, gelegen in Romania Florentina, aan de rivier Marſano, drie mylen van Fajence naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MODIMPERATOR was een gaſt, die aan de andere gaſten wetten voorſchreef hoe men zich met eeten, drinken en redenvoeringen aan de tafel zou hebben te gedragen. *Laurent. de prand. c.* 15.

MODIN was te voren een ſteedtje in Judea, onder den ſtamme Dan, acht mylen van Jeruzalem naar 't Weſten. Heden is het verwoeſt, maar nog in geheugen, om dat de Machabeeſche broeders daar geboren wierden. *Baudrand. Maty. Bochart in Phaleg.*

MODIUS, (FRANCISCUS) een berucht ſchryver, te Brugge in Vlaanderen in den jare 1556 uit een beroemd en adelyk geſlacht geboren. Zyne ouders waren ryk, en bezorgden hem derhalven goede leermeeſters en boeken. In zyne jonge jaren las en herlas hy zo dikwils de geſchiedeniſſen van *Titus Livius*, *Juſtinus* en *Curtius*, dat hy der zelver inhoudt ten volle kundig wierdt. Eerſt begaf hy zich op de univerſiteit te Loven, daar hy zich op de rechten toeleide. Van daar bezocht hy Douay; maar vermits de oorloghem daar ontruſtte, trok hy naar Duitſchlandt, bleef te Keulen een ganſch jaar, daar hy by Karel den Jongen, grave van Egmondt, zyn onderhoudt vondt. Hy genoot het zelve naderhandt by den oppermaarſchalk in Heſſen. Hy deedt ook uit den naam van gedachten graaf, wiens goederen aangeſlagen wierden, eene reize naar Hollandt by de Heeren Staten, om by hen wegens de wedergeving van de zelve aan te houden. Maar na dat hy twee volle jaren hier toe allen vlyt en moeite hadt aangewend, was alles te vergeeſſch. Na dezen vondt hy drie jaren goed onthaal by den prooſt van Coburg en den Domheer van Bamberg en Wurtsburg, Eraſmus Neuſtet, bygenaamt Sturmer. Deze gaf hem ook een aanzienlyk reisgeldt toen hy wederom naar zyn vaderlandt keerde. Met het zelve kon hy zich in verſcheide plaatſen onderweeg ophouden om de boekzalen te bezichtigen: dus bleef hy te Fulda een ganſche maandt, en maakte zich de daar bewaart wordende handſchriften te nut. Hier van daan begaf hy zich naar zyn vaderlandt, met hope van daar te kunnen blyven; maar naauwlyks was hy daar aangeland, of de grote hongersnoodt, en 't gebrek van alles noodzaakten hem wel haaſt wederom naar Duitſchlandt te keren, na dat hy zo veel mogelyk was zyne goederen byeen gebragt hadt. Hy ging dan eerſt naar Frankfort aan den Mayn, daar hem de ſyndicus Henrik Kellner grote weldaden bewees, en hier genoot hy van den boekdrukker Sigismund Feyerabend wegens het nazien van de proeven, behalven zyn tafel, eene jaarlykſche beloning van 200 daalders. Naderhandt wierdt hy door voorgemelden grave van Egmondt in zyn vaderlandt te rug geroepen. Dus reisde hy naar Bon, daar hy zich eenige dagen by zyne vrienden ophieldt; doch dit veroorzaakte hem een nieuw ongeluk, doordien de ſtadt, terwyl hy daar was, ingenomen, en hy van alle zyne goederen berooft wierdt. By die gelegenheit wierdt hy ook aan zyn hoofdt gewond, en boven alle deze rampen door een dollen hondt op 't onverwachtſt in zyn regter been gebeten, waar van hy in eene hevige razerny en langdurige gemoeds ziekte verviel. Hier ſchreef hem Juſtus Lipſius een eigenhandigen brief, die de XXVI is van 't twede honderdtal van zyne Brieven, in Nederlandt gedrukt. Eindelyk herſtelt zynde kwam hy te S. Omer, alwaar hy Domheer wierdt, en in den jare 1597 overleedt. Zyne ſchriften zyn: *Poëmata*; *Novantiquæ lectiones*, waar in hy verſcheide Latynſche ſchryvers verandert en verbetert, hoewel men hem beſchuldigt, dat hy daar omtrent van anderen wat veel ontleent heeft. Verder heeft men van hem: *Notæ in Frontinum*, *Ælianum*, *Modeſtum*, *Vegetium*, *Livium*, *Juſtinum*, en *Curtium*; desgelyks heeft hy ook een werk van de tournooiſpelen uitgegeven. *Melchior Adam in vitis Germ. Philoſ. Val. Andreas Bibl. Belg. Zweertius Ath. Batavæ. Freher. Theatrum. Thomaſius de Plag. litter.*

MODON, eene ſtadt aan de Zuidkuſt van Morea, in de provincie van Belvedere. De Turken noemen haar *Mutune*, en de ouden eertyds *Melthona*. Zy heeft den tytel van biſſchoplyk, onderhorig aan Patrazzo, en is berucht wegens haren koophandel. Deze ſtadt legt op een uitſtek, of kaap, omtrent vyf mylen van Coron. Benevens deze kaap is eene zeer gemakkelyke haven, daar de ſchepen veilig kunnen leggen. Nademaal deze plaats door de natuur en kunſt zeer ſterk is, verſtrekte zy in den jare 1686 de verblyfplaats van den Sangiak van Morea, 't welk een ſtedehouder was, zeer geacht aan het Ottomanniſche hof. De keizer Trajanus verleende deze ſtadt vele voorrechten, waar door zy zich als een vrye ſtaat ontſloeg van het oppergezag eenes vorſten, rechtende eene eige volksregering op, het welk zy uithieldt tot de regering van den keizer Konſtantyn. Deze vorſt, den keizerlyken ſetel van Rome naar Conſtantinopel overgebragt hebbende, onderwierp deze volkeren aan zyne gehoorzaamheit, doch liet hen hunne gewoonten behouden. In den jare 1124 wierdt Modon door den Doge Dominico Michieli op zyne te rug reize van den derden tocht uit het Heilige Landt ingenomen; maar 't volgende jaar gaven de Venetianen de zelve weder aan den Griekſchen keizer, tot dat de zelve eindelyk in de verdeeling der overwonne landen in den jare 1204 weder aan de Venetianen te beurt viel. Leo Vetrano, Genueeſche zeerover, nam deze ſtadt in den jare 1208 in, maar behieldt de zelve niet lang. In den 1498 kwam Bajazeth de II met een heir van 150000 man voor Modon, en hadt reets het kaſteel of den burgt ingenomen, maar de ſtadt verdedigde zich dapper, tot dat zy eindelyk, tot het uiterſte gebragt zynde, door de Venetianen met eene machtige ſcheepsvloot wierdt geholpen; maar toen de Venetiaanſche galeien in de haven kwamen, en de ſtadt in eene uitgelate vreugdt nergens meer op dacht dan om ververſching te krygen, lopende de krygsknechten van hunne poſten, namen de Turken dit waar, vielen met alle hunne krachten op de ſtadt, veroverden de zelve, en deden daar een vreeſſelyke ſlagting. In de maandt Juny des jaars 1686 landde daar omtrent de oppervlootvoogdt der Venetianen Moroſini, deedt zyn leger naar Modon trekken, waar op de Turken de ſtadt verlieten, en zich in het kaſteel begaven. Hier op plantte Moroſini daar het geſchut voor, beſchoot het ſterk, en wierp 'er vele bommen in; maar de Disdar, of gouverneur, verloor hier door den moedt niet, en de vlootvoogdt liet te vergeeſſch de plaats driemaal opeiſchen: derhalven moeſt hy de zelve met verdubbelde krachten aanvallen en belegeren, tot dat eindelyk de zelve tot 't uiterſte gebragt zynde men de witte vlag opſtak, en ze met verdrag zocht over te geven. Dit verdrag wierdt eindelyk getroffen, onder beding, dat de Turken niet alleen het kaſteel, maar ook alle Chriſten ſlaven en Negers, zo wel mannen als vrouwen, in des overwinnaars handen moeſten ſtellen. De ongelovigen vertrokken daar op den 10 July uit de plaats ten getale van 4000 perſonen, zynde omtrent 1000 krygsknechten ſterk. De Venetianen vonden daar veel oorlogstuig en 29 ſtukken geſchut van verſcheide grootte. In den jare 1715 geraakte deze ſtadt echter weder in de macht der Turken. *P. Coronelli Deſcript. Moreæ.*

MODREVIUS, (ANDREAS FRICIUS) geheimſchryver van Sigismund Auguſtus, koning van Polen, maakte zich beroemd door zyn verſtandt en werken. Hy was wel in den R. Katholyken Godsdienſt opgetogen, maar verklaarde zich eerlang voor de Proteſtanten. Men ziet uit een brief, door hem aan Joh. à Laſco in den jare 1536 geſchreven, dat hy geen vyandt van het Lutherſche gelove was. Zyn traktaat *De Eccleſia*, 't welk het vierde boek van zyn werk *de Republica emendanda* uitmaakt, vondt zo veel tegenſtandt, dat het wel drie jaren onder de pers was eer het uitkwam, het welk te Crakau geſchiedde in den jare 1551. Hy gaf ook een verweerſchrift uit, waar in hy alles wederleide, wat men hem te laſt hadt gelegt. Echter was hy by zynen koning in achting, en men benoemde hem mede om met de Poolſche afgezanten naar het concilie van Trente te gaan, hoewel deze benoeming geen voortgang hadt. De Antitrinitariſſen van Polen hebben hem mede onder hen in hun regiſter geplaatſt; maar Grotius ſtelt hem onder de gene, die de hervorming van den Godsdienſt hebben helpen bevorderen. Men heeft van hem vyf boeken *De Republica emendanda*, waar van het eerſte handelt *de moribus*, het twede *de legibus*, het derde *de bello*, het vierde *de Eccleſia*, en het vyfde *de ſchola*. Deze wierden binnen Crakau herdrukt in den jare 1551, en te Baſel in den jare 1554 by Oporinus in octavo en

folio

folio, met twee zamenspraken van den zelven schryver *De utráque specie Eucharistiæ à Laicis sumendâ.* Men gaf te Basel nog eene andere verzameling uit in den jare 1562 in 4. van zyne schriften, bevattende drie boeken *De peccato originis, de libero arbitrio, de Providentia, & de Prædestinatione*, desgelyks drie boeken *de Mediatore, quibus accessit narratio simplex rei novæ, & ejusdem pessimi exempli, simul & querela de injuriis, & expostulatio cum Stanislao Orichovio Roxolano.* Hy gat ook op order van zyn meester, den koning, een ander werk uit, om, ware het mogelyk, de verschillen, in Polen gerezen over het stuk van de Drieëenheit, weg te nemen, en dit werk was verselt van een byvoegsel over het verschil *Quomodo unio divinæ & humanæ naturæ Christi facta sit in persona, non in natura, cum tamen eadem prorsus res sint natura & persona in Domino nostro.* Het wierdt te Rakau gedrukt in den jare 1590. Modrevius hadt dit werk in geschrift naar Basel aan den drukker Oporinus gezonden, om het te drukken, die het aan eenige Godgeleerden, zo wel Lutherschen als Gereformeerden en R. Katholyken, zien liet, onder anderen aan eenen Trecius, die, het niet in 't licht willende zien, het zelve behieldt, en weigerde weder te geven. De schryver verzocht wel by den Palatyn van Crakau om door zyn gezag het te mogen weder hebben, maar kreeg geen gehoor, waar op hy genoodzaakt was zyn werk te verschryven. Zanchius zag in schrift een gedeelte van dit werk, en wederleide het zelve in zyn werk *De tribus Elohim.* Zie *Bayle Dict. Crit. Lubieniecius Hist. reform. Polon. l.* I. *c.* 5. *& l.* III. *c.* 9. *Starovolscius in Elog. Polon. p.* 81. *Sanderus Biblioth. Antitrin.*

MODRUSCH, oudtyds *Tediastum*, een steedtje, eertyds bisschoppelyk, onderhorig aan Zara, gelegen in Croatië, zes mylen van Zeng, naar 't Noorden. *Maty. Baudrand.*

MODZIR, eene stadt van Litthauwen, in Polen, gelegen aan de Przepiec, onder het gebiedt van Rzeczin, omtrent dertig Fransche mylen van eene stadt, alzo genaamt, en vyf en twintig van Rohaczaw, naar 't Westen. Modzir is niet alleen sterk door zyne werken, maar ook om dat het in een moeras legt, want men kan in hetzelve niet komen dan langs een dyk. *Maty Diction.*

MOENIUS, (CAJUS) Roomsch burgermeester, sloeg de oude Latynen in 't veldt van Rome, en het Roomsche volk gaf hem het derde deel van den buit. Hy was de eerste, die stellagien om openbare redenvoeringen daar op te doen, en voorstevens en galjoenen van de schepen, die hy in den slag van Antium in den jare 416 na Romensbouwinge verovert hadt, deedt oprechten. *Plinius l.* XXXIV. *c.* 5. *Tit. Liv. l.* VIII.

MOERDRECHT. Zie MOORDRECHT.

MOERIS, een groot meir van Egypten, omtrent 72000 schreden van Memphis Westwaarts gelegen. Mela zegt, dat het zelve 2000 schreden in zynen omtrek heeft, en 50 vamen diep is. Hier was weleer een wonderbaar doolhof. Eenigen menen, dat het door den koning Petesucus, of Tithoës aangevangen wierdt meer dan 2000 jaren voor de inneming van Troje. Herodotus wil, dat de koningen van Egypten deel hadden aan dat grote werk, en dat het eerst voltooit wierdt na de regering van Psammenitus, in 't jaar der scheppinge 3550. Anderen zeggen, dat Moeris, koning van Egypten, het tot zyne begraafplaats geschikt hadt; maar Plinius gelooft, dat dit werk ter eere van de zon gesticht wierdt, en zegt dat het gebouw verdeelt was in zestien delen, hebbende ieder verscheide ruime verblyfplaatsen. Men vondt daar in eenige tempels voor hunne afgoden, met meer andere geheiligde plaatsen, en eene menigte zeer hoge pyramiden. In dit doolhof moest men met 90 trappen in gaan, zynde van binnen met porphyre zuilen en schone beelden van hunne goden en Egyptische koningen rykelyk verciert. Dan kwam men in het eigentlyke doolhof, dat met zo veel keeren, hoeken en gangen was afgedeelt, dat men genoodzaakt was een touw aan den ingang vast te maken, om den uitgang weder te vinden, en dit doolhof besloeg slechts een honderdste gedeelte van dit ganfche gevaarte. De woningen waren dubbeld onder en boven de aarde. Volgens Strabo vondt men 'er 30 verblyfplaatsen, naar het getal der gouvernementen van Egypten. Men zag daar een beeldt van den Godt Serapis van negen ellebogen hoog, 't welk, gelyk Appion zegt, uit een stuk esmeraudsteen was gevormt. De plaats, daar dit doolhof gestaan heeft, wordt tegenwoordig genaamt *Castr Carun*, of het kasteel van Caron. Deze Caron was een berucht Vizier, waar van in de geschiedenisse der Arabieren gesproken wordt. Indien men eenige reizigers mag geloven, zouden daar nog 350 vertrekken te vinden zyn, die zo kunstig gebouwt zyn en doolhofs gewyze lopen, dat men daar nog bezwaarlyk uit kan komen. Naar dit doolhof heeft Dedalus dat van Creta gebouwt; desgelyks van Theodorus te Lesbos, en door anderen in Hetrurië voor een begraafplaats van den koning Porsenna. *Chevreau Hist. du Monde. Felibien Vies des Architects.*

MOERIS, een koning van Egypten, die het bovengemelde meir aan de West-zyde van Memphis zou hebben laten graven. *Marmol Desc. Afr.*

MOERKAPEL, een dorp in Hollandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Schielandt.

MOERKERKE, eene heerlykheit in Vlaanderen, waar onder behoren het steedtje Middelburg, Aardenburger-ambacht, enz. Van het geslacht van Moerkerke volgt hier na een afzonderlyk artykel.

MOERKERKE, MOIRKERKE, MOERKERKER-LANDT, of MYNS HEEREN LANDT VAN MOERKERKE genaamt, eene ambachtsheerlykheit in Zuid-Hollandt, gelegen ten Oosten van Maasdam, ten Zuiden van de oude Maas, ten Westen van Beyerlandt, en ten Noorden van Heinkens-en Godeschalksoort. Zy is aldus genoemt naar een ouden heere van Moerkerke, in Vlaanderen; namentlyk, Lodewyk van Praat, heer van het laatstgemelde Moerkerke, hadt van zyne halve zuster, Margareta van Merwede, en van haren man, Willem van Brederode, de baandery van Merwede gekocht in het jaar 1424. Daar by kocht hy nog eenige gorsingen, de welke in het jaar 1439 bedykt, en naar hem *Myns Heeren landt van Moerkerke* genoemt wierden. Van ouds is het een leen der heeren van Putten geweest; maar tegenwoordig is het een Hollandsch leen. Het eene gedeelte van deze heerlykheit is bedykt in het jaar 1439, en *oud-Moerkerke* genoemt; het andere, daar een nieuwe dyk om getrokken is in het jaar 1560, heeft den naam van *nieuw-Moerkerke.* Kerk en predikant, alhier staande, behoren onder de classis van Dordrecht. *Oudenhoven Zuid-Hollandt pag.* 75. *Van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 1008. enz.

MOERKERKE, (HET GESLACHT VAN) een oud en beroemd Nederlandsch geslacht. LODEWYK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, ridder, heer van Moerkerke, in Vlaanderen, was getrouwt met Margareta van Heine, welke weduwe geworden voor de twede maal trouwde met Daniel van der Merwede, by Dordrecht, zone van Daniel van der Merwede, en van des heeren dochter van Stein op de Maze, en verwekte

LODEWYK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, ridder, heer van Moerkerke. Hy is het, die van Margareta van der Merwede, zyne halve zuster, en van Willem van Brederode, haren man, de baandery van de Merwede kocht, waarvan in het artykel van MOERKERKE, of MOERKERKER-LANDT breder gesproken is. Hy overleedt den 6 September des jaars 1440, zynde getrouwt geweest met Jacoba van Essen, waar by hy naliet

FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, ridder, heer van Moerkerke, Ter-Merwede en Moerkerker-landt. Hy droeg in den jare 1473 Merwede op aan Daniel, zynen oudsten zone, en was getrouwt met Elizabeth van Loon, te Dordrecht, vrouw van Karnis en Kyshoek, oudste dochter van Arend van Loon, schildknape, (zynde een jonger zoon uit het huis van Kyshoek) schepen te Dordrecht, en van Petronella, dochter van Abel Verkoop, Pieters zone, burgermeester te Dordrecht. Hy stierf in den jare 1514, zeer oud, en legt begraven onder een tombe in Moerkerke, by Dordrecht, nalatende

I. DANIEL VAN PRAAT VAN MOERKERKE, ridder, heer van Ter Merwede, in den jare 1473, en van Moerkerke, baljuw van Zuid-Hollandt, kamerling van hertog Karel van Burgundië in den jare 1475. Hy stierf voor zyne moeder in den jare 1512, en liet na *Margareta van Praat van Moerkerke*, vrouwe van Ter Merwede, die trouwde met Gerrit van Arkel, heere van Heukelom, zone van Ottho van Arkel, en van Walravina van Broekhuizen, Jans dochter. Hy stierf zonder oir in den jare 1547, zy zeer oud in den jare 1560, vermakende by testamente de heerlykheit van Merwede aan Daniel van den Boetselaar, haar ooms dochters zone, waar door de zelve in 't geslacht van Boetselaar is gekomen, waar in de zelve gebleven is tot Wessel van den Boetselaar toe, dieze aan de stadt Dordrecht verkocht voor 38000 guldens. *Lodewyk van Praat van Moerkerke*, ambachtsheer van Karnis en Barendrecht, stierf in den jare 1537. Hy was getrouwt met Catharina van Egmondt, bastaard dochter van den grave van Buren, en wan vier zonen en twee dochteren, als: *Joost van Praat van Moerkerke*, Dom-kanunnik te Utrecht, die naliet twee bastaard zonen, als: 1. *Lodewyk*, drost van Stein, die getrouwt was met Jolente Dennetieres, van Doornik, zuster van Louis Dennetieres, secretaris by den koning van Spanje, en heeft nagelaten twee dochters, in Walschlandt gehuwelykt. 2. *Jan van Moerkerke*, Joosts twede zoon, schout voor acht dagen binnen Dordrecht van wegens den heere van Asperen en Merwede, stierf in den jare 1615, zynde getrouwt met Margareta van Riebeke van Gent, en wan vier dochteren. II. *Lodewyk van Praat van Moerkerke*, heer van Karnis, stierf in den jare 1537 ongetrouwt. III. *Willem van Praat van Moerkerke*, heer van Barendrecht (van eene mismaakte gestalte) maar om dat hy zich zelven mishuwelykt hadt te Schoonhoven, mogt hy de goederen van Barendrecht niet bezitten, volgens zyns vaders testament en verbodt. Hy wan *Floris*, en *Gerrit van Moerkerke*, jongman overleden, en *Willem van Moerkerke*, die te Utrecht trouwde met Alyd Ram (zuster van Catharina, die met Willem van Nieveldt, heere van Bergambacht en schout van Dordrecht, getrouwt was) en liet na eene dochter, *Willemina van Praat van Moerkerke*, getrouwt met Jakob van Valladolid, heere van Sombeke, zonder kinderen. IV. *François van Moerkerke* stierf jongman in den jare 1535. V. *Françoize van Praat van Moerkerke*, vrouw van Karnis (na het mishuwelyken van haren broeder) was getrouwt met Wessel van den Boetselaar, heere van Asperen en Langerak. Hy stierf in den jare 1575, zy in den jare 1562, hebbende kinderen geteelt. VI. *Petronella van Praat van Moerkerke*, vrouw van Barendrecht, by Dordrecht. Zy trouwde eerst in den jare 1519 met Philips van Cats, uit Zeelandt, zonder kinderen te verwekken, daar na met Herman van Bronkhorst, heere van Batenburg en Stein. Zy stierf zeer oud in den jare 1594, en hadt zeven kinderen, als: (1) *Willem van Bronkhorst*, heer van Batenburg en Stein. Deze wierdt in den jare 1573 by Haarlem van 's konings volk, gedurende de belegering, verslagen, zynde eerst getrouwt met Jenne van S. Omer, genoemt Moerbeke, in Artois, zyne nichte, zonder nazaten te hebben, en daar na met Erika, dochter van den grave van Manderscheidt. Hy wan by de zelve een zoon, *Herman van Bronkhorst*,

horſt, heere van Batenburg, die in den jare 1602 ongetrouwt ſtierf. (2) *Karel van Bronkhorſt*, heer van Barendrecht, wierdt te Keulen doorſteken, en was getrouwt met Alferade van Flodorp, vrouwe van Biegt, uit Kleefslandt, die voortteelden *Maximiliaan van Bronkhorſt*, heere van Batenburg, welke trouwde met Agnes van Kettelaar, en wan kinderen. Nog *Anna*, die trouwde met Jozeph de Malangamba, een Italiaan, en Petronella van Bronkhorſt, die trouwde met Marten Bentink, in Gelderlandt. (3) *Dirk van Bronkhorſt*, van Batenburg, wierdt in den jare 1561 te Bruſſel op de Savel onthoofd. (4) *Gysbert van Bronkhorſt* ſtierf met zynen broeder. (5) *Maria van Bronkhorſt*, die trouwde met N. van Elteren, heere van Vogelzank, en wan *Erizna van Elteren*, welke trouwde met Ido van Inhauzen, heere van Kniphauzen, by welken zy onder andere kinderen hadt *Eva van Inhauzen*, die trouwde met Maximiliaan, heere van Cruningen en Heenvliet. Zy ſtierf te Ryswyk, by 's Gravenhage, in den jare 1615, hy in den jare 1612, nalatende kinderen. (6) *Swaantje van Bronkhorſt* ſtierf ongetrouwt. (7) *Lysbeth van Bronkhorſt*, getrouwt met Gerrit van Luxemburg, ridder, heere van Houloigne in Luikerlandt, by welken zy wan *Bouwe van Luxemburg*, heere van Houloigne, getrouwt met Geertruid Kloets.

II. Frank van Praat van Moerkerke, die volgt.

Frank van Praat van Moerkerke, heer van Moerkerke, in Zuid-Hollandt, en van Kyfhoek, zoon van Frank van Praat van Moerkerke, en van Elizabeth van Loon, leefde in de jaren 1471 en 1479. Hy was eerſt getrouwt met N. van Boſchhuizen, daar na met Rynsburg van Sonneveldt, verwekkende uit het eerſte bedde

Karel van Praat van Moerkerke, heer van Moerkerke in Zuid-Hollandt, die trouwde met Catharina van Halewyn, dochter van Karel van Halewyn, heere van Maldeghem, in Vlaanderen, en wan twee dochters. De oudſte was Joſina van Praat van Moerkerke, vrouw van Moerkerke, in Hollandt, getrouwt met Lodewyk van Vlaanderen, heere van Praat, ridder van 't Gulde Vlies, en ſtadhouder van Hollandt in den jare 1544. Hy ſtierf in den jare 1555, zy in den jare 1540, oud 65 jaren, nalatende een zoon, *Jan van Vlaanderen*, heere van Moerkerke, die den jare 1545 voor zynen vader ſtierf zonder kinderen, zynde getrouwt geweeſt met Jacoba van Burgundië, zuſter van Maximiliaan, markgrave van Ter Vere: de jongſte was Anna van Praat van Moerkerke, vrouw van Moerkerke na haren neef, en trouwde in den jare 1535 met Jooſt van St. Omer, genoemt Moerbeke, heer van Damoultre in Walſchlandt. Zy ſtierf weduwe in den jare 1559, nalatende: 1. *Karel van St. Omer*, heer van Danoultre en van Moerkerker-landt, by Dordrecht, 't welk hy in den jare 1559 verkocht aan Goſewyn van Raasveldt voor 51000 guldens, en zyn gedeelte in Kyfhoek kocht van hem Arend van der Myle, ſchildknaap, en burgermeeſter te Dordrecht. Hy ſtierf zonder kinderen, zynde eerſt getrouwt geweeſt met N. van Treslong, daar na met N. van Oignes, beide in Walſchlandt. 2. *Johanna van St. Omer*, die ſtierf zonder kinderen, eerſt getrouwt met Hollart van Halewyn, heere van Boefingen, in Vlaanderen, en daar na met Willem van Bronkhorſt, heere van Batenburg, hier voor gemeld.

Uit het twede bedde hadt hy

Kornelis van Moerkerke, die volgt; *N. van Moerkerke*; *N. van Moerkerke*, beide geeſtelyke.

Kornelis van Moerkerke, zoon van Frank van Praat van Moerkerke, en van Rhynsburg van Sonneveldt, was getrouwt met Leonora van der Werve, Jans dochter, te Antwerpen, en wan

Maximiliaan van Moerkerke, die eerſt trouwde met N. Cobbaarts, en wan by de zelve eene dochter, die geeſtelyk was. Hy wan naderhandt by zyne twede huisvrouwe *Jakob van Moerkerke*; *Kornelis van Moerkerke*; *Philips van Moerkerke*; *Lucas van Moerkerke*, en *Lysbeth van Moerkerke*.

Het wapen van dit geſlacht was een ſchildt van goudt, en daar in een Burgundiſch kruis van keel, beladen met vyf St. Jakobs-ſchelpen van goudt. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven. S. van Leeuwen Batav. illuſtr.*

MOERMONT, voor dezen een ſterk kaſteel op het Zeeuwſche eilandt Schouwen, het welk langen tydt het ſtamhuis en de verblyfplaats der heeren van Reneſſe is geweeſt. Het was met wyde en diepe grachten omcingelt, en met vyftorens voorzien. Heer Jan van Reneſſe, door grave Jan van Hollandt tot baljuw van Zuid-Hollandt aangeſtelt, door Wolfert van Borſſelen valſchelyk van verradery en eene zamenzwering beſchuldigt zynde, wierdt hy door den grave gebannen, en zyn kaſteel Moermont, volgens het verhaal van Melis Stoke, tot den grondt toe geſlecht. De Hr. en Mr. *Ieman van Zuidlandt*, heer van Moermont, heeft het ſlot naderhandt doen herſtellen, en met een gracht omvangen. Daar na is de Ed. Heer *Daniel van Wyngaarden*, heer van Werkendam en Benthuizen, heer van Moermont geworden. *Boxhorn en Smallegange Kronyk van Zeelandt.*

MOERSBERGEN, gelegen in het bovenkwartier van het ſticht van Utrecht, onder het karſpel van Doorn, is thins-plichtig aan het Kapittel ten Dom te Utrecht, en wierdt den 23 May des jaars 1539 door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor eene riddermatige hofſtadt erkent. Die van het geſlacht *van Waal*, welke zich daarom ook *Waal van Moersbergen*, tot onderſcheidt des geſlachts van *Waal van Vroneſtein*, uit een geheel anderen ſtam geſproten, hebben doen noemen, zyn langen tydt eigenaars en bezitters van deze ridderhofſtadt geweeſt. In het laatſt van de XV eeuwe behoorde de zelve aan *Bartholomeus van Waal van Moersbergen*, die de na-handt aan de vrye thinsweer van het goedt te Moersbergen in den jare 1492 op den dag der Apoſtelen Simon en Judas den Domprooſt Simon van der Sluis opdroeg, ten behoeve van *Dirk van Waal van Moersbergen*, zynen zone, onder beding, dat het nimmermeer uit zyn geſlacht vervremt, of eenigzins bezwaart zou mogen worden, zo lang als 'er iemandt van zyn lyf geſproten in wezen zou zyn. Op deze voorwaarde dan is ook *Dirk van Waal van Moersbergen* na de doodt van zynen vader, Bartholomeus van Waal van Moersbergen, met de thinsweer van het goedt te Moersbergen beleent den 13 July des jaars 1493. Wanneer hy zonder kinderen overleden was, is *Bartholomeus van Waal van Moersbergen*, een zoon van zynen broeder Johan van Waal van Moersbergen, met de thinsweer verlyd den 4 May des jaars 1552, door wiens doodt die gekomen is op zynen zone *Adolf van Waal van Moersbergen* den 8 April des jaars 1592. Deze maar eene eenige erfdochter, *Catharina Maria van Waal van Moersbergen*, nalatende, is de ridderhofſtadt Moersbergen door haar huwelyk gekomen aan het geſlacht van *Ooſtrum*, uit het welke *Jan van Ooſtrum*, als man en voogdt van zyne huisvrouwe, Catharina Maria van Waal van Moersbergen, voornoemd, na het afſterven van Adolf van Waal van Moersbergen, haren vader, met de thinsweer verlyd is den 24 Juny des jaars 1637. Zy overleden zynde is het goedt gekomen op haren oudſten zone, *Jan Gerard van Ooſtrum*, den 17 Juny des jaars 1645, die het wederom nagelaten heeft aan zyne dochter, *Catharina Maria van Ooſtrum*, den 9 January des jaars 1698. Deze van de Ed. Mog. Heeren Staten van het ſticht van Utrecht verworven hebbende, dat het huis te Moersbergen uit het verbandt van fideicommis, door haren zesden grootvader, *Bartholomeus van Waal van Moersbergen*, daar op gelegt, ontſlagen wierdt, heeft het verkocht aan *Kornelis de Booth*, heer van Kadzandt, die daar mede verlyd is den 20 October des jaars 1708, na wiens doodt het gekomen is aan *Maria Elizabeth de Booth* den 22 February des jaars 1721.

Wegens deze ridderhofſtadt hebben ten tyde der vrye Staats-regering twee Heeren in het lidt der Heeren Edelen 's lands van Utrecht zitting gehad. De eerſte is geweeſt *Bartholomeus van Waal*, heer van Moersbergen, die, nu al voor het afzweren van koning Philips in de orde der Heeren Edelen beſchreven geweeſt zynde, in de jaren 1578 en 1579 een der gevolmachtigden wegens het ſticht van Utrecht geweeſt is, om de Utrechtſche Unie met de gevolmachtigden van verſcheide andere Nederlandſche landſchappen te helpen ontwerpen, en zich naderhandt in den jare 1587 ſterk tegen de onrechtmatige handelingen van den ſtaatzuchtigen Leiceſter geſtelt heeft, als uit de Nederlandſche Jaarboeken blykt. De andere is geweeſt zyn zoon *Adolf van Waal*, heer van Moersbergen, die den 22 January des jaars 1606 beſchreven zynde veel deel in de Arminiaanſche onluſten van zynen tydt gehad heeft, en deswegen in den jare 1618 door prins Maurits van zyn ampt en bediening is afgezet.

MOERSCHANS, eene ſterkte in Hollandſch Vlaanderen, twee mylen van de ſtadt Hulſt naar 't Weſten.

MOESEL, in 't Latyn *Moſella*, in 't Franſch *Moſelle*, eene rivier, die van Ptolemæus *Obrinca* genaamt wordt. Zy heeft haren oorſpronk uit het Vaugiſche gebergte, niet verre van het dorp Buſſans, op de grenzen van de Elzas en 't Franſche Comté. Verſcheide wateren vloeien in de zelve boven Remiremont. De Vologne, of Voloje, vloeiende van Nuny, wordt groter by 't dorp Chamery, van waar zy loopt naar Epinal, Chaſté, Charmes, Bayon, Chaligny, daar zy de Modon ontfangt, en vergroot wordt door de Colon en Brenon. Vervolgens beſpoelt zy Toul, daar na Pont à Mouſſon, en tuſſchen deze twee ſteden wordt zy machtiger door de Meurthe, van Nancy komende. De Moeſel loopt vervolgens naar Mets, daar zy de Seille mede neemt, naar Didenhoven, vervolgens naar Trier, en vereenigt zich met den Rhyn by Coblents. Behalven de bovengemelde riviertjes krygt zy ook omtrent Didenhoven de Sier, Kil, Mun, en andere. Verſcheide oude ſchryvers maken gewag van den Moeſel. *Auſonius* geeft daar eene fraaie beſchryving van *Idyll.* III. *Freher. Comm. ad h. l.*

MOESTLINUS, (Michiel) een beroemd wiskunſtenaar, en profeſſor te Heidelberg. Hy was de eerſte, die dat zwakke licht ontdekte, het welk zich aan het gewelf des hemels vertoont, wanneer de maan nieuw wordt. In Italië verdedigde hy door eene redenvoering het gevoelen van Copernicus, waar door Galilæus zo krachtig aangedaan wierdt, dat hy het zelve omhelsde, en dat van Ariſtoteles en Ptolemæus, dat hy te voren volgde, verwierp. Deze Moeſtlinus ſtierf in den jare 1550. *Konig Biblioth.*

MOEZ ALDAULAT is de bynaam, of tytel, dien de Kalif Moſtakfi gaf aan Ahmet, derden zoon van Bouiah, de welke een machtig vorſt in Aſië wierdt; en om dat hy meer onder dezen naam dan onder dien van Ahmet bekend is, heeft men beſt geoordeelt van hem op dien naam te ſpreken. Schoon hy de jongſte van de drie broeders was, en alleen uit de handt van zynen oudſten broeder Omad Aldullat gehouden wierdt, verhief hy zich echter boven hem, ſchoon hy de ſtichter was der heerſchappy van de Bouiden. Moez kreeg van zyn oudſten broeder als eene gift de provincie van Kerman, of het Perſiſche Karamanië in 't 322 jaar van de Hegire; maar hy moeſt de zelve eerſt winnen, want Mohammed, zoon van Elie, een dapper prins zynde, bezat de zelve, en beſchermde zyn gebiedt met de uiterſte kracht. Hierom beſloot Moez eerſt het klei-

kleine landschap Sirgian, daar de minste bezetting in lag, aan te tasten, 't welk hy vermeesterde, en bekwaam vondt om door zyne krygsbenden tot beter gelegenheit bezet te worden. Zyn heir vervolgens machtiger wordende, leverde hy Mohammed verscheide veldslagen, en was doorgaans in de zelve overwinnaar. Eindelyk dwong hy hem het veldt te ruimen, en zich in een zyner sterkste plaatsen op te sluiten, die echter van de geschiedschryvers niet genoemt wordt. Moez belegerde hem daar in, maar vondt meer tegenstandt dan hy verwacht hadt. Khondemir verhaalt, dat Mohammed, dien men ook Emir Ali noemde, wetende, dat de belegeraars gebrek aan mondkost hadden, en door den honger gedrukt wierden, hen by nacht levensmiddelen zondt, en niet naliet hen by dag dapper wederstandt te bieden. Moez, willende weten om wat reden hy zulks deedt, kreeg van Emir Ali tot antwoordt, dat nademaal hy hem by dag liet aantasten, hy oordeelde, dat hy dan maar zyn vyandt was, maar by nacht, als alles stil was, merkte hy hem en zyne soldaten aan als vremdelingen, die hy oordeelde als gasten te moeten handelen. Moez Aldoulat wierdt door dit antwoordt geraakt, en zynen vyandt in edelmoedigheit niet begerende te wyken, brak hy de belegering op, en liet Emir Ali in de plaats gerust en volkomen meester, zonder hem ooit eenige hinder aan te doen, vergenoegende zich met het overige gedeelte van Kerman. Deze overwinning baande hem den weg in 't Khouzistan, 't welk het Susiana der ouden is. Hier vondt hy de krygsbenden van den Kalif Mostakfi in bezetting leggen: ligtte een gedeelte daar van op, en verjoeg de andere. Dit gaf hem middel om zyn lang gewenscht voornemen, van Bagdad te belegeren, uit te voeren, 't welk geschiedde in 't 335 jaar van de Hegire. Deze grote stadt gaf zich na weinig tegenweer aan hem over: want de Kalif hadt geen keuze van een andere party te kiezen dan hem met opene armen te ontfangen, vermits hy van krygsvolk ontbloot was, en deedt hem alle bedenkelyke eer aan; en het was by die gelegenheit, dat hy hem den tytel gaf van *Moez Eddaulat*, het welk betekent, *de arm* of *kracht van staat*. Hy beval, dat deze tytel in alle de mosqueën zou afgelezen, en op de munt van het landt geslagen worden. Hy omhing dezen prins met den koninklyken mantel, zette hem de kroon op 't hoofdt, en begeerde, dat hy zyn verblyf in 't achterste gedeelte van zyn paleis zou nemen. Alle deze gedwongene eerbewyzingen beletten echter niet, dat Moez de achtbaarheit van den Kalif fnuikte, hem eerlang afzette, en eenen Moutti-Lillach, die ook van het geslacht der Abassiden was, en eigen neef van den vorigen Kalif, in zyn plaats stelde. Weinig tyds daar na beroofde hy hem van zyne oogen, en hieldt hem in zyn eigen hof gevangen, waar in hy stierf in 't 338 jaar van de Hegire. Deze overwinning van Bagdad wierdt wel haast gevolgt van die van Mosul, en vervolgens onderwierp zich het overige van Assyrië, met Mesopotamië, Damascus, en geheel Syrië, 't welk nog aan den Kalif toebehoorde, aan dezen Sultan, schoon hy geen anderen tytel aannam dan dien van *Emir Al Omera*, dat is *vorst der vorsten*, of *hoofdt van alle kommandanten*, onder het gezag van een souvereinen Kalif. Deze waardigheit en oppergezag bekleedde hy tot het 356 jaar van de Hegire, en liet tot zynen opvolger na *Azzeddaulat*, zynen zoon, die alle deze staten onder den zelven naam en met het zelve gezag onder den Kalif bestierde; maar sedert zyn de Kalifen al hun vermogen kwyd geraakt, en alleen gehouden tot de waarneming der mosqueën, daar men hen niet van beroven kan ten opzichte van hunne waardigheit, vermits het ampt en de achtbaarheit der Imans, of Kalifen by de Mahomethanen zo verre kan getrokken worden als de achtbaarheit der pauzen by de Roomsch-Katholyken. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOEZ LEDINILLAH is de bynaam van *AbouTemim Måad*, zoon van Mansor, den zone Caiems, des zoons Mohammeds, bygenaamt Al Mahadi. Hy wierdt de vierde vorst en eerste Kalif van Egypten uit den stamme der Fathimiten. Hy begon zyne regering in Afrika in 't 341 jaar van de Hegire, en hieldt zyn koninklyken setel in de steden Caïrouan en Mahadie over en weder tot aan den jare 358. In dit jaar zondt hy in Egypten Giauhar, een Griek van natie, vrygemaakte van den koning, zynen vader, die hem verheven hadt tot de eerste ampten van het leger, en gaf hem het gebiedt over een talryk heir om deze gewigtige provincie te bemachtigen. Deze veldheer maakte zich zeer gemakkelyk meester van dat ryk, en verzekerde zich zelfs van de hoofdstadt, die men eertyds Fustath noemde, en de zelve is, die men Mesr, of 't oude Babylon van Egypten noemde, daar hy de eerste grondslagen leide van eene stadt, de welke heden groot-Caïro genoemt wordt. De geschiedschryver Nouaïri schryft, dat Moez, na dat hy 20 jaren in Afrika geheerscht hadt, uit de stadt Mansouriah, die zyn vader hadt laten bouwen, naar 't eilandt Sardinië trok in 't 361 jaar van de Hegire, latende Afrika onder het gezag van Joseph Ben Zeïri Ben Menad. Na dat hy daar omtrent een jaar zyn verblyf gehouden hadt, zeilde hy naar Tripoli, in Barbaryë, daar hy niet vertoefde, maar zyn tydt waarnemende naar Alexandrië stevende, welke stadt weinig maanden te voren door zynen veldheer Giauhar was ingenomen, en plantte daar zynen ryksetel, verlatende Afrika, daar hy en zyne voorzaten reets 65 jaren geheerscht hadden. Zo haast Moez zich vredig bezitter van Egypten zag, verboodt hy, dat men in de openbare gebeden den naam van den Kalif Mothi den Abassider, die zynen setel nog te Bagdad hadt, zou melden, en liet met alle macht aan de voltooijing van de nieuw-begonne stadt Caïro werken, die Giauhar onder het teken van den planeet Mars begonnen, en met den naam van *Alkaheri*, dat is de *zegepralende*, benoemt hadt, ter eere van den naam Caher, daar de Arabische sterrekundigen de planeet Mars door verstaan. Schoon dat Giauhar reets de volkeren van Egypten de gehoorzaamheit, die zy aan den Kalif verschuldigt waren, ontwend hadt, sedert den jare 360, duurde het geen twee jaren daar na, of men hadt twee Kalifen onder het Muselmandom, te weten Mothi, den wettigen opvolger van het geslacht der Abassiden, en dien Moez hadt aangestelt onder voorwendsel, dat hy een afstammeling was van Ali, en den naam van de Fathimiten hadt aangenomen. Deze, om by het volk zyne wettige bezitneming van dit ampt en dien naam te doen gelden, gaf last, dat men in de openbare gebeden deze woorden zou gebruiken, betekenende zo veel als: *Dat Ali leve, wiens daden alle lof waardig geweest zyn*, en welk gebedt men begon met de woorden, waar van de zin is: *In den name van den Godt, die goed en barmhertig is.* Dit vondt men aan het hoofdt van alle de hoofdstukken des Alkorans, en waar mede de Muselmans alle hunne gebeden begonnen, ja zelfs het meeste van al wat zy deden. Deze scheuring van twee Kalifen in het Mahomethanendom duurde van den jare 362 tot het 567 van de Hegire, wanneer Noureddin, Sultan van Aleppo en Syrië, en Saladin, zyn veldheer in Egypten, het Kaliffchap der Fathimiten te niet deden, en dat der Abassiden herstelden, in 't erkennen van Mosthadhi voor wettigen Kalif en souverein, Iman, of paus der Muselmannen, die zynen setel te Bagdad hieldt. Moez stierf in 't 365 jaar van de Hegire, oud 45 jaren, na dat hy 21 jaren in Afrika, en maar drie in Egypten geregeert hadt, nalatende zynen zoon tot opvolger. Deze was genaamt *Aziz Billah*, en liet zich zelf tot in den tempel van Mecca uitroepen. De geschiedschryvers pryzen de rechtvaardigheit en gematigdheit van Moez. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOG, een koninkryk in Indië. Zie ARRACAN.

MOGOL, (HET RYK VAN DEN GROTEN) 't welk men *Indostan* noemt, bestaat in 't grootste gedeelte van 't vaste landt van Indië. De Indianen geven den naam van *Mogols*, *Mogors*, of *Mogollistanen*, aan de volkeren, die zo zwart niet zyn als die de halfeilanden bewonen. Het ryk van den Mogol heeft Tartaryë ten Noorden, Persië ten Westen, den Ganges met eenige bergen ten Zuiden, en ten Oosten wordt het zelve afgescheiden door een grote reeks van bergen van de staten des konings van Ava, anders Brama. Men wil, dat dit ryk in de lengte zich omtrent 650 mylen, dat is van 't Oosten naar 't Westen, en in de breedte, van 't Noorden naar 't Zuiden 450, uitstrekt, en 40 koninkryken in zich bevat, die alle den naam van hare hoofdsteden voeren. Agra en Dely zyn de voornaamste steden, en leggen aan de rivier Semena, daar de keizer of Mogol zyn verblyf houdt. De eerste was weleer de hoofdstadt, en Lahor wordt als de voornaamste handelplaats te landt gerekent. De andere koninkryken zyn Gualeor, Bando, Jeselmere, Hendowns, Jenupar, Peng-ab, Naugracut, Bankisk, Raja Ranas, Guzuratte, Chitor, Tatta, Soret, Multan, Attok, Buckar, Hyjacan, Decan, Orixa, Siba, Jamba, Malvai, Kandis, Bakar, Sambail, Narvar, Kachemire, Cabul, Kakares, Pitan, Kanduana, Patua, Gor, Udessa, Bengale, Betan, Jesual en Mevat. De staat van den Mogol is vruchtbaar en volkryk aan de rivieren. Men verzamelt daar katoen, ryst, gerst, enz. Men vindt 'er ook citroenen, oranjeappelen, dadels, kokusbomen, en veel zyde. De Indianen zyn doorgaans bruin, of olyfkleurig, met zwart haair, en zyn goede handwerkslieden, waarom zy de vremdelingen, die zy Franken noemen, zeer achten. De rivieren de Ganges en Indus doorsnyden dit landt van 't Noorden naar 't Zuiden. De andere rivieren, daar in-en doorvloeiende, zyn Guenga, Narvan, Tapte, Pader, Kanda, Persesli, Semena, Kaul, Ravee, enz. die alle veel tot de vruchtbaarheit des lands toebrengen. Het water van den Ganges is zeer ligt, en de Indianen zeggen, dat het hen heiligt, wanneer zy daar van drinken, en 'er zich in wasschen; waarom zy dikwils, wat verre daar van af wonende, in pelgrimagie derwaarts reizen, en als dan eenig water met zich nemen: ja men verzekert, dat op zommige tyden van 't jaar meer dan 500000 Mogollistanen derwaarts gaan, om zich daar in te baden, en zulks gedaan hebbende werpen zy daar eenig goudt en zilver in tot dankbaarheit. De Mogollen, afstammende van de Tartaren, rekenen hun gebiedt van den jare 1401. Zy zeggen, dat Timor-Lengue, 't welk een lam of kreupel prins betekent, en dien wy Tamerlan noemen, met de naaste bloedverwant van 't ryk, of de eenigste dochter van den vorst van groot-Tartaryë trouwde, en dat de Grote Mogol uit dat huwelyk voortkwam. Hunne geschiedboeken tekenen tien of elf koningen aan, waar onder men *Houmajon*, of de Gelukkige, telt, die vader was van *Akber*, bygenaamt de Grote, berucht door zyne overwinningen en de uitbreidinge van zyn ryk. Akber was vader van *Jean-Guyr*, welke naam betekent *innemer der wereldt*, vader van Chah-Jehan, 't welk te zeggen is *koning van de wereldt*. Deze stierf in den jare 1665, en hadt vier zonen en twee dochteren. Hy gaf aan de zonen de vier voornaamste provinciën van zyn ryk om de zelve te bestieren. De oudste zoon wierdt *Dara*, of *Daracha*, de twede Sultan *Sujah*, de derde *Aureng-Zeb*, en de vierde *Morad-Backche*, de dochters *Begum-Seheb* en *Rauchenara-Begum* genaamt. Deze kinderen gewan Chah-Jehan by zyne gemalinne Tage-Mehalle, berucht wegens hare schoonheit en verstandt, en voor welke men ook eene prachtige tombe heeft opgerecht. Jehan-Guyr hadt eene verstandige vrouw getrouwt, die zeer lang met veel voorzichtigheit het ryk beheerschte. Men noemde haar *Nour-Mehalla*, en daar na *Nour-Jehan-Begum*, dat is *het licht des vrouwentimmers*, of *het licht der wereldt*. Chah-Jehan viel in eene zware krankheit in den jare 1654, die een gansch jaar duurde. Dit veroorzaakte een groten tweespalt on-

der zyne zonen, die alle vier naar de oppetheerſchappy ſtreefden. Zy namen de wapenen op, en de oorlog duurde wel omtrent vier of vyf jaren. De derde zoon, Aureng-Zeb, hadt het geluk van hen te overwinnen, en op den troon te klimmen. Hy hadt lang de rol geſpeelt van een Fakir, of Dervich, het welk een heilig in dat landt is, en maakte zyn broeder Morad-Backche wys, dat hy de wapenen opnam alleen om hem aan den ſcepter te helpen; maar het vervolg deedt zien, dat hy meer bekwaamheit en moedt in den oorlog hadt dan de andere, dien hy in verſcheide veldſlagen ſloeg, tot dat hy alleen meeſter van het ganſche ryk bleef. De Grote Mogol is een machtig vorſt, die een ongeloofſlyken ſchat bezit, voornamentlyk in edelgeſteenten. Chah-Jehan, die van de zelve een groot liefhebber en kenner was, hadt 'er by uitſtek veel vergadert. De grootſte heeren van zyn hof worden *Omrahs* genaamt, aan welke hy treffelyke jaargelden geeft: de minder of kleine Omrahs noemt men *Manſebdars*, en zy ſtaan ook onder zyne ſoldy. Verſcheide Rajaas, of kleine koningen hangen mede van den Mogol af, en betalen hem ſchatting. De krygsmacht is hier verwonderlyk: de ſoldaten noemt men *Ragipouts*. De Omrahs zyn verplicht wacht te houden in en aan het hof des konings. Zy zyn gemeenlyk ſtedehouders van koninkryken, of byzondere ſteden. De koning, of Mogol, is erfgenaam van alle zyne onderdanen, grote en kleine, en alle de landen van zyn ryk behoren hem toe in eigendom, uitgenomen eenige huizen, of hoven, die hy verkoopt, of weggeeft. De Mogol is een Mahomethaan, en vele van zyne onderdanen zyn Heidenen, en hebben prieſters, die zy Brachmannen noemen. Zie van hen breder op dat woordt. Zie ook het woordt INDIE, daar de ſchryvers, die van dit ryk geſchreven hebben, aangehaalt worden.

MOGOL, of GROTE MOGOL, een naam, dien men aan den keizer van het vaſte landt van Indië geeft, aan deze zyde of langs den Ganges, 't welk men gemeenlyk noemt het Ryk van den Groten Mogol, waar van in 't voorgaande artykel geſproken is, des men in dit artykel ſlechts zal aantekenen het geen zyn perſoon en regering raakt. Zyn geboortefeeſt wordt vyf dagen achtereen geviert, wanneer men gewoon is hem te wegen, en als hy zwaarder dan 't jaar te voren weegt, verſchaft dit aan zyne onderdanen eene grote blydſchap. Als hy gewogen is gaat hy zitten op zyn allerprachtigſten troon, (want hy heeft 'er verſcheide) en als de groten des ryks hem dan komen begroeten, geven zy hem met een geſchenken. De hofdames zenden hem de zelve ook, mitsgaders de ſtedehouders der provinciën en ſteden. Deze geſchenken beſtaan in edelgeſteenten, als diamanten, robynen, esmarauden en paarlen, en in goudt en zilver, ryke ſtoffen en olifanten, die alle van dien dag waardig geſchat worden dertig millioenen guldens. Men begint al voorbereidſelen tot dit feeſt te maken twee maanden eer die dag komt. Het eerſte werk, dat zy doen, is, dat zy de twee grote hoven van het keizerlyk paleis overdekken met rood fluweel, geſtikt met goudt, 't welk zo zwaar is, dat men daar ſtutten onder moet zetten, zo dik als maſten van ſchepen, ter hoogte van 35 of 40 voeten. De koorden van deze overdekſels zyn zo dik als kabeltouwen, gewerkt van katoen, met verſcheide koleuren. Vervolgens maakt men de tronen gereed. De Grote Mogol heeft 'er zeven, alle zeer prachtig. De eerſte praalt luiſterryk met diamanten, de andere zyn met robynen, esmarauden, paarlen, en verdere koſtelykheden verſiert. De grote troon, die men in de zaal van 't eerſte hof opręcht, is omtrent zes voeten lang, en vier voeten breed, en heeft byna de gedaante en grootte van een veldbedt: op de vier voetſtukken, die omtrent 24 duim hoog zyn, ſtaan vier ſtaven, die den troon onderſchragen, mitsgaders twaalf kolommen, die den hemel van boven aan drie kanten onderſteunen. De voeten, zuilen en kolommen van dezen troon zyn alle met goudt ingelegt, en met eene menigte van diamanten en andere edelgeſteenten bezet. In het midden van ieder ſtyl ſtaat een grote robyn, omringt met vier esmerauden, als een vierkant kruis: verder blinken deze ſtylen overal van andere diergelyke kruiſſen, daar men wat verandering in 't plaatſen van de geſteenten in gemaakt heeft, 't welk heerlyk om te aanſchouwen is. De ledige plaatſen tuſſchen deze robynen en esmerauden zyn bezaait met diamanten en paarlen, in goudt gezet. Aan dezen troon zyn vaſtgemaakt een ſabel, een wapenknods, een ſchildt, een boog, en een koker met pylen, zynde alle deze dingen met koſtelyke geſteenten bezet. Het dekſel, of de hemel van dezen troon is met diamanten en paarlen rykelyk bezet, hangende rondom af eenige ſnoeren van paarlen als franjen. Boven op dien hemel, 't welk een gewelf is, van vier panden aaneen gehecht, ſtaat een paauw, wiens ſtaart van blaauwe ſaphieren en andere koſtelyke geſteenten heerlyk blinkt. Het ligchaam is van goudt, geëmailleert, en met eenige geſteenten bezet: voor op zyn borſt ſtaat eene zeer grote robyn, waar onder eene peerparel hangt van eene buitengewone grootte. De twaalf kolommen, die dezen hemel onderſteunen, zyn niet minder rykelyk met paarlen en geſteenten bezet. De zyde, die naar 't hof ziet, tegen over den koninklyken ſtoel, pronkt van voren met een dierbaar kleinoodt, beſtaande uit een diamant, buitengemeen groot, en omzet van robynen, ſmaragden, en andere dierbare geſteenten. Aan beide zyden van den troon ſtaan twee rood fluwele zonneſchermen, geborduurt met goudt, en omzet met franjen van paarleſnoeren, wier ſtokken mede met diamanten, robynen en paarlen overal bezet zyn. Deze zo koſtelyke troon wierdt door Tamerlan begonnen, en door Chah-Jehan voltooit, en wordt op 160 millioenen geſchat. Daar ſtaat nog een andere troon achter, die ovaal en zonder hemel is.

Terwyl de koning op dien troon zit, ſtaan aan ieder zyde van den zelven vyftien paarden, getoomt, en gehouden ieder door twee officiers. De tuigen zyn met diamanten en andere koſtelyke geſteenten bezet: ieder paardt heeft een boſch zeer koſtelyke pluimen op 't hoofdt, en een prachtigen met goudt geſtikten zadel op den rug, hebbende aan den hals een kleinoodt van diamanten en andere geſteenten. De minſte van deze paarden koſten omtrent 5000 ryksdaalders, en de beſte wel 10000. Een uur na dat de koning op zyn troon gezeten heeft, brengt men 7 olifanten, waar van de eerſte den ſetel des konings op den rug draagt. De andere zyn bedekt met goude en zilver geborduurde dekkleden; om hun hals hangen goude en zilvere ketenen, en vier zyn 'er, die achter aan op de zyde, den koninklyken ſtandaardt voeren, afwaaiende van eene halve piek, die door een officier, daar nevens gaande, regt gehouden wordt. Men brengt den eenen voor den anderen aan den troon, en ieder olifant maakt eene eerbewyzing voor den Mogol, leggende driewerf zyn tromp op de aarde, ſlingerende de zelve dan driewerf om zyn hoofdt, en gevende ieder maal, dat hy zulks doedt, een grote ſchreeuw. Na dat de koning dezen tocht der olifanten gezien heeft, verlaat hy den troon, en gaat met drie of vier zyner geſnedenen in den Haram, dat is het vrouwentimmervertrek, daar hy omtrent een half uur toegebragt hebbende, wederkeert naar een andere zaal, daar hy op een van de tronen, aldaar opgerecht, gaat zitten. Gedurende de vyf dagen van dit feeſt komen de groten van het ryk, en offeren hem hunne geſchenken, beſtaande in 't geen hier boven gezegt is. De Grote Mogol is waarlyk de rykſte en machtigſte vorſt van het Ooſten, zo niet van de gehele wereldt. *Taverniers Reize naar de Indiën.*

MOGOLLISTANEN, of MOGOLS, oude volkeren van groot-Tartaryë, naar 't Noorden, die aan een ſouverein vorſt onderdanig zyn, wiens dochter met Tamerlan trouwde, en die dus erfgenaam van de kroon wierdt in den jare 1401. Tamerlan trok met de Mogolliſtanen naar Indoſtan, en maakte zich meeſter van dat ryk, het welk men ſedert het Ryk van den Groten Mogol noemde. Zie boven. Deze keizers zyn Mahomethanen, van de ſekte, Sonnis genaamt, of Turken, verſchillende van het gevoelen der Perſianen. Naardien Tamerlan vremd in dat geweſt was, gaf hy het zelve aan een zyner afſtammelingen, die het met grote legers gedurig in toom moeſt houden tegen de opſtanden der Rajas, Pataas, en andere innerlyke vyanden, en tegen de Perſianen van buiten. De ware Mogolliſtanen zyn wit, daar de andere Indianen zwart zyn. De blanke vremdelingen noemen zy ook Mogolliſtanen, als zy Mahomethanen en Sonnis zyn. *Bernier Hiſt. du Grand Mogol.*

MOGUER, eene kleine ſtadt, of burgt van Andaluſië, in Spanje, gelegen aan de Tinto, omtrent een myl van den mondt der zelve, daar zy zich in de golf van Cadix ontlaſt, en vyftien mylen van de ſtadt Seville naar 't Zuid-Ooſten. *Maty Dict.*

MOHATS, eene kleine ſtadt van 't graafſchap Baranywar in neder-Hungarië, niet verre van den Donauw, daar de zelve in het graafſchap Vyfkerken (Fünfkirchen) een ſtuk lands tot een eilandt maakt. Prins Karel van Lotharingen, zynde te Mohats den 10 Auguſty des jaars 1687, kreeg laſt van den keizer om Ziclos en Vyfkerken te gaan verwoeſten, en des anderen daags tot op een myl na van Ziclos aan den berg Harſa genadert zynde, ontdekte hy het heir der Turken, 't welk hem noodzaakte in ſlagorder voort te trekken. Na dat men eerſt lang met elkander geſchermutſelt hadt, kwam het den 12 van de gemelde maandt tot een treffen, en de prins Karel behaalde de overwinning op de Turken, en de Janitzaren zelf waren genoodzaakt hunne verſchanſſing te verlaten, en wierden vervolgt tot over de Drave, achterlatende 24 ſtukken geſchut, 13 mortieren, eene grote menigte buſchkruidt, kogels, bommen, granaten, en ander oorlogstuig, behalven alle hunne toeruſting, kameelen, buffels, en karren. Het legerveldt der Turken, zynde drie mylen in zyn omtrek, was bedekt met koſtelyke tenten, daar men veel buit kreeg: ook vondt men daar overvloedt van levensmiddelen, zo dat zy alles hadden laten ſtaan om maar vaardig aan de brug van Eſſek te komen. Eenige gevangenen verhalen, dat de groot-Vizier zo haaſt de brug niet overgetrokken was met de Spahis, of hy liet de zelve afbreken, om niet nagejaagt te worden, en dat 'er van 30000 Janitzaren wel omtrent de helft geſneuvelt was. Men vondt ook meer dan 6000 op het ſlagveldt, behalven de gewonden, die in de boſſchen gevlucht aan de zelve ſtierven, en die gene, die in de Drave verdronken. Deze grote overwinning koſtte niet meer aan de keizerſchen dan 600 man, de gekwetſten daar onder gerekent. Omtrent deze plaats Mohats was in den jare 1526 eene grote overwinning behaalt door de ongelovigen, waar in de koning Lodewyk van Hungarië ſneuvelde, ter gedachteniſſe van welke zege keizer Solyman de II daar eene mosquee hadt doen bouwen, daar de Chriſtenen nu eene kerk van gemaakt hebben.

MOHILA, (JEREMIAS) waywode van Moldavië. Zyn vader, Johannes Mohila, zou zyn oorſpronk uit het Italiaanſche geſlacht van *Mutius* genomen hebben, was by Petrus, waywode van Moldavië, maarſchalk, kwam ook met den zelven, toen hy verdreven wierdt, in Polen, en erlangde daar het burgerrecht; maar vermits de Moldaviërs hem in plaats van den door den vorſt van Zevenbergen aangeſtelden Stephanus Radulf tot hunnen regent begeerden, wierdt hy op eerſt vaſtgeſtelde voorwaarden door den koning Sigismund den III van Polen als nieuwe waywode in den jare 1595 te Moldavië gehuldigt door den Griekſchen biſſchop. De Tartaren lieten hem geen ruſt, ſchoon zy door de Polen onder den ryksveldheer Zamoïsky te rug gedreven waren, zo dat hy genoodzaakt wierdt tot zyne zekerheit Poolſche bezetting in te nemen. Wanneer hier op Sigismund

mund Bathory, vorst van Zevenbergen, voorgenomen hadt Jeremias te verdryven, en ten dien einde 12000 man naar Moldavië zondt, onder 't beleidt van Steven Roswan, wierdt echter dit volk geslagen, en Roswan zelf om 't leven gebragt. Maar toen hy zynen broeder Simon Mohila, dien door den waywode Michaël, wanneer hy in Zevenbergen in een oorlog ingewikkelt was, Wallachië was ontwrongen, te hulp wilde komen, overviel hem de waywode van Wallachië plotselyk in den jare 1600, nam Soczowa in, en joeg Jeremias tot op de Poolsche grenzen naar Chozim, waar op hy genoodzaakt wierdt andermaal van de Polen hulp te verzoeken, waar door hy eerlang door de bovengemelde Zamoïski en Stanislaus Zolkiensky op koninklyk bevel, na dat de waywode van Wallachië, wiens leger men op 60000 man begrootte, te voren by de rivier Telesin geslagen was, in Moldavië herstelt wierdt, gelyk mede zyn broeder in het waywoodschap van Wallachië. Hy bezat het overige van zyn leven Moldavië in rust, onder de bescherming zo wel van den koning van Polen, als van den Sultan: verkreeg ook van den laatstgenoemden het erfrecht van die heerschappy voor zyn geslacht, waarom hy zynen oudsten zoon tot zynen navolger in de regering verklaarde. Deze zoon was Konstantyn genaamt, en wierdt gedurende zyne minderjarigheit door zyn oom Simeon als voogdt bestiert, vermits zyn vader Jeremias Mohila in den jare 1608 overleedt. Deze oom, onaangezien zyn naauwe bloedverwantschap, en den dienst, hem door zynen broeder bewezen, zocht zich Moldavië eigen te maken, maar na dat hy een jaar als vorst hadt geregeert, rukte hem de doodt weg. Deze Jeremias Mohila was getrouwt met eene Zevenbergsche vrouwe, Elizabeth Cramarta genaamt, by welke hy teelde den bovengemelden *Konstantyn* en *Alexander*, beide de een na den anderen waywoden van Moldavië; mitsgaders *Bogdan*, die aan 't Turksche hof gestorven is; voorts *Regina*, getrouwt aan Michiël Coributh, vorst van Wiesnowekky; *Maria*, eerst aan Steven Potokky, palatyn van Braklau, en naderhandt aan Nicolaas Firley, palatyn van Sendomir, uitgehuwelykt; *Catharina*, aan Samuel Korekky, en *Anna*, eerst aan Jeremias Maximiliaan Przezebsky, palatyn te Lancziz, en ten twede male aan Janus Czarncousky, grave van Sclopa, gehuwt.

MOHILOW, eene grote, beroemde koop-en volkryke stadt aan den Borysthenes, of Dnieper, gelegen in Litthauwen, onder het waywoodschap van Mslislaw, op de Muskovische grenzen. De Latynsche schryvers noemen 't *Mohilovia*. Alexander Gosiewsky stichtte daar een Jesuiten-collegie. De Muskoviters namen deze stadt in den jare 1654 weg; maar de Polen hernamen de zelve twee jaren daar na, doch in 't jaar 1708 wierdt ze andermaal door de eerste geplundert en verbrand. *Andr. Cellar. Descr. Polon. Augustin. Limmer.*

MOHOKS, eene zekere natie in nieuw-Engelandt, in Noord-Amerika, welkers oorsprong men van de Tartaren afkomstig rekent. Deze menschen zyn van eene brave gestalte, en bedekken hun ligchaam met vellen van wilde dieren, waar door zy zich afschuwelyk maken. Zy leven van den roof, maar bejegenen alle menschen met veel vriendelykheit zo lang men hen geen leed doedt; doch anders zyn 't gevaarlyke vyanden. Men zegt ook, dat zy hunne ouderen, of vrienden, wanneer zy te oud geworden zyn om te roven, levendig begraven. In den jare 1712 deden zich te Londen eenige Godvergetene booswichten op, die zich zelf den naam van MOHOKS gaven, de menschen by nacht beroofden, en hen veel overlast aandeden.

MOHTADI BILLAH BEN VATHEK BILLAH, veertiende Kalif van het stamhuis der Abassiden. Hy volgde Môtaz Billah, die door het Turksche krygsvolk gedwongen geweest was in 't 255 jaar van de Hegire van 't Kalifschap afstandt te doen, vermits in de stadt Samara, daar hy zyn setel hadt, het gemelde oorlogsvolk den meester speelde. Deze Kalif was een beminnaar der gerechtigheit, zittende dagelyksch zelf om zyne onderdanen die te doen erlangen. Hy deedt den Muselmanschen Godsdienst ook bloeien, verboodt het wyn-drinken, spelen en dansen op het allerstrengste, vermits zulks volgens de wet strafbaar is. Op 't laatste van 't jaar 255 begonnen de Zinges, of Zinghiens, een volk van Numidië, Ethiopië, en 't landt der Kaffers, 't welk men heden Zanguebar noemt, zich hebbende uitgestrekt in Arabië, en van daar in het Arabisch Irak, en in de omleggende steden Coufa, Bassora, en andere, te muiten tegen hunnen stedehouder, en wierpen tot hun hoofdt op eenen Ali, zoon van Mohammed, die zich valschelyk uitgaf voor een uit het geslacht van Mahometh. Deze Ali voerde zyne zaken zo wel uit, dat hy meester wierdt niet alleen van de steden Bassora en Ramlah, maar van veel meer andere plaatsen in de provincie Irak, of Chaldea, en zelfs van een gedeelte van Arabië. Hy volhardde in zyne heerschappy een reeks van 14 jaren, in weêrwil van alle middelen, die door den Kalif wierden aangewend om hem tot gehoorzaamheit te brengen. Hy nam den tytel aan van *Zaheb Al Zing*, dat is, *meester*, of *vorst der Zingen*, en maakte den zelven erffelyk op zyne nakomelingen, die ook in den tydt de Kalifen, na Mohtadi heerschende, veel werks verschaften. In den jare 256 poogde deze Kalif het geweldt der Turksche krygsknechten te beteugelen, waar door hy hunnen haat op zich haalde, waar op Bankial en Moussa, zonen van Bouga, hunne opperhoofden, zich vereenigden, en aan het muiten tegen hem raakten. De Kalif vondt middel om Bankial in hechtenis te krygen, dien hy aanstonts ter doodt liet brengen; maar deze strengheit, verre van de muitery te stillen, verbitterde hen des te meer: want de Turken belegerden hem in zyn eigen hof, kregen hem in handen, en zetten hem af. Mohtadi regeerde niet meer dan elf maanden, in welken tydt hy echter grote zaken verrecht hadt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOIENVIC, of MOYENVIC, in 't Latyn *Mediovicus*, eene kleine sterke stadt onder 't bisdom van Mets, aan den vloedt Seile, in het hertogdom Lotharingen, tusschen Marsal en Vik gelegen. Hier vindt men zeer vele zoutketens. Koning Lodewyk de XIII nam de zelve van den hertog van Lotharingen, en zy wierdt hem door 't Ryk afgestaan in de vrede van Munster in den jare 1648. *Baudrand.*

MOINE, (PIETER LE) geboren te Chaumont, in Bassigny, in den jare 1602. Hy wierdt by de Jesuiten aangenomen te Nanci den 4 October des jaars 1619. Costar geeft hem veel lof, en zegt, dat hy treffelyke Fransche vaarzen maakte, vol geleerdheit en verhevene gedachten, hoewel anderen de zelve verachten, en daar niet in kunnen vinden 't geen de gemelde Costar voorgeeft. Hy stierf te Parys den 22 Augusty des jaars 1672. G. Patin zegt, dat hy geschiedschryver van den kardinaal Richelieu was, op kosten en beloning van mevrouwe d'Aiguillon, nicht van den kardinaal. Men vindt in het twede deel van de *Menagiana*, in Hollandt gedrukt (*p.* 196) dat hy Fransche boeken ter gunste van de juffrouwen schreef, gelyk als: *La Galliere des Femmes fortes*, en andere van dien trant. Mevrouw d'Aunoy plaatst hem onder de Fransche dichters in de verzameling, die zy gemaakt heeft van hunne fraaiste werken, derde stuk, *p.* 327, de Hollandsche druk.

MOINE (STEVEN LE) was van Caen, en eenigen tydt leeraar der Gereformeerde kerke te Rouaan, daar hy veel achting verkreeg. Men beriep hem van daar naar Leiden, in Hollandt, tot professor in de Godgeleerdheit, en predikant in de Walsche gemeente. In de eene en de andere bediening kweet hy zich als een deftig man. Men heeft verscheide geschriften van hem in 4. onder den tytel van: *Varia Sacra*. Eerst gaf hy een boek uit van *Nilus Doxopatrius*, rakende de synoden. Hy beloofde ook een *Jozephus* uit te zullen geven; maar men vondt 'er niets van onder zyne schriften na zyne doodt. Eenigen hebben hem, doch ongegrond, verdacht gehouden, dat hy zyne werken van anderen ontleende. *Memoires du Temps.*

MOISSAK, eene stadt van Vrankryk, in Querci, aan de rivier Tarn, die zich een weinig daar van daan in de Garonne werpt, heeft een landgerecht. Moissak is eene oude stadt, die dikwils verwoest is. De Gotthen namen haar van de Romeinen, en koning Clovis nam haar van de eerste. Vervolgens maakte zich Gaigar, hertog van Aquitanië, daar van meester; maar de koning Pipin ontnam hem die wederom. Raimond, graaf van Toulouze, leverde haar aan de Albigenzen in den jare 1212; maar Simon, graaf van Montfort, veroverde de zelve weder. De Engelschen verwoestten haar t'eenemaal, en zy heeft ook zeer veel in de burgeroorlogen over den Godsdienst geleden. Dus is de stadt Moissak thans van eene geheel andere gedaante dan zy in vroeger tyden was. Men vindt daar eene beruchte abdy van St. Benedictus, waar in 500 geestelyken zyn, hoewel anderen dit getal op 1000 schatten. De koning is ten dele meester van deze stadt, gelyk hy is van Toulouze, en de abdy is meester van het andere gedeelte. Dit wierdt aldus geregelt door een besluit, genomen in den jare 1229. *Catel Hist. & Memoir. de Langued. Sammarth. Gall. Christ. Thuanus Hist. Du Chesne Rech. des Antiq. des villes de France. Papyr. Masson Descr. flum. Gall.*

MOKTAFI, zeventiende Kalif uit het huis der Abassiden, was te Raccag toen zyn vader Motadhed daar stierf. Hy wierdt in de gemelde stadt aanstonts erkent voor Kalif, en vervolgens te Bagdad, daar hy zyn verblyf ging houden in 't 289 jaar van de Hegire. In dat zelve jaar viel Zacaruiah, prins van Carmathen, in Syrië; maar hy wierdt door de troepen des Kalifs geslagen en gedood. Houssain, zyn broeder, die de zaak hervatte, hadt meer geluk; want hy maakte in weinig tyds zich meester van de meeste steden in Syrië. Moktafi kwam te Mosul met 100000 man om hem te bevechten, en zondt van Raccah, werwaarts hy reets genadert was, zyne krygsbenden onder Mohammed, zoon van Solyman, een van zyne veldheeren, tegen de Carmathen. Deze namen aanstonts de vlucht op de aannadering van des Kalifs benden, en wierden t'eenemaal geslagen. Houssain, benevens zynen veldheer en 300 man, vielen in de handen des legerhoofds van den Kalif, en wierden gevangen, toen zy bezig waren om over den Euphraat te vluchten. Moktafi keerde in den jare 291 zegepralende weder naar Bagdad, en liet de gevangenen het hoofdt afslaan. Maar deze nederlaag belette niet, dat deze zelve volkeren twee jaren daar na wederom in Syrië vielen. Moktafi trok weder tegen hen te velde, maar zy verwachtten hem niet, en trokken uit Syrië naar Irak, daar zy het heir des Kalifs verfloegen. In 't 294 jaar van de Hegire vielen de Carmathen in de woestyne op de karavane van Mecca, beroofden dezelve, en doodden meer dan 20000 pelgrims. Moktafi zondt op deze tyding aanstonts zynen veldheer Vassef met een leger om hen op te zoeken, die hen wel haast aantrof terwyl zy nog beslommert waren met den buit, sloeg hen, en doodde hun opperhoofdt Zacaruiah. De benden des Kalifs maakten eene grote menigte van hen tot krygsgevangenen, en daar door wierdt dit oproerig volk de lust van weder invallen te doen benomen. Moktafi stierf in 't 295 jaar van de Hegire, oud 33 jaren, na dat hy zes en een half jaar geregeert hadt. Zyn naam *Moktafi*, met een *k* geschreven, en het woordt *Billah*, daar by gevoegt, betekent zo veel als *een*, *die Godt genoegen geeft*, *en die zich te vrede houdt in hem alleen te bezitten*. Zie *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOLA, eene kleine stadt in de Napelsche provincie Terra di Lavoro, aan de zee, omtrent 4000 schreden van Gaëta. Men vindt daar nog vele overblyfselen van de beroemde Roomsche stadt

ſtadt Formia, die hier geſtaan heeft. Dezen naam heeft zy van de menigvuldige molenraderen, die hier omheen van het gebergte vloeiende water omgedraait en bewogen worden. De plaats in zich zelf is van weinig aanzien, maar de gezonde lucht, het vruchtbaar aardryk, de ſchone wyngaarden, olyf-, citroen- en oranjebomen, mitsgaders de gedurig bevaren wordende en viſchryke zee, en verder alle andere aanlokkelykheden, maken dit gewest een van de vermakelykſte plaatſen van Italië. Hier waſt ook zuikerriet. *Cicero Orat. lib.* II. *Martial. Miſſons Reize.*

MOLADA, eene ſtadt van den ſtamme Simeons. *Jozua* XV, 25.

MOLANUS, (JOHANNES) een Godgeleerde van de Roomſche kerk, wierdt te Ryſſel in den jare 1533 geboren, en wierdt profeſſor in de Godgeleerdheit, pauſſelyke naziender der boeken, en kanunnik van St. Pieter te Loven. Hy ſtierf den 18 September des jaars 1585, nalatende verſcheide ſchriften, als: *Uſuardi Martyrologium, auctum, & annotationibus illuſtratum; de picturis & imaginibus ſacris lib.* II; *Annales ſanctorum Belgii; Indiculus ſanctorum Belgii; Militia ſacra ducum & principum Brabantiæ; Diarium de Medicis ſanctis; De Canonicis lib.* III; *De fide hæreticis & rebellibus ſervandâ; Romanorum Martyrologium, notis illuſtratum; Annales urbis Lovanienſis lib.* XIV; *Bibliotheca Theologica, M. S.* enz. *Zweertius Athen. Belg. Valer. Andreas Bibl Belg. Baron. in præf. ad Rom. Mart. c.* 9. *Freherus.*

MOLARI DE FIVIZANO, (AUGUSTYN) ook bekend onder den naam van *Auguſtinus Fivizanus*, een Auguſtyner monnik, wierdt geboren te Fivizano, 't welk een vlek van Toskane, in Italië, is, in den jare 1526, uit het geſlacht van *Molare*, berucht genoeg in dat landt. Zyn verſtandt en Godvrucht veroorzaakten, dat de generaal van zyne orde hem uit het klooſter by zich ontboodt te Rome, daar hy meer andere goede vrienden maakte. Paus Gregorius de XIII verkoos hem tot zynen biechtvader, en maakte hem ſacriſtarius van de Apoſtoliſche kapel. Clemens de VIII gebruikte hem mede als biechtvader, en maakte hem opziender van een gaſthuis. Beide deze pauzen wilden hem wel verheffen tot voordeelige bedieningen, maar hy weigerde alles met zedigheit: echter kon hy zich niet ontſlaan van die in zyne orde voorvielen, want hy was daar in driemaal vikaris generaal en preſident van de algemene Kapittels, doch de zelve verhinderden hem niet om aan verſcheide geeſtelyke werken te arbeiden: want men heeft van hem: *De ritu S. S. crucis Romano Pontifici præferendæ Commentarius; Vita S. Auguſtini;* enz. Vader Auguſtyn van Fivizano ſtierf te Rome den 28 January des jaars 1595, in den ouderdom van 68 jaren. *Cornelius Curtius in Elog. vir. illuſtr. Auguſt. Miræus de ſcript. ſec.* XVI.

MOLART, of MOLLART, eene graaflyke familie in Ooſtenryk, nemende haren oorſpronk uit het graafſchap Burgundië, waar uit WILLEM VAN MOLART, die in den jare 1490 leefde, zich in Ooſtenryk heeft nedergezet, en met Jacobina van Grifing getrouwt is. Hy liet na LODEWYK, die by Johanna van Thurn teelde PIETER VAN MOLART, op Rheinek en Droſendorf, ridder, die in den jare 1571 tot den vryheerenſtandt verheven wierdt. Hy was kamerheer van de keizeren Ferdinand den I en Maximiliaan den II, en opperſtalmeeſter van de keizerinne Maria. Hy ſtierf in den jare 1576, een talryk nageſlacht by Anna Pampf nalatende, waar onder 5 zonen en 2 dochteren waren. Wat de laatſte belangt, de oudſte van de twee, *Maria*, trouwde aan Chriſtoffel Poppel, heere van Lobkowits, opper-landshofmeeſter in het koninkryk van Bohemen, en *Margareta*, de jongſte, huwde in den jare 1588 met Adam Gall Poppel, heere van Lobkowitz, hofmaarſchalk van den aartshertog Matthias. De zonen waren: 1) Ernſt, waar van hier na breder; 2) *Pieter*, vryheer van Molart, die als kamerheer van keizer Rudolf den II in den jare 1604 ſtierf, zonder kinderen by Elizabeth, vryvrouwe van Preiſing, verwekt te hebben. 3) *Jan*, kamerheer van den keizer Matthias, preſident van den hofkrygs-Raadt, en overſte van de ſtadt Wenen. Deze heeft ook gene kinderen by Veronica van Holneg nagelaten. 4) *Jakob*, geboren in den jare 1565, wierdt keizerlyke hofkamerpreſident, en landshoofdman in Ooſtenryk, en liet eenige kinderen na, die ongehuwt ſtierven, by Juſtina, vryvrouwe van Jonger. 5) *Lodewyk*, ridder van de Duitſche orde, en kamerheer van den aartshertog Maximiliaan.

ERNST, vryheer van Molart op Droſendorf, zoon van den bovengemelden Pieter, was by keizer Rudolf den II in groot aanzien, die hem zynen kamerheer, geheime Raadt, en in den jare 1601 ſtedehouder van neder-Ooſtenryk maakte, welke waardigheden hy tot den jare 1608 bekleedde. Hy gebruikte hem ook in de vredehandeling met Stephanus Botskay, vorſt van Zevenbergen. Desgelyks verhief hy hem tot zynen eerſten kamerling en onderhofmeeſter, en de hertog van Savoje gaf hem in den jare 1602 de ridderorde van della Annonciada. Hy ſtierf in den jare 1608, en was tweemaal getrouwt geweeſt, eerſt met Johanna Colonna, vryvrouwe van Vols, en de twede maal met Maria, vryvrouwe van Collonitſch, nalatende twee zonen, als: *Pieter Ernſt* en *Franciſcus Ernſt*, die in den jare 1652 in den gravenſtandt verheven wierden. De laatſte was kamerheer en opperkeukenmeeſter van de keizeren Ferdinand den III en Leopold, maar hadt gene nazaten by Anna Maria, gravinne van Althan, verwekt. De oudſte, Pieter Ernſt de I, kamerheer van keizer Ferdinand den II, en regerings-Raadt van neder-Ooſtenryk, teelde by Maria Catharina Mulchinger *Jan Ernſt*, grave van Molart, regerings-Raadt van neder-Ooſtenryk, en opperzilverbewaarder van de keizerinne Eleonora; Franciſcus Maximiliaan, waar van hier na; en *Pieter Ernſt* den II, kamerheer en opperzilverbewaarder van den keizer Leopold.

FRANCISCUS MAXIMILIAAN, graaf van Molart, op Reineck en Droſendorf, keizerlyke kamerheer, neder-Ooſtenrykſche regerings-Raadt, en gedeputeerde in het zelve landt, wierdt ook in den jare 1681 landmaarſchalk aldaar, en ſtierf den 12 Juny des jaars 1690. Zyne twee nagelatene zonen by Anna Catharina van Serau zyn Ferdinand Ernſt, en Felix Ernſt. De eerſte, FERDINAND ERNST, graaf van Molart, vryheer van Reineg, Rozenberg, Droſendorf, heer van de heerlykheden Gumpendorf, Freyenthurn en Oplawan, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, hofkamer-Raadt, en die ſedert den jare 1701, tot aan zyne doodt, onder drie keizers onderkamerpreſident, mitsgaders by den keizer Leopold, en daar na by de keizerinne weduwe Eleonora, mitsgaders by den tegenwoordigen keizer Karel den VI opperkeukenmeeſter geweeſt is, ſtierf in den jare 1716, den 8 Auguſty, in den ouderdom van 68 jaren. Zyne gemalin was Maria Thereſia, vryvrouw van Fugger, die in den jare 1713 overleedt, na dat zy hem verſcheide zonen ter wereldt gebragt heeft, waar van hem maar een, *Leopold Ernſt*, overleefde, die in den jare 1720 als overſte luitenant onder het Althanſche regiment te voet in keizerlyken krygsdienſt was. FELIX ERNST, graaf van Molart, vryheer van Rheineg en Droſendorf, heer van Oplawan, Gumpendorf en Vryenturn te Manswerth, wierdt in den jare 1703 kamerheer van den Roomſch koning Jozephus, desgelyks byzitter in het neder-Ooſtenrykſche landſchap. Keizer Karel de VI benoemde hem in den jare 1712 tot kamerheer en opperzilverbewaarder, en in den jare 1717, den 15 May, tot opperkeukenmeeſter. Zyne gemalin is eene gravin van Sintzendorf.

MOLAY, of MOLE, (JAKOB VAN) grootmeeſter van de orde der Tempeliers in 't begin van de XIV eeuwe, was een Franſchman, geboren in Burgundië. Hy wierdt beſlommert met den oorlog tegen de Turken in 't eilandt Cyprus, terwyl zyne orde veroordeelt wierdt in 't concilie van Vienne onder paus Clemens den V. Deze paus beval hem weder naar Vrankryk te keren. Hy kwam te Parys met 60 van zyne ridders; men nam hen alle in hechtenis in den jare 1307, en men maakte hun proces op, waar in de grootmeeſter en twee van de voornaamſte ridders ter keuze van den paus gedoemt wierden. Zy beleden de misdaden, hen te laſt gelegt, 't zy uit hoop van daar door hunne vryheit weder te bekomen, of om andere redenen: doch Molay herriep zyne bekentenis, maar wierdt echter levendig verbrand den 11 Maart des jaars 1314. Deze ſtrafoeffening geſchiedde te Parys, op 't eilandt van 't paleis. Hy betuigde tot op het laatſte, dat hy onſchuldig was aan het geen hem wierdt te laſte gelegt, dagende den paus binnen 14 dagen voor het oordeel van den Almachtigen, en den koning binnen 40 dagen, het welk ook waarlyk geſchiedde, want zy beide ſtierven binnen den gemelden tydt. *De Puy Condemnat. des Templ. Mezeray. Du Freſne in Gloſſar. Latin. Gurtler Hiſt. Templar.*

MOLDAVIË, een vorſtendom in Europa, begrepen onder groot-Wallachië, of *Wallachia Cis-Alpina*, en in vroeger tyden een gedeelte van Dacië, maar daar na van het koninkryk van Hungarië, heeft zynen tegenwoordigen naam van eene rivier, of van het vlek Moldavia. In het Noorden wordt het door den Dniëſter van Podolië, en in 't Ooſten door de Zwarte zee en den Donauw van Bulgarië afgeſcheiden. Het heeft de rivieren de Donauw en Serethe, of Miſſovo, ten Zuiden, en de berg Hemus ſcheidt het ten Ooſten van Wallachië en ten Weſten van Zevenbergen. De lengte van 't Ooſten naar 't Weſten ſtrekt zich omtrent 90, en de breedte van 't Noorden naar 't Zuiden op 70 mylen uit. Het wordt van het eigentlyke Moldavië en Beſſarabië, alwaar de uitvloedt van den Donauw is, en aan de Turken toebehoort, onderſcheiden. Het landt Budziak wordt van de Drobuciſche Tartaren, die grote rovers en dieven zyn, bewoont. Sockzowa is de hoofdſtadt van Moldavië, en Jaſſy de verblyfplaats van den Hoſpodaar, of vorſt. Dit landt is vruchtbaar in gezaaide en peulvruchten, en de lucht is 'er zeer gezond. Men vindt daar ook veel waſch en honing, en men rekent, dat de ſchatting, zynde een zevende, daar van beloopt op 200000 kronen. In vroeger tyden erkenden de Moldaviërs en Wallachiërs de koningen van Polen voor hunne opperheeren, zo dat in den jare 1403 de toenmalige waywode Alexander aan den Poolſchen koning Uladislaus Jagello hulde deedt; maar toen de Turken meeſter geworden waren van Conſtantinopel, en de Polen in Pruiſſen de handen vol hadden, was Pieter, waywode van Moldavië, in den jare 1455 genoodzaakt zich onder het Ottomanniſche ryk te begeven. Naderhandt hebben de Polen met de Turken zeer lang om de opperheerſchappy van deze landen geſtreden, tot dat eindelyk ten tyde van den koning Sigismund den III van Polen de Poolſche kroonsveldheer Stanislaus Zolkiewsky, zonder voorweten van de Poolſche republyk (gelyk de Poolſche ſchryvers zeggen) het recht van Moldavië en Wallachië aan de Turken heeft overgegeven. De inwoners zyn Chriſtenen, en ſtaan onder een Griekſchen patriarch. De ſchatting, die zy te voren aan de Turken geven moeſten, beliep op 4000 daalders; maar naderhandt heeft de Ottomanniſche Porte de zelve meer en meer verhoogt, en hen uitgemergelt, om hen te verzwakken, zo dat het gewone beſchermgeldt beloopt op 90000 guldens. In den jare 1628 vielen de Polen in dit landt, en veroverden de voornaamſte ſteden, waar op de Moldaviërs van de Ottomanniſche Porte afvielen, en zich in den jare 1688 vrywillig onder de gehoorzaamheit van den keizer begaven; maar zy zyn naderhandt weder onder de Turken vervallen, die naar hun welgevallen in deze landen leven, en in den jare 1705 den Hoſpodaar afgezet hebben, om dat hy verbode verſtandhouding pleegde. *Cromer. Hiſt. Polon. Bonfin. Hiſt. Hungar. Ortelius. Le Laboureur.*

MOLDAW, *Moldawa*, in 't Latyn *Molda*, eene Turksche rivier in Europa, nemende haren oorsprong in Transilvanie, loopt langs de grenzen van het eigentlyke Wallachie en Moldavie, en ontlast zich te Targurod in de Seret. *Mary Diction.*

MOLENAARS-GRAAF, een dorp in Zuid-Hollandt, gelegen in den Alblasserwaardt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

MOLETIUS, (JOSEPHUS) een beroemd philosoph en wiskundige, wierdt geboren te Messina, in Sicilie, in den jare 1532. Hy oeffende zich naarstig in de philosophie en geneeskunde, als mede in de wiskunde, zo dat hy wel haast een groten naam verkreeg, wordende van de republyk van Venetie verkoren om in 't openbaar te leeraren in de wiskunst, waar in hy boven anderen uitmuntte. Hy wierdt van paus Gregorius den XIII gebruikt tot het bewerken en in orderbrengen van de beruchte Gregoriaansche Tafelen, tot verbetering van den Almanak, waarvoor hem de paus drie honderd dukaten, en de republyk van Venetie twee honderd goudguldens vereerde. Hy stierf te Padua in den jare 1588, in een ouderdom van 57 jaren. Zyne werken zyn: *Ephemerides, annis viginti inservientes, incipientesque ab anno 1564, & desinentes ad annum 1584, ad meridianum inclytæ Venetiarum urbis exactè supputatæ, Isagogica, sive Introductiones, additæ sunt; Tabulæ Geographicæ, ex prutenicis deductæ pro motu octavæ sphæræ ac luminum; De Calendarii correctione, & computo Ecclesiastico*; enz. *Biblioth. Sicula.*

MOLFETTA, eene kleine stadt in 't ryk van Napels, voerende den tytel van hertogdom, den welken zich de hertog van St. Pietro, uit den huize Spinola, aanmatigt. Zie SPINOLA. Zy heeft ook een bisschop, onderhorig aan het aartsbisdom van Bari. *Regisfart Delic. de l'Ital.*

MOLHEIM, een klein steedtje, of vlek, met eene abdy, in 't hertogdom Westphalen, aan de rivier Moen, vyf mylen van de stadt Lippe. *Mary Dict.*

MOLICRIA, een vlek of kleine stadt van Livadie, in Griekenlandt, aan de golf Patras, omtrent eene myl van de kaap Molicria, Antirrhio, of St. Andre, 't welk het *Antirrhium* der ouden is, en met dat van Rhio den ingang van de golf van Lepanto uitmaakt. *Mary Dict.*

MOLIERE, (JOHANNES BAPTISTA POQUELIN) een vermaard komediant, of blyspel-speler, was de zoon van een kamerdienaar tapissier des konings, en wierdt geboren te Parys omtrent den jare 1620. Hy studeerde onder de Jesuiten in het collegie van Clermont. Men schikte hem tot de rechtbank; maar uit de scholen der rechten komende, verkoos hy het beroep van toneelspeler, door de onverwinnelyke neiging, die hy voor het toneel hadt; want het was niet mogelyk hem te beletten een komediant te worden. Hy hadt naauwlyks zyne studien voltrokken, waar in hy zeer gelukkig was geweest, of hy voegde zich by verscheide jongelingen van zynen ouderdom en smaak, en besloot eene bende toneelspeelders op te rechten om te gaan spelen in de provincien. Zyn vader deedt hem door alle vriendelyke aanzoeken om deze gedachten te laten varen, en niets door vertogen, of beloften, die hy aan hem liet doen, hebbende kunnen winnen, zondt hy den meester aan hem, by wien hy hem in de eerste jaren van zyne studie in de kost besteedt hadt; maar wel verre van dat de meester hem overreedt zou hebben het toneelspelen te haten, de jonge Moliere overreedde hem het zelve beroep te aanvaarden. Zyn eerste blyspel was dat van den *Losbol (l'Etourdi)*. Hy vertoonde het zelve voor het gemeen in de stadt Lion in den jare 1653. Eenigen tydt daar na zich in Languedok bevindende, ging hy zynen dienst aanbieden aan den prins van Conti, die hem ontfing met zeer grote tekenen van goedheid, die jaargelden gaf aan zyne bende, en hem in zynen dienst verbondt, zo voor zyn persoon, als voor de Staten van Languedok. De vastenavondt doorgebragt hebbende te Grenoble in den jare 1658, sloeg hy zich te Rouaan neder. Hy bleef daar gedurende den zomer, en na eenige reizen, die hy heimelyk deedt naar Parys, hadt hy het voordeel van zyne diensten en die van zyne medgezellen te doen aannemen door *Monsieur*, die hem zyne bescherming vergunde, en den tytel van zyne bende, en hem in die hoedanigheid den koning en de koninginne moeder aanbood. Deze bende begon zich voor hunne Majesteiten en het gansche hof te vertonen op den 24 October des jaars 1658 op een toneel, ten dien einde opgerecht in de zaal der wachten van de oude Louvre, en hadt het geluk te behagen, zo dat zyne Majesteit last gaf de zelve te Parys vast te stellen. De zaal van het klein-Bourbon wierdt hen toegestaan, om aldaar beurtelings te spelen met de Italiaansche komedianten. Men stondt hem in October des jaars 1660 de zaal van het koninklyke paleis toe. Moliere verkreeg in den jare 1663 een jaargelt van duizend ponden. Zyne bende wierdt in den jare 1665 volkomen in des konings dienst genomen, en hy voer voort tot zyne doodt toe stukken uit te geven, die gelukkig waren. Het laatste van zyne blyspelen was de *Ingebeelde zieke (Le malade imaginaire)*. De vierde vertoning van het zelve geschiedde op den 17 February des jaars 1673, en hy stierf op den zelven dag. De voornaamste persoonadie van dit laatste blyspel van Moliere is een zieke, die veinst dood te zyn. Moliere speelde deze rol, en was bygevolg in een der toneelen verpligt den dooden te spelen. Eene menigte heeft gezegt, dat hy stierf in dat gedeelte van het stuk, en dat, wanneer het 'er op aankwam, om zyne rol uit te spelen, met te doen zien, dat het maar veinzery was, hy niet spreken konde, noch zich opheffen, maar dat men hem inderdaadt dood vondt. Deze byzonderheit scheen wat wonders, en gaf overvloedig stoffe aan de dichters tot puntdichten en schrandere zinspelingen, het geen waarschynlyk deze vertelling te meer heeft doen geloven. Daar waren zelfs menschen, die zedelyke aanmerkingen op dit toeval maakten. Maar het is zeker, dat hy niet op die wyze stierf, en dat hy den tydt hadt om zyne rol, hoewel zeer ziek zynde, uit te spelen. Sommigen zeggen, dat zelfs het gansche stuk afgespeelt was eer hy naar zyn huis gebragt wierdt: doch, zo men anderen geloof geeft, was wel zyne rol, maar niet het gansche stuk afgespeelt, toen hy naar huis gedragen wierdt. Onder alle puntdichten, die over deze doodt gemaakt wierden, vondt niets meer goedkeuring dan deze vier Latynsche vaarzen, die men bewaart heeft:

Roscius hic situs est tristi Molierus in urnâ,
Cui genus humanum ludere, ludus erat.
Dum ludit mortem, mors indignata jocantem
Corripit, & mimum fingere sæva negat.

In het Fransch heeft men dit grafschrift:

Cy git qui parut sur la Scene
Le singe de la vie humaine,
Qui n'aura jamais son égal,
Qui voulant de la Mort, ainsi que de la vie,
Etre l'imitateur dans une Comedie,
Pour trop bien reussir, y reussit fort mal;
Car la Mort en étant ravie,
Trouva si belle la copie,
Qu'elle en fit un original.

Men heeft in zyn leven niet verhaalt het geen velen echter verzekert hebben, te weten, dat hy een komediant wierdt alleen om naby eene komedispeelster te zyn, waar op hy zeer verheft was geworden. Men zou moeten gissen, of men zulks gezwegen heeft om dat het geen waarheit was, of uit vreze van hem te verongelyken. Velen verzekeren, dat zyne blyspelen overtreffen, of gelyk zyn aan alles, wat ooit het oude Griekenlandt, of het oude Rome het uitmuntendste gehad hebben in die stoffe. Het is niet te verwonderen, dat hy zo gelukkig geweest is in het verbeelden van de ongeregeldheden der kwade huishoudingen, en de moeielykheden der minnenydige mannen, of die reden hebben om het zelve te zyn; want men verzekert, dat hy zulks door eige ondervinding zo wel wist als iemandt ter wereldt. Men vindt daar van een omstandig berecht in een boek, dat gedrukt is onder den tytel van: *Histoire de la Guerin auparavant femme & veuve de Moliere.* Het geen men daar in het vremdste vindt, is, dat men gezegt heeft, dat zyne vrouw zyne dochter was. Hy hadt eene ongelooflyke gemakkelykheit om vaarzen te maken; maar hy gaf zich zelf te veel vryheit in het uitvinden van nieuwe spreekwyzen en nieuwe uitdrukkingen: somtyds ontsnapten hem zelfs barbaarsche zeggingen. Men vindt by *Baillet* wat men van zyne begaafdheit te oordeelen heeft. Eenigen hebben voorgegeven, dat de eer van de uitvinding aan Moliere niet toekomt, en dat hy veel voordeel deedt met de blyspelen, welke de Italianen te Parys gespeelt hadden. Men heeft ongelyk gehad te zeggen, dat *Des-Preaux* (anders *Boileau*) van taal veranderde na de doodt van dezen groten blyspeldichter; hy hadt hem levende geprezen, en laakte hem na zyne doodt, zo men zekere onwetende berispers geloven wil. Het is zeker, dat Moliere dood was wanneer Des-Preaux hem prees in zynen zevenden brief, zo veel en meer dan in zyn twede hekeldicht, dat aan hem gericht was. Men heeft dan ten onrechte gezegt, dat hy hem geprezen hadt uit staatkunde, en uit vreze van openlyk van hem bespot te worden, het zy, dat hy niets tot zyn voordeel zeide, het zy, dat hy hem dorst berispen. Het is niet veracht, dat hy hem berispt heeft wanneer 'er niets te vrezen was, en men mag geloven, dat, zo hy de dichtkunst geschreven hadt terwyl Moliere leefde, hy de navolgende berisping, waar op men het oog heeft, daar in gebragt zou hebben. De zelve was, om zo te spreken, wezentlyk ten zynen opzichte: de zelve vervatte eene zeer billyke aanmerking, en die een onkreukbare regel behoorde te zyn, zo men alleen blyspelen maakte, om de zelve te doen drukken; maar dewyl de zelve voornamentlyk geschikt zyn om op een toneel te verschynen in de tegenwoordigheit van allerlei slag van menschen, zo is het niet billyk te vorderen, dat de zelve volkomen naar den smaak van Des-Preaux gemaakt zyn. Zie hier zyne woorden:

Etudiez la Cour, & connoissez la ville,
L'une & l'autre est toujours en modeles fertile.
C'est par là que Moliere illustrant ses écrits
Peut-être de son art eût remporté le prix;
Si moins ami du peuple en ses doctes peintures,
Il n'eust point fait souvent grimacer ses figures,
Quitté pour le bouffon, l'agreable & le fin,
Et sans honte à Terence allié Tabarin.
Dans ce sac ridicule où Scapin (*) s'enveloppe,
Je ne reconnois plus l'Autheur du Misantrope (*).

(*) Blyspelen van Moliere.

Moliere wierdt hier in gelaakt, dat hy niet alleen voor de fyne verstanden, en die van een kiesen smaak zyn, gearbeidt heeft, maar ook voor de gemeene lieden. Hy heeft zekerlyk zyne redenen gehad. Men moet zich te binnen brengen, dat de kosten van het toneel groot zyn, en dat het gebruik van het blyspel is het volk te vermaken zo wel als den Raadt. Het zelve moet dan ook geschikt zyn naar den smaak van het gemeen, dat is te zeggen, dat het bekwaam zy veel volks te trekken; want zonder dat, al was het enkel geest van de selzaamste, schrandere en fynste gedachten, het zou de speelders, of de ge-

genen, die het toneel aangaat, in den grondt helpen, en het volk nergens dienstig toe zyn. Men twyfelt of de Italianen de blyspelen van Moliere naar hunnen smaak vinden, zo als de zelve in hunne tale overgezet zyn door *Nicolas di Castelli*, en op zyne kosten te Leipzich gedrukt. Het is moeielyker in een werk van dien aardt dan in andere aan eene vertaling alle de fraaiigheden van het oorspronkelyke mede te delen. Moliere was een groot vyandt van de Doctoren, of geneesheeren, gelyk men zien kan uit zynen *L'Amour Medecin*, of *Liefde-Doctor*, dien hy voor den koning den 15 September des jaars 1665 vertoonde. Hy plagt te zeggen, dat de artzen menschen waren, die men betalen moest als zy iemandt om hals hielpen. Men heeft nog vergeten te zeggen, dat, toen de koning in Augusty des jaars 1665 Moliere geheel in zynen dienst aannam, hy hem een jaarlyksch inkomen van 7000 guldens gaf, met den tytel van koninklyke toneelspeler. Men zegt dat hy op het laatst dit leven moede wierdt, en dat hy het zelve zou verlaten hebben, om zyn leven verder met wysgerige bespiegelingen door te brengen, maar dat dit jaargeldt hem verplichtte daar in te volharden. Deze gedachten, zegt men verder, ontstonden uit zyne zwakke lighchaamsgesteltenis, die door gedurig hoesten en de daar op volgende bloedspouwinge zo zeer overhandt nam, dat hy op 't laatst niet dan melk dorst eeten, of dat hy anders zyn arbeidt niet kon verrechten. Voorts was Moliere niet alleen een goed toneelspeler, wetende zyne bewegingen en gebaarden op eene juiste wyze te paren met de woorden, die hy sprak, maar ook een verstandig wysgeer, zynde het gevoelen van Des Cartes toegedaan, redentwistende daar over dikwils met eenen Chapelle, die de gevoelens van Gassendus toegedaan was. Moliere was zeer oplopend en onverduldig, inzonderheit wanneer hy maar de minste wanorder in het spelen vernam, ja men zegt, dat, als men maar een boek van zyn plaats verlegt hadt, hy daar wel 14 dagen over mopte. Het ontbrak Moliere ook aan gene tegenpartyders; onder anderen was 'er een beroemd dichter ten hove, genaamt *Benserade*, die hem dikwils beledigde; maar alzo Moliere niemandt gewoon was schuldig te blyven, betaalde hy hem zeer aardig. Namentlyk, hy maakte eenige vaarzen op den koning, waar in hy den zelven als een Neptunus voorstelde. Daar in hadt hy Benserade zo geestig nagevolgt, dat ieder hem voor den maker daar van hieldt, en hem daar over begroette. Wanneer nu iedereen van deze schone vaarzen van Benserade sprak, en hy zich dat aan liet leunen, kwam Moliere voor den dag, en toonde, dat hy de maker daar van was, het welk Benserade in verachting bragt. Moliere was 53 jaren oud toen hy stierf. De koning betuigde opentlyk, dat het verlies van dezen man hem smertte. Behalven zyne toneelspelen zegt men dat hy nog eenige andere werken heeft vervaardigt, die echter nooit in het licht gegeven zyn; onder anderen hadt hy begonnen *Lucretius* in de Fransche tale over te zetten; maar het voltooien daar van is door zeker toeval verhindert. Zyn wyfie, mede eene toneelspeelster, en van welke boven reets iets gezegt is, was de dochter van Bejard, en op verre na de pluiste niet, vallende niet vies om met vele voorname lieden wat tydverdryf te nemen, waar over hy haar dikwils, doch op eene vriendelyke wyze, berispte; maar ziende, dat hy daar niets mede won, besloot hy zich van haar af te scheiden, doch de vermeerdering van zyne kwaal, en de grote liefde, die hy steets voor haar gehad hadt, verhinderden dit voornemen. Het leven van Moliere is voor zyne werken, als mede eenige malen afzonderlyk gedrukt. *Bayle Dict. Crit.* op den name POQUELIN. *Buddeus.*

MOLIN. (Du). Zie MOULIN.

MOLINA, eene kleine stadt van nieuw-Castilië, gelegen aan het kleine reviertie Molina, 14 mylen van Siguença, naar 't Zuid-Oosten. Zy is de hoofdstadt van de heerlykheit MOLINA, daar de koning van Spanje den tytel van aan zich behoudt, hebbende onder zich 75 parochiën. Verder plaatsen eenige landbeschryvers Molina daar 't oude *Mediolum* gestaan heeft, 't welk weleer een steedtie der Celtiberiers was, daar anderen *Medina-Celi* voor nemen. *Maty Dict.*

MOLINA, *Capo della Molina*, of *delle Molini*, in 't Latyn *Molinum Caput*, is een uithoek van de Ooster kust der vallei van Demona, in Sicilië. Zy maakt de Zuidzyde van den ingang der kleine golf S. Tecla, ten Oosten van de stadt Catanea. *Maty Dict.*

MOLINA, *Sierra Molina*, een Spaansch gebergte, op de grenzen van oud-en nieuw-Castilië, tusschen de steden Molina en Siguença. Zy zyn een gedeelte van dat, het welk de ouden noemden *Orospeda. Maty Dict.*

MOLINA, (ANTONI) een Karthuizer monnik, was te Villa Nuova de los Infantes, in Castilië, geboren, en vorderde door zyne deugden en Godvrucht zich zelf tot de waardigheit van superieur, na dat hy eerst onder de Augustynen het monniksgewaadt hadt aangenomen; maar om dat hy nog een ingetogener leven wilde leiden, begaf hy zich onder de Karthuizers te Miraflour, en stierf den 21 September des jaars 1612, of, gelyk anderen willen, in den jare 1619. Hy heeft verscheide schone schriften vervaardigt, waar onder zyn: *Instruction de Sacerdotes*, wel 30 maal herdrukt, en in verscheide talen overgezet. Desgelyks heeft men van hem een traktaat, *Exercicios espirituales* genaamt, 't welk ook uit de Italiaansche in de Fransche tale is overgezet, en verscheide maal herdrukt. *Miræus de script. secul.* XVII. *Anton. Bibl. Hispan. T.* I. *p.* 114.

MOLINA, (JOHANNES) van Ciudad Real, in nieuw-Castilië, woonde te Valence in den jare 1530, en bragt in de Spaansche tale, *L. Marinæus Siculus* over van de gedenkwaardigheden van Spanje; eene Chronyk van Arragon van den zelven schryver; het leven van den koning *Alfonsus* van Arragon, door *Antoni van Palermo*, de Brieven van S. *Hieronymus*; eenige schriften van *Alcuinus* en *Gerson*; maar zyne overzetting van *Appianus* is slecht. *Baillet Jugemens des savans sur le Trad. Esp.*

MOLINA, (LODEWYK) een Spaansch rechtsgeleerde, was van Ursaon, in Andalusië, geboortig, en wierdt van koning Philips den II in den Raadt over de Indiën en Castiliaansche zaken zeer veel gebruikt. Zyn werk *De Hispanorum primogeniis* is verscheide malen gedrukt. *Anton. Bibl. Hispan. T.* II.

MOLINA, (LODEWYK) een beroemd Jesuit, wierdt in de stadt Cuença, in nieuw-Castilië, geboren, en begaf zich met zyn achttiende jaar in de maatschappy der Jesuiten, tot dat hy eindelyk, na krachtig in de wysbegeerte en Godgeleerdheit geblokt te hebben, tot professor in de laatste beroepen wierdt op de universiteit van Evora, in Portugal. Zyne ordensgenoten pryzen hem inzonderheit over zyne verachting van alle tydelyke goederen en ootmoedigheit. Hy stierf te Madrid den 12 October des jaars 1600, in het 65 jaar zyns ouderdoms, nalatende verscheide schriften, als: *Commentarius in partem primam Thomæ de Aquino, T.* II; *De Justitia & Jure T.* VI; *De Concordia gratiæ & liberi arbitrii*, mitsgaders een aanhangsel van dit laatste boek. Dit zelve werk *De Concordia*, of van de Eendragt, maakte veel tweedragt onder de Jesuiten en Dominikanen, en men beschuldigde Molina, dat hy ten opzichte van de Genade en vrye wil het gevoelen der Pelagianen toegedaan was, waar over hy inzonderheit door Dominicus Bannes, een Dominikaner monnik, en eerste professor in de Godgeleerdheit te Salamanka, wierdt aangevallen, daar in 't tegendeel eenige andere, voornamentlyk Antonio Padiglia, professor te Valladolid, zyne leerstukken krachtig verdedigden. De genen, die het met Molina hielden, wierden *Molinisten* genaamt, hoewel de Jesuiten in 't algemeen zyne zaak opnamen, wordende van de Dominikanen tegengesproken. 't Is wel waar, dat paus Clemens de VIII dezen twist wel poogde by te leggen, en ten dien einde 39 byeenkomsten van kardinalen, die men *Congregationes de auxiliis* noemde, liet beleggen; maar hy kon zyn oogmerk niet bereiken, en moest zulks aan zynen navolger Paulus den V overlaten. Onder dezen wierden wederom verscheide byeenkomsten gehouden, en de Dominikanen zeggen, dat deze paus al eene bulle gereed hadt om het gevoelen van Molina en die het met hem hielden te doemen, maar dat hy bevreest was de Jesuiten daar door te honen; doch dit wordt van de Jesuiten ontkent, die zeggen, dat de paus alleen bevolen hadt, dat men van deze verschillen niet meer zou reppen, noch eenige boeken over deze stoffe meer drukken; of, byaldien men zulks deedt, de Inquisitie daar de handt op zou leggen. Echter, niettegenstaande deze bedreiging, is dat verschil nog levendig. Men zag in den jare 1700 te Loven van de zyde der Dominikanen een boek uitkomen, onder den tytel van: *Augustini le Blanc Historia Congregationum de auxiliis Divinæ Gratiæ*, en de Jesuiten gaven in den jare 1705 te Antwerpen het volgende werk uit: *Theodori Eleutherii Historia Controversiarum de Divinis Gratiæ auxiliis.* Zie *Maurolicus Oceano religiosorum l.* V. *Ribadeneira. Alegambe de script. Societ. Jesu. Thuanus l.* CXXXI. *Miræus de script. sec.* XVI *Abregé de l'Hist. de la Congregation De auxiliis. Heidegg. in Hist. Papatus.* §. 200 & 223. *Carolus in Memor. Hist. Eccles. sec.* XVII. *l.* I. *c.* 40.

MOLINÆUS. (CAROLUS) Zie MOULIN. (DU)

MOLINÆUS, (JOHANNES) een Nederlandsch rechtsgeleerde, geboren te Gent, en professor in de rechten te Loven, gaf in den jare 1561 zyn *Decretum Ivonis Carnotensis* uit, het welk hy beter achtte dan het *Decretum Gratiani*, maar geraakte daar over in een hevigen strydt met Boëtius Epo, die het met Gratiaan hieldt. Hy stierf in den jare 1575. *Simon Bibl. Hist. des Auteurs de Droit T.* II.

MOLINET, of MOULINET, (CLAUDIUS DU) Reguliere kanunnik van S. Genoveva, van de Augustyner orde, maakte zich door zyne grote geleerdheit bekend in de XVII eeuwe. Hy wierdt geboren in den jare 1620 te Chalons, in Champagne, uit een oud geslacht, doorluchtig door zyn adel en oude familiën. Zyn vader, *Pieter Molinet*, was provoost van Chalons, en zyne moeder was uit het geslacht van l'Hopital. Zo haast hy de talen geleert hadt, zondt men hem naar Parys, om daar in de wysbegeerte onderwezen te worden. Hy hadt niet zo haast deze wetenschap begrepen, of nam het gewaadt van Regulier kanunnik van S. Genoveva aan, waar in hy door zyne Godvrucht en geleerdheit veel achting verwierf. Hy wierdt procureur generaal van die broederschap, en zyne onthoudendheit en grote liefde voor de studie deden hem alle hoger bedieningen standvastig weigeren, om geen verhindering in 't schryven van verscheide werken te hebben, waar van eenige in 't licht gekomen zyn, als de Brieven van *Stephanus*, bisschop van Doornik, die hy in order bragt, en met geleerde aanmerkingen verrykte. De Historie van de medailles der pauzen, van Martinus den V tot Innocentius den XI; zyne aantekeningen over den oorsprong der wereldlyke kanunniken, en over de oudheit der geestelyke kanunniken; het werk van de verschillende kledingen der Reguliere kanunniken en kanunnikessen; zeer vele verhandelingen, als over de myters der ouden, over het hoofdt van Isis, te Parys gevonden, en over meer andere stoffen. Behalven deze zyn 'er meer andere werken van hem; want hy arbeidde onvermoeid, en leide zich krachtig op het ontdekken van verborgendheden in de oudheit, en hadt al van jongs af een kabinet van seldzaamheden vergadert. Koning

ning Lodewyk de Grote, die zyne bekwaamheit kende, bediende zich van hem om zyne penningen in order te schikken, en om nieuwe te verzamelen, ook om zyne kabinetten van agaten en andere kostelyke stenen in order te leggen: want hy was die dingen t'eenemaal kundig. Hy bezorgde den koning meer dan 800 medailles uit het kabinet van S. Genoveva, en zyne Majesteit betuigde, dat zulks hem niet onaangenaam was door eene menigte van gunstbewyzingen en milddadigheden, die hy van boeken aan deze abdy schonk. Molinet besteedde ook zeer veel tydt en vlyt aan het in order brengen van deze boekzaal, waar door de zelve tot nog toe berucht is. Hy stierf te Parys in de abdy van S. Genoveva den 2 September des jaars 1687, na eene ziekte van zes dagen, in den ouderdom van 67 jaren, tot smerte van vele brave vrienden, die hy gedurende zyn leven gemaakt hadt. *Memoires du Temps.*

MOLINET, (JOHANNES DU) kanunnik te Valencyn in Henegouwen, wierdt te Desvrenes van 't Boulonois, in Pikardië, geboren, en was in achting op 't laatst der XV eeuwe aan 't hof van Margareta van Oostenryk, gouvernante van de Nederlanden. Hy wierdt aalmoezenier en boekbewaarder van deze princesse, en maakte verscheide werken in dicht en ondicht. De schryvers halen eene Historie van hem aan, waar in hy al wat 'er geschied was sedert den jare 1474 tot den jare 1505 aangetekent heeft. De zelve is niet gedrukt; maar in de jaren 1531 en 1537 gaf men te Parys uit een werkie, genaamt: *Les dits & faits de Jean du Molinet.* Hy stierf te Valencyn in den jare 1507. *Guicciardin. La Croix Du Maine. Val. Andreas. Miraus.*

MOLINGAR, in 't Latyn *Molingaria*, eene kleine stadt in Ierlandt, is de hoofdstadt van 't graafschap West-Meath, en legt aan een meir tusschen Athlone en Trymes. *Baudrand. Maty.*

MOLINO, eene van de voornaamste adelyke familiën te Venetië, heeft verscheide Procurators van S. Marcus uitgelevert, als *Jacobus* in den jare 1261, *Benedictus* in den jare 1340, *Marcus* in den jare 1442, *Lodewyk* in den jare 1516, *Marcus*, zoon van den voornoemden, in den jare 1522, *Caspar* in den jare 1562, en *Franciscus*, die ook tot Proveditor generaal ter zee, en eindelyk, in de plaats van Franciscus Erizzo, tot Doge in den jare 1645 verkoren wierdt. Hy hadt zich van der jeugdt af, als zich in de krygskunde op de vloot geoeffent hebbende, eene zekere ernsthaftigheit in zyne redenen en gebaarden aangewend, maar die hem echter niet verhinderde zich by een iegelyk bemind te maken. Onder zyne regering wierden vele nieuwe Venetiaansche familiën in den adelstandt aangenomen. De Turken veroverden wel in het jaar 1646 Retimo; maar in 't tegendeel wierdt Clissa in Dalmatië hen in den jare 1648 ontnomen, en hunne vloot in 't volgende jaar geslagen; doch voor de vesting Suza moest hy na eene lange belegering vruchteloos afwyken. Hy stierf in den jare 1655, en hadt tot opvolger Karel Contarini. De Raadsheer *Lodewyk Molino* bragt te weeg, dat in den jare 1653 een collegie van zeven Senatoren opgerecht wierdt, aan welke men wegens overtreding van kleine misdaden kon appelleren. Verscheide andere van deze familie hebben zich in krygs- en burgerlyke bedieningen by de republyk wel verdiend gemaakt. *Nani Hist. de Venise. Amelot de la Houssaye Hist. de Gouv. de Venise p. 223, 459.*

MOLINOS, (MICHIEL) een Roomsch priester, berucht wegens zyne byzondere gevoelens, strydig met die van zyne kerk, van den jare 1665 tot den jare 1687. Hy wierdt den 21 December des jaars 1640 te Patacina, in Arragon, geboren. Zyn vader was Don Jan Andreas Molinos, Doctor in beide de rechten, en auditeur van de koninkryken Arragon en Navarre; zyne moeder was Donna Anna Maria Penduchu, beide van adelyken huize. Zyn broeder bekleedde ook verscheide aanzienlyke bedieningen. Hy was meest in Pampelona opgevoed, alwaar hy naderhandt priester wierdt, schoon hy zyne studiën te Coïmbra, in Portugal, voleind, en daar den tytel van Doctor verkregen hadt. Nademaal hy nu een doordringend oordeel en grote neiging om alles te onderzoeken hadt, las hy vlytig in de H. Schrift en werken van vele Godgeleerden, die over verscheide duistere plaatsen, in de zelve voorkomende, geschreven hadden, waar door hy (gelyk zyne vrienden zeggen) eene krachtige verlichting ontfing. Hy leidde een onberispelyk leven, waar door hy zich aanzienelyk maakte; maar hy wilde zich in geen geestelyke orde begeven, vermits hy geen zin hadt in de grondlegginge van hunne inzettingen en in hunne levenswyze: echter liet hy zich tot priester wyden, en nam het ampt van zielbezorger op zich, waarom vele duizende menschen by hem kwamen, of aan hem schreven, om zich van zynen raadt en onderrechting in geestelyke zaken te bedienen. Na dat hy zich uit Spanje naar Rome begeven hadt, ontwierp hy een geschrift, 't welk naderhandt in den jare 1675, onder den tytel van *Geestelyke Handleiding*, waar in de ziel een veiligen weg om den ryken schat van eene inwendige gerustheit te erlangen aangewezen wordt, gedrukt wierdt. Hy zelf wilde het niet laten drukken, tot dat zyn biechtvader, dien hy dit schrift geven moest, het zelve in 't licht gaf. Het hadt de goedkeuring van vyf beroemde Doctoren, waar onder zich bevonden de aartsbisschop van Rheggio, generaal der Franciskanen, en inquisitiemeester, en vader Martin van Esparsa, een Jesuit, die te Salamanka en te Rome professor in de Godgeleerdheit geweest is, en toen mede inquisitiemeester was. Dit werk wierdt met gretigheit van ieder aangenomen, en zo wel in Italië, als Spanje, Sicilië, en elders, in verscheide talen overgezet, en dikwils herdrukt. In den jare 1681 liet de aartsbisschop van Palermo, schoon het reets 20 maal te voren gedrukt geweest was, wederom opleggen, met eene bygedane goedkeuring van de lere, daar in vervat, en aanpryzing aan alle geestelyke personen. Nademaal nu de roem van Molinos daar door krachtig vermeerderde, zo was zyn gedrag te Rome by groten en kleinen behagelyk. Men schreef hem van alle kanten brieven, en hy geraakte in korten tydt met vele Godgeleerden in verscheide delen van Europa, en andere grote mannen, die zyn schryfstyl behaagde, in kennis. Onder de genen, die hem boven anderen toegedaan waren, bevonden zich drie vaders van 't Oratorie, die de paus naderhandt den kardinaalshoedt opzette, namentlyk Colloredo, Ciceri en Petruzzi, die Molinos voor een anderen Timotheus hielden. Ook waren 'er verscheide kardinalen, als Casanatta, Azzelini en Carpegna, die het voor eene eer achtten onder de vrienden van Molinos gerekent te worden; waar by gevoegt moet worden, dat de kardinaal d'Estrees aan Molinos gelegenheit verschafte om in Vrankryk met verscheide geleerden briefwisseling te houden; ja paus Innocentius de XI liet zelf eene ongemene achting voor Molinos blyken, gevende hem een byzonder huis, en dagelyksch vele liefdadigheden. Hoe groter nu het aanzien van Molinos wierdt, hoe meer hy zich ten doel zyner benyders stelde: inzonderheit meenden de Jesuiten en Dominikanen, dat het hoog-tydt was zich tegen zyne werken aan te kanten, ten welken einde zy Molinos beschuldigden van gevaarlyke kettery, en doordien hy zo sterk op de rust der ziele drong, wierden de genen, die het met hem hielden, en zyn werk prezen, *Quiëtisten* genaamt. Men gaf daar op verscheide boeken tegen hem uit, waar in hy scherp aangegrepen wierdt. Onder anderen kwam vader Segneri op de baan, die zyn werk op 't hatelykst afmaalde, en in een byzonder boek wederleide, ook verscheide stellingen van Molinos, wiens naam hy wel niet noemde, verdacht maakte. Dit veroorzaakte in Rome veel opschudding, en de inquisitie nam voor Molinos en zyne schriften wat scherper te onderzoeken. Vader Petruzzi, die te voren eenige brieven en traktaaties van Molinos hadt op de pers laten leggen, wierdt mede hier in betrokken, doch de inquisitie vondt niets daar in, dat doemenswaardig was, en Molinos en Petruzzi verdedigden zich zo wel, dat deze vierschaar de schriften, tegen hen uitgegeven, voor ergerlyk verklaarde. Deze zege verhief hunne achting, en de vrienden van Molinos juichten over de zelve. Zyne vyanden lieten echter niet na alle laster tegen hem uit te braken, voorgevende, dat hy onder schyn van devotie den ganschen Christelyken Godsdienst zocht te verwarren, en gevaarlyke zaken smeedde; waar op Molinos te rade wierdt zyn traktaat over het gebruik van 't H. Avondmaal, met goedkeuring van den oudsten lector te Rome, den Jesuit Martinez, uit te geven: maar dit werk was wederom een nieuwe steen des aanstoots voor zyne vyanden; zy zogen daar weder hun venyn uit, en beschuldigden hem van verscheide dwalingen. Maar vermits de paus zich alle deze dingen niet bekreunde, en in zyne genegenheit voor Molinos volhardde, waar door hunne pylen stomp wierden, zo haast zy de zelve op hem afschoten, sloegen zy een anderen weg in, en poogden den koning van Vrankryk ten zynen bederve aan te zetten. Hier toe gebruikten zy des zelfs biechtvader, den vader la Chaise: deze nam de zaak op zich, en maakte den koning wys, dat, terwyl hy bezig was om zyn koninkryk van alle kettery en ketteren te zuiveren, de paus een nieuwen ketter in zynen boezem koesterde, die, een Spanjaardt van geboorte, reets gansch Italië besmet hadt, en dat, schoon men zyne Heiligheit daar over al verscheide malen hadt aangesproken, men echter geen gehoor by hem kon krygen. De koning zondt hier op aanstonts aan den kardinaal d' Estrees bevel om Molinos ten uiterste te vervolgen, 't welk deze deedt, onaangezien de genegenheit, die hy eertyds voor hem gehad hadt; zelfs misbruikte hy de vorige vriendschap om hem te onderdrukken, bedienende zich van geheimen, die hy hem, toen zy met elkander verkeerden, hadt toevertrouwt. Hy verwierf dan by den paus, dat men Molinos aan de inquisitie zou overleveren. De paus, die Molinos zeer genegen was, bedroefde zich zeer over deze aanporring, maar moest hier in zyne toestemming geven. Dus wierdt Molinos in de maandt May des jaars 1685 in verzekering genomen, en zyne zaken wierden zeer stil behandelt, zo dat zelfs niemandt van hem meer sprak, tot dat den 9 February des jaars 1687 weder een nieuwe storm kwam opbulderen. De graaf Vespiniaan en zyne gemalin, als mede Don Paulo Rochi, biechtvader van den prins Borgheze, en andere personen, ten getale wel van 70, wierden in de gevangenis geworpen; ja die woede trof nog meer andere, zo dat binnen anderhalve maandt meer dan 200 menschen door de inquisitie aangegrepen en vastgezet wierden, het welk een groten schrik in gansch Italië veroorzaakte. Den paus zelve wierdt door de inquisitie zyne geloofsbelydenis afgevraagt, doch niet als paus, maar als Benedictus Odeschalchi. Maar toen de inquisitie zag, dat deze behandeling in 't vervolg vele zwarigheden ontmoeten zou, besloot zy Molinos alleen ten voorbeeldt van alle anderen te straffen. Dit geschiedde, en men stelde eerst de groten, en vervolgens de gemenen na eene hevige mondelinge bestraffing op vrye voeten. Ondertusschen wierdt Molinos meer bezwaart, zelfs van zyne eertyds vertrouwde vrienden. Petruzzi was vry, want de paus hadt hem in den jare 1686 tot het purper verheven, en dus hadt de inquisitie geen vat op hem. Men bragt verscheide getuigen tegen Molinos voort, waar van men zegt dat zommige gedwongen wierden, waar door de gevangen bezwaart wierdt, door voorbedachte verdraiïngen van woorden, die men zeide dat hy gesproken zou hebben. Dus bestonden de stukken van zyne beschuldiging in 68 artykelen, die door den aartsbisschop van Kames

meryk by zyne Herderlyke Onderrechting in den jare 1697 uitgegeven zyn. Hier op wierdt Molinos als een, die ſchadelyke en ketterſche gevoelens geſmeed en geleert hadt, gedoemt, na dat hy eene plegtige kerkboete gedaan zou hebben, in eene eeuwige gevangenis zyn leven te eindigen. Dit vonnis moeſt paus Innocentius zelf, ſchoon hy Molinos niet ongenegen was, ondertekenen, en wierdt in zynen naam afgekondigt. Volgens 't zelve wierdt hy den 9 September des jaars 1687 uit zyne gevangenis gehaalt, op een overdekten wagen gezet, met een Dominikaner monnik by zich, en naar de kerk van Minerva gebragt, daar hy eerſt in de gallery een tydlang ſtondt, alle de by hem ſtaande menſchen met vrymoedigheit aanziende. Hier op gaf men hem te eeten, waar in hy wel opgediſcht wierdt, vermits dit de laatſte goede maaltydt was, die hy hebben zou. Na de zelve wierdt hy door de gerechtsdienaars, op een ſtoel zittende, in de kerk gedragen, daar hy nedergezet zynde eene grote eerbiedigheit aan de kardinalen bewees, en men kon in hem geen de minſte nêerſlagtigheit beſpeuren. Hy ſtondt in zyn zogenaamd boetkleedt, was geboeit, en hadt eene waſchkaars in de handt, waar op twee monniken met luider ſtemme zyn vonnis oplazen, en eenige omſtanders, daar toe aangeport zynde, riepen, toen zy het gelezen hadden: *Naar 't vuur! naar 't vuur!* Eindelyk wierdt hy naar zyne gevangenis gevoert, ging wel te vrede in zyne celle, de welke hy zyn kabinet noemde, en nam van den prieſter, die hem dus verre begeleid hadt, affcheidt met deze woorden: *Vaar wel, vader, wy zullen malkander ten dage des oordeels weder zien, en dan zal het blyken wie de waarheit heeft geſproken, gy, of ik.* Hier op wierdt hy aldaar voor zyn ganſche leven opgeſloten, en heeft ſedert nog over de negen jaren geleeft, ſtervende den 18 October des jaars 1696. Hy hadt ondertuſſchen, zelfs na zyne doodt, vele aanhangers. Wat zyne lere aanbelangt, en in wat ſtukken hy van den Roomſchen Godsdienſt is afgeweken, de zelve zyn in verſcheide geſchriften aan de wereldt medegedeelt, maar onder de 68 artykelen, waarom de inquiſitie hem gedoemt heeft, zyn verſcheide gevoelens, die hy voor de zyne niet heeft willen erkennen, als zynde de zin van zyne ſtellingen geheel verdraait. Het voornaamſte komt hier op uit, dat hy ſlechts op de innerlyke ruſt der ziele aangedrongen heeft, en de zelve zo verre uitgeſtrekt, dat 'er noodwendig dwalingen uit ontſtaan moeſten, want men zou hier uit kunnen afleiden, dat de ziele des menſchen noch aan beloning, noch beſtraffing, noch aan hemel, noch aan helle, noch aan doodt, noch aan eeuwigheit behoefde te denken; men moeſt ook niet trachten te weten of men naar den wille Gods deedt, noch zich zelve leren kennen; insgelyks, dat een iegelyk zich maar aan Gods wille t'eenemaal moeſt overgeven, zonder hem om iets te bidden, want dat om iets te bidden mede eene onvolmaaktheit was, enz. In deze en andere ſtellingen hebben zyne navolgers nog al verder gegaan dan hy zelf, waar door vele buitenſporigheden in de levenswyze van eenigen ontſtaan zyn; want zy verwierpen de Roomſche plegtigheden, en bygevolg was deze ſecte hen hatelyk in de oogen. Zie de levensbeſchryving van Molinos. *Rangon Nieuwe Kwakery en Quiëtiſtery. Caroli Memorabilib. Eccleſ. l.* VIII. *p.* 133 *ſeq. Cramer in Suppl. Hiſt. Eccl. Hornii p.* 905. *Hartnac. in Cont. Hiſt. Joh. Micrælii p.* 1796 *ſeq. Carpzovius in Diſſertat. de religione Quietiſt. Maierus in Diſſert. Quietiſt. perſecutionib. Arnold Ketter-Hiſt.* III *Deel.*

MOLIONIDEN. Dus wierden twee broeders in de oude Heidenſche geſchiedeniſſen genaamt. Zy waren de zonen van Actor en Molione: dus wordt doorgaans gemeent, dat zy naar hunne moeder dezen naam gevoert hebben; want de oudſte wierdt *Eurytus*, en de andere *Cteatus* geheten. Eenigen menen, dat Actor maar hun aangenomen vader was, en dat Neptunus hen geteelt hadt, maar anderen, dat Neptunus hun gewaande, en Actor hun eigen vader was. Men kan nazien onder het woordt *Actor*, dat hy te Elis regeerde te zamen met Augias. Deze Molioniden waren de dapperſte mannen van hunnen tydt, waarom Augias hen het bevel over zyne krygsbenden gaf, toen hy hoorde, dat Hercules zich gereed maakte hem aan te vallen. Hercules wierdt, eer hy derwaarts kwam, door eene ziekte overvallen, waarom hy met de Molioniden vrede wilde maken, maar zy, zich van zyne onmacht bedienende, overvielen zyn heir, en doodden vele zyner krygsknechten. Hercules, daar over vergramt, bediende zich van eene liſt; want zy waren hem te machtig, en bragt hen op de plegtigheden van de Iſthmiſche ſpelen, wanneer vele Grieken te Cleon byeen gekomen, en zy van wegens die van Elis daar gezonden waren, op een heimelyke wyze om 't leven. Dus verhaalt het Apollodorus; maar Pauſanias ſchryft, dat Hercules hen niet om 't leven bragt om dat zy in zyne ziekte het heir geſlagen hadden, maar dat hy zulks deedt uit nydigheit, vermits deze dappere broeders zyne heldendaden door de hunne verdoofden, en dat hy zich daarom van verraadt bediende om deze vyanden van zyn roem van kant te helpen, terwyl zy om de Iſthmiſche ſpelen te Cleon gekomen waren. Molione, hare moeder, zocht met alle naarſtigheit de moordenaars te ontdekken, en horende, dat het Hercules gedaan hadt, eiſchte zy hem op; maar de Argiërs wilden hem niet overgeven. Dus verzochten die van Elis aan de Corinthiërs, dat men de Argiërs voortaan van de Iſthmiſche ſpelen bannen zou, als krenkers van de geheiligde wetten dier ſpelen; doch dit wierdt hen geweigert; waar op Molione de Eliders vervloekte, byaldien zy immer weder op die ſpelen verſchenen, 't welk zulk een indruk op hen hadt, dat zelfs ten tyde van Pauſanias de kampvechters van deze natie nooit meer op de Iſthmiſche ſpelen kwamen. De Molioniden waren getrouwt aan de twee dochters van Dexamenus, koning van Olene, en ieder van hen gewan eenen zoon: die van Eurytus wierdt *Talpius*, die van Cteatus *Amphimachus* genaamt. Zy regeerden na de doodt van Augias te gelyk met Agaſthenes, des zelfs zone. Verder zegt de Fabel, dat de Molioniden twee koetſiers waren, die een lighchaam, maar twee hoofden, vier armen en vier voeten hadden; dat de een mende, en de ander de zweep hadt; dat zy met malkander wel overeen kwamen, en dat Hercules hen nimmer dan door verraadt zou hebben kunnen overwinnen. Men beeldt hen als een zinnebeeldt van eendragt af. Athenæus zegt, dat deze twee broeders geboren wierden uit een zilver ei. *Bayle Dict. Crit.*

MOLISE, een graafſchap, nevens een kaſteel, tuſſchen Terra di Lavoro, Abruzzo citra, Capitanata, en 't prinsdom Oltra gelegen. Het landt is bergachtig, maar echter vruchtbaar aan wyn, ſaffraan en zyde. Dit landt wordt ook zomtyds *La Provincia Lanciana* genaamt.

MOLLEN, in 't Hoogduitſch *Möllen*, eene ſtadt in 't hertogdom Lauenberg, aan de rivier Stekenits, gelegen omtrent twee mylen van Ratzeburg. Zy wierdt in oude tyden door de hertogen van Saxen aan de ſtadt Lubek verpand, en in den jare 1683 door Saxen-Lauenberg weder ingeloſt. De beruchte *Uilenſpiegel* is daar in den jare 1350 begraven. *Tromſd. Geograph. Lucæ Furſtenſtaat. Uhſe Geogr.*

MOLLERUS, (HENRIK) anders *Henrik van Zutphen* genaamt, was eerſt prioor in het Auguſtyner klooſter te Antwerpen, maar ging in den jare 1521 naar Wittenberg, daar hy met Luther bekend wierdt, die hem baccalaureus in de Theologie maakte. Na zyne te rug komſt te Antwerpen overtuigde hy de monniken van de wangevoelens der Roomſche kerke, en bewoog hen den Proteſtantſchen Godsdienſt te omhelzen, om welke reden hun klooſter door de Roomſchgezinden wierdt afgebroken, en hy gedwongen den door hem aangenomen Godsdienſt weder af te zweren. Maar doordien hy den zelven ſtrax daar na weder beleedt, wierdt hy in de gevangeniſſe geworpen, en ter doodt veroordeelt: doch Mollerus ontvluchtte het gelukkelyk door de hulpe van eenige vrouwen, en begaf zich naar Wittenberg by Luther en Melanchthon. In den jare 1522 trok hy naar Bremen, en predikte daar, in de kerk van St. Ansgarius, de Evangeliſche lere, niettegenſtaande de aartsbiſſchop, nevens de kanunniken en monniken, zulks trachtten te beletten. Van daar wierdt hy in den jare 1524 naar Meldorp, in Ditmarſen, beroepen; maar toen hy zich daar twee weken hadt opgehouden, en in dien tydt, tegen het verbodt der amptenaren of de regering van het landt, aan hem gedaan, twee of drie malen tegen de Roomſche kerke gepredikt hadde, maakten de monniken omtrent vyf honderd boeren op, die hem den 10 December, midden in den nacht, van Meldorp naar Heida voerden, en, na hem zeer mishandelt te hebben, den volgenden dag levendig verbrandden, op de zelve plaats, daar die van Ditmarſen in den jare 1559 door die van Holſtein eene grote nederlaag leden. Luther heeft van hem geſchreven: *Hiſtorie van broeder Henrik, in Ditmarſen verbrand*, welk traktaat in het zesde Deel van zyne Duitſche werken, in de druk van Wittenberg, gevonden wordt. *Rabus Martelaarsboek. Langius Hiſt. van Henrik van Zutphen. Criſpini Actiones & Monum. Martyr. Pantaleon Hiſt. Martyr. Crocii Martyr. Germ. Heimreich. Chron. Ditmarſ. Seckendorf Hiſt. van het Lutherd. Molleri Iſag. ad Hiſt. Cherſon. Cimbr. p.* 631. *Arnold Hiſt. der Kerken en Ketteren* II *Deel*, VI *boek*, 8 *kap.* §. 14.

MOLLERUS (HENRIK) was profeſſor in de Godgeleerdheit te Wittenberg, en zeer ervaren in de Hebreeuſche tale. Hy ſtierf te Hamburg, zyne geboorteplaats, in den jare 1589, in 't 59 jaar zyns ouderdoms. Zyne aanmerkingen over de Pſalmen, en der zelver overzetting in de Latynſche tale verdienen lof. Men heeft ook eenige gedichten van hem, mitsgaders aanmerkingen over de propheten Malachia, Hozea en Jeſaia, en: *Scholia in omnes Prophetas*; enz. *Quenſted de patr. doct. vir. Thuanus Hiſt. Teiſſier Elog. P.* II. *p.* 119. *Simon Hiſt. Crit. lib.* III. *Arnold Hiſtorie der Kerken en Ketteren* II *Deel.*

MOLLICOLNO, in 't Latyn *Larenuſiæ Inſulæ*. Dit zyn kleine eilandties, die op de kuſt van Barbaryë, by Tunis, ten Ooſten de kaap Bona leggen. *Maty Dict.*

MOLNAR, (ALBERTUS) een geleerde Hungaar, was te Szentz, in 't Hoog-Duitſch Wartberg, een ſteedtie tuſſchen Presburg en Tyrnau, den 1 September des jaars 1574 geboren. Hy was den Gereformeerden Godsdienſt zeer yverig toegedaan, heeft de Hungariſche overzetting van de H. Schrift door Caſpar Karel zelf uit de grondtaal nagezien, de CL Pſalmen Davids in Hungariſche vaarzen en op noten, en de zelve wyzen als de Gereformeerden in Vrankryk in hunne tale zingen, overgezet, mitsgaders een Catechiſmus en een Gebedeboek in de zelve Hungariſche tale uitgegeven: ook heeft hy verſcheide Schoolboeken, en een Latynſch, Griekſch en Hungariſch Woordenboek vervaardigt, daar in den vierden druk de Hoogduitſche taal is bygedaan in den jare 1708. Hy heeft ook te Hanau in den jare 1614 uitgegeven: *Luſus Poëtici excellentium aliquot ingeniorum. Toppeltini Origines Tranſylvan. c.* 8. *p.* 70. *Czwittingeri Hungaria literata pag.* 254, 255.

MOLOCH heeft zynen naam van *Melech* (koning), wordt ook zomtyds *Milcom*, *Malcom*, en *Molech* genaamt, en was een afgodt der Moabiters en Ammoniters, insgelyks van meer andere Ooſterſche volkeren. De meeſte geleerden zyn van gedachten, dat deze Moloch en Baäl de zelve zyn, 't welk algemene namen van alle valſche goden waren. Maar deze Moloch wierdt merendeels geëert met eenige kinderen aan hem te offeren. Men zegt, dat zyn beeldt van koper, en van binnen hol geweeſt is, zo dat men

men het gloeiend maken kon. De armen waren gemaakt, dat hy de zelve kon uitsteken, en weder naar zich halen, waar op men hem de kinderen in de zelve gaf, die hy dan tegen de borst drukte. Op dat nu de ouderen het gekerm der kinderen niet horen zouden, sloeg men op trommelen, en men maakte een vreeslyk geluidt met keteltrommen en trompetten: waarom het dal Gehinnom, by de stadt Jeruzalem gelegen, daar men dezen afgryslyken Godsdienst pleegde, ook *Topheth*, 't welk zo veel als eene trommel betekent, genaamt wierdt, en naar de tale der H. Schrift wil het zo veel zeggen als *zynen zoon door het vuur laten gaan*. De genen, die door het vuur gingen, bleven menigmaal levendig, vermits zy tusschen twee vuren doorgingen, het welk een soort van feest was. Deze Moloch was, naar 't voorgeven van de Joden, zo groot, dat hy zeven kamers of kapellen besloeg: die nu hem offeren wilde, moest in de eerste een vogel, in de twede een schaap, in de derde een ram, in de vierde een kalf, in de vyfde een stier, in de zesde een os, en in de zevende een zoon offeren. Maar wat deze Moloch eigentlyk voor een godt geweest is, daar over zyn de gevoelens der geleerden zeer verschillende. Eenigen geven voor, dat het Saturnus was, om dat men dien ook kinderen in Afrika offerde. Anderen zeggen, dat Moloch de zon geweest is, die als koning van de sterren ten opzichte van deze wereldt genaamt wierdt koningin der hemelen. Maar de meeste zyn van gevoelen, dat deze Moloch een afgodt op zich zelve geweest is, en geen overeenkomst met andere heidensche afgoden gehad heeft. *Seldenus de diis Syris* l. 6. *Goodwin Mozes & Aaron. Schwabii Diss. de Moloch & Remphan. Basnage Joods. Oudh. Spencerus de Legibus Hæbreor.*

MOLORCHUS, een oude herder in 't landt van Cleone, onder 't ryk van Argos, in Peloponnesus, ontfing Hercules toen hy daar doortrok met veel beleefdheit, waar voor hy ter erkentenis den leeuw, die het landt daar om heen zeer verwoestte, doodde. De verlossing van dit dier gaf oorzaak, dat men ter eere van Molorchus jaarlyksche feesten instelde, die naar zynen naam Molorchenen genaamt wierden. *Virgil. Georg.* III. *Tibullus l.* IV.

MOLOSSEN, *Molossi*, een volk van Epirus. Dit landt wordt volgens Pinetus tegenwoordig Pandosië, naar eene stadt van dien naam, genoemt. Athenæus maakt gewag van deze Molossen, als volkeren, die Thessalië bewoonden. Plinius en Strabo spreken ook van hen en van hunne honden. Virgilius maakt ook gewag van hen *Georg.* III *boek*:

Veloces Spartæ catulos, arcemque Molossum.

MOLPA, een riviertie in 't prinsdom Citra, eene provincie van 't ryk van Napels. Het bespoelt Laurito en St. Severino, en ontlast zich in de Toskaansche zee, by de kaap Palemudo. *Maty Dict.*

MOLSA, (FRANCISCUS MARIUS) een braaf dichter en redenaar, te Modena geboren. Hy bragt zich door zyne Latynsche en Italiaansche vaarzen in grote achting, die hy door zyne grondige kennis in de Latynsche, Griekshe en Hebreeusche talen zeer vermeerderde; maar hy verloor in 't tegendeel de zelve, om dat hy in alle ontuchtigheit leefde, en om eene hoer, die Furnia genaamt was, den naam van *Furnius* aannam: ook veranderde hy zyn naam van *Franciscus Maria* in *Franciscus Marius*: dies was 't geen wonder, dat hy in den jare 1544 aan de Spaansche pokken stierf. Hy gaf grote blyken van zyne welsprekendheit in eene redenvoering tegen Laurens de Medicis, die vele oude beelden den kop hadt laten afslaan, waar door hy zich den haat van 't Roomsche volk op den hals haalde. Niet minder wordt het geschrift geacht, 't welk hy op de echtscheiding van Henrik den VIII, koning van Engelandt, en Catharina van Arragon maakte. In alle zyne buitensporigheden wilde hy echter voor deugdzaam aangezien worden, en zyne vrienden hebben hun best gedaan om na zyne doodt te verbreiden, dat hy een zeer Christelyk einde gehad heeft. Zyne schriften zyn: *Rimæ, Elegiæ, Epigrammata*; *Nympha Tiberina*; *Versi in lode della Salata & in lode de Fichi.* Zie *Jovius in Elog. c.* 104. *Luc. Contile letter. lib.* I. *Bocalinus Kundschappen van Parnas Cent.* II. *c.* 90. *Crescimbeni Istor. della Volgar. poësia pag.* 106. *Thuanus Hist. Teissier Addit. aux Elog.* P. I. *p.* 16. *Bayle Dict. Crit.*

MOLSA, (TARQUINIA) kleindochter van den voorgaanden, is geweest eene van de beruchtste vrouwen van haren tydt. Haar verstandt en geleerdheit, gepaart met een volmaakte schoonheit en deftige gestalte, waren gesellinnen van de deugdt, zo dat men haar aangetekent vindt als eene vrouw, volmaakt in alles. Na dat haar man en kinderen vroeg gestorven waren, wilde zy nooit weder hertrouwen, schoon zy zeer veel aanzoek hadt, en nog jong was, maar behieldt zo veel tederheit over voor haar gemaal, dat men haar als eene andere Artemisia aanzag. Haar vader, Camillus Molsa, ridder van St. Jakob in Spanje, was de zoon van den bovengemelden Franciscus Maria Molsa, en merkte, dat zyne dochter van jongs af zeer genegen tot lezen, en gedurig in de boeken doende was: des liet hy haar met hare broeders door eenen Joh. Politianus, geboren van Modena, zeer geleerd in alle wetenschappen en talen, en deugdzaam van leven, in de zelve onderwyzen, haar vervolgens aan Lazarus Labadini, een geleerd letterkundige, toebetrouwende, die haar bekwaam maakte om Latynsche opstellingen, zo wel in dicht als ondicht, te schryven. Zy leerde de Rhetorica van Aristoteles onder Camillus Corcapani, en de wiskundige Antonio Guarini leerde haar den hemelsloop. In de dichtkunst wierdt zy onderwezen door Franciscus Patricio, een berucht wysgeer. De redenkunst (*Logica*) en de gehele philosophie leerde zy van P. Latoni, mitsgaders eene volkome kennis van de Grieksche tale, en Rabbi Abraham leerde haar de beginselen der Hebreeusche. De grootvader van dezen Rabbi hadt aan den geleerden Molsa, grootvader van deze juffer, de zelve taal geleert. Wie kan nu twyfelen, of eene dochter, t'eenemaal geneigt om alles te weten, wierdt door zo vele brave mannen ook in alles bekwaam gemaakt? De laatste taal wierdt zy zo machtig, dat ze zelfs de fynste en diepzinnigste texten uit het Oude Testament kon oplossen. Joh. Maria Barbier, een geleerd man, onderwees haar ook in de zuivere Toskaansche tale, en in den schryfstyl, waarom zy zeer goede en in Italië geachte gedichten en andere werken schreef, zettende de vele werken uit het Latyn en Grieksch in de zelve over. Zy verstondt de zangkunst, die zy dikwils oeffende om haren afgesloofden geest wederom wat verkwikking te geven: daarenboven handelde zy de luit, ook zegt men de viool, met zeer veel aangenaamheit, zo dat Alphonsus, hertog van Ferrara, die een keurig liefhebber was, over hare gaven verwondert stondt. Ja zy was zeer gezien aan 't hof van dien prins: eindelyk, hare verdiensten hebben zo veel gerucht gemaakt, dat de stadt Rome haar zeer plegtig met gezegelde brieven het burgerrecht opdroeg, een voorbeeldt, dat nog nooit omtrent eene vrouw geschied was. *Bayle, en de schryvers, door hem aangehaalt.*

MOLSHEIM, of MOLZHEIM, eene stadt in de neder-Elzas, drie mylen van Straasburg, onder welk bisdom zy behoort. De Domheeren van dat sticht hebben de hoofdkerk van Molsheim tot hunnen Dom, en de stadt zelf tot hunne verblyfplaats verkoren. De Jesuiten hebben daar ook een prachtig collegie, nevens eene fraaie kerk, en hare akademie was weleer in luister. De zes en zestigste bisschop van Straasburg, Johannes van Dirpheim, heeft de stadt vergroot, en in den jare 1316 met een kasteel versiert. Daar op is zy in den jare 1388 door den Paltsgrave Ruprecht verbrand, maar naderhandt weder opgebouwt, en in den jare 1632 door de Zweden ingenomen. *Hertzog Elzas. Chron. lib.* III. *c.* 1 & 2. *Stumpfius lib.* III. *c.* 78. *Bruschius de Episc. Germ. Zeiler. Topogr.*

MOLUKKISCHE EILANDEN, in 't Latyn *Moluccæ*, leggen in Asië, in de Indische zee, digt by den Evennachtslyn. Zy worden in grote en kleine onderscheiden. De eerste zyn Celebes, Gilolo, Terra Popons, Ceram, enz. De kleine, of eigentlyk zogenaamde Molukken zyn Ternate, Tidor, Machian, Motir, Bachian, enz. Zy staan alle onder de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappy, behalven Tidor, dat van een eigen koning geregeert wordt: echter vindt men op de andere eilanden ook wel kleine koninkies; maar die zyn slechts vazallen van de Nederlanders. Celebes is het grootste. Zy zyn wegens den overvloedt van nagelen, peper, en andere speceryen in Europa beroemd, wierden van Magellanes ontdekt, en veroorzaakten in den jare 1520 een oorlog tusschen de koningen van Spanje en Portugal. De Portugezen sloegen de Spanjaarden daar uit, en naderhandt hebben de Hollanders met hulp der inboorlingen deze laatste daar wederom van daan gejaagt, en bezitten de zelve heden nog. De lucht is daar heter dan op de Philippynsche eilanden. Behalven deze speceryen brengt het landt niet anders voort dan ryst, daar de inwoonders broodt van bakken, en een zeker soort van drank brouwen. Het aardryk is daar zelfs droog en zwaarmoedig, zo dat daar de regen op vallende niet indringt, maar afloopt in des zelfs beken. Op vele plaatsen gaat vuur en rook uit het aardryk op. De inwoonders zyn of Heidenen, of Mahomethanen. *Maffæus Hist. Indic.*

MOLZA. Zie MOLSA.

MOMBAR, een vlek in Burgundië, aan de Brenne, drie mylen van Saumur naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MOMBARS, een berucht gelukzoeker in de XVII eeuwe, was uit een goed geslacht in Languedok, en in alle adelyke oeffeningen onderwezen. Hem wierdt de bynaam van verdelger of uitroeier gegeven, om dat hy een voornemen hadt van de Spanjaarden, zo hy kon, uit te roeien. Hy hadt 'er eene menigte den hals gebroken, en gaf hen geen kwartier door een natuurlyken en onverzoenlyken haat, dien hy tegen deze natie hadt. Hy ging by een van zyne oomen, die te Havre de Grace woonde, kapitein op een oorlogschip was, en order hadt met het zelve op de Spanjaarden te gaan kruissen, vermits tusschen Vrankryk en Spanje een oorlog was ontstaan. Hy verzocht zyn oom om met hem te mogen gaan: deze bragt hem op zyn schip, het welk met een klein smaldeel oorlogschepen een tocht zou doen naar West-Indië. Op deze reize ontdekte men eene sterkte, of loots, die de Spanjaarden digt by St. Domingo hadden. Hier op verzocht hy zynen oom de zelve te mogen aanvallen, het welk hem toegestaan zynde, viel hy met de zynen, alle kloeke karels, als een leeuw daar op aan, en veroverde ze binnen korten tydt, makende eene grote slachting onder zyne zo gehate vyanden. Hier vondt men veel rykdom, en onder anderen een koffer met schone diamanten, waar van 'er onder waren, die als gemene knopen waren in grootte. Maar hy hadt zo veel behagen niet in den buit als in 't zien van de verslagene Spanjaarden, die hy zeide dat slechts loon naar verdiensten kregen, om dat zy niet beter handelden met hunne overwonnenen, als hy nu met hen gedaan hadt. Terwyl zy daar lagen, kwamen 'er verscheide vaartuigen aan boordt van de schepen, en Mombars, horende, dat het Boukaniers waren, doodvyanden van de Spanjaarden, was blyde hen te zien. Deze menschen bragten wilde zwynen by zyn oom, die hen daar voor brandewyn gaf, en zy verschoonden zich, dat zy niet meer medegebragt hadden, want zy zeiden, dat de Spanjaarden daar onlangs geweest waren, en hunne hutten verbrand hadden.

Mombars boodt zich aan om met hen te gaan, en wraak van dit geweldt te nemen, 't welk de Boukaniers zeer gaarne hoorden. Dus in een van hunne kanoos gegaan zynde, verfelde hy hen met een uitnemende vreugdt. In een beemdt gekomen zynde, die door heuvelen en een bosch omringt was, zagen zy daar eenige Spaansche ruiters, daar zy op aanvielen, en daar eene vreesselyke flachting onder maakten. Mombars, zyn voordeel verder uit deze overwinning pogende te halen, ging al verder, tot dat hy een kanonschoot hoorde van zyn oom, waar op hy met zyne Boukaniers aanstonts weder naar de sterkte ylde, daar zyn oom hem het opperbevel in gaf, en behalven de Indianen eenig volk byzette. Acht dagen daar na wierden zy aangetast door vier grote schepen der Spanjaarden. Zy verdedigden zich met veel dapperheit. De oom van Mombars viel deze schepen met twee der zyne aan, en vocht zeer kloekmoedig, maar sneuvelde in 't hevigste van 't gevecht. Mombars nam daar op het gebiedt aan, en wreekte de doodt van zyn oom door eene volkome overwinning, en grote nederlage der Spanjaarden. Dus koelde deze heldt zyn moedt en aangeboren haat. *Histoire des Indes Occidentales de Oexmelin.*

MOMBAZE, een koninkryk op de kust van Zanguebar, in Afrika, tusschen de koninkryken Quiloa en Melinde. De hoofdstadt legt op een eilandt van gelyken naam, alwaar eene sterke vesting is. Deze stadt is groot, legt op een rots, en is naar de Italiaansche wyze gebouwt. De koning kan 80000 man op de been brengen, en wanneer hy in een veldslag gaat, stelt hy vooraan eenige reien wilde dieren, die de gelederen der vyanden breken, en den eersten aanval afstuiten. De officieren van des konings lyfwacht voeren overal vuur met zich, om daar mede te betuigen, dat de verslagene vyanden waardig zyn gebraden en van hen opgegeten te worden, gelyk men zegt, dat eertyds de gewoonte geweest is. De koning laat zich keizer van de gehele wereldt noemen, vermits hy zich inbeeldt, dat de zelve hem toebehoort, ja hy zegt, dat hy den hemel zelf braveert, en de zon gebruikt om de plasregens wederom op te drogen. De lucht van dit landt is gematigt, schoon het naby de linie legt, vermits het daar veel regent en daauwt. Het landt is wel bewatert, en brengt vele oranje-, limoen- en granaatappelen, mitsgaders zeer veel ryst voort. Het wordt van blanken, zwarten, en van nog een halfslag, tusschen zwarte en blanke, bewoont, die als de Arabieren gekleed gaan. De keizer en zyne onderdanen waren voorheen Heidenen, en namen in den jare 1510 merendeels het Christen gelove aan; maar in den jare 1631 overviel de keizer de Portugeesche bezetting, doodde alle de Christenen, en nam het Mahomethaansche geloof aan, om door de Turken beschermt te worden. De Portugezen maakten zich niet lang daar na wel weder meester van 't kasteel, doch in den jare 1700 heeft de vorst van dat landt hen daar weder uit gedreven. *Dappers Beschryving van Afrika.*

MOMMONIE, eene provincie van Ierlandt. Zie MOUNSTER.

MOMMORENCI. Zie MONTMORENCI.

MOMUS, de godt der beschimpers en boerters, die van de poëten verdicht wierdt de zoon van den Slaap en Nacht te zyn. Deze naam komt van 't Griekse woordt Μῶμος, 't welk *berispen* betekent. Zyn ampt was de woorden en daden van goden en menschen te berispen, en daar den spot mede te dryven. Men zegt, dat hy van Neptunus, Vulcanus en Minerva verkoren wierdt om van de voortreffelykheit hunner werken te oordeelen, en hy berispte hen alle drie. Hy belachte Neptunus, dat hy de hoornen der ossen, of koeien niet boven de oogen geplaatst hadt, of op de schouderen, om met des te meer kracht te kunnen aanvallen en stoten. Vulcanus bestrafte hy, om dat hy de menschen geen klein venstertie in de borst gemaakt hadt, op dat men de boze aanslagen en valschheden in hunne herten zou kunnen zien. Minerva beschimpte hy, om dat zy geen huis gebouwt hadt, het welk men ingeval van kwade buren kon verplaatsen, en elders heen brengen. *Hesiodus in Theogenia. Anthologia Epig. 1. Graecor. Lucian. in Deor. concil.*

MONACO, of MOURGUES, een klein prinsdom op de kust van Genua, tusschen de steden Nice en Genua, bestaande in drie kleine steedties, als Monaco, Rocca-Bruna, en Menton. De eerste stadt is moeielyk om genadert te worden, en gebouwt op eene rots, die door de zee bespoelt wordt. Dit prinsdom heeft zyne eigene beheerschers gehad uit het huis van Grimaldi, en staat onder de bescherming van Vrankryk, waarom 'er ook Fransche bezetting in legt. Deze stadt is het *Monoecium*, of *Herculis Monoeci portus* der Latynen. Zy heeft eene goede haven, en wordt door een kasteel beschermt. Wanneer prins Eugenius in den jare 1707 met het keizerlyke leger Provence indrong, verlieten de Franschen de stadt, en haar prins week naar Vrankryk.

MONACO, (FRANCISCUS MARIA DE) een Siciliaan, wierdt geboren in den jare 1593, en oeffende zich naarstig in de philosophie en Godgeleerdheit, als mede in de beschaafde wetenschappen en in de dichtkunde. Hy leeraarde opentlyk te Vicenza de philosophie, en te Pavië de Godkunde, en bragt vele geleerde mannen voort. Men begiftigde hem met verscheide eerampten, en hy was zo in zyne provincie, als buitenslands, in Vrankryk, by den koning, door toedoen van den eersten staatsbedienaar, den kardinaal Julius Mazarin (met wien hy te Rome hadt kennis gemaakt) en by de koninginne Anna van Oostenryk in groot aanzien. Hy sterf aartsbisschop van Rheims in den jare 1651, in den ouderdom van 58 jaren, nalatende de volgende schriften, als: *In universam Aristotelis Philosophiam commentarius*; *Horae subcessivae, hoc est, Honores publici B. Andreae Avellino Cl. Reg. Decreti*; *De fidei unitate libri tres, ad Carolum, Britanniarum Regem*; en meer andere. *Biblioth. Sicula.*

MONACO, (THOMAS DE) een edele te Drepanum, in Sicilië, van de orde der Predikheren, was een geleerd leeraar in de Godkunde. Hy was ook in alle andere soorten van wetenschappen ervaren, maar meest in de philosophie en Godgeleerdheit: want de zelve leeraarde hy opentlyk te Palermo vele jaren lang met veel toejuiching: zelfs heeft men zyne stellingen in de scholen als tot een voorschrift gehouden. Ook heeft hy verscheide eerampten bekleed, en was by de voornaamste groten van Sicilië in aanzien, wordende eerst bisschop van Catana, en naderhandt aartsbisschop van Palermo. Hy overleedt in de laatstgenoemde plaats in den jare 1613, oud 95 jaren. Hy heeft geschreven: *Logica*; *Cursus Philosophicus*; *Commentaria in I & II D. Thomae*; *Summulae ex libris Petri Hispani &c. Tost.*; *Expositio in libros poster. Aristotelis*; *In Goegraphiam liber.* enz. *Biblioth. Sicula.*

MONAGHAN, of MONOGHAN, een graafschap in de Iersche provincie Ulster, het welk tusschen de graafschappen van Tyrone, Fermanagh, Cavan, East-Meath, Louth, en Armagh legt. Het wordt in vyf baronyen afgedeelt. Deze zyn Iriel, Dartre, Fernlis, Loohty en Donemain, en daar in leggen niet meer dan 2 kleine steedties, namentlyk Monaghan en Clonish. In vroeger tyden was dit landt met vele bosschen bezet, maar tegenwoordig is daar niets van overig gebleven. De Mak-Mahons zyn in dit landt weleer zeer machtig geweest. *Cambden Britannia. Beverell Delic. d'Irlande pag.* 1470.

MONALDESCHI, een gunsteling van Christina, koninginne van Zweden, die hem op 't laatst van 't leven liet beroven. Hy was een Italiaan van geboorte, uit een markgraaflyk geslacht, en bloedverwant van den Zweedschen grave de la Gardie. Deze laatste gaf hem aanleiding om nog jong zynde aan 't Zweedsche hof te komen, daar hem de koningin Christina, die met hem van gelyken ouderdom was, in haren dienst nam. By deze princesse wist hy zich door verscheide kunstgrepen zo in te dringen, dat zy een byzonder vertrouwen in hem stelde, en ook het meest gehoor gaf in den raadt van den Protestantschen Godsdienst te verlaten, en de kroon neder te leggen. Eer zy tot de uitvoering van dit voornemen kwam, zondt zy hem eerst naar Polen, en vervolgens aan eenige Italiaansche hoven. Na dat zy in den jare 1654 werkelyk den ryksstaf hadt nedergelegt, verselde hy haar op de reize in hoedanigheit van opperstalmeester, en kwam in den jare 1656 met haar in Vrankryk. Hier verliefde hy op eene zekere juffer, en deedt al wat hy kon om hare wederliefde te verkrygen. In de brieven, die hy aan haar schreef, waren 'er twee, waar in hy zich beroemde, dat de koningin, om hem te believen, alleen haren scepter hadt nedergelegt, en dat hy ook van haar alles genoten hadt wat een minnaar van zyne meetteresse kon ontfangen. Behalven deze twee brieven was 'er nog een in handen van deze juffer gevallen, dien Monaldeschi aan een Italiaansch vorst geschreven hadt, waar in deze en diergelyke, ja nog slimmer uitdrukkingen tot kleinachting van de koningin stonden. Wanneer naderhandt Monaldeschi deze juffer om zyn oogmerk te bereiken een geschenk van 50000 daalders belooft, en haar, in plaats van fyne diamanten, een party valsche stenen daar voor gegeven hadt, liet zy de zelve aan hare vrienden zien, die haar de valschheit daar van ontdekten, waar over zy zo vergramt wierdt, dat zy, om zich te wreken, de drie gemelde brieven in een besloten pakie aan de koninginne zondt. Deze vorstin, die zich toen te Fontainebleau bevondt, liet aanstonts Monaldeschi by zich ontbieden, toonde hem zyne brieven, en na dat hy die voor de zyne erkent hadt, liet zy hem weder gaan. Ondertusschen was de verwarring van zyne gedachten, of de hoop, waar mede hy zich streelde, dat de koningin hem dit vergeven zou, oorzaak, dat hy niet op zyne vlucht bedacht was, maar hy trok aanstonts een borstharnas onder zyn kleedt aan. Naauwlyks hadt hy zulks gedaan, of de koningin ontboodt hem weder by zich, en zeide hem, na hem zyne trouwloosheit en ondankbaarheit verweten te hebben aan, dat hy zich aanstonts tot de doodt moest bereiden. Hy viel voor hare voeten, bekende, dat hy de zwaarste straf verdient hadt, en badt ootmoedig om zyn leven; maar de koningin liet hem door drie gewapende en vermomde personen in de zogenaamde Harten-galery van Fontainebleau brengen, alwaar de vader Mathurinus, dien te voren de drie brieven getoont waren, zyne biecht hoorde, wordende van den gedoemden nog twee maal by de koninginne gezonden om genade voor hem te erlangen, maar te vergeefsch, en Monaldeschi wierdt met vele wonden (om dat men van wegens zyn harnas hem niet in 't hert treffen kon) ter doodt gebragt. De koning van Vrankryk was over de uitvoering van dit vonnis zeer misnoegt, en te meer, om dat de koningin hem niet wilde ontdekken wat reden zy daar toe gehad hadt. Ondertusschen was het gevoelen van de meesten, dat Monaldeschi zyn eigen val berokkent hadt door 't ontdekken van eene gevaarlyke waarheit, of ten minste van dingen, die, zo ze niet waarachtig waren, hy al te onbedacht verzonnen hadt, vallende over dit werk verscheide redeneringen. *Memoires de S. Evremont. Galeazzo Gualdo vita di Christina. 't Leven van de koninginne Christina.*

MONANTHEUIL, in 't Latyn *Monantholius*, (HENRIK VAN) geboren te Rheims in Champagne, wierdt professor in de wiskunde van de koninklyke akademie te Parys in den jare 1577: ook was hy een berucht geneesmeester, en deken van 't collegie

gie der geneesheeren aldaar. Hy was opgevoed onder het opzicht van Ramus in 't collegie van Prêle, en kleefde de gevoelens in de wysbegeerte van hem aan. Thuanus spreekt met lof van hem, zynde van hem in de wis-en landmeetkunde onderwezen. Ook was hy leermeester van den geleerden Pieter Lamoignon geweest. Hy gaf in den jare 1599 te Parys een werk uit over de werktuigkunde van Aristoteles, en voegde daar zeer geleerde aanmerkingen by. Zyne doodt belette hem het grote werk over de wiskunde, daar hy lang aan geblokt, en 't geen hy den tytel van *Heptatechnon Mathematicum* gegeven hadt, te voltooien. Zyn zoon, Diderik Monantheuil, was advokaat van 't Parlement te Parys, en schreef een boek, onder den tytel van: *De Puncto*, 't welk hy aan zynen vader opdroeg. Deze laatste stierf te Parys in den jare 1621, oud 50 jaren. Zyne zuster Catharina trouwde met Hieronymus Goulu. *Thuanus lib.* I *de vita ipsius. Breuil Antiquitez de Paris p. 567. Menage Rem. sur Ayr. p. 255. Mercklin. in Linden. Renovat. Bayle Dict. Crit.*

MONARCHITEN, ketters, die zich verhieven in de kerk onder het pausschap van Victor in den jare 196. Zy erkenden niet meer dan een Persoon in de H. Drieëenheit, en zeiden, dat de Vader was gekruist geweest. Deze dwalingen waren ingevoerd door Praxeas. *St. August. de hær. c. 41. Baronius A. C. 196.*

MONARDES, (NICOLAAS) een geneesheer te Seviliё, bloeide in de XVI eeuwe, en verkreeg veel achting door het oeffenen van zyne kunst en door zyne schriften. Eenigen menen, dat hy in den jare 1588 overleedt; maar 't is waarschynlyker, dat zulks voorviel in den jare 1578. Zyne schriften zyn de volgende: *De secanda vena in pleuritide inter Græcos & Arabes concordia*; *De rosa, & partibus ejus*; *De succi rosarum temperatura*; *De rosis Persicis, seu Alexandrinis*; *De malis citreis, aurantiis ac limoniis libelli*; *De simplicibus medicamentis, ex Occidentali India delatis*, P. III; 't welk uit de Spaansche in de Latynsche, Italiaansche, Engelsche en Fransche talen is overgezet; *De varios secretos y experiencias de medicina l.* III; 't welk mede in de Latynsche taal gebragt is. Desgelyks heeft men nog van hem: *De lapide Bezoar, & herbâ Scorsonerâ l.* I; *De ferro & ejus facultatibus*; *De nive & ejus commodis l.* I; en een boek van *Exotica. Antonio. Mercklin. Bayle.*

MONASTERIACHI is de plaats, daar weleer eene stadt stondt, *Morgantium*, *Morgentia*, en *Murgantia* in oude tyden genaamt. Zy legt in Siciliё, aan de Jaretta, die by haar uitvloeit in de baai van Catanea. *Maty Dict.*

MONASTERO, of *Lempta*, in 't Latyn *Lepte minus*, en *Leptis parva* genaamt, was oudtyds eene stadt in 't eigentlyke Afrika; maar tegenwoordig is het een vlek in 't koninkryk Tunis, tusschen Suza en Elmadia. *Maty Dict.*

MONASTIR. Dus noemen de Turken dikwils *Monte Santo*, een zeer beruchten berg in Macedoniё, wegens de menigte van kloosters der Calojers, die daar zyn.

MONBACON, of MONTBAZON, eene kleine stadt in 't Fransche landschap Touraine, aan de rivier de Indre. In de maandt van May des jaars 1588 wierdt deze stadt, die te voren den tytel van graafschap gevoert hadt, tot een hertogdom verheven, ter gunste van Lodewyk van Rohan, en dit wierdt den 17 April van het volgende jaar in 't Parlement aangetekent. Na dat deze hertog zonder lyfserven overleden was, wierdt door een koninklyk patent in Maart des jaars 1594, en door een bekrachtiging van 't Parlement, gedagtekent den 13 Maart des jaars 1595, het hertogdom en Pairschap van Monbazon gevestigt op den perfoon van Hercules van Rohan en zyne nakomelingen. Zie op 't woordt ROHAN.

MONBELLIARD, of *Mumpelgard*, door de Latynen genoemt *Magetrobia*, en doorgaans *Mons Belligardus*, eene stadt en graafschap van het Duitsche Ryk, op de grenzen van de Elzas en 't Fransche Comté, aan den hertog van Wurtenberg toebehorende. Zy legt aan den voet van een rots, daar een kasteel op, en beneden eene sterkte gebouwt is, 't welk deze stadt ontzagchelyk maakt. De rots is byna overal even steil, en de stadt heeft aan de eene zyde de rivier Halle, die zich wat verder in de Doux werpt. De inwoners zyn van den Gereformeerden Godsdienst.

MONBELLIARD. (HET GESLACHT) Het huis der oude graven van Monbelliard is berucht geweest, en heeft zich in verscheide takken uitgebreid. *Lodewyk*, graaf van Monbelliard in de XI eeuwe, trouwde met Sophia, dochter en erfgenaam van Frederik den II, grave van Bar, en stierf in den jare 1034. *Diderik*, of *Thierry*, hun zoon, graaf van Monbelliard en Bar, trouwde met Ermentrude van Burgundiё, dochter van Willem den II, grave van Burgundiё. Uit dezen echt sproten verscheide kinderen, en onder anderen *Renaud*, bygenaamt de *Eenoogige*, graaf van Bar, gelyk elders gezegt wordt, en *Steven van Monbelliard*, kardinaal en bisschop van Mets. Paus Calixtus de II, zyn oom van moeders zyde, maakte hem kardinaal in den jare 1120. Daar na volgde hy koning Lodewyk den Jongen in zyne onderneming in 't H. Landt. Hy maakte grote goederen aan zyne kerk, en stierf den 29 December des jaars 1163. *Amadeus van Monbelliard*, heer van Montfaucon, wierdt graaf van Saarbruk door zyn huwelyk met Mahaud, dochter en erfgenaam van Simon den II, grave van Saarbruk en Lorette in Lotharingen. Hy verselde in den jare 1248 den heere van Joinville op de reize naar het H. Landt. Het graafschap van Monbelliard geraakte aan het huis van Wurtenberg in den jare 1397 door een huwelyk van Tek: want deze trouwde met *Henriëtte van Monbelliard*, dochter van *Henrik van Monbelliard*, heere van Orbre, en van Maria van Chatillon. Henrik wierdt gedood in den jare 1396, in dien dodelyken slag van Nicopolis, en Henriëtte wierdt erfgenaam van *Steven*, grave van Monbelliard, haren grootvader. De byzondere tak van Wurtenberg-Monbelliard begon met *Lodewyk Frederik*, oudsten zoon van Frederik, hertog van Wurtenberg. Zie WURTENBERG.

MONBELLO, of MONTEBELLO, een steedtie in de provincie van Vicentino, op de Veroneesche grenzen, tusschen de kleine rivieren Gua, Aldego en Chiampo gelegen. *Memor. Ital.*

MONBLANK, een steedtie, met den tytel van hertogdom, in Cataloniё, vyf mylen van Tarragona naar 't Noorden, en omtrent even zo verre van Tortosa, Lerida, Tarrega, Cervera en Villa Franca de Panades, tusschen welke steden zy als in 't midden legt. Dit steedtie is middelmatig groot. *Maty. Colmenar.*

MONCADA is 1) eene stadt in Cataloniё, twee mylen Noord-Oostwaarts van Barcelona, aan de rivier Besos, die voormaals eene gewigtige vesting geweest is. 2) Eene stadt in 't koninkryk Valenciё.

MONCADA, eene Spaansche familie, die haren oorspronk neemt uit de provincie Bearn. Petrus de Marca noemt eenen *Dapifer* als haren stamvader, die in het Fransche leger de waardigheit van veldheer bekleedde, en omtrent den jare 733, benevens den prins Oger Golant, de Cataloniёr bygenaamt, gouverneur van Aquitaniё, ter hulpe gezonden wierdt van 't landt Barcelona tegen de Saracenen. Zyn zoon *Arnold* wierdt door keizer Lodewyk den Zachtmoedigen met de heerlykheit van Moncada, in Cataloniё, beleent, sedert welken tydt des zelfs nazaten de bynamen van *Moncada* en *Dapifer* (welke laatste spysdrager of keukenmeester betekent) zonder onderscheidt gebruikt hebben; en nademaal deze laatste naam eene byzondere waardigheit aan het keizerlyke hof geweest is, zo heeft dit zommigen de gedachten ingeboezemt, als of de heeren van Moncada van de Paltsgraven van Duitschlandt afkomstig waren. Caspar van Mendoza Ybannez leidt in 't tegendeel dit geslacht af van de oude graven van Ampurias, en geeft hen tot stamvader *Gaufredus*, kleinzoon van den grave van Ampurias, Seniofredus, die in de XI eeuwe leefde, en de heerlykheit van Moncada bezat. De nazaat van dezen was *Willem* genaamt, wiens dochter, *Beatrix*, by haren gemaal Willem Ramon, Dapifer, of seneschal van Cataloniё, de heerlykheit van Moncada ten huwelyk bragt, uit welken echt het huis van Moncada gesproten is. *Willem Dapifer van Moncada* leefde in de XII eeuwe, en teelde by zyne gemalinne Maria, dochter van Pieter, markgrave van Bearn, drie zonen, waar van de jongste, *Pieter*, de stamvader van de hedendaagsche heeren van Moncada wierdt, welke stamboom zich in twee telgen, namentlyk de Catalonische en Siciliaansche, heeft uitgebreid. Uit de eerste zyn de markgraven van Aitona gesproten, en *Pieter van Moncada*, seneschal van Cataloniё, een zoon van Willem Ramon, die in den jare 1227 stierf, is de eerste heer van Aitona geworden. Van zyne nazaten leefde in den jajare 1711 *Willem Ramon van Moncada*, markgraaf van Aitona, grande van Spanje, heer van den huize Castro, seneschal van 't koninkryk Arragon, en koninklyke hofkamermeester in Cataloniё. Zyn broeder *Emanuel* trouwde in den jare 1691 met eene gravinne van Bannos. Uit de Siciliaansche linie hebben de hertogen van Vibona en Montalto hunnen oorspronk, en *Willem Ramon van Moncada* deedt koning Petrus van Arragon veeldienst in de verovering van 't koninkryk Siciliё, en heeft in dat eilandt een talryk nageslacht nagelaten, dat aanzienlyke goederen bezeten heeft. *Antoni van Moncada* was graaf van Calatanageta, en Aderno. Zyn zoon *François* was prins van Paterno, wiens kleinzoon, van den zelven naam, te gelyk hertog van Vibona, en door zyne gemalinne Maria van Arragon ook hertog van Montalto is geweest. Hy was de grootvader van *Lodewyk Willem*, onderkoning van Siciliё, en na de doodt van zyne gemalinne in den jare 1667 kardinaal diaken. Hy stierf in den jare 1672, en liet na *Ferdinand*, koninklyke kamerheer, staat-en krygs-Raadt, en voorzitter in den Raadt van Indiё en dien van Arragon. Zie *Petrus de Marca Hist. de Bearn. Caspar de Mendoza Ybannez Hist. Dom. Monc. Lud. de Salaz. de Castro Hist. de Lara T.* III. *Imhof Grand. v. Spanje.*

MONCADA, (FRANCISCUS) markgraaf van Aitona, was een zoon van Gaston van Moncada, onderkoning van Arragon, geboren in den jare 1586. Na dat hy in zyne jeugdt een geruimen tydt zich op de studiёn gelegt hadt, wierdt hy in den jare 1621 in de Nederlanden en aan het keizerlyke hof te Wenen gezonden, daar hy zynen koning in de Valtelinsche en Mantuaansche zaken grote diensten deedt. Van Wenen wierdt hy wederom naar de Nederlanden gezonden, om, na de te rug roeping van den markgrave van Santa Croce, het krygsbestier op zich te nemen. Hy deedt in den jare 1633 nieuwe wervingen, verzekerde zich van de vesting Bouchain, versterkte Stevenswaardt, en vermits toen eenige voorname heeren in de Nederlanden niet al te wel voor het koninklyk belang gezind schenen, liet hy den prins van Barbançon, benevens den hertog van Aarschot en den grave van Egmondt, die verdacht gehouden wierden, gevangen nemen. Na het afsterven van de infante nam hy benevens den aartsbisschop van Mechelen en anderen ondertusschen de regering waar, leide in Antwerpen, tot groot verdriet van de inwoonders, eene sterke bezetting, wordende hem in den jare 1634 door den koning t'eenemaal alleen de regering in handen gegeven, onder den tytel van gouverneur en kapitein luitenant in de Nederlanden. In dat zelve jaar zocht hy, hoewel te vergeefsch, Mastricht weder te veroveren, en 't jaar daar na leide hy, by de aankomst van den kardinaal infant, zyne tot dus verre gevoerde regering neder, bleef naderhandt wel by den zelven, maar was echter zeer misnoegt, dat men aan den prins Thomas Franciscus van Savoje het opzicht over de krygszaken aanbevolen hadt. Hy liet derhalven by het Spaan-

Spaanſche hof om zyne te rug roeping uit de Nederlanden aanhouden, maar ſtierf in den jare 1635, eer nog het hof zyn verzoek ingewilligt hadt, en wierdt van den koning en 't ganſche hof zeer beklaagt. Hy bezat eene grote geleerdheit, en was in de Griekſche en Latynſche talen, mitsgaders in de geſchiedeniſſen, en andere edele wetenſchappen, wel ervaren, inzonderheit in de ſterre-en wiskunde. By zyne gemalinne Margareta de Caſtro heeft hy eenen zoon, *Willem Raimund*, en eene dochter geteelt, die met den hertog van Montalto trouwde.

MONCAGLIERI, of MONCALE, in 't Latyn *Caſtrum Montis Calerii*, een ſtedeke in 't vorſtendom Piemont, omtrent anderhalf uur van Turin, aan den Po gelegen. De hertog van Savoje heeft daar een luſthuis gebouwt. *Theat. Sabaud. & Pedemont. Baudrand.*

MONCAJO, in 't Latyn *Moncajus*, *Caunus*, of *Cacus Mons*, is een grote berg in Arragon, gelegen op de grenzen van oud-Caſtilië, ten Noord-Weſten van Tarragona. *Maty Dict.*

MONCAON, eene kleine verſterkte ſtadt met een kaſteel in de Portugeeſche provincie Interamnenſis, digt op de grenzen van het Spaanſche koninkryk Gallicië, wordende door de daar lopende rivier Minho van Salvatierra, op de grenzen van Gallicië gelegen, afgeſcheiden. Philips de IV, koning van Spanje, maakte zynen generaal Rodrigo Lobo tot grave van Monçaon. De Latynen noemen deze ſtadt *Monſonium*. De Spanjaarden hebben de zelve menigmaal te vergeefſch belegert. *Maty Dict. Colmenar Delic. du Portugal p.* 700.

MONCASTRO, in 't Latyn *Moncaſtrum*, *Ænia*, eene oude ſtadt van Macedonië, vyf mylen van Salonichi naar 't Zuid-Weſten. *Maty Dict.*

MONCEAUX, in 't Latyn *Moncellæ*, een koninklyk luſthuis in 't Franſche landſchap Brie, twee mylen van de hoofdſtadt Meaux, op een heuvel gelegen. De aangenaamheit van 't omleggende landt bewoog Catharina de Medicis, gemalin van koning Henrik den II, deze luſtplaats daar te laten bouwen, en Maria de Medicis, gemalin van koning Henrik den IV, liet zo wel het huis als de tuinen in nog beter order brengen; maar in de volgende tyden is de zelve wederom vervallen. *Zeiler. Itinerar. Gall. p.* 282. *Lett. di Bentivoglio. Oeconomies Rojales du Duc de Sully.*

MONCEAUX, (FRANÇOIS VAN) in 't Latyn *Moncajus*, was van Atrecht, en bloeide in den jare 1590. Hy ſchreef verſcheide werken, als: *Vitulus aureus, non aureus*; *Hiſtoria apparitionum Divinarum*; *Syntagma de Claudia Rufina*; *Liber ſingularis de Portis civitatis Judææ, & de Fori Judiciorumque in iis exercendorum priſco more*; *Paradiſus*; *Templum juſtitiæ*; *Heſdinum, carmine Elegiaco conſtructum*; *Laban, ſive tractatus de Lucis*. Men vindt een gedeelte van zyne vaarzen in 't twede ſtuk van de *Delit. Belg. p.* 631. *Zweertius pag.* 148. *Rivet Tom.* I *Oper. pag.* 1177.

MONCK, (GEORG) hertog van Albemarle, generaal der Engelſche legers, was de zoon van Thomas Monck van Potheridge, in de provincie Devon, daar hy den 6 December des jaars 1608 geboren wierdt, en was de twede van de drie zonen zyns vaders, zynde de oudſte *Thomas*, en de jongſte *Nicolaas* genaamt. Hy, hebbende in den jare 1626 eene reis naar Cadix in Spanje gedaan, wikkelde zich in den oorlog, en was by de onderneming op het eilandt Rhee gedurende de belegering van Rochelle, en de innerlyke beroerten van Vrankryk, alwaar hy vaandrager onder de compagnie van den ridder Borrough wierdt. Naderhandt begaf hy zich naar de Nederlanden, daar hy zich onder het regiment van den grave van Oxford liet aantekenen, dienende het zelve ter hulp van den prins van Oranje, en verkrygende door zyne dapperheit eerlang eene compagnie. Van daar is hy wederom in Engelandt gekomen, vermits men door de Schotten ontruſt wierdt; maar deze onluſten geëindigt zynde, maakte hem de graaf van Leiceſter, die in den jare 1640 tot Lord luitenant van Ierlandt verheven was, als kennende de verdienſten van Monck, zynen neef, kolonel van zyn eigen regiment, en nam hem mede naar dat koninkryk. Op zyne wederkomſt uit Ierlandt zondt hem de koning naar Nantwich, om den ſtaat van zyne krygsmacht in dat eilandt op te nemen. Maar terwyl te dier tydt de beroerten in Engelandt reets een begin genomen hadden, overviel Fairfax onvoorziens met eene aanzienlyke macht uit Jorkshire deze krygsbenden, en nam Monck gevangen, voerende hem naar Hull, en van daar naar Londen, daar hy op 't bevel van 't Parlement in den Tour gezet wierdt. Het Parlement boodt hem verſcheide maal zyne vryheit aan, zelfs wilde men hem generaal van hunne krygsmacht maken: doch hy weigerde zulks, voorgevende zynen koning niet te kunnen verlaten; maar op 't laatſt nam hy op 't ſterk aanhouden van den Lord Lisle, zoon van den grave van Leiceſter, het gezag over een regiment aan, begeleidde hem naar Ierlandt, en bleef daar zo lang tot dat de commiſſie van dien Lord aldaar ten einde gebragt was. Na de doodt van koning Karel den I overreedde hem Cromwel, dat hy met hem naar Schotlandt ging, alwaar de zelve hem ook na den ſlag by Dumbar het generaalſchap overliet, terwyl hy tegen koning Karel den II naar Worcheſter trok. Wanneer nu deze dappere generaal alle, die de wapenen in Schotlandt opgevat hadden, tot gehoorzaamheit hadt gebragt, wierdt hy te rug geroepen, en ter zee tegen de Hollanders gezonden, waar in hy den beruchten zeeſlag van den jare 1653 bywoonde, in welken de Hollandſche admiraal Tromp het leven verloor. Na dat de vrede met de Staten der Vereenigde Nederlanden geſloten was, zondt hem Cromwel weder naar Schotlandt, om daar eenige, die de wapenen voor den koning hadden opgevat, te beteugelen. Toen Cromwel ſtierf, was hy te Edenburg, daar hy op 't bevel van de regering van Engelandt Richard, zoon van Olivier Cromwel, tot protector liet uitroepen. Maar na dat hy eenige brieven van koning Karel den II ontfangen hadt, nam hy voor dien vorſt weder op den troon te heffen, en na dat hy van zyne vrienden den toeſtandt van Engelandt verſtaan hadt, maakte hy aan zyn onderhebbend leger zyn voornemen bekend; en wanneer hy het zelve daar toe genegen en willig vondt, leide hy in Edenburg, Barwik en Leith bezetting, en trok met zyn zegepralend leger naar Londen, na dat hy de Schotten, leren en de hoofden van de vloot te gelyk met een groot deel van de voornaamſte heeren in Engelandt op zyne zyde gebragt hadt. Te Londen herſtelde hy het huis der Gemeenten, waar voor het zich verbondt den koning te ontfangen. Den 17 Maart des jaars 1660 vertoonde hy aan den Raadt van Staat en de officieren van het leger des konings brieven. Wanneer hier op aanſtonts het Parlement byeenkwam, wierden de zelve voor aller ooren van de Parlementsheeren opentlyk gelezen, en daar op koning Karel de II met eene onbeſchryflyke vreugdt van alle zyne getrouwe onderdanen als wettige monarch van 't ryk uitgeroepen. Toen dit geſchied was, ging de generaal Monck naar Douvres om den koning daar te ontfangen, die hem omhelſde, en kuſte, en te Kantelberg ridder van den Kouſſebandt maakte, welke plegtigheit de hertogen van Jork en Gloceſter, om hunne genegenheit en hoogachting voor hem te betuigen, bywoonden. Dien zelven avondt verhief hem ook de koning tot overſte van de ruitery, en in de maandt van July tot hertog van Albemarle, grave van Torrington, en baron Monck van Potheridge, Beauchamp en Tees. Ook was hy een van des konings geheime Raden, kamerling, kamer-commiſſaris, en Lord luitenant van de graafſchappen Devon en Midleſex, en op dat hy zynen ſtaat des te beter zou onderhouden kunnen, maakte de koning voor hem en zyne erfgenamen een jaargeldt van 7000 ponden Sterlings, te betalen uit de koninklyke inkomſten. In den jare 1666 hadt hy benevens prins Robert het bevel over de Engelſche vloot tegen de Hollanders, en ſtierf in den jare 1669, wordende naaſt koning Henrik den VII in de vorſtelyke kapelle begraven. Zyn zoon, *Chriſtoffel*, volgde hem in zyne waardigheit op, trouwde met Elizabeth, oudſte dochter van Henrik, grave van Ogle, en wierdt door koning Jacobus den II als onderkoning naar Jamaïka gezonden, alwaar hy zonder kinderen overleedt. *Th. Gumble vie du Gener. Monk. De Larrey.*

MONCON, in 't Latyn *Montio*, en *Montiſonium*, eene kleine, maar welverſterkte ſtadt, nevens een kaſteel, op eene hoogte in Arragon, alwaar de rivieren Sofa en Cinca in een vloeien, twee Duitſche mylen van Balbaſtro gelegen. Deze ſtadt wierdt in den jare 1642 door de Franſchen ingenomen, maar kort daar na weder van de Spaanſchen bemachtigt. In den oorlog over het erfrecht van Spanje wierdt zy nu door het huis van Ooſtenryk, en dan van de andere party belegert en ingenomen. De Staten van Arragon houden hier hunne vergaderingen. *Baudrand. Maty.*

MONCONIS, een berucht geneesheer, te Lion, in Vrankryk, geboren, trok in den jare 1628 wegens de peſt naar Spanje, en ſtudeerde daar in de wis-, ſterre-en ſcheikunde. Daar op reiſde hy naar Portugal, en maakte zich daar door zyn verſtandt en geeſt beroemd. Hier op bezocht hy de Ooſterſche landen, om de wysbegeerte van Pythagoras en Plato, en iets van Trismegiſtus en Zoroaſters gevoelen na te ſpeuren. Maar wanneer hy echter niets fraais aantrof, 't geen waardig was hem in die landen langer te doen blyven, ging hy te rug naar Parys, wierdt daar een berucht natuurkundige en wiskunſtenaar, en kreeg den roem, dat hy de fynſte en grootſte geheimen van de chymie, of ſtofſcheikunde uitgevonden hadt. Zyne reizen, in verſcheide boeken beſchreven, bevatten eenige verzamelingen van feldzaamheden, en eene nette beſchryving van de landen, door hem bezien. *Memoires du Temps.*

MONCONTOUR, eene kleine ſtadt aan den vloedt Dive, in de Franſche provincie Poitou, by een heuvel, waar op een kaſteel legt. Zy is berucht wegens den gemaakten ſtilſtandt van wapenen in den jare 1569, onder de regering van koning Karel den IX, toen de admiraal Coligni geſlagen wierdt. *Baudrand.*

MONCORNET, in 't Latyn *Mons Corneti*, *Mons Cornutus*, een ſteedtie in Pikardië, gelegen digt by Champagne, tien mylen ten Noorden van Rheims. *Maty Diction. Geogr.*

MONCORVO, eene volkryke ſtadt in de provincie Entre Douro-y-Minho, in Portugal.

MONDAR, koning der Arabiſche Hemiariten, een Chriſten van de ſekte der Jakobiten. Hy voerde lang oorlog met keizer Juſtinus, die deze ſekte ſtreng vervolgde, en noodzaakte hem eindelyk om door een plegtig gezantſchap de vrede te verzoeken. Daar zyn 'er, die zeggen, dat Mondar een Mahomethaan geworden is. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MONDEGO, in 't Latyn *Munda*, eene beroemde rivier in Portugal, die haren oorſpronk neemt in 't landſchap Beira, niet verre van de ſtadt Guarda, in het gebergte Eſtrella, lopende voorby Selorico, Pennacova, en Coïmbra, en werpt zich in de Atlantiſche zee by een plaatsie, Buarcos genaamt. Men zegt, dat men in het zandt op den grondt zomtyds goudt heeft gevonden. Haar loop is zeer ſnel. Van den uitloop in de zee tot aan Coïmbra kan men de zelve met tamelyke vaartuigen bevaren, maar veel hoger op niet. *Manuel de Faria y Souſa Epit. de las hiſt. Portug. P.* IV. *c.* 7 & 8. *Colmenar Delic. d'Eſpagne p.* 696.

MONDEJAR, eene Caſtiliaanſche ſtadt aan de Tajuna gelegen, die in den jare 1512 tot een graafſchap verheven wierdt, en

en naderhandt aan het huis van Ivanez van Segovia gekomen is. *Imhof Grand. v. Spanje.*

MONDEVI, MONDOVI, en MONTDEVIS, eene Italiaansche stadt in Piëmont, met den tytel van bisdom, onderhorig aan Turin. De Latynen noemen haar *Mons Vici*, of *Mons Regalis*. Men vindt 'er eene universiteit, met een kasteel, 't welk Emanuel Philibert in den jare 1573 liet bouwen. Men bewaart ook te Mondevi een mirakuleus beeldt van de Lieve Vrouwe in eene fraaie kerk, die Karel Emanuel, de I van dien naam, hertog van Savoje, daar liet bouwen. Deze stadt legt aan den voet van 't Appennynsche gebergte, twee mylen van Tenaro. Men verdeelt haar gemeenlyk in drie delen. Zy is de best bevolktste en grootste stadt van Piëmont, behalven Turin: het kasteel legt op een berg, daar schoon wit marmor valt.

MONDIDIER, in 't Latyn *Mondiderium*, en *Mons Desiderii*, eene kleine Fransche stadt van Santerre, in de provincie van Pikardië, gelegen op een berg, tusschen Compiegne en Amiens, heeft dikwils de aanvallen der Spanjaarden moeten uitstaan. Mondidier legt ook aan een klein riviertie, 't welk zich in de Auregne ontlast, om zich wat verder te vereenigen met de Somme. Daar is een gouverneur van des konings wegen.

MONDIDIER, ook in 't Latyn *Mons Desiderii* genaamt, een steedtie in 't gebergte van Gallicië, aan de rivier Vallindares, met een bisschoplyken setel, onderhorig aan het aartsbisdom van Compostella. Zy legt negen mylen van Lugo.

MONDIR, *Ben Mohammed Ben Abdalrahman*, zesde Kalif van Spanje, van het geslacht der Ommiaden, die in de regering na zynen vader Mohammed in 't 273 jaar van de Hegire volgde. Deze prins sneuvelde in den oorlog, dien hy den inwoners van Cordua hadt aangedaan, na dat hy 22 jaren geheerscht hadt, in 't 295 jaar van de Hegire, of in 't jaar 907 van der Christenen tydrekening. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MONDONEDO, in 't Latyn *Mindon*, *Mindonia*, en *Glandomirum*, eene stadt in Gallicië, met een bisdom, onderhorig aan Compostella, 't welk jaarlyksch 10000 dukaten opbrengt. Eenige schryvers menen, dat deze stadt het *Ocelum*, of *Ocellum* van Ptolemæus is.

MONDOVI, een klein landschap in Piëmont, grenzende aan het hertogdom Montferrat, het markgraafschap van Ceva en de beide landschappen Cuneo en Cherasco. De hoofdstadt daar in draagt den zelven naam.

MONDOVI. Zie MENDOVI.

MONEMUGI, MOHENEMUGI, en *Nimeamaja* genaamt, een groot koninkryk in 't Zuider gedeelte van Afrika, hebbende ten Noorden Abyssinië en 't landt van Macoco, ten Zuiden de koninkryken Monomotopa en Mozambique, ten Oosten de ryken van Monbaza en Quiloa, en ten Westen den Nyl en twee meiren, waar uit eenigen zeggen dat de gemelde rivier haren oorsprong heeft. Men weet niet wat en hoe veel steden daar in leggen, om dat weinig Europeanen dat landt bezoeken. Hieronymus Lobo zegt, dat 'er veel goudt, zilver, koper, yvoor en andere dingen vallen, om dat de inwoners zulke waren te Mombaze en Quiloa komen verhandelen voor zyde stoffen en katoen. Daar heerschen eenige kleine vorsten, die het landt onder zich verdeelt hebben, en die echter alle onder een vorst, dien zy Negus noemen, staan. Zy bedienen zich van stukies barnsteen, in plaats van gemunt geldt, schoon het goudt daar zeer gemeen is. *Dappers Beschryving van Afrika.*

MONERVINA, of MONORBINA, in 't Latyn *Minervium*, *Minervinum*, en *Mons Orvinus*, eene Italiaansche stadt van het landschap Bari, in 't ryk van Napels, met een bisdom, onderhorig aan Bari. Deze stadt is van weinig aanzien, legt aan den voet van 't gebergte, op de grenzen van Basilikata.

MONETA. Zie JUNO.

MONFAUCON, eene kleine Fransche stadt in Champagne, op een berg, aan 't landt van Argonne, op de grenzen van 't Verdunois en Barois, tusschen de rivier de Maas, die twee mylen daar van daan ten Westen loopt, en de Ayre, vier mylen van Clermont. St. Rigobert, aartsbisschop van Rheims, stichtte daar eene abdy van St. Benedictus-orde, die men naderhandt veranderde in een Kapittel van kanunniken. *Sanson. Baudrand.*

MONFELTRO, MONTEFELTRO, of *St. Leon*, in 't Latyn *Feretrum*, *Mons Feretranus*, en *Leopolis*, eene stadt van Italië, in 't hertogdom van Urbino, aan den H. stoel behorende. Zy is de hoofdstadt van een klein landschapie, en heeft een bisschoplyken setel, onderhorig aan 't aartsbisdom van Urbino. Dit landschapie legt aan den voet van den Appennyn, aan de rivieren Marechia en la Romandiola. St. Leon, dat anderen Monfeltro noemen, is daar de hoofdstadt van. Zy geeft haren naam aan een doorluchtig huis van Italië, Urbino genaamt.

MONFERRAND, aan den vloedt Bedat, eene Fransche stadt in Auvergne, met eene balluage, Kapittel en verscheide geestelyke huizen. De kancelier du Prat rechtte daar een huis of hof op, 't welk naar Clermont (daar 'er zo digt by legt, dat de maarschalk d'Effiat van voornemen was die beide aan een te trekken, onder den naam van Clermont-Ferrand) is verplaatst. Koning Philips de Schone wierdt meester van Monferrand, en naderhandt is 't een eigendom van de kroon geworden. Men moet deze stadt niet vermengen met een ander *Monferrand*, eerste baronny van Guiënne, in het landt, 't welk men noemt *Tusschen twee zeën*, dat is daar de Garonne en de Dordogne in een vloeien. *Du Pui Droits du Roi. Justel Hist. d'Auvergne. Du Chesne Ant. des Villes.*

MONFERRAT. Zie MONTFERRAT.

MONFIA, een klein Afrikaansch eilandt in de Ethiopische zee, op de kust van Zanguebar gelegen ten Oosten van Quiloa, en ten Westen van Zanguebar, op veertig mylen na van de kust. Dit is al wat men 'er van zeggen kan.

MONFLANQUIN, een steedtie in Guiënne, in 't Agenois, zeven mylen van Agen naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MONFOORT. Zie MONTFOORT.

MONFORT DE LEMOS, een steedtie in Gallicië, tien mylen van Lugo, naar 't Zuiden. Eenigen menen, dat het oude *Dactonium* daar gestaan heeft; maar anderen plaatsen het te Rivadeo. *Maty Dict.*

MONFORT L'AMAURI, in 't Latyn *Monfortium Amalrici*, en *Monfortium Almaria*, eene kleine stadt in Isle de France, tien mylen van Parys. De bynaam van *Amauri* is haar gegeven om dat vele heeren van die plaats den zelven als een eigen naam hadden, hoewel Aimoin en Guagninus voorgeven, dat de koning Robert het kasteel van die stadt gebouwt, de stadt met muren omringt, en toen de zelve aan zynen natuurlyken (anderen zeggen echten) zoon Amauri geschonken heeft. Uit het zelve geslacht van Monfort l'Amauri zyn de laatste hertogen van Bretagne gesproten. *Sammarth. Hist. de la maison de France. Argentré Hist. de Bretagne.*

MONFORT L'AMAURI, of AMOURI, een geslacht. Het huis van Monfort l'Amauri voert een zilvere leeuw in een rood veldt, met een geknoopte staart, staande als op een St. Andrieskruis. De oudste heer, waar van men kennis heeft, is geweest *Amauri*, de I van dien naam, heer van Monfort, die het met zyn eigen naam vereerde. Men meent, dat deze de zoon van eenen *Willem*, dien zommigen noemen den Henegouwer, daar Ordericus Vitalis gewag van maakt, geweest is; maar zulks is niet zeker. Amauri leefde in den jare 1053, en stierf in den jare 1072, wordende zyn ligchaam begraven in de priory van St. Thomas d'Espernon. Zyne bedgenoot wierdt Bertrada genaamt. By deze gewan hy *Simon*, heer van Monfort l'Amauri, die eerst trouwde met Elizabeth van Brojes, vrouwe van Nogent, dochter van Hugo, gezegt Bardoulph, heere van Brojes, en ten twede maal met Agnes, dochter van Richard, grave van Evreux, gestorven den 10 April des jaars 1118. Simon hadt van 't eerste bedde *Elizabeth*, gehuwt aan Raoul, heere van Toëni en Couches, en van het twede bedde Amauri den II, die volgt; *Willem*, kanunnik van Chartres, en naderhandt bisschop van Parys, en *Bertrade van Monfort*, getrouwt aan Foulques le Rechin, grave van Anjou. Hy is de zelve, die door koning Philips den I in den jare 1093 gelegt wierdt in de kerk van St. Jan te Tours, gelyk elders gezegt is. *Amauri*, heer van Monfort, de II van dien naam, was ook graaf van Evreux, trouwde met Richilda, dochter van Boudewyn den II, graaf van Henegouwen, en van Ida van Loven, by welke hy gewan *Luciana*, gehuwt aan Hugo van Montheleri, heere van Creci, en seneschal van Vrankryk; maar weinig tyds daar na wierdt dit huwelyk voor nietig en van gener waarde verklaart, om dat zy hem te na in bloedverwantschap raakte, waar op Richilda kanunnikesse te Maubeuge wierdt, en hy hertrouwde met Agnes van Garlande, vrouwe van Gournai, aan de Marne, en van Gomets, gravinne van Rochefort, enz. dochter van Anseau van Garlande, seneschal van Vrankryk. Agnes hertrouwde na zyne doodt met Robert van Vrankryk, graaf van Dreux, en stierf in den jare 1143. De kinderen, de welke zy by den heere van Monfort hadt, waren: *Amauri* de III, graaf van Monfort en Evreux, in den jare 1140 ongehuwt overleden; Simon de II, die volgen zal, en *Agnes*, vrouw van Gournay, gemalin van Valeriaan den II, graaf van Meulan. *Simon* de II, bygenaamt de Kale, heer van Monfort l'Amauri, en graaf van Evreux, trouwde eerst met eene juffer, Mahaud genaamt, en ten twede met Amicia, dochter van Robert, grave van Leicester, in Engelandt. Hy stierf in den jare 1181, en liet by zyne twede gemalinne na *Amauri*, den IV van dien naam, grave van Evreux, enz. overleden in den jare 1200, zonder kinderen verwekt te hebben by Mabila, de dochter en erfgenaam van den grave van Glocester; Simon den III, die volgt; *Guido*, heer van Ferté-Alais, een tak van de heeren van Ferté-Alais in Beauce, van Castres en van Thoron; *Bertrade*, gehuwt in den jare 1171 aan Hugo, grave van Chester, en *Petronella*, of *Perenelle*, gehuwt aan Bartholomeus, heere van Roye, grootkamerling van Vrankryk. *Simon*, de III van dien naam, heer van Monfort, wierdt bygenaamt de Sterke, of de Machabeër, stierf in den jare 1218, en was getrouwt geweest in den jare 1190, met Alix van Montmorenci, dochter van Bonchard den V, heere van Montmorenci, en van Laura van Henegouwen, by welke hy teelde Amauri den V, die volgt; *Guido*, graaf van Bigorre door zyn huwelyk met de erfgename van dat graafschap, gedood in den jare 1220, op order van Raimond den VII, gezegt de Jonge, grave van Toulouze; *Robert*, stierf zonder kinderen daar na in den jare 1226; *Simon*, graaf van Leicester, gesneuvelt in den slag van Evesham den 4 Augusty des jaars 1265, kinderen nalatende by Eleonora van Engelandt, zyne gemalinne, de jongste dochter van Jan, bygenaamt Zonderlandt, koning van Engelandt, en zyne gemalinne Izabelle van Angoulême; *Amicla*, getrouwt aan Gaucher van Joigni, heere van Chateau-Renaud; *Laura*, gemalin van Gerard, heere van Piqueni, en vidame van Amiens; en *Peternella*, die in de abdy van St. Antoni des Champs te Parys in den jare 1221 gezet wierdt. *Amauri* de V, graaf van Monfort, verliet de voordeelen van zyn vader, gelyk gezegt is. Koning Lodewyk de Heilige maakte hem konnestabel van Vrankryk in den jare 1231, en zondt hem naar 't Heilige Landt, daar hy in een veldslag by Gaza door de ongelovigen gevangen en naar Babylon gevoert wierdt, alwaar hy zitten moest tot in den jare 1241, waar op hy naar Vrankryk kerende te Otranto overleedt. Amauri was getrouwt geweest in den jare 1214 te Carcassonne met Beatrix van Viennois, dochter van Andreas van Burgundië, Dauphin van 't Viennois, en van Beatrix van Claustral, zyne twede echt-

echtgenote. Ontwyfelbaar is 't, dat Pieter, een monnik van Vaux-de-Cernai, zich bedriegt wanneer hy in het 79 hoofdftuk van zyne Hiftorie der Albigenzen verhaalt, dat Beatrix maar twee jaren oud was toen zy trouwde in den jare 1214, want zy hadt reets vyf kinderen gehad by den grave, haren gemaal, toen hy de reis in den jare 1231 naar 't Heilige Landt aannam. Wat 'er van is, zy leefde nog in den jare 1248. Deze vyf kinderen van Amauri waren Jan, die volgt; *Margareta*, gehuwt aan Jan den III, grave van Soiffons; *Laura*, vrouw van Efpernon, eerft getrouwt met Ferdinand, infante van Caftilië, en graaf van Aumale, en naderhandt met Henrik van Grandpré, heere van Bufanci; *Alix*, vrouw van Houdain, gehuwt in den jare 1242 aan Simon van Clermont den II, heere van Nefle, die regent van 't ryk wierdt in den jare 1270, en *Peternelle*, abdis van Mont-Rojal, in 't bisdom van Parys. *Jan*, de I van dien naam, graaf van Monfort l'Amauri, verfelde koning Lodewyk op zyn eerften tocht over zee, en ftierf op weg in 't eilandt Cyprus in den jare 1249. Hy hadt getrouwt Johanna, vrouw van Chateau du Loir, oudfte dochter en erfgename van Godefroi den V, markgrave van Chateauleroud, en van Clementia van Roches, by welke hy eene eenige dochter naliet, genaamt *Beatrix van Monfort*. Deze trouwde met Robert, den IV van dien naam, grave van Dreux, en ftierf den 9 Maart des jaars 1311, hebbende in dit huwelyk verfcheide kinderen ter wereldt gebragt, en onder andere *Jolanta*, vrouw van Monfort. Deze trouwde eerft in den jare 1286 met Alexander den III, koning van Schotlandt, en na des zelfs doodt met Artus den II, hertog van Bretagne: dit was in den 1294; en zy overleedt in den jare 1322. Elders wordt gezegt, dat deze Artus voor zyne eerfte gemalin gehad hadt Maria, de eenige dochter en erfgename van Guido den IV, grave van Limoges, by welke hy geteelt hadt *Jan* den III, bygenaamt de Goede, geftorven zonder kinderen in den jare 1341, en *Guido*, overleden in den jare 1331, de vader van Johanna de Kreupele, hertogin van Bretagne, gemalin van Karel van Blois. *Jan* de IV, bygenaamt *Jan van Monfort*, geteelt by Artus den II en zyne gemalinne Jolanta, eifchte het hertogdom van Bretagne van Johanna, zyne nicht, als zynde de naafte erfgenaam in 't mans oir, en oordeelde, dat de vrouwelyke linie geen recht daar toe hadt. Dit was de oorzaak van den binnenlandfchen oorlog in de XV eeuwe tuffchen de huizen van Blois en Monfort; want zy namen dien naam beide aan. Jan de IV ftierf in den jare 1345, en liet na *Jan* den V, bygenaamt de Wakkere. Deze won den flag van Avrai op Karel van Blois den 29 December des jaars 1364, en door die overwinning bepaalde hy den twift, en Jan bleef vredige bezitter van beide door een verbondt, getroffen den 12 April des jaars 1365, en hy is 't, waar van voorts de hertogen van Bretagne hunnen oorfpronk hebben. *Du Chefne. Bouchet. Guichenon. Sammarth. Du Pui. Chopin.*

MONFORT-L'AMAURI, konneftabel van Vrankryk, graaf van Monfort, de V van dien naam, was de zoon van Simon, die hier boven aangeroert is, en waar van hier na breder. Deze nam den tytel aan van hertog van Narbonne, graaf van Toulouze, enz. Zyn vader hadt de Albigenzen den oorlog verklaart, gelyk onder zyn artykel gezegt zal worden: Amauri wilde den zelven voortzetten, maar hadt geen macht genoeg, om Raimond den Jongen, grave van Toulouze, te wederftaan. Dus ftondt hy het recht, 't welk hy op Toulouze hadt, af aan koning Lodewyk den VIII in den jare 1223, of 1224, hem opdragende zyne eifchen op dat graaffchap en op de landen van Languedok, als op Carcaffonne, Beziers, Agde, enz. Daar voor maakte hem de koning konneftabel van Vrankryk in den jare 1231, en hebbende hem naar 't Ooften gezonden ter hulpe van het H. Landt, wierdt hy in den flag by Gaza gevangen en naar Babylon gevoert. In den jare 1241 geraakte hy weder in vryheit, en kerende weder naar Vrankryk, ftierf hy te Otranto, gelyk men zien kan in zyn graffchrift te Rome in de S. Pieterskerk, daar hy begraven wierdt. Amauri was getrouwt geweeft in den jare 1214 te Carcaffonne met Beatrix, dochter van Andreas van Burgundië, Dauphin van 't Viennois, en hadt by haar *Jan*, die eene dochter naliet, *Beatrix*, die deze ryke erffenis ten huwelyk aanbragt aan Robert den IV, grave van Dreux. Behalven Beatrix hadt hy nog vier dochteren, als: *Margareta*, getrouwt met Jan den III, grave van Soiffons; *Laura*, eerft getrouwt aan Ferdinand, infant van Caftilië, en daar na aan Henrik van Grandpré; *Alix*, gehuwt aan Simon van Clermont, here van Nefle, die regent van Vrankryk wierdt in den jare 1270, en *Petronella*, of *Perenelle*, abdiffe van Port-Rojal, in 't bisdom van Parys. *Guillaume du Pui. Catel. Godefr.*

MONFORT, (BERTRADE VAN) dochter van Simon, en zufter van Amauri van Monfort, trouwde met Hugo le Rechin, grave van Anjou. Zy was fchoon en aardig. Koning Philips de I wierdt hevig op haar verlieft, en hebbende Bartha van Hollandt, zyne gemalin, verlaten, haalde hy Bertrade uit de S. Janskerk te Tours, en trouwde met haar. Dit gefchiedde na Pinxterdag in den jare 1093, en Eudes, biffchop van Bajeux, voltrok de plegtigheit van den trouw. Maar dit mishaagde de groten van 't ryk. Bertrade het derde of vierde lidt in bloedverwantfchap zynde met den grave van Anjou, gaf dit een voorwendfel waarom de koning het huwelyk, als al te na in den bloede, vernietigde, voor dat hy met haar trouwde, hoewel anderen zeggen, dat zy hem maar in 't vyfde of zesde lidt beftondt. Deze zaak bragt Philips in vele onluften, en paus Urbanus de II, mitsgaders de kerkvoogden van 't ryk, vergaderden daar over in den jare 1094 te Autun, en in den jare 1095 te Clermont, daar de gemelde paus het concilie beriep. Naderhandt, in den jare 1104, wierdt 'er nog een gehouden over het zelve werk te Beaugenci, maar het volgande jaar ontfing de koning, op den 2 December te Parys zynde, een volle vergiffenis van 't geen hy hier omtrent gedaan hadt. Deze moeielykheden, door de geeftelyken hem aangedaan, beletten hem echter niet alle krachten in te fpannen om den H. oorlog voort te zetten. Hy ftierf in den jare 1108, en Bertrade overleefde hem, hebbende by hem ter wereldt gebragt *Philips*, grave van Mante; *Floris*, of *Fleuri*, en *Cecilia*. *Ivo van Chartres in Epift. Orderic. Vitalis. Conciliën van Vrankryk.*

MONFORT, (SIMON VAN) graaf van dien naam, berucht door de oorlogen, die hy tegen de Albigenzen voerde, wierdt geacht in de XIII eeuwe. Hy hadt menigmaal tekenen van zyne dapperheit in de tochten over zee, en in de oorlogen van Duitfchlandt en Engelandt getoont. Men verkoor hem tot hoofdt van de vervolgens der Albigenzen in den jare 1209. Het leger lag op S. Jans-dag te Lion, en het naderde Languedok, daar de zelve waren. Het zelve nam aanftonts Beziers, daar na Carcaffonne, en andere plaatfen weg. Raimond, die te Toulouze was, nam de party der Albigenzen aan, en belegerde in den jare 1211 zyne hoofdftadt. Het is wel waar, dat hy daar vruchteloos weder van daan moeft trekken: echter was hy ftout, en belegerde Simon zelf in Caftelnau, daar hy hem evenwel voor van daan joeg door eene overwinning, die hy met weinig volk op den grave van Foix behaalde. De overwinning, die hy in den jare 1213 te Muret behaalde, was ook groot: want Pieter, koning van Arragon, de graven van Toulouze, Foix en Cominges, met verfcheide andere groten, belegerden de plaats, aan de Garonne, drie mylen boven Toulouze gelegen, maar het beleg wierdt door Monfort opgeflagen, waar by de koning van Arragon met veel volk fneuvelde. In den jare 1215 vergaderde te Montpellier een concilie, waar in men aan den here van Monfort opdroeg alle de plaatfen, die hy in Toulouze verovert hadt, waar van hy aan den koning Philips Auguftus hulde deedt. Vervolgens belegerde hy Toulouze in den jare 1218; maar hier fneuvelde hy door een fteen, geworpen door eene vrouwe. Hy liet drie zonen na, als *Guido*, graaf van Bigorre, *Amauri*, en *Simon*, graaf van Leicefter in Engelandt. *Guillaume de Pui Laurens, en Pierre des Vaux-de Cernai Hift. des Albig. Catel Hift. de Tolouf. Spondan. Bzovius Annal. Eccl.*

MONGATSCH, in 't Latyn *Mungatium*, eene beroemde vefting in 't graaffchap Pereczaz, in opper-Hungarië, beneden aan een rots. Omtrent een halve myl daar van daan legt een groot vlek, 't welk met pallizaden, een brede gracht, en grote moeraffen omringt is. Boven op de rots, die zeer hoog en ftyl is, legt eene fterke citadel, die uit drie kafteelen beftaat, waar van het eene hoger dan 't andere legt. Deze plaats wierdt in den jare 1688 door de keizerlyken ingenomen, na dat de gemalin van den grave van Teckely zich daar in twee jaren hadt laten blokkeren. In de laatfte Hungarifche beroerten hieldt de prins Rogotsky zich hier meeft op. Wanneer in den jare 1711 de Hungaren met den keizer vrede maakten, wilde deze vefting zich echter niet overgeven, maar na dat zy door het hevig bombarderen genoodzaakt wierdt, kregen de bezettelingen vergiffenis, en gingen, 2000 man fterk, naar huis.

MONGIA, eene kleine ftadt, met eene haven, tamelyk groot, gelegen in 't koninkryk Gallicië, niet verre van de beroemde kaap Finis-Terræ, naar 't Noorden, tuffchen de kapen Bellem en Coriano. Eenige landbefchryvers nemen deze plaats voor 't geen men oudtyds *Ara Seftiana*, of *Ara tres Augufti* noemde, daar anderen Gyon, in Afturië, voor nemen. *Maty Dict. Colmenar Delic. d'Efpagne.*

MONGOMERI, of MONTGOMMERI, in 't Latyn *Mons Gommericus*, een fteedtie in Engelandt, onder het prinsdom van Walles, in dat gedeelte, 't welk men Noord-Walles noemt. Deze ftadt geeft ook haren naam aan een graaffchap.

MONGOMERI, een graaffchap van Vrankryk, in Normandië, heeft toebehoort aan 't huis van Ponthieu. Blanche van Ponthieu, gravin van Aumale, vrouw van Mongomeri, enz. oudfte dochter en erfgenaam van Jan van Ponthieu, grave van Aumale, enz. bragt dit graaffchap over aan het huis van Harcourt, door haar huwelyk met Jan den V, grave van Harcourt. Hun jongfte zoon, Jakob de I, wierdt graaf van Mongomeri, en is in den jare 1405 overleden, latende het zelve na aan zynen zone Jakob den II, gedood in den jare 1428. Deze was vader van Willem van Harcourt, die by zyne twede gemalinne Jolanta van Leval gewan Johanna van Harcourt, gravinne van Mongomeri, Tankarville, enz. Deze moeielyk zynde, dat haar gemaal Renatus de II, hertog van Lotharingen, haar hadt verftoten in den jare 1485, fchonk deze graaffchappen aan François van Orleans, den I van dien naam, grave van Longueville, enz. haren neef. Dit gefchiedde in den jare 1488. Jakob de Lorge kocht dit graaffchap van een anderen François van Orleans, marquis van Rothelin.

MONGOMERI, of *Gabriel de Lorge*, graaf van Mongomeri, een Franfch edelman, was hopman van de Schotfche lyfwacht van koning Henrik den II van Vrankryk, en maakte zich beroemd gedurende de burgeroorlogen over den Godsdienft. Koning François de I zondt hem in den jare 1545 in Schotlandt, om daar de Franfche hulpbenden te gebieden, die hy aan de princeffe Maria en de koninginne hare moeder tegen de Engelfchen, die dat ryk aanvielen, belooft hadt. Eenige fchryvers vermengen hier den vader Jakob de Lorge met den zoon Gabriël: wat 'er van zy, deze zoon, de graaf van Mongomeri, was

was zeer behendig, doch deze behendigheit ftondt Vrankryk duur, ten opzichte van het volgende voorval: want, toen Philips de II, koning van Spanje, met Elizabeth van Vrankryk trouwde, en men deswegen in Vrankryk allerlei vermaken nam, en fteekfpelen aanrechtte, begeerde Henrik de II, de bruids vader, dat de graaf van Mongomeri tegen hem eene lancie zou breken, om zyne behendigheit daar in zelf te ondervinden. Dit weigerde hy in 't eerft met veel beleeftheit, maar eindelyk, fterk aangedrongen, kon hy zich uit hoflykheit daar niet langer van ontflaan; waar op zy tegen elkander renden, en de lancie of fpeer van Mongomeri ftiet zo fel op het harnas des konings, dat de zelve aan ftukken brak, en een fplinter daar van in des konings oog fprong, waar door hy aanftonts fprakeloos ter aarde viel, en elf dagen daar na, den 30 Juny des jaars 1559, den geeft gaf. Schoon nu De Lorge onnofel hem dit ongeluk hadt toegebragt, week hy echter in Engelandt, en kwam niet weder in Vrankryk dan gedurende de burgeroorlogen. Hy was te Rouaan in den jare 1562, wanneer deze ftadt wierdt ingenomen. Hy tradt met eenige Engelfchen in een galei, toen hy zag, dat de ftadt noodzakelyk bezwyken moeft, en beloofde aan de flaven, die op deze galei gebannen waren, dat zy, zo zy hem in veiligheit konden brengen, hunne vryheit erlangen zouden, waar op zy, alle krachten infpannende door de keten, die digt by Caudebek over de rivier de Seine gefpannen was, geraakten. Naderhandt toonde hy zyne dapperheit in vele gelegenheden aan de zyde der Gereformeerden, want hy was mede van dien Godsdienft, in Normandië, Navarre, Languedok, enz. Wanneer in den jare 1572 die droeve moordrol in Vrankryk op S. Bartholomeus-nacht gefpeelt wierdt, was hy te Parys, maar hadt nog tyds genoeg om met zyne vrienden in Normandië te vluchten. Van daar ging hy naar Engelandt, om daar hulp te zoeken voor die van Rochelle, belegert door den hertog van Anjou. In den jare 1574 vereenigde hy zich met de Proteftanten in Normandië, die op nieuw een opftandt verwekten, maar wierdt door Matignon, die naderhandt maarfchalk van Vrankryk wierdt, in S. Lo gefloten, doch geraakte echter nog van daar in Domfront, daar hem Matignon vervolgde, en eindelyk noodzaakte om zich als krygsgevangen over te geven. Maar Matignon moeft hem, hoewel tegen zyn zin, aan de koningin-ne Catharina de Medicis overleveren, die, om de doodt van koning Henrik den II, te wreken, hem in rechten liet vervolgen, en de zaak onderzoeken. Naardien hy nu, om dat hy den koning gedood hadt, of daar de oorzaak van geweeft was, niet gedoemt kon worden, om dat zulks door een ongelukkig toeval gefchied was, ook niet om dat hy de wapenen voor de Gereformeerden gevoert hadt, doordien alles aan wederzyden vergeten en vergeven was, zo grondde men eene nieuwe bezwaarnis op de hulp, die hy aan den laatften oproer der Normannen getoont hadt, als mede om dat hy met andere Engelfchen de ftadt Rochel te hulp was gekomen. Dit was oorzaak genoeg om hem ter doodt te doemen, het welk gefchiedde, en ter uitvoering van 't zelve vonnis wierdt hy naar de gerechtplaats, de Greve genaamt, gevoert, hy en zyn nageflacht van alle waardigheden ontbloot, en hem het hoofdt afgeflagen op den 26 Juny des jaars 1574, een weinig tyds na de doodt van koning Karel den IX. De graaf ging met een onverfchrokken moedt naar de gerechtplaats, hoewel verminkt van de pyn, hem op eene wrede wyze door de pynbank aangedaan. Vele dappere mannen beklaagden zyn ongelukkig lot. Mongomeri hadt noch broeders en zonen, alle braven helden, als Corbofon, of St. Jan Lorge, en andere. Hy was de zoon van Jakob de Lorge Mongomeri, die zich in de oorlogen van Vrankryk by François den I onder den naam van de heer de Lorge beroemd maakte. Deze was hopman van de Schotfche lyfwacht, en kolonel van een regiment voetvolk Franfche benden in Piëmont. Men zegt, dat dit huis uit een telg, of van den jongften zoon des grave van Eglandt, in Schotlandt, afftamde. 't Is altydt zeker, dat het geflacht van de Lorges grote goederen in Engelandt bezeten heeft. Deze fproot van dien Jakob, die het graaffchap van Mongomeri in Vrankryk kocht van het huis van Orleans, gelyk boven gezegt is. Gabriël, graaf van Mongomeri, trouwde met Elizabeth de la Touche, en teelde by haar onder andere kinderen Jakob, die volgen zal, en *Gabriël* den II. *Jakob de Lorge*, de II van dien naam, graaf van Mongomeri, gouverneur van Caftres, liet niet na dan eene eenige dochter, *Maria*, gehuwt aan Jakob van Durfort, grave van Duras. Van dezen graaf kocht Gabriël de II het graaffchap Mongomeri andermaal in den jare 1610, en hy ftierf in den jare 1653, nalatende eenige kinderen by Sufanna Banquerot, zyne gemalin. *Du Bellai. Thuanus Hift. Brantome. Davila. Matthieu. Mezeray.*

MONGUL, of MONGAL, een zeker landfchap van groot-Tartarye. Men plaatft het gemenelyk langs den Noorder Oceaan, en in 't Ooften van dat geweft, daar de rivier de Tartar, waar van de Tartaren hunnen naam ontfingen, vloeit. Deze omftandigheit is genoeg om te befluiten, dat dit landt niet zeer voordeelig legt; waar of deze plaatzing met de ware gelegenheit van dit landt overeenkomt zal men uit de verdere omftandigheden kunnen zien. De Heer Burgermeefter Witzen in zyn grote kaart van Tartarye plaatft Mogul geheel anders. Hy noemt het *Mugalia*, en bepaalt het ten Weften door den berg Altay, 't welk de Imaüs der ouden is, ten Zuiden door Turqueftan, Tangut en China, ten Noorden door de rivier Amur, of Ghamas, die het zelve landt affcheidt van Daurië, Gilikes, en andere volkeren, weinig bekend. Hy befluit daar in de woeftyne van Xamo, en doedt de rivier de Tartar ten Noorden de zelve lopen, die vervolgens de namen van Schingal en Quantung krygt, en plaatft daar verfcheide fteden in. De vader Avril, in zyne Reize, komt met deze kaart in vele dingen overeen: want van het meir van Baykal, 't welk digt by den oorfpronk van de Amur legt, tot aan China toe, plaatft hy de Mongulfche Tartaren. Hy zegt, dat zy zwervers zyn, ryk in beeften, zacht en vreedzaam van aardt, en handelbaar met de Muskoviters, waar aan zy door Siberië grenzen. Zy hebben vele byzondere vorften, maar drie Chams, zeer machtig, gefproten uit een en 't zelve geflacht; maar zy hebben geen handeling van vuurwerken, of diergelyke wapenen. Doch deze reiziger geeft den naam van *Monguls* niet dan aan die Tartaren, de welke ten Weften de rivier Schingal, die hy Bogdoi of Niuchi noemt, en hy heet de Tartaren, die de Ooftzyde van de rivier bewonen, Oofterfche Tartaren, daar de Heer Witzen hen alle onder Mugalia begrypt. *Maty Dict.*

MONGUS, (Petrus) een ketter, biffchop van Alexandrië, op welken fetel hy zich door geweldt plaatfte na de doodt van Thimotheus Ælurus, mede van een ketterfch bygeloof, en hy wierdt daar op door twee afgezette biffchoppen in den jare 477 ingewyd. De rechte biffchop, Thimotheus Salofaciolus, moeft ondertuffchen uit Alexandrië vluchten. Doordien nu de keizer Zeno met de verkiezing van Petrus Mongus niet te vrede was, wierdt op zyn bevel Timotheus Solofaciolus weder ingezet, fchoon Mongus zich nog in de ftadt ophieldt, en de kerk in vele wanorder bragt. Na de doodt van Timotheus wierdt een Johannes Talaïnus tot biffchop verkoren, maar vermits deze verkiezing ook den keizer Zeno niet beviel, ftelde hy in den jare 481 Petrus Mongus wederom aan, die, om den keizer te behagen, het zogenaamde *Henoticum*, zynde een foort van een vereenigingsbrief, wakker verdedigde. Daar na wilde Mongus de rechtsgelovigen wys maken, dat hy het met het concilie van Chalcedonië hieldt, doch kon echter zyn oogwit niet bereiken, en verloor daar door de achting van de meefte zyner aanhangers, waar op velen van hem afvielen, en eigene vergaderingen aanftelden, die men, om dat zy geen opperhoofdt hadden, *Acephali* noemde. Mongus, om zich weder in hunne gunft in te dringen, doemde opentlyk het Chalcedonifche concilie; maar dit was te laat. Hy voer echter in toorn tegen de rechtgelovigen uit, en begon de zelve op het heviglte te vervolgen, die, fchoon zy zwakker waren dan hunne vyanden, nochtans zich kloekmoedig verdedigden, zo dat 'er genoegzaam een inlandfche oorlog in Egypten ontftondt, dien keizer Zeno zelf moeft dempen. Dit gehate menfch ftierf in den jare 490, eindelyk door zyne doodt eene ruft aan de kerk verfchaffende, die hy hadt pogen te ontruften door zyne wanbedryven een reeks van dertien jaren. *Evagrius l.* III. *Baronius in Annal. Godeau Hift. Ecclef. Bafnage Hift. de l'Eglif. l.* II. *c.* 11.

MONHEUR, of MOUHEURT, een fteedtie in 't Franfche landfchap Guienne, tuffchen Clerak en Tonneins, aan de Garonne gelegen. De Gereformeerden hadden het zelve voormaals zeer verfterkt, zo dat in den jare 1621, onaangezien koning Lodewyk de XIII in 't laatft van November daar zelf voor kwam, hy echter door de dappere tegenweer van den kommandant Mirembeau nog 14 dagen opgehouden wierdt eer hy het zelve kon veroveren. Maar toen hy daar van meefter was, gaf hy het zelve aan zyne foldaten over te plunderen, flechtte de werken, en liet de ftadt in de affche leggen. *Le Vaffor Hift. de Louis* XIII. *T.* IV.

MONLAH, eene ftadt van Egypten, aan de Weftzyde van den Nyl, die, volgens het zeggen van de Perfiaanfche landbefchryvers, haren naam en oorfpronk nam van Moniat Ebn Haffib, fchoon anderen zeggen van Moniat Alhaif. Deze ftadt is aanzienlyk door hare grote marktplaatfen, collegiën en mosqueën. *Herbelot Bibl. Orient.*

St. MONICA, de moeder van S. Auguftinus, wierdt geboren van Chriftelyke ouders in den jare 332. Zy trouwde met een burger van Tagafte, in Numidië, Patricius genaamt, een Heiden, maar dien zy wift te bekeeren. Zy hadt uit dit huwelyk twee zonen en eene dochter: de oudfte was St. *Auguftinus.* Na de doodt van haren man hieldt zy niet op van te bidden ter bekeeringe van dezen waarden zone, die zich aan de gevoelens der Manicheën hadt overgegeven, de welke in dien tydt heerfchten. Zy was uitnemend verflagen, toen hy naar Italië vertrokken was, waar op zy hem befloot te volgen, en op te zoeken. Zy vondt hem in den jare 384 te Milaan, daar zy den trooft hadt van met St. Ambrofius te verkeeren; en inderdaadt, St. Auguftinus wierdt door de tranen en onophoudelyke gebeden van zyne moeder Monica bekeert, en van zyne voorgaande dwalingen afgetrokken. Hy begaf zich dan weder met haar naar Afrika; maar zynde te Oftia gekomen, wierdt Monica ziek, en ftierf aldaar in den jare 387. Zy is niet gekanonizeert voor de XII eeuwe, door Alexander den III, onder wiens regering men vertelt dat haar ligchaam te Oftia gevonden is. Anderen verzekeren, dat het eerft gefchiedde onder het pausfchap van Martinus den V, in den jare 1430. Men vindt haren feeftdag aangetekent in de Mortelrolle op den 4 May. *St. Auguft. Confeff. Baillet Vies des Saints.*

MONIMA, gemalin van Mithridates, trof door hare fchoonheit het hert van dien vorft zo haaft zyne oogen op haar vielen. Dit gefchiedde in de ftadt Stratonica, een weinig tyds na dat hy grote voordeelen op de Roomfche veldheeren Oppius, Manius en anderen behaalt hadt. Hy vondt deze dochter begaaft met zo vele bekoorlykheden, dat hy haar by zyn ander vrouwentimmer liet brengen. Anderen zeggen, dat zy te Milete was, en dat Mithridates het oogmerk van zyn luft niet voldoen kon dan met haar zyne gemalin te maken, fchoon hy haar op

op alle wyze, het zy door fmeken, of gefchenken, hadt pogen te vermeefteren; maar hare ftandvaftigheit was onwinbaar, en zy gaf zich niet aan hem over voor dat hy het huwelyksverbondt getekent hadt. Deze hare ftandvaftigheit maakte haar beroemd door ganfch Griekenlandt. De fchone was nu wel door dit huwelyk eene koningin, maar kwynde in ongenachten, en klaagde onophoudelyk, dat hare fchoonheit haar in een ftaat geftelt hadt, verre van de vermaaklykheden van hare jeugdt en de gewoontens van Griekenlandt, als hebbende nu een meefter in plaats van een gemaal, wordende gedurig bewaart door eene bende van barbaren, en genietende flechts eene fchaduwe van alle die heerlykheden, die men haar, met dit huwelyk aan te gaan, belooft hadt. Deze droefheit wierdt gevolgt van een rampzalig einde: want toen Mithridates geflagen was door Lucullus, vrezende, dat zyne vrouwen in de handen der vyanden mogten vallen, gaf hy laft haar te doden. Maar Monima, willende dit wrede bevel liever zelf uitvoeren, nam hare koninklyke hals-en hoofdfieraden, maakte daar een ftrop van, en poogde zich daar mede te verhangen, maar dit fieraadt, geen werktuig zynde om zulk een hatelyk opzet uit te voeren, brak aan ftukken, waar over zy, zich beklagende, die met verachting wegwierp, en haar blanken hals Bacchilides aanboodt om dien af te kappen. Mithridates wierdt door de mare van hare doodt ten uiterfte bedroeft, en hare volmaaktheden zweefden tot aan 't einde zynes levens in zyne gedachten. Men vondt na Mithridates doodt verfcheide tedere brieven, die hy aan haar en zy aan hem gefchreven hadde. Hy gaf aan haren vader Philopœmon het bewindt van Ephezen. *Appian. in Mithrid. Plutarchus in Lucullo. Bayle Dict. Crit.*

MONIMUS, een Cynifch wysgeer, geboortig van Syracuza, leefde in de CIX Olympiade, in 't 410 jaar van Rome, en 344 voor der Chriftenen tydrekening. Hy was eerft een flaaf van een zeker bankier te Corinthe, die hem uit zynen dienft wegjoeg. Monimus volgde Diogenes, en Orates geraakte onder de Cynifche wysgeren in achting, en fchreef verfcheide vermakelyke werken, doorfpekt met fchone zinfpreuken. *Diogenes Laërtius in zyn leven* VI. *b.*

MONIN, (JOH. EDUARD DU) geboren te Gy, in 't graaffchap van Burgundië, gaf een groot getal gedichten uit onder de regering van koning Henrik den III. Men vindt 'er in de Boekzaal van Verdier Vauprivas (*p.* 729) eene lyft van. Zie hier de zelve: eene philofophifche vergelyking van de zon en de maan met onze ziel en verftandt, volgens Mercur. Trismegiftus, en eenige Platonifchen; een verzameling van eenige dichtkundige redenvoeringen en klinkdichten: op het einde van ieder der zelve voegt hy eene Latynfche overzetting van Willem Saluftus, heere van Bartas, 't welk hy betytelt: *Ber Sithias, five mundi creatio*, te Parys in den jare 1579 in 8; de nieuwe werken van *Jan Eduard du Monin*, philofophifch dichter, bevattende redenvoeringen, huwelykszangen, naam-en puntdichten, heldenliede-en tegenliefde-zangen, te Parys in den jare 1582 in 12.; *Uranologia*, of de Hemel, bevattende verfcheide fchone redeneringen over de Spheer, te Parys in den jare 1583 in 12. Men zegt, dat hy de Italiaanfche, Spaanfche, Latynfche, Griekfche en Hebreeufche talen verftondt. Daarenboven was hy ervaren in de wysbegeerte, geneeskunde, wiskunde en Godgeleerdheit. Hy wierdt vermoord in het 26 jaar zynes ouderdoms. Men zegt, dat Du Perron befchuldigt wierdt van deel gehad te hebben in dien moordt. *Bayle, en de fchryvers, door hem aangehaalt.*

MONISTROL, in 't Latyn *Monafteriolum*, een fteedtie in la Valay, een myl van de Loire, en vier boven Du Puy. *Maty Dict.*

MONLEHERI. Zie MONTLEHERI.

MONLUC, (BLASIUS VAN) maarfchalk van Vrankryk, ridder van des konings ordens, luitenant generaal in 't gebiedt van Guiënne, enz. was de zoon van François, heer van Monluc, en van Françoize d'Eftillak. Hy wierdt in zyne jeugdt pagie van Antoni, hertog van Lotharingen. Toen hy 17 jaren oud was begaf hy zich tot den wapenhandel, en trok naar Italië, daar hy by de gewigtigfte ondernemingen blyken van zyne dapperheit gaf; gelyk als in den flag van Bicoque in den jare 1522, in dien van Pavië, daar hy gevangen genomen wierdt in den jare 1525, en elders. Naderhandt diende hy in 't ryk van Napels onder Lautrek in den jare 1528, en in den oorlog van Provence tegen keizer Karel den V in den jare 1536; in de belegeringen van Perpignan, Cafal, Quieras, Carignan, Carmagnola, en andere. Dit heeft hy zelf in zyne dagregiftres aangetekent. Monluc bezat alle de vereifchte hoedanigheden van een foldaat, en van een treffelyk hoofdman. Hy geboodt in den flag van Cerizoles in den jare 1544 de vrywilligen, en na de overwinning op de vyanden behaalt te hebben maakte hem François van Bourbon, graaf van Anguien, ridder. Daar na wierdt hy gouverneur van Albe en Montcallier, en luitenant des konings in de ftadt Siëna, 't welk hy met veel roem verdedigde tegen de keizerlyke krygsbenden; maar geen ontzet kunnende krygen, en naar geen verdrag willende luifteren, was hy genoodzaakt te ontruimen den 22 April des jaars 1555, na dat hy alles, wat men doen kon, gedaan hadt. De koning vereerde hem op zyne wederkomft met zyne ridderorde, en liet hem in den jare 1558 dienen als kolonel over een regiment Franfch voetvolk in 't beleg van Didenhoven. De doodt van koning Henrik den II verzette de bevordering van Monluc geweldig, want die vorft hadt veel behagen in hem. Hier op ontftonden die droevige beroerten in Vrankryk over den Godsdienft. Monluc voerde tegen de Hervormden een hevigen oorlog gedurende byna 20 jaren. Het misverftandt, dat 'er tuffchen Henrik van Montmorenci en Monluc rees, fcheen voordeelig voor de Gereformeerden, die zich daarom van geheel Guiënne zochten meefter te maken; maar Monluc liet echter geen tydt verloren gaan, brak de brug, die zy over de Garonne geflagen hadden, en deedt hen van voornemen veranderen. Weinig tyds daar na kreeg hy order om in Bearn te trekken; maar hy wierdt gevaarlyk in 't aangezicht gekwetft by de inneming van Rabafteins. Dit maakte hem zo onzienlyk, dat hy federt zo lang hy leefde een masker dragen moeft. Hy bevondt zich in den jare 1573 by de belegering van Rochelle, en 't jaar daar aan begroette hy koning Henrik den III, die hem tot maarfchalk van Vrankryk verhief, en op nieuw met een leger naar Guiënne zondt, daar hy echter wegens zynen hogen ouderdom niet veel uitrechten kon. Hy ftierf in zyn huis Eftillak, in 't Agennois, in den jare 1577, oud zynde 77 jaren. Hy hadt de eer gehad van met nut en getrouwheit te dienen onder vyf Franfche koningen, gelyk op het einde van zyn graffchrift, hem ter eere door Florimond van Raimond, Raadt in 't Parlement te Bourdeaux, gemaakt, gezien kan worden met deze woorden:

Monluc comblé d'honneurs de grandeur & d'annees,
Et de gloire chargé,
Ajant fervi cinq Rois fut par les deftinees
Sous ce tombeau logé.

Dat is te zeggen:

,, Monluc ten top van eer en jaren opgeftegen,
,, Vondt glorie te allerwegen:
,, Hy ftondt vyf koningen ten dienft, tot dat de doodt
,, Hem in dit graf befloot.

Hy fchreef zelf de gedenkwaardigheden van zyn leven onder den naam van Gedenkfchriften, of Commentariën, trouwde eerft met Antonette Ifalguer, en ten twede male met Izabelle van Beauville. Zyne kinderen van 't eerfte bedde waren *Marcus Antonius van Monluc*, die mede de wapenen met roem gevoert heeft, en aan eene wonde, ontfangen in 't beftormen van Oftia in den jare 1557, het leven verloor; *Bertrand*, bygenaamt Kapitein Monluc, die by 't innemen van Madera fneuvelde in den jare 1568, en naliet by zyne gemalinne Margareta de Caupene eenen zoon, *Blafius van Monluc*, die erfgenaam van zynen grootvader Blafius wierdt; *Jan*, ridder van Malta, daar na biffchop van Condom; *Fabiaan*, die volgt. By zyne twede vrouwe teelde hy *Sufanna*, of *Françoize*, gehuwt aan Henrik van Rochechouart, baron van Foudoas. Fabiaan van Monluc, heer van Montesquion, fneuvelde in den jare 1573 te Nogarol in Guiënne, willende eene borftwering overweldigen. Deze liet twee zonen na, *Adriaan*, die volgt; *Blafius van Monluc*, heer van Pompignan, geftorven in Hungarië, werwaarts hy den hertog van Nevers verfelde. Adriaan van Monluc, heer van Montesquion, en graaf van Carmain, trouwde den 22 September des jaars 1592 met Johanna van Foix, eenigfte dochter van Odet van Foix, grave van Carmain, en van Johanna van Orbefan, en hy ftierf te Parys den 22 January des jaars 1646, oud 78 jaren, nalatende eene eenige dochter *Johanna van Monluc*, en van Foix, gravinne van Carmain, princeffe van Chabannois, vrouwe van Montesquion, en S. Felix. Zy trouwde met Karel Efcobleau Sourdis, marquis van Alluye, ridder van des konings Ordens, gouverneur van 't Orleannois, van 't landt Chartrain en Blaifois, en zy ftierf te Parys den 2 May des jaars 1657. *Thuanus Hift. Davila. Pierre Matthieu. Dupleix. Mezeray Hift. Brantome Memoir.*

MONLUC, (JAN VAN) biffchop van Valence en Die, in 't Dauphiné, was de broeder van Blafius van Monluc. Men zegt, dat hy eerft van de Jakobiter orde was, maar dat de koningin Margareta van Navarre hem die deedt verlaten. Zyne deugden en verdienften maakten hem aangenaam onder vyf koningen, die zich van hem bedienden in vele gewigtige zaken, in Italië, Duitfchlandt, Engelandt, Schotlandt, Polen, en te Conftantinopel; want men zegt, dat hy zestien maal als gezant gebruikt is aan de gemelde hoven. Koning Karel de IX zondt hem naar Polen, om de verkiezing van zynen broeder Henrik van Vrankryk, hertog van Aujou, te bevorderen, waar in hy ten genoegen flaagde. Jan van Monluc wierdt biffchop van Valence in de plaats van Jakob van Tournon in den jare 1553, en hy ftierf te Toulouze in den jare 1579. Ronfard, Muret, Cujacius, en verfcheide anderen fpreken zeer voordeelig van hem: Scævola Sammarthanus gewagen van zynen lof; Thuanus pryft hem ook; maar Spondanus, Dupleix en anderen befchuldigen hem, dat hy de gevoelens der Proteftanten te veel toegedaan is geweeft, fchoon anderen, en inzonderheit vader Columbi, een Jefuit, hem daar omtrent verdedigen. Hy liet een baftaard zoon na, waar van hier na in een byzonder artykel zal gefproken worden. Hy won den zelven by eene juffrouwe, Anna Martin, dien hy wettigde in January des jaars 1567. De abt Brantome fpreekt ook van dezen biffchop van Valence met veel lof in de levensbefchryving van zynen broeder, den maarfchalk van Monluc: immers, het ontbreekt aan gene getuigen, die zeggen, dat hy van een keurig oordeel, groot verftandt, welfprekend, voorzichtig in zyn gedrag, waakzaam en doorflepen was om tot zyn oogmerk te komen. Hy liet ook verfcheide ftukken na vol welfprendheit, de welke verdienen gelezen te worden. Zyne onderrechtingen en drie brieven aan de geeftelyken en 't volk van Valence en Die, gedrukt in den jare

re 1557, en zyne Synodale ordonnantien, uitgegeven in den jare 1558, geven altoos geen stof om hem verdacht te houden van de gevoelens der Gereformeerden. *Thuanus Hist. Sammarth. in Elog. Doct. Gall. l.* III. *la Croix du Maine Bibl. Fr. Comm. de Monluc. Brantom. Mem. Colombi de Episc. Valent.*

MONLUC, (JAN VAN) heer van Balagni, maarschalk van Vrankryk, was de natuurlyke zoon van Jan van Monluc, bisschop van Valence, en van Anna Martin, en hy wierdt gewettigt in den jare 1567, gelyk hier boven gezegt is. Men gebruikte hem in den jare 1573 in Polen om de verkiezing te doen vallen op Henrik van Vrankryk, hertog van Anjou. Na zyne te rug komst drong hy zich by den hertog van Alençon in, die hem gouverneur van Kameryk maakte in den jare 1581. Na de doodt van dien prins begaf hy zich aan de zyde van de Ligue. In den jare 1589 bragt hy 4000 man naar den hertog van Aumale, die Senlis wilde overrompelen; maar hy wierdt geslagen, gelyk hem ook te beurt viel op de reize naar Arques. Deze ongelukken bragten hem in kleinachting by die van Kameryk, en Baligni gebruikte zo weinig vriendelykheit, dat hy daar geen vrienden meer hieldt. Hy diende de Ligue in de belegering van Parys, en vervolgens in die van Rouaan in den jare 1592. Hy was getrouwt met Renata van Clermont, dochter van Jakob van Clermont van Amboize, heere van Bussi, en van Catharina van Beauveau. Deze juffer was eene heldin, eene waardige zuster van Bussi d'Amboize. Zy reisde in den jare 1593 naar koning Henrik den IV te Dieppe, en wist het belang van haren bedgenoot by hem zo wel te bevorderen, dat deze monarch hem prins van Kameryk maakte, en daar na maarschalk van Vaankryk, belovende haar hem verder in zyne bescherming te zullen nemen. Balagni ondertusschen geen bekwaamheit hebbende om vrienden te maken, veroorzaakte zyn eigen ongeluk. Eenige weggelopene Franschen aan de zyde der Spanjaarden persten den grave van Fuentes om Kameryk te belegeren. De bewoonders van Artois en Henegouwen, om zich van de verdrukkende behandeling van Balagni te ontslaan, versterkten dat leger met meer dan 8000 man, behalven 't geen de bisschop van Kameryk zelf daar nog byvoegde, om zich van een dwingelandt, die zyne kerkelyke zaken zelf niet met vrede liet, te ontslaan, en de burgers van de stadt wenschten zelf niet dan om dit juk van hunne schouderen te werpen. Derhalven, zo haast zy eene bresch in de wal zagen, hoe klein de zelve ook was, en na dat zy twee honderd Zwitsers van de bezetting op hunne zyde gebragt hadden, liepen zy op de vesten, en verzochten om te kapituleren. Balagni dorst niet verschynen, maar zyne gemalin kwam met eene piek in de handt, en deedt alles, wat haar mogelyk was, om de burgers in hun voornemen te stuiten: doch alles was vergeefsch, de burgers openden de poorten voor de Spanjaarden, en belegerden zelf het kasteel. De genen, die in het zelve opgesloten waren, geen hoop hebbende van eenige hulp, bedongen eenige voorwaarden, en gaven zich den 7 October des jaars 1595 over. De vrouw van Balagni, oordelende, dat het beter was te sterven dan in verachting te leven, vermits zy zag hoe men haar handelde, sloot zich op in haar vertrek, waar in zy van enkel ongenuchte het leven verliet, toen zy den tytel van princesse moest derven. Haar gemaal verdroeg dezen ramp genoegzaam met eene volkome onverschilligheit. Hy deedt daar op een twede huwelyk met Diana van Estrees, oudste dochter van Cœvres, grootmeester van de Fransche artillery, en hy stierf in den jare 1603. Zyne kinderen van 't eerste bedde waren *Damiaan van Monluc*, ongehuwt overleden; *Margareta*, gehuwt aan René aux Epaules, marquis van Nesle; *Maria*, eerste vrouw van Karel, heer van Rambures, ridder van des konings ordens; *Johanna*, gepaart eerst met Karel van Clermont d'Amboize, heer van Bussi, haren neef, en ten twede met Henrik de Mesmes, heer van Sossi, twede president van 't Parlement te Parys, overleden den 3 January des jaars 1638, en *Maria Catharina*, abdis van Origni. De kinderen van 't twede bedde waren *Alfonsus van Monluc*, marquis van Balagni, en graaf van Orbet, getrouwt met Catharina Henriëtte van Roquelaure, dochter van Antoni, maarschalk van Vrankryk, en *Maria van Monluc*, abdis van Fervaques, in 't bisdom van Nojon. *Thuan. Hist. Mezeray Abr. Chron. de l'Hist. de France. Dupleix. Matthieu.*

MONLUC, (PIETER, of BERTRAND) twede zoon van den maarschalk Blasius van Monluc, die doorgaans *kapitein Perrot* genaamt wierdt. Hy diende gemenelyk onder zynen vader, en droeg zich zo wel, dat men van zyne dapperheit en krygskunde veel hoop hadt. Maar vermits hy niet stil kon zitten, en Vrankryk in vrede was, nam hy in den jare 1565 een tocht ter zee voor, rustte ten dien einde drie schepen uit, voorzien van genoegzame manschap, en liep daar mede, in gezelschap van vele jonge edellieden, uit Bourdeaux, met voornemen van zich ergens op de kust van Guinea vast te maken, en de Franschen daar door een vryen handel naar Afrika en Oost-Indië te banen. Maar hy wierdt in den beginne door storm aan het eilandt Madera geworpen, en schoon hy geen voornemen hadt eenige vyandelykheden te plegen, en enkel eenige manschap om versch water te halen aan landt zondt, liet echter de Portugeesche gouverneur aanstonts op zyn volk schieten, waarom Monluc besloot geweldt met geweldt te keren. Ten dien einde zette hy al zyn volk in de boten en sloepen, voer aan landt, en nam de stadt Madera stormenderhandt in, gevende de zelve ter plundering aan zyn volk over. Monluc zelf wierdt in 't bestormen van de hoofdkerk, waar in de vyanden gevlucht waren, zodanig gewond, dat hy kort daar na overleedt, en alzo wierdt zyn voornemen verydelt. De koning van Portugal klaagde geweldig over deze daadt van Monluc; maar die van Vrankryk kreunde zich daar niet aan, zo dat deze zaak geen verder gevolg hadt. *Thuanus l.* XLIV. *Mezeray. Brantome.*

MONLUCON, in 't Latyn *Molussonium*, eene Fransche stadt in 't Bourbonnois, genoegzaam gesticht uit de ruinen van Neris, weleer eene stadt, een myl van daar gelegen, de welke heden maar een vlek is, echter geacht om hare warme baden en overgeblevene Roomsche oudheden. Vigenerus, in zyne aanmerkingen over de Gedenkschriften van Julius Cesar, meent, dat Neris is het *Gergobina, Boiorum oppidum*, waar van Cesar gewag maakt in 't begin van zyn zevende boek, en 't welk hy plaatst op den weg, gaande van Auvergne naar Bourges: doch dit gevoelen schynt niet wel gegrond. Monlucon legt op de grenzen van Berri, aan de rivier Cher. Het landt daarom heen is zeer vruchtbaar van wyn, en levert veel hout uit.

MONLUET, in 't Latyn *Mons Lupellus*, een klein steedtje in la Bresse, de hoofdstadt nochtans van het landschap Valbonne, en gelegen aan de Seraine, drie mylen van Lion, naar 't Oosten. *Maty Dict.*

MONMEDI, in 't Latyn *Mons Medius*, of *Mons maledictus* eene Nederlandsche stadt onder 't hertogdom van Luxemburg, vier mylen van Damvilliers. Het is eene sterke vesting, op een berg, wiens voet bespoelt wordt door het riviertie Chiers. De Franschen namen 't onder de regering van Henrik den II, en daar na in den jare 1657 nog eens in, en 't is aan de zelve afgestaan volgens den inhoudt van het 41 artykel van de Pyreneesche vrede, in den jare 1659.

MONMELIAN. Zie MONTMELIAN.

MONMERLE, in 't Latyn *Mons Merula*, een vlek, of steedtie in 't Beaujolois. Deze plaats was weleer voortreffelyk, maar heden niet. Zy legt aan de Saone, niet verre van Ville Franche. *Maty Dict.*

MONMIRAIL, eene Fransche stadt in la Brie. De Latynen noemen de zelve *Monmiralium*, gelegen op een heuvel, aan wiens voet vloeit de rivier Morin, die zich een weinig verder met de Manne vermengt. Men vertelt iets wonderlyks van 't hout, 't welk omtrent Monmirail wascht, namentlyk, dat de takken van de eikebomen, die by geval afvallen, van langzamerhandt in steen veranderen. Deze stadt moet men onderscheiden van *Monmiraje*, een van de vyf oude baronnyen van Perche-Gouet.

MONMORENCY. Zie MONTMORENCI.

MONMOUTH, (JAKOB, HERTOG VAN) was de natuurlyke zoon van Karel den II, koning van Engelandt, geteelt by Maria Barlow, en geboren te Rotterdam den 9 April des jaars 1649. Terwyl de koning gedurende de beroerten van Engelandt in ballingschap was, en hy dezen minnehandel niet weten wilde, bestelde men het kindt te Schiedam ter minne by Nicolaas Ghyser, een koopman in de gemelde stadt. Zyne moeder wierdt geplaatst by mevrouwe Harvey, de moeder van den beroemden heere Harvey, daar hy haar prachtig liet onderhouden. Zy, zeer begeerig zynde om haren zoon te zien, nam voor hem onverwacht te komen bezoeken; maar haar kamerdienaar, zulks gewaar wordende, ging naar Schiedam, en verzondt de minne met het kindt, voorgevende daar last toe te hebben. Zy komt aldaar, en vindende het kindt, noch de minne, bleef daar tot den avondt, niet wetende, dat men haar deze trek gespeelt hadt, om dat de kamerdienaar den man en andere bedienden in dat huis verboden hadt iets te zeggen. Dit bragt haar in veel bekommering, waar op zy ylings naar Maaslandsluis reedt, denkende, dat men het kindt daar gebragt hadt om het heimelyk naar Engelandt te voeren; en nademaal zy daar kwam in den tydt, dat de eerste burgermeester van die plaats naar den Hage stondt te gaan, gaf zy hem te kennen wat haar gebeurde, en wat zy vermoedde, waar op die heer bevel gaf, dat 'er gene schepen uit de haven zouden mogen vertrekken voor dat men daar in naauwkeurig gezocht hadt. Maar omtrent 10 of 12 dagen vondt zy het kindt te Losduinen. Wanneer koning Karel de II naar Schotlandt overstak, beval hy dezen zynen zoon aan zyne moeder, die goede zorg voor hem droeg, en hy gaf hem ten hofmeester den heer Goff. Dit kindt was zeer schoon, hadt een vorstelyk opslag, en een beminnelyk wezen, zo dat ieder, die het aanzag, het beminde. Als hy den ouderdom van 9 jaren bereikt hadt, wierdt hy aan eenen heer Rose overgegeven, die als geheimschryver van 't gezantschap naar Zweden, (vermits de koning reets op den troon herstelt was) ging, en hem derwaarts met zich voerde. Na de te rug komst beval de koning aan Rose, dat hy hem, prachtig gekleed, met nieuwe bedienden, aan het hof zou brengen. Dus wierdt hy met een eigen hofstoet voorzien, waar mede hy naar Engelandt overstak. Zyne moeder was toen reets overleden, van welke aan te merken is, dat zy in den jare 1656 op bevel van Olivier Cromwel in den Tour gevangen gezet wierdt. Men vondt by haar eene obligatie van koning Karel, waar in hy haar een jaarlyksch onderhoudt van 5000 ponden Sterlings beloofde, benevens bygevoegde verzekeringe van zulks te zullen verbeteren wanneer hy eens den troon zou beklommen hebben. Deze obligatie was ondertekent *Carolus Rex*, en lager stondt: *Eduard Nichols*. Zy wierdt door de voornaamsten in Londen na des konings herstelling altydt op geboge knien gedient, en hieldt een prachtig hof. Toen nu de jonge Jakob te Douvres in July des jaars 1662 aankwam, ontfing zy hem daar, en bragt hem aanstonts by den koning op Hamptoncourt, die hem met alle betuigingen van vreugde ontfing, en hem aanstonts hertog van Orkney maakte, veranderende daar na zynen tytel in dien van Monmouth. In den jare 1663 gaf hy hem de ridderorde van den Kousseband, en hy trouwde daar op

op met Anna, dochter en erfgenaam van François, grave van Buclugh, eene uitmuntend fchone en deugdzame juffer. Door dit huwelyk bekwam hy ook den tytel van hertog van Buclugh, en den bynaam van *Scot*, naar de gewoonte van Schotlandt, verbindende alle de genen, die erfgenamen van een machtig huis worden, dat zy by den tytel van die heerlykheden ook den bynaam van dat geflacht moeten aannemen. Vermits nu deze gravin het hoofdt was van de oude adelyke familie des graaffchaps Twedale, die den bynaam van Scot voerde, daar hare voorvaderen altydt zeer aanzienlyk en machtig geweeft waren, nam de hertog den bynaam van *Scot* ook aan. In den jare 1668 maakte hem de koning, zyn vader, hoofdman van zyne lyfwacht te paardt, en in den jare 1670 lidt van zynen geheimen Staats-Raadt. In den jare 1672 diende hy den koning van Vrankryk in den beruchten veldtocht in de Nederlanden, waar in hy door zyne dapperheit veel roem verwurf. Op zyne te thuis komft baarde hem zyne gemalin eenen zoon, *Karel* genaamt, die echter in den jare 1679 weder overleedt, en in de koninklyke kapelle bygezet wierdt. In 't laatft van 't jaar 1672 ging hy wederom naar Vrankryk, daar hy in alle de fteden van zynen doortocht vorftelyk onthaalt wierdt. Te Belville, daar zyn regiment lag, reikte hem de ftedehouder de ftads fleutels over. Van daar ging hy naar Parys, daar hy van den koning en alle de groten met de uiterfte eerbewyzingen onthaalt wierdt; maar hy trok daar na weder naar Londen. In den jare 1673 keerde hy weder naar Parys, daar de koning van Vrankryk hem luitenant generaal van zyne legers maakte, waar na hy 't zelve by Kortryk in de tegenwoordigheit van den koning en van 't ganfche hof in flagorder ftelde. Daar mede trok hy voor Maftricht, en veroverde daar in veertien dagen de contrefcharpen; maar toen zyn volk daar weder uit geflagen wierdt, viel hy op nieuw aan, ongeacht het fchrikkelyk vuur, 't welk de vyanden maakten, en by het innemen van de ftadt was hy een van de eerfte, die daar voet in zetten, zo dat de verovering van die plaats aan hem het meeft moeft toegefchreven worden. Wanneer hy daar na weder in Engelandt kwam, wierdt hy van den koning en 't ganfche hof met alle hoogachting ontfangen, en den 28 July des jaars 1674 tot kancelier van de univerfiteit van Cambridge verkoren. Wanneer koning Karel in den jare 1678 de party van de geallieërden aangenomen hadt, kwam de hertog van Monmouth, met des konings krygsbenden, prins Willem van Oranje, die naderhandt koning van Engelandt wierdt, te hulp, om de ftadt Bergen in Henegouwen te ontzetten, en bragt zeer veel toe door zyne dapperheit in het forceren van de Franfche legers by Luxemburg. Na deze verrechtingen keerde hy weder naar Engelandt, waar op hem door den koning bevolen wierdt alle de officieren en bedienden op te nemen, de welke voorheen den eedt van getrouwheit, naar inhoudt van de *Teft*, afgelegt hadden, en die tot den R. Katholyken Godsdienft overgegaan waren. Den 24 December van dat jaar wierdt hem, benevens anderen, bevolen eenen Mr. Prance te onderzoeken over den beganen moordt aan den perfoon van Edmundbury Godfrey, 't welk met de uiterfte naarftigheit uitgevoert wierdt, zo dat de hertog aan den Staats-Raadt daar een voldoenend berecht van gaf. Omtrent dezen tydt wierdt Everard van den grave van Northampton, wanneer de zelve gouverneur van den Tour gemaakt was, en dit ampt wilde afftaan, daar zelf in eene ellendige gevangenis geworpen. Deze, voor het Parlement verfchenen, zeide opentlyk uit, dat, na dat hy voor 5 jaren uit Vrankryk gekomen was, om een heimelyken aanflag te ontdekken, dien de R. Katholyken tegen den koning en den Proteftantfchen Godsdienft gefmeed hadden, de R. Katholyken, zo haaft zy van zyn voornemen kennis gekregen hadden, hem hadden vaft gehouden, en in den Tour gezet, waar in hy in 't begin door den heere John Robinfon zeer vriendelyk onthaalt was, maar na dat hy gehoort hadt wat hy ontdekken wilde, hadt hy hem gedreigt, zo hy tegen den hertog van Monmouth gene andere dingen bekennen wilde, hy hem des anderen daags zou om hals brengen, en daar na laten ophangen. Dit bragt den hertog in verachting, zo dat zyn aanzien by het hof begon te dalen. Daarenboven, op dat hy by het volk in ongunft mogt vallen, wierdt hem bevolen den opftandt der Presbyterianen in Schotlandt te gaan dempen, vermits de zelve, daar zeer hard gedrukt wordende, en zich tegen het krygsvolk te weer geftelt hebbende, tot rebellen en muitelingen verklaart waren. Wanneer nu de hertog daar den 18 Juny des jaars 1679 aanlandde, wierdt hy van den adel des ryks met grote eerbewyzing ontfangen, en trok daar met de koninklyke benden op de misnoegden af, die zich niet verre van Hamilton gelegert hadden, en tuffchen de 6 en 7000 mannen fterk waren. Hier op kwamen eenigen van hen, en boden den hertog in gefchrift aan de voorwaarden, waar op zy zich wilden onderwerpen; maar doordien de hertog met hen niet wilde handelen, voor dat zy de wapenen nedergelegt, en de genade des konings verzocht hadden, kwam het tot een gevecht, waar in de misnoegden zich in 't eerft wel kweten, maar vermits zy gebrek hadden aan krygsbehoeften en behoorlyke wapenen, wierden zy in 't kort verftrooit, na dat de hertog van Hamilton eerft de vlucht genomen hadt. De gevangenen wierden naar Edenburg gebragt, daar hen de hertog uit zyne eigene inkomften eerlyk onderhieldt, en zich tegen een iegelyk zo gunftig en grootmoedig gedroeg, dat zyne vyanden aan 't hof hem zelf pryzen moeften. Daarenboven wierdt hy van den Schotfchen adel op het hoogft geliefkooft, en alle eer en achting bewezen in de plaatfen, daar hy op zyne te rug reize doortrok. Wanneer nu daar op koning Karel de II te Windfor in eene zware krankheit viel, onthieldt zich de hertog binnen Londen als luitenant generaal; maar toen kort daar na de hertog van Jork uit de Nederlanden te rug gekomen was, werwaarts hy zich ter onderzoek wegens de zamenzwering der Roomfche party begeven hadt, wierdt van dien tydt af de hertog van Monmouth ten hove met fchele oogen aangezien, van zyne bediening als generaal afgezet, en by het hof verwezen om met den eerften zich uit het ryk weg te pakken, tot grote vreugde van de R. Katholyken. Op den 23 December nam de hertog van Monmouth met veel betuiging van een kinderlyke ootmoedt en onderdanigheit van den koning afscheidt, wordende van vele groten hooglyk beklaagt. Hier op trok hy naar Hollandt, alwaar hy door den heere Sidney, afgezant van zyn vader by de H. Staten Generaal, en door den prinffe van Oranje vriendelyk ontfangen wierdt. Maar vermits hy daar te lande vele befchimpingen van de Franfche R. Katholyken ontfing, ging hy weder over naar Engelandt, daar hy van de geloofsgenoten des hertogs van Jork flecht ontfangen wierdt. Daar op trok de hertog van Monmouth naar het Weften van Engelandt, en wierdt overal met grote eerbewyzingen onthaalt. Na dat hy wederom te Londen kwam, daar men bezig was met het proces te maken van William, burggrave van Strafford, wegens de zamenzwering der R. Katholyke, waar over hy ook gedoemt wierdt, ontfingen hem vele leden van het lagerhuis met veel hoflykheit. Naderhandt hieldt hy 't met hen, die aan den koning met alle eerbiedt verzochten om het Parlement in Weftmunfter te houden, 't geen de koning bevolen hadt dat te Oxford gedaan zou worden, vermits de ftadt Londen daar doorgaans voor, en de hertog van Jork daar tegen was. Hier na reizende naar Chicefter, wierdt hy daar zo wel als te Excefter heerlyk ontfangen en onthaalt, komende hem de Lord Gray met 400 ruiters te gemoet. Daar op begaf hy zich met een aanzienlyk gevolg naar Oxford, in het daar toenmaals vergaderd Parlement, daar hy zich met de Lords vereenigde, die de klagten van Fitz-Harris, die van het Lagerhuis als een deelgenoot van de Roomfche zamenzwering gezonden wierdt, verwierpen. Toen dit Parlement opgefchort wierdt, kwam hy weder te Londen, en van daar te Northampton, daar hem een iegelyk, tot hertenleedt zyner vyanden, op 't vriendelykft onthaalde. Deze zyne vyanden poogden hem op eene verradelyke wyze van 't leven te beroven, zelf Thynne, die zyn vertrouwdfte vriendt was, wierdt in zyn koets vermoord. De daders waren uitlanders, die dezen moordt op aandryven van den grave van Koningsmark, de welke eenige eifchen op mevrouwe Ogle, gemalin van Thynne, hadt, verrecht hadden. Wanneer naderhandt de hertog nevens vele anderen eene maaltydt in de ftadt aangerecht hadt, geboodt hem de koning, dien de ooren waren vol geblazen, niet te vertrekken. Echter deedt hy eerlang daar na eene reize naar Cheshire, en wierdt daar, als mede in andere plaatfen, door den adel en andere voorname perfonen met behoorlyke eerbiedigheit ontfangen, waar door zyne vyanden zodanig verbittert wierden, dat zy de genen, die om zynent wille vreugdevuren hadden aangeftoken, alle hoon aandeden, en over hen by 't hof lieten klagen, waar op de toenmalige geheimfchryver van Staat, Lionel Jenkins, een zogenaamden meffenger afzondt, met bevel hem in hechtenis te nemen; maar de graaf van Clare, de Lord Ruffel, en Lord Gray, benevens anderen, bleven borgen voor zyn perfoon. Hier op ontftondt 'er een gerucht van eene heimelyke zamenzwering, waar van men zeide dat de hertog het hoofdt was: dus wierdt hy eindelyk genoodzaakt het koninkryk te ruimen. Na zyns vaders doodt landde hy met 150 man te Lime aan, en wanneer koning Jacobus de II hier van aan 't Parlement kennis gegeven hadt, verklaarden zy hem tot een muiteling. Dus wierdt afgekondigt, dat alle de genen, die des hertogs verklaring afkondigden, waar in hy het koninkryk aanmaande zyne party aan te nemen, om zich voor de dwingelandy tot welftandt van de wetten en den Hervormden Godsdienft van koning Jacobus den II, die maar hertog van Jork daar in genoemt wierdt, te ontflaan, als fchuldig aan hoog-verraadt verklaart wierden. Als 10 dagen daar na eenige van deze verklaringen aan 't huis van William Difny gevonden wierden, veroordeelde men hem deswegen ter doodt. De hertog, verder in 't landt rukkende, kreeg een toevloedt van ruim 6000 man; maar de zelve wierden na eenige kleine fchermutfelingen t'eenemaal by Sedgemore geflagen, hun gefchut, nevens alle hunne wapenen en bagagie, door de koninklyken verovert, en de hertog gevangen genomen, niet zonder gedachten van verraden geweeft te zyn. In dezen ftaat wierdt hy naar Londen gevoert, en aldaar den 15 Juny des jaars 1685 op den Tourhill onthoofd, ftervende met eene grootmoedigheit zonder weerga. Wanneer hy nog in de gunft zyns vaders was, voerde hy de volgende tytels: " Jacobus, hertog van Monmouth „ en Buclugh, graaf van Doncafter en Dalkeith, Lord Scot van „ Tindale, Winchefter en Afkdale, Lord grootkamerheer van „ Schotlandt, Lord luitenant der Oofterfche landen van Jorks„ hire, gouverneur van Hull, opperrechter in Eyre, opziender „ over alle zyne Majefteits wouden en diergaarden op den Zuider„ kant van de rivier de Trent, lord generaal van alle „ koninklyke land-militie, hopman van des konings lyfwacht te „ paardt, kancelier van de univerfiteit van Cambridge, konink„ lyke ftalmeefter, lidt van des konings geheimen ftaats-Raadt, „ en ridder van den Kouffebandt". Eenigen willen met kracht bewyzen, dat hy in echt geboren was; maar de koning betuigde door eene opentlyke verklaring, toen hy in ongenade gevallen was, het tegendeel. Toen hy zyn vonnis kreeg, en men hem den naam van rebel toevoegde, fprak hy daar geweldig

tegen, zeggende, dat hy zulks nimmermeer geweest was. Hy liet by zyne gemalinne twee zonen na, waar onder *Jacobus*, graaf van Donkaster en Dalkeith, de oudste was, die met de dochter van den grave van Rochester, Laurentia Hyde, trouwde. Zie breder de *Geschiedenis van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt, door If. de Larrey met de vermeerderingen en byvoegsels van Jan Lod. Schuer.*

MONMOUTH, in 't Engelsch *Mynwy*, en in 't Latyn *Monumethia*, de voornaamste stadt in de Engelsche provincie Monmoutshire, omtrent 100 Engelsche mylen van Londen, in het Noord-Oostelyk einde, daar de rivier Monow zich met de Wye vermengt, waar van zy den naam van Monmouth bekomen, en het gansche graafschap dezen naam gekregen heeft. In vroeger tydt was Monmouth in zo veel aanzien, dat de Britsche koning Arthur daar zyn hof gehouden zou hebben; gelyk dan alhier ook een hogeschool geweest is; maar tegenwoordig heeft die stadt weinig van haren ouden luister en grootheit behouden. Het te voren zo heerlyk kasteel, waar op Henrik de V, die Vrankryk vermeesterde, geboren wierdt, legt heden in zyn eigen puin gedolven. Het was rond, op een heuvel gebouwt, en hadt in 't midden een hogen en sterken toren. Heden zyn 'er nog eenige kerken. De zogenaamde Monnikskerk is zeer sierlyk gebouwt, hoewel zeer vervallen. In het daar toe behorend klooster schreef Godfried van Monmouth zyne Historie van Groot-Britannië, die merendeels voor fabelachtig gehouden wordt, schoon verscheide geleerden getracht hebben de zelve te verdedigen. Maar schoon haar oude luister genoegzaam vervallen is, hare welgelegenheit maakt haar echter aanzienlyk: want zy legt tusschen de twee voorgemelde rivieren, waar over zy twee schone bruggen heeft. In den jare 1663 gaf koning Karel de II den graaflyken tytel van deze plaats aan *Jakob Fitz Roy*, zynen natuurlyken zoon, waar van hier boven gesproken is, en koning Willem de III gaf den zelven aan *Karel Mordant*.

MONMOUTSHIRE, in 't Latyn *Monumethensis Comitatus*. Het graafschap van Monmouth behoorde voortyds aan 't prinsdom van Walles, maar tegenwoordig aan Engelandt. Dit graafschap heeft ten Oosten Glocestershire, ten Noorden Herefordshire, ten Westen de graafschappen Walles, Breknok, en Glamorgan, en ten Zuiden den uitvloedt van de Severne. Zyne lengte van 't Noorden naar 't Zuiden wordt op 24, en de breedte van 't Oosten naar 't Westen op 18 mylen gerekent. Het heeft 127 parochiën, en 8 marktsteden, die al te zamen onder het bisdom van Landaf behoren. De oude inwoonders waren de door de Romeinen zogenaamde Siluren, en schoon de taal van Walles daar tot op heden toe gesproken wordt, wordt dit graafschap echter heden onder Engelandt gerekent. Nademaal nu alle graafschappen in Walles een ridder naar het Parlement mogen zenden, heeft dit graafschap het voorrecht om 'er twee derwaarts te sturen, gelyk alle andere graafschappen, onder Engelandt behorende. Het staat ook niet onder het rechtsgebiedt van Walles, maar de omreizende rechters, die over den Oxfordschen kreits gestelt zyn, hebben hier ook te zeggen. Voor 't overige is dit landt zeer vruchtbaar, hoewel 'er vele bergen en bosschen in gevonden worden: want de bergen verstrekken voor weiden om een groot getal vee te voeden, en in de dalen, die van versche wateren besproeit worden, kunnen granen gezaait, en tot bouwlanden gebruikt worden. De voornaamste rivieren daar in zyn de Severne, Rhymney, Wye, en Monow, en de daar voorby vloeiende zyn de Usk, Avon en Ebwith. De voornaamste handtering bestondt voormaals in mutsen te maken, de welke door eene zware pest van Monmouth naar Bewdly in Worchestershire is overgevoert, echter zo, dat de daar gemaakte mutsen nog heden Monmoutsche mutsen genoemt worden. De marktsteden van dit graafschap zyn, behalven *Monmouth*, Abergavenny, Caerleon, Chepstow, Newport, Pontepool en Usk, waar onder Monmouth alleen het recht heeft van een lidt, behalven de twee ridders van het graafschap, in 't Parlement te mogen zenden.

MONNEINS (TRISTAN DE) was in den jare 1548 gouverneur van Bourdeaux, toen 'er in de landschappen Angoumois en Saintonge, als mede in verscheide landen van Guiënne, een schrikkelyk oproer tegen de koninklyke zouttollen ontstondt. Nademaal hy nu tegen den raadt van 't Parlement zich in het kasteel Du Ha begaf, en daar, in plaats van op alles goede order te stellen, de burgers van Bourdeaux alle moeielykheit door zyne lyfwacht aandeedt, ontstondt in die stadt mede een opstandt, waar door in weinige dagen verscheide gruwelen gepleegt wierden. Hier op was Monneins zo onvoorzichtig, dat hy uit het kasteel Trompette kwam, om met de oproerige menigte in de zogenaamde Mairie te spreken; en toen hy haar door harde bedreigingen tot gehoorzaamheit poogde te brengen, vielen zy op hem aan, hakten hem in stukken, en leiden hem in 't zout. Met zyne doodt verminderde de oproer, die, na dat eenige voorname muitelingen gestraft waren, t'eenemaal gestilt wierdt. *Mezeray Hist. de France T.* II. *p.* 1062.

MONNIK, of MUNNIK. Dit woordt betekent een *eenzame*, naar het Griekfch μόνος, *alleen*, waar door men verstaat de zulke, die naar de eerste inzettingen zich buiten de steden en den ommegang met menschen moesten onthouden. Tegenwoordig wordt deze naam door de R. Katholyken aan de zodanigen gegeven, die onder zekere beloften en regelen in kloosters leven. De geleerden verschillen van gevoelen ten opzichte van hunnen oorsprong. Eenige onder de R. Katholyken willen, dat het monniksleven al van den beginne der wereldt geweest is, en geloven, dat men de zelve op vele plaatsen in het Oude Testament kan vinden. Dus menen zy, dat Enos een monnik geweest is, dien zy den bynaam van Nazareër geven, en dat de propheet Elias de Rechabiet, Johannes de Doper, en vele andere daar onder getelt kunnen worden; ja zy wanen, dat zelfs onder de Heidensche philosophen, als Socrates, Pythagoras en anderen, zulk slag van lieden gevonden wierden. Eenigen twyfelen niet, of de Esseërs waren zodanige, doordien men tusschen hunne levenswyze en die der monniken weinig onderscheidt vindt. Anderen in 't tegendeel beweeren, dat de gelykheit, die men tusschen de manieren van leven der Esseërs en dat der monniken, of by andere personen van het Oude Testament vindt, niet genoeg is om daar uit te besluiten, dat het monniken geweest zyn, nademaal tusschen hen en de monniken onder de Christenen een groot onderscheidt is in de levenswyze: behalven dat is het niet waarschynlyk, dat de Christenen, naar 't voorbeeldt van de Esseërs, of anderen, de monniksordens hebben ingestelt. Wat nu den oorspronk van het monniksleven belangt, het gevoelen der geleerden komt hier op het meeste uit, dat de zodanige, die in de eerste Christenheit, ten tyde der wrede vervolgingen onder de Heidensche keizeren, zich in woestynen en eenzame plaatsen begaven, om daar Godt te dienen, aanleiding tot deze levenswyze begeven hebben. Onder de eerste, die zodanige afzondering maakten, telt men inzonderheit Paulus van Thebe, en Antonius den Egyptenaar, die door hun gestreng leven een groten roem van heiligheit verkregen hebben. Hier na wierdt goedgevonden, dat de zodanige, die zich enkel tot waarneming van den Christelyken Godsdienst moesten schikken, zich afzonderden van de menschen, en alleen toeleiden om hunne studiën te voltrekken, en Godt onverhinderd te dienen. Van dit gevoelen was inzonderheit Basilius, die beroemde kerkenleeraar en bisschop van Cappadocië, die 't eerst in zyn bisdom zulke inzettingen begon te maken, en andere bisschoppen aanmaande het zelve te doen, waar uit vervolgens het kloosterleven ontstaan is. Augustinus en Hieronymus bevorderden deze levenswyze met veel ernst, hoewel de genen, die zich daar in begaven, zulks vrywillig deden, zonder dat zy zich aan zekere beloften behoefden te verbinden, of genoodzaakt waren daar in volstandig te blyven, veel min in zich af te zonderen door zekere kledinge, of uiterlykheden, van andere menschen. Toen nu deze inzettingen een groten toeloop kregen, wierdt het getal der kloosters ook krachtig in de vierde en vyfde eeuwe vermenigvuldigt, zo dat Chrysostomus in zynen tydt al zeide, dat zy zo veel waren, als 'er sterren aan den hemel zyn. Palestina, Mesopotamië, Cappadocië, en gansch Asië, insgelyks Egypten en Afrika, wierden daar mede vervult, en in Europa wierdt deze levenswyze ook krachtig uitgebreid. Verder ontstondt onder deze zogenaamde monniken zelf een onderscheidt, toen men begon eenige regelen en voorschriften naar de instelling van byzondere personen op te rechten; zo dat eenige die van Basilius, andere van Hieronymus, andere wederom de levenswyze en inzettingen van Augustinus omhelsden, waar uit in 't vervolg zo vele verscheide monnikordens zyn voortgekomen. In 't Oosten echter greep de orde van St. Basilius standt tot heden toe. Deze worden Griekfche monniken genaamt, en houden dien heilige voor hunnen vader en grondlegger, en zy achten het eene misdaadt als iemandt deze orde verlaat. Dus vindt men in Griekenlandt zeer vele schone kloosters en kerken, wel gebouwt, waar in de monniken nacht en dag dienst doen. Echter hebben zy niet alle eene en de zelve levenswyze, en eenige noemen zich *Konoibiakoi*, en andere *Idiorythmoi*. De eerste zyn die met elkander zamenleven, en in een zaal eeten, die niets byzonders in hun gewaadt, noch oeffeninge van elkander verschillende hebben. Zy worden ook genoemt κοινός, *gemeen*, en βίος, *leven*: echter zyn 'er twee soorten van dit slag van monniken: want eenige noemen zich *van het grote*, of *het gewaadt der engelen*. Deze zyn in groter aanzien, en voeren eene volmaakter levenswyze dan de andere, die men *het klein gewaadt* noemt. De genen, de welke men *Idiorythmoi* noemt, leven naar hun eigen welgevallen, waarom zy ook dien naam dragen, zamengestelt uit ἴδιος, *eigen*, of *byzonder*, en ῥυθμός, *geregeld*, waarom zy, eer zy 't gewaadt aannemen, eenig geldt moeten uitkeeren voor een celletie, of andere dingen in de kloosters. De cel-oppasser verzorgt hen van spyze en drank, en wanneer zy voelen, dat zy sterven zullen, maken zy doorgaans hunne goederen, die zy zo wel buiten als binnen 't klooster hebben, aan die cellebroeders, om zo veel te beter in hunne ziekte opgepast te worden. Maar dit zy genoeg aangaande de Griekfche monniken in 't Oosten.

In 't Westen heeft zich inzonderheit hier mede voorgedaan Benedictus, die zich in den jare 530 in eenzaamheit begaf, en twaalf kloosters liet bouwen, waar uit de *Benedictyner orde* haren oorspronk heeft, en door het Westen zich heeft uitgebreid. Deze orde heeft zich naderhandt in verscheide takken verdeelt, waar in de een de andere zocht te verbeteren in byzondere regels. Dus waren 'er die van *Clugny*, *Kamaldulen*, *Karthuizers*, *Cistercienzen*, en meer andere soorten van monniken. Hier by kwamen eindelyk de *Bedelmonniken*, die in korten tydt zo vermenigvulden, dat paus Gregorius de X op het concilie van Lion in den jare 1273, of 1274, drie en twintig ordens van de Bedelmonniken afschafte, en maar vier behieldt, namentlyk de *Dominikanen*, of *Predikmonniken*, de *Minoriten*, of *Franciskanen*, die men ook *Barrevoeters* pleegt te noemen, de *Augustynen*, en de *Karmeliten*. Deze hebben zich niet alleen zeer uitgebreid, maar ook in verscheide takken verdeelt, ja daar zyn nog verscheide nieuwe ordens by gekomen, zo dat deze levenswyze zo wel in 't Oosten als in 't Westen wegens het groot getal van personen, die zich daar in begeven hebben, zeer berucht is. Wel is waar, dat ten tyde van de Reformatie door Luther en Kalvyn de staat der monniken een groten krak gekregen heeft, en vele van hen uit

uit de kloosters niet alleen, maar uit vele landen en vorstendommen verjaagt zyn, wordende hunne kloosters tot byzondere Godshuizen of andere noodwendigheden gebruikt, en het inkomen tot onderhoudt der armen, of daar de regering het toe schikt, gegeven; maar daar men het gezag van den paus nog erkent, vindt men niet alleen eene menigte van kloosters, die met dit soort van volk bezet zyn, maar ook ieder orde doedt al wat zy kan om aan te groeien, waar uit dikwils vele onlusten onder haar ontstaan. *Chrysostomus Hom.* VIII. *in Matthæum. Augustinus in moribus ecclesiæ Catholicæ. Baronius ad an.* 328. *it.* 340. *& alibi. Maurolicus in mari Oceano ordinum religiosorum. Miræus. Moriglia. Hospinianus de Monachis. Vergilius de inventoribus rerum. Boueldus cus de Ecclesia ante & post legem. Delle Hist. ou antiquit. de l'Etat monastique & religieux. Bonannus Catalog. de gli ordini religiosi. Rossæus Godsdiensten der wereldt. Mabillon in Annal. Benedict.*

MONNIKENDAM, MUNNIKEDAM, en van Adr. Junius MONNIKEMEERSDAM genoemt, in 't Latyn *Monachodamum*, een steedtie in het Zuid-Oosterdeel van Noord-Hollandt, of West-Vrieslandt, aan een inham van de Zuiderzee, en tegen over het eilandtie Marken gelegen. Het heeft zyn naam gekregen van den waterstroom de *Monik*, en het naast gelegen meer, het *Monikke* of *Monnike-meer* genoemt, het welk voor dezen door de stadt plagt te lopen, maar nu is afgedamt. *Monnike-meer* nu heeft zynen naam bekomen, om dat het zelve, met het omleggende landt, en het voorgemelde eilandtie Marken, van ouds den monniken van Mariëngaarde in Vrieslandt toebehoorde; zo dat het niet te verwonderen is, dat, toen 'er een dam, door het bestel der zelve monniken, tegen het gezegde meer wierdt opgeworpen, de zelve ook de naam van Monnikendam is gegeven. Anderen vertellen, dat de naam van Monnikemeer daar van is ontstaan, om dat weleer een monnik in het zelve is verdronken. De Hr. Alting zegt aangaande den naamsoorspronk van deze plaats het volgende: „ Het is genoegzaam bekend, dat „ de monniken om de landeryen, die zy in grote menigte in- „ geslokt hadden, veel werk hebben gehad met de uitwateringen „ en dyken. Derhalven is het waarschynlyk, dat de dam, die „ door het beleidt der monniken daar gelegt was, en het steedtie, „ dat daar allengskens is aangegroeit, van dien dam, en van de „ monniken, den naam van *Monnikendam* heeft gekregen". De tydt, wanneer zulks geschied is, is onbekend; doch dat Monnikendam 'er al geweest is in het jaar 1297 blykt uit den ouden Kronykschryver Melis Stoke: want hy verhaalt op het gemelde jaar, dat Willem, de II van dien naam, een en veertigste bisschop van Utrecht, willende den West-Vriezen te hulpe trekken, met zyn scheepsheir te Monnikendam is aangeland, maar dat de Waterlanders, door de Haarlemmers en Kennemers gestyft, den bisschop, zonder iets uitgerecht te hebben, van daar verdreven. Boven is gezegt, dat deze landstreek van ouds den monniken van Mariëngaarde in Vrieslandt heeft toebehoort, waar by men hier zal voegen, dat hen het zelve door de keizerinne Margareta, gravinne van Hollandt, is ontnomen, toen haar broeder, graaf Willem, in Oost-Vrieslandt verslagen was, als hier na op zynen name zal verhaalt worden. Hertog Willem van Beyeren, graaf van Hollandt, heeft Monnikendam in den jare 1356 het volgende privilegie gegeven, het welk Alkmaar en Medenblik reets een jaar te voren van dien grave verkregen hadden, en waar mede eenige andere steden van West-Vrieslandt, als Enkhuizen, Hoorn, en Edam, in dit en het volgende jaar mede begiftigt zyn, namentlyk: „ Dat soo wie van „ haren Poorteren syn lyf met recht verbeurt, tegens den Heer „ niet meer magh verbeuren dan half syn eigentlyk goet, ende „ dat d'ander helft sal blyven synen wyve, of synen wetagtigen „ kinderen, of synen geregten erfgenamen, hadde hy geen wyf, „ nog wetagtig kint". Dit privilegie is gegeven in den Hage op St. Clemens-dag in den gezegden jare 1356. In den vorigen jare 1355, op woensdag na St. Matthys-dag, hadt de zelve hertog Willem van Beyeren aan die van Monnikendam vergunt de zelve handvesten en vryheden, als die van Medenblik hadden. In den jare 1426 kwamen de Kennemers, die de zyde van vrouw Jacoba tegen de Kabeljauschen volgden, in Waterlandt, veroverden de steden Edam, Monnikendam en Purmerende, als mede Medenblik en Enkhuizen; maar verder naar Hoorn trekkende, wierden zy ontmoet door den schout van Hoorn met zyne poorters, die, te zwak zynde, met vele der zynen sneuvelde: doch die van Hoorn, hulp gekregen hebbende van die van Amsterdam en van den hertog van Burgundië, trokken weder uit tegen de Kennemers, dreven de zelve te rug, en versloegen vele van hen. Den 10 July des jaars 1499 ontstondt 'er zulk een felle brandt in de stadt Monnikendam, dat de zelve daar door, op de kerk en tachtig huizen na, geheel in de assche wierdt gelegt. De zelve ramp overkwam deze stadt, herbouwt zynde, in den jare 1515, op donderdag na Pinxteren, blyvende in dezen brandt niet staan dan de kerk, het Karmeliter klooster (na de verandering van den Godsdienst vernietigt) en de daar omtrent staande huizen. De kerk van Monnikendam was in de Roomsche tyden op den naam van St. Nicolaas, bisschop, ingewyd, en wierdt door de graven van Hollandt begeven. In deze kerk was weleer eene vikary geweest van St. Thaddeus; maar de zelve wierdt ingelyft in het St. Geertruids-konvent te Amsterdam. Niet verre van deze stadt heeft ook voor dezen eene priory van Cisterci-nonnen gestaan, *Galilea* genaamt, de welke was opgerecht in den jare 1465.

De regering der stadt Monnikendam bestaat uit tien Burgermeesters en vyftien Raden, of Vroedschappen, die altydt blyven, en de jaarlyksche Magistraat, die op St. Laurensdag, zynde in de maandt van Augustus, verandert wordt, uit een Hoogschout, vier Burgermeesters, en zeven Schepenen, de welke tot hun behulp twee Secretarissen hebben. De verkiezing geschiedt door het trekken van bonen. Monnikendam is de zestiende in rang onder de stemmende steden ter vergaderinge van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, en zendt op zyn tourbeurt, gelyk de andere kleine steden, een Gecommitteerden in de hoge collegiën in den Hage. Het stelt ook aan een Rekenmeester ter Auditie van de gemene lands rekeningen in West-Vrieslandt en het Noorderkwartier, en nog een anderen Ontfanger van de gemene lands middelen. In het geestelyke wordt deze stadt door twee Gereformeerde Predikanten bedient, staande onder de classis van Edam. *Guicciardin Beschryv. der Nederl. Boxhorn Theatr. Hollandiæ. Junius Batav. Alting Notit. Germ. Inferioris. Gouthoeven Oude Holl. Kronyk.* enz.

MONNIKHUIZEN, voor dezen een klooster van Karthuizer monniken in Gelderlandt, even buiten de stadt Arnhem, op eene zeer vermakelyke plaats, in een dal, tusschen het gebergte, gebouwt. Het was gesticht door Reinald den II van Nassau, en zyne gemalinne Eleonora van Engelandt, omtrent den jare 1328. De kerk van dit klooster plagt de begraafplaats der hertogen van Gelder te zyn; maar sedert de zelve, met het klooster, is afgebroken, is 'er naauwlyks nog eenig muurwerk van te zien. Die breder bescheidt van dit klooster hebben wil, zal zyne voldoening by Rayssius en Dorlandus, *de origin. Carthusian. Belg. pag.* 58, als mede in *de Oudheden en Gestichten van Deventer*, I *Deel, pag.* 349 *enz.* vinden.

MONNOJE, (BERNARD DE LA) geboren te Dion den 16 Juny des jaars 1641, wierdt tot verbeteraar in de rekenkamer van Dion aangestelt in de maandt van Maart des jaars 1672, en nam dat ampt waar tot de maandt van Augusty des jaars 1696. Hy verstondt de Grieksche, Latynsche, Italiaansche en Spaansche talen, en was een bekwaam oordeelkundige zo in de talen als in de dichtkunde. Zyn gedicht, genaamt: *Duel aboli*, verkreeg den prys van de Fransche akademie in den jare 1671, de eerste, de welke by die akademie wierdt uitgedeelt. Behalven deze behaalde hy ook de pryzen in de jaren 1675, 1677, 1683, en 1685. Hy maakte verscheide dichtkundige werken, alle zeer geprezen. Hy is de maker van de lofzangen van St. Benignus en St. Mammets, die in de kerken van Langres gezongen wierden, in de Latynsche tale. Hy maakte ook oordeelkundige aanmerkingen op het Woordenboek van *Bayle*. Ook was hy beminnelyk wegens zyn gedrag en zeden by een iegelyk, zo wel als door zyne goede opvoeding. De stoffen van de werken, daar hy de pryzen mede won, waren in den jare 1675: *De roem der wapenen en letteren onder Lodewyk den* XIV; in den jare 1677: *De opvoeding van myn Heere den Dauphin*; in den jare 1683: *De grote zaken, door den koning uitgevoert ten nutte van den Godsdienst.* Eene overzetting van St. *Victor* uit het Latyn, door Santeüil, behaalde den prys in het volgende jaar; want de la Monnoje bekende zelf, dat hy den zelven verdient hadt. In den jare 1685 kreeg hy den prys over de stoffe van *de roem, die den koning toekwam om dat hy zyne eigene belangen minder achtte dan het welzyn van het gemeen.* De andere dichtkundige werken, uitgegeven door la Monnoje, zyn: *De Fransche akademie onder de bescherming van Lodewyk den* XIV, een stuk, dat wat te laat in den jare 1673 uitkwam, om by het zelve onderzocht te kunnen worden. In 't volgende jaar gaf hy met een opdragt aan de heeren van de akademie uit een *heldendicht* over des konings overwinningen in 't Fransche Comté. De dichter hadt de eer van het zyne majesteit zelf aan te bieden op het kasteel, Arc-sur-Tylli genaamt, vier mylen van Dion. Een *heldendicht* aan den Dauphin over het innemen van Philipsburg in den jare 1688; een *veldzang* over het innemen van Bergen in Henegouwen in den jare 1691; verscheide lofzangen, en andere werken van Santeüil, uit het Latyn overgezet. Vermaning van St. *Theresia* na het H. Avondmaal, uit het Spaansch overgezet; *Jesu dulcis Memoria*, rymtrant in prosa, toegeëigent aan St. Bernard, in Fransche vaarzen; overzetting van drie Latynsche heldendichten, het eene over den *Burgundiwyn*, het twede over den *Champagne-wyn*, en het derde op de *citroen-dranken*. Deze werken zyn in schrift, als: *Aanmerkingen over de twee stukken, de Menagiana*; over *Anti-Baillet*; over de vertellingen van *Jakob Pelletier* en *Nicolaas Denisot*, kwalyk toegepast op *Bonaventura van Periers*; verscheide verhandelingen, als eene over den twist wegens het boek, *de drie bedriegers* genaamt; over het beruchte puntdicht *van den Hermaphrodiet* (*Cum mea me genitrix &c.*); over den droom van *Poliphilus*; over *Pomponius Lætus*, enz. verscheide brieven, de meeste oordeelkundige; drie honderd puntdichten op allerlei stoffen, en gehaalt uit *Martialis*, en andere oude en hedendaagsche dichters, in Fransche vaarzen; nog vele andere werken, zo in dicht als ondicht, in 't Fransch, Latyn, Grieksch, enz. alle waardig om het licht te zien. Zyn keurig oordeel over de boeken en werken der geleerden was by allen aangenaam.

MONOBAMBYLUM. Dus wierdt een kandelaar met een kaars genaamt, die voor de patriarchen te Constantinopel, als zy uitgingen, gedragen wierdt. Maar ten dage als zy verkoren wierden, droeg de keizer zelf een met twee kaarssen voor hen. Deze kandelaar wierdt dan *Dibambylum* geheten. Eenigen beweren, dat dit maar soorten van lampen geweest zyn. *Schmidius Lex. eccl.* P. IV. *p.* 127.

MONOBAZUS, bygenaamt *Bazeus*, koning der Adiabeniërs, trouwde met zyne zuster Helena. Deze princes baarde hem eenen zoon, dien men *Izates* noemde. Monobazus, eens by zyne gemalinne slapende, en zyne handt al slapende op haren zwangeren buik gelegt hebbende, stondt, wakker wordende, aanstonts op,

op, denkende, dat het kindt daar van een letsel zou hebben. Deze zoon wierdt vervolgens opgevoed by den koning Abemerik te Spazin, daar hy zich bemind maakte wegens zyne deugden, waarom die vorst hem eene van zyne dochters ter gemalinne gaf. Hy bekeerde zich tot het Joodsche, anderen zeggen tot het Christen gelove. *Jozephus Oudheden* XX *boek*, 2 *hoofdstuk*.

MONOBAZUS, een zoon van den voorgaanden, en broeder van Izates, die hem opvolgde in 't ryk van Adiabene, om dat hy hem getrouw geweest was in zyne afwezendheit, toen hun vader overleedt, en hy de kroon voor hem bewaarde. *Jozephus Joodsche Oorlogen* XX *boek*, 2 *hoofdst*.

MONOBAZUS en *Senebeus*, bloedverwanten van den koning der Adiabeniërs, toonden hunne dapperheit in het verdedigen van Jeruzalem tegen de Romeinen. *Jozephus Joodsche Oorlogen* II *boek*, 37 *hoofdstuk*.

MONO-EMUGI, een koninkryk in Afrika, hebbende Monomotapa ten Zuiden, Abyssinië ten Noorden, Zanguebar ten Oosten, en Malemba ten Westen. Het bevat in zich een gedeelte van het zogenaamde Maangebergte. De koning van dit ryk is machtig, en de inwoonders zyn merendeels afgodische Heidenen. Het geen de schryvers van dit landt berechten, komt geenzins met de nieuwe kaart, die men daar van heeft, overeen. *Dappers Beschryving van Afrika*.

MONOGRAMMA, van het Griekfche woordt μονόγραμμα, is een soort van schryven, waar door men met een enkele letter, of eenig teken, zyn gehelen naam, of tytel uitdrukt. Deze gewoonte is zeer oud, en men vindt daar van voorbeelden by Plutarchus en Symmachus: ook ziet men iets diergelyks op de munten van Marcianus en Placidius Valentinianus. Inzonderheit zyn de Monogrammata door de Oostersche en Westersche keizers, insgelyks van de pauzen, in plaats van hunne vol uit geschrevene namen, onder aan hunne bevelen of getuigbrieven gebruikt. Wat de Fransche en Duitsche koningen betreft, de zelve wierden by de Merovingen, behalven Clodoveus den II en den III, en hunne moeder Baltechildis en Crodechildis, weinig gevonden, zo zy ze gebruikt hebben: maar Karel de Grote, die een zware handt van schryven hadt, gebruikte ze doorgaans, welke gemakkelykheit door de koningen van Vrankryk tot op Philips den III, by de Duitschers tot op Karel den IV, of, gelyk anderen willen, tot op Frederik den III, gevolgt is. De gedaante van dit teken of deze trek hadt veeltyds een kruis, als by Karel den Groten, Henrik den Heiligen, en by verscheide pauzen, of rond, gelyk by Lotharius den I, of vierkant, welke laatste de gebruikelykste is geweest. Antonius Matthei heeft aangemerkt, dat de bullen, of getuigschriften van de XII eeuwe geen *Monogramma* hebben. *Procopius Anecdota p.* 28. *Alemannus in not. p.* 19. *idem de Lateranensibus Parietinis c.* 3. *Du Fresne Gloss. art. Monogramm. Matthaus de Nobilit. lib.* IV. *c.* 17. *Mabillon de R. D. lib.* II. *c.* 10. *Hertius de fide Diplomatum S.* 1. §. 7.

MONOMOTAPA, een landt en koninkryk in Afrika, tusschen de rivieren Cuana en Spiritu Sancto, waar aan de stadt MONOMOTAPA legt, daar het gansche ryk zynen naam van heeft. Het woordt *Monomotapa*, of *Benomatax*, 't welk nog op eene andere wyze of drie uitgesproken wordt, betekent, naar het berecht van Cluverus, zo veel als een keizer. Deze schryver maakt dit koninkryk nog groter dan gemeenlyk gedaan wordt: want hy zegt, dat het zich van de Ethiopische zee tot aan het Rode meir uitstrekt; maar de landbeschryvers zeggen het tegendeel, schoon zy toestaan, dat het gebiedt van den koning van Monomotapa zich tot aan de kaap de Goede Hoop uitstrekt. Dit ryk heeft het Maangebergte ten Noorden, en het landt der Kaffers aan de andere zyde. Het landt is goed, vruchtbaar in ryst, suikerriet, vruchtbomen, en andere levensmiddelen. Het heeft ook goudmynen, en dryft groten koophandel met pluimen, of struisvogel-vederen, en olifantstanden. De inwoonders zyn dapper en geestig genoeg, maar onstandvastig, en zeer ligt tot oproer genegen. Zy zyn zwart, en gaan gansch naakt, behalven dat zy om hun middel een kleedtie hebben hangen. De koning wordt voor zeer streng gehouden, en heeft vele cynsbare vorsten onder zich. Merkwaardig is het, dat, wanneer de koning van Monomotapa, in zyn vertrek zynde, niest, de by hem zynde heeren met luider stemme roepen, dat zulks hem wel mag bekomen: dit wordende gehoort van die in 't volgende vertrek zyn, schreeuwen zy ook het zelve, en dit gaat zo voort door alle andere vertrekken, tot buiten het paleis, en van daar door de gehele stadt, zo dat alle de inwoonders des konings niezen met een heilwensch begroeten.

De hoofdstadt MONOMOTAPA, of *Madrogan*, legt aan de rivier de Spiritu Sancto, is zeer groot, en welgebouwt. Des konings hof is zeer prachtig, en schoon versiert. In dit landt is een gewest, of provincie, dat enkel van vrouwlieden bewoont wordt, die mede ten oorlog trekken, en de dapperste onder des konings krygsbenden geacht worden. Sanot noemt deze landstreek het ryk der Amazonen. De Portugezen noemen den heer van deze landen den goud-keizer, om dat 'er veel goudt in de bergen en in de rivieren onder het zandt vermengt gevonden wordt. De keizer heeft altydt een groot leger voetvolk op de been, maar van ruitery weet hy niet, om dat 'er in zyn landt gene paarden zyn. Niemandt van de onderdanen durft met den keizer spreken dan geknielt voor hem leggende, behalven zyne lievelingen en de Portugezen. Texeira zegt, dat hy *Munemotapa* genoemt behoorde te worden, vermits de koningen der Kaffers tegenwoordig *Mune* genaamt worden, naar de stadt Mani, welk woordt in Coango gebruikt wordt, en zo veel als heer betekent. Hy vordert gene schattingen van zyne onderdanen, maar krygt grote geschenken van de vorsten, die onder hem staan, als mede van de genen, die iets trachten te verkrygen. De koning draagt gewoonlyk een soort van seissen, of snoeimes, met een yvore greep op zyde, en twee pylen in de handt, waar mede betekent wordt, dat de eene pyl strekt om zyn volk te beschermen, en de andere om hunne euveldaden te straffen, en de seissen, of het snoeimes, om hen den akkerbouw indachtig te maken. Hy heeft een groot getal vrouwen, namentlyk alle de dochteren van zyne vazallen, of onderkoningen, waar van de eerste, die een zoon ter wereldt brengt, koningin genaamt wordt. De oudste van deze zonen volgt den vader in de regering op. De meeste inwoonders zyn afgodendienaars, behalven eenige, die door de Portugezen tot het Christen gelove gebragt zyn. In den jare 1560 wierdt de keizer benevens zyne moeder en meer dan 900 edellieden door Gonsalves Sylveira gedoopt; maar deze onstandvastige prins heeft zich naderhandt door de Turken weder laten omzetten, en zy maakten hem wys, dat Sylveira een tovenaar was, waar op hy hem liet onthoofden; maar hy beklaagde zich daar over, toen hy hoorde, dat men hem bedrogen hadt. *Godigne in vita Gonzalves Silveira l.* II. *c.* 11. *Dappers Beschryving van Afrika*.

MONOPHYSITEN, ketters, alzo genoemt, om dat zy aan den Heere Jesus Christus niet meer dan eene natuur toeschreven. Zy waren leerlingen van *Pieter Foulon*, en van *Severus*. Jakob van Zanzale, een Syriër, was mede een voorstander van deze sekte, waarom zy ook Jakobiten genoemt wierden. *Nicephor. l.* XVIII. *c.* 45, 46, 52. *St. Joh. Damascen.*

MONOPOLI, een steedtie in het ryk van Napels, op de kust van het landschap Bari, met een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari staande.

MONOSCELLES, zekere inwoonders van het koninkryk van Ethiopië, van welke de ouden voorgeven, dat zy maar een been hadden, en echter goede springers waren. Zy wierden ook *Sciopodes* genaamt. *Plin. lib.* VII. *c.* 12. *St. Augustin. l.* XVI.

MONOTHELITEN, of MONOTHELETEN, ketters, die in de VII eeuwe de kerk ontrustten, en van de Eutychianen hunnen oorsprong hadden. Zy voerden dezen naam, om dat zy maar eenen wil in Christus erkenden. De oorzaak van deze kettery zou de volgende geweest zyn. Keizer Heraclius deedt zyn best om Athanasius, of, gelyk anderen menen, Anastasius, een patriarch der Jakobiten, die mede hunnen oorspronk uit de Eutichianen hadden, zo verre te brengen, dat hy het Chalcedonische concilie aannam; en doordien nu de keizer hem daar over dikwils sprak, antwoordde deze, dat hy zulks doen zou, en bekennen, dat in Christus twee naturen waren, maar vroeg daar op aan den keizer, of 'er dan ook in Christus een dubbelde wil was, een Goddelyke en een menschelyke, en aldus dubbelde uitwerkingen deedt; maar de keizer wist niet wat hy op deze onverwachte vrage zou antwoorden: derhalven liet hy zulks aan den patriarch Sergius, en door den bisschop van Phasis, Cyrus genaamt, onderzoeken, die hem beide antwoordden, dat in Christus maar een wil en werking was; waarom deze twee voor de grondleggers van deze kettery gehouden worden, hoewel anderen eenen Theodorus, bisschop van Pharan, zulks toeschryven. Hoe het zy, Cyrus en Sergius deden hun best om dit gevoelen uit te breiden, onder schyn van daar door de verschillende gevoelens te zullen overeen brengen, waar door zy het zo verre bragten, dat de keizer Heraclius hun gevoelen goedkeurde, en ten dien einde de zogenaamde *Expositio fidei Orthodoxæ* uitgaf, dat van Pyrrhus van Chrysopolis op een concilie te Constantinopel, daar hy de opvolger van Sergius geworden was, wierdt goedgekeurt. Deze Pyrrhus wierdt verdacht gehouden, als of hy Constantinus, den zoon van Heraclius, gedood hadt; dus vluchtte hy naar Afrika, daar hy zyne leer zocht uit te breiden; maar de abt Maximus kantte zich daar geweldig tegen. Ondertusschen kwam eene Paulus in de plaats van Pyrrhus, die mede het gevoelen der Monotheliten aankleefde, en by den keizer Constans zo veel te weeg bragt, dat hy een bevel, onder den naam van *Typus*, liet uitgaan, waar door alle strydende partyen een stilzwygen wierdt opgelegt. Hy liet echter niet na de rechtgelovigen te vervolgen. Paus Martinus de I hieldt te Rome een concilie, waar in hy de *Expositio* van Heraclius, en de *Typus* van Constans, en alle die het gevoelen der Monotheliten toegedaan waren, doemde. Desgelyks hadden zyne voorzaten Johannes de IV en Theodorus deze leer opentlyk verworpen. De bisschoppen in Afrika, aangezet door den abt Maximus, waren mede hevig tegen de Monotheliten, en Maximus schreef verscheide dingen tegen hen, gelyk ook Johannes Eleëmosynarius, Sophronius, en anderen gedaan hebben. Eindelyk wierdt in 't jaar 680 een algemeen concilie te Constantinopel gehouden, en in de 17 of 18 zitting de dwaling der Monotheliten verworpen, en de genen, die hen tot dien tydt gevolgt hadden, met name gedoemt. *Joh. Damascenus de Heres. l.* I. *Anastasius in Collect. de iis quæ spectant ad Hist. Monothelitarum. Forbesius in Instruct. Hist. Theolog. l.* V. *Baronius. Natalis Alexandr. Spanheim Hist. Eccles. sec.* VII. *Sagittar. Intr. ad Hist. Eccles.*

MONPELLIER. Zie MONTPELLIER.

MONPENSIER. Zie MONTPENSIER.

MONREAL is eene goede volkplanting der Franschen in nieuw-Vrankryk. Deze stadt, of verblyfplaats, legt aan de rivier van St. Laurens, op een eilandtie, omtrent zestig Fransche mylen boven Quebek. *Maty Dict.*

MONREAL, eene kleine versterkte stadt in 't aartsbisdom van Trier, aan het riviertie de Etz, op de grenzen van 't graafschap Wirnenburg, anderhalf uur van het steedtie Meyen, en drie van Munster. *Maty Dict.*

MONREVEL, een vlek, of fteedtie van Perigord, in Vrankryk, gelegen aan de Dordogne, omtrent twee mylen beneden St. Foy. *Maty Dict.*

MONS. Zie BERGEN in Henegouwen.

MONS EN PUELLE, of EN PEUELLE, een dorp in Vlaanderen, op de grenzen van het gebiedt van Douay, het welk zynen naam draagt, om dat het op een berg, in een landt, la Puelle genaamt, gelegen is. Het is berucht van wegens den veldflag, den 18 Augufty des jaars 1304 daar voorgevallen tusfchen de Franfchen, onder hunnen koning Philips den IV, en de Vlamingen. De meefte fchryvers fchryven de Franfchen de overwinning toe, en zeggen, dat 'er van de Vlamingen 20000 (anderen zeggen 14000, of iets meer) man op de plaats nedergevelt wierden, wordende het verlies der Franfchen begroot op 9000 man. Maar Meyerus en eenige andere Nederlandfche fchryvers zeggen, dat de Franfchen daar in het meefte verloren hebben, en dat het verlies der Vlamingen maar in 4000 man beftondt. Doch het is zeker, dat de daar op gevolgde vrede nadeeliger voor de Vlamingen dan door de Franfchen geweeft is. *Annal. Rer. Belgicar. Mezeray. Paul. Æmil. Annal. de Flandes por Eman. Sueyro P. I. l. IX. p. 379 seq.*

MONS CAPITOLINUS, een berg te Rome, dien Romulus mede in de ftadt trok. Den naamsoorfpronk van dezen berg zie op het woordt CAPITOLIUM. Voorheen wierdt deze berg *Mons Saturninus* genaamt, vermits daar eene Saturninus op woonde; naderhandt kreeg hy den naam van *Mons Tarpejus*, om dat Tarpeja, eene nonne, aan de godinne Vefta toegewyd, aldaar onder de fchilden der Sabynen begraven wierdt; maar tegenwoordig heeft hy den naam van *Campidoglio*. Op dezen berg ftonden 60 tempelen, of heilige plaatfen, onder welke de tempel van Jupiter Capitolinus de voornaamfte was. De top van dezen berg, *Rupes Tarpeja* genaamt, wierdt gebruikt om 'er misdadigers, die de doodt verdient hadden, van boven neder te ftorten. *Titus Livius lib. I. Florus l. I.*

MONS ESQUILINUS. Zie ESQUILINUS.

MONS PALATINUS. Zie PALATYN. (DE BERG)

MONS QUIRINALIS. Zie QUIRINALIS.

MONSALVI, een burgt, gelegen op een hogen berg in opper-Auvergne, vier mylen van Orilhak naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MONSEGUR, *Mons Securus*, of *Monfegurium*, eene ftadt in 't Franfche landfchap Guiënne, onder de landftreek, die het Bazedois genaamt wordt. Zy kreeg dezen naam, om dat zy op eene hoogte legt, welkers omleggende vlakte, die zeer vruchtbaar is, door haar befchermt wordt. Onder aan den voet van die hoogte vloeit het watertie Drot. In 't begin van April des jaars 1586 rukte de hertog van Majenne daar voor, en de maarfchalk van Matignon zette met zodanig een yver de belegering voort, dat zy echter na een hevige tegenweer door de Gereformeerden, die de zelve bezet hadden, den 15 May genoodzaakt wierdt zich over te geven. Volgens 't verdrag moeften de bezettelingen gebragt worden in volle vryheit naar een zekere bedonge plaats; maar de Ligiften waren zo verbittert, en daar wierdt zo weinig acht geflagen op de krygstucht, dat zy over de 200 man van deze menfchen ter neder velden. *Thuanus Hist. lib. LXXXV. Mezeray Hist. de France T. III. p. 606. Zeiler. Itiner. Galliæ.*

MONSELICE, of MONCELICE, in 't Latyn *Mons Silicis*, een burgt van Venetië, in Italië, in 't Paduaanfche, drie mylen van die hoofdftadt, ten Zuiden, aan de Bachilione. *Maty Dict.*

MONSENUS, (JOHANNES) geboren te Amfterdam, was Licentiaat in de Godgeleerdheit, en bloeide te Keulen omtrent het midden van de XVI eeuwe. Hy heeft aldaar in den jare 1546 een boek uitgegeven, handelende van het Sakrament des Altaars.

MONSERRAT, MONTANNES, (MICHIEL) leefde in de XVI eeuwe. Hy was een Spanjaardt, die den Roomfchen Godsdienft verliet, om den Gereformeerden te omhelzen. Hy gaf eenige kleine werkies wegens zyne bekeering uit, waar onder een was, genaamt: *Aviso sobre los Abusos de la Iglesia Romana*, gedrukt in den Haag in den jare 1633, en aangeprezen door Henrik Arnold, predikant te Delft. Hier in doedt hy zien, dat hy in de H. Schriften zeer ervaren was: want hy haalt telkens Schriftuurplaatfen aan. Dit werkie ftrekte om zyne landgenoten te bekeeren, hen voor oogen ftellende de buitenfporigheit van hunne geeftelyken en van hunne lere. Hy merkt onder anderen aan, dat de biechtvaders aan de monniken toeftaan zich van ongeoorloofde dingen te bedienen: dit wordt gevolgt van een groten lof, dien hy aan den huwelyken ftaat geeft, met bewyzen uit de heilige Bladen. Arnold gaf zynent wegen nog een ander werkie in den Haag in den jare 1631 ter drukperffe, waar in hy beweert, dat de paus de Antichrift is, mede in de Spaanfche tale. *Bayle Dict. Crit.*

MONSERRAT, een van de Antillifche eilanden, legt tuffchen Guadaloupe en St. Chriftoffel, en behoort den Engelfchen. *Maty Dict.*

MONSORIEAU, in 't Latyn *Mons Sorelli*, een fteedtie van Vrankryk, gelegen in Anjou, aan de Loire, twee mylen boven Saumur. *Maty Dict.*

MONSPERG, een fteedtie in neder-Stiermarken, aan het kleine riviertie de Dra, omtrent twee mylen van Pettau, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MONSPURG, een fteedte, of vlek in opper-Karinthië, aan de rivier de Stretza, vier mylen van Laubach, naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MONSTER, voor dezen een dorp op het Zeeuwfche eilandt Borffelen, in den jare 838 bedykt, maar naderhandt door de zee verflonden.

MONSTER, of MUNSTER, in 't Latyn *Monasterium*, een oud dorp in Hollandt, onder Delflandt. Hier is miffchien in oude tyden een kafteel der Romeinen geweeft; althans, hier is een ftene pylaar, dienende om de afgelegenheit der plaatfen aan te wyzen, uit den grondt gedolven. Het opfchrift van dezen fteen, daar Menfo Alting ook van gewaagt, *Notit. Germ. Inf. P. I, p. 66*, ftaat by Boxhorn te lezen, *Theatr. Holl. pag. 176.* Of dit dorp daar van den naam van Munfter, *Monasterium*, heeft gekregen, om dat de paftoor en de kapellaan, de welke Norbertyner monniken, of kanunniken van Middelburg waren, hier zamen woonden, makende dus een foort van kloofter uit, als eenigen, en onder anderen M. Alting, willen, dan of het aldus genoemt is naar het afgodenbeeldt *Monifchyros*, als anderen zeggen, daar over kunnen de Aantekeningen op de *Oudheden en Geftichten van Delflandt pag.* 346-348 in het brede nagezien worden. Dit dorp hoorde eertyds de heeren van Polanen toe, die 'er een kafteel hadden, daar zy op woonden, het flot van Polanen genoemt, het welk, nevens meer andere, in den jare 1359 door die van Oelft wierdt afgebrand. De kerk heeft een dikken toren, die in een fpits toeloopt. In de zelve legt begraven de hoogedele vrouw Catharina van Brederode, vrouw van Polanen, de welke aan de prove in deze kerk by uiterften wille een zeker jaarlykfch inkomen hadt gemaakt in den jare 1370. Kerk en predikant ftaan onder de claffis van 's Gravenhage.

MONSTER, of MUNSTER-KERK. Zie het artykel DUSSEN.

MONSTIER, St. JAN, in 't 't Latyn, *Monasterium St. Johannis, Reomus*, een burgt en abdy in 't hertogdom Burgundië, twee of drie mylen van Saumur, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MONSTRELET, (ENGUERRAND VAN) fchryver van een Franfche Kronyk, die verfcheide malen gedrukt is, en die den tuffchentydt van den jare 1400 tot den jare 1467 bevat, leefde in de XV eeuwe. Hy was gefproten uit een oud en aanzienlyk geflacht, en gouverneur van de ftadt Kameryk. Naardien in zyn tydt deze ftadt onzydig bleef in alle de ftribbelingen tuffchen de Franfchen, Engelfchen en Burgundiërs, hadt hy gelegenheit zyn luft, in zyn werk te bevorderen, te boeten. Eenigen zeggen, dat hy een oprecht fchryver was, en zeer onzydig; maar anderen beweeren, dat hy al te hevig zich voor het Burgundifche huis verklaarde. Hy hieldt, om zyn werk des te beter te maken, briefwiffeling met alle herauten, agenten, en menfchen, die voorname bedieningen hadden, om van hen het echte nieuws te ontfangen: ook doorzag hy alle gedrukte tydingen en gefchriften, die over deze ftoffe handelden, verfierende zyn werk met den inhoudt van plakkaten, bevelen, brieven van vorften, opeifchingen, en verdragmakingen wegens 't overgeven van fteden, of fterkten, vredesverbonden, en wat dies meer in zyn Kronyk te pas kon komen. Men weet zyn geboorte-noch fterfdag niet. *Bayle Dict. Crit.*

MONT (DEODATUS DEL) was geboren te St. Truien in den jare 1581, uit een geacht geflacht; daarenboven om zyn groot verftandt in de meet-, fterre-en fchilderkunft, als mede in meer andere pryswaardige wetenfchappen en kunften, geadelt van den hertog van Nieuwburg, aan wiens hof hy lang verkeert heeft. Hy was ook van den koning van Spanje, dien hy als veftingbouwer in zyne jeugdt gedient hadt, met vele voordeelen en vrydommen begunftigt; en wanneer die hem naderhandt betwift wierden, fchreef de koning in eigen perfoon daar over zelf aan zynen broeder Ferdinand, den prins kardinaal, ten einde hy hem in zyne vryheden en voorrechten wilde verdedigen en herftellen. Hy was niet alleen een leerling van Petrus Paulus Rubbens, maar ook zyn befte boezemvriendt, die hem ook in zyne reizen door alle de fteden van Italië heeft verfelt. Behalven zyne kunftftukken, die in buitengeweften zynen roem fchragen, ziet men ook te Antwerpen, in 't kloofter, genaamt de Façons, een altaarftuk, dat kloek gehandelt, wel geordineert, en vloeiende gefchildert is, verbeeldende de offerhanden der drie koningen; en nog een ander in de Lieve Vrouwen-kerk, vertonende de verheerlyking van Chriftus op den berg, als ook by de Jefuiten een Kruisdraging, enz. genoegzame ftalen van zyn vermogen in de fchilderkunft. Men zegt van hem, dat hy door zyne bedrevenheit in de fterrekunde vele zaken wift te voorfpellen, en hy zou ook het jaar van zyne doodt voorzegt hebben. Hy is geftorven binnen Antwerpen den 25 November des jaars 1634. *A. Houbraken Schouburg I Deel.*

MONT, (PIETER DU) negen en veertigfte grootmeefter van de St. Jansorde van Jeruzalem, was in den jare 1568 navolger van Jan de la Valette. Toen hy verkoren wierdt, was hy grootprioor van Capua, van de Italiaanfche fpraak, hebbende nog veel meer aanzienlyke bedieningen waargenomen: want hy is geweeft gouverneur van 't kafteel St. Angelo te Rome, admiraal van zyne orde, generaal van de galeien van Malta, en afgezant by de pauzen Pius den IV en den V. Onder zyne regering wonnen de Chriftenen den beruchten zeeflag van Lepanto, alwaar de Malteefche galeien, daar Juftiniaan het bevel over hadt, niet weinig toe deden. De grootmeefter, zich door ouderdom zeer verzwakt voelende, verzocht aan paus Pius den V verlof om zich van zyne waardigheit te mogen ontdoen; maar de paus verzocht hem door een eigenhandigen brief, dat hy toch zo lang hy leefde zyne zorgen wilde befteden voor het welzyn van den Godsdienft. Hy fterf in January des jaars 1572, en hadt tot opvolger Jakob, biffchop van la Caffiere. *Bosio Hist. de l'ordre de St. Jan de Jerus. Naberat Privileg. de l'ordre.*

MONTABOUR, in 't Latyn *Mons Thabor*, eene ftadt, nevens een fterk kafteel in 't aartsbisdom Trier, twee mylen van Coblents. Men zegt, dat zy 241 jaren voor de geboorte van onzen Heilandt door den Frankifchen koning Bafan gebouwt wierdt, na dat hy daar eene overwinning behaalt hadt op den koning Thaborinus, waarom zy ook *Montaborinum Caftrum* genaamt wierdt. *Topogr. Archiepifcop. Trev. Luca Grafen-faal. p.* 217. *Tromsdorf.*

MONTACUTE, voormaals door de oude Saxen *Bifcopefton* genaamt, eene ftadt in het Zuidelykfte gedeelte van de Engelfche provincie Sommerfetshire, tusfchen Evil en Martok gelegen, gebouwt door den grave Moriton, halve broeder van de moeder van koning Willem den I, en wegens de fcherpe heuvels, waar op men haar grondveftte, *Mons acutus* genaamt. Zie het navolgende artykel. *Heylin's help to Englis hift. Cambden.*

MONTACUTE. (LORDS VAN) De eerfte, die van de bovengemelde plaats den tytel, nevens de waardigheit van Pair van Engelandt, ontfing, was *Jan Nevil*, een kleinzoon van Thomas Montacute, grave van Salisbury. In den jare 1461 verhief hem koning Eduard de IV tot Lord Montacute. Na hem wierdt in den jare 1504 de kleinzoon van zynen oudften broeder Richard Nevil, *Henrik Pole*, tot Lord Montacute verklaart. In het vervolg hebben de telgen van 't geflacht van Browne deze waardigeit bekleed. Zie BROWNE. *Heylin.*

MONTADE, in 't Latyn gezegt *Domus immunitatis*, betekent eene vrye plaats, zynde dertig fchreden in het rondt, de welke, met de huizen, die 'er op ftonden, en alles wat 'er was, ieder Kapittel toebehoorde. *Ant. Matthæus de Fatis Ecclef. pag.* 73. Behalven dat de fchout, of het gerecht niemandt in de kerken, kloofteren, of andere geeftelyke plaatfen, mogt gevangen nemen, hadt hy ook de macht niet om iemandt te vervolgen, te grypen, en gevangen te nemen binnen de gemelde Montade, het welk doorgaans in alle kerken en Kapittelen plaats hadt. Men leeft daar omtrent in zekere ordonnantie van Lodewyk den Stamelaar (*apud Goldaftum, Tom.* I *Conftit. Imp. pag.* 207) het volgende: ,, Indien iemandt in de kerk, of in de dertig kerkelyke ,, fchreden, de welke rondom de kerk zyn, of in de huizen, al- ,, daar ftaande, gebroken is, en daar iets gerooft, of geno- ,, men heeft, die heeft een heiligfchendery begaan". Maar het is niet onwaarfchynlyk, dat deze vryheden zich zomtyds wat verder, ja tot een myl, of duizend fchreden toe, uitgeftrekt hebben: want het fchynt, dat *Banleuca, Bannileuga, Leugagen*, het welk doorgaans genomen wordt voor den rechtsban, en aldus genoemt is, om dat de ban, of het rechtsgebiedt zich een myl ver in het rondt uitftrekte, ook wel genomen is voor de voornoemde vrye plaats, of Montade. Zo ftaat 'er in een brief van Willem den I, koning van Engelandt (*apud Seldenum ad Eadmerum*): ,, Ik wil, en ik bevele als een vafte wet, dat de gemel- ,, de kerk, met een myl rondom, vry zal zyn van alle bisfchop- ,, pelyke beheerfchinge en onderdrukkinge"; en in het *Monafticon Anglicanum* (*Tom.* I, *pag.* 316) leeft men: ,, Dat N. zyne ,, kerk, met den vryen ban (*cum leuga fua*), en met alle de ,, hoeven en landgoederen, daar aan behorende, vry heeft ge- ,, maakt van alle gewoonten der aardfche dienftbaarheit". Zo vindt men ook by Chapeauville, *in notis ad Ægid. cap.* 2: *Ad hoc accedit, quod omnia privilegia, tam Bannileugæ, quam electionis abbatum &c.* Dat is: ,, Hier by komt nog, dat alle de ,, voorrechten, zo wegens den vryen ban, als wegens de ver- ,, kiezinge der abten" enz. In dezen zin fchynt *Bannilocus* ook genomen te worden by Miræus *in Donat. Belg. lib.* II, *cap.* 60 & 78, en op andere plaatfen. Maar wat hier van zy, het is zeker genoeg, dat alle vrye plaatfen, dat is kerken, kloofters, enz. niet meer dan tachtig fchreden in het rondt hadden, die de zelve vryheit genoten, en daar niemandt in vervolgt, of uit gehaalt mogt worden. Zie *Concil. Coyacenfe anni* 1050, *cap.* 12; en *Concil. Sanctægidianum anni* 1056, *cap.* 2. De gezegde dertig fchreden, welke ieder Montade groot was, worden voor de kerkelyke vrydommen bepaalt in verfcheide kerkvergaderingen, behalven de zo even aangehaalde van Coya van den jare 1050, en die van St. Egidius van den jare 1056: doch in een dekreet van paus Nicolaus den II, van het jaar 1059, wordt de vryheit der kathedrale kerken uitgeftrekt tot zestig fchreden; maar die van de andere kerken wordt tot dertig fchreden bepaalt. Zie *Ant. Matthæus* op de boven aangehaalde plaats, en de Aantekeningen van den Hre. *H. van Rhyn op de Befchryving van het Utrechtfche Bisdom*, II *Deel, pag.* 80 *enz.*

MONTAGNA, eene ftadt in Natolië, aan de zee van Marmora, vyf mylen van Burfa. Eenigen houden de zelve voor 't oude *Apamea*, en anderen voor *Nicopolis*. Zy legt op eene vermakelyke plaats aan een baai, die voorheen *Cianus Sinus* genaamt wierdt. Hier wordt fterke koophandel met de ftadt Conftantinopel gedreven. Men vindt 'er tusfchen de 5 en 6000 inwoonders, zo wel Turken, Grieken, als Joden, die al te zamen kooplieden zyn. *Grelot Reize naar Conftantinopel.*

MONTAGNAN, een fterk kafteel in het Spaanfche koninkryk Arragon, behorende onder het graaffchap Ribagorza, het welk in den jare 1712 door den keizerlyken generaal, den grave van Starrenberg, op befcheidenheit wierdt overgegeven, en hy liet daar op 60 gemenen het hoofdt affaan, maar de officieren door de fpitsroede lopen, om dat de gouverneur den tamboer, die de plaats hadt komen opeifchen, in 't gezicht van het keizerlyke leger hadt doen ophangen.

MONTAGNANA, of MOGTAGNANO, eene ftadt, gelegen in het gebiedt van Padua, vyf mylen van Efte. Het landt daar om heen brengt veel hennip voort, zeer dienftig om tot de fcheepszeilen gebruikt te worden. *Memorab. Italiæ.*

MONTAGNE, in 't Latyn *Montanus tractus*, een landftreek van 't hertogdom Burgundië, 't welk zich uitftrekt in Champagne. Bar en Chaftillon zyn de voornaamfte plaatfen daar in. Zy leggen beide aan de Seine. *Maty Dict.*

MONTAGNE, (MICHAEL DE) een Franfch edelman, wierdt in den jare 1533 te Perigord geboren. Zyn vader droeg grote zorg voor zyne opvoeding; hy liet hem op zyn landgoedt dikwils met geringe menfchen verkeeren, om daar door alle grootfchheit in hem te verhoeden, en om hem te gelyk een begrip te doen krygen, hoe men zich foberlyk kan behelpen. Dewyl hy nu gehoort hadt hoe lang men de jeugdt ophieldt met het leren van de Latynfche en Griekfche talen, wanneer men de zelve ter fchole befteedde, of naar Italië zondt, zo bediende hy zich van een leermeefter in huis, zynde een Duitfcher, die geen Franfch, maar alleen Hoogduitfch en Latyn verftondt, en die naderhandt in Vrankryk als een beroemd geneesheer geftorven is. Deze was geftadig by hem, en deedt niet dan Latyn met hem fpreken, na dat hy hem eerft de dingen door beduidingen, als anderszins geleert hadt. Dus was hy reets 6 jaren oud, dat hy nog zyne moedertaal, de Franfche, niet verftondt: de Latynfche in 't tegendeel, die hy zonder Grammatica en zonder regelen geleert hadt, verftondt hy zo goed als zyn leermeefter, die, in plaats van hem de andere edele oeffeningen in 't Franfch te zeggen, zulks alles in 't Latyn deedt. Dus, deze taal volkomen machtig, leerde hy hem verder het hoogdravend Latyn en fierlyk fpreken; en men kan gemakkelyk begrypen, dat hem, op deze wyze opgevoed zynde, de zelve eigen was, ja eigener dan iemands moedertaal, om dat hier veel werk van gemaakt wierdt om hem alles te doen begrypen. Dit was oorzaak, dat vele geleerde mannen met hem nauwlyks in redenering dorften komen, om dat hy daar zo vlug in was, fchoon zy die taal zeer wel verftonden, als Gruchius, Buchananus, en Muretus. Maar zie hier iets wonderlyks: dit kindt, zo verre daar in gevordert, als gezegt is, verloor de kennis van deze taal eerlang weder t'eenemaal, by gebrek van onderhouding en oeffening. Hy bekent zelf, dat het ten dele door zyne nalatigheit en traagheit zyn eigen fchuldt geweeft is, maar ook ten dele doordien zyn vader hem zes jaren lang in een collegie te Guiënne beftelde, daar men hem genoegzaam in zyne eige zuiverheit verbafterde. Verder is van zyn trant van ftuderen ook dit aanmerkelyk, dat hem zyn vader de Griekfche taal op eene byzondere wyze, en gelyk als fpelende, liet leren; en om zyn geeft niet dof te maken, liet hy hem alle morgen door muzykale werktuigen wekken. Van zyn vader erfde hy het landgoedt Montagne, maar leefde buiten eenige opentlyke bediening. Hy hadt, nog jong zynde, altydt gewenfcht ridder van St. Michiël te mogen worden, welk verlangen eindelyk vervult wierdt. Verder ontfing hy de eer, dat hem de Raadt en 't volk van Rome befchonk met het burgerrecht van die ftadt, en dat die van Bourdeaux hem in zyn afwezen tot hoofdfchout verkoren, het welk hy op uitdrukkelyk bevel van den koning moeft aannemen. Hy was felden ziek, en hadt ook ganfch geen zin in de geneesmeefters, zeggende altydt, dat zyn vader 74, zyn grootvader 69, en des zelfs vader 80 jaren oud geworden waren, zonder dat zy ooit een Doctor gebruikt hadden. Hy ftierf in den jare 1592 aan een kolyk, oud 60 jaren. Hy trouwde in zyn 33 jaar met Françoize de la Chasfagne, dochter van een Raadsheer van 't Parlement te Bourdeaux, en heeft van verfcheide kinderen niet dan eene dochter, *Eleonora*, nagelaten. Zyne *Effais*, of Proefftukken, zyn de eerfte maal in den jare 1580 uitgekomen, waar op verfcheide uitgaven van allerhande grootte gevolgt zyn. By een van deze herdrukken in den jare 1604 te Parys in 8. is zyn levensloop en een regifter van de Proefftukken gevoegt. Dit werk wordt zeer geacht, en is in verfcheide andere talen overgebragt. *Thuanus Hift. Sammarth. Elog. lib.* II. *Teiffier Elog. P.* II. *p.* 195. *Balzac Entretiens.*

MONTAGU, MONTEGU, of MONTAIGU, een kafteel, nevens eene daar toe behorende heerlykheit, in de Franfche provincie Chalonnois, waar van een telg van de vorige hertogen van Burgundië den naam gevoert heeft. Na het uitfterven van deze linie geraakte het in den jare 1470 aan het geflacht van *Damas. Montagu*, bygenaamt *en Combraille*, is een klein fteedtje in de Franfche provincie Auvergne, waar van ook voormaals een geflacht geweeft is, dezen naam voerende, en een *Guerin* in den jare 1230 als grootmeefter van de Johanniter orde geftorven is.

In het bisdom van Luik legt ook een graaffchap MONTAGU, het welk zynen naam van een tegenwoordig vervallen flot ontfing.

MONTAGU is ook eene kleine ftadt in Brabandt, een myl van Dieft, die ook wel Scherpenheuvel genoemt wordt. *Imhof Geneal. Gall. fam. T.* I. *Baudrand. Tromfd. Zeiler. Top. cir. Burgund.*

MONTAGU, of MONTAIGU, (GILLES AICELIN DE) kardinaal, bisfchop van Terouane, en kancelier van Vrankryk, was uit het oude adelyke huis van Montaigu, in Auvergne, en men meent, dat hy de zoon was van Pieter Aicelin, heere van Montaigu, en van Izabelle, dochter van Robert den III, grave van Clermont, en Dauphin van Auvergne. Hy wierdt opgevoed aan 't hof van koning Jan, en bisfchop van Terouane na Raimond Sachetti. Na den droevigen veldflag van Poitiers in den jare 1356 volgde hy den koning naar Bourdeaux, die hem tot zyn kancelier verhief. In den jare 1360 bevorderde de koning hem tot de waardigheit van 't purper, en paus Innocentius de VI gaf hem den hoedt in de maandt van September des jaars 1361. Vyf jaren daar na zondt hem paus Urbanus de V met eenen Jan de Bandiak om aan de hervorming der univerfiteit van Parys te arbeiden, en in den jare 1378 ftierf Montaigu te Avignon. Froiffard noemt hem *Willem*, en pryft hem: Feron en

en anderen pryzen hem ook, en noemen hem *Gilles. Bosquet Vie de Innoc. Froissart c.* 211. *Sammarth. Gall. Christ. Frizon Gall. Purp. Aubery Hist. des Cardin.*

MONTAGU, (JOHANNES DE) leenhouder van 't Lionnois, gesproten uit een burgerlyk geslacht, en van geen zonderling uiterlyk aanzien, stamerende ook in zyn spreken, wist zich echter zo in de gunst van koning Karel den V van Vrankryk, te dringen, dat hy hem geheimschryver van staat en opziender over de geldmiddelen maakte. In dit laatste ampt maakte hy een schone beurs, kocht het landgoedt van Marcoussi, daar hy een schoon slot op bouwde, mitsgaders het leenhouderschap van 't Lionnois. Eene van zyne dochters gaf hy aan den grave van Braine ten huwelyk, eene andere aan den heere van Craon, en zynen zoon aan de dochter van Karel d'Albret, konnestabel van Vrankryk, en verkreeg het aartsbisdom van Sens, en dat van Parys voor zyne broeders, waar van een ook kancelier gemaakt wierdt. Koning Karel de VI maakte hem zelf grootmeester van zyn huis, en gebruikte hem in de gewigtigste zaken. Maar vermits hy het in de toenmalige strydigheden van Vrankryk tusschen de huizen van Orleans en Burgundië met den eerstgenoemden en de koninginne hieldt, vatte de hertog van Burgundië zodanigen haat tegen hem op, schoon hy hem echter weleer groten dienst gedaan hadt, dat hy hem in den jare 1409 opentlyk in hechtenisnemen, op de pynbank leggen, en vervolgens onthoofden liet, onder voorwendsel, dat hy de koninklyke inkomsten misbruikt hadt. Drie jaren daar na wierdt hy door bewerking van de koninginne en den hertog van Berri onschuldig verklaart, en in eene van hem gebouwde kerk te Marcoussi met grote statie eerlyk begraven. *Hist. de Charles VI. lib. XXIX. c. 7. Le Laboureur. Mezeray Bayle Dict. Crit.*

MONTAGU, (KAREL) graaf van Halifax, was de vierde zoon van George Montagu, grave van Northampton, geboren den 16 April des jaars 1661. Hy studeerde in zyne jeugdt op de hogescholen van Cambridge en Oxford, en vorderde krachtig in de redeneer- en dichtkunde. Wanneer koning Willem de III op den troon klom, maakte hy zich by dien vorst bekend door vele diensten, die hy hem in de eerste zitting van het Lagerhuis deedt, zo dat hy van hem in vergelding met een jaargeldt beschonken wierdt, en in den jare 1691 het ampt van eerste commissaris der schatkamer, en in den jare 1694 dat van kancelier van den Exchequer en onder-schatmeester gaf. Hy bragt de zogenaamde Exchequerbriefies in gebruik van den koophandel, en was de meeste oorzaak, dat de wanorders, die in de munt ingeslopen waren, verbetert, en 't vertrouwen op een goeden voet gebragt wierdt. Hy was ook een groot bevorderaar van den koophandel, en in den jare 1699 maakte hem de koning Lord baron van Halifax. Hy wierdt kort daar na voor het Lagerhuis aangeklaagt wegens het verbondt van verdeeling van de Spaansche monarchy, maar by het Hogerhuis wierdt hy vrygesproken. Na des konings doodt zochten zyne vyanden hem overal gehaat te maken, leggende hem te laste, dat hy den overleden koning aan boordt geweest was om eene akte te maken, waar by men de princesse Anna zou uitsluiten, en de kroon aanstents doen komen op het huis van Hanover; ook dat hy zich meester van eenige gemene landsgelden gemaakt hadt; maar hy bleef echter by de koninginne Anna in gunst, en behieldt zyne ampten. Door zyn toedoen geraakte de twist wegens het *Occasional conformity* aan kant: ook hielp hy inzonderheit veel tot de vereeniging van Engelandt en Schotlandt als een van de commissarissen, daar toe benoemt. Zyn yver voor de handhaving van den Protestantschen Godsdienst deedt hem krachtige bewegingen maken om de erfvolging der ryken te vestigen op het doorluchtige huis van Hanover. Hy bevorderde eene akte by het Parlement, waar in de keurvorst van dat ryk genaturaliseert wierdt, en kreeg last om de Engelsche ridderorde van den Kousseband aan den keurprins over te brengen. In den jare 1710 hielp hy Doctor Sacheverel vervolgen, maar viel kort daar na in ongunst van de koninginne, toen het ministerie van Engelandt wierdt verandert: echter bleef hy standvastig het huis van Hanover toegedaan, en verdedigde de zaak der afgezette Whighsche heeren, kantte zich ook met eenige anderen hevig tegen het besluit, dat men by 't hof genomen hadt om Vrankryk in den jare 1712 een stilstandt van wapenen te vergunnen. Na de doodt van de koninginne Anna wierdt hy mede tot een van de regenten van het ryk aangestelt, tot dat koning George in Engelandt aankwam, die hem tot graaf van Halifax verhief, geheime Raadt, ridder van den Kousseband en eerste commissaris van de schatkamer maakte, in welke waardigheden hy den 30 May des jaars 1715 aan eene ontsteking in de long overleedt, nalatende zyn broeders zoon *George* tot erfgenaam van alle zyne goederen en eertytels, vermits hy zelf gene kinderen by de weduwe van den grave van Manchester geteelt hadt. Zyne vyanden leggen hem te last, dat hy een heimelyken liefdehandel met eene weduwe, genaamt Barton, gehouden heeft, toen hy in ongunst van de koninginne was; maar dit is valsch bevonden. Hy was steets een sterke Wigh, hoewel hy op 't laatst, toen hy met den hertog van Marleborough overhoop raakte, by die party niet veel geacht wierdt. Zyne doodt wierdt echter by de Wighs en Torris beklaagt, om zyne zachtmoedigheit en gematigtheit, zo dat hy steets den koning riedt de strengheit te laten varen: ook hadt hy den lof, dat hy een groot vriendt en bevorderaar der geleerden was. *The Worns ant life of Charles Earl of Halifax. Europ Fama* 172. *Deel.*

MONTAIGU, (GUERIN DE) vertiende grootmeester van de Johanniter orde van Jeruzalem, of van S. Jan van Akre, wierdt verkoren in den jare 1206 na Godefroi. Hy nam zyn oorsprong uit het doorluchtige huis van Montaigu, in Auvergne. In zyn tydt was 'er een oorlog tusschen Simon, koning van Armenië, en den grave van Tripoli over het prinsdom van Antiochië. De grootmeester Montaigu nam de party aan van den koning van Armenië, volgens aanrading van den paus, en de Tempeliers voegden zich wegens eene oude verbintenis aan de zyde van den grave. Dit veroorzaakte eene grote verdeeldheit onder de Christenen, en na dat het twee jaren geduurt hadt, viel de Turk met een machtig leger in Armenië; maar de grootmeester, verlelt van zyne verbondelingen, dreef hem daar weder uit in het jaar 1209. De koning, dezen dienst willende erkennen, beschonk deze orde met de stadt Salef, Chateau-neuf, en Camardo, welke gift door paus Innocentius den III in den jare 1211 wierdt bekrachtigt. In den jare 1217 ging Guerin naar 't eilandt Cyprus by den koning van Hungarië, die daar met hulp voor de Christenen aangekomen was. Deze koning begeerde mede als een lidt van dit genootschap of ridderorde aangenomen te worden, beschenkende de zelve met een inkomen van 500 marken zilver, waar voor hy de inkomsten van de zoutketens in zyn ryk verbondt, en 100 marken ter verdediging van het kasteel Crat, 't welk de ridders van S. Jan van Jeruzalem toen in hadden. Deze grootmeester toonde zyne dapperheit by 't innemen van Damiate in den jare 1219, en daar na in den jare 1222 verselde hy den koning van Jeruzalem naar Rome, om daar mede eene toestemming van den paus te verwerven tot voltooijing van het huwelyk tusschen de dochter van gemelden koning, Violanta genaamt, en den keizer Frederik. De paus zondt in den jare 1226 een brief, waar in hy den grootmeester belastte de zaken van het koninkryk Cyprus onder zyne bescherming te nemen. Eindelyk, na 23 jaren geregeert te hebben, stierf hy in den jare 1230, tot grote smert van alle Christen prinsen. *Bertrand Tex* was zyn opvolger. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jerusal. Naberat Privileges de l'ordre.*

MONTAIGU, (EDUARD) *van Hemyngton*, in 't graafschap Northampton, schildknaap, gesproten, naar 't gemene gevoelen, uit een tak van het oude geslacht van Montaigu, daar de graven van Salisbury ook uit gesproten zyn. Eduard, naarstig in de rechten geblokt hebbende, wierdt Doctor, en eerst advokaat des konings, maar klom vervolgens by trappen op tot hoofdt van de rechtbank des konings. Eduard, zyn zoon en erfgenaam, hadt zes kinderen, als: 1) *Eduard*, die by de kroning van den koning Jacobus den I ridder van 't Badt wierdt; 2) *Walther*; 3) *Henrik*; 4) *Karel*, alle ridders; 5) *Jakob*, bisschop van Winchester, en 6) *Sidney Montaigu*, ridder. De oudste zoon Eduard wierdt met opene brieven, getekent in het 19 jaar der regering van koning Jacobus, tot baron van 't ryk, onder den tytel van Lord Montaigu van Bougthon, in 't graafschap Northamphton, gemaakt. Hy bereikte een hogen ouderdom, maar bleef altydt vast verknocht aan de belangen van koning Karel den I, wierdt op bevel van 't Parlement gevangen gezet, en stierf in den jare 1664. Eduard, zyn zoon en erfgenaam, trouwde met Anna, eenige dochter van Ralph Winwood, geheimschryver van koning Jacobus den I. Hy hadt twee zonen, *Eduard*, die ongehuwt stierf, en *Ralph*; mitsgaders eene dochter, genaamt *Elizabeth*, die met Daniel Harvey, ridder en afgezant, trouwde. De derde broeder van Eduard, eerste graaf van Montaigu, was *Henrik*, die goede voortgangen in de rechtsgeleerdheit in Middle-Temple te Londen maakte, en daar in eindelyk als winterprofessor, in 't 4 jaar der regering van koning Jacobus den I, aangestelt wierdt. Weinig tyds daar na wierdt hy griffier van de stadt Londen, en in 't 8 jaar van Jacobus den I advokaat des konings, eindelyk in 't 18 jaar van des zelfs regering Lord thesaurier van Engelandt, baron van 't ryk, onder den tytel van Lord Montaigu van Kimbolton, en markgraaf van Mandeville. In 't eerste jaar der regering van koning Karel den I wierdt hy verheven tot grave van Manchester, en in 't vierde jaar tot geheim zegelbewaarder. Eduard, zyn zoon en erfgenaam, volgde hem in zyne tytels, en wierdt in vergelding van de diensten, aan koning Karel den II omtrent zyne herstelling gedaan, gemaakt Lord kamerling van 't huis des konings. Hy hadt vyf vrouwen: 1) Susanna, dochter van Jan Hill van Honiley; 2) Anna, dochter van Robert, grave van Warwik, by welke hy hadt *Robert*, zyn zoon en erfgenaam, en twee dochters, *Françoize*, gehuwt aan Henrik, zoon van Robert Sanderson, bisschop van Linkoln, en *Anna*, getrouwt aan Robert, grave van Hollandt. 3) Zyne derde vrouw was Essex, dochter van Thomas Cheeke van Pirgo, ridder, by welke hy hadt zes zonen: *Eduard*, *Henrik*, *Karel*, *Thomas*, *Sidney*, en *George*, en twee dochters, *Essex* en *Lucia*. Zyne vierde vrouw was Leonora, dochter van Richard Wortley, van Wortley, in 't graafschap Jork, ridder baronet. Zyne vyfde vrouw was Margareta, dochter van François, grave van Bedford, die te voren getrouwt was geweest met Jakob, grave van Carlile, en ook met Robert, grave van Warwik. Robert, zoon en erfgenaam van Eduard, trouwde met Anna, dochter van Christoffel Yelverton, van Easton Manduit, in 't graafschap Northampton, ridder van 't Badt. Hy teelde vier zonen: *Eduard*, en *Henrik*, beide jong gestorven; *Karel* en *Robert*; mitsgaders vier dochters, *Anna*, *Elizabeth*, *Catharina*, en *Eleonora* Sidney van Montaigu, de jongste van de broeders van Eduard, eerste lord Montaigu, hadt tot navolger en erfgenaam *Eduard* van Hinchinbrook, ridder. Deze was zeer verre in de wiskunde en zeevaart geoeffent, wierdt ten tyde van Cromwel gestelt tot hoofdt van de vloot, maar hy wist het zo te maken, dat de gansche vloot zich voor koning Karel den II verklaarde. Voor dezen dienst wierdt hy eerlang ridder van den Kousseband, Pair van 't ryk, onder den

een tytel van lord Montaigu, van S. Neots, in 't graaffchap Huntington, markgraaf van Hinchinbrook, en graaf van Sandwich. Deze graaf trouwde met Jemima, dochter van Jan Lord Crew van Stene, by welke hy hadt zes zonen, als *Eduard*, die hem in alle zyne tytels volgde, *Sidney*, *Olivier*, *Jan*, *Karel*, en *Jakob*, mitsgaders vier dochters, *Jemima*, gehuwt aan Philips Carteret, ridder baronet, en onderkamerling des konings: *N.* die vryster fierf; *Anna*, gehuwt aan Richard Edgecombe, ridder van 't Badt, en *Catharina*. Hy diende zynen vorst als admiraal in dien bloedigen zeeslag tegen de Hollanders den 28 May des jaars 1672, en sneuvelde daar in, oud 47 jaren. *Eduard*, zyn oudste zoon, en navolger, trouwde met Anna, dochter van Richard, hertog van Burlington, by welke hy twee zonen gewan, *Eduard* en *Richard*, en eene dochter, *Elizabeth*. *Dugdale Dict. Anglois.*

MONTAIGU, of MONTAGU, (RICHARD VAN) een Engelsch Protestantsch bisschop, gestorven in den jare 1641, heeft 214 brieven van S. Basilius den Groten, en alle die van den oudvader Photius overgezet. Hy heeft daar in meer getrouwheit dan netheit van styl gevolgt, en Vavassor beschuldigt hem van verscheide misslagen in de vertaling begaan te hebben. Hy heeft ook tegen Baronius eenige verhandelingen geschreven. Ook de *Antidiatribes* tegen J. C. Bullingerus, voor Casaubonus. Men heeft nog een werk van hem over de Kerkelyke oorspronkelykheden, gedrukt te Londen in den jare 1640, in folio. *Franc. Vavass. de Epigramm. c. 22. Baillet Jugem. des Sav. sur la Traduct. Konig Biblioth.*

MONTALAMBERT, (ANDREAS VAN) heer van Essé en Panvilliers, ridder van de ordens des konings van Vrankryk, luitenant generaal van zyn leger, en eerste edelman van de kamer van de koningen François den I en Henrik den II, was een van de braafste en verstandigste hoofdmannen van zynen tydt, gesproten uit het oude huis van Essé, in Poitou, en geboren in den jare 1483. Zyne eerste heldendaadt bedreef hy in den slag van Veurne in den jare 1495. Hy diende vervolgens in alle de oorlogen van koning Lodewyk den XII, en maakte zich beroemd. Zyne dapperheit en behendigheit hadden zo veel roem verwurven, dat koning François de I hem verkoos om in een steekspel tegen de sterkste lanciebrekers te lopen, zynde die vorst mede een van de vier beruchtste tournoispelers van dien tydt, zo dat hy zelf, volgens het zeggen van Brantôme, dikwils zich uitte met deze woorden: *Wy zyn vier edellieden van Guiënne, die in den prys te behalen van de ren- en steekspelen niemandt in Vrankryk, of daar buiten, schromen, namentlyk, ik, Sansak, d'Essé, en Chastagneraye.* Hy won door zyn goed gedrag, vriendelyken aardt, dapperheit en behendigheit de gunst van dezen monarch al van dien tydt, dat hy nog maar graaf van Angoulême was. De konnestabel Montmorenci kreeg mede zo veel achting voor hem, dat hy hem geen kleinen dienst in zyne bevordering deedt. In den jare 1536 gaf men hem het bevel over 1000 ligte paarden in het gevolg van den admiraal Chabot, wanneer hy in La Bresse, Savoje, en Piëmont trok. Hy wierp zich met zyne compagnie in Turin, toen het met eene belegering gedreigt wierdt, en trok daar niet uit dan om Ciria by overrassching in te nemen. In den jare 1543 toonde hy zyne dapperheit met kapitein la Lande in 't hardnekkig verdedigen van Landrecies tegen een machtig leger Spaanschen, Duitschers, Engelschen, Italianen, Vlamingen, en andere volkeren, onder 't gezag van keizer Karel den V, zelf in persoon, en schoon de bezetting in een slechten toestandt was, bragten hy en de zynen door eene volharding van drie en een halve maandt het zo verre, dat de koning tydt hadt om zyn heir byeen te rukken, en het beleg te doen opbreken. D' Essé was gedurende het beleg gekwetst aan zyn arm, en de koning maakte hem, in erkentenis van zyne getrouwheit, kamerling, zeggende tegen zyne hovelingen: *Ik geef hem dit; maar hy is beter bekwaam om den vyandt een bebloeden kop dan den koning een hembdt te geven.* In den jare 1545 vertrouwde hem de koning het gebiedt over de vesting Outreau, digt by Boulogne, gebouwt om de Engelschen te hinderen, die meester van die plaats waren. Henrik de II, opvolger van koning François den I, genoodzaakt wordende eenige krygsbenden over zee te zenden naar Schotlandt tegen de Engelschen, gaf aan Montalambert het gebiedt daar over, in hoedanigheit van luitenant generaal. Vele jonge edellieden van Vrankryk begaven zich onder zyn geleide. Hy landde in Schotlandt aan den 16 Juny des jaars 1548, belegerde aanstonts Haddington, sloeg het Engelsche leger, dat tot ontzet kwam, en maakte hunnen generaal krygsgevangen. Den 26 December van 't zelve jaar overviel hy de gewigtige vesting Hurrie, en joeg de bezetting door de kling. De Engelschen poogden de zelve wel weder te bemachtigen, maar hy belette zulks, en ontwrong hen alle de plaatsen binnen een jaar of anderhalf, die zy nog in Schotlandt bezet hadden. Hy verkocht zyn zilver, tafelgoedt en juweelen om zyn leger te doen bestaan. De koning Henrik, hebbende in zyn eigen ryk een wakker man van noden, riep hem te rug, en deze besloot zyn verblyf aldaar met roem, vermits hy voor zyn vertrek het Paarden-eilandt, gelegen in den zeeboezem van Edenburg, bemachtigde. Wedergekeert in Vrankryk wierdt hy met des konings ridderorde en eene menigte geschenken vereert, en de koning betoonde hem zo veel vriendschap, dat hy hem met zich nam naar 't Boulonnois tegen de Engelschen. Ambletense, eertyds een sterke plaats, vermeestert zynde, gaf de koning aan Montalambert het bevel van de zelve. Hier deedt hy een edelmoedig werk, want zynde door de bressche in de vesting stormenderhandt gedrongen, wierdt hy door vele juffers en jonge dochters gesmeekt om bescherming, welke hy haar verleende, zorg dragende, dat haar niets kwaads wedervoer. De vrede gesloten wordende den 24 Maart des jaars 1550, begaf zich d'Essé naar zyn landgoedt Panvilliers, in Poitou, daar hy drie jaren sukkelde aan eene kwaadaardige geelzucht, die hy in Schotlandt al bespeurt hadt; waar na hy door den koning gelast wierdt zich in Terouane te werpen, om het tegen des keizers leger te beschermen, waar over men zegt dat hy zeer in zyn schik was, en, volgens Brantôme, tegen zyne byhebbende vrienden zeide: *Ha! dat is goed; daar heb ik naar verlangt; nu kan ik gaan sterven op een beter plaats dan in myn huis, en op myn bedde; ten minste zal mevrouw de geelzucht de eer niet hebben van my alleen den hals te breken*: waar na hy, afscheidt van den koning nemende, zeide: *Zyne Majesteit zal Terouane niet zien verloren gaan dan door myne doodt, en dan zal deze geelzucht met my sneuvelen.* Hy hieldt ook zyn woordt; de plaats wierdt met een ongelooflyk geweldt aangetast, en vyftig duizend kanonschoten hadden daar een bresch in gemaakt van 60 voeten breed, maar de gouverneur luisterde nog naar geen verdrag; in 't tegendeel deedt hy alles wat hy kon om zich te verdedigen, tot dat hy den 12 Juny des jaars 1553, na drie hevige stormen met verlies van 1000 man van zyne vyanden manmoedig afgeslagen te hebben, men ten vierde maal den storm verdubbelde, waar door hy op de bresch door een musketschoot het leven liet. Dus beroofde hem de doodt van een maarschalksstaf, die hem was toe gedacht, en den koning van de vesting Terouane. Hy was getrouwt met eene juffrouw van verdiensten, uit het huis van des Adrets, by welke hy niet dan een zoon hadt, die jong sneuvelde in de nederlage van Perigord. *Jan van Montalambert*, bisschop van Montauban, gestorven in den jare 1583, was een van zyne bloedverwanten. De naam van Montalambert wierdt hen gegeven naar een landgoedt, alzo genaamt, op de grenzen van Poitou en 't Angoumois; en daar zyn nog twee telgen van dat huis; de eene wordt genaamt *De Vaux*, en de andere *De Cers*. Daar was nog een derde, die *Des Essarts* genaamt wierdt, de welke eindigde in den persoon van *Karel Cesar van Montalambert*, heere van des Essarts, kolonel van een regiment ruiters, gesneuvelt voor Mirandola den 19 May des jaars 1404. De schryvers, de welke van den heere d'Essé spreken, zyn Mezeray, *Hist. de Franc. sous François* I *&* *Henri* II; De Serre *Hist. de France*; Du Pleix *Hist. de France*; Brantôme *Homm. illustr.* Franc. Bouchet *Annal. Aquitan. Du Bellay*; enz.

Behalven de bovengemelde takken van 't huis van Montalambert was 'er nog een in Bretagne, die, gesproten uit het geslacht in Poitou, zich daar ter neder zette, waar van de volgende geslachtlyst bekend is.

I. WILLEM *van Montalambert*, oorspronkelyk uit de provincie van Poitou, zette zich neder op de grenzen van 't graafschap Nantois, naar den kant van Poitou, in den jare 1467. Hy trouwde met Françoize van Goulaine, eenige dochter van heer Jan van Goulaine, ridder. Hy teelde by haar

II. ARTHUR *van Montalambert*, heere van Belestre, de welke trouwde met eene juffrouw van Liré, en teelde by haar, *Gilles*, en *Jan*.

III. GILLES *van Montalambert*, edelknaap, heer van Bouidelière, trouwde in den jare 1535 met Maria le Boutelier, en hadt by haar *Andries* en *Jan*.

IV. ANDRIES *van Montalambert*, de I van dien naam, getrouwt met Johanna Bataille, en zyne zonen waren *Tobias*, en *Jan*.

V. JAN *van Montalambert*, gehuwt aan Françoize Terien, teelde

VI. ANDRIES, den II, *van Montalambert*, die trouwde met Françoize Valin, by welke hy eene eenige dochter, *Maria*, gewan, die met den heere Renatus van Montbourcher, ridder, heer van Maignane, trouwde.

VII. JAN, jongste broeder van Andries, trouwde met Johanna van Chabellai, by welke hy gewan

VIII. PIETER, den I, *van Montalambert*, getrouwt met Françoize Renoul, by welke hy gewan *Pieter*, en *Jakob*.

IX. PIETER, de II, *van Montalambert*, heer van S. Grave, majoor van een regiment, en maarschalk van de bataille, gehuwt met Magdalena van Govion, by welke hy teelde *Karel*, kapitein van de dragonders, gesneuvelt in Vlaanderen, en nog een jonger zoon *N.* gestorven op zee in den jare 1690.

X. JAKOB *van Montalambert* trouwde met Françoize Moisant, by welke hy gewan

XI. PIETER, den III, *van Montalambert*, Raadt van 't Parlement van Bretagne, en *Renatus Jakob*, priester, Doctor in de Godgeleerdheit te Parys.

Het huis van Montalambert bloeit nog. Zie *de akten van den 27 July des jaars 1636. Proces Verbal, fait en Poitou. Arret de la Reformation 24 October 1668.*

MONTALBAN, of MONTALVAN, eene stadt in 't koninkryk van Arragon, aan de rivier Martin, 14 mylen van Saragossa, en niet verre van de grenzen van Valencia gelegen. Zy legt tusschen twee rotsen (in welke ook eenige huizen ingehouwen zyn) en heeft een kasteel. De lucht en 't water daar omtrent worden voor zeer gezond gehouden. De ridders van S. Jakob hebben te dezer plaatse hunne voornaamste kommandery in Arragon. *Colmenar Delic. d'Espagne p. 646.*

MONTALBANI, (OVIDIUS) een beroemd geneesheer, leefde in den jare 1640, en was niet alleen in de geneeskunde, maar ook in alle wetenschappen wel onderlegt. Hy onderwees eerst de wysbegeerte, en daar na de wiskunde, was de kleinzoon van Jan Baptist Montalbani, die een geleerd rechtsgeleerde geweest is, in den jare 1571 leefde, en verscheide werken schreef. Een ander van dien naam bloeide in den jare 1620, en liet na onder andere schriften een traktaat *De moribus Turcarum*. De werken

van Ovidius Montalbani waren: *Speculum Euclidianum*; *Elogia Medicorum Bononienſium, ab anno Chriſti* 1200 *ad annum* 1600; *Pneumaſcopia*; *Hydroſcopia*; *Geoſcopia Cereale*; *Geoſcopia Ampelite*; *Kipoſcopia Ghilini Theatr. Bumaldi Biblioth. Bonon. Freher.*

MONTALBODO, of MONTE ALBODO, in 't Latyn *Mons Bodius*, eene burgt in 't Mark van Ancona, drie mylen van Jeſi, naar 't Weſten. *Maty.*

MONTALCINO, of MONTE ALCINO, in 't Latyn *Mons Alcinus*, of *Mons Alcinous*, eene Italiaanſche ſtadt onder Toskane, benevens een bisdom, onderhorig aan 't aartsbisdom van Siëna, gelegen op een heuvel, genaamt Mont-Ilcin. Montalcino behoort niet meer onder het gezag van den H. ſtoel. Het wierdt tot een bisdom verheven in den jare 1462 door paus Pius den II. Deze ſtadt is wel klein, maar zeer volkryk, leggende op den weg van Siëna naar Rome. *Leander Alberti.*

MONTALTO, of MONTALDO, een kleine plaats in Italië, behorende onder het pauſſelyk gezag, naby Piëmont en 't Montferrat.

MONTALTO, eene kleine ſtadt in Kalabrië, onder het ryk van Napels behorende, die voor het *Uſugium* van Titus Livius gehouden wordt. Ook voert deze plaats den tytel van hertogdom, behorende aan het huis van Moncada. Zie MONCADA.

MONTALTO, eene Italiaanſche ſtadt in 't Mark van Ancona, in welkers nabuurſchap paus Sixtus de V geboren wierdt, die ook zo lang hy kardinaal was daarom den bynaam van *Montalto* droeg, en deze ſtadt tot een bisdom verhief, onderhorig aan den biſſchop van Fermo. *Alberti Deſcr. Ital.*

MONTALTO, (ALEXANDER PERETTI, KARDINAAL VAN) geboren in den jare 1567 uit geringe ouders. Maar wanneer in den jare 1585 de broeder van zyne grootmoeder Camilla, onder den naam van Sixtus den V, den pauſſelyken ſetel beklom, liet de zelve hem aanſtonts te Rome komen, gaf hem eenige dagen daar na zynen eigen kardinaalshoedt, met den tytel van *di San Geronimo de gli Schiavoni*, en onderwees hem met zo veel zorgvuldigheit in alles wat hem dienſtig was te weten, zo wel ten opzichte van de beſtiering van den ſtaat, als de kerke, dat hy in 't kort daar in zeer eervaren wierdt. Hy woonde zeven konclaven by, en toonde daar in zyn verſtandt en behendigheit. Hy behaalde zyn grootſten roem door zyne buitengemene liefdadigheit omtrent de armen, want men rekent, dat hy van 't geldt, dat hy in de Roomſche bank hadt, in de 38 jaren, dat hy kardinaal was, over de 1300000 kronen aan de zelve heeft uitgereikt, behalven 't geen hy nog met eige handen aan de behoeftigen ſchonk. Hierom gaf men hem den bynaam van *Vader der armen*, tot wier groot leedwezen hy in den jare 1623 overleedt. *Leti Leven van paus Sixtus den* V. *Nani Hiſt. Venet. l.* V. *Memoires pour l Hiſt. de Card. Richelieu. Vittorio Siri Memoire recondite Tom.* V. *p.* 517, 518.

MONTALTO (ANDREAS PERETTI, KARDINAAL VAN) een bloedverwant van paus Sixtus den V, geboren in den jare 1571, of 1572. Hy was een welgemaakt man, verſtandig, en zulk een liefhebber van de ſtudiën, dat hy dagelykſch daar zes uuren mede doorbragt, zonder daar van afgetrokken te kunnen worden. Paus Clemens de VIII verhief hem den 5 Juny des jaars 1595, benevens 15 anderen, tot de kardinaals waardigheit. Hy ſtierf in den jare 1627. *Delfino nella ſua Relatione di Roma. Lettres d'Oſſat, Lett.* 67.

MONTALVAN, in 't Latyn *Mons Albanus*, oudtyds *Albania*, een ſteedtie in Arragon. Zie MONTAUBAN.

MONTANERI, (ARNAUD) een Franciskaner monnik, geraakte in den jare 1371 in de inquiſitie, om dat hy wat al te hoog van zyne orde opgegeven hadt, en eenige dwalingen geſmeed: want hy gaf voor, dat de Heer Jeſus en zyne Apoſtelen niets gehad hadden, dat hen in eigendom toekwam, en dat niemandt, die het kleedt van zyne orde droeg, verdoemt kon worden: want St. Franciſcus kwam alle jaren, zeide hy, in 't vagevuur, om daar de zielen van die van zyne orde uit te halen. Men hadt hem al eens genoodzaakt deze gevoelens te herroepen, gelyk hy ook opentlyk gedaan hadt; maar kort daar na begon hy weder op nieuw het gezegde te beveſtigen en te verbreiden, waarom de inquiſitie hem gevangen zette. *Eimeric. Direct. inquiſ. Spondanus anno* 1371.

MONTANIATA, of MONTAGNATA, in 't Latyn *Mons Tuniatus*, een kloeke berg van 't Siënnois, in Toskane. Hy ſtrekt zich verre uit, en legt op de grenzen van het pauſſelyk gebiedt, en dat van Orvietano, tuſſchen de rivier Muro, en den oorſpronk van de Fiore. *Maty Dict.*

MONTANISTEN waren zeer bekende ketters in de twede eeuwe, die dezen naam van hunnen inſteller *Montanus* ontleent hebben. Zy wierden ook *Phryges* en *Cataphryges* genaamt, naar 't landſchap Phrygië, en naar het vlek Pepuzao, het welk zy Jeruzalem noemden, *Pepuſianen*. Behalven dezen gaf men hen ook de namen van *Taſcodrugiten* en *Paxillanaſonen*, wyl zy onder het bidden de voorſte vinger plagten in de neus te ſteken, als mede *Spiritualen*, om dat zy zich voor geeſtelyken, en anderen buiten hen voor vleeſchelyken hielden. Montanus, de grondlegger van deze ſecte, bloeide omtrent den jare 172, en wilde voor een zeer heilig man aangezien zyn, voorgevende, dat hy ook den geeſt van voorzegging hadt. Zyne ſtrenge levenswyze verkreeg hem by velen eene grote achting, waar door hy een groten aanhang bekwam. Onder andere, die hem aankleefden, waren ook twee vrouwsperſonen, *Prixilla* en *Maximilla*, die zich voor propheteſſen uitgaven; maar toen men hare dwalingen en huichelary gewaar wierdt, ſtiet men ze buiten de kerk. Aſterius Urbanus berecht by Euſebius, dat zo wel Montanus, als Maximilla door eene koorde haar leven geëindigt hebben, hoewel hy zulks maar volgens een gerucht gehad heeft. Verder gaf Montanus zich voor den Trooſter uit, waar voor hy by de zynen ook erkent wierdt. In de kerkelyke tucht waren de Montaniſten zeer ſtreng, en wilden de genen, die in echtbreuk, of andere zware misdaden gevallen waren, nooit weder in de gemeenſchap der kerke aannemen. Het huwelyk zelf doemden zy als eene hoerery: zy hadden ook vele vaſtendagen, en onthielden zich van zeker ſoort van ſpyzen. Zy hielden het voor onbillyk in vervolgingen te vlieden, of het gevaar met geldt af te kopen, en waren gretig om de marteldoodt te ondergaan. Dat zy ook de leer van de Goddelyke Drieëenheit niet rechtzinnig gehad hebben, wordt van eenigen gemeld; maar anderen ontſchuldigen hen daar omtrent. Men geeft ook voor, dat eenige onder hen het bloedt van een jarig kindt, 't geen zy met vele ſteken omgebragt hadden, met meel vermengden, daar broodt van bakten, en zich daar van in 't gebruik van 't H. Avondmaal bedienden, hoewel zy zulks nooit hebben willen bekennen. De geleerden merken ook aan, dat de Montaniſten meer andere dwalingen gedreven hebben, die men Montanus zelf niet kon aanvryven, van wiens ſchriften nog eenige brokken by *Epiphanius* gevonden worden. De ſchriften van Prixilla en Maximilla, die zy propheteſſen noemden, wierden by hen in zo veel waarde als de Heilige Schrift zelf gehouden. Verder waren onder de aanhangers van Montanus berucht *Theodotus*, *Themiſon*, *Alexander*, *Alcibiades*, *Miltiades*, *Proclus*, en *Æchines*, van welke twee laatſte byzondere ſecten onder hen ontſtaan zyn. Tertullianus liet zich door den uiterlyken ſchyn van hun levensaardt bewegen, dat hy zich daar mede onder begaf. Apollinaris Hierapolitanus, Auſterius Urbanus, Miltiades, Apollonius, en andere, hebben hunne dwalingen wederlegt. Zie *Euſebius Hiſt. Eccleſ. c.* 15. *Epiphan. Hæreſ.* 48. *Philaſtrius c.* 50. *Theodoretus Hæret. Fabul. l.* III. *Auguſt. Hæreſ.* 26. *Baronius. Natalis Alexander. Ittigius de Hæreſ. ſect.* II. *c.* 12. *Sagittarius Introduct. in Hiſt. Eccleſ. c.* 33. *ſect.* 51. *Arnold Ketter-Hiſt. Zentgravius de Lapſu Tertulliani.*

MONTANUS, grondlegger van de bovengemelde ſecte, waar van, om niet weder het zelve te zeggen, alleen te berechten is, dat hy geboren was van Ardaban, een ſteedtie in Myſië, digt aan Phrygië; dat hy het Chriſten gelove omhelſde, met hoop van daar door in eenige kerkelyke bediening geplaatſt te worden; dat hy veinſde door den H. Geeſt nieuwe verlichtingen ontfangen te hebben, en dat hy onder de regering van Caracalla geſtorven is. Zommigen zeggen, dat hy zich zelf verhing. Zie *de hier voor aangehaalde ſchryvers.*

MONTANUS (CURTIUS) was ten tyde van den keizer Veſpaſiaan een redenaar en dichter; maar zyne vaarzen waren oorzaak, dat hy in ballingſchap verzonden wierdt. Hy hadt Regulus ook openbaar beticht, en de jonge Plinius heeft aan hem een brief geſchreven. *Tacitus Jaarboeken* IV. *b.* 28. 29. *k. Plinius l.* VII. *Ep.* 29. Hy ſchynt de zelve te zyn, waar van Tacitus in zyn IV boek, 40 hoofdſtuk, gewag maakt, dat hy in den Raadt, als een medelidt des zelfs, zyne ſtem gaf om de gedachtenis van Piſo te herſtellen.

MONTANUS, (JULIUS) een edele Romein, die wegens zyn aangenamen ommegang en ſierlyke dichtkunde de genegenheit van den keizer Tiberius verwierf. Hy hadt ook een geſchrift, *de Ortu Solis*, geſchreven. Zie *Seneca Ep.* 122. *Ovid. l.* IV *de Ponto, Eleg.* XVI. *vs.* 11. *Voſſius de Poët. Latin. p.* 36.

In de Roomſche geſchichten wordt ook gewag gemaakt van eenen JULIUS MONTANUS, die Raadt geweeſt is, en het ongeluk hadt van den keizer Nero te ſtoten, als hy hem by nacht op de ſtraat in de kleding van een knecht ontmoette. Schoon hy nu dit niet dan onwetende wie 't was gedaan, en zulks gehoort hebbende den keizer om vergiffenis gebeden hadt, echter wierdt dit door Nero tot een voorwendſel genomen om hem ter doodt te doemen, onder de burgermeeſteren Q. Voluſius en P. Scipio.

MONTANUS, (JOHANNES BAPTISTA) een geleerd geneesheer in Italië, wierdt uit een adelyk geſlacht te Verona in den jare 1498 geboren. Hy bragt zich door zyne grote ervarenheit in de geneeskunde, die hy te Rome, Napels, Padua, en in andere plaatſen van Italië gelukkig geoeffent hadt, in groot aanzien, zo dat keizer Karel de V, en François de I, koning van Vrankryk, mitsgaders andere vorſten, begeerig waren hem by hen te hebben; maar hy bleef volſtandig te Padua, en onderwees daar de geneeskunde op de akademie een reeks van 20 jaren. Hier hadt hy zulk een toeloop, dat men uit alle geweſten derwaarts kwam om hem horen, vermits niet alleen zyne grondige kennis in die kunſt, maar ook zyne grote welſprekendheit, hem eigen geworden door 't lezen van vele dichters en redenaars, de ooren der aanhoorders ſtreelden. Hy ſtierf eindelyk te Terrazzo in 't Veronees, werwaarts hy zich, om van lucht te veranderen, begeven hadt, aan den ſteen in den jare 1551, in het 63 jaar zynes ouderdoms, verſcheide geleerde ſchriften nalatende, waar onder zyn: *Medicina univ.*; *Opuſcula varia Medica, vol.* II; *Libellus de gradibus & facultatibus Medicamentorum*; *Explicatio eorum, quæ pertinent tum ad qualitates Medicamentorum, tum ad eorundem Compoſitionem*; *Lectiones in Galenum & Avicennam*; *De ordine in edendis legendisque libris Galeni ſervando*; enz. *Thuanus Hiſt. Ghilini Theatr. d'huom. letter. Chiaccon. in Medicis illuſtr. Collegii Veronenſis. Teiſſier Addit. aux Elog. P.* I. *Freher. Mercklin. Lind. Renov.*

MONTANUS, (MATURINUS) te Perigeux, in Vrankryk, geboren, was een beroemd arts en rechtsgeleerde, en ſchreef een werk onder den tytel van: *Genialium Dierum commentarii in*

Jul.

Jul. Paul. Responsum. Mercklin in Linden. Renov.

MONTANUS, (PAULUS) op zyn Nederduitsch *van den Berg*, een vermaard rechtsgeleerde; wierdt geboren te Utrecht in den jare 1530, daar hy, om de talen te leren, de scholen heeft bezocht. Vervolgens heeft hy te Loven de beginselen der rechtsgeleerdheit geleert, en de zelve te Angers, in Vrankryk, voltooit, op welke laatste plaats hy in den jare 1550 Doctor in de rechten is gemaakt. Na dat hy eenige jaren advokaat, of voorspraak, en byzitter in het bisschops hof was geweest, is hy in het jaar 1561 door Philips den II, koning van Spanje, Raadsheer in den provincialen Raadt van Utrecht gemaakt. Dat ampt heeft hy omtrent negentien jaren zeer loffelyk bekleed, zynde altydt onbesproken van leven, nergens op doelende dan op de deugdt, altydt even beleefd, vriendelyk en spraakzaam, openhertig van ommegang, van geen eerzucht bestoven, iedereen alles goeds gunnende, en in het veinzen en ontveinzen onkundig en onbedreven. Dit zou alleenlyk op hem te zeggen vallen, dat hy de berisping niet al te wel kon verdragen, en dat hy wat hardnekkig was in het gene hy eens gezegt hadt staande te houden. Als hy in den jare 1580 van den eedt, aan den koning gedaan, met zyne amptgenoten ontslagen was, heeft hy vorder zonder bediening geleeft, en den tydt, tot het jaar 1587, dat is tot zyne doodt toe, met raadt te geven en met schryven overgebragt. Hy heeft nagelaten een *Commentarius de tutelis*, dat is: *Uitlegging over de voogdyschappen*, welk werk zyne kinderen na zyne doodt hebben uitgegeven. Het is eerst in het jaar 1595 in folio te Leiden gedrukt, en in den jare 1608 in octavo te Frankfort herdrukt. *Val. Andrea Bibl. Belg. Zweertii Athenæ Bat. Freheri Theatrum.*

MONTANUS, (PHILIPPUS) een Godgeleerde, van Armentiers, wierdt door koning Philips den II van Spanje naar Douay op de nieuwgevestе akademie tot hoogleeraar beroepen, welke waardigheit hy aannam, schoon hy reets 60 jaren bereikt hadt. Hy heeft verscheide werken van Johannes Chrysostomus en Theophylactus naar een oud Grieksch handschrift, 't welk te voren Erasmus van Rotterdam, zyn byzondere vriendt, gehad hadt, nagezien, en heeft tot ondersteuning van arme studenten aanzienlyke geldsommen gemaakt. Zyne doodt viel voor in den jare 1576. *Miræus de script. sæc.* XVI. *Val. Andr. Bibl. Belg. Zweertius.*

MONTANUS. Zie ARIAS MONTANUS.

MONTARGIS, eene Fransche stadt in 't Gatinois, gelegen aan de Loing, in eene aangename landsdouwe. Daar is ook een kasteel gebouwt door koning Karel den V. De Engelschen belegerden de zelve in den jare 1426; maar Jan, graaf van Dunois, sloeg de belegering op, en doodde 1600 vyanden.

MONTARGIS, in 't Latyn *Montargium*, is een domein van de kroon: daar is eene balluagie, gerechtsbank en proostdy. Zy wierdt in den jare 1528 byna door 't vuur verteert; maar daar na herbouwt. *Du Chesne Rech. des Antiq. des Villes de France. Du Pui Droits du Roi. Masson.*

MONTASSER-BILLAH, elfde Kalif uit het geslacht der Abassiden, die de zoon was van Motavakkel. Montasser hadt zyn vader doen doden door Bouga Kehir, Bouga Saghir, Bagher en andere Turksche legerhoofden, die de Kaliven ten dienste stonden. Deze Turken, na dit gruwelstuk gepleegt te hebben, hielden onder elkander raadt, en overwegende, dat wanneer Montasser zonder kinderen kwam te sterven, Motaz, zyn broeder, die hem volgen moest, ongetwyfelt wraak zou nemen van den moordt zyns vaders, en zy zynen toorn te duchten hadden, besloten zy den Kalif te noodzaken zich van zyne twee broeders, Motaz en Moviad, te ontdoen; maar deze twee prinssen kwamen hunne woede voor, en stonden vrywillig af van immermeer opvolgers in het Kaliffchap van hunnen broeder te zullen zyn. Montasser zag weinig tyds na zyne verheffing in een droom zyn vader, die hem den onmenschelyken moordt, aan hem begaan, verweet, en voorzeide, dat hy niet lang de vruchten van zyne wreedheit zou smaken. De Kalif, door dezen droom verschrikt, viel van dien tydt af in eene zware droefgeestigheit, en stierf zes maanden na den moordt zyns vaders in den ouderdom van 25 jaren, en in het 248 jaar van de Hegire. Men zegt, dat Montasser zyn vader liet ombrengen, om dat hy Ali haatte, en alle, die van dat geslacht waren, vervolgde. Montasser hadt zelf vele smaadheden van zyn vader moeten verdragen, om dat hy hem opentlyk zyne gevoelens bekend hadt, en by vele gelegenheden getoont hoe groot zyne zucht voor Ali en zyn nageslacht was. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MONTAUBAN, eene stadt in Vrankryk, aan de rivier de Tarn, in Querci, met een bisschoplyken stoel, onder Toulouze behorende. De Latynen noemen haar *Mons Albanus*, *Mons Aureolus*, en *Montalbanum*. Men zegt, dat zy gebouwt wierdt in den jare 1144, en in het jaar 1171 onder de koninklyke domeinen geraakte, toen Amauri, graaf van Montfort, afstandt deedt van alle de rechten, die hy op Montauban hadt. Paus Johannes de XXII rechtte daar een bisdom op in den jare 1317, en Bertrand du Puy was daar de eerste kerkvoogdt, en abt van S. Theodard. De kerk van deze abdy wierdt ook de hoofdkerk. Het grootste gedeelte van dit bisdom legt onder Languedok, waarom de bisschoppen van Moutauban ook zo wel zitting hebben in de Staten van die provincie als die van Querci. Deze stadt wierdt in den jare 1562 door de Gereformeerden ingenomen, en door de zelve tot eene sterke vesting gemaakt, hoewel zy veel heeft moeten uitstaan door belegeringen van beide de strydende partyen. Zy legt op een heuvel, wiens voet bespoelt wordt door de rivier de Tarn, die de Averrou twee mylen daar van daan ontfangt, en zich vyf mylen lager in de Garonne ontlast. Montauban is in drie delen verdeelt, als in de oude stadt, aan den kant van de rivier, de nieuwe, aan den kant van Cahors, en Ville Bourbon, het welk aan de eerste door eene stene brug gehecht is. In den jare 1629 wierdt zy door de R. Katholyken na eene belegering ingenomen, en toen zyn hare werken geslecht. *Catel Memoir. de Languedoc. Sammarth. Gall. Christ. Dupleix Hist. de Louis XII. Du Pui Droits du Roi.*

MONTAUBAN, een treffelyk huis in Bretagne, zyn oorspronk nemende van ALAIN, heere van Montauban, wiens kinderen waren Jan, heer van Montauban, die volgt, en *Josselin*, bisschop van Rennes, overleden in den jare 1234.

II. JAN, heer van Montauban, was een van de heeren van Bretagne, die in den jare 1212 byeen vergaderden, en den oorlog in Normandië voerden, om wraak te nemen van den moordt, begaan aan Artus, hertog van die provincie, die door Jan, koning van Engelandt, zyn oom, was omgebragt. Hy trouwde met Gasseline van Montfort, by welk hy teelde

III. OLIVIER, heer van Montauban, getrouwt met Johanna, by welke hy hadt

IV. PHILIPS, heer van Montauban, nalatende by zyne gemalinne N. Olivier, den II van dien naam, die volgt; *Willem*, en *Rainaud van Montauban*.

V. OLIVIER de II, heer van Montauban, stierf in den jare 1284, en wierdt vader van Alain, den II van dien naam, die volgt, en van *Anna van Montauban*.

VI. ALAIN de II, heer van Montauban, wierdt vader van Olivier, den III van dien naam, die volgen zal, en van *Aliette van Montauban*.

VII. OLIVIER de III, heer van Montauban en Montfort, leefde in den jare 1336, en wierdt vader van *Jan*, heere van Montauban, die de party van Karel van Blois tegen den grave van Montfort omhelsde, in den jare 1343 in hechtenis wierdt genomen, als verdacht, dat hy met de Engelschen ongeoorloofd verstandt gehouden hadt, en zynde naar Parys gevoert daar onthoofd den 29 November van 't zelve jaar, met meer andere heeren, van de gemelde misdaadt verdacht; Alain, de III van dien naam, die volgt, en van *Renaud van Montauban*, die trouwde met Amicie van Breil, vrouwe van Bois-de la-Roche, enz. eenigste dochter en erfgename van Willem van Breil, en van Denyse d'Anast, by welke hy teelde *Jan*, die zonder kinderen overleedt, mitsgaders *Renaud*, heer van Bois-de la-Roche, hopman van Ploërmel, mede zonder kinderen gestorven; *Willem*, die een van de 30 Bretagnische heeren was, die tegen 30 Engelsche ridders vochten; *Olivier*, zonder getrouwt te zyn overleden; *Johanna*, gehuwt in den jare 1335 met Godefroi, heere de la Planche; *Margareta*, gemalin van Pieter van Pleheben; *Catharina*, getrouwt den 30 Maart des jaars 1336 aan Jan, heere van Treceffon: *Izabelle*, en *Amicie*, beide vrysters gestorven.

VIII. ALAIN de III, heer van Montauban na zynen broeder, stierf in den jare 1359, en liet na een zoon, genaamt

IX. OLIVIER, den IV van dien naam, heer van Montauban, enz. overleden in den jare 1388. Hy was getrouwt met Johanna van Malesmains, vrouwe van Romilly, Marigny, Grenonville, enz. gestorven in den jare 1383, oudste dochter van Gilbert van Malesmains, heere van Marigny, enz. en van Tiphane van Couve, by welke hy teelde Olivier den V, die volgen zal; *Renaud*, jong gestorven; *Willem*, heer van Cresfpon, ongehuwt overleden; *Amauri*, ook ongetrouwt gestorven; *Jan*, gestorven voor zyne moeder; *Johanna*, gehuwt met Jan de la Teillaje, ridder, en *Juliana van Montauban*, vrouwe van Medrignak, getrouwt met Jan du Chatellier, burggrave van Pommarit.

X. OLIVIER de V, heer van Montauban, leefde in den jare 1386. Hy was getrouwt met Machtelt van Aubigny, vrouwe van Landal, dochter van Willem, heere van Landal, by welke hy gewan Willem, die volgt; *Robert van Montauban*, die den tak gemaakt heeft van de heeren van Bois-de la-Roche, waar van hier na gesproken zal worden; *Bertrand*, Raadt en kamerling van den heere Dauphin, hertog van Guienne, die tot het gouvernement, mitsgaders de provoostdy van Parys verheven wierdt met Tannegui du Chastel in den jare 1413, en sneuvelde in den slag van Asincourt in den jare 1415; *Renaud*, heer van Cresfpon en Marigni; *Jan*, eerste schenker van den heere Dauphin, hertog van Guienne; *Johanna*, getrouwt met den heere Jan Boutier, heere van Chateau d'Assy, en *Maria van Montauban*, staatjuffer van de koninginne Izabelle van Beyeren, gehuwt in den jare 1415 met David de Poix, heere van Brimeu.

XI. WILLEM, heer van Montauban, Landal, enz. kancelier van de koninginne Izabelle van Beyeren, stierf in den jare 1432. Hy trouwde met Margareta van Loheak, weduwe van Jan, heere van Malestroit, en dochter van Eon, heere van Rochebernard, en van Beatrix van Craon, na welker doodt hy een twede huwelyk aanging in den jare 1411 met Bonne, Visconti van Milaan, dochter van Carlo Visconti, heere van Parma, en van Beatrix van Armagnak. Van 't eerste bedde kwam *Beatrix van Montauban*, vrouw van Gaulle, gehuwt aan Jan, den III van dien naam, heere van Rieux en Rochefort; en van het twede bedde kwamen Jan, die volgt; *Artus*, baljuw van Castentin, die naar Marcoussis vluchtte voor de vervolging, die men deedt om de moordenaars van Gilles van Bretagne te ontdekken, waar van hy mede verdacht gehouden wierdt. Deze wierdt naderhandt tot aartsbisschop van Bourdeaux verkoren, en stierf in den jare 1468; *Maria*, gehuwt aan Jan den VI, heere van Graville en Marcoussis; *Izabelle*, in den echt verknocht met Tristan du Perrier, heere van Quintin; *Beatrix*, getrouwt in den jare 1435 aan Richard, heere van Espinay, en *Louize van Montauban*, getrouwt aan Guion de la Motte, heere van Vaucler, enz.

XII. JAN, heer van Montauban, Landal, Romilly, Marigny, Crefpon, enz. Raadt en kamerling des konings, maarfchalk van Bretagne, volgde den hertog van Bretagne, toen hy zyne krygsbenden by die van den koning voegde om in Normandië te vallen. Hy bevondt zich by de inneming van de fteden Caen, Cherbourg, en alle andere plaatfen van die provincie, de welke de Engelfchen vermeeftert hadden, en deedt daar vele treffelyke dienften, ter vergelding van de welke hem de koning verhief tot baljuw van Coftentin, in de plaats van zynen broeder, in den jare 1450. De hertog van Bretagne gaf hem het bevel over zyne troepen, die hy naar Guiënne zondt, om die provincie weder onder zyne macht te brengen, in den jare 1453, en koning Lodewyk de XI maakte hem op den dag van zyne kroning grootmeefter van de wateren en boffchen in den jare 1461, en admiraal van Vrankryk in de plaats van Sancerre. Hy was te Milaan in den jare 1464 tegenwoordig by de uitwiffeling van het vredesverbondt tuffchen den koning en dien hertog, en ftierf in May des jaars 1466 te Tours, zeer beweent van den koning. Hy was getrouwt met Anna van Kerentais, vrouwe van Kerentais en la Rigaudierre, dochter van Eon, heere van Kerentais, die in den jare 1499 overleedt. By deze hadt hy maar eene eenige dochter, *Maria*, vrouw van Montauban, Landal, enz. getrouwt den 1 April des jaars 1443 met Lodewyk van Rohan, heere van Guënne, Guingamp, enz. en na zyn overlyden met Lodewyk de la Tremoïlle, heere van Craon, overleden in den jare 1477.

Tak der heeren van Bois-de-la Roche.

XI. ROBERT *van Montauban*, twede zoon van Olivier den V, heere van Montauban, en van Machtelt Aubigny, vrouwe van Landal, wierdt heer van Grenonville, en baljuw van Coftentin in den jare 1415. Hy diende in de belegering van Orleans in den jare 1420, en ftierf in den jare 1440. Met toeftemming van den paus trouwde hy met zyne bloedverwante Maria de la Planche, vrouwe van Bois-de-la-Roche, Bois-Baffet en Vauvert, eenige dochter van Roland, bygenaamt Saint Denoval, overleden in den jare 1448, by welke hy gewan Willem, die volgt; nog een *Willem*, heer de la Planche, ftervende in den jare 1443, en *Maria van Montauban*, vrouw van Bois-Baffet, in July des jaars 1434 aan Philips van Vierville, heere van Creuilly, getrouwt.

XII. WILLEM *van Montauban*, heer van Bois-de-la-Roche, Grenonville, enz. trouwde by 't leven van zynen vader met Johanna van Brochereüil, geftorven den 20 December des jaars 1429, oudfte dochter van Robert, heere van la Cleaudaye, droft van Rennes en Nantes, en van Moricette van Montfort, by welke hy hadt *Willem* den II, die hem opvolgde; *Maria*, gehuwt aan Jan van Karedreux, heere van Neufvillette en des Aulnais; *Robert*, en *Guion van Montauban*.

XIII. WILLEM *van Montauban*, de II van dien naam, heer van Bois-de-la-Roche, baron van Grenonville, enz. overleedt in den jare 1486, zynde driemaal getrouwt geweeft, als eerft met Johanna van Keredreux, dochter van Jan d'Olive van Bodegat; ten twede male met Orfraize van Sevrant, vrouwe van Tromeur, dochter van Jan, heere van Tromeur, en van Johanna van Comenan. Na hare doodt, die voorviel den 11 January des jaars 1452, nam hy tot zyne derde gemalinne den 2 Augufty des jaars 1467 Françoize, vrouw van Caffo en la Vaërie, weduwe van Pieter Severak, en François du Plantis, en dochter van Pieter, heere van Caffo, en van Johanna van Frefnay. Uit het eerfte huwelyk fproot Philips, die volgt; uit het twede *Efprit van Montauban*, hoofdt van de 50 fpiesdragers des hertogs van Bretagne, kommandant van de ftadt en 't kafteel van Dol, die niet dan eenen zoon, *Lodewyk van Montauban*, naliet; *Margareta*, gehuwt met George Lefpervier, heere van la Bouvardiere, enz. *Johanna*, getrouwt in April des jaars 1460 met Bertrand, heere van Boisryou; *Maria*, eerft getrouwt met Willem, heere van Tiercent, en ten twede maal met Gilles van Condert, heere van Monteraye, en *Hilaire van Montauban*, gemalin van N. Avaleuk, heere van la Grec.

XIV. PHILIPS *van Moutauban*, baron van Grenonville, heer van Bois-de-la-Roche, enz. kancelier van Bretagne in den jare 1487, bragt veel toe tot de voltooijing van het huwelyksverbondt met de hertoginne Anna, en den koning Karel den VIII, die hem naderhandt tot treffelyke ampten bevorderde. Zyne bediening van kancelier in den jare 1499 opgefchort zynde kreeg hy den tytel van gouverneur, en bewaarder van de kancelary van Bretagne, en ftierf den 1 July des jaars 1516. Hy was getrouwt met Margareta le Borgne, weduwe van Roland van Lefcoët, grootjagermeefter van Vrankryk, en dochter van Robert le Borgne, en van Tiphanie van Kerentais, vrouw van Coëtcanton. Na hare doodt hertrouwde hy met Anna van Chatelier, zyne nicht, weduwe van Gilles de Rieux, heere van Chateauneuf, en dochter van Vincent van Chatelier, markgrave van Pommerit, en van Magdalena van Villiers-du-Hommes. Van 't eerfte bedt kreeg hy *Margareta van Montauban*, vrouwe van Bois-de-la-Roche, enz. getrouwt met Jakob van Beaumanoir, burggrave van Pledran, en van 't twede bedde *Catharina van Montauban*, gehuwt aan Renatus Volvire, baron van Ruffek. *P. Anfelme Hift. des Grands Officiers.*

MONTAUBAN, (ARTUS VAN) een edelman uit Bretagne, die welgemaakt van ligchaam, maar zeer lafterlyk van gemoedt was. Hy hadt by uitftek de gunft gewonnen van François den I, hertog van Bretagne, zo dat hy alles aan 't hof, ja in de gansche provincie naar zyn zin beftierde. Egidius, den broeder van zyn meefter, 't zy dat hem de zelve niet eerbiedig genoeg behandelde, of dat hy zyne ryke gemalin Françoize van Dinan, vrouwe van Chateaubriant, na zyn overlyden zocht voor zich zelf ter gemalin te krygen, vervolgde hy met zo veel woede en boosheit, dat, na dat hy hem zo wel by gemelden zynen broeder, den hertog, als by Karel den VII, koning van Vrankryk, valfchelyk beticht hadt, na eene harde gevangenis van drie jaren hy hem eindelyk van 't leven door vergift beroofde, of, gelyk anderen zeggen, met fervetten deedt verftikken. Niet lang daar na, namentlyk in den jare 1448, ftierf zyn meefter, hertog François. Hoewel nu zyn broeder Jan, maarfchalk van Bretagne, in groot aanzien was, betrouwde hy zich echter niet op hem, en dorft in de provincie niet blyven, om dat de adel en 't gemeen hem alle haatten, te meer, dewyl hy zag, dat 'er verfcheide van zyne medeftanders by den kop gevat wierden en gerecht. Hier op vloodt hy by den heere van Graville, zyn bloedverwant, die hem op zyn kafteel van Marcoufly in zekerheit bragt. Maar wanneer hy hoorde, dat men hem daar van daan zocht te ligten, wierdt hy een Celeftyner monnik. Maar toen Lodewyk de XI, die veel van zulk flag van menfchen hieldt, op den Franfchen troon geklommen was, liet deze vorft hem uit het kloofter halen, en bevorderde hem tot aartsbiffchop van Bourdeaux *Mezeray Hift. de France T.* II. *p.* 639, 649.

MONTAULT, (PHILIPS VAN) hertog van Navailles, Pair en maarfchalk van Vrankryk, ridder van des konings ordens, landrechter van Bigorre, gouverneur van de fteden Rochel, Brouage, en 't landt van Aunis, kapitein luitenant van 200 ligte paarden van de lyfwacht des konings, was by trappen van vaandrager tot kapitein en kolonel van een regiment Marines opgeklommen. Hy hadt het bevel over 't leger van den koning in Italië onder den hertog van Modena in den jare 1658, in hoedanigheit van kapitein generaal, en beftierde het volgende jaar na de doodt van dien prins het leger als opperbevelhebber. Hy wierdt ook buitengewoon afgezant van den koning by de Italiaanfche prinffen. De koning benoemde hem tot ridder van zyne ordens in den jare 1661, en tot generaal van de hulptroepen, die hy naar Kandië zondt in den jare 1669 aan de Venetianen, onder den hertog van Beaufort. In den jare 1673 hadt hy het oppergezag over de krygsmacht in Lotharingen, de Elzas, Champagne, en Burgundië, waar mede hy de vyanden uit die geweften verdreef, daar zy Beaune ingenomen hadden, en de voorfteden van Dion aantaftten. In 't volgende jaar diende hy als luitenant generaal onder den prins van Condé, en vervolgens geboodt hy alleen een gedeelte van het leger, op order van den koning: ook bevondt hy zich in den flag van Senef in dat zelve jaar, daar hy het gebiedt over den linker vleugel van 't heir hadt. In den jare 1675 wierdt hy maarfchalk van Vrankryk, en 't volgende jaar naar Catalonië gezonden, om het leger aldaar te gebieden, daar hy Figueres vermeefterde, en in den jare 1677 floeg hy een gedeelte van des vyands leger onder 't bevel van den grave van Montercy, nam Puycerda in den jare 1678 in, en diende aldaar tot de vrede van Nimwegen, in dat zelve jaar gefloten. Hy wierdt in den jare 1683 benoemt tot gouverneur over den heere hertog van Chartres, naderhandt hertog van Orleans, en regent van 't ryk, na de doodt van koning Lodewyk den XIV. Hy ftierf zeer fchielyk den 5 February des jaars 1684, in den ouderdom van 65 jaren, en wierdt begraven in de Dominikaner kerk in de voorftadt S. Germain, daar zyne weduwe hem eene prachtige tombe heeft opgerecht. *P. Anfelme.*

MONTAUSIER, een marquizaatfchap in Vrankryk, het welk door een opentlyken brief van den 7 May des jaars 1664, bekrachtigt door het Parlement den 2 December des jaars 1665, door den koning tot een hertogdom en Pairfchap verheven wierdt, ter gunfte van Karel van S. Maur, markgraaf van Montaufier. Deze trouwde met Julia Lucina, eene dochter van Karel van Angennes, markgrave van Rambouillet, en was een groot liefhebber en bevorderaar van geleerden. Hy ftierf den 17 May des jaars 1690, en naardien hy gene mannelyke erven naliet, verloor dit marquizaatfchap het Pairfchap van 't ryk.

MONTBAR, of MONBARD, in 't Latyn *Monbarrum*, eene kleine, maar tamelyk goede ftadt in 't hertogdom Burgundië, op de grenzen van Champagne. In den jare 1590 behoorde het aan den hertog van Nemours, en wierdt den 8 February door eenige troepen, die koning Henrik den IV te hulp kwamen, belegert; maar zy moeften den 21 Maart daar weder vruchteloos van daan trekken. Zie *Thuanus Hift. l.* XCVIII. *Mezeray Hift. de France T.* III. *p.* 880.

MONTBRISON, hoofdftadt van het landfchap Forets, in Vrankryk, was in vroeger tyden maar een flot, *Brifon* genaamt, maar wierdt in den jare 1428 met een muur omtrokken. Men vindt daar eene hoofdkerk, toegewyd aan de H. Maagdt, en verfcheide kloofters. *De la Mure Hift. de Forets.*

MONTBELLIARD. Zie MONBELLIARD.

MONTBRUN. Zie PUI. (KAREL DU)

MONT-CASSEL. Zie CASSEL.

MONT-CASSIN, van de Italianen *Monte Caffino*, en van de Latynen *Caffinum* en *Mons Caffinus* genaamt, is eene ftadt en weleer een bisdom van 't koninkryk Napels, in Terra de Labour gelegen. Het bisdom wierdt vernietigt in den jare 1367, en de ftadt verwoeft. Heden is 't een vlek, *S. Germano* genaamt. Men vindt daar digt by op een berg de beruchte abdy van *Mont-Caffin*, geftigt door S. Benedictus, alwaar in den jare 1626 een fynode gehouden wierdt, waar van nog eenige inzettingen in wezen zyn, en gedrukt by de laatfte uitgave van de Conciliën, achteraan.

MONT-

MONTCHAL, (Karel) aatsbisschop van Toulouze, die door zyne geleerdheit en kennisse in de kerkelyke en wereldlyke historiën, mitsgaders in de Grieksche en Hebreeusche talen beroemd wierdt in de XVII eeuwe. Eerst was hy Domheer van Angoulême, daar na abt van S. Amand, en vervolgens, toen de kardinaal van La Valette den aartsbisschoplyken staf van Toulouze in den jare 1628 nederleide, in zyne plaats verheven. Hy arbeidde zeer lang aan de Geschiedenisse van *Eusebius*, zocht den text weder in order te brengen, en verbeterde de overzetting op verscheide plaatsen. Hy stierf in den jare 1651. Vele geleerde lieden, als *Rigald*, *Sirmond*, *Holstein*, en andere, gewagen tot zynen lof. *Sammarth. T.* II. *Gall. Christ.*

MONTCORNET, een steedtie in 't landschapje Thierasche, onder de Fransche provincie Pikardië behorende, de welke in den jare 1574, in Augusty, enkel door de ongemene hette der zonne op verscheide plaatsen te gelyk aangestoken, en in weinig uuren ten volle in de assche gelegt wierdt. *Mezeray Hist. de France T.* III. *p.* 352.

MONTDEVIS. Zie MONDEVI.

MONTE ALFONZO, eene vesting, gelegen in het dal Carfagnana, by de stadt Castel Nuovo, toebehorende aan den hertog van Modena. *Memor. Ital.*

MONTE CARLO, eene gewigtige vesting op een berg in het gebiedt van de republyk van Lucca, die door keizer Karel den IV, om de Florentynen te beteugelen, aldaar gebouwt wierdt, en naderhandt aan die republyk ingeruimt. De Florentynen hebben de zelve echter bemachtigt, en tot op dezen dag moet ieder Gonfalonier van Lucca by de aanvaarding van die bediening zweren, dat hy zyn best zal doen om die vesting weder aan zyne republyk te brengen. *Schwed. Theatr. Prat. p.* 827. *Frankenb. Europ. Herold P.* II.

MONTE CASTELLO, eene kleine stadt van 't hertogdom van Milaan, aan den vloedt Tenaro, toebehorende aan den grave van Stampa. *Memor. Ital.*

MONTECCHIO, in 't Latyn *Monticulus*, eene kleine stadt, mitsgaders een vikariaat, aan de rivier Gua, in 't Venetiaansche landschap Vicentino. Zy hadt ook den tytel van marquizaatschap, dat Cesar Ignatius, uit het huis van Modena, vorst des H. R. Ryks, en generaal over de Venetiaansche ruitery, door zyne doodt in den jare 1713 zonder mannelyke erven eindigde. *Memor. Ital.*

MONTE CERBERI, een steedtie tusschen Florence, waar onder het behoort, en Siëna gelegen, waar by het gezond-badt *Bagni al Morbo* beroemd is. *Memor. Ital.*

MONTE CHIARO, een Venetiaansch steedtie, 12 mylen van Brescia, waar by eene oude vesting legt. Het landt daar om heen, *Campagna di Monte Chiaro* genaamt, strekt zich eenige mylen uit, maar is onbewoond, en wegens de stropende banditen onveilig. *Memor. Ital.*

MONTE CHIARUGOLO, in 't Latyn *Mons Ceritus*, een vlek, nevens een sterk kasteel, aan den vloedt Lenza, in het Parmezaansche gebiedt. *Memor. Ital.*

MONTE CHRISTO, een klein eilandtie in de Toskaansche zee, tusschen het eilandt Corsica en den staat delli Presidi, waar van het afhangt. Dit eilandtie vertoont zich als eene rots in 't midden der zee: echter is het wel versterkt tegen de aanvallen der zeerovers. *Maty Dict.*

MONTE CORBINO, eene oude stadt in 't ryk van Napels, heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Benevento staat, en met Vulturara in den jare 1433 vereenigt wierdt.

MONTECUCULI, (Ernst, graaf van) een beroemd veldoverste in de XVII eeuwe, was uit een Italiaansch geslacht van dien zelven naam gesproten, waar van het stamhuis legt in hertogdom van Modena. Hy kwam uit Italië in Duitschlandt, en diende keizer Ferdinand den II als hopman over zyne lyfwacht. In den jare 1620 bevondt hy zich in den beroemden slag by Praag, en wierdt niet lang daar na eerst overste luitenant, vervolgens overste, generaal wachtmeester en veldtuigmeester generaal. In den jare 1629 wierdt hy door den keizer ter hulpe van den koning van Spanje in de Nederlanden gezonden, om eene afwending te maken wegens den prins van Oranje, die 's Hertogenbosch belegert hadt. Hy viel hier op met graaf Henrik van den Berg, Spaansch generaal, gelykelyk in de Veluwe, veroverde Amersfort, en bragt daar door geen kleinen schrik in Hollandt; maar wanneer de vesting Wesel door een aanslag in de macht des prinssen van Oranje geraakte, reisde hy naar Brussel om by de Spaansche infante winterlegering voor zyne krygsbenden te verzoeken. Ondertusschen greep de Nederlandsche veldmaarschalk, graaf Ernst Casimir van Nassau, zyne benden, in de Veluwe gelaten, aan, waar op zy na een getroffen vergelyk de zelve wederom moesten ontruimen. In den jare 1631 diende hy onder twee veldmaarschalken in de Mark Brandenburg, en was even in Frankfort aan den Oder, toen koning Gustaaf Adolf van Zweden deze stadt met geweldt veroverde; maar hy ontkwam het nog gelukkig benevens den veldmaarschalk Tieffenbach: echter wierdt in dat zelve jaar zyn regiment door den gemelden koning by Burgstal t'eenemaal verslagen, waar na hy ook het treffen by Leipzich bywoonde. In den jare 1632 rechtte hy te Passau een nieuw regiment op, en trok met eenige benden in de Elzas, daar hy in het Straasburgsche gebiedt zyn kwartier nam, en daar op met den commissaris generaal Ossa een aanslag op het Badische en Wurtenbergsche voornam, Durlach en Bretten veroverde, en Knitlingen verbrandde. Daarentegen trok hertog Julius Frederik van Wurtenberg tegen hem te velde, en de Zweden sloegen zyn volk by Wiesloch, zo dat hy naar Philipsburg, en vervolgens naar Brizak by den veldmaarschalk Hannibal, grave van Schaumburg, wyken moest. Maar doordien hem het Zweedsche leger in de Elzas vervolgde, ging hy te rug naar de opper-Elzas, terwyl de Zweden ondertusschen Benveldt, Molsheim, Schletstadt, Colmar, Hagenau, en andere plaatsen innamen. Wanneer hier op de Rhyngraaf Otto Lodewyk zich voor de vesting Brizak stelde, kwam het tot een treffen, waar in de graaf van Schaumburg genoodzaakt was te wyken, en de graaf Montecuculi van het paardt geworpen, in het regter been en op drie plaatsen aan het hoofdt gewond, en dus gevangen naar Colmar gevoert wierdt. Schoon nu wel deze wonden niet dodelyk waren, zo veroorzaakte echter de smert van zyne rampen hem eene ziekte, die, met toevallen verslimmert, hem den 7 Juny des jaars 1633 uit de wereldt rukte. *Ludolfs Schau-buhne.*

MONTECUCULI, (Raimond, graaf van) keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, luitenant generaal, en president van den hofkrygs-Raadt, mitsgaders generaal veldtuigmeester en gouverneur van Raab, ridder van het Gulde Vlies, was uit het geslachte der graven van Montecuculi, in 't hertogdom van Modena, geboren in den jare 1608. Na dat hy in zyn vaderlandt in de talen en edele wetenschappen zich geoeffent hadt, wierdt hy naar Duitschlandt gezonden, daar hy van zynen oom, graaf Heronymus, geheime Raadt in Tyrol, en graaf Ernst Montecuculi, keizerlyke veldtuigmeester, ontfangen wierdt, en op het aanraden van den laatsten eerst als muskettier, daar na als dragonder diende. Van dezen geringen staat klom hy op tot een hoger, en wierdt eerst vaandrig, daar na luitenant, hoofdman, overste wachtmeester, overste, en eindelyk generaal wachtmeester, als mede keizerlyke kamerheer. In den jare 1645 ontzette hy Namslau, in Silesië, 't welk door 8000 Zweden belegert was, en hy hadt niet meer dan 2000 ruiters by zich, greep echter den vyandt met zo veel kloekmoedigheit aan, dat hy genoodzaakt wierdt al zyn geschut en bagagie achter te laten. Maar kort daar op wierdt hy door de Zweden gevangen genomen, en moest zich twee jaren te Stettin ophouden, waar na men hem tegen den Zweedschen generaal Slange uitwisselde. Ondertusschen hadt hy zich, om den tydt te verdryven, in alle wysgerige, staatkundige, wiskundige en rechtsgeleerde boeken geoeffent, waar door hy zo verre vorderde, dat hy met roem in het collegie, genaamt *Naturæ curiosorum*, de voorzitting verdiende. Hy hadt een onvergelykelyk geheugen, en men zegt, dat hy het werk van Robertus *de Fluctibus* van woordt tot woordt van buiten kon. Hy kon over alle zaken, wanneer hy zich een weinig bedacht, zeer welsprekende redenvoeringen doen. Het gemelde collegie *Naturæ curiosorum* zocht hy op alle wyze in aanzien te brengen, en droeg in het zelve zyne ondervindingen en aanmerkingen voor. Van zyne krygskunde hadt hy toen al genoegzame blyken gegeven, en men merkte van hem aan, dat hy altydt met de kolommen, daar hy het gebiedt over hadt, zy mogten dan gestaan hebben zo zy wilden, zo voorttrok, dat zy op het minste bevel aanstonts in slagorder in tydt van noodt zich bevonden. Na dat hy uit zyne gevangenisse ontslagen was, maakte hem de keizer luitenant generaal veldmaarschalk. Wanneer hier op de Fransche generaal Turenne zyne benden met de Zweden en Hessischen vereenigt hadt in den jare 1646, en daar mede gezamentlyk in Bohemen poogde te vallen, wierdt hy met Johan van Werth, sterk 800 paarden en 2000 man te voet, tegen dezen uitgezonden, dien hy ook gelukkig sloeg, schoon hy een paardt onder zyn lyf verloren, en zelf eene wonde bekomen hadt. In den jare 1648 wierdt hy in de plaats van den gesneuvelden generaal Holtsapffel tot veldheer benoemt, waar op hy met grote dapperheit het keizerlyke leger redde. Wanneer in dat zelve jaar de Westphaalsche vrede gesloten wierdt, trok hy naar Zweden, daar hy van de koninginne Christina zeer gunstig ontfangen wierdt, en met haar afbeeldsel, omzet met diamanten en paarlen, beschonken. Naderhandt bezocht hy zyn vaderlandt, en woonde het tournoispel te Modena by, 't welk daar ter eere van het huwelyk des hertogs gehouden wierdt; maar hy hadt het ongeluk, dat hy den grave van Maltzan met zyne lancie in de borst stiet, waar van hy stierf. Na zyne te rug komst uit Italië aanvaardde hy de nalatenschap van zynen neef Ernst, en wierdt van den keizer Ferdinand den II tot generaal over de ruitery, en na de doodt van den generaal Hatsveldt tot veldheer tegen Ragoczi in Polen benoemt. Hy ging hier op in dat ryk, dreef de Zweden uit Crakau, bragt hulpbenden aan den koning van Denemarken tegen de Zweden, en veroverde, met hulp van de Brandenburgers, Gottorf. Hier op sloeg hy de Zweden uit het eilandt Alzen, veroverde Sunderburg en Norburg, en nam ook Frederiks-Oed in. Na dezen begaf hy zich naar Funen, veroverde Jutlandt, en sloeg de Zweden overal, waar door hy zich een weg baande om Coppenhagen te bevryden. Na dat de vrede in de Noordsche landen herstelt was, ging hy ter hulpe van Ragoczi, en joeg de Turken uit Zevenbergen. In den jare 1664 won hy den beroemden veldslag by S. Gothard, waar door de Turken gedwongen wierden om de vrede te smeken. De keizer, om zyn genoegen te betuigen, zondt hem een eigenhandigen brief, en benoemde hem tot luitenant generaal, zondt hem zyne bruidt, de Spaansche infante Margareta, te gemoet, waarom hem koning Philips de IV van Spanje met de ridderorde van het Gulde Vlies vereerde. Naderhandt bekwam hy 't ampt van president van den krygshof-Raadt, en bragt de keizerlyke princes aan den koning van Polen, Michiël, ter gemalinne. Wanneer hier op de Franschen onder den generaal Turenne een inval in Duitschlandt deden, wierdt hy tegen hen gezonden, waar

waar op hy hen tot Aschaffenburg te rug dreef, en in der yl Bon veroverde, terwyl hy minen maakte om Trier weg te nemen, en daar door Turenne misleidde. Vervolgens joeg hy de Franschen tot aan St. Utstadt, en doodde vele van hen. Ter beloning van deze trouwe diensten wierdt hy in den vorstenstandt verheven, waar op hy den 16 October des jaars 1681 te Lints na eene zware krankheit, in het 72 jaar van zynen ouderdom, deze wereldt verliet. Hy hadt in, den jare 1657 getrouwt Maria Jozepha, dochter van Maximiliaan, vorst van Diedrichstein, die hem, behalven van drie dochteren, vader maakte van *Lodewyk Philips*, geboren in den jare 1663. Deze voerde den tytel van vorst des H. R. Ryks, keizerlyke generaal veldmaarschalk, kamerheer, enz. en stierf den 7 January des jaars 1698, als de laatste van dien vorstelyken stamme, zonder kinderen by zyne gemalinne Antonia, dochter van graaf Lodewyk van Coloredo, gewonnen te hebben. Men heeft van zynen vader onder andere schriften: *Memorie della Guerra*, & *Instruzioni d'un Generale*, 't welk door Henrik van Huyssen benevens zyn levensverhaal in 8. in den jare 1703 is uitgegeven. De drie dochters zyn geweest *Aloiza Anna*, getrouwt met Franciscus Antonius, grave van Berka, van Daub en Leippa; *Charlotta Polyxena*, die Johan Jakob, graaf van Khissel, ten man kreeg, en *Ernestina*, eerst aan den grave van Weissenwolf, en daar na aan Franciscus Christophorus, grave van Khevenhuller, en ten derde aan Wolfgang Andreas, grave van Rosenberg, getrouwt, van wien zy in den jare 1695 ten derde maal weduwe wierdt. *Gio Batt. Nani Hist. Ven. Chevraana P. II. p. 13.* & *Comte de Chavagnac Memor. p. 370. Nova Literaria Hamburg. mens. Januar. 1704. p. 21. seq. Souvereinen van Europa p. 846.*

MONTECUCULI, (SEBASTIAAN) een Italiaansche graaf van Ferrara, was schenker van den Dauphin François, zoon van François den I, koning van Vrankryk. Hy wierdt beschuldigt, dat hy in den beker met koud water, toen die prins uit de kaatsbaan, waar in hy gespeelt hadt, kwam, eenig vergift hadt gemengt, waar op hy in de gevangenis geworpen, en zwaar gepynigt wierdt. Hy bekende op de pynbank, dat hy zulks gedaan hadt op aanraden van Antoni Levis en Ferdinand van Gonzaga, niet zonder den keizer zelf daar in te betrekken; maar het keizerlyke hof verklaarde geen deel te hebben aan dat gruwelstuk, en wierp de schuldt op Catharina de Medicis, die dezen prins, naar zyn voorgeven, uit den weg wilde geruimt hebben, om zelf te heerschen. Wat 'er van zy, de koning, zynde te Lion, velde het vonnis, en hy wierdt door vier paarden van een gescheurt in den jare 1536. *Mezeray au regne de François I.*

MONTE DELLA VIRGINE, eertyds *Monte Cybeles*, is de hoogste berg in 't Napelsche prinsdom Ultra. Boven op den zelven legt een ryk monnikenklooster, het welk door de pelgrims dikwils bezocht wordt. Men toont daar de ligchamen van de drie mannen, die Nebukadnezar in den gloeienden oven liet werpen, en maakt de bygelovigen wys, dat het de zelve zyn. *Mem. Ital.*

MONTE DI S. GIOVANNI, een klein hertogdom op de grenzen van de Napelsche provincie Terra di Lavaro, in Campania di Roma. Uit het huis van *Aquino* was het door erffenis gekomen aan de Spaansche familie *Avalo*, die den bynaam van *Pescara* en van *Vasto* voeren. Wanneer op 't laatst van de XVI eeuwe de erfgenamen van Vasto het zelve wilden verkopen, kocht het paus Clemens de VIII voor 160000 scudi in 't jaar 1595, onder uitdrukkelyk beding, dat het niet voor zynen neef Aldobrandini, maar voor den Kerkelyken Staat zelf was, waar mede toenmaals het Spaansche hof ganssch niet wel te vrede was. *Lettres d'Offat T. I. p. 449.*

MONTE DI S. MARIA, een steedtie, met den tytel van marquizaatschap, gelegen onder Toskane, in Italië, een myl van den Tyber en Citta di Castello, naar 't Westen. *Maty Dict.*

MONTE DI S. SAVINO, in 't Latyn *Mons sancti Sabini*, eene stadt met een kasteel in Toskane, de geboorteplaats van paus *Julius* den III, legt op een heuvel, in het Florentynsche, digt by de stadt Arezzo. *Maty Dict.*

MONTE DRACONE, een lustslot van het huis Borghese te Frescati, gelegen op eene hoogte, waar van men Rome en het omleggende landt kan overzien. Dit lustslot is versiert met vele kostelyke beelden, schilderyen, en andere zeldzaamheden, en draagt dezen naam, om dat des zelfs eigenaar een draak in zyn wapen voert. *Memor. Ital.*

MONTE FALCONE, een kaap, of hoofdt van 't eilandt Sardinië, aan de Westkust, vyf mylen van de stadt Sassari, naar 't Noord-Westen. Men noemt de zelve voor die de ouden noemden *Gorditanum promontorium. Maty Dict.*

MONTE FALCONE, een steedtie van Frioul, vier mylen van Aquileja, en anderhalf van de baai van Trieste. Deze stadt behoort aan de Venetianen, met een kleine landstreek, daar om heen leggende. *Maty Dict.*

MONTE FALCONE, in 't Latyn *Mons Falconis*, een vlek in 't hertogdom van Spoleto, onder het gebiedt van den paus, berucht wegens de geboorteplaats van St. *Clara*, bygenaamt van *Monte Falcone*.

MONTE FALCONE, een kasteel in 't hertogdom van Savoje, berucht wegens eene kapel van St. Antonius. *Memor. Ital.*

MONTE FIASCONE, in 't Latyn *Mons Fiasconis*, een klein steedte in het pausselyk gebiedt, berucht wegens den heerlyken muskadelle-wyn, daar vallende. Daar is een bisschop, die onmiddelyk van den paus afhangt, zynde de bisschoplyke setel derwaarts van Cornedo verlegt, en in den jare 1591, als mede in den jare 1612, wierdt alhier eene kerkvergadering gehouden.

MONTE FIORE, een vlek in 't Mark van Ancona, bekend om dat aldaar geboren wierdt *Gentilis van Montefiore*, een beroemd Godgeleerde van de Minderbroeders-orde, die daar na lezer van 't pausselyke hof, en vervolgens door paus Bonifacius den VIII kardinaal gemaakt wierdt. Hy behertigde, in erkentenis, het belang van dezen paus wederom met al zyn vermogen, ja zelfs toen men op het concilie van Viënne in den jare 1311 des zelfs gedachtenis wilde verdoemen, was hy een van de genen, die zulks met de grootste nadruk verhinderden. Clemens de V zondt hem als gezant in den jare 1308 naar Hungarië, daar hy koning Karel Robert op den troon hielp vestigen, en de orde der Heremiten van St. Paulus, onder den regel van St. Augustinus, bevorderde. Verder heeft hy den lof gehad, dat hy onder paus Bonifacius den VIII de fekte der Fratricelli t'eenemaal hielp uitroeien. Zyne doodt viel voor te Avignon den 27 October des jaars 1312. Men vondt verscheide handschriften van hem, waar onder een verweerschrift was tegen de beschuldigers van Bonifacius den VIII, en eene krachtige redenvoering tegen de Fratricelli. *Bzovius. Spondanus. Aubery. Panvin. Sander. Wading. Jongell. Raynald. Suarez in Praenest. antiq.*

MONTE FOSCOLO, in 't Latyn *Mons Fusculus*, eene stadt in 't ryk van Napels, alwaar de stedehouder van de provincie Principato Oltra zyn verblyf houdt. Zy legt twee mylen van Benevento. *Maty Dict.*

MONTE GALLO, of GALDO, eene Venetiaansche stadt tusschen Padua en Vicenza, met een schoon kasteel, op een heuvel gelegen. *Maty Dict.*

MONTEGNOSA, of MONTE IGNOSA, een steedtie, of vlek, onder de republyk van Lucca, in Italië, niet verre van Salto della Cervia, op de grenzen van het hertogdom Massa gelegen. *Mem. Ital. Maty Dict.*

MONTELI. Zie MONTILLI.

MONTEIL, (ALMARUS VAN) bisschop van Puy, was de eerste, die in een vol concilie den kruistocht aan den paus voorstelde, en verzocht naar 't Heilige Landt te mogen gaan met de Christen prinssen. In den jare 1095 verklaarde hem de paus tot Apostolisch gezant gedurende deze onderneming, waar in hy zyne voorzichtigheit, dapperheit en yver op eene buitengemene wyze deedt uitblinken. Hy begeleidde het ligchaam van de slagorder, of het middelste gedeelte van 't heir in de belegering van de stadt Antiochië in den jare 1098. Raimond van Agiles, kanunnik van Puy, droeg de H. speer, die Pieter Bartholomeus ontdekt hadt, en die men geloofde dat de zelve was, daar de zyde van Christus mede doorstoken was. Hy vermaande de krygsknechten met handt en mondt, en om hen aan te moedigen toonde hy hen deze speer, daar zy geen twyfel aan sloegen of ze was de waarachtige, schoon het zo niet was. Ondertusschen verhalen de geschiedschryvers en Raimond van Agiles, dat dit zodanig een indruk op de gemoederen van het krygsvolk maakte, dat zy als leeuwen streden. Deze kerkvoogdt stierf in 't zelve jaar aan eene ziekte, hem veroorzaakt door onophoudelyke vermoeijingen, en wierdt beklaagt van alle Christen vorsten en soldaten. *Maimbourg Hist. der Kruisvaarten II boek.*

MONTELAMBERT. (ANDREAS) Zie MONTALAMBERT.

MONTELEONE, in 't Latyn *Mons Leo*, eene kleine stadt in opper-Kalabrië, onder het ryk van Napels behorende, met een bisdom, onder Rheggio. Men zegt, dat de zelve gebouwt is op de zelve plaats, daar in vroeger tyden *Vibo Valentia* gestaan heeft. Zy voert ook den tytel van hertogdom, en behoort aan het geslacht van Pignatelli.

MONTELIMAR, eene Fransche stadt in 't Dauphiné, aan de Rubion, omtrent een myl van de Rhone. Zy was weleer een leengoedt van de kerk, en wierdt berucht gedurende de burgeroorlogen over den Godsdienst. Men moet acht geven, dat de Adhemars van Monteil, heeren van Grignan, buiten twyfel of de stichters, of de bemuurders van deze stadt geweest zyn, om dat de zelve Montilli, of Monteil, in 't Latyn *Mons*, of *Montilium Adhemari* genoemt wierdt, waar van iets meerder onder het artykel van MONTILLI zal gezegt worden, wegens de conciliën, aldaar in de jaren 1208 en 1248 tegen de Albigenzen gehouden. De *Adhemars* waren heeren van Montelimar. Een van hen, genaamt *Girard Adhemar*, deedt hulde van deze stadt aan de kerk onder het pausschap van Gregorius den XI. Deze hulding geschiedde vrywillig en ongedwongen. Naderhandt verruilde hy deze stadt tegen Grillon onder Clemens den VII, en Willem van Morges, wierdt daar geplaatst met den tytel van baljuw; maar de Dauphin Lodewyk, die daar na koning van Vrankryk, de XI van dien naam, wierdt, keurde deze verruiling niet goed, en deedt zo veel, dat Montelimar wederom gegeven wierdt, en Grillon aan de kerk, gevende aan Girard Adhemar in de plaats het landt van Marsanne. In de XVI eeuwe waren des zelfs inwoonders van de eerste, die den Gereformeerden Godsdienst aannamen, en die in den jare 1560 zich tegen de plakkaten des konings kantten. Daar wierden wel eenige van hen gestraft, maar dit hulpmiddel vermeerderde de kwaal. De baron des Adrets beriep daar de staten van de provincie in den jare 1562. Bertrand van Sinviane, heer van Gordes, luitenant des konings in 't Dauphiné, gaf daar in den jare 1566 scherpe bevelen tegen deze geloofsgenoten, maar des niettegenstaande verhieven zy zich meer en meer door alle provinciën van 't ryk, en men bemerkte wel, dat dit niet veel doen kon. Na den slag van Montcontour in den jare 1569 belegerde de admiraal van Coligni de stadt Montelimar, doch te vergeefsch. De heer van Lesdiguieres veroverde haar in den jare 1586, en de graaf van Suza maakte zich daar meester van door eene verstandhouding met die van binnen den 15 Augusty des jaars 1587: doch kunnen-

hende het kasteel niet overwinnen, moest hy daar weder uit trekken. Deze stadt is groot, volkryk, en legt in eene aangename en vruchtbare vlakte, zynde het kasteel op eene hoogte gebouwt. Men vindt 'er vele fraaie kerken en kloosters, en men bewaart 'er by de Recollecten de huidt van een priester, die men zegt dat de Gereformeerden, in het hevigste van het woeden des oorlogs, hem afstroopten. *Chorier Hist. de Dauphiné.* Zie ook MONTILLI.

MONTE MAJOR, een Spaansch steedtie in Andalusië, omtrent vyf mylen van Cordua, naar 't Zuiden. Men neemt dit steedtie voor 't oude *Ulia*, of *Ulla*, 't welk ten tyde van Cesar eene sterke plaats was. *Maty Dict.*

MONTE MAJOR, bekend met den naam van *Georgius van Monte Major*, een Castiliaansch dichter, geboren te Montemor, digt by Coïmbra, in Portugal. Hy verstondt de muzyk zeer wel; en om die reden was hy by vele groten aan 't hof van koning Philips den II zeer gezien. Men zegt ook, dat hy eenigen tydt de wapenen gedragen heeft, en jong stierf in den jare 1560. Men heeft verscheide Spaansche dichtwerken van hem, als een onder den tytel van: *Cancionero de George de Monte Major*, en nog een ander zeer fraai, onder den naam van *Diana*. Alphonsus Perez en Gaspar Gil Polo hebben daar twee stukken bygevoegt, die geen gelykenis hebben by het eigen werk van Georgius, het welk in verscheide talen is overgezet: ook zyn 'er meer van hem, waar onder een den tytel van *Pyramus* draagt. *Lopez de Vega* maakt van hem gewag: zo doedt ook *Nicolaas Antonio Bibl. Hispan.*

MONTE MARANO, in 't Layn *Mons Maranus*, eene kleine stadt in het ryk van Napels, benevens een bisdom, onderhorig aan Benevento.

MONTE MELONE, in 't Latyn *Melonius mons*, een steedtie in den Kerkelyken Staat, onder het Mark van Ancona, tusschen de steden Macerata en Tolentino, gebouwt op de overblyfselen van 't oude Polentia, eene stadt der Piconen. *Maty Dict.*

MONTE-MOR-ONOVO, in 't Latyn *Mons major novus*, een klein steedtie in 't Portugeesche landschap Alentejo, niet verre van Evora, Westwaarts aan den vloedt Canha gelegen. De eene helft van dit steedtie legt in het hangen van een berg, en de andere helft op eene vlakte. Op den berg zelf staat een kasteel, waar door het beschermt wordt. *Colmenar Delic. d'Espagn. & Portugal. p. 729.*

MONTE-MOR-OVELHO, in 't Latyn *Mons major vetus*, is mede een steedtie in Portugal, onder de provincie van Estramadura, niet verre van Coïmbra, aan de rivier Mondego. Het legt op eene hoogte, op welkers top eene vlakte is, daar een kasteel op staat, waar door de stadt beschut wordt. *Colmenar Delic. de Portug.*

MONTENACH, MONTENAY, eene stadt, nevens een kasteel, in Zwitserlandt, tusschen Freiburg en Peterlingen, het welk door den oorlog met Savoje in den jare 1448 aan Freiburg gegeven is. Voor dezen hadt de stadt haren eigen adel, van gelyken naam, die zich daar na verdeelde, waar van een tak den tytel van vryheeren van Belp en Montenach gevoert heeft; maar deze is uitgestorven: de andere bloeit nog in het Canton Freiburg, en heeft daar van in de XVII eeuwe *Karel* en *Jan Daniel* (die te gelyk ridders en heeren van Pont geweest zyn) het schoutschap of andere voorname eerbedieningen bekleed. *Pieter* was in den jare 1708 bisschop van Lausanne, en proost van het kollegiale sticht van St. Nicolaas te Freiburg. *Tromsd.*

MONTENATEN, eene heerlykheit van 't graafschap Hasbanie, onder het prinsdom van Luik behorende, op de Brabandsche grenzen, waar van een voornaam geslacht den tytel voert.

MONTENEGERS, of MONTENEGRINERS, een wild, en in hunne holen verschanst volk, onthoudende zich in het gebergte van Albanië, in Griekenlandt, waar van zich een gedeelte in den jare 1688 onder de bescherming der Venetianen begaf: de overige hebben nog in den jare 1712 tegen de Turken gerebelleert. *Ricaut Ottom. Porte II Deel.*

MONTE NUOVO ook *Mons Cinereus*, of *Monte di Cinere*, dat is *Aschberg*, genaamt, legt in de nabuurschap van Puzzuolo, in 't koninkryk van Napels, en heeft in zynen omtrek omtrent 3000 schreden, en in de hoogte 2400 voeten, waar op een sleuf is, 50 schreden wyd, daar dikwils rook en vlammen uit komen. Deze berg wierdt eerst tusschen den 19 en 20 September des jaars 1538 door eene hevige aardbeving te voorschyn gebragt, die niet alleen dit gedeelte van 't aardryk van een vlakte in een berg, maar ook vele andere landen van haren vorigen standt veranderde. Vele huizen en kerken wierden daar door verslonden, en geen gering getal van menschen en vee omgebragt. De zee week over de 100 schreden te rug, en het meir *Lucrinum* wierdt te gelyk met aarde aangevult. *Missons Reize XXIII Brief. Delic. d'Ital. VI, 12.*

MONTE DI NOVO, in 't Latyn *Navana*, is een oud steedtie van Italië, in 't Mark van Ancona, drie mylen van Ascoli, naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MONTE OLIVETO, eene abdy, hoofdt van eene orde, alzo genaamt, in Italië opgerecht door een edelman van Siëna, Bernardo Ptolomeo, in den jare 1319. Deze Bernardo Ptolomeo, of Tolomeo, leerde eerst de geestelyke en wereldlyke rechten binnen Siëna; maar zyne neiging tot het eenzaam leven deedt hem zyn beroep verlaten om op zyn landgoedt, genaamt Acona, in rust zyne dagen door te brengen. Hier nam by by zich Ambrosius Piccolomini en Patricius Patricii, mannen, met zyne neiging t'eenemaal overeenkomende. Deze drie besloten na eenigen tydt zich als kluizenaars naar den Olyfberg te begeven, daar zy een boetvaardig leven leidden, en vele menschen, gesticht door hun voorbeeldt, derwaarts trokken. De vyanden van hunne deugdt beschuldigden hen by paus Johannes den XXII, als of zy grondleggers van eene nieuwe sekte waren, en deze paus deedt hen naar Avignon komen. Maar wordende overtuigt van hunne onnoselheit, zondt hy hen naar Guy d'Areze, hunnen bisschop, die hen een wit kleedt gaf, van de orde der Benedictynen. Bernardo Ptolomeo stierf in den jare 1348 aan de pest, zynde besmet geworden door zyne liefde te bewyzen aan zyne broederen, die door die kwaal aangetast waren. *Paulus Morigia de Fund. Relig. Sylvester Maurolicus in Mare Ocean. Relig. Spondan. a. C. 1319. n. 10. 1370. n. 2.*

MONTE PELOSO, in 't Latyn *Mons Pelusius*, eene stadt op een berg in 't ryk van Napels, onder Basilikata, die een bisschop heeft, welkers gezag zich echter niet verder dan over de stadt uitstrekt. Zy legt op de grenzen van het hertogdom Bary, tusschen Matera en Cirenza.

MONTE PEREGRINO, een berg in Sicilië, in de valei van Mazara, niet verre van Palermo. Omtrent 3 Italiaansche mylen daar van daan vindt men een hol, daar men zegt dat St. Rosalia in gewoont heeft. In het zelve ziet men een wel, welkers water men vertelt dat vele ziekten geneest. *Memor. Ital.*

MONTE DI PIETA, of *Mons Pietatis*. Dus wordt te Rome eene zekere openbare kas genaamt, waar uit aan de arme menschen en andere noodlydenden geldt zonder intrest wordt opgeschoten. Vele zyn van gevoelen, dat paus Leo de X dit goede werk in den jare 1515 door eene bulle bekrachtigt heeft; maar in deze bulle wordt gezegt, dat paus Paulus de II al te voren dit hadt goedgekeurt. De kas heeft velerlei gebruik: voor eerst is 'er een bevel, dat dit geldt aan gene behoeftige vremdelingen mag gegeven worden; ten twede is 'er een gezette tydt, dat het geldt, daar uit geleent, moet wedergegeven worden; ten derde, dat der schuldenaren pandt, het welk, als de tydt verschenen, en niet afgelost is, verkocht wordt ten voordeele van de Monte di Pieta; ten vierde, dat die gene, die het geldt gebruikt heeft, eene vereering moet geven, om de soldy van de bedienden en de oppassers te betalen. Daar zyn 'er ook, die niet behoeftig, maar verlegen om geldt zyn, en dan uit deze kasse eenige penningen voor een bepaalden tydt op intrest nemen, van welken intrest de arme menschen worden ondersteunt. Diergelyke huizen zyn 'er meer in de Italiaansche steden, door de achtbaarheit van de overigheit bekrachtigt. De oudste *Monte di Pieta*, waar van in de geschiedenisse gewag gemaakt wordt, is die van Padua, die in den jare 1491 wierdt opgerecht. Na dat deze gewoonte nu in Italië doorging, hebben ook vele andere plaatsen, als Brussel, Gent, Antwerpen, Brugge, Iperen, Ryssel, en andere, dit voorbeeldt gevolgt, doch op eene andere wyze: ook zyn 'er in de andere steden van Nederlandt banken van leninge, daar men echter niet zonder intressen de goederen der om geldt verlegene menschen beleent, en hen met geldt gerieft, tot dat zy in staat zyn de zelve weder te kunnen lossen. Zie BANK VAN LENING. *Zecchus de Usuris. Scardeon Hist. Pat.*

MONTE PULCIANO, in 't Latyn *Mons Politianus*, eene kleine stadt op een hogen berg in het gebiedt van Siëna, onder het hertogdom van Florence, by het meir of moeras van Chiane, op de grenzen van den Kerkelyken Staat. Zy is berucht wegens de geboorte van *Angelus Politianus*, waar van hier voor gesproken is, en door den goeden wyn, daar vallende.

MONTEREAU, (PIETER VAN) een beroemd bouwmeester, die zeer vele heerlyke werken, zo te Parys, als daar omtrent, geordonneert heeft. Men zegt, dat hy de heilige kapel van Vincennes, die van Parys, en de grote kapel van O. Lieve Vrouwe, die in het klooster van St. Germain des Prez te vinden is, naar zyne ordonnantie heeft doen maken. In deze laatste wierdt hy begraven, zynde op zyne tombe levensgrootte uitgehouwen, met een maatstok in de handt, waar onder dit vaars of grafschrift te lezen is:

Flos plenus morum, vivens Doctor Latomorum,
Musterolo natus, jacet hic Petrus tumulatus,
Quem rex Cœlorum perducat in alta polorum;
Christi milleno, bis centeno, duodeno,
Cum quinquageno quarto, decessit in anno.

Het zelve zegt, dat Pieter, geboren te Montereau, en daar begraven, zeer geacht wierdt wegens zyne goede zeden en grote bouwkunde, en dat hy gestorven is in den jare 1266. *Felibien vies des Architectes.*

MONTEREAU FAUT-JONNE, eene stadt in Vrankryk, onder het gebiedt van Champagne, ter plaatse daar de rivier de Jonne zich met de Seine vereenigt. De Latynsche schryvers noemen haar *Monasteriolum ad Icaunam*, en *Mons Regalis*. Zy legt tusschen Sens en Melun. De stadt behoort eigentlyk onder het Gastinois, en de voorstadt, aan den anderen kant van de rivier, onder la Brie. De zelve was weleer een vorstelyk huis, en Jan, hertog van Burgundië, wierdt op de brug van Montereau-Faut-Jonne in den jare 1419 vermoord, gelyk elders gezegt is. *Papyr. Masson Descr. flum. Galliæ. Du Chesne Ant. des villes.*

MONTEREY, een steedtie in het Spaansche koninkryk Gallicië, op de grenzen van Portugal, aan de rivier Tamago. Het voert den tytel van graafschap, en heeft een kasteel, op een berg gelegen. In 't omleggende landt wast voortreffelyke wyn en vlas: ook vindt men er eenige fyne tinmynen. Diego Lopes de Zuniga, opperrechter van Castilië, bezat dit graafschap ten tyde van

van de koningen Henrik den III en Johannes den II; maar toen zyn nazaat Jan vicomte van Monterey was, en maar eene dochter naliet, geraakte dit graafschap door huwelyk aan Sanctius de Ulloa, die in den jare 1474 den graaflyken tytel daar van voerde, door wiens eenige dochter het zelve wederom geraakte aan het geslacht van Azevedo, en van dit vervolgens aan het huis van Ajala en Toledo, waar van het aan Johannes Dominicus de Haro door 't erfrecht van zyne gemalinne kwam, die de zesde graaf van Monterey en Ajala was. *Colmenar Delic. de l'Espagne pag.* 141.

MONTE ROTONDO, in 't Latyn *Mons rotundus*, oudtyds *Eretum*, eene oude stadt der Sabinen, gelegen aan de kleine rivier Allia, niet verre van den Tyber, drie mylen van Rome. Zy voert den tytel van hertogdom, en behoort aan het geslacht van de Ursinen, die daar een prachtig paleis hebben. *Maty Dict.*

MONTE ROSO, in 't Latyn *Mons Roseus*, *Rosulum*, *Mons Rosulus*, eene burgt van den Kerkelyken Staat, tusschen Rome en Viterbo, zeven mylen van de eene en de andere stadt gelegen. *Maty Dict.*

MONTESA, eene Spaansche stadt, met eene voortreffelyke vesting, in Valencia, alwaar eene ridderorde is, die *Montesa* genaamt wordt, en in den jare 1317 na het uitroeien der Tempelheeren in deze stadt gesticht is. De ridders worden *broeders van O. Lieve Vrouwe* genaamt, en hebben grote goederen in Arragon, Valencia en Catalonië. Zy hebben ook een grootmeester, en zyn van het dragen van het geestelyke kleedt bevryd, behalven dat zy een kruis op hun borst hebben. Zy volgen den regel der Cisterciënzen, en hangen af van de orde van Calatrava, welkers opperhoofdt jaarlyksch deze orde omtrent hun gedrag en inzettingen moet onderzoeken. De ridders van St. Georgius van Alfama, die in den jare 1201 opkwamen, wierden naderhandt by deze ridderorde gevoegt. *Gryphius Ridderordens. Spondanus an.* 1317. *n.* 3. *Surita lib.* III *ind. Mariana lib.* XV *Hist. c.* 16. *Colmenar Delic. d'Espagne p.* 557.

MONTE St. ANGELO, in 't Latyn *Mons St. Angeli*, *Mons Garganus*, eene stadt in 't ryk van Napels, onder Capitanata, op den berg Gargan, anderhalve myl van Manfredonia. Deze stadt heeft een aartsbisschoppelyken setel, die met *Manfredonia* vereenigt is. Men vindt 'er verscheide schone kerken, waar onder uitblinkt die van St. Michaël, berucht, om dat de zelve van vele pellegrims bezocht wordt. *Maty Dict.*

MONTE SANTO JULIANO, of EPOMEUS, een gebergte in het midden van het eilandt Ischia, aan de Toskaansche zee, en aan de kusten van Napels gelegen. De Sicilianen, die voorhenen dit eilandt bewoonden, verlieten het zelve ter oorzake van eene schrikkelyke aardbeving en een zwaren brandt, veroorzaakt door de stromen der vlammen, de welke uit dit gebergte voortkwamen. Het zelve wierp nog vuur uit onder het burgermeesterschap van Lucius Martius en van Sextus Julius, en zelfs onder de regeringen der keizeren Augustus, Titus en Diocletianus. Sedert is 'er een nieuwe brandt ontstaan in den jare 1300, in dier voegen, dat de genen, die wedergekeert waren om het gemelde eilandt te bewonen, en die het geluk hadden van door eene schielyke vlucht de woedende vlammen te ontkomen, weken naar het eilandt van St. Maria, of naar Bajes. *Plinius. Ferrarius.*

MONTE SARCHIO, eene stadt, met een kasteel, onder den tytel van prinsdom, in 't koninkryk van Napels, drie mylen ten Westen Benevento. *Maty Dict.*

MONTE SCAGLIOSO, een vlek en kasteel, met den tytel van hertogdom, in het Napelsche gebiedt, aan de rivier Bradana, op de grenzen van het gebiedt van Otranto.

MONTE SERRATO. Zie MONFERRAT.

MONTE SPERELLO, eene vesting op een berg in het pausselyk landschap Perugia.

MONTE STORACE, een vlek, met een kasteel, in 't Napelsche landschap Calabria Ultra, voerende den tytel van hertogdom. *Mem. Ital.*

MONTEVERDE, in 't Latyn *Mons Viridis*, eene stadt in 't prinsdom Ultra, onder 't ryk van Napels, met een bisdom, onder Conza staande, 't welk in den jare 1531 met het bisdom van Nazareth is vereenigt, waar van de setel te Barlette wordt gehouden.

MONTEVILLE. Zie MANDEVILLE.

MONTEZUMA. Zie MOTEZUMA.

MONTFALCON, een prioor van de Tempelheeren te Toulouze, was de eerste bevorderaar van de onordentelyke en wrede behandelingen, die men in den jare 1307 tegen deze orde voornam. Hy wierdt nevens een Italiaan, Noffus genaamt, door den grootprioor van Parys tot eene eeuwige gevangenisse gedoemt. Om nu hunne vryheit te erlangen besloten zy met elkander de andere ridders met godloze en verschrikkelyke dingen te beschuldigen, waar op zy aan des konings bedienden eenige opstellen, door hen gemaakt, overgaven. Hier op wierdt deze orde uitgeroeit, en vele Tempelheeren opentlyk gebannen: andere kregen nog droeviger lot, en wierden of gehangen, of doorstoken. *La Faille Annal. de Toulouze.*

MONTFAUCON, een plaats digt by Parys, buiten de poort van St. Martin, waar op de galg, in 't 't Fransch *Gibet* genaamt, staat, daar in vorige tyden de misdadigers gehangen wierden; maar heden wordt de zelve plaats gebruikt tot begraving van de ligchamen der omgebragten. Men verhaalt, dat des zelfs bouwer daar aan gehangen wierdt; maar wie het geweest is daar over, zyn de geschiedschryvers niet eens. Gilles Corrozet verzekert, dat in den jare 1327 Pieter Remy, opperbestierder der geldmiddelen, de eerste geweest is, die daar aan gehangen wierdt, en de zelve hadt laten oprechten voor de berovers van des konings inkomsten, en eenigen willen doen geloven, dat hem dit droevige noodlot voorzegt was, dat hem zulks eerst over zou komen, waarom men op een van de voornaamste zuilen, dit dodelyk gebouw onderschragende, deze twee regels leest:

En ce Gibet ici ennemy
Sera pendu, Pierre Remy.

Het gemeen gevoelen en 't waarschynlykste is, dat deze beruchte galg gebouwt wierdt door last van Enguerrand van Marigni, grave van Longueville, kamerheer van Vrankryk, bewaarder van het kasteel de Louvre, en, volgens de geschiedenis van dien tydt, luitenant en gouverneur van 't gehele Fransche ryk. Maar niettegenstaande deze roemryke tytels, en de goede diensten, door hem aan Philips den Schonen bewezen, hadt hy het ongeluk van daar aan gehangen te worden: want in den jare 1314 de koning gestorven, en het opperryksbewindt in handen gevallen zynde van Karel van Vrankryk, onder de minderjarigheit van koning Lodewyk, zynen neef, hadt hy een dodelyken haat tegen Marigni opgevat, en wist tegen hem vele beschuldigingen in te brengen. Zyn proces wierdt op het kasteel van Vincennes door de Pairs en baronnen van 't ryk opgemaakt, en hy gedoemt om aan deze galg gehangen te worden. Dit vonnis wierdt op zaturdag na Hemelvaartsdag in den jare 1315 uitgevoert. Men hing eertyds de ligchamen van alle de misdadigers, binnen Parys gerecht, met yzere ketens aan deze galg, en liet ze daar aan hangen: men leest ook, dat het ligchaam van Jan van Montagu, kamerling des konings, grootmeester van Vrankryk, en opperbestierder van des konings geldmiddelen onder de regering van Karel den VI, daar den 28 September des jaars 1412 was afgenomen, na dat hy daar drie jaren te voren door de factie van den hertog van Burgundië, en den koning van Navarre was aan gehangen. Na dat deze galg nedergeworpen wierdt, bragt men de ligchamen der binnen Parys ter doodt gebragte misdadigers, niet verre van de kapel van St. George, op eene zekere plaats, daar toe geschikt. Deze kapel wierdt daar na de abdy van St. Maglorius, en is tegenwoordig de kerk der boetdoende nonnen, in de straat van St. Denys: want in den jare 1515 ontdekte men daar vele doodsbeenderen, aan ketenen en touwen vastgemaakt, toen men den grondt daar omvroette, om het fondament te leggen. *Le Maire Paris ancien & nouveau.*

MONTFAUCON, in 't Latyn *Mons Falconis*, is de naam van nog eenige plaatsen in Vrankryk, als 1) eene vrye heerlykheit in de provincie van Berry, op de grenzen van het Nivernois. 2) Een kleine plaats in Champagne, op de grenzen van Lotharingen, niet verre van Verdun; en 3) een kleine plaats of burgt in 't landschap Anjou.

MONTFERRAT, een hertogdom in Italië, in 't Latyn *Ducatus Montis Ferratensis*, welkers Wester en Noorder einden in Piemont inschieten. Ten Oosten paalt het aan het hertogdom van Milaan, en ten Zuiden aan 't Genueesche gebiedt. Deze naam is haar gegeven naar de twee Latynsche woordties *mons* en *ferax*, vermits het gansche landt uit bergen en heuvelen genoegzaam bestaat, maar echter zeer vruchtbaar is. Men rekent het zelve 24 mylen in de lengte, en 12 mylen op het allerbreedste: hoewel in het midden, daar het aan de eene zyde tegen het graafschap Asti, en aan de andere zyde aan het landt van Alessandria grenst, heeft het naauwlyks de breedte van een half uur gaans. De rivieren, daar in vloeiende, zyn de Po en de Tanaro. Men rekent, dat 'er 60 steden en eenige honderd kasteelen en dorpen in leggen. De voornaamste plaatsen zyn: Trino, Casal, Alba, Cortemiglia, Corzegno, St. Damiano, Aqui, Incisa, Nizza della Paglia, en Spigno, dat den tytel van markgraafschap voert, en een onmiddelbaar Rykslêen is. Voor 't overige is dit landt alom vruchtbaar en vermakelyk, en de heuvelen en bergen zyn overal, en inzonderheit te Casal en Alba, met wyngaarden en korenlandt rykelyk voorzien, echter in zulk een overvloedt niet, dat men 'er kan van verzenden. De koophandel bloeit daar ook in zyde stoffen en andere waaren. Men zegt, dat des hertogs inkomsten voormaals op 200000 kronen belopen hebben; maar de zelve zyn tegenwoordig zeer vermenigvuldigt. In vroeger tyden was Montferrat een gedeelte van Ligurië, maar geraakte omtrent derdehalf honderd jaren voor Christus geboorte onder de macht der Romeinen. Deze hebben het weder aan de Longobarden in den jare 568 moeten overlaten; waar op de Franschen in den jare 773 het vermeesterden, en vervolgens is 't aan de keizers van den Carolingischen stamme gekomen, die het tot den jare 900 behouden hebben: want na dien tydt moest het, gelyk andere Italiaansche landschappen, aan een eigen vorst, die zich tegen den keizer opwierp, onderdanig zyn. Maar de Duitsche keizer Ottho de I verloste het zelve uit de slaverny van dien onrechtvaardigen bezitter, en verhief het tot de waardigheit van een markgraafschap in den jare 967. Hier op beleende hy daar mede *Alram*, of, gelyk anderen willen, *Aleran*, die een van de nakomelingen van Wittekind den Groten, vorst van Saxen, zou geweest zyn. De navolgers van dezen Alram zyn geweest: *Willem* de I, *Bonifacius* de I, *Willem* de II, *Rombold*, *Bonifacius* de II, *Willem* de III, *Reinerus*, *Willem* de IV en *Willem* de V. Dezen laatsten volgde in den jare 1170 zyn broeder *Bonifacius* den III in de regering, wordende mede, gelyk zyne voorzaten, markgraaf van Montferrat, en bygenaamt met den Langen Degen. Deze trouwde met Sybilla, zuster van Boudewyn den IV, koning van Jeruzalem, by welke hy teel-

teelde *Boudewyn* den V, markgraaf van Montferrat, en koning van Jeruzalem, jong gestorven in den jare 1186: *Reinier*, koning van Thessalonika, die met Kuira Maria, dochter van Emanuel van Comminnes, Griekfch keizer, trouwde, en zonder kinderen overleedt in den jare 1170; *Jordana*, gemalin van den keizer Alexis, en *Agnes*, eerst genuwt aan Guido Gerra, grave van Romandiola en Casentin, en ten twede maal met Albert, markgrave van Montespina. De boven aangeroerde Bonifacius de III, markgraaf of marquis van Montferrat, was koning van Thessalië, en een van de Christen vorsten, die in den jare 1202 naar 't Heilige Landt togen. Hy nam Constantinopel mede in, gelyk elders gezegt wordt; en toen men aldaar een nieuwen keizer zou verkiezen, kwam hy zeer in aanmerking; maar de Venetianen, denkende, dat dit met hun belang niet overeen zou komen, deden hun best, dat de verkiezing op Boudewyn, grave van Vlaanderen, viel. Weinig tyds daar na verkocht Bonifacius het eilandt Cyprus aan de Venetianen. Hy was in den jare 1204 getrouwt met Helena, dochter van den markgrave van Busca, en na haar overlyden met Margareta, of Maria van Hungarië, weduwe van Izaak den Engel, keizer van Constantinopel, de welke mede overleden zynde, hy ten derde maal trouwde met Eleonora van Savoje, weduwe van Guido, grave van Vintimille en Lusagne, markgraaf van Alpina, gestorven in den jare 1214, en dochter van Humbert den III, grave van Savoje, en van Beatrix van Vienne, zyne derde gemalinne. Deze Eleonora stierf in den jare 1225, hebbende aan den voornoemden haren gemaal nagelaten Willem den VI, die volgen zal; *Demetrius*, koning van Thessalië, zonder kinderen by Beatrix, Dauphine, zyne gemalinne, verwekt te hebben, overleden, en *Alix*, gemalin van Manfroi, markgraaf van Saluzzo. *Willem* de VI, markgraaf van 't Montferrat, nam ten huwelyk Bertha, dochter van Bonifacius, markgraaf van Gravezana, by welke hy gewan *Bonifacius* den IV, bygenaamt de Reus, die in den jare 1235 trouwde met Margareta van Savoje, dochter van Amadeus, grave van Savoje, by welke hy hadt *Willem* den VII; *Beatrix*, derde gemalin van Andreas van Burgundië, Dauphin van 't Viennois, en *Alix*. *Willem* de VII, bygenaamt de Grote, wierdt een berucht krygsman. Men zegt, dat die van Alexandrië hem gevangen namen, in welke gevangenisse hy in den jare 1292 overleedt. Hy was eerst gehuwt aan Izabelle, dochter van Richard, grave van Glocester, in Engelandt, en daar na keizer. Zy stierf in den jare 1257, en hy hertrouwde met Beatrix van Castilië, dochter van Alphonsus, bygenaamt de Wyze, en de Sterrekundige, koning van Castilië. Willem hadt van 't eerste bedde *Margareta*, getrouwt met Jan de la Cerda, en van 't twede bedde Jan, die volgt; *Jolanta*, gemalin van Andronicus Paleologus, bygenaamt de Oude, keizer van Constantinopel, waar van in het vervolg zal gesproken worden, en *Alix*, gehuwt aan Pons Ursinus, een Roomsch stedevoogdt. *Jan*, markgraaf van Montferrat, was een goedaardig vorst, en wierdt bygenaamt de Rechtvaardige. Hy veroverde Cazal, en stierf in den jare 1305, zonder kinderen by Margareta van Savoje geteelt te hebben. Dus eindigde met dezen Jan de eerste tak van 't stamhuis van Montferrat, en Jolanta, zyne zuster, was daar van erfgenaam. Zy was getrouwt, gelyk gezegt is, met Andronicus Paleologus, bygenaamt de Oude, keizer van Constantinopel, gestorven in den jare 1328. *Theodorus Commines Paleologus*, haar zoon, wierdt markgraaf van 't Montferrat in den jare 1306, en stierf in den jare 1338. Hy was getrouwt met Argentina Spinola, by welke hy teelde Jan den II, die volgt, en *Jolanta*, den 1 May des jaars 1330 op het kasteel Casselle gehuwt aan Aimoinus, grave van Savoje. Omtrent dit huwelyk moet men aanmerken, dat deze princes ten bruidschat medegegeven wierden de heerlykheden en 't kasteel van Lancio, Ciries, en Caselle, en daar was bedongen, dat, byaldien de markgraaf van Montferrat, of zyne afstammelingen zonder mannelyke erfgenamen kwamen te overlyden, Jolanta en hare nazaten het Montferrat zouden hebben, gevende alleen aan de vrouwelyke erven eene gift in geldt. Dit is oorzaak geweest van een langen oorlog tusschen de hertogen van Savoje en Mantua, gelyk hier na gezegt zal worden. Jolanta stierf den 24 December des jaars 1342, met den lof, die haar door de geschiedschryvers gegeven wordt, dat zy zeer Godvruchtig en liefdadig voor de armen was. *Jan*, of *Johannes Paleologus*, de II van dien naam, marquis van 't Montferrat, stierf in den jare 1371. Hy trouwde eerst met Cecilia van Comminges, dochter van Bernard den V, grave van Comminges, en van Laura van Montfort, en ten twede maal met Elizabeth, bygenaamt Escarmonde, dochter van Jakob den III van Arragon, koning van Majorka, enz. by welke hy teelde *Ottho*, marquis van 't Monferrat, gestorven zonder mannelyke nazaten gehad te hebben by zyne gemalin Jolanta van Clarence, dochter van Lionnet, hertog van Clarence; *Jan* de III, zonder kinderen overleden te Napels in den jare 1382; Theodorus, die volgt; *Willem van Montferrat*, en *Margareta*, gemalin van Pieter, grave van Urgel. *Theodorus Paleologus* de II, marquis van 't Monferrat, wierdt gouverneur van Genua, nam bezit van zyne staten den 9 October des jaars 1409, en verdreef daar uit den markgrave van Saluzzo, die hem het erfrecht wilde betwisten. De Genuezen, zich van zyne afwezendheit bedienende, joegen Georgius, markgraaf van Carrette, zyn luitenant, uit hunne stadt den 30 Maart des jaars 1413. Theodorus stierf in den jare 1418. Hy was getrouwt met Johanna, dochter van Robert, hertog van Bar, gestorven in den jare 1393, waar op hy den 17 January des jaars 1403 hertrouwde met Margareta van Savoje, bygenaamt de Grote, dochter van Amadeus van Savoje, prins van Piëmont, en van Catharina van Geneve. Deze Margareta wierdt

M.

eene nonne na de doodt van haren gemaal, en stierf den 23 November des jaars 1464, hebbende gene kinderen gehad. *Theodorus* was van het eerste bedde vader van Jan Jakob, die volgt; en van *Sophia*, eerst getrouwt met Philips Maria, grave van Pavië, heere van Verona, en ten twede male met Joh. Paleologus, keizer. Zy moest van beide deze mannen eene echtscheiding ondergaan, en maakte haar testament den 31 Augusty des jaars 1434, waar in zy haren broeder alle hare goederen toevoegde. *Jan Jakob Paleologus*, markgraaf van 't Montferrat voerde ook den tytel van graaf van Aquosana gedurende het leven van zynen vader. Hy verbondt zich met de Venetianen en Florentynen tegen Philips Sfortia, hertog van Milaan, de welke hem by de 60 plaatsen in den jare 1431 ontnomen hadt, en vervolgens Casal vermeestert hebbende, bragt hy het gansche Montferrat onder zyn geweldt. De markgraaf vluchtte hier op naar Venetië, en wierdt in zyn gebiedt herstelt door een vredesverbondt, gesloten te Ferrara den 26 April des jaars 1433. Hy was al in den jare 1407 verlooft aan Johanna van Savoje, dochter van Amadeus van Savoje, bygenaamt de Rode, en van Bonne van Berri, die hy eerst in den jare 1411 trouwde, en hy stierf in den jare 1445, hebbende uit dit huwelyk ter wereldt gebragt: 1) *Jan* den IV, markgraaf van 't Montferrat, getrouwt in den jare 1458 met Margareta, dochter van Lodewyk, hertog van Savoje, en van Anna van Cyprus. Hy stierf in den jare 1465, nalatende twee onechte dochters. De vorstin, zyne weduwe, hertrouwde met Pieter van Luxemburg, grave van St. Paul, de Ligni, enz. Zy stierf te Brugge in den jare 1483. 2) *Willem* de VII, markgraaf van 't Montferrat, die in den jare 1483 stierf, na dat hy twee maal was getrouwt geweest, eerst met Elizabeth van Milaan, en ten twede male met Bernarda van Brosse, bygenaamt Ponthievre, gestorven den 6 January des jaars 1474. Zy was de dochter van Jan van Brosse, den II van dien naam, heere van Boussak, enz. en van Nicole van Blois, bygenaamt Bretagne, gravinne van Ponthievre, markgravinne van Limoges, enz. 3) *Willem* hadt van 't eerste bedde *Blanka*, getrouwt in den jare 1485 met Karel, hertog van Savoje, en gestorven in den jare 1509; *Johanna*, gemalin van Lodewyk den II, markgraaf van Saluzzo; 4) Bonifacius, die volgt; 5) *Theodorus*, die door paus Paulus den II kardinaal wierdt gemaakt in den jare 1467, en den 21 January des jaars 1481 overleedt, aan een buitengemeen toeval: want zynde aan de tafel kwetste hy zich by geval met den rug van een mes, welke wonde, schoon ligt, zo sterk ontstak, dat de zelve oorzaak van zyne doodt was; 6) *Amadeus*, getrouwt den 23 December des jaars 1437; en 7) *Izabelle*, gemalin van Lodewyk den I, marquis van Saluzzo. *Bonifacius* de V, marquis van 't Montferrat, wierdt erfgenaam van zyne broeders, en stierf in den jare 1493. Hy was getrouwt met Helena van Brosse, zuster van Bernard, daar van gesproken is; en na haar overlyden hertrouwde hy met Maria van Servië, dochter van Stephanus, Despoot van Servië. Zyne kinderen waren: Willem, die volgt, en Jan Georg, waar van hier na gesproken zal worden. *Willem* de VIII, marquis van 't Montferrat, gestorven in den jare 1518, in den ouderdom van 58 jaren, was tweemaal gehuwt geweest, als eerst met Anna van Alençon, dochter van Renatus, hertog van Alençon, en van Margareta van Lotharingen, den 31 Augusty des jaars 1508; en na hare doodt hertrouwde Willem met Maria, dochter van Gaston den IV, grave van Foix, en van Eleonora, koninginne van Navarre. By de eerste hadt hy Bonifacius den VI, die volgt; *Maria* en *Margareta*, waar van de eerste trouwde met Frederik van Gonzaga, hertog van Mantua; maar dit huwelyk vernietigt zynde, hertrouwde die hertog met Margareta, hare zuster, in September des jaars 1532. *Bonifacius Paleologus*, de VI van dien naam, markgraaf van 't Montferrat, gestorven door een val van 't paardt op de jagt, was niet getrouwt, en maakte zynen oom Jan Georg tot zyn erfgenaam, waar van hier voor gezegt is, dat hy de zoon was van Bonifacius den V. Deze was te voren bisschop van Casal, en abt van Locedio, en willende daar na met Julia, dochter van Frederik van Arragon, koning van Napels, trouwen, overleedt hy den 30 April des jaars 1533, voor dat zyn huwelyk voltrokken was. Door zyne doodt, zonder mannelyke erven, ontstondt veel strydigheit over dit markgraafschap: want de hertog van Savoje eischte het, als oordelende daar recht toe te hebben, en de hertog van Mantua, die de laatstoverledene broeders dochter Margareta ter gemalinne hadt, oordeelde, dat hy de naaste was. De eerste stelde zyn recht in handen van keizer Karel den V, niet twyfelende of hy zou hem daar mede begunstigen; maar de keizer wees het in den jare 1536 den hertog van Mantua toe, waar tegen de eerste zich hevig aankantte; doch dit belette niet, dat de laatste daar van bezit kreeg. Hier uit ontstondt een oorlog, die echter haast eindigde. *Franciscus*, de zoon van den hertog van Mantua, wierdt markgraaf van 't Montferrat, en trouwde met Catharina, dochter van keizer Ferdinand den I. In den jare 1573 verhief keizer Maximiliaan de II dit markgraafschap tot een hertogdom, doch onverminderd de rechten, die Savoje daar op hadt. De erfvolging van Franciscus is aangeroert onder 't woordt GONZAGA. Dus moet alhier kortelyk gezegt worden, dat na de doodt van *Willem* zyn zoon, *Vincent*, tot de regering kwam, die van *Franciscus* den III gevolgt wierdt. Deze nu trouwde met Margareta, dochter van Karel Emanuel, hertog van Savoje, en stierf in den jare 1612, gene mannelyke erven, maar grote onlusten over de erfvolging nalatende. Zyne eenige dochter *Maria* was wel de naaste tot dit erfrecht, en wierdt daar in door den gemelden Karel Emanuel ondersteunt; maar het huis van Mantua oordeelde, dat dit hertogdom niet op deze dochter, maar op haar va-

ders broeder, Ferdinand, komen moest; waar tegen de hertog van Savoje niet vergat wederom met zyne oude eischen voor den dag te komen, doch hy kon het 'er echter niet ophalen, vermits de hertog van Mantua, met hulpe van de Venetianen, zich meester van 't Montferrat maakte. Na dat de zelve benevens zynen broeder Vincent den II zonder erven overleden was, wierden de strydigheden op nieuw aangevat; want toen Karel, hertog van Nevers, een kleinzoon van Franciscus den II, nazaat van den eersten, markgrave van 't Montferrat, zo wel wegens zich zelve, als zyne gemalinne, de voorgemelde Maria, eene dochter van Franciscus den III, de regering van 't Montferrat in den jare 1627 wilde aanvaarden, kantte zich de hertog van Savoje daar tegen, verbondt zich met Spanje, en bragt het door een vredeverbondt, te Regensburg in den jare 1630 gesloten, zo verre, dat de steden Alba, Trino, en zo veel landt, als 18000 dukaten aan renten jaarlyksch opbragt, aan dien hertog afgestaan wierden, hoewel zulks naderhandt door bemiddeling van den kardinaal Mazarin op 15000 scudi bepaalt wierdt. In het vredestraktaat, te Munster in den jare 1648 gesloten, hadt Vrankryk eene schuldt van 490000 goudguldens van den hertog van Savoje aan den hertog van Mantua overgenomen te betalen: in het zelve traktaat wierdt ook bedongen, dat de hertog van Savoje met den tytel van 't Montferrat en des zelfs onderhorige landen, standen, onderdanen en gerechtigheden, volgens kracht van de vrede, in den jare 1631 te Cherasco, in Piëmont, getroffen, beleent zou worden. In den laatsten oorlog over het erfrecht der Spaansche kroon heeft het hertogdom van Montferrat aan den keizer, als zynen leenheer, zich onderworpen, en de hertog van Savoje is daar mede beleent geworden. *Possevin. in Gonzagua, & Hist. Mont. Capriata en Virgilio Pagani della Guerr. di Montf. Sansovin. Orig. delle Famigl d'Ital, Guichenon Hist. de Savoje. Du Cange Hist. de Const.*

MONTFERRE is de naam van een berg digt by Jericho, in Palestina, die zich uitstrekt in het landt der Moabiten. Tusschen dezen berg en nog een anderen legt eene vlakte, die men het grote veldt noemt, en die haar begin neemt met het vlek Gennabata, en tot aan de Dode Zee zich uitstrekt. *Jozephus Joodsche Oorlogen* II *boek*, 27 *hoofdstuk.*

MONTFLEURY, een berucht toneelspeler van den schouwburg in 't hof van Burgundië te Parys, liet een zoon na, die, het beroep van zynen vader verwerpende, echter niet naliet verscheide toneelstukken, die met vermaak ontfangen wierden, te maken. Men heeft ze byeen verzamelt, en zy zyn ten getale van 14 stuks in twee delen in den jare 1709 gedrukt, 20 jaren na zyne doodt. *Mercur. Galant. Aug.* 1705. *Bayle.*

MONTFOORT, of MONTFORT, een steedtie in Spaansch Gelderlandt, gelegen in een moeras, tusschen de Roer en de Maas, twee mylen van Roermond, ten Zuiden. Het *huis van Montfoort* legt mede rondom in een moeras, en men kan 'er alleen langs eenen weg by komen. Henrik van Montfoort, bisschop van Luik, broeder van Ottho den III, grave van Gelder, heeft het omtrent den jare 1251 laten bouwen; maar het is niet voor den jare 1267 voltrokken, uit de puinhopen van de vesting Wyk, tegen over Mastricht, die door Henrik van Montfoort, ingewikkelt in den oorlog tegen de Brabanders, verwoest was: want hy liet de zelve afbreken, en de stenen derwaarts voeren. Wegens de vermakelyke gelegenheit van dit kasteel hebben de vorsten van Gelderlandt daar dikwils hun verblyf gehouden. Reinald de I van Gelder, door zynen eigen zone daar gevangen gezet, is 'er in den jare 1326 gestorven. Zie *Pontanus Geldersche Geschieden.* I *Deel, fol.* 63.

MONTFOORT, of MONTFORT, eene kleine stadt, de vierde en minste van het sticht van Utrecht, aan den Yssel, op de grenzen van Hollandt, en ruim drie uuren van de stadt Utrecht gelegen. Hier stondt eertyds een zeer sterk kasteel, zynde in den jare 1156 door bisschop Godefridus van Rhenen tegen de Hollanders gebouwt. In de oude parkementen en opene brieven wordt het op verscheide wyzen geschreven, als *Montfoort, Muntfoord, Montfoorde*, enz. maar waar van daan het dezen naam gekregen heeft, is niet recht bekend, zynde onzeker of het woordt *Montfoort* genomen is uit het boeren-Latyn der Franschen (dat is de Latynsche taal zo als ze langen tydt in Vrankryk gesproken is) en zo veel te zeggen is als *Mons fortis*, dat is *Sterke-berg*; dan of het gehouden moet worden voor een Nederduitschen naam, de welke is zamengestelt van *Mond* en *forte* (of *vorde*, dat eene ondiepte betekende), om dat de Yssel misschien hier ter plaatse weleer ondiep en waadbaar is geweest. Montfoort hadt van ouds zyne byzondere heeren, of burggraven, de welke heeren of burggraven van Montfoort genoemt wierden, van welke hier na breder zal gesproken worden; maar als eindelyk eene vrouw, de laatste erfgename van deze burggraven, het zelve door trouwen gebragt hadt aan het geslacht van *Merode*, heeft Ferdinand Philips van Merode, markgraaf van Westerloo, het zelve in den jare 1648 verkocht aan de Heeren Staten van Utrecht, waar van de koopbrief te vinden is by Antonius Matthæus in zyn voortreffelyk werk *De Nobilitate, lib.* III, *pag.* 809. Verscheide oude stukken, de onlusten en krakeelen der burggraven van Montfoort met de bisschoppen van Utrecht, en inzonderheit met Floris van Wevelinkhoven, rakende, kunnen in de Aantekeningen op de beschryving van deze plaats, in het *twede Deel* van de *Historie van het Utrechtsche Bisdom*, *pag.* 271 *enz.* nagezien worden. De Franschen namen dit steedtie in bezit in den jare 1672, en lieten het kasteel springen. Hier was in de Roomsche tyden eene kollegiale kerk, de welke ingewyd was ter eere van St. Jan, en waar van de kanunniken op zyn Latynsch *Domini memoriæ*, en in het Nederduitsch *Koorheeren* genoemt wierden. In die kerk waren elf vikaryen: ook was 'er eene in de kapelle van het Oude-mannenhuis, de welke naderhandt, met toestemminge der Staten van Utrecht, ten behoeve van dat Oude-mannenhuis is vernietigt. De ridders van Malta hebben hier mede een kommandeurschap gehad, behorende onder de balie van Utrecht. In deze plaats is geboren de beroemde *Lambertus Hortensius*, van welken op zyn plaats gesproken is. Montfoort heeft, onder de kleine steden, mede stem in de vergadering der Staten van Utrecht. In het geestelyke wordt het door twee Gereformeerde predikanten bedient, staande onder de classis van Utrecht. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 130. *Cortgeen Stichts Kron. S. van Leeuwen Batavia illustr. Hist. van het Utrechtsche Bisdom* II *Deel.*

MONTFOORT, of MONTFORT. (HET GESLACHT DER HEEREN VAN) De heeren van Montfoort worden in de oude brieven zomtyds kasteleinen, zomtyds burggraven, en zomtyds heeren genoemt.

EVERHARD, burggraaf van Montfoort, wordt bevonden als getuige gezegelt te hebben met het wapen van Montfoort, zynde een schaakbordt van zilver en sabel, in zekeren brief van Ottho van der Lippe van den jare 1227.

WILLEM VAN MONTFOORT wordt vermeld als getuige in een brief van Ottho, bisschop van Utrecht.

WOUTER GERHARDS, burggraaf van Montfoort, staat als getuige in een brief van bisschop Henrik, in den jare 1260.

PHILIPS VAN MONTFOORT en

SWEER VAN MONTFOORT worden, nevens Henrik, burggrave van Leiden, Dirk van Wassenaar, Simon van Benthem, Floris van Drunen, Jakob van den Woude, en andere edelen vermeld, die in den jare 1301 bisschop Willem versloegen. Naderhandt heeft omtrent den jare 1400 van dit geslacht geleeft

FLORIS VAN MONTFOORT. Hy beleende in den jare 1407, toen de stadt Gorkum wierdt beklommen, tien edelen, als vermeld staat in de sekretary van Leiden, in zeker boek, daar toe zynde, *fol.* 17. Hy was getrouwt met Lysbeth van den Bossche, uit het geslacht van Ysselstein, dochter van Hugo van den Bossche, wiens grootvader was Gysbrecht van den Bossche, getrouwt met N. van Alblas, Johans dochter, en liet na

JAKOB VAN MONTFOORT, die getrouwt was met Marcelia van Tol, dochter van Floris van Tol, schildknape, vermeld in den jare 1405, in het beleg van Hagestein en Everstein. Hy verwekte

FLORIS VAN MONTFOORT, die stierf te Bergen op den Zoom, zynde getrouwt geweest met Beatrix van Lis, Kerstans Nanninx dochter, vermeld in de Kronyk van Hollandt op den jare 1481. Zyn vader was Nanne van Lis, die in 't gemelde jaar 1407 te Leiden ook beleent heeft vyf en twintig edelen, als blykt *fol.* 18. Floris voornoemt liet na 1) *Jan van Montfoort*, getrouwt te Delft. Hy wan *Paulus van Montfoort*, wiens dochter, *Maria van Montfoort*, eerst trouwde met Pieter van Swieten, heere van Swieten, zone van Gysbert van Swieten, ridder, en van N. van Diemen, en verwekte by de zelve *Gysbert van Swieten*, getrouwt met de dochter van Floris van Wyngaarden; en Lutgaart van Swieten, getrouwt met Gerrit van Schoten, baljuw van Kennemerlandt. Naderhandt trouwde zy met Kornelis Kroefink, ridder, heer van Benthuizen en Soetermeer, houtvester van Hollandt, zone van Jakob Kroefink, rekenmeester in 's Gravenhage, en te Mechelen, en van Maria van der Does, uit Zuid-Hollandt, en wan by de zelve een zoon, *Jakob Kroefink*, heer van Benthuizen en Soetermeer, getrouwt met Sandrina van Kruningen, bastaard dochter van Jan van Kruningen en Heenvliet. 2) Jakob van Montfoort, die volgt; *Margareta van Montfoort*, eerst getrouwt met Henrik van Paffenrode, en naderhandt met Richard Baradot, secretaris van den groten Raadt te Mechelen, en liet van beide kinderen na. *Alyd van Montfoort*, die trouwde met Jan van Blitterswyk, en wan kinderen. *Maria van Montfoort*, religieuze en konventuale van St. Michaël in de Urguwen-kamp te Leiden. *Cecilia van Montfoort*, getrouwt met Gerrit van Stieneveldt, met kinderen.

JAKOB VAN MONTFOORT, zoon van Floris van Montfoort en van Beatrix van Lis, stierf den 17 Maart des jaars 1554, en wierdt begraven te Leiden in de Nonnenkerk, nu de akademie, onder een zark met zyn naam en kwartieren, als volgt:

MONTFOORT.	LIS.
TOL.	VAN DER MYE.

Hy voerde zelf Montfoort met Lis gekwartileert, was getrouwt met Dirkie Boelens van Lindenburg, Dirks dochter, die burgermeester van Amsterdam was, in den jare 1457, en liet na *Diderik van Montfoort*, die trouwde tot drie verscheide malen, en liet kinderen na. *Nicolaas van Montfoort*, genoemt *Lindenburg*, die wan *Simon van Lindenburg*, getrouwt met de dochter van Kornelis van Sanen. *Floris van Montfoort*, die een zoon naliet, *Jakob van Montfoort*, en eene dochter, *Heilwig van Montfoort*, die trouwde met Henrik van Santen, Dirks zone. *Josine van Montfoort*, getrouwt eerst met Nicolaas van Zyl, Pieters zone, by wien zy hadt *Goedela van Zyl*, eerst getrouwt met Dirk van Berkenrode, zone van Henrik van Berkenrode, en van Erkenraad van Bekestein. Zy wan een zoon, *Henrik van Berkenrode*, beleent met de goederen van Berkenrode in den jare 1559, en getrouwt met Maria Persyn, en na hare doodt met Reinout van Sonneveldt, by welke hy wan *Adriaan van Sonneveldt*. Josine van Montfoort, voornoemd, hertrouwde ten twede male met Simon van Heemskerk, Jans zone. *Catharina van Montfoort*, die trouwde met Dominicus Booth, zone van Frans Booth en van Christi-

ſtina van Oudshoorn, Domes dochter. *Beatrix van Montfoort*, getrouwt met Nicolaas van der Laan, by wien zy hadt *Gerrit van der Laan*, burgermeeſter van Haarlem, die getrouwt was met Catharina Oem, dochter van Jakob Oem, burgermeeſter te Dordrecht, en van Machteld Heermans, daar moeder van was Adriana van Drenkwaart, Willems dochter.

Het wapen van Montfoort is een ſchaakbordt van zilver en ſabel, 't welk naderhandt gekwartileert is met Lis. *Oude Holl. Kron. Van Leeuwen Batav. illuſtr.* Verſcheide oude heeren van Montfoort, in de bovenſtaande geſlachtlyſt niet vermeld, vindt men in een ouden brief, aangehaalt door den Hre. Aantekenaar op de *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom*, II *Deel*, *pag.* 271 *enz.*

MONTFORT. Zie MONFORT.

MONTFORTE, een kaſteel in Zwaben, anderhalf myl van den Ryn, en hoofdplaats van een graafſchap, dien naam voerende, en 't geen vaſt is aan Tyrol. Deze graven bezitten nog de heerlykheden van Tetnang en Argan, gelegen aan het meir van Conſtans, tuſſchen de ſteden Lindaw, Buckorn en Wangen. *Maty Dict.*

MONTFORTE, eene kleine ſtadt in 't Portugeeſche landſchap Tramontana, op de grenzen van 't hertogdom Bragança. Zy legt op het afhangende gedeelte van een hogen berg, en is met een kaſteel van zware muren en twee halve baſtions, mitsgaders andere veſtingwerken verſterkt. *Colmenar Delic. d'Eſpagne p.* 717.

MONTGAILLARD, (BERNARD VAN) bekend onder den naam van *Petit Feuillant*, dien men hem gaf, om dat hy te Parys bekend wierdt toen hy nog geen 20 jaren, of zynen volkomen waſchdom hadt. Zyn vader was Bertrand van Percin, heer van Montgaillard, en zyne moeder Antonetta van Vaillet, beide uit een oud en adelyk huis in Toulouze, en alwaar nog het geſlacht van Montgaillard in aanzien is. Hy wierdt geboren in den jare 1563, en Feuillant, of Bernardiner monnik in den jare 1579, en leide zich aanſtonts op het prediken, ſchoon hy nog niet in de Godgeleerdheit geſtudeert hadt. Hy predikte te Rieux, Rhodes, en te Toulouze. Het hof van Vrankryk maakte geen minder werk van zyne predikatiën dan de provincie van Languedok. Hy ging mede naar Parys toen de Feuillanten door koning Henrik den III aldaar begunſtigt wierden, en hy hadt daar maar twee malen gepredikt, toen die vorſt en de koningin moeder begeerden, dat hy de predikatie zou doen by de Auguſtynen op den feeſtdag van de inzetting der ridderorde van den H. Geeſt. Hy ſlaagde by uitnemendheit daar in, gelyk ook in meer andere, die hy in de Louvre en elders deedt, waarom de koning begeerde dat hy de ganſche vaſten door zou prediken in de koninklyke parochie van St. Germain van Lauxerrois. Deze ſermoenen en die hy deedt te St. Severin deden hem zo veel achting verkrygen, dat men hem den voortreffelykſten achtte, dien men by iemands geheugen gehoort hadt binnen Parys: want hy bezat uitmuntende gaven voor den predikſtoel, en wiſt de gemoederen te raken, de hertstochten gaande te maken, en de zielen te bewegen. Maar vermits hy zich met de party van de Ligue wat al te driftig ingelaten hadt, en opentlyk het volk van den kancel de zelve aanprees, wierdt hy genoodzaakt naar de Nederlanden te wyken. Hier maakte hy zich niet minder geacht, en vervaardigde op 't bevel van den aartshertog Albert verſcheide lykredenen, als over de doodt van Maria, gemalin van keizer Maximiliaan den II, en haren zone Erneſtus; en eindelyk deedt hy 'er ook eene over dien hertog zelf in den jare 1622. Hy was bevordert tot abt van Orval, en ſtierf aan de waterzucht in die abdy den 8 Juny des jaars 1628. Men heeft zyn leven beſchreven, waar in men vele wonderlyke myrakelen vertelt, die hy zou gedaan hebben: echter kan men niet ontkennen, dat 'er veel zaken geweeſt zyn, die met zo een heilig leven geenzins overeenkwamen; en hem te laſt worden gelegt; inzonderheit zegt men, dat hy eenig deel gehad heeft aan den verſchrikkelyken moordt van Henrik den IV. *Thuan. Hiſt. l.* XCVIII. *ad an.* 1590. *Maimbourg Hiſt. de la Ligue. Notes ſur la Confeſſion de Sancy & ſur le Catholicon d'Eſpagne. Bayle.*

MONTGOMERI. Zie MONGOMERI.

MONT-HULIN, MONTULIN, is eene ſterke plaats in Pikardië, op de grenzen van 't graafſchap van Artois, digt aan Boulogne gelegen. Hier plagt weleer een byzonder gouverneur en een luitenant des konings zyn verblyf te houden.

MONTIEL, oudtyds *Laminium*, was weleer eene biſſchoplyke ſtadt, onder Toledo behorende, gelegen in oud-Caſtilië, zes of zeven mylen van Alcara, naar 't Weſten. Zy is de hoofdplaats van het Ooſtelyke gedeelte van Mancha, 't welk men noemt Campo di Montiel, en oudtyds *Laminitanus ager*. *Maty Dict.*

MONTIERANDEL, *Montierame*, eertyds *Dervum*, een ſteedtje, met eene abdy, in Vrankryk, gelegen in Champagne, aan de Voire, zeven mylen van 't Franſche Vitri, naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MONTIGNAK, bygenaamt *Le Comte*, een Franſch ſteedtje in Perigord, gelegen aan de Vezere, die men daar met een brug overgaat, vier of vyf Franſche mylen van Sarlat, en een weinig verder van Perigueux. Montignak heeft een kaſteel, daar nog overgebleven van de oude graven van Perigord, waarom het nog bygenaamt wordt *des Comtes*. Het toonde zyne getrouwheit in den dienſt des konings in de burgeroorlogen. De Latynſche ſchryvers noemen het *Montiniacum*.

MONTIGNANO. Zie MONTAGNANA.

MONTIGNI LE ROY, *Montiniacum Regium*, een Franſch vlek in Champagne, aan de Maas, die daar digt voorby loopt.

MONTIGNY, een kaſteel en vlek in het graafſchap Ooſtervandt, onder Henegouwen, twee uuren van Douay, digt by de abdy Marchiennes gelegen. Het voert den tytel van baronny, en is na het uitſterven van de graven van Hoorn aan de graven van Lalain van Hoogſtraten gekomen. *Guicciard. Beſchryv. van de Nederl. Zeiler. Top. Germ. Inf. p.* 211. *Tromsdorf.*

MONTILLI, of MONTEIL, eene plaats aan de Rhone. Catel meent, dat de zelve in Languedok legt; maar 't is waarſchynlyk, dat dit Montelimar in 't Dauphiné is, gelyk Chorier zegt.

Conciliën van Montilli.

Milo, gezant van den paus, vergaderde in den jare 1208 de kerkvoogden van de naburige provinciën te Montilli over de kerkelyke zaken tegen de Albigenzen. Hier wierdt beſloten, dat Raimond de VI, graaf van Toulouze, die hen onderſteunde, te Valence in perſoon verſchynen moeſt voor den gezant, om daar middelen uit te vinden, waar door de onheilen des oorlogs zouden kunnen voorgekomen worden. Pieter en Hugo, gezanten van den H. ſtoel, vergaderden een concilie te Montilli, of Montelimar, in den jare 1248, om verſcheide gewigtige zaken aldaar te verhandelen, waar van men gewag maakt in het ſynode te Valence, gehouden in dat zelve jaar.

MONT-JOSIEU, (LODEWYK VAN) in 't Latyn *Demontjoſius*, of *Demontioſus*, een edelman van 't landſchap Rouergne, maakte zich door zyne geleerdheit en verſcheide werken in de XVI eeuwe berucht. Hy leerde de wiskunde aan den hertog van Jojeuſe, broeder des konings van Vrankryk, en verſelde hem op zyne laatſte reize naar Rome in den jare 1583. Hier ſchreef hy een werk, getytelt: *Gallus, Romæ hoſpes*, gedrukt in den jare 1584 in 4. en aan paus Sixtus den V opgedragen. Daar in toonde hy zyne doorgeleerdheit in de oudheden. Weder in Vrankryk gekomen zynde leide hy zich voornamentlyk om de *Mechanica* der ouden op te helderen, en ten gebruik van 't algemeen te maken. Hier op droeg men hem op een laſtigen arbeidt, maar nuttig voor de ſtadt Parys, namentlyk om de zelve te zuiveren van alle vuiligheden en ſlyk der ſtraten, waar aan hy veel moeite hadt, door gedurig de bekwaamſte plaatſen voor goten of rioelen uit te vinden, en waar door hy zyne meeſte eigene goederen verſpilde. Dit ongeluk wierdt gevolgt door een nog groter, want hy trouwde een zeer boosaardig wyf, die hem de doodt veroorzaakte. Hy hadt verſcheide fraaie dingen voor om uit te vinden, maar zy bleven in 't gebroken, om dat hem geldt ontbrak. Hy was zacht en gemakkelyk van aardt, en met een geeſt begaaft, bekwaam om de ſchoonſte kunſten uit te vinden. Behalven het voorgemelde werk ſchreef hy ook: *Un traité ſur les Semaines de Daniel, & des paroles de Prophete Ezechiel*, gedrukt te Parys in den jare 1582; *Deux livres de la doctrine de Platon & de l'Explication des nombres Platoniques*; *Traité de la nouvelle Coſmographie*, waar in hy de dwalingen der ouden klaar aantoont. Nog ſchreef hy in 't Latyn een werkje, onder den tytel van: *De re nummaria & ponderibus*; nog: *Des præceptes de Rhetorique mis exactement an table par une ſinguliere methode*, en nog meer andere, die niet gedrukt zyn, maar door du Verdier Vauprivas aangehaalt worden. *Thuanus Hiſt. l.* LXXVIII. *p.* 478. *Bayle Dict Crit.*

MONT JOUY, of MONT-IVIC, 't welk zo veel betekent als *Mons Jovis*, of, zo als anderen willen, *Mons Judæus*, dat is *Jupiters* of *Judasberg*, is een zeer hoge berg digt by de ſtadt Barcellona, in Catalonië, die zich Weſtwaarts in eene vlakte verheft, en als een voorgebergte of kaap in de Middelandſche zee uitſteekt. Men vindt op de zelve ſchone hoven en boſſchadiën, maar inzonderheit eene zeer ſterke en met grof geſchut wel voorziene veſting, die tot beſcherming van de ſtadt Barcellona niet weinig toebrengt, en de belegeraars geweldig belemmert. Ook wordt uit dezen berg eene grote menigte ſtop-of vulſteen, die zeer hard is, gehaalt. *Colmenar Delic. d'Eſpagne.*

MONT-JOYE, in 't Latyn *Mons gaudii*, een ding, zeer beroucht in de oude geſchiedeniſſen. Het beſtondt eertyds in een hoop ſtenen, of zamengeſtelde ſtenen tot een zuil, waar op tekenen ſtonden, hoe verre men van deze of gene plaatſen af was: inzonderheit was dit gebruikelyk in het Beloofde Landt, op dat de reizigers weten zouden op wat weg zy waren, het welk dan in hen een ſoort van blydſchap verwekte; en om dat ze zomtyds op bergen, of eenige hoogtens geſtelt waren, wierden zy *Montes gaudii*, of *vreugde-bergen* genaamt. Zodanig een Mont-Joye ſtondt weleer zeer digt by de St. Pieterskerk te Rome, en Otho Friſingenſis geeft aan het Vatikaan den zelven naam. De Heidenen rechtten diergelyke gedenkzuilen op ter eere van hunnen godt Mercurius; maar de Chriſtenen hebben naderhandt op de wegen houte, ook wel ſtene kruiſſen opgerecht. De gene, die op den weg van Parys naar St. Denys ſtaan, noemt men nog heden ten dage *Mont-Joyes Saint Denys*. *Dictionaire de Trevoux.*

MONT-JOYE *ſaint* DENYS is een naam, die nog heden gevoert wordt door den wapenkoning van Vrankryk, het welk daar van daan komt, dat het oude veld-of krygsgeſchreeuw in de Franſche legers uit deze drie woorden plagt te beſtaan. De oorſpronk van deze gewoonte, of de afkomſt van dit woordt, wordt van eenigen daar van afgeleid, dat het, gelyk hier boven gezegt is, zo veel betekent als *Mons gaudii*, een *vreugde-berg*. Anderen zeggen, dat het eigentlyk van *Moultjoye*, dat is, *veel* of *grote vreugde*, afkomſtig is. Raoul de Presle, die ten tyde van Karel den VI, koning van Vrankryk, leefde, voerde den naam van dit veld-geſchreeuw, of van een toren, Mont-Joye genaamt, by welken koning Clovis, of Clodoveus, toen hy in het dal van Conflans St. Honorine zyne vyanden een veldſlag leverde, de overwinning bekomen hadt. Robert Cenalis, biſſchop van

Avranches, en anderen ſchryven, dat koning Clovis, kort voor dat hy een Chriſten wierdt, zich by het treffen van Tolbiak (tegenwoordig Zulch, in 't hertogdom Gulik gelegen, genaamt) in levensgevaar bevondt, en in dezen ſtaat St. Dionyſius onder den naam van Jupiter aangeroepen heeft, zeggende in die tale: *Saint Denys, mon Jove*, en dat daar uit het veldgeroep van Mont-Joye van daan gekomen is. Het is altydt zeker, dat de koningen van Vrankryk den ſtandaardt van St. Denys, *Oriflamme* genaamt, vooraan in hun leger lieten dragen, en dat wanneer er geroepen wierdt: *Mont-Joye St. Denys!* het een teken was, dat de krygsbenden zich by die Oriflamme, of ſtandaardt, waar op St. Denys ſtondt afgebeeld, vervoegen moeſten. De hertogen van Burgundië, die in hunne hoofdvanen, of ſtandaards, het kruis van St. Andries voerden, lieten in diergelyke gelegenheden uitroepen: *Mont-Joye St. André!* Dus hebben ook de koningen van Engelandt in gebruik gehad van als een veldgeroep uit te ſchreeuwen: *Mont-Joye notre Dame St. George!* en de hertogen van Bourbon: *Mont-Joye notre Dame! Meneſtrier Dict. de Trevoux.*

MONT-JOYE, of *Mons gaudii*, *vreugde-berg*, is ook de naam van eene ridderorde, opgerecht te Jeruzalem door paus Alexander den III, en in den jare 1180 onder den regel van St. Baſilius beveſtigt. De ridders droegen een wit, of, zo als anderen willen, een rood kleedt, met eene witte vyfpuntige ſter op de borſt, en waren verplicht tegen de ongelovigen te ſtryden. Koning Alphonſus de Wyze voerde deze orde in Spanje in, om tegen de Moren te vechten, gaf aan de zelve eenige inkomſten, en noemde hen de ridders van Monfrak, naar hunne verblyfplaats in Caſtilië; maar onder de regering van koning Ferdinand wierden zy onder de orde van Calatrava geſtoken. *Tamburinus du droit des Abbes. Juſtinianus. Quaresmius in Hiſt. ordin. milit. Gryphius.*

MONTLEHERI, eene Franſche ſtadt, niet verre van Parys, in 't gebiedt van Isle de France, gelegen op een heuvel, met een kaſteel, 't welk Thibaut File-Etoupes daar deedt bouwen in den jare 1015. Een klein riviertie, 't welk door Montleheri vloeit, ſtort zich een weinig verder in de Orge. Deze ſtadt is aanmerkelyk door de verdienſten van hare oude heeren, en door den ſlag, die daar op den 16 July des jaars 1465 voorviel tuſſchen koning Lodewyk den XI en Karel van Vrankryk, hertog van Berri, zynen broeder, met den hertog van Bretagne, en verſcheide andere heeren, hem aanhangende, onder voorwendſel voor 't behoudt van 't algemeen. De koning hadt wel veel voordeel, maar zyne vyanden behielden echter het ſlagveldt. Philips van Comines zegt, dat een voornaam heer van 's konings zyde de vlucht nam, en liep zonder ophouden, tot dat hy te Luſignan, in Poitou, aankwam, en een ander heer van de party des hertogs van Berri vluchtte tot aan Queſnoi, in Henegouwen. De gemene roep ging, dat zy alle beide den ſlag verloren hadden. Montleheri heeft den tytel van graafſchap, een prooſtdy en kaſtelny. De kardinaal Richelieu kocht het zelve als een eigen goedt, en koning Lodewyk de XIII nam het over van dien kardinaal voor het zelve geldt, en voegde het graafſchap van Montleheri aan het hertogdom van Chartres, een erfgoedt van zynen broeder Gaſton Jan Baptiſt van Vrankryk, hertog van Orleans, enz. *Du Cheſne Hiſt. de Montmor. & Antiq. des villes de France. Papyr. Maſſon Deſc. Flum. Du Pui Droits du Roi. Chopin.*

MONTLEHERI. (HET GESLACHT) Het huis van Montleheri is een tak van dat van Montmorenci. *Bouchard* de I, baron van Montmorenci, trouwde met Ildegarda, de dochter van Thibaut den I, graaf van Chartres, Blois, enz. by welke hy onder andere kinderen teelde *Burchard* den II, die de oudſte linie heeft voortgezet; en *Thibaut*, heer van Brai en Montleheri. Deze was opziender der boſſchen van koning Robert, en liet het kaſteel van Montleheri bouwen in den jare 1015. Hy wierdt vader van *Guido* den I, die met Hodierna trouwde, by welke hy gewan Miles, bygenaamt de Grote, die volgt; Guido den II, waar van daar na gewag gemaakt zal worden; *Alix*, gemalin van Hugo, heere van Puiſet; *N.* gehuwt aan Gautier, heere van St. Valeri; *Meliſſenda*, aan Hugo, grave van Retel, en *Elizabeth*, als twede gemalin aan Jofelin, heere van Courtenai, in den echt verknocht. *Miles*, of *Milo*, trouwde met eene ryke juffer, genaamt Lithieuze, markgravinne van Trojes, by welke hy teelde *Guido*, bygenaamt *Trouſſel*, die eene eenige dochter hadt, genaamt *Elizabeth*, vrouwe van Montleheri, gehuwt in den jare 1114 aan Philips, grave van Mante, dien koning Philips de I geteelt hadt by Bertranda van Montfort; en *Milo*, markgraaf van Trojes, die zich beklaagde, dat men hem zyns vaders erfgoedt onthieldt. Hy rukte uit misnoegen zyne vrienden en eenig krygsvolk byeen, en belegerde Montleheri; maar Guido de II, bygenaamt de Rode, verplichtte hem te rug te wyken. Van hem zal nog in 't vervolg geſproken worden. *Guido van Montleheri*, de II van dien naam, bygenaamt de Rode, was ſeneſchal van Vrankryk, en ſtierf in den jare 1108. Hy trouwde met eene juffer, genaamt Alix, of Elizabeth, by welke hy teelde *Guido* den III, grave van Rochefort, die met eenige groten, verbondelingen tegen koning Lodewyk den Dikken, aanſpande, en zonder erfgenamen overleedt in den jare 1111, of 1112; Hugo, die volgt; eene dochter, gehuwt aan Anſeau van Gerlande, en eene andere, *Luciana van Montleheri*. Guido, haar vader, die alles vermogt by koning Philips den I, trouwde haar uit in den jare 1104 aan prins Lodewyk, die vervolgens koning wierdt, onder den naam van Lodewyk den VI, gezegt de Dikke. Zy was nog niet ouder dan tien jaren; maar dit huwelyk wierdt in het jaar 1107 vernietigt, om dat zy te na in het bloedverwantſchap waren, op een concilie, door paus Paſcal den II, te Trojes in Champagne gehouden, waar na Luciana hertrouwde met Guichard den III, heere van Beaujeu. *Hugo van Montleheri*, heer van Creci, Gomets en Chateaufort, wierdt ſeneſchal van Vrankryk, en tekende in die hoedanigheit in den jare 1107 een begunſtigingsbrief, door koning Philips den I aan de priory van St. Eloi te Parys verleent. Hy was een ongeruſt en twiſtziek man, trekkende de minſte zaken zeer verre. De huwelyksvernietiging van zyne zuſter Luciana met den kroonprins was hem geweldig tegen de borſt, en hy wendde alle middelen aan om zich van dien hoon te wreken. Hier op verzamelde hy alle misnoegde heeren en groten van Vrankryk, verwoeſtte alles te vuur en te zwaardt, en bragt de kroon des konings aan 't waggelen, gelyk zulks Marigni breder in zyne Kronyk vermeldt. De koning wederſtondt met veel dapperheit de woede van dien prins, en zocht op alle wyze zyne verbondelingen van hem af te trekken. Hy maakte zich meeſter van Montleheri, en gaf die ſtadt aan Milo, jonger zoon van Miles, markgrave van Trojes, en broeder van Guido, bygenaamt Trouſſel. Deze Milo hadt daar eenig recht op, waar in de koning hem ſtaafde, en daar door aftrok van het verbondt zyner vyanden. Hugo van Creci deedt alles om de zelve weder te winnen, en de ſtadt vruchteloos met geweldt gepoogt hebbende te vermeeſteren, bediende hy zich van verraadt, en kreeg daar door niet alleen de ſtadt, maar ook zynen neef in handen. Hier op liet hy hem als een misdadige gebonden van kaſteel tot kaſteel omleiden, zoekende hem te bewaren, op dat de koning hem niet in vryheit ſtellen, en hy zich wreken mogt: derhalven liet hy hem eindelyk te Gomets wurgen, en 't ligchaam ten venſter uit werpen. Hugo wilde hier op de wereldt doen geloven, dat hy zich zelf de doodt hadt aangedaan, met zich te willen in vryheit ſtellen. De koning deedt daar op Gomets belegeren, en Hugo wierdt gedoemt zich door een tweegevecht te rechtvaardigen; maar hy hadt de ſtoutheit niet dit aan te nemen, en ziende zich overwonnen, wierp hy zich voor de voeten des konings, en ſmeekte om genade, die hem de zelve, benevens zyn landt, wedergaf. Hugo begaf zich hier op in de orde van Clugni, om daar boete te doen. Hy was getrouwt met Luciana, dochter van Amauri den II, heere van Montfort l'Amauri, en van Richella van Henegouwen, maar kreeg by haar gene kinderen. *Du Cheſne Hiſt. de la maiſon de Montm. De Chronyk van Marigni en Suger Leven van Lodewyk den Dikken. Le Feron. Godefroi. Mezeray.*

MONTLUC. Zie MONLUC.

MONT-MARSAN, in 't Latyn *Mons Martiani*, eene Franſche ſtadt in Gaſcogne, hoofdſtadt van een klein landt, alzo genaamt, gelegen aan de Midon, daar zy de Douſe ontfangt, om naar Tortas te lopen, en zich daar te mengen met de Adour. Dit landt is zeer vruchtbaar, en wordt de korenſchuur van de provincie genaamt. Mont-Marſan was berucht in de bugeroorlogen over den Godsdienſt in de XVI eeuwe. De Gereformeerden maakten zich daar van meeſter in den jare 1569 voor den ſlag van Montcontour. De heer van Montluc, naderhandt maarſchalk van Vrankryk, overweldigde deze plaats, waar in de hoofdman Favas, geboren te St. Macaire, het bevel hadt. In den tydt, dat men bezig was over de verſchillen te handelen, beſtormde de eerſte het kaſteel van achteren, en liet alles door den kling ſpringen, uit wraak van de doodt der vier baronnen van Bearn, die Montgommeri liet ponjarderen by 't innemen van Navareins. Dominicus de Gourgues, die wraak nam voor de Franſchen te Florida, gelyk elders gezegt wordt, was te Mont-Marſan geboren.

MONT-MARTRE, een berg digt by Parys, naar 't Noorden, daar de beruchte abdy, daar ſtaande, naar genoemt is. Velen zyn van gevoelen, dat deze berg eertyds *Mons Martis*, of de berg van Mars, genaamt was, om dat, zeggen zy, die afgodt daar aangebeden wierdt. Men vertelt ook, dat daar een vlakte was by dien berg, die men het Veldt van Mars noemde, alwaar de eerſte koningen van Vrankryk zich alle jaren eens aan 't volk vertoonden, het welk, naar 't getuigenis van Gregorius van Tours en verſcheide anderen, geſchiedde op den eerſten dag van Maart, of May. Eenigen geloven, dat het de godt Mercurius was, die aldaar aangebeden wierdt, en zeggen, dat het voor dezen afgodt was daar St. Denys en zyne makkers gebragt wierden, den zelven vragende of zy hem ten vure zouden doemen, maar dat die afgodt beval, dat men hen het hoofdt zou afſlaan. Dit is het gevoelen van Hilduinus, abt van S. Denys. Anderen zyn van gedachten, dat deze berg zynen naam van Mont-Martre gekregen heeft, om dat men aldaar den gemelden St. Denys met zyne geſellen gemartelt heeft, en daarom den Martelberg heet: waarom ook de kapel, die daar gebouwt is, de Martel-kapel genaamt wordt. Flodoard, kanunnik van Rheims, maakt van deze kapel en den Martelberg gewag op het jaar 944. De kerk van Mont-Martre wierdt met al haar onderhorige aan 't klooſter St. Martin des Champs door Willem den I, biſſchop van Parys, in den jare 1098 gegeven. En in den jare 1124 Lodewyk de Dikke, willende een klooſter voor de Benedictyner monniken op dezen berg ſtichten, nam daar toe deze kerk van de monniken van St. Martin, en gaf hen in de plaats die van St. Denys van la Chartre te Parys. Dus wierdt dit klooſter verrykt met deze kerk, verder prachtig opgebouwt, en door paus Eugenius den 22 April des jaars 1146 beveſtigt. De kapel, daar aan gebouwt, wierdt door den zelven paus ingewyd den 1 Juny van dat zelve jaar. De ſchone galery, die van boven het klooſter nederdaalt tot aan de kapel, wierdt gebouwt in den jare 1611 door de zorg van Maria van Beauvilliers, abdiſſe van Mont-Martre.

MONTMAUR (PIETER VAN) was van eene ſlechte afkomſt, een

een boeren zoon uit 't neder-Limosin, en in den jare 1576 geboren. In zyn twaalfde jaar begaf hy zich by de Jesuiten te Bourdeaux, om by de zelve de gronden zyner studiën te leggen, en schoon hy daar zich ellendig behelpen moest, leerde hy nochtans de wetenschappen met veel gemakkelykheit. De Jesuiten, grote verwachting van hem krygende, namen hem in hunne maatschappy aan, en zonden hem naar Rome, daar hy drie jaren de spraakkunst onderwees. Maar hy verliet wel haast deze orde, en vermits hy doorgaans ziekelyk was, of om dat, gelyk eenigen zeggen, hy de zegels nagemaakt hadt, waarom hem de vader provinciaal niet lyden mogt, trok hy naar Avignon, daar hy als een kwakzalver zyne waaren verkocht, en 'er veel geldt mede won. Van daar trok hy naar Parys, om daar met dit handwerk zyn kost te winnen; maar doordien hem hier het geluk zo wel met de kwakzalvery niet dienen wilde, trachtte hy door vaarzen te maken, en andere kunsten, zyn broodt te winnen, hopende, dat de kardinaal Richelieu, die hy wel wist dat veel werk maakte van gaauwe geesten, hem zou bevorderen. Hier op wierdt hy eenigen tydt leermeester van den zone des maarschalks de Preslin, tot dat hy in den jare 1623 in de plaats van Hieronymus Goulu tot koninklyke professor in de Grieksche tale wierdt aangestelt. Men zegt, dat hy deze waardigheit voor eene somme gelds kocht. Schoon hy nu van zyne inkomsten, die men op 5000 Fransche guldens schatte, wel leven kon, was hy altydt genegen om op kosten van een ander te smullen, en als hy wist waar men open tafel hieldt, of op een maaltydt eeten niet zag, begaf hy zich daar naar toe, en betaalde den huiswaardt met eenige aardige vertellingen en aanmerkingen, die hy uit deze of gene schryvers getrokken hadt, wetende zich daar door by een iegelyk behagelyk te maken, waar by hy het schimpen op verscheide geleerde lieden, het zy ze dood, of nog in wezen waren, niet laten kon, waar door hy echter zo veel vyanden als vrienden maakte, en dikwils de handen op 't hoofdt kreeg van vele geleerden in zynen tydt, als daar waren de heeren Balzac, Valois, Menage, Ricaut, en meer andere, die hem braaf hekelden, ja van Sodomie en doodslag beschuldigden. Men vindt een gansche bondel van schimpschriften op dezen Montmaur, die voor een gedeelte te Neurenberg in den jare 1665, maar in 't geheel door den heere Salengre, die zyn leven daar by gevoegt heeft, in den Haag in den jare 1715 uitgegeven zyn. Doch Montmaur liet hierom zyne gewone wyze van leven niet na, noch verwaardigde zich die te beantwoorden: want toen men hem vertelde, dat Menage tegen hem een schimpschrift, de *Parequiet* genaamt, gemaakt hadt, antwoordde hy: *Dat is geen wonder, dat zulk een snapper, als Menage, een papegai kan voor den dag brengen.* Zyne smuilery was oneindig, en hy verliet zich zo zeer op zyn sterk geheugen, dat hy veeltyds gehele plaatsen uit dezen of genen schryver van buiten opzeide, en daar zomtyds wel wat by lapte, 't welk na gedaan onderzoek by den schryver niet gevonden wordende hem geen eer was; maar zy lachte daar mede. Echter kan men buiten deze manier van doen niet ontkennen, dat hy een geleerd man is geweest, en eene grondige kennis van de Grieksche en Latynsche tale heeft gehad; welke lof hem door den kancelier Seguier, den president de Memes, en vele andere, daar hy ommegang mede gehad heeft, gegeven wordt. Het werk, dat Valesius hem ten spot onder den naam van *Petrus Montmaurus* liet drukken, en mede by de voornoemde verzameling gevonden wordt, is van hem niet geweest; want zyne flempamperyen lieten hem niet toe een goed werk in de wereldt te brengen, en wel te bearbeiden. Hy stierf in den jare 1648. Voor 't overige is van hem te melden, dat, doordien hy zyne woning op den berg St. Genoveva genomen hadt, zyne vyanden zeiden, dat hy zo hoog ging wonen, op dat hy te beter zou kunnen zien welke schoorstenen het meest rookten. *Menagiana. Salengre Hist. de Montmaur. Bayle Dict. Crit.*

MONTMEDI. Zie MONMEDI.

MONTMELIAN, in 't Latyn *Monmelianum*, *Mons Emilianus*, eene kleine stadt aan de rivier de Isere, in Savoje, by eene steile rots, waar op een sterk kasteel legt. In den jare 1630 lagen de Franschen daar 13 maanden voor, en moesten onverrechter zake aftrekken. In den jare 1691 wierdt de zelve door den maarschalk van Catinat ingenomen, maar by het vredesverbondt van den jare 1696 aan den hertog van Savoje wedergegeven. In den oorlog over het erfrecht der Spaansche kroon wierdt zy wederom door de Franschen in den jare 1706 verovert, en zy lieten het kasteel springen, maar by de Utrechtsche vrede, in den jare 1713, aan Savoje ingeruimt.

MONTMORENCI, in 't Latyn *Montmorenciacum*, eene kleine stadt in de provincie van Isle de France, gelegen op een heuvel, vier mylen van Parys, geeft haren naam aan eene zeer aangename en vruchtbare valei, mitsgaders aan het doorluchtige huis van Montmorenci, dat daar de kerk van St. Martin gebouwt heeft. Montmorenci is de eerste baronny van 't koninkryk, en 't eerste landt, dat dezen tytel gevoert heeft, en men eertyds niet dan aan voorname prinssen gaf. Heden is het een Pairschap en hertogdom, waar toe het door koning Henrik den II in de maandt van July des jaars 1551 verheven wierdt, ter gunste van Annas van Montmorenci, konnestabel van Vrankryk, met de vereeniging van Escouen, Chantilli, Montepilloir, Chamversi, Courteil, Vaux-lez-Creil, Tillais, Plessier, Villeneuve, en alle hunne onderhorige landen. De vergunningsbrieven wierden in 't Parlement aangetekent, en door 't zelve bevestigt den 4 Augusty van het zelve jaar. Naderhandt, deze tak uitgestorven zynde, wierdt het op nieuw door koning Lodewyk den XIII in de maandt van Maart des jaars 1633 ter gunste van Henrik van Bourbon, den II van dien naam, prins van Condé, enz. verleent, behalven het landt, de heerlykheit, en 't recht van Chantilli, Veneuil, St. Frevin, Aspremont, Pontarme, Montepilloir, en andere landen, afhangende van Chantilli. De stadt Montmorenci wierdt in den jare 1358 door de Engelschen afgebrand, en aan de overblyfselen daar van kan men bespeuren, dat zy niet van de kleinste geweest is.

MONTMORENCI (HET HUIS VAN) is een van de edelste, voortreffelykste en oudste huizen van het koninkryk, en vruchtbaar in grote mannen, zo wel in amptenaren der kroon, gelyk als konnestabels, maarschalken, admiralen, grootmeesters, grootkamerlingen, als andere bedieningen geweest. Deze heeren voerden den naam naar 't landt van Montmorenci, en de tytels van eerste Christenen en eerste baronnen van Vrankryk. BOUCHARD VAN MONTMORENCI, de I van dien naam, leefde in den jare 955, en was een van de braafste heeren van zynen tydt. Hy trouwde met Hildegarde, dochter van Thibaut den I, grave van Chartres, Blois, enz. en teelde by haar Bouchard den II, die volgt; *Thibaut*, een tak van de heeren van Montleheri, enz. waar van onder dat woordt gesproken is, en *Alberik*, heere van Villiers, in Anjou. BOUCHARD de II, bygenaamt de Gebaarde, heer van Montmorenci, enz. hieldt den rang onder de eerste heeren in 't hof van koning Robert, die in den jare 998 de verschillen, die hy met Vivien, abt van S. Denys, hadt, byleide, uit achting voor den koning, dien hy verselde in de belegering van Avalon in Burgundië, en hy ondertekende den 25 Augusty des jaars 1005 een open brief, dien deze vorst in 't heir afzondt ter gunste van de abdy van S. Benignus te Dyon. Hy hadt getrouwt de weduwe van een ridder, genaamt Hugo Basset, en gewan by haar Bouchard den III, die volgen zal; *Hugo*, of *Eudes*, vader van eenen anderen, alzo genaamt; *Alberik*, die men meent dat de eerste konnestabel van Vrankryk geweest is, en wiens naam men vindt in de stichtingbrieven van de abdy van S. Martin des Champs in den jare 1060; *Faucaud*, enz. BOUCHARD de III, heer van Montmorenci, enz. tekende met Eudes, grave van Champagne, Willem, grave van Auvergne, en verscheide andere heeren, een begunstigingsbrief van den koning Robert voor de abdy van Notre-Dame de Colombs, digt by Nogent le Roi, in 't bisdom van Chartres, in den jare 1028. De naam van zyne gemalinne staat niet aangetekent, maar hy liet na Thibaut, die volgt; Herveus, die zyn geslacht uitbreidde; en *N. van Montmorenci*, vrouw van Aisenville, 't geen zy schonk aan 't klooster van S. Paulus in 't Beauvoisins, waar in zy nonne was. THIBAUT, heer van Montmorenci, konnestabel van Vrankryk, hadt zeer veel aanzien by koning Philips den I, en stierf in den jare 1090, zonder kinderen. HERVEUS VAN MONTMORENCI, heer van Marly en Dueil, daar na van Montmorenci en Escouen, wierdt groot-schenker van Vrankryk. Hy bevolmachtigde door zyn ondertekening twee vergunningsbrieven, een voor de kerke van S. Pieter te Abbeville, en de andere voor die van S. Quintin van Beauvois, in de jaren 1076 en 1079. Hy gaf de kerk van S. Eugenius te Dueil aan Sigonius, abt van S. Florens van Saumur, die daar eenige monniken in plaatste, benevens de S. Pieterskerk te Gonesse, en die van S. Marcel met eenige landen van Espinoy, aan de Seine. Hy schonk ook, met toestemming van Agnes, zyne gemalin, en van zynen oudsten zoon, Bouchard, de kerk van Marly aan de abdy van Colombs, en stierf in den jare 1049. Zyne kinderen waren Bouchard de IV, die volgt; *Godefroi*; *Harveus*, bygenaamt van Dueil; *Alberik*, en *Havoize*, gemalin van Nevelon, heere van Pierrefons. BOUCHARD de IV voerde oorlog met Adam, abt van S. Denys, in de jaren 1101 en 1102. Koning Lodewyk de Dikke nam de wapenen voor den abt op, en daagde Bouchard voor zyn gerechtshof, waar door hy gedoemt wierdt om alle de ongelyken, aan den abt van S. Denys gedaan, te herstellen; maar vermits hy zich aan dat vonnis niet kreunde, wierdt hy daar toe gedwongen door 't verbranden van zyne dorpen en zyn kasteel. Naderhandt kreeg de koning zeer veel achting voor Bouchard. Hy beschonk de priory van S. Martin des Champs met vele goederen, en leefde nog in den jare 1124. Deze heer was twee maal getrouwt, als eerst met Agnes van Beaumont, vrouwe van Conflans, zuster van Mattheus, den I van dien naam, grave van Beaumont, kamerling van Vrankryk, en ten twede maal met Agnes van Pontoise, dochter van Roeland, bygenaamt Lekkerbek. Hy teelde by zyne eerste gemalinne Mattheus den I, die volgt; *Thibaut*, die met koning Lodewyk den Jongen in den jare 1147 naar 't Heilige Landt trok; *Adeluja*, getrouwt met Guido, heere van Guize, en *Agnes van Montmorenci*; en by de twede *Herveus van Montmorenci*, en *Hermerius*. MATTHEUS, heer van Montmorenci, Escouen, Marly, Conflans, S. Honorine, enz. was konnestabel van Vrankryk onder de regering van koning Lodewyk den Jongen, en hadt zyn deel in de grote verrechtingen van dien tydt, stervende in den jare 1160. Zyn naam vindt men in verscheide brieven. Hy was eerst gehuwt aan Alina, natuurlyke dochter van Henrik den I, koning van Engelandt en hertog van Normandië, en ten twede maal met Alix, of Adelheide van Savoje, weduwe van koning Lodewyk den Dikken, moeder van koning Lodewyk den Jongen, en dochter van Humbert den II, grave van Savoje, en van Gisle van Burgundië. Deze princes stierf in den jare 1154, en wierdt begraven in de kerk van de abdy van Montmartre, die hy gesticht hadt, gelyk elders gezegt is. De kinderen van Mattheus van Montmorenci waren *Henrik*, jong overleden, Bouchard de V, die volgen zal; *Thibaut*, heer van Marly, monnik van de orde der Cistercienzen, in de abdy van N. Dame du Val; *Herveus*, deken van de kerk te Parys, en abt

abt van S. Martin van Montmorenci, gestorven in den jare 1191, en *Mattheus*, heer van Attichy en Marly, een telg van de heeren van Marly. BOUCHARD de V, heer van Montmorenci, enz. trouwde met Laura van Henegouwen, dochter van Baudewyn den IV, grave van Henegouwen, en van Alix van Namen, en hy stierf in den jare 1190, nalatende Mattheus den II, die volgt; *Alix*, gemalin van Simon den IV, heere van Montfort l'Amauri, grave van Toulouze,enz. en *Eva van Montmorenci.* MATTHEUS de II, bygenaamt de Grote, konnestabel van Vrankryk, trouwde de eerste maal met Geertrui van Soissons, oudste dochter van Roeland den II, grave van Soissons, en ten twede maal met Emma, erfgename van het huis van Laval, dochter van Guido den V, heere van Laval, en weduwe van Robert den III, grave van Alençon. Hy gewan van 't eerste bedde Bouchard den VI, die volgt; *Mattheus*, heere van Attichy, overleden in den jare 1250, zonder kinderen verwekt te hebben by zyne gemalinne Maria, gravin van Ponthieu, zuster van Jan, heere van Roissi. De kinderen van 't twede bedde waren *Guido* de VI, heer van Laval, een tak van de twede linie der heeren van dien naam, gelyk elders gezegt wordt onder het woordt LAVAL; en *Havoise*, gemalin van Jakob, heere van Chateau-Goutier. BOUCHARD de VI, heer van Montmorenci, enz. trouwde in den jare 1226 met Izabelle van Laval, jongste zuster van Emma, by welke hy teelde Mattheus den III, die volgt; *Bouchard*, heere van S. Leu, die de linie van de heeren van Nangis en la Houssaje in Brie maakte; *Thibaut*, een kerkelyk persoon; *Havoise*, gemalin van Ansel van Garlande, heere van Tournan, in Brie, ongehuwt overleden; en *Johanna.* MATTHEUS de III, heer van Montmorenci, enz. trouwde met Johanna van Brienne, vrouwe van Seans, vierde dochter van Erard van Brienne, heere van Rameru, en van Philippa van Champagne, en hy stierf, volgens eenigen, in den jare 1270, op de reize met koning Lodewyk den Heiligen naar Afrika. Hunne kinderen waren Mattheus de IV, die volgt; *Erard*, heer van Conflans, grootschenker van Vrankryk, een tak van de heeren van Breteuil en Beaufeaut; *Bouchard van Montmorenci*; *Robert*, onderprioor van de abdy van S. Denys; *Willem*, ridder van den Tempel; *Catharina*, gehuwt aan Baudewyn van Guisnes, heere van Ardres, enz. MATTHEUS de IV, bygenaamt de Grote, heer van Montmorenci, Escouen, en Damville, admiraal en grootkamerling van Vrankryk, deedt in den jare 1288 een tocht over zee met Pieter van Vrankryk, grave van Alençon, en Robert den II, grave van Artois. Zy bragten hulpbenden by Karel den I, koning van Napels en Sicilië, tegen zyne muitende onderdanen. Naderhandt verselde Montmorenci koning Philips den Stouten naar Arragon in den jare 1285. Koning Philips de Schone gaf hem het ampt van grootkamerling van Vrankryk. Hy oeffende dat als admiraal in den jare 1295, diende in den oorlog van Vlaanderen in den jare 1303, en stierf in den jare 1304, of 1305. Zyn ligchaam wierdt in de kerk der priory van S. Honorina te Conflans, alwaar men zyne tombe vindt, bygezet. Deze heer was eerst met toestemming van den paus gehuwt aan Maria, oudste dochter van Robert den IV, grave van Dreux, overleden den 9 Maart des jaars 1276, of 1277. Hier op hertrouwde hy met Johanna van Levi, weduwe van Philips van Montfort, heere van Castres, en dochter van Guido van Levi den II, heere van Mirepoix, enz. by welke hy teelde *Mattheus* den V, zonder kinderen overleden, schoon gehuwt aan Johanna le Boutelier, dochter van Willem le Boutellier van Senlis, den III van dien naam; Jan, die volgen zal; en *Alix van Montmorenci.* JAN, de I van dien naam, heer van Montmorenci, enz. trouwde met Johanna Calletot, dochter van Robert Calletot, heere van Berneval en Caux, en stierf in de maandt Juny des jaars 1325. Men ziet zyne tombe naast die van zynen vader. Hunne kinderen waren Karel, die volgt; *Jan*, bisschop van Orleans, gestorven den 6 July des jaars 1364; *Mattheus*, in den jare 1360 overleden, zynde een tak der heeren van Auvremesnel en Goussainville; *Izabelle*, in den jare 1336 getrouwt met Jan, heere van Chatillon, aan de Marne, grootmeester van Vrankryk, overleden den 2 Maart des jaars 1341, en *Johanna van Montmorenci*, gemalin van Thibaut, heere van Rochefort, in Bretagne. KAREL, heer van Montmorenci, enz. maarschalk van Vrankryk, enz. trouwde drie maal, eerst in den jare 1330 met Margareta van Beaujeu, dochter van Guichart den VI, gestorven den 5 January des jaars 1335; ten twede maal, in den jare 1341, met Johanna van Roncy, dochter van Jan den V, grave van Roncy, overleden den 10 January des jaars 1361, en ten derde maal met Petronella de Villiers, vrouwe van Vitry, Villiers le-Sec, enz. oudste dochter en erfgenaam van Adam van Villiers. Uit het twede bedde gewan hy *Jan*, in den jare 1351 jong gestorven; *Margareta*, vrouwe van Offranville en du Bosc, gehuwt in den jare 1351 aan Robert den VI, heere van Estouteville, enz. *Johanna*, getrouwt in den jare 1358 met Guido van Laval, heere van Chalojau, overleden zonder kinderen, en *Maria*, vrouwe van Argentau, gemalin van Willem d'Yvry, heere van Oissery, en na zyne doodt met Jan den II, heere van Chastillon aan de Marne. De kinderen van het derde bedde waren onder anderen Jakob, die volgt; en *Denisa*, getrouwt in den jare 1398 met Lancelot Turpin, heere van Vihiers en van Crisse. JAKOB, heer van Montmorenci, Escouen, Damville, enz. Raadt en kamerling van koning Karel den VI, en van Philips den Stouten, hertog van Burgundië, wierdt door den gemelden koning ridder van zyne ordens by zyne kroninge in den jare 1380 gemaakt, en stierf in den jare 1414. Hy hadt in den jare 1399 getrouwt Philippa van Melun, vrouwe van Croissilles en Courrieres, gestorven in den jare 1421. Deze juffer was de dochter van Hugo van Melun, heere van Antoing en Espinoy, en van Beatrix, vrouwe van Beaussart. Hunne kinderen waren Jan de II, die volgt; *Philips*, heer van Croisilles, tak der heeren van Croisilles, Courrieres, Neuf-Ville-Vistache, Bours, en baronnen van Acquest; *Pieter*, zonder kinderen overleden, en *Denys*, deken van de kerk te Doornik, en benoemde bisschop van Atrecht, gestorven den 24 Augusty des jaars 1474. JAN de II, heer van Montmorenci, enz. wierdt in den jare 1425 begiftigt met het ampt van grootkamerling van Vrankryk, waar van hy zich weder ontsloeg ter gunste van den heere de la Tremouille. Hy offerde gewillig zyne goederen en leven om koning Karel den VII weder op zynen troon te herstellen. Lodewyk de XI, ziende zyne getrouwheit en wakkerheit, betuigde hem veel genegenheit; en niet zonder reden, want zyn yver voor 't belang der kroon ging zo verre, dat hy zyne zonen *Jan* en *Lodewyk* onterfde, om dat zy de zyde des hertogs van Burgundië gekozen hadden. Hy stierf den 6 July des jaars 1477, en wierdt in de S. Martinskerk te Montmorenci begraven. Hy was eerst gehuwt in den jare 1422 aan Johanna, vrouwe van Fosseux, enz. Raadt en kamerheer van Jan, hertog van Burgundië, kapitein generaal van 't graafschap Artois, enz. en van Johanna, vrouwe van Preure. Zy stierf den 2 September des jaars 1431, waar op hy in den jare 1453 weder hertrouwde met Margareta van Orgemont, weduwe van Willem van Brouilart, heere van Badouville, en dochter van Pieter van Orgemont den II, heer van Chantilly en Monjay, enz. Hy wierdt van 't eerste bedde vader van *Jan van Montmorenci*, heere van Nivelle, in Vlaanderen, die van zyn vader onterft wierdt, gelyk gezegt is. Hy wierdt een tak van de heeren van Nivelle, Montigny, en graaf van Hoorn, waar van boven gesproken is; en *Lodewyk van Montmorenci.* De kinderen van 't twede bedde waren *Willem*, een tak der heeren van Montmorenci, waar van hier na gesproken zal worden; *Philippa*, vrouw van Vitry in Brie, eerst getrouwt den 23 Maart des jaars 1465 met Karel van Melun, heere van Nantovillet, grootmeester van Vrankryk, ten twedemaal met Willem Gouffier, heere van Boisy, en overleden te Chinon den 20 November des jaars 1516, en *Margareta van Montmorenci*, gehuwt den 26 Juny des jaars 1471 met Nicolaas d'Anglure, heere van Bourlemont, overleden den 29 September des jaars 1498. LODEWYK VAN MONTMORENCI, heer van Fosseux, enz. kamerling van koning Karel den VII, leide den grondt der heeren van Fosseux, Lauresse, Hallot, Bouteville, Roupi, en van de prinssen van Robeca. Hy stierf den 1 October des jaars 1490, en hadt onder andere kinderen by Margareta van Wastines Roland, die volgt, en *Ogier*, of *Oger*, baron van Wastines, die zyn geslacht uitbreidde. ROLAND VAN MONTMORENCI, baron van Fosseux, trouwde met Louiza van Orgemont, dochter van Karel, heere van Meri, Marcil, enz. en van Johanna Davet, en kreeg by haar onder andere kinderen CLAUDIUS VAN MONTMORENCI, baron van Fosseux, die met Anna van Aumont, dochter en erfgenaam van Ferri, heere van Aumont en Meru, en van Françoize van Ferrieres, vrouwe van Angu en Thuri, trouwde, en onder andere kinderen naliet PIETER VAN MONTMORENCI, marquis van Thuri, baron van Fosseux, heere van Lauresse, enz. de welke vier zonen en vyf dochteren by zyne gemalinne Jacomina van Avaugour naliet; en *François van Montmorenci*, heere van Hallot, Bouteville, Krevekœur, enz. die trouwde met Johanna, erfgenaam van Mondragon, by welke hy gewan FRANÇOIS VAN MONTMORENCI den II van dien naam, heere van Hallot, baljuw en gouverneur van Rouaan en Gisors, luitenant generaal des konings in Normandië, die by Claudia Herbert naliet twee dochters, en *Jakob van Montmorenci*, heere van Krevekœur, gouverneur van Caen en Falaise, mitsgaders *Lodewyk van Montmorenci*, heer van Bouteville en Pressi, grave van Lusse, gouverneur van Senlis, en viceadmiraal van Vrankryk. Deze trouwde met Charlotta Catharina van Lusse, dochter en erfgenaam van Karel, graaf van Lusse, in neder-Navarre, en van Claudia van S. Galais, by welke hy gewan François, die volgt; *Henrik*, graaf van Lusse, gouverneur van Senlis, ongehuwt overleden; *Lodewyk*, abt van S. Lo; *Claudia*, twede vrouw van Antoni den II, grave van Gramont; en *Louisa van Montmorenci*, gehuwt met Joost Henrik, grave van Tournon en Roussillon, drost van Auvergne, enz. FRANÇOIS VAN MONTMORENCI, graaf van Lusse, en heer van Bouteville, gouverneur van Senlis. Dit was die grote kampvechter, die 'er verscheiden in tweegevechten overhoop stak, en eindelyk zyn loon ontfing. Deze liefhebbery was zo sterk in hem, dat geen verbodt noch plakkaten van Henrik den Groten, noch Lodewyk den XIII hem in die drift beteugelen konden, wordende daar in aangemoedigt, om dat hy doorgaans overwinnaar was. Hy doodde in den jare 1626 den grave van Thorigni, het jaar daar na, vechtende den 11 May op de koninklyke plaats te Parys met François van Rosmadek, grave van Chapelles, tegen den marquis van Beuvron, en Henrik van Amboize, marquis van Bussi, die beide gedood wierden, de eerste door hem, en de laatste door Rosmadet, waar op zy vluchtten naar Lotharingen; maar zy wierden te Vitry le Brule gevangen en naar Parys gevoert, alwaar hen op de Greve den 21 Juny van 't zelve jaar 1627 het hoofdt wierdt afgeslagen. Deze François was getrouwt met Izabelle van Vienne, by welke hy teelde FRANÇOIS HENRIK VAN MONTMORENCI, na zyns vaders doodt geboren, hertog van Piney-Luxemburg, Pair en maarschalk van Vrankryk, graaf van Bouteville en Lusse, enz. die trouwde met Catharina van Clermont, erfgenaam van Luxemburg, gelyk onder dat woordt te vinden is; *Margareta*

van

van Montmorenci, gemalin van Dominicus d'Estampes, marquis van Valencai; en *Elizabeth Angelika van Montmorenci*, eerst getrouwt met Caspar van Coligni, den IV van dien naam, hertog van Chatillon, die op 't kasteel van Vincennes overleedt aan eene wonde, ontfangen in den aanval van Charenton den 9 February des jaars 1649, en ten twede maal met Christiaan Lodewyk, hertog van Mekelenburg.

De tak der hertogen van Montmorenci neemt zynen aanvang met WILLEM, heere van Montmorenci, Escouen, Chantilli, enz. zoon van Jan, den II, van dien naam, grootkamerling van Vrankryk, en van Margareta van Orgemont, zyne twede gemalin, gelyk gezegt is. De eerbiedt en gehoorzaamheit, die hy steets aan zynen vader, en de onkreukbare getrouwigheit, die hy aan den koning Lodewyk den XI bewezen hadt, maakten hem erfgenaam van zyns vaders goederen, want de zelve, als gezegt is, vertoornt op zyne twee ouder broeders, Jan en Lodewyk van Montmorenci, die zich aan de zyde des hertogs van Burgundië begeven hadden, gaf als een vrye en onbedwonge gift onder de levende aan hem en zyne wettige nazaten het landt en de heerlykheit, baronny en al het onderhorige van Montmorenci, het welk met toestemming des konings geschiedde, aan wien Willem ook hulde deedt den 21 October des jaars 1472. Deze heer was ridder van eer by Louisa van Savoje, moeder van François den I, koning van Vrankryk, gouverneur en baljuw van Orleans, en kapitein van de kastelen Bastille, Vincennes en S. Germain en Laye. Hy hadt veel deel in de genegenheit van Karel van Anjou den IV, koning van Napels en Sicilië, grave van Provence, du Maine, enz. en stierf den 24 May des jaars 1531 na met veel achting gedient te hebben onder vier koningen een reeks van 60 jaren. Hy was getrouwt den 17 July des jaars 1484 met Anna Pot, overleden den 14 February des jaars 1510. Deze juffer was de dochter van Guido Pot, grave van S. Paul, heere van Rochepot, Thoré en Damville, gouverneur van Touraine, landdrost van 't Vermandois, enz. en van Maria van Villiers d'Isle-Adam, en wierdt erfgenaam van haren broeder Renatus Pot, heere van Rochepot, enz. schenker des konings, en landdrost van Beaucaire. Uit dit huwelyk sproten *Jan*, jong overleden, Annas, hertog van Montmorenci, Pair, grootmeester, maarschalk, en konnestabel van Vrankryk, van wien in een byzonder artykel gesproken zal worden. Hy stierf aan zyne wonden, ontfangen in den slag van S. Denys den 12 November des jaars 1567, oud 75 jaren; *François*, heer van Rochepot, overleden in den jare 1551; *Philips*, bisschop van Limoges, overleden in den jare 1519; *Louise van Montmorenci*, eerst gehuwt aan Ferri de Mailli, heere van Conti, en ten twede male aan Casparus van Coligni, den I van dien naam, heere van Chatillon sur Loing, maarschalk van Vrankryk; *Anna*, vrouw van Guido den XV, grave van Laval, en *Maria*, abdisse van Maubusson. ANNAS VAN MONTMORENCI, konnestabel van Vrankryk, trouwde met Magdalena van Savoje, by welke hy vyf zonen en zeven dochteren hadt, FRANÇOIS wierdt maarschalk van Vrankryk, en *Henrik* wierdt konnestabel; *Karel*, de derde zoon, hertog van Damville, wierdt admiraal. Van de overige zal nader gehandelt worden onder het artykel van ANNAS VAN MONTMORENCI; dies staat hier alleen aangemerkt te worden, dat *Henrik*, de I van dien naam, jonger zoon van den konnestabel, zyn stam voortplantte, en maarschalk en konnestabel van Vrankryk wierdt, stervende in den jare 1614. Deze heer was drie maal getrouwt, eerst in den jare 1558 met Antonetta van der Mark, oudste dochter van Robert van der Mark, den IV van dien naam, hertog van Bouillon, prins van Sedan, maarschalk van Vrankryk, enz. en van Françoise la Brezé; ten twede male met Louise van Budos in den jare 1593, weduwe van Jakob van Grammont, heere van Vacheres, en dochter van Jakob van Budos, heer of markgraaf van Portes, en ten derde maal met Laurentia van Clermont, dochter van Claudius, grave van Montoison, en van Louise van Rouvroi. Hy hadt van 't eerste bedde *Hercules*, grave van Offremont, ongehuwt overleden in den jare 1591; *Charlotte*, eerste gemalin van Karel van Valois, hertog van Angouleme, overleden in den jare 1636, en *Margareta*, gehuwt in den jare 1593 met Annas van Levi, hertog van Ventadour, te Parys den 3 December des jaars 1660 gestorven, oud 88 jaren. De kinderen van 't twede bedde waren *Henrik*, de II van dien naam, hertog van Montmorenci, Pair, admiraal en maarschalk van Vrankryk, die gene kinderen naliet; *Karel*, jong gestorven, en *Charlotta Margareta van Montmorenci*, gehuwt den 3 Maart des 1609 aan Henrik van Bourbon, den II van dien naam, prins van Condé, en overleden te Chatillon sur Loing den 2 December des jaars 1650. Henrik van Montmorenci, konnestabel van Vrankryk, hadt nog vier onechte zonen, waar van men by Andries du Chesne, die de geschiedenis van 't huis van Montmorenci in 't brede beschreven heeft, meer kan vinden. Stephanus Forcadel gaf in den jare 1551 een boek uit in 4. onder den tytel van: *Montmorenci Gallois*, of merkwaardige oudheit van het zeer doorluchtige huis van Montmorenci, met de waardigheden en afstammelingen van het zelve: ook wierdt in den 1579 een klein Fransch werkje in 8 uitgegeven, onder den tytel van: *Traktaat der geslachtrekeninge, huwelyksverbonden, enz. rakende het doorluchtig huis van Montmorenci*, en eindelyk liet Mamert Patisson in den jare 1595 een ander werk in 8. drukken, onder den tytel *Geslachtregister van het huis van Montmorenci*, enz. Alle schryvers van de Fransche geschiedenissen spreken van de heeren van Montmorenci, gelyk als *Sammarthanus*, *Feron*, *Bouchet*, *Godefroi*, *P. Anselme*, enz.

MONTMORENCI, (ANNAS VAN) eerste baron, Pair, maarschalk, grootmeester en konnestabel van Vrankryk, ridder van S. Michiëlsorde en van den Kousfebandt, eerste edelman van des konings kamer, gouverneur van Languedok, graaf van Beaumont sur Oise, Dammarten, enz. was de twede zoon van Willem, heere van Montmorenci, en van Anna Pot. Hy kreeg door zyne eige deugden en verdiensten alle deze eerampten, met de achting van een wakker generaal. Men zegt, dat hy streng, wat hoogmoedig en weinig milddadig was; dat zyn gemelyke aardt weinig erkentenis bewees voor alle zyne verkregene weldaden. Jong zynde wierdt hy als staatjongen by koning François den I aangenomen. In den jare 1515 bevondt hy zich in den slag van Marignan onder den heere van Boissi, zynen neef, zynde luitenant van zyne compagnie. Het jaar daar aan kreeg hy het gouvernement van Navarre, en in den jare 1519, was hy tegenwoordig toen de koningen van Vrankryk en Engelandt tusschen Ardres en Guines byeenkwamen. Eenigen tydt daar na zondt koning François de I hem naar Engelandt, om middelen te helpen beramen tegen de voornemens van keizer Karel den V. Op zyne te rug komst wierdt hy eerste edelman van de kamer. Toen daar op de oorlog tusschen den gemelden keizer en den koning ontstaan was, verdedigde hy in den jare 1521 de stadt Mezieres tegen des keizers machten, en noodzaakte den grave van Nassau de belegering op te breken. Vervolgens wierdt hy kapitein generaal van de Zwitsers, die hy naar 't Milanees voerde, en aldaar in den jare 1522 diende in de veldslagen van Cambolet en Bicoque, daar hy gekwetst wierdt: ook bevondt hy zich in de belegering van Novare. Hy wierdt ondertusschen naar Venetië gezonden, om het verbondt met de kroon van Vrankryk en die republyk te vernieuwen, en na zyne te rug komst vereerde hem de koning met zyne ridderorde, en den maarschalksstaf, dien hy ontfing in 't gemelden jaar 1522, den 6 Augusty. Het volgende jaar nam hy Corbie, Terouane en Marseille weg. Na deze onderneming wierdt hem van den koning het gouvernement van Languedok gegeven, dien hy volgde naar Italië, en hy wierdt met dien monarch in den slag van Pavië in den jare 1525 gevangen. Naderhandt kreeg hy 't ampt van grootmeester, en hem wierdt de zorg aanbevolen om de kinderen van Vrankryk, die tot gyselaars gegeven waren, te ontfangen. In den jare 1531 vereerde hem de koning van Engelandt met de ridderorde van den Kousfebandt, en de koning zondt hem naar Provence, om daar alles in order te brengen om te Marseille paus Clemens den VII benevens den koning te ontfangen. Hier in kweet hy zich zeer wel, en in den jare 1536 deedt hy zyn best om het leger, dat keizer Karel de V zelf in Provence voerde, te vernielen. Hier toonde hy zyne voorzichtigheit en beleidt, waar door een iegelyk met veel lof van hem sprak. In 't volgende jaar hadt hy 't bevel over des konings leger in Pikardië, en behalven de plaatsen, die hy veroverde, redde hy van pas Terouane, 't geen door de keizerschen gedreigt wierdt. Zo vele voortreffelyke diensten, aan den staat en koning bewezen, wierden erkent in den jare 1538 door het zwaardt van konnestabel van Vrankryk, het welk de koning hem gaf den 10 February. Vervolgens verselde hy den koning naar Nice, alwaar paus Paulus de III en keizer Karel de V zich bevonden. Hy tekende daar zelf het tienjarige bestandt, aldaar getroffen. Eenigen tydt daar na, de keizer genoodzaakt wordende naar Gent te reizen, om zyne oproerige onderdanen te beteugelen, zondt hy zyne gezanten aan den koning, om een doortocht te verzoeken door de staten des konings. Koning François de I, die een zeer edelmoedig vorst was, ontfing den keizer met alle bedenkelyke eerbewyzingen, gelyk elders verhaalt wordt, en de koning benoemde Montmorenci om hem te ontfangen. Ondertusschen was 'er met den Spaanschen afgezant Georg de Sylva, bisschop van Lavaur, gehandelt over Milaan, en men hadt aan 't Spaansche hof hoop gegeven van dat hertogdom aan Vrankryk te zullen afstaan, en de keizer bevestigde die belofte aan den konnestabel Montmorenci; maar toen Karel te Valencyn gekomen was, en de gemelde bisschop van Lavaur hem aanporde om zyne beloften gestandt te doen, maakte hy eenige uitvluchten, en eindelyk weigerde hy t'eenemaal zulks ooit te zullen doen. De koning, gehoont door deze weigering, vervremdde den konnestabel van het hof, en hy verscheen daar niet weder voor in 't begin der regering van Henrik den II, in den jare 1547, hebbende daar in geen zeven jaren geweest. Deze koning riep hem te rug, herstelde hem in alle zyne voorgaande waardigheden, eerde hem om zyne verdiensten, hem noemende zyn compere, en bediende zich van zynen raadt in alle gewigtige zaken. In den jare 1550 nam de konnestabel het Bolonnois in, na dat hy twee jaren te voren in Guiënne een gevaarlyken oproer hadt gestilt, veroorzaakt wegens de impostenvan 't zout, behandelende by die gelegenheit de stadt Bourdeaux met veel strengheit, haar alle voorrechten ontnemende. In den jare 1552 nam hy Mets, Toul en Verdun in, en behaalde meer andere voordeelen. De koning hadt reets in den jare 1551 de heerlykheit van Montmorenci tot een Pairschap en hertogdom verheven, en vergunde aan hem alle voorrechten, die hy eischte; maar de konnestabel hadt echter het ongeluk, dat de koningin Catharina de Medicis hem niet lyden mogt, en zy badt den koning, dat hy zich van hem wilde ontdoen, om dat hy al te streng van aardt was. Deze haat sproot, zegt men, daar uit, om dat hy eens in hare tegenwoordigheit gezegt hadt, dat geen van des konings kinderen hunnen vader beter geleek dan zyne bastaard dochter Diana. Hier op gaf men hem oorlof en de keuze van zich te mogen begeven op een van zyne huizen, daar hy het liefst was, onder voorwendsel, dat hy te oud wierdt om meer dienst te doen. De konnestabel voelde wel waar hem die slag van daan kwam, maar den zelven niet kunnende voorkomen, ont-

ontveinsde hy zyne ongeneuchte, en week naar Chantilli, na dat hy zyn ampt van grootmeester hadt nedergelegt. Ondertusschen Karel de IX den troon beklimmende in de plaats van zyn broeder François den II, op 't einde van 't jaar 1560, riep den konnestabel te rug naar 't hof, en door bemiddeling van de hertoginne van Valentinois en den maarschalk van S. André verzoende hy zich met de prinssen van Guize, hebbende hun misnoegen nog gene diepe wortelen geschoten. De konnestabel, een vyandt der Protestanten zynde, vervolgde hy die alom, deedt de predikstoelen van hunne leeraars binnen Parys verbranden, en ziende, dat de prins van Condé hen aankleefde, deedt hy alles wat hy kon om hem daar van af te trekken, en beloofde hem uit den naam der koninginne vele voordeelen; maar alles te vergeefsch zynde, gaf dit gelegenheit tot den veldslag van Dreux, die voorviel den 19 December des jaars 1562. De konnestabel wierdt benevens eenen zyner zonen, Gabriël, heere van Montberon, in den zelven slag gevangen. Weder uit de gevangenis ontslagen zynde, nam hy in den jare 1563 Havre de Grace uit handen van de Engelschen. Eenigen tydt daar na sloeg de konnestabel andermaal tegen de Gereformeerden onder den prins van Condé, by S. Denys, den 10 November des jaars 1567. Hy zag zyne onderhorige benden verslagen, en zich van alle de zynen verlaten door een schrik, dien zy hadden opgevat; maar hy bezweek echter niet, en betoonde eene ongeloofiyke dapperheit, hebbende reets zes gevaarlyke wonden ontfangen, en ziende zyn degen in het doorstoten van een Gereformeerd edelman gebroken, bezweek hy, en een Schotsch soldaat schoot hem daar op met een pistool door de nieren, waar door hy nederstortte. Men verzekert, dat, hy den schoot ontfangen hebbende, schoon dodelyk gewond, zich naar den Schotschen krygsman keerde, en hem met het gevest van zyn degen, 't geen hy nog in de handt hadt, twee tanden uit den mondt sloeg. Hy stierf twee dagen daar na in den ouderdom van 80 jaren. Men zegt, dat de koningin, toen zy zyne doodt hoorde, zeide: ***Ik danke den Hemel, dat hy door den konnestabel den koning gewroken heeft van zyne vyanden, en dat de vyanden den koning beroofd hebben van den konnestabel.*** Dus stierf die grote man, voortreffelyk door zyne hoedanigheden, door zyne ampten, en roem voor 't Fransche ryk. Hy hadt zich in acht veldslagen bevonden, waar van hy in vier het oppergezag hadt, altydt met veel roem, schoon dikwils ongelukkig by de uitkomst. Zyne manhaftigheit en moedt bleven hem tot op het laatste oogenblik by, en men zegt, dat wanneer eenigen hem vermaanden om zich tot sterven te bereiden, hy hen antwoordde: ***Meent gy, dat een man, die tachtig jaren met roem geleeft heeft, niet met een geleert heeft hoe men in een kwartier uurs kan sterven.*** Men deedt hem een koninklyke uitvaart binnen Parys aan: want men droeg zyn beeldtenis voor het lyk; eene eer, die aan niemandt dan aan koningen of konings kinderen gegeven wordt. Zyn hert wierdt begraven by de Celestynen van die stadt in de kapel van Orleans, en zyn ligchaam in de kapel van S. Martin te Montmorenci. Deze grote man was in den jare 1526 getrouwt met Magdalena van Savoje, oudste dochter van Renatus, bastaardt van Savoje, grave van Villers, grootmeester van Vrankryk, en van Anna van Lascaris, gravinne van Tende. Hy gewan by haar vyf zonen en zeven dochteren: *François*, maarschalk van Vrankryk, waar van in een afzonderlyk artykel zal gesproken worden; *Henrik* den I, konnestabel van Vrankryk; *Karel*, hertog van Damville, waar van hier onder breder; *Gabriël*, heer van Montberon, gesneuvelt in den slag van Dreux, en *Willem*, heer van Thoré. De dochters waren: *Leonora*, getrouwt in den jare 1545 met François de la Tour, den III van dien naam, markgraaf van Turenne; *Johanna*, staatvrouw van de koninginne Elizabeth van Oostenryk, getrouwt in den jare 1549 met Lodewyk den III, heere van Tremouille, en hertog van Thouars; *Catharina*, gemalin van Gilbert van Levi, hertog van Ventadour, in den jare 1553; *Mauritia*, in den jare 1567 verknocht aan Henrik van Foix, grave van Candale; *Anna*, abdisse van de Drieëenheit te Caen; *Louisa*, nonne in de abdy van S. Pieter te Rheims, en *Magdalena*, eerst nonne van Fontevraut, en daar na abdisse van de Drieëenheit te Caen na haar zusters doodt. *D'Avila Hist. de Guerr. Civil. Thuan. Hist. T.* I, II *&* III. *Du Chesne Hist. de Montmor. Le Laboureur Tomb. des homm. illustr. Godefroi Officiers de la Couronne. Mezeray Hist.*

MONTMORENCI, (FRANÇOIS VAN) hertog, Pair, maarschalk en grootmeester van Vrankryk, ridder van de ordens van S. Michiël en den Koussebandt, gouverneur en luitenant generaal van de stadt Parys en Isle de France, was de oudste zoon van Annas van Montmorenci, konnestabel van Vrankryk, en begon de wapenen aan te gorden in de belegering van Lanz in Piëmont in den jare 1551. Hy volgde daar na den koning in Duitschlandt, diende by de inneming van Damvilliers en Yvoi, de verdediging van de steden Mets en Terouane, alwaar hy den 30 May des jaars 1553 gevangen genomen wierdt. Op zyne te rug komst kreeg hy de bediening van gouverneur van de stadt Parys en Isle de France, en de koning vereerde hem met de ridderorde van S. Michiël. Niet lang daar na trok Montmorenci naar Italië, en diende daar by 't weder veroveren van de haven van Ostia, en andere plaatsen, die de Spanjaarden van paus Paulus den IV genomen hadden. Na zyne te rug komst bevondt hy zich in den slag van S. Quintin, of S. Laurens, den 10 Augusty des jaars 1557, en verdedigde vervolgens Pikardië. In den jare 1558 was hy by de inneming van Calais, en de konnestabel, zyn vader, ontsloeg zich van het ampt van grootmeester. Maar na de droevige doodt van Henrik den II moest het huis van Montmorenci bukken voor den haat van 't hof, hoewel men hem nog het gouvernement van 't kasteel te Nantes gaf. Te voren hadt men hem naar Engelandt gezonden, om de koninginne den eedt te zien doen van het vredesverbondt tusschen de ryken van Vrankryk en Engelandt, op het kasteel Cambresis gesloten. In den jare 1560 was hy tegenwoordig by de staatsvergadering te Orleans; in den jare 1562 by den slag van Dreux; in den jare 1567 by dien van S. Denys, en by verscheide andere gewigtige gelegenheden meer, daar hy zyne daden deedt uitmunten. In den jare 1572 zondt men hem nog eens als afgezant naar Engelandt, alwaar hem de koningin Elizabeth de ridderorde van den Koussebandt gaf. De koningin Catharina de Medicis hadt een wrok tegen het huis van Montmorenci; dit was hem bewust, en dat men hem beschuldigde het hoofdt te zyn van eene derde party, om meer onlusten in 't ryk te verwekken; na de zamenzwering van S. Germain aan Laye, waar in men besloot den hertog van Alençon te ligten, 't welk den 10 Maart des jaars 1574 geschiedde. La Mole, gunsteling van den gemelden prins, grave van Cocanes, een Italiaan, wierdt het hoofdt binnen Parys afgeslagen, en men bragt nog eenige anderen om 't leven, die men beschuldigde aan de zelve misdaadt, waar aan men Montmorenci verdacht hieldt. Ondertusschen hadden de maarschalken van Montmorenci en Cossé, terwyl men bezig was met de anderen te pynigen, zich uit den weg gehouden; maar de overtuiging van hunne onnoselheit, of hun aanzien, deedt hen eindelyk aan 't hof verschynen, om zich te rechtvaardigen. Zy wierden daar aanstonts gevat, en in de Bastille gebragt. Dit geschiedde kort voor de doodt van Karel den IX. De vyanden van Montmorenci zochten zich van hem te ontdoen; maar uit aanmerking van zynen broeder Damville, die zeer machtig was in Languedok, wierdt dit dodelyk voornemen opgeschort. De koningin ontsloeg hem uit de Bastille, om zich van hem te bedienen, doordien zy bewust was, dat hy veel op het gemoedt van den hertog van Alençon vermogt, die zich van het hof verwydert hadt; en inderdaadt hy wist dien hertog te belezen, dat hy op het kasteel van Champigni kwam, en daar een stilstandt voor zes maanden sloot, gevende verder aan Montmorenci over om de zaken in der minne af te doen. Naderhandt hadt men dezen heer van noden om nog een diergelyk werk in het jaar 1576 uit te voeren. Hy stierf den 6 May des jaars 1579, zonder kinderen na te laten by Diana, gewettigde van Vrankryk, natuurlyke dochter van koning Henrik den II, die hy den 3 May des jaars 1557 getrouwt hadt. Zyn ligchaam wierdt begraven by dat van zynen vader in de kapel van S. Martin te Montmorenci.

MONTMORENCI, (HENRIK de I, HERTOG VAN) eerste baron, Pair, maarschalk en konnestabel van Vrankryk, ridder van des konings ordens, gouverneur van Languedok, graaf van Dammartin, enz. was de twede zoon van Annas van Montmorenci. Hy voerde eerst den tytel van heer van Damville, en maakte zich berucht onder dezen naam. 't Was nog by 't leven van zynen vader, dat men hem in den jare 1551 het gouvernement gaf van de stadt en 't kasteel van Caen. Hy verselde koning Henrik den II naar Duitschlandt, en wierp zich in Mets, 't welk door keizer Karel den V belegert was. Kort daar na maakte hem de koning luitenant kolonel van de ligte paarden in Piëmont, daar hy zich in den slag van Pont-de-Astre wel kweet, en hy ontfing de ridderorde van S. Michiël in den jare 1557. Hy wierdt benevens zynen vader in den slag van S. Quintyn gevangen, en hy nam den prins van Condé in 't tegendeel gevangen in dien van Dreux in den jare 1562. Zyn vader stondt het gouvernement van Languedok ter zyner gunste af, waar na hem de maarschalksstaf den 10 February des jaars 1566 gegeven wierdt. Hy streedt in den slag van S. Denys, zo dodelyk voor hem, om dat zyn vader in den zelven sneuvelde, gelyk boven gezegt is. In den jare 1569 verhief hem de koning tot luitenant generaal in Guiënne, Provence en 't Dauphiné, onder de achtbaarheit van Henrik van Vrankryk, zynen broeder, den hertog van Anjou. Hy voerde den oorlog tegen de Gereformeerden, maar de verstandhouding tusschen hem en den here van Montluc verhinderde vele gesmeedde voornemens. In 't begin des vierden oorlogs tegen de zelve, in den jare 1572, hadt de maarschalk Montmorenci het bevel over een van de drie legers, die men op de been hadt, met last om de oproerige steden tot gehoorzaamheit te dwingen. Men hadt wel gewenscht, dat hy met Nimes begonnen hadt; maar hy tastte Soumieres aan, 't welk hy echter niet veroverde; schoon hy daar 2000 man voor verloren hadt. Zyne staatkunde deedt hem dit doen: want hy vertrouwde zich niet op den raadt des konings, en wist hoe zeer de koningin Catharina de Medicis hem en zyn gansche huis haatte. Men hadt hem zelfs al vergift ingegeven, waar van hy echter door geneesmiddelen bevryd wierdt. Wanneer koning Henrik de III na zyne te rug komst van Polen door Turin in den jare 1574 trok, hadt de hertog van Savoje, zyn bloedvriendt, hem derwaarts ontboden, om hem den koning aan te bieden. De genegenheit, die de koning eertyds voor zynen vader, den konnestabel, gehad hadt, begon weder te herleven, en hy ontfing hem met liefde, liet hem in zyne eigen slaapkamer vernachten, en luisterde met aandacht naar zynen raadt aangaande verscheide staatszaken, vergunnende de vrede aan de Gereformeerden, met hoop van door de zelve hunne aanhangelingen te verstrooien. Maar de koningin moeder, daar van onderrecht zynde, zondt hare kreaturen naar Turin, die den koning weder andere gedachten inboezemden, en Damville zo zwart afschilderden, dat hy voornemens wierdt hem in hechtenis te laten nemen; maar de hertog van Savoje gaf hem gelegenheit van te ontsnappen. Hy wierdt hier op het hoofdt

van

van de misnoegden, en hadt moeite genoeg om zich in Languedok te handhaven gedurende de regering van Henrik den III. Maar Henrik de IV was hem gunſtiger. Deze grote vorſt maakte hem konneſtabel van Vrankryk, en gaf hem de ridderorde des H. Geeſts in den jare 1593. De maarſchalk van Montmorenci wierdt erfgenaam van zynen oudſten broeder in den jare 1579. Hy bevondt zich in de belegering van Amiens in den jare 1597, en ſtierf hoog bejaart in de ſtadt Agde, in Languedok, den 1 April des jaars 1614. Zyn hert wierdt begraven by de Kapucynen in eene kerk, die hy voor hen digt by Alet hadt doen ſtichten, en zyn ligchaam in die S. Martin te Montmorenci.

MONTMORENCI, (HENRIK DE II, HERTOG VAN) en van Damville, Pair, en maarſchalk van Vrankryk, graaf van Dammartin, enz. ridder van des konings ordens, en gouverneur van Languedok, was de zoon van den voorgaanden Henrik den I, en van Louiſe van Budos, zyne twede gemalin. Hy wierdt geboren in den jare 1594, en was niet boven de 18 jaren toen de koning hem admiraal van Vrankryk maakte, en in den jare 1620 gaf hy hem de ridderorde. Deze hertog was zeer minnelyk, milddadig, en deftig van aardt, en zo welgemaakt van ligchaam, dat hy de oogen van een iegeyk naar zich trok. Ook mangelde het hem aan geen moedt, gevende daar van uitſtekende blyken in verſcheide gewigtige gelegenheden, inzonderheit tegen de Gereformeerden, van welke hy verſcheide plaatſen wegnam, en hy diende in de belegeringen van Montauban en Montpenſier, waar in hy gekwetſt wierdt. Ter zee ſloeg hy in den jare 1625 den vyandt, hernam het eilandt Oleron, en behaalde meer andere voordeelen, gelyk hy ook op den hertog van Rohan in den jare 1628 deedt. De koning zondt hem naar Piëmont, met den tytel van luitenant generaal van zyne legers. Hy ſloeg daar den prins Doria, ook ſloeg hy den ſlag van Veillane in den jare 1630, en deedt zeer veel tot het ontzet van Caſal. Deze zo treffelyke dienſten wierden door den koning van Vrankryk den 11 December van 't zelve jaar erkent door 't ſchenken van den maarſchalksſtaf. De hertog van Montmorenci, goedaardig zynde, liet zich door den hertog van Orleans bepraten om zyne zyde te kiezen, toen hy zich misnoegt van 't hof vervremt hadt, om dat het vermogen van den kardinaal van Richelieu hem al te ſterk in de oogen flikkerde. Montmorenci deedt om zynent wille het gehele neder-Languedok oproerig worden, en ſtelde zich al te vermetel bloot in den veldſlag by Caſtelnaudari tegen den generaal Schomberg, waar in hy door twee piſtoolſchoten gekwetſt wierdt, en gevangen den 1 September des jaars 1632. De koning liet hem naar Toulouze brengen, daar hem het Parlement, als ſchuldig aan gekwetſte majeſteit, doemde het hoofdt te verliezen. Alle voorname hovelingen deden hun beſt om het leven van dezen groten man te behouden, maar te vergeefſch: het vonnis wierdt uitgevoert voor 't ſtadhuis van Toulouze den 30 October van 't zelve jaar. Geheel Vrankryk betuigde eene buitengemene droefheit over het lot van dezen heldt, en zyn roem bleef by hen onſterſſelyk; maar zyne vermetelheit in dit laatſte geval was onverſchoonbaar, want hy dwong den hertog van Schomberg tot den ſlag. Het hert van den hertog wierdt begraven in de kerk der Jeſuiten te Toulouze, en zyn ligchaam wierdt naderhandt vervoert naar die van Molins, alwaar zyne gemalin eene prachtige tombe voor hem liet oprechten. Deze zyne gemalin was Maria Felix des Urſins, dochter van Virginio Urſin, hertog van Bracciano, ridder van het Gulde Vlies, en van Fulvia Ferraho. De hertog hadt gene kinderen by haar, en deze hertogin, Godvruchtig en deugdzaam van aardt, ging na zyne doodt in 't klooſter van de Viſitatie te Moulins, om daar haar ongeluk en het verlies van haren gemaal te bewenen. Zy wierdt nonne, en naderhandt ſtierf zy prioreſſe den 5 Juny des jaars 1666, wordende haar ligchaam by dat van haren gemaal begraven. Zie zyne *levensbeſchryving door den here du Cros, ook Jaq. de Puyſegur. Memor.*

MONTMORENCI, (KAREL VAN) kamerling des konings, broodbezorger en maarſchalk van Vrankryk, gouverneur van Pikardië, was de zoon van Jan den I van Montmorenci, en hadt veel deel in de zaken van zynen tydt onder de regering van de koningen Jan en Karel den V. In den jare 1343 wierdt hy maarſchalk van Vrankryk, en hadt het bevel over het leger, 't welk Jan, hertog van Normandië, in den jare 1344 voerde naar Bretagne tot hulpe van Karel van Blois, zynen neef. Naderhandt verſelde hy den zelven prins in Guiënne, en ſtreedt zeer dapper in den ſlag van Crecy in den jare 1346. Vervolgens wierdt hy gouverneur van Pikardië gemaakt, daar hy grote dienſten deedt. Hy bemiddelde het verſchil tuſſchen Karel den Kwaden, koning van Navarre, en Karel van Vrankryk, hertog van Normandië, regent van 't ryk, en in den jare 1360 deedt hy zeer veel tot ſluiting van het verbondt den 8 May te Bretigni. Koning Karel de V hadt veel achting voor hem, en verkoor hem als doopheffer van den Dauphin Karel, naderhandt koning, den VI van dien naam, toen hy gedoopt wierdt in de S. Pauluskerk den 6 December des jaars 1368. Karel van Montmorenci ſtierf den 11 September des jaars 1381, en wierdt begraven in de kerk van de abdye du Val. Hy trouwde in den jare 1330 met Margareta, dochter van Bouchard den VI, heere van Beaujeu, overleden zonder kinderen in den jare 1336. In den jare 1341 hertrouwde hy met Johanna van Rouci, dochter van Jan den V van Rouci, overleden in den jare 1361, en hadt by haar eenen zoon, jong geſtorven, en drie dochters. Zyn derde huwelyk ging hy aan met Petronella van Villiers, oudſte dochter en erfgenaam van Villiers, by welke hy onder andere kinderen gewan *Jakob*, die zyn geſlacht uitbreidde, gelyk boven in het geſlachtregiſter van Montmorenci gezegt is. *Du Cheſne. Godefroi. M.*

MONTMORENCI, (KAREL) hertog van Damville, Pair en admiraal van Vrankryk, was de derde zoon van Annas van Montmorenci, en van Magdalena van Savoje. Eerſt voerde hy den tytel van heer van Meru, en onder dien naam deedt hy zich kennen in den jare 1557 in den ſlag van S. Quintyn, waar in hy benevens zynen vader gevangen wierdt. Na dat hy wederom in vryheit was, verrechtte hy verſcheide gewigtige zaken onder de regering van François den II en Karel den IX. Deze laatſte begiſtigde hem met het gouvernement van de ſtadt Parys en Isle de France. Hy bevondt zich in de veldſlagen van Dreux, Montcontour en S. Denys, in welken laatſten zyn vader ſneuvelde, en Karel kreeg voor zyn erfdeel de baronny van Damville, de welke door koning Lodewyk den XIII tot een hertogdom en Pairſchap verheven wierdt in den jare 1610, ter beloning van zyne getrouwe dienſten, aan vyf koningen bewezen. Koning Henrik de IV hadt hem met zyne ridderordens begiſtigt in den jare 1595, en ſchonk hem vervolgens het ampt van admiraal van Vrankryk. Hy ſtierf in den jare 1612, zonder kinderen gehad te hebben by Renata van Coſſé, gravinne van Secondigni, dochter van Artus van Coſſé, maarſchalk van Vrankryk.

MONTMORENCI, (FRANÇOIS HENRIK) graaf van Bouteville, geboren den 4 January des jaars 1628, deedt zynen eerſten veldtocht in den jare 1647 onder den prins van Condé in Catalonië, en zyn tweden in Vlaanderen onder den zelven prins in 't volgende jaar. Hy was by de belegering van Iperen, en den beruchten veldſlag van Lens; ook bevondt hy zich in den bloedigſten van dien tydt by Charenton. De prins wordende in hechtenis genomen, en gebragt naar Vincennes, ligtte hy op zyne koſten eene compagnie van 100 man, waar mede hy zich voegde by den heere van Longueville en den heere van Turenne, en diende onder dezen laatſten tegen den maarſchalk van Hoquincour. Hy wierdt gekwetſt en gevangen in den ſlag by Rhetel. Na de ontſlaging van de prinſſen van Condé en Conti, de eerſte met het hof overhoop leggende, hadt Luxemburg, eertyds graaf van Bouteville, het bevel in Bellegarde, met eene bezetting van maar 500 man, zo ſoldaten, als boeren, en wederſtondt 5000 geregelde krygsbenden onder den heere van Eſpernon, te voren gouverneur van Burgundië, gebruikt om hem te belegeren, en voorzien van 25 ſtukken kanon en twee mortieren: echter verduurde hy de zelve 32 dagen, na dat den 28 van de zelve reets de loopgravens waren geopent, bedingende nog zeer eerlyke voorwaarden.

Hy trouwde in den jare 1660 met Magdalena Charlotta Bonna Thereſia van Clermont, hertoginne van Luxemburg, welken naam hy by den zynen voegde. In den jare 1668 tradt hy in de ſtadt Salins, op den zelven dag, dat Beſançon de poorten opende voor den prins van Condé. In den jare 1672 trok hy tot ontzet van de ſtadt Woerden, in Hollandt, de welke belegert was door den prins van Oranje, en ſloeg de belegering na een hard gevecht op. Eenigen tydt daar na deedt hy met zyne onderhebbende troepen een marſch van 24 uuren over 't ys, en pleegde eene afgryſſelyke woede in 't vernielen en verbranden van de ſchone dorpen Bodegraven en Zwammerdam, verbeeldende met recht een tweden hertog van Alba, gelyk hem de Hollanders ook dien naam gaven, by welke hy nog in ſlechter geheugen is. Deze tocht zou hem echter duur genoeg geſtaan hebben, byaldien de dooie toen ter tydt wat ſterker geweeſt hadt, en alle zyne benden zouden in gevaar van te vergaan geweeſt zyn. In den jare 1674 woonde hy den ſlag van Senef by, tonende daar in en in andere gelegenheden zyne onverſchrokkene dapperheit, waarom hem het volgende jaar de ſtaf van maarſchalk van Vrankryk gegeven wierdt. In den jare 1677 ſloot hy Valencyn in, en woonde vervolgens den ſlag van Kaſſel by, onder den hertog van Orleans. Charleroi berent zynde door de benden onder den prins van Oranje, deedt hy daar de zelve van aftrekken. De koning van Vrankryk hem alleen het bewindt opgedragen hebbende van zyn leger, ſloeg hy op het laatſt van den veldtocht den ſlag by S. Denys tegen den zelven prins; hier deedt hy alle zyne ervarenheit blyken, vermits hy overvallen wierdt op een grondt, die hem niet voordeelig was. In den jare 1690 hadt hy het bevel over het Franſche leger, en won den ſlag van Fleury tegen den prins van Waldek, die veel minder volk en zwakker in ruitery was dan hy. In den jare 1692 behaalde hy eenig voordeel in den ſlag by Leuze; in 't jaar daar na leverde hy den ſlag by Steenkerken, daar Willem de III, koning van Engelandt, de Franſchen aanviel, en eene volkomene overwinning behaalt zou hebben, indien een Engelſch generaal niet geſneuvelt was, waar van de maarſchalk van Luxemburg zich zo wel wiſt te bedienen, dat hy de overwinning in evenwigt hieldt, ſchoon hy veel volk verloren hadt. Hy won in den jare 1693 den ſlag van Landen, een van de bloedigſte, die gedurende den oorlog ſedert den jare 1688 geſlagen was, waar in hy zo veel volk verloor, dat het voordeel, 't welk hy daar by behaalde, alleen beſtondt in het wegnemen van Charleroi op 't laatſte van den veldtocht.

De laatſte, dien de maarſchalk van Luxemburg deedt, was die van het jaar 1694, onder 't bevel van den Dauphin, daar weinig in voorviel, ten zy men rekene den langen en ſchielyken optocht, dien 't Franſche leger deedt om dat van de bondgenoten voor te komen in 't overtrekken van de Schelde. Hy kreeg eene ziekte in 't laatſte van de maandt December des zelven jaars, en ſtierf den 4 January des jaars 1695. Hy was een wakker generaal, onvertzaagt in de allergrootſte gevaren, en wiſt in de zwaarſte belemmeringen eene uitkomſt te vinden, en in de burgeroorlogen heeft men niet kunnen merken, dat hy ooit het hof on-

ontrouw geweest is. De geruchten, die onder het volk verspreid waren, als of hy zich met duivelskunsten behielp, zyn maar beuzelingen, by gene menschen van oordeel aannemelyk. *Perrault les hommes illustr. de France T. II. Memoires du Temps.*

MONTMORENCI, (CHARLOTTA MARGARETA VAN) princes van Condé, is geweest eene van de schoonste en wyste vrouwen van haren tydt. Zy was de dochter van Henrik, den I van dien naam, hertog van Montmorenci, Pair en konnestabel van Vrankryk, en van Louisa van Budos, zyne gemalinne. De maarschalk van Bassompiere zegt in zyne Gedenkschriften, dat de konnestabel hem haar ten huwelyk belooft hadt; maar zy hadt de eer van een prins van den bloede des konings te trouwen. 't Was Henrik van Bourbon, de II van dien naam, prins van Condé, enz. en hadt het geluk van moeder te worden van *Lodewyk* den II, prins van Condé, en van *Armand*, prins van Conti. Dit huwelyk, 't welk met goedkeuring van paus Paulus den V den 3 Maart des jaars 1609 voltrokken wierdt, veroorzaakte eene ontroering aan 't hof. Deze princes, voortreffelyk door hare eigene verdiensten en hoedanigheden, en door haar gemaal en kinderen, stierf te Chatillon sur Loing aan eene hevige koorts den 2 December des jaars 1650, oud 57 jaren, en wierdt begraven in het klooster der Karmeliten in de voorstadt van S. Jakob te Parys.

MONTOIRE, eertyds *Mons Aureus*, een steedtie van 't Vendomois, in Vrankryk. Zy legt aan de Loire, vier mylen beneden Vendôme. *Maty Dict.*

MONT-OLYMPE, een plaats op de grenzen van Champagne, twee mylen van Sedan, die te voren redelyk versterkt was.

MONTONA, een steedtie gelegen in 't midden van Istrië, aan de Guieto, tusschen S. Weit & Citta Nova. Montona, eertyds eene vrye stadt, hangt tegenwoordig af van de Venetianen. *Maty Dict.*

MONTONE, oudtyds *Vitis*, eene rivier van Italië. Zy bespoelt Citta di Sole in Toskane, en doorsnydende Romanië bespoelt zy Ravenna aan de Noordzyde. Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, won in den jare 1512 een veldslag aan de zomen van deze rivier tegen de Spanjaarden, die daar 18000 man lieten zitten. *Maty Dict.*

MONTORIO, oudtyds *Trebula*, een oude burgt van Sabina, in den Kerkelyken Staat. Zy legt aan den oorsprong van de Corresa, en drie mylen van Tivoli naar 't Noorden. *Maty Diction.*

MONTPELLIER, eene stadt van Vrankryk, aan de Lez, in neder-Languedok, met een bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Narbonne. De Latynen noemen de zelve *Mons Pessulus*, of *Pessulanus*, *Monspelium*, *Mons Puellarum*, en *Mons Posterius*. De aartsbisschoplyke stoel wierdt daar van Magellona overgebragt in den jare 1533, of 1536. Deze stadt is zo oud niet als men zegt, maar de grootste van deze provincie, benevens Toulouze, en berucht door hare universiteit in de geneeskunde, die, zo men zegt, gesticht is door de leerlingen van Avicenna en Averroës in den jare 1196. Zy wierdt herbouwt in den jare 1220. Daar zyn ook verscheide collegiën, en eene akademie in de rechtsgeleerdheit, met vier professoren. Montpellier verstrekt voor eene der schoonste steden van Languedok. Zy legt op den top van een heuvel. Het verstandt en de herbergzaamheit der inwoners, mitsgaders de welgesteldheit van de stadt, en hare aangename landsdouwe verstrekken ten gemak van de vremdelingen. Daar is een Generaliteits huis, een diergelyk voor de gemene lands middelen, eene Rekenkamer, en een gerechtshof. Daar waren eertyds schone kerken en voortreffelyke kloosters, maar sedert het jaar 1561, toen de burgeroorlogen Vrankryk ontrustten, wierden 'er vele van die gestichten verwoest, en deze stadt strekte toen een van de vastigheden voor de Gereformeerden. Maar koning Lodewyk de Rechtvaardige, besloten hebbende deze onderdanen tot reden te brengen, belegerde Montpellier in den jare 1622, en na een dappere tegenweer gaf deze stadt zich op den 20 October over. De hoofdkerk van St. Pieter en andere kerken wierden weder tot gebruik des Roomschen Godsdiensts geschikt. De vremdelingen beschouwen met verwondering het treffelyk kasteel, versterkt met vier koninklyke bolwerken, leggende in 't vierkant; de koninklyke tuin, vol allerhande kruiden en gewassen ten gebruik van de geneeskunde, die buiten de stadt legt; de vergaderplaats, genaamt *Canourgue*, het gerechtshof, de S. Pieters- en de L. Vrouwe-kerken, de schone wandelwegen onder de schaduwe der linden by de poort Sonneric, de stok van S. Rochus in 't klooster van S. Paulus, en meer andere zeldzaamheden. Daarenboven is zy berucht wegens de theriaak, en 't koperrood, die daar gemaakt, en in andere landen sterk getrokken worden; de, waschblekeryen, de zymolens, het Cyprus-poeder, het engelwater en verscheide soorten van handwerk-stoffen doen de inwoners bloeien. De rivier de Lez bespoelt den voet van den heuvel, waar op de stadt gebouwt is. Men gaat de zelve over met eene brug van Juvenau; zy ontfangt ook het beekie Merdanson, 't welk in de benedenstadt loopt. Men heeft elders kunnen zien, dat Montpellier groot geworden is van de overblyfselen van Magellone dat Karel de Grote liet nederwerpen, om dat het tot een schuilplaats voor de stropende Saracenen strekte. Het bisdom wierdt naar Sustantion verplaatst, daar het zelve 300 jaren, of daar omtrent, geweest is; en 't was gedurende dien tydt, dat de bewoners van 't landt eene nieuwe stadt begonnen te bouwen, die zy Montpellier, of Montpellirt noemden. Een van de graven van Sustantion gaf de zelve aan eene zyner dochteren, Eustorgia genaamt, ten huwelyk. Zy bragt verscheide kinderen ter wereldt, en onder anderen S. *Fulcranus*, bisschop van Lodeve, en twee dochters, vryvrouwen van Montpellier, die hare goederen aan de kerk maakten, onder het bisdom van Ricuin den II, in den jare 975. Een edelman, *Guido* genaamt, kreeg eertyds deze stadt als een leen van de kerk, onder beding, dat hy de zelve beschermen zou voor de Saracenen, en zich getrouwelyk dragen aan den bisschop en het Kapittel. De koningen van Vrankryk waren daar ook de eerste souvereinen van, en deze stadt is van alle tyden een leen van de kroon geweest. Koning Lodewyk de Jonge bevestigde in den jare 1155 en Philips Augustus in den jare 1208 de rechten van de kerk van Magellone. Deze Guido wierdt dan de tronk van de heeren van Montpellier. *Willem*, zoon van Ermengarde, stierf in den jare 1121. Gotafred, bisschop van Magellone, hadt hem te Montpellier op nieuw ingelyft in den jare 1090. Deze Willem hadt by Ermesinda een anderen *Willem*, die met Sibylla, de dochter van een koning van Jeruzalem, trouwde. Haar zoon, mede alzo genaamt, stierf in den jare 1179, en was getrouwt geweest met Machtelt van Burgundië, dochter van Hugo den II, hertog van Burgundië, bygenaamt de Vredelievende, by welke hy naliet *Willem*, den IV heere van Montpellier. Deze was de gemaal van Eudoxia, dochter van Emanuel, keizer van Constantinopel, gestorven in den jare 1204. Hy liet eene eenige dochter na, genaamt *Maria van Montpellier*, getrouwt met Pieter, koning van Arragon, die in den slag van Muret in den jare 1213 sneuvelde. Maria stierf te Rome in den jare 1219; *Jakob*, koning van Arragon, zyn zoon, wierdt zyn opvolger. Deze stierf in den jare 1272, nalatende *Pieter*, koning van Arragon, en *Jakob*, koning van Majorka, grave van 't Rousillon, en heere van Montpellier. In zynen tydt, namentlyk in den jare 1292, was 't, dat de bisschop en 't Kapittel aan koning Philips den Schonen afstonden de stadt Montpellier voor een inkomst van vyf honderd guldens, die deze vorst haar liet genieten uit de baronny van Sauvé, op voorwaarde, dat zy de stadt als een leen van de kroon bewaren zouden. *Jakob* de II, heer van Montpellier, trouwde met Esclarecide, dochter van den grave van Foix, in den jare 1311 overleden, nalatende *Sanchio*, vader van *Jakob* den III, koning van Majorka, en heer van Montpellier, getrouwt met Maria, zuster van Pieter, koning van Arragon, die hem beroofde van zyne staten. Hy, hier door in armoede geraakt, verkocht in den jare 1349 aan koning Philips van Valois het aandeel, dat hy op de heerlykheit van Montpellier hadt, voor 26000 kronen. *Jakob* en *Elizabeth*, zyne kinderen, waren met dezen verkoop wel te vrede. De prins Jakob stierf in den jare 1362. Elizabeth, gezegt *Esclarmonde*, wierdt de twede gemalin van Johannes Paleologus, den II, marquis van 't Montferrat, en zy stondt verder af al het recht, 't geen zy nog op de heerlykheit, de balluagie en de baronny van Montpellier overig hadt, aan koning Karel den VI. De koning in 't tegendeel begiftigde deze princesse voor haar leven met de kastelny van Gallargue, en 1200 livres rente op het landdrostschap van Beaucaire, met 5000 Fransche guldens, eens geldt. Hier van maakte men een overdragbrief te Parys den 13 September des jaars 1395. *Du Pui Droits du Roi. Zurita Annal. d'Arrag. Gabriël Hist. Praes. Magal. Catel Hist. de Lang. Merula Geograph. Thuanus Hist. sui tempor. Sincerus Itiner. Gall. Sammarth. Gall. Christ.*

Conciliën van Montpellier.

Arnustus, aartsbisschop van Narbonne, beriep in den jare 894 een concilie te Juncaire, in 't bisdom van Montpellier; maar om dat deze plaats weinig bekend is, gelyk elders gezegt wordt, zal het niet ongerymd zyn dit concilie onder Montpellier te plaatsen. Pieter van Benevento, gezant van den paus, verzamelde in de stadt Montpellier in den jare 1215 vyf aartsbisschoppen, 28 bisschoppen, en verscheide abten en baronnen, en na dat hy aan Simon, grave van Montfort, veel lof gegeven hadt wegens zynen yver en kloekmoedigheit, bewezen tot heil der kerke tegen de Albigenzen, schonk hy hem de landen des graven van Toulouze, die 't hoofdt van die benden was. De schryver van 't leven van koning Lodewyk den VIII spreekt van een synode, te Montpellier gehouden in den jare 1225 over de zaken van Raimond, grave van Toulouze, en de Albigenzen. Jakob, aartsbisschop van Narbonne, vierde daar in den jare 1258 een provinciaal concilie, waar van nog elf regelen, of ordonnantiën zyn tegen de kerkroveryen, de mishandelingen der klerken, en tegen de kerkelyken, die zich met den koophandel bemoeiden, mitsgaders nog andere wegens de kruinschering, enz. Balusius spreekt van drie conciliën, te Montpellier gehouden, als een in den jare 1195 door Michiel, gezant van den H. stoel, en de twee andere, die door Moreri gestelt worden op de jaren 1215 en 1225, en die hy stelt op de jaren 1214 en 1224.

MONTPENSIER eene kleine stadt in neder-Auvergne, met den tytel van hertogdom en Pairschap, gelegen op een heuvel tusschen Aigueperce en Gannat. Daar was eertyds een sterk kasteel, 't welk onder den voet geworpen wierdt ten tyde van koning Lodewyk den XIII. Koning Lodewyk de X stierf daar den 8 November des jaars 1226. Deze stadt hadt weleer hare eigene heeren; *Agnes van Thiern* bragtze aan 't huis van Beaujeu door haar huwelyk met *Guichard* den IV, heere van Beaujeu, gelyk elders gezegt wordt. Deze Guichart stierf in den jare 1216. *Humbert van Beaujeu*, zyn kleinzoon, hadt eene eenige dochter, *Johanna*, vrouwe van Montpensier, die met *Jan* den II, grave van Dreux, trouwde, en deze kinderen ter wereldt bragt, als *Jan* den III, ongehuwt overleden in den jare 1331, en *Pieter*,

ter, grave van Dreux, die by Izabelle van Melun naliet *Johanna*, gravinne van Dreux, vrouwe van Montpenfier, enz. overleden zonder kinderen in den jare 1346: Blanche van Beaujeu, vrouwe van Leuroux, die recht hadt op de heerlykheden van Montpenfier en Aigueperce, maar men wees ze toe aan Bernard van Ventadour, als erfgenaam van zyne moeder Margareta van Beaujeu. Deze Bernard, en zyn zoon Robert verkochten Montpenfier aan *Jan* van Vrankryk, hertog van Berri, in den jare 1384. De twee zonen van dezen hertog droegen den tytel van graven van Montpenfier. *Maria*, zyne twede dochter, kreeg dit graaffchap voor haar erfportie, 't welk zy aan 't huis van Bourbon bragt, trouwende met *Jan* den I, hertog van Bourbon. Dit wierdt door koning Karel den VI met vereifchte brieven in den jare 1400 bevestigt, en deze bevestiging was noodzakelyk, om dat Jan van Vrankryk het graaffchap van Montpenfier en alle zyne andere landen gefchonken hadt als eene gift onder de levenden aan den koning en de kroon. Naderhandt wierdt Montpenfier de tytel van twee doorluchte telgen van 't huis van Bourbon. Koning François de I verhief Montpenfier tot een hertogdom en Pairfchap in February des jaars 1538, 't welk door 't Parlement bekrachtigt wierdt den 6 Maart daar aanvolgende. Zie BEAUJEU en BOURBON.

MONTPENSIER (GILBERT, GRAAF VAN) heeft zich door vele dappere daden by de koningen van Vrankryk Lodewyk den XI en Karel den VIII, en byzonder by den laatften zodanig in de gunft weten in te wikkelen, dat, toen hy in den jare 1495, kort na de verovering van 't ryk van Napels, door een verbondt van de Italiaanfche en andere vorften gedwongen was wederom naar Vrankryk te gaan, hy hem tot zyn luitenant generaal in 't ryk naliet: maar fchoon deze Gilbert dapper en onvertzaagt was, de voorzichtigheit en zorgvuldigheit ontbrakken hem in deze zo gewigtige bediening. Hy was daar wel zo veel als onderkoning, maar behieldt geen volk genoeg by zich om een pas gewonnen ryk te bewaren, waar door Ferdinand de II, verdreven koning van Napels, gelegenheit kreeg om door hulp van den koning van Arragon, de Venetianen en anderen daar weder in te komen, en, toen de graaf de hoofdftadt Napels van de bezetting ontblootte, de zelve te veroveren. De graaf hieldt zich echter in de overige fteden een tydlang op; maar doordien hy geen hulp uit Vrankryk bekwam, en zich op eene onvoorzichtige wyze in Atella fluiten liet, wierdt hy in den jare 1496 gedwongen een verdrag te tekenen, waar in bedongen wierdt, dat alle Franfchen het ryk van Napels verlaten moeften. De gouverneurs van de andere veftingen weigerden echter dit verbondt te voldoen, en Gilbert ftierf te Pozzuolo voor den uitflag van die zake in 't gemelde jaar. Zyn zoon *Karel* trouwde met Sufanna, dochter van Pieter, hertog van Bourbon, die hem met bewilliging van koning Lodewyk den XII de hertogdommen Bourbonnois en Auvergne, nevens het graaffchap Clermont, aanbragt. *P. Daniel Hift. de France T.* II. *col.* 1598, 1650.

MONTPENSIER. (HERTOGIN VAN) Zie LONGVIC. (JAKOBA VAN)

MONTREAL, MONREAL, eene ftadt en heerlykheit in 't aartsbisdom van Trier, die in den jare 1554, na de doodt van den grave van Virneburg, aan dat aartsfticht gekomen is, en alwaar de Franfchen op 't laatfte van de XVII eeuwe zeer flecht huis hielden. *Tromsdorf. Imhof N. P. l.* IX. *c.* 4.

MONTREAL, in 't Latyn *Mons Regalis*, een fteedtie in Sicilië, 't welk in den jare 1183 door paus Paulus den III tot een biffchoplyken fetel gemaakt wierdt. Daar is een oud kafteel op een hoge rots, dat de ftadt befchermt, mitsgaders eene kerk, die door Willem den II, bygenaamt de Goede, koning van Sicilië, gefticht wierdt, 't welk een voortreffelyk gebouw is. Montreal legt in een vruchtbare landftreek vier mylen van Palermo. Hieronymus de Vierriero gaf in den jare 1622 daar vele fynodale ordonnantiën uit. *Leander Alberti. Baudrand. P. Michiël de Gijudicio Defcripzine del monafterio di Montreale.*

MONTREAL, anders *Krach*, en *Crac*, eene ftadt in 't Steenachtig Arabië. In vroeger tyden wierdt het *Petra deferti* genaamt; maar tegenwoordig is het beter bekend met den naam *Krach*, of *Crac van Montreal*. Daar is een aartsbiffchop, ftaande onder den patriarch van Jeruzalem. Zy legt naar Suez toe, tuffchen de Rode en Dode zeën.

MONTREAL, eene ftadt in Spanje, daar Alfonfus de VI de Tempeliers veftigde, op welke na de vernietiging van die orde de ridders van S. *Salvator*, of van den Zaligmaker, in 't bezit volgde. Zy droegen een wit kleedt, en op de borft een zilver kruis op een roodt veldt. *Favin. Zurita. Theat. d'Honn. & de Cheval. Mariana Annal. Arrag. hift. Hifpan.*

MONTREGEAU, in 't Latyn *Mons Regalis*, een goed fteedtie van Gafcogne, in Vrankryk, aan de Garonne, een myl van S. Bertrand, naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MONTRELET. Zie MONSTRELET.

MONTRESOR, in 't Latyn, *Mons Thefauri*, een fteedtie in Touraine, gelegen aan het riviertie Indrois, drie mylen van de Indre, en van de ftadt Coches, naar 't Ooften. *Maty Dict.*

MONTREUIL, in 't Latyn *Monftrolium*, en *Monafteriolum*, eene Franfche ftadt in Pikardië, onder het graaffchap Ponthieu, gelegen op een heuvel, welkers voet befpoelt wordt van de rivier Canche. Men verhaalt, hoewel wat fabelachtig, dat deze ftadt Montreuil genaamt wierdt, om dat men daar een monfter vondt, dat maar een oog hadt: ook is het niet waarfchynlyk, dat Montreuil Mont-Rojal is, gelyk eenigen van gedachten zyn; maar 't is waarfchynlyk, dat deze naam komt van *Monafterium*, of *Monafteriolum*. Wat 'er van zy, deze ftadt is inderdaadt fterk, heeft een goed kafteel, en legt drie mylen van de zee. Men vindt 'er twee fchone abdyen, de eene van S. Benedictusorde, zynde voor de mannen, S. Sauve, de andere voor de vrouwen, S. Auftreberta genaamt. Men onderfcheidt de ftadt in de beneden-, die langs de rivier legt, en de bovenftadt, die van de andere door een muur wordt afgezondert. Daar zyn twee fchone pleinen. De hoofdkerk van Maria, en andere geeftelyke gefichten zyn merkwaardig. Koning Philips de I hebbende zyne gemalin Bertha verftoten, nam zy hier haar verblyf, en ftierf daar in den jare 1093, volgens de Kronyk van Pieter le Vif van Sens. Deze ftadt heeft eene balluagie, en is met het graaffchap Ponthieu aan de kroon gekomen. Deze ftadt wordt, om de zelve van *Montreuil-Bellai* te onderfcheiden, *Montreuil aan zee* genaamt. *Zie de fchryvers, die hier onder zullen aangehaalt worden.*

MONTREUIL-BELLAI, eene Franfche ftadt in Anjou, op de grenzen van Poitou. Zy legt aan de Touai, die daar de Thon ontfangt, en vervolgens beneden Saumur zich in de Loire werpt. Zie *Hift. des Comtes de Ponth. Gilles Bri, Sr. de la Clergerie. Hift. du Perche. Alench. & Ponth. Du Chefne Ant. des villes de France. Du Pui Droits du Roi. Papir. Maffon Defcript. Flum. Gall*

MONTREUL, (EUDO VAN) een berucht bouwmeefter, verfelde koning Lodewyk den IX van Vrankryk naar 't H. Landt. Daar verfterkte hy de ftadt en de haven van Jaffa, en op zyne wederkomft te Parys hadt hy het opzicht over vele kerken, die de koning daar deedt bouwen, gelyk als die van St. Catharina du Val, die van 't Hôtel Dieu, Maturins, Karthuizers en Kordeliers. Hy ftierf in den jare 1289, gelyk men zien kon in zyn graffchrift by de Kordeliers voor den jare 1580, toen die kerk byna t'eenemaal verbrandde. *Felibien vie des Architectes.*

MONTREUL, of MONTEREUL, (JAN) lidt van de Franfche akademie, was van Parys geboortig, zoon van een advokaat van 't Parlement. Hy pleitte al voor die bank met zyn 18 of 19 jaar, en ging naar Italië met de Bellievre, die hem by den kardinaal Antoni bezorgde, en deze kardinaal maakte hem kanunnik van Toul. Na dat hy weder in Vrankryk gekomen was, wierdt hy geheimfchryver van den prins van Conti; maar deze hem niet meer nodig hebbende, gebruikte hem de marquis van Fontenai-Mareuil, afgezant te Rome, in die hoedanigheit. Op zyne te rug komft ging hy als geheimfchryver van 't gezantfchap met den heer Bellievre naar Engelandt, en eindelyk bleef hy als refident in Schotlandt. Hier was hy zeer dienftig voor de kroon van Vrankryk, zynde een voorzichtig, fchrander, en behendig man. Hy was 't, die kennis gaf, dat de keurvorft van de Palts onbekend door Vrankryk zou trekken, om de troepen van den hertog van Weimar te gebieden, en zich van Brifak meefter te maken, en was dus oorzaak, dat die keurvorft in hechtenis genomen wierdt. De ongelukkige koning Karel de I van Engelandt getuigde van Montreul, dat hy nooit verftandiger man gefproken hadt, en nam veel vermaak in zyne onderhouding. Na eenigen tydt zich in Schotlandt opgehouden te hebben gaf hy zyn plaats over aan een zyner broeders, en nam weder bezit van het geheimfchryverfchap by den prins van Conti, die hem in den jare 1648 naar Rome zondt, om daar een kardinaalshoedt voor hem te verzoeken. Naderhandt deze prins, benevens dien van Condé en den hertog van Longueville, den 18 January des jaars 1650 in hechtenis genomen zynde, deedt Montreul alles, wat hy kon, om zyns meefters vryheit te bewerken. Hy fchreef ten dien einde vele brieven, en bediende zich daar omtrent van een geheim, dat de koning van Engelandt hem hadt geleert, beftaande in een manier van fchryven, daar men de letters niet van zien kon, ten zy men daar een zeker poeder op ftrooide, waar door zy te voorfchyn kwamen. Dus zondt men aan dien prins eenige drogeryen in een wit papier, zynde een brief, dien men niet lezen kon dan de prins, die daar het geheim van wift, wordende hem het poeder gezonden als of het haairpoeder was. Montreul was reets voorzien van een inkomen van 10000 livres, hem door den gemelden prins toegefchikt, en zyne getrouwheit zou nog groter beloning gehad hebben, als de prins ontflagen geweeft was; maar Montreul ftierf in den jare 1651, een weinig tyds na dat die prins in vryheit geraakte, in den ouderdom van 37, of 38 jaren. Hy liet verfcheide werken in dicht en ondicht na, waar van eenige gedrukt zyn. *Peliffon Hift. de l'Academie.*

MONTREUX, (NICOLAAS VAN) edelman van Maine, leefde op 't laatft der XVI eeuwe, of in de jaren 1570 en 1580. Hy fchreef de zestien boeken van *Amadis*, het herdersleven van *Julietta*, 't welk eene navolging is van Diana van Monte-Major; de liefdegevallen van *Diana* en *Delia*, onder den naam van *Olenix de Monte Sacré*, 't welk eene letterverzetting van zynen naam is, enz. Zie *La Croix du Maine.*

MONTRICHARD, een klein fteedtie van Vrankryk, in Touraine, gelegen aan de Cher, zeven mylen van Tours. *Maty Dict.*

MONTROS, in 't Latyn *Mons Rofarum*, oudtyds *Celurca*, eene Schotfche ftadt in 't graaffchap Angus, aan den mondt van de rivier Eske, twee mylen beneden Brechim. Deze ftadt, die een haven heeft, en den tytel van marquizaatfchap voert, is in twee delen door de rivier van een gefcheiden. Dat deel, dat aan de Zuidzyde legt, wordt *Old-Montros*, dat is *oud-Montros*, genaamt, en is veel voortreffelyker dan het andere gedeelte, 't welk *nieuw-Montros* genaamt wordt. *Maty Dict.*

MONTROYAL is eene fterke vefting, gelegen in het graaffchap Sponheim, eene provincie van de Palts, aan den Moefel, die haar byna ten eenemaal omringt. Zy legt tegen over de ftadt Traarbach, elf mylen beneden Trier. De koning van Vrankryk liet de zelve in den jare 1683 opwerpen; maar hy

wierdt by de Ryswykſche vrede, met den keizer geſloten den 30 October des jaars 1697, genoodzaakt die weder te ſlechten. *Memoires du Temps.*

MONT SAINTE MARIE, of *Onze Lieve Vrouw van Tartenois*, een kleine landſtreek van 't bisdom Soiſſons, in Vrankryk, in 't Latyn *Mons Sanctæ Mariæ*, bekend om dat daar twee kerkvergaderingen gehouden zyn, de eerſte in May des jaars 973, waar van men heeft de brieven van paus Johannes den XIII, ter beveſtiging van de ſtichting des klooſters Mouſon door Adalberon van Rheims, en een ander, gehouden in den jare 983. *Tom.* IX *Concil.*

MONT SAINT MICHAEL, eene kleine ſtadt van Normandië, in Vrankryk, heeft eene kerk, op den top van een berg, ter eere van den aartsengel Michaël gebouwt, waarnaar toe vele bedevaarten gedaan worden. Niemandt durft in de zelve met een degen verſchynen, behalven de koning en de prinſſen van den bloede.

MONTSERRAT, *Mons Serratus*, een zeer hoge berg van Spanje, in Catalonië, een myl van Manreſe, en negen van Barcellona, alzo genaamt, gelyk eenigen geloven, om dat op en langs den zelven eene menigte punten van klippen gezien worden, die zich vertonen als de punten of tanden van een zaag, in 't Latyn *ſerra* genaamt. Deze berg is zeer berucht door de Godsdienſtige bedevaarten, die derwaarts gedaan worden wegens een beeldt van de H. Maagdt Maria, 't geen *Onze Lieve Vrouw van Montſerrat* genoemt wordt, en 't geen daar te zien is in de abdy, toebehorende aan de Benedictyner monniken, gebouwt op 't midden van dien berg. Deze bedevaart is na die van Loretto de beruchtſte van geheel Europa, en zeer oud: want men wil, dat de zelve al voor de VIII eeuwe in gebruik is geweeſt, een tydt, dat de Saracenen in Spanje en Catalonië ſtroopten, waarom het beeldt in een hol verborgen wierdt gehouden tot den jare 883, toen het van eenige herders, hunne ſchapen op dezen berg weidende, gevonden wierdt. De biſſchop liet daar dadelyk eene kapel ſtichten, en een graaf van Barcellona liet daar na van de zelve een klooſter voor Benedictyner monniken bouwen. Maar gelyk het getal van de pelgrims dag aan dag groter wierdt, bouwde men daar eene grote kerk, die voltooit wierdt in den jare 1595. Boven op den top van dezen berg vindt men verſcheide kluizenaars wonen in hutten. *Caniſius lib.* V *Hiſt. de Montſerrat. De Marca in Marca Hiſpanica.*

MONTSERRAT, of *Monte Serrato*, in 't Latyn *Mons Serratus*, een van de Antilliſche eilanden in Amerika, tuſſchen Guadaloupe en Nieves, op de hoogte van 17 graden, aan deze zyde de linie. Deze naam is haar naar den voornoemden berg, in Catalonië gelegen, gegeven. Het is drie Franſche mylen lang, en omtrent even zo breed. De bergen, daar op te vinden, zyn met veel ceder-en andere bomen beplant: in 't tegendeel de dalen alom vruchtbaar. Op de zeekuſt wordt veel viſch gevangen, insgelyks vele zeemonſters, die men zeeduivels, zee-eenhoorns, en andere namen geeft: ook vindt men 'er vele vliegende viſchen, zwaardviſſchen en dolfeinen. Dit eilandt ſtaat onder het gezag van een Engelſch gouverneur, en wordt door eenige Engelſchen, Schotten, en Ierlanders, ten getale van 600 of 700, bewoont. *Richard Blome Engliſh America c.* 14.

MONT-SINAI, of *Sint Catharina*, de naam van eene ridderorde in Griekenlandt, opgerecht door eenige edellieden in den jare 1063 onder den regel van St. Baſilius, wiens werk was de begraafplaats van St. Catharina op den berg Sinaï te bewaren, en de pelgrims, derwaarts reizende, te geleiden. Zy droegen een rood radt met witte ſpykers, waar door een degen ſtak, in hun ordenswapen. *Jozeph Micheli.*

MONTSOREL, eene marktſtadt in 't graafſchap Leinſter, of Linſter, in het gebiedt van Goſcote, digt aan de rivier Stower, alwaar een brug over legt. Men vondt daar eertyds, op een ſpitſen berg, een kaſteel; maar 't zelve is al lang verwoeſt. Deze ſtadt legt 104 Engelſche mylen van Londen. *Engelſch Diction.*

MONUCH DENNY-HILL, of *Cadir Arthur*, dat is *Arthursſtoel*, een zeer hoge berg van de Zuid-Walſche provincie Brechnokshire, in Engelandt, waar van Speed dit wonder vertelt; namentlyk, dat als iemandt op des zelfs top ſtaat, en een mantel, hoedt, of kleedt naar beneden wil gooien, het door de lucht weder naar den top gevoert wordt, en niet om laag vallen wil voor dat men 'er eenige zwaarte van ſtenen of metaal in windt.

MONYMA. Zie MONIMA.

MONYMUS. Zie MONIMUS.

MONZA, eene kleine ſtadt in 't hertogdom van Milaan, aan de rivier Lambro, is de plaats, daar voorheen de Longobardiſche koningen hun verblyf hielden, en de Duitſche keizer de yzere kroon ontfing. Daar is ook eene fraaie kerk, aan Johannes den Doper toegewyd, en door Theodelinda, koninginne van Lombardië, gebouwt. Tegenwoordig behoort deze ſtadt aan den grave Dorini. *Baudrand. Schaupl. von Italië.*

MOOKER-HEIDE, een hei in Gelderlandt, in de Betuwe, Zuidwaarts van de ſtadt Nimwegen, naar het dorp *Mook* toe, zich omtrent drie uuren gaans uitſtrekkende in de lengte. Den 13 April des jaars 1574 ſloeg alhier de Spaanſche generaal Sancho d'Avila de Hollandſche krygsbenden onder grave Lodewyk van Naſſau.

MOOR, of MORE, (ANTONI DE) een ſchilder, geboren te Utrecht, een leerling van Jan Schorel, wierdt zo wel een goed hoveling als kunſtig ſchilder. De kardinaal Granvelle wierdt zyn beſchermheer, en maakte hem aan 't hof van keizer Karel den V bekend, daar hy veel achting verwierf. Moor ſchilderde koning Philips den II van Spanje te Madrid in den jare 1552. Men zondt hem ook naar Portugal en Engelandt, om portretten te ſchilderen, van waar hy in de Nederlanden kwam, daar hy ſtierf, onvoltooit latende een ſtuk van de beſnydeniſſe, 't welk hy voor de kerk van Antwerpen begonnen hadt.

MOOR, (KAREL DE) ridder, een vermaard kunſtſchilder, wierdt geboren te Leiden den 25 van Sprokkelmaandt des jaars 1656. Zyn vader was een kunſthandelaar, die, ziende, dat hy onwederhoudelyk van natuur tot de teken-en ſchilderkunſt geneigt was, en wetende, dat een goed begin een goed einde maakt, hem beſtelde by den beruchten Gerard Dou, om van den beginne af naar vaſte grondregels geleid te worden. Naderhandt, en om zich tot een kloeker penceel-behandeling te gewennen, wierdt hy te Amſterdam by den vermaarden portretſchilder Abraham van den Tempel beſtelt: doch deze ontviel hem vroeg in het jaar 1672. Van daar trok hy weder naar Leiden by Frans van Mieris, en eindelyk naar Dordrecht by Godefr. Schalken. Hy was een volmaakt meeſter in de kunſt: doch zyne ſtukken zyn niet talryk, in vergelykinge van die van anderen. Onder zyne hiſtorieſtukken wordt inzonderheit geroemt de geſchiedenis van Piramus en Thisbe; de hiſtoriſche verbeelding van Brutus, daar hy aan zyne zonen, over begane misdaadt, ten ſpiegel voor het Roomſche volk, ſtraf oeffent, zynde geplaatſt voor den ſchoorſteen op der Schepenen kamer te Leiden. In den jare 1702 zondt hy zyn afbeeldſel aan den groothertog van Florence, die hem daar voor een geſchenk deedt van een goude medalje en keten. Voor den grave van Sintzendorf, keizerlyken afgezant in den Hage, heeft hy geſchildert een ſtuk, vier en een halve voet breed, waar in zyn afgemaalt de beeldteniſſen der doorluchtigſte krygshelden van deze eeuwe, prins Eugenius en Marleborough te paardt zittende. *Houbraken Schouburg* III *Deel.*

MOORDRECHT, of MOERDRECHT, en by verkortinge gezegt MOORDT, een klein dorp in Hollandt, aan de regter zyde van den neder-Yſſel, omtrent duizend ſchreden van de ſtadt Gouda, doch onder het ambacht van Schielandt gelegen. Hier is van ouds een tol geweeſt. Het ſtaat vermeld in een openbrief van graaf Floris de IV van het jaar 1223, en heeft zynen naam gekregen van *Moer*, en *dragen*, of *dregen*, om dat de koopwaren hier te markt gedragen wierden. De kerk heeft een ſpitſen toren, en wordt door een eigen gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Gouda en Schoonhoven.

MOORTON, (JAN) kardinaal, aartsbiſſchop van Kantelberg, in Engelandt, was geboren te Beer, een vlek in 't graafſchap van Dorcheſter, maakte zich beroemd door zyne kenniſſe in beide de rechten, ontfangende daar van den kap te Oxford, en won veel achting met zyn pleiten voor het kerkelyk hof te Londen, waar door men hem bekwaam achtte om een lidt van des konings geheimen Raadt te worden. Thomas Bouchier hielp hem op dien eertrap, waar voor hy hem altoos dankbaar was. Hier in kweet hy zich met veel yver en getrouwheit voor het belang van den ſtaat, zo dat na de doodt van koning Henrik den VI, in den jare 1461, Eduard de IV, ten troon geklommen zynde, hem in dien dienſt liet volharden. Deze vorſt ſtierf in den jare 1483, en liet zyne onmondige zonen, Eduard den V en Richard, onder voogden, waar van een was Richard, hertog van Glocester, zyn broeder, die de kroon met geweldt aan zich trok, en zyne neven liet om hals brengen. Hy vervolgens ziende, dat eenige getrouwe Raden van 't ryk niet onder zyne geweldenary wilden bukken, waar onder Moorton, biſſchop van Ely, was, liet hy hem en de anderen vaſt zetten; maar deze kerkvoogdt vondt middel om uit zyne banden te ontkomen, en maakte daar op een verbondt tegen Richard, die gedood wierdt in een veldſlag, voorvallende den 24 Auguſty des jaars 1485. Men plaatſte hier op Henrik den VII, zoon van Aimond, grave van Richemond, en van Margareta van Sommerſet, en kleinzoon van Owen Tidor en van Catharina van Vrankryk, weduwe van Henrik den V, op den troon. Deze nieuwe koning riep den biſſchop van Ely, die in de Nederlanden was, te rug, en maakte hem aartsbiſſchop van Kantelberg en kancelier van 't ryk, brengende by paus Alexander den VI zo veel te weeg, dat hy hem in den jare 1493 den kardinaalshoedt gaf. Moorton ſtierf in October des jaars 1500. Vele ſchryvers geven hem groten lof. Zie *Thomas Morus in vita Rich.* III *Polydor. Vergil. l.* XXVI *Hiſt. Angl. Goodwin de Epiſc. Angl.*

MOPSUESTA, eene ſtadt van Karamanië, in klein-Aſië, waar van Plinius en Strabo gewag maken. Eerſt voerde zy den tytel van bisdom, maar kreeg daar na dien van aartsbisdom, behorende onder den patriarch van Antiochië. In den jare 550 hielden hier 9 biſſchoppen een ſynode tegen Theodorus, biſſchop van de zelve ſtadt.

MOPSUS. Men vindt voornamentlyk twee perſonen van dien naam in de boeken der ouden. De een was de zoon van Ampycus en Chloris; de andere was de zoon van Tireſias, gelyk zommigen willen, of van Manto, dochter van Tireſias, volgens het gevoelen van anderen. Men zal hier van beide ſpreken. Mopſus, zoon van Ampycus, wierdt door Apollo in de waarzeggingskunſt onderwezen: daar in betoonde hy zyne kennis gedurende de onderneming der Argonauten. Men gaf hem den bynaam van Titareſianus, naar zyne geboorteplaats, in 't landt der Lapithen, in Theſſalië: doch het was niet in zyn vaderlandt, daar hy den meeſten roem verwierf, maar in Afrika. Hy hadt daar voet aan landt gezet, verdoolt zynde, toen hy wederkeerde van Colchos, en hy ſtierf daar aan een beet van eene ſlange. Hy wierdt, zegt men, begraven digt by Teuchira, eene van de ſteden der Pentapolen, of Vyfſteden, hoewel anderen met zekerheit

heit menen te beweren, dat het aan de rivier Cinipha was, want deze rivier was niet verre van Pentapolis, en men bouwde hem ter eere een tempel in de provincie van Cyrene, daar men hem als eene godheit aanbadt, en die berucht wierdt door het bekende orakel, welkers eerste insteller geweest is Battus, de Cyreniër. Ammianus Marcellinus verhaalt, dat de Manes, of schimmen van Mopsus, begraven in Afrika, zeer vele soorten van pynen stilden, en doorgaans genazen; maar deze schryver dwaalt in vele gevallen met zommige andere, hem vermengende met dien Mopsus, den zone of kleinzone van Tiresias.

Wat belangt den anderen Mopsus, men vindt, dat Strabo hem in het einde van 't IX Boek noemt den zoon van Tiresias, in het XIII en XIV Boek hem onderstelt de zoon van Apollo en Manto te zyn, en dat Pausanias hem noemt den zoon van Manto en Rhacius, hoofdt van eene volkplanting, die uit Creta in Asië gekomen was. Alle schryvers, van dezen Mosus sprekende, noemen hem een groot meester in de kunst der waarzegging; maar zommige geven hem bynamen, die men niet wel te huis kan brengen. Men wil, dat hy Calchas den mondt snoerde, dien beruchten Calchas, overste van alle waarzeggers, gedurende den langen oorlog voor Troje: hy snoerde hem den mondt, zegt men, om dat hy toonde, dat hy beter kon voorzeggen dan die wigchelaar. Calchas was aan den voet van Troje te Claros gegaan, met Amphilochus, om Mopsus te toetsen. Hier vroeg hy hem, wyzende op eene zwangere bigge, hoe vele jongen zy werpen zou, waar op Mopsus antwoordde: *Drie, en van de drie eene bigge*. Dit viel zo uit als Mopsus gezegt hadt, maar deze nu ook Calchas willende toetsen, vroeg hem hoe veel vygen een zekere boom droeg. Dit kon Calchas niet raden, en stierf van spyt. Dit verhaal, hier ter neder gestelt, schynt te stryden met eenige andere verhalen: want zommigen zeggen, dat Calchas Mopsus gevraagt zou hebben naar de vygen, en dat Mopsus hem antwoordde: *Tien duizend, en dat zy alle even zwaar zouden zyn*, naar een zeker gewigt, 't welk hy hem noemde; dat dit antwoordt net met de waarheit overeenkwam, en Calchas daar over van gemelykheit stierf. Anderen zeggen, dat Calchas de jongen van eene zwangere bigge niet raden kon, en dat dit hem zo speet, dat hy, zonder Mopsus iets meer voorgestelt te hebben, stierf. Eenigen beweeren ook, dat dit niet te Claros, maar in Cilicië, en anderen, dat het te Colophon, eene stadt in Iönië, geschied is. Nog anderen willen weder, dat dit niet tusschen Calchas en Mopsus, maar tusschen den laatsten en Amphilochus is voorgevallen; dat zy beide voor Troje van daan gingen, en eene stadt, Mallus, in Cilicië bouwden; dat Amphilochus van daar naar Argos trok, maar daar niet vindende dat hy zocht, weder naar Mopsus keerde; doch dat die hem niet wilde dulden; dat zy daar over met elkander in een tweegevecht raakten, en beide daar in sneuvelden, en dat men hen begraafplaatsen toonde te Margasa, digt by de rivier Pyramus, zynde zo gebouwt, dat de eene van de andere niet gezien kon worden. 't Is altydt zeker, dat Mopsus in Cilicië het meest zyn verblyf gehouden heeft; dat hy daar verscheide steden bouwde, of vergrootte, waar onder ook *Mopsuestia* was, daar men hem goddelyke eer bewees, en daar hy orakelen sprak. Deze Mopsus teelde ook kinderen, te weten drie dochters, *Rhodo*, *Meliade* en *Pamphilia* genaamt. *Hyginus. Amm. Marcell. Apul. de deo Socrat. Strabo. Statius. Pausanias. Bayle.*

MOQUA, of *Amok-schreeuwers*, worden zodanige Mahomethanen in Indië genaamt, die, van Mekka wedergekeert zynde, door eene woede of razerny bezeten, alle menschen, buiten hunnen godsdienst ontmoetende, om 't leven brengen. Deze verwoede nemen een dolk in de vuist, de welke gemeenlyk half vergiftigt is, lopen daar mede langs de straten, doden alle die zy ontmoeten, en gene Mahomethanen zyn, tot dat men hen zelf ter neder velt. Zy geloven, dat zy dan, door eene heilige razerny vervoert, Godt en Mahometh dienst doen in 't ombrengen van hunne vyanden. Zo haast is hy niet ter neder gevelt, of andere Mahomethanen schieten toe, en begraven hem als een heilige, rechtende hem eene schone graftombe op. *Taverniers Reize naar de Indiën. Tachard Reize naar Siam.*

MOQUEGUA, eene kleine stadt in Peru, bestaande omtrent uit 150 familiën, die echter onder hun gezag wel 4000 mannen hebben, om de wapenen te dragen. Men dryft hier een groten koophandel met wyn en brandewyn, die men in het gebergte vervoert, en 't is ongelooflyk, dat zulk een kleine landstreek zo veel wyn kan uitleveren, vermits men daar jaarlyksch meer dan 3200000 Parysche pinten perst, die by de acht tonnen gouds aan Rhynsche guldens bedragen. *Frezier Reize door de Zuidzee.*

MOQUOT (STEVEN) was van Nevers, in Vrankryk. Hy stierf in den jare 1628, oud 57 jaren. Hy was doorgeleerd in de Griekſche en Latynsche talen, bragt de Griekſche Grammatica, of Spraakkunst van *Clenard* in beter order, waar van men zich in Vrankryk doorgaans bedient; verbeterde eenige zamenspraken van *Lucianus*, en maakte daar van eene woordelyke overzetting. *Alegambe pag.* 427.

MORA, eene stadt en kasteel van oud-Castilië, in Spanje, zes mylen van Toledo naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MORABITEN. Dus worden de aanhangers van Mohaidin, die de jongste zoon was van Hussein, twede zoon van Ali, schoonzoon van Mahometh, genaamt. De yverigste van deze secte leven als monniken, zomtyds alleen, of in een klein gezelschap, en oeffenen onder zich eene zedekundige wysgeerte, en onderhouden vele dingen, die strydig zyn met den Alkoran van Leshari, of van Omar, waar aan de Turken zich houden. Zy leven met veel vryheit, om dat zy zeggen, dat zy hunne zielen gezuivert hebben door vasten en bidden, en hen wordt vergunt de goederen der wereldt te mogen genieten. Wanneer voorname lieden gasteryen of hoogtyden houden, voegen zy zich daar by, zingen eenige vaarzen ter eere van Ali, en zyne zonen, en als zy wel van spyze en drank verzadigt zyn, beginnen zy te dansen, en liefdedeunties te zingen, tot dat zy vol en zat van den drank en vermoeit nedervallen, waar op dan hunne scholieren komen, die hen weder ophelpen, omhelzen, en naar hunne cellen brengen. Deze orde wierdt in den jare 700 ingestelt; maar de stichter daar van heeft hunnen regel niet schriftelyk nagelaten.

In Afrika geeft men ook den naam van *Morabiten* aan de genen, die hun werk maken van geleerdheit en een heilig leven. Deze hebben eene levenswys als de heidensche wysgeren, of gelyk de heremyten onder de Christenen. Het gemeen heeft zo veel eerbiedt voor dit slag van volk, dat zy de zelve in hunne eenzame plaatsen gaan opzoeken, en hen eene kroon op het hoofdt zetten. *Marmol Descr. Africæ. Monete Hist. de Royaume de Marocco.*

MORADIA is zo veel als een wacht-of hofgeldt, 't geen in Portugal van ouds betaalt wierdt aan jonge edellieden, die zich werkelyk aan 't hof bevonden, en daar dienst deden. Naderhandt wierdt dit ook aan anderen, geen edellieden zynde, gegeven, en 't was eene byzondere eer, als men eene Moradia hadt, wanende zich de zulke, schoon niet edel, als zy maar een halve dukaat meer dan de anderen ontfingen, zich edelder dan alle de andere. Deze Moradia bedroeg zelf geen grote somme, en een byzonder voorbeeldt daar van vindt men wegens den beruchten Ferdinand Magellanus, die enkel, om dat men zyne Moradia met geen *Aureum* vermeerderen wilde, zich in dienst begaf van keizer Karel den V, en aan Portugal eene onherstelbare schade toevoegde. Nog heden zyn deze Moradiaas by het Portugeesche hof in gebruik; maar zy, die dat trekken, kunnen daar weinig mede uitvoeren: ook wordt het niet al te regelmatig betaalt. *Osorius de Rebus Emanuel. lib. II. p. 327. Faria Epitome de las Historias Portuguesas lib. IV. c. 11. p. 370. Eduard Nunnez Descript. Portug. Respubl. p. 123.*

MORALES, (AMBROSIUS) een Spaansch priester, en een van de genen, die in de XVI eeuwe de geleerdheit, die uit het Spaansche ryk scheen gebannen te zyn, daar weder poogden in te voeren. Hy wierdt geboren te Cordua in den jare 1513. Zyn vader was Antonio Morales, een berucht arts, die hem naar de universiteit van Alkala zondt, om hem in de wysbegeerte te laten onderwyzen. Hy was de neef van Augustyn en Ferdinand d'Oliva, beide berucht door hunne geleerdheit, en broeder van Antonio Morales, bisschop van Tlascala, in Amerika, en van Cecilia Morales, moeder van Lodewyk Molina, een van de beroemdste rechtsgeleerden, die Spanje ooit gehad heeft. Ambrosius, na eenigen tydt zich te Alkala opgehouden te hebben, trok naar de akademie van Salamanka, daar hy de Godgeleerdheit en andere wetenschappen meester wierdt. Men zegt, dat hy de orde van St. Dominicus omhelst hebbende, men hem daar weder uit wilde trekken, om dat hy door een al te groten yver van onthoudinge en kuischheit het voorbeeldt van Origenes wilde navolgen, en zich laten ontmannen. Morales bleef echter volstandig in den kerkelyken staat, en wierdt, priester geordent zynde, op de akademie van Alkala gebruikt om de beschaafde letteren te leren, daar hy voortreffelyke leerlingen, als Bernard van Sandoval, naderhandt kardinaal en bisschop van Toledo, Diego Guevarra, Ciacconius, en zelf Don Jan van Oostenryk, natuurlyken zoon van keizer Karel den V, hadt. Doch dit onderwys waren alle de bezigheden van Morales niet: want Florentius Decampo van Zamora hadt vyf boeken onder den tytel van: *Chronica general de Hespana*, over de geschiedenissen van Spanje, vervaardigt, zynde een zeer schoon en dienstig werk voor dat ryk; Morales kreeg van koning Philips den II order om die te voltooien, en de zelve benoemde hem tot historieschryver van Spanje. Hier in kweet hy zich zeer wel, en gaf vervolgens in 't Spaansch uit: *Les Antiquedades de las Ciudades d'Espana*; *Apologia por los Annales de Geronimo de Zurita*; *Quince Discursos*; enz. Hy zette ook in zyne moedertale over de Tafel van *Cebes*, en maakte in 't Latyn eene beschryving van Cordua, zyn vaderlandt, de welke geplaatst zyn in de twee stukken van de schryvers der historie van Spanje, met de werken van *Alvarez van Cordua*, die Morales uitgaf, gelyk elders gezegt is. Zyne geleerdheit wierdt ondersteunt door eene voorbeeldelyke Godvrucht; hy hadt zyne gedachten gedurig gevest op de eeuwigheit, en een gewoonte van te zeggen: *Tiempo fue, que tuo impono fue*, het welk hy ook voor alle zyne werken plaatste. Hy stierf in den jare 1590, oud 77 jaren. *Baronius in Annal. Scaliger l. II de Emend. Temp. Thuanus Hist. lib. XCIX. Ortelius in Thes. Geogr. Nonius Hisp. c. 19. Schottus. Nic. Anton.*

MORANO, een oud steedtie der Bruttiërs, in neder-Kalabrië, onder het ryk van Napels, twaalf mylen van Cosenza naar 't Noorden. *Maty Dict.*

MORANO, een steedtie van den Kerkelyken Staat, gelegen in Orvietano, aan de Chiane, twee mylen van Orvieto. *Maty Dict.*

MORATA. Zie FULVIA MORATA.

MORAU, in 't Latyn *Moravus*, *Morus*, en *Marus*, eene grote rivier in Moravië, waar naar dat landt zynen naam draagt. Zy neemt haren oorspronk op de grenzen van Bohemen en Glaz, vloeit door Moravië, en een gedeelte van Oostenryk, het welk het Marchveldt genaamt wordt, waar op koning Ottocarus van Bohemen in een bloedig treffen by Cistsdorf met keizer Rudolph den I in den jare 1278 zyn leven eindigde. Eindelyk valt deze rivier by Presburg in den Donau. *Zeiler. Topogr. Morav. p. 87. Baudrand. Maty.*

MORAVA, of *Moravus*, eene grote rivier van Turkyë, of Griekenlandt, in Europa. Zy heeft twee oorsprongen, beide op de grenzen van Albanië. De Oostelyke noemt men groot-Morava, of de Morava van Bulgarië; de andere klein-Morava, of die van Servië, en in zommige kaarten wordt zy de *Ibar* genoemt. Zy voegen zich te zamen by Razena, en ontlasten zich omtrent 20 Fransche mylen van Belgrado in den Donau. Eenigen nemen deze rivier voor de *Margus*, of *Margis* der ouden, en anderen voor de *Ciabrus*. *Maty Dict.*

MORAVIE, in 't Hoogduitsch *Mahren*, een groot markgraafschap in Duitschlandt, vereenigt met het koninkryk Bohemen. Het grenst ten Westen aan het zo even gemelde ryk, ten Zuiden aan Oostenryk, ten Noorden aan Silesië, en ten Oosten aan Hungarië. Het wordt in vyf kreitsen verdeelt, namentlyk de *Brunner*, *Olmutzer*, *Hradischer*, *Znaimer* en *Iglauer* kreits. De hoofdstadt daar in is *Olmutz*. De overige steden zyn *Brunn*, *Budweis*, *Mezeritz*, *Muglitz*, *Hradisch*, *Znaim*, *Iglau*, *Niclasburg*, enz. De rivieren, daar door vloeiende, zyn de *Morau*, die aan dit landt haren naam geeft, voorts *Zwitta*, *Zwarta*, *Osiawa*, *Igla*, *Teya*, *Beczwa*, enz. Dit landt is zeer vruchtbaar, voortbrengende overvloedt van graan, wyn en andere vruchten; maar de wyn is van eene zwavelachtige en kalkachtige natuur. Het zelve verbeeldt een volmaakte driehoek, en was eertyds een gedeelte van 't landt der Marcomannen. Men vindt hier ook wierook en mirrhe. Dubravius, weleer bisschop van Olmutz, verhaalt in zyne Kronyk van Bohemen, dat in zynen tydt een Wentzel van Berka en Daub op zyn goedt Sternberg een gansch ligchaam van een mensch, geheel in mirrhe verandert uit den grondt gegraven heeft. De groten, als vorsten, graven en heeren, die daar voortreffelyke heerlykheden in hebben leggen, of tot ridders verheven zyn, gebruiken de boeren als of zy hunne lyfeigene waren. De taal is daar gemengt, en men spreekt 'er meer Hoogduitsch dan Moravisch. De Godsdienst is daar doorgaans de R. Katholyke, en te Olmutz is een bisschop. Voor de regering van keizer Ferdinand den II wierden daar alle Godsdiensten gedoogt; maar zyn nu alle, op de Roomsche en Joodsche na, uitgeroeit. Voormaals voerde dit landt den tytel van een koninkryk, en wierdt bewoont van de Quaden, Slaven en Marcomannen. Van de oude koningen heeft zich *Vannius* bekend gemaakt, die door den keizer Drusus over de Quaden gesteltzou geweest zyn; maar hy wierdt van Jubilius, koning der Hermunduren-Zwaben, benevens zyn zusters zoon Vangio en Sidon uit den lande naar Hungarië verdreven. Den naam van Moraviërs namen de Quaden aan vanwegens den vloedt Morava, of March, en hadden vorsten over zich, die aan de Romeinen gehoorzaam waren, tot dat zy, met hulp van de Duitschers, dit juk van hunnen hals wierpen. Daarentegen wierden zy van Attila, koning der Hunnen, in den jare 442 slecht behandelt, en hun landt, dat eertyds Oostenryk en een gedeelte van Hungarië onder zich begreep, tot eene woestyne gemaakt. Omtrent den jare 890 heeft koning Swatopluk de I den Christelyken Godsdienst aangenomen, als mede den hertog van Bohemen, Borziwog, tot dat gelove bekeert. Hy sneuvelde in den jare 900 in den slag tegen den keizer Arnulphus, en liet zynen zoon, of kleinzoon, Swatopluk den II, tot opvolger, die wegens den voorgenomen moordt aan den bisschop Methodius door den paus in den ban gedaan, en door de invallende Hungaren, Bohemers en Oostenrykers zo in 't naauw gebragt wierdt, dat hy 18 jaren lang in eene woeste wildernis by Welehrad, op den berg Remboth, doorbragt, en in veel ellende zyn leven eindigde. Hier op geraakte het meeste gedeelte van Moravië aan Polen; maar het wierdt naderhandt door de Bohemers daar weder uit gerukt, en in den jare 1070 stelde paus Alexander daar een bisschop aan. De Duitsche keizers Henrik de I en Koenraad bragten het twee maal weder aan het Duitsche Ryk, en keizer Henrik de IV belastte, dat het Moravische koninkryk zyn tytel aan Bohemen zou afstaan, en voortaan dien van markgraafschap voeren, blyvende als een leen aan dat van Bohemen. Het is bekend, dat hertog Ulrich van Bohemen zynen zoon Bretislaus eersten markgraaf van Moravië maakte, en dat zyne drie jonger zonen naderhandt te Brinn, Olmutz en Znaim hun hof hielden. Echter vindt men niet in de geschichten, dat de tytel van markgraaf van Moravië gebruikt wierdt, dan na den jare 1203, toen de koninklyke prins Ottokar zich in een brief aan paus Innocentius dien tytel aanmatigde. Op dezen volgde de broeders zoon van Swatopluk, markgraaf Henrik, en na hem Uladislaus, wiens zoon, van gelyken naam, in den jare 1222 aan de regering gekomen is. Zyne doodt volgde twee jaren daar na, waar op de koning en hertog van Bohemen zelf den tytel van markgraaf van Moravië voerde. In dezen toestandt bleef het, tot dat Johannes, koning van Bohemen, zynen zoon Wenceslaus, namaals Roomsch keizer, onder den naam van Karel den IV, met dit markgraafschap beleende. Deze stondt het aan zynen broeder Johan Henrik af, wiens zoon Jodocus het in den jare 1411 aan zynen broeder Procopius overdeedt. Hier op wierdt het andermaal met Bohemen vereenigt, en de koningen van dat ryk voeren den tytel daar van tot op heden, stellen aldaar een landshoofdman aan, die dit markgraafschap regeert, en te Brunn zyn verblyf houdt. *Pessina de Czecherod in Marte Moravico. Paprocius Speculum Moraviæ. Strenowsky sacra Moraviæ Hist. Dubravius Hist. Bohem. Goldastus Comment. de Regno Bohem. Balbinus Miscellan. regn. Bohem. Zeiler. Topographia Moraviæ p.* 87 *seq. Europ. Herold P.* II. *pag.* 334 *seq.*

MORBEN, *Morbegno*, een steedtje in het Graubundsche landschap Vetlein, aan den voet van een berg, en langs de rivier Bitt, alwaar een Dominikaner klooster is.

MORBIHAN, een haven van Vrankryk, in Bretagne, digt by de stadt Vannes. De baai, die haar dezen naam geeft, is met meer dan 30 kleine eilandties besloten, waar op gene vergiftige gediertens gevonden worden. Deze haven is zo bekwaam en gemakkelyk, dat koning Lodewyk de XIV daar voornemens wierdt eene nieuwe stadt te bouwen, waar aan hy grote voorrechten, om den koophandel uit te breiden, geschonken heeft.

MORDANT, (JAN) van Turvey, in 't graafschap Bedford, schildknaap, vervolgens ridder van Engelandt, was een van de generalen, die het leger van koning Henrik den VII geboden in den slag van Stoke, digt by Newmark, aan de Trente, tegen Jan, grave van Lincoln, en zyne aanhangelingen. Dit geschiedde in 't twede jaar der regering van dien vorst. Mordant, wel in de Rechten onderlegt, wierdt begunstigt met het ampt van advokaat des konings, en vervolgens kancelier van het hertogdom Lankaster. Zyne verdiensten bevorderden hem tot Pair van 't ryk in 't Parlement onder de regering van Henrik den VIII. Hy gewan by Elizabeth, zyne bedgenote, de dochter van Henrik Vere, Lord Drayton en Addington, *Jan*, zynen zoon en erfgenaam, en Dorothea, getrouwt met Thomas Morus, ridder. Deze Jan wierdt ridder van 't Badt in het 25 jaar der regering van Henrik den VIII, by de kroning van Anna van Boulen. Na de doodt van Eduard den VI, schoon Johanna Gray door het bestier van den ganschen geheimen Raadt wierdt uitgeroepen tot koninginne van Engelandt, was hy een van de eersten, die de wapenen voor Maria opvatten. By zyn testament, gemaakt in het derde jaar der regering van de koninginne Elizabeth, gaf hy zyne landen en lenen van Tiptoft, Pinkneys, en Warley aan de universiteit van Oxford, om van der zelver inkomsten eenige leerlingen te onderhouden, of om andere werken van barmhertigheit daar van te oeffenen. Hy verstondt, dat deze scholieren benoemt zouden worden door de uitvoerders van dat testament, en vervolgens altydt door zyne erfgenamen. Hy hadt tot navolger zynen zoon *Lodewyk*, erfgenaam van zyne overige goederen, die, stervende in den jare 1601, naliet *Henrik*, zynen zoon, die by Margareta, dochter van Henrik, Lord Compton, gewan *Jan*, de welke onder de regering van koning Karel den I tot graaf van Peterboroug wierdt verheven. *Jan* trouwde met Elizabeth, eenige dochter en erfgenaam van Willem Howard, bygenaamt Lord Effingham. Hy hadt daar twee zonen by, *Henrik*, graaf van Peterboroug, en *Jan*, mitsgaders eene dochter, genaamt *Elizabeth*, getrouwt met Thomas, zoon en erfgenaam van Eduard, Lord Howard en Escrich. Dit was die Henrik, die na 't huwelyk van koning Karel den II bezit nam, in den name zyns konings, van Tanger, in Afrika. Hy trouwde met Penelope, dochter van Barnabas, grave van Thomond, in Ierlandt. Jan, de twede zoon van Jan, grave van Peterboroug, zynde zeer verknocht aan de party des konings Karel den I, waagde zyn leven voor hem, ligtte volk, en zondt hen onder 't geleide van Henrik, toen graaf van Hollandt, hem te hulp op het eilandt Wight, daar de koning gevangen zat. Maar deze koning rampzalig omgekomen zynde, deedt hy wederom al wat hy kon om des zelfs zoon Karel den II te herstellen. Om zyne getrouwe diensten te erkennen verhief hem deze vorst tot baron van 't ryk, met den tytel van Lord Mordant van Rygate, en vervolgens tot vicomte van Avalon. Hy trouwde met Elizabeth, by welke hy vier zonen en vier dochteren teelde, namentlyk: *Karel*, *Henrik*, *Lodewyk* en *Osmond*, mitsgaders *Charlotta*, *Cary*, *Sophia* en *Anna*. Karel, zyn opvolger, hielp krachtig tot de verheffing van koning Willem den III op den troon, en wierdt door dezen vorst graaf van Monmouth gemaakt. *Dougdale Bar.* II *Part. Diction. Anglois.*

MORE. Zie MOOR.

MORE, of MOORE, eene Ierlandsche stadt in 't graafschap Majo, in Connacië, met den tytel van bisdom.

MOREA, een groot byna-eilandt, in vroeger tydt *Peloponnesus* genaamt, behoort onder Griekenlandt, legt Zuidwaarts, en is aan alle kanten van de zee omringt, uitgenomen een gedeelte naar 't Noorden, daar het door de Corinthische landengte aan Achaje vast is. Naardien het in zyne uiterlyke gedaante gelykt naar een moerbeziebladt, en een moerbezie in de Grieksche tale *μορέα* (*morea*) en in de Latynsche *Morus* genaamt wordt, heeft dit aan de laatste Griekschc keizeren gelegenheit gegeven het zelve *Morea* te noemen. Anderen zeggen, dat deze naam by verandering van de letter *M* in plaats van *Romea* gemaakt is, om dat dit landt nieuw-Rome onderworpen was, en daarom zo genaamt wierdt. Doglioni meent, dat dit eilandt zynen naam ontleent van de Moren, om dat de zelve daar verscheide invallen gedaan hebben. Het begrypt byna 550 mylen in zynen omtrek, en wordt tegenwoordig in vier provinciën verdeelt, de welke zyn: 1) *Sacania*, of *klein-Romanië*; 2) *Tzaconia* en *Mainesar*; 3) *Belvedere*, en 4) *Clarenza*. Deze laatste is de aanzienlykste, en voerde in vroeger tyden den tytel van hertogdom. Zy heeft Tzaconia en Belvedere ten Zuiden, Sacania ten Oosten, het kanaal van Zante, benevens den zeeboezem van Patras en Lepanto ten Westen en ten Noorden. Hier in leggen vele steden en vlekken, waar onder *Patras* de voornaamste is, en daar aan volgen *Clarenza*, *Caminza*, *Castel-Tornese*, en eenige andere. Belvedere heeft Clarenza ten Noorden, Tzaconia ten Oosten, den zeeboezem van Caron ten Zuiden, en Arkadië en Zunchio ten Westen. De hoofdstadt daar in is *Modon*, de andere plaatsen zyn *Coron*, *Navarino*, *Calamata*, enz. Sacania, of klein-Romanië, heeft Clarenza en een gedeelte van Tzaconia ten Westen. De voornaamste stadt daar in is tegenwoordig *Napoli di Romania*, de welke in vorige tyden *Argos* genoemt wierdt.

Corinthus legt aan de landengte. Deze provincie is wegens het Lernifche moeras beroemd, daar Hercules de Hydra met zeven hoofden, dat is de zeven broeders, die het landt door hunne tiranny verwoeften, overwon. Tzaconia, of arm van Maina, heeft Sacania ten Ooften, en Belvedere Clarenza ten Weften en Noorden. De befte fteden daar in zyn *Malvafia*, of *Malvoifia*, *Mifitra*, of *Sparta*, *Zarnata*, *Mielefa*, *Paffava*, en *Vitulo*. Dit landt heeft vele honden, daar de Turken veel werk van maken: ook vindt men daar in vele klippen en holen: het gebergte *Malea*, of *Capo Maleo*, ten Zuiden van de zee van Kandië, is wegens zyne voortreffelyke wynen beroemd; maar de fchepen moeten daar zeer voorzichtig zyn van wegens de menigvuldige zandbanken. De aanzienlykfte bergen in Morea zyn de bergen *Dimizana*, *Cyllenia*, *Miffena*, of *Lyceus*, *Palizi*, *Grevenos*, *Olonos*, en *Maina*. De berg Dimizana legt in 't Noordelyke gedeelte van Tzaconia. Hier doodde Hercules eene grote menigte van de Centauren. Op den Cyllenifchen berg ziet men nog eenige overblyffelen van den tempel van Mercurius. De berg Miffena, te voren Lyceus geheten, legt in het zelve landfchap: hier ftenigden de Lacedemoniërs eertyds den tyran Ariftocrates. *Poglizi*, voormaals *Stymphalus* genaamt, legt in het Noorden van Maina: de beroemde vogels, Stymphalides genaamt, waren in een naby gelegen meir, waar uit zy door Hercules verdreven wierden. *Grevenos*, weleer *Coronius* geheten, legt in de voorgemelde provincie Maina. Hier wierdt de fteen Cylinder gevonden, die door 't ongeftuimige donderweer van de rotfen wordt afgeflagen. Olonos, te voren Minthus genaamt, legt in Belvedere, alwaar een tempel te zien is, die door de oude heidenen aan den helfchen godt Pluto en zyne gemalinne Proferpina toegewyd was, waar op ook veel welriekende munte gevonden wordt. De allerberoemdfte berg echter is die van *Maina*, in het landfchap der Mainoten, of Tzaconia gelegen, die te voren aan Apollo, Diana, Bacchus en Ceres toegewyd, en met vele harten, wilde zwynen, en ander wildbraadt rykelyk voorzien was. Hier worden ook zeer vele goede flypftenen gevonden. De twee voornaamfte rivieren in Morea zyn die van *Carbon*, of *Orfea*, voor dezen *Alpheus* genaamt, en de *Bafilipotamo*, of *Iris*, te voren *Eurotus* geheten. De poëten verdichten, dat de eerfte onder de zee door tot in Sicilië liep, en zich met het water van de bron Arethufa vereenigde. Dit is 'er van, zy verbergt zich wel eens onder de aarde, en komt naderhandt met te meer hevigheit weder te voorfchyn. De Bafilipotamo, dat is de koninklyke rivier, heeft haren naam bekomen, om dat de Despoten van Morea, de welke prinffen van keizerlyken bloede waren, gemeenlyk te Mifitra hun hof hielden, en dikwils aan dezen vloedt plagten te jagen. In deze rivier vindt men zeer fchone zwanen, en des zelfs oevers zyn op vele plaatfen met laauwrier begroeit, die aan Apollo toegewyd was.

De lucht van Morea is zeer gematigt, het aardryk vruchtbaar, en de inwoonders zyn liftig en dapper. Na dat dit byna-eilandt verfcheide regeringsveranderingen gehad hadt, wierdt het van den Griekfchen keizer Emanuel in den jare 1150 onder het juk gebragt. Deze vorft verdeelde zyne ftaten onder zyne zeven zonen, die Despoten, of heeren genoemt wierden. Naderhandt wierdt deze waardigheit niet alleen aan de keizerlyke kinderen of bloedvrienden, maar ook aan de genen, die zich door dappere daden beroemd gemaakt hadden, gegeven. Wanneer de Latynen in den jare 1204 het Griekfche keizerryk te Conftantinopel aan zich gebragt hadden, en deze landen onder zich verdeelden, bekwam Willem van Champlite, een Franfch generaal, Morea, die het daar na aan Godefroi van Ville-Hardouïn verkocht, by wiens nakomelingen het gebleven is, tot dat de Grieken in den jare 1261 Conftantinopel en alle landen, te voren door hen bezeten, weder bemachtigden. Wanneer Conftantinus Dracofus, die eerft Despoot van Morea was, op den keizerlyken troon klom, deelde hy Morea onder zyne twee broederen Demetrius en Thomas, die naderhandt op eene fchrikkelyke wyze overhoop geraakten, en daar door aan Mahometh den II gelegenheit gaven, dat hy hunne heerfchappy, onder fchyn van Demetrius tegen Thomas te helpen, bemachtigde. Deze Thomas begaf zich naar Rome, en bragt het hoofdt van den Apoftel Andreas mede derwaarts; maar Demetrius wierdt op hun woordt naar Adrianopel gezonden. Van dien tydt af hebben de ongelovigen Morea ingehad tot op den jare 1687, wanneer de Venetianen de fteden Patraffo, Lepanto, Caftel Tortofa, Corinthus en Mifitra veroverden, en in bezit hielden. Naderhandt liet de generaal Morofini alle kerken, die te voren Turkfche mosqueën geweeft waren, den Chriftelyken Godsdienft wederom inwyden, waar op vele Griekfche familiën Achaje verlieten, en zich in Morea met ter woon begaven. Maar in de jaren 1715 en 1716 hebben de Turken ganfch Morea wederom verovert, het welk hen ook in den jare 1718 by de vrede van Paffarowitz wierdt afgeftaan. Zie ook PELOPONNESUS. *Coronelli Defcr. Morea. Racconto della Veneta gueera in Levante di Aleffand. Locatelli. Dappers Morea.*

MOREAU, (PIETER) in 't Latyn *Morellus*, ftichter van de Minimen te Soiffons, was geboren in de gemelde ftadt uit zeer eerlyke ouders, aldaar wonende, in den jare 1552. Na dat hy in de wysbegeerte geblokt, en grote kennis van de wiskunde en geneeskunft hadt gekregen, ging hy naar Orleans, daar hy in de rechten ftudeerde, zo dat hy eerlang den tytel van licentiaat ontfing, en vervolgens advokaat voor 't Parlement van Parys wierdt. Daar bleef hy twee jaren, om de gebruiken van de rechtbank te doorgronden: na dien tydt keerde hy weder naar Soiffons, daar hy zich vergenoegde om advokaat voor weduwen en wezen te zyn, fchoon hem verfcheide maal eenige bedieningen wierden aangeboden. Hy nam nooit een ftuiver voor het geen hy deedt, het welk zyne amptgenoten in nydigheit ontftak, die zelf by de rechters verzochten, dat zy hem wilden gebieden niet van de oude gewoonte af te gaan, maar geldt te nemen, gelyk als zy: doch verre daar van daan prezen zy hem en zyne behandeling. De biffchop van Soiffons badt hem het geeftelyk leven te omhelzen, hem aanbiedende eene waardigheit in zyne hoofdkerk, maar Moreau badt alleen, dat hy hem zomtyds mogt verfellen wanneer hy ergens gehaalt wierdt om den Duivel uit te dryven: want die tydt was vruchtbaar in bezetenen voort te brengen. Op een tydt, dat hy als geheimfchryver van den biffchop by het bezweren van den Satan tegenwoordig was, wierdt hy, zegt men, door een heiligen yver vervoert, en voer zeer hevig tegen den Duivel uit; deze bleef hem niet fchuldig, maar braakte door den mondt van den bezeten eene menigte lafteringen uit, en dreigde hem nooit met ruft te zullen laten, 't geen hy ook nakwam; niet dat hy in hem voer, maar hy taftte zyn ligchaam uitwendig aan, en plaagde hem als een anderen Job. Moreau begaf zich toen onder 't beftier van den vader Naudé, een oud provinciaal van de Minimen, die te Soiffons een klooster van die orde was komen oprechten, en op zyn raadt ontfloeg hy zich van alle wereldlyke bezigheden, en gaf zich t'eenemaal aan de Godvrucht over. Eenigen tydt daar deedt hy eene reize naar Rome, bezocht ook het huis te Loretto; en weder te Soiffons gekomen zynde gaf hy 20000 guldens tot opbouwing van een kerk en kloofter voor de Minimen: daarenboven hefchonk hy die met eenige landeryen, om daar het onderhoudt voor die geeftelykheit uit te vinden, en zyn eigen zilverwerk liet hy verruilen tot fieraden van de kerk. Hy eifchte vervolgens mede een kleedt van die orde, dat hy ontfing in den jare 1588. Twee jaren daar na wierdt hy tot priefter geordent, terwyl de Duivel, zegt men, niet ophieldt hem te plagen. Deze boze geeft vervolgde hem overal, zelfs, als men vertelt, in 't doen van de Miffe. De prins van Condé, verfelt van de hertogen van Longueville, Nevers en Majence, kwam hem eens bezoeken, en vroeg hem waarom hy niet badt om van dezen bozen geeft verloft te worden; maar hy antwoordde, dat hy niet wift of zulks wel tot zyn beft zou zyn. Koning Lodewyk de XIII bezocht hem ook, en deze geeftelyke onderhieldt hem met zo veel wysheit en Godvrucht, dat de biechtvader van den koning, zynde een Jefuit, en vader Arnault genaamt, tegen den koning zeide, dat geen engel beter kon fpreken dan deze man. Het geftrenge leven en de menigvuldige tranen, die hy ftortte, hadden zyn gezicht zodanig verzwakt, dat hy twee jaren voor zyne doodt t'eenemaal blind wierdt. Hy ftierf den laatften Maart des jaars 1626, en wierdt met zeer veel plegtigheit begraven. Men wil, dat de biffchop van Soiffons, die zyne uitvaart bywoonde, gezegt zou hebben: *Hier begraven wy een heilige. Le P. Giry vies des grandes ferviteurs de Dieu.*

MOREAU, (RENÉ) een arts te Parys, was van Angers, en maakte groten voortgang in de vrye wetenfchappen, zo wel in de talen, als in de geneeskunde, wordende om zyne verdienften en geleerdheit zo wel by het hof, als in de ftadt hooggeacht. Hy wierdt koninklyke profeffor in de genees-en heelkunde, en ftierf den 17 October des jaars 1656, oud 69 jaren. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, onder anderen: *De venæfectione & miffione fanguinis in Pleuritide*; *Schola Salernitana*. enz.

MOREELSZE, (PAULUS) een kunftfchilder, geboren te Utrecht in den jare 1571. Hy was byzonder kunftig in 't konterfeiten zo groot als 't leven, welke ftukken meefterlyk behandelt zyn, als van den grave en de gravinne van Kuilenburg, ten voeten uit, zo groot als 't leven, en meer andere. Hy was een leerling van Michiël Miereveldt, en heeft door zyne reizen in Italië in zyne kunft merkelyk toegenomen. Hy hadt zich te Rome geoeffent in 't fchilderen, maar vondt daar toe geen tydt om eenige hiftorieftukken te maken, om dat hy door de menigvuldigheit der portretten, die hem van alle kanten toevloeiden, belet wierdt. Hy was niet alleen een kunftig fchilder, in dier voegen, dat hy groten roem behaalt heeft, maar daarenboven ook een bouwmeefter, gelyk dan de Katrynepoort te Utrecht naar zyn beftek gebouwt is. Moreelsze is geftorven Raadt en fchepen der ftadt Utrecht in den jare 1638, en zyn lyk wierdt met een ftatig gevolg ter aarde beftelt. *Houbraken Schouburg* I *Deel.*

MOREL, (FREDERIK) boekdrukker des konings te Parys, en zyn vertaler, was uit de provincie van Champagne, en hadt veel achting in de XVI eeuwe. Hy wierdt erfgenaam van Vafcofan, een berucht drukker, als in huwelyk hebbende des zelfs dochter. Hy fchreef zelf ook eenige werkjes, als eene verhandeling van den gedurigen ftrydt eens Chriften, welke hy zelf drukte in den jare 1564. Hy verftondt de Griekfche en Latynfche talen, en ftierf te Parys den 7 July des jaars 1583, omtrent 60 jaren oud, nalatende onder andere kinderen *Frederik*, geboren te Parys, die noch beruchter wierdt als zyn vader, zynde profeffor en vertaler des konings, en begiftigt met de gewone drukkery des konings voor de Hebreeufche, Griekfche, Latynfche en Franfche talen, waar van zyn vader afftandt deedt in den jare 1581. Hy toonde zyne geleerdheit door verfcheide werken, van hem op de drukperffe gebragt, mitsgaders door vele vertalingen uit de Griekfche handfchriften, in de boekzaal des konings beruftende, onder anderen verfcheide traktaten van St. *Bafilius*, *Theodoretus*, *Synefius*, St. *Cyrillus*, *Galienus*, *Philo* den Jode, en de werken van *Libanius*, alle met zyne aanmerkingen verrykt. Dit laatfte werk is inzonderheit zeer keurig, en men zegt, dat, terwyl hy bezig was met *Libanius* te vertalen, en men hem de tyding bragt dat zyne vrouw ftierf, hy ech-

echter niet eer de pen uit de handt leide voor dat hy eenige regels, daar hy mede bezig was, hadt geſchreven, zo dat zy overleedt eer hy gedaan hadt, en toen men hem zulks zeide, antwoordde hy koelties: *Ik ben haar een goed man, en zy is my eene goede vrouw geweeſt.* Hy ſtierf den 17 July des jaars 1630, nalatende onder andere kinderen *Jan*, die opziender wierdt van 't collegie van Rheims, en ſchryver van eenige boeken is geweeſt; *Nicolaas*, die ook vertaler des konings wierdt, en maker van verſcheide dichtkundige werken, en *Claudius*, drukker des konings geworden in den jare 1602, die een naam gemaakt heeft door 't uitgeven van verſcheide Griekſche oudvaders, en andere Latynſche werken, die zeer getrokken worden, en daar hy Voorredenen aan maakte. Hy ſtierf den 16 November des jaars 1626, eer het werk van St. *Anaſtaſius* en dat van *Libanius*, 't welk hy begonnen hadt, afgedrukt waren, zo dat Claudius Morel, zyn zoon, die ten einde bragt: want hy wierdt in zyne plaats koninklyke drukker. *Karel*, een van zyne andere zonen, oeffende deze kunſt ook met veel bekwaamheit en lof, kocht naderhandt het ampt van geheimſchryver des konings, en deedt de drukkery over aan zynen broeder Gilles Morel in den jare 1639. Deze heeft ook verſcheide Griekſche en Latynſche oudvaders gedrukt, mitsgaders de werken van Ariſtoteles in die twee talen, in vier delen in folio, en de grote Boekzaal der Vaderen, in 17 ſtukken in folio, in den jare 1643. Hy was ook Raadsheer van den groten Raadt. *La Croix du Maine Bibl. Franc. La Caille Hiſt. d'Imprimerie.*

MOREL, (JAN) broeder van Willem, zo geleerd in de talen als hy, wierdt te Parys verbrand als een ketter, welk ongeluk te dier tydt meer anderen te beurt viel. Hy hadt een werk gedrukt, rakende de Chriſtelyke tucht en ſtaatkunde, te Lions gedrukt in den jare 1562. *Zie de bovengenoemde ſchryvers.*

MOREL, (JAN) heer van Grigny, geboren te Ambrun, in 't Dauphiné, maakte zich onder de geleerden in de XVI eeuwe bekend. *Camilla*, *Lucretia* en *Diana*, dochters van dezen Morel, geteelt by Antonetta de Loynes, waren mede zeer geleerd, gelyk hare moeder. Zy verſtonden de Griekſche en Latynſche talen, en maakten ſchone vaarzen in de zelve, en hun huis wierdt der Muzen tempel genaamt. Morel wierdt in zyne hoge jaren blind, en ſtierf in den jare 1581. Daar wierden vele vaarzen op zyne doodt gemaakt, die by malkander gedrukt zyn. Onder deze dochteren muntte uit *Camilla*, die niet alleen de bovengemelde, maar ook de Italiaanſche en Spaanſche talen zeer vaardig ſpreken kon: ook heeft zy vele dichtkundige werken geſchreven. *Thuanus Hiſt. ſui temp. Sammarth. l.* IV *Elog. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

MOREL, (JULIANA) eene nonne van St. Dominicus orde te Avignon, wierdt berucht door haar verſtandt en Godvrucht in de XVII eeuwe. Zy was geboren te Barcellona, verdedigde, nog maar 12 jaren oud, in den jare 1607 eene philoſophiſche ſtelling, die zy opdroeg aan Margareta van Ooſtenryk, koninginne van Spanje. Men zegt, dat zy 40 talen, de rechtsgeleerdheit, wysgeerte en zangkunſt verſtondt, levende nog in den jare 1643. Lopez de Vega ſchryft van haren lof in *Lauro Apoll.* het volgende:

O Juliana Morella, o grand Conſtancia;
Con quien fura plebeja la Arrogancia
Oi de Argentaria Pola,
Aunque fue, comotu, docta Eſpannola:
Porque mejor por ti, que as Echo quatro
Las Gracias, y las Muſas; &c.

Andreas Schottus Bibl. Hiſp. Nicol. Anton. Bibl. Hiſp. Gretzer lib. II *Rer. variar. Hilarion de Coſte Elog. des femm. illuſtr.*

MORELLA, eene veſting in 't koninkryk Valencië, op de grenzen van Arragon, leggende op een onvruchtbaren grondt, tuſſchen twee hoge bergen, vier of vyf mylen van de zee. Zy wierdt in den jare 1705 door de krygsbenden van koning Philips den V van Spanje met ſtorm verovert, geplundert, en verbrand; maar de Miquelets hebben naderhandt de zelve weder in ſtaat gebragt, en in de macht van koning Karel den III overgelevert, tot dat de zelve in den jare 1707 weder door de Franſche partyen met verdrag wierdt ingenomen. In den jare 1711 namen haar de bondgenoten wederom in, maar verloren de zelve weinig tyds daar na.

MORENA, (OTTHO) geboren te Lauden, in Frankenlandt, leefde in de XII eeuwe, en heeft het leven van keizer *Frederik Barbaroſſa* begonnen te ſchryven, het welk zyn zoon *Acerbus Morena* heeft voltooit. *Baronius T.* XI *Ann. ad ann.* 1154. *Voſſius de Hiſt. Latin. Poſſevinus.*

MORERI, (LODEWYK) Doctor in de Godgeleerdheit, berucht door zyne werken, maar inzonderheit door het Groot Hiſtoriſch en Geographiſch Woordenboek, door hem begonnen, en door anderen vermeerdert en verbetert. Hy wierdt geboren den 25 Maart des jaars 1643 te Bargemont, eene kleine ſtadt in Provence, onder het bisdom van Frejus. Zyn vader, *François Moreri*, was getrouwt met Françoiſe van Boqui, uit eene deftige familie in dat landt. Zyn grootvader was *Jozef Moreri*, wiens vader, die eerſt *N. Chatranet* genoemt wierdt, den bynaam van *Moreri* aannam, om dat hy heer was van een dorp, Morier, in Provence, van zyn vrouws wegen. Deze grootvader woonde eerſt te Dion (daar nog tegenwoordig verſcheide aanzienlyke familiën, zelfs mannen van den tabbaardt, die den naam van *Chatranet* voeren, hun verblyf houden) en kwam in Provence met een van zyne broeders, die prioor van Bargamont wierdt, om de burgeroorlogen onder de regering van koning Karel den IX. Lodewyk Moreri, hebbende de talen te Draguignan geleerd, liet zich in de redenkunſt en wysbegeerte onderwyzen by de Jeſuiten te Aix, en ſtudeerde vervolgens in de Godgeleerdheit te Lion. Van jongs af toonde hy een krachtigen yver om de wereldt met zyne ſchriften te verryken, ja liet, nog maar 18 jaren oud geworden zynde, een werkie drukken, onder den tytel van: *Païs d'Amour*, of *'t Landt der Liefde*, 't welk zeer zinryk is; mitsgaders een bondeltie fraaie Franſche gedichten, onder den tytel van: *Doux plaiſirs de la Poëſie* (zoete genuchten van de dichtkunſt); maar hy dorſt 'er zyn naam nog niet voor zetten, gebruikende alleen de twee eerſte letters *L. M.* Hy leide zich zeer op de Italiaanſche en Spaanſche talen, en zette verſcheide dingen uit de laatſte in de Franſche over, onder anderen het boek, genaamt: *La Perfection Chretienne* (de Chriſtelyke volmaaktheit) van *Rodriguez*, 't welk in den jare 1667 te Lion gedrukt wierdt. Hy werkte vervolgens aan de levens der Heiligen, die hy uit hare grondtale verbeterde en nazag, en maakte voor de predikers Chronologiſche en Methodiſche Tafelen. Na dat hy de gewyde orde ontfangen hadt, predikte hy vyf jaren te Lion met veel toeloep. Hier was 't, dat hy eerſt voornam een nieuw Hiſtoriſch Woordenboek op te ſtellen, 't geen zou bevatten al het merkwaardigſte zo wel wat in de gewyde als ongewyde ſchriften naar den rang van 't A. B. C. gevonden wordt, waar in men aanſtonts zien kan al het wezentlyke, 't welk men van deze of gene geſchiedeniſſen of voortreffelyke mannen en vrouwen weten wil. Hier toe kwam hem de Spaanſche en Italiaanſche taal zeer wel te pas: de Hoogduitſche, Engelſche of Noordſche talen verſtondt hy niet, de Latynſche tamelyk wel, maar 't Griekſch en Hebreeuſch byna geheel niet. Dit grote werk zag het licht in den jare 1673 te Lion, en beſtondt maar in een ſtuk in folio. Men kan zich niet genoeg verwonderen, dat een man, pas dertig jaren oud, een werk van zo veel verſchillende ſtoffe, en van zulk een omſlag kon voortbrengen, en een van zyne vrienden maakte dit vaarsie op hem:

Dans une ſi grande jeuneſſe
Mettre un ouvrage ſous la Preſſe,
Dont le vaſte projet etonne les ſcavans;
Chacun d'eux l'admirant, s'ecrie,
Que pour le compoſer il a fallu trente ans:
De grace, expliquez-nous ſes ſecrets importans;
Le commançates vous en commançant la vie?

Dat is te zeggen:

„ Gaat gy in 't eerſte van uw leven
„ Een mannenwerk ter drukpers geven,
„ Wiens inhoudt, zo volmaakt, elkeen verplicht;
„ Ja waar van zich geleerden laten horen;
„ In dertig jaar' is nauwlyks dit verricht.
„ Ei lieve geef my dan wat meerder licht:
„ Begon gy 't al wanneer gy wierdt geboren?

In dien tydt riep hem de biſſchop van Apt by zich in Provence, daar hy een jaar vertoeft hebbende met hem naar Parys ging in den jare 1675. Hier wierdt hy wel haaſt bekend by de kerkvoogden in hunne vergadering, de welke zy hielden te St. Germain en Laje, en by andere geleerden in deze wereldſtadt. In den jare 1677 werkte hy weder aan zyn Groot Woordenboek, het welk hy van de ingeſlopene feilen zuiverde, en tot twee ſtukken in folio deedt uitdyen; en terwyl hy daar onvermoeid aan blokte, maakten hem zyne vrienden bekend by den heere van Pompone, geheimſchryver van ſtaat, die hem in 't begin van den jare 1678 by zich nam. Van dezen heer ſtonden hem grote voordeelen te wachten; maar hy was zo geſtadig aan dat werk bezig, dat hy alle zyne krachten verſpilde, en byna gedurig ziekelyk of kwynende was. De heer van Pompone in den jare 1679 van zyn ampt ontſlagen wordende, nam hy dit voor een voorwendſel om weder tot zyne eenzaamheit te gaan, en te blokken aan zyn werk, daar reets een ſtuk van gedrukt was, komende het andere eerſt na zyne doodt in den jare 1681 van de pers. Dit was het middel niet om zyne gezondheit te herſtellen, in 't tegendeel wierdt hy hoe langer hoe zwakker, tot dat hy in 't begin van July des jaars 1680 in eene zware ziekte viel, die hem den 10 van de gemelde maandt en jaar uit het leven rukte. Hy was maar 37 jaren en 3 maanden oud, en heeft genoegzaam zyn ganſche leven ten nutte van 't gemeen beſteed. Behalven de reets gemelde werken liet hy eenige onvoltooit na, te weten eene Hiſtorie van de beroemdſte mannen uit Provence; de Boekzaal der ſchryveren van dat landt; eene verhandeling van de Nieuwejaarsgiften, die alle beruſten in de handen van zyne kerkelyke medebroeders, en daar zy wel nooit uit zullen komen.

MORESBY, in 't Latyn *Morbium*, was weleer een klein ſteedtie der Briganten. Tegenwoordig is 't maar een dorp van het graafſchap Cumberlandt, in Engelandt, een myl van Werkinton naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

MORESTAN, een groot gaſthuis te Caïro, in Egypten, waar in alle zieken, van wat Godsdienſt zy ook zyn, ingenomen en opgepaſt worden.

MORET (JAN) was een berucht boekdrukker in 't begin der XVII eeuwe. Hy trouwde met de dochter van den beroemden Plantyn, die hem zyne boekdrukkery te Antwerpen overliet, gelyk hy aan zynen anderen ſchoonzone Raphelengius de gene, die hy te Leiden hadt, gaf. Moret behieldt deze drukkery

ry in zo veel luister als zyn vrouws vader ooit gedaan hadt, en hy bediende zich van keurige correctors en nazienders der proeven, waar onder ook zyn schoonvaders vriendt, de naarstige Kornelis Kiliaan was, die het werk met het grootste geduldt en de keurigste nettigheit een reeks van 50 jaren by Plantyn en hem gedaan heeft, gelyk Valerius Andreas in zyn Nederlandsche Boekzaal verzekert. Jan Moret stierf in het derde jaar na dezen corrector, namentlyk in den jare 1610, nalatende eenen zoon, *Balthazar Moret*, veel geleerder dan zyn vader en grootvader: want hy hadt naarstig gestudeert onder den beroemden Lipsius, den vriendt van zyn huis, waar voor hy hem een lofschrift maakte onder den tytel van: *Lipsii fama posthuma*. Hy zou zich wel tot andere luisterryker verrechtingen kunnen geschikt hebben; maar hy wilde liever de voetstappen van zynen vader en grootvader van moeders zyde volgen, ten minste zo niet beter, immers zo net in letteren, papier, en wat tot de drukkunst behoort. Hy onderhieldt voor 't minst 48 drukkersknechts, en stierf in den jare 1641. Behalven verscheide stukken, die hy by verscheide gelegenheden uitgaf in vaarzen, heeft men van hem Geographische en Historische aanmerkingen over het *Parergon* van het Toneel der wereldt door *Ortelius*. Zie *Bullart Academie des Siences. Malinkrot de Typogr. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

MORET, of MURIT, *Murittum*, en *Muretta*, maar liefst *Moret*, eene stadt in 't Gastinois, met den tytel van graafschap, in 't bisdom van Sens, inzonderheit aanmerkelyk wegens een concilie, aldaar vergadert in den jare 850. Loup van Ferrieres schreef daar uit den naam van het concilie een brief aan Ercanrard, bisschop van Parys, die de 115 is van dien groten man. Moret legt aan de Loing. Koning Karel de VI nam het in gedurende de onheilen van den staat, veroorzaakt door de Engelschen. Antoni van Bourbon, natuurlyke zoon van Henrik den VI, geteelt by Jacoba van Bueil, droeg den tytel van graaf van Moret, en hy sneuvelde in den slag van Castelnaudari in den jare 1632.

MOREVEL, (LOUVIER) een Fransch edelman, geboren te Brie, wierdt als pagie in het huis van Guize opgetogen; maar om dat hy met zyn 16 jaar door den hofmeester wegens begane schelmstukken strengelyk gestraft was, vermoordde hy dien heer in 't heimelyk, en vluchtte in den jare 1554 kort voor den voorgevallen slag met de Spanjaarden by Renty. Na de gesloten vrede kwam hy op nieuw in het huis van Guize. Maar zo haast hadt hy niet vernomen, dat het Parlement eene beloning belooft hadt aan den gene, die den admiraal van Coligny zou van kant helpen, of hy boodt zich daar toe aan, en nam deswegen eenig geldt op handt. Om nu het beloofde geldt ten volle te verdienen, ging hy by de Gereformeerden, en gaf voor, dat hy ten dele door eenige beledigingen, in het huis van Guize ontfangen, en ten dele door eene heimelyke neiging, die hy gevoelde om hunnen Godsdienst te omhelzen, bewogen was tot hen over te gaan. Door deze schynbare voorwendselen en door zyn ootmoedig gedrag wist hy zich zo in de gunst van Arthur Valdræus van Mouy, die toen in die party het meest na den admiraal te zeggen hadt, in te dringen, dat hy hem in zyn huis en aan zyne tafel nam, mitsgaders van alle noodwendigheden verzorgde. Schoon hy nu al van den beginne af naar eene bekwame gelegenheit zocht om den admiraal den hals te breken, kon hy die niet aantreffen, om dat de zelve steets van een goede wacht verselt was, en echter zich niet al te reukeloos dorst wagen, uit vreze van 't leven te verliezen: maar om niet genoodzaakt te zyn het reets ontfangene geldt weder uit te moeten keren, zocht hy het aan zynen weldoender, den heere van Mouy, te verdienen: dus wanneer hy eens op weg was om naar de vesting Niort, die aan Mouy toebetrouwt was, te rennen, vermits de zelve gedreigt wierdt door de vyanden, en deze heer in een tuin gegaan was om zyne natuur te ontlasten, redenerende ondertusschen met Morevil zeer vriendelyk, greep deze verrader een pistool, schoot zyn heer in de zyde, waar aan hy kort daar na stierf. De dader ontvluchtte het op een paardt, hem door Mouy geschonken. Dit viel voor in den jare 1569. In den jare 1572, wanneer koning Karel de IX met zyne moeder Catharina de Medicis nogmaals besloten hadt den admiraal Coligny van kant te helpen, verkoren zy Morevil tot hun werktuig. Hy was gehuisvest by Pieter de Pile-Villemur, die voorheen leermeester van den hertog van Guize geweest en nu kanunnik was, digt by St. Germain van Auxerrois, en wanneer de admiraal naar zyne gewoonte, als hy naar de Louvre ging, daar voorby moest, schoot hy met drie kogels uit een karabyn op hem, waar van een kogel de middelste vinger van zyne regter handt verplette, en de twee andere kogels hem door den linker arm gingen; en schoon al des admiraals volk aanstonts de voordeur van het huis, daar uit geschoten was, op de vloer liep, hadt hy echter den tydt om door de achterdeur op een klaar staande paardt de vlucht te nemen. Doch deze moordenaar, schoon in vryheit, ontging wel voor een tydt zyne straf, maar kreeg de zelve eerlang: want 14 jaren daar na ontmoette hy binnen Parys den zoon van den vermoorden heere Mouy, die hem zonder spreken aangreep en met zyn zydgeweer twee dodelyke wonden gaf; maar een van de genen, die Morevil verselden, schoot den jongen Mouy door het hoofdt, waar van hy aanstonts den geest gaf. *Thuan. lib.* XLVI. *Mezeray Hist. de France T.* III. *p.* 224, 248, 555. *Vie de l'Adm. Coligny. p.* 396.

MORGAB, of MARGAB, in 't Latyn *Margus*, eene grote rivier, die oudtyds den naam van *Margiana* droeg. Zy loopt door Chorasan, in Persië, en ontlast zich in de Jihum. *Maty Dict.*

MORGAN, een Engelschman, in de provincie van Walles geboren, heeft zich door zyne zeerovery bekend gemaakt. Hy hadt zich lang op het eilandt Barbados, een van de Kanarische eilanden, opgehouden, en leerde daar de Jamaikasche taal, waar op hy zich naar Cuba begaf, en verscheide ryke pryzen nam. Naderhandt wierdt hy door de zeerovers tot vice-admiraal van hunne vloot aangestelt, met welke hy de eilanden St. Catharina, op de kust van Nicaragua, en Costa Rica innam. Hier na deedt hy eene landing op het eilandt Cuba en op de Noordelyke kusten van Panama, daar hy de stadt Porto-Bello plunderde. Hier op verzamelde hy zyn volk op het eilandt St. Domingo, en trok in het goudryk nieuw-Castilië, daar hy de stadt Maracaibo plunderde. In den jare 1670 plunderde en verbrandde hy de stadt Panama, maar veranderde kort daar na van levenswyze, en trouwde op het eilandt Jamaika met eene dochter van een der voornaamste bedienden van dat eilandt. *Oexmelin Hist. des Indes Occidentales.*

MORGANA, (LA) een naam, dien de inwoonders der stadt Rheggio, in 't koninkryk van Napels, aan een zeker verschynsel geven, 't geen jaarlyksch midden in den zomer digt by die stadt, zegt men, gezien wordt. Dit verschynsel vertoont zich eerst als een prachtig opgetooit toneel in eene duistere wolk; daar op worden schone paleizen en kasteelen, ondersteunt met vele pylaren, gezien: vervolgens vertonen zich digte bosschen van cypressen en andere bomen, alle in order geschaart, in vlaktens geplant, benevens vele menschen; en een groot getal van vee. Dit alles vertoont zich zo levendig in zulk eene goede order, dat zich een iegelyk daar over moet verwonderen. De vader Kircherus geeft daar eene brede beschryving van in *Arte magna Luc. lib.* X, *p.* 2, waar in hy een brief van Ignatius Angelucius, die het zelve verschynsel gezien heeft, bybrengt.

MORGES, eene kleine stadt van 't landschap Vaux, in Zwitserlandt. Zy behoort onder Bern, en legt aan het meir van Geneve, twee mylen van Lauzanne, ten Westen. Hier wordt nog al een tamelyke koophandel gedreven, ter oorzake van het kanaal van Venoge, waar langs uit het meir van Geneve de koopwaren naar Morges, en verder naar Neufchatel en Bienne, en van daar naar den Rhyn, door middel van de Orbe en de Aar, gevoert worden. Deze stadt is door Koenraad, hertog van Zähringen, gebouwt, en heeft een kasteel, met eene daar onder behorende landvogdy. *Maty Dict.*

MORGIAH. Dit is een naam, dien men aan eene byzondere sekte onder de Mahomethanen aan eenige Arabieren geeft. Zy wordt *Morgioun*, en het volk *Morgiounen* genaamt, om dat zy gevoelen, dat het geloof genoeg is zonder de goede werken. De leeraar Schabi zeide tegen zyne leerlingen: *Vreest de bedreigingen Gods, en zyt niet van die genen, die daar in verschillen van goede werken te doen, hopende daar door zalig te zullen worden.* Het woordt Morgi komt af van het wortelwoordt *Ragia*, 't welk betekent *hopen* en *aan eene zaak twyffelen*. Een ander leeraar, genaamt Gazali, zegt, dat de Morgiounen, of Morgieusen, de zodanige zyn, die verwachten, dat Godt in hen alle dingen werkt, en die zeggen, dat de zonden aan hen, die geloven, geen hinder toebrengen, en ontkennen, dat de werken iets tot heil kunnen toebrengen voor hen, die niet geloven. *Herbelot Bibl. Orient.*

MORGUES, (MATTHIAS VAN) heer van St. Germain, hofprediker van koning Lodewyk den XIII, en eerste aalmoezenier van de koninginne moeder Maria de Medicis, deedt krachtig van zich spreken wegens de papieren, die hy in menigte tegen den kardinaal Richelieu uitgaf. Hy wierdt geboren te Velloi, in Languedok, uit een geslacht, 't welk van Lodewyk Pulci, weleer onderwyzer van paus Leo den X, geroemt wordt. Hy begaf zich in de maatschappy der Jesuiten, en leerde eenigen tydt zelf in hunne scholen, maar verliet vervolgens deze levenswyze, klom over de muren van 't collegie, en behielp zich zo goed als hy kon. Hy predikte te Parys met zeer veel toeloop, en heeft naderhandt wel verhaalt, dat hy meer dan 2000 predikatiën in die stadt gedaan heeft, en dat 'er naauwlyks een predikstoel was, dien hy niet betreden hadt. De koningin moeder, Margareta, nam hem voor haren hofprediker aan in den jare 1613, en twee jaren daar na wierdt hy het zelve van den koning in de plaats van vader Portugais. Vervolgens in den jare 1620 weder by de koninginne moeder. Hy was geweest vast predikant in de kerk van Notre Dame des Vertus by Parys, welke plaats hy beschuldigt wierdt verkocht te hebben; maar hy ontkende zulks. Koning Lodewyk de XIII benoemde hem tot het bisdom van Toulon; maar hy heeft daar nooit de bullen toe kunnen verkrygen, waar over hy van velen beschimpt wierdt, die hy echter niet schuldig bleef, als mede die hem als een uitloper van 't klooster, verkoper van zyn beroep, en met meer andere dingen beschuldigden. Na dat de koninginne Maria de Medicis het hof verboden wierdt, hieldt zy zich by zynen vader op, maar was genoodzaakt daar weder van daan te vluchten, om niet in handen van den kardinaal Richelieu te vallen, dewyl die reets eenige uitgezonden hadt om hem te vatten. De koningin moeder, naar Compiegne geweken zynde, liet hem verzoeken, dat hy een verweerschrift ten haren opzichte wilde uitgeven tegen een papier, onder den tytel van: *La Defence du Roi & de ses Ministres*, of verdediging des konings en zyner staatsdienaren, waar in de eer van deze vorstinne niet weinig benadeelt wierdt. Dit deedt hy met een antwoordt, getytelt: *Vrais & bons advis de un François fidele sur les colomnies & blasphemes du Sieur des Montagnes*, of: *Examen du libelle, intitulé &c.* (Waarachtige en goede berechten van een getrouw Franschman wegens de lasteringen en eerschendingen, uitgebraakt door den heere des Montagnes, of een onderzoek over het schendschrift enz.)

Behalven dit gaf hy meer andere boekies uit tegen de vleiers van den kardinaal Richelieu in den jare 1631, en vervolgens. Hier op bleef men hem niet schuldig, maar men havende hem braaf, te meer, om dat hy te voren verscheide dingen tot lof van den gemelden kardinaal geschreven hadt, daar zyne vyanden zich nu van bedienden. Maria de Medicis Vrankryk moetende verlaten, ging hy met haar, maar kwam na de doodt van den kardinaal weder in dat ryk. Hy stierf in den jare 1670 in de voorstadt van St. Germain, omtrent 88 jaren oud zynde, alwaar hy nog eenige jaren op St. Jozephsdag gepredikt hadt tot lof van dien heilige. Hy gaf breed op van zyne Historie, die hy voor koning Lodewyk den XIII vervaardigt hadt, de welke hy begeerde dat zyne erfgenamen zouden laten drukken. Patin pryst hem, en zegt, dat hy een geleerd man geweest is. Bayle merkt aan, dat hy zulk een tegenstrever van den kardinaal Mazarin niet geweest is als van Richelieu, maar dat hy hem in 't tegendeel verdedigt heeft. Zie den gemelden schryver in zyn *Dict. Critiq. Patin Lettr.* 351. *p.* 39. *T.* III. enz.

MORHOF, in 't Latyn *Morhofius*, (DANIEL GEORG) wierdt te Wismar geboren den 6 February des jaars 1639. Zyn vader, *Joachim Morhof*, was in die stadt geheimschryver van 't gerecht, en hadt voor de pleitbank groten lof verworven. Deze wendde allen vlyt aan om zynen zoon in deugden en alle goede wetenschappen op te kweken. De jonge Morhof liet al vroeg eene grote neiging blyken tot de zangkunst, waar in zyn vader, om hem eenig vermaak te geven, hem geen gebrek liet lyden van goede meesters, die hem daar in onderwezen. Hy maakte hier in binnen korten tydt zulk een groten voortgang, dat men iets byzonders van hem te hopen hadt; maar deze liefhebbery was echter geen oorzaak, dat hy zyne andere lessen verwaarloosde; in 't tegendeel, Morhof leerde de Latynsche taal van zynen vader zelf, om dat hy te voren een meester hadt, die hem met slagen de woorden zocht in te prenten, waar door hy in eene hevige ziekte verviel: dus roemde hy naderhandt, dat hy van zynen vader meer in drie jaren dan van dien beulachtigen meester in zes jaren geleert hadt. Daar na wierdt hy by den rector Johannes Polsius ter schole bestelt, om alles in den haak te zetten; daar hy het door zyne naarstigheit zo verre bragt, dat hy met zyn 14 jaar zulke proeven van zyne bekwaamheit gaf, zo wel in dicht, als ondicht, dat zyne leermeesters daar zelf over verwondert waren. In de gemelde zyne vaderstadt leide hy ook door 't onderwys van den conrector Andreas Pauli de gronden van de wiskunst. Van hier wendde hy het met zyn zeventiende jaar, in den jare 1655, naar Stettin, daar hy inzonderheit Joh. Micrelius, Henr. Schævius, Joh. Fabricius en Joh. Sithmannus hoorde. Deze deden hem eene goede bevatting krygen van de Hebreeusche tale, en inzonderheit van de rechtsgeleerdheit, daar hy van zynen vader reets eenige onderrechtingen van gekregen hadt. Na dat hy hier op begeerig wierdt meer andere geleerde mannen te horen, trok hy naar de universiteit van Rostok in den jare 1657, daar hy zich op de rechtsgeleerdheit ging leggen, en in het eerste jaar van zyn verblyf in 't openbaar redentwistte. Hy onderhieldt in alle zyne zware bezigheden echter de dichtkunst, en maakte op verscheide voorwerpen zeer voortreffelyke vaarzen, waar onder een lykdicht op den professor in de dichtkunst, Tscherningius, uitmuntte, schoon hy nog maar drie jaren op de akademie geweest was. Hy nu reets zeer verre gevordert, wilde zyn vader, dat hy den eernaam van meester in de rechten zou aannemen; dat hy deedt, maar te gelyk badt, dat hy een jaar reizen mogt, 't welk hem vergunt wierdt. Hy trok dan naar Hollandt, en van daar naar Engelandt, beschouwende in die landen al het merkwaardigste, dat daar te vinden was, en makende vriendschap met de geleerdste mannen. Uit Engelandt weder in Vrieslandt gekomen zynde, nam hy te Franeker de waardigheit van meester in de rechten aan, na dat hy te voren den 26 September des jaars 1661 in de collegiekerk een Disputatie *de Jure Silentii* gehouden hadt. Hier op kwam hy weder te Rostok, en stondt zyn meesterschap in de rechten met grote zorgvuldigheit voor, onderwyzende de leergierige jeugdt niet alleen in de zelve, maar ook in de talen en dichtkunst. Om dezen dienst te Rostok miste men hem zeer ongaarne toen hy in den jare 1665 beroepen wierdt op de nieuwe universiteit te Kiel als professor in de welsprekendheit en dichtkunst. Na dat hy daar vyf jaren met veel roem geleeraart hadt, nam hy in de hondsdagen eene reis aan naar Hollandt en Engelandt. Dit deedt hy om kennis te maken met de geleerde mannen Grævius, Zwammerdam, Gronovius, Huigens, Gudius, Junius, Bayle, en andere. In Engelandt wierdt hy als lidt in de koninklyke maatschappy der wetenschaappen aangenomen, daar hy eene zekere uitvinding voorstelde, namentlyk om door het schreeuwen met den mondt een glas te doen breken. Op zyne te rug reize geraakte hy tweemaal in lyfsgevaar, eerst door schipbreuk niet verre van Bruel, en ten twede male te Amsterdam, daar hy onder een stapel zware boeken zou dood gebleven zyn, zo zy hem op het hoofdt was gevallen, maar hy week even van pas achteruit. Na dat hy weder te Kiel aangekomen was, liet hy niets na wat tot nut van deze universiteit kon strekken, tonende zyn yver niet alleen in de onderwyzing van de welsprekendheit en dichtkunst, maar ook in de Historie; waarom men hem in deze laatste wetenschap in den jare 1673 professor maakte, en in den jare 1680 bibliothekaris, of opziender van de boekzaal. Door zyn al te veel arbeiden verzwakte hy zyne krachten, en schoon hy die wederom zocht te krygen door 't gebruiken van 't Pyrmondsche water, verergerde zulks zyn ongemak, zo dat hy den 30 July des jaars 1691 te Lubek uit deze wereldt gerukt wierdt. Men merkt aan, dat hy zo leesgierig was, dat hy over de maaltydt boeken by zich hadt. Hy hieldt briefwisseling met de geleerdste mannen van dien tydt, als met Gronovius, Schefferus, Grævius, Heinsius, Oldenburg, Menkenius, Bosius, en vele andere. Onder zyne schriften zyn inzonderheit bekend zyn *Polyhistor*, waar van by zyn leven twee delen, maar de overige door den vlyt van Mollerus uitgegeven zyn. Verder heeft men van hem: *Epigrammatum Centuria*; *Miscellanea Poëtica & Epigrammata selecta*; *Venerum & funerum liber*, enz. mitsgaders *Dissertationes*; *De Theologia gentium Politica*; *De Principe medico*; *De sole igneo*; *De metallorum transmutatione*; *De Paradoxis sensuum*; *De eloquentia in tacendo*; *De Patavinitate Liviana*. Voorts is bekend zyne onderrechting aangaande de Hoogduitsche taal; zyne Hoogduitsche Gedichten; zyn brief *de Scypho vitreo, per certum humanæ vocis sonum rupto*, die onder den tytel van *Stentor ὑαλοκλάστης* uitkwam. Na zyne doodt kwamen nog in 't licht zyn *Commentatio de disciplina argutiarum*; zyn *Collegium Epistolicum*; zyne *Opera Poëtica*, waar in de gedichten, reets by zyn leven gedrukt, by de overige te vinden zyn; verder zyne *Orationes & Programmata*, en eindelyk zyne *Dissertationes*, de eerste in den jare 1698, en de laatste in den jare 1699. By deze laatste wordt het leven van Morhof omstandig gevonden. *Fabricius in Dec. script. recent. Burchardi Laurus Cimbr. arescens ad busta Morhofii.* enz.

MORIA, een beroemde berg, midden in de stadt Jeruzalem gelegen, wierdt van de oude Hebreën heilig geacht, vermits de oudvaders daar hunne meeste offerhanden op gedaan hadden, en Abraham zynen zone Izaak geslacht zou hebben. Op dezen berg bouwde Salomon den tempel, na dat zyn vader David dien van den bezitter Arasna, of Arnan, een Jebusiter, gekocht hadt. Deze berg was 400 ellen hoog, leggende rondom den zelven diepe dalen, inzonderheit naar 't Zuiden, zo dat men staande op des zelfs top, naar dien kant om laag ziende, geen grondt bekennen kon. *Jozephus Joodsche Oudheden* VIII *b.* 2 *k.* *Joodsche Oorlogen* VI *b.* 6 *k.*

MORIGGIA, eene van de adelykste familiën in het hertogdom van Milaan, en zo oud, dat zy de *Borromeesche* daar in te boven streeft: daarentegen heeft deze laatste veel meer beroemde mannen, zo wel in den geestelyken, als wereldlyken standt, voortgebragt. Om alle de voortreffelyke goederen niet op te halen, door dit geslacht bezeten, heeft het zelve nog heden eenige landen, die al in de XIV eeuwe door de hertogen van Milaan met vele voorrechten begiftigt zyn. Ook worden by de oudste en merkwaardigste geschiedschryvers verscheide namen van mannen uit dit geslacht aangehaalt, die zich door hunne verdiensten roemruchtig gemaakt hebben. Behalven deze roemt die familie op twee heilige martelaren, namentlyk St. *Nabor* en St. *Felix*. *Tegenwoordige Staat van 't pausselyke hof. Mercure Historique Febr.* 1699.

MORIGGIA, (JACOBUS ANTONIUS) kardinaal priester, geboren te Milaan den 23 February des jaars 1633 uit het bovenstaande huis. Zyn doopnaam was *Johannes Hippolytus*; maar hy veranderde den zelven als boven, wanneer hy in den jare 1651 onder de broederschap der Reguliere kanunniken wierdt aangenomen, om dat een van de stichters dezer orde, die mede uit het geslacht van Moriggia zyn oorspronk nam, en een man geweest is van een heilig leven, mede Jacobus Antonius geheten heeft. Zo haast hadt hy in 't collegie te Pavië zyne studiën niet voltooit, of hy wierdt aangestelt tot lezer over de Methaphysica, en sedert dien tydt heeft hy in verscheide kloosters en universiten zo wel de wysbegeerte als Godgeleerdheit met veel toejuiching onderwezen, en niet minder in prediken en redenvoeringen zich berucht gemaakt. In zyne orde was hy zo wel gezien, dat hem de eerste bedieningen daar in opgedragen wierden. De groothertog van Florence, Cosmus de III, benoemde hem tot zynen Godgeleerde, en naderhandt tot onderwyzer van den grootprins Ferdinand. Eenigen tydt daar na gaf hy hem het bisdom van St. Miniato, en eindelyk, na dat de kardinaal Nerli het aartsbisdom van Florence hadt nedergelegt, beschonk hy hem daar mede, maar hy begeerde het zelve niet aan te nemen voor dat 'er een pausselyk bevel kwam, en hem daar toe noodzaakte. In dit laatstgemelde aartsbisdom heerschte hy 17 jaren, en liet in dezen tydt zyne aandacht gaan over alles wat tot heil van 't zelve vereischt wierdt, tonende alzins zyn yver en goedhertigheit, nederigheit en Godvrucht, zo dat hy tot een voorbeeldt strekte voor alle andere bisschoppen, en dit deedt paus Innocentius den XI tegen zyne kardinalen zeggen: *De Florentynen hebben aan dezen Moriggia een tweden Karel Borromeo.* Paus Innocentius de XII verkoor hem uit eigen beweging den 19 December des jaars 1698 tot de kardinaals waardigheit, ontboodt hem naar Rome, maakte hem tot aartsbisschop van St. Maria Maggiore, en plaatste hem voorts in de H. Congregatie van 't concilie en in S. Officium, ja hy achtte dezen nieuwen kardinaal zo hoog, dat hy by zyne verheffing gezegt zou hebben, dat hy nu zyn opvolger in de pausselyke waardigheit verkoor, hem verder aan zyne kreaturen hooglyk aanbevelende, om hem hunne stemmen in het volgende conclave te geven. Hy wilde ook altydt dezen Moriggia by zich hebben, en onderrechtte hem zelf in vele zaken hoe hy zich, wanneer hem eens de kroon op 't hoofdt gezet was, moest gedragen. Maar men houdt het daar voor, dat dit doen wel de meeste reden geweest is waarom hy in 't volgende conclave van de meesten wierdt buiten gesloten, hoewel voorgegeven wierdt, dat men zulks liet om dat hy een monnik geweest, en verscheide behoeftige bloedverwanten hadt. Hy was een geleerd man, maar in staatszaken weinig ervaren, en stierf te Rome den 8 October des jaars 1708. *De voorgemelde schryvers.*

MORIGGIA, (PAULUS) generaal der Jesuiten, geboren te Milaan in den jare 1525 uit de voorgemelde familie, berucht wegens

gens zyne Godvrucht en geleerdheit, waar door hy eerlang tot de eerste bedieningen van die maatschappy verheven wierdt. Hy beschreef de oudheden van Milaan in IV boeken, mitsgaders die van St. Jan Colombien, die van zyne orde, enz. Hy stierf in den jare 1604, en Georgius Trivultius, graaf van Melfe, vereerde hem met dit onderstaande grafschrift, 't welk te zien is in de kerk van St. Hieronymus te Milaan, waar in gewag gemaakt wordt van 61 boeken, door hem geschreven:

D. O. M.
Patri Paulo Moriggio,
Qui opera LXI scripsit.
Vixit annos LXXX.
Obiit anno MDCIV.
Viro religiosissimo, amico optimo,
Georgius Trivultius, Meltii comes,
Co. Jo. Firmi filius.

MORIN, (LE) eene rivier van Vrankryk, in Brie. Zy neemt haren oorsprong by Sedan, loopt door la Ferté-Goucher, Colmier en Creci, en werpt zich vervolgens in de Marne. Deze rivier noemt men de *Grote Morin*, in tegenstelling van eene andere, die men de *Kleine* noemt. Deze komt van Montmorenci, loopt langs den voet van den berg, waar op die stadt legt, van waar zy komt te Jovarre les Nonains, en werpt zich in de Marne boven la Ferté, onder Jovarre behorende.

MORIN, (JAN BAPTISTA) een geneesheer, en koninklyke professor in de wiskunst te Parys, was geboren den 23 February des jaars 1583 te Villafranca, in 't Beaujolois. Hy leerde te Aix in Provence de wysbegeerte, en te Avignon de geneeskunde, en wierdt daar Doctor in de zelve in den jare 1613. In 't volgende jaar ging hy naar Parys, en woonde by Claudius Dormi, bisschop van Boulogne, die hem naar Hungarië zondt, om daar de natuur der metalen in de mynen te onderzoeken. Daar gekomen zynde daalde hy menigmaal in het allerdiepste van die afgronden; en hebbende alles nauwkeurig bezichtigt, geloofde hy, dat het aardryk zo wel in drie streken, of ruimtens verdeelt was, als men onderstelt dat de lucht is. Hier van gaf hy in den jare 1619 een boek uit, met den tytel van: *Mundi sublunaris Anatomia*. Wederom by zynen kerkvoogdt gekomen zynde, die een Schotsch sterrekundigen onderhieldt op zyn beurs, begon hy mede smaak te krygen in die wetenschap. De sterrekundige was genaamt Davisson, die naderhandt deze studie verliet, en zich op de geneeskunde leide, verscheide werken daar over, als over de stofscheiding, geschreven heeft, en eindelyk naar Polen geroepen wierdt als lyfarts der koninginne. In 't tegendeel Morin maakte veel werk om in de sterrekunke ervaren te worden, en zocht door de regelen van deze kunst ook die der voorzegging. Onderzoekende wat in het jaar 1617 gebeuren zou, vondt hy, dat de bisschop van Boulogne gedreigt wierdt of met de doodt, of met de gevangenisse, en liet niet na hem daar van bericht te geven; maar deze prelaat lachte daar mede: doch hy zich bemoeit hebbende met eenige zaken van de regering, daar 't hof zeer over te onvrede was, zag die voorzegging vervult, en wierdt als een wederspannige in de gevangenisse geworpen. Morin kreeg huisvesting by den hertog van Luxemburg, broeder van de konnestabel de Lunes, in den jare 1621, en bleef daar acht jaren. Zo haast hy de doodt van den heere Sainclair, koninklyke professor in de wiskunde, verstaan hadt, verzocht hy om zyn plaats, die hy ook verkreeg in de maandt February des jaars 1630. Men hadt hem geraden de weduwe van zynen voorganger ten echt te verzoeken; maar hy haar eens bezocht hebbende, bemerkte wel haast, dat zy beter bekwaam voor 't graf dan 't huwelyksbedde was: dies nam hy een vast besluit van nimmermeer te trouwen. Hy maakte zich zeer vele vrienden, en hadt toegang by de groten, zelfs by den kardinaal Richelieu, en verwierf onder Mazarin een jaargeldt van 2000 guldens, 't welk hem ten verschyndage altydt net betaalt wierdt. Hy wierdt steets van eene menigte personen aangedaan, die begeerig waren van hem hun schiklot te verstaan, waar in hy veeltyds zeer gelukkig was in 't voorzeggen. Maar zulks miste hem ook somtyds geweldig. De graaf van Chavigni, geheimschryver van staat, was zeer begeerig om zyne sterrekundige orakelen te horen: want hebbende besloten in den jare 1646 naar Provence te reizen, begeerde hy, dat Morin met hem zou gaan; maar vermits onze waarzegger niets deedt dan met kennis van de sterren, wilde hy dezen tocht niet doen voor dat hy eerst met hen te rade gegaan hadt. Hier toe verzocht hy tydt, waar na hy zynen weldoender beloofde mede te zullen gaan. Deze heer liet hem zelf een uur naar zyn welgevallen uitkiezen, de welke hy bepaalde, verzekerende met een, dat hen nu geen ongeval zou ontmoeten. Dit uur van vertrek was vastgestelt op den 9 May, 's morgens ten vier uuren, 9 minuten, zynde alles tegen dien tydt gereed gemaakt. Hy hadt 4 kwadrans, 't geen werktuigen van de sterrekykers zyn, in zyn tuin, waar op hy bezig was om de minuut van zyn vertrek te zien komen, en men tradt net op dat oogenblik in de karos. Zy kwamen gelukkig te Antibes, de plaats daar de graaf van Chavigni wezen moest, en toen hy daar zyne zaken verrecht hadt, vroeg hy aan Morin wanneer hem goeddacht weder naar Parys te keren. Hier ging onze sterrekyker weder met de uiterste netheit te werk, beramende daar toe den 2 July 's morgens ten 4 uuren, 27 minuten. De wederomkomst was zo gelukkig als de heenreize; menschen, paarden, en alles was in een gewenschten staat, schoon de hette zeer groot was. Dit ging tot dus verre wel; maar de heer Chavigni, weder te Parys gekomen zynde, zag, dat hy daar met schele oogen wierdt aangezien, door den koning, de koninginne en den kardinaal Mazarin, merkende, dat hy door zyne vyanden by hen verdacht gemaakt was. Hier op vroeg hy tweemaal aan Morin of de sterren hem ook met eenig onheil dreigden. Morin verzekerde hem van neen, en riedt hem zelf den kardinaal te gaan bezoeken op zulk een uur, als hy, na den loop der sterren onderzocht te hebben, geloofde goed te zullen zyn. Chavigni nam dat uur, hem door Morin bepaalt, en wierdt zeer wel by den kardinaal ontfangen; maar om alles verder voorby te gaan, deze Chavigni was zo verzot op zyne voorzeggingen, dat hy naauwlyks iets deedt, of hy vroeg hem naar den uitslag. Maar zie hier nu ook waar in hy omtrent dezen zynen vriendt gemist heeft. Hy voorzeide hem, dat hy ziek zou worden, maar meldde niets van zyne gevangenneming, en ondertusschen wierdt Chavigni niet ziek, maar in hechtenis gezet, waar op hy zich daar mede verschoonde, dat hy wel geweten hadt van deze gevangenneming, maar dat hy het hem niet hadt willen zeggen. Dit was wat blaauw; ook verwyt men hem, dat hy mis gehad heeft in 't voorzeggen wegens het huwelyk van dien heers dochter. Hy gaf eene menigte boeken uit: want behalven het hier boven gemelde werkie liet hy in den jare 1623 uitgaan: *Astronomicarum domorum cabala detecta*: het volgende jaar eene wederlegging van de thesis tegen de lere van Aristoteles door Villon. Hy gaf in den jare 1633 uit *Trigonometriæ Canonicæ lib.* III; in den jare 1635 een boek met den tytel: *Quod Deus sit*, om dat hy verdacht gehouden wierdt een ongodist te zyn. Dit werk droeg hy aan de geestelykheit van Vrankryk op, vermeerderde het zelve in den jare 1655, en liet het herdrukken onder den tytel: *De vera cognitione Dei ex solo naturæ lumine*, zynde het eerste boek van zyn groot werk, genaamt *Astrologia Gallica*, daar hy dertig jaren aan gewerkt heeft, en 't geen na zyne doodt eerst uitkwam. Hier over geraakte hy met eenen zyner leerlingen overhoop, die ging uitstrooien, dat zyn meester vele zaken uit Richard van S. Victor geschreven hadt, gelyk men hem ook te last leide van uit Plagius gedaan te hebben, daar Morin niet veel tegen in te brengen hadt. Verder heeft men van hem: *Famosi problematis de telluris motu & quiete hactenus optata solutio*; *Responsio pro telluris motu*; *Tycho Brahæus in Philolaum pro telluris quiete*; *Longitud. terrestrium & cœlestium nova & hactenus optata scientia*; *Astronomia jam a fundamentis integrè & exactè restituta*; *Refutatio compendiosa erronei ac detestandi libri de præ-Adamitis*; *Ad Australes & Boreales Astrologos pro Astrologia restituenda epistolæ*; enz. Behalven met vele anderen lag hy overhoop met den beroemden Gassendus, daar hy ook van voorzegt hadt, dat op zodanig uur, als hy voorgaf, sterven zou; maar in 't tegendeel de zelve toen zeer wel was. Hun verschil bestondt daar in, dat Gassendus Copernicus, en Morin het gevoelen van Ticho Brahe volgde: hier over en over andere verschillen heeft men eenige brieven over en weder in 't licht gezien. Bernier kwam mede in 't spel, en gaf te Parys in den jare 1651 uit een boek, onder den tytel van: *Anatomia ridiculi muris*, en naderhandt nog een ander, genaamt: *Favilla ridiculi muris*, waar in hy het verweerschrift van Morin, 't welk hy voor zyne verhandeling *De atomis & vacuo* hadt uitgegeven, hevig aantastte, waar door Morin zo kwaad wierdt, dat hy in den jare 1654 te Parys onder den naam van *Vincentius Panurgus* een brief *De tribus Impostoribus*, of van de drie bedriegers, daar hy Gassendus, Bernier en Neure door verstondt, drukken liet. Hy stierf den 6 November des jaars 1656 te Parys. *Bayle Dict. Crit.*

MORIN, (JAN) priester van 't Oratorie, beroemd om zyne deugden en geleerdheit, wierdt te Blois van Gereformerde ouders, namentlyk Lucas Morin en Jaquettta Goussaud, geboren in den jare 1591. Na dat hy de talen geleerd hadt, trok hy naar de akademie van Leiden, in Hollandt, daar hy in de wysbegeerte, wiskunde en rechtsgeleerdheit eerst studeerde; maar vervolgens zich t'eenemaal overgaf aan de Godgeleerdheit en Oostersche talen. Hy weder te Parys gekomen zynde liet zich door den kardinaal Perron bepraten om den R. Katholyken Godsdienst aan te nemen. Naderhandt begaf hy zich in 't gezelschap van de vaders van 't Oratorie, 't welk door den kardinaal Berullus in Vrankryk wierdt opgerecht, en bemoeide zich met de gevoelens, afwykende van de Roomsche kerk, te wederleggen: insgelyks om de Joden te bekeeren, zich ten dien einde altydt benelpende met de overzetting der Zeventigen, die hy te Parys in den jare 1628 uitgaf, en krachtig verdedigde tegen die daar over twisten wilden, door een werk, 't welk hy 't volgende jaar in schrift uitgaf onder den tytel van: *Exercitationes Biblicæ*, wordende het zelve eerst na zyne doodt door P. Fronto le Duc in druk uitgegeven. De geestelyken hielden zeer veel van hem, en bedienden zich doorgaans van zyne raadgevingen in gewigtige voorvallen. Hy, zeer begeerig zynde om paus Urbanus den VIII te zien, ging ten dien einde naar Rome, daar hy de Griekfche en Roomsche kerken zocht te vereenigen: maar de kardinaal bragt by zyne superieuren zo veel te weeg, dat zy hem naar huis riepen. Na zyne te rugkomst blokte hy gedurig aan 't maken van nieuwe werken, en naardien hy in de Oostersche talen wel ervaren was, gaf hy den Samaritaanschen *Pentateuchus* uit, latende den zelven drukken by de Parysche *Biblia Polyglotta*. Zyne hevigste tegenkanters waren Simeon de Muis, Taylor, Bootius, Hottingerus, en anderen. Hy stierf in den jare 1659, verscheide schriften, als reets gezegt is, nalatende, als: *De Patriarchatuum & Primatuum origine, & antiquâ censurarum in Clericos praxi*; *Histoire de la delivrance de l'Eglise par Souveraineté temporelle, donné a l'Eglise Rom. par les Rois de France*; *Exercitationes Ecclesiasticæ in Pentateuchum*; enz. Men meent voor

voor gewis, dat, indien hy te Rome hadt mogen blyven, hy een kardinaalshoedt bekomen zou hebben. Zyn leven is vooraan de Oosterſche oudheden van R. Simon te vinden. Zie verder *Perrault Hommes illuſtres p.* 44. *Bernier Hiſt. de Blois.*

MORIN (LODEWYK) was in het jaar 1635 te Mans geboren, en de oudſte van zeſtien broeders en zuſters. Evenwel lieten hem zyne ouders naar hunnen ſtaat zeer wel opvoeden. Zyne eerſte geneigdheit was de kennis en wetenſchap der kruiden, in welke hem een boer, die van allerhande ſoort van kruiden aan de apothekers in de ſtadt moeſt brengen, onderwees, en daar voor dikwils van den jongen Morin met dat weinige geldt wierdt beloont, dat men hem tot zyn veſperbroodt hadt gegeven. Eindelyk begon hy zelf rondom de ſtadt Mans kruiden te zoeken, en men zondt hem voorts naar Parys om zich in de philoſophie te oeffenen. Hebbende in het kort goede gronden daar in gelegt, behertigde hy de geneeskunde, wanneer hy niets dan water en broodt met eenige weinige veldvruchten at, en dus het geen hy op die wyze uit zyn ligchaam ſpaarde den armen gaf. In het jaar 1662 wierdt hy Doctor in de geneeskunde, en hielp nevens Fagon aan het opſtelder in den koninklyken tuin zynde kruiden te arbeiden. Daar op gaf men hem eene bediening in het Hotel-Dieu; maar hy liet het geldt voor dit ampt, of zyne beſolding, aan de armen uitdelen. De princes van Guize wilde hem gaarne tot haren geneesheer hebben; maar men hadt zeer veel werk om hem daar toe te bewegen. Dus moeſt hy noodzakelyk koets en paarden houden, dat hem zeer laſtig viel, hoewel hy voor het overige by deze nieuwe waardigheit niet in het minſte zyn ſtreng leven verminderde, en zo haaſt de gemelde princes was overleden, ſchafte zy zyn rytuig weder af, en ging ſtil te S. Victor leven. Zy wierdt, toen hy 2 jaren by haar hadt gewoont, ziek, en hy voorſpelde het haar terſtondt, hoewel zy het niet kon geloven, dat zy van deze krankheit zou ſterven: op het laatſt evenwel begon zy zulks te geloven, ſchonk hem een ring van haar vinger, en maakte hem een jaarlyks inkomen van 2000 ponden. In het jaar 1690 wierdt hy een lidt van de akademie der wetenſchappen, welkers byeenkomſten hy ook, hoewel hy 'er verre van daan woonde, vlytig bezocht. Wanneer in den jare 1700 Tournefort naar de Levant ging, droeg hy Morin op eene beſchryving van de kruiden in den koninklyken tuin te maken, en noemde een nieuw kruidt, het welk hy uit het Ooſten hadt medegebragt, *Morina Orientalis.* Ten laatſte dwong hem zyn ouderdom een knecht te hebben, en alle dagen een weinig wyn te drinken, waar van hy by toenemende zwakheit van tydt tot meer nam. Hy hadt thans alle praktyk in de ſtadt opgegeven, en bezocht gene kranken meer, behalven de armen, die omtrent hem woonden, en in het Hotel-Dieu waren. Hy ſtierf in den jare 1715 alleen door het verminderen van zyne krachten, en zonder eene rechte ziekte gehad te hebben: want zyn hoofdt bleef gedurende den ganſchen tydt, tot de zes laatſte maanden, wel geſtelt. Hy plagt altydt 's avonds te 7 uure te bedde te gaan, en vroeg te 2 uure weder op te ſtaan, hebbende voor het overige alle uuren tot zekere verrechtingen beſtemt, waarom hy ongaarne bezoek kon velen, en dikwils plagt te zeggen, dat die gene, de welke hem bezochten, hem eene grote eer, maar die wegbleven, groten dienſt deden. Onder zyne papieren vondt men een regiſter over *Hippocrates*, zynde veel beter dan dat van Pinus, als mede een daglyſt, in welke hy de verandering van de Thermometer en Barometer gedurende 40 jaren aanmerkt. Hy heeft niets dan eene bibliotheek van omtrent 1000 daalders en een muntkabinet, nevens een kruidboek, nagelaten. *Fontenelle Hiſtoire du renouvellement de l'Academie des Sciences T.* II.

MORIN (PIETER) wierdt in den jare 1531 te Parys geboren. Zyne liefde tot de geleerdheit dreef hem naar Italië, daar hy de Griekſche en Latynſche talen, benevens de aardklootkunde, te Vicenza leerde, en door Paulus Manutius zelf gebruikt, en daar na by den hertog naar Ferrara geroepen wierdt. Maar zyn vader ontboodt hem in den jare 1539 naar Vrankryk; doch hy begeerde in dat ryk gene bedieningen aan te nemen, maar keerde in den jare 1565 weder naar Italië. Na dat hy een tydlang gereiſt hadt, kwam hy by den kardinaal Navagerius, en wierdt door Gregorius den XIII en Sixtus den V ter uitgeving van den Griekſchen en Latynſchen Bybel, en eene verzameling van de Griekſche *Catena* gebruikt. Hy kreeg ook het ampt van geheimſchryver over de akademie der *Scholaſtici*, die opzicht hebben over de uitgekome boeken, en de zelve tegen de handſchriften van 't Vatikaan moeten nazien. Hy deedt den kardinaal Baronius, door 't overzetten van eenige Griekſche ſtukken, die hy in zyne Jaarboeken benodigt hadt, groten dienſt. De vader Quetif, een Dominikaner, gaf in den jare 1675 eenige ſchriften van dezen Morin uit, en geeft hem den lof, dat hy de talen en kerkelyke oudheden zeer kundig, arbeidzaam, zonder eigen belang, en een groot vyandt van nieuwigheden geweeſt is. *Du Pin Bibl.* XVII *ſiecle. R. Simon.*

MORIN, (SIMON) geboren te Richemont, een plaatsie digt by Aumale, maakte zich door zyne dwaze en godloze gevoelens in de XVII eeuwe berucht. Hy gaf voor, dat 'er eene algemene hervorming voor handen was, en alle volkeren tot het ware gelove bekeert zouden worden; dat deze verbetering, of hervorming geſchieden zou door eene twede komſt van den Heere Jeſus Chriſtus in den vleeſche, en dat zulks reets in hem Morin volbragt was, en dus hy om deze bekeering te voltooien verſelt moeſt wezen van een groot getal volmaakte zielen, als deelgenoten aan den glorieryken ſtaat van den Heere Jeſus, die hy als voorvechters van die glorie noemde. Daarenboven leerde hy nog eene menigte van dwaze en belagchelyke geeſtdryveryen, de welke hy in een boek, genaamt: *Penſées de Simon Morin*, of gedachten en gevoelens van S. Morin, uitgaf in den jare 1647; maar de drukker was zo voorzichtig, dat hy zynen naam, noch de plaats van zyne woning, daar niet by ſtelde, waar over hy een tydlang in de gevangeniſſe geworpen, maar in den jare 1661 weder op vrye voeten geſtelt wierdt. Jan des Marets, lidt van de Franſche akademie, veinſde een van zyne leerlingen te zyn, en ontdekte daar door deze ſchrikkelyke dwalingen ten volle; waar op hy wederom in de gevangeniſſe geworpen, en zyn vonnis opgemaakt wierdt, beſtaande daar in, dat hy gedoemt wierdt om op den 7 Maart des jaars 1663 (hoewel het zelve eerſt den 14 Maart uitgevoert is, om in dien tuſſchentydt nog eenige medeſtanders uit hem te halen) eerſt *amende honorable*, of afbede te doen voor de grote kerkdeur van onze Lieve Vrouw, in 't hemdt, met een ſtrop om den hals, en eene brandende waſſchkaars in de handt: vervolgens om op een kar gezet, naar de gerechtplaats de Greve gebragt, met zyn bovengemelde boek en alle zyne ſchriften levendig verbrand, en zyn aſſche in de lucht geſtrooit te worden. Zyne aanhangers, waar onder waren *Marin Touret*, prieſter, en *Jan Poictou*, ſchoolmeeſter, moeſten deze ſtraffe aanzien, en verder op de galei; *Margareta Langlois*, weduwe van Claudius Nadot, bygenaamt *Malherbe*, wierdt aan de paal gegeeſſelt: *Johanna Honatier*, vrouw van den gemelden Morin, en *Claudius Morin*, zyn zoon, wierden vry verklaart; de overige, beſtaande meeſt in onnoſele en ſlechte menſchen, wierden verſtrooit; maar deze verbeeldden zich, dat hy volgens zyne voorzegging na drie dagen weder zou opſtaan: doch deze verwachting was ydel. *Bayle Dict. Crit.*

MORINGEN, *Moringen*, eene fraaie Beyerſche ſtadt onder het bisdom Augsburg, heeft haar eigen landgerecht, en is de hoofdplaats van het graafſchap Moringen, 't welk na 't afſterven van zyne graven aan Beyeren is gekomen. Men ziet daar een kaſteel, eene ſchone kerk van S. Michiël, gebouwt door den broeder van hertog Willem den V, en andere bezienswaardige zaken. *Chur-Bayern p.* 195.

MORINGUS, (GERARDUS) een Godgeleerde te Loven, wierdt te Bommel, of, als anderen willen, te Nimwegen, in Gelderlandt, geboren. Eerſt wierdt hy profeſſor in de univerſiteit te Loven, vervolgens kanunnik en rector te S. Truien, onder Luik, en ſtierf in den jare 1556. Wion, Poſſevinus, en anderen, die van hem een Benedictyner monnik maken, en zyn levenstydt op het jaar 1100 ſtellen, dwalen. Hy beſchreef de levens van S. *Auguſtinus*, S. *Trudo*, S. *Liberius*, S. *Eucherius*, en van paus *Adrianus* den VI; maakte uitbreidingen over de *Spreuken Solomons*, en ſchreef eene *Kronyk van S. Truien* van den jare 1410 af. *Val. Andr. Bibl. Belg. Zweertius Athen. Belg. Miraus.*

MORINI, MORINERS, een volk onder de oude Galliërs, waar van Ceſar (*Comm. l.* IV) gewag maakt. Sanſon wil in zyne aanmerkingen over het oude Gallië, dat deze volkeren in het oude bisdom van Terouane gewoont hebben, vermits het zeker ſchynt te wezen, dat die ſtadt de hoofdplaats van de gemelde volkeren was, welkers landt in zich bevatte de bisdommen van S. Omer, Boulogne en Iperen, zo als die nu genoemt worden. Plinius ſpreekt van hen, als mede Virgilius *Æneid. l.* VIII:

> —— *Euphrates ibat jam mollior undis,*
> *Extremique hominum* MORINI, *Rhenusque bicornis,*
> *Indomitique Daa. &c.*

Virgilius ſpreekt ook van een triomf van Ceſar Auguſtus, die drie dagen duurde, in de maandt van October van 't jaar van Rome 572, en voor der Chriſtenen tydrekening 26.

MORIONES. Dus wierden te Rome kleine, wanſtaltige, bogchelachtige en ſcheve menſchen genaamt, die de voorname lieden gaarne by zich hadden, om op hunne gaſtmalen door aardige gebaarden de genodigden te vermaken. Zulke ſchepſels waren ſeer duur, en men moeſt zomtyds duizend daalders voor eenen geven. *Pignorius de Servis p.* 186. *Pitiſcus.*

MORISON, (ROBERTUS) een arts en profeſſor in de kruidkunde te Oxford, wierdt te Aberdeen in den jare 1620 geboren, en kreeg met zyn achttiende jaar den tytel van meeſter. Hy leide zich inzonderheit op de kruidkunde, na dat hy alvorens in de wysbegeerte en wiskunſt geblokt hadt. 't Is wel waar, dat zyne ouders hem de Godgeleerdheit hadden toegewyd, en ten dien einde de Hebreeuſche taal laten leren, maar zyne neiging was zo krachtig om een grondige kennis van de kruiden te krygen, dat hy het bevel zyner ouderen hier in te buiten ging. In de binnenlandſche beroerten van 't ryk toonde hy zyn yver voor den koning, en wierdt ook in een treffen gevaarlyk aan 't hoofdt gewond. Hier op ging hy over naar Vrankryk, toen hy genezen was, en leide zich te Parys inzonderheit op de kruid-en ontleedkunde, waar op hem de hertog van Orleans in den jare 1650 het opzicht over de koninklyke tuinen te Blois toevertrouwde, na dat hy twee jaren te voren de waardigheit van Doctor in de geneeskunde aangenomen hadt. Na de doodt van dien prins ging hy in den jare 1660 weder naar Engelandt, daar koning Karel de II hem tot zynen lyfarts en koninklyk profeſſor in de kruidkunde, met een jaargeldt van 200 ponden ſterlings, aanſtelde. Zyn *Praludium Botanicum*, 't welk hy in den jare 1669 te Londen uitgaf, verſchafte hem eene zonderlinge hoogachting, zo dat hem de univerſiteit van Oxford als profeſſor in de kruidkunde beriep, 't geen hy aannam. Hy ſtierf te Londen in den jare 1683, nalatende verſcheide voortreffelyke werken, als daar zyn, behalven het gemelde *Praludium*, zyne *Hiſtoria univerſalis Oxonienſis plantarum*, in drie Delen, maar waar van het laatſte Deel eerſt na zyne doodt in den jare 1699 door Jacobus Bobart uitgegeven wierdt. Zyn leven is voor het derde Deel te vinden. *Bayle Dict. Crit.*

MO-

MORITASGUS, een heldt by de oude Galliërs, waar van Julius Cæsar gewag maakt, dien men daar na om zyne verdiensten tot een godt maakte, gelyk zyn naam in verscheide opschriften der ouden gevonden wordt. *Reinesius Epist. ad Hofmannum p.* 683.

MORITSBURG, een keur-Saxisch ambacht en jagthuis in Friedewald, anderhalf myl van Dresden. De keurvorst Maurits heeft dit huis van den grondt nieuw laten opbouwen, en het zelve met verscheide diergaardens versiert. *Knaut Prodrom. Misn. illustr.*

MORLACHAY, of MORLACHEY, in 't Latyn *Morlachia.* Dus wordt een grote landstreek van het koninkryk van Croatië genaamt, 't welk 15 Duitsche mylen in de lengte, en maar 5 of 6 in de breedte hadt, gelegen aan de Adriatische zee, en strekte zich van S. Georgio tot aan de grenzen van Dalmatië uit. De bewoners daar van worden *Morlakken* genaamt, en staan onder het gezag der Venetianen, wonen in gebergten, en worden voor goede krygsknechten gehouden. *Szentivanni Miscellan. T.* II.

MORLAIX, in 't Latyn *Mons relaxatus*, en *Morleum*, eene Fransche stadt, gelegen in het landschap Bretagne, op het hellen van een heuvel, tusschen twee valleien. Men ziet op den top van dezen heuvel nog de overblyfselen van een sterk kasteel, dat thans geheel verwoest is. Eene rivier, welker naam met die van de stadt overeenkomt, loopt door deze valleien. Zy is eigentlyk een arm of tak van de zee, die door den vloedt veroorzaakt wordt, en waar langs verscheide schepen van 100 tonnen en nog meer tot voor de stadt Morlaix opkomen, en in een goede haven tegen het stadhuis over kunnen leggen. Dit stadhuis is op een eilandt gebouwt. De stadt is berucht door haren koophandel in hennep, vlas en lywaat. Zy is tamelyk groot, heeft twee schone voorsteden, als die van Viniec en S. Matthys, verscheide pleinen en fraaie kerken, waar van die van Notre Dame de Mur de voornaamste is wegens hare bouwing. Het Gasthuis aldaar wordt gehouden voor een der trotschte gebouwen in die provincie. Morlaix legt vier Fransche mylen van S. Paul de Leon, en twee van de zee. Het fort, de Stier genaamt, legt op een eilandt aan de gemelde rivier, en de kloekste schepen blyven daar leggen, als zy de rivier niet tot aan de stadt kunnen opvaren.

MORLANDINUS, of MOLENDINUS, (JOHANNES) een kardinaal, geboren te Limoges. Na dat hy zich in de Dominikaner orde begeven hadt, leerde hy een tydlang de wysbegeerte en Godgeleerdheit, bekwam het ampt van inquisiteur te Toulouze, en in den jare 1349 verkoor men hem te Barcellona tot generaal van de gehele orde. Naderhandt wierdt hy meester van het H. paleis, en eindelyk van zyn moeders broeder paus Clemens den VI tot kardinaal priester van S. Sabina verheven. Hy hadt eene verhandeling over het Bloedt van Christus geschreven, waar in hy tegen eenige Spaansche schryvers beweerde, dat men het bloedt van Christus *cultu latriæ* aanbidden moest. Verder schreef hy: *De reparatione lapsi*; *De mundi contemptu*; *De disciplina Monastica*, en *Commentaria in libros Aristotelis.* Hy stierf te Avignon den 23 February des jaars 1353. *Contelor Elench. Cardin. Panvin. Aubery. Frison. Wadding. Annal. Min. S. Antonin. P.* III. *T.* XXIII. *c.* 11.

MORLEY, (GEORG) zoon van François Morley, edelman, en van Sara Denham, geboren te Londen den 27 February des jaars 1597. Eerst wierdt hy ter schole bestelt te Westmunster, en vervolgens student in 't Christ-collegie te Oxford, en na zeven jaren gestudeert te hebben meester in de vrye kunsten. Na verscheide andere bevorderingen wierdt hy kanunnik van de Christkerk in den jare 1641. Hy gaf de inkomsten van deze waardigheit in de eerste jaren aan koning Karel den I, die met het Parlement in oorlog was. Eenige jaren daar na geworden zynde Doctor in de Godgeleerdheit, wierdt hy door de twee Kamers benoemt om een van de afgezondenen te zyn op de byeenkomst der Godgeleerden; de andere waren Prideaux, bisschop van Worchester, en Doctor Hammond: maar geen van hen vondt goed derwaarts te gaan. Wanneer de koning te Hamptoncourt in hechtenis genomen wierdt, gebruikte hy Morley om de universiteit te raden van zich te onderwerpen aan een bezoek; en hy behandelde dit zeer wel. De stadt Oxford in de macht der vyanden van den koning gekomen zynde, was Morley een van de eerste, die daar van zyne bediening afgezet wierdt; maar een van de leden van 't Lagerhuis boodt hem zynen dienst aan, om hem weder te herstellen, byaldien hy beloofde niets tot nadeel van 't Parlement te zullen ondernemen. Wanneer men op het eilandt Wight in onderhandeling kwam, wilde de koning, dat Morley daar by zou zyn; maar deze byeenkomst afgebroken wordende, vondt Morley goed Engelandt te verlaten, na dat hy Arthur lord Kapel, toen hy ter doodt gebragt wierdt, bygestaan hadt. Dus zynde met zyn 51 jaar over zee gegaan, bezocht hy koning Karel den II in den Haag, en wierdt wel van hem ontfangen. Zyne geleerdheit bragt hem in kennis by de heeren Heinsius, Rivet in Salmasius; ook kwam hy zeer wel overeen met Samuel Bochart, dien hy uit Parys een Latynschen briefschreef, waar in hy hem de redenen aantoonde waarom hy zich ten opzichte van het gebruik des H. Nachtmaals niet met de Fransche Gereformeerden kon vereenigen. Na de herstelling van koning Karel den II wierdt hy deken van de Christ-kerk, vervolgens bisschop van Worchester, van waar hy naderhandt in den jare 1662 verplaatst wierdt naar Winchester. Hy gaf daar 8000 ponden tot verbetering van het kasteel van Farnham, en 4000 om een huis te kopen voor het bisdom van Chelsey, 't welk hy met zyn bisdom vereenigde, en stierf op het kasteel Farnham den 29 October des jaars 1684, oud 87 jaren. Hy diende den koning met zeer veel getrouwheit en kloekmoedigheit, was zeer deugdzaam van gedrag, liefdadig, net en zorgvuldig in 't waarnemen van zyn beroep. Men heeft van hem eene redenvoering over de kroning van Karel den II in den jare 1661; een brief aan een vriendt om zich te verdedigen tegen den laster van Mr. Baxter; *Epistola Apologetica, ad Theologum quendam Belgicum scripta*; Het voorgevallene in eene korte byeenkomst tusschen P. Darcy, een Jesuit, en Doctor Morley, te Brussel in den jare 1649; Verdediging van een zetregel, getrokken uit de overeenkomst en billykheit der gevoelens tegen de Transsubstantiatie, of tegen den schryver van een schimpschrift, getytelt: *A Treatise of the nature, of the Catholick Faith ant Heresy*, dat is: *Verhandeling van de natuur des Katholyken geloofs, en de Kettery*; Antwoordt op een brief van P. Cressey wegens den Godsdienst en de geestelyke gesteldheit van Engelandt; eene Predikatie voor den koning te Whitehall, gedaan den 5 November des jaars 1667; Antwoordt op een brief, door een Roomsch priester geschreven in den jare 1676; een Brief aan Anna, hertoginne van Jork, eenige maanden voor hare doodt geschreven in den jare 1670; *Ad clarissimum virum Janum Ulitium Epistolæ duæ de invocatione Sanctorum*; Brief aan den grave van Angletey over de middelen om den aanwasch van het Pausdom te beletten. Verweering van hem zelve tegen de valsche, schandelyke, en lasterlyke aanmerkingen, op zyne geschriften gemaakt door Richard Baxter. *Athenæ Oxonienses.*

MORLINUS (JOACHIM) wierdt geboren in den jare 1514, en leide den grondt zyner studiën te Wittenberg, alwaar hy naderhandt, zo wel als te Eisleben, Wollin, in Pomeren, Arnstadt, Gottingen, Sleusingen, Koningsbergen, in Pruissen, en te Brunswyk het ampt van bedienaar des Evangeliums heeft waargenomen. Hy wierdt door de regering uit Arnstadt gejaagt, om dat zy zyne al te grote hevigheit niet horen wilde. Te Koningsbergen in Pruissen kreeg hy den tytel van professor, daar hy tegen Osiander, die de nieuwe leer der rechtvaardigmaking onderfteunde, zich aankantte met een krachtigen yver en scherpe pen; maar hy moest voor zyn tegenstrever zwichten, en wierdt uit Pruissen gejaagt in den jare 1552, schoon hem het volk gaarne gehouden hadt. Hier op trok hy naar Brunswyk, daar hy tot amptgenoot van den beroemden Chemnitius wierdt aangestelt. Hy mengde zich geweldig in de verschillen van dien tydt, en woonde byna alle de zamenspraken by, die men over 't verschil aangaande den vryen wil en de goede werken belegt hadde. In den jare 1566 keerde hy weder naar Pruissen, en wierdt daar bisschop van de provincie van Samlandt, waar toe hy door den koning van Polen, Sigismund Augustus, en door Albert, hertog van Pruissen, bevordert wierdt. Hier bragt hy het overige van zynen leeftydt door, en stierf in den jare 1571, als hy zich tegen den raadt der geneesmeesters liet van de steen in de blaas snyden. Men zegt, dat hy zo hevig tegen Osiander in haat ontstoken was, dat hy alle die by hem ter kerk gingen niet wilde dopen, noch laten begraven. Hy hadt een zoon, *Marcus Hieronymus Morlinus* genaamt, mede een groot liefhebber van zich in verschillen te mengen, en die zich bekend maakte door 't aankleven van Wigandus tegen Heshusius, en liet verscheide werken na, als: *Psalmorum Davidis Enarratio*; *Catechismus Germanicus*; *Postilla & Explicatio summaria Evangeliorum Dominicalium*; *Refutatio mendacii Theologorum Heidelbergensium de Luthero*; *De vocatione Ministrorum, & quatenus Magistratui fas sit eos ab officio removere*; *Defensio adversus accusationem novorum Wittenbergensium Theologorum*; *De peccato originis contra Manichaorum deliria*; *Epistola ad Osiandrum.* Zie *Adam in Vit. Theolog. Freher. in Theatro. Seckendorf Hist. Lutheranismi. Hartknoch. Bayle Dict. Crit.*

MORMAL, het bosch van Mormal, of Mormaux, legt in Henegouwen, tusschen Bavay, Quesnoy, Landrecy, en Maubeuge. *Maty Dict.*

MORNAS, een steedtie van 't graafschap Venaissin, in Provence, aan de Rhone, tusschen de steden Oranje en S. Paul-trois-Chateaux. *Maty Dict.*

MORNAY (PHILIPPUS VAN) heer van Plessis-Mornay, baron van la Foret sur Serre, in Poitou, staats-en geheime Raadt des konings, hopman over vyftig krygsknechten, gouverneur van de stadt en 't droftschap Saumur, enz. was de jongste zoon van Jakob van Mornay, en van Françoize van Bek-Crispin. Zyn geslacht, zeer oud en adelyk, verdeelt in verscheide takken, alle vruchtbaar in grote mannen, woonde al sedert den jare 1300 in 't Orleannois, in Berri, en 't Gatinois, daar het de baronnyen van Archetes, Ferté Nabert, la Chapelle le Reine, het kasteel van Mornay in Berri, enz. bezat. Karel van Mornay, heer van Villiers, enz. zette zich neder in 't landt van Caux, daar hy trouwde met Johanna de Trie, vrouwe van Buhy, Hahicourt, enz. dochter van Jakob de Trie, kamerling des konings, heere van Roulleboise, Buhy, Magny, Villarceaux, enz. en van Catharina van Fleurigny. De schryver van 't leven des heeren Plessis-Mornay heeft gene echte stukken gehad toen hy zeide, *dat Karel, hebbende getrouwt de dochter van Lodewyk de Trie, admiraal van Vrankryk, zich nederzette te Vexin*: want deze admiraal, genaamt Renauld, en niet Lodewyk, heer van Fontenay, meester der boogschutters van Vrankryk, stierf na 't jaar 1405, nalatende gene kinderen by Johanna van Bellangues, zyne huisvrouwe, die daar na met Jan Malet den IV, heere van Graville en Montagu, hertrouwde, gelyk elders gezegt is. Jakob de Trie was zyn jonger zoon, en Johanna de Trie, die trouwde met *Karel van Mornay*, was zyne nicht, en geenzins zyne dochter. Wat 'er van zy, zy teelden uit dit huwelyk *Jan van Mornay*, van wien afkomstig zyn de heeren van Buhy, Plessis Mornay, Monchevreil, Ville au Tartre, en Villette. *Jakob van Mornay*, heer van Buhy, Boisemont, en afkomstig van Jan, trouwde met Françoise du

du Bek, vrouwe van Plessis-Marly, dochter van Karel du Bek, heere van Bourry en Vardes, onder-admiraal van Vrankryk, en van Magdalena van Beauvilliers S. Agnan. Zy teelden uit dezen echt Pieter en Philips van Mornay. *Pieter van Mornay*, heer van Buhy, enz. veldmaarschalk, en luitenant van Isle de France, diende trouwhertig de koningen Karel den IX, Henrik den III en Henrik den IV, welke laatste hem in den jare 1595 met zyne ridderordens vereerde. Hy stierf in den jare 1598, nalatende by zyne gemalinne Anna d'Anzely *Pieter van Mornay*, den II van dien naam, heere van Buhy, enz. Deze was onder-luitenant van de koninklyke lyfwacht, en trouwde met Catharina van Saveuse, by welke hy niet dan dochters hadt, stervende den 3 February der jaars 1637. *Philips van Mornay*, jongste zoon van Karel, voor wien dit artykel geschikt is, wierdt geboren te Buhy den 5 November des jaars 1549. Men liet hem te Parys studeren, waar in hy goede voortgangen maakte, begrypende alles met eene ongemene gemakkelykheit. Hy wierdt daar op aan de kerk toegewyd. Bartin van Mornay, zyn oom van vaders zyde, abt van Saumur aux Bois, en deken van Beauvais, wilde hem eenige bedieningen geven; Philips du Bek, zyn oom van moeders zyde, eerst bisschop van Nantes, en daar na aartsbisschop van Rheims, en zyne andere vrienden hadden hem wel kunnen bevorderen, maar zyne moeder, die den Gereformeerden Godsdienst toegedaan was, trok hem van hen af toen hy 9 of 10 jaren oud was. Na den moordt op Bartholomeus-nacht ging hy naar Italië, Duitschlandt, de Nederlanden en Engelandt, naar welk laatste ryk hy in den jare 1577 op order van den koning van Navarre een tweden tocht deedt. Deze monarch, die naderhandt koning van Vrankryk wierdt, onder den naam van Henrik den Groten, hieldt hem aan zyn hof, gaf hem een van de eerste plaatsen in zynen Raadt, en bediende zich dikwils van zynen raadt. Du Plessis deedt hem ook grote diensten, reisde in den jare 1578 in de Nederlanden, daar hy te Vlissingen in 't volgende jaar den hertog van Anjou ontfing, en hy hadt order om vervolgens naar den Ryksdag te Augsburg te gaan. Na hier zyne bevelen uitgevoert te hebben keerde hy weder naar Vrankryk, vermits zyn meester aan die kroon gekomen was, die hem Raadt van staat maakte in den jare 1590, na dat hy hem alvorens tot gouverneur van Saumur verheven hadt. In den jare 1592 benoemde hem de koning om met Villeroi, afgezonden door den hertog van Majenne, in onderhandeling te treden; maar vermits men aan de zyde des hertogs de snaren te hoog spande, liep de zelve vruchteloos af. Ondertusschen deedt Mornay zyn best om den koning het overgaan tot den Roomschen Godsdienst af te raden; maar toen zulks echter geschiedde, begaf hy zich van 't hof in den jare 1592. Ondertusschen arbeidde hy aan een groot werk over het H. Avondmaal, waar door hy by de Gereformeerde kerk een onsterffelyken roem verkregen heeft. Dit gaf gelegenheit tot de byeenkomst, die te Fontainebleau in den jare 1600 gehouden wierdt tusschen Jakob Davy van Perron, eerst bisschop van Evreux, en daar na kardinaal, en du Plessis. Mornay wierdt genoegzaam als 't hoofdt der Gereformeerden in Vrankryk aangezien, waarom men hem veeltyds noemde den paus der Hugenoten; maar op 't laatst verloor hy by hen zyne achting: want toen koning Lodewyk de XIII deze geloofsgenoten in den jare 1621 met geweldt wilde aantasten, en men op de vergadering, te Rochel gehouden, doorgaans van gevoelen was de wapenen tegen den koning op te vatten, was Mornay daar tegen, en oordeelde, dat het best was door goede bedingen tot een verdrag te komen, waar door hy by hen verdacht geraakte, als of hy met het hof eenig verstandt hieldt, 't welk nog meer gezegt wierdt, om dat hy de vesting Saumur, daar de Gereformeerden hunne toevlucht meenden te hebben, zonder tegenweer aan den koning overgaf: echter wierdt hem het gouvernement ontnomen, en hy kon het zelve, wat moeite hy ook aanwendde, niet weder bekomen. Hier op week hy naar zyne heerlykheit la Foret, alwaar hy den 11 November des jaars 1623 in het 74 jaar zynes ouderdoms overleedt. Hy was in den jare 1575 getrouwt met Charlotta Arbaleste, weduwe van Jan de Pas, heere van Fenquieres, overleden den 15 May des jaars 1606, oud 57 jaren. Hunne kinderen waren *Philips van Mornay*, heer van Boues, gesneuvelt by de inneming van Gelder in de Nederlanden in den jare 1605, oud 26 jaren; *Martha van Mornay*, gemalin van N. van Jaucourt, heere van Villearnoul, in Burgundië; *Elizabeth*, gehuwt aan Jakob van S. Germain, heere van Fontenay le Husson, in Normandië, en *Anna van Mornay*, getrouwt met Jakob Nouhes, heere van Tabariere, in Poitou. Behalven het voorgemelde werk heeft men nog van hem verscheide schriften, als: *Mysterium iniquitatis*; *De veritate religionis Christianæ*; *Admonitio de Messia ad Judeos*; *Discursus & meditationes Christianæ*, en andere. Zie het leven van den heere du Plessis beschreven door den heere *Liques*, en niet door *Daillé*, gelyk sommigen menen, verder: *Thuanus*, *Spondanus*, *Mezeray*, *Du Pleix*, *Grammond Hist. Galliæ l.* VII. *p.* 380. *Le Vassor Hist. du regne de Louis XIII. l.* XIII *p.* 148. *&c. Colomesius in Galliâ Orient. p.* 247.

MORO, eene van de voornaamste adelykste familien in Venetië, waar uit een Doge, *Christoffel*, voortgekomen is. Wanneer deze nog maar hopman van eene compagnie was, en dat de H. Bernardinus van Siëna voor hem predikte, voorzeide hem die, dat hy nog tot de hertoglyke waardigheit verheven zou worden. In den jare 1448 wierdt hy procurator van S. Marcus, en in den jare 1462, na 't overlyden van Paschal Mariperto, Doge. In 't twede jaar van zyne regering geraakten de Venetianen met de Turken in oorlog; dies gingen de Venetianen met paus Pius den II en Philips den Goeden, hertog van Burgundië, een verbondt aan, maar door de doodt van den paus in den jare 1464 moesten zy genoegzaam alleen den last van den zelven dragen. Het grootste ongeluk was het verlies van Negroponte, 't welk Paulus Erizzo in den jare 1469 aan de Turken moest overgeven, om dat het ontzet onder den vlootvoogdt Nicolaas Canalé te laat kwam. Wanneer deze Doge in den jare 1464 naar Ancona trok, zondt hem paus Pius de II vyf kardinalen drie Italiaansche mylen te gemoet, met eenige galeien, die de vlag streken voor die der Venetianen, en verscheide begroetingen uit hun geschut deden. De hertog wierdt uit den name van den paus door de kardinalen verwelkomt, en de regering van de stadt stak op verscheide plaatsen vreugdevuren aan. Den volgenden nacht van zyne aankomst stierf de paus, op den 12 Augusty, en den 15 van de zelve maandt ging de hertog, met twee kardinalen voor, en even zo veel achter hem, ter gehoor by het H. collegie, alwaar hy zyn plaats onmiddelyk naast den kardinaal deken nam, het welk de gewonelyke zitting der koningen is. Deze gegeven eer aan de Venetianen strekte tot een klaar bewys, dat die republyk onder den rang der gekroonde hoofden behoorde. Christoffel Moro stierf in den jare 1471, en hadt tot navolger Nicolaas Trono. Behalven dezen wordt in de geschiedenissen gewag gemaakt van eenen *Dominicus Moro*, die in den jare 1368 bisschop van Olivoli, dat is van Venetië geweest is; van de procurators van S. Marcus zyn inzonderheit bekend *Jacobus* in den jare 1368, zyn zoon *Antonius*, die eerst Capitaneo del Golfo geweest was in in den jare 1407: *Johannes* in den jare 1493: en *Bernardus* in den jare 1537. Ook heeft dit geslacht vele Podestaas en afgezanten uitgelevert, waar van onder anderen in den jare 1623 *Leonard Moro* de laatste waardigheit aan 't Spaansche hof bekleedde. *Amelot de la Houssaie Hist. du Gouvern. de Venise p.* 91, 92 *& seq.*

MORON is de naam van twee kleine steedties in 't Spaansche koninkryk Andalusië, waar van het eene tusschen Alcala Real en Alcaudete, en 't andere, 't welk oudtyds *Arucci* genoemt wierdt, tusschen Ossuna en Zahara legt. By de eerste vindt men een diamantmyn. *Colmenar Delic. d'Espagn.*

MORON, (JOHANNES) kardinaal, bisschop van Modena, Novara, en daar na van Ostia, geboren te Milaan, zoon van den grave Jeronimo Moron, een van de geslepenste staatkundigen zynes tyds, die grote diensten aan de Sforces deedt, en kancelier van Milaan geweest is. Jan ontaardde geenzinsten opzichte van verstandt en oordeel van zulk een schranderen vader. Paus Clemens de VII, die daar van bewust was, maakte hem bisschop van Modena, en Paulus de III zondt hem als gezant in den jare 1542 naar Duitschlandt. Deze paus was van mening een algemeen concilie uit te schryven, en hadt ten dien einde een man van bekwaamheit nodig om de Duitschers, die een Ryksdag te Spiers hielden, daar toe te bewegen, want de grote voortgang der hervorminge verydelde telkens de voornemens van het Roomsche hof. Jan Moron bragt zulke krachtige drangredenen te berde, dat Ferdinand, Roomsch koning, en andere, zo wereldlyke als geestelyke prinssen, die zich daar bevonden, bewilligden in dien voorslag. Deze zo voordeelige verrechting ten nutte der Roomsche kerke was den paus zeer aangenaam, die tot erkentenis Moron in de maandt Juny van 't zelve jaar 1542 tot het purper verhief, en hem tot legaat van Bologne en voorzitter op het concilie, 't welk te Trente gehouden wierdt, benoemde. Paus Julius de III hadt hem ook van noden op den Ryksdag, die te Augsburg beroepen was, daar hy den stoel van Rome veel dienst deedt in de hoedanigheit van gezant. Moron was een man van grote bekwaamheden, doordringend van oordeel, stout in ondernemingen, krachtig om iets door te dringen, beleeft, en goedaardig, waar door hy de herten van een iegelyk won; zelfs schoon hy de Protestanten tegen was, bejegende hy hen met veel beleefdheit. Nochtans stondt hy zyne benyders ten doel. Julius de III stierf in den jare 1555. Marcellus de II zat maar 21 dagen op den pausselyken setel, en Paulus de IV wierdt den 23 May van 't gezegde jaar in zyn plaats verkoren. Deze liet den kardinaal Moron, de welke mede by des zelfs verkiezing geweest was, in hechtenis nemen. Dit verbaasde elkeen, en men kon zich niet verbeelden om wat reden de paus een man van zo vele verdiensten dezen hoon aandeedt, daar hy in 't tegendeel waardig was de eerste plaats in 't pausselyke hof te bekleden. Maar men was nog meer verzet toen men vernam, dat deze kardinaal, die steets zo yverig tot voorstandt van den Roomschen stoel geweest was, beschuldigt wierdt de Protestanten begunstigt, en hunne gevoelens aangekleeft te hebben. Men deedt het zelve aan den kardinaal Polus, want men geloofde, dat Moron, zynde een boezemvriendt van dezen, met hem eenen lyn trok; maar de tydt opende den paus de oogen, en hy liet Moron weten, dat hy uit de gevangenisse kon gaan; maar deze kardinaal weigerde zulks, antwoordende, dat hy zyne achting meer dan zyne vryheit waardeerde, en begeerde, dat men zyne onschuldt de wereldt zou bekend maken. Hier toe kon Paulus de IV niet wel besluiten; maar Pius de IV rechtvaardigde hem ten volle, en om zulks nog meer te betuigen, benoemde hy hem tot gezant en voorzitter op het concilie van Trente, 't welk eindigde den 3 December des jaars 1563. Na de doodt van Pius den IV poogden eenigen Moron op den pausselyken troon te heffen, en hy hadt reets 28 stemmen; maar Gregorius de XIII wierdt verkoren, die hem als gezant naar Genua, en vervolgens naar Duitschlandt zondt. Hy eindigde zyn leven na zyne wederkomst uit Duitschlandt den 1 December des jaars 1580, in den ouderdom van 72 jaren. Zyne neven, *Jeronymus Moron*, graaf van Pont-Coron, en *Horatius*, bisschop van Sutri en Nepi, deden hem ter eere eene prachtige tombe met een grafschrift in de kerk

kerk van Minerva, daar hy begraven wierdt, oprechten. *Guicciardin Hiſt. Thuanus l.* XXIII *&* XXV. *Spondanus in Annal. Ughel. Ital. Sacra. Victorel. Petramellarius. Sleidanus. Aubery.*

MOROSINI, in 't Latyn *Mauroceni*, eene van de voornaamſte familiën van den Venetiaanſchen adel, die van een zekere plaats in Hungarië, *Moreſini* genaamt, haren oorſpronk heeft. Op het laatſte der X eeuwe, toen Tribuno Memmo Doge was, geraakten de twee geſlachten van Caloprini en Moroſini in eene grote oneenigheit, waar door het hoofdt van 't laatſte op de marktplaats van S. Marcus omgebragt, en de eerſte in ballingſchap gejaagt wierden: maar dit zou de republyk van Venetië in een poel van rampen geſtort hebben, indien keizer Otto de II, die de zaak voor Caloprini opgevat hadt, en gereed was wraak te nemen, niet overleden was. Behalven dezen zyn uit dit geſlacht, behalven vele andere grote mannen, vier Dogen voortgekomen; de eerſte, *Dominicus*, wierdt in den jare 1148 in plaats van Petro Polano verheven. Hy overwon de zeerovers, die in zyn tydt de golf van Venetië onveilig maakten, en liet hun opperhoofdt ophangen. In Iſtrië bragt hy verſcheide ſteden, die gemuit hadden, weder tot gehoorzaamheit. Tot bevordering van den koophandel wiſt hy by Willem, koning van Sicilië, vele voorrechten te bedingen. Zara kreeg op zyn aanhouden een metropolitaan: hy liet ook den grondt leggen aan S. Marcustoren, ſtierf in den jare 1156, en kreeg tot navolger Vitalis Michaël den II. De twede Doge was *Marinus Moroſini*, die in den jare 1249 opvolger wierdt van Jacobus Tiepoli. Onder zyne regering ontſtondt 'er een bloedige oorlog tuſſchen de Venetianen en Genuezen, die wel 30 jaren geduurt heeft. Hy was het, die de manier, op welke men nog heden de Dogen verkieſt, inſtelde, en zyn wapen wierdt na zyne doodt, voorvallende in den jare 1253, in de kerk opgehangen, 't welk ſedert van de andere hertogen nagevolgt is. De derde Doge, *Michiël Moroſini*, in den jare 1382 in de plaats van Andreas Contareni verheven, regeerde vier maanden en 5 dagen, gedurende welken tydt het eilandt Tenedos onder de gehoorzaamheit der Venetianen gebragt wierdt. Hy hadt tot navolger Antonio Venier. De vierde Doge was *Franciſcus Moroſini*, waar van een byzonder artykel volgen zal. Behalven dezen heeft het Moroſiniſche geſlacht twee kardinalen, namentlyk *Pieter*, verheven tot die waardigheit door paus Gregorius den XII, en *Johannes Franciſcus*, die beide byzondere artykelen hebben zullen, mitsgaders vele Procurators van S. Marcus, afgezanten, kerkvoogden, veld- en vlootheeren, en andere brave mannen voortgebragt. By voorbeeldt, in den jare 1555 was *Dominicus Moroſini* afgezant te Rome, en in den jare 1671 *Michiël Moroſini* aldaar in de zelve waardigheit. Van de veldheeren, *Franciſcus* en *Thomas Moroſini*, volgen afzonderlyke artykelen; en hier na hebben in de XVII eeuwe zich inzonderheit bekent gemaakt *Johannes Franciſcus*, patriarch van Venetië, *Angelus*, Procurator van S. Marcus, die in den jare 1673 benoemd wierdt tot afgezant in Polen, na dat hy te voren in die hoedanigheit naar Savoje en Vrankryk geweeſt was. Niet alleen hebben de mannen, maar ook de vrouwen in deze familie zich bekend gemaakt. *Thomaſina Moroſini* trouwde in de XIII eeuwe met Stephanus den Jongen, zoon van Andreas den II, koning van Hungarië, en wierdt by hem moeder van *Andreas* den III, koning van dat ryk, dien de toenaam van de Venetiaan gegeven wierdt, en ten huwelyk kreeg de dochter van den keizer Albert den I. *Moroſina Moroſini*, gemalin van den Doge Marino Grimani, die in den jare 1595 plechtig gekroont, en van paus Clemens den VIII met de gewyde roos, haar toegezonden, vereert wierdt, na welken tydt gene hertoginnen ooit meer gekroont zyn. *Andreas* en *Paulus Moroſini* hebben door hunne beſchryvingen van de republyk van Venetië veel roem verworven. *Palatii faſti Ducal. Paruta Hiſt. Venet. Sabellicus Hiſt. Bembi, Nani, Jannot de Rep. Venet. Amelot de la Houſſaje Hiſt. du Gouvernem. de Veniſe. Mercure Hiſtorique.*

MOROSINI, (FRANCISCUS) Doge van Venetië, en een van de dapperſte krygshelden, die de republyk heeft uitgelevert. Hy was geboren in den jare 1618 van Petrus Moroſini, procurator van S. Marcus, en van Maria Moroſini. Van zyn twintigſte jaar toonde hy al zyne dapperheit op de Venetiaanſche galeien tegen de Turkſche zeerovers, die den Archipel onveilig maakten, en deedt zo veel voorzichtigheit en beleidt blyken, dat de generaal Marinus Capelli voorzeide, dat hy eerlang een groot man zou worden. In den jare 1645 bevondt hy zich by den aanval der vier Turkſche keizerlyke ſchepen, gezonden om oorlogsvoorraadt naar Kanea te brengen. Hier in muntte hy boven alle zodanig uit, dat de Raadt hem het bewindt gaf van eene voortreffelyke galei, waar mede hy in het volgende jaar jagt maakte op eenige Turkſche galeien digt by Retimo. In den jare 1647 vervolgde hy deze ongelovigen tot aan de haven van Scio, en verbrandde hunne ſchepen. Hy deedt het zelve te Napoli di Romania, en ſloeg weinig tyds daar na 14 van hunne galeien in de ſtraat van Gallipoli. De Turken in 't volgende jaar de belegering van Kandië ondernomen hebbende, trok Moroſini derwaarts, en ſloeg hen van de muren dezer ſtadt. Zo vele roemruchtige daden bewogen den Raadt hem in den jare 1650 het generaalſchap over hunne galeien op te dragen, en hem de bewaring der Adriatiſche zee toe te vertrouwen. In deze hoedanigheit bevondt hy zich in den ſcheepsſtrydt tuſſchen de Turken en Venetianen by Paros en Naxis in den Archipel. Deze ſtrydt was zeer hevig en hardnekkig, en de Venetianen zouden naar 't ſcheen bezweken hebben toen hun generaal Mocenigo in 't gevecht geſneuvelt was, indien Moroſini den Turkſchen admiraal, die het admiraalsſchip van Mocenigo reets aangeklampt hadt, niet van achteren zo hevig aangegrepen hadt, dat hy genoodzaakt was zyne byna veroverde prooi te verlaten. De overwinning was volkomen, en een renegaat, geboren van Frioul, die het gezag over de Turkſche vloot hadt, geſchikt om Kandië aan te taſten, wierdt gevangen, en de meeſte ſchepen verovert, wordende de overige tegen de rotſen verbryſelt.

Deze zo heerlyke overwinning, met reden toegeſchreven aan het beleidt van Moroſini, maakte, dat hem het opperbevel over de vloot in den jare 1651 wierdt gegeven. Nu deedt hy nog meer wonderen; hy dempte de muitelingen van Corfu; verſtrooide digt by Nikopolis eene bende vyanden, die eenigen voorraadt van oorlogstuig poogden te brengen naar Kanea, ſloeg eene vloot Turkſche ſchepen by Rhodus op de vlucht in den jare 1653, en viel het volgende jaar in 't eilandt Egina, daar hy 13 vyandelyke ſchepen vermeeſterde. De opperveldheer Mocenigo in eene ziekte gevallen zynde, waar aan hy ſtierf, nam Moroſini zyn plaats en ampt waar, veroverde Malvaſia, in weerwil van de hevige verdediging der Turken en de ſterkte der veſting. In den jare 1655 nam hy ook de ſtadt Egina in, en ſlechtte de zelve, al zo wel als Vollo in Theſſalië, en Schyatos. Hier op ſtelde hy de naburige eilanden onder brandſchatting. De opperveldheer Foſcarini, die in de plaats van Mocenigo geſtelt wierdt, overleefde hem niet lang, en Moroſini bekwam hier op andermaal het oppergezag; en voordeel halende uit eene treffelyke overwinning ter zee op de Turken door Lazarus Mocenigo, vermeeſterde hy Megara. De ongelovigen volhardden nog al in de belegering van Kandië, waarom de Raadt aan Moroſini het gouvernement van dat eilandt in den jare 1656 opdroeg, waar door de zaken daar aanſtonts een geheel ander aanzien kregen ten voordeele van de republyk; want hy noodzaakte de Turken naar hunne plaatſen te wyken, en na hen in een ſcheepsſtrydt, waar in tien duizend dier ongelovigen ſneuvelden, overwonnen te hebben, joeg hy hen uit Tenedos en Lemnos. Deze rampen waren oorzaak, dat de groot-vizier Amurath Coprogli het volgende jaar al wat hem mogelyk was ter hulpe bybragt. Hy hernam deze twee eilanden, en de oppervlootvoogdt Mocenigo in een ſcheepsſtrydt digt by de Dardanellen gedood zynde, kon de Raadt van Venetië geen bekwamer man uitvinden om het algemeen gezag over hunne legermachten en vloten te voeren dan Moroſini. Deze nieuwe generaliſſimus, zo als de Venetianen hem noemen, begaf zich in den jare 1660 in zee, en na het eilandt Chario ingenomen te hebben, wierdt hy door een zo hevigen ſtorm belopen, dat hy met zyne gehele vloot dacht te vergaan; maar na het bedaren van den zelven liet hy alle ſchade herſtellen, en zich voegende by de galeien van den paus, van Malta, en die van Toskane, maakte hy jagt op de Turken, veroverde Claron, en plunderde Samos. Het volgende jaar trok hy naar Morea, vermeeſterde daar verſcheide ſteden; vervolgens met eene grote hulp van 4000 Franſchen weder in Kandië aangekomen zynde, veroverde hy met den degen in de vuiſt de veſting S. Veneranda; ſloeg de Turken in verſcheide gelegenheden, en maakte zich meeſter van nieuw-Kandië, 't welk de Turken hadden gebouwt om 't oude Kandië te blokkeren.

Moroſini, zynen tydt als generaliſſimus uitgedient hebbende, ſtondt dat ampt af aan Georgius Moroſini, en keerde op het einde van 't jaar 1661 naar Venetië. Hy hadt het hertzeer van door zyne benyders beſchuldigt te worden van wangedrag, maar kreeg wederom de vertrooſting, van zich onſchuldig verklaart, en zyne beſchuldigers geſtraft te zien. De groot-vizier Mahometh Coprogli, die op zyn vader in die waardigheit gevolgt was, verdrietig wordende over 't lang duren van 't beleg van Kandië, trok zelf daar met eene grote macht voor: dies beſloot de Raadt Moroſini andermaal derwaarts te zenden ter verdediging van die veſting. Men kan niet uitdrukken wat hy daar al deedt gedurende de 28 maanden, dat hy die verdedigde. Hy ſloeg 56 ſtormen af, vocht 40 maal onder de aarde, en wiſt door 460 mynen de belegeraars ongemene ſchade toe te brengen. De Turken verloren in deze belegering mer dan 120000, en de Venetianen 30000 man. Vruchteloos poogde de groot-vizier verſcheide maal dezen groten man om te kopen, ja hy liet hem aanbidden, dat hy hem zou maken prins van Wallachië en Moldavië; maar alle deze aanbiedingen konden Moroſini niet doen wankelen in zynen plicht; geen zware wondt, ontfangen in den jare 1669, kon verhinderen, dat hy nog dagelykſch zyne bevelen gaf. De hulpbenden van Vrankryk en de galeien van den paus niet machtig zynde hem by te komen, noch eenigen byſtandt te geven, liet hy echter niet na met zyne zwakke manſchap den algemenen ſtorm zeer hevig te wederſtaan, dryvende verſcheide malen de Turken, reets op de muren der ſtadt gekomen, daar weder af; en eindelyk gedwongen zynde boodt hy eene onderhandeling van verdrag aan, 't geen de groot-vizier, ingenomen met eene onuitſprekelyke achting voor dien groten man, hem gewillig toeſtondt, en zeer eerlyke voorwaarden vergunde.

Hier op weder te Venetië aangekomen zynde wierdt hy in 't eerſt zeer wel ontfangen, maar kort daar na in de gevangenis geworpen, wordende de Raadt tot dit beſluit gebragt door eene harde redenvoering, gedaan door Franciſcus Corrario tegen Moroſini; maar de Procurator Sagredo en Michiël Foſcarini namen zyne verdediging op, en zyne onſchuldt bekend wordende, beveſtigde men hem in het ampt van Procurator van S. Marcus, daar hy reets voor het overgaan van Kandië toe benoemt was; en de Raadt gaf hem met een den lof, dat hy van niemandt ooit getrouwer gedient was geweeſt. Maar hy toonde in 't vervolg nog meer, dat hy zulks waardig was. De oorlog op nieuw tegen de Turken verklaart zynde, waren de Venetianen

nen

nen met den keizer en den koning van Polen in verbondt getreden, en Morofini, die de gedachten gehad hadt, dat men hem tot Doge verkoren zou hebben na de doodt van Contarini, wierdt op nieuw aangeftelt tot generaliffimus. Hy vertrok daar op naar Griekenlandt den 8 Juny des jaars 1684, en vermeefterde aanftonts het eilandt en de ftadt S. Mauro, daar hy 126 ftukken kanon vondt, en nemende vervolgens meer andere eilanden weg, veroorzaakte hy een groten hongersnoodt in Conftantinopel. Coron, in weêrwil van den byftandt, het zelve toegevoert, wierdt ftormenderhandt verovert, en te vuur en te zwaardt verwoeft in den jare 1685, welke overwinning gevolgt wierdt van meer andere, als het wegnemen van Navarin en Modon in den jare 1686. In 't volgende jaar behaalde hy op de Turken by de Dardanellen eene volkome overwinning, die gevolgt wierdt van 't innemen van Patras, Lepanto, enz. Deze voorgangen veroorzaakten grote blydfchap in den Raadt, die aan Morofini den eernaam gaven van de Peloponneefche, voor hem oprechtende een ftandbeeldt met dit opfchrift in 't Latyn: *Voor Francifcus Morofini den Peloponneefchen, nog in leven, heeft de Raadt dit ftandbeeldt doen oprechten* 1686; eene eer, aan niemandt voor hem bewezen.

Morofini, zich deze eer niet onwaardig willende maken, noch zyne zegepraal verwaarlozen, nam Corinthe, Sparte en Athene weg, zendende twee kunftig gehouwene leeuwen, door hem uit een tempel van Minerva genomen, naar Venetië, de welke op 't bevel van den Raadt geplaatft wierden aan den ingang van het tuighuis, met een opfchrift ter eere van Morofini. De Doge Juftiniani in den jare 1688 overleden zynde, wierdt deze heldt den 3 April van 't zelve jaar met een ongelooflyke vreugde van al 't volk tot deze waardigheit verkoren. De blydfchap was niet minder in 't leger; ondertuffchen was hy genoodzaakt in dat jaar de belegering van Negropont op te breken, zynde zyne krygsmacht door de gedurige gevechten met de vyanden wel op de helft verminderd. Hy was door de zelve zo afgemat, dat hy in eene ziekte viel, en genoodzaakt wierdt het volgende jaar 1689 naar Venetië te keren. Paus Alexander de VIII zondt hem het volgende jaar een draagbandt met een degen, dien hy op een plegtige wyze uit handen van zynen nuncius in de kerk van S. Marcus ontfing. Maar de oorlog nog al in het Ooften durende, oordeelde men, dat de tegenwoordigheit van den Doge daar noodzakelyk vereifcht wierdt: dies verklaarde hem de Raadt voor de vierde maal tot generaliffimus, fchoon reets 75 jaren oud. Deze doorluchte grysaardt vertrok dan in den jare 1693, en zynde in 't leger aangekomen, dreef hy verfcheide malen de Turkfche vloot op de vlucht; maar door zo veel arbeidt afgemat viel hy in eene ziekte, en ftierf te Napoli di Romania den 6 January des jaars 1694, wordende van iedereen beweent. Zyn ligchaam wierdt naar Venetië gevoert, en in een prachtig graf, hem door den Raadt opgerecht, begraven, met dit opfchrift: *Francifco Mauroceno Peloponefiaco Senatus pofuit, anno MDCXCIV. Joh. Gatien de Geftis Francifci Mauroceni. &c.*

MOROSINI, (JOHANNES FRANCISCUS) kardinaal, geboren te Venetië in den jare 1537. Na dat hy afgezant van die republyk aan de hoven van Savoje, Polen, Spanje en Vrankryk was geweeft, zondt men hem in die zelve hoedanigheit naar Conftantinopel, daar hy het belang van het gemenebeft trouw behertigde: want eenige Venetianen hadden te Corfu verfcheide Turken mishandelt, waar over Sultan Amurath de III befloot zich te wreken. De Grote Heer dreigde zelf Morofini het hoofdt af te laten flaan; maar deze antwoordde hem onvertzaagt, dat zo hy zulks deedt, de republyk niet zou nalaten alles aan te wenden om wraak te nemen, en niet ruften voor dat zy het bloedt van zyne moordenaars wederom vergoten zou hebben. Echter ftelde hy alles in 't werk om den toorn van den Sultan te doen bedaren, en flaagde daar in zo wel, dat hy zich te vrede hieldt met de beloften van de fchuldigen te zullen ftraffen. Morofini, weder in zyn vaderlandt aangekomen, begaf zich tot den geeftelyken ftaat, wierdt kort daar na biffchop van Brefcia, en paus Sixtus de V hebbende horen fpreken van zyne ftandvaftigheit en onvertzaagdheit, zondt hem als gezant naar Vrankryk, en gaf hem in den jare 1588 den kardinaalshoedt, maar liet hem nog met den tytel van legatus à latere aan 't gemelde hof, om den koning met die van Guize te verzoenen. Hy was daar zeer gezien, en toen de koning van Vrankryk naar Blois ging, verfelde hy hem derwaarts, terwyl de Guizen omgebragt wierden, wordende hy zelf befchuldigt van het gemeen, dat hy van dit ombrengen wel geweten, ja het zelve verhaaft hadt. Dit verplichtte den paus hem weder te rug te roepen; maar hy verdedigde zich daar van voor den paus, waar op hy de befcherming van Duitfchlandt en Hungarië aannam. Hy was te Rome een groot vriendt van Philippus Neri. Zyn bisdom hem zeer nodig hebbende, trok hy derwaarts, en herftelde daar in de kerkelyke tucht. Hy ftierf den 11 January des jaars 1596, oud 59 jaren, nalatende alle zyne goederen aan den armen. De vader Stephanus Cosmi liet de gedenkfchriften van het leven van dezen kardinaal in den jare 1676 drukken. Zie verder *Ciacconius, Cabrera, Petramellar.* enz.

MOROSINI, (PETRUS) geboren te Venetië, wierdt kardinaal gemaakt door paus Gregorius den XII, was een van de grootfte rechtsgeleerden van zynen tydt, fchreef over het zesde Stuk van de *Dekretalen*, en liet meer andere rechtsgeleerde werken na. Hy ftierf in den jare 1424, na dat hy het concilie van Conftans bygewoont, en de koninginne Johanna de II van Napels in den naam van paus Martinus den V gekroont hadt. *Trithem. de fcript. Eccl. Ciacconius. Onuphrius. Aubery.*

MOROSINI, (THOMAS) een beroemd generaal, zoon van Francifcus Morofini, Raadsheer te Venetië. In zyne jeugdt ging hy in de Malthezer orde, en zocht door verfcheide fcheepstochten eene volkome kennis van de zeezaken te bekomen, toonde ook als gezaghebber van eene galei zyne dapperheit. Naderhandt bragt hy zyn tydt door in zyn vaderlandt met oeffeningen in Godsdienftigheden en liefde omtrent den armen te bewyzen. In den oorlog van Kandië wierdt hy tot kapitein van een galjoot in de plaats van Marino Capello aangeftelt, waar mede hy naar de Dardanellen trok, en daar de Turken op de eilanden van Tenedos en Mitilene zo veel fchade toebragt, dat zy genoodzaakt wierden de Turkfche zeerovers te hulpe te roepen; en zo men zynen raadt, benevens dien van Grimani, gevolgt hadt, zou de Turkfche vloot vernielt, en het onderftandt, 't geen zy voor het beleg van Kanea bragten, verhindert geweeft zyn. Maar fchoon hem door hoger bevel de handen als gebonden waren, hadt hy echter het geluk van twee fchepen, op hunne te rug reize door een zwaren ftorm van hen afgeraakt en te Zia ingelopen, te nemen, en den onderkoning van Algiers, Mehemeth Celebi, die zich mede in de gemelde plaats, zich daar veilig wanende, begeven hadt, in zyn geweldt te krygen. Maar zo haaft zyne fchepen door ftorm van hem afgeraakt, en hy eerft naar Imbro en naderhandt naar Refti gedreven was, en dit de Turkfche admiraal Muffa Baffa vernomen hadt, ging hy met 40 galeien op hem los. In weêrwil nochtans van deze grote overmacht verweerde hy zich met de uiterfte onvertzaagdheit, tot dat hem nog twee galeien te hulp kwamen, waar door de Turken genoodzaakt wierden de vlucht te nemen, na dat de gemelde Muffa Baffa nevens zyn zoon Muftapha Aga, Egmet, en veel meer andere officiers, benevens 500 gemenen, gefneuvelt waren. Maar ook de dappere Morofini verloor zyn leven in dit gevecht, waar op de republyk zynen broeder Bernhardus tot zynen navolger verkoor. *Brufoni. Lor. Craffo Elog. de Capit. illuftr. p.* 219.

MOROSOW, (BORIS JUANOWITS) gunfteling van Alexis Michaëlowitz, groothertog van Moskovië in den jare 1645, en eerfte ftaatsdienaar. Hy hadt zo veel macht op den geeft van dezen vorft, dat hy hem overreedde met de dochter van een edelman, Moloslauski, te trouwen, waar na hy de andere dochter van dien zelven edelman trouwde, en dus de zwager van den grootvorft wierdt. De wanbedryven, door hem in 't ryk begunftigt, maakten eene grote opfchudding onder 't volk, om welke te ftillen de groothertog zeer veel moeite hadt, en genoodzaakt wierdt Morofow van zich weg te jagen, wiens huis reets door het graauw geplundert was. Dit gevaar maakte Morofow voorzichtiger en nederig, zo dat hy federt alleen toeleide om allengskens weder in de gunft van 't volk te raken, gebruikende daar toe eenige hovelingen, die zyne vrienden waren. *Olearius Reize naar Moskovië.*

MORPETH, of MORPIT, eene ftadt van 't graaffchap Northumberlandt, in 't Engelfche ryk, vyf mylen van Neucaftle naar 't Noorden. Eenige fchryvers nemen het voor 't oude *Corifopitum*, eene ftadt der Ottadenen. Zy zendt twee leden in 't Lagerhuis, en legt aan den vloedt Tim. *Maty Dict.*

MORPHEUS, een van de bedienden van den godt des Slaaps, die de menfchen in den flaap brengt, en hen alle vremdigheden in den droom voorftelt. Eene befchryving van het landt der Hurons, uitgegeven in den jare 1642, zegt onder anderen, dat deze volkeren Morpheus als een godt aanbidden. Ovidius befchryft hem in het twede Boek van zyne Herfchepping, daar hem de flaapgodt zendt by Alcione, om haar de beeldtenis van haren gemaal Ceyx in den droom voor oogen te ftellen.

MORREA, in 't Latyn *Marrubium*, of *Marruvium*, eene oude ftadt in 't ryk van Napels, onder Abruzzo, digt by Gariglan, op de grenzen van Labour. *Maty.*

MORT, (LODEWYK) een Italiaanfch fchilder, geboren te Feltro, in 't Venetiaanfch gebiedt, was de eerfte, die zich op de zogenaamde *Grotefco*-arbeidt toeleide. Hy was een man, zeer zwaarmoedig, ftil van aardt, ging, nog jong zynde, naar Rome, onder de regering van paus Alexander de VI, leerde daar de tekenkunft, en was yverig bezig met de oudheden van die ftadt af te fchetfen. Na dat hy verfcheide aftekeningen te Tievoli, Pouzzolo en te Bajes gemaakt hadt, ging hy weder naar Rome, van daar naar Florence, en vervolgens naar Venetië; maar zyne eindelyk te Frioul, terwyl men daar volk wierf, liet hy zich mede aannemen, en kreeg het bevel over 200 mannen, die hy naar Slavonië geleidde, daar hy in den ouderdom van 45 jaren door de Turken in een flag gedood wierdt. *Academ. Picturæ Part.* II. *l.* XI.

MORTAGNE, eene kleine Vlaamfche ftadt in het Doornikfche, twee of drie mylen van die ftadt, naar den kant van Valencyn gelegen, daar de Schelde en Scarpe in een vloeien. Ze was weleer verfterkt, en wierdt van de oude Latynen *Moritania* genaamt.

MORTAGNE, eene Franfche ftadt in hoog-Perche, op de grenzen van Normandië, is groot, volkryk, en met verfcheide fraaie kerken verfiert. Zy legt aan een water, 't welk vervolgens de rivier Huigne, of Huisne, wordt. Mortagne heeft een kafteel en balluagie. De Latynfche fchryvers noemen het *Mortagnia*, en eenigen *Moritania.*

MORTAGNE, een Franfch fteedtie in Poitou, op de grenzen van Bretagne, aan het riviertie Seure Nantoife, die daar de Loing ontfangt.

MORTAIN, in 't Latyn *Moritorium*, en *Moritolium*, eene kleine Franfche ftadt in Normandië, met den tytel van graaffchap, en eene balluagie. Het legt op de grenzen van Maine, digt by de rivier Ardea, tuffchen Afranches en Domfront. Men heeft daar nog de oude gewoonte in gebruik van in de omgangen

gen, of proceſſiën, een bloten degen, in plaats van een bannier, om te dragen. Henrik den I, koning van Engelandt, en hertog van Normandië, gaf dit graafſchap van Mortain aan zynen neef Stephanus van Blois, die ook graaf van Bologne was, uit hoofde van zyne gemalinne Mahaud, dochter van Euſtachius, grave van Bologne, en wierdt naderhandt koning van Engelandt in den jare 1135. Willem, de zoon van Stephanus, kreeg het graafſchap van Mortain, en trouwde met de eenige dochter van Willem den III, grave van Varennes, maar ſtierf zonder kinderen in den jare 1160. Na verſcheide verſchillen viel zyn erfgoedt op Maria van Bologne, gemalin van Mattheus van de Elzas, welker dochter Ida trouwde met Renaud, grave van Dammartin. Mahaud, hunne dochter, gravin van Bologne en Dammartin, trouwde met Philips van Vrankryk, zoon van koning Philips Auguſtus. Deze prins wierdt graaf van Mortain, waar van koning Lodewyk de VIII, des zelfs broeder, eene veſting maakte; maar Lodewyk de IX wierp die drie jaren daar na, in het jaar 1223, weder onder den voet. In den jare 1401 verhief koning Karel de VI het landt van Mortain tot een graafſchap voor Pieter van Navarre, zynen neef, die in den jare 1411 zonder kinderen overleedt. Naderhandt heeft Mortain verſcheide heeren gehad, die het zelve als een leen van de kroon bezaten. Koning François de I gaf het in den jare 1529 aan Lodewyk van Bourbon, hertog van Montpenſier, enz. en zyn nageſlacht bezit het nog. Dit geſchiedde in verruiling van eenige andere landen, die deze prins in Vlaanderen bezat, en afſtaan moeſt aan keizer Karel den V, volgens het verbondt, te Kameryk geſloten. *Du Pui Droits du Roi. Du Cheſne Antiq. des villes de France, & in Hiſt. Norm. ſcript.*

MORTARA, eene ſtadt van 't landſchap Laumellina, in het hertogdom van Milaan, aan de rivier Gogna. In den jare 1655 wierdt de zelve door den hertog van Modena, Franciſcus, met het Franſche leger belegert, en gaf zich na eenige weken by verdrag over, waar na zy in den jare 1659 by de Pyreneeſche vrede weder aan de Spanjaarden wierdt ingeruimt. Zy gaf zich in den jare 1706 aan den prins Eugenius van Savoje over. *Alberti Deſcript. Ital. Schaupl. von Italien p.* 332.

MORTEMER, *Mortuum Mare*, eene abdy in Normandië, een myl van 't ſteedtie Lions naar 't Ooſten, en de grenzen van Isle de France. *Maty Dict.*

MORTIMER, eene zeer beroemde Engelſche familie, die haren oorſpronk neemt van eene *Gonora*, de welke de gemalin van Richard den I, hertog van Normandië, geweeſt is. Die van dit geſlacht worden voor de eerſte Normannen gehouden, de welke na het overwinnen van Edrik den Wilden, een machtige Sax, een groot gedeelte van de tegenwoordige provincie Radnorshire, in Zuid-Walles, onder zich bragt; na welken tydt zy zeer lang in die provincie in groot aanzien geweeſt zyn. In de geſchiedenis van koning Henrik den III wordt eene *Rogier Mortimer* gemeld, die het met den koning tegen de oproerige Lords gehouden, ook deswegen van de zelve vele vervolgingen heeft moeten uitſtaan, maar die weder van den eerſten veel gunſt genoot Een ander *Rogier Mortimer*, heer van Wigmore, die waarſchynlyk de zoon van den laatſtgenoemden geweeſt is, heeft meer lotgevallen gehad. In den jare 1321 was hy een van de voornaamſte, die koning Eduard den II noodzaakten om de twee Spenſers, zyne gunſtelingen, uit het ryk te bannen; doch toen in 't navolgende jaar de Spenſers wederom de overhandt gekregen hadden, onderwierp hy zich aan den koning, maar wierdt benevens zyns vaders broeder in hechtenis gezet: doch een middel gevonden hebbende om te ontkomen, vloodt hy naar Vrankryk by Izabelle, gemalin van Eduard den II, met welke die vorſt in vyandſchap leefde. By deze vorſtinne wiſt hy zich zo aangenaam te maken, dat alom de ſpraak ging, dat hy met haar boeleerde. In den jare 1326 landde zy met hem in Engelandt, en bragt met zich 2500 man uit Vlaanderen en Henegouwen. Eduard wapende zich daar tegen, en liet in 't openbaar afkondigen, dat al wie het hoofdt van Mortimer hem kon leveren, 1000 ponden Sterlings tot beloning zou genieten; maar de koningin bragt het met haren aanhang zo verre, dat de koning genoodzaakt wierdt den 20 January des jaars 1327 de kroon aan zynen zoon Eduard den III over te geven, op eene jammerlyke wyze acht maanden daar na zyn leven eindigende. Gedurende de minderjarigheit van den gemelden koning wierdt het ryk beſtiert door vyf geeſtelyke en zeven wereldlyke Lords, hoewel de koningin en haar geliefde Mortimer, dien zy in het Parlement te Salisbury in den jare 1328 tot grave van Marche verhief, alles naar hun zin regeerden. Doch dit bragt hem in den haat der groten, die in den jare 1330 te Nottingham zich verzamelt hebbende Parlementswyze beſloten de koningin van haar gezag te beroven, haar tot onderhoudt begunſtigende met een inkomen van 1000 ponden Sterlings, om aan het een of 't ander hof haar verblyf te gaan nemen. Mortimer meende het onweder, dat hem over 't hoofdt hing, te ontgaan, en verburg zich op het kaſteel Bridgesfort, in 't graafſchap Nottingham, in een onderaardſch hol, dat naderhandt het hol van Mortimer genoemt wierdt; maar hy wierdt gevonden, en over de volgende misdaden ter doodt veroordeelt; namentlyk, als dat hy aan den moordt van Eduard den II ſchuldt hadt; dat hy in den jare 1327 zich door 20000 ponden Sterlings hadt laten omkopen om het Schotſche leger by Stanhope-Park van eene onvermydelyke nederlage te bevryden; dat hy het volgende jaar insgelyks voor een geſchenk van 20000 of 30000 ponden het nadeelige huwelyk voor de kroon van Engelandt in opzicht van des konings zuſter met den Schotſchen koning David hadt bevordert; dat hy niet alleen de goederen van de twee afgezette Spenſers, maar ook den koninklyken ſchat hadt doorgebragt; dat hy in eene ongeoorloofde gemeenſchap met de koninginne Izabelle geleeft, en meer andere misdaden bedreven hadt. Hier om vondt men hem aan hoog-verraadt ſchuldig; men zondt hem naar Londen, daar men hem op eene horde naar de galg *at the Elms*, tegenwoordig Tyburn genaamt, ſleepte, en hem opknoopte, latende hem ten ſchouwſpel aldaar twee dagen hangen. By zyne gemalinne Johanna Jenevil hadt hy grote goederen, in Engelandt en Ierlandt gelegen, mitsgaders een zoon, *Edmund Mortimer*, gekregen. Deze moeſt zyns vaders misdaden mede ontgelden, en zo wel zyne goederen als graaflyke tytels miſſen. Zyn zoon *Rogier Mortimer* kwam weder in gunſt, en kreeg op nieuw den tytel van graaf van Marche, en maarſchalk van Engelandt, trouwende met Philippa, de eenigſte dochter van Leonel, hertog van Clarence, derde zoon van koning Eduard den III, waar mede hy het graafſchap Ulſter in Ierlandt, benevens de heerlykheit Clare, ten huwelyk kreeg. Wanneer hy in Ierlandt, daar hy met allen roem koninklyke ſtedehouder geweeſt was, overleedt, volgde hem zyn zoon *Rogier Mortimer*, graaf van Marche en Ulſter. Deze wierdt in den jare 1385 op 't verzoek van koning Richard den II in het Parlement te Weſtmunſter opentlyk, uit hoofde van zyne moeder, boven gemeld, voor den naaſten tot de Engelſche kroon uitgeroepen. Maar in 't volgende jaar, toen hy naar Ierlandt was overgegaan, om de hem opgedragene waardigheit van koninklyke ſtedehouder te aanvaarden, als mede om zyn graafſchap Ulſter tegen de aanvallen der wilde Ieren te beſchutten, wierdt hy van deze laatſte in het kaſteel Kenlis belegert, en in een uitval doodgeſlagen. By zyne gemalinne Eleonora, dochter van Thomas Hollandt, grave van Kent, liet hy twee zonen na, *Edmund* en *Rogier*, die beide zonder lyfserven overleden zyn; mitsgaders drie dochteren, waar van *Eleonora* eene nonne wierdt, en *Alix* vryſter ſtierf; maar de oudſte, of, gelyk anderen zeggen, de middelſte, Anna Mortimer, trouwde met Richard, grave van Cambridge, die een zoon was van Edmund, hertog van Jork, de vierde zoon van koning Eduard den III, die hem vader deedt worden van *Richard*, hertog van Jork, een vader van de twee koningen van Engelandt, Eduard den IV en Richard den III, en grootvader van Elizabeth, gemalin van koning Henrik den VII, waar uit de volgende koningen van Engelandt en Schotlandt geſproten zyn. *Cambden Brittania. The compleat hiſt. of England vol.* I. *Heylyn's help tho Engl. hiſtor.*

MORTIMERS-CROS, een plaats in de Engelſche provincie Shropshire, niet verre van Ludlow, waar omtrent in den jare 1461, den 2 February, een gedenkwaardige veldſlag is voorgevallen tuſſchen de Lankaſterſche en Jorkſche partyen, waar in de laatſte, onder aanvoering van den toenmaligen koning Eduard den IV, tegen de andere, daar Caſpar, graaf van Pembroke, en Jacobus, graaf van Ormond, opperbevelhebbers van waren, eene volkome overwinning behaalde.

MORTON. Zie MOORTON, (JAN) kardinaal.

MORTON, (JAKOB, MYLORD DOUGLAS, GRAAF VAN) leefde aan 't hof van de Schotſche koninginne Maria, toen zy met Henrik d'Arley, zyn bloedverwant, getrouwt was. Dezen was hy behulpzaam in 't ombrengen van den bekenden David Rizio, waar op hy zich een tydlang naar Engelandt begaf, om de wraak van de koninginne te ontvlieden. Hy zocht, na zyne te rug komſt, hem door den grave van Bothwel te bewegen haar gemaal uit den weg te helpen ruimen, en toen zulks zonder hem verrecht was, liet zy uitſtrooien, dat hy, de graaf van Morton en de graaf van Murray de moordenaars van den koning waren. Doch dit vondt zo weinig geloof, dat naderhandt de graaf van Murray tot regent van 't koninkryk, en de graaf van Morton tot hoofdt van 't gezantſchap, 't welk in den jare 1571 aan de koninginne Elizabeth van Engelandt gezonden wierdt, om Maria als eene moordereſſe van haar gemaal aan te klagen, en hare te rug komſt naar Schotlandt te verhinderen, wierden aangeſtelt. In den jare 1572, in 't laatſte van December, wierdt Morton uit aanmerking van zyne geboorte, dapperheit en verſtandt tot regent van 't koninkryk van Schotlandt verkoren, tot groot genoegen van de koninginne Elizabeth, die hem ſteets voor haar belang zeer wel gezind gevonden hadt. Zo haaſt hy het bewindt kreeg, deedt hy alles wat hy kon om den hervormden Godsdienſt te ſtaven, en den jongen koning Jacobus den VI in zekerheit te ſtellen. Hier op noodzaakte hy met hulp van de Engelſche krygsbenden den Lord Grange, den geheimſchryver van ſtaat Lidington, en anderen, die het met de gevangene koninginne hielden, zich zelf met het kaſteel Edenburg over te geven, waar na hy door 't ganſche koninkryk ging reizen, om overal goede order te ſtellen, en de oproerigen te ſtraffen. Inzonderheit bemoeide hy zich om de verpande kroons goederen en kleinodiën weder af te loſſen, insgelyks om alle koninklyke huizen, veſtingen en ſloten te verbeteren, en wel te voorzien, waar door hy by een iegelyk zeer gelieft wierdt, en groten roem behaalde. Maar dit maakte hem hovaardig en trotſch, en zyne geldgierigheit was zo groot, dat hy zelf de kerkdienaren het hunne onttrok, en zich toeëigende. Dit baande den weg voor zyne vyanden, waar van Jan en Claudius Hamilton, graaf van Argîle, en de graaf van Athol, de voornaamſte waren, om hem by den jongen koning gehaat te maken, die ook den adel te Sterling byeen riep, om over des ryks geſteltenis raadt te plegen. Toen nu de graaf van Morton dit onweer over zyn hoofdt zag, leide hy in den jare 1577 het regentſchap vrywillig neder. De koning, die zelf de regering op zich nam, ſcheen in 't eerſt al 't misnoegen tegen hem afgelegt te hebben, en bewees hem by de aangeſtelde vergadering der ſtanden te Ster-

ling in Juny des jaars 1578 een ongemene eer. Maar zyn tegenstrever, des konings nieuwe gunsteling, Mylord Aubigny, graaf van Lenox, lag op zyn luimen, en bewerkte onder de handt, dat Jacobus Stuart, naderhandt graaf van Aran, hem opentlyk aanklaagde als schuldig aan den moordt van den laatsten koning Henrik d'Arley, den vader van koning Jacobus den VI. Hoewel hy nu volstandig ontkende daar eenig deel aan gehad te hebben, hopende, dat de koningin Elizabeth, die eerst door den ridder Bowes, en daar na door den ridder Randolf zyne zaak liet verdedigen, hem niet zou verlegen laten, wierdt hy echter door de Pairs van Schotlandt veroordeelt, en zyn vonnis uitgesproken door den kancelier, den grave van Montros, dat hy met een touw verwurgt, daar na het hoofdt afgehouwen, en 't ligchaam in vier delen gehakt zou worden. Maar de koning verminderde deze straf, en wilde, dat hy maar onthoofd zou worden, het welk te Edenburg, daar hy, als mede te Dumbriton, eenigen tydt gevangen gezeten hadt, in 't begin van Juny des jaars 1581 uitgevoert wierdt. Hy stierf met betuiging van eene grote ootmoedigheit en standvastigheit. De beroemde predikant Johannes Knox zou op zyn doodbedde 8 jaren te voren dezen graaf zyn ongeluk voorzegt hebben: ook was hem voorzegt, dat hem zyn ondergang door den mondt van een grave van Aran zou aangekondigt worden, en naardien de koning zyn aanklager naderhandt met dien graaflyken tytel vereerde, wierdt deze voorzegging vervult. Zyne twee zonen, insgelyks zyn broeder, de graaf van Angus, moesten een tydlang het landt ruimen, en wierden in den ban gedaan. *Buchanan. Rer. Scoticar. lib.* XIX, XX. *Thuan. Hist. lib.* LXXIV. *Spotswood Church Hist. of Engl. Cambden in vita Elizabeth. De Larrey Geschied. van Engel.*

MORUS, (ALEXANDER) een van de grootste en beroemdste Gereformeerde predikanten van zyne eeuwe, was de zoon van een Schotschman, die een van de voornaamste was in een collegie van de gemelde geloofsgenoten te Castres in Languedok, daar hy geboren wierdt in den jare 1616; en gelyk hy zeer levendig van geest was, maakte hy schielyk grote voortgangen in zyne studiën. Den ouderdom van 20 jaren bereikt hebbende, wierdt hy naar Geneve gezonden, om daar de Godgeleerdheit in den haak te zetten. Hier zynde viel het professoraat van de Griekische taal open, en nademaal de bestierders van die akademie een iegelyk, zo wel in-als uitlanders, nodigden om hunne gaven in die tale te tonen, was hy mede een van de dingers daar naar, onder een groot getal van predikanten, rechtsgeleerden, geneesmeesters, die meest veel ouder waren dan hy; maar hy wist door eene schone welsprekendheit en zuivere taalkunde de anderen in 't redentwisten te overwinnen, waar door hem de prys wierdt toegelegt. Hebbende dit ampt drie jaren bekleed, beriep men hem in de plaats van den geleerden Spanheim, die tot professor te Leiden in Hollandt gekozen was, in den jare 1642. Dus was hy professor en predikant te Geneve, doende zich door zyne natuurlyke gaven en welsprekendheit van een iegelyk beminnen; maar zyne vrye levenswyze, en al te gemeenzame ommegang met de vrouwelyke kunne bragten hem zelf by zyne beste vrienden in verrachting, die hem dikwils raadden wat voorzichtiger te werk te gaan. Wat 'er van zy, deze manier van leven verdeelde de stadt Geneve in twee factiën, de eene voor en de andere tegen hem. De eerste waren menschen, die verlieft op zyne gaven en geleerdheit hem hoog achtten, en alle vriendschap bewezen. Salmasius, die met den gemelden Spanheim overhoop lag, zocht, om zynen vyandt spyt aan te doen, Morus in de Vereenigde Nederlanden te brengen, om dat hy wel wist, dat hy hem niet lyden mogt. Hier op bragt hy het zo verre, dat hy hem eerst te Harderwyk als professor in de Godgeleerdheit deedt beroepen; maar toen hy zulks weigerde, bezorgde hy hem door zyne voorspraak de waardigheit van professor en bedienaar des Goddelyken Woords in de Fransche gemeente te Middelburg, in Zeelandt, terwyl de heeren van Amsterdam het professoraat in de historiën hem aanboden: doch 't eerste nam hy aan. Hy was, nog te Geneve zynde, beschuldigt van eenige dwalingen, en wel inzonderheit over de Godheit van den H. Geest; dies nam hy een getuigbrief mede van die stadt, waar in hy niet alleen van deze beschuldiginge ten volle vrygesproken wierdt, maar ook dat 'er op zyne leer, noch leven niets te zeggen viel. Hier mede verscheen hy op het synode van de Walsche kerken te Mastricht, en predikte daar met een zonderling genoegen van alle zyne toehoorders, waar op hy naar Middelburg trok, om bezit te nemen van de hem opgedragene waardigheden. Na dat hy daar eenige jaren gestaan, en het beroep van professor in de Godgeleerdheit in Vrankryk afgeslagen hadt, klampten hem de heeren van Amsterdam, die, gelyk gezegt is, hem in de plaats van den geleerden Vossius het professoraat in de historiën binnen die stadt hadden aangeboden, wederom aan boordt, om in de plaats van David Blondel de gezegde waardigheit te aanvaarden. Deze aanbieding omhelsde hy, en behaalde daar in veel roem. Hy verzocht aan de regering van Amsterdam verlof om een reisie naar Vrankryk te mogen doen, 't geen hem den 20 December des jaars 1654 vergunt wierdt; maar dit reisie duurde al wat lang: want hy trok naar Italië, daar hy te Florence door den groothertog om zyne geleerdheit veel achting verwierf. Hier wierdt hy krank; en herstelt zynde reisde hy naar Venetië, daar hy een heerlyk lofdicht ter eere van die republyk maakte wegens hunne bevochtene zege op de ongelovigen, en waar voor hy met een goude keten beschonken wierdt. Na zyne te rug komst in Hollandt ontschuldigde hy zich van zo lang daar vertoeft te hebben met te zeggen, dat hy daar goede gelegenheit gehad hadt om de eer Gods te bevorderen, 't welk hy aan 't synode te Leiden, in May des jaars 1656 gehouden, overleverde. Maar dit belette niet, dat hy van vele gebreken beschuldigt wierdt, tot zo verre, dat hem op beide synoden, als die van Gouda en Nimwegen, alle oeffening van kerkdienst in deze landen verboden wierdt, ongeacht de Gereformeerden van Parys, en zelfs de Fransche afgezant Thuanus, uit wien deze meeste aantekeningen gehaalt zyn, voor hem spraken. Nademaal nu in Vrankryk de meeste groten naar hem verlangden, nam hy de reis derwaarts aan, en verscheen daar in de vergadering der leeraren; maar hier vondt hy ook vele vyanden, die hem niet alleen op de provinciale zamenkomsten, maar ook op het synode nationaal te Loudun aanklaagden. Maar hy wist zich zo wel te verantwoorden, dat hy niet alleen onschuldig verklaart, maar ook by de gemelde kerkvergadering bevestigt wierdt, waar in hem de heer Daillé, of Dallæus, niet weinig geholpen hadt. Deze rust smaakte hy echter niet lang: want hy wierdt op nieuw door verscheide aanzienlyke lieden aangeklaagt, daar Daillé zelf mede in betrokken wierdt. Men zette hem ook werkelyk in eene zamenkomst in den jare 1662 af, na dat hy uit Engelandt weder te Parys gekomen was. Dit wierdt ook door het synode van Isle de France bevestigt, in 't tegendeel nam hem het synode van Berri, waar aan hy geappelleert hadt, weder aan. Gelyk hy nu in Hollandt en Vrankryk met vele wederwaardigheden geworstelt hadt, en vele vyanden gemaakt, zo geraakte hy ook in Engelandt met Jan Milton overhoop, dien hy wegens de uitgave van het bekende boek: *Regii sanguinis clamor adversus paricidas Anglicanos* heftig doorgestreken hadt, waar door hy hem zo gram maakte, dat hy hem met een ander geschrift op 't lyf viel, en schrikkelyk lasterde. Niettegenstaande deze alle vindt men verscheide personen, waar onder de beroemde Huët is, die hem groten lof geven. Hy stierf eindelyk te Parys in September des jaars 1670 aan 't huis van de princesse van Rohan, met vele betuigingen van ootmoedigheit en berouw aan Godt, zonder ooit getrouwt geweest te zyn. Men heeft van hem verscheide schriften, als: *De gratia & libero arbitrio*; *De Scriptura Sacra, sive de causa Dei*; *Comment. in caput* LIII *Esaiæ*; *Notæ ad loca quædam Novi Fœderis*; *Responsio ad Miltonem sub tit. Alexandri Mori fides publica*; *Orationes & Poëmata Latina*; enz. *Bayle Dict. Crit.*

MORUS, (THOMAS) grootkancelier van Engelandt, een van de beroemdste mannen van zynen tydt, zoon van den ridder Jan Moor, of Morus, mederechter van de koninklyke bank, wierdt te Londen geboren in den jare 1480. Na dat hy de schooljaren te boven gekomen was, nam hem de aartsbisschop van Kantelberg by zich, met hoop van iets goeds van hem te zullen maken, en liet hem te Oxford studeren, daar hy inzonderheit de Griekische taal meester wierdt. Op zyne wederkomst oeffende hy de praktyk te Londen, maakte zich door zyne geleerdheit en wakkerheit, inzonderheit toen hy spreker van 't Lagerhuis was, zo bekend, dat koning Henrik de VIII grote genegenheit voor hem kreeg, en hem in 't kort van trap tot trap bevorderde tot requestmeester, ridder, schatmeester, en kancelier van Lankaster, ook in gezantschappen aan den keizer en den koning van Vrankryk gebruikte. Eindelyk wierdt hy door den val van den kardinaal Wolsey in den jare 1530 grootkancelier, welk ampt hy met eene onbesproke oprechtigheit waarnam, en liet zich van niemandt, zelfs niet van 't hof, aftrekken, noch misleiden van de deugdt, zo dat zyne zonen plagten te zeggen: *Vader zal ons zyn zegen, maar gene schatten nalaten.* Hy hadt ook waarlyk van alle zyne bedieningen en ampten niet overgewonnen dan een landgoedt, dat jaarlyksch omtrent 100 ponden opbragt. Als Morus in den jare 1533 zag, dat de koning van de Roomsche kerk stondt af te wyken, leide hy zyn kanceliersampt neder, en meende zyne dagen verder in rust door te brengen; maar hy wierdt eenigen tydt daar na voor de koninklyke commissarissen ontboden, die hem den eedt van kerkelyke opperhoofdigheit (*Supremacie*) afvorderden, 't welk hy, ongeacht alle voorstellingen, hardnekkig weigerde, waar op men hem naar den Tour bragt, zyn proces opmaakte, en 't vonnis tegen hem velde, dat hy als een verrader van 't ryk en den koning sterven zou, hoewel de koning dit vonnis verzachtte met hem maar te doen onthoofden. Wanneer men hem hier van de tyding bragt, zeide hy alleen: *Godt behoede den koning, dat hy nooit aan zyne vrienden diergelyke gunst meer behoeve te bewyzen.* Hy was van een boertenden aardt geweest, zelfs zo verre, dat het dikwils beneden zyne waardigheit ging: dit bleef hem by tot aan zyne doodt, tot zo verre, dat hy, op het schavot gekomen zynde, tegen den beul zeide, dat hy zyn baardt niet kwetsen moest, vermits die zich aan gene misdaden hadt schuldig gemaakt. Dit vonnis wierdt uitgevoert den 6 July des jaars 1535. Zyne werken zyn by malkander gedrukt, waar onder zyn *Utopia*, en het leven van koning *Richard* den III boven de andere hoog geacht worden. *Stapleton in 't leven van Morus. Burnet Historie der Reformatie van Engelandt. De Larrey. Lifes of all the Lords chancellers.*

MORUS, (MARGARETA) dochter van den bovengemelden Thomas, was eene juffer zeer ervaren in de fraaie letteren en talen. Zy trouwde met William Roper, was standvastig, gelyk haar vader, in het R. Katholyke geloof, en wierdt moeder van twee zonen, *Thomas* en *Antoni*, en van drie dochteren, *Elizabeth*, *Maria* en *Margareta*. Haar vader in de gevangenis geworpen zynde, liet zy niet na hem dagelyksch in zyne banden te gaan vertroosten. Men zegt, dat zy, om daar toe verlof te krygen, een brief liet vallen by de wacht, waar in zy haren vader schreef, dat hy zich aan den wille des konings moest onderwerpen, en zy deedt zelf een voetval by dien vorst om deze gunst van hem, van by haar vader te mogen gaan, te verwerven. Maar

by

by hem gekomen zynde onderfteunde zy hem fteets in zyne ftandvaftigheit van nimmer te wyken van het Roomfche geloof. Toen dezen groten man het hoofdt was afgeflagen, liet zy zyn ligchaam begraven, en kocht het hoofdt haars vaders van den beul, 't welk zy als een dierbaren fchat zorgvuldig bewaarde: waarom zy ook in hechtenis gezet wierdt; maar zy antwoordde de rechters met zo veel kloekmoedigheit, dat die haar wederom vry lieten, en bragt verder hare dagen door in 't lezen en opftellen van eenige ftichtelyke werken. *Stapleton. Sanderus de Vifib. Monarch.*

MORVAN, eene kleine landftreek in Burgundië, omtrent Autun, in 't Latyn *Morvinus Tractus* en *Morundia*. De grenspalen zyn daar niet van bekend. Het is een bergachtig landt, en men vindt daar in *Cuffi*, enz.

MORVEDRO, of MORVIEDRO, oudtyds *Turutis*, eene rivier in 't koninkryk van Valencië. Zy befpoelt Segorbe, ontfangt by Morviedro de rivier Minjares, en ontlaft zich een weinig verder in de golf van Valencië. *Maty Dict.*

MORVIEDRO, eene ftadt in het Spaanfche koninkryk Valencië, is buiten twyfel het oude *Saguntus*, zo berucht door zyne verwoefting en onkreukbare getrouwheit, die oorzaak van zyn bederf was. Men ziet 'er nog verfcheide overblyffelen van, en onder anderen een zeker grondflag, met eenige brokken van een amphitheater, de welke als kentekens verftrekken van de grootheit van die ftadt. Men vondt daar omtrent 200 jaren geleden, in 't graven aan de poort van het kafteel, eene marmere tombe, met een Hebreeufch opfchrift, dat door de onkunde van Franc. Stella, de welke aannam daar de uitlegging van te maken, fchoon hy geen Hebreeufch verftondt, veel krakeel, zelfs onder de geleerden, gelyk als Villalpandus, veroorzaakt heeft. Deze Stella hadt in zyne duiftere eeuwe den naam van geleerd te zyn, en maakte de wereldt wys, dat dit opfchrift betekende, dat Adomiram, hoveling en afgezonden van den koning Salomon, derwaarts gekomen om fchattingen in te vorderen, daar ftierf, en in deze tombe begraven lag. Ondertuffchen, dit marmor, 't welk men nog aan de poort van 't kafteel ziet, zegt niet anders dan dat daar in gelegen heeft zekere *Nebat*, die daar het gezag voor den koning hadt, maar zyn juk afwierp, doch gedwongen wierdt weder tot zyn plicht te keren. *De Marca Marca Hifpanica.* Zie ook het woordt SAGUNTUS.

MORZILLO. Zie FOX-MORZILLO.

MOSAISCH WERK is een foort van ingelegt metfelwerk voor muur-of welffieraden, uit vele kleine fteenties van verfcheide koleuren zamengevoegt, verbeeldende allerlei beelden en fieraden. Deze kleine fteenties wierden zo net aan malkander gevoegt als of het een ftuk marmor was, waar in de natuur deze figuren gevormt hadt. In dit zamenvoegen wierdt de fchilderkunft nagebootft, en de dag en fchaduw zeer net waargenomen, gelyk men heden door tapytwerk, met de naaldt geftikt uit allerlei koleuren van zyde of zajetten, het Mofaïfch werk nabootft. De oorfpronk van deze heerlyke kunft is zeer oud. Plinius zegt, dat zy dien van de Grieken heeft; onder anderen blonk die van Pergamus, die men noemde *Afarotos*, uit. Dit woordt, in de Griekfche tale *ἀσάρωτος*, wil zeggen iets, dat niet geveegt of gefchuurt is, alzo genaamt, om dat de punties van deze kleine fteenties hier en daar zo uitftaken en zich zo kruimelig vertoonden, als of het kruimelen waren, die van de tafel op de vloer gevallen, en onaangeveegt blyven leggen. Deze Afarotos waren uit fchulpies en fteenties van verfcheide koleuren gemaakt. Verder hadt men Mofaïfch werk, dat de Grieken noemden *Lithoftrota*, en Sylla maakte een vloer van dat foort in den tempel van de Fortuin te Prenefte omtrent 170 jaren voor de geboorte van onzen Heilandt. Het woordt *λιθόστρωτον* betekent alleen in die tale een vloer van fteen; maar zy verftonden daar door een vloer, beftaande uit een zamenvoeging van kleine fteenties, met tieras vaftgelegt, die door de verfcheidenheit hunner koleuren verfcheide gedaantens of figuren vertoonden door eene kunftige aaneenfchakeling. Eenigen tydt daar na verfierde men de muren en gewelven der tempels en paleizen, maar ook inzonderheit gebouwen, de welke men *Mufea* noemde, en die natuurlyke grotten verbeeldden, met dit foort van metfelwerk. Deze *Mufea* ontleenden hunnen naam van de Muzen, om dat men in deze eenzame verblyfplaatfen met aandacht kon ftuderen, en der Muzen kunften verrechten. Miffchien dat ook de openbare gebouwen, gefchikt ter byeenkomft van geleerde lieden, *Mufea* genaamt, met dit foort van werk verfiert waren, en dat daar van daan het woordt *Mufaica*, of *Mofaifch*, by verbaftering afkomftig is: want men moet niet wanen, dat het van Mozes en de Joden zyn oorfpronk heeft. Men vindt deze Mofaïfche of ingeleide werken byna in alle de oude fteden, en inzonderheit in die van de volkplantingen der Romeinen geweeft zyn. De vloer van 't koor in de kerk van St. Remigius te Rheims is een van deze werken, en wordt van de liefhebbers geprezen. De zelve beftaat uit kleine marmore fteenties, eenige hunne natuurlyke koleur hebbende, andere wederom geverft en befchildert, zo wel byeengevoegt en ingelegt, dat zy eene oneindige verfcheidenheit van figuren verbeelden, als of die door 't penceel gefchildert waren. Voor eerft ziet men daar een David, fpelende op zyn harp, met deze woorden boven zyn hoofdt: *Rex David*; of Koning David. 2) Eene afbeelding van St. Hieronymus, en rondom hem de gedaantens en namen van alle de Propheten, Apoftelen en Evangeliften. 3) De vier rivieren van het aardfche Paradys, met hunne namen onderfcheiden, de Tigris, de Euphraat, de Gihon, en de Pifon. 4) De vier getyden des jaars. 5) De zeven vrye kunften. 6) De twaalf maanden van 't jaar. 7) De twaalf tekenen van den Zodiak. 8) De gedaante van Mozes, zittende in een ftoel, met een engel op een van zyne knieën. 9) De vier hoofddeugden. 10) De vier delen van de wereldt, het Ooften, Weften, Zuiden en Noorden, en nog eene menigte andere figuren, gemaakt van 't zelve werk op een geel veldt, waar van de grootfte van deze fteenties niet groter dan een nagel van een vinger zyn. Behalven dit zo kunftig werk vindt men daar eenige tombe n uit zwart of wit marmor, fchone ftukken jaspis, zo wel van purper als gemengde koleuren. Digt by 't groot altaar ziet men een vloer, op eene andere wyze ingelegt van kleine ftukken marmor, en in verfcheide compartementen verdeelt. Op den trap van 't altaar ziet men de offerhande van Abraham, de worfteling van Jakob, en andere hiftoriën uit het Oude Teftament afgebeeld. Deze Mofaïfche werken waren te Rome zo gemeen, dat de pauzen daar mede een groot gedeelte van hunne kerken verfiert hebben: ook vindt men in de kerk van St. Marcus te Venetië nog van dit werk. *Spon Recherches curieufes d'Antiquité.*

MOSAMBIQUE, in 't Latyn *Mofambicum regnum*, een koninkryk in Afrika, uitmakende een gedeelte van de kuft van Zanguebar. De koning en vele zyner onderdanen belyden het Mahomethaanfche geloof; de anderen zyn heidenen. De ftadt Mofambique legt op een klein eilandt, en behoort aan de Portugezen, die, toen hen de kaap de Goede Hoop ontnomen was, en zy naar de Indiën wilden ftevenen, zich in deze haven uitruftten, en veel goudt, zilver, amber, yvoor, en ebbenhout uit dit koninkryk haalden. In deze ftadt vindt men ook een koninklyk gafthuis, waar in de zieke Portugezen, uit de Indiën komende, ter gezondwording gehuisveft worden.

MOSANDER, (JAKOB) een Nederlander, een Karthuizer monnik te Keulen, begaaft met veel geleerdheit en Godvrucht, gaf in den jare 1581 uit eene martelrolle van Ado, veel beter dan men tot dien tydt toe gehad hadt. Hy voltooide zeven ftukken van de levens der Heiligen, en werkte aan nog meer andere. Mofander ftierf in Moravië in den jare 1589. *Petrejus Bibl. Carthuf. Valer. Andreas Bibl. Belg.*

MOSBACH, eene fraaie ftadt en ambacht aan den Necker, in de neder-Palts, bekend door de menigvuldige meffen en degen-klingen, die daar gemaakt worden. Voor dezen is het een ryksfteedtie geweeft, en geraakte door verpandinge in handen van den Paltsgrave Ottho in den jare 1232, waar na het door des zelfs zone Lodewyk de Palts is ingelyft. Naderhandt wierdt dit fteedtie aan Ottho, jongften zone van koning Rupert, aanbedeelt, die zich Paltsgraaf van Mosbach en Neumark liet noemen, en op het daar by leggende kafteel zyn verblyf hieldt. Doch des zelfs ftamhuis is met zyne zonen uitgeftorven. Verder is deze ftadt de geboorteplaats van den beroemden *Nic. Cisner*, waar van op zyn plaats is gefproken. *Tolner H. P. pag.* 36, 37.

MOSBURG, eene ftadt in neder-Beyeren, in het rentampt Landshut, aan den Ifer, over welke rivier zy een brug heeft, hebbende een eigen landgerecht. Voorheen waren 'er graven van die ftadt, die, uitgeftorven zynde ten tyde van keizer Rudolph den I, hunne goederen nalieten aan Beyeren. Men houdt deze ftadt naaft Regensburg voor de oudfte van alle in Beyeren, en zy is niet alleen wegens eene heerlyke zege, door keizer Lodewyk van Beyeren in den jare 1313 daar omtrent tegen de Ooftenrykers bevochten, maar ook wegens eene nog ouder belegering der Hunnen bekend, waar van men voor den dertigjarigen oorlog nog eenige veroverde vanen tonen kon; maar in de jaren 1632 en 1634 hebben de Zweden deze ftadt uitgeplundert. *Chur-Bayern p.* 303.

MOSCAU, MUSKA, eene ftadt met een kafteel en heerlykheit in de opper-Lausnits, aan de Neiffe, onder het vorftendom Gorlits, tuffchen Rottenburg en Forfta gelegen, paalt aan de Silefifche grenzen, inzonderheit aan het gebiedt van Pribus, onder het vorftendom van Sagan behorende. Deze heerlykheit heeft vele aanzienlyke dorpen. Voorheen behoorde zy onder de vryheeren van Biberftein, en op het laatft van de XVI eeuwe, in den jare 1584, geraakte zy aan de heeren van Schonek; maar doordien Jan Georg zonder mannelyke erven overleedt, viel de zelve aan keizer Rudolph, als toenmaligen bezitter van de Lausnits, die haar in den jare 1597 aan Willem, burggrave van Dohna, verkocht en overliet, in wiens geflacht zy tot den jare 1645 gebleven, en toen door 't huwelyk van Urfula Catharina, burggravinne van Dohna, met Koert Reinig van Kallenberg, keur-Saxifche overfte en landvoogdt van de opper-Lausnits, aan den zelven gekomen is. Zyn zoon, ook Koert Reinig genaamt, des H. Roomfchen Ryks graaf van Kallenberg, fchreef zich daarenboven heer en erfgenaam van de ftandsheerlykheit Moska, op Rankelwits, Wetfingen, en Wesheim, enz. Na dat deze in den jare 1709 overleden was, nalatende *Urfula Regina*, geborene gravin van Friefen, zyne weduwe, als voogdeffe en beftierfter van hunnen jongen zone, heeft zy het door hare doodt aan hem nagelaten. De ftadt Moscau, of Moska, legt 6 mylen van Gorlits, aan de Neiffe, en wordt onder de zes Wendifche fteden, Befcou, Storkou, Vetschou, Wittichenau en Dryocke, voor de oudfte gehouden. De Wendifche gemeente is nog zeer fterk, de hoofdkerk zeer aanzienlyk, en nieuw gebouwt, het flot prachtig, en met fchone tuinen verfiert. Verder heeft deze heerlykheit in haren omtrek grasryke weiden, fchone jagten, vifcheryen, vruchtbare akkers, en meer andere voordelen. *Groffers Merkw. P.* III. *c.* 9 & 11. *Topogr. Sax. fuper.*

MOSCH, MOSCOU, of MOSKA, in 't Latyn *Mofchus*, en *Mofcha*, eene rivier van Moskovië, die haren oorfpronk neemt in de provincie van Tuver, lopende door Croom naar Moscou, de hoofd-

hoofdftadt van dat ryk, en na verfcheide rivieren ontfangen te hebben werpt zy zich in de Wolga.

MOSCH, (JOHANNES) bygenaamt *Eniratus*, een priefter en kluizenaar, leefde, zo men meent, in de VII eeuwe, en fchreef een boek, genaamt de *Geeftelyke Weide*. Photius fpreekt van dit werk op deze wyze: „ Ik hebbe een boek gelezen van de le„ vens der Heiligen, zeer voordeelig en nut voor geeftelyke „ perfonen, enz. De fchryver geeft daar den naam aan van „ *Geeftelyke Weide*, 't welk anderen noemen het *Nieuwe Paradys*. „ De maker is *Jan Mofch*, die, zynde uit het klooster van St. „ Theodofius, het eerfte van die te Jeruzalem, geweken, leef„ de federt in eenzaamheit aan de Jordane; maar vervolgens „ reifde hy door Antiochië naar Alexandrië en Oafis, doende „ zyn beft om alles te bekomen wat gedenkwaardig van grote „ en heilige mannen van dien tydt te bekomen was, en zelf „ aantekenende wat hy zag en hoorde. Vervolgens reifde hy in „ de eilanden, bezocht daar de kluizenaars, en kwam eindelyk „ te Rome, alles overal opzoekende wat tot voltooijing van „ zyn werk vereifcht wierdt, 't welk hy opdroeg aan *Sophro*„ *nius*, zynen leerling. enz".

Dat het waarfchynlyk is, dat hy in de VII eeuwe leefde, blykt daar uit, om dat hy fpreekt van paus Gregorius den Groten, die den pausfelyken fetel bekleedde in den jare 604, en dat hy verfcheide gevallen aanhaalt gedurende de regering van de keizers Zeno, Anaftafius, Tiberius en Mauritius. Dit werk wordt vermeld in het zevende algemene concilie. Zommigen fchryven het toe aan *Sophronius*, die men meent dat biffchop van Jeruzalem geweeft is, en aan wien hy het opgedragen hadt. Ambrofius, generaal der Kamaldulen, bragt het in 't Latyn. Baronius, Lipoman, en verfcheide anderen fpreken daar met achting van, hoewel de eerfte alle de gefchiedeniffen, daar in vermeld, niet voor waar aanneemt. Zie *het* II *Concilie van Niceen*, *Act.* 4. *Photius Cod.* 119. *Joh. Diaconus in vita St. Gregor. lib.* I. *c.* 45. *Joh. Damaf. lib.* I. *Nicephorus lib.* VIII. *c.* 21. *Baronius A. C.* 407. *&c. Bellarmin. de fcript. Ecclef. Poffevin. in Appar. Sacro. Voffius in Hift. Lat.*

MOSCHABBENEN, in 't Arabifch *Mofcabbehoun*, eene fecte onder de Mahomethanen, die gelooft, dat Godt zodanig beftaat, gelyk als op verfcheide plaatfen in den Alkoran van hem gezegt wordt. Deze zyn de Anthropomorphiten Mahomethanen. Zy fchynen alles byeen gehaalt te hebben wat de oude Rabbynen zeggen van de droefheit der oogen, en 't brullen des leeuws, die op hem toegepaft worden in den Talmud. Het is zeker, dat 'er Mahomethanen genoeg zyn, die geloven, dat Godt handen, voeten, oogen en ooren heeft; ja daar zyn 'er, die zeggen, dat Godt een dikken zwarten baardt heeft, en meer andere dingen, die zy hem toefchryven, en zich inbeelden. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOSCHOPULUS, (EMANUEL) een Griek, maakte eene Griekfche Spraakkunft (*Grammatica*) gedrukt te Bafel. Voorts heeft hy eene verhandeling gefchreven over 't onderzoek der redenvoeringen, met eene verzameling van oude woorden, en eene andere over de *Syntaxis* en de gehele Griefche taal: maar zyn voornaamfte werk is zyn *Lexicon*, dat zeer goed, en uit de oude fchryvers getrokken is. *Voffius lib.* I *de Grammat. Art. c.* 4. *Bibliogr. curiof. Philolog. Baillet Jugem. des Sav. fur les Gramm. Græc.*

MOSCONA, *Rofella*, of *Rufella*, was oudtyds eene ftadt der Hetruriërs, maar is tegenwoordig niet meer dan een dorp in 't Siënnois, twee mylen van Groffeto gelegen naar 't Noorden. Men vindt by deze plaats de baden van Rofella, oudtyds genaamt *Rofellana*, en *Rofellanæ Balnea. Maty.*

MOSCOSO D'ALVARADO, (LODEWYK) generaal van Florida, was een van de genen, die Francifcus Pizarro in 't vermeefteren van Peru verfelden, en die vervolgens den tocht naar Florida met Ferdinand Soto, dien hy in 't generaalfchap opvolgde, deedt: want toen de aanflag op Florida onder den gemelden Soto in den jare 1542 niet wel flaagde, viel de keuze van het gehele leger op Mofcofo, in hope, dat hy het zelve naar een plaats of geweft, van Chriftenen bewoont, zou voeren, en het zelve niet langer gebruiken om in dit barbaarfche landt in te dringen. Mofcofo, ziende, dat al het volk afgemat was door oneindige moeielykheden, nam den weg over landt om weder in nieuw-Spanje te keren den 10 December des jaars 1543, met 311 krygers, die nog van de 600 overgebleven waren van die met Soto in Florida aankwamen. Van Panuco kwam hy te Mexico, daar hy van den onderkoning wel ontfangen wierdt. *Hift. de Florid.*

MOSCOU, eene van de grootfte fteden van Moskovië, en van oude tyden af de verblyfplaats der Czaren, legt in eene aangename vlakte, en was, eer nog het ryk van Aftrakan en dat van Cazan, mitsgaders de wyduitgeftrekte Noordfche landen verovert, en dit ryk ingelyft waren, genoegzaam het middelpunt van 't landt, vermits men van deze ftadt overal tot op de grenzen de lengte van 120 mylen tellen kon. De lengte van de ftadt zelve wordt tegenwoordig op anderhalve, en de breedte op eene Duitfche myl gerekent, hoewel zommigen verzekeren, dat zy veel groter geweeft is, ja zelfs in de lengte tot 9 Duitfche mylen zich heeft uitgeftrekt. De uiterlyke gedaante van deze ftadt is voortreffelyk, en de vele honderd fterk vergulde torens geven by 't fchynen van de zon een fchonen luifter van zich. Het omlegende landt is ook zeer aangenaam wegens de menigvuldige wandelwegen, tuinen en hoven. De ftadt lag voor 170 jaren nog t'eenemaal open, doch tegenwoordig verdeelt zynde in vieren, is ieder gedeelte met muren en diepe grachten omringt, maar echter voor eene belegering niet beftand. Daar zyn ook twee kafteelen aangelegt door Italiaanfche veftingbouwers op de Milaneefche wyze, en zyn deze kafteelen met zeven ftene baftions en diepe watergrachten voorzien. Men begon ook meer andere fterkten voor de ftadt op te werpen, uit vreze voor een inval van Karel den XII, koning van Zweden, maar die krygsheldt by Pultowa geflagen zynde, ontdeden de inwoonders zich van dien arbeidt. Binnen den eerften muur leggen de flaboden, of voorfteden, daar de rivier de *Moscou* door vloeit. Deze flaboden zyn menigmaal door de ftropende Tartaren verwoeft geworden. De Czaar Ivan Bafilowitz liet ze voor de Litthauwers, Polen en Duitfchers bouwen, en noemde ze *Naleiki*, dat is *Schenk in*. Maar deze plaatfen, ten minfte een gedeelte van deze voorfteden, wierdt naderhandt aan de Strelitzen en ander gemeen volk ter woonplaatfe toegewezen: want men moet de voorftadt, of de Nova Inafemska Slaboda van de andere onderfcheiden. Deze wordt tegenwoordig meeft van Nederlanders en Duitfchers bewoont. Zy legt voor de Prokoffsky-poort, aan de beek Janfa. Voor dezen woonden deze volkeren mede in de ftadt; maar de geeftelykheit heeft hen buiten den ringmuur van de zelve gedreven.

De twede omtrek wordt *Skorodom* genaamt, en is dat gedeelte van de ftadt, 't welk de twee andere fteden kringswyze tot aan de rivier de Moska, in welke zich de beek Jagufa aldaar uitftort, omringt.

Binnen den derden muur, de *Biela Szenna* genaamt, ziet men *Czargorod*, of de Czaarfche ftadt. Zy legt als een halve maan; de beek Neglina ftroomt daar midden door, en wordt inzonderheit van vele Knezen, Bojaren, en andere voorname burgers bewoont. Men vindt daar ook de korenfchuren, vleefch-bier-en brandewynshuizen, de vifchmarkt, des Czaars paardeftallen, het giethuis, en andere gebouwen. Men vindt in deze ftadt ook fchone markten, waar op vele houtwaren en andere koopmanfchappen geveilt worden. Ook ftaan daar eenige honderd huizen, van hout in malkander gevoegt, te koop, die men, verkocht zynde, uit malkander kan nemen, en brengen waar men wil.

Binnen den vierden muur, die *Croffa Szenna* genaamt wordt, legt *Kittaigorod*, of de Chineefche ftadt, waar in de Chineefche waaren verkocht worden. Dit gedeelte is niet alleen met een dikken ftenen muur, maar ook ten Zuiden door de rivier de Moska, en ten Ooften door de beek Neglina omringt.

In deze grote ftadt worden de winkels, ieder naar hun foort, by elkander in byzondere kwartieren aangewezen. De beelden der heiligen worden op een daar toe gefchikte plaats verkocht, of liever voor geldt verruilt: want niemandt van de Ruffen zou zich durven vermeten tegen het geëifchte geldt van een heilig te dingen. Men vindt daar ook in het kafteel van den Czaar, 't welk *Cremelin* genaamt wordt. Het zelve is zeer groot, en met driedubbelde fterke muren omringt. Benevens en om dit kafteel ftaan de kancelaryen, de woningen des patriarchen, 50 grote en kleine kerken, waar onder die van St. Maria, St. Michiel en St. Nicolaas de voornaamfte zyn. De torens daar van zyn met fterke zilvere platen bekleed. Ieder ftene kerk heeft 5 witte poorten, ftaande op ieder een driedubbeld kruis. Voor het kafteel is eene grote markt, en de aanzienlykfte plaats der ftadt. De gebouwen op de Cremelin zyn van louter vierkante ftenen opgehaalt; echter is de regelmatigheit, wegens zommige daar aan gevoegde delen, niet wel waargenomen. Midden in dit kafteel ftaat eene kleine oude kerk, die voor de ftadt gebouwt is, en nog als een oud gedenkftuk bewaart wordt. De kroon en fcepter leggen in een vertrek gezegelt en opgefloten, wordende de fleutel daar van door den grootkancelier bewaart. De huizen in Moscou zyn voor 't grootfte gedeelte gebouwt van vierkante balken, digt aan een gevoegt, en over malkander gelegt, de reten daar van wel toegeftopt, en de daken met dunne planken belegt, zo dat het niet te verwonderen is, dat by ongeluk van brandt eene grote menigte daar van in de affche wordt gelegt. Doch daar zyn wel 3000 ftene gebouwen onder vele duizend houte huizen, die niet alleen in de ftraten, maar buiten in de hofsteden gevonden worden, en die voor brandt en dieven met goede dikke muren omringt zyn. De ftraten zyn niet ordentelyk aangelegt, en op weinig plaatfen beftraat: de andere wegen zyn flordig, en byna niet te gebruiken. Het getal der inwoonders is zeer groot, waar onder vele arme en geringe gevonden worden, die by avondt de ftraten zeer onveilig maken met moorden en ftelen, wordende de vermoorde ligchamen, op de ftraten gevonden, buiten de ftadt in een kuil geworpen, werwaarts op een zekeren dag omtrent Pinxter een priefter gezonden wordt, om daar zielmiffen voor te doen, wordende daar na deze kuil met aarde gevult.

Eenigen willen, dat 'er 1500, en anderen, dat 'er wel 2000 kloofters in en omtrent Moscou gevonden worden, waar over men zich niet behoeft te verwonderen, nademaal ieder groot of vermogend heer daar zyn eigen kapel laat bouwen. De ftene kerken zyn alle met ronde gewelven overdekt; maar men vindt 'er van binnen ftoelen noch banken, om dat men daar den Godsdienft al knielende verrecht. In de kerken hangen zomtyds wel 5 of 6 klokken, zo dat 'er al eenige duizend klokken in Moscou geteld worden, en daar is ook geen gebrek aan uurwerken. De kerk, door den prins Menzikof gebouwt, heeft een fchoon klokkenfpel. Men telt daar gemeenlyk de uuren van den dag van 't opgaan tot het ondergaan der zonne. De hoofdkerk vindt men op het Cremelin, en is van grote, oude en fterke ftenen gebouwt. In deze kerk vindt men de ligchamen van de by de Ruffen hooggeachte mannen *Philippus Æolus* en *Antonius*, mitsgaders een groten rykdom aan goude vaten, en een kelk van jaspis, die St. Antoni te Rome in 't water zou geworpen, en toen hy naar

No.

Novogrod gereist was, in eene afgelopen rivier wedergevonden hebben. Men vondt ook in den toren van deze kerk eene zeer grote klok, die door den groten brandt gevallen en geborsten is. Nademaal de keizer Petrus de I niet noodzakelyk vondt een patriarch langer te hebben, wordt deze kerk nu door de Metropoliten en Archi-Rejes bedient.

Onder de andere is inzonderheit de kerk van den aartsengel Michiël merkwaardig, waar in de Czaren in stene graven, met kostelyke zarken bedekt, begraven leggen. De prinssen van den bloede, die niet geregeert hebben, leggen in een byzonder graf, zo kostelyk niet als het vorige. Op alle hoge feestdagen worden de graven van de Czaren met kostelyke dekkleden behangen, waar op de namen der gestorvene personen met Russische letteren, uit eenige duizende paarlen en edelgesteenten zamengevoegt, te lezen zyn.

De begraafplaatsen der Czarinnen zyn in een daar by gelegen nonnenklooster, *Tschude Monastere* genaamt, te zien, en over het zelve heeft eene abdisse het bewindt. Onder de kloosters, zo in als by Moscou leggende, is omtrent een kwartier uur gaans van de stadt het klooster *Dewise Monastere* bezienswaardig, waar in de princes Sophia haar leven moest eindigen. Acht mylen van Moscou vindt men het bekende klooster *Woskresenskoy*, het welk door den patriarch Nikon naar het model van het H. graf gesticht is, die een half uur van dat klooster in eene woesteny 10 jaren gewoont heeft, en waar van nog zyn stene kapel of kluis te zien is. Daar zyn ook in Moscou van den laatstoverleden keizer drie gymnasien opgerecht; het eerste om in de wiskunst, het twede in de talen en historiën, en 't derde in de scheepvaart onderwezen te worden. Men vindt daar ook een van de volmaaktste apotheken van geheel Europa, waar uit de legers en de stadt genoegzaam kunnen voorzien worden, bedragende 't geen jaarlyksch aan nieuwe geneesmiddelen, enz. daar in gebragt wordt, wel 20000, en meer, roebels. Aan 't einde van de stadt legt een diergaarde, waar in levendige leeuwen, tygers, panthers, witte beeren, zwarte vossen, en ander vee, mitsgaders velerlei kostelyke vogelen, gevonden worden.

De grondlegger van deze stadt was de grootvorst Ivan Daniëlowitz. Zy heeft van de stropende Tartaren en door vreesselyke branden dikwils onnoemelyke schade geleden. In den jare 1571 wierdt zy van de Turken ingenomen, en twee maal in de assche gelegt. In den jare 1611 bemachtigden haar de Polen, en offerden de zelve mede aan 't vuur op: diergelyk onheil trof haar in den jare 1668: ook is 'er in den jare 1703 ettelyke millioenen schade veroorzaakt; en 't stondt te duchten, dat deze eertyds zo heerlyke stadt nog meerder in verval en afnemen zou gekomen zyn, vermits de Czaar Petrus de I, de eerste, die zich keizer van groot-Ruslandt liet noemen, het door hem nieuw-aangelegde Petersburg geschikt hadt tot het verblyf van 't hof en alle vorstelyke collegiën, indien Petrus de II en de tegenwoordig regerende Keizerin zich niet wederom naar Moscou begeven hadden.

MOSCOU, of MOSKOVIE, is het wyduitgestrektste ryk van Europa, en wordt Moskovië genaamt naar Moscou, des zelfs hoofdstadt, waar van in het voorgaande artykel is gesproken. Ruslandt wordt het genaamt naar zyne aloude inwoonders, genaamt *Russi*, of *Rhossi*, zynde eertyds eene machtige natie der Scythen, die reets in de IX eeuwe vermaard is geweest. Deze vielen de Oostersche keizers door hunne stroperyen dikwils zeer lastig. Zy kwamen zelfs tot voor de poorten van Constantinopel stropen. Men heeft daar van Porphyrogenetus, Nicetas, Photius en anderen maar na te zien, die teffens verhalen, dat dit volk een groot getal van andere natiën onder zich gebragt heeft. Spelman en anderen zyn van gedachten, dat deze Russi die gene Rugii en Risi zyn, van welke men onder de oude Noordsche volkeren leest, en wier koningen zich door huwelyk meermalen met de Zweden en Denen vermaagschapt hebben. De setel dezer volkeren was oudtyds niet altydt de zelve. Cedrenus verhaalt, dat zy aan de Noordzyde van 't gebergte Taurus gewoont hebben, vervullende toen reets Constantinopel door hunne schepen met schrik. Men vindt den name dezer natie niet voor de IX eeuwe. Calvisius is van gedachten, dat de zelve in den jare 860 is bekend geworden. Naderhandt hebben zich deze volkeren in Europa uitgebreid tot aan den Belt, en Esthlandt, Lyflandt, Courlandt en Litthauwen, en misschien ook een stuk van Pruissen bezeten. Velen begrypen den name van *Porussia*, als of 'er gezegt wierdt *Po Russia*, dat is een landt, by Ruslandt gelegen. In de Estlandsche tale wordt Ruslandt *Wennamah* genaamt, en men zegt, dat zulks een landt van goede vrienden en broeders betekent, aangezien de naburige volkeren de vriendschap der Russen zochten. In volgende tyden wierden de Russen verder van den Belt afgescheiden, en voor hunne naburen onbekender. Echter vindt men nog in de oudste Kronyken van Denemarken en Noorwegen, dat een koning, genaamt Alexander, in den jare 1251 de dochter van Haquin, koning van Noorwegen, ten huwelyk verzocht heeft. In die tyden wierden de Russen door de stroperyen der Tartaren niet weinig ontrust; gelyk deze natie vele wisselvalligheden is onderworpen geweest, waar van beneden wydlopiger zal gesproken worden.

Wat den tegenwoordigen staat van Moskovië betreft, dit machtige ryk paalt ten Westen aan Litthauwen, Polen en Zweden, ten Zuiden aan de Europische Tartaren en de Zwarte zee, tot aan de Kaspische zee; ten Oosten aan groot-Tartarye, ten Noorden aan de Yszee, alwaar Ruslandt en Nova Sembla door eene kleine zeeëngte van malkander gescheiden worden, die gemeenlyk Wolgatz genaamt wordt, zo dat de omtrek van dit ryk zeer groot is, bevattende niet alleen een groot gedeelte van het uiterste van Europa, maar het loopt ook door het Noordelyk Asië, tot aan den Westelyken Oceaan; zo dat men zich over den wydlopigen tytel van Moskovië geenzins te verwonderen heeft; de welke thans in dezer voegen geschreven wordt: „ Wy... by de gratie Gods Keizer (of Keizerin) en Alleenheerscher van geheel Ruslandt, te Moscou, Kiow, Wlodomir, Novogrod, Czaar (of Czarin, enz.) van „ Casan, Astrakan en Siberië, heer van Pleskow, grootvorst „ van Smolensko, Severië, Tweer, Jugoria, Permia, Wiatke, „ Bulgarië, enz. heer en grootvorst van Novogrod, Czernigow, Rezan, Rosdow, Jaroslow, Bialozera, Udoria, Obdoria, Condinia, en gebieder van de gehele Noordzyde; heer „ des Iverischen, Cartalinischen, Grusinischen en Carbatinischen „ lands, vorst der Cyrcassiërs en Gorischen, van vele andere Oostersche, Westersche en Noorder heerschappyen en landen; „ heer en beheerscher van vaderlyke en grootvaderlyke erfenissen. Dus begrypt Moskovië een groot getal van koninkryken, groothertogdommen, hertogdommen en vorstendommen, heerlykheden en landschappen, die men zich volgens hare verscheide gelegenheit op deze wyze kan verbeelden. Het hertogdom van Pleskow is gelegen op de grenzen van Lyflandt; het groothertogdom groot-Novogrod daar tegen over aan de Ilmenzee; het hertogdom Tweer, het landschap Rzeva, of Rzowa, onder groot-Neugard; het vorstendom Biela op de Poolsche grenzen; waar aan ook het groothertogdom Smolensko paalt, het welk in den jare 1686 door Polen aan Moscou wierdt afgestaan; insgelyks de hertogdommen Severië, Czernichow, nevens Ukranië, hebbende zeer vruchtbare zaai-en weilanden, en zynde de setel der Zaporovische Kozakken. Het hertogdom Worodin legt beneden aan Europisch Tartarye; het hertogdom Rezan, Zuid-Oostelyk van Moscou, is het vruchtbaarste landt van 't gansche Russische ryk, aangezien ieder graan twee of drie aairen voortbrengt, en de granen zo digt groeien, dat 'er noch een paardt kan doorlopen, noch een kwakkel in- of uit vliegen. Het landschap Pole legt meer ter regterhandt, en Mordua daar tegen over. Het hertogdom Wlodimir is uittermaten vruchtbaar. Het hertogdom Nisen Novogrod was eertyds een stuk van Wlodimir, en is van den Czaar Basilius den I aangebouwt. Ter linker handt legt het hertogdom Susdal. Het hertogdom Moscou was eertyds het hert des ganschen ryks. Tegen over zyn de landschappen Roschaw en Jaroslow gelegen, welke beide landschappen oudtyds den jongsten prinssen der grootvorsten toegevoegt wierden. Hier van daan zyn nog zommige oude familiën voorhanden, Jaroslawsky genaamt. Het landschap Biela-Jezora legt daar tegen over aan de Witte zee, alwaar het hertogdom Wologda volgt. Het landschap Dwina paalt aan de Witte zee, alwaar de mondt der riviere Dwina is. In dit landschap is de voorname koopstadt en haven van Archangel. De landschappen Juborsky, Petzora, Condinsk en groot-Permia volgen aan elkander. In de laatste provincie is Solikamskoi de hoofdstadt, alwaar vele zoutketens gevonden worden. Het landschap Wollost Uspy, of het landt der Sirenen, wordt van een volk bewoont, dat zich wel tot de Griekische kerk belydt, maar nochtans eene afzonderlyke tale spreekt. Het hertogdom Wiadsky legt aan de rivier Cama. Het landschap Czeremissi begrypt een volk, dat in tweën verdeelt wordt. Die over de Wolga wonen noemen zich Logowoy wegens de menigte van hooi, dat aldaar gevonden wordt; de andere noemt men van de veelheit der bergen Nagarnoy. Het landschap Nagaja legt tusschen de beide stromen Wolga en Jaïk, en behelst het koninkryk van Astrakan. Boven dit koninkryk legt ter regterhandt het koninkryk Olgaria, of Kalmuchi. Het koninkryk Kasan legt daar boven, by de riviere Kamm, aan de linker zyde van de Wolga, ten Noorden, en paalt tot aan 't koninkryk Siberië, dat gezegt wordt meer dan 200 Duitsche mylen lang en breed te zyn. Het paalt ten Noorden aan 't landt der Ostiaken, zynde een heidensche natie, die een zekeren afgodt, Sactan genaamt, aanbidt: doch door toedoen van Petrus den I, keizer van gansch Moscovië, zyn 'er reets vele duizenden tot het Christendom bekeert. Ten regten der Ostiaken legt het landschap Jenizezkoy, aan het welke de Nisovier Tungusi palen, zynde heidenen, en naburen der Buratti, insgelyks heidenen. In dit landschap vindt men de sivet-of muskeliaat-kat. Dawna is het uiterste landt aan China, en wordt ten dele van Russen, ten dele van heidenen bewoont, die Nonni Tunguzi en Oleeni Tunguzi genaamt worden. In dit landschap legt Argunskoy, zynde de laatste vesting en uiterste grenze der Oostwaarts gelegene landen van den Russischen keizer. Het is gelegen aan de rivier Argum, lopende van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten, daar zy zich met de rivier Amur vereenigt, en het ryk des Czaars van China afscheidt, zo dat aan de andere of Oostzyde de grote en onbewoonde Tartarische woestyn haren aanvang neemt. De heerlykheit Samojede legt boven aan de Yszee, by de straat Weigatz, en wordt van wilden bewoont. Het Russisch Laplandt legt over de Witte zee, maar is wegens het ruwe landt grotendeels onbekend. De Kalmukken bezitten het gansche wyde landt tusschen Mongue en Wolga, tot aan Astrakan. Het koninkryk Casan is vruchtbaar aan granen, invoegen op de Wolga jaarlyksch vele duizend lasten naar Tweer gezonden worden, zynde de rechte stapel van den korenhandel: doch van daar wordt alles verder op steden voor de legers en verder naar Petersburg gezonden. Dit landt is ook ryk in wolle. Petrus de I heeft tot dien einde twintig schaapscheerders uit Silesië naar Casan gezonden, om de inwoonders in de wolle-manufactuur te onderwyzen, hoewel zulks tot hier toe nog niet zeer heeft willen opnemen. De oorzaak zegt men te zyn, om dat de kudden der geiten en schapen zich een geruimen tydt vermengt hadden, het welk een bastaard wolle veroorzaakte. In 't tegendeel heeft de linnen-wevery, by Petersburg opgerecht,

zodanigen voortgang, dat het linnen, van Russisch vlas gemaakt, voor het beste in Hollandt niet behoeft te wyken. Van Tweer is het landt tot aan Moscou zeer zwaar van zandt. Men ziet onderweeg niet dan dennebomen. Alzo derhalven alhier de moeite van ploegen en zaaien niet beloont wordt, ziet men den grondt op vele plaatsen woest leggen. Hooi is hier in overvloedt. Hop wast van zelf in menigte in de bosschen. De boeren leven in de uiterste armoede, waar toe zy van kinds been af gewent zyn. Het gebrek van herbergen is zeer ongemakkelyk voor de reizenden, aangezien men zich met nodige teerkost tot aan Moscou moet voorzien.

By de stadt Salikamskoy in Siberië zyn 32 zoutbronnen, meest al 50 vademen diep. Hier wordt sneeuw-wit zout gemaakt.

Omtrent de stadt Jenifeitska wordt een seldzame aardt van benen, die aan de oevers der rivieren, en andere holen, of ingevallene aarde gevonden worden, en het elpenbeen niet ongelyk zyn, gegraven. Petrus de I heeft ook getracht den wyngewas in zyn ryk te doen bloeien, en tot dien einde eenige wynbergen in Astrakan met Fransche wynstokken beplant. By Alonitz is voor weinig jaren een gezondbron ontstaan, en van den Czaar zelve bezocht. Omtrent Sleutelburg aan den Nevastroom vinden zich allerlei molens. Nader by Petersburg, en in Moscou zyn verscheide buschkruid-molens, zalpeter-en zwavel-hutten, welke materialiën in Moscovië zo overvloedig zyn, als de hennip en 't touwwerk. Yzer-erts wordt te Alonitz in menigte gebroken; invoegen men aan grof en klein geschut te gieten en te maken onophoudelyk arbeidt; en het is niet onwaarschynelyk, dat de Russen eerlang in andere landen daar mede hunnen handel staan te dryven.

Voor de bergwerken heeft Petrus de I in 't byzonder zorg gedragen. In Siberië worden gezegt bekwame plaatsen voor koper-en zilver-groeven te zyn. In den jare 1714 bragt Gagarin, vorst van Siberië, goudzandt naar Petersburg. Uit ieder pondt van dat zandt haalde men 28 loot fyn goudt. Dit zandt wierdt aan de Kaspische zee by den mondt der rivier Dauria ontdekt: doch de Kalmukken hebben uit nydigheit deze rivier elders naar een anderen kant in die zee geleid, waar door de zelve voor de Russen onbruikbaar *is* geworden, om ze met schepen te bevaren. In den jare 1718 wierdt te Petersburg een berg-collegie aangelegt, nevens een hutte met twee smeltovens, om dus de genegenheit voor de bergwerken in die natie te verwekken.

Siberië levert uitnemende pelteryen uit, waar onder de sabels zeer vermaard zyn. Deze worden aan den gouverneur gebragt, en door hem verzegelt den Senaat toegezonden. Deze voordeelen, waar mede de natuur Moskovië begiftigt heeft, stellen die natie in staat om de gewigtigste koopmanschappen met buitenlandsche volkeren te dryven, waar toe de meergemelde Petrus de I geen moeite noch kosten gespaart heeft, behalven allerlei manufacturen, door dien groten vorst in zyne landen ingevoert, om dus zyne ryken in staat te stellen, dat zy de hulp van vremde natiën minder nodig hebben. Op den handel naar China en Persië heeft men tot hier toe een wakend oog gehouden. Men zendt gedurig karavanen uit Moscou naar China. De keizer van China, of Cham en Tartaren, handelt met de Russen door den gouverneur van Siberië. De koopluiden, de welke op China handelen, mogen niet langer dan drie of vier maanden in dat landt vertoeven, ten zy ze al hun leven daar blyven willen. De Moskovische juchten zyn door geheel Europa bekend, zonder dat men de kunst om de zelve na te maken tot hier toe heeft kunnen ontdekken: maar dat de Czaar eens en andermaal het monopolium dezer fabryk voor zich gezocht heeft, zulks is hem nog niet gelukt.

Wat de zeden en gewoontens der Moskoviters of Russen betreft, daar omtrent is een groot onderscheidt, voornamentlyk als men de tegenwoordige by de voorledene tyden vergelykt. De roemwaardige ondernemingen van Petrus den I, en de reizen van verscheide Russen in vremde landen hebben eene ganschandere gedaante gemaakt. De oude gewoonten der kleding zyn byna afgeschaft, en de levenswyze is grotendeels naar die der andere Europische volkeren ingericht. Doch na dit alles vindt men nog vele zonderlinge gewoonten onder de Russen, die grotendeels met hun Godsdienst verknocht zyn. By den doop worden de kraamvrouwen bezocht, gekust, en allerlei vereeringen op haar kraambedde gelegt. Geen zwangere vrouw, noch man en vrouw, of twee verloofde kunnen zamen een kindt ten doop houden als peter en meter. Dus kunnen ook twee vrye personen, die te gelyk ten doop gestaan hebben, met elkander niet trouwen, hoewel op het bevel van Petrus den I alle deze gewoonten zo stiptelyk niet meer worden in acht genomen. Het Paaschfeest wordt met eene zonderlinge pracht en plegtigheit geviert. Merkwaardig zyn de geschenken en geschilderde eieren, die de Russen van beide sexen elkander vereeren, gevende elkander den kus van vrede, terwyl de eene zegt: *Christos woskres*, dat is: *Christus is opgestaan*, de ander antwoordt: *Waistino woskres*, dat is: *Hy is waarlyk opgestaan.* De gewoonte omtrent de eieren wil zeggen, dat, gelykerwyze de kiekens uit de eieren geboren worden, deze dus een zinnebeeldt der opstanding van Christus zyn. De vrouwen van aanzien zyn thans naar de Duitsche wyze gekleed, en moeten op bevel van 't hof hare oude gewoonten laten varen. Niettegenstaande Moskovië fraaie vrouwen heeft, gaat nochtans het blanketsel onder de zelve in zwang. Het wordt voor een liefkozery gehouden, als men eene juffer *Crasna dewiza*, dat is *rode juffer*, noemt; om dat de rode aangezichten voor schoon gehouden worden. De boeren droegen eertyds lange schotige klederen, tot op de aarde; welke zy zeer ongaren verandert hebben. Om ze echter te noodzaken korte klederen te dragen, wierden in de poorten der steden soldaten gelegt, die alle inkomende en uitgaande boeren deden knielen; en dus wierden de rokken rondom afgesneden. Hier by was 'er eene geldboete op die lange rokken gestelt. Thans dragen de boeren hunne grove klederen tot aan de knieën; des zomers laten zy het korte hemdt over de broek hangen, en omgorden zich aldus, stekende voor in den gordel hun groot mes in de schede, de zweep op zyde, achter de ruige handschoenen, met een byl. De haairen snyden zy by de ooren af, en dragen het gansche jaar door een ruige muts. De baarden heeft men tot hier toe by de boeren nog merendeels gelaten, aangezien weinige het scheermes verdragen kunnen. De zelve boeren dragen schoenen, van bast gevlochten, zonder andere te kennen. Aanstonts na den Doop dragen zy een kruis aan den hals, nevens een geldzakje, hoewyl zy de kleine munt, als maar het getal niet te groot is, lang in den mondt bewaren, en als men hen iets vereert, of betaalt, werpen ze het aanstonts onder de jongens. De dorpen leggen op 't platte landt, nergens in bosschen. De boerehuizen bestaan enkel en alleen uit zamengeslage planken. De ovens zyn ongemeen groot, en beslaan het vierde deel der kamer. Als deze kagchels doorheet en toegemaakt zyn, dan gaat 'er de familie 's avonds onder malkander op leggen, en koestert zich dus. Is de kagchel noch niet groot genoeg, dan maakt men boven de zelve eene stellagie van planken, daar de overige op klimmen. Niemandt slaapt op den grondt. Zy branden kaarssen, noch lampen, maar dragen dunne brandende spaanders in de handt, of dwars in den mondt, waar mede zy in 't huis omlopen, en hun werk verrechten.

Niet verre van de stadt Twer vindt men nakomelingen van eene Finlandsche volkplanting, die zich eertyds by gelegenheit der revolutiën en oorlogsberoerten tusschen Moskovië en Zweden aldaar hebben nedergezet, behoudende de zeden, spraak en Godsdienst der Finnen, niettegenstaande zy zich Moskoviters of Russen noemen, en zich uiterlyk tot der zelver Godsdienst belyden. Maar heimelyk behouden zy hun gelove en zeden tot op den huidigen dag. Het badt houden zy voor een algemeen geneesmiddel. Zommige gaan naakt in een schuit zitten, en roeien, dat zy zweten. Daar op werpen zy zich in de rivier; en na dat zy een tydlang gezwommen hebben, drogen zy zich of in de zonne, of met hun hemdt af. Andere springen koud in 't water, en gaan naderhandt by 't vuur leggen, smeren zich met olie of vet over het gansche ligchaam, en keren zich zo lang van de eene zyde tot de andere, tot dat het vet opgedroogt en ingebraden is, om dus de strammigheit der leden te verdryven. De derde wyze van baden is de allergemeenste. Te weten, men heeft op verscheide plaatsen badstoven, half voor mans-de andere helft voor vrouwsperfonen. Boven op het dak zitten kinderen, uitroepende, dat de badstoven wel doorhit zyn. Die derhalven in 't badt willen gaan, leggen hunne klederen onder den bloten hemel af, lopen dus in de badstove, en na dat zy genoeg gezweet, en zich met koud water begoten hebben, gaan zy in de lucht of zon leggen om te drogen. Het vierde soort van badt bestaat in een heete batstove, en na dat de hette eenigzins vermindert is, en men de handt niet langer dan een halve minuut op den grondt kan houden, kruipen 'er vyf op zes Russen in. Zo dra deze zich in die stove hebben uitgerekt, wordt de mondt des ovens van buiten toegestopt, dusdanig dat zy, die binnen zyn, naauwlyks adem kunnen scheppen; en als zy het niet langer kunnen uitstaan, wordt de oven wederom geopent; wanneer die van binnen daar uit springen, en zich des zomers in 't water, des winters in de sneeuw werpen, en zich daar mede bedekken tot de neuze en oogen. Dus blyven zy twee of meer uuren leggen, houdende dit voor een souverein geneesmiddel.

De reizenden vinden hun gemak by de sleden, die rondom zo digt zyn, dat 'er niet de minste lucht doordringen kan. Op beide zyden zyn kleine vensters, en twee plaatsen, alwaar men de medegenomene mondkost bergen kan. Voor boven het hoofdt hangt een lantaren met een wasch-kaars. Beneden zyn beddekens, op welke men dag en nacht legt. Aan de voeten heeft men warme stenen, of vlesschen met heet water. De posten worden door zekere daar toe gestelde boeren onderhouden, die van alle andere belastingen vry zyn, en maar een zeer matig postgeldt eischen mogen. In den jare 1718 zyn de rydende posten op de Duitsche wyze ingevoert, en zyn thans in een zeer goeden staat.

Het is aan 't hof van Moskovië iets ongewoons zich by de groten te laten aanmelden, invoegen het zeer bezwaarlyk is de zelve te spreken. Op gastmalen wordt sterk gedronken. De eerste conditie, of gezondheit, is, *Bosche Milusti*, dat is *Goddelyke genade.* Vooraleer de gasten zich aanzetten wordt aan een ieder een schaaltje met brandewyn op een tafelbordt toegedient. Onder goede vrienden ontfangt de waardin de gasten met een kus. Het eerste gerecht zyn koude spyzen, als hammen, worsten en zult. Dit blyft ruim een uur op tafel staan. Dan komen de souppen, 't gebraadt, en andere warme spyzen, en vervolgens de konfituren. By voorname gastmalen ziet men niet dan Hungarische wyn. De Russen trouwen zeer jong, zo dat alle boeren-huizen als van kinderen krielen. Als 'er een boer uit een ander dorp zyne bruidt zoekt, moet hy voor die vryheit 4 of 5 rubels, maar voor een wyf uit zyn dorp maar 4 penningen betalen. De wyven der Russen moeten zeer ingetogen leven, en worden van hare mannen zo hard gehandelt, dat vele een afkeer van het huwelyk hebben, en het kloosterleven verkiezen: ook kan eene getrouwde vrouw haar man verlaten, en in een kloo-

kloofter gaan, waar door het huwelyk gefcheiden is. Men beklaagt de doden op eene buitengewone wyze. Op zommige plaatfen huurt men nog oude huilfters, die in de fterfhuizen een groot misbaar maken. Gemene lyken worden ten toon geftelt, met een brandende wafchkaarfe daar by. De voorbygaanden worden verzocht een aalmoes te geven. Vervolgens wordt het lyk in een mat genaait, en gelyk als een zak aan een boom gehangen. Twee dragers nemen dan het lyk op hunne fchouderen, en verzoeken zommige goede vrienden mede ter begravenifle Petrus de I heeft de doodliederen by de begravenis ten eenemaal afgefchaft. Het gemeen glooft nog, dat de ziel des overleden 6 weken lang ter plaatfe, daar ze uit het ligchaam gefcheiden is, nog blyft. Ook hebben de Ruffen kort voor kersmis een vaftendag, by hen *Raditeli Sabot*, dat is der bloedverwanten zaturdag, genoemt. Op dien dag ziet men de bloedvrienden by de graven hunner afgeftorvene, brengende allerlei gefchenken en eetwaren, en vragende de doden onder een vervaarlyk gehuil hoe ze al varen, en wat ze doen? enz. Naderhandt vertrekken ze van daar, wanneer de Popen de voornoemde gefchenken en fpyzen weghalen.

Het gebrek van onderwys was oudtyds uittermaten groot, invoegen het volk weinig kennis van den Godsdienft hadt. Immers de weinigfte konden lezen, of fchryven. Om daar in te voorzien heeft Petrus de I overal in fteden en op dorpen leer-en fchryfmeefters doen aanftellen. In Moscou, Petersburg, en elders zyn ook boekdrukkeryen aangelegt, die byna voor gene van Europa wyken. Men heeft ook reets begonnen de befte gedenkfchriften uit andere talen over te zetten: ook worden 'er wekelykfche couranten gedrukt.

De hoven van juftitie zyn insgelyks door den meergemelden Petrus den I in een beter ftaat gebragt. De Ruffen hebben hunne eerfte gefchrevene wetten van Johannes Bafilides en Alexius Michaëlowitz, die in den jare 1647 een wetboek in de Ruffifche tale uitgaf; waar by die der volgende Czaren in menigte gekomen zyn. De wyze van pleiten is zeer kort, zonder vele fchriften te wiffelen; aangezien het op de fchranderheit en rechtvaardigheit van den rechter aankomt. De landszaken worden in de kancelery te Moscou befliſt. In kriminele zaken is het hof van juftitie zeer geftreng. Naar mate der misdaden gebruikt men de *Badoggi*, knoetflagen, pynbank, enz.

Men befchuldigt deze natie van wantrouwen, hoogmoedt, verraadt, hardnekkigheit en wreedheit, en dat ze niet alleen malkander met lift in hun handel en koopmanfchappen zoeken te bedriegen, maar zelfs roem daar op dragen. Voorts zyn ze bekwaam om allerlei wetenfchappen te leren, onvermoeid en opmerkend, en hebben daar van tot verwondering der wereldt verfcheide preuven gegeven; hoewel men zulks grotendeels Petrus den I te danken heeft, die met een weergaloos geduldt en yver de onderwyzing dezer onervarene en botte menfchen ondernomen, en gelukkig volvoert heeft.

Van de regeringsform is aan te merken, dat Moskovië eene der volftrektfte Monarchiën van Europa is, ftaande het leven en middelen der onderdanen in de volftrekte macht van den Czaar. De Ruffifche adel hadt eertyds meer vermogen dan tegenwoordig, terwyl in later tydt hunne macht grotelyks is befnoeit. Theodoor, broeder van Petrus den I, baande hier toe den weg, ontbiedende den adel van ganfch Moskovië aan 't hof, met bevel hunne fchriftelyke oirkonden, privilegien, enz. aan te tonen. Een ieder bragt derhalven zyne befte fchriften derwaarts; maar de Czaar, zonder de zelve in te zien, rolde ze zamen, en wierp ze in 't vuur, daar by voegende, dat voortaan de vryheden en privilegien van den adel alleen van de verdienften, en van de genade van den Czaar zouden afhangen. Daar is in 't ryk van Moskovië wel eene Raadsvergadering, die by gewigtige en plegtige gelegenheden zamenkomt; maar het is bekend, dat dit aanzienlyk collegie enkel en alleen naar 't goeddunken van den Czaar beftiert wordt. De hofftoet van den Czaar krielt van aanzienlyke heeren, onder welke de Knezen, of vorften den rang hebben, en tot de gewigtigfte bedieningen en gezantfchappen gebruikt worden. Eertyds waren de Bojaren ryks-Raden en prefidenten der hoge collegiën. Daar op volgden de Ocolnitzen, zynde leden van de regering, en hebbende kleine Waywoodfchappen onder zich. Daar na de Dumenoy Duorainy, anders Sinbojarsky genaamt. Deze zyn den kamerheeren aan andere hoven gelyk. Vervolgens de drie Dumenoy Diaki, of geheime rykskancelieren, die de ryksarchiven onder zich hadden, onder welke nochtans tegenwoordig eene grote verandering gemaakt is; immers deze tytel is ganfch in onbruik geraakt. Na de hofbedieningen volgen de zogenaamde Pricaffen, of kanceleryen hoedanige nog onlangs 33 in Moscou gevonden wierden; doch die federt in eene andere form gebragt zyn.

Zo ryk als Moskovië in waren en voordeelen der natuur is, zo groot gebrek lydt het aan gereed geldt, dat boven dien ook niet kan circuleren, maar van de bezitters op allerlei wyze wordt verborgen. Des niettegenftaande zyn de inkomften van den Czaar uitnemend groot, en byna onuitputtelyk. Deze beftaan in menfchen, jaargewas en geldt. De inkomften van geldt zyn of beftendig, of veranderlyk. Tot de eerfte behoren de inkomften der gemene goederen, enkel en alleen tot den hofftoet des Czaars gefchikt. Zommige begroten de zelve op 400000 ryksdaalders: doch deze rekening gaat niet vaft, nademaal de goederen zelf vele veranderingen onderworpen zyn. Een ieder boer moet jaarlyks in de rykskas eene zekere fchatting brengen, welke belafting van een ieder dorp, naar het getal der hoven, zo als de zelve geregiftreert zyn, worden ingemaant; hoewel deze inventariffen, of regifters niet in ftaat zyn om het bedrog geheel te verhoeden. Behalven deze gewone belaftingen moeten de genen, die ten platten lande wonen, voor hunne molens, vyvers, viffcheryen, byekorven, weiden, tuinen, badftoven, en anderszins, ook eene jaarlykfche fchatting betalen. De molens worden gefchat naar het gene jaarlyks in de zelve kan gemalen worden. Viffcheryen, vyvers, weilanden, tuinen, enz. hebben gene juifte taxatie, maar betalen het gene oudtyds naar de gefteldheit van tyden, en andere omftandigheden, van de zelve gevordert is. De provincie van Dorpt brengt volgens een gemaakt accoord 25000, die van Riga 600, die van Oefeel 9000, en die van Reval 15000 rubels op. De inwoonders van fteden en marktvlekken betalen behalven de gewoonlyke nog twee andere fchattingen, die naar den grondt en 't vermogen getaxeert worden. De eerfte beftaat in 5 kopekens, en wordt van alle burgers opgebragt, welker huizen op geen witten grondt ftaan; dat is op zulke plaatfen, die eertydts den edellieden, enz. hebben toebehoort. De twede wordt alleen van die genen betaalt, die koopmanfchap, ambachten, of andere burgerlyke nering dryven. Hier omtrent wordt eene evenmatige proportie gehouden: ook is de verdeeling in zekere claffen gefchied, volgens de welke zommige op een half kopeken, andere op een of twee kopekens tot op een roebel gefchat zyn. Deze belaftingen lopen zeer hoog; invoegen zommige, namentlyk die in de eerfte claffe behoren, het eene jaar door het ander gerekent, zonder den tol, wel vyf of zes honderd roebels betalen moeten. De geeftelykheit is van deze belafting niet vry; en wanneer Petrus de I nog ongelukkig tegen Zweden oorloogde, wierden den geeftelyken en kloofters de landgoederen ontnomen, en by de domeinen van den Czaar gevoegt; hoewel de zelve in den jare 1711 meeft alle wierden wedergegeven, behalven de patriarchale goederen, die de Czaar aan zich behieldt. De wereldlyke priefters worden meer dan andere burgers, naar mate hunner inkomften, met belaftingen gedrukt. Een farheer moet voor elk huis, ftaande onder zyne parochie, 6 kopekens geven, hoewel het hem nauwlyks zo veel opbrengt. Ook betalen ze de badftoven duurder dan andere onderdanen. Dit zyn de gewone belaftingen, die van zommigen dus tot eene fomme gebragt worden:

Gouvernement.	Steden.	Burgerhoven.	Boerehoven.	Inkomften
Moscou	39.	17301.	236672.	1149687 roebels.
Petersburg.	28.	8324.	132652.	408627.
Kiow	56.	1864.	25816.	114857.
Archangel.	20.	4302.	92298.	374276.
Riga.	17.	1771.	42555.	83039.
Azof.	17.	958.	40700.	154933.
Siberië.	30.	3740.	36154.	222080.
Cazan.	54.	2545.	20571.	344064.
Nizegoreb	10.	3694.	78562.	259581.
	271.	44499.	715980.	3111144.

De onzekere en buitengewone inkomften beftaan in de extraordinaire belaftingen, onder de welke de voornaamfte Tfchaprosniedengi genaamt wordt, en met der Franchen don gratuit, of vrywillige gift, overeenkomt. Deze belafting wordt by buitengewone voorvallen geëifcht. De inkomften van 't muntrecht, dat den Czaar alleen toekomt, bedraagt jaarlyks meer dan 200000 roebels. Eertyds hadden de fteden Novogrod en Pleskow de vryheit om geldt te flaan. Dog dit muntregt is hen ontnomen, en naar Moscou overgebragt, alwaar thans eene dubbele munt is. In de eene is tot hier toe niet als koper-, in de andere zilver-geldt geflagen. Voorts bezit de Czaar alleen het drank-recht in geheel Moskovië, behalven Ukranië en Lyflandt, verbiedende eenige binnenlandfche dranken te brouwen en te verkopen. De inkomften hier van belopen op een millioen jaarlyks. Dit voordeel zou nog groter zyn, ten ware luiden van aanzien de vryheit hadden, voor hunne provifie brandewyn naar Moscou en Petersburg te brengen; by welke gelegenheit veelzins gefmokkelt wordt. Ook ftaat het niemandt vry eenigen handel met Engelfchen, Cozakfchen, of inlandfchen tabak te dryven; zynde alleen een privilegie van den Czaar. Turkfche tabak en fnuiftabak mag vry ingevoert worden. Ook heeft de Czaar het monopolium der pot-afch, teer, enz. in 't byzonder van zoutmakeryen; van de welke eertyds een groot getal in Moskovië was, 't welk thans tot drie gebragt is. Deze zyn de zogenaamde Stragonoff-fche, in 't gouvernement van Cafan gelegen, en dus genaamt van Stragonoff, een ryk koopman in Moscou, die deze zoutmakery opgerecht heeft. De Siberifche zoutmakeryen worden flecht onderhouden, alwaar men niet meer kookt dan 'er in deze provincie en by de naburige Tartaren kan verkocht worden. De Bachmutifche zoutmakery legt aan de rivier Don, ftaande onmiddelyk onder de Tartaren; invoegen uit de zelve niet meer dan jaarlyks 30000 roebels in de fchatkift van den Czaar gebragt worden. Hoewel hier in by buiten twyfel bedrog gefchiedt. Het monopolium van alle Siberifche waren, onder de welke ook die gene, de welke uit China komen, getelt worden, is insgelyks zeer voordeelig. De voornaamfte handel beftaat in zwarte en andere Siberifche voffen, zabels, vraten, hermelynen, voffen, en andere diergelyke pelteryen, Chineefch goudt, vifchbeen, mamant-tanden, Chineefche ftoffen, enz. Eindelyk brengen de tollen ook niet weinig op. Men vindt in alle fteden van Moskovië tolhuizen, alwaar de waren, die of gekocht, of verkocht worden, moeten vertolt worden. Doch de grote tolhuizen zyn maar vyf, namentlyk te Archangel en te Petersburg, alwaar alle waren vertolt worden, die uit Pruiffen, Engelandt, Hollandt, Denemarken, Vrankryk, Hamburg, en andere zeefteden komen, of

of derwaarts gevoert worden. In Aſtrakan wordt de tol der Perſiaanſche, in Kiow der Turkſche waaren betaalt. Maar in Moscou moet alles andermaal op de beurze vertolt worden, het gene uit het gehele ryk derwaarts gebragt wordt.

De twede fonds der Czaarſche inkomſten beſtaat in proviant, die uit de dorpen voor het leger gelevert wordt. Maar aangezien de zelve niet dan zeer bezwaarlyk kon gelevert worden, beſloot men in plaats van granen hare waardy in de gemene lands kas te brengen. Hier omtrent wierdt naderhandt allerlei bedrog gepleegt, het welk echter door eene inquiſitie in den jare 1715 onderzocht en geſtraft wierdt. Tot de inkomſten van den Czaar behoren ook perſonen, die tot voordeel van den Czaar gelevert worden. De Kozakken in Ukranië hadden zich by hunne onderwerping onder de beſcherming van den Czaar verbonden 60000 man ruitery by het eerſte opontbodt te leveren. Maar aangezien men by de nieuwe Ruſſiſche krygsmacht deze ruitery niet zeer nodig heeft, heeft men dezen kryksdienſt liever in eene andere belaſting willen veranderen, hoewel men zulks tot hier toe nog niet heeft durven wagen. De Donſche Kozakken ſtaan ook onder 't gebiedt van den Czaar; maar men heeft ook nog niet raadzaam gevonden hen tot den oorlog te gebruiken. Een diergelyk ſoort van ſoldaten kan de Czaar van de Kalmukſche horden opontbieden; doch deze worden zelden gebruikt, om dat hen zekere ſubſidien moeten gegeven worden, die naar het oordeel van het Ruſſiſche miniſterie meer bedragen, dan de dienſt zelve. De landman in Moskovië moet allerlei handwerkslieden, als metſelaars, timmerluiden, en ſmids, leveren, en zo lang onderhouden, tot dat ze in dienſt van den Czaar treden, en maandelyks een roebel genieten. Deze menſchen worden gebruikt tot den veſtingbouw en andere werken; van hoedanige een genoegzaam getal moet gelevert worden. By den opbouw der veſting Taganerog zyn meer dan 300000 boeten omgekomen. Om nu de financien van den Czaar in een beter ſtaat te ſtellen, heeft men voor weinig jaren een financie-collegie opgerecht.

De ſtaat van oorlog is onder Petrus den I grotelyks verbetert. Het valt den Czaar niet moeielyk een talryk leger te velde te brengen. In vredestydt kan hy zeer gemakkelyk 100000 man op de been houden, die, des noodt zynde, wel haaſt kunnen verdubbelt worden. Eertyds beſtondt de grootſte ſterkte van het Ruſſiſche leger in de Strelitzen, die dikwils op 40000 man beliepen, vele privilegiën en vryheden hadden, en bekwaam waren om oproer te verwekken. Boven dien was 'er nog een ander ſoort van voetvolk, in plaats van musketten met bylen gewapent. De ruitery beſtondt grotendeels uit den adel, die naar vermogen hunner landgoederen met meer of minder knechten in 't veldt moeſten komen. Zy gebruikten boog, pyl en werpſpies. Doch deze wyze van oorlogen is onder den keizer Petrus den I vernietigt. Deze begeerde zyne oorlogszaken op den voet van andere vorſten in Europa te ſtellen. Tot dien einde gebruikte hy vele buitenlandſche, in 't byzonder Hoogduitſche officieren. Uit deze begon hy eerſt eene compagnie van 50 man op te rechten, buiten de minſte gemeenſchap met de Strelitzen. Hunne kleding en monteering was Duitſch. Hunne opper-en onderofficieren waren buitenlanders. En om dit nieuw geworven volkje aan te moedigen, maakte hy zelve zich eerſt onder de zelve tamboer, naderhandt tot onderofficier, en eindelyk tot kapitein; en trok dus, om een parade te maken, met zyne compagnie op. De Ruſſen meenden, dat de Czaar dit volk alleenlyk tot zyn vermaak hieldt. Doch dit kleine ligchaam wierdt door den tydt verſterkt; tot dat 'er een bataillon, naderhandt verſcheide regimenten van het zelve te voorſchyn kwamen, die eindelyk de Strelitzen onderdrukten. En uit dien hoofde hieldt de voorgemelde keizer zyne lyfwacht van 10000 man, als zynde het voornaamſte ſteunſel van zyn ryk, in eene zonderlinge achting. Op deze wyze heeft het Ruſſiſche leger allengskens eene ganſch andere gedaante ontfangen. Deze grote macht leeft onder eene geſtrenge krygstucht, en wordt ordentelyk gerecruteert, zonder grotekoſten van den Czaar. Eertyds geſchiedde het opontbodt van het krygsvolk zeer verward. Voor dat men te velde trok ontfingen de overſten eene lyſt uit de kancelary, in de welke de namen der dorpen, die de manſchap leveren moeſten, uitgedrukt waren. Maar hedendaags worden de recruten op het bevel van den ſenaat uit de gouvernementen genomen; en de gouverneurs maken een overſlag aangaande de boeren-hoven, die onder hun beſtier ſtaan. Gemeenlyk moeten 40 of 50, zomwylen ook 20 hoven, een man leveren. Het voetvolk der Ruſſen is zo goed als het beſte van Europa. En hoewel de ruitery niet dan uit mannen van aanzien beſtaat, valt 'er nochtans het een en het ander aan de zelve te beriſpen. Immers in Moskovië vindt men gene grote paarden, zo dat een Rus zyn paardt zelf wel onderhouden en oppaſſen wil.

Insgelyks is de zeemacht der Ruſſen thans zeer aanzienlyk, en is tot verwondering der wereldt in zo korten tydt door Petrus den I zo verre gebragt. De vloot wordt door de dagelykſch nieuw aangebouwde ſchepen vermeerdert.

In den jare 1718 beſtondt de zelve reets in 40 oorlogſchepen en 300 galeien. De ſcheepsbouw komt den Czaar ook niet zeer hoog te ſtaan, aangezien hy alle nodige materialen daar toe, zonder onderſcheidt, in zyn eigen landt heeft. Al het eikenhout, tot een oorlogſchip van 60 tot 70 ſtukken geſchut, wordt uit Caſan voor 12000 tot 14000 roebels gelevert. Het eenige gebrek by de vloot was in den beginne, dat de Moskoviſche matrozen nog niet geoeffent waren, en die van andere natiën niet talryk genoeg om het werk alleen waar te nemen, als 'er een zeegevecht voorviel; doch ſedert zyn ze bekwamer geworden.

De ridderordens waren eertyds in Moskovië ganſch onbekend. In den jare 1698 ſtichtte Petrus de I de ridderorde van St. Andries, verkiezende tot het ordensteken een Burgundiſch of zogenaamt Andries-kruis. Aan de eene zyde ſtaan deze woorden: *Petrus Alexiewitz, Poſſeſſor & Autocrator Ruſſiæ.* Dwars daar boven ſtondt de naam van den overleden Czarowitz, Alexius Petrowitz. De keizerin Catharina ſtichtte ter gedachteniſſe van het gene aan de Pruth tuſſchen den Czaar, haar gemaal, en de Turken was voorgevallen, eene orde, beſtaande uit een kruis, aan een wit lint hangende, met dit byſchrift: *Uit liefde en trouwe voor 't vaderlandt.*

Om nu van den Godsdienſt der Moskoviters te ſpreken. Dezelve waren eertyds, gelyk alle Noordſche volkeren, Heidenen. Zy wierden eerſt onder Wlodimir tot het Chriſtendom gebragt. Maar aangezien toen de ſcheuring tuſſchen de Ooſterſche en Weſterſche kerk reets geſchied was, voegden zich de Ruſſen by de Grieken, met welke zy grotendeels in lere en plegtigheden overeenkomen. Zy gebruiken geen inſtrumentaal-muzyk in hunne kerken; zy hebben ook gene ſtoelen, maar ſtaan of knielen. Voor de beelden ſlaan zy onophoudelyk een kruis, biddende het *Gospodin Pomilui*, dat is: „ Heere, ontfermt u", terwyl de prieſter de Miſſe leeſt. Het invoeren der beelden wordt Baſilides toegeſchreven; hoewel zommige Ruſſen den H. Damaſcenus voor den autheur houden. Zy geven aan den Zaligmaker de eerſte, aan de Moeder Maagdt de twede plaats. Daar na volgt het gehele heir der zogenaamde heiligen. In ieder voorval van noodt hebbenze een afzonderlyk patroon. Hoewel onder de laatſte regering de aanroeping der heiligen nevens den beeldendienſt grotendeeels verdwenen is: ook zyn de pelgrimadiën naar de overblyfſels der heiligen zeer vermindert: de vaſten wordt geſtreng by hen onderhouden. Maar Petrus de I, ziende, dat het volk daar door tot den arbeidt en oorlog onbekwaam wierdt gemaakt, heeft veel moeite genomen om zyne onderdanen van gedachten te doen veranderen. Hunne Godsdienſtplegtigheden zyn zeer menigvuldig. De Nieuwejaarsdag is een der grootſte feeſten by de Ruſſen. Petrus de I heeft ſedert de reductie van het patriarchaat begonnen in de kerk te zingen, en voor het altaar de Brieven van Paulus te lezen. De zogenaamde *Slawen* is ook nog in gebruik gebleven. Deze beſtaat in de navolgende plegtigheden. Twee Ruſſen gaan met eene zekere machine van yzer, en hebbende de gedaante van een keteltrom, vooruit. De ſtok, waar mede ze daar op ſlaan, is, om het geluit te doven, met linnen omwonden. Daar na volgt de Czaar met de ganſche geeſtelykheit; daar na de Kneſen en Bojaren. Dit ganſche geſelſchap zit op ſleden, en bezoekt alle de voornaamſten aan 't hof. Als ze in een huis komen, zingen ze het *Te Deum laudamus* in de Ruſſiſche tale. Daar na wenſchen ze den huisheer een gelukzalig nieuwejaar. Daar op komt de huisheer en beſchenkt den Czaar, als opperprieſter, met eene aanzienlyke nieuwjaars-gifte in geldt. Vervolgens worden alle deze gaſten aan tafel gezet, en met ſpyze en drank overvloedig onthaalt. Dus wordt ook het feeſt der zogenaamde Drie-koningen met zonderlinge plegtigheden geviert, en het water gewyd. Eertyds verſelde op dezen dag de Czaar den patriarch, dien hy op en van zyn paardt moeſt helpen. Doch Petrus de I heeft zulks afgeſchaft. Hoewel de Ruſſiſche kerk op hare eendragt roemt, en tot dien einde de onderlinge twiſten over het ſtuk van religie ſcherpelyk verboden zyn, zyn 'er nochtans ſecten onder de zelve; die der Roskolnikken munt onder andere uit, en wordt gezegt in den jare 1668 haren oorſpronk gehad te hebben. Deze hebben zich van de Ruſſiſche kerk geheel afgezondert, behalven dat ze van de zelve eenige kerkplegtigheden en onverſchillige dingen behouden hebben. Deze ſecte onthoudt zich in boſſchen en andere eenzame plaatſen. Die zich tot de zelve belyden, betalen wel hunne belaſtingen nevens andere onderdanen, doch weigeren eene gelyke gehoorzaamheit omtrent andere dingen. Men heeft wel getracht dit volk uit te roeien, doch zulks wierdt bevonden ondoenlyk te zyn: want al was het, dat eenige honderd in zekere naauwte of kerk waren gedreven, wilden ze zich nochtans niet overgeven, maar ſtaken zich liever met het gebouw in brandt; waarom Petrus de I gewilt heeft, men zou ze ongemoeit laten zo lang ze hunne dwalingen niet verder onder de Ruſſen kwamen te verbreiden.

Het kerkbeſtier beruſt alleen in het welgevallen van den Czaar, die zyne bevelen aan de geeſtelykheit geeft, en wetten voorſchryft. Tegenwoordig beſtiert de aartsbiſſchop van Reſan de Ruſſiſche kerk, zynde de exarch van den patriarchalen ſtoel. Eertyds wierdt de Ruſſiſche kerk van een patriarch geregeert, ſtaande onder den patriarch van Conſtantinopel, en wiens aanzien zeer groot was; doch Petrus de I heeft het voor onnodig gehouden deze aanzienlyke bediening te vervullen, oordeelende, dat de Ruſſiſche kerk wel zonder patriarch kon geregeert worden. Na den tegenwoordigen onderpatriarch volgen de Metropoliten, namentlyk van groot-Neugarde en Welcklicka, van Reſtow en Jaroslow, van Caſan en Wiatka, van Saski en Podon; vervolgens de aartsbiſſchoppen van Permia en Wologda, van Suſeall en Tarn, van Twer en Caſſin, van Siberië en Tobul, van Aſtrakan en Teeſi, van Pleskow, van Kiow en Czernichow. Deze laatſte heeft de vyf Griekſche biſſchoppen in Polen onder zich, als dien van Lemberg, Premislaw, Meislaw, Chelmy en Lacca. Daar zyn maar twee bisdommen in Moskovië, namentlyk van Colonma en Caſſi, en van Smolensko. Daar na volgen de Archimandriten en Igumenes, (abten en prioren) Popen en Protopopen (prieſters en aartsprieſters). In 't algemeen weet de Ruſſiſche geeſtelykheit van geen prediken; invoegen de gemeente ſlecht onderwezen en geſticht wordt. De Proto-

topopen en Popen moeten noodzakelyk getrouwt zyn; in 't tegendeel is het huwelyk den patriarch, metropoliten, aartsbisschoppen en bisschoppen scherp verboden, op verbeurte hunner bediening. Deze moeten derhalven zo ingetogen als broeders van eene zekere orde leven. Het is hen niet geoorlooft een ring aan den vinger, broeken en linnen hembden te dragen, maar zy moeten zich of met een wollen hembdt, of haairen zak behelpen, zonder op een zacht bedde te slapen, enz. De patriarch alleen vermag een hembdt van donker bruine stoffe te dragen. Hunne gewone kleding bestaat in een lange zwarte rok en mantel. Op hunne hoofden dragenze grote witte kappen, achter nederhangende. Deze hulsels zyn wel 3 ellen wyd. In 't openbaar verschynende, dragenze staven, by hen Posach genaamt, en boven ter lengte van een vinger gekromt. Een Pope vermag tot geen twede huwelyk te treden; maar het staat hem vry den geestelyken staat te verlaten. Geen patriarch, of aartsbisschop, heeft eenig gebiedt over kloosters van monniken, of nonnen, in Moskovië: want deze hebben hunne Archimandriten, Kilari en Igumeni, nevens een generaal-opziender van den Czaar over alle de kloosters gestelt. Deze leven meest naar den regel van S. Basilius, maar zommige naar dien van S. Antonius, zeer gestreng, eetende in hunne kloosters nooit vleesch, of versche visch, maar gedroogde of gezoute visch, honing, melk, kaas en tuinvruchten. Zy bidden een officie van 6 uuren lang, en onderhouden voorts hunne kloostergeloften. De nonnen dragen lange zwarte rokken, met wyde mouwen, omgorden zich met een gordel, en bedekken het hoofdt met zwarte, van de schouderen afhangende, wyde kappen. By den Godsdienst bedekkenze daarenboven hare aangezichten met een floers. Zy houden by dag en by nacht hare Horæ, of uuren, zingende in twee choren, naar de Russische noten, doch de welke zeer eenvoudig, en byna van eenen toon zyn.

De historie van het Moskovische of Russische ryk en natie te beschryven schynt wel bezwaarlyk, maar is niet ondoenlyk. De Russen zyn zo nalatig niet geweest in het aantekenen hunner oudheden, als men wel gemeent heeft. Verscheide voorname huizen der Russen hebben reets sedert eenige honderd jaren de voornaamste geschiedenissen der Czaren, met de welke zy vermaagschapt waren, te boek gestelt, en nagelaten. Het is maar jammer, dat de bezitters deze gedenkschriften onder hen houden, en weigeren in 't licht te geven.

De grootste onkunde vindt men in de geschiedenisse der oude tyden, van de welke het meerder gedeelte in fabelen bestaat. De oudste Jaarboeken dezer natie verhalen, dat dit wydluftig gebiedt voor de IX eeuwe in verscheide kleine heerschappyen is verdeelt geweest, en met de Waregi, zynde een volk, aan de Oostzee gelegen, in een gedurigen oorlog geweest. Men voegt daar by, dat een zeker verstandig burger van Neugard, genaamt Gostomissel, hadt voorgeslagen, dat men de voornoemde Waregi om 3 bekwame heeren uit vorstelyken stamme zou verzoeken, en die tot regenten over Moskovië verklaren. Deze drie worden by zommigen met namen genoemt, te weten *Rurich*, *Sinaus* en *Truwor*, die de Russische landen onder elkander hebben verdeelt, tot dat eindelyk Rurich na 't afsterven der twee andere ganfsch Moskovië erfde. De Griekfche gedenkschriften zeggen, dat de Russen omtrent dezen tydt sterke invallen in het Oostersche keizerryk hebben gedaan; voorts dat zommige onder hen tot Christus zyn bekeert, doch wel haast weder afgevallen. *Iger* was de opvolger van Rurich. Deze heeft zyne overwinningen tot aan Nikomedië en Heraclea uitgebreid; doch wierdt in den jare 950 na een ongelukkigen slag tegen Malditto, vorst der Drewlianen, op de vlucht gedood. Na des zelfs doodt regeerde zyne gemalin *Olha*, of *Olga*, als voogdesse van haren minderjarigen zoon *Swatislaw*. Deze vorstin gaf ook vele blyken van eene onverzaagde dapperheit. In den jare 941 behaalden de Grieken eene volkome overwinning op de Russische vloot. Toen trok Olga naar Constantinopel, liet zich dopen, en *Helena* noemen. In den jare 959 was S. *Adalbert* op de grenzen van Moskovië, zynde te Rome tot bisschop der Russen geordent; doch hy moest onverrechter zake te rug keren. Swatislau was een dapper soldaat, en leidde een streng leven, slapende doorgaans op de aarde, met een zadel onder zyn hoofdt. Hy overwon de Bulgaren tot aan den Donauw, sloeg de Griekfche keizeren Basilius en Constantinus. Doch wanneer hy van Constantinopel wederkeerde, wierdt hy van den vorst der Boncingers door list gedood, en van zyn bekkeneel een drinkbeker gemaakt. Hy hadt het ryk nog by zyn leven onder zyne drie zonen verdeelt; maar de derde, genaamt *Wlodomir*, hoewel buiten huwelyk geteelt, vereenigde in den jare 976 het ganfsche ryk wederom onder zyn gebiedt. Onder hem hebben de Russen eindelyk den Christelyken Godsdienst aangenomen, namentlyk in den jare 987, na dat alvorens Wlodomir de zuster der Griekfche keizers Basilius en Constantinus, genaamt Anna, ten huwelyk genomen hadt. Hy wierdt by den Doop *Basilius* genaamt, en is naderhandt onder de heiligen gestelt, wordende zyn dag den 15 July geviert. Na zyne doodt ontstonden 'er verscheide verdeelingen, die aanleiding tot grote wanorders en twist gaven. *Jaroslaus* vereenigde eindelyk in den jare 1033 alle provinciën met elkander, en noemde zich monarch van Moskovië. Doch na zyne doodt ontstondt 'er eene nieuwe verdeeling onder de vyf zonen van hem, welke gelegenheit de Polen en Tartaren tot hun voordeel gebruikten. Onderwylen verwekte deze en gene Russische prins ook een opstandt. In 't byzonder wierdt het koninkryk Halycz vermaard, in Zwart-Ruslandt gelegen, het welk gedurig door de Polen ontrust wierdt: want deze hebben zich na de doodt van koning Leo van het grootste deel dezes koninkryks verzekert. Doch de grootste verwarring wierdt door de Tartaren aangerecht, die in den jare 1224 ganfsch Moskovië overstroomden, verwoestende den hoofdsetel Wolodimeria, en de Russische regenten onder hun juk brengende. Deze wierden derhalven genoodzaakt hunne vorstendommen als leenmannen te bezitten. Byna 240 jaren bleef de natie in dien staat, tot den jare 1477. Gedurende dien tydt konden de Russen niets ondernemen. Vorst *Danilow* verplaatste in den jare 1500 zynen setel naar Moscou, welke stadt naderhandt aan de ganfsche natie den naam gegeven heeft. De Polen lieten ondertusschen niet na in dit troebel water te visschen, waar door de Russen verscheide landen ontnomen wierden. Dit duurde tot op *Johannes Basilides*, die den grondt tot de tegenwoordige wyduitgestrektheit van Moskovië gelegt heeft. Hy verzekerde zich van het vorstendom Twer, dat zyn afzonderlyken regent hadt, en, verjoeg vorst *Michiël*. Zyne twede gemalin was Sophia, de dochter van Thomas Paleologus, zoon van den keizer Emanuel, en, na dat zyn broeder Constantinus vermoord was, eenige erfgenaam van het Oostersche keizerryk, dat nochtans in de handen der Saracenen viel. Hier van daan is ook de dubbelde Roomsche adelaar, zynde sedert in 't Russische wapen gekomen, het welk voor dezen de ridder van St. Joris voerde. Deze Sophia bewoog haren gemaal het Tartaarsche juk af te schudden, gelyk de zelve niet alleen gelukkig deedt, maar bemachtigde ook de ryke koopstadt Novogrod, nam de Severische prinssen, die van Polen afvielen, onder zyne bescherming, stelde koningen te Casan aan, stichtte Ivanogrod in eenen zomer, nam den tytel aan van grootvorst van Wladomir, Moscou en Novogrod, en noemde zich heer en gebieder van alle Russen.

Na de doodt van Johannes in den jare 1505 overwon *Gabriël*, naderhandt *Basilius* genaamt, zyn stiefbroeder Demetrius, dien hy in de gevangenisse wierp, en zocht de veroveringen van zynen vader voort te zetten. Zyn eerste toeleg op Smolensko, die door Michiël Glinsky, een misnoegd Litthauwer, begunstigt wierdt, wierdt verydelt. In den jare 1509 veroverde hy Plesko, maakte met den keizer Maximiliaan een verbondt tegen Polen, nam Smolensko meer door geldt dan geweldt in, en bemachtigde de Noordsche provinciën Pelzora, Pagina, een gedeelte van Samojede, Vogulizia, Ugraja, Grusma, Obdora, Condora, Calama en Premskaw. Dus strekte hy zyne grenzen uit tot aan de Yszee, Nova Zembla, en de rivier Oby. Hy veroverde de stadt Pleskow, en ontrukte den Litthauwers de stadt en het vorstendom Smolensko. Zyn zoon, Johannes Basilides, veroverde het koninkryk Casan, en wierdt bezitter van Astrakan, aan de Kaspische zee gelegen. In Lyflandt waren de Russische wapenen ook voorspoedig; hoewel naderhandt alles weder verloren wierdt. Het leven van dezen monarch wordt van velen zeer hatelyk, en hy als een wrede dwingelandt beschreven; waar tegen anderen hunne aanmerkingen maken. Hy stierf in den jare 1584, nalatende een zoon, *Theodoor*, of *Fedor Iwanowitz*, die zeer eenvoudig was, na wiens doodt in den jare 1598 het Russische ryk gedurende een vyftigjarig tusschenryk door *Boris Gudenow*, en vier valsche *Demetriussen* jammerlyk geschokt wierdt. Dit namen de Polen en Zweden tot hun voordeel, en ontweldigden de Russen hunne twee beste vestingen, Smolensko en Neugard. Eindelyk wierden de Russen over hunne verdrukkinge verdrietig, en verkoren in den jare 1613 *Michiël Federowitz* tot hun grootvorst, die een prins uit het oude geslacht van Romanow was. Onder de oudste van dit huis was *Georgius Romanow*, een vermaard generaal. Deze teelde twee kinderen, een zoon, *Nikitz Romanow*, naderhandt gouverneur van Neugard, en eene dochter, *Anastasia*, eerste gemalin van den Czaar *Iwan Basilowitz* den II. De voornoemde Nikitz Romanow was de vader van *Fedor Nikitz*. Deze was in zyne jeugdt een goed soldaat; maar oud geworden zynde verkoos hy het geestelyk gewaadt, wierdt patriarch, en stierf in die waardigheit in den jare 1633. Hy teelde by zyne gemalinne *Michiël Federowitz*, die naderhandt den Russischen scepter zwaaide, en het ontruste ryk door zyne voorzichtigheit weder herstelde. Zyne voornaamste zorg liet hy over de vrede met zyne naburen gaan, latende de Smolensko en Czernichow aan Polen, Kexholm en Ingermanlandt aan Zweden. Zyne zachtmoedigheit en vredelievendheit wordt zeer geprezen. Hy stierf den 12 July des jaars 1645, oud 49 jaren, na dat hy 33 jaren geregeeert hadt. By zyne gemalinne Iconomasia teelde hy den 17 Maart des jaars 1630 *Alexius Michiëlowitz*, die zyn vader in de regering opvolgde, oud zynde 16 jaren. Hy gebruikte den raadt en de hulp van zyn opperhofmeester Boris Iwanowitz Morosow. Het begin zyner regering was zeer moeielyk door de onlusten, in Moscou, Neugard en Pleskow ontstaan: doch hy stilde de zelve gelukkig, en strafte de belhamels met de doodt. By gelegenheit, dat hy de Zaporowsche Kozakken onder zyne bescherming nam, wierdt hy in een oorlog met Polen ingewikkelt. De voornoemde Kozakken ruimden hem de stadt Mimerow en de Braslawische landstreek in: dus viel hy met 500000 man in Litthauwen, alwaar hy de grote koopstadt Poloczkow, de vesting Smolensko, Dombronna, Mohilow, Wilna, Witepsk, Kioff, en Bialoczerkiow, nevens vele andere steden, veroverde. Maar het geluk begon hem naderhandt den rug toe te keren: want de Kozakken wierden wispelturig, en stroopten in den jare 1660, nevens de Tartaren, door Moskovië, alles te vuur en te zwaardt verwoestende. Dit moedigde de Polen aan, die Litthauwen overstroomden; tot dat eindelyk in den jare 1667 een dertienjarige stilstandt wierdt gemaakt, waar by aan de Polen al het gene aan deze zyde van den Nieper gelegen is wedergegeven wierdt; maar Kiow, Smolensko, en Ukranië over den Nieper bleven aan de Russen. De Japorowsche eilanden wierden van beide in gemeenschap bezeten. Onderwylen hadden de Ko-

Kozakken Turkſche beſcherming aangenomen, maar wierden in den jare 1668, door den Czaar genoodzaakt hem zyne bedongene plaatſen over te geven. In den jare 1670 wierdt 'er met de Tartaren vrede gemaakt, die beloofden zich van alle ſtroperyen te onthouden; waar tegen hen een jaarlykſch geſchenk toegelegt wierdt. Stephanus Raczin, een Kozak, verwekte een gevaarlyken opſtandt, die nochtans met des zelfs doodt eindigde; en de koninkryken Caſan en Aſtracan, reets door hem verovert, wierden weder ingenomen. By zyne gemalinne Maria Ilyinishna teelde hy *Alexius Alexiowitz*, zynde een mededinger naar de Poolſche krone, toen de zelve van koning Caſimir nedergelegt wierdt. *Fedor Alexiewitz* kwam in den jare 1676 tot de regering, en behaalde in den jare 1677 naby Czenchim eene volkome overwinning op de Turken, die ten getale van 40000 man ſneuvelden. Hy verzekerde zich van Smolensko en Kiow, en ſtierf den 27 April des jaars 1682, wanneer de Ruſſiſche kroon kwam aan zyne twee broeders, *Iwan* en *Petrus Alexiewitz*, welke beide zes jaren lang zeer eendragtig regeerden: doch de eerſte, ziende zyne ligchaams zwakheit en onbekwaamheit, om den laſt der regering te dragen, deedt in den jare 1688 vrywillig afſtandt aan zyn broeder Petrus, en ſtierf in den jare 1696. Petrus, dus de regering alleen in handen hebbende, heeft die merkwaardige verandering daar in gemaakt, de welke onder zyn artykel wydlopig kan nagezien worden. Hy hadt zyne gemalin *Catharina* in den jare 1724 tot keizerinne doen kronen, en haar benoemt om hem na zyne doodt in de regering op te volgen. Dit geſchiedde in den volgenden jare 1725: doch hare regering was kort, want zy overleedt den 17 May des jaars 1727. *Petrus* de II, zoons zoon van Petrus den I, beklom na haar den keizerlyken troon van Ruslandt, voltooide vele heerlyke zaken en ſtichtingen, door zynen grootvader zo loffelyk begonnen, en beloofde veel goeds niet alleen aan zyn eigen ryk, maar ook aan geheel Europa; maar de doodt rukte hem weg in den bloem van zyne jaren, den 29 January des jaars 1730. Hy was ongetrouwt, zo dat de groten van het ryk, plegtiglyk byeen vergadert zynde, *Anna*, twede dochter van wylen den overleden Czaar *Iwan Alexiewitz*, en hertogin weduwe van Courlandt, tot keizerinne verkoren, de welke daar op bezit van 't ryk kwam nemen, en met de gewone plegtigheden wierdt ingehuldigt.

MOSES. Zie MOZES.

MOSKESTROOM, of MAALSTROOM, een beruchte draaikolk in den Noorder Oceaan, op de Weſtkuſt van Noorwegen. Men noemt hem doorgaans den navel van de zee, of de Noord-Charibdis. Eenigen zeggen, dat deze draaikolk zich veertig mylen uitſtrekt, maar Kircherus ſtelt hem op dertig mylen in den omtrek. Zes uuren heeft hy eene beweging, die naar beneden gaat, en alles met zich ſleept en inzwelgt, waar na hy een gelyken tydt alles wederom naar boven werpt met een vervaarlyk gedruis, 't geen men vele mylen ver, wanneer 'er een ſtille zee is, horen kan. Wanneer hy in zyne hevigſte beweging is, kan geen ſchip, in zynen omtrek gekomen, het gevaar van te vergaan ontvlieden: zelf geen walviſſchen kunnen 't ontzwemmen, wat krachten zy inſpannen, en hunne ligchamen worden in een ogenblik tegen de klippen verbryſelt, en dan weder naar boven geworpen, gelyk ook de ſchepen te beurt valt. *Herbinius de admirandis mundi cataractis.*

MOSKITEN zyn Amerikaanſche volkeren, bewoners van de kaap Gratia Dios, tuſſchen de kaap Honduras en Nicaragua. Deze gehele natie beſtaat maar uit omtrent 100 perſonen. Zy zyn groot, welgemaakt, tamelyk dik, ſterk en ſnel ter voet. Zy hebben lange aangezichten, zwart haair, taankoleurige en ruwe ligchamen. Zy zyn afgerecht in 't werpen van ſpieſſen, harpoenen, of aſſagajen, waar in zy van jongs af aan geoeffent worden, en leggen nooit hunne werppylen af, daar dagelyks hun gebruik van makende. Wanneer zy jong zynde dit leren, ſtaan twee kinderen een weinig van een, en werpen na elkanderen met ſtokies; ieder van hen houdt in de rechter handt een rysie, of ander ſtokie, waar mede zy het gene na hun geworpen wordt afkaatzen; dit gedurig doende maakt hen ouder wordende zeer behendig en moedig, dagende elkander dikwils uit, waar in zy dan tonen, dat zy zo wel met hunne rysjes zich weten te beſchermen, als met de ſpietzen te werpen. Zy hebben een uitnemend goed gezicht, en hunne voornaamſte bezigheit beſtaat in 't viſch vangen, het zy ſchilpadden, of zeekalveren. Hunne behendigheit maakt hen by hunne vyanden ontzagchelyk. Zy zyn vrienden van de Engelſchen, mogen de Franſchen niet lyden, en haten de Spanjaarden dodelyk. Zy hebben ook een ſoort van regering, maar erkennen den koning van Engelandt voor hunnen opperyorſt, verſtaan de Engelſche taal, en achten den gouverneur van Jamaica voor den grootſten vorſt van den aardbodem. Zy zyn dapper in den ſtrydt, zullen nooit de eerſte gaan lopen, maar zyn wel overtuigt, dat de blanken beter weten wanneer het ſtryden te pas komt. Zy hebben noch Godsdienſt, noch plegtigheden, noch bygeloof, altydt gereed zynde na te aapen 't geen zy de blanke menſchen zien doen. Echter hebben zy eene vrees voor den bozen geeſt, of den duivel, dien zy Walleſaw noemen. Zy zeggen, dat hy zomtyds aan eenige van hen verſchynt, die de Engelſchen hunne prieſters noemen, wanneer zy iets noodzakelyks aan hem te vragen hebben; maar de andere weten niet wat de duivel is, of hoe hy verſchynt; en geloven maar ſlechts wat deze hunne prieſters daar van vertellen. Zy hebben maar eene vrouwe, die zy niet dan door de doodt verlaten. Zy behelpen zich met kleine plantagien, die zy naar hunne zinlykheit uitkiezen, maar hebben anders landt in overvloedt; hunne woningen ſtaan meeſt aan de zee, of aan de rivieren, om dat zy grote liefhebbers van 't viſſchen zyn. Hunne kleding beſtaat ſlechts in een doek, dien zy om den middel vaſt maken, en hen tot op de knien hangt. Maar als zy met de Engelſchen iets te doen hebben, zyn zy gekleed als de Europeanen, en wanneer dit gedaan is, gaan zy weder als voren. *Dampiers Reize om de Weereldt.*

MOSQUEEN, dus worden de Mahomethaanſche kerken of gebedehuizen genaamt, van het Arabiſche woordt *Meſged*, 't welk een plaats, daar men bidt, betekent. Vele reizigers hebben van deze Mosqueën verſcheide verhalen gedaan, de welke omtrent hier op uitkomen. Namentlyk, dat de Mosqueën alle vierkant en van goede ſtenen gebouwt zyn. Aan den voornaamſten ingang vindt men een vierkante plaats, met witte marmerſtenen bevloerd, omringt van galleryen, welker daken door marmere zuilen onderſchraagt worden. Hier vindt men de baden, daar de Turken zich eerſt in waſſen, eer zy in de Mosqueé gaan, zelfs in het felſte van den winter. De muren zyn overal wit, behalven op eenige plaatſen, daar de naam Gods op geſchreven ſtaat. In ieder Mosqueé vindt men een groot getal lampen, tuſſchen de welke eenige kriſtallyne ringen, vogelſtruiseieren, of andere uit vremde landen gezondene zeldzaamheden hangen, het welk een ſchoon gezicht maakt, als de lampen branden. Ieder Mosqueé heeft zes hooge torens, die ieder drie bedekte ommegangen hebben, de een hoger dan de andere; de zelve zyn zo wel als de Mosqueé met loot belegt, verguld, en op allerlei wyzen verſiert. Zy noemen deze torens Minarets, en gebruiken in plaats van klokken eenige perſonen, die zy *Muezzins* noemen, de welke op deze torens voor 't uur van 't gebedt de Turken met luider ſtemme byeen roepen. De meeſte Mosqueën hebben naaſt zich een gaſthuis, daar alle reizende perſonen, van wat Godsdienſt zy ook zyn, drie dagen geherbergt en gevoed worden: ook heeft ieder Mosqueé een zekere plaats, die zy Torbé noemen, zynde het graf van den gene, die de zelve Mosqueé gebouwt heeft. Dit graf, of de tombe, is zes of zeven voet lang, met een groot fluweel of groen ſatyn kleedt overdekt, niet ongelyk de zwarte kleden, die over de kiſten hangen, als wy de lyken begraven. Aan weerzyden ſtaan twee brandende waskaarſſen; rondom dit graf zyn zitplaatſen, daar zich eenige perſonen op neder zetten om den Alcoran te lezen voor de ziele des overledene. 't Is ook niet geoorlooft met ſchoenen in de Mosqueën te treden, vermits de vloer overal met ſtoffen van allerlei zoorten bedekt is, waar op de menſchen knielen, of leggen, al na dat hun aandacht zulks vereiſcht. 't Is ook de vrouwen verboden daar binnen te treden, maar die moeten hunnen Godsdienſt plegen in de galleryen. Zy hebben noch altaren, noch beelden; als zy bidden, keren zy zich naar den kant van Meccha, alwaar het graf van Mahometh is. *Quiclet Vojage de Conſtantinople.*

MOSSALE, in 't Latyn *Moſola*, of *Moſella*, eene ſtadt in 't hertogdom van Parma, niet verre van den oorſpronk der rivier Parma, op de Florentynſche grenzen, gelegen op eenen berg, en des zelfs kaſteel plagt voor onverwinbaar gehouden te worden.

MOSSEILEMAH is de naam van een bedrieger, die zich ten tyde van Mahometh in de provincie Hagiar in 't Woeſt-Arabië opdeedt. Deze valſche propheet wiſt zich zo wel als een waar propheet te dragen, dat hy eene grote menigte aanhangelingen kreeg, die echter van langzamerhandt tot het wangevoelen van Mahometh overſloegen: want Mahometh was genoodzaakt dezen Moſſeilemah den oorlog aan te doen, en ſloeg zyne benden; doch dit belette niet, dat echter deze ſecte nog lang in Arabië plaats hadt, en aan de Kalifen Aboubekr en Omar veel werk verſchafte. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSSEL (DE) een buurt in het graafſchap Zutphen, niet verre van Etten gelegen.

MOSTA, of *Bruk*, in 't Latyn *Mutha*, is eene ſtadt in Bohemen, zes of zeven mylen van Leitomeritz gelegen, naar de Weſtzyde, aan de rivier Moſta, die zich gaat ontlaſten in de Elve. *Maty Dict.*

MOSTACFI BILLAH, XXII Kalif van 't ſtamhuis der Abaſſiden, de zoon van Moctafi, dien hy opvolgde. Hy wierdt op den troon gezet door Tozun, die over het Turkſche leger het gezag voerde, en volſtrekt meeſter was van het Kalifaat in 't 333 jaar van de Hegire, na dat deze Turk zyn vader hadt afgezet en de oogen uitgeſtoken. In 't volgende jaar ſtierf Tozun, en liet het gezag aan zynen luitenant, als beſtierder van 't ryk, Ben Schirzad, eenen anderen Turk, niet min wreed dan de voorgaande. De bewoners van Bagdad, niet langer dulden kunnende de geweldenaryen van dien wreden, beſloten zyn juk af te werpen, en een van de prinſſen van 't huis Bujah, die naderhandt Moéz Aldoulat genaamt wierdt, in te roepen. Deze Moéz Aldoulat bewoonde het landſchap Ahuaz, 't geen 't Babyloniſch Irak van Perſië ſcheidt, en liet zich niet lang bidden, maar trok met een groot leger voor Bagdad, daar Schirzad met de zynen hem niet verwachtten. Zy namen aanſtonts alle de vlucht, en Moſtacfi met hen. Maar deze Kalif verſtaan hebbende, dat Buida zich wel meeſter van de ſtadt gemaakt hadt, echter niemandt als de Turken eenig leedt aandeedt, ging te rug, begroette hem in Bagdad, en vereerde hem met den eernaam van *Moez Aldoulat*, 't welk betekent een, die den ſtaat verſterkt en bloeiende maakt. Hy deedt ook des zelfs broeders veel eer aan, gaf aan den oudſten, die zich meeſter van Perſië en des zelfs hoofdſtadt Sciras maakte, den tytel van *Amad*, of *Omad-Aldoulat*, 't welk betekent *de ſtut van den ſtaat*: en zynen tweden broeder, die in 't Perſiſch Irak, waar van de hoofdſtadt Ispahan was, heerſchte, dien van *Rokn Aldoulat*, 't geen zegt, *zuil van 't ryk*: en 't is onder deze tytelen dat de drie zonen van Bujah grote vorſten en aldus bygenaamt wierden. De Kalif Moſtacfi, die niet genoeg erkennen kon de grote dienſten, hem door Moez Aldoulat gedaan, dacht, dat hy hem tot zyn eige zekerheit moeſt opdragen de wacht buiten het paleis, en nadien hy hem hier door

een

een volstrekt gezag gaf niet alleen over zyne staten, maar ook over zyn persoon, beval hy, dat zyn naam in de gebeden genoemt zou worden na den zynen in de Mosqueën, en men sloeg zyn beeltenis ook nevens de zyne op de munt. Alle deze gunstbewyzingen en eertekenen behoorden Buide zeer aan hem verknocht te hebben, maar dit goed vertrouwen duurde tusschen hen niet lang: en 't was ook onmogelyk, dat deze twee prinssen in eene gelyke achtbaarheit lang konden blyven, des raakten zy nog in dat zelve jaar 334 overhoop, en Moéz Aldoulat eenig achterdocht krygende, dat Mostacfi hem zyne achtbaarheit wat zocht te besnoeien, nam hem in verzekering, liet hem de oogen uitsteken, na dat hy hem af, en in zyn plaats Mothi, zoon van Moctader, gestelt hadt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOSTADHAHER, of *Mostedhaher Ben Moctadhi*, XXVIII Kalif van 't huis der Abassiden, die in zyn vaders plaats in 't 485 jaar van de Hegire door de achtbaarheit van Barkiarok, zoon van Malekschah, Sultan van het stamhuis der Selgiuciden, die toen de machtigste vorst van Asië was, gestelt wierdt. Deze Sultan was meester van den Kalif en 't Kalifaat, maar hy overleden zynde, maakte zyn broeder Gaïah Eddin Mohammed zich meester van Bagdad en van alle de andere staten, die aan Malekschah, den II van dien naam, zoon van Barkiazok, zyn neef, hadden toebehoort, en liet den Kalif Mastadhaher in stilte leven, doch zonder achtbaarheit. Deze Sultan ook in den jare 511 overleden zynde, vondt Mahmoud, zyn zoon en opvolger, zegt men, in de schatkist van zyn broeder elf millioenen aan goude kronen, en aan huisſieraden en edele gesteentens de waarde van gelyke somme. Deze Sultan handelde zeer wel met den Kalif, die in 't volgende jaar overleedt, oud zynde 41 jaren en 6 maanden. Mostadhaher was een beminnaar van recht en gerechtigheit, een goed dichter en begunstiger van geleerde lieden. Men verhaalt niets van zyne krygsbedryven; want de Sultans der Selgiuciden hadden al de macht in hunne handen, en beheerschten het Kalifaat als meesters. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTADHEM, of *Mostâzem Billah, Ben Mostanser Billah*, XXXVII en laatste Kalif van 't stamhuis der Abassiden, die in Bagdad geheerscht hebben. Hy was de opvolger van zynen vader Mostanser in 't 640 jaar van de Hegire, en erkent voor de eenigste Kalif of vicaris van Mahometh en opperhoofdt van alle Musulmannen: want Adhed, de elfde en laatste der Kalifen van de Fathemiten in Egypten, was in den jare 567 overleden, onder de regering van Saladin; schoon 't waar was, dat 'er nog in 't Westen, dat is in Afrika en Spanje, eenige prinssen waren, die den tytel van Kalif droegen: maar die wierden voor gene vorsten van dat landt erkent, en Mostadhem al. Deze Kalif, den welken men telt den 37, was echter niet meer als de 24 of 25 afstammeling in eene rechte linie van Abbas. Hy was de rykste, machtigste en meest geachtste, maar met een ook de allerongelukkigste van de prinssen, uit dat stamhuis gesproten. In 't 642 jaar van de Hegire Nasser Eddin Ben Nafedh, de vizier van Mostadhem, gelyk hy ook die van zynen vader Mostanser geweest was, overleden zynde, gaf de Kalif deze waardigheit aan Moujad Eddin Alcami, en verwisselde aldus voor den allergetrouwsten den allertrouwloosten van alle zyne staatsdienaars: want het was deze vizier die t'eenemaal den Kalif, en 't Kalifaat ten val bragt. In 't 650 jaar van de Hegire ontstont 'er in Bagdad een grote twist tusschen de Sunniten en de Schiïten; deze twist veroorzaakte een gehelen opstandt. De Sunniten gingen onder de Mahomethanen voor de rechtgelovigste in die lere, en de Schiïten, aanhangelingen van Ali, wierden by hen als ketters gehouden. Deze twee secten verdeelden de gansche stadt, en maakten met anderen verbindtenissen. Aboubekr, niet kunnende dulden deze oproeren, verzekerde zich van de hoofden der aanhangelingen van Ali, of die der Schiïten, en wierp hen in de gevangenis; deze Aboubekr was de zoon van den Kalif, en een groot voorstander der Sunniten; in 't tegendeel de vizier een groot voorstander van de Schiïten. De vizier, horende wat Aboubekr gedaan hadt, besloot daar wraak van te nemen, smedende ter zelver tydt een aanslag om het gansche stamhuis der Abassiden te verdelgen, als oordelende het de oorzaak van deze vervolging. In 't volgende 651 jaar van de Hegire hadt Halagou, keizer der Mogollen, of Tartaren, een voornemen om zyne overwinningen naar 't Westen en Noorden uit te breiden, en Thracië, Ruslandt en Polen aan te tasten. Nassireddin, een zeer beroemd wiskunstenaar in 't Oosten, eenig misnoegen tegen den Kalif opgevat hebbende, vertrok uit Bagdad en ging by dien vorst, bewoog hem van voornemen te veranderen, en zich naar 't Zuiden te wenden. Holagou omhelsde zynen raadt, viel in de landen des Kalifs, na dat hy twee jaren lang dan herwaarts dan derwaarts getrokken was, in den jare 656, en trok naar Bagdad, welke stadt hem gezegt was zonder tegenweer te zyn. De vizier Mouiad Eddin ondertusschen van het voornemen des Tartars onderrecht zynde, bediende zich van die gelegenheit, om zynen meester en des zelfs stamhuis te verdelgen. Om dit werkstellig te maken riedt hy den Kalif zyne krygsbenden af te danken, in een tydt dat alle vorsten van het Mahomethaansch gevoelen in rust waren, en hy voor niemandt te duchten hadt: en wat de Tartaren belangde, hy zeide wel verzekert te zyn, dat zy het oog op 't Noorden hadden. Mostadhem, die zuinig was, hoorde met vermaak een raadt, waar door hy zyn geldt kon bewaren; maar die ongelukkige vorst vondt zich ontwapent in eenen tydt dat hy behoorde meer volk geworven te hebben: en nergens voor vrezende gaf hy zich over aan de wellusten en vermakelykheden. De vizier, daar de Kalif al zyn vertrouwen op stelde, om zyn verraadt zekerder te maken, verzondt alle de legerhoofden naar verre van Bagdad afgelegene plaatsen, en gaf met een aan Holagou kennis, dat hy nu maar naderen kon, en zich meester maken van de hoofdstadt Bagdad, en van den persoon des Kalifs. Deze Tartaar brak op van de stadt Hamadan, zonder dat men wist werwaarts hy gaan zou, en viel plotselyk in het Babylonisch Irak, daar Bagdad in gelegen was. Op deze tyding rieden de hovelingen van den Kalif hem zyne wellusten en genuchten te laten varen, en op zyne behoudenis te denken, maar de vizier verzekerde hem in 't tegendeel, dat hy van dien vorst geen onheil te verwachten hadt, en dat, zo de Mogollen en Tartaren al in de stadt Bagdad kwamen, de vrouwen en kinderen van die stadt alleen in staat waren om hen met stenen dood te gooien. De Kalif koesterde zich in die gedachten, tot dat hy verstondt, dat Holagou twee zyner legerhoofden met een talryk leger gezonden hadt om Bagdad te naderen; toen wierdt de Kalif wakker, en in weêrwil van zyn vizier zondt hy twee of drie zyner veldheeren aan 't hoofdt van 10000 man hen tegen. Het legertie van den Kalif ontmoette dat van de Mogollen, uitgestrekt leggende langs de Degiail, dat is de kleine Tigris, dat een arm van de grote is, die by de Arabieren Digelah genaamt wordt: hier geraakten zy hevig aan elkander, zonder dat een van beide de overwinning zich kon toeëigenen dien gehelen dag, maar de Mogollen werkten de volgende nacht om een van de dyken des Euphraats door te steken, waar door het heir des Kalifs, niet wel gelegert zynde, zich zodanig belemmert vondt met het water van die grote rivier, dat het buiten staat geraakte, en een gedeelte van zyne benden overstroomt wierdt, terwyl de Mogollen de overige door 't punt van 't lemmer joegen. Terwyl nu de troepen des Kalifs naar deze opgetogen waren, die den weg door de woestyne genomen hadden, trok Holagou van den anderen kant met het gros van zyn leger, en verscheen op 't onverwachtst voor de poorten van Bagdad. De belegering duurde twee gehele maanden: terwyl de Kalif twee maal in wanorder naauwlyks wist wat hy deedt, drukte Holagou de stadt nog meerder, en zy stondt op 't punt van te moeten bezwyken, toen de vizier Alcami, die huisselyke vyandt, veel gevaarlyker dan de Tartaren, te paardt met twee van zyne kinderen en een groot getal zyner vrienden uit de stadt trokken, naar de tent des Tartars Holagou, die hem zeer beleefd ontfing, maar de overige van zyn gezelschap, behalven de twee kinderen, gevangen liet zetten. Weinig tyds daar na deedt hy een algemenen storm op de stadt, die, geen wederstandt meer doen kunnende, bezwyken moest voor zyn macht. Holagou trok daar op met zyn volk zegepralende in de zelve, in de maandt van Sefer, het 656 jaar van de Hegire, 't welk naar der Christenen tydrekening het jaar 1258 is, en verwoestte alles te vuur en te zwaardt, gevende zyne Tartaren de vryheit van niets te verschonen, waar door zy een onnoemelyken rykdom roofden: want deze stadt was weleer de rykste en machtigste stadt van de gehele wereldt. De Kalif Mostadhem viel met een zyner kinderen in de handen van die barbaren, en men overwoog eenigen tydt wat men met hem doen zou; eindelyk besloot men hem in een weltoegebonden zak te binden, en langs de straten van de stadt te slepen, waar van hy binnen korten tydt stierf; zyn zoon, die van de twee nog overgebleven was, want de andere was reets gesneuvelt in 't dapper verdedigen van eene poort der stadt, wierdt mede omgebragt. Op deze rampzalige wyze eindigde het leven van den Kalif, den laatsten van de Musulmannen, en met hem het gehele Kalifschap, 't welk na de doodt van Mahometh begonnen was met den persoon van Aboubekr, en 't geen in het huis der Abassiden een reeks van 530 jaren geduurt hadt. Mostadhem stierf in den ouderdom van 46 jaren, na dat hy 28 jaren en eenige maanden geregeert hadt. Hy hadt geen opvolger, want, schoon eenige jaren na zyne doodt Bibars, Sultan der Mammelukken, in Egypten dit huis weder wilde oprechten, doende Mostanser, die voorgaf daar uit afkomstig te zyn, voor Kalif uitroepen, kreeg deze echter weinig aanhang. Schoon wel deze laatste Kalif van een klein oordeel was, en slecht van leven, wist hy gedurende zyne regering de achtbaarheit en grootschheit van zyne waardigheit zo wel te bewaren als een van zyne voorzaten, zo dat de grootste prinssen onder de Musulmannen met veel moeite by hem toegang konden krygen: en hy was trotsch op zyne rykdommen, die zyne voorvaderen hem nagelaten hadden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTADHI *Beemrillah Ben Mostanged Billah*, XXXIII Kalif van 't huis der Abassiden, volgde zyn vader Mostanged in het 566 jaar van de Hegire, en voor Christus geboorte 1170, in de regering. Men merkt ten opzicht van dit Kalifschap aan, dat hy de eenigste geweest is, die den naam van Hassan, na den oudsten zoon van Ali, die zo genaamt was, droeg, en zeer volmaakt de deugden van den eersten navolgde, in 't tonen van zyne milddadigheit, uitdeelende in weinig tyds de grote schatten, door zyne voorouderen vergadert. Cothbeddin Kimar, veldheer van 't leger des Kalifs, hadt zo veel gezag, dat hy zeer vele dingen zonder toestemming van Mostadhi uitvoerde. Deze vorst, die tot vizier een zeer bekwaam man Zebir Ben Atthar hadt, wiens raadgevingen hy doorgaans volgde, kantte zich zo veel hy kon tegen het gezag van Cothbeddin; maar de veldheer niet dulden kunnende de dwarsbomingen, hem van des viziers kant ontmoetende, zocht zich te verzekeren van zyn persoon, en liet zyn huis door krygsknechten omringen; doch de vizier, van zyn voornemen onderrecht zynde, week in 't paleis van den Kalif, en gaf zyn huis en goederen ten prooi der muitende soldaten. De veldheer, in zyn aanslag gemist hebbende, liet het hier niet by blyven, deedt zyne benden naar 't hof des Kalifs opbreken, dien hy geloofde wel haast te zullen vervaart maken, en hem den vizier te doen overgeven: maar Mostadhi, dit gerucht gehoort heb-

bende, verfcheen op een balkon van zyn paleis, en zeide tegen 't volk, dat daar by menigte oproeriger wyze voor byeen gekomen was: *Gy ziet genoegzaam, myne kinderen, den overlaſt van Kimar, en hoe hy het gezag, door my hem verleent, te buiten gaat, zyn plicht vergeet, en myne achtbaarheit durft honen, dies, om my te wreken en hem te ſtraffen, geve ik u over alle zyne goederen; gaat heen, neemt en behoudt de zelve, maar levert my hem levendig in handen.* Op 't horen van deze woorden liep het volk ylings van 't paleis naar 't huis van den veldheer, die met zyn krygsvolk in aantocht zynde wel haaſt met het zelve naar zyn huis keerde om zyne ſchatten te behoeden voor 't roven van 't volk; maar het getal van het gemeen was zo groot, en vermenigvuldigde binnen weinig tyds zodanig, dat zyn wederſtandt onnut was; zy vermeeſterden zyn hof, roofden zyne goederen, en hy was genoodzaakt een gat in de muur te doen breken, om zyn lyf te bergen: waar op hy ylings uit de ſtadt naar Moſul vluchtte, daar hy, weinig tyds vertoeft hebbende, ſtierf. Moſtadhi overleedt in 't 575 jaar der Hegire, na dat hy de kunſten en wetenſchappen hadt doen bloeien, en met veel rechtvaardigheit over zyne onderdanen 9 jaren en 10 maanden geheerſcht hadt. Het was onder dezen Kalif, dat het Kaliſſchap van de Fathemiten in Egypten een einde nam, wordende de gehele wettige achtbaarheit vereenigt in den perſoon van Moſtadhi; na dat de Sultan Noureddin en Saladin, zyn veldheer, zich hadden meeſter gemaakt van geheel Syrië en Egypten. In 't voorgemelde jaar wierdt Naſſer de opvolger van zynen vader Moſtadhi door den byſtandt van den vizier Zehireddin Ben Atthar, die echter voor zyne moeite ſlecht beloont wierdt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOSTAIN *Billah Ben Mohammed, Ben Môtaſſem Billah* was de XII Kalif van 't ſtamhuis der Abaſſiden, die in 't 249 jaar der Hegire aan de regering kwam, tot nadeel van Motaz, broeder van Montaſſer, een zoon van Motavakkel, die daar het recht toe hadt. Moſtain was niet meer als de kleinzoon van den Kalif Môtaſſem Billah, maar door de Turkſche factie, die toen de machtigſte was, en de party van Motaz geſlagen en t'eenemaal verſtrooit hadt, geraakte hy aan deze waardigheit. In den jare 250 muitte de ſtadt Coufah door 't aanhitzen van Jahia Ben Omar, prins van het geſlacht van Ali, waar by zich vele volkeren van het Arabiſch Irak voegden: doch deze oproeren wierden wel haaſt door de doodt van 't hoofdt der muitelingen geſtilt. In dat zelve jaar verwekte Aſſan Ben Jezid, een ander hoofdt van 't huis van Ali, met beter uitſlag in de provincie Thabareſtan een opſtandt: want hy bleef in deze provincie, die hy van het Kalifaat hadt afgeſcheurt, een reeks van 19 jaren meeſter, en liet de zelve na aan zynen broeder Mohammed Caſſin, die daar 18 jaren de vredige bezitting van behieldt. In 't 251 jaar van de Hegire de Kalif te Samarah, dat ook Sermenrai genaamt wordt, eene ſtadt, daar toen de Kalifen hun gewoon verblyf hielden, ſedert dat de Kalif Motaſſem het ryk onder de Turken, die genoegzaam meeſter over al waren, verdeelt hadt. Bagher, een van de opperhoofden der Turken, hadt iets tegen een ander legerhoofdt van dat volk, Vaſſif genaamt, die van den Kalif begunſtigt wierdt, vervolgde hem tot in die ſtadt, en vergramt zynde, dat de Kalif zich daar mede bemoeide, en hem nadeelig was, verzamelde hy zyne vrienden, ten einde zich van Vaſſif te wreken, den Kalif af en eenen anderen in zyn plaats te zetten, die hem gunſtiger zou zyn. De Kalif, hebbende deze zamenzwering ontdekt, liet Bagher in 't vorſtelyk paleis vaſthouden; het welk ter ooren gekomen zynde van de Turken, die hem aanhingen, hen aanſtonts de wapenen deedt opnemen om hun hoofdt te verloſſen. De Kalif, verlegen wordende, hieldt raadt met Vaſſif en Buda, andere legerhoofden, die, genegen zynde om Bagher te verdelgen, hem rieden Bagher het leven te benemen, zeggende, dat dan de overigen wel haaſt zouden in ruſt wederkeren: maar toen de Turken hoorden, dat hun hoofdman was om hals gebragt, vielen zy met meer woede aan, beroofden de ſtadt, en dreigden het vorſtelyk paleis door 't vuur te willen verteren, indien men hen Vaſſif en Buda, als raadgevers van dien moordt, niet overleverde. Vaſſif en Buda, zich tot het uiterſte gebragt ziende, vonden geen beter raadt dan met Moſtain naar Bagdad te vlieden. Zo haaſt de oproerigen verſtonden, dat men den Kalif hadt gelicht, hielden zy op van meer geweldt te plegen, en zonden aanſtonts hem eenige voorname heeren onder hen na, met verzoek de Kalif wilde weder naar Samarah keren. Mohammed, zoon van Abdallah, toen ſtedehouder van Bagdad, was blyde den Kalif in zyne handen te zien; ontfing derhalven de afgezondenen zeer ſlecht, en deedt hen vertrekken zonder den Kalif te mogen ſpreken. De Turken, hier over vergramt, namen de wapenen op, zetten uit hun eigen gezag Moſtain af, en ſtelden Motaz, broeder van Montaſſer, daar hier voor van geſproken is, op den troon. Motaz liet hier op zyne krygsmacht vermeerderen, zondt zynen broeder Mouaffec aan 't hoofdt van een machtig heir naar Bagdad, om Moſtain en alle zyne aanhangelingen te belegeren. Moſtain, zeer verlegen wordende, wiſt niet wat te doen, terwyl de Turken van zyn aanhang voor zich zelve zorgden, en een verdrag met den nieuwen Kalif, zonder Moſtain daar mede in te begrypen, ſloten; de ſtedehouder van de ſtadt ſchreef zelf aan Motaz, dat zo hy hem wilde, in zyn ampt laten van ſtedehouder, hy voor de bewaring van Moſtain zou inſtaan, dat die hem voortaan geen nadeel zou doen. Dus wierdt deze prins gedwongen van zyn ryksgezag afſtandt te doen in 't 252 jaar der Hegire, en zich te vergenoegen met een ſtil leven te lyden in een voortreffelyk paleis, 't geen Haſſan Ben Sohal te Bagdad hadt doen bouwen, en hem ten verblyf gegeven wierdt. Motaz liet echter hem door zyn volk wel gade ſlaan, maar oordelende, dat hy hem hier nog eenig onheil zou kunnen berokkenen, liet hy hem te Samarah brengen, daar hy hem aan den vizier Said te bewaren gaf; maar deze maakte hem haaſt van kant, na dat deze prins maar drie jaren en negen maanden geregeert hadt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTAIN *Billah*, een andere Kalif, die zich uitgaf voor een afſtammeling van 't huis der Abaſſiden, en door de Mammelukken in Egypten tot deze waardigheit verheven wierdt in 't 815 jaar van de Hegire; maar hy bekleedde de zelve, noch den naam van Sultan, hem door de Circaſſiërs ter zelver tydt opgedragen, niet langer dan 6 of 7 maanden, wordende door de zelve Circaſſiërs weder onttroont. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTALI, Kalif der Fathemiten in Egypten, die na zynen vader Moſtanſer Billah in 't 488 jaar der Hegire de regering aanvaardde, en tot den jare 495 de zelve behieldt. De ſterrekundigen van zynen tydt voorzeiden een algemenen zondvloedt; maar daar geſchiedde niet dan eene ſnelle overſtroming tot digt by Mecca. Na de doodt van dezen Kalif, die niet als een jonger zoon naliet, maakte zich Berar, zyn broeder, meeſter van de ſtadt Alexandrië, daar hy zich voor Kalif liet uitroepen onder den naam van Moſtafa Ledinillah. Maar Afhdal, veldheer der legers in Egypten, ſloeg hem wel haaſt, en liet Ali Abeul Manſor, zoon van Moſtali, vyf jaren oud zynde, voor Kalif uitroepen en erkennen. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOSTANGED *Billah*, XXXII Kalif van 't huis der Abaſſiden, navolger van zynen vader Moctafi, die hem voor zyn eenigſte erfgenaam in 't 555 jaar der Hegire verklaart hadt. Abou Ali, zyn broeder, wilde hem aanſtonts afzetten, en ſtondt hem zelf naar 't leven, hebbende ten dien einde opgemaakt de vrouwen van 't vorſtelyk paleis; maar Moſtanged, hier van gewaarſchouwt, liet zynen broeder en moeder, die mede aan de zamenzwering vaſt waren, gevangen nemen, en de vrouwen, die het gruwelſtuk zouden uitgevoert hebben, in den Tigris werpen. Deze Kalif was zulk een voorſtander van de gerechtigheit, dat hy, hebbende een laſteraar in de gevangenis doen werpen, en door een van zyne ryksgroten hem geboden wordende voor des zelfs verloſſing twee duizend goude kronen, hem antwoordde: *Maak dat ik noch zodanig een kwaadſprekend man als dezen in handen kryg, en ik zal 'er u tien duizend kronen voor tellen, want ik heen myn ryk te zuiveren van die peſten.* Moſtanged ſtierf in 't 566 jaar der Hegire, na dat hy tien jaren en een maandt geregeert hadt, en kreeg tot navolger Moſtadhi Billah zynen zoon. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTANSER *Billah*, XXXVI Kalif van 't huis der Abaſſiden, was de zoon van Dhaher, zyn voorganger, en klom ten troon in 't 623 jaar der Hegire. Hy overtrof zyne voorzaten in zachtmoedigheit en milddadigheit, liet vele openbare gebouwen tot gemak zyner onderzaten ſtichten, en onder andere een berucht collegie, 't welk naar zynen naam *Madraſah al Moſtanſeria* genaamt wierdt, daar in men eene fraaie gallery en vertrekken als ſcholen vondt, daar hy dagelykſch verſcheen om te zien wat 'er omging, en dikwils heimelyk de twiſtredenen der leeraars en hunne leerlingen aanhoorde. In de maandt van Ramadan, wanneer hunne vaſten op handen is, en waar in des nachts voor die alleen aan de Muſulmannen geoorlooft is te eeten en te drinken, liet hy door de ganſche ſtadt Bagdad een groot getal tafels, rykelyk voorzien van alles, voor het volk toebereiden. Het was onder het Kaliſſchap van dezen Moſtanſer, dat de Mogollen vielen in de provinciën der Muſulmannen, en 't was 16 jaren na zyne doodt, die voorviel in 't 640 jaar der Hegire, het 51 van zynen ouderdom, dat zy de ſtadt Bagdad onder de regering van zynen ongelukkigen zoon Moſtadhem innamen. *Herbelot.*

MOSTANSER *Billah* is de bynaam, dien *Ahmed Ben Dhaher* aannam, toen hy Kalif van Egypten door de Mammelukken gemaakt wierdt. Eenige Arabieren, hebbende hem naar Cairo, in 't 659 jaar der Hegire, en dat van J. C. 1260, gebragt, riepen hem daar voor Kalif uit. Zyn naam was Ahmed, en men gaf voor, dat hy een natuurlyke, maar met een gewettigde zoon was van Dhaher Ben Naſſer, den zoon van Moſtadhem, en dat hy zich gelukkig gered hadt uit het gevaar, toen Bagdad door de Tartaren wierdt ingenomen. Bibars, bygenaamt Al Malek Al Dhaher, IV Sultan van het eerſte ſtamhuis der Mammelukken in Egypten, beriep eene algemene vergadering op de wyze van een concilie van alle de Imans en leeraars van Mahomeths wetten, zo wel uit Syrië, als Egypten, om over den ſtaat en perſoon van dezen Ahmed te beraadſlagen. Hy was bruin van aangezicht, en hadt in zyne uiterlykheden geen gelykenis naar 't bloedt der Abaſſiden. Deze grote vergadering, na alle getuigen wel onderzocht, en zorgvuldig gade geſlagen te hebben op de omſtandigheden van zyne familie, verklaarde nochtans onder de achtbaarheit van Bahars, dat Ahmed door zyne geboorte en door de doodt van Moſtadhem de wettige en ware Kalif der Muſulmannen was, en gaf hem den bynaam van *Moſtanſer Billah*, 't welk betekent een, die zyn hulp van Godt verwacht. De Sultan Bibars was de eerſte, die hem hulde deedt, en hem aanſtonts naar zyne waardigheit uitruſte, gevende hem een prachtig paleis en gevolg, 't geen hem meer dan een millioen goude kronen koſtte. Maar het gemene volk, dat door deze grote onkoſten meer ſchatting moeſt opbrengen, noemde dezen nieuwen Kalif *Al Zerabini*, dat is de Kalif van goude kronen. Moſtanſer Billah, dus wel uitgedoſcht, wierdt voor den eerſten Kalif erkent van 't twede ſtamhuis der Abaſſiden, en de Sultan Bibars voerde hem met zich in eene onderneming in Syrië, doende hem van een iegelyk erkennen voor volſtrekt hogeprieſter van alle de Muſulmannen. Hy nam zelf voor hem weder in Bagdad op den troon te

te zetten van zyne voorvaderen; ten dien einde gaf hy hem met een van zyne veldheeren een machtig leger, waar mede hy werkelyk naar Bagdad optrok, maar de Tartaren, hier van verstendigt, sneden hem den weg af, sloegen hem dood benevens vele der zynen, en roofden al wat zy in 't leger vonden. Echter ontbraken 'er gene navolgers van dezen Kalif in Egypten, maar zy deden niet als eenige geestelyke oeffeningen omtrent den Mahomethaanschen Godsdienst, zonder eenig tydelyk gezag te mogen voeren, en de Mammelukken verkozen en handelden met hen naar hun eigen welgevallen. De laatste van zyne navolgers was Motavakkel, die door Selim den I, Turksch keizer, in Egypten gevonden wierdt, toen hy dat ryk onder zyne gehoorzaamheit bragt, en die hem naar Constantinopel voerde. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOSTANSER *Billah Abou Temim Al Fathemi*, V Kalif van het stamhuis der Fathemiten in Egypten, was de navolger van zynen vader Dhaher, toen hy maar 9 jaren oud was, in 't 427 jaar der Hegire, en regeerde 60 jaren met eene ongemene gematigdheit en voorzichtigheit, waar door hy vele zamenzweringen tegen hem verydelde. Deze Kalif was een goed dichter, en liet zyne heerschappy na aan zynen zoon Ahmed Aboul Cassem, bygenaamt Mostali, in 't 487 jaar der Hegire. *Herbelot.*

MOSTAR, in 't Latyn *Mostaria*, eene stadt van Herzegovina, in Dalmatië, aan de rivier Narenta, twaalf mylen boven de stadt, alzo genaamt. Zy behoort tegenwoordig aan de Turken, en eenige landbeschryvers nemen haar voor 't oude Saloniana van Ptolemæus. *Maty Dict.*

MOSTARSCHED *Billah Ben Mostedhaher Billah*, XXIX Kalif van 't huis der Abassiden, opvolger van zyn vader Mostedhaher in 't 512 jaar der Hegire. Aboul Hassan, zyn broeder, stondt tegen hem op, maakte zich van de voorname vesting Vasseth, aan den Tigris gebouwt, meester, en nam den tytel aan van Kalif. De regering van dezen nieuwen Kalif duurde niet zeer lang; want Dobais Ben Sadehah, stedehonder van dat landt voor Mostarsched, sloeg Aboul, en zondt hem gevangen naar zynen broeder, die hem edelmoedig het leven en de vryheit schonk. Hy stilde ook gelukkig verscheide andere onlusten, die deze zelve Dabais tegen hem veroorzaakt hadt. In 't 526 jaar der Hegire wierdt na de doodt van Mahmoud des zelfs broeder Massoud tot Sultan verheven, en het was eene gewoonte, dat men in de mosqueën den naam des Sultans in opentlyke gebeden benevens dien van den Kalif noemde, maar deze Kalif, door zyne hovelingen opgemaakt, verboodt, dat men dien van Massoud niet gebruiken zou, schoon zulks al tot den jare 529 gedaan was. De Sultan, hier over vergramt, trok op, sloeg de krygsmacht van den Kalif, maakte zich meester van Bagdad en van zyn persoon, en voerde hem tot in de provincie van Aderbigian, echter handelde hy hem zeer edelmoedig, en beloofde hem voor eenig losgeldt weder naar Bagdad te zullen zenden. Maar eenige moordenaars vermoordden hem in zyne tent, en men geloofde, dat deze moordt bestelt was door Massoud. Deze Kalif was zeer welsprekend, en stierf in zyn 43 jaar, na dat hy 17 jaren en een half geregeert hadt, nalatende zynen zoon Raschéd Billah tot opvolger. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOSTIERS, (ANSELMUS VAN) een goed sterrekundige en dichter, was geboren te Avignon, en wist zich aan 't hof van Robert, bygenaamt de Goede en Wyze, koning van Napels, grave van Provence, enz. zeer aangenaam te maken door zyne verdiensten. Deze gunst maakte hem niet verwaand, noch trotsch, maar in 't tegendeel was en bleef hy steets zeer eerbiedig en beleefd, makende alle hovelingen tot zyne vrienden. Men zegt, dat hy, hebbende de noodlotsschikking van het koninklyke huis onderzocht, aan Robert voorzeide op wat tydt zyn zoon Karel, hertog van Kalabrië, sterven zou; dit viel zo uit op den 10 November des jaars 1328. Anselmus voorzag ook het ongelukkig einde van de koninginne Johanna de I, dochter van den gemelden Karel, en kleindochter van Robert, de welke stierf in den jare 1343. Anselmus trok naar Avignon, daar de koning hem eene bediening gegeven hadt. Hy hadt kinderen van verstandt en goede hoedanigheden, en stierf in den jare 1348, toen de gemelde koningin Johanna aan paus Clemens den VI de stadt Avignon geschonken hadt. Petrarcha hadt hem aan 't hof van Robert gekend, en misschien spreekt hy van hem in zyne vaarzen, die op Anselmus Faidit gemaakt zyn. *Nostradamus Vies des Poët. Prov. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

MOSTY, een steedtie in 't Poolsch Ruslandt, aan het riviertie Rotno, in 't Palatynschap Belczo, vier mylen Zuidwaarts van de stadt van dien name. *Maty Dict.*

MOSUL, in 't Latyn *Mausilium*, *Mausilum*, *Nova Ninus*, of *Ninive*, eene grote stadt in de Asiatische provincie Diarbek, aan den vloedt Tigris, toebehorende de Turken. Men zegt, dat zy ten minste zo groot en welbebouwt als Lion in Vrankryk, daarenboven zeer volk-en koopryk is. Behalven vele Turksche mosqueën vindt men daar 12 Christen kerken. Het gemeenste gevoelen is, dat zy op de grondvesten van 't oude Ninive gebouwt is, waar van men nog eenige overblyffelen aan de overzyde van de Tygris, tegen over Mosul, vindt. Het landschap, of 't Beglerbegschap van Mosul, is eene van de Asiaansche provinciën onder het landt Diarbekir, in Turkyë. Het legt tusschen de provinciën Diarbekir, Rika, Bagdad en Schereful. De voornaamste steden, daar onder behorende, zyn Mosul, Teskrit en Zerbit.

In het Oost-Indische koninkryk Cochinchina zegt men dat eene stadt van gelyken naam legt, en in de zelve zou een setel voor afzonderlyke patriarchen zyn. Maar anderen geloven veel waarschynlyker, dat 'er in de eerstgemelde stadt Mosul een patriarch geweest is. *Buddeus. Maty.*

MOSYNIERS, of MOSYNOCCIENSEN. Dus noemt men eenige berglieden, die hunne woonplaatsen hebben op bomen, of eenige houte torens omtrent den Pontus Euxinus, of Zwarte zee. Hunne gewoonten zyn zeer strydig met die van andere natiën, want zy doen in 't openbaar alles wat anderen in hunne huizen zeer verborgen doen, en in 't tegendeel al wat by ons opentlyk gedaan wordt, doen zy afzonderlyk en bedekt. Zy zonderen zelfs niet uit de vleesschelyke vermenging. Hun allerhoogste houte toren strekt ten verblyfplaats van hunnen koning, een zeer ellendig vorst; want hy is verplicht alle verschillen, onder hen ontstaan, als rechter te beslissen; wyst hy nu eens een kwaad vonnis, of tegen hun zin, dan zetten zy hem aanstonts gevangen, en laten hem van honger sterven. Deze koning wierdt onder hen gekozen, waar op zy hem aanstonts aan de handen met een keten sluiten, en door een wacht, die zy hem geven, laten zy hem bewaren, als of hy hun gevangen of slaaf was. Hun voedsel bestaat in akers van de bomen, of vleesch van wild gedierte. Zy zyn afgerecht om de reizigers allerlei lagen te leggen, en behandelen de vremdelingen zeer kwalyk: beschilderen ook hun gehele ligchaam met eenige tekenen. Zie Xenophon in 't vyfde boek van de onderneming des jongen Cyrus, waar in hy eene brede beschryving geeft van hunne wyze van wapenen en voedsel, en zegt, dat zy, alleen zynde, spreken, lagchen en dansen, als of zy in een vol gezelschap waren. Zie verder *Apollonius. Pomponius Mela. Strabo. Bayle Dict. Crit.*

MOTADHED *Billah Ben Mouaffec*, XVI Kalif van het huis der Abassiden, was de zoon van Mouaffec, die geen Kalif geweest is, maar genoegzaam volstrekt heerschte onder zynen broeder Mottamed Billah. Motadhed wierdt de opvolger van dezen Mottamed, zynen oom, in 't 279 jaar der Hegire, tot nadeel van eenen zoon, dien deze Mottamed verstoken hadt van 't recht der opvolging, 't geen hem toekwam, en doorgaans gebruikelyk was. Men zegt, dat Motadhem in een droom Ali zag, die hem aanbeval de kinderen van zyn nageslacht wel te behandelen, wanneer hy eens zou Kalif geworden zyn. Dit bevel heeft hy ook getrouwelyk nagekomen gedurende zyn regering, want hy overlaadde hen met allerlei weldaden en goedgunstigheden. Men zegt ook, dat hem dikwils een spook onder verscheide gedaanten verscheen, en deze goede Kalif was een reutelaar en dromer. Hy hadt eenige oorlogen met de Carmathen, die onder zyne regering vele invallen deden, en stroperyen aanrechtten in Arabië en Chaldea. Deze Kalif stierf in 't 289 jaar der Hegire, na dat hy eerst het volk door eenen eedt verplicht hadt om zynen zoon Moctafi tot zyn opvolger te zullen verkiezen. Hy leefde 49 jaren, en regeerde 9 jaren en 9 maanden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOTAKI *Billah Ben Moctader Billah*, XXI Kalif van 't huis der Abassiden, was de opvolger van zynen broeder Radhi Billah in 't 329 jaar der Hegire. Aldallah al Baridi, vorst van de stadt Bassorah en hare onderhorige landen, die het ampt van opperveldheer over de legers van den Kalif vruchteloos begeert hadt, trok met zyne byeen geraapte krygsmacht voor Bagdad, en de Kalif, zich daar niet zeker oordeelende, week naar Mosul, om zich van de hulp der vorsten van 't huis Hamadan te bedienen, die daar heerschten, en zeer machtig waren. Deze vorsten waren twee gebroeders, Nasser Aldoulat en Seif Aldoulat, en namen den Kalif onder hunne bescherming, geleidden hem met een talryk leger naar Bagdad, in weêrwil van den tegenstandt zyner vyanden. Baridi verwachtte hen niet, maar week met zyne benden naar Vassethe, en na eenige nederlagen was hy gedwongen die plaats in te ruimen, en verder op te trekken. Motaki, de Turksche krygsmacht nog vaster aan zyn belang willende binden, verhief in 't 331 jaar der Hegire Tozun, nabloedverwant van Jakhem, die te voren oppergezaghebber van de krygsmacht des Kalifs was, en in hunne taal *Emir Al Omera* genaamt wordt, tot die waardigheit, zo dat alle hoop van Baridi, die daar zo naar getracht hadt, daar door verydelt wierdt. Echter geraakte in 't volgende jaar de Kalif met Tozun in onlust, en hy hem willende van zyn ampt beroven, 't geen hy hem gegeven hadt, wierdt deze Turk daar over zo vertoornt, dat de Kalif genoodzaakt wierdt Bagdad te verlaten, en naar Syrië te wyken, om by Akhschid, die zo wel meester van die landstreek als van geheel Egypten was, hulp te zoeken. Hy was reets tot aan de stadt Rakah in Mesopotamië genadert, toen hy, zonder naar de hulp, hem door Akhschid beloost, te wachten, van voornemen veranderde, en een legerhoofdt zondt naar Tozun om met hem over een verdrag te handelen. Tozun omhelsde zyne aanbieding, en beloofde in de tegenwoordigheit van de voornaamste mannen der regering van Bagdad, dat hy hem alle eer en achting, die ooit aan eenig Kalif gegeven was, zou bewyzen, zonder ooit iets tegen zyn persoon te zullen ondernemen; zelf liet hy een geschrift tekenen van de voornaamste wetgeleerden, die tot getuigen strekten dat hy zulks bezworen hadt, 't welk hy den Kalif toezondt. Deze vorst, steunende op die beloften, ging derwaarts in weêrwil van den raadt van alle zyne vrienden. Maar Tozun oordeelde het met zyn belang niet overeen te komen die lang te houden, altydt hy zette in 't 333 jaar der Hegire Motaki af, en stelde Abdallah Aboud Cassem, zoon van Moctafi, de welke een eigen neef was van den Kalif, in zyn plaats. Dus wierdt Motaki van zyne waardigheit, die hy maar 3 jaren en elf maanden bekleed hadt, berooft, en zyn navolger liet hem de oogen uitsteken, waar na hy nog 25 jaren geleeft heeft. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOTAMET *A-lallah Ben Motavakkel Billah*, XV Kalif van het

het huis der Abaſſiden. Hy was niet geroepen, noch voorgeſchikt tot het Kaliffchap door zyn vader, gelyk zyne drie broeders Montaſſer, Motaz en Mouiad, waar van de twee eerſte regeerden, evenwel kreeg hy zyn deel na de afzetting van Motadui, zyn voorganger, 't welk in 't 256 jaar der Hegire gebeurde. Deze Kalif hadt nog een anderen broeder, Mouaffec genaamt, die het gezag zo volſtrekt voerde, dat hy genoegzaam meeſter van den Kalif was, en die zyn eigen zoon tot nadeel van den zone van Motamed ten troon deedt klimmen. De zaken van het ryk en die van den Godsdienſt veranderden t'eenemaal van gedaante onder de regering van Motamed. Deze Kalif, onderſteunt van zynen broeder Mouaffec, ſchafte al 't gezag, daar de Turkſche krygsmacht zich met geweldt van meeſter gemaakt hadt, af; voerde oorlog tegen de Zinges, die grote voortgangen in Chaldea, Arabië, en zelfs in Perſië maakten; zyn broeder wierdt twee maal achtereen geſlagen door deze volkeren, en genoegzaam gedwongen om met hen een verdrag te maken, en weder naar Samarah te keren, dat toen de hoofdſtadt van het Kalifaat was. In 't 261 jaar der Hegire verklaarde Motamed zynen zoon Giafer tot zyn opvolger, en na hem benoemde hy Mouaffec, zynen broeder, en Motadhed, des zelfs zoon, zyn neef. Giafer nam aanſtonts den bynaam van *Moffaoued ela allah* aan, maar geraakte nooit aan 't Kaliffchap. In 't 262 der Hegire deedt Jacoub, eerſte prins, of Sultan van de heerſchappy der Soffariden, na zich meeſter gemaakt te hebben van het Perſiſch Irak, 't welk mede onder des Kalifs ſtaten gerekent wierdt, zonder zich als vyandt te verklaren, hem eindelyk opentlyk den oorlog aan, en trok werkelyk naar Bagdad, waar op Mouaffec, broeder van den Kalif, hem te gemoet trok, ſlag leverde, en zodanig uit den velde ſloeg, dat hy naauwlyks zyn lyf kon bergen. In 't jaar 267 poogde Mouaffec, verſelt van zynen eigen zoon Motadhed, de honen, door de Zinges ontfangen, te wreken; zy ſloegen de zelve by verſcheide ontmoetingen, maar zy konden hen niet t'eenemaal uitroeien, tot dat eindelyk in 't 270 jaar der Hegire hy hen zo hevig aangreep, dat zelf hun prins gedwongen wierdt naar de provincie Ahvaz te vlieden, daar hy echter achterhaalt zynde den laatſten kans waagde, maar met den ſlag zyn leven liet. Mouaffec zondt het hooft van dien muiteling naar Bagdad, en de onluſten van het Arabiſch Irak wierden door zyne doodt zodanig geſtilt, dat men van de Zinges niet meer hoorde ſpreken. Door deze grote overwinning kreeg Mouaffec den tytel van *Naſſer Ledinillah*, 't welk betekent, beſchermer van den Muſulmanniſchen Godsdienſt, en onder den zelven volhardde hy in het Kalifaat te beſtieren, tot dat hy in den jare 278 overleedt. Na zyne doodt nam Motadhed zyn vaders ampt en gezag op zich, en beroofde den Kalif genoegzaam van zyne achtbaarheit, hem niets overig latende dan den bloten naam. Hy deedt de macht, die hy zich aanmatigde, wel haaſt blyken, want in 't volgende jaar 279 beriep hy eene algemene vergadering van alle de groten en amptenaren van de kroon, en deedt zynen oom herroepen het beſluit, dat genomen was met des zelfs zoon Giafar hem in de regering te laten volgen, en dwong hem daar van af te zien, met die waardigheit op zich zelf te doen vallen. Deze Kalif, die zich alleen wentelde in zyne genuchten, bemoeide zich weinig met de tegenwoordige, veel min liet hy zyne gedachten gaan over de toekomende zaken, hadt hier niet veel tegen, maar voer voort in zyne liefhebberyen, waar onder de zangkunſt de voornaamſte was; ook maakte hy veel werk van de letteren. Ja zelf hy verliet zyne hofſtadt Samarah, in Syrië, daar de Kalifen van 't ſtamhuis der Abaſſiden altydt hun verblyf gehad hadden, zedert Motaſſem Billah, die haar hadt laten bouwen. 't Is wel waar, dat Motavakkel ook eens den ſetel des ryks naar Damas liet overbrengen, maar hy was daar maar 2 maanden, toen keerde hy weder naar Samarah. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOTASSEM *Billah Ben Haroun Al Raſchid*, de VIII Kalif van 't huis der Abaſſiden, broeder van Amin en Momoun, zyne voorgangers, want deze laatſte verklaarde hem voor zynen opvolger tot nadeel van zynen eigen zoon Abbas. Eenige gunſtelingen van Abbas konden deze onrechtvaardigheit niet dulden; maar Abbas wierdt in hunne tegenwoordigheit genoodzaakt den eedt van getrouwigheit aan zynen oom af te leggen; welk voorbeeldt zy volgen moeſten. Motaſſem zondt aanſtonts zyne krygsbenden naar Iſpahan en Hamadan, de voornaamſte ſteden van 't Perſiſch Irak, om de volkeren van dat landt te tuchtigen, die den beruchten bedrieger Bakeb Al Khorremi begunſtigden in zyn opſtandt. Deze krygsvolkeren deden meer dan 60000 van dit volk door 't lemmer ſpringen. Vervolgens zondt hy een machtig leger naar Alherbigian, werwaarts die wederſpanneling geweken was. Na zeer vele gevechten wierdt hy geſlagen, en naar den Kalif gezonden, die hem deedt ſterven in het 223 jaar der Hegire. Na dezen oorlog voerde hy een anderen tegen de Grieken. Keizer Theophilus, na zeer vele overwinningen in de Muſulmanniſche provincien behaalt te hebben, hadt ook de ſtadt Zabatrah ingenomen en uitgeplundert. Motaſſem was gelukkig genoeg om hem te rug te dryven tot aan Mopſueſta, in Cilicië, en ſloeg hem in eenen veldſlag, waar in de Grieken 30000 mannen verloren. De Kalif, zegepralende weder in Samarah kerende, ontdekte eene grote zamenzwering, tegen hem geſmeed. Deze zamengezworenen hadden beſloten hem met Afſchin en Asbah, twee zyner beſte vrienden, van 't leven te beroven, en zynen neef Abbas ten troon te verheffen. Maar de Kalif liet de ſchuldigſten om hals brengen, en ſloot Abbas in een plaats daar hy hem wel te eten, maar niet te drinken gaf, zo dat hy eerlang van dorſt den geeſt gaf. Motaſſem ſtierf zelf in 't 227 jaar der Hegire, na dat hy 8 jaren, 8 maanden en 8 dagen geregeert hadt. Dit getal van 8 deedt hem den bynaam verwerven van de achtſte, te meer om dat hy ook de achtſte Kalif van zyn ſtamhuis was. Hy liet ook acht kinderen, zo zonen als dochteren, na, 8 duizend ſlaven, 8 millioenen goudt, en men rekende, dat hy 8 veldſlagen gelevert hadt. Deze Kalif moeielyk zynde op de ſtadt Bagdad, daar hem zo vele zamenmenzweringen geſmeed wierden, en daar de inwoners zyne ruſt ontruſten, nam een voornemen de zelve te verlaten, en eene andere ſtadt voor zyn verblyf te laten ſtichten. Hier toe verkoor hy een plaats, Catoul genaamt, gelegen niet verre van de ſtadt Sermenraï in Syrië, daar hy eene nieuwe ſtadt, die hy Samarah liet noemen, aanleide. Deze Kalif wierdt in de regering gevolgt van zynen zoon Vathec Billah. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOTAVAKKEL *Billah Ben Motaſſem Billah*, de X Kalif van den ſtamme der Abaſſiden, was de zoon van Motaſſem, en opvolger van zynen broeder Vathec, niet zonder dat iemandt zich daar tegen kantte, want de voornaamſte heeren ſtonden gereed om Mohammed, den zoon van Vathec, die nog zeer jong was, te erkennen, indien Vaſſif, overſte van de Turkſche krygsmacht, die door Motaſſem hier toe bevordert was, zich daar niet tegen gezet hadt. Deze krygsheldt vertoonde aan de Turken, dat het ſchande zou zyn aan een kindt, onbekwaam om 't opperprieſterſchap der Muſulmannen te bedienen, het Kaliffchap op te dragen. Dit hadt by hen ingang, en bragt te weeg, dat Motavakkel, broeder van Vathec, en oom van dit kindt, beveſtigt wierdt in het 232 jaar der Hegire, of naar onze tydrekening in den jare 846. Hy beval in 't 235 jaar der Hegire, dat alle de Chriſtenen en Joden in zyn ryk eenen breden koperen gordel om 't lyf moeſten dragen, om hen van de Muſulmannen te onderſcheiden, en weerde hen uit alle opentlyke bedieningen. Deze gordels wierden door de Arabieren Zonnars genaamt. Hy verboodt hen ook yzere ſtygbeugels, en eindelyk paarden te gebruiken, willende, dat zy zich met ezels, of muilezels behielpen. Deze wet is nog by de Turken in gebruik. In dat zelve jaar regelde Motavakkel ook de erfvolging onder zyne drie zonen, Montaſſer, Motaz en Mouiad, de welke de een na den ander in 't Kalifaat zouden opvolgen. Hy hadt nog twee andere zonen, Môtamed, en Mouaffec, die buiten de regering geſloten wierden. 't Gebeurde echter, dat Montaſſer en Motaz, maar weinig tyds geregeert hebbende, de een na den anderen ſtierven, en Mouiad niet aan het Kalifaat kwam, en dat Môtamed, die buiten geſloten was, de waardigheit wierdt opgedragen, en de kinderen van Mouaffec na de doodt van hunnen oom Môtamet aan de regering kwamen. In den jare 236 verboodt Motavakkel, die zich vyandt van Ali en van zyn nageſlacht opentlyk verklaard hadt, dat niemandt naar zyn graf in pelgrimagie mogt gaan op zware ſtraffe; daarenboven liet hy het graf van Houſſain, zoon van Ali, 't geen in de vlakte van Kerbela, daar hy gedood was, prachtig opgebouwt ſtont, t'eenemaal onder den voet werpen, en op dat 'er niets zou overblyven, liet hy den grondt daar 't geſtaan hadt omploegen, en daar eene waterleiding door graven. De ſecte van Ali verhaalde wel vele mirakelen, die op dit graf geſchied waren, om, ware het mogelyk, hem van dat voornemen af te brengen, doch 't hielp niet. Motavakkel wierdt door eenen van zyne ſlaven gewaarſchouwt, dat eene zamenzwering door de voornaamſte hovelingen tegen hem geſmeed wierdt; dit bragt te weeg dat hy hen voorkwam, met alle, die by hem verdacht gehouden wierden, van 't leven te beroven. Ten dien einde hadt hy hen op eene maaltydt genodigt, en na het eindigen van de zelve trok de Kalif zyn zwaardt, doodde vele van deze genodigden met zyn eigen handt, en liet de andere door zyne aanhangelingen ombrengen. De voornaamſte redenen van de doodt dezes Kalifs beſtondt hier in: hy hadt Vaſſif, daar hy veel verplichting aan hadt, en van wien hier boven geſproken is, als hoofdman van zyne lyfwacht aangeſtelt, en by gevolg hem meeſter van zyn leven gemaakt, maar niet tegenſtaande dit alles beroofde hy hem op eene onrechtvaardige wyze van eenige heerlykheden, die hy in 't Perſiſch Irak hadt leggen, en gaf die aan zyn vizier en gunſteling Fatah Ben Khakan. Wat belangt, dat Montaſſer, eigen zoon van den Kalif, zo ontaard wierdt van mede in de doodt zyns vaders te ſtemmen, ſproot uit vele mishandelingen en honen, hem door zynen vader aangedaan, wanneer die dronken was, 't welk dikwils gebeurde, ſchoon tegen de wetten, hem met ſcheldnamen, kinnebakſlagen en andere wreedheden begroetende. Ten derde zyn onverzoenelyke haat tegen Ali en des zels afſtammelingen, die Montaſſer ook ten verſchoning van zynen vadermoordt bybragt. Men merkt ook aan als iets zeldzaams, dat de Kalif op een tydt zeker zwaardt, 't welk hem tien duizend goude kronen gekoſt hadt, in de handt hebbende, zeide tegen Fatah, zyn vizier, dat hy dezen houwer wel ſchenken wilde aan een zyner Turkſche ſlaven, die den zelven niet in de vuiſt beloofde te nemen, dan om zyn leven te beſchermen. Fatah antwoordde hem aanſtonts: *Zie daar, Bagher, de braafſte man onder alle uwe Turken, die waardig is om dit geſchenk van uwe handt te ontfangen.* Deze Bagher tradt toen juiſt by geval in de kamer van den Kalif, en ontfing met veel eerbiedt en dankzegging het zwaardt uit zyne handt. Deze Bagher zegt men dat den houwer niet uit de ſchede haalde, dan om 'er mede te doden dien ze hem gegeven hadt. Zie hier nu op wat wyze de Arabieren zyne doodt beſchryven. Motavakkel hadt menige gewoontens (men zou grappen kunnen zeggen) dat hy in 't midden van zyne braſſeryen zomtydts een leeuw liet te voorſchyn brengen in de zaal, daar zy zaten, waar van de genodigden zeer verſchrikten: dan liet hy eens een ſlang onder de tafel kruipen, dan

dan eens eenige potten met fcorpioenen in de kamer, daar zy aaten, zonder dat iemandt van allen de ftoutheit dorft hebben van op te ftaan, en te vertrekken, of van plaats te veranderen; en wanneer iemandt van de gaften geftoken, of gebeten wierdt van deze dieren, liet hy ze weder genezen door een voortreffelyke Theriaak, die hy daar tegen hadt laten bereiden. Hy eens zynde op een prachtig gaftmaal aangezeten, tradt Bagher, verfelt van zyne Turkfche flaven, alle zaamgezwoornen, met den bloten zabel in de vuift ter eetzaal in; een van de gaften, aan tafel zittende, het eerft zulks gewaar wordende, en echter t'eenemaal van hun voornemen onbewuft, zeide al lagchende: „ Dit zal nu „ geen maaltydt zyn van leeuwen, flangen of fcorpioenen, maar „ van zwaarden „. Motavakkel, horende, dat hy van zwaarden fprak, vroeg wat hy daar mede zeggen wilde, maar naauwlyks hadt hy deze woorden geëindigt, of de Turken wierpen zich op hem, en hieuwen hem aan ftukken. Fatah, zyn vizier, wilde hem wel verdedigen, en riep: *O Motavakkel, ik wil u niet overleven*, maar wierdt ook afgemaakt, maar zyn hofnar ziende hoe ruw men te werk ging, riep: *O Motavakkel, ik zal zeer bly zyn als ik u overleven mag.* Deze Kalif hadt geregeert 14 jaren, en twee, of, gelyk anderen zeggen, tien maanden, en wierdt gedood in 't 247 jaar van de Hegire oud zynde 40 jaren. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOTAVAKKEL *Billah*, de II van dien naam: dus was de bynaam van Mohammed Ben Jacoub, den laatften Kalif der Abasfiden, die in Egypten of elders erkent wierden. Hy bevondt zich in den flag, die tuffchen Canfou Gauri, Sultan der Mammelukken, en Selim den I, Sultan der Ottomannen, voorviel. Selim, hem gevangen genomen hebbende, voerde hem naar Conftantinopel, daar hy hem hieldt tot in 't 926 jaar van de Hegire, van onzen Heilandt 1519, tot dat de Sultan, voelende, dat hy haaft fterven zou, Motavakkel in vryheit ftelde, en voegde hem 60 drachmaas, Ottomannifch geldt, ieder dag voor zyn onderhoudt toe. Motavakkel keerde na de doodt van Selim weder in Egypten, daar hy geleeft heeft tot in 't 945 jaar van de Hegire, dat is volgens onze tydrekening in den jare 1538. Hy liet twee kinderen na, die uit de keizerlyke fchatkift onderhouden wierden. *Herbelot.*

MOTAZ *Billah Ben Motavakkel* was de XIII Kalif van den ftamme der Abasfiden, de zoon van Motavakkel den I, en broeder van Montaffer, wiens opvolger hy na 't vaderlyk bevel worden moeft, wanneer Montaffer geen kindt of kinderen naliet. Maar de Turken, vrezende, dat Motaz de doodt zyns vaders wreken zou, dien zy op het aanraden van Montaffer hadden omgebragt, bepraatten dezen, dat hy voor zyn overlyden zorg zou dragen, dat Motaz daar niet aan kon komen, met aan hen te vergunnen van na zyne doodt eenen anderen Kalif naar hun welgevallen te mogen verkiezen. Maar fchoon zy nu al eenen Moftain, van wien hier boven gefproken is, voor Kalif uitriepen, benadeelde dit Motaz weinig, want Vaffif, Bagher, en de twee Bugaas dwongen weinig tydts daar na Moftain van deze waardigheit afftandt te doen, en verhieven Motaz als den wettigften daar toe. Dit gebeurde in 't 252 jaar van de Hegire. In dat zelve jaar liet Motaz een van zyne jonger broederen, Mouiad, uit een enkele argwaan gevangen zetten. 't Was wel waar dat deze prins van vele groten bemind wierdt, en zou buiten twyfel wel door hen onderfteunt geworden zyn, zo hy iets hadt willen ondernemen tegen den Kalif, zynen broeder; maar hy was als nog onfchuldig aan eenige misdaadt, zo min als zyn andere broeder Mouaffec, die weinig tyds daar na op gelyke wyze behandelt wierdt. Mouiad ftierf in de gevangenis, en 't gerugt ging, dat hem Motaz hadt laten ombrengen. De Kalif, om zich van dezen lafter te zuiveren, liet het ligchaam van zynen broeder in een harmelyne kleedt ten toon leggen voor de oogen van iedereen, en inzonderheit voor de wetgeleerden, op dat zy zien konden, dat hy geen geweldige doodt geftorven was. In den jare 253 muitten de Turken in Samarah over wanbetaling van hunne foldy. Vaffif, hun opperbevelhebber, poogde, door hen hunnen plicht voor oogen te ftellen, hen te ftillen; maar hebbende eenige van hunne legerhoofden niet al te wel bejegent, vielen de Turken op hem aan, en hieuwen hem in ftukken. In den jare 254 Bouga een Turk, dien men den ouden noemde, wanende, dat de gunft des Kalifs ten zynen opzicht verandert was, ftont tegen hem op; maar dit koftte hem het leven, met verbeurdmaking zyner goederen. Ondertuffchen de Turken, merkende, dat dagelykfch Motaz middelen zocht om zich van hen te ontdoen, namen Saleh, den zone van Vaffif, dien zy omgebragt hadden, en verhieven hem tot hunnen generaal in de plaats van zynen vader, wiens verlies hen berouwde. Na deze verkiezing vielen zy in 't huis van Ahmed Ben Ismaël, vizier van Motaz, en hebbende by zich genomen Mohammed, den zoon van Bouga, dien de Kalif hadt laten onthalzen, trokken zy naar 't vorftelyk paleis, en vroegen om de achterftallen, die men hen fchuldig was. De Kalif buiten ftaat zynde om hen te voldoen, of hen wederftandt te bieden, trokken zy buiten het paleis, en dwongen hem het Kalifaat over te dragen aan Mohammed, zoon van den Kalif Vatec, die vervolgens den naam droeg van Mothadi. Deze verandering viel voor in 't 255 jaar van de Hegire. Motaz wierdt naar Bagdat gezonden, daar men hem weinig tyds daar na van dorft liet fterven, in 't 24 jaar van zynen ouderdom, na dat hy 3 jaren en 7 maanden geregeert hadt. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOTESUMA, *Montecuma*, of *Motezuma*, is de naam van twee koningen geweeft, die over het Amerikaanfche ryk Mexico geheerfcht hebben. De eerfte, wiens vader Ifcoalt en grootvader Acamapixtli genaamt wierden, zou van 't jaar 1449 tot het jaar 1477 geregeert en twee zonen, namentlyk Ticocic en Axajaca, nagelaten hebben. De ander, van wiens oorfpronk men geen narecht heeft, beklom den Mexicaanfchen troon in den jare 1503, en was een der machtigfte vorften van zynen tydt. Maar toen de Spanjaarden onder aanvoering van Ferdinand Cortes, met zyne Europifche wapenen dit ryk aantaftte, en na een hevigen tegenftandt overmeefterde, nam Cortes dezen vorft in zyn paleis gevangen; doch geraakte na weinig tydts om 't leven, zynde de meefte gedachten dat de Spanjaarden hem daar van beroofden, hoewel anderen zeggen, dat hy aan een venfter gegaan zynde, om een oploop te ftillen, van een Mexikaan met eenen fteen op 't hoofdt zou gefmeten zyn, waar van hy na verloop van eenigen tydt fterven moeft. *Conquifta de Mexico por Sahagun del Caftillo y Ojeda. Acofta. Herrera. Mariana Hift. d' Efp. l.* XXVI.

MOTHE. Zie MOTTE,

MOTHE LE VAJER. (FRANÇOIS DE LA) Zie VAJER.

MOTHE-HAUDANCOUR, (PHILIPPUS DE LA) hertog van Cardonne, graaf van Beaumont fur Oïfe, heer van Fajelle, onderkoning en luitenant generaal van des konings legers in Cataloniё, en maarfchalk van Vrankryk, was de jonger zoon van een anderen Philippus, heere van Mothe-Haudancour, en van Louïfa Carolina du Pleffis-Piquet. Hy begon zich beroemd te maken, door de wapenen in den oorlog tegen de Gereformeerden in den jare 1622. Hy bevondt zich in den fcheepsftrydt tegen die van Rochelle in den jare 1625, by de inneming van Privas in den jare 1629, en elders. Naderhandt voerde hy de wapenen in Italië, en wierdt in den flag van Carignan gekwetft in den jare 1630. In den jare 1635 toonde hy zyne kloekmoedigheit in de veldflagen van Avein, Keinfinguen, daar hy het Franfche voetvolk geboodt in den jare 1637, en in dien van Poligni in den jare 1638. Weinig tyds daar na floeg hy den hertog Savelli, maakte zich meefter van 't kafteel Blamont, en wierdt tot luitenant generaal van Breffe verheven. Hy ging vervolgens naar Piëmont, daar hy het bevel over 't leger kreeg, na de doodt van den kardinaal Valette, voorgevallen den 27 September des jaars 1639, terwyl hy den grave van Harcourt verwachtte, dien koning Lodewyk de XIII hadt benoemt tot generaal van zyne legers in de gebergten, wordende de hertog van Longueville naar Duitfchlandt gezonden. Wanneer deze graaf van Harcourt daar aangekomen was, beval hy la Mothe-Haudancour eenige manfchap en oorlogsvoorraadt in Cafal te werpen, en Quiers te vermeefteren, 't welk hy gelukkig volvoerde in 't gezicht van 't Spaanfche leger des nachts den 24 October, en vervolgens. Hier op befloot het Franfche leger de winterkwartieren te betrekken: dus braken zy van Quiers den 19 November van 't zelve jaar op, om naar Carmagnola te gaan. La Mothe hadt het bevel over de achterhoede, terwyl ter zelver tydt de Spanjaarden onder den marquis van Leganez daar aankwamen. Toen het Franfche leger tot aan de brug van la Route, digt by Montcallier, genadert was, viel de prins Thomas met drie duizend man te voet en vyf honderd paarden op de voorhoede aan, waar over de markgraaf van Turenne en de graaf du Pleffis-Praslin het gebiedt hadden, maar de graaf van Harcourt opende zich den weg dwars door de vyanden: ter zelver tydt taftte de marquis van Leganez de achterhoede met 9000 voetknechten en 5000 paarden aan. La Mothe-Haudancour verduurde dezen aanval twee volflage uuren, fchoon hy maar 3000 man te voet en 1800 ruiters by zich hadt, en noodzaakte de vyanden te wyken, na dat zy hem twee malen aangevallen hadden, en vervolgde zynen tocht zeer roemruchtig. Hy toonde ook wat hy kon in 't volgende jaar in den flag by Cafal. De marquis van Leganez hadt deze plaats belegert; de graaf van Harcourt ging in perfoon het vyandelyk leger van naby befchouwen, onder anderen verfelt zynde van La Mothe-Haudancour. Dit gefchiedde den 28 April des jaars 1640. Hier op viel men den volgenden dag de vyanden aan, en floeg hen. Weinig tyds daar na ondernam men de belegering van Turin, en Philippus la Mothe-Haudancour behaalde in de zelve nieuwe laauweren. Het volgende jaar hadt hy 't bevel over des konings leger in Cataloniё, daar hy den 10 Juny des jaars 1641 de Spanjaarden floeg voor Tarragona, toen zy die ftadt te hulp wilden komen. Vervolgens ontnam hy hen Tamarith in Arragon, Monçon, en eenige andere plaatfen, en floeg hen driemaal achtereen by Villa-Franca op 't laatfte van Maart des jaars 1642; maar de laatfte zege was hem de voordeeligfte, die den 31 van die maandt voorviel. Meer dan 3000 Spanjaarden wierden gevangen, waar onder wel 200 officieren, daar de voornaamfte van waren de generaal don Pedro van Arragon, don Francisco, hertog van Toralto, luitenant generaal, de marquis van Ribas, artillerymeefter, don Vincent la Mare, generaal van de ruitery, en andere grote mannen. Behalven de bagagie ontnam hy hen 17 ftandaarden, vyf vaandels, eene menigte van zilver tafelgoedt, en 3000 piftoletten, die zy ter betaling voor de bezetting van Perpignan medegenomen hadden. Deze ftadt en Colioure waren door de Franfchen belegert, en de Spanjaarden geraakten door deze rampen buiten ftaat van hen te helpen. De dappere daden van la Mothe-Haudancour wierden door den koning beloont met den maarfchalksftaf, dien hy hem te Narbonne gaf den 12 April daar aan volgende, met het hertogdom van Cordonne, en 't ampt van onderkoning in Cataloniё. Hy wierdt in die hoedanigheit te Barcelona ingehaalt dat zelve jaar, in December, na alvorens nog eens de Spanjaarden voor Lerida, welke ftadt zy ondernomen hadden te belegeren, verdreven te hebben. 't Volgende jaar hadt hy een gelyk voordeel op hen, toen zy in February des jaars 1643 Miravel wilden belegeren. Hy behoedde Flix twee maal in dezen veldtocht, en maakte zich vaft in Arragon, na aldaar eenige plaatfen verovert te hebben. Het jaar 1644 was hem zo gunftig niet. De koning van Spanje, genadert zynde te Saragoffa om wat naby zyn leger, 't welk

door Philippus de Sylva geboden wierdt, te zyn. Deze, makende minen van naar den kant van Balaguier te trekken, zwenkt ylings voor de ſtadt Lerida, daar men het minſt om dacht. De maarſchalk van la Motthe, die voornemens was Terragona te belegeren, vliegt aanſtonds de vyanden te gemoet, en waagt met hen op Pinxterdag een treffen. Hy bragt wel in 't eerſt de linker vleugel in wanorder, maar de zyne raakte overhoop, en bragt het ligchaam van de ſlagorder mede in verwarring, en 't wierdt hem onmogelyk de zelve te herſtellen, zo hadt de ſchrik zyn krygsvolk ingenomen. De Spanjaarden behielden de zege, en Vrankryk verloor over de 3000 man, behalven een groot getal, die gevangen wierden, en twee ſtukken kanon, met 8 veldſtukies. Dit verlies wierdt gevolgt van dat van Lerida, waar op de Spanjaarden een uitgelate vreugdt lieten blyken. De maarſchalk verzamelde zyne verſtrooide benden, trok daar mede voor Tarragona; maar wat pogingen hy aanwendde om de ſtadt te vermeeſteren, 't was hem onmogelyk, en hy moeſt daar van aftrekken. Deze rampen gaven ſtof in Vrankryk tot redeneringen, en men hoorde de genen, die 't jaar te voren hem ten hemel toe verheven hadden, hem nu in den afgrondt van beſchuldigingen werpen. De heer van Noyers, geheimſchryver van ſtaat, was niet in ſtaat om dezen zynen byzonderen vriendt te verdedigen. Altydt, men verzekerde zich op 't bevel van 't hof van zyn perſoon, en men zette hem op het kaſteel van Pierre Anciſe te Lion gevangen, waar uit hy niet eer ontſlagen wierdt voor dat hy zyne onſchuldt ten volle aangetoont, en hy gerechtvaardigt was by 't Parlement van Grenoble, in de maandt September des jaars 1648. De koning maakte hem ten twede maal onderkoning van Catalonië in de maandt November des jaars 1651, en hy overweldigde de linie der vyanden voor Barcelona den 23 April des jaars 1652, verdedigende die ſtadt vyf maanden lang tegen de beſte Spaanſche troepen. De maarſchalk van la Motthe volhardde in zyne getrouwe dienſten de volgende jaren, en wedergekeert zynde naar Parys ſtierf hy aldaar den 14 Maart des jaars 1655. Hy hadt te S. Brice in 't Auxerrois getrouwt den 21 November des jaars 1650 Louiſa de Prie, naderhandt gouvernante van den Dauphin en de andere kinderen van Vrankryk, jongſte dochter en erfgenaam van Lodewyk de Prie, marquis van Touci, en Françoiſe van S. Galois en Luſignan, by welke hy teelde *Philips*, zonder kinderen overleden; *Françoiſe Angelika*, den 8 November des jaars 1669 getrouwt met Lodewyk Maria d'Aumont en Rochebaron, hertog van Aumont, Pair van Vrankryk, eerſte edelman van de kamer des konings; *Charlotta Eleonora Magdalena*, den 14 Maart des jaars 1671 gehuwt aan Lodewyk Karel van Levi, hertog van Ventadour, Pair van Vrankryk; *Maria Izabella Gabriëlla*, doorgaans genoemt Mademoiſelle de Touci, getrouwt den 18 Maart des jaars 1675 met Henrik van Senneterre, hertog van Ferté-Senneterre, Pair van Vrankryk, kolonel van een regiment voetknechten, gouverneur van Mets, enz. en *Louiſa van Mothe-Haudancour*, ongetrouwt geſtorven. De broeders en zuſter van den maarſchalk la Mothe waren *Daniel*, ouder dan hy, biſſchop van Mende, grootaalmoezenier van de koninginne weduwe van Engelandt, overleden den 5 Maart des jaars 1628; *Jakob*, ridder van Malta, kommandant van Troies en Beauvais; *Henrik*, aartsbiſſchop van Auch, kommandeur van des konings ordens, abt van Souillak, Fromont en S. Martial van Limoges, te voren biſſchop van Rennes en grootaalmoezenier van de koninginne weduwe Anna van Ooſtenryk, overleden in den jare 1684, oud 72 jaren: *Hieronymus*, biſſchop van S. Flour, ingewyd te Compiegne den 17 Auguſty des jaars 1664; *Louiſa*, gemalin van Lodewyk den Schonen, heer van Bernouille; eene andere zuſter, abdiſſe van Auch, in 't bisdom van S. Omer, en *Magdalena*, abdiſſe van Argenſolles, in 't bisdom van Soiſſons: maar de alleroudſte broeder van hem was *Antoni*, heer van la Mothe-Haudancour, gouverneur van Corbie, die ſtierf in den ouderdom van 80 jaren, den 28 February des jaars 1672. Hy was getrouwt met Catharina van Beaujeu, by welke hy gewan *Antoni* den II, marquis van Haudancour, gouverneur van Corbie; *Karel*, genaamt de ridder van la Mothe; *Maria Anna*, eerſt gehuwt aan den grave van Suza, en ten twede male aan den heere de Chaumont; en *Anna Lucia*, ſtaatdochter van de koninginne, gehuwt den 12 January des jaars 1676 aan Renatus, marquis van Vieville, oudſte zoon van Karel, hertog van Vieville, enz.

MOTHI *Billah Ben Moctader Billah*, XXIII Kalif van 't ſtamhuis der Abaſſiden, die de opvolger wierdt van Moſtakfi, dien Moëzaldoulat, prins van 't ſtamhuis der Boüiden, afgezet hadt in 't 334 jaar van de Hegire. Deze Kalif regeerde zonder eenige achtbaarheit: want, Moëzaldoulat, die hem ten troon verheven hadt, vergunde hem zelf geen groot-vizier te mogen hebben; gevende hem alleen een geheimſchryver, die niet anders te doen hadt boek te houden van ontfangſt en uitgave omtrent zyn huishouding. De kleinachting, die Moëzaldoulat voor den Kalif hadt, ſproot uit de neiging, die in hem voor de Aliden heerſchte, wanende, dat hun recht wettiger was om 't Kaliſaat te bedienen dan dat der Abaſſiden. Men zegt zelf, dat die vorſt Aboul Haſſan Ben Jahia Al Zeida, een van de voornaamſte hoofden van 't ſtamhuis van Ali, die by de Muzulmannen ook in grootachting was om zyne geleerdheit en Godvrucht, wilde verheffen: maar zyn vizier ontriedt hem zulks, met hem voor oogen te ſtellen, dat hy hier door den ganſchen ſtaat in eene gevaarlyke verwarring ſtondt te brengen. In 't 363 jaar van de Hegire, de Kalif moede zynde van zo te leven, ſtondt van zyn waardigheit af ter gunſte van zynen zoon Thaï, dien hy alles overgaf na eene regering van 29 jaren en 5 maanden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOTICO, eene kleine Spaanſche ſtadt in Guipuscoa, aan de zeekuſt, op de grenzen van Biskaje. Eenige ſchryvers nemen de zelve voor 't oude *Tritium Toboricum*, of *Tobolicum*, daar anderen *Mondragon* voor houden, 't welk mede eene kleine ſtadt is aan de Deva, ten Zuiden Placentia. *Maty Dict.*

MOTIR, een klein eilandtie in de Indiiche zee, behorende onder de Molukkiſche eilanden, in Aſië, gelegen onder de linie, tuſſchen Gilolo ten Ooſten, Celebes ten Weſten, Tidor ten Noorden, en Machian ten Zuiden. De Nederlandſche Ooſt-Indiſche maatſchappy is daar meeſter van.

MOTRIL, eene matige ſtadt in 't Spaanſche koninkryk Granada, omtrent dertien Spaanſche mylen van de hoofdſtadt, zo genaamt, en niet verre van Solobrena, hebbende eene goede haven aan de Middelandſche zee. Hier wordt veel zuiker gemaakt; ook waſſchen 'er vele druiven in 't omleggende landt, en de viſchvangſt is 'er mede zeer goed. Men wil, dat weleer de inwoonders van die ſtadt *Sexitani*, en de ſtadt zelf *Sexi*, of *Hexi* geheten hebben, daar anderen *Velez Malaga*, en anderen wederom *Almunecar*, dat beide ſteden zyn in 't zelve ryk, voor houden. *Colmenar Delic. de l'Eſpagn. p. 529. Maty Dict.*

MOTSA, of, gelyk als eenigen lezen, *Amoſa*, eene ſtadt van den ſtamme Benjamins, waar van geſproken wordt Joſua XVIII, 26. Simon zegt in zyn Woordenboek van den Bybel, dat dit woordt betekent *een man, die zich ſterk maakt*, of *wel toeruſt*.

MOTTE, of MOTHE, (LA) eene ſtadt in Lotharingen, op de grenzen van Champagne, gebouwt op een ſteile rots, aan welkers voet een beekie vloeit, 't welk wat verder in de Maas valt. Zy wordt wegens hare gelegenheit voor onverwinnelyk gehouden: echter wierdt zy in den jare 1634, onder de regering van Lodewyk den XIII, door den maarſchalk van la Force verovert, maar by een vredesverbondt aan den hertog van Lotharingen in den jare 1641 wedergegeven. Doch nademaal deze prins alle de artykelen van 't zelve niet nakwam, poogde de kardinaal Richelieu deze plaats weder machtig te worden, en zondt den heere d'Hallier met een klein legertie daar naar toe, om het uit te hongeren, vermits 'er weinig voorraadt van levensmiddelen in was. Deze inſluiting hadt niet lang geduurt, of de hertog van Lotharingen, opbrekende van voor Tanes, dwong den heere Hallier na eenige ſchermutſelingen daar van daan te trekken, met verlies van zyne bagagie, hebbende zyn geſchut te voren naar Chaumont in zekerheit gezonden. Maar in den jare 1645 liet de kardinaal Mazarin deze ſtadt volſtrekt belegeren door zynen neef Magalotti; doch deze vondt zo veel tegenſtandt, om dat de belegerden zich verbeeldden, dat hy het verdrag, 't welk hy beloofde, niet houden zou, dat hy genoodzaakt was de voleinding van die belegering over te geven aan den heere Villeroi, die haar met verdrag en beding van niet geſlecht te zullen worden innam. Maar dit verdrag wierdt niet volkomen beantwoord en voldaan van de Franſchen: want wat belangde de krygsknechten en ammonitie, mitsgaders de goederen van den hertog, deze kregen 't geen zy bedongen hadden; maar de gehele ſtadt, alle hare werken, ja zelfs de kerk, wierdt t'eenemaal verdelgt, zo dat men daar zelfs geen overblyfſelen van zien kon. Dit zegt men dat voortkwam uit een wraakzucht van de koninginne moeder, Maria de Medicis, die een gevoeligen hoon van deze ſtadt ontfangen hadt. *Bayle Dict. Critic.*

MOTTE-AIGRON (JAQUES DE LA) heeft zich doen kennen door zyne pen in de beruchte verſchillen tuſſchen Balzak met den generaal der Fevillanten, den vader Goulu. Hy maakte eene voorreden op de Brieven van Balzak, en hadt met den heere Vaugelas aangenomen een exemplaar van het verweerſchrift, door Balzak opgeſtelt, waar in deze goede vader wakker geroskamt wierdt, aan hem zelf te beſtellen. Vader Goulu nam dit op als of dit exemplaar een uitdaagbrief was, en ging daar op naarſtig aan 't ſchryven tegen Balzak, dien hy wakker aantaſte, krygende onderſuſſchen de heer la Motte-Aigron wat van ter zyde: onder anderen gebruikte hy deze uitdrukking, dat hy de zoon was van een eerlyk apotheker, en dat hy leefde van de tafel van Balzak. Men leide hem hier door te laſte, dat hy eenigermaten ondankbaar was aan de weldaden, die Goulu ten huize van la Motte, Aigrons vader, genoten hadt, daar hy dikwils hadt te huis gelegen. Wat 'er van zy, men toonde kort daar na in de opdragt van een boek, dat de vader van Motte-Aigron, dien hy apotheker noemde, was Abraham Aigron, edelman, Raadt des konings, en een beampte in Angoulême: ook vondt men in het werk zelf aangehaalt, dat zyn overgrootvader koning Henrik den II verfeld hadt op zyne reize naar Duitſchlandt, en als een van de voornaamſte hopmannen door dien koning gelegt wierdt in Mets, welke ſtadt hy mede kloekmoedig hielp verdedigen tegen keizer Karel den V. Ook toonde hy, dat zyne overgrootmoeder mede uit een adelyk huis haren oorſpronk hadt; dat zyn oudoom van moeders zyde de eer gehad hadt van geheimſchryver en voornaamſte ſtaatsdienaar te zyn van Margareta, gemalinne van Henrik d'Albret, koning van Navarre. Doch de vader Goulu hadt alvorens bekend, dat de heer de la Motte Aigron een braaf edelman was, enz. Bayle, die dit gedrag van Goulu niet pryſt, bekent, dat hy heeft horen zeggen, dat de vader van dezen Jaques een apotheker geweeſt is; maar dat hy, in de regering van de ſtadt komende, zyn winkel hadt geſloten, of verkocht, en dat hy eindelyk geworden is ſchout, of majoor van Cognak, in Angoulême. Om kort te gaan, deze la Motte-Aigron was een groot vriendt en voorſtander van Balzak, en moeide zich wat te veel met des zelfs tegenſtrevers. *Bayle Dict. Crit.*

MOUCHERON, (BALTHASAR) een Hollandſch koopman, die

die zich meester maakte van 't Prinsseneilandt in Ethiopië in den jare 1598. Deze koopman, zynde zeer schrander en behendig, wist door zyne geschenken en grote maaltyden de voornaamste inwoonders van dat eilandt zo ver te brengen, dat zy aan hem den eedt van getrouwigheit afleiden, en verdreef door dit middel de Spanjaarden en Portugezen. Maar hy hadt echter niet lang 't genot van deze verovering; want hy wierdt door degedurige muiteryen der inboorlingen gedwongen het landt weder te verlaten. *De Groot Nederl. Hist.*

MOUCHERON, (FREDERIK) een bekend kunstschilder, was geboren te Embden in den jare 1633. Hy verkoos tot zyn leermeester Jan Asselyn, anders Krabbetie. Daar na trok hy naar Vrankryk, daar hy verscheide achtereenvolgende jaren bleef, oeffende zich yverig naar 't leven in alles, dat hem in zyne verkiezing dienstig was, en naderhandt tot voorraadt kon strekken; waar na hy weder naar Nederlandt kwam afzakken, en zette zich neder te Amsterdam, daar hy sedert vele zo grote als kleine kunststukken voor de kunstlievenden geschildert heeft, die het vernuft van hun maker melden. Hy stierf aldaar in den jare 1686, oud 53 jaren, nalatende een zoon, die zyns vaders voetstappen in de kunst gevolgt heeft. *Houbraken Schouburg* II *Deel.*

MOUDHEMMED-EL-MOHADI, *Sahab-Zaman*, XII Kalif van Egypten, navolger van Mahometh onder de secte der Persianen, of Schiaïs. De bynaam Sahab-Zaman is gezegt *heer van den tydt*, om dat hy, volgens het gevoelen der Persianen, niet sterft, maar zich voor een tydt verborgen houdt, waar na hy dan wederkomt, om zynen Godsdienst te onderschragen. Uit krachte van dit gelove maken zy by testament hem hunne huisfieraden en hunne paarden in de stallen, op dat hy wederkomende zich daar van zou kunnen bedienen. *Tavernier Reize naar Persië.*

MOUDON in 't Latyn *Minnidunum*, *Minnodunum*, een steedtie van 't landt van Vaux, in Zwitserlandt, vyf mylen van Lausanne, naar 't Noorden. Het is de setel van een der balluagies van Bern, en berucht door zyne markten, zo wel van paarden, als ander vee. *Maty Dict.*

MOUGNE (ROBERTA) gaf in den jare 1616 een boek uit, met den tytel van: *Het kabinet van de Christelyke weduwe*, bevattende gebeden en bedenkingen over verscheide Schriftuurplaatsen, en opgedragen aan de zeer wyze en deugdzame juffer Benigna de Rabutin, baronnesse van Huban, vrouwe van Espeville en Brinon; en men ziet in de zelve, dat deze Roberta Mougne toen weduwe, en 26 jaren oud was, den 7 July des jaars 1615. Men vindt in 't werk na de opdragt een klinkdicht op haar werk door Nicolaas Vignier, bedienaar des Goddelyken Woords, waar in ook de man van deze Mougne afgeschildert wordt in zyne geleerde schriften en deugdzame behandelingen omtrent deze vrouwe. Zy was van den Hervormden Godsdienst, en deedt eene doorwrochte kennis en Godvrucht in haar geschrift en leven blyken. De juffer Rabutin was mede van dat gevoelen, en deugdzaam. *Bayle Dict. Crit.*

MOUIAD ALDOULAT *Ben Racnaldoulat*, dat is zoon van Racnaldoulat, die by zyne doodt drie kinderen naliet, te weten Alhadaldoulat, Mouiad Aldoulat, Fakhraldoulat, alle drie kleinzonen van Bujah, die 't ryk onder hen verdeelde. Mouiad hadt voor zyn deel Gebal, dat is het Persisch Irak, waar van Ispahan de hoofdstadt is, maar hy hadt zo veel achting en ontzag voor zynen oudsten broeder Alhadaldoulat dat hy geen bezit daar van wilde nemen dan met des zelfs volkomen genoegen, wel wetende, dat hy een zeer hoogmoedig en twistzuchtig prins was. Deze onderdanigheit en achting, door zynen broeder hem bewezen, bragt te weeg, dat hy hem het vredige bezit liet van zyne staten, daar hy in tegendeel zeer t'onvrede was op zynen jongsten broeder Fakhraldoulat, om dat deze hem niet op gelyke wyze behandelt hadt. Dit misnoegen was oorzaak, dat hy Mouiad, oprokkende tegen den ander, hem zyne krygsbenden toevoegde, en aandrong om Fakhraldoulat uit zyne bezitting te dryven. Mouiad, zo sterk zynde, maakte zich wel haast van Reï, de hofstadt zyns broeders, en van zyne verdere steden meester. Cabous Ben Vaschmegir, bygenaamt Schemsalmäala, een vorst van 't stamhuis der Delimiten, regeerde toen over de provinciën Georgië en Thabarestan, die zich uitstrekken langs de Kaspische zee, en was in een verbondt getreden met Fakhraldoulat, zyn nabuur, kunnende niet dulden, dat Mouiad eenen weg door zyne staten baande, om hem ook op 't lyf te vallen; des besloot hy met al zyn vermogen zynen bondgenoot te helpen. Deze hulp was ook oorzaak, dat Mouiad meer volk verzocht van zynen oudsten broeder, die niet in gebreke bleef, waar op hy Fakhraldoulat zo perste, dat hy zich t'eenemaal in de handen van Cabous moest stellen. Deze vorst ontfing hem met veel edelmoedigheit, en beloofde hem liever zyne eige staten te zullen verliezen, dan hem aan zyne broeders overgeven. Mouiad, zyn broeder niet in handen kunnende krygen, viel in de landen van Cabous, en maakte zulke grote voortgangen in Georgië, dat Fakhraldoulat ten twede maal genoodzaakt was te vluchten met Cabous, zyn beschermer, naar Khorasan. Dit landt behoorde toen aan Nouh, of Noach, Sultan van het stamhuis der Samaniden. Taschi, die het gezag hadt over 't leger van dien vorst, ontfing deze twee vluchtende prinsen zeer wel, en de Sultan Noach nam hunne zaken zo zeer ter herte, dat hy in 't 371 jaar van de Hegire in persoon met een machtig leger Mouiad te keer ging, die zich reets meester van Georgië gemaakt hadt. Deze vorst, zich ziende aangevallen door drie vyanden, was genoodzaakt het veldt te ruimen, en 't meerder gedeelte van zyne krygsbenden te leggen in de veroverde plaatsen, waar in hy besloten hadt zich wakker te verdedigen, op hoop van nieuwen bystant. In eene van deze voornaamste steden wierdt hy belegert, en hy zou gedwongen geworden zyn zich over te geven, hadt hy geen besluit genomen om zyne vyanden zelf aan te grypen in 't veldt. Dus zyn slag waarnemende viel hy in den nacht met alle zyne krygsknechten uit, sloeg de belegering op, en zyne vyanden in de vlucht. Van dit voordeel bediende hy zich zo wel, dat hy zyne tegenstrevers uit geheel Georgië verdreef, en hen de lust benam wederom te komen. Dus bleef Mouiad niet alleen vredig bezitter van het Persisch Irak, maar ook van Georgië en de andere landen, die de Dilemiten langs de Kaspische zee bezeten hadden, en stierf roemruchtig, na zeven jaren geregeert te hebben, in het 373 jaar van de Hegire. *Herbelot Biblioth. Orient.*

MOULAS, een naam, dien men in Persië, Indië en op de kusten van Barbaryë aan de Mahomethaansche priesters geeft.

MOULEY-ARCHI, koning van Tafilet, Fez, Marocco en Sus, was de broeder van Mouley-Mahamet. Deze zich niet zeker genoeg vindende in Zaouias, werwaarts hy geweken was (gelyk in het artykel van Mouley-Mahamet gezegt wordt) begaf zich naar Quiviane, daar hy van Hali Solyman, vorst van dat gewest, zeer eerlyk ontfangen wierdt, enkel uit een goed gevoelen, dat hy van hem kreeg, buiten weten van zyn rang, of geboorte. Hy maakte hem bestierder over de inkomsten, en hoofdt van het gerecht in zyne staten, vertrouwende zich zo t'eenemaal op zyne zorgen, dat hy hem genoegzaam het gansche bewindt des ryks in handen gaf. Dit gaf hem aanleiding om zich zelve meester van dat landt te maken; hy overviel ten dien einde eerst het kasteel Dar-Michal, onder voorwendsel van den gouverneur te komen bezoeken, dien hy door de pynbank, om hem te doen klappen waar de schatten verholen lagen, om 't leven bragt: ook beroofde hy een Jood, die daar woonde, van meer dan 200000 metecals, dat zo veel als een millioen Fransch geldt bedraagt. Dit geldt deelde hy aan de inwoners van dit landt uit, hen meer belovende, en gelukkig te zullen maken, indien zy hem tot hunnen koning wilden verkiezen. Na dat zy dezen voorslag aangenomen hadden, verzamelde hy meer benden, en trok tegen Hali Solyman op, die zich reets te velde begeven hadt. Hy leverde hem slag, overwon den zelven, en nam hem gevangen. Hier op dwong hy hem te zeggen waar zyne schatten waren; en dit verstaan hebbende deedt hy hem sterven. Mouley-Mahamet, horende, dat zyn broeder Archi daar meester was, trok, om zyne voortgangen te beletten, tegen hem op, maar hy verloor den slag, en moest vluchten naar Tafilet, waar in Archi hem belegerde, terwyl Mouley Mahamet stierf. Na zyne doodt gaf zich de stadt aan hem over, en alle de Cheriffen, of vorsten van dat landt kwamen hem dulde doen. Dit landt dus onder zyn gehoorzaamheit gebragt hebbende, trok hy naar Theza eene dagreize van Fez, vervolgens naar de twee steden, het oude en nieuwe Fez, en maakte zich aldus meester van het rykste koninkryk in Afrika in de maandt van May des jaars 1665. Het volgende jaar vermeesterde hy Algarbe, 't welk eene provincie is aan de Straat van Gibraltar, zich uitstrekkende van Tetuan tot aan den vloedt Mamora, en waar in de steden Alcassar, Arzille, Tetuan en Salé leggen. Vervolgens veroverde hy de stadt Zaouias, hoofdstadt van de landstreek, alzo genaamt.

In den jare 1667 maakte hy zich meester van Marocco, daar hy des zelfs koning aan den staart van een muilesel liet binden. In 't jaar daar aan overweldigde hy Tarudant, eene stadt van 't prinsdom Sus, waar na hy de Chavanets, die voor de beste soldaten van Barbaryë gehouden worden, beteugelde. Vervolgens tradt hy in de provincie van Hacha, daar alle de Arabische groten zich aan hem onderwierpen; van daar trok hy naar Sainte Croix, eene stadt op de Westkust van Barbaryë, en wierdt aldus door de Portugezen, die haar toen in hadden, genaamt, maar anders gemenelyk Aguader-Aguer. Zyn leger bestondt toen uit 40000 voetknechten en 25000 paarden, merendeels gewapend met slingers, knodsen, spiessen en bogen met pylen. De stedehouder, geen kans ziende om deze macht te verduren, trok by nacht naar Illek, eertyds de hoofdstadt van 't prinsdom Sus: na zyn vertrek trokken aanstonts de inwoonders uit met witte vanen, en verzochten vrede met Mouley-Archi. Aanstonts ging hy daar op naar Illek en belegerde deze stadt, om, ware het mogelyk, den prins van dat landt in zyne macht te krygen; maar deze ontweek zyne woede naar 't ryk van Sudan. De burgers, hunnen vorst ziende vlieden, gaven zich over, en riepen: *Lang leve Mouley-Archi.* Na hier een stedehouder geplaatst te hebben, besloot Archi hem tot op de grenzen van Sudan te vervolgen; maar een leger van 100000 zwarten stondt gereed om hem, zo hy in Sudan wilde vallen, te ontfangen. Dus week hy, zich te vrede houdende met zyne overwinningen, die zich tot aan de grenzen van Tremesan en langs de zeekusten, tot aan Touet en Dras, landschappen van het koninkryk van Tafilet, op 350 mylen in de breedte gesch at, uitstrekten.

Zynde weder in Fez in den jare 1669 gekeert, leide hy zich toe om schatten te vergaderen, en oeffende duizenderlei wreedheden tegen zyne onderdanen. Hy maakte evenwel loffelyke inzettingen tot zekerheit en aanwasch van den koophandel. Hy stierf in den jare 1672, in Maart, na dat hy negen jaren te Tafilet, vyf te Marocco en zeven te Fez geregeert hadt. Zie hier op wat wyze hy aan zyn einde raakte. Na dat hy het Paaschfeest op de wyze van de Mahomethaansche wet te Marocco geviert hadt, rechte hy een gastmaal aan, daar hy overdadig wyn dronk naar zyne gewoonte. Hier op wilde hy te paardt klimmen, om de lusthoven van zyn paleis wat door te ryden, en willende onder een grote tak van een oranjeboom door ryden, sloeg de zelve hem zo hard tegen 't hoofdt, dat hy drie

dagen daar na overleedt, in 't veertigste jaar van zynen ouderdom. *Mouette Hist. du Royaume de Maroc.*

MOULEY-CHERIF, koning van Tafilet, zich noemende afkomstig van het bloedt van Mahometh, door het huwelyk van Fatima, dochter van dien valschen profeet, met Hali, welkers afstammelingen zich verspreid hadden in die koninkryken, daar de Alkoran omhelst wierdt. Hy hadt 24 zonen, waar van de voornaamste waren *Mouley Mahamet*, koning van Tafilet, *Mouley-Archi*, hier boven beschreven, en *Mouley Ismaël*, of *Semein*, navolger van Archi, en die als koning van Tafilet nog regeerde in den jare 1686. *Mouette Hist. du Royaume de Moroc.*

MOULEY-ISMAEL, of SEMEIN, koning van Fez, Marocco en Tafilet, navolger van den beruchten Mouley-Archi, zynen broeder, wierdt na de doodt van den laatstgemelden, in den jare 1672, uitgeroepen voor koning van Fez; maar Mouley Hamet-Meherez, zyn neef, die onderkoning in Morocco was, liet zich daar als koning erkennen, en des zelfs broeder Mouley-Aram, onderkoning van Tafilet, wierp zich daar als koning op. Semeïn deedt hen den oorlog aan, en maakte zich meester van Morocco in den jare 1676, en van Tafilet in den jare 1678. In den jare 1681 ontnam hy den Spanjaarden de vesting Mamora, in de provincie van Algarbe, daar hy 24 metale en 15 yzere stukken kanon, en veel ander oorlogstuig, meerder dan hy in zyn gehele ryk hadt, veroverde. In 't zelve jaar zondt hy een gezantschap aan den koning van Vrankryk ter onderhouding van de vrede. *Mouette Hist. du Royaume de Moroc.*

MOULEY-MAHAMET, koning van Tafilet, was opvolger van zynen vader Mouley-Cherif; maar zyn broeder Mouley-Archi stondt tegen hem op, en vertrok van 't hof om hem den oorlog aan te doen. Mouley-Mahamet vervolgde, sloeg, en nam hem gevangen; maar hy vondt eerlang middel om uit de gevangenis te ontkomen. Toen hy wederom in vryheit was, maakte hy zich op nieuw ontzagchelyk, doch wierdt ten twede maal geslagen en gevangen, maar ook in weerwil van zyne wachters ontsnapte hy ten twede maal, en trok naar Zaovias, hoofdstadt van eene provincie van gelyken naam, daar toen Benbucar regeerde, van waar hy zich naar Quiviane begaf, gelyk in zyn artykel gezegt is. Eenigen tydt daar na sloeg Archi de troepen van zynen broeder Mahamet, en belegerde vervolgens Tafilet, waar in de koning gevlucht was. Gedurende de belegering overleedt Mouley-Mahamet, en die stadt gaf zich aan Mouley-Archi over. *Mouette Hist. de Moroc.*

MOULGRAVE. Zie MULGRAVE.

MOULIN (DU), of *Molinæus* (KAREL) een van de beroemdste rechtsgeleerden in zynen tydt, te Parys geboren in den jare 1500. Zyne ouders waren Jan du Moulin, mede een advokaat van 't Parlement van Parys, en Perette Chaussidon. Zyn stamhuis was adelyk, en dorst zich beroemen aan Elizabeth, koninginne van Engelandt, vermaagschapt te zyn, het welk deze grote vorstin zelf bekende, toen in den jare 1572 François, hertog van Montmorenci, maarschalk en afgezant van Vrankryk, by haar gehoor hadt; en dit zal buiten twyffel komen van Thomas van Boulen, markgrave van Rochefort, den moederlyken grootvader van deze koninginne, nademaal Sanderus en anderen verhalen, dat deze graaf, afgezant in Vrankryk zynde, zyne dochter Anna van Boulen aldaar by een edelman van Brie, een van zyne vrienden en bloedverwanten, liet opvoeden. Men acht, dat deze edelman geweest is de heer van Fontenai, in Brie, uit het huis van Moulin. Deze tak stamde af van *Denys van Moulin*, heere van Fontenai, in Brie, requestmeester, naderhandt aartsbisschop van Toulouze, patriarch van Antiochië, bisschop van Parys, daar hy den 15 September des jaars 1447 overleedt, na dat de tegenpaus, Felix de IV, hem kardinaal gemaakt hadt. Eer Denys tot den geestelyken staat overging, was hy getrouwt geweest, en hadt by Courtenai, zyne gemalinne, *Jan du Moulin*, heere van Brie, Fontenai, enz. Deze trouwde met Margareta van Rouvroy, by welke hy verscheide kinderen verwekte. Maar om weder tot den beruchten Karel du Moulin te komen, hy betuigde zo veel neiging voor de studie te hebben, dat niets bekwaam was hem daar van af te trekken. Hy blokte in de letteren en rechtsgeleerdheit, wierdt in den jare 1522 advokaat, waar op hy zyne pen gebruikte in 't vervaardigen van vele voortreffelyke werken, die hier na vermeld zullen worden. Hy wierdt tot advokaat van 't Parlement van Parys aangenomen, hadt eene zware uitspraak, en 't scheen, dat hy zyn ampt niet wel zou hebben kunnen verrechten, maar zyne geleerdheit overtrof dit gebrek, zo dat eens het collegie der advokaten hem verdedigde, en den eersten president, die hem op eene schimpige wyze aangegrepen hadt, te gemoet voerde, dat hy een man aantastte, die reets veel geleerder was dan hy president ooit worden zou. Maar de president bekende ook naderhandt, dat hy du Moulin door eene haastigheit tegengesproken hadt. Hy nam voor nooit te trouwen, schenkende derhalven zyne meeste goederen aan zynen broeder Frederik, die daar echter geen goed gebruik van makende vervolgens genoodzaakt wierdt het meerder gedeelte weder te geven. In dezen staat bragt hy zyn leven in vergenoeging door tot in den jare 1552, wanneer hem alle ongelukken te gelyk schenen op het lyf gesmeten te worden. Hy maakte zich eerst by het Roomsche hof gehaat, en dit bragt by 't Fransche hof zo veel te weeg, dat hy dit koninkryk ruimen moest. Hy trok naar Duitschlandt, na dat zyn huis alvorens te Parys geplundert was, en onderwees de rechtsgeleerdheit te Tubingen, Straasburg, Dole en Besançon. Eindelyk wierdt hem weder geoorloost in Vrankryk te komen, na dat Annas van Montmorenci, maarschalk van Vrankryk, hem by het hof aangeprezen hadt, en opentlyk gezegt, dat deze man met een klein boekje by den paus meer uitgerecht hadt dan 30000 man te weeg zouden hebben kunnen brengen. Dit geschiedde in den jare 1557; maar in den jare 1561 moest hy andermaal voor den haat zyner vyanden zwichten, om dat hy een traktaat tegen de aanneming van 't concilie van Trente geschreven hadt. Men wierp hem in de gevangenis, daar hy echter weder uit verlost wierdt, en den 28 December des jaars 1566 overleedt. Schoon hy nu proeven van eene grote geleerdheit gaf, hadt hy echter de zwakheit van daar by al wat te verwaand te zyn, zo dat hy zich eens tegen een ander geleerd man liet ontvallen, dat geen mensch hem iets meer leren kon. Men zegt, dat hy voor zyne doodt den R. Katholyken Godsdienst weder omhelst hadt, dien hy, in Duitschlandt zynde, hadt laten varen, en de Evangelische leer aangenomen; maar anderen willen, dat hy in 't laatste gelove gestorven is. Zyne gedrukte schriften zyn: *Commentarii in Consuetudinem Parisiensem*; *Tractatus commerciorum, contractuum, redituumque, pecuniâ constitutorum, & monetarum*; *Sommaire du livre analytique de contracts, usures, rentes constituées, interets & monnoyes*; *Stilus Parlamenti*; *Stilus antiquus curiæ Parlamenti Parisiensis*; *Instructiones stili Parlamenti, & Requestarum*; *Constitutiones regiæ antiquæ, cum annotationibus*; *Jura & Privilegia regni Franciæ, cum notis*; *Notæ in quæstiones Joannis Galli*; *Formulæ arrestorum, & 74 arresta senatus Parisiensis, cum notis*; *Annotationes in commentaria Decii ad Decretales*; *Annotationes in Concilia Alexandri Tartagni*; *Annotationes in Commentaria Decii ad titulum Digestorum de regulis Juris*; *Commentarius analyticus in regulas Cancellariæ Romanæ, hactenus in Jure receptas*; *Commentarius ad edictum Henrici II contra parvas datas & abusus curiæ Romanæ*; *Commentaire analytique tant sur l'edit de petites dates, que sur un ancien arret de la cour, touchant des reservations, pretensions, annates, exactions, usurpations, & abus des Papes*, *Factum pour la Justification du traite de Charles du Moulin contra parvas datas annotationes ad jus Pontificium*; *Notæ in tractatum Joannis de Selua de beneficio*; *Notæ in Comment. Divi Muxellani in regulas Juris Pontificii*; *Traité de l'origine, progres, & excellence du Royaume & Monarchie des François*; *Collatio & Unio quatuor Evangelistarum, cum annotationibus*; *Consilia & Responsa Juris analytica, quibus accesserunt consilia duo super facto Concilii Tridentini & super commodis & incommodis novæ sectæ & factitiæ religionis Jesuitarum, & duo alia in materia legitimationis*; *Tractatus analyticus de dignitatibus Magistrat. & civibus Romanis*; *Tractatus duo analytici, prior de donationibus, factis vel confirmatis in contractu matrimonii, posterior de inofficiosis testamentis*; *Notæ solemnes ad Constitutiones Gallicas*; enz. Hy heeft ook verscheide schriften onder den naam van *Caspar Cabolin de Cingulo* uitgegeven, die de R. Katholyken zonder aanstoot lezen; maar de andere, daar zyn eigen naam voor staat, durven zy niet in handen nemen. Juliaan Bradeau heeft het leven van Karel du Moulin beschreven, het welk gedrukt is in den jare 1650, en men heeft zyne werken in drie stukken in folio byeen laten drukken. *Thuanus ad an. 1566. Papyrius Masson. Gabriel. Michael & Scævola Sammarthan. in Elogiis. Teissier Addit. El.*

MOULIN, (PIETER DU) *Molinæus*, een bedienaar des Goddelyken Woords onder de Gereformeerden, was de zoon van Joachim du Moulin, predikant te Orleans, en wierdt te Vexin in October des jaars 1568 geboren. Hy studeerde te Sedan, Parys en in Engelandt, en maakte zich roemruchtig door zyne geleerdheit, zynde begaaft met een juist oordeel, grote wellsprekendheit en andere natuurlyke gaven. Hy studeerde te Leiden ook eenigen tydt in de philosophie. Proponent geworden zynde kreeg hy zyn eerste beroep te Charenton, en vervolgens wierdt hy predikant van Catharina van Bourbon, princesse van Navarre, zuster van koning Henrik den Groten, gehuwt met Henrik van Lotharingen, hertog van Bar, in den jare 1599. Deze du Moulin stierf te Sedan in den jare 1650, oud 90 jaren Hy liet drie zonen, en de volgende schriften na, als: *Opera Philosophica Varia, Logica, Physica, & Ethica*; *De peregrinationibus & Altaribus*; *Aquæ Siloæ in purgatorio Satisfactiones*; *Defensio fidei Catholicæ pro Jacobo, rege Britanniæ*; *De impletione Prophetiarum*; *Combat Chrestien en II parties*; *Le Capucin*; *Anatome Arminianismi & Missæ*; *Novitas Papismi*; *Judicium de Mosis Amyraldi & Spanhemii libro, seu Apologia pro Dei immisericordia*; &c. *Vitæ Professor. Leidens. La vie du Plessis-Mornay. Meursius Athenæ Batavæ.*

MOULIN, (ROGER DE) achtste grootmeester van de orde van St. Jan van Jeruzalem, wierdt opvolger van Joubert in den jare 1179, en een van de middelaars, die verkoren wierden om de verschillen weg te nemen tusschen den patriarch en den prins van Antiochië, 't welk geschiedde op deze wyze: namentlyk, dat de patriarch over alle de geestelyken en de goederen, aan de kerken behorende, en de prins over alle wereldlyke zaken het gezag zouden hebben. Wanneer nu Boudewyn de IV, koning van Jeruzalem, het gouvernement van 't koninkryk aan den grave van Tripoli in den jare 1183 gaf, wierden de grootmeesters Du Moulins en die van den Tempel gelast de steden of sterkten te bewaren. Weinig tyds daar na, de graaf Guido van Lusignan in ongenade gevallen zynde, wierdt weder in des konings gunst gebragt door de voorspraak van Du Moulin, en vervolgens met hem aan de Christen vorsten van Europa als afgezant gezonden om nieuwen bystandt te verzoeken. Na dat zy met paus Lucius den III over die zake gesproken hadden, trokken zy naar den keizer Frederik Barbarossa, en vervolgens naar Philips Augustus, koning van Vrankryk, van daar naar Engelandt, Duitschlandt, Hungarië, en elders. De jonge koning Boudewyn de V in de gevangenis gestorven zynde, liet

liet de grootmeester Du Moulin zynen yver en trouwhertigheit voor 't koninkryk blyken door 't weigeren van zyne stem tot de verheffing van den grave Guido te geven, en hy wilde nooit de sleutelen van de schatkamer, daar de koninklyke kroon in lag, en waar van hy bewaarder was, overleveren, waar door men genoodzaakt wierdt de zelve met geweldt te openen, om den grave Guido op den zelven dag dat Boudewyn begraven wierdt te kronen. Roger du Moulin, zynen naam ruchtbaar gemaakt hebbende door zyne dapperheit en voorzichtigheit, eindigde op 't bedde van eer zyn leven in den slag, door de Christenen gelevert aan Saladin voor de stadt Ptolomaïs in den jare 1187. De Christenen hadden meer droefheit over zyne doodt dan blydschap over de zege, toen behaalt, om dat zy zulk een groot krygsman verloren. Zyn navolger was Garnier van Napels. *Bosio Hist. de l'ordre de St. Jean de Jeruzalem. Nabaret Privileges de l'ordre.*

MOULINS, in 't Latyn *Molina*, en *Molinum*, de hoofdstadt van 't Fransche landschap Bourbonnois, aan de rivier Allier, is groot, vermakelyk, en gebouwt in eene vruchtbare vlakte, zynde merendeels de verblyfplaats geweest van de prinssen van Bourbon, die daar een kasteel gebouwt hebben. Men verdeelt Moulins in drie delen, als de Nieuwe stadt, de Voorstadt van Carmes, en die van d'Allier. Zy is zeer oud, en berucht door hare gezondmakende wateren, en door de goede messen en scharen, daar gemaakt wordende. Men vindt 'er eene kollegiale en twee parochiekerken, behalven die van de voorsteden, en andere geestelyke huizen, een presidiaal, een gerechtshof, en een collegie voor de Jesuiten. Onder de geestelyke gebouwen munten uit de Karthuizer kerk en die der monniken, van de Visitatie genaamt, waar in men het graf van Henrik den II, hertog van Montmorenci, vindt. Des zelfs praaltombe is zeer heerlyk, en gesticht door zyne weduwe. De Allier ontfangt te Moulins het kleine riviertie de Daure. Koning Karel de IX hieldt in den jare 1565 binnen Moulins eene grote vergadering van alle ryksgroten en presidenten van de Parlementen in 't koninkryk. Men maakte daar toen dat beruchte edikt van Moulins, 't welk te Parys den 19 July daar aan volgende wierdt afgekondigt, en bevatte in zich 86 artykelen over het rechtsbestier. *Papyr. Masson Descr. flum. Gall. Noël Cousin Ephemerides Bourbon. Sincerus Itiner. Galliæ. Thuanus Hist. Du Chesne Rech. des ant. des villes.*

MOUNSTER, in 't Latyn *Momonia*, eene van de vier provinciën in 't koninkryk van Ierlandt, de welke Noordwaarts door de rivier de Shannon van Connaught afgescheiden wordt. Ten Oosten paaltze aan Leinster, en ten Zuiden en Noorden aan de zogenaamde Vergiviaansche zee. Zy strekt zich in de lengte van 't Noorden tot het Zuiden 90, en in de breedte 100 Engelsche mylen uit: wordt in 6 graafschappen verdeelt, de welke zyn Limmerik, Kerry, Cork, Waterfort, Desmonth en Tipperary. Het landt is op de meeste plaatsen zeer vruchtbaar in korenakkers en veeweiden. De hoofdstadt is Limmerik; de overige steden zyn Cashell, Cork, Kingsale en Waterfort. De Ierlanders noemen deze provincie *Moron. Speedæus Theat. Magnæ Britan.*

MOUNTAGU, of MOUNTAGUE, is de bynaam van eene der voornaamste familiën in Engelandt, waar van men gelooft dat zy met het geslacht der Montacuten, die in de XIV eeuwe graven van Salisbury geweest zyn, en den naam van Monthernier, of Monthermer, voerden, eenen oorsprong hebben. *Ralph van Monthermer* trouwde zonder weten van koning Eduard den I met des zelfs jongste dochter Johanna van Acres, weduwe van Gilbert van Clare, grave van Glocester en Hereford. Om die reden wierdt hy gevankelyk naar Bristol gevoert, en alle zyne middelen wierden in beslag genomen, doch eerlang door bemiddeling van Antoni Bec, bisschop van Durham, niet alleen in zyne goederen herstelt, maar ook gedurende de minderjarigheit van zynen stiefzone met den tytel van graaf van Glocester en Hereford, en naderhandt steets met dien van Lord Monthermer by het Parlement genaamt. By gedachte zyne gemalinne liet hy na twee zonen: de jongste, *Eduard van Monthermer*, kreeg van koning Eduard den II de landeryen van Warblington. De oudste, *Thomas*, liet eene dochter, *Margareta*, na, die met *Joh. Mountagu* trouwde, en een zoon, van gelyken naam, ter wereldt bragt, die naderhandt graaf van Salisbury wierdt, en onder wiens nageslacht de hertogen van Mountagu, als mede de graven van Manchester, mitsgaders de graven van Zandwich, getelt worden. De mannelyke stamlinie der hedendaagsche Mountagus wordt van eene jonger linie van de voorgemelde Montacuten op de volgende wyze afgeleid. De ridder *Simon van Montacute*, of *Mountagu*, van Hanging-Haughton, in Northumberlandt, liet na *Eduard Mountagu*, van Hymington, die wegens zyne zonderlinge kennisse in de rechten eerst in het 30 jaar van de regering van koning Henrik den VIII tot Lord opperrechter van de koninklyke rechtbank, en naderhandt met een gelyken tytel tot president van het gerecht, *Common Pleas* genaamt, aangestelt wierdt. By Helena, een dochter van Johan Ropers van Eltham, teelde hy *Eduard*, en deze by Elizabeth, de dochter van den ridder Jakob Harrington, zes zonen, als: 1) Eduard; 2) *Willem*; 3) *Henrik*; 4) *Karel*; 5) *Jakob*, en 6) *Sidney*, die alle ridders wierden, behalven de vyfde, die het bisdom van Worchester kreeg. De oudste zoon, EDUARD, wierdt by de kroning van Jacobus den I ridder van 't Badt, en in den jare 1621 Pair van Engelandt, met den tytel van Lord Montagu van Bouchton, in Northumberlandshire. Nademaal hy volstandig voor koning Karel den I was, zette des zelfs tegenparty hem in den Tour gevangen, waar in hy hoog van jaren in den jare 1654 zyn leven eindigde. Hy was driemaal getrouwt geweest, en teelde by zyne laatste gemalinne Anna, eene dochter van Karel Crouch van Cornbury, gene kinderen, maar by zyne eerste, Elizabeth, dochter en erfgename van Jan Jeffery, toen Lord opperrechter van den Exchequer, eene dochter, *Elizabeth*, die met Robert, Lord Willoughby, van Eresby, naderhandt graaf van Lindsey, trouwde. De middelste gemalin, Francisca, eene dochter van Thomas Cotton, maakte hem vader van eene dochter, *Francisca*, die by Johan Mannors, haar gemaal, drie zonen ter wereldt bragt, als: Eduard, die volgen zal; *Christoffel*, en *Willem*, welke laatste eerst procureur generaal, en daar na Lord opperrechter van den Exchequer wierdt, in welk ampt hy de rechten zyns vaderlands, daar hy grondig in geoeffent was, met groten yver handhaafde, en door zyne goedheit en milddadigheit, verselt van vele andere deugden, groten roem verwierf. Koning Jacobus de II zette hem uit zyne ampten, om dat hy de afschaffing van de Test, en andere nadeelige besluiten tegen het belang der Engelschen, niet wilde goedkeuren. Hy stierf in 't 89 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1707. De oudste zoon, EDUARD, trouwde met Anna, eenigste dochter en erfgenaam van den ridder Ralph Winwood, die by koning Jacobus den I eerste geheimschryver van staat was, en teelde by haar *Elizabeth*, gemalin van den ridder Daniel Harvey, toen afgezant te Constantinopel; *Eduard*, ongehuwt overleden, en RALPH. Dezen zondt koning Karel de II als zynen buitengewonen afgezant naar Vrankryk, en op zyne te rug komst maakte hy hem meester van de kleêrkamer. Eenigen tydt daar na viel hy in ongunst, om dat hy weigerde het voornemen van de hofparty, de R. Katholyken, die men toenmaals de schuldt gaf van eene zamenzwering gesmeed te hebben, te begunstigen. Schoon hy nu wel van het hof zich niet t'eenemaal afzonderde, verloor hy echter zyn ampt, maar koning Karel de II liet hem de inkomsten daar van behouden. Na dat koning Jacobus de II op den Engelschen troon geklommen was, en den Lord Russel liet van kant maken, week hy naar Vrankryk. In den jare 1688 kwam hy van daar te rug, en was een van de genen, die 't yverigste arbeidden om koning Willem den III de kroon op 't hoofdt te zetten. Tot dankbaarheit maakte hem deze vorst den 9 April des jaars 1689 ondergraaf van Monthermer en graaf van Montagu. De koningin Anna verhief hem in den jare 1705 tot markgrave van Monthermer, en hertog van Montagu. Hy stierf den 9 Maart des jaars 1709, na dat hy tweemaal getrouwt was geweest. By de laatste gemalin, Elizabeth genaamt, oudste dochter van Henrik Cavendish, hertog van Neucastle, en weduwe van Christoffel Monk, hertog van Albemarle, kreeg hy gene kinderen; maar by de eerste, mede Elizabeth genaamt, dochter van Thomas Wriothesley, grave van Southampton, en weduwe van Jocelin Perci, graaf van Northumberlandt, hadt hy drie zonen en eene dochter, welke laatste, met name *Anna*, met Alexander Popham van Littlecote trouwde, en ter wereldt bragt *Elizabeth*, gemalin van den ondergrave van Hinchingbroke, eenige zoon van Eduard, grave van Zandwich, maar naderhandt hertrouwde zy met den luitenant generaal Harvey. De drie zonen waren: 1) *Ralph*, die in zyn twaalfde jaar stierf. 2) *Winwood*, die op de te huis komst van zyne reizen in 't twintigste jaar van zyn ouderdom te Hanover stierf; en 3) *Johannes*, die zo wel in de waardigheden van hertog van Mountagu, als opziender van de kleêrkamer gestelt wierdt. Hy trouwde met Maria Churchil, de vierde en jongste dochter van Johan Churchil, hertog van Marleborough, by welke hy vader wierdt 1) in den jare 1706 van *Johannes*; 2) *Izabelle*, en 3) den 9 Maart des jaars 1709 van *Eleonora*. *Heylins help to English hist. p. 408. Peerage of England I p. 133. Cambden Britannia. The compleat Hist. Vol. III.*

MOUNTAGU. (JOHANNES, MARKGRAAF VAN) Zie NEVIL.

MOURA, de hoofdstadt van het Portugeesche graafschap van gelyken naam in de provincie van Alentejo, aan de rivier Guadiana, die de Franschen en Spaanschen in den jare 1707 onder den hertog van Ossuna veroverden. *Colmenar Delic. du Portugal p. 799.*

MOURAT, een Genuees, opvolger van Jussuf, koning van Tunis. Hy hadt het Christen geloof van jongs af verloochent, na dat hy geroofd was, wierdt voor zyne verheffing als koning generaal van de galeien van Tunis, en voor een der stoutste zeerovers van zynen tydt gehouden. Maar by deze wrede oeffening bezat hy een zachtmoedigen en oprechten aardt, meer dan men in een zeerover verwachten kon. Hy was ook geweest Kaïd, dat is ontfanger van de tollen, in 't gebergte Chizera, in de nabuurschap van Tunis. Dit ampt drie jaren bekleed hebbende, riep hem zyn meester Solyman, en maakte hem zynen luitenant. Hy wierdt verlieft op Turquina, dochter van Solyman, die hen beide verrascht hebbende, terwyl hy de handt van deze schone kuste, hen in zyn vertrek liet komen, daar hy hen aan zyne woede zou opgeoffert hebben, indien een slaaf, voor wien hy veel genegenheit hadt, het zwaardt, 't welk hy reets in de vuist genomen hadt om hen te doden, het niet tegengehouden, en hem voorgesteit hadt eerst Mourat te horen spreken. Dit benam hem de eerste oplopendheit, en eindelyk bezweek hy voor de tranen en gebeden der geliefden, zo dat hy hen eindelyk toestondt zamen te trouwen, en liet hem erfgenaam van alle zyne goederen. Toen Mourat ten troon verheven was, dempte hy alle de muitelingen, die zyn juk afgeworpen hadden, maar hebbende zyne waarde Turquina verloren, viel hy in eene zwaarmoedigheit, die hem tot aan zyne doodt bybleef, die voorviel in den jare 1646, toen hy maar 40 jaren oud was. *Hist. des Revolutions de Tunis.*

MOURAT, kleinzoon van den voorgaanden, hadt minder achting en verdienſten dan zyn vader en grootvader: echter was hy een braaf man, en van een geheel anderen inborſt dan de Turken of Arabieren doorgaans zyn. Hy geen gelegenheit hebbende om naar glorie te ſtreven, gaf zich over aan zyne vermaken, week op een luſthof Bardo, digt by Tunis, en eindigde daar zyn leven aan eene hete koorts den 19 Auguſty des jaars 1675, in 't 45 jaar van zynen ouderdom. *Hiſtoire des Revolutions de Tunis.*

MOURMANSCOY LEPORI is eene van de drie provinciën van Moskovisch Laplandt, ten Weſten de twee andere, het Zweedſch Laplandt ten Zuiden, Noorwegen ten Ooſten, en den Noorder Oceaan ten Noorden. Kola is daar de voornaamſte plaats in.

MOUSKES, (PHILIPPUS) biſſchop van Doornik in de XIII eeuwe, geboren te Gent. De ſchryvers noemen hem verſcheidentlyk *Mus* en *Meuze*. Zyne verdienſten verhieven hem tot de gemelde waardigheit, en men geeft hem den lof, dat hy een geleerd en zachtzinnig man geweeſt is. Eerſt was hy kanunnik en kancelier van de kerk te Doornik, en hy wierdt in de plaats van Jan d'Anghien in den jare 1274 tot biſſchop ingehuldigt, en na zyn ampt wel waargenomen te hebben overleedt hy den 24 December des jaars 1283. Hy ſchreef eene Geſchiedenis van Vrankryk in vaarzen, beginnende met de ſchaking van Helena door Paris, en voltooide die tot den jare 1240. Hy haalt daar in aan al wat hy van de ſtadt Doornik en der zelver biſſchoppen kan bybrengen. Dit werk beruſt nog in eenige boekzalen in geſchrift, maar is zeer ſeldzaam. Het is vervult met naauwkeurige aanmerkingen, ſchoon Mouskes daar in de fabelen van den aartsbiſſchop Turpin niet vergeet. De koning van Vrankryk heeft 'er een afſchrift van, waar uit Du Cange getrokken heeft de geſchiedenis van de Franſche keizers te Conſtantinopel, om dat te voegen als een vervolg by dat door Ville-Hardouin is uitgegeven in den jare 1657. Het werk mag zyn zo 't wil, deze Philippus Mouskes is de eerſte geweeſt, die eene Hiſtorie van Vrankryk in vaarzen heeft geſchreven. *Bucelin l.* VII *&* VIII. *Annal. Galloſlam. Jean Couſin Hiſt. de Tournai. Sammarth. Gall. Chriſt. Du Cange Hiſt. de Conſtantin.*

MOUSON, MOUSSON, of MOUZON, eene Franſche ſtadt in Champagne, aan de Maas, naar Luxemburg, tuſſchen Sedan en Stenai. Zy is zeer ſterk, en wordt veel bezocht, als ſtrekkende tot een doortocht voor de reizigers in die landen. De graaf van Naſſau, het gezag over het leger hebbende van keizer Karel den V, nam haar in den jare 1521 in. Deze ſtadt, die van de Latynen *Moſomum* genoemt wordt, is verſcheide malen aangevallen in de laatſte oorlogen, maar is telkens weder in de handen van Vrankryk herſtelt. Daar is een ſtedehouder. De aartsbiſſchoppen van Rheims waren daar heeren van, en hadden 'er van ouds hunne kaſteleinen. Koning Karel de V kreeg haar in verruiling van Vallay den 16 July des jaars 1379. Na dien tydt heeft Mouſon een vry gerecht gehad, tot dat het Parlement van Mets in den jare 1633 wierdt opgerecht. De koning van Vrankryk voert tegenwoordig den tytel van heer van Mouſon. *Papyr. Maſſon Deſcript. flum. Gall. Du Cheſne Rech. des villes de France. Du Pui Droits du Roi.*

Concilien van Mouſon.

Flodoard maakt gewag van een treffelyk concilie, den 13 January des jaars 948 in de St. Pieterskerk in de voorſteden van Mouſon gehouden. Hugo van Vermandois, die met zyn vyfde jaar op den ſtoel van Rheims zat, wierdt daar gedagvaard, en verſcheen om zich voor de biſſchoppen te verantwoorden. Leo, abt van St. Bonifacius, en legaat van den H. ſtoel in Vrankryk, beriep den 2 Juny des jaars 995 een concilie te Mouſon, daar Gerbert, die naderhandt paus wierdt, met den naam van Sylveſter de II, de redenen voorbragt, de welke hem bewogen hadden de plaats in te nemen van den aartsbiſſchop van Rheims, die daar op wierdt afgezet.

MOUSSA, of *Moiſes Ben Giafar Sadik*, is de VII van de twaalf Imans, die de Schiiten beſtierden. Hy wierdt geboren in 't 128 jaar van de Hegire, tuſſchen Mecca en Medina, van zyne moeder Hamidah, bygenaamt Barberiah, om dat zy in Barbaryë geboren was. Giafar Sadik, vader van dezen Iman, hadt een zoon gehad, Iſmaël, die ouder was dan Mouſſa, maar voor zynen vader overleden was: derhalven liet de vader het eerſte erfrecht op Mouſſa vallen. De Iſmaëliten, of aanhangers van Iſmaël, beweerden, dat dit niet wettig was, en deze Iſmaëliten, die den naam naar Iſmaël voerden, noemden den overleden den VII Iman, en beweerden, dat zyne nakomelingen (dus moet hy reets kinderen gehad hebben) de opvolging zouden hebben. De Kalif Haroun Al Raſchid, vrezende, dat deze Iman, die zyn verblyf te Medina hieldt, om de woeling der Iſmaëliten eenige onluſten in Arabië zou veroorzaken, deedt hem te Bagdad komen, en gaf hem een wacht. Maar 't ſcheen of hy echter middel hadt om nog eenig verſtandt met de zynen te houden; altydt de argwaan van den Kalif vermeerderde zodanig van dag tot dag, dat hy den Iman door vergift van kant hielp in zyn 55 jaar, het 183 van de Hegire, en liet Ali, zynen zoon, in de waardigheit van Iman volgen.

MOUSSA, of MOZES, derde zoon van Bajazeth den I, keizer der Ottomannen. Mouſſa, na dat hy zynen broeder Iſſa hadt afgemaakt, en zynen ouder broeder Solyman van zyne wettige ſtaten berooft, na de doodt zyns vaders, wierdt voor Sultan erkent, en bezat den troon in ruſt omtrent vierdehalf jaar; maar Mahometh, de jongſte broeder van Mouſſa, die in Amaſia, eene ſtadt in Cappadocië, zyn verblyf gehouden hadt, kreeg van den Griekſchen keizer verlof om door Conſtantinopel te trekken, ondernam hem van den troon te ſtoten, en om daar toe den weg te banen, deedt hy de Janitzaren en het overige krygsvolk oproerig worden tegen Mouſſa, die hem gevangen aan zynen broeder overleverden, de welke hem liet verwurgen in 't 816 jaar van de Hegire, dat is 1413, volgens onze tydrekening. Mouſſa hadt tot zynen opvolger dezen Mahometh, den I van dien naam onder de Ottomanniſche keizers. *Herbelot Bibl. Orient.*

MOUSTIERS, of MONSTIERS, in 't Latyn *Monaſterium*, of *Munſterium*, aldus genaamt, om dat deze ſtadt weleer een klooſter geweeſt was. Zy legt in Provence, onder het bisdom Riez, daar de graven van Provence een koninklyk hof en balluage hadden opgerecht, 't welk door koning François den I in den jare 1541 naar Viguerie, dat onder zyn gebiedt heeft Riez, Valenſola, en nog 23 andere ſteden en vlekken, wierdt overgebragt. Ten tyde dat om Provence getwiſt wierdt tuſſchen Lodewyk den I, hertog van Anjou, door de koninginne Johanna by verzoning aangenomen, en Karel van Duras, neef van deze princeſſe, dien hy gevangen hieldt in den jare 1380, en twee jaren daar na deedt ſterven, liet Beaudisnar, hopman van de party des hertogs van Duras, den burgt Palshayros, die een gedeelte van de ſtadt uitmaakte, ſlechten, en weinig tyds daar na overweldigde Trians, markgraaf van Tallard, algemeen noordman van de koninginne Maria, weduwe van Lodewyk den I, hertog van Anjou, deze ſtadt, en liet haar plunderen. In den jare 1386 leiden de inwoonders den eedt van getrouwigheit af aan den nieuwen koning Lodewyk den II, als hertog van Anjou. Gedurende de oorlogen door de Ligue hieldt de ſtadt Mouſtiers de zyde des konings, zonder dat de andere party daar van meeſter kon worden. Deze ſtadt legt aan den voet van een hogen berg, waar van water genoeg tot gebruik der ſtadt afvloeit. Boven op den zelven ſtaat eene kapel, aan O. Lieve Vrouwe toegewyd, van ſteen gebouwt, oud en berucht door de bedevaarten, die derwaarts gedaan zyn, en daar Sidonius Apollinaris van gewag maakt. Een weinig beneden deze kapel deelt zich deze berg in tweën, welkers beide toppunten door een yzere keten als aan een gehecht zyn, zynde in de lengte wel 250 treden. Men zegt, dat deze keten door een ridder van Rhodes daar is gebragt, en aan weêrzyden vaſtgemaakt, uit hoofde van eene gelofte, die hy gedaan hadt aan de H. Maagdt, om dat zy hem uit eene gevangenis op eene mirakuleuze wyze verloſt hadt. In den jare 1684 wierdt een groot gedeelte der ſtadt door 't aflopende water overſtroomt. *Sidon. Apollin. Carm. Euchariſt. ad Fauſt. Noſtradamus Hiſt. de Prov. Archiv. des Lerins, Mouſtiers & Riez.*

MOUTIERS en *Tarentaiſe*. Zie TARENTAISE.

MOUTIQUE, of MOUTIKA, eene ſtadt van 't Oyna-eilandt aan deze zyde den Ganges, gelegen op de Weſtkuſt van Malabar, tuſſchen Kalikut en Cananor. Zy is de hoofdſtadt van een klein landſchap, dat den tytel van koninkryk voert, en van den koning van Kalikut afhangt. *Maty Dict.*

MOWBRAY, eene beroemde Engelſche familie. *Roger*, of *Robert van Mowbray*, was graaf van Northumberlandt, en zo machtig, dat hy 280 dorpen in eigendom bezat. Hier in heeft hy eenige klooſters en andere gebouwen geſticht; onder anderen was zyne milddadigheit omtrent de Tempelheeren zo groot, dat de zelve in de vergadering van hun Kapittel een beſluit maakten, dat alle de ridders, die de inzettingen van de orde overtraden, vry van ſtraffe zouden zyn, wanneer zy maar aan dezen hunnen weldoender opentlyk belydenis van hunne misdaden deden. Om deze reden hebben de Johanniter ridders, na dat zy de goederen der Tempelheeren in Engelandt aan zich gebragt hadden, eenen der navolgers van dezen Roger, met name *Jan Mowbray*, van Axholm, een voorrecht verleent, dat hy en zyne nakomelingen op alle de zamenkomſten van hunne orde de eerſte eer na hunnen ſouverein genieten zouden. De bovengemelde Roger overwon in den jare 1094 by Almoik, in Northumberlandt, den Schotſchen koning Malcolmus, die een inval in Engelandt gedaan hadt, en verſloeg hem met zynen zone *Eduard.* Maar het volgende jaar liet hy zich mede in eene zamenzwering tegen den koning Willem den II inwikkelen, en poogde in des zelfs plaats Stephanus, grave van Albemarle, op den troon te heffen; maar deze muitery wierdt by tyds gedempt, en Roger van zyne goederen en ampten berooft, en tot zyne doodt te Windſor in de gevangenis gezet. Koning Henrik de I gaf een groot gedeelte van zyne verbeurde goederen aan Nigellus van Albenie, een voornaam Norman, welkers familie met de Albinies, de graven van Arundel, eenen zelven oorſpronk heeft. Hy was te voren boogdrager van koning Willem den II geweeſt, en vergaderde door de goedheit van dien vorſt zo grote rykdommen, dat hy in Engelandt 140, en in Normandië 120 ridderlyke goederen bezat, daar hy zich heer van kon doen noemen. Zyn zoon *Roger* nam op byzonderen laſt den naam van *Mowbray* aan, en van hem zyn de navolgende graven van Nottingham en de hertogen van Nordfolk afkomſtig. *Jan Mowbray* ontfing eerſt in den jare 1377, den 13 Juny, de waardigheit van graaf van Nottingham, hem door koning Richard den II geſchonken. Na dat deze jong en zonder kinderen geſtorven was, ontfing in den jare 1382 zyn broeder *Thomas Mowbray* dezen eernaam. Deze broeders waren zonen van Elizabeth, dochter van Margareta, gravinne en naderhandt hertoginne van Nordfolk, welker gemaal, Johan Lord Segrave genaamt, en haar vader Thomas van Bratherton, graaf en maarſchalk van Nordfolk, een jonger zoon van koning Eduard den

I ge-

I geweest was. Uit inzicht van dezen zynen doorluchtigen vader vereerde koning Richard de II dezen Thomas Mowbray in den jare 1383 met den tytel van erfelyk Earl-Marchal, of graaf maarschalk van Engelandt. Hy moest in den jare 1397, op 't bevel van den koning, te Calais, daar hy toenmaals stedehouder was, het vonnis des doods uitvoeren aan Thomas Plantagenet, hertog van Glocester. Den 29 September van 't zelve jaar maakte hem de koning hertog van Nordfolk. In het volgende jaar beschuldigde hy op eene niet wel verantwoordelyke wyze Henrik Bulingbroke, hertog van Hereford, (naderhandt koning van Engelandt onder den naam van Henrik den IV) dat hy tot nadeel van den koning gesproken hadt. In het eerst wierdt hy geloofd, en de waarheit van deze zaak aan een plegtig tweegevecht gestelt; maar toen alles tot dezen tweestrydt den 17 September te Coventry gereed was, en de heraut de voorwaarden, op 't bevel des konings, las, bestaande hier in, dat, zo Bulingbroke verwonnen wierdt, hy genoodzaakt zou zyn 10 jaren uit het ryk als balling te vertrekken, maar in 't tegendeel, zo hy de overhandt behieldt, dat Thomas Mowbray zyn gantschen levenstydt balling zou wezen, begaf de laatste zich daar op naar Duitschlandt, en van daar naar Venetië, daar hy na eenigen tydt van hertzeer stierf. Hy liet twee zonen in Engelandt; de oudste, *Thomas Mowbray*, was toen niet anders dan graaf van Nottingham, en de bediening van graaf maarschalk van 't ryk wierdt bekleed door Thomas Hollandt, grave van Kent, en hertog van Surrey, zo lang de vader buiten 't ryk was; en toen men de tyding van zyn overlyden hoorde, schreef hy wel Earl-Marchal, maar koning Henrik de IV gaf de dadelyke waarneming van dit ampt aan Ralph Nevil, grave van Westmorlandt, voor zo lang hy leefde. Deze ontneming van een erfelyk recht kon Thomas Mowbray niet verduwen; derhalven stondt hy tegen den koning op, maar wierdt in den jare 1405 gevangen en onthoofd. Zyn jonger broeder en erfgenaam, *Johan Mowbray*, wierdt niet alleen door koning Henrik den V in zyn graafschap van Nottingham, maar ook in het ampt van maarschalk ten volle herstelt, en naderhandt door koning Henrik den VI tot hertog van Nordfolk verklaart. Hem volgde in alle deze eernamen en ampten *Johan Mowbray*, die in den jare 1461 overleedt, en een zoon, van gelyken naam, en erfgenaam van alle zyns vaders waardigheden, naliet, schoon hy al by 't leven van zynen vader tot grave van Surrey en Warren door koning Henrik den VI verheven was. Deze liet na eene eenige dochter, *Anna* genaamt, die met Richard, hertog van Jork, tweden zoon van Eduard den IV, koning van Engelandt, trouwde, de welke daar op de tytels van hertog van Nordfolk, graaf maarschalk, en van graaf van Surrey en Warren bekwam. Maar hy zo wel, als zyne gemalin Anna, verloren 't leven in den bloei van hunne jaren. Hier op gaf koning Richard de III den tytel van hertog van Nordfolk, nevens de waardigheit van graaf maarschalk, aan Johannes Lord Howard, om dat des zelfs moeder eene dochter van den eersten hertog van Nordfolk, Thomas Mowbray, geweest was. *Cambden Britannia. The compleat Hist. of Engl. Vol.* I. enz.

MOYA, een steedtje, met een kasteel, gelegen in nieuw-Castilië, in Spanje, vier mylen van Cuença, naar 't Oosten. *Maty Dict.*

MOYEN MOUSTIERS, eene stadt met eene abdy in Lotharingen, digt aan de Meurte, omtrent twee mylen Noordwaarts van St Diey. *Maty Dict.*

MOYENVIK, in 't Latyn *Mediovicus*, eene kleine versterkte stadt in 't bisdom van Mets, aan de rivier de Seile, in Lotharingen. Zy is wegens hare zoutwerken berucht, maar hare vestingen zyn merendeels geslecht. Koning Lodewyk de XIII heeft haar uit de handen des hertogs van Lotharingen gerukt, en zy is by de Munstersche vrede aan hem gebleven. *Baudrand.*

MOYNE (PETRUS LE) was te Chaumont in Vrankryk in den jare 1602 geboren, en tradt in den jare 1619 in de maatschappy der Jesuiten. Na dat hy te Dyon een tydlang geleeraart hadt, bediende hy op verscheide plaatsen het ampt van prediker, en stierf te Parys in den jare 1671, nalatende, behalven den roem van een voortreffelyk dichter, verscheide schriften, als: *Peintures Morales*; *Gallerie des femmes fortes*; enz. *Sotwel Bibl. S. J.*

MOZAMBIQUE. Zie MOSAMBIQUE.

MOZES, de propheet en wetgever der Joden, is een der grootste en heiligste mannen geweest, die op deze wereldt geleeft hebben. Hy wierdt geboren in 't jaar na de schepping der wereldt 2464, 808 jaren na den zondvloedt, en 428 na Abraham, toen zyn vader Amram reets 79 jaren oud was, uit Jochabed, zyne moeder, zynde de jonger broeder van Aaron, en Maria, of Mirjam. Zyn vader was uit den stamme Levi, en moest benevens de andere Israëliten den Egyptischen koning ten dienste staan. Deze vorst, pogende het geslacht van Jakob uit te roeien, of te verzwakken, hadt een bevel laten afkondigen, dat alle vroedvrouwen de jonggeborene knechtjes zouden om hals brengen: toen nu Mozes geboren wierdt, en zyne moeder zag, dat hy schoon was, verburg zy hem drie maanden; maar wanneer zy hem niet langer dorst behouden, maakte zy een kistje van biezen, beklederende het zelve met pek om waterdigt te zyn, leide het kindt daar in, en zette 't op den kant van 't water, bevelende aan hare dochter Mirjam het oog te houden waar het zou blyven. Het gebeurde nu, dat de dochter van Pharao, die by Jozephus Thermudein, maar by Eusebius Merrin genoemt wordt, zich in het water ging baden, daar zy dit kistje zag. Het kindt, daar in leggende, weende, waar door zy, met medelyden bevangen, het zelve uit het water deedt opnemen, en beval aan Mirjam, die daar by stondt, dat zy eene Hebreeusche vrouw, die zuigende was, zou halen, om dit knechtje op te voeden. Deze, niet traag, haalde hare en zyne moeder, aan welke het de dochter van Pharao gaf. Toen nu dit kindt groot geworden was, bragt zy het weder by die princesse, die hem voor haren zone aannam, en *Mozes* noemde, om dat zy hem uit het water getogen hadt. Zy liet hem ook zorgvuldig onderwyzen in alle wetenschappen, by de Egyptenaren in gebruik, daar hy buitengemeen in vorderde. Mozes hadt nu aan het hof van Pharao in alle grootschheit en aanzien kunnen leven, indien hem het geloof zyner voorvaderen niet tot hoger en edelder gelukzaligheit hadt aangedreven: want toen hy ouder wierdt, begeerde hy niet langer den naam van den zone der dochter van Pharao te dragen, maar wilde liever by zyne geloofsgenoten armoede lyden dan in tydelyke eer by de vyanden van zynen Godt huisvesten. Hy zag den bedroefden staat van Israëls volk aan met een bekommerd herte, en liet niet na nu en dan zynen broeder te bezoeken. Het gebeurde op een tydt, dat hy een Hebreeuw door een Egyptenaar op eene onrechtvaardige wyze zag slaan, waar door hy, van een heiligen yver en toorn gedreven, hem doodde. Wanneer hy nu bemerkte, dat deze manslag bekend was, en hy daar door in groot gevaar stondt te komen, verliet hy Egypten, en toog naar 't landt Midian, daar hy kennis maakte met Rheguel, bygenaamt Jetro, een priester in Midian. Deze hadt zeven dochteren, waar van 'er Mozes eene, Zippora genaamt, trouwde. Ondertusschen wierden de Israëliten door Pharao op het allerwreedste geplaagt, tot dat eindelyk de tydt kwam, dien Godt bepaalt hadt om hen te verlossen. Nademaal nu Mozes het werktuig hunner verlossinge zyn moest, verscheen hem de engel des Heeren, dat is de Zoon Gods zelf, in een brandenden braambosch, op den berg Horeb, wanneer hy daar zyns schoonvaders schapen hoedde. Hy zag, dat dit bosch brandde, en niet verteerde. Dit maakte hem van verwondering als opgetogen, en deedt hem nader by komen om het naauwkeuriger te beschouwen. Toen zag hy dat het de Heere was, die hem riep, en beval zyn volk uit Egypten te voeren: doch hy zocht allerlei uitvluchten om daar van ontheft te worden; maar Godt benam hem allen twyfel, en toonde hem door een wonderteken, dat hy hem zou ondersteunen, hem belovende zynen broeder Aaron toe te zullen voegen om het woordt te doen, vermits Mozes wat belemmert van spraak was, en daarom zich ontschuldigt hadt. Eindelyk nam hy benevens zynen broeder dit beroep aan. Dus begaven zy zich beide naar Egypten, en by Pharao, verkondigende hem den wille des Heeren. Maar deze begeerde het volk van Israël niet te laten vertrekken, wanende, dat Mozes en Aaron dit uit eige vermetelheit hem voorstelden; maar Mozes bevestigde zyn zeggen door wondertekenen, daar hem Godt de macht toe verleent hadt: doch alles was vruchteloos, en 't hert van Pharao bleef verstokt, tot dat het eindelyk zo verre kwam, dat de Heer alle eerstgeborenen van menschen en vee sloeg, en aldus het volk Israëls, met hun have en goedt, uit Egypten vertrok. Maar zy waren naauwlyks weggetogen, of Pharao, berouw krygende van zyne toestemming gegeven te hebben, verzamelde zyne krygsmacht en wagens, vervolgde de Israëliten, die door Mozes midden door de Rode zee geleid wierden, zynde het water door de macht Gods ten wederzyden verdeelt. Toen nu Pharao mede onderwondt dien weg te volgen, wierdt hy met alle de zynen, wanneer het volk Gods daar reets veilig door gegaan was, van 't water overvallen, en van de Rode zee bedekt, waar door zy alle verdronken. Eenige geleerden menen, dat Mozes door de wonderen, in Egypten gedaan, van de Heidenen voor een toveraar gehouden wierdt, ja, naar 't voorgeven van Plinius en Apulejus, voor den uitvinder van die kunst. Na dat nu de Israëliten door de Rode zee gegaan waren, kwamen zy, na twaalf maal van legerplaatse verandert te hebben, en na dat Godt vele wonderen op hunnen tocht gedaan hadt, aan den berg Sinaï: daar wierdt door Mozes het verbondt Gods met zyn volk opgerecht, en de inzettingen daar van openbaar gemaakt. Hier gebeurde 't, wanneer Mozes op den hogen berg Sinaï wat lang vertoefde, en 't volk daar uit besloot, dat hy niet weder komen zou, dat het zelve een gegoten kalf maakte, en 't zelve aanbadt, waar over Mozes, van den berg afkomende, de stene tafelen der Wet, die hy in zyne handt hadt, door toorn tegen den berg aan stukken sloeg. Daar op nam hy het kalf, door de Israëliten gemaakt, verbrandde het met vuur, en verzamelde daar de assche van, de welke hy met water vermengde, en aan de kinderen Israëls te drinken gaf, waar uit eenige geleerden besluiten willen, dat Mozes de chymie, of stofscheikunst verstondt, dewyl hy zonder deze wetenschap het goude kalf niet tot poeder of stof heeft kunnen brengen. Hy liet ook ten zelven dage 3000 man door de Leviten doden, en deedt zyn best om 't volk weder met den Heere te verzoenen. Toen dit geschiedde, moest hy twee andere stene tafelen houwen, die de eerste gelyk waren, en met de zelve weder by den Heere op den berg komen, daar hy 40 dagen en zo vele nachten bleef, zonder te eeten of te drinken, en wanneer hy wederom beneden kwam, gaf zyn aangezicht zulk een glansch van zich, dat hy een dekfel op zyn hoofdt moest hangen, als hy tot hen spreken wilde, en zy hem naderden; waarom zommige onkundige schilders hem met twee horens voor 't hoofdt afgemaalt hebben. Mozes deedt hier op de Israëliten verder verslag van de inzettingen en geboden Gods, waar naar zy hun leven, de kerkbestiering en wereldlyke regering onder zich inrichten moesten. Hy bouwde ook op Gods bevel den Tabernakel, en toen dit alles verrecht was,

maakte hy zich met het volk vaardig om van den berg Sinaï op te breken; waar op zy, na dat eenige andere legerplaatſen beſlagen, en verſcheide zonderlinge voorvallen gebeurt waren, in de woeſtyne Paran kwamen. Hier van daän wierden eenige mannen uitgezonden om het landt Kanaän te beſpieden, die, wederkerende, dat landt wel prezen wegens des zelfs vruchtbaarheit, maar met een de hagchelykheit van het zelve te zullen vermeeſteren breed uitmaten. Nademaal Godt beſloten hadt, dat van alle de mannen, die uit Egyptenlandt getogen waren, niemandt dan Joſua en Kaleb het landt Kanaän bewonen zouden, wierden zy ook derwaarts gezonden, maar bragten wel eene gelyke tyding van des zelfs overvloedt, doch ſpraken van geen zwarigheit, gelyk de anderen. Wanneer nu de Iſraëliten hier door weder moedt grepen, wilden zy tegen het bevel van Mozes de Amalekiten en Kananiten aangrypen, maar zy wierden van de zelve geſlagen. Boven dien moeſt Mozes zien, dat Korah, Dathan en Abiram tegen hem opſtonden, maar die met hunnen aanhang door de aarde verſlonden wierden, gelyk ook zyne zuſter Mirjam met melaatſchheit geſtraft wierdt, om dat zy met haren broeder Aaron tegen hem gemurmureert hadt; want toen de Iſraëliten in de woeſtyne kwamen, en daar geen water was, murmureerden zy tegen Godt en Mozes, waar op de laatſte door Gods bevel hen water uit een ſteenrotſe verſchafte. Maar in plaats dat hy zulks met een woordt hadt kunnen doen, hief hy zyne handt op, en ſloeg twee maal met zyn ſtaf tegen de rots, waar door hy eene kleingelovigheit tegen Godt onder het volk en by Aaron verwekte; ja hy twyfelde zelfs daar aan, waarom Godt ook beſloot hem in het landt Kanaän niet te laten komen. Ondertuſſchen zette Mozes met het volk zyne reis voort, tot dat zy op de grenzen der Kananiten kwamen, daar Achab, koning der Kananiten, hen tegen trok, maar door de Iſraëliten geſlagen wierdt, welk lot ook den koning der Amoriten, Sihon, die te Hesbon woonde, en den koningen van Baſan en Og, die hen den doortocht wilden betwiſten, overkwam. De Amoriten namen te vergeefſch hunne toevlucht tot Bileam, die, in plaats van Iſraël te vloeken, hen zegenen moeſt, door een ingeven des Allerhoogſten: hoewel zy door hunne wyven, daar de Iſraëliten zich door verleiden lieten, hen een grote ſchade toevoegden. Pinehas wendde door zynen groten yver den toorn Gods van het volk af, waar op Mozes het op nieuw zegende; en nademaal het meeder gedeelte van die uit Egypten getogen waren, en die Godt niet begeerde dat het landt Kanaän zouden ingaan, dood waren, gaf Mozes laſt de Midianiten aan te grypen, die ook door 't volk des Heeren geſlagen wierden, waar op hy aan de kinderen van Ruben, van Gad, en den halven ſtamme van Manaſſe het veroverde landt aan deze zyde van de Jordaan uitdeelde. Na dit alles wilde Mozes het volk Iſraël gereed maken om het landt Kanaän in te trekken, ſtelde het zelve ten dien einde voor de weldaden, die zy van Godt genoten hadden, met eene ernſtige vermaning zyne geboden in acht te nemen, zo wel ten opzichte van die zy reets hadden, als die hen nog gegeven zouden worden, en eindelyk het verbondt, 't welk Godt met hunne voorvaderen geſloten hadt, en 't welk zy zelf met hem op den berg Sinaï vernieuwt hadden. Daar op benoemde hy Joſua tot zynen navolger, vermaande ganſch Iſraël door een byzonder liedt tot zynen plicht, dreigende hen met Gods toorn zo zy de Wet des Heeren verzaakten. Daar na nam hy met een zegenwenſch affcheidt van hen, ging op den berg Nebo, op den top van het gebergte Pisga, tegen Jericho over, in het landt der Moabiten, daar hem de Heer het landt toonde, 't welk hy zynen vaderen Abraham, Iſaak en Jakob gezworen, en den kinderen Iſraëls belooft hadt; waar op Mozes ſtierf, naar het woordt des Heeren, en Godt begroef hem zelf in 't landt der Moabiten, in een dal, zo dat niemandt zyn graf vinden kon, 't welk buiten twyfel uit eene heilige oorzake geſchiedde, inzonderheit om Iſraël het middel te benemen van met zyn ligchaam afgodery te plegen. Men heeft wel voorgegeven, dat het graf van Mozes in den jare 1655 van eenige Maronitiſche herders ontdekt is; namentlyk, deze herders, die hun vee hoedden op de bergen Nebo en Abarim, en dikwils bemerkten, dat eenige ſchapen van de andere kudde verſcheide dagen weg bleven, en, als zy wederkwamen, een zeer aangenamen reuk mede bragten, beſloten deze ſchapen na te gaan om de oorzaak daar van te onderzoeken. Zy wierden daar op door de zelve in een aangenaam dal gebragt, 't welk van hoge en ſtyle rotſen omringt was, waar tuſſchen een hol was, daar zy met veel gevaar zich in begaven, en aanſtonts een lieflelyken reuk beſpeurden. In dit hol vonden zy een ſtenen graf, waar op eenige letteren gegraveert ſtonden. Wanneer zy wederom daar uit kwamen, en mede dien aangenamen reuk aan zich hadden, gaven zy dit aan den patriarch der Maroniten te kennen, die een prieſter derwaarts zondt, de welke ondervondt, dat dit Hebreeuſche letteren waren, en deze woorden inhielden: *Mozes, de knecht des Heeren.* Zo haaſt dit ruchtbaar wierdt, geraakten de Maroniten, Grieken, Armeniers, Franciskanen, Jeſuiten en Joden in een hevigen ſtrydt, vermits ieder van hen het ligchaam van Mozes gaarne wilde hebben. Men meent, dat de Jeſuiten het zo verre bragten, dat de toegangen van dit graf op het allerſcherpſte verboden wierden, waar op zy zouden onderſtaan hebben het ligchaam van Mozes heimelyk daar uit te ligten, en 't naar Europa te voeren. Maar na dat zy het graf met veel moeite en arbeidt geopent hadden, vonden zy niets daar in. Des wilden zy echter iets van dit graf mede brengen; maar toen zy daar over beraadſlaagden, wierdt de zaak verraden, en zy daar over kwalyk gehandelt. Sedert wierdt het graf met grote ſtenen bedekt, zo dat 'er geen menſch meer by kan komen. Hier over is nu onder de geleerden zeer getwiſt, en zeker Jood, onder den naam van *Jechonias Ben Gad*, die te Sapheta, niet verre van deze plaats, woonde, heeft daar een boek van geſchreven; maar hy verhaalt, dat dit graf van een anderen Mozes, die vele honderd jaren na Mozes, den knecht des Heeren, leefde, geweeſt is. Voor 't overige heeft Mozes niet alleen door zyne wonderen en daden, maar ook door 't oprechten van de kerk en de republyk der Joden, een onſterflyken naam verworven, zo dat zyn roem wyd en zyn onder de Heidenen verſpreid is, die hem onder allerhande benamingen, en veeltyds als een Godt hebben aangebeden. Hy is ook de eerſte geweeſt, die door 't ingeven van den H. Geeſt het Woordt Gods in geſchrift heeft nagelaten, waar van nog zyne *vyf boeken* voor handen zyn, zynde met den XC *Pſalm*, alle van Mozes geſchreven. Nochtans hebben eenige geleerden in twyfel getrokken of het vyfde boek wel van Mozes zelf geſchreven is, waar tegen echter, behalven andere bewyzen, de getuigenis van den Heere Chriſtus en de Apoſtelen geſtelt kan worden, dat al wat in deze vyf boeken bevat is uitdrukkelyk door Mozes is opgeſtelt. *Exod.* II, III, enz. *Deut.* XXXIV. *Jozephus Oudheden* II *boek. Philo lib. de vita Moſis. Euſebius de Præparatione Evangelica. Plinius Hiſt Natur. l.* XXX. *c.* 1. *Apulejus Apologia* II. *Salianus. Torniel. Uſſerius in Annal. Sigonius, Cuneus en Leidekker Republyk der Hebreën. Spanheim. Natal. Alexand. Hiſt. Eccleſ. V. T. Gaulminus de vita & morte Moſis. Huetius in Demonſtr. Evang. Witſius Miſcell. Sacr. T.* I. *l.* I. *c.* 14 & 17. *Hornius Hiſt. Eccleſ.*

MOZES, een bedrieger, die in 't jaar van Chriſtus 454 de Joden te Creta bedroog. Hy nam den naam van *Mozes* aan om by hen in aanzien te komen, en gaf voor, dat hy van den hemel tot hunne verloſſinge gezonden was; want gelyk deze hunne voorouderen door de Rode zee gevoert, en alzo uit het geweldt van Pharao gered hadt, dus beloofde hy hen ook door de zee te voeren, ten welken einde hy hen riedt alle hunne goederen te laten varen, en hem op het voorgebergte te volgen. Toen zy dit nu gedaan hadden, beval hy hen zich in de zee te werpen. De eerſte, die dit gebodt volvoerde, kermde geweldig om zyn leven te behouden, en hy zou zekerlyk verdronken hebben, zo niet eenige Chriſtenen in zee geweeſt waren, die hem van 't gevaar verloſten. De bedrieger maakte zich hier op wel haaſt zoek. *Socrates Hiſt. l.* VII. *c.* 37, 38. *Nicephorus Hiſt. Eccleſ. l.* XIV. *c.* 40. *Paul. Diaconus. Baronius Ann. C.* 532. *n.* 85. *Lent de Pſeudo-Meſſiis. p.* 32.

MOZES BAR-CEPHA, een biſſchop der Syriërs te Beth-Roman in de X eeuwe, ſchreef een traktaat van 't *Paradys*, dat door Andreas Maſius nit het Syriſch in 't Latyn vertaalt is. Men moet dezen Mozes niet vermengen met MOZES MARDENUS, die in de XVI eeuwe door den patriarch van Antiochië naar Rome gezonden wierdt, en eene nieuwe uitgave van het N. Teſtament in het Syriſch uitgegeven heeft. *Maſius in Addit. Bellarm. de ſcript. Eccleſ. Spondan. in Annal. Genebrard. in Chron. Cave.*

MOZES MICOTSI, een Spaanſche Rabbi, die een geleerd boek over de Joodſche inzettingen en wetten geſchreven heeft, 't welk te Venetië in den jare 1547 in folio gedrukt is, en den tytel voerde van: *Sepher Mitſevoth Godel*, dat is: *Het grote boek der geboden*, dewyl daar in wydlopig aangetoont wordt wat men tot het rechte begrip wegens de inzettingen en geboden nodig heeft. *Buxtorff. Bibl. Rabbin. R. Simon Hiſt. Crit. V. T.*

St. MOZES, een kluizenaar, was van Ethiopië, een ſlaaf van een legerhoofdt in dat landt, en hebbende in zyne jeugdt vele misdaden begaan, wierdt hy 't hoofdt van de ſtraatrovers. De vrees van door 't gerecht gevangen te zullen worden deedt hem naar Egypten vluchten, daar hy zich in een klein klooſter van Petra begaf, daar hy, zyn voorgaande leven overdenkende, en zyne misdaden verfoeiende, beſloot te blyven, en voortaan berouw en boete te doen. Hy, deze gedachten met der daadt volvoerende, wierdt eerlang prieſter geordent door Petrus, patriarch van Alexandrië, in den jare 375, waar na hy zich tot het kluizenaars leven begaf. Hy ſtierf, oud 75 jaren, in 't einde van de IV eeuwe, in 't begin van de vyfde vervolging onder de Chriſtenen, door de barbaren, Maziken genaamt, die alle de klooſters van dit geweſt uitroeiden. De Grieken eerden zyne gedachtenis op den 28 Auguſty, op welken dag hy ook in de martelrolle der Romeinen geplaatſt is. *Pallad. Hiſt. Lauſiac. Sozomen. lib.* VI. *c.* 29. *Caſſien. Collat.* 3. *c.* 5. *Baillet Vies des Saints* 28 *Aug.*

MOZES, prieſter en martelaar te Rome onder de regering van Decius. Vele andere perſonen, zo geeſtelyke als wereldlyke, wierden in den jare 249 om het Chriſten gelove in de gevangenis geworpen. Zy ſchreven uit den naam van hen allen een brief aan St. Cypriaan, en de belyders te Carthago, om hen te waarſchouwen van zo licht aan die in afgodery vervallen waren het H. Nachtmaal niet uit te delen. In den jare 250 de belyders te Rome weder uit de gevangenis ontſlagen zynde, lieten zy zich meeſt verleiden door de Novatianen; maar Mozes bleef ſtandvaſtig, en onthieldt zich van de gemeenſchap dier dwaalgeeſten, waar op hy 't volgende jaar weder in de gevangenis geworpen en ter doodt gebragt wierdt op den 25 November des jaars 251. *Cyprian. Epiſt. Euſeb. l.* VI *Hiſt. de Tillemont Mem. Eccleſ. T.* III. *Baillet Vies des Saints* 25 *Novembr.*

MOZES. Zie MAIMONIDES.

MSCISLAW, een waywoodſchap in Wit-Reuſſen, onder Litthauwen, op de Moskoviſche grenzen. Het zelve is vol wilderniſſen en water, beſtaat uit twee onderſcheide diſtricten,

als *Meislaw* en *Modzeria.* De hoofdstadt wordt mede MSCISLAW genaamt, en legt aan de rivier Sos. Zy wierdt door de Moskoviters belegert, maar door den koning van Polen Sigismund den I ontzet. In den jare 1386 wierdt zy ook vruchteloos door Suentoslaus, hertog van Smolensko, belegert. *Zeiler.*

MUAVIA, de VII Kalif en hoofdt der Saracenen, die Afrika onder zich bragt, strekkende langs de kusten van de Middelandsche zee zyne overwinningen uit, zynde die kusten, de welke tegenwoordig Barbaryë, en te voren Mauritanië genaamt wierden, en waar van de Moren hunne benaming hebben gekregen. Naderhandt trok hy dieper in Afrika, en stak over naar Spanje, veroverde dat ryk, en overheerde Italië en Vrankryk. Een tydlang na zyne doodt wierdt het grote ryk der Saracenen van een gescheurt, en niet allen de landen van Persië en Egypten, maar ook inzonderheit het zogenaamde Afrika en Spanje kregen hunne byzondere heeren, die den Kalif in Syrië niet langer onderdanig wilden zyn. *Birag Hist. Afr.*

MUCA, een beroemd veldheer van Gualid, Kalif van Syrië. Hy wierdt door dezen vorst in 't jaar 710 naar Afrika gezonden, om de muitelingen aldaar te beteugelen. Dus zynde door de woestyne van Barka geraakt, vervolgde hy zynen optocht door geheel Barbaryë met een leger van 100000 strydbare mannen, en bragt daar mede dat geweest onder de gehoorzaamheit des Kalifs. Men zegt, dat hy tot aan Tostane, of Teferna ('t welk aan de zee legt, onder 't ryk van Marocco) komende, en geen landt meer ziende, met zyn paardt in den Oceaan reedt, om daar mede te willen zeggen, dat 'er niets meer voor hem te winnen was. Na deze uitvoeringen keerde hy weder naar Carval, latende een wakker oorlogsman, Tarik genaamt, in Mauritania Tingitana, om deze provinciën te bestieren. Dit gebeurde in dien tydt, dat Juliaan was graaf van Ceuta, stedehouder der Spaansche Gotthen op de kust van Afrika, aan de straat van Gibraltar, daar deze Gotthen eenige plaatsen in hadden. Deze graaf verstaan hebbende, dat Rodrigo, koning van Spanje, zyne dochter Cuba, een schoon mensch, verkracht hadt, ontveinsde dezen hoon, nam onder voorwendsel van den oorlog der Arabieren in Afrika verlof van den koning, hem ophoudende, dat hy in zyn gouvernement benodigt was, om het zelve voor hunne aanvallen te beschermen. Daar op scheepte hy zich met zyne vrouw en al wat hy bezat in, en zeilde naar Ceuta, en eenigen tydt daar na veinzende, dat zyne gemalin zeer krank geworden was, verzocht hy den koning, dat hy zyne dochter wilde toestaan by haar te komen om het laatste vaarwel te zeggen aan hare moeder, en toen hy haar in zyne handen hadt, maakte hy een aanslag om zich van den koning te wreken, 't geen hy deedt met aan Muca alle de plaatsen in handen te geven, daar hy stedehouder van was, hem met een belovende gansch Spanje te zullen leveren, byaldien hy hem volk wilde byzetten. Muca schreef dezen voorslag over aan den Kalif, die hem onder het bevel van Tarik 12000 man zondt. Daar mede en met zyne eigene verzamelde krygsmacht viel hy in den jare 712 in Spanje, en verwoestte binnen veertien maanden het gansche ryk der Gotthen, roeiende hun stamhuis uit; en die van de edelste Gotthen nog overbleven, weken naar de Pyreneën, terwyl de Arabieren en Afrikanen, daar Spanje toen meest van bewoont wierdt, zeer wel met hunne geloofsgenoten in hun schik waren. In den jare 718 geraakte Muca en Tarik in oneenigheit, en deze laatste van hem niet wel gehandelt wordende, trok naar Damascus in Syrië, daar hy Muca van trouwloosheit en andere misdaden beschuldigde. Muca, latende zynen zoon Abdulasis in Spanje met de helft van zyn leger, trok in Barbaryë, daar hy bevel van den Kalif ontfing te Damascus te komen. Hy daar aangeland zynde vondt Gualid zeer gevaarlyk krank, waar aan hy na vyf dagen tyds overleedt. Solyman Hascein, broeder van Gualid, volgde in zyn plaats. Deze beroofde Muca van het stedehouderschap van Afrika en Spanje, 't welk deze oorlogsheldt zo ter herte nam, dat hy van ongenuchte stierf. Zyn zoon *Abdulasis* wist zich in Spanje vast te maken, en nam den tytel van koning aan. *Marmol de l'Afrique l.* II.

MUCHES, of MICHES, (JAN) een Jood, zich met zyne geloofsgenoten en de Moren uit Spanje onder de regering van Philips den II in zekerheit begeven hebbende, wierdt van zyne benden naar Venetië gezonden, om verlof te verzoeken zich in eenige plaatsen van die republyk ter neder te mogen zetten; maar hebbende zyn oogmerk niet kunnen bereiken, week hy naar Constantinopel, daar hy zich in de gunst der groten van de Porte wist te dringen, waar door hy toegang kreeg by de keizers Solyman den II en des zelfs navolger Selim den II. Naardien hy nu niets anders zocht dan zich van de Venetianen te wreken, en dat hy met Selim, die een liefhebber van den drank was, zeer vry wierdt, maakte hy hem gaande, met van de wynen en vruchten, mitsgaders de grote rykdommen van 't eilandt Cyprus te spreken. Hy vertoonde hem ook, dat dit eilandt de Porte toekwam, om dat het zelve aan Egypten, dat Selim de I vermeestert hadt, behoorde: dat de Venetianen het door geweldt in bezit hielden, en dat het niet zwaar zou vallen het zelve uit hunne handen te wringen, om dat zy toen geen hulp van den keizer, noch Vrankryk, noch Spanje, veel min van Polen te wachten hadden, en dat kort te voren hun krygsvoorraadhuis aldaar door 't vuur verteert was. Dit was waar, en Muches wierdt verdacht gehouden van dit stuk door zynen aanhang te hebben uitgevoert. Mustapha Bucha, die Muches ondersteunde by Selim, zette dit voorstel meer aan, dies de Grote Heer besloot eene machtige vloot derwaarts te zenden, waar mede hy dat eilandt in den jare 1572 vermeesterde. *Chevreau Hist. du Monde.*

MUCHLI, oudtyds *Tegea,* was weleer eene treffelyke stadt, en een vryplaats voor geheel Griekenlandt, en wierdt vervolgens een bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Corinthe. Heden is het maar een vlek van Zaconië, gelegen in Morea, tusschen de takken van de Alphea, zes mylen ten Zuid-Westen van Napoli di Romania. *Maty Dict.*

MUCIA, vrouw van Pompejus, was de derde dochter van Quintus Mutius Scævola, en de zuster van Quintus Metellus Celer. Zy spatte in hoerery en overspel zodanig uit, dat haar gemaal genoodzaakt wierdt haar te verstoten, schoon hy reets drie kinderen by haar hadt. Het afwezen van dien heldt, toen hy Mithridates beoorloogde en overwon, gaf haar tot deze buitensporigheit aanleiding. Pompejus wierdt, in 't veldt zynde, dit gedrag van zyne gemalinne aangedient: hy achtte in 't eerst zulks niet, maar nader aan Italië komende, overwoog hy met aandacht dezen hoon, en daar van tot in 't hert getroffen, zondt hy aan haar een scheidbrief. Plutarchus merkt aan, dat de Hemel besloten hadt hier door de vergenoeging van dien overwinnaar te benevelen. Hy beklaagde zich van Julius Cesar, die hy hoorde dat de verleider van Mucia was, en hadt de gewoonte van te zeggen, dat hy zyn *Egysthus* was, zinspelende op den boel van Clytemnestra, de gemalin van Agamemnon, maar liet echter niet na van vervolgens met den zelven zich te verbinden. Het belang van zyn hoogmoedt deedt hem dien hoon ter zyde zetten. Men deedt hem daar over vele verwytingen, maar zulks leedt hy voor dien tydt geduldig. Mucia vondt wel haast een anderen man, en trouwde met Marcus Scaurus, by wien zy kinderen ter wereldt bragt. Pompejus was over dit huwelyk gansch niet wel te vrede, om dat dit scheen als of zy onschuldig, en hy haar moede geweest was. Augustus bediende zich van deze Mucia, ten einde Sextus Pompejus, haar zoon, zich niet met Marcus Antonius verbondt, maar zyne zyde aankleefde. Men houdt ook Augustus zelf niet vry van minnery met Mucia, om dat, na den slag van Actium, Augustus het leven van Marcus Scaurus, haren zoon, spaarde, en met veel zachtmoedigheit om zyn moeders wille handelde. Dit doedt zien, dat van alle tyden de grootste mannen den hoon, hen door de onkuischheit van hunne gemalinnen aangedaan, opgevat hebben slechts als eene burgerlyke schande, en dat de gemalinnen van de zelve daar by niets dan hare achting verloren, die zy zeer gaarne wilden opofferen aan haar geluk, of vermaak. Voorts was Pompejus niet van de gelukkigste in den huwelyken staat. *Bayle Dict. Crit.*

MUCIDAN, of MUSSIDAN, eene Fransche stadt in Perigord, aan de rivier de Lille, vier of vyf mylen beneden Perigueux. Deze stadt wierdt zeer berucht in de XVI eeuwe, gedurende de burgeroorlogen om den Godsdienst. Timoleon van Cosse, graaf van Brissak, grootvalkenier van Vrankryk, sneuvelde in de belegering van die stadt in May des jaars 1569.

MUDÆUS, (GABRIEL) een beroemd Nederlandsch rechtsgeleerde, wierdt in den jare 1500 te Brecht, een steedtje, niet verre van Antwerpen, geboren. Hy leerde in de gemelde stadt de talen van Lodewyk Lojus, en volgde den zelven naar Loven, daar hy vriendschap met vele mannen van naam, als Erasmus van Rotterdam en Lodewyk Vives, maakte. Mudæus muntte hier wel haast boven anderen uit in naarstigheit en bevatting, zo dat hy eerlang kandidaat wierdt, en 't opzicht kreeg over de zonen van den heere Blioul om die te onderwyzen, waar door hy niet alleen te Loven overal toegang kreeg, maar ook gelegenheit om de beroemdste akademiën van Vrankryk met hen te bezoeken. Na zyne te rug komst liet hy zich op kosten van den gemelden heer meester in de rechten maken, maar dewyl hy onbedachtzaam zich te vroeg in het huwelyk hadt begeven, geraakte hy uit des zelfs gunst, en moest zich behelpen met deze en gene in de rechten te onderwyzen, doch verkreeg eindelyk in den jare 1547 het ampt van professor in de gemelde faculteit. Hy liet zich inzonderheit gebruiken in pleitgeschillen, raadgevingen, en allerlei rechtsgedingen, waar door hy veel geldt won: inzonderheit hielp hy waar hy kon de genen, die om den Godsdienst vervolgt wierden. Voornamentlyk nam hy de zaak op voor zynen overleden vriendt Erasmus, dien men nagaf in de Luthersche lere gestorven te zyn, waarom men zyne goede en heerlyke schriften wilde verbieden, 't welk Mudæus door zyn aanzien krachtig tegenhieldt. Keizer Karel de V en zyne zuster Maria bedienden zich dikwils van zynen raadt; en de universiteit van Loven maakte door hem zulk een opgang, dat men toen ter tydt daar over de 2000 studenten in de rechtsgeleerdheit telde. Hy stierf in den jare 1561 (anderen zeggen den 21 April des jaars 1560) nalatende verscheide schriften, die na zyne doodt gedrukt zyn, als: *Comment. in Tit. aliq. Digestorum; De Contractibus IV, qui sunt:* 1. *pro Socio,* 2. *De contrahenda emptione & venditione,* 3. *De actionibus empti & venditi,* 4. *De pignoribus & hypothecis, cum comment. in Tit. de petitione hæreditatis; De actionibus & institut.; Comment. in Tit. XXI priores lib.* VI. *Cod. de Testament.; & Comment. in Tit. omnes Cod. de restitutionibus in integrum;* enz. Cujacius zou van hem gezegt hebben, dat in de Nederlanden nooit zyns gelyk geweest was, noch daar komen zou. Zie verder *Wesenbecius in Exempl. Jurisp. p. 75. Andrea Bibl. Belg. Zweertii Ath. Belg. Adami Vita J. C. German.*

MUDARNI, of MODRENI, eene kleine stadt in Natolië, in het landschap Cutaye, voerende den tytel van bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Nicea, daar zy niet verre van af legt. *Maty Dict.*

MUELA, eene stadt van Arragon, aan 't riviertje de Guerua, omtrent vier mylen van Saragossa, naar 't Zuid-Oosten.

MUER, of MUHR, in 't Latyn *Mura*, eene rivier in Duitschlandt en Hungarië, neemt haren oorsprong in het aartsbisdom van Saltsburg, loopt door Stiermarken, en voorby de hoofdstadt Gratz, scheidt Hungarië van Croatië, ontfangt verscheide riviertjes, en valt beneden Legrad, in 't Warasdiner graafschap, in de Drave, of Draw.

MUERAU, eene stadt in opper-Stiermarken, wordt door de rivier de Muer, waar van zy den naam ontleent, in twee delen gescheiden, maar door verscheide bruggen weder aan een gehecht. Behalven het schone slot, dat op een kleinen berg legt, is de hoofdkerk aldaar bezienswaardig. Hare oude bezitters waren de heeren van Lichtenstein, van welke het door huwelyk aan den grave Lodewyk van Zwartsenberg gekomen is. Hier was weleer een groot school, 't welk by de hervorming van den Godsdienst in den jare 1600 afgeschaft wierdt. Voor 't overige legt zy van Frysach vyf, en van Judenburg zes mylen. *Zeiler.*

MUERTSTHAL, of MOERTSTHAL, een zekere landstreek in opper-Stiermarken, de welke mede van den vloedt de Muer zynen naam bekomen heeft. Zy bevat in zich Moertsuschlag, Kienberg, en andere plaatsen. In vroeger tyden hebben zekere graven hier van den tytel gevoert. Dus wierdt *Marquardus*, graaf van Muertshal en Avelantz, na de doodt van Bartholinus Barbatus van Zäringen, in den jare 1077 tot hertog van Karinthië verheven. Zyn zoon *Lutolf*, of *Leopold*, volgde hem op, en bevocht met hulp van zynen oom Ottocarus den I, markgrave van Stiermarken, tegen Zolomir, koning van Dalmatië, eene grote zege. De zoon, kleinzoon en achterkleinzoon van den gemelden Ottocarus zouden geborene graven van Muertsthal geweest zyn, en het markgraafschap van Stiermarken tot op Ottocarus den V bezeten hebben, die ook van keizer Frederik den I de hertoglyke waardigheit erlangde, maar zonder kinderen overleden is. Hier op zyn de meeste plaatsen onder Muertsthal behorende aan het klooster van St. Lamprecht, in opper-Stiermarken gelegen, gekomen. *Luca Grafen-saal. p. 227 seq. Ortel. Theat.*

MUET (PIERRE LE) Raadt van den koning van Vrankryk, en des zelfs vestingbouwer en bouwmeester, wierdt geboren te Dyon uit een goed geslacht den 7 October des jaars 1591. Hy was te dier tydt de verstandigste in die kunst, en wierdt door den kardinaal Richelieu inzonderheit in Pikardië gebruikt. Hy diende Lodewyk den XIII in de belegeringen van de gewigtigste steden, als ook in andere te versterken. Hy maakte verscheide werken. Zyn eerste wierdt te Parys in den jare 1632 gedrukt: 't was eene vermeerdering en uitbreiding over de vyf ordens der bouwkunde van *Vignola*. Het twede is gedrukt in den jare 1641, onder den tytel van: *Traité des cinq ordres d'Architecture dont se sont servis les Anciens*; dat is: Verhandeling van de vyf ordens der bouwkunde, waar van zich de ouden bedient hebben, overgebragt van Palladius, en vermeerdert met nieuwe uitvindingen omtrent de kunst van bouwen. Het derde, opgedragen aan den koning, bevatte eene manier van bouwen voor alle soort van menschen, met vele platen, plans en ontwerpen van schone gebouwen naar eigen arbeidt en goedkeuring verrecht. Alle deze werken zyn by vremden zo wel als in Vrankryk met achting ontfangen. Le Muet wierdt door de koninginne moeder Anna van Oostenryk aangesteltom alles te ordonneren wat tot luister van den bouw der Vrouwen-kerk, bygenaamt die van de Genade, te Parys dienen kon. Dit werk geëindigt hebbende stierf hy te Parys den 28 September des jaars 1669. *Memoires Historiques.*

MUFTI is het opperhoofdt, of paus van den Mahomethaanschen Godsdienst, die alle des zelfs inzettingen handhaaft, en de verschillen, daar omtrent gerezen, beslist. De Grote Heer laat hem daar in volkomen meester, en kant zich nimmer tegen het gene hy beveelt, of uitspreekt; in 't tegendeel bedient hy zich van zynen raadt als hy iets gewigtigs ondernemen wil, betreffende den oorlog, of de vrede. Maar evenwel heeft de Mufti geen macht iets met dwang te vorderen, noch zich met de burgerlyke regering, of de staatszaken te bemoeien. Hy geeft zyne besluiten schriftelyk, op eene korte wyze, met ja of neen te zeggen, het welk men *Fetfa* noemt, en zulks schryft hy onder aan 't papier, waar op de zaak, die voorgestelt wordt, geschreven is, voegende daar doorgaans by: *Godt weet wat best is.* Dit geschrift geeft de Cady, of rechter, dan aan de rechtbank over, en zo het een vonnis des doods is, wordt het zelve in een uur volvoert, zonder dat men daar van appelleren, of de uitvoering stremmen kan. Deze Mufti heeft zo veel eer, dat wanneer hy by den Sultan in de gehoorzaal komt, de zelve hem met eene buiging des hoofds groet, en opstaat, het welk hy aan geen gezant, of prins doedt. De Mufti mag ook trouwen, kleedt zich in 't groen, met een groten tulbandt van gelyke verwe; maar op plegtige dagen draagt hy een wit kleedt, en houdt zyn gewoon verblyf te Constantinopel. De Grote Heer verkiest hem, en geeft hem dagelyksch tot onderhouwt, behalven vele voordelen, die hy boven dat heeft, 2000 Alpers. Daar zyn nog meer andere Muftis in 't ryk, maar hebben zo veel gezag, noch eer niet. Voor eenige jaren wierdt de Mufti te Adrianopel door de Janitzaren omgebragt, het welk al iets zeldzaams is; doch dit is onlangs nogmaals gebeurt.

MUGELLO, (DE VALLEI) een zeer aangenaam dal in 't Florentynsche, onder Toskanen, strekkende zich uit langs de oevers van de rivier de Sieve, tusschen het Apennynsche gebergte en de rivier Arno. De stadt Fiesole, en een gedeelte van die van Florence, is daar in gelegen, en ontfangt haren naam van het dorp Magello, oudtyds genaamt *Mucialli*a. *Maty Dict.*

MUGLIA, van eenigen *Muggia* genaamt, eene kleine stadt in Istrië, by welke de golf van Trieste een kleinen zeeboezem en tamelyke goede haven maakt. Deze plaats behoort aan de Venetianen. Twee mylen daar van daan legt *Muggia Vecchia*, of *Oud-Muggië*.

MUGELN, *Migeln*, eene kleine stadt in Meissen, aan de Coniltzbeek, een myl van Olchats, die van de Mogellanen, een oud Meissisch volk, daar omtrent wonende, zou gebouwt zyn. Het kasteel, daar by leggende, 't welk te voren *Rugenthal* geheten heeft, en de verblyfplaats van de bisschoppen van Meissen geweest is, wierdt van Albert, bisschop van Motschen, in den jare 1261 gebouwt. Na de doodt van den laatsten Meissischen bisschop, eenen van Haugwitz, wierdt deze plaats tot een keurvorstelyk ampt gemaakt, en is naderhandt aan de heeren van Wolframsdorf gekomen. Wanneer de Boheemsche hertog Boleslaus de Rosse, in den jare 1010 in Meissen viel, en verscheide steden verwoestte, droegen zich de inwoonders van deze stadt zo wel, dat 3000 vyanden verslagen, en de overige by Strehla in de Elve gejaagt wierden. *Fiedlers Chron. Mog. Albini Meisn. Land-Chr. p.* 119, 391. *Knaut Prodr. Misn. p.* 230.

MUGNOS, (ÆGIDIUS, of GILLES) tegenpaus. Zie CLEMENS de VIII, tegenpaus.

MUHLAU, of MYLA, een steedtie, of vlek in Voogtlandt, aan de Göls, niet verre van Reichenbach en Eibenstok, onder het ampt Plauwen gelegen. In den jare 1212 heeft keizer Frederik koning Primislaus Ottocarus van Bohemen het gansche landschap, Milm en Reichenbach genaamt, met meer andere landen, vereert, om dat de koning van Bohemen, by het verkiezen tot keizer, hem goeden dienst gedaan hadt. *Hagecii Bohm. Chron. fol.* 294.

MUHLBERG, een klein vlek in neder-Baden, niet verre van Durlach, in welkers nabuurschap, in de oorlogen tusschen de Franschen en keizerschen, dikwils legers gestaan hebben.

MUHLBERG, een kasteel, steedtie, ampt, en te voren eene heerlykheit, aan de Elve, onder Meissen gelegen, is onder den naam van de heerlykheit van Mulberg, benevens de heerlykheden Strelen en Werdenhain, mitsgaders het markgraafschap Lausitz, door keizer Karel den IV in den jare 1370 door des zelfs bezitters aan de kroon van Bohemen verkocht. Naderhandt vindt men dat zy van den keurvorst Frederik den II in den jare 1443 tegen Hohenstein en Lohmen aan de heeren Birken van der Daube verruilt is, die haar nog in den jare 1492 bezeten hebben. Daar op heeft de hertog van Saxen het tot een ampt gemaakt, wanneer het door 't afsterven van deze heeren aan die van den Daube is gekomen. In den jare 1559 heeft keurvorst Augustus, nevens het klooster Guldenstern, de stadt en 't ampt Mulberg tegen het kasteel, steedtie en ampt Stalpe aan den bisschop Johan van Haugwitz te Meissen verruilt; maar het zelve in den jare 1570 tegen Belgern, Dreskau en Zornzich weder bekomen. Dit steedtie is in tweën verdeelt; in 't eene gedeelte staat het kasteel en de hoofdkerk, en in 't andere het beruchte Cisterciënzer nonnenklooster, dat door Jutta, of Judith, gemalin van den markgrave Diderik van Meissen, in den jare 1219 gesticht zou zyn. De nonnen zyn echter in den jare 1559 overgebragt in dat van 't H. Kruis, onder Meissen, en 't klooster aan die van Miltits ingeruimt. Deze stadt Mulberg is ook bekend, om dat alhier de keurvorst Johan Frederik van Saxen door keizer Karel den V geslagen is, waar op het keurvorstendom van de Ernestynsche linie tot die van de Albertynsche is overgegaan. *Knaut Prodr. Misn. p.* 231 *seq. Schöttgens Hist. Wurt. pag.* 568. *Peckenstein Theatr. Sax. P.* II. *Dresserus Isagoge Hist. P.* V. *Hofman Script. Lusat. T.* IV. *p.* 203.

MUHLDORF, een steedtie, of vlek in Voogtlandt, onder het gebiedt van Plauen, tusschen Plauen en Pausse gelegen. Deze plaats behoort eigentlyk onder keur-Saxen, en de vryheeren van Bodenhauzen voeren daar den tytel van. In de oude brieven wierdt het *Muldendorf* genoemt.

MUHLHAUSEN, in 't Latyn *Muhlhusa*, eene vrye Rykstadt in Thuringen, legt in Thuringerlandt, 't welk van ouds *Noord-Thuringen* genaamt wierdt; maar schoon deze naam van Noord-Thuringen al lang buiten gebruik is geraakt, heeft deze stadt nog het recht van op de Neder-Saxische kreitsdagen stem en zitting te hebben. Den naam heeft zy gekregen van de menigte molens, die in de stadt en de voorsteden, ten getale van 20, behalven de omleggende, stonden, waarom zy ook in haar wapen voert een werktuig, dat het molen of Muhlen-hoofdt genoemt wordt. Ten Oosten grenst haar landt aan het Saxen-Thuringsche en Zwaartsburgsche, ten Zuiden aan het Thuringer woudt, ten Westen aan het Hessen-Casselsche, en ten Noorden aan Eischfeld, onder keur-Ments behorende. Zy is na Erfurt, daar zy zes mylen af legt, de grootste stadt in Thuringen, is zeer volkryk, heeft hoge muren, en torens, en verscheide grachten, die echter alle zonder water zyn. Zy legt in eene vermakelyke vlakte, en wordt van vele hoven en wyngaarden omringt. Het aardryk is zeer vruchtbaar, en doedt het koren en andere gewassen weelig voortkomen. Zy wordt in de boven- en beneden-stadt, of van anderen in de oude en nieuwe stadt verdeelt, die beide met grachten voorzien zyn. Boven dien heeft zy vier grote voorsteden, de welke S. Nicolaas, Pieter, Georg, en Martinus genaamt worden; en onder het gebiedt der stadt behoren nog 18 dorpen, hoewel 'er meer geweest, maar door den oorlog verwoest zyn. Het gansche gebiedt strekt zich twee mylen in de lengte en ook zo veel in de breedte uit. Haar oorspronk, dien men aan de Hermunduren of Katten toeschryft, en de tydt van hare bouwinge, die op het jaar 330 voor Christus geboorte gestelt wordt, is onzeker. Zo veel weet

Weet men, dat het eerſt een dorp geweeſt is, *Muhldorf* genaamt, en van den laatſten Thuringſchen koning Herminfridus in den jare 515 met ſtads gerechtigheden beſchonken is. Toen heeft men den naam van *dorf*, of *dorp*, in *hauſen*, dat is *huizen*, verandert, waar na zy tot heden nog dien van *Muhlhauzen* behouden heeft: ook heeft zy ſedert van tydt tot tydt meer toegenomen; inzonderheit hebben de edelen van Hagen, door 't bouwen van 't kaſteel Heynerburg, haar zeer aanzienlyk gemaakt. Dit kaſteel is eindelyk een volſtrekt Ryksleen geworden, en gemeenlyk eene keizerlyke burgt en Gan-erben-huis genaamt: ook wierdt het door toelating van keizer Koenraad den IV door een byzonderen muur van de ſtadt afgeſcheiden, die echter gedurende het ledig ſtaan van den keizerlyken troon na de doodt van den gemelden Koenraad door de burgers weder onder den voet is geſmeten, om dat de adel by vele gelegenheden de burgers allerlei ſmaadt hadt aangedaan, en is naderhandt ook niet weder opgebouwt, ſchoon keizer Rudolph de I de ſtadt daar over in den ban deedt. Eindelyk, om alle verdere twiſten daar omtrent voor te komen, en den opbouw daar van te verhinderen, heeft de Raadt der ſtadt het recht van de heeren van Hagen gekocht. Schoon nu Muhlhauſen al van ouds ſtadsrechten bezat; echter is het eerſt ten tyde van keizer Henrik den I met muren omringt en verſterkt, om voor de aanvallen der Hungaren bevryd te zyn. Voor 't overige heeft men geen onfeilbaar getuigenis, waar uit men den tydt kan bepalen, in welken deze ſtadt hare Ryksvryheit ontfangen heeft. Eenigen menen, dat Karel de Grote, anderen, dat veel waarſchynelyker is, dat de bovengemelde Henrik de I, om dat van hem tot op Lotharius den II Muhlhauſen het Ryk onmiddelyk onderworpen is geweeſt, dit te weeg gebragt zou hebben. Albert, markgraaf van Meiſſen, wilde in den jare 1308 deze ſtadt zich eigen maken; maar hy moeſt op 't bevel van keizer Albert den I zyn voornemen ſtaken. Die van Muhlhauſen zelf geloven, dat het begin van hunne vryheit niet zo zeer in de keizerlyke voorrechten, als in den oorſpronk van hunne ſtadt zelf te zoeken is, vermits hun gebiedt van ouds al *Terra Imperii*, of Rykslanden, genoemt wierdt. Wat belangt hare lotgevallen, zy wierdt in den jare 1181 door hertog Henrik van Saxen belegert, ingenomen en geplundert. In den jare 1206 wierdt zy aangevallen door de graven van Hohenſtein en Rheinſtein, en ſchoon zy reets in de ſtadt waren, wierden zy door de burgers daar weder uit gedreven. Niet beter verging het de naburige vorſten in den jare 1249, die heimelyk in eenige wagens, met hooi overdekt, ſoldaten verſtoken hadden, en dus door verraſſching deze ſtadt poogden te overrompelen. In den jare 1293 nam keizer Adolf van Naſſau met het grootſte gedeelte van zyne benden, die hy uit den ſlag tegen de markgraven van Meiſſen, Frederik en Diezman, overgehouden hadt, zyne toevlucht tot deze ſtadt. Maar doordien de ſoldaten de burgers zeer mishandelden, kantten zy zich daar tegen, en joegen deze ongemanierde gaſten met geweldt uit de ſtadt. De keizer zelf ontkwam ter naauwernoodt het gevaar, waarom men naderhandt de poort, daar hy door gevlucht was, toegemetſelt heeft. De edelen van Hagen, die in den jare 1323 zich het bewindt van de ſtadt wilden aanmatigen, kwamen 'er zo ſlecht af, dat zy de ſtadt en beide de dorpen Keizershagen en Dacherid ruimen moeſten. In den jare 1343 wierden de beide graven van Reinſtein en Wernigerode, die in het gebiedt der ſtadt veel geroofd hadde, met gelyke munt betaalt, en gedoemt, dat zy op hunne eigene koſten de ſtads muren hoger moeſten doen opbouwen. De gevangenis, daar zy in gezeten hebben, wordt nog heden de Reinſteinſche genaamt. Maar in den jare 1330 ſtondt de ſtadt in groot gevaar van hare vryheit te verliezen, doordien keizer Lodewyk van Beyeren de zelve met zyne dochter Machteld als eene huwelyksgift aan den markgrave Frederik den Ernſthaftigen van Meiſſen beloofd hadt. Daar kantte zich de ſtadt tegen, waar over zy in den ban gedaan, en niet eer met den keizer verzoent wierdt voor dat zy beloofde aan zynen ſchoonzone te zullen betalen 5000 ponden fyn zilver, waar voor haar de keizer eene zestienjarige vryheit van alle Ryksla ſten, en vele treffelyke voorrechten vergunde, waar onder was, dat de ſtadt nooit op eeniger wyze verpand of vervremt zou kunnen worden. Naardien zy, gelyk hier boven gemeld is, dikwils aanſtoot leedt, rechtte zy in den jare 1308 en de volgende een verbondt op met Erfurt en Nordhauſen, gelyk zy ook zulks met den landgrave Balthaſar van Thuringen, met Albert, mede landgrave van Thuringen, met Balduin te Trier, met den landgrave Frederik den Geſtrengen, met den aartsbiſſchop Diderik van Ments, en met vele andere heeren gedaan heeft, welker beſcherming zy genoot tot in de XV eeuwe. Maar naderhandt moeſt zy aan den grave van Hohenſtein en landgrave van Heſſen, insgelyks aan den landgrave van Thuringen en hertog van Saxen zekere ſommen gelds daar voor uitkeeren; gelyk dan keurvorſt Maurits in den jare 1552 voor 20 jaren beſcherming genoten heeft 600 Meisniſche guldens; desgelyks heeft in den jare 1692 de keurvorſt Johan Georg de IV voor 18 jaren 600 dukaten genoten. Verder heeft deze ſtadt in den jare 1431 de eer gehad als middelaarſter gebruikt te worden in de oneenigheden tuſſchen de ſtadt Maagdenburg en den aartsbiſſchop Gunther, dewelke zy ook gelukkig heeft weggenomen. In den jare 1523 nam aldaar de oproer der boeren een begin, waar toe een verlopen monnik, genaamt Henrik Pfeiffer, dien anderen Zwaardveger noemen, gelegenheit gaf, waar op de ſtadt in den jare 1525 door de Ryksvorſten belegert en verovert wierdt, en eindelyk zo verre gebragt, dat de Raadt zweren moeſt de vorſten in alles te zullen gehoorzamen, en van hen hunne beveſtiging in de regeringte erlangen, waar op ook jaarlykſch de Raadt aan de gezamentlyke vorſtelyke gevolmachtigden van hun beſtier moet rekenſchap geven, waarentegen echter keizer Karel de I en de Roomſch koning Ferdinand de ſtadt namaals met voorrechten voorzien hebben. Daarenboven wierden hare veſtingwerken geſloopt, al het geweer, de paarden en al het geldt uit de ſtads kaſſe weggenomen, en van de inwoonders 40000 guldens brandſchatting geëiſcht, welke ſomme echter iets vermindert wierdt. Ook was de ſtadt genoodzaakt jaarlykſch voor hare beſcherming 300 dukaten aan ieder der voornoemde vorſten te betalen. In den jare 1632 kwam de ſtadt andermaal in groot gevaar, om dat zy de kerken en kloosters in 't Eichsfeldt afgebrand, en verder de Zweden begunſtigt hadt. Zy moeſt aldus van den keizerlyken generaal Pappenheim voor eene zekere ſomme gelds, waar toe de vrouwen hare kleinodiën moeſten overgeven, hare verwoeſting afkopen. In den jare 1682 rukte de peſt daar 5000 menſchen weg, en in den jare 1689 brandden de drie ſchoonſte deelen van de ſtadt af, die echter veel ſchoner uit hunne aſſche verrezen zyn. Dit ongeluk trof haar den 30 May des jaars 1707 op nieuw, en daar wierden 300 gebouwen door 't vuur verteert. De grote Raadt of Regering der ſtadt beſtaat uit 48 perſonen, de helft uit geleerden, en de helft uit koop-of ambachtslieden beſtaande. Zes burgermeeſters hebben het oppergezag; en deze 6 burgermeeſters, en zo veel van de oudſte Raadsheeren maken den kleinen of gemenen Raadt uit. *Peckenſt. Theatr. Sax. P.* III. *Reuſner & Knipſchild De Civit. Imp. Binhard. Bangius. Becherer Chron. Tur. &c. Schurtzfleiſch in pecul. Diſſert. Olearius Rer. Thur P.* II. *Topogr. Saxon.*

MUHLINGEN, een kaſteel, en oudtyds een graafſchap, maar nu een ambacht in 't graafſchap Barby, drie mylen van Maagdenburg. Dit kaſteel wierdt in den jare 1381 door den aartsbiſſchop van Maagdenburg verwoeſt, maar door hertog Albrecht van Barby weder opgebouwt; en ſchoon het een diergelyk lot van de keizerſchen in den jare 1632 ontfing, is het echter naderhandt in beter ſtaat gebragt. Dit graafſchap behoorde weleer als een achterleen van Anhalt aan den grave van Barby, maar na des zelfs afſterven is het als een Ryksleen weder aan het huis van Anhalt gekomen, en behoort als een ambacht aan de linie van Zerbſt, van welke vorſt *Antony Gunther* in den jare 1705 alhier zyn verblyf hieldt. *Becman. Anhalt. Hiſt. P.* III. *p.* 242.

MUICHEU, eene ſtadt in China, digt by de rivier Kiang, in de provincie Suchin, waar van zy de tiende in rang is, ſchoon 'er vele ſteden van minder grootte dan deze voor haar gaan. *Maty Dict.*

MUIDEN, of MUDEN, een Hollandſch ſteedtje gelegen in Gooilandt, aan den oever van de rivier de Vecht, daar de zelve in de Zuiderzee loopt, twee uuren van de ſtadt Amſterdam. Het wierdt van ouds genaamt AMUDA, het welk zo veel wil zeggen als *mondt* van de *A*, dat is van de rivier de Vecht: want *Muden* betekende van ouds mondt, en *A*, *Aa*, of *Aha* een water, of rivier, als uit *Arnemuiden*, of *Armuiden*, *Leimuiden*, enz. blykt. Muiden is zeer ouds; want het is al in den jare 953 door keizer Otto den I, met de tollen aldaar, en meer andere gerechtigheden, aan de kerke van Utrecht vereert, welke gift door zynen opvolger, keizer Otto den II, in den jare 975, als mede naderhandt door keizer Frederik den I, is beveſtigt. Dat het in een graafſchap gelegen was blykt uit den brief van den laatſtgemelden keizer (by *Heda pag.* 87) waar in men deze woorden leeſt: *De ſtad Amuida, gelegen in 't graefſchap Ruothodo*, het welke waarſchynlyk te zeggen is in het graafſchap van *Rathbod*, of *Radbodus*. Dit ſteedtje is vele rampen onderworpen geweeſt, en verſcheide malen in kolen gelegt. In den jare 1197 wierdt het afgebrand door de Kennemers. In den jare 1204 leedt het den zelven ramp gedurende de inlandſche beroerten tuſſchen grave Willem van Hollandt en den grave van Loon, gemaal van Ada, gravinne van Hollandt. In den oorlog tuſſchen grave Willem en biſſchop Jan of Johannes van Arkel is het zelve mede in den jare 1356, nevens Wezop, door den laatſtgemelden ingenomen en in de aſſche gelegt. Doch in den jare 1403 is het door grave Albrecht van Beyeren met verſcheide voorrechten begiftigt. Ruim honderd jaren hier na, te weten in den jare 1505, is het ſtedeke Muiden wederom door hertog Karel van Gelder verovert en in brandt geſtoken. Gedurende de Nederlandſche beroerten en den oorlog met Spanje, als mede by den inval der Franſchen in de Vereenigde provinciën in den jare 1672, heeft het mede menigen aanſtoot geleden. Het heeft een zeer oud ſlot, of kaſteel, waar op graaf Floris de V, door Gerard van Velzen dodelyk gewond, volgens eenige ſchryvers, wierdt gebragt, en 'er ook den geeſt heeft gegeven. Het zelve is ook, gelyk de ſtadt, meer dan eens, nu door de biſſchoppen van Utrecht, en dan door de hertogen van Gelder, bemachtigt geweeſt. Behalven een konvent, aan de H. maagdt Catharina opgedragen, en onder het algemeen Kapittel van Utrecht behorende, het welk de zuſters van den derden regel te Muiden hadden, was hier in de Roomſche tyden eene parochiekerk, de welke den biſſchop St. Nicolaas en de voornoemde Catharina tot ſchutsheiligen hadt. Tegenwoordig wordt Muiden in het geeſtelyke door twee Gereformeerde predikanten bedient, ſtaande onder de claſſis van Amſteldam. *Oude Hollandſche Kronyk door Willem van Gouthoeven pag.* 94, 393, 402. *Heda Hiſt. Ultraj. pag.* 87, 88 *en* 181. *Boxhorn Theatr. Holl. &c. M. Alting Notitia Germ. Inf. P.* II. *p.* 10. *Hooft Nederl. Hiſt. p.* 448, 490. *Valkenier Verward Europa p.* 478, 479, 631. enz.

MUIDERBERG, een Hollandſch dorp in het baljuwſchap van Gooilandt, digt by Muiden gelegen, en onder Naarden behorende. Hier heeft van ouds op een hoogte of heuvel een kapel geſtaan, in het jaar 1324 geſticht, en met genoegzame inkomſten voorzien, op dat 'er dagelykſch door den vikaris van die kapelle een Mis zou gedaan worden voor graaf Floris den V, de welke digt by die plaats door de vloekverwanten vermoord

was. De Franſchen hielden hier ſlecht huis in den jare 1672, hebbende zich op den Muiderberg verſchanſt, als by Commelin in zyne *Beſchryvinge van Amſterdam pag.* 113 kan gezien worden. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Amſterdam. Zie ook *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom* II *Deel, pag.* 390, 391.

MUILKERK. Zie DUSSEN.

MUILWYK, een voornaam Nederlandſch geſlacht, afkomſtig van een jonger zoon uit het vermaarde geſlacht van Merwede. Te weten, *Adriaan van der Merwede*, zoon van *Daniel van der Merwede*, hadt voor zyn vaderlyk erfdeel, behalven de ridderhofſtadt van Klootwyk, die wel 70 morgen lands groot was, daar by zynen naam van aannam, nog verſcheide andere goederen in den lande van Altena, en trouwde met N. van Daallem. Hy leefde in de jaren 1270 en 1298, en liet drie zonen na, welke drie verſcheide liniën gemaakt hebben: namentlyk, *Adriaan*, de oudſte, nam den naam van *Klootwyk* aan; de twede trouwde in het geſlacht van Hoorn; de derde, met name JAN, trouwde met eene dochter uit den huize van Altena; doch door euvelen moede vyandſchap voerende tegen zyn oudſten broeder, nam hy den naam van MUILWYK aan, zynde eene ridderhofſtadt in het landt van Altena, op de grenzen van Brabandt, en voerde zyn wapen rood op zilver, 't welk by de nakomelingen weder verandert is in goudt. Hy leefde in den jare 1284, en verwekte Nicolaas van Muilwyk, die volgt; *Elizabeth van Muilwyk*, die trouwde met Diderik van der Made, knaap, welke benevens andere edelen wordt vermeld in den jare 1426.

NICOLAAS VAN MUILWYK, Janszoon van der Merwede, ſchildknaap, leefde in den jare 1320, en hadt nevens zyne zuſter groten ſtrydt met den heere van Altena, die eiſch maakte op de voornoemde goederen: maar alzo hy in den jare 1322 ſtierf, wierdt dit verſchil weggenomen door de tuſſchenſprake van graaf Willem van Hollandt en Henegouwen in den jare 1327. Nicolaas van Muilwyk voornoemd heeft nagelaten

WILLEM VAN MUILWYK, knape, vermeld in den jare 1336, die wan

JAN VAN MUILWYK, knape, vermeld in den jare 1380, en geſtorven in den jare 1423, nalatende: *Clementia van Muilwyk*, die trouwde met Jakob Oem, oudſten zone van Tielman Oem, baljuw van Zuid-Hollandt, en van Catharina van der Burg, Jakobs dochter, en naliet *Tielman Oem*, burgermeeſter van Dordrecht in den jare 1415, welke trouwde met Agnes van Blitterswyk, en kinderen wan. *Willem van Muilwyk*, burgermeeſter te Dordrecht in de jaren 1420, 1422, 1423, na alvorens verſcheide malen ſchepen en theſaurier te zyn geweeſt. Gerrit van Muilwyk, die voegt, *Adriana van Muilwyk*. *Jan van Muilwyk*, die de banier van Dordrecht droeg in den tocht voor Utrecht en Deventer.

GERRIT VAN MUILWYK, Janszoon, burgermeeſter en Raadt van Dordrecht in den jare 1428, theſaurier in de jaren 1426, 1427, en 1432, en rentmeeſter generaal van Zuid-Hollandt in den jare 1421, trouwde eerſt met Ida de Groot, dochter van Borchard de Groot, ſchepen te Dordrecht, daar na met Machtelt van Malburg, dochter van Adriaan van Malburg, ſchout van Dordrecht. Zy ſtichtten zamen in den jare 1443, den 4 April, eene vikary ter eere van St. Hieronymus en Helena, en tot waardigheit van het Heilige Graf. Hy wan by de eerſte vrouwe I. *Maria van Muilwyk*, die trouwde met Allard Suis. II. *Jan van Muilwyk*, theſaurier van Dordrecht in de jaren 1456, 1466, en 1467, die trouwde met Cornelia Samenkoper, Arends dochter, en wan twee dochteren. De jongſte was *Vergyn van Muilwyk*, de oudſte, *Ida van Muilwyk*, die trouwde met Bartholomeus van der Does, zone van Philips van der Does, kamerling van vrouw Jacoba van Beyeren, gravinne van Hollandt, en van Heilwig van Rozendaal, Jans dochter, ridders. Hy was ambachtsheer van Heer-Jansdam, by verlybrieven, verleent den 5 November des jaars 1445, dykgraaf van Zwyndrecht, en ſtierf in den jare 1484 zeer oud, nalatende *Ida en Elizabeth van der Does*, van welke Elizabeth trouwde met Tielman Oem, zone van Jakob Oem, burgermeeſter te Dordrecht in den jare 1476, en van Lutgera de Jonge, by welke zy, onder andere kinderen, wan *Jan Oem*, bygenaamt *van Muilwyk*, naar zyn overgrootvader, die by zyne huisvrouwe Margareta van Crooswyk naliet: 1. *Jan van Oem van Muilwyk*, zonder oir; 2. *Elizabeth Oem van Muilwyk*; 3. *Adriana Oem van Muilwyk*, die trouwde met Frans de Gorter, Adriaanszoon, en teelde *Adriana de Gorter van Muilwyk*, getrouwt met Diderik van Heemskerk van Beheſtein, zone van Wouter van Heemskerk van Bekeſtein, ſchout der ſtadt Haarlem, en van Adriana van Wyngaarden; en *Jan de Gorter van Muilwyk*, die by zyne vrouwe Elizabeth Schook naliet (a) *François van Muilwyk*; (b) *Tielman van Muilwyk*, vryheer van Papendrecht, Matena, ongetrouwt overleden; (c) *Adriaan van Muilwyk*, vryheer van Papendrecht, Matena, mede ongetrouwt overleden; (d) *Anna van Muilwyk*, die trouwde met Ottho Hoynk, en naliet *Kornelis Hoynk*, die trouwde met Maria Cornelia Oem, Hermans dochter: hy ſtierf in den jare 1667, nalatende *Ottho Hoynk*, vryheer van Papendrecht, Matena, en hoogheemraadt van den Alblaſſerwaardt. III. *Saris van Muilwyk*, prieſter en kanunnik van de grote kerk te Dordrecht. IV. *Gerrit van Muilwyk*, die trouwde met Cornelia Dimas, en eenige kinderen naliet; en V. Rutger van Muilwyk, die volgt.

RUTGER VAN MUILWYK, ſchildknaap, zoon van Gerrit van Muilwyk, en van Ida de Groot, was ſchepen te Gorkum in de jaren 1463 en 1469, en verwekte Pieter van Muilwyk, die volgt. *Herman van Muilwyk*; *Matthais van Muilwyk*, en *Rutger van Muilwyk*.

PIETER VAN MUILWYK, Rutgers zoon, ſchildknaap, wordt vermeld in den jare 1490. Hy trouwde met Adriana van Muilwyk, welke ſtierf in den jare 1504, nalatende Matthias van Muilwyk, die volgt, en *Jan van Muilwyk*.

MATTHIAS VAN MUILWYK, Pieters zoon, ſchildknaap, ſchepen te Gorkum in de jaren 1510, 1515, 1519, en 1522, in welke jaar hy ſtierf, liet na

WILLEM VAN MUILWYK, ſchildknaap, die leefde in den jare 1540, en trouwde met N. van Alblas, by welke hy verwekte Willem van Muilwyk, die volgt; *Adam van Muilwyk*, overleden in 's Gravenhage in den jare 1590; *Henrika van Muilwyk*, en *Joſina van Muilwyk*, die trouwde met den ambachtsheer van Emmikhoven.

WILLEM VAN MUILWYK, zoon van Willem van Muilwyk en van N. van Alblas, kwam in den jare 1558 in de Regering te Rotterdam, en wierdt in den jare 1572 tot burgermeeſter gekoren. Hy was mede Hoogheemraadt van Schielandt, en ſtierf den 29 December des jaars 1574, nalatende by zyne vrouwe Catharina van Veenlandt Boudewyn van Muilwyk, die volgt. *Cornelia van Muilwyk*, geſtorven in den jare 1594. *Frank van Muilwyk*, die ſtierf in den jare 1603, nalatende twee dochters. *Matthias van Muilwyk*, burgermeeſter te Schiedam, en in den jare 1596 ambaſſadeur van de Staten van Hollandt by den koning van Denemarken. Hy trouwde met Agatha van der Burg, Pieters dochter, en wan een zoon, ongetrouwt geſtorven, nevens twee dochteren.

BOUDEWYN VAN MUILWYK, Willemszoon, was in den jare 1592 gecommitteerde Raadt van Hollandt, in den jare 1594 baljuw en ſchout der ſtadt Rotterdam, en ſtierf den 11 May des jaars 1625, oud 74 jaren. Zyne huisvrouw was Alida de Gruyter, by welke hy, behalven eene dochter, *Clementia van Muilwyk*, een zoon wan, genaamt

WILLEM VAN MUILWYK, Raadt in den hove van Hollandt. De zelve trouwde met Maria van der Chys, en ſtierf den 2 February des jaars 1644, nalatende

BOUDEWYN VAN MUILWYK, die trouwde met Adriana van Zanten, dochter van François van Zanten, ſchout van Delft. Hy ſtierf den 31 July des jaars 1661, zy in den jare 1676, nalatende WILLEM VAN MUILWYK, die het volle wapen van Merwede weder heeft aangenomen; *Maria* en *François van Muilwyk*.

Het wapen van Muilwyk is een veldt van goudt, doorſneden met een faſce van Keel, en beladen met vyftien bylans van Keel, uitgezondert den tak van Muilwyk, die het ſtamwapen van *de Gorter*, afkomſtig van de baanderheeren van Altena, hebben aangenomen, 't welk is een veldt, de bovenſte helft van Keel, de onderſte van Sabel, en daar op twee ſtaande ſalmen van goudt. *S. van Leeuwen Batavia illuſtrata.*

MUIS, (SIMEON VAN) geboren te Orleans, aartsdiaken van Soiſſons, wierdt in den jare 1614 koninklyke profeſſor te Parys in de Hebreeuſche tale; want men hadt in Vrankryk nooit geleerder in die tale gehad; daar by was hy van een vaſt oordeel, zuiver van ſtyl, net, gemakkelyk, en bezat eene grondige kennis in de heilige geſchiedeniſſen, mitsgaders in de gronden van den Godsdienſt, zo dat hy, om kort te gaan, een volmaakt verklaarder van vele noodzakelykheden in de H. Schrift was. Zyne uitbreidingen over de Pſalmen ſtrekken, volgens betuiging van de geleerden, voor de volmaaktſte en beſte, die men toen gehad heeft; waar by hy ook voegde bedenkingen over het Hoogliedt, waar in hy den letterlyken zin van Salomon verklaart. Hy heeft ook een werk in 't licht gegeven, onder den tytel van *Varia Sacra*, bevattende aantekeningen over de zwaarſte plaatſen van 't Oude Teſtament, van Geneſis af, tot aan 't boek der Rechteren. Hy verdedigde tegen P. Morin de achtbaarheit van den Hebreeuſchen text in drie geſchriften. Alle zyne werken zyn te Parys in den jare 1650 gedrukt. Hy was overleden in den jare 1644. *Simon. Du Pin.*

MUISIS, bekend onder den naam van *Ægidius Mucidus*, abt van S. Martin te Doornik, leefde in de XIV eeuwe, en ſchreef verſcheide hiſtoriſche werken, als eene Chronyk van de geboorte van Chriſtus tot den jare 1348. De levens van twee biſſchoppen van Doornik; die van de abten, zyne voorgangers, enz. Hy ſtierf in het jaar 1353, oud 83 jaren. *Voſſius de Hiſt. Latin. Valer. Andreas Bibl. Belg.*

MUJAK, (HET KONINKRYK VAN) een van de Staten van neder-Ethiopië, in Afrika. Het voert den naam van des zelfs hoofdſtadt, en legt tuſſchen de Biafara, Gabon, Macoco, Geringbonba, en Medra. Men weet 'er geen byzonderheden van, dan dat des zelfs bewoonders Heidenen, en zeer beeſtachtig zyn. *Maty Dict.*

MUL, een van de eilanden Weſternes, wordende maar van het eilandt Loquabar door een kanaal ter breedte van een Engelſche myl afgeſcheiden. Dit eilandt is acht mylen lang en breed. Men vindt 'er grote baaien, en des zelfs voornaamſte plaatſen zyn Dowart, Arrois, en Kaldavie. *Maty Dict.*

MULCIBER, of MULCIFER, een naam, die aan den Heidenſchen Godt Vulcanus gegeven wordt, afkomſtig van *mulcendo* en *molliendo ferrum*, om dat hy het eerſt uitgevonden zou hebben 't yzer week of zacht tot het bearbeiden te maken. *Pomey Panth. Mythic. p.* 126.

MULDA, *Mulde*, of *Multe*, is 1) eene rivier in Meiſſen, die uit het Zudetiſche gebergte by S. Pieter en de Kuttenheide boven Auerbach en Falkenſtein haren oorſpronk neemt. 2) Eene andere rivier, die mede uit het gemelde gebergte, by Neuſtadt, op de Boheemſche grenzen (maar niet by Graupen in Bohemen, gelyk eenige ſchryvers melden,) uit een moeraſſige plaats haar begin neemt. De eerſte wordt de *Sneebergſche Mulda* genaamt, en loopt voorby Auerbach, Goltzburg, Eilerſtok, Sneeberg, Hartenſtein, Wildenfels, Zwikkau, Glauche, Hohenſtein, Penik, Rosburg, en Rochlitz, en ontfangt digt onder Coldits de andere

rivier, die men de *Freybergsche Mulda* noemt; na dat de zelve voorby het dorp Boheemsch Muida, de steden en vlekken Rechenberg, Frauwenstein, Freyberg, Dobbeln en Leisnig gelopen heeft. Hier op loopt deze rivier, die dan den naam van *Mulda* doorgaans in *Milda* verandert, door Grimm, Wurtzen, Eilenburg, Duben, Lebnutz, Bitterfeld, en Ragun, en valt by Dessau in de Elve. *Muller. Theatr. Chron. Freyb. Albinus Meiss. Chron. p.* 328. *Knaut Prodr. Misniæ.*

MULDAU, eene rivier, die op de neder-Beyersche grenzen, niet verre van Spiegelau, ontspringt, vervolgens in Bohemen voorby Weldonitz, Rosenberg, Krumlau, Betweis, Frauberg, Teyn, Swikkow, Dobrzisl en Praag loopt, en eindelyk omtrent vier Duitsche mylen van de laatste plaats by Melnik zich met de Elve vereenigt, na dat zy te voren verscheide rivieren, als de Malz, Ottawa, Bitta, de Misa, en andere in zich ontfangen heeft.

MULEY ABDALA. Zie ABDALA.

MULEY ASSEN was de zoon van Mahameth, koning van Tunis. Hy bragt zynen vader op eene bedriegelyke wyze om 't leven, vermoordde daar na zynen eenen broeder, liet den anderen de oogen uitsteken, en bevestigde zich daar door op den troon van Tunis. Hier op nam hy de Turksche zeerovers in zyne bescherming, liet hen binnen zyne havens lopen, en genoot het vyfde gedeelte van hunnen roof. Maar van deze gelegenheit bediende zich Barbarossa en bemachtigde door hulp van deze zeerovers de stadt Tunis, joeg Muley-Assen weg, en maakte zich van 't gehele ryk meester. Deze verdreven koning zocht daar op by keizer Karel den V hulp, die hem ook in den jare 1536 met geweldt weder op den troon zette, doch onder beding, dat hy het ryk van Spanje te leen zou ontfangen, de vesting Gulette afstaan, en aan de Christenen vele voorrechten verlenen. Maar wanneer keizer Karel in den jare 1543 in Italië was, en nieuwe hulp tegen het dreigende gevaar der Turken zocht, bemachtigde de Amida, de zoon van Muley-Assen, den troon van Tunis, sloeg zynen vader op zyne te rug komst, zette hem gevangen, en liet hem de oogen uitsteken: echter was 'er nog een broeder van Muley-Assen, die het zwaardt opnam, Amida verdreef, en hem weder uit de gevangenis verloste, waar op hy naar Gulette by de Spanjaarden, van daar naar Napels, en verder naar Rome ging, alwaar hem de paus geen andere eer bewees dan zyne knie te mogen kussen. Eindelyk begaf hy zich in den jare 1548 naar Duitschlandt by den keizer, en badt hem op nieuw om hulpe; maar moest, doordien de keizer wat anders te doen hadt, te vrede zyn met eenig onderhoudt, 't welk hem in Sicilië gegeven wierdt. Hier op woonde hy in den jare 1550 de belegering van de stadt Afrika by, en stierf aldaar in den ouderdom van 66 jaren. *Jovius in Elog. Thuanus lib.* VII. *Leti Vita Caroli* V.

MULEY CHEC. Zie ABEN-JOSEPH.

MULEY MOLUC. Zie ABDEMELECH.

MULEY SIDAN, koning van Fez en Morocco, was de derde zoon van Muley Hammed, koning van de gemelde ryken, uit eene Spaansche slavinne, Lilla Ischana, geboren. Hy was de dapperste en verstandigste onder zyne broeders, waarom zyn vader beval, dat de oudste, Mahometh Scheck, onterft, de twede, Bofares, het koninkryk Marocco, en deze Sidan Fez, nevens de zee steden Larache, Salee, en Marmora hebben zoude. Dit bevel nu kwamen deze twee broeders na, maar vermits Sidan zynen oudsten broeder uit de gevangenis wilde verlossen, deedt Bofares hem zulks zelf, en zondt tegen Sidan te velde, en hadt geluk, dat hy in den beginne Sidan verjoeg, en Fez innam. Maar Muley vergeleek zich hier op met Bofares, en dus wierdt de oorlog van hen beide tegen Mahometh Scheck gevoert met een wisselvalligen uitslag, tot dat eindelyk Muley Sidan niet alleen zyn koninkryk wederbekwam, maar ook vervolgens, toen Bofares door Abdalla, den zoon van Mahometh Scheck, gewurgt was, Marocco vermeesterde. Mahometh Scheck is naderhandt door een Moor ontlyft, en zyn zoon Abdalla van krankzinnigheit gestorven. In den jare 1612 verhefte zich een, Hamet-Ben-Abdalla genaamt, die voor een propheet aangezien wierdt, en gaf voor van Godt gezonden te zyn, als een telg uit den huize der Cherifs, om daar koning te wezen; maar hy wierdt in den jare 1614 geslagen door Sidan. Onder zyne regering wilden de Franschen in zyne landen een koophandel oprechten, zendende ten dien einde eenige consuls, die echter tot drie malen zeer hard van hem afgewezen wierden. Men zegt, dat zyn haat tegen de Franschen voortkwam, om dat hy gedurende de inlandsche oorlogen zyn schone bibliotheek, nevens andere goederen, aan een Fransch schipper uit Provence aanbetrouwt hadt, die hem de zelve ontvremdde, waar op hy tegen de gehele natie zeer vergramt wierdt. Ook wordt 'er vertelt, dat wanner zich eens eenige Fransche slaven, die ten dele R. Katholyk, ten dele Gereformeerd waren, verschil kregen over hunnen Godsdienst, ieder van hen staande houdende, dat de zyne de beste was, en malkander daar over te keer gingen, hy hen 500 slagen liet geven, en op levensstraffe verboodt malkander aangaande den Godsdienst meer moeielyk te vallen, daar hy hen beide ongestoord den zelven in vryheit liet oeffenen. In den jare 1622 zonden de Vereenigde Nederlanders, gelyk zy in den jare 1609 gedaan hadden, andermaal een gezantschap aan hem, waar onder zich ook de beroemde Gool, of Golius bevondt, die den koning uit den name van Erpenius een Atlas en een Nieuw Testament in de Arabische tale overgaf, dat van den koning vlytig gelezen zynde, hy Gool by zich ontboodt, en hem in de Arabische tale aansprak, maar dat door den zelven, om dat hy die wel verstondt, maar den accent van de zelve niet wel wist uit te drukken, in de Spaansche tale beantwoord wierdt, des hem Muley Sidan veel achting betoonde. In den jare 1623 kwam Razilly met 3 Fransche schepen te Safy in Barbaryë, waar op de koning beval, dat de gezant nevens 25 personen aan landt zou komen, 't welk hy weigerde, waar op hy alle, die zich aan landt begeven hadden, behalven den gezant, mitsgaders drie Kapucynen, liet gevangen nemen, en aan den gezant weten, dat zyn volk geen vryheit te hopen hadt voor dat de bovengemelde goederen en de bibliotheek hem wederom ter handt gestelt waren; maar de zelve waren te Madrid, en de boekzaal, waar onder eenige handschriften van *Augustinus* waren, in 't Escuriaal gebragt, doordien een Spaansch galjoot het schip, daar dit goedt in was, en dat naar Vrankryk wilde zeilen, hadt vermeestert en opgebragt. Eindelyk beloofde hy Razilly nevens een Kapucyn onder borgtocht van 600 dukaten verlof te geven naar Vrankryk te reizen, om den koning te verzoeken, dat hy by den Spanjaardt wilde aanhouden het geroofde wederom te geven; maar deze twee in vryheit zynde, waren nooit belust weder in zyne handen te vallen. Muley Sidan stierf in den jare 1627. Zyne zonen waren *Abdelmelech*, *Alwalid*, *Hamet* en *Mahama*, waar van de drie eerste koningen wierden; maar de laatste wierdt door hen onthoofd.

MULERIUS, (NICOLAAS) van Brugge, geboren in den jare 1564, en gestorven in den jare 1630, een treffelyk geneesheer en wiskunstenaar, gaf Tafelen uit over den loop der zonne en mane; twee Boeken van sterrekundige stellingen; een werk over de Joodsche en Turksche tykrekening; een Roomschen Almanak, met eene inleiding, die van G. J. Vossius als een net en geleerd werk geprezen wordt. Nicolaas Mulerius hadt een zoon, *Pieter* genaamt, geboren te Harlingen in den jare 1599, en gestorven in den jare 1647. Deze oeffende de geneeskunde binnen Groningen. *Auctor Vitar. Profess. Groning. p.* 65 & 113.

MULGRAVE, of MOULGRAVE, is de naam van een oud kasteel in het Noordelyk gedeelte van de Engelsche provincie Jorkshire, niet verre van de haven Whitby. Dit kasteel wierdt in de XII eeuwe door Petrus de Malo lacu, of de Mauley, gebouwt, en om dat het een aangenaam gebouw in zyne oogen was, noemde hy het *Moult grace*; maar de nakomelingen, welke die naam in hunne tale te zwaar viel om uit te spreken, gaven het den naam van *Moult grave*, welke benaming het tot nog toe behouden heeft. Het is van zeven heeren, die den naam van *Pieter* hebben gevoert, en na elkander geleeft, bezeten. Na dat het mans oir van de Mauleys uitgestorven was, geraakte dit kasteel door huwelyk van de vrouwelyke sexe aan verscheide bezitters, en eindelyk aan de Sheffields, uit welke familie Edmund, lord Sheffield van Butterwik, Lord president van 't Noordelyke gedeelte van Engelandt, in den jare 1625, den 7 February, graaf van Mulgrave gemaakt wierdt. Na dat hy in den jare 1646 overleden was, volgde hem in die waardigheit zyn zoons zoon *Edmund*, die den 24 Augusty des jaars 1658 overleedt, en tot navolger hadt *Johannes*, de welke ook in den jare 1694, den 10 May, tot burggraaf van Normanby, en den 23 Maart des jaars 1702 tot hertog van Bukkingham en Normanby verheven wierdt. Zie SHEFFIELD en BUCKINGHAM. *Heylyn Help tho English Hist. Cambden Britan.*

MULHAUSEN, voor dezen *Ariabinium* genaamt, een stadt in Suntgow, aan de rivier de Ill, in een vruchtbare landsdouwe drie mylen van Basel gelegen. Voor dezen was het eene Ryksstadt, maar de bisschop van Straasburg hadt een kasteel in de stadt in bezit, 't welk in den jare 1261 van Rudolf, grave van Habsburg, verwoest wierdt. In den jare 1515, den 19 January, wierdt deze stadt in het Zwitsersche eedgenootschap aangenomen, maar door 't opkomen van eenige verschillen in den jare 1587 door de Roomsche Cantons buiten gesloten, doch door de Gereformeerden aangehouden, sedert welken tydt zy daar onder gebleven is. De stads regering bestaat uit 18 burgermeesters en 24 Raden, en de Gereformeerde Godsdienst is 'er de heerschende. *Simler. Repub. Helv.*

MULHAUSEN. Zie MUHLHAUSEN.

MULKI-KADIN, vriendin van de Turksche Sultane, grootmoeder van Mahometh den IV, was eene jonge en stoute vrouw, die gedurende dat deze vorst jong was genoegzaam het gansche ryk bestierde, om dat zy geen kwaadt kon doen in de oogen van zyne grootmoeder. De groot-vizier, noch de Divan konden zonder hare goedkeuring iets besluiten, en de zwarte gesnedenen, die het vrouwentimmer bewaren, stelden aan ieder de wet. De geheime Raadt wierdt in 't vrouwenvertrek gehouden; maar het krygsvolk, eindelyk niet kunnende dulden van eene vrouwe geregeert te worden, vloog met eene grote woede in 't Serrail, en liet aan den Sultan met eene ongewone hardigheit zeggen, dat hy in het Kiosch, of het vertrek, daar de gastmalen gehouden wierden, komen moest. Zo haast hy daar verscheen, eischten zy eenige hoofden der gesnedenen, die zy op een lyst hadden, en zonder hem tydt van beraadt te geven moesten zy voor den dag komen, waar op zy den eenen na den anderen verwurgden. Mulki-Kadin en haar gemaal Schaban Kalfa bragten zy des anderen daags om 't leven. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

MULLER, (ANDREAS) een der beroemdste redenaars van zynen tydt, nam den bynaam aan van *van Greiffenhagen*, naar eene stadt, alzo genaamt, gelegen in neder-Pomeren, daar hy in den jare 1630 geboren wierdt, om zich van anderen, mede den naam van *Muller* voerende, te onderscheiden. Met zyn zesde jaar wierdt hy al bekwaam geoordeelt om naar Rostok ge-

zonden te worden, om daar te studeren, daar hy al vroeg Hebreeusche, Grieksche en Latynsche gedichten maakte. Van daar ging hy naar Greipswalde, daar hy meester wierdt, en eindelyk naar Wittenberg, op welke universiteit hy opentlyke blyken gaf van zyne bekwaamheit. Om deze reden wierdt hy eerst als rector te Koningsbergen, in de Nieuwe Mark, beroepen. Hier na was hy predikant te Treptow, welk beroep hy daar na verliet, en zich op 't verzoek van Walton en Castellus naar Londen begaf, om aan de *Biblia Polyglotta*, en *Lexicon Pentaglotton* te helpen, by welken laatsten hy ook 10 jaren lang in huis is geweest, en met ongeloofLyken vlyt gearbeid heeft: want toen koning Karel de II zyn intrede te Londen deedt, en voorby dat huis trok, gaf hy zich zo veel tydt niet om deze grote pracht te aanschouwen, maar bleef aan zyn werk zitten. Naderhandt ging hy wederom naar Duitschlandt, en wierdt predikant te Bernow, in de Middel-Mark, en eindelyk, in den jare 1667, proost te Berlyn. Deze ampten konden hem echter niet beletten van zich meer en meer in de Oostersche talen te oeffenen, waarom hy, om meer ruimte daar toe te hebben, den 11 February des jaars 1685 vrywillig bedankte, en zich naar Stettin begaf. Hy gaf zich daar op t'eenemaal aan die tale over; inzonderheit blokte hy yverig in de Chineesche talen, en maakte zeer veel werk van zyn *Clavis Sinica*, waar in hy poogde te weeg te brengen, dat zelf een vrouwsperfoon in een jaar of anderhalf bekwaam zou kunnen zyn om Japansche en Chineesche boeken te lezen; maar vermits ieder hem daarom belachte, en men voor al zyne moeite geen 2000 daalders wilde betalen, bleef dat werk leggen, ongeacht hy van velen, en inzonderheit van Athanasius Kircherus, krachtig aangemaant wierdt het zelve uit te geven, tot dat hy eindelyk in eene krankheit vervallen, en door een hete koorts buiten zyne zinnen geraakt zynde, de meeste van zyne schriften, waar onder ook deze *Clavis* was, verbrandde; en eindelyk is door zyne doodt, voorgevallen den 26 October des jaars 1694, alle hoop daar toe verloren. Zyne Chineesche boekdrukkery heeft hy aan de boekzaal te Berlyn vereert, tot erkentenisse van het gebruik, dat hy daar van gehad hadt. De voornaamste schriften, door hem uitgegeven, zyn: *Abdallæ Beidavæi Historia Sinensis, Persicè & Latinè, cum notis*; *Actio plagii litterarii Sinensis*; *Alphabetum Japannicum*; *Analyticæ litterariæ specimen ad vir. cl. Jobum Ludolphum*; *Azizi Nesephæi Tartari Excerpta è lib. M. S. Turc. de cognitione Dei & sui ipsius, cum vers. & not.*; *Basilicon Sinense*; *Biblioth. Sinicæ Oeconomia, loco appendicis ad orationem Dominicam, Sinicè*; *Catalogus Latinus librorum Sinicorum ejusdem bibliothecæ, unà cum excerptis Chronologicis Annalium Sinicorum*; *Catalogus opusculorum auctoris, usque ad annum* 1680 *editorum & ineditorum*; *De Chataja Dissertatio*; *Commentatio de perantiquo Pentateucho Hebr. MS. quod anno Christi* 334 *in insula Rhodo scriptum, & jam in bibliotheca regia extat*; *Commentatio alphabetica pertinens ad Abdallæ Historiam Sinensem & Tartariæ rectius intelligendam*; *De eclipsi passionali*; *Elenchus librorum variorum tam MS. quàm typis editorum pro emptoribus*; *Disquisit. de eclipsi passionali*; *Epistolæ de invento Sinico ipsius & Jesuitarum*; *Excerpta de Sinis e Gregorio Malatiensi*; *Glossarii sacri Pars* I; *Glossarii profani initia*; *Historiola de Sinis, ex Armenico Latinè versa*; *Horologia linguarum Orientalium*; *Index generalis auctorum, rerumque & verborum, quæ in omnibus ipsius opusculis continentur*; *Stricturæ Kalendarii decupli T.* II; *Specimen Lexici Mandarinici*; *Mappa imperii Sinarum, è Sinico translata*; *Mappa eadem, trigesies variata*; *Mappa universalis orbis antiqui ejusdem generis*; *Marci Pauli Veneti Itinerarium & var. lect. e MS. regio Berolin.*; *Haitsoni Armeni Historia Orientalis, Latinè*; *Monumenti Sinici historia*; *Textus illustratio per commentarios examinis initium*; *Nomenclator imperii Sinarum Geographicus*; *Observationes Sinicæ*; *Oratio Dominica, Sinicè, cum notis*; *Præfationes in Historiam Sinensem Basilicon, in Comment. alphabeticum, in Nomenclatorem*; *Propositio clavis Sinicæ*; *Twee Reizen naar China, de eene van de Moskovische gezanten uit Siberië naar China, de andere van den heere Zacharias Wagner door een groot gedeelte van de wereldt, en onder anderen naar China*, in 't Hoogduitsch: *Scrutinium fatorum Gogi (id est) Turcarum*; *Symbolæ Syriacæ* 1) *Epistolæ Mosis Mardeni & Masii, cum notis*; 2) *de Bibliis & in specie N. T. Syriaco*; *Nader onderrechting van het Sineesche schrift en druk*; *Observationes de rebus Sinicis*; enz. Hy hadt nog veel meer andere werken belooft ter drukperfse te geven, maar het bovengemelde voorval heeft de wereldt daar van berooft. *Starckius in ipsius vita. Leibnizius in Præfat. noviss. Sinic. Job. Ludolf in Epistola ad Christoph. Arnold. apud B. G. Struvium in Actis Litterar. fasc.* VI. *p.* 47 *seq.*

MULLER (Henrik) wierdt te Lubek in den jare 1631 geboren. Na dat hy te Rostok goede gronden in de Oostersche talen en de philosophie gelegt hadt, ging hy in den jare 1647 naar Greipswalde, daar hy zich drie jaren ophieldt, en dikwils disputen hieldt. In den jare 1650 wierdt hy naar Rostok geroepen, en 't volgende jaar in de regering van die stadt geplaatst. Een weinig daar na bezocht hy Leipzich, daar hy zich van de onderrechtingen van Carpzovius, Hulseman en Geierus bediende, gelyk hy ook naderhandt te Wittenberg by Calovius en Meisnerus bekend wierdt. In den jare 1653 kwam hy weder te Rostok, en wierdt daar aartsdiaken van St. Maria, en zes jaren daar na professor in de Grieksche tale. In den jare 1660 nam hy de waardigheit van Doctor te Helmstadt aan, en twee jaren daar na wierdt hy als predikant te Hamburg beroepen, alwaar hy niet lang daar na professor in de Godgeleerdheit wierdt. Ondertusschen bekwam hy verscheide beroepen, tot dat hy het beroep van superintendent in zyne geboortestadt aannam, alwaar hy vier jaren gestaan hebbende, in den jare 1675 overleedt. Kort voor zyne doodt verhaalde hy, dat hy niet wist een vrolyken dag gedurende zyn leven gehad te hebben. Hy was door zyne predikatiën zo beroemd, dat zelf de Gereformeerden hem in eere hielden; maar vermits hy de uiterlyke plegtigheden sterk voorstondt, hebben zich eenigen daar aan gestoten, en inzonderheit heeft D. Johan Muller te Hamburg opentlyk tegen hem geschreven, hoewel hy van verscheide Godgeleerden verdedigt wierdt, en hy ook de pen daar tegen opvatte. Men heeft, behalven deze verweerschriften, van hem in 't Hoogduitsch: *Krui-Boet en Bidschool*; *Apostolische Sluitketen, en kern, of uitlegging van de Zondags Evangeliën en Epistelen*; *Apostolische Sluitketen, en kern, of uitlegging der Texten op feestdagen*; *Geestelyk Dankaltaar*; *Goddelyke Liefdesvlammen*; *Geestelyke Zielenzang*; *Ongeraden echt*; *Hemelsche Liefdekus*; *Geestelyke Verkwik-uuren*; als mede: *Historia passionis, crucifixionis & sepulturæ Domini nostri Jesu Christi, notis Theologico-Historico-Criticis illustrata*; *Theologia Scholastica*; *Conjugii Clericorum patrocinium ex Oriente & Occidente, cum Dissertatione Theologica de non ordinandis digamis & neophytis*; *Dissertationes Historico-Theologicæ de baptismo pro mortuis & Sabbatho deutero-proto*; *Quæstionum selectarum Theologicarum semi-Centuria*; *Causa Augustorum contra pontificem Romanum ejusque parasitos Bellarminum, Bzovium & alios*; *Harmonia Veteris Novique Testamenti Chronologica, sacrorum fontium veritatem defendens, contra Pontificios nonnullos, eorumque sequaces, Vossium inprimis atque Capellum*; enz. *Freherus Theatr. Witte Mem. Theolog. Dec.* XV. *Arnold Ketter-Historie.*

MULLER (Johannes) wierdt geboren te Breslau den 6 Juny des jaars 1598. Hy leide in zyne geboortestadt, onder Petrus Kirstenius, Thomas Sagittarius, Elias Major, en anderen, den grondt zyner studiën, en ging daar op in den jare 1618 naar Wittenberg, alwaar hy het volgende jaar meester wierdt. Van daar trok hy naar Leipzich, hoewel hy echter niet lang daar na weder naar Wittenberg keerde, daar hy adjunct in de philosophie wierdt. In den jare 1622 wierdt hy professor in de zelve faculteit, waar op hy in den jare 1621 Doctor in de Godgeleerdheit wierdt. Kort daar op is hy tot predikant naar Lunenburg beroepen, daar hy tot den jare 1626 stondt, wanneer hy naar Hamburg als predikant aan de St. Pieter-en Pauluskerk beroepen wierdt. Hy betoonde steets een groten yver voor den Lutherschen Godsdienst; wierdt door vele vorsten en heeren hoog geacht, en de koning van Denemarken, Frederik de III, zou hem met een eigenhandigen brief (zegt men) bedankt hebben voor dat hy hem zyn werk *de Judaismo* hadt opgedragen. Hy stierf plotselyk op een feestdag, zo als hy gereed stondt naar de kerk te gaan om de predikatie te doen, in het 73 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1678. Zyne schriften zyn: *Prodromus Anti-Jansenius*; *Anti-Jansenius*; *Brevis Admonitio de Nicolai Jansenii, monachi Dominicani, maledicentia & libidine*; *Anabaptismus*; *Lutherus defensus*; *Defensio Lutheri defensi*; *Atheismus devictus*; enz. *Freher. Theatr. Witte in Mem. Theol. dec.* XIV. *Muller. Isagoge ad Hist. Cherson. Cimbrici. Arnold Ketter-Historie.*

MULLER, (Johan Sebastiaan) geheime Raadt en secretaris van den vorst van Saxen-Weimar, wierdt geboren in den jare 1634. Na dat hy al voor den jare 1660 in den dienst van den gemelden vorst getreden was, heeft hy zich zo uitnemend in de Saxische archiven geoeffent, dat hy de Historie van dat huis in eene juiste order bragt. Dus schreef hy Jaarboeken van den jare 1400 tot den jare 1700 over de keur-en vorstelyke huizen van Saxen, de welke in den jare 1701 in folio uitkwamen, als mede Genealogische en Chronologische Tafelen van het gemelde huis. Hy stierf te Weimar in den jare 1708. Zyn oudste zoon, *Johan Joachim Muller*, die zich door 't uitgeven van het Toneel der Ryksdagen, en andere schriften, bekend gemaakt heeft, volgde hem op in zyne ampten.

MULLER, (Johan) een berucht predikant te Zurich, leefde nog in den jare 1678, en gaf verscheide werken uit, welker tytels zyn: *Quæstiones Miscellaneæ de Muhammedanorum Deo, Persico Tawasi Pentateucho, De Saducæis, &c. Dyas quæstionum de nomine Jesu & versione Æthiopica*; *Disputationes de Historiæ definitione*; *De sacris scriptoribus in genere*; *De Evangelicæ Magorum Historia*; *De scriptis S. Matthæi*; *Heptas quæstionum de nativitatis Christi festo*; *Vindiciæ locorum Vet. Testam. Genes.* I, 3, 11. *Genes.* XVII, 11. Men heeft nog van hem: *Decas concionum*; *Horologium pœnitentiale*; *Tuba Joëlis*; *Speculum pœnitentiale*; *Tractatus de Monachatu & Eucharistia*; enz. *Konig Biblioth.*

MULLERUS. Zie REGIOMONTANUS.

MULLEUS was by de Romeinen een zeker soort van laarsies, die de voeten halverweeg bedekten, en van rood leer gemaakt waren. Deze wierden gedragen door de *Magistratus curules*, en niet alle dagen, maar alleen in plegtigheden. Mogelyk hebben onze *Muilen* daar van hunnen naam gekregen. *Robenius de Re vest.* II, 1. *Pitiscus* II, 232, 233.

MULMAN, (Hieronymus) broeder van den volgenden. Hy was zeer ontstelt toen hy hoorde, dat zyne broeder van Godsdienst verandert was, trok daar op naar Keulen, om, ware het mogelyk, hem van zyn voornemen af te brengen, maar na dat zulks vruchteloos was, liet hy zelf de Luthersche lere varen, en begaf zich in den jare 1627 ook in de maatschappy der Jesuiten, waar in hy ook de wysbegeerte en Godgeleerdheit onderwees, en in verscheide collegiën het ampt van rector bekleed heeft. Hy ging op 't laatst naar Denemarken als missionaris, en overleedt te Coppenhagen in den jare 1666. Hy hadt tegen D. Hoe, D. Dorschæus en anderen vele strydschriften uitgegeven. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

MULMAN (Johannes) wierdt in den jare 1600 te Leipzich geboren, daar zyn vader predikant was. Wanneer hy zich te

te Keulen om zyne studiën ophieldt, kreeg hy zulk eene neiging voor den Roomschen Godsdienst, dat hy den zelven openlyk aannam, en in de maatschappy der Jesuiten tradt. Hier op wierdt hy, na eenige jaren de wysbegeerte en Godgeleerdheit onderwezen te hebben, hofprediker van den vorst van Nassau-Hadamar, en stierf in den jare 1651. Hy was de Fransche, Italiaansche en Spaansche talen volkomen machtig, en zette de *Emblemeta* van Savedra uit de Spaansche in de Latynsche tale over. Naderhandt heeft hy verscheide strydschriften met Calixtus en andere Lutheranen gewisselt. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biog.*

MULSTADT, MILSTADT, in 't Latyn *ad mille Statuas*, eene stadt in Karinthie, tusschen de rivieren de Drau en Lyser, aan een meir, acht mylen van Klagenfurt gelegen. S. Domitianus, hertog van Karinthië, bouwde hier eene kleine kerk, waar van Albert, bisschop van Trente, in den jare 1340 eene abdy maakte, die keizer Frederik de III, grootmeester van S. Jorisorde, tot zyn verblyfplaats koos, zynde hem zulks door den paus vergunt. *Megis. Annal. Car. Bucel. G. S. P. I. Tromsd.*

MULTAU, of MULTAN, eene stadt en koninkryk in Indië, behorende onder het gebiedt van den Groten Mogol. Deze stadt legt aan de rivier Indus, onder Attok, en was oudtyds veel fraaier dan tegenwoordig.

MULVIA, eene grote rivier in Barbaryë, nemende haren oorsprong van het gebergte den Atlas. Zy scheidt het koninkryk Fez van de provincie Tremesen, de welke het koninkryk Algiers uitmaakt, en werpt zich, na verscheide rivieren ontfangen te hebben, in de Middelandsche zee.

MUMIEN, of EGYPTISCHE MUMIEN. Dus worden zekere dode, gebalsemde en in linnen gewondene lyken genaamt. Men vindt de zelve in Egypten, niet verre van Caïro, digt by het dorp Sakara. De plaats, daar zy gevonden worden, ziet 'er uit als een kerkhof, en is met vele pyramiden versiert. De ligchamen worden in gewelfde stene graven gevonden, waar in men door een gat, dat met zandt toegestopt is, en dat, als iemandt daar in wil gaan, daar weder wordt uitgeschept, met een touw onder de armen nedergelaten wordt. Deze onderaardsche plaatsen zyn gemeenlyk vierkant, waar in men de ligchamen in kisten van Egyptisch hout, 't welk Sycamorus genaamt wordt, zeer fierlyk uitgehouwen, inzonderheit op het deksel, vindt, in lywaat gewonden, toebereid met allerhande speceryen, door welker kracht de ligchamen voor 't bederf bewaart worden. Deze windselen zyn zomtyds meer dan 1000 ellen lang, en met allerhande zinnebeelden van goudt versiert, waarin de dappere daden des overleden staan afgemaalt. Eenige Mumiën hebben op hunne aangezichten een goud blaadtie, dat 'er zeer aardig op gelegt is. Andere hebben een soort van hulsel, 't welk van doek gemaakt en met kalk beplystert is, waar op men het wezen van den persoon in goudt ziet afgebeeld. Wanneer men de Mumiën van hunne zwachtels ontdoedt, vindt men 'er zomtyds kleine metale afgodenbeeldties in, die wonderlyk fraai uitgewerkt zyn. Eenige hebben een klein stukie goudt onder de tong leggen. Vele zyn in kassen opgesloten, die van vele te zaam geraapte doeken gemaakt, en al zo sterk als hout gepakt, en geen bederf onderworpen zyn. De balsem, daar deze ligchamen mede bereid worden, is zwart, en zo hard als of het pek was, maar ruikt zeer aangenaam. Deze wordt *Mummy* genaamt, om dat zy van Amomum, kaneel, mirrhe en walch gemaakt is. De dode ligchamen worden ook met salpeter, of zeezandt bestrooit. De oude Amomum wordt voor den boom gehouden, welkers innerlyke bast kaneel genaamt wordt. Men neemt de kleine takken daar van, waar aan eenige knobbels als druiven zyn, benevens een soort van welriekende gom, of harst, die uit des zelfs wortel komt, als mede het sap uit andere welriekende planten, en bereidt daar een stof van, dat de ligchamen eeuwen lang doedt onverderflyk blyven. Van dit woordt *Amomum*, of *Amomia*, komt *Mumia*, hoewel anderen het zelve van het Persiaansche woordt *Mum*, 't welk wasch betekent, en van de Persianen en Scythen tot bewaring der dode ligchamen gebruikt wierdt, afleiden. *Thevenot Reize naar de Levant. Kettner Schediasm. hist. de Mumiis Ægypt.*

MUMMIUS, een Latynsch dichter, die door Macrobius aangehaalt wordt, maar wiens geboorte noch levenstydt niet bekend is. *Macr. l. I. Sat.*

MUMMIUS, (LUCIUS) Roomsch burgermeester met Cn. Cornelius Lentulus in den jare van Rome 608, voleindde met glorie en zeer gelukkig den oorlog tegen Griekenlandt, die door Metellus begonnen was; want hy onderwierp geheel Achaje, veroverde en verbrandde de stadt Corinthe, en verkreeg toen hy zegepralende te Rome kwam den bynaam van de Achaische. Mummius wierdt vervolgens tuchtheer (*Censor*), maar stierf in ballingschap te Delos. *Strabo lib.* VIII. *Titus Livius l.* LII. *Vellejus lib.* I. *Appianus in Bibl. lib.* I. *Pausanias in Achaïc. Aur. Victor c.* 60. *Florus.*

MUMMULUS, of ENNIUS, een beroemd Fransch krygsoverste onder Gontram, koning van Burgundië, zoon van Clotarius den I. Na dat Amat, die het bevel hadt over het leger van Guntram, door de Longobarden, de welke in 't Dauphiné gevallen waren, geslagen was, vatte Mummulus de zaak op, verjoeg en sloeg hen in verscheide gelegenheden; en vervolgens stedehouder van Provence geworden zynde sloeg hy de Saxen. Wanneer hem de koning naderhandt onder Sigebert tegen Chilperik als generaal liet dienen, behaalde hy telkens de overwinning; maar zo haast Sigebert overleden was, en Chilperik, noch Guntram gene erfgenamen hadden, hieldt hy het met den jongen Childebert, zoon van Sigebert, en naderhandt liet hy zich in eene zamenzwering met Boso in, om Gondebald, die zich voor een Fransch prins uitgaf, op den troon te helpen. Guntram poogde hem met Boso in zyn geweldt te krygen; maar hy was altydt wel op zyn hoede, en hieldt het volstandig met Gondebald, tot dat hy zag, dat dit werk een slecht einde stondt te nemen. Toen verriedt hy Gondebald zelf, en maakte dat hy zich te Limoges overgaf. Wanneer men hem hier op ook wilde gevangen nemen, verweerde hy zich in een huis zo dapper, dat hy door eene gansche menigte heen sloeg, maar wierdt met een speer gestoken, waar aan hy stierf. *Paulus Diacon. de gest. Longob, lib.* III. *c.* 4, 5, 8. *Gregor. Turon. lib.* IV. *c.* 42. *l.* V. *c.* 14. enz.

MUMPELGARD. Zie MONBELLIARD.

MUNACIUS PLANCUS. Zie PLANCUS.

MUNASICHITEN, eene secte der Mahomethanen, die het gevoelen van Pythagoras omtrent de verhuizing van de zielen uit het eene ligchaam in het andere aankleefden. *Munaschat* betekent in 't Arabisch *Metempsychosis*, 't welk verhuizing der zielen zeggen wil: ook noemt men ze wel *Altenasochiten*, van 't woordt *Altenasoch*, 't welk de zelve betekenis heeft. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

MUNCHEN, in 't Latyn *Monachium*, de hoofdstadt en residentie der keurvorsten van Beyeren, gelegen in eene schone vlakte, aan den Iserstroom, heeft onder haar gebiedt, benevens vele steden, marktvlekken en dorpen, by de 79 kloosters, 39 kasteelen, 126 adelyke huizen, enz. Wanneer deze stadt eigentlyk haar begin genomen heeft is met geen zekerheit te melden, komende de schryvers daar in niet overeen. Eenige menen, dat dit in den jare 962 begon, maar 't is waarschynlyker, dat zulks in den jare 1177 geschied is, en dat hertog Henrik, bygenaamt de Leeuw, aan den oever van den Iser, alwaar te voren een monnikenklooster stondt, en een brug over die rivier geslagen was, om de zouttollen van Reichen-Hall, die te voren aan het sticht Freysingen behoorden, aan zich te brengen, eene stadt begon te bouwen. Keizer Lodewyk van Beyeren heeft deze stadt in den jare 1315 meer dan de helft vergroot, en met heerlyke voorrechten beschonken. Men rekent hare inwendige wydte op 4000 schreden, en zy is van den keurvorst Maximiliaan met bolwerken en diepe watergrachten versterkt, zynde hare straten alle zeer breed en groot, en wel bestraat. De huizen zyn merendeels zeer hoog en prachtig opgehaalt, zo dat zy voor eene der schoonste steden van Duitschlandt mag gehouden worden. Onder de geestelyke gebouwen verdient de prachtige kollegiale kerk van O. Lieve Vrouwe den voorrang, en wierdt door Sigismund, hertog van Beyeren, in den jare 1468 gesticht. Men vindt in deze kerk 25 kapellen, rustende het dak van de zelve op 24 zuilen, die ieder 7 voeten dik zyn. Onder de 30 altaren, die daar in gevonden worden, is het grote koor-altaar zeer luisterryk. Het staat gansch alleen, en is 90 en een half voeten hoog, en 30 voeten breed. Men ziet daar ook de kostelyke graftombe van keizer Lodewyk van Beyeren, geheel van marmer, versiert met metale beelden. In dit kollegiale sticht zyn gemeenlyk 14 koorheeren, en daar in wordt bewaart het ligchaam van S. Bruno, bisschop van Meissen, mitsgaders zyn myter en staf, al het welk te Munchen in den jare 1576 gebragt wierdt, en met een ongemenen toeloop in pestyden of hongersnoodt door de bygelovigen bezocht wordt. Na deze hoofdkerk volgt het collegie der Jesuiten, 't welk hertog Willem ter eere van den aartsengel Michiël gebouwt heeft. De kerk daar van is van Mosaïsch werk, met een gewelf zonder zuilen, fraai opgetooit. Boven 't hoge altaar staat de val der engelen zeer kunstig afgebeeld. De vloer is van zeer schoon marmer; tusschen beide de portalen staat de aartsengel Michiël met den draak, van metaal gegoten: ook staan in de kerk de twaalf hertogen van Beyeren uit louter wit marmer gehouwen. De gemelde hertog Willem heeft tot onderhoudt van de muzyk, den Godsdienst, en 't optooien der kerke een jaarlyksch inkomen van 5675 guldens geschikt, schoon de Jesuiten zelf een groten schat verzamelt hebben. Onder andere kostelykheden vindt men een ciborie van louter goudt, met edelgesteenten versiert, ter waarde van 70000 guldens, en het gansche koor in de kerk is met koper overdekt. In het collegie zelf zyn schone vertrekken, en een fraaie boekzaal. Voeg by deze kerken het heerlyke klooster der Theatynen, 't welk keurvorst Ferdinand Maria bouwen liet, zynde de kerk met pleister beeldwerk kunstig op de Italiaansche wyze versiert; de 9 altaren, daar in gevonden wordende, zyn met voortreffelyke kunststukken opgetooit; het klooster is prachtig, en heeft mede een schone boekzaal. In de Augustyner kerk, die ook met vele kunstige schilderyen pronkt, is ook een wonderdadig Lieve Vrouwenbeeldt. In 't klooster der Witte Franciskanen is een treffelyk uurwerk, mitsgaders het graf van Bona Gratia van Bergamo en van Willem Occam, die den meergemelden keizer Lodewyk zo dapper tegen den paus verdedigden, te vinden. Onder de wereldlyke gebouwen trekt het vorstelyke hof aller oogen naar zich. Het staat op het einde van de stadt, over de Theatyner kerk, en wierdt van keurvorst Maximiliaan gebouwt. In dit hof heeft de kapel, die ter eere van de Moeder Maagdt in den jare 1607 wierdt ingewyd, een zeer prachtig altaar, alwaar het ebbenhout, robynen, smaragden en diamanten door de kunst overtroffen worden. Onder de zogenaamde H. overblyfselen vindt men hier 40 gehele ligchamen, en 60 hoofden van heiligen, die alle rykelyk met goudt en paarlen zyn opgeschikt. De schone zaal, waar in de oudheden bewaart worden, pronkt met 192 marmere beelden van Roomsche keizers en beroemde helden: ook zyn aldaar oude albaste afgoden en huisgoden in overvloedt te vinden. Dit ver-

vertrek heeft 34 venſters, en is geheel met wit, rood en blaauw marmer bevloert. Men verhaalt, dat koning Guſtaaf Adolf zou gezegt hebben, dat deze hofſtadt wel voor een luſtpaleis der ganſche wereldt verſtrekken kon. In de kunſt-en ſchatkamer is eene grote verzameling van rare en ſeldzame zaken. In den ouden burg, daar keizer Lodewyk van Beyeren weleer zyn verblyf hieldt, vindt men de keurvorſtelyke boekzaal, waar in over de 18000 boeken gevonden worden, waar onder het gebedeboek van keizer Karel den Kalen, het Nieuwe Teſtament in de Indiaanſche tale, en andere rarigheden zyn. De markt is zeer groot en ruim, pronkende in het midden met een verguld beeldt van de maagdt Maria op een marmerſtene zuil. Zy heeft in 't Ooſten het Raadhuis, en in 't Noorden het ſchone gemene landshuis, en aan de andere zyden vele aanzienlyke gebouwen. Verder verdient ook het paleis, waar in hertog Maximiliaan Philips, die in den jare 1705 overleedt, zyn verblyf gehouden heeft, wel bezien te worden. Wat belangt de lotgevallen van deze ſtadt, men vindt onder anderen, dat alhier in den jare 1285 meer dan 180 Joden om het vermoorden van een Chriſten kindt levendig verbrand zyn. In den jare 1327 wierdt het derde deel van de ſtadt in de aſſche gelegt. Den 7 May des jaars 1632 moeſt ze zich aan de Zweden by verdrag overgeven, wordende toen uit het tuigguis door Guſtaaf Adolph 12 kartouwen, de 12 Apoſtelen genaamt, weggevoert. In den Beyerſchen boerenkryg in den jare 1705 poogden de boeren deze ſtadt te bemachtigen, maar zy wierden op Kersnacht daar voor van daan geſlagen, en als zy daar op in het dorp Seulingen, daar niet verre af gelegen, aangetroffen wierden door de keizerſchen, kregen zy zulk eene nederlaag, dat 'er over de 3000 gedood of gevangen wierden. *'t Leven van den keizer Jozephus p. 99. Aventinus Annal. Bojor. lib.* VI *&c. Brunnerus Annal. l.* XII, XIV, *&c. Adlzreiter Annal. Bertius l.* III *Rerum Germ. Topographia Bavariæ p,* 30 *ſeq.*

MUNCHENSTEIN, een ſteedtie, met een kaſteel en ambacht in het Zwitſerſche Canton Baſel, aan den vloedt Birſen gelegen, wierdt door het adelyk ſtamhuis en de familie Munch van Munchenſtein in den jare 1470 aan die van Baſel verkocht. *Stumpf Zwitſ. Kron. Tromsdorf.*

MUNDA, eene oude Spaanſche ſtadt, die men zegt in het koninkryk Granada gelegen te hebben. Mariana in zyne Hiſtorie van Spanje neemt haar voor het *Ronda la Veja*. Zy is berucht door 't afmaken van Pompejus kinderen, die nog alleen de wapenen in Spanje voerden. Julius Ceſar ſloeg hen in den jare na Romens bouwinge 709, het eerſte Juliaanſche jaar, en door deze overwinning eindigde hy den burgeroorlog. *Hirtius. Suetonius. Dion. Plutarchus en Lucanus.*

MUNDAT, in 't Latyn *Manudatum*, een klein landſchap in de Elzas, verdeelt in twee gedeelten. Het *Hoge Mundat* legt naar de rivier de Ill, en Buſach is daar van de hoofdſtadt. Het *Lage Mundat* legt aan den Weſter oever van den Rhyn, een weinig beneden Briſach, waar in geen plaats van belang legt. Beide behorenze aan het bisdom van Straasburg.

MUNDEN ('t welk men met *Minden* in Weſtphalen niet moet vermengen) is eene keur-Brunswykſche ſtadt in het vorſtendom Kalenberg, twee mylen van Caſſel, vier van Gottingen, op een plaats, daar de Weſer door 't zamenvloeien van de Werra en de Fulda haren oorſpronk neemt, en aldus in een aangename landſtreek, maar onbekwaam tot den akkerbouw. Zy wierdt van ouds *Gemunde* genaamt, en moet in den jare 1235 al eene ſtadt geweeſt zyn, doordien hertog Ottho de Jonge in dat jaar hare voorrechten beveſtigde. Hertog Erik de Jonge heeft daar het ſchone ſlot gebouwt. De ſtene brug over de Werra is een fraai ſtuk. De handel met molenſtenen geeft de ſtadt goede nering; want de zelve worden overal verzonden. *Zeiler. Topogr. Brunsv.*

MUNDERKINGEN, of MINDERKINGEN, eene ſtadt in Zwaben, eenigzins verſterkt, gelegen tuſſchen Ehingen en Riedlingen aan den Donauw.

MUNGHOA, eene ſtadt in China, in rang de zesde van de provincie Junnan, heeft onder haar gebiedt geen andere ſtadt leggen. *Maty Dict.*

MUNIA, eene voortreffelyke ſtadt in hoog-Egypten, gelegen aan den Weſterzoom des Nyls, in 't Caſſilif van Ebenluef, 15 mylen boven de ſtadt van dien naam. Eenigen nemen haar voor 't oude *Nicopolis*, en anderen voor het *Phylace Thebaica. Maty Dict.*

MUNICHIA, eene haven, met eene veſting, daar Plutarchus van meldt in de levens van Solon, Sylla en Demoſthenes, was een der twee havens van de ſtadt Athene, meer Ooſtelyker, en verder in zee van de golf Saronica dan de haven van Pirea gelegen. Plutarchus ſpreekt 'er ook van in het leven van Demetrius, en Strabo maakt 'er eene brede beſchryving van in zyn negende Boek, en zegt, dat zy groot was, verſterkt met driedubbelde muren, even als die van Rhodes. *Lubin Tables Geograph. ſur les vies de Plutarque.*

MUNICIPIA. Dus wierden eenige ſteden in Italië genaamt, die wel hare eige wetten hadden maar ook het burgerrecht van Rome deelachtig waren. Zy kregen dezen naam *à munere capiendo*, om dat hare inwoonders alle ampten en hoge bedieningen te Rome bekleden konden, het welk die wereldſtadt uit ſtaatkunde deedt, om daar door deze ſteden niet van voortreffelyke inwoonders te ontbloten, en tot armoede te doen vervallen, daar zy dit voorrecht niet hebbende anders alle naar Rome met ter woon zich begeven zouden hebben. Deze *Municipia* waren twederlei; eenige hadden het burgerrecht *met*, en de andere *zonder* het *Jus Suffragiorum*. De eerſte konden in Rome de eerampten behouden zo lang zy leefden, maar de andere dienden onder de Roomſche legioenen als andere Roomſche burgers. Eindelyk maakte Julius Cæſar alle de *Municipia* eveneens. *Everhard. Otto de Ædil. col. & munic. c.* 1. *Sigonius de Ant. Jur. Ital.* II, 6. *Pitiſcus.*

MUNNIKENDAM. Zie MONNIKENDAM.

MUNNIKS, (JOHANNES) Doctor en Profeſſor in de geneeskunde te Utrecht, zyne geboorteſtadt, wierdt geboren den 16 October des jaars 1652, zynde van vaders zyde geſproten uit een oud geſlacht, wiens ſtamhuis, genaamt *Munnikshof*, in het graafſchap Benthem gelegen is. In zyne jeugdt leide hy zich, de Latynſche taal machtig geworden zynde, inzonderheit op de artzenybereidkunſt (*Pharmacie*) en kruidkunde (*Botanie*), en vorderde daar in, onder de aanvoeringe van zynen vader, een zeer bekwaam artzenybereider te Utrecht, zodanig, dat hy, niet meer dan vyftien jaren oud zynde, zyn proef met veel lof in de artzenybereidkunſt deedt. Hier na begaf hy zich met yver aan de ſtudie der geneeskunde, als mede, om zich daar toe des te bekwamer te maken, tot de oeffeninge der ontleedkunde, waar in hy, onder het beſtier van den zeer geleerden Hre. Johannes de Bruin, en anderen, by uitnemendheit vorderde. Hy woonde voor het overige naarſtig by de leſſen van de Heeren hoogleeraren Henricus Regius, Isbrandus van Diemerbroek, en Philippus Matthæus, en wierdt eindelyk den 23 December des jaars 1670, met de gewone plegtigheden, in zyne vaderlyke akademie tot Doctor in de geneeskunde verheven. Hy maakte ſedert zyn werk om zich in de genees-en ontleedkunde te volmaken, en wierdt den 12 November des jaars 1677 door de Heeren Curateuren der hogeſchole van Utrecht aangeſtelt tot lezer (*lector*) in de laatſtgemelde kunſt. Ruim een jaar daar na, te weten den 12 December des jaars 1678, wierdt hy door de zelve Heeren Curateuren tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde, en vervolgens den 12 February des jaars 1680 tot gewoon hoogleeraar in de ontleed-en kruidkunde aangeſtelt, welke ampten hy tot zyne doodt toe met algemenen lof bekleed heeft. Hy is overleden den 9 Juny des jaars 1711, in den ouderdom van acht en vyftig jaren en omtrent acht maanden, zynde twee malen getrouwt geweeſt, namentlyk eerſt met Helena Meulemans, van Haarlem, by welke hy twee kinderen heeft gehad, jong geſtorven, en daar na met Maria de Graad, mede van Haarlem, by welke hy heeft verwekt zeven zonen, en vyf dochteren, van welke nog in wezen zyn *Jan Henrik Munniks*, Doctor in de geneeskunſt te Amſterdam; *Everhard Munniks*; *Kornelis* en *Gerard Munniks*, nevens twee dochteren, als: *Elizabeth Wynanda*, getrouwt met Mr. Henrik van Baarle, Raadt op Batavia, en *Geertruid*, nog ongetrouwt. Hy heeft geſchreven: *Chirurgia, ad praxin hodiernam adornata, in qua veter. pariter ac neoter. dogmata dilucidè exponuntur*; *De Re Anatomica Liber*, ook in het Nederduitſch overgezet, en: *Tractatus de urinis, earundemque inſpectione.*

MUNSTER, in 't Latyn *Monaſterium*, hoofdſtadt van het bisdom van gelyken naam; was weleer geen biſſchoppen onderworpen, maar moeſt in den jare 1661 onder het juk van des zelfs biſſchop Bernard Chriſtoffel van Galen bukken. Men geeft voor, dat zy van de Tencteren, een oud Saxiſch volk, in den jare na Chriſtus geboorte 584 gebouwt, en *Milanen* zou genoemt zyn. Deze naam bleef haar omtrent tot den jare 696 by, waar na men haar *Mimingarvorde*, of *Mumingerode* noemde. Wanneer nu keizer Karel de Grote in den jare 772 deze ſtadt hadt ingenomen, en door menigvuldige geſchenken van de inwoonders bewogen wierdt daar in den jare 785 een bisdom, benevens een prachtigen tempel en klooſter voor de geeſtelykheit, dien men *het Munſter* noemde, op te rechten, bekwam eerlang daar op de ſtadt zelf den naam van *Munſter*: hoewel anderen vertellen, dat eerſt Harmen de I, de XIV biſſchop, die ter eere van de maagdt Maria een klooſter over het water, *Monaſterium trans aquam*, bouwde, de gelegenheit tot deze benaminge gegeven heeft. In vroeger tyden, zo groot niet zynde als heden, hadt zy vier poorten en twee kerken, toen zy van haren verdreven biſſchop Theodoricus in den jare 1121 belegert, en daar op verwoeſt wierdt. Van zyn navolger Burchard wierdt de ſtadt weder op nieuw herbouwt, en van den XXV biſſchop Harmen, grave van Catzenellebogen, met muren en poorten voorzien. Theodoricus, des zelfs opvolger, graaf van Iſenburg, leide den eerſten ſteen aan den Dom, die eerſt na verloop van 36 jaren onder den biſſchop Gerhard van der Mark voltooit, en den Apoſtel Paulus ter eere ingewyd wierdt. Naderhandt heeft zy meer en meer toegenomen, en is eindelyk tot deze aanzienlyke grootte, als men ze nu vindt, gekomen. Men rekent haren omtrek op 5031 ſchreden. Ze is byna rond, heeft acht poorten, vyf ſtichts-en zes parochiekerken; desgelyks vele monnikenen nonnenkloosters. De abdy over 't water heeft grote vryheden zo wel in als buiten de ſtadt, en wierdt in den jare 1041 door Herman den I geſticht, en met den naam van *Mariëndal* benoemt, zynde zyne zuſter de eerſte abdiſſe van het zelve geweeſt. De prooſtdy en het collegie van St. Moriz, met een parochiekerk, buiten de ſtadt gelegen, heeft verſcheide vermakelyke tuinen, grote gemakken, en ſchone viſſcheryen: ook zyn daar verſcheide zalen voor arme en gebrekkelyke menſchen. Van de wereldlyke gebouwen kan men de voornaamſte op de vier markten zien, en munten daar in het Raadhuis, en het andere gebouw op de viſchmarkt, daar de overlieden en gildemeeſters byeenkomen, inzonderheit uit. De huizen, die ten Ooſten van 't hof ſtaan, zyn van voren merendeels met pylaren onderſteunt, waar onder men kan doorgaan. Het water, de Aa genaamt, vloeit door de ſtadt, en werpt zich by de Nieupoort in den Eems. Wat belangt de geſchiedenis van deze be-

vreemde ftadt, het is genoeg bekend, hoedanig Jan van Leiden, koning der Wederdopers, aldaar van den jare 1533 tot den jare 1535 huis gehouden heeft, en daar was geen ander middel om hem van daar te krygen, dan dat de biffchop de ftadt in het laatftgemelde jaar belegerde, en na veel bloedvergieten veroverde. Maar de arme koning wierdt voor zyne regering flecht beloont, nademaal men hem op den 22 January van 't volgende jaar met gloeiende tangen het vleeſch van 't lyf neep, en in een yzere kooi aan den hoogften kerktoren ophing. Daar na hebben de biffchoppen daar weinig te zeggen gehad, maar toen in den jare 1650 Bernhard Chriftoffel van Galen tot biffchop van Munfter verkoren wierdt, geraakte zy in oorlog, het welk zo kwalyk voor de ftadt afliep, dat zy zich den 28 Maart des jaars 1661 t'eenemaal aan hem onderwerpen moeft. De oorzaak van dezen oorlog was, om dat hem aangedient wierdt, dat de burgers van Munfter dikwils van hem met de uiterfte verachting fpraken; ja dat het gemene volk, opgerooit of bekoort door de goedgunftigheden van den Domdeken Bernhard van Mallincrot, die gemelyk was, dat men in 't verkiezen van een nieuwen biffchop hem voorby gegaan hadt, opentlyk dagelykſch in de Domkerk riep, dat men Malincrot moeft houden, en van Galen wegjagen. Dit doen verwekte zyn haat tegen de ftadt, en gaf gelegenheit om hem de gedachten in te boezemen van deze trotfche ftadt te vernielen. Ten dien einde begeerde hy eerft, dat de zelve biffchoplyke bezetting zou innemen; maar nademaal dit niet goedwillig gaan wilde, befloot hy haar met geweldt daar toe te dwingen. Hy, door de drie geeftelyke keurvorften, en den hertog van Nieuwburg met volk onderfteunt wordende, nam in den jare 1657 voor de ftadt te belegeren, en ging met dit opzet voort, ongeacht men alles aanwendde om hem zulks af te raden; ja hy was daar in zo hardnekkig, dat zelfs de paus hem door verfcheide brieven verzocht dit te ftaken, of hem by weigering dreigde in den ban te doen, maar alles was te vergeefſch, en hy benaauwde de ftadt hoe langs hoe meer door 't inwerpen van verfcheide bommen en andere brandftoffen, tot dat het eindelyk den 21 October tot een vergelyk kwam, volgens het welke de ftadt niet meer dan 300 man, die te gelyk aan den biffchop den eedt afleiden, in dienft mogt houden, en daarentegen 500 biffchoplyke krygsknechten, die ook aan de ftadt den eedt van getrouwheit doen zouden, innemen. Maar deze vrede duurde geen drie jaren, doordien 'er van den keizerlyken hof-Raadt aan de ftadt gelaft wierdt, dat zy, indien de biffchop zulks goedvondt, meer bezetting moeft innemen. Toen nu de ftadt zag, dat zy aan het keizerlyke hof te vergeefſch hare oude voorrechten vertoonde, nam zy hare toevlucht tot de Vereenigde Nederlanden, die echter op 't aandringen van verfcheide Duitfche vorften hier langzaam in te werk gingen. Wanneer nu de ftadt alle hoop van vremde hulp verloren hadt, moeft zy zich aan den biffchop onderwerpen, en harde wetten ondergaan; namentlyk, dat de ftads poorten door biffchoplyke foldaten zouden bezet worden; dat de ftadt aan de Staten der Vereenigde Nederlanden en anderen alle hulp zou weigeren, den biffchop 45000 daalders in zekere termynen betalen, behalven de 7000 of 8000 daalders, die zy hem jaarlykſch moeft opbrengen, waar voor zy zou krygen een vergiffenisbrief; de biffchop zou verder al het beftier volftrekt van de ftadt in handen hebben, behalven meer andere harde voorwaarden. Hier op nu nam de biffchop den 30 Maart des jaars 1661 bezit van de ftadt, leide daar eene bezetting van 2500 man in, onder den general wachtmeefter van Pleuren, en bouwde daar eene nieuwe fterkte, of citadel. Op den 7 July daar aan volgende deedt hy daar zyne plegtige intrede, waar op hy eene ganfche nieuwe regeringsform invoerde. *Bertius lib.* III *Rerum Germanic. p.* 623. *Itinerarium Germaniæ p.* 639 *& feq. Werdenhagen P.* IV *de Rebuspublicis Hanfeat. c.* 7. *Sleidanus lib.* X. *Schatenius Hift. Weftphaliæ. Corvinus de miferabili Monafterienfium Anabaptiftarum Obfidione. Heresbachius de factione Monafterienfi. Het leven en de oorlogen van Chriftoffel Bernhard van Galen. Topograph. Weftphal. p.* 46. *Hamburg. Remarquen* 1704. *p.* 81 *& feq.*

MUNSTER (HET BISDOM VAN) grenft ten Zuiden aan het gebiedt van Mark en Kleef, ten Weften aan de graaffchappen Zutphen en Benthem, aan Over-Yffel en Groningen, ten Noorden aan de graaffchappen Embden en Oldenburg, en ten Ooften aan het gebiedt van Diepholt, Ravensberg, Teklenburg, van der Lippe en Minden. Men verdeelt het in 't *opper-*en *neder-ſticht.* In 't eerfte vindt men het landfchap Kloppenburg, benevens de ftadt, van gelyken naam, voorts Frifoite, Hafelunen, Meppen, Nienhuis, Rheyda, enz. als mede het graaffchap en de fterkte Wecht, dat in den jare 1247 door den grave van der Lippe aan het hoge fticht verkocht wierdt. In het nederfticht leggen de negen ambachten Ahufen, Bevergern, Bocholt, Dulmen, Horftmar, Saffenberg, Stramberg, Werne en Wolbek. Het burggraaffchap Stromberg is door keizer Karel den IV, na dat de laatfte graaf van Stromberg in den Ryksban gedaan was, aan dit fticht te leen gegeven. Uit hoofde van dit graaffchap eifchte biffchop Barend van Galen zitting op de Ryksdagen en in den vorften-Raadt, maar zulks wierdt hem afgeflagen. De zelve biffchop heeft, gelyk hier boven gezegt is, de ftadt Munfter t'eenemaal onder zyne gehoorzaamheit gebragt, zo dat zy tegenwoordig de hof-en verblyfplaats des biffchops is, daar hy te voren zich in Koesveldt ophieldt. Voor het overige wordt het landt door de rivieren de Aa, Angel, Berkel, Dinkel, Eems, Hafe, Heffel, Hunte, Leta, Lippe, Slincke, Softe, Stever, Vecht, Merfe, en andere, befpoelt, en heeft overvloedt van koren. Men rekent, dat in het hoge fticht over de 100000 hofſteden gevonden worden. Het is zeker, dat de landftanden wel op eenmaal 2 of 3 tonnen gouds bewilligen, en dat in den jare 1671 de toenmalige biffchop by de 30000 man op de been hadt. Verder ftaat aan te merken, dat de heerlykheit van Borkelo, in Twente gelegen, te voren aan dit bisdom behoorde, maar federt de vrede van den jare 1674 tot de Vereenigde provinciën behoort.

Belangende den oorfpronk van het bisdom, men verzekert, dat keizer Karel de Grote 't zelve in den jare 785 heeft opgerecht. De eerfte biffchop, S. *Ludgerus,* ftierf in den jare 809. Onder des zelfs navolgers was de XV *Frederik,* markgraaf van Meiffen, en na hem *Erpo,* die naar 't Beloofde Landt trok, en, wedergekeert zynde, in den jare 1099 overleedt. De XXV biffchop was *Herman* de II, een graaf van Catzenellebogen, die mede in den wereldlyken vorftenftandt verheven was. Zyn navolger *Otto,* graaf van Benthem, was de eerfte, die door 't Kapittel in den jare 1246 verkoren wierdt, daar te voren altydt de biffchoppen door de keizers aangeftelt wierden. De XLIV biffchop was *Johannes,* hertog van Beyeren, en de XLVII was *Erik,* een geboren hertog van Saxen-Lauenburg, die in den jare 1522 is overleden. *Erik,* zyn opvolger, was een geboren hertog van Brunswyk-Grubenhagen. Hem volgde in den jare 1532 *Francifcus,* graaf van Waldek, onder wien de Wederdopers zo vele oproeren veroorzaakten. Na dat biffchop *Johannes,* graaf van Hoja, in den jare 1547 overleden was, wierdt *Johan Willem,* hertog van Kleef, tot beftierder van het bisdom benoemt, die echter dit ampt weder nederleide. Hem volgde *Erneft,* hertog van Beyeren, en na dat die in den jare 1612 geftorven was, kwam in zyn plaats *Ferdinand,* mede een geboren hertog van Beyeren. Hy wierdt opgevolgt door *Chriftoffel Bernhard* of *Barend van Galen* in den jare 1650, die zo wel, en zelfs beter, met den degen dan met den biffchopsftaf wift om te gaan, en 28 jaren geregeert heeft. Hier op volgde in den jare 1678 *Ferdinand,* die door zyne grote geleertheit by ieder in achting was. Na vyf jaren volgde hem *Maximiliaan Henrik,* uit het huis van Beyeren. Deze bekleedde die waardigheit mede niet langer dan 5 jaren, waar op *Frederik Chriftiaan,* vryheer van Plettenburg, in den jare 1688 tot biffchop verkoren wierdt, die den 5 May des jaars 1706 zyn leven eindigde. Na zyne doodt ontftonden over de verkiezing van een nieuwen biffchop onder de Kappittelheeren grote oneenigheden, om dat eenige onder hen Karel, hertog van Lotharingen en biffchop van Osnabrugge, en anderen Francifcus van Metternich tot Gracht, biffchop van Paderborn, verkoren, tot dat eindelyk de paus den laatften bevestigde. Hy ftierf den 26 December des jaars 1718, waar op den 21 Maart van 't volgende jaar *Philips Maurits,* hertog van Beyeren, verkoren wierdt, maar vermits hy den 12 van die maandt reets te Rome overleden was, wierdt zyn broeder *Clemens Auguftus* den 26 daar aan volgende tot biffchop verkoren. Voor 't overige beftaat het Domkapittel uit 40 kanunniken, die alle van adel zyn, en niet alleen van vaders, maar ook van moeders zyde in 't achtfte gelidt van adelyke afkomft moeten zyn. Eer dat een kanunnik in het Kapittel aangenomen wordt, moet hy, om zynen adel te bewyzen, zyn fchildt en helm by opentlyke trommelflag laten omdragen, waar op ieder, die daar wat op te zeggen heeft, zich kan aangeven: ook moet hy voorzien zyn van een brief met een zegel, ten bewys, dat hy een jaar en zes weken te Parys geftudeert heeft. In dit bisdom heeft men nog eenige adelyke heeren, die *erb-*of *erfmannen* genaamt worden. Deze hebben de Kapittelheeren niet onder hunnen hogen adel willen erkennen, noch toeftaan, dat zy op de biffchops-, land-of ridderdagen verfchynen mogten, waar over voor ruim anderhalf honderd jaren proces is gevoert, en eindelyk is deze zaak den 19 December des jaars 1709 by een keizerlyk commiffions-dekreet zo bepaalt, dat de erfmannen voor rechte en ridderlyke edellieden moeften gehouden worden, en het Domkapittel, mitsgaders de gezamentlyke ridderfchap, zou verplicht zyn hen alle voorrechten en waardigheden, gelyk anderen, te laten genieten, mits dat zy genoegzame borg ftelden. *Bucelin. in Germ. Sacr. Cincinnus in vitâ S. Ludgeri. Schatenius in Hift. Weftph. Zeiler Topogr. Weftphal. Europifche Herold P. I. p.* 374 *feq. Hubner.*

MUNSTER, in Ierlandt. Zie MOUNSTER.

MUNSTER, BERONMUNSTER, in 't Latyn *Berona,* een groot vlek in het Canton Lucern, aan de Surb gelegen, mitsgaders een adelyk kollegiaal fticht van S. Michiël, 't welk van Bero, grave van Lentzburg, wiens zoon aldaar door een beer op de jagt verfcheurt wierdt, gefticht, en van keizer Henrik, hertog Leopold van Oostenryk, de edelen van Grunenberg, Hunenberg, en anderen, rykelyk begiftigt is. Het Kanton Lucern is des zelfs befchermfter, die ook den prooft en de kanunniken, waar van 'er 21, en 14 kappellanen zyn, verkieft.

MUNSTER *in Gregoriënthal,* eene kleine ftadt, met eene abdy, in de opper-Elzas, aan de rivier Fach, drie mylen van Colmar, behoort nu onder Vrankryk. In den jare 660 wierdt het klooſter alhier ter eere van Maria, Pieter, Paulus en Gregorius door koning Hilderik van Vrankryk gefticht. Het is van de Benedictyner orde, en wordt Munfter genaamt, en hadt weleer, gelyk ook de ftadt, Ryks vryheit. In den jare 1271 verbrandde Rudolf, graaf van Habsburg, in den oorlog tegen den biffchop van Bafel de ftadt Munfter en eenige omleggende dorpen. *Munfterus in Cosmogr. l.* V. *c.* 133. *De Roo Annal. Auftriæ. Zeiler Topogr. Alfat.*

MUNSTER *in Granveldt,* in 't Latyn *Monafterium grandis vallis,* en in 't Fransch *Motier en grand-val,* een fticht in 't bisdom van Bafel gelegen, alwaar Gundonius in de VII eeuwe een klooſter fichtte, het welk van Rudolf, koning van Burgundië, aan het hoge fticht van Bafel gefchonken wierdt. Hier op is het in een prooftdy en kollegiale fticht verandert, maar wegens ve-

vele geledene fchade door oorlogen en branden vervolgens naar Dalfperg overgebragt, alwaar het nog bloeit. Het zelve geeft aan het dal, waar in het legt, den naam van Munfterdal, waar in ook Pfeffingen, Angenftein en andere plaatfen leggen, welker inwoners gerekent worden als onderdanen van den biffchop van Bafel, maar echter door eeneeuwig burgerrecht aan 't Canton Bern verbonden zyn, waar uit van den jare 1602 tot den jare 1610, en laatftelyk in den jare 1706 vele ftrydigheden ontftaan zyn.

MUNSTER *in Meyenfeld*, of *Meinfeld*, eene keur-Trierfche ftadt, legt aan de Meefel. De LXXXVIII biffchop van Trier, Arnoldus, een graaf van Ifenburg, die in den jare 1260 ftierf, heeft deze plaats niet alleen met een wal omtrokken, maar ook de vervallene muren veel beter laten optrekken. Maar des zelfs navolger, de aartsbiffchop Henrik, heeft haar nog veel fterker gemaakt. *Kyriander Trierfche Cronyk. Browerus Annal. Trevir. Zeiler Topogr. Archiepifc. Trevir.*

MUNSTERBERG, in 't Latyn *Munfterberga*, eene ftadt, benevens een fraai flot, in neder-Silefië, gelegen aan den Olaftroom, in een vruchtbaar landt, 9 mylen van Breslau en 5 van Glatz. Keizer Henrik de I zou deze plaats tot eene ftadt gemaakt, daar een klooster gebouwt, en het zelve den naam van *Munfter* gegeven hebben; maar het bewys daar van is niet te klaar. De ftadt wierdt in den jare 1429, en naderhandt in de jaren 1459, 1467 en 1468 van de Bohemers ingenomen, en heeft in den dertigjarigen oorlog veel geleden. *Zeiler Topogr. Silefiæ. Lucæ Schlef. Chron. Helenii Silefiographia.*

MUNSTERBERG (HET VORSTENDOM) heeft van de bovengemelde ftadt zynen naam, en is het kleinfte van Silefië. Des zelfs lengte ftrekt zich niet boven de 8 mylen uit, en de breedte is nog minder. Ten Ooften grenft het aan Neus, ten Zuiden aan 't Boheemfche graaffchap Glatz, ten Noorden aan het Brigifche, en ten Weften aan het Zweidnifche vorftendom. Het wordt in twee rechtsgebieden, namentlyk het Munfterfche en Frankenfteinfche, verdeelt. Onder het Munfterfche behoort de ftadt van dien naam, benevens het Ciftercienzer klooster Heinrichau. In het Frankenfteinfche gebiedt legt de ftadt Frankenftein, aan welke de twee bergfteden Silverberg en Reichftein ingelyft zyn, hoewel de hertog van Munfterberg daar niet het minfte rechtsgebiedt in heeft. Wat belangt de hertogen van Munfterberg, zy zyn afgekomen uit den Zweidnifchen ftamme, en Bolcslaus, hertog van Zweidnitz, die in den jare 1301 ftierf, is de eerfte geweeft, die met zynen zoon, van gelyken naam, den tytel van hertog van Munfterberg en hertog van Samlandt gevoert hebben. Te dier tydt begaven zich eenige Silefifche prinffen van de Poolfche onder de Boheemfche befcherming, maar deze *Boleslaus* hieldt zich ftandvaftig aan Polen, tot dat hy eindelyk door Karel, markgrave van Moravië, met lift zo verre gebragt wierdt, dat hy het voorbeeldt van de andere volgde in den jare 1341. Zyn zoon *Nicolaas* wierdt zyn opvolger, die Frankenftein in den jare 1348 aan keizer Karel den IV verkocht, en daar op naar Jeruzalem reifde, maar op zyne te rug komft in Hungarië overleedt. Zyn zoon Boleslaus wierdt van zyn hofnar, dien hy gekaftyd hadt, met een fteen zo hard getroffen, dat hy daar van ftierf: waar op Johannes, zyn zoon, de regering in den jare 1408 aanvaardde, maar hy wierdt van de Huffiten zeer geplaagt, zo dat zy, na Frankenftein afgebrand, en Munfterberg ftormenderhandt ingenomen te hebben, hem in in eene fchermutfeling het leven benamen in den jare 1429, niet verre van Glatz. Hy was de laatfte hertog van de Piaftifch-Liegnitz-Zweidnifche linie, en na zyne doodt viel het vorftendom Munfterberg aan de kroon van Bohemen, waar op in den jare 1443 *Willem*, hertog van Troppau, daar mede beleent wierdt. Maar na de doodt van des zelfs broeder *Ernft Primislaus* viel dit leen weder open, en wierdt gegeven aan de twee zonen van Georg, koning van Bohemen, *Henrik* en *Victor*, die door keizer Frederik in den jare 1462 in den Ryksvorften-ftandt verheven, en tot hertogen van Munfterberg verklaart wierden. Henrik breidde zyn geflacht uit, en zyn derde zoon, *Karel* de I, nam in den jare 1498 zyn verblyf binnen Munfterberg. Hy was een dapper heer, waarom hem koning Lodewyk in den jare 1523 tot gouverneur van Bohemen benoemde, en was behalven dat landvoogdt in de Lausnits, en hoofdman in Glogau. Koning Ferdinand de I vertrouwde hem 4 jaren daar na het opperhoofdmanfchap in Silefië. Hy ftierf in den jare 1536, waar op Henrik de II, zyn zoon, in zyn plaats kwam, die den Lutherfchen Godsdienft in het vorftendom invoerde, en 't zelve verpandde aan Frederik den II, hertog van Liegnitz. Maar keizer Ferdinand de I lofte het in den jare 1551 weder af, en beleende daar mede het volgende jaar Izabella, koningin van Hungarië, die het echter weder aan gemelden keizer afftondt in den jare 1556. Verder bragt het Johannes, de jongfte broeder van Henrik den II, by het keizerlyke hof zo verre, dat men hem de aflosfing van het vorftendom vergunde, 't welk hy echter daar na weder aan de vier heeren van Canitz verpandde; maar ook op nieuw aflofte, waar op het aan zynen zone Karel Chriftoffel kwam, die echter in den jare 1569 zonder erfgenamen overleedt. Hier na kwamen beide zyne neven, *Henrik* de III en *Karel* de II, zonen van den meergemelden Henrik den II, aan het vorftendom; maar zy moeften wegens de daar op leggende fchulden de kamergoederen met alle der zelver afhankelykheden aan de Munfterbergfche ftanden verkopen. Deze ftanden onderwierpen zich vrywillig aan keizer Maximiliaan, en bekwamen daar door aanzienlyke voorrechten. Hier op beleende keizer Ferdinand de III in den jare 1654 daar mede *Johan Weichard*, vorft van Aversberg, onder wiens geflacht het heden nog ftaat. Nic. Henelius heeft eene nette Chronyk van dit vorftendom gefchreven, 't welk nog in handfchrift voorhanden is. *Schickfus Silefiche Chronyk. Henelius in Silefiograph.*

MUNSTER-EYFFEL, eene kleine ftadt in den Eyffel, tuffchen Alenahr en Zulch, aan de rivier de Erve, in het hertoogdom Gulik. Zy heeft dezen naam van de fchone kerk, of Munfter, die daar in ftaat, waar in kanunniken onderhouden worden. In den jare 1642 wierdt deze plaats van de Weimarifchen verovert. *Zeiler Topogr. Weftphal. p. 50.*

MUNSTERTHAL, een zeker gebiedt in Graubunden, 't welk zich 3 mylen in de lengte uitftrekt, en zou van de daar in leggende adelyke nonnenabdy der Benedictyner orde *Mariënburg*, van anderen *Munfter* genaamt, zynen naam ontleent hebben. Dit klooster is aangelegt door Karel den Groten, behoort onder den biffchop van Chur, en is in den oorlog tuffchen den keizer en de Graubunders in den jare 1499 t'eenemaal verwoeft, maar naderhandt weder in goeden ftaat gebragt. Zie *Munfter in Granveldt. Tromsdorf. Stumpf Chron. Bucel. G. S. P. 2.*

MUNSTERUS, (JOHANNES) een arts, wierdt te Heilbron in Zwaben in den jare 1571 geboren, en in den jare 1584 naar de univerfiteit van Tubingen gezonden, daar hy de waardigheit van meefter aannam. In den jare 1591 begaf hy zich naar Lints in Stiermarken, daar hy met eenige Italianen kennis maakte, die hem by de voornaamfte artzen in Italië aanprezen. Hier op begaf hy zich met eenige anderen van Wenen werkelyk naar Italië, en wierdt daar als poëet, en na zyne te rug komft te Bafel in den jare 1591 tot Doctor in de geneeskunde bevordert. Deze oeffende hy daar op te Heilbron, en in den jare 1605 wierdt hy naar Wimpfen als ftads Doctor beroepen. In 't volgende jaar bekwam hy het beroep van profeffor te Gieffen van den landgrave Lodewyk van Heffen: maar de doodt beroofde hem nog in dat zelve jaar van deze eer. Men heeft van hem *Difputationum de Pædophlebotomia libri* V. *&c. Melchior Adam in vit. Medicorum. Freher. Theatr. Merklinus in Linden. renov.*

MUNSTERUS, (SEBASTIAAN) een der beroemdfte mannen van zynen tydt, wierdt te Ingelheim, in de Palts, in den jare 1489 geboren. Hy wierdt een Franciskaner monnik te Tubingen, verliet echter naderhandt die orde, en nam den Proteftantfchen Godsdienft aan. Eerft ftudeerde hy in de wiskunft onder Joh. Stofflerus, maar naderhandt leide hy zich op de Hebreeufche tale. Ook bragt hy 't daar in zo verre, dat men hem den *Duitfchen Strabo* en *Ezra* noemde. Hy ftierf in den jare 1552 te Bafel, daar hy profeffor in de Hebreeufche tale en de Godgeleerdheit was. Men heeft van hem verfcheide fchriften, als eene Latynfche overzetting van den Bybel uit de Hebreeufche fpraak, die hy met aanmerkingen uit de Rabbynen heeft opgeheldert; zyne *Cosmographia univerfalis* in de Latynfche en Turkfche talen; eene overzetting van de vyf boeken des Joodfchen gefchiedfchryvers *Jozephus*; eene overzetting van de Hebreeufche *Grammatica* van *Rabbi Kimchi*, waar by Elias Levita Commentarien gemaakt hadt; overzetting van verfcheide gefchriften van dezen *Elias Levita*; *Opus Grammaticum Hebraicum abfolutum, ex variis Elianis libris complectens elementarium confummatum, numerandi rationem, pronominum declinatoines, verborum integras conjugationes, artificium fubjiciendorum affixorum, nominum varias formulas & mutationes, confignificativorum explicationes, magiftrales abbreviationes, accentuum tractationem, metrorum compofitionem; additus eft liber Tobiæ, quem Hebraicum fuppeditarunt Judæi Conftantinopolitani, cum verfione & annotationibus; Grammatica Chaldaica: Calendarium Hebraicum; Matthæus verfus cum annotationibus R. Abenezra; Commentarii in Decalogum; Dictionarium trilingue: Scholia in Pomponium Melam & Solinum; Tabulæ quædam novæ, ad Geographiam Ptolomæi adjectæ; &c.* Ook zyn eenigen van gedachten, dat Munfterus de fchryver geweeft is van het uitgegeven Evangelium van Mattheus in de Hebreeufche taal. *Adam in vit. Phil. Thuanus in Hift. l.* II. *Pantaleon Profopogr. Voffius in Scient. Mathem. p.* 189. *Verheiden Effig. Theol. Simon Hift. Crit. du Vieux Teft. ch.* XXI. *l.* II. *Teiffier Addit. aux Elog. de Thou P.* I. *Freher Theatr.*

MUNT. Dit is de naam van het gangbaar geldt, door het gezag van de regering, het zy fouvereine vorften, of republyken, en zelf van zommige byzondere fteden, geflagen, van goudt, zilver, of ander metaal. De Latynen noemen het *Moneta*; het welk men meent afkomftig te zyn van 't woordt *monere*, vermanen, of aantonen, om dat de ftof, daar elk foort van gemaakt is, behalven het landt, of de plaats, daar 't geflagen wordt, ook de waarde van 't zelve aantoont. Het gebruik van geldt te munten is tot gemak van den koophandel in plaats van de oude ongemakkelyke gewoonte van waaren tegen waaren te verruilen, uitgevonden. Om dat het goudt, zilver, of ander metaal altydt eene zekere achting by de menfchen hadt, heeft men 'er deze ftoffe toe genomen, want voor dat het munten van geldt in gebruik was, hadt men lompe ftukken van deze metalen, die eene zekere zwaarte hadden, daar men zich van bediende, gelyk nog in verfcheide landen van 't Ooften in gebruik is. Vervolgens regelde men de zwaarte van deze ftukken, en eindelyk drukte men daar een teken op, om 'er de waarde van te kennen te geven. De gemene ftoffen van het gemunte geldt beftaan doorgaans uit goudt, zilver en koper, die of enkel en alleen, of by mengeling, het zy van zilver met goudt, of zilver met koper, naar een zeker affay gemaakt worden. Om de deugdt en goedheit van het goudt te onderkennen, verdeelen de affajeurs het zelve in 20, 21, 22, of 23 karaten, en het zilver in 12 deniers, een woordt by hen gebruikelyk, en 't welk de fynheit van het zilver onderfcheidt, gelyk de karaten het goudt: want wanneer men zegt, dat het goudt 20 ka:

karaten heeft, zo heeft het vier trappen van zyne deugdt verloren, en daar is een zesde zilver, of koper onder vermengt. Men heeft ook in langdurige oorlogen en belegeringen by gebrek van deze metalen uit noodt wel geldt gemunt van yzer, loot, tin, hout, bordpapier, of andere stoffen, om zich daar mede te behelpen, maar de zelve wierden, na dat de noodt over was, weder ingewisselt, en men gaf 'er de juiste waarde voor in gereed geldt voor zo verre het gangbaar geweest was. Oudtyds zegt men, dat op de gemunte stukken, de welke voor geldt gingen, doorgaans de gedaante of de hoofden van ossen, schapen, varkens, of van andere dieren gevonden wierden, en dat daar van de Latynsche naam van *pecunia* (geldt) van *pecus*, 't welk vee of eenig beestiaal betekent, afkomstig is. Maar naderhandt heeft men daar op de hoofden van de vorsten, onder wier regering men geldt muntte, en wapens, of zinnebeelden met fraaie spreuken, het zy ten opzicht van de Godvrucht, staatsgezag, of overwinningen, op vyanden behaalt, doen slaan, om en op welkers randen veeltyds de plaats, het ryk, de naâm der vorsten, het jaar, en zomtyds ook de naam des makers, om daar uit de deugdzaamheit van 't alloi te kennen, geprent staan.

De macht van geldt te munten behoort enkel aan de souvereine vorsten, of republyken, hoewel 'er ook niet weinig hertogen, graven, baronnen, maatschappyen, en byzondere steden gevonden worden, die zich dit recht hebben toegeëigent, en zich daar van bedienen, het zy met of zonder toestemming van hunne souvereinen. De ouden oordeelden de munt een heilig werk te zyn, en men deedt zulks in de tempelen, in 't midden der altaren; ook droegen 't vele van hen om den hals als een juweel, waarom men nog verscheide oude stukken vindt, die een gat aan den randt hebben.

Men weet niet wie de eerste uitvinder van 't geld-munten geweest is. De H. Schrift spreekt daar niet van voor den zondvloedt. Jozephus schynt zulks Kaïn toe te schryven, wanneer hy zegt, dat hy de uitvinder van zwaarten en gewigten geweest is: want de munt kan men mede onder de zwaarte begrypen. Anderen zeggen, dat het Tubalkaïn geweest is, die het eerst in koper en yzer werkte: maar 't is niet geloofiyk; dat de munt onbekend geweest is voor menschen van den ouden tydt, die zo vele kunsten en wetenschappen hebben uitgevonden. Na den zondvloedt heeft Noach zich van geld-munten bedient, en van hem is het verspreid onder alle beschaafde volkeren, tot gemak van hunne zamenwoning. Dus is 'er al geldt bekend geweest, volgens de beschryvinge van den Bybel, in het jaar der scheppinge 2139, dat is 483 jaren na den zondvloedt, wanneer *Genes.* XX gewag gemaakt wordt, dat Abimelech 1000 stukken zilver aan Sara, de huisvrouwe van Abraham, gaf; ook spreekt hy van 400 sikkelen zilver van goede munt, die men gaf aan Ephron, *Genes.* XXIII; van 100 Kesehitah, of lammeren, dat waren, gelyk men meent, honderd zilvere stukken, waar op ieder een lam stondt, die Jakob gaf aan de kinderen van Hemor. *Genes.* XXXIII. Jozeph wierdt voor 30 zilverlingen verkocht. enz.

Van de Munt der Joden.

De voornaamste Joodsche munt, en die hen met de Chaldeën, Syriërs, Egyptenaars, en Perzen gemeen was, bestondt in sikkelen, gemaakt van fyn zilver. Deze naam komt van 't Hebreeuwsche woordt, 't welk *wegen* betekent. Velen hebben gemeent, dat de Joden twee soorten van gewigt hadden, het eene heilig, of tot den heiligen dienst gebruikelyk, en het andere koninklyk, of wereldsch; maar deze verdeeling wordt in gene plaatsen van den Bybel gevonden; want daar wordt niet gesproken dan van 't eerste, zynde het zwaarste en billykste, om dat het een gewigt was, ingestelt door bevel der overigheit, waar naar alle andere gewigten gemaakt wierden. De gewigten der Joden bestonden uit steen, waar van daan het komt, dat het koninklyk gewigt *Lapis regius* genaamt wierdt; zo ook het rechtsgewigt *Lapis justitiæ*, een ligt gewigt *Lapis doli*, of steen des bedrogs, als by den propheet Micha. Wat de goude munt belangt, men kan niet bemerken, dat de zelve by hen gemaakt wierdt, maar die door andere natiën gemaakt wierden, waren by hen gangbaar, het zy ze van goudt, zilver, of koper waren. Het is waar, gelyk Jozephus zegt (XVII *B.* 8 *K.*) dat de wet hen verboodt beelden of gelykenissen te maken, en die aan te bidden: echter zegt de zelve schryver (XVIII *B.* 4. *K.*) „ Pilatus was te Cæsarea bezig met geldt te slaan, daar het „ beeldt des keizers op stondt"; maar dit belette echter niet aan de Wet te voldoen; want zy baden dat beeldt van Cæsar niet aan, noch het vervoerde hen niet tot afgodery, gelyk Suetonius getuigt dat de Romeinen deden. Inderdaadt stonden ook de Rabbynen toe, dat men 'er een op het graf van Josua zou stellen, verbeeldende de zon: de arke des verbonds hadt twee Cherubynen. Het grote waschvat in den tempel, de Zee genaamt, wierdt ondersteunt door twaalf ossen. Mozes zelf, de Wet ontfangen hebbende, liet eene kopere slang maken ter genezing van alle die gebeten waren. Salomon liet in den tempel twee Cherubynen van olyvenhout, overdekt met goudt, maken. Dus blykt het echter, dat zy wel dingen en schepselen mogten afbeelden, maar die niet aanbidden. By Mattheus in 't XXII Hoofdstuk wordt gezegt, dat zy munten ontfingen en uitgaven met de afbeelding des Roomschen keizers; of daar het hoofdt van een keizer met andere dingen op geslagen stonden.

Munten der oude Galliërs.

Eer de Galliërs onder het Roomsche juk gebragt waren, wierden zy door overheden, die den naam van koningen droegen, geregeert, en zy maakten goud-, zilver- en kopergeldt, waar op gehele afbeeldingen of hoofden van eenige godheden waren afgedrukt: ook vondt men 'er wel eenige dieren op, die de rykdommen des lands, de dapperheit der volkeren, of de overwinningen, door hen behaalt, verbeeldden. Eenigen zeggen, dat 'er een tydt geweest is, dat de Galliërs zich maar van kopere munt bedienden, en Cassiodorus wil, dat het woordt *Pecunia* Gallisch is, en dat zy aldus hun geldt of munt noemden, om dat het uit stukjes koper bestondt (*Pecudis tergo*). De Romeinen, de Galliërs onder hunne macht gekregen hebbende, lieten munthuizen te Arles, Trier en Lion oprechten, latende echter onder hen hunne geringe munt gangbaar blyven.

Munten der Romeinen.

Voor de bouwing van Rome hadden de Latynen kopere munten: naderhandt maakten zy die van goudt en zilver. Het voornaamste teken was een dubbeld hoofdt aan de eene zyde, en aan de andere een vaartuig. Door 't eerste verbeeldden zy Janus, den eersten koning van Italië, door 't twede het schip, daar Saturnus, die met hem geregeert heeft, in Italië mede aangeland was. Men zegt, dat Rome, door Romulus gebouwt, en bevolkt door een party slaven, ballingen, herders en vagebonden, zich in 't eerst van koper of hout tot zyne munt bediende. Maar na dat de oorlog om den Sabynschen maagdenroof geëindigt was, bedienden zich de Romeinen van de munt der Sabynen. Numa liet koper geldt slaan, om dat die stof overvloediger dan het goudt en zilver in zyn klein gebiedt was. Deze stukken bestonden uit twaalf oncen in zwaarte, zynde een pondt by hen, en de grootste wierden *As*, *Æs*, of *Raudus* genoemt, om dat zy van koper waren, en *Pondo*, of *Assipondium*, om dat zy een pondt woegen. Behalven deze hadden zy nog andere van minder zwaarte en waarde. Zie hier de namen, die de Romeinen aan de zelve gaven.

Semis, de helft van een *As*, of zes oncen.
Quadrans, een vierde van een *As*, of drie oncen.
Triens, een derde van een *As*, of 4 oncen.
Bes, of twee derden van een *As*, zynde 8 oncen.
Dodrans, zynde drie vierde delen van een *As*, of 9 oncen.
Uncia, of *Stips uncialis*, een once, of een twaalfde gedeelte van een *As*.
Sextans, een zesde part van een *As*, of 2 oncen.
Quicunx, vyf oncen.
Septunx, zeven oncen.
Dextans, tien oncen.
Deunx, elf oncen.

Men maakte ook soorten, meerder wegende dan een *As*, als *Dupondius*, tweepondige, *Sestertii*, die twee en een half waren. De *Tressis*, *Quadrussis*, tot op de *Decussis*, waren weder zwaarder; ja men zegt, dat 'er stukken onder hen gangbaar waren, die tot 10 en 12 ponden woegen, 't welk zonder navolging niet gebleven is: want men ziet in Zweden nog stukken, die dertig ponden zwaarte hebben. Het eerste geldt, dat Numa sloeg, was niet getekent, maar in vierkante stukken gesneden, makende des zelfs zwaarte de waarde daar van uit. Dit soort wierdt *Æs rude* genaamt. Men meent, dat dit soort zyn loop gehad heeft 180 jaren, en dat Servius Tullius, de VI koning der Romeinen, de gedaante daar van veranderde, zonder de grootte, of waarde te verminderen. Toen wierden de stukken rond gemaakt, en men sloeg 'er eenige afbeeldingen van godheden, menschen, dieren, of andere dingen op: ook vergat men niet daar op te prenten de waarde van ieder stuk, gelyk als de *Dupondii* hadden twee II, of twee LL, de *Sestertii* by deze letters nog een S, betekenende twee en een half pondt. De *Denier* hadt een X, zynde tien ponden. In den volgenden tydt gebruikten de Romeinen zilver om geldt te maken, waar op zy mede de waarde naar evenredigheit der kopere drukten. Dus achtte men dat een *Denier* van zilver een stuk, dat 10 ponden koper woeg waardig was. Twaalf *Deniers* gingen in een pondt, en ieder woeg, een once, zynde van waarde als een Fransche ryksdaalder. Toen de Romeinen goudt begonnen te munten, noemden zy het *Aureus*, of goude Denier, een stukie, wegende de veertigste part van een Roomsch pondt. Ieder van de zelve hadt de zwaarte van 2 drachmen, zynde een achtste van een Romeinsche once; want men hadt 96 drachmen in een pondt. Dus was een *Aureus* omtrent 40 guldens Fransche munt. De waarde van 't gemunte geldt veranderde daar na van tydt tot tydt: een *As*, eerst 12 oncen wegende, hadt daar na maar zes, en zo ging het met andere soorten. De zilvere Deniers wierden ook vermindert, en gebragt tot 15 in een pondt; naderhandt tot 24, 36, 40, en eindelyk tot 86 in een pondt. De *Aureus*, waar van 'er veertig in een pondt gingen, wierden op 45 gebragt, en zo vervolgens, naar evenwigt van 't zilver; want een *Aureus* hadt de waarde van tien zilvere *Deniers*, dat is, het goudt was tienmaal zo veel waardig als het zilver. Onder de regering van Alexander Severus, in den jare 225 na Christus komste, sloeg men goud geldt van 72 stuks in een pondt, ieder de waarde hebbende van 7 guldens en 15 stuivers Fransch geldt. De keizers na hem sloegen geldt, dat zy naar hunnen naam noemden, als daar waren

ren de goude en zilvere Philippussen, enz. Keizer Konstantyn de Grote liet, naar 't voorbeeldt van zyne voorzaten, die hunne vrouwen ook op de munten lieten zetten, goude penningen met het beeldt van zyne moeder slaan, en na den Christelyken Godsdienst omhelst te hebben beval hy, dat men op alle stukken een kruis zou slaan. Zie *Guill. Buddeus de Asse. Frederic. Gronovius de Pecunia veterum.*

Munten van Asië.

Wat de munt van Asië betreft, Tavernier geeft 'er de volgende omstandigheden van. In Arabië, zegt hy, vindt men *Larins* en halve *Larins*. Een *Larin* is omtrent 11 Fransche stuivers waardig; echter geven de Arabieren voor een Fransche kroon of Reaal niet meer dan 5 of zes van de zelve. 't Is een langwerpig rond stukie zilver, daar het teken van den Emir, of prins van Arabië op staat. De Persische koningen doen geen goude munt slaan dan wanneer zy ten troon klimmen, om dan eenige onder het volk te strooien; maar deze stukken hebben geen vasten prys, noch zyn niet gangbaar by de kooplieden, en men vindt in 't gehele ryk geen goud geldt als dukaten, die uit Europa daar gebragt worden. Hunne gewone zilvere munt bestaat in zekere *Abasses*, die zo dikwils verdubbelt worden als zy goed keuren, als dubbele, drie-, vier-en meer dubbele Abasses. Een Abassis is omtrent 18 en een halve stuiver Fransche munt. De grootste stukken hebben aan de eene zyde de volgende Arabische woorden: *La allah illa allah Mahamet resoul allah*, dat is: *Daar is geen ander Godt dan een eenig Godt, en Mahometh is zyn propheet.* Aan de andere zyde ziet men de namen van den koning en van de stadt, daar 't gemunt is. In 't ryk van den Groten Mogol vindt men goude en zilvere Roupyen: een goude heeft de waarde van 21 Fransche guldens, en een zilvere van 30 stuivers. De *Pecha* van koper, die de Oost-Indië-vaarders *Pitjes* noemen, zyn een duit of drie waardig. Men bedient 'er zich ook van schulpen in plaats van geldt: vyftig schulpen maken een Pecha; zo hebben zy ook wilde amandelen, waar van 'er 40 in een Pecha gaan. De schulpen noemen zy *Cori*, en zyn gekartelt aan de randen; zy vallen in de gehele wereldt nergens dan in de Maldivische eilanden, 't welk aan de koningen van die eilanden veel opbrengt, want men voert ze door alle de landen van den Groten Mogol, de koningen van Golconda en Visapour, en verder in de Amerikaansche eilanden, om daar voor gemunt geldt te dienen. De amandelen noemen zy *Baden*: zy zyn bitterder dan koloquint, en men hoeft daarom niet te vrezen, dat de kinderen ze zullen opeeten: zy groeien in Persië, in de provincie Lar. De goude muntstukken, die men ziet in 't ryk van Golconda, en andere, in het byna-eilandt aan deze zyde den Ganges, worden *Pagoden* genaamt. Zy hebben de waarde van vier *Roupyen*, schoon zy de zwaarte maar van een halve Spaansche pistool halen kunnen. In 't eilandt Sumatra slaat de koning van Achem ook goude munt, die zestien stuivers en 8 penningen Fransche munt waardig zyn. Daar zyn 'er ook van tin, waar van 'er 75 op een stuiver gaan. In 't eilandt Celebes, een van de grootste der Molukkische eilanden, heeft men goude munt, ter waarde van 24 stuivers Fransch, en een gulden Hollandsch geldt. In 't koninkryk van Combodia, in 't byna-eilandt van Indië, over den Ganges, heeft men slechts zilvere munt, vier stuivers waardig, en anders geen. Deze vorst heeft goudt en zilver genoeg in zyn ryk; maar hy verkoopt het niet by 't gewigt, gelyk men ook in China doedt. De goude muntstukken van 't ryk van Siam zyn langwerpig vierkant, en kunnen niet boven de 7 guldens Fransch geldt halen. De zilvere stukken hebben de grootte van een haselnoot, maar zyn plat, met vier kanten, en hebben de waarde van omtrent 32 stuivers: ook zyn 'er kopere, waar van 'er 70 in een zilvere gaan. Verder bedient men 'er zich van schulpen uit de Maldivische eilanden. In China en 't ryk van Tunquin heeft men kleine kopere munt, die men aan staafies, of stukken maakt van verscheide grootte en zwaarte, zo ook van goudt en zilver. De grootste goude stukken hebben de gedaante van een schuitie, waarom de Hollanders de zelve noemen goudschuiten, en andere natiën goude broden. Zy zyn 1350 guldens Fransch geldt waardig. De zilvere schuiten, of broden, zyn van verscheide grootte, en hebben hunne waarde naar hunne zwaarte. In grote betalingen bedienen zy zich van stukken, ieder 100 guldens waardig. Hunne kleine kopere munten hebben ieder een gat in 't midden, om hen by 20, 30 en meer te gelyk aan te rygen. De Japansche munt bestaat uit goude en zilvere stukken, die in 't landt *Coupangs* genaamt worden, en hun prys is naar hunne zwaarte. Daar zyn ook zilvere klompies, die voor geldt uitgegeven worden. Zie *Taverniers Reize naar Indië.* Wat de Europische munten betreft, zy zyn zo menigvuldig en verscheiden in soorten, dat men daar van wel een geheel boek zou kunnen schryven, zo dat het niet wel doenlyk is hier daar van te spreken.

MUNTING, (ABRAHAM) een groot kruidkenner en professor, geboren te Groningen den 19 Juny des jaars 1626, zoon van Henrik Munting, Doctor en professor in de gemelde stadt in de kruid-en stofscheikunde. Abraham Munting zyne studiën in zyn vaderstadt voltrokken, en onder Martinus Schokius over de Turf gedisputeert hebbende, trok in den jare 1649 naar Vrankryk, om daar de feldzaamste kruiden en plantente beschouwen. Nadat hy zich daar twee jaren opgehouden, en zich te Angers Doctor hadt laten maken, kwam hy te rug, en toen zyn vader in den jare 1658 stierf, wierdt hy in des zelfs plaats professor in de kruidkunde, welke waardigheit hy 24 jaren met lof bekleed heeft, stervende op 't laatst van January des jaars 1683. Van zyne schriften heeft men: *Cultura plantarum*, en: *De herba Britannica*. Hy hadt ook een groot werk onderhanden over de planten, het welk na zyne doodt door Franciscus Kiggelaar met 245 heerlyke platen, waar in de planten naar 't leven kunstig zyn afgebeeld, groot 2 stukken in folio, eerst in 't Nederduitsch, en naderhandt in den jare 1711 in 't Latyn, onder den tytel van: *Phytographia curiosa*, uitgegeven is. *Mensinga Orat. Funebr.*

MUNTZBERG, of MUNTZENBERG, eene schone heerlykheit in de Wetterau, benevens eene stadt, van gelyken naam, een myl van Butsbach gelegen, alwaar men op een hogen rots het oude verwoeste stamslot *Muntzenberg* nog zien kan. Te voren heeft zy hare eigene heeren gehad, die met *Ulrich* in den jare 1255 uitgestorven zyn, waar op de heerlykheit aan zyne zes zusters kwam, waar van eene vryster bleef, maar de andere met de heeren van Hanau, Falkenstein, Schonberg, Pappenheim en Weinsberg trouwden. Maar deze zwagers konden niet wel met elkander overeenkomen, waarom Falkenstein de drie jongste met geldt te vrede stelde, en Hanau benieldt zyn recht. Na dat in den jare 1418 *Werner*, laatste graaf van Falkenstein, en aartsbisschop van Trier, overleedt, hebben des zelfs vyf zusters mannen, de graven en heeren van Sain, Virneburg, Solms, Isenburg en Epstein, te Butsbach een vergelyk getroffen, dat de vier eerste twee derde delen, en Epstein een derde deel alleen van de Falkensteinsche nalatenschap hebben zouden. Door deze verdeelinge nu is de heerlykheit Muntzenberg zeer gescheurt, en Solms, Isenburg en Epstein hebben daar hun aandeel van bekomen, en het gedeelte van den laatsten is na het uitsterven van zyn stamhuis aan de landgraven van Hessen gekomen, zo dat nog heden deze heerlykheit van Muntzenberg vele heeren heeft: want de graven van Hanau bezitten daar van Drieëichen, Rotheim, de vesting Bobenhausen by Aschaffenberg, en in gemeenschap met Isenburg en Solms de stadt Assenheim. Zy voeren alle den tytel van heeren van Muntzenberg, en een van het stamhuis van Hanau heeft daar van afzonderlyk den naam gehad. Zie HANAU. De graven van Isenburg hebben benevens anderen hun aandeel aan het slot Muntzenberg. Ook voeren die van Solms wegens hun aandeel den tytel van heeren van Muntzenberg, waar van de oirkunde by *Lunig Cont.* III, 5 by ieder graaflyk geslacht te zien is. *Winckelman Hist.*

MUNTZER, (THOMAS) een der voornaamste Wederdopers in de XVI eeuwe, wierdt geboren in het graafschap Stolberg. Hy bevondt zich mede onder de genen, die te Zwikkau in den jare 1522 oproer aanrechtten, en die met de hervorming van Luther niet te vrede waren. Het hoofdt van deze bende was *Nicolaas Storch*, daar zich *Martinus Cellarius*, *Marcus Stubner*, en *Thomas Muntzer* by voegden. Hunne sekte greep ook standt te Altstadt, in Thuringen, daar een pastoor was, die niet alleen hunne stellingen uitbreidde, maar ook de onderdanen tegen hunne overigheit ophitste, om dat de zelve hen verboodt in de leer-oeffeningen van Muntzer te verschynen. Eindelyk begeerden Frederik, keurvorst van Saxen, en hertog Johannes dit volk niet langer in hunne landen te dulden, waarom hy den 1 Augusty des jaars 1524 naar Weimar ontboden wierdt, om van zyne lere rekenschap te geven, wordende hem vele zaken voorgehouden, die hy loochende; maar hy wierdt eindelyk geperst om den een en den ander te raden zich weder onder de gehoorzaamheit van hunne heeren te begeven, dewyl zy niet verstonden, dat zy zyne leer aannamen. Ter zelver tydt klaagde ook de afgezant van den hertog van Saxen over hem, dat hy oproerige brieven aan die van Sangerhausen hadt geschreven, waar op besloten wierdt aan den amptman en Raadt van Altstadt te belasten dezen man te verbannen; maar hy hadt reets het hazepadt gekozen. Toen hy nu het landt ruimen moest, kwam hy onder anderen te Neurenberg, in hoop van zich daar neder te zetten; maar hy moest deze stadt haast weder verlaten, om dat hem de overigheit aldaar niet wilde dulden, waar op hy weder naar Thuringen trok, daar hy verscheide menschen met zyn prediken ingenomen hadt, en vondt inzonderheit te Mulhausen onder het gemeen veel aanhang, zo dat hy daar, zelf in weêrwil van den Raadt, tot prediker wierdt aangestelt. Hier vierde hy zyne muitzucht den toom, en vervulde de gansche stadt met oproer, zo dat men op zyn aanhitsen den ouden Raadt af, en een nieuwen in de plaats stelde, die t'eenemaal van Muntzer afhing. De kloosters wierden geplundert, en veel wanorder bedreven. Hy begon hier ook eene gemeenschap van goederen in te voeren, waar op de armen van de ryken alles wegnamen, wat zy wilden. 't Gebeurde nu, dat de boeren in den jare 1525 de wapenen in Zwaben opnamen. Dit deedt Muntzer eerst recht moedt grypen, en hy was wakker bezig om het landvolk tot den oorlog op te hitsen: ook wierdt hy in dit doen krachtig ondersteunt door eenen Pfeiffer, een gewezen monnik van de Premonstreit orde, die mede door zyne voorgewende Goddelyke openbaringen de vrome en onnosele menschen zocht te bedriegen. Deze viel met zyne aanhangers in het Eisfeldsche, roofde en plunderde al wat hem voorkwam, en bragt verscheide gevangenen te rug. Dit maakte Muntzer zo stout, dat hy aan de berglieden in het Mansveldsche, waar van eenige zyne toehoorders te Altstadt geweest waren, schreef, en hen aanmaande, dat zy zich by hem zouden vervoegen. Hy zelf begaf zich met 300 van zyne aanhangers naar Frankenhausen, in het Zwartsburgsche, alwaar de oproerige boeren, die uit het Mansveldsche verjaagt waren, byeen getrokken, en hun leger nedergeslagen hadden, van voornemen zynde om met den grave van Mansveldt, die hen geslagen hadt, hun verdrag te maken; maar toen Muntzer by hen kwam, wierden zy door hem tot

tot andere gedachten gebragt, zo dat zy in hunne ongehoorzaamheit voortvoeren, en zelfs den grave Albert, die aan hen schreef, beschimpten. Ondertusschen kwamen Philips, landgraaf van Hessen, en de hertog van Saxen met hun krygsvolk aan, om eindelyk van den moedwil dezes volks een einde te maken. De hoofden van dit boerenleger hadden om het zelve een wagenburg geslagen, maar 't was voorts zeer slecht van geweer voorzien, en in krygszaken ongeoeffent. Wanneer zy nu zagen, dat het den vorsten ernst was, waren zy zeer verschrikt, denkende reets overwonnen te zyn; maar deze heeren, bewogen door hunne onnoselheit, lieten hen weten, dat, zo zy Muntzer en nog eenige andere hoofdrebellen wilden overgeven, zy de overige in genade zouden aannemen. Eenige flaauhertigen waren daar niet ongenegen toe; maar Muntzer klom op eene hoogte, deedt eene lange redenvoering aan het volk, vermaande het tot standvastigheit, en wekte hunnen haat op nieuw tegen de vorsten op, en vermits ter zelver tydt een regenboog aan den hemel gezien wierdt, wist hy zich daar van wonderlyk te bedienen, en de menschen wys te maken, dat dit een onfeilbaar teken van de hulpe Gods was. Vermits nu de voorslagen der vorsten niet aangenomen wierden, en men tegen alle recht en billykheit een edelman, Maternus van Gehoven genaamt, die als afgezant van de vorsten aan de boeren gezonden was, om 't leven hadt gebragt, wierden zy daar door zo verbittert, dat zy aanstonts hun geschut losbrandden, en den wagenburg, of hunne verschansing, overhoop schietende, de boeren aanpakten, die niet wetende zich te redden, ylings op de vlucht geraakten, maar van de ruiters nagerent en ter neder gehakt wierden, zo dat men zegt, dat 'er op het slagveldt over de 5000 (anderen zeggen 7000) sneuvelden. Muntzer hadt zich naar Frankenhausen begeven, alwaar hy, na dat men de stadt ingenomen hadt, in een huis, digt by de poort, te bedt leggende, van een soldaat, die niet verre van hem een bundel of tasch met brieven vondt, ontdekt, gevangen genomen, en naar den hertog Georg van Saxen, en Philips, landgrave van Hessen, gevoert wierdt. Men vroeg hem waarom hy zo vele arme menschen misleid hadt, waar op hy antwoordde, dat hy niets onbehoorlyks gedaan hadt; want dat men de vorsten wel dwingen mogt door 't zwaardt te luisteren naar 't Evangelie des Heeren, en dat Christus hem door zyn woordt niet verboden hadt zich van zodanige vorsten te wreken, die hem vervolgden. De landgraaf leide hem daar op voor, dat het H. Evangelie geboodt, dat men de overigheit in eere moest houden; dat alle oproeren van Godt verboden waren, en dat het een Christen niet geoorlooft was zich zelf te wreken, daar Muntzer stil op zweeg, waar op hy op de pynbank gelegt wierdt. Wanneer hy nu door de pyn geweldig schreeuwde, zeide de hertog Georg tegen hem: *Gy wordt nu wel gepynigt; maar denk hoe veel arme menschen om uwent wille ellendig gesneuvelt zyn*, waar op Muntzer overluid begon te lagchen, en zeide: *Gy wil het toch zo hebben.* Vervolgens wierdt hy naar Heldrungen gebragt, en daar op nieuw gepynigt, om hem het rechte oogmerk en de medestanders van deze oproeren te doen bekennen. Eindelyk voerde men hem in het leger voor Mulhausen, daar hy onthoofd, en zyn hoofdt op een paal gestelt wierdt. Wanneer men hem ter doodt voerde, wierdt hy zo vertsaagt en ontstelt, dat hy, schoon hem de hertog van Brunswyk de Apostolische geloofsbelydenis voor zeide, hy alleen de zelve niet na kon bidden, maar hy bekende opentlyk zyne misdaden, vermaande daar op de vorsten, dat zy hunne onderdanen zachtzinnig regeren, en de boeken der Koningen vlytig lezen moesten. Eenigen geven voor, dat hy nog voor zyne doodt tot den Roomschen Godsdienst overging, het welk zy daar uit besluiten, om dat hy het H. Avondmaal onder eene gedaante ontfing; hoewel anderen aanmerken, dat te dier tydt de uitdeeling van dit bondzegel onder beide gedaanten in weinige plaatsen gedaan wierdt. *Sleidanus de Statu religionis lib.* V. *Schmid in Annalib. urbis Zwickaviæ P.* II. *Georg Fabric. Orig. Saxon. Seckendorf Hist. Luther. lib.* II. §. 4 *& alibi. Junkerus in vita Marth. Luth. numismatica. Arnold Ketter-Hist. Pantheon Anabaptistico-Enthusiasticum l.* I. *c.* 4. *& lib.* II. *c.* 2. *Lescher in vita ipsius.*

MUNUZA, MUNIOZ, of MUNIZ, een dapper Moorsch krygsoverste, stedehouder van Cerdaigne voor de Saracenen, die Spanje in 't begin der VIII eeuwe inhadden, maakte een heimelyk verbondt met Eudes, hertog van Aquitanië, tot nadeel van zyne aanhangers. Hy beklaagde zich, dat zy de Moren al te slecht handelden; maar behalven deze reden, die niet dan een voorwendsel strekte om zyn voorgenomen verraadt uit te voeren, was 'er eene andere. Hy beminde met een uitnemende drift de princesse van Aquitanië, die eenigen Lampagia, anderen Menine, of Numerana noemen, maar welker rechte naam onbekend is, en hy wist wel dat hy haar niet krygen kon, ten zy hy zich t'eenemaal aan het belang van haren vader overgaf, hem beloofde de Saracenen te zullen beoorlogen, en van Godsdienst te veranderen. De liefde dan was de voornaamste oorzaak van zynen opstandt. Hy was de lelykste van alle mannen, de dochter van Eudes daarentegen van eene seldzame schoonheit; hy een Mahomethaan, daar zy zeer yverig het Christen gelove omhelsde. Dit belette echter niet, dat de tegenzin van de dochter moest buigen voor den hoogmoedt van den vader, en dat hy zyn oogmerk bereikte. Munuza hieldt zyn woordt; nam, zo haast zyn huwelyk gesloten was, de wapenen op tegen de Saracenen; maar met een rampzaligen uitslag. Abderam, stedehouder van Spanje, viel hem zo wakker aan, dat hy gedwongen wierdt zich in Puycerda te sluiten. Munuza hadt hoop van hier het geweldt te zullen verduren, gelyk Don M. Pelagius in de bergen van Asturië deedt; maar vermits hy water gebrek, en zich by de inwoonders hatelyk gemaakt hadt, verliet hy dien post, en begaf zich op weg langs paden, die hy waande veilig te zyn om met zyne gemalinne zich by den hertog van Aquitanië te voegen: doch men vervolgde hem zo kort op de hielen, dat hy in dezen bedroefden staat niet zonder wanhoop zich van een hogen berg nederwierp, om niet levende in de handen zyner vyanden te vallen. Zyn hoofdt wierdt by Abderam gebragt, benevens zyne gemalin, die hy, te schoon voor de voldoening van zyne eige lusten vindende, naar den Kalif zondt, willende liever haar ontbeeren om zyn hoogmoedt te voldoen, en zyns vorsten gunst te winnen. Dus namen door zyn val alle de vooruitziende aanslagen van Eudes een einde, en hy vondt zich berooft niet alleen van zyne hoop, maar ook van zyne dochter, de schoonste princesse van dien tydt. *Bayle Dict. Crit.*

MURACON, een klein eilandt in de rivier de Muer, niet verre van Canischa, in Hungarië.

MURADAL, in de Spaansche taal *El puerto de Muradal*, een pas in het gebergte Morena, waar door men uit nieuw-Castilië in Andalusië naar de Portugeesche grenzen reist. Deze plaats is beroemd in de geschiedenissen wegens de grote overwinning, die de Spanjaarden daar in den jare 1202 tegen de Moren behaalden, waar in men zegt dat 200000 man op de plaats sneuvelden. De ouden noemen deze plaats *Saltus Castulonensis*, om dat zy by Castulon, eene oude stadt, maar nu een dorp, Caslona genaamt, legt. *Florian. Navager. Baudrand. Maty. Colmenar Delic. de l'Espagne.*

MURALTO, een zeer oud en adelyk geslacht in Italië, het welk van *Robert*, grave van Clermont, afstamt. Deze, afkomstig van *Milo*, koning der Cenomannen, ging in den jare 923 uit Vrankryk naar Locarno, dat op de grenzen van 't Milanees legt, en was een zoon van *Landolphus* den I, die den naam van *Muralto* aannam. De keizers Ottho de I en de IV, mitsgaders Frederik de I en de II hebben deze familie wegens hare getrouwheit met vele voorrechten begunstigt. De zelve bloeit nog heden, en de voornaamste daar van hebben den Gereformeerden Godsdienst omhelst, en zich in den jare 1555 naar Zurich en Bern begeven, daar zy met open armen ontfangen zyn, en hunne nakomelingen met gewigtige bedieningen vereert, zo dat een van de zelve uit het laatste Canton in den jare 1686 uit den naam van de Protestantsche Cantons afgezant geweest is by den hertog van Savoje, wegens de Piemonteesche Gereformeerde dallieden. *Caspar* was geheime Raadt te Zurich, bewindhebber van alle de byzondere goederen van dit Canton, die in den jare 1717, oud 90 jaren, overleedt; en *Bernard*, by die van Bern verscheide aanzienlyke bedieningen bekleed hebbende, stierf in den jare 1710. De broeders zoon van den bovengemelden Caspar, *Johannes* genaamt, was nog in den jare 1717 Doctor in de geneeskunde, en professor in de Physica te Zurich.

MURAN, een sterk kasteel in opper-Hungarië, op eene hoge rots, 6 mylen van Leutsch. Het behoorde weleer aan de heeren van Setschi, waar van de laatste uit dit geslacht in 't midden der XVII eeuwe van een moordenaar doorschoten wierdt. In den oorlog met de misnoegde Hungaren wierdt dit kasteel in den jare 1711 door de keizerschen verovert. *Isthuans. Hubn. Suppl.* IV.

MURANO, eene stadt op een eilandt, of op verscheide eilandties, naast malkander leggende, gebouwt omtrent 200 schreden van Venetië, naar 't Zuiden. Schoon deze stadt niet groot is, worden hare bewoners op 20000 zielen geschat, en kan met recht het aangenaamste lustkwartier van Venetië genaamt worden, om dat de voornaamste edelen aldaar schone paleizen en heerlyke lusthoven met fonteinen en andere versierselen hebben. Het voornaamste, dat deze stadt berucht maakt, is, dat aldaar gemaakt worden de schoonste kristalyne glazen en spiegels, die door de gansche wereldt verzonden worden, en die zomtyds in een jaar meer dan een millioen voordeel geven. *Misson Reize. S. Dedier Vill. & Republ. de Venise p.* 12.

MURANT (Emanuel) was geboren te Amsterdam in den jare 1622. Zyne geneigtheit viel op het verbeelden van Hollandsche dorpen en landgezichten, en wel inzonderheit op het verbeelden van bouwvallige boerehuizen, welke hy zodanig uitvoerig verbeeld heeft, dat men de stenen van 't muurwerk kon tellen; waar uit wel af te meten is, dat hy geen groot getal van schilderyen in de wereldt gebragt heeft, aangezien dusdanige wyze van schilderen veel tydt met zich sleept. Inzonderheit was zyne kunst in Vrieslandt gewilt: daar hy met ter woon naar toe trok. Hy is ook te Leeuwarden gestorven in den jare 1700. *A. Houbraken* II *Deel.*

MURAT, een klein Fransch steedtie in Auvergne, met den tytel van markgraafschap, gelegen aan de rivier Alagnon, 4 of 5 mylen van S. Flour, aan den voet van 't gebergte Cantal.

MURATORI, (Antoni) Doctor in 't collegie van Ambrosius, en boekzaalbewaarder van het zelve, heeft eene verzameling van oude stukken uitgegeven, onder den tytel van: *Anecdota, quæ ex Ambrosianæ Bibliothecæ codicibus nunc primum eruit, notis ac dissertationibus auxit Antonius Muratorius.* Deze verzameling bevat vier dichtwerken van S. Paulinus, met aanmerkingen over 't leven van dien heilige, en over verscheide andere stukken, rakende de kerkelyke tucht, de geloofsbelydenis van Bacchiarius, een schryver in het laatst van de IV eeuwe: eene Historie van Milaan, en eenige andere stukken, met twee onderzoekschriften, een over de vasten der Quatertempers, en 't andere over de yzere kroon, daar de keizers van 't Westen mede gekroont wierden. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles.* XVII *siecle.*

MURAW, een fteedtie in 't gebiedt van Ooftenryk, in Stiermarken, aan de Muer, op de grenzen van 't aartsbisdom van Saltsburg. *Maty Dict.*

MURBACH, in 't Latyn *Murbacum*, eene kleine ftadt in de opper-Elzas, tegen hoog-Burgundië aan het Vogefifche gebergte gelegen. Het fchone Benedictyner klooster aldaar is door *Everhard*, hertog van Zwaben en Allemannië, den broeder van S. Otilia, in den jare 724, op 't verzoek van S. Pirminius gebouwt. Het wierdt eerft *Vivarium peregrinorum*, of het gafthuis der vremden, genaamt, en was zo machtig, dat de abt daar van 1260 paarden onderhouden, en een groot getal van den adel van zyne vazallen uitleveren kon. Zelf moeft hem de beroemde ftadt Lucern in Zwitferlandt onderdanig zyn, tot dat zy aan Albert den I, hertog van Ooftenryk, die naderhandt keizer wierdt, verruilt wierdt voor iets anders. Deze abt voerde ook den tytel van vorftelyke genade. Men neemt niemandt daar in aan dan die zyn adel met 16 voorzaten bewyzen kan, en eer hy het nieuwelingskleedt mag aantrekken, moeten zeven edellieden eerft op het Evangelie zweren, dat hy alle de hoedanigheden van den ouden adel bezit. Aan deze is de abdy Luders, die haren oorfpronk van zekere koninginne, Berchthild genaamt, heeft, en op de grenzen van Burgundië en de Elzas op 't aanporren van S. Deicola gebouwt is, verknocht. Op de Ryksdagen hebben deze twee abdyen in den vorften-Raadt een ftem; zy eifchen den rang voor Kempten en Ellwangen, waar over op den Ryksdag te Regensburg in den jare 1654 hevig getwift is. Voor 't overige heeft deze abt het gezag over Murbach, Luders, Gebweiler, de zitplaats Lauterbach, S. Amarin, en meer andere plaatfen. By de Munfterfche vrede zyn deze abdyen onmiddelyk aan het Ryk gehecht, en worden nog tegenwoordig (fchoon Vrankryk de zelve van het zelve wil affcheuren, en de Kapittelheeren verplicht eene benoeming van drie perfonen aan hem over te leveren, aan een van de welke hy die waardigheit opdraagt) op de Ryksvergadering te Regensburg opgeroepen om hare ftem te geven. *Hertzog Elzaf. Chron. Brufchius Chronol. Monaft. p.* 335. *Zeiler. Topogr. Alfatiæ. Gaftelius in ftatu noviffimo Europæ p.* 136. *Bucelinus Germania facra. Imhof N. P. l.* III. *c.* 26. *Europ. Herold P.* I. *p.* 385.

MURCIA, MURCIE, een koninkryk, onder de Spaanfche monarchy behorende, grenft ten Ooften aan 't koninkryk Valencië, ten Noorden aan Caftilië, ten Weften aan Andalufië en Granada, en ten Zuiden aan de Middelandfche zee. Het ftrekt zich in de lengte 25 en in de breedte 23 gemene Franfche mylen uit. Het is wel bergachtig, maar zeer vruchtbaar in citroenen, oranjen, olyven, amandelen, moerbefiën, ryft, peulvruchten, en zuiker, en wordt daarom de lufthof van de Spaanfche koningen genoemt.

MURCIA, de hoofdftadt van 't gemelde koninkryk, de welke van eenigen voor 't oude *Murgis*, en van anderen voor het *Menlaria* gehouden wordt, is tamelyk groot, legt aan de rivier Segura, heeft eene univerfiteit, dryft groten handel in zyde, en zou anderhalve myl in haren omtrek hebben. Zy heeft boven dien een fterk kafteel, *Monteagudo* genaamt, dat de ftadt befchermt. Onder de kerken is de Domkerk de merkwaardigfte, waar in het ingewant en 't hert van koning Alphonfus den V van Caftilië begraven is. Wanneer deze koning den keizerlyken troon van Duitfchlandt beklimmen wilde, maar eindelyk wegens vele zwarigheden daar van moeft afzien, en zyn zoon hem niet weder op den rykstroon van Caftilië wilde laten, bleef Murcië hem echter getrouw. De Barrevoeters hebben daar een fchoon klooster, en de Jefuiten een fraai collegie. De biffchop heeft daar zynen fetel, en voert den tytel van biffchop van Carthagena, eene treffelyke zeehaven. De andere fteden onder haar gebiedt zyn Caracava, Lorca, enz. *Mariana. Surita. Nonius. Colmenar Delic. de l'Efpagne.*

MURCIA, eene Heidenfche godin, die by hen geen ander bewindt hadt dan over de luiheit te heerfchen. Den naam van Murcia gaf men haar by de Romeinen van *murcus*, of *murcidus*, bloo, traag, of vadzig. Haar beeldt was doorgaans met ftof en mofch bedekt, om hare lui-en achteloosheit daar door te verbeelden. Zy hadt haren tempel te Rome aan den voet van den Aventynfchen berg. Verfcheide fchryvers menen, dat zy en Venus de zelve zyn, en zeggen, dat zy *Murcia* genoemt wordt in plaats van *Murtea*, van het woordt *Murta*, 't welk in de oude Latynfche tale een myrteboom betekent, die deze godinne is toegewyd: maar anderen zyn van gevoelen, dat zy Murcia genaamt wierdt, om daar door de fchadelyke uitwerking van brafferyen en luiheit, waar door de menfchen in den grondt bedorven worden, uit te beelden. *Plinius l.* XV. *Auguftinus van de ftadt Gods.*

MUREK, MURZEK, eene ftadt en fchoon kafteel in Stiermarken, aan de Muer, 7 mylen beneden Gratz. Men meent, dat zy is het oude *Mureola*, of *Murocra*, eene ftadt in hoog-Pannonie. *Maty Dict. Topogr. Auftr.*

MUREMUTH, (ADAM VAN) een Engelfchman, kanunnik van S. Paulus te Londen, wordt gehouden voor een der grootfte rechtsgeleerden en gefchiedkundigen van zynen tydt. Gautier Raynald, aartsbiffchop van Kantelberg, zondt hem naar Rome, om daar zyne belangen waar te nemen. Op zyne wederkomft in Engelandt leide hy zich op de Hiftorie. In 't vervolg vervaardigde hy twee Kronyken, die de gefchiedeniffen federt 78 jaren bevatten. Hy leefde in den jare 1380. Eenige fchryvers zeggen, dat hy op 't laatft van zyn leven het monniksgewaadt der Cifterciënzen aannam. *Pitfeus de fcript. Angl. Henriquez in Phœn. Carol. de Vifch Bibl. Ciſt.*

MURENA, (LUCIUS LUCINIUS) een Roomfch burgermeefter met Junius Silanus, vernieuwde den oorlog tegen Mithridates in 't jaar na Romens bouwinge 629. In 't volgende jaar wierdt hy door Sylla voor den Raadt van Rome befchuldigt en gedagvaard, daar Cicero eene redenvoering voor hem deedt, die men nog heeft. *Appianus de bello Mithrid.*

MURET, een Franfch fteedtie in Gafconje, onder 't graaffchap Cominges, gelegen aan de Garonne, die daar de Rheze ontfangt, twee mylen boven Toulouze. Petrus, koning van Arragon, Raimond, graaf van Toulouze, die van Cominges, en verfcheide andere heeren, belegerden deze ftadt ter gunfte der Albigenzen met 100000 man. Simon, graaf van Montfort, met omtrent 8000 kruisgangers, viel hen in den nacht op het lyf, en floeg hen t'eenemaal den 12 September des jaars 1213. De koning van Arragon fneuvelde daar, gelyk elders gezegt wordt. Zie de *Hiftorie der Albigenzen door P. de Vaux de Cernay. De Puy-Laurens. Catel De Marca.* enz.

MURET, een klein fteedtie in 't Limofin, daar men de eerfte grondbeginfelen van de orde van Grandmont, gelyk elders gezegt wordt, ontwierp. Men moet dit fteedtie niet vermengen met *Moret*, daar in den jare 850 een concilie gehouden wierdt.

MURET, of MURETUS, (MARCUS ANTONIUS) een Franfchman, geboren te Muret, een dorp in 't bisdom van Limoges, leefde in de XVI eeuwe, en was berucht voor een van de doorluchtigfte verftanden van zynen tydt. Scævola Sammarthanus gewaagt van zynen lof onder de Franfche geleerden, en zegt met verwondering, dat hy door zyne eige naarftigheit en geeft zonder onderwyzer meefter wierdt van de Latynfche en Griekfche talen. Marcus Antonius Muretus wierdt onderwyzer in de derde fchool te Parys van 't collegie des kardinaals le Moine, in den zelven tydt dat Turnebus van de eerfte en Buchananus van de twede zulks was: dus waren daar toen drie helderе lichten. Muretus, weinig te vrede met zyne geringe bediening, of om eenig ongeluk, 't welk hem te Toulouze gebeurde, trok naar Italië, en vondt daar mannen, die werk van zyne verdienften maakten, voornamentlyk te Venetië, daar hy zich eenigen tydt ophieldt. Van daar trok hy naar Rome, daar men hem profeffor maakte in de rechten, wysgeerte en welfprekendheit, en ftierf in den ouderdom van 57, of 60 jaren, gelyk anderen zeggen, op den 4 Juny des jaars 1585. Muretus was priefter geworden 8 of 9 jaren voor zyne doodt, en P. François Benzio deedt eene lykreden over hem. Zyn lichaam wierdt by de Minderbroeders van den Berg der Drieëenheit begraven. Deze grote man deedt verfcheide heerlyke redenvoeringen voor den paus en 't ganfche H. collegie met eene algemene goedkeuring. Hy hadt een neef, die den naam voerde van zyn oom, en zeer veel van zyne gaven bezat, maar die jong overleedt, tot grote droefheit van Muretus. Paus Gregorius de XIII, de kardinalen, en alle groten, liefhebbers van geleerdheit, hadden veel achting en liefde voor hem, alzo zyn gefelfchap zeer bevallig, aardig en van veel geeftigheit verfelt was. In Toulouze befchuldigde men hem van Sodomie, en dat hy de Proteftantfche leer toegedaan was, zo dat zyn beeldtenis, toen hy naar Italië geweken was, door beuls handen verbrand wierdt. Maar of dit waar is, daar aan wordt getwyfelt. Koning Stephanus Bathori van Polen boodt hem het profefforfchap met eene aanzienlyke wedde op zyne nieuw aangelegde akademie te Crakau aan; maar de paus vermeerderde zyne inkomften, en hieldt hem te Rome. Men heeft van hem verfcheide werken, als: *Duo Volumina Orationum*; *Variæ lectiones*; *Poëmata*; *Hymni facri*; *Difputationes in* IV *libri primi digefti titulos*; *Juvenilia*; *Emendationes in Terentium*, *cum argumentis & annotationibus*; *Annotationes in Horatium*, *Catullum*, *Tibullum*, *Propertium*, *Philippicas Ciceronis*, *& in Catilin Orationes*; *Commentarii in Cornelium Tacitum*; *Notæ in Saluftium*; *Commentarii in Quæftiones Tufculanas Ciceronis*; *Notæ in libros de Officiis*, *de Finibus & Orationem pro Dejotaro*; *Commentarii in Ethicorum Ariftotelis lib.* X, *ad Nicomachum*, *in Oeconomica & in Topica*; *Notæ in Cyropædiam Xenophontis*; *Tractatus de Jurisdictione & Imperio. cum aliis opufculis*; *Annotationes in Petronium*; *in lib.* I *&* II *Platonis de Republ. Notæ*; *Interpretatio in Commentariorum Alexandri Aphrodifæi in Ariftotelem*; *Rhetorica Ariftotelis in linguam Latinam verfa*; *Inftitutio puerilis*; *Monodia in Chriftophorum Thuanum*; *Obfervationes juris*; *Scholia in Terentii Comœdias*; *Commentarii in utrumque Senecam*; enz. Eenigen willen, dat hy ook het godloze boek *van de drie bedriegers* zou gemaakt hebben. Zie *Franc. Bencius in Orat. funebr. Erythræus in Pinacoth. P.* I. *Thuanus Hift. l.* LXXX *&* LXXXII. *Teiffier Addit. T.* II *&* III. *Sammarthan. in Elog. Doct. Gall. Ghilini Theatr. d'Huom. Letter. Poffevin. in Apparat. Huëtius. Baillet. Menage. Freher.*

MURGO. Dezen naam geeft men aan de overblyffelen van eene oude ftadt, *Morgantium*, of *Morgentia*, en *Murgentia*, die men in Sicilië, aan de Jaretta, een weinig van des zelfs mondt, naar boven toe, vindt. *Maty.*

MURMELIUS, (JOHANNES) rector in de Latynfche fchole te Munfter, wierdt te Roermond geboren, diende eerft in den oorlog, en begaf zich naderhandt aan de ftudie. Hy hoorde met Erafmus en Herman Bufchius Alexander Hegius te Deventer. Van daar begaf hy zich naar Keulen, daar hy meefter in de wysgeerte wierdt. Naderhandt onderwees hy op verfcheide plaatfen de jeugdt, als eerft te Alkmaar, naderhandt te Deventer en Munfter, en laatftelyk weder te Alkmaar; maar hy hadt het ongeluk, dat alle zyne goederen door 't vuur verteert wierden. Hier na bekwam hy een beroep te Deventer in den jare 1516, daar hy het volgende jaar overleedt, hoewel Miræus wil, dat hy in den jare 1513 te Munfter geftorven is. Men heeft van hem verfcheide fchriften, zo wel in dicht als ondicht, en onder

der anderen: *Præceptiones Grammaticæ*, die in tafelen vervat zyn; verder *Persii Ænigmata*, die hy, als mede *Boëtii Satyricon de consolatione Philosophiæ*, heeft opgeheldert: *Scopasium ad profligandam barbariem*; *Versus sententiosi ex elogiographis Latinis*; enz. *Miræus in Elog. Belg. Ger. Noviomagus lib.* III *vir. illustr. Infer. Germ. Gesner. in Bibl. Adam in vit. Phil. Germ. Val. Andreas Bibl. Belg.*

MURO, in 't Latyn *Murus*, eene ſtadt en bisdom, onder het aartsbisdom van Conza behorende, in het koninkryk Napels, is klein en ſlecht bevolkt. *Maty Dict.*

MUROS, ook in 't Latyn *Murus*, oudtyds *Artabrorum portus*, een ſteedtie van Gallicië, aan den mondt van de Tamara, negen mylen van Compoſtella. Eenige landbeſchryvers nemen het voor 't oude *Claudiomerium*, daar anderen waarſchynlyker *Cormes*, een dorp in 't zelve landſchap, voor nemen. *Maty Diction.*

MURRAY, of MORAY, de naam van een oude, adelyke en talryke familie in Schotlandt, die haren oorſpronk neemt uit Moravië, een gedeelte van 't ryk van Bohemen. Indien de geſchiedſchryvers van dit geſlacht zich niet bedriegen, kwam het zelve in Schotlandt in 't midden der eerſte eeuwe, naar onze tydrekening, en de perſonen beſtonden uit welgemaakte en ſtoutmoedige mannen, die grote dienſten bewezen aan den voortreffelyken vorſt Corbred, den I van dien naam, die toen regeerde, een zwaren oorlog voerde tegen de Romeinen, en de oproerige inwoonders uit de provincie van Varar dreef. Zy hadden ook zeer veel deel in de beruchte onderneming van Boduo, koninginne der Iceniërs, en zuſter van Corbred, koning van Schotlandt, om haar te wreken van den hoon, dien zy ontfangen hadt in 't ſchaken van hare dochter. Zy doodde over de 70000 Romeinen, en der zelver bondgenoten, noodzaakte Catus, Roomſch gezaghebber, naar Vrankryk te vlieden, en ſloeg Petilius Cerealis, luitenant van 't negende legioen. Tacitus, beſchaamd wegens deze nederlage, verbergt alwillens den naam van deze koninginne, ſchoon hy een weinig daar na haar noemt *Boudicia*, of, gelyk anderen lezen, *Voadicia*, als hy haar aan 't hoofdt van een talryk leger laat verſchynen; maar zo ongelukkig was van overwonnen te worden door het Roomſche leger, onder 't bevel van Suetonius Paulinus, met verlies van 80000 harer onderdanen, of bondgenoten, waar onder zich vele Moraviërs, met hun hoofdman Roderik, die aan Dalila, de dochter van koning Caractacus, en nicht van Corbred den I, gehuwt was, bevonden. De genen, die van deze natie na den ſlag overbleven, begaven zich by Corbred, die hen ter beloning van hunne getrouwe dienſten beſchonk met eene aangename en vruchtbare landſtreek, gelegen tuſſchen de twee rivieren de Spey en Nes, toen ter tydt Varar genaamt; maar na dat zy de oproerige inwoners verjaagt hadden naar 't bevel des konings, noemden zy de zelve landſtreek *Moravie*, of, volgens de uitſpraak der Schotten, *Muray*, welk geweſt zy nog tegenwoordig bezitten. Hector Boëtius, een beroemd Schotſch geſchiedſchryver, ſprekende van de achting, die Corbred de I voor deze Moravers hadt, en met wat blydſchap hy hunne aangebodene hulp tegen de Romeinen aannam, bedient zich van deze woorden: *Auxit ſpem ingens corporum moles, alacritas vultu geſtuque &c.* dat is: „ Deze ongemene wakkere mannen, vlug van wezen „ en doen, vermeerderden zyne hoop". Zy wierden niet minder geacht van Corbred den II, bygenaamt Galdus, zoon van Corbred den I. Deze was een dapper en verſtandig prins, gelyk Tacitus zelf daar van getuigt in 't leven van Agricola, daar hy hem *Galgacus* noemt. Hy ſtelt hem te boek als een groot veldheer, en verſtandig koning, laat hem eene redenvoering aan 't hoofdt van 't leger doen, zo welſprekend, dat men in zyne gehele Hiſtorie daar byna geen weerga van vindt. Galdus wierdt krachtig door deze Moravers (die men in 't vervolg *Murrays* zal noemen) onderſteunt, zo wel in den oorlog, dien deze vorſt voerde tegen den Roomſchen veldheer Agricola, als in dien om zyne oproerige onderdanen weder onder zyne gehoorzaamheit te brengen, en de vrede in zyne ſtaten te bevorderen. Onder de regering van Malcolmus den IV, bygenaamt de Kuiſche, namen de Murrays, opgehitſt door Gildominik, een hoogmoedig en heerſchzuchtig man van hunne natie, de wapenen tegen hunnen wettigen vorſt op, daar zy te voren als de geeſſels der oproerigen geacht wierden. Men zondt zekeren Gilchriſt, graaf van Angus, hen tegen, die in weinig tyds twee oproeren, den eenen onder Eneas van Galloway, en den anderen onder Sommerlet, heere van Argîle, ontſtaan, beteugelde. Maar de Murrays toonden nu zo wel hunne onverſaagtheit in een onbillyken als te voren in een rechtmatigen oorlog; zy ſloegen Gilchriſt, en verſtrooiden zyn leger, ſchoon veel talryker dan het geen hy tegen Galloway en Argîle gebruikt, en daar hy de overwinning mede behaald hadt. Op deze tyding trok Malcolmus zelf, aan 't hoofdt van een talryk leger, tegen de Murrays op, en ſloeg hen. Dit zeggen 'er de Schotſche geſchiedſchryvers van; maar anderen willen, dat de Murrays onrechtvaardig van opſtandt beſchuldigt worden, en zeggen, dat het geheel andere geweeſt zyn, die weleer in het graafſchap van Murray en de omleggende landſchappen woonden, en tegen hunnen koning de wapenen opnamen. Wat 'er van zy, men is verzekert, dat de familie van Bothwel geen deel hadt aan deze oproeren: want onder de regering van Malcolmus en die van zynen broeder en opvolger Willem, toen deze opſtandt gebeurde, leefde *Jan van Murray*, heer van Bothwel en Cluydesdale. Hy tekende als getuige een vergunningsbrief, door koning Willem aan den hertog van Stratherne verleent, en 't is derhalven niet waarſchynlyk, dat deze vorſt hem hier toe gebruikt heeft, of dat hy hem zulke vruchtbare landen in 't hert van zyn koninkryk zou hebben laten bezitten, byaldien hy gene blyken van zyne trouwe gehad hadde, gelyk zyne nazaten ook altoos geweeſt zyn, in weerwil van alle opſtanden, die in dat koninkryk gedurende de laatſte vyf eeuwen voorvielen. Deze Jan van Murray was vader van *Mauritius van Murray*, heer van Bothwel en Cluydesdale, die onder de regering van Alexander den III leefde. Hy trouwde met N. Cummin, dochter van Jan Cummin, grave van Buchan, by welke hy drie zonen hadt, *Thomas*, *Andreas* en *Malcolmus*. Thomas leefde zeer lang, en alle zyne kinderen ſtierven voor hem, uitgezondert eene dochter, gehuwt aan Archibald, grave van Douglas, die met haar de goederen van Bothwel kreeg; maar de eertytels kwamen op *Andreas*, tweden zone van *Mauritius*, waar van het geſlacht van Aberkarnie afkomſtig is. *Malcolmus*, de derde zoon van Mauritius, van wien de marquizen van Athol afdalen, kreeg van zynen vader de baronny van Meiter-Gask, en hadt een zoon, *Willem* genaamt, die de landen van Tullibardin door 't huwelyk, 't welk hy deedt met Ada, dochter van Maliſus, en zuſter van Henrik, ſeneſchal van Stratherne, welke Maliſus deze landen van Tullibardin ook met zyne gemalinne Muriel, de dochter van Cungal, zoon van Durkan, hertog van Mar, ten huwelyk kreeg. In den jare 1292, toen koning Eduard de I van Engelandt eene byeenkomſt te Barwik hadt beroepen, om de eiſchen tuſſchen Brucus en Balliol aan te horen, voerde deze Willem van Murray in zyn wapen een keper tuſſchen drie ſterren, en ter zelver tydt zag men op dat van Andreas, tweden zoon van Mauritius, de zuivere tekenen, die 't huis Bothwel altoos gevoert hadt. *Thomas*, de oudſte zoon, ſtervende, als al gezegt is, zonder mannelyke erven, hadt tot navolger zynen broeder *Andreas Murray*, grave van Bothwel, heer van Cluydesdale, enz. Hy trouwde met Izabelle Bruze, oudſte zuſter van koning Robert, by welke hy twee zonen, *Andreas Murray* die gouverneur van Schotlandt wierdt, en *Mauritius Murray* verwekte. Andreas, Lord Bothwel, hadt een zoon, die al ſtrydende ſneuvelde voor zyn vaderlandt in den ſlag van Sterling, alwaar de Schotten op de Engelſchen eene grote overwinning behaalden in den jare 1297. Hy hadt tot opvolger zynen zoon *Andreas Murray*, heer van Bothwel, die trouwde met eene van Lesly, uit het geſlacht van Rhothes. Hy kreeg by de zelve een zoon, *Mauritius* genaamt, die vervolgens graaf van Strathern, en daar na gouverneur van Schotlandt gemaakt wierdt. De Schotſche Geſchiedenis ſpreekt doorgaans zeer voordeelig van hem. Hy ſtierf in den jare 1338, en wierdt in de hoofdkerk Elgina, in 't graafſchap Murray, begraven. Men ziet daar op zyne tombe de wapens van het huis van Bothwel, en aan den voet die van Lesley. Zyn opvolger *Mauritius Murray*, heer van Bothwel en Cluydesdale, wierdt in den jare 1343 op eene plegtige wyze in 't kaſteel van Edenburg door koning David Bruze tot hertog van Strathern verheven. Zyne vaderlyke wapens wierden verdeelt met de wapens van de oude graven van Strathern, die van goudt met twee zwarte kepers, of balken waren; waarom zyn oom en naaſte erfgenaam *Mauritius Murray*, van Drumshergart, na de doodt van zynen neef een balk of keper in zyne wapens plaatſte, om daar mede te tonen, dat hy recht hadt op het graafſchap, de welke zyne nakomelingen van 't huis Abercarnie nog voeren. Deze Mauritius, heer van Bothwel en Cluydesdale, graaf van Strathern, trouwde met Regina Randolf, dochter van Thomas Randolf, grave van Murray, en ſneuvelde in den ongelukkigen ſlag van Durham. David de II, die door de Engelſchen gevangen wierdt ter zelver tydt, den 17 October des jaars 1348, was toen koning van Schotlandt. Mauritius dus geſneuvelt, zonder kinderen na te laten, was zyn oom, de gemelde Mauritius Murray van Drumshergart, bygenaamt Kemflang, 't welk aan den hertog van Hamilton toekomt, en een landſtreek is, leggende ſchuin over Bothwel, ten Zuiden de rivier Clyde, zyn erfgenaam. Hy was de zoon van Andreas Murray, die trouwde met de zuſter van den koning Robert Bruze, en wiens broeder *Andreas* gouverneur van 't ryk was. Hy nam den tytel van Cluydesdale na zyns neefs doodt aan, was een heer van veel verſtandt en vlugheit, en om zyn goed gedrag in de belegering van Perth wierdt hy een weinig tyds daar na gouverneur van 't kaſteel Sterling. Hy hoopte wel opvolger te zullen zyn van zynen neef in 't hertogdom van Strathern, maar Robert Stuart, die naderhandt koning wierdt, deelde het zelve met hem, doch bemerkende, dat Mauritius daar niet wel mede te vrede was, gaf hy hem het landt van Ogilvie, het welk nog van zyne nazaten bezeten wordt, in de familie van Abercarnie. Deze Mauritius hadt ten opvolger zynen zoon *Jan Murray*, heer van Drumshergart, die met Maria, dochter van Maliſius, den I van dien naam, grave van Strathern, trouwde, by welke hy twee zonen gewan, *Alexander* en *Walther*. Deze gemalin bragt hem ten huwelyk de landen van Abercarnie, waar van de akte van overdragt door Maliſius nog in wezen is, en beruſt by Robert Murray van Abercarnie, met nog een papier, rakende de landen en baronny van Balnacrief, 't geen Jan Murray, heer van Drumshergart, voor zyn huwelyk met Maria, dochter van Maliſius, grave van Strathern, ten voordeele van zyne erfgenamen gemaakt hadt, bekrachtigt met de goedkeuringe van Robert Stuart, naderhandt koning van Schotlandt, en gedagtekent den 18 Maart des jaars 1368. Deze Jan, heer van Drumshergart en Balnacrief, wierdt opgevolgt van zynen oudſten zoon *Alexander Murray*, van Drumshergart, Ogilvie en Abercarnie. De zelve trouwde met Johannette, dochter van Hugo, grave van Ros, en zuſter van Euphania Ros, koninginne van Schotlandt. By de huwelyksvoorwaarden was men overeengekomen, dat de koningin, en haar oudſte zoon David, op hunne

ne eige koften zyn vaderlyk erfgoedt wederom zouden doen verkrygen, enz. Op het zegel van de koninginne, daar aan hangende, ziet men hare afbeeelding, zittende op een troon, met de kroon op 't hoofdt, aan de regterhandt de wapens van Schotlandt, zynde een leeuw met een dubbelde gevlochte ftaart, en aan de linkerhandt het wapen van haren vader, te weten drie leeuwen. Alexander hadt tot erfvolger zynen zoon *Winfradus Murray*, van Ogilvie en Abercarnie, die met Catharina Greme, zufter van den Lord Greme, trouwde, by welke hy twee zonen kreeg, *Andreas* en *Georg*. Robert Murray van Abercarnie, meermalen genoemt, heeft een papier, waar in de verheffing van de landen van Ogilvie en Abercarnie, enz. tot eene vrye baronny, onafhankelyk van de heerlykheit van Strathern, ter gunfte van Winfradus Murray van Ogilvie en Abercarnie, bewezen wordt. De getuigen, daar toe verzocht, waren Andreas, biffchop van Glasgow, Thomas, biffchop van Aberdeen, Willem, biffchop van Orkney, en grootzegelbewaarder, Andreas, heer van Annandale, kancelier, ... graaf van Argîle, David, graaf van Crawfort, Jakob, Lord Hamilton, David Guthri, hopman van de lyfwacht, enz. De oudfte zoon en erfgenaam van dezen Winfradus was Andreas Murray van Abercarnie, aan wien Jan, Lord Drummond, toeftondt eene volkome ontdoening van alle recht en verbindtenis, die hy als heer van Strathern op zyne landen hadt, ingevolge van het welke koning Jacobus de III door eene zonderlinge goedheit en brieven, met zyne eige handt bekrachtigt, alle de landen van Andreas verklaarde voor eene vrye baronny, of heerlykheit, onafhankelyk van het rechtsgebiedt van Strathern, welke brieven mede by den voornoemden Robert hebben beruft. Andreas Murray trouwde met Margareta, dochter van Alexander Robertfon van Strowan, hoofdt van dien naam. Hy hadt by haar eene dochter, gehuwt aan Maurits Keer Drummond van Concraing, landrechter, of, zo als men hem in Schotlandt noemt, ftuart van Strathern, maar hebbende gene zonen, vervielen de goederen aan zynen neef, *Jan Murray* van Abercarnie, zoon van Georg Murray, broeder van Andreas. Hy trouwde met Nicole Greme, zufter van Willem, grave van Montros, en teelde by haar *Willem*, *Robert* en *David*, als mede drie dochteren, *Catharina*, *Anna* en *Barbara*. Deze Jan Murray fneuvelde in den flag van Perikincleug; waarom zyn zoon Willem, in erkentenis van zyns vaders brave daden, op 't bevel van de koninginne Maria, geveven aan den fherif van Perth, mondig verklaart wierdt, en eene akte van bezitneming zyner goederen wierdt verleent en gedagtekent den 16 May des jaars 1548. Dus was dan Willem Murray van Abercarnie navolger van zynen vader Jan, en trouwde met de dochter van Lord Oliphant, maar ftierf zonder kinderen. Zyn broeder *Robert Murray* van Abercarnie was zyn erfgenaam, en trouwde met Catharina Murray, dochter van Willem Murray van Tullibardin, by welke hy zes zonen en twee dochteren teelde, als Willem, die volgt. *David*, die benoemt wierdt tot gouverneur van den prins Henrik, en een van des koningsedellieden van de kamer. Koning Jacobus de VI verkoor hem tot beftierder van zynen zone, een prins van grote hoop, als bewuft van de bekwaamheden en deugden, daar de natuur David Murray mede begaaft hadt. De derde zoon van Robert was *Mongo*, die met de dochter van Hacket van Fitfirn trouwde, by welke hy twee zonen kreeg, als *Robert*, die kolonel in Vrankryk, en na de herftelling van koning Karel den II Lord opperrechter van Schotlandt wierdt. Hy was een van de grootfte aandringers by koning Karel tot oprechting van de koninklyke focieteit te Gresham, waar van hy een lidt wierdt. Hy trouwde met N. Linfey, zufter van den Lord Balcarras, en ftervende zonder kinderen wierdt hy begraven in de kapel van Weftmunfter, daar men zyne graftombe vindt, door koning Karel den II hem ter eere opgerecht. *Willem Murray* van Dreghorn, zyn broeder, hadt eene bediening by den koning, die de Engelfchen *Mafter of the Works*, dat is meefter over de werken, noemen. Hy trouwde met N. Foulis, zufter van Lord Colintone, een van de Raden in 't gerechtshof, by welke hy hadt drie zonen en eene dochter, als *Jacobus*, die hopman van eene compagnie in 't regiment van den grave van Dumbarton wierdt, en ongehuwt overleedt; *Robert*, jong geftorven, en *Karel*, die de opvolger van Jacobus wierdt, en aan N. Maxwell, zufter van Jan Maxwell van Poloke, huwde. *Jan Murray*, vierde zoon van Robert Murray van Abercarnie, en van Catharina, dochter van Willem Murray van Tullibardin, wierdt predikant te Dumferling, en trouwde met Lesley, dochter van den grave van Rothes. *Andreas*, hun vyfde zoon, wierdt hopman in Hollandt, en ftierf daar. *Jakob*, de jongfte van alle, ftierf ongehuwt. *N. Murray*, de oudfte dochter, wierdt vrouw van Moncrief. . . . . *N. Murray*, de jongfte dochter, trouwde met Douglas van Balheaven. *Willem Murray*, oudfte zoon en opvolger van Robert Murray van Abercarnie, en van Catharina, dochter van Willem Murray van Tullibardin, wierdt fchildknaap van de koninginne Anna, en edelman van koning Jacobus den VI. Hy trouwde met N. Mercer, dochter van Mercer van Adie en Montclour, den I van dien naam, en hadt by haar *Robert*, zynen erfgenaam en opvolger; *Maria Murray*, vrouw van Augtartyre, en *Annabella Murray*, die vryfter ftierf. Zyn erfvolger *Robert Murray* van Abercarnie trouwde met Helena Bruze, dochter van Bruze van Cultmalindie, en teelde by haar *Willem David*, die aan Margareta Hay, dochter van Hay van Pitfowr, huwde, en zonder kinderen overleedt. Hunne dochter *Anna Murray* trouwde met Alexander Murray van Strowan. De gemelde Robert hadt tot opvolger *Willem Murray* van Abercarnie, die met Anna Hay, dochter van George Hay van Keilour, trouwde, wiens kleinzoon *Jan*, graaf van Errol, nog in den jare 1701 leefde. Zy teelden *Robert*; *Willem*, welke laatfte verdronk in 't overvaren naar Hollandt, en *George Murray*, die als hopman van het regiment van Dumbarton ongelukkig het leven verloor, en in de S. Gilleskerk te Edenburg begraven wierdt. *Helena*, de oudfte van hunne dochters, trouwde met Greme van Gorthey; de twede, *Izabelle*, kreeg tot bedgenoot Stuart van Burro. De oudfte zoon, *Robert Murray* van Abercarnie, leefde nog in den jare 1701, en was getrouwt met Anna Greme, dochter van Patrik Greme van Ingbrakie, zeer beroemd door zyne behendigheit, en 't deel, dat hy hadt in de grote ondernemingen van Jacobus den Groten, hertog van Montros, ten voordeele van koning Karel den I. Deze teelde by haar vyf zonen en twee dochters. *Willem*, de oudfte; *Robert*; *Jan*, die hopman wierdt in Franfchen dienft; *Jakob*, jong geftorven; en *Maurits*. De oudfte dochter, *Anna*, trouwde met Greme van Fintrie, de jongfte uit het ftamhuis van Montros, wiens vader, als gezegt is, zo veel voor koning Karel den I deedt. De voorzaat van deze Fintrie was de zoon van Lord Greme en van Maria Stuart, dochter van Robert den III, koning van Schotlandt. De jongfte dochter wierdt *Emilia* genaamt. Dit geflacht van Abercarnie is zeer uitgebreid, en men vindt 'er takken van, die deze verfcheide tytels voeren, als *Lord Elibank*, *Lord Blakbarony*, *Polmais*, *Philiphaugh*, en *Newton*. Alle deze takken bezitten zeer vele goederen. *Hector Boëtius Hift. Scot. Tacit. Annal. & vit. Agricolæ. Buchanan. Verfcheide Schotfche handfchriften. Jacob Balfour. Jan Major Hift. Britt. Jonhzon Hift. Rer. Britt. De Larrey.* enz.

MURRAY, in 't Latyn *Moravia*, een van de Noord-Oostelyke graaffchappen van Schotlandt, 't welk zich van 't Ooften naar het Weften vele mylen ver uitftrekt. Ten Noorden heeft het de zee en Murray-Firth, ten Ooften Buchan, ten zuiden Athol en Marr, en ten Weften Logvhabre, in de lengte 90, en op zyn allerbreedfte 30 mylen. De hoofdftadt daar in is Eglin, daar een biffchoplyke fetel is, onder den aartsbiffchop van S. Andreas ftaande. Deze biffchop wordt echter biffchop van Murray en niet van Eglin genoemt. *Speedæus Theatr. Magnæ Britan.*

MURRAY-FIRTH, of de *Golf van Murray*, van de ouden genaamt *Vara*, of *Varar Æftuarium*, is een grote arm van de Duitfche of Caledonifche zee, die de Ooftelykfte kuft van Schotlandt befpoelt, en ten Noorden en Weften het graaffchap Ros, en ten Zuiden Murray en Buchan heeft. De voornaamfte plaatfen, aan dezen zeearm leggende, zyn: Cromarty, Rosmar, Chanourin, Minlochy, of Innerlochy, Beaulie, Innerneffe, Nairn, en Muy. *Maty Dict.*

MUR-SEWER, of *Pictifche muur*, *vallum Adriani*, *Moles Severi* en *murus Picticus* genaamt, een fterke linie, door de keizers Adrianus en Severus in groot-Britannië gemaakt, en van den mondt der rivier Eden naar de Ierlandfche zee, tot aan dien van de Tyne, aan de Duitfche zee zich uitftrekkende, dienende ter befcherming van de landen, die de Romeinen daar hadden, tegen de aanvallen der Picten en Schotten. Deze linie beftondt uit een muur, acht voeten breed, en twaalf voeten hoog, ter lengte van omtrent 44 Ierfche mylen, hebbende gehad van myl tot myl torens, of wachthuizen voor de foldaten. Van dezen muur vindt men in de graaffchappen Cumberlandt en Northumberlandt nog eenige kentekenen.

MURTEN, in 't Latyn *Moratum*, of *Morat*, eene ftadt aan een meir van gelyken naam, toebehorende aan de beide Cantons Bern en Freyburg, die daar om de vyf jaren een landvoogdt, dien zy fchout noemen, aanftellen. De ftads inwoonders hebben eene gemengde taal van Franfch en Duitfch. Zy is berucht wegens den flag, die daar den 22 Juny des jaars 1476 tuffchen Karel den Stouten, hertog van Burgundië, en de Eedgenoten voorviel, waar in de hertog, behalven 1500 edellieden, 15000 gemene foldaten verloor, behalven die in het meir verdronken, en op 10000 begroot wierden; en in 't tegendeel bleven 'er van de Zwitfers weinig op het flagveldt. Ter gedachtenis van deze overwinning ziet men aldaar nog een knekelhuis met ontelbare menfchen fchinkels by het dorp Merie, of Meerlach, aan den landweg, waar voor men een opfchrift vindt van het voorgevallene in de Duitfche en Latynfche talen. Deze beenderen zouden nog van dien flag overig zyn. *Zeiler. Itinerar. Rahn Eidgenoff. Gefchicht-befchreib. Wagner Mercur. Helv.*

MURTHLAY was eertyds eene biffchoplyke ftadt in Schotlandt, maar is heden niet meer dan een dorp, in 't graaffchap Marr gelegen, vier mylen van Aberdeen, daar des zelfs biffchoplyke fetel is overgebragt. *Maty Dict.*

MURTOLA, (CASPAR) een Italiaanfch dichter, geboren te Genua, maakte grote voortgangen in de letteren en rechtsgeleerdheit, en deedt zich achten te Rome, daar hy geheimfchryver van Jan Serre, naderhandt kardinaal en commiffaris van 't leger in Hungarië, wierdt. Deze bediening verfchafte hem gelegenheit om met Serre aan 't keizerlyke hof te komen. Naderhandt kwam hy aan dat van Savoje met Pieter Frans Cofta, biffchop van Savona, kerkgezant. Hertog Karel Emanuel betuigde veel genegenheit voor hem, en verkoor hem tot zynen geheimfchryver. Weinig tyds daar na vervaardigde hy zyn gedicht op de fchepping der wereldt, 't welk te Venetië gedrukt wierdt in den jare 1608, onder den tytel van: *Della creatione del mondo*, *poema facro*, *giorn fette*, *canti fedici*. Marini, die zich toen te Turin ophieldt, hadt veel op dit werk te zeggen, en fchreef tegen Murtola eenige fchimpende klinkdichten, waar op hy zo toornig wierdt, dat hy Marini met een piftool zocht te doorfchieten, waar over hy gevangen wierdt gezet; maar, om dat de fchoot gemift hadt, eerlang weder in vryheit herftelt. Hier op begaf hy zich naar Rome, daar hy door paus Paulus

den V het gouvernement over eenige plaatsen kreeg. Hy stierf in den jare 1625, en liet, behalven vele gedichten in de Italiaansche, ook een in de Latynsche tale na, het welk den tytel voert van: *Nutriciarum sive Naniarum lib.* III. *Ghilini. Erythræus Pinac.* I. *Imag. illustr. c.* 1. *Justiniani & Soproni scritt. della Ligur.*

MUSA, (ANTONIUS) lysarts van den keizer Augustus, was een Griek, en broeder van Euphorbus, lysarts van Juba, koning van Mauritanië. De Keizer Augustus, eens zeer krank wordende, wierdt door Musa zo naauwkeurig opgepast, dat hy eerlang weder tot zyne vorige gezondheit kwam; maar hy gebruikte daar toe buitengemene middelen. In erkentenis van deze kuur rechtte hem het volk te Rome een standbeeldt op naast dat van Esculaap. Hy bediende zich van baden en verkoelende dranken, maar de geneesmiddelen, welke Augustus van de doodt verlosten, bragten Marcellus om hals. *Horat. l.* I. *epist.* 15. *Plinius l.* XIX. *Suetonius in Aug. c.* 59. Euphorbus, zyn broeder, vondt in Afrika een enkel geneesmiddel, dat naar hem *Euphorbia* genaamt is.

MUSARABES, MOSARABES, en MISTARABES, Christenen in Spanje, wierden aldus genaamt, om dat zy onder de heerschappy der Arabieren leefden, die lang het Spaansche ryk bezeten hebben.

De kerkdienst van deze Christenen, dien men nog den *Mosarabischen* dienst noemt, wordt gezegt ingestelt te zyn door S. Leander, bisschop van Sevilië, vriendt en tydgenoot van S. Gregorius, paus, 't welk in 't midden van de V eeuwe moet geweest zyn; hoewel 't niet waarschynlyk is, dat S. Leander zulks zelf heeft ingestelt; maar dat hy daar in alleen nagevolgt heeft de plegtigheden en gebruiken van de Godsdienstoeffening van dien tydt, en dat hy daar eene andere order in gemaakt heeft, is buiten twist. Men vondt by hen in gebruik, als wezentlyke stukken van hunnen Godsdienst, het bidden voor de overledenen, de aanroeping der heiligen, 't eeren der beelden, 't gebruik van lichten, wierook, versierselen, enz. en byaldien 'er nog eenig verschil omtrent dit alles was met de Roomsche kerk, bestondt zulks alleen daar in, dat zy de plegtigheden niet in die order hadden. Wanneer Alfonsus de VI, koning van Castilië, Toledo in den jare 1085 uit de handen der Moren rukte, vondt hy daar den kerkdienst in gebruik gelyk hy was ten tyde van S. Leander. De weinige ommegang, dien de Mosarabes met andere Christenen gehad hadden, was oorzaak, dat zy allengskens eenige dingen of vergeten, of verandert hadden omtrent de kerkgebruiken; maar deze vorst, vindende, dat deze verandering weinig te beduiden hadt, liet de bisschop, dien hy in die stadt stelde, hen maar zo by hunne gewoonten blyven, en de kardinaal Ximenes keurde de zelve goed, en ondersteunde hen. Hy liet zelfs op zyne kosten drukken hunne Mis-, kerk- en liedeboeken, daar zy zich van bedienden, en die sedert in de beroemdste boekzalen der Roomschen gevonden worden. Paus Paulus de III zondt zelfs om afdrukfels naar Toledo, en plaatste die in de boekzaal van 't Vatikaan. De zelve zyn zeer zeldzaam te vinden, en een enkel boekje over de Mis wierdt te Toledo in 't laatste der XVI eeuwe verkocht voor 30 pistoletten. Daar zyn nog zeven parochiekerken in Toledo, waar onder de kapel van den kardinaal Ximenes en de hoofdkerk is, alwaar men den Musarabischen dienst waarneemt.

Musa zegt in 't Arabisch een Christen, en *Musarabe* zegt zo veel als een Christen, die onder het gebiedt van de Arabieren leeft. Het woordt *Misterabes* kan afkomstig gezegt worden van het Latynsche woordt *mixtus* (gemengt), als vermengt zynde onder de Arabieren. Jacob Almansor, koning van Marocco, gebruikte altydt deze Musarabes als zyne lyfwacht, en vergunde hen Godt op hunne wyze in eene byzondere kerk te dienen. Deze menschen bestonden gemeenlyk uit 500 koppen, voeren zeer wel, waren ryk, en genoten vele voorrechten. *Marmol Descript. de l'Afrique l.* III.

MUSÆUS (JOHANNES) wierdt den 7 February des jaars 1613 te Langewiesen, een vlek, onder de heerlykheit Zwartsburg behorende, geboren. Zyn vader, van gelyken naam, was aldaar farheer, of predikant, en onderwees hem eerst zelf, maar zondt hem daar na naar Arnstadt, daar hy onder den rector Georgius Groshein zich oeffende in de talen en wysbegeerte, vlytig lezende het *Organon* van Aristoteles, en des zelfs boeken aan Nicomachus. Deze zyn leermeester, in den jare 1633 naar Erfurt als professor in de Godgeleerdheit beroepen wordende, nam hem mede, en vorderde hem zo wel in de wysbegeerte als Godgeleerdheit. Dus zeer bekwaam wordende hieldt hy eene twistreden in den jare 1634 *De cultu Divino Enosi* tegen Georg Holzajus, een Jesuit te Ingolstadt. Hier door maakte hy zich zo vele vrienden, en verkreeg zulk eene achting op deze universiteit, dat verscheide studenten van zyne onderwyzing in de wysbegeerte zich bedienden. Van Erfurt begaf hy zich naar Jena, daar hy onder 't opzicht van Stahlius door eene twistreden over zekere leerstukken uit de *Logica, Physica* en *Metaphysica* mede eenen naam maakte, en den eertytel van meester verwierf. Hier op las hy met veel toejuiching over de wysgeerte, zo dat, wanneer hy in den jare 1643 van Jena vertrekken wilde, hy zo krachtig door de Faculteit der philosophie by de akademie-bezorgers aangeprezen wierdt, dat zy hem tot professor in de historie en dichtkunde benoemden, waar op hy in den jare 1646 het professorschap in de Godgeleerdheit bekwam. Hier op ging te Wittenberg een geschrift uit, waar in de Jenasche Godgeleerden, inzonderheit Musæus, in 39 vragen hevig aangetast, en van dwalingen beschuldigt wierden. Schoon hy zich zelf en zyne amptgenoten in eene uitvoerige verklaring krachtiglyk verdedigde, liet men echter niet na hem de schimpnamen van Syncretist, en diergelyke, naar 't hoofdt te werpen, waar over hy in zyne *Quæstiones Theologicæ de Syncretismo & Scriptura Sacra* hevig klaagt, en zulks grondig wederlegt. Ook wierdt hy na zyne doodt door den abt Andreas Caroli in zyne *Memorabilia Eccles.* verdacht gemaakt, maar van een ander in de voorreden, die voor het *Epitome formulæ Concordiæ* geplaatst is, verdedigt. Inzonderheit hebben twee Jesuïten, Jodocus Kedde en Vitus Eberman, hem aanboordt geklampt, welke hy echter met lof heeft weten af te keren, en den mondt te stoppen. Wanneer Musæus door eene zwakheit overvallen wierdt in eene twistreden tegen Eberman, antwoordde zyn dochters man, D. Bajer, hem. Voorts wederleide hy ook in byzondere schriften Curcellæus, Herbert van Cherbury, Vorstius, Keckerman, Molinæus, Vedelius, Masenius, Walenburg, en Lyserus. Hy schreef ook in den jare 1674 de wederlegging tegen een verspreid laster, als of in Jena eene nieuwe secte ontstaan was. Ook hadt eene Mathias Knutzen de stoutheit van onder de deuren der huizen zeker papier te steken, waar in hy voorgaf, dat 'er binnen Jena 700 zo studenten als burgers waren, die niet geloofden als 't geen hun verstandt en gewisse hen inboezemde. Insgelyks heeft hy Jan Melchior Stenger in zyn *grondig bericht* zyne dwaling aangetoont. Hy overleedt den 4 May des jaars 1681. Men heeft van hem, behalven de voorgemelde schriften, de navolgende, namentlyk: *Tractatus de conversione hominis peccatoris ad Deum*; *De usu principiorum rationis in Theologia, contra Nicol. Vedelium*, waar by gevoegt zyn twee disputen, 't eene tegen Keckerman, en 't andere tegen Molinæus; verder: *De electionis decreto*; *De præsentia vera & reali corporis & sanguinis Christi in S. Cœna*; *De communione sub utrâque*; *De sacra Cœna, sint ne corpus & sanguis Christi in ea realiter præsentia, contra Vorstium*; *Fundamenta concordiæ meditatæ Jacobi Masenii*; *Contra Herbertum de Cherbury de insufficientia luminis naturæ ad salutem*; *Introductio in Theologiam*; *Disputationes Theologicæ de fide, quibus annexus Discursus geminus de certitudine salutis*; *Dissertatio contra Alethæum de quæstione, an conjugium inter plures quam duos esse possit?* *Disputationes variæ*; *De stilo Novi Testamenti*; *Utrum hostiæ, quibus Orthodoxæ ecclesiæ in SS. Cœnæ administratione utuntur, sint verus panis*; *Utrum sola Scriptura sit principium conclusionum Theologicarum*; *Dissertatio super Roman.* IX. 11, 12, 13. *doctori cuidam Marpurgensi opposita*; *An gentiles absque fide in Christum per extraordinariam Dei gratiam ad salutem æternam pertingere, aut minimum ignis æterni supplicium declinare possint? contra Stephanum Curcellæum*; *An conclusiones, ex una propositione revelatâ & alterâ evidente, aut ex duabus revelatis per evidentem consequentiam deductæ sint de fide?* *De peccato in Spiritum S.*; *Angelologia Apostolica ex Hebr.* IV, *ult.*; *De jure puniendi liberos propter peccata parentum, ex Ezech.* XVIII, *contra tractatum Theologico-Politicum Benedicti Spinosæ*; *De libertate philosophandi*; *De pactis & fœderibus Dei cum hominibus*; enz. *Calovius in Hist. Syncret. Witte in Memor. Theolog. Decad.* XVI. *Zeumerus in vitis Prof. Theol. Jenens. Caroli Memor. Eccles. sec.* XVII.

MUSÆUS, (PETRUS) broeder van den voorgaanden, wierdt den 7 February des jaars 1620 te Langenwiesen, in Thuringen, geboren. Na dat hy te Arnstadt goede gronden van de studien gelegt hadt, trok hy in den jare 1638 naar Jena op de universiteit, daar hy zes jaren bleef, meester wierdt gemaakt, en met veel lof geleeraart heeft. Naderhandt bezocht hy de universiteiten van Wittenberg, Leipzich, en Helmstadt, in welke laatste hy zich eenigen tydt opgehouden, met Calixtus en anderen verkeert, en collegien voor de studenten gehouden heeft. In den jare 1648 wilde hy naar Koningsbergen in Pruissen trekken, maar wierdt te rug gehouden, doordien hy als buitengewoon professor over de philosophie en redenkunst te Rinteln beroepen wierdt, daar hy ook kort daar na gewoon professor wierdt. Vervolgens kreeg hy het beroep van professor in de Godgeleerdheit te Helmstadt, en eindelyk in die faculteit te Kiel, daar hy in den jare 1665 in bevestigt wierdt. Hier wierdt hy eerlang Rector magnificus, vervolgens onderkancelier, en stierf den 20 December des jaars 1675. Hy hadt mede vele vyanden, om dat hy met zyn amptgenoot D. Johannes Henningius, op eene zamenspraak of byeenkomst te Cassel in den jare 1661 met de Gereformeerden een religie-vergelyk opgerecht, en ook de party van Calixtus te Helmstadt aangenomen hadt. Deswegen wierdt hy met zyn amptgenoot door de Wittenbergers en anderen, als van Isaak Faustus te Straasburg, Tobias Wagner te Tubingen, en Pieter Haberkorn te Giessen, hard aangegrepen; ja men lasterde hem na zyne doodt, dat hy te Kiel een jammerlyk einde genomen hadt. Men heeft van hem verscheide schriften, als: *Pædia*, *sen Introductio in Theologiam*; *Tractatus de persona Christi*; *De lege civili*; *De fugiendo Syncretismo*; *Theses Theologicæ & Disputationes in universam Theologiam*; *Libellus de æterna beatitudine & huic oppositâ damnatione, ut & de morte & resurrectione*; *Oratio contra Atheos, cum Justitia Dei pugnare contendentes, quod malis bona in hâc vita contingant*; *Dissertatio contra Herbertum Cherbury, qua nova Autoris methodus de investiganda veritate examinatur*; *Disputationes de quæstione politica, an princeps legibus sit solutus*; *De officio Christi mediatorio*; *De loco Pauli Rom.* V, 12, & *quod peccatum originis sit formaliter peccatum*; *De arduo regenerationis mysterio*; *De exorcismo*; *De jure in genere, & in specie de jure naturæ.* Zie *Calovius in Hist. Syncretismi. Spanheim in Elench. controvers. Append. Pomarius de moderat. Theol. Dissert.* V. *Witte Memor. Theolog. dec.* XIV.

MUSÆUS (SIMON) een Luthersch Godgeleerde, overgrootvader van de bovengemelde Johannes en Petrus, wierdt in den jare 1529 te Vetscha, digt by het steedtje Cotwitz, op de Marksche grenzen, geboren. Zyn vader, Meussel genaamt, leefde aldaar van den akkerbouw, maar hadt eene byzondere neiging om aller-

lei

lei kunſtige handwerkſtukken te maken. Deze beſtelde hem eerſt in 't gemelde ſteedtie tot zyn 14 jaar ter ſchole, zondt hem toen naar Frankfort aan den Oder, om daar in geleerdheit toe te nemen. Ondertuſſchen breidde zich de roem van Luther en Melanchthon door 't Wurtenbergſche alom uit, waarom ook Muſæus in 't zestiende jaar van zynen ouderdom derwaarts gezonden wierdt. Hier geraakte hy wel haaſt in de gunſt van Melanchthon, die hem riedt naar Neurenberg te gaan, om daar de Griekſche taal te leren. Hier leide hy zich op het prediken, en wierdt met zyn twintigſte jaar te Vorſtwald, in de Mark, als predikant beroepen. Maar doordien hy de R. Katholyken yverig te keer ging, wierdt hem door de biſſchoppen, en inzonderheit van dien te Lebus groot nadeel toegebragt, waarom hy aldaar zyn ontſlag verzocht en bekwam. Hier op wierdt hy in den jare 1552 naar Croſſen tot predikant beroepen; maar vermits hy de harde handeling der overheit tegen hunne onderdanen niet wilde billyken, vertrok hy weder van daar, na een verblyf van drie jaren. Hy zat echter niet lang ſtil, want in den jare 1555 bekwam hy het beroep te Breslau, daar hy ſarheer van de hoofdkerk van S. Elizabeth wierdt. Hier hadt hy echter ook geen ruſt wegens de religie-verſchillen, en om dat hy in het zogenaamde *Interim*, en andere hem aanſtotelyke dingen niet wilde bewilligen. Dus moeſt hy na drie jaren hier ook van daan; maar hy wierdt naar Gotha beroepen, daar hy door zynen yver en geleerdheit vele vrienden maakte, en men merkt aan, dat gene predikers van 't platte landt ooit eene predikatie in de week van hem verzuimden. Hy maakte zich ook by de regering zo bemind, dat zy hem boven andere de prooſtdy van Eisfeld toebetrouwde. Hier door kreeg hy gelegenheit om met D. Maximiliaan Morlin, en M. Johan Stöſſel, die daar na ook Doctor wierdt, wegens de te Wittenberg ontſtane Godgeleerde verſchillen te ſpreken. Hy ſtelde ook deze Godgeleerden eene geloofsbelydenis van hem voor, die nog in de vorſtelyke Saxiſche archiven bewaart wordt. In den jare 1561 wierdt hy te Jena tot ſuperintendent en profeſſor in de Godgeleerdheit beroepen, wanneer hem Victorinus Strigelius geen klein verdriet aandeedt. Maar vermits deze eene byzondere leer aangaande den vryen wil dreef, wierdt deswegen een ſynode te Weimar beroepen, op het welke Matthias Flacius onder het opzicht van Muſæus tegen den gemelden Victorinus redentwiſtte. Maar nademaal Strigelius zyne patronen hadt, wierden de anderen, die tegen zyn gevoelen waren, van hunne bedieningen afgezet; doch Muſæus wierdt in den jare 1565 naar Bremen beroepen, welk beroep hy gewillig aannam. Maar hier kon hy ook naauwlyks een half jaar blyven, om dat hy met de Gereformeerden niet over weg kon; de Raadt zelf moeſt van het gemene volk, dat die leer toegedaan was, veel verdragen, en wilden zy de ſtadt in geen bloedbadt zetten, waren zy genoodzaakt hem te doen vertrekken; maar zy gaven hem een ganſch jaar beſolding, en geleidden hem in zekerheit naar Luneburg. Hier na hieldt hy zich eenigen tydt te Cotwits op, en vervolgens in den jare 1563 het beroep van ſuperintendent te Zwerin krygende, bekleedde hy dat ampt drie jaren lang met veel zorgvuldigheit, maar moeſt ter zelver tydt wegens de oneenigheit der beide broeders, hertog Jan Albrecht en hertog Ulrich, veel ongelyk verdragen. Ondertuſſchen in de zelve waardigheit in den jare 1566 te Gera beroepen wordende, nam hy dat beroep aan. In dien tydt ontſtondt het verſchil tuſſchen Flacius en Spangenberg over de erfzonde, en eenigen hielden Muſæus voor een aanhanger van de Flaciaanſche party; maar hy gaf tot wederlegging van deze beſchuldiging eene korte verklaring van zyne geloofsleere uit, en toonde ſteets zynen yver tegen alle de nieuw gerezene ſecten der Interimiſten, Adiaphoriſten, Synergiſten, Majoriſten, Oſiandriſten, en anderen. Hier door haalde hy zich echter veel moeielykheit op den hals, en wierdt inzonderheit by Auguſtus, keurvorſt van Saxen, zo zwart gemaakt, dat de graaf Reuſſe, uit vreze van in de ongenade van zyn meeſter te zullen vallen, hem na verloop van twee jaren afdankte. Maar kort daar na bekwam hy weder het beroep van Toren, in Pruiſſen, het welk hy, om de Lutherſche leer verder uit te breiden, gewillig aannam. Vermits hy echter in deze plaats de R. Katholyken hevig aantaſtte, en tegen de zelve de Catechismus van Luther met verklaringen uitgaf, bragt de biſſchop het by den koning van Polen zo verre, dat hy den Raadt geboodt Muſæus weg te zenden. Ondertuſſchen wierdt hem het profeſſorſchap in de Godgeleerdheit te Koningsbergen opgedragen; maar vermits deze univerſiteit de Synergiſtiſche gevoelens zeer toegedaan was, nam hy liever het beroep van ſuperintendent te Coburg in den jare 1570 aan. Doch hier mede met de Godgeleerden niet overweg kunnende, kreeg hy na drie jaren zyn afſcheidt, na dat hy aldaar zyne predikatiën over het eerſte boek *Mozes* hadt laten drukken. Hier op nam hy zyn verblyf te Brunswyk, daar hem een edelman, Unnuendoff genaamt, en die niet verre van Maagdenburg eene heerlykheit hadt, met vrouw en kinderen wel ontfing, en rykelyk bezorgde, tot dat hem het beroep van Soeſt in Weſtphalen wierdt opgedragen. Maar ook in deze laatſte plaats bleef hy niet lang, doordien hem de Raadt over zyn al te hevig beſtraffen van de daar in zwang gaande zonden geboodt van daar te vertrekken. Uit deze ballingſchap wierdt hy evenwel in 't kort gered, doordien men hem in den jare 1580 tot ſarheer in het dal Mansveldt benoemde, daar hy met de berglieden genoeg te doen hadt eer zy een recht begrip van zyne lere kregen. Hy overleedt daar in den jare 1582. Behalven de gemelde ſchriften heeft men van hem: *Predikatiën over 't H. Avondmaal; De droefgeeſtige Duivel; Contra Iconomachos; Sententia de peccato originis, quod non ſit ſubſtantia; Uitlegging der Zondaags-texten uit de Zendbrieven.* Zie *Zeumerus in Vitis Theolog. Jen. Freher. Theatr.*

MUSCAU. Zie MOSCOU.

MUSCI, zoon van Merari, en kleinzoon van Levi, een van de twaalf oudvaders. Hy wierdt het hoofdt van een talryk geſlacht, 't welk men naar hem den naam gaf van het geſlacht der Muſciten. *Numer.* III. 20.

MUSCULUS, (ANDREAS) profeſſor in de Godgeleerdheit te Frankfort aan den Oder, en algemeen opziender over de kerken in 't Mark Brandenburg, leefde in de XVI eeuwe. Hy was geboren te Sneeberg in Meiſſen, en ſtierf in den jare 1581. Hy was een groot voorſtander van de overaltegenwoordigheit, en drukte zich hier over op eene harde wyze uit. Hy, wel voorziende, dat 'er in Duitſchlandt vele onluſten en beroerten ontſtaan zouden, was van gedachten, dat het einde der wereldt naby was, en ſchreef daar over verſcheide werkies op eene nadrukkelyke wyze, als of hy den ſleutel tot het Goddelyk beſluit hadt. De Roomſchgezinden maakten veel ophef over een van zyne werken, 't welk zy wederleiden. Geſnerus zegt, dat deze Muſculus te Frankfort aan den Oder in den jare 1577 een boek uitgaf, getytelt: *Meſech* en *Kedar, Gog en Magog, de magna calamitate ante finem mundi*, en in 't jaar daar aan liet hy daar drukken *Conſiderationes appropinquantis ultimi judicii.* Deze twee waren voorgegaan van een vertoog over de voorzegging des Heeren Jeſu Chriſti, op het nakende onheil van Duitſchlandt toegepaſt, onder den tytel van: *Prophetia Domini noſtri Jeſu Chriſti de imminente Germaniæ infortunio expoſ. anno* 1557. Zyne ſchriften en ſtellingen maakten veel gerucht, en ſtelden hem ten doel van vele tegenſchryvers. *Bayle.*

MUSCULUS, (WOLFGANG) een van de beruchtſte Proteſtantſche Godgeleerden van de XVI eeuwe, wierdt te Dieuſe in Lotharingen geboren den 8 September des jaars 1497. Zyn vader, een kuiper in die plaats zynde, en zyne neiging tot de letteren merkende, gaf hem over aan de ſtudie; maar zyne onmacht maakte, dat hy aan de deuren met zingen zyn broodt moeſt zoeken. Hy zong eens zo gelukkig de Veſper in het klooſter der Benedictynen, dat men hem voor niet het kleedt van die orde gaf. Deze gunſt nam hy met veel vermaak aan in den ouderdom van 15 jaren, ſtudeerde vlytig, en wierdt eerlang een deftig prediker. Hy, ſmaak krygende in de lere van Luther, begon in zyn klooſter de zelve te verdedigen, en maakte vele van zyne medemonniken gaande om dat ſoort van leven te verlaten. Maar aan den anderen kant maakte hy met een vele vyanden, en ſtelde zich bloot voor vele gevaren, tot dat hy eindelyk openbare belydenis van de Lutherſche lere deedt. Hier op begaf hy zich naar Straasburg en trouwde daar den 27 December des jaars 1527 opentlyk met Margareta Barth, daar hy zich al aan verlooft hadt toen hy nog in 't klooſter was. Maar deze nieuwgetrouwden niets hebbende om van te beſtaan, was zy genoodzaakt by een predikant te gaan dienen, zoekende hy het lint-weven te leren; maar de baas, een Wederdoper zynde, joeg hem na verloop van 2 maanden weg. Hier op zocht hy zyn koſt te winnen met te werken aan de veſtingen van Straasburg; maar 's morgens, zo als hy aan zyn werk meende te gaan, wierdt hem gezegt, dat de overigheit hem geſchikt hadt om alle zondagen in het dorp Dorlizheim te prediken. Dit was eene blyde boodſchap voor hem, en hy kweet zich daar in zeer wel. Hier op kreeg hy huisveſting in de ſtadt by M. Bucerus, dien hy voor de koſt en huisveſting veel dienſt deedt met uitſchryven voor de drukpers, vermits de drukkers uit het ſchrift van Bucer niet komen konden, 't welk echter Muſculus zeer wel lezen kon, gaande zaturdags naar Dorlizheim, en kerende 's maandags weder naar Straasburg: maar eenige maanden daar na oordeelde men, dat het beter was, dat hy daar t'eenemaal woonde. Hier op volgde hy dit bevel, en behielp zich armelyk: want al zyn huisraadt beſtondt in een klein bedt, dat hy uit het klooſter hadt weten mede te nemen, wordende hem van zyne gemeente het eeten bezorgt. Zyn vrouwtie kramen moetende ruimde hy voor haar het bedt, en behielp zich met wat ſtroo op den vloer; want hy trok geen duit gedurende een geheel jaar, dat hy in dat dorp dienſt deedt. Eindelyk trok hem de overigheit van Straasburg uit dezen ellendigen ſtaat, en ſtelde hem tot onder-predikant van eene harer kerken aan. Dezen dienſt omtrent twee jaren waargenomen hebbende, kreeg hy het beroep te Augsburg, en deedt daar den 22 January des jaars 1531 zyne eerſte predikatie. Zyne bediening als leeraar was daar zeer moeielyk gedurende de eerſte jaren; want hy moeſt niet alleen met de Roomſch-Katholyken wakker kampen, maar ook met de Wederdopers. Hy kantte zich tegen de genen, die deze laatſtgenoemde wilden doen ſterven, maar hy bragt het by de overigheit van de ſtadt zo ver, dat alle R. Katholyken Augsburg wierdt ontzegt. Muſculus bediende eerſt de Kruiskerk: de R. Katholyken bezaten de Lieve Vrouwenkerk, en meer andere kerken, behalven verſcheide klooſters, bewegende hemel en aarde om niet alleen daar ſtandt te houden, maar ook om alle de Lutherſchen uit de ſtadt te jagen. Maar Muſculus, die zich krachtig daar tegen aan ſtelde, bragt te weeg, dat hen door den Raadt en 't volk verboden wierdt ergens in de ſtadt te mogen prediken, wordende hen alleen 8 plaatſen aangewezen, daar zy de Mis konden doen, tot dat eindelyk den 17 January des jaars 1537 gelaſt en afgelezen wierdt, dat alle de monniken en prieſters moeſten vertrekken, en de Proteſtantſche Godsdienſt behieldt de overhandt, waar op Muſculus de eerſte Lutherſche predikatie in de Lieve Vrouwenkerk den 15 July des jaars 1537 deedt, en daar in tot July des jaars 1547 geruſtelyk den Godsdienſt waarnam. De magiſtraat van Augsburg in den jare 1548 de zwakheit hebbende van het *Interim* aan te nemen, verliet Muſculus de ſtadt, en trok naar Zwitſerlandt, en zyne vrouw, met acht kinderen, volgde hem eenige weken daar

na,

na. Hy zette zich den 30 July te Constans neder, en na zich te Zurich aangeboden te hebben om een openstaande plaats te mogen vervullen, wierdt hy door de heeren van Bern in den jare 1549 tot professor in de Godgeleerdheit aangestelt. Deze waardigheit omhelsde hy met veel genoegen, en was daar ook steets zo dankbaar voor, dat schoon hy op vele plaatsen, als drie maal in Engelandt en te Straasburg, door de keurvorsten en Paltsgraven Otto Henrik en Frederik, door den landgrave van Hessen, die hem alle verscheide aanzienlyke waardigheden in hunne kerke en scholen aanboden, beroepen wierdt, hy echter hen alle bedankte, en te Bern bleef, met een onvermoeiden vlyt zyn ampt bekledende, en weigerende ook den dienst van predikant waar te nemen, het welk hem dikwils wierdt aangeboden. Hy stierf te Bern den 30 Augusty des jaars 1563, en liet verscheide boeken na, als blyken van zyne arbeidzaamheit en geleerdheit. Men gebruikte hem ook in eenige zeer gewigtige kerkelyke twistredeneringen; want hy wierdt in den jare 1536 door de regering van Augsburg met Bonifacius Lycosthenes naar 't Synode te Eysenach gezonden, om daar met de Protestanten eene overeenkomst omtrent het stuk van 't Avondmaal te maken; maar daar wierdt niets uitgevoert, vermits Luther aan de Godgeleerden, aldaar vergadert, schreef, dat zyne ongezondheit hem belette eene zo verre reis te doen, verzoekende, dat zy wat nader by hem wilden komen: dus gingen zy van Eysenach naar Wittenberg, daar zy een vergelyk troffen. Behalven zyne bezending op deze byeenkomst wierdt hy door den Raadt van Augsburg benoemt om de byeenkomsten tusschen de Protestansche en R. Katholyke Godgeleerden, gedurende de Ryksvergadering te Worms in den jare 1540, en die van Regensburg in den jare 1541 by te wonen. Op deze laatste was hy een van de scribaas tusschen Melanchthon en Eccius, en hy vervaardigde daar de akten van. Die van Donauweert, den Hervormden Godsdienst aangenomen hebbende in den jare 1544, verzochten aan die van Augsburg, dat men hen een man wilde toezenden, die hen in hun gelove kon versterken, en onderwyzen in de verdere gronden van het zelve. Musculus wierdt daar toe verkoren, deedt zyne eerste predikatie voor deze nieuwbekeerden den 28 December van 't gezegde jaar, en bleef daar drie maanden, hen alle dagen onderwyzende. Hy blokte in de Griekſche en Hebreeusche talen, schoon hy reets 32 jaren oud was toen hy te Straasburg predikant wierdt, en maakte daar in 't kort grote voortgangen in. De schriften, door hem in 't licht gegeven, zyn de volgende. Zyn eerste werk, zynde eene overzetting uit 't Griekſch in 't Latyn, was de verklaring van S. *Chrysostomus* over de Brieven van Paulus aan de Romeinen, Ephezen, Philippenzen, Colossenzen en Thessalonicenzen. Het twede is eene overzetting van het twede stuk der werken van S. *Basilius*, met de aanmerkingen van den zelven oudvader over de Psalmen, en verscheide traktaten van S. *Athanasius*, *Cyrillus*, de kerkelyke geschichten van *Eusebius*, enz. zyne twee predikatiën over de Paapsche Misse, gedaan te Regensburg op de Ryksvergadering in den jare 1541, wierden eerst te Wittenberg, en daar na met eenige aanmerkingen te Augsburg gedrukt, en zyn zeer goed. Cochlæus schreef daar tegen in den jare 1544, en dit was oorzaak, dat Musculus in 't Latyn en Hoogduitsch uitgaf zyn *Anti-Cochlæus* in dat zelve jaar. Vyf jaren daar na gaf hy vier zamenspraken uit onder den naam van *Eutychius Myon*, en onder den tytel van *Proscerus*, zynde eene verhandeling over het verschil, of een Protestant het Avondmaal by de Roomschgezinden mag ontfangen. Zyne uitbreidingen over de Psalmen wierden gedrukt in den jare 1550, en die over 't boek *Genesis* in den jare 1554. In 't volgende jaar gaf hy zyne aanmerkingen over den Brief van Paulus aan de Romeinen uit; in den jare 1557 die over Genesis, en in den jare 1559 over den Brief aan de Corinthen; voorts over den Brief aan de Galaten en die van Ephezen in den jare 1561. Zyne verklaringen over de Brieven aan de Philippenzen, Colossenzen, Thessalonicenzen en over de eerste hoofdstukken van den eersten Brief aan Thimotheus wierden eerst na zyne doodt in 't licht gegeven. Zyn werk over de gemene plaatsen heeft hy 10 jaren onderhanden gehad, en kwam uit in den jare 1560. Zyne uitgegevene schriften in de Hoogduitsche tale zyn veel en goed voor dien tydt; maar de Godgeleerden maken daar tegenwoordig weinig werk van. Zie *Bayle, en de schryvers, door hem aangehaalt.*

MUSEA was een feest, 't welk by de Grieken, inzonderheit door de schoolkinderen, ter eere van de Muzen geviert wierdt. Te Thespia wierdt het zelve allevyf jaren eens gehouden. In Macedonië voerde koning Archelaus ter eere van Jupiter en de Muzen een diergelyk feest in, dat negen dagen duurde, om dat 'er negen Muzen waren. *Meursius Græc. Feriata.*

MUSEA, *Musia* en *Musiva*, vloeren van Mosaïsch werk, de welke natuurlyke grotten verbeelden; men gaf dit soort van gevloerte dezen naam, om dat men dit geestig werk toeschreef aan de Muzen, en om dat zy daar veelmalen op afgebeeld stonden. Misschien dat de opentlyke gebouwen, ter vergadering van geletterden gesticht, en ook *Musea* genaamt, insgelyks verciert waren met dit soort van werk, en dat men 'er de Muzen op vele plaatsen afgebeeld zag. Daar was te Athene een beruchte heuvel van dien naam, waar op de dichter Museus begraven lag; en te Freneze in Peloponnesus was een tempel, *Museum* genaamt, toegewyd aan de Muzen, en aan de geleerden om te vergaderen toegestaan. Hier in heeft Pitheus de *Rhetorica* geleeraart, en men hadt 'er een boek van gemaakt, 't welk Pausanias gelezen hadt. Maar een van de allervermaardste *Musea* was dat te Alexandrië, daar Philostratus en Dion Chrysostomus van spreken, en waar in vele geleerde mannen ten koste van 't gemeen onderhouden wierden. Misschien dat dit *Museum* gebouwt is geweest door Ptolomeus Philadelphus, dien groten en nieuwsgierigen vorst, die ook de zo zeer beruchte bibliotheek hadt, waar van zo vele schryvers gewagen. Keizer Claudius, die de wereldt wilde wysmaken, dat hy geleerd was, liet ook in de zelve stadt een ander *Museum* bouwen, 't welk genoemt wierdt 't *Museum van Claudius*, volgens het berecht van Suetonius. *Antiq. Rom.*

MUSEN, godinnen der geleerdheit en kunsten, wier naam, als men meent, afkomt van 't Griekſche woordt μύειν, 't welk betekent geheime zaken leren. Eenige schryvers hebben gezegt, dat zy de dochters van Jupiter en de Aarde waren; maar Diodorus van Sicilië toont, dat de beruchtste schryvers der oudheden overeenstemmen, dat zy de dochters van Jupiter en Mnemosyne waren, die eenigen drie in getal stelden, als: *Mneme*, *Aoëde*, en *Mileta*, dat is *Geheugen*, *Gezang*, en *Overdenking*; maar dat Homerus en Hesiodus haar op negen begroten, namentlyk: *Clio*, *Euterpe*, *Thalia*, *Melpomene*, *Terpsichore*, *Erato*, *Polyhymnia*, *Urania*, en *Calliope*. Zy schreven Clio de geschiedenis, Melpomene de treurstoffe, Thalia de blyde stoffe, Euterpe het gebruik der fluite en andere blazende speeltuigen, Terpsichore de harp, Erato de lier en luit, Calliope de heldendichten, Urania de sterrekunde, en Polyhymnia de redenkunst toe. Deze zelve historieschryver stelt Mnemosyne onder de Titaniden; en hy maakt de negen Musen gesellinnen van Osiris in de krygsondernemingen. Ook laat hy de Musen Bacchus in zyne ondernemingen verzellen. De Musen worden als zeer schoon en jong afgebeeld, hare hoofden met bloemkranssen verciert, en men doedt haar wonen met Apollo op den berg Parnassus en Helicon. Men wydde haar verscheide bronnen toe, gelyk als de Hypocreën, of de bron van Pegasus, en onder de bomen wierden haar de palm-en laaurierbomen toegewyd. *Homerus. Hesiodus*, *Diodorus Sic.* enz.

MUSERRIN, een nam, die door de Turken gegeven wordt aan de zulken, die in geen Godt geloven. Dit woordt betekent eigentlyk zo veel als die iets geheim houden, en komt af van *Aserra*, verborgen. Maar het geheim van deze menschen bestaat daar in, dat zy een Godt ontkennen. De meeste zyn Cadis, en geleerde personen in de Arabische boeken. De andere zyn Mammelukken, die Christenen geweest zyn, en die dit gevoelen omhelzen om zich zelf en hun gewisse van de vreze te ontlasten, van gestraft te zullen worden van Gods rechtvaardige oordelen zonder dat zy echter openlyke belydenis van deze Godverzaking durven doen. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

MUSICA, of *Muzyk*, is eene kunst, die de ooren streelt door eene aangename zamenstemming en verscheide keelen en speeltuigen, waar in men op eene aardige wyze grove en fyne tonen naar evenmatigheit weet te paren, met tusschenpozinge van verscheide geluiden, om de geesten daar door te verrukken. Eenigen schryven de uitvinding daar van toe aan Apollo, en anderen aan Mercurius. Men gaf dezen naam daar van aan Minerva, of Pallas, om dat het hoofdt van Medusa, in haar schildt met slangen gedrukt, zo haast men op een cyter speelde, een geluit van zich gaf, of wel inzonderheit om dat zy het op de fluit speler eerst zou uitgevonden hebben. De ouden hadden zesderlei soort van Muzyk, als, de *Rhythmica*, de *Metrica*, de *Organica*, de *Poëtica*, de *Hypocritica*, en de *Harmonica*. Aristoxenes, een wysgeer en leerling van Aristoteles, heeft drie boeken over de beginselen of gronden van de *Musica Harmonica*, of 't overeenstemmend Muzyk, nagelaten. Deze boeken hebben hem het hoofdt van eene secte in de Muzyk gemaakt; want men noemde de genen, die zyne regelen volgden, Aristoxeniërs, in tegenstelling van de Pythagoristen. Deze twee secten verschilden aangaande 't geluidt der tonen: de eerste bonden zich aan de regelmatigheit zo zeer niet, en de laatste lieten het op 't gehoor aankomen, waar naar zy de tonen schikten, om eene juiste overeenstemming naar mate van harde of zachte tonen in de Muzyk te brengen. Aristoxenes verdeelde de *Musica Harmonica* in zeven delen, als in de geslachten, de tusschenpozingen, de klanken, de zamenstellingen, de tonen, de verschikking, en de zoetluidendheit. De geslachten waren de *Chromatica*, of door malkander lopende Muzyk, de *Diatonica*, of maatgezang, en de *Enarmonica*, of stembuiging. De *Chromatica* hadt verscheide tonen, en kreeg dezen naam, om dat de Grieken haar tekenden met karakters van een kleur, die zy *Chroma* noemden. Boëtius, en na hem Zurlinus, zeggen, dat het Chromatische geslacht wierdt uitgevonden door Timotheus den Milesiër ten tyde van Alexander der Groten. De Spartanen banden hem uit hunne stadt, om dat hen dit soort van Muzyk te zacht was, en zy te zeer gewent waren aan de *Diatonica*, want de *B mol* behoort onder het Chromatische geslacht; en de *Diatonica* bestondt maar uit twee grove, een fynen en een half groven toon. De *Enarmonica* is eene manier van buiging in de stemmen, daar de ouden zo op verlekkert waren, dat zy alle de andere soorten of geslachten niet horen mogten. *De abt Danet. Pomey.*

MUSIVUM OPUS was by de ouden een werk, bestaande uit kleine steentjes, van verscheide soorten en verwen, daar zy allerhande kunstige beelden en gedaanten van wisten te maken, die men nog heden te Rome en in andere plaatsen vindt. Hier van heeft de beroemde Joh. Ciampinus een gansch werk geschreven, onder den tytel van: *De operibus musivis. Casaubonus & Salmasius ad Spartiani Pescenn. c. 6.* Zie MOSAISCH WERK.

MUSIUS, (CORNELIUS) een geeftelyk perfoon, was te Delft geboren in den jare 1503. De gronden zyner ftudiën leide hy te Loven, daar hy benevens de Ariftotelifche wysgeerte ook de Griekfche en Latynfche talen leerde. Hier op ging hy naar Vrankryk, daar hy twee jaren bleef, en door zyne gaven zich by ieder bemind maakte. Na zyne te rug komft wierdt hy biechtvader van 't nonnekloofter van S. Agatha, welke bediening hy 35 jaren waarnam. Op 't laatft hadt hy het ongeluk, dat hy van Delft naar Leiden gevankelyk weggevoert, van neus, ooren, vingeren, tonen, en 't mannelyk lidt berooft wierdt, 't welk gefchiedde in den jare 1572, toen hy 70 jaren oud was. Men heeft van hem: *Encomium folitudinis, verf. rythmicis; Imago patientiæ, verfu elegiaco; Odæ de temporum fugacitate & de facrorum poëmatum immortalitate; Odæ & Pfalmi aliquot; Inftitutio fœminæ Chriftianæ ex Proverb. cap. ultim; Tumulorum Defid. Erafm. libellus; Hymnus de S. Cornelio, S. Agatha*, enz. *Eftius Hift. Martyr. Gorcom. Opmeer de Martyr. Holland. Andreas Bibl. Belg. Zweertius Athen. Belg. Freher. Theatr. Miræus de fcript. fec.* XVI.

MUSIUS, of MUZIO, (PIUS) een abt van de Benedictyner orde, onder de broederfchap van Mont Caffin, te Milaan in den jare 1577 geboren. Hy wierdt onder de regering van Lodewyk den XIII aan 't Franfche hof gezonden tot verrechting van gewigtige zaken, en ftierf in den jare 1649. Men heeft van hem Aanmerkingen over Tacitus; Polityke en Akademifche redeneringen; Latynfche Brieven, en andere gefchriften. Zie zyn lof in *Ghilin. Theat. des Homm. litter.*

MUSKERAY, de naam van een kleine landftreek in de Ierlandfche provincie Mounfter, in het Weftelyk gedeelte van Cork. Het is zeer bergachtig landt, waar uit de rivier Lee haren oorfpronk neemt. *Beeverell Delic. de l'Irlande p.* 1408.

MUSONIANUS was onder de regering van den keizer Conftans in den jare 354 ftedevoogdt, en wierdt in vele gewigtige zaken gebruikt. Verfcheide fchryvers, zyne tydgenoten, maken gewag van hem. Zie ook *Jac. Gothofred. Prof. Cod. Theodof.*

MUSONIUS, profeffor in de redenkunde te Athene, en leerling van Proerefius, verliet dit ampt, om dat hy, volgens het zeggen van Valefius in zyn *Eunapius*, niet op mogt tegen Proerefius in 't redentwiften, en begaf zich tot de polityke of ftaatszaken. Hier in flaagde hy zeer wel, zo dat men hem eerlang het ampt van vikaris in Afië opdroeg, 't welk zo veel is als een, die onder het gezag van een overfte alles als luitenant waarneemt. Hier wilde hy de rovers, die duizende wanorders veroorzaakten, beteugelen; maar hy viel in eene hinderlage, waar in hy met de genen, die hem verfelden, fneuvelde, onder de regering van de keizers Valentiniaan en Valens, in den jare 368. 't Schynt, dat dit de zelve Mufonius, Proconful van Achaje, is, van wiens lof Himecius gewaagt, en aan wien Libanius zynen 453 brief fchreef. *Ammian. Marcellin. l.* XXVIII. *& ibi Valefius. Suidas.*

MUSONIUS, (CAJUS RUFUS) een berucht wysgeer in de I en II eeuwe, was geboren te Vulfine in Hetrurië uit een ridderlyk geflacht. Hy kleefde de Stoïfche wysbegeerte aan, en wierdt als balling naar 't eilandt Gyara gezonden onder de regering van Nero, om dat hy hem wat al te vrypoftig wegens zyne ongeregeldheden berifpt hadt; maar keizer Vefpafiaan herriep hem wederom.

Daar is nog een andere MUSONIUS, een Chriften wysgeer, ten tyde van den keizer Juliaan te Rome geweeft. Zie *Tacitus Hift. III boek, Jaarboeken* XIV *B. Xiphilin. l.* II. *Suidas.*

MUSORITEN, Joden, die eerbiedt voor de ratten en muizen hadden. Deze naam is zamengeftelt van *Mus*, een rat, en *Sorex*, een muis. Deze bygelovigheit nam haren oorfpronk, om dat Godt, na dat de Philiftynen de Arke des Verbonds gerooft hadden, een groot getal ratten en muizen, die alles vernielden, onder hen zondt, 't geen hen noodzaakte om de Arke des Verbonds weder te zenden, ten einde zy van deze plaag mogten bevryd worden; maar zy moeften nog ter verzoening van den Heere, den Godt Ifraëls, vyf goude muizen opofferen. *I Koningen VI.*

MUSSCHER, (MICHIEL VAN) een vermaard kunftfchilder, wierdt geboren te Rotterdam den 27 Maart des jaars 1645. Met zyn vyfde jaar begon hy al manneties en beeldties te tekenen op papier. Zyne ouders beftelden hem in den jare 1660 by Martyn Zaagmolen, om de gronden van de tekenkunft te leren. In 't volgende jaar kwam hy by den beruchten Abraham van den Tempel, daar na by Adriaan van Oftade en Gabriël Metzu. Zeker, zamengerekent de korte tydt, dien hy by deze meefters was, en als men aanziet hoe ver hy in de kunft was gevordert, moet men zich grotelyks verwonderen, en zulks meer aan zyn natuurdrift dan aan zyne onderwyzinge toefchryven. Te Amfterdam, daar hy zyn meeften levenstydt in de oeffening der kunft heeft doorgebragt, zyn vele kunftige uitgevoerde portretten van hem te zien, onder welke in kunft van fchilderen uitfteekt dat van den kunftminnenden heere Jonas Witzen, waar aan hy geen tydt noch yver heeft gefpaart. Hy maakte ook verfcheide ordonnantieftukken, onder welke het potzig levensbedryf van Jan Klaasz en Saartje Jans in verfcheide ftukken beftaat. Maar 't geen onder alle in kunft van fchilderen doorfteekt, is het zogenaamde familieftuk, waar in hy zich zelf, zyne vrouw en kindt verbeeld heeft, 't welk de gemelde Heer Witzen na zyne doodt kocht. Hy ftierf binnen Amfterdam den 20 July des jaars 1705. *A. Houbraken Schouburg III Deel.*

MUSSELBOROUGH, of MUSCLEBOURG, een vermakelyk ftedtje digt by Edenburg, de hoofdftadt van Schotlandt, aan de golf van de rivier Forth gelegen. Dezen naam heeft zy bekomen, om dat daar eertyds vele viffchers woonden, die zich met moffelen te vangen geneerden. *Cambden Britannia. Beeverell Delic. de l'Ecoffe p.* 1149.

MUSSIA wierdt een zekere landftreek van de Griekfche provincie Albanië genaamt, de welke van 't voorgebergte Durazzo tot aan dat van Pefcia, langs de Adriatifche zee, zich uitftrekte, en omtrent 26 Italiaanfche mylen in de lengte hadt.

MUSSO, (CORNELIO) biffchop van Bitonto, een der grootfte predikers van zyne eeuwe, wierdt in de maandt April des jaars 1511 te Plaifence, in Italië, geboren. Naauwlyks negen jaren oud zynde begaf hy zich in de Franciskaner orde in het klooster der Konventualen te Plaifence, tot voldoening van de gelofte, die zyne moeder, in barensnoodt van hem zittende, gedaan hadt. De levendigheit van zynen geeft, zyn fterk geheugen, en goede hoedanigheden verplichtten vader Jacob Rofo van Candazzo hem als leerling aan te nemen. Hy voerde hem mede naar Carpi en andere plaatfen, en liet hem door goede meefters onderwyzen. Dus nam deze jongeling wel haaft toe in de edele wetenfchappen en kenniffe der Godgeleerdheit, wierdt eerlang een welfprekend leeraar, en verwierf daar door binnen weinig tyds veel achting en de vriendfchap van Lionello Pio de Carpi, die hem naar Venetië met aanpryzende brieven zondt, om hem gelegenheit te verfchaffen voor den Raadt te mogen prediken, en een plaats te mogen krygen om te Padua zyne ftudiën meer voort te zetten. Dit gelukte wel: Cornelio Muffo, tenger en klein van perfoon, deedt ieder opgetogen ftaan door zyne welfprekende predikatiën, en Petrus Zeno, Lodewyk en Jakob Cornaro wierden met hem zo ingenomen, dat zy hem eene aanzienlyke bediening bezorgden in 't Franciskaner kloofter te Padua, daar hy, zonder zyne kunft van te redeneren te verzuimen, yverig blokte in de wysbegeerte, onder den beruchten Zimara, en in de Godgeleerdheit onder den vader Simonetta. Hy kreeg daar eerlang den tytel van baccalaureus, deedt openbare leffen, en toonde in zyn difputeren een zonderlingen geeft. Hy predikte de Vaften binnen Padua met groten toeloop, en kreeg eindelyk, tot vergelding, de muts van doctor. Petrus Bembus, die naderhandt kardinaal wierdt, vereerde hem met zyne vriendfchap, en onderrechtte hem meer en meer hoe hy zyne kennis van de Latynfche en Toskaanfche talen moeft befchaven. Lampridius onderwees hem in de Griekfche, anderen in de Hebreeufche en Chaldeeufche talen, om een juift begrip te kunnen krygen van de H. Schriften. Hy wierdt vervolgens benoemt om de Vaften binnen Venetië te prediker in 't kloofter van zyne orde. Naderhandt beklom hy met luifter verfcheide predikftoelen in Italië, wordende benoemt tot prediker te Milaan, daar hy de gunft van dien hertog won. Men droeg hem niet lang daar na te Pavië het gewoone profefforfchap in de *Metaphyfica* of Bovennatuurkunde op, en hy hadt dien vorft verfcheide malen in zyn gehoor. Maar deze akademie door de woede des oorlogs, na de doodt des hertogs, verwoeft wordende, wierdt hy naar Bologne beroepen, om daar de zelve waardigheit te bekleden, onder een wedde, als nooit aan eenig geeftelyke gegeven was. Hy verklaarde de Brieven van Paulus op eene geheel andere wyze als men gewoon was onder de R. Katholyken, waar door vele gezindheden onder zyne toehoorders gevormt wierden. Dit bewoog den kardinaal Campeggio, biffchop van Bologne, zyn gezag te gebruiken tot het uitroeien van deze nieuwe fecten, en hem te doen herroepen al 't geen hy anders gezegt hadt, dan het gemene gevoelen der Roomfche kerk medebragt. Des niettegenftaande hadt deze kardinaal eene grote genegenheit voor Cornelio Muffo, prees hem aan by paus Paulus den III, die hem ontboodt om de Vaften in de S. Laurenskerk te prediken, en tot Godgeleerde van den kardinaal, zynen kleinzoon, aanftelde. Niet lang daar na verdedigde hy zich tegen Ochinus, die in de zelve kerk gepredikt hadt, dat hy een valfche broeder was, en maakte, dat hy Rome ruimen moeft. Zyne achting vermeerderde dagelykfch, de paus liet hem dikwils in zyn paleis voor hem prediken in de Latynfche tale, en verhief hem eindelyk tot biffchop van Bertinoro, en daar na tot biffchop van Bitonto. Ook wierdt hy naar 't concilie van Trente gezonden, als een der bekwaamfte werktuigen om de zaken, aldaar voorkomende, ten voordeele van den Roomfchen ftoel te beweren. Hy predikte in de Latynfche tale by 't openen van dit concilie. Paus Julius de III, opvolger van Paulus den III, hadt geen minder neiging voor hem alsde vorige paus, en verkoos hem tot zyn hofprediker. Wanneer Pius de IV op den Roomfchen fetel geplaatft wierdt, begaf zich Muffo uit zyn bisdom naar Rome, en verkreeg by den zelven het ampt, dat hy by de twee vorige pauzen hadt bekleed; doch de zelve ontfloeg hem van het prediken, en gebruikte hem alleen om over tafel te redentwiften. Eenigen tydt daar na zondt hy hem met zynen neef naar Duitfchlandt, aan 't hof van Ferdinand, daar hy gelegenheit kreeg van zich te doen achten. Na zyne wederkomft te Rome gebruikte hy hem in de zaken van de inquifitie, en om de ftoffen te overwegen, die men op het concilie van Trente verhandelde. Naderhandt trok hy wederom naar zyn bisdom, hervormde daar vele misbruiken, en poogde daar een kweekfchool op te rechten, waar in hy vele zwarigheden ontmoette. Na een verblyf van tien jaren befloot hy zyn plicht af te gaan leggen by paus Pius den V, vervolgens zyn vaderlandt eens te bezoeken, en eindelyk naar Venetië te gaan, om daar zyne werken ter drukperffe over te geven. Maar hy kwam te Rome wanneer paus Gregorius de XIII reets in de plaats van Pius den V verkoren was. Deze nieuwe paus hieldt hem by zich, en begeerde niet, dat hy zyn voornemen van verder te gaan zou volvoeren voor dat het Jubeljaar binnen Rome geviert was.

Maar Muffo beleefde het zelve niet, en overleedt binnen de gemelde ftadt den 9 January des jaars 1574, in den ouderdom van byna 63 jaren. Men heeft van hem verfcheide fchriften, als: *De Vifitatione & modo Vifitandi,* 't welk onder den tytel van *Synodus Bitontina* is uitgekomen; verder vyf boeken *De Hiftoria Divina,* en Predikatiën en Redenvoeringen. *Jofephus Muffo* heeft zyn leven befchreven, dat voor zyne predikatiën gedrukt is. *Sarpius in Hift. Concil. Trident. Imperialis in Mufæo Hiftorico. Bullard. Ghilini. Freher. Bayle Dict. Crit.*

MUSSY L'EVESQUE, een Franfch fteedtie in Burgundië, aan de Seine, met een kafteel, tuffchen Bar-fur-Seine en Chatillon.

MUSTAPHA de I, Turkfch keizer, zoon van Mahometh den III, en broeder van Achmeth, van wien hy het leven met veel tranen behieldt, volgde dezen Achmeth op in den jare 1617, alzo des zelfs zoon Osman by zyn overlyden nog maar 12 jaren oud was. Hy wierdt door de Janitzaren op den troon verheven, maar de zelve ftieten hem na twee maanden daar weder af, doordien hy in zyne gevangeniffe eene droefgeeftigheit hadt aangenomen, die hem onbekwaam tot de regering maakte. Hier op volgde hem in de regering zyn neef Osman, van wien hy in eene gevangenis van 40 ellen diep onder de aarde geworpen, maar daar uit in den jare 1622 door de Janitzaren getrokken, en ten twede maal op den troon geplaatft wierdt. Den naaftvolgenden dag liet hy Osman van kant maken. Maar nademaal zyne droefgeeftigheit de Janitzaren op nieuw verveelde, wierdt hy 16 maanden daar na tot eene eeuwige gevangeniffe gedoemt, en Amurath, Osmans broeder, in zyn plaats verkoren. Deze, zegt men, heeft hem in den jare 1639 laten wurgen. Van al 't geen hy gedurende zyne regering verrechtte is niet merkwaardig dan dat hy de vrede met Polen bekrachtigde. *Ludolph Schaubuhne.*

MUSTAPHA de II, Turkfch keizer, zoon van Sultan Ibrahim, volgde zynen broeder Achmeth den II, overleden den 27 January des jaars 1695, in de regering. Deze nieuwe keizer, oud 33 jaren, meende zyne verheffing door eenige roemruchtige daadt luifter by te zetten; dies begaf hy zich nog dat zelve jaar aan 't hoofdt van zyne krygsmacht. Zyne eerfte uitvoeringen waren het innemen van Lippa en Titoul, met den degen in de vuift, vellende alles, wat hem wederftandt boodt, ter neder, en trekkende daar op in Zevenbergen. Hier floeg hy den generaal Veterani, die, na een verlies van 4000 man, gevangen genomen wierdt, maar weinig tyds daar na aan zyne wonden overleedt. In den jare 1696 trok de Sultan tot ontzet van Temiswar, 't welk door de keizerlchen belegert was. De keurvorft van Saxen, die het bevel over het beleg hadt, horende het ontzet naderen, brak de belegering op, trok hem tegen, maar was gedwongen na een hardnekkig gevecht het veldt voor Muftapha te ruimen, die zich overal voor zyne benden vertoonde, om hen ten ftrydt aan te moedigen. Hier veroverde hy 24 ftukken kanon, en een groot gedeelte van de bagagie. De Venetianen belegerden vruchteloos Dulcigno; maar de Moskoviters ontnomen hem de vefting Azof aan de Zwarte zee. Het jaar 1697 was zo voorfpoedig niet voor dezen Sultan; want hy hadt den fpyt van zyn gehele leger door den prins Eugenius van Savoje by Zeuta geflagen te zien. Hy verloor daar by 24000 man, zynen Groot-Vizier, zyn Seraskier, den Aga der Janitzaren, 18 Baffaas, en 33 ftukken kanon. Hy liet op zyne te huis komft de Baffaas van Adrianopel en van Egypten, den Mufti, en den Reïs-Effendy verwurgen. Zyne vloot verduurde drie zeeflagen tegen de fcheepsmacht der Venetianen met een gelyk verlies, maar de zelve wierdt in den jare 1698 door hen geflagen, met verlies van 5000 man. Dit boezemde hem de gedachten van vrede in, en het verbondt met den keizer wierdt te Carlowits in January des jaars 1699 getroffen, beftaande in een ftilftandt van 25 jaren, en men gaf hem alle de veroverde plaatfen in Zevenbergen, waar van hy het bezit gehad hadde, weder over. Het verdrag van vrede, dat hy met de Polen floot, was gemaakt voor eeuwig, en de Turken gaven aan die kroon weder Kaminiëk, en de Polen in 't tegendeel aan hem al wat zy in Moldavië verovert hadden. Met de Venetianen wierdt de ftilftandt van wapenen verandert in eene vrede in den jare 1701, waar in men hen meefter liet van Morea tot aan de overblyffelen van den ouden muur, in den inham van Corinthe, van het gehele eilandt Leucade, met de vefting S. Mauro, van 't eilandt Egina, en van de veftingen Clin, Ciclut, Caftelnuovo, enz. in Dalmatië. Belangende de Moskoviters, men maakte met hen geen langer verdrag dan voor twee jaren, dat echter in het volgende jaar voor 30 jaren verlengt wierdt, blyvende de Czaar bezitter van al het door hem veroverde. Deze verbonden wierden door wederzyds afgezanten plegtig getekent. De heer Ferriol, afgezant van Vrankryk, hebbende in den jare 1700 by den Sultan gehoor verzocht, wierdt hem gelaft zyn zydgeweer af te leggen eer hy voor Muftapha mogt verfchynen; maar dit weigerde hy, fchoon het byna in des zelfs tegenwoordigheit was, en men dreigde hem zelf met geweldt daar van te ontbloten. Hy liet dan daar op zyne gefchenken weder uit het Serrail voeren, liever geen gehoor willende hebben dan zyne achtbaarheit van afgezant gehoont te zien door 't miffen van zyn zydgeweer. De gezanten van de andere gekroonde hoofden waren niet minder weigerig dit nieuw gebodt te volgen, inzonderheit die van den keizer. Muftapha verliet daar na Conftantinopel, om met meer vermaak zyn leven te Adrianopel door te brengen; maar terwyl hy zich daar in welluften baadde, ftondt een gedeelte van de krygsmacht tegen hem op, en beroofde uit hoofde van wanbetaling den fchatbewaarder van 't leven binnen Conftantinopel. De Janitzaren en Spahis voegden zich daar by; klaagden over de al te grote macht van de Sultane Valida, en die van den Mufti, die oorzaak waren, dat de Sultan zich buiten zyne hoftadt ophieldt, om des te beter naar hunne zinnelykheit te kunnen regeren. Het getal der muitelingen wierdt zo fterk, dat 'er meer dan 50000 op de been waren. Zy openden met geweldt het Serrail, haalden daar uit wat hen behaagde, en trokken vervolgens naar Adrianopel. De groot-Vizier poogde hen met 20000 man te ftuiten, maar de zelve voegden zich by de anderen; dus nam hy de vlucht met Mauro-Cordato; maar de Mufti en zyne zonen wierden vaftgehouden, en de ongelukkige Muftapha in 't begin van September des jaars 1702 afgezet. Men plaatfte zynen broeder Achmeth op den troon; deze trok op van Adrianopel, liet zynen broeder voor hem in een befloten koets ryden, en deedt op deze wyze zyne intrede binnen Conftantinopel. De Mufti en zyne zonen wierden ter doodt gebragt, na dat zy ontdekt hadden waar de fchatten verborgen waren, en deze opftandt wierdt voor den grootften gehouden, die nog ooit in 't Turkfche ryk was voorgevallen. *Memoires Hiftoriques.*

M.

MUSTAPHA, oudfte zoon van den Turkfchen keizer Solyman den II, een bovengemeen fchoon, dapper en verftandig prins, wiens gelyk het Ottommanifche huis in langen tydt niet gehad hadde, wierdt gouverneur van verfcheide provinciën gemaakt. Maar Roxelane, met welke de Sultan tegen de gewoonte, federt den tydt van Bajazeth den I ingevoert, trouwde, wilde de kroon op het hoofdt van eenen van hare zonen zien pralen. Des befchuldigde zy Muftapha by zynen vader, dat hy voorgenomen hadt een opftandt te verwekken, die hem daar op aanftonts, zonder zyne verdediging aan te horen, liet wurgen. Het volk, hier door vertoornt, en bedacht om zyne doodt op Roxelane te wreken, ontdekte zyn voornemen aan Bajazeth, eenen van hare jonger zonen, die zynen ouder broeder Selim van de kroon zocht te beroven, en daarom het voornemen van het volk goedkeurde, en een van zyne flaven, die Muftapha van wezen en grootte zeer wel geleek, daar toe uitkoos. Deze gewaande prins geliet zich daar op in den jare 1533 als of hy vluchtende zyns vaders toorn poogde te ontgaan, die hem op gelyke wyze zocht te handelen, als hy een zyner flaven, dien hy voor zynen zone hadt aangezien, gedaan hadt. Zyne bedienden vertelden ondertuffchen als een groot geheim, dat hy des keizers zoon was, en dit wierdt daar op wel haaft overal verbreid. Solyman zondt een Baffa op hem af, die hem gevangen naar Conftantinopel voerde, daar hy door de pynbank haaft het bedrog ontdekte. Hy wierdt ter doodt gebragt, maar de prins Bajazeth behieldt op de voorbede van Roxelane het leven. *Recollet des impofteurs infignes.*

MUSULMANNEN, dat is te zeggen *rechtgelovigen.* Dus worden onder de Mahomethanen de zulke genaamt, die alleen Mahomeths wetten gehoorzamen, en zy houden dezen naam als een eertytel om zich te onderfcheiden van hen, die hunne gevoelens niet omhelzen. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

MUSUMELLI, *Mufumeli, Mufilmerio,* eene kleine ftadt, met een oud kafteel, in de Siciliaanfche vallei van Mazara, ten Noorden Girgenti, op het gebergte Melli, een gedeelte van dat van Madonia. *Maty Dict.*

MUSURUS, (MARCUS) geboren te Kandia, muntte uit onder de geleerde mannen van Italië in 't begin van de XVI eeuwe. Hy leeraarde de Griekfche letteren voorfpoedig in de univerfiteit van Padua, en nam zyn plicht zo wel waar, dat hy geen vier dagen in een rond jaar verzuimde zonder openbare leffen te geven, verkiezende daar toe doorgaans het uur van zeven des morgens. Hy verftondt ook by uitftek de Latynfche taal, 't welk als iets feldzaams aangemerkt wordt in een geboren Griek, en blokte zeer in de wysgeerte. Erafmus, die met hem heeft omgegaan, getuigt zulks van hem. Eenigen zeggen, dat de hoop van bevordert te worden hem naar Rome deedt gaan, om zyn hof by paus Leo den X te maken. Dit viel niet kwalyk uit: want hy wierdt door den gemelden paus tot het aartsbisdom van Malvazia, in Morea gelegen, bevordert; doch hier van hadt hy geen ander genot dan den tytel. Hy overleedt in den herfft van het jaar 1517 te Rome aan een waterzucht, veroorzaakt, zo men Paulus Jovius mag geloven, door 't hertzeer, dat hy hadt, van zich geen kardinaal te zien, waar door hy in eene kwynende ziekte verviel, en eindelyk, als gezegt is, waterzuchtig wierdt. Men verhaalt, dat hy een goed dichter was, en dat hy den lofzang voor Plato in Griekfche vaarzen maakte, welke aan 't hoofdt der werken van dien wysgeer geplaatft is. Dit gedicht wierdt van een ieder geroemt, en gefchat niet minder te zyn dan die der oude Grieken. De zelve Paulus Jovius wil ook, dat de Ligue, die den oorlog aan de Venetianen verklaarde, Mufurus noodzaakte zyne bediening te verlaten, en zich opgefloten te houden in zyn vertrek. Maar dit zeggen voldoedt niet. Varillas maakt een fraai artykel van Mufurus; doch het is wat al te Romanachtig opgefchikt. Bayle haalt verfcheide fchryvers aan, die hem pryzen, en die hem laken. Het meefte, dat hy aan de geleerde wereldt heeft nagelaten, zyn eenige Gedichten, Voorredens van werken, waar van hy de verbetering op zich nam, en die te Venetië gedrukt wierden: ook gaf hy het eerft uit *Ariftophanes* en *Athenæus. Erafm. Roter. Epift.* V. *lib.* XXIII. *Jovius in Elog. c.* 30. *Ald. Manutius in Præf. Paufan. Voffius de Poët. Græc. p.* 84. *Baillet. Craffo. Varillas Anecd. de Florence. Bayle.* enz.

MUSYK. Zie MUSICA.

MUTA, de godin *Muta,* of *Tacita,* de *Stilzwygendheit,* wordt geacht de dochter van den vloedt Almon te zyn. Men noem-

de haar eerst *Lalaria*, ter oorzake van haar al te veel praten, van 't woordt λαλεῖν, dat spreken of klappen te zeggen is. Deze naam wierdt haar gegeven om dat zy alle de liefdehandelingen van Jupiter aan Juno overbragt, waar over deze godt vergramt haar de tonge uitsneedt, om eeuwig aan haar klappen te kunnen denken, en hy beval verder Mercuur haar in de helle te brengen, als onwaardig het daglicht te aanschouwen. Mercuur, haar derwaarts geleidende, wierdt verrukt door hare schoonheit, bekende haar, en gewan twee kinderen, *Lares* genaamt. De Romeinen offerden deze godinne om het kwaadspreken te beletten, en verknochtten haar feest aan dat van de doden, of om dat zy hun stilzwygen verbeeldde door hare uitgesnede tonge, of om dat zy de moeder van de Lares was, die zy voor Genii, of beschermengelen der menschen hielden. Ovidius beschryft zeer aardig de plegtigheit, die men omtrent haar waarnam, om de kwaadsprekendheit te beletten. Een oud wyf, omringt van eene menigte jonge dochters, offerde deze godinne Muta, werpende met drie vingeren drie korlen wierook in een klein gaatje, hebbende zeven zwarte bonen in den mondt. Zie voorts Ovidius *Fast. l.* II, *vs.* 571. *&c. Danet.*

MUTA, (MARIUS) geboortig van Palermo in Sicilië, was een groot rechtsgeleerde, wiens geleerdheit hem een groten naam maakte, en hem verscheide hoge ampten deedt verkrygen. Hy stierf den 9 February des jaars 1636, nalatende de volgende schriften, als: *Capitulorum regni Siciliæ, regaliumque diversorum expositio & dilucidatio Tomi* VI; *Commentaria in antiquissimas felicis Senatus Populique Panormitani consuetudines*; *Regni Siciliæ Pragmaticarum Sanctionum, in duas partes divisarum, Commentarii*; *Decisiones*; enz. *Biblioth. Sicula.*

MUTAFARACAS worden in Turkye zekere officieren genaamt, die den groten Sultan overal volgen, en inzonderheit als hy van 't eene dorp naar 't andere gaat. Zy zyn wel Spahis, maar van een hoger rang dan de andere, en genieten eene grote besolding, als zy uit het Serrail gaan. *Mutafaraca* is zo veel te zeggen als een hoger Spahi, van *Farak*, onderscheiden. Wanneer de groot-Vizier in den Divan gaat, volgen hem de Mutafaracas. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

MUTIA, een feest, 't welk ter eere van Q. Mutius Scævola in de Asiatische steden, om dat hy de zelve zo wel geregeert hadt, geviert wierdt. *Meursius Græcia Feriata.*

MUTIA (DE WET) wierdt 658 jaren na Romens bouwinge aldaar door Q. Mutius Scævola ingestelt, ten einde alle de inwoonders der andere steden van Italië zich naar de wetten en gewoonten van die wereldstadt schikken zouden. Dit was oorzaak van een Italiaanschen oorlog. *Cicero lib.* III *de Offic. & pro Balbo.*

MUTIANI, of *Gens Mutia*, eene voortreffelyke familie te Rome, waar uit vele voorname mannen van staat gesproten zyn, als *Q. Mutius Scævola*, burgermeester in 't 580 jaar van Rome; *P. Mutius Scævola*, mede burgermeester in 't jaar 579; *P. Mutius Scævola*, bekledende de zelve waardigheit in het jaar 621, en *Q. Mutius Scævola, Augur* bygenaamt, burgermeester in 't jaar 637. *Livius l.* XL & XLI. *Plinius l.* II.

MUTIANUS, of CONRADUS MUTIANUS RUFUS, een kanunnik te Gotha, geboren te Homburg, in Hessen, was een beroemd rechtsgeleerde, en maakte onder de geleerden een groten naam. Hy sloeg alle bevorderingen, hem opgedragen wordende, af, uit eene neiging tot rust en liefde voor de studiën. Hy stelde voor zyn huis deze woorden: *Beata tranquillitas*, dat is: Hier woont eene gelukzalige rust. Hy was in de Griekfche en Latynsche talen zeer wel ervaren, en genoot de vriendschap en briefwisseling van Frederik den Wyzen, keurvorst van Saxen, stervende in den jare 1526. Zyne brieven zyn ten dele door den naarstigen Joachim Camerarius, ten dele door Willem Ernst Tentzel in 't licht gegeven. *Adami in Vit. ICtorum German. Tentzelius in Suppl. primo Hist. Goth.*

MUTIANUS, (HIERONYMUS) een berucht Italiaansch schilder, die Titiaans stukken namaakte, en vele afbeeldsels te Rome vervaardigde. Hy schilderde op 't bevel van paus Gregorius den XIII de beide afbeeldingen van St. Paulusen Antonius, die nog in de St. Pieterskerk aldaar te zien zyn. Hy stierf in den jare 1590. Gregorius de XIII stichtte om zynent wille de zogenaamde akademie van St. Lucas te Rome, de welke daar na door paus Sixtus den V met voorrechtbrieven bekrachtigt wierdt. Mutianus maakte aan deze akademie twee huizen, en ingevalle hy zonder kinderen stierf al zyne nalatenschap, ten einde daar een fonds uitgevonden mogt worden om arme leerlingen, bekwaam om deze kunst te leren, te onderhouden. *Felibien.*

MUTIMUS, de godt der stilzwygendheit, wierdt dus genaamt naar 't Latynsche woordt *mutire*, dat is binnens monds spreken, als iemandt, die zyne gevoelens niet opentlyk durft uiten. De ouden geloofden, dat deze godheit de menschen hielp in hunne gedachten te verbergen. *Turneb. l.* XVII.

C. MUTIUS, bygenaamt, *Cordus*, en daar na *Scævola*, een Romein, maakte zynen naam roemruchtig. Porsenna, koning der Toskaners, belegerde Rome in den jare 247 na hare bouwinge, om het geslacht van Tarquinius den Hovaardigen te herstellen. Mutius poogde vruchteloos dien vorst van kant te helpen, en doodde op een tydt den geheimschryver van Porsenna, dien hy voor den vorst zelf aanzag. Men bragt hem voor den koning, die bezig was met te offeren: hy vroeg aan Mutius wie hem tot dezen moordt hadt aangeport; maar deze grootmoedige Romein gaf hem tot antwoordt: *Weet, dat ik een van de drie honderd jongelingen ben, die voor de goôn gezworen hebben u van 't leven te beroven, zelfs in 't midden van uwe lyfwacht.* Hier op stak hy zyne handt in 't offervuur, en liet de zelve, om dat ze gemist hadt, verbranden, zonder zich de pyn te bekreunen. Porsenna en alle die dit zagen stonden verbaast over dit bedryf; waar op de koning, hem in edelmoedigheit niet willende wyken, beval, dat men hem het vuur onttrekken zou, en zonder verder hinder aan te doen weder naar Rome geleiden, alwaar men hem den bynaam van *Scævola*, of de linkerhandt, gaf. Weinig tyds daar na maakte de koning vrede met de Romeinen. Verscheide schryvers pryzen deze daadt van Mutius, en Martialis heeft op hem drie puntdichten gemaakt; maar hy is overtuigt, dat de edelmoedigheit van Porsenna pryswaardiger is dan de misdadige daadt van den Romein. *Florus l.* I. *c.* 10. *Tit. Livius l.* II. *Valer. Maxim. l.* III. *Aurelius Victor de Vir. illustr. c.* 12. *Martial. l.* I. *Epigr.* 22. *l.* VIII. *Ep.* 30. *lib.* X. *Ep* 25. *Dionys. Halic.*

Q. MUTIUS SCÆVOLA, burgermeester, en een beroemd rechtsgeleerde, regeerde in Asië met groot verstandt en gerechtigheit, waarom hy naderhandt als een voorbeeldt aan de stedehouders, die door den Roomschen Raadt derwaarts gezonden wierden, strekte. Hy heeft 18 boeken over het Burgerrecht geschreven, en is, behalven dat, de uitvinder van de zogenaamde *Cautio Mutiana*. Cicero noemt hem den welsprekendsten van alle rechtsgeleerden, en den voortreffelykften rechtsgeleerde onder alle redenaren. Hy wierdt in 't jaar van Rome 612, toen Marius en Sylla elkander beoorloogden, vermoord. Daar zyn nog twee andere rechtsgeleerden van dien naam, als: *P. Mutius Scævola*, zyn vader, die Roomsch burgermeester en hogepriester geweest is, en 10 boeken over 't Burgerrecht geschreven heeft, en *Q. Mutius Scævola*, mede een beroemd redenaar en rechtsgeleerde, die, schoon hy den zelven voor-en bynaam van dezen Scævola voerde, te onderscheiden is, om dat deze laatste een wigchelaar geweest is, en den bynaam van *Augur* hadt. *Cicero ad Atticum. Solin. c.* 29. *Bernardin. Rutilius c.* 17, 26, 27. *Henelius de veter. Jur. Consf. c.* 1. *Bertrandus de Vit. ICt. l.* I. *c.* 3. *& lib.* II. *c.* 5. *Grotius in Vit. J. C. l.* I. *c.* 6.

MUTIUS (HULDERICH) was te Stokken, niet verre van Bisschopscel, in Turgau, geboren, en professor te Basel, daar hy zich in de XVI eeuwe door verscheide schriften, en inzonderheit door zyne *Res Germanicæ* bekend gemaakt heeft.

MUXACRA, oudtyds *Murgis*, of *Murgi*, een stedtje, met een goed kasteel, gelegen in 't Spaansche koninkryk Granada, tien mylen van Almeria naar 't Oosten. *Maty Dict.*

MUYDEN. Zie MUIDEN.

MUYLWYK. Zie MUILWYK. (HET GESLACHT VAN)

MUYS VAN HOLY, eene oude Hollandsche familie, van welke S. van Leeuwen in zyn *Batavia illustrata* de volgende geslachtlyst opgeeft.

ALLARD, jonger zoon uit den huize der heeren van *Heemstede*, kreeg voor zyn vaderlyk erfdeel de hofstede van HOLY, by Schiedam, waar van zyne nazaten den toenaam aangenomen hebben. Zyne moeder was *Agatha Muys*. Hy wierdt beleent in den jare 1342 met zekere morgen lands in Maaslandt, blykende by het leenregister van den huize van Hodenpyl, alwaar hy geboren wierdt, genoemt *Allert Aagje Muys zoon.* De voornoemde Agatha Muys was de dochter van Aarnout Muys, Wouters zoon van den Wale, zo als blykt uit de archiven van de lenen van Hollandt. Hy liet na een zoon, genaamt

DIRK MUYS VAN HOLY, vermeld te Delft in den jare 1372, die een zoon heeft nagelaten, genaamt

HUGO MUYS VAN HOLY, bezitter van de hofstede Holy voornoemd, en die wederom naliet *Muys Hugens van Holy*, met de hofstede van Holy beleent in den jare 1404, welke naliet twee dochters, als: 1) *Geertruid Muys*, Hugens dochter, beleent met de hofstede van Holy in den jare 1421. Zy stierf zonder oir, waarom de voornoemde hofstede wederom kwam op haar vaders broeder. 2) *Catharina Muys*, priorin of abdisse in de abdy van Koningsveldt. *Gerrit Hugens Holy*, na de doodt van zyn broeders dochter beleent met de hofstede Holy in den jare 1426. Hy stierf zonder oir, en kwam de zelve mits dien op zyn jongste broeder, genaamt Jakob Hugens van Holy, die volgt.

JAKOB HUGENS MUYS VAN HOLY, zoon van Hugo Muys van Holy, liet een eenigen zoon na, genaamt

WARBOUTH MUYS VAN HOLY, beleent met de voornoemde hofstede in den jare 1443. Hy verwekte

JAKOB MUYS VAN HOLY, beleent met de voornoemde hofstede in den jare 1446, welke naliet

Mr. *Jakob Muys van Holy*, beleent met de voornoemde hofstede in den jare 1482. Hy wordt vermeld met Godschalk van Wyngaarden als leenman van Wassenaar in den jare 1500, mitsgaders advokaat in Hollandt in den jare 1502, met Gerrit van der Mye, Raadt. Anthony Muys van Holy, die volgt.

ANTHONY MUYS VAN HOLY, zoon van Jakob Muys van Holy, was burgermeester te Schiedam, en getrouwt met Sophia van der Meulen, Kornelis dochter. Zy lieten zamen na Jakob Muys van Holy, die volgt; *Willem Muys van Holy*, getrouwt met Barta Vink, Gysberts dochter, te Leiden, by welke hy naliet I. *Anthony Muys van Holy*, burgermeester van Schiedam in 't jaar 1572, die stierf in den jare 1581, zynde getrouwt geweest met Maria, Allards dochter, by welke hy won (1) *Alida Muys van Holy*; (2) *Anna Muys van Holy*; (3) *Wouter Muys van Holy*, procureur generaal van den hove van Hollandt, die by zyne huisvrouwe Maria van Renoy, dochter van Gerrit van Renoy, heer van Spyk, eerste rekenmeester van Hollandt, naliet drie zonen en eene dochter, namentlyk *Gerard Muys van Holy*, pensionaris van Schiedam; *Allert Muys van Holy*; *Nicolaas Muys van Holy*, en *Lidewy Muys van Holy*, getrouwt met Jakob

Paats, Kornelis zoon, te Leiden. (4) *Albert Muys van Holy*, beleent met de hofstede van Diepenburg, groot 25 morgen lands, gelegen in Maaslandt, in den jare 1570. Hy liet na by zyne huisvrouwe Weintie van Hogeveen, Melis dochter, eenen zone en twee dochters, als *Maria Muys van Holy*; *Willem Muys van Holy*, en *Lidewy Muys van Holy*, die met de hofstede van Diepenburg beleent wierdt den 26 October des jaars 1619, en getrouwt was met Diderik van Melissandt, heere van Melissandt. (5) *Catharina Muys van Holy*, getrouwt met Joost van der Burg, Arends zoon, zonder kinderen. (6) *Baarte Muys van Holy*, zonder kinderen overleden. II. *Gysbert Muys van Holy*, getrouwt met Agatha Sasbout, dochter van Jan Sasbout, welke in den tydt van 30 jaren, namentlyk van den jare 1532 tot den jare 1561, vyf en twintig maal burgermeester van Delft was. Hy liet na: 1. *Willem Muys van Holy*, gestorven zonder oir; 2. *Joost Muys van Holy*, priester; 3. *Sasbout Muys van Holy*, die by Maria, Coenraads dochter, naliet *Godefrida Muys van Holy*, en *Sasbout Muys van Holy*; 4. *Jakob Muys van Holy*, zonder kinderen gestorven; 5. *Lysbeth Muys van Holy*, bagyn; 6. *Catharina Muys van Holy*; 7. *Alida Muys van Holy*; 8. *Bartha Muys van Holy*; 9. *Maria Muys van Holy*; en 10. *Machtelt Muys van Holy*, alle zonder kinderen overleden.

JAKOB MUYS VAN HOLY, zoon van Anthony Muys van Holy, en van Sophia van der Meulen, was burgermeester te Schiedam, trouwde in den jare 1489 met Catharina van Putten, Lamberts dochter, en stierf den 10 October des jaars 1537, zy den 17 February des jaars 1536, beide te Schiedam begraven. Zy lieten na *Anthony Muys van Holy*, die naliet 1. *Jakob Muys van Holy*; 2. *Joosie Muys van Holy*; en 3. *Cornelia Muys van Holy*, getrouwt met Diderik van der Meer. Pieter Muys van Holy, die volgt. *Sophia Muys van Holy*; *Alida Muys van Holy*, die trouwde met Pieter van Bevere, zone van Willem van Bevere, en van Maria van Brakel. Hy was burgermeester van Dordrecht, gecommitteerde ter dagvaardt te Brussel den 29 Maart des jaars 1552, en stierf in den jare 1554, zy in den jare 1538. *Cornelia Muys van Holy*, getrouwt met Willem Welhonk, Melchiors zone, en gestorven in den jare 1543. *Maria Muys van Holy*, die trouwde met Tielman Oem, burgermeester te Schiedam, zone van Daniel Oem, en van Geertruid Haaks, Kornelis dochter. Hy stierf den 6 April des jaars 1588, oud 80 jaren, zy den 11 January des jaars 1585, en lieten na eene dochter, met name *Maria*, getrouwt met Pieter van der Burg.

PIETER MUYS VAN HOLY, zoon van Jakob Muys van Holy en van Catharina van der Putten, was geboren den 10 February des jaars 1500, en verscheide malen schepen te Dordrecht. Hy trouwde den 6 February des jaars 1536 met Ermgard van Alblas, dochter van Jan van Alblas, heere van der Myl, Dubbeldam, S. Anthonypolder, en van Maria de Jeude. Hare oudste zuster, Cornelia van Alblas, was getrouwt met Arend, Kornelis zoon, dien zy ten huwelyk bragt de heerlykheit van der Myl, van welke de heeren van der Myl, van welke hier na zal gesproken worden, zyn afgekomen. Pieter Muys van Holy voornoemd stierf in den jare 1569, en zyne huisvrouw in den jare 1576, nalatende *Anthony Muys van Holy*, jong overleden. *Jakob Muys van Holy*, jong overleden. *Jakob Muys van Holy*, die in de verandering en herstelling van kerk en den Staat den 1 Augusty des jaars 1572 by den koning van Spanje verklaart wierdt kapitein van de oproerigen, alzo binnen Dordrecht bevolen was alle kelken, ciboriën, en alles wat tot de kerken en kapellen behoorde, in zyne handen te brengen. Hy wierdt den 29 October des zelven jaars schout, en den 8 July des jaars 1577 burgermeester van Dordrecht, wierdt naderhandt baljuw van Zuid-Hollandt, en wederom schout van Dordrecht; was in den jare 1574 ontfanger generaal van Hollandt, thesaurier van oorlog, en gecommitteerde ter finantie. Hy trouwde met Elizabeth van der Linde, dochter van Hugo, heere van der Linde en Woude, en van Cornelia Mol, stierf den 7 September des jaars 1592, oud 70 jaren, nalatende I. *Hugo Muys van Holy*. II. *Arend Muys van Holy*, na het overlyden van zynen vader by voorraadt schout in den jare 1592, baljuw van Zuid-Hollandt, en naderhandt burgermeester van Dordrecht, zonder oir overleden. III. *Cornelia Muys van Holy*, die trouwde met Wynand Rutgers. IV. *Maria Muys van Holy*, getrouwt met Frederik van der Heide. V. *Margareta Muys van Holy*, getrouwt met Pompejus de Rovere, heere van Hardinxveldt, schout van Dordrecht, en baljuw van Zuid-Hollandt. Hugo Muys van Holy, voornoemd, ridder, heer van Woude, Ketel en Spalandt, was schout en burgermeester van Dordrecht, baljuw en dykgraaf van Stryen, gecommitteerde in alle hoge collegiën van Staat. Hy was eerst getrouwt met Philippote Casimbroot, Leonards dochter, die Raadsheer was in den hove van Hollandt, daar na met Cathalina Rataller, jongste dochter van Georg Rataller, president van den hove van Utrecht, en van Margareta van Loo, uit Vrieslandt. Hy stierf in den jare 1626, en wierdt begraven met zyne voornoemde huisvrouwe Cathalina Rataller te Dordrecht in 't hoge koor, alwaar op zyn zark staan de volgende kwartieren en grafschrift:

HOLY.	RATALLER.
PUTTEN.	AUSBACH.
ALBLAS.	SONK.
JEUDE.	BEUKELAAR.
LINDE.	LOO.
TURPINE.	KRANENBURG.
MOL.	HEEMSKERK.
AMERONGE.	DIEMEN.

Hier onder rust Heer HUGO MUYS VAN HOLY, *Ridder, Heer van de Ketel, en in Spalandt met zyne compagnie voor Bommel leggende beroepen tot het schoutsampt binnen dezer stede; kort daar na vereert met het baljuwampt van Stryen, en sedert Gedeputeerde in de eerste Collegien van deze Republyk; ten laatsten, na dat hy het Burgermeesterampt alhier hadt bedient, den* XXVIII *May des jaars* MDCXXVI *dezer wereldt overleden.*

Ende

Vrouwe CATHALINA RATALLER, *zyne geëchte huisvrouwe, jongste dochter van den Heere Meester* GEORG RATALLER, *president van den hove van Utrecht*, enz. *Nata* XXIX *April* MDLXVIII. *denata* II *September* MDCXXVIII.

Zyne eerste vrouw stierf zonder kinderen. Hy wan by de twede I. *Jakob Muys van Holy*, ridder baronet, heer van de Ketel, Woude, en in Spalandt. De zelve was getrouwt met Martina Joachims, dochter van Albert Joachims, heere van Oosteinde, in Oedekenskerke en Vinninge, ambassadeur van den Staat in Engelandt, gestorven zonder oir. II. *Margareta Muys van Holy*, ongetrouwt overleden. III. *Philippote Muys van Holy*, na het overlyden van haren broeder vrouw van de Ketel, Woude en in Spalandt, getrouwt met Jakob de Braauw, ridder en burgermeester der stadt Rotterdam, by welken zy hadt 1. *Jakob de Braauw*, heer van de Ketel, burgermeester der stadt Rotterdam. 2. *Hugo de Braauw*, serjeant-majoor ten dienste dezer landen. *Maria Muys van Holy*, getrouwt met Guilain de Zegers van Ydegem, ridder, heer van Wassenhove, Bergambacht, en Amors, zoon van Jan de Zegers van Ydegem, schildknaap, heer van Wassenhoven en Amors, en van Margareta van Wyngaarden. Hy was Raadt van zyne keizerlyke Majesteit; legt begraven te Ydegem, en liet na I. *Anthony de Zegers* van Ydegem van Wassenhove, die trouwde met Maria Dormale, en naliet (1) *Guilain de Zegers* van Ydegem van Wassenhove, ritmeester, ongetrouwt gestorven. (2) *Jan de Zegers* van Ydegem van Wassenhove, getrouwt eerst met Anna van Wassenhove, zyn ooms dochter, en daar na met Elizabeth Copier van Kalslagen, met kinderen. II *Guilain de Zegers* van Ydegem van Wassenhove, getrouwt met N. van der Laan, by welken zy twee zonen en eene dochter wan, welke laatste trouwde met haar ooms zoon. *Jan Muys van Holy*, jong overleden. *Cornelia Muys van Holy*, die trouwde met Arend Storm, Martens zoon. *Jan Muys van Holy*, jong overleden. *Jan Muys van Holy*, geschoten in den jare 1573 in het beleg van Haarlem, te Leiden overleden, en in de St. Pieterskerk begraven. Anthony Muys van Holy, die volgt. *Catharina Muys van Holy*, zonder oir overleden. *Hillegond Muys van Holy*. *Willem Muys van Holy*. *Lamberth Muys van Holy*. *Herman Muys van Holy*. *Adriana Muys van Holy*. *Maria Muys van Holy*, geboren in den jare 1557, zynde maar twaalf weken gedragen, leefde maar een kwartier uurs.

ANTHONY MUYS VAN HOLY, zoon van Pieter Muys van Holy, en van Ermgard van Alblas, stierf in den jare 1577. Hy was getrouwt met Maria van Slingelandt, en liet na Simon Muys van Holy, die volgt. *Geertruid Muys van Holy*, die trouwde met Dirk van Mussenberg, Jans zoon.

SIMON MUYS VAN HOLY, zoon van Anthony Muys van Holy, en van Maria van Slingelandt, trouwde eerst met Maria van Rhyn, ten twede male met Johanna van Kortenhoef, en liet na by de eerste vrouwe *Anthony Muys van Holy*, zonder oir overleden. *Ermgard* en *Cornelia Muys van Holy*.

By de twede vrouwe verwekte hy Arend Muys van Holy, die volgt. *Jan Muys van Holy*, kapitein luitenant en kommandeur van prins Frederik Henrik, ongetrouwt gestorven.

AREND MUYS VAN HOLY, Simons zoon, tot verscheide malen burgermeester van Dordrecht, mitsgaders Raadt en rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, trouwde eerst met Izabelle van Carpentier, Pieters dochter; ten twede male met Maria de Witt, Jans dochter, en wan *Simon Muys van Holy*, en *Maria van Holy*, jong gestorven.

Het wapen van dit geslacht is een veldt van zilver, beladen met een kanton, en zeven maarlen, zonder snebben en poten, alle van keel, zynde het wapen van Heemstede, alleen met verandering van koleuren, en is aan die van dit geslacht al in den jare 1585 gegeven de akte aangaande de vryheit van de jagt.

MUZEN. Zie MUSEN.

MUZON, MUSSON, eene kleine stadt van weinig aanzien, echter de hoofdstadt van een graafschap van dien naam, gelegen zeven mylen van Javarin, naar 't Westen. Eenige landbeschryvers nemen deze stadt voor 't oude *Motenum*, gelegen in hoog-Pannonië, daar anderen *Pruck*, en anderen *Leyte* in Oostenryk voor nemen. *Maty Dict.*

MUZON (HET GRAAFSCHAP) is een klein landschap in Hungarië, tusschen het graafschap Sopron, Oostenryk en den Donauw. Muzon, Altenburg en Newlidler zyn daar de voornaamste plaatsen van. *Maty Dict.*

MUZYK. Zie MUSICA.

MYA, eene stadt van den halven stamme van Manasse, over de Jordaan. De inwoonders daar van waren wakkere mannen. Onder de Israëliten aan deze zyde van de Jordaan ontstondt een hevige twist om deze stadt met de Philistynen. Jozephus spreekt daar van in zyne *Oudheden XX B. 1 Kap.*

MYCALE, eene kaap, ſtadt en berg, van een zelve landſchap en naam, gelegen in klein-Aſië, tegen over het eilandt Samos, en 't welk door *Stephanus de Urbibus* geplaatſt wordt in Karië. Herodotus I *boek*, Pauſanias, en Strabo XIV *boek* ſtellen het in Iönië. Plutarchus ſpreekt 'er van in 't leven van Camillus. *Lubin Tabl. Geogr. ſur les vies de Plutarch.*

MYCATA, de naam van eene beruchte tovereſſe, waar van Ovidius ſpreekt *Metam. l.* XII.

MYCERINUS, koning van Egypten, zoon van Chepheres, wierdt by zyne onderzaten als een rechtvaardig vorſt bemind en geëert. Hy regeerde 789 jaren voor de komſte van den Heilandt. *Herodotus lib.* II.

MYCONE, een eilandt van den Archipel, in Europa, wordt van 't eilandt Delos door eene tuſſchenzee van drie mylen, en niet vyftien, gelyk Ferrarius in zyn Geographiſch Woordenboek ſtelt, afgeſcheiden. Tuſſchen Mycone en Delos vindt men een zandplaat, die de Franken noemen *Dragonera*, en de Grieken *Tragoniſi*, als of zy zeiden het Koeien-eilandt. Mycone heeft omtrent dertig mylen in zynen omtrek, en gene ſterkten, waarom de Turken, uit vreze voor de Chriſten zeerovers, daar niet durven wonen: echter komen daar jaarlykſch de galeien van den Groten Heer de Caraſch of ſchatting invorderen. De bewoners daar van gaan 't getal van 2000 niet te boven, en men ziet 'er wel vier vrouwen tegen een manſperſoon, om dat de meeſte van deze eilanders zeevaarders of rovers zyn. Men vindt 'er omtrent 30 Griekſche en eene Latynſche kerk. De kommandant van de ſtadt was in den jare 1675 een Griek van Conſtantinopel. *Spon Reize naar Italië.*

MYDORGUS, (CLAUDIUS) een geleerd wiskunſtenaar van Parys, gaf in de gemelde ſtadt in den jare 1648 vier boeken uit, onder den tytel van: *Sections Coniques.* Hy hadt ook in den jare 1641 in het licht gegeven: *Prodromus Catroptica & Dioptrica. Konig Bibl.*

MYDRECHT, gelegen in het Nederkwartier van het ſticht van Utrecht, onder een treffelyk dorp van dien zelven naam, is den 28 October des jaars 1536 op eene plegtige wyze door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht voor eene riddermatige hofſtadt erkent. Eertyds was dit het huis van den prooſt der kerke van St. Jan te Utrecht, in wiens wereldlyk gerecht het ook gelegen is: doch eindelyk heeft Jan Adolph, graaf van Solms, prooſt van S. Jan, met toeſtemminge der Kapittelheeren dezer kerke, dat huis, met vyf morgen en 270 roeden lands, verkocht aan *Nicolaas van Berck*, deken van de zelve kerke, met voorwaarde, dat hy en zyne nakomelingen het zelve van den prooſt in der tydt te leen zouden houden, gelyk hy ook daar mede beleent is den 5 December des jaars 1635, na wiens doodt hem in de belening opgevolgt is zyn oudſte zoon *Jakob van Berck* den 10 May des jaars 1662. Door zyne doodt is de belening op Izabelle Utenbogaardt, weduwe van Herman Schade, dochter van zyne zuſter Chriſtina van Berck, gekomen den 2 January des jaars 1680, die het ten zelven dage heeft opgedragen ten behoeve van Henrik Adriaan van Reede tot Drakeſtein. Na zyne doodt is Reinaud Gerard van Tuil van Serooskerken, heer van Zuilen, als des zelfs erfgenaam onder beneficie van inventaris beleent den 27 April des jaars 1700, op welken zelven tydt hy de leenweer wederom opgedragen heeft ten behoeve van *Everard Booth*, door wiens afſterven zyn kleinzoon *Gerlach Frederik van der Kapelle* daar mede beleent is den 18 October des jaars 1715.

Wegens deze ridderhofſtadt is in het lidt der Heeren Edelen beſchreven geweeſt *Henrik Adriaan van Reede* tot Drakenſtein den 6 January des jaars 1680, die in den jare 1692 overleden is.

MYERDMAN (STEPHANUS) was van afkomſt een Brabander, doch om de vervolginge naar Engelandt gevlucht zynde, wierdt hy te Londen een boekdrukker, alwaar hy onder anderen in den jare 1552 drukte het boek van den Poolſchen baron à Lasco van de Sakramenten in 't Latyn, alzo à Lasco dat pas in Engelandt en van koning Eduard den VI opperopziender van de kerke der vremdelingen gemaakt was. Daar na vluchtte Myerdman, om de vervolging van Maria, met à Lasco, Micronius en Utenhoven, in den jare 1553 uit Engelandt, en hadt met hen de zelve gevallen. Den 26 Maart des jaars 1554 kwam hy met de andere gevluchten te Embden, alwaar hy in den ſchoot van die moederkerke zich nederzette, en op aanpryzinge van den baron à Lasco het burgerrecht verkreeg. Aldus burger en boekdrukker te Embden zynde, heeft hy aldaar den eerſten Nederlandſchen Gereformeerden Bybel met Jan Geylliard, of Galliard, gedrukt in den jare 1556. Daar na drukte hy den Bybel weder in den jare 1558; gelyk dan in eene Voorreden van den Bybel van Bieskens, by Lokhorſt gedrukt in den jare 1611, ſtaat: „ Gevolgt naar 't Hoogduitſch van Michiël Lotters te Magdeburg „ 1554. eerſt overgezet by Stefen Myerdman te Embden 1558.

MYEROP, (VAN) voor dezen een voornaam Nederlandſch geſlacht, maar al van overlang uitgeſtorven.

OTTHO VAN MYEROP, uit den huize der baanderheeren van Kuik, was de zoon van Ottho van Kuik, gezegt van Myerop, wiens broeder was Raſo van Myerop, beide zonen van Jan van Myerop, ridder, die een zoon was van Jan van Kuik, ridder, heer van Myerop, getrouwt met Maria Berlaar, welke na de doodt van Ottho, heer van Kuik en de Grave, zyn broeder, heer van Kuik geworden is, en overleden in den jare 1354, als blykt uit de archiven en oude regiſters van contrakten der ſtadt Bruſſel. Hy leefde in den jare 1420, en liet na Arnoud van Myerop, die volgt, en Kornelis van Myerop, volgt daar na.

ARNOUD VAN MYEROP, ſchildknaap, zoon van Ottho van Myerop, leefde omtrent den jare 1460, en wan

KORNELIS VAN MYEROP, die trouwde met Johanna van Muizen, dochter van Jan, ridder, heer van Muizen, en van Elizabeth van Ringelberg, te Mechelen, nalatende Joachim van Myerop, die volgt, en *Chriſtoffel van Myerop.*

JOACHIM VAN MYEROP, zoon van Kornelis van Myerop, en van Johanna van Muizen, trouwde met Maria van Schouten, zuſter van Willem van Schouten, rekenmeeſter van Hollandt, en wan Kornelis van Myerop, die volgt. *Vincent van Myerop*, geſtorven in den jare 1558, en begraven in 's Gravenhage in de grote kerk, daar zyn wapen en vier kwartieren op uitgehouwen ſtaan.

KORNELIS VAN KUIK VAN MYEROP, zoon van Joachim van Myerop, en van Maria Schouten, heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Kalſlagen, Kulſtaart, Uitenbuyrt, 's Grevelsrecht, en in Alblaſſerdam, ontfanger generaal van Hollandt, hoogheemraadt van Delfslandt, trouwde den 18 October des jaars 1561 met Elizabeth van Alkemade, dochter van Dirk van Alkemade, heere van Leeuweſtein. Zy ſtierf in den jare 1604, hy in den jare 1608, en heeft te Workum in de kerk een glas gegeven met zyn wapen en vier kwartieren. Zy lieten zamen na Hugo van Kuik van Myerop, die volgt. *Vincent van Kuik van Myerop*, jong geſtorven in den jare 1565, en begraven te Ryswyk in 't koor, onder een zarkie, daar een kindeke met het wapen van Myerop en Alkemade op uitgebouwen ſtaat. *Maria van Kuik van Myerop*, getrouwt eerſt met Pieter van Roon, ruwaardt en baljuw van Putten en Geervliet, ten twede male met N. van Beringen, kapitein. *Joachim van Kuik van Myerop*, heer van 's Grevelsrecht en in Alblaſſerdam, ontfanger generaal van Hollandt, getrouwt met Anna Benning, by welke hy wan I. *Jan van Kuik van Myerop*, die trouwde met Maria de Vlaming van Oudshoorn, dochter van Diderik de Vlaming van Oudshoorn, heer van Oudshoorn, Gnephoek en in Heemſtede, by welke hy verwekte twee dochters, als (1) *Anna van Kuik van Myerop*, die trouwde met George le Vaſſeur Congnies, marquis van Thouars; (2). *Amaranta van Kuik van Myerop*, welke trouwde met Louis Gaſpe le Vaſſeur Congnies, marquis van Ardenné. II. *Elizabeth van Kuik van Myerop*, getrouwt met Jan van Mommorenci, marquis van Villeroi. III. *Anna van Kuik van Myerop*, getrouwt met Philippe Nicolas d'Aumale, marquis van Haucourt, heer van Villert, Outreau, Mondetour, Gennes en Marchée. IV. *Dirk van Kuik van Myerop*, geſtorven zonder oir. V. *Sophia van Kuik van Myerop*, mede zonder kinderen geſtorven. VI. *Kornelis van Kuik van Myerop*, kapitein en kommandeur te Rees, die trouwde met N. van Ledenberg, vrouwe van Willige-Langerak, en wan *Joachim van Kuik van Myerop*, jong geſtorven.

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, heer van Kalſlagen en Swieten, zoon van Kornelis van Kuik van Myerop, en van Elizabeth van Alkemade, trouwde eerſt met Heſter van Oudshoorn, Pieters dochter, vrouwe van Sonneveldt, en ten twede male met Alida van der Sloot, dochter van Henrik van der Sloot, en van Rudolpha van Dongen. Hy teelde by de eerſte Pieter van Kuik van Myerop, die volgt. *Cornelia van Kuik van Myerop*, die trouwde met Karel van Bernagie, heere van Dierendonk, ridder, kolonel te paardt. *Elizabeth van Kuik van Myerop*, religieuze van S. Clara te Bruſſel. *Maria van Kuik van Myerop*, zonder oir geſtorven. *Kornelis*, *Willem* en *Joachim van Kuik van Myerop*, mede zonder oir geſtorven.

By de twede vrouwe hadt hy *Ottho van Kuik van Myerop*, die trouwde met Agatha van Alkemade, Jans dochter, heere van oud-Alkemade, en van Chriſtina van Arkel. Hy wan *Hugo* en *Floris van Kuik van Myerop*, beide van de orde der Karmeliten; *Sybrand Joſeph van Kuik van Myerop*, te Delft overleden; *Elizabeth Franciſca van Kuik van Myerop*; en *Maria Chriſtina van Kuik van Myerop*. *Maria van Kuik van Myerop*, zonder oir overleden.

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, heer van Kalſlagen en Sonneveldt, zoon van Hugo van Kuik van Myerop, en van Heſter van Oudshoorn, trouwde eerſt met Catharina Lievens, daar na met Maria Taye, Engelbrechts dochter, ridder, baron van Wemmel. Hy teelde by de eerſte vrouwe *Hugo van Kuik van Myerop*, die nagelaten heeft *Henrik* en *Maria van Kuik van Myerop*. *Frederik van Kuik van Myerop*, heer van Kalſlagen, die trouwde met Izabelle Maria Dimmer, Willems dochter. *Kornelis van Kuik van Myerop*, heer van Sonneveldt, kapitein, die trouwde met Johanna Reinera op den Berge, en wan *Margareta van Kuik van Myerop*. *Heſter van Kuik van Myerop*; en *Anna van Kuik van Myerop*, annunciate te Wyk.

By de twede vrouwe: *Dirk van Kuik van Myerop*, die trouwde met Maria Oda van den Steen, en wan 1. *Pieter van Kuik van Myerop*; 2. *Godefroi van Kuik van Myerop*, en 3. *Jan van Kuik van Myerop*. *Henrik van Kuik van Myerop*. *Pieter van Kuik van Myerop*, kapitein, ſtierf zonder oir. *Maria Anna van Kuik van Myerop*, die eerſt trouwde met Abraham van Hoogbroek, heere van Aſperen en Axel, theſaurier der ſtadt Gent; ten twede male met Don Franciſco de Salcedo, kolonel van een regiment dragonders in Spaanſchen dienſt.

KORNELIS VAN MYEROP, twede zoon van Ottho van Myerop voornoemd, trouwde met N. van Boſchhuizen. Hy ſtierf in den jare 1484, en hadt verwekt

Mr. VINCENT VAN MYEROP, ridder, bygenaamt de *Grote Vincent*, heer van de Ketel, Spalandt, Caban, Spierinxhoek, Dortsmonde, en in Ruiven, en wierdt in den jare 1515 rekenmeeſter, en in den jare 1518 eerſte rekenmeeſter van Hollandt, daar na theſaurier generaal over alle de Nederlanden. Hy trouwde met Maria Ruiſch, vrouwe van Cabau. Hy ſtierf in den ja-

jare 1550, oud 81 jaren, en is begraven by de Augustynen te Brussel, nalatende Heyman van Myerop, die volgt. *Kornelis van Myerop*, heer van de Ketel en Spalandt, Raadt in den hove van Hollandt, daar na Domproost van Utrecht, gestorven in den jare 1572, en begraven in den Dom onder een zark, overdekt met koper, alwaar zyn afbeeldsel en wapen gesneden staan. Mr. *Jakob van Myerop*, heer van Cabau in den jare 1551, van de Ketel en Spalandt in den jare 1573, en in Ruiven, Raadt in den hove van Vlaanderen te Gent, stierf zonder oir in den jare 1593, oud 93 jaren. *Ottho van Myerop*, religieus in 't klooster der Minderbroeders te Brussel. *Margareta van Myerop*, die trouwde met Mr. Vincent Dammas, zoon van Drogendyk, rekenmeester van Hollandt, en gestorven den 28 Augusty des jaars 1554. *Eva van Myerop*, getrouwt in den jare 1515 met Mr. Adriaan Stalpart van der Wiel, heer van Rosenburg en Ruiven, rekenmeester van Hollandt, en rentmeester generaal van Kennemerlandt, gestorven in den jare 1557. *Catharina van Myerop*, die trouwde met Pieter Bol, rekenmeester van Hollandt. *Martha van Myerop*, getrouwt met Witte, Jakobs zoon de Witte, burgermeester te Zirikzee. *Magdalena van Myerop*, die trouwde met Jan van Haamstede, wiens dochter Peternella trouwde met Anthony van Gindertaal, te Brussel.

Mr. Heyman van Myerop, gezegt van de Ketel, zoon van Vincent van Myerop en van Maria Ruisch, heer van de Ketel en Spalandt in den jare 1550, rekenmeester van Hollandt, trouwde met Johanna Vranken, Jans dochter, burgermeester te Dordrecht. Hy stierf in den jare 1560, hebbende twee zonen gewonnen, als I. *Sebastiaan van Myerop*, gezegt van de Ketel, heer van de Ketel en Spalandt, in den jare 1560, die stierf zonder wettige kinderen in den jare 1567. II. *Jan van Myerop*, gezegt van de Ketel, naar zyn broeder, heer van de Ketel en Spalandt in den jare 1567, zonder oir overleden in den jare 1570.

Het wapen van Kuik zyn twee rode fascen op een goud veldt, rondom bezet met acht rode meerlen, en die van Myerop, als jonger zonen, voeren de fascen azuur, en de meerlen zwart, op een goud veldt. *S. van Leeuwen Batavia illustrata.*

MYGDONIE. Zie MIGDONIE.

MYGDONIUS, een vloedt, die de muren van Nisibis in 't oude Mesopotamië, tegenwoordig Nisibis en Diarbek genaamt, bespoelt, en zich in den Tigris werpt.

MYGDONIUS. Zie MIGDONIUS.

MYJAGRUS, de naam van een Heidenschen godt, wiens voornaamste deugdt daar in bestondt, dat hy de vliegen wegjoeg, die de Grieken noemden μυῖαι. Men offerde hem in Arkadië; ook hadt men te Rome op de beestemarkt een plaats, daar nooit vliegen waren, en de Romeinen waren zo bygelovig, dat zy waanden, dat zulks daarom geschiedde, om dat Hercules daar ter plaatse de hulp van den godt Myjagrus tegen de vliegen eertyds hadt aangeroepen, en dat deze godt sedert altoos om zynent wille de vliegen van daar hieldt. Dit heeft den grondt gelegt waarom zy dezen godt Myjagrus aanbaden, vermits het ongemak van dit gedierte in warme landen zo onverdraaglyk is, dat men meende, dat niemandt dan een zekere godheit de menschen daar van kon verlossen. Dit is het gevoelen van Solinus, of liever zyne bespotting wegens hunne bygelovigheit. S. Gregorius van Nazianze in zyne eerste Redenvoering tegen Juliaan maakt gewag van een anderen godt der vliegen, een godt van Accaron, dien ook toegeschreven wierdt de vliegen te kunnen verjagen. Zie ACCARON. Hy noemt hem *Myia*, eene vlieg, om dat de Accaroniten, volkeren van Judea, daar van een afgodt hadden, dien zy onder den naam van *Beëlzebub*, dat is, *godt der vliegen*, eerbiedt bewezen. *Cartari Imag. des Dieux. Plinius lib.* X. *c.* 28. *J. Seldenus de Diis Syris. Cl. Salmasius in Solinum.*

MYL, of MYLE, (van der) een voornaam Hollandsch geslacht. Arend van der Myl, Kornelis zoon, was verscheide malen burgermeester van Dordrecht van den jare 1541 af tot den jare 1572 toe. Hy trouwde met Cornelia van Alblas, dochter van Jan van Alblas, ambachtsheer van der Myl, Dubbeldam en S. Anthonypolder, burgermeester van Dordrecht, en van Maria de Jode, Adriaans dochter. Zy stierf den 3 July des jaars 1564, hy in den jare 1580, oud 97 jaren, en lieten na *Maria van der Myl*, die trouwde met Albert van Loo, heer van Hodenpyl, commis van 's konings finantiën te Brussel, en naliet (1) *Albert van Loo*; (2) *Catharina van Loo*; (3) *Kornelis van Loo*; (4) *Gerrit van Loo*; (5) *Willem van Loo*; (6) *Maria van Loo*; (7) *Arend van Loo*; (8) *Hillegonda van Loo*; (9) *Margareta van Loo*; (10) *Cornelia van Loo*, en (11) *Damas van Loo*. *Kornelis van der Myl*, ambachtsheer van der Myle, Dubbeldam en S. Anthonypolder, en in den jare 1568 kastelein, baljuw en schout te Gouda, stierf in den jare 1605 te Leiden, zonder kinderen, zynde eerst getrouwt geweest met Catharina Hoppers, dochter van Joachim Hoppers, Raadt van de Nederlanden in Spanje, daar na met Adriana van der Does, dochter van Jakob van der Does, Raadt van den prinsse van Oranje, en gouverneur van Leiden, en van Clara van Adrichum, Pieters dochter. Adriaan van der Myl, die volgt. *Jan van der Myl*, ambachtsheer van Dubbeldam, Bleskensgraaf, Kyfhoek, en na zyns broeders doodt ambachtsheer van der Myle, S. Anthonypolder, schepen te Dordrecht in den jare 1582. Hy was getrouwt eerst met Agatha van der Burg, dochter van Anthony van der Burg, bezitter van het huis te Adrichum, en burgermeester van Zirikzee, en van Cornelia Schiltmans; en deze overleden zynde trouwde hy voor de de twede maal met Christina van Blyenburg, dochter van Heiman van Blyenburg, heer van Dortsmond, en van Cornelia van Drogendyk, Vincents dochter. Zy stierf in den jare 1601, hy te Antwerpen in den jare 1609, nalatende uit het eerste bedde I. *Elizabeth van der Myl*, ambachtsvrouw van Kyfhoek, die eerst trouwde met Jakob de Witte, baljuw van Ter Goes, zone van Jakob de Witte en van Jacomina Weitsen, welke stierf in den jare 1613, nalatende *Wilhelma Agatha de Witte*, overleden den 16 January des jaars 1676, en naderhandt met Jakob van Landskroon, welke stierf in den jare 1627 zonder oir. II. *Kornelis van der Myl*, ongetrouwt gestorven in den jare 1612. III. *Arend van der Myl*, ongetrouwt gestorven in den jare 1606. IV. *Wilhelma van der Myl*, getrouwt met Jan Ruigrok, maar gestorven zonder oir in den jare 1610. Uit het twede bedde (1) *Arend van der Myl*, gestorven in den den jare 1607, zonder getrouwt te zyn geweest; (2) *Heyman van der Myl*, ambachtsheer van der Myle, en S. Anthonypolder, het welk hy, ongetrouwt overlydende, legateerde aan Kornelis van der Myl, zynen neve. (3) *Cornelia van der Myl*, gestorven in den jare 1603.

Adriaan van der Myl, zoon van Arend van der Myl en van Cornelia van Alblas, was ambachtsheer van Bleskensgraaf en Dubbeldam, en trouwde met Magdalena van Egmondt van der Nyenburg, dochter van Kornelis van Egmondt van der Nyenburg, Raadt in den hove van Hollandt, en van Maria van Zwanenburg. Hy stierf den 16 July des jaars 1590, oud 52 jaren en 6 maanden. Hy was een geleerd man in de Rechten en in zaken van staat, wierdt in den jare 1563 Raadt van het hof van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt. Hy vertrok in den 1568, met toestemminge van den koning van Spanje, onder voorwendsel van zyne gezondheit (maar uit vreze van de strenge regering des hertogs van Alba, blyvende niettemin by expresse commissie Raadt extraordinair) naar Italië, zich tot het einde van den jare 1572 onthoudende te Venetië en Padua. In den beginne van den jare 1573 bezocht hebbende den doorluchtigsten keurvorst Frederik, Paltsgrave, enz. wierdt hy van den zelven zeer ernstelyk vermaant om naar zyn vaderlandt weder te keren, en het zelve, als mede den prinsse van Oranje, met raadt en daadt by te staan. Hy reisde daar op derwaarts, en wierdt terstondt Raadt van de Staten van Hollandt gemaakt. In den jare 1575 wierdt hy nevens anderen gecommitteert op de vredehandeling te Breda, in den jare 1576 op de vredehandeling te Gent, in den jare 1578 op de satisfactie van Amsterdam, en in den jare 1579 van wegens die van Hollandt alleen op de vredehandeling te Keulen. Hy is daar na gecommitteert in den landRaadt, en daar voor en naar ook in de vergadering der Staten van Hollandt, en der Staten Generaal te Antwerpen; vervolgens ook in den jare 1582 in den Raadt van State, nevens den hertog van Anjou, in Brabandt. In den jare 1583 was hy president van den hove van Hollandt, en wierdt terstondt na de aflyvigheit van den prinsse van Oranje ook Raadt van prins Maurits van Nassau: en niettegenstaande hy president was van 't hof van Hollandt, wierdt hy gemaakt Raadt van de regering, als mede Raadt van State over de Vereenigde Nederlanden, zynde dus in alle gewigte landzaken gebruikt. Hy was een man zeer yverig in den Godsdienst, en een beminnaar van de geleerdheit en gerechtigheit. De vermaarde Justus Lipsius, die ten tyde van zyn overlyden in zeer grote achting in Hollandt, en hoogleeraar in de hogeschole te Leiden was, maakte het volgende grafschrift op hem:

Hic situs est
Vir nobilis & clariss.
Hadrianus Mylius, Arnoldi F. Dordracenus,
Juris scientiâ & titulo eximius:
Variâ prudentiâ præditus, & ad varias
Dignitates erectus,
Iisque cum sua laude & bono publico functus:
Consiliarius in curia Bataviæ, & in ea
Denique Præses:
Vigilans, incorruptus, & verus
Justitiæ Antistes:
Qui omni vitâ laudabitur actâ subitò
Obiit XVI. *Jul. Ann. Chr.* MDXC.
Vixit ann. LII.
Lector & Patria
Dolete.

Dat is: „ Hier legt begraven de edele en zeer vermaarde *Adriaan van der Myl, Arendszoon*, geboren te Dordrecht, uitmuntende in de wetenschap der Rechten, begaaft met menigerlei voorzichtigheit, en tot verscheide eer-en staatsampten beroepen, hebbende de zelve met lof en tot welzyn van het gemeen bekleed; zynde geweest Raadsheer van het hof van Hollandt, en eindelyk president in 't zelve; een wakker, onverzettelyk en oprecht voorstander van de gerechtigheit; die, zyn gehele leven loffelyk doorgebragt hebbende, schielyk is gestorven den 16 July in 't jaar van Christus geboorte 1590. Hy heeft geleeft 52 jaren en 6 maanden. Gy, Lezer en Vaderlandt, betreurt hem".

Zyne huisvrouw, Magdalena van der Nyenburg voornoemd, stierf in den jare 1593, en zy lieten zamen na Kornelis van der Myl, die volgt; *Kornelia van der Myl*, die trouwde in den jare 1603 met Daniel van Hartaing, heere van Marquette, kolonel en luitenant generaal van de ruitery, beschreven in de Ridderschap van Hollandt in den jare 1617, en naliet 1. *Willem van Hartaing*, heer van Marquette; en 2. *Adriaan van Hartaing* van Marquette.

Kor-

KORNELIS VAN DER MYL, zoon van Adriaan van der Myl en van Magdalena van Egmondt van der Nyenburg, heer van der Myl, Dubbeldam, Baccum, Alblas, Bleskensgraaf en S. Anthonypolder, was Raadt van prins Maurits van Oranje, gezant van de algemene Staten aan Henrik den IV, koning van Vrankryk, en aan de republyk van Venetië in den jare 1610, curator van de akademie te Leiden, en beschreven onder de Edelen en Ridderschap van Hollandt. Hy was getrouwt met Maria van Oldenbarneveldt, dochter van Johan van Oldenbarneveldt, ridder, heer van den Tempel, Rodenrys, advokaat van den lande van Hollandt, by welke hy wan Adriaan van der Myl, die volgt; *Jan van der Myl*; *Magdalena van der Myl*, getrouwt met Charles de Loges, kapitein van de garde van Hollandt; en *Geertruid van der Myl*.

ADRIAAN VAN DER MYL, zoon van Kornelis van der Myl en van Maria van Oldenbarneveldt, heere van der Myl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf en S. Anthonypolder, kolonel, gouverneur van de Willemstadt, hoogheemraadt van Delfslandt, beschreven onder de Ridderschap en Edelen van Hollandt. Hy trouwde eerst met Agatha van Raaphorst, vrouwe van Raaphorst, en naderhandt met Peternella van Wassenaar van Duivenvoorde, dochter van Jan van Wassenaar, heer van Duivenvoorde, en lieten na van het eerste bedde *Kornelia van der Myl*, vrouwe van Raaphorst, die trouwde den 12 January des jaars 1656 met Philips Jakob van den Boetselaar, baron van Asperen, en wan *Philips Jakob van den Boetselaar*.

Van het twede bedde: *Kornelis van der Myl*, ongetrouwt gestorven; *Jan van der Myl*, mede ongetrouwt gestorven; *Clara Elizabeth van der Myl*, getrouwt den 9 Maart des 1676 met Frederik van Reede van Renswoude, heer van de Lier, zone van Jan van Reede, heere van Renswoude, Woudenberg, in zyn leven president van de Staten des lands van Utrecht. Hy wierdt beschreven onder de Edelen en Ridderschap van Hollandt sedert den 21 November des jaars 1674. *Maria*; en *Anna Magdalena van der Myl*.

Het wapen van van der Myl is een springende eenhoorn van sabel, op een veldt van goudt. *S. van Leeuwen Batavia illustr.*

MYLES, zoon van Lelex, de alleroudste koning van Laconië, was de opvolger van zynen vader, en liet het ryk aan zynen zone Eurotas na 1516 jaren voor de komste van Christus.

MYLITTA, een naam, dien de Babyloniërs of Assyriërs aan Venus gaven. *Miliatha* betekent in 't Syrisch een die kinderen baart, of teelt, 't welk met die godinne niet kwalyk overeenkomt. De Assyrische vrouwen waren eens in het jaar verplicht naar den tempel van deze godinne te gaan, en hunne ligchamen ten gebruik van de vremdelingen over te geven, die hen daar voor eenig geldt in den schoot moesten werpen. *Herodot. l.* I. *Strabo l.* XVI. *Selden. de Diis Syris.*

MYNDE, eene zeestadt in Karië, daar eertyds een bisschoplyke setel was, onderhorig aan Staurople, tegenwoordig S. Croce. Zy legt tusschen Bargylië en Halicarnassus. Men noemt haar tegenwoordig *Mentesa*, en zy is de hoofdstadt van die provincie, alwaar de stedehouder zyn verblyf houdt.

MYNDEN, eene ambachtsheerlykheit, gelegen tusschen Utrecht en Amsteldam, over het dorp Loenen. *Arend van Amstel*, broeder van Gysbrecht van Amstel (die om de zamenzwering tegen graaf Floris, nevens andere medeschuldigen, het landt heeft moeten ruimen) was de eenigste van dit edele geslacht, die bekend gebleven is, en kinderen nagelaten heeft. Hy won by de dochter des heeren van Heukelom vier zonen; van de jongste zyn gekomen die van *Yſſelſtein*, en de oudste, genaamt *Amelis van Amstel*, bezat de goederen van Mynden, tusschen Utrecht en Amsteldam, aan de Vecht, daar zyne nakomelingen den naam naar gevoert hebben. Zie *S. van Leeuwen Batavia illustrata fol.* 829. *en Commelin Beschryving van Amsterdam fol.* 126 enz.

MYNDERSGA, MINDERSGA, of MINNERTSGA, van ouds genaamt MINDERSKERKE, een schoon dorp van de Vriesche grietenye Barradeel, in het kwartier Westergoo. Aldaar stonden van ouds de adelyke huizen of stinsen *Hermena*, *Treſſinga*, en *Folopta*, of *Folta*. De kerk hadt ook weleer een hogen spitsen toren; maar de zelve is voor meer dan eene eeuw omgewaait, en niet weder opgebouwt. De predikant van dit dorp behoort onder de classis van Franeker.

MYONTE, eene stadt van Iönië, waar van Plutarchus in 't leven van Themistocles spreekt. Zy legt op de grenzen van Karië, digt by den mondt van den Meander. Strabo zegt in zyn XVI boek, dat zy eene van de twaalf Iönische steden is, maar dat zy van hare inwoonders verlaten zynde, gevoegt wierdt aan Miletus, daar digt by leggende. *Lubin Tables Geograph. sur les vies de Plutarq.*

MYRA, eene stadt van Lycië, aan de rivier Lymira, en digt by eene stadt, mede alzo genaamt, gelegen op een heuvel, 20 stadiën van de zee, was weleer eene bisschoplyke, maar naderhandt eene metropolitaansche stadt van Lycië, in het keizerlyke stedehouderschap van Asië, en heeft zes en dertig bisschoplyke steden onder zich, voerende nog den tytel van aartsbisschop voor de Grieken. *Baudrand. De Commandeville Tabl. Geograph. & Chronol.*

MYRBACH, eene stadt en abdy in de opper-Elzas, was weleer een kerkelyk prinsdom, afhankelyk van 't keizerryk, en de geestelyken hadden, wanneer de abdy ledig stondt, het recht van een abt te mogen verkiezen: maar zo haast de koning van Vrankryk bezit nam van de Elzas, en de zelve hem by de vrede van Munster in den jare 1648 wierdt afgestaan, gelaste hy, dat de monniken eene benoeming van drie personen tot abt zouden doen, en uit deze drie zou hy eenen verkiezen, die hem best geviel. Inderdaadt, toen de prins van Furstenberg, bisschop van Straasburg, zich van deze abdy en die van Luders, daar zy mede verknocht is, wilde ontdoen, boden de monniken den koning eene benoeming van drie personen aan, en zyne Majesteit koos daar den grave Felix van Furstenberg voor de twee andere uit. *Heiſſ. Hiſt. van 't Keizerryk VI boek.*

MYRINUS, een bynaam van *Apollo*, hem gegeven naar de stadt Myrina, in Eolië, daar men hem eerde. *De abt Danet.*

MYRMECIDES. Zie MIRMECIDES.

MYRMIDONS. Zie MIRMIDONS.

MYRON. Zie MIRON.

MYRRHENA was, volgens de getuigenis van Stephanus *de Urbibus*, eene stadt van Attika, behorende aan de Pandioniden. Strabo plaatst de zelve digt by Marathon in zyn IX boek. Velius stelt haar tusschen Marathon en de Egeesche zee. Plutarchus maakt 'er gewag van in 't begin van 't leven van Demosthenes. *Lubin Tabl. Geogr. sur les vies de Plutarq.*

MYRSES, een naam, dien men aan de Tartarische prinssen geeft, onderdanig en cynsbaar aan den Czaar van Moskovië. In Persië geeft men ook dien naam aan zodanige vorsten. *Olearius Reize naar Moskovië.*

MYRTEUS, XXIII koning van Thebe, in Egypten, opvolger van de koninginne Nitocris 1553 jaren voor de geboorte van Christus. *Maneth. apud Euseb. in Chronico.*

MYRTILLUS, zoon van Mercurius en Phaëtuza, of de Amazone Myrto, was voerman van Enomaüs, en liet zich door Pelops omkopen, die aangenomen hadt tegen Enomaüs met een wagen in 't renperk te lopen. Hy nam de lens uit de eene zyde van de as, daar 't wiel op loopt, en was dus oorzaak, dat de wagen met Enomaüs omver viel, en dat hy den hals brak. Enomaüs badt al stervende Pelops, dat hy zyne doodt wilde wreken: toen nu Myrtillus by Pelops kwam om den bedongen loon voor zyne schenddaadt te ontfangen, wierdt hy in zee geworpen, die sedert naar hem den naam van *Myrtoum* kreeg, en een gedeelte is van de Egeesche zee, tusschen Peloponnesus, Attika en Eubea. *Ovid. in Ibin.*

MYSCILLUS. Zie MISCILLUS.

MYSIE, eene provincie van Illyrië. Zie MESIE.

MYSIE, een gewest in klein-Asië, verdeelt in *groot-* en *klein-Mysië*. Het eerste lag tusschen klein-Mysië, Phrygië, Bithynië, en de Egeesche zee, en hadt de steden Pergamus, Trajanopolis, Aramita, enz. en de bergen Olympus en Cimon, mitsgaders de rivier Rhindacus, gezegt Supidi. Klein-Mysië lag tusschen den Hellespont en Troje, begreep de steden Cyzicus, Lampsacus, enz. den berg Ida, de rivieren Simoïs, Granica, enz. Dit gansche landt is tegenwoordig begrepen in Natolië, en behoort onder den Turk. *Strabo. Ptolomæus. Bochart in Phaleg.*

MYSON, geboren te Chenes, een dorp onder Sparta behorende, leefde in de XLVII Olympiade, 166 jaren na Romens bouwinge, en wierdt onder de zeven Wyzen van Griekenlandt geteldt. Men zegt, dat Anacharsis, een Scythisch wysgeer, het Orakel vroeg wie wyzer dan hy was, en ten antwoordt kreeg *Myzon van Chenes*, en dat hy hem, wanneer hy hem opzocht, bezig vondt met het landt te ploegen. *Diogenes Laërtius in zyn leven.*

MYTENS, (JOHANNES) geboren te Brussel den 17 February des jaars 1612. Hy hadt in zyne jeugt de schilderkunst geleert eerst by den vermaarden kunstschilder Anthony van Opstal, naderhandt by Nicolaas van der Horst, daar hy door zyne natuurdrift, vlyt, en gestadige oeffening zo hoog ten top der kunst steeg, dat hy in zyn tydt bekwaam gekent wierdt om de beeldtenissen van graaf Henrik van Nassau, en des zelfs gemalinne, de gravinne van Styrum, den grave van Benthem, en meer andere groten, te schilderen, waar door hy groten roem behaalt heeft. Doch hy begaf zich naderhandt geheel tot den printhandel. Hy hadt een zoon, *Kornelis* genaamt, die een braaf plaatsnyder was, als inzonderheit aan 't portret van zyn vader, door hem in koper gesneden, te zien is. *Houbraken Schouburg der Nederl. Schilders I Deel.*

GROOT ALGEMEEN

WOORDEN-BOEK,

N.

N. Deze letter wordt gestelt onder de halve klinkers. Vader Augustyn heeft aangemerkt, dat de ouden de zelve gemeenlyk tusschen de E en S zetten, om de uitspraak zachter te maken, gelyk in de Latynsche woorden *quotiens* voor *quoties*, *Vicensimus* voor *Vicesimus*, enz. De oude rechtsgeleerden bedienden zich van deze twee letters N L. om te zeggen, *non liquet*; als daar mede betuigende, dat de pleidooien der advokaten niet voldoende waren, of om de misdadigers te veroordeelen, of vry te spreken. Ausonius meent, dat de letter N van de Grieksche Z genomen is:

Zeta jacens, si surgat, erit nota quæ legitur N.

Dat is: „ Indien de Z overend staat, is 't een N.

August. lib. II. cap. 2. Emend. Auson. de litter. monosyl.

NAALDWYK, een oud, treffelyk en vermaard dorp en heerlykheit in Hollandt, onder het baljuwschap van Delflandt, ter plaatse, daar de vliet de Lier zynen oorspronk plagt te hebben. Van het zelve wordt onder den name van *Naltwic* gewag gemaakt in een handvest van Diderik den VII, grave van Hollandt, van het jaar 1193. De parochiekerk van dit dorp was in de Roomsche tyden den martelaar St. *Adrianus* toegewyd. De zelve was ook eene kollegiale kerk: want Willem, heer van Naaldwyk, heeft hier in den jare 1307, op St. Luciaas-dag, een Kapittel van zes kanunniken en eenen deken opgerecht; welke oprechting, of stichting, door Guido, bisschop van Utrecht, is goedgekeurt. Dit Kapittel is in den jare 1369 door Willem, neef van den voorgaanden, ook heer van Naaldwyk, merkelyk vergroot, hebbende daar zes nieuwe kanunniken bygevoegt; welke vergroting goedgekeurt en bevestigt is door bisschop Johannes van Verneburg. By Naaldwyk is nog een boerenhuis, of woning, waar op voor dezen monniken, of kanunniken gewoont hebben; maar daar is geen ander bescheidt van te geven, dan dat 'er verscheide gereedschappen van monniken, koralen van Pater nosters, enz. uit de aarde gedolven zyn. Dit dorp is de geboorteplaats van den vermaarden *Martinus Dorpius*, van welken boven op zyn plaats is gesproken, en van eenen PIETER VAN NAALDWYK, by *Valerius Andreas* vermeld, de welke de geneeskunst te Gottenburg heeft geoeffent. Hy heeft twee boeken van den aardt, verkiezinge, opvoedinge, tuchtiginge en genezinge der paarden geschreven, het welk te Leiden gedrukt is in den jare 1631 in quarto. Naaldwyk heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Delf en Delflandt. *Boxhorn Toneel van Hollandt. Alting Notitia Germ. Inf. Pars II, fol. 131. Oudheden en Gestichten van Delflandt.*

NAALDWYK, weleer een groot, oud en sterk slot in het voorgemelde dorp, tusschen Lier, Gravezande en Hontzelaardyk, zynde het stamhuis geweest der heeren van Naaldwyk, voor dezen erfmaarschalken en opperstalmeesters der graven van Hollandt. De zelve zyn in de Hollandsche Jaarboeken zeer vermaard, en, als *van Leeuwen* zegt, uit koninklyken bloede gesproten. Zy voerden ook, als deze schryver zegt, in hun wapen een roden leeuw, even als het koninkryk van Bohemen. Zy hadden ook een huis te Leiden, waar in de magistraat van die stadt, by de inwydinge van de nieuw-gestichte hogeschole in den jare 1575 een prachtig gastmaal gaf. Dit huis, een over-oud gebouw, staat nog tegenwoordig op de Bree-straat, regt over het Stadhuis. In het omgraven heeft men aan de grondvesten van dit kasteel een steen gevonden, met het opschrift der keizeren M. Aurelius Antoninus en L. Aurelius Verus, beide tot de regering van het Roomsche ryk gekomen, in den jare 162 na de geboorte van Christus, waar uit men, zegt *van Leeuwen*, de oudheit van dit kasteel kan afmeten. Het zelve is, by gebrek van mannelyke erven, van die van *Naaldwyk* gekomen aan die van *Montfort*, en van deze laatste aan die van *Arenberg*, van welke graaf *Karel van Arenberg*, baanderheer van Naaldwyk, maarschalk van Hollandt, dit kasteel, met de heerlykheit van Naaldwyk, en alle des zelfs inkomsten, aan het doorluchtige huis van *Nassau* verkocht heeft. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven. Junius Batavia. Van Leeuwen Batav. illustr.*

NAALDWYK, (HEEREN VAN) eerste bezitters van het voorgemelde slot en heerlykheit. Wat Simon van Leeuwen van hunne voortreffelyke afkomst opgeeft is in het voorgaande artykel gezegt. Hunne geslachtlyst wordt het zekerste begonnen met WILLEM VAN NAALDWYK, vermeld in het jaar 1250. Hy wan BOUDEWYN VAN NAALDWYK, ridder, kastelein op het slot te Wydenesse, in West-Vrieslandt, en daar op belegert van de Vriezen, zo dat hy het uit noodt moest overgeven in den jare 1296. Hy liet na *Willem van Naaldwyk*, die volgt; *N. van Naaldwyk*, getrouwt met Hugeman van Zevenbergen, zone van Willem van Stryen, die van zyn grootvader, Willem van Stryen, het landt van Zevenbergen hadt gekregen, en eerste heer van Zevenbergen wierdt.

WILLEM VAN NAALDWYK; zoon Boudewyn van Naaldwyk, ridder en maarschalk van den grave van Hollandt, gelyk mede zyne nakomelingen. Hy stichtte het Kapittel van zes kanunniken en eenen deken te Naaldwyk, waar van boven gesproken is, en wierdt in den jare 1345, in een tamelyken ouderdom, in den strydt met graaf Willem en vele andere heeren by Stavoren verslagen. Hy was getrouwt met Sophia van Raaphorst, dochter van Gerrit van Raaphorst en van Agnes van Duivenvoorde, en wan by haar

HENRIK VAN NAALDWYK, ridder en maarschalk van Hollandt, de welke hertog Albrecht in den jare 1396 bystondt en diende tegen de Vriezen, en ter vrouwe hadt de dochter van den heere van Schalkwyk, by welke hy verwekte *Willem van Naaldwyk*, die volgt; *Kleisie van Naaldwyk*, getrouwt met N. van Matenesse; *Haasie van Naaldwyk*, in den jare 1381 getrouwt met Gysbrecht van Hardenbroek, van wien die *van Hardenbroek* zyn afgekomen.

WILLEM VAN NAALDWYK voornoemd, ridder en maarschalk van Hollandt, stierf in den bloeie van zyne jaren, hebbende ter vrouwe gehad Sophia van Teilingen, dochter van Dirk van Teilingen en van de dochter des heeren van Heukelom, van welke hy naliet *Henrik van Naaldwyk*, die volgt; *Barta van Naaldwyk*, getrouwt met Dirk van Poelgeest, zone van Gerrit van Poelgeest, heer van Homade, ridder, en van Beatrix van Schoonhout. Hy stierf in den jare 1419, en liet kinderen na. *Willemina van Naaldwyk*, overleden in den jare 1446, die ten man hadt Gerrit van Poelgeest, ridder, zone van Jan van Poelgeest, en broeder van Alida van Poelgeest, die door het bedryf van hertog Willem, Albrechts zone, en eenige hovelingen, in den Hage, op het buiten-hof, in den jare 1392 vermoord wierdt. *Haasie van Naaldwyk*, getrouwt met Floris van Maalstede, ridder uit Vlaanderen; en *Sophia van Naaldwyk*, zonder kinderen overleden.

HENRIK VAN NAALDWYK, ridder en maarschalk van Hollandt, zoon van Willem van Naaldwyk en van Sophia van Teilingen, stierf in den jare 1419, zynde getrouwt geweest met Catharina van Heenvliet, welke stierf in den jare 1421. Zy lieten zamen na de volgende kinderen, als:

I. *Willem van Naaldwyk*, die hier na volgt.

II. *Adriaan van Naaldwyk*, zonder kinderen overleden.

III. *Albert van Naaldwyk*, heer van Bergambacht, in Zuid-Hollandt, en dykgraaf van den Crimperwaardt. Hy was getrouwt met N. van Vleuten, uit het sticht van Utrecht, en gewan by de zelve: 1) *Adriaan van Naaldwyk*; 2) *Jakob van Naaldwyk*, vermeld in den jare 1477; 3) *Henrika van Naaldwyk*, ambachtsvrouw van Bergambacht, en getrouwt met Gerrit, heere van Vliet, Polsbroek, Oukoop en Aartsberge, zoon van Jan van Vliet, ridder, en van Beatrix, bastaard dochter van Willem van Beyeren, welke zamen kinderen verwekten; 4) *Catharina van Naaldwyk*, die ten man hadt Paulus van Haastrecht, Willems zoon, heer van Tilborg, Loon, Druinen en Goorle, met kinderen; en 5) *Elizabeth van Naaldwyk*, getrouwt eerst met Michiël van Soutelande, en daar na met Jan van Vianen van Jaarsveldt. *Adriaan van Naaldwyk* voornoemd wierdt na zyns vaders doodt heer van Bergambacht, en was van de party der Hoekschen, ten dienste van die van Utrecht, in den jare 1480.

Hy hadt ter vrouwe Agnes van den Woude, dochter van Jakob van den Woude, heer van Warmondt en Alkemade, en van Reinoutie van Brakel, Jans dochter, te Dordrecht, by welke hy verwekte: 1) *Jan van Naaldwyk*, ridder, heer van Bergambacht, een hevig voorstander van de Hoekfche party. Hy ftierf uitlandig binnen Parys, en wierdt aldaar begraven, zonder kinderen na te laten, zo dat zyne heerlykheit op die van Nyveldt kwam, zynde getrouwt geweeft met Gillisie van der Lek, of Polanen, dochter van Diderik van der Lek, ridder, en van Alida van Egmondt, de welke weduwe was geweeft van Floris van Kyfhoek, fchildknape. 2) *Jakob van Naaldwyk*, die zonder kinderen ftierf. 3) *Adriana van Naaldwyk*, getrouwt met Willem van Nyveldt van Utrecht, by welke hy wan *Frederik van Nyveldt*, heer van Bergambacht in den jare 1530, die ter vrouwe nam Steventie de Gruiter, en by de zelve, onder andere kinderen, verwekte *Willem van Nyveldt*, heer van Bergambacht, geftorven in den jare 1543, zynde getrouwt in den jare 1532 met Agnes Foeyt, dochter van Willem Foeyt, van Utrecht, nalatende, onder andere kinderen: *Willem van Nyveldt*, heer van Bergambacht, de welke in den jare 1566 een van de zamenverbondene edelen, en in den jare 1572 baljuw van Zuid-Hollandt, en hoofdfchout van Dordrecht was, en daar na droft en kaftelein van Muiden en Gooilandt wierdt. Hy ftierf in den jare 1608, oud zeventig jaren, zynde eerft getrouwt geweeft met Catharina Ram, te Utrecht, daar na, na hare doodt, met Agatha Booth, dochter van Aard Booth, meefterknaap van de wildernifle, en baljuw van den Hage, naderhandt kaftelein van Franeker, en grietman van de Bilt, en van Geertruid van Leeuwen, en laatftelyk met Agnes Tferraats, weduwe van Diderik van Duivenvoorde. Hy hadt gewonnen by de eerfte vrouwe: a) *Willem van Nyveldt*, die in den Vriefchen oorlog ongetrouwt fneuvelde. b) *Adam van Nyveldt*, kapitein, daar na in den jare 1583 baljuw van Schoonhoven, in den jare 1595 geftorven, zynde getrouwt geweeft eerft met Eva van Bonnargia, en na hare doodt met Anna van Galen, weduwe van Jan van Yffelftein. Hy gewan by de eerfte vrouwe: *Arend van Nyveldt*, gouverneur van Schenkenfchans, ongetrouwt overleden in den jare 1608; *Frederik van Nyveldt*, heer van Bergambacht, gouverneur van Workum, en in den jare 1618 een van de gedeputeerden op het fynode te Dordrecht, getrouwt met Anna van Uitteneng, met kinderen; *Abraham van Nyveldt*, in Engelandt zonder oir overleden; en eindelyk *Catharina van Nyveldt*. 4) *Agnes van Naaldwyk*, getrouwt met Jan van Nederveen, hofmeefter van den grave van Naffau in den jare 1457. Zy leefde nog weduwe in den jare 1503. 5) *N. van Naaldwyk*, nonne te Warmondt. 6) *N. van Naaldwyk*, nonne te Delft.

IV. *Philips van Naaldwyk*, zonder oir overleden.

Willem van Naaldwyk, zoon van Henrik van Naaldwyk en van Catharina van Heenvliet, ridder en maarfchalk, Raadt en rentmeefter generaal van Hollandt, ftierf in den jare 1444, zynde getrouwt met Willemina van Egmondt, vrouwe van Wateringe, by Delft, by welke hy verwekte:

I. *Henrik van Naaldwyk*, heer van Wateringe, Capelle, op den Yffel, ridder en erfmaarfchalk van Hollandt. Hy deedt het flot te Wateringe in een monnikenklooster veranderen, was in den jare 1465 in den oorlog tegen de Luikenaars, en ftierf in den jare 1496, hebbende ter vrouwe gehad Machtelt van Raaphorft, dochter van Bartholomeus van Raaphorft, en van Machtelt Pots van Antwerpen. Zy ftierf in den jare 1497, nalatende alleen eene dochter, *Willemina van Naaldwyk*, erfgename van Naaldwyk, Capelle, en Wateringe, die ten man kreeg Jan, burggraaf van Montfoort, en ftierf in den jare 1506: hy leefde nog in den jare 1512. Zy hadden zamen gewonnen twee dochters, namentlyk 1) *Machtelt van Montfoort*, vrouwe van Naaldwyk, Capelle en Wateringe, die trouwde met Robbert van der Mark, heere van Arenberg, en ftierf in den jare 1550, in een hogen ouderdom, hebbende overleeft haren zone *Robert van der Mark*, heere van Arenberg, die overleedt in den jare 1536, als mede des zelfs zoon, by Walburg van Egmondt, zufter van Maximiliaan, grave van Buren, ook genoemt *Robbert van der Mark*, als zyn vader, eerfte graaf van Arenberg, de welke in den jare 1543 te Bruffel trouwde met Anna, zufter van Jan, markgrave van Bergen op Zoom; maar hy ftierf in den volgenden jare, in den bloeie van zyne jaren, en zonder kinderen, levende, als gezegt is, noch zyne moeder, als mede zyne grootmoeder, de vrouw van Naaldwyk voornoemd; na welker doodt in den jare 1550 Naaldwyk met Capelle, en de andere goederen, als mede Arenberg, kwamen aan *Margareta van der Mark*, zufter van den voornoemden derden Robbert, de welke ten man heeft gehad Jan van Ligne, heer van Barbançon, van Zevenbergen, Noordeloos, Heemskerk, enz. die in den jare 1568 in den Vriefchen oorlog fneuvelde; en zyne weduwe voornoemd in den jare 1597 op het flot te Zevenbergen geftorven zynde, wierdt haar zoon, graaf *Karel van Arenberg*, baanderheer van Naaldwyk en Zevenbergen, en maarfchalk van Hollandt, de welke het zelve verkocht aan grave Henrik van Naffau, enz. 2) De twede dochter van Jan van Montfoort en Willemina van Naaldwyk voornoemd was *Barbara van Montfoort*, die trouwde met Maximiliaan van Hoorn, heere van Gaasbeek, en onder andere kinderen gewan *Philips van Hoorn*, prooft van St. Jan te Utrecht, en *Marten van Hoorn*, baanderheer van Gaasbeek, geftorven in den jare 1570, zynde getrouwt geweeft met Anna van Croy, vrouwe van Stavele, by welke hy drie kinderen verwekte, namentlyk: 1) *Georg van Hoorn*, grave van Houtekerke, die trouwde met Leonora, dochter van Lamoraal, grave van Egmondt. Zy ftierf in den jare 1582, hy in den jare 1608. 2) *Philips van Hoorn*, heere van Heze, die te Quefnoi in Henegouwen onthoofd wierdt in den jare 1580; en 3) *Maria van Hoorn*, die eerft trouwde met Philips, grave van Egmondt, daar na met Gafpar van Geneve, marquis van Lullyn, in Savoje, zonder kinderen.

II. *Jan van Naaldwyk*, twede zoon van Willem van Naaldwyk en van Willemina van Egmondt, was getrouwt met Alida Grebbert, dochter van Nikolaas Grebbert, te Leiden, by welke hy verwekte: 1) *Willem van Naaldwyk*, die leefde in den jare 1500, en zonder kinderen ftierf. 2) *Catharina van Naaldwyk*, getrouwt eerft met Jakob Suis, daar na met Mr. Gerrit van Berkenrode, maar zonder oir overleedt; en 3) *Peternella van Naaldwyk*, die nonne was te Gouda.

III. *Adriaan van Naaldwyk*, derde zoon van Willem van Naaldwyk en van Willemina van Egmondt, plantte het geflacht voort, van wien hier na volgt. Hy hadt de volgende zufteren, als:

Catharina van Naaldwyk, eerft getrouwt met Gysbert van Yffelftein, en daar na met Michiël van Bulke.

Izabelle van Naaldwyk, die ten man kreeg Jan van Hodenpyl, zoon van Jan van Hodenpyl en van N. van Barlemont, in Henegouwen, en wan kinderen.

N. van Naaldwyk, met hare zufter beide nonnen.

Adriaan van Naaldwyk voornoemd was eerft getrouwt met Petronella van Flory, uit den Hage, en daar na met Dirkie van Haaften. Hy verwekte by de eerfte

Jan van Naaldwyk, die leefde in den jare 1503, en getrouwt was met Geertruid van Haaften, uit Gelderlandt, by welke hy wan: *Adriaan van Naaldwyk*, die volgt; *Willem van Naaldwyk*, monnik in de abdy van Middelburg; *Henrik van Naaldwyk*, getrouwt met N. van Alphen, by welke hy verwekte *Henrik van Naaldwyk*, die jongman ftierf in Spanje; *Jan van Naaldwyk*, kanunnik, en protonotaris van Rome; *Alida van Naaldwyk*, eerft nonne, maar daar na getrouwt met Antony van Liedekerke, lyfarts van den hertog van Kleef; en eindelyk *Barbara van Naaldwyk*, getrouwt met N. van Kuik, heere van Meteren.

Adriaan van Naaldwyk, zoon van Jan van Naaldwyk en van Geertruid van Haaften, ftierf in den jare 1567, en wierdt begraven te Leiden. Hy hadt ter vrouwe Alida van Ophemert, gezegt Bloemendaal, die ftierf in den jare 1593. Zy lieten zamen na: 1) *Jan van Naaldwyk*, die volgt. 2) *Jofina van Naaldwyk*, getrouwt met Adriaan van Zwieten, zoon van Kornelis van Zwieten en van Anna van Borffele, Adriaans dochter. Hy was in den jare 1566 een van de zamenverbondene edelen te Bruffel, en in den jare 1572, met graaf Willem van der Mark, by het innemen van den Briel; wierdt daar na ftadvoogdt van Gouda, alwaar hy ftierf in den jare 1584.

Jan van Naaldwyk voornoemd trouwde eerft met Françoize van Haamftede, by Zierikzee, daar na met Anna van Kuilenburg, weduwe van Jan van Drongelen. Hy wan by de eerfte *Adriana van Naaldwyk*, die tot haren eerften man hadt Willem van Giftelles, in Vlaanderen, kapitein, die verflagen wierdt in den flag van Vlaanderen in den jare 1600, en tot haren tweden man Henrik Sitton, Engelfch kolonel, die ftierf in den jare 1604, nalatende *Maximiliaan Sitton*. Zy hertrouwde na des zelfs doodt voor de twede maal met *Henrik Melis*, kapitein uit Engelandt, en ftierf in den jare 1617. By de twede vrouwe verwekte Jan van Naaldwyk Adriaan van Naaldwyk, in wiens defcendenten dit geflacht is uitgeftorven. *Oude Holl. Kronyk. S. van Leeuwen Batavia illuftr.*

NAAMA, of NAHAMA. Deze was eene van de Heidenfche vrouwen, die Salomon van den Heere afleidden; wordt ook genoemt de Ammonitifche *I Kon. XI*, 1, 2 *enz.* die niet alleen haren man maar ook haren zoon Rehabeam tot de afgodery vervoert heeft. *II Chron. XI*, 17. Eene ftadt van den zelven name vindt men in den ftamme Juda. *Jof. XV*, 41.

NAAMAN, of NAHAMAN, of NAEMAN, een veldoverfte des konings van Syrië, wierdt van een gevangen Hebreeufch vrouwsperfoon bericht, dat de propheet Eliza hem van zyne melaatsheit genezen kon. De koning zyn meefter gaf hem op zyn verzoek terftondt brieven van voorfchryving aan Joram, den koning Ifraëls, verzoekende daar in dat Naaman mogt genezen worden. Joram deze bezending aanmerkende als een ftrik, dien de koning van Syrië hem zetten wilde, bedroefde zich ten hoogften, denkende, dat hy dus gelegenheit zocht om hem te beoorlogen: doch de propheet zeide hem, dat, indien Naaman tot hem komen wilde, hy ondervinden zou, dat 'er een Godt in Ifraël was. De Syriër ging dan met een groot gevolg tot voor de deur van den propheet Eliza, die hem, zonder hem te willen fpreken, alleen liet zeggen, dat hy henen zou gaan, en zich zevenmaal in de Jordaan waffchen. Dit wierdt van Naaman als eene kleinachting voor zyn perfoon opgenomen, die met gramfchap wederkeerde. Doch zyne dienaars hem vertoont hebbende, dat het gene men hem vergde een geringe zaak was, en dat hy zulks flechts kon onderftaan, zo liet hy zich gezeggen, en wiefch zich zevenmaal, waar na hy genezen was. Hier over ging hy weder tot den propheet om zyne dankbaarheit te bewyzen, dien hy grote gefchenken aanboodt, welke Eliza echter niet wilde aannemen. *II Kon. V.*

NAARA, de vrouw van Affur, uit den ftamme Juda, baarde hem Ahuzzam, Epher, Temeni, en Haahafturi. *I Chron. IV*, 5, 6.

NAARAI, de zone Ezbai, was een van de wakkere helden in Davids leger. *I Chron. XI*, 37.

NAARAN, eene ftadt in den ftamme Ephraïms. *I Chron. VII*, 28.

NAAR-

NAARDEN, eene kleine, maar ſterke ſtadt in Zuid-Hollandt, de hoofdplaats van Gooilandt, aan de Zuiderzee, zes uuren van Amſterdam en omtrent even zo verre van Utrecht gelegen. *Oud-Naarden*, het welk op den hoek van de Zuiderzee heeft gelegen, is al in de tiende eeuwe bekend geweeſt, en wordt in een brief van Gerard van Amſtel van het jaar 1233 een ſtedeke genoemt. Des zelfs oude naam was *Nardinc*, of *Naerdinc*, met welken het in een handveſt van keizer Otto den III van den jare 996 voorkomt. Maar dat het den zelven zou hebben gekregen van de nabyheit der zee, zulks verzekert Lambertus Hortenſius niet zo zeer in zyn overaardig gedicht op Gooilandt, het welk Boxhorn eerſt heeft uitgegeven, als hy daar op wel zinſpeling maakt, aldus zingende:

Abbatiſſa, cui nomen Godeleva perenne
Eltenſis, quondam libera jura dedit:
Sed quia tunc regio duris habitata colonis
Proventus dominæ & commoda nulla tulit,
Transtulit Hollandum ad comitem ſua jura locumque,
Sacraque cum ſacris juncta profana dedit.
Metropolim hic cernas, centum de littore paſſus,
Dixerunt NARDAM, *qua ratione, latet.*
Sed quondam PROPIOR *pelago &c.*

Dat is te zeggen: „ De abdiſſe Godeleva, die een eeuwigduurenden naam zal hebben, heeft aan dit landt weleer voorrechten gegeven: maar terwyl het zelve in dien tydt van woeſte menſchen bewoont wierdt, hadt die vrouw daar gene inkomſten, noch voordeelen van. Zy heeft derhalven het landt, met haar recht daar op, overgedragen aan den grave van Hollandt, zo wel het geeſtelyke, als het wereldlyke. Men ziet hier de hoofdplaats, honderd ſchreden van het ſtrandt, die den naam van NARDA (Naarden) gekregen heeft; maar het is onbekend om wat reden: doch weleer was het NAARDER (nader) aan de zee". Simon van Leeuwen meent, dat deze plaats wel aldus genoemt mogt zyn van de *naarderheit*, als de naaſte plaats aan het ſticht van Utrecht. Hoe het daar mede zy, het is waarſchynlyk, dat des zelfs onderhorige kwartier *Naardingerlandt*, van ouds genoemt *Nardinclandt*, daar van zynen naam heeft gekregen. Beide is door keizer Otto den Groten en door Wichman, grave van Zutphen, in den jare 967 vereert aan de abdiſſe van Elten, en in den jare 1280 door de abdiſſe Godeleva met de toeſtemming van het Kapittel, nevens het onderhorige rechtsgebiedt, weder opgedragen aan Floris den V, grave van Hollandt. De brief van deze overdragt wordt onder anderen gevonden in de *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom II Deel, pag.* 360 *enz.* De burgers van Naarden kweten zich in den jare 1296 trouwelyk ten dienſte van den gevangen Floris, als boven in het artykel van FLORIS den V verhaalt is. Maar dit oude Naarden is al overlang verwoeſt en afgebrand, en naderhandt, wel ter wydte van twee honderd roeden, door de wateren van de Zuiderzee overſtolpt. Maar wanneer of door wien zulks geſchied is, is onzeker. De meeſte ſchryvers houden het daar voor, dat het is uitgevoert door den Utrechtſchen biſſchop Jan van Arkel, de welke omtrent den jare 1348 een zwaren oorlog heeft gevoert tegen Willem van Beyeren, grave van Hollandt. Ondertuſſchen ziet men nog tegenwoordig, als het water laag afloopt, de tekens en puinhopen van huizen, ſtraten, maar inzonderheit van de kerk, met takken van afgeknaagde bomen omzet.

Het hedendaagſche Naarden is in den jare 1355, door vergunninge van voorgemelden grave Willem van Beyeren, begonnen opgebouwt te worden niet verre van des zelfs oude puinhopen, op de linker zyde, en ſedert door den zelven met vele vryheden en voorrechten begiftigt, de welke voor het grootſte gedeelte, uit de oude brieven uitgeſchreven, by Boxhorn in zyn *Toneel van Hollandt pag.* 323 *enz.* gevonden worden. Volgens den zelven ſchryver is 'er in het jaar 1380 een begin gemaakt met het timmeren van de kerk; en in het Roomſche verhaal van Jakob de la Torre wordt gezegt, dat de zelve in haar volle beſlag heeft geſtaan in het jaar 1440, en dat ze op den naam van St. *Vitus* is ingewyd. Behalven de parochiekerk heeft binnen de ſtadt Naarden nog een klooſter geſtaan voor de zuſteren van den derden regel, het welk *Mariaas-konvent* wierdt genoemt, en onder het algemene Kapittel van Utrecht behoorde; en digt by de ſtadt ſtondt van ouds eene priory van Reguliere kanunniken, genaamt St. *Vitus-konvent*, het welk aldaar gebouwt wierdt in den jare 1400, en ſtondt onder het Kapittel van Windeshem, in Overyſſel: doch tegenwoordig vertoont het een lelyk geraamte. In den jare 1481 maakten die van Utrecht door een krygsliſt, eenige van de hunne in boerinne-gewaadt geſtoken en vermomt hebbende, die zich gelieten als of zy ter markt kwamen, zich meeſter van Naarden; en zouden het zelve verbrand hebben; indien de burgers zulks niet voor eene grote ſomme gelds, daar zy gyſelaars voor gaven, hadden afgekocht. Maar die van Naarden zetten hen dit kort daar na betaalt, alzo zy, met hulp van hunne bondgenoten, in het ſticht van Utrecht vielen, de ſterke kaſteelen van Emeneſſe en Weſtbroek tot den grondt toe afbraken, vyftien honderd Stichtſchen verſloegen, en van den bekomen buit een toren oprechtten, waar op zy, volgens Boxhorn, lieten ſchryven: ZWYG UTRECHT. Maar weinige jaren daar na, te weten in den jare 1486, wierdt een groot gedeelte van deze ſtadt door een fellen brandt in de aſſche gelegt. Een nog zwaarder ramp trof haar in den jare 1572 door de wreedheit der Spanjaarden, waar over Don Frederik van Toledo, zoon van den hertog van Alba, het bevel hadt. De ſtadt hadt, met de meeſte andere van Hollandt, de zyde van den prinſſe van Oranje gekozen; maar kort daar na onverwacht door den gezegden veldheer met zyne Spanjaarden beſprongen wordende gaf zy zich by verdrag en op goede beloften aan hem over; doch die bloeddorſtigen, de burgers in de kerk onder een ander voorwendſel hebbende doen byeenkomen, vielen verwoed op de zelve aan, en vermoordden alles wat hen voorkwam, noch ouderdom, noch jonge kinderen, noch zwangere vrouwen verſchonende. Vervolgens wierdt de ſtadt geplundert en in den brandt geſtoken, en poorten, muren en torens geſlecht. Juiſt honderd jaren daar na, namentlyk in den jare 1672, wierdt Naarden door de Franſchen zonder ſlag of ſtoot ingenomen, alzo de magiſtraat de ſleutels van de poorten op de brug hadt nedergelegt, en de vlucht genomen. Zy verſterkten de zelve daar op wakker, en waren 'er ruim een jaar meeſter van; maar wierden op den 6 September des jaars 1673 door de Hollanders onder prins Willem den III daar in belegert, en genoodzaakt zich den 13 van de zelve maandt over te geven, niettegenſtaande de bezetting by haren uittocht nog 2600 man ſterk was, behalven de zieken en gekweſten. Naarden is een van de acht Hollandſche ſteden, die niet op de dagvaarden der ſtemmende ſteden beſchreven worden: doch als 'er over zwaarwigtige zaken, als het voeren van oorlog, het maken van vrede, enz. zal gehandelt worden, of dat 'er tweedragt over de gemene laſten voorvalt, is men gewoon deze kleine ſteden mede tot de beraadſlagingen te roepen, en in zulk een geval hebben zy recht van ſtem en zittinge. In het kerkelyke behoort Naarden onder het kwartier of ſynode van Noord-Hollandt, wordende bedient door twee predikanten, ſtaande onder de claſſis van Amſterdam. *Oude Holl. Kronyk. Junius Batavia. Boxhorn Toneel van Hollandt. S. van Leeuwen Batavia illuſtr. Parivall Vermakel. van Hollandt. Alting Notit. Germ. Inf. Pars II. Montanus Leven der heeren van Amſtel. Hooft, de Groot, Strada, enz. Hiſt. Sylvius Vervolg op Aitzema I Deel. Valkenier verward Europa.* enz.

NAAS, een barony en ſtadt in de provincie van Lemſter, in 't graafſchap van Kildare, in Ierlandt, legt op 7 graden, 9 minuten lengte, en 55, 37 minuten breedte.

NAAS, of NAHAS, koning der Ammoniten. Na het landt der Jabeën, in den ſtamme Juda, verwoeſt te hebben, benaauwde hy de ſtadt Jabes in 't jaar der wereldt 2963, en wilde met der zelver inwoners, die zich begeerden over te geven, geen ander verdrag maken, dan datze uitgaande hem het regter oog zou uitgeſtoken worden. Saul hier van bericht krygende, trok op met de kinderen Iſraëls, en deze waren drie honderd duizend, gevoegt met de mannen van Juda, die nog dertig duizend uitmaakten; hier mede viel hy op de Ammoniten aan, en verſloeg ze. Naas nam de vlucht. Deze is de zelve, die naderhandt in den jare 2978 David, door Saul vervolgt zynde, in zyne beſcherming nam. Ook toen David in den jare 2996 de doodt zyns weldoenders vernomen hadt, liet hy daar over zyne droefheit betuigen aan des zelfs zoon Hanon. *I Sam. II. Joſeph. l. VI. Hiſt. Torniël A. M.* 2959. *n.* 7. 2974, *n.* 5. 2993. *n.* 3. *Salian. A. M.* 2963. *& ſeq.*

NAASSON, of NAHESSON, een der voorvaderen van onzen Zaligmaker naar den vleeſche, was een zone Amminadabs, hoofdman over den ſtamme Juda, toen de Hebreën uit het dienſthuis van Egypten togen. *Num. I*, 7.

NABAJOTH, of NEBAJOTH, de zoon Ismaëls, die zyn naam gaf aan het ganſche landt van den Eufraat af tot aan de Rode zee. *Gen. XXV*, 13. *Jeſ. LX*, 7.

NABAL, een Jode, wonende by de woeſtyne Ziph, by Karmel, in den ſtamme Juda. Dit merkt men daarom aan om deze plaats van den berg Karmel te onderſcheiden, alwaar Elias woonde. Deze Nabal was ryk, maar een onbeſchoft karel. Op een tydt dat David, die van Saul in de woeſtyne vervolgt wierdt, hem tien jongelingen zondt om eenige ververſſing van hem te verzoeken, weigerde hy zulks, en gaf hen ſpytig beſcheidt. David wilde zich hier over wreken; doch Abigaïl, de vrouwe Nabals, die een zeer verſtandige en deugtzame vrouw was, bragt het door hare gebeden en geſchenken daar toe, dat zy David ter neder zette, die haar ook, na dat haar man Nabal 10 dagen daar na, in 't jaar der wereldt 2977, overleedt, ten huwelyk nam. *I Sam. XXV. Torniël. Salian. Spond. A. M.* 2977.

NABAON, een riviertie van Eſtramadura, in Portugal, dat Tomar voorby vliet, en zich in de Zezere ontlaſt. *Colmenar Delic. de Portugal p.* 738.

NABATHÆI, een volk in 't Steenachtige Arabië, die, naar de mening van Iſidorus, uit Nabajoth, Iſmaëls eerſtgeboren zone, geſproten zyn. *Gen.* XXV, 12. Hun landſchap hadt het Woeſt-Arabië ten Ooſten, het Beloofde Landt ten Weſten, tegen 't Zuiden 't Gelukkig-Arabië, en tegen 't Noorden Syrië. Dit is naar 't bericht van Joſephus het volk, dat door Gabinius geſlagen wierdt. *Strabo. Plinius lib.* VI. *Joſeph. Joodſ. Oudh.* XIV *boek* 11 *kap.*

NABBURG, een ſtedeke in de opper-Palts, naby Pfreimbt en Amberg gelegen aan de rivier de Nabe. Niet ver van daar ziet men 't kaſteel Trausnitsz, op 't welke keizer Frederik de Schone, na dat hy in een ſlag door Lodewyk van Beyeren verwonnen was, 3 jaren gevangen heeft gezeten. *Tromsd. accur. Geogr. Chur-Bayern p.* 346.

NABE, een rivier in Duitſchlandt, ontſtaat uit verſcheide beken van gelyken naam, die uit den Fichtelberg hervoort wellen. Na dat ze door vele andere beken aangewaſſen is, ſtroomtze naar den kant van Pfreimbt, de hoofdſtadt van 't Lichtenbergſche, daar zy eene gelyk-namige rivier ontfangt, vervolgens naar de ſtadt Nabburg gaat, en dus door de Palts; tot ze zich eindelyk niet ver van Regensburg in den Donauw ſtort.

NABEL, in 't Latyn *Neapolis*, was eertyds eene ſtadt met een bisdom, ſtaande onder Carthago: ze lag in 't eigentlyke Afrika, en is tegenwoordig een vlek in 't koninkryk Tunis, aan de Kaap de Bonne, in 't Noord-Ooſten van de ſtadt Tunis. *Maty Dict.*

NABIS, een tyran van Lacedemonië, was ontzagchelyk door zyne wreedheit. Philippus, de zoon van Demetrius, die oorlog voerde tegen de Romeinen, gaf hem de ſtadt Argos over. L. Quintius beteugelde de woede dezes wreedaards, en deedt door 't innemen van Argos, in den jare 559 na de bouwing van Rome, de onmenſchelykheden, die hy door hem en zyne vrouw pleegde, ophouden: echter wierdt hem Lacedemon overgelaten, alwaar hy eenigen tydt daar na omgebragt wierdt. *Florus L.* II. *Livius. Polybius.*

NABIUS, of NADIUS, een van de zes Arabiſche koningen, die volgens Euſebius van Ceſarea, en Georgius Syncel, na Julius Africanus, te Babel geregeert hebben, volgende de zeven eerſte Chaldeeuſche koningen, tuſſchen Nimrod en Ninus Nadius. Hy regeerde 37 jaren, ſedert het jaar der wereldt 2580, en voor Chriſtus geboorte 1424. *Euſeb. in Chronic. Syncellus in Chronograph.*

NABO. Zie NEBO.

NABOLASSAR. Zie NEBUKADNEZAR de Oude, of de eerſte van dien naam.

NABONASSAR, eerſte koning der Babyloniërs, de zelve als Beleſis. Hy begon te regeren 747 voor Chriſtus geboorte; en van dit jaar wordt die beruchte tydrekening van Nabonaſſar genomen. Hy regeerde 14 jaren.

NABONIDUS, laatſte koning der Aſſyriërs; overwonnen zynde, nam zyn toevlucht in 't kaſteel Borzippe. Hy gaf zich vervolgens aan Cyrus over, en wierdt gouverneur van Carmanië, alwaar hy in den ouderdom van 80 jaren overleedt. *M. du Pin Biblioth. des Hiſt. Prof.*

NABONNEDUS, NABONNADIUS, NABONNIDOCUS, of LABIRITUS, koning te Babel, dus door de ongewyde ſchryvers genaamt. Belſazar, de laatſte van Nebukadnezars geſlacht, omgebragt hebbende, regeerde hy 17 jaren te Babel. *Canon Aſtronom. Beroſus, Sulpitius Severus, S. Maximus, Scaliger, Petavius*, en verſcheide andere ſchryvers, houden hem voor *Darius* den Meder, die Belſazar ombragt: doch *Joſephus* en *Hieronymus* houden hem voor den laatſten uit Nebukadnezars geſlacht, en voor den gene, die in de H. Schrift *Belſazar* genaamt wordt. *Jer. XXVII*, 7. *Dan. VII*, 5.

NABOPOLASSAR, of NABOLASSAR. Zie NEBUKADNEZAR den Ouden, of eerſten van dien naam.

NABOR en FELIX, H. martelaars in het Milanees, die onder den keizer Maximiliaan Herculius, omtrent het jaar 304 geleden hebben. Der zelver nagedachtenis wordt in de kerk te Milaan ſedert langen tyd geëert, en op den 12 July geviert. Doch de akten van hun manier van lyden, langen tydt daar na in 't licht gekomen zynde, hebben 't vereiſchte gezag niet om de omſtandigheden daar van vaſt te ſtellen. Men moet dezen Nabor niet onder een mengen met eenen anderen Nabor, die omtrent het jaar 309 te Rome geleden heeft, en wiens jaarlykſche nagedachtenis op den 12 Juny gehouden wordt. *Paulin. in vita Ambroſii. Ambr. in Luc. l. VII. Idem Epiſt. ad ſoror. Marcellam. Baillet Vies des ſaints.*

NABOTH, een Jode, inwoner te Jizreël, by het paleis van Achab, den koning van Samaria. Deze Naboth hadt een wynberg, die om de welgelegenheit voor Achab van dien koning begeert wierdt om zyne tuinen te kunnen vergroten: doch Naboth zynen wynberg noch voor eenen anderen, die beter was, noch voor geldt aan den koning willende afſtaan, wierdt die vorſt daar over gram en gemelyk. Jeſabel, zyne gemalinne, de oorzaak zyner moeielykheit vernomen hebbende, belachte zyne eenvoudigheit, en zeide dat hy den wynberg hebben zou. Ten dien einde ſchreef ze uit name van Achab aan de eerſte van de ſtadt, waar uit Naboth was, dat ze twee getuigen moeſten bezorgen, de welke zouden zeggen dat Naboth Godt en den koning gezegent hadt. Dit geſchiedde, en Naboth wierdt noch dien zelven dag ter doodt verwezen en geſtenigt in 't jaar der wereldt 3123. Doch de propheet Elias ging tot Achab, voorſpelde hem de wrake Gods en zynen ondergang. *I. Kon. XXI. Torniël. Salian.* enz.

NABUNAL, (ELIAS VAN) een Franſch kardinaal, die zynen toenaam gekregen heeft van zyne geboorteplaats, in Perigord gelegen. Met den eerſten in de Franciſkaner orde getreden zynde, behaalde hy zich een zonderlingen roem wegens zyne kenniſſe in de Godgeleerdheit. Daar na wierdt hy tot aartsbiſſchop van Nicoſië, vervolgens tot patriarch van Jeruzalem, en eindelyk van Clemens den VI tot hoofdprieſter van S. Vitalis verklaart. Hy heeft geſchreven: *In 4 Libros ſententiarum; in Apocalypſin*; *de Vita contemplativa*, en *Sermones in Evangelia*, en ſtierf te Avignon den 4 October in den jare 1367. *Eggs Purpura docta P. II. p.* 370.

NABUZARDAN, of NEBUZARADAN, overſte der trawanten van Nebukadnezar den Groten. Hy wierdt, na de verovering van Jeruzalem, in 't jaar der wereldt 3446, door dien vorſt derwaarts gezonden, om den tempel, 't koninklyk paleis, alle ſtadsgebouwen, die eenig aanzien hadden, en der zelver muren verder te verwoeſten. Dit volvoerde hy, en verloſte den propheet Jeremias uit de gevangeniſſe. II *Kon. XXV. Jerem. XXXIX.* enz.

NACCHIANTE, bekend onder den naam van NACLANTUS, (JAKOB) een Dominikaner, en daar na biſſchop van Chozia, in de heerſchappye van Venetië, was van Florence. Hy leide zich toe op de Godgeleerdheit, die hy aan de geeſtelyken van zyn orde te Rome onderwees. Paulus de III maakte hem biſſchop. Hy was mede op de kerkvergadering te Trente: wierdt door zyne ſchriften in achting gehouden en ſtierf den 6 May des jaars 1569. Van hem zyn in 't licht: *De Papæ & Concilii poteſtate*; *De maximo Pontificatu, maximoque Sacerdotio Chriſti*; *Enarratio in Epiſtolam ad Epheſios*; *Interpretatio Epiſt. ad Romanos*; *Medulla Sacræ Scripturæ*, &c. *Anth. de Sienna Bibl. Domin. Ughel Ital. Sacr. Miræus de ſcript. ſæc. XVI. Ghilini Theat. d'Huom. Letter.* &c.

NACEB, veldoverſte der Arabiſche legerbenden, ſneuvelde in den ſlag by 't kaſteel van Repta, daar hy tegen Herodes den Groten, koning der Joden, zich dapperlyk kweet. *Jozeph. Joodſ. Oudh. XVI. b.* 14.*k.*

NACHMIA *Nehemias Kalomite*, Rabbi, heeft een boek gemaakt, genaamt: *De beſtiering der Ziele*, waar in van 't berouw, de ſtraffe, en van de verdienſten gehandelt wordt. 't Is geſchreven in 't jaar 1418, en het handſchrift beruſt in de Vatikaanſche bibliotheek. *Bartolocci, Biblioth. Rabbinic. M. Du Pin, Hiſtoire des Juifs depuis Jeſus Chriſt, Juſque à preſent Tom. VII.*

NACHOD, eene beſchanſte ſtadt, met een zeer hoog bergkaſteel in de Königgrätzer kreits, in Bohemen, aan de Glatzichſche grenzen, den vorſten van Picolomini, eene Italiaanſche familie, toebehorende, is in der Huſſiten oorlogen zeer befaamd geworden. In voortyden voerde een graaflyk geſlacht daar van den naam, onder welke der Huſſiten krygs-overſte, *Kolda van Nachod*, inzonderheit bekend is. Hy deedt die van Sileſië groten afbreuk; doch deze namen in den jare 1442 het kaſteel in, ſtaken het als ook de ſtadt in brandt. *Theobald. Huſſ. krieg P. II. c.* 13, 18. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 48. *Balbin. Micell. dec. I. l. III. c.* 8. §. 3. *p.* 93. *Vogt Jetzl. Böhm. p.* 110.

NACHON, tot aan wiens dorſchvloer de Arke des Heeren gevordert was, toen Uza de zelve wilde voor den val behoeden. *II Sam. VI*, 6.

NACHOR, of NAHOR, zoon van Zerug, overgrootvader van Abraham, wierdt in 't jaar 1880 der wereldt geboren. In den ouderdom van 30 jaren gewan hy Terah, en ſtierf in 't jaar der wereldt 2027, 148 jaren oud zynde. Deze is te onderſcheiden van Nachor of Nahor, zoon van Terah, Abrahams en Harans broeder, die Milca, de dochter des laatſten, ten huwelyk nam. *Gen. XI. Torniël. Salian in Annal. Vet. Teſt. Pererius in Geneſ.*

NACHSHAB, of NASAPH, eene ſtadt in groot-Tartarië, legt tuſſchen Samarcanda en Sachi, in het gedeelte, dat Mawaralnaha genaamt wordt. *Maty Diction.*

NACLANTUS. Zie NACCHIANTE.

NACSIA. Zie NAXOS.

NADAB en ABIHU onderſtonden vreemd vuur voor den Heere te offeren; doch wierden daar over door het wraakvuur van den hemel verſlonden. *Levit. X.* 1, 8. *Torniell.*

NADAB, de zoon en opvolger van Jerobeam, in 't jaar der wereldt 3081. Hy volgde zynen vader ook in zyn boze leven na, en wierdt na twee jaren door Baëza, die daar na den troon beklom, gedood. *I Kon. XV.* 25, 29.

NADASI (JOHANNES) wierdt te Tirnau in Hungarië in 't jaar 1614 geboren; en begaf zich in 't jaar 1633 tot Gratz in de zamening der Jeſuiten. Na dat hy de wysgeerte zo wel als de Godgeleerdheit op verſcheide plaatſen geleeraart hadt, nam hy te Rome by twee overſten van zyne orde het ampt aan van ſecretaris der Latynſche brieven aan. Vervolgens onthieldt hy zich in het collegie te Wenen, en hadt de eer, dat de weduwe van keizer Ferdinand den III hem tot haren biechtvader verkoor. Hy overleedt met den uitgang van de XVII eeuwe, en liet deze volgende ſchriften na: *Vita S. Emerici*; *Reges Hungariæ à S. Stephano usque ad Ferdinandum III*; *Mortes illuſtres aliquorum de Societate ab an.* 1647 *ad an.* 1657; *Annus hebdomadarum Cœleſtium*, &c. *Sotwel Bibl. S. J.*

NADASTI (FRANCISCUS) was voorzitter van den ſouvereinen Raadt van Hungarië, en een van de voornaamſte hoofden onder de oproerige Hungaren, beginnende dit in den jare 1665; de andere hoofden waren de graaf van Serini, Frangipani en Ragotski. Franciſcus Weſſelini, Palatyn van Hungarië, in den jare 1666 overleden zynde, verzocht Nadaſti aan den keizer deze waardigheit te mogen bekleden: doch deze vorſt, van de getrouwheit van Nadaſti niet verzekert zynde, vondt niet raadzaam tot een poſt te verheffen, die de gewigtigſte van 't koninkryk is, een man, die reets voorzitter van den ſouvereinen Raadt was, en die zich niet dan te veel aanzien en gezag onder het volk verkregen hadt. Zommigen willen, dat Nadaſti, over deze weigering zeer gebelgt zynde, een timmerman, die aan 't nieuwe gebouw, dat de keizer in zyn paleis voor de keizerinne Eleonora deedt maken, omkocht, en den ſchelm daar toe bragt dat hy 'er den brandt in zou ſteken; ten einde de keizer, het vuur ontvluchtende, en zich elders begevende, van de zamengezworenen, die hier of daar verſcholen moeſten leggen, omgebragt of ten minſte gevangen wierdt. De brandſtichting geſchiedde op den 23 February des jaars 1668, en het paleis verteerde tot aſſche; doch Nadaſti kwam niet tot zyn voornemen. Hier op dacht hy zulks beter door vergift dan door ſtaal te kunnen uitwerken; en op dat hy zyn oogmerk bereikte, nodigde hy den keizer, de keizerin en het gantſche hof omtrent den 5 April des jaars 1668 het vermaak te nemen van eens te gaan viſſchen te Pottendorf. Ondertuſſchen belaſtte hy zyn kok een duivepaſtei te maken, die vergiftigt was, om ze voor den keizer, die dit ſoort van taarten zeer beminde, op te zetten: evenwel hadt de gravin van Nadaſti een gruwel van zulk een ſchelmſtuk, belaſtende den

den kok in aller haaft een andere taart te maken, die de vergiftigde gelyk was. Deze laatftgemaakte deedt zy den keizer voordienen. Nadafti durfde zich niet wreken tegen zyne vrouw, en was op andere middelen bedacht om den keizer het leven te benemen. Hy onderftondt in de jaren 1669 en 1670 de putten te vergiftigen, waar uit hy meende dat voor 's keizers keuken water wierdt gehaalt: doch alle deze vervloekte liften hadden geen uitwerking. Nagiferents, fecretaris van de zamenfpanning der oproerigen, in 't jaar 1670 gevangen rakende, vondt men onder des zelfs papieren bewyzen, dat Nadafti in 't verraadt van den grave van Serin en van de andere hoofden deel hadt. Na 't gevangennemen van Nagiferents, bezefte Nadafti, dat hy niet langer zeker van zyn perfoon was, en verzamelde vyf honderd man om hem naar Venetië te geleiden; doch zy kwamen een dag te laat. De luitenant kolonel van 't regiment van Heiffer kwam zyn kafteel bezetten, en verrafte hem nog te bedde zynde. Van daar wierdt hy naar Wenen gebragt; alwaar deze trouwloze ftaatsdienaar zich zelf veroordeelde, leverende een fmeekfchrift aan den keizer over van zich te laten genoegen hem met de doodt te ftraffen en zyn have verbeurt te verklaren; doch zyne kinderen, die geen deel in zyne misdaadt hadden, te fparen. Echter fchreef hy eenigen tydt daar na aan den Groten Vizier, die toen te Andrinopel was, maar zyn brief wierdt onderfchept; en de zelve hem voor oogen gelegt zynde, wilde hy ze niet voor de zyne erkennen; evenwel wierdt hy overtuigt: men eifchte hem zyn cachet af, dat met het zegel van den brief volkomen overeenkwam. Zyn proces, naar uitwys van recht, gemaakt zynde, wierdt hy gevonnift dat hem de rechterhandt en het hoofdt zou afgehouwen worden, mitsgaders zyne goederen voor den keizer verbeurt verklaart, en dat de adeldom zyner kinderen zou vervallen zyn. De zelve fententie kreeg ook de graaf van Serin en Frangipani. Evenwel deedt de keizer hem de genade, dat hem de handt niet wierdt afgehouwen. De voornaamfte hoofd-punten van de befchuldiging, die tegen hem waren, beftonden hier in: dat hy verbodene zamenfpanningen was ingegaan tegen zynen wettigen heer en meefter; dat hy door onbehoorlyke middelen hadt gepoogt het koninkryk van Hungarië in andere handen te doen overgaan; dat hy meermalen op den perfoon des keizers hadt toegelegt, karels omgekocht om hem met ftaal of vergift om te brengen; en dat hy een verfoeielyke brief aan alle de Staten des koninkryks hadt gefchreven, om hen te nopen de wapenen tegen zyne majefteit op te vatten. De uitvoering van 't vonnis gefchiedde te Wenen voor 't ftadhuis den 30 April des jaars 1671. Hy wierdt vervolgens in een kift gelegt, en op 't fchavot voor 't volk ten toon gezet. Des avonds droeg men 't lyk naar de Auguftyner kerk om daar begraven te worden. De keizer gaf aan den Chiaous Hagi Ibrahim, die zich toen te Wenen bevondt, de vryheit om deze rechtspleging by te wonen; welke Chiaous het hoofdt van Nadafti afgeflagen ziende, aan den tolk van den keizer zeide: *nu heeft hy de ftraf ontfangen, waar na hy federt zo langen tydt gezocht, en die hy zo wel verdient heeft.* De kinderen van Nadafti, de welke gevonnift waren den naam en de wapenen van hare familie te verlaten, namen die van Crutzemberg aan. Zyne goederen, die 4 millioenen bedroegen, wierden aan den veldheer Montecuculi gefchonken, en men hadt 8 wagens van noden om ze van 't kafteel Pottendorf naar Wenen te voeren. *Ifthuanf. in Hift. Hungar. Hiftoire des troubles de Hongrie.*

NADER, eene grote ftadt in 't gebiedt van den Groten Mogol, tusfchen Seronge en Agra, gebouwt rondom een berg, op welkers top een kafteel ftaat. De huizen zyn in 't gemeen met ftroo gedekt, en maar een verdieping hoog, uitgenomen die van voorname lieden, die 'er twee hebben. Deze ftadt wordt aan drie kanten van een rivier, die eindelyk in de Ganges uitftroomt, befpoelt. *Tavernier.*

NADIN, eene vefting in 't graaffchap Zara in Dalmatië. Solyman de II maakte 'er zich meefter van by verdrag; want de bezetting, flechts uit 150 Italianen beftaande, was niet in ftaat om een zo machtig leger tegenftandt te bieden. In 't jaar 1647 wierdt ze wederom verovert door den veldheer Pifani; doch de Venetianen gaven de zelve naderhandt weêr aan de Turken over. In 't jaar 1682 wierdt Nadin door des zelfs inwoners verlaten, die 'er by nacht uitgingen, na dat zy 'er den brand in hadden gefteken; de Morlakken evenwel wierden door hen daar van befchuldigt. Mehemet Aga kwam den 29 Maart des jaars 1683 met 150 ruiters op de vefting af, om 'er zich vaft te maken; doch een goed getal onderdanen van de republyk verydelde zyn voornemen, en nam 'er zelf bezit van, gelyk ze ook nog in de macht der Venetianen is. *Coronelli Defcr. Morea.*

NADRAVIE, eene landftreek in 't hertoglyk Pruiffen, tusfchen Litthauwen, de rivieren Bifs en Pregel, de Sambre, 't Courlandfch Haff en Slavonië. Dit geweft is vol bosfchen, uitgenomen om en by de Pregel. Labiau is 'er de hoofdftadt van: men ziet 'er ook Toppiau en Georgeburg. *Maty Diction.*

NAEMA, de dochter Lamechs, die van 'zommigen gehouden wordt voor de uitvindfter van de kunft om ftoffe te weven. *Gen. IV, 22.*

NAENIA, eene heidenfche godin, die de Romeinen buiten de ftadt, naby de poort *Viminalis* genaamt, een tempel gebouwt had den. Men meende van haar, dat ze het toezicht hadt over de treurliederen, welke onder 't geklank van zekere fluiten en andere fpeeltuigen, op de begraveniffen, door zekere daar toe geftelde vrouwsperfonen, *Praefica* (huilfters) genaamt, den overledenen ter eere wierden gezongen. Deze treurliederen zouden naar 't zeggen van Horatius *L.* II. *Od.* I. van eenen Griekfchen lierpoeët Simonides eerft uitgevonden zyn, en den naam van de daar over regerende godin daar na bekomen hebben. Eenigen houden het daar voor, dat dit woordt hierom eerft is gebruikt geworden, om dat het de klagende ftemme der gedachte lykzangfters uitdrukt. Deze by de Romeinen zo wel als by de Grieken op de begravenis gebruikelyke fluiten dienden niet alleen om met de ftemmen der lykzangfters gepaart te worden, maar ook tot een teken, wanneer men, om zyn fmert en deernis te kennen te geven, op de borft moeft flaan. *Varro de Vit. Pop. Rom. Cicero de Lege. Struvius Syntagm. Ant. Rom.*

NAEVIUS. Zie ACTIUS NÆVIUS.

NAEVIUS (CASPARUS) een Hoogduitfch geneesheer, was van Chemnits in Meiffen, reisde in Italië, alwaar hy zich fterk oeffende. By zyne te rug komft wierdt hy geneesmeefter van Maurits en Auguftus, keurvorften van Saxen. Men heeft een van zyne tractaten, dat aan Matthiolus is opgedragen, nevens nog eenige andere ftukken van zyn werk. Zie verder de fchryvers aangehaalt onder JOHANNES NÆVIUS.

NAEVIUS (CNEJUS) een Latynfch dichter, die wel in den aanvang in den Punifchen oorlog hadt gedient, doch daar na zich toeleide om vaarzen en blyfpelen te maken. Zyn eerfte blyfpel wierdt na de bouwinge van Rome 519 in die ftadt gefpeelt. Hy fchreef nevens verfcheidene blyfpelen ook eene Hiftorie in vaarzen. Doch vermits hy in zyne fchriften ftak en fchimpte, raakte hy daar door in de ongunft van Metellus, wiens geflacht te Rome zeer machtig was, ja zelfs wierdt hy de ftadt uitgejaagt. Van daar begaf hy zich naar Utica in Afrika, alwaar hy in het jaar 551 overleedt. Het eenige, dat men van zyne fchriften kan hebben, vindt men in de *Catalecta* van Jacobus Scaliger *Aulus Gellius l.* XVII. *Voffius de Hift. Lat. lib. I. c.* 22. *& de Poët. c.* 1. *Fabricius in Biblioth. Lat.*

NAEVIUS, (JOHANNES) een beroemd geneesheer van zyne eeuwe, broeder van Cafparus Nævius, wierdt in 't jaar 1499 geboren. Hy ftudeerde in Italië, en hadt, gelyk zyn broeder, veel deel in de vriendfchap van den zelven Petrus Andreas Matthiolus, aan wien hy fchriftelyke narichten verfchafte tot zyn werk van de planten: 't geen deze fchryver in de voorreden van zyn boek te kennen geeft. Johannes Nævius overleedt den 7 July des jaars 1574, in den ouderdom van 75 jaren. *Petrus Albinus in Chron. Mifn. Matthiolus in Epift. in Vit. Germ. Medic. &c.*

NAEVIUS (POLLIO) was zo lang van perfoon, dat hy een voet hoger was dan 't grootfte menfch van zynen tydt. *Plin. Hift. Nat. Lib. VII,* 16. *Columella de R. R. l. III.* 8. *Auguftin. Lect. XIV. de L. Ed. des Benedictins.*

NAFELS, in 't Latyn *Navalia*, is een groot wel gebouwd vlek in het Canton Glarus, waar in in den jare 1679 een fchoon Kapucyner klooster gefticht wierdt. Het is beroemd door den 9 April van 't jaar 1388 wegens den flag tusfchen de Oostenrykers en die van Glarus voorgevallen; waar in de eerfte, na malkander elfmaal aangevallen te hebben (waar van de plaatfen nog met ftenen gemerkt zyn) met verlies van 2500 man te kort fchoten. Deswegen wordt aldaar ter gedachteniffe van zulks op den eerften donderdag van April eene prachtige *proceffie* gedaan; die de Nafelfer-bedevaart genaamt wordt. *Wagner Mercur. Helvet.*

NAGAYE, een oordt in Tartarië aan de Cafpifche zee. In 't jaar 1400 wierdt het Weftelyke gedeelte van Tartarië in twee koninkryken onderfcheiden, waar van 't eene aan gene zyde van de Wolga, Zavolch genaamt, en 't andere, aan deze zyde leggende, by de zee Zabaoch, Crim of Przecop geheten wordt. Het koninkryk Zavolch wierdt daar na in drie grote horden verdeelt, als Nagaye, Cafan en Aftrakan. De Nagayfche Tarters bewonen de Ooftzyde van de Wolga in Afië, tegen over 't koninkryk Cafan, tot aan de rivier Jayeski, die in de Cafpifche zee uitftroomt. Zy ftaan onder drie vorften, namentlyk onder die van Scharayesk, Naga, en Siberië; die echter den Czaar van Muskovië fchatting moeten opbrengen. In dit geweft vindt men menigvuldige bosfchen, uitgenomen dat het omtrent Scharayesk vry vlak en openluchtig is. Ooftwaarts van dit landt leggen de Jargenefiers, en niet ver van de zelve de grote Cham, die thans ook een goed gedeelte van China verovert heeft. In den jare 1558 kwamen wegens inlandfche oorlogen, peft en anders 100000 menfchen van dit volk deerlyk om; daar ze te voren in een zeer bloeienden ftaat, en in vele horden verdeelt waren, die ieder een eigen vorft hadden, *Murfe* genaamt. Zy hebben gene fteden, maar houden hunne woning onder tenten; voerende de zelve met zich op wagens, van kamelen voortgetrokken wordende, wanneer ze, om fchaarsheit van weilandt, genoopt zyn naar een anderen oordt te vertrekken. Zy hebben geen geldt, maar ruilen waaren tegen waaren. Ook leggen zy zich niet toe op de letteroeffening, op eenige kunft of handwerk. Haar grootfte rykdom beftaat in vee. Zy hebben noch koorn, noch broodt, trouwens zy begeren 't ook niet. Na de bovengemelde inlandfche oorlogen is dit landt bykans geheel verwoeft, tot groot genoegen van den Muskoviter, die anders zeer onruftige naburen aan dat volk hadt. Ter dier tydt leden zy groten hongersnoodt, ja zo, dat ze hunne kinderen openlyk te koop veilden en, voor een weinig mondkoft verkochten. Te Aftrakan ftierven 'er zo vele van honger, dat de ftank der dode lyken de lucht aanftak, en een peft veroorzaakte. *Jenkifon in Hacklaet. T. I. pag.* 325. *Olear. Reifeb. pag.* 371. *feq.*

NAGERA, eene Spaanfche ftadt in oud-Caftilië, eertyds met een bisdom. Van des zelfs bisfchop wordt gewag gemaakt in eene akte van 't jaar 1182. Zy voert den tytel van een hertogdom, en is berucht door den veldflag, die 'er in den jare 1356 tusfchen Petrus, koning van Portugal, en Henrik, koning van Caftilië, is voorgevallen. *Colmenar Delices de L'Efpagne p.* 174.

NAGGAI, een Ifraëliet, uit den ftamme Juda, zoon van Maath,

Maath, was een van de voorvaderen Josephs, man van de Heilige Moeder. *Luc. III*, 25, 26.

NAGIBANIA, of, gelyk anderen schryven, NAGIVANIA, in 't Latyn *Rivulinum*, *Rivuli puellarum*, *Rivulus Dominarum*, een stedeke in Zevenbergen, op de grenzen van opper-Hungarië, aan de rivier Zazund, vyf of zes mylen van Zatmarbania. By deze stadt vindt men goede zilver-mynen. *Maty Diction.*

NAGOLD, een stedeke, met een sterk kasteel, leggende aan eene rivier van den zelven naam, in 't hertogdom Wurtenberg, in Zwaben, vier mylen van Tubingen Westwaartsaan. *Maty Diction.*

NAGUMER, een van de *Westernes Isles*, of Westelyke eilanden, by Schotlandt. Men vindt 'er een overvloedt van hout en konynen. Het legt by 't eilandt Skye. *Buchananus Hist. Scot.*

NAHALAL, eene stadt in 't beloofde Landt, onder den stamme Zabulon, die aan het geslacht van Merari, welke uit den stamme Levi was, wierdt overgegeven. *Recht. XIX*, 15.

NAHALIEL, eene vlakte in de woestyne der Moabiten, waar van daan de Israëliten te Mattana aankwamen om naar Bamoth te trekken. *Num.* XXI, 19.

NAHAMANI, een Israëliet, die met Zerubbabel uit de Babylonische gevangenisse wederkeerde. Hy was een van de geachtste onder de Joden. *Nehem.* VII, 7.

NAHARAI, de Beërothiter, de wapendrager Joabs, des zoons Zeruja. II *Sam.* XXIII, 37.

NAHAS. Zie NAAS.

NAHATH, een zoon Rehuëls, de welke Basmath aan Esau hadt gebaart. *Genes.* XXXV, 13.

NAHBI, een Israëliet, de zoon van Vophsi, uit den stamme Naphthali, een der mannen, die Mozes uitzondt om het land Kanaan te verspieden. *Num.* XIII, 14.

NAHE, of NAW, eene rivier in Duitschlandt. Zy loopt ten dele door het graafschap Spanheim en de neder-Palts; ontfangt de rivieren Simmeren, Lauter, of Glan, en na Creutzenag nevens eenige andere plaatsen van minder belang voorby gestroomt te hebben, valt ze by Bingen in den Rhyn. *Maty Diction.*

NAHRO KADISCIO, dat is, de *Heilige rivier*, oudtyds *Eleutherus Fluvius*, een riviertie in Syrië. Het stroomt langs de grenzen van 't eigentlyke Syrië en Phenicië, loopt voorby Tortosa, en ontlast zich weinig daar van daan in de Middelandsche zée. Josephus noemt het de *Zabbaths-rivier*; beuzelende, dat het op den Zabbathdag niet zou stromen. Men meent ook, dat het is 't geen Salomon Hoogliedt *c. IV*, 15. de *Fonteine der Hoven* noemt; doch met weinig waarschynlykheit. *Maty Diction.*

NAHUM *van Elkos*, een der twaalf kleine Propheten, die, naar 't gevoelen van zommigen, onder de regering van Hizkia; doch, gelyk Clemens Alexandrinus wil, onder die van Jojachin zou geleeft hebben. De grote tydrekening der Hebreën, als ook Abarbanel plaatsen hem in den tydt van Manasse. *Joseph lib.* IX. *c.* 11. *Clem. Alexandr. l.* I. *Strom. Heideggerus Enchir. Bibl. lib.* I. *cap.* 30.

NAJAC, een stedeke in Vrankryk, in Rouergue, tusschen Ville-Franche in Rouergue en St. Antonin. Dit plaatsje is berucht geweest gedurende den oorlog der Hugenoten, en vermaard door des zelfs vitriool.

NAJADEN, Nimphen der bronnen en rivieren, die de Heidenen als godheden eerden. Deze naam komt van νάειν, dat vloejen betekent. *Servius Gramm.*

NAJARA. Zie NAGERA.

NAIBODA, of NAIBOD, (VALENTINUS) van Keulen geboortig, leefde omtrent het einde van de XVI eeuwe, was een zeer geleerd man, en inzonderheit in de wis- en sterrekunde buitengemeen ervaren. Hy reisde naar Italië, en nam zyne woning te Padua, daar hy ook zyn *Commentarius* over *Ptolomæus* en *Astronomicarum Institutionum l* III; vervolgens *Commentarii in Alchabitium*, *in Sphæram Johannis à Sacro Bosco*, en andere tractaten geschreven heeft. Van dezen man is een aanmerkelyke geschiedenis bekend. Namentlyk, als hy op een tydt met eenige zyner goede vrienden in gesprek was, zeide hy hen, dat hy in 't kort eene haastige doodt sterven zou, daar by voegende, dat hy, door eene kort van te voren by hem opgemaakte voorspelling uit de sterren wegens zyn geboorte-uur daar van ten vollen overtuigt was. Zyne vrienden belachten hem over deze ligtgelovigheit. Evenwel vyf of zes maanden daar na wierdt hy schielyk vermist. Met den eersten dacht men, dat hy naar deze of gene plaats gereist was; doch de persoon, in wiens huis hy woonde, vast geen tyding van hem horende, brak zyne kamerdeur eindelyk op, en vondt met grote verbaastheit Naibods ligchaam, half verrot zynde, ter aarde leggen. Men geeft voor, dat hy van eenige geleerde lieden, die hem wegens zyne gaven en groten naam benydden, in zyne kamer vermoord zou wezen. *Thomasius in Elog. Doct. vir.*

NAICH, een van de *Westernes Isles*, of Westelyke eilanden by Schotlandt, waar op goede paarden gevonden worden. *Buchanan. Hist. Scot.*

NAILLAK, (PHILIBERT) drie en dertigste Grootmeester der ridderorde van S. Jan van Jeruzalem, waar van 't konvent toenmaals te Rhodus was. Hy kwam in den jare 1396 in de plaats van Ferdinand Heredia, was van de Fransche tale, en te voren groot-prioor van Aquitanië. Na dat hem Sigismundus, koning van Hungarië, tegen den Turkschen Sultan Bajazeth te hulpe hadt geroepen, kwam hy in 't jaar 1396 met eene uitgelezen ridderschap in der Christenen leger. Als nu de Franschen uit roemzucht al te diep in 't heir der Turken, ja zelfs tot aan de Janitzaren toe, doorgedrongen, wierden zy omcingelt en meest alle ter neer gemaakt. Doch de Grootmeester trok met zonderlinge kloekheit en manhaftigheit af, geleidende den koning Sigismundus tot aan Rhodus, alwaar hy hem met koninklyke pracht onthaalde. Als Bajazeth naderhandt voor Constantinopel rukte, om die stadt te belegeren, en de Grieksche keizer ondertusschen naar Vrankryk was getrokken, om daar hulpe te erlangen, zo beschikte de keizerin, om alle gevaar voor te komen, de ryks-kleinodiën in de bewaring van Naillak, den Grootmeester. In dien zelven tydt kwam Theodorus Porphyrogeneta, of Despote van Morea, en hertog van Sparte, des Griekschen keizers broeder, zynde door de tyding van de aankomst der Turken voor Constantinopel een schrik aangejaagt, naar Rhodus, en verkocht aldaar aan de ridderorde de heerschappye van Sparte en van Corinthe voor eene grote somme gelds. Maar vermits de bisschop van Sparte zich der Latynsche kerke niet gaarne onderwerpen wilde, verwekte hy het volk tot oproer; waar op de heerschappye van Corinthe wederom aan een Despote kwam. Zo haast als Bajazeth de belegering voor Constantinopel hadt opgebroken, gaf de Grootmeester de aan hem toevertrouwde kleinodiën wederom; rustte eenigen tydt daar na eene vloot uit, en veroverde van de Turken een vast kasteel aan de kust van Carië, in een streek gebouwt alwaar oudtyds de hoofdstadt dezes landschaps, Halicarnassus, gelegen hadt. Hy maakte deze verschansing noch sterker, en noemde het S. Pieterskasteel. In den jare 1403 bemiddelde hy een verdrag tusschen den koning van Cyprus en de republyk Genua. De Turksche Sultan vaardigde een afgezant naar Rhodus af, die insgelyks een stilstandt van wapenen uitwrocht, gedurende welken tydt de onderdanen des Sultans en de Christenen der Latynsche kerke onder een vry handelen en wandelen mogten. De Christenen verkregen daarenboven, dat 'er zes ridders of geestelyken zouden wonen in het oude hospitaal van S. Jan te Jeruzalem, om aldaar de Pelgrims te ontfangen en dat het hem geoorlooft zou zyn het heilige graf met muren te omringen. In 't jaar 1409 bevondt de Grootmeester Naillak zich in de kerkvergadering te Pisa, alwaar de by een verzamelde kardinalen hem de wacht en de sleutels van het Conclave overgaven. Na de verkiezing van paus Alexander den V hieldt hy een algemeen Kapittel te Aix in Provence, en maakte daar schone reglementen tot welstandt van de religie. De Sultan van Egypten verzocht in den jare 1417 bystandt aan de ridders van Rhodus tegen de Turken, die op zyn bodem gevallen waren en de Grootmeester zondt hem twee galeien, doch hy verboodt de scheepshoofden aan landt te gaan; vermits men wel vrede hadt met den Turk te landt, maar niet ter zee. Deze doorluchtige Grootmeester order gestelt hebbende op de zaken van de religie in Italië, keerde in den jare 1421 weder naar Rhodus, en overleedt aldaar na eene regering van vyf en twintig jaren; gedurende de welke hy tekenen van eene uitnemende dapperheit en voorzichtigheit gegeven hadt. Hy wierdt opgevolgt door Antonio Fluviani. *Bosio Histoire de L'Ordre de S. Jean de Jerusalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

NAILOR, (JACOBUS) een bedrieger in Engelandt, was geboren in het bisdom Jork in Engelandt. Hy hadt een tydlang gedient als kolonel onder 't regiment Lambert: waar na hy het krygsleven verliet, en een kwaker wierdt. Wanneer hy nu by zyne nieuwe geloofsgenoten door zyne schynbare reden, geveinsde oprechtigheit en eenvoudigheit zich een groot aanzien hadt verkregen, kwam hy in den jare 1656 op klaren dag binnen Bristol, te paardt zittende, daar een man en eene vrouw zyn paardt by den teugel geleidden, en andere personen achter na volgden, de welke riepen: *Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen.* Hier op liet de overigheit hem vatten, en gaven hem in handen des Parlements over, waar van hy ondervraagt en schuldig bevonden zynde, als een Godslasteraar en verleider des volks verwezen wierdt, dat hem zyne tong met een gloeiend yzer zou doorboort worden, en men een B (*Blasphemator*), Godslasteraar betekenende, op zyn voorhoofdt zou branden. Daar na wierdt hy weder naar Bristol te rug gezonden, alwaar hy averrechts te paardt zittende door de gansche stadt moest ryden. Dit verrecht zynde wierp men hem in eene gevangenis, waar in hy het overige zyner dagen met spinnen moest doorbrengen. *Daviti Historie van Engelandt.*

NAIM, een plaatsie in Bearn, in Vrankryk, dat in den jare 1540 alleen door de hette der zonne aangestoken en in de assche gelegt wierdt. *Mezeray Hist. de France Tom. III. p.* 353.

NAIN, eene oude stadt van 't Beloofde Landt, gelegen in Galilea, naby den berg Tabor. Van de zelve zyn hedendaags slechts eenige huizen te vinden, die door de Arabiers bewoond worden. In 't Euangelie van Lucas staat aangetekent, dat Gods Zoon deze stadt met zyne tegenwoordigheit vereerde, en dat hy zelf aldaar eener weduwen zoon van den doden opwekte. Men vindt van Nain gewag gemaakt by den dichter *Sedulius lib. IV. Luc. VII*, 11-15.

NAJOTH, eene woestyne by Rama, waar in David de vlucht nam toen Saul hem begon te vervolgen. Ook de plaats daar de propheten een collegie of schole hadden. I *Sam.* XIX, 18. *Aantekening van der Staten Bybel in dit vers over 't woordt Najoth.*

NAIRO (FAUSTUS) *Banesius*, een geleerd Maroniet uit Syrië, was hoogleeraar in de Chaldeeusche of Syrische tale te Rome, heeft zich voornamentlyk berucht gemaakt, dat hy de eerste geweest is, die van den, nu zo bekenden en gemenen drank, Coffy, een traktaat geschreven heeft, 't welk hy in den jare 1671 onder den tytel van *Discursus de saluberrima potione Cahne s. Cafe nuncupata*, met een opdragt aan den kardinaal Johannes Nicolaus de Conti, heeft uitgegeven. *Traité de L'origine du Café dans Le Voyage de l'Arabie heureuse p.* 260.

NAIS, een plaats, naar men meent, daar Caïn ging wonen, na dat hy zyn broeder Abel hadt omgebragt, en daar hy vele kinderen teelde. Het is een vlek in Idumea, waar van Josephus meldt, *Antiquit. lib.* I. *c.* 2. Men wil dat dit de zelve plaats is, waar in Simon, zoon van Gioras, uit Gerasa afkomstig, zyne verschuiling nam, na dat hy zyne stroperyen in Acrabatane en opper-Idumea gepleegt hadt, en alwaar hy den buit, dien hy gemaakt hadt, henen voerde. *Joseph. Joodſ. Oorl. lib.* IV. 30. *Simon. Dict. de la Bible.*

NAKKUM, of **NACUM**, eene stadt in 't waiwoodschap van Pozen.

NAKLO, eene stadt in 't waiwoodschap van Kalisch, in groot-Polen.

NAKSIVAN, of **NACHIVAN**, **NASZIVAN**, **NAXUANA**, eene stadt in groot-Armenië, drie mylen van den berg Ararath, en zeven van de rivier Araxis. Eenigen zyn van gedachten, dat dit het Naxuana van Ptolomæus is, 't welk van hem in dit gewest gestelt wordt. Anderen houden het voor de oude stadt Ardaschad, die van de Grieken Artaxate ook Artaxasate genaamt wordt. De Armeniërs maken deze stadt nog veel ouder, en genoegzaam tot de oudste der wereldt. Zy geven voor, dat Noach na den zundvloedt die heeft beginnen te bouwen, en zelf daar begraven legt; grondende zich op den oorsprong des naams Naksivan of Nachivan, en beweren, dat Naksivan van het Armenische woordt *Nak*, een *schip*, en *sivan*, eene *woning*, herkomstig is: en de Armeniërs zeggen, datze dus genaamt is, om dat Noach, na dat hy uit de Arke getogen was, daar zyne woning gemaakt heeft. Deze plaats is tegenwoordig de hoofdstadt van een gedeelte van Armenië, en wordt door een Cham geregeert. Ze was in een bloeienden staat eerze door het krygsvolk van den Turkschen keizer Amurath verwoest wierdt, doch ze wierdt van tydt tot tydt weder aangebouwt, zo dat 'er hedendaags al wederom by de 2000 huizen staan, daar men 'er evenwel voortyds 40000 zou getelt hebben. Men ziet 'er tot op dezen dag toe nog puinhopen van een menigte schone moskeën, en onder andere van een, die men wil dat ter gedachtenisse van Noachs begravenis zou gesticht wezen. De wyn en vruchten zyn in die streek voortreffelyk goed; en men vindt 'er alles, dat tot het menschelyk leven van noden is, in overvloedt. Buiten de stadt vindt men een toren, die zeer keurig gebouwt is: dit zyn als vier zamengevoegde koupels, die een soort van Pyramide onderschragen, de welke van twaalf kleine torens schynt byeen gesticht; doch omtrent het midden vertoont zy vier zyden, die spitsgewyze naar boven toe uitlopen. 't Gansche gebouw is van tigchelsteen; van buiten en binnen legt 'er een schoon vernis op, versiert met vele bloemen en verheven beeldwerk. Men wil, dat dit een werk van Tamerlaan is toen hy Persië vermeesterde. Tusschen Naksivan en Zulfa Zuid- en Noordwaarts vindt men tien Armenische Christen-kloosters, ieder met een vlek, twee of drie mylen van malkander gelegen. Zy erkennen den prins, en worden door de geestelyken van S. Dominicus bestiert. Men zendt nu en dan kinderen van dat landt naar Rome, die daar de Latynsche en Italiaansche taal leren, nevens de wetenschappen, die in hun beroep te pas komen. Men telt 'er omtrent zes duizend Christenen, welke, uitgenomen de kerkdienst en de Mis, die in Armenië gezongen wordt; de Latynsche kerkgewoonte volgen. Als 'er een aartsbisschop verkoren is, gaat hy naar Rome, alwaar zyne verkiezing door den prins bevestigt wordt. Een der zes vlekken, Kisouk genaamt, gelegen op de grenzen van Curdestan, is onder de Armeniërs zeer berucht: zy menen dat Bartholomeus en Mattheus hier gemartelt zyn, gevende daar en boven nog voor daar eenige heilige overblyfsels van te hebben. Vele Mahometanen komen daar ter bedevaart, en inzonderheit de gene, die de koorts hebben. Twee of drie van die kloosters zyn 'er, daar men de Christenen uit Europa broederlyk ontfangt; onaangezien de geestelyken arm zyn, wegens de geweldenary der landvoogden, dien ze dikwils verplicht zyn geschenken te doen. *Tavernier Voyage de Perse. Le Chev. Chardin Voyage en* 1673.

NAMAQUAS, een volk onder de Kaffers in Afrika, die van de Hollanders in 't jaar 1691 naby de kaap de Goede Hoop ontdekt zyn. Ze zyn van natuur blank, doch maken hun gansche aangezicht zwart, om daar door, zo ze zich inbeelden, schoon te schynen. Dit volk is zeer dom. In hun landt hebbenze gebrek aan water en hout; het is vol wilde dieren, en omzet met klippen en ruwe gebergtens. Vader Tachard zegt, dat ze onder de Hottentotten in grote achting zyn, en voor een strydbaar volk worden gehouden. *Dappers Beschryving van Afrika. Tachard Voyage de Siam p.* 102. *Kolbens Reize naar de Kaap de Goede Hoop.*

NAMATIUS, een officier onder den keizer Honorius omtrent den jaare CCCCXII. Van hem vindt men gewag gemaakt in het Wetboek van Theodosius *l.* XV. *de Agentibus.*

NAMAZ. Dus noemen de Turken hun gebedt, dat ze vyfmaal 's daags doen, te weten 1. tusschen het krieken van den dag en der zonnen opgang; 2. 's middags; 3. tusschen den middag en der zonnen ondergang; 4. na 't ondergaan van de zon, en 5. 's nachts te half tweën. *Ricaut de L'Empire Ottoman.*

NAMBSLAU, of **NAMSLAU**, in 't Latyn *Namslavia*, of *Namieslavia*, eene welbewoonde stadt in Silesië, in het vorstendom Breslau, met een byzonder rechtsgebiedt, waar in zich veel adel onthoudt. Ze wordt van een eigen lands-hoofdman geregeert, legt aan de Poolsche grenzen, acht mylen van Breslau, heeft een sterk kasteel, en is naar de oude wyze redelyk wel verschanst, ook wordtze door de menigvuldige moerassen tegen den aanval der vyanden noch meer uit de natuur in zekerheit gestelt. Eertyds zou deze stadt aan de Weida gelegen hebben, welk oordt aan die rivier noch hedendaags de oude stadt genaamt wordt, doch daar na tot deze plaats overgebragt zyn. Onder de hertogen van Silesië behoorde ze het vorstendom Breslau ten aandeel, naderhandt kwam ze aan den hertog Boleslaus van Brieg; wiens zoon Wenceslaus ze in den jare 1348 met het gansche gebiedt aan keizer Karel den IV verkocht; die ze in den jare 1356 met muren liet omringen. Keizer Wenceslaus verkochtze met 's lands-hoofdmanschap te Breslau, en verzette den burgt, nevens de daar toe behorende goederen, by den Raadt van Breslau, van welken ze in de volgende tyden gelost, doch van keizer Ferdinand den I wederom verpand wierdt, hoedanig ze bleef tot den jare 1703, wanneer de Duitsche ridderorde met believen van den keizer den Nambslauschen burg en verder toebehoren by den Raadt van Breslau vrymaakte. In der Hussiten oproerigheit hebben Nambslau en Breslau, het eens zynde, zich tegen dat volk verzet, wilden George Podiebrat ook niet voor koning van Bohemen erkennen, waar toe ze door de pauzen Pius den II in den jare 1462, en door Paulus den II in den jare 1465 wierden aangemaant. *Dlugoff. Hist. Polon. Helenii Silesiogr. Renov. c.* 7. §. 97.

NAMEN, *Comitatus Namurcensis*, een graafschap en een van de zeventien Nederlandsche provinciën, legt tusschen Henegouwen, Brabandt, Luxemburg, en het landt van Luik. Men vindt 'er yzer-, loot- en kool-mynen, nevens alderhande soort van marmer. Het landt is wel bergachtig, doch zeer vruchtbaar. Hier in leggen vier steden en honderd twee en tachtig dorpen. Het behoort ten dele de kroon van Spanje, ten dele die van Vrankryk, en wierdt van den koning van het laatste ryk, en van Philips den V, koning van Spanje, nevens het hertogdom Luxemburg aan den keurvorst van Beyeren afgestaan om 'er het oppergebiedt te voeren. Doch in den jare 1714 kwam ze door de Radstadsche en Badische vredehandelingen, nevens al de Spaansche Nederlanden aan den keizer.

NAMEN, in 't Latyn *Namurcum*, de hoofdstadt van het bovengemelde graafschap, is onder de vestingen van de Oostenrykſche Nederlanden eene van de meeste aangelegenheit, legt aan de Sambre en de linker zyde van de Maas, tusschen twee bergen, en heeft een byzonder sterk kasteel. Zommigen leiden Namen of Namur van het woordt *Namus* af, het welk men wil dat een heidensch orakel geweest, en, by de komste van Christus in den vleesche stom geworden is. Anderen daarentegen menen, dat het komt van *novo muro*, of *nieuwe muur*, die de Romeinen aldaar zouden gebouwt hebben. Justus Lipsius is van gedachten, dat deze naam uit twee woorden *na* en *muur* is zamengezet. Aangaande des zelfs oudheit en stichting zyn het de onderzoekers der oudheden ook niet eens. Zommigen willen, dat deze stadt langen tydt voor de geboorte van Christus is gebouwt geweest van Claudius en Cajus, Roomsche keizers, te weten in den jare voor Christus 23: anderen zeggen, dat dit geschied is van Cambron, koning van Tongeren, in den jare voor Christus 150. Ze is twee malen vergroot, eerst door Albert den I omtrent den jare 1000, en daar na omtrent den jare 1417, wanneer naar mate van den aanwasch der inwoonders ook de vergroting der stadt geschied is, zynde omtrent den zelven tydt versterkt met vele zeer sterke bolwerken. Voorts is ze voorzien met zes poorten, 34 torens op de wallen, 5 openbare markten, en vier uitmuntende stene bruggen. Het kasteel van deze stadt is zeer sterk, en gebouwt op een zeer hoge steenrots. Dit kasteel heeft lang voor de stadt gestaan, en zou, volgens *Duræus* en andere schryvers, langen tydt onder den naam van *Nemetocenna* door de Romeinen bezeten zyn, tot dat het van de barbaren verwoest zynde, door de Franschen met een nieuwen muur omringt en versterkt is, waarom het ook den naam van *Namur*, het welk zo veel betekent als *nieuwe muur*, als boven gezegt is, zou hebben gekregen. Op dit kasteel plagten oudtyds de graven van Namen ingehuldigt te worden en te wonen; op het zelve wierden ook de landdagen gehouden, en de gezanten ingehaalt. Voorts zyn in deze stadt aanmerkenswaardig het *Stadhuis*, het welk zeer fraai, en in den jare 1552 gebouwt is, en het *Prinssen-hof*, gebouwt door de hertogen van Burgundië. In de zelve zyn ook vele treffelyke kerken, waar onder de hoofdkerk, toegewyd aan St. Albinus, de voornaamste is. Zy heeft een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Kameryk, en haar eerste bisschop is geweest *Antonius Habet*, een Dominikaner monnik. De kerk van St. Albinus is door paus Paulus den IV gesticht in den jare 1559.

De stadt Namen, door hare sterkte van groot belang zynde, heeft altydt groten aanstoot in de oorlogen geleden. Ze is in den jare 700 door eenen Gestemarus, en in den jare 886 door de Normannen gansch verwoest. Daar na is ze weder in den jare 1188 door Boudewyn, grave van Henegouwen, en in den jare 1237 door een anderen Boudewyn, Grieksch keizer, en wederom in den jare 1256 door Henrik van Luxemburg ingenomen. Ook is ze in den jare 1542 door Marten van Rossem zwaar belegert; maar door den gouverneur kloekmoedig verdedigt wordende, moest hy onverrechter zake aftrekken. In het jaar 1692, in 't begin van July, wierdt ze door de Franschen na een bloedige belegering verovert, waar op de zelve geweldig stoften, om dat de inneming geschied was als in 't gezicht van het leger der geallieërden: gelyk dan koning Lodewyk de XIV een gedenkpenning ter eere van deze verovering liet slaan, waar op de stadt Namen was afgebeeld met dit opschrift: *Amat victoria testes*, dat is te zeggen, eene overwinning heeft gaarne getuigen. Insgelyks liet hy op de poorten en bolwerken der stadt uithouwen: *Reddi, non vinci potest*; dat is, *Zy kan wel weder overgegeven, maar niet herwonnen worden.* Doch in den jare 1695, den 5 September, wierdt deze vesting door koning Willem den III in het gezicht van honderd duizend Franschen weder ingenomen. Daar op kwamen 'er verscheide

ſcheide fraaie en zinryke gedichten in verſcheide talen in 't licht. Onder anderen was 'er een aardig *Anagramma* (letterverzetting) van een dichter, makende van het woordt *Namur* (of Namen) door letterverzetting *Urnam*, dat *lykbuſch* of *doodvat* betekent, met dit byſchrift:

Olim NAMUR *eram, Batavus me vertit in* URNAM,
In qua tot Galli membra ſepulta jacent.

Welkers zin in het Nederduitſch aldus wordt voorgeſtelt:

„ Myn naam NAMUR aan dien van URNAM is geraakt.
„ De Batavier my tot een *Doodvat* heeft gemaakt.
„ Sta ſtil, ô Franſchman, ſta by dezen pot, en ween,
„ Wyl hier een groot gedeelt' legt van uw vleeſch en been.

Na de Ryswykſche vrede hebben de Spanjaarden in deze ſtadt Hollandſche bezetting gehouden, die echter na de doodt des konings van Spanje, Karel den II, op order van den keurvorſt van Beyeren, met Franſch garniſoen verwiſſelt wierdt, waar op ze in den jare 1704 door de geallieëerden gebombardeert is. *Heuterus de bello Belg. L.* II. *Guiccardin Deſcr. Belg. Miræus in Faſt. Belg. Zeilerus Topogr. circ. Burg. &c. Grammaye Antiquit. Belg.*

NAMNES, die men koning ſtelt te zyn van de oude Gaulen, was een zoon van Galate den II, waar van wy elders ſpreken. De gelykluidendheit des naams heeft doen geloven, dat hy de kolonie *Nannetes*, en de ſtadt Nantes geſticht heeft: 't welk evenwel vry fabelachtig voorkomt. *Dupleix l.* II. *des mem. des Gaules, ch.* 22.

NAMPHIO, NAMFIO, of NANFIO, in 't Latyn *Anaphe*, een eilandt van den Archipel, in de zee van Candia, leggende een weinig Noordwaarts van het eilandt Santorini. Het heeft omtrent tien mylen in den omtrek. De Turken zyn 'er meeſter van; en men zegt, dat geen ſlangen op dat eilandt kunnen leven. *Maty Diction.*

NANBU, de hoofdſtadt van een klein koninkryk, of liever van eene provincie van den zelven naam. Ze legt in Ochio, een der contreien van 't eilandt Niphonia. *Maty Diction.*

NANCHANG, eene ſtadt in China, in de provincie Chianſi, die in voortyden zeer aanzienlyk was, doch naderhandt door de Tartariſche oorlogen bedorven is geworden; waarom ze ook huidendaags bykans geheel verwoeſt legt. *Martini Atlas Sinicus.*

NANCI is de hoofdſtadt van Lotharingen, de aloude verblyfplaats der hertogen, legt omtrent honderd ſchreden van de rivier Murte, in 't midden van eene ruime vlakte, dat haar geen geringe luiſter byzet. De Latynſche ſchryvers noemen ze *Nancium*, en *Nanceium*. Ze wordt in tween verdeelt, in de hoge of oude ſtadt, daar het paleis der hertogen is; en in de lage of nieuwe ſtadt. Hare gelegenheit, gewyde en ongewyde gebouwen, ſchone ſtraten en ruime plaatſen brengen niet weinig toe om deze ſtadt vermakelyk te doen zyn. De oude is van de nieuwe door grachten en andere verſchanſſingen afgeſcheiden: zo als men 'er in komt, ziet men een grote plaats, aan weerkanten met verſcheide aanzienlyke huizen, naar de hedendaagſche manier gemaakt, bezet, van de welke men door drie ruime ſtraten kan afgaan. In dat gedeelte der ſtadt vindt men het pleit- en raadhuis, verſcheide kerken, en kloofters, nevens het collegie der Jeſuiten. In de oude ſtadt is de parochie van S. Epurus, en 't oude paleis der hertogen van Lotharingen: waar van de ingang vry prachtig is, en den beſchouwer vervolgens in een zeer heerlyk hof brengt, daar zich voortreffelyke zaken opdoen: de tuin is wonder genoeglyk en legt op een bolwerk, daar eertyds de muuren der ſtad ſtonden, van de welke nog eenige oude torens zyn overgebleven, die men van den kant van de plaats ziet, daar men gewoon is zich in de ry-kunſt te oeffenen. De ſtadt Nanci heeft vier poorten, een reken-kamer, en een opper-hof-gerecht. Zy is dikwils belegert en verovert geweeſt. Karel, de laatſte hertog van Burgundië, ontweldigde ze Renatus, hertog van Lotharingen, in den jare 1475; die ze in 't begin van October 's jaars daar na weder innam. Karel, dezen hoon niet kunnende verdragen, rukte daar weder voor, en begon ze te belegeren, doch verloor op den vyfden January des jaars 1677 en den ſlag, en het leven. By de Murte ſtaat een kapel, waar in men nog een groot ſtenen kruis vindt, nevens kopere platen, op welke de omſtandigheden van dezen ſlag geſneden zyn. Deze ſtadt wierdt in den jare 1587, gedurende de binnenlandſche oorlogen in Vrankryk, ongemeen ſterk gemaakt. De koning van dat ryk veroverde ze in 't jaar 1631, en in den jare 1661 ontblootte men ze van al haar ſchanswerk, dat echter naderhandt wederom wierdt herſtelt.

NANCIAM, eene ſtadt in Aſië, in de provincie Chiamſi, in China. Zie hier over na *Martini Atlas Sinicus.*

NANEA wordt gehouden voor een godinne der Perſianen, en dus word ze genaamt in *het twede boek der Machabeen, cap. I.* 13, 15. Doch Samuel Bochart heeft aangemerkt, dat de uitſchryver hier een misſlag hadt begaan; en dat 'er, in plaats van τὴν Ναναίαν, τὴν Ἀναίαν moeſt geſchreven ſtaan; 't welk zeer ligt heeft kunnen geſchieden, indien men vooronderſtelt, dat men den uitſchryver voorzeide, en dat men, 't zy op de eerſte, 't zy op de tweede wyze ſchryvende, het altoos eveneens zal uitſpreken. De Heer Le Clerc heeft zeer wel aangetoont, dat 'er diergelyke fouten in de ſchryvers kunnen inſluipen, waar van hy verſcheide voorbeelden in zyn *Ars Critica* aanhaalt. De gewaande Nanea, die wy uit het boek der Machabeen bybrengen, is geen andere, dan de godin der Perſianen, *Anætis*, of *Anetis* genaamt, van welke ook Moreri in een artykel gedenkt. Men zal daar by voegen 't geen van deze godinne in den tempel gebeurde aan Antiochus Sedetes, zone van Demetrius Seleucus en broeder van Demetrius Nicanor. Deze vorſt den oorlog in Judea ten einde gebragt hebbende, trok tegen de Parthen op, die Perſië bezet hadden, en trachtte zich meeſter te maken van de grote rykdommen van den tempel van *Anætis*, met oogmerk, gaf hy voor, om deze godin te trouwen, en eens een nachtje met haar over te brengen. Zo als hy 't vertrek was ingegaan, daar de ſchatten beruſtten, en dat de prieſters des tempels hem geldt getelt hadden tot een bruidſchat van de godin, zagen die lieden wel, dat de vorſt geen ander voornemen hadt, dan om al, wat koſtelyk en ſeldzaam was, weg te nemen, dus deden ze een hagelbui van ſtenen op hem en op zyn gevolg nedervallen; als of de godin zich over de godloosheit van deze tempelſchending hadt willen wreken, en verpletterden hen, houwende vervolgens hen het hoofdt af, en hakten hunne lighamen aan ſtukken, die zy op de vuilnis-hoop ſmeten. In dezer voegen ſpreekt de ſchryver van het boek der Machabeen van de doodt van Antiochus Sedetes; doch anderen maken 'er geen gewag van. *Juſtinus* zegt in zyn XXXVIII boek, 't 10 Hoofdſt. dat hy in den ſtrydt tegen de Parthen verlaten, en na blyken van ongemeene dapperheit getoont te hebben gedood wierdt. Appianus wil, dat hy zich zelf ombragt; Ælianus, dat hy uit wanhoop zich van een hoogte afwierp. *Bochart Phaleg IV.* 19.

NANFIO. Zie NAMPHIO.

NANGATO, de hoofdſtadt van een koninkryk, of liever van eene provincie van den zelven naam. Zy legt op de Weſtzyde van Jamaiſtero, in 't eilandt Niphonia. *Maty Diction.*

NANGAZACHI, eene aanzienlyke ſtadt in Japan, met eene welgelegene haven, op het eilandt Ximo, in de provincie Figin, dat van 't vaſte landt door een water, ſlechts 40 voet breed zynde, waar over een valbrug legt, wordt afgeſcheiden. Paus Sixtus de V rechtte aldaar een biſſchoppelyken ſetel op, die onder den aartsbiſſchop van Goa moeſt ſtaan. Tegenwoordig is 'er geen prelaat, hoewel men voorgeeft, dat 'er nog vele Chriſtenen in dat geweſt zyn.

NANGIS. Zie WILLEM VAN NANGIS.

NANGUNDI, eene grote rivier by een halfeilandt van Indië, aan gene zyde van den Ganges. Zy heeft haren oorſpronk uit het gebergte van Gate, ſtroomt voorby de ſtadt Bisnagar, en, nat dat ze het koninkryk van dezen naam is doorgelopen, valt ze by Maſulapatan, horende onder 't koninkryk Golconde, in de Golf van Bengale. *Maty Diction.*

NANHIUNG, een van de voornaamſte ſteden van Quantung, eene provincie van China, legt aan de rivier Chin. *Maty Diction.*

NANI, (JOHANNES BAPTISTA) een edele Venetiaan, en Procurator van St. Marcus, was een zoon van Joh. Nani, die de zelve waardigheit bekleed, en hem by Marina Landi geteelt hadt. Hy wierdt op den 30 Auguſty des jaars 1616 geboren; en al in zyne tedere jaren tot de letteroeffening aangevoert; waar in hy ook goeden voortgang maakte. Zyn vader zelf onderrechtte hem in de zaken, die den ſtaat aangingen, en hadt hem te Rome by zich, daar hy als afgezant zyn verblyf hieldt. Paus Urbanus de VIII, die zich zo wel op 't onderſcheidt der menſchen verſtondt, voorzeide, dat Joh. Baptiſta Nani een groot man zou worden. Ook bedroog hy zich niet; want Nani wierdt in den jare 1641 tot Raadsheer, en niet lang daar na tot afgezant naar Vrankryk aangeſtelt, daar hy 25 jaren bleef, en zich een grote achting behaalde. Men meent, dat hy den kardinaal Mazarin het middel aan de handt zou gegeven hebben, om de vrede in Europa op een goeden voet te krygen, waar op die ook in 't jaar 1648 te Munſter waarlyk geſloten wierdt. In dit zelve jaar trok hy weder naar Venetië, na dat hy van Vrankryk een merkelyken onderſtandt van krygsvolk en geldt bekomen hadt om de Turken in den oorlog van Candia het hoofdt te bieden. Ter beloninge van zyne dienſten wierdt hy onder 't getal van de Raden van Staat aangenomen, en men gaf hem het opzicht over de zaken van oorlog en de financiën. In 't jaar 1654 ging hy als afgezant naar 't keizerlyke hof. Na de verkiezing van Leopold begaf hy zich derwaarts ten tweden male, en kreeg in 't jaar 1660 bevel van daar naar Vrankryk te gaan. Hy bevondt zich by het huwelyken des konings, en 't ſluiten van de Pireneeſche vrede. Nog wierdt hem nieuwe onderſtandt tot den oorlog van Candia verſchaft: en de Senaat van Venetië, buitengemeen voldaan zynde over een zo voorzichtig beleidt, verkoos hem om de waardigheit van Procurator van S. Marcus, door 't overlyden van Leonardo Foſcoli openſtaande, te bekleden. Kort daar na in den jare 1663 benoemde hem de grote Raadt tot kapitein generaal ter zee; evenwel om dat de zeelucht zyne gezondheit nadeel toebragt, wilde men een man van zo veel verdienſten en de Republyk zo noodzakelyk niet in gevaar ſtellen. Hy volharde met zyn vaderlandt voorname dienſten te doen. De Senaat heeft de gewoonte van 't ampt van de hiſtorie van Venetië te ſchryven aan de eerſte edelen van de republyk op te dragen. Men belaſtte hem daar meê; ook heeft hy het eerſte deel geſchreven, daar ganſch Europa veel achting voor heeft. De abt Talemant, lidt van de akademie te Parys, heeft het in de Franſche taal overgebragt. Men arbeidde aan het twede deel, wanneer Nani op den 5 November des jaars 1678, in 't 63 jaar zyns ouderdoms, kwam te ſterven. Dit twede deel is naderhandt door den heer Maſclari vertaalt, en in den jare 1702 te Amſterdam gedrukt. Hy heeft nog andere dingen geſchreven, die niet openbaar gemaakt zyn: als eene *Paraphraſis* over de *Pharſalia* van Lucanus, en aanmerkingen over de Jaarboeken van Tacitus, nevens verſcheide redenvoeringen, enz. Men hadt hem ook in 't jaar 1677 benoemt

noemt om tegenwoordig te zyn by de conferentiën in de vredehandeling van Nimegen, doch de Spanjaarden wilden hem niet aannemen. Verscheide schryvers spreken zeer loffelyk van hem: doch uitvoerigst ziet men zyn leven by *Lorenzo Crasso.*

NANKERUS, bisschop van Crakau, en daar na van Breslau, was geboortig uit het ridderlyk geslacht van *Oxe*, in 't vorstendom van Oppelen, in opper-Silesië. Hy was eerst Domdeken te Crakau; en als Johannes Muscata in den jare 1320 aldaar overleedt, wierdt hy in des zelfs plaats verkoren. Wel is waar, dat Uladislaus Locticus, koning van Polen, hem in den beginne niet aannemen wilde, doch die vorst wierdt eindelyk daar toe bewogen. Nankerus verkreeg ook de bevestiging van paus Johannes den XXI, en besteedde zyne eerste zorg om de kerktucht, door de zwevende onlusten, en den langdurigen ban des vorigen bisschops vry wat vervallen zynde, door goede wetten wederom in kracht te zetten. Hy ving ook al met den jare 1620 aan de afgebrande Domkerk te laten herbouwen. In den jare 1325 onderwees hy Aldona, dochter van Gediminus, groot-hertog van Litthauwen, die Casimir, zoon van Uladislaus, getrouwt hadt, en die hy naderhandt te Crakau doopte, in het Christelyke geloof. Naardien hy in 't kerkelyke recht zeer ervaren was, zo yverde hy daar sterk in, en kwam met koning Uladislaus zo hevig in geschil, dat hem de zelve een oorvyg gaf. Toen Bitus Habdanck, bisschop van Breslau, in den jare 1326 overleedt, wierdt hy aldaar, die waardigheit te Crakau afleggende, tot bisschop beroepen. In den jare 1331 hieldt hy te Breslau eene kerkvergadering, waar van men de handelingen in den jare 1585 gedrukt vindt. Als nu Johannes, koning van Bohemen, in 't jaar 1337 naar Silesië kwam, om het aan hem gevallen vorstendom Breslau in bezit te nemen, zo betuigde hy een ongemene zucht om het kasteel Militsch, aan de Poolsche grenzen gelegen, en den bisschop toebehorende, tot zich te krygen: doch hy kon den prelaat op generlei wyze daar toe bewegen, dat hy het hem afstondt, veel liever gaf hy 't aan eenen Domheer, Henrik van Wurben, ter bescherminge over. De koning mogt zyne krygsmacht op die sterkte verspillen, hy rechte 'er niets meê uit, des hy een afgezant by van Wurben ter onderhandeling henen zondt, die den zelven op zyn slot ter tafel hieldt, en dewyl hy uit 's konings leger goeden wyn hadt medegenomen, bragt hy 't door beloften en bedreigingen by van Wurben zo verre, dat hy den koning 't kasteel overgaf. Waar op Nankerus het zelve met de ernstigste aanhouding wedereischte, doch het niet kunnende wederkrygen, en de waarde daar voor niet willende aannemen, ging hy met vier kanunniken naar den koning, die toen te Breslau zyn verblyf in S. Jakobs (nu S. Vincents) klooster hieldt, en met zyne Raden in conferentie ~~was,~~ ~~al~~waar hy zo lang aan de poort klopte, dat hy ingelaten wierdt, hebbende in de regter handt een kruis, en in de linker een papier. Hy vermaande den koning drie maal het kasteel af te staan. Als hy zulks niet wilde doen, sprak hy hem met harde woorden aan, en deedt hem in den ban; daar de koning zich echter niet aan kreunde. Zo als hy henen ging, spraken hem de Breslausche Raadsheeren aan, die over de harde bejegening aan hunnen koning t'onvrede waren, doch hy antwoordde hen, dat het niet zyn koning, en in allen gevalle een koninkske (*regulus*) was, vermits hy geen aartsbisschop in zyn ryk hadt, die hem kronen kon, en sloeg den Raadt insgelyks in den ban; waar op de koning den bisschop met zyne Domheeren en andere geestelyken uit Breslau verjaagde, die zich naar Neysse begaven. De Raadt liet de kerken te Breslau weder openen, en de achtergeblevene geestelyken moesten den Godsdienst verrechten. De koning gaf de vorsten van Silesië ook de vryheit, de geestelyke goederen naar zich te nemen, die daar ook niet nalatig in waren; inzonderheit de hertog Boleslaus te Brieg, die wel in den ban gedaan wierdt, doch daar slechts meê spotte, gelyk de koning en die van Breslau dien van den paus ook niet achtten; weshalven de geestelykheit in Silesië in die vierjarige onlusten vry wat uit te staan hadt; waar van daan dit rympje: *Tempore Nankeri fuit persecutio Cleri.* Koning Johannes maakte ook een wet, dat geen geestelyke meer landt in Silesië kopen mogt. Eindelyk stierf hy te Neysse den 10 April, des jaars 1341, en wierdt te Breslau begraven. Zeker vrouwspersoon strooide uit, dat ze het gezang gehoort hadt van de engelen toen ze hem naar den hemel voerden; en van dien tydt af, na dat zyn gebeente te Breslau is ten toon gestelt, heeft men hem gekanoniseert. *Dlugoss. Hist. Polon. ad an.* 1341. *Michov. in Chron. Polon. l. IV. cap.* 22. 23. *Bzovius in Eccl. Annal. ad an.* 1341. *n.* 7. *Spondan. in Eccl. Annal. ad an.* 2341. *n.* 4. *Raynald. in Annal. ad an.* 1341. *n.* 65. *Staravolscius in Cracov. Antistit. Vitis n.* 25. *Cruger in pulver. sacris ad* 10 *April. Balbinus in vita Arnesti Prag. Archiep. c.* 2. *& in Miscell. Bohem. dec. I. l. IV. P. II. t.* 31. *Henelii Silesiogr. renov. c.* 8. §. 36. *Hankius de Silesiis indigenis eruditis c.* 15.

NANKING. Zie NANQUIN.

NANNESIS. Eenigen menen, dat dit de naam is van den ryken man, waar van *Luc. XVI* 19. gesproken wordt: maar dewyl de H. Schriftuur hem niet noemt, en dat dit wel slechts een gelykenis zou kunnen wezen, kan men oordelen wat grondt die gedachten heeft. *Simon Diction. de la Bible.*

NANNI, of NANNING, eene stadt in China, in de provincie Chiamsi, is gelegen ter plaatse, daar de rivieren Puon en Lite zamenlopen, aan de grenzen van 't koninkryk Tunquin. *Martini Atlas Sinicus & Hist.*

NANNING. Zie NANNI.

NANNINI, (REMI) een Dominikaner monnik, was geboortig van Florence, en een van de beroemdste predikers van zynen tydt. Paus Pius de V ontboodt hem te Rome, om aldaar aan eene nieuwe uitgave van de werken van St. *Thomas* te arbeiden. Van hem zelf heeft men nog eene uitlegging over de gansche H. Schrift, nevens eene Historie van de voornaamste personen, planten, dieren, stenen, rivieren, bergen, enz. Hy stierf te Venetië in den jare 1581. *Ghilini Theatr. d'huom. letterati.*

NANNIUS. (JOHANNES) Zie ANNIUS (JOH.) van Viterbo.

NANNIUS, (PETRUS) kanunnik te Atrecht, en hoogleeraar in de hogeschole te Loven, was van Alkmaar, in Hollandt, alwaar hy in 't jaar 1500 geboren wierdt. Hy was met veel verstandt en eene uitnemende geheugenisse begaaft, daar by van een heuschen ommegang: hadt een grote zucht voor de letteroeffening, waar in hy door zyn naarstigen arbeidt zeer bedreven wierdt. Zyne werken geven te kennen dat hy een goed *Criticus*, een volleerd *Grammaticus*, bekwaam redenaar, en onderlegt was in de Godgeleerdheit, Rechten en Wiskunde. Van hem zyn nagelaten verscheide redenvoeringen, aantekeningen over bykans alle *Authores Classici*, en over de verhandelingen van eenige oudvaders. *Miscell. Decas; De claris Romæ Corneliis; Scholia in Cantica, in Sapientiam; Annotationes in Institutiones Juris Civilis*; enz. Hy leeraarde te Loven gedurende 18 jaren, en stierf aldaar den 21 July des jaars 1557, by gevolge 57 jaren oud zynde. Zie van hem breder by *Adam Philos. German. Thuanus Hist. l. XIX. Val. Andreas Bibl. Belg. Miræus in Elog. Huetius de claris Interpr. Junius Batavia. Teissier Addit. aux Elog. P. I. p.* 120. *seq.*

NANNO, een Vries van geboorte, leefde op het einde van de IX eeuwe, in den jare 880. Hy was naar zynen tydt geleerd, en leermeester van Radbodus, veertiende bisschop van Utrecht. Hy heeft eenige philosophische schriften nagelaten. *Joh. de Beka in Chron. Episc. Ultraject. Val. Andreas Bibl. Belg. p.* 677.

NANQUIN, NANKING, of NANCHIN, een van de vyftien provinciën in China, met eene grote koopstadt van den zelven naam, thans Kiamning genaamt, aan de rivier Kiang. Deze was eertyds het verblyf des keizers van China, die nu te Peking zyn hof houdt. Van deze provincie heeft de golf Nanquing, of Gaing haar naam gekregen, die de Portugezen *Enseada de Nanquing* noemen. Dit landschap is zeer groot, heeft 2 onderkoningen, en 127 zo grote als kleine, schone en welbevolkte steden. *Martini Atlas Sinicus & Histor. Ludovic. de Comte Nouveaux Memoir. sur L'etat present de Chine. Leibniz in noviss. Sinicis.*

NANSBERG, of NONSBERG, een berg in Tyrol, 3 mylen van Trente, tien mylen lang en drie breed, heeft 350 dorpen en 24 parochiekerken, nevens een menigte kasteelen en sloten, daar en boven behalven van zout en kruiden ook met mynen, en al wat tot het leven vereischt wordt, in overvloedt voorzien. *Munster. in Cosmogr. Zeilerus in Topogr.*

NANTERRE, een stedeke in Isle de France, twee mylen van Parys, tusschen deze stadt en S. Germain, by de rivier de Seine. Het is zeer beroemd om dat Genoveva, patronesse van Parys, aldaar geboren is. De Latynen noemen het *Nemptodurum* en *Nemetodurum*. De naam van Nanterre wordt in de oude historieschryvers gevonden. In den jare 591 hieldt men aldaar een aanzienlyke vergadering van prelaten en groten des koninkryks, om koning Clotarius den II te dopen. *Gregor. Turonens. lib. X. cap.* 18.

NANTES, in 't Latyn *Nannetæ, Nannetum, Condovicum*, eene aanzienlyke, verschanste, volkryke en welgebouwde koopstadt in opper-Bretagne, met een oud sterk kasteel; heeft een Presidiaal, eene hogeschole, de welke in den jare 1460 gesticht wierdt, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours staande. De rivier de Loire ontfangt hier de Ardre; zy is voorzien met een bekwame haven. Voortyds hadt ze hare eigene graven, doch naderhandt hebben de hertogen van Bretagne aldaar hun verblyf gehouden. By verscheide gelegenheden heeft ze veel uitgestaan. Neomenus, een afkomeling uit het oude geslacht der koningen van Bretagne, maakte zich, na den bloedigen veldslag by Fontenay, in den jare 841 voorgevallen, opperheerscher van deze provincie. Karel de Kale hadt de stadt Nantes aan Rainoud, grave van Poitiers, overgegeven. Dit speet graaf Lambert, die deswegen Neomenus tot opstandt aanvoerde, met hulpe der Bretons Rainoud ombragt, en de stadt innam. Dit mishaagde evenwel Neomenus, die hem daar uit verdreef: waar op Lambert, door den bystandt der Normannen, in den jare 844, die stadt overviel, de meeste inwoners neermaakte, die zich om veiligheit in de S. Pieters-kerk gesloten hadden, ja den bisschop zelf, dies tyds voor 't hoge altaar staande, vermoordde, en die nog overgebleven waren met zich voerde. In den jare 851 wierdt deze stadt nochmaals door graaf Lambert ingenomen; doch Neomenus stierf niet lang daar na, en koning Karel de Kale gaf naderhandt de stadt Nantes aan zynen zoon Herispoux. In deze stadt deedt Henrik de IV, den Protestanten des koninkryks ten goede, in April des jaars 1598 het zo genaamde edikt van Nantes afkondigen, 't welk in den jare 1685 door koning Lodewyk den XIV weder herroepen wierdt, onaangezien hy met eede belooft hadt het zelve onschendbaar te houden. Paus Vitalianus hieldt in 't jaar 658 in deze stadt eene kerkvergadering; men heeft daar en boven ook 20 kerkwetten (*Canones*) van eene in deze stadt gehoudene kerkvergadering, die naar de algemene gissing in den jare 895 onder paus Formosus moet gehouden zyn; hoewel 't waarschynlyk is, dat gemelde kerkwetten in de vorige kerkvergadering van den jare 658 zyn opgestelt. In den jare 1127 wierdt 'er nog eene kerkvergadering gehouden, onder de regering van paus Honorius den II, gelyk zulks uit den 65 en 66 brief van dezen paus te zien is. Vincentius van Gilenis, aartsbisschop van Tours, hieldt alhier in den jare 1263 of 1264 een synode; en Gabriel de Beauvau liet 'er in 't jaar 1642 eenige kerkelyke besluiten afkondigen. *Du*

Cheſne Recherch. des Antiq. des Villes de France. Argentré & Auguſtin du Pas. Sammarthan. Gall. Chriſt. Hiſt. de L'edit de Nantes. Leideckerus in Contin. Hornii. L'irrevocabilité de L'edit de Nantes. Hiſtorie van de Reformatie der kerken in Vrankryk.

NANTEUIL EN VALLEE, een dorp met eene abdy gelegen in Poitou, daar de riviertjes goudt en zilver te zamen ſtromen, twaalf mylen van Poitiers naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

NANTEUIL LE HAUDOUIN, een dorp met een ſchoon ſlot in Iſle de France, acht mylen van Parys, naar den kant van Soiſſons. *Maty Dict.*

NANTEUIL (ROBBERT) wierdt te Rheims in den jare 1630 geboren. Zyn vader, een koopman dezer ſtede, droeg, hoewel hy 't zeer ſober hadt, grote zorg voor zyne opvoeding, en liet hem in zyne letteroeffening onbekrompen voortgaan. Van zyne kindsheit af hadt hy zulk eene ſterke genegenheit tot de tekenkunſt, en ging zo gelukkig in de beoeffening van de zelve voort, dat hy op het einde van zyne twee jaren in de Philoſophie de *Theſis*, die hy moeſt verdedigen, zelf graveerde. Dit alles deedt hy met zo goeden uitſlag, dat men zich niet zou kunnen verbeelden hoe veel achting hy daar door in de ſtadt behaalde. Doch vermits deze gaven, hoewelze uitmuntend waren, in die vaderlyke plaats weinig nuttigheit konden toebrengen, en dat ze hem, vry jong getrouwt zynde, de koſten zyner huishoudinge op ver na niet beſchaften, beſloot hy om beter fortuin te gaan zoeken. Hy liet zyne vrouw dan aldaar blyven, en ging naar Parys; alwaar hy, niet wetende hoe zich bekend te maken, deze vondt bedagt. Verſcheide jonge abten aan de deur eener herberge, niet ver van de Sorbonne, gezien hebbende, vroeg hy aan de juffrouw, die 'er woonde, of by haar geen kerkelyk perſoon uit de ſtadt Rheims t'huis lag, zeggende, dat hy by ongeluk des zelfs naam vergeten hadt, doch datze hem hier by, haar een afbeeldzel toeſtekende, wel erkennen zou. De abten, zulks gehoort hebbende, en 't afbeeldzel onder 't gezicht krygende, waren 'er zo van opgetogen, dat ze niet moede konden worden om het zelve te beſchouwen, en de kunſt daar van om ſtrydt te roemen, waar van zich onze Nanteüil ook bediende, zeggende: *Myne heeren, ik zal, zo 't uw plaiſier is, ook uwe afbeeldzels, die zo welgemaakt en zo fyn zullen zyn als dit, voor een gering loontje kunnen opleveren.* De prys die hy 'er voor eiſchte was zo redelyk, dat zy alle zich lieten uittekenen; en hunne goede vrienden zulks bericht hebbende, kwam 'er zo eene talryke menigte, dat hy alleen niet in ſtaat was om het werk af te doen. Dit deedt hem het loon verhogen, dervoegen dat hy in korten tydt eene merkelyke ſomme gelds in deze herberg by een kreeg, waar op hy weder naar Rheims keerde, en zyn wedervaren aan zyne vrouw verhaalde, die hy het geldt vertoonde, dat hy gewonnen hadt. Terſtondt verkochten zy alles dat ze te Rheims hadden, en vertrokken naar Parys, daar zy zich ter neder zetten, alwaar zyne bekwaamheit wel haaſt aan ieder een bekend wierdt. Voornamentlyk leide hy zich op de kunſt van met een veel-koleurige tekenpen te ſchetſen, en zulks wederom te graveren om tot *Theſes* te dienen, waar in hy boven alle andere, die zich daar meê bemoeit hadden, uitſtak. Hy miſte nooit in het treffen van eene gelykenis, en gaf voor daar op zeer vaſte regels te hebben. Hy maakte een afbeeldzel van den koning van Vrankryk, waar voor die vorſt hem honderd goude louizen deedt geven; vervolgens graveerde hy 't levensgrootte; dat door geen graveerder met goeden uitſlag nog ondernomen was. De koning was daar over zo voldaan, dat hy hem maakte tot tekenaar en plaatſnyder van zyn kabinet, met een inkomen van duizend guldens, waar van hem opene brieven niet weinig tot zyn lof ſtrekkende wierden bezorgt. Tot dien tydt toe hadt het den bedrevenſten tekenaren by hem onmooglyk geweeſt met het wit des papiers en inkt alleen alderhande koleuren, dat een afbeeldzel, in 't groot zynde, vereiſcht, te vertonen, want als het in 't klein is wordt het door de inbeelding des genen die 't beſchouwt ligtelyk vervult, daar men in deze, waar van wy ſpreken, meent te zien de natuurlyke verwe, het rood der wangen en der lippen, in plaats dat in de afbeeldzels van de zelve grootte, die door de meeſten van de anderen gemaakt zyn, de verwe loodachtig, de wangen blaauw, en de lippen paars ſchynen; dermaten dat het is eer als of men verdronken, dan levendige menſchen ziet. Dit afbeeldzel is mogelyk het ſchoonſte kunſtwerk van dit ſoort, dat 'er ooit gemaakt is. Vervolgens graveerde hy op de zelve wyze het afbeeldzel van de koninginne, moeder van Lodewyk den XIV, dat van den kardinaal Mazarin, die hem voor zyn tekenaar en plaatſnyder hieldt, dat van den hertog van Orleans, van den maarſchalk van Turenne, en van nog eenige anderen, waar door hy zich een onſterflyken roem heeft behaalt. Zie hier hoe Carlo Dati van dezes kunſtenaars werken ſpreekt in het leven van Zeuxis. ,, Deze woorden van Apollonius doen my met verwondering ,, beſchouwen de kunſtprenten van onze hedendaagſche plaat- ,, ſnyders, waar in alles zo levendig verbeeld wordt, de verwe ,, van klederen en aangezicht, baardt, haair, en dat dunne ſtof, ,, dat 'er op zit. Ja dat nog het fraaiſte is, de ouderdom, 't ge- ,, laat, en de levendige gelykenis van den perſoon; hoewel 'er ,, niet anders dan 't wit des papiers en 't zwart van den inkt toe ,, gebruikt wordt, waar uit niet alleen de hoging en dieping, maar ,, het eigentlyke van alderhande koleuren hervoorkomt. Dit alles ,, wordt gezien en met verwondering beſchouwt, meer dan in ee- ,, nig ander werk, in de afbeeldzels van den beroemden Nanteuil. De groot-hertog van Toſcane begeerde het afbeeldzel van dezen kunſtenaar door zyne eigene handen gemaakt zynde, om het in zyne galdery te hangen, alwaar hy vermaak ſchepte de afbeeldzels der doorluchtigſte ſchilders en tekenaars op te hangen, voornamentlyk als ze van hunne eige handt gemaakt waren. Het zou te lang vallen hier alle zyne werken aan te halen, de ganſche verzameling is by de liefhebbers te vinden, beſtaande uit twee honderd veertig en meer kunſtſtukken, waar in bykans alle de perſonen van aanzien in Vrankryk op eene edele en natuurlyke wyze verbeeld zyn. Deze verzameling van afbeeldzels overtreft verre alle de andere, en door het getal, en door de ſchoonheit der prenten. Na dat hy 't door zyne winning daar toe gebragt hadt, dat hy wat op zyn gemak kon leven, was 't eerſte voorwerp, daar hy op dacht, zyn vader, dien hy by zich ontboodt, om deelgenoot te wezen van 't geluk dat hem bejegende. De oude man kwam, en hoe ſlecht hy gekleed was, wierdt hy van zyn zoon, als een man van aanzien in den doſch geſtoken, met veel tederheit en alle tekenen van blydſchap in 't aftreden van den wagen ontfangen, 't geen zo beweeglyk was, dat zelfs de byzynde perſonen zich van tranen ſtorten niet konden onthouden. Van dezen tydt af was zyn grootſte vermaak aan zynen vader al 't genoegen te geven, dat hy wenſchen kon, waar in hy voortging tot aan zyne doodt toe. Hy hadt eene natuurlyke welſprekendheit, en was zeer levendig in zyne uitdrukkingen. Zyn ommegang, waar in hy blyken gaf van een ſchranderen geeſt, en eenige kennis van letterkunde, deedt dat hy van fatzoenlyke lieden wierdt aangezocht. Hy was ten hove vry wat gezien, en de kardinaal Mazarin eerde hem met den naam van *Monſieur.* Hy maakte zeer fraaie vaarzen, en wiſte met eenen aangenamen zwier te laten horen. Hy was voor een vermakelyk leven en zag zo zeer niet op zyn fortuin, om grote ſchatten te verzamelen, 't geen hem ligt te doen zou geweeſt zyn. Van meer dan vyftig duizend kronen, die hy gewonnen hadt, kwamen 'er aan zyne erfgenamen ſlechts twintig duizend te recht, het overige hadt hy beſteed tot de behoeften van 't leven, en om zyne vrinden te onthalen. Hy ſtierf te Parys den 18 December des jaars 1678, in den ouderdom van 48 jaren. *Perrault les hommes illuſtres, qui ont paru en France. De Vigneul-Marville Melanges d'Hiſtoire pag.* 182.

NANTIGISE, biſſchop van Urgel in Cataloniё, die een lidt was van de kerkvergadering, gehouden binnen Barcelona in den jare 906. *Marca Hiſp. L. IV. p.* 377. *& ſeq.*

NANTILDE, koningin van Vrankryk, was zuſter van Landri, en ſtaatjuffer van de koninginne Gomatrude. Koning Dagobert de I kreeg eenige genegenheit voor haar, en trouwde haar in den jare 629, wanneer de koningin onder voorwendzel van onvruchtbaarheit verſtoten wierdt. Vele ſchryvers menen, dat Nantilde eene geeſtelyke dochter is geweeſt; bedrogen zynde door een handſchrift van Aimoin, daar ze voor *Miniſterium Monaſterio* hadden gelezen; gelyk wy van Dagobert den I ſprekende, hebben aangemerkt. Nantilde was eene zeer bekwame vorſtin, die na de doodt van haren man, en gedurende de minderjarigheit van haren zoon Clovis den II het koninkryk met veel wysheit regeerde. Zy gebruikte in hare ſtaatzaken den doorſlepen Ega, overleedt in den jare 642, of, zo anderen willen, in 't jaar 643, en wierdt by haar man te S. Denys begraven. Zie de kronyken van *S. Benigne de Dijon, Beza, S. Arnoul de Mets. enz.*

NANTRON, een ſtedeke in 't Franſche landſchap Perigord, aan de grenzen van Angoumois, nevens eene daar toe behorende heerlykheit, en een kaſteel, dat eertyds voor ſterk is gehouden.

NANTUA, een ſtedeke in Vrankryk, acht mylen van Belley Noord-waarts. Het legt aan een meir, die Lac van Nantua genaamt wordt, en op den weg van Geneve naar Lions.

NANTWICH, een ſtedeke in Engelandt, in 't graafſchap Cheſter, tuſſchen de ſtadt van dien naam en Stafford, vyf mylen van de eerſte en zes van de laatſte. Het legt aan de rivier Wener, 126 Engelſche mylen van Londen. Men maakt aldaar veel wit zout, dat het beſte van Engelandt is. *Moreri in 't Engelſch.*

NANYANG, een grote ſtadt aan de rivier Jum in China. Ze is de zevende van de provincie Honan, en heeft twaalf andere ſteden onder haar rechtsgebiedt. *Maty Dict.*

NAOGEORGUS (THOMAS) wierdt te Straubingen in Beyeren in den jare 1511 geboren. Hy maakte vele Latynſche vaarzen, die de Roomſchgezinden ganſch niet aangenaam waren, naardien hy daar in alle hunne misgrepen op eene ſchimpachtige wyze doorſtreek. Een leeraar van de Sorbonne, die in den jare 1670 eenige ſtukjes tegen het feeſt *du Roi boit* (*de Koning drinkt*) in 't licht gaf, merkt aan, dat Naogeorgus ook niet vergeten heeft de Roomſchgezinden de ongebondenheden en bygelovigheden, op dit feeſt in zwang gaande, te verwyten. De Hoogduitſche naam van dezen ſchryver was *Kirchmaier.* Hy verſtondt veel Griekſch, en heeft verſcheide traktaties uit de werken van Plutarchus, Dionyſius, Chryſoſtomus, nevens de brieven van Syneſius in de Latynſche taal overgebragt. Hy overleedt omtrent den jare 1578. Een van zyne toneelſtukken wierdt onder een zo geluk-voorſpellend geſternte te Heidelberg vertoont, dat men meende dat de hemel zich voor hem verklaart hadt. Het geval is waardig hier bygebragt te worden. Het toneelſtuk, waar van men hier ſpreekt, voerde den tytel van *Haman.* Het zou op den 24 Auguſty door de ſcholieren, die de keurvorſt op zyne koſten onderhieldt, vertoont worden. Het toneel wierdt op de plaats van 't klooſter der Franciſkanen opgerecht. Zo als de eerſte acteur zou aanvangen kwam 'er zulk een donkere lucht op, als of 't een ſterke regenbui zou wezen, waarom men de hoop verloor om 't ſtuk wel te kunnen ſpelen: doch wat gebeurt 'er, flux klaarde de lucht weder op, de wolken verdwenen in een oogenblik, en de zon kwam voor den dag; ja dat meer is, dit was niet alleen voor een korte ſtonde, maar duur-

de

de zo lang tot dat het fpel eindigde, wanneer 't weder donker omhaalde, en zo bleef tot wel diep in den winter. *Epitome Biblioth. Gefneri. Baillet Jugements fur les Poëtes num.* 1323, *pag.* 333. *Joh. Ludov. Fabr de Ludis fcenicis. Bayle Dict. Crit.*

NAOUDHAR, of NODHAR, de X koning van Perfië, uit den eerften ftam, die den naam voert van Pifchdadifche, was een zoon van Manugcher, opvolger van zyn vader, en kreeg 't bezit van zyn ganfche gebiedt; doch niet met het zelve gezag, want de groten des ryks verdeelden zich in verfcheide partyen, en gaven door hunne oneenigheden gelegenheit aan hunne naburen om hen te verzwakken. Afrafiab, koning van Turkeftan, wierdt te rade weder in Perfië te trekken, dat zyn vaderlandt was; hy ging over de rivier Gihon, die de Noordfche provinciën, door de Turken bewoond, van die van 't Zuiden, daar de Perfianen regeren, affcheidt. Na vele veldflagen wierdt Naoudhar overmeeftert, en viel in de handen van zynen vyandt, die hem deedt ombrengen, en vervolgens zyn ryk in bezit nam. *Herbelot Bibl. Orient.*

NAPÆÆ wierden by de heidenenen genaamt de Nymphen, die toezicht hadden op de boffchen en valeien, zynde dit woordt herkomftig van 't Griekfche νάπη, een woudt, of met bomen overfchaduwde valei betekenende. *Servius Grammat. Pomey Panth. Myth. p.* 180.

NAPELS, eene grote en fchone ftadt van 't koninkryk van den zelven name, in Terra di Lavoro. De Italianen noemen ze *Napoli*, de Spanjaarden *Napoles*, en de Franfchen *Naples*. Oudtyds heetteze *Parthenopea*, welken naam ze van een Sireen bekomen hadt. Hoewel deze ftadt wegens hare grootte voor de derde van Italië gehouden wordt, kan ze echter om hare fterkte en fchoonheit voor de eerfte wel doorgaan: deswegen wordt ze ook by de Italianen *La Gentille* (de fraaie, de aangename) geheten. Zy beroemt zich niet zonder reden, dat zy alle andere Italiaanfche fteden in fchoonheit, volkrykheit en welgelegenheit overtreft: 't blykt ook hier uit, dat zy door hare vermakelykheit den ganfchen adel des koninkryks tot zich trekt. Van den eenen kant heeft ze zeer vruchtbare landsdouwen, en van den anderen een vry gezicht in zee, die daar een fraaie en veilige haven maakt. De oude Romeinen hielden zo veel van het klimaat rondom deze ftadt, dat de meefte lieden van aanzien aldaar hunne hoffteden hadden. Weinig fteden in Europa vindt men, die meer kerken hebben, als Napels. De aartsbiffchoppelyke kerk is den H. Januarius toegewyd, een van de veertien patronen der ftadt: in deze kerk is een naar de hedendaagfche kunft gebouwde kapel, die zo wel wegens fchone metale beelden als heerlyke fchilderyen zeer prachtig is. Deze kerk heeft ook een gewelfzel, dat door Domenichino befchildert is. Daarenboven heeft die ftadt meer als 110 prachtige kerken, en 100 ryke en aanzienlyke kloofters, waar van ieder befchouwenswaardig is. Elk van deze kloofters heeft de vryheit alle huizen, die ter zyde de ftraten bevonden worden, waar aan het kloofter ftaat, voor zich aan te kopen. Zo dat de geeftelyken op die wyze eindelyk de ganfche ftadt tot hun eigendom zouden kunnen maken, gelykze reets 4 vyfde deelen van 't ganfche koninkryk in bezit hebben. Zy wordt door 5 citadellen en kafteelen befchermt. 't Zogenaamde kafteel Del Ovo, 't welk dezen naam kreeg omdat het op een ovaal-vormigen rots in zee legt, wierdt door Wilhelm den II, een Norman, gebouwt, en onder de koningen Philips en Karel den II van Spanje tot volkomenheit gebragt; men kan hier uit de ganfchen zeeboezem en ook een goed gedeelte van de haven beftryken. Nevens dat vindt men 'er ook het kafteel Nuovo, dat Karel de I van Vrankryk bouwde, Ferdinand van Arragon vergrootte, en Karel de III in den jare 1712 weder liet opmaken. De vefting heeft vyf torens, waar van vier marmer gelykende hardfteen zyn opgehaalt. Wyders is ze met vier bolwerken, dikke wallen, en fterke muuren, ook met zeer diepe, wyde, en met water gevulde grachten voorzien. Weshalven dit kafteel een van de beroemdfte van Italië is, en genoegzaam voor onwinbaar wordt gehouden. Men kan daar uit zo wel de ftadt, als de zee beftryken. In het zelve vindt men het paleis des gouverneurs en een groot tuighuis. Het kafteel van S. Elmo is eene zeshoekige fchans, waar van men de ganfche ftadt kan zien: het ftaat op een verheven rots, verdedigt de omher gelegene landftreek, en is van Karel den V zeer verbetert geworden. Boven dat vindt men alhier *La Torre di S. Vincenzo* en *il Torrione de Carmeliti*. Het paleis des onderkonings is zeer prachtig en fchoon; de andere aanzienlykfte van Napels zyn dat van Toledo, Urfini, Caffignani, Caraffa, dat van de prinffen van Sulmona, Stigliani, van de hertogen van Atri, Matelona, Gravina, enz. De ftraat, die men *La Strada di Toledo* noemt, is de fchoonfte van Napels, naardien ze zeer lang, breed, vlak, met louter hardfteen geplaveit, en met vele paleizen en prachtige huizen geciert is, die van boven ganfch plat zyn, kunnende de inwoners des avonds met veel gemak daar op de friffche lucht fcheppen. Napels heeft daar en boven verfcheide vierhoekige plaatfen, die met yzere hekken, van binnen gefchildert zynde, omzet zyn, daar de edelen gaan wandelen. De Molo of de haven is een voortreffelyk kunftftuk: ze loopt een kwartier uurs ver in zee, en heeft aan het einde een toorn, waar op des nachts lantaarns branden; daar by ftaat ook een fontein van verfch water. Men vindt in Napels verfcheide zameningen van geleerde lieden, als de *Errantes*, *Otiofi*, *Sereni*, *Sitibundi*, *Incogniti*, *Ardentes*, en *Inveftigantes*; neffens eene hoge-fchole, die in den jare 1299 is opgerecht. In den jare 1456 was 'er in deze ftadt eene aardbeving, die een maandt lang duurde: en in 't jaar 1528 wierdtze van de Franfchen belegert, die door eene peft, waar door meer dan 2000 menfchen ftierven, gedwongen wierden de belegering op te breken.

Het koninkryk van Napels is de grootfte provincie van ganfch Italië; en mag der zelver lengte 450, en der zelver breedte 150 Italiaanfche mylen uitlopen. Men kan het een half-eilandt noemen, hebbende de Iönifche zee tegen 't Ooften, de golf van Venetië tegen 't Noorden, de Tyrrhenifche zee tegen 't Zuiden, en het pauffelyk gebiedt tegen 't Weften. Het wordt in 't gemeen in 12 provinciën verdeelt, als *Terra di Lavoro*, *il Principato citra*, *il Principato oltra*, *Calabria citra*, *Calabria oltra*, *Terra di Otrante*, *Terra di Bari*, *La Capitanata*, *il Contado di Molife*, *Abruzzo citra*, *Abruzzo oltra*. Alle deze landfchappen waren voor dezen zeer wel bewoont, en men vondt 'er omtrent 2700 fteden en dorpen, of karfpelen: welker aantal tegenwoordig echter, inzonderheit ter oorzake van de aardbevingen, vry minder is. Dit koninkryk heeft 26 aartsbisdommen, 127 bisdommen, 45 of 50 vorftendommen, van 65 tot 80 hertogdommen, van 90 tot 100 markgraaffchappen, 65 graaffchappen, en 100 vryheerlykheden. De aanzienlykfte fteden van dit koninkryk zyn, naaft *Napels*, *L'Aquila*, *Chieti*, *Barletta*, *Lecce*, *Nardo*, *Cantazaro*, *Amalfi*, *Cofenza*, *Otranto*, *Manfredonia*, *Nola*, *Nozera*, *Roffano*, *Lanciano*, *Capua*, *Gaëta*, *Gravina*, *Rhegio*, *Salerno*, *Taranto*, *Sorento*, *Brundifi*, *Bari*, *Benevento*, welke laatfte den paus behoort, enz. Verder vindt men aldaar aanmerkelyk de twee meiren *Fondi* en *Averno*, den berg *Vefuvius*, die vuur uitbraakt, en *Falerno*, daar goede wyn valt. De bekendfte rivieren zyn de *Volturno*, *Trigo*, *Sangro*, *Tiferna*, *Pefcara*, enz. Dit landt heeft een heldere lucht, en byzonder vruchtbare aarde; doch daar by ongebondene inwoonders; waarom de Italianen zeggen, dat Napels een van den duivel bewoond paradys is, hebbende ook dit volgende fpreekwoordt: *Napoli adorifera e gentile, ma la gente cattiva*, dat is: *Napels is bovenmaten aangenaam en zindelyk; maar de inwoners zyn boze fchelmen.* Wat de oude regerings-wyze aangaat, moet men weten, dat het voormaals door Grieken bewoont wierdt, en daarom 't hedendaagfche Calabrie eertyds *Magna Græcia* geheten is. Na hen maakten de Romeinen zich daar meefter van, welken de Napolitanen ook altoos getrouw bleven. In de vyfde eeuwe verviel echter dit landt in de handen der Gotthen. In den jare 537 wierdt de ftadt Napels door Belifarius, veldheer van keizer Juftinianus, overmeeftert, na dat hy zyne foldaten door de waterleidingen daar in hadt doen gaan. In den jare 543 wierdtze echter door Totila op nieuw verovert. Daar na namen de Longobarden dit landt in, die 't zo lang behielden tot dat Karel de Grote in den jare 774 hun koninkryk verwoeftte; waar door ook de Griekfche keizer van 't benedenfte deel van Italië in 't bezit is gebleven. Doch in de IX en X eeuwen wierdt hen door de Saracenen het grootfte gedeelte daar van ontnomen, die aldaar zo lang huisveften, tot dat de Normannen hen in de XI eeuwe daar ganfchelyk uit verdreven, die dit koninkryk zo lang in bezit hielden, tot dat het huwelyk tuffchen den keizer Henrik den VI en Conftantia, dochter van Roger, hertog van Apulië, voltrokken was, wordende de keizer daar op in den jare 1194 tot koning van 't Siciliaanfche ryk gekroont. Uit dit huwelyk wierdt geboren Frederik de II, vader van Conradus, die Conradinus teelde. Manfredus, baftaardt van Frederik, momber over Conradinus, bragt Napels met lift onder zyn geweldt; doch wierdt van zyn eigen volk na 14 jaren in een flag tegen Karel van Anjou vermoord. Paus Urbanus de IV hadt dezen Karel beide de Siciliën gefchonken, die 'er ook, onaangezien de rechtmatige erfgenaam Conradinus noch voorhanden was, bezit van nam. Deze wilde, wel is waar, zyn recht met het ftaal bevorderen; doch wierdt in den jare 1268 in een flag gevangen, en op 't aanraden van paus Clemens den IV onthalft. De vorften van 't huis van Anjou bezaten dit koninkryk tot den tydt toe van Johanna, die aan Alphonfus den V, koning van Arragon, by aanneminge tot zoon daar van het leen gaf: doch vermits hy ondankbaar, en haar niet in alle delen te wil was, verklaarde zy den hertog van Anjou, Lodewyk den derden, tot haren erfgenaam. Deze overlydende maakte zy dit koninkryk by teftament aan Reinier van Anjou, broeder des voorgedachten Lodewyks, die 't na de doodt van de koninginne Johanna wel in bezit nam, doch 't niet lang behieldt, wyl de Arragonneezen het zelve bemachtigden, en 't zo lang bezaten tot dat het van de koningen van Vrankryk Karel den VIII, en daarna van Lodewyk den XII verovert wierdt. Eindelyk verdreef de beroemde Spaanfche oorlogsheldt, Gonfalvus van Cordoua, de Franfchen, onder de regering van Ferdinand, koning van Spanje, wederom uit dit koninkryk, en federt dien tydt hebben de opvolgers van dezen laatften koning daar altoos meefter van geweeft; want offchoon de Franfchen in het jaar 1528 daar van het grootfte deel bemachtigden, wierden zy wel haaft gedwongen het weder te verlaten. Voor 't overige is dit koninkryk een pauffelyk leen, ter oorzake dat de pauzen eertyds de Saracenen daar uit verjaagt hebben; weshalven de koningen van Spanje den paus alle jaren een wit tel-paard en een beurs met 6000 dukaten, door hunnen afgezant, op den dag van S. Pieter, ter erkenteniffe laten overhandigen. Voor dezen moeften de koningen van Napels by 't verrechten van hunnen leen-plicht ook beloven de keizerlyke kroon niet aan te nemen, dat echter federt Karel den V in ongebruik is geraakt. Wyders is bekend, dat de Napolitanen, zonderling in de jaren 1646 en 1647, aan 't muiten floegen, aangevoert zynde door eenen Thomas Agnello, gemeenlyk Mafaniello genaamt, een arme viffchers gaft, die 15 dagen lang meer dan 100000 man zegt Buddeus (Moreri fchryft 200000) onder zyn gebiedt hadt, welke hem alle blindeling gehoorzaamden. Het Napolitaanfche vleefch, en de aldaar waffende wyn wordt voor de befte in ganfch Europa gehouden. In den winter is 't 'er niet zeer koud, en in den zomer geniet

men een koele lucht van 't gebergte. De Catacomben, of onderaardsche grafsteden zyn veel schoner en groter dan te Rome. Deze waren der Heidenen begraafplaatsen, zo dat het onwaar is, gelyk men gemeenlyk voorgeeft, datze door de Christenen zouden gemaakt zyn. Dit koninkryk is de heerlykste en vruchtbaarste landsdouw van gansch Italië, gelyk ook de bergen, die genoegzaam de helft van dit landt beslaan, veel wyn en oly voortbrengen. De oly wordt van de Engelschen by gehele ladingen vervoert, gelyk ook het koorn van de Spanjaarden. De inwoners, inzonderheit de vrouwspersonen, zyn bygelovig, en in 't gemeen zo karg en morssig, datze zelfs in den rykften overvloedt zomtyds van honger sterven. De geestelyken zyn meerendeels dom, ongeleerd en gierig. Verder is dit landt een groot gevaar onderworpen wegens de dikwils voorvallende aardbevingen. In den jare 1688 den 5 en 6 Juny ontstondt 'er eene aardbeving, die te Napels vele kerken en kloosters, doch inzonderheit de Jesuiten-kerk, deedt instorten, waar door drie schepen in de haven vergingen, en het derde deel der stadt verwoest wierdt. Deze aardbeving duurde tot aan den 17 der voornoemde maandt Juny, daar 't aardryk op verscheidene plaatsen opscheurde, en de berg Vesuvius veel rook en vuurvlammen uitspoog, 't geen de inwoners dermaten verschrikte, dat een menigte daar van nieuwe woningen zocht. In den jare 1706 wierdt door een zodanig treurig voorval inzonderheit Calabrië en Abruzzo jammerlyk overhoop geworpen. 's Jaars daarna onderwierp zich het gansche ryk aan Karel den III, koning van Spanje, uitgenomen dat Gaëta alvorens door een storm moest ingenomen worden.

Opvolging der koningen en hertogen van Napels en Sicilië.

Koningen van den Normandischen stam.

In den jare 1059 ving aan te regeren *Robert Guiscard.* Hy regeerde 24 jaren.

1085	*Robert* met de Bult	17
1102	*Roger* de II	27
1129	*Roger* de III	24
1152, of 1153,	*Wilhelm* de I, de Kwade	14
1166	*Wilhelm* de II, de Goede	23
1189	*Tancredus*	3
1192	*Wilhelm* de III	2

Koningen van den Zwabischen stam.

1194	*Henrik* de VI	3
1197	*Frederik* de II	57
1250	*Conradus*	4
1254	*Manfredus*	12

Koningen uit het huis van Vrankryk van den eersten tak van den stamme van Anjou.

1266	*Karel* de I	19
1285	*Karel* de II	25
1309	*Robert*	44
1343	*Johanna* de I	39
1382	*Karel* de Kleine	4
1386	*Ladislaus*	28
1414	*Johanna* de II	20

Van den anderen stamme van Anjou.

1382	*Lodewyk* de I	2
1385	*Lodewyk* de II	23
1417	*Lodewyk* de III	17
1434	*Reinier* de Goede	16
1480	*Karel* de III	1

Koningen van Napels en Sicilië uit Arragon.

Petrus de III, koning van Arragon, trouwde in den jare 1262 met *Constantia*, dochter van Manfredus den Bastaardt, en deedt in 't jaar 1282 alle Franschen, in Sicilië zynde, vermoorden, daar hy bezit van nam, en, na in den ban gedaan te zyn, stierf vier jaren daar na.

1282	*Petrus van Arragon*	4
1286	*Jacobus* de I	41
1327	*Frederik* de II	1
1328	*Petrus*	15
1342	*Lodewyk*	12
1355	*Frederik* de Slechte	13
1368	*Maria*, vrouw van Martinus	34
1402	*Martinus*, weduwenaar van *Maria*	7
1409	*Martinus* de II	1
1410	*Blanka*, weduwe van *Martinus*	2
1412	*Ferdinand*, bygenaamd de Rechtvaardige.	

Laatste koningen van Napels.

1422	*Alphonsus* de V	16
1458	*Ferdinand* de I, de Bastaardt	36
1494	*Alphonsus* de II	1
1495	*Karel* de VIII van Vrankryk	10
1495	*Ferdinand* de II	1
1496	*Frederik*	5
1501	*Lodewyk* de XII van Vrankryk	2 jaren.
1503	*Ferdinand*, koning van Arragon	13
1516	*Karel* de V	42
1558	*Philips* de II	40
1598	*Philips* de III	24
1621	*Philips* de IV	44
1666	*Karel* de II, koning van Spanje	34
1703	*Karel* de III, Roomsch keizer onder den name van de VI.	

Lupus Protospata Rerum in regno Neapol. gestar. breve Chron. cum Append. incerti Auctoris & castigationibus atque notis. Camil. Peregrini Collenutio Compendio dell' Hist. di Napoli. Costanzo Hist. del Regno di Napoli. Giov. Battist. Caraffa dell' Hist. del regno di Napoli. Summon Hist. della citta & regno di Napoli. Capacii Hist. Neapol. Mazzella Descrittione del regno di Napoli. Rossi Nova Descrittione del regno di Napoli. Benedetto de Falco Descrittione de Luoghi Antichi di Napoli & del suo distretto. Folieta de laudibus urbis Neap. Marc. Anth. Surgens Neapol. illustr. Fr. de Magistris. in statu rerum memorabilium civitatis Neap. Lasena. Antico gimnasio Napol. Bulifon in Compend. Vitar. reg. Neap. enz.

NAPELS, de naam van verscheide plaatsen. Men vindt I. eene stadt aldus geheten op de kust van Afrika, by 't voorgebergte van Mercurius, 65 Italiaansche mylen van het eertyds in wezen zynde Carthago Oostwaarts aan, die by de inwoners heden ten dage Nabel heet. *Marmol Descript. Afr.* II. Eene stadt aan de Afrikaansche kust, daar heden het koninkryk Tripoli legt, en wel de gene, welke in de nieuwe landkaarten wel Lebida genaamt wordt, doch oudtyds *Leptis Magna* geheten is. *Baudrand. Dionys.* III. Een stadt in Macedonië, by den Strymonischen zeeboezem, waar van heden de naam Christopolis zou zyn. IV. Eene stadt in 't Beloofde Landt, in Samarië, die anders Sichem heet; alwaar men in den jare 1120 eene kerkvergadering heeft gehouden. *Joseph. lib. V. de bell. Jud. cap. 4. Guilielm. Tyr.* V. Eene aan de Zuidkust van 't eilandt Sardinië gelegene stadt, die nog tegenwoordig Napels zou heten. VI. Een van de vier deelen der eertyds in wezen zynde stadt Syracuza in Sicilië. *Cicero Orat. V. in Verr.* VII. Eene bisschoppelyke stadt op het eilandt Cyprus, niet ver van de stadt Amathus, waar van echter heden ten dage niet meer dan een dorp, Lemise genaamt, te zien is. *Lusignan.* VIII. Eene stadt in Iönië, aan de grenzen van Karië, tusschen Ephezen en Samos. *Strabo. Ptolem.*

NAPELS, (GARNIER VAN) negende grootmeester van de orde van St. Jan van Jeruzalem, wierdt in den jare 1187 in stede van Roger van Moulins verkoren. Hy was van Napels of Napoli in Syrië geboortig, en heer van de stadt Crac in Arabië, die hy aan de orde overgaf. Die stadt wordt tegenwoordig Montreal geheten, en legt aan de grenzen van Palestina. Zy was in den tydt der Arabische koningen de hoofdstadt van 't steenachtig Arabië: thans houdt de Grote Heer de zelve voor een magazyn, daar hy zyne schatten van Egypten en Arabië in bewaart. Men vondt in 't graafschap van 't Syrisch Tripoli, naby Margat, een kasteel van den zelven naam, doch dit kasteel Crac behoorde niet aan de stadt, waar van Garnier van Napels heer was. Trouwens hy genoot deze waardigheit niet langer dan twee maanden: zyne doodt ontstondt uit de wonden, die hy in een slag tegen Saladin, daar de koning Lusignan met de voornaamste heeren van zyn koninkryk gevangen raakten, ontfangen hadt. Als hy zag, dat het gansche leger verslagen was, drong hy met den degen in de vuist dwars door de vyanden heen, vluchtte naar Askalon, alwaar hy tien dagen daarna overleedt. Emengard Daps was zyn opvolger. *Bosio Hist. de L'Ordre de S. Jean de Jerusalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

NAPELS. (JOHANNA de I en de II, koninginnen van) Zie JOHANNA.

NAPHIS, een der zonen van Ismaël, zoon van den patriarch Abraham en Hagar. Men vindt gewag van hem gemaakt *Genes. XXV*, 15.

NAPHTHUIM, of NAPHTUHIM. De naam van zeker volk, nakomelingen van Mitsraïm, den zone Chams. Men meent te bewyzen, dat het dit volk was, dat Marmarica, een gedeelte van Afrika, bewoonde, en dat Herodotus *Adyrmachiden* noemt. Ptolemæus wil, dat 'er een haven was, *Phthia* geheten, een woordt, dat van de zelve oorspronkelykheit is als Naphthuim; waar op men Bochart kan nazien *Phaleg lib. IV. cap.* 30. en *J. Le Clerc* over *Genes. X*, 13, alwaar breder van dit volk gesproken wordt.

NAPLOUZE, eene stadt in 't Beloofde Landt, ook Sichem geheten, waar van de aardryksbeschryvers verscheidentlyk spreken. *Garamond*, patriarch van Jeruzalem, hieldt aldaar in den jare 1120 eene kerkvergadering om de zeden der Christenen, gelyk dit by *Guilielmus Tyr* te zien is, te verbeteren. Men moet deze stadt onderscheiden van Sebaste, die de zelve is als Samarie. Naplouze legt aan den voet van den berg Garizim, en heette van ouds *Sichar*, *Nabartho* en *Mrothia. Cellarius Hist. Sam. cap.* I.

NAPO, eene rivier van Zuid-Amerika, in Peru, alwaar ze haren oorspronk neemt. Vele riviertjes vlieten in de zelve uit; ze stroomt voorby Avila in het landschap Quiros, en stort zich in de rivier der Amazonen. Zie hier over *Texeira*, en anderen, die van Peru geschreven hebben.

NAPOLI DI MALVASIA, gelegen aan de Oost-kust van Morea, wierdt in den jare 1689 te vergeefsch door de Venetianen belegert. *Locatilli Guerra di Levante.*

NAPOLI DI ROMANIA, in 't Latyn *Nauplia*, en *Ana-*

Anaplia, dus genaamt naar *Nauplius*, den zone van Hercules, eene ftadt in Morea, gelegen aan de Ooftzyde van dit halfeilandt, dat daar van den naam voert, in het landfchap Sacania, of klein-Romanie. Zy is gebouwt op de fpits van een voorgebergte, dat zich in tweën verdeelt, waar van 't eene in de zee loopt, en een ruime haven maakt; 't andere landwaarts in fchiet, en veroorzaakt, dat men nauwlyks in de ftadt kan komen, vermits 'er flechts een enge en fteenachtige weg loopt, langs welken men tusfchen den berg Palamida en den oever der zee doorgaat. De invaart van de haven is zo naauw, dat 'er niet meer dan eene galei te gelyk kan doorfchieten: doch van binnen kan 'er wel eene ganfche vloot leggen. Deze ftadt was voortyds een biffchoppelyke fetel, en hoorde onder den aartsbiffchop van Corinthe: doch thans is het een aartsbisdom. Binnen de zelve wonen meer dan 60000 Grieken, behalven andere volkeren, die zich daar in onthouden. In den jare 1205 wierdt *Napoli di Romania* van de Venetianen, met de Franfchen t'zamen gefpannen zynde, ingenomen; doch kort daar aan overrompelt en geplundert door koning Giovanizza. De Venetianen kochten deze ftadt in 't jaar 1383 van de weduwe van Petrus Cornaro, en verdedigden die in den jare 1460 met wakkeren heldenmoedt tegen Mahometh den II, welke gedwongen wierdt de belegering op te breken. Niet beter ging het Solyman in den jare 1537. Doch twee jaren daar na ftondt de Republyk de zelve aan den Groten Sultan af, om daar door een vrede te bekomen. In den jare 1686 kommandeerde de opper-veldheer Morofini, na dat hy Navarino en Modone ingenomen hadt, den generaal Koningsmark om den berg Palamida te bemachtigen, van welken men de ganfche ftadt befchieten kan. Dit deedt Koningsmark, en fchoot van den veroverden top dapper op de vyanden; daar ondertusfchen Morofini den Seraskier of generaal van 't Turkfche leger, die de plaats zocht te ontzetten, de nederlaag gaf, en Argos innam, daar de Venetiaanfche vloot ondertusfchen Tenis veroverde. Den 29 Augusty taftte de Seraskier de Chriftenen met 10000 man in hunne loopgravens aan, en de overwinning ftondt drie uuren lang zeer weifelende. Eindelyk namen de Turken de vlucht, en de belegering wierdt met allen fpoedt voortgezet; waar op de Turken capituleerden en naar Tenedos gebragt wierden. In den jare 1715 den 13 July wierdtze ftormenderhandt van de Turken ingenomen. Deze ftadt is de fraaifte van ganfch Morea, en de verblyfplaats der Gangiacs of Turkfche gouverneurs. Voorts is ze tot den koophandel, en tot afweering der vyanden zo wel gelegen als eenige ftadt in Europa. *Coronelli Defcript. Morea.*

NAPOULE, een dorp met een kafteel en haven, leggende aan een zeeboezem, die den zelven naam voert, in Provence, tegen over de Lerinfche eilanden, drie mylen van Frejus, Ooftwaarts. *Maty Dict.*

NAR, een ftedeke in Polen; het heeft een kaftelny, en legt in het Waiwoodfchap Czersko, in Mazovie, aan de rivier Bug, zestien mylen van de ftadt Bielsko, Weftwaarts. *Maty Diction.*

NARBARTH, eene koopftadt in het Noord-Weftelyke gedeelte van Pembrokshire, in Engelandt, omtrent 2 mylen van de zee. *Cambden Brit.*

NARBAZANES, een van des konings Darius veldoverften. Na den veldflag by de rivier Iffus maakte hy met Beffus eene zamenzwering tegen dien koning, namentlyk, dat, indien Alexander hen vervolgde, zy hem onder zekere bedingen in de macht van dien vorft zouden overleveren. *Juftin. Diodorus.*

NARBONNE, eene ftadt in Vrankryk, in de provincie van Languedok, aan de rivier Aude, is een aartsbiffchoplyke fetel, en een van de oudfte fteden des koninkryks. De Romeinen rechtten alhier eene volkplanting op, maakten deze plaats de hoofdftadt van 't Narbonneefche Gaule, en gaven de zelve veelerlei namen, als: *Narbo, Narbona, Narbo Martius, civitas Atacinorum, colonia Decumanorum*, enz. Zy legt in 't midden van eene lage vlakte, befproeit door een arm van de rivier Aude, die de geladene barken uit zee, van daar omtrent 2 mylen afgelegen, herwaarts heen leidt. De Romeinen hadden veel met deze ftadt op, gelyk uit de hiftoriën blykt; dat Craffus, Julius Cæfar, Tiberius en andere ze tot drie maal toe met nieuwe inwoners vervult, en die met vele voorrechten befchonken hebben. De Proconfules hielden hier gemeenlyk hun verblyf, vereerden de plaats met een Kapitool en Amphitheater, rechtten vrye fcholen op, bouwden baden, maakten waterleidingen, enz. ja, met een woordt, vereerden de ftadt met al wat voor heerlyk by de Romeinen gehouden wierdt. Waarom ook de inwoners tot dankbaarheit Auguftus ter eere een altaar oprechtten, 't geen blykt by een opfchrift, dat in de XVI eeuwe gevonden is. In den jare 435 belegerden de Weft-Gothen deze ftadt te vergeeffch; doch in 't jaar 462 wierdtze hen door den grave Agripyn op eene verraderlyke wyze in handen gelevert. In den jare 732 vielze in de macht der Saracenen, welke men als vrienden binnen gelaten hadt, en alles nedermaakten, tot den koning toe. In den jare 736 wierdtze den Saracenen door Karel Martel weder ontweldigt; van welken tydt af zy altoos de kroon van Vrankryk onderworpen is geweeft. De Domkerk alhier is zeer oud, en men meent dat ze reets in den jare 309, ten tyde van Conftantyn den Groten, een aartsbiffchoppelyke ftadt heeft geweeft. Zy is S. Juftus en S. Paftor toegewyd, en inzonderheit wegens het orgel, en de voortreffelyke fchilderyen, verbeeldende de opwekking van Lazarus, zeer beroemd. Deze ftadt is wel verfchanft, doch heeft maar twee poorten. De hertogen van Septimania waren ook hertogen van Narbonne: desgelyks voerden ook de graven van Toulouze, die hen opvolgden, dezen tytel. De ftadt en 't bisdom wierdt onder hen door vicomtes of ondergraven beftiert. *Gafton van Foix*, koning van Navarre, gaf in den jare 1468 het burggraaffchap van Narbonne aan zynen tweden zoon Johannes, die met de zufter van Lodewyk den XII trouwde, en by de zelve Gafton van Foix teelde, welke in 't jaar 1513 in den flag by Ravenna omkwam. Deze Gafton vermangelde in het jaar 1507 de ftadt en heerlykheit van Narbonne aan den koning zynen oom tegen eenig ander landbezit, waar door ze aan de kroon van Vrankryk is gebleven: hoewel de koningen van dat ryk daar nog verfcheide andere rechten hadden. *Pontanus Itiner. Gall. Narbonenf. Scaliger de clar. Urb. Gall. Elias Vinet. Narbon. La Perriere Annal. de Foix. du Chefne Recherch. de Villes de France. Catel Hift. Antiq. & Mem. de Languedoc.* enz. Van de te Narbonne gehoudene kerkvergaderingen kan men nazien *Sammarthanus Gall. Chriftiana.*

NARCIS, een biffchop te Girone, wiens ligchaam de inwoners dier ftadt voorgeven nog onverandert by hen bewaart te worden, en daar nog by doen, dat 'er, als Philips de III, koning van Vrankryk, deze ftadt belegerde, eene grote zwerm vliegen uit zyn graf is opgekomen, die het leger der Franfchen bedorf: doch een oud hiftoriefchryver, die van Petro de Marca wordt aangehaalt, en in dien zelven tydt leefde, bericht, dat de Franfchen, na de verovering van de ftadt Girone, het ligchaam van dezen heiligen man in duizend ftukken fcheurden, ieder begeerig zynde daar iets van te hebben. *Petr. de Marca in Marca Hifpanica.*

NARCISSUS, een zoon van den vliet Cephiffus en Liriope, was een uitnemend fchoon jongeling, doch wilde de Nymph Echo, die op hem verlieft was, in genen dele wedermin betonen. Als hy op zekeren tydt zyn wezen in eene klare fontein befchouwde, verliefde hy op zich zelven, en ftierf van droefheit, waar na hy in een narcifſeblom verandert is. *Ovid. Metam. l. III.*

NARCISSUS, biffchop van Jeruzalem, leefde in het einde van de II eeuwe. Hy hieldt aldaar eene kerkvergadering wegens de viering van het Paafchfeeft; wierdt door drie kerels, die hy vry wat over hunne misgrepen gehekelt hadt, belaftert, en befchuldigt zich in hoerery te buiten gegaan te hebben, 't geen ieder met een affchrikkelyken eedt beveftigde, hoewel 't een leugen was, die ze tegen hem verdicht hadden. Evenwel Godt de Heere ftrafte hen, en wel met die ftraffe, als ze met hun kwalyk fpreken gewenfcht hadden dat hen mogt overkomen, zo 't niet waar was 't geen ze betuigden: want de een verbrandde met zyn ganfche familie in zyn eigen huis: de andere kreeg een gezwel, dermaten rottende, dat hem gehele ftukken vleefch uit zyn ligchaam vielen, en de derde verloor zyn gezicht. Narciffus, welke zich na deze valfche aanklagte vrywillig in ballingfchap begeven hadt, kwam op het einde van zyn leven te Jeruzalem weder te rug, alwaar Godt zyne onfchuldt door vele wondertekenen verder aan 't licht bragt. Als op een tydt in de kerk al de oly in de lampen verbrand was, liet hy den dienaar water fcheppen, en, het zelve gezegend hebbende, in de lampen gieten, waar opze even zo helder, als van te voren met de oly, zouden gebrand hebben. *Eufeb. Hift. Ecclef. l. VI. c. 7. & 9. Baron. A. C.* 198, 199.

NARCISSUS, waar van de Apoftel Paulus gewag maakt in zyn zendbrief aan de *Romeinen kap. XVI*, 11. Zommige fchryvers hebben gemeent, dat deze Narciffus de vrygemaakte flaaf van den keizer Claudius was, die by zyn meefter zo veel vermogt, en door Agrippina, gelyk by *Tacitus l. XIII* te zien is, ter doodt wierdt gebragt. Doch dit gevoelen komt met de waarheit niet overeen.

NARDI (JOHANNES) was van Florence, en leefde omtrent het midden van de XVII eeuwe. Hy gaf in den jare 1674 te Florence in 't licht zyne aantekeningen over *Lucretius*, en te Bologne in 't jaar 1656 een werk met den tytel van *Noctes Geniales.* Zyne aantekeningen worden niet zeer geacht. Zie *Tan. Faber* in de voorreden over *Lucretius.*

NARDIN, NAIRN, NATERN, een ftedeke in Noord-Schotlandt, aan de kuft van het graaffchap Murray, by den mondt der riviere Nairn. Met laag ty ziet men de overblyffelen van eene fterkte, die de haven dezer ftadt befchermde, welke men met zandt heeft laten dempen. *Maty Dict.*

NARDINO, (STEPHANUS) kardinaal en aartsbiffchop van Milaan, leefde in de XV eeuwe, en was geboortig van Forli. Hy kwam nog zeer jong zynde te Rome, doch maakte zich door zyne geflepenheit, onaangezien zyne jaren, wel haaft aan 't hof bekend, en wierdt van paus Pius den II met de waardigheit van Apoftolifchen Protonotaris en Referendaris vereert, welke paus hem ook het aartsbisdom van Milaan gaf, en het gouvernement van de Mark van Ancona aanbetrouwde. Na dezen wierdt hy buitengewone nuntius te Napels; en paus Sixtus de IV verhief hem in den jare 1473 tot kardinaal, als mede tot legaat van Avignon en Rimini. Hy ftierf eindelyk te Rome in den jare 1484, alwaar hy het collegie, dat van hem den naam draagt, geftichthadt. Boven dien heeft hy ook zeer koftelyke gefchenken gedaan aan de kerke van Milaan. *Garimbertus lib. VI. Onuphrius. Ciacconius. Aubery.* enz.

NARDO, in 't Latyn *Neritum*, eene ftadt in 't koninkryk Napels, in Terra di Otranto, voerende den tytel van hertogdom, den graaflyken huize van Converfano toebehorende, en een biffchoppelyke fetel, ftaande onder het bisdom van Brindifi. Ze legt in eene zeer luftige vallei, twee of drie mylen van de Golf van Tarento Noordwaarts. In den jare 1413 wierdt dat bisdom door paus Johannes den XXIII geſticht; en paus Alexander de VII was aldaar biffchop voor dat hy tot de pausfelyke waardigheit verheven wierdt. *Alberti Defcr. Italia.*

lia. Mazella in Descript. regni Neapol. Rogissart delices de L'Italie.

NARENTA, NARENZA, in 't Latyn *Naro*, eene beschanste stadt in 't landschap Herzegowina, in Dalmatië, aan de Adriatische zee, den Turken toebehorende. Zy heeft een bisschop, welke staat onder den aartsbisschop van Raguza. Deze plaats was eertyds de hoofdstadt van Dalmatië, wierdt in den jare 987 van de Venetianen, en in 't jaar 1479 van de Turken ingenomen. De *golf di Narenza* (*Sinus Narentanus*) legt tusschen de kusten van Herzegowina, het gebiedt van de republyk van Raguza, en 't eilandt Lesina.

NARENZA, of NARENTA, eene rivier in Dalmatië, die haren oorspronk neemt in het gebergte aan de grenzen van Bosnië, en zich in Golfo di Narenza ontlast. *Baudrand.*

NAREW, eene rivier in Polen, nemende haren oorspronk aan de grenzen van Polesië, stroomt door het waiwoodschap Bielsk, als ook door 't landschap Masovië, en stort zich eindelyk niet verre van Warschouw in de rivier Bug. Naby den oorspronk van deze rivier legt een stedeke, midden in een bosch, dat insgelyks Narew heet.

NARISCI, NARISTÆ, VARISCI, eene Duitsche natie, die voor oude tyden aan den Donauw heeft gewoont, tusschen de Hermunduren en Marcomannen, en zich door de opper Palts, 't landgraafschap van Lichtenberg, Voogtlandt en door eene landstreek aan de Boheemsche grenzen zou uitgebreid hebben. Zommigen willen der zelver naam van de aloude volkeren *Norici*, doch anderen van de rivier Nabe afleiden. Eindelyk meent men, dat ze *Armalausi* geheten hebben. *Tacitus. Ptolemæus. Cluveri Germ. Ant. c. 29. Planeri Hist. Varisc. Zeileri Itin. Germ. c. 1.*

NARISKIN, eene voorname Russische familie, die haren oorspronk uit de hier boven gemelde *Narisci*, doch haar stamhuis in Bohemen by de stadt Eger heeft. Haar wapen komt met dat van gemelde stadt overeen, voerende daar in een adelaar. Uit dit geslacht was *Natalia Kiriliowna Nariscin* gesproten, die de Czaar van Moskovië, Alexius Michaëlowitz, in den jare 1671 ten huwelyk nam, uit welken echt *Petrus Alexowitz*, keizer van Groot-Ruslandt, geteelt wierdt. Zy stierf den 4 February des jaars 1694. Haar vader, *Cyrillus Polidochtowitz Nariscin*, wiens grootvader by Eger woonde, was overste onder de Russen, en wierdt genoopt by den opstandt, die in 't jaar 1682 in Moskovië geschiedde, in een klooster te vluchten; zo ras evenwel als dit gestilt was, genoot hy wederom zyne bediening en goederen. Zyne gemalin hadt hem drie zonen gebaart, waar van 'er twee in den gemelden oproer omkwamen; doch de derde, *Lof Kirilowitz* genaamt, hadt zich by tyds zoek gemaakt. Deze was in den jare 1661 geboren, en verkreeg by den Czaar het ampt van eerste staatsdienaar en voorzitter; welke bedieningen hy echter wegens zwakheit zyns ligchaams in den jare 1700 nederleide. Hy stierf in 't jaar 1705, en wierdt in het klooster Petrouwsky, dat hy gesticht hadt, begraven. By zyne eerste gemalinne Proscopia, uit den geslachte van Wrossoff, teelde hy een zoon, *Alexander* genaamt, geboren in den jare 1693, nevens vier dochters; maar van de twede, Anna Soltikoff, heeft hy twee dochters nagelaten. Uit dit geslacht wil men ook dat *Kyrila Alexiewitz*, welke in den jare 1705 de waardigheit van opper-tafel-dienaar by den Czaar bekleedde, zou gesproten zyn. *Lehm. jetzh. Europa T. III. pag. 425. seqq. Hamb. Hist. Remarq. 1705.*

NARNI, eene mismaakte en flecht bevolkte stadt in het hertogdom Spoleto, aan de rivier Nera, met een gerechts-setel en bisdom, staande onder den paus. Strabo noemt deze plaats *Narna*, en *Narnia*, doch Plinius heetze *Nequinum*, van het woordt *Nequitia*, (kwaad- of boosaardigheit) bekend zynde, dat de inwoners hun en hunne kinderen liever den strot afstaken dan dat ze zich aan den vyandt overgaven. Die van Narni beroemen zich, dat deze stadt de geboorteplaats is van keizer Nerva, en van zekeren paus Johannes; misschien is dit Johannes de XIII, bisschop van Nàri, geweest. *Johannes Baptista Tusci de Bonetis* gaf aldaar in den jare 1625 eenige synodale ordonnantiën uit.

NARNI, een Italiaansch Kapucyner monnik, en beroemd prediker, bloeide op het einde van de XVII eeuwe. Hy hadt zich in vele steden van Italië, en te Rome zelf in grote achting gebragt; waarom hy ook van den paus bevel kreeg voor hem en de kardinalen te prediken. Men bespeurde in hem een grootschen zwier, voortreffelyke welsprekendheit, een deftig gedrag, doch een zo heftigen yver in 't bestraffen der menschelyke feilen, dat hy zich noodwendig by de onboetvaardige zondaars gehaat moest maken. Toen hy ook bemerkte, dat hy met zyn prediken weinig vrucht deedt, nam hy een besluit den kancel nimmer weder te betreden; en daar toe verlof bekomen hebbende, sloot hy zich in zyne celle op, en ging aan 't opstellen van de historie der Kapucynen. Doch men hadt wel haast berouw hem deze vryheit gegeven te hebben, en hem wierdt van hogerhandt bevolen zyn vorigen dienst weder aan te vaarden; dat hem even zo slecht verging als te vore, naardien hy wel zag, dat de meeste zyner toehoorderen niet zo zeer om der bekeringe wille, dan om hunne ooren te strelen in zyn gehoor kwamen. Dewyl hy boven dien wat zwak was, nam hy daar uit gelegenheit om tot zyne volkome ontslaging aan te houden, welke hem ook wierdt toegestaan. Gestorven zynde, wierdt hy met zulk eene pracht als iemandt van zyne orde begraven. Men gaf ook zyne leerredenen in 't licht, die evenwel de gedachten, die 'er ieder van gehad hadt, niet beantwoordden. *Erythræus in Pinacotheca I. Balzac Lettre 17 du 3 livre à Chapelain. Bayle Dict. Crit.*

NARO, eertyds eene bisschoppelyke stadt, doch heden slechts een vlek in de vlakte van Mazara, in Sicilië, leggende in 't gebergte van Madonia, tien mylen van Gergenti Noordwaarts. *Mary Dict.*

NAROL, eene Poolsche stadt in klein- of Rood-Reussen, gelegen in eene ruime luchtige vallei, aan den voet van het gebergte. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

NARREN-GESELSCHAPS-ORDE is in den jare 1381, ten tyde van Cunibert, door Adolph, grave van Kleef, en andere heeren, tot 35 in getal, gesticht. Het teken van deze orde, 't welk die heeren op hunne klederen lieten stikken, verbeeldde een nar, dragende een kap, waar van de eene helft rood, en de andere met zilver gestikt, en met gele bellen behangen was, hebbende zwarte schoenen aan, en daarenboven een vergulde schotel met vruchten in de handt. Hunne byeenkomst geschiedde te Kleef, alwaar men zegt dat onder de oude handvesten nog een brief gevonden wordt, die de reets voornoemde stichters gezamentlyk ondertekent hadden, onder anderen meldende, dat deze zamening jaarlyks een koning en 6 Raadsheeren verkoor: doch al wie den nar niet dagelyksch op zyne klederen droeg moest, ten behoeve der armen, een zekere geldboete betalen. *Batavia illustr. f. 698. Gryphii R. O. p. 219.*

NARSES, zekere Persiaansche koning, die in den jare 295 zynen vader Varanes den III opvolgde, en omtrent 7 jaren regeerde. Deze vorst ziende, dat de keizers hunne handen vol hadden om de wederspannigen des ryks te beteugelen, bediende zich van deze gelegenheit, en maakte zich by verrassing meester van Mesopotamië en Armenië. Doch Diocletiaan deedt Maximiliaan Galerius tegen hem optrekken, die wel in den eersten slag ongelukkig was, doch in twee volgende het heir der Perzen ten eenemaal versloeg, den koning Narses, zyne gemalin, kinderen, zusters en vele voorname personen gevangen kreeg, en Mesopotamië met vyf andere landschappen, aan gene zyde van den Tiger, weder innam. Narses stierf in den jare 301. *Eusebius in Chron. Eutropius L. IX.*

NARSES, een graaf van 't gewyde paleis omtrent den jare 416 aan 't hof te Constantinopel, onder Theodosius den Jongen. Van hem wordt gewag gemaakt in het Wetboek van dien vorst *l. 1. de Castrensianis.*

NARSES, een veldheer van 't Romeinsche leger, was uit Persië geboortig. By de eerste overwinning, die Justiniaan in den jare 528 op de Perzen behaalde, ging hy tot de Romeinen over, en spande met hen aan. Niet lang daar na wierdt hy krygscommissaris, en klom wel haast tot andere gewigtiger en aanzienlyker ampten op; men verkoor hem tot burgermeester, en maakte hem *Patricius.* Hy volgde Belisarius als veldheer op, en keizer Justiniaan verhief hem eindelyk tot generaal van 't Romeinsche leger, onaangezien hy een gesneden was; zondt hem om Totila, koning der Gotthen, het hoofdt te bieden, dien hy in den jare 552 tweemaal slag leverde, tot nadeel van dien vorst, welke in den laatsten (ter plaatse, daar Camillus eertyds de Gaulen sloeg, *Busta Gallorum* genaamt) omkwam. In den jare 553 overwon hy ook Leutharin en Bucellin, twee Duitsche generaals, die in Italië gevallen waren. Eenige schryvers willen, dat de keizerin Sophia, tegen Narses vergramt zynde, hem deedt aanzeggen, dat hy de wapenen neêrleggen en met hare vrouwen zoude komen spinnen, verwytende hem daar meê, dat hy een gesneden was, en hem het rokkenbol beter zou passen dan de wapenen: doch hier op kreegze een hard antwoordt, dat hy zulk een rokken zou opzetten, 't welk haar niet ligt zou zyn af te spinnen; waar op hy de Longobarden in Italië riep: doch Baronius meent, dat dit slechts een verdichtsel is; houdt dezen ook voor den zelven Narzes, aan wien St. Gregorius drie brieven heeft geschreven, en die tegen Phocas opstaande, om de doodt van den keizer Mauritius te wreken, door dezen Phocas in den jare 604 gevangen en verbrand wierdt. Indien dit waar is, moet Narses in dien tydt zeer oud geweest hebben. *Procopius de bello Goth. Evagrius l. IV. Nicephorus. Agathias. Cedrenus. Zonaras. Paulus Diaconus. Baronius A.C. 552 seq.*

NARSING APATAN, eene stadt in Indië, in het koninkryk van Golconde, op het halfeilandt aan deze zyde den Ganges, aan de golf van Bengale, Oostwaarts van Condapoli, tusschen Pahor en Vixnapatan.

NARSINGA, eene stadt en koninkryk in Oost-Indië, op 't half-eilandt aan deze zyde van de rivier den Ganges, naar de kust van Coromandel, is zeer ryk in edelgesteenten. De staten des konings van Narsing waren voortyds zeer aanzienlyk, doch thans zynze den koning van Bisnagar onderworpen. Deze stadt legt aan een wyde rivier, is groot en zeer wel bevolkt. Oudtyds noemde zich de koning van dit landt een koning der koningen, en den man van duizend wyven; die ook de dapperheit en diensten zyner bevelhebbereren daar mede beloonde, dat hy hen de schoonste jonkvrouwen ter beloning gaf. Dit landt is met een affschuwelyk soort van afgodery besmet: want men heeft hier een afgodenbeeldt, 't welk door eene menigte van pelgrims, met geboeide handen, strikken om den hals, en hunne eige handen zelf met messen doorstoken hebbende, geëert wordt. Indien hunne wonden komen te zweren, houden zy zich voor heilige lieden Zy werpen, naar hunne mening, tot des zelfs gebruik, goudt, zilver en edelgesteenten in het bekken, voeren het jaarlyksch in processie om, en pogen daar na, dat zy onder den wagen, waar op het gevoert wordt, mogen vertreden worden. Zo 't gebeurt, dat iemandt op zodanige wyze omkomt, verbranden zy zyn ligchaam, en verheffen de assche als een heiligdom. Zommigen snyden zich gehele stukken vleesch uit het lyf, en werpen het den afgodt voor. De vrouwspersonen laten zich om geldt tot ontucht gebruiken, om diergelyke afgoden te onder-

onderhouden. Als de mannen een gelofte doen, en zulks volbrekt willen nakomen, laten zy zich door hunne priesteren met scharpe haken aan hoge stangen om hoog hyssen, tot dat het bloedt uit hunne lighamen hutst. Daar na worden zy 'er afgenomen, en wederom ter halver hoogte opgeheessen om de goden te danken dat zy hun offer hebben aangenomen. Den vrouwspersonen wordt van den priester verlof gegeven om te huwelyken; by welke gelegenheit zy haar een teken met een gloeiend yzer op de schouders branden. In hunne feesten eeren zy met plegtigheit, zommige koeien, andere de zon, en andere wederom zekere afgoden. Als de Zon of de Maan taant, zeggen ze, dat die van 't hemels-teken, de Draak genaamt, gebeten wordt. *Vertomandes. Jornandes. Baudrand.*

NARTHACIUM, een gebergte en stadt van Phthiotis, een van de vier gedeelten van Thessalië. Xenophon in de redenvoering van Agesilaus maakt gewag van dezen berg, dien hy ook Narthecium noemt. Ptolemæus gedenkt in zyn III Boek, 13 Hoofdstuk eene stadt van den zelven naam: gelyk 'er ook Plutarchus van spreekt in het leven van Agesilaus.

NARTHEX, een Griekfsch woordt, zegt zo veel als een *kapel*, die aan de kerk gebouwt was, en veeltyds door een tralie-werk van 't hoofdgebouw wierdt afgescheiden. Hier in stonden de *Catechumeni, Energumeni*, insgelyks de gene, die in den kerkelyken ban geslagen waren. Op eenige plaatsen stondt ook aldaar de Doopvondt. *Leo Allatius de Narthece V. E. Fabricius Orat. de Templ. p.* 5, 6. *du Fresne Gl. Gr. p.* 986.

NARVA, of NERVA, eene stadt in Lyflandt, in de provincie Esthen, twee mylen van den Finlandschen zee-boezem, naar den kant van Ingermanlandt, is wel verschanst en heeft een kasteel. Zy legt aan eene rivier, die den zelven naam voert, en voortyds de grensscheiding tusschen Lyflandt en Muskovië is geweest. Tegen over legt op een verheven rots het sterke kasteel Ivanogrod, dat door de Muskoviters gebouwt is, waar door de rivier de gedaante van een half-eilandt heeft, zodanig dat de plaats voor onwinbaar wierdt gehouden, tot dat in den jare 1613 Gustaaf Adolph, koning van Zweden, de zelve innam. Aan den voet dezer sterkte legt een stedeke, dat Russisch, of Muskovisch Nerva genaamt wordt, 't welk door Muskoviters, die de kroon Zweden onderhorig zyn, bewoont wordt. De rivier Narva, die uit het meir Peipus haren oorsprонk neemt, en zich in den Finlandschen zeeboezem ontlast, vliet zeer snel; zy valt een halve myl boven de stadt in een kolk met een afgryffelyk gedruis, en met zo veel hevigheit, dat de golven op de rotzen brekende, als in een damp verandert worden, de welke de lucht vervullende, een wonderlyke uitwerking heeft: want als 'er de zon des morgens op schynt, vormt ze daar in een regenboog, ruim zo schoon als gewoonlyk in de wolken gezien wordt. Deze hevigheit des waters noodzaakt de kooplieden hunne waren, die ze van Pleskow en Dorpt naar Narva voeren, hier te ontladen. De stadt Narva wierdt in den jare 1223 door Woldemar den II, koning van Denemarken, gebouwt, doch in den jare 1581 door de Zweden weder ingenomen. De Muskoviters van het Russisch Narva houden eene vry aanmerkelyke plegtigheit daags voor Pinxteren, zynde het verjaarfeest, dat ze voor de overledenen vieren. De vrouwen verzamelen zich op het kerkhof, en spreiden neusdoeken, aan de vier kanten met verscheide gekoleurde zyde geboord zynde, op de graven. Op deze doeken zettenze allerhande schotels met gezoden en gebraden visch, taarten en eieren, die rood of violet geschildert zyn. De priester bewierookt de graven, en spreekt eenige gebeden; daar de vrouwen schreien, en door een vervaarlyk gekryt hare droefheit laten blyken terwyl de koster, die den priester volgt, de neusdoeken van de graven voor zyn heer opzamelt, die naderhandt zich by dit tranen-offer lekkertjes weet te koesteren. Als de Russen in den jare 1559 Narva in hadden, verboodt Sigismundus, koning van Polen, allen handel met deze stadt, gevende voor reden, dat, vermits deze barbarische en grouzame natie zelve alderhande kunst en handwerk leerde, en zich met schatten en oorlogs-voorraadt voorzag, zy met 'er tydt hare naburen t'onderbrengen zoude. In den jare 1561 ontdekte Henrik Lane, een Engelschman, den weg om op Ruslandt of Muskovië te handelen over Narva, die tot dien tydt toe onbekend was gebleven. In den jare 1700 belegerde de Czaar Narva, doch wierdt met een groot verlies door de Zweden opgeslagen. In 't jaar 1704 gelukte het hem des te beter, als hy en de stadt en het slot in kreeg: waar op hy ook de zelve deedt verschanssen, en 'er den koophandel oprechten. *Olearius Reizebeschr. Zeilerus Topogr. Hamb. Hist. Remarq.* 1700.

NARVAR, een koninkryk, of provincie in 't koninkryk van den Groten Mogol, in Asië, legt tusschen Bengale, Gualeor, Agra en Sambal. Gehud is 'er de hoofdstadt van. *Maty Diction.*

NARUM, een stedeke, of slot in Siberië, aan de rivier Oby, in een schone landstreek gelegen. Het wordt van een heidensch volk, Osziacti genaamt, bewoont, dat den Czaar van Ruslandt onderhorig is.

NASAMONES, een oud volk in Lybië, naby den Atlantischen Oceaan, dat voornamentlyk van de zeerovery bestondt. Zy hadden op hunne bruiloften de gewoonte, dat de bruidt de eerste nacht van ieder der mannelyke bruiloftsgasten op het bedde een afzonderlyke visite kreeg; doch daar na altoos kuisch leefde. Zommige schryvers leggen hen ook te last, dat ze de helsche goden, doch niet te gelyk met de hemelsche, geëert hebben. Onder keizer Domitiaan wierdenze van de Romeinen wegens hunne oproerigheit t'eenemaal uitgeroeit. Zie hier over na *Herodotus, Strabo*, en meer andere schryvers.

NASARO (MATHEO, of MATTHEUS DEL) een steen-graveerder van Verona. Hy kwam omtrent den jare 1520 in Vrankryk, alwaar de koning François de I hem in zynen dienst hieldt, en hem gebruikte tot de ontwerpen van schetsen in goude en zyde stoffen en tapytwerken, die in Vlaanderen voor hem gemaakt wierden. Matheo del Nasaro reisde zelfs derwaarts heen, om daar van de bewerking onder zyn opzicht te nemen; en bragt vervolgens het geldt, dat hy in Vrankryk gewonnen hadt, naar Italië. Dit geschiedde bykans in den zelven tydt, dat deze koning in den slag voor Pavia in den jare 1525 gevangen raakte. Na dat deze vorst in zyn ryk was gekeert, deedt hy Matheo del Nasaro weder tot hem komen, en maakte hem muntmeester. Een zo aanzienlyk ampt bragt hem in gedachten om in Vrankryk te huwelyken, 't geen hy ook deedt, en leefde tot kort na de doodt van François den I, die op den 31 Maart des jaars 1546 overleedt.

NASEB, of NASEBY, een stedeke in Engelandt, in 't Westelyke gedeelte van 't graafschap Northampton, daar beide de rivieren Avon en Nine, deze aan de Oost-, gene aan de Westzyde, voorby stromen. Het was niet verre van deze stadt, dat op den 14 Juny des jaars 1645 de slag, die daar van den naam heeft behouden, tusschen de legerbenden van koning Karel den I, waar over prins Robert bevel hadt, en die van 't Parlement onder den veldheer Fairfax voorviel, waar in de laatste de overwinning behaalde. *Cambden & Speedæus in Theatro Magnæ Britann.*

NASO, eene rivier in *Val di Demona*, in Sicilië, die zich in de zee ontlast. *Baudrand.*

NASQUE, een riviertie in Provence. Het bespoelt Sault in 't bisdom Apt, Venasque en Carpentras in 't graafschap Venaissin, en voegt zich by de Sorgue, een weinig hoger dan daar het in de Rhone valt. *Maty Dict.*

NASSAU, een stadt en graafschap in de Wetterau. De stadt legt op een heuvel, omringt met een moerassig landt, omtrent de rivier de Lohne, tusschen Marpurg en 't kasteel Hermanstein. Het graafschap is aanzienlyk, om dat het stamhuis van Nassau, zo vruchtbaar in doorluchtige mannen, daar van zyn naam ontleent. Het hadt eertyds een keizer, *Adolf* genaamt, die in den jare 1297, in een veldslag tegen Albert van Oostenryk den I zyn kroon en leven verloor, gelyk elders is aangetekent. Ook wordt 'er van de graven van Gelderlandt gesproken, die van 't huis van Nassau waren, sedert *Ottho*, de welke met de erfgename van Gelderlandt trouwde. Dit was *Adelheit*, dochter van *Wichard* den III, in den jare 1016 overleden. *Henrik* de Ryke, graaf van Nassau, stierf in 't jaar 1254, nalatende twee zonen, *Walram* en *Ottho*, uit welke de twee voornaamste takken van 't huis van Nassau gesproten zyn. De I komt van dien Walram, die in den jare 1289 overleedt, en vader was van den keizer Adolf. Deze tak wordt tegenwoordig weder verdeelt in drie andere, als: in *Nassau-Saarbruk*, *Nassau-Wisbaden en Idstein*, en *Nassau-Weilburg*. De II komt van Ottho, die met Agnes trouwde, gravinne van Solms, en splyt zich in vyf andere, als in *Nassau-Oranje*, *Nassau-Siegen*, *Nassau-Dillenburg*, *de prinssen van Nassau*, en *Nassau-Hadamar*. Men kan de geslachtrekening van dit stamhuis met aaneenschakeling dus nasspeuren.

I. OTTHO, graaf van Nassau, wierdt door keizer Hendrik den Vogelaar, in den jare 926, als veldheer van het keizerlyke leger in Hungarië gezonden: hy overleedt in 't jaar 972, nalatende *Henrik*, domheer te Ments, *Walram*, die volgt, *Lucia*, gemalin van Hildebrand, graaf van Sayn, en *Barbara*, vrouw van Gosselin, hertog van Limburg.

II. WALRAM, graaf van Nassau, diende den keizer met vrucht in de oorlogen van Vrankryk, Bohemen en Hungarië. Hy overleedt, gelyk zyn vader, te Neurenberg in den jare 1020; nalatende *Walram* den II, die hier volgt, en *Ottho*, de welke door het huwelyk met Adelheit, dochter en erfgenaam van Wichard den III, overleden in den jare 1061, heer en graaf van Gelderlandt wierdt.

III. WALRAM de II, graaf van Nassau, stierf in den jare 1068, en liet na

IV. ROBERT, graaf van Nassau, die, na het kasteel van Nassau weder opgemaakt te hebben, in den jare 1110 overleedt, hebbende geteelt

V. WALRAM den III, graaf van Nassau. Deze was een dapper krygsoverste onder den keizer Coenraad, en stierf in den jare 1156, nalatende *Henrik*, die volgt, en *Robert*, de welke onder Frederik Barbarossa in Asië en tegen de Saracenen voor kapitein generaal diende. Hy stierf aldaar.

VI. HENRIK, graaf van Nassau, overleedt in den jare 1199, en was vader van *Ottho*, die hier volgt.

VII. OTTHO de II, graaf van Nassau, toegenaamt de Ryke, ter oorzake van de menigvuldige landgoederen, die hy bekwam, stierf in den jare 1254, hebbende geteelt by *Machteld*, dochter van *Diderik* van Nassau, grave van Gelderlandt, *Walram*, die de oudste was en een stam van de takken van *Nassau-Wisbaden*, *Weilburg en Idstein*, en *Ottho*, de jonger broeder, een stam van de takken van *Dillenburg*, *Oranje*, *Siegen*, enz.

OUDSTE TAK DER GRAVEN VAN NASSAU. heeren van Wisbaden, Idstein en Weilburg.

VIII. WALRAM de IV, graaf van Nassau, oudste zoon van HENRIK *den Ryken*, hadt tot zyn aandeel de helft van 't graafschap van Nassau, benevens de graafschappen van Wisbaden, Weilburg en Idstein, en kwam in den Raadt van keizer Rudolph den I. Hy trouwde *Adelheit*, dochter van *Diderik*, grave van Catzen-

Catzenellebogen, de welke, na de doodt van haren gemaal, die in 't jaar 1289 overleedt, te Ments het geestelyke gewaadt van sint Clara aannam. Hunne kinderen waren *Dietherus*, de welke zich onder de orde der Dominikanen begaf, en tot aartsbisschop van Trier verheven wierdt. Hy hadt zware onlusten met zyn Kapittel, en stierf in den jare 1269. *Adolph*, die hier volgt. *Walram*, in den jare 1299 gesneuvelt. *Richanda*, eene geestelyke dochter met hare moeder. *Machteld*, gemalinne van *Rudolph*, grave van Habsburg, daarna keizer, en *Imagine*, gehuuwt aan Frederik, grave van Lichtenberg.

IX. Adolph, graaf van Nassau, wierdt in den jare 1292 tot keizer verkoren, en stierf in 't jaar 1298, gelyk dit onder den naam van Adolph hier voren gemeld is. Hy teelde by *Imagine*, dochter van *Gerlac*, grave van Limburg, eene van de schoonste princessen der wereldt, *Robert*, die in den slag, waar in zyn vader omkwam, gevangen raakte, en kort daar na in Bohemen, alwaar hy veldheer was van de legers van koning Wenceslaus den IV, met wiens dochter hy te trouwen stondt, overleedt. Gerlac, die hier volgt, *Walram*, die by *Machteld*, dochter van Rudolph, Paltsgraaf aan den Rhyn, geen kinderen hadt gewonnen. *Adelheit*, geestelyke dochter van S. Clara te Ments, en *Machteld*, de welke met *Rudolph*, Paltsgraaf aan den Rhyn en keurvorst, gehuwt was.

X. Gerlac, graaf van Nassau, Wisbaden, enz. wierdt in 't jaar 1331 afgezant van keizer Lodewyk by den paus. Hy stierf in 't jaar 1361, hebbende by *Agnes*, dochter van Coenraad, landgrave van Hessen, geteelt *Gerlac*, aartsbisschop van Ments, die dertien talen machtig was, en in den jare 1371 overleedt. Adolph, die hier volgt, Johan, waar uit de tak van Weilburg, waar van wy naderhandt zullen spreken, is gesproten.

XI. Adolph de II, graaf van Nassau, Wisbaden en Idstein, stierf in den jare 1370. Hy hadt by zyne vrouw *Anna*, dochter van Frederik den II, burggraaf van Neurenberg, *Adolph*, bisschop van Spiers, daar na aartsbisschop van Ments, overleden in den jare 1388. *Johan*, die na zyns broeders doodt dit aartsbisdom verkreeg, en in die waardigheit mede op de kerkvergadering van Constants verscheen. Hy was een Godvruchtig persoon en stierf in den jare 1419. Gerlac, die hier volgt, en *Johanna*, echtgenoot van Henrik, grave van Waldek, overleden in den jare 1467.

XII. Gerlac de II, graaf van Nassau, enz. stierf in den jare 1393, hebbende by Bertha, dochter des graven van Westerburg,

XIII. Adolph den III, graaf van Nassau, enz. die door zyne buitengemene verdiensten, seldzame hoedanigheden, en doorstralende Godvrucht van alle vorsten zyner eeuwe bemint wierdt. Hy overleedt in den jare 1426, hebbende by *Margareta*, dochter van *Bernard*, markgraaf van Baden, geteelt *Adolph*, aartsbisschop te Ments, een zeer groot prelaat, de welke stierf in den jare 1475. Johan, die hier volgt, en twee dochters.

XIV. Johan, graaf van Nassau, enz, was een van de grootste oorlogshelden van zynen tydt, en stierf in den jare 1480. Hy hadt ter vrouwe *Maria* van Nassau, dochter van Engelbert, grave van Dillenburg; uit welke hem geboren wierdt Adolph, die hier volgt; *Philips*, veldheer der legers van keizer Maximiliaan den I, overleden in den jare 1490. *Anna*, echtgenoot van *Ottho*, grave van Solms, en *Maria*, gehuuwt met *Lodewyk*, grave van Isemburg.

XV. Adolph de IV, graaf van Nassau, enz. was Raadt van keizer Maximiliaan den I, en gouverneur van Gelderlandt en Zutphen. Hy stierf in den jare 1504, na dat hy tweemaal gehuuwt was geweest. Zyne eerste vrouw heette *Adelheit*, dochter van Wolraad, grave van Mansfeldt, by wie hy geen kinderen hadt. De twede *Margareta*, dochter van Philips, grave van Hanau, by welke hy teelde Philip, die hier volgt, en *Margareta*, echtgenoot van Lodewyk van Nassau, grave van Weilburg.

XVI. Philip, graaf van Nassau, enz. ging van de Roomsche kerk af, en kwam tot de hervormde over; stierf in den jare 1520, vier jaren voor zyne vrouwe Adriana, dochter van Johan, baron van Berg. Zy hadden te zamen *Adolph*, die by *Francina*, dochter van Anthony, hertog van Luxemburg, en weduwe van Bernard, markgraaf van Baden, niet meer dan eene dochter teelde, *Magdalena* van Nassau genaamt, gehuuwt aan *Joachim*, grave van Manderscheit; Balthasar, die hier volgt, *Catharina*, echtgenote des graven van Rapoltskirch; *Margareta*, abdisse van Walford, en *Anna*, tweeling zuster van Balthasar, nevens hare zuster eene geestelyke dochter.

XVII. Balthasar, graaf van Nassau-Wisbaden, wierdt in 't eerst kommandeur van de Duitsche orde, en kwam om in den jare 1568, 48 jaren oud zynde, hebbende by *Margareta*, dochter van *Reinard*, grave van Isemburg, geteelt

XVIII. Johan Lodewyk, graaf van Nassau-Wisbaden, die in den ouderdom van 29 jaren den 10 Juny des jaars 1596 overleedt. *Maria*, dochter van *Johan*, grave van Nassau-Dillenburg, had hem twee zonen ter wereldt gebragt, die in de wieg zyn gestorven. *Johan-Philips*, vier jaren oud zynde, stierf in den jare 1599. Johan-Lodewyk, die hier volgt; *Margareta*, vrouw van *Adolph*, grave van Bentheim; *Anna*, echtgenote van *Simon* den II, grave van der Lippe, en *Maria-Magdalena*, gehuuwt aan Wolfgang Frederik, grave van Isemburg.

XIX. Johan-Lodewyk de II, graaf van Nassau-Wisbaden, stierf in den jare 1605, en in zyn persoon eindigde ook deze tak, waar van de opvolging tot de graven van Weilburg, die nu de oudste waren, overging.

DE TAK VAN NASSAU-WEILBURG,

gezegt Saarbruk, gesproten uit die van Wisbaden.

XI. Johan, graaf van Nassau, jongste zoon van Gerlac den I, grave van Wisbaden, hadt tot zyn aandeel het graafschap Weilburg. Hy trouwde by zyn eerste huwelyk de erfgenaam van de landgoederen van Meheremberg en Gleiberg, en by het twede *Johanna*, eenigste dochter en erfgenaam van *Simon* den V, grave van Saarbruk. De erffenisse wierdt hem betwist door *Johan*, broeder van Simon: doch door 't gezag des keizers wierd ze hem toegewezen; en zyn tak kreeg den naam van *Nassau-Saarbruk*. Keizer Karel de IV gaf hem in den jare 1366 den tytel van prins van 't H. R. Ryk, den welken zyne opvolgers lieten varen, vergenoegende zich slechts met die van graaf. Hy stierf in 't jaar 1371, nalatende Philip, die hier volgt; *Johanna* en *Elizabeth*, gehuuwt aan het huis van Hessen.

XII. Philip, graaf van Nassau, Weilburg en Saarbruk, overleedt in den jare 1429, hebbende in zyn eerste huwelyk gehad *Catharina*, dochter van Frederik, hertog van Lotharingen, by welke hy teelde Johan, die hier volgt, en *Margareta*, echtgenote van *Gerard*, baron van Rodenak: in het twede huwelyk trouwde hy *Agnes*, dochter van *Albert*, grave van Hohenloh, de welke hem baarde Philip, de stam van den tak van Weilburg, en *Johanna*, die *George*, grave van Henneberg, ten huwelyk wierdt gegeven.

XIII. Johan de II, graaf van Nassau en Saarbruk, stierf in 't jaar 1472. *Johanna*, gravinne van Linanges en Henneberg, zyn eerste vrouw is in den jare 1450 overleden. Zy hadt hem ter wereldt gebragt *Elizabeth* van Nassau, gehuuwt aan *Willem*, hertog van Gulik; *Johanna*, de welke trouwde aan *Johan*, Paltsgraaf aan den Rhyn en van Simmeren. *Elizabeth*, dochter van *Lodewyk*, graaf van Wirtemberg, zyne twede bedgenoot, baarde hem na zyn overlyden een zoon, te weten

XIV. Johan-Lodewyk, graaf van Nassau-Saarbruk, die in 't jaar 1545 overleedt. Hy hadt twee vrouwen gehad, *Isabella*, dochter van Johan den I, Paltsgrave aan den Rhyn, en *Catharina*, hertoginne van Meurs en Sarwerden. By de eerste teelde hy *Philip*, die, zonder nazaten by Apollonia, gravinne van Asberg, verwekt te hebben, in den jare 1554 overleedt; Adolph, die hier volgt; *Johan-Lodewyk*, domheer van Straasburg; en *Ottilia*, gemalinne van *Johan*, grave van Sayn. By de twede kreeg hy *Catharina*, gehuuwt aan *Emico* den XII, grave van Linanges.

XV. Adolph, graaf van Nassau-Saarbruk, was de laatste van dezen tak, en stierf zonder kinderen by *Anna*, gravinne van Mansfeldt, geteelt te hebben. Dus gingen zyne goederen aan zyne neven, de graven van Weilburg, die in vervolg van tydt de oudste van het stamhuis geworden zyn.

DE TAK VAN WEILBURG,

gesproten uit dien van Saarbruk, tegenwoordig de oudste van het gansche stamhuis.

XIII. Philip, graaf van Nassau, twede zoon van Philip, grave van Weilburg en Saarbruk, kreeg het graafschap Weilburg tot zyn aandeel, en stierf in den jare 1492, hebbende geteelt by *Catharina*, dochter van *Emico* den XI, grave van Linanges,

XIV. Johan, graaf van Nassau, die in den jare 1480 voor zynen vader overleedt, nalatende by *Elizabeth*, dochter van *Lodewyk*, toegenaamt de *Vreedzame*, landgrave van Hessen,

XV. Lodewyk, graaf van Nassau en Weilburg na de doodt van zynen overgrootvader, die in den jare 1523 overleedt, hebbende geteelt by *Margareta*, dochter van *Adolph*, grave van Nassau-Wisbaden,

XVI. Philip den II, graaf van Nassau-Weilburg, die in den jare 1559 stierf, nalatende by *Anna*, dochter van *Albert*, grave van Mansfeld, Albert, die hier volgt; by *Emilia*, dochter van graaf *Johan* van Isenburg, zyne twede vrouwe, *Anna-Emilia*, gemalinne des Rhyngraven *Philips*; en *Philip*, graaf van Nassau, die *Henriëtte*, gravinne van Manderscheid, ten huwelyk kreeg; vervolgens baarde hem *Izabella*, dochter van *Johan* van Nassau-Dillenburg, maar eene dochter, *Anna-Emilia* van Nassau genaamt, in den jare 1584 aan *Georg*, grave van Nassau-Dillenburg, gehuuwt, en in 't jaar 1604 overleden.

XVII. Albert, graaf van Nassau-Weilburg, na het overlyden van zyne neven erfgenaam van 't graafschap Saarbruk. Hy trouwde in 't jaar 1559 aan *Anna*, dochter van *Willem*, grave van Nassau-Viande en Dillenburg, overleden in den jare 1616; by de welke hy hadde Lodewyk, die hier volgt; *Willem*, die 27 jaren oud zynde in den jare 1597 overleedt, hebbende geteelt twee dochters by *Erica*, dochter van *Philip*, grave van Isenburg; *Johan-Casimir*, in den jare 1602 in het vyf en twintigste jaar gestorven, nalatende van *Elizabeth*, dochter van *Georg*, landgrave van Hessen, *Anna-Eleonora* van Nassau, de welke trouwde met *Lodewyk-Frederik*, hertog van Wurtenberg; *Anna-Emilia*, gehuuwt in den jare 1511 aan *Ottho*, grave van Solms; *Juliana*, in 't jaar 1582 in haar 20ste jaar overleden; *Elizabeth*, echtgenoot van *Georg*, grave van Sayn en Witgenstein, overleden in den jare 1605. *Anna-Sybilla*, gemalin van *Pieter-Ernest*, baron van Griechingen, en *Anna-Ottilia*, gehuuwt aan *Willem*, grave van Sayn en Witgenstein.

XVIII. Lodewyk de II, graaf van Nassau Saarbruk, Weilburg, Wisbaden en Idstein, wierdt de oudste en het hoofdt van het

het ganfche geflacht; hy bekwam alle de landgoederen der oudften: ftierf op den 8 November des jaars 1627, in den ouderdom van 62 jaren; nalatende by *Anna-Maria*, dochter van Willem, landgrave van Heffen, op den 22 September des jaars 1626 overleden, WILLEM-LODEWYK, die hier volgt; *Philips*, in 't jaar 1621 in den ouderdom van 24 jaren overleden; JOHAN, de ftam der graven van Idftein, waar van wy in 't vervolg zullen fpreken; ERNEST-CASIMIR, de ftam der graven van Witgenftein, die naderhandt ook te pas zal komen; *Ottho*, 22 jaren oud zynde in 't jaar 1632 overleden; *Sophia-Amelia*, geftorven in 't jaar 1612 in 't 18 jaar haars ouderdoms; *Louize Juliana*, overleden in den jare 1622, oud 24 jaren; *Maria-Elizabeth*, die in den jare 1624 trouwde aan *Frederik*, grave van Linanges, en den 13 November des jaars 1626, in haar 24fte jaar gaande, overleedt; *Dorothea*, geftorven, 5 jaren oud zynde, in den jare 1620.

XIX. WILLEM-LODEWYK, graaf van Naffau-Saarbruk; enz. wierdt in den jare 1590 geboren; en overleedt den 22 Augufty des jaars 1640. Hy trouwde in den jare 1615 met *Anna-Emilia*, dochter van *Georg-Frederik*, marquis van Baden, by welke hy teelde *Crato*, die in den jare 1642, zynde in dienft van den prins van Oranje, in zyn 21fte jaar in den oorlog fneuvelde; JOHAN-LODEWYK, die hier volgt; GUSTAAF-ADOLPH, een ftam van den tak, tegenwoordig Saarbruk genaamt; WALRAAD, gezegt prins van Naffau, hier beneden na zyn broeder aangetrokken; *Anna-Juliana*, gemalinne van *Frederik*, Paltsgrave van Tweebrugge, overleden den 29 November des jaars 1667. *Charlotta*, getrouwt aan *Lodewyk Eberhard*, grave van Leiningen-Wefterburg, die haar daar na verliet. Zy ftierf op den 13 November des jaars 1687. *Maria Sibylla*, echtgenote van *Auguftus*, hertog van Holftein-Sunderburg, overleden in den jare 1675, en *Emilia*, kanunnikes van Herfort, geftorven in de maandt September des jaars 1695.

XX. JOHAN-LODEWYK, graaf van Naffau, enz. wierdt op den 23 May des jaars 1625 geboren, hieldt gemeenlyk zyn verblyf te Ottweiler, en ftierf den 9 February des jaars 1690, hebbende geweeft majoor generaal der troepen van den kreits des boven-Rhyns. Hy hadt in den jare 1649 ten huwelyk genomen *Dorothea Catharina*, dochter van *Chriftiaan*, paltsgrave van Bifchweiler, by welke hy teelde *Chriftiaan Lodewyk*, in de maandt van July des jaars 1650 geboren en geftorven; FREDERIK-LODEWYK, die hier volgt; *Wolraad*, in den jare 1656 geboren, was officier generaal van de Hollandfche legerbenden; *Sigefroi*, in 't jaar 1677 in den ouderdom van 18 jaren overleden; *Lodewyk*, fchout by nacht van Hollandt, in den jare 1661 geboren, den 18 April 1694 getrouwt met *Emilia Louifa*, dochter van *Willem Adriaan*, grave van Hoorn-Batenburg, en van *Anna* van Naffau; *Maurits*, in den jare 1664 geboren, en in 't jaar 1666 overleden; vervolgens *Anna Catharina*, in den jare 1653 geboren: zy was ondertrouwt met den Rhyngrave *Frederik-Willem*, die voor het aangaan van 't huwelyk overleedt; zyn broeder de Rhyngraaf *Johan Philips* nam haar na dit afſterven ten huwelyk.

XXI. FREDERIK-LODEWYK, graaf van Naffau-Saarbruk, Saarwerden, Wisbaden en Idftein, wierdt den 3 November des jaars 1651 geboren. Na dat hy eenigen tydt in Hollandfchen legerdienft was geweeft, vertrok hy naar Denemarken, alwaar hy in den jare 1678 trouwde met *Chriftina*, dochter van *Frederik* van Ahlefeld, groot-kanceliet des koninkryks, die aan wylen *Leopold-Georg*, landgrave van Heffen-Homburg, ondertrouwt was geweeft. Zy overleedt in den jare 1695, en haar man ging in 't jaar 1697 een twede huwelyk aan met *Louize-Sophia*, dochter van *Johan Reinhart*, grave van Hanau. Van 't eerfte bedde hadt hy niet dan dochters, waar van twee in hare jeugt geftorven zyn; *Chriftina* wierdt in den jare 1685 geboren; *Louize* kwam ter wereldt in den jare 1686, *Sophia-Emilia* in 't jaar 1688, en *Charlotta* in den jare 1690.

I. TAK GESPROTEN UIT NASSAU-WEILBURG,

die den naam voert van Saarbruk.

XX. GUSTAAF ADOLPH, graaf van Naffau-Saarbruk, twede zoon van WILLEM LODEWYK, hieldt zyn verblyf te Saarbruk. Hy was generaal majoor van de troepen van 't Ryk en *Maréchal de Bataille*. Zo als hy op den 7 October des jaars 1677 in den flag by Cochbert gekwetft was geraakt, ftierf hy twee dagen daar na in het Franfche leger, alwaar men hem als krygsgevangen hadt ingebragt. By *Eleonora-Clara*, dochter van *Crato*, grave van Hohenlo-Nevenftein, de welke hy in den jare 1662 hadt getrouwt, liet hy na LODEWYK CRATO, die hier volgt; *Karel Lodewyk*, in den jare 1665 geboren, die dienft hadt onder de Franfche legerbenden; *Guftaaf-Adolph*, in 't jaar 1667 ter wereldt gekomen, en in 't jaar 1683 op de jagt zynde omgebragt; *Sophia-Emilia*, in den jare 1666 geboren en in 't jaar 1686 gehuuwt aan *Albert Wolfgang*, grave van Hohenlo-Langenburg, *Sophia-Eleonora*, in 't jaar 1669 geboren, en *Sophia-Johanna-Dorothea*, die in den jare 1670 ter wereldt kwam.

XXI. LODEWYK CRATO, graaf van Naffau-Saarbruk, enz. wierdt in den jare 1663 geboren; begaf zich in dienft van zyne Allerchriftelykfte majefteit, onder wien hy langen tydt bevel heeft gehad over het Duitfche koninklyke regiment, hebbende zich in verfcheide krygsgevallen zeer wel gekweten. Hy wierdt in den jare 1691 veld-maarfchalk, en in 't jaar 1702 luitenant generaal der koninklyke legerbenden.

II. TAK GESPROTEN UIT NASSAU-WEILBURG.

XX. WALRAAD, prins van Naffau, graaf van Saarbruk, Saarwerden, enz. was de laatfte der zonen van WILLEM LODEWYK, en wierdt den 24 February des jaars 1635 geboren. Na dat hy lang bevel gevoert hadt over 't Hollandfch paardevolk, wierdt hy aangeftelt tot gouverneur van Bergen op Zoom, daar na van 's Hertogenbofch; en eindelyk verhief men hem tot generaal van hare Hoog Mogende. Keizer *Leopold* maakte hem by eene acte van den 4 Augufty des jaars 1688 benevens zyne andere neven vorft des H. R. Ryks. Hy overleedt den 7 October des jaars 1702, kort na dat hy Keizerswaart van de Franfchen verovert hadt. Hy was in den jare 1678 met *Catharina-Françoife-Ifabella-Maria de Croy*, dochter van *Euftathius*, grave van Rœux, getrouwt, die in 't jaar 1686 overleedt; nam in den jare 1688 tot eene twede bedgenoot *Magdalena Elizabeth*, dochter van *Ferdinand-Karel*, grave van Louveftein en Wertheim: de eerfte baarde hem WILLEM HENDRIK, die hier volgt; *Wilhelmina-Henriëtta*, in 't jaar 1679, en *Maria-Albertina* in den jare 1686 geboren.

XXI. WILLEM HENDRIK, prins van Naffau, graaf van Saarbruk, enz. kwam den 2 May des jaars 1684 ter wereldt, en is kolonel van 't voetvolk ten dienfte van hare Hoog-Mogende.

III. TAK GESPROTEN UIT DIE VAN WEILBURG,

gezegt van Idftein.

XIX. JOHAN, graaf van Naffau-Idftein, derde zoon van LODEWYK den II, grave van Naffau-Saarbruk, trouwde *Sibylla Magdalena*, dochter van *Georg-Frederik*, marquis van Baden, die in den jare 1644 overleedt. Twee jaren daar na huuwde hy met *Anna*, dochter van *Philips-Georg*, grave van Leiningen, de welke leefde tot in den jare 1668. Van 't eerfte bedde hadt hy *Guftaaf-Adolph*, die in 't jaar 1632 ter wereldt kwam, en in den flag van Sint Godard van den jare 1664 fneuvelde; *Frederik-Lodewyk*, in 't jaar 1633 geboren, en in de maandt September des jaars 1656 te Dantzig door een kanon-kogel omgekomen; *Johan*, in 't jaar 1638 geboren, overleden den 3 October des jaars 1658. *Bernardina-Sophia*, in 't jaar 1634 geboren, en in 't jaar 1642 geftorven; *Sabina-Juliana*, in 't jaar 1639 geboren en geftorven. By zyne twede vrouwe hadt hy *Karel*, in 't jaar 1649 geboren, en den 26 October des jaars 1651 overleden. *Georg-Willem*, in 't jaar 1656 geboren, den 21 July des jaars 1657 geftorven. *Philips-Lodewyk*, in 't jaar 1662 geboren, den 31 Augufty des jaars 1664 overleden; GEORG-AUGUSTUS, die hier volgt; vier dochters, nog jong zynde geftorven; *Johanna*, in 't jaar 1657 den 24 September geboren, twede echtgenoot van *Chriftiaan-Lodewyk*, grave van Waldek, en *Dorothea-Emilia*, in 't jaar 1661 geboren, gehuuwt aan *Lodewyk Frederik*, grave van Wied-Diexfort.

XX. GEORG-AUGUSTUS, vorft van Naffau, graaf van Saarbruk-Wisbaden en Idftein, wierdt den 26 February des jaars 1665 geboren, en in 't jaar 1688 tot prins gemaakt. Nog in dat zelve jaar trouwde hy met *Henrietta-Dorothea*, dochter van *Albert Erneft*, prinffe van Oettingen, by welke hy teelde een zoon, in den jare 1689 geboren en geftorven, nevens eene dochter, *Chriftiana-Louize*, den 5 April des jaars 1691 geboren.

IV. TAK GESPROTEN UIT DIE VAN WEILBURG,

die den naam van Weilburg behoudt, gevoegt zynde met dien van Witgenftein.

XIX. ERNST-CASIMIR, graaf van Naffau-Weilburg, enz. vierde zoon van graaf *Lodewyk* den II, trouwde in het jaar 1634 met *Anna-Maria*, gravinne van Witgenftein, by welke hy kreeg FREDERIK, die hier volgt, en *Maria-Eleonora*, bedgenoot van Cafimir, grave van Eberftein, overleden in December des jaars 1678.

XX. FREDERIK, graaf van Naffau-Weilburg, enz. den 15 April 1640 geboren, en in September des jaars 1675 overleden, hadt in de maandt van Juny des jaars 1663 getrouwt *Elizabeth-Chriftina*, dochter van *Erneft*, grave van Sayn en Witgenftein; by welke hy naliet, JOHAN ERNEST, die hier volgt; en *Frederik-Willem*, in 't jaar 1665 geboren, en gefneuvelt in 't beleg van Offen den 13 Augufty des jaars 1684.

XXI. JOHAN-ERNEST, graaf van Naffau-Weilburg, enz. wierdt den 13 Juny des jaars 1664 geboren. Hy heeft gedient voor *Maréchal de bataille* onder den landgrave van Heffen-Caffel, en was in den jare 1703 generaal der troepen aan den boven-Rhyn, maarfchalk generaal van 't keizerlyke paardevolk en generaal van de ruitery des keurvorften van de Palts. Hy huuwde den 3 April des jaars 1683 met *Maria-Polyxena*, dochter van *Frederik-Emico*, grave van Leiningen-Hartenburg, by welke hy geteelt heeft *Frederik-Lodewyk*, geboren den 28 December des jaars 1683; *Karel-Auguftus*, geboren den 17 September des jaars 1685; *Karel-Erneft*, geboren den 8 Juny in 't jaar 1689, een zoon en twee dochters, binnen 't jaar overleden, en *Magdalena-Henriëtte*, den 11 September des jaars 1691 geboren.

I. TAK VAN 'T HUIS VAN NASSAU,

toegenaamt Dillenburg.

VIII. OTTHO, graaf van Naffau, laatfte zoon van HENRIK *de Ryke*, was het hoofdt van dezen tak, waar uit nog vele andere zyn voortgekomen. Hy beurde tot zyn aandeel, behalven het graaf-

graaffchap van Naffau, de fteden en heerlykheden van Dillenburg, Beilftein, Siegen, enz. ftierf in den jare 1622, hebbende onder andere kinderen gehad by *Agnes*, dochter des graven van Solms,

IX. HENRIK, graaf van Naffau-Dillenburg en Beilftein, die het kafteel van Dillenburg liet vernieuwen. Hy ftierf in den jare 1323, nalatende by *Adelheide*, dochter des graven van Aremberg, OTTHO, die hier volgt; en HENRIK, uit wien gefproten is de tak van Beilftein, die na verloop van zes geflachten in den perfoon van Johan den III van dien naam, grave van Beilftein, zonder kinderen overleden, verftorven is. Dus viel het graaffchap van Beilftein hier door weder aan den oudften tak.

X. OTTHO de II, graaf van Naffau-Dillenburg, trouwde *Adelheide*, dochter van Godefroi, grave van Viande, en ftierf in 't jaar 1369, nalatende

XI. JOHAN, graaf van Naffau-Dillenburg en Viande, baron van S. Vit-Grimberg, de welke trouwde met *Margareta*, dochter en erfgenaam van *Engelbert*, grave van Mark en Kleef. Hy overleedt in den jare 1410, nalatende *Adolph*, in 't jaar 1420 geftorven, en maar eene dochter by *Guta*, zyne echtgenote, dochter en erfgenaam van *Gerard*, grave van Dietz, de welke huuwde aan *Godefroi*, baron van Epftein; ENGELBERT, die hier volgt; en *Maria*, gemalinne van *Henrik* den IV, grave van Waldek.

XII. ENGELBERT, graaf van Naffau, volgde zyn broeder *Adolph* op, en trouwde *Johanna*, dochter en erfgenaam van *Philip*: anderen zeggen Johan den III, baron van der Leck en Breda. Hy ftierf in den jare 1442, nalatende JOHAN, die hier volgt; *Henrik*, den vader van *Ottilia* van Naffau, gehuuwt aan *Philips*, grave van Catzenellebogen; *Elizabeth*, vrouw van Philips, grave van Hanau; *Maria*, bedgenoot van Johan, grave van Naffau-Wisbaden, en *Margareta*, getrouwt aan Theodorik, grave van Salm.

XIII. JOHANNES de II, graaf van Naffau-Dillenburg en Viande, baron van Breda, wierdt gouverneur van Brabandt onder Karel, hertog van Burgundië, en ftierf in 't jaar 1475, in den ouderdom van 65 jaren; hebbende by Maria, dochter van Johan, grave van Loo en Heusberg, geteelt *Engelbert*, die 't gouvernement van Brabandt kreeg, luitenant generaal was in de Nederlanden, en ridder van het gulde vlies. Hy bevondt zich in den flag van Guinegate, diende met goeden uitflag onder den keizer Maximiliaan, en ftierf in 't jaar 1444 zonder oir na te laten. By Limburga, dochter van Karel, marquis van Baden, hadt hy JOHANNES, die hier volgt; *Anna*, echtgenoot van Philips, grave van Catzenellebogen, daar na van Ottho, hertog van Luneburg; *Adriana*, vrouw van Philips, grave van Hanau, en *Ottilia*, abdiffe van een kloofter, dat door hare moeder omtrent Breda geflicht was.

XIV. JOHANNES de III, toegenaamt de Jonge, graaf van Naffau, volgde zyn broeder *Engelbert* op, en overleedt in den jare 1516. Hy hadt ten echtgenote Elizabeth, dochter van Henrik, landgrave van Heffen, en van Anna, erfgename van den grave van Catzenellebogen, welk graaffchap aan de genoemde Elizabeth verviel. Hunne kinderen waren *Henrik*, die hier volgt; *Willem*, waar van men daar na zal fpreken; *Elizabeth*, vrouw van Johan Frederik, grave van Wied; en *Maria*, gemalin van Georg, grave van Holftein-Schauenburg.

XV. HENRIK, graaf van Naffau, wierdt in 't jaar 1483 geboren, erfde de goederen van zyne familie met zyn broeder *Willem*. Deze laatftgenoemde kreeg de landgoederen in Duitfchlandt, en de oudfte de gene, die in de Nederlanden gelegen waren, als Viande, de barony van Breda, en het onder-graaffchap van Antwerpen. Hy wierdt ridder van het gulde vlies, en hielp veel tot de verkiezing van keizer Karel den V. Deze vorft zondt hem als afgezant naar Vrankryk by François den I, en eindelyk benoemde hem de koningin Maria, gouvernante van de Nederlanden, in den jare 1586 tot veldheer van 't leger, dat ze voor haren broeder Karel den V op de been bragt. Hy overleedt den 14 September des jaars 1538, hebbende drie vrouwen gehad, als: Françoize, dochter en erfgenaam van Jakob van Savoje, grave van Romond, en van Maria van Luxenburg; Claudia, dochter van Johan van Chalon, prinffe van Oranje, in den jare 1521 overleden; en Mencia Mendoza, dochter van Roderik, marquis van Ginetta, hertog van Kalabrië. Hy teelde by deze laatfte geen kinderen, gelyk ook niet by de eerfte; maar van het twede bedde liet hy na

XVI. REINIER, graaf van Naffau, enz. prins van Oranje, die gouverneur was van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, mitsgaders ridder van 't gulde vlies. Philibert van Châlon, zyn oom, prins van Oranje, nam hem voor zynen zone aan, en in den jare 1530 in de belegering voor Florence omkomende, liet hy hem na het prinsdom van Oranje, dat hy tot zyn overlyden toe genoot, het welk voorviel in 't beleg van S. Didier, alwaar hy den 18 July des jaars 1544 in den ouderdom van 25 jaren door een kanon-kogel wierdt weggenomen. Hy hadt by Anna, dochter van Anthony, hertog van Lotharingen, zyne echtgenoot, geen zaadt verwekt, en by uiterfte wille, met toeftemming des keizers, alle zyne goederen aan *Willem van Naffau*, zynen neve, gemaakt.

XVII. WILLEM, graaf van Naffau, toegenaamt de Oude, beurde de nalatenfchap van Johannes den III, zynen vader, nevens zyn broeder Henrik, gelyk hier boven is gezegt. Hy verkreeg de graaffchappen Naffau, Dillenburg, Beilftein en Dieft: was de eerfte, die den Proteftantfchen Godsdienft in zyne ftaten invoerde. Hy overleedt in den jare 1559 in den ouderdom van 71 jaren, hebbende ten huwelyk gehad: 1. Walpurg, dochter van Johannes, toegenaamt de Oude, grave van Egmondt; by welke hy teelde *Elizabeth*, nog jong geftorven, en *Magdalena*, gehuuwt aan Herman, grave van Nieuwenaar en Meurs. 2. Juliana, dochter van Ottho, grave van Stolberg, weduwe van Philips, grave van Hanau, de welke in 't jaar 1580 overleedt, hebbende gezien voor hare doodt honderd zeftig nakomelingen, die uit haar of hare kinderen waren voortgefproten. De gene, die ze in haar twede huwelyk kreeg, waren *Willem*, de welke de tak van Oranje was; *Johannes*, toegenaamt de Oude, die den tak van Dillenburg in wezen hieldt; *Lodewyk*, die zynen broeder, den prinffe van Oranje, met goeden uitflag diende in de Nederlanden. In den jare 1572, ten tyde dat 'er in Vrankryk beroerten waren over de religie, kwam hy den prinfle van Condé te hulpe; overrompelde de ftadt Bergen, de welke de hertog van Alba kort daar na wederkreeg, en fneuvelde den 14 Augufty des jaars 1574 by de Graaf in den flag op de Moker heide; *Adolph*, den 23 May des jaars 1568 in 't bezetten van 't kloofter Heiligerlee, in Vrieslandt, door een musketkogel omgekomen; *Henrik*, met zyn broeder *Lodewyk* gefneuvelt; *Maria*, echtgenoot van Willem, grave van Bergen, in den jare 1599 overleden; *Anna*, gemalin van Albert van Naffau, grave van Saarbrugge, in den jare 1616 overleden; *Izabelle*, gehuuwt aan Koenraad, grave van Solms, in 't jaar 1603 overleden; *Catharina*, getrouwt aan Gunther, grave van Swartzenburg, toegenaamt de Oorlogsheldt; *Juliana*, die Albert, broeder van Gunther, ten huwelyk nam; *Magdalena*, getrouwt aan Wolfgang, grave van Hohenlo, in den jare 1633, in den ouderdom van 86 jaren, overleden.

I. TAK GESPROTEN UIT DIE VAN DILLENBURG, toegenaamt ORANJE.

Deze ftam heeft maar vier takken gehad, gelyk in het artykel ORANJE te vinden is; *Willem*, prins van Oranje, den IX van dien naam; *Henrik-Frederik*, zyn zoon; *Willem* den X, zoon van Frederik Henrik, en *Willem-Henrik*, koning van Engelandt, zoon van Willem den X. Deze ftam is met zyne doodt, voorgevallen op den 19 Maart des jaars 1702, uitgeftorven; doch echter zyn 'er baftaarden van de prinffen van Oranje, wier kinderen den naam van *Naffau* voeren, waar van men in 't vervolg zal fpreken.

II. TAK GESPROTEN UIT DILLENBURG, EN DIE DAAR VAN DEN NAAM BEHOUDT.

XVI. JOHANNES, graaf van Naffau, toegenaamt de Oude, waar mede deze tak begon, was de twede zoon van *Willem*, ook toegenaamt de Oude, en hadt ten aandeel de goederen van zyne voorvaderen, die in Duitfchlandt gelegen waren. Hy was gouverneur van Gelderlandt, bewrocht een vergelyk tuffchen de Staten des lands en de ftadt Utrecht met de Staten van Hollandt, en ftierf den 8 October des jaars 1606, in den ouderdom van 71 jaren, hebbende by drie vrouwen 25 kinderen geteelt, en gezien 85 kinds kinderen of achter kinds kinderen. Zyne vrouwen waren 1. Elizabeth, dochter van Georg, landgrave van Luchtenburg, in den jare 1579 overleden. 2. Cunigunde Jacoba, dochter van Frederik den III, keurvorft van de Palts, den 26 January des jaars 1586 overleden. 3. Johanna, dochter van Lodewyk, grave van Witgenftein. By de eerfte hadt hy *Willem-Lodewyk*, gouverneur van Vrieslandt, Groningen en de Ommelanden, die in den oorlog onder prins Maurits grote dingen uitvoerde, en den 9 Juny des jaars 1620 zonder nazaat by Anna, dochter van zyn oom Willem, prinffe van Oranje, geteelt te hebben, overleedt, na dat deze zyne echtgenoot reets den 13 Juny 1588 geftorven was; *Johannes*, de ftam van den tak van Siegen; *Georg*, de ftam van den tak van Dillenburg; *Philips*, gouverneur van Nimegen, een dapper en ftout oorlogsheldt, die in 't jaar 1595 den hertog van Bouillon, zynen neve, diende in de belegeringen van Ivoix, Montmedi, enz. Hy wierdt gewond en gevangen in eene fchermutfeling niet verre van Bislich, in Zeelandt, en overleedt aan zyne wonde den 1 September; *Ernest Cafimir*, ftam van den tak van Diets; *Lodewyk-Gunther*, die in de oorlogen der Nederlanden zich dapper kweet, en in de belegering van Sluis van den jare 1604, zonder kinderen by Anna Margareta, dochter des graven van Manderfcheidt, overleedt. *Elizabeth*, gehuuwt aan Philips, grave van Naffau Saarbrugge, namaals aan Ernft Wolfgang, grave van Izenburg; *Juliana*, die den Rhyngraaf Adolph Henrik ten huwelyk nam; *Maria*, echtgenoot van Johan Lodewyk, grave van Naffau Wisbaden: en *Machtelt*, vrouw van Willem, grave van Mansfeld, in den jare 1625 overleden. De oude graaf Johan van Naffau hadt van zyn twede bedde *Emilia*, in 't jaar 1662 aan Willem, grave van Solms, getrouwt, van het derde *Johanna Lodewyk*, ftam van den tak van Hadamar; *Johanna Elizabeth*, die ten huwelyk hadt Koenraad, grave van Bentheim, en *Anna*, gemalin van Erneft, grave van Izenburg. De overige kinderen ftierven jong.

III. TAK, TEGENWOORDIG DE OUDSTE van die van Dillenburg, de welke den naam van Siegen voert.

XVI. JOHANNES de II, graaf van Naffau-Dillenburg, toegenaamt de Monnik, oudfte zoon van *Johannes*, gezegt de Oude, hadt tot zyn aandeel het landgoedt Siegen, dat een gedeelte uitmaakt van 't graaffchap Dillenburg. Hy trouwde met Magdalena, dochter

dochter van Samuel, grave van Waldek, en weduwe van Philips, grave van Hanau, de welke in den jare 1599 overleedt; ging in 't jaar 1603 een twede huwelyk aan met Margareta, dochter van Johannes, hertog van Holstein-Sunderburg, in 't jaar 1658 overleden, en stierf in den jare 1623, nalatende van 't eerste bedde *Johan Ernest*, in 't jaar 1617, in den ouderdom van 37 jaren, ongetrouwt gestorven; *Johannes*, in wien deze tak voortsproot; *Adolph*, omgekomen in 't jaar 1608, in den ouderdom van 22 jaren, zo als hy een weinig voor 't sluiten van 't bestandt, een Hollandsche party naar 't landt van Luxemburg geleide deedt, zynde met tien schoten doorboort; *Willem*, in den jare 1642 overleden, hebbende een zoon gehad, *Maurits* genaamt, die in den jare 1638 gesneuvelt is, en twee dochters, *Maria Magdalena*, echtgenoot van Philips Theodorik, grave van Waldek, en *Charlotta*, vrouw van Georg Frederik, insgelyks graaf van Waldek. Johannes de II hadt daarenboven dochters uit zyn eerste huwelyk, te weten *Elizabeth*, gemalin van Christiaan, grave van Waldek; *Juliana*, vrouw van Maurits, landgrave van Hessen, in den jare 1643 overleden; *Anna Maria*, gehuuwt aan Johan Adolph, grave van Falkenstein; en *Anna*, getrouwt aan Wolfaard, baron van Brederode. By zyne twede bedgenoot teelde hy *Maurits*, vorst van Nassau, geboren in den jare 1604, toegenaamt de Amerikaan, om dat hy in zyne jeugt voor Hollandt gouverneur op Brasilië was geweest. Daar van daan wedergekeert zynde, kreeg hy het gouvernement van Wezel, en het gebiedt over al het Hollandsche paardevolk onder prins Willem van Oranje. Eindelyk maakte hem de keurvorst van Brandenburg grootmeester van de orde van sint Jan, in de Mark, Saxen, Pomeren, het landt van Wenden, en gouverneur generaal van 't hertogdom Kleef, van 't prinsdom Minden, en van de graafschappen van der Mark en Ravensberg. Hy overleedt den 20 December des jaars 1679; *Georg Frederik*, in 't jaar 1606 geboren, kolonel van het paardevolk, kommandant van de artillery der Staten en gouverneur van Bergen op Zoom, overleden in den jare 1674, zonder zaadt by Mauritia Eleonora, dochter van Emanuel, prinsse van Portugal, noch by Emilia van Nassau-Oranje na te laten; *Willem Ottho*, in 't jaar 1607 geboren, en in 't jaar 1641 gesneuvelt; *Henrik*, die nakomelingen heeft gehad, waar van men in 't vervolg zal spreken; *Christiaan*, in 't jaar 1616 geboren, en in 't jaar 1644 omgekomen; *Johan Ernest*, in 't jaar 1618 geboren, en in Brasilië in den jare 1639 overleden; *Louize*, echtgenoot van Philips François van Watenwiel, marquis van Conflans; *Sophia Margareta*, gemalin van Georg Ernest, grave van Limburg-Stirum, in 't jaar 1665 overleden; *Maria Juliana*, in 't jaar 1612 geboren, gehuuwt aan François Henrik, hertog van Saxen-Lauenburg; en *Emilia*, in 't jaar 1613 geboren, getrouwt met Herman Wrangel, een Zweed, daar na in 't jaar 1649 met Christiaan Augustus, paltsgrave van Sultsbach.

XVIII. Johannes de III, graaf van Nassau-Siegen, toegenaamt de Jonge, wierdt den 29 September des jaars 1583 geboren, diende eerst in Hungarië, en kwam naderhandt weder in de Nederlanden onder den grave Maurits. Hy ging zelfs by zyns vaders leven tot de Roomsche religie over, en vervolgens in dienst van den hertog van Savoje, die hem ridder maakte van de orde van Maria Boodschap, en marquis van Cavelli. Hy stierf in den jare 1638, nalatende by Ernestina, dochter van Karel-Henrik van Ligne, grave van Aremberg, *Johan François Desiderius*, die hier volgt; *Ernestina*, in 't jaar 1650 gehuuwt aan Maurits Henrik, prinsse van Nassau-Hadamar, en *Clara Maria*, gemalin van Henrik Ernest, prinsse van Ligne, en namaals van Claudius Lamoraal, des zelfs broeder, den 2 September des jaars 1695 overleden.

XIX. Johan François-Desiderius, prins van Nassau-Siegen, graaf van Catzenellebogen, Viande, Diets, baron van Renaix, begaf zich in Spaanschen dienst, wierdt vervolgens gouverneur van Luxemburg, van 't hertogdom van Limburg, daar na van Spaansch Gelderlandt, en ridder van 't gulde vlies. In den jare 1654 verhief keizer Ferdinand hem tot vorst des H. R. Ryks, hem en alle de takken van Siegen, Dillenburg, Diets en Hadamar. Hy stierf den 17 December des jaars 1699 in den onderdom van 78 jaren, zynde in 't jaar 1651 getrouwt met Johanna Claudina, dochter van Johan Georg, grave van Konigsek, in den jare 1664 overleden. 's Jaars daar na huuwde hy met Maria Eleonora Sophia, dochter van Herman den Gelukkigen, marquis van Baden. Ten derde huwelyk nam hy Isabella Clara Eugenia van Montaut, of van der Kruis. Van 't eerste bedde hadt hy, behalven drie zonen, die in hunne geboorte gestorven waren, vyf dochters, als; *Maria Leopoldina*, getrouwt met Maurits Henrik, prinsse van Nassau-Hadamar, in 't jaar 1675 overleden; *Ernestina Eleonora*, overleden; *Clara Juliana*, kanunnikesse van Thoorn en Esse; *Albertina Anna*, kanunnikesse van Mons en Nivelle, en nog eene, wier naam niet bekend is. Van 't twede hadt hy *Willem Hyacinthus*, die hier volgt; en van 't derde *Alexis Antony Christiaan Ferdinand*, provoost van Loven en Domheer van Keulen en Luik; *François Hugo*; *Anna Louize Françoize*, en *Clara Bernardina Françoize*.

XX. Willem Hyacinthus, vorst van Nassau-Siegen, tegenwoordig de oudste van den gehelen tweden tak van het huis van Nassau, trouwde op den 9 April des jaars 1687 met Maria Françoize, dochter van Herman Ego, prinsse van Furstenberg, den 7 Juny des jaars 1691 overleden. Hy ging in 't jaar 1698 een twede huwelyk aan met Maria Anna Josepha, dochter van Lodewyk Gustaaf, grave van Hohenlo Schillingsfurst. By de eerste teelde hy *François Joseph Hyacinthus Eugenius*, den 27 January des jaars 1688 geboren.

Spruiten van den tak van Siegen.

XVIII. Henrik, graaf van Nassau-Siegen, vierde zoon van het twede huwelyk van Johannes den II, diende langen tydt onder de Hollandsche legerbenden, en wierdt gouverneur van Hulst in 't landt van Waas. Hy was in 't jaar 1611 geboren, en stierf in den jare 1652, nalatende by Maria Elizabeth, dochter en erfgename van Georg Ernest, grave van Limburg-Stirum, de welke hy den 7 Maart des jaars 1646 getrouwt hadt, *Willem Maurits*, die hier volgt; *Frederik*, in den jare 1676 aan de rode loop, die hem in de belegering van Maastricht aankwam, overleden; en *Sophia Emilia*, 1675 gehuuwt aan Frederik Casimir, hertog van Courlandt, in 't jaar 1688 overleden.

XIX. Willem Maurits, vorst van Nassau-Siegen, hieldt zyn verblyf in Siegen zelf, alwaar hy in het vlek Hilcherbach een prachtig lust-huis liet bouwen, dat hy naar zynen naam Willemsburg noemde. Dit huis brandde in den jare 1689 gansch af. Hy stierf den 2 February des jaars 1691, hebbende geteelt by Ernestina Charlotta, dochter van Adolph, prinsse van Nassau-Schaumburg, *Frederik Willem Adolph*, die hier volgt; en *Karel Lodewyk Henrik*, in 't jaar 1682 geboren, en den 18 October des jaars 1694 overleden.

XX. Frederik Willem Adolph, vorst van Nassau, zynde by den tytel van zyn huis gevoegt die van grave van Limburg en Bronkhorst, heer van Beilstein, Wich, Borkelo, Lichtenvord, en Wildenburg. Hy wierdt den 20 February des jaars 1680 geboren, en trouwde den 6 Maart des jaars 1708 aan Louïze Amelia, dochter van Frederik Casimir, hertog van Courlandt.

IV. Tak gesproten uit die van Dillenburg, en die 'er den naam van heeft behouden.

XVII. Georg, graaf van Nassau, een der zonen van Johannes, toegenaamt de Oude, hadt tot zyn aandeel het graafschap Dillenburg, en overleedt in 't jaar 1623, in den ouderdom van 61 jaren. Hy hadt in 't jaar 1584 getrouwt Emilia, eenigste dochter van Philips, grave van Nassau-Saarbrugge, die den 7 Maart des jaars 1605 overleedt. In het zelve jaar huuwde hy met Emilia, dochter van Lodewyk, grave van Sayn en Witgenstein. Van 't eerste bedde hadt hy *Johannes Philips*, in het jaar 1607 te Parys in den ouderdom van 17 jaren gestorven; *Georg*, in 't jaar 1616, in den ouderdom van 25 jaren, overleden; *Lodewyk Henrik*, die hier volgt; *Albert*, in 't jaar 1626, in den ouderdom van 30 jaren, gestorven; *Maria Juliana*, in 't jaar 1608 gehuuwt aan Georg, grave van Witgenstein; *Louïze*, in 't jaar 1614, in den ouderdom van 21 jaren overleden; *Erica*, en *Anna Elizabeth*. By zyne twede echtgenoot hadt hy alleen *Margareta*, getrouwt aan Ottho, grave van der Lippe.

XVIII. Lodewyk Henrik, vorst van Nassau-Dillenburg, diende onder den groten Gustaaf, koning van Zweden. Hy wierdt in 't jaar 1594 den 9 May geboren, vorst des H. R. Ryks gemaakt, en overleedt in July des jaars 1662, hebbende drie vrouwen gehad. De eerste, die hy in 't jaar 1615 trouwde, was Catharina, dochter van Lodewyk, grave van Sayn en Witgenstein; de twede Elizabeth, Rhyngravinne, weduwe van Reinhard, grave van Solms, en de derde Sophia Magdalena, dochter van Johan Lodewyk, prinsse van Nassau-Hadamar, den 28 Juny des jaars 1658 in het kraambedde overleden. By de eerste vrouwe teelde hy *Georg Lodewyk*, die hier volgt; *Adolph*, prins van Nassau-Schaumburg, den 19 December des jaars 1676 overleden, latende na by Elizabeth Charlotta, dochter van Pieter, grave van Holtzappel, drie dochters: *Ernestina Charlotta*, in 't jaar 1652 geboren, en in 't jaar 1678 gehuuwt aan Willem Maurits, prinsse van Nassau-Siegen; *Johanna Elizabeth*, in 't jaar 1663 geboren, trouwde in den jare 1692 aan Lebrecht, prins van Anhalt-Bernburg. De andere kinderen, die Lodewyk Henrik van 't eerste bedde hadt, waren: *Anna Emilia*, eerst echtgenoot van Lodewyk, grave van Wied, daar na van Christiaan, grave van Sayn, in den jare 1649 overleden; *Louïze*, gehuuwt aan Johan Lodewyk, grave van Izenburg, in 't jaar 1666 gestorven; en *Magdalena*, die Christiaan Maurits, graaf van Izenburg, in 't jaar 1662 ten huwelyk nam. Van 't twede bedde hadt hy geen kinderen; van 't derde alleen *Augustus Henrik*, in 't jaar 1657 geboren, den 7 January des jaars 1681 overleden.

XIX. Georg Lodewyk, prins van Nassau-Dillenburg, in 't jaar 1618 geboren, en den 19 May des jaars 1656 voor zynen vader overleden. Hy was in den jare 1638 gehuuwt met Anna Augusta, dochter van Henrik-Julius, hertog van Brunswyk, by welke hy geteelt hadt zes kinderen, waar van twee voor hem overleden zyn; Henrik, die hier volgt; *Sophia Eleonora*, in 't jaar 1640 geboren, en ongetrouwt gebleven; *Charlotta*, in 't jaar 1643 geboren, gehuuwt in den jare 1661 aan Augustus, grave van Lignits, daar na in 't jaar 1680 aan Ferdinand Gobert, grave van Aspermont en Rekheim, in 't jaar 1686 overleden; en *Louïze*, in den jare 1670 overleden.

XX. Henrik, prins van Nassau Dillenburg, graaf van Catzenellebogen, wierdt den 28 Augusty des jaars 1641 geboren. Hy trouwde in 't jaar 1663 Dorothea Elizabeth, dochter van Georg den III, hertog van Lignits, enz. den 9 Juny des jaars 1691 overleden; by welke hy hadt *Georg Lodewyk*, in 't jaar 1667 geboren, en in den jare 1681 overleden; Willem, die hier volgt; *Karel*, in 't jaar 1672 geboren en overleden; *Adolph*, in 't jaar 1673 geboren, omgekomen in 't jaar 1692 in den slag van Fleury; *Frederik Henrik*, in 't jaar 1681, drie jaren oud zynde, gestorven;

Lodewyk Henrik, in 't jaar 1681 geboren; *Johan Georg*, in den jare 1690, zeven jaren oud zynde, overleden; *Christiaan*, in 't jaar 1688 geboren; *Henrik*, in 't jaar 1689 geboren en gestorven; *Sophia Augusta*, in 't jaar 1666 geboren, in den jare 1695 gehuuwt aan Willem, prinsse van Anhalt-Hatzgerode; *Albertina*, in 't jaar 1668 geboren, kanunnikesse van Hervorden: *Frederika Emilia*, in 't jaar 1674 geboren; *Dorothea Elizabeth*, in 't jaar 1676 geboren en gestorven; *Willemina-Henriette*, in 't jaar 1677 geboren; *Charlotta Emilia*, in 't jaar 1680 geboren; *Dorothea Elizabeth*, in 't jaar 1685 geboren, 's jaars daar na overleden.

XXI. Willem, prins van Nassau-Dillenburg, wierdt den 28 Augusty des jaars 1670 geboren. Hy trouwde in 't jaar 1698 Dorothea Johanna, dochter van Augustus, hertog van Holstein-Norburg.

V. TAK GESPROTEN UIT DIE VAN DILLENBURG,

die den naam van DIETS heeft aangenomen.

XVII. Ernst Casimir, graaf van Nassau-Diets, een der zonen van Johannes den Ouden, wierdt in 't jaar 1573 geboren, deedt zynen eersten veldtocht in Hollandt, en ging in 't jaar 1606 in den naam der Staten generaal, als veldoverste, naar Julius, hertog van Brunswyk, om hem de handt te bieden tot de belegering der stadt Brunswyk; doch ervarende, dat deze stadt met haren vorst verzoent was, kwam hy in het volgende jaar weder. De Staten maakten hem veldmaarschalk. Hy volgde zynen broeder Willem Henrik op in het gouvernement van Vrieslandt en Groningen, en sneuvelde den 5 Juny des jaars 1633 in den aanval voor Roermond. Hy hadt in 't jaar 1607 ten huwelyk genomen Sophia Hedwig, dochter van Henrik Julius, hertog van Brunswyk, in den jare 1642 overleden, by welke hy geteelt hadt *Henrik Casimir*, gouverneur van Vrieslandt en Groningen, kommandant van de Duitsche orde in de balluagie van Utrecht, in den jare 1640, den 13 Juny, aan eene wonde, de welke hy den 6 dier maandt op het fort van Nassau in Vlaanderen gekregen hadt, in zyn 29 jaar, nog ongetrouwt zynde, overleden: Willem Frederik, die hier volgt.

XVIII. Willem Frederik, prins van Nassau-Diets, volgde zynen broeder op in het gouvernement van Vrieslandt en Groningen, dat de Staten des lands uit aanmerking van zyne diensten, tot op zyn verder nazaat vereeuwigden. Hy wierdt in den jare 1654 tot prins verheven, en stierf in 't jaar 1664 den 21 October, in den ouderdom van 51 jaren, hebbende zich zelven in 't handelen van een vuurwapen-tuig gewond. Deze vorst hadt in 't jaar 1652 getrouwt Albertina Agnes, dochter van Henrik Frederik van Nassau, prinsse van Oranje, den 26 May des jaars 1696 overleden, by welke hy naliet Henrik Casimir, die hier volgt, en *Emilia*, in 't jaar 1654 geboren, in den jare 1690 gehuuwt aan Johan Willem, hertog van Saxen-Eisenach, den 26 February des jaars 1695 overleden.

XIX. Henrik Casimir, prins van Nassau-Diets, gouverneur van Vrieslandt, Groningen, enz., en opperbevelhebber van de legerbenden dezer provinciën, maarschalk generaal van de troepen der Staten, stierf in den bloeie van zyne jaren den 15 Maart des jaars 1696. Hy hadt in 't jaar 1683 ten huwelyk genomen Emilia, dochter van Johan Georg, prinsse van Anhalt-Dessau, by welke hy naliet: Johan Willem Friso, die hier volgt; *Willem Georg Friso*, in 't jaar 1685 geboren, 's jaars daar na overleden; *Henriëtte Albertina*, in 't jaar 1686 geboren; *Maria Emilia*, in 't jaar 1689 geboren; *Sophia Hedwig*, in 't jaar 1690 geboren; *Izabella Charlotta*, in 't jaar 1692 geboren; *Jermette*, in 't jaar 1693 geboren; *Louïze Leopoldina*, in 't jaar 1695 geboren; *Henriëtte Casimire*, in 't jaar 1696 na 's vaders overlyden geboren.

XX. Johan Willem Friso, prins van Nassau-Diets, wierdt den 4 Augusty des jaars 1687 geboren. De Staten von Vrieslandt, Groningen en Ommelanden erkenden hem na de doodt van zyn vader voor erfstadhouder, onder het toezicht van zyne moeder. Willem de III, koning van Engelandt, maakte hem by zyn uiterste wille algemeen erfgenaam, en de Staten generaal benoemden hem tot veldmaarschalk van hunne troepen. Zyne verrechtingen en ongelukkige doodt zyn boven in het artykel FRISO (Jan Willem) verhaalt. Hy was den 26 April des jaars 1709 getrouwt met Maria Louïze, twede dochter van Karel, landgrave van Hessen-Cassel, en van Maria Amelia, hertoginne van Courlandt, by welke hy gewonnen heeft

XXI. Willem Karel Henrik Friso, prins van Nassau-Diets, enz. den 1 September des jaars 1711, na 's vaders doodt, ter wereldt gekomen, en eene dochter, genaamt *Anna Charlotta Emilia*, in 't jaar 1710 geboren. Deze vorst is kort na zyne geboorte erkent voor erfstadhouder van Vrieslandt, en vervolgens verkoren tot stadhouder van Groningen, de Ommelanden en van het landschap Drenthe, als mede tot stadhouder van Gelderlandt.

TAK VAN NASSAU-HADAMAR, DE LAATSTE VAN ALLE,

Gesproten uit den groten tak van Dillenburg.

XVII. Johan Lodewyk, vorst van Nassau, de laatste der zonen van Johannes, toegenaamt de Oude, hadt het graafschap Hadamar ten aandeel, was den 6 Augusty des jaars 1590 geboren, en, na dat hy de Roomsche religie hadt aangenomen, maakte keizer Ferdinand de II hem ridder van het gulde vlies, edelman van de kamer des gouden sleutels, wierdt lidt des geheimen Raads van keizer Ferdinand den III, en een der gevolmachtigden op de Westphaalsche vredehandeling, daar na vorst des H. R. Ryks. Hy overleedt den 6 Maart des jaars 1653. By Ursula, dochter van Simon, grave van der Lippe, die hy in 't jaar 1617 getrouwt hadt, in 't jaar 1658 gestorven, hadt hy geteelt twee zonen, beide, nog jong zynde, overleden. *Maurits Henrik*, die hier volgt, *Herman Ottho*, medehelper (*Coadjutor*) van Keulen, aartsdiaken van Trier, domheer van Ments, den 26 July des jaars 1660, in het 33 jaar zyns ouderdoms, overleden. *Philips Lodewyk*, nog jong zynde gestorven; *Johan Ernest*, in 't jaar 1651, in den ouderdom van 20 jaren, overleden; *Anselmus Ferdinand*, ook jong overleden; *François Bernard*, provoost van Keulen en Straasburg, den 15 September des jaars 1695, in zyn 48 jaar gaande, gestorven; *Johanna Elizabeth*, in 't jaar 1619 geboren, gehuuwt aan *Frederik*, prins van Anhalt-Hartsgerode, in 't jaar 1647 overleden. *Louïze Ursula*, in den jare 1635, vyftien jaren oud zynde, overleden; *Sophia Magdalena*, getrouwt met Lodewyk Henrik, prinsse van Nassau-Dillenburg, den 28 Juny des jaars 1658, in den ouderdom van 36 jaren, gestorven; *Anna Catharina*, jong overleden.

XVIII. Maurits Henrik, vorst van Nassau-Hadamar, wierdt in 't jaar 1626 geboren, en overleedt den 24 January des jaars 1679. Hy huuwde in den jare 1650 met Ernestina, dochter van Johan, toegenaamt de Jonge, grave van Nassau-Siegen, den 27 Juny des jaars 1675 overleden. Hy trouwde den 24 October des zelven jaars voor de derde maal met Anna Louïze, dochter van Salentyn Ernest, grave van Manderscheid-Blankenheim. Van 't eerste bedde hadt hy een zoon, binnen 't jaar gestorven; *Philips Karel*, in 't jaar 1668, in den ouderdom van 12 jaren, overleden; twee andere zonen na de twee jaren gestorven; *Ernestina Louïze*, in 't jaar 1661, tien jaren oud zynde, overleden, en *Claudia-Françoise*, in 't jaar 1660 geboren, in 't jaar 1677 gehuuwt aan Ferdinand Augustus Leopold Poppel, prinsse van Lobkowits, in 't jaar 1680 overleden. Van 't twede hadt hy twee zonen, nog jong zynde gestorven; en *François Alexander*, die hier na volgt. Van 't derde bedde zyn gekomen drie zonen, in de wieg overleden; en *Albertina Johanna Catharina Françoise*, in 't jaar 1679 na 's vaders doodt geboren, kanunnikesse van Thoorn.

XIX. François Alexander, vorst van Nassau-Hadamar, den 27 Juny des jaars 1674 geboren, wierdt kolonel van een Walsch regiment ten dienste van den koning van Spanje. Hy trouwde in 't jaar 1695 met Elizabeth Catharina Felicitas, dochter van Willem, landgrave van Hessen-Rotenberg, by welke hy eene dochter heeft geteelt, die om het jaar stierf; en *Elizabeth Françoize Augusta Henriëtte Ernestina*, den 21 September des jaars 1698 geboren.

BASTAARDEN VAN HET HUIS VAN NASSAU.

Daar zyn 'er gene bekend dan die uit de prinssen van Oranje gesproten zyn.

Willem, prins van Oranje, hadt een natuurlyken zoon, *Justinus van Nassau*, admiraal van Zeelandt, gouverneur van Breda, in 't jaar 1631 overleden, nalatende by Anna, dochter van Johan, baron van Merode, twee zonen, *Willem Maurits*, en *Philips*, benevens eene dochter, *Louïze Henriëtte*, gehuuwt aan Philips Herbert, kolonel; *Willem Maurits*, trouwde met Maria van Sommelsdyk, by welke hy teelde *Justinus van Nassau*, in Vrankryk aan de kinderpokjes overleden; *Anna*, echtgenoot van Georg van Cats; en *Justina*, gemalin van Willem Adriaan, grave van Horn-Batenburg. *Philips*, trouwde Margareta, baronesse van Courtenbach, uit welk huwelyk is gesproten eene dochter, getrouwt aan den baron van Schenk van Blyenbeek.

I. Maurits, prins van Oranje, liet buiten echt eenige natuurlyke kinderen na by eene Dame van Mechelen; onder anderen *Willem*, heer van der Lek, vice admiraal van Hollandt en West-Vrieslandt, gesneuvelt in 't jaar 1627 in de belegering van Grol; en *Lodewyk van Nassau*, die nakomelingen heeft gehad, aan welke keizer Leopold veroorlooft heeft den tytel van grave van Nassau te mogen voeren. Zie hier dit nazaat.

II. Lodewyk van Nassau, heer van der Lek, Beverweer en Odyk, was generaal van 't Hollandsche voetvolk, en gouverneur van 's Hertogenbosch. Hy overleedt den 18 February des jaars 1665, hebbende geteelt by Elizabeth, gravinne van Horne, zyne echtgenoot, *Maurits Lodewyk*, die hier volgt; *Willem Adriaan*, waar van men na zyn broeder zal spreken; *Henrik*, diens hier beneden zal gedacht worden; *Emilia*, gemalin van Thomas Buthler, grave van Offery in Engelandt; *Izabelle*, vrouw van Henrik Bennet, grave van Arlington in Engelandt; *Mauritia*, gehuuwt aan den grave van Bellearres, een Schot; *Charlotte van Nassau*, vrouw van Beverweer, hofdame van Anna Stuart, princesse van Denemarken, daar na koningin van Engelandt, en *Anna-Elizabeth*, echtgenooot van den heere van Ruytenburg.

III. Maurits Lodewyk, graaf van Nassau, heer van der Lek, luitenant generaal van 't Hollandsche paardevolk, gouverneur van Sluis, lidt van de ridderschap van de provincie van Hollandt, verkreeg in 't jaar 1679 van den keizer voor zich en voor zyn nazaat, mitsgaders voor zyne broeders en der zelver afkomelingen, de vergunning om den tytel van graven van Nassau te bezitten. Hy overleedt in 't jaar 1683, hebbende by Anna Elizabeth van Beyeren en Schagen, dochter van den heere van Warfuse, geteelt een zoon, die hier volgt.

IV. Maurits Lodewyk, heer van der Lek en Beverweer, vaandrig onder de gardes te paardt van Willem, koning van Engelandt,

landt, heeft getrouwt zyne nicht, Elizabeth Willemina van Nassau, dochter van Willem Adriaan, heere van Odyk, de welke hem gebaart heeft *Willem Henrik*; *Maurits Lodewyk*; *Henrik Karel*, en *Anna Izabelle*.

III. Willem Adriaan, graaf van Nassau, twede zoon van Lodewyk, heere van der Lek, is geweest heer van Odyk, Cortienne, Zeist, Driebergen en Blikkenburg, eerste edelman van de provincie van Zeelandt. Hy heeft zich door vele gezantschappen en staatsverrechtingen beroemd gemaakt, byzonder in de onderhandeling van Nimegen, waar op hy als een der gevolmachtigden verscheen. Hy stierf den 21 September des jaars 1705, omtrent 73 jaren oud zynde. By Elizabeth van der Nisse, eene dame van uitnemende verdiensten, heeft hy gehad *Kornelis*, graaf van Nassau, heer van Cortienne, gewoon gedeputeerde in de vergadering van de Staten Generaal, den 5 Maart des jaars 1708 overleden. *Lodewyk Adriaan*, heer van Zeist, lidt in 't collegie der edelen van de provincie van Utrecht; *Willem Henrik*, heer van Blikkenburg, kolonel van de ruitery; *Maurits Lodewyk*, heer van Driebergen; *Elizabeth Willemina*, echtgenoot van Maurits Lodewyk, heer van der Lek, haren neve; *Mauritia Margareta*; *Emilia*; *Charlotta*, en *Louize Catharina*.

III. Henrik, graaf van Nassau, derde zoon van Lodewyk, heere van der Lek, is geweest heer van Ouwerkerk, en kapitein van de lyfgarde van Willem, koning van Engelandt. Hy hadt de eer van dezen vorst in den slag voor Bergen in Henegouwen, gezegt van sint Denys, het leven te behouden; overleedt den 18 October des jaars 1708. Hy hadt geteelt by Izabelle van Aarsen, dochter van Kornelis, heere van Sommelsdyk, *Lodewyk*, in 't jaar 1687 gestorven; *Henrik*, graaf van Nassau, 1697 gehuuwt aan Henriëtte Buthler, dochter van Thomas, grave van Offery in Engelandt; *Kornelis*, graaf van Nassau, kapitein onder het regiment de Engelsche lyfwacht, *Maurits*, insgelyks kapitein; *Izabelle*, in het jaar 1691 getrouwt met Karel van Grenevil, baron van Landsdown, in Engelandt, het jaar daar aan overleden; en *Anna van Nassau*.

Frederik Henrik, prins van Oranje, liet ook een bastaardt na by eene dochter van een burgermeester der stadt Emmerik, te weten

II. Frederik van Nassau, heer van Zuilestein, kolonel van 't Hollandsche voetvolk, gesneuvelt in den aanval op Woerden tegen de Franschen den 12 October des jaars 1672, nalatende by Henriëtte van Killegrew twee zonen. De jongste heette *Henrik*, omgekomen in de belegering van Bon in den jare 1689. De oudste is

Fredrik van Nassau, heer van Zuilestein, in 't jaar 1695 door Koning Willem verheven tot Pair van Engelandt, graaf van Rochefort, en onder-graaf van Tumbridge. Zyne gemalin is vrouw van Wraet, die hem acht kinderen heeft gebaart, waar onder drie zonen zyn. De oudste heeft den naam van Mylord *Tumbridge*.

NASSAU. Dezen naam hebben de Hollanders ter eere van den prinsse van Oranje aan verscheide eilanden gegeven. Dus vindt men 'er een van dezen naam in Amerika, en een ander in de Indische zee. Boven dien hebben zy ook eenige forten, die dezen naam dragen, als een in Guinea, een ander in Motira, een van de Moluksche eilanden: voeg daar by de *Straat van Nassau*, anders *Waygats*, eene zeeëngte, waar door Muskovië en Nova Zembla aan de Yszee van malkander gescheiden worden. *Hubners Geographie*.

NASSIB, een naam, dien de Turken geven aan 't *Noodlot*, 't welk, naar hun zeggen, in een boek, dat in den hemel geschreven is, gevonden wordt, inhoudende 't geluk of 't ongeluk, dat alle menschen onvermydelyk moet overkomen. Zy vertrouwen zo sterk op dit Nassib, dat ze zich onbeschroomt aan alle soorten van gevaar bloot stellen, gelovende, dat 'er niets zal gebeuren dan 't geen door 't Noodlot bepaalt is. *Ricaut de L'Empire Ottoman*.

NASSOUF BASSA, grootvizier, en gunsteling van Achmeth, Turksch keizer, was in den jare 1612 een Christen geboren, en zyn vader zelfs eens Grieksch priester, die getrouwt was. Hy wierdt tot een kindt van schatting overgegeven, en naar Constantinopel gebragt ten tyde van Sultan Amurath den III. In het Serrail geplaatst zynde ten dienste van Kisler-Aga, dat is gouverneur der dochters van den Groten heer, raakte hy in de gunst van Roustein-Aga, anders hofmeester van de Sultaninne, by de welke hy dikwils gezonden was geworden. Deze princes verkreeg voor hem het gouvernement van Alep, en vervolgens van Diarbekir, waar uit hy te rug geroepen wierdt om Groot-Vizier te wezen en met eene van de dochters van Achmeth te trouwen. Doch wel haast daar na, de keizer vernemende, hoe onrecht dat hy handelde en hoe het volk van hem gekwelt wierdt, zondt de Bostangi Bassa om van hem het zegel des ryks en zyn leven te eischen. Na dat Nassouf de keel was afgestoken, vermits men hem niet hadt kunnen worgen, liet de Grote heer hem in een slecht tapyt voor zich brengen, en hem ziende beval hy, dat men hem geheelyk den kop zou afhouwen, *uit vreze*, zeide hy, *dat deze hondt nog weder mogt opstaan*. Dit gedaan zynde liet hy de romp dragen ter plaatse daar 't riool van 't Serrail zyn uitloop hadt, en daar van daan beval hy dat men de zelve in zee zou werpen; echter deedt hy 'er hem eenigen tydt daar na op de hertelyke begeerte van zyne dochter de Sultaninne, wederuithalen, en gaf verlof, dat men hem op een gemeen kerkhof, doch zonder statie, zou begraven. De Grote heer liet door den oppasser van zyne schatkist eene lyst maken van Nassoufs rykdommen, die onschatbaar waren. *Du Pui Histoire des Favoris*.

NATAGAI, een afgodt, die by de Tartaren aangebeden, en voor een godt der aarde en alle levendige schepselen gehouden wordt. Men vindt geen huis onder hen, daar men dit afgodenbeeldt, verzelt met des zelfs vrouw en kinderen, niet aantreft. Zy bewyzen ze grote eer, ja zyn zo blind en dom, dat ze die beelden spys voorzetten en hen de lippen met vet bestryken, het daar voor houdende, dat ze voedzel van noden hebben. *Kircherus China. Martini Atl. Sin*.

NATAL (het landt van) is een streek in 't landt der Kaffers, strekkende Noord-Oost aan langs den oever van de rivier de Infante, en omtrent honderd mylen groot. De Portugezen gaven het dezen naam van Natal, om dat het in 't jaar 1495 op den dag van Christus geboorte door hen eerst ontdekt is. *Maty Diction*.

NATALIBUS, (Petrus van) bisschop van Jesolo, toegenaamt *Emilium*, tegenwoordig eene verwoeste stadt in 't gebiedt van Venetië. Hy leefde in de XIV, of naar de mening van anderen in de XV eeuwe, en gaf in 't licht de levens der Heiligen, die hy met meerder naauwkeurigheit verzamelt hadt dan Jacobus van Voragine. *Vasæus in Chron. Hispan. c. V. Vossius de Hist. Lat. Possevin. in Appar. sacr. Gesner. in Bibl*.

NATALIS COMES. Zie COMES.

NATALIUS, een beroemd belyder des Christelyken geloofs, die, na dat hy veel smert en mishandeling om Christus hadt uitgestaan, eindelyk door de Melchisedechianen, zekere ketters, verleid, en tot hunnen bisschop gemaakt wierdt. Godt deedt hem dikwils in den droom zyner dwalinge indachtig worden; doch hy, wegens het voordeel en de eer, die hy genoot, daar op geen acht gevende, zou hy, zo men Eusebius geloven mag, eenen gehelen nacht door de engelen gegeesselt zyn: waar op hy des morgens, een haairen kleedt aangetogen hebbende, zich voor de voeten van den bisschop Zephyrinus nederwierp, met vele tranen zyne dwaling bekende, zich zo wel voor de geestelyken als leken op het diepste verootmoedigde, en hunne voorbidding verzocht; 't geen van die uitwerking was, dat hy wederom in de gemeenschap der kerke wierdt aangenomen. *Eusebius Hist. Eccl. l. V. cap. ult*.

NATANGEN, een landschap in 't Brandenburgsch Pruissen, tusschen het Frisch-Haff, de Pregel, Alla, en de Warmia. De Natangische kreits ontfangt daar van zynen naam, het begrypt in zich Bartonia en Sudari. De voornaamste plaatsen daar in zyn Brandenburg en Heilgen-peil. *Preuss. u. Brandenb. Staats-Geographie*.

NATHALOCUS, de dertigste koning van Schotlandt omtrent den jare 245, was eerst een edelman, en de roervink in 't verraadt tegen Athirco, den XXIX koning, die zyne dochter geschonden hadt. Dezen vervolgde hy zo zeer, dat hy eindelyk zich zelf ombragt. Hier op begeerde Nathalocus den troon ganschelyk te bezitten; en als hy vernomen hadt, dat Dorus, Athircoos broeder, met 3 koninklyke prinssen elders heen gevloden was, maakte hy eenige booswigten op, welke hen vermoorden zouden, doch die om inzichten eenige ander personen deden sterven. Toen nu Nathalocus meende, dat hy van hen ontslagen was, leide hy zich de kroon toe, en kreeg door beloften en geschenken de meeste stemmen in de verkiezing. Maar gelyk hy op eene slinksche wyze het meesterschap aangenomen hadt, zo was hy daar in ook ongelukkig. Hy merkte wel, dat hem de adel in alle Parlementen tegen was, weshalven hy alles door geringe, arme en stoutmoedige menschen regeerde. Hebbende eenige brieven, die zommigen van den adel aan de kinderen van Athirco geschreven hadden, onderschept, liet hy de gene, daar hy 't grootste vermoeden op hadt, tot zich komen, onder voorwendsel met hen over deze of gene staatszaken te spreken: doch wanneerze alle tegenwoordig waren, liet hy ze in de gevangenis werpen, en worgen. Hier op greep het volk de wapenen tegen hem op, en hy wierdt, zo als hy stondt een leger op de been te brengen, van een van zyne bedienden, in het 12 jaar zyner regering vermoord. Men geeft voor, dat die koning dezen bediende naar een toverhex gezonden hadt, om te vragen hoe het met hem aflopen zou, waar op de kol zou geantwoord hebben, dat hy zelf zynen heer zou ombrengen; dat die bediende hier op in gramschap was weggegaan, en de hex al wat gruwelyk was hadt toegewenscht. Doch als hy by zich zelf overwoog, dat dit aan hem gegeven antwoordt niet verzwegen zou worden, besloot hy het zelve waar te maken, dat hy in een geheime kamer volvoerde, waar in de koning gekomen was om te vernemen wat naricht hy van de hex bekomen hadt: dus bevrydde hy zich en zyn vaderlandt van het voor oogen zwevende gevaar. *Buchan. de reb. Scot*.

NATHAN, een propheet, die koning David verscheide dingen voorzeide. Deze was het ook, welke hem over beganen doodslag en overspel bestrafte. Deze heeft de Historie van dezen koning beschreven. *II Sam. VII, 1, 2—18. k. XII, 1—16. I Kon. I. I Chron. XXX*.

NATHAN, *Ben-Jechiël*, *Ben-Abraham*, een Romeinsche Jood, bloeide in den jare 1050, en overleedt in 't jaar 1106. Hy maakte een Woorden-boek van alle de woorden, die in den Talmud vervat zyn, onder den tytel van Aruch, in den jare 1515, en in 't jaar 1577 te Pesaro gedrukt. Men vindt aan het einde eenige stukken van dichtkunde. *Bartolocci Biblioth. Rabb. Genebrard. in Chron. M. Du Pin Hist. des Juifs depuis J. C. jusqu'à present, edit. de Paris 1710*.

NATHANAEL, een Jood, en leerling of discipel van Jesus Christus, was uit het stedeke Cana, in Galilea. Jesus, na zyn Doop wedergekomen zynde in dit landt, bragt Philippus Nathanaël tot hem, wien hy gezegt hadt: *Wy hebben dien gevonden, van welken Moses in de wet geschreven heeft, en de Propheten; namentlyk, Jesus, den zone Josephs, van Nazareth*; waar op

Nathanaël tot hem zeide: *Kan uit Nazareth iets goeds zyn?* Het antwoordt van Philippus was: *Kom en zie.* Jesus zag Nathanaël tot hem komen, en zeide van hem: *Ziet waarlyk een Israëliet, in welken geen bedrog is.* Nathanaël zeide tot hem: *Van waar kent gy my?* Jesus antwoordde hem: *Eer u Philippus riep, daar gy onder den vygeboom waart, zag ik u.* Op deze woorden erkende Nathanaël hem voor *Rabbi*, voor den Zone Gods en waarachtigen koning van Israël. Sint Augustyn, Gregorius van Nyssa, en Gregorius de Grote, geloven niet, dat Nathanaël ooit Apostel is geweest. Sint Epiphanius meent dat hy de discipel was, die Cleophas op den dag der opstandinge in de reize naar Emmaus verselde. Ondertusschen hebben zommigen van de hedendaagsche Griekſche en Latynsche kerke, onder anderen de abt Rupert, gegist, dat hy een van de twaalf Apostelen is geweest, en de meeste zyn van gedachten, dat het die gene was, die in het Euangelium Bartholomeus, dat is de zone van Tolmaï, genaamt wordt, welken zy voor een bynaam van Nathanaël genomen hebben; doch met meerder zekerheit kan men het gevoelen van vader Augustyn aannemen, de welke oordeelt, dat, dewyl Nathanaël een leeraar van de wet was, Jesus hem om die reden niet tot het Apostelschap heeft geroepen. De Griekſche kerk vierdt den dag van sint Nathanaël op den 22 April. Zyn naam wordt in 't Martelaarsboek der Latynsche kerke niet gevonden. *Joh. I. en II. August. in Joh. Homil. VII. Idem in Psalm. LXV. Epiphan. Hær. XXIII. S. Gregor. Nyss. in Cantic. Gregor. Magn. in Joh. lib. XXIII. Baillet vies des Saints.*

NATHANAEL, of NETHANEEL, een leeraar van de Joodsche wet, die van Josaphath, koning van Juda, in verscheide steden van zyn koninkryk gezonden wierdt om het volk in den Godsdienst te onderwyzen. *II. Chron. XVII*, 7. Meer van die namen zyn 'er in de H. Schriftuur te vinden, die men zeer ligtelyk door behulp van een Concordantie kan opzoeken.

NATRA, een stedeke in de Zweedsche provincie Ingermanlandt, legt aan den Bothnischen zeeboezem, en geneert zich met de scheepvaart.

NAUCRATES zou, naar men meent, den Egyptenaars door de figuren der dieren en bomen schryven geleert hebben. deze wierdt door dat volk gehouden voor *Mercurius Trismegistus*, *Thyeth* by hen genaamt; doch zommigen geloofden die Mercurius de zoon van Jupiter te zyn, die, na dat Argus gedood was, naar Egypten vloodt. *Kircher. Œdip. Ægypt.*

NAUCRATIS, eene stadt in Egypten aan den Nyl, die voor eene volkplanting der Milesiërs gehouden wordt, hoewel de gedachten der schryveren hier in niet overeenkomen. Herodotus zegt in zyn II boek, het 79 hoofdstuk, dat ze oudtyds de eenigste koopstadt van dat ryk was, en, om der zelver voorrecht staande te houden, niet toegelaten wierdt, dat eenig koopvaardyschip zyne goederen loste dan in die haven. Alle die op een andere plaats den Nyl inkwamen, moesten zweren, dat ze tegen hun wille aldaar vervallen waren, en met het zelve schip en goedt naar de haven van Canope zouden zeilen om hunne koopmanschappen te Naucratis te lossen: doch byaldien zy door tegenwinden belet wierden derwaarts heen te zeilen, laadden ze hunne goederen in barken, die ze den Nyl, langs alle de omwegen dezer rivier, opzonden om te Naucratis te komen. Het doedt 'er niet weinig toe om te bewyzen, dat die stadt zeer ryk is geweest, en dat vele vremdelingen zich aldaar onthielden, wanneer men aanmerkt, gelyk de zelve Herodotus doedt, dat de hof-hoeren zich veel werks maakten, van zich op te schikken om bevallig voor den dag te komen: hoewel deze schryver die genen tegengaat, die gewilt hebben, dat Rhodope met hare lichtekooien zo veel hadt opgelegt, als een der aanzienlykste gedenknaalden van Egypten zou gekost hebben. Hy vooronderstelt wel, dat ze onschatbare rykdommen hadt overgewonnen, en laat niet duister blyken, dat zy haar meeste winst te Naucratis gedaan heeft. Athenæus legt hem te last, dat hy verkeerdelyk Dorica voor Rhodope heeft te boek geslagen. Want Dorica, zegt Athenæus, was de gene, de welke tot een *galant* hadt den broeder van Sappho: doch Herodotus wil, dat de gene, die van den broeder van Sappho wierdt opgepast, Rhodope heette. Doch laten zy dat afhakken! Athenæus schynt evenwel, om 't maar met een woordt te zeggen, vry wat voet te hebben, om dat Naucratis, zyne vaderstadt, altoos vruchtbaar is geweest in het voortbrengen van beroemde, zeer schone hoeren: hy vergeet niet gewag te maken van Archidice, de welke naar 't bericht van Herodotus door gansch Griekenlandt een groten naam hadt. Deze stadt meende veel deel te hebben in de bescherming van Venus, en men beroemt zich van een mirakuleus beeldtenis dezer godinne machtig te zyn, dat men in haren tempel wydde, na dat ze gedurende een zwaar onweer een wonderwerk hadt gedaan. Deze geschiedenis was te vinden in een boek, door Polycharmus geschreven. Indien dit werk te bekomen was, zou men waarschynlyk daar in vele omstandigheden ontdekken, waar van de vertellingen onzer Legendeschryvers slechts eene copy zouden schynen: en zo men hadt de schriften van Apollonius Rhodius over de stichting van Naucratis, zou het licht vallen een lang en fraai artykel rakende deze stadt op te leveren. Origines geeft aan de handt, dat men aldaar voornamentlyk den godt Serapis aanbadt, onaangezien men oudtyds andere goden eer hadt bewezen. Athenæus verhaalt eenige van hunne gewoontens. Hy is de eenigste schryver niet, die daar geboren is, buiten hem noemt men Polycharmus, Julius Pollux, Lyceas, en zommige voegen daar nog by Philistus en Aristophanes. Philistus hadt een werkje gemaakt aangaande deze stadt. Zy heeft veel meer voordeel getrokken uit haar aardewerk en salpeter, dan van hare geleerde mannen, die echter het meest tot haren roem hebben toegebragt. *Herodotus l. II. Athenæus lib. XIII. & alibi. Bayle Dict. Crit.*

NAUDE, in 't Latyn NAUDÆUS, (GABRIEL) Domheer te Verdun en prioor van Artige in 't Limosin, heeft uitgeblonken onder de geleerde mannen van de XVII eeuwe. Hy was van Parys, en maakte groten voortgang in de wetenschappen, leide zich toe om byzondere schryvers te lezen, 't geen naar zyn oordeel niet wel was te verbeteren, en om taalkunde te bekomen. Deze hoedanigheden deden hem hoogachten. Hy wierdt eerst boekbewaarder van de kardinalen Bagni en Anthony Barberini te Rome; daar na van den kardinaal Mazarin in Vrankryk. Naudé hadt voor zich byzonderlyk een zeer schone bibliotheek. Zyn lof verspreidde zich tot aan gene zyde de Oostzee. Christina, koningin van Zweden, deedt hem te Stokholm komen. Zy onderhieldt hem dikwils over zaken van geleerdheit, en gaf hem veel betuiging van hare achting. Op zyne te rug komst van dezen tocht overleedt hy te Abbeville den 29 July des jaars 1653. Deze Gabriël heeft verscheide schriften in 't licht gegeven, als: *Syntagma de studio militari*; *Apologie pour les grands Hommes, accusez de Magie*; *Instruction touchant la chimerique Compagnie des Freres de la Rose-Croix*; *Avis pour dresser une Bibliotheque*; *Addition à la vie de Louis XI*; *Un traité de politique*, &c. Verscheide schryvers spreken met lof van hem. Zie zulks nader in zyne levensbeschryving, opgestelt door vader Louis Jakob.

NAUGERIUS, (ANDREAS) naar de Italiaansche uitsprake *Navagiero*, een Venetiaansch edelman, leerde de Latynsche tale te Venetië onder Anth. Sabellicus, en te Padua de Griekſche by Musurus. In de welsprekendheit stelde hy zich Cicero tot een voorbeeldt; en het blykt in beide de redenvoeringen over de doodt van Bartholomæus d'Alviano en den Doge van Venetië Leonardus Lauredanus, dat hy een voortreffelyk redenaar is geweest. Niet minder stak hy uit zo wel in de Latynsche als in de Italiaansche dichtkunde. In de puntdichten hieldt hy een gansch anderen weg dan Martialis, en Statius kon hy zo min verdragen, dat als hy op zekeren tydt in een gezelschap van poëten iets van zyn dichtwerk voorlas, en de zelve zyne vaarzen roemden, menende dat ze die van Statius zeer naby kwamen, hy zich dermaten ontroerde, dat hy vol toorn naar huis ging, die onnozele vaarzen verbrandde, en daar en boven zyn ongenoegen in acht regels, die hy in de zelve vervoertheit des gemoeds opstootte, te kennen gaf: ze worden by Jovius aangehaalt, en men mag wel zeggen, dat ze zeer fraai zyn. Zommige geven voor, dat hy door 't al te sterk oeffenen eene zwakheit in de hersenen heeft gekregen, weshalven hy, ten einde het kwaadt verergeren mogt, met Bartholomæus d'Alviano in den kryg is gegaan. De Republyk van Venetië droeg hem op hare Historie te schryven, doch daar is echter niet van gekomen. Eenigen zyn 'er, die menen, dat hy 't wel heeft aangevangen, doch daar na te veel zwarigheit ontmoetende heeft laten varen. Anderen verzekeren, dat hy met den inval van Karel den VIII in Italië een begin heeft gemaakt, en zulks tot op zyne tyden toe heeft uitgevoert, doch vermits hy door de doodt is belet geworden het zelve nogmaals te overzien, en tot volkomenheit te brengen, heeft hy deze zyne Historie, nevens andere nog niet in 't licht gegevene schriften, als: *Libri II. de Venatione, & I. de Situ Orbis, heroico carmine scriptis*; *Laudatio Catharinæ Cypri Reginæ* &c. kort voor zyn overlyden laten verbranden. Die Republyk zondt hem in gezantschap aan keizer Karel den V, en hy was nauwlyks van deze lange reize te rug gekomen of hy ging in gelyke waardigheit by François den I. Doch kort na zyne aankomst overviel hem een hete koorts, waar aan hy den 8 May des jaars 1529 te Blois overleedt.

NAUGRACUT, eene stadt in het koninkryk in Oost Indië, in 't gebiedt van den Groten Mogol. Dit koninkryk vindt men aan het Noorder gedeelte van den berg Caucasus, en grenst aan Tartarye. De stadt legt by de rivier Rave, welke van daar naar Lahor afstroomt, voor dat ze zich in den Indus ontlast. Behalven deze stadt vindt men ook in dit ryk Kallamaca, enz.

NAUMACHIA, eene zeer ruime plaats te Rome, naar de wyze van een kom uitgegraven, en met water gevult, omringt met gebouwen, die de aanschouwers ten theater verstrekten, om de spiegelgevechten, verbeeldende een scheeps-zeeslag, te zien. De prachtigste *Naumachien* of *Waterschouspel-kommen* te Rome zyn geweest die van Julius Cæsar, Augustus, keizer Claudius, Nero en Domitianus. Keizer Heliogabalus lietze vervaardigen, die met wyn gevult waren. *Plin. lib. XVI. c. 39. Lamprid. in Heliogabal.*

NAUMACHIUS, een Christen dichter, waar van Lilio Giraldi en Erasmus gewag maken. Men weet niet te recht in wat eeuw hy geleeft heeft, alleen dat Asernius, bisschop van Monebasia, hedendaags Malvasia genaamt, in *Collect.* verscheide vaarzen van hem bybrengt. Hier van vindt men 'er in de verzameling der Griekſche dichters, die in heldendicht geschreven hebben, negen en zestig, rakende de manier, op welke eene vrouw zich omtrent haren man moet gedragen, en slaande op de verachtinge van de rykdommen.

NAUMBURG, een Luthersch bisdom in Thuringen en Meissen, langs de Saal en Elster. Men houdt keizer Ottho den I voor den gene, die 't heeft opgerecht, welke Hugo in den jare 968 tot eersten bisschop daar van te Maagdenburg heeft laten inwyden. Deze wierdt opgevolgt door Frederik, en deze wederom door Hugo den II. Des zelfs navolger Hildeward wierdt wegens zyne weldaden omtrent den armen en de waakzaamheit omtrent de kudde, die hem was aanbetrouwt, zeer geroemd. By zynen tydt wierdt de bisschoppelyke setel, die in den jare 1029 te Zeits was, naar Naumburg overgebragt. Van zynen opvolger

volger Cadulus wordt aangemerkt, dat hy de burgers van Jena door een zonderling voorrecht van alle tol op de Naumburgsche Misse bevryd heeft. De zevende bisschop Eppo, of, gelyk anderen hem noemen, Eberhard, hadt by keizer Henrik den IV groot gezag. Deze zondt hem in den jare 1061 naar Hungarië met Wilhelm, markgraaf van Thuringen, om aldaar den in noodt zynde koning Andreas tegen zynen broeder Bela te hulp te komen. Zy hadden, wel is waar, 't geluk van den Hungaren veelvuldige en zware nederlagen toe te brengen, doch moesten eindelyk voor de menigte wyken, en wierden beide gevangen genomen. Na zyne slakinge liet hy zich nog dikwils van den keizer in zaken van aangelegenheit gebruiken. Zyn uiteinde was treurig; want zo als hy in 't Wurtsburgsche over een beekie wilde ryden, verdronk hy, na dat hy zyn sticht met Grimme, Oschatz en meer andere plaatsen vergroot hadt. Hem volgde Gunther, die tot den jare 1088 toe het sticht loffelyk voorgestaan en zelfs met vele goederen verrykt heeft. Onder des zelfs navolgers was Walram de IX bisschop, van de party van keizer Henrik den IV. De bisschop Ditrich wierdt wegens zyn vroom leven zeer geroemt, doch in 't jaar 1123 voor het altaar vermoord. De XII bisschop Udo heeft by het dorp Kosen een aanzienlyk klooster laten bouwen, en het zelve den naam gegeven van *Mariaas-poort*, 't welk zyne nazaten met goede inkomsten verrykt hebben. Van den XXV bisschop, Johannes van Miltitz, is dit merkwaardig, dat hy in 't jaar 1352 tusschen 2 vrouwen aan 't danssen zynde schielyk nederviel en overleedt. De XXIX bisschop was Philips, Paltsgraaf aan den Rhyn, die in 't jaar 1541 gestorven, en de laatste Roomsch-Katholyke bisschop is geweest: want tegen de verkiezing van Julius van Pflug, die insgelyks nog Roomsch-Katholyk was, hadt Johan Frederik, keurvorst van Saxen, zich opentlyk aangekant, en Nikolaas Amsdorff van de Lutherschen laten aanstellen; hoewel Julius door 's keizers wapenen 't noch in den jare 1547 doorgedrongen, en dit bisdom 18 jaren lang bezeten heeft. Inmiddels nam hy ook aandeel in alle zaken van religie, hielp het *Interim* vervaardigen, kreeg in 't jaar 1557 op de vergadering te Worms de plaats van voorzitter, en overleedt eindelyk in den jare 1564. Hier op stelde Augustus, keurvorst van Saxen, den prins Alexander voor tot bestierder over het sticht; en by gelegenheit dat deze kort daar na kwam te sterven, maakte hy met het Kapittel een verdrag voor 21 jaren, dat het sticht zo lang aan zyne keurvorstelyke erven blyven zou. De keurvorst Johan Georg de II heeft namaals bestelt, dat zyn jongste broeder, hertog Maurits, in den jare 1660 de bezitting der stichts rechten gekregen heeft. Tusschen Johan Georg den III, en hertog Maurits zoon, Maurits Wilhelm, zyn wegens dit sticht vele oneenigheden voorgevallen. Als hertog Maurits Wilhelm in den jare 1717 tot het Roomsch-Katholyke geloof was overgegaan; stondt hy van de bestiering dezes bisdoms af: doch Frederik Augustus, koning van Polen en keurvorst van Saxen, beval eene *interims administratie*, tot dat de gedachte hertog in den jare 1718 zich weder by de Lutherschen begaf, en het bestier vervolgens hem weder wierdt opgedragen. *Langius in Chron. Citic. Ditmar. Merseb. in Chron. Lambert Schafnab. in Chron. Dresserus Hist. Isagog. Peckenstein Theatr. Sax. Sagittarius in hist. Eccardi II. Marchionis Misniæ & in hist. Episcop. Naumburg. Europ. Herold P. I. p.* 244. *seq.*

NAUMBURG, de hoofdstadt des gedachten stichts, legt in Thuringen aan de Saal, 6 mylen van Leipzig, heeft een vorstelyk slot, nevens een dom-kapittel, als ook eene bevoorrechte misse; die jaarlyks op den dag van *St. Pieter en Paul* aanvang neemt, en acht dagen duurt. De tydt, wanneer deze stadt gebouwt is, is onzeker, doch waarschynlyk zal dit ten tyde van keizer Henrik den I geschied zyn. Dewyl hare vruchtbare landsdouwe alles voortbrengt, dat tot voedzel nodig is, hebben zich ook aldaar vele van tydt tot tydt metter woon begeven. In den jare 1714, op *St. Pieter en Paul*, kwamen door onvoorzichtigheit in het aansteken van buschkruidt over de 40 personen om, en de gansche voorstadt, bestaande omtrent uit 600 huizen, wierdt in de assche gelegt. Twee jaren daar na wedervoer deze plaats bykans het zelve ongeluk. *Zeiler Topogr. Sax.*

NAUMBURG. Dus heten twee kleine steden in Silesië, een in het vorstendom Jauer aan de rivier Oveisz; een andere in het vorstendom Sagan aan den Bober, ter regterhandt twee mylen van Sorau. Deze laatste behoort nevens eene heerlykheit van dezen name aan den grave van Promnitz-Sorau.

NAUPACTUS, of NAUPACTUM, eene stadt in Griekenlandt, aan den Korintischen zee-boezem. Het is de Residentie van een Bassa, sedert datze in den jare 1449 door de Turken onder Bajazeth is verovert geworden. Digt by deze plaats behaalden de Christenen in den jare 1571 eene heerlyke overwinning ter zee tegen de ongeloovigen. *Thuanus in Hist.*

NAUPLIUS, koning van Seriphus en Eubœa, wiens zoon Palamedes in de belegering van Troje, op de valsche aanklagten van Ulysses, als een verrader ter doodt veroordeelt wierdt. De vader van dezen trachtte dit onrecht te wreken; weshalven hy, ziende, dat de Griekfche vloot door een storm tegen zyne kusten aandreef, een vuurbaak liet stellen op een hogen rots, Capharus genaamt, met inzicht, dat ze derwaarts haren koers zetten, en schipbreuk lyden zouden; 't welk ook geschiedde. Doch als hy hoorde, dat Ulysses en Diomedes, op welken hy 't byzonder gemunt hadt, daar onbeschadigt waren afgekomen, wierp hy van mistroostigheit zich zelven van boven neder in zee. *Diodor. Hygin* enz.

NAUSICAA, of NAUSICAE, de dochter van Alcinous, koning der Pheaciërs in het eilandt Corcyra (tegenwoordig Corfu genaamt) verschynt in de Odyssea van Homerus met veel luister. Deze dichter heeft haar rykelyk van zyne goedgunstigheit bedeelt, en haar afgemaalt even als eene godinne naar ligchaam en naar ziele; begerende, dat zynen heldt, na dat hy schipbreuk geleden hadt, van haar de eerste hulp, die hem nodig was, wierdt toegebragt. Zo naakt als hy in de wereldt was gekomen, hadt hy zich op de aarde neêrgeleid in eene plaats, daar twee dik gebladerde bomen voor gewassen zynde, hem voor 't gezicht der voorbygangeren verbergden; alwaar hy ook door de beschikking van Minerva een zoeten slaap genoot, tot zo lang dat hy door 't geschreeuw van eenige maagden wakker wierdt. Dit waren Nausicaa en hare nymphen, die met de kaatsbal speelden, tot dat het lynwaadt, 't geen ze gewasschen en in de zon uitgespreid hadden, zou gedroogt zyn. Het eerste dat Ulysses deedt was zyn schaamte met bladeren bedekken: daar na ging hy zien wat 'er te doen was. Naauwlyks wierden de maagden hem gewaar, of ze namen de vlucht, behalven Nausicaa, die door ingevinge van Mercurius de stoutmoedigheit hadt gekregen om onbeschroomt af te wachten wat dit nakend mensch te zeggen zou hebben. Ulysses, vrezende haar te vertoornen indien hy zich voor hare voeten nederwierp, deedt zyn aanspraak eenigzins van verre, zeggende dat hy haar zo schoon vondt, dat hy niet wist ofze eene godin of eene vrouw was: dat haar vader, moeder en broeders gelukkig waren, maar dat die gene, die haar ten echtgenoot kreeg, nog veel gelukkiger zou zyn; en na eene zo strelende vooraffpraak verzocht hy hare hulpe, byzonderlyk omtrent zyne naaktheit; biddende de goden haar te verlenen al wat haar hert begeerde, eenen man, kinderen en de vrede binnens huis. Nausicaa beantwoordde zulks als eene wel opgevoede dochter, riep hare dienstmaagden te rug, haar bevelende dezen mensch te eeten en te drinken te geven, en hem het ligchaam te reinigen. Terstondt bragtenze hem naar het badt, mede nemende klederen en oly, en zeiden, dat hy zich in den stroom wassen zou; doch hy verzocht dat ze wat aan een kant zouden gaan, betuigende beschaamt te zyn zich geheel naakt onder zo vele maagden te vertonen. Waar op ze henen gingen. Hy wiesch en reinigde zich naar genoegen, trok zyne klederen aan, en kwam weder by Nausicaa, die hem zo bevallig vondt, dat ze aan hare dienstmaagden zeide: „Ach! mogt „my zodanig een man te beurt vallen"! Na dat hy met alle gulzigheit, niet vremd in iemandt, die zo lang gevast hadt, de maaltydt hadt gedaan, stelde ze hem voor om met haar en hare dienstmaagden tot aan zeker plaats te gaan niet verre van de stadt, en dat hy daar moest blyven wachten tot dat zy met haar gansche gevolg in haar vaders huis was gegaan, gevende hem de redenen daar van duidelyk genoeg te kennen: namentlyk dat zy niet gaarn oorzaak wilde geven tot de achterklap van kwaadsprekende menschen, waar van de stadt vol was, die niet zouden nalaten te zeggen, hem met hare dienstmaagden in huis ziende gaan, dat zy zich zelve dezen man hadt opgezocht, dat ze daar omtrent duizend kwaadaardige loopjes zouden uitstrooien, die haren goeden naam zouden kunnen bevlekken; te meer om dat ze zelf zou laken het gedrag van een ander, die zonder toestemminge van vader en moeder, en voor de viering des huwelyks by een man zou slapen. Ulysses zich gedragende naar het geen hem was voorgehouden, bleef ter plaatse die men hem hadt aangewezen; van waar hy onzichtbaar door Minerva ter woninge van Alcinous wierdt geleid, die hem zeer beleeft ontfing. Hy kwam weder in de tegenwoordigheit van Nausicaa, de welke hem vermaande te gedenken, als hy eens weder t'huis gekomen zou zyn, hoe zy hem het leven hadt behouden. Hy antwoordde hier op, haar ieder dag geloften te zullen doen als aan eene godinne. *Aristoteles Hellanicus*, en anderen verzekeren, dat *Telemachus*, zoon van Ulysses, met Nausicaa trouwde, en dat hy 'er een zoon by teelde, dien zommigen *Perseptolis*, anderen *Ptoliportus* noemen. Men is over dit artykel wat breed geweest, om te doen bemerken, door historische staaltjes, die van iedereen begrepen worden, de levendigheit en onbewimpeldheit van Homerus schryfmanier, en hoe verre zyne eeuw met de onze hier in verschilt. Daar is van deze vorstinne een zeer seldzaam gedenkstuk te zien te Bologne, berustende in 't kabinet van den heere Nigri, indien men Spon in zyn *Voyage de Grece, Part. I. pag.* 130. geloven mag. Ook vindt men op de munt der Mityleniërs het hoofdt van Nausicaa, en des zelfs afbeeldsel in de zelve *Voyage*, *Part. I. pag.* 167. Van de eene zyde ziet men eene vrouw, zittende met eene lier, van de andere 't hoofdt van deze vorstin met deze woorden: ΗΡΩΙΔΑ ΝΑΥΣΙΚΑΑΝ. Julius Scaliger schryft haar ook toe de uitvinding van zekeren dans. *Scaliger Poëtic. l. I. c.* 8. *Bayle Dict. Crit.*

NAUSITHOUS, koning der Pheaciërs, vader van Alcinoüs, zoon van Neptunus en Peribea, dochter van Eurymedon. *Hesiodus* maakt 'er nochtans den zoon van Ulysses en Calypso af.

NAUTES, een medgesel van Eneas, waar van *Servius* over het elfde boek van de Eneade sprekende dus zegt: Diomedes beseft hebbende, dat het *Palladium*, door hem uit Troje weggenomen, hem niet te passe kwam, vereerde hy 't in 't voorbygaan aan Eneas; doch Eneas met bedekten hoofde offerende, zich omgekeert hebbende, nam zekere Nautes dit beeldtenis: hier om is het dat de familie *Nautia*, met uitsluitinge van de familie *Julia*, den gewyden dienst van Minerva is toegewyd. Servius schynt deze aanmerking genomen te hebben uit een boek van Varro rakende de Trojaansche familiën. *Joh. Jac. Hofman. Lexicon Univers.*

NAUTES, een Trojaansch wigchelaar, die, terwyl de vloot van Eneas in brandt stondt, door Iris aangestoken zynde, om de Trojanen te verhinderen van in Italië te komen, berichtte, dat het was geschied door den onverzoenlyken haat van Juno,

vermanende teffens Eneas onverfchrokken te zyn tegen zo vele wederwaardigheden. Zie *La Cerda over deze plaats van de Eneade L. V*, 704.

Tum fenior Nautes.

Deze Nautes kan ook wel de medgefel van Eneas, waar van boven gefproken is, geweeft hebben.

NAUTII wierden te Rome genaamt de gene, die van Nautes, den medgefel van Eneas, afkomftig waren. Hun geflacht was te rekenen uit een aloud burgermeefterlyk ftamhuis, dat aan de republyk zes raadsheeren en vier veldmaarfchalken met de macht van burgermeefter, zonder van andere eerampten te melden, hadt opgelevert. Deze familie voerde den bynaam van *Rutalis*; was afzonderlyk gewyd tot den dienft van Minerva, en ter bewakinge van het *Palladium*. Zie de aantekenaars over Virgilius op: *Tum fenior Nautes. L. V. vs.* 704. ook *Turneb. Adverfar. L. XXVI. c.* 17.

NAVAGERO, of NAUGER, (ANDREAS) een Italiaan, en Latynfch dichter, wegens zyne bekwaamheit zeer geacht. Hy was een Venetiaanfch edelman en raadsheer; wierdt als afgezant van die Republyk gezonden aan François den I, en ftierf in 't jaar 1516 te Blois in Vrankryk, 46 jaren en eenige maanden oud zynde, in de te rug komft van een gezantfchap in Spanje. Hy heeft nagelaten een werk beftaande uit puntdichten, eenige Latynfche herderskouten en treurdichten. Hy hadt de zuiverheit der tale wonderlyk gevat, en in zyne ftukken ontdekte men den dichttrant van Auguftus eeuwe. Daarenboven heeft hy nog eenige Italiaanfche vaarzen gemaakt, doch die op verre na by de Latynfche mogen halen. *Scaliger Hyper. l. VI. Jovii, Elog. Baillet, Jugement fur les Poëtes Lat. Moder. Amelot de la Houff. Hift. du gouvern. de Venife p.* 550 *&c.*

NAVAGNE, een flot in 't hertogdom Limburg, aan de Maaze, tuffchen Maaftricht en Luik.

NAVAILLES, (PHILIPS DE MONTAULT DE BENAC DE) hertog van Navailles, pair en maarfchalk van Vrankryk, ridder van de orde des konings, was gefproten uit het doorluchtige ftamhuis van Navailles, een van de oudfte van Bearn. Hy geboodt onder den hertog van Modena in den jare 1658 het leger als kapitein generaal, en het volgende jaar, na 't overlyden van dezen prins, als opperhoofdt, zynde daar beneven aangeftelt tot afgezant by de vorften van Italië. Hy heeft ook als opperhoofdt het gebiedt gevoert over de troepen, die de koning in den jare 1669 tot hulp naar Kandië zondt, en daar na heeft hy nog het oppergebiedt gehad over de troepen, die in 't jaar 1673 en in 't begin van 't jaar 1674 in Lotharingen, de Elzas en Burgundië waren. In dien tydt nam hy Gray in, dat eene opening was tot de verovering van 't Franche-Comté. In den veldtocht van den jare 1674 diende hy als luitenant generaal in Vlaanderen onder den prinffe van Condé: doch aangezien de hertog van Navailles reets het oppergebiedt gevoert hadt, wierdt de prins door den koning bevolen het leger in tweën te verdeelen, en Navailles alleen te ftellen over dat gedeelte, waar onder 's konings huis begrepen was, en de drie andere luitenants generaal over 't andere gedeelte. In den jare 1675 tot gouverneur van Rochelle gemaakt zynde, vereerde hem zyne majefteit met den maarfchalks-ftaf. 's Jaars daar na in de maandt January wierdt hy naar Catalonië gezonden, alwaar hy gedurende drie jaren, tot aan de vrede van den jare 1678, over 's konings troepen het opper-bevel voerde. Vry lang heeft hy 't gouvernement gehad van Bapaume, eenigen tydt dat van Havre-de-Grace, en dat van Rochelle en 't landt van Aunis tot aan zyne doodt toe. Hy wierdt in de *promotie* van den jare 1661 verheven tot ridder van den H. Geeft; was langen tydt kapitein-luitenant over twee honderd ruiters van 's konings garde. Eindelyk wierdt hy in April des jaars 1683 benoemt tot gouverneur van den hertog van Chartres, doch ftierf in February des jaars 1684. *Memoires du duc de Navailles.*

NAVAN, een ftadt in Ierlandt, in de provincie Leinfter, is een bisdom, en heeft zitting en ftem in 't Parlement.

NAVARINO, eene ftadt van Morea, in de provincie Belvedere, naby Modon. De Turken noemen de zelve *Javarin*, doch by de ouden heette ze *Pylus Meffeniaca*. Daar is een oud- en nieuw-Navarino; het oude legt op een hogen rots, waar van de fchuine afloop tot zelfs in de zee fchiet. Het is vry wat van de natuur bevoordeelt, en de kunft heeft tot des zelfs fraaie gelegenheit weinig toegebragt. Ter linker zyde ziet men in 't hangen van die rots nieuw-Navarino, omringt met goede muren, en voorzien met een fort met zes baftions, dat de Turken in den jare 1572 aldaar lieten opwerpen. Aan den voet van deze fterkte legt een haven, die de grootfte van geheel Morea is. Deze heeft twee armen, die van 't gefchut van nieuw-Navarino, onder 't welke men noodzakelyk moet in- en uit- zeilen, beftreken worden. In den jare 1644 verkoos de fultan Ibrahim, vader van Mahomet den IV, die in 't jaar 1687 wierdt afgezet, deze haven tot een verzamelplaats voor zyne vloot, die uit 2000 zeilen beftondt, en den 21 Juny, onder 't bevel van Seliĉtar Baffa, aldaar ten anker kwam, om vervolgens de reis naar Candië aan te nemen. Navarino is van alle tyden gehouden voor eene plaats van aangelegenheit, waarom het nu en dan onder verfcheide beheerfchingen is geweeft. In den jare 1498, dat het den Venetianen toebehoorde, maakten de Turken, na dat ze Modon verovert hadden, zich daar meefter van. De Venetianen kregen het kort daar na weder, doch wierden 'er door de ongelovigen wel haaft uitgejaagt. De Generaliffimus Morofini kwam den 2 Juny des jaars 1686 in 't gezicht van oud-Navarino, gevolgt van eene vloot van twee honderd zeilen, onder den generaal Konigsmark. De belegerden, door een zo talryk leger verfchrikt zynde, gaven zich by verdrag over, doch nieuw-Navarino deedt krachtige tegenweer, hopende van dag tot dag op den byftandt van den Seraskier van Morea, die op weg was. Toen de Venetianen vernamen, dat de Turkfche veldoverfte aanrukte, wierden zy te rade om hem tegen te gaan en het hoofdt te bieden. De generaal Koningsmark liet de zorg van het beleg over aan den ridder Alcenago, en trok tegen den Seraskier op, dien hy floeg en op de vlucht dreef. Deze overwinning bragt de belegerden tot zulk eene wanhoop om de plaats te behouden, dat ze zich by verdrag overgaven en naar Alexandrië trokken. De moskée wierdt tot den waren Godsdienft in- en fint Vitus toegewyd, om dat de Venetianen deze ftadt op den dag, dat de Roomfche kerk dien Heilig gedenkt, weder hadden ingenomen. *Le Pere Coronelli Defcription de la Morée.*

NAVARRE, een koninkryk in Europa, nu ter tydt ten dele Vrankryk, ten dele Spanje toebehorende. Het legt tuffchen Bearn, 't Pyreneefche gebergte, Bifkaje, Caftilië en Arragon. Des zelfs hoofdftadt is Pampelona. Men verdeelde het oudtyds in vyf *Merindaden*, of landftreken, namentlyk die van Pampelona, Olita, Sanguefa, Eftella en van Tudela: 't bevatte ook de provincien Guipufcoa, Alava en Rioja. Hedendaagfch wordt dit koninkryk verdeelt in opper- en neder-Navarre: dit, dat het geringfte is, komt den Franfchen toe, geen, dat aanzienlyk is, den Spanjaarden. De fteden in 't oppergedeelte, behalven Pampelona, zyn Viana, Tudela, Eftella, Sanguefa, Olita, Taxalla, en meer andere; en in het neder, Saint Jean de Pied de Port, Saint Palais, enz. Dit koninkryk is onvruchtbaar en onbewoond, inzonderheit dat onder Spanje behoort: 't landt is bekwamer om te weiden dan te bouwen, hoewel 'er op zommige plaatfen koorn en wyn valt. Daar is veel wildt. In neder-Navarre teelt men ook garft en haver; appelen en peeren zyn 'er in overvloedt, waar van de *cidre*, de dagelykfche drank der inwoners, gemaakt wordt. De voornaamfte rivieren zyn de Ebro, waar in de Aragon ftroomt, de Arga en de Eyba. Dit koninkryk is door machtige vorften geregeert. 't Is in de IX eeuwe door den opftandt der Gaskonjers tegen de koningen Lodewyk den Goeden en Karel den Kalen eerft tot een koninkryk geworden. De eerfte koning was Ennicus, toegenaamt Arifta, of Harizetta. Zyne nakomelingen bezaten het tot aan 't jaar 1234, dat Sanĉtius de VII, toegenaamt de Sterke, zonder kinderen overleedt. Hy hadt twee zufters, Berengaria, gehuuwt aan Richard den I, koning van Engelandt, ook zonder nazaat geftorven, en Blanca, echtgenoot van Theobald den V, grave van Champagne, wiens zoon, Theobald de VI, koning van Navarre wierdt. Hy liet na Theobald en Henrik den III, die beide koningen waren. De laatfte liet een eenige dochter na; Johanna genaamt, welke trouwde aan Philips den Schonen, koning van Vrankryk en Navarre. Koning Lodewyk de X, toegenaamt Hutin, hadt geteelt Johanna van Vrankryk, erfgename van Navarre. Zy bragt dit gebiedt over in het huis van Evreux by een-traĉtaat van den 27 Maart in 't jaar 1316, gehuuwt zynde aan Philips, grave van Evreux. Deze teelde Karel den Kwaden, vader van een anderen Karel, toegenaamt de Edele, en de twede Salomon, die in 't jaar 1425 overleedt, en naliet Blanca, erfgenaam van de kroon. Deze vorftin kreeg ten huwelyk Martin, koning van Sicilië, en voor eene twede reis Johan, koning van Arragon en Navarre, den welken zy baarde Karel, prins van Viana, in 't jaar 1641 zonder kinderen overleden; Blanca, eerfte gemalin van Henrik den IV, toegenaamt de Onmachtige, koning van Caftilië, in 't jaar 1464 geftorven, en Eleonora, die de kroon van Navarre overbragt op Gafton, grave van Foix en Bigorre, ondergraaf van Bearn, en in hunne dochter Catharina bragt ze over op Joan, heer van Albret, dien ze Ferdinand van Arragon in den jare 1513 op eene onrechtmatige wyze afknevelde. Deze ontneming gefchiedde, om dat het Ferdinand wel gelegen was, doch tegen alle foorten van Goddelyke en menfchelyke wetten. De Spanjaarden verwoeften een zeer groot getal dorpen in Navarre, uit haat tegen Jan van Albret. Des zelfs zoon Henrik van Albret teelde by Margareta van Valois, dochter van François den I, Johanna van Albret, die gehuuwt wierdt aan Anthony van Bourbon, hertog van Vendome, dat de moeder geweeft is van Henrik den Groten, welke beide de kronen van Navarre en Vrankryk vereenigde; doch bezat Navarre alleen aan deze zyde van 't gebergte, de andere kant behoorde den koning van Spanje toe, gelyk het heden ten dage in dien toeftandt nog bevonden wordt.

Opvolging der koningen van Navarre.

Omtrent den jare 815 was *Ennicus Arifta* de eerfte koning, en regeerde 35 jaren.

850	*Ximenius Ennicus*	1
851	*Garfias Ennicus*	18
870	*Sanĉtius Garfias*	35
905	*Garfias* de II	20
925	*Sanĉtius* de II	37
962	*Garfias* de III, toegenaamt de Bever.	
	Sanĉtius de Grote.	
1034	*Garfias* de IV.	20
1054	*Sanĉtius* de IV, toegenaamt de Wyze,	20
1074	*Sanĉtius* de V	20
1094	*Petrus*	14
1108	*Alphonfus*	19
1134	*Ramirus*, de Monnik.	
1135	*Garfias* de V.	15
1150	*Sanĉtius* de VI, toegenaamt de Wyze,	43

1194

1194	*Sanctius* de VII, toegenaamt de Sterke	40 jaren.
1234	*Blancus* de I.	
1234	*Theobald* de I	20
1254	*Theobald* de II	16
1270	*Henrik* de Grote	3
1274	*Johannes* de I	3
1284	*Philips* de Schone	30
1314	*Lodewyk Hutin*	2
1316	*Philips* de Lange	5
1321	*Karel* de Schone	6
1328	*Johannes* de II.	
1328	*Philips* de III	15
1343	*Karel* de II, toegenaamt de Kwade	43
1386	*Karel* de III, toegenaamt de Edele	40
1425	*Blancus* de II	16
1445	*Johannes*, koning van Arragon	54
1479	*Eleonora*	24 dagen.
1479	*François Phœbus*	4 jaren.
1483	*Catharina*, 1527 overleden,	
1484	*Johannes van Albret*	38
1516	*Henrik van Albret*	39
1555	*Johannes* de III	7
1572	*Anthony van Bourbon*	7
1582	*Henrik* de IV	38
1610	*Lodewyk* de XIII	33
1643	*Lodewyk* de XIV	72
1715	*Lodewyk* de XV	

Koningen van opper-Navarre.

1512	*Ferdinand* de Ontweldiger	3
1516	*Karel* de V, Roomsch keizer,	39
1555	*Philips* de II	9
1598	*Philips* de III	43
1641	*Philips* de IV	23
1666	*Karel* de II, koning van Spanje,	34

Favin Hist. Navarræ. Garsias de Gongora de Torre Blanca Hist. Navarræ. Mapius Hist. de Navarr. Texeira vit. quor. reg. Navarr. Oihenartus Notit. Vascon. De Marca Hist. de Bearn. Lopezius Tract. de obtentionis retentionisque regni Navarræ Justit. & de terræ situ atque antiquit. Moretus Hist. Antiquitat. regni Navarr. Mariana Hist. Hispan. Du Puy Droits du Roy. Correa. La Conquista del reyno de Navarra.

NAVARREINS, eene stadt in Bearn, in Vrankryk, met een slot. Zy legt aan de Gave, tusschen Sauveterre en de stadt Oleron, en is door hare verschansing beroemd. In den jare 1569 wierdt Navarreins door Terride belegert, ter tydt toe dat de graaf van Montgommery, die een leger van Hugenoten onder zich hadt, hem noodzaakte het beleg te staken. Het is in verscheide andere gelegenheden aangetast geworden.

NAVAS (Las) *de Tolosa*, een gedeelte van het gebergte Sierra Morena, grenzende aan beide de Spaansche landschappen Andalusië en Nieuw-Castilië, dat van eene kleine plaats, Tolosa geheten, niet verre van Bança en Ubida, den bynaam bekomt. In dit oordt behaalden de Christen koningen van Leon, Castilië, Navarre en Arragon, met malkander aangespannen zynde, op den 16 July des jaars 1212 eene gedenkwaardige overwinning tegen de Moren, by welke gelegenheit men wil dat 200000 van de zelve, doch alleen 115 van de Christenen gesneuvelt zyn. De Spaansche schryvers noemen dezen slag *La Batalla de las Navas. Mariana Hist. d'Esp. L. XI. c. 24.*

NAUCLERUS, (Johannes) een beroemd schryver, gesproten uit een adelyk geslacht in Zwaben: des zelfs vader wierdt Johan Verge, in de wandeling Vergehansz, genaamt. Hy wierdt provoost van de kerke te Stuttgard, daar na hoogleeraar van 't geestelyk recht in de universiteit te Tubingen, die Everhard, graaf, en vervolgens hertog van Wurtenberg, op zyne te rug komst van Jeruzalem in den jare 1477 aldaar hadt opgerecht. Hy schreef eene Tydrekening van den aanvang des werelds af tot aan den jare 1500 toe, de welke Nikolaas Baselius tot het jaar 1514 en Surius tot het jaar 1574 vervolgt hebben. Deze Tydrekening van Nauclerus is naar het getuigenis van de geleerden met meerder nuttigheit en verstandt opgestelt dan meest alle de andere. Men weet niet te recht wanneer hy gestorven is; doch 't blykt ten minste, dat hy in den jare 1501 nog in 't leven was. *Bellarm. de Script. Eccl. Gesner. in Bibl. Possevin. Apparat. Crusius Annal. Suev. Camerar. in Vita Melanchth. Voss. Hist. Lat. Adami. Freher.*

NAVIA, een stedeke in Spanje naar den kant van Oviedo in Asturië, tusschen Avila en Ribadeo. Eenige landbeschryvers houden het voor het kleine stedeke van de Cantabren, *Noega*, *Noega Ucesia* genaamt.

NAVIGLIO MINORE, met den toenaam *della Marchesana*, of *Martesana*, een beroemde vaart in 't hertogdom Milaan, welke de hertog François Sfortia de I digt by Trezzo uit de rivier Adda geleid, en bykans 5 Duitsche mylen ver tot in de stadt Milaan heeft laten brengen, waar in zy tusschen beide de poorten *Porta Nova* en *Porta Comasina* of *Comana* henen loopt. Van *Naviglio Grande*, die uit den vloedt Ticinio zyn oorspronk heeft, is onder het artykel Ticinio meer te vinden. *Rogissart Delic. de L'Italie. Schaupl. des kriegs in Ital. p. 280.*

NAVIRATE, een Griek, die zich naar Egypten begeven hebbende, aldaar zekere boeken vondt, de welke door eene *Dame* van dat landt, die Phantasia heette, waren geschreven, en te Memphis in den tempel van Vulcanus bewaard wierden. Deze Griek verzekerde, dat al het geen in de Ilias en Odyssea van Homerus geroemt kan worden, uit deze boeken genomen is. Zie Eustatius in zyne aantekeningen over de Odyssea, die wil, dat Homerus te Memphis is geweest, en aldaar de schriften van Phantasia heeft uitgeschreven.

NAVIRE, een zekere ridder-orde, *Ordo ultramarinus* genaamt, dat is de *Overzeesche orde*, of de orde der dubbelde halve manen, wierdt in den jare 1269 door koning sint Lodewyk opgerecht, om de edellieden en heeren in Vrankryk tot de zogenaamde kruisvaart aan te moedigen. De ridders dezer orde droegen een keten van schelpen en dubbelde halve manen, waar aan beneden een schip hing. Het schip en de schelpen verbeeldden den tocht over zee, en de halve manen, dat deze reize strekte om de ongelovigen te beoorlogen. De eerste, die deze orde aannamen, waren de drie zonen van sint Lodewyk, nevens verscheide andere heeren, die hen op hunnen tocht naar het Heilig Landt vergeselschapten. Doch die orde was in Vrankryk van geen langen duur. In het tegendeel kreeg de zelve in de koninkryken Napels en Sicilië veel aanzien. Want Karel van Vrankryk, graaf van Anjou, broeder van den koning sint Lodewyk, nam deze orde aan voor hem, en voor de genen, die hem in 't koninkryk Napels zouden opvolgen. Reinier van Anjou, koning van Sicilië, rechtte die orde in den jare 1448 weder op onder den naam van de *Orde van de halve maan. Favin Theatre d'Honneur & de Chevalerie.*

NAWE, een stedeke in het Midden-Mark niet verre van Spandau, en vier mylen van Oud-Brandenburg. *Topogr. Brandenb. p. 74.*

NAXERA (Emanuel de) was in 't jaar 1605 te Toledo in Spanje geboren, en begaf zich in den jare 1625 in de zamening van Jesus, na welken tydt hy, 30 jaren te Alcala des Henares gepredikt hebbende, eindelyk *Lector Politicorum* en hofprediker te Madrid is geworden. Hy stierf omtrent het einde van de XVII eeuwe, liet onder andere schriften na: *Commentarii in Josuam, Judices, Reges, &c.* als ook vele in verscheide banden byeen verzamelde Leerredenen. *Sotuel Bibl. S.*

NAXHOW, NAXCHAU, NAAKEW, in 't Latyn *Nascovia*, een onbemuurt stedeke, de hoofdplaats van 't eilandt Lalandt, is voorzien met een goede haven.

NAXIVAN. Zie NAKSIVAN.

NAXOS, in 't Latyn *Naxios*, *Naxia*, een eilandt aan de Egyptische zee, of Archipel, behorende onder de zogenaamde Cyclades, wordt ook *Nacsia* en *Strongyle* geheten. De Turken hebben 'er het bezit van, en de inwoners moeten de Ottomannische Porte jaarlyks eene schatting van 6000 piasters opbrengen. Hier groeit veel marmersteen, en 't is vruchtbaar van goeden wyn; weshalven de ouden het zelve Bacchus hebben toegewyd, die aldaar de van Theseus verlatene Ariadne zou opgenomen en onderhouden hebben. De lucht in dit eilandt is de oude lieden zeer gezond. Het heeft geen haven, waar om de schepen, die hier op handelen, in de haven van 't eilandt Paro, omtrent zes mylen van Naxia afleggende, zich moeten ten anker begeven. Onaangezien dit ongeryf wordt 'er een grote handel gedreven in gerst, wyn, oly, zyde, vygen, zout, ossen, schapen, enz. Men ziet in dit eilandt nog eenige overblyfsels van een tempel, die Bacchus was toegewyd, ook vindt men 'er den Emerilsteen, waar mede men de juweelen plagt te polysten en glad te snyden. Wat den in dit eilandt in zwang gaanden Godsdienst aanbelangt, men vindt eenige inwoners die de Latynsche, andere, die de Griekfche kerke zyn toegedaan, en wederzyds haren byzonderen aartsbisschop hebben. De tempel van Bacchus was op een in zee leggende rots gebouwt, van waar men met een valbrug op het eilandt kon komen. De deur des tempels is nog in wezen, als ook de vaart, langs welke de wyn in zeker bewaar-plaats plagt gebragt te worden. Nog tegenwoordig wordt het voor 't schoonste eilandt van den Archipel gehouden. Het was de residentie der oude hertogen, die de Cyclades beheerschten. Op het zelve worden drie steden gevonden, *Sarequa*, *Quisa* en *Talet*: 't is ook vruchtbaar in ooft, vee, en wildbraat. De inwoners hebben alles in overvloedt, die naar gissing niet meer dan een getal van 5000 uitmaken, hoewelze anderen op 8000 rekenen. De meeste der stadt, die op 't Noordwestelyke gedeelte van 't eilandt legt, zyn Roomschgezind. In den jare 1207 vermeesterde Marcus Sanudo de eilanden *Naxos*, *Paros*, *Antiparos*, *Milo*, *Argenteria*, *Siphanto*, *Policandro*, *Nanfio*, *Nio* en *Santorini*. Keizer Henrik maakte Naxos tot een hertogdom, en gaf Sanudo den tytel van hertog van den Archipel en vorst des Ryks. Welke regering onder 21 hertogen by de 300 jaren geduurt heeft. Jakob Crispus was daar van de laatste, en wierdt door den sultan Selim den II daar uit verdreven, na dat reets zyn vader eenige jaren te voren *Solyman* den II, als Barbarossa dit eilandt verwoestte, 6000 dukaten tot eene schattinge belooft hadt. Eindelyk wierdt het in 't jaar 1537 van de Turken onder dezen *Solyman* verovert, sedert welken tydt 't altoos het Turksche ryk is cynsbaar geweest. Lang te voren, ten tyde van keizer Johannes Paleologus, hadt een Mahometaansche prins, Homur, het bezit hebbende van Smyrna, en de kusten van Ionië, het zelve uitgeplundert. Aan de Noordzyde heeft men vlak landt en bekwaam tot den akkerbouw. In dit oordt worden nog twee overblyfsels van tempels gevonden, die Apollo zyn toegewyd geweest: een der zelven wordt heden ten dage genaamt de kerk S. Salvador. *Ducas Hist. Byzant. Sauger. Hist. des ducs d'Archipel. Tavernier voyage de Perse. Tournefort Voyage du Levant, ep. 5.*

NAY, in 't Latyn *Nedus*, een riviertie in Vrankryk, stroomt

door Xaintonge, en voegt zich met de Charente aan de Noordzyde tegen over Cognak. *Maty Dict.*

NAZARENEN, eene byzondere secte der Joden. De kerkelyke schryvers maken 'er dikwils gewag van. Zy verschilden van de anderen 't zy wegens de offerhanden, of de kanonyke boeken, of ten opzichte van het gebruik der spyzen, zich onthoudende van alle dieren, die leven hadden ontfangen, als de zelve onrein achtende. Naderhandt wierdt de naam van Nazarener aan de Christenen gegeven, misschien in betrekking op de stadt Nazareth, daar de H. Maagdt was zwanger geworden en de Zone Gods gewoont hadt, of om dat de plaats by de gelovigen nog in zeer hoge achting was. [Men zou dit artykel op een geheel anderen voet moeten gestelt hebben, om den schryver iets fraais te doen zeggen. 1. De Nazarenen, of liever Nazirenen, waren geen byzondere secte der Joden; 't waren menschen, die belofte deden van noch wyn te drinken, noch druiven te eeten, noch iets dat met druiven vermengt was, noch het haair te laten afscheren. Zy mogten tot het ligchaam van een doden niet gaan, al was 't zelfs hun vader of moeder, die gestorven was: want zich den Heere als een Nazireër afgezondert hebbende, wierden zy geacht zich daar door te zullen verontreinigen. Dit alles is breder te lezen Numeri aan het zesde kapittel. 2. De Nazarenen, daar de kerkelyke schryvers van spreken, waren de genen, die in 't volgende artykel gedacht worde; dat is een soort van Christenen, welke nog voor de Joodsche plegtigheden waren. 3. Noch de oude Nazarenen, noch de genen, die men naar Christus Nazarenen noemt, verschilden iets van de andere Joden in opzichte van de kanonyke boeken, noch in opzichte van de onthoudinge van de dieren. Onze schryver schynt ten dele de Samaritanen en de Essenen met de Nazarenen verward te hebben.]

NAZARENEN waren de genen, die wel in Christus geloofden, doch de besnydenisse nog onderhielden. Men zegt zelf, datze naderhandt de dwalingen van Ebion en Cerinthus nagevolgt hebben. *Hand. XXIV. S. Epiphan. Haret. XXIX. Theodoret. de har. fab. Lib. II. Baronius in Appar. Annal.* & *A. C.* 9. & 74.

NAZARETH, eene stadt in Galilea, in den stamme Zabulon, beroemd door 't verblyf van den Zone Gods aldaar. Het woonvertrek van de H. Maagdt wierdt hier van daan, zegt men, naar Italië overgevoert, gelyk wy elders gezegt hebben, onder den naam van Loretto. De geestelyken van de orde van Francifcus hebben te Nazareth een klooster en kerk, werwaarts de pelgrims zich ter bedevaart heen begeven. Deze stadt was oudtyds een bisschoppelyke, naderhandt een aartsbisschoppelyke setel: doch de waardigheit daar van is overgebragt te Barleta in Italië, in 't koninkryk Napels, gelyk wy elders aangemerkt hebben. Paus Urbanus de VIII was 'er bisschop van, toen hy, by 't leven van Henrik den Groten, als nuncius in Vrankryk kwam.

NAZARETH, eene stadt dertig mylen van Jeruzalem, Noord-waarts gelegen in het hangen van een gebergte, waar in de bewoonders kleine holen of grotten hadden gemaakt, naar de wyze van een kabinet. Van voren hadden ze een zaal, bestaande dus hun huis uit deze twee vertrekken, zynde beide van ingang met den grondt gelyk, zonder verdiepingen. Na die manier is het huis van de H. Maagdt gebouwt. De voorzaal is 26 voet lang, te meten van het Oosten naar het Westen, en 13 voet breed: des zelfs ingang is aan de Zuidkant. Aan 't einde naar het Oosten staat een schoorsteentie, en ter zyde in de dikte des muurs een kasie. Het venster heeft men in de muur aan de Westkant, waar door de zaal al haar licht schept. De grot, die naar het Noorden met den grondt gelyk legt, is 16 voet lang, vyf en een half breed aan de Oostkant, en tien aan de andere zyde naar het Westen, om dat de muren niet wel in den haak staan. Zy is omtrent tien voeten hoog. Men wil, dat de apostelen, na de Hemelvaart van Jesus Christus, twee kapellen van dit huis gemaakt, in de zaal naar het Oosten een altaar, en een diergelyke in de grot opgerecht hebben. Deze plaatsen bleven in dien staat, tot dat sint Helena eene prachtige kerk liet bouwen, die de zelve insloot, latende echter de zaal, uit harde stenen of klinkers, zonder eenige pracht opgehaalt zynde, in haar eerste eenvoudige gedaante. Doch Seraf, sultan van Egypten, zich in den jare 1291 meester gemaakt hebbende van het Heilige landt, verwoestte de steden, smeet de kerken omver, en roeide de Christenen uit. In dien tydt dat de engelen, naar men voorgeeft, de zaal van dit heilige huis opnamen, de zelve over de zee henen voerden, eerstelyk in Dalmatië, vervolgens drie jaren daar na in Italië in het bosch Recanati, in de Mark van Ancona, op het veldt van eene godvruchtige dame, Lorette genaamt. Waar van daan zy de zelve na verloop van acht maanden een half myl van dit oort af op een heuvel plaatsten. Evenwel lieten de Christenen eenige jaren daar na op den zelven grondt te Nazareth eene kapel bouwen, gelykende byzonder naar 't gene 'er van daan gevoert was. Daar in zyn twee altaren, het een aan de Oostzyde, sint Joseph toegewyd, het andere in 't Zuiden, ter zyde van de deur, in de dikke muur verzonnen, sint Anna toegewyd. Het venster, waar door men 't licht schept, staat boven dezen altaar, en niet naar den Noordkant, als in dat van Lorette. Uit die kapel gaat men by een trap neder in de grot door eene overwelfde opening, tegen over het altaar van sint Anna. De grot bestaat ganſch natuurlyk uit een rots behalven de muur van de Oost-en Zuidzyde, de welke van stenen is opgehaalt, om het geen 'er boven opgebouwt is te onderschragen. Men ziet 'er twee kolommen van graauw marmer; de eene ter plaatse, daar men zegt dat de H. Maagdt zich zou bevonden hebben, toen ze van den engel begroet wierdt; en de andere daar de engel stondt met haar te spreken. De kolom, die de plaats aanduidt daar de H. Maagdt was, is in de grot, en die des engels in 't midden der poorte, welke men thans niet meer doorgaat, maar door een gewelfde boog, daar zo even van gesproken is. Aan de Noordzyde staat een trap, langs welke de geestelyken van sint Francifcus, die acht of tien in getale zyn, zich derwaarts begeven uit hun klooster, dat hedendaags bykans verwoest is, dewyl de ongelovigen niet dan de kapel en de grot, door een zonderling geluk bewaart zynde, gespaart hadden.

Men heeft by overlevering, dat St. Joachim en St. Anna hun verblyf in dit huis gehouden hebben, dat de Maagdt 'er in geboren was, na het huwelyk met Joseph daar in gewoont, en op den dag der Bootschappinge het Woordt Gods, door de werkinge des H. Geestes, aldaar ontfangen hadt. Eindelyk dat Jesus Christus daar opgevoed is na de te rug komst van Bethlehem, en 'er tot aan den ouderdom van dertig jaren, zonder dat hy aan iemandt bekend was, geleeft hadt. Zommigen menen, dat de H. Maagdt wel te Nazareth ontfangen, doch te Jeruzalem geboren is: werwaarts Anna met Joachim waren opgegaan om het Loverhutten-feest te vieren, en alwaar zy zich eenigen tydt onthielden. Eenige honderd schreden van 't klooster, omtrent in 't midden der stadt Nazareth, ziet men een oud gebouw van hardsteen, dat men voorgeeft een overblyfsel van den tempel te wezen, waar in de Zaligmaker de plaats uit den propheet Jesaias, sprekende van zyne komst in de wereldt, uitleide, 't geen de Joden zodanig verbitterde, datze hem uitdreven en boven van een rots wilden afwerpen. Drie honderd schreden of daar omtrent van de kapel van Nazareth, Noordwaarts, staat een huis, waar in men wil, dat Joseph, voor dat hy met Maria ondertrouwt was, zyne werkplaats hadt. De Christenen hadden aldaar eene kapel gebouwt, doch ze is genoegzaam vervallen en wordt door een Moor bewoont. Een weinig verder langs den zelven streek vindt men aan den voet van 't gebergte een schone fontein, wier water valt in een uit steen en cement gemetzelde bak. Men heetze de Fonteine der Maagdt, om dat men meent, datze daar uit gemeenlyk water putte, en Luther zegt zelfs, dat zy op eenen morgen naar deze fontein gaande, haar de verborgendheit van de Vleeschwordinge des Woords door een engel wierdt aangekondigt: doch dit is eene mistasting, want het blykt dat de Maagdt in dit tydsgewricht zich bevondt in hare celle te Nazareth. Ten tyde van de Christen koningen, na dat men in den jare 1099 zich meester gemaakt hadt van het H. Landt, wierdt deze kerk tot een aartsbisdom opgerecht, en men ziet 'er nog het aartsbisschoppelyke hof, en het klooster der kanunniken niet verre van de overblyfsels van de grote kerk, doch bykans vernielt, zynde daar van niet meer in wezen dan eenige pylaren van hardsteen, kolommen en luchtige verwelfsels, waar uit men kan afnemen hoe prachtig die gebouwen in haar geheel geweest zyn. Wat de stadt belangt, deze is niet anders dan een arm dorp, bewoont door Arabiers, die de heilige plaatsen ontheiligen. *Doubdan Voyage de La Terre Sainte.*

NAZIANZUM, eene stadt in Cappadocië, in den beginne slechts een bisschoppelyke setel, doch naderhand tot een aartsbisdom gemaakt onder de patriarchen van Constantinopel. De beroemde kerkenleeraar Gegrorius Nazianzenus is hier van daan geboortig, wiens vader aldaar ook bisschop is geweest, wordende na zyne doodt door dezen zynen zone opgevolgt. Zie Gregorius.

NEA, eene stadt op de grenzen van den stamme Zabulon. *Jos. XIX.* 13.

NEÆRA, eene nymphe, die twee dochters hadde by de zon Phaëtusa en Lampesia. Zy deden de kudden van de zon zien aan Ulysses, die naby Sicilië voorby trok. *Homerus Odyss.* 12. Het is ook de naam, welken Virgilius geeft aan eene herderinne, *Eclog.* 3. *v.* 3. *Ipse Neæram Dum fovet*; en in *Horatius Epod.* 15. *v.* 11.

NEALCES, een vermaard schilder van de oudheit, verkreeg zich veel achting door zyne werken. Hy schilderde eene Venus, en eene Naumachia, of een scheepsstrydt tusschen de Persianen en de Egyptenaars. Hy schilderde ook zeer natuurlyk eenen ezel, die dronk aan den oever van den Nyl, en een krokodil, die op de sprong stondt om hem te overvallen. Plinius spreekt van hem. Men zegt dat hy in een van zyne tafereelen een paardt geschilderd hebbende, en verstoord zynde om dat hy naar zyn genoegen de schuim niet konde verbeelden, welke uit den mondt van deze beesten komt, wanneer de zelve verhit zyn, zo wierp hy uit spyt zyn penceel tegen zyn werk, en zag met verwondering, dat het geval in een oogenblik voortgebragt hadde alles wat zyne kunst in veel tyds niet hadde kunnen doen. Men verzekert dat Protogenes mede van het geluk zulk eenen voordeligen onderstandt genoot, den schuim willende schilderen die uit den smoel van een bozen hondt komt. *Plinius Hist. Nat. lib. XXXV. cap.* 11.

NEANDER, (Michiel) een bekend Philologus, wierdt geboren te Sorau in de Lausitz in den jare 1525. Hy leide den grondt zyner studiën in zyne geboorteplaats, waar op hy naderhandt op verscheide akademiën, inzonderheit ook te Wittenberg, zo wel voortbouwde, dat hy een der geleerdste mannen wierdt. Zyne bevordering verkreeg hy in den beginne te Nordhauzen in den jare 1549, alwaar hem de jeugdt toevertrouwd wierdt. Dewyl nu Thomas Stangius, de laatste abt te Ileveldt, door de aanneming van den Lutherschen Godsdienst, te gelyk de begeerte gekregen hadde, in dit klooster, dat hy reets in een gymnasium hadt veranderd, nevens de gemelde lere ook de talen en andere wetenschappen

tenschappen te laten onderwyzen, zo stelde hy Neander, die in de Hebreeusche, Griekfche en Latynsche talen zonderling ervaren was, over dit Collegie. Hy hadt het geluk, dat van zyne onderwyzing zeer vele geleerde en bekwame mannen voortkwamen; gelyk hy zich dan ook met yver bevlytigde om alles toe te brengen dat tot voortzetting van zyne schole konde dienen. Hy stierf eindelyk aldaar in den jare 1595, verscheide geleerde schriften nalatende, als: *Erotemata Linguæ Græcæ*, waar voor eene fraaie voorreden gesteld is; verder: *Grammatica Hebræa; Tabulæ grammaticæ Græcæ; Apsyologia Pindarica; Gnomologia e Stobæo confecta; sententiæ Theologicæ insigniores Græco-Latinæ; Theocriti Idyllia Græco-Latina cum argumentis; Lycophron Græco-Latinus; Apollonius Græcè & Latinè ex Græcis autoribus gentilibus; Prot-Evangelium D. Jacobi minoris & Dialogus Christiani cum Judæo ex Suida, è Græco translata; Phrajeologia Isocratis Græco-Latina; de re Poëtica Græcorum; Theologia Megalandri Lutheri, Bernhardi & Tauleri; Coluthi Lycopolitæ Thebani Helenæ raptus; Tryphiodori poëtæ Ægyptii de Trojæ excidio poëma; Moschi & Bionis Idyllia in linguam Latinam conversa; apophthegmata Græco-Latina cum notis; Physica, Ethica, Rhetorica; Argonautica, Thebaica, Troica, Ilias, Poëtica Græca autoris anonymi cum notis & marginalibus; Chronicon; Theologia & Ethica Scripturæ S.; De methodo Artium, &c.* Voorts moet hy niet vermengt worden met een anderen van dezen naam, van wien men heeft: *Synopsis mensurarum & ponderum secundum Romanos, Athenienses, Georgos & Hippogatias;* enz. *Adam in vitis Philos. Germ. Thuanus in Histor. lib. CXIII. Morhof in Polyhist. Freherus in Theatr. Teissier addition aux elog. P. II. pag.* 228 *seq. & P. III. p.* 398 *seq.*

NEANTHES *van Cyzicum*, een redenaar, was een leerling van Philiscus van Milete, en leefde ten tyde van Ptolomeus Philadelphus, in de CXXVI Olympiade, het 480 jaar van Rome. Hy maakte eene verhandeling der doorluchtige mannen; eene der Uuren; eene der Griekfche zaken, en verscheide andere werken, die dikwils bygebragt worden. *Porphyr. lib. IV. de Abstin. Athenæus l. IV. IX. XIII. Clemens Alexandr. lib. V. Strom. Ammonius. Stephan. Byzant. Suidas. Gesner. Possevin. Vossius.*

NEAPOLIS. Zie NAPELS.

NEARA, een vlek, van 't welke het water geleid is naar het Palmbosch van Jericho, *Joseph. Oudh. XVII.* 15. Het schynt het zelfde vlek te zyn, dat Eusebius *Naaratha* en *Noorath* noemt; en dat hy zegt vyf mylen van Jericho gelegen te zyn.

NEARCHUS, een der krygshoofden van Alexander den Groten, schreef de historie van dezen vorst, die hem ter zee zondt op den Oceaan der Indiën, met Onesicritus. Het is waarschynlyk de zelfde, die na de doodt van dezen koning, welke voorviel in het 4 jaar van de CXIII Olympiade, en het 325 voor Christus, gouverneur was van Lycië en van Pamphylië, gelyk Strabo zegt, die dikwils van hem spreekt. *Justin. l. XIII. Hist. Strabo l. II. XI. XV. & XVI. Arrian. l. V. & VII. Quint. Curt. l. IX. &c. Du Pin Bibl. Univ. des hist. prof.*

NEATH, een vlek of kleine stadt van het landt van Walles in Engelandt, in het graafschap Glamorgan, aan de rivier Neath, tusschen Landaff en Caermarthen, acht mylen van de eerste en zeven van de laatste plaats. *Maty Dict.*

NEAUG, EAUCH, een meir van Ulton in Ierlandt. Men geeft het zelve eenen omtrek van 15 mylen, en het is gelegen tusschen de graafschappen Armagh, Downe, en Tyron. Des zelfs rechte naam is Eaug. *Maty Dict.*

NEBAJOTH, of NABAJOTH, de eerste zoon van Ismaël, een zoon van Abraham en Hagar. Hy bewoonde een gedeelte van het steenachtig Arabië, alwaar men schone rammen voedde. *Genes. XXV.* 13. *Jesaia LX.* 7. De Nabateners, waar van in de ongewyde Historieschryvers zo veel gesproken wordt, zyn van hem afkomstig. Diodorus beschryft hunne zeden in zyne *Biblioth. lib. XXI.* De landstreek *Nabatea* of *Nabatène*, welke zy bewoonden, hadt ook zynen naam gekregen van dezen Nebajoth, gelyk Josephus getuigt *Oudh. I.* 13. Ja deze landstreek wordt in de aangehaalde plaats by Jesaïa zelfs Nebajoth genoemd.

NEBALLAT, eene stadt van Palestina, alwaar die van den stamme Benjamin zich nedersloegen na de wederkeering uit de Babylonische gevangenisse. *Nehemia XI.* 34.

NEBEL-LOCH is een onderaardsch hol, omtrent anderhalf uur van Pfullingen in het graafschap Achalm, den hertog van Wurtenberg toebehorende. Het is een recht wonder der natuur, en vele reizigers en aanzienlyke personen begeven zich derwaarts om het zelve te zien. De ingang is zeer eng, en aan de zyde van den berg gelegen, waar heen men te voet moet afklimmen. In het hol zelfs, dat in eene rots is, en eene tamelyke lengte en omtrek heeft, ziet men vele tot steen geworden pylaren, brokken en figuren, welke gelyk het ys van de boven afvallende druppelen van tydt tot tydt gewasschen zyn. Men vindt ook zo wel in het hol als buiten het zelve vele gefigureerde stenen, waar van 'er eene menigte die zeldzaam zyn in de Stutgardsche kunstkamer bewaard worden. Deze plaats wordt door de bewoners voor zo merkwaardig gehouden, dat Mogling, een Tubingsch professor in de geneeskunde, eene byzondere disputatie van het Nebel-Loch geschreven heeft.

NEBIO, eene oude verwoeste stadt van het eilandt Corsica, op de plaats alwaar het vlek is van Rosoli. Zy was eertyds een bisschoplyke setel onder het aartsbisdom van Genua. De Latynsche schryvers noemen het zelve *Nebium* en *Censunum*. De bisschop houdt zyn verblyf te S. Florent. Julianus Castagnola, bisschop van Nebio, gaf in den jare 1614 synodale ordonnantiën uit.

NEBO, eene stadt in den stamme Ruben. *Num. XXXII.* 38. Daar schynt 'er noch een van den zelfden naam geweest te zyn in Benjamin. *Ezra II.* 29. *Nehem. VII.* 33. *Reland. Palest.*

NEBO, een berg, ook *Abarim* genoemd, van den welken Josephus zegt, *Oudh. IV.* 7. dat het een hoge berg was tegen over Jericho gelegen. Men ziet *Deut. XXXII.* 49. dat Moses op dien berg gestorven is; die de Talmud-schryvers zeggen, dat in het lot van den stamme Ruben gestorven, maar in dat van den stamme Gad begraven is. Hy wordt *Jerem. XXII.* 20. gevoegd by den Libanon, en den Basan, zeer hoge bergen; hoewel de Nederduitsche overzetting het woordt *Abarim* aldaar vertaalt door *veiren*. Eusebius in zyn Woordenboek plaatst dezen berg zes mylen Westwaards van Hesbon. Zie ook ABARIM.

NEBO, of NABO, een afgodt der Assyriërs, welke Orakelen gaf. Eenigen zeggen dat Belus hun eerste godt was, en Nebo hunne twede godheit. Zy voegen 'er by, dat men door Belus de Zon, en door Nebo de Maan moet verstaan. *Vossius de Idol. l. II. c.* 8. *Hieron. in Esc. c.* 46.

NEBRA, een adelyk slot en steedtie in Thuringen, aan de Unstrut, tusschen Wiehe en Naumburg gelegen. Het is eene oude stadt, dewyl Frederik, de eerste landgraaf van Thuringen, reets in den jare 1341 de stadt Nebra belegerde en veroverde. Die van Vitzdom hebben het ook eens bezeten, dien het door de helpers van Frederik in den oorlog met zynen broeder Wilhem afgenomen wierdt. Den 27 April des jaars 1641 is deze plaats door de Zweedsche soldaten in de assche gelegd, doch in de volgende maandt May het slot door de Keur-Saxen-Sleunitsche benden met geweldt beklommen, en den Zweden afgenomen. In den jare 1655 is het steedtie andermaal byna gansch afgebrand. Tegen over het zelve legt het klooster Rheinsdorf, dat den hertogen van Saxen-Weissenfels toebehoort. *Zeil. Topogr. Sax. sup. p.* 143 *Gregorii jetzl. Thuringen p.* 143.

NEBRIDIUS hadt verscheide waardigheden, en was onder anderen prefect van de stadt onder Theodosius den Groten, en onder Honorius zynen zoon. Daar wordt gewag van hem gemaakt in verscheide wetten van het Theodosiaansche Codex, sedert den jare 382 tot den jare 386. Men weet niet of het de zelfde is die proconsul van Asië genoemd wordt onder Arcadius in den jare 396. Zie *Jac. Gothofredi Prosopogr.* Augustinus hadt een byzonderen vriendt van den zelfden naam, aan wien hy eenige brieven geschreven heeft. Zie zyn leven door de Benedictynen te Parys gedrukt in den jare 1700, *L. II. c.* 10.

NEBRISSA, of LEBRIXO, eene stadt van Spanje in Andalusië, tusschen Seville en den mondt van de Guadalquivir in de zee. Ptolomeus en Plinius maken gewag van deze stadt. Zy is vermaard om dat zy het vaderlandt is geweest van Antonius van Nebrisse, den herstelder der goede letteren in Spanje.

NEBUKADNEZAR de I, de Oude, koning van Babel, de zelfde, welken Berosus en andere schryvers *Nabolassar* en *Nabopolassar* noemen, volgde op zynen vader Ben-Merodach in het 3407 jaar der wereldt, en regeerde 21 jaren tot den jare 3429 toe, wanneer hem zyn zoon Nebukadnezar de II, dien hy reets van te voren de koninklyke waardigheit medegedeeld hadde, in de regering volgde. *II Reg. XXIV.* 1. *II Chron. XXXVI.* 6. *Jerem. XLVI.* 2. *Josephus Oudh. Torniel & Salian. A. M.* 3408. *Marsham canon chron. Ægypt. Riccioli chron. reform.*

NEBUKADNEZAR de II, de Grote toegenaamt, een zoon van den voorgaanden, begon zyne regering noch by zyns vaders leven, en oorloogde tegen de Pheniciërs, Syriërs en Egyptenaars. Dewyl nu Jojakim, koning van Juda, cynsbaar was aan Pharao Necho, koning van Egypte, kwam hy en nam Jerusalem in, en leide Jojakim van gelyken eene schatting op. Na dezen keerde Nebukadnezar weder in zyn landt, om bezit te nemen van den troon zyns vaders, van wiens doodt hy in Judea of eenig naburig landt naricht bekomen hadde. Hy liet ondertusschen ook de gevangene Syriërs, Pheniciërs, Egyptenaars en Joden in zyn landt voeren. In plaats van Jojakim kwam Jojachin op den troon van Juda, en dat wel door de gunst van den koning Nebukadnezar, als die Jojakim, die nu 3 jaren tegen hem gerebelleert hadde, met ketenen geboeid hadde. Doch alzo Jojachin of Jechonias zich tegen den koning van Babel vergrepen hadde, kwam Nebukadnezar, die zich wegens zynen vader niets goeds van hem beloven konde, weder, en belegerde Jerusalem. Jojachin gaf zich wel goedwillig over; maar Nebukadnezar liet hem nochtans met zyne moeder, gemalinne, kinderen en 10000 andere personen van Jerusalem gevangen naar Babel voeren, ook te gelyk alle schatten des Tempels benevens alle zilvere en goud vaten, welke Salomon hadde laten maken, wegnemen. Zedekia, die door den koning van Babel in de plaats van Jechonias gesteld wierdt, liet mede niet na zich tegen den koning van Babel te bezondigen; waar op het Chaldeeusche leger in Judea kwam, het landt volkomen onder zich bragt, en Jerusalem den tienden dag der tiende maandt van het 3444 jaar der wereldt, dat het negende jaar was der regering van Zedekia, begon te belegeren; welke belegering duurde tot den vyfden dag der vierde maandt des jaars 3446, wanneer de Chaldeen in de stadt inbraken, en Zedekia, die de vlucht genomen hadde, gevangen wierdt. Wanneer men hem voor Nebukadnezar gebragt hadde, liet de zelve zyne zonen voor zyne oogen doden, en hem de oogen uitsteken, doch hem daar na met ketenen gebonden naar Babel brengen. Wanneer Nebukadnezar hier op Æthiopië, Arabië, Idumea, het landt der Philistynen, Syrië, Persie, Meden, Assyrië en byna gansch Asië onder zich gebragt hadde, wierdt hy hoogmoedig, liet een gouden beeldt oprechten, en gebodt allen zynen onderdanen het zelve aan te bidden. Wanneer de medgesellen van Daniël, Sadrach, Mesach, en Abednego, die uit Judea gevankelyk wegge-

voerd, en naderhandt op koninklyk bevel in alle wysheit der Chaldeën onderwezen waren, zulks niet wilden doen, wierp men hen in een brandenden oven, die hen echter in het minſte niet bezeerde; waar over Nebukadnezar verſtomde, zo dat hy niet alleen deze jongelingen los liet, maar ook tot grote eerampten verhief, en den naam des Heeren verheerlykte. Hy hadt reets van te voren een droom van de ryken of monarchien der wereldt, dien Daniel alleen, en anders niemandt onder alle Chaldeën en Wereldwyzen, konde uitleggen. Na dezen hadt hy een anderen droom, waar in hem een hoge en zeer wyduitgeſpreide boom voorgeſteld wierdt, welken de Engel des Heren geboodt om te houwen. Doch hier door wierdt Nebukadnezar zelf betekend, en door eene Goddelyke uitſpraak van den Hemel moeſt hy van de menſchen verdreven worden, waar op hy gras at, gelyk de oſſen, en zyn ligchaam van den dauw des hemels bevochtigd wierdt, tot dat zyn haair gewaſſchen was als arendsvederen, en zyne nagelen als klaauwen der vogelen. Doch na verloop van een zekeren tydt kreeg hy zyn vernuft weder, en wierdt op den troon herſteld in zyne vorige heerlykheit, waar over hy den waren Godt des hemels en der aarde aanbadt en verheerlykte. Hy ſtierf in het 3471 jaar der wereldt, in de XLVIII Olympiade, in het 43 jaar zyner regering. *II Reg. XXIV. XXV. Jerem. XXXIX. XL. Joſephus. Torniell. Salian. Scaliger & Riccioli. Marshamus in canon. chron. Ægypt. Uſſerius in Annal. vet. Teſt. &c.*

NECAUS, oudtyds *Baga*, *Bagaia*, en *Vaga*, eene grote, ryke en welbevolkte ſtadt van Barbaryë in de provincie van Bugie, en in het koninkryk van Algiers, naby de rivier Major, tuſſchen Mezila en Labez, vyftien of achttien mylen van de eene en van de andere plaats. Zy heeft een bisdom gehad, onder dat van Carthago behorende, en men zegt dat zy noch tegenwoordig eene der aangenaamſte ſteden is van gansch Barbaryë. *Leo Africanus. Maty Dict.*

NECESSITAS, of de *Noodzakelykheit*, eene godin, welke door de Heidenen aangebeden wierdt als de hoogſte en opperſte van alle godheden, aan welke Jupiter zelf gedwongen was te gehoorzamen. Zy hadde te Corinthe eenen tempel, waar van de ingang verboden was aan alle anderen, behalven aan de bedienaars van de godinne, zo zeer was men met vreze en eerbiedigheit voor haar ingenomen. Horatius geeft deze beſchryving van haar, welke waarſchynlyk naar de afbeelding van hare ſtandbeelden gericht is:

Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Geſtans ahena, nec ſeverus
Uncus abeſt, liquidumque plumbum.

De Noodzaaklykheit, zegt hy tegen de Fortuin, *gaat altoos voor u, dragende in hare ſtale handen lange pennen, grote hoeken, yzere houvaſten van eene onwrikbare ſterkte, en geſmolten loot.* Al deze toeſtel van de noodzakelykheit, die enkelyk te zamen geſteld is van het gene dient om de ſtenen, balken en alles wat het moeielykſt aan een te voegen en het zwaarſte is, krachtelyk te verbinden, betekent de opperſte macht van deze godinne, die onbedwingelyk genoemd is, en de kracht, waar mede zy de menſchen jammerlyk tot duizend zaken tegen hun dank verplicht en verbindt, dikwils tegen hunne eere en tegen hun geweten; en dat door ſterker banden, gelyk men zegt, dan die van Hercules, en welke niemandt kan tegenſtaan. Wegens den ſtap, dien zy doedt voor de fortuin, zeggen de uitleggers, dat hoe groot de godheit van de fortuin zy, en hoe volſtrekt hare macht ook wezen mag, de Noodzakelykheit noch boven haar is. *Alexand. ab. Alexandro Genial. Dier. L. I.*

NECHEPSOS, koning van Egypten, de derde van den ſtam der Saïten, begon te regeeren in het 698 jaar voor Chriſtus. Hy was een zoon van Stephinates, en kleinzoon van Bocchoris. Hy regeerde zes jaren. Deze naam wordt door de Egyptenaars gegeven aan een vermaard ſterrekundigen, het zy dat het deze prins zy of een ander. De dichter Auſonius ſpreekt 'er aldus van:

Quique Magos docuit myſteria vana Nechepſos.

En Julius Maternus Firmicus geeft hem de hoedanigheit van koning van Egypte en van een goed ſterrekundigen, en verzekert dat hy eene verzameling gemaakt hadde van de hemelstekenen, om de ziektens te voorzeggen, die een ieder moeſten overkomen, de welke hy toeſchreef aan verſchillende en ſtrydige vermogens. *M. du Pin Bibl. univ. des Hiſt. Prof.*

NECHO de I, vader van Pſammetichus, Saïtiſch koning van Egypte, begon te regeeren in het 691 jaar voor Chriſtus, het 3312 der wereldt. Hy regeerde acht jaren en wierdt gedood door Sabaco, een Ethiopiſch koning.

NECHO de II, die in de Schriftuur *Neco*, of *Nechao*, of *Pharao Necho* genoemd wordt, een zoon van Pſammitichus, koning van Egypte, volgde op zynen vader in het 3388 jaar der wereldt, het 616 voor Chriſtus. Hy ondernam van het begin van zyne regering af een kanaal te graven van den Nyl af tot aan de Arabiſche golf; maar hy was verplicht dit werk te ſtaken, waar in honderd en twintig duizend mannen geſneuveld waren, hoewel het zelve niet half voltrokken was. Eenigen tydt daar na zondt hy eenige Pheniciërs, met laſt om ter zee rondom Africa te trekken. Zy ſcheepten zich in op de Arabiſche zee, liepen door de Zuidzee, en doorgedrongen zynde tot de engte, tegenwoordig de ſtraat van Gibraltar genoemd, kwamen zy in de Middelandſche zee, en drie jaren na hun vertrek door dezen weg in Egypte, in het 3394 jaar der wereldt, het 610 voor Chriſtus. Necho ondernam den oorlog tegen de Babyloniers, die het Aſſyriſche ryk overweldigd hadden. Joſias, koning van Juda, zich vermetelyk tegen dezen prins geſteld hebbende, wierdt verſlagen en gedood in de vlakte van Megiddo, op de grenzen van den ſtamme Manaſſe. De onderneming van Necho in Aſſyrië was zeer gelukkig, en hy zette drie maanden na zyne wederkomſt Joachas af, dien de Joden tot koning verkoren hadden, en ſtelde Eliakim zynen broeder in zyne plaats; maar hy ſmaakte niet lang de vrucht van zyne overwinning op de Babyloniers; want Nabopolaſſar, koning van deze volkeren, verſtoord over den opſtandt van neder-Syrië en Phenicië, zondt Nabuchodonoſor zynen zoon met een machtig leger tegen de Egyptenaars. Zy wierden in het volgende jaar door dezen jongen prins verſlagen, die zyne overwinningen uitbreidde van den Euphrates af tot den Nyl toe, en ſloot Necho in zyne oude grenspalen. Deze laatſte ſtierf na eene regering van 16 jaren, in het 3404 jaar der wereldt, 600 jaren voor Chriſtus. *II Reg. XXIII. XXIV. II Chron. XXV. Herodot. l. I. c. 158. l. II. c. 139. l. IV. c. 42.*

NECKER, of NEKKER, in 't Latyn *Nicer*, *Nicerus*, en *Neccarus*, eene rivier in Duitſchlandt, welke ontſtaat in Zwaben in het Zwarte-Waldt, omtrent 7 of 8 mylen van den Donau. Van daar loopt zy naar Rothweil, in 't hertogdom Wurtemberg, alwaar zy Tubingen en Eſlingen beſproeit, en zo naar Canſtadt, alwaar de hertog Everard Lodewyk ze vaarbaar heeft laten maken, dat zyne voorzaten op keizerlyke vergunning reets lang voornemens waren geweeſt. Doch de nuttigheit daar van is niet veel groter, dan dat een marktſchip naar Heilbron gaat. Na dat zy eindelyk de Reims, Muer, Entz, Zaber, Kocher, Jaxt en andere rivieren met zich genomen heeft, loopt zy voorby Heidelberg en Ladenburg, en verlieſt zich by Manheim in den Rhyn. Zy heeft een ſterken ſtroom, en bevrieſt daarom niet ligtelyk, zelfs in de grootſte koude. Viſch wordt daar in weinig gevonden; waarom ook de univerſiteit van Tubingen de vryheit van ſpyzen op de vaſtendagen verkregen heeft. De goede wynen in de landen om deze rivier waſſchende, zyn onder den naam van Necker-wynen beroemd. *Vopiſc. Eumenius, Ammianus Marcellinus*, en verſcheide andere oude ſchryvers maken gewag van deze rivier. *Cluverius. Bertius. Baudrand. Zeiler. Topogr. Sueviæ & Palatinatus Rheni.*

NECKER-GEMUND, eene kleine ſtadt aan den Necker in de neder-Palts, eene myl van Heidelberg. Aldaar zyn vele koper-ſlagers. In den jare 1622 nam de keizerlyke generaal Tilly deze plaats met geweldt in, en in den jare 1688 wierdt zy door de Franſchen veroverd, die zeer ſlecht daar in huis hielden. *Beſchreibung des Rheinſtroms p. 908.*

NECKER-STEINACH, een ſteedtie aan de Necker in de neder-Palts, niet verre van Heidelberg, den heren van Landſchaden toebehorende, zynde een leen zyn der drie biſſchoppen van Ments, Spiers, en Wurtsburg.

NECKERS-ULM, eene ſtadt aan den Necker in Frankenlandt, alwaar eene kommandery is, de Duitſche-orde toebehorende. *Topograph. Francon.*

NECLAN, de elfde onder de oude Heidenſche Boheemſche hertogen, leefde ten tyde van Karel den Groten, tegen wiens zoon Karel hy in den jare 805 ongelukkig oorloogde, en zich aan den zelven moeſt onderwerpen. Zyne neven, die te Satz en Chlum als vorſten leefden, bragt hy daar tegen tot gehoorzaamheit. *Annal. Bertin. & Metenſ. ad an. 805. Hagec. Böhm. chron. p. 73. Stransky reſp. Bohem. c. 8. p. 343. Balbin. Miſcell. dec. I. l. 7. ſect. I. c. 10.*

NECQUAM, of NECKAM, (ALEXANDER) een Engelſchman, een Regulier kanunnik van de Auguſtyner-orde, was in achting in de XIII eeuw, en is voor een der geleerdſte mannen van zynen tydt gehouden. Men zegt dat hy beſloten hebbende de wereldt te verlaten, voornam het Benedictyner gewaadt aan te nemen in het klooſter van S. Alban. Hy ſprak daar van met den abt, die zonder twyfel zyne roeping willende beproeven, hem vry lang ophieldt zonder hem een recht antwoordt te geven. Deze handel verdroot Necquam. Hy betuigde zyn ongeduldt door een briefje, dat hy ſchreef aan den abt, en dat niet anders inhieldt dan deze woorden: *Si vis, veniam; Si autem, tu autem.* Hy bediende zich van deze twee laatſte woorden, waar mede men de leſſen eindigt, getrokken uit de Schriftuur en uit de vaderen van den G. Dienſt, om den abt te kennen te geven, dat hy volkomen antwoordt wilde hebben, of met hem afbreken. Deze laatſte, die verſtandig en geleerd was, antwoordde aan Necquam met deze uitdrukkingen, de zelfde zinſpeling op zynen naam makende: *Si bonus es, venias; Si nequam, nequaquam.* Dit antwoordt was niet naar des verzoekers ſmaak, die het antwoordt van den abt voor eenen hoon opvattende, zich naar Exceſter begaf, en aldaar aangenomen wierdt onder de reguliere kanunniken van Auguſtinus. In den jare 1115 wierdt hy tot abt verkoren onder de zynen, welke hy erfgenamen liet van een zeer groot getal werken van zyn maakſel, waar van de voornaamſte zyn, uitleggingen over de Spreuken, over den Prediker, over het Hoge-liedt, en over de Pſalmen. *Lectiones Scripturarum. Moralia in Evangelia. De virtutibus. Cur Filius incarnatus. De puritate Mariæ, &c.* Hy ſtierf in den jare 1227 te Worcheſter.

NECROLOGIUM noemt men het boek, waar in men de namen der doden ſchryft. De oude Chriſtenen hadden in ieder kerke hun Necrologium, waar in zy zorgvuldiglyk aantekenden den dag des doods van hunne biſſchoppen. De monniken hebben 'er noch in hunne klooſters. Men heeft ook dezen naam ge-

gegeven aan de lyften of regifters der Heiligen, waar in de dag van hunne doodt en van hunne gedachteniffe is aangetekend.

NECROMANCIE, toverkunft, door welke men voorgeeft, dat de menfchen de doden over het toekomende raadplegen, door den dienft der duivelen, die de zelve doen wederkomen, het zy in hunne ligchamen, het zy in den geeft. Men wil dat de toverefle te Endor door deze kunft de ziele van Samuel deedt wederkomen. De Theffaliers, en eenige andere volkeren van Griekenlandt hadden deze bygeloviglieit. Zy befproeiden het ligchaam van een doden met warm bloedt, en gaven voor, dat deze dode hen zekere antwoorden gaf wegens het toekomende. De genen die de zelve raadpleegden moeften van te voren gereinigt worden, en men moeft de fchim van den genen die men wilde raadplegen verzoenen, op dat hy antwoordt gave: anders was hy doof voor de vragen. *Antiq. Græc. & Rom.*

NECROPOLIS, eene oude ftadt van Egypten, omtrent dertig ftadiën, of vier mylen van die van Alexandrië gelegen, aldus genoemd, zo men verziert, van νέκρος, *dood*, en πόλις, *ftadt*, als of men zeide *ftadt der doden*, om dat Cleopatra zich zelf aldaar door de beet van eene adderflang omgebragt zou hebben. Doch dit is een verdichtfel; Cleopatra ftierf te Alexandrië in de begraafplaats der koningen van Egypten. *Plutarch. in Anton. p.* 951.

NECTANEBO, of NECTANEBUS, de laatfte koning van Egypten, was een zoon van Tacho, dien hy verliet, om zich te begeven aan de zyde der Perfianen, die grote overwinningen behaalden in Egypten. Nectanebo herftelde zich op den throon, en verdreef zyne vyanden; maar Ochus, koning van Perfië, herwon Egypten, met hulp van Mentor en van de Grieken. Nectanebo aldus van het geluk mishandeld, en geen middel ziende om zyne vyanden tegen te ftaan, vluchtte in Ethiopië in het 404 jaar van Rome. In hem eindigden de koningen van Egypten, waar van Manethon de Dynaftien gefchreven hadde, naar het verhaal van Eufebius en van eenige andere fchryvers.

NECTAR is de drank der goden, volgens de dichters. De zelve wordt hen gefchonken door Ganymedes, den gunfteling van Jupiter.

NECTARIUS, patriarch van Conftantinopel, was van Tarfis, een man van grote geboorte, die den geeft bekwaam hadde tot het beftier van ftaatkundige zaken, maar die ontbloot was van de geleerdheit, en goede achting, die een groot prelaat nodig zyn. De genen die vergaderd waren om aan Gregorius Nazianzenus een opvolger te geven in deze waardigheit, welke hy afgeftaan hadde, waren verbaafd wanneer de keizer Theodofius Nectarius daar toe benoemde. Men vertoonde hem, dat hy niet gedoopt was, en dat hy volgens de kanons geen biffchop konde zyn; maar deze aanmerking den keizer niet doende veranderen, fchikte men zich naar zynen wil. Aldus wierdt Nectarius, gedoopt zynde, met bewilliging van alle de prelaten, die vergaderd waren op het Concilie in den jare 381 te Conftantinopel gehouden, tot patriarch ingewyd. Nectarius regeerde met veel Godsdienftigheit; maar dewyl hy noch de geleerdheit, noch de ftantvaftigheit hadde, welke zyne waardigheit vorderde, zo kregen de ketters daar door de ftoutheit om de vrede van zyne kerke te ontruften. In zynen tydt gebeurde in de kerke van Conftantinopel een toeval, dat oorzaak was van een groten twift tuffchen de genen, die het hielden met het Sacrament der boetvaardigheit en de genen, die het zelve loogchenden. Eene diakoneffe die eene aanzienlyke weduwe was, het bedryf van haar leven geopenbaard hebbende aan den penitentiaris, leide deze haar eene boete op, waar door bleek dat een diaken haar verleid hadde. En de diaken in der daadt afgezet zynde, deedt zulks de waarheit vermoeden; het welke eene grote ergernis veroorzaakte. Nectarius niet wetende wat hulpmiddel daar tegen te gebruiken, zette door den raadt van Eudemon, een priefter van Alexandrië, den penitentiarius af; waar door de gewoonte van te biechten allengs te niet ging in de Oofterfche kerken, en de heimelyke oorbiecht in de Wefterfche kerken geboren wierdt. Johannes Chryfoftomus volgde op Nectarius, welke ftierf in den jare 397. *Sozomen. Socrat. Baronius. Perron in Refp. ad Reg. magn. britann. lib. I. cap.* 3. *Cave. &c.*

NEDERBETUWE. Zie BETUWE.

NEDERHEMERT. Zie HEMERT.

NEDERHORST, door de wandeling *den Berg* genaamt, een dorp en heerlykheit, gelegen in het Nederfticht van Utrecht, tuffchen Nichtevecht en Bergen. Digt by het zelve ftaat een flot, mede *Nederhorft* genaamt, het welk voor eenige jaren door den heere van Wellandt zeer is verbetert. Kerk en predikant van Nederhorft ftaan onder de claffis van Amersfoort.

Niet verre van Eembrugge heeft voor dezen nog een *Horft*, tot onderfcheiding van het voorgaande *Hogerhorft* genaamt, geftaan, en gebouwt in den jare 1157 door Godefridus, biffchop van Utrecht, tegen de Gelderfchen. Het zelve was zeer fterk, en Alting heeft in een oud parkement der Utrechtfche kerke gevonden, dat de biffchoppen hunne fchatten aldaar plagten te bewaren. Dit Hogerhorft is naderhandt door de zelve Gelderfchen vermeeftert en verwoeft. *Alting Notit. Germ. Inf.*

NEDERHOVEN, een adelyk huis in Hollandt, met zyne landeryen ten dele in de grote, ten dele in de kleine Lind gelegen, is gebouwt in den jare 1597 door *Matthias van Nederhoven*, ambachtsheer van Rysoort, en naar dezen zynen ftichter aldus genoemt. *S. van Leeuwen Batav. illuftr.*

NEDERLANDT, of DE NEDERLANDEN, of NEDER-DUITSCHLANDT, aldus genoemt, om dat der zelver gelegenheit (waar van nader in 't vervolg van dit artykel zal gefproken worden) lager is ten opzichte van de provinciën van Hoog-Duitfchlandt. De Latynen noemen dit landt *Belgium*, de Franfchen *Pais-bas*, en de Italianen *Paefi Baffi*. Het zelve maakte eertyds een gedeelte uit van het Belgifche Gaule. Het zelve is gelegen tuffchen Vrankryk, Lotharingen, Duitfchlandt en den Oceaan. Men verdeelt het zelve in zeventien provinciën, welke zyn vier hertogdommen, *Brabandt*, *Limburg*, *Luxemburg* en *Gelder*; zeven graaffchappen, *Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, *Hollandt*, *Zeelandt*, *Namen*, en *Zutphen*; een marquifaat of markgraaffchap, het welk is *Antwerpen*, en vyf heerlykheden, als: *Vrieslandt*, *Mechelen*, *Utrecht*, *Over-Yffel* en *Groningen*.

Deze provinciën, die hunne byzondere heren gehad hadden, wierden vereenigt onder Philips den Schonen, hertog van Burgundië, en zynen zone Karel den Stouten, die voor Nanci fneuvelde in den jare 1477. Zyne eenige dochter, Maria van Burgundië, bragt de Nederlanden aan het huis van Oostenryk door haar huwelyk met keizer Maximiliaan den I. De koningen van Vrankryk gaven ook voor recht te hebben op verfcheide van deze provinciën, als Artois, Vlaanderen, enz. Doch wat hier van zy, het zal hier ter plaatfe genoeg zyn aan te merken, dat onder de regering van Philips den II, koning van Spanje, Willem van Naffau, prins van Oranje, en eenige andere mishoegde edelen van het landt de bewegingen begonnen te maken, welke de Spanjaarden Hollandt en het geen men verder de *Vereenigde Nederlanden* noemt, deden verliezen; gelyk in het artykel van HOLLANDT en elders by verfcheide gelegenheden breder aangeroerd wordt. Deze oorlogen begonnen eindelyk in den jare 1566, en duurden tot de vrede van Munfter in den jare 1648, indien men daar van uitzondert een ftilftandt voor twaalf jaren, die gefloten wierdt in den jare 1609. De fchrik voor de inquifitie en gewetensdwang, de onverdraaglyke wreedheit van den hertog van Alba, en het gedrag der Spanjaarden, die de voorrechten van het landt fchonden, veroorzaakten deze geweldige beroerten.

De voornaamfte rivieren van de Nederlanden zyn de *Rhyn*, de *Maas*, de *Schelde*, de *Aa*, de *Yffel*, de *Meezel*, de *Lye*, de *Sambre*, de *Scarpe*, enz. De boffchen zyn de *Ardennes*, *Archie*, *S. Amant* en *Mormault* in Henegouwen, *Sonien* en *Orotenhout* in Brabandt, *Mariane* in 't graaffchap Namen, *Bois-Guillaume* in Artois, *Zevenwouden* in Vrieslandt, enz. De voornaamfte fteden zyn: *Antwerpen*, *Bruffel*, *Amfteldam*, *Utrecht*, *Leiden*, *Haarlem*, *Delft*, *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Middelburg*, *Groningen*, *Aarfchot*, *Atrecht*, *S. Omer*, *'s Hertogenbofch*, *Kameryk*, *Nimwegen*, *Deventer*, *Gent*, *Iperen*, *Zutphen*, *Valencyn*, *Maaftricht*, *Diedenhoven*, *Ryffel*, *Loven*, *Namen*, *Bergen in Henegouwen*, enz. Van alle deze fteden, zo wel als van de provinciën, wordt in dit Woordenboek in het byzonder gefproken. Men verdeelt deze provinciën in de *Vereenigde* en in de *Oostenrykfche Nederlanden*. De Franfchen hebben Artois, en verfcheide fteden van Vlaanderen, Henegouwen, enz.

Men hadt voortyds in de Nederlanden ook drie aartsbisdommen, en de bisdommen, daar onder behorende, waar van echter die tot de Vereenigde Nederlanden behorende vernietigt zyn.

Aartsbisdommen en bisdommen in de Nederlanden, opgerecht door paus Paulus den IV in den jare 1559.

Aartsbisdom van Kameryk.

Onderhorige bisdommen:

Atrecht en *S. Omer*, tegenwoordig onder Vrankryk. *Doornik*, *Namen*.

Aartsbisdom van Mechelen, in Brabandt.

Onderhorige bisdommen:

Antwerpen, *Brugge*, *Gent*, *Iperen*, *Roermond*. *'s Hertogenbofch*, onder de Staten generaal.

Aartsbisdom van Utrecht, in de Vereenigde Nederlanden.

Onderhorige bisdommen:

Deventer, *Groningen*, *Haarlem*, *Leeuwarden*, *Middelburg*, alle in de Vereenigde Nederlanden.

Wat de eigentlyke benoeming van deze provinciën belangt, de zelve heeft zynen oorfpronk van hunne gelegenheit, want in alle de aan zee gelegene provinciën zyn de landen aldaar byna overal twee of drie roeden lager dan de zee, voornamentlyk ten tyde van de hoge vloeden. Het is nochtans ligtelyk te oordelen, dat deze landen niet altoos in deze geiteldheit geweeft zyn, om dat het onmogelyk zou zyn geweeft de dyken te maken, welke men aldaar ziet, en die van zulk eene grote uitgeftrektheit zyn. Het is dan vermoedelyk, dat het eerft eilanden waren, bewoont door de Batavieren, wakkere en arbeidzame volkeren, die alles in 't werk ftelden om Hollandt en de naburige provinciën in den ftaat te ftellen, waar in zy zyn. De Schelde, de Maas, de Rhyn, de Yffel, en verfcheide andere rivieren, die in de Hollandfche en Zeelandfche zee vallen, zeer naby malkander, hadden eerft alle deze eilanden en banken gemaakt, welke in die gewesten gevonden worden, door middel van het zandt,

zandt, ſlyk, en ontwortelde bomen, welke de grote rivieren natuurlyk met zich ſlepen, en die ongevoeliglyk opgehoopt zyn, tot dat zy zeker ſlag van vaſt landt gemaakt hebben. Daar van daan zyn de verſcheide monden van den Rhyn gekomen, waar van de loop en de wateren in verſcheide armen verſtrooid, verzwakt zyn, en daar door gelegenheit gegeven hebben aan de eerſte bewoners van het landt, en vervolgens aan de Romeinen en aan de volkeren, die op hen gevolgt zyn, om verſcheide dyken te maken om de wateren van de zee tegen te houden; zodanig is die, welke aan de Maaskant is; de andere aan den kant van de Zuiderzee; zodanig zyn ook de twee andere, welke langs den Rhyn gevonden worden, die zich eertyds in de zee wierp aan deze zyde van Leiden, te Katwyk op zee, alwaar de Romeinen eene ſterkte bouwden, die *Arx Britannica* genoemt wierdt, en waar van men nog van tydt tot tydt de overblyfſelen in de zee ziet. Men maakte vervolgens diergelyke werken in Vrieslandt, Zeelandt, Brabandt en Weſt-Vlaanderen, voor al aan den mondt der kanalen en rivieren. Wat de kuſt tegen den Oceaan belangt, de zelve was genoeg geſterkt door het zandt, dat de winden en de vloeden op het landt wierpen, en welke de duinen en de zandbergen gemaakt hebben, die men tegenwoordig aldaar ziet.

Onder de beſchutting van deze natuurlyke en kunſtige borſtweringen genoten de volkeren vrediglyk de landen en de weiden, die tuſſchen deze dyken beſloten waren. Maar het zandt en de ſlyk, waar van dit landt of deze grondt te zamen geſtelt was, geen aanwaſch meer ontfangende, en geduriglyk door de wateren van den regen, van de zee en van de rivieren doortrokken wordende, zakten van tydt tot tydt weg, vulden de kanalen, waar door de Rhyn en de vloeden van te voren liepen, en zich in grote effene vlakten veranderende, zonken of zakten zy zo aanmerkelyk veel neder, dat men met recht aan deze landſtreken den naam van *Nederlanden* gaf. Na dien tydt hebben de volkeren van deze geweſten altoos bezig geweeſt om nieuwe landen aan den Oceaan te winnen, de hoogſte banken met ſterke dyken omringende, of om de ſchade te herſtellen, die de overſtromingen der wateren van de zee en van de rivieren veroorzaken, of om hunne dyken te verſterken om zich te dekken tegen de overſtromingen, waar mede zy gedreigt worden; overſtromingen, welke meerder te vrezen zyn, wanneer de winden uit het Noord-Weſten de baren van de zee met ongeſtuimigheit tegen de kuſten ſlaan, wanneer de rivieren overlopen, en wanneer de grote vloeden van de nieuwe of van de volle maan in den zelven tydt komen: de wateren alsdan door deze drie oorzaken opzwellende, hebben deze landen eene volkome verwoeſting te vrezen.

De eerſte overſtroming gebeurde in den jare 860. Het geweldt der winden en de kracht van den ſtorm was zo groot, dat de Rhyn het meeſte gedeelte van zyne wateren verloren hebbende door de Waal, door het kanaal van den Yſſel en door verſcheide andere kanalen, het zandt den mondt van deze rivier naby Katwyk zodanig vulde en toeſloot, dat hy geen uitgang meer hebbende, zyne wateren zich in het landt verſpreidden, de dyken aan den Maaskant doorbraken, en eene rivier maakten, die men de *Lek* noemt, door welke de meeſte wateren van den Rhyn zich tegenwoordig ontlaſten. In den jare 1170 wierden Hollandt, Zeelandt, en zelfs het Noorder Vlaanderen tot Brugge toe, door een groten ſtorm overſtroomt. Eene diergelyke overſtroming ſcheidde in den jare 1421 de ſtadt Dordrecht af van het eilandt Voorn, en de wateren overſtroomden al het landt, tegenwoordig de Biesboſch genoemt, tuſſchen Geertruidenberg, Gorkum en Dordrecht gelegen, zo dat meer dan honderd duizend menſchen verdronken, en 70 dorpen zodanig overſtroomd wierden, dat 'er niet dan eenige ſpitſen van torens overbleven, die men nog tegenwoordig ziet.

Eene andere overſtroming verwoeſte in den jare 1532 de helft van de eilanden van Zeelandt. Dat van Noord-Bevelandt wierdt ganſchelyk door de zee overſtroomt; dat van Zuid-Bevelandt, het grootſte van alle, verloor de drie ſteden, die op het zelve waren, waar van Borſelen de hoofdſtadt was, een groot getal van dorpen, en meer dan de helft van zyn landt wierdt verzwolgen, en een goed derde deel daar van blyft overig onder het water. In den jare 1551 overviel eene diergelyke overſtroming een gedeelte van Noorder Vlaanderen, en eene andere veroorzaakte veel verwarring in den jare 1570.

Een buitengewone ſtorm den 26 January des jaars 1682 de wateren opgezet hebbende, in den tydt van den groten vloedt van de volle maan, gedurende een regenachtigen winter, die den Rhyn en de meeſte rivieren, die zich daar in ontlaſten, hadde doen opzwellen, zo braken de dyken door op verſcheide plaatſen van Vlaanderen, Brabandt, Zeelandt en Hollandt. De ſteden Ooſtende en Nieuwpoort leden veel daar door, en hunne ſchade wierdt op meer dan vier millioenen begroot. Het water wieſch in deze plaatſen tot aan de twede verdieping; het kanaal de Slik genoemt, dat van Ooſtende naar Brugge liep, en dat verſcheide millioenen gekoſt hadt, wierdt bedurven; het fort, dat het zelve bewaarde, wierdt byna ganſchelyk vernielt, en 25 naby gelegene dorpen overſtroomt. Meer dan de helft van het eilandt Kadzandt wierdt verdronken, en al het omleggende landt van Sluis af tot voor de poorten van Brugge toe, met het fort Middelburg, hadden het zelve noodlot. De ſterkte van het Sas van Gent ſtondt onder water, en het fort Moerſpui met de bezetting, en zelfs het geſchut wierdt weggeſpoelt. Deze overſtroming ſtrekte zich uit in het ganſche landt van Waas, en in ganſch Noorder Vlaanderen, van de Schelde af tot aan de zee, met byna ongelooflyke ſchade. De ſteden Dendermonde en Antwerpen, de oude en de nieuwe Doel, Melſe, en alle de landen, tegen over Antwerpen, aan de ſlinker zyde van de Schelde gelegen, wierden overſtroomt, met een aanmerkelyk verlies van menſchen en beeſten. De eilanden, welke de provincie van Zeelandt uitmaken, waren in grote verwarring; Middelburg en Vliſſingen zeer beſchadigt, en zonder de zorge, welke de overheden droegen om de dyken van Stranghen van Weſt-Kapel te doen verſterken, was het ganſche eilandt van Walcheren, waar van Middelburg de hoofdſtadt is, verloren geweeſt. Zirikzee, de hoofdſtadt van het eilandt Schouwen, wierdt overſtroomt, en het verſterkte vlek Bommenee, in het Noorden van dit eilandt gelegen, wierdt door de baren weggeſpoelt, met alles wat 'er in was, blyvende niet meer dan een toren van het zelve overig. De eilanden van Noord-Bevelandt en Zuid-Bevelandt waren byna ganſchelyk bedekt, en de ſtadt Ter Tolen, eene der aanmerkelykſte van Zeelandt, wierdt zodanig overſtroomt, dat men niet meer daar van zag dan de torens. De ellende was niet minder groot in Hollandt. Een gedeelte van het landt was onder de wateren, en de zelve waren vier duimen hoger in Dordrecht dan zy daar in de grootſte overſtromingen van de voorledene eeuwen geweeſt waren. Een groot gedeelte der dyken wierdt vernielt, byna de ganſche Betuwe ſtondt onder, en de duinen, die Hollandt van den zeekant dekken, ſchenen zodanig beſchadigt, dat, in plaats van dat zy allengs afliepen, zy byna alle ſtyl wierden. Een gedeelte van het dorp Katwyk naby Leiden, en dat van Ter Heide wierden weggeſpoelt, en de duinen, waar op zy gebouwt waren, zodanig verzwakt, dat ganſch Hollandt zich in gevaar zag om zonder eenige hulp vernielt te worden, om dat 'er, indien deze borſtwering overweldigt was geweeſt, gelyk daar aan weinig ontbrak, byna overal vyf en twintig voeten water geweeſt zou zyn. In 't kort, de ſchade der provinciën van Nederlandt was zo groot, dat men de zelve op meer dan honderd millioenen ſchatte: men begrootte de zelve zelfs op honderd en dertig millioenen. De prins van Oranje alleen verloor daar door vyftig duizend ryksdaalders aan inkomen. De ſchade ſcheen op verſcheide plaatſen onherſtelbaar, en men was zelfs in beraadt, of het niet voordeeliger zou zyn het landt van Ter Tolen onder water te laten, dan daar aan te doen arbeiden, om dat de onkoſten miſſchien de waarde der verdronkene landen zouden overtreffen.

Na dat het eenige dagen voor Kerstydt in den jare 1717 met ſterke en aanhoudende Zuid-Weſte winden gewaait hadt, en het zeewater daar door zeer menigvuldig uit den Oceaan door het Kanaal in de Noordzee was geworden, waaide de windt vrydags avondt, den 24 December, redelyk ſterk uit den Noord-Weſten, waar door al het water uit de Noordzee weder door het Kanaal liep, en daar door eene ſchrikkelyke overſtroming wierdt veroorzaakt, byzonder over de landen, welke aan de Noordzee gelegen waren. Groninger- en Ooſt-Vrieslandt leden voornamentlyk in deze geweſten zeer grote ſchade, en het was daar en elders op zommige plaatſen ſlechter geſtelt dan in den voorgaanden zwaren vloedt van den jare 1682, zynde ook het water in dezen Kersvloedt ongelyk hoger geweeſt dan toen ter tydt, ja naar de meninge van zommigen wel 3 of 4 voeten in het algemeen hoger, en het getal der verdronkene menſchen en beeſten, als mede dat der ingeſtorte huizen niet minder, maar mogelyk meerder dan ooit te voren. De zwaarſte rampen in Groningerlandt wierden in Hunſingo en Fivelingo kwartier, als ook in de Oldampten beſpeurt. In de Scheemſter Hammerik, in het Oldampt, zegt men, is het derde gedeelte der huizen weggeſpoelt: vele beeſten zyn 'er verdronken, maar gene of weinig menſchen. Zwaar geweldt deedt het water te Finſterwolde, daar de dyken deerlyk gehavent wierden, en een grote kolk in ſpoelde; eenigen zeggen wel van 50 of meer voeten diep. Te Delfzyl en daar omtrent zag het 'er ook treurig uit; maar de allerzwaarſte ſchade geſchiedde in het overige van Fivelingo-, en verder op in Hunſingo-kwartier, alwaar wel gene gehele dorpen wierden weggeſpoelt, maar vele deerlyk gehavent. Verder leedt de provincie van Vrieslandt ook grote onheilen door dezen hogen watervloedt; byzonder kreeg Kollumerlandt een zwaren bons, wanneer de zeedyken op verſcheide plaatſen doorbraken, en zwaar geſchonden wierden, waar door ganſch Kollumerlandt onder water raakte, en grote ellende ontſtondt. Digt by Kollumerzyl ſcheurde een gat in den dyk, 20 roeden lang, en ruim 50 voeten diep; digt by Driſumerzyl, in Dantumadeel, ſpoelde een gat, 23 voeten diep, en tuſſchen Dokkum en Leeuwarden ſcheurden ook eenige gaten in den trekvaart. Voorts wierden Ooſt- en Weſt Dongeradeel ook zwaar overſtroomt: want men bericht, dat het zeewater wel eens mans lengte over de dyken ſteigerde, en de menſchen des nachts te 3 uuren op hun bedde van het water overvallen wierden. Het Ferwerderadeel wierdt ook deerlyk overſtroomt, en te Dokkum ſtondt het water zeer hoog in de ſtadt. De dyk van het Nieuwe Bilt brak insgelyks op verſcheide plaatſen door, en de oude dyk ſtondt mede in gevaar. De ſtadt Harlingen leedt ook zwaren aanſtoot, alwaar geen menſch van een zo zwaren watervloedt geheugen hadt. By Stavoren vloog het water over de dyken, en rukte ter lengte van twee of drie honderd voeten paalwerk weg; ſpoelde ook eenige gaten in de dyken, die toch door den vlyt der menſchen nog bewaart wierden. Op de eilanden Amelandt, Ter Schelling, Vlielandt en Texel deedt het water mede grote ſchade. Noord-Hollandt wierdt ook voor een groot gedeelte overſtroomt, en leedt op zommige plaatſen zware rampen. Omtrent de Helder, of uiterſten hoek van dit landt, brak een dyk door, en kwam zo hoog water, als 'er by menſchen geheugen was geweeſt. Het water ſtroomde tot in het herte des lands, en wyl de Schermer zeer laag legt, en de dyk op een of twee plaatſen begon door te breken, was het daar deerlyk om te

zien.

zien. Doch de grootste schade en zwaarste overstroming geschiedde door het inbreken van den Assendelsschen dyk, aan het Wyker meir, welke dyk 3588 roeden lang is, en waar in zes, of, zo men den Uitgeester- en St. Aagtendyk, daar tegen over, mede rekent, acht gaten braken, door welke breuken vele plaatsen van Noord-Hollandt wierden overstroomt, als: Assendelf, de Uitgeester ban, Krommenie, Akkersloot, Knollendam, de Jisper en Wormer ban, West-en Oost-Zanen, Purmerlandt, en gansch Waterlandt, de Broekmer ban, Zuiderwoude, de Kadwouder ban, enz. ja het water stroomde tot by de stadt Hoorn, gelykende het landt alom niet dan een openbare zee. In de Buikstoter polder stondt het water tot aan de daken der huizen. De stadt Amsterdam leedt ook eenigen last: want het water, dat wel nergens over den Haarlemmer dyk liep, spoelde echter over de schutdeuren van de Haarlemmer sluis, als ook by de slypsteenen tot op den Zeedyk, by de kapelle. Op het Kamper-hoofdt liep het ook over: doch alles wierdt door de goede voorzorge der wethouders en den onvermoeiden arbeidt en de voorzichtigheit der inwoonders nog zodanig behouden, dat deze volkryke en machtige stadt niet onderliep, gelyk weinig scheelde. Voorts wierdt de Slaper, een zware dyk tusschen Sparendam en de Zandpoort, zodanig overstroomt, dat zelfs in Haarlem op eenige plaatsen het water over de straten en in de huizen liep, en waar door de Liebrug, tusschen Haarlem en halfwegen Amsterdam, meest wierdt weggerukt. Zuid-Hollandt heeft het hoge water dan mede gevoelt; maar aan dyken of huizen weinig of geen schade geleden. In Zeelandt, Vlaanderen, enz. is het water in dezen Kersvloedt op zommige plaatsen mede wel hoog geweest, doch geen merkelyke schade daar door veroorzaakt. Maar in Overyssel zyn eenige dyken doorgebroken en eenig landt onder water gezet. *Gucciardyn Beschryv. der Nederlanden. Ortelius. Petit. Valer. Andreas. Pontus Heuterus. Gabbema en Oudhof van de Watervloeden. Memoires du Temps*, enz. Van de Vereenigde Nederlanden zie afzonderlyk het artykel van VEREENIGDE PROVINCIEN.

NEDERLANDT, (NIEUW-) een gedeelte van Noorder-Amerika, tusschen Nieuw-Vrankryk en Virginië. Men noemt het ook Nieuw-Hollandt. De Engelschen zyn meesters daar van sedert den jare 1665. Het landt is tamelyk vruchtbaar. Manhatte, dat de Hollanders *Nieuw-Amsteldam* noemden, en aan de rivier van Norti gelegen is, is daar van de hoofdstadt. De Engelschen hebben het zelve *Nieuw-Jork* genoemt.

NEDER-LANGEBROEK. Zie LANGEBROEK.

NEDER-STICHT VAN UTRECHT. Zie UTRECHT.

NEDER-VELUWE. Zie VELUWE.

NEEDHAM, een vlek van Engelandt in het graafschap Suffolk, waar van de voorname handel bestaat in blaauwe en brede lakenen voor Moscovië, Turkye en andere ver gelegene landen. Dit vlek is gelegen aan de rivier Orival, drie mylen boven de stadt Ipswich. *Maty Dict.*

NEEDHAM-POINT, eene fortres van de Barbados, die een aanval tegenstondt van vier uuren van den admiraal de Ruiter, die een esquader gezonden hadt om dit eilandt te vermeesteren; maar het zelve wierdt afgewezen. *Engelsch Dict.*

NEERDA, eene stadt van de provincie van Babylonië aan den Euphraat. Deze was wel versterkt, en de Joden die in Mesopotamië woonden bragten daarom aldaar hun geldt in bewaring, dat zy aan Godt toewydden, en dat zy met een goed geleide naar Jeruzalem zonden, uit vreze dat het zelve geroofd mogte worden door de Parthen, die toen in Babylonië regeerden. Deze stadt was de geboorteplaats van Asineus en Anileus. *Josephus Oudh. XVIII. c. 12.*

NEERKASSEL, (JOHAN VAN) bisschop der Roomsch-Katholyken in de Vereenigde Nederlanden, gewyd in den jare 1662 onder den tytel van bisschop van Kastorië, en vikaris generaal van den paus in deze landen, was geboren te Gorkum, in Hollandt, in den jare 1623. Zyn vader was Godefroi van Neêrkassel, zyne moeder Machtelt van Wevelinkhoven. Hy was geweest van de congregatie der vaders van het Oratorie, en nam gedurende den tydt van 24 jaren de bisschoplyke plichten met veel yver en onvermoede arbeidzaamheit waar. Hy stierf den 8 Juny des jaars 1686, in den ouderdom van drie en zestig jaren. Hy heeft drie Latynsche verhandelingen nagelaten, de eerste van de lere, over *het lezen van de H. Schriftuur*, en de uitlegging der zelve; de twede over de zedekunde, genoemt: *Amor Pœnitens*, of van de noodzaaklykheit van de liefde Gods in het stuk van de boete; het derde van de tucht, wegens *den dienst van Godt en van de Maagdt. M. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII siecle. Batav. Sacra III Deel.*

NEERWINDEN, een klein dorp in Brabandt, in de Meiery van Landen, aan de rivier de Geete, tusschen Tienen en Landen, het welk daar door bekend wierdt, dat de Franschen aldaar den 29 July des jaars 1693 onder het bevel van den maarschalk van Luxenburg met groot verlies der hunnen tegen Wilhelm den III, koning van Engelandt, eene overwinninge bevochten. Naby dit dorp leggen twee anderen, welke tot onderscheiding O-verwinden en Middelwinden genoemd worden.

NEETHE, (DE) in 't Latyn *Netha*, de naam van twee rivieren in Brabandt, waar van de eene de grote en de andere de kleine Neethe genoemd wordt. De eene ontstaat in het gewest van Herentals naby Moll, loopt voorby die plaats, als mede voorby Gheel, Oosterloo, Westerloo, Heest-Meenbeck, Ramey en Gestel, naar Lier, alwaar zy zich met de kleine Neethe vereenigt. Deze begint by de grenzen van Kempenlandt, loopt voorby Rethy, Herentals, Thoren, Grobbendonk, en de abdy Nazareth, en na dat te Lier de grote Neethe daar by gekomen is, lopen zy beide in eenen stroom voort naar Duffel, de abdy Rosendaal en Heydonk, alwaar zy in de Dile vallen.

NEGAPATAN, eene versterkte stadt in Oost-Indië, op het half-eilandt aan gene zyde van den Ganges, op de kust van Coromandel, in de provincie van Tanjaur. Deze stadt was voortyds in handen der Portugezen, doch tegenwoordig behoort zy aan de Hollanders. Het landt brengt veel rys en ooft voort; doch de inwoners dryven geen groten handel. *Baudrand.*

NEGERS, volkeren van Afrika, welker landt zich uitstrekt aan beide zyden van de rivier Niger, tusschen de wildernissen van Zaara en Guinea. Zaara grenst aan het zelve aan de Noordzyde, en Guinea aan de Zuidzyde. Ten Westen is de Atlantische zee. De rykste onder de Negers zyn die, welke de Arabiers van Geneoa noemen, welke aan de oevers van de Niger wonen, om dat dit de weg is, welken de kooplieden nemen, die naar 't Oosten gaan, en aldaar komen eene menigte personen aan uit Barbaryë, van Biledulgerid en andere plaatsen. De gene, welke langs de kust van den Oceaan wonen, zyn beschaafd en menschelyk, sedert dat de Portugezen met hen gehandeld hebben, en verscheiden hebben zelfs het Christendom omhelst. Men vindt ook eenige heusheit in de genen, welke aan de Oostzyde zyn, omtrent Numidië, en welke grenzen aan het landt der Abissynen. Maar die genen, welke binnen in het landt wonen, welke de Arabiers de volkeren van Zinqua of Zinca noemen, zyn wild en onmenschelyk. De meeste Negers beoorlogen gedurig-lyk malkanderen, en alle de genen, welke zy van hunne vyanden gevangen kunnen nemen, mannen, vrouwen en kinderen, verkopen zy aan de Africanen, aan de Arabiers en aan de Portugezen, welke gemeenlyk op hunne kust en langs hunne rivier handelen. Zy nemen van hen by verwisseling paarden, lakenen, linnens, oly, wyn, en andere koopmanschappen, die men aldaar van Europa brengt. Dit landt is heet; maar de nabyheit van de Niger, en andere rivieren, die door het zelve lopen, maken het eenigzins vochtig. Daar zyn vele grote meiren, welke ontstaan door het overlopen der rivieren. Deze meiren zyn omringt van bosschen, waar in men elephanten en andere wilde dieren vindt. Men zaait 'er noch koren noch garst, maar alleenlyk geers. Hun voornaamste voedsel bestaat in zekere wortelen, die zy *Gnames* noemen, en een slag van kastanjen, *Gores* genaamd. Zy hebben ook erreten van eene ongemene grootte, en gemengeld van verscheide verwen; en grote bonen van eene levende en glansige rode verwe. De overvloejingen van de Niger vervullen het gebrek van den regen, die aldaar niet valt dan in de maanden July, Augustus en September. Daar zyn gene wyngaarden in het gansche landt, en men maakt 'er wyn van eene vocht, welke voortkomt uit zekere palmbomen, hebbende de verwe van wyn paillet. Om de zelve te doen voortvloeien geeft men twee of drie houwen in den stam of tak, en men zet 'er kalebassen onder om de zelve te vangen. Ieder palmboom geeft drie of vier pinten in den tydt van vier en twintig uren. Deze vocht is op den eersten dag wanneer men de zelve vergaderd heeft zoet: maar twee of drie dagen daar na wordt de zelve sterker. De zelve blyft niet lang goed, want na den vyfden of zesden dag begint zy edik te worden. *Marmol de L'Afrique l. I.* Zie NEGRITIE.

NEGOAS, (HET EILANDT VAN) dat is te zeggen, der Negers. Dit is een der Philippines, naby het eilandt van Cabu, tusschen de eilanden Manille en Mindanao. *Maty Dict.*

NEGOMBO, eene stadt op het eilandt Ceilon, den Hollanders toebehorende, was eerst in handen der Portugezen; doch wanneer de koning van Ceilon hun nabuurschap moede was, riep hy de Hollanders tegen hen te hulp, die dan benevens de Franschen in den jare 1643 de stadt stormenderhandt veroverden. Doch naderhandt stonden de Hollanders dien van Ceilon mede niet meer aan, waarom zy de Portugezen hielpen, om hen weder uit het landt te jagen, wanneer de zelve alle hunne macht tot de belegering der stadt Cochim gebruikten. Maar in den jare 1651 veroverden de Hollanders deze stadt weder op nieuws. *Baudrand.*

NEGREPELISSE, eene kleine stadt van Vrankryk in Quercy. Zy is gelegen aan de Aveirou, tusschen Bourniquel en Albias, twee of drie mylen van Montauban. Negrepelisse was tamelyk sterk, en van belang gedurende de oorlogen van den Godsdienst. De inwoners waren Hugenoten. Na de belegering der stadt Montauban zondt Lodewyk de XIII vier honderd mannen tot bezetting derwaards, die echter alle door de Protestantsche inwoners, die zy allerhande mishandelingen aandeden, in eenen nacht omgebragt wierden. Hier op belegerde de koning deze stadt in den jare 1622, en liet alle die daar in waren ter nedermaken; waar by ook gedurende die verwarring een brandt ontstondt, waar door het grootste gedeelte van de stadt in de assche wierdt gelegd.

NEGRITIE, het Neger-landt, of het Landt der zwarten, een landt in Africa, in het achterste gedeelte van Lybië, dat de wildernissen van Zaara ten Oosten en Noorden, Guinea ten Zuiden, en de Atlantische zee en de rivier Niger ten Westen heeft. Men verdeelt het zelve gemeenlyk in verscheide koninkryken, waar van de bekendste en die hunne steden van de zelfde namen hebben, zyn, ten Noorden van de rivier Niger, Borno, Guangara, Cano, Cassena, Agades, Tombut, Canvia, Gualata, Genehoa, Fouli. Ten Zuiden van de Niger zyn de koninkryken en steden van Zantara, Zegzeg, Gago, Bangana, Cantori, Mandinga, Caragoulis, Sousos, Beccabena, Melli; aan de monden van de Niger zyn de volkeren, welke men Biafaren, Jalofen, Gambajen, enz. noemt. Byna alle de volkeren van dit landt zyn Mahometanen. Daar zyn ook eenige afgodendienaars, en anderen in de wildernissen die zonder Godsdienst zyn.

De Negers zyn beestachtig in hunne minneryen, lui, plomp, en onwetende. Zy dryven byna alle handel in slaven, die zy uit hunne naburige landen wegvoeren. Zy verkopen dikwils zelfs hunne eige vrouwen en kinderen aan de Portugezen, aan de Spanjaarden en aan de Hollanders, die de zelve naar America brengen om aldaar in de suikermolens te arbeiden. De kaap Bianco, of het witte voorgebergte, is eene lange reeks zandt, dat zo hart is als een rots, omtrent 10 of 12 ellen hoog, en heeft eene bekwame en ruime haven, waar in de schepen veilig leggen met alle winden. De Hollanders hebben hier eenige forten, en handelen met de inwoners tegen struis-vederen, gommen, amber, en kleine stukken goudt. Aan de Zuidzyde van Negritië heeft men zandige wildernissen, welke door gebrek van water niet bewoond kunnen worden, zo dat de reizigers water met zich derwaards moeten voeren. Aan den oever van de Niger vindt men Indiaansch riet, bosschen van ebben- en palmbomen, enz. welke de inwoners en hun vee tegen de al te grote hette zeer wel dienen. In de gemelde bosschen zyn leeuwen, kameelen, luipaarden en andere wilde dieren. De wapenen der Negers zyn bogen en pylen, die van riet gemaakt zyn. Zy hebben ook grote knubbels van ebbenhout, en zyn zeer stout. Hunne huizen zyn klein en van aarde gebouwd. Hunne voornaamste sieraden zyn hals-en armbanden; verders gaan zy meest naakt om de grote hette. Zy hebben ongemene grote ajuin, kalabassen en meloenen. Doch hunne voornaamste spyze is visch en kameelsvleesch. Zy bidden inzonderheit den Heer des Hemels aan, dien zy *Guighimo* noemen. *Baudrand Relation de la Nigritie.* Zie NEGERS.

NEGRO, door de ouden *Tanager* genoemd, eene rivier in het *Principato citra*, in het koninkryk van Napels, welke ontstaat naby een meir van den zelfden naam in de provincie Basilicata, omtrent 13 mylen van Policastro, onder aan den Appennyn. Zy neemt haren loop Noordwaarts, bespoelt Allena, verbergt zich 4 mylen onder de aarde, komt vervolgens wederom te voorschyn, en valt in de golf van Amalfi niet verre van Cappiachio, 20 mylen van Salerno.

NEGRONI, (JOHANNES FRANCISCUS) een kardinaal, geboren te Genua den 3 October des jaars 1629, uit een voornaam en oud geslachte. Onder Alexander den VII wierdt hy tot het prelaatschap verheven, en verkreeg naderhandt eenige gouvernementen in den Kerkelyken staat. Dewyl hy in de laatstgemelde waardigheit verscheide gemeenschappen zeer hard bejegende, ook onder anderen te Frosinone drie straatrovers tegen het voorafgegeven vrygeleide liet ophangen, zo vondt Don Marius Chigi, toen generaal der kerke, raadzaam hem te rug te roepen, en als onder-legaat naar Romagna te zenden. Doch hy kreeg aldaar mede verschil met de pausselyke krygsbedienden, ja zelfs met zynen legaat, den kardinaal Bandinelli; waarom men hem andermaal te rug riep, en een langen tydt te Rome buiten bediening liet. In den jare 1669, een weinig voor de doodt van Clemens den IX, kocht hy een commissarisschap van de schatkamer; doch konde onder den volgenden paus Clemens den X op generhande wyze hoger steigeren, het welke men voor de oorzaak hieldt, dat hy naderhandt tegen des zelfs neef, den kardinaal Altieri, altoos een hevigen haat liet blyken. In October des jaars 1679 wierdt hy in plaats van den heer Manfroni opziener over de leeftocht, in welk ampt hy, door goeden inkoop en duren verkoop der granen, groot geldt verkregen zoude hebben; hoewel hy ook van zich zelven, en door de erfenisse van een ryken neef, van groot vermogen geweest zoude zyn. Na dat Johannes Franciscus Ginetti in den jare 1681 kardinaal geworden was, volgde hy op den zelven in de waardigheit van pausselyk schatmeester. Hy maakte zich in de bediening van dit ampt het meest gehaat door het verminderen van het aandeel der genen, die in zekere bank, *Luochi de Monti* genoemd, deel hadden. Ook zoude hy deel gehad hebben in de vermindering van de munt, welke in dien tydt geschiedde; hoewel de kardinaal di Lucca, als uitvinder van de zelve, byna al het misnoegen van het volk dieswegens op zich moest nemen. Hy was de laatste van de 27 kardinalen, welke Innocentius de XI op den 2 September des jaars 1686 maakte. Niet lang daar na ontfing hy het legaatschap van Bologne, als mede het bisdom van Faënza, welk laatste hy in den jare 1698 weder afstont. Byna doorgaans is hem nagegeven dat hy ongemeen gemelyk en streng was; waar by anderen voegen, dat hy onrustig, veranderlyk, gierig, valsch, en wraakgierig is geweest. Daar tegen zegt men tot zynen lof, dat hy het in verscheide wetenschappen, inzonderheit in de wereldlyke en geestelyke rechten, en niet minder in de zedekunde, zeer verre zoude gebragt hebben; dat hy zonder aanzien van personen het recht zocht te handhaven; dat hy de kuisheit beminde; dat hy tegen de armen goeddadig, en omtrent de kerken mild geweest was. In de drie conclaven, welke hy bywoonde, was hy een der voornaamste zeloten, of van de yveraars, welke zich vereenigden om niets anders dan het waarachtige beste der R. kerke by de verkiezing van een nieuwen paus te zoeken. In de laatste jaren voor zyn doodt leidde hy een gansch ingetogen leven in de *Vigna di Montalto*, binnen Rome gelegen, welke hy gekocht hadde met oogmerk om daar van een Seminarium te maken, waar in allerhande wetenschappen, maar inzonderheit de zedekunde, geleeraard zouden worden. Hy stierf den 1 January des jaars 1713. *The present state of the Court of Rome, written by the Count d'Elci.*

NEGROPELISSE. Zie NEGREPELISSE.

NEGROPONTE, NEGREPONTE, het grootste van de eilanden van den Archipel, aan de Noordelyke kust van Livadië of Achaje, waar van het door den Euripus gescheiden is. De ouden noemden het zelve *Eubœa*, en *Chalcis*. De Turken noemen het *Egribos*, en die van het landt *Egripos*, waar van men wil dat de naam van Negroponte, of Negreponte gemaakt is. De eerste Franken, welke derwaarts gingen, de bewoners van het landt hebbende horen zeggen *'s ton Egripon* voor *eis ton Egripon*, dat is te zeggen, te *Egripos*, hebben gemeend, dat zy deze plaats Negripon noemden, en hebben de *n* by *Egripon* gevoegd. De Italianen hebben dit eilandt ten onrechte *Nigroponte* genoemd, als of 'er eenige brug van zwarte steen was, gaande van Bœotië in het eilandt. Verscheide schryvers verzekeren dat dit eilandt eertyds een gedeelte maakte van Bœotië, eene provincie van Achaje. Waar van het afgescheiden wierdt door de aardbevingen, en door het geweldt der baaren van de zee, die aldaar een kanaal maakten. Het heeft in zynen omtrek drie honderd vyf en zestig mylen; negentig mylen in de lengte van het Zuiden naar het Noorden, en veertig in de breedte. De twee voornaamste voorgebergtens van het zelve zyn *Cabo Figera* of *Cabo d'Oro*, en *Cabo Lithar*. De eerste was eertyds *Capharius* genoemd. Nauplius, koning van dit landt, deedt aldaar des nachts een groot vuur ontsteken om de Grieken derwaards te lokken, welke wederkeerden van den tocht van Troje; het welk hen dit vuur deedt houden voor een vuurbaak, en deze klip voor een haven, waar op zy hunne schepen zagen vermorzelen. De hoofdstadt draagt den naam van het eilandt. Zy is gelegen aan den oever van den Euripus, omtrent het vaste landt van Achaje, waar aan zy door een trek- of ophaalbrug vastgehecht is, welke gaat naar een groten toren, welken de Venetianen eertyds in dit kanaal bouwden, en van waar men verder gaat door eene andere steene brug, welke vyf bogen heeft. De galeien en schepen varen voorby de plaats alwaar de ophaalbrug is, welke ten halven opgetrokken wordt aan de zyde van den toren, en ten halven aan de zyde van de stadt. De zelve heeft omtrent twee mylen in den omtrek, maar daar zyn meer inwoners in de voorsteden, welke met Griekische Christenen bevolkt zyn, dan in de stadt, waar in niet dan Turken en Joden wonen. Men ziet aldaar vier mosqueën, waar van de eene eertyds de Kathedrale kerk was, aan S. Marcus toegewyd. Deze kerk was een bisdom, onder dat van Athene behorende, dat naderhandt tot een aartsbisdom gemaakt wierdt. De Jesuiten hebben ook een huis in de voorsteden, om de jeugdt te onderwyzen. De gouverneur van dit eilandt is een kapitein Bacha, die ook het gebiedt heeft in Achaje. Onder de regering van den Doge Pietro Ziani deedt de keizer van Constantinopel een gift van dit eilandt aan de Republyk van Venetië; en Pietro Zanco was de eerste Baile of Venetiaansche gouverneur van het zelve.

De Turken tastten het zelve aan in de maandt Juny des jaars 1469 met eene vloot van drie honderd zeilen. Mahometh de II bevondt zich aldaar in persoon aan het hoofdt van honderd en twintig duizend mannen. De belegerden zich met alle mogelyke kloekmoedigheit verdedigd hebbende, wierden genoodzaakt te bukken voor de macht van zulk een talryk leger. De genen, die de poort Buraliana bewaarden, verlieten de zelve op den 12 July, het welk de Turken bemerkt hebbende, zo beklommen de zelve de muren, en kwamen daar door in de stadt, alwaar Calbo en Bondulmiero, twee kommandanten van de plaats, met de wapenen in de handt gedood wierden. Erizzo, provediteur en derde kommandant, maakte zich eene afsnyding in eene tamelyke sterke plaats, en gaf zich niet over dan op het woordt van den sultan, die hem het leven beloofde, maar deze barbaar brak zyn woordt, en deedt hem het ligchaam midden door zagen. Hy liet eene dochter na, Anna genoemd, welke men Mahometh aanboodt, om dat zy uitmuntend schoon was: maar deze edelmoedige jonkvrouw verachtte alle zyne minnekozeryen; het welke den sultan zodanig verbitterde, dat hy, zyne liefde in razerny veranderende, haar zelf met zynen sabel het hoofdt afhieuw. Zy was noch geen twintig jaren oud, wanneer zy dit martelaarschap liever onderging, dan in de handen van dezen ongelovigen te vervallen. Deze barbaar pleegde daar na allerhande wreedheden tegen de bezetting, en tegen de Christenen die hy in de stadt vondt. Dit eilandt is zo vruchtbaar, dat paus Pius de V, na de overwinning van Lepante op de Turken behaald in den jare 1571, wilde dat de macht der Christenen Negroponte zoude aantasten, om dat de grondt van het zelve dat gene voortbragt waar mede men gemakkelyk een gansch leger konde voeden. Het pondt schapenvleesch geldt 'er minder dan een Fransche stuiver; het pondt visch geldt 'er omtrent zes duiten; de maat wyns van omtrent een Fransche pint geldt een stuiver, enz. Naby de kaap Figera is de bisschoplyke stadt Caristo, welke de Franschen Chateau-Roux noemen, behorende onder het aartsbisdom van Negroponte. Rocco, tusschen de stadt Negroponte en Caristo, was mede een bisschoplyke setel. De berg van Caristo, naby de stadt van dien naam, is vermaard ter oorzake van het schone marmer dat men daar uit haalt, en van den zeilsteen die draden geeft op de wyze van gehekeld vlas, waar van men lynwaat maakt, dat in plaats van te verbranden witter wordt in het vuur. Het eilandt van Negroponte brengt zulk eene grote menigte van katoen voort, dat het voor eene gansche vloot zeildoek kan uitleveren. Daar zyn twee rivieren in dit landt, de Similio, en de Cereo, waar van de eene de schapenwol wit maakte en de andere zwart, zo men de dichters gelooft. *P. Coronelli Description de La Morée. Spon Voiage en* 1675.

NEGUZ, of NEGUS, (DE GROTE) wierdt de keizer of koning van Abyssinië van zyne onderdanen genoemd, welk woordt zo veel als *den gekroonden* zoude betekenen. Zy plagten hem ook den bynaam *Belulgian*, dat is *edelgesteente*, *Hase*, dat is *verkoren*, en *Masih*, dat is gezalft, te geven. *Horn. Orb. Imp. p.* 316.

NEHALENNIA, eene afgodinne, van welke men in den aanvang van den jare 1647, den 5 January, verscheide beelden, of stenen met hare beeldtenisse en opschriften, op het strandt te Domburg, in Zeelandt, heeft gevonden, de welke nog tegenwoordig in het koor der kerke van die stadt gezien worden. Die stenen, hoewel onder den voet gevallen, en sedert zo langen tydt onder het duin-zandt begraven, lagen echter zodanig geschikt, dat men niet anders kon oordeelen, of daar hadt van ouds een tempel of heidensche kapel, met verscheide altaren, gestaan. Van deze stenen nu, der zelver opschriften, en den name van de godinne *Nehalennia* is sedert door de geleerden zeer veel geschreven, al het welke de Hr. Henrik van Rhyn in zyne geleerde *Aantekeningen op de Oudheden van Zeelandt* zo beknopt en bondig te zamen heeft getrokken, en hier en daar met zyne eigene aanmerkingen zo wel opgeheldert, dat men den Lezer geen beter bescheidt daar van zou kunnen geven: weshalven men dit artykel uit zyne fraaie Aantekeningen zal ontlenen. Vooraf gaat de beschryving van de gemelde stenen en van de opschriften, daar op staande, uit *Smallegange* (*Kronyk van Zeelandt fol.* 82 *enz.*) de welke men hier, met de eigene woorden van dien schryver, zal laten volgen.

„ De eerste steen" , zegt hy , " heeft *Jupiters* beeldtenis, „ met eenen arend op eenen bol staande aan zynen rechter voet; „ wat hy in zyn rechter hand heeft gehadt, kan men niet wel „ weten; in de slinker hand is een spies. Ter zyden vertoont „ zich een blixem in een krans van eikenloof, boven een kolom „ als een altaar gestelt. Diergelyken krans met een blixem kan „ men by *Goltzius* zien. Dat de eikenboom aan Jupiter toe- „ gewyd was vindt men veelzins by de schryvers: gelyk by *du* „ *Choul*, van den Godsdienst der oude Romeinen, p. 281. En „ dat de bol of kloot ook aan Jupiter word toegeschreven, als „ des werelds bestierder, is in 't gemeen bekent. In 't opschrift, „ meen ik, dat voor FACTI, gelyk daar noch gezien wordt, „ FACTITIUS gestaan heeft, waar mede die regel bekwame- „ lyk kon vol zyn; en dus moet dat in 't lang gelezen worden: „ *Jovi Optimo Maximo Texquisius Factitius votum solvit lubens* „ *meritoque*: want de vier onderste letteren V. S. L. M. in alle „ deze stenen deze vier laatste woorden betekenen.

„ De twede steen vertoont het beeld van *Neptunus*, eenen „ dolphyn in zyn rechter hand houdende, en eenen drie-tand of „ vork in de slinker. Even zodanige gestalte vindt men mede „ by *Goltzius*. Aan Neptunus wierdt van de Grieken en Romei- „ nen de heerschappy over de zee toegeschreven; en hy wierdt „ van alle de volkeren omtrent de zee wonende, en van alle die „ de zee moesten bevaren, in hoge eere gehouden, gelyk al- „ lezins; ja zelfs de ongeleerde menschen, licht weten. Deze „ steen is 4 hout-voeten hoog, en 2 en een half voeten breed: „ het beeld 2 voet hoog, en de holte 7 en een half duim diep. „ Het opschrift daar van is geheel vergaan.

„ De derde, voor zo veel men kan afnemen, is mede van „ *Neptunus*, het roer van een schip aan de slinkerhand hebben- „ de, daar een dolphyn is omgeslingert. By de rechter voet „ staat een zee-vogel, die zeer menigvuldig aan deze stranden „ zyn. Van het opschrift was niets meer te zien, behalven een „ N. onder aan de rechter zyde. De steen is 3 voeten hoog; „ 1 voet, en 8 duim breed, en 8 duim dik: het beeld is een voet „ en 3 duim lang.

„ De vierde is van de godinne *Nehalennia*, zittende, met een „ mandeken vol vruchten op haar schoot: aan de rechterhand „ zit een hond; en aan de slinker is noch een korf vol appe- „ len, peeren, en andere vruchten. Het opschrift daar van is „ klaar te lezen. Aan beide zyden ziet men eenig loofwerk, van „ bladeren en vruchten: boven op zyn ook appelen, peeren, „ karssen, pruimen, enz.

„ De vyfde is een staande beeld van *Nehalennia*, hebbende „ haren slinker voet op het roer van een schip, waar op schynt „ geschreven geweest te zyn, *Deæ Nehalenniæ*; voorts weet men „ uit de andere letteren weinig te gissen.

„ De zesde vertoont *Nehalennia* wederom zittende, met een „ korf vol vruchten op haar slinkerhand; aan wederzyden heeft „ men wyngaardranken vol bladeren en druiven. Het opschrift „ is daar van volkomen: *Deæ Nehalenniæ Cajus Exomnianius Ve-* „ *rus donat dedicatque.*

„ De zevende steen heeft ook een beeld van *Nehalennia*, ge- „ lyk de vierde, behalven dat deze geene vruchten op haar schoot „ houd. Aan de rechter zyde vertoont zich een Hercules, met „ een leeuwenhuid en zyn knods, gelyk men noch zien kan by „ *Goltzius*. Aan de slinker zyde vind men mede de figuur van „ eenigen godt; doch daar van is niets zekers te oordeelen. Deze „ steen is 3 voet en 4 duim hoog; 2 voet breed; 1 voet en 2 „ duim dik: het beeld heeft in de hoogte 1 voet en 2 duim, „ en de holte is 7 en een half duim diep. Het opschrift daar van „ is genoegzaam te lezen.

„ In den achtsten steen schynt tot *Nehalennia*, die eenen hond „ by haar heeft, een priesteresse van Gallië te naderen, met „ een dochterken haar op te dragen. Aan beide zyden ziet men „ een kerk-dienaar op een kolom staande, waar onder eenig „ loofgewas is: maar men weet geen opschrift daar aan te „ vinden.

„ De negende heeft de beeldtenis van een zittende *Nehalennia*, „ met een hond, appelen in de schoot, en een korfken met „ vruchten ter slinker zyde nevens haar: een wyngaardt met bla- „ deren opklimmende achter haar op de steen uitgehouwen; op „ de rechter zyde een Hercules; op de slinker een Neptunus. „ Van het opschrift kan men niet anders lezen, als *Nehalen.* De- „ ze steen is 4 voeten hoog, 2 voeten breed, en 11 duimen „ dik. Het beeld heeft de hoogte van een voet, en de diepte „ van de holligheit is 4 duim.

„ De tiende verbeeld een staande *Nehalennia*, met een korf „ vruchten op haar slinker knie, die voet rustende op het voetstal „ van een kolom, of misschien op de voorsteven van een schip, „ gelyk de vyfde figuur. Aan beide zyden is ter rechter een „ Neptuin, en ter slinker een Hercules. Aan 't opschrift zyn vele „ letteren uitgegaan. De steen is 3 en een half voeten hoog, 1 „ voet en 10 duim breed, en 10 duimen dik. Het beeld is 1 „ voet, 9 duim lang; de holte 3 duim diep.

„ In den elfden steen is een zittende *Nehalennia*, met twee „ Victorien nevens haar, zodanige als men dikwils by *Goltzius* „ ziet. Ter rechter zyde heeft zy een hond, en ter slinker een „ korfje met vruchten. Aan de buitenste zyde staat een *Neptu-* „ *nus*, met zynen drie-tand in de rechter hand; aan de slinker „ zyde een Hercules. Deze steen is 3 voet en 9 duim hoog; 2 „ voet en 3 duim breed; 1 voet en 3 duim dik: het beeld heeft „ 2 voeten in de hoogte; en de holte is 6 duim diep. Het „ opschrift staat noch schier heel ongeschonden, en is gemakke- „ lyk te lezen.

„ In den twaalfden steen ziet men *Nehalennia* staande, met ee- „ nen hond nevens haar. Aan de rechter zyde staan twee beelden, „ het bovenste Neptuin met eenen dolphyn en zynen drietand; „ onder 't welke wederom een Neptuin staat, met het roer van „ een schip en eenen dolphyn daar om geslingert. Aan de slin- „ ker zyde is een derde figuur van Neptuin, water uit een kruik „ gietende: daar onder vind men de gedaante van een vrouw, „ met beide handen haar kleed wat opheffende, met een lang- „ werpige kruik aan haar rechter voet. Deze steen is 4 en een „ half voet hoog, 2 voet en 10 duim breed; het beeld is 2 voet „ en 11 duim in de lengte, en de holligheit is 10 duimen diep. „ Het opschrift is klaar.

„ De dertiende steen heeft het beeld van *Nehalennia* zittende, „ met een mandeken vol vruchten op haar schoot, en aan beide „ zyden van buiten is een hoorn des overvloeds. Deze steen „ is 2 voet en 9 duim lang; 2 voeten breed, en 1 voet dik: het „ beeld heeft in de hoogte een voet en 3 duim, en de holte is „ van 4 duim.

„ De veertiende steen heeft het beeld van de godinne mede zit- „ tende als voren; aan beide zyden eenen boom met heel gro- „ te bladeren. Het opschrift is in zyn geheel, en heeft geen „ verklaring nodig.

„ De vyftiende steen is als de twee voorgaande, maar aan de „ rechterhand van *Nehalennia* ziet men een windhond. Aan we- „ derzyden staat een hoorn des overvloeds.

„ De zestiende steen verbeeld wederom een zittende *Nehalen-* „ *nia*, met een korfken vol vruchten aan haar slinker voet. Het „ opschrift is meest uitgegeten; maar men kan noch zien, dat 'er „ *Nehalennia* gestaan heeft. Aan de slinker zyde staat een Nep- „ tunus op de kolom, met een kruik in de rechter, en den drie- „ tand in de slinker hand. Deze steen is 4 voeten hoog, 2 en „ een half voet breed, 13 duim dik: het beeld heeft 2 voet in de „ hoogte, en de holte is 7 en een half duim diep.

„ De zeventiende steen vertoont ons *Nehalennia* noch gezeten „ zynde, maar nevens beide hare voeten staat een korfken met „ vruchten: van buiten op de zyden staan hoornen des overvloeds. „ Het opschrift is meest in zyn geheel, en dusdanig: *Deæ Neha-* „ *lenniæ N. Mintarinus Primus, ex voto suscepto L. M.* Dat „ is: *Aan de godinne Nehalennia* heiligt dit *N. Mintarinus de* „ *eerste, volgens gedane belofte, vrywillig, en verschuldigt*, of „ *uit verdienste.*

„ De achttiende is een van voren effen steen, als een altaar; „ aan wederzyden een hoorn des overvloeds. Hy is 3 voet hoog, „ 1 voet en 10 duim breed, en 10 duim dik.

„ De negentiende steen is een altaar, witter van aard als de an- „ dere stenen, en gelyk krytachtig: zo dat zy lichtelyk kan af- „ breken. Het opschrift is met grote letteren: DEO NEPTVNO „ C. OCTAVIVS AMMIVS V. S. L. M. *Aan den godt Nep-* „ *tuin*, enz. Deze altaar is 3 voeten hoog, en in 't vierkant 2 „ en een half voet breed.

„ De twintigste steen is een altaar, met een opschrift, waar van „ 't onderste vergaan is. Aan beide zyden heeft men eenen boom „ met brede bladeren; en de woorden van dit opschrift geven „ te kennen, dat deze altaar gestelt is *aan de goden en godin-* „ *nen, voorstanders der landschappen, tot eendragt en geluk van* „ *de raadslagen.*

„ De een en twintigste steen schynt als een halve kolom te „ wezen, die gestelt was voor dat de koopmanschappen ter zee „ wel bewaart waren; NEGO TOR, dat is, *Negotiorum gestor*, „ uitvoerder van zaken. Gelyk men ziet by *Gruterus, in vocum* „ *abbreviatarum interpretatione.*

„ De twee en twintigste is een hoofdt, 't welk men mag gis- „ sen van Neptunus te wezen. Dusdanige vind men vele by „ *Goltzius*: en *Hadrianus Junius* getuigt, dat 'er ook een dier- „ gelyke gevonden is aan de uitwatering van den Rhyn.

„ De drie en twintigste steen is noch de beeldtenis van een zit- „ tende *Nehalennia*; waar aan men schier niets heeft te zien; „ waar by zich een jagers knecht vertoont, gaande met „ een stok, en een gevangen haas op de schouder aan „ een andere stok dragende. Deze geloof ik van de ja- „ gers aan Nehalennia toegeëigent geweest te zyn, terwyl „ de Maan en Diana voor een en de zelve gaan. Deze steen is „ roodachtig, en twee voeten hoog: het beeld heeft 13 duim in „ de lengte.

„ 24. Zyn twee bakjes van heel rode steen, met „ een kruik daar in 't midden van Samische aarde, van buiten

„ fchier afchgraauw van verw, van binnen geheel wit als kryt, „ gelyk men in een breuk daar van kon zien. *Robert Stephanus*, „ fprekende van 't eiland Samos, zegt: *Daar wierden voortreffelyke vaten gemaakt, van kryt tot fteen gebakken, die zy Samifche noemden.* Dusdanige wierden in den Godsdienft gebruikt, „ gelyk *Cicero* met deze woorden betuigt: *Daar is een gefprek van Lelius, 't welk wy alle in handen hebben, hoe aangenaam de kelken der priefteren zyn by de onfterflyke goden, en de kruiken van Samos, gelyk hy fchryft.* Op deze kruik ftaat een hert, „ dat van de honden vervolgt word, tot vernoegen van Nehalennia, die de Maan en Diaan is.

„ Ik heb toenmaals daar ook een fchier rond kopje gezien, „ bruin, van gebakken fteen, naauwlyks als myn twee vuiften „ groot, in wiens gat van boven men maar omtrent drie vingers te gelyk fteken kon: dit wierd my gezegt, onder een „ van de voorfchreven altaren ftaande, gevonden te zyn; waar „ in men geloven mogt, dat voormaals de affche van eenig „ dood ligchaam gebrand bewaart was geworden. Het lampje, „ dat ik daar bekomen had, was klein en flecht, van graauwroodachtige gebakken fteen. Achter aan had het een op en „ neer flaande oortje: voren een tuitje, als een kleine pink, „ waar in boven een klein rond gaatje: te midden, wat langwerpig, en naauwlyks een halve ryksdaalder breed, was boven „ ook een gaatje, vry wat groter als voren.

Zie hier nu de aanmerkingen van den Hre. van Rhyn op deze befchryving.

Dat *Hercules* hier te lande geviert is geweeft, is vry zeker. Van *Neptunus* zal het niemand ook ontkennen; en niemand zal 'er tegen hebben, dat de Zeeuwen, aan de zee wonende, gedurig op de zee dobberende en zwevende, van de zee beftaande, in 't kort als van beroep en van aard onvertzaagde zeefchuimers, en rechte *Neptunus* kinderen, *Neptunus* voor eenen van hunne voornaamfte en befte goden zullen gehouden hebben. Maar waar dat deze *Nehalennia* van daan gehaalt is; of wat voor eene godheit datze onder dien naam aangeroepen hebben, dat heeft meer zwarigheit in. Iemand zoude miffchien denken, nademaal geen Latynfche of Griekfche fchryvers deze *Nehalennia* gekent hebben, en men zo veel moeite heeft om haar ergens t'huis te brengen, dat men haar zo wyd en breed niet behoeft op te zoeken, en dat het onnodig is, om de betekeniffe van haren naam uit te vinden zyn hoofd aan ftukken te ftudeeren: dat 'er by de Duitfchers, ja by de Nederlanders zelf, meer andere (Zie *Menfo Alting part.* I, *pag.* 1, *item pag.* 87, 101, 102) vrouwluiden om deze of gene begaafdheden als godinnen geëert zyn geweeft, de welke in 't land geboren zynde, ook inlandfche naamen gedragen hebben. Neen, dat voldoedt de geleerden niet: *Nehalennia* moet al een andere, en veel hoger godheit zyn.

Th. Reinefius, met zo een Duitfchen of Nederduitfchen naam niet gediend, ftaat 'er krachtig op dat de naam *Nehellenia* afkomftig is van 't Hebreeuwfche of Chaldeeuwfche naamwoord *Nehar*, 't welk een vloed betekent. Maar *Ol. Vredius* ftaat 'er immers zo krachtig op, en houdt het voor een zekere waarheit, dat *Nehalennia* oorfpronkelyk een Griekfche naam is, en afkomftig van νέα σελήνη, 't welk de *nieuwe maan* betekent. Deze giffing, daar de Heer *Smallegange* zyn zegel ook aan hangt, zal volgens den Heere *Alting* (*Part.* I. *Vide Nehalennia.*) hier op fteunen, dat de nieuwe Maan hare kracht zo oogzienelyk toont in 't ebben en vloeden van de zee, dat ze zeer ligt kon aangezien worden voor de koninginne van den Oceaan. En, of iemand zeggen wilde, dat men ze dan niet *Nehalennia* maar *Nefelennia* genoemt zoude hebben, daar weten de voorftanders van dat gevoelen ook uit te komen. Het gefchiedt dikwils, zeggenze, dat de Griekfche S verandert word in een H.

Dat de S en de H, of de harde uitblazing, in de Griekfche woorden dikwils in malkander verandert worden, of malkanders plaats bekleeden, is de waarheit, en kan door verfcheide voorbeelden bewezen worden. De Griekfche woorden (*Vide Scapul. de Vet. Pronunc. Linguæ Gr.*) ἑ, ἑξ, ἑπτα, ἡμισυ, ἁλς, enz. wierden van de Latiniften verandert in *fe*, *fex*, *feptem*, *femi*, *fal*, enz. en de (*Vide Scapulæ Lexicon*) Grieken zelf zeiden zonder onderfcheid ὗς, en σῦς: ὑάς, en συάς: ὕαινα, en σύαινα: ὑία, en συία, enz.

Zo fchynt deze giffing dan zich vry wel op te doen, en daar zyn wel naamredenen, die 'er vry wat fchraalder uitzien, en de monftering echter tot noch toe uitgeftaan hebben.

Doch de Heer *Alting*, die in diergelyke zaaken wel voor een van de eerfte baazen gehouden mag worden, en by de kenders gehouden word, kan 'er evenwel geen ja op zeggen. Dat hier buiten Domburg een tempel van *Nehalennia* heeft geftaan, en dat deze *Nehalennia* geen andere godheit is als de nieuwe Maan, daar is hy zo fterk voor als iemand; maar hy wil van geen vremden of Griekfchen naam horen fpreken. *Hel*, zegt hy, is op zyn oud Duitfch licht of fchyn te zeggen: en *nehel* is niet anders te zeggen als 't nieuwe licht, of de nieuwe Maan. Hy voegt 'er by, dat de Hoogduitfchers tegen de nieuwe Maan noch tegenwoordig zeggen *neu fchein*, en tegen de oude Maan, *alt fchein.*

Ik moet het bekennen, dat is al zo wel uitgevonden als νέα σελήνη: en als 't op een ftemmen zou moeten gaan, zou ik niet weten welke uitlegging dat ik de befte zou keuren. Maar, welk gevoelen dat de prys mag krygen, de nieuwe Maan kan 'er niet by verliezen, en blyft altyd aan de eere; en 't zal haar waarfchynelyk zo veel niet fcheelen, of ze onder een Duitfchen, of een Griekfchen naam geëert is geweeft.

Ik heb dan zo veel tegen die uitleggingen niet: maar ik zou evenwel gerufter of beter voldaan zyn, indien ik in zo vele beeldteniffen van *Nehalennia*, als 'er by *Ol. Vredius* en *Smallegange* vertoont worden, eenig teken zag, daar men de nieuwe Maan aan kende. Men kent *Jupiter* aan den arend; *Neptunus* aan den dolphyn en de dritand; *Hercules* aan de knodze: maar men ziet het minfte kenteken niet van een nieuwe Maan. Een hond; een fchoot vol appelen; een mande of benne vol alderhande vruchten; wyngaard-ranken, en wat 'er vorder by *Nehalennia* afgebeeld ftaat, fchynen niet zeer op de nieuwe Maan te paffen. Men kan 'er wel iets op verzinnen, ik beken het: maar indien men de nieuwe Maan, of ten minften de Maan, ergens in de oude opfchriften zo afgebeeld vond; of indien de uitleggingen, die de gemelde tekenen of byvoegzels aan de Maan toepaffen, zo verre niet gezocht moeften worden, dan zou men zyne hand onder de uitlegging van *Vredius*, of die van den Heere *Alting*, met minder fchroom durven zetten.

Ik zal ze echter geenzins afkeuren, en ik wil ze ook voor zeer waarfchynelyk aannemen, zodanig nochtans dat ik noch eenigzins blyf dutten over het zeggen van *Tacitus*. Deze Schryver (*Cap.* 8) daar hy van de zeden der Duitfche volkeren handelt, zegt 'er van, dat ze zeer genegen waren tot het eeren van vrouwluiden, zodanig dat ze zommige maagden, onder hen geboren en noch levende, als godinnen aangebeden hebben. En dit deden zy niet uit vleiery, of uit een malle liefde: maar zy meenden 't in der daad dat 'er iets goddelyks in ftak, en dat het regte godinnen waren. Dit deden zy voornamentlyk, als ze iets byzonders in zulke maagden zagen uitmunten, en de Heer *Alting* zelf telt eenige van die gewaande godinnen op; de welke in 't land geboren zynde, ook geen andere als inlandfche naamen gevoert hebben: als *Hludana*, *Aurinia*, *Velleda*, *Gauna*, *Leva* of *Lewa*, *Baduenha*, *Tanfana*. *Baduenha* zou miffchien moeten uitgezondert worden, indien het zeggen van *Cluverus* (*Germ. ant. lib.* I, *cap.* 26) vaft ging, te weten dat de naam *Baduenha* afkomftig is van het Arabifche woord *Bedon*, 't welk 't *begin* of de *aanvang* betekent. En om dat *Tanfana*, volgens hem, ook de *aanvang* te zeggen is, wil hy van *Baduenha* en *Tanfana* maar een godheit gemaakt hebben.

Maar om weder tot de zaak te komen, de uitleggingen van *Vredius* en van den Heere *Alting* mogen zo waarfchynlyk zyn als men wil, ik moet evenwel bekennen, dat ik als een foort van een bekoringe gevoel, om *Nehalennia* zo wel onder de ingeborene maagden en inlandfche naamen te plaatzen, als *Aurinia*, *Velleda*, *Gauna*, enz. De plaats van *Tacitus*, zo vele andere godinnen, in 't land geboren, de oneenigheit van de andere fchryvers om den naam van *Nehalennia* uit te leggen, de moeielykheit om de manden met appelen, en de andere tekenen of verfierzels, aan de nieuwe Maan toe te paffen, dat alles, zeg ik, zamengevoegd, en tegen de waarfchynlykheit en de redenen van de andere uitleggingen in de fchale gelegd, zoude miffchien zo veel ligter niet wegen. En wat den naam aangaat, ik had maar te zeggen dat het de eigen naam van een byzondere Maagd is geweeft, en dat men velerhande namen by de oude hiftoriefchryvers zal vinden, welker betekenis, door den tyd en de verandering der taale, vergeten is.

Indien dit doorging, zou men vervolgens mogen zeggen dat deze *Nehalennia* een wakkere bazin is geweeft, de welke den koophandel, door het fchip betekend, in Zeeland opgewakkert heeft, en die waarfchynlyk door den zelven koophandel, en ook door het voortzetten van den akkerbouw, een overvloed van alderhande gewas en vruchten bezorgt, en menig menfch den mond zal open gehouden hebben. Dit zyn maar giffingen, zal iemand zeggen. Ik zeg het ook, en ik verkoop ze niet hoger: maar zyn de andere uitleggingen zekerder?

Meer andere naamredenen, die ook niet onwaarfchynlyk voorkomen, kan de Lezer in de *Walcherfche Arcadia* opzoeken. En, indien het zeker is, dat *Neptunus* wyf, de zeegodinne *Amfitrite*, by de Gotthen onder den naam van *Nekhelinne* of *Nehalenne* bekend is geweeft, zou ik in geen twyffel ftaan om de nieuwe Maan, en alles wat 'er noch bygebragt is, van de hand te wyzen. Men heeft van den eigen en zelven naam geen godheit, die den Zeeuwen zo eigen kan zyn, als de godin van de grote zee: alles paft 'er op. Wy hebben elders getoont, dat de Cimbren al lang voor *Severus* en *Caracalla* hier aangekomen zyn, en huis gehouden hebben. En men weet dat volgens *Meyerus*, een goed hiftoriefchryver, de Cimbren ook de Vlaamfche kuften zo vroeg in bezit gehad hebben, en zo men al *Severus* en *Caracalla* voor de ftichters van den tempel houden wil, daar fteekt zo veel zwarigheit niet in: de Romeinen hebben wel meer de goden aangebeden, die zy in de overwonne landfchappen vonden.

Dien het luft wydlopiger van deze Nehalennia onderrecht te worden, kan de volgende fchryvers daar over nazien. *Boxhorn Bedieding van de tot nog toe onbekende afgodinne Nehalennia; over ettelyke honderd jaren onder 't zandt begraven, en onlangs ontdekt op 't ftrandt van Walcheren.* Leiden 1647. En: *Antwoordt op de vragen, voorgeftelt over de Bediedinge van de gemene herkomfte van der Grieken, Romeinen en Duitfchen tale uit die der Scythen duidelyk bewezen, en verfcheide oudheden van die volkeren ontdekt en verklaard.* Ibid. 1648. *Spon Mifcellan. eruditæ Antiq. fect.* 3. *n.* 90. *Reinefius in Supplemento Gruteri. Oliv. Vredius in Addit. ad lib. prodr. II. p.* 44 &c. *Hift. Comitum Flandriæ. Blancardus in Collectan. Medico Phyf. vel Ephemer. Belg. Cent. III. Lotichius Theatr. Europ. V Deel, op 't jaar* 1647. *Jo. van Someren Batav. Oudheden. Alting Notit. Germ. Inf. P. I. Schedius de diis Germ. Synt. IV. S. van Leeuwen Batav. illuftr. fol.* 125. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 82 *enz. Gargon Walcherfche*

therſche Arkadia I Deel, *pag.* 133 *enz.* *II Deel*, *pag.* 10. 11. 165. 319. *Jo. Georg Keysler Antiquitates ſel. Septentr. & Celticæ pag.* 235 296. enz.

NEHEMIA, de ſchenker van den koning Arthaſaſtha van Perſië, heeft zich zo wel by de vreemde natiën, als inzonderheit by zyn eigen volk in grote hoogachting gebragt. Hy verhaalt van zich zelf met welk eene grote droefheit hy den beklaaglyken toeſtandt van zyne broederen en van de ſtadt Jeruſalem vernam, als mede hoe hy hier op door den koning naar Jeruſalem gezonden wierdt, om die ſtadt weder op te bouwen. Hy deedt zulks, doch wierdt door de omleggende Heidenen daar over by den koning aangeklaagd, en zyne broederen als een oproerig volk beſchuldigd. Op dat nu de opbouw met te minder verhindering mogte voortgaan, en de gedreigde aanval der Heidenen afgeweerd worden, verdeelde hy het volk zodanig dat de eene helft den arbeidt deedt, doch de overigen tot tegenweer gewapend bleven. Ondertuſſchen verhief zich een groot geſchreeuw van het volk en hunne wyven tegen hunne broeders de Joden, dewyl zy met zulk een groten woeker van hen gedrukt wierden. Nehemias verboodt hier op de Joden voortaan eenigen woeker van hunne broederen te nemen. Hy zelfs zocht het volk van alle bezwaarniſſen te ontlaſten, en nam daarom niets van zyn ſtadhoudersampt. Hy ging ter zelver tydt met groten yver voort in den begonnen opbouw, en liet zich niet in het alderminſte door de bedreigingen der Heidenen daar van afhouden. Daar na ſchafte hy alle ingeſlopene ongeregeldheden af, en beval inzonderheit dat men den Leviten hun gerechte deel zoude geven, den Sabbath heiligen, en de Heidenſche wyven weg doen. Na twaalf jaren kwam hy wederom aan het Perſiſche hof; doch wierdt door der Joden godloosheit en overtreding der Wet op nieuws bewogen van den koning verlof te verzoeken, om naar Jeruſalem te reizen. De koning ſtont hem zulks toe, waar op Nehemias in Judea komende op nieuws goede bevelen gaf. Men heeft van hem een boek, dat in de Schriftuur naar hem het boek NEHEMIA genoemd wordt, waar in hy zyn leven wydlopig beſchryft. *Euſebius in Chron. & l. VIII. Demonſtr. Evangel. Heideggerus Enchirid. Bibl. l. I. c.* 17.

NEIDENBURG, eene ſtadt in het Brandenburgs Pruiſſen, in het zogenaamde Galinder-landt, het welk met een ſlot, op een hogen berg gelegen, en met een ampt voorzien is. *Preuſſiſ. Staats-Geogr.*

NEIDHARD, (JOHAN EVERARD) was uit het geſlacht der graven van dien naam, en wierdt den 8 December des jaars 1607 op het ſlot Valkenſtein in Ooſtenryk geboren. Hy begaf zich in den jare 1631 in de ſocieteit der Jeſuiten, en leeraarde naderhandt de philoſophie en het geeſtelyke Recht op de akademie te Gratz. De keizer Ferdinand de III riep hem eindelyk aan zyn hof, alwaar hy de aartshertoginne Maria Anna en den aartshertog Leopoldus, die daar na keizer wierdt, tot biechtvader, en den laatſten te gelyk tot leermeeſter gegeven wierdt. Hy volgde ook de gemelde princeſſe naar Spanje, wanneer zy derwaards reiſde om haar byleger te houden met den koning Philippus den IV. Na de doodt van haren gemaal maakte zy hem tot Generaal Inquiſiteur, en gaf hem een groot deel in de ſtaatszaken: doch hy maakte zich by de Groten van het ryk zeer gehaat, die hem ook noodzaakten Spanje te verlaten. Wanneer hy aldus in den jare 1699 uit Madrid vertrok, wierdt hy door het verbitterde volk met vele duizenden vervloekingen verzeld. Hy behieldt echter alle zyne waardigheden, en wierdt daar benevens ambaſſadeur aan het pauſſelyke hof, en titulair aartsbiſſchop van Edeſſa. In den jare 1672 verkreeg hy den kardinaalshoedt, waar op hy omtrent den jare 1680 ſtierf. Men heeft van hem ook eenige ſchriften rakende de onbevlekte ontfangeniſſe van de H. Jonkvrouwe Maria, over welk geſchil Neidhard aan het Roomſche hof zeer geyverd heeft. *Sotwel Bibl. Soc Jeſu p.* 441. 442. *& Epiſtola dedicatoria hujus Bibl. D'Aunoy Memoir de la cour d'Eſpagne Baron. Apolog. ord. Prædic. T. I. p.* 524 *Bourſault lettres nouvelles p.* 378. 379. *edit. Holl.*

NEIFFEN, eene ſtadt met een bergſlot in het hertogdom Wurtenberg, tuſſchen Tubingen en Teck, waar van de Baronnen van Neiffen reets in de XI eeuw beroemd zyn geweeſt. Hertog Ulrich belegerde in den jare 1519 de plaats te vergeefſch; en de keizerſchen namen in den jare 1635 het ſlot Hohen-Neiffen in, dat echter in de Weſtphaalſche vrede wedergegeven wierdt. *Hiſtor. ephimer. von Wurtenberg citat. annis* 1510. 1635.

NEILSTADT, NEIGELSTADT, een vlek en ampt in Thuringen, aan de Unſtrut, niet verre van Langenſalza gelegen. Het is eene commandery, en door den ſlag, waar in keizer Henrik de IV den 9 July des jaars 1075 by het zelve de Saxen ſloeg, byzonder bekend geworden. *Spangenb. Sächſiſch. Chron. p.* 204.

NEISSE, in 't Latyn *Niſſa*, een vorſtendom in Sileſië, tuſſchen het graafſchap Glats en de vorſtendommen Oppelen, Brieg, Troppau en Munſterberg gelegen, het welk den biſſchoppen van Breslau als een Boheemſch leen toebehoort. Eertyds wierdt het landſchap Neiſſe onder de domeinen der hertogen van Breslau gerekend; doch na dat de hertog Jaroslaus in den jare 1198 het bisdom van Breslau verkreeg, ſchonk hy aan het zelve Neiſſen met alle des zelfs toebehoren. Wanneer de biſſchop van Breslau in den jare 1341 en de ſtadt Grotkau van Boleslaus den III, hertog van Liegnitz en Brieg kocht, vereenigde hy de zelve met het landſchap Neiſſe, wanneer zy beide tot een vorſtendom gemaakt, en het vorſtendom Neiſſe genoemd wierden, het welk velen het vorſtendom Grotkau plagten te noemen. De hoofdſtadt Neiſſen, die 11 mylen van Breslau gelegen is, is eene welgebouwde ſtadt aan de Neiſſe- en Bila-rivier. Zy heeft jaarlyks in January eene vermaarde wynmarkt. In den jare 1642 moeſt zy zich na eene ſtrenge belegering aan de Zweden overgeven, en aan de zelve 50000 Ryxdaalders en 300 vaten wyn leveren. Op het ſlot aldaar, dat François Lodewyk, keurvorſt van Trier, Paltsgraaf aan den Rhyn, voortreffelyk liet opbouwen, en ook in de voorſtadt een zeer heerlyken luſthof maken, plagten de biſſchoppen van Breslau hun verblyf te houden. Behalven verſcheide vlekken, ſloten en dorpen behoren tot dit vorſtendom de ſteden Grotkau, Ottmachau, Ziegenhals, en Zugmantel. In dit vorſtendom wordt ongemeen veel vlas gewonnen, en garen geſponnen, ook velerlei lywaat daar van gemaakt, en naar Hollandt en elders verzonden. Tegen de Moraviſche grenzen is het hoge gebergte, het Gehencke genoemd, en tegen Glatz is het mede bergachtig; doch verders is het landt zeer vruchtbaar, heeft voortreffelyke wildbanen, en overvloedt van vee en gevogelte. *Henelii Sileſiogr. renov. Lucæ Schleſiſche Chron. p.* 2201.

NEISSE, een rivier, welke ontſtaat in Bohemen, in de Glatzer-kreits by Mittelwalde. Zy loopt voorby Glatz, Warte, Camentz, Ottmachau, Neiſſe, Grotkau en Lobe, en valt eindelyk by Schurgas in de Oder.

NEITRA, eene ſtadt in Hungarië. Zie NITRA.

NEJUS, of NAIA, volgens *Grotius*, (FRANÇOIS) geboren te Antwerpen, een Zeeuw van oorſpronk, van de Franciſcaner-orde, wierdt te Bruſſel in verſcheide gewigtige zaken gebruikt wegens het hof van Spanje. Hy wierdt ook door Philippus den III gezonden om de vrede met de Hollanders te maken in den jare 1607. *Hug. Grotius Hiſt. XVI. boek.*

NEKIR, of NEKER: de naam van een der onderzoekende Engelen, die de doden in het graf komen ondervragen, volgens de bygelovigheit der Mahometanen. Eenige hiſtorieſchryvers noemen hem *Guanekir*, doch dit is een miſſlag, welke daar uit ſpruit dat de Arabiers de twee verdervende Engelen *Munguir gua Neguir*, dat is te zeggen Monkir en Nekir, noemen; en de genen welke geen Arabiſch verſtaan, hebben *Guaneguir* voor den naam van den tweden Engel genomen, het lidwoordje *gua*, dat *en* betekend, daar by voegende. De Mahomethanen geloven dat de zielen en de ligchamen in hunne graven zyn tot den dag des oordeels, en dat terſtondt na de begraving de Engel *Munkir* met eene zware knods gewapend, met een ander, *Nekir* genoemd, zich voor de doden vertoont, en hen deze vier vragen doedt: I. *Wie is uw Godt?* II. *Wie is uw Propheet?* III. *Wat is uw Gelove?* IV. *Welke is de plaats van uwe Godsdienſtigheit?* De genen, welke ſtantvaſtig belydeniſſe gedaan hebben van den Mahomethaanſchen Godsdienſt, antwoorden zonder vreze: *Myn Godt is de geen die uw geſchapen heeft zo wel als my: Myn Propheet is Mahometh: Myn gelove is* Islam (dat is te zeggen *het zaligmakend gelove*): *de plaats van myne Godsdienſtigheit is* Caba, dat is te zeggen *de Tempel van Mecha.* De genen die buiten het Mahomethaanſche gelove ſterven worden door de vreze verſchrikt op het zien van den Engel, ter oorzake van zyne uitnemende grootheit, en hem voor Godt zelf houdende, bidden zy hem aan; het welke hen eenen knodsſlag doet ontfangen, en hen in hunne graven beſluiten, zonder dat zy iets zien van het gene daar buiten omgaat. Maar de gelovigen ruſten vrediglyk, en zien door een klein venſtertje het geen men in den Hemel doedt. *Ricaut de l'Empire Ottoman. Abregé de la foi des Turcs, dans le IV Tome des Oeuvres d'Iſaac Barrow.*

NELEUS, een zoon van Neptunus en van de Nymph Tyro, dochter van Salmoneus, die uit Theſſalië verjaagd zynde door zynen broeder Pelias, vluchtte in het landt van Lacedemonië, alwaar hy de ſtadt Pyles of Pylon bouwde, en daar over als koning regeerde. Hy hadt tot zyne gemalinne Chloris, dochter van Amphion, koning van Orchomene, by welke hy twaalf zonen hadde, die hy naderhandt alle doodde, uitgezonderd den eenigen Neſtor, die by toeval ten tyde van dit ongeval afwezig was. *Homer. Od.* II. *ovid. Metam. l. XII.*

NELLENBURG, eene heerlykheit of graafſchap in Zwaben, voor het grootſte gedeelte het huis van Ooſtenryk toebehorende. Het legt in het zogenaamde Hegou, tuſſchen het bisdom Conſtans, het graafſchap Furſtenberg en het Canton van Schathauzen. De voornaamſte plaatſen daar in zyn Nellenburg by den oorſpronk van de rivier Ablach, en Stockach, aan eene rivier van den zelfden naam. Eertyds heeft dit graafſchap eigen heeren gehad, die zich landgraven, en naderhandt maar graven van Nellenburg en Thengen noemden. Zy bloeiden ten tyde van keizer Karel den Groten, doch zyn in den jare 1592 met Chriſtophorus Ladislaus uitgeſtorven. Uit de zelve was geſproten Otto of Udo, die van den jare 1067 tot 1077 het aartsbisdom Trier bezeten heeft. *Lucæ Grafenſ. p.* 1049 *ſeq. Spangenb. Adelſp. P. I. l. X. c.* 15. *Spen. hiſt. inſign. p.* 498. *Tromsd.*

NEMEA, eene rivier in Morea, gezegd *Langia*, naby welke Pericles in het 301 jaar van Rome de Sicyoniërs verſloeg.

NEMEA, eene ſtadt der Argiven, alwaar men omtrent de LI Olympiade ſpelen inſtelde ter eere van Hercules. Dit was een langen tydt na die welke men zegt terſtondt na de doodt van Archemorus, den zoon van Lycurgus, ingeſteld te zyn geweeſt. Euſebius ſpreekt 'er van in zyne Chronyk.

NEMEA, een groot boſch in Peloponneſus of Morea, in het landſchap Argos, of, gelyk het tegenwoordig genoemd wordt, Romania, het welk inzonderheit daar door beroemd is dat Hercules eene van zyne grote daden daar in verricht heeft. In dit boſch plagt zich een grote en verſchrikkelyke leeuw op te houden, welke den meeſter ſpeelde in het landt, en het zelve zo onzeker maakte, dat niemandt daar door konde reizen. Wanneer nu Hercules wederkeerde van het verſlaan van den

zoon van Melochius, een der eerste burgers van Argos, zocht hy dezen leeuw op, en den zelven aangetroffen hebbende, verwurgde hy hem. *Strabo. Diodorus Siculus. Hyginus in fabul. Pausan. lib. VII. Macrob. lib. I. Saturnal. lib. XXXII. Stat. Theb. lib. XIII.*

NEMEA, een schouwspel in Griekenlandt, het welk Hercules instelde ter eere van Jupiter, dewyl hy in het bosch Nemea een groten leeuw hadde doodgeslagen. Doch te voren hadt men aan deze zelfde plaats lyk-spelen gehouden, dewyl een slang Archemorus, dien de zeven Thebaansche prinsen naar water uitgezonden hadden, omgebragt hadde. Het zelve wordt alle drie jaren gehouden, en den overwinnaars een krans of kroon opgezet. *Potterus Archæol. Græc.* II. 24. *Lonicerus ad Pindarum. Pitiscus II.* 261.

NEMEA, dochter van Jupiter en van de Maan, welke haren naam gaf aan het landt der Argiven. Anderen zeggen ondertusschen, dat deze naam aan het zelve gegeven wierdt ter oorzake van de kudden van Juno, welke daar door trokken, of van de kinderen van Danaüs. Men heeft ook de Nemeesche spelen daar naar genoemd. *Jul. Cæsar Scaliger Poët. l. I. c.* 25.

S. NEMEISON, een martelaar te Alexandrië, een Egyptenaar van geboorte, taal en zeden, wierdt eerst beschuldigd een medgezel geweest te zyn van eenige rovers. Hy rechtvaardigde zich zelf gemakkelyk tegen deze beschuldiging; maar men ontdekte dat hy een Christen was, en daar over deedt men hem brengen voor den prefect van Egypte, die hem veroordeelde om met deze rovers verbrand te worden. *Euseb. l. VI. Hist. c.* 41. *Le Nain de Tillemont Memoires Ecclesiastiques T. IV.* De *Martyrologen* op den 9 December, op welken dag men zyn feest viert.

NEMEROW, of NEMOROW, eene kleine stadt in de Mekelenburgsche heerlykheit Stargard, aan de Tollensee gelegen. Eertyds is zy eene commandery van de Johanniter-orde geweest, doch in de Westphaalsche vrede, te gelyk met eene andere commandery, Mirou genoemd, den hertogen van Mekelenburg-Gustrou afgestaan en volkomen overgelaten.

NEMESIA, een feest, dat de Grieken ter eere van de Godinne Nemesis hielden, en daar by offerhanden voor hunne doden aanstelden, dewyl zy geloofden, dat Nemesis hen na hun doodt, naar dat zy geleefd hadden, goedt of kwaadt liet wedervaren. *Meursius Græcia feriata. Castellanus & Fasoldus de festis Græc.*

S. NEMESIANUS en zyne medgesellen, bisschoppen, belyders, en martelaars in Africa, in den tydt van de vervolging van Valerianus, in het 257 jaar van Christus, beleden edelmoediglyk het Christelyk gelove voor Aspasius Paternus, voorburgermeester (*Proconsul*) van Afrika. De LXXVII brief van S. Cyprianus is aan hen gericht. De meesten van hen hadden het groot Concilie bygewoont, in het voorgaande jaar te Carthago gehouden, dat het gevoelen van Cyprianus wegens den doop der ketters bevestigd hadde. Men ziet door den brief van Cyprianus dat verscheiden van deze edelmoedige belyders alreets door een roemruchtig einde hun martelaarschap voltrokken hadden, en dat de anderen het zelfde lot verwachtten in de gevangenissen, in de mynen, of in de steengroeven, waar in zy geboeijend waren, en wredelyk gepynigd wierden. Nemesianus beantwoordde Cyprianus door drie verscheiden brieven. Men houdt de gedachtenisse van deze heilige belyders in de Martyrologen op den 1 September. In het oude Martyrologium van de kerke van Africa wordt van Nemesianus gedachtenis gehouden op den 20 December; maar eenigen geloven dat deze Nemesianus onderscheiden is van den gene, van wien hier gesproken wordt, en dat het een gemarteld kindt is, Nemesianus genoemd, waar van Augustinus in zyn 286 leerreden gewag maakt. *S. Cyprian. Epist.* 77. 78. 79. *& Baillet vies des Saints.*

NEMESIANUS, (Aurelius Olympius) een Latynsch dichter van Carthago, vermaard door zynen geest, leefde in de III eeuw, omtrent den jare 281, onder de regeringe van Carus en van zyne zonen Carinus en Numerianus. Vopiscus, van dezen laatsten sprekende, zegt dat hy zo veel neiging hadde tot de dichtkunst, dat hy zelfs den roem daar van betwistte aan Olympius Nemesianus, die van de visschery en van de zeezaken geschreven hadt. Men heeft noch van hem het dichtstuk *Cynegeticum* genoemd, en vier herderszangen. Paulus Manutius gaf de zelve uit in den jare 1538. Barthius gaf een anderen druk daar van in den jare 1613, en men heeft 'er noch eenen van Leiden van den jare 1653 met aantekeningen van Janus Vlitius. Lilio Giraldi brengt eene plaats van Nemesianus by, welke Sannazarius hem hadde doen zien. Het was Sannazarius, die de werken van dezen dichter gevonden hebbende, in Gothische letteren geschreven, de zelve in schone karakters deedt stellen, en de zelve zondt aan Paulus Manutius. Het *Cynegeticon*, of het dichtstuk van de jagt, is weinig meer geacht dan dat van Calpurnius; maar eenigen achten hem meer beschaafd dan dezen laatsten. Hoewel dit dichtstuk hem eenige achting verkregen heeft, hy is veel minder dan Oppianus en Gratius, die reets voor hem over het zelfde onderwerp in vaarzen geschreven hebben. Zyn styl is vry natuurlyk, en hy is zelfs niet zonder eenige welsprekendheit. Men was zodanig ingenomen ten voordeele van dit werk in de VIII en IX eeuw, dat men het in de openbare scholen deedt lezen, inzonderheit ten tyde van Karel den Groten. De vermaarde prelaat Hincmarus van Rheims, aan Hincmarus van Laon zynen neef schryvende, spreekt van het boek van Nemesianus, als van een werk dat men las in het Collegie. *Tert. Hincmar. Remens. ad Hincmar. Laudunens. & apud Vossium de Poët. Lat. & Philipp. Briet l. III. de Poët. Julius Cæsar Scaliger lib. V. & VI. Poët. René Rapin Reflex. sur la Poët. Baillet Jugemens des Savans, sur les Poëtes.*

NEMESIANUS, een amptenaar van den keizer Constantius in den jare 430. In het Theodosiaansche Codex wordt van hem gesproken. *Jacob. Gothofred. Prosopogr.*

NEMESIS, eene Godinne, welke eenigen tot eene dochter maken van Jupiter en van de Noodzaaklykheit, en anderen van den Oceaan en van de Nacht. Zy droeg zorge om de misdryven te wreken, welke de menschelyke rechtvaardigheit ongestraft liet. Zy hadt ook den naam van *Adrastea*, om dat Adrastus de eerste was die haar eenen tempel wydde, en die van *Rhamnusia*, om dat zy in een vlek van dezen naam wierdt aangebeden. *Pausanias in Arcad. Cartari de Imag. Deor. Boccatius in Geneal. Deor.*

NEMESIUS, een Christen Philosooph, schryver van een boek van *de natuur des menschen.* Men geeft voor, dat hy bisschop was geweest van Emesa, eene stadt van Phenicië, en dat hy geleefd heeft omtrent het einde van de IV eeuw; anderen stellen zynen leeftydt honderd jaren daar na. Hy was in de dwalingen van Origenes wegens de voorbestaanlykheit der zielen, en wegens de vrye wil van den mensch, en hy redentwist met veel kracht tegen de noodschiklykheit der Stoïschen. Eenigen hebben gemeend dat Gregorius van Nyssa de rechte schryver is van het werk, dat men onder den naam van Nemesius heeft, maar hunne redenen hebben niet veel krachts. Men heeft dit werk in het Grieksch en in het Latyn, en het zelve is in den jare 1671 te Oxford met aanmerkingen gedrukt. Het zelve wordt ook gevonden *in Auctuario biblioth. Patr. Paris.* 1624. *T. II, pag.* 466. *Du Pin Bibl. des Auteurs ecclesiast.*

NEMESTRINUS, een godt derősschen by de Heidenen, aldus genoemd van *Nemus*, een bosch of woudt. *Arnob. l. IV. Augustin. de Civit. Dei l. IV.*

NEMORALES, *Nemoralia*, een feest der oude Heidenen ter eere van Diana, godinne der bosschen. Diana wordt door Horatius *Montium custos Nemorumque* genoemd. Stewechius brengt drie oude opschriften by van oude stenen, waar in deze godinne Nemorensis wordt genoemd. Helmenhorstius brengt 'er twee by; het eene: Dianæ Nemorensi; en het andere aldus: Dian. Regina Undarum. Decus Nemorum. *Plinius l. XXXV. Stewechius Electis ad Arnobium lib. IV. G. Helmenhorstius ad eund. ibid.*

NEMOURS, aan de rivier Loing, eene stadt en hertogdom van Vrankryk in het Gatinois. Zy heeft eerst hare heeren gehad, naderhandt hare graven, tot in den jare 1404, wanneer koning Karel de VI de zelve tot een hertogdom en Pairschap maakte. Deze stadt is in een aangenaam oordt, 18 mylen van Parys, gelegen. Zy heeft de Priory van S. Jan, met eene voorstadt, gezegt S. Pieter, alwaar eene parochiekerk van dien naam is, en de abdy van *Onze Lieve Vrouwe der blydschap* van Cistercienzer nonnen. Koning Lodewyk de XIV heeft naby deze stadt de Loire en Loing met vele kosten door een graft te zamen laten brengen. *Mezeray. Du Chesne. &c.*

NEMOURS (het geslacht van) heeft zynen naam ontleend van de stadt Nemours, en grote mannen voortgebragt.

Philips van Nemours de I, heer van Guercheville, leefde in de XII eeuwe, onder de regering van Philips Augustus. Hy was vader van Gualterus den II, heere van Nemours, maarschalk van Vrankryk in den jare 1214. Deze was vader van Philips den II, heere van Nemours, kamerling van Vrankryk, welke eerst trouwde met Margareta, vrouwe van Ascheres, en daar na met Elizabeth, vrouwe van La Haye en van Passevant. By de eerste hadt hy Gualterus den III, heere van Nemours, zonder kinderen gestorven; *Philips*, die de heerlykheit van Nemours verkocht aan den koning S. Lodewyk; *Johannes*, heer van Guercheville, kanunnik van Nojon en van Tours, die mede in den jare 1274 aan den koning Philips den Stouten de rechten verkocht, die hy op Nemours hadt; *Aubertus*, kanunnik van Parys, en *Wilhem*, welke trouwde met Agnes, vrouwe du Moulin. By zyne twede gemalinne hadt hy *Gualterus van Nemours*, welke trouwde met Clementia van Dreux, waar by hy hadde *Blanka*, gemalinne van Wilhem van Precigni en twee andere dochters. Koning Karel de VII veranderde naderhandt Nemours in een hertogdom en pairschap, dat hy tegen andere landen verwisselde met Karel den III, gezegt de Edele, koning van Navarre. Dit geschiedde den 19 Juny des jaars 1404. Dit hertogdom kwam weder aan de kroon in den jare 1425, en bleef daar by tot in den jare 1461, wanneer koning Lodewyk de XI het afstondt aan Jacobus van Armagnak, die voorgaf eenig recht daar op te hebben. Jacobus liet na Johannes en Lodewyk, zonder mannelyke erfgenamen gestorven. Aldus verkreeg de koning dit hertogdom wederom, overeenkomstig met eene clausul der brieven van den jare 1404, het welk in acht was genomen geweest na de doodt van Karel den Edelen, die gene andere kinderen hadde dan Blanka, koninginne van Navarre. Petrus van Rohan, heer van Gie, die getrouwt was met Margareta, dochter van Johannes van Armagnak, deedt ondertusschen mede een eisch op het hertogdom van Nemours. Hy stierf zonder kinderen, en deze doodt eindigde het rechtsgeding in den jare 1507. Koning Lodewyk de XII stondt Nemours af aan zynen neef *Gaston van Foix*, die gedood wierdt in den slag van Ravenna in den jare 1512. Drie jaren daar na gaf koning François de I het zelve aan *Juliaan de Medicis*, die getrouwt was met Philiberta van Savoje, moeie van dezen vorst. De zelve koning nader

naderhandt in den jare 1528 *Philips van Savoje* zyn oom, graaf van Genevois, enz. uittrouwende aan Charlotta van Orleans, dochter van Lodewyk van Orleans den I, hertog van Longueville, deedt hem wederom eene gift van dit hertogdom herkopelyk voor honderd duizend ponden. Deze Philips van Savoje ftierf te Marfeille den 25 November des jaars 1533, nalatende Jacobus van Savoje, die volgt; en Johanna, twede gemalinne van Nicolaas van Lotteringen hertog van Mercœur. *Jacobus van Savoje* trouwde met Anna d'Eft, gravinne van Gifors, weduwe van François van Lotteringen, hertog van Guize. Hy ftierf den 15 Juny des jaars 1585. Zyne kinderen waren *Karel Emanuel*, hertog van Nemours, geftorven in den jare 1595, zonder getrouwd te zyn geweeft; Henrik, die volgt; en Margareta, in haar kindsheit geftorven. *Henrik van Savoje*, hertog van Nemours, enz. ftierf in den jare 1632. Deze hertog maakte in den jare 1623 een verdrag met koning Lodewyk den XIII, ten opzichte van Nemours, dat herkopelyk bleef, hoewel de zelve koning in den jare 1625, dezen hertog willende begunftigen, hem een open brief verleende van den 23 October, inhoudende dat zyne Majefteit noch de koningen zyne navolgers het hertogdom van Nemours en het graaffchap van Gifors niet met de kroon zouden mogen vereenigen, gedurende het leven van dezen hertog en van zyne kinderen. Het verdrag van den jare 1623 bepaalde de eifchen der hertogen van Nemours, die onder de regeringen van Karel den IX, Henrik den III en Henrik den IV buitengewone eifchen gedaan hadden, onder voorwendfel der rechten van Anna d'Eft, dochter van Renatus van Vrankryk. Henrik van Savoje trouwde in den jare 1618 met Anna van Lotteringen, eenige dochter van Karel, hertog van Aumale, waar by hy hadde 1. *François*, in zyne kindsheit geftorven; 2. *Lodewyk*, hertog van Nemours, geftorven in den jare 1641; 3. *Karel Amadeus van Savoje*, die in eenen tweeftrydt gedood wierdt te Parys in den jare 1652, nalatende by Elizabeth van Vendome, Maria Johanna Baptifta, jonkvrouwe van Nemours, naderhandt hertoginne van Savoje, en Maria Françoifa Elifabeth, jonkvrouwe van Aumale, naderhandt koninginne van Portugal; en 4. *Henrik van Savoje* den II, hertog van Nemours. Deze was aartsbiffchop geweeft van Rheims. Hy trouwde na de doodt van zynen broeder in den jare 1657 den 22 May met Maria van Orleans, dochter van Henrik den II, hertog van Longueville, en van Louifa Bourbon-Soiffons zyne eerfte gemalinne, en ftierf zonder kinderen den 4 January des jaars 1659. Aldus eindigde in hem de tak der hertogen van Nemours van het huis van Savoje, welke omtrent 150 jaren in Vrankryk geduurd heeft, federt Philippus, hertog van Genevois en van Nemours, tweden zoon van Philippus, hertog van Savoje en van Claudina van Broffe Bretagne zyne gemalinne. *Du Chefne Recher. des Antiq. des Villes de France. Du Pui Droits du Roi. Sammarth. Hift. Geneal. de France. Guichenon hift. de Savoje. &c.*

NEMROD. Zie NIMROD.

NENI. Zie NÆNIA.

NENNIUS, hertog van Loegria, en zoon van Helius, koning der Bretons, oude volkeren van Engelandt, deedt zynen moedt blyken in den oorlog dien hy voerde tegen de Romeinen. Hy doodde in eenen veldflag Labienus, krygsoverfte der Romeinen, en ontwapende Julius Cefar, die hem niettemin eene dodelyke wonde toebragt, waar aan hy ftierf in het 3980 jaar der wereldt. Hy wierdt te Londen begraven met het zwaardt van Julius Cefar, gelyk hy gewild hadde. *Pitfeus de illuft. Angl.*

NENNIUS, of NENIUS, een abt, een Engelfchman, een leerling van Elvodugus Probus, en naderhandt van Beulanus, was in achting omtrent den jare 620. Hy maakte een boek van den oorfpronk der Bretonfche eilanders, en eenige andere verhandelingen, waar van Pitfeus en Baleus gewag maken *de fcript. Angl.*

NEOBULA, eene dochter van Lycambus den Thebaner, welke haar vader ten huwelyk beloofd hadde aan den dichter Archilochus; maar van befluit veranderende, en berouw hebbende van zyne belofte, weigerde hy haar te geven. Archilochus, om zich daar over te wreken, maakte vaarzen tegen Lycambus, die zo ftekelig waren, dat men gelooft dat hy zich uit wanhoop dieswegens ombragt. Neobula is ook de naam van eene vriendinne van Horatius, waar van gefproken wordt *Carm. III. Od. XII. v. 5. Joan. Jac. Hofman Lexic. Univerf.*

NEOCESAREA, de hoofdftadt van Cappadocië, of van Pontus, inzonderheit beroemd om dat zy Gregorius den Wonderwerker tot haren biffchop gehad heeft. Leunclavius geeft haar den naam van *Nixar*, en Le Noir dien van *Tocato.* Zy is gelegen aan de rivier Lycus, welke de Turken *Cholelit* noemen. Jac. Gaffot, die zyne reize van Venetië naar Conftantinopel in den jare 1606 liet drukken, zegt dat daar naby een kafteel was op een zeer hogen berg, dat niet ganfchelyk verwoeft was, alwaar men een graf zag, dat men zeide van een koning van Perfië te zyn. Stephanus van Byzance verzekert dat zy den naam hadt van Adrianopel. De ftadt Neocefarea wierdt verwoeft in den jare 343, uitgezonderd de kerk. De biffchop en de genen die zich daar in bevonden wierden behouden.

Conciliën van Neocefarea.

S. Gregorius, biffchop van Neocefarea, vergaderde omtrent den jare 291 een Synode in deze ftadt. Men meent dat men op het zelve eenen brief fchreef tegen de genen die vleefch aten van het afgoden-offer. Hy wordt in het Griekfche Recht bygebragt. Dertien van de prelaten, die het Concilie van Ancyra vergaderd hadden, hielden omtrent den jare 313 of 314 een ander te Neocefarea, alwaar zy veertien Canons maakten. Gabriel de L'Aubefpine, biffchop van Orleans, heeft zeer fchone aanmerkingen gemaakt over het VI en XII van deze Canons. Het I. zet eenen priefter af, die trouwt. Het II. gebiedt eene boete voor de genen die dikwils trouwen, niet om het huwelyk te veroordeelen, maar om dat zulks eenige onkuisheit fchynt aan te tonen. Het VII verbiedt den priefters zich op de bruiloften van twede huwelyken te bevinden. Het XI gebiedt dat een priefter, die belydt dat hy voor zyne ordening eenige zonde van onkuisheit gepleegd heeft, het avondmaal niet zal bedienen, maar dat hy alleenlyk de andere plichten van het priefterfchap zal verrichten, alzo het gevoelen van velen is, dat de ordening de andere zonden uitwifchte.

NEOCESAREA, gezegt *Euphratefiana*, eene ftadt van Syrië. De kerkelyke fchryvers en de Martyrologen fpreken van Paulus, biffchop van deze ftadt, dien Diocletianus de handen deedt afhouwen, en de fchamele deelen verbranden, om dat hy volhard hadde de Schrifture te onderwyzen aan eenige vrouwen.

NEOCHABIS, koning van Egypten, en vader van den wyzen *Bocchoris*. *Athenæus Deipnofoph. l. X.*

NEOCLES, een Atheenfch Philofooph, broeder van Epicurus, heeft van zyne fecte gefchreven. *Diog. Laërt. lib. X. cap.* 1. Daar is een ander Neocles, vader van Themiftocles. *Ælian. Var. Hift. l. II. c.* 12.

NEOCORES, of *Neocori*, en zomtyds *Neucourus*, waren onder de Heidenen in Griekenlandt de hoofden der andere priefters. Men gaf ook dezen naam aan de bewaarders der tempels, en aan de fteden, alwaar eenige vermaarde tempelen waren, gelyk die van Ephezen was, aan Diana toegewyd, waar van gefproken wordt *Handel. XIX*, 24. Men heeft dezen naam ook gegeven aan de keizers. *Jul. Firmicus* [*L. IV. Macer in Hierolexico.* Dit woordt *Neocorus* heeft verfcheide oudheitkenners in verwarring gebragt, by gelegenheit van het opfchrift, dat zy daar van gevonden hebben op de oude gedenkpenningen. De meeften hebben voorgegeven, dat men door dezen naam te kennen gaf de plegtigheit van eenige nieuwe inwydingen van tempelen.

NEOMAGUS, (Johannes) was uit Gelderlandt. Hy bloeide in den jare 1537. Hy leeraarde de Wiskunft in de univerfiteit van Roftok. Hy heeft twee boeken van de Arithmetica of Rekenkunft gefchreven. Hy heeft uitleggingen gefchreven over verfcheide verhandelingen van *Beda*; heeft de Geographie van *Ptolemæus* in 't Latyn overgezet, en bladwyzers van de landen en fteden daar by gevoegt. *Zweertius p.* 457.

NEOMENIA, dat is te zeggen *nieuwe Maan* (van νέος, *nieuw*, en μήνη, *maan*) of beginfel van de Maan-maandt. De Joden houden op dien dag een feeft, dat aangetekend is in het boek *Numeri kap.* X en XXVIII. Het ftondt aan het Sanhedrin of aan de Rechters van Jerufalem, den dag van de nieuwe Maan te bepalen, om dat het tot hun ampt behoorde de feeftdagen vaft te ftellen. Leo van Modena zegt dat ten tyde van het Sanhedrin deze rechters gewoonlyk opzettelyk twee mannen uitzonden, die hen bericht kwamen doen zo haaft zy de nieuwe Maan ontdekt hadden, en op hun bericht deden zy bekend maken dat de maandt op dien dag begonnen was; maar na de verwoefting van den Tempel doen zy zulks door uitrekeningen, en men drukt jaarlyks een almanak, die hen dient om de nieuwe en volle manen te weten, de vier faizoenen van het jaar, de feeften, en andere zaken van dien aardt. Dit feeft valt zomtyds op twee dagen, te weten op het einde van den eenen en op het begin van den anderen. Het is niet verboden, vervolgt Leo van Modena, te arbeiden of zyne zaken te doen; de vrouwen zyn alleenlyk gewoon zich van hunnen arbeidt te onthouden, en men maakt een weinig beter cier dan gewoonlyk. De avondt van den Sabbath die op de nieuwe Maan volgt, of een ander volgende avondt, zo haaft men de waffchende Maan bemerkt, vergaderen alle de Joden, en doen een gebedt tot Godt, hem noemende Schepper der planeten, en Herftelder van de nieuwe Maan; vervolgens zich naar den Hemel verheffende, bidden zy Godt bevryd te mogen zyn van alle ongelukken; en gedachtenis gehouden hebbende van David, groeten zy malkander, en fcheiden van een. Om de zonnejaren met die van de maan overeen te brengen, maken zy een cirkel of omkeering van 19 jaren: en van deze 19 jaren zyn 'er 7 van dertien maanden ieder: zodanig dat van de twee of drie jaren het eene van 13 maanden is, dat men *Meubar* noemt, dat is te zeggen *ingevoegd.* Wanneer zulks gebeurt telt men tweemaal de maandt *Adar*; zo dat 'er dan Adar *de eerfte* is, en Adar *de twede*, welke de Joden *Ve-Adar* noemen. *Leo Modenenf. P. III. c.* 2.

NEON, een hiftoriefchryver, leefde in de II eeuw ten tyde van M. Aurelius, en hy fchreef de Acten van het martelaarfchap van de H. Broeders Speufippus en Meleufippus, welke men heeft in Surius. De geleerden meenen dat hy in het Griekfch gefchreven hadde, en dat het gene daar van overig is maar voor eene Latynfche vertaling moet gehouden worden. *Baronius in Annal. Surius T. I. die* 17 *Januar. &c.*

NEOPHON, of NEOPHRON, een Griekfch dichter, die verfcheide treurfpelen fchreef. Hy was een byzonder vriendt van Callifthenes, en Alexander de Grote deedt hen beide fterven in de CXIII Olympiade, het 426 jaar van Rome. *Suidas.*

NEOPHYTEN, *Neophytes*, noemde men de nieuwe Chriftenen, dat is te zeggen de gene die onlangs het Jodendom of het Heidendom verlaten hadden om het Geloove te omhelzen. Men heeft dezen naam ook gegeven aan de genen, die nieuwelings in den

den kerkelyken ſtaat of in eenige geeſtelyke orde aangenomen waren. Dit woordt komt van νεὸς, *nieuw*, en φυτὸν, dat *plante* betekent, als of men zeide nieuwelyks geplant in den akker der kerke, of nieuwe planten. *Macer in Hierolex.*

NEOPTOLEMUS, een treurſpeldichter, aan wien Philippus van Macedonië laſt gaf den gezang te zingen op het huwelyk van Alexander en Cleopatra, maakte, zonder daar op te denken, vaarzen, welke voorſpelden het gene aan Philippus gebeurde. *Diodor. Sicul. l. XVI. fol.* 557. Daar is een andere NEOPTOLEMUS geweeſt, een dapper man, die ſneuvelde in het aantaſten van de ſtadt Halicarnaſſus. *Diodor. Sic. l.* XVII.

NEOTICHITEN, volkeren van Etolië, welker ſtadt *Neoticha* of *nieuwe-muren* genoemd wierdt. Stephanus maakt 'er gewag van. Het zyn ook volkeren van Phocis, van Thracië, van Carië, en van het Europiſche Sarmatië. *Joan. Jacob. Hofman Lexic. Univerſ.*

NEPERUS, (JOHANNES) een Schot, baron van Merchiſtone, uitvinder van de Logarithmen of Rekentallen in de rekenkunſt. Hy gaf in den jare 1614 te Edenburg uit *Canon mirificus ad ſingula quadrantis minuta compoſitus*, en in den jare 1617: *Rhabdologiæ libri duo.* Zyn gemelde *Canon* heeft eene onuitſprekelyke nuttigheit, doch weinig geleerden wiſten den grondt waar op het zelve ſteunde. De eenige Keplerus konde met zyn doordringend verſtandt het zelve aantonen. Naderhandt heeft *Robertus Neperus*, de zoon van Johannes, zyns vaders *Canon* op nieuw uitgegeven, en te gelyk de wyze aangetoont op welke zyn vader in de vervaardiging daar van was te werk gegaan. *Crugerus Præfat. in prax. trigonometr. Logarithm. Voſſius de ſcient. Mathematic. c.* 53. §. 8. & 14.

NEPHALIA, offerhanden en feeſten der Grieken, aldus genoemd van νηφάλιος, *matig* of *nuchteren*, om dat men in de zelve mee of honingdrank offerde, en niet wyn, gelyk in de andere offerhanden. De Athenienzen deden gewoonlyk deze offerhande aan de Zon, en aan de Maan, aan de Geheugenis, aan de Nymphen, aan Aurora en aan Venus, en brandden daar in allerlei hout, behalven dat van den wyngaardt, van den vygeën van den moerbezy-boom, om dat deze bomen zinnebeelden zyn van de dronkenſchap. *Eraſm. in Chiliad.*

NEPHELE was, naar het voorgeven der dichters, eene gemalin van den Thebaanſchen koning Athamas, en baarde hem een zoon, *Phryxus*, en eene dochter, *Helle* genoemd. Wanneer zy eens door aandryving van den Godt Bacchus in de boſſchen omdoolde, trouwde ondertuſſchen haar gemaal met Ino, de dochter van Cadmus, welkers ſtiefmoederlyke haat tegen de genoemde kinderen van het eerſte huwelyk zo groot was, dat zy niet eerder ruſtte, voor dat Athamas bewilligde om die beide te laten offeren. Maar Nephele, die door de goden in eene wolk veranderd wierdt, naderde in die gedaante hare kinderen, en ontrukte de zelve de toegedachte doodt, terwyl zy hen eenen ram met eene goude vacht aanboodt, om zich op des zelfs rugge over zee naar Colchos te begeven. Zie HELLE en PHRYXUS. *Ovid. Metam. l.* XI. *v.* 195. *Val. Flacc. l. I. v.* 56. *Nat. Com. l. VI. c.* 9.

NEPHER-CHERES, of NECHEROPHES, de achttiende en laatſte koning van het koninkryk der Thiniten in Egypten, begon te regeren in het 1642 jaar voor Chriſtus. Hy regeerde 28 jaren. De Libyers ſtonden op onder zyne regering, en de heerſchappy der Thiniten eindigde met hem, na dat de zelve 603 jaren geduurd hadde. *Manethon, apud Euſeb. Du Pin Bibliotheque Univerſelle des Hiſtor. Prof.* Daar is een koning der Taniten, mede NEPHECHERES genoemd, die eerſt begon te regeren 88 jaren voor Chriſtus.

NEPHES OGLI. Deze naam betekent onder de Turken *zoon van den H. Geeſt*, en men geeft den zelven aan zekere lieden, die op eene buitengewone wyze geboren worden, dat is te zeggen, van eene moeder die eene gewaande maagdt is. Daar zyn, zegt men, zekere Turkſche dochters, die zich in zekere verborgen plaatſen houden, alwaar zy genen man zien. Zy gaan zeer zelden naar de Moſqueen; en wanneer zy daar gaan, blyven zy daar van negen uren des avonds tot middernacht toe, en voegen aldaar by hunne gebeden zo vele verwringingen van 't lighaam en zo veel geſchreeuws, dat zy alle hare krachten verſpillen, en dikwils in onmacht ter aarde vallen. Indien zy zich na dien tydt zwanger bevinden, zeggen zy dat zy zulks zyn door de genade van den H. Geeſt, en daarom worden de kinderen, waar van zy bevallen, *Nephes Ogli* genoemd. Zy worden aangemerkt als menſchen, die de gave hebben der wonderwerken. *Bayle Dict. Crit.*

NEPHREUS, koning van Egypten, wierdt door de Lacedemonienzen te hulp geroepen, om dat zy Ageſilaus in Afië gezonden hadden tegen Artaxerxes. Nephreus verſchafte eene vloot van honderd kleine ſchepen, en eene grote menigte graan; welke te Rhodus aangekomen zynde, dat zich reets voor de Perſianen verklaard hadde, door Conon genomen wierdt. *Diodor. Sicul. l.* XIV.

NEPHSANEEMANA, eene plaats niet verre van Kehila, alwaar volgens Sozomenus, het graf was van den Propheet Micha. Het woordt betekent, *het gelovige graf*, of *het graf der gelovigen*, gelyk Hieronymus aanmerkt over *Joſ.* XVII. *Neëmanim* wordt overgezet *gelovigen*, en *Nephſa*, *een grafſteen. Reland Paleſt.*

NEPHTALI, NAPHTHALI, was een zoon van Jakob den aartsvader, en van Bilha de dienſtmaagdt van Rachel. Hy gaf zynen naam aan een der ſtammen Iſraëls. *Geneſ.* XXX.

NEPHTALI, of NAPHTHALI. Deze ſtam heeft ten Weſten gehad den ſtam Aſer, *Joſ.* XIX. 27; ten Zuiden Zabulon; ten Ooſten een gedeelte van de zee Gennezareth, en van de Jordaan; want Kapernaum lag op de grenzen van Zabulon en Nephtali. Zie *Matth.* IV. 13. Ten Noorden hadt hy de uiterſte grenzen des Iſraëlitiſchen lands. *Joſ.* XIX, 38 wordt gezegd, dat 'er negentien ſteden in Nephtali waren; doch alzo 'er maar zeſtien opgeteld worden, ſchynt het, dat men 'er drie moet byvoegen van de gene, die *vs.* 33 gezegd worden op de grenzen van dezen ſtam gelegen te zyn geweeſt. *Joſ.* XXI, 32 leeſt men, dat 'er drie van de Nephtaliſche ſteden aan de Leviten zyn gegeven geworden. By Joſephus worden den ſtamme Nephtali deze grenzen toegeſchreven: *Het landt nu naar het Ooſten gelegen*, (hy hadt even te voren geſproken van den ſtam Aſer, die de landſtreek aan de zee van Karmel af tot aan Zidon beſloeg) *tot aan de ſtadt Damaſcus, en het over-Galilea is den Nephtaliten te beurt gevallen tot aan den berg Libanus, en den oorſpronk der Jordaan, die uit dezen berg voortvloeit, daar de palen zyn van* Arce, *eene ſtadt tegen 't Noorden gelegen.* Dat hier van Damaſcus gewaagd wordt meent Reland buiten den haak te zyn; en hy denkt dat Joſephus zal geſchreven hebben, *tot aan de ſtadt Dan. Reland Paleſt.*

NEPHTAR, dat *reiniging* betekent, is de naam, welken de propheet Nehemia gaf aan de plaats alwaar hy het gewyde vuur vondt, dat de Joden aldaar verborgen hadden, wanneer zy gevangen gevoerd wierden naar Babel, en het volk voer voort de zelve dezen naam te geven. De zelve is naby het badwater; daar zyn 'er zelfs, die menen dat het dit badwater is, dat Artaxerxes met muren deedt omringen, en een inkomen vaſtſtelde tot bezorging der armen, die zich derwaarts zouden begeven. *I Machab. I.* 36. *Simon Dict. de la Bible.* Men moet aanmerken dat men gene zekere bewyzen heeft van het gene men van dit vuur verhaalt, en dat het boek der Machabeen, waar in dit verhaald wordt, gene zekere waarborg is.

NEPHTOAH, eene ſtadt op de grenzen van Juda, *Joſ.* XV. 9. alwaar van de waterfonteine Nephtoah gewaagd wordt. *Reland Paleſt.*

NEPI, eene kleine ſtadt van den kerkelyken ſtaat, niet verre van de rivier Pozzuolo. Zy heeft een biſſchoplyken ſetel, welke ſedert den jare 1436 met dien van Sutri vereenigd wierdt door paus Eugenius den IV.

NEPOMUCENUS, (JOHANNES) een onder de Roomſchgezinden vermaard martelaar in Bohemen. Hy hadt zynen naam van zyne geboorteſtadt Nepomuk, en men zegt, dat wanneer hy ter wereldt kwam, om zyns vaders huis helder lichtende ſtralen gezien wierden. In den beginne was hy prediker en kanunnik in de oude ſtadt Praag, en geraakte in zulk eene achting, dat men hem het biſdom Leutmerits en de Prooſtdy der kerke op den Wiſſerad te Praag opdroeg. Hoewel nu dit ampt toen 80000 Hungariſche guldens inkomſten hadde, zo ſloeg hy echter beide af; doch het ampt van koninklyk aalmoezenier en biechtvader van de koninginne nam hy aan. Als hier op de koning Wenceſlaus gaarne wilde weten, wat zyne gemalinne, aan welke hy dikwils eenige droefheit en diepzinnigheit beſpeurde, hem in de biecht vertrouwde, of zy namentlyk met zyn ontaard gedrag niet te vrede, of met iemandt anders in heimelyke minnery was; zo konde Nepomucenus geenzins zo verre gebragt worden, dat hy hem het alderminſte openbaarde. Kort daar op gebeurde het, dat een naauwlyks half gebraden kapoen op de koninklyke tafel kwam, het welke den koning zodanig verſtoorde, dat hy den kok levend aan een ſpit liet ſteken en braden. Deze wreedheit bewoog Nepomucenus, dat hy de zelve den koning op het alderſcherpſte verweet, doch hy kreeg daar voor niet anders dan eene ſtrenge gevangeniſſe tot beloning. Hy wierdt wederom na eenige dagen losgelaten, en aan de koninklyke tafel geroepen, dewyl Wenceſlaus noch al hoopte iets van de biecht van zyne gemalinne uit hem te trekken; doch wanneer hem zulks mislukte, liet hy hem met de wreedſte ſtraffen dreigen. Nepomucenus voorzag hier door wel haaſt voor zich zelf een geweldige doodt, en nam in de naaſte predikatie van zyne toehoorders een beweeglyk afſcheidt. Wanneer hy den volgenden dag voorby het ſlot ging, liet de koning hem by zich roepen, en herhaalde nochmaals zyn vorig begeeren; doch alzo hy daar toe niet te bewegen was, liet hy hem aan handen en voeten binden, en by nacht van de brug in de Muldau werpen. Dit gebeurde den 16 May des jaars 1383. De koning meende wel, dat niemandt deze onverantwoordelyke daadt zou gewaar worden, doch de zelve wierdt wel haaſt ruchtbaar, dewyl men aan de plaats, daar het lighaam lag, zegt men, niet alleen heldere lichten zag, maar ook dat het water drie gansche dagen volkomen opgedroogt was. Hy wordt tot nu toe als een groot en heilig martelaar en beſchermer in Bohemen en op andere plaatſen zonderling vereerd, en zyne ſtandbeelden niet alleen in de kerken en op de ſtraten geſtelt; maar daar zyn zelfs weinig familiën, inzonderheit in het eerſtgemelde koninkryk, die thans niet een Nepomukie, of beeldt van dezen heilige in huis houden. Men wil dat aan zyn graf in de Domkerk te Praag vele wonderen geſchied zouden zyn. Ja men wil aangemerkt hebben, dat zo iemandt des zelfs heiligheit betwiſt, of uit ſpotterny op den grafſteen getreden mogt hebben, de zelve op dien dag niet ontgaan kon eenige ſmaadt of ſchande te ontmoeten. *Balbini Miſcell. Boh. l. IV. Hagiogr. Dec. I. Epit. regn. Boh. Boregh. Hagec. in Chron.*

NEPOMUK, eene kleine ſtadt in Bohemen, 10 mylen van Praag, in den Pilſner kreits naar den kant van Beyeren gelegen. Daar naby op den groenen berg is een ſlot van den zelfden naam, dat in 't Boheemſch *Zelenahora* genoemd wordt. Onder aan den gemelden groenen berg heeft eertyds een Ciſtercienzer klooſter geweeſt, dat in den jare 1146 geſticht, en in den Huſſiten-kryg ver-

verwoest wierdt. In het bisdom Olmuts in Moravië is een Benedictyner klooster, Pomuck genoemd, dat in den jare 1145 gesticht is, en dikwils met de gemelde stadt vermengd wordt. *Balbin. Misc. Bucelin. G. S. P. II. p.* 259.

NEPOS, een bisschop van Egypten, beweerde de dwaling der genen, die het Duizendjarig ryk geloven. Hy grondde deze dwepery op de kwade uitlegging van eene plaats in de Openbaringe van Johannes, welke zy naar de letter opgevat wilden hebben. Dewyl nu de genen, die van een ander gevoelen waren, hem voorhielden dat men deze uitdrukkingen niet op eene ligchamelyke en aardsche wyze moest verstaan, schreef hy tegen hen een boek, dat hy *Refutatio allegoristarum* noemde, het welk van velen zo wel ontfangen wierdt, dat hy zeer vele aanhangers kreeg in zyn gevoelen. Waarom Dionysius van Alexandrië na de doodt van Nepos zyne verhandeling *de promissionibus* schreef, en zich in een Synode bevlytigde des zelfs aanhangers van zyne meening af te brengen. Voorts hadt Nepos ook Psalmen en Gezangen geschreven, die zeer hoog geacht, en van Dionysius zelf geroemd wierden, gelyk hy dan ook zo wel om zyne geleerdheit als om zyne deugdt zeer bemind was. *Euseb. hist. eccl. lib. VII. c.* 19. *Hieronymus præfat. in Esaiam. Baronius ad an. Christi* 264. *Cave. Du Pin. &c.*

NEPOS, (JULIUS) een zoon van Nepotianus en van eene zuster van Marcellinus Patricius, ontnam Glycerius het keizerryk in den jare 474, en deedt zich te Ravenna voor keizer verklaren. Orestes verplichtte hem Italië te verlaten in den jare 475. Hy week op een van zyne huizen naby Salona in Dalmatië, alwaar hy door twee van zyne dienaars vermoord wierdt, welke door Glycerius omgekocht waren. *Jornand. in Chron. Cassiodor. Evagrius. &c.*

NEPOTIANUS (FLAVIUS POPILIUS) was een zoon van Eutropia, de zuster van Konstantyn den Groten. Na de doodt van den keizer Constantius nam hy uit kracht van het recht van 't bloedt den keizerlyken tytel aan den 3 Juny des jaars 350, ter zelver tydt wanneer Magnentius zich de zelfde waardigheit in de Gaulen aanmatigde. Nepotianus genoot dezen eertytel maar 25 dagen, ten einde van de welke Anicetus, gouverneur van de stadt, dien Magnentius omgekocht hadde, hem de kroon en het leven benam den 28 van de zelve maandt. *Zosimus l. II. Victor in Ep. Hist. Socrates l. II.*

NEPOTIANUS, een Italiaansch priester, een vriendt van Hieronymus, wierdt opgevoed door zynen oom Heliodorus, bisschop van Altino, die hem de gewyde ordens gaf. Hieronymus heeft eenen brief aan hem geschreven wegens de plichten der klerken, welke Nepotianus met groten yver en naauwkeurigheit oeffende. Hy stierf zeer jong omtrent het einde van de IV eeuw. Men houdt gedachtenisse van hem in het Martyrologium op den 11 May. *Hieron. Epist. ad Nepot.*

NEPTUNALIA, feesten der Romeinen, welke zy vierden ter eere van den zeegodt Neptunus in de maandt July. Deze feesten droegen ook de namen van goden en godinnen. Zy wierden genoemd *Magalenses* en *Apollinares*, als mede *Cereales* en *Neptunales*, *Latiares* en *Florales*, en wierden in het gemeen gevierd. De Neptunales, of de feesten van Neptunus, gelyk Varro de zelve noemt, vielen op den 10 der Kalenden van Augustus. *Tertullian. lib. de Spectac. c. 6. Varro de Ling. Lat. l. V. Vossius de Idololatria l. V. c.* 15.

NEPTUNUS, voor den godt van de zee gehouden, was een zoon van Saturnus en van Ops, en broeder van Jupiter en van Pluto. Hy trouwde met Amphitrite, en hadde verscheide meeltereffen, waar by hy verscheide kinderen teelde. Men zegt dat hy met Apollo uit den hemel verdreven zynde, om dat hy aangespannen hadde tegen Jupiter, de muren van Troje bouwde. Hy hadt ook een twist met Minerva om den naam te geven aan Athene; alwaar hy een paardt deedt geboren worden door eenen slag met den drietandt. De Ouden offerden hem om deze reden dit dier, en de Romeinen hadden daarom de Circensische spelen ingesteld, op welke paardelopen ter eere van Neptunus gehouden wierden. Hy wierdt door de Heidenen onder verscheide benamingen en op verscheide wyzen vereerd. *Hygin. in fab. Ovid. Metam. Cartari de Imag. Deor.*

NERA, in 't Latyn *Nar*, eene rivier in Italië, welke ontstaat aan de grenzen van het markgraafschap Ancona, en loopt daar na in het hertogdom Spoleto, voorby de steden Ceretto, Terni en Narni, aan welke laatste plaats men noch hedendaagsch aanmerkenswaardige overblyfselen ziet van eene schone brug, welke aldaar over deze rivier is gebouwd geweest; eindelyk vereenigt zich deze rivier by Orta aan de grenzen van den kerkelyken staat met den Tyber.

NERA, een der eilanden van Banda, het welke men stelt onder de Moluksche in 't algemeen genomen. Het is ten Noorden van dat van Banda in den Oostersche Oceaan. Men vindt op het zelve de steden Nera en Labetack; en de Hollanders hebben aldaar het fort Nassau en Belgica. *Mary Dict.*

NERAK, eene stadt van Vrankryk in Guienne, de hoofdstadt van het hertogdom Albret. Zy is gelegen aan de rivier La Baïse, die de zelve in tweën verdeelt, wordende het eene gedeelte groot-Nerak, en het andere klein-Nerak genoemd. Deze stadt legt drie mylen beneden Condom, en twee van de Garonne. De heren van Albret deden aldaar een kasteel bouwen, alwaar schone tuinen zyn. De koning Henrik de IV hieldt zich een langen tydt aldaar op; en men bragt aldaar eerst de kamer van het Edict; maar men nam die naderhandt weg, om dat de inwoners van deze stadt de zyde der Hugenoten gehouden hadden. De koninginne Catharina de Medicis hieldt aldaar eene byeenkomst met den koning van Navarre in den jare 1579, en men maakte aldaar een verdrag met de Hugenoten. De muren van deze stadt wierden in de laatste burgerlyke oorlogen geslecht.

NERATIUS, of liever VERACIUS, gelyk de goede drukken van Aulus Gellius hem noemen, (LUCIUS) een Romein, is bekend in de historiën door het kwade gebruik, dat hy maakte van zyne rykdommen. Hy ging nooit door de stadt of hy wierdt gevolgd van een slaaf, die een zak of beurs vol geldt droeg. Zo haast hy iemandt ontmoette, dien hy dacht van gene hoedanigheit te zyn, om hem zyne wraak te doen vrezen, liet hy niet na hem een vuistslag te geven, en terstondt vyf en twintig stuivers uit zyne beurs nemende, dat de somme was door de wet der twaalf Tafelen gesteld tot vergoeding van dezen hoon, voldeedt hy aldus de genen, die hy kwalyk gehandeld hadde. *Aulus Gellius l. XX. c.* 1.

NERATIUS PRISCUS, een oud rechtsgeleerde, leefde in den jare 110, ten tyde van Trajanus, die eene zonderlinge achting voor hem hadt, en hem zelfs tot opvolger in het ryk wilde benoemen. Hy schreef verscheide werken, als: *Membranarum lib.* VII. *Quæst.* III. *Respons.* V. *Epist.* IV. *E. Plautio* X. *Regular.* XV. *De Nuptiis I. &c.* welke bygebragt worden in de boeken der Pandecten, enz. Aulus Gellius maakt gewag van dezen schryver, van het boek der huwelyken sprekende, dat hy uitgegeven hadde. *Rutilius in Vit. Jurisc. Aulus Gellius lib. IV. c.* 4. *Noct. Attit. Gesner. in Bibl. &c.*

NERCHAU, een steedtje of marktvlek in het ambacht Grimma en de Leipziger kreits van het markgraafschap Meissen, legt eene halve myl van de stadt Grimma, aan gene zyde van de Mulda. De plaats behoort den heren van Dieskau. In de oude bewyzen wordt zy *Nerci* genoemd. *Knaut Prodr. Misn. p.* 236. *Schötgens hist. der stiffts-stadt Wurzen p.* 50.

NERESHEIM, eene kleine stadt in het vorstendom Oettingen, aan de Wurtenbergsche grenzen, twee mylen van Nordlingen. De landstreek daar om heen wordt het Hardfeld genoemd, dewyl het zandachtig en onvruchtbaar is. Daar naby op eenen heuvel legt de Benedictyner abdy, welke door Hartmannus graat van Dillingen in den jare 1095 gesticht wierdt. *Bucel. G. S. P.* I. II. *Crusii Annal. Suev. P.* II. *Tromsd.*

NEREUS was een zoon van den Oceaan en van Thetis. Hy trouwde met zyne zuster Doris, en hadt by haar vyftig dochters, die men gemeenlyk de NEREÏDEN noemt, en waar van de dichters dikwils spreken. Nereus was eene water-godheit. *Homerus l. VI. Iliad. Orpheus in Hymn. Nereid*

NERGAL, een afgodt der Samaritanen, verbeeld onder de gedaante van eenen haan, die het zinnebeeldt was van de Zon. Deze afgodery was in Samaria ingevoerd door de Cutheërs, volkeren die uit Persië oorspronkelyk waren, daar men de zon en het vuur aanbadt. Nergal in de Samaritaansche taal betekent *Haan. Kircher. Oedipus Ægyptiacus T. I.*

NERI, (ST. PHILIPPUS) stichter van de Congregatie der priesters van het Oratorie van Italië, was van Florence, een zoon van François Neri, en van Lucretia de Soldi. Zy zonden hem by eenen van zyne oomen, een koopman in het koninkryk van Napels, om den koophandel te leren. Doch hy voelde zich tot andere zaken genegen. Hy kwam te Rome, studeerde aldaar, en wierdt in den ouderdom van 38 jaren priester, door last van zynen biechtvader. Zyne naarstigheit in het gebedt was onvergelykelyk, en hy bragt zomtyds veertig uren na malkander in het zelve door. De zorg die hy hadde om in gemeenschap met verstandige en deugdzame kerkelyken te leven, maakte een beginsel van de Congregatie van het Oratorie. Hy stierf in den ouderdom van 80 jaren op den Sacramentsdag des jaars 1595, en wierdt gekanonizeerd door paus Gregorius den XV in den jare 1622. *Spond. & Rainaldi in Annal. Anton. Galon. in ipsius vita.*

NERIA, of NERIENA, zou, naar het voorgeven der dichters, eene gemalin van den krygsgodt Mars geweest zyn. Deze naam zoude in de Sabynsche taal zo veel als dapperheit en sterkte betekend hebben; waarom ook het Claudische geslacht den toenaam van *Nero* aangenomen heeft. *Pomey Panth. Myth. pag.* 63.

NERICIE, *Nericia*, is een der vyf provinciën, uit welke het eigentlyk zogenaamde Zweden bestaat. Zy legt recht in het midden tusschen Sudermannië, Westermannië, Wermelandt, West-Gothlandt, en Oost-Gothlandt. Men vindt daar in vele aluinen zwavelgroeven, doch de inwoners zyn meest yzersmeden. De eenige aanmerkelyke stadt van deze provincie is Orebro. *Beschreib. van Schweden p.* 63.

NERIGLISSAR, NERIGLISSARES, of NERIGLISSO, een koning van Babel, was getrouwd met de zuster van Evilmerodach, en teelde by haar Laborosordach. Hy bragt zynen zwager, den gemelden koning Evilmerodach, arglistig om het leven, en regeerde daar op 4 jaren, waar na hy stierf, na dat hy reets van te voren zynen zoon tot koning hadde laten uitroepen. *Eusebius in Chron. Petav. in Doct. & Ration. temp. Calvisius Chronolog.*

NERIUS, hertog van Athene, na Antonius Acciajolus, natuurlyke zoon van Reinier Acciajolus, een Genuees, die door Chalcondylas verdreven wierdt. Zyn broeder Antonius Nerius volgde op hem, na wien een andere Nerius regeerde, Antonius een kindt nalatende onder de voogdy van zyne moeder. De moeder ingenomen door liefde tot een zeker edel Venetiaan, een zoon van Petrus Palmerius, gouverneur van Napoli, tegenwoordig Napoli die Romania genoemd, verplichtte hem zich te scheiden van zyne echte vrouw, met belofte dat zy dan met hem zoude trouwen, en hem het prinsdom van Athene geven. Dit ver-

veroorzaakte terstondt grote onlusten, en vervolgens verscheide moorden; om dat Francus Acciajolus, neef van den jongen wees, het recht van de voogdy en van de regering van de stadt Athene eischte. Francus, de sterkste zynde, verjoeg den Venetiaan, en verkreeg omtrent den jare 1451 van Mahometh den II, den zoon van Amurath den II, den tytel van hertog. Maar de Grote Heer, sedert verwittigd zynde dat deze nieuwe hertog heimelyk verstandt hieldt met den prins van Bœotië, zondt Omar gouverneur van Thessalië tegen hem, die Athene ingenomen hebbende, eene bezetting in het kasteel leide, en sedert dien tydt is die stadt in de macht der Turken gebleven. *Chalcondylas l. IX. p.* 299. 300. *Franc. Rosseus Archæol. Attic. &c.*

NERLI, (FREDERIK) een kardinaal, geboren te Florence den 13 July des jaars 1636. Zyn vader dreef te Rome, gelyk ook anderen van dit geslachte gedaan hadden, den handel van de bank, en dewyl hy vele jaren het bestier van de inkomsten van de Apostolische kamer zeer wel waargenomen hadde, zo was hy in groot aanzien geraakt aan het pausselyke hof. Wanneer nu de neef van Frederik, die aartsbisschop was van Florence, hem overreed hadde in den geestelyken standt te treden, zondt de paus Clemens de X hem voor Nuncius in Polen, in Duitslandt en in Vrankryk. Na zyne wederkomst van daar maakte de zelve paus hem tot zynen staats-secretaris, en eindelyk den 12 Juny des jaars 1673 tot kardinaal, waar toe de pausselyke neef de kardinaal Altieri veel bybragt, dewyl de marquis Philippus Nerli, Frederiks broeder, hem dikwils aanzienlyke geldsommen verschoten hadde. Byna ter zelver tydt met den kardinaals-hoedt verkreeg hy ook het gemelde aartsbisdom van Florence, door zynen neef afgestaan. Dewyl hy echter in die waardigheit noch den groot-hertog noch het volk behaagde, zo liet hy de zelve na eenigen tydt varen, en begaf zich naar Assisi, alwaar hy gedurende eenige jaren zyn genoegen vondt in een ingetogen leven. Voor het overige was hy een der kardinalen, die verkiesbaar waren tot paus, inzonderheit dewyl hy zich omtrent de tegen malkander arbeidende kronen onzydig droeg. Doch hier tegen was hem zyn eigenzinnige, droefgeestige en onrustige aardt hinderlyk. Deze gebreken vergoedde hy door een zeer streng en onberispelyk leven. Hy was ook een vriendt der geleerden, en zelf in allerhande wetenschappen ervaren. Dewyl hy kanunnik was geweest van de S. Pieterskerke, zo hadt hy het Breviarium tot gebruik van die kerke op zyne eigene kosten te Parys weder laten drukken, waar aan hy 8000 kronen hadde te kost gelegd. Van gelyken hadt hy de predikatien van zyn gewezen vriendt den pater Marchesi byeen laten zoeken, en op zyne kosten doen drukken. Hy stierf te Rome den 9 April des jaars 1708. *The present state of the Court of Rome pag.* 46. *Mercure historique May* 1708.

NERMOUSTIER, of NOIRMOUSTIER, een klein eilandt van de Gasconsche zee. Het zelve is gelegen op de kusten van Bretagne en Poitou, waar toe het behoort. Daar was een vlek met een klooster, waar van de monniken in 't zwart gekleed zyn, het welk gelegenheit gegeven heeft om het eilandt *Nermoustier*, dat is te zeggen *Monastere-noir*, *Zwart-klooster*, te noemen. *Maty Dict.*

NERO, eene zeer aangename plaats naby de stadt Antiochië in Syrië: de ouden noemden de zelve *Daphne.* De naam van Nero wierdt daar aan gegeven ter oorzake van den overvloedt van haar water; want *Ner* in het Syrisch betekent fontein of rivier, en *Nero* in de latere Grieksche taal is te zeggen *water.* De oude Grieken noemden zelfs eene plaats die van water besproeid was *Nero.* Het bosch dat deze plaats omringde was van laurieren, cypressen, en andere grote bomen. Daar waren verscheide schone fonteinen en tuinen, bezaaid met welriekende bloemen. Het was eene plaats van vermakelykheit, en men ging 'er niet in zonder van eene meesteresse verzeld te zyn. Zy was toegewyd aan Apollo, wiens tempel en afgodsbeeldt door den blixem ter neder geworpen wierden ten tyde van den keizer Julianus den afvalligen, in den jare 362. *Procopius Persic. l.* II. *Sozomen. l.* V. *c.* 18. *Baronius A. C.* 362.

NERO, (DOMITIUS) of, gelyk zyn andere naam is, *Claudius Nero*, Roomsch keizer, was een zoon van Cnejus Domitius Ænobarbus, die hem geteeld hadde by Agrippina. Voor het keizerryk hadt hy zyne moeder te danken, als die eene volkome macht hadde op het gemoedt van den keizer Claudius. Deze bestierde het zodanig, dat haar zoon Nero getrouwd wierdt met Octavia, de dochter van Claudius, niettegenstaande zy van te voren aan Lucius Silanus toegezegd was. Hier op moest Claudius hem tot zynen zoon aannemen, dien hy naderhandt ter eere den naam van *Nero Claudius Cesar Drusus Germanicus* aannam. Brittannicus de zoon van Claudius was noch de eerzuchtige Agrippina in den weg, dien zy echter door allerlei listige treken van zyn geboorterecht beroofde. Ja wanneer Claudius eindelyk hare listige streken bemerkt hadde, kreeg Agrippina daar van de lucht, en deedt hem vergift geven, waar door hy den 13 October des jaars 54 stierf. Op dat zy nu haren zoon te zekerder op den keizerlyken troon mogte verheffen, verburg zy de doodt van Claudius zo lang, tot dat zy alles vervaardigd hadde, en het gelukkige uur tot haar voornemen, door de Chaldeën bepaald, verschenen was. Daar op maakte men des keizers doodt bekend, en Nero, die reets van te voren met het twintigste jaar van zynen ouderdom tot burgemeester benoemd was, wierdt door Burrhus aan de keizerlyke lyfwacht, waar van hy overste was, tot keizer voorgesteld, die hem ook, als mede de Raadt zelf, als zodanig aannamen. In de eerste vyf jaren regeerde hy zo wel, dat de keizer Trajanus de zelve naderhandt als een volmaakt voorbeeldt van eene verstandige regering roemde. Doch het schynt dat deze eer niet zo veel aan Nero zelf, als wel aan zyn deugdzamen leermeester Seneca moet toegeschreven worden. Hy betuigde in dien tydt dat hy Augustus in zyne regering wilde navolgen, en liet gene gelegenheit voorbygaan om zyne milddadigheit te betonen. Hy verligtte het volk door de wegneming of vermindering der lasten. Op een tydt wanneer men hem een doodvonnis aanboodt om het zelve te ondertekenen, zeide hy, *Ik zoude wel wenschen niet te kunnen schryven.* De Raadt hem eens voor zyne billyke regering bedankende, antwoordde hy met grote zedigheit: *dat zal zyn wanneer ik het verdiend zal hebben.* Nero liet nochtans binnen deze vyf eerste jaren ook eenige blyken van zyn bozen aard zien, hoewel hy echter de vermaningen van de genoemde Seneca en Burrhus met heusheit en stilzwygen aannam. Doch naderhandt stelde hy alle schaamte aan eene zyde, en vierde zyne gruwelen den vollen toom, waar toe hem ook de schandelyke Otho, die naderhandt mede keizer wierdt, meer en meer aanhitste. Zyne heerschzuchtige moeder, die reets van te voren door eenen Chaldeeuwer voorzegd was, dat haar zoon, wanneer hy het keizerryk verkregen zou hebben, haar zoude laten ombrengen, moest wel haast zyne wreedheit ondervinden. Hier van konde wel de eerzuchtige Poppea Sabina, die tot nu toe wel de liefde des keizers genoten hadde, doch door verhindering van Agrippina noch geen deelgenote van zyn echte bedde hadde kunnen worden, de voornaamste oorzaak geweest zyn. Agrippina, die mogelyk narícht hadde van het voornemen van Poppea, zoude, om het zelve te beletten, door alderhande aantokkelingen Nero tot eene bloedschandige liefde aangedreven hebben, het welk Seneca echter door de liefde van Acte verhinderde. Poppea hieldt ondertusschen den wellustigen Nero noch gestadig in hare minnestrikken verward, en alzo was het haar zo veel te gemakkelyker den ondergang van Agrippina te bevorderen. Hy liet haar drie maal vergift geven, dat echter door het genomen tegengift slechte werking deedt. Dewyl dit nu niet gelukte, liet hy een vertrek zo bereiden, dat het invallende dak haar verpletteren zoude. Doch zy kreeg hier van tydelyk bericht, en ontging alzo dit ongeluk; doch niet de verdere vervolgingen van haar wreden zoon. Op dat hy te beter zyn oogmerk mogte bereiken, verzoende hy zich in schyn met haar, en lokte haar in Campanië in een schip, dat van onder uit malkander zoude gaan, wanneer het midden in het water was. Doch zy redde zich ook deze maal met zwemmen, en liet haren zoon daar van de tyding brengen, dewyl zy na de onlangs gemaakte verzoening alles goeds van hem vermoedde. Hy beriedt zich hier over met Seneca en Burrhus, en zondt eindelyk Anicetus af om den moordt te volvoeren. Hier op liet deze godloze keizer haar dode en ontblote ligchaam voor zich brengen, en het zelve openen, om de plaats te zien alwaar hy in zynes moeders ligchaam gelegen hadde, en verwonderde zich daar over, benevens dat zyne moeders leden zo welgemaakt waren. Hoewel hem nu terstondt daar na het geweten over zulk eene onnatuurlyke euveldaadt ontwaakte, het zelve wierdt wel haast wederom in slaap gesust door de vleieryen van Burrhus en vele andere grote bedienaars. Hy zocht op andere wyzen zyne ongerustheit en wroegingen te verdryven. Want hy liet zich steets in de renbaan als een wagenmenner, en in de schouplaatsen, en op de tonelen met de toneelspeelders, zomtyds ook in vrouwelyk gewaadt, zien, om te zingen, of vaarzen op te snyden. Hy deedt zich dragen in het midden van eene bende van lichtvaardige jongelingen, waar van hy met de genen trouwde, die hy zyne verdoemelyke gunsten het waardigste oordeelde: gelyk dien Sporus, dien hy gelyk zyne vrouwe in zyn hof hieldt: waarom men niet onaardiglyk gezegt heeft: *Dat de wereldt gelukkig geweest zoude zyn, indien zyn vader Domitius zulk eene vrouwe gehad hadde.* Hy gaf zich zelf zodanig bloot aan allerlei bedryven, die voor een redelyk mensch onwaardig waren, dat 'er geen gedeelte van zyn ligchaam was dat daar door niet besmet wierdt. Wanneer hy op eene afschuwelyke wyze zyne onmenschelyke wellustigheden geboet hadde, gaf hy zyn eigen ligchaam ten prooi aan Doryphorus zynen vrygemaakte. Hy toonde zulk een groot behagen in lasterlyke en spoorloze verrichtingen, dat hy onuitsprekelyke kosten daar aan deedt, en zyn ganschen schat uitputte. Verder bedreef hy de eene moordt na de andere, en Burrhus, die hem tot nu toe zulke grote diensten gedaan hadde, moest het eerst het hoofdt verliezen. De ongelukkige Octavia, zyne gemalinne, wierdt op zyn bevel in het 22 jaar haars ouderdoms verwurgd; zynde haar broeder Brittannicus reets van te voren door keizerlyke last met vergift omgebragt. Hy gaf voorts ontallyke bewyzen van zyne wreedheit, welke overvloedig konden doen zien, met hoe veel veinzery hy in de vyf eerste jaren van zyne regering zich zachtmoedig vertoond hadde. Ja hy, die van te voren voorgegeven hadde, dat hy wenschte niet te kunnen schryven, om geen doodvonnis te ondertekenen, gelyk gezegd is, betuigde nu opentlyk te wenschen, dat het gansche menschelyk geslacht maar een hoofdt hadde, om het vermaak te kunnen hebben van het zelve met eenen slag af te houwen. Na dat hy nu zynen moedt in het vergieten van veel bloeds gekoeld hadde, wilde hy ook zyne oogen door het zien van den brandt van Rome verlustigen. Deze brandt duurde zes dagen, en verteerde het kostelykste gedeelte van Rome. Doch Nero zag dit vuur en die vlammen aan van eenen toren, op welken hy geklommen was, in het gewaadt van eenen toneelspeler, en zong daar by een gezang dat hy op de verwoesting van Troje gemaakt hadde. Hoewel het nu openbaar was dat die zinneloze zelf dezen brandt veroorzaakt hadde, of om een levend voorbeeldt van den brandt van Troje te zien, of om de eer te hebben dat hy Rome herbouwd hadde, zo schoof hy echter al de schuldt op de Christenen, en rechtte eene gruwelyke vervolging tegen hen aan. Tot

de

de weder-opbouwing van deze verbrande ſtadt moeſt inzonderheit het Ooſten zyne ſchatten opbrengen, gelyk zy dan ook een veel treffelyker aanzien verkreeg door hare heerlyke gebouwen, inzonderheit het zo genaamde gouden paleis, tot verblyf van den keizer Nero gebouwd. Dewyl ondertuſſchen een ieder zyn ondergang van hem te vrezen hadde, zo waren 'er verſcheiden welke eene zamenzwering maakten, om dit wangedrocht uit te roeijen. Doch de ſchuldigen, of die zelfs maar van dezen toeleg verdacht waren, waar onder zich inzonderheit Seneca bevondt, moeſten dit beſtaan met het leven boeten. In het volgende jaar tradt hy zyne zwangere gemalinne Poppea met voeten dat zy daar door ſtierf. Doch Antonia, de dochter van den keizer Claudius, veroordeelde hy ter doodt, om dat zy met hem niet wilde trouwen. Eindelyk liet zyne woede zich ook uit tegen de philoſophen en toveraars, die hy alle in ballingſchap verdreef, en vele van de zelve jammerlyk liet ombrengen. Doch geen doodt ſmertte den Romeinen meerder dan die van Pætus Thraſea en Bareas Soranus, in welke Nero de deugdt zelfs uit de wereldt ſcheen verbannen te hebben. In het twaalfde jaar zyner regeringe ging hy met een ongemeen groot gevolg, dat enkelyk uit ſpeellieden, zangers, en toneelſpeelders beſtont, naar Griekenlandt, om zich aldaar als de beſte dichter, zanger, luitſpeelder en wagenmenner te vertonen. Hy hadt om die reden het grootſte verdriet, wanneer hy in de Olympiſche ſpelen van den wagen viel. Achaje wierdt wel door hem met vryheit begiftigd, doch moeſt de zelve door de grote koſten, welke Nero veroorzaakte, duur genoeg betalen. Want op dat 'er gene ſpoorloosheit aan ontbreken mogt, zo gaf hy ook bewyzen van zyne onmatige verkwiſting. Hy gaf aan geringe perſonen wel de waarde van een tonne gouds; in de toneelſpelen moeſten met onuitſprekelyke koſten ganſche zeeſlagen vertoond worden. In Griekenlandt geboodt hy het halfeilandt van Corinthen te doorgraven. In de zee liet hy met goude netten viſſchen, en de muilezels met goude hoefeizers beſlaan. Hy droeg ook geen kleedt tweemaal aan zyn ligchaam. Het gouden paleis, dat hy, als reets gezegd is, gebouwd hadde, geleek meer naar eene ſtadt, dewyl daar in akkers, wynbergen, vee-weiden, boſſchen en een groot meir waren. Het overige ſchitterde van goudt, paarlen en edelgeſteenten. Op dat het hem nooit aan geldt ontbreken mogte, was het genoeg by hem, om iemandt ter doodt te veroordelen, dat hy maar grote goederen of ongemene deugdt bezat. Domitius Corbulo was daar van een onwederſprekelyk voorbeeldt. Hy was een der grootſte veldoverſten, die Rome ooit gehad heeft, en heeft zyne dapperheit zo wel in Duitſchlandt als in Armenië doen zien; hebbende het laatſte ryk tweemaal onder de gehoorzaamheit der Romeinen gebragt: niettegenſtaande dit alles wierdt het bevel tot zyn doodt afgezonden, dat Corbulo met eigener handt volbragt. Behalven in de twee genoemde ryken kreeg Nero ook moeijelykheden in Britannië, waar in echter zyn ſtadhouder Suetonius Paulinus van gelyken gelukkig was, en met omtrent 10000 Romeinen 23000 Britten verſloeg. De Joden, die tot nu toe zeer onderdrukt waren, wilden zich ook weder in ſtaat herſtellen, en noodzaakten in het 66 jaar van Chriſtus den ſtadhouder Ceſtius Gallus de belegering van Jeruſalem op te breken, bragten hem ook vry veel nadeels toe; doch hoe ongelukkig het naderhandt met hem afliep, is bekend. Verders zyn ook in het twaalfde jaar zyner regeringe het Polemonſche Pontus en de Cottiſche Alpen tot ryksprovinciën gemaakt, waarom men ook Nero toeſtont de muren van Rome te verwyderen. Doch gelyk dit laatſte een enkel geval van geluk was; alzo moet men het dempen der ontſtane opſtanden meerder aan de dapperheit van zyne krygsoverſten, dan aan hem zelf toeſchryven. Want hy voor zich zelf toonde alle blyken van een lafhertig en daar benevens wreed gemoedt. Dewyl hy het nu ganſch onverdraaglyk maakte, en daarom zo wel in de afgelegen landen als in de ſtadt Rome zelf zich ſterke aanhangen tegen hem openbaarden, zo kwam hy door overreding van Helius, dien hy gedurende zyne afwezigheit de grootſte macht gelaten hadde, in het dertiende jaar van zyne regering uit Griekenlandt weder te Rome. Maar zyn ondergang was reets beſloten, en Julius Vindex, een prins van oud koninklyk Aquitaanſch bloedt, ſtookte de Gallen tegen hem op, die zich omtrent 10000 ſterk byeen verzamelden, en daar door den Spaanſchen ſtadhouder Galba moedt gaven om zich den keizerlyken tytel aan te matigen. Nero, wanneer hem van dit laatſte beſtaan de tyding gebragt wierdt, verviel tot allerlei wonderlyke voornemens. Dan nam hy voor zyne vyanden door tranen tot medelyden te bewegen; dan wilde hy den ganſchen Raadt doen ombrengen, en Rome op nieuws in den brandt ſteken; dan erinnerde hy zich eene voorzegging van het koninkryk van Jeruſalem, en wilde daarom naar 't Ooſten gaan om het zelve te regeren. Ja, eindelyk kwam het met hem zo verre, dat hy zich vleide met de hoop van door de muzyk en andere nietige kunſten zyn broodt te winnen. Doch terwyl hy door duizend zorgvuldige gedachten ontruſt wierdt, kwam de blyde tyding dat Julius Vindex door Virginius Rufus ſtadhouder van opper-Duitſchlandt geſlagen was. Maar deze vreugdt duurde niet lang, dewyl zyne eige lyfwacht hem ongetrouw wierdt, en hem daar door noodzaakte zyne zekerheit in de vlucht te zoeken. Hy week alzo op de luſthoeve van zynen vrygemaakten Phaon, alwaar hy de droevige tyding kreeg, dat de Raadt hem ter doodt veroordeeld hadde, en hem reets liet zoeken. Op dat hy nu zyn ongeluk in tyds ontgaan mogte, ſtiet hy zich zelf op het aanraden van zyne vrienden eenen dolk in de keel, en ſtierf alzo in het 31 jaar zyns ouderdoms, en het 14 zyner regering, dat het 68 was van Chriſtus. Verſcheide Chriſten ſchryvers hebben gemeent dat Nero de Antichriſt was, en dat Paulus het oog op hem gehad zoude hebben, wanneer hy zegt, dat de verborgendheit der ongerechtigheit alreets gewrocht wierdt. Maar hy kan in deze plaats niet van Nero ſpreken, die geen keizer was wanneer hy den tweeden brief aan de Theſſalonicenzen ſchreef, alwaar deze woorden gevonden worden. Auguſtinus verhaalt twee andere gevoelens van eenige ſchryvers, welke noch uitſporiger zyn. Het eerſte beweerde dat hy weder opſtaan zoude om de menſch der zonde te zyn: het andere, dat hy niet dood was, en dat hy in de voleinding der wereldt komen zoude om den Zone Gods te beſtryden. Sulpitius Severus ſchynt deze dwepery te geloven. *Suetonius in vita Neronis. Tacitus in Annal. l.* XIII. XIV. XV. XVI. *&c. l.* II. *Hiſt. Cardanus encomium Neronis. &c. Sulpitius Severus lib.* II. *Hiſt. Auguſtinus lib.* XX. *de Civit. Dei c.* 19. *&c.*

Men maakt de volgende afbeelding van Nero, getrokken uit zyne gedenkpenningen en uit de hiſtoriën. Zyne neigingen waren natuurlyk uitgedrukt in zyn wezen: want hy hadt kleine oogen met vet bedekt; de keel en de kin te zamen gevoegd; de hals vet; de buik dik, en de benen dun. Alles byeen gevoegd maakte hem niet ongelyk aan een zwyn; dat hy ook door zyne vuile wellusten niet kwalyk navolgde. Hy hadt ook de kin een weinig verheven, dat een teken was van zyne wreedheit. Zyne blonde haairen, zyne dunne benen, en zyn gelaat, eerder ſchoon dan deftig, deden hem erkennen voor een verwyfden. Seneca in zyn hekeldicht tegen Claudius doedt Apollo ſpreken, Nero aan zich gelyk vindende in ſchoonheit:

Ille mihi ſimilis vultu, ſimilisque decore, &c.

Maar dit is eene vleiery, dien philoſooph onwaardig: want deze keizer konde niet voor zeer ſchoon gehouden worden, dewyl hy de oogen te klein hadde, den hals te vet, en de benen te ſchraal, en kwalyk geſchikt naar de grofheit van zyne geſtalte. *Spon Recherches curieuſes d'Antiquité.*

NERO, een berucht bedrieger, welke zich opdeedt in het 72 jaar van Chriſtus, twee jaren na de doodt van den keizer Nero. Hy was een ſlaaf uit het koninkryk van Pontus, of, volgens anderen, een vrygemaakte uit Italië. Het gene veel bybragt om zyne bedriegery te onderſteunen, was, behalven de gelykheit van wezen, welke hy hadde met dezen vorſt, dat hy, zo wel als de zelve op muzyk konde ſpelen en zingen. Zodanig dat hy eenige landlopers op zyne zyde gebragt hebbende, aan de welke hy grote beloften deedt, daar van zyne krygsmacht formeerde, en zich op zee begaf, alwaar hy een zeerover begon te worden, Siſenna, die in het eilandt Delos geboodt, aantaſte, en hem noodzaakte te wyken. Dit geluk zoude zynen aanhang krachtig verſterkt hebben, indien de keizer Galba daar tegen gene tydige voorzorge gedragen hadde, hem doende vervolgen door Calpurnius Aſprenas, die het gebiedt hadde in Galatië en Pamphilië, provinciën van klein Aſië, die twee galeien tot op de rede van dit eilandt liet naderen, en hem in een gevecht wikkelde, waar in deze bedrieger gedood wierdt. Zyn ligchaam wierdt te Rome gebragt, alwaar men zich verwonderde over de gelykheit, die hy hadde met den keizer, wiens perſoon hy hadde willen verbeelden. *Tacitus hiſt. l. II. Zonaras Annal. Græc. T. II.*

NERO, (Bernard del) een edel Florentyn, wierdt in den jare 1497 met de doodt geſtraft, om dat hy den toeleg niet geopenbaard hadde, welken Petrus de Medicis tegen den ſtaat geſmeed hadde. *Bayle Dict. Crit.*

NERONIA waren ſchouwſpelen te Rome, welke Nero alle vyf jaren te Rome aanſtelde ter eere van zich zelf, en dat hy lange by de regering mogt blyven. Men hadt in de zelve driederlei oeffeningen, in de muzyk, in de dichtkunſt, in 't worſtelen en ryden. *Bulengerus de Theatro I.* 10. *Pitiſcus II.* 265.

NERVA (M. Coccejus) wierdt in het 96 jaar van Chriſtus, na de doodt van Domitianus, die hem te voren in ballingſchap verdreven hadde, tot keizer verkoren, niettegenſtaande hy te Narni in Umbrië geboren, en alzo van geen Roomſche afkomſt was. Hy ontſchuldigde zich wel wegens zyn hogen ouderdom de keizerlyke waardigheit aan te nemen; doch hy wierdt echter gedwongen dezen laſt op zich te nemen. Hy riep terſtondt hier op de genen, welke door Domitianus gebannen waren, weder in hun vaderlandt. Deze gunſt ſtrekte zich inzonderheit uit over de Chriſtenen en Joden, en hy poogde op alle wyzen het ryk wederom tot zyn vorigen luiſter te brengen. Onder deze wedergeroepenen was ook de Euangeliſt Johannes, die uit zyn Pathmos weder te Epheſen kwam. Hy zocht zich by het volk door wegneming der zware laſten bemind te maken, gelyk hy vele onnodige koſten, door het affchaffen van verſcheide feeſten, vernietigde. Ja hy verkocht liever een groot gedeelte van de keizerlyke en van zyne eige koſtelykheden, dan dat hy nieuwe belaſtingen zoude hebben willen maken. Hy gaf een genoegzaam bewys van zyne goedheit aan M. Craſſus, die naar zyn leven geſtaan hadde, dewyl hy in plaatſe van hem naar verdienſte te ſtraffen, hem nevens zich aan zyne tafel zette, en zich daar mede vergenoegde, dat hy hem na zyne eige bekenteniſſe verbande. Doch dewyl hy al te zacht was, ſlopen vele wanbedryven in, en zyn gezag ging zodanig te niet, dat zyne lyfwacht de ſtoutheit hadde de genen, welke Domitianus omgebragt hadden, met geweldt van hem te eiſchen. Wanneer hy nu bevondt dat zyn hoge ouderdom hem niet meer toeliet het werk, dat hy begonnen hadde, wel uit te voeren, nam hy Trajanus, die wegens zyne deugdt en dapperheit beroemd was, met uitſluiting van zyne bloedverwanten, tot zynen ryksgenoot en opvolger aan, en ſtierf hier op den 27 January des jaars 98, in het 66 jaar zyns ouderdoms, of, gelyk Eutropius wil, in zyn 72 jaar,

jaar, na dat hy een jaar, vier maanden en elf dagen geregeerd hadde. *Dion in Nerva. Aurel. Victor de Cæsar. Herodianus. Eutrop. l. VIII.*

NERVIA, eene rivier in Italië, welke ontstaat in het graafschap Nizza, en in het Genueesche gebiedt, niet verre van Vintimiglia, in de Ligustische zee valt. *Schaupl. des kriegs in Ital. pag.* 644.

NERVIANEN, NERVII, volkeren van het oude België, welker dapperheit en beleidt in den oorlog van Julius Cesar zeer geroemd wierdt. Zy behoorden tot het gebiedt van Kameryk. *Cæsar Comment. de bell. Gall.*

NES, een dorp van de Vriesche grietenye Westdongeradeel, in het kwartier Oostergoo, met een jaarmarkt. Dit dorp heeft van tydt tot tydt veel landt door de woede der zeegolven verloren, het welk of tegen ander landt is aangezet, of in de grote kolk verzonken. Nes plagt ook voor dezen eene parochiekerk te hebben, maar wordt thans met Wierum door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Dokkum.

NES, een dorp in de Vriesche grietenye Uttingeradeel, in het kwartier der Zevenwolden, heeft eene zeer oude kerk, welke eenige heeren en andere lieden uit Vrieslandt in den jare 1298, met vele erven en landgoederen, gaven aan de Duitsche orde, de welke daar op een konvent van priesters en dienstbroeders daar ter plaatse hebben opgerecht. De Duitsche ridders van dit konvent stonden onder den landkommandeur van Utrecht, en hun klooster was St. Georgius toegewyd, het welk de reden is, dat het zelve in een brief van het jaar 1529 *het mansklooster van de orde van St. Georgius* genoemt wordt. *Winsemius. Schotanus. Oudheden en Gestichten van Vrieslandt.*

NES, een der drie dorpen op het eilandt Amelandt, met kerk en predikant, doch onder geen classis behorende; doordien Amelandt eene onafhankelyke, oppermachtige vrye heerlykheit is, alleen onder de gehoorzaamheit en het bestier van zynen landsheere, zo in het kerkelyke, als in het wereldlyke, staande. Zie AMELANDT.

NESATIUM was eertyds eene zeer vaste stadt in Istrië, op de plaats, alwaar de rivier Arsias zich ontlast in de zee, en alwaar tegenwoordig Castelnuovo gevonden wordt. M. Junius en A. Manlius belegerden deze vesting in het 573 jaar van Rome, en Claudius Pulcher voerde twee nieuwe legioenen daar voor, bragt het ook met grote moeite zo verre, dat de rivier, welke de muren omringde, afgeleid wierdt. De belegerden wierden hier door tot zulk eene vertwyfeling gebragt, dat zy hunne wyven en kinderen verwurgden, en der zelver lighamen over de muren wierpen. Doch de Romeinen drongen te gelyk daar op in de stadt, wanneer de koning Epulus, die benevens de voornaamsten des lands zyne zekerheit aldaar gezocht hadde, zich zelf eenen dolk in de borst stiet, en de overige bezetting ten dele gevangen, ten dele gedood, en de gansche provincie Istrië onder de gehoorzaamheit der Romeinen gebragt wierdt. *Liv. Hist. l. XLII. Plin. Hist. Natur. l. III. c.* 19. 21. *Ferrar. Lexic. Geogr. Manzuolini descritt. dell' Istria p.* 13. *Leand. Alberti descript. Ital. Hist. di Trieste del P. Ireneo della Croce p.* 63.

NESLE, eene kleine stadt van Vrankryk, in het gebiedt van Santerre in Picardië, met den tytel van een marquisaatschap. Zy is gelegen aan het riviertje Ignon, dat in de Somme loopt, twee mylen van Ham, en byna tusschen Peronne en Nojon. De Latynsche schryvers noemen het *Nigella*. Karel de Stoute, hertog van Bourgonje, nam Nesle stormenderhandt in in den jare 1472. Het zelve beproefde in deze gelegenheit allerlei wreedheden, om dat zyne inwoners eenen heraut van de wapenen gedood hadden, die de stadt kwam opeisschen, en om dat zy twee mannen op de zelfde wyze gehandeld hadden gedurende eenen stilstandt, dien men hen toegestaan hadde. De eerbiedigheit van de altaren konde het volk niet bewaren, dat in de kerke gevlucht was; en de genen die de woede der soldaten ontkwamen wierden alle opgehangen of de handt afgehouwen. Deze stadt heeft den naam gegeven aan het geslacht van NESLE, uit het welke vele voorname mannen gesproten zyn. Onder de zelve is inzonderheit bekend *Radulphus*, die konnestabel van Vrankryk wierdt, en in het treffen by Kortryk in den jare 1302 zyn leven verloor. *Guido van Nesle*, heer van Offenont, was maarschalk van Vrankryk, en sneuvelde in den slag by Macron in Bretagne, in den jare 1352. *Moliere des famil. de Picardie. Feron. Godefroy. P. Anselme, &c.*

NESSE, een meir van het graafschap Murray, in Noorder-Schotlandt. Het heeft de lengte van tien mylen, doch is maar eene myl breed. Het ontfangt verscheide kleine rivieren, en ontlast zich in de golf van Murray, door die van Nesse, by de stadt Invernes. Men verzekert dat het water van dit meir nooit bevriest, en dat het byna altoos laauw is. *Maty Dict.*

NESSE, (DE) een buurt in Hollandt, onder het baljuwschap van Amstellandt, hadt van ouds een kapel, om welke reden deze plaats een kapellaanschap plagt genoemt te worden.

NESSELIUS, (DANIEL) keizerlyke bibliothekaris, was geboortig van Ultzen, een steedtie van Luneburg, en hadt tot vader Martinus Nesselius, die in de Latynsche dichtkunst en andere weetenschappen niet onervaren was. Hy leide den grondt zyner studiën op het Gymnasium te Luneburg, van waar hy zich op verscheide akademien in Duitslandt begaf, en zich inzonderheit een tydt lang te Rostok ophieldt. Hoewel hy zich voornamelyk toeleide op de rechten, waar in hy ook Doctor wierdt, zo oeffende hy zich ook met groten yver in de letteren en in de historien. Naderhandt kwam hy naar Wenen, en bekleedde in verscheide keizerlyke gezantschappen het secretaris-ampt, tot dat hy eindelyk in den jare 1679 in plaats van den vermaarden Lambecius tot keizerlyk bibliothekaris benoemd wierdt. De graaf van Harrach bragt hier toe niet weinig by, op wiens overreding hy ook den Lutherschen Godsdienst met den Roomschen verwisselde. Hy hadt veel arbeids by het aanvaarden van zyne bediening, alzo hy door last des keizers de gansche bibliotheek moest verschikken; dewyl Lambecius grote verwarring in de zelve veroorzaakt hadde, om dat hy alles naar de stoffe wilde plaatsen. Lambecius hadt ook over de 4000 stukken uit de keizerlyke bibliotheek in de zyne gebragt, die Nesselius niet zonder grote moeite weder konde uitzoeken. De keizer Leopoldus maakte hem tot zynen Raadt, en verhief hem in den adelyken standt. Hy maakte op des zelfs bevel een uittrekfel uit de *VIII Tomi commentariorum Lambecii* over de Wener bibliotheek. Hy behieldt wel de woorden van Lambecius, maar niet de schikking, en deedt op nieuws eenige Philologische, Historische en Orientaalsche boeken daar by, hoewel het zelve by den arbeidt van Lambecius niet vergeleken kan worden. Hy hadt ook voor een nuttig werk in het algemene Recht uit te geven, gelyk het voorstel van het zelve, in den jare 1690 gedrukt, daar van een bewys kan geven. Het zelve voert den volgenden tytel: *Prodromus historiæ pacificatoriæ, sive Index chronologicus in corpus historico-politicum publicarum pacificationum, confœderationum, ligarum, conventionum, transactionum, pactorum, tabularum fœderis, instrumentorum pacis, neutralitatis, commercii, associationis, provisionis, guarantiæ, recessuum interimisticorum ab Anno Christi* 1400 *usque ad annum Christi* 1685 *per totum terrarum orbem sancitorum & conclusorum.* Hy stierf eindelyk in den jare 1700. *Monatlicher Auszug mense Junio an.* 1700. *p.* 332.

NESSUS was de naam van eenen der verdichte Centauren. De dichters zeggen van hem, dat wanneer Hercules met zyne nieuwe gemalinne Dejanira noodzaaklyk over eene diepe rivier moest trekken, hy zich vrywillig aanboodt om 'er haar over te dragen. Wanneer Hercules nu hier op zwemmende aan de overzyde gekomen was, zag hy dat Nessus aan den anderen oever Dejanira poogde geweldt aan te doen. Hy was hier over zodanig vergramd, dat hy zonder vertoeven dit wanschepsel met een pyl dodelyk wondde. Doch Nessus, om zich te wreken, prees Dejanira voor zyn doodt zyn kleedt of hembdt, dat met bloedt bespat was, aan, als een onfeilbaar middel om haren gemaal van alle vremde liefde af te trekken. Wanneer Dejanira nu na verloop van een langen tydt onderrecht wierdt, dat Hercules andere begon te beminnen, zondt zy hem het gemelde kleedt, dat hy ook, eene offerhande zullende doen, aantrok. Doch zo haast het zelve aan zyn ligchaam warm wierdt, veroorzaakte het zelve hem hevige smarten en eene razerny, waarom hy zich zelf op eene houtmyt verbrandde. *Ovid. Metam. lib. IX. fab.* 1. 2. 3. 4. *Pomey Panth. Mythic. p.* 239. 240.

NESTOR *van Pylus* was een zoon van Nereus en Cloris, van wien in de schriften van Homerus en andere dichters dikwils gewag wordt gemaakt. Hy overwon nog by den tydt van zynen vader de Eliërs. Vervolgens woonde hy de bruiloft by van Pirithous, en sloeg de Centauren. Hy bevondt zich in den jare 2870, benevens Agamemnon, die hem wegens zyne wysheit en welsprekendheit zeer hoog in waarde hieldt, in de belegering van Troje. Homerus verhaalt van hem, dat hy zynen leeftydt tot op 300 jaren gebragt hadde; hoewel anderen geloven, dat hy maar 90 jaren geleefd heeft, dewyl de grootte van zyne eeuwen, waar van hy 'er drie geleefd zoude hebben, zich maar tot 30 en niet tot 100 jaren uitstrekte. *Ovid. l. XII. Metam. Juvenal in sat. X. Tibull. l. IV. Propertius l. II. &c.*

NESTORIANEN worden die ketters genoemd, welke de dwalingen van Nestorius in de Christelyke lere aangenomen hebben: want of wel Nestorius en zyne leer op het Concilie van Ephezen veroordeeldt zyn, en hy van zyne waardigheit berooft wierdt, zo dat hy zyn overige leven in de grootste ellende moest slyten, zo hadt hy nochtans vele aanhangers, en deze kettery verspreidde zich zo krachtig door het gansche Oosten, dat nog tot op dezen huidigen dag een ongelooflyk getal van zulke, die de zelve toegedaan zyn, aldaar gevonden worden. Men oordeelt het zeer waarschynlyk te zyn, dat deze secte haar bewaring en aanwasch ten voornaamsten verschuldigt is aan de toegeeflykheit, welke de onchristen prinssen voor haar gehad hebben. Men zegt dat Cosroës, koning van Persië, den keizer Heraclius zyn groten vyandt willende verdriet aandoen, den rechtzinnigen alle de kerken ontnam, die zy in zyne staten hadden, en de zelve gaf aan de Nestorianen. De Mahomethanen, die veel meer menschelykheits gehad hebben dan de Christenen voor de andere Godsdiensten, Africa en gansch Asië overstroomd hebbende, ontrukten het Roomsche keizerryk vele provincien, en lieten onder andere ketters ook de Nestorianen hunne ketteryen in vryheit leren en verbreiden. Het is zeker dat deze kettery zich op die wyze ongemeen verspreid heeft in Mesopotamië, Assyrië, Armenië, en Babylonië. Gelyk zy dan hier en daar hunne patriarchen hebben, inzonderheit te Mosul, welke stadt voor dezen *Seleucia Babylonia* genoemd wierdt, en in Babylonië of Chaldea gelegen was; waarom de Nestorianen ook Chaldeen genoemd wierden. Eenigen willen dat deze patriarch van Mosul boven alle de anderen zoude zyn, en de macht hebben benevens verscheide bisschoppen ook twee primaten, eenen over 't Oosten, den anderen inzonderheit over Indië, aan te stellen. Want deze kettery heeft zich ook door gansch Oost-Indië uitgebreid, en, gelyk eenige verhalen, zoude men 'er by de Tartaren en Chinezen vele gevonden hebben, die de zelve toegedaan waren. Men verhaalt het zelfde van de Abissynen, hoewel anderen het tegendeel van hen zeggen, en aantonen dat de Abissynen zeer verre af zyn van de dwaling der Nestorianen, zich dikwils aan de Latynsche kerke

kerke onderworpen hebben, als ten tyde van Eugenius den III, en in den jare 1274, wanneer een Nestoriaansch bisschop van Nisibis zyne geloofsbelydenisse zondt aan den paus. Gelyk dan ook kort na het Concilie van Florence, wanneer de paus Eugenius de IV noch eenige zittingen te Rome hieldt, de Nestorianen uit Cyprus zich met hunnen Metropolitaan Timotheus derwaards begaven, om zich met de Roomsche kerke te vereenigen. Onder de regering van paus Julius den II deden eenige Nestorianen desgelyks, welken de paus eenen monnik, Simon Sulacha genoemd, tot patriarch gaf, die zynen setel te Caramit in Mesopotamië nam. Ten tyde van paus Pius den IV deedt Abd Jesu desgelyks, die zich ook op het Concilie van Trente bevondt. Gelyk dan ook de Patriarch Elias een aardsdiaken van de patriarchale kamer, Adam genoemd, aan den paus Paulus zondt, het welke den pauzelyken secretaris Petro Stroza gelegenheit gaf om zyne verhandeling *de dogmatibus Chaldæorum* te vervaardigen. Verders merken eenigen aan, dat de nieuwe Nestorianen in hunne dwalingen zo verre niet gaan dan de oude, en het kan wel zyn, dat door de grote onkunde, welke by de Oostersche volkeren de overhandt heeft, de meesten onder hen zelf niet weten wat zy geloven. *Bzovius. Spondanus. Raynaldi ad A. C.* 1247 *&* 1445. *Morinus de ord. sacr. Chytræus orat. de statu Græciæ. Clemens Galanus in hist. Armen. eccl. & pol. Ludolphus hist. Æthiop. l. III. c.* 5. *Spanhemius hist. eccl. N.T. sec. V. n.* 7. *Meyerus in hist. relig. c.* 5. *sect.* 16. *&* 17. *Maimbourg hist. du schisme des Grecs. Simon hist. Crit. de la creance & des coutumes des nations du Levant. Fevre theatre de la Turquie. Doucin hist. de Nestorianisme.*

NESTORIUS, een der voornaamste ketters, welke met zynen aanhang de Christelyke kerk in de V eeuw ontrust heeft. Hoewel velen, die de zaak naauwkeuriger onderzocht hebben, van gevoelen zyn, dat hem ongelyk geschied is, en dat ten minsten zyn oogmerk niet kwaad was, schoon zelfs zyne leer in den grondt des geloofs niet al te zuiver was. Hy was geboortig van Germanië, eene kleine stadt in Syrië. Hy was in den beginne een monnik in het klooster van Euprepius; daar op was hy priester te Antiochië, alwaar hy door zyne ongemene welsprekendheit en andere goede hoedanigheden zulk eene achting verkreeg, dat hy in den jare 428 na de doodt van Synesius of Sisinnius door den keizer Theodosius den Jongen tot patriarch van Constantinopel aangesteld wierdt. Zo haast hy deze waardigheit verkregen hadde, liet hy eenen groten yver tegen de ketters blyken, en sprak in zyne eerste predikatie den keizer aldus aan: *Geef my, o vorst, de aarde gezuiverd van ketters, en ik zal u den Hemel geven: verleen my uwen bystandt om de zelve uit te roeijen, en ik zal u helpen in de uitroeijing der Persianen.* Hy betoonde dezen zynen yver ook in der daadt, dewyl hy de Arianen en Macedonianen en anderen op het heftigste vervolgde, waar door grote onrust ontstondt in de stadt. Men wil dat hy de Pelagianen niet ongenegen is geweest, gelyk eenigen uit den brief van den Roomschen paus Celestinus, dien hy aan hem geschreven heeft, willen besluiten. Hy hadt eenen priester met zich gebragt van Antiochië, Anastasius genoemd, die zomtyds in zyne predikatien het volk voorstelde, dat men Maria geenzins de Moeder Gods behoorde te noemen. Want, zeide hy, Maria was een mensch, en Godt kan van geen mensche geboren worden. Hier aan stieten zich velen, dien deze leer gansch vremd en dwalende voorkwam. Nestorius in het tegendeel, in plaatse van Anastasius hier over te bestraffen, begon hem te verdedigen, en het zelfde in zyne predikatien voor te stellen. Hy bleef daar by, dat men Maria gene Moeder Gods konde noemen, maar wel eene moeder Christi; want gelyk in Christus twee naturen waren, zo waren ook in hem twee personen; als Godt was hy een Zone Gods, en als mensch was hy een zoon van Maria, loogchenende alzo dat beide de naturen door eene personelyke vereeniging met malkander vereenigd waren; beweerende daar tegen, dat Godt in Christus, voor zo verre hy een mensch was, alleenlyk als in eenen Tempel woonde, en wat diergelyke stellingen meer waren, die noodzaaklyk uit zyne hoofddwaling moesten vloeijen. Hoewel hy zich nu in den beginne zo verklaarde, dat zyne mening aan eenigen twyfelachtig mogte voorkomen; zo verviel hy toch altoos verder, en stelde eindelyk zyne dwalingen duidelyk genoeg voor. Hy was ook van zyne mening zo gansch af te brengen, dat hy veel eer de leer der rechtzinnigen voor dwalende aanzag, als die, naar zyne bevatting, de beide naturen in Christus vermengden, en de Apollinaristery invoerden. Dewyl dit nu overal bekend wierdt, wierdt hy eerst eenige malen door Cyrillus, die bisschop was van Alexandrië, zeer vriendelyk, ook door den Roomschen bisschop Celestinus, en te gelyk door het Roomsche synode eenigzins scherper vermaand; doch alles was te vergeefsch. Nestorius bleef by zyn gevoelen, en schreef zo wel aan den keizer als aan de bisschoppen verscheide brieven, om de zelve op zyne zyde te trekken. Cyrillus van Alexandrië poogde onder anderen met groten yver deze kettery te onderdrukken, tot welken einde hy een synode te Alexandrië vergaderde, uit welkers naam aan Nestorius geschreven, en hy nochmaals vermaand wierdt om van zyne dwaling af te staan, by welk schryven Cyrillus twaalf anathemaas voegde, daar Nestorius even veel anathemaas tegen stelde. Hier op nam zich Johannes, bisschop van Antiochië, die een vriendt was van Nestorius, deze zaak aan, welke geloofde in de anathemaas van Cyrillus zulke leerstukken gevonden te hebben, welke de Apollinarische kettery weder invoerden; waarom op een Concilie, dat hy dieswegen vergaderd hadde, den bisschoppen Andreas en Theodoretus door hem bevolen wierdt de twaalf anathemaas van Cyrillus schriftelyk te beantwoorden. Dewyl nu deze twist daar door maar vermeerderd wierdt, en Nestorius geenzins tot afstandt van zyne dwaling konde gebragt worden, wierdt eindelyk in den jare 431 door de keizers Theodosius den II en Valentinianus den III een algemeen Concilie te Ephesen beroepen. Nestorius was byna de eerste die op het zelve verscheen, na wien ook Cyrillus aankwam; doch Johannes, patriarch te Antiochië, verscheen niet ter rechter tydt, waarom het Concilie 16 dagen verschoven wierdt. Hier op kwamen twee Metropolitanen, welke Johannes vooraf van Antiochië gezonden hadde, en zeiden in des zelfs naam dat het Concilie maar ondertusschen een begin konde maken. Het zelve geschiedde ook, en daar op wierdt Nestorius, na dat men hem driemaal gedaagd hadde, doch hy echter niet voor het synode hadde willen verschynen, veroordeeld en afgezet. Twee dagen daar na kwam eindelyk Johannes met de zynen aan, en wanneer hy verstont dat Nestorius reets veroordeeld was, en de twaalf anathemaas van Cyrillus bevestigd waren, stelde hy van gelyken eene vergadering aan van eenige bisschoppen, welke het besluit van het Concilie voor nietig verklaarden, Cyrillus en Memno, bisschop van Ephesen, afzetten, en de overige vaders in den ban deden. De genen die het met Cyrillus hielden deden wederom van gelyken, verklaarden het besluit van Johannes voor nietig, zetten hem met de zynen af, en deden hen in den ban. De keizer Theodosius hadt eenen zyner amptenaars, Candidianus, mede naar Ephesen gezonden, om alle wanorder te beletten, en een ander, Ireneus genoemd, hadt uit vriendschap Nestorius derwaards verzeld. Deze beide onderschepten de brieven der rechtzinnigen, en schreven anderen aan den keizer, waar in zy de zelven heftig beschuldigden, en het eindelyk zo verre bragten, dat Cyrillus en Memno in verzekering genomen wierden. Doch wanneer men eindelyk eenen weg gevonden hadde, om den keizer de brieven der rechtzinnigen in handen te doen komen, wierdt de zelve bewogen om de besluiten van het Concilie tegen Nestorius te bevestigen. Na dat men alzo Nestorius afgezet hadde, wierdt hem geoorloofd in zyn vorig klooster van S. Euprepius weder te keren, waar in hy zich ook vier jaren ophieldt, wanneer hy op bevel des keizers naar Oasis in ballingschap gezonden wierdt, en wanneer deze stadt van de barbaren veroverd en verwoest wierdt, moest hy naar Panopolis, eene stadt in de Egyptische provincie van Thebaïs, wyken; hoewel hy ook aldaar niet lang rust hadde, dewyl hy genoodzaakt was zich van de eene plaats naar de andere te begeven, tot dat hy eindelyk door een heftigen val stierf. Evagrius, die deze toevallen verhaalt, getrokken uit de brieven, welke Nestorius zelf in zyne ballingschap geschreven hadde, zegt dat hy een schryver gevonden heeft, welke verzekerde, dat een Nestorius stierf, zyne tong van de wurmen gegeten was, tot straffe van de Godslasteringen welke zy gesproken hadde. Maar hy bevestigt deze omstandigheit niet, welke wel van de uitvinding konde zyn van dezen onbekenden schryver, om dat men gewoon is te vooronderstellen dat alle de ketters een treurig einde hebben. Voorts beschuldigt men het gemelde Concilie van Ephesen, dat men op het zelve niet rechtmatig gehandeld heeft, en werpt voornamelyk Cyrillus tegen, dat hy het zelve tegen de uitdrukkelyke betuiging der keizerlyke afgezondenen, en den wil van vele rechtzinnige bisschoppen begonnen hadde, dat hy met voordacht de haast verwachte aankomst der Oostersche bisschoppen niet afgewacht, ja zelfs niet zo lang vertoefd hadde, tot de Roomsche gezanten of verders een eenige Westersche bisschop aangekomen waren, en dat alzo deze vergadering enkelyk uit Egyptische en Asiaansche bisschoppen bestont, welke alle zyne aanhangers waren. Men zegt verder tot zyne beschuldiging, dat hy alleen op het Concilie regeerde, en de rechter van Nestorius was geweest, wiens vyandt hy was, waarom hy hem op eenen dag tweemaal hadde doen dagvaarden, en, wanneer Nestorius beloofd hadde te zullen verschynen, zo haast als het Concilie byeen zoude zyn, en hy de verzekering hebben, dat zyne vyanden zyne rechters niet zouden wezen, echter noch de klagten aangenomen, en het rechtsgeding aangevangen hadde, en op eenen dag het gansche gewigtig onderzoek in eene eenige zitting ten einde gebragt, waar over ook toen vele rechtzinnige bisschoppen hun misnoegen betuigt hadden. *Socrates lib. VI. hist. eccl. cap.* 29 *&* 32. *Evagrius lib. I. c.* 2 *& seq. Theodoretus hist. eccles. l. IV. Leo M. Sermone VI. de Jejunio septimi mensis. Baronius. Natalis Alexander. Du Pin. Spanhemius hist. eccl. sec. V. Doucin hist. du Nestorianisme. Sagittarii Introd. ad hist. eccl. c.* 33. *sect.* 53. *Arnold Ketter-hist. Bayle Dict. Crit.*

NETHE, NEETHE, (DE) is de naam van twee rivieren in Brabandt. Men onderscheidt de zelve door de benaming van de *grote* en de *kleine Netho*. Zy voegen zich by Lier te zamen, en de Demer met de Senne te zamen gevoegt ontfangen hebbende, ontlasten zy zich in de Schelde tegen over Rupelmonde, onder den naam van Ruppel. *Maty Dict.*

NETHINIM waren onder de Israëliten de knechten tot houthouwers en waterhaalders voor den Tempel. Zy waren noch Leviten, noch Israëliten. Het was een bynaam, welke gegeven wierdt aan de Gibeoniten, die Josua bedrogen hadden, hem doende geloven dat zy uit verre afgelegen landen gekomen waren, daar zy ondertusschen naby woonden. Zie *Jos.* IX. 22. Deze naam wierdt hen gegeven van het Hebreeusche woordt *Nathan*, dat is te zeggen gegeven of overgegeven; want zy waren eigentlyk gegeven tot den dienst des Tempels, hun plicht zynde den Leviten en priesters in de geringste zaken ten dienst te staan. Ten tyde van David en Salomo kwamen zich noch anderen by hen voegen, die het overschot waren van de ondergebragte Kanaaniten. Men ziet, dat hun werk het verachtelykste was, uit deze plaats van Deuteron. XXIX, 11:

Uwe kinderkens, uwe wyven, en uw vreemdeling, die in het midden van uw leger is: van uwen houthouwer tot uwen waterputter toe. Zy begonden den naam van *Nethinim* te dragen omtrent den tydt van David; en dit is de naam welken Ezra en Nehemia hen altoos geven. Zy mogten nooit wegens een huwelyk handelen met de Israëliten, volgens een bevel, dat men zegt door Josua gegeven, en door David vernieuwd te zyn. De reden, welke dezen laatsten bewoog zulks voor altoos te verbieden, was ten dele om hen te straffen voor dat zy wredelyk gevorderd hadden, dat de zeven nakomelingen, welke van Saul overig waren, zonder eenige genade opgehangen wierden. *Deuter. XXIX.* 11. *Josua IX.* 22. *Selden. de Jure nat. & gent. Godwin de Ritib. Hebr. c.* 5. *Burmann. Exposit. in Josuam.*

NETOPHATI, eene landstreek naby Jeruzalem, waar in verscheide steden waren. Nehemia deedt van daar de Leviten komen van de orde der Zangers, om hunnen dienst waar te nemen in den Tempel, daar hy hen een verblyf deedt bouwen, dat *Netophati* genoemd wierdt, en waar in zy gehuisvest waren in den tydt van hunnen dienst. Netophati is op de grenzen van den stamme van Juda en van Benjamin. *Nehem. XII.* 28.

NETSCHER (CASPAR) wierdt geboren te Praag in Bohemen van een vader, welke stierf in den dienst van Polen in de hoedanigheit van krygsvernufteling (*Ingenieur*), en van eene moeder, die genoodzaakt wierdt ter oorzake van den R. Katholyken Godsdienst, welken zy beleedt, met hare drie zonen, waar van Caspar de jongste was, uit Praag te vertrekken. Zy hieldt zich eenige mylen van daar op in een kasteel, dat, wanneer men zulks het minste dacht, belegerd wierdt, en dat, zich niet willende overgeven, zodanig uitgehongerd wierdt, dat de twee broeders van Caspar aldaar van honger stierven. De moeder zich door het zelfde lot gedreigd ziende, vondt middel by nacht uit het kasteel te trekken met het eenige kindt dat haar overig was. Alles ontbrak haar behalven moedt; en zich op weg begeven hebbende, met haren zoon in hare armen, geleidde het geval haar te Arnhem in Gelderlandt, alwaar zy eenigen bystandt vondt tot haar onderhoudt, en om haren zoon op te trekken. Een Doctor in de medicynen, Tulkens genoemd, een ryk man en van grote verdienste, nam den jongen Netscher in vriendschap, en droeg zorg voor zyne studien, voornemens zynde van hem mede een Doctor te maken; maar de kracht van de neiging van Netscher deedt hem naar de zyde van de schilderkunst overhellen. Hy kon in zyne studiën niet nalaten eenige tekening te trekken op het zelfde papier, waar op hy zyne themaas schreef, en dewyl het onmogelyk bevonden wierdt hem deze neiging te doen overwinnen, oordeelde men het beter hem volkomen daar aan over te laten. Men bestelde hem by eenen glazemaker, om te leren tekenen, dewyl 'er niemandt dan deze man te Arnhem was, die veel wist te schilderen. Maar eenigen tydt daar na zich verder ziende dan zynen meester, ging hy naar Deventer by eenen Terburg, die ter zelfder tydt burgermeester van zyne stadt was, en een bekwaam schilder. Hy deedt alles naar de natuur, en hy hadt zulk eene byzondere begaafdheit om de satynen wel te schilderen, dat hy gelegenheit maakte in alle zyne tafereelen om iets van deze stoffe daar in te brengen, en de zelve zodanig te schikken dat zy het sterkste licht ontfing. Netscher behieldt veel van deze neiging, en zo hy de zelve niet in alle zyne stukken volgde, gelyk zyn meester deedt, hy bediende zich daar van in vele der zelve, maar altoos met voorzichtigheit.

Na dat hy by Terburg eene grote handeling van het penceel verkregen hadde, ging hy naar Hollandt, alwaar hy een langen tydt arbeidde voor de handelaars in schilderyen, die zyne gemakkelykheit misbruikende, hem zeer weinig voor zyne stukken betaalden, en de zelve zeer duur verkochten. Deze strafheit verdroot hem, en deedt hem besluiten naar Rome te gaan. Hy begaf zich op een schip dat naar Bourdeaux ging, alwaar hy aangekomen zynde, zyn verblyf nam by eenen koopman, waar van hy met eene bloedverwante trouwde. Aldus verhinderde eene liefde, welke krachtiger was dan die tot de schilderkunst, zyne reize naar Italië, en deedt hem wederkeren naar Hollandt. Hy hieldt zich op in den Haag; en het goed geluk van zyne werken deedt hem zich aldaar neerslaan, en de ervarenheit deedt hem bevinden, dat de beste verkiezing, welke hy konde doen om een huisgezin te doen bestaan, dat talryk wierdt, was zich tot het schilderen van portraiten te begeven. Hy verkreeg zich in dit slag van schilderen zulk eene bekwaamheit en achting, dat 'er geen aanzienlyk geslacht in Hollandt is, dat geene afbeeldingen van zyne handt heeft, en dat de meeste vreemde ministers niet besluiten konden Hollandt te verlaten, zonder een portrait van Netscher mede te nemen, het welke oorzaak is dat men 'er van ziet in alle landen van Europa. Don Francisco de Melo, ambassadeur van Portugal, vergenoegde zich niet met het zyne te hebben; maar hy nam 'er noch vele andere met zich, welke tegenwoordig te Lissebon zyn. Karel de II, koning van Engelandt, door de werken van Netscher bekoord, poogde hem door een groot jaargeldt in zynen dienst te trekken: maar Netscher, die reets middelen genoeg hadde overgewonnen om gelukkig te leven, stelde de rust, welke hy genoot, boven het woelige leven van een groot hof. De smerten, welke hy leedt gedurende den loop van zyn leven, stoorden ondertusschen dikwils de zoetheit van het zelve. Het graveel, waar door hy gepynigd was geweest van den ouderdom van twintig jaren af, met de jicht, die zich in het vervolg daar by voegde, deden hem in den Haag sterven in den jare 1684, in den ouderdom van acht en veertig jaren. Hy is een der beste schilders van de Nederlanden geweest, ten minste van de gene, die niet anders dan in 't klein gearbeid hebben; zyne tekening was zeer naaukeurig; maar zyn smaak in dat gedeelte sproot niet uit dien van zyn landt. Hy verstont zich zeer wel de kunst om te dagen en te schaduwen. Zyne wyze van schilderen was zeer zacht. Wanneer hy de handt aan eenig werk wilde leggen, leide hy een vernis daar op, die, eer de zelve droogde, hem den tydt gaf om twee of drie dagen na malkander daar aan te arbeiden; hy hadt daar door in den zelfden tydt gelegenheit om de verwen naar zyn zin te verbeteren, die noch te hard, noch te vloeibaar zynde zich gemakkelyk vermengden met die, welke hy op nieuws daar by deedt, zonder iets van hare frisheit, of van hare eerste hoedanigheit te verliezen. *De Piles Abrégé de la vie des Peintres.*

NETTERDEN, een dorp van het graafschap Zutphen, was voor dezen onder het gebiedt der graven van 's Heerenberge gelegen.

NETTERUS, (THOMAS) bygenoemt *Waldensis*, dewyl hy uit een Engelsch vlek, Walden genoemd, geboortig was, waarom hy door eenigen verkeerdelyk *Netterwaldensis* genoemd wierdt. Hy studeerde in zyne jeugdt te Oxfort, alwaar hy ook den tytel van Magister verkreeg; waar op hy zich te Londen in de Karmelyter-orde begaf. Henrik de IV, koning van Engelandt, zondt hem op het Concilie te Pisa, alwaar hy zich zeer bevlytigde de scheuring onder de pauzen weg te nemen, en zich krachtig tegen de tegen-pauzen Gregorius en Benedictus aankantte. Wanneer hy wedergekomen was, wierdt hy in den jare 1514 provinciaal-prioor van zyne orde, en liet een groten yver blyken tegen de Wiclefiten, zo dat hy ook koning Henrik den V opentlyk bestrafte, als of hy in de uitroejing der ketters gansch nalatig was. Hy bragt zich hier door in zulk een aanzien, dat hy des konings biechtvader wierdt, en in den jare 1415 op het Concilie van Constans gezonden, om zyne kunst aldaar tegen de Hussiten te betonen. Men zondt hem ook in den jare 1419 aan den koning van Polen, Uladislaus, en aan Michaël, grootmeester van de Duitsche orde, om de vrede te bevorderen, by welke gelegenheit hy Vitoldus, hertog van Littauwen, tot den Christelyken Godsdienst bekeerde. Daar op volgde hy den koning van Engelandt, Henrik den V, voor wiens zegeryke wapenen toen gansch Vrankryk moest buigen, en stondt hem by wanneer hy in den jare 1424 stierf. Henrik de VI maakte hem van gelyken tot zynen biechtvader, dien hy ook verzelde, wanneer de zelve zich te Parys tot koning van Vrankryk wilde laten kronen; doch Netterus stierf op de reize te Rouaan den 3 November des jaars 1430. Hy heeft zeer vele schriften vervaardigd, onder welke alleenlyk gedrukt is zyn *Doctrinale antiquitatum fidei ecclesiæ Catholicæ*, dat een wydlopig werk is tegen de Wiclefiten en Hussiten, dat hy aan den paus Martinus den V heeft opgedragen. *Trithemius & Bellarminus de script. eccles. Lucius in bibliotheca Carmelitica. Alegr. in Paradiso Carmelitarum. Pitseus. Possevinus. Cochlaus. Cave, &c.*

NETTUNO, in 't Latyn *Neptunium*, eene kleine stadt in *Campagna di Roma*, aan de Thyrreensche zee gelegen. Zy heeft verscheide schone huizen; ook eenige paleizen, waar onder het Pamphilische en Costagustische inzonderheit bezienswaardig zyn. Het omleggende gewest is zeer aangenaam. De oude stadt *Antium* zoude eertyds gestaan hebben alwaar tegenwoordig Nettuno gelegen is. *Delic. de l'Ital. VI. p.* 37.

NETZSCHKAU, een steedtie of vlek in Voogtlandt, tusschen Zwickau en Elsterberg, in den omtrek van het ampt Plauen, behoort onder het keur-Saxische gebiedt.

NEUBURG, in 't Latyn *Neoburgum*, is eene kleine, doch welgebouwde stadt aan den Donauw, den keurvorsten van de Palts toebehorende. Zy is versterkt, en de brug over den Donauw mede met eene schans gedekt. Ten tyde van keizer Karel den Groten hadt de bisschop van deze plaats, Mannus genoemd, de eerste zitting in het Concilie te Dingelfingen. Doch naderhandt is dit bisdom te niet gegaan, en een groot gedeelte van het zelve aan het Augsburgsche bisdom gekomen. Deze plaats heeft eertyds den heeren van Pappenheim toebehoord, van welke het aan het Beyersche huis, en daar van aan de Palts gekomen is. Het adelyke nonnenklooster alhier is in den jare 1007 door keizer Henrik den II en Cunigunda gesticht, in welke plaatse de hertog Wolfgang Wilhem een heerlyk Jesuiten Collegie gesticht heeft. Het slot heeft de Paltsgraaf Otto ten tyde van keizer Karel den V weder herbouwd, en het zelve is naderhandt met voortreffelyke vertrekken, kamers, en lusthoven versierd. In den oorlog wegens de Spaansche erfvolging nam de keurvorst van Beyeren in den jare 1703 deze plaats weg, en maakte de keur-Paltsche bezetting tot krygsgevangen. Neuburg wierdt ook tot verderen tegenstandt gansch onbekwaam gemaakt. Maar na de verkregen overwinninge op den Schellenberg geraakte het weder in handen van zyn voorgaanden meester. Deze stadt geeft den naam aan het gansche hertogdom Nieuburg, en aan eene Paltsche linie van den zelfden naam. *Velserus de rebus Bojicis. Hundius T. II. Metropol. f.* 524. *Zeil. Topogr. Bavar. Hertel. Chur-Beyer. Atlas. p.* 306 *seq. &c.*

NEUBURG. Het hertogdom Palts-Neuburg legt zo wel aan den Donau, van Donawerth tot Ingolstadt toe, als in de opper-Palts verspreid. Het zelve begrypt in zich de volgende land- en pleeg-gerichten, voogdyen, en ampten: Borgsagel, Burckheim, Constaim, Gopstadt, Graisbach, Gundelfingen, Hochstadt, Lauingen, Mauren, Monsaim, Pergen, Ranertshosen, Richartshofen, Tattenhausen. De Noordgausche ampten en steden zyn: Allersberg, Bleystaim, Beretshauzen, Burglengenfeld, dat eene vaste stadt is, waar toe ook Kalmuntz behoort, Haideck, Hemmau, Hilpoltstein, Kaltenbrun, Laber, Luppurg, Parkstein, Regenstauf, Schwendorf, Sultzbach, Veldburg,

burg, Weiden. Eertyds behoorden deze landen tot het hertogdom Beyeren, en wel in het byzonder aan de Landshutsche linie. Maar na dat de zelve in den jare 1503 met Georgius den Ryken uitstierf, ontstont tusschen den Paltsgraaf Rupertus, den schoonzoon van Georgius, die des schoonvaders testament voor zich hadde, en Albertus den IV, hertog van Beyeren, een felle oorlog over deze nalatenschap, die eindelyk in den jare 1506 door de bemiddeling van den keizer Maximiliaan den I zo bygelegd wierdt, dat de kinderen van Rupertus, Otto Henrik en Philip, Neuburg onder den naam eens hertogdoms uit de erfenis van Georgius verkregen. Doch na dat Otto Henrik tot de keurvorstelyke waardigheit gekomen, en Philip reets van te voren gestorven was, stont de eerste het hertogdom Neuburg af aan zynen neef Wolfgang van Tweebrugge, wiens zoon Philippus Lodewyk de Neuburgsche linie stichtte, waar van in het volgende artykel gesproken wordt. In den oorlog over de Spaansche erfvolging heeft dit landt veel geleden, dewyl de Fransche en Beyersche legers als vyanden daar in gestaan hebben, tot dat zy door de Schellenbergsche en Hochstadsche overwinningen daar uit verdreven wierden. *Aldzr. P. II. l. IX. n.* 93. *Tolner H. P. p.* 65.

NEUBURG, de Palts-Neuburgsche linie, welke de keurvorstelyke waardigheit en de Palts aan den Rhyn hedendaags te gelyk bezit, heeft haren oorsprong PHILIPPUS LODEWYK te danken. Deze was geboren den 2 October des jaars 1547, en wierdt door zynen vader Wolfgang, den stamvader van alle de noch levende Paltsgraven aan den Rhyn, tot erfgenaam van het hertogdom Neuburg aangesteld. Hy stierf in den jare 1632, drie zonen, WOLFGANG WILHEM, *Augustus*, en *Johan Frederik*, nalatende, welke zich in even zo vele byzondere zydtakken verdeelden, hoewel de laatste van de zelve, die te Hilpoltstein resideerde, in den jare 1644 zonder kinderen stierf, waar door de ampten, die aan hem ingeruimd waren, weder aan Neuburg vervielen. De middelste broeder Augustus kreeg Sultzbach tot zyne residentie, en verkreeg eene goede nakomelingschap. De oudste zoon Wolfgang Wilhem plantte de Neuburgsche hoofdlinie voort, en voerde in zyn landt den Roomschen Godsdienst in. Hy hadt drie gemalinnen, Magdalena, dochter van Wilhem den V, hertog van Beyeren; Catharina Charlotta, dochter van Johannes, Paltsgraaf van Tweebrugge, en eindelyk Maria Francisca, welkers vader was Ego, graaf van Furstenberg. De eerste daar van baarde hem in den jare 1615 Philippus Wilhelmus, die om zyn groot verstandt en ervarenheit beroemd is. Hy stierf te Wenen in den jare 1690 den 2 September, na dat hy by zyne twede gemalinne Elizabeth Amalia, dochter van Georgius den II, landgraaf van Hessen-Darmstadt, die den 3 Augustus des jaars 1709 stierf, 17 kinderen geteeld, en 14 daar van volwasschen gezien hadde. Doch met zyne eerste gemalinne Anna Catharina Constantia, dochter van Sigismundus, koning van Polen, was zyn huwelyk onvruchtbaar. De kinderen van zyne tweede gemalinne, welke tot hunne volwasschen jaren gekomen zyn, waren: (1) *Eleonora Magdalena Theresia*, geboren den 6 January des jaars 1655, de derde gemalinne van den keizer Leopoldus geworden in den jare 1676, en den 19 January des jaars 1690 tot Roomsche keizerinne gekroond. Zy stierf den 19 January des jaars 1720. (2) JOHAN WILHELM JOSEPH, geboren den 19 April des jaars 1658, en in den jare 1690 op den vader gevolgd. Hy stierf den 8 Juny des jaars 1716. Hy was in den jare 1678 getrouwt met Maria Anna Josepha, dochter van keizer Ferdinand den III, die in den jare 1689 stierf, na dat zy alleenlyk twee dode prinssen ter wereldt gebragt hadde. Hier op trouwde hy in den jare 1691 met Anna Maria Aloisa, dochter van Cosmus den III, groot-hertog van Florence, welke, weduwe geworden zynde, zich naar Florence begaf. (3) *Wolfgang Georg Frederik Franciscus*, die domheer was van 8 bisdommen, en in den jare 1683 stierf, na dat hy kort van te voren tot bisschop van Breslau benoemd was. (4) *Lodewyk Antony*, geboren in den jare 1660, Hoog-Duitschmeester in den jare 1685, coadjuteur te Ments en prooft te Elwangen in den jare 1691, en den 21 April des jaars 1694 bisschop van Luik, en den 3 January van Worms geworden, doch den 4 May van het zelfde jaar 1694 gestorven. (5) KAREL PHILIPS, geboren in den jare 1661, was eerst domheer te Keulen en Saltzburg, als mede Johanniter-ridder, doch verliet naderhandt den geestelyken standt, en wierdt keizerlyke generaal, was ook van den jare 1707 stadhouder van het graafschap Tyrol, tot hy in den jare 1716 op zynen broeder in de keurvorstelyke waardigheit volgde. Hy was eerst getrouwd met Ludovica Carola, dochter van Bogislaus, vorst van Radzevil, na welkers doodt hy in den jare 1701 trouwde met Theresia, dochter van Joseph Karel, vorst van Lubomirsky, die den 6 January des jaars 1712 mede stierf. Uit het eerste huwelyk hadt hy eene dochter, Elisabeth Augusta, geboren in den jare 1693, welke den 4 May des jaars 1717 trouwde met Josephus, Paltsgraaf en erfprins van Sultzbach. (6) *Alexander Sigismundus*, geboren in den jare 1663, die in den jare 1681 coadjutor te Augsburg, en in den jare 1690 aldaar bisschop wierdt. (7) *Franciscus Lodewyk*, geboren in den jare 1664, wierdt in den jare 1685 overste hoofdman van het hertogdom Silesië, en in den jare 1694 prooft te Elwangen, Hoog- en Duitschmeester en bisschop te Worms, welke laatste waardigheit hy ook reets van den jare 1683 te Breslau bezeten hadde. Den 5 November des jaars 1710 wierdt hy tot coadjutor te Ments verkoren, en den 20 February des jaars 1716 tot aartsbisschop en keurvorst van Trier verklaard. Waar op hy in den jare 1718 het overste hoofdmanschap van Silesië afstont. (8) *Frederik Wilhelm*, die in de belegering van Ments in den jare 1689 sneuvelde. (9) *Maria Sophia Elizabeth*, en ten (10) *Maria Anna*, waar van de eerste, die in den jare 1699 stierf, de gemalinne wierdt van Petrus, koning van Portugal, en de andere de twede gemalinne van Karel den II, koning van Spanje. (11) *Philippus Wilhelm Augustus*, die in den jare 1623 te Reichstadt in Bohemen stierf, by zyne gemalinne *Anna Maria Francisca*, geboren hertoginne van Saxen-Lauenburg, twee dochters, namentlyk: *Leopoldina Eleonora* en *Maria Anna*, nalatende, waar van de eerste den 5 February des jaars 1719 trouwde met Ferdinand, prins van Beyeren. (12) *Dorothea Sophia*, die de gemalin wierdt van twee broeders en hertogen van Parma, Odoard den III en François. (13) *Hedwig Elizabeth Amalia*, welke in den jare 1691 trouwde met den Poolschen prins Jacobus Sobiesky. (14) *Leopoldina Eleonora Josepha*, die geboren wierdt in den jare 1679, en in den jare 1693 stierf. *Topograph. Palatinatus Rheni & Bavariæ. Imhof N. P. Spenerus Sylloge. Souverainen von Europa, &c.*

NEUBURG, een steedtie in Beyeren, aan de Inn, tusschen Passau en Schardingen gelegen, behoorde eertyds den hertogen van Meran en graven van Andechs: doch wanneer in den jare 1248 de hertog Otto van Meran door den keizer in den ban wierdt gedaan, gaf deze Neuburg nevens Schardingen aan Otto, hertog van Beyeren, van wien het boven dien te leen ging. In den oorlog van de Spaansche erfvolging nam Oostenryk beide die plaatsen in bezit, wanneer de keurvorst Maximiliaan Emanuel in den Ryksban verviel. De zelve zyn echter door de Badensche vrede wedergegeven. *Aldzr. P. I. l.* XXIV.

NEUBURG *vorm Wald*, een steedtie in de opper-Palts en 't bisdom Regensburg aan de Schwartzach, by het Bohemer woudt gelegen. Het heeft een oud slot, een eigen pleeg-gericht, en overvloedt van visch, boter, vlas, en vele andere zaken.

NEUBURG, in Brisgau aan den Rhynstroom, tusschen Basel en Brisak, was eertyds eene ryksstadt, doch geraakte in de XV eeuwe onder Oostenryk, en heeft in de jaren 1632, 1634 en 1674 veel uitgestaan, dewyl de Franschen het zelve tot den grondt toe verbrand hebben. *Zeiler Topogr. Alsat.*

NEUBURG, KLOOSTER-NEUBURG, is eene kleine stadt in neder-Oostenryk, omtrent twee mylen boven Wenen, niet verre van den Kalenberg, aan den regter oever van den Donau gelegen. Aldaar is een ryk Augustyner klooster, dat door Leopoldus, markgraaf van Oostenryk, in den jare 1128 gesticht is, en door de keizerlyke prinssen op Leopoldus-dag bezocht wordt. Daar tegen over aan den slinker oever van den Donau legt een ander steedtie NEUBURG, dat men, wegens de menigvuldige graanen, welke daar om heen wasschen, *Koorn-Neuburg* of *Kor-Neuburg* plagt te noemen. *Bucel. G. S. P. II. Topogr. Austriæ.*

NEUBRIGE, (WILHEM VAN) een Engelschman, een Reguliere kanunnik, heeft de historie van Engelandt sedert den jare 1066 tot den jare 1197 geschreven, en is gestorven in den jare 1208.

NEUBURY, een vlek van Engelandt, aan de Kennet, in het graafschap Berkshire, op de grenzen van dat van Hant. Het zelve is bekend door twee veldslagen, welke aldaar voorvielen gedurende de burgerlyke oorlogen tusschen de krygsbenden van koning Karel den I en die van het Parlement. In den eersten, voorgevallen den 10 September des jaars 1643, was het voordeel byna gelyk aan beide zyden; maar in den tweden, voorgevallen den 27 October des jaars 1644, behaalden de Parlementarissen de overwinning. *Engelsch Dict.*

NEUCASTEL, of NEUCHASTEL, een ampt en slot van den zelfden naam in de onder-Palts, de Tweebrugsche linie toebehorende. *Tolner H. P. p.* 62.

NEU-CELL, een Cistercienzer-klooster en abdy in de neder-Lausitz aan de Oder en de daar in vallende Neisse gelegen, twee mylen van Guben, en zes van Frankfort aan den Oder, is de voornaamste landstandt, en het eerste prelaatschap in de neder-Lausitz. Eertyds heeft het met het stift Dobrilug (nu eene heerlykheit) verschil gehad over den voorrang, doch door keizerlyke bemiddeling heeft de hertog Christiaan van Saxen-Merseburg sedert den jare 1672 aan het stift Neu-Cell den voorrang ingeruimd. Onder dit klooster behoort het steedtie Furstenberg aan den Oder, benevens vele dorpen. De markgraaf Henrik de Doorluchtige van Meissen zoude dit klooster in den jare 1268 of 1248 gesticht, doch zyne zonen Albertus en Theodoricus met noch meerder inkomsten voorzien hebben. In den jare 1431 hebben het de Hussiten veroverd, en in den jare 1434 de dorpen daar toe behorende geplunderd en verbrand. Omtrent de jaren 1477 en 1489 verwoeste Hans, hertog van Sagan, dit stift. Het zelve leedt ook zeer veel, wanneer de koning Matthias de I zyne Hungaren in de neder-Lausitz liet inbreken, en wanneer gedurende den Smalkaldischen, en daar na in den 30 jarigen oorlog, verscheide partyen en volkeren in de neder-Lausitz indrongen. Doch het zelve heeft zich weder hersteld, en is in een veel aanzienlyker staat gebragt. De kerk van deze abdye is byzonder schoon, en bezienswaardig. *Grossers Laus. Merkw. P. III. Anonymi Beschreib. der Lausitz p.* 66. 67.

NEUCHAISES, (KAREL VAN) edelman van de kamer van koning Karel den IX van Vrankryk, leefde in de XVI eeuw. Hy verzamelde de gedenkschriften van den Maarschalk van Tavanes, die zyn oom was, en andere stukken, welke men uitgaf in den jare 1574. *La Croix du Maine Bibl.*

NEUCHASTEL, oudstyds *Auxenna*, eene kleine stadt van Isle de France. Zy is gelegen aan de Aisne, vier mylen van Laon, ten Zuiden. *Maty Dict.*

NEUCHASTEL, eene kleine stadt van Lotharingen, naby de Maas, zeven mylen van Toul, ten Zuiden. *Maty Dict.*

NEUCHASTEL, eene kleine ſtadt van de Nederlanden. Zy is de hoofdſtadt van eene heerlykheit van het hertogdom van Luxemburg, en twee of drie mylen ten Noorden van Chimy gelegen. *Maty Dict.*

NEUENAR, NEWENAAR, of NIENAR, is een graafſchap in het aartsſtift Keulen, aan de rivier Ahr, niet verre van Bon gelegen. In dit graafſchap aan de zelfde rivier is een ſlot van den zelfden naam. Eene andere plaats, niet verre van daar, wordt tot onderſcheiding van de reetsgemelde *Aldenahr* genoemd. Onder de voormalige graven van Nienar is inzonderheit Hermannus aan te merken, die in de XVI eeuw geleefd, en *Origenes Francicæ* geſchreven heeft. *Struv. Bibl. Hiſt.*

NEUENBURG, eene kleine ſtadt, benevens een ampt en ſlot aan de rivier Entz, in 't hertogdom Wurtenberg, zes mylen van Stutgard. Zy heeft de vryheit dat een doodſlager zich aldaar 6 weken en 3 dagen in zekerheit mag ophouden. *Speidel. in Notabil.*

NEUFCHASTEL, eene ſtadt van Vrankryk in Normandië, in het landt van Caux. Zy is gelegen aan eene kleine rivier, welke zich vervolgens by de Bethune voegt, zeven of acht mylen van Dieppe, en vier van Aumale. Neufchaſtel wederſtont in het einde van de XVI eeuw koning Henrik den Groten, gedurende de oorlogen van de Ligue: maar zy onderwierp zich, na dat Hallot en Guitry acht honderd man van die van de Ligue geſlagen hadden.

NEUFCHATEL, in 't Hoogduitſch *Neuburg*, *Welſch-Neuburg*, in 't Latyn *Neocomum*, *Neocaſtrum*, de hoofdſtadt van het ſouvereine prinsdom van den zelfden naam, legt aan een groot meir, dat mede naar de zelve den naam voert, en heeft een ſlot op eene rots, waar in de gouverneur zyn verblyf houdt. Zy heeft hare eigen rechten, en is inzonderheit met het Canton Bern in verbondt, waarom ook hare inwoners het burgerrecht in de ſtadt Bern genieten. Uit het meir kan men in de Geneefſche en Bieler-meiren, en vervolgens in de Aar en den Rhyn komen, het welk den inwoners zeer gelegen komt voor hunnen handel. In den jare 1714 wierden hier door den brandt meer dan 150 huisgezinnen in den grondt geholpen.

NEUFCHATEL, het prinsdom, legt tuſſchen het Franſche Comté, en het Canton Bern, aan het Neuburger meir en Biel. Dit landſchap is met de Cantons Bern, Lucern, Fryburg, en Solothurn in verbondt, en is in 17 meieryen of kaſtelenyen verdeeld, namelyk de hoofdſtadt, de ſtadt en 't ſlot Valengin, dat een byzonder graafſchap is, het ſlot Thielle, de ſtadt Landeron, de ſtadt en 't ſlot Bouldry, La Coſte, Cortaillod, Bavaix, S. Aubin, en andere. Het meeſte gedeelte van de inwoners kleeft den hervormden Godsdienſt aan, en de zelve genieten in 't gemeen grote vryheden. De prins moet by de huldiging zweren, dat hy alle rechten en gewoontens van het landt, zo wel geſchreven als ongeſchreven, onverbrekelyk zal onderhouden; en wanneer dit geſchied is, moet hy de inveſtiture van de ſtanden verzoeken. Het hoogſte gerecht des lands beſtaat uit 12 rechters, welke uit de drie landſtanden genomen worden, en heeft grote macht, inzonderheit na dat de voormaals gewoonlyke vergaderingen der gezamentlyke ſtanden onderdrukt wierden.

De graven van Neufchatel hebben deze provincie van overoude tyden af bezeten, tot dat graaf *Henrik* ten tyde van keizer Rudolph den I door zyn eigen toedoen daar van verſtoken wierdt, dewyl hy by zyne huldiging eene gemene burgers vrouwe ſchondt, en daar door gelegenheit gaf tot grote onluſten. Hy wierdt genoodzaakt te vluchten, en de burgers beſloten tot eene Democratiſche regering, tot dat zich eindelyk de gemelde keizer tuſſchen beide ſtelde, en Neufchatel *ad jus regni Romani* aannam, na dat hy het tiende deel van zyn vermogen genomen, en daar mede, zo het ſchynt, graaf Henrik bevredigt heeft. Ondertuſſchen was Rolinus, een heer van Neufchatel, zoon van Amadeus, kleinzoon van Berchtoldus, mogelyk een broeder of neef van den gemelden graaf Henrik, daar op bedacht, hoe hy Neufchatel volkomelyk aan Johannes van Chalon mogt brengen, dien het *dominium directum ſecundarium* over Neuburg voor langen tydt toebehoord hadde. Hy bragt het ook by den gemelden keizer zo verre, dat de zelve den gemelden Johannes van Chalon benevens het *Dominium directum ſecundarium* ook het *dominium utile* van Neufchatel in September des jaars 1288 overliet. Hier op wierdt terſtondt door den zelven de gemelde *Rolinus* daar mede beleend, doch in den beginne het leen alleenlyk op de mannelyke lyfserfgenamen bepaald, tot dat het eindelyk den 11 July des jaars 1311 alzo uitgebreid wierdt, dat wanneer Rolinus zonder mannelyke erfgenamen ſtierf, eene van zyne dochters bevoegd zoude zyn om hem op te volgen. Hy liet echter na *Lodewyk*, die in den jare 1357 den eedt van getrouwheit aan Johannes den III van Chalon afleide, en twee dochters naliet. De eerſtgeboorne, welke trouwde met Rudolph, graaf van Niddau, ſloot hare jonger zuſter *Varenna*, gemalinne van Ego den III, graaf van Fryburg, naar de Bourgondiſche rechten, buiten de erfenis. Maar ſtelde naderhandt die rechten zodanig ter zyden, dat zy haren zuſters zoon, *Conraad van Fryburg*, in de plaatſe van hare eigen ligchamelyke erfgenamen, in haar teſtament tot haren erfgenaam benoemde. Johannes de IV van Chalon, nu prins van Oranje, ſtelde zich hier wel tegen; maar om gevaarlyke onluſten te myden beleende hy in den jare 1397 den gemelden Coenraad van Fryburg daar mede, die echter verklaren moeſt, dat hy dit leen niet der bloedverwantſchap, maar enkelyk der genade van Johannes van Chalon te danken hadde. Doch wanneer de leensheer met den hertog Johannes van Bourgonje in oorlog gewikkeld was, wierdt hy trouwloos, en beſtont de vryheden der burgers van Neufchatel te krenken. Doch wanneer Johannes de IV van Chalon onvermoedelyk een verdrag geſloten hadde, moeſt graaf Coenraad weder toegeven; wordende vaſt geſteld dat by het uitſterven van rechtmatige lyfs- en leens- erven het ganſche graafſchap weder aan het huis van Chalon zoude vervallen. Uit de daar van opgeſtelde acte kan men zien, hoe het huis Chalon een Bourgondiſch leen in een Duitſch mannelyk leen heeft willen veranderen. Echter ontfing Coenraad den 24 Auguſtus des jaars 1407, uit byzondere gunſte weder naar het Bourgondiſch leenrecht de inveſtiture, waar by echter noch den markgraaf van Hochberg, noch zyne moeder Anna, maar eenig en alleen de afkomelingen van Coenraad gemeld wierden. *Johannes*, de zoon van Coenraad, ontfing van gelyken het leen in den jare 1453; doch kwam den gedanen eedt zeer ſlecht na, en ſtelde zynen neef, den jongen markgraaf Rudolph van Hochberg, tot erfgenaam van Neufchatel aan, waar van Lodewyk van Chalon wel reets in den jare 1457 bezit genomen hadde, doch naderhandt daar uit gezet wierdt. Zulks konde te gemakkelyker geſchieden, dewyl de ſtadt Bern allen byſtandt daar toe verleende, alzo de Zwitſers de aangroeijende macht van het huis van Chalon niet wel konden verdragen. Na dat Rudolph alzo met macht ingedrongen was, liet hy door afgezondenen by Lodewyk om de beleening aanhouden, doch te vergeefſch. Hier op wierdt de zaak dan voor den Raadt te Bern, dan voor den keizer gebragt, doch overal niets uitgerecht. Na de doodt van prins Lodewyk van Oranje, welke volgde in den jare 1463, waren zyne nakomelingen zo ongelukkig, dat, wanneer Wilhem de onzydigheit tuſſchen Lodewyk den XI en Karel van Bourgonje gekrenkt hadde, hy zyne landen en vryheit verloor. Van gelyken, wanneer Lodewyk, zyn tweede zoon, zich als generaal van de Bourgondiſche ruitery liet gebruiken, namen de Zwitſers niet alleen Neufchatel, maar ook vele andere plaatſen weg. Ja wanneer eindelyk Huguenin de III, een zoon van Lodewyk, zich met het Canton Bern wilde verdragen, overviel de doodt hem zo onverwacht, dat men aan de wederverkryging van Neufchatel niet zo ligt konde denken; inzonderheit wanneer de eenige erfgenaam, Johannes de V van Chalon, een zoon van Wilhelm, en kleinzoon van Lodewyk, in het treffen by S. Aubin Le Cornier door koning Karel den VIII van Vrankryk gevangen wierdt. Het huis van Baden was daar tegen veel gelukkiger, en wierdt door het Canton van Bern in de bezitting beſchermd, dat het zelve zo wel als het Canton Freyburg onder zyne medeburgers hadde aangenomen. Lodewyk van Longueville verkreeg *Johanna*, de eenige dochter van Philippus, markgraaf van Hochberg, tot zyne gemalinne, en na zynes ſchoonvaders doodt Neufchatel, dat hem echter de Zwitſers in den jare 1512, wanneer zy met Vrankryk oorloogden, afnamen, en tot den jare 1529 openſtaande hielden, wanneer zy het zelve op de voorſpraak van François den I aan Johanna, die ondertuſſchen weduwe geworden was, wedergaven, hoewel prins *Philibert* van Oranje alle pogingen aanwendde om het zelve voor zich te behouden. Wanneer in den jare 1530 in den perſoon van dezen prins het huis van Chalon uitſtierf, en *Renatus* van Naſſau de erfvolging verkreeg, ving de hertog van Longueville dieswegen een proces aan met den zelven; doch dewyl het huis van Naſſau een krachtigen tegeneiſch deedt op Neufchatel, is men wederzydſch in het bezit gebleven. *Leonorus*, hertog van Longueville, begon zich in den jare 1526 ſouverein graaf, en des zelfs zoon, *Henrik* de I, ſouverein prins van Neufchatel te noemen. De laatſte van den mannelyken ſtam was Johan Lodewyk, de zogenaamde abt van Longueville; deze hadt in den jare 1668 een Teſtament gemaakt ten voordele van het huis van Conty; wanneer hy nu in den jare 1694 ſtierf, nam de prins van Conty met hulp der Franſchen, dat gene in bezit, dat in Vrankryk gelegen was; doch des overledens halve zuſter, de hertoginne weduwe van Nemours, verkreeg met bewilliging der ſtanden het overige van de erfenis, het welke haar echter in den jare 1699 door het parlement van Parys ontzegd wierdt, en mogelyk zoude zy met geweldt van het bezit ontzet zyn geworden, indien niet *Wilhem* de III, koning van Engelandt, den eiſch van het huis van Oranje weder levende gemaakt, en den zelven zo wel in Zwitſerlandt als aan het Franſche hof ingebragt hadde; doch zich daar benevens verklaard, de hertogin voor haar leven in het bezit te laten, dat ook de prins van Conty zoude doen. De hertogin behieldt alzo wel de regering, doch met gedurige ongunſt van den koning van Vrankryk, die haar op haar ſlot te Colomils in het landſchap Brie, als in arreſt opgeſloten hieldt, tot dat zy in den jare 1707 ſtierf, waar mede de ſtrydt op nieuws aanging. De mededingers leidden ten dele hun recht af van het bloedverwantſchap met den huize van Chalon; ten dele van dat met Longueville; en ten dele uit andere omſtandigheden. Tot de eerſte claſſe behoorden, 1) de koning van Pruiſſen, zo wel dewyl hy univerſeel erfgenaam van het huis van Oranje meende te zyn, als ook wegens den byzonderen afſtandt van den koning Wilhelm, die den 23 October des jaars 1694 *eventualiter* geſchied was. 2) De overige mededingers tot de erfenis van Oranje waren *Naſſau-Diets* en *Naſſau-Siegen*. 3) *Margareta van Montjoy*, weduwe van den marquis van Mailly. 4) De marquis van *Allegre*, welke beide hun moederlyk geſlacht, hoewel vry wydlopig, afleidden van Johannes van Viteaux, jonger zoon van Johannes den IV van Chalon, prins van Oranje. 5) *Leopold Everard*, prins van Mumpelgard, die Margaretha van Chalon, dochter van Johannes den III, onder zyne voorouders telde. Op het bloedverwantſchap van het huis van Longueville beriepen zich 1) De hertog van Villeroy, voor zich en zyne nichte, de hertoginne van Lesdiguieres, welker erfgenaam hy was, dewyl Antonia, de grootmoeder van deze

zyne

zyne nichte, en van zyne gemalinne, eene dochter was geweest van Leonorus den I, hertog van Longueville. 2) De graaf van *Matignon*, dewyl hy van des gemelden hertogs jongste dochter, Leonora, afkomstig was, en eenen graadt nader was dan de voorgaande, dien hy ook als een manlyk erfgenaam meende voor te moeten gaan. 3) De prins van *Carignan*, dewyl zyne over-grootmoeder van moeders zyde, Francisca, eene zuster van den hertog Leonorus den I was geweest. 4) De eenige dochter van den ridder van *Soissons*, die zich wegens haar vaders onechte geboorte niet zo zeer op hare afkomst van dezelfde Francisca, als op het testament beriep, dat de laatste prinses van Neufchatel tot haar voordeel gemaakt hadde. Voorts maakten het huis van Baden, dat van Furstenberg, en het Canton Ury eenigen eisch. Doch de machtigste mededingers waren de prins *Conty*, en de koning van Vrankryk zelf. De eerste beriep zich, als reets gemeld is, op het testament van den zogenaamden abt van Longueville, en de ander liet zich den 28 October des jaars 1707 door het parlement van Besançon dit prinsdom als een leen der baronny van Arlay toewyzen; met welke afhankelykheit het wel zo gelegen was; doch alzo die gansche baronny mede tot de Chalonsche goederen in het Fransche Comté behoorde, waar van het huis van Oranje en des zelfs erfgenamen niet afgestaan hadden, zo lieten zich de standen van Neufchatel daar door even zo weinig als door de voorstellen der overige mededingers, die ten merendele persoonlyk, of door gevolmachtigden tegenwoordig waren, wederhouden om den koning van Pruissen, die hen door eenige handschriften zyn recht aantoonde, tot hunnen heer onder de gewoonlyke capitulatie den 3 November des jaars 1707 aan te nemen. De Franschen dreigden wel in den beginne zulks te vuur en te zwaardt te wreken; doch wanneer die van Neufchatel zich met hulp van Bern en andere Protestantsche cantons in goeden staat stelden, lieten de Franschen toe, dat deze kleine Staat verder de onzydigheit mogt genieten, waar by het ook tot de Utrechtsche vrede in den jare 1713 gebleven is. *Staat von Baden*, *it. Staat von Preussen. Preuss. und Brandenb. staatshist. &c.* De rechten der Fransche mededingers worden meestendeels gevonden in de *Memoires de la Paix d'Utrecht T. IV.* De Pruissische in *Gundlings Hist. Nachricht von der Grafschafft Neufchatel und Valangin und dessen erläuterung. Frankf. en Leipz.* 1718. 8. en in *Peter von Hohenhard Preuss. Neuburg* 1708, 4. De Nassausche in *Memoire des droits du feu Roy Guilliaume sur la Comté de Neufchatel* 1703. *fol.*

NEUFGERMAIN, (Lodewyk van) een Fransch dichter van een nieuw slag, leefde in de XVII eeuw, onder Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk. Deze man, wiens herssens niet al te wel gesloten waren, maakte vaarzen, waar van de rymslagen bestonden uit de lettergrepen, die den naam uitmaakten van de genen, die hy wilde pryzen. Men kan daar van een voorbeeldt zien in de Poëzyen van Voiture. Deze laatste heeft in drie of vier van zyne stukken Neufgermain bespot, wiens buitensporigheit zo verre ging, dat hy zich *Poëte Heteroclite de Monsieur Frere unique de sa Majesté*, dat is te zeggen: *Onregelmatig dichter van Monsieur den eenigen broeder van zyne Majesteit*, noemde. *Poësies de Neufgermain. Poësies de Voiture. Girac Reponse à la Defense de Voiture. Bayle Dict. Crit.*

NEUFMARCHE, *Novus Mercatus*, eertyds eene stadt, nu een vlek van Vrankryk, in 't bisdom van Rouaan in Normandië, aan de rivier Epte, eene myle van Gournay. Eertyds was deze plaats van belang, en wierdt in den jare 1151 door Lodewyk den VII, koning van Vrankryk, na een scherp beleg ingenomen, doch in den jare 1154 wederom aan de Engelschen afgestaan. Henrik de II, koning van Engelandt, deedt aldaar in den jare 1161 een Concilie houden, dat Alexander den III voor een rechtmatig paus erkende, en den tegen-paus Victor verwierp. Bini, Starovolscius, en eenige anderen, spreken van deze vergadering, als van een concilie van Engelandt.

NEUFVILLE, een doorluchtig geslacht in Vrankryk, heeft verscheide grote mannen voortgebragt.

I. Nicolaas van Neufville, de eerste van dien naam, secretaris des konings in den jare 1507, audiencier van de kancelary, naderhandt tresorier van Vrankryk, secretaris van de financiën en van de kamer van koning François den I, verkreeg het huis van de Thuilleries te Parys, dat hy naderhandt met den koning verwisselde voor het landgoedt van Chantelou in den jare 1518, deelde met zyne kinderen in den jare 1553, en stierf kort daar na. Hy was in den jare 1511 getrouwd met Dionysia du Mouseau, dochter van Marcus, gezegt Morlet du Museau, hofmeester van den koning en ambassadeur in Zwitserlandt, na welkers doodt hy in den jare 1532 voor de twede maal trouwde met Philippa van Bailly, weduwe van Johannes de la Place, Raadsheer van 't Parlement, en in den jare 1545 trouwde hy voor de derde maal met Maria van Feugerais, weduwe van Johannes Bailly, heer van Onzerceaux, groot-rapporteur en Raadsheer van den groten Raadt, en eenige dochter van Johannes van Feugerais, heer van Neron, Raadsheer van 't Parlement, en van Antonetta le Chambellan, zyne eerste gemalinne. Hy hadt gene kinderen by de twee laatste, en liet by de eerste na Nicolaas den II, die volgt; *Antony*, ongetrouwd gestorven; en *Johannes van Neufville*, heer van Chantelou, van Bouconvilliers en van Hardeville, secretaris van den koning in den jare 1549, gestorven in den jare 1597, nalatende by Genoveva Allard, dochter van Wilhem Allard, Raadsheer van 't Parlement, en van Valentina van Reillak, *Johannes*, heer van Chantelou, ongetrouwd gestorven; *Magdalena*, eerste gemalinne van Johannes Bochart, heer van Champigny, eerste president van Parys, en *Anna van Neufville*, getrouwd met Christoffel de Thou, heer van Plessis, meester der wateren en bosschen van Isle de France.

II. Nicolaas van Neufville, de II van dien naam, ridder, heer van Villeroy, van Alincourt, Magny, Bouconvilliers, enz. secretaris der financiën des konings in den jare 1539, door den afstandt van zynen vader, na wiens doodt hy den naam en de wapenen van *Le Gendre* aannam, om te voldoen aan het testament van Petrus le Gendre, ridder, heer van Villeroy, zyn vaderlyken oudoom. Hy was naderhandt tresorier van het gewone van den oorlog, luitenant generaal van 't gouvernement van Isle de France, gouverneur van Pontoise, Mantes en Meulan, en prevoost der kooplieden van de stadt Parys in den jare 1568, tresorier van de orde van S. Michiël, en stierf in hogen ouderdom in den jare 1598, hebbende gehad by Johanna Prud'Homme, zyne gemalinne, dochter van Wilhem, heer van Fontenay in Brie, tresorier van d'epargne, Nicolaas den III, die volgt; *Dionysia*, in April des jaars 1568 getrouwd met Henrik Clausse, heer van Fleury, en van Marchaumont, groot-meester der wateren en bosschen van Vrankryk; en *N. van Neufville*, abdisse van Malnoue.

III. Nicolaas van Neufville, de III van dien naam, heer van Villeroy, van Alincourt, Magny, enz. secretaris en minister van staat, tresorier van de ordens des konings, van wien hier na in een afzonderlyk artykel gesproken wordt, trouwde den 17 Juny des jaars 1559 met Magdalena van Aubespine, dochter van Claudius, heer van Chateauneuf aan de Cher, secretaris van staat, en van Johanna Bochetel zyne eerste gemalinne, en stierf den 12 November des jaars 1617 in den ouderdom van 74 jaren, nalatende een eenigen zoon, Karel, die volgt, en een natuurlyken zoon, *Nicolaas* genoemd, abt van Fontenelles, van Lagny, en van Chesy, Raadsheer-klerk van 't parlement in den jare 1584, gestorven in den jare 1606.

IV. Karel van Neufville, marquis van Alincourt, heer van Villeroy, Magny, enz. ridder van de ordens des konings, gouverneur van de stadt Lyon en van de provincien van het Lyonnois, Forez, en Beaujolois, en ambassadeur te Rome, stierf den 18 January des jaars 1642, in het 76 jaar zyns ouderdoms. Hy was den 26 February des jaars 1588 getrouwd met Margaretha van Mandelot, vrouwe van Pacy, eenige dochter van François van Mandelot, heer van Pacy, ridder van de ordens des konings, gouverneur van Lyon, en van Eleonora Robertet; na welkers doodt hy den 11 February des jaars 1596 een twede huwelyk aanging met Jacobina van Harlay, oudste dochter van Nicolaas van Harlay, baron van Sancy, kolonel der Zwitsers, en van Maria Moreau, vrouwe van Grosbois. Zyne kinderen van het eerste bedde waren, *N. van Neufville*, jong gestorven; *Magdalena*, eerste gemalin van Petrus Brulart, marquis van Sillery en van Puysieux, secretaris van staat, zonder kinderen gestorven; en *Catharina van Neufville*, vrouwe van Pacy, staatjuffer van de koninginne Anna van Oostenryk, in May des jaars 1610 getrouwd met Johannes van Souvré, den II van dien naam, marquis van Courtenvaux, ridder van de ordens des Konings, gestorven in den jare 1657. Die van het twede bedde waren, *Nicolaas van Neufville*, de II van dien naam, die volgt; *Henrik*, graaf van Bury, gestorven in 't wederkeren van 't beleg van la Rochelle in den jare 1628, zonder kinderen na te laten by Françoisa Phelypeaux zyne gemalinne, dochter van Raimond, heer van Herbault, secretaris van staat; *Camillus*, geboren te Rome den 22 Augusty des jaars 1606, aartsbisschop en graaf van Lyon, kommandeur van de orde van den H. Geest, luitenant generaal van 't gouvernement van Lyon, en van 't Lyonnois, Forez, en Beaujolois, gestorven den 3 Juny des jaars 1698, in den ouderdom van 92 jaren, bemind en geëerd van R. Katholyken en van Protestanten, om zyne zachtheit en billykheit; *Ferdinand*, ridder van Malta en abt van S. Vandrille, naderhandt bisschop van S. Malo, en van Chartres, kerkelyk Raadsheer van Staat, te Parys gestorven den 2 January des jaars 1690, in den ouderdom van 82 jaren; *Lyon-François*, ridder van Malta, kommandeur van S. Jan de L'Isle en Mestre de Camp van 't regiment van 't Lionnois, gesneuveld in 't beleg van Turin den 3 Augusty des jaars 1639; en *Maria van Neufville*, getrouwd met Alexander van Bonne, grave van Tallard, vicomte van Auriak; na wiens doodt zy een twede huwelyk aanging met Lodewyk van Champlais, marquis van Courcelles, luitenant generaal van de artillery van Vrankryk, zynde zy gestorven in den jare 1688.

V. Nicolaas van Neufville, de IV van dien naam, hertog van Villeroy, Pair en maarschalk van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, en gouverneur van de stadt Lyon en het Lyonnois, Forez, en Beaujolois, wierdt opgevoed als een jongeling van Staat by koning Lodewyk den XIII, en verkreeg de opvolging tot het gouvernement van Lyon in den jare 1615. Hy volgde den maarschalk van Lesdiguieres in Italië, alwaar hy zich bevondt in de belegeringen van Felissant, van La Roque, enz. Na zyne wederkomst in Vrankryk in den jare 1617 diende hy in het beleg van S. Jan d'Angely in den jare 1621. Hy geboodt een regiment voetvolk in 't beleg van Montauban, en een ligchaam van 6000 mannen in dat van Montpellier. Na de verovering van de pas van Suza wierdt hy aldaar gelaten met 8000 mannen, en bevondt zich in 't gevecht van Carignan. Hy geboodt in den jare 1633 te Pignerol en te Casal, tot in den jare 1635, wanneer hy zich bevondt in 't beleg van Valence: in het volgende jaar was hy in dat van Dole, in het Fransche Comté, en veroverde vervolgens verscheide plaatsen. Hy geboodt in den jare 1640 een detachement in het beleg van Turin, en diende in den jare 1644 in Catalonië, en naderhandt in Lotharingen. Eindelyk wierdt hy in den jare 1646 verkoren om gouverneur te zyn van den persoon des konings, die hem den 20 October des zelven jaars maarschalk van Vrankryk maakte. Hy verbeeldde den per-

persoon van den grootmeester by de kroning des konings, wierdt hoofdt gemaakt van den koninklyken finantie-Raadt in den jare 1661, ridder van den H. Geest in den jare 1662, en hertog en pair den 15 December des jaars 1663, en stierf den 28 November des jaars 1685, in 't 88 jaar zyns ouderdoms. Hy was in den jare 1617 getrouwd met Magdalena van Crequy, vrouve van Minos, van Chaponay, twede dochter van Karel, heer van Crequy, hertog van Lesdiguieres, pair en maarschalk van Vrankryk, en van Magdalena van Bonne, zyne eerste gemalinne. Deze vrouw stierf te Parys den 31 January des jaars 1675. Hunne kinderen zyn geweest, *Karel*, marquis van Alincourt, gestorven den 25 January des jaars 1645, omtrent 19 jaren oud zynde; François, maarschalk, hertog van Villeroy, die volgt; *Françoisa van Neufville*, eerst getrouwd met Justus Lodewyk graaf van Tournon, daar na met Henrik Lodewyk van Albret, gezegt *d'Ailly*, hertog van Chaulnes, vidame van Amiens, enz. en eindelyk voor de derde maal met Johannes Vignier, marquis van Hauterive, gestorven den 11 May des jaars 1701, in den ouderdom van 76 jaren; en *Catharina van Neufville*, den 7 October des jaars 1660 getrouwd met Lodewyk van Lotharingen, grave van Armagnak, grootstalmeester van Vrankryk, gestorven den 25 December des jaars 1707, in den ouderdom van 68 jaren.

VI. François van Neufville, hertog van Villeroy en van Beaupreau, pair en maarschalk van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, gouverneur en luitenant generaal van de stadt Lyon en van de provincien Lyonnois, Forez, en Beaujolois, bevondt zich in 't gevecht van Raab in Hungarië tegen de Turken in den jare 1664, en volgde den koning in den jare 1668 in het Fransche Comté, alwaar hy uitmuntte in de verovering van Dole. Vervolgens diende hy eenigen tydt in het leger van den bisschop van Munster. Koning Lodewyk de XIV maakte hem ridder van zyne ordens in den jare 1688, maarschalk van Vrankryk in den jare 1693, kapitein van de koninklyke lyfwacht in den jare 1695, en hy benoemde hem in het zelfde jaar tot generaal van zyne legers in Vlaanderen, alwaar hy het bevel gehad heeft tot de Ryswyksche vrede in den jare 1697. Na de doodt van den koning van Spanje, de keizer, de koning van Engelandt, en de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden den oorlog verklaard hebbende aan Vrankryk, gaf de koning hem het bevel van het leger in Duitschlandt in den jare 1701, van waar hy in Augustus des zelven jaars overging naar dat van Italië, en in 't vervolg door zyne ongelukken bekend wierdt; want hy leedt tamelyke schade in het gevecht van Chiari; wierdt gevangen genomen in de mislukte overrompeling van Cremona, den 1 February des jaars 1702, en naar Inspruk gevoert, en van daar naar Gratz; van waar hy wedergekeerd zynde, in den jare 1703 benoemd wierdt om benevens den maarschalk van Bouflers het leger in Vlaanderen te gebieden, en eindelyk hadt hy het ongeluk den 23 May des jaars 1706 den vermaarden slag by Ramellies te verliezen, die zo nadeelig was voor Vrankryk en zo roemruchtig en voordeelig voor des zelfs vyanden. Hy trouwde den 28 Maart des jaars 1662 met Margaretha van Cossé, dochter van Lodewyk hertog van Brisac, en van Catharina van Gondy, gestorven den 20 October des jaars 1708, waar by hy hadde Lodewyk Nicolaas, die volgt; *François Paulus*, geboren in den jare 1627, doctor van de Sorbonne en abt van Fescamp; *François Catharina*, ridder van Malta, luitenant des konings van 't gouvernement van 't Lyonnois, mestre de camp van een regiment ruitery, verdronken op de galeien van Malta in den jare 1700; *Magdalena*, eene Karmelyter nonne; eene andere *Magdalena*, in den jare 1688 getrouwd met den graaf van Prado, Johannes de Souza, zoon van den marquis van Las-Minas, grande van Portugal; en N. nonne van Calvarië te Parys.

VII. Lodewyk-Nicolaas van Neufville, hertog van Villeroy, door den afstandt van zynen vader in den jare 1696, marquis van Alincourt, luitenant generaal van de legers des konings, luitenant generaal van het Lyonnois, kapitein van de koninklyke lyfwacht, enz. trouwde den 20 April des jaars 1694 met Margaretha le Tellier, dochter van Michiel-François, marquis van Louvois, minister en secretaris van Staat, gestorven den 23 April des jaars 1711, waar by hy gehad heeft, *Lodewyk François Anna van Neufville*, marquis van Villeroy; *Margaretha Louisa*, enz. *Thuan. Hist. Memoires de Sully. Memoires de Villeroy. Davila Hist. Matthieu & Perefixe Hist. d'Henry IV. Dupleix Hist. Fauvelet du-Toc Hist. des Secret. d'Etat. Godefroy & Le P. Anselme Hist. des Officiers de la Couronne. Mezeray.*

NEUFVILLE, (Nicolaas van) heer van Villeroy, van Alincourt, van Magny, enz. Raadsheer en secretaris van Staat, en groot-tresorier van de ordens des konings, heeft zich geacht gemaakt door zyne gewichtige diensten onder vier koningen van Vrankryk. Hy muntte reets in den onderdom van 18 jaren uit door zyne voorzichtigheit en door zynen geest; en Aubespine, secretaris van staat, een der bekwaamste mannen van zynen tydt, verkoos hem om zyn schoonzoon te zyn. Dit huwelyk en zyne verdienste verkregen hem de achting van de koninginne Catharina de Medicis, die hem twee jaren daar na in de gewigtigste zaken gebruikte: want zy zondt hem terstondt in Spanje, tot voltrekking van eenige artykelen van het vredensverdrag van Chateau-Cambresis, in den jare 1559, en vervolgens naar Rome, alwaar paus Pius de IV als eene onbetwistelyke zaak het recht van den voorrang der koningen van Vrankryk voor andere koningen, en inzonderheit voor die van Spanje, welke daar naar stonden, vaststelde. Deze beginselen deden zien wat grote zaken men van de bekwaamheit van den heer van Villeroy te hopen hadde. Koning Karel de IX gaf hem in den jare 1567 de opvolging tot het secretarisschap van Staat van Aubespine zynen schoonvader, die den 11 November des zelven jaars stierf. Van den eersten dag na des zelfs overlyden af bediende hy deze waardigheit, hoewel hy maar vier en twintig jaren oud was. Hy bekent zelf in zyne Memoriën, dat *de wyze en voorzichtige raadgevingen van de heeren van Morvillier en van Limoges, beide zyne bloedverwanten, en de aanmerkelykste in de zaken van dien tydt, hem verschaften het gene de ervarenheit hem nog niet gegeven hadt.* De eerste was Johannes van Morvillier, bisschop van Orleans, die zegelbewaarder was van Vrankryk; en de ander was Sebastianus van Aubespine, bisschop van Limoges. Villeroy kweet zich zo wel in de plichten van zyn ampt, en was zo aangenaam aan koning Karel den IX, dat deze prins hem gewoonlyk niet anders dan *zynen secretaris* noemde. Hy zondt hem in den jare 1569 in Duitschlandt, om aldaar de voorwaarden van zyn huwelyk met Elisabeth van Oostenryk, dochter van den keizer Maximiliaan den II, vast te stellen; en hy gebruikte hem in de gewigtigste en moeielykste zaken van zynen tydt. Thuanus merkt ook aan, dat deze koning veel staat maakte op de voorzichtigheit en getrouwheit van Villeroy, dien hy stervende zynen broeder koning Henrik den III deedt aanpryzen, hem uitdrukkelyk berichtende, dat hy geloofde verplicht te zyn hem deze aanpryzing te doen, niet minder door de genegenheit die hy hadde tot welzyn van den Staat, dan door de erkentenisse die hy verschuldigd was aan de diensten van zulk een getrouw minister. Henrik de III behieldt hem ook in zynen dienst. Hy openbaarde hem zyne voornemens, en inzonderheit dat, het welk hy hadde tot de instelling van de orde van den H. Geest, latende aan den kancelier van Chiverni en aan hem de zorge van het opstellen van de statuten van deze orde, waar van hy hem groottresorier maakte by de eerste aanstelling van ridders, den 30 December des jaars 1578. De koning hadt den heer van Villeroy ook gebruikt om den hertog van Alençon en den koning van Navarre te doen wederkomen aan het hof, waar uit zy heimelyk geweken waren om zich aan het hoofdt der Hugenoten te stellen. Hy slaagde gelukkiglyk in alles wat hy ondernam. Het vermogen der gunstelingen benadeelde ondertusschen hem en alle de goede Raden des konings. De hertog van Espernon, die een der gunstelingen was, handelde den heer van Villeroy vry kwalyk, zelfs in den Raadt. Dit gebeurde in den jare 1588. In het volgende jaar geboodt de koning hem van het hof te vertrekken. De kancelier van Chiverni, Pomponius van Bellievre, opziender der finantiën, en Pinart, secretaris van Staat, ontfingen den zelfden last. Dit was een weinig voor de reize van Blois, op welke de hertog van Guise gedood wierdt. Dit ongeluk wierdt gevolgd van den opstandt van Parys, en van de ongelukkige doodt des konings. Nicolaas van Neufville wierp zich in Parys, en hoewel hy van den aanhang van de Ligue was, arbeidde hy nochtans met veel nuttigheit om de voornemens der Spanjaarden te verydelen, en koning Henrik den IV te doen erkennen. Hy bevorderde door zyne heimelyke onderhandelingen de verandering des konings van Godsdienst, en de vrede, welke deze vorst maakte met zyne onderdanen in den jare 1593. In het volgende jaar herstelde hy den heer van Villeroy in de waardigheit van het secretarisschap van staat, welke openstaande was door de doodt van den heer van Revol. Hy zag zich toen in het zelfde aanzien waar in hy van te voren geweest was, en hy toonde hoe noodzaaklyk voor den staat een persoon was van die ervarenheit en van die verdienste. Hy hadt ook deel aan de voornaamste onderhandelingen van zynen tydt. Hy begon in den jare 1598 die van de vrede van Vervins, door de byeenkomsten die hy op de grenzen hadde met den president Richardot. Hy handelde in den jare 1600 met den hertog van Savoje over de wedergeving van het marquisaatschap van Saluzzo; en in den jare 1606, de koning de reize van Sedan besloten hebbende, trok hy tot Terci toe, om in gesprek te treden met den maarschalk van Bouillon; en hy wist hem zo wel te overtuigen door de redenen van zynen plicht en van zyn belang, dat hy hem verplichtte zich te onderwerpen aan eenen vorst, die de beste meester der wereldt was. Alle de andere jaren van deze regering muntten uit door de diensten van den heer van Villeroy. De koning was daar van ook wel overtuigd, en betuigde zulks uitdrukkelyk. Na de doodt van Henrik den Groten, in den jare 1610, merkte de koninginne Maria de Medicis Villeroy terstondt aan als den sterksten steun van haar regentschap, en als een der getrouwste staatsbedienaars van den koning haren zoon. Zy vervolgde ook hem het bestier der voornaamste staatszaken te vertrouwen. Hy kweet zich daar in met zyn gewone vlyt. In het vervolg bragt de maarschalk d'Ancre, die getracht hadde zich met hem te vermaagschappen, hem in ongunst by de koninginne. Hy week hier op naar zyn huis van Conflans in den jare 1614. Kort daar na kwam hy weder aan 't hof, op eene wyze die hem tot roem verstrekte. Want de vergadering der Staten, welke toen te Parys gehouden wierdt, eenig gerucht gemaakt hebbende over zulk eene buitengewone verwyderinge, en over het ongelyk dat men den koning deedt met hem zulk een getrouw minister te benemen, zo riep de koningin hem terstondt te rug, en herstelde hem in den Raadt. In het volgende jaar sloot hy het verdrag van Loudun met den prins van Condé. De maarschalk d'Ancre, die daar by zyn rekening niet vondt, veroorzaakte hem nieuwe moeielykheden, die hem verplichtten het hof te verlaten. Na de doodt van dezen gunsteling betuigde de koning dat hy de goede dienaars van zynen vader by zich wilde hebben. Dit waren de woorden van dien vorst. Hy deedt Villeroy in de Louvre komen, en vertrouwde aan hem, gelyk van te voren, de zorge der gewigtigste zaken. Maar de yver dien hy hadde om de zelve

zelve ten dienſte des konings wel te doen gelukken, hem kort daar na genoodzaakt hebbende dien prins in Normandië te volgen, ſtierf hy aldaar door eene verſlapping van het gedarmte den 12 November des jaars 1617, in den ouderdom van 74 jaren. Dit was in den tydt wanneer men de vergadering der groten (*Notables*) hieldt te Rouaan. Zes en vyftig jaren dienſt onder vier koningen van Vrankryk hadden hem eene wonderlyke ervarenheit van zaken gegeven, en voor hem de achting en den roem verkregen dat hy de verſtandigſte ſtaatsbedienaar en de bekwaamſte ſtaatkundige van zyne eeuw was geweeſt. Hy was goedaardig, edelmoedig, een getrouw vriendt, en die niet in gebreke bleef in noodzaaklykheit. Hy ſchepte vooral een groot vermaak in het beſchermen van mannen van geleerdheit en van deugdt. De kardinalen du Perron en d'Oſſat waren hunne verheffing aan hem verſchuldigd, en vooral de laatſte, dien Villeroy met reden *zynen kardinaal* noemde. In het artykel van zyn geſlacht is van zyne nakomelingſchap geſproken. Zyn ligchaam wierdt begraven in eene kapelle van de kerke van Magny, alwaar de marquis van Alincourt, zyn zoon, het grafſchrift deedt ſtellen, dat men aldaar ziet. Men heeft *Memoriën* onder den naam van *Villeroy*.

NEUGARTEN, een ſteedtie, ſlot en ampt in achter-Pomeren, en wel in het eigentlyk zogenaamde Pomeren, niet verre van de Caſſubiſche grenzen, dat voorheen met de naburige ſteedties en ſloten Maſſau, Quarckenburg, en Vierof, als mede eenige dorpen, den graven van Eberſtein, als een biſſchoplyk Caminiſch leen toebehoorde, doch na het uitſterven der zelven, in den jare 1665, den hertog van Croja tot eenige vergoeding van het bisdom zelf, dat hy moeſt laten varen, overgegeven wierdt. Na dat deze in den jare 1684 geſtorven was, is alles wederom aan het huis van Brandenburg vervallen. *Preuſſ. Staats-Geogr.*

NEUHAUSEL, in 't Latyn *Vivarinum*, eene ſtadt in opper-Hungarië, in het Neutraſche graafſchap, wordt in 't Hungariſch *Vivar* genoemd, legt aan de rivier Neutra, twee mylen van Comorra, en 11 mylen Ooſtwaards van Presburg, is klein, doch zeer ſterk en welgelegen, in eene moeraſſige vlakte, en is een regelmatige zeshoek. Wanneer de aartsbiſſchop van Gran, Georgius Lippai, de zelve naar de kunſt liet verſterken, wierdt zy, noch onvoltooid zynde, in den jare 1663 door de Turken veroverd; doch den 19 Auguſtus des jaars 1585 hen wederom door den generaal Caprara onder den hertog van Lotharingen, na eene belegering van 40 dagen, uit de handen gerukt, en de ganſche bezetting nedergemaakt. In den jare 1704 maakte de vorſt Rogotzy, als hoofdt der misnoegde Hungaren, zich daar van meeſter: en ſchoon de keizerlſchen deze plaats in de jaren 1708 en 1709 belegerden, en ingeſloten hielden, zo wierdt de zelve eerſt den 23 September des jaars 1710 met verdrag veroverd. Zy is een ſleutel van opper-Hungarië. *Szentyvani Miſcellan. dec. II. pag.* 147. *Hiſtoire des Troubles de Hungrie. Kreckwiz deſcr. Hung. pag.* 435. *ſeq.*

NEUHAUS is de naam van een ſlot en ampt met eene fraaie diergaarde in het Brandenburgſche Pruiſſen, naby Koningsbergen. Daar is ook een ſlot, vlek en ampt van dezen naam in het vorſtendom Coburg, naby de ſtadt Cronach, aan de Bambergſche grenzen. Noch is 'er eene kleine ſtadt met een voortreffelyk ſlot van dien naam in het ſtift Paderborn, alwaar de rivieren Pader, Lippe en Alme te zamen lopen, en de biſſchop van Paderborn zyn verblyf plagt te houden. In den dertigjarigen oorlog hebben de Heſſen dit ſlot lang ingehad. *Monum. Paderb.*

NEUMARCK, eene kleine ſtadt in voor-Pomeren, tuſſchen Stettin in Pyritz, tot het Colbaziſche ampt en kreits behorende. *Topogr. Pomer. p.* 75.

NEUMARCK, een fraai ſteedtie, nevens een ſlot, in opper-Stiermarken. *Topogr. Provin. Auſtr.*

NEUMARCK, een welgebouwd ſteedtie in Tyrol, tuſſchen Trente en Bozen. *Beſchr. der Graffchaft Tyrol p.* 150.

NEUMARCK, in 't Latyn *Neoforum*, eene ſtadt, met een groot rechtsgebiedt, in het vorſtendom Breslau, vier mylen van die ſtadt, en even verre van Liegnitz gelegen. Zy is met goede voorrechten voorzien, en eertyds in een zeer bloeienden ſtaat geweeſt, zendt ook noch by beurtwiſſeling met Namslau een gedeputeerden op den Sileſiſchen vorſtendag. De burgt aldaar behoort de ſtadt Breslau. In den jare 1245 of 1250 heeft Boleslaus, de zoon van Henrik den Vromen, hertog van Liegnitz, deze plaats geplunderd, en 500 menſchen in de kerk verbrand. Het is deze ſtadt niet beter vergaan in den jare 1428 in den Huſſiten-kryg, en in den dertigjarigen oorlog. *Curaus Schleſ. Chron. P. I. pag.* 94. *Luca Schleſ. Chron. Topogr. Sileſ. p.* 195.

NEUMARCK, een ſteedtie in Thuringen, aan den Ettersberg, en de rivier Vippach, naby Weimar, en tot des zelfs vorſtendom behorende. Het is reets in den jare 1332 bekend, en by de deling in den jare 1445 tuſſchen den keurvorſt Frederik van Saxen en zynen broeder Wilhem dezen laatſten toebedeeld. *Mulieri Annal. Sax. Beyeri Geogr. Jenenſ. p.* 225. *Zeil. Topogr. Sax ſup p.* 144.

NEUMARCKT, in 't Latyn *Nova Marchia*, eene ſtadt in Zevenbergen, in 't Hungariſch *Vaſſerhely* genaamd, aan de rivier Meriſch, onder aan het Carpatiſche gebergte. De Zevenbergſche landſtanden plagten gemeenlyk aldaar te vergaderen. *Baudrand. Kreckwiz deſcr Hungar.*

NEUMARCKT, Poolſch *Nowomiaſto*, eene kleine ſtadt aan de rivier Dribentz in Poolſch-Pruiſſen. Zy moet met eene andere plaats van dezen naam, welke by Chriſtburg legt, niet vermengd worden. *Zeiler. deſcript. Pol p.* 199.

NEUMARCKT, in 't Latyn *Neomarchia*, eene fraaie ſtadt in de opper-Palts, in het rent-ampt Amberg, heeft een eigen land-gericht, en een aanzienlyk ſlot. Eenigen menen, dat zy eertyds eene Rykſtadt is geweeſt, dewyl keizer Karel de V de zelve in den jare 1521 met bekrachtiging van hare regalien en vryheden begunſtigd heeft. Keizer Albrecht de I heeft de zelve den keurvorſt Rudolph van de Palts, dewyl de zelve zich aan hem vergrepen hadt, in den jare 1300 afgenomen. Doch naderhandt is zy wederom aan keur-Palts gekomen, en de Palts-graaf Frederik de II zoude, eer hy tot het keurvorſtendom geraakte, aldaar hof gehouden hebben. In de jaren 1633 en 1648 wierdt zy door de Zweden veroverd; en in den jare 1703 ging zy over aan den keizerlyken veldmaarſchalk, den markgraaf van Bareith, die ook het magazyn deedt ledig maken, en de krygs-voorraadt wegvoeren. *Zeiler. Topogr. Ertel Chur-Bayeriſche Atlas.*

NEUMUNSTER, een ſteedtie en ampt in Holſtein, tuſſchen Hamburg en Kiel, aan de rivieren Schwal en Stor gelegen. Het wierdt oudstyds *Wipperode* en daar na *Faldern* genoemd; doch na dat S. Vicelinus, Apoſtel der Wenden, aldaar in den jare 1127 een klooſter gebouwd hadde, heeft het den eerſtgemelden naam bekomen. In den jare 1140 hebben het de Wenden, en in den jare 1323 de Ditmarſchen in de aſſche gelegt. Hier naby te Waimsdorf heeft zich in den jare 1712 eene gezondbron geopenbaard. *Angeli Holſt. Chron. p.* 69. *Tromſd.*

NEURE, eene rivier in Kilkenny, in de Ierſche provincie Leinſter, welke voorby Roſſe loopt, in de Sewre valt, Leinſter van Minſter affcheidt, en zich beneden Waterford in de zee ontlaſt.

NEURENBERG, in 't Hoogduitſch *Nurnberg*, eene Rykſtadt in Frankenlandt, aan de Pegnitz, tuſſchen de markgraafſchappen Bayreuth of Bareith en Anſpach gelegen. Zy heeft vermoedelyk haren naam van de oude Noriſche volkeren verkregen, welke, om zeker te zyn voor de wreedheit der Hunnen, zich aan dit boſchachtig oordt te zamen gevoegd hebben. Hoewel anderen deze ſtadt dan eens *Neronsburg*, naar den keizer *Nero*, die echter nooit zo verre gekomen is, dan eens *Nariſcenburg*, naar de oude Nariſcen, die daaromheen gewoond hebben, en dan eens *Nahrungsberg* genoemd willen hebben. In den beginne is deze plaats een open dorp geweeſt, alwaar keizer Karel de Grote eene kapelle hadde, waar van de kentekens noch in wezen zouden zyn. Naderhandt hebben de Norici de zelve tot meerder zekerheit met muren verzien, doch zyn in die roofzieke tyden wel haaſt daar toe vervallen, dat zy zich tot rovery begeven hebben, en de bygelegen wegen en boſſchen onveilig gemaakt. Waarom de keizer Conradus de I in den jare 912, om dit kwaad weg te nemen, de regering der ſtadt aan verſtandige mannen toevertrouwd heeft, en aan de zelve geboden de boſſchen zuiver te houden, welk ampt de Neurenbergers noch in later tydt van het Roomſche Ryk leenswyze ontfangen hebben. By deze voegde keizer Henrik de I, die zich aan de vaſtſtelling der ſteden zonderling liet gelegen zyn, noch andere goede adelyke geſlachten van het landt; en Otto de I hieldt in deze ſtadt in den jare 938 eenen ryksdag, ſedert welken tydt zy beſtendiglyk eene rykſtadt geweeſt is, hoewel Henrik, hertog van Zwaben, de zelve innam, doch op bevel van den keizer Conradus weder aan het Ryk inruimde. Keizer Henrik de V heeft ze jammerlyk verwoeſt, doch konde nochtans de burgt niet vermeeſteren, waarom de ſtadt toen een maagden hoofdt in haar wapen ſtelde. In dezen verwoeſten ſtaat lag zy 40 jaren, tot dat eindelyk de keizers Lotharius de II en Conradus de III zich over haar ontfermden, en haar weder opbouwden, ook merkelyk vergrootten, dat eenige onervarenen gelegenheid gegeven heeft om deze keizers tot ſtichters van de ſtadt te maken. Onder keizer Karel den IV is zy in den jare 1350 voor de laatſte maal vergroot, na welken tydt zy meerder in ſchoonheit dan in grootte heeft toegenomen. Zy is naar de oude wyze met dubbelde ſtads-muren omringd, en met ſterke torens wel verzien, op welke zwaar geſchut legt; gelyk ook de ſtadt een wel verzien tuighuis heeft, dat echter in den oorlog wegens het Spaanſche erfrecht, wanneer zy in den jare 1702 haar geſchut tot verovering der veſting Landau aan het Ryks-leger moeſt lenen, eenigzins verminderd is. Tot dekking der voorſteden heeft men buitenom, uit vreze voor den inbreuk der Beyerſchen en Franſchen, die in den laatſten oorlog tot Hochſtadt toe genaderd waren, eene linie opgeworpen, die echter, wegens haren groten omtrek, weinig meer gehulpen zoude hebben, dan om de ſtroperyen der partyen af te weren. De Pegnitz, die door de ſtadt loopt, verdeelt de zelve in twee delen, die ieder naar hunne hoofdkerken van S. Sebald en S. Laurens hunnen naam hebben. Na deze verdeling der ſtadt worden ook de boſſchen, om de zelve gelegen, in S. Sebalds- en S. Laurens-boſch verdeeld. De eerſte, de S. Sebalds-kerk, is de beſte, en heeft haren naam van Sebald, een konings zoon van Denemarken, die in het einde van de VIII eeuw den Chriſtelyken Godsdienſt in dit geweſte gepredikt heeft, en naderhandt om zyn heilig leven door den paus Martinus gekanoniſeerd is. Zyn graf is in deze kerk te zien, zynde zeer koſtelyk van koper; het zelve is door den beroemden kunſtenaar Pieter Fiſcher gegoten, en zoude het gewigt hebben van 157 centners. De S. Laurens-kerk is in den jare 1140 gebouwd, waar toe de Naſſauers, die doorgaans hun verblyf in de ſtadt gehouden, en eenige goederen aldaar bezeten hebben, de koſten gedragen hebben. Keizer Lodewyk de IV heeft den H. Diacorus hier laten brengen. Zo is ook het grote Sacraments-huisje, dat door het adelyk geſlachte der Imhoffen, 't welk van oude tyden af te Neurenberg gebloeit heeft, geſticht is, daar in bezienswaardig. Benevens deze beide hoofdkerken zyn ook noch eenige andere aanmerkenswaardig. De S. Marië kerk heeft keizer Karel de IV in den jare 1355 gebouwd, en de Joodſche ſy-

fynagoge, die eertyds op deze plaats ftont, afgebroken, doch de Joden zyn in de ftadt gebleven, tot dat de keizer Maximiliaan de I den Neurenbergers het voorrecht gaf dat zy de Joden, die hunnen handel zo veel fchade deden, verdryven mogten, van welken tydt af geen Jood naar Neurenberg mag komen, zonder byzonder verlof daar toe verkregen te hebben. De Hofpitaal- of H. Geefts-kerke is in den jare 1333 door eenen Conraad Grofz begonnen te bouwen, en is daar door aanmerkenswaardig, dat de keizerlyke Ryks-infigniën benevens vele heiligdommen daar in bewaard worden, hebbende de keizer Sigismundus, wegens de toenmalige onzekerheit in Bohemen, de bewaring van de zelve aan de Neurenbergers toevertrouwd, daar die te voren door de keizers zelf bewaard wierden. En op dat de Neurenbergers te minder gevaar daar door mogten lopen, zo heeft de paus de vervoering of vervremding der Ryks-kleinodiën met zware vloeken verboden, waar van de brief by Wagenfeil gevonden wordt. Deze Ryks-infigniën beftaan in Karel des Grotens kroon, fcepter, zwaardt, Ryks-appel, een Dalmatifchen rok, fchoenen en handfchoenen. De kroon is van geflagen goudt, en heeft boven een halven cirkel, waar op deze woorden ftaan: *Conradus Romanorum Imperator*, waar uit Conring wil bewyzen, dat de kroon niet van Karel den Groten, maar van Conradus den I afkomftig is. Doch Wagenfeil heeft zeer wel aangemerkt, dat niet Conradus de I, als die zich zelf nooit keizer genoemd heeft, maar Conradus de II daar door verftaan moet worden, waar uit echter niet befloten moet worden, dat de kroon van hem afkomt; het fchynt veel meer dat eertyds meer zulke cirkels op de kroon geweeft moeten zyn, en dat miffchien deze door Conradus weder daar op gemaakt is geworden. Even zo weinig is 't een bewys, dat, fchoon het Boheemfche wapen op het zwaardt ftaat, het zelve van Karel den IV en niet van Karel den Groten moet afgeleid worden, aangezien het bekend is, hoe zeer zich keizer Karel de IV bemoeid heeft in alle dingen in het Ryk zynen naam mede in te mengen. Voor dezen plagt men jaarlyks de Infignia in een openbaren ommegang om te dragen, doch tegenwoordig worden zy niet lichtelyk aan eenen vremden vertoond, dewyl men den Dalmatifchen rok wegens ouderdom niet wel uit malkander kan doen, zonder dien te befchadigen. Daar benevens is in deze kerke de fchildery van Conftantinus den Groten en des zelfs moeder Helena aanmerkenswaardig, zynde door de Venetianen in den jare 1436 in de ftadt Mettelin veroverd, en, volgens den inhoudt van het byfchrift, den Neurenbergers gefchonken. De eerfte ftichter der kerke heeft aldaar een Seminarium van 12 fcholieren aangelegd, die zich naderhandt naar Altorf begeven hebben, waar uit met 'er tydt de academie ontftaan is. De kerk van S. Egidius heeft Karel de IV tot een Benedictyner klooster beginnen te bouwen, welkers abt eertyds in den Ryksftandt is geweeft, doch het zelve is naderhandt te niet gegaan, en daar van een Gymnafium geworden, dat altoos geleerde luiden gehad heeft, onder welken Joachim Camerarius en Eobanus Heffus inzonderheit beroemd zyn. Aan de kerke der Predikers is de voortreflyke Raads-bibliotheek, welke Oldenburger voor eene der befte van Duitslandt opgeeft, en waar van men by *Struv.* in zyne *Introductio ad rem bibliothecariam* meerder naricht vindt. In de Catharyne-kerk plagten de zogenaamde meefter-zangers op alle hoge feeftdagen te zingen. Aan het Duitfche huis is eene kapelle, waar in de R. Katholyken hunnen Godsdienft verrichten. Onder de wereldlyke gebouwen is eerftelyk de burgt of vefting te zien, welke op een verheven berg legt, en van waar men de ganfche ftadt overzien en befchieten kan. Keizer Conradus de I heeft de zelve in den jare 913 gebouwd, na dat het oude caftrum Noricum vervallen en verwoeft was. Zy is met muren en fterke graften verzien, zo dat zy eertyds voor eene fterke vefting gehouden, en door keizer Henrik den V vruchteloos belegerd wierdt, doch tegenwoordig is zy van weinig belang. In den jare 1420 heeft de graaf Chriftoffel van Leiningen de zelve, op bevel van den Paltsgraaf, die met den burggraaf Frederik in vyandfchap was, in de affche gelegd. Voorts hebben de keizers deze plaats wegens hare goede gelegenheit zeer bemind, en zich dikwils aldaar bevonden, gelyk dan Otto de I aldaar eenen Ryksdag hieldt. En hoewel Rudolph van Habsburg de zelve aan de burggraven van Neurenberg te leen gaf, die ook aldaar gezeten en het keizerlyke landgerichte gehouden hebben, zo is het zelve nochtans niet in eigendom, en zonder eenige uitzondering, gefchied; dewyl een privilegie van Karel den IV gevonden wordt van den jare 1313, waar in de Neurenbergers na het affterven van eenen keizer de bewaring der keizerlyke burgt toevertrouwd wordt. Gelyk dan ook de Neurenbergers dat recht in den jare 1362 door eene uitfpraak der vorften tegen de burggraven behouden hebben, zynde alzo de burgt altoos aan het Ryk gebleven, fchoon de burggraven het bezit daar van te leen hadden, en zich ook in de koopbrieven, waar in zy hun recht in den jare 1427 aan de ftadt Neurenberg verkocht hebben, zich den eigendom toefchryven; en de Neurenbergers bekennen in eenen brief aan den keizer zelfs, dat de burgt ook na den koop den keizer toebehoort, en zy niets meer dan de gehele bewaring voor zich gekocht hebben, dat echter de burggraven en hedendaagfche markgraven niet toeftaan willen. Benevens deze burgt zyn voor dezen te Neurenberg noch twee andere geweeft, welke men in het lezen der Hiftoriën van de keizerlyke wel moet onderfcheiden. De eene legt nevens de keizerlyke, wanneer men den berg verder opgaat, en heeft eertyds den heren van Brauneck toebehoord, na welkers affterven zy in den jare 1390 door den keizer Wencellaus aan den burggraaf Johannes van Neurenberg te leen gegeven is, wiens nakomelingen de zelve naderhandt aan de Neurenbergers verkocht hebben. Hedendaagfch is op de plaats van de zelve niets meer dan een ftal en koren grondt, de ftadt toebehorende. De andere is de burgt der heren van Hafenburg, welke de keizer onder de Simweiler poort uit de keizerlyke vefting den Hafenburgers te leen gegeven heeft, die de zelve echter in den jare 1432 aan de Neurenbergers, volgens het *diploma*, dat by Wagenfeil gevonden wordt, verkocht hebben. Onder de overige wereldlyke gebouwen praalt het voortreffelyke, doch noch niet volbouwde Raadhuis, dat tegen over de S. Sebaldskerke gezien wordt, en met vele kunftftukken, inzonderheit van Albert Durer, verzien is. Onder anderen vindt men daar het banket verbeeld, dat de Paltsgraaf Karel Guftaaf in den jare 1650 hieldt, waar by alle aanwezende hoge perfonen door Joachim Sandrard zeer kunftig getroffen zyn. Voor het derde kan men het wel verziene tuighuis, de koornhuizen, de brug door eenen boog onderfteund, het ftrydhuis en wildbadt, als mede de fchone fontein op de markt zien. Om eenige van de merkwaardigfte gevallen dezer ftadt by te brengen, zo kan men wel eigentlyk niet zeggen, wanneer zy hare Ryks-vryheit verkregen heeft, maar het gemeen gevoelen is, dat zy ten einde van de IX eeuw, na de doodt van Albrecht, graaf in Franken, die de zelve voorheen bezat, door het bevel van den keizer Lodewyk den III eerft aan hare vryheit geraakt is. In de XI eeuw wilde zich Henrik, hertog van Zwaben, de heerfchappy van deze ftadt aanmatigen; doch keizer Conradus de II bragt de zelve weder aan het Ryk. Hoe keizer Henrik de I de zelve verwoeftte, en daar tegen de keizers Lotharius de II, Conradus de III, en Karel de IV tot hare herbouwing en vergroting het meefte bybragten, is reets boven gemeld. Verfcheide keizers, als Otto de I, Frederik de I, Rudolph de I, Albertus de I, Karel de IV, Wenceslaus, Maximiliaan de I, en anderen hielden Ryksdagen in deze ftadt. Verders is merkwaardig, dat het flechte volk aldaar de twee reets volwaffchen zonen van den burggraaf Frederik den III, Johannes en Sigismundus, ellendiglyk vermoordde, dewyl de onvoorzichtig losgelatene honden van hunne dienaars op het kindt van eenen feiffen-fmidt aangevallen waren. In den jare 1349 ontftondt een gevaarlyke opftandt onder de burgers, dewyl deze het met den graaf Gunther van Swartzburg, doch de Raadt met Karel, koning van Bohemen, hieldt. In de jaren 1356 en 1377, als mede 1407 en 1427, was hier eene grote fterfte, zo dat 'er dikwils 100 menfchen op eenen dag begraven wierden. In den jare 1585 zyn in de ftadt en de beide voorfteden, Werth en Goftenhof, 5400 menfchen geftorven. In den jare 1361 wierdt de koning Wenceslaus in Neurenberg gedoopt, waar by echter, wanneer het water daar toe zoude gewarmd worden, de farhof afbrandde. In den jare 1152 wierdt zy door den markgraaf Albrecht van Brandenburg, den Duitfchen *Alcibiades* bygenoemd, 6 weken belegerd, tot dat eindelyk een minnelyk verdrag volgde. In den jare 1631 wierdt deze ftadt door den keizerlyken generaal Tilly belegerd, die echter van gelyken onverrechter zake moeft aftrekken. In het volgende jaar hadt zy veel uit te ftaan, dewyl zy zo wel het keizerlyke als het Zweedfche leger op den hals hadde. De ftads-regering is zeer wyffelyk ingeftelt, en byna op den voet van de Venetiaanfche republyk, als eene gematigde *Ariftocratie*, of regering der voornaamften. De Raadt beftaat uit twee en veertig perfonen, waar van 34 uit de adelyken of Patriciën, doch de 8 overige van den kleinen Raadt uit de eerlyke kooplieden, kunftenaars en handwerkslieden verkoren worden. De 34 adelyken kunnen op verfcheide wyzen verdeeld worden, als in 26 burgermeefters en 8 zogenoemde ouden; van de 26 burgermeefters worden 13 de oude en 13 de jonge burgermeefteren of fchepenen genoemd, onder welke geen onderfcheidt is. Van de oude worden echter 7 de Oudheren of de Zevenheren genoemd, onder welke drie de overfte heren ftads-hoofdluiden, en wederom twee van deze loffers of de loflings-heeren zyn, welke de ftads kas, privilegien, en andere geheimeniffen onder hun opzicht hebben, ook de hoogfte eer-ampten, als de Ryks-fchoutfchappen en droft-ampten der Ryks-veften bekleden, en deze beide Heren maken met den derden andermaal een byzonder Collegie der drie-heren overfte hoofdlieden uit, welken de bewaring der Ryks-kleinodien, heiligdommen, ftads-banier, geheimzegel, ftads-poorten-fleutels, en vele andere zaken toevertrouwd worden. By deze 3 komen noch 4 andere heren van den Raadt, waar uit het voorgemelde Collegie der Zeven-heeren ontftaat, dat verfcheide voorrechten heeft voor den overigen Raadt, en als de grondt van de ganfche regering aangezien mag worden. Deze behandelen de gewigtigfte en geheimfte zaken, en zomtyds wordt by grote noodzaaklykheit noch een, van de verftandigfte oude burgermeefteren daar by getrokken, en dat Collegie alsdan de Raadt van achten genoemd. Dewyl nu de bovengenoemde 26 burgermeefteren alle binnen een jaar tyds tot het oude en jonge burgermeefterfchap kunnen komen, dat alle 28 dagen verwiffelt; zo hebben de 6 jongfte *Scabini* daar by noch deze verrichting, dat zy alle weken by beurtwiffeling, twee en twee, de gevangenen zo wel in 't gemeen als op artykelen ondervragen, de pyniging tegen hen oeffenen, na het uitgefproken vonnis den kwaaddoenders den dag der ftraffe aanzeggen, en benevens de overige fchepenen het openbare bloedgerichte met den keizerlyken ban-richter moeten bywonen. Uit deze 26 heren worden ook de meefte ampten bezet, als die der krygsraden, die over de militie, het ampt van den landdroft, die over de fteedtiens en landen, de ftadt Neurenberg toebehorende, te gebieden heeft; het voogdy- of wees-meefters-ampt, de ampten van fcholarchen, beftierders van kerken, opper-beftierders van aalmoezen, curateurs van de univerfiteit van Altorf, van de opzienders der leeftocht, tol en wage, de openbare bank, huis van

van lening, tuighuis, en wat dies meer zy. Die 8 heeren zogenaamde oudsten hebben ook verscheide ampten, inzonderheit het bouw-ampt, ongelden, meulen- en vele andere ampten te geven. Zy hebben inzonderheit by de Raadsverkiezing veel te zeggen, wanneer drie uit het collegie van de 26 heeren en 8 kooplieden, kunstenaars en handwerkslieden benoemd worden tot verkiezers; zy daar tegen, benevens de overige zogenaamden van den groten Raadt, welkers getal 200 of 300 beloopt, uit de 26 heeren maar 2, namentlyk een burgermeester en schepen, macht hebben om op de zelfde wyze by meerderheit van stemmen te verkiezen. Alle jaren worden echter de Raadsheeren tot de nieuwe regering verkoren. Want zo haast op Paaschavondt de Raadt afstaat, zo heeft alle Raadsheerlyk ampt, behalven dat van de bovengenoemde drie heeren en der 2 regerende burgermeesteren, een einde: daar op wordt op den Paaschdag Godt in alle kerken aangeroepen dat hy tot de nieuwe verkiezing zynen zegen wil geven. Op den tweden feestdag van Paaschen komt de grote Raadt na de predikatie voor het Raadhuis, alwaar de burger-plicht opentlyk afgelezen wordt. Hier op wordt de zelve tot de keur-heeren des voorgaanden jaars geroepen, dien zy aantonen, wien zy uit de zeven gemene Raden de macht overgeven willen om den nieuwen Raadt te verkiezen, welke dan twee zyn, by welke de oude Raadt of de 26 noch 3 uit de zogenaamde oude of *Patricien* verkiezen, welke mede in den Raadt, doch gene burgermeesteren of schepenen zyn, en deze vyf voegen zich te zamen, bevestigen de oude Raadsheeren in hun ampt, en verkiezen nieuwe in plaatse van de gene, die gestorven zyn, 't welke alles den volgenden dag afgekondigd wordt. Aldus treden de Raadsheeren, na 't afleggen van den eedt en het gedane openbare gebedt, wederom in hunne ampten, welke dan de overige 16 genoemden bevestigen, en zo iemandt van hen gestorven is, een ander in des zelfs plaats aanstellen. Wat de andere classe, namelyk de 8 van den kleinen Raadt belangt, de zelve bestaan uit 8 handwerken, namelyk, lakenbereiders, loojers, goudsmeden, bontwerkers, koperslagers, of geelgieters, kleermakers, brouwers en bakkers. De zelve komen zomtyds mede in den Raadt, alwaar zy onder de edelen verdeeld zitten, en hunne stem in vele gewigtige zaken, uitgezonderd wat hun handwerk betreft, geven. Op het Raads-Collegie volgt het Collegie der heeren Consulenten, waar van altoos een Procancellarius der Universiteit te Altorf, twee by de Appellations, 4 by het stads-land- en boeren-gericht, en noch 2 by het onder-gericht zitten, doch alle verbonden zyn met raadt en antwoordt den Raadt op zyn begeeren ten dienste te staan. Benevens deze gerichten is ook het vyf-gericht, alwaar voor 5 heeren van den Raadt des dingsdags en donderdags de lasteringen en vechteryen aangebragt, ook de overtreders van politie, kleederen en andere goede ordeningen aangeklaagd en gestraft worden. Het opper-gericht bestaat uit 10 schepenen, eenen rechter, twee byzittende doctoren en anderen. Het bosch-gericht bestaat uit 6 Raadsheeren, de waldheren, 12 schepenen en 2 Consulenten. Het byen-gericht wordt om den sterken honigbouw gehouden, waar by de opziender van het bosch van S. Laurens, 6 waldheren, een onderrechter, 12 schepenen, de vierheren, benevens een *Actuarius* zich bevinden. Het onderzoek-gericht, dat enkelyk lyfstraffelyke zaken behandelt, bestaat uit 13 Raads-schepenen en den keizerlyken banrichter. De koophandel heeft zyn bank-gericht, waar in de verschillen, die door den aanzienlyken en groten koophandel dikwils ontstaan, voor 2 gedeputeerden van den Raadt, 2 heeren consulenten, en de vier markt-meesters in de sterren-kachelkamer beslecht worden. Gelyk boven reets aangeroerd is, dat de Neurenbergers wegens de regeringswyze en den koophandel een voorbeeldt zyn der Venetianen: zo is het zeker, dat het voogdy-ampt over weduwen en wezen zyne wetten door Conraad Imhof in den jare 1506 van de voorgemelde Republyk heeft laten afhalen. Voorts is het ook waar, dat door de aanzienlyke reizen der adelyke familien vele heerlyke wetten en instellingen van Brussel, Valencyn, en andere plaatsen nuttelyk in deze stadt gebragt zyn. Dat echter van Neurenberg jaarlyks een brede degen naar Brussel gezonden wierdt, gelyk mede naar Straasburg geschiedde, zou meer eene dankbaarheit voor de onderhouding des vryen koophandels, dan voor de medegedeelde stadsrechten betuigd hebben. De patriciën-geslachten aldaar, welke 26 familien zyn, uit welke de Raadt genomen wordt, hebben veel voorrecht boven de patriciën van andere Ryksteden. Eerstelyk hebben zy hunne heerlchappy en de regering der stadt behouden, welke gedurende de grote tusschenregering (*Interregnum*) in de meeste Ryksteden met de burgers gedeeld moest worden. Zo hebben zy ook altoos hunnen adeldom onbesmet gehouden, zodanig, dat noch tegenwoordig de geen, die in den burgerlyken standt trouwt, niet eerder dan in het vierde gelidt weder in den Raadt kan geraken. Waarom zy hunne voorvaders in onvervalschte orde aanwyzen kunnen, en niet, gelyk in andere Ryksteden, zich met de burgerlyken vermengd hebben. Zy zyn alzo van den anderen adel nergens in onderscheiden, dan dat zy in de stadt wonen, en zich verburgerd hebben, dat echter in oude tyden eenigzins schadelyk en ongewoon was. En hoewel de Frankische ridderschap hen op hunne tournooispelen niet wilde dulden, zo vindt men nochtans in de Geschiedenissen, dat zy op verscheide tournooispelen geweest zyn. In den jare 1198 hieldt keizer Henrik de VI te Neurenberg een tournooispel, waar op zy zonder weigering aangenomen wierden, en hunne voorrechten van den keizer bevestigd kregen. In de jaren 1394 en 1416 zyn zy op de Augsburgsche tournooispelen geweest. Eindelyk heeft keizer Karel de V een tournooispel te Neurenberg gehouden, op het welke de andere ridders de Neurenbergers moesten toelaten, en de keizer bevestigde hen het voorrecht, dat zy, gelyk de land-adel, tot alle tournooien toegelaten zouden worden. Doch men twyfelt met reden of zulks tegenwoordig aan de vorstelyke hoven zoude doorgaan. Wat eindelyk den handel der stadt betreft, zy legt op een zandigen grondt, en heeft geen wyn, maar zy bouwt eene grote menigte tobak, welken zy den naburen mededeelt. De koophandel brengt hen het meeste voordeel toe, die merendeels in kunstenaryen bestaat, welke door hen zelfs vervaardigd worden. Gelyk zy dan den roem hebben, dat zy altoos de beste kunstenaars gehad, en verscheide zaken uitgevonden hebben. Onder hare schilders zyn Durer en Sandrard inzonderheit beroemd. Zy hebben het goud-draad-trekken enz. uitgevonden. Wat de voorrechten der stadt belangt, een keizer is uit krachte der goude bulle verbonden zyn eersten Ryksdag aldaar te houden. De Raadt heeft zyn rechtsgebiedt in de steden Winsheim en Weissenburg, in Nordgau. Voorts behoren naast Neurenberg de stadt Altorf, de vesting Lichtenau, de steedjes Hersburg en Lauffen, benevens verscheide dorpen, welke alle van de vier rivieren de Pegnitz, de Schwabach, Schwartzbach en Regnitz omringd zyn. *Wagenseil de Civit. Norimb. Lætus de Rep. Norimb. lib.* IV. *Knipschild de Civit. Imper. l.* III. *c.* 38. *Conr. Celtes de origine, situ & moribus Norimbergæ, inter Opera Pirckheimeri. Eobanus Hessus in Norimb. illustrata. Sagittarius in Hist. Antiqu. Norimberg. Zeiler. Topogr. Franc. Pistorius Franc. Rediv.*

NEURENBERG. (HET BURGGRAAFSCHAP) Na dat de stadt Neurenberg eenigzins weder aangegroeid was, hebben de Duitschers een zonderling gevallen in hare gelegenheit gehad, en daarom tot hunne onthouding aldaar een vast slot gebouwd. Inzonderheit hebben zy zich van de bosschen, rondom Neurenberg gelegen, die naar de twee delen der stadt, welke de rivier Pegnitz maakt, van de daar in gelegene hoofdkerken van S. Sebald en S. Laurens, in S. Sebalds- en S. Laurens-Waldt verdeeld worden, wegens de voortreffelyke jagt tot hunne verlustiging bediend, en de zelve wel onderhouden. Dewyl echter door de veelmalige afwezendheit der keizers niemandt byzondere achting daar op gaf, en dieswegens de bosschadie en wildbaan bedurven wierden; zo heeft keizer Frederik de II in den jare 1223 het nog tegenwoordig te Neurenberg bloeiende geslacht der Waldstromen met het bosch-meesters-ampt en opzicht over S. Laurens-waldt beleend, het welk dat recht in den jare 1396 aan den Raadt te Neurenberg verkocht heeft. Doch met het bosch-ampt over S. Sebalds waldt, benevens de voordeelen heeft de keizer Rudolph van Habsburg Frederik van Zollern beleend, doch zo, dat de grondt en bodem benevens de hoge regering altoos aan de keizers zouden blyven, zynde de oeffening van het laatste ten tyde der burggraven, door de keizers, volgens de getuigenis by *Wagenseil*, dikwils aan de stadt Neurenberg toevertrouwd. Gelyk dan ook by den gemelden *Wagenseil* een brief van den keizer Wenceslaus van den jare 1396 gevonden wordt, waar in de zelve den Waldstromen hun recht over S. Laurens-waldt bevestigt; uit welk alles men van de Neurenbergsche zyde het gevolg aantoont, dat de hoge regering over het gemelde waldt door den keizer Rudolph niet aan den burggraaf Frederik is beleend geworden, maar allezins aan het Ryk gebleven. Na dat nu in den jare 1427 Frederik de eerste, keurvorst van Brandenburg, uit het burggraaflyk geslacht, tot verkryging der koopsomme, die hy aan den keizer Sigismundus wegens het mark Brandenburg moest betalen, het bovengemelde waldrecht, met voorbehouding van de wildbaan, tolle, en leen, aan de Neurenbergers verkocht hadde, is wegens de lands hoogheit over de gemelde walden tusschen de markgraven van Bareuth en Anspach, als nakomelingen der burggraven, en de stadt Neurenberg menigerlei twist ontstaan: inzonderheit na dat de gemelde Frederik ook den burgt in de stadt Neurenberg door koop aan de stadt overliet: want de markgraven hebben altoos daar op gestaan, dat zy wel den burgt en de voordelen der walden; doch niet het burggraafschap en de lands-vorstelyke hoogheit over de walden aan de stadt verkocht hebben; waar op men van de zyde der stadt bestendig geantwoord heeft, dat het burggraafschap meestendeels op het landgericht bestaan hadde, waar van de stadt ontslagen wierdt, en dat naderhandt gansch verloren gegaan is; doch dat de lands hoogheit over de walden den burggraven nooit toebehoord heeft. Deze twist is byna 200 jaren met vele feitelykheden gevoerd, en nog niet volkomen bygelegt: want hoewel men verscheide malen een verdrag getroffen heeft, zo is het zelve nochtans telkens te niet gelopen. In den jare 1496 stelde Albert, hertog van Saxen, zich tusschen beide, en scheidde de verschillende partyen door zynen Raadt Diderik van Harras zodanig van malkander, dat de burggraven in de stadt niet richten zouden. Doch wanneer kort daar op de Neurenbergers een gericht voor de stadt aanstelden, en hunne graften wyder maakten, zo keerde de markgraaf Frederik zich tot het Zwabische verbondt, dat den Neurenbergers het recht om zulks te doen ontzeide, en geboodt het gericht te vernietigen en de graften in te trekken. De Neurenbergers kantten zich wel aan tegen deze uitspraak, en keerden zich tot den keizer Maximiliaan den I; doch het bleef nochtans by de uitspraak van het Zwabische verbondt, en de Neurenbergers moesten zich getroosten de nieuwigheden weg te nemen. Het leedt echter niet lang of de beide broeders de markgraven Casimir en George begaven zich tot de keizerlyke kamer; wanneer de Neurenbergers een ziekenhuis en eenige burger-huizen, wat verre van de stadt, bouwden, en verder, naar het voorgeven der markgraven, in meer andere zaken te verre gingen; en verkregen in den jare 1583 een vonnis, dat de Neurenbergers de burggraven in het bezit van hunne rechten in eenige dorpen zou-

den laten. Het is echter daar mede niet gedaan geweest, dewyl deze uitspraak, die alleenlyk eenige dorpen betreft, van de gansche zaak geen einde kon maken, en de Neurenbergers hebben *revisie* gezocht, by welke de zaak nog hangt. *Wagenseil de Civit. Norimberg. l. II. Schweder Theatr. prætenſ. Germ. Princ. l. II. c. 3. adde quæ habet Londorp. in A. P. p.* 679. Zie ook NEURENBERG, de stadt.

NEURODE, eene kleine stadt in het graafschap Glatz, in Bohemen, aan de rivier Walditz gelegen. Zy wordt door eenigen mede tot Silesië gerekend, en heeft een slot, waar op de baronnen van Stillenfried hun verblyf houden. Aldaar worden veel linnens geweven. *Tromsd. Balbin. Miscell. Boh. lib. III. dec. I.*

NEU-SALTZE, een steedtie tusschen de opper-Lausnits en Bohemen gelegen, wordt echter tot het markgraafschap Meissen gerekend, en behoort, nevens andere daar om heen leggende plaatsen, den graven van Hoimb. Dit steedtie heeft den naam naar zynen stichter Hiob van Saltza, eertyds landsoudste in het Gorlitsche vorstendom of kreits, die het in den jare 1668 met keurvorstelyke Saxische bewilliging voor de Boheemsche ballingen liet bouwen. *Grossers Lausnitzische Merckwurdigh.*

NEUSIEDEL, in 't Hungarisch *Nisider*, een klein steedtie in neder-Hungarië, in 't Oedenburger graafschap, niet verre van de Oostenrykische grenzen, legt aan een meir, dat in 't Hoogduitsch de *Neusiedler-zee*, doch in 't Hungarisch *Fertoe* genoemd wordt. Het zelve wordt voor de oude *Lacus Peisonis* gehouden, waar van Plinius in de nabuurschap der *Norici* en van *Pannonië* gewaagt, en dat Antoninus *Lacus Felix* noemt. Het is zeven mylen lang en drie mylen breed, rontom het zelve leggen vele gebouwde markten en dorpen, als mede de vrystadt Rust, alwaar, als mede in het naburig geweest, een heerlyk wyngewasch is. Het meir is ook vischryk, en geeft by gebrek van bosschen den rondomwonenden een overvloedt van riet tot hunne nooddruft. *Kreckwitz Ungerl. p.* 459. *Szentyvani Miscell. dec. III. p. I. P.* 13.

NEUSOL, of *Besterczo Bania*, in 't Latyn *Neosolium*, *Novum Zolium*, eene bergstadt in opper-Hungarië, aan de rivier Gran, by eenen heuvel, op welken een sterk slot legt. Zy heeft vier voorsteden, en het hoogste gericht over de Hungarische bergsteden. Haar geweest is ryk in koper en kwikzilver; waarom men aldaar vele smeltovens en kopermolens vindt. De inwoners verstaan de Hoogduitsche, Wendische en Hungarische taal. *Kreckwitz de script. Hungar. p.* 491.

NEUSTADT, of *Nagibania* en *Kapnik Banya*, eene kleine stadt, benevens een slot, in opper-Hungarië aan de Zevenbergsche grenzen, aan de rivier Zazur, 4 mylen van Sackmar en Tasnad, in welk geweest goede goud- en zilver- aderen zyn. In den jare 1565 kwam deze plaats by beurtwisseling dan eens in der Christenen, en dan eens in der Turken handen. In den jare 1567 wierdt het slot door de ongelovigen stormenderhandt veroverd, en de stadt moest zich in den jare 1661 op genade en ongenade overgeven. *Kreckwitz Descr. Hung. pag.* 499.

NEUSTADT, eene lands- en vorstelyke stadt in neder-Oostenryk, gemeenlyk *Wienerisch-Neustadt*, of *Wener-Nieuwstadt* genoemd, legt aan de rivier Leita, zes mylen van Wenen, aan de Stiermarksche en Hungarische grenzen, en is door den hertog Leopoldus den VII van Oostenryk, die in den jare 1230 stierf, tegen de invallen der Hungaren gebouwd. Zy is vierkant, heeft eene grote markt, en is met dubbelde muren, bolwerken en eene graft omringd, ook met een goed tuighuis voorzien. Daar by is een keizerlyk slot, dat mede versterkt en met eene watergraft omringd is. Het zelve is voornamelyk door keizer Frederik den III herbouwd en vergroot, ook met vele in steen gehouwen wapenen voorzien, gelyk hy dan ook op ontallyke plaatsen zyn gewoonlyke zinspreuk *A. E. I. O. U.* heeft laten uithouwen en schilderen. Hy heeft zich zeer gaarne alhier opgehouden, als mede keizer Maximiliaan de I, die alhier eene heremitagie tot zyne aandacht hadde, en zich ook in de slot-kapelle by het altaar, zonder eenig grafschrift, benevens Sigismundus, vryheer van Dietrichstein, liet begraven. Het slot is tot eene keizerlyke woning bekwaam gemaakt, en de keizer Leopoldus plagt zich dikwils aldaar op te houden. Daar zyn ook gevangenissen in het slot, waar in de graaf Sereni, de marquis Frangipani, de vorst Ragotzi, en andere voorname Hungarische groten gezeten hebben, welke twee eersten ook in den jare 1671 alhier onthoofd wierden. By het slot is eene grote diergaarde. In de stadt is eene Domkerk en bisdom. De bisschop heeft ook alhier zyn verblyf, doch de stadt behoort den keizer. In den jare 1445 wierdt keizer Frederik de III door de Hungaren alhier belegerd, dewyl hy hunnen kroon-prins Ladislaus Posthumus niet terstondt van de voogdy ontslaan wilde. Naderhandt heeft de koning Matthias van Hungarië deze plaats een langen tydt ingesloten gehouden, en eindelyk den 13 Augustus des jaars 1487 door hongersnoodt tot de overgave gedwongen. Doch in den jare 1490 stelden de burgers zich wederom in vryheit, en verjoegen de Hungaren uit de stadt. In den jare 1529 heeft de Turksche keizer Solyman deze plaats op eenen dag zeven maal laten bestormen, doch de zelve niet veroverd. Van gelyken is zy ook in den jare 1683 by de twede belegering van Wenen, en daar na in de onrust der Coruzzen onbeschadigd gebleven. *Roo Annal. Bonfin. Cuspinian. Austr. Birckens Ehrensp. Topogr. Austr.*

NEUSTADT, eene kleine stadt in Zwitserlandt, aan het Bielermeir, niet verre van de grenzen van het prinsdom Neufchatel, en den bisschop van Basel toebehorende. De burgers aldaar hebben het byzonder voorrecht, dat zy te gelyk het burgerrecht in de stadt Bern genieten.

NEUSTADT, een Beyersch steedtie in het bisdom Regensburg, tusschen Munchsmunster en Abensberg, alwaar de Abenst in den Donau valt, heeft voor dezen Salingstadt geheten. *Chur-Beyern p.* 198.

NEUSTADT, eene kleine stadt in Wagern, en wel in de Oldenburgsche kreits, den hertog van Holstein-Gottorp toebehorende, legt aan een boezem van de Oostzee, en heeft eene schone diepe en ruime haven, doch geringe neering; is ook alleenlyk met een oud-Frankischen wal zonder bolwerken omringd. *Danckwerth Schlesf. und Holst. P. III. c.* 6.

NEUSTADT, of NEUSTADTL, gelyk het in 't gemeen genoemd wordt, is een steedtie in het ampt Hohenstein in de Meisnische kreits aan de Boheemsche grenzen, en behoort, gelyk het ampt Hohenstein, aan de keurvorsten van Saxen. Deze plaats zoude haar oorspronk hebben van den tydt toen de heren van Schonburg dit geweest bezeten hebben. *Knaut Prodr. Misn. p.* 237.

NEUSTADT, eene kleine stadt in het Mekelenburgsche vorstendom Wenden, aan de Elve tusschen Grabow en Parchim gelegen. *Topogr. Sax. inf. p.* 187.

NEUSTADT aan den Aisch, eene fraaie stadt in Franken, welke in het midden tusschen de steden Neurenberg, Bamberg, Forchheim, Rotenburg aan de Tauber, Anspach en Kitzingen gelegen is, en tot ieder van de zelve vyf mylen rekent. Zy behoort tot het burggraafschap over het gebergte, en is om hare schone gelegenheit, vruchtbaren grondt, en vele andere hoedanigheden, door de keurvorsten van Brandenburg, Albertus, Achilles en Albertus den strydbaren tot hun verblyf verkoren geweest; gelyk dan noch hedendaags aldaar een fraai slot gezien wordt. Tegenwoordig wordt het opper-ampt aldaar door eenen hoofdman bekleed, die altoos van adel moet zyn. Van gelyken is aldaar een superintendentschap, waar toe de meeste Capitulaten van het gansche markgraafschap behoren. Deze plaats behoorde eertyds aan het geslacht van Waldbot, dat de zelve in den jare 1285 aan den burggraaf Frederik den III verkocht heeft. In den jare 1461 wierdt de stadt door de vyanden van den markgraaf Albertus Achilles ingenomen, doch door den zelven wel haast wederom bevryd, en 47 van deze vyanden, tot vergoeding der gelede schade, gevangen gehouden. In den jare 1525 wikkelde zy zich in den boeren-kryg tegen haar wettigen heer, doch wierdt wederom tot haren plicht gebragt, en 18 van de roervinken ontfingen hunne billyke straffe. In den jare 1553 wierdt zy door de verbondene steden ingenomen, uitgeplunderd en afgebrand. *Zeiler in Topogr. Franconiæ pag.* 35. *Rentzsch Brandenburgische Cedern-hain pag.* 165 *seq. Pastorius Francon. rediv. pag.* 417 *seq.*

NEUSTADT aan de Doze, eene kleine, nieuwe, doch fraaie stadt in het middelmark Brandenburg, welke met een ampt voorzien is, en in de XVII eeuw verscheide heeren, als die van Winterfeld, den graaf Koningsmark, die van Spar, en eindelyk den landgraaf van Hessen-Homburg gehad heeft, van wien de koning van Pruissen Frederik de I haar gekocht heeft, en spiegelglazen-hutten, papiermolens, en allerhande nuttige manufakturen daar by laten aanleggen.

NEUSTADT aan de Haard, in 't Latyn *Neapolis Nemetum*, eene stadt benevens een opper-ampt in de onder-Palts, legt in een vermakelyken en vruchtbaren oordt. De Paltsgraaf Johannes Casimir heeft alhier in den jare 1579 eene schole aangelegd, in welke Zanchius, Ursinus, Smetius, Crellius en anderen geleeraard hebben. De Franschen hebben deze stadt in den jare 1688 zeer verwoest. Onder de overige steden, die tot het ampt Neustadt behoren, zyn Frankendaal, Lambsheim en Frantzheim. *Zeilerus Topogr. Palat.*

NEUSTADT aan de Heide, zomtyds ook *Neustadtlein* genoemd, is eene kleine stadt, benevens een ampt in het vorstendom Coburg, aan de rivier Krempen gelegen.

NEUSTADT aan de Kocher, eene stadt, en vorstelyke verblyfplaats in 't hertogdom Wurtenberg, welke eertyds *Helmstadt* genoemd wierdt, en den vryheren van Weinsperg toebehoorde, doch van de zelve in den Beyersch-Paltsischen oorlog aan het Wurtembergsche gekomen is. Zy heeft gemeenlyk den bynaam van Neustadt aan de Linde, naar een groten en zeer wyduitgestrekten lindeboom, waar van de stam 13 ellen dik is, en de takken op 100 zuilen rusten, zo dat men markt daar onder kan houden. Naar deze stadt voert ook eene hertoglyke Wurtenbergsche zyd-linie den naam. *Zeilerus Topogr. Suev. p.* 139.

NEUSTADT aan de Leine, een keur-Brunswyksch slot aan de gemelde rivier, drie mylen beneden Hanover, in een vlak landt. De stadt, welke eertyds tot het graafschap Wolpe behoorde, is door hertog Erik den jongen in den jare 1573 met een goeden wal voorzien; ook is de houte brugge over de Leine versterkt. Het slot is mede door den gemelden hertog Erik op een rotsachtigen grondt gebouwd, en *Lands-troost* genoemd. De handel der inwoners bestaat inzonderheit in den veldbouw en in het brouwen. In den jare 1626 is deze plaats door de keizerschen ingenomen, doch in den jare 1635 door eene insluiting van den hertog George weder veroverd. *Zeilerus Topogr. Brunsvic.*

NEUSTADT aan de Orla, eene fraaie stadt in Meissen, waar naar de Neustadsche kreits zyne benaming heeft. Het slot boven de stadt gelegen wordt Arnshaug genoemd, waar op voor dezen byzondere graven gewoond hebben, die naar het zelve graven van Arnshaug genoemd wierden. Deze plaats is met de verzekerde ampten by gelegenheit van de Saxen-Gothasche execu-

tie van het Saxen-Erneftifche aan het Saxen-Albertynfche huis gekomen. Het is inzonderheit de jongfte Zeitzfche linie, den hertog Frederik Henrik, toegevallen, die ook zyn verblyf, dat hy van te voren te Pegau hieldt, alhier verlegd heeft, en in den jare 1714 ook aldaar geftorven is. Zyne weduwe Anna Frederica, gebore hertogin van Holftein-Wiefenburg, is aldaar haar verblyf blyven houden. Doch zyn nagelaten zoon, de prins Maurits Adolph, heeft zich by zynen neef den kardinaal van Saxen opgehouden, en den Roomfchen Godsdienft aangenomen.

NEUSTADT aan de ruwe Culmen, een vlek en ampt in Franken, behoort den markgraven van Bareith, en heeft den naam naar twee hoge bergen, waar aan het gelegen is.

NEUSTADT aan de Saale, eene kleine ftadt in Franken, naby Koningshofen aan de Frankifche Saale gelegen. Ten tyde van Karel den Groten was het een dorp, en wierdt *opper-Saltze* genoemd, tot onderfcheiding van het dorp neder-Saltze, dat noch aan de Saale gevonden wordt. In dit opper-Saltze hadt keizer Karel een treffelyk paleis gebouwd, in het welke hy zich dikwils plagt op te houden; gelyk hy dan in den jare 803 het gezantfchap van den Griekfchen keizer Nicephorus aldaar gehoor gaf. Zyn zoon Lodewyk de Vrome hadt van gelyken een groot behagen daar in, en gaf ook in den jare 832 de Napolitaanfche gezanten aldaar gehoor. Zo heeft ook keizer Otto de III deze plaats zeer bemind, en noemt dezelve in een gefchrift zyn kafteel en verblyf. Doch in den jare 1000 heeft hy het ganfche Saltzgau benevens de helft van opper-Saltze aan Henrik biffchop van Wurtsburg gefchonken, wiens navolger de biffchop Adelbert het andere gedeelte van Richinza, koninginne van Polen en Paltsgravinne aan den Rhyn, aan welke het door de Paltsgraven van het hertoglyke Frankifche bloedt ingeruimd was, aan zich gebragt heeft, waarom het ftift het zelve noch tegenwoordig bezit. *Frize in der Wurtzb. Chron. apud Ludwig p.* 407. 448. & 473. *Tolner H. P. p.* 263.

NEUSTADT EBERSWALDE, eene middelmatige ftadt aan de Fiane, in de Middelmark. Zy beftaat eigentlyk uit twee fteden, waar van de eene, die aan den berg Drachenkopff gelegen is, en alwaar de kerk en het raadhuis ftaat, *Eberswalde*, doch de andere aan den kant van de rivier de *Neuftadt* genoemd wordt. Niet verre van daar by de zogenaamde Hegermuhle is in den jare 1703 een geelkoper-mole aangelegd. *Brandenb. Staats-Geogr.*

NEUSTADTL, eene kleine ftadt in het Silefifche vorftendom Glogau, zes mylen van Sorau, behoort den Jefuïten.

NEUSTRIE, of WESTRIE, een oud gedeelte van het koninkryk van Vrankryk, dat het Weftelykfte was, en alles begreep dat van de Saone en de Maas tot aan de Loire en den Oceaan gelegen was. Deze naam is gemeen geweeft aan de fchryvers van de tyden van Karel den Groten en van zyne zonen. De zelve is veranderd geweeft in dien van Normandië, hoewel deze provincie, zodanig als die tegenwoordig is, maar een gedeelte was van het oude Neuftrië. Onder het eerfte geflachte der koningen van Vrankryk was Neuftrië zomtyds een byzonder koninkryk, beftaande uit Burgundië, Aquitanië, Provence, en het eigentlyke Neuftria.

NEUSTRIE (het eigentlyke) was een gedeelte van het koninkryk van Neuftrië. Het zelve hadde ook in verfcheiden tyden verfcheide grenspalen. Voor de regering van Karel den Groten begreep het zelve al het landt dat tuffchen de Maas en de Loire tot aan den Oceaan gelegen is; maar deze prins bepaalde het zelve tuffchen de Seine van Parys af, en de Loire van Orleans af, tot aan de monden van die rivieren. Men verdeelde het zelve toen in het *lage-Neuftrië*, beftaande uit klein-Bretagne, Anjou en de naburige landen, en in het *hoge-Neuftrië*, beftaande uit Normandië, en alle de naburige landen ten Weften van Anjou, tot aan Orleans en Parys. *Bourgon Geogr. Hiftor.*

NEUTON, (ADAM) fchryver van de Latynfche vertaling van de hiftorie van het Concilie van Trente, opgefteld door *Fra-Paolo*, was een Schotfchman. Hy was regent van de eerfte claffe van het collegie van S. Maixant in Poitou, onder de regering van Henrik den III, en hy veinfde toen R. Katholyk te zyn. Hy keerde weder naar zyn landt, en was leermeefter van den prins Henrik, oudften zoon van Jacobus den I, koning van groot-Britannië. Hy ftierf deken van Salisbury. *Bayle Dict. Crit.*

NEUTRA, in 't Latyn *Nitria*, door de inwoonders *Nitrachet* genoemd, eene ftadt in opper-Hungarië, met een zeer vaft flot, is een biffchoplyke fetel onder den aartsbiffchop van Gran. Zy legt aan eene rivier van den zelfden naam, tien Duitfche mylen Ooftwaarts van Presburg, even zo veel Noordwaarts van Gran, en vyf van Neuhäufel. In den jare 1663 kregen de Turken deze plaats in, die hen echter in het volgende jaar door de Chriftenen weder afgenomen wierdt. Zy is de hoofdftadt van een eigen gefpanfchap, in 't Latyn *Comitatus Nitrienfis* genoemd. *Kreckwitz Defcript. Hungar. p.* 427. *feq.*

NEUWEILER, in 't Latyn *Nova villa*, eene ftadt en ampt in het graaffchap Lichtenberg naby Bufchweiler in de Elzas gelegen, en den graven van Hanau toebehorende. De heren van Lichtenberg hebben de zelve van het bisdom Mets gekocht, en aldaar is een ftift, dat in den jare 600 door S. Sigebertus, biffchop van Mets, gefticht, en door den H. Priminius weder herfteld is, na dat het omtrent den jare 700 ganfchelyk vermeefterd was. In den jare 1497 is het door de vaftftelling van paus Alexander den VI in eene wereldlyke prooftdy veranderd, en wierdt Johannes Voogt de eerfte prooft aldaar. De overige prooften, en wat verders voor Hanaufche graven in S. Adolphs-kerke aldaar begraven leggen, kan men zien by *Hertzog Elfaf. Chron. l. III. p.* 41. *Königshofen Elfaf. Chron. p.* 287.

NEVERS aan de Loire, alwaar de kleine rivier Nievre te niet loopt, eene ftadt van Vrankryk, hoofdftadt van het Nivernois, met een bisdom onder dat van Sens. Zy is zeer oud, en Cefar maakt 'er gewag van in zyne Commentarien, onder den naam van *Noviodunum in Æduis*. Want hy hadt deze ftadt verkoren om 'er eene wapenplaats van te maken. De Latynfche fchryvers noemen de zelve verfcheidentlyk *Niverna*, *Nivernium*, *Vadicaffium*, *Nevernum*, *Nivernum*, *Noviodunum*, *Auguftonemetum*, enz. Zy wierdt tot een graaffchap gemaakt onder de eerfte koningen van Vrankryk, en Karel de VII maakte de zelve tot een hertogdom en pairfchap in den jare 1457, bevestigd in den jare 1459. Koning Lodewyk beveftigde zulks ten voordele van Johannes van Burgundië, graaf van Nevers, in den jare 1464. Koning Lodewyk de XII in den jare 1505 voor Engelbert van Kleef; en koning François de I in den jare 1521 ten voordele van Maria van Albret gravinne van Nevers. Men ziet aldaar het kafteel van de oude graven, in het gedeelte, dat men de *Cité* noemt, en dat oudstyds de ganfche ftadt en fterke muren in zich begreep. Nevers heeft eene kamer van reekening, en een bailluagie onder het prefidiaalfchap van S. Pierre le Mouftier. Haar fortreffe, haar brug van twintig bogen over de Loire, en hare werken van glas en gebakken aarde zyn bezienswaardige zaken. De Kathedrale kerk was eertyds toegewyd aan de H. Gervafius en Protafius; maar koning Karel de Kale de zelve vergroot hebbende, deedt ze wyden onder den naam van S. Cyr. De fchryvers fpreken van een Concilie te Nevers gehouden in den jare 763. Daar zyn elf parochien in de ftadt, met een aanmerkenswaardig Kapittel, en verfcheide andere kerkelyke gestichten en kloofters.

Het NIVERNOIS is gelegen tuffchen Burgundië, waar van het een gedeelte is, het Bourbonnois, Berry, en het Gaftinois. In de laatfte vergadering der Staten van het koninkryk verfchenen de gedeputeerden van deze provincie onder het grote gouvernement van het Orleanois. Het heeft de lengte van omtrent 20 mylen, en byna evenveel breedte. Zyne fteden zyn na Nevers, la Charité, S. Pierre le Mouftier, Decize, Donzi, Clameci, Vezelai, enz. Montenoifon is eene fortreffe in het midden van het landt. Arquient en Langeron hebben den tytel van marquifaatfchap. La Roche-Milet en La Ferté-Chauderon zyn baronnyen. La Roche-Milet heeft aanmerkelyke jaarmarkten. De baron van La Ferté-Chauderon noemt zich maarfchalk en fenefchalk van het Nivernois. Deze provincie heeft ook verfcheide bosfchen, yzermynen, eenige zilvermynen, en verfcheide groeven van fchone fteen.

De fchryvers fpreken verfcheidentlyk van de oude graven van Nevers; als van RATIER, die in den jare 890 dit graaffchap te leen hieldt van Richard den Rechtvaardigen, hertog van Burgundië. Hy wierdt gevolgd van SEGUINUS, gemaal van Bertha, en vader, zo gelooft wordt, van RODOLPHUS, die by Liurgarda zyne gemalinne hadde GERBERGA, gravinne van Nevers, welke eerft getrouwd was met Albert, marquis van Ivrea. Anderen fpreken daar van verfcheidentlyk. Wat 'er van zy, men geeft voor, dat Gerberga hadt OTTO-WILHEM, graaf van Burgundië en van Nevers, welke ftierf in den jare 987. MATHILDA, hare dochter, gravinne van Nevers, geftorven in den jare 1005, trouwde met Laudry, heer van Maërz en van Monceaux. Hunne kinderen waren Renaldus de I, die volgt; *Bodo van Nevers*, getrouwd met Alix van Anjou, gravinne van Vendome, en *Guido van Nevers*. RENALDUS de I, graaf van Nevers, trouwde met Alix van Normandië, dochter van Richard den II, en van Judith van Bretagne, waar by hy hadde Wilhem den I, die volgt; *Henrik*, welke leefde in den jare 1067; *Guido*, monnik van la Chaife-Dieu in Auvergne, die nog leefde in den jare 1081; en *Robert van Nevers*, bygenoemd den Bourgonjon, heer van Craon in Anjou. Hy trouwde eerft met Avoja, bygenoemd Blanca, vrouwe van Sablé, dochter en erfgename van Godefroi den Ouden, heer van Sablé; en hy ging een twede huwelyk aan met Bartha van Craon, weduwe van Robert den I, heer van Vitré, en eenige dochter van Guerinus heer van Craon. Robert ftierf na den jare 1097. Hy hadt by zyne eerfte gemalinne *Renaldus* den Bourgonjon, die den tak maakte der oude heeren van Craon; *Robert*, gezegd de Jonge, en de Bourgonjon, die den tak maakte der heeren van Sablé. WILHEM de I, graaf van Nevers en van Auxerre, trouwde met de erfgename van Tonnerre, en ftierf in den jare 1184 of 1185, nalatende Renaldus den II, die volgt; en *Robert van Nevers*, biffchop van Auxerre, geftorven in den jare 1096. RENALDUS de II, graaf van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre, trouwde met de dochter van Lancelin heer van Boigenci, waar by hy hadde WILHEM den II. Deze ftierf in den jare 1148, en liet na Wilhem den III, die volgt, en *Renaldus*, graaf van Tonnerre, die gene kinderen naliet. WILHEM de III, graaf van Nevers, enz. ftierf omtrent den jare 1160, hebbende gehad WILHEM den IV, graaf van Nevers, in den jare 1168 in Paleftina geftorven, zonder kinderen na te laten by Eleonora, vrouwe van S. Quentin en van Valoïs, dochter van Rudolph den II; Guido, die volgt; *Renaldus*, graaf van Tonnerre, in den jare 1191 zonder kinderen geftorven in het beleg van Acre; *Anna*, gemalin van Wilhem den VII, graaf van Auvergne, enz. GUIDO de I, graaf van Nevers, enz. trouwde met Mahaude van Burgundië, gravinne van Crignon, dochter van Raimundus van Burgundië, en van Agnes, vrouwe van Montpenfier, toen weduwe van Eudo den III, heer van Iffoudun. De graaf Guido ftierf in den jare 1176, en Mahaude zyne gemalinne ging een derde huwelyk aan met Petrus van de Elzas, gezegd van Vlaanderen

deren, en een vierde met Robert den II, graaf van Dreux. Guido hadt WILHEM den V graaf van Nevers en van Auxerre, die zonder kinderen ftierf in den jare 1180; en AGNES, die op haren broeder en op haren oom Renaldus volgde. Zy trouwde in den jare 1184 met Petrus den II, heer van Courtenai en van Montargis, waar by zy hadde MAHAUDA VAN COURTENAI, gravin van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre. Deze wierdt in de maandt May des jaars 1193 verloofd met Philippus van Henegouwen, tweden zoon van Balduïn den V, grave van Henegouwen; maar het huwelyk niet voltrokken zynde, trouwde zy in het einde van den jare 1199 met HERVEUS den IV, heer van Donzi, na wiens doodt zy een twede huwelyk aanging voor den jare 1226 met GUIDO den IV, graaf van Forez. Naderhandt wierdt zy nonne te Fontevraut, alwaar zy ftierf den 12 October des jaars 1254. Zy hadde uit haar huwelyk een zoon, die jong ftierf; en AGNES de II, gravinne van Nevers, enz. vrouwe van Donzi, van S. Agnan, enz. Zy wierdt beloofd aan Henrik, oudften zoon van Johannes koning van Engelandt; maar de koning Philippus Auguftus van Vrankryk de voltrekking van dit huwelyk belet hebbende, wierdt zy in den jare 1217 verloofd met PHILIPPUS VAN VRANKRYK, oudften zone van koning Lodewyk den VIII; maar deze prins in den jare 1218 geftorven zynde, ging Agnes een twede huwelyk aan met GUIDO VAN CHASTILLON den I, graaf van S. Paul, waar uit geboren wierdt JOLANDA VAN CHASTILLON, gravinne van Nevers, van Auxerre, van Tonnerre, enz. Deze, getrouwd met Archambaldus den IX, heer van Bourbon, hadde twee dochters, Mahaude, die volgt; en *Agnes*, vrouwe van Bourbon, in den jare 1274 getrouwd met Jan van Burgundië heer van Charolois, tweden zoon van Hugo den IV, hertog van Burgundië, en van Jolanda van Dreux, waar uit geboren wierdt *Beatrix* van Burgundië, vrouwe van Bourbon, getrouwd met Robert van Vrankryk, ftamvader van het koninklyke huis van Bourbon. MAHAUDA VAN BOURBON, gravinne van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre, was door een huwelyks-verdrag van den jare 1247 getrouwd met EUDO VAN BURGUNDIE, oudften zoon van den zelven Hugo den IV, hertog van Burgundië, en broeder van Johannes. Eudo ftierf te Acre in den jare 1269. Mahauda was reets geftorven voor den jare 1262. Zy lieten na JOLANDA VAN BURGUNDIE, gravinne van Nevers, enz. door een huwelyksverdrag van den jare 1265 getrouwt met Johannes van Vrankryk, zoon van den koning S. Lodewyk. Deze prins ftierf aan de peft in het leger voor Tunis den 3 Augufty des jaars 1270. Jolanda ging in den jare 1272 een tweede huwelyk aan met Robert den III, graaf van Vlaanderen. Zy ftierf den 2 Juny des jaars 1280, en wierdt begraven in de kerke, welke tegenwoordig toebehoort aan de Recolets van Nevers, alwaar men haar grafschrift ziet. Zy hadde uit haar twede huwelyk, Lodewyk, die volgt; *Robert*, heer van Caffel, geftorven in den jare 1331; *Johanna*, in den jare 1288 getrouwd met Enguerran den IV, heer van Couci, en geftorven in den jare 1333; *Jolanda*, in den jare 1290 getrouwd met Gualterus den II, heer van Anguiens; en *Mahauda*, gemalinne van Mattheus van Lotharingen, heer van Florines. LODEWYK van Vlaanderen, graaf van Nevers en Rhetel, veroorzaakte grote onluften in Vrankryk, en ftierf van droefheit te Parys den 22 July des jaars 1322, de graaf Robert, zyn vader, noch in leven zynde. Hy was in den jare 1290 getrouwd met Johanna, gravinne van Rhetel, eenige dochter van Hugo den IV, waar by hy hadde Lodewyk den II, die volgt; en *Johanna*, gemalinne van Johannes den IV, hertog van Bretagne. LODEWYK de II, gezegd van Creci, graaf van Vlaanderen, van Nevers en van Rhetel, trouwde met Margareta van Vrankryk, dochter van koning Philippus den V, gezegd den Langen, en wierdt gedood in den flag van Creci in den jare 1346, nalatende LODEWYK den III, gezegd van Male of van Malain. Deze, die geboren wierdt in den jare 1330, trouwde in den jare 1347 met Margareta, twede dochter van Johannes den III, hertog van Brabandt, en ftierf te S. Omer den 10 January des jaars 1353. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk van S. Pieter van Ryffel. Hy hadt uit zyn huwelyk MARGARETA, gravinne van Vlaanderen, van Nevers, enz. eerft getrouwd met PHILIPPUS, bygenoemd van Rouvre, laatfte hertog van Burgundië van den tak van Robert van Vrankryk, en naderhandt met PHILIPPUS van Vrankryk, bygenoemd de Stoute, zoon van den koning Johannes, en ftamvader van den tweden koninklyken tak der hertogen van Burgundië. Deze princeffe ftierf aan eene beroerte te Arras. PHILIPPUS van Burgundië, haar derde zoon, was graaf van Nevers en van Rhetel, baron van Donzi en kamerling van Vrankryk. Hy voegde zich by Johannes hertog van Burgundië, zynen broeder, in het verfchil tegen het huis van Orleans, en in den oorlog tegen de Luikenaars; en hy wierdt gedood in den flag van Azincourt den 25 October des jaars 1415. Zyn ligchaam wierdt begraven in de abdy van Eftellans in 't paleis van 't Rhetelois. Deze graaf trouwde eerftelyk te Soiffons den 23 April des jaars 1409 met Izabelle van Couci, gravinne van een gedeelte van het graaffchap van Soiffons, twede dochter van Enguerran den VII, heer van Couci, enz. en van Izabelle van Lotharingen, zyne twede gemalinne. Zy ftierf in den jare 1411, hare beide kinderen, Philippus en Margareta, in de wieg verloren hebbende. De graaf ging den 20 Juny des jaars 1413 een twede huwelyk aan met Bonne van Artois, oudfte dochter van Philippus van Artois, graaf van Eu, en van Maria van Berri, waar by hy hadde Karel en Jan, die volgen. KAREL van Burgundië, graaf van Nevers en van Rhetel, baron van Donzi, enz. bleef in zyne jongheit onder de voogdy van zyne moeder. Naderhandt diende hy koning Karel den VII in den oorlog tegen de Engelfchen, en in de verovering van Normandië, bevondt zich by de zalving van koning Lodewyk den XI, daar hy den graaf van Vlaanderen verbeeldde, en ftierf in den jare 1464. Zyn ligchaam wierdt begraven in de Kathedrale kerk van Nevers. Deze prins was den 11 Juny des jaars 1456 getrouwd met Maria van Albret, oudfte dochter van Karel den II heer van Albret, en van Anna van Armagnak, waar by hy gene kinderen hadde; doch hy liet 'er drie natuurlyke na, die in den jare 1463 gewettigd wierden; te weten Wilhem, geboren van Heliotte Miraillet; Johannes, van Bonne van Seaulieu; en Adriana, van Jolanda le Long. JOHANNES van Burgundië, graaf van Nevers, enz. pair van Vrankryk, ridder van het gulde vlies, en gouverneur van Picardye, wierdt geboren te Clameci den 25 October des jaars 1415. De hertog Karel van Burgundië verplichtte hem door een gedwongen verdrag, van den 22 Maart des jaars 1465, afftandt te doen van de hertogdommen van Brabandt en Limburg, en van de landen van Overmaas, en beroofde hem ook van de orde van het gulde vlies. Hy volgde naderhandt in het graaffchap van Eu, na de doodt van Karel van Artois, zynen oom, in den jare 1472. Hy nam den tytel aan van hertog van Brabandt, en ftierf den 25 September des jaars 1491 te Nevers, alwaar hy in de Kathedrale kerk begraven wierdt. Deze graaf trouwde eerft in den jare 1433 met Jakoba d'Ailli, vrouwe van Englemonfter, oudfte dochter van Rudolph d'Ailli heer van Pequigni en Vidame van Amiens, en van Jacoba van Bethune. Hy hertrouwde in den jare 1475 met Paulus van Broffe, gezegd van Bretagne, dochter van Johannes graaf van Ponthievre, en van Nicoletta van Blois; en eindelyk ging hy in den jare 1479 een derde huwelyk aan met Françoifa d'Albret, dochter van Arnold Amanjeu d'Albret heer van Orval, en van Ifabella de la Tour. Van het eerfte bedde hadde hy Philippus, in zyne kindfchheit geftorven in den jare 1452; en Elizabeth, die volgt. Uit het twede huwelyk hadt hy *Charlotta* van Burgundië, gravinne van Rhetel, die in den jare 1481 beloofd wierdt aan Karel van Orleans, graaf van Angoulême, en naderhandt door een huwelyks-verdrag van den 15 April des jaars 1486 getrouwd met Johannes d'Albret, heer van Orval, uit welk huwelyk geboren wierdt *Maria d'Albret*, gravin van Rhetel, getrouwd met Karel van Kleef, graaf van Nevers, als in 't vervolg gezegd zal worden. Johannes, graaf van Nevers, hadt nog drie natuurlyke zonen, *Johannes*, deken van de kerke van Nevers; *Petrus*, gewettigd door brieven des konings van den jare 1479, en *Philippus*, welke trouwde met Maria van Roye, en na de doodt van zyne gemalinne een Francifkaner monnik wordende in een hogen ouderdom ftierf in het klooster van Bethlehem, naby Mezieres, in den jare 1522. ELIZABETH van Burgundië, gravinne van Nevers en van Eu, trouwde in den jare 1445 te Brugge met Johannes den I, hertog van Kleef en graaf van la Mark, en ftierf den 21 Juny des jaars 1483. In het artykel van KLEEF wordt van hare kinderen gefproken. ENGELBERT, de derde zoon, was graaf van Nevers. Hy trouwde door huwelyksverdrag van den 23 February des jaars 1489 met Charlotta van Bourbon, dochter van Johannes van Bourbon den II, graaf van Vendôme, en van Ifabella van Beauveau; en hy ftierf den 21 November des jaars 1506. De princeffe zyne weduwe wierdt nonne te Fontevraut, alwaar zy ftierf den 14 December des jaars 1520. Hunne kinderen waren, Karel, graaf van Nevers, die volgt; *Lodewyk*, graaf van Auxerre, zonder nakomelingen geftorven by Catharina van Amboife, vrouwe van Chaumont, in den jare 1545; *François*, abt van S. Michiel van Treport, geftorven in den jare 1545; en *Engelbert*, jong geftorven in den jare 1489. KAREL van Kleef, graaf van Nevers, trouwde den 25 January des jaars 1504 met Maria d'Albret, oudfte dochter en erfgename van Johannes d'Albret, heer van Orval, en van Charlotta van Burgundië, gelyk gezegd is; en hy ftierf in de gevangenis in het kafteel van de Louvre te Parys den 27 Auguftus des jaars 1521, nalatende FRANÇOIS van Kleef den I, hertog van Nevers, enz. Deze te Nogent geboren den 25 October des jaars 1516, trouwde door een huwelyksverdrag, te Parys in de Louvre gemaakt, op zondag den 19 January des jaars 1538 met Margareta van Bourbon, dochter van Karel van Bourbon, hertog van Vendôme, enz. en van Françoifa van Alençon, en hy ftierf in den jare 1561. Koning François de I maakte voor hem in den jare 1538 Nevers tot een hertogdom en pairfchap. Zyne kinderen waren FRANÇOIS van Kleef de II, hertog van Nevers, geboren den 31 Maart des jaars 1539, en geftorven in den jare 1562, op den dag van den veldflag van Dreux, door een onvoorzichtigen fchoot van eenen van zyne edellieden; JACOBUS, hertog van Nevers, geboren den 1 October des jaars 1544, zonder nakomelingfchap geftorven te Montigni naby Lyon, den 6 September des jaars 1564; *Henrik*, graaf van Eu, ongetrouwd geftorven; Henrietta, hertoginne van Nevers, die volgt; *Catharina* van Kleef, gravinne van Eu, eerft getrouwd met Antony van Crouï, prins van Porcien, en daar na met Henrik van Lotharingen, hertog van Guize, pair en grootmeefter van Vrankryk, geftorven te Parys den 11 May des jaars 1633, in den ouderdom van 85 jaren; en *Maria* van Kleef, eerfte gemalinne van Henrik van Bourbon den I, prins van Condé, geftorven in den jare 1574. HENRIETTA van Kleef, hertoginne van Nevers en van Rhetel, wierdt geboren den 31 October des jaars 1542, en trouwde den 4 Maart des jaars 1565 met Lodewyk van Gonzagua, prins van Mantua, enz. gouverneur van Champagne, en zy ftierf den 24 Juny des jaars 1601. Haar ligchaam wierdt begraven met dat van haren gemaal in de Kathedrale kerk van Nevers. Onder den naam van GONZAGUA wordt van hunne nakomelingfchap gefproken. De laatfte hertogen van Mantua zyn uit hen gefproten, van welke de kardinaal Mazarin de hertogdommen van Nevers

en Rhetel verkreeg. Deze kardinaal verkreeg in de maandt October des jaars 1660 nieuwe brieven van hertogdom en Pairschap voor Nevers, welke hy naliet aan PHILIPPUS MANCINI MAZARIN, zynen neef, uit krachte van dien hertog van Nevers, pair van Vrankryk, en ridder van de ordens des konings. Deze trouwde den 15 December des jaars 1670 met Diana Gabriëla van Damas, dochter van Claudius Leonorus, marquis van Thiange, en van Gabriela van Rochechouart Mortemar. *Cæsar lib. VII. Comm. cap. 10. Gui Coquille hist. de Nevers. Justel hist. d'Auvergne. Du Bouchet hist. de Court. Michel Cotignon Catal. hist. des Eveq. de Nev. Du Chesne Rech. des Antiq. des Villes de France. Sincerus Itiner. Galliæ. Sammarth. Gall. Christiana, &c.*

NEVEU, (MAGDALENA) vrouw van Roches, in Poitou, leefde in de XVI eeuw, en heeft zich de loftuitingen verkregen van alle de geleerden van haren tydt. Zy trouwde eerst met Andreas Frandonnet, en hadde daar by CATHARINA, even doorluchtig als hare moeder. Zy trouwde naderhandt met François Eboissard, heer van la Ville, een Bretons edelman. Deze vrouw was geleerd, en de werken, welke zy uitgegeven heeft, zyn daar van een overvloedig getuigenis. Haar huis was eene academie, alwaar de mannen van geest zich gewonelyk lieten vinden, om hunne werken te doen goedkeuren, of om die van anderen te onderzoeken, of om aldaar iets te leren. Zy stierf aan de pest in den jare 1587. *Sammarth. in Elog. l. III. Du Verdier Vaupri-vas Bibl. Franc. Jacob Bibl. Fœmin. Hilarion de Coste Elog. des Dames illustr.*

NEVIL is de naam van een adelyk, oud en wyduitgebreid geslacht in Engelandt, dat afgeleid wordt van GILBERT VAN NEVIL, die admiraal geweest zou zyn van Wilhem den Veroveraar. Zyn kleinzoon, GALFRIED, trouwde met de erfgename van Bertram van Bulmer, een baron in het Noorden van Engelandt, by welke hy eene dochter teelde, *Izabelle* genoemd, welke trouwde met Robert Fitz Maldred, heer van Raby, in 't bisdom Durham. Haar zoon GALFRIED nam den geslachtnaam van zyne moeder aan, en wierdt daar na graaf van Westmorlandt. De linie, die haren setel te Raby heeft, is van hem afkomstig. De aanmerkenswaardigste uit dit geslacht van Raby was ALLAN VAN NEVIL, een yverig verdediger der oude gebruiken van Engelandt tegen de macht van den paus; waarom hy ook door Thomas Becket in den ban gedaan wierdt. Hy was overste opziender over de bosschen door gansch Engelandt ten tyde van koning Henrik den II, welke waardigheit verscheiden van zyne nakomelingen onder de volgende koningen bekleed hebben. Anderen van dit geslachte waren gouverneurs van Bamborrou in Northumberlandt. WILLIAM VAN NEVIL, een zoon van RANULPHUS VAN NEVIL, woonde de belegering van Brest mede by, en wierdt door den koning tot admiraal gemaakt van het Noorden van Engelandt. In de eerste jaren der regering van Richard den II was hy een der commissarissen, welke met Schotlandt over de vrede handelden. Van gelyken was hy een der voornaamsten, die zich toen tegen de Roomsche kerke aankantten, en Lollardisten genoemd wierden. Zyn zoon Johannes liet zyne dapperheit blyken in Vrankryk onder Eduard den III, was des zelfs admiraal in 't Noorden van Engelandt, ging met Eduard Balliol in Schotlandt, woonde de belegering van Dumbar by, veroverde Alnewick van de Schotten, wierdt ook tot landvoogdt van Bourdeaux in Vrankryk, tot stadhouder van Aquitanië, en tot opziender over de Oostelyke grenzen tegen Schotlandt gemaakt. Hy wierdt ook gebruikt tegen de Turken, en veroverde 83 met muren gesterkte steden, sloten en sterktens in Vrankryk. Hy trouwde eerst met de dochter van den graaf van Northumberlandt, en daar na met de erfgename van Latimer, Lord Danby, waar door deze heerlykheit aan Ranulphus, graaf van Westmorlandt, kwam. Hy stierf eindelyk te Newcastle den 17 October in het 12 jaar van Richard den II. Zyn zoon RADULPHUS VAN NEVIL volgde op hem, wierdt in verscheide onderhandelingen met Schotlandt en Vrankryk gebruikt, en in het 21 jaar van Richard den II tot graaf van Westmorlandt gemaakt, ook met alle regalien, welke anders de kroon in Westmorlandt toebehoorden, begiftigd. Koning Henrik de IV, wiens zyde hy koos, gaf hem den tytel van graaf van Richmond, en maakte hem maarschalk van Engelandt. Hy kantte zich tegen den graaf van Northumberlandt in zyne wederspannigheit, en noodzaakte Henrik Hotspur, den zoon van den gemelden graaf, dat hy met zyn leger van Durham moest aftrekken, het welke niet weinig toebragt tot zyne nederlaag en doodt in den slag by Shrewsbury. Hy was een van de genen, die met den Roomsch-koning Rupertus handelde wegens een huwelyk tusschen deszelfs zoon, en de dochter van Henrik den IV, koning van Engelandt, en hy bekleedde de waardigheit van gouverneur van Roxborroug. Hy stichtte de kollegiale kerk te Staindrope in 't bisdom Durham, en begiftigde de zelve met ryke inkomsten. Hy trouwde tweemaal, eerst met de dochter van den graaf van Stafford, en daar na met die van Johannes van Caunt, hertog van Lancaster, stierf den 21 October in het vierde jaar van koning Henrik den IV, en wierdt te Staindrope in een prachtig graf gelegd, alwaar zyne afbeelding met die van zyne gemalinne gezien wierdt. Zyn zoon *Johannes* was opziender over de grenzen en gouverneur van Roxborroug, verkreeg volmacht om eenen stilstandt met de Schotten te sluiten, wierdt gouverneur van Verneuil in Vrankryk gemaakt, en gelast de plaatsen, welke zich tegen Henrik den V aankantten, tot gehoorzaamheit te brengen. Hy stierf in den jare 1423, wanneer zyn vader noch leefde, en wierdt te Londen in de Gray-Fryars-kerke begraven. Zyn zoon RUDOLPHUS, graaf van Westmorlandt, vermaagschapte zich met het geslachte van Northumberlandt, trouwde in zyn twede huwelyk met de dochter van Reginald Cobham, en stierf in den jare 1484. Hier op volgde hem JOHANNES, zyn zoon by de dochter van den Lord Percy, welke trouwde met de dochter van Johannes Hollandt, hertog van Excester, doch gene erfgenamen hadde, waarom zyn vaders broeder JOHANNES NEVIL op hem volgde, die het hieldt met koning Henrik den VI tegen het huis van Jork, en in een slag in Towtonfields verslagen wierdt. Op hem volgde zyn zoon RADULPHUS, van wien men niets gedenkwaardigs weet. Des zelfs erfgenaam was zyn kleinzoon RADULPHUS, die een was van de genen, welke den brief aan paus Clemens den VII ondertekenden, welke van inhoudt was, dat, indien de zelve niet in het voornemen van Henrik den VIII, om zich van zyne gemalinne Catharina af te scheiden, wilde bewilligen, zy zyn gezag in Engelandt afschaffen, en hem niet verder voor het opperhoofdt van hunne kerk erkennen zouden. Hy trouwde met Catharina, dochter van Eduard Stafford, hertog van Buckingham. Op hem volgde zyn zoon HENRIK, welke trouwde met Jane, dochter van den grave van Ruthlandt, en by de zelve eenen zoon teelde, KAREL genoemd, die op hem volgde. Deze was mede gewikkeld in het huwelyk, dat men poogde te bewerken tusschen de koninginne Maria van Schotlandt, die toen in Engelandt gevangen was, en den hertog van Nordfolk; doch hy badt den graaf van Suffex voor hem tusschen te spreken by de koninginne Elizabeth. Doch daar na borst hy met den graaf van Northumberlandt uit in eene openbare wederspannigheit, waarom de gemelde graaf van Suffex tegen hem te velde trok, en hem noodzaakte in Schotlandt te vluchten. Naderhandt hieldt hy zich een tydt lang verborgen by Carr van Fernihurst, nam hier op zyne toevlucht in de Nederlanden, en wierdt aldaar door de Spanjaarden tot zyne doodt, welke in den jare 1584 volgde, onderhouden: want in het 13 jaar van de koningin Elizabeth wierdt hy door het parlement aan hoog verraadt schuldig verklaard, en door verbeurtverklaring van alle zyne goederen beroofd. Hy liet gene mannelyke erfgenamen na. Zyne gemalin was Anna, dochter van Henrik, graaf van Surry, by welke hy drie dochters teelde, Catharina, Margareta, en Anna. De eerste trouwde met Thomas Gray van Tillingham, graaf van Northumberlandt, de twede met Nicolaas Pudsey, en de derde met David Englebyson, de broeder van William Englebys van Ripley. *Dugdale Baron.*

NEVIL, (EDUARD) heer van Abergavenny, trouwde met Elizabeth, erfgename van Richard Beauchamp, graaf van Worcester, zoon van Wilhem, lord van Abergavenny, doch wierdt van het bezit van het graafschap Abergavenny uitgesloten, door Richard, graaf, en Henrik, hertog van Warwik, tot zo lang, dat Henrik de VI hem het bezit daar van gaf. *George*, zyn twede zoon, volgde op hem, wierdt naar Calais gezonden, om den keizer Maximiliaan by te staan tegen de Franschen, en stierf in het zevende jaar der regering van Henrik den VII, zynen zoon van gelyken naam tot zynen opvolger nalatende, die een der voornaamsten was in den slag by Blackeath, alwaar de Cornwalsche wederspannelingen in het achtste jaar van Henrik den VII geslagen wierden. Voorts bekleedde hy ook zeer gewigtige ampten: want hy wierdt tot konnestabel van Dovercastle, en tot opziender der vyf havens gemaakt, woonde ook het mondgesprek by, dat de beide koningen van Engelandt en Vrankryk, Henrik de VIII en François de I, tusschen Guines en Ardres hielden. Hy ondertekende, benevens anderen, den brief aan paus Clemens den VII, waar in des zelfs hoogste macht over de Engelsche kerk voor nietig verklaard wierdt, indien hy des konings echtscheiding niet wilde billyken. Door zyne gemalinne Maria, dochter van den hertog van Buckingham, geraakte hy in kwaad vermoeden, als of hy mede in des zelfs verradery gewikkeld was, waar omtrent hy echter zyne onschuldt betoonde. Hy stierf in den jare 1535, en wierdt te Birling in Kent begraven. Op hem volgde zyn zoon *Henrik*, dien hy by de dochter van den gemelden hertog van Buckingham geteeld hadde. Deze was een medegenoot van het gezantschap, dat den koning van Vrankryk de zogenaamde orde des Kousseband overbragt, stierf den 10 February des jaars 1586, en liet eene eenige dochter na, welke trouwde met Thomas Fane, en den tytel van baronnesse van Abergavenny, tegen Eduard Nevil zynen neef, poogde te behouden; wiens mannelyke erfgenamen hy den 25 May, in het eerste jaar der regering van Jacobus den I, toegewezen wierdt, gelyk daar tegen haar en hare erfgenamen de vryheerlyke heerlykheit van de Spensers gegeven wierdt. De gemelde graaf Eduard was een der rechters, welke de Schotsche koningin Maria veroordeelden, en stierf in het 31 jaar der regering van de koninginne Elizabeth. Op hem volgde zyn zoon *Eduard*, en op dezen des zelfs zoon *Henrik*, welke trouwde met de dochter van Thomas Sackvil, graaf van Dorset, en by de zelve *Thomas Nevil* teelde, die zonder erfgenamen stierf, waar op *Johannes*, de zoon van Henrik, Lord Abergavenny, en van zyne twede gemalinne, Catharina Howard, op hem volgde. Wanneer deze mede gene lichamelyke erfgenamen hadde, volgde op hem zyn broeder *George*, welke met Maria, de dochter van Henrik Giffard, een geneesmeester, trouwde, en by de zelve *George* Lord Abergavenny teelde, die wel trouwde met Honoria, eene dochter van Johannes Lord Belasyse van Worlaby, doch zonder kinderen stierf. Hier op kwam de tytel van Lord Abergavenny op *George Nevil van Scheffield*, wiens vader, van gelyken naam, *Eduard* Lord *Abergavenny* tot grootvader gehad hadde. De gemelde George trouwde met Anna, eene dochter van Nehemias Walters, en hadt by haar in het begin van de XVIII eeuw twee zonen, *George* en *Eduard*, benevens eene dochter, *Johanna*, in het leven. *Dugdale Baronage of Engl. The Peerage of Engl. II. p. 1.*

NEVIL, (JOHANNES) Lord Latimer, de eerste, welke dezen tytel voerde, was een zoon van den Lord Raby Ralph, en van Elizabeth, de dochter van William Lord Latimer van Danby, en stierf zonder erfgenamen, waar op hem zyn neef, *George Nevil*, een zoon van Radulphus, graaf van Westmorlandt, opvolgde, die door Henrik den VII gebruikt wierdt in den oorlog tegen de Schotten, en in verscheide onderhandelingen met hen gehouden. In zyn laatsten leeftydt onttrok hy zich alle zaken, liet ondertusschen zyne goederen door zynen neef Richard, graaf van Warwik, bestieren, en stierf den 30 December, in het 9 jaar van Eduard den IV. Zyn kleinzoon, *Richard Nevil*, volgde op zynen zoon *Henrik*, die in Edgecotfield ten tyde van Eduard den IV verslagen wierdt. Richard was een der generaals in den slag by Stoke, naby Newark aan de Trente, tegen Johannes, graaf van Lincoln en zyne aanhangers, welke aldaar geslagen wierden. Van gelyken was hy een van de gebiedende generaals tegen de Schotten in Floddonfield, en ondertekende mede den brief aan paus Clemens den VII wegens de echtscheiding van koning Henrik den VIII. Op hem volgde zyn zoon *Johannes*, die door de Lords Scrope, Lunly, en Darcy, die de hoofden der misnoegden tegen Henrik den VIII waren, onder den tytel van *het Pelgrimschap van Genade*, verkoren wierdt, om met des konings veldheer, den hertog van Nordfolk, die op hen aan kwam trekken, te handelen. Zyne eerste gemalin was eene dochter van den grave van Oxford, en zyne twede van Thomas Pars van Kendal. Op hem volgde zyn zoon *Johannes*, die gene mannelyke erfgenamen, maar alleenlyk vier dochters hadde, en daarom de laatste Lord Latimer van deze linie was. Zyne dochter *Catharina* trouwde met Henrik, graaf van Northumberlandt; *Dorothea*, met Thomas Cecil, Lord-Tresorier van Engelandt, en naderhandt graaf van Exeter; *Lucia*, met den ridder William Cornwall; en de vierde met den ridder Johannes Davers. *Dougdale Goodwin in reb. Angl. sub Henr. VIII. gestis*.

NEVIL, (JOHANNES) markgraaf van Montagu, de zoon van Richard, graaf van Salisbury, en broeder van den vermaarden Richard Nevil, hertog van Warwik, van wien hier na, wierdt wegens zyne diensten, aan het huis van Jork gedaan, door Eduard den IV, Lord Montagu, opziender generaal der Oostelyke grenzen van Schotlandt, en graaf van Northumberlandt gemaakt, sloeg de Lankasterschen by Hexham, en was commissaris in verscheide onderhandelingen met Schotlandt. Wanneer Eduard de IV hem daar na eenigzins ongenegen wierdt, zette hy den jongen Percy wederom in Northumberlandt in, maakte daar tegen den Lord Montagu tot markgraaf, en zynen zoon George tot hertog van Bedford. Doch hy verbondt zich met zynen broeder Richard tegen den koning, dewyl de zelve hem het graafschap Northumberlandt benomen hadde. Doch hy hieldt naderhandt heimelyk verstandt met den koning Eduard, en wierdt door een bedienden van zynen broeder onverhoeds gedood, wanneer hy het livrei van den koning Eduard aangedaan hadde, om zich te vermommen, als of hy van de Lankasterssche zyde was. *Dougdale Baronage.*

NEVIL, (RICHARD) graaf van Salisbury, oudste zoon van den grave van Westmorlandt, was opziender der grenzen tegen Schotlandt in het eerste en twede jaar van koning Henrik den VI, ook een der commissarissen tot de onderhandeling over een bestendige vrede met Jacobus den I, koning van Schotlandt. Hy trouwde met Alice of Eleonora, dochter en erfgename van Thomas Montagu, graaf van Salisbury, en verkreeg eene heerlyke zege tegen die van Lancaster by Northampton, wierdt hier op groot-kamerling van Engelandt gemaakt, doch kort daar na in eenen slag tegen de Lancasterschen naby Wakefieldt gevangen en onthoofd, waar op zyn hoofdt op een paal boven eene poort te Jork gesteld wierdt. Zyne zonen waren *Richard*, graaf van Warwik, en na zyne doodt graaf van Salisbury; *Johannes*, markgraaf van Montagu; *Thomas*, die in den gemelden slag sneuvelde; *George*, bisschop van Excester en lord kancelier van Engelandt, doch naderhandt aartsbisschop van Jork. Zyne dochters waren *Johanna*, gemalin van den graaf van Arundel, William Fitz-Allan. *Cecilia*, welke trouwde met Henrik Beauchamp, hertog van Warwik; *Alix*, getrouwd met Henrik, lord Fitz-Hugh; *Eleonora*, gemalin van Thomas Stanley den I, graaf van Derby; *Catharina*, welke trouwde met den zoon van den lord Bonvil; en *Margareta*, getrouwd met Johannes Vere, graaf van Oxford. *Dougdale.*

NEVIL, (RICHARD) hertog van Warwik, oudste zoon van Richard, graaf van Salisbury, trouwde met de erfdochter van Henrik, hertog van Warwik, uit welke aanmerking hy, als mede wegens zyne diensten in den Schotschen oorlog, den 23 July des jaars 1449 door koning Henrik den VI met den gemelden tytel begiftigd, doch gemeenlyk maar graaf genoemd wierdt. In den oorlog tusschen de huizen van Lankaster en Jork maakte hy grote figuur. Hy verliet de zyde van koning Henrik den VI om eenen twist tusschen hem en den hertog van Sommerset, welken laatsten de koningin begunstigde, en begaf zich benevens zynen vader aan de zyde van Richard, hertog van Jork, dien hy in alle ondernemingen, om de kroon te verkrygen, bystondt. Hy betoonde zyne dapperheit zodanig in den slag by S. Albans in den jare 1456, dat hy het meeste toebragt tot de zege, welke de hertog van Jork toen op Henrik den VI behaalde. Wanneer deze nu in het volgende parlement tot Protector verklaard wierdt, verkreeg de graaf van Warwick het gouvernement van Calais, en zyn vader de kanceliers waardigheit. Doch na dat de koningin kort daar na middel gevonden hadt om den hertog van Jork het protectorschap te benemen, moest hy gelyk de zelve en zyn vader de vlucht nemen, en naar Calais wyken. Beide partyen verdroegen zich wel wederom in den jare 1459; doch wanneer kort daar na onder de bedienden van den graaf en van den koning schermutselingen ontstonden, en deze zich aan den graaf zelf wilden wreken, ontweek hy, en wanneer de koningin, onder voorwendsel van dezen twist, hem in den Tour wilde zetten, ook den jongen hertog van Sommerset tot gouverneur van Calais benoemde, begaf hy zich in der yl naar deze plaats, en behieldt de zelve in zyn belang, voerde ook zyn ampt uit als admiraal, dewyl hy drie Genueesche en 2 Spaansche schepen, die met groten buit geladen waren, met minder macht aantastte, en na een gevecht van drie dagen zonder groot verlies veroverde. Dewyl het ondertusschen in Engelandt wederom tot oorlog gekomen was, bragt hy den hertog van Jork eenige krygsbenden van Calais mede te hulp, welke echter door de verradery van den kapitein Trolop veroorzaakten, dat de hertog naar Ierlandt, en de graaf benevens zynen vader weder naar Calais moesten wyken, alwaar zy nieuwe krygsmachten vergaderden. Wanneer hier op de hertog van Sommerset ten tweden male in den jare 1460 door last des konings bezit van Calais wilde nemen, wierdt hy met kanon afgewezen. Zo haast als nu de graaf een leger byeen hadde, trok hy met zynen vader daar mede naar Engelandt, en bevocht in den jare 1460 de overwinning by Northampton, waar in hy koning Henrik den VI gevangen kreeg. Doch na dat noch in het gemelde jaar de hertog Richard van Jork, die na den gemelden slag tot Protector, of beschermheer, en erfgenaam van de kroon verklaard wierdt, den slag by Wakefield tegen den koning, en te gelyk zyn leven verloren hadde, des graven vader ook daar in gevangen en naderhandt omgebragt wierdt, ging hy in den jare 1461 benevens den jongen hertog van Jork, Eduard, op de koningin los, doch verloor den slag by S. Albans, waar door te gelyk Henrik de VI bevryd wierdt. Doch dewyl de stadt Londen het hieldt met den hertog van Jork, wierdt deze aldaar onder den naam van Eduard den IV tot koning gekroond, en ging benevens den graaf van Warwick den aanhang van Henrik den VI nochmaals tegen, wanneer hy by Tourton de zege bevocht, en wel enkelyk door de kloekmoedigheit van den graaf van Warwick, die, wanneer het gansche leger begon te vluchten, alleen staan bleef, en door zyn voorbeeldt anderen aanmoedigde. Hy wierdt hier op om zyne goede diensten tot gouverneur van Calais, Rysebank en het slot Guines in Vrankryk, als mede tot generaal-opziender der grenzen tegen Schotlandt, tot groot-kamerheer van Engelandt, tot konnestabel van Dover-Castle, en tot opper-ryksmaarschalk van Engelandt gemaakt. In het kort, dewyl hy de voornaamste steun van het huis van Jork was, zo verkreeg hy alle eerampten, die hy maar begeerde, zo dat, behalven het gene hy van zyn erfgoedt trok, zyn inkomen jaarlyks 80000 kronen beliep. Na dezen wierdt hy in Vrankryk gezonden, om aldaar wegens een huwelyk van den koning Eduard met de dochter des hertogs van Savoje, zuster van de koningin van Vrankryk, te handelen, in welken last hy zeer gelukkig was. Doch ondertusschen verliefde de koning op de weduwe van Johannes Grey, welke hy op de aangestelde jagt in het bosch van Wichwood te zien kwam, en brak alzo de gemelde onderhandeling weder af, dat den graaf van Warwick niet weinig verdroot. Dewyl nu aan de eene zyde de koning uit zyne dagelyks aanwasschende macht niets goeds voorzag, en daarom zyn gezag poogde te besnoeien; zo was ook aan de andere zyde de graaf op des konings ondergang bedacht. Hy wierdt niettemin noch in verscheide onderhandelingen in Vrankryk, Burgundië, Bretagne, en Schotlandt gebruikt. Doch in den jare 1469 ontdekte hy zyn voornemen om Henrik den VI weder op den troon te brengen, eerst aan zyne twee broeders, den aartsbisschop van Jork en den markgraaf van Montagu, en bragt Georgius, hertog van Clarence, des konings broeder, aan zyne zyde, dewyl hy hem zyne oudste dochter met een groot huwelyksgoedt ten echt gaf. Ondertusschen stonden de onderdanen in het graafschap Jork, door zyn heimelyk aanstoken, wegens opgelegde lasten op, waar op de graaf benevens den hertog van Calais, alwaar zy zulks afgesproken hadden, in der yl derwaards kwam, ook den koning niet alleen eenen slag afwon, maar hem ook zelfs gevangen kreeg, hem eerst naar Warwick, en van daar naar Jorkshire voerde, alwaar hy hem zynen broeder den aartsbisschop in bewaring overgaf. Doch niet lang daar na ontvluchtte de koning van daar, bragt terstondt weder eenige manschap byeen, en sloeg Robert Wels met zyne krygsbenden in Lincolnshire, het welke den graaf en den hertog van Clarence noodzaakte in Vrankryk te wyken, alwaar zy zeer vriendelyk ontfangen wierden, na dat men hen voor Calais afgewezen hadde. De graaf nam zyne toevlucht tot Margareta, de gemalinne van koning Henrik den VI, die mede tot hare zekerheit derwaards gevlucht was, en op dat hy zich van de vriendschap der Lancasterschen des te beter mogte verzekeren, trouwde hy zyne twede dochter Anna uit aan Eduard prins van Walles, verzekerde ook met eede Henrik weder op den throon te helpen, waar door de vrienden van de koninginne bewogen wierden om hem groten bystandt te verschaffen. Hier op landde hy in het Westen van Engelandt, en liet Henrik op nieuws voor koning uitroepen, waar op zyne macht zodanig toenam, dat Eduard, na dat hy in den jare 1470 by Lines hem eenen slag wilde leveren, van de meesten der zynen verlaten wierdt, en genoodzaakt uit het landt te wyken. Hier op trok de graaf van Warwick in Londen, bragt Henrik uit den Tour, zette hem weder op den troon, en wierdt tot groot-admiraal van Engelandt verklaard. Maar naauwlyks was een jaar ver-

verlopen, of Eduard kwam wederom in het ryk, en wierdt zo fterk, dat zyn broeder, de hertog van Clarence, vrede met hem maakte, en den graaf aanboodt het zelfde voor hem te doen, die zulks nochtans niet aannam. Wanneer hy nu de wapenen aangreep, fneuvelde hy in den flag by Barnet op Paaschdag met eene grote menigte der zynen. Hier op wierdt zyn ligchaam met dat van zynen broeder den markgraaf van Montagu naar Londen gebragt, in de Paulus-kerke aldaar opentlyk ten toon gefteld, en daar na te Bisham begraven. Deze graaf was in zulk een groot aanzien, dat niemandt van eenige afkomft was, die niet een verbroken ftaf droeg, dat het teken was dat des graven bedienden op hunne rokken droegen, wanneer hy zich in den jare 1459 met Henrik den VI verzoent hadde. Dat nu eenigzins een aanzienlyk geflacht was, het zelve voerde zyn wit kruis. Hy plagt altoos te paardt te vechten, na dat hy van te voren zyn volk aangevoerd hadde, en wanneer de zege aan zyne zyde helde, ftelde hy zich midden onder zyne foldaten en vocht met hen. Doch zo 't 'er anders uitzag, zo maakte hy zich by tyds weg; maar in zyn laatften flag zondt hy op het aanraden van zynen broeder, den markgraaf van Montagu, zyn paardt weg. Hy was zo gaftvry, dat in zyn huis te Londen gemeenlyk 6 offen tot een ontbyt opgegeten wierden; en die in zyn huis bekend was, mogt zo veel gebraden en gezoden met zich nemen, als hy op een dolk kon wegdragen. Hy wierdt *de grote kapitein*, als mede de *koningmaker* genoemd, verkreeg tot zyn onderhoudt uit het hertogdom Lankafter alle inkomften, welke anders de koning van ieder tonne en van ieder pondt koopmanfchappen trekt, dat jaarlyks vele duizend ponden bedraagt, en in zyne krygsbelangen hadt hy een byzonder amptenaar, die de Warwickfche heraut genoemd wierdt, tot zynen dienft. Zyne gemalinne ging het na zyn doodt zeer elendig, zo dat zy hare toevlucht in zekere abdy nemen, en zeer gering leven moeft, tot dat Henrik de VII de akten vernietigde, waar door zy onterft was geworden. *Dougdal Baronage Imhof Geneal. Magn. Britann. tab.* 109 & 110. *Speedæus Theat. magn. Britann. Blondus in Hiftor. belli civil. Anglicani. The compleat Hift. of England vol. I. De Larrey Gefchiedenis van Engelandt II Deel, onder Henrik den VI.*

NEVIL, (Thomas) in 't gemeen de baftaardt Falconbridge genoemd, dewyl hem *Wilhelm Nevil*, heer van Falconbridge, en graaf van Kent, buiten echt geteeld hadde. Zyn bloedverwant, de beroemde Richard Nevil, graaf van Warwik, hadt hem gebruikt tot onder-admiraal van zyne vloot, die hy ten voordeel van den gevangen koning van Engelandt, Henrik den VI, tegen Eduard den IV te zamen gebragt hadde. Niettegenftaande nu Richard in den jare 1471 in den flag by Barnet fneuvelde, zo volhardde hy echter in het gebiedt over des zelfs uitgerufte zeemacht, en deedt daar mede grote fchade, inzonderheit tuffchen Douver en Calais, in welke laatfte plaats hem een zekere toevlucht gegeven wierdt. Ja hy liep eindelyk met zyne fchepen op den Teems, verkreeg in korten tydt een leger te landt van 17000 man, en deedt daar mede een aanval op de ftadt Londen. Doch hy wierdt met tamelyk verlies te rug gedreven, en genoodzaakt naar Zandwich te wyken, welke plaats hy verfterkte. Ondertusfchen wierdt Henrik de VI, voor wien hy tot noch toe geftreden hadde, uit den weg geruimd, en dit bewoog hem dat hy zich zelf en alles wat hy hadde vrywillig aan Eduard den IV overgaf, doch onder uitdrukkelyk beding, dat men zyn leven noch zyne vryheit zoude aantaften. Doch de overwinnaar bekreunde zich zo weinig met deze gedane toezegging, dat de zelve hem noch in het zelfde jaar 1471 te Southampton liet gevangen nemen, en door beuls handen ombrengen. *The compleat Hift. of Engl. Vol. I. p.* 454. 455. 456.

NEVIL, (Wilhem) heer van Falconbridge, zoon van Radulphus den I, grave van Weftmorlandt, en neef van Richard, graaf van Warwik, was gouverneur van het flot Roxboroug in Schotlandt, en liet zyne dapperheit blyken in de belegering van de ftadt Orleans. Hy wierdt wel van de Franfchen gevangen genomen, doch weder op vrye voeten gefteld. Hy droeg zich van gelyken wel tegen de Lankafterfchen, en wierdt door Eduard den IV tot graaf van Kent, en Lord-groot-admiraal van Engelandt gemaakt, doch ftierf zonder wettige erfgenamen. *Dougdale.*

NEVILS-CROS, eene plaats naby Durham, in Engelandt, welke vermaard is wegens den flag, die den 20 October des jaars 1346 aldaar voorgevallen is tuffchen de Engelfchen en Schotten, wanneer de koning Eduard de III met de belegering van de ftadt Calais belemmerd was. De voornaamfte legerhoofden in dezen flag waren de Lords Murray, Percy, en Nevil, met welke de koninginne zelf te velde was. De Schotten wierden door de Engelfchen ganfchelyk geflagen, en hun koning David Bruce door zekeren Copland, een gering perfoon, die naderhandt dieswegen ridder gemaakt wierdt, gevangen genomen. *Cambden in Britann.*

NEVIN, eene ftadt in 't Zuid-Weftelyke gedeelte van Carnarvanshire, in Engelandt.

NEVISANUS, (Johannes) een Italiaanfch rechtsgeleerde, geboortig van Afti. Zyn moederlyke grootvader was Godfried, heer van Montafia. Hy ftudeerde onder anderen te Padua onder Francifcus Curtius. Daar na floeg hy zich neer te Turin, alwaar hem Gabriel de Laudo, kancelier van den hertog, zeer goedgunftig was. Het aanmerkelykfte van zyne fchriften, dat in den jare 1521 of 1522 eerft uitkwam, voerde den volgenden tytel: *Sylvæ nuptialis libri fex, in quibus ex dictis modernorum materia matrimonii, dotium, filiationis, adulterii, originis, fucceffionis, & monitorialium pleniffimè difcutitur, unà cum remediis ad fedandum factiones Guelphorum & Gibelinorum; item modus judicandi & exequendi juffa Principum ad hæc, de authoritatibus doctorum, privilegiisque miferabilium perfonarum. Quæ omnia ex quæftione; An nubendum fit, vel non, defumpta funt. Joanne Nevifano Aftenfi, Jurisconfulto clariffimo, Authore. Omnia multò quàm antehac caftigatiora: Indice etiam locupletiffimo, ac Argumentis in fingulos libros additis, auctiora reddita.* Dewyl onder de menigvuldige feldzame zaken, welke in dit boek ten dele tegen den echten ftaat en de vrouwen gevonden worden, zeer veel is dat het vrouwelyk geflacht tot nadeel ftrekt, zo zoude het zelve zich zodanig aan hem gewroken hebben, dat hy zelfs tot zyn doodt toe geen oud wyf konde vinden om zyn bedt op te maken. Hy was nooit getrouwd, doch onderhieldt eene meefterefle, welke hy tot erkentenifle eenen man verzorgde. De zoon, dien hy by haar geteeld hadde, wierdt een advokaat, dien men van alle zyne goederen beroofde, en die, tot ophoping van ongelukken, van de uiterfte armoede tot gekheit verviel. Joh. Nevifanus ftierf in den jare 1540, wanneer hy noch met Paulus Vifca in een gewigtig proces was ingewikkeld. Hy ftelde den graaf van Montafia tot zynen erfgenaam aan. *Bayle Dict. Crit.*

NEWARK, een vlek van Engelandt, in het graaffchap Nottingham, gelegen aan den Ooftelyken oever van de rivier de Trent. Het wierdt Newark genoemd ter oorzake van een kafteel, dat Alexander, biffchop van Linkoln, aldaar liet bouwen, en waar van men noch de overblyffels ziet, welke een bewys zyn van des zelfs fterkte en fchoonheit. In dit vlek ftierf de koning Johannes, die aldaar gekomen was om Lodewyk, den Dauphin van Vrankryk, te beftryden. Eduard de VI maakte het zelve tot eene gemeenfchap, met het voorrecht om twee gedeputeerden te zenden in het parlement. De parlementariffen belegerden het zelve in den jare 1643. Het wierdt verdedigd door den prins Robert. In den jare 1646 wierdt het verplicht zich over te geven, koning Karel de I toen in handen der Schotten, en al zyne macht verftrooid zynde. De graaf van Kingftone voert den tytel van vicomte van Newark. *Engelfch Dict.*

NEWBURY, eene ftadt in het Zuidweftelyk gedeelte van de Engelfche provincie Berckshire, aan de rivier Kennet, is voornamelyk bekend wegens de twee flagen, welke in de inlandfche oorlogen van Engelandt alhier voorvielen, de eerfte den 10 September des jaars 1643, en de andere den 27 October des jaars 1644. De hertog van Southampton, Charles Fitz-Roy, wierdt in den jare 1675 tot baron van deze plaats gemaakt. *Speedæus Theatr. magnæ Britan.*

NEWBURY, eene ftadt in 't Zuiden van 't eilandt Anglefey.

NEW-CASTLE, *Nieuw-kafteel*, in 't Latyn *Novum Caftrum*, de hoofdftadt van de Engelfche provincie Northumberlandt, legt ten Noordweften van Londen, aan de Noordelyke zyde van de rivier Tine, welke Northumberlandt van het bisdom Durham affcheidt, en niet boven 7 mylen van de plaats, daar de zelve in de zee loopt. Deze ftadt wordt tot onderfcheiding van New-caftle, dat in Staffordshire legt, *New-caftle aan de Tine* genoemd. Aldaar legt eene fchone ftene brug over de rivier, welke naar Gateshead in Durham leidt, en in het midden eene yzere poort heeft, welke de twee graaffchappen van malkander affcheidt. De ftadt legt ten dele eenigzins verheven, en heeft vier grote parochien. De huizen zyn meeft van gehouwen fteen, eenige ganfch van hout, en eenige weinige van gebakken fteen gebouwd. Deze plaats is met eenen muur omringd, en met een kafteel verfterkt, dat echter tegenwoordig zeer vervalt, en door Robertus, den zoon van Wilhelm den Overwinnaar, gebouwd wierdt; waar van de ftadt, die van te voren *Monk-Chefter* genoemd wierdt, den naam van New-Caftle bekomen heeft. Richard maakte de zelve tot eene Majoor-ftadt. Onder andere openbare gebouwen van deze plaats zyn de *Key* of Rivier-haven, het Raadhuis, het Tolhuis, op eene zandige hoogte ftaande, en de S. Nicolaas-kerk, in het midden van de ftadt, het meeft aanmerkenswaardig. Grote laftfchepen kunnen tot aan de brug komen, hoewel de Nieuw-kafteelfche vloot zelden verder opkomt, dan tot aan Scheals, by den uitloop der rivier. Onder de ftadt is de koopmans beurs, by welke naby de marktplaats een ftandbeeldt van metaal, den koning Jacobus den II te paardt verbeeldende, opgerecht is geweeft, doch dat kort na zyne vlucht uit Engelandt, door het krygsvolk, aldaar in bezetting leggende, ter neder geworpen wierdt. De S. Nicolaas-kerk legt zeer hoog op eenen heuvel, fchynt eerder eene Dom- dan een Parochiekerk, en heeft een kunftig gebouwden kerktoren. De voornaamfte handel van Nieuw-kafteel is de grote koophandel dien zy ter zee en te landt met alderhande waren dryft, waar door zy eene van de rykfte fteden in het Noorden van Engelandt geworden is. Inzonderheit heeft de fteenkolenhandel veel tot haren opgang en rykdom toegebragt, zynde deze plaats genoegzaam met fteenkoolgroeven omringd, met het gemak van eene fcheepryke rivier, waar door deze nodige en nuttige zaken vervoerd kunnen worden, voorzien, en met vele heerlyke voorrechten begiftigd. De koning Henrik de VI maakte de ftadt Nieuw-kafteel tot een graaffchap, zodanig, dat zy hare eige regering zoude hebben, en van het overige graaffchap, waar in zy gelegen is, niet afhangen. Onder de regering van Jacobus den I, gaf zy Lodewyk Stuart, hertog van Lenox, den graaflyken tytel, die daar na graaf van Richmond, en eindelyk in den jare 1627 hertog van deze laatfte plaats wierdt gemaakt. Deze tytel wierdt vernieuwd in den perfoon van William Cavendifh, burggraaf van Manfield en baron van Ogle; daar na veranderde de koning Karel de I dezen tytel in dien van markgraaf, en eindelyk in dien van hertog van Nieuw-kafteel, in welke waardigheit zyn zoon

Henrik op hem volgde. Deze tytel kwam hier op door zyne dochter Margareta aan Johannes Holles, marquis en graaf van Clare, die als hertog van Nieuw-kaſteel en de rykſte ſtandsperſoon van Engelandt in den jare 1711 ſtierf, en eene dochter naliet, die tegen haar moeders wil trouwde met den zoon van Robert Harlay, graaf van Oxford en groot-treſorier van Engelandt, waarom de moeder, wanneer zy den 4 January des jaars 1717 ſtierf, haar onterfde. Mylord Peltham wierdt, uit krachte van dit teſtament, de opvolger van den laatſten hertog van New-caſtle.

NEW-CASTLE, eene ſtadt in 't Noord-Weſten van de provincie van Staffordshire, wordt gemeenlyk *New-Caſtle aan de Lime* genoemd, dat eene kleine rivier is, aan welke deze plaats gelegen is, tot onderſcheiding van New-Caſtle aan de Tine in Northumberlandt.

NEW-CASTLE, eene andere ſtadt in 't Noord-Ooſten van Carnarvanshire in het koninkryk van Engelandt.

NEW-CASTLE, eene vryheerlyke heerlykheit en ſtadt in Ierlandt, in de provincie Leinſter en het graafſchap Dublin.

NEWENDEN, eene plaats in de Engelſche provincie Kent, aan de grenzen van Suſſex, aan de rivier Rother. Cambden houdt de zelve voor het *Anderida* der ouden.

NEWFOUNDLAND, of *het nieuwgevonden landt*, in Amerika, daar onder worden ook de eilanden begrepen, welke in den zeeboezem van S. Laurens en aan de rivier van Canada leggen. Zy hebben de Noordzee Ooſt- en Zuidwaards en Canada of Nieuw-Vrankryk Noord- en Weſtwaarts. Zy wierden in den jare 1404 door eenige Normanſche viſſchers bekend; doch Johannes Verazzano, die de zelve noch eigentlyker ontdekte, en de zelve den naam van 't nieuwgevonden landt gaf, was de eerſte die de zelve in den naam van François den I, koning van Vrankryk, in bezit nam. Deze Verazzano wierdt daar na door de Wilden gegeten, wanneer hy uitging om de eilanden van Kaap Breton te ontdekken. Deze eilanden zyn omtrent 15 of 16 in getal, waar onder de voornaamſte zyn de eilanden van den oever van Kaap-Breton, S. Jan en de Aſſumption. Het eilandt van Kaap-Breton legt aan de Zuidzyde van den boezem van S. Laurens, en wordt door den zeeboezem van Labrador byna in twee deelen doorſneden. De voornaamſte haven van het zelve is die van S. Pieter, welke door een fort beſchermd wordt. Het eilandt S. Jan legt aan de Weſtzyde van het eilandt van Kaap-Breton, en is eigentlyk niet anders dan een groot boſch van dennebomen, dat aan den oever met grote rotſen omringd is. Het eilandt Aſſumption wordt ook Anticoſti genoemd, en legt by den uitloop der rivier van S. Laurens. De zogenaamde Bears-Port is de beſte van zyne havenen. Tuſſchen dit en het zogenaamde Plattenry-landt is de vermaarde ſtokviſchvangſt. Aan de Ooſt- en Zuid-zyde van het eilandt Newfoundland is de zogenaamde grote bank, alwaar de zelve viſch mede in grote menigte gevangen wordt. De viſſchers onderſcheiden de viſch, die hier gevonden wordt, in tweederlei ſlag, waar van zy de eene witte of groene, en de andere droge ſtokviſch noemen. Zy noemen die viſch droge ſtokviſch, welke gedroogd wordt en een tydt lang bewaard kan worden, welke zy tuſſchen de eilanden Aſſumption en Kaap-Breton vangen. Doch de witte of groene ſtokviſch vangen zy op de grote bank, alwaar zy zich dikwils in zulk eene menigte laten zien, dat 'er de ſchepen naauwlyks door kunnen. De beſte tydt om te viſſchen is in September en October. Zy worden gevangen met een lyn, die omtrent zo dik is als een penneſchacht, waar aan een haak gemaakt is, waar aan men ſtokviſchlever en een ſtukje haring hangt, welkers vel door zynen glanſch de viſſchen aanlokt. Een goed viſſcher kan 'er op eenen dag 3 of 400 vangen; doch wanneer de viſch zich zeer na aan de zandbank houdt, en niet boven op het water komt, wordt het viſſchen zeer moeielyk en verdrietig.

Dit landt zou byna zo groot zyn als Nieuw-Engelandt. Het is van het vaſte landt van America door eene enge zee afgeſcheiden. Het Noordelyke gedeelte is het meeſt bewoond, hoewel het Zuidelyke den beſten grondt heeft. Men vindt aldaar vele heerlyke havenen, en een groten overvloedt van bronnen, die het aangenaamſte water hebben. Van gelyken heeft men aldaar veel viſch, gevogelte, en eene grote menigte van harten, rheën, hazen, viſch-otters, voſſen, inkhorens, en andere wilde dieren, welke goed bont geven; als mede veel ſtokviſch, haring, zalm, roch, oeſters en moſſelen, houts genoeg om te branden, en bomen tot maſten en om ſchepen te bouwen. De grondt is 'er vruchtbaar, en de lucht gezond, hoewel in den zomer ongemeen heet, en in den winter uittermaten koud. Dit landt wierdt allereerſt door Sebaſtiaan Cabod ontdekt. Drie van de ingeboren inwoners, die men gevangen kreeg, bragt men tot Henrik den VII, koning van Engelandt, waar op Thorn en Elbrot in den jare 1530 het landt noch verder opzochten, en van tydt tot tydt meer en meer vonden. Hore deedt van gelyken, doch geraakte in zulken noodt, dat vele van zyne medgezellen door hunne eigen makkers gedood en opgegeten wierden; doch de genen, welke noch levende daar af kwamen, waren zodanig veranderd, dat William Butts, een ridder uit Nordfolk, zyn eigen zoon Thomas niet anders dan aan een wrat konde kennen. Naderhandt kwamen de Engelſchen in vele jaren niet weder derwaarts. Ondertuſſchen bevonden zich de Portugezen en Franſchen aldaar, en veranderden den naam van de baai, enz. welke de Engelſchen haar gegeven hadden. In den jare 1585 nam Humphrey Gilbert in den naam van Eliſabeth, koninginne van Engelandt, dit landt in bezit, verboodt de andere natien aldaar te viſſchen, en was voornemens aldaar eene Engelſche volkplanting op te rechten, doch leedt ſchipbreuk op zyne terugreize. In den jare 1608 ondernam zulks Johannes Guy, een koopman van Briſtol, en landde in twee dagen in de Conceptions-baai. In den jare 1612 vonden zy eenige woningen der inboorlingen, die maar van eenige te zamen gevoegde ſtaken gemaakt, boven omtrent 10 voet breed, en met harten en rhee-vellen gedekt, en in 't midden van een ſtookplaats voorzien waren. De inwoners zyn van een middelmatige geſtalte, hebben kleine baarden, grote oogen, en plagten zich te beſchilderen. Eenige van hen gaan naakt, en hebben alleenlyk hunne ſchamelheit met een vel bedekt. Zy geloven in eenen Godt, die alle dingen geſchapen heeft, en geven voor dat Godt zeker ſlag van pylen genomen, en de zelve in de aarde geſtoken heeft, waar uit de mannen en vrouwen in den beginne geſproten waren. Wanneer een van hunne *Sagamores* of gouverneurs van de H. Drieëenigheit gevraagd wierdt, gaf hy tot antwoordt, dat 'er een Godt, een Zoon, eene Moeder en de Zonne waren, welke te zamen vier maakten; doch Godt was boven alles. Wanneer hunne dochters 14 of 15 jaren oud zyn, leven zy met zo velen als hen gevalt in alle onreinigheit. Hier op nemen zy eenen van dezen hoop, die haar het beſte gevalt, en een goed jager is, tot eenen man, en leven ſteets kuiſch en ingetogen met hem, het zy dan, dat zy van hem om hare onvruchtbaarheit verſtoten worden. Hunne doden plagten zy met alle hunne goederen in eenen kuil te leggen, en vele ſtukken houts benevens eenen roden paal daar op te zetten. Zy geloven de onſterflykheit der ziele, en houden het daar voor, dat de doden in een ver gelegen landt trekken, alwaar zy zich met hunne vrienden vrolyk maken. Wanneer zy krank zyn, zenden zy naar eenen *Sagamon*, *Memberton*, of bezweerder, die een gebedt doedt aan den duivel, den kranken aanblaaſt, ſnydt en het bloedt uitzuigt. Op de zelfde wyze heelt hy ook wonden, en legt een rond ſneedien van beverſteen daar op, waar voor hy met wildbraadt of beeſtevellen begiftigd wordt. Zy vragen den duivel naar nieuwe tydingen, welke hen altoos twyfelachtig en zomtyds ganſch valſchelyk antwoordt. Wanneer de bezweerders den duivel iets vragen, ſteken zy hunnen ſtaf in eenen kuil, waar aan zy een touw binden, en ſteken dan hun hoofdt in den kuil, en roepen den Satan in eene onbekende ſpraak aan, zo lang tot zy zweten. Daar op maakt de hexenmeeſter het volk wys, dat hy den duivel aan zynen ſtrik vaſt heeft, en hem noodzaakt te antwoorden. Dan zingt hy iets tot zynen lof wegens zyne openbaring, dat door de wilden met danſſen en zingen beantwoord wordt. Naderhandt ſpringen zy over een vuur, en ſteken een ſtaak boven de hut uit. De gemelde *Memberton* draagt een driekantigen zak om zynen hals, waar in iets is, dat naar een noot gelykt, het welk hy zynen geeſt noemt. Zyn ampt is erflelyk. In den jare 1613 overwinterden hier 54 Engelſchen, 6 vrouwen, en twee kinderen. Zy vingen beeren, viſch-otters, en ſabels, zaaiden ook tarwe, koorn, rapen en kool. Naby de zeekant zyn veel bieskatten en ratten, als mede zeer veel zee-oſſen, zo dat het volk van één ſchip in een korten tydt 1500 van de zelve doodde. Zy leven beide in het water en op het landt, zyn dikker dan een os by de Europeanen, en hun huidt is tamelyk dik. Hunne tanden zyn die van de elephanten gelyk, doch omtrent een voet langer, en gaan van het boventandvleeſch nederwaards. Zy zyn duurder dan elpenbeen, en verſtrekken even zo koſtelyk een hulpmiddel tegen het vergift als de hoorn van eenen eenhoorn. De jongen eeten als een kalf, en worden van de ouden ten uiterſten beſchermd. Zy ſlapen in grote menigte by malkander, en altoos is 'er een die op ſchildwacht ſtaat, om de anderen, als 't nodig is, op te wekken. Zy hebben kort haair als de zee kalven, en zyn van gezicht den leeuwen gelyk.

NEW-FOREST is een van de voornaamſte boſſchen in Engelandt, in het Zuidweſtelyk gedeelte van Hampshire, hebbende omtrent 30 Engelſche mylen in zynen omtrek. Wilhem de Overwinnaar joeg zo gaarne in dit boſch, dat hy het dies te ruimer liet maken, vele ſteden en dorpen benevens 36 Parochie-kerken nederwerpen, en met den grondt gelyk maken. Hoewel zulks niet ongeſtraft ſchynt voorby gegaan te zyn: want in dit zelfde boſch wierdt zyn twede zoon Richard door een wild dier zodanig gekweſt, dat hy daar door ſtierf; zyn derde zoon Wilhem wierdt aldaar verſlagen, en zyn kleinzoon Robert ſneuvelde aldaar mede op de vogeljagt.

NEW HAVRE, de hoofdſtadt van een gebiedt in Nieuw-Engelandt, aan de rivier Rochelle, heeft een parlement, en dryft goeden handel in doek, lywaat, deelen en hout tot den ſcheepbouw.

NEW-MARKET, eene ſtadt in het Ooſtelyke gedeelte van Cambridgeshire in Engelandt, waar van echter ook een gedeelte in Suffolk legt, heeft twee parochiën, waar van de eene tot Cambridgeshire, en de andere tot Suffolk behoort. Onder de regering van koning Karel den I wierdt deze plaats door de paardelopen beroemd, welke daar by op eene vlakte gehouden wierden, wanneer de koning tegen het einde van den zomer zyn gewoon verblyf alhier hadde. De gemelde vlakte is zeer groot, en de paardelopen worden aldaar noch jaarlyks gehouden, waar by zich eene grote menigte volks bevindt. De koninginne Anna is ook dikwils derwaarts gereiſd. Daar naby is het graf, dat gemeenlyk het duivelsgraf genoemd wordt. *Speed. Theatr. Magnæ Britan. Delices de la Grande Bret.*

NEWPORT, eene ſtadt in het Noord-Weſten van Pembrokshire in het prinsdom van Walles in Engelandt, omtrent twee mylen van de zee. *Cambden Britan.*

NEWPORT, of NEWPORT-PAGNEL, eene ſtadt in

in 't Noorden van Bukkinghamshire in Engelandt, legt aan de Zuidzyde van de rivier Ouse, over welke zy twee bruggen heeft. *Cambden. Speedeus.*

NEWPORT, in 't Latyn *Novus Portus*, eene marktstadt en zeehaven in het Zuidelyke gedeelte van Monmoushire in Engelandt, aan de rivier Usk, omtrent drie mylen van de plaats, daar zy in den mondt van de Saverne valt. *Cambden.*

NEWPORT, eene marktstadt in 't Noord-Oosten van Shropshire in Engelandt.

NEWPORT, in 't Latyn *Medena*, *Novus Portus*, de hoofdstadt van het eilandt Wight, heeft van den koning Jacobus den I het voorrecht verkregen twee gedeputeerden in het parlement te zenden. Deze stadt legt zeer bekwaam, omtrent midden op het eilandt, 72 Engelsche mylen van Londen. Voor de zelve is eene zeekromte, door welke middelmatige schepen in de haven kunnen komen. De stadt is schoon, groot, volkryk, en dryft goeden handel. Zy wierdt eertyds met den tytel van een graafschap vereerd in den persoon van Montjoy Blounts, dien de koning in den jare 1628 tot baron van Thurlston en graaf van Newport maakte. Naby de stadt is het kasteel van Caresbrock, alwaar de Parlementaristen koning Karel den I gevangen hielden. *Baudrand. Speed. in Theatr. Magnæ Britan.*

NEWRIVER, of de *Nieuwe rivier*, voorziet het Noordelyk gedeelte van de stadt Londen in Engelandt met water, en is het werk van Hugho Middleton, een goudsmidt, die de zelve van Amwel en Chadwel, twee bronnen naby Ware in Hartfordshire, door zo vele kromtens afgeleid heeft, dat men rekent dat haar loop zich uitstrekt op 60 Engelsche mylen. Dit kanaal is op eenige plaatsen 30 voeten diep, doch op andere, als in de dalen, wordt het water in open waterleidingen ten minste 20 voeten over den grondt voortgeleid. Men telt over deze rivier in de 800 bruggen, waar onder eenige van steen, andere van hout, en zommige van tigchelstenen gemaakt zyn.

NEWRY, of NURY, eene kleine, doch zeer fraaie stadt in 't Iersche graafschap Douwne, dat tot de provincie van Ulster behoort, aan eene rivier van den zelven naam gelegen. Dewyl zy maar twee Duitsche mylen van de zee legt, zo kunnen door middel van de vloedt, tamelyke vaartuigen aldaar af en aan zeilen. Voorts zendt deze plaats hare gedeputeerden in het Iersche parlement. *Beeverell Delic. de L'Irlande p.* 1456.

NEWTON is de naam van verscheide steden of vlekken in Engelandt. Daar zyn 'er zes verscheide in het graafschap van Lankaster alleen. Daar is NEWTON-BUSHEL in 't Zuid-Oosten van Devonshire.

NEWTON, (ISAAK) een Engelschman van geboorte, en een der vermaardste philosophen, was gesproten uit den oudsten tak van het adelyke geslacht van *Newton*, en wierdt geboren op Kersdag van den jare 1642. Men bespeurde in hem van jongs af eene zonderlinge genegenheid tot de studiën, de welke met zyne jaren toenam; inzonderheit strekte zyne meeste neiging tot de philosophie, en hy heeft al in zyn vier en twintigste jaar grote ontdekkingen in de meet- en gezichtkunde (*Geometria* en *Optica*) gedaan. Zyne *Principia Philosophiæ naturalis Mathematica*, welke in het jaar 1687 het licht zagen, en waar in hy de meeten natuurkunde op eene gansch nieuwe, maar zeer vernuftige wyze voorstelde, maakten hem zeer berucht. De geleerde wereld zag om zo te spreken, dat hy 'er toe geboren was om nieuwe uitvindingen en ontdekkingen in de philosophie te doen, en dat zyne wyze van philosopheren die van *Cartesius* omver stiet. Na eene lange ondervindinge van omtrent vyftig jaren gaf Newton in den jare 1704 zyne *Optica* (Gezichtkunde), of verhandeling van het *licht* en de *kleuren*, uit, waar in hy zaken voordroeg, daar niemandt ooit te voren aan hadt gedacht. Zyne twee schriften, het eene *De quadratura curvarum*, en het andere *De lineis tertii ordinis*, welke hy by het voorgemelde werk van de Gezichtkunde hadt gevoegt, zyn in den jare 1711 afzonderlyk gedrukt, met een ander traktaat, genaamt: *Analysis per æquationes infinitas &c.*, uit welke schriften zyne uitstekende kennis en ervarenheit in de meetkunde blykt. Engelandt, dat van geleerde mannen en grote verstanden rykelyk voorzien is, heeft hem, met hunne eenparige toestemminge, de eerste plaats onder hen gegeven; zyne Philosophie is daar overal aangenomen, en heerscht in het koninklyke genootschap (*Societeit*), waar van Newton in den jare 1703 voorzitter wierdt gemaakt, welke waardigheit hy den tydt van drie en twintig jaren, te weten tot zyne doodt toe, heeft bekleed. Toen de koninklyke akademie der wetenschappen te Parys verlof kreeg buitenlandsche geleerden tot leden van haar genootschap aan te nemen, wierdt Newton terstondt tot een der zelve verkoren, en hy is veel gelukkiger geweest dan Cartesius, de welke eerst na zyne doodt in de meeste achting is gekomen, welk geluk Newton by zyn leven is gebeurt. Dat de wetenschappen en de staatsverrechtingen gepaard kunnen gaan, en elkander niet hinderlyk zyn, blykt insgelyks aan dezen groten man. Hy woonde de zittingen van het Parlement by in de jaren 1688 en 1701 van wegens de hogeschole van Cambridge, en bekleedde het aanzienlyke en voordeelige ampt van oppermuntmeester tot aan zyne doodt. Hy heeft ook een Tafel opgemaakt, van welke men zich in het toetsen en schatten van vremd geldt met groot nut kan bedienen. *Arbuthnot* heeft de zelve achter zyn boek, aangaande die stoffe geschreven, laten drukken. Hy hadt een opstel of korte schets van eene *Chronologie* of Tydrekening gemaakt, het welk hem wierdt ontvremd, en tegen zyn wil met den druk gemeen gemaakt; maar hy heeft het werk zelf naderhandt afgemaakt, het welk met zyne goedkeuringe het licht ziet. De Hr. *Halley* heeft tot verdediging van zyn astronomisch zamenstel (*Systema*) reets de pen opgevat. Newton overleedt den 20 Maart des jaars 1727, in het vyf en tachtigste jaar van zynen ouderdom. Hy heeft tot in het laatste jaar van zyn leven eene voorspoedige gezondheit genoten; maar kreeg eenigen tydt voor zyne doodt het ongemak, dat hy zyn water niet kon houden. Zyn lighchaam wierdt na zyn overlyden op een praalbedde gelegt, en vervolgens in de abdy van Westmunster ter aarde bestelt, wordende het doodkleedt door zes pairs van Engelandt vast gehouden. De bisschop van Rochester, verselt van alle de geestelyken der voorgemelde kerke, deedt de lykreden, en het lyk wierdt vooraan in het koor begraven. Het geslacht van Newton heeft eene heerlyke graftombe voor hem laten oprechten, welke op een plaats van de abdy van Westmunster staat, welke aan edelen van den eersten rang wel is geweigert. Newton was de Engelsche kerk toegedaan, maar oordeelde van de menschen naar hunne zeden en leven, houdende de ondeugende en godloze voor de rechte Nonconformisten (niet overeenkomende met de Engelsche kerke). Men heeft van dezen geleerde twee byzondere zaken aangemerkt. De eerste is, dat hy ryk is gestorven, hebbende omtrent zeven honderd duizend livres nagelaten; de twede, dat hy zyne gematigtheit heeft behouden, niettegenstaande de zelve, om zo te zeggen, door de gansche wereldt in verzoeking is gebragt. Wel is waar, dat men hem de moeite genoegzaam heeft gespaart om zynen roem en verdiensten wereldkundig te maken: maar hoe velen zyn 'er, die des niettegenstaande krachtig in de weer zouden hebben geweest om het verbreiden van hunnen lof zelf nog al meer te bevorderen, naardien men dit selden iemandt anders met zekerheit kan toevertrouwen! Hoe vele grote mannen, voor welke iedereen achting hadt, hebben de waarde van hunne algemene toejuichinge daar door niet vermindert, dat zy hunne eige stem onder die der loftuiters hebben gemengt? Het leven van Isaak Newton is te Londen uitgekomen in den jare 1728 in duodecimo.

NEWTON-NOTTAGE, eene zeestadt in 't Zuiden van 't graafschap Glamorgan, twee mylen bewesten den mondt van de rivier Ogmore; alwaar men zegt dat het water laag is in den tydt van den vloedt, en hoog ten tyde van de ebbe. Zulks wordt ten minste door Cambden verzekerd. *Engelsch Dict.*

NEWTOWN, een vlek van het graafschap Montgommery in Engelandt, aan den Oostelyken oever van de Saverne gelegen, met eene zeer schone brug over deze rivier. Daar is nog een vlek van dezen naam in het Noord-Westen van het eilandt Wight. *Engelsch Dict.*

NEX, eene kleine stadt van Denemarken, op de Oostkust van het eilandt Bornholm, twee mylen van Rudneby ten Zuiden. *Maty Dict.*

NEY, of NEYEN, (JOHANNES) generaal der Minderbroeders. Zyn vader was van Zeelandt; doch hy zelf van Antwerpen geboortig. Men hadt hem van zyne kindschheit af in de Protestantsche lere opgevoed; doch zyn 21 jaar bereikt hebbende begaf hy zich tot den Roomschen Godsdienst, en in de orde der Kordeliers, of Minderbroeders. Hy bragt het daar in zo verre, dat hy eindelyk generaal wierdt. Hy was een man van goede uitvoering, geleerd, taalkundig, en in de staatkunde niet minder ervaren dan in het gene tot de regering van zyne monniken nodig was; voorts hadt hy den roem (hoewel de president Jeannin hem zulks geenzins toeschryft) dat hy oprechtelyk handelde, en dat men zich op zyn woordt kon verlaten. Hy liet zich in den jare 1607 gebruiken om de Vereenigde Nederlanden te bewegen, dat zy met den aartshertog Albert, of veel eer met het Spaansche hof, over eene vrede, of een stilstandt in eene geregelde onderhandeling inlieten. Na dat hy deswegen verscheide reizen, zo wel naar den Haag en naar Brussel, als naar Madrid zelf gedaan hadde, bragt hy eindelyk dit werk tot standt, en verdiende daar door niet minder lof wegens zyn onvermoeiden yver, als wegens het zonderling verstandt, dat hy daar in liet blyken. *Thuan. Hist. l. CXXXVIII. Jeannin Memoir. De Larrey Geschiedenis van Engelandt, enz. III. Deel. De Groot Jaarboeken, enz.*

NEYDING, eene kleine stadt van de Zwabische kreits, in het graafschap van Furstenberg aan den Donauw, vier mylen van de stadt Rotweil. *Maty Dict.*

NEZAMYSLUS, een oud Boheemsch hertog, en navolger van Primislaus den I. Men zegt, dat hy den adel in zyn landt in zekere classen verdeeld, en met de Romeinen geoorlogt heeft, hoewel dit alles onzeker is, als mede de tydt van zyne regering en doodt, welken laatsten eenigen in den jare 598, anderen in den jare 715 en 783 stellen. *Hagec. Böhm. Chron. p.* 34. *Stransky Resp. Bohem. c.* 8. *p.* 341. *Balbin. Miscell. Dec. I. l. VII. sect. c.* 5. *p.* 18.

NIANCHEU, eene stadt van China, aan de rivier Che. Zy is de vierde van de provincie van Chekiang, en heeft vyf andere steden onder haar rechtsgebiedt. *Maty Dict.*

NIBE, eene kleine stadt of vlek van het bisdom van Wyburg, in Jutlandt. Deze plaats, alwaar men goede paarden opvoedt voor den dienst, is aan de golf van Limfort, drie mylen van de stadt Aalburg, ten Westen. *Maty Dict.*

NIBHA, of NIBCHAZ, is de naam van den afgodt van die van Ava, van het Hebreeusche woordt נבח, *Nabach*, dat *blaffen* betekent; Jarchi en Kimchi verzekeren ook na de Talmudisten, dat hy de gedaante van eenen hondt hadde. Men leest 'er van *II Reg. XVII.* 31. Zie ook *Bochart Hierozoicon. cap. LV.*

NIBIANO, een klein fraai steedtje in het hertogdom Pia-

cenza, in de ftaten van Parma, aan de rivier Tidone, vier of vyf mylen van Pavië, van Plaifance, en van Bobbio. Het zelve is benevens de omleggende plaatfen, als Roccadel, Zefe, en andere, een leen van het Duitfche Ryk. *Mary Dict. Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 448.

NICAGORAS, een Sophift van Athene, was een zoon van den redenaar Mnefeus, en leefde in de III eeuw, onder het keizerryk van Philippus en van Decius. Hy fchreef eenige levens van doorluchtige mannen, enz. Suidas maakt gewag van hem. Hy moet niet vermengt worden met NICAGORAS, bygenoemd *Zelita*, die *Mercurius* genoemd wierdt ten tyde van Alexander den Groten, en van wien gewag gemaakt wordt door Clemens Alexandrinus *in Profcript. J. Jac. Hofman Lexic. Univerf.*

NICANDER, de zoon van Charillus, koning van Lacedemonië, van het geflachte der Procliden, begon te regeren na zynen vader in het 806 jaar voor Chriftus. Onder zyne regering wierdt Teleclus, een koning van het geflachte der Euryftheniden, gedood door de Mefleniërs. Nicander in Angolis getrokken zynde, rechtte aldaar eene grote verwoefting aan. Hy was aldaar geroepen door de Afineen, die naderhandt door de Argiven geftraft wierden. Nicander regeerde 39 jaren. *Paufanias in Lacon. Du Pin Biblioth. Univerfelle des Hiftoriens Profanes.*

NICANDER en MARTIANUS, martelaars in de IV eeuw, ten tyde van de vervolging van Diocletianus en van Maximianus, volgden den krygsdienft in de benden van het keizerryk. Wanneer zy verlicht waren met het licht van het Chriftendom, en de gouverneur Maximus de foldaten wilde verplichten wierook te offeren aan de afgoden, weigerde Nicander zulks te doen, en zyne huisvrouw Daria maande hem opentlyk aan tot ftandvaftigheit. De gouverneur geboodt dat zy in de gevangenis gebragt zouden worden. Martianus zich van gelyken een Chriften verklaard hebbende, wierdt mede derwaarts gebragt. Drie weken daar na wierdt hy uit de gevangenis gehaald. Nicander en Martianus wierden veroordeeld om het hoofdt af gehouwen te worden. Daria wierdt in vryheit gefteld en verfelde haren man naar de plaats van de ftraffe. Men ftelt de gedachtenis van deze martelaars op den 17 Juny; maar het jaar en de plaats van hun martelaarfchap zyn niet zeker. *Acta apud Ruinard. Baillet Vies des Saints.*

NICANDER, een Griekfch fchryver, was niet alleenlyk een letterkundige, maar een dichter en geneeskundige. Hy leefde omtrent de CXXXIV Olympiade, het 512 jaar van de ftichting van Rome, ten tyde van Attalus, bygenoemd Galatonices, koning van Pergamo, die de Griekfche Gaulen verflagen hadde. Suidas zegt dat hy de zoon was van Xenophanes van Colophon, eene ftadt van Ionië, en dat anderen hem een Etoliër van natie maakten. Maar het is zeker, door het getuigenis van Nicander zelf, dat hy van Claros was. De uitlegger heeft ook wel aangemerkt dat de dichter zynen vader Damneus noemt. Wat 'er van zy, hy fchreef verfcheide werken, die door de ouden bygebragt worden, en waar van ons niets overig is dan *Theriaca & Alexipharmaca.* Men heeft puntdichten tot zyn lof in het I boek van de Anthologia. *Cicero lib. de Orat. Macrob. l V. Saturn. c.* 21. *Athenæus. Plinius. Suidas.* enz. door Gefnerus bygebragt, *in Bibl.* door Voffius *l. IV. de Hift. Græc. de Poët. Græc. c.* 8. *& de Philof. cap.* 11. §. 36. *Caftellanus in Vit. Medic. Lilii Giraldi Dial. IV. de Poët. Hift. Juftus Chron. Med. Van der Linden de fcript. Med.*

NICANDER *van Alexandrië*, een Griekfch hiftoriefchryver, die eene verhandeling fchreef van de leerlingen van Ariftoteles, volgens Suidas. Hy is onderfcheiden van NICANDER *van Chalcedonië*, een hiftoriefchryver door Athenæus bygebragt, *lib. XI.*

NICANOR, veldoverfte van het leger van Demetrius Soter, koning van Syrië, maakte zich geacht door zyne kloekmoedigheit en door zyne ondernemingen. Hy wierdt in Judea gezonden om Alcimus by te ftaan, maar zyne ondernemingen hadden geen goeden uitflag. In een tweden tocht, welken hy eenigen tydt daar na deedt, zwoer hy den tempel en de ftadt Jerufalem te verwoeften. Judas Machabeus ftelde zich met niet meer dan drie duizend mannen tegen zyne ondernemingen, en doodde vyf en dertig duizend van de ongelovigen, met dezen godlozen veldoverfte, in het 3893 jaar der wereldt, de CLIV Olympiade, en het 592 of 593 jaar van Rome. *I Machab. VII. II Machab. XIV. XV. Jofeph. Oudh. l. XII. c.* 17.

NICANOR, geboortig van het eilandt Cyprus, was een der zeven diakenen door de Apoftelen verkoren. Men zegt dat hy in zyn landt predikte, en dat hy aldaar gemarteld wierdt. *Actor. c.* 6. *Baronius in Annal. & Martyr.*

NICANOR was een der medeplichtigen in de zamenzweting tegen Alexander den Groten, welke ontdekt wierdt. *Quintus Curtius l. VI. c.* 1.

NICANOR was zeer bekend in het leger van Alexander, niet alleen door zyne hoedanigheit, maar noch meer door zyne vermetelheit en hoogmoedt, die oorzaak waren van zynen ondergang. *Quintus Curtius l. III. c.* 9. *& l. VI. c.* 6.

NICANOR STAGIRITUS, door wien Alexander de Grote brieven zondt aan de gebanne Grieken om de zelve te doen wederkomen. *Diod Sicul. l. XVIII.*

NICANOR, de zoon van Parmenio, in Hyrkanië geftorven zynde in den bloei van zyne jaren, deedt zyn broeder Philotas, die met twee duizend zes honderd mannen overgebleven was, hem eene prachtige uitvaart houden. *Quintus Curtius l. II. c.* 9. *& l. VI. c.* 6.

NICANOR, admiraal van de vloot van Antigonus, was niet alleen een bloodaardt, maar zeer onkundig in de krygszaken. *Polyæn. l. IV. c.* 6. *in Antigon. Com.* 8. Hy wierdt in eene hinderlage gevangen door Caffander, en ter doodt gebragt. *In Caffandr. Com. I.*

NICANOR hadt den laft om de vremdelingen te ontfangen aan het hof van Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypte. Hy was het ook die den laft hadde van dezen prins om eene zonderlinge zorg te dragen voor de vertalers, die hem uit Judea gezonden waren om het Oude Teftament in het Griekfch te vertalen, zo men dieswegens de hiftorie van Arifteus gelooft. *Jofephus Oudh. l. XII. c.* 2.

NICANOR *van Alexandrië*, die de gefchiedenis van Alexander den Groten gefchreven hadde, is waarfchynlyk de zelve met *Leander Nicanor*, van wien elders gefproken wordt. Anderen twyfelen, doch met weinig reden, of het niet is *Seleucus Nicanor*, koning van Syrië. Want de Ouden fpreken van verfcheide fchryvers van dezen naam, als van NICANOR, een Griekfch geneesmeefter, enz. *Lactantius l. I. de falfa Relig. c.* 6. *Voffius.* enz.

NICANOR, een krygsoverfte in het leger van Vefpafianus, was een zeer deugdzaam en dapper man. Hy was 't die na de verovering van Jotapat Flavius Jofephus overreedde, dien hy wift in een put verborgen te zyn, zich aan de Romeinen over te geven. Hy wierdt gedood in het beleg van Jerufalem door een pylfchoot van de muren, wanneer hy de Joden vermaande zich over te geven. Hy wierdt zeer beklaagt door Titus. *Jofephus Oorlogen III.* 26. *V.* 17.

NICARAGUA. Zie NIKARAGUA.

NICARIA. Zie NIKARIE.

St. NICASIUS, martelaar in het Vexin, dien eenigen aartsbiffchop van Rouaan maken, predikte het Euangelium in die provincie in den tydt wanneer S. Dionyfius het zelve te Parys verkondigde, dat is te zeggen omtrent den jare 250. Men zegt dat hy omgebragt wierdt met zynen broeder Quirinus, dien men gemeenlyk Cerinus noemt, en met Piantia, oorfpronkelyk uit het Vexin. Eenigen voegen 'er by Scuriculus en Egobilus, diaken. Maar alles wat men van deze Heiligen en van hun martelaarfchap zegt, is zeer onzeker. Men viert hunne gedachtenis op den 2 October. *Baillet Vies des Saints.*

St. NICASIUS, biffchop van Rheims in de V eeuw. Men weet niet juift den tydt wanneer hy op dezen ftoel verheven is. Zommigen hebben geloofd dat het was in 't begin, en anderen in het einde van die eeuw. Het eerfte is het waarfchynlykfte, wanneer de Wandalen, de Sueven en de Alanen, in de Gaulen gekomen zynde, de fteden Ments, Worms, Rheims, Amiens, Atrecht, enz. innamen en verbrandden, het welk gebeurde in den jare 407. S. Nicafius bleef in zyne ftadt befloten, wanneer deze barbaren de zelve belegerden; en wanneer zy ingenomen wierdt, hieuwen zy hem het hoofdt af, en doodden aan zyne zyde Florentius zynen diaken, en Jacon lezer. Men voegt noch by hen S. Eutropia, zyne zufter. Zyn lighaam wierdt begraven in de kerke, welke men eertyds van S. Agricola noemde, en die men tegenwoordig met den naam van S. Nicafius noemt. *Baillet Vies des Saints.*

NICASIUS, gezegt *van Voerda*, van Mechelen, was in grote achting in de XV eeuw. Men hieldt in hem als een wonderwerk, dat hy blind zynde van zynen ouderdom van drie jaren af, kennifle hadde van de verhevenfte wetenfchappen. Hy was doctor van Loven, wierdt rector in zyne geboorteplaats, naderhandt licentiaat in de Theologie te Loven, en maakte verfcheide werken. Zyne verdienfte was ook zo algemeen bekend dat de paus hem toeliet zich tot priefter te laten wyden; waar na hy zich bezig hieldt met prediken en de biecht te horen. Eindelyk wierdt hy te Keulen doctor in het geeftelyke recht, en ftierf aldaar in den jare 1492, verfcheide fchriften nalatende, als: *Sermones*; *Lectura trium arborum*, *confanguinitatis*, *affinitatis & cognationis fpiritualis*; *lib. IV. fuper inftitut. juris civ. &c. Trithemius in Catal. Andreas Bibl. Belg. Sweertius Athen. Batav. &c.*

NICASIUS (CLAUDIUS) was van een goed geflacht van Dyon, de hoofdftadt van het hertogdom van Burgundië. Zyn broeder is aldaar procureur generaal van de kamer der rekeningen geweeft. Wat hem aangaat, hy omhelfde den kerkelyken ftaat, die beft overeenkwam met de grote neiging die hy hadde tot de ftudie; en de aanmerkelyke voortgangen, welke hy maakte in de wetenfchappen, gaven hem gedurende zyn leven eene uitmuntende plaats onder de geleerden. Zich inzonderheit bevlytigt hebbende in de kennifle en het onderzoek der oude gedenkftukken, befloot hy naar Rome te gaan, alwaar deze rykdommen der geleerden zo overvloedig zyn. Op dat hy zelfs te beter in ftaat mogt zyn om aldaar zo lang te kunnen blyven als hy zoude willen, zo ontfloeg hy zich van een kanunnikfchap, dat hy hadde van de H. kapelle te Dyon. Hy bleef verfcheide jaren te Rome, en verkreeg zich aldaar de achting en vriendfchap van een zeer groot getal geleerde en aanzienlyke perfonen, met de welke hy altoos briefwiffeling onderhieldt na zyne wederkomft in Vrankryk. De kardinalen Barberigo en Noris hebben hem verfcheide malen gefchreven, en paus Clemens de XI deedt hem dikwils deze eer voor zyne verheffing tot het pausfchap. Miffchien heeft nooit een geleerd man eene wyduitgeftrekter en duurzamer briefwiffeling gehad met de geleerden van zynen tydt, dan onze abt Nicafius; en het zoude bezwaarlyk genoeg zyn om 'er eenen van naam te noemen, van wat Godsdienft of natie hy geweeft zy, waar van hy gene tekenen van achting ontfangen heeft, en waar van men de brieven niet onder

zyne

zyne papieren vindt: waar toe zekerlyk zyne oprechtheit, zyne zachtheit, en zyne verplichtende wyze van doen zo veel toebragten, als zyne grote bekwaamheit en de smaak dien hy hadde voor de wetenschappen. Deze briefwisseling van Nicasius met byna alle de geleerden nam een goed gedeelte van zynen tydt weg, en hebben hem belet eenig groot werk uit te geven: maar de brieven welke hy geschreven, en die welke hy ontfangen heeft, kunnen een zeer keurlyk en heerlyk werk uitmaken. Hy deedt in den jare 1689 te Lyon eene Latynsche redevoering drukken *de nummo Pantheo*, welke hy aan Spanheim opdroeg. Hy gaf nog in het zelve jaar eene verklaring uit van een oud gedenkstuk, gevonden in Guiënne in het bisdom van Auich: en in den jare 1691 gaf hy eene redevoering uit over het maaksel en de gestalte der Syrenen, waar in hy, volgens het gevoelen van Huet, oud-bisschop van Avranches, aantoont dat de Syrenen vogelen waren, en geen visschen of zeegedrochten. Hy hadt eene Fransche vertaling gemaakt van het Italiaansche boek van Bellori, vervattende de beschryving der Taferelen van het Vatikaan, en eene redevoering daar bygevoegd over de schole van Athenen en over den Parnassus, dat twee tafereelen zyn van Raphaël. Hy was zelf bedacht dit werk op te dragen aan den kardinaal Albani; maar deze kardinaal paus geworden zynde, oordeelde zyne bescheidenheit het zelve niet waardig genoeg om hem aangeboden te worden. Hy hadt noch eene kleine verhandeling geschreven over de oude muzyk, en hy stierf terwyl hy bezig was de verklaring van een oud opschrift, MINERVÆ ARNALIÆ, uit te geven, dat hy in het dorp van Valley gevonden hadde. Aldus stierf de abt Nicasius, om zo te spreken, met de wapens in de handt, en de oeffeninge van eenen geleerden, welke hoedanigheit hy tot zyn einde toe met veel eere heeft staande gehouden. Hy leidde altoos een zeer geregeld leven, dat hy door eene Christelyke doodt besloot in de maandt October des jaars 1701, in den ouderdom van 78 jaren. Hy stierf te Velley, en is aldaar by zynen broeder begraven. Zie hier een boertig graffschrift, dat men op hem gemaakt heeft; maar dat zyn karakter genoegzaam uitdrukt:

Cy gît l'illustre Abbé Nicaise,
Qui la plume en main dans sa chaise;
Mettoit lui seul en mouvement
Toscan, François, Belge, Allemand;
Non par discordes mutuelles,
Mais par lettres continuelles,
La plûpart d'erudition,
A gens de reputation.
De tous côtez à son adresse,
Avis, Journaux venoient sans cesse;
Gazettes, livres frais éclos,
Soit en paquets, soit en balots.
Lui toûjours en nouvelles riche,
De sa part n'en étoit pas chiche.
Faloit-il ecrire au Bureau
Sur un Phénoméne nouveau?
Annoncer l'heureuse trouvaille
D'un Manuscrit, d'une Medaille,
S'ériger en Solliciteur
De louanges pour un Auteur:
D' Arnauld mort avertir la Trape;
Feliciter un nouveau Pape?
L'habile & fidéle Ecrivain,
N'avoit pas la goute à la main.
C'etoit le Facteur du Parnasse.
Or git il, & cette disgrace
Fait perdre aux Huets, aux Noris,
Aux Toinards, Cupers, & Leibnits:
A Basnage le Journaliste,
A Bayle le Vocabuliste,
Aux Commentateurs, Gravius,
Kuhnius, Perizonius,
Mainte curieuse risposte;
Mais nul n'y perd tant que la poste.

Memoires pour l'Histoire des Sciences & des beaux arts. Janv. & Fevrier 1702. *pag.* 38. *Edit. de Holl. Nouvelles de la Republique des lettres Avril* 1702. *pag.* 472.

NICASTRO, dat de Latynen *Nicastrum* of *Neocastrum* noemen, eene stadt van het koninkryk van Napels in Calabria oltra, met een bisdom onder dat van Reggio. Deze stadt is klein, en aan den voet van den Apennyn, vyf of zes mylen van de zee gelegen.

NICAULIS, koningin van Egypten en van Ethiopië. Jozephus is van gevoelen dat deze de koninginne van Seba is, aan welke eenigen den naam van Makeda geven, die van de wysheit van Salomon hebbende horen spreken, omtrent het 3046 jaar der wereldt uit het verre Zuiden naar Jerusalem kwam, om te zien of alles wat men van dezen jongen prins zeide waarachtig was. Eenige schryvers hebben geoordeelt, dat zy uit het gelukkig Arabië kwam, eene provincie naby Palestina; maar anderen beweeren dat zy uit Ethiopië kwam, aan de andere zyde van de Rode zee. Wat 'er van zy, het is bezwaarlyk daar omtrent iets te verzekeren. De Schriftuur zegt, dat zy de pracht van dezen koning gezien, de wysheit van zyne redenen, zyne doordringendheit in de geheimste zaken, de order van zyn huis, en het getal van zyne dienaars aangemerkt hebbende, in verwonderinge weggerukt was: het welke zy aan Salomon betuigde door zeer verplichtende redenen, gelukkig achtende de genen, die het voordeel hadden by hem te leven. Zy deedt ryke geschenken aan dezen vorst, honderd en twintig talenten gouds, zeer kostelyke gesteenten, en zeer vele speceryen. Na dat zy bekend hadde, dat Salomon verdiende als het wonder van zyne eeuw aangemerkt te worden, vertrok zy, vervuld met blydschap over al het gene zy gezien en gehoord hadde, en deze vorst gaf haar geschenken veel kostelyker dan die waren, welke zy hem aangeboden hadde. De koningen van Abyssinië geven zich uit voor nakomelingen van deze koninginne. *I Kon.* X. *II Kon. IX. Jozephus Oud VIII.* 2.

Wanneer dit gevoelen van Josephus hier voorgesteld wordt, by gelegenheit van den naam dien hy geeft aan deze princesse, die hy voorgeeft de koninginne van Seba te zyn, is het oogmerk niet om zulks als eene zekere waarheit voor te stellen. Men weet, dat Abülensis een tegenstrydig gevoelen heeft; het zoude ook kunnen zyn dat de koninginne van Seba, die Salomon kwam bezoeken, afkomstig was van Abraham door Cethura, als elders aangemerkt wordt. *Origen. Hom. XI. in Genes. Baron. A. C. I. Torniel A. M.* 3043. *n.* 23. & 14. *Abulensis in c.* 10. *I. Reg. II.* & *IX. l. II. Paral. IV.*

NICE. Zie NIZZA.

NICE. Zie NIZZA DELLA PAGLIA.

NICEA, NICEEN, eene stadt van Bithynië in klein-Asië. Antigonus, de zoon van Philippus, was de stichter daar van, en noemde de zelve *Antigonia*, welken naam Lysimachus naderhandt veranderde in dien van Nicea, ter eere van zyne gemalinne, de dochter van Antipater. Plinius noemt deze stadt *Olbia*, en Stephanus van Byzance *Ancora*. Tegenwoordig wordt zy *Isnich* genoemd, naar een nabygelegen meir: het is waar dat Leunclavius de zelve *Nichor* noemt, en Sophianus *Nicheá*. Deze stadt, die de hoofdstadt is van Bithynië, ryk en groot, is vermaarder geweest door hare twee algemene Concilien, waar van terstondt gesproken wordt, dan door alle hare andere voordeelen. *Strabo lib. XII. Plinius lib. V. c. ult. Stephanus de Urbib. Sophianus &c.*

I. Algemeen concilie van Niceen.

De kettery van Arius was het onderwerp van de beroeping van dit eerste algemeen concilie, dat vergaderde in den jare 325, onder het pausschap van S. Sylvester, en het keizerryk van Konstantyn den Groten. Deze prins hadt reets aan Arius geschreven, en niets verzuimt om zich tegen zyne dwalingen te stellen; maar ziende dat zyne pogingen vruchteloos waren, dacht hy een groter hulpmiddel te moeten gebruiken om den loop van dit grote kwaadt te stuiten. Het zy door de overreding van Osius van Cordua, en van Alexander van Alexandrië, gelyk eenigen zeggen; het zy, dat het uit eige beweging was, hy oordeelde, dat een concilie, te zamen gesteld van bisschoppen uit alle deelen der wereldt, het eenige middel was dat hem overig was om de gansche kerke tot een gelove te vereenigen. Hy schreef dan aan de prelaten van alle de provinciën van het keizerryk vriendelyke brieven, door welke hy hen verzocht zich te Nicea te laten vinden, op eenen dag dien hy hen stelde. En op dat zy zich te gemakkelyker derwaards mogten begeven, gaf hy last dat men reistuig verzorgen zoude voor hen en voor de genen die hen op de reize zouden verzellen. Daar kwamen 'er uit alle provinciën, en het getal daar van beliep drie honderd en achttien. Osius van Cordua, Vitus en Vincentius, priesters van de Roomsche kerke, kwamen aldaar als legaten van den paus Sylvester, het zy dat zy in zynen naam voorzaten, gelyk de kardinaal Baronius wil, het zy dat zy alleenlyk zyne plaats bekleedden, gelyk Gelasius van Cyzicum, Photius en verscheide anderen verzekeren. De voornaamste bisschoppen, die deze doorluchtige vergadering uitmaakten, waren rechtzinnigen. Men zag 'er Alexander van Alexandrië met zynen diaken Athanasius, die zo beroemd is in de kerke, Eustathius van Antiochië, Macarius van Jerusalem, Paphnucius van het hoge-Thebaïs, Potamon van Heraclea aan den Nyl, Jacobus van Nisibis, Asclepius van Gaza, Amphion van Epiphanië, Leontius van Cesarea, Nicolaas van Mira, Cecilianus van Carthago, en verscheide andere doorluchtige mannen. Arius hadt 'er mede zyne aanhangers, hoewel het waar is dat de zelve in klein getal waren. Zy wilden echter het concilie ontrusten, de rechtzinnige bisschoppen van misdaden beschuldigende; maar de keizer liet hunne faamrovende lasterschriften verbranden. De vergadering wierdt in het keizerlyk paleis gehouden, en het concilie wierdt omtrent den 19 Juny des jaars 325 geopend. Constantinus verscheen in het zelve in het purper gekleed, en ganschelyk met goud bedekt. Hy nam zyne plaats in het midden van de ryen der bisschoppen, zich in geen troon willende plaatsen. Hy deedt een schone redevoering, door welke hy opentlyk verklaarde, dat het hem niet toekwam te oordelen over de verschilpunten van het geloof, en dat hy de uitspraak daar van liet aan de bisschoppen. Arius kwam mede op dit concilie; hy sprak aldaar met alle vryheit, en sprak ook schrikkelyke lasteringen. Maar hy wierdt aldaar overtuigd door de bisschoppen, en inzonderheit door Athanasius; en aldus wierden zyne dwalingen veroordeeld, zo wel als zyne werken, en vooral zyn boek Thalia genoemd. Men stelde aldaar de medezelfstandigheit van het Woordt vast, door eene belydenisse, of geloofs-formulier, dat door last van het concilie opgesteld wierdt, dat ook eene bepaling was van het Paaschfeest, gebiedende het zelve op eenen dag te vieren. En in der daadt dit concilie was om twee beweegredenen vergaderd, waar van de eene, welke de leer betrof, was de noodzaaklykheit om zich te stellen tegen de dwalingen van Arius; de andere, welke de kerkelyke tucht aanging, was gegrond op de verplich-

 ting

ting om een zekeren dag te bepalen, op welken het Paaschfeest door alle de Christenen moest gevierd worden. Daar waren noch andere ordeningen te maken wegens de kerkelyke tucht; het concilie voorzag daar in door 20 Canons, die aan de volgende eeuwen tot eenen regel gediend hebben, en welke Theodoretus noemt de wetten van de kerkelyke staatkunde of regering. De I van deze Canons verbiedt de ordening van degenen, die zich gewilliglyk hadden laten verminken. De II verbiedt de ordening der Neophyten. De III geeft te kennen welke vrouwen mogen wonen met de klerken. De IV regelt de ordening der bisschoppen. De andere schryven de nodige zaken wegens de kerkelyke tucht voor, het zy wegens het reglement der kerken, de verbanningen, de boetens, de ordening der klerken, enz. Rufinus stelt 22 Canons, doch alzo de zelve niets meer vervatten dan de 20 waar van gesproken is, zo verdient de zaak geen aanmerking. Men mag het zelfde zeggen van het groot getal der Canons, welke de Arabiers aan het concilie van Nicea toeschryven, en waar van de Jesuïten Alphonsus Pisanus en François Turrianus, zo wel als Abraham Echellensis, vertalingen gemaakt hebben, welke men heeft in den laatsten druk der concilien; dewyl 'er naar het gevoelen der geleerden niets minder geloofwaardig is dan deze zamenraping, die aan de oudheit ganschelyk onbekend is geweest. *Eusebius in vita Constant. Rufin. lib. I. Hist. Theodoretus & Sozomenus lib. I. Gelas. Cyzic. in Collect. Nicephor. in Chron. Baron A. C.* 325. *Cabassut. Notit. Concil. Herman lib. II. de la Vie de S. Athanas. T. II. Concil. Abr. Echellensis de prim. Rom. Episc. enz.* Zie de historie van dit concilie wydlopiger op het artykel ARIANERY.

II. Concilie van Niceen, het VII algemene.

Dit concilie, dat het VII algemene was, wierdt vergaderd in den jare 787 tegen de Iconomachen of verbrekers van de beelden, en de tegenstanders van den beeldendienst. De Oostersche keizers hadden deze gevoelens ondersteund, en de genen welke de beelden dienden en vereerden vervolgd. Na de doodt van Leo den IV in den jare 780 begonden de voorstanders der beelden in het Oosten adem te halen, gedurende de regering van Constantinus onder het beleidt van zyne moeder Irene, die zich ongemeen bevlytigde om de beelden te herstellen: en Tarasius op den stoel van Constantinopel hebbende doen stellen, bragt zy te weeg, dat de paus Adriaan de I goedt vondt, dat men een algemeen concilie vergaderde, en zondt op het zelve als zyne legaten Petrus, aartspriester, en een ander van dezen naam abt van S. Sabas. Aldaar bevonden zich 360 bisschoppen. Dit concilie wierdt geopend den 24 September, en besloten den 12 October des zelven jaars 787. De bisschoppen vergaderden zeven maal, dat in VII acten of sessien uitgedrukt wordt. De voorstanders der beelden geven niet alleen het gezegde voor, maar ook dat de vergadering bestondt in prelaten, die in geleerdheit en deugdt uitmuntten; dat men aldaar de brieven van den paus aan den keizer en aan de Oostersche patriarchen las, met de antwoorden, en alles wat de oude vaderen daar omtrent gezegd hadden; dat men vervolgens eenstemmiglyk geboodt de beelden van JESUS CHRISTUS, van zyne moeder en van de Heiligen te herstellen, om de menschen aan te manen hunne deugden na te volgen, en de eerbewyzingen die men aan de zelve bewees hun opzicht te doen hebben op de verbeelde personen zelf, dat men ook geboodt de overblyfselen der Heiligen te vereeren, en dat de genen, die tegenstrydige gevoelens hadden, verbannen zouden worden, en zo zy bisschoppen waren, afgezet. Daar na bragt men het beeldt van J. Christus te voorschyn, en ieder aanbadt het zelve ter aarde geknield zynde, biddende dat hy hen de genade wilde doen om de uitvoering van hunne besluiten te aanschouwen. Men overzag vervolgens de akten van een concilie, dat men valsch noemde, en dat de Iconomachen of Iconoclasten te Constantinopel hadden gehouden, en men sprak het anathema uit tegen die vergaderinge, en tegen de genen die door hunne lafhertigheit, zo men zeide, den yver der keizers tegen den beeldendienst vermeerderd hadden. Men maakte aldaar ook 22 Canons wegens de kerkelyke regering en tucht. Anderen hebben de wettelykheit en de handelingen van dit concilie ganschelyk verworpen, gelyk omstandig in het artykel van den BEELDENDIENST blykt. *Innocent. III. in reg.* 15. *ep.* 80. *ad Helen. Episc. Lex sanctiss.* 44. *Cod. de Episc. & Cleric. T. VII. Concil. Baronius A. C.* 787.

Valsch concilie van Niceen.

De Arianen, de kerk verdeeld hebbende, wierden ook verdeeld onder zich zelve, hebbende verschillende geloofsbelydenissen voorgesteld op het concilie van Sirmich in den jare 357. De keizer Constantius, hun beschermer, voornemens zynde hen te vereenigen, besloot tot een algemeen concilie, dat zich moest vergaderen te Nicomedië in den jare 358. Maar eene aardbeving, welke deze stadt verwoestte, belette zulks. Constantius niet wetende waar toe te besluiten, beriedt zich met Basilius van Ancyra, die hem riedt dit concilie te Nicea te doen vergaderen, dewyl de prelaten reets op weg waren. De keizer keurde zulks goed, en geboodt, dat de bisschoppen zich in het begin van den zomer des jaars 359 te Nicea zouden laten vinden; dat degenen, die aldaar niet zouden kunnen komen, gedeputeerden zouden zenden om hunne gevoelens in te leveren; en dat 'er de vergadering vervolgens tien uit het Oosten en tien uit het Westen zou benoemen, om hem de besluiten van het concilie te komen voorstellen, op dat hy, zeide hy, mede konde zien of de zelve overeenkwamen met de Schriftuur, en dat hy oordeelde wat hem te doen stont. Het welke was hen te kennen te geven dat hy 'er meester van wilde zyn, en de besluiten bepalen. De verdeeling der Arianen, de onstandvastigheit van den keizer, en de aardbeving die ook Nicea verwoest hadde, beletten noch de uitvoering van dit voornemen. Zy lieten echter niet na om hunne pogingen aan te wenden om de rechtzinnigen te verrasschen door het opstel van eene geloofsbelydenisse, welke zy dagtekenden uit Nicea in de provincie van Thracië, alwaar eenigen zich vergaderden; maar dit hadt geen vervolg. *Sozomenus l. IV. Theodoretus l. II. Athanas. de Syn. Baronius in Annal.*

NICEA, twede dochter van Antipater, met welke Perdiccas trouwde, op dat hy door deze vermaagschapping met Antipater zyn vermogen te beter mogt bevestigen. Hy liet niet na noch maar weinig tyds daar na te trouwen met Cleopatra, de zuster van Alexander den Groten, gelyk men ziet by *Diodorus Siculus lib. XVIII. fol.* 646. Na de doodt van Perdiccas, geleidde Antigonus haar in het kasteel van Corinthe, als om haar te trouwen met Demetrius, en bediende zich van deze gelegenheit om het volk te doen vergaderen, en het kasteel te ontweldigen aan Alexander, die daar van gouverneur was. *Polyæn. in Antigon.*

NICEARCHUS, een uitmuntend schilder van zyne eeuw, schilderde onder anderen Venus in het midden der drie Bevalligheden, Cupido, en Hercules met een gelaat, dat droevig en vol van spyt was, om dat hy de zwakheit gehad hadde van zich door de liefde te laten overwinnen. *Plinius lib. XXXV. cap.* 11.

NICEAS, of NICETAS, bisschop van Aquileja, in het begin van de V eeuw, hadt op eene eenvoudige en gemakkelyke wyze VI boeken van onderwyzing geschreven voor de genen, welke men tot den doop bereidt, en eene verhandelinge gericht aan eene maagdt, die bezweken was voor de verzoekinge. Men heeft deze twee verhandelingen niet meer, en men kent de zelve niet anders dan door het zeggen van Gennadius, die 'er gewag van maakt. Deze Niceas is onderscheiden van St. NICEAS of NICETAS, bisschop der Daciërs, aan deze zyde van den Donauw in de stadt Romatiana, of Remesiana, in de IV eeuw, die het licht van het Euangelium bragt in het landt der Daciërs, aan de andere zyde van den Donauw. Hy deedt eene reize naar Rome in den jare 397. S. Paulinus van Nola ontfing hem in deze stadt, en schreef vaarzen tot zynen lof: men weet niet juist den tydt van de doodt van dezen bisschop. De oude Martyrologen stellen de zelve op den 22 Juny, by gelegenheit van die van Paulinus van Nola. *Gennadius. Labbé. Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl. V. siecle.*

NICEEN. Zie NICEA.

KEIZERS VAN DEN NAAM VAN NICEPHORUS.

NICEPHORUS de I, keizer van Constantinopel, toegenaamd *Logotheta*, was schatmeester en kancelier van keizer Leo den IV, en vermeesterde in den jare 802 den keizerlyken troon, na dat hy de keizerinne Irene op het eilandt Mitylene of Lesbos verbannen hadde. Hy was een groot voorstander van de beelden, en een yverig verdediger der vryheden van de Grieksche kerke tegen de geweldige aanmatigingen der Roomschen. Bardanus, die te gelyk met hem naar de keizerlyke kroon streefde, stak hy in een klooster, maakte, zo men voorgeeft, met Karel den Groten een verdrag wegens de grensscheiding, en verklaarde zynen zoon Stauratius tot navolger in het ryk. De Bulgaren bragt hy eene grote nederlaag toe, welker koning Crunnus by hem om de vrede moest verzoeken. Doch wanneer de keizer zulks niet wilde toestaan, wierden de Bulgaren daar door wanhopig, tastten het keizerlyke leger by nacht aan, sloegen het zelve, en doodden den keizer met zyn ganschen adeldom in den jare 811. Crunnus liet daar na de hersenschale des keizers met zilver overtrekken, en gebruikte die tot zyn drinkvat. De keizerlyke prins wierdt gevaarlyk gewond, en bragt noch naaulyks het leven daar af. Doch alzo hy gansch onbekwaam was tot de regering, volgde des keizers schoonzoon Michaël Curopalates hem in de keizerlyke waardigheit. *Theophanes. Cedrenus. Zonar. in Annal. Græc. &c. Besoldus in hist. Constantinop.*

NICEPHORUS de II, bygenoemd *Phocas*, was generaal over het leger van Romanus den Jongen, en wierdt door de soldaten in des zelfs plaats in den jare 963 keizer gemaakt, dewyl des zelfs zoon toen noch veel te jong was tot de regering. Hier op kroonde hem de patriarch Polieuctes den 16 Augustus des gemelden jaars, en hy trouwde met Theophania, de weduwe van den voorgaanden keizer. Deze keizer was beroemd wegens de overwinningen zo wel die hy voor als na zyne verheffinge tot het keizerryk behaalde. Want zo verdreef hy de Saracenen uit Syrië, Cilicië en het eilandt Cyprus, ontnam hen ook de steden Antiochië en Tripolis. Doch zyne ongemene gierigheit bevlekte alle zyne dappere daden, en verleidde hem daar toe dat hy zyne onderdanen onbarmhertig uitmergelde. Eenigen verhalen van hem, dat, wanneer hy zyne soldaten wegens hunne dapperheit belonen wilde, hy hen toestont de kerken te plunderen. Na dat hy zich nu hier door by een ieder gehaat gemaakt hadde, vermoordde hem Johannes Zimisces, de minnaar van de keizerinne Theophania, in zyn paleis den 11 December des jaars 969. Hier toe bragt niet weinig toe zyne gepleegde ontrouw aan keizer Otto den I in Duitschlandt. Want hy hadt aan den zelven zyne stiefdochter Theophania beloofd tot eene gemalinne voor den keizerlyken prins Otto den II. Maar

in plaatse dat de bruidt op de beloofde wyze in Calabrië zoude komen, wierden de Duitschen, die derwaards getrokken waren om haar te ontfangen, gevangen genomen, en op de strengste wyze gehandeld. De keizer Otto zocht zulks te wreken, en liet daarom vele Grieken met afgesneden neuzen naar Constantinopel zenden, die dan eenen opstandt tegen Nicephorus verwekten, waar in hy op de gemelde wyze omgebragt wierdt. *Curopalates. Zonaras. Glycas. Cedrenus in Annal. &c. Besoldus hist. Constantinop.*

NICEPHORUS de III *Botoniates* toegenoemd, was generaal der keizerlyke benden in Asië, en kwam daar door in groot aanzien. Hy wilde zich hier van tot zyn voordeel bedienen, en maakte zich door hulp der Turken meester van Constantinopel, wierdt ook daar op den 25 Maart des jaars 1078 tot keizer verklaard. Hier op stiet hy Michaël Parapinacius, met des zelfs gemalinne en zoon Constantinus in een klooster, en regeerde van den 7 April tot het einde van Maart des jaars 1081, wanneer hy genoodzaakt wierdt om te gelyk het keizerlyke purper met een monnikskap te verwisselen en den troon aan Alexius Comnenus over te laten. *Glycas. Zonaras. Cedrenus. &c. Besoldus in hist. Constantinop. p. 223. seq.*

ANDERE VERMAARDE MANNEN VAN DEN NAAM VAN NICEPHORUS.

St. NICEPHORUS, martelaar van Antiochië in den tydt van de vervolging, welke geschiedde onder de keizerlyke regering van Valerianus en van Gallienus, omtrent den jare 260, was, zo men de acten van zyn martelaarschap gelooft, een slecht leek, en in vriendschap verbonden met een priester, Sapricius genoemd. Zy wierden oneenig, en Nicephorus wendde alle pogingen aan om zich met hem te verzoenen, zonder dat oogmerk te kunnen bereiken. De vervolging begonnen zynde, wierdt Sapricius om den Godsdienst gevangen genomen, ondervraagd, en na standvastiglyk verscheiden pynigingen geleden te hebben, veroordeeld om onthalst te worden. Nicephorus kwam hem zien wanneer men hem ter straffe geleidde, en bezwoer hem zich met hem te verzoenen. Sapricius weigerde niet alleen het zelve; maar in zulk een beklaaglyken toestandt op het schavot geklommen zynde, verzaakte hy den Christelyken Godsdienst, wanneer men gereed stondt om zyn vonnis aan hem uit te voeren. Nicephorus deedt alles wat hy konde om hem aan te moedigen, doch vruchteloos; en levendig geraakt door zynen afval, verklaarde hy zich zelf een Christen. De gouverneur verwittigt, dat Sapricius aan de goden wilde offeren, doch dat 'er een ander Christen was, die hem daar van afmaande, en die zich opentlyk voor een Christen verklaarde, geboodt dat dezen Christen, zo hy den afgoden niet wilde offeren, het hoofdt afgehouwen zoude worden. Aldus verkreeg Nicephorus de kroon van het martelaarschap, welke Sapricius verloor door gebrek van liefde. *Acta apud Ruinar. De Tillemont Mem. Ecclesiast. Baillet vies des Saints, au 9 Fevrier*, zynde de dag op welken men de gedachtenis viert van dezen martelaar.

St. NICEPHORUS de I, patriarch van Constantinopel, volgde op Terasius in den jare 806. Hy was een zoon van Theodorus, die secretaris was geweest van de Oostersche keizers. Nicephorus bekleedde mede eenigen tydt deze waardigheit. Maar een tegenzin in het hof gekregen hebbende, verliet hy het zelve, voornemens zynde zyne overige dagen in een klooster te slyten. Men verkoos hem om de plaats van Tarasius te vervullen, hoewel hy noch geen klerk was, en zich zelf tegen deze bevordering stelde. Men verplichtte hem een synode te houden, dat hem in kwade achting bragt. De keizer Leo Armenius bande hem in een klooster aan de andere zyde van de engte van Constantinopel, alwaar hy stierf in den ouderdom van 70 of 71 jaren, in den jare 828, na dat hy 14 jaren in die ballingschap geleefd hadde. Het Roomsche Martyrologium maakt gewag van hem op den 13 Maart, en het Menologium der Grieken op den 2 Juny. Men heeft van hem eene korte historie, *Historia Breviarium*, sedert de doodt van den keizer Mauritius tot Leo den IV, welke Petavius uitgaf in den jare 1616, en dat daar na in den jare 1648 in de *Historia Byzantina* gevoegd is. Deze prelaat schreef ook een ander werk, genoemd *Chronologia Tripartita*, dat Anastasius de Bibliothekaris in 't Latyn overgezet hadde, en dat Joseph Scaliger, de Jacobyn Jacobus Goar, en verscheide anderen uitgegeven hebben. Eenige schryvers hebben dit stuk wel toegeschreven aan een anderen NICEPHORUS, dien zy den Jongen noemen, maar de later schryvers zyn overtuigd dat het zelve is van den patriarch van Constantinopel, en dat Anastasius een byvoegsel daar aan maakte. Men heeft noch van hem zyne geloofsbelydenisse, die hy zondt aan paus Leo den III, welke de kardinaal Baronius bybrengt in het IX stuk van zyne Jaarboeken. Men wil ook, dat hy werkies tegen de beeldenbrekers geschreven heeft. Men geeft voor dat zyn ligchaam achttien jaren na zyn doodt in zyn geheel gevonden zynde, de patriarch Methodius het zelve naar Constantinopel liet brengen. De keizer Michaël de III bevondt zich by deze overbrenging, dragende eene toorts by het ligchaam. *Theodoretus Studita in Epist. Theophanes in Orat. Encomiastica apud Surium d. 13. Mart. Photius cod. 66. Cedrenus, Zonaras, & Glycas in Annal. Bellarmin. Possevin. Miraeus. Vossius lib. II. cap. 25. de Hist. Graec. & in Adden. Labbé in Appar. Hist. Byzant. Baronius in Annal, & Martyrol.*

NICEPHORUS de II, aartsbisschop van Ephezen, wierdt op den stoel der kerke van Constantinopel geplaatst na Arsenius in den jare 1260, en hy stierf in het volgende jaar. *Gregoras lib. IV.*

NICEPHORUS, diaken van Phrygië, een Grieksch schryver. Hy hadt de historie van zynen tydt geschreven, gelyk men ziet by Johannes Curopalates, en Georgius Cedrenus, *in Praef. hist.*

NICEPHORUS, een philosooph en redenaar, leefde in de X eeuw. Hy deedt de vermaarde lykreden van Antonius, patriarch van Constantinopel, gestorven in den jare 901. Men heeft dit stuk in *Surius T. I. d. 12 Febr.*

NICEPHORUS BLEMMIDAS, priester en monnik van den berg Athos, weigerde het patriarchschap van Constantinopel, en bloeide in de XIII eeuw. Hy begunstigde de Latynen, en was meer genegen tot de vrede dan een der Grieken van die eeuwe. Hy schreef in dien geest twee verhandelingen *van den uitgang van den H. Geest*, de eene gericht aan Jacobus, patriarch van Bulgarië, en de andere aan den keizer Theodorus Lascaris. Hy bestreedt daar in het gevoelen van de genen, die beweerden dat men niet konde zeggen dat de H. Geest uitging van den Vader door den Zone. Deze twee verhandelingen zyn in het Grieksch en in het Latyn gedrukt in het Rechtzinnige Griekenlandt van Allatius De zelve schryver heeft ons een brief gegeven, welken Blemmidas schreef, na dat hy Marchesina, de meesteresse van den keizer Johannes Ducas, uit de kerke van zyn klooster verdreven hadde. Daar zyn verscheide andere werken van Blemmidas in de bibliotheek van het Vatikaan. *Gesner. in Biblioth. Possevin. in Appar. Sacr. Spond. & Rainald. in Annal. Leo Allatius Graecia Orthod. Idem de Consensu Ecclesiae Orient. & Occid. Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl. XIII. siecle.*

NICEPHORUS BRYENNIUS. Zie BRYENNIUS.

NICEPHORUS, gezegt Βασιλάκιος, professor in de redenkunst te Constantinopel, leefde omtrent den jare 1181, eenige kleine verhandelingen nalatende, welke benevens die van Heraclitus, van Libanius, en van eenige anderen door Leo Allatius verzameld en te Rome gedrukt zyn in den jare 1641. Nicetas Choniates spreekt van hem, en anderen maken 'er mede gewag van. *Nicetas l. VII. Manuel. Comn. & Joan. Cinamm. lib. IV. Hist. Rom. Vossius l. IV. de Hist. Graec. &c.*

NICEPHORUS CHARTOPHYLAX, dien men vermoedt geleefd te hebben omtrent den jare 800. Daar zyn eenige werken van hem in 't Latyn vertaald in de *Bibliotheca Patrum*, en in de *Collectio juris Graeco-Romani. Cave hist. Litter.*

NICEPHORUS, gezegd CALLISTUS, om dat hy een zoon was van Callistus en van Xantopula, een Grieksch historieschryver, leefde in de XIV eeuw, onder de regering van Andronicus Paleologus den ouden, van Michaël, en van Andronicus den jongen. Hy schreef eene kerkelyke Historie in XXIII boeken, waar van 'er maar XVIII overig zyn, welke vervatten het gene voorgevallen is sedert de geboorte van Christus, tot de doodt van den keizer Phocas in den jare 610. Men heeft het argument der vyf volgende boeken, sedert het begin der regeringe van Heraclius, tot aan het einde van die van Leo den Philosooph, gestorven in den jare 911. Hy droeg dit werk op aan den keizer Andronicus Paleologus den ouden, dat Johannes Langius in het Latyn vertaalde. Men heeft 'er verscheide drukken van, van Basel van den jare 1553, van Parys van de jaren 1562 en 1630. Deze laatste, door Fronto Ducaeus uitgegeven, is het meeste geacht. Zyn *Catalogus metricus Imperatorum Constantinopolitanorum & series patriarcharum C. P.* heeft Philippus Labbé in zyn *Protrept. de script. Byzant.* in het licht gegeven. Men schryft hem nog andere werken toe, die in de aangehaalde schryvers opgeteld worden. *Eisengrein in Appar. sacr. Vossius l. II. de Hist. Gr. c. 29. Bellarminus. Sixtus Sinensis. Cave Hist. litter. Lambecii Diarium sacri itin. Cellensis.*

NICEPHORUS GREGORAS, een Grieksch historieschryver, was geboren omtrent het einde van de XIII eeuw, en bloeide in de XIV. onder de regering van de Adroniten, van Johannes Paleologus en van Cantacuzenus. Hy was een gunsteling van Andronicus den Ouden, die hem bibliothekaris maakte van de kerk van Constantinopel, en hem in gezantschap zondt aan den prins van Servië. Hy volgde dezen keizer in zynen tegenspoedt, en stondt hem by in de doodt. Hy ging vervolgens aan het hof van den jongen Andronicus, en hy was het die de Grieken afriedt in onderhandeling te treden met de legaten van Johannes den XXII. In de verschillen van Barlaam en van Palamas koos hy de zyde van Barlaam en van Acyndinus, en verdedigde hem krachtiglyk in het concilie, te Constantinopel gehouden in den jare 1351. Hy wierdt hierom in de gevangenis gesteld tot de wederkomst van Johannes Paleologus, die hem in vryheit stelde. Hy hadt vervolgens in de tegenwoordigheit des keizers een mondgesprek met Palamas. Hy schreef eene historie, welke in XI boeken vervat het gene gebeurd is sedert den jare 1204, wanneer Constantinopel ingenomen wierdt door de Franschen, tot de doodt van Andronicus Paleologus den jongen in den jare 1341. Dit werk, met de Latynsche vertaling van Hieronymus Wolfius, wierdt te Bazel in den jare 1562, en te Geneve in den jare 1615 gedrukt. Men heeft 'er eene nieuwe vertaling van, en een veel naaukeuriger druk, dan die welke tot noch toe uitgekomen waren. Men is de zelve verschuldigd aan Boivinus, bibliothekaris des konings van Vrankryk. Nicephorus hadt uitleggingen geschreven over eene verhandeling van Synesius, *de insomniis*, welke Turnebus uitgaf in den jare 1553, en die men heeft van de vertaling van Johannes Pichonus onder de werken van den zelven Synesius. Johannes Cantacuzenus spreekt zeer kwalyk van dezen schryver. De druk van Boivinus is van de Louvre van den jare 1702. Zy vervat in het eerste stuk XXXVIII boeken van de historie van Gregoras, welke eindigen met den jare 1341, en het twede stuk vervat der-

dertien volgende, welke de historie inhouden van tien jaren. Daar zyn 'er nog veertien uit te geven, met veertien kleine werkies van Gregoras. *Johannes Cantacuzenus l. IV. Hist. c.* 24. 25. *l. VII. VIII. Justus Lipsius in Not. l. I. Politic. Bellarmin. Possevin. Vossius. Miraus. &c.*

NICERON, (JOHANNES FRANÇOIS) geboortig van Parys, begaf zich in de orde der Minimen in de gemelde stadt, en bragt het in de gezichtkunde zo verre, als ooit iemandt voor hem gedaan heeft. Behalven verscheide gezichtkundige stukken, die hy heeft nagelaten, heeft men ook van hem eene afzonderlyke verhandeling van deze wetenschap, welke zeer hoog geschat wordt. Hy stierf den 22 September des jaars 1646, in het 33 jaar zyns ouderdoms.

St. NICETAS, een martelaar in de vervolging tegen de Christenen in het landt der Gotthen in de IV eeuwe, was van Gothsche afkomst, geboren omtrent de oevers van den Donauw. Hy was een der Christenen, die opgeofferd wierden aan de woede van Athanarik, koning der Gotthen, een vyandt van zynen broeder Fritigernus, die een Christen geworden was. De Grieken zeggen dat hy om het gelove verbrand wierdt, en vieren zyn gedachtenis op den 15 September. *Baillet Vies des Saints.*

St. NICETAS, abt in Bithynië in de VIII en IX eeuwen, was van de stadt Cesarea in Bithynië. Hy wydde zich in zyne jonkheit toe aan den dienst der kerke, en was sacristein der kerke van Bithynië. Hy deedt professie van den regel der Acemeten in het klooster van Medicé, gesticht op den berg Olympus door St. Nicephorus, die zich wel haast van de bestiering van deze gemeenschap ontlastte, en de zelve overliet aan Nicetas: deze nam echter de waardigheit van abt niet aan voor na de doodt van Nicephorus in den jare 806. Nicetas hadt tot coadjutor of medehelper een oud monnik, *Athanasius* genoemd, en schikte zich naar des zelfs raadt, en naar dien van Nicephorus, zo lang een van beide leefde. Na hunne doodt tot abt ingezegend zynde in den jare 806, droeg hy alleen den last der regeringe, waar by hy een gestreng leven voegde. Onder de regeringe van Leo Armenius wierdt Nicetas in de gevangenisse gesteld ter oorzake van de beelden, en vervolgens op een kasteel gebannen. Men deedt hem weder naar Constantinopel komen, en men wierp hem noch wederom in de gevangenis, om hem te verplichten gemeenschap te hebben met Theodosius, die ingedrongen was op den stoel van Constantinopel in de plaats van Nicephorus. Hy bewilligde eindelyk daar in op het aanhouden der andere abten, die in de zelfde omstandigheit waren, na dat Theodosius het anathema uitgesproken hadde tegen een iegelyk, die aan het beeldt van Christus den verschuldigden dienst niet zou bewyzen: hy wierdt vervolgens met de andere abten in vryheit gesteld. Hy begaf zich te scheep in een schip, dat hem bragt in het eilandt Proconesus omtrent de kusten van den Hellespont. Wanneer hy aldaar gekomen was, dacht hy weder naar Constantinopel te moeten keren om opentlyk te herroepen het gene hy gedaan hadde. De keizer wilde hem in zyn klooster te rug zenden; maar Nicetas zich geduriglyk daar tegen stellende, wierdt gevangen en in het eilandt Glycere in het uiterste van Propontis gebannen, alwaar hy in eene naauwe gevangenis gesloten wierdt. Hy bleef aldaar tot de doodt van Leo Armenius, welke voorviel in den jare 820, en waar door Nicetas de vryheit verkreeg. Hy week in het zelfde jaar in een der eilanden naby Constantinopel, alwaar hy stierf in den jare 824. De Grieken houden zyn gedachtenis op den 3 April. *Theosterites, apud Bolland. Baillet Vies des Saints.*

NICETAS de I, patriarch van Constantinopel, was een Sclavonier van afkomst, en een gesneden. Hy was een groot vyandt van den beeldendienst, en daar door in achting by den keizer Constantinus Copronymus, die hem in den jare 766 verhief op den stoel van Constantinopel, welken hy bekleedde tot dat hy in den jare 780 stierf. *Curopalates & Cedrenus in Compend. Baronius in Annal.*

NICETAS de II, gezegt *Mundanus*, volgde in den jare 1186 op Basilius Camaterus, welken de keizer Isaak de Engel hadt afgezet. Hy regeerde deze kerke zes jaren en zes maanden, maar zyn hoge ouderdom was oorzaak dat men hem in den jare 1193 Leontius tot opvolger gaf. *Nicetas Choniates l. II. in Isaac. Ang. Baronius in Annal.*

NICETAS ACOMINATUS, gezegd *Choniates*, om dat hy van Chone of Colossus was, eene stadt van Phrygië, een Grieksch historieschryver, welke leefde in de XIII eeuw. Hy bekleedde aanzienlyke ampten aan het hof der keizers te Constantinopel; en wanneer deze stadt door de Franschen ingenomen wierdt in den jare 1204, begaf hy zich weg met eene dochter, die hy den vyanden ontvoerd hadde, en met welke hy trouwde te Nicea in Bithynië, alwaar hy het overige van zyne dagen doorbragt. Hy schreef eene historie of jaarboeken sedert de doodt van Alexis Comnenus in den jare 1118 tot die van Balduinus in den jare 1205. Dit werk, dat men heeft van de vertaling van Hieronymus Wolfius, is te Basel gedrukt in den jare 1557, naderhandt te Geneve in den jare 1593, en sedert den jare 1647 is het gebragt in de Byzantynsche historie van den druk van de Louvre. Petrus Morellus van Tours vertaalde in de XVI eeuw de vyf eerste boeken van de *Thesaurus Orthodoxa fidei*, die mede aan dezen Nicetas toegeëigend worden. De zelve wierden in den jare 1580 te Parys in 8. gedrukt, en men heeft de zelve naderhandt gebragt in de Bibliotheek der vaderen. Men heeft noch andere overgeblevene stukken van dezen schryver, als van het gene in acht genomen wordt wanneer een Mahomethaan Christen wordt, enz. Michaël Choniates, de broeder van Nicetas, maakte op zyn doodt eene van die Treurzangen, *Monodia* genoemd, welke de zelfde Morellus mede vertaald heeft. *Hieronymus Wolfius in Prafat. Possevin. in Appar. Sacr. Bellarmin. de script. Eccl. Vossius de hist. Grac. l. II. c.* 28. *Leo Allatius de Nicetis. &c.*

NICETAS DAVID, ook *Paphlago* bygenoemd, wordt door eenigen geboortig gemaakt van Paphlagonië, en Leo Allatius wil dat hy aldaar bisschop was. Hy was een Grieksch historieschryver, en leefde in het einde van de IX eeuw. Hy schreef *Vita S. Ignatii Patriarcha Constantinopolitani*; *Apostolorum* 12 *encomia totidem*, en verscheide *Orationes*, welke door Combefisius uitgegeven zyn. Hy moet niet vermengd worden met Nicetas, Serron bygenoemd, van wien in 't vervolg gesproken wordt. *Nicephorus Callistus hist. lib. XIV. c.* 28. *Curopalat. Cedren. &c. Baron. Bellarminus. Possevinus. Vossius. Miraus. Leo Allatius. Cave. &c.*

NICETAS, bygenoemd *Serron*, diaken van de kerke van Constantinopel, een tydgenoot van Theophylactus in de XI eeuw, en vervolgens bisschop van Heraclea, heeft eene uitlegging gemaakt over de lykreden van Gregorius Nazianzenus, welke in het Latyn gevonden wordt onder de werken van dezen Oudvader. Men schryft hem een keten toe over het boek Jobs, te zamen gesteld van plaatsen uit verscheide oudvaders getrokken, als Apollinarius, Athanasius, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, Dionysius Alexandrinus, Ephremus van Syrië, Eusebius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius van Nyssa, Isidorus, Julius Halicarnassus, Methodius, Nilus, Olympiodorus, Origenes, Polychronius, Severus en Theophilus Alexandrinus. Dit Grieksche en Latynsche werk is in folio te Londen gedrukt in den jare 1637. Men heeft van den zelfden schryver diergelyke ketens over de Psalmen en over het Hogeliedt, te Basel gedrukt in den jare 1552. Daar is eene uitlegging over de Poëzy van Gregorius Nazianzenus te Venetië gedrukt, onder den naam van Nicetas van Paphlagonië, die waarschynlyk van den zelven schryver is. *Guill. Croveus Elench. Scriptorum in Scripturam. Hofman Lex. Univers. du Pin Bibliotheque des Aut. Eccles. XI siecle.*

NICETAS, bygenoemd *Pectoratus*, een monnik van het klooster van Stude, leefde in de XI eeuw. Hy hieldt de zyde van Michaël Cerularius tegen de Latynen, en maakte een geschrift dat wederlegd wierdt door den kardinaal Humbert, legaat van den H. stoel in Griekenlandt. Hy wierdt verplicht zyn geschrift te herroepen, en vervolgens toegelaten tot de gemeenschap van de Roomsche kerke. Nicetas hadt noch andere werken geschreven, onder anderen eene verhandeling van de ziele, waar van Allatius een stuk bygebragt heeft; een lofzang ter eere van S. Nicolaas; en eene andere tot lof van Metaphrastus, door Allatius bygebragt. *Allatius. Cave Chartophyl. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. XI siecle.*

NICETAS, bibliothekaris van de kerk van Constantinopel. Hy hadt eene verhandeling geschreven van den uitgang van den H. Geest tegen die van Hugo Etherianus, verdeeld in zes zamenspraken, waar van Allatius eenige stukken bygebragt heeft; en men heeft in het Grieksch Roomsche Recht een antwoordt van dezen schryver op de vragen van den monnik *Basilius. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. XIII siecle.*

St. NICETIUS, aartsbisschop van Trier, wierdt tot die waardigheit verkoren in den jare 532. Hy deedt Theobertus den I, koning van Austrasië, in den ban, wegens echtbreuk. Men verhaalt dat deze echter met zyn hofstoet in de Kerke komende, en weinig achtende dat de ban tegen hem herhaald wierdt, een bezeten jongeling daar op overluid begonte schreeuwen: *De koning is een echtbreker*; en wanneer men hem met geweldt uit de kerke wilde dryven, hieldt hy zich zo vast aan een pylaar, dat 10 mannen hem niet konden losrukken. Doch eindelyk, wanneer St. Nicetius een kruis over hem maakte, viel hy, zegt men, ter aarde en wierdt niet meer gezien. Nicetius woonde in den jare 535 het concilie van Auvergne by. Wanneer hy in den jare 560 koning Clotarius den I in den ban deedt, moest hy dieswegen in ballingschap gaan, en wierdt eerst door des zelfs navolger Sigebertus den I hersteld. Hy liet ook een scherpen brief afgaan aan den Oosterschen keizer Justinianus den I, dien men beschuldigde de Arianery toegedaan te zyn. Men wil ook dat hy vele toekomende dingen voorzeide. Zyn doodt wordt gesteld in den jare 564. Men heeft van hem twee Godsdienstige werken; het eene over het waken der dienaren Gods, en het andere over de nuttigheit van het Psalmgezang, met twee brieven; de een, waar van gesproken is, aan den keizer Justinianus, om hem tot afstandt van de kettery aan te manen; en de ander aan Chlosdoina, om haar te vermanen tot de bekeering van haren gemaal te arbeiden. Deze twee brieven zyn in de verzameling der conciliën, en de andere werken in het III stuk van het *Spicilegium* van D. Luc. d'Acheri. *Cave Chartophyl. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. VI. siecle. Brow. Bucel.*

NICHTEVECHT, een vermakelyk dorp in het nedersticht van Utrecht, aan de rivier de Vecht, niet verre van het stedeke Wezop, met kerk en predikant, staande onder de classis van Amersfoort. Dit dorp wierdt by den vyandelyken inval der Franschen in deze landen in de jaren 1672 en 1673 in February des laatstgemelden jaars byna geheel door hen afgebrand, en zelfs de kerk niet gespaart. Zie *Sylvius Vervolg op Aitzema I Deel, fol.* 479. *Fransche Tyranny in Nederl. p.* 144.

NICIAS, (CURTIUS) een letterkunstenaar, leefde in het 705 jaar van Rome. Hy was een groot vriendt van Pompejus en van Memmius. Cicero hadt ook veel achting voor hem; en aan Dolabella schryvende zeide hy, dat hy tot rechter gesteld zynde tusschen Nicias en Vidius over eene geldzake, hy den eersten gunstiglyk

ftiglyk zoude handelen, dien hy noemt *jucundissimus συμβιώτης*, het welk doedt zien, dat hy van de byzonderste vrienden van Cicero was. *Sueton. de Illustr. Grammat. c.* 14.

NICIAS, een Atheensch krygsoverste, was een zoon van Niceratus, die door zyne deugdt en rykdommen geacht was geworden by zyne landgenoten. Hy verhief zich door zyne verdiensten tot verscheide krygsampten, want hy was generaal der zeemachten, en behaalde roemruchtige overwinningen voor zyn vaderlandt. Hy overreedde de Atheniënzen om in eene wapenschorsfing voor vyftig jaren met die van Sparta te bewilligen. De oorlog van Sicilië naderhandt besloten zynde, wierdt hy tot een der hoofden in den zelven benoemd. Maar deze onderneming viel ongelukkig uit; hunne macht wierdt door die van Syracusa geslagen, en Nicias, en Demosthenes, die mede een der hoofden van de Atheniënzen was, wierden door de Syracusers gevangen en gedood in de XCI Olympiade, het 441 jaar van Rome. *Thucydides lib. IV. V. VI. & VII. hist. Diod. Sicul. l. XII. Plutarchus.*

NICIAS, geneesmeester van Pyrrhus, zich op eenen tydt by Fabritius, den veldheer der Romeinen, begeven hebbende; beloofde hem Pyrrhus met vergift te zullen ombrengen; maar Fabritius, een affchrik hebbende van zulk een verraadt, liet dezen vorst verwittigen, dat hy hem moeste wachten voor zynen geneesmeester. Men vindt van dezen Nicias gewag gemaakt in de vaarzen van Theocritus. Stobæus brengt een boek van hem by over de kostelyke gesteentens. Hy heeft geleefd in de CXXV Olympiade, 280 jaren voor Christus. *Plutarchus. Nic. Lloid. Hofman Lex. Univers.*

NICIAS, toegenoemd NICENUS, dat is van Niceen, heeft eene historie van de oude philosophen geschreven, en hoe de zelve op malkander gevolgd zyn. Ook wordt hy van eenigen gehouden voor den gene, welke Ἀρκαδικὰ geschreven heeft. *Athen. lib. IV. VI. X. XIII. XIV. Jonf. de Hist. philos. script. pag.* 340.

NICIAS, een schilder van Athene, schilderde de vrouwen in de uiterste volkomenheit. Hy maakte een tafereel, waarin hy de hel verbeeld hadt op de zelve wyze als Homerus die beschreven heeft, en hy weigerde zestig talenten daar voor te nemen, willende het zelve liever aan zyn vaderlandt geven, dan verkopen. Men verhaalt van hem dat hy gewoon was dikwils zo naarstig te zyn in zynen arbeidt, dat hy het eeten en drinken daar door vergat. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

NICKLAASBURG, eene kleine doch welgebouwde stadt, inzonderheit door vele Joden bewoond. Zy is in Moravië aan de Oostenrykfche grenzen gelegen, en heeft een goed flot op een rots, den vorsten van Dietrichstein toebehorende, welk geslacht het eertyds van die van Lichtenstein gekocht heeft. *Topogr. Bohem. Siles. & Morav. p.* 103.

NICOCHARES, een boertig of blyspeldichter van Athene, een zoon van Philonides, mede een dichter, leefde ten tyde van Aristophanes, in de XCVII Olympiade. Hy liet verscheide stukken na, die door Athenæus, Suidas en anderen bygebragt worden.

NICOCLES, koning van Salamine, in het eilandt Cyprus, een zoon van Evagoras den II, ontfing de kroon en den tytel van koning van Paphos uit handen van Ochus, koning van Persië. Na de doodt van Nicocreon den zoon van Protagoras, beklom hy wederom den throon van Salamine, door de bescherming van Ptolomeus Lagus; maar dezen weldoender verlaten hebbende, om zich aan de zyde van Antigonus te begeven, wierdt hy van trouwloosheit beschuldigd, en zyn paleis door last van Ptolomeus met soldaten omringd zynde, die hem ter doodt veroordeeld hadde, doodde hy zich zelven. Zyne vrouwe dit droevig schouwspel ziende, doodde hare zonen en hare dochters, en stiet vervolgens zich zelf den ponjaardt in de borst. Pythagoras en Protagoras, die alleen van den stam der Teucriden, of van de nakomelingen van Teucer overig waren, eindigden dit treurspel met den brandt in het paleis te steken, in welkers vlammen zy zich zelve wierpen. *Diod. l. XX.*

NICOCLES, een Griekfch blyspeldichter, welke leefde ten tyde van Aristophanes, in de XCVI Olympiade, het 366 jaar van Rome. *Casaubon. Animad. in Athen. l. VIII. c.* 5.

NICOCRATES, dwingelandt van Cyrene in Lybië, was een uitnemend wreed vorst. Hy doodde Phœdima, om met zyne vrouwe Aretaphila, op welkers schoonheit hy verliefd was, te trouwen. Hy doodde Menalippus, opperpriester van den tempel van Apollo, en eigende zich zelf het priesterschap toe. Zyne ongehoorde wreedheden verplichtten zyne gemalinne om een vergift voor hem te bereiden; maar deze toeleg mislukt zynde, deedt zy hem doden door middel van den prins Leander. Zie ARETAPHILA. *Plutarchus de virtut. Fœminar.*

NICOCREON, dwingelandt van Cyprus. Zie ANAXARCHUS.

NICODEMUS, een Pharizeër, raadsheer van den Groten Raadt, of het Sanhedrin der Joden, die tot Jesus kwam by nacht, en met wien de Heilandt de onderhandeling hadde, die men vindt *Johann.* III. Nicodemus droeg ook zorge voor de begravinge des Heilands, als blykt in het zelfde Euangelium *kap. XIX.* Men schryft hem een Euangelium toe, dat men in 't Latyn heeft; maar het zelve is een verdicht stuk, vol van fabelen. De paus Gelasius heeft het zelve gesteld onder het getal der apocryphe boeken.

NICODEMUS, een Atheniënzer, wierdt met Hieronymus hoofdt gemaakt van de vloot, die door Conon gezonden wierdt om Artaxerxes te verdryven, die in Griekenlandt kwam. *Diod. Sicul. l. XIV.*

N.

NICOLAAS, een der zeven diakenen. Zie NICOLAITEN.

PAUZEN.

NICOLAAS de I, paus, gezegd de Grote, een Romein van geboorte, volgde op Benedictus den III, en wierdt gewyd in de kerke van St. Pieter, in de tegenwoordigheit des keizers Lodewyk den II, den 24 April des jaars 858. Hy wierdt met reden de Grote genoemd, om zyne verheven gedachten en voordeelige uitvoeringen ten besten der kerke. Michiel de III, keizer van het Oosten, Ignatius patriarch van Constantinopel uit zynen stoel verdreven, en Photius in zyne plaats gesteld hebbende, zondt onder valsche voorwendsels om den paus Nicolaas te verzoeken de vergadering van een concilie goed te vinden. Nicolaas zondt zyne legaten derwaarts; maar vorstaan hebbende dat deze vergadering en andere tegen de vereischte orde gehouden wierden, veroordeelde hy de zelve. Hy kantte zich tegen alle de ondernemingen der Grieken, en verstaan hebbende dat de onbescheidenheit van Photius zo verre gegaan was van hem te willen afzetten, bestrafte hy deze trotsheit schriftelyk, en verplichtte Hincmarus van Rheims, en de andere bisschoppen van Vrankryk om de zyde van de Roomsche kerke te kiezen, de tegenwerpingen der Grieken, die hy hen zondt, beantwoordende. Hy deedt ondertusschen Photius in den ban. Elders is reets aangemerkt met wat kloekmoedigheit hy handelde in de zaak van Lotharius, koning van Lotharingen, en van Valdrada; en wat hy deedt na het concilie van Mets, dat zo vermaard is over deze zake, in den jare 863. Hy deedt ook Johannes aartsbisschop van Ravenna in den ban, dien zyne trotsheit ongehoorzaam maakte; maar zo haast hy door zyne onderwerping berouw getoond hadde, ontfing Nicolaas hem met alle goedheit en zachtheit. Hy hieldt verscheide synoden tot de bekeeringe der Bulgaren; hy stelde zich tegen eenige ketters, welke in zynen tydt opstonden, en die de dwalingen der Theopaschiten vernieuwden; en eindelyk in het goede voornemen, dat hy hadde om alles in eene goede orde te bevelen, schreef hy zulk een groot getal van brieven, dat men 'er een stuk van uitgegeven heeft; Baronius brengt 'er ook twee en tachtig by, en men heeft 'er meer dan negentig in de drukken der Concilien. Deze paus stierf den 13 November des jaars 867, hebbende de kerke 9 jaren, 2 maanden en 20 dagen geregeerd. Hy is begraven in het Vatikaan, alwaar men zyn grafschrift ziet. *Anastasius Biblioth. Platina. Onuphrius. Ciacconius. Papyr. Masson. Du Chesne. Baronius. Hincmar. Rhemens. S. Anton. Trithemius. Bellarminus. Possevin.*

NICOLAAS de II, gezegd *Gerard van Burgundië*, een Franschman, of, volgens anderen, een Savojaardt, wierdt gesteld in de plaats van Stephanus den IX in den jare 1059. Zyne verkiezing geschiedde te Siena. Eenige tegenstrevers, aangespoord door den graaf van Frescati, deden door geweldt Johannes, bygenoemd Nincius, bisschop van Velitri, wyden, die den naam van Benedictus den X aannam. Nicolaas veroordeelde hem in een concilie te Sutri gehouden, en verplichtte hem zich aan zyne voeten te komen nederwerpen, en om zyne goedertierenheit te smeken. Hy stont hem toe te St. Maria Maggiore te wonen, zonder eenige priesterlyke waardigheit te oeffenen. Te Rome gekomen zynde, en verscheide onlusten in die stadt gestild hebbende en in den Kerkelyken Staat, bevestigde hy Robert Guichard in de hertogdommen van Apulië en van Calabrië; en Richard in het prinsdom van Capua. Hy hieldt ook een concilie, waar in Berengarius zyne kettery afzwoer, en beloofde zich te verbeteren. Deze paus stierf te Florence den 3 July des jaars 1061, na eene regering van twee jaren en zes maanden. *Baron. in Annal. Richerius in histor. Concil.*

NICOLAAS de III, een Romein, van het huis der Orsinen, *Johannes Cajetanus* genoemd, kardinaal aartsdiaken, volgde op Johannes den XXI, na dat de stoel 6 maanden en 4 dagen ledig gestaan hadde. Hy wierdt verkoren te Viterbo op den 25 November des jaars 1277. Men zegt, dat, wanneer hy noch een kindt was, S. Franciscus hem voorzegd hadde, dat hy eens paus zoude worden, en dat hy altoos om die reden de beschermer van zyne orde was geweest, welke deze heilige hem aanbevolen hadde. Deze paus was geleerd, en een vriendt der geleerden, gevende gene beneficien dan aan personen van verdienste; en hy was ook zeer voorzichtig. Hy hadt eene byzondere zorge om de scheurmakers weder tot de kerke te brengen, en te arbeiden tot de bekeringe der Heidenen. Hy zondt ten dien einde legaten aan Michaël den VIII, keizer van het Oosten, en zendelingen in Tartaryë. Doch de roem van dezen paus was bevlekt door eene al te grote zucht voor zyne bloedverwanten, die hem vele onrechtvaardigheden deedt plegen om de zelve te verryken en te verheffen, en door den onrechtvaardigen haat, dien hy hadde tegen Karel van Anjou, koning van Sicilië, of om dat hy hem niet begunstigd hadde in zyne verkiezing in de hoedanigheit van raadsheer en gouverneur van Rome, en vikaris van het keizerryk, of om dat hy zyn bloedverwantschap veracht hadde, of om dat hy iemandt van zyne bloedvrienden hadde doen sterven. Wat 'er van zy, Nicolaas verplichtte dezen koning zich te ontslaan van zyne waardigheden van vikaris van het keizerryk, en van raadsheer van Rome, het welk die prins deedt tot bevordering van de vrede. De paus was niet voldaan met deze wraak, hy maakte een verbondt met den koning van Aragon, dat kort daar na oorzaak was van den moordt der Franschen in Sicilië, welken men naderhandt de Siciliaansche vesper heeft genoemd. Hy was 'er nochtans geen getuige van, zynde twee jaren van te voren aan eene beroerte gestorven, na dat hy zyne bulle *Exiit qui seminat, &c.*

&c. uitgegeven hadde. Deze onverwachte doodt viel voor te Suri, een lusthuis in het bisdom van Viterbo, den 22 Augusty des jaars 1280, na eene regering van twee jaren, negen maanden en drie dagen. Men schryft hem eene verhandeling toe *de Electione dignitatum. S. Antonin. Tit. 20. c. 3. Villani L. VII. Platina & du Chesne. Gilles*, kard. van Viterbo, *in M. S. X. X. Sæcul. Hist. p. 173. Spond. Bzov. & Rainaldi in Annal. Eccl. Lud. Jac. Bibl. Pontif. &c.*

NICOLAAS de IV, een Franciskaner monnik, volgde op Honorius den IV in den jare 1288, na dat de stoel byna elf maanden ledig geweest was. Hy was geboortig van Ascoli in 't Mark van Ancona, en genoemd *frater Hieronymus*. Het opschrift dat men op zyn graf ziet te S. Maria Maggiore te Rome, is aldaar gesteld door de zorg van eenen monnik van zyne orde, F. Felix Perretti, naderhandt kardinaal van Montalto en paus onder den naam van Sixtus den V. Het zelve geeft te kennen dat deze paus een philosooph en theologant was; dat Gregorius de X hem naar Constantinopel en in Tartarye gezonden hadde, om te arbeiden tot hereeniging der Grieken, en tot bekeeringe der ongelovigen; dat hy generaal was van zyne orde na St. Bonaventura; dat Nicolaas de III hem kardinaal maakte, en dat die paus en Honorius de IV hem in verscheide legaatschappen gebruikt hadden. Hy wierdt verkoren den 22 February, en twee dagen daar na gekroond, hebbende den naam van Nicolaas willen aannemen ter gedachtenisse van den gene, die hem tot de waardigheit van het kardinaalschap verheven hadde. Hy bestierde de kerke met veel zorge, hebbende de twisten en verdeeldheden in Rome, en in den Kerkelyken Staat gestild, en verscheide Christen prinssen bevredigd, voornamelyk, en onder anderen den koning van Sicilië en van Aragon. Hy bevlytigde zich krachtig tot de bekering der Tartaren en Sclavonen, en tot wederverkryging van het H. Landt; maar hy hadt den troost niet om het einde te zien van zyne gelukkige ondernemingen, zynde gestorven den 4 April des jaars 1292, na eene regering van 4 jaren, 1 maandt en 14 dagen. Men schryft hem uitleggingen toe over de H. Schriftuur, over den Meester der spreuken, Leerredenen, enz. *Bzov. Spond. & Rainaldi in Annal. Min. Franc. Gonzag. Henr. Sedulius, & Henr. Wilot in Athen. Franc V. H. & N. Du Chesne in ejus vita. Victorel Addit. ad Nicol. III. &c.*

NICOLAAS de V, eerst *Thomas van Sarsane* genoemd, kardinaal van St. Susanna, wierdt verkoren na Eugenius den IV den 6 Maart des jaars 1447, en gekroond den 19 van de zelve maandt. Hy nam den naam aan van Nicolaas ter gedachtenisse van den kardinaal Nicolaas Albergati, zyn weldoender en vriendt. De geleerdheit en de zeldzame hoedanigheden van dezen groten man deden hem meerder deze hoge waardigheit verdienen, dan zyne zedigheit hem zich daar toe onwaardig deedt oordeelen: want in plaats dat anderen de gunst der kardinalen bekuipen om daar toe te geraken, zo wierp deze zich aan hunne voeten om hen te bidden dat zy hem niet wilden verkiezen. Het eerste, dat hy deedt na zyne verheffing, was te arbeiden om de vrede der kerke en van Italië: hy bereikte daar in gelukkiglyk zyn oogmerk, na dat hy den tegen-paus Felix den V hadde doen goedvinden af te staan van de rechten, die hy mogte hebben tot het pausschap. Nicolaas handelde hem edelmoediglyk, hem deken makende der kardinalen, en legaat van den H. stoel in Duitschlandt. Deze gematigdheit verkreeg hem de achting van het volk, en gezag onder de prinssen van Italië. Dus maakte hy een einde van de langdurige scheuringe, en opende het jubilee in den jare 1450; Nicolaas kanonizeerde gedurende dien tydt S. Bernardinus van Siena. Twee jaren daar na kroonde hy te Rome den keizer Frederik den IV met zyne gemalinne Eleonora van Portugal. Tot dien tydt toe konde deze paus zich beroemen een der gelukkigsten te zyn, die de kerke bestierd hadden. Maar de zamenzwering tegen hem en de kardinalen gesmeed door een welsprekend en stoutmoedig verstoorder van de gemeene rust, Stephanus Porcario genoemd, waar van hy den kwaden aardt beproefd hadde sedert het aanvaarden van zyn pausschap, en de verovering van Constantinopel door de Turken in den jare 1543, veroorzaakten hem een ongemeen ongenoegen: maar boven al drukte hem dit laatste ongeluk met zulk eene grote droefheit, dat dit verdriet en de smarte van de jicht hem in den jare 1455 uit het leven rukten, na dat hy 8 jaren en 19 dagen geregeerd hadde. Onder zyn pausschap begonnen de goede letteren, die gedurende vele eeuwen als begraven geweest hadden, roemruchtiglyk wederom te herleven. Behalven dat deze paus geleerd was, was hy een beschermer der geleerden, die hy door zyne weldaden tot zich trok. Hy hadt eene uitnemende zorg om uit alle oorden der wereldt de schoonste Griekische en Latynsche handschriften te verzamelen, om zyne bibliotheek daar mede te verryken. Hy deedt de Griekische verhandelingen vertalen, en beloonde rykelyk de genen die tot deze vertalingen, of tot het opzoeken van boeken gebruikt wierden; en hy hadt zelf vyf duizend dukaten beloofd aan den gene, die hem het Euangelium van *Mattheus* in 't Hebreeusch zou brengen. Behalven dat betuigen de werken in Rome en elders uitgegeven, de paleizen, de kerken, de bruggen, de fortifikatiën, de byzondere gestichten, de onderstanden aan Grieken en andere persoonen gedaan, de eerlyk uitgetrouwde dochters, de beneficien en waardigheden aan de verdiensten toevertrouwd, de gewyde vaten en de H. sieraden, en duizend andere grote zaken, genoegzaam de milddadigheit van dezen paus. Verscheide schryvers spreken voordeeliglyk van dezen paus, en vooral St. *Antoninus*, *Eneas Sylvius*, naderhandt paus *Pius* de II, *Philelphus*, *Poggio*, *Johannes Manetius*, *Gilles*, kardinaal van Viterbo, *Blondus*, *Platina*, *Victorel*, *Spondanus*, *Rainaldi*, *Possevinus*, *Du Chesne*, enz.

NICOLAAS, tegen-paus. Zie JOHANNES de XXII, en PETRUS *van Corberia*, of *Ranuchius*.

WERELDLYKE PRINSSEN.

NICOLAAS, koning van Denemarken, een zoon van den koning Sueno den III, die in den jare 1074 gestorven was. Hy wierdt op den Deenschen troon verheven in den jare 1107, na dat van te voren zyne vier ouder broeders, Harald de IX, Canutus de IV, Olaus de V, en Erik de III, den zelven bezeten hadden. Hy was getrouwd met Margareta, weduwe van Magnus, koning van Noorwegen, en dochter van Ingo en van Helena, koning en koninginne van Zweden. Hy hadt by haar Ingo, die door een ongelukkigen val van zyn paardt jong stierf, en Magnus, van wien hier na gesproken wordt. In den beginne was hy zeer geneigd tot de vrede, doch geraakte naderhandt in oorlog met Henrik, een zoon van zyne zuster Siritha en van den Wendischen vorst Gotschalk, dewyl hy den zelven zyne moederlyke erfenisse onthieldt; in welken oorlog hy het te kwaad kreeg, door de verradery van Elivus, stadhouder van Sleeswyk. Canutus, de zoon van zynen broeder Erik den III, wreekte zulks met grote dapperheit, bragt het ook zo verre, dat hy na de doodt van den gemelden Henrik door den keizer Lotharius den II tot koning der Wenden en Obotriten verklaard wierdt. Daar na holp Nicolaas den hertog Wratislaus van Sclavonië beoorlogen en den zelven onderwerpen. Canut bragt andermaal hier toe veel by, en gedroeg zich in alle zaken zo roemwardig, dat Nicolaas hem dieswegen begon te benyden, maar zyn zoon Magnus dien prins te haten, als een die hem mogelyk eenmaal de Deensche kroon zou mogen benemen, zo dat de laatstgenoemde hem eindelyk op eene verraderlyke wyze met eigen handt vermoordde. Hoewel Nicolaas zich nu genoodzaakt zag Magnus om deze daadt uit het koninkryk te verbannen, zo riep hy hem echter wel haast weder te rug, en veroorzaakte daar door, dat zo wel hy zelf als zyn gemelde zoon, op eenen ryksdag, dien hy te Ringstedt beroepen hadde, de kroon onwaardig verklaard, en daar tegen Erik, de broeder van Canutus, tot koning verkoren wierdt. Beide de partyen hadden een groten aanhang; en wanneer het tot een geregelden oorlog kwam, behaalde Eriks aanhang een groot voordeel ter zee, doch wierdt tweemaal te landt geslagen, en hy zelf gedwongen naar Noorwegen te vluchten. Doch in korten tydt herstelde hy zich zodanig, dat hy op den Pinxterdag des jaars 1135 een tweden slag konde leveren, welke zo gelukkig voor hem uitviel, dat Magnus, die van te voren met eene Poolsche princesse getrouwd was, op de plaats dood bleef, en Nicolaas de vlucht moest nemen. Deze laatste, dewyl hy by zyne twede gemalinne Ulvilda gene kinderen geteeld hadde, verklaarde wel, om zich des te beter aan Erik te wreken, des zelfs ouder broeder, Harald, tot zynen navolger in de regering. Maar Erik behieldt des niettegenstaande de Deensche kroon, en Nicolaas wierdt noch in het laatstgemelde jaar 1135 te Sleeswyk door de inwoonders, die over den moordt van Canutus verbitterd waren, in eenen opstandt omgebragt. Van dezen koning is nog aan te merken, dat hy het in den jare 1120 zo verre hielp brengen, dat de priesters in zyn ryk zich in den echten-staat moesten begeven. *Saxo Grammat. Hist. Dan. L. XIII. fol. 230. Meurs. Hist. Dan. L. IV. fol. 69. Krantz. Dan. L. V. fol. 101.*

NICOLAAS FRANCOIS, hertog van Lotharingen, een jonger zoon van François, graaf van Vaudemont, en van Christina, dochter en erfgename van Paulus graaf van Salm, geboren in den jare 1610. De natuur hadt hem met een goed uiterlyk aanzien en met een uitmuntend verstandt begiftigd. Hier by kwam noch eene grote bekwaamheit in allerlei ligchaams oefeningen, een zeer heusch en bestendig gemoedt, en gene mindere geleerdheit, welk laatste hy met te groter vlyt zocht te bekomen, dewyl men hem in zyne jeugdt den geestelyken staat toewydde. Hy ontfing ook tydig het bisdom van Toul, en in den jare 1627 den kardinaalshoedt van Urbanus den VIII. Zyn ouder broeder Karel de IV, die na de doodt van zynen schoonvader Henrik de hertogdommen van Lotharingen en Bar verkregen hadde, bediende zich verscheide malen van zyne onderhandeling in de verschillen, waar in hy door zyn kwaad gedrag met het Fransche hof vervallen was. Koning Lodewyk de XIII betuigde ook zo wel als de kardinaal van Richelieu, dat zy den persoon en de handeling van Nicolaas François zeer hoog schatte, waarom Karel de IV, wanneer hy in den jare 1633 zyne hofstadt Nancy door de Franschen belegerd, en byna zyn gansche landt door hen bezet zag, het besluit nam, dezen zynen broeder de regering af te staan, in hoop om zich daar door van de Fransche onderdrukking te bevryden. Doch hy bereikte daar door geenzins zyn voorgestelde oogmerk, ten dele, dewyl men de gemelde afstandt niet voor ernstig hieldt, ten dele ook, dewyl Nicolaas François de vorige toegenegenheit van Lodewyk den XIII verloor, toen hy omtrent den zelfden tydt zyne zuster Margareta, welke met den broeder des gemelden konings tegen zynen wil getrouwd was, heimelyk uit de belegerde stadt Nancy wist weg te helpen. In het volgende jaar, wanneer hy zag dat Nicoletta, de gemalinne van zynen broeder Karel, gene kinderen by den zelven teelde, en dat de koning van Vrankryk der zelver jonger zuster Claudia aan eenen prins van zyn bloedt poogde te trouwen, om daar door het recht op Lotharingen en Bar aan zyn huis te brengen, tot welken einde de maarschalk van la Force reets de stadt Luneville, waar in zy zich met Nicolaas François bevondt, berend hadde, zo nam hy een

spoedig besluit den kardinaals-hoedt af te leggen, en in hope van des pauzen vrygeving, welke ook terstondt volgde, naderhandt te verkrygen, liet hy zich nog des middernachts met deze princesse, die hem buiten dat sedert langen tydt genegen geweest was, in de tegenwoordigheit van hare zuster en weinig andere personen trouwen. Wanneer de maarschalk de la Force zulks den volgenden morgen gewaar wierdt, liet hy de twee nieuwgetrouwden onder een sterk geleide naar Nancy brengen, en aldaar zeer naauw bewaren, tot hy hunnent wegen bevel van het Fransche hof bekomen zoude hebben. Aldaar was men nu om verscheide inzichten van staat over dit huwelyk zeer te onvrede, en het zelve verdroot den kardinaal van Richelieu dies te meer, dewyl Nicolaas François van te voren grote hoop gegeven hadde om zyne nicht, mevrouw de Combalet, naderhandt hertoginne van Aiguillon, tot zyne gemalinne te verkiezen. Eer ondertusschen noch de postloper van het hof te rug kwam, ontweken beide de hoofdpersonaadien gelukkiglyk hun arrest, en wel op de volgende zonderlinge wyze. De jonge hertogin geleidde in pagies gewaadt, en met een fakkel in de handt, den heere Beaulieu, een edelman van haren gemaal, in des laatstens kwartier. Den volgenden morgen verkleedde zy zich als eene boerin, en nam een mandt vol mist op den rug. Haar gemaal deedt desgelyks, en om te meer onbekend te zyn liet hy zyn schoon haair affnyden. In deze toerusting gingen zy ter stadt uit, en wierden wel door eene boerin, die het terstondt aan de wacht zeide, in de poort zelfs gekend, doch niet aangehouden, dewyl het juist de eerste dag van April was, en de officier, die het eerst hoorde, zich inbeeldde, dat men naar de gewoonte van dien dag, om met hem te spotten, hem diergelyke onwaarschynlyke zaken wilde wys maken. Alzo gingen zy byna een halve myl te voet, tot aan eene plaats alwaar Beaulieu hen met paarden wachtte. Na dat zy op de zelve geklommen waren, de hertoginne met eenen man achter haar, die haar vast hieldt, wendden zy zo groten vlyt aan, dat zy 23 mylen afreden, eer zy ganisch laat in den nacht op het slot van een bekend edelman in het Fanche Comté de nodige rust en zekerheit vonden. Eenige dagen daar na begaven zy zich naar Florence, alwaar de groot-hertoginne hare moeie was, en bleven aldaar byna drie jaren, doch zonder kinderen en dikwils met krankheden belemmerd. Van daar gingen zy naar Wenen, alwaar zy de keizerinne Eleonora, van gelyken eene moeie en weldoenster, vonden; gelyk dan ook de keurvorst Maximiliaan van Beyeren hen te Munchen een tydt lang alle liefde betoonde. Hunne tegenspoeden wierden na verloop van eenigen tydt door de geboorte van twee prinssen en zo vele princessen eenigzins verzoet. De oudste zoon, *Ferdinand Philips*, geboren den 29 December des jaars 1639, stierf den 1 April des jaars 1659. De twede zoon, *Karel*, geboren den 3 April des jaars 1643, behieldt by ontelbare tegenspoeden den roem van een onvergelykelyk heldt, en hadt het geluk, dat na zyne doodt, voorgevallen den 18 April des jaars 1690, zyne nakomelingschap in den jare 1697 weder tot het bezit der hertogdommen Lotharingen en Bar geraakte. Van de twee dochters stierf de eene niet lang na hare geboorte, doch de andere in het 9 jaar hares ouderdoms, na dat zy van te voren tot abdisse van Remiremont benoemd was geworden. Den 2 Augusty des jaars 1648 wierdt Nicolaas François door de doodt van zyne beminde gemalinne in eene onbeschryflyke droefheit gebragt, en van dien tydt af heeft men hem byna nooit weder vergenoegd, of recht gezond gezien. Wanneer de Spanjaarden in den jare 1654 zyn oudsten broeder gevangen gezet hadden, wilden zy gaarne door zyne bemiddeling de Lotharingsche krygsbenden tot hunnen beste verkrygen, en bewogen hem daarom met grote beloften, dat hy het bevel in Vlaanderen op zich nam. Hy vondt echter wel haast oorzaak over hunne slechte woordhouding te klagen, en inzonderheit na de nederlage, welke zy den 25 Augustus des jaars 1654 by Atrecht geleden hadden, wanneer zy hem en de zynen met de grootste strafheit en onheuschheit behandelden, ja zelfs voornamen zich van zyn persoon te verzekeren. Dit bewoog hem met de overige Lotharingsche benden, die in 5000 of 6000 man bestonden, tot de Franschen over te gaan, en wel zonder zich van te voren het eene of het andere voordeel te bedingen. Hoewel nu de gezegde manschap ten besten van Vrankryk zich op velerlei wyzen, inzonderheit in den jare 1658, in den slag by de Duinen inzonderheit kweet, zo ontmoette te nochtans de hertog Nicolaas François een tamelyk koel onthaal, en in den jare 1662 moest hy gedogen, dat zyn gemelde oudste broeder, tot nadeel van zyn gansche huis, zyne landen aan de Fransche kroon afstondt. Zyn eenig overgebleven prins Karel wierdt hier door genoodzaakt zich van hem af te zonderen, en door Italië naar Duitschlandt te vluchten. Doch hy zelf moest noch gansche acht jaren, en zonder dezen zynen troost, en daar tegen ter genade van zyn onrechtvaardigen broeder, leven, die hem niet eens 't gene hem 't hoogste nodig was, veel minder 't gene zyn prinsselyke staat vorderde, liet genieten. Ondertusschen wierdt hy door vele smertelyke ligchaams ongemakken overvallen, die hem onder anderen het gebruik zo wel van handen als voeten beroofden. In dezen toestandt nu, waar in hy vele blyken van eene zonderlinge grootmoedigheit en standvastigheit deedt zien, stierf hy den 27 January des jaars 1670, waar op zyn broeder hem de eer, die hy hem by zyn leven ontzegd hadde, door eene prachtige lykstatie bewees. *Memoir. de Beauvau. Le Vassor hist. de Louis XIII. La vie de Charles IV. & V. Ducs de Lorraine.*

NICOLAAS *van Lotharingen*, graaf van Vaudemont, was de twede zoon van Antony hertog van Lotharingen, en van Renata van Bourbon. Hy muntte uit in verscheide gewigtige gelegenheden. Koning Karel de IX maakte hem hertog van Mercœur in den jare 1569. Deze hertog trouwde eerst in den jare 1549 met Margareta van Egmont, dochter van Johannes den III, graaf van Egmont; en daar na met Johanna van Savoje, dochter van Philippus, hertog van Nevers; en eindelyk in den jare 1569 met Catharina van Lotharingen, dochter van Claudius, hertog van Aumale. Hy hadt uit het eerste huwelyk twee dochters, jong gestorven; een zoon, die mede in zyne kindsheit stierf; en *Louise*, die koningin was van Vrankryk, gemalin van koning Henrik den III. De kinderen van het twede bedde waren *Philips Emanuel* van Lotharingen, hertog van Mercœur, die uitmuntte in Hungarië tegen de ongelovigen; *Karel* en *Johannes*, jong gestorven; *Margareta*, gemalin van Anna, hertog van Joieuse, en naderhandt van François van Luxenburg, hertog van Pinei; *Claudius*, en *François*, marquis van Chaussein. By zyne derde gemalinne hadt hy *Henrik*, graaf van Chaligni; *Christina*; *Antony*; *Louise*, en *Henrik*, bisschop van Verdun, en naderhandt Kapucyn. Nicolaas van Lotharingen stierf in den jare 1577. *Godefroi Geneal. de Lorraine. Vignier. Sammarth. &c.*

NICOLAAS-STUR, een zoon, zo men zeide, van Steno-Stur, koning van Zweden, en van Christina, wierdt voor koning uitgeroepen door het volk van de provincie van Dalekarlië na de doodt van Steno, die gedood was in een slag tegen de Denen in den jare 1520. Het was de aartsbisschop van Nidrosië die hem den Dalecarlianen aanboodt als den wettigen opvolger tot den troon: maar Christina, die met Gustavus wilde trouwen, deedt alle hare pogingen om het volk te overreden, dat zy geen zoon meer hadde, en dat de geen, die onder dezen naam te voorschyn kwam, een bedrieger was. Aldus wierdt Nicolaas-Stur, van deze princesse, en van het volk, dat hem voor koning uitgeroepen hadde, verlaten zynde, genoodzaakt naar Noorwegen te vluchten, alwaar hy eenigen tydt te Marstrandt verborgen bleef. Naderhandt ging hy zyn toevlucht zoeken in de Hanzee-stadt Rostok, alwaar Gustavus hem deedt gevangen nemen. Zyn proces wierdt hem gemaakt door den Raadt van die stadt, op een groot getal van informatien uit Zweden gezonden; en hy wierdt veroordeeld om het hoofdt afgehouwen te worden, na dat hy verklaard was van bedriegery, wederspannigheit en gekwetste majesteit overtuigd te zyn. Deze doodt verzekerde de Zweedsche kroon aan Gustavus. *Varillas hist. des Revolutions en matiere de Religion.*

NICOLAAS, de twede zoon van Gerard den V, grave van Holstein, van de Rendsburgsche linie, holp zynen broeder Henrik den II, den Yzeren, in den oorlog tegen de Denen, oeffende ook in des zelfs afwezigheit de regering niet alleen in de Holsteinsche, maar ook in de verpande Deensche provincien. Hy verloor een oog in eene schermutseling; sloeg in den jare 1348 de Denen van voor Dorning weg; onderwierp den adel in Holstein; tuchtigde de Ditmarschers, en bekleedde na zyns broeders doodt de voogdy over des zelfs zoon Gerardus den VI, dien hy ook het hertogdom Sleeswyk, dat hem van Denemarken eerst aangeboden wierdt, in den jare 1388 vrywillig overliet. Hy verdroeg zich ook in den jare 1390, na 't uitsterven der Holstein-Kielsche linie, wegens der zelver nagelatene landen zodanig, dat zyn gemelde broeders zoon zyn gedeelte verkreeg. Hy stierf in den jare 1400 zonder mannelyke erfgenamen, eene eenige dochter, *Elizabeth*, nalatende, welke eerst trouwde met Albrecht den III, hertog van Mekclenburg, en daar na met Erik den IV, hertog van Saxen-Lauenburg. *Spangenb. Schaumb. Chron. l. III. c. 18-25. p. 127. seq.*

PRELATEN.

NICOLAAS de I, gezegd *Mysticus*, dat een tytel van waardigheit is, patriarch van Constantinopel, volgde op Antonius in den jare 890, en bestierde die kerk met veel oprechtheit. Johannes Curopalates zegt, dat keizer Leo de VI hem uit zynen stoel verdreef in den jare 901, om dat hy zyne goedkeuring niet wilde geven aan een vierde huwelyk van dezen prins met Zoë, deze zo dikwils herhaalde huwelyken strydig zynde met de canons. Nicolaas schreef zelf daar over aan den paus. De keizer Alexander herstelde hem ondertusschen in den jare 911, en hy was voogdt van Constantinus Porphyrogeneta. Hy zondt legaten aan paus Johannes den X, tot de vereeniging der Griekfche met de Latynsche kerke, en verwittigde den koning der Bulgaren van het gene hy verschuldigd was aan den H. Stoel. Hy stierf in den jare 930. *Curopalates in Compend. Hist. Baronius in Annal.*

NICOLAAS de II, gezegd *Chrysobergus*, volgde op Antonius Studites in den jare 981, in het patriarchschap van Constantinopel, en bestierde die kerke met vry veel zachtheit tot in den jare 995. *Curopalates & Baronius A. C.* 981. & 995.

NICOLAAS de III, bygenoemd *Grammaticus*, patriarch van Constantinopel, was zeer geacht onder de Grieken. Hy volgde op Eusthathius in den jare 1089. Eenigen geven hem ook den naam van Musalon. Theodorus Balsamon brengt eenige Canons van dezen prelaat by. Hy heeft eenige constitutien gemaakt over het huwelyk, die gevonden worden in het Grieksch-Roomsche recht. Men heeft van hem ook verscheide dekreten, en een synodalen brief. Hy stierf in den jare 1117. *Zonaras in Annal. Theod. Balsamon in Synod. Tul. c. 63. & in Cant. c. 11. Photius in Nomoc. tit. 13. c. 2. in Conc. Antioch. c. 3. Cod. jus Orient. l. III. Baron. in Annal.*

St. NICOLAAS, bisschop van Myra, in Lycië, leefde in het begin van de IV eeuwe. Naar men voorgeeft is zyn naam zo vermaard als zyne roeping tot het bisdom wonderlyk geweest

zou zyn: want wanneer de bisschoppen verlegen waren om een man te verkiezen tot den stoel van Myra te vervullen, wierden zy op eene Goddelyke wyze vermaand den gene te ordenen, die des volgenden daags zich het eerste zou bevinden by de opening van de kerke. De geest Gods geleidde aldaar Nicolaas, en hoe hy zich ook tegen zyne ordening mogt stellen, de zelve geschiedde met eene algemene toejuichinge van het volk. Hy voldeedt boven de verwachting, die men van hem gehad hadde, door zyne zachtmoedigheit, en door zyne liefdadigheit. Hy wierdt gevangen gedurende de vervolging van Licinius, en in ballingschap gezonden. Zyne wederkomst na de doodt van dezen dwingelandt was zeer roemruchtig. Hy deedt het bezoek van zyn bisdom, en vernielde zo vele tempels en afgoden als hy vondt. Het gevoelen van velen is, dat hy het algemeen concilie van Niceen bywoonde in den jare 325, en dat hy zich aldaar krachtig tegen Arius stelde. In de Liturgie van St. Johannes Chrysosthomus wordt gewag van hem gemaakt. De keizer Justinianus bouwde eene kerk tot zyner eere, welke Basilius prachtiglyk herstelde. Uit zyn graf kwam een vocht, dat allerlei ziektens genas. Zyn ligchaam wierdt in de XI eeuwe overgebragt naar Bari, in Italië, daar hy volhardde wonderwerken te doen.

Zie daar wat men van St. Nicolaas, eenen der vermaardste heiligen van de Roomsche kerke, en wiens gedachtenis en feest ook in ons Nederlandt jaarlyksch met zo veel beweging geviert wordt, al verhaalt. Maar het is jammer, dat 'er niets zekers is in zyne historie, en dat 'er geen vaste staat op het verhaal van zyn leven gemaakt kan worden. Het is waar, dat 'er al eenige beschryvingen van zyn leven zyn uitgegeven; maar daar is 'er volgens de geleerden niet een onder, het welk de proef zou kunnen uitstaan. De Grieken, die, om den lof en de heiligheit van dezen sinte Klaas uit te trompetten, al hunne welsprekendheit als uitgeput hebben, doen hem in de wereldt komen in de derde eeuwe, en weten, behalven de boven verhaalde, nog vele andere omstandigheden van zyn leven te vertellen; maar die omstandigheden zyn zo seldzaam, dat zy den lezer aan het gansche verhaal doen twyfelen. Zy zeggen, onder anderen, dat hy nog maar leek, of ten hoogste priester zynde, een bedevaart naar het Heilige Landt heeft gedaan, om het heilige kruis te aanbidden; en ondertusschen is dit gewaande heilige kruis eerst lang daar na gevonden. Zy vertellen, dat hy, nog geen bisschop zynde, overste over een klooster is geweest; maar alle Roomschgezinde geleerden, die van diergelyke religieuze zameningen geschreven hebben, houden zelf staande, dat 'er voor *Antonius* en *Pachomius*, de welke beide na de derde eeuwe geleeft hebben, gene van die vergaderingen, de welke naar een gemenen regel door oversten bestiert wierden, in de wereldt zyn geweest. Zy voegen daar by, het welk boven ook is aangeroert, dat hy in het begin der vierde eeuwe, te weten in den jare 325, met een groten luister en met den naam van een deftig belyder, verschenen is op de kerkvergadering van Niceen; maar de schryvers, de welke de bisschoppen der gemelde kerkvergadering naauwkeurig optellen, spreken van geen Nicolaas, bisschop van Myra, en, dat meer is, als St. Athanasius alle de vrome bisschoppen opteit, de welke tusschen het jaar 320 en 350 deel aan de regering der kerke gehad hebben, maakt hy al wederom geen gewag van dezen Nicolaas. Ook wordt zyn naam in gene oude geschiedenissen, in gene ondertekeningen der kerkvergaderingen, en in geen eenen oudvader gevonden. Om kort te gaan, het is t'eenemaal onzeker, of 'er wel ooit een St. Nicolaas in de wereldt is geweest. Zyn leven, dat men aan *Methodius* toeschryft, en dat voor een van de beste onder alle de levensbeschryvingen, die 'er van hem voorhanden zyn, gehouden wordt, is een verdicht stuk. Van geen meer waarde zyn zyn lofschrift, dat men aan *Andreas van Creta* toeëigent, en alle de andere gedenkstukken, waar in van hem gesproken wordt. De overbrenging van zyn ligchaam naar Bari, waar van boven gesproken is, is mede een verhaal zonder gezag en zonder grondt. Het geen *Metaphrastus* van hem gezegt heeft is een louter vercierfel. Zyn dienst is nochtans in de Oostersche kerke in de zesde eeuwe bevestigt; maar hy is eerst omtrent het begin der regering van keizer Karel den Kalen, dat is na het midden van de negende eeuwe, in het Westen bekend geworden. Het eerste Martyrologium, of martelaarsboek, waar in hy gevonden wordt, is dat van *Vandelbertus*, monnik van Prom. Zyn dienst is echter naderhandt aldaar zeer vermaard geworden.

Hamcomius, de welke in het vertellen van misselyke legenden heeft uitgemunt, verhaalt onder anderen eene byzonderheit van dezen St. Nicolaas, die men hier, om dat zy ons Nederlandt raakt, niet met stilzwygen kan voorbygaan. Namentlyk, hy verzekert, dat St. Nicolaas een der voornaamste schutheiligen van Vrieslandt is geweest, en dat de steden Staveren, Kampen, en Amsterdam, de eene voor, de andere na de voornaamste koopsteden hier te lande, St. Nicolaas voor haren patroon gehouden hebben. Zie daar de reden, waarom onze Amsterdammers zo veel eerbiedt voor dezen Sint hebben, en zich op St. Niklaasavondt zo vrolyk maken. De gemelde schryver voegt 'er deze reden by, dat St. Nicolaas de patroon van de zeevarenden was. Maar wil iemandt, om 'er dit nog by te voegen, de reden weten, waarom men dezen heilige, die, als hy al in de wereldt is geweest, misschien nooit de zee bevaren, of ter zee gehandelt heeft, zo veel macht over de zee plagt toe te schryven, die zal by *Jo. Molanus* te recht geraken. In den lofzang van St. Nicolaas, van wiens waarde en echtheit boven is gesproken, zegt deze legende-schryver, staat te lezen, dat zeker man een vaartuig, dat op zee vergaan was, met zynen zone, die ook verdronken was, *door de verdiensten van St. Nicolaas* wederom gekregen heeft. Hier op zullen zy buiten twyfel gezien hebben, vervolgt deze schryver, die by dezen heiligen man drie kinderen plagten uit te schilderen, „ te weten om daar door te kennen te geven, dat St. Nicolaas de patroon van de schippers en „ schipbreukigen is, die hem, toen hy nog leefde, en verre van „ hen was, om hulp aangeroepen hebben. Maar", zo vervolgt hy, „ waarom toch drie kinderen in een vat geschildert, nade„ maal 'er maar van eenen zone gewag wordt gemaakt? Ik hou„ de dan veel meer van een andere schildery van St. Nicolaas. „ enz." Hier ziet men, voegt de Schryver, uit welken wy deze en eenige andere byzonderheden, boven verhaalt, hebben getrokken, daar by, de gemene schildery van St. Nicolaas door *Molanus* zelve, die op dit stuk al vry rekkelyk was, en veel inschikte, afgekeurt. Zie *Metaphrastus & Surius ad diem 6 Decemb Baronius in Annal. & Mart. Tillemont Memoires de l'Eglise Tom. VI. Baillet Vies des Saints. Hamcomius in Frisia pag. 69. H. van Rhyn in zyne aantekeningen op het Utrechtsche Bisdom en de Oudheden van Vrieslandt.*

NICOLAAS, bisschop van Metona in de XI, of liever in de XII eeuwe, heeft eene verhandeling geschreven van het bloedt van Jesus Christus tegen de genen, welke twyfelden of het broodt en de wyn in het ligchaam en bloedt veranderd wierden. Deze verhandeling is in de Bibliotheek der Vaderen. Hy hadt ook drie verhandelingen geschreven van den uitgang van den H. Geest, tegen de Latynen, waar van Allatius zegt de handschriften te zyn in de Vatikaansche bibliotheek. *Du Pin Bibl. des Aut. Ecclesiastiques XI siecle.*

NICOLAAS A of VAN CASTRO, anders *Verburg* genaamt, wierdt te Loven geboren in den jare 1503, en was de zoon van een bedél of deurwaarder der hogeschole van de gemelde stadt. Hebbende dus goede gelegenheit om te studeren, bediende hy zich daar zeer wel van, en scherpte zyn verstandt om alle goede wetenschappen te leren: want na dat hy zich in het lezen der Latynsche en andere talen treffelyk hadt gekweten, wierdt hy eindelyk tot licentiaat in de Godgeleerdheit te Loven verheven, daar hy de oeffeningen der hogeschole al dikwils tot nut van zyne toehoorders, en met zyn eigen lof heeft waargenomen. Daar na is hy overste geworden van het collegie van Buslidius, het welk gesticht is om de jeugdt in de drie geleerde talen door openbare leeraars te laten onderrechten. Niet lang daar na is hy kanunnik van St. Mariaaskerk (Havensius en Valerius Andreas zeggen, maar kwalyk, van de St. Janskerke) te Utrecht geworden, en vervolgens door koning Philips den II tot kettermeester over Hollandt, Utrecht en Over-Yssel aangestelt. Eindelyk is hy by het oprechten der nieuwe bisdommen in de Nederlanden, waar door de kerk van Middelburg tot een bisdom, staande onder het aartsbisdom van Utrecht, wierdt gemaakt, door den zelven koning in het jaar 1560 tot bisschop van Middelburg benoemt, en te gelyk geschikt om het opperbestier van de abdye, die toen open stondt, te bekleden. Kort na dat hy van dezen nieuwen bisschoppelyken setel bezit hadt genomen, ontstondt 'er tusschen hem en den domproost, met het domkapittel van Utrecht, een zwaar geschil over het kerkelyk rechtsgebiedt in Zeelandt, het welk van weêrkanten voor Margareta van Parma, landvoogdesse van Nederlandt, gebragt zynde, is de zaak door haar ten voordeele van den bisschop uitgesproken. Hy is kort voor de veranderinge van den Godsdienst te Middelburg overleden op den 16 May des jaars 1573, in den ouderdom van zeventig jaren. Grammaje heeft de navolgende twee vaarzen op hem gemaakt:

A Castro ad Burgum properat, Præsulque Zelandiæ
Est: per terram æquè ac per mare Falco volat.

Het welk zo veel te zeggen is, als dat *A Castro* (op zyn Nederduitsch *Verburg*, of *van der Burg*) naar den Burg (dat is Middelburg) henen trok; dat hy bisschop in Zeelandt is geworden, en dat de valk zo wel ter zee als te landt boven vloog, zynde eene zinspeling op het collegie van de valk, daar hy hoogleeraar in was geweest voor dat hy bisschop van Middelburg wierdt. Ook getuigt Valerius Andreas, dat hy in dit collegie een beurs heeft gesticht voor de studenten in de philosophie. *Grammaje in Lovanio pag. 23. Val. Andreas Fasti Academ. Oudheden en Gestichten van Zeelandt.*

NICOLAAS DE CAPUTIIS, tot XLVI bisschop van Utrecht aangestelt na de doodt van bisschop *Johannes van Diest* in den jare 1340, of 1341, doch niet door de verkiezinge van de kapittelheeren, maar door de benoeminge van paus Benedictus den XII, doordien 'er onder de kanunniken verschil over het verkiezen van een nieuwen bisschop was ontstaan, hebbende eenige *Johannes van Arkel*, toen kanunnik van Utrecht, en andere *Johannes van Bronkhorst* daar toe benoemt, als boven in het leven van den eerstgemelden verhaalt is. Nicolaas of Nicolaus de Caputiis was proost van Deventer, en een goed rechtsgeleerde, zynde rechter in geestelyke zaken en byzitter of auditeur van de zogenaamde Rota, of voornaamste rechtbank van het Roomsche hof. Onuphrius Panvinius noemt hem *Nicolaus Capocejus*, en zegt, dat hy een Romein van geboorte was. Jan Veldenaar geeft hem den naam van *Nicolaus van Capociën*, dat omtrent op het voorgemelde uit komt. Hy heeft de bisschoppelyke waardigheit van Utrecht, als voor hem, zeggen eenigen, te lastig zynde, binnen het eerste jaar van zyne aanstellinge weder nedergelegt; maar W. Heda verhaalt, dat hy een vikaris of officiaal van Rome naar Utrecht heeft gezonden, menende de zaken van het bisdom door den zelven te laten waarnemen, en zelf te Rome te blyven; maar dat hy van den zelven verstaan hebbende, dat het tydelyke rechtsge-

gebiedt te Utrecht niet anders kon bedient worden dan onder het oppergezag van den bisschop zelve, die aan het hoofdt der rechteren moest zitten, op dit bericht van zyne waardigheit is afgestapt. Hy is naderhandt, te weten in den jare 1350, door Clemens den VI kardinaal-priester gemaakt, onder den tytel van St. *Vestina* en St. *Vitalis*. Te Peruze, in Italië, daar een hogeschool is, heeft hy een collegie voor God- en rechtsgeleerden gesticht, en begiftigt om 'er jonge en bekwame studenten te onderhouden, hebbende aan het zelve den naam gegeven van St. Joris-school of collegie: ook heeft hy begeert, dat 'er onder de andere kwekelingen twee uit de stadt of het sticht van Utrecht zouden aangenomen worden, om hun verstandt aldaar in de wetenschappen te oeffenen. Hy is overleden in den jare 1368, en te Rome, in de kerk van Maria Major, begraven, daar zyn grafschrift nog te zien is. Hy heeft de regels van het bovengemelde collegie zelf opgestelt, waar van de magistraat van de stadt Deventer nog een afschrift bezit. In het zelve staat het volgende te lezen: „ Ook zal de bisschop, de deken „ en het kapittel van Utrecht twee andere voorstellen, waar „ van de een moet zyn van de kerk of het landt van Deventer, onder het sticht van Utrecht, alwaar ik een prooftdy bezit, of ten minste van een bygelegen plaatse, die evenwel onder de stadt, of onder het sticht van Utrecht moet „ horen; te weten, ingevalle dat 'er uit de voornoemde kerk, „ of uit het landt van Deventer geen student te bekomen is ". *Batavia sacra II deel.*

NICOLAUS DE of VAN CUSA, of CUSANUS, kardinaal en bisschop van Brixen, hadt zynen naam ontfangen van zyne geboorteplaats, zynde een gering dorp aan den Moesel, in het aartsbisdom van Trier gelegen, zynde zyn vader, als men zegt, een visscher geweest. Hy was een zeer geleerd, welsprekend, en daar by deugdzaam man. Hy wierdt tot kardinaal verheven op den naam van *St. Pieters banden*, en tot bisschop van Brixen aangestelt in den jare 1450: ook is hy pausselyke legaat of gezant in Hoog- en Neder-Duitschlandt geweest. Hy was eerst een groot voorstander van de kerkvergadering van Basel, en heeft zelfs drie boeken voor die vergadering in het licht gegeven, maar keerde naderhandt, in den jare 1437, buiten twyfel om wereldlyke inzichten, het rokie om, kampende toen al zo yverig, en zelfs nog yveriger, voor paus Eugenius den IV, als hy te voren voor de kerkvergadering hadt gestreden. Hy overleedt te Todi, in Italië, in den jare 1464, oud drie en zestig jaren. Hy heeft het hospitaal of gasthuis van St. Nicolaas digt by Cusa, zyne geboorteplaats, gesticht, en het zelve met eene heerlyke bibliotheek van Latynsche en Grieksche boeken voorzien: ook heeft hy te Deventer, daar hy zyne eerste jaren in het bestuderen der beschaafde wetenschappen hadt overgebragt, een collegie of beurs gesticht voor twintig studenten, die daar door den overste van het voorgemelde St. Nicolaas-gasthuis by Cusa zouden gezonden worden. De hoofdsomme hadt hy den magistraat van Deventer ter handt gestelt, de welke vervolgens gerechtigt zou zyn om drie burgers kinderen onder het gemelde getal te voegen. Hy heeft vele geleerde schriften nagelaten, als: *De docta ignorantia lib. III*; *Apologia doctæ ignorantiæ*; *De conjecturis lib. II*; *De filiatione Dei*; *De Genesi*; *Idiotæ lib. IV*; *Exercitationum lib. X*; *De Catholica concordantia lib. III*; *De cribrationibus Alcorani lib. III*; *De quadratura circuli*; *De finibus & chordis*; *Correctio Tabularum Alphonsi*; enz. Zyne werken zyn te Basel in drie stukken by malkander gedrukt in den jare 1565. *Onuphrius*, *Platina*, *Ciacconius*, *Trithemius & Bellarminus de script. eccl. Spondanus & Raynaldus in Annal Possevinus in Apparatu. Sixtus Senensis Bibl. Sacra. Cave. Oudheden en Gestichten van Deventer.*

Andere geestelyken en vermaarde mannen van dezen name.

NICOLAAS DE LYRA, of LYRANUS, een Franciskaner monnik in de XIV eeuw. Zie LYRANUS. (Nicolaus.)

NICOLAAS VAN AMSTERDAM was in aanzien omtrent het jaar 1446, en wordt geprezen van J. Bertelius *in Hist. Luxemb.*, die hem den tytel geeft van bacelier in de Godgeleerdheit, en daar by voegt, dat hy de kettery van eenen *Ferrandus* krachtiglyk bestreden heeft.

NICOLAAS VAN DAMASCUS, of DAMASCENUS, aldus genoemd, om dat hy in die stadt geboren was, is geacht geweest onder de geleerdste mannen van zyne eeuw. Hy leefde ten tyde van Augustus, en hadt veel deel in de gunst van dezen keizer, en in die van Herodes den Groten, koning der Joden. Hy was een Peripatetisch philosooph, dichter en historie schryver. Men vindt eenige overblyfselen van zyne schone werken. Hy schreef eene historie van Assyrië, welke Gesnerus, hoewel ten onrechte, schynt te verzekeren dat te Venetië gevonden wordt; maar het is gemakkelyk te zien dat hy misleid is. Deze historie bestondt uit LXXX boeken, volgens Suidas, uit CXXIV, volgens Josephus, uit CXLIV, naar het getuigenis van Athenæus. Hy hadt noch andere aanmerkenswaardige werken geschreven, gelyk men verstaat uit verscheide schryvers. Henricus Valesius heeft te Parys in den jare 1634 in het Grieksch en Latyn verscheide werken van dezen schryver, welke Constantinus Porphyrogeneta byeen verzameld hadde, en welke verzameling toebehoorde aan Nicolaas de Peiresc, die de zelve in Cyprus hadde doen kopen, in het licht gegeven. *Josephus Oudh. l. I. & XVI. Athenæus l. VI. Strabo l. XV. Euseb. l. IX. Præp. Evang. Photius cod. 189. Suidas. Vossius, &c.*

NICOLAAS VAN FLUHE, een heremyt, gemeenlyk broeder Claus genoemd, uit het canton van Unterwalden. Hy wierdt geboren in den jare 1417 van Henrik van Fluhe en Hemena Roberts, te Sachslen in Unterwalden, en trouwde toen hy tot zyne mannelyke jaren gekomen was met Dorothea Weislings, liet zich ook benevens zyne landsluiden in den oorlog gebruiken, zo dat hy tot de voornaamste waardigheit in het landt, namelyk het landamptmanschap, verheven wierdt. Eindelyk begaf hy zich in den jare 1457, na dat hy vyf zonen en zo vele dochters geteeld hadde, in eene wildernisse in Melchtal, tusschen Kerns en Sachslen, Ranfft genoemd, alwaar zyne landslieden hem eene kapelle lieten bouwen, welke de wybisschop van Constans ingewyd, en paus Paulus de II met eene byzondere aflaat-bulle voorzien heeft. Alhier bragt hy 19 jaren en eenige maanden met geestelyke betrachtingen en gebeden door, at niet dan wortelen, was gansch dun gekleed, ging altoos barrevoets, en hadde noch hoedt noch muts op zyn hoofdt. Alle die hem bezochten vermaande hy tot boetvaardigheit en verachting der wereldt, en wenschte hen dat zy in alle veranderingen van het geluk getroost mogten zyn. Hy voorzeide vele dingen, en zeide dat zyn vaderlandt, wanneer het in eenigheit volharde, in alles bloeien zoude en onverwinnelyk zyn, inzonderheit wanneer de inwoners hunne buitenlandsche verbonden en jaarlyksche pensioenen afstonden, en den uitheemschen gene werving in hun landt toelieten, maar stil t'huis bleven en hun landt bouwden. Wanneer hy eens op het aanraden van den bisschop van Constans vleesch en andere spyzen at, vondt hy zulks zeer schadelyk voor zyne gezondheit. Hy hadt in zyne kleine celle niets meer dan stoelen, op welke hy zomtyds een weinig plagt uit te rusten. Zyn gewone gebedt was: *Domine, rape me mihi, & redde me totum tibi*, dat is te zeggen; *Ach! Here, ontneem my aan my zelf, en maak my u gansch eigen.* Hy stierf in den jare 1487, op den dag van S. Benedictus, en wierdt in de kerke te Saxlen begraven. *Hofman in Lexico. Flacius in Catal. test. verit. p.* 1005. *edit. prim. Anonymus im leben und lehr puncten bruder Nicolausen. Ursinus in Analect. sacr. l. II. p.* 143. *seq. Arnold. Leven der gelovigen p.* 13. *seq.*

NICOLAAS VAN HANAPS, aldus genoemd naar een dorp in het bisdom van Rheims, alwaar hy geboren was, was van de orde der Predikheeren. Hy oeffende de plichten van penitentier te Rome omtrent den jare 1270, en wierdt in den jare 1281 tot patriarch van Jerusalem benoemd door paus Martinus den IV. Hy stierf te Ptolemaïs in den jare 1288. Hy heeft eene historische verzameling gemaakt van de voorbeelden der deugden en ondeugden, getrokken uit de H. Schriftuur, vervattende 134 kapittelen, welke men gemeenlyk noemt *den Bybel der Armen*. Eenige schryvers hebben den zelven ten onrechte toegeschreven aan S. Bonaventura, onder wiens werkjens die gedrukt is; maar uit de handschriften blykt dat de zelve is van Nicolaas van Hanaps, gelyk die ook onder zynen naam te Tubingen gedrukt is in den jare 1533, te Venetië in den jare 1537, te Parys in den jare 1547, en te Basel in den jare 1550. *Du Pin Bibl. des aut. Eccl. XIII siecle.*

NICOLAAS VAN OTRANTE bloeide te Constantinopel in het begin van de XIII eeuw. Hy diende voor tolk in de onderhandelingen, welke de kardinaal Benedictus, door paus Innocentius den III in den jare 1201 naar Constantinopel gezonden, hadde met de Oosterschen over de verschillen van den Godsdienst. Hy schreef verscheide verhandelingen tegen de Latynen, onder anderen eene verhandeling van den uitgang van den H. Geest, tegen Hugo Etherianus; eene verhandeling om te bewyzen dat Christus zich van gerezen broodt bediende in het laatste Avondmaal; eene andere wegens de Vasten van den zaturdag, over het huwelyk der priesters, en de andere verschillen van de Latynsche en Grieksche kerke. Deze verhandelingen worden door Allatius aangehaald, die 'er plaatsen uit bybrengt in zyne werken. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. XIII siecle.*

NICOLAAS SCHENNINGENSIS was eerst aartsdiaken, doch daar na bisschop van Lincoping in Zweden. Hy stierf in den jare 1391, en wierdt op 't concilie te Basel in het getal der Heiligen aangenomen. Zyne schriften zyn: *Vita S. Anscharii, primi Apostoli in Suecia*; *vita S. Brigittæ*; *vita S. Annæ Vadstenensis*; *de jure canonico & dictis Patrum*; *Moralia Gregorii. Scheffer de Suecia liter. cum Molleri Hypomn.*

NICOLAAS STANIHURSTIUS, geboren in Ierlandt in de XVI eeuw, heeft in 't Latyn eene naauwkeurige verhandeling uitgegeven, genoemd *de Ryksdag der Geneeskundigen*. Hy stierf in den jare 1554. *Richard. Stanihurst. in Descript. Hib. c.* 7. *Jac. Waræus de clar. Hib. script. l. I.*

NICOLAAS, bygenoemd STUDITES, overste van het klooster van Stude te Constantinopel, was van het eilandt Kandië. Hy wierdt met zynen ouderdom van 10 jaren in den jare 803 gesteld in het klooster van Stude, onder het bestier van Theodorus Studites. Hy verzelde Theodorus, toen hy gebannen was om het stuk van de beelden, en wierdt met hem in de gevangenisse gesteld, en leedt verscheide pynigingen. Hy wierdt herroepen na de doodt van Leo den Armenier, in den jare 121. Wedergekeerd zynde, veranderden zy dikwils van verblyfplaats, tot de doodt van Theodorus. Nicolaas, die hem altoos verzeld hadde, hieldt zich naby zyn graf, in een eilandt naby Chalcedonië. De keizer Theophilus de vervolging vernieuwd hebbende tegen de genen, welke de beelden vereerden, wierdt Nicolaas verborgen in een landhuis naby Constantinopel. Hy wierdt eindelyk tot abt van Stude verkoren na de doodt van Naveratius in den jare 848. Drie jaren daar na ontfloeg hy zich van deze waardigheit, en begaf zich in zyne eenzaamheit; maar hy wierdt in den

jare 855 verplicht om de zorg ven dit klooster op zich te nemen. Hy wederstondt krachtiglyk den keizer Michaël den III, en Bardas, ten opzichte van de afzetting van den patriarch Ignatius. Zy verdreven hem uit Constantinopel, en deden hem eindelyk in de gevangenisse werpen, in het klooster van Stude. Wanneer Ignatius hersteld was door den keizer Basilius, wierdt Nicolaas op nieuws aangesteld tot overste van het klooster van Stude in den jare 867, en hy stierf in het volgende jaar, in den ouderdom van 75 jaren. *Vie de Nicolas studite, dans Bollandus. Baillet vies des Saints au 4 Fevrier.*

NICOLAAS, gezegt *van Ultricuria*, zeker doctor, die leefde in de XIV eeuw. De universiteit van Parys veroordeelde zestig van zyne stellingen. Men heeft de acte van deze veroordeeling in de Bibliotheek der Vaderen.

St. NICOLAI- of Argonauten-orde, is omtrent den jare 1382 door Karel den III, koning van Napels, gesticht, doch na des zelfs doodt wederom vervallen, dewyl zy met gene zekere inkomsten verzien was. Het oogmerk van de zelve was om vriendschap onder den adel te onderhouden, en de oproeren te storen, gelyk dan ook de ridders, die met malkander oneenig leefden, en zich niet verzoenen wilden, de orde afgenomen wierdt. Eenigen meenen dat men dezelve tot bevordering der scheepvaart hadde aangelegd, waar op ook het ordensteken scheen te doelen, dat een schip was met golven omringd, waar by deze woorden stonden: *Non credo tempori. Summonte hist. Regni Neap. T. II. l. IV. Gryphii R. O.*

NICOLAI, (JOHANNES) geboren te Verdun, nam het Dominikaner gewaadt aan in den ouderdom van 16 jaren. Den gewonen loop der studiën te Parys voltrokken hebbende, wierdt hy aldaar doctor in de Theologie in den jare 1632 den 15 July. Hy leeraarde gedurende den tydt van twintig jaren de Theologie in het klooster der Dominikanen van de straat S. Jacques, waar van hy prioor was. Hy sleet een gedeelte van zyn leven met te arbeiden over den text van de *Summa* van S. Thomas, waar van hy de gronden trachtte te vereenigen met die der Theologanten, welke niet van zyne schole zyn. Hy stierf den 9 May des jaars 1673 in den ouderdom van 78 jaren. Hy heeft eenen druk van de *Summa* van S. Thomas uitgegeven, te Lyon gedrukt in den jare 1669. Hy heeft boven dien redevoeringen geschreven over verscheide stukken van de kerkelyke tucht, tegen De Launoi; de eerste wegens het volkomen concilie, waar van Augustinus het oordeel bybrengt over den doop der ketters, dat hy voorgeeft het concilie van Nicea te zyn, en niet dat van Arles; twee redevoeringen over het Sacrament des doops; in de eene geeft hy voor, dat men het zelve in de ganfche kerke niet plechtiglyk bediende dan op Paaschen en Pinxter; in de andere toont hy aan dat men de Joden en de ongelovigen niet kan dwingen hunne kinderen den doop te doen ontfangen. Hy is ook de schryver van twee redevoeringen, in welke hy verschilt van het gevoelen van Launoi; de eene over de vasten, waar in hy voorgeeft, dat wanneer men in gevalle van noodzaaklykheit het gebruik van het vleesch toestaat, men van het vasten ontslagen is, en eene andere, om de plaatsen te verdedigen, door S. Thomas in de vergulde keten bygebragt. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII siecle.*

NICOLAI, (LAURENTIUS) een Jesuït uit Noorwegen, te Tonsberg geboren, gemeenlyk *Closter-Lasse* genoemd, wierdt in den jare 1577 van Rome naar Zweden gezonden, om aldaar den koning Johannes den III in de wederinvoering van den Roomschen Godsdienst behulpzaam te zyn. Op dat hy nu dit oogmerk te lichter mogte bereiken, gaf hy zich uit voor een Lutheraan, en nam een professorschap aan in het klooster op den Graauw-Munchsholm, alwaar hy zyn voornaamste werk maakte van in zyne openbare lessen de gronden van den Lutherschen Godsdienst te ondermynen. Wanneer de school-rector en het ministerie te Stokholm zulks bemerkten, kantten zy zich tegen zyn voornemen aan, doch wierden van hunne ampten beroofd, en Nicolai daar tegen tot principaal en rector verheven. Maar wanneer onder het volk eene grote onrust ontstont, en de koning buiten dien door den paus beledigd was, gaf hy Nicolaï zyn afscheidt. *Pufendorff. Introd. ad hist. Suec. Maimbourg histoire du Lutheranisme. Seckendorff. hist. Lutheran.*

NICOLAI, (MELCHIOR) een vermaard Theologant, wierdt geboren in den jare 1578, en stierf in den jare 1659. Hy leeraarde de Theologie te Tubingen, en redentwistte krachtiglyk in geschrifte tegen Forerus. *Spizelius in Templo Honor. p.* 244.

NICOLAI, (NICOLAAS) een edelman uit het Dauphiné, heer van Arfeuille, schryver van eenige verhandelingen van de zeevaart, door la Croix du Maine, en door du Verdier-Vauprivas bygebragt, was een man van grote geleerdheit. Hy stierf te Parys den 25 Juny des jaars 1583.

NICOLAI, (PHILIPPUS) een Theologant, wierdt geboren in den jare 1556, en stierf in den jare 1608. Hy predikte met veel achting te Hamburg. Hy heeft geschreven over de regering van *Jesus Christus.* Men heeft alle zyne werken in IV stukken gedrukt. *Henning. de Witte in Theol. pag.* 32. *Spizelius in Templo Honor. p.* 17.

NICOLAÏTEN zyn eenige der oudste ketters, welke reets in de eerste eeuw de kerke ontrust hebben; dewyl Johannes in zyne Openbaringe van hen gewag maakt. Vele zyn van gevoelen, dat de stichter van deze ketters Nicolaas van Antiochië was, die een was van de eerste diakenen der kerke van Jerusalem, van welken in de Handelingen der Apostelen gemeld wordt. Hoewel de gelegenheit, waar door hy tot zyne kettery gekomen is, op verscheide wyzen verhaald wordt. Eenigen zeggen, dat Nicolaas zich wegens eenige gelofte van de echte bywoning van zyne vrouwe hadde willen onthouden; wanneer hy zich echter door zyne begeerte hadde laten overwinnnen, en zyne belofte gebroken, was hy door de Apostelen dieswegens bestraft geworden; waar op hy, om zyne daadt te verschonen, hadde beginnen te leren, dat men, zo men zalig wilde worden, dagelyks de lusten des vleesches moeste volvoeren, en hadde alzo eene deur tot alle ontuchtigheit geopend. Anderen zeggen in het tegendeel, dat Nicolaas wegens de schoonheit van zyne vrouwe zeer minnenydig was geweest, en wanneer de Apostelen hem daar over bestraften, hadde hy zyne vrouwe voorgebragt, en gezegd, hy wilde haar vryheit geven, indien zy wilde; want men moest het vleesch tuchtigen. Dewyl hy nu dit laatste met een dubbelzinnig woordt uitgedrukt hadde, zo hadden eenigen het zo opgevat als of hy gezegd hadde, dat men het vleesch moest gebruiken, of het zelve alle wil geven, het welke de grondt van de dwalingen en van het schandelyk leven der Nicolaïten geweest zoude zyn. Deze vertellingen komen hedendaagsch den geleerden zeer verdacht voor; waarom zy ook twyfelen, of de Nicolaïten van dezen diaken hunne benaming en hunnen oorsponk hebben, en zy geloven veel eer, dat zy van een anderen, die den zelfden naam gevoerd heeft, afkomstig zyn, die echter gansch onbekend is. De dwalingen, die men den Nicolaïten gemeenlyk toeschryft, zyn de volgende; dat men zich zonder onderscheidt met alle vrouwen vleeschelyk vermengen, en alle ontucht plegen mag, en dat het onverschillig zy afgoden-offer te eeten; zo hebben zy ook van de schepping der wereldt vele wonderlyke en seldzame fabelen voortgebragt, en hunne leere met vreemde en duistere uitdrukkingen bezwachteld, gezichten en dromen voorgegeven, enz. Zy wierden naderhandt, naar het gevoelen van zommigen, mede onder de Gnostiken begrepen. Ten minste waren de zeden en de leer der Gnostiken in verscheide stukken de kettery der Nicolaïten gelyk. Men geeft ook voor dat deze kettery in de XI eeuw weder te voorschyn gekomen is, wanneer Petrus Damianus zich tegen dezelve heeft aangekant; maar Damianus noemt die genen Nicolaïten, welke leeraarden dat de geestelyken mede konden en mogten trouwen. Daar zyn 'er ook, die willen dat de Nicolaïten niet anders zyn dan *Balaämiten*, die de eeringe Balaäms volgen, en dat alzo deze kettery veel ouder zoude zyn, moetende *Bileam* eigentlyk voor Nicolaas of den stichter der Nicolaïten gehouden worden, gelyk zy uit de Openbaringe aantonen. *Apocalyps. II. 6. 14. 15. Act. VI. 46. Ignatius Epist. ad Trallianos & Philadelphenses. Irenæus lib. I. c. 27. & l. III. c. 11. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. III. Eufeb. hist. Eccl. l. III. Epiphan. Hæres. 25. Theodoret. Hæret. fabularum l. III. Augustinus de Hæresib. cap 5. Philastrius de Hæres. cap. 33. Damascen. Hæres. 25. Baron. Natal. Alexand. Spanheim hist. Eccles. Basnage in Annal. Ittigius de Hæresiarchis ævi Apostolici sect. I. c. 9. Sagittar. Introd. ad hist. eccl. c. 33. sect. 54.*

NICOLE GILLES, secretaris van koning Lodewyk den XII, en controlleur van zyne schatkist, leefde omtrent den jare 1500. Hy heeft volgens den styl en de wyze van zynen tydt de Jaarboeken en de Chronyk van Vrankryk geschreven, sedert de verwoesting van Troje tot den jare 1416. Denis Sauvage, François Belleforest, Gabriel Chapuis, en eenige anderen, hebben dezelve vervolgd. *La Croix du Maine Bibl. Franc. p.* 358. *Du Chesne Bibl. des Hist. de France.*

NICOLINI, (ANGELO) kardinaal, aartsbisschop van Piza, was geboren te Florence uit een oud en edel geslachte. Hy verkreeg zich den roem van een vermaard redenaar en ervaren rechtsgeleerde. Cosmus de Medicis, hertog van Florence, maakte hem tot zynen raadsheer van staat, gebruikte hem in gewigtige zaken, en zondt hem voor ambassadeur by paus Paulus den III, en vervolgens aan het hof van keizer Karel den V. Nicolini kweet zich zeer wel in deze bezendingen. By zyne wederkomst wierdt hy gouverneur van Siena. Zyne gemalinne ondertusschen gestorven zynde, begaf hy zich in den kerkelyken standt, en men verkreeg voor hem het aartsbisdom van Pisa. Paus Pius de IV maakte hem kardinaal in den jare 1565. Zyne verdienste maakte hem geacht in het collegio. Men verwachtte grote zaken van hem; maar hy stierf kort daar na den 22 Augustus des jaars 1567, in den ouderdom van 66 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerke van S Croix te Florence, alwaar men zyne grafstede ziet. *Ammirato Hist. Famigl. Flor. Ughel. Ital. Sacr. Petramellario. Aubery, &c.*

NICOLLE, (PETRUS) een kerkelyk persoon, zeer vermaard door zyne Godsdienstigheit, en door zyne geleerdheit, wierdt geboren te Chartres in den jare 1625 uit een der oudste geslachten van die stadt. Hy wierdt aangenomen tot baccalaureus in de Theologie van de faculteit van Parys, maar hy wierdt geen doctor, zich in vriendschap verbonden hebbende met Arnauld, die uit de faculteit van de Theologie van Parys was uitgesloten. Hy gaf zich terstondt over aan de goede letteren, en maakte zich bekwaam om den styl der beste Latynsche schryvers na te volgen. Hy oeffende zich vervolgens om op eene beschaafde wyze in het Fransch te schryven, en slaagde daar in gelukkiglyk. Hy redeneerde zeer verstandig en als een goed redenkunstenaar. Zich overgegeven hebbende aan de Theologische stoffen, schreef hy terstondt verscheide geschriften in het Latyn, om de zaak der verdedigers van Jansenius te beweeren. Hy maakte vervolgens eene Latynsche vertaling van de *Lettres Provinciales*, onder den naam van *Guillielmus Wendrokius*, welke voor een meesterstuk gehouden wordt in de vertaling van het Fransch in het Latyn, en welke met het oorspronkelyke mag vergeleken worden: hy voegde zeer naaukeurige aantekeningen daar by, welke in het Fransch vertaald zyn door mevrouwe van Joncourt. Hy schreef naderhandt eene menigte van Fransche werken, over de verschillen wegens Jansenius, en onder anderen, *Les Lettres imaginaires & vi-*

& visionnaires, waar door hy veel achting verkreeg. Wanneer de onluften, veroorzaakt door redentwiftingen over het boek van Janfenius, in den jare 1669 geftild waren, arbeidde hy met Arnaud aan het fchryven van boeken over de eeuwigdurendheit van het gelove, tegen de Calviniften, en fchreef voor hem in het byzonder het boek, genoemd: *Les Prejugés legitimes contre les Calvinistes*. Hy gaf vervolgens zyn uitmuntend werk der Proeven van de zedekunde (*Essais de Morale*) uit; en vervolgde tot het einde van zyn leven toe de gevoelens der Calviniften en Quietiften te beftryden. Hy ftierf te Parys den 16 November des jaars 1695. Hy heeft altoos met veel eenvoudigheit geleefd, en was weinig bedreven in de wyzen der wereldt; maar hy was van een groten geeft, aangenaam van ommegang, en hadt zeer zuivere gronden van zedekunde, een gezond en vaft oordeel, eene meer dan middelmatige geleerdheit, en veel Godsdienftigheits.

Zie hier de lyft der werken, die hy heeft zamengefteld, welke zonder naam zyn, of ook onder andere namen. *De Latynsche schriften zyn met een* (*L*) *aan het einde getekend: de overige zyn in het Fransch.*

Zes Nafporingen van Paulus Irenæus, (L.) waar van 'er drie afzonderlyk gedrukt zyn in den jare 1657, en de andere aan het einde van het Journaal van S. Amour.

Moliniftifche ftelling van den vader Nicolaï, uitgewifcht door Thomiftifche aantekeningen, in den jare 1656, met een aanhangfel, vervattende eene proeve der Lafteringen van den vader Nicolaï. (L)

Algemene verbeelding van het boek van den Vader Amelot.

Belga Percontator, of de Zwarigheden van François Profuturus, een Nederlandfch Theologant, over het verhaal van het gene voorgevallen is in de vergaderinge der geeftelykheit van den jare 1656. (L)

Latynfche vertaling van de provinciale Brieven, onder den naam van *Guilielmus Wendrock*, met voorredenen en aantekeningen, om te rechtvaardigen het gene in deze brieven gezegd is, en om te antwoorden op de tegenwerpingen, met Theologifche Redenvoeringen. (L) De eerfte druk is van den jare 1658. De vierde, die veel omftandiger is, is van den jare 1664.

I. II. en III. delen van de verantwoording der nonnen van P. Rojal, in den jare 1669.

Vierde gefchrift der Curés of Parochiepriefters van Parys van den 23 May des jaars 1658.

Antwoordt op den brief der Jefuïten tegen de veroordeelingen der biffchoppen, onder den naam van *Optat*, te Parys in den jare 1659.

Aanmerkingen over het formulier der eeden des geloofs, dat gevonden wordt in het proces-verbaal van de Geeftelykheit, te Parys in den jare 1660.

Memorie wegens de Hermitagie van Caen.

Twee Verdedigingen der profefforen in de Theologie van de univerfiteit van Bourdeaux tegen een gefchrift, genoemd, *Brief van een Theologant aan een officier van het Parlement, wegens de vrage*, of het boek van Wendrock ketterfch is, in den jare 1660.

Verzoekfchrift van de nonnen van P. Rojal des Champs aan den aartsbiffchop van Parys, op dat hy verklare wat hy verftaat door het woordt van *Acquiescement*.

Verhandeling van het onderfcheidt van het geval, of van de daadt, en van het recht, in de zaak van Janfenius, gezonden aan den paus in den jare 1661, door den biffchop van Angers. (L)

Nietigheden en misflag van het derde mandement wegens de tekening van het formulier, *met M. Arnaud*, in den jare 1662.

Brief van een Baccalaureus aan een doctor van de Sorbonne, wegens de tekening van het formulier, *met M. Arnaud.*

Verhandeling van het menfchelyke geloof, in II delen, in den jare 1664, *met M. Arnaud.*

Achttien brieven, genoemd *Imaginaires & Visionaires*, begonnen in den jare 1664, en geëindigd in den jare 1666, verfcheide malen gedrukt.

Aanmerkingen op het verzoekfchrift den koning aangeboden door den aartsbiffchop van Ambrun tegen de vertaling van het N. Teftament van Mons, in den jare 1668.

Antwoordt op eenen brief van een doctor in de Theologie, over de vertaling van het N. Teftament van Mons, in den jare 1668.

Antwoordt op den brief van een heer van 't Hof, dienende tot verantwoording aan den aartsbiffchop van Ambrun, in den jare 1668.

De eeuwigheit van het gelove der Katholyke kerke, wegens de Euchariftie, met de wederlegging van het gefchrift van den predikant Claude, te Parys in de jaren 1664 en 1672.

I. II. en III. ftukken van de grote Eeuwigheit van het gelove, waar van de twee laatfte volkomen van hem zyn, te Parys in den jare 1669, en volgende.

Algemeen antwoordt op het nieuwe boek van M. Claude, te Parys in den jare 1671. *met M. Arnaud.*

Wettige vooroordeelen tegen de Calviniften, te Parys in den jare 1671.

De byeenkomft van den duivel met Luther, en het onderzoek der vier plaatfen van het laatfte boek van den predikant Claude, te Parys in den jare 1673.

Proeven van zedekunde, vervat in verfcheide verhandelingen in IV ftukken, te Parys gedrukt in den jare 1678.

Vervolg der proeven van zedekunde, of liever een ander werk, vervattende zedekundige aanmerkingen over de Zendbrieven en Euangelien van het jaar in IV ftukken, te Parys in de jaren 1687 en 1688.

Verhandeling van het Vader Onze en van het gebedt, te Parys in de jaren 1680, 1695, enz.

De gewaande Gereformeerden overtuigd van fcheuring, te Parys in den jare 1686.

Van de eenigheit der kerke, of wederlegging van de nieuwe ftelling van den predikant Jurieu, te Parys in den jare 1687.

De voorbeelden welke zyn in de laatfte drukken van de kunft van te denken.

Wederlegging van de voorname dwalingen der Quietiften, te Parys in den jare 1695.

Keur van Latynfche puntdichten, te Parys in den jare 1659, overgezien. Dit Latynfche werk heeft tot zynen tytel: *Epigrammatum Delectus, &c.* Ieder puntdicht is verzeld van korte klare aantekeningen, die den zin des fchryvers doen begrypen.

Vervolg der zedekundige Proeven, wegens de plichten der nonnen.

Uitgelezene Brieven, te Parys in den jare 1702.

Theologifche en zedekundige onderwyzingen over het Gebedt des Heeren, de groetenifle van den Engel, de H. Miffe, en de andere kerkgebeden, te Parys in den jare 1706.

Onderwyzingen over de Sacramenten, te Parys.

Theologifche en zedekundige onderwyzingen over het *Symbolum*, 1707.

Stelling wegens de Genade, na zyn doodt gedrukt, en door verfcheiden gefchriften van Arnaud beftreden.

NICOLOTUS, bygenoemd *het Kindt van Rostok*, een zoon van Woldemarus, en kleinzoon van Burewinus, een zoon van Henrik Burewinus, heer van Mekelenburg, die in de deeling met zyne broeders Roftok verkreeg. Hy ftont eerft onder de voogdy van zyne neven. Volwaffchen zynde, geraakte hy met Otto en Coenraad, markgraven van Brandenburg, in een oorlog, dewyl hy hunne bloedverwante Agnes in den beginne ten huwelyk begeerd hadde, en daar na haar niet wilde aannemen. De vreze van dezen oorlog bewoog hem de heerlykheit en ftadt Roftok in den jare 1300 aan Erik den VIII, koning van Denemarken, over te geven, die hem daar tegen eene fomme gelds en eenige goederen in Denemarken gaf, doch daar na met de ftadt Roftok groot verfchil hadde; tot dat eindelyk, na de doodt van Nicolotus zonder erfgenamen, in den jare 1314 de zaak zodanig bygelegd wierdt, dat de heerlykheit van Roftok door Chriftophorus den II, koning van Denemarken, aan Henrik Leo, heer van Mekelenburg en Stargard, die boven dien het naafte recht daar toe hadde, als een leen wierdt overgelaten. *Pontanus hist. Dan. l. VI. p.* 291. *Possellius Orat. de Rostoch. p.* 19. *Lunig Reichs-Archiv T. VII. p.* 498.

NICOLSON, (JOHANNES) anders ook *Lambert* genoemd, een Engelfch Proteftant, die onder koning Henrik den VIII wegens zyn geloof verbrand wierdt. Hy was prediker van de Engelfche compagnie te Antwerpen geweeft, en hadde federt een langen tydt de leere van Calvinus of Zwinglius, inzonderheit in 't ftuk van 't H. Avondmaal, aangenomen. De kancelier Morus zoude bevel gegeven hebben hem uit den weg te ruimen. Om dit ongeluk te ontgaan kwam hy uit Vlaanderen te rug in Engelandt, doch hadt voor den rechtbank van Warham, aartsbiffchop van Kantelberg, een gelyk gevaar uit te ftaan. Hoewel hem nu de doodt van dezen prelaat daar van bevrydde, zo wierdt hy echter, na dat hy in Londen een tydt lang openbare fchole gehouden hadde, by den nieuwen aartsbiffchop Cranmer aangegeven, die toen Luthersgezind was. Deze wilde hem tot aanneming der Lutherfche gevoelens bewegen; maar Lambert beriep zich van hem op den koning, en dit was zyn verderf. Want Gardiner, biffchop van Winchefter, een gezworen vyandt der Gereformeerden, nam daar door gelegenheit, Henrik den VIII voor te ftellen, dat dit eene goede gelegenheit was om zynen yver voor den R. Katholyken Godsdienft aan de gansche wereldt te tonen, en daar door de bullen, welke de paus tegen hem hadde laten uitgaan, krachteloos te maken. De koning geloofde hem, en dewyl hy van nature in zulke zaken, die eens ieders ooge tot zich trokken, een behagen hadde, zo befloot hy zich opentlyk met Lambert in eenen redenftrydt in te laten, welkers uitflag deszelfs bekeering of deszelfs veroordeeling ter doodt zou zyn. Deze onderhandeling nam ook in der daadt zyn voortgang in de grote zaal van Weftmunfter, en deze plaats was met wereldlyke lords, met biffchoppen en andere geeftelyken, met ftaatsraden, met de voornaamfte magiftraats-perfonen, en met ontallyk vele andere aanfchouwers en toehoorders vervuld? De wacht welke de koning aan den ingang hadde doen ftellen, was in 't wit gekleed, en de rechtbank was met eene ftoffe van gelyke verwe overtrokken. Doctor Dayes maakte den aanvang van deze plechtigheit met eene byzondere redenvoering, waar in hy onder anderen voorftelde, dat de koning in zyn eigen hoge perfoon verfchenen was, om zich niet alleenlyk als een wereldlyk fouverein opperhoofdt, maar ook als een leeraar, als een befchermer des geloofs en als een fouverein hoofdt der kerke te betonen. Hier op geboodt de koning Lambert zyn gelove te verklaren. Hy deedt zulks, en de koning ftelde hem daar op eenige hoofdftellingen voor, doch droeg het overige op aan den aartsbiffchop Cranmer. Deze vervolgde den redenftrydt; de biffchop van Winchefter mengde zich mede daar in, als mede Stokesley, biffchop van Londen. Vervolgens liet de gansche vergadering zich in de twiftredenering in, en zomtyds

tyds spraken 'er tien persoonen te gelyk. Na dat de redenstrydt volkomen vyf uren lang geduurd hadde, konde of wilde Lambert niet meer spreken. Hier op begonden alle die tegenwoordig waren een geroep van overwinning op te heffen, en juichten den koning de zege toe. Deze vroeg aan Lambert, of hy overtuigd was, en of hy leven of sterven wilde. Hy gaf ten antwoordt, dat hy zyne ziele aan Godt, en zyn lighaam aan den wille des konings overgaf, doch voor het overige volstandig in zyn gevoelen volhardde. Henrik de VIII gaf derhalven bevel aan Thomas Cromwel, zyn algemeenen vicaris in geestelyke zaken, hem als eenen ketter te veroordeelen. Hy wierdt alzo met een langzaam vuur verbrand, en toen zyne voeten en schenkels reets door de vlam byna verteerd waren, doch het lighaam noch onbeschadigd bleef, hieven twee officiers hem met hunne hellebaarden om hoog, wanneer hy noch leefde, en tot tweemaal toe uitriep, *geenen anderen dan Jesus Christus*, waar op zy hem in het vuur lieten nedervallen, dat hem voorts verteerde. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt II deel. Fox. Herbert. Burnet.*

NICOLSTADT, eene kleine stadt in het Silesische vorstendom Lignitz, tamelyk naby Jauer gelegen. Zy is eertyds wegens de rykheit der bergwerken, die in hare nabuurschap gevonden wierden, in een zeer goeden staat geweest, doch naderhandt krachtig vervallen.

NICOMACHUS, een Griekfch historieschryver, leefde ten tyde van den keizer Aurelianus, in de III. eeuw. Vopiscus maakt gewag van hem in het leven van dien prins. Men gelooft zelfs dat hy het is die het leven van Apollonius Tyanæus geschreven heeft. Sidonius Apollinaris spreekt van hem. *Sidonius l. VIII. Ep. 3. Vossius l. II. de hist. Græcis.*

Daar is noch een NICOMACHUS, door Athenæus bygebragt *l. XV*, die de historie der Egyptenaars geschreven hadde.

NICOMACHUS, vader van Aristoteles, gelyk men ziet by Diogenes Laërtius. Deze philosooph hadt ook een zoon van den zelfden naam, aan wien hy zyne boeken van de zedekunde opdroeg. Athenæus brengt 'er eenen by, die eene verhandeling van de steenen gemaakt hadde; en Suidas spreekt noch van eenige anderen van dezen naam.

NICOMACHUS, een Griekfch dichter, was van Athene, en leefde omtrent de XC Olympiade, het 334 jaar van Rome.

NICOMEDES is de naam geweest, welken verscheide koningen van Bithynië gevoerd hebben.

NICOMEDES de I was een zoon en opvolger van Zipoëtes, een Thracier, die zich tot koning van Bithynië hadde opgeworpen. Eer deze Nicomedes met zekerheit den throon konde beklimmen, moest hy een bloedigen oorlog voeren tegen zyn jonger broeder Zipoëtes. Zyn zoon Zeiles, dien hy geteeld hadde by Ditizele, was zyn opvolger.

NICOMEDES de II, bygenoemd *Epiphanes*, de vyfde koning van Bithynië, was een zoon van Prusias, die hem met zich nam wanneer hy naar Rome reisde. Zich zelf de gunst van den Raadt en van de Bithyniers verkregen hebbende, vatte hy een dodelyken haat op tegen zynen vader, dien hy deedt sterven, na dat hy zich meester gemaakt hadde van Nicomedië. Hy deedt Apamea bouwen, en noemde de zelve naar zyne moeder. Hy moest eindelyk een gelyken vadermoordt ondergaan als hy aan zynen vader begaan hadde, want hy wierdt door zynen zoon Nicomedes den III omgebragt. Plinius verhaalt, dat zyn paardt zo droevig was over zyn doodt, dat het zelve niet eeten wilde, en van honger stierf.

NICOMEDES de III, een zoon van den voorgaanden, dien hy te Rome zynde geteeld hadde by eene danseresse, Nysa genoemd, wierdt door de Romeinen tot erfgenaam van het koninkryk verklaard, doch terstondt ontthroond door zyn oudsten broeder Socrates, mede *Nicomedes* en *Chrestus* bygenoemd. Hy vluchtte naar Rome, alwaar hy verzocht hersteld te worden, en hy wierdt zulks in der daadt door Manius Aquilius en Maltinus, welke door den Raadt gezonden wierden. In het zelfde 89 jaar voor Christus wierdt Nicomedes door de Romeinen verplicht den oorlog te voeren in de landen van Mithridates, alwaar hy een groten buit maakte, en bleef door hun gezag eenigen tydt gedekt voor de pogingen van de wraak van dezen vorst, die de vrede met Rome noch niet opentlyk gebroken hadde. Maar kort daar na wierdt hy door de krygsbenden van Mithridates overwonnen, verloor alle zyne bagagie, en vluchtte in Paphlagonië, terwyl Bithynië tot een prooi was voor den vyandt. Hy wierdt door het vredensverdrag, dat den eersten oorlog tusschen de Romeinen en Mithridates eindigde, in het 84 jaar voor Christus in zyne staten hersteld. Zyn zoon

NICOMEDES de IV was zyn opvolger. Dezelve was in gunst by Julius Cesar, en in het 76 jaar voor de geboorte van Christus zonder kinderen stervende, liet hy Bithynië tot eene erfenis aan de Romeinen, die dit koninkryk tot eene provincie maakten. *Strabo l. XII. Plinius l. VIII. Vellejus Paterculus. Florus. Dio. Pausanias. Justinus l. XXVIII. Appian. in Mithridat. & Bell. Civil. L. I. Memnon in Excerptis Gothic. Sueton. in Julio.*

NICOMEDIE, eene stadt van Natolië, in klein-Asië, aan den oever van de Propontis, de zee van Marmora genoemd. Zy was eertyds zeer aanzienlyk, de hoofdstadt van Bithynië, en eene der gewigtigste steden van het Oosten. Strabo zegt, dat zy gebouwd wierdt door eenen der koningen van Bithynië, Nicomedes genoemd, die haar zynen naam gaf. Zy wierdt onderworpen aan de Romeinen, en was naderhandt de setel van het keizerryk onder verscheide Roomsche keizers. Hannibal week naar deze stadt na alle zyne nederlagen, en vergat zich zelven aldaar, uit vreze van door Prusias, koning van Bithynië, overgeleverd te zullen worden aan de Romeinen. De grote Constantinus stierf ook naby deze stadt, in een vlek Acciron genoemd. S. Barbus, S. Adrianus, S. Pantaleon, en een groot getal van andere martelaaren, waren van deze stadt, die eene der eerste geweest is die het Christelyke gelove hebben aangenomen. In den jare 358 wierdt deze stadt volkomen verwoest door eene aardbevinge, in den tydt wanneer de keizer Constantius aldaar door de Arianen een concilie wilde doen houden. Ammianus Marcellinus geeft eene omstandige beschryving van deze aardbeving. Verscheide oude schryvers hebben ook van Nicomedië, van zyne grootheit, van zyne rykdommen en van de pracht van zyne gebouwen gesproken. Tegenwoordig wordt deze stadt *Comidia* genoemd, en de Turken geven haar den naam van *Ismid.* Zy legt aan het einde van eene golf, waar aan zy haren naam geeft, in het hangen van een kleinen heuvel, met fonteinen, wyngaarden, granen en vruchtbomen verzien. De meloenen, die aldaar wasschen, zyn vermaard, en wyken in deugdt niet voor die van Cachan in Persië, die boven alle andere geschat worden. Men vindt in de stadt eene menigte van Latynsche en Griekfche opschriften. Daar zyn verscheide mosqueën en Griekfche kerken van een prachtig maaksel. Het getal van de inwoners beloopt wel dertig duizend, zo Grieken, Armeniers, Joden, als Turken, die byna alle handel dryven in zyde, katoen, wolle, linnen en andere koopmanschappen. De golf van Nicomedië is omtrent een halve myl breedt, en vry lang. Men bouwt aldaar de meeste grote schepen, saiquen, en andere vaartuigen voor de kooplieden van Constantinopel, die zeer groot en hoog van boordt zyn, maar zeer slechte zeilders en gemakkelyk te veroveren. Men vindt ten Westen van Nicomedië, en aan de rechter zyde van de golf, eene fontein van mineraal water, waar van de Grieken en de Turken wonderen verhalen. Zy komen met hopen van alle kanten derwaards, en, zo men hen gelooft, zyn 'er weinig ziektens, welke door deze fontein niet genezen worden. *Ammian. Marcellin. l. XVII. Strabo l. XII. Grelot Voyage de Constantinople.*

NICON, een vermaard worstelaar, of kampvechter van de oudheit, behaalde verscheide maal den prys in de Griekfche spelen, waarom men hem een standbeeldt oprechtte in het eilandt Tassus, tegenwoordig Tasso genoemd, in de Egeesche zee of Archipel. Iemandt na zyn doodt dit standbeeldt genaderd zynde, om het zelve te pleisteren, viel het op hem, en doodde hem. De kinderen van den overleden deden het standbeeldt zyn proces maken, dat, volgens de wet van Dracon den Atheniënzer, waar door zelfs straffen tegen de onbezielde zaken gesteld waren, tot de ballingschap verwezen en in de zee geworpen wierdt. Eenigen tydt daar na de inwoners van dit eilandt door eenige kwaal geplaagd zynde, raadpleegden het orakel, dat hen antwoordde, dat zy, om zich te bevryden, dit standbeeldt in zyn eersten staat moesten herstellen; en terwyl zy verlegen waren om het zelve te kunnen vinden, kregen eenige visschers het zelve in hunne netten. *Suidas.*

NICON, de naam van een ezel, welke *Overwinnaar* betekent. Augustus op den morgen van den slag van Actium uitgegaan zynde, om zyne vloot te overzien, ontmoette een man op eenen ezel, en vroeg hem wie hy was. Deze man antwoordde, dat hy *Eutychius*, dat is te zeggen, *gelukkig*, genoemd was, en zyn ezel *Nicon* (overwinnaar), het welk Augustus als een goed voorteken nam. Hy was zo bewogen door deze ontmoeting, dat hy na zyne overwinning in het zegeteken, dat hy op deze plaats oprechtte, een metale beeldt van eenen man op eenen ezel stelde. *Plutarch. in Vit. Aug.* De ouden gaven niet alleen aan zich zelven namen van eene goede voorbeduiding, maar ook aan de dieren, waar van zy zich bedienden. *Nicon* was ook de naam van eenen elephant van Pyrrhus. *Plut. in Vit. Pyrrh.*

NICON, dat *Overwinnaar* betekent, was een naam, welken de Joden gaven aan den grootsten stormram, waar van de Romeinen zich bedienden om de muren van Jerusalem te breken, om dat hy alles ter neder wierp, waar tegen men hem gebruikte. *Joseph. Oorl. l. 20.*

NICOPING, eene stadt op het eilandt Falster in Denemarken, benevens een vast slot, en eene goede haven aan de Oostzee.

NICOPING, een Deensch steedtie op het eilandt Mors in Noord-Jutlandt, aan de rivier Limfiord, tot het stift van Aalburg behorende. Daar is noch eene kleine stadt van dezen naam op het eilandt Zeelandt.

NICOPING, in 't Latyn *Nicopia*, eene stadt in Sudermanlandt of Sudermanië, eene provincie van het koninkryk van Zweden aan de Belt, heeft een slot, op het welke Karel, hertog van Sudermanlandt, zich een langen tydt ophieldt eer hy tot de Zweedsche kroon geraakte. Reets van te voren in den jare 1318 heeft de koning Birger zyne beide broeders Erik en Waldemarus op dit slot prachtig onthaald, doch naderhandt wanneer zy in hun beste slaap waren uit het bedde doen lichten, en in een diepen toren werpen, waar in zy door honger en spyt sturven, waarom het slot door hunne vrienden belegerd en verwoest wierdt. In den jare 1665 is het slot benevens de stadt afgebrand. Alhier is een koninklyk licent- en pakhuis, en de beste schepen worden hier gebouwd. De Zweedsche taal wordt hier ook het sierlykste gesproken. In den jare 1719 hebben de Muscoviters van de zeekusten af tot hier toe alles vermeesterd en verbrand.

Joh.

Joh. Magn. l. XX. hist. regnor. Septentr. Pontanus l. VII. rer. Dan. Zeiler. descr. Suec. p. 130. *seq.*

NICOPOLIS, de hoofdstadt van Mysië, welke eenigen *Nigeboli* noemen, en de Turken, naar 't verhaal van Leunclavius, *Sciltaro*. Ammianus Marcellinus zegt dat de keizer Trajanus de zelve liet bouwen, na dat hy Decebalus, koning der Daciërs, overwonnen hadde.

NICOPOLIS, eene stadt van Bulgarië aan den Donauw, omtrent Walachië, alwaar de Christenen door de Turken geslagen wierden ten tyde van Sigismundus, koning van Hungarië, in den jare 1396. Bajazeth hadt deze stadt ingenomen in de volle vrede in den jare 1390.

NICOPOLIS, eene stadt van Epirus, gezegd *Prevesa*, volgens Sophianus. Zy wierdt gebouwd naby de plaats alwaar Augustus de overwinning behaald hadde op Marcus Antonius in het 723 jaar van Rome.

NICOPOLIS, eene bisschoppelyke stadt van Armenië, onder den aardsbisschoplyken setel van Sebaste. Casteldus noemtze *Gianich*, en anderen *Chiorme*. De kerkelyke schryvers merken aan hoe zy beroerd wierdt door de Arianen na de doodt van haren bisschop Theodorus, in den jare 370. Deze ketters hadden Phoranus ingedrongen, die van hunnen aanhang was; maar de inwoners van de stadt scheidden zich af van zyne gemeenschap, en men was verplicht hen een rechtzinnig bisschop te geven. St. Basilius schreef daar na eenen brief aan hen, om hen te vermanen eendragtig te zyn met hunnen herder.

NICOPOLIS, eene bisschoppelyke stadt van Judea, is dezelfde met Emmaus, waar aan men dezen naam gaf, welke *Stadt van overwinning* betekent. Zie EMMAUS.

NICOPOLIS, eene voorstadt van Alexandrië in Egypten, dertig stadiën van het midden van de stadt afgelegen. *Strabo.*

NICOPOLIS was de naam van eene ryke hoere, die op Sylla verliefd geworden zynde, hem stervende tot haren erfgenaam maakte. *Plutarchus in Sylla.*

NICOSIE, door de Latynen en Italianen *Nicosia* genoemd, is de hoofdstadt van het eilandt Cyprus, een aardsbisschoplyken setel, en de verblyfplaats van den gouverneur van het eilandt. Zy legt in eene vruchtbare vlakte, aan den voet van eenen berg, doch is niet zeer volkryk. Eenigen willen dat zy eertyds *Tremithum* genoemd is geweest. Zy hadt voortyds negen mylen in haren omtrek; doch de Venetianen veranderden deze grootte tot op 3 mylen; en maakten de plaats tot eene treflyke vesting. De Turken veroverden de zelve in den jare 1570, na eene belegering van 42 dagen, en voerden 250 veldstukken, benevens een ryken buit en vele gevangenen van daar weg, onder welke zich een vrouwspersoon bevondt, die het schip daar zy op was met al het overige in de lucht deedt springen. De Grieken hebben in deze stadt 4, de Franken 2, en de Armeners maar eene kerke. *Hackluit. Antonius Maria Gratianus. Petrus Bizarus. Guarnerius & Neumayerus in bello Cyprio. Maurocenus in hist. Venet.*

NICOSTRATA, anders *Carmenta* genoemd, gemalin van Evander, hoofdt van eene volkplanting van Arkadiers, welke zich kwam nederslaan in Latium. Zy hadt de begaafdheit van te voorzeggen, waarom de Latynen haar noemden Carmenta, *à carminibus*, betoveringen, of voorzeggingen. *Plutarchus in Romulo.*

NICOSTRATUS *van Trebizonde*, een Sophist, welke leefde onder de keizerlyke regering van Claudius en van Valerianus, in de III. eeuw. Hy schreef de historie van Philippus, van Gordianus, van Decius, en van eenige anderen. *Evagrius l. V. hist. c. ult. Vossius de Hist. Græc. &c.*

NICOSTRATUS, een redenaar, waar van Suidas gewag maakt.

NICOT, (JOHANNES) requestmeester des konings, was van Nîmes in Languedok. Zyne verdienste maakte hem geacht. Men vertrouwde hem verscheide gewigtige zaken, die hy met veel voorzigtigheit behandelde. Hy was Ambassadeur in Portugal in de jaren 1559. 1560 en 1561, en bragt van daar de plant welke men naar zynen naam genoemd heeft *Nicotiana*, anders gezegd *Petun* en *Koninginne-kruidt*, om dat Nicot dezelve de koninginne Catharina de Medicis aanboodt. Hy schreef verscheide werken, als een Fransch-Latynsch Dictionary *in folio*. Eene verhandeling van de zeevaart. enz. Hy stierf te Parys den 10 May des jaars 1600, en wierdt begraven in de kerk van S. Paulus, alwaar men zyn grafschrift ziet. *La Croix du Maine bibl. Franc. Blanchard hist. des Maîtr. des Requêt. &c.*

NICOTERA, eene stadt aan de Golf van Giola in *Calabria Oltra*, in het koninkryk van Napels, heeft een bisschoplyken setel onder het aardsbisdom van Reggio. Zy is zeer klein en slecht bewoond, na dat zy in den jare 1638 door eene aardbeving byna gansch verwoest wierdt. *Rogissart Delic. de l'Italie.*

NICOURIA is een steile rots van marmer in den Archipel, welke een weinig boven het water uitsteekt, en omtrent 5 Italiaansche mylen in den omtrek heeft. Men vindt daar op niet dan magere geiten, en rode veldhoenders van eene zonderlinge schoonheit. Deze klip legt eene myl van Amorgos. *Tournefort voyage du Lev. ep. 6.*

NICOYA, eene kleine stadt of vlek van Noorder-America in de provincie van Costarica. Het heeft eene goede haven in de golf van Salines, een gedeelte van de Zuidzee. Nicoya wordt veel bezocht door de fregatten van Panama. Het heeft een byzonderen gouverneur, en men zegt dat men in de golf verscheidenerlei schelpen vischt, waar van men verscheide verwen maakt, en inzonderheit het purper. *Maty Dict.*

N.

NIDDA, een ampt, slot en stadt aan de rivier van den zelfden naam in de Wetterau gelegen, en den landgraven van Hessen-Darmstadt toebehorende. Deze stadt is met een sterken muur omringd, en met tamelyke vryheden en handel voorzien, wordende daar rondom vele zoutketens gevonden. Voor dezen is dit ampt een graafschap geweest, welkers graven van dien naam men in de ondertekeningen van verscheide geschriften ten tyde van keizer Frederik den I en noch eerder ontmoet. Doch na dat in den jare 1329 Engelhard, de laatste van dit geslacht, gestorven was, is zyn landt aan de graven van Ziegenhain, en van dezelve aan de landgraven van Hessen gekomen. Men ziet aldaar de schone H. Geests kerke, en in dezelve eenige begraafplaatsen der oude graven van Nidda, welker hof voor de stadt op een slot, Altenburg genaamd, geweest is, waar van men noch eenige overblyfsels van muren ziet. *Winckelman. beschr. Hessenl. p.* 192.

NIDDE, eene rivier van Engelandt, in het landt van Northumberlandt. Men hieldt omtrent den jare 705 naby deze rivier een concilie, waar in Beruvaldus van Kantelberg voorzat, gelyk men ziet by Beda, en by Guill. van Malmesbury. *Beda l. V. hist. c.* 20. *Guill. Malmesb. l. III. de Pont. Angl.*

NIDE, de naam van twee kleine rivieren van Lotharingen. Zy voegen zich te zamen naby Nidbruk, bespoelen Bouzonville, en ontlasten zich in de Saar, anderhalve myl beneden Vaudrevange. *Maty Dict.*

NIDER, (JOHANNES) een Hoogduitscher, van de orde der Preekheren, Inquisiteur in Duitslandt, bloeide op de universiteit van Wenen in Oostenryk, en was een der afgezondenen op het concilie van Basel, dat hem benoemde om de Bohemers te nodigen om op het concilie te komen. Hy stierf te Neurenberg in den jare 1438. Hy heeft verscheide kleine zedekundige en Godsdienstige verhandelingen geschreven; te weten, *De vertroosting van eene Godvrezende conscientie*, te Parys gedrukt in den jare 1494, en te Rome in den jare 1604. *Het formulier*, of *de zamenspraak van vermaning tot het Christelyke leven, door het voorbeeldt van de Mier*, te Parys gedrukt in den jare 1519, en te Douay in den jare 1602. Eene verhandeling *van de voorschriften van de X Geboden*, te Parys gedrukt in de jaren 1507 en 1515, en te Douay in den jare 1612. *Het Alphabeth van de Goddelyke liefde*, dat gevonden wordt onder de werken van Gerson; *De wyze van wel te leven*, onder den naam van *S. Bernard aan zyne zuster*, te Parys gedrukt in den jare 1484, en te Rome in den jare 1604; III boeken *van de hervorming der monniken*, te Antwerpen in den jare 1611; Verhandeling van de contracten der kooplieden, in de verzamelinge der verhandelingen van rechten; leerredenen voor het gansche jaar; twee brieven aan de Bohemers, en andere stukken in de acten van het concilie van Basel. Daar zyn verscheide andere werken van dezen schryver, welke ongedrukt zyn. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XV siecle.*

NIDHART, dat men uitspreekt *Nitard*, (JOHANNES EVERARDUS) biechtvader van de koninginne moeder van Karel den II, koning van Spanje, wierdt geboren den 8 December des jaars 1607, op het kasteel van Falkenstein in Oostenryk. Eenigen hebben gezegd, dat zyn vader en zyne moeder Luthersch waren. Hy wierdt een Jesuit den 5 October des jaars 1631, en alle zyne studien voltrokken hebbende, onderwees hy de zedekunde, de philosophie, en het kanonyke recht op de akademie van Grätz. Hy zou aldaar de scholastyke Theologie geleeraard hebben, zo keizer Ferdinand de III hem niet aan zyn hof hadde doen komen. Hy was eerst biechtvader van de aardshertoginne Maria Anna, en naderhandt biechtvader en leermeester van den aardshertog Leopoldus, naderhandt keizer. Hy volgde die princesse in Spanje, wanneer zy derwaards ging, om te trouwen met den koning Philippus den IV; want de keizer Ferdinand wilde niet dat zy van biechtvader veranderde. De koning van Spanje maakte zo veel werks van dezen Jesuit, dat hy den kardinaalshoedt voor hem wilde verkrygen in den jare 1665; doch Nidhard badt hem daar niet op te denken. Na de doodt van dezen vorst wierdt hy vereerd met de waardigheit van inquisiteur generaal door de koninginne moeder, en hy hadt veel deel in de regeering. De aanhang welke tegen hem gemaakt wierdt, en waar van Jan van Oostenryk, natuurlyke zoon van Philippus den IV, het hoofdt was, wierdt zo machtig, dat, tegen dank van de bescherming der koninginne, haar biechtvader moest vertrekken. Hy vertrok uit Madrid onder de vervloekingen van het volk den 25 February des jaars 1669. Men zegt, dat de koningin met een rustig gelaat het dekreet tekende, dat, volkomen tot deze verdryving opgesteld, aan haar gebragt wierdt: en om te beter allen schyn weg te nemen, gaf zy des volgenden daags eene verklaring, waar door zy aan de ministers van staat te verstaan gaf, dat zy aan den biechtvader niet hebbende kunnen weigeren de bewilliging, waarom hy haar verscheide malen verzocht hadde, om te mogen vertrekken, zy hem dezelve toegestaan hadde om naar Rome te gaan, in hoedanigheit van buitengewoon Ambassadeur, en dat zy wilde dat men wist, dat hy derwaards ging met alle de eere, inkomsten, en bedieningen, welke hy van te voren bezat. Hy ging naar het hof van Rome, en was aldaar, na eenige omstandigheden, buitengewoon Ambassadeur van Spanje by Clemens den IX. Onder het volgende pausschap bekleedde hy de waardigheit van gewoon Ambassadeur van de zelve kroon, en op dat hy deze waardigheit met te meer luister mogt bekleden, wierdt hy tot de aardsbisschoplyke waardigheit gevorderd. Eindelyk ontfing hy den kardinaalshoedt in den jare 1672. Hy gaf eenige schriften uit, en vervaardigde eenige anderen tot den druk, welke alle handelden

over de onbevlekte ontfangenisse van de H. Maagdt. Men verhaalt vele byzonderheden ten zynen opzigte, waar van men meent dat verscheide wel valsch konden zyn. Men vindt een gedeelte daar van by *Bayle* in zyn *Dictionaire Critique*, waar uit dit artykel genomen is.

NIDISDALE, een graafschap in het Zuiden van Schotlandt, naby de grenzen, hebbende Cluydesdale ten Noorden, Anandale ten Oosten, Solwayfirth ten Zuiden, en Galloway ten Westen. Het geeft den tytel aan eenen graaf uit het geslachte van Maxwell.

NIDROSIA, in het Latyn *Niderus*, is de naam van eene rivier, welke ontstaat in het middenste gedeelte van het koninkryk van Noorwegen, in het gewest van Strouden, niet verre van de grenzen van het Zweedsche landschap Jemptia, gedurende zynen loop twee meiren maakt, en eindelyk by Drontheim in de Noordzee valt. De gemelde stadt Drontheim wordt naar deze rivier Nidrosia genoemd, en het gansche Drontheimsche gouvernement, dat over de 70 Duitsche mylen lang, en 20 of 30 breed is, heeft naar dezelve den naam van *Diœcesis Nidrosiensis* bekomen.

NIEBLA, oudstyds *Elephà*, *Ilipla*, was eene stadt der Turdetanen in het Betische Spanje. Zy was een bisdom onder de regering der Gotthen. Zy is tegenwoordig maar een vlek van Andalusië, aan de Tinio of Tinto gelegen, veertien mylen bewesten Sevilië. Zy heeft den tytel van een graafschap, en behoort den hertogen van Media Sidonia. *Maty Dict. Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 446.

NIEDER-WINTZER, een Beyersch marktvlek en amptgericht in het bisdom Passau, benevens een oud slot.

NIEDERWYL, een der drie vlekken in de Zwitsersche zogenaamde vrye ampten, welke byzondere heerlykheden en een vry eigen ampt hebben, en alzo de vrye ampten uitmaken.

NIEDRZEWICE, of NIEDREVITSE, een dorp van Polen in het Palatynschap van Lublin. Van Belgitz af tot aan dit dorp toe, dat 'er anderhalve myl afgelegen is, is eene grote ope vlakte, eindigende met een kleinen grazigen grondt, bezet met een meirtie, en eene beek of kleine rivier, aan beide zyden in de lengte met boeren huizen bebouwd, welke het dorp uitmaken. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

NIEGA. Zie NYEGA.

NIEM (THEODORICUS VAN) was geboren in de stadt Niëm, anderhalve myl van Brackel in het stift Paderborn gelegen, alwaar het geslacht van Niëm een langen tydt gebloeid heeft, doch nu uitgestorven is. Hy hieldt zich in den beginne aan het pauzelyke hof op als secretaris; doch wierdt naderhandt bisschop van Verden en eindelyk van Kameryk. Fabritius geeft hem ten onrechte op voor een Maagdenburger. Engelhusius schryft, dat hy gedurende het concilie van Constans gestorven is; het blykt echter uit zyne schriften, dat hy noch in den jare 1417 geleefd heeft. Hy heeft onder anderen geschreven: *Commentar. de region. orbis*; *Vit. Johannis XXIII, Pontif. Rom.*; *de Schismatibus inter Pontif. Rom. per annos* 39 *l. III.* by welk laatste *Simon Schardius* uit des autheurs handschrift het IV boek gevoegd heeft, dat den tytel voert van *Nemus unionis. Meibom. T. I. Rer. Germ. Fabricius Orig. Sax. l. I. Engelb. Chron. Gesner. Bibl. Univ.*

NIEMECK, eene stadt in de keur-Saxische kreits en ampt Beltzig, aan de Middelmarksche grenzen gelegen, zoude gelyk Bruck, Achen, de oordt op den Fleming, enz. hare benaming van de Nederlanders, welke Albert daar om heen geplaatst heeft, bekomen hebben. *Albini Meisn. Chron. p.* 90.

NIEMECZ, NIMIEC, eene sterke plaats van Moldavië. Zy is gelegen op de grenzen van Zevenbergen, tusschen Soczowa en Kroonstadt, tien mylen van beide die plaatsen. De Polen maakten zich meester daar van in den jare 1691, maar hebben de zelve wedergegeven door de vrede van Carlowitz. *Maty Diction.*

NIEMEN, in 't Latyn *Nemenus*, eene rivier in 't groothertogdom Litthauwen, welke ontstaat in het Waiwoodschap Novogrodeck, naby Nefswits of Nefziwicz, voorby Bielcz en Grodno loopt, vele kleine rivieren in zich neemt, eindelyk by Kowno zich met de Wilna vereenigt, en met de zelve tusschen Koningsberg en Memel in de Oostzee valt.

NIENBURG, eene stadt in het Luneburgsche graafschap Hoya, benevens een slot, waar op de graven voor dezen hun verblyf hielden. Zy legt aan de Weser, tusschen Stoltzenau en Hoya, in zulk een vruchtbaren oordt, dat de inwoners zich niet alleen van hunne granen geneeren, maar ook noch veel daar van verkopen kunnen. Men wil dat zich hier een geslacht der heeren van Stumpenhausen zoude opgehouden hebben, het welke de graven van Hoya uitgeroeid, en dit slot en de stadt herbouwd zoude hebben. Beide het slot en de stadt zyn wel versterkt, en aldaar is ook eene grote Weser-brug, zo dat de plaats als een voorname doortocht wordt aangemerkt, waarom zy ook in den dertigjarigen oorlog veel heeft moeten uitstaan. In den jare 1625 heeft de koning van Denemarken zich van deze vesting verzekerd, en het zelfde jaar is zy door den Deenschen generaal van Limbach dapper verdedigd, zo dat Tilly, na een beleg van 5 weken, vruchteloos moest aftrekken, na dat hy eenige 1000 mannen daar voor verloren hadde. Doch zy geraakte in den jare 1627 gedurende de ontstoke pest in de handen der keizerschen, die de zelve tot in den jare 1635 behielden, wanneer zy na eene naauwe insluiting weder aan den hertog George overgegeven wierdt. Doch de kommandant Artur Aston, een Engelschman, gaf de zelve over aan de Zweden, en ging naar Engelandt; zo dat deze plaats eerst in den jare 1650 weder aan den hertog Christiaan Lodewyk ingeruimd wierdt. *Zeil. Topogr. Brunsv. pag.* 161. *seq.*

NIENBURG, eene kleine stadt, in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Meklenburg, niet verre van Wismar gelegen.

NIENKALEN, een steedtie in het Mekelenburgsche vorstendom Wenden, over het Cummerowsche meir, aan de grenzen van de heerlykheit Rostok, eene myl van Malchin gelegen. Verder heen over Dargun in het Rostoksche gebiedt legt Oldkalen. *Topogr. Sax. inf. p.* 186.

NIENKLOOSTER, NEVENKLOOSTER, eene kleine stadt of vlek van het bisdom van Swerin, in neder-Saxen. Zy is gelegen drie mylen beoosten Wismar, en is de hoofdstadt van een bailluagie, welke door de Westphaalsche vrede aan de Zweden wierdt afgestaan. *Maty Dict.*

NIENHUIS, een vlek met eene fortres, alwaar de bisschop van Paderborn zyn gewoon verblyf houdt. Deze plaats is zeer naby de stadt Paderborn, aan den zamenloop van de Lippe en van de Alm. *Maty Dict.*

NIENOVEN, of NINOVE, eene kleine Nederlandsche stadt in Vlaanderen, in 't gebiedt van Aloft, onder de Oostenrykche gehoorzaamheit, legt aan de rivier de Dender, tusschen Brussel, Oost- en Oudenaarden Westwaards. *Top. circ. Burg. pag.* 185.

NIENSCHANS, eene Zweedsche vesting aan de Oostzee, welke Carelië en Ingermanlandt van malkander scheidt. Zy wierdt in den jare 1703 door de Muskoviten veroverd, en de Czaar heeft, na dat Petersburg gebouwd is, de vestingwerken der Zweden hier laten vervallen, en eindelyk de stadt ganschelyk geslecht.

NIEPE, NIPE, eene kleine rivier van het Fransche Vlaanderen. Zy ontlast zich in de Lys te Merville, en geeft haren naam aan het bosch van Niepe, dat tusschen deze rivier en de Lys ten Noorden van S. Venant gelegen is. *Maty Dict.*

NIEPER, of DNIEPER, eene rivier in Polen, welke haren oorspronk heeft in Muscovië. Zie BORYSTHENES.

NIEROP. Zie NYEDORP.

NIERSE, eene rivier van Duitschlandt. Zy loopt in het bisdom van Keulen, en in het Oostenrysch Gelderlandt, en ontlast zich in de Maas te Gennep. Men houdt de zelve voor de oude *Nabalia. Maty Dict.*

NIESTADT. Zie NEUSTADT.

NIESTER, of DNIESTER, in 't Latyn *Tyras*, of *Turba*, eene Poolsche rivier, welke ontstaat uit eene rivier in Rood-Reussen, 9 Poolsche mylen beoosten Primislau, en 4 bezuiden Lemberg. Zy loopt door Podolië en Pocutië; is de grenspaal tusschen Braclau en Wallachië, en valt in Bessarabië in de Zwarte zee.

NIETINGEN, eene stadt en slot in 't hertogdom Wurtemberg aan de Necker, alwaar eene steene brug over de zelve legt. Deze stadt is tusschen Tubingen en Kircheim gelegen. *Topograph. Sueviæ.*

NIEULET, NIEULAY, eene kleine vesting in Pikardië, bewesten Calais, waar van het door een moeras van anderhalve myl gescheiden is. *Maty Dict.*

NIEUW-BROEK, een Geldersch dorp, onder het landdrostschap van de Veluwe gelegen, met kerk en predikant, staande onder de classis van Over-Veluwe.

NIUWEN-DAM, een dorp in Noord-Hollandt, over het Y, tegen over Amsterdam en tegen het Buikfloter meer aan, het welk met dezen dam tegen het Y is afgedamt. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Edam. *S. van Leeuwen Batav. illustr.*

NIEUWEN-HOORN, een dorp op het eilandt Voorn, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

NIEUWE-TONGE, anders genaamt *Nieuwer-kerk in Grysoirt*, een dorp en heerlykheit in het eilandt Overflakké, op den Hollandschen bodem, behorende onder het baljuwschap van Voorn. Het is onderscheiden van *Oude-Tonge*, waar van hier na, en is voorzien met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

NIEUWENRODE. Zie NYENRODE.

NIEUWER-KERK, of NIEW-KERK. Daar zyn verscheide dorpen van dezen name in Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt. In Vrieslandt zyn 'er twee, het eene drie honderd schreden van Dokkum, het andere twee duizend van Mariënhof gelegen. In Zeelandt zyn 'er ook twee, het eene in het eilandt Schouwen, het andere in Zuid-Bevelandt. Ook is 'er een NIEUW-KERK boven Amersfoort, in Gelderlandt. In Hollandt legt een dorp van dien name by Gorkum, en een ander digt by den Yssel, tusschen Gouda en Rotterdam.

NIEUWEVEEN. Zie NYEVEEN.

NIEUW-KEPPEL, van Guicciardyn onder de onbemuurde en onbewalde stedekens van het graafschap Zutphen gerekent, is gelegen op den slinker oever van de rivier den Yssel, en wordt naar den vermakelyken burg, die 'er staat, door de wandeling *Burg-Keppel* genaamt. De kerk was in de Roomsche tyden ingewyd op den name van St. Laurens, en stondt onder het patroonschap van den heere van Keppel. Tegenwoordig wordt de zelve door een eigen gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Zutphen. *Guicciardyn. Oudheden van Deventer.*

NIEUWKOOP, volgens de oude spellinge *Nyecoep*, een groot dorp en heerlykheit in het baljuwschap van Amstellandt, Waterlandt en Zeevank, met kerk en predikant, staande onder de classis van Woerden en Over-Rhynlandt. Hoe dapper zich de

de ingezetenen van Nieuwkoop tegen de Franschen in den jare 1672 verweerden, staat by Valkenier te lezen in zyn *Verward Europa pag* 840.

NIEUWLANDT, een dorp en heerlykheit onder het gebiedt van Gorkum. Het zelve is, volgens *Kemp* (*pag.* 14) getimmert door Fop van Arkel, zone van Heiman, wiens nazaten aldaar de kerk, met haren toren, hebben laten zetten. Kerk en predikant staan onder de classis van Gorkum. Een ander Nieuwlandt is gelegen onder het baljuwschap van Voorn, heeft mede de kerk en predikant, behorende onder de classis van Voorn en Putten. Daar legt een derde dorp van dezen name in Vrieslandt, in de grietenye van Wimbritzeradeel.

NIEUWPOORT, in 't Latyn *Novus Portus*, eene stadt aan de rivier Iperle, welke daar door loopt, in het Oostenrykſch Vlaanderen, niet verre van de zee, alwaar zy eene kleine haven heeft, omtrent 4 mylen van Oostende. Zy is versterkt, en kan door sluizen het omleggende landt onder water zetten. In den jare 1489 hadden de Franschen een vruchtelozen aanslag op deze stadt, en hoewel zy tot twee maal toe door storm daar in kwamen, wierden zy echter telkens daar weder uit geslagen. In den jare 1600 bragt prins Maurits van Nassau naby deze plaats den Spanjaarden eene grote nederlaag toe. In den jare 1712 schonk Philips de V deze vesting aan den keurvorst van Beyeren; doch zy wierdt in de Uitrechtsche vrede in den jare 1713 ten voordeele van het huis van Oostenryk aan de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden overgegeven: de keurvorst van Beyeren bezat de zelve echter zo lang, tot dat hy door de Rastadsche en Badensche vrede weder in het bezit van zyne landen geraakte. *De Roo Annal. Austr. lib. X. fol.* 380. *seq. Van Meteren Nederl. Hist. Topogr. circuli Burgund. p.* 184.

NIEUWPOORT, een klein opensteedtie in de provincie van Hollandt, aan de rivier de Lek, een vierde myl van Schoonhoven. Deze plaats was eertyds van meer belang dan zy tegenwoordig is, hebbende in den Gelderschen oorlog zeer veel geleden, alzo zy gedurende den zelven dikwils is belegert en ingenomen. Zy legt half op den bodem van Hollandt, en half op dien van Utrecht, of het Sticht, zynde nog met stads gerechtigheden voorzien. Kerk en predikant van dit vlek staan onder de classis van Gouda *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Houve Handv. Kron. Vossius Jaarboeken.* enz.

NIEVA, NEWA, of NIESTROM, eene grote rivier, of kanaal, door welke het meir Ladoga zich ontlast in den Finnischen zeeboezem. De Czaar Peter Alexewitz heeft in den jare 1703 alhier de vermaarde stadt en vesting Petersburg laten aanleggen.

NIEVALOS, een sterk slot in Arragon, twee uren van Calatajud, wierdt in den jare 1706 door de benden van den hertog van Anjou stormenderhandt ingenomen.

NIEVES, in 't Latyn *Insula Nivium*, een klein eilandt in Noord-America, in de Zuidzee, is eerst door de Spanjaarden ontdekt geworden. Doch sedert den jare 1628 bezitten het de Engelschen, door welke het *Newis* genoemd wordt. Het zelve legt naby het eilandt S. Christophel, en is tamelyk vruchtbaar. *Baudrand.*

NIGER, of NYAR, eene grote rivier van Afrika, die haren naam geeft aan het landt der Negers, of haren naam van deze volkeren ontleent. Zy heeft haren oorsprong in Æthiopië, uit een meir dat men ook zegt dat haar den naam geeft. Zy loopt van daar een weinig Westwaards, en verdeelt het landt der Negers in twee deelen, doorsnydende het zelve van het Oosten naar het Westen, ter lengte van acht honderd mylen: vermeerderd zynde door de wateren van een groot getal van rivieren, waar van men de namen niet weet, ontlast zy zich door zes monden in den Atlantischen Oceaan, naby Cabo Verdo. Het is niet waar dat zy uit het zelfde meir loopt, waar uit de Nyl zynen oorsprong heeft, gelyk eenigen gemeend hebben. Hare monden hebben verscheide namen, als Senega, Gambia, Rio-Grande, enz. Het is aanmerkenswaardig dat aan gene zyde van deze rivier ten Zuiden de menschen zeer zwart, sterk, en voorts welgemaakt zyn, en het landt vry vruchtbaar: maar aan deze zyde ten Noorden zyn de bewoners blank, of een weinig geelachtig, klein, en zwak, en de grondt is zeer onvruchtbaar. Het ty, dat alle zes uren wascht en verminderd, brengt zynen vloedt meer dan vyf en twintig mylen in het landt; waarom men het wasschen van het water afwacht om in de rivier te lopen; want het zelve bedekt alsdan de zandbanken, en maakt het inkomen gemakkelyk voor de schepen. Op de oevers van deze rivier en van de andere rivieren, die in de zelve uitlopen, zyn de voornaamste en vermaardste woonplaatsen der Negers. En dewyl deze rivier op de zelfde tydt en wyze groeit en valt als de Nyl, zo bedekt zy het gansche vlakke landt en vervult de valleien; zo dat de Negers de zelve met barken over varen. Hare overstroming begint in het midden van Juny, en duurt tachtig dagen zo in het groeien als verminderen. Ptolomeus heeft zich vergist, wanneer hy gezegt heeft, dat 'er een arm van de Niger was, welke naar het Oosten liep: want de kooplieden die van Gualata en van Jalofes naar groot-Cairo gaan, verzekeren, dat zy altoos langs deze rivier op derwaards gaan; en dat zy langs deze rivier weder afkomen van Tombut af, tot aan Guinea en den Oceaan toe. *Marmol de L'Afrique l I.*

NIGER, een Peralt, was een der dapperste mannen van zynen tydt onder de Joden. Hy geboodt in de provincie van Idumea, in het begin van de Joodsche oorlogen tegen de Romeinen, en droeg zich uitmuntende in verscheide ontmoetingen, voornamelyk tegen Cestius Gallus, in Gibeon en in Ascalon. Men kan zeggen dat hy altoos overwinnende was, hoewel hy altoos geslagen wierdt, om dat de grote daden, welke hy deedt, hem eenigzins in de plaats van overwinningen verstrekten, welke het hem nooit gemist zoude hebben te behalen, indien hy ondersteund was geweest gelyk hy verdiende. Hy bezweek eindelyk onder de dwingelandy van de genen, voor welke hy zo dikwils zyn leven gewaagd; en eene grote menigte van wonden ontfangen hadde. Simon en Johannes geweldiglyk in Jerusalem alle macht aan zich getrokken hebbende, en het volk met eene ongehoorde wreedheit handelende, wilde niemandt dulden die hen hunne onmenschlykheit konde verwyten, en deden, om alle berisping van zich af te keren, allen eerlyken en braven lieden een bloediger oorlog aan, dan den vyanden. Niger was al te eerlyk om gespaard te worden; hy was een der eersten, welken zy aanvielen; hem beschuldigende van verstandhouding met de Romeinen, deden zy hem duizend smaadheden lyden, en sleepten hem eindelyk buiten de muren van Jerusalem, daar zy hem deden dood stenigen, zonder hem te willen toelaten zich te rechtvaardigen van de misdaden; waar mede hy beschuldigd wierdt, en zonder hem te willen beloven dat zy zyn ligchaam na zyn doodt zouden doen begraven. Alles wat hy doen konde was hen de diensten te verwyten, die hy aan zyn vaderlandt gedaan hadde; hy vertoonde hen de wonden, die hy gedurende dezen oorlog ontfangen hadde, en ziende dat men hem de begravinge weigerde, hief hy eer dat hy den geest gaf de handen ten hemel, badt dat de Romeinen de wrekers mogten zyn van zyn bloedt, dat de honger, de oorlog, de pest, en eene dodelyke verdeeldheit den maat der straffen mogten vervullen, welke de schriklykheit van hunne misdaden vorderden. Deze vervloekingen wierden wel haast van hunne vervulling achtervolgd. *Josephus Oorlogen XIV.* 20.

NIGER, (Dominicus Marius) een Venetiaan, welke leefde omtrent den jare 1490, heeft XXVI boeken van de Aardbeschryving, XI van Europa, even zo veel van Afrika, en IV van Asië uitgegeven, doch niets van Amerika gemeld. De zelve zyn in den jare 1557 te Basel gedrukt.

NIGER, (Georgius) een Hungaar, gaf zich in den jare 1572 voor een propheet uit; die van Godt gezonden was om de Turksche Canaaniten te verdryven. Hy bestrafte niet alleen de boosheit scherpelyk, maar leidde ook voor zich zelf naar het uiterlyke aanzien een heilig leven, waar door vele bewogen wierden hem aan te hangen. Het gelukte hem wel in den beginne den Turken eenige malen nadeel toe te brengen; maar wanneer eens 600 van de zynen op het slot S. Nicolaas los gingen, wierden zy alle van de Turken gedood. Dewyl nu zulks by zyne overige aanhangers eene verbaastheit veroorzaakte, wendde hy voor, dat onder de verslagenen geen een gelovige geweest was. Hier op begaven zy zich voor Zollnock, in hoop dat des zelfs muren gelyk te Jericho zouden omvallen; doch zy vonden zich in hunne meening geweldig bedrogen; waar op het dan eindelyk zo verre kwam, dat, wanneer hy den rechter van de stadt Debrecin wilde laten ophangen, men zich van zyn persoon verzekerde, en hem naderhandt onthoofde.

NIGIDIUS FIGULUS, (Publius) een der geleerdste mannen van het oude Rome, bloeide in den zelfden tydt met Cicero. Hy schreef verscheide boeken over verscheide onderwerpen; maar men vondt de zelve zo scherpzinnig, en zo bezwaarlyk, dat men de zelve verwaarloosde en liet varen. Eenige schryvers verzekeren dat hy de geneeskunde volkomelyk verstont: doch men vindt daar van geen bewyzen. De andere zaken, die zy van hem zeggen, worden door de ouden getuigd, dat is dat hy een goed Humanist, een goed Philosooph, en een groot Astrologist was. Dit belette niet dat hy zich ook niet met de regering bemoeide, en zich verhief tot de waardigheden van de Republyk; want hy was prætor en raadsheer. Hy ondersteunde Cicero met veel voorzigtigheit, om de zamenzwering van Catilina te storen, en deedt hem veel diensten in de tyden van tegenspoedt. Hy kleefde de belangen van Pompejus aan tegen Cesar, waar door hy voor het overige van zyn leven den staat van ballingschap moest ondergan, want hy stierf in zyne ballingschap. Cicero, die hem altoos uitnemende geacht hadde, schreef hem een schonen brief van vertroosting in het 707 jaar van Rome. Het is de XIII van het IV boek *ad familiares.* Men vindt by Augustinus de oorzaak van den bynaam van *Figulus.* Eenige oordeelkundigen verzekeren zonder veel grondt dat Nigidius Jaarboeken schreef. Een zeker schryver, die vry onbekend is, schryft hem eene verhandeling toe van de hulpmiddelen der liefde. De vader Rapin heeft grofselyk misgetast, wanneer hy in de XIII paragraphe van zyne aanmerkingen over de philosophie zegt, dat Nigidius door Augustus over tovery gebannen wierdt; hoewel men niet kan ontkennen, dat hy voor een toveraar gehouden wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

NIGRITIE, of *het landt der Negers*, een groot gebiedt van Afrika, in het achterste gedeelte van Libyë, tusschen de wildernissen van Zaara ten Oosten en ten Noorden; Guinea ten Zuiden; de Atlantische Oceaan ten Westen, en langs de rivier Niger. Men verdeelt het zelve gemeenlyk in verscheide koninkryken, waar van de bekendste en die hunne steden van den zelven naam hebben ten Noorden van de rivier Niger, Borno, Guangara, Cano, Cassena, Agades, Tombut, Canvia, Gualata, Genehoa, Fouli. Ten Zuiden van de Niger zyn die van Zanfara, Zegzeg, Gago, Bangana, Cantori, Mandinga, Caragoulis, Soufos, Beccabena, Melli; aan de monden van de Niger heeft men de volkeren Biafaren, Jaloten, Gambayen, enz. genoemd. Byna alle de volkeren van dit landt zyn Mahomethanen. Daar zyn ook eenige afgodendienaars, en anderen in de wildernissen, welke zonder Godsdienst zyn. De Negers zyn brutaal in hunne minneryen, lui, plomp, en onweten-

tende. Zy doen byna alle handel in ſlaven, die zy veroveren van hunne naburen. De Negers verkopen zelfs dikwils hunne kinderen en hunne eige vrouwen aan de Portugezen en aan andere natien.

NIGROPOLIS, eene ſtadt van klein-Tartarye. Zy is gelegen aan eene rivier die haren naam draagt, omtrent acht mylen van den mondt der zelve, in de golf van Nigropolis. Zy is van weinig belang, indien zy niet ganſchelyk verwoeſt is. Deze golf van Nigropolis is een gedeelte van de Zwarte zee. Zy is omtrent 40 mylen uitgeſtrekt van het Zuiden naar het Noorden, en is omringd van de landen der Tartaren van Nogais, en van Crim, welke alle afhankelyk zyn van den Cham der kleine Tartaren. *Maty Dict.*

NIHUSIUS (Bartholdus) heeft gerucht gemaakt door zyne werken in de XVII eeuw; en men zou hem miſſchien een *vermaarden bekeerden* en een *vermaarden bekeerder* mogen noemen. Hy wierdt geboren te Wolpe, in de ſtaten ven den hertog van Brunswyk, in den jare 1589, en na dat hy een weinig geſtudeert hadde in het collegie van Verden, en in dat van Goslar, ging hy naar de akademie van Helmſtadt, omtrent den jare 1607. Dewyl hy weinig voorzien was van geldt, moeſt hy een meeſter zoeken om te beſtaan. Hy begaf zich in dienſt van Cornelius Martinus, die de Logica (redenkunſt) leeraarde. Hy bleef vier jaren in dien dienſt, en maakte goeden voortgang in de wetenſchappen; want zyn meeſter gaf hem niet zo veel bezigheit, dat hy hem niet eenige uuren overliet om te ſtuderen, en dat hy niet zelf de moeite nam om hem te onderwyzen. De jongeling zich door zyne goede hoedanigheden en door zynen geeſt bemind makende, wierdt den biſſchop van Osnabrugge aangeprezen, en verkreeg van den zelven een jaargeldt. De milddadigheit van dezen Mecenas belette echter niet, dat Nihuſius in het naauw geraakte, hoewel hy byzondere onderwyzingen gaf aan de rykſte ſcholieren, ſedert dat men hem den graadt van meeſter in de Philoſophie in den jare 1612 hadde opgedragen. Hy ſtondt in twyfeling tuſſchen de ſtudie van de Philoſophie, en van de Theologie, om dat hy een machtigen aanhang vreeſde, welke zich aankantte tegen de genen die leerlingen geweeſt waren van Martinus en van Caſelius. Hy beproefde den kwaden wil van dezen aanhang, wanneer hy bovennatuurkundige ſtellingen wilde verdedigen in den jare 1614. Men deedt hem een bloedigen hoon aan, die een tegenzin in hem begon te veroorzaken tegen de Lutherſche kerke. Twee jaren daar na wierdt hy tot leermeeſter gegeven aan twee edellieden, welke hy naar de akademie van Jena bragt. Vervolgens kreeg hy diergelyke bezigheit aan het hof van Weimar, daar hy leermeeſter was van den vermaarden hertog van Weimar, welke geboodt onder Guſtavus. Hy hadt aldaar een goed inkomen, en voerde aldaar een eerlyken ſtaat; hy vertrok echter van daar, zonder iets daar van aan iemandt te zeggen, en ging naar Keulen, alwaar hy den R. Katholyken Godsdienſt aannam omtrent den jare 1622. Hy verkreeg tot zyn eerſte bediening het beſtier van het collegie der Proſelyten of nieuwbekeerden. Hy ſchreef eenige brieven over verſchilpunten van den Godsdienſt aan Horneius en aan Calixtus, vermaarde Theologanten te Helmſtadt, waar in zyn krachtigſte ſtelling beſtont in de noodzakelykheit, welke de Chriſtenen hebben van eenen rechter, die met de levende ſtemme onfeilbaar oordeele over de verſchillen; want de Schriftuur eene wet zynde die niet kan ſpreken dan door den zin dien men daar aan geeft, en de verſchillen gegrond zynde op de verſchillende uitleggingen welke men aan de Schriftuur geeft, zo is het eene noodzakelykheit, zeide hy, of dat men nooit de twiſtredeneringen der Chriſtenen beſlechte, of dat 'er in de kerke een ſprekend gezag zy, waar aan alle de byzondere perſonen verplicht zyn zich te onderwerpen. Hy ſtelde dit gezag in den perſoon van den paus; en wanneer men hem het kwade gedrag van verſcheide pauzen tegenwierp, hadt hy de ſtoutheit deze tegenwerping om te keren tegen de ſchryvers van de Schriftuur. De brief dien hy aan Calixtus ſchreef wierdt meer dan eenmaal gedrukt. Deze doorluchtige profeſſor, niet in geſchrift willende antwoorden, beſloot hem in zyn Auditorium te wederleggen, en hy berichtte zyne ſtudenten daar van door eene geſchreve en aangeplakte bekentmaking. Deze bekentmaking wierdt buiten kennis van zynen ſchryver gedrukt in den jare 1625, en dewyl de zelve vry ſtekelig was, verbitterde de zelve Nihuſius geweldig, die weinig tyds daar na in het landt van Brunswyk keerde, om de beſtierder te zyn van een nonne-klooſter. Men maakte hem abt van Ilfeld in den jare 1629, wanneer men dit klooſter ontnomen hadde aan het huis van Brunswyk, die daar van eene ſchole gemaakt hadde, waar in Michiel Neander en zyne opvolgers zeer goede leerlingen aangekweekt hadden. Hy gaf in het volgende jaar een Hoogduitſch boek uit, waar in hy krachtig uitvoer tegen Calixtus; en eindelyk zag men zyn troetelwerk te voorſchyn komen in den jare 1633. Het zelve was eene nieuwe wyze om de ketters te verſtommen, welke door Calixtus zeer geleerdelyk wederlegd wierdt. Nihuſius wiſt zich zo wel te doen gelden, dat hy tot het titulair bisdom van Myſie geraakte, en ſuffragaan gemaakt wierdt van den aartsbiſſchop van Ments. Hy nam de plichten daar van waar wanneer hy ſtierf in het begin van Maart des jaars 1657. Hy hadt zich vrienden gemaakt te Rome, en hy bezorgde in Duitſlandt den druk van eenige boeken, welke aan de andere zyde van het gebergte geſchreven waren. Wanneer de Zweden hem uit zyne abdy verdreven hadden, vluchtte hy in Hollandt, alwaar hy verſcheide jaren ſleet. Hy hadt aldaar ommegang met Voſſius, en hy zeide onder anderen tegen hem, dat de voornaamſte reden, die hem wederhield in de Roomſche gemeenſchap, was dat hy zag dat de ſecten, die zich daar van afgeſcheiden hadden, niets door onwederſprekelyk bewys aantoonden. *Bayle Dictionaire Crit.*

NIKARAGUA, eene provincie van Noorder Amerika, in nieuw-Spanje, tuſſchen Honduras en Coſta Ricca. Hare ſteden zyn Leon de Nicaragua, Grenada, Nieuw-Segovia en Jaën. Men geeft ook aan deze provincie den naam van het nieuwe koninkryk van Leon, en aldaar is het meir van Nicaragua, dat van veel belang is. Dit meir heeft den omtrek van 130 mylen en heeft ebbe en vloedt, en ontlaſt zich in de Noordzee. Het voedt overvloedt van viſch, en eene menigte van krokodillen. De provincie van Nicaragua wierdt eerſt het *Paradys van Mahometh* genoemd, ter oorzake van zyne vruchtbaarheit en rykdommen. Zy behoort tot het grote gouvernement van Guatimala. Dit landt is vruchtbaar in maiz, maar aldaar waſcht geen tarwe. De weiden zyn 'er uitmuntende, en men ziet 'er overvloedt van vee, uitgezonderd ſchapen. Men verzamelt 'er eene menigte van katoen, en de boſſchen zyn 'er vol van grote bomen, waar van eenige zo zwaar zyn, dat vyftien mannen malkander aan de handt houdende daar van den ſtam niet omvatten kunnen. Men vindt ze aan de Zuidzee omtrent de kaap Blanco, maar de zelve zyn niet goed van water, en dienen weinig dan om de rechte te vervalſchen, met de zelve daar onder te mengen. Byna alle de wilden van deze provincie verſtaan de Spaanſche taal, en zyn zeer afgerecht in de tuigwerkkunſten. Leon de Nicaragua is de hoofdſtadt van deze provincie: zy is gelegen aan den oever van het grote meir: de gouverneur van de provincie en de andere bedienden des konings hebben aldaar hun gewoon verblyf. Het is ook de ſetel van een bisdom, onder den aardsbiſſchop van Mexico behorende. Drie mylen van de ſtadt ziet men eenen Vulcaan op een zeer hogen berg, die des avonds en des morgens een zwaren damp uitwerpt, en eene grote menigte van gloeiende ſtenen uitſpouwt. De twede ſtadt van deze provincie is Grenada, zeſtien mylen van Leon. De Spanjaarden planten aldaar ſuikerriet, en maken uitnemenden azyn van de kerſen die aldaar groeien. Zeven mylen van Grenada vindt men noch eenen vulcaan, waar van echter de top met verſcheide vruchtbomen bedekt is. *De Laet Hiſtorie van de Nieuwe Wereldt.*

NIKARIE, een eilandt van den Archipel, was oudstyds *Icaria* genoemd. Het heeft ten Ooſten Samos, ten Weſten Nazia, ten Noorden Chio, en ten Zuiden Pathmos, vermaarde eilanden van de zelfde zee. Zyn omtrek is maar van omtrent 40 mylen, en het is veel langer dan breed, en wierdt daarom door de Grieken *Macris*, of het lange eilandt genoemd. Daar was een tempel, Tauropolion genoemd, aan Diana toegewyd. Na den naam van Macris verkreeg dit eilandt dien van *Pergamo*, en vervolgens dien van *Icaria*, ter oorzake van Icarus den zoon van Dedalus, die ter dezer plaatſe in de zee ſtortte. De grondt van het eilandt is goed, indien hy wel bebouwd wierdt, maar de inwoners verzuimen hun gebruik daar van te maken, om dat de zeerovers hen dikwils komen plunderen. Op de kuſt die naar 't Ooſten ziet, is een hoge toren, alwaar men den ganſchen nacht een vuur ontſtoken houdt, tot een teken voor de genen die in zee zyn, om niet te ſtoten op de gevaarlyke klippen, die tuſſchen dit eilandt en Samos gevonden worden. In den jare 1566 hebben de Turken dit eilandt benevens Chio Juſtinianus Genuenſis ontweldigd. Tegenwoordig ſtaat het onder den Sangiac of gouverneur van Gallipolis. Het hadt eene ſtadt van den zelfden naam, die de ſetel was van een bisdom onder dat van Rhodus. *Ch. Becmann. Hiſt. Inſul. cap 5. Tournefort Vojage du Levant Tom. II ep. 9.*

St. NIKLAASGA, een dorp van de Vrieſche grietenye Doniawerſtal, in het kwartier der Zevenwolden.

NIKOLAAS. Zie NICOLAAS.

NILUS. Zie NYL. (de)

St. NILUS is vermaard geweeſt door zyne Godsdienſtigheit, en door zyne geleerdheit in de V eeuw onder het keizerryk van Theodoſius den jongen. Hy was een leerling van S. Johannes Chryſoſtomus, en prefect van de ſtadt Conſtantinopel, alwaar zyne deugdt hem zo geacht maakte als zyne waardigheit. De liefde tot de boetvaardigheit deedt hem zyn ampt verlaten, om zich in eene wildernis te begeven. Zyne gemalinne en zyne dochter gingen in een maagdenklooſter; en hy voor zich omhelſde het eenzaam leven op den berg Sinaï, met zynen zoon Theodulus. De Saracenen kwamen aldaar zyne ruſt ſtoren, doodden de prieſters van het klooſter, en voerden verſcheide heremyten voor gevangenen weg, onder welke zyn zoon zich bevondt. S. Nilus heeft dit ongeval beſchreven in eene Hiſtorie, welke hy opgeſteld heeft. Men hadt de zelve eertyds in Lipoman; maar in een elendigen ſtaat. De vader Poſſevinus, een Jeſuït, heeft een Griekſchen en Latynſchen druk daar van uitgegeven ſedert den jare 1639, in een ſtuk in quarto. Deze druk geſchiedde naar een handſchrift uit de bibliotheek van Karel van Montchal, aartsbiſſchop van Toulouſe. De vader Bollandus heeft deze hiſtorie gebragt in zyne Levens der Heiligen op den 14 January. De eerſte voegde een gebedt daar by tot lof van Albanius, een vermaard woeſtynier, en naderhandt heeft hy in den jare 1657, in een ander ſtuk in quarto, drie honderd vyf en vyftig brieven van dezen heilig uitgegeven, die hy genomen heeft uit de bibliotheek van den groothertog van Toskane. De zelve zyn in het Griekſch en in 't Latyn, met naaukeurige aanmerkingen. Men heeft in de Bibliotheek der vaderen de vermaningen van S. Nilus tot het klooſterleven, vervat in twee honderd negen en twintig artykelen. Men heeft ook zyne wyze van bidden, maar niet zodanig als Photius de zelve gezien hadde, dat is te zeggen in honderd drie en vyftig kapittelen. S. Nilus wierdt aangemerkt als een der grote meeſters van het geeſtelyke

lyke leven, en van de kloostergelofte, en hy schreef daar over eene verhandeling, waar van de tytel was: *Van de Christelyke Philosophie.* De vaders van het VII synode, gehouden over de zaak van de beelden, lazen twee van zyne brieven, de eene aan Heliodorus Silentiarius, en de andere aan den prefect Olympiodorus. St. Nilus stierf omtrent den jare 420. Hy wierdt te Constantinopel begraven, met zyn zoon Theodulus, dien een bisschop kocht van de Saracenen. Het Menologium der Grieken, en het Roomsche Martyrologium maken gewag van hem op den 12 November. *Photius Cod.* 153 & 201. *Nicephor. Calist. l. XIV. c.* 14 & 53. *Sixt. Sinens. Bellarm. Baronius. Possevin. Godau.*

St. NILUS, bygenoemd *de Jonge*, was een Griek van oorsprong, en wierdt geboren in Italië omtrent den jare 906 te Rossano, eene stadt van Calabrië. Zich zelf weduwenaar en in vryheit bevindende door de doodt van zyne vrouwe, omhelsde hy het kloosterleven in een klooster van Grieksche monniken. Hy geraakte wel haast in eene grote achting van heiligheit. Hy stichtte een klooster in het onderhorige gebiedt van den berg Cassin, en zyne leerlingen stichtten het vermaarde klooster van Grotta Ferrata. Hy stierf te Paterno in Campagna di Roma den 26 September des jaars 1002. Zie zyn leven in het Grieksch en in het Latyn, uitgegeven door *Cariophilus. Baillet vies des Anacoretes.*

NILUS, patriarch van Constantinopel in de XIV eeuw, volgde op Macarius in den jare 1378, en bestierde die kerke, omtrent twintig jaren. *Onuphr. in Chron.*

NILUS, aartsbisschop van Thessalonika, leefde in de XIV eeuw, omtrent den jare 1355. Hy schreef twee kleine verhandelingen tegen het primaatschap of de opperhoofdigheit der pauzen. Het concilie van Florence verwierp naderhandt zyne dwalingen tegen den H. Geest. *Spondan. A. C.* 1355. *n.* 7.

NILUS, Metropolitaan van Rhodus, een tegenstrever der Barlaämiten, leefde in de XIV eeuw. Hy eindigde zyne korte historie der algemene concilien met het concilie van Constantinopel tegen Barlaäm onder Isidorus. Dit werk is gedrukt met het *Nomo-Canon* van Photius, uitgegeven door Justel in de Bibliotheek van het kanonyke Recht, en in den laatsten druk der Concilien. Allatius heeft eene Redenvoering uitgegeven, welke deze schryver opgesteld hadde tot lof van eene vrouwe van het eilandt Chio. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl. XIV siecle.*

NILUS, (DAMYLA) een Griek, geboren in Italië, een monnik van een klooster in het eilandt Crete, schreef in het einde van de XIV eeuw tegen de Latynen eene verhandeling van de orde der drie Goddelyke Personen, en van den uitgang van den H. Geest, dat een handschrift is in de Vatikaansche bibliotheek; en drie andere verhandelingen, waar van de handschriften zyn in de bibliotheek van den koning van Vrankryk. Het eerste daar van is eene verzameling van de plaatsen van de Schriftuur tegen de genen welke beweeren dat de H. Geest uitgaat van den Vader en van den Zoon; het twede om aan te tonen dat de R. kerk niet van dit gevoelen geweest is ten tyde van den paus Damasus, en dat zy eerst begonnen heeft van die gedachten te zyn onder het pausschap van Christoffel en van Sergius; en het derde wegens de twee synoden, vergaderd over de zaak van Photius. Allatius brengt eenige plaatsen uit deze werken by. *Du Pin Bibl. des aut. Eccles. XIV. siecle.*

NILUS DOXAPATRIUS, een Grieksch schryver, die den naam aanneemt van Archimandriet, of abt, heeft door last van Rogerius, koning van Sicilië, eene verhandelinge geschreven van de vyf patriarchschappen, omtrent het einde van de XI eeuw. Leo Allatius, die dit werk hadde, heeft daar van in zyn I boek *De Consensu Eccl. Occid. & Orient.* een groot stuk doen drukken, vervattende de aantekening der kerken, die onder het patriarchschap van Constantinopel behoren. Stephanus Le Moine heeft naderhandt in den jare 1685 de gehele verhandeling van Doxapatrius in 't Grieksch en in 't Latyn doen drukken. Nilus handelt in het byzonder van de patriarchschappen van Rome, van Antiochië, van Alexandrië, van Jerusalem, en van Constantinopel, wyzende ieders grenspalen aan, en de kerken die 'er onder behoren. Hy erkent voor de drie eerste patriarchschappen Antiochië, Rome, en Alexandrië; om dat Petrus, naar zyn gevoelen, die drie kerken gesticht heeft, hebbende te Antiochië en te Rome zyn verblyf gehouden, en hebbende Marcus naar Alexandrië in Libyë gezonden, onder het welke was begrepen Palestina, waar in Jerusalem gelegen was. Hy gaf aan den patriarch van Rome het gansche Europa, of anders het gene men het Westen noemt; aan dien van Antiochië het gansche Asië, of het Oosten, en zelf de Indiën, en aan den patriarch van Alexandrië het gansche Libyë, Ethiopië tot aan de Marmaricus en Tripoli van Africa, en het gansche Egypte benevens Palestina. Hy verklaart vervolgens de oprechting der twee andere patriarchschappen, welke zyn Jerusalem en Constantinopel, der zelver onderhorig gebiedt en grenspalen mede aanwyzende. In het einde van zyne verhandeling spreekt hy van Rome, van Lombardye en van Sicilië, en van het verdrag dat wegens deze landen gemaakt wierdt tusschen den paus en Karel den Groten, koning van Vrankryk, aan wien de paus de keizerlyke kroon en tytel gaf. Hun verdrag, zegt hy, bragt mede dat Karel Lombardyë en de onderhorige landen bezitten zoude, dat de paus Toscane zoude hebben, en de landen van Rome af tot Lombardyë toe, benevens Sicilië; eindelyk dat Karel de vereischte eerbewyzingen zoude geven aan den paus en aan zyne navolgers, welk verdrag gemaakt wierdt met een wederzydschen eedt van niets daar tegen te zullen doen. Nilus Doxapatrius merkt aan dat het zelve ongeschonden onderhouden is tot zynen tydt toe. *Richard Simon.*

NIMBURG. Zie NYMBURG.

NIMES. Zie NISMES.

NIMMEGEN. Zie NYMEGEN.

NIMETULAHITEN, zeker slag van Turksche monniken, aldus genoemd naar hunnen stichter Nimetulahi. Zy vergaderden zich alle maandagen, des nachts, om gezangen tot lof van Godt te zingen. De genen, die in deze orde aangenomen willen worden, zyn verplicht veertig dagen zonder geselschap in eene kamer opgesloten te zyn, alwaar men hen niet meer geeft dan omtrent vier oncen voedsel daags. Na de veertig dagen vastens uit deze kamer komende, nemen de andere monniken den nieuweling by de handt, en dansen op de Moorsche wyze, makende vele buitensporige gebaarden. In deze oeffening gebeurt het gemeenlyk dat deze nieuweling geheel buiten zich zelf ter aarde valt, en ontfangt, zo zy zeggen, eenig gezicht gedurende deze verrukking. *Ricaut de L'Empire Ottoman.*

NIMPHIS. Zie NYMPHIS.

NIMPHODORUS. Zie NYMPHODORUS.

NIMIROUF, dat men in de kaarten geschreven vindt *Niemirow*, eene tamelyk grote stadt van Polen, van die van de twede orde, in het Palatynschap van Reussen. Zy is ganschelyk van hout gebouwd, en heeft een aanmerkenswaardige waterkom of vyver, in welkers midden op een eilandt een oud en zeer vervallen kasteel is, dat tot een woning verstrekt voor den Starost. Deze stadt is negen mylen van Leopol gelegen. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

NIMPSCH, NIMPTSCH, in 't Latyn *Nimitium*; eene stadt in het Silesische vorstendom Brieg, benevens een slot, dat in den jare 1431 door de Hussiten veroverd wierdt. De Silesiers belegerden het zelve hier op te vergeefsch, en kregen het zelve eerst wederom in den jare 1434, na dat de keizer aan de Bohemers de *Communie* onder de beide gedaanten toegestaan hadde. In den jare 1633 wierdt deze plaats door de Croaten geplunderd, en in de assche gelegt. Dithmarus gewaagt van deze plaats als van eene zeer sterke stadt, welke de belegering van keizer Henrik den II kloekmoediglyk uitstont. *Luca Schles. Chron. Henelii Silesiogr.*

NIMRA, eene stadt der Moabiten, welke naderhandt den stamme Ruben ten deel viel. *Numer. XXXII,* 3 wordt daar van gesproken. In het 56 vers van het zelfde kapittel wordt zy *Beth-Nimra* genoemd. Het is waarschynlyk dat het de zelfde stadt is die *Nimrim* genoemd wordt *Jesaia XV,* 6, en *Jerem. XLVIII,* 34. Jesaia spreekt van hare landstreek als van eene plaats overvloedig in weiden. Hieronymus onderscheidt deze plaatsen, en zegt dat Nimra in zynen tydt *vicus grandis* was. Zie *J. Le Clerc sur Nombr. XXXII.* 3.

NIMROD, een zoon van Cus, en kleinzoon van Cham, leefde omtrent het 1879 jaar der wereldt. Uit de naricht welke Bochart geeft, schynt vermoedelyk te zyn dat de Grieken Bacchus met Nimrod vermengd hebben. Zie BACCHUS. De Schrift zegt van hem, dat hy een geweldig jager was: want, dewyl de wereldt toen noch niet sterk bewoond was, was het nodig dat de menschen zich op het jagen leiden, op dat zy van de wilde dieren niet overweldigd en verscheurd mogten worden. Zulks blykt ook uit vele Grieksche fabelen. Hoewel eenigen Nimrod voor den ouden Saturnus houden, en anderen hem tot Ninus maken, zo is nochtans het waarschynlykste gevoelen dat hy de *Belus* geweest zy, van wien in de wereldlyke historie zo dikwils gewaagd wordt. Nimrod betekent een tyran, en Bel een heer of machtige. *Genes. X.* 9. *Bochart in Canaan lib. I. cap.* 2. *Scaliger in Emend. temp. Petavius in Doctr. temp.*

NINGIVE, eene stadt van China, in de provincie van Leoantung, omtrent de grenzen van de provincie van Peking, en van Groot-Tartaryë. *Maty Dict.*

NINGQUE, eene stadt van China, de twaalfde van de provincie van Nanking, heeft vyf andere steden onder haar gebiedt. *Maty Dict.*

NINIAS. Zie ZAMEIS.

NINIVE, eene stadt van Assyrië, aan de Tigris, gebouwd door Assur of Ninus. De Schriftuur zegt Genes. X: *Uit dit zelve landt* (Sinear) *is Assur uitgegaan, en heeft gebouwt Ninive*, enz. Verscheide schryvers menen dat deze Assur de zoon is van Sem. En inderdaadt Josephus zegt uitdrukkelyk; *Assur, die de twede zoon was van Sem, bouwde de stadt Ninive, en gaf den naam van Assyriërs aan zyne onderdanen, die ongemeen ryk en machtig zyn geweest.* De genen welke van dit gevoelen zyn menen dat Ninus de zoon van Belus of Nimrod van het geslachte van Cham naderhandt deze stadt innam, de zelve vermeerderde en haar zynen naam gaf. De anderen verzekeren ondertusschen dat het de zelfde Ninus is die Ninive bouwde, en dat hy alleenlyk Assur genoemd wordt in de Schrifture om dat hy Assyrië veroverd hadde. Wat 'er van zy, deze stadt was groot en wyduitgestrekt. Diodorus Siculus doedt 'er eene prachtige beschryvinge van, en verzekerd dat de omtrek was van 480 stadien. Men ziet ook dat wanneer Jonas gezonden wierdt om den Niniviten te prediken, de Schriftuur zegt dat Ninive drie dagreizens hadde: *Ninive nu was eene grote stadt Gods van drie dagreizen.* Het geen men nochtans van den omtrek van de stadt verstaan kan, gelyk Hieronymus en verscheide anderen zulks geloven. De verwoesting van Ninive wierdt voorzegd door den propheet Nahum, en door Tobias. Zy wierdt ook verwoest door Arbaces en Belesus onder Sardanapalus, door Merodach en door Nebukadnezar. Byna alle de tegenwoordige landbeschryvers menen, dat het tegenwoordige Mosol of Mosul het zelfde is met het oude Ninive. Een hedendaagsch reiziger toont ondertusschen het tegendeel door overtui-

gende redenen, verzekerende dat Mosol niet in Assyrië, maar in Mesopotamië, en aan den Wester-oever van de Tigris gelegen is. Hy bedient zich ook van het getuigenis van dien Sulaka, die door de Nestorianen naar Rome gezonden wierdt in den jare 1553, en die het zelve zegt. Bochart heeft aangetoond, dat 'er niet gezegd is, dat *Assur Ninive bouwde*, maar dat *Nimrod in het landt van Assur gegaan zynde, aldaar Ninive bouwde*, enz. *Phal. l. IV. c.* 12. Men kan in den zelven schryver, *c.* 20, eene verzameling vinden van het gene ons in de geschriften der ouden wegens Ninive overig is, en wat men van zyne gelegenheit kan zeggen. *Genes. X. Nahum I. Tob. c. ult. Josephus Oudh. l.* 10. *Diodor. l. III. Justin. Strabo. Plinius, &c. Salian. Torniel & Spondan. Annal. Vet. Testam. Pererius in Gen.*

NINOVE. Zie NIENOVEN.

NINUS, of ASSUR, dien Eusebius tot eersten koning der Assyrische monarchy maakt, bouwde of vergrootte veel eer Ninive, bedwong Zoroaster, den koning der Bactrianen, en trouwde met Semiramis van Ascalon, bragt byna gansch Asië onder zyne gehoorzaamheit, en stierf, na dat hy 52 jaren geregeerd hadde. Men heeft gene zekerheit, dat de gemelde Assur in de H. Schriftuur de oude Ninus zy, die Belus tot zynen vader hadde. Men zegt misschien met meer waarschynlykheit, dat hy eerst ten tyde van Debora geleefd, Ninive alleenlyk vergroot en versierd heeft, (dewyl het zelve reets lang van te voren door Nimrod gesticht en gebouwd was) en aan die stadt den naam van Ninive, dat is de woning van Ninus, gegeven. Zie ASSUR. *Genes. X. Herodot. l. I. Diodor. Sicul. lib. III. Euseb. in Chron. Torniel & Salian. in Annal. Vet. Test. Scalig. Calvis. Langius. Petav. &c. Vossius in Chronolog.*

NIO, een klein eilandt in den Archipel. Marcus Sanutus liet aldaar een slot bouwen, twee mylen van de haven, en na dat hy hertog van den Archipel geworden was, vereenigde hy het zelve met het eilandt Naxos, doch door zyne eenige dochter Adriana kwam het aan Lodewyk Pisani, een Venetiaansch edelman. De havens zyn hier zeer goed. *Tournefort voiage du Levant ep. VI. p.* 297.

NIOBE, eene dochter van Tantalus, en gemalin van Amphion, koning van Thebe, wierdt hoogmoedig op hare schoonheit en op hare vruchtbaarheit in kinderen, welke zy boven die van Latona stelde, waar over deze zeer verstoord wierdt, en de zelve gezamentlyk liet doden. Dit smartte Niobe zo geweldig, dat zy in eenen rots of steen veranderd wierdt. Het gene tot deze fabel aanleiding gegeven heeft, is mogelyk dat eene buitensporige en onmatige droefheit eenen mensch gansch styf en onbeweeglyk maakt als eenen steen. *Homer. Iliad. Hyginus.*

NION, of NYON, in 't Hoogduitsch *Newis*, is een Bernsch steedtie op eene hoogte aan het meir van Geneve gelegen, tusschen Roleo, en Copet, benevens een slot, waar op een landvoogdt over de daar toe behorende landvoogdy woont. Ten tyde van Julius Cesar zou een uitschot en volkplanting van Roomsche ruiters derwaarts gezonden, en deze plaats alzo *Colonia*, of *Civitas Equestrium*, genoemd zyn geworden. *Guilliman. l. I. rer. Helvet. c.* 9.

NIONS, eene kleine stadt in dat gedeelte van het Dauphiné, dat men de Baronyen noemt, aan den voet van eene rots Pontias genoemd, en aan het inkomen van de vlakte, welke het gezicht ontdekt tot aan Oranje toe, dat zes mylen Westwaarts daar afgelegen is. Zy behoorde tot het Narboneesche Gaule, op de grenzen van Tricastin, en van Provence. Zy is gelegen aan de rivier Egues, een geweldige stroom, die hare weiden verwoest, en die, voorby Oranje gelopen zynde, in de Rône valt. Daar is aldaar over deze rivier eene brug van maar eene boog, welke men gelooft een werk van de Romeinen te zyn, en die voor eene der schoonste bruggen van Europa, om de stoutheit van haar maaksel, gehouden wordt. Eenigen geven voor dat het een volkomen rondt is, en dat 'er zo veel van het zelve in de aarde is als daar buiten. De lieden van het landt zeggen dat men de fondamenten daar van heeft willen zoeken; maar dat men bespeurde, dat naar mate dat men de aarde weggroef de cirkel enger wierdt. Dit is misschien even zo fabelachtig als het gene men verhaalt van een zekeren windt, dien men den *Pontias* noemt, welke voortkomt uit eene opening van den rots van de zelfde naam, en die den grondt vruchtbaar maakt; zo dat de inwoners den zelven hebbende willen opstoppen, de bomen begonden te verdorren, en de menschen aangetast te wor den door verscheide ziektens. Men heeft den berg overgelopen, waar in een groot getal van holen en gaten zyn, maar waar uit men nooit bemerkt heeft eenigen windt te komen. Het is waar dat 'er een zonderlinge windt regeert in dit landt, die gemeenlyk des morgens waait, en die omtrent den middag, zomtyds wat eerder, zomtyds wat later, ophoudt. Maar dewyl hy uit het Oosten waait, zou de opgang van de zon, juist tusschen deze bergen schynende, die na genoeg by malkander leggen, den zelven wel kunnen veroorzaken. De grondt is vruchtbaar, vooral in olyven, om dat de zelve beschaduwd is voor de Noorde winden. De hette is aldaar in den zomer onverdraaglyk zonder den windt waar van gesproken is. Nions was eene stadt van zekerheit voor de Gereformeerden, die 'er eene kerk hadden, en aldaar in groot getal waren. Daar waren eertyds twee kastelen, welke uitnemende sterk waren door hunne gelegenheit, maar die tegenwoordig geslecht zyn. Men noemt deze stadt in het Latyn *Neomagus*.

NIORT, in 't Latyn *Niortium*, wordt voor eene van de beste steden in het Fransche landschap neder-Poitou gehouden, zo wel wegens den goeden handel, welken de jaarmarkten derwaarts trekken, als ook om dat zy aan de rivier Seure legt, van welke men met vaartuigen onmiddelyk in zee kan komen. In den jare 1569 wierdt zy door den graaf van Lude, gouverneur van koning Karel den IX in Poitou, belegerd, dewyl de Gereformeerden uit deze plaats het omleggende gewest zeer belemmerden. Doch La Brosse, die zo wel in de stadt als in het byleggende slot het bevel hadde, wierdt door Puviaut versterkt, en verdedigde zich zo dapper, dat de graaf van Lude, wegens het aannaderende onderstandt, eindelyk moest aftrekken. Weinig maanden daar na kwam de hertog van Anjou, naderhandt Henrik de III, daar voor. Dewyl nu de gouverneur, de Mouy, door eenen Louviers-Morevel op eene moorddadige wyze eene dodelyke wonde was toegebragt, trok La Brosse met zyne bezetting zonder tegenweer uit. In den jare 1588 wierdt deze stadt door het krygsvolk van den koning van Navarre, naderhandt Henrik den IV, onder het beleidt van den heer van S. Gelais, half met list en half met geweldt, en met zeer gering verlies veroverd. De inwoners wierden in hunne persoonen wel gehandeld, niettegenstaande zy zulks aan den koning van Navarre niet verdient hadden. Doch van hunne goederen maakten de soldaten een groten buit; en boven dien vondt men in de plaats een groten voorraadt van krygsbehoeften. *Thuan. hist. lib. XCIV. Mezeray hist. de France T. III. p.* 203. 225. 742.

NIPHATES, tegenwoordig ook *Curdo* genoemd, een gedeelte van den berg Taurus, tusschen Armenië en Mesopotamië, waar uit eene rivier van den zelfden naam voortkomt, welke door beide de gemelde landen loopt, en zich in de Tigris uitstort. *Baudrand.*

NIPHON, een eilandt van Asië, het grootste der eilanden van Japan. Meaco is daar van de hoofdstadt geweest; maar tegenwoordig is het Jendo. Men verdeelt het zelve in vyf delen, welke zyn Jamaystera of Jamaisoit, Jetsegen of Jetsengo, Ochio en Quanto. Deze naam van Niphon wil zeggen oorspronk van licht. Dit eilandt heeft zestig mylen in zynen omtrek. Men begreep daar in eertyds drie en vyftig koninkryken. *Briet & Sanson Geogr.*

NIPHUS, (AUGUSTINUS) een der vermaardste philosophen van de XVI eeuw, was geboren te Jopoli in Calabrië, en niet te Sessa in het landschap van Lavoro, hoewel hy zich zelf den toenaam van *Suessanus* geeft. Zich mishandeld ziende by zynen vader die hertrouwd was, nam hy de vlucht, en ging naar Napels, alwaar hy het geluk hadde van te behagen aan eenen inwoner van Sessa, die hem by zyne kinderen stelde. Hy studeerde met hen, en hen naar Padua gevolgd zynde, gaf hy zich volkomen en met grote naarstigheit over aan de studie van de philosophie. Naar Sessa gekeerd zynde, en naar Napels, en vernomen hebbende, dat zyn vader, alle zyne goederen verteerd hebbende, gestorven was, dacht hy niet meer aan Jopoli zyn vaderlandt, nam eene vrouwe in de stadt Sessa, en onderwees de philosophie in Napels gedurende verscheide jaren. Hy hieldt zich zo krachtig aan de gevaarlyke gevoelens van Nicolet Vernias, zynen professor in de philosophie te Padua, dat hy de stoutheit gehad hebbende om daar over te schryven in den jare 1491 overhoop raakte met de monniken, en op het punt stondt van zynen ondergang. Deze professor Vernias beweerde met drift het gevoelen van Averroës wegens de enkelvoudigheit van het verstandt, zo dat de gemene philosophen overal zeiden, dat hy byna gansch Italië van deze dwaling overreed hadde. Niphus den dreigenden storm ontkomen zynde door toedoen van den bisschop van Padua, en door eenige verbeteringen van zyn werk *de Intellectu & Dæmonibus*, gedrukt in den jare 1492, gaf van tydt tot tydt verscheide andere boeken uit, die hem zulk eene grote achting veroorzaakten, dat de vermaardste universiteiten hem het professorschap in de philosophie met een goed jaargeldt aanboden. Paus Leo de X hadt veel achting voor hem, stondt hem toe de wapenen van het huis van Medicis in zyn wapenschildt te voegen, en maakte hem tot Paltsgraaf. Men heeft de opene brieven van deze voorrechten; maar men ziet daar in niet dat hy hem toestaat den naam van Medicis te dragen: het is niettemin zeker, dat hy hem deze gunst toestondt, en dat Niphus zich opentlyk daar van bediende. Hy kreeg last van den zelfden paus om beveftigender wyze te schryven over het verschil, of naar de gronden van Aristoteles de ziele van den mensche onsterflyk is. Hy hadt veel toegang by de grote heeren en vrouwen, waar toe veel bybragt de begaafdheit die hy hadde om door vertellingen en kwinkslagen te doen lachen. Hy was zeer plomp in 't aanzien, en van eene slechte houding; maar hy sprak nochtans behaaglyk, en vooral wanneer hy zich stelde om te schertsen. Men was verwonderd te zien hoe ongelyk hy zich zelf was, naar dat hy stil zweeg of sprak. Hy was van een verliefden aardt, en maakte zich belagchelyk in zynen ouderdom door de buitensporigheit van zyne drift voor jonge dochters. Zyne vrouw was Angelella genoemd, hy maakt zomtyds gewag van haar in zyne werken, en verhaalt een zeldzaam voorbeeldt van de genegenheit, welke zy voor hem hadde. Hy hadt kinderen by haar, gelyk uit het volgende artykel blykt. Hy stierf door een ongemak in de keel, dat hy gekregen hadde door koude, welke hy gevoelde van in de nacht te gaan. Paulus Jovius verzekert dat het in de zelfde nacht was wanneer men Alexander de Medicis, hertog van Florence, vermoordde, dat is te zeggen den 6 January des jaars 1537. Maar Naudæus toont aan dat Niphus noch leefde in den jare 1545. Hy poogt hem te verschonen van zyne dwalingen, en van zyne duisterheden, en hy pryst hem dat hy de eerste wederlegger geweest is der bedreigingen van eenen zondvloedt, welke de sterrekundigen gedaan hadden voor den jare 1524, en die veel schriks veroorzaakten door gansch Europa. Hy noemt drie tegenstrevers van Niphus, die hem met heusheit

en,

en verplichtende handelden. Zo Guido Patin niet beter onderrecht is wanneer hy spreekt van het bezoek, dat keizer Karel de V afleide by Niphus, dan wanneer hy 'er byvoegt dat Niphus stierf aan eene ziekte welke hy kreeg door te veel te danssen op zyne twede bruiloft, zo verhaalt hy daar omtrent niet dan valsheden. *Bayle Dict. Crit.*

NIPHUS, (Fabius) kleinzoon van den voorgaanden, was een zoon van Jacobus Niphus, aan wien Augustinus zyn vader het boek *de Divitiis* opdroeg in den jare 1531. Hy was geleerd en welsprekende, maar een weinig ongerust en moeielyk van geest, en hy vondt overal gelegenheit om zich over zyn tegenspoedt te beklagen. Hy gaf te Parys in den jare 1569 een *Procemium Mathematicum* uit in den tydt wanneer hy de wiskunst onderwees aan twee jongelingen broeders, Petrus Alexander en Albret Delbene. Hy droeg het zelve op aan Johannes Caralcante, moederlyken oom van zyne twee leerlingen, en vertoonde hem de ongelukken welke hy geleden hadde. Hy volgde op Nicolaas Curtius in het twede professorschap van de oeffenende geneeskunde te Padua in den jare 1575; en eenige maanden daar na gevangen gezet zynde, om dat hy verdacht was van Lutheranery, vondt hy middel om te ontkomen, en week naar Wenen in Oostenryk. Hy ging naderhandt naar Engelandt, en was aldaar zeer ongelukkig. Van daar kwam hy in Hollandt, en ontmoette aldaar mede tegenstribbelingen. Naudæus vermoedt dat hy naderhandt naar de Spaansche Nederlanden week, en dat hy aldaar de Kalvinistery afzwoer, en aldaar eene vrouwe trouwde, waar by hy hadde Ferdinandus Niphus, die te Loven in den jare 1644 *Severa methodus disputandi*, van Caramuël, liet drukken, en eenen brief daar by voegde, waar in hy zich achterkleinzoon noemt van Augustinus Niphus. *Bayle Dict. Crit.*

NIPIS, het meir Nipis, of der Nipissirianen, is in Canada, en heeft vyftien mylen lengte van het Westen naar het Oosten. Het ontlast zich door een groot kanaal in het meir der Huronen. *Maty Dict.*

NIPSAA, eene rivier in Sleeswyk, ontstaat uit twee andere te zamen lopende rivieren, welke verschillende namen hebben, maakt by Ripen een eilandt, en loopt vervolgens tusschen de eilanden Phanoë en Manoë in de Noordzee. Deze rivier is zeer visschryk. *Danckwerth Beschreib. von Slesw. und Holstein P. II. cap.* 1. *pag.* 78.

NISAN. Zie NIZAN.

NISARO, of NIZARY, voortyds *Nisyris*, of *Nisyros* genoemd, is een klein eilandt in den Archipel, niet verre van de kusten van Natolië, naby het eilandt Cos gelegen, waar van het door het geweldt der zee afgescheurd zoude zyn. Op het zelve is een vlek van den zelven naam, het welk met een sterk slot tegen de zeerovers verzien is: ook wordt aldaar een vuurspuwende berg gevonden, die warme gezondbaden in zyne nabuurschap heeft. *Strabo. Stephan. Eustach. Bochart. Lloyd.*

NISE, of NISNE, ook NISZI NOVOGOROD. Zie NOVOGROD NISZI.

NISI, een vlek van de valeie van Demona, in Sicilië. Het zelve is zes mylen bezuiden de stadt Messina gelegen, aan den oorspronk van de rivier Nisi, of Enisis (zie Enisis) die zich ontlast in de Siciliaansche zee. De Franschen vermeesterden Nisi in den jare 1676. *Maty Dict.*

NISIBIS, de hoofdstadt van Mesopotamië, tegenwoordig *Nisibin* genoemd, en een bisschoplyke setel, en de hoofdstadt van Diarbek, onder de gehoorzaamheit der Turken behorende. Zy legt aan de rivier Zaba, onder aan den berg Taurus. Zy is beroemd door haren tegenstandt, dien zy gedaan hadde aan de Persianen en aan de barbaren, wanneer zy invallen deden in de landen van het keizerryk. De gedenkpenningen, welke die van Nisibis geslagen hadden ter eere van Trajanus en van Severus, gelyk Goltzius verzekert, getuigen dat deze stadt eene Romeinsche volkplanting was. De kerkelyke schryvers spreken dikwils van de bescherming, welke Nisibis ontfing van zynen bisschop den H. Jacobus, en vooral wanneer zy belegerd was door Sapor, koning van Persië, in den jare 1338. Deze prelaat verstrooide door zyne gebeden het leger der vyanden, en men wil zelfs dat hy na zyn doodt deze bevrydde van de aanvallen der Persianen. Zy wierdt dikwils ingenomen door deze ongelovigen. *Theodoretus l. II. Plin. Strabo.*

NISIS, in 't Latyn *Nesis*, een klein eilandt, met eene sterkte, welke aan de Tyrrheensche zee, ganschs naby de kust van de Napelsche provincie Terra di Lavoro, in de nabuurschap van Pozzuolo gelegen is. Cicero heeft alhier dikwils met Brutus gesproken, en maakt dikwils gewag van deze plaats.

NISITA, in 't Latyn *Nesis*, een klein eilandt van Italië, in *Terra di Lavoro*, in het koninkryk van Napels, drie mylen van Pozzuolo, hebbende in zynen omtrek omtrent anderhalf mylen, en aan de Zuidzyde eene haven, Porto Pavone genoemd. In den jare 1550 wierdt hier eene marmere grafstede van eenen burger gevonden, waar in eene lamp brandde in eene glaze flessche, welke niet de minste opening hadde, dat voor iets ongemeens gehouden wierdt. Men brak deze flesch, en het licht, dat zeer helder brandde, ging uit, zo haast als het zelve voor de lucht bloot gesteld was. Het vuur van deze lamp was zeer vlug, en het glas was nergens bevlekt of zwart; waar uit men wilde besluiten, dat dit vuur een zuiver hemelsch vuur was geweest, dat geen rook van zich gaf. *Licetus de lucern. antiquis. Mazzella in Descr. regni Neapolit. Rogissart Delices d'Italie.*

NISKO, eene stadt in klein-Polen, in het waiwoodschap Sendomir, aan de rivier San.

NISMES, eene tamelyke grote en volkryke stadt van Vrankryk, in neder-Languedok, met een Presidiaal, Seneschalkschap, een bisdom, onder dat van Narbonne behorende, en een collegie. De Latynen noemen de zelve *Nemausus*, of *Volcarum Arecomicorum Nemausus*. Zy is vermaard door hare oudheit, waar van men nog schone gedenkstukken ziet. Het aanmerkenswaardigste van de zelve is het amphitheater, dat de inwoners *les Arenes* noemen. Zyne gedaante is rond, en het is gebouwd van gehouwen steenen van eene ongemeene lengte en grootheit, met verscheide zittingen tot gemak der aanschouwers. Het is van buiten omringd met kolommen, met hare kornissen of kroonlysten, waar in men Roomsche arenden ziet, en de afbeeldingen van Romulus en Remus, gezoogt door eene wolvinne. Het gebouw, dat men het vierkant noemt, is eene oude begraafplaats, of, zo andere willen, een oude Heidensche of Roomsche tempel, over welkers overblyffelen men zich verwonderen moet. Het zelve is langwerpig vierkant, 74 voeten lang, en 41 voeten en 6 duim breed, volgens de afmetinge welke Johannes Poldo van Abenas daar van geeft. Eenigen hebben geloofd dat dit het *Basilicum* was, dat Adrianus te Nimes hadde doen bouwen, ter eere van Plotina, gemalinne van den keizer Trajanus: maar dit gebouw is geen werk dat zo wonderlyk is, als Spartianus de Basiliquen beschryft. En boven dien hadden de Basiliquen, gelyk Claudius Perrault in Vitruvius aanmerkt, de kolommen van binnen, in plaats dat de tempelen de zelve van buiten hadden, gelyk die van dit vierkante gebouw zyn. Anderen zyn van gevoelen geweest dat het een Kapitool was, dat is te zeggen een burgermeesterlyk gebouw, daar de overheit der stadt vergaderde, om dat het volk aan het zelve noch den naam geeft van *Capdueil*, dat in de taal van het landt Kapitool betekent, en dat in de oude bewyzen van vier of vyf honderd jaren het zelve *Capitole* genoemd wordt, en de nabygelege kerk van S. Etienne du Capitole. Maar men weet dat 'er in dien tydt gene burgermeesters waren dan te Rome; en men leest niet dat 'er in andere steden kapitolen geweest zyn. De openbare gebouwen, daar de *Proconsules* en de *Prætores* of gouverneurs recht deden, wierden *Prætoria* genoemd. Het is dan waarschynlyk dat dit vierkante gebouw een tempel was, door de oude Romeinen gebouwd, op de wyze der andere langwerpig-vierkante tempels, als die van Theseus, en van Minerva te Athene. Het gene noch nader doedt zien dat het een tempel was, is het bovenstuk van de voorgevel, in het byzonder aan de tempelen eigen. Het is bezwaarlyk te weten aan wat godheit de zelve was toegewyd, dewyl men aldaar noch opschriften noch beeldwerk vindt, dat eenige verlichting daar van kan geven. Mogelyk was hy toegewyd aan Jupiter Capitolinus, waar uit de naam van Capitolium ontstaan zoude kunnen zyn. Men ziet noch buiten de stadt den tempel van Diana, den groten toren, *La Tour magne* genoemd, en verscheide andere oudheden.

Eenigen menen, dat deze stadt gebouwd wierdt door eenen zoon van Hercules; maar dit gevoelen is bezwaarlyk te bevestigen. Het is zeker dat zy eene volkplanting was der Romeinen, en vruchtbaar in grote mannen. De oude gedenkpenningen getuigen, dat het eene volkplanting was van het krygsvolk, dat Augustus wedergebragt hadde uit Egypten na de overwinninge van die provincie. Men ziet op de gedenkpenningen, aldaar gevonden, eenen palmboom, waar aan een krokodil vastgebonden is, met deze woorden: *COL. NEM*, dat men aldus uitlegt: *Colonia Nemausus*, of *Nemausensium*, en niet *colligavit nemo*, gelyk Paradin en anderen het uitgelegd hebben, om te zeggen, dat niemandt voor Augustus den krokodil geboeid hadde, die het zinnebeeldt is van Egypten. Deze gedenkpenning maakt tegenwoordig het wapen van Nismes uit. De gelegenheit van deze stadt is de bekoorlykste van de provincie, hebbende aan den eenen kant heuvelen met wyngaarden bedekt, en met allerlei vruchtbomen, en aan den anderen kant eene grote vruchtbare vlakte. Deze stadt is schoon, en was onderworpen aan de Gotthen tot den tydt van Karel Martel, en is na de hervorming dikwils het bolwerk geweest der Hugenoten, die de zelve in den jare 1569 met list innamen; dewyl een smidt de yzere traliën van eene waterleiding uitgeveild hadde, door welke opening zy in de stadt kwamen, en de wachten in de poort ombragten. De stadt Nismes heeft eertyds hare eige graven en vicomtes gehad. De historie van Carcassona zegt dat Bernard Atton trouwde met de gravinne Cecilia, by welke hy drie kinderen hadde, en dat hy door zyn testament van den jare 1129 Nismes naliet aan den derden. Men ziet daar in noch dat Mantilina en Pajenna, dochter van den zelven Bernard Atton, in den jare 1152 het recht dat zy op Nismes hadden afstonden aan haren broeder. De graven van Toulouze volgden op de vicomtes van Nismes. Raimund de V nam den tytel aan van graaf van Nismes; in den jare 1188 gaf hy privilegiën aan eenige werkmeesters van deze stadt, en in den jare 1198 maakte hy reglementen wegens de verkiezing der burgermeesters. De erfgenamen van Bernard leefden noch in dien tydt. Zy onderwierpen zich eerst aan de koningen van Aragon, en daar na aan de graven van Provence, om beschermd te worden tegen de graven van Toulouze; en eindelyk stondt een Bernard in den jare 1214 zyne rechten, die hy op het graafschap Nismes hadde, af aan Simon graaf van Montfort, door wien dit graafschap met de kroon vereenigd is. *Ptolomæus lib. II. cap.* 10. *Mela l. II. c.* 5. *Plinius l. III. c.* 4. *Sueton. in Tiber. Antonin. in Itiner. Auson. in Descr. Burdig. Strabo lib. IV. Joh. Poldo Discours de l'Antiquité de Nismes. Crasser. Antiq. Nemaus. Besse hist. de Carcassone. Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Recher. des Antiq. des Villes. Sincerus Itiner. Galliæ. Catel l. V. Hist. de Lang. Deyron. Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

Con-

Conciliën van Nismes.

Sulpitius Severus spreekt van een Concilie te Nismes vergaderd omtrent den jare 389. Hy geeft voor dat S. Martinus van Tours wenschende te weten wat aldaar voorgevallen was, een engel hem zulks kwam aanzeggen. Dit wordt verhaald in de II zamenspraak van het leven van S. Martinus. Theodatus van Narbonne hieldt in den jare 886 een Concilie in het gebiedt van Nismes tegen Selva, een Spaansschen klerk, die zich zelf aardsbisschop noemde. Theodatus was aldaar verzeld van drie andere Metropolitanen, en van verscheide bisschoppen, onder de welke Gilbert van Nismes was. De archiven van de kerk van Narbonne, die van deze vergadering gewag maken, spreken van eene andere, elf jaren daar na in den jare 897 gehouden. Verscheide oude schryvers en acten getuigen, dat de paus Urbanus de II naar Rome kerende, na het houden van het concilie van Clermont, te Nismes 'er een vergaderde in den jare 1096, waar van men onlangs 20 Canons heeft uitgegeven. De zelve paus gaf aldaar het aartsbisdom van Narbonne aan Bertrand bisschop van Nismes.

NISROCH, de godt der Assyriërs. Hy hadt een vermaarden en prachtigen tempel te Ninive, in welken Sanherib, koning van Assyrië, gedood wierdt door Adramelech en Sarezer zyne zonen, welke ontvluchtten in het landt Ararath. *II. Reg. XIX.* 37. Josephus zegt *Oudh.* X. 2. dat Berosus dezen godt *Arac* noemt, en het gene hy daar van zegt komt overeen met het gene de Schriftuur daar van verhaalt.

NISSA, in 't Latyn *Naissus*, eene grote Turksche stadt aan de rivier Nissawa, in Servië, 7 dagreizen van Grieksch-Weissenburg, is van nature sterk, en kan door kunst noch meer versterkt worden, heeft 5 mosqueën, en legt op een vruchtbaren en vermakelyken grondt. In den jare 1689 leden de Turken alhier eene grote nederlage van de Christenen, waar op de stadt benevens gansch Servië in handen der keizerschen geraakte: zy wierdt echter in den jare 1690 door de Turken weder veroverd. *Baudrand. Maty.*

NISSAWA, eene rivier in Servië, welke zich uitstort in de Morava.

NISSE, of NISI, in 't Latyn *Nysa*, eene stadt in klein-Armenië, een bisschoplyke setel onder den aardsbisschop van Cesarea, is vermaard door den H. Gregorius Nyssenus, die aldaar bisschop is geweest. Daar was eertyds ook eene stadt van dezen naam door Bacchus gebouwd in Indië. *Baudrand.*

NISSIM ABU-ALPHARAGE, vader van Wilhelm van Moncado, een bekeerde Jood van het geslachte van Abu-Alpharage den Arabier, die de secte der Sadduceen vestigde in Spanje; schreef een boek tegen de Synagoge, de plechtigheden en de overleveringen der Joden, waar van Harrawadus gewag maakt in zyn boek van de Cabale. Nissim Abu-Alpharage was een groot Cabalist. Hy hadt op eene vierkante goude plaat negen letteren geschreven, gesteld in drie kolommen, waar van ieder kolom, genomen van boven naar beneden en slinks, het getal van vyftien uitmaakt, gelyk de naam van Godt. *Joh. Bartolocci Bibl. Rabb. Hist. des Juifs depuis J. C. jusqu'à present, edit. Paris. in* 12. 1710. *p.* 284.

NISSIM, een Rabbi, en leerling van Bar-Nachman, gestorven in den jare 1268, maakte eenige leerredenen. *Bartolocci Bibl. Rabb. Hist. des Juifs T. VII.*

NISSIM BEN JACOB heeft een boek van voorbeelden van deugden geschreven, genoemd, *Werk schoonder dan de zaligheit*, vervattende zedelyke historien, getrokken uit de Ghemara, te Ferrare gedrukt in den jare 1557. *Bartolocci Bibl. Rabb. Hist. des Juifs depuis J. C. jusqu'à présent T. VII.*

NISSIM, een zoon van Ruben, een Rabbi van Gironne, uitlegger van de werken van Rau-Alphes. Door de Joden van de Synagoge van Barcelona gevraagt zynde over verscheide verschillen van de Wet, gaf hy hen antwoorden, welke te Rome gedrukt zyn in den jare 1545. Daar is 'er onder anderen eene, *of een mensch zich zelf in den ban kan doen.* Hy heeft ook eenige nieuwe uitleggingen over de Talmudische boeken geschreven, te Trente gedrukt in den jare 1559. *Bartolocci Bibl. Rabb. Hist. des Juifs depuis J. C. jusqu'à present, edit. Paris. in* 12. 1710.

NISUS, koning van Megare in Achaje, hadt onder zyne gryze haairen eenige purpere op de kruin van het hoofdt, die hy zorgvuldiglyk bewaarde, om dat hy geloofde dat de behoudenisse van zyn koninkryk daar van afhing. Maar Scylla zyne dochter verriedt hem, wanneer Minos, koning van Crete, de stadt Megare belegerde: en op dezen koning verliefd zynde, sneedt zy haren vader deze noodlottige haairen behendiglyk af, en leverde haar vaderlandt over aan de vyanden. Nisus stierf van verdriet: en de dichters hebben voorgegeven dat hy in een sperwer veranderd wierdt. Zy voegen 'er by dat Scylla, ziende dat Minos haar verachtte, mede van hertzeer stierf, en dat zy in een leeuwerk veranderd wierdt. Deze fabel heeft eenige overeenkomst met de waarachtige historie van Samson, aan wien Delila de haairen afsneedt, waar van de kracht van dezen heldt afhing. *Apollod. l. III. Ovid. VIII. Metam.*

NISUS, een schryver die over de Orthographie geschreven hadde, en van wien Velius Longus gewag maakt. Men hadt hem bygenoemd *Artigraphus*, dat is te zeggen, *den volmaakten schryver.*

NITHARDUS, abt van S. Riquier, was in achting in de IX eeuw. Hy was de zoon van een groot heer, Angilbertus genoemd, en van Bertha, dochter van Karel den Groten. Zyne geboorte gaf hem het recht over vele landen, die hy afstont aan zynen neef Lodewyk den Goedertieren, om in eenzaamheit te leven. Hy wierdt gedood door de Denen omtrent den jare 853. Nithardus schreef eene historie van de oorlogen tusschen de drie zonen van Lodewyk den Goedertieren. (*Libri IV. de Discordia filiorum Ludovici Pii.*) Pithæus deedt de zelve het eerst te Parys drukken in den jare 1588, in een stuk in 8. Du Chesne bragt de zelve naderhandt in het II stuk der Historieschryvers van Vrankryk. Deze historie begint met de doodt van Karel den Groten, in den jare 843. In het IV boek spreekt de schryver van zynen vader, en vervolgens van eenen van zyne broeders, dien hy Harnidus noemt. *Qui ex ejusdem magni Regis filia, nomine Beretha, Harnidum fratrem meum, & me Nithardum genuit.* enz. *Barthius Adverf. lib. XLVI. cap.* 9. *Vossius de Hist. Lat. lib. II. cap.* 34. *Sammarth. Gall. Christ. T. IV. de Abbat. S. Ricardi.*

NITHESDALE, eene provincie van het Zuiderdeel van Schotlandt, aan de Engelsche grenzen. Het is eene valei, welke verdeeld is door de rivieren Nithes. Hare hoofdstadt is Dunfreis. De andere zyn Solway, Morton, enz. *Cambden Descr. Magnæ Britan.*

NITOCRIS, koningin van Babylonië, was de moeder van Labinetus, of Nabonedus, dien Cyrus onttroonde. Zy keerde den loop van den Euphraat, die van te voren door de stadt liep, den zelven omleidende boven de stadt, om daar door te beletten dat de vyanden door des zelfs snellen stroom de stadt niet onverwacht mogten overvallen. Zy deedt ook eene brug over de zelve rivier bouwen, en haar graf op de voornaamste poort der stadt, dat door een opschrift grote schatten scheen te beloven aan den gene, die het zelve zoude openen. Men zegt, dat Darius het zelve hebbende doen openen, niets anders daar in vondt dan deze woorden: *Zo gy niet onverzadelyk geldgierig geweest waart, gy zoudt de grafstede der doden niet geschonden hebben. Herodotus l. I.*

NITOCRIS, koningin van Egypten, wreekte de doodt van den koning haren broeder, doende de genen, die hem gedood hadden, verdrinken. *Herodotus l. II.*

NITRIA, een berg in Egypten, die vermaard is om dat zich zo vele heremyten aldaar opgehouden hebben. *Baudrand.*

NITRIA, of NITRACHT, eene stadt in opper-Hungarië, welke den tytel gehad heeft van een bisdom.

NIUCHE, dat anderen *Tenduc* of *Charchir* noemen, een koninkryk van Tartarye in Asië, op de grenzen van China. Uit dezen Staat zyn de Tartaren gekomen, die zich meester gemaakt hebben van China. *Martini Atlas Sinic.*

NIVATA, eene provincie van Japan, met eene stadt van den zelfden naam, in het gebiedt Quanto genoemd. *Sanson Geogr.*

NIVE, eene rivier van neder-Navarre, welke S. Jan de Pié de Port bespoelt; en zich ontlast in de Adour te Bajonne. *Maty Dict.*

NIVELLE, in 't Latyn *Nivigella*, eene kleine doch eenigermaten gesterkte stadt in het Oostenrykſche Brabandt, aan de grenzen van Henegouwen, alwaar fyn lywaat gemaakt wordt. Zy heeft inzonderheit in de Nederlandsche oorlogen in de jaren 1580 en 1588 zeer veel geleden. De nonnen-abdy aldaar is door de H. Geertruid, dochter van Pipin, eersten hertog van Brabandt, gesticht, die aldaar in den jare 664 als eerste abdis gestorven is. De abdisse van deze abdy heeft het geestelyke en wereldlyke rechtsgebiedt zo wel in de stadt als in der zelver onderhorig gebiedt, waar in de Willemstadt, Greits, en andere plaatsen gelegen zyn. De nonnen dragen des voormiddags een geestelyk, doch des namiddags een wereldlyk gewaadt. *Zeil. Topogr. circ. Burg. Tromsdorff. Guicciardin. Belg. Grammaye in Gallo-Brabantia.*

NIVERNOIS, of 't NIVERNEES, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafschap, langs de Loire, tusschen Burgundië, het Bourbonnois en Berri. Nevers is daar van de hoofdstadt. De andere steden van het zelve zyn Decise, Clameci, S. Pierre le Moustier, enz. Zie NEVERS.

NIVORS, eene kleine stadt van Bulgarië, in het landt der Tartaren van Dobruc, naby den Donauw, drie en twintig mylen van Chiusteng ten Westen. *Maty Dict.*

NIXAPA, eene landstreek van de provincie van Guaxaca in Nieuw-Spanje. Zy heeft de Zuidzee ten Zuiden, en de valei van Guaxaca ten Noorden. Nixapa is ook de naam van de hoofdstadt van deze landstreek. De stadt is gelegen aan eene rivier in het landt, en heeft maar omtrent acht honderd Spaansche en Mexikaansche inwoners, en een Dominikaner klooster. Maar zy is ryk ter oorzake van de grote menigte van Indigo, Suiker, Couchenilje, Cacao, enz. die daar omheen ingezameld wordt. *Maty Dict.*

NIXEN, *Nixii*, zekere goden door de Latynen *Nixi dii* genoemd, of, gelyk Festus zegt, *Nixii*, van *Nixus*, dat *arbeid* (in het baren) berekend. Zy hadden het bestier over het bevallen der vrouwen, en waren drie in getal, die hunne standbeelden te Rome hadden in het Kapitool, tegen over den altaar van Minerva. Men zegt dat deze beelden uit Syrie gebragt waren na het verslaan van Antiochus door de Romeinen. Zy verbeeldden deze goden, houdende de twee handen te zamen gevoegd op hunne knieën, die zy met kracht bogen, zo dat hun gansche ligchaam op de knieën steunde, als om de gestalte uit te drukken van eene barende vrouwe. *Festus* en zyne uitleggers. *Lil. Giraldus Hist. Deorum.*

NIZAN, de eerste maandt van den Hebreeuschen Almanak, die

die overeenkomt met een gedeelte van onze maanden Maart en April. Zy was vermaard wegens de offerhande, welke geboden was op den eersten dag der zelve te offeren, en wegens het Paaschfeest. *Sigon. in Calend. Hebr. Torniel A. M.* 2545. *Buxtorff in Lex.*

NIZYN, eene tamelyke grote en sterke stadt in Ukranië, aan de grenzen van het hertogdom Czernichow, aan gene zyde van den Borysthenes, wierdt in den jare 1652 van Casimir, koning van Polen, door de Kozakken veroverd. *Baudrand.*

NIZZA, een graafschap in Piëmont, dat ten Oosten aan het Genueesche gebiedt en het eigentlyk zogenaamde Piëmont, ten Noorden aan het marquisaatschap van Saluzzo en het Dauphiné, tegen het Westen aan Provence, en tegen het Zuiden aan de Middelandsche zee en het prinsdom Monaco grenst. Het zelve wordt verdeeld in het eigentlyk zogenaamde graafschap Nizza en in de onderhorige landen, welke zyn het Dal of vikarisschap Barcellonette, het graafschap Boglio, het markgraafschap Dolçaqua, waar by eenigen ook het graafschap Tende en het marquisaatschap van Ceva rekenen.

NIZZA, in 't Latyn *Nicaa ad Varum*, de hoofdstadt van het reetsgemelde graafschap, legt aan het Alpische gebergte, alwaar de rivier Paulon in de Ligustische zee valt, is versterkt, en heeft een kasteel op een hogen berg tegen de zee gelegen. Hare haven is zó gesteld, dat 'er maar kleine vaartuigen kunnen inlopen; doch de inwoners die groten handel dryven bedienen zich van de haven van Villa-Franca. Deze stadt is het verblyf van den gouverneur van het graafschap, en heeft een bisdom, dat onder den aardsbisschop van Ambrun behoort. Zy is door de inwoners van Marseille gebouwd, en heeft vermoedelyk haren naam van eene zege, welke zy alhier verkregen tegen de Liguriërs. Het Amphitheater, benevens de opschriften, en andere Roomsche gedenktekenen, welke alhier gevonden worden, getuigen van hare oudheit. Zy was eertyds onder de graven van Provence, tot dat de koninginne Johanna in den jare 1365 de zelve nevens de heerlykheden, daar toe behorende, overliet aan Lodewyk den II, hertog van Savoje. Naderhandt wierdt deze stadt door François den I, koning van Vrankryk, desgelyks in den jare 1543 door de Turken onder den vermaarden Barbarossa ingenomen; doch het kasteel of slot konde geen van beide meester worden. Zy wierdt in den jare 1691 door den Franschen maarschalk Catinat veroverd, doch in den jare 1696 weder aan Savoje afgestaan. Voorts wierdt zy in February des jaars 1706 door de Franschen ingenomen en geslecht, doch door de zelve in den jare 1707 by den inbreuk der geallieerden in Provence wederom verlaten, en eindelyk in den jare 1708 door hen volkomen tot den grondt toe vernield. In de Utrechtsche vrede des jaars 1713 is dit graafschap en deze stadt wederom aan Savoje overgegeven. *Ptolomaus. Strabo. Mela. Jofred. in Nicaa civit. Guichenon Hist. de Savoje. Rufi Hist. des com. Prov Nostradam. & Bouche Hist. de Prov.*

NIZZA DELLA PAGLIA, in 't Latyn *Nicaa Palea*, eene kleine stadt aan de rivier Belbo in 't Montferrat, tusschen Asti en Acqui, alwaar een byzonder bisschop zynen setel heeft.

NOACH, de aartsvader, een deugdzaam man, die in zynen tydt Godzaliglyk leefde, was een zoon van Lamech, en wierdt geboren in het 1056 jaar der wereldt. Na dat Godt besloten hadde de menschen om hunne zonden door een algemenen zondvloedt te straffen, en Noach met de zynen alleen te behouden, geboodt hy hem eene kiste of arke te bouwen, en van allerlei dieren een zeker getal met zich daar in te nemen, waar door na den zondvloedt de aarde weder mogte bewoond worden. Daar op beval hem Godt voor zich en de dieren, welke met hem behouden zouden worden, spyze te nemen, en benevens zyne drie zonen, Sem, Cham en Japheth, ook hunne drie wyven in de arke te gaan. Na dat nu Godt de deure achter hen toegesloten hadde, begon het veertig dagen lang te regenen, welk water alle levendige schepselen op aarde verdurf, terwyl ondertusschen de arke, als een zinnebeeld en voorbeeld der kerke Gods, den patriarch met zyn geslacht in het leven hieldt. Na 150 dagen, wanneer de aarde ganschelyk met water overstroomd was, en de wateren noch 15 ellen boven de hoogste bergen stonden, verhief zich een windt, waar op de wateren vielen, waar door de zelve na 150 dagen wegliepen, en de arke op den berg Ararat staan bleef. Epiphanius verhaalt dat men noch in zynen tydt eenige overig gebleven stukken daar van op eenen berg in Armenië toonde. Hier op liet Noach een rave en eene duive uitvliegen, om door der zelver wederkomst te ontdekken hoe nu het aardryk gesteld was. Hy ging dan alzo 357 dagen na dat hy ingegaan was, in het 1657 jaar der wereldt, op het bevel Gods wederom uit, en bouwde tot dankbaarheit voor zyne zonderlinge verlossinge eenen altaar, op welken hy den Heere offerde. Wanneer nu Godt den liefelyken reuk riekte, verklaarde hy zich de wereldt niet meer door water te zullen verderven, en stelde den regenboog tot een onfeilbaar kenteken des verbonds, het welke hy hier over met Noach en zyne zonen gemaakt hadde. Na dezen begosten zy het landt te bouwen en wynbergen te planten. Wanneer nu Noach van des zelfs vrucht, welkers kracht hem noch onbekend was, dronken geworden was, ontblootte hy zich, en wierdt dieswegen door zynen zoon Cham bespot. Maar zyne andere zonen bedekten zyne naaktheit, waarom zy van hem gezegend wierden, doch Cham wierdt vervloekt. Noach stierf in het 2007 jaar der wereldt, in het 950 jaar zyns ouderdoms, en in het 350 jaar na den zondvloedt. Men heeft onder zynen naam inzonderheit 7 geboden of inzettingen, waar van de eerste van de afgodery, de twede van de Godslastering, de derde van den doodslag, de vierde van den echtbreuk, de vyfde van de dievery, en de zesde van de gerechtigheit handelt, doch het zevende verbiedt van het lidt van eenig levendig gedierte te eeten. *Genes. VI. VII. VIII. IX. Jozephus. Torniel. Spondan. Bochart. Buddaus Introduct. ad Philos. Ebr. p. 12. seq. Seldenus de jure natura & Gent.*

NOACH, of NOUH *Ben Nasser*, IV Sultan van den stam der Samaniden, was opvolger in de staten van *Nasser* zynen vader, maar niet in zyn geluk. Van de eerste jaren zyner regering af, welke begon in het 332 jaar van de Hegire, gaf hy verscheiden slagen, om Vaschmegir te verdryven uit Tabarestan, waar van hy zich meester gemaakt hadde, en om zyne uitlopen te beletten in Khorasan. Noach hadt noch moeielykheden met Ibrahim zynen oom. Hy wierdt uit zyne staten verdreven, en Mohammed zyn broeder in zyne plaats uitgeroepen. Maar de groten met dezen nieuwen meester geen genoegen hebbende, herriepen Noach, die om zich zelf de kroon te verzekeren, zynen oom, Mohammed zynen broeder, en een anderen broeder dien hy hadde, de oogen deedt uitsteken. Hy stierf in het 343 jaar van de Hegire, na eene regeringe van 12 jaren en 7 maanden, en wierdt bygenoemd *Emir Hamid*, dat is te zeggen, *de loffelyke prins. Herbelot Bibl. Oriental.*

NOACH, of NOUH, de zoon van Mansor, de II van dien naam, bygenoemd Aboul-Cassem, de zevende koning of prins van den stam der Samaniden, volgde op zynen vader in het 385 jaar van de Hegire, en regeerde 21 jaren, altoos belemmerd door oorlogen, welke hy moest voeren, zo tegen zyne eigene onderdanen, als tegen de vremdelingen. Hy wierdt ook afgezet, en vervolgens hersteld, en stierf eindelyk met de kroon op het hoofdt in het 387 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Orient.*

NOADJA, eene prophetesse, die Nehemia zocht te verbazen en bevreest te maken, om hem af te keren van het voornemen, dat hy hadde om de muren van Jerusalem te herbouwen. Nehemia bidt Godt gedachtig te zyn het gene deze prophetesse in deze gelegenheit gedaan hadde. *Nehemia VI.* 14.

NOAILLES, een zeer oud en doorluchtig geslacht in Vrankryk. Geraldus, heer van Noailles, leefde in den jare 1080. Hy trouwde met Nabea van Segur, uit welk huwelyk sproot Petrus, heer van Noailles, gemaal van Alix van Rosieres, die hem vader maakte van Hugo van Noailles, die by Lucia van Comborn hadde Elias, heer van Noailles, welke trouwde met de vrouwe van Noaillac, waar by hy hadde Wilhem, heer van Noailles. Deze trouwde met Margareta, vrouw van Monclar, van Chambres, enz. waar by hy onder andere kinderen hadde Elias, heer van Noailles, den II van dien naam, welke trouwde met Margareta van Maumont in den jare 1349, en hy hadt uit dit huwelyk Johannes den I, die volgt; *Bertrand* en *Petrus van Noailles*. Johannes de I, heer van Noailles, trouwde in den jare 1386 met Margareta Lestairie du Saillant, en hadt by haar François, die volgt; *Johannes*, heer van Chambres en van Montclar, die de nakomelingschap vervolgde, welke men vinden zal na die van zyn oudsten broeder; en *Margareta*, gemalinne van Antony van Livron, heer van Wart en la Riviere. François de I, heer van Noailles, trouwde in den jare 1430 met Margareta van Rufignac, en hadt by haar Johannes, die volgt; *Antony van Noailles* . . . . van de kerke van S. Jan van Lyon; *Hugo*, een monnik; *Louïsa*, getrouwd met Petrus, heer van Cosnac; en *Blanka*, gemalin van den heer van Drujac. Johannes de III, heer van Noailles, trouwde met Gaspara van Merle, waar by hy maar twee dochters hadde, *Françoisa*, getrouwd met Lodewyk van Maumont, heer van S. Vit; en *Louïsa*, gemalin van Johannes, heer van Montardit. Deze Johannes van Noailles diende den koning Lodewyk den XI in zyne oorlogen, en met het leger des konings in Burgundië gekomen zynde, om het Franche Comté onder zyne gehoorzaamheit te brengen, stierf hy aldaar in den jare 1479, zyne goederen nalatende aan Amarus zynen neef. Johannes van Noailles, heer van Chambres, van Montclar, van Anglar, van Chauvignac, enz. twede zoon van Johannes den I, trouwde in den jare 1439 met toelaten van paus Eugenius den IV met Johanna van Gimel zyne nichte in den vierden graadt, oudste zuster van de vicomtesse van Turenne. Hy stierf den 10 September des jaars 1479, nalatende Amarus, heer van Noailles, van Noaillak, van Chambres, van Montclar, enz. die erfgenaam was van zynen neef, gelyk gezegd is. Hy trouwde den 23 October des jaars 1482 met Antonetta van S. Exuperi, dochter van Wilhem, heer van Miremont, en van Anna van Estaing, waar by hy hadde Lodewyk, heer van Noailles, Noaillac, enz. die kapitein was van vyftig Gens d'Armes, en den 11 February des jaars 1502 trouwde met Catharina van Pierre-Buffiere, dochter van Petrus, heer van Pierre-Buffiere en van Catharina, vicomtesse van Comborn, waar by hadde Antony, die volgt; *Hugo*, aartspriester van Gignak, die naar Rome gezonden wierdt, en in Spanje, om aldaar over gewigtige zaken te handelen; *François*, bisschop van Dax, van wien hier na afzonderlyk gesproken wordt; *Gilles*, mede bisschop van Dax, na zynen broeder, en andere. Antony, heer van Noailles, van Noaillak, van Merle, baron van Chambres, van Charbonnieres, van Montclar, van Malemort, enz. ridder van de orde des konings, gewoon edelman van zyne kamer, kapitein van honderd Gens-d'Armes, was luitenant des konings in Guienne, gouverneur en majoor van Bourdeaux, van 't kasteel van Ha, enz. Hy verzelde in den jare 1530 den vicomte van Turenne, zyn bloedverwant, in Spanje, welke in den naam van den koning François den I ging trouwen met Eleonora van Oostenryk, koninginne douariere van Portugal, zuster van keizer Karel den V, en hy ondertekende het huwelyksverdrag van deze princesse. Naderhandt was hy am-

ambassadeur in Engelandt, en hy geboodt de zeemachten des konings als admiraal, en koning Henrik de II verkoos hem tot gouverneur van zyne zonen. Hy stierf in den jare 1562. Hy was in den jare 1540 getrouwd met Johanna van Goutaut, vrouw van Lentour en van Teissieu, dochter van Raimond, heer van Cabrerez. Deze vrouwe was van eene zonderlinge verdienste. Zy was gouvernante der dochters van Vrankryk, staatjuffer van de koninginne Catharina de Medicis, en van de koninginne van Navarre. De kinderen uit dit huwelyk waren Henrik, die volgt; *Karel*, protonotaris van den H. Stoel; *Martha*, gemalinne van Petrus, vicomte van Sedieres; *Françoisa*, getrouwd met Gabriel van Clermont-Tonnerre, heer van Touri; *Maria*, eerst getrouwd met François van Ferrieres, heer van Sauvebeuf, gouverneur van het kasteel van Ha en van Bourdeaux, en daar na met den heer van Dirac, ridder van de orde des konings; en *Johanna*, gemalin van den vicomte van Biscarosse. Henrik, heer van Noailles, van Noaillac, van Merle en van Melesse, graaf van Aïen, baron van Chambres, enz. was gouverneur, luitenant generaal, en baillieu, van het Hoge Landt van Auvergne en kapitein van honderd Gens-d'Armes. Hy trouwde in den jare 1548 met Johanna Germania van Spanje, vrouwe van Launaguer, enz. dochter van Jacobus Mattheus van Spanje, heer van Panassac, en van Catharina van Narbonne, vrouw van Leiran, waar by hy hadde François den III, die volgt; *Karel van Noailles*, bisschop van S. Flour, en naderhandt van Rhodes, abt van Aurillac en van la Valette; *Anna van Noailles*, marquis van Montclar, gestorven zonder kinderen by Camilla van Pesteils, dochter van Claudius heer van Pesteils, en van Johanna van Levi-Quelus; *Françoisa*, abdisse van Leime in Querci; en *Martha*, getrouwd met Johannes van Gontaut, heer van St. Blanchard, twede zoon van Armand van Gontaut, heer van Biron, maarschalk van Vrankryk. François de III, heer van Noailles, graaf van Aïen, baron van Chambres, enz. ridder van de ordens des konings, gouverneur en luitenant generaal van het Hoge-Landt van Auvergne, en van Rouergue en Perpignan, muntte byzonder uit door zyne verdienste en kloekmoedigheit. Hy was maarschalk de Camp van de legers des konings, en hy diende gedurende de oorlogen tegen die van den Hervormden Godsdienst in het beleg van Montauban, alwaar hy 500 man versloeg, die zich in de plaats wilden werpen; en hy stelde zich tegen de uitlopen der Hugenoten van Millau, van S. Antonyn, enz. De koning maakte hem ridder van zyne ordens den 14 May des jaars 1633. Hy ging voor ambassadeur naar Rome in den jare 1635, en hy stierf te Parys den 15 December des jaars 1645. Hy was in den jare 1607 getrouwd met Rosa van Roquelaure, dochter van Antony, heer van Roquelaure, maarschalk van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, enz. en van Catharina van Ornesan, waar by hy hadde *Henrik*, graaf van Aïen, welke diende in de oorlogen tegen de Hugenoten, en naderhandt in Italië, in Duitschlandt en in Vlaanderen, en hy wierdt gedood in den slag van Rocroi in den jare 1643; *Antony*, die in Catalonië en in Lotharingen diende, en stierf in den jare 1646; *Karel*, gestorven aan de wonden, welke hy ontfing in de belegering van Maastricht in den jare 1633; Anne, die volgt; *Françoisa*, van S. Germain Lez-Rhodez; *Maria Christina*, welke stierf als overste der Karmelyter nonnen van Poitiers; en eene andere van dezen naam, nonne van de visitatie. Anne, hertog van Noailles, pair van Vrankryk, graaf van Aïen, marquis van Montclar, van Chambres en van Mouchi, baron van Malemort en van Charbonnieres, enz. eerste kapitein van de lyfwachten des konings, ridder van de ordens des konings, luitenant generaal van zyne legers, gouverneur van 't Roussillion, en van de stadt, het kasteel en de citadelle van Perpignan, heeft uitgemunt door zyne voorzichtigheit, door zyne getrouwheit in den dienst des konings, en door zyne dapperheit. Hy heeft met veel kloekmoedigheit in de legers gediend sedert den ouderdom van 12 jaren tot in zyn 57, en heeft alle de krygsampten doorgelopen, tot dat van kapitein generaal toe, waar mede de koning hem vereerde in den jare 1652. De koning maakte hem ridder van zyne ordens in den jare 1662, en hertog en pair in den jare 1663, het welk in het parlement bekrachtigt wierdt den 15 December des zelven jaars. Anne, hertog van Noailles, stierf te Parys op dingsdag den 15 February des jaars 1678, en wierdt den 17 begraven in de kerk van S. Paulus. Hy was getrouwd met Louïza Boïer, staatjuffer van de koninginne moeder, dochter van Antony, heer van S. Genoveva des Bois, van Ville-Moisson, enz. en van Françoisa van Vignacourt, waar by hy hadt Lodewyk Julius, die volgt; *Lodewyk Antony*, doctor van Parys, van wien in een afzonderlyk artykel gesproken wordt; *Jacobus*, generaal luitenant der galeien, en van de legers des konings van Vrankryk te landt, kommandeur van de Johanniter orde en ridder van Malta, luitenant generaal in het hoge Auvergne, geboren den 3 December des jaars 1653, en gestorven den 22 April des jaars 1712. *Johannes François*, marquis van Noailles, generaal luitenant van opper-Auvergne, enz. geboren den 21 Augustus des jaars 1658, en gestorven in den jare 1696, vader geworden zynde van verscheide kinderen. Lodewyk Anna Julius, hertog van Noailles, pair van Vrankryk, kapitein van de eerste compagnie van de koninklyke lyfwacht, gouverneur van het graafschap van Roussillon, en van de stadt, het kasteel en de citadelle van Perpignan, was geboren den 5 February des jaars 1650, en stierf den 2 October des jaars 1708 te Versailles. Hy trouwde in de maandt October des jaars 1671 met Maria Françoiza van Bournonville, eenige dochter van Ambrosius, hertog van Bournonville, en van Lucretia Françoiza van la Vieuville, waar by hy verscheide kinderen hadt, als: Adriaan Maurits, die volgt; *Gaston*, geboren in den jare 1658, die bisschop wierdt en graaf van Chalons aan de Marne; en verscheide dochteren, als *Ludovika Anna*, getrouwt in den jare 1680 met Henrik Karel van Beaumanoir, marquis van Lavardin, stierf in den jare 1693; *Maria Christina*, geboren den 4 Augusty in den jare 1672, en getrouwt met Antony, hertog van Grammont, den 13 Maart 1687; *Lucia Felicitas*, geboren den 9 November 1683, wiens gemaal is Victor Maria, graaf van Estrees, zynde getrouwt den 30 January 1698; *Maria Teresia*, geboren den 13 October 1684, en getrouwt den 16 Juny 1698 met Karel François de la Beaume, marquis van la Valliere; *Maria Francisca*, geboren den 13 Maart 1687, weduwe sedert den 15 November 1703 van Emanuel Henrik, marquis van Lavardin; *Maria Victoria Sophia*, geboren den 6 Maart 1688, en getrouwt voor de eerste maal in den jare 1707 met Lodewyk van Pardaillan, marquis van Gondrin, en na des zelfs doodt voor de twede maal, in den jare 1723, met Lodewyk Alexander, grave van Toulouze, natuurlyke zoon van koning Lodewyk den XIV; *Maria Urania*, geboren den 17 October 1691, begaf zich in het klooster; en eindelyk *Anna Louïze*, geboren den 26 Augusty 1695, gemalin eerst van Johannes François Michiel le Tellier, markgrave van Louvois, en daar na sedert den jare 1723 van Jacobus Hippolytus van Mancini. Adriaan Maurits, hertog van Noailles, wierdt geboren den 29 September 1678. Hy wierdt pair van Vrankryk, ridder van het gulde vlies, en luitenant generaal van Vrankryk. Hy geboodt in den jare 1710 en eenige volgende jaren het Fransche leger in Catalonië en in het graafschap Roussillon, en trouwde den 1 April des jaars 1698 met Francisca Charlotta Amable, eenige dochter van Karel, grave van Aubigné, nicht en erfgename van de vermaarde markgravinne van Maintenon, by welke hy de navolgende zonen en dochteren heeft verwekt, als: *Lodewyk*, grave van Aïen, geboren den 21 April 1713; *Philips*, markgraaf van Mouchy, geboren den 7 December 1715; *Francisca Adelheit*, geboren den 1 September 1704, en getrouwt met Karel, hertog van Armagnak, den 12 May 1717, maar van malkander gescheiden in den jare 1721; *Amable Gabriële*, geboren den 18 February 1706, en getrouwt den 5 Augusty 1721 met Honoratus Armand, markgrave van Villars; en *Maria Louïze*, geboren den 8 September 1710. *Sammarth. in Gall. Christ. & Geneal. Thuan. in Hist. lib. LXXXI. Imhof Geneal. Gall. class. 2. tab. 60. Souverainen van Europa pag. 287. enz.*

NOAILLES, (François van) bisschop van Dax, was een zoon van Lodewyk, heer van Noailles, en van Catharina van Pierre-Buffiere. Hy was bekwaam in de wetenschappen en in de zaken der wereldt, zo dat hy gewigtige diensten deedt aan den staat. Hy wierdt voor ambassadeur gezonden naar Engelandt, naar Rome en naar Venetië, en koning Karel de IX verkoos hem in den jare 1572 tot de ambassade van Constantinopel, aan Selim den II, keizer der Turken, alwaar hy grote diensten deedt aan de Christenheit. Hy stierf den 16 September des jaars 1585 te Bajonne. Hy was in grote achting by koning Henrik den III, en de koninginne Catharina de Medicis. Hy was in den jare 1585 de aanrader van den oorlog tegen de Spanjaarden.

NOAILLES, (Gilles van) broeder van François, die mede zeer bekwaam was, volgde hem op in het bisdom van Dax. Hy was ambassadeur geweest in Engelandt, in Schotlandt, in Polen, en te Constantinopel. Hy stierf in den jare 1600. *Thuan. Baudier. Florimond de Raimond. Sammarth. Lurbeus de Illust. Antiq. Viris. &c.*

NOAILLES (Lodewyk Antony van) kardinaal van de Roomsche kerke, met den tytel van *S. Maria op Minerva*, aartsbisschop van Parys, kommandeur van de ordens des konings, voorstander of bezorger van het huis en de societeit der Sorbonne, overste van dat van Navarre, is een uitmuntend prelaat door zyne voorbeeldelyke Godvruchtigheit en zyne doorluchtige geboorte geweest. Hy was de zoon van Anne, hertog van Noailles, enz. en van Louïza Boïer, en wierdt geboren den 27 May des jaars 1651. Hy begaf zich al vroeg tot de studiën, tot den kerkelyken staat geschikt zynde. Hy wierdt doctor in de Theologische faculteit te Parys den 14 Maart des jaars 1676. De koning benoemde hem in den jare 1679 tot het bisdom van Cahors. Hy wierdt overgebragt tot dat van Chalon, aan de Marne, in den jare 1680, en gaf in deze twee bisdommen blyken van zynen yver en van zyne herderlyke liefde; zo dat het aartsbisdom van Parys, de hoofdstadt van het koninkryk van Vrankryk, in den jare 1695 opengevallen zynde door de doodt van François van Harlay, de koning het oog sloeg op den bisschop van Chalon, om dezen gewigtigen stoel te vervullen. Te Parys gekomen zynde, benaarstigde hy zich alleenlyk tot de bestiering van zyn bisdom, en maakte uitmuntende regelen tot hervorminge van de geestelykheit. Zachtmoedig, gemeenzaam, gemakkelyk, ontfing hy de armen gelyk de ryken met de zelve goedheit, en trachtte hen te verligten in hunne noodzakelykheden. Hy stelde zich krachtelyk tegen de opkomende Quietistery; en na dat hy zulks gedaan hadt door den weg van veroordeling, deedt hy zulks ook door den weg van onderwyzing, gevende in den jare 1697 eene *Pastorale Instructie* uit *wegens de Christelyke volmaaktheit, en wegens het inwendige leven, tegen de verblindingen der valsche Mystyken*, waar in hy zeer verstandige regelen geeft omtrent het gedrag der gelovigen in de wegen der geestelykheit. Hy gaf ook eene Instructie uit wegens de betwiste stukken rakende de Predestinatie en de Genade, om die van zyn bisdom omstandig te onderrechten wat men omtrent deze verborgendheden moet geloven volgens de gronden van *Augustinus* en van de vaderen, die hem gevolgt zyn. Hy wierdt op nieuwe jaars-dag van den volgenden jare 1698 aangestelt tot kommandeur van de orde van den H. Geest, en den 21 Juny des jaars 1700 door paus Innocentius den XII tot kardinaal benoemt. Hy wierdt, voor dat hy

hy kardinaal wierdt gemaakt, geroepen om voor te zitten in de vergadering der geeftelykheit van den jare 1700, wanneer de zelve bezig was verfcheide ftellingen wegens de lere en de zeden te veroordelen. Hy heeft naderhandt voorgezeten in alle de algemene vergaderingen, gewone en buitengewone, van de geeftelykheit van Vrankryk. Hy heeft het Conclave bygewoond, dat gehouden wierdt in den jare 1700, en waar in Clemens de XI tot paus wierdt verkoren. Hy heeft de Conftitutie of bulle *Unigenitus* van dien paus geweigerd aan te nemen tegen het N. Teftament van den vader Quefnel, dat hy goedgekeurd hadde, en hy verviel daar door in de ongunft niet alleen van het Roomfche hof, maar ook van koning Lodewyk den XIV; doch hy nam de zelve, het zy uit zwakheit, of door de verleidinge der Jefuïten, weinig maanden voor zyne doodt, te weten in October des jaars 1728 aan, tot grote verbaaftheit en ergernifle van die van zyne party. Doch men meent, dat hy deze aanneming voor zyn overlyden heeft herroepen, in tegenwoordigheit van den kardinaal van Fleury, eerften ftaatsbedienaar van Vrankryk, welken hy ten dien einde by zich hadt laten verzoeken, en met welken hy daar over wel twee uuren lang alleen in gefprek was. Hy overleedt den 4 May des jaars 1729 in den ouderdom van acht en zeventig jaren. Zie *Memoires du Temps*, *Europifche Mercurius*, en *de Nederlandfche Maandelyke Poftryder*.

NOB, of NOBE, eene ftadt van Paleftina, in den ftamme van Benjamin, en daar na in Judea, op den weg van Jerufalem naar Ramatha, en tien mylen ten Ooften van de eerfte ftadt afgelegen. Het is tegenwoordig niet meer dan een dorp, dat men *Bethniable* noemt. Zy is vermaard om dat zy de ftadt is geweeft der priefters. De Tabernakel was aldaar een langen tydt, en Achimelech de hogepriefter woonde aldaar. Zy wierdt verwoeft door den koning Saul in het 2974 jaar der wereldt, om dat Achimelech aan David en aan zyn krygsvolk de toonbroden en het zwaardt van Goliath gegeven hadde, en dat hy den Heere voor hem gevraagd hadde. Hy deedt in 't algemeen alle de inwoners van deze ftadt, mannen, vrouwen en zuigelingen, en zelfs de beeften, ombrengen. Hy geboodt aan Doëg, een Edomiter, den hogepriefter en alle de anderen van het hogepriefterlyke geflacht te doden, en daar fneuvelden 'er op dien dag vyf en tachtig. Daar was maar een zoon van Achimelech, Abjathar genoemd, die zich redde door de vlucht, en zich begaf by David. *I Sam. XXII. Baudrand. Simon Dict. de la Bible.* Deze ftadt wordt *Nehem. XI.* 32. tusfchen Anathoth en Ananja geplaatft: doch in de lyft der priefterlyke fteden wordt zy niet gemeld. *Reland Paleft.*

NOBAH, of NOB, eene ftadt der Manaffiten over de Jordane gelegen. Zy was ook *Kenath* genoemd; doch door Nobah, als hy ze ingenomen hadde, naar zynen naam *Nobah* genoemd, *Num. XXXII*, 42. Gideon floeg de Midianiten tegen 't Ooften van Nobah en Jehbeha, *Jud. VIII*, 11. Volgens Eufebius is het een vlek in Arabië, eertyds in het Manaffitifche, ten zynen tyde in het Trachonitifche gelegen, naby Boftra. Het fchynt het *Kanatha* van Jofephus te zyn, *Oorl. I*, 14, die het in Celefyrië plaatft, en noemt het Kana, *Oudh. XV*, 6. Men noemt het tegenwoordig *Bethnopolie*. *Reland Paleft. Baudrand.*

NOBILI, (Robert) kardinaal, wierdt geboren te Montepulciano, uit een geflachte, dat oorfpronkelyk was van Orvieto. Hy was een zoon van Vincentius Nobili, een zoon van Louïfa van Monti, zufter van paus Julius den III. De zelve paus maakte hem kardinaal in het 13 jaar zyns ouderdoms. Hy leefde met zo veel gematigdheit, en voldeedt zo wel de plichten van een goed kerkelyke, dat hy een voorbeeldt was van het Sacro Collegio, en een voorwerp van verwonderinge voor alle de genen die hem kenden. Paus Paulus de IV zeide gemeenlyk, dat de kardinaal Nobili een geeft was zonder ligchaam en een engel. Hy ftierf met de achting van grote Godvruchtigheit op woensdag den 18 January des jaars 1559, dat het 18 was van zynen ouderdom. De fchryvers van zyn leven merken aan, dat hy zich vergenoegde met de abdy van Spinetto, en dat hy nooit eenig ander beneficie wilde. *Turrigio in vita Rob. Nob. Victorel. Petramellario. Aubery.*

NOBLE en NOBILISSIME was een tytel, dien de kinderen van Karel den Groten aannamen, welken men gaf aan Bela, koning van Hungarië. Tegenwoordig geven de paus en het Sacro Collegio den tytel van *Nobilis* aan de hertogen en aan de prinffen, die den koninklyken tytel niet voeren, gelyk aan de hertogen van Modena, van Mantua, en van Parma; aan de Roomfche prinffen; aan de hertogen en pairs van Vrankryk, en aan de genen, die in gelyken rang zyn in de andere koninkryken. De graaf Lambert gaf eertyds den tytel van *Nobilitas*, of *Nobleffe* aan Johannes den VIII. Maar deze paus was daar over geweldig geraakt. Tegenwoordig geeft de paus den zelven aan den Doge van Venetië, aan alle de prinffen, hertogen, en andere perfonen van hoge waardigheit, aan welken hy den tytel van *Nobilis* geeft. *Memoires du Temps.*

NOBLE, of NOBES, wordt in Engelandt het derde deel van een pondt Sterlings genoemd, dat is 6 fchellingen en 8 pencen of ftuivers. Hedendaagfch is aldaar gene byzondere munte meer, welke dezen naam draagt. Doch ten tyde van koning Eduard den III, in den jare 1344, zyn diergelyke ftukken geflagen, en toen *Rofenobels*, of *Rofes à la Noble* genoemd, ten dele naar de Roos, welke de twee koninklyke linien van Jork en Lankafter in hunne wapens voeren, doch ten dele naar de voortreffelykheit van het daar toe gebruikte goudt, dat de vermaarde Chymift Raimundus Lullius zoude opgefchoten hebben, met oogmerk dat het tot den oorlog tegen de ongelovigen, doch niet, gelyk daar na gefchiedde, tegen de Franfchen, gebruikt zoude worden. Wanneer de koningen van Engelandt in Vrankryk de overhandt hadden, lieten zy van gelyken in dat koninkryk goude Nobels of Nobles flaan, en onder anderen ziet men eene ordonnantie van koning Henrik den VI van den jare 1426, in welke van hele, halve en quart nobels gefproken wordt.

NOBLE THEOLOGANT, (de) *Henrik de Vicq*, ridder, heer van Oofthove, Warnave, Meulevelt, afkomftig van een edel en oud geflachte van Weft-Vlaanderen, waar van een der voorouders was Wido de Vicq, ridder, gedood in het gevolg van den graaf van Vlaanderen, Lodewyk gezegd *van Nevers*, met verfcheiden andere heren in den oproer van de ftadt Kortryk van den jare 1325. Hy was een zoon van Henrik, heer van de zelfde plaatfen, en van Jacoba van Baudoin, en klein-zoon van Henrik de Vicq, ridder, heer van de zelfde plaatfen, en van Jacoba van Menen, en jonger broeder van Antony de Vicq, ridder gemaakt door keizer Karel den V, in zynen dienft zynde in de Duitfche oorlogen tegen den hertog Maurits van Saxen, en die ongetrouwd ftierf. Deze Henrik de Vicq, waar van gefproken wordt, bloeide in de XVI eeuw, en ftudeerde in de univerfiteit van Douay, alwaar hy grooten voortgang maakte in de rechten en in de Theologie. Hy was zeer yverig in de verdediging van den Roomfchen Godsdienft, inzonderheit tegen de Calviniften, tegen welke hy verfcheide boeken fchreef. Hy bragt zich daar door in groten haat by de zelve, dat oorzaak was van het verlies van zyn kafteel van Oofthove, zyn gewoon verblyf in de parochie van Nieppe-Eglife of Nieppe-kerke in Vlaanderen, dat verbrand wierdt: dit noodzaakte hem naar Wynoxbergen te wyken, en vervolgens naar Armantieres, de naafte ftadt aan zyn landgoedt Oofthove, alwaar hy ftierf den 12 Maart des jaars 1596, in den ouderdom van 59 jaren en eenige maanden. Hy wierdt begraven in de kerk van Nieppe-kerke, in het graf van zyne voorouders, een groot getal van werken, zo gedrukt als in gefchrifte, nagelaten hebbende, die hem den bynaam van le Noble Theologien, dat is te zeggen *den Edelen Theologant*, hebben doen geven; een naam, onder welken hy noch bygebragt wordt, en bekend is in de Univerfiteiten van Vlaanderen. Hy heeft onder anderen doen drukken eene kleine verhandeling in het Franfch van de beelden, eene Latynfche, *De Sacramentorum numero, officiis & natura*, te Loven in den jare 1572; eene andere *De descensu J. C. ad inferos ex Symbolo Apoftolorum*, te Antwerpen in den jare 1586; eene andere, *Controverfiarum hujus temporis, in quo dilucidè & orthodoxè tractatur de Sanctorum Communione, ex Symbolo, Sacris Scripturis, & Hiftoria Ecclefiaftica*, 37. *Titulis conftans*, te Atrecht in den jare 1596. *Confilium de alio opere fubftituendo in fcholis Theologicis in locum Libri Sententiarum Petri Lombardi*, te Douay in den jare 1595 met eenige Latynfche Poëzy in het zelfde ftuk. Zyn oudfte zoon Martinus de Vicq, ridder, heer van de zelve landen van Oofthove en Warnave, was gouverneur en grootbaillieu van het landt van Salen, enz. wiens erffenis aan de vrouwelyke nakomelingfchap verviel, en wiens jonger broeder, Henrik de Vicq, ridder, heer van Meulevelt, gedurende eenige jaren ambaffadeur was van den aartshertog Albertus en de aartshertoginne Ifabella, fouvereinen der Nederlanden, aan het hof van Vrankryk by den koning Lodewyk den XIII, en ftierf raadsheer van Staat en eerfte prefident van het parlement van Mechelen. Hy plantte de nakomelingfchap van dit edel en doorluchtig geflachte voort door zynen zoon *Philippus Albert de Vicq*, fouverein baillieu van Vlaanderen, wiens zoon *Philippus Albert de Vicq*, baron van Comptich, van den ftaat der edelen was van de provincie van Brabandt. *Mayer l. XII. Annal. Flandr. fol. 127. edit. Antverp. & fol. 148. edit. Francof. Grammaye de Caftilliania Cortracenfi, in fuo Belgio. Marchantius tit. Bella. Joan. Blaeu in Theatro Belg.*

NOBLETS, (Michiel le) een vermaard zendeling van Bretagne, wierdt geboren in de maandt September des jaars 1577, en was een zoon van Herveus van Noblets, heer van Kerodern, eenen der vier openbare notariffen, die in het ganfche landt van Leon en neder-Bretagne waren. (In dien tydt mogten de edelen alleen deze ampten en die van het recht bedienen.) Hy begon zyne ftudien van de goede letteren te Bourdeaux, en voltrok de zelve te Agen, in het collegie der Jefuïten, alwaar hy ook met goed geluk in de philofophie ftudeerde. Vervolgens keerde hy naar Bourdeaux, en ftudeerde aldaar in de Theologie gedurende den tydt van vier jaren. Hy ging vervolgens naar Parys, alwaar hy, in de Theologie en de Hebreeufche taal geftudeerd hebbende, de orde van het priefterfchap ontfing, door de aanrading van den vader Cotton, biechtvader van koning Henrik den IV. Wanneer hy in Bretagne gekeerd was, bekleedde hy de zendelingfchappen in het bisdom van Treguier met den vader Quintins, een Dominikaan van het klooster van Morlaix; naderhandt in het landt van Leon, alwaar hy begon met de eilanden van Oueffant, van Morliere, en van Baz. Zyn yver voerde hem vervolgens naar het voorgebergte van S. Mattheus, en in de andere plaatfen van neder-Bretagne. Hy was de eerfte na S. Vincentius Ferrier en S. Yves, die in het bisdom van Cornouailles de Catechifmen en de gemeenzame onderwyzingen invoerde, zonder welke het gemene volk in eene beklaaglyke onwetendheit leefde. Hy hieldt zich voornamelyk op omtrent de zeekuft van Douarenez, alwaar hy in zynen arbeidt volhard hebbende tot den ouderdom van 63 jaren, naar het landt van Leon keerde, en aldaar in zynen yver vervolgd hebbende, den 5 May des jaars 1652 ftierf, in den ouderdom van 75 jaren. *Vie de Mr. le Noblets*, l'an 1666.

NOCERA, in 't Latyn *Nuceria*, eene ftadt in 't hertogdom Spoleto, is eene zeer oude plaats en een biffchoplyke fetel, welke onmiddelyk onder den paus ftaat. Zy legt onder aan het Apennynfche gebergte, aan de grenzen van het Mark van Ancona,

na, by den oorſpronk van de rivier Topino, 16 mylen van Spoleto ten Noorden, en 15 van Camerino ten Weſten. Aldaar is eene goede gezondbron, waar van het water zeer verre vervoerd wordt om te drinken. *Rogiſſart Delices de L'Italie.*

NOCERA, tot onderſcheidt van het voorgaande *Nocera di Pagani* genoemd, eene ſtadt in het koninkryk van Napels, in het Principato oltra, dat een biſſchoplyke ſetel is onder den aartsbiſſchop van Salerno, en een hertogdom aan het huis van Barberini behorende. Daar is ook eene ſtadt van dezen naam in Calabrië, drie mylen van de Thyrrheenſche zee, welke door de Latynſche hiſtorieſchryvers *Nuceria* en *Alphalerna* genoemd wordt. *Strabo. Appianus Alexandrinus. Livius. Florus. Tacitus. Volaterranus Rogiſſart Delices de L'Italie.*

NOCTURNUS is een naam, welken de Latynen zomtyds geven aan de ſter van Venus; om het Griekſche woordt Heſperus uit te drukken, dat Avondſter betekent. *Plautus Amphit. Act. I. ſc. I.*

NODAB, eene ſtadt tuſſchen Arabië en den ſtamme Ruben; zy wierdt verwoeſt door die van Manaſſe en van Gad, om dat zy de wapenen aangenomen hadde, en onderſtandt gedaan aan de Moabiten tegen den ſtamme Ruben. *I Chron. V.* 18.

NODINUS was een godt, welken de oude Romeinen aanbaden, als den gene, welke de zorge hadde voor de banden of knobbels, of eigentlyk het kaf, waar door de granen in de korenäir beſloten wierden. Auguſtinus ſpreekt 'er van na Varro, en zegt dat deze oude Heidenen aan Proſerpina de zorge over het koren toeſchreven, wanneer het zelve uitſproot in de aarde; aan den godt Nodinus, wanneer ieder graan zich in de air ſchikte, en dat deze kleine knobbeltjes voortkwamen; aan de godinne Volutina, wanneer dat ſtroo wieſch, dat den ſtam of ſteng en de air omvatte; aan de godinne Patelena, wanneer de ſtam zich opent om de air te laten uitſchieten; aan de godinne Hoſtilina, wanneer de ſtam zyne volle hoogte hadde: waar by hy noch verſcheide andere godheden voegt. *Varro. Auguſtinus de Civit. Dei.*

NOET, of NOETUS, een aartsketter, meeſter van Sabellius, vermengde de perſonen en de nature van de Drie-eenheit, en loogchende de Godheit van Jeſus Chriſtus. Hy was van Epheſe of van Smyrne, en verbreidde zyne dwaling in Aſië in het begin van de III eeuw. Hier over gedagvaard zynde, deedt hy afſtandt of verloochening daar van; maar wederom gevallen zynde, wierdt hy uit de kerke verdreven en maakte eene afzonderlyke ſecte. Hy ſtierf kort daar na met zynen broeder, aan wien hy den naam van *Aaron* gaf, voor zich zelf dien van Mozes nemende. Zie SABELLIUS. *Du Pin Bibliotheque des Aut. Eccleſiaſtiques III prem. ſiecles.*

NOGA, een zoon van David, koning van Iſraël, was een der genen, die hem te Jeruſalem geboren wierden. *I. Chron. III.* 7. *XIV.* 6.

NOGARO, of NOGAROL aan de Modon, eene ſtadt van Vrankryk, de hoofdſtadt van het neder-graafſchap van Armagnac, met een koninklyken ſetel en eene kollegiale kerk. Zy is gelegen aan de rivier boven Monleſun. De Latynſche ſchryvers noemen de zelve *Nogariolum* of *Nugariolum.*

Conciliën van Nogaro.

Amaneus, of Amanjeu van Armagnac, aartsbiſſchop van Auch, hieldt een provinciaal concilie te Nogaro des zaturdags na het feeſt van de Hemelvaart in den jare 1290. Het zelve was veroorzaakt door Sanchus, biſſchop van Laſcar, die zich beklaagde dat Rogerus Bernardus, graaf van Foix, ongeſtraft de kerkelyke goederen roofde. Men heeft noch de acten van dit concilie, getrokken uit de archiven van de kerke van Auch. De zelfde prelaat, die eene zonderlinge zorge droeg voor de kerkelyke tucht, hieldt twee andere conciliën te Nogaro in de jaren 1303 en 1316.

NOGAROLA, (ANTONIA) van Verona, was zeer doorluchtig in de XV eeuw door hare geleerdheit, door hare ſchoonheit en door hare deugdt. Zy trouwde met een heer van het huis van Bonalcoti, kleinzoon van Paſſarini, prins en heer van Mantua. Het geſlacht van Nogarola heeft verſcheide andere doorluchtige perſonen voortgebragt, als LODEWYK NOGAROLA, een geleerd geneeskundige, en geleerde vrouwen, waar van verſcheide ſchryvers den lof geſchreven hebben; als ANGELICA NOGAROLA, dochter van Antony, die de talen verſtont, en de Schrifture, en gewyde poëzy maakte. Zy was getrouwd met Antony grave del Arco. ISOTA NOGAROLA, dochter van Leonard en van Blanca Borromeo, was mede geleerd. Zy ſprak redenvoeringen uit voor de pauzen Nicolaas den V, en Pius den II, en de kardinaal Beſſarion, zich over eenige van hare werken verwonderende, wilde de uitgeeſter daar van zien. Hy deedt alleenlyk om die reden eene reize naar Verona, alwaar hy zo veel bekoord door hare deugdt als door hare wetenſchap zeide dat zy *eene meer goddelyke dan menſchelyke maagdt* was. Zy verklaarde het Nieuwe Teſtament, en de werken van Auguſtinus en Hieronymus. Men zegt dat zy ſtierf in den jare 1466, in den ouderdom van 38 jaren. Zie ISOTTA of ISOTA NOGAROLA. Hare zuſters GENOVEVA en LAURA waren mede geleerd. De eerſte trouwde met Bruno Gambara van Breſcia, en de andere met Nicolaas Troni van Venetië. Verſcheide ſchryvers ſpreken met achting van deze drie zuſters. *Panvin. in Antiq. Veron. Thomaſini in Elog. Betuſſi delle Donne illuſt. Ceſar Capacio de Mul. illuſt. Auguſtin. della Chieſa Teat. de Donne illuſt. Ludov. Jac. Bibl. fœmin. Hilarion de Coſte Elog. des Dames illuſt.*

NOGENT L'ARTAUD, een vlek van Vrankryk in Champagne aan de Marne, beneden Chateau-Thierri.

NOGENT LE ROTROU, eene ſtadt van Vrankryk, aan de Huiſne, de hoofdſtadt van het hoge Perche. Zy wordt gemeenlyk maar voor een vlek gehouden, een der ſchoonſte van ganſch Vrankryk, ryk en aanmerkelyk door zyne manufacturen van ſerges, van linnens en van leer. De graaf van Salisbury nam Nogent le Rotrou, gedurende de oorlogen der Engelſchen, en deedt byna alle de inwoners ophangen. Koning Karel de VII hernam het zelve naderhandt in den jare 1449. Het zelve is beneden Condé aan de Huiſne gelegen. De kleine rivier Ronne werpt zich aldaar in de zelve rivier, die vervolgens naar Ferté-Bernard loopt. De Latynſche ſchryvers noemen Nogent le Rotrou verſcheidentlyk, *Nogentium Rotrudum*, *Noviodunum* en *Neodunum*. Het vlek van S. Clou hadt eertyds den naam van NOGENT, eer het dien van den zoon van den koning Clodomirus aannam.

NOGENT LE ROI, in Beauſſé, aan de Evre gelegen tuſſchen Dreux en Chartres.

NOGUERA, in 't Latyn *Nocharia*, is de naam van twee rivieren in Catalonië. De eerſte, welke *La Noguera Ribagorçana* genoemd wordt, ontſtaat in het Noordelyke deel van Catalonië, naby Cenet, en maakt, door zynen loop van het Noorden naar het Zuiden, de grenzen tuſſchen het koninkryk Aragon en het prinsdom van Catalonië. Na dat zy verſcheide kleine rivieren ontfangen, en vele plaatſen, waar van 'er echter gene zonderling aanmerkelyk is, voorbygelopen heeft, valt zy tuſſchen Lerida en Belaguer in de Segra. De twede, welke *La Noguera Pallareſa* genoemd is, ontſtaat in Gaſconje, uit het Pyreneeſche gebergte, en na eenen loop, welke den loop van de eerſte gelyk is, doch vry langer, (gelyk zy dan ook meer plaatſen voorbyloopt, en meer andere rivieren in zich ontfangt dan de voorgaande,) valt zy by Camaraſa, boven Balaguer, mede in de Segra. Aan deze laatſte rivier, omtrent zes Duitſche mylen voor des zelfs vereeniging met de Segra, legt een markgraafſchap, NOGUERA genoemd, tot het welke onder anderen de ſteden NOGUERA LA PALLARESA en Tremp behoren. De eerſte is de hoofdſtadt, en heeft eertyds een byzonder biſſchop gehad. Deze, hoewel daar in naauwlyks 200 haardſteden zyn, wordt door meer dan 20 edele geſlachten bewoond, welke aanzienlyke ridderlyke goederen bezitten. *Colmenar Delic. de l'Eſpagne pag.* 588. 626.

NOIR (JOHANNES LE) was een zoon van *Johannes le Noir*, Raadsheer in het Preſidiaal gerechtshof van Alençon, en kleinzoon van een anderen *Johannes le Noir*, hoofd-griffier van het zelfde gerechtshof, die voor een van de bekwaamſte mannen van de provincie in ſtaatszaken gehouden wierdt. Die van dit artykel wierdt geboren te Alençon in de maandt December des jaars 1622. Hy was kanunnik en Theologaal van Seez in den jare 1652, zyne geleerdheit en zyne begaafdheit in het prediken hem deze laatſte bediening verwurven hebbende. Hy predikte met veel lof te Parys, te la Fleche, te Beleſme, en in verſcheide andere ſteden. Hy hadt in het vervolg grote moeielykheden, die hem aangedaan wierden ter oorzake van zyne verdienſten. De eerſte begonnen te Argentan, door zekere fanatyken, verbonden met die van de Hermitagie van Caen. Men weet de buitenſporigheden van deze kluizenaars, die met hopen langs de ſtraten lopende, riepen, dat 'er geen Chriſtendom meer was in Vrankryk. Zy wierden uit Caen verjaagd door vonnis van den rechter; maar een overſchot van dezen aanhang vervolgde de zelfde zotternyen te Argentan, terwyl dat Johannes Le Noir aldaar den advent en de vaſten predikte. Zy rechtten een Lieve-vrouwen-beeldt op in eene kruisſtraat van de ſtadt, waar voor zy des avonds Litanien zongen, waar in zy deze woorden lieten vloeien, *Virgo extirpatrix Janſeniſtarum.* Zy hadden onder de voeten van dit beeſt eene grote zwarte ſlang doen ſtellen, welke zy zeiden de Theologaal van Seez te zyn. Zy bleven daar niet by; maar vervolgens op eenen dag voor Pinxter te zamen gerot zynde, trokken zy in proceſſie van eene plaats, twee mylen van Argentan gelegen, hebbende aan hun hoofdt een Licentiaat in de Theologie, Boirel genoemd, die twee ſtenen in de handt hebbende, welke hy tegen malkander ſloeg, luidskeels ſchreeuwde: *Dit is de weg van het Paradys*; en zich aldus doende volgen van devote vrouwen, begaven zy zich aldus naar Seez, de kerkelyken voorgaande, en de vrouwen na hen volgende. In de ſtadt gekomen zynde, zongen zy by wyze van Litany, *Heere, verlos ons van de Janſeniſten*, en de vrouwen antwoordden, *Verlos ons, Heere.* Zy zeiden dat zy Jeſus Chriſtus gingen zoeken in Canada, dewyl hy niet meer in Vrankryk was. Eenigen van deze onzinnigen wierden in de gevangeniſſen van de officialiteit opgeſloten, en het overſchot verſtrooid. De gevangenen wierden door het officiaal tot boete verwezen, dat onder anderen Mr. Hardy, hun hoofdt en beſtierder, verplichtte by den Theologaal van Seez aan zyn huis te gaan, om vergiffenis te verzoeken, het welke volvoerd wierdt. Maar de genen, die dezen aanhang heimelyk onderſteunden, vonden wel haaſt de middelen om hem in ongunſt by zynen biſſchop, François Rouxel de Medavy, die hem altoos geacht en beſchermd hadde, te brengen. En hoewel de officiaal van Seez zich naar Argentan begeven hadde, door laſt van dezen prelaat, om de ſlang aldaar te doen wegnemen, zo wieſch het zaadt van misverſtandt tuſſchen den zelven prelaat en zynen Theologaal in het vervolg zodanig aan, dat het niet meer mogelyk was het zelve te verſtikken. Het voornemen van dezen biſſchop, om het genot der inkomſten van de openſtaande parochiën, onder zyn bisdom behorende, voor zich zelven vaſt te ſtellen, verſchafte daar toe de eerſte gelegenheit. De Theologaal ſtelde zich met kracht daar tegen, en hieldt het kapittel in het beſluit om zulks nooit toe te ſtaan. Andere belangen van dit kapittel, waar van

eenige

eenige de wereldlyke goederen der kerke van Seez betroffen, verplichtten mede Johannes le Noir met de zelfde yver en edel moedigheit tot verdediging van het kapittel te handelen. En dewyl de bisschoppen van Seez voorgeven geboren gouverneurs van deze stadt te zyn, en dat de bisschop in die hoedanigheit aan kwakzalvers toegestaan hadt om hunne kluchten en potzeryen te vertonen, welke vryheit dit slag van volk tot zo verre misbruikten, dat zy hun theater zelfs voor de Cathedrale kerk oprechtten, en aldaar het volk vergaderden in den tydt zelfs wanneer de theologaal predikte, zo gaf dit misbruik gelegenheit aan den theologaal, om aan zyne toehoorders te vertonen, wat eene ergerlyke zaak het was de predikatien te verlaten om zich by diergelyke vertoningen te laten vinden. De vyanden van Johannes le Noir deden deze berisping doorgaan voor eenen toeleg tegen het gezag van den bisschop; het welke veel toebragt tot het voornemen om hem te doen vertrekken. Hy wierdt in den jare 1663 gebannen in de stadt Fougeres in Bretagne. Het gene twee jaren daar na gebeurde bragt het overige toe dat noch ontbrak om deze geesten volkomen onverzoenelyk te maken. Eenige onbewysbare stellingen ingeslopen zynde in het mandement van den bisschop afgekondigd in den jare 1665, tot de ondertekening van het formulier, vorderde de theologaal van dezen prelaat zulks te herroepen, en de ergernisse weg te nemen, welke dit mandement, vervat in uitdrukkingen die ongehoord waren in de kerk, veroorzaakt hadde. Hy vorderde noch van hem andere ergernissen weg te nemen wegens de lere, welke eenige byzondere personen, die zyn gezag misbruikten, in het bisdom veroorzaakten. Mr. Enguerran Chevalier hadt een Catechismus uitgegeven, waar in men onder andere dwalingen uitdrukkelyk las, *dat 'er vyf Goddelyke personen waren, die het voorwerp van de Godsdienstigheit der Gelovigen moesten zyn, te weten Jesus Christus, Maria, S. Joseph, S. Anna, en S. Joachim.* Dat onze Heer in het H. Sacrament des Autaars is, gelyk een kuiken in de schaal van een ei, enz. De weigering welke de bisschop van Seez deedt om te voldoen aan dit voorstel, bewoog den theologaal om dezen prelaat gerechtelyk te beschuldigen over het begunstigen van deze dwalingen. Hy boodt den koning van Vrankryk zyn verzoekschrift aan, en voegde daar by eene aanklagte van verscheide artykelen en stellingen, die kettersch waren of vol van onduldelyke dwalingen. De bisschop gestadig volhardende in zyne stilzwygenheit ten dezen opzichte, stelde de theologaal zich tegen zyne bezitneming, wanneer hy benoemd was tot aardsbisschop van Rouaan, na dat François van Harlay Chanvalon verplaatst was tot den aardsbisschoplyken stoel van Parys. Hy hadt ook dezen aardsbisschop, zynen metropolitaan, tot zyn party genomen in zyne proceduren tegen den bisschop van Seez, en hadt hem mede betrokken in de zelfde aanklagte van kettery, om de zamenstemming, welke hy voorgaf te wezen tusschen die twee prelaten. De Raadt des konings wees de zaak aangaande het verzoekschrift aan de kerkelyke rechters, en de zelve bleef in dien staat verscheide jaren. De bisschop van Beauvais wierdt belast de zelve af te doen, of ten minsten de zaken tot een minzaam verdrag te brengen. Het gemeen wachtte het einde van zulk een groot verschil, wanneer de theologaal van Seez, die de verwarring voorzag, welke de vergadering der geestelykheit van Vrankryk van den jare 1682 met het hof van Rome zoude veroorzaken, zich stelde tegen het presidentschap en den rang, welken Mr. de Harlay daar in dacht te bekleden, voor reden van zynen tegenstandt bybrengende zyne beschuldiging van kettery, waar van deze aardsbisschop zich noch niet gezuiverd hadde, en die, volgens de Canons, hem onbekwaam maakte om voor te zitten op deze vergadering. Deze prelaat liet na voort te gaan, en in het volgende jaar wierdt de theologaal in verzekering genomen, en in de bastille gebragt, alwaar de luitenant van de politie, met eenige Raadsheren van het Chatelet van Parys, die tot Commissarissen verkoren wierden, het rechtsgeding opmaakten, dat deze grote zaak zoude eindigen. Men sloeg niet de minste acht op alles wat zulk eene rechtvaardige en gewigtige zaak van de kerkelyke tucht betrof, en op de vertoning van eenige geschriften, die men beweerde lasterlyk te zyn, en waar van eenige niet van den theologaal waren, en omtrent welke, gelyk wegens de andere, hy altoos eene diepe stilzwygendheit bewaarde, wierdt hy den 24 April des jaars 1684 veroordeeld om *amende honorable* te doen voor de Metropolitaansche kerk van Parys, en voor eeuwig op de galeien gebannen te zyn. Men vondt des volgenden daags een geschrift aangeplakt aan de deuren van de griffie van het Chatelet van Parys, onder den tytel van *Klagte en Appel aan de kerke*, tegen dit vonnis, dat men voorgaf onregelmatig te zyn in zynen inhoudt, door den staat waar in het den persoon van den theologaal bragt, de straffeloosheit van zyne partyen op eene kanonyke wyze beschuldigd van feiten, waar omtrent het belang van de kerk vorderde, dat zy zich zuiverden, en daar in dat het zelfde vonnis, door dwaling, kerkelyke proceduren lasterlyk noemde, waar van wereldyke rechters geen kennis konden noch mogten nemen. Dit zelfde geschrift wierdt ook aangeplakt gevonden aan de deuren van de Cathedrale en van eenige andere kerken, en zelfs aan de deuren van de kerke van Lyon, en in eenige andere steden van het koninkryk. Johannes le Noir wierdt ondertusschen eenige dagen daar na naar het Chatelet gebragt, en van daar, ongekleed in het hembdt, geleid naar de voorplaats van de Cathedrale kerk, om aldaar *amende honorable* te doen. Dit schouwspel trok de tranen uit de oogen van al het volk. In de plaats van verslagen te schynen in dezen staat, ging hy met het hoofdt recht overeinde; en de ouderdom waardigheit byzettende aan de goede gestalte van dezen gryzaardt, die uit de natuur deftigheit genoeg hadde, was men by uitnemendheit geraakt over zyn ongeval. Gedurende den ganschen voorttocht hieldt hy niet op God te bidden, zingende op eenen kerktoon het *vexilla Regis prodeunt*, en den Psalm *Miserere* (*Psalm LI*) met eene ongemene opgetogenheit van geest opzeggende. Hy weigerde te spreken het gene men hem voor de poorte van de Cathedrale kerk wilde doen zeggen, en protesteerde van nietigheit van de gansche procedure tegen hem gehouden, volhardende zyn renvoi te eischen voor de kerkelyke rechters, als zyne natuurlyke rechters zynde. Zyne verborgene vyanden, die gene zwarigheit gemaakt hadden de zaken tot dit uiterste te brengen, hadden nochtans eenige schaamte om de dadelyke straffe van de galeien te doen ondergaan aan eenen man van die verdienste, en deden de zelve veranderen in eene eeuwige gevangenisse. De theologaal wierdt terstondt naar S. Malo gebragt, en zes maanden daar na in de gevangenisse van het kasteel van Brest, alwaar hy vyf jaren bleef, zonder met iemandt te spreken, en door zo vele kwalen gedrukt, dat wanneer hy uit deze gevangenisse gebragt wierdt, om over te gaan in eene andere, men verwonderd was te zien, dat hy het meeste van de nodige woorden vergeten hadde, om de gemeenste zaken uit te drukken. Hy betuigde aan eenige aanzienlyke personen van het parlement van Rennes, die hem eertyds in hunne Cathedrale kerk hadden horen prediken, en die by toeval te Vannes waren, wanneer hy aldaar doortrok, dat hy sedert zyn vonnis geen vuur gezien hadde. Hy wierdt toen overgebragt naar Nantes, alwaar hy twee jaren daar na stierf, in de gevangenisse van het kasteel van die stadt, den 22 April des jaars 1692. Hy schreef zyne predikatien niet anders dan in het Latyn, op een klein bladt papier, waar in hy kortelyk vervatte het gene hy zich voorstelde te zeggen, en hy overdacht de zelve niet anders dan geknield aan den voet van een krucifix. Men heeft eenige werken van hem, die gedrukt zyn. Behalven de verzameling van zyne verzoekschriften, is 'er eene predikatie, welke hy deedt kort na dat hy priester was geworden, over *de Predestinatie der Heiligen*, in den jare 1650. Eene vertaling van *de Schale des kloosters*, (*l'Echelle du Cloître*) aan S. Bernardus toegeschreven. Hy droeg het zelve op aan zyne zusters, nonnen van de congregatie van onze L. Vrouwe van Alençon. De zelve is te Parys gedrukt. *Les Avantages de l'Eglise sur les Calvinistes, dans la Dispute de M. Arnaud & du ministre Claude*, dat hy opdroeg aan den koning van Vrankryk in den jare 1673, gedrukt te Parys en te Sens. *Les nouvelles Lumieres Politiques, ou L'Evangile nouveau du Cardinal Palavicin, revélé par lui dans son histoire du Concile de Trente.* Hy toont in dit werk de belachlykheit van deze Historie aan, het welk terstondt de vertaling tegenhieldt, die men daar van in het Fransch meende uit te geven. *Lettre à S. A. Madame la Duchesse de Guise, sur la Domination Episcopale*, en het gebruik der gezegelde brieven door eenige bisschoppen by verrassing verkregen, om de kerkelyken van de twede orde te onderdrukken. Men schryft hem ook het boek toe dat tot zynen tytel heeft *L'Eveque de Cour*, en dat eerder voor een werk van zyn maaksel erkend zou mogen worden, dan eenige andere, die hem ten onrechte worden toegeschreven, en waar van men de schryvers na hunne doodt geweten heeft. *Factums & Requêtes du Theologal de Seez. Preface à la lettre de Madame de Guise.* Eenige dagen na het uitspreken van het vonnis tegen Johannes le Noir verspreidde men de volgende Latynsche klagte: *Elogium Magnanimi viri Johannis Le Noir, in Ecclesia Sagiensi Canonici Theologi, qui die 24 Aprilis, anno 1684 contra jus fasque multatus ignominiâ & damnatus ad triremes, adhuc in custodia habetur, perpetuis, ut creditur, vinculis damnatus.*

Heu! Sagiensem Theologum, Atrum nomine
Solummodo, at candidum animo & sanctissimum
Præsul tyrannus carcere indigno premit.
Illi & probrum ingessere pravi judices.
Sed quis laborat inde plus infamiâ?
Illumne Præsul, an magis se perculit
Famâ minutum facinore hoc turpissimo?
Nam præter æquum, juris & normam, potens
Audet hominem, qui ipsum arguebat, perdere.
Proinde, vera si nobis loqui licet,
Niger reclamans sustinuit opprobrium,
Quod indomita viri eluit virtus satis.
Harlæus at improvidè omnino imprimit
Labem ipse sibi, quam nulla delebit dies;
Dum violat Ecclesiæ improbus leges sacras.
Quæ Sagiensi Theologo ingens gloria est
Pati vim eandem, quæ sacris est juribus
Illata, nec posse, nisi damnari impiè.
N. F. N.

Memoires du Temps.

NOIRMOUSTIER, een klein eilandt in de Aquitaansche zee, zeer naby de kusten van Poitou en Bretagne, tot Vrankryk behorende. Op het zelve is eene abdy, de Witte abdy genoemd. Voor 't overige heeft het zelve een geruimen tydt toebehoord aan die van het huis van Tremouille, onder den tytel van een marquisaat, tot dat het laatste in den jare 1650 in Maart door een koninklyk patent ten voordele van Lodewyk de la Tremouille tot een hertogdom en pairschap verheven wierdt. Door een ander patent van den 8 February des jaars 1657 heeft men dezen tytel op de heerlykheit Monmirail in Brie overgebragt.

NOISY, eene luftplaats in Isle de France, vier mylen van Parys

Parys. Henricus Gondy, kardinaal en biſſchop van Parys, dien de zelve toebehoorde, hadt ze in zulk een goeden ſtandt laten brengen, dat de pauzelyke Nuncius Bentivoglio, die zich eenige dagen aldaar opgehouden hadde, daar van ſchreef, dat zy verdiende de bekoorlykſte plaats van Vrankryk genoemd te worden, indien zy alleenlyk van fonteinen verzien was. *Lett. del Card. di Bentivoglio à M. Cornaro.*

NOJA, een prinsdom in het koninkryk van Napels naby Bari. Daar is ook een hertogdom van den zelfden naam in Baſilicata, naby Calabrië in Italië. *Rogiſſart Delic. de l'Ital.*

NOLA, eene ſtadt en Roomſche volkplanting in Campania felice, tegenwoordig Terra di Lavoro genoemd, in het koninkryk van Napels, is eene zeer oude ſtadt, en heeft noch vele merktekenen van haren ouderdom. Hannibal belegerde de zelve te vergeefſch in het 540 jaar van Rome, en even buiten de poorten dezer ſtadt leverde Claudius Metellus aan den zelven eenen ſlag. Auguſtus ſtierf in of naby deze plaats den 19 Auguſtus van het 14 jaar van Chriſtus. Nola legt 14 mylen van Napels ten Ooſten, naby de rivier Agno, en heeft een bisdom, onder het aardsbisdom van Napels behorende. *Silius Italicus l. VIII. Ambroſ. Lion hiſt. de Nola. Albert Deſcr. Italiæ. Rogiſſart Delices de l'Italie.*

NOLASCUS, (PETRUS) Zie PETRUS.

NOLDIUS, (CHRISTIANUS) profeſſor in de Theologie te Coppenhagen, wierdt te Hoybya in Schonen geboren den 22 Juny des jaars 1626. Hy begaf zich in den jare 1633 op de ſchole te Lunden, en van daar in den jare 1644 op de univerſiteit te Coppenhagen, alwaar hy tot in den jare 1650 bleef. Doch in dat jaar wierdt hy rector der ſchole te Landskroon, welk ampt hy omtrent 4 jaren bekleedde. Na dat hy nu in den jare 1651 de waardigheit van meeſter aangenomen hadde, begon hy in den jare 1654 zyne reis naar Duitslandt, om eenige akademien te bezoeken, en zich by de geleerdſte luiden bekend te maken, waar toe hem de vermaarde Dorſchæus niet weinig behulpzaam is geweeſt. Hier op ging hy naar Hollandt en Engelandt, als mede naar Vrankryk, en wanneer hy in den jare 1657 van daar wederom in zyn vaderlandt te rug gekomen was, begaf hy zich na drie maanden andermaal naar Hollandt, en ſtudeerde op de akademien te Franeker en te Leiden. In den jare 1660 maakte de Deenſche hofmeeſter, de heer van Gerſtorf hem tot leermeeſter van zyne kinderen, en in den jare 1664 wierdt hem het profeſſorſchap der Godgeleerdheit te Coppenhagen toevertrouwd. Hy ſtierf den 22 Auguſtus des jaars 1683, verſcheide ſchriften nalatende, als: *Concordantiæ particularum Ebræo-Chaldaicarum V. T.; Hiſtoria Idumææ, ſeu de vita & geſtis Herodum diatribe; Sacrarum hiſtoriarum & antiquitatum ſynopſis; Leges diſtinguendi, ſeu de virtute & vitio diſtinctionis; Logica*, enz. Hy was ook voornemens een nieuwen druk van Joſephus uit te geven, gelyk hy zich buiten dat van dezen ſchryver in zyne *hiſtoria Idumææ* zeer wel bediend heeft. *Bartholin. de ſcriptis Danorum ex edit. Molleri p.* 27. *Mollerus in Hypomnem. ad h. l. p.* 190. *Eraſm. Vinding. acad. Hafn. p.* 442 & 443. *Witte Diar. biogr. T. I. Freher. in Theatro pag.* 649.

NOLI, in 't Latyn *Naulum*, eene kleine ſtadt in het Genueeſche gebiedt aan de zeekuſten, benevens een bisdom, onder den aardsbiſſchop van Genua behorende. Zy heeft een goede zeehaven, en het voorgebergte daar by gelegen wordt *Capo di Noli* genoemd. Dit ſteedtie was eertyds eene vrye Republyk op zich zelven, en van meer belang dan tegenwoordig.

NOMBRE DE DIOS, in 't Latyn *Nomen Dei*, *Onomatheopolis*, was eertyds eene ſchone handelſtadt en vermaarde haven aan de Noordzee, in het eigentlyk zogenoemde Terra Firma, in Zuider Amerika. Dewyl de lucht echter aldaar zeer ongezond bevonden wierdt, zo ſlechtten de Spanjaards deze plaats in den jare 1584 op bevel van hunnen koning, en bouwden Porto-Bello, waar heen de handel verlegd wierdt.

NOMBRE DE JESUS. Zie VILLA JESUS.

NOMENTANO, of NOMENTO, eene ſtadt in het landt der Sabynen, die eertyds een biſſchoplyken ſetel hadde. Tegenwoordig is het maar een dorp van het hertogdom van Monte-Rotondo, in den Kerkelyken ſtaat. Zy was de hoofdſtadt der Nomentiërs, waar van de oude ſchryvers dikwils ſpreken. *Ovid. l. IV. Faſt.*

NOMENY, in 't Latyn *Nomenium*, een vlek in het bisdom van Mets in Lotharingen, aan de rivier Seille, is een Rykslcen, en voert den tytel van een markgraafſchap. *Topogr. Lothar.*

NOMIUS, een bynaam, welken de Heidenen haren godt *Apollo* gaven, van het Griekſche woordt νομεὺς, een *herder*, om dat hy eenen tydt lang de kudde van den koning Admetus hoedde, en om dat de zonne, welke door Apollo voorgeſteld wierdt, door haren invloedt en warmte alles weidde en onderhieldt; of van het woordt νόμος, *wet*, dewyl Apollo, wanneer hy als koning in Arcadië regeerde, zeer ſtrenge wetten maakte. De Heidenſche godt *Ariſtæus* wierdt mede *Nomius* bygenoemd. *Macrob. Pharnut. Cic. de Nat. Deor. lib. III. Pomey Panth. Mythic. p.* 29. 169.

NOMOCANON is te zamengeſteld van het Griekſche woordt νόμος, eene *wet*, dat in een byzonderen zin alleenlyk van het wereldlyke recht verſtaan wordt, en van het woordt κανὼν, een *regel*, dat in een byzonderen zin alleenlyk van het geeſtelyke recht begrepen wordt. Men geeft dezen naam van Nomocanon aan zekere verzameling van geeſtelyke bevelen, waar by ook te gelyk de keizerlyke of wereldlyke inzettingen, die daar mede overeenſtemmen, gevoegd zyn. Dit ſlag van verzamelingen is inzonderheit in de Ooſterſche landen in gebruik geweeſt. Johannes Scholaſticus heeft in den jare 554 het eerſte Nomocanon geſchreven. Het vermaardſte onder alle is dat, het welk Photius, patriarch van Conſtantinopel, in den jare 883 byeengevoegd heeft. Theodorus Balſamon heeft in den jare 1180 eene uitlegging daar over geſchreven, en Harmenopulus een kort begrip daar van gemaakt. Het woordt Nomocanon wordt zomtyds ook genomen voor eene blote verzameling van zulke Canons, welke aan de apoſtelen, de conciliën en de kerkvaderen toegeſchreven worden, zonder dat men daar by het minſte van de zogenaamde keizerlyke rechten vindt. Zulk een Nomocanon heeft Johan Baptiſta Cotelier uitgegeven. Voorts wordt aan de zogenaamde *Libri pœnitentiales* der Grieken menigmaal de naam van Nomocanon gegeven. Zulk een Nomocanon is dat, het welk Johannes, Jejunator dat is de Vaſter, bygenoemd, heeft nagelaten.

NOMOPHYLACES hadden hunnen naam van νόμος, *lex*, en φύλαξ; en waren zekere overheden te Athene, welker werk het was acht te geven dat de wetten niet verwaarlooſt wierden. Zy wierden uit de Areopagiten verkoren, hadden een hogen rang, wanneer zy op het theater waren, en droegen eenen tulbandt van zuiver wit lywaat op het hoofdt. Men konde voor hen appelleeren, wanneer men meende dat de andere gerechten hen ongelyk gedaan hadden, en zy konden het oordeel der anderen aannemen of verwerpen. Zy gaven op de bedryven van het volk naauwkeurig acht, en wiſten dieswegen de genen die zich niet binnen de palen hielden tot de behoorlyke ſtraffe te trekken. Men gaf ook den naam van νομοφύλακες aan de tien mannen, welke uit de tien ſtammen verkoren wierden, waar by noch een ſecretaris of ſchryver kwam, zo dat zy elf waren, die men τοὺς ἕνδεκα of *elfmannen* noemde. Hun rechtsgebiedt ſtrekte zich uit over dieven, *plagiarii*, welke de knechten wegvoerden, nachtlopers, en die de klederen ſtalen uit de openbare baden. De plaats, alwaar zy zaten, was genoemd νομοφυλάκιον, en achter was aan de zelve eene poort, χαρώνιον genoemd, door welke de genen die ter doodt veroordeeld waren uitgevoerd wierden. Te Lacedemonië waren ook *Nomophylaces*, die niets anders deden dan zorg te dragen dat de wetten naaukeurig in acht genomen wierden, en die ook, wanneer 'er iets twyfelachtigs voorkwam, zulks uitleiden. Daar waren ook diergelyke overheden onder de Conſtantinopelſche keizers. *Poſtellus de Rep. Athen. c.* 6. *Sigonius de Rep. Athen.* 4. 3. *Cragius de Rep. Laced.* 2. 6. *Du Freſne Gloſſ. Gr. p.* 1002.

NOMOTHETA wierden de wetgevers der Grieken genoemd. Te Athene gaf men dezen naam aan zeker perſoon, welken men uit de andere overigheden uitkoos, en hem de macht gaf de wetten die niet meer gevoeglyk waren te vernietigen, en nieuwe in der zelver plaats te maken. Zulks moeſt echter in de tegenwoordigheit des ganſchen volks, en van alle de Collegien geſchieden. *Poſtellus de republ. Athen. c.* 5.

NON, DE KAAP NON, is gelegen in het koninkryk van Marocco, op de kuſt van Sus. De zelve ſtrekt zich uit in de Atlantiſche zee tegen over de Canariſche eilanden. Eenige landbeſchryvers houden de zelve voor die, welke Ptolomæus *Gannaria extrema* noemt. *Mary Dict.*

NONA, eene kleine ſterke ſtadt en zeehaven aan de golf van Venetië in Dalmatië, tuſſchen Zara en Segna, is ganſchelyk van de zee omringd, en heeft een bisdom, onder dat van Zara behorende. Zy behoort den Venetianen toe. De Sclavonen noemen de zelve *Nin*, en de Latynen *Ænona*. *Baudrand.*

NONASPE, een vlek in Arragon, aan de grenzen van Catalonië, by de rivier Martarana, tuſſchen Mequinença en Maëlla, zynde eenigzins verſterkt.

NONDINA, of NUNDINA, was eene godin, welke de oude Heidenen aanbaden, die geloofden, dat zy het beſtier hadt over de reiniging der kinderen. Dewyl het de negende dag was na de geboorte, dat men de knechtkens reinigde, zo hadt men den naam van de godinne gemaakt van het woordt *Nonus*, negende: hoewel men de meisjens op den achtſten dag reinigde. Deze reiniging wierdt *Luſtratio* genoemd. *Macrob. Saturn. l. I. c.* 16.

NONEN, *Nonæ*, wierden by de Romeinen de negende dag voor de Ides, dat is de vyfde of zevende dag der maandt, genoemd. In de maanden van Maart, May, July, en October waren de Nonen de zevende dag, in de andere waren zy de vyfde. Zy vierden de Nonen, om dat de koning Servius Tullus op de zelve geboren wierdt. Daar tegen hielden zy het voor ongelukkig op de zelve gaſteryen aan te rechten. *Pitiſcus. Roſin. Antiq. l. IV. c.* 4.

NONIUS MARCELLUS, een vermaard letterkundige en Peripatetiſch philoſooph, was van Tibur. Hy ſchreef eene verhandeling *De proprietate ſermonum*, welke men heeft in XIX hoofdſtukken. De geleerde M. des Bordes gaf dezen ſchryver te Parys uit in den jare 1614 onder den naam van Johannes Mercerus, dat de beſte druk is dien men daar van heeft. Nonius heeft niets aanmerkenswaardigs, ten opzichte van de geleerdheit, van het oordeel, of van de naaukeurigheit, en is alleenlyk achtenswaardig om dat hy verſcheide ſtukken van de oude ſchryvers heeft bygebragt, die men nergens anders zoude kunnen vinden. Daar is gene vergelyking te maken tuſſchen Feſtus en hem, ten opzichte van de betekenis der Latynſche uitdrukkingen. *Joh. Mercer. Præf. edit. ſuæ, an.* 1614. *Voſſ. de Philolog. c.* 5. *Baillet Jugemens des Savans ſur les Grammair. Latins.*

NONIUS, een Roomſch Raadsheer, die door Antonius verbannen wierdt ter oorzake van een koſtelyken ſteen van grote waarde, welken Antonius begeerde, en dien Nonius hem verkopen noch geven wilde. Nonius verliet alle zyne goederen, en vluchtte

vluchtte met dit juweel, dat men twintig duizend sestertiën waardig schatte. *Plin. l. XXXVII. c. 16.*

Daar was een NONIUS in den slag van Pharsalië onder de aanhangers van Pompejus, die na het verlies van den slag Pompejus aanmaande welgemoed te zyn, hem vertonende dat 'er noch zeven arenden of adelaars (dus wierden de legioenstandaarden genoemd) waren, bekwaam om zyne vyanden tegen te staan, waar op Cicero schranderlyk antwoordde, *dat was goed indien wy met meerkollen te doen hadden.*

Ten tyde van Nero is 'er een NONIUS ACTIANUS geweest, een vermaard aanklager, die beschuldigd wierdt in het begin der regeringe van Vespasianus. *Tacitus hist. l. IV. c. 41.*

De keizer Severus deedt eenen NONIUS GRACCHUS sterven. *Ælius Spartianus in Severo.*

Julius Capitolinus maakt gewag van eenen NONIUS MARCUS, die onder de genen was, welke in het leger kwalyk spraken van Commodus.

NONNENBOSCH, eene vermaarde nonnen-abdy van de Benedictyner orde in Vlaanderen, in het bisdom van Iperen gelegen. *Bucelin. Monast.*

NONNIUS, (LODEWYK) een geleerd geneeskundige van Antwerpen. Hy heeft eene verhandeling geschreven, die men zegt zeer uitmuntende te zyn, en welke genoemd is *Diœteticon, sive de re cibaria.* In de zelve zyn veele aanmerkenswaardige zaken, welke dienen kunnen tot verstandt der Latynsche dichters, en voornamelyk van Horatius, van Juvenalis, en van Martialis, die de zeden der Romeinen berispende gesproken hebben van de spyzen, welke tot vermaak van de tafel dienen. Hy vernieuwt het gevoelen van de oude geneeskundigen, welke geschreven hebben *de salubri piscium alimento.* Hy toont aan, dat, naar hun gevoelen, de visch een heilzaam voedsel is voor personen van eene stille levenswyze, voor de gryzaards, voor de zieken, en voor personen van een zwak gestel; om dat de zelve een bloedt maakt van eene middelbare lyvigheit, dat aan hunne gesteldheit eigen is. Nonnius beklaagt zich zeer over de Arabiers, die de Griekfche schryvers vertalende, stilzwygende voorby gegaan zyn het gene zy van de visch gezegd hebben, om dat men die weinig at in de gewesten van Arabië, alwaar zy woonden, het landt al te heet en weinig waterachtig zynde. *De Vigneul Marville Melanges d'Histoire.*

NONNUS, een Grieksch dichter, *Panopolita* toegenoemd, was geboortig van Panopolis in Egypte, en de schryver van twee werken van een zeer verschillenden aardt. Hy bloeide naar het getuigenisse van Suidas in de V eeuw, en schreef in heldenvaarzen het dichtstuk genoemd *Dionysiacorum lib. XLVIII.* Gerard Falkenberg nam het zelve uit de bibliotheek van Johannes Sambucus, en deedt het te Antwerpen drukken in den jare 1569. Dit werk wierdt naderhandt in het Latyn vertaald door Eilhardus Lubinus, professor te Rostok, en is in den jare 1610 te Hanau herdrukt, met de aantekeningen van eenige geleerden. Nonnus schreef noch eene uitlegging in vaarzen over het Euangelium van Johannes, welke Aldus Manutius de eerstemaal in het Grieksch te Venetië uitgaf in den jare 1501. In het vervolg hebben Christophorus Hegendorphius, Johannes Bordatus en Exhardus Hedeneccius dit werk in het Latyn overgezet, waar van men verscheide drukken heeft, met de aantekeningen van Franciscus Nannius, Daniel Heinsius, en van Sylburgius. Men heeft deze uitlegging ook gebragt in de Bibliotheek der vaderen. Het dichtstuk *Dionysiacorum* van Nonnus is van de onregelmatigste, het zy in den styl, het zy in de gedachten, het zy in de wyze en het zamenstelsel van het werk. Het heeft niets natuurlyks, noch dat zweemt naar de zuiverheit van Homerus; het heeft niet den vryen en lossen zwier, noch de schone eenvoudigheit der eerste tyden. Zyne uitlegging van het Euangelium van Johannes is noch slechter uitgevoerd dan zyn ongewyd dichtwerk. Men schryft aan dezen Nonnus ook toe eene *Collectio & explicatio historiarum*, welke Richardus Montacutius in den jare 1610 uitgegeven heeft. *Suidas V. Νόννος. Sixt. Sinens. Biblioth. Sacr. Miræus de Script. Eccles. Possevin. in Appar. Sacr. Nannius. Heinsius. Sylburgius, &c. Baillet Jugemens des Savans sur les Poëtes Latins.*

NONNUS, een Grieksch geneeskundige, welke leefde in de X eeuwe, en die door last van den keizer Constantinus Porphyrogeneta eene verhandeling schreef, genoemd *Compendium morborum*, dat Jeremias Martius nam uit de bibliotheek van Augsburg, en het zelve met zyne Latynsche vertaling uitgaf. Hieronymus Velschius heeft een nieuwen druk daar van beloofd.

NONSUCH, of NONESOCH, was eertyds een prachtig koninklyk paleis niet verre van Epson, in het graafschap Surrey in Engelandt, in een zonderlingen lustigen oordt. Het zelve is door koning Henrik den VIII gebouwd, en heeft eene vermakelyke diergaarde. *Cambden in Britann.*

NOORD-ALBINGIA wordt in de middel-eeuw genoemd het gedeelte van het hertogdom van Saxen aan de Noordzyde van de Elve, waarom het ook den naam van *Saxonia Transalbiana* draagt. Het zou eertyds wel groter geweest kunnen zyn; doch na dat Karel de Grote de Wendische volkeren zich derwaarts deedt nederslaan, zo was Saxonia alleenlyk het gene hedendaagsch Holstein, Stormarn en Ditmarschen genoemd wordt. De Trave en Elve waren de grenzen der Wenden en overige Saxen, en de Eyder de grens der Denen in Sleeswyk. Het overige is in het artykel van Holstein te zien. *Adamus Bremens. Helmoldus Annal. Francor. Annal. Fuld. ad an.* 804.

NOORD-BEVELANDT, een eilandt in Zeelandt, tusschen Walcheren en Schouwen. Zie verder op BEVELANDT.

NOORDELOOS, een oud dorp en heerlykheit in Zuid-Hollandt, in den Alblasserwaardt, onder Dordrecht gelegen, heeft hoog, middelbaar en laag rechtsgebiedt, en is, volgens *Kemp*, in het jaar 1025, ten minste voor een gedeelte, opgebouwt door Johan van Arkel. Het slot, of heerenhuis, *het* HUIS *te* NOORDELOOS genaamt, het welk aldaar gestaan heeft, is lang geheel vervallen. Het zelve heeft eerst de heeren *van Herlaar*, daar na die *van Vianen*, voorts die *van Zevenbergen*, en eindelyk die *van Brederode* toebehoort, welke laatste het huis en de heerlykheit van Noordeloos in den jare 1620 van den grave van Arenberg kochten voor vier en veertig duizend guldens. Noordeloos heeft een kleine kerk, staande aan de Noordzyde van het dorp, de welke door een eigen gereformeerd predikant bedient wordt, staande onder de classis van Gorkum. *Oudenhove Beschryving van Zuid-Hollandt. A. Kemp Beschryving van den lande van Arkel p. 6.* enz.

NOORDEN, volgens de oude spelling *Noerden*, een Hollandsch dorp in het baljuwschap van Rhynlandt, zynde eene hals-heerlykheit der Hollandsche graven. Het heeft een kerkie, met een predikant, staande onder de classis van Woerden en over-Rhynlandt.

NOORDEVELDT, een der zes dingspillen van het landschap Drenthe. Zie het artykel DRENTHE.

NOORDGOUW, een dorp en heerlykheit op het Zeeuwsche eilandt Schouwen, waar onder het gehucht *Schuddebeurs* behoort. Deze heerlykheit is van ouds bezeten door de heeren *van der Meer* van Berendregt, een oud adelyk geslacht, in Hollandt en Zeelandt zeer wel bekend, en is daar na door trouwen gekomen op den heere *Jan de Huibert.* Aldaar heeft van ouds een Karthuizer klooster gestaan, *de Berg Sions* genaamt. Dit dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Schouwen en Duivelandt. *Reygersberge en Smallegange Kronyken van Zeelandt.*

NOORD-HOLLANDT. Zie de artykels HOLLANDT, en WEST-VRIESLANDT.

NOORDHORN, een dorp in de Groninger Ommelanden, in het Westerkwartier, is zo wel betimmert en zo aanzienlyk, dat het wel naar een stadt gelykt. Kerk en predikant staan onder de classis van het Westerkwartier.

NOORD-KAAP wordt het moerassige gedeelte van Finmark en de uiterste hoek van Europa genoemd. Oither, een Noorman, was de eerste, die de zelve aantrof, en den koning van Engelandt, Alfredus, omtrent het 890 jaar van Christus daar van naricht gaf.

NOORDLARE, een dorp op het uiterste van het gebiedt van Groningen, digt by Drenthe gelegen, en dus genoemt om dat het naar het Noorden toe strekt. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Groningen.

NOORD-RIVIER, of NOORDER RIVIER, eene grote rivier van Noorder-Amerika. Zy loopt in Nieuw-Mexico, alwaar zy de stadt Santa-Fé bespoeld, en ontlast zich in de Rode zee, omtrent het uiterste van de provincie van Cinaloa.

Daar is eene andere rivier van dezen naam in Noorder-Amerika, die haren oorspronk heeft in het landt der Irocoisen, loopt door Nieuw-Nederlandt, of Nieuw-Jork, bespoelt het fort Oranje, en ontlast zich in de zee van Canada by nieuw-Amsterdam. Men noemt de zelve de *Noord-rivier* in tegenstelling van eene andere grote rivier, welke ten Zuiden van deze loopt, en de Zuid-rivier genoemd wordt. *Maty Dict.*

NOORDSCHERMER. Zie op SCHERMER.

NOORDSCHERWOUDE, of NOORDSCHARWOUD, en wel eer St. *Jans-karspel* genoemt, om dat de parochiekerk op den name van St. Jan was ingewyd, is een dorp in Noord-Hollandt, onder Alkmaar. Het heeft, gelyk *Zuidscherwoude*, zynen naam van de wouden of bosschen, die daar van ouds gestaan hebben. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Alkmaar.

NOORDWOLDE, een dorp van de Vriesche grietenye Stellingwerf-Westeinde, wordt met drie andere naburige dorpen door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Zevenwolden.

NOORDWOLDE, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Hunsingo, digt by Groningen gelegen. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Middelstum.

NOORDWYK, een hoge en vrye heerlykheit van Hollandt, in Neder-Rhynlandt, waar onder behoren *Noordwyk binnen*, een aanzienlyk en zeer vermakelyk dorp, *Noordwyk op zee*, *Offem*, alwaar de heer van Noordwyk zyne residentie heeft, en *Langeveldt.*

NOORDWYK BUITEN, of OP ZEE, en NOORDWYK BINNEN, zyn twee oude en vermaarde dorpen in Rhynlandt. Noordwyk wordt in de lyst der Utrechtsche kerkgoederen *Northgo*, en in een openbrief van Dirk den V, grave van Hollandt, van het jaar 1083 *Norgha* genoemt. Melis Stoke en Beka geven het den naam van *Noertich.* By den eersten vindt men het ook *Noordike* genaamt, de welke mede verhaalt, dat Noordwyk een zeer oude kerk heeft gehad; maar dat de zelve door de Noormannen is afgebrand. Daar is van ouds een adelyk geslacht geweest, het welk den naam van *Noordwyk*, of *Noirtigh* gedragen heeft. De beroemde *van der Douzen*, of *Duzaas*, zo wel wegens hunne grote geleerdheit als wegens hunne adelyke geboorte in achting, zyn heeren van Noordwyk geweest. Ieder van deze twee dorpen heeft een afzonderlyke kerk en predikant, staande onder de classis van Leiden en Neder-Rhynlandt. *Petit Nederl. Republyk. S. van Leeuwen Batavia illustr. Oudh. en Gestichten van Rhynlandt.*

NOORDWYKERHOUT, van ouds *Noirtigerhout*, een dorp en heerlykheit in Neder-Rhynlandt, gelegen tuſſchen Noordwyk en de Vogelezang, en makende met *Hillegom*, *Liſſe* en de *Voorhout* zamen een baljuwſchap uit. Deze heerlykheit heeft van ouds, te gelyk met Noordwyk, toebehoort aan het oud en edel geſlacht van *Noordwyk*, of *Noirtigh*, waar van de naam al overlang is uitgeſtorven; maar wordt tegenwoordig bezeten door den Heere en Mr. *Simon Emtinck*. Omtrent dit dorp heeft van ouds een groot boſch geſtaan, *Hout* geheten, het welk zich van Saſſenheim en het huis te Teilingen tot Haarlem toe uitſtrekte, waar van dit dorp waarſchynlyk den naam van *Noordwyker-hout* gekregen heeft. Het zelve hadt voor dezen een parochiekerk, de welke op den naam van de Apoſtelen Petrus en Paulus was ingewyd, en by beurten door den abt van Egmondt, den paus en de graven van Hollandt begeven wierdt, zodanig, dat ieder van hen zyne maanden hadt. De abten van Egmondt hadden dit recht lange jaren alleen bezeten. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Leiden en Neder-Rhynlandt. *De voorgemelde ſchryvers.* Zie ook *Merula van de Wilderniſſen fol.* 22.

NOORDZEE, of de DUITSCHE ZEE, is een gedeelte van den Noorder Oceaan, en begrypt de Groot-Britanniſche, Nederlandſche en Jutlandſche kuſten, van de pas of de engte van Calais af tot aan de Zuidelyke kuſten van Noorwegen; ook kan men de Zuiderzee en het Kattegat als twee zeeboezems van de zelve aanmerken. Zy is zeer viſchryk, inzonderheit in haring, welke men aan de Engelſche en Schotſche kuſten vangt.

NOORDZYP, een dorp in Noord-Hollandt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Alkmaar.

NOORWEGEN, in 't Latyn *Norvegia*, een koninkryk aan de Noordweſt-kuſt van Europa, den koningen van Denemarken toebehorende, wordt door de inwoners *Norryck*, en te zamen getrokken *Nork* genoemd, en wierdt voortyds voor een Weſtelyk gedeelte van Scandinavië gehouden. In de lengte ſtrekt het zelve zich uit van den ingang van de Ooſtzee af tot naby de Noord-kaap toe, de breedte is echter niet overal evenveel, en kan de lengte omtrent 350 mylen uitmaken. Tegen 't Ooſten heeft het het koninkryk Zweden, tegen 't Weſten de Duitſche zee, tegen 't Zuiden de Zondt, en tegen 't Noorden Laplandt. Tegen 't Ooſten is een lang gebergte, altoos met ſneeuw bedekt, dat het gebergte Sevo of Savo genoemd wordt, en Noorwegen van Zweden affcheidt. Het wordt in zes provincien verdeeld, welke zyn Aggerhus, Bergenhus, Stavanger, Drontheim, Wardhus en Bahus. Deze laatſte is ſedert den jare 1660 aan de koningen van Zweden gebleven. De hoofdſtadt van dit koninkryk is Drontheim, in 't Latyn *Nidroſia*. De overige ſteden zyn Bergen, Opſlo, Wardhus, Chriſtiania, Fredrikſtadt en Bahus. Het landt is bergachtig en onvruchtbaar wegens de menigvuldige rotſen, zandoorden, en boſſchen, die in grote menigte daar in gevonden worden, als mede wegens de felle koude; doch het heeft ook anders van de goede natuur zyne gaven; gelyk dan inzonderheit aldaar goede zeilſteen gevonden wordt. Aan de Noordelyke kuſt leggen vele eilanden, waar onder de voornaamſte zyn Maghero, Suro, Stagen, Trommes, Hitteren, Loforren, enz. Naby dit laatſte eilandt is een draaikolk, de Maalſtroom genoemd, van 12 mylen, welke de daar op komende ſchepen verſlindt. Van dit koninkryk hangen noch verſcheide eilanden af, als Yslandt, Groenlandt, Spitsbergen, Hetlandt, of Hitlandt, of Schetlandt, en het eilandt Ferro of Fero. De inwoners van Noorwegen zyn door eenigen beſchuldigd, dat zy tot rovery genegen waren, doch zyn echter een eerlyk en openhertig volk, en hebben eenerlei Godsdienſt met de Denen, namelyk den Lutherſchen. De grootſte handel, die zy dryven, beſtaat in traan, gedroogde viſch en houtwaren, inzonderheit in dennenhout, waar uit de ſchoonſte maſtbomen gemaakt worden, als mede in teer en pik. In den jare 1646 wierdt naby Opſlo een gouden bergwerk ontdekt, doch wel haaſt uitgeput. Noorwegen heeft van zeer oude tyden af zyne eige koningen gehad, tot omtrent het einde van de XIV eeuw, wanneer Haquin de VI, koning van Noorwegen, welke getrouwd was met Margaretha, dochter Waldemar den III, in den jare 1344, zonder erfgenamen ſtierf, waar op de gemelde Margaretha de beide koninkryken Denemarken en Noorwegen, benevens Zweden regeerde, tot in den jare 1412, wanneer Ericus, hertog van Pomeren, de zoon van Ingeburga, zuſter van Margaretha van Denemarken, ſuccedeerde. Des zelfs navolger was Chriſtophorus. Wanneer deze ſtierf, wierdt omtrent den jare 1448 Chriſtiernus, zoon van Theodoricus, graaf van Oldenburg, tot koning van Denemarken en Noorwegen verkoren, by wiens geſlachte de beide kronen Denemarken en Noorwegen zyn vereenigd gebleven. In de jaren 1717 en 1718 deedt Karel de XII, koning van Zweden, een inval in dit koninkryk, en zocht zyne krygszuchtige wapenen aldaar uit te breiden, doch moeſt den 11 December des jaars 1718 aldaar het leven laten. De inwoners van de naburige Noordſche provincien hadden zich voortyds verſchrikkelyk gemaakt, dewyl zy een groot gedeelte van de Nederlanden, van Vrankryk en Britannië overſtroomd hadden. De genen die aan de kuſten woonden waren zo bevreeſt voor hen, dat in alle hunne litanyen deze woorden ſtonden: *A furore Normannorum libera, nos Domine!* Dat is: *Heere, verlos ons van de woede der Noormannen.* Zy vermeeſterden de provincie Neuſtria in Vrankryk, welke noch tot op den tegenwoordigen dag naar hen Normandië genoemd wordt. Hunne eige hiſtorien voegen hier nog by, dat zy zich Apulië, Sicilië, Pruiſſen en Carelië onderworpen, en daar in volkplantingen opgerecht hebben. Tacitus merkt aan dat hunne regering volſtrekt monarchaal is geweeſt, en dat het hen beſt behaagde wanneer zy door vrouwen geregeerd wierden. Het Chriſtendom wierdt hier eerſt door Olaus, den zoon van hunnen koning Trigonus, geplant, in den jare 995, en naderhandt door Heraldus in den jare 1018 verder uitgebreid. Men zegt ook, dat zy Yslandt met inwoners bevolkt hebben, na dat vele van hen onder Harald Harfager, die de kleine koninkryken in den jare 868 byeengevoegt heeft, weggetrokken waren.

Succeſſie der koningen van Noorwegen.

Van den jare		tot den jare
868	*Harald Harfager.*	929
929	*Erik* de I, *Blodoxe.*	936
937	*Haquin* de I, *Adelſtein*,	961
961	*Harald Grafeldius.*	976
976	*Haquin* de Kwade.	996
996	*Olaus* de I, *Tryggeſon*,	1000
1000	*Sueno.*	1015
1015	*Olaus* de II, de Dikke en de Heilige.	1030
1031	*Sueno* de II.	1034
1034	*Magnus* de Goede.	1048
1048	*Heraldus Haarderaarde.*	1067
1067	*Olaus* de III, de Zachtmoedige.	1069
1069	*Magnus Kyre.*	1093
1093	*Magnus Borford*, of de Barvoet.	1103
1103	*Siuardus* de I, of *Sigardus*,	1131
1103	*Oſtenus* de I.	1123
1103	*Olaus* de IV.	1117
1131	*Magnus* de Blinde.	1136
1136	*Harald Gille.*	1137
1137	*Ingo* de I.	1162
1137	*Oſtenus* de II.	1157
1137	*Siuardus* de II.	1155
1162	*Magnus* de V.	1178
1178	*Suerus.*	1202
1202	*Haquin* de III.	1204
1205	*Ingo* de II, *Baarſon*,	1217
1217	*Haquin* de IV.	1262
1262	*Magnus* de IV, *Lagebäter*, dat is: Verbeteraar der wetten,	1281
1281	*Erik Præſtehadere.*	1299
1299	*Haquin* de V.	1319
1319	*Magnus Schmeeck.*	1344
1344	*Haquin* de VI.	1380
1380	*Olaus* de V.	1387

Snorro Storla in Chron. reg. Norwegor. Petr. Claudius in vera deſcript. Norweg. Wolſius in Norweg. illuſtr. Jan Martin. in Chron. Norweg. &c. Torfæi Hiſt. Chr. Jacobi Norweg. Zie DENEMARKEN.

NOOT (HET HUIS TER), is volgens Goudhoeven een oud adelyk huis geweeſt in Hollandt, gelegen by den Hage, op den weg naar Leiden, en geſticht omtrent het begin der zeventiende eeuwe door heer *Karel van der Noot*, gouverneur van Sluis in Vlaanderen, en te voren kapitein van de lyfwacht des prinſſen van Oranje in den Hage. Zie *Goudhoeven fol.* 99 *en van Leeuwen Batav. illuſtr. fol.* 1290.

NOOT. (VAN DER) Dit geſlacht wordt ſedert 900 jaren voor een van de aanzienlykſte adelyke geſlachten in de Spaanſche Nederlanden gehouden, en heeft verſcheide brave mannen voortgebragt. Eene linie van dit geſlacht zette zich neder te Bruſſel, alwaar men de zelve onder de zeven voorname familiën rekent. Van deze linie ſtamt af 1) *Leonhard van der Noot*, die in den jare 1675 van zyne heerlykheit Kieſegem den naam van baron heeft aangenomen, en 2) *Rogier Wouter van der Noot*, heer van Carloo, Duiſt, Glabbeek, Menſele, enz. koninklyke Spaanſche kapitein, die van de bovengemelde heerlykheit Carloo den vryheerlyken tytel heeft verkregen. *L'érection de toutes les terres du Brabant p.* 86, 93.

NOOTDORP, een Hollandſch dorp, onder het gerecht van Delflandt gelegen. De parochiekerk van dit dorp, op den naam van St. Bartholomeus ingewyd, ſtondt van ouds ter begevinge van de graven. Tegenwoordig wordt des zelfs kerk door een eigen gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Delf en Delflandt.

NOPHA, of *Nophe*, eene wildernis in het landt der Amoriten, aan de andere zyde van de rivier Arnon. De ſtam van Ruben deedt aldaar eene ſtadt bouwen. *Num. XXI.* 30.

NOPPENAU. Zie OPPENAU.

NORADYN, een zoon van Sanguyn, Sultaan van Aleppo en van Ninive, ging den zelven in alles te boven, hoewel Sanguyn de machtigſte en bekwaamſte prins geweeſt was, welken de Turken in zynen tydt hadden. Noradyn hadt met zynen broeder de erfenis van hunnen vader gedeeld, die gedood was door eenigen van zyne geſnedenen, terwyl hy Cologembar aan den Euphraat belegerde in den jare 1143. Noradyn wierdt door deze verdeeling Soudaan van Aleppo. Hy maakte zich in weinig tyds tot een der machtigſte prinſſen van Aſië. Hy hadt niets Turkſch of barbaarſch dan den naam, en hy hadt alle de hoedanigheden van een groot krygsoverſte. Hy was te gelyk verſtandig, ſtout, en gelukkig, de kloekmoedigſte van alle menſchen, en de vaardigſte om zich te bedienen van alle gelegenheden, welke zich aanboden om eenige heerlyke daadt uit te voeren. De hoedanigheden van een deugdzaam man ontbraken hem niet; hy hadt vroomheit, en zelfs Godvruchtigheit, naar de gronden van zynen Godsdienſt. Een van zyne eerſte ondernemingen was de nederlaag van Joſſelyn van Courtenay, graaf van Edeſſe, wiens

krygsbenden hy zodanig vernielde, dat Josselyn veel moeite hadde om zich te redden in Samosate, alwaar hy byna alleen kwam. Het grootste gedeelte van zyne staten verviel onder de gehoorzaamheit van Noradyn, die vervolgens noch andere overwinningen behaalde, wanneer de kruistocht, waar van S. Bernardus zo veel geluks voorzegd hadde, op zulk eene beklaaglyke wyze mislukt zynde in het beleg van Damascus in den jare 1148, de ondernemers met de uiterste schande wedergekeerd waren naar Europa. Hy wist zeer wel zyn voordeel te doen met zulk eene schone gelegenheit. Hy trok met een magtig leger in het prinsdom van Antiochië, won eenen slag tegen den prins Raimundus, die daar in gedood wierdt; maakte zich meester van de fortresse van Harenc, en van de meeste plaatsen; kreeg in eene hinderlaag den graaf van Edesse, van wien reets gesproken is, gevangen, en deedt hem te Aleppo in de boeiens sterven; verdreef uit het gansche graafschap de Grieken, aan welke de gravinne en Balduïnus, koning van Jerusalem, het zelve vertrouwd hadden om te verdedigen, en won de stadt en den staat van Damascus. Balduïnus stelde zich met veel dapperheit tegen de voortgangen van dezen overwinnaar, en overwon hem zelfs meer dan eenmaal, en op eene wyze, die zyne vyanden zich over hem deedt verwonderen. Want men verzekert, dat hy door zynen geneesmeester vergiftigd zynde in den ouderdom van 32 jaren, Noradyn nooit voordeel wilde trekken uit de verbaastheit, waar in deze doodt het gansche koninkryk geworpen hadde, en dat hy met zo veel grootmoedigheit als bezadigdheit zeide, *Dat men medelyden en eerbiedigheit voor zulk eene rechtvaardige droefheit moest hebben, dewyl men de doodt beschreide van eenen prins, die zyns gelyken niet hadde in het overige van de wereldt.* Eenigen tydt daar na maakte hy zich meester van de stadt Paneas. Met een woordt, hy bezat byna gansch Syrië en Mesopotamië, en hy hadt zyne overwinningen uitgebreid tot voorby Cilicië, zelfs in de staten van den Sultan van Iconium, dien hy in eenen veldslag overwonnen hadde. Het geluk boodt hem eene zeer schone gelegenheit aan, om zyne wapenen in Egypte te voeren, wanneer Sanar die daar van soudaan was, zyne toevlucht nam tot zyne bescherming, verdreven zynde door Dorgan. Hy zondt grote krygsmagten in Egypten, onder het beleidt van Syracon, veldoverste van zyne legers. Amauri koning van Jerusalem deedt zeer ontydig bystandt aan Dorgan, die hem een groten tribuit beloofd hadde. Syracon wierdt onder vele wisselvalligheden tweemaal genoodzaakt Egypten te verlaten; maar eindelyk vermeesterde hy het zelve, na dat hy Sanar hadde doen ombrengen, en na dat hy zich in des zelfs plaats tot soudaan hadde doen aanstellen door den kalif van Groot-Caïro. Noradyn, wiens gunsteling hy was, gedoogde dit alles. Deze nieuwe sultaan stierf in het zelve jaar, te weten in den jare 1170, tot zynen opvolger nalatende den groten Saladyn, zynen neef. Noradyn stierf ook in den jare 1173. Zyne weduwe trouwde met Saladyn, en zyn zoon wierdt door den zelven Saladyn van zyne staten beroofd. *Maimbourg Hist. des Croisades. Calvisius. Bayle Dict. Crit.*

St. NORBERTUS, stichter der Premonstratenzen, wierdt geboren te Santein in het hertogdom van Kleef in den jare 1080. Zyn vader Herbert, graaf van Gennep, was een bloedverwant der keizers en prinssen van zyne natie, en zyne moeder Harwiga hadde haren oorspronk uit het huis van Lotharingen. Hy wierdt opgevoed by Fredrik aartsbisschop van Keulen, en vervolgens geroepen aan het hof van Henrik den V. Zich zelf overgegeven hebbende aan den kerkelyken staat, wierdt hy kanunnik van de kerke van Santein, en naderhandt aalmoessenier van keizer Henrik den V, die hem de Investiture van het aartsbisdom van Kameryk wilde geven, het welke Norbertus weigerde. Het hof veranderde zyne zeden een weinig; maar hy verliet het zelve, en bereidde zich tot het priesterschap door de nedrigheit en afzondering. Kort daar na in den jare 1118 ontsloeg hy zich van zyne bedieningen, verkocht zyne vaderlyke goederen, gaf de penningen daar van aan den armen, en ging van stadt tot stadt om te prediken. De paus keurde zyne bedieninge goed, en men geeft voor dat de zelve door wonderwerken bevestigd wierdt. Bartholomeus, bisschop van Laon, kende dezen nieuwen prediker op het concilie van Rheims, werwaarts Norbertus gegaan was om den paus Calistus den II te verzoeken om de bevestiging van de voorrechten, welke zyne voorzaten hem toegestaan hadden, en deze deugdzame bisschop trok hem in zyn bisdom. S. Bernardus, om Bartholomeus te ondersteunen, gaf aan Norbertus eene eenzame valei *Premontré* genoemd, waar heen hy week in den jare 1120, en stichtte aldaar de orde der Reguliere kanunniken, welke den naam van Premontré draagt, 500 jaren daar na bevestigd door Honorius den II. Hy wierdt naar Antwerpen geroepen om den ketter Tanchelinus te bestryden. Eene reize gedaan hebbende in Duitschlandt, wierdt hy genoodzaakt het aartsbisdom van Maagdenburg aan te nemen in den jare 1127. Hy riep van zyne kanunniken derwaarts. Hun gestreng leven verbaasde de kanunniken van Maagdenburg, en het voornemen van hervorming, dat hun aartsbisschop hadde, verwekte eenigen tydt in hen eenen geest van weerspannigheit, welke verdween. De scheuring van Petrus Leon de rust van Duitschlandt storende, beriedt Norbertus, hoewel hy verplichting hadde aan dezen tegen-paus, zich niet eens om zich tegen hem te verklaren, en bewoog zelfs den keizer Lotharius om de andere zyde te kiezen. De gelegenheit van het concilie van Rheims riep hem wederom voor eenigen tydt in Vrankryk, en na dat hy het genoegen gehad hadde te zien dat zyn klooster van Premontré door 500 monniken bewoond was, keerde hy weder en stierf in zyne aartsbisschoplyke stadt den 6 Juny des jaars 1134. Paus Gregorius de XIII canonizeerde hem in den jare 1582. Zyn ligchaam, dat te Maagdenburg gebleven was, wierdt in den jare 1627 overgebragt naar een klooster van zyne orde, Duxen genaamd, en van daar in den jare 1636 naar Praag gebragt, wordende hy aldaar als een Patroon van de Bohemers vereerd. De schriften, welke hy nagelaten heeft, zyn 3 boeken van zyne gezigten, benevens verscheiden predikatien. Men heeft van hem eene kleine zedelyke redenvoering, by wyze van vermaning, gericht aan die van zyne orde. *Balbini Miscell. Bohem. dec. I. l. IV. Abbas Urspergens. pag.* 278. *Anonym. in Chron. Magdeb. ap. Meibom. T. II. Rer. Germ. p.* 326. *Surius d. 6. Jun. Vincentius in Spec. Hist. l. XXVI. c.* 29. *Fischerus in vita ipsius an.* 1670 *edit. Nauclerus gener.* 38. *p.* 183. *Werner in Chron. Magdeb. Leuckfeld in Antiq. Poeldenf. pag.* 33. *Papebrochius Act. sanctor. Junii. Guilielm. Eijengreinius in Cat. test. veritatis. Andr. in Bibl. Belg. Baron. in Annal. Mertz & à Schelenberg in ipsius vita. Sagittarius in Histor. de Norberto. Cave.* Zie PREMONSTRATENZER-ORDE.

NORBURG, of NORDBURG, een sterk slot op het eilandt Alsen, in 't hertogdom Sleeswyk, waar van de Holstein-Norburgsche linie hare benaming heeft. Zie HOLSTEIN. *Dankwerth in Chorogr. Slesv.*

NORCH, een dorp in het landschap Drenthe, onder het gerecht van Noordeveldt gelegen. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Rolde.

NORCIA, eene stadt van Italië, eertyds in het landt der Sabynen, en tegenwoordig in Umbrië, eene provincie van den Kerkelyken staat. Zy heeft den tytel gehad van een bisdom. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Nursia.* Zy is gelegen tusschen de bergen, aan het riviertje Freddara, en is inzonderheit beroemd, om dat zy de geboorteplaats is geweest van S. Benedictus, als mede van den dapperen Roomschen veldoverste Sertorius, die in Spanje omkwam. De inwoners van deze stadt hebben zich zelf zulke grote voorrechten behouden, dat zy eenigermaten voor eene vrye republyk kan doorgaan. Zy maken hunne wetten, en verkiezen zelfs hunne overheden. Maar het ongemeenste aldaar, en dat met eene ongelooflyke naaukeurigheit onderhouden wordt, is dat niemandt, die lezen of schryven kan, tot eenige waardigheit wordt toegelaten: zo dat de stadsregering altoos is in handen van vier ongeletterde mannen, die men noemt, *Li quatro Illiterati.* In den jare 1702 wierdt deze stadt door eene aardbeving byna gansch verwoest. *Leand. Alberti Descr. Ital. Rogissart Delices de l'Italie. Lettres touchant l'Etat d'Italie par un Anglois l'an* 1687.

NORDEN, of NORDA, of ook wel NOORD-DUIN, als zommigen schryven, willende, dat die benaming is van een *duin* in *'t Noorden* leggende: doch gelyk men allermeest geschreven vindt *Norda*, zo veel als *Nord-A*, en door *A* een water verstaan wordt, en vele steden, aan 't water gelegen, daar van benoemt zyn, zo is *Nord-A* zo veel als *'t Norder* of *Noorder-water*, gelyk ook deze stadt Norden gelegen is aan de Noordzee, tegen over de eilanden Nordarney en Juist, tusschen de Ooster- en Wester- masch, ruim vier uuren gaans van de stadt Embden, behorende tot het vierde ampt onder de negen Oost-Vriesche ampten. Tegenwoordig is deze stadt niet groot, en ook niet voorzien met wallen van verdediginge, of poorten: echter is de zelve al heel oud, en door vele voorvallen berucht geweest. Doch of 't waar is, dat de zevende of laatste hertog van Vrieslandt, Udolphus Haro, de stadt Norden in 't jaar 383 bouwde, of herbouwde, na dat die afgebrand was, en *Æsonstadt* noemde, naar *Æson*, den vader van den gulden-vlies-heldt Jason, gelyk Henr. Jak. Soet in zyn *Op-en Nedergang van Staveren II boek, pag.* 55, bericht, en daar by voegt, hoe deze stadt haast door hare gelegenheit in den koophandel bloeide, en by de uitlanders berucht wierdt, dit durven wy niet bepalen; om dat H. J. Soet zegt, dat hertog Udolphus die stadt herbouwde aan de Laauwers, 't welk een riviertje is van Groningerlandt, op de grenzen van Vrieslandt, in de Duitsche zee uitlopende, 't welk al te verre van de stadt Norden, in Oost-Vrieslandt, afgelegen is: daar by komt, dat Æsonstadt in dien zwaren watervloedt van 't jaar 1230 geheel gezegt wordt weggespoelt te zyn, gelyk men omstandig bericht ziet in G. Outhofs *Verhaal van alle watervloeden pag.* 308, *twede druk*: bygevolg kan Æsonstadt aan de Laauwers niet wel de stadt Norden, altoos niet in Oost-Vrieslandt, zyn geweest; maar of nu Æsonstadt aan de Laauwers ook den naam van Norden gehad heeft, laat men daar.

Altoos deze stadt Norden in Oost-Vrieslandt is ook al van heel oude tyden bekend: want in 't jaar 793 bouwde de ryke Hatebrandus van Groningen, na dat hy een monnik van de orde van St. Benedictus was geworden, te Norden het *Juffernklooster van St. Mariëndaal*, anders ook genoemt *het Oude klooster*, aan welke grote vereeringen wierden gedaan, zie *Beningaas Kronyk op dit jaar*; die ook nog op 't jaar 1106 gewaagt, hoe Henricus Crassus, zoon van Otto Bavarus, de stadt Norden wilde innemen, komende met zyn leger den Rhyn af, en sloeg zich by Norden ter neder; doch sneuvelde aldaar met vele groten. Ook wordt 'er van Norden gewaagt in 't jaar 1222, wanneer de Norders met de Broekemers, Harlingers, Upganters en Emsigers een oorlog voerden, vele van hunne vyanden versloegen, en zelfs ook by de 500 verloren. Eindelyk maakten de prelaten en hovelingen vrede, op beding, dat 'er aan de Norders 1000 marken goudt en 5000 marken zilver zouden gegeven worden, zie *Beningaas Kronyk op dit jaar.* Verder gewaagt de Oost-Vriesche Kronykschryver *Ravinga* op 't jaar 1264 van de eerste burgermeesteren te Norden, als *Reinerus Egeramus*, *Hicco Idzinga*, en *Harke Udenga*; en wanneer deze stadt haar wapen heeft verkregen, kan men niet zeggen, doch 't zelve bestaat in drie sterren, gelyk de stadt Dokkum ook met eene halve mane voert. Langen

tydt heeft het hooggraaffelyke huis van Ooſt-Vrieslandt te Norden in 't gemelde klooſter Mariëndaal zyne begraafplaats gehad, van waar naderhandt ook eenige gebeenten gebragt zyn in de graaflyke begraafkelder te Embden, in 't koor van de grote kerk; tot dat nu hedendaags de begraafkelder der hoogvorſtelyke Ooſt-Vrieſche perſonen te Aurik, in de ſtads kerke, blyft vaſtgeſtelt.

Byzonder zyn die van Norden beroemd geworden, wanneer in 't jaar 888 de Noormannen in Ooſt-Vrieſlandt by Norden vielen; doch aldaar zo dapper ontfangen wierden, dat 'er by de 14000 verſlagen wierden, behalven die in 't water verdronken: waarom ook de landen, zo verre de Noormannen verſlagen wierden, den mannelyken geſlachte ter eeuwiger erffeniſſe gegeven zyn, en de *Teellanden* genoemt worden, welke Teellanden nog heden ten dage van vier Teelrechters beſtiert worden, welke jaarlykſch te Norden op 't ſtadhuis acht tonnen Hamburger bier opleggen, daar by de *Teelboeren* zamenroepen, en aan elk zyne jaarlykſche portie van de inkomſten dier Teellanden uitdeelen. Zie *Notitia Hiſt. Polit. Veter. Saxo-Weſtphal. lib. I. cap.* 5, *pag.* 83, 84.

Voorts ſchynt de ſtadt Norden wel eer de ſetel der Ooſt-Vrieſche heiligdommen te zyn geweeſt: want behalven het reets genoemde ſtonden de hoofdlingen Reinier Egeram, Hicco Idzinga, en Harko Udenga, ſtraks gemeld, met bewilliging der gemeente aan de Prediker monniken de oude muntplaats toe tot een klooſter, genoemt het Broeder-klooſter, waar in op verſcheide tyden vyf algemene byeenkomſten van die orde gehouden wierden, komende de monniken van vele plaatſen te Norden om de openbare proceſſiën by te wonen. Voorts hadt men te Norden, behalven de gemelde klooſteren met hare ſchone kerken, nog de vermaarde *St. Lutgeri-kerk*, patroon van Norden, die de Vriezen allereerſt tot Chriſtus bekeerde, en welke kerk graaf Ulrich Zirzena, na dat de zelve vervallen was, in 't jaar 1445 heeft vernieuwt, verbetert, en met een treflyk koor voorzien, en waar in de Euangeliſchen nog heden prediken. Hier nevens ſtondt de grote St. *Andreas kerk* met een koor en drie hoge torens, volvoert in 't jaar 1288. De hoogſte van die torens verſtrekte den zeelieden ten bake in zee: doch in den oorlog van graaf Enno met jonker Balthaſar van Eſens leedt deze kerk laſt, want Balthaſar ſtak 'er den brandt in, en vernielde alle de drie torens, gelyk in de geſchrevene Kronyk van *Jo. Groenewold* op 't jaar 1531 ſtaat aangetekent.

Voorts hadt Norden ook eige hoofdlingen, gelyk in 't jaar 1433 aldaar hoofdling was *Udo Fokke*, die in dat jaar in een ſlag tegen de hoofdlingen van Grietſyl Edzard en Ulrich Zirkzena ſneuvelde met Sibet Papinga, hoofdling van Ruſtringen en Oſtringen, en Lutet Manninga, welke met Udo Fokke te Norden in 't klooſter by 't hoog altaar zyn begraven, zie daar van *Beningaas Kronyk op dat jaar*, die vervolgens aantekent, hoe de gemene Vriezen zich in 't jaar 1434 met vrouwe Hyma Idzinga te Norden verdroegen; doch in 't jaar 1435 hebben de oude en nieuwe Norders of Norderlanders J. Edzard en Ulrich Zirkzena, zoons van Enno, hoofdling van Grietſyl, voor overigheit en richters erkent, en terwyl Edzard in 't jaar 1441 overleedt, volgde zyn broeder Ulrich als hoofdling van Norden in zyn gebiedt, en liet een ſoort van geldt, of goudguldens-ſlaan, op welker eene zyde men ziet een harpy binnen eenen dubbelkantigen krans, en rondom deze letteren:

MON. ULRICI. CAP. in NORDA.

Dat is:

DE. MUNT. VAN ULRIC. HOOFLING in NORDEN.

Aan de andere zyde ziet men 't afbeeldſel van den biſſchop Luderus, of Lutgerus, patroon van Norden, met deze letteren:

SANCTUS. LUDERUS. EPIS.

Dat is:

DE. HEILIGE. LUDGERUS. BISSCHOP.

Gelyk men zien kan by G. Outhof in zyne *Waarſchouwinge pag.* 406, 407. Van Manningaas graft en graffchrift te Norden zie op 't woordt Luitsborg. En hoe verzot de Norders op de beelden in de kerken waren bleek, wanneer zy 'er in 't jaar 1433 een oorlog om voerden met de Broekemers, welke aanſtonts geſtilt wierdt, na dat de Norders de ontnomene beelden aan de Broekemers herſtelden.

NORDERNEI, een eilandt in de Noordzee, tegen over de ſtadt Norden, in Ooſt-Vrieslandt: doch naar de hedendaagſche verdeelinge behoort dit eilandt onder 't Bierumer-ampt, in de vierde voogdy. Wel eer is dit eilandt genoemt *Ooſterende* in een zeker verdrag van 't jaar 1398, afgeſchetſt door Ubbo Emmius *Rer. Friſ. Hiſt. lib. XVI*, *pag.* 231. Nu wordt het gewoonlyk genoemt *Norderney*, zo veel als *Nordern-ei*, of *Noorder-ei*: want gelyk de eilanden wel *oogen* genoemt wierden, om dat zy als de gedaante van een *ooge* vertonen, en als de oogen der zee zyn, en daar van daan zommige eilanden ook benoemt zyn, als *Schiermonkooge*, *Spikerooge*, *Wangerooge*, *Langerooge*, *Middoog*, enz. even zo meent men dat een *eilandt* zo veel is als een landt, 't welk naar de gedaante van een *ei* gelykt, en dat zommigen daar naar genoemt zyn, onder anderen dit eilandt *Nordern-ei*. Zie daar van Alting op *Weſtrachia, part. II Germ. Inf. p.* 207, en Winkelman *Notitia Hiſt. Polit. Vet. Saxo-Weſtphal. lib. I, c.* 1, §. 18; Lipſius *in Epiſt. ſelect.* en Heniſchius *in Theſauro ling. Germ.*; hoewel Griphiander het woordt *eilandt* haalt van *ein landt*, zo veel als een *eenzaam landt*, *de Inſul.s cap.* 1, §. 17.

NORDGAU, in 't Latyn *Nortjoga*, *Noricum*, een oordt in 't hertogdom Neuburg, aan de Zwabiſche en Beberſche grenzen, boven Donauwerth gelegen. Anderen begrypen onder den naam van Nordgau de ganſche opper-Palts, het landgraafſchap Leuchtenberg, het markgraafſchap Anſpach, en het burggraafſchap Neurenberg, in welken zin de ſtadt Neurenberg voor de hoofdſtadt van dit geweſt genomen wordt. Eenigen menen, dat de Nariſcen of Noricen eertyds deze landſtreek bewoond hebben, en dat de zelve Beyeren, Ooſtenryk, Stiermarken, Karinthië en Tyrol onder zich begreep. *Wagenſ. comm. de S. R. J. lib. civ. Norimb. lib. I. cap.* 2. *Lucæ Furſtenſ. pag.* 315. 316. *Tromſd. Cellar.*

NORDHAUSEN, in 't Latyn *Northuſia*, eene oude en vrye ryksſtadt in Thuringen aan den Hartz-waldt, de neder-Saxiſche grenzen, en de kleine rivier Zorge. Zy zoude reets in den jare 410 door den keizer Theodoſius gebouwd zyn, hoewel anderen de zelve noch ouder maken, en willen dat zy in den jare 347, of 396 gebouwd zy, gevende ook voor, dat zy haren oorſpronk heeft van den Frankiſchen koning Meroveus, welke deze plaats tegen de Hunnen met eenen ringmuur verſterkt zoude hebben. Zy heeft voor andere plaatſen het geluk gehad, dat haar het licht des Euangeliums vroegtydig is opgegaan, gelyk dan reets in den jare 943 Adelheida, gemalinne van keizer Otto den I, een klooſter van den H. Geeſt aldaar geſticht heeft. Keizer Otto de I hieldt zich aldaar dikwils op, om zich met de hartenjagt te vermaken. Hy beveſtigde hier op hare oude voorrechten, en begunſtigde haar met vele nieuwe, gelyk ook deedt zyn zoon Otto de II. Keizer Henrik de IV volgde hier in zyne voorzaten na, en hieldt aldaar in den jare 1144 een groten ryksdag. In den oorlog, welken de keizer Adolph, graaf van Naſſau, met de beide jonge markgraven van Meiſſen, Frederik en Dietzman, voerde, kantte zy zich tegen den keizer, en kreeg daar door gelegenheit haren aanwas merkelyk te vermeerderen. Doch zy is ook door alderhande ongevallen tamelyk geplaagd geworden. Want in den jare 1181 kreeg zy een magtig vyandt aan hertog Henrik den Leeuw, die haar met vuur en zwaardt benaauwde. In den jare 1248 geraakte zy andermaal wegens de Thuringſche erfvolging in een gevaarlyken oorlog, waar in zy bemiddelde, dat Thuringen aan den markgraaf van Meiſſen bleef. In den jare 1368 wierdt zy genoodzaakt aan Henrik, graaf van Hohenſtein, voor geleden ſchade 150000 mark zilvers te betalen. De gemeente wilde niet verſtaan tot deze ſchatting, en verwekte dieswegen eenen opſtandt tegen den Raadt, waar in eenige leden des zelfs onthoofd wierden. Reets van te voren in den jare 1324 rechtte de burgery van gelyken een groten oproer aan, en bande eenige van den Raadt na het aanſlaan van hunne goederen ter ſtadt uit. Doch dit brak hen zeer kwalyk op, wordende de ſtadt door de keizerlyke executeurs overmeeſterd, en de voornaamſte roervinken naar behoren geſtraft, na dat deze wederſpannigheit 4 jaren geduurd hadde. Voorts heeft zy door brandt ook grote ſchade geleden, gelyk dan in den jare 1234 byna het derdendeel van de ſtadt in de aſſche gelegt, en in den jare 1540 byna de helft van de zelve door de vlam verteerd wierdt. Diergelyk ongeluk wedervoer haar ook in de jaren 1710 en 1712. Voorts is aan te merken, dat de Raadt wel de waardigheit en magt van eene overheit heeft, doch het hoge-gerichte en de lyf-en doodſtraffelyke zaken behoren tot de rechtbank des H. Roomſchen ryks. De graaf van Hohenſtein was voortyds daar mede beleend; doch na dat dit geſlacht in den jare 1593 uitgeſtorven was, is het keur-Saxiſche huis, dat buiten dien het ſchouts-ampt aldaar gehad hadde, op nieuws met de voogdy beleend geworden. Doch de Raadt heeft van wegen het Ryk de vryheit in beide de rechtbanken ſchepenen te ſtellen. Zo geſchieden de appellen ook niet aan keur-Saxen, maar aan het kamergerecht of aan den rykshofraadt, gaande des Raads overheids ſtraffen niet boven 5 gulden. In den jare 1698 heeft Saxen zyne rechten op deze plaats, namelyk de ryksvoogdy, en 't ryks ſchouts-ampt aan keur-Brandenburg verkocht, dat reets van te voren het collectur-ampt en het hof van 't klooſter Walckenried aan zich gebragt hadde, ook ſedert den jare 1680 de vryheit van deze ſtadt van rykslaſten ten zynen voordele tot vergoeding van gemaakte krygskoſten van 's ryks wegen gezocht, doch niet verkregen. Ondertuſſchen zyn hier uit naderhandt grote verſchillen ontſtaan, zo dat de ſtadt in den jare 1703 met Pruiſſiſch krygsvolk bezet, doch door de aangeſtelde commiſſie in den jare 1704 de zaak op zekere wyze bygelegd wierdt. In den jare 1711 liet de koning de ſtadt op nieuws bezetten, en ſtont door het krygsvolk ook eene nieuwe fortifikatie aangelegd te worden. Doch de Raadt verkreeg wel haaſt voor een ſomme gelds de inruiming. *Lundorp Contin. P. XIII. c.* 26. 36. 39. *It. P. XIV. c.* 19. *Peckenſtein Theatr. Saxon. pag.* 193, *ſeq. Zeilerus Topogr. Sax. Olearius in Syntagmate de rebus Thuring. T. II. &c.*

NORDLANDT wordt eene grote provincie van het koninkryk van Zweden genoemd, welke tuſſchen den Sinus Bothnicus en het koninkryk van Noorwegen legt. Tot de zelve provincie behoren de volgende landſchappen: Geſtricië, Helſingen, Medelpadië, Jemptelandt, Angermanlandt, Bothnië en Laplandt.

NORDLINGEN, in 't Latyn *Nordlingia*, eene aanzienlyke ryksſtadt, legt aan het water de Eger genoemd, byna midden in den Rieſz. Haren naam willen eenigen afleiden van Tiberius Nero, die onder den keizer Auguſtus tegen de Vindeliciërs op deze plaats zyn leger ſloeg; hoewel anderen willen, dat zy

hare

hare benaming van het nabygelegen Nordgow bekomen heeft. Dewyl de keizer Flav. Vespasianus omtrent het 72 jaar van Christus aldaar geheiligde altaren oprechtte, heeft men de zelve ook *Arae Flaviae* of Flavianae genoemd. Doch de zelve stonden in de oude tyden niet op de tegenwoordige plaats, maar in de hoogte, welke de zelve eenigzins onbekwaam maakte om te bewonen. In den jare 1238 is zy met haar gansche archive op 16 huizen na afgebrand, wanneer ze de keizer Frederik de II herbouwde, en met nieuwe vryheden verzag. Keizer Lodewyk de IV vergrootte de zelve in den jare 1327, en versterkte ze met bolwerken en nieuwe muren, gelyk zy dan noch hedendaagsch met sterke torens en bolwerken, hoewel op de oude wyze, gesterkt is. De muren zyn hoog, en de graften gevuld, en op eenige plaatsen met water. Haar binnenste omtrek zoude zich tot 3100, doch de buitenste tot 9395 schreden uitstrekken. Onder de voornaamste gebouwen zyn de parochiekerken van S. George en Maria Magdalena, welke laatste op 20 pylaren rust, en in den jare 1427 gebouwd wierdt, doch eerst in den jare 1495 verwulfd; voorts het ryke gasthuis, het welgebouwde raadhuis, als mede het tuig-en koop-huis. Rondom de stadt is een goeden grondt, en schoon weilandt. Verders heeft deze stadt eertyds onder het bisdom van Eichstadt gestaan, van het welke zy door zekere ruiling in den jare 1019 aan het stift van Regensburg gekomen is. Dewyl echter een van deze bisschoppen zich aan den keizer en het ryk vergrepen hadde, is zy omtrent in den jare 1251 door keizer Coenraad weder aan haare ryks-vryheit geraakt. De graven van Oettingen wilden haar de zelve ten tyde van den keizer Sigismundus betwisten, dewyl zy in het gebiedt van de gemelde graven gelegen is; doch zy is nochtans by hare voorrechten gebleven. In den 30 jarigen oorlog hadt zy het mede kwaad, dewyl zy zich den 28 Augustus des jaars 1634 aan Ferdinand den III, koning van Hungarië en Bohemen, op genade en ongenade moest overgeven, na dat niet verre van daar de Zweden, gelyk van te voren, geslagen waren. Maar de gemelde koning was zo grootmoedig, dat hy haar niet alleen de onmiddelbare ryks-vryheit, maar ook de vrye oeffening van den Godsdienst toestont. In den jare 1645 wierdt zy door de Franschen van hare vryheit beroofd, en na der zelver uittrekken door de Beyerschen bezet. In het volgende jaar moest zy voor de Zweden buigen. In den jare 1647 wierdt zy door de ryksvolkeren op nieuws belegerd. In den oorlog over de Spaansche successie wierdt zy eenigzins meerder versterkt, dewyl zy tot een voormuur van den Frankischen kreits tegen den inbreuk der Franschen en Beierschen zoude dienen. Wat voor het overige hare regeringsgestalte belangt, aldaar zyn 15 raadsheeren, 12 rechters, en 3 burgermeesters, welke alle vier maanden veranderd worden. *Crusius Ann. Suev. Munsterus Cosmogr. Reusnerus de Urbibus Imp. Bertius l. III. rer. Germ. Limnaeus de Jure Publ. lib. VII. cap. 35. Hernschmid in Hierosolyma Nordling. & Repertorio Nordling. Zeilerus in Topogr. Suevic. Knipschild de Civit. Imp.*

NORDSTRANDT, *Strandt*, een eilandt in de Noordzee, niet verre van het hertogdom Sleeswyk gelegen, dat aan het Holstein-Gottorpsche huis toebehoort, en 3 mylen lang, doch maar eene myl breed is. Het zelve wierdt in den jare 1634 zodanig overstroomd, dat 6123 menschen, en 50000 stuks vee daar door omkwamen, en 1356 huizen weggespoeld wierden. Voortyds zoude het aan het vaste landt van Sleeswyk vastgehecht zyn geweest, en door diergelyken watervloedt daar van afgescheurd zyn. *M. Anth. Heinrichs Nordfries. Chron. c. 12. Theat. Europ. T. III. Danckwerth Schlesw. P. II. c. 12.*

NORFOLK, of NORDFOLK, in 't Latyn *Norfolcia*, een groot graafschap in Engelandt aan de zee gelegen, dat byna een eilandt schynt te zyn, dewyl het tegen 't Noorden en Oosten aan de openbare zee, ten Westen aan de grote Ouse, die het van Lincoln en Cambridgeshire afscheidt, en ten Zuiden aan de kleine Ouse en Wavreney, waar door het van Suffolk afgescheiden wordt, gelegen is. De lengte van 't Oosten ten Westen is omtrent 50 Engelsche mylen, en de breedte van 't Noorden ten Zuiden omtrent 30 mylen. Het gansche graafschap wordt in 31 honderden verdeeeld, waar in 660 parochien en 31 marktsteden zyn. De oude inwoners, benevens die van Suffolk, Huntingdons-en Cambridgeshire, wierden ten tyde der Romeinen *Iceni* genoemd, en hun landt was ten tyde der Heptarchie een gedeelte van het koninkryk der Oost-Anglen, dat tegenwoordig benevens Suffolk het bisdom van Norwich uitmaakt. De lucht is aldaar eenigzins scherp, en de grondt niet overal even goed. Want men vindt daar in moerassen, heiden, zandigen en kleigrondt, weiden, enz. als mede landen tot den akkerbouw, en bosschadien, zo dat het gansche graafschap alle nodige zaken voor den mensche voortbrengt; want wat het eene oordt niet heeft vergoedt het andere. Onder alle gewesten van Suffolk worden echter Marshlandt en Flegg wegens de veeweiden, en het laatste wegens de goede korenlanden geprezen. Dit landschap heeft inzonderheit een groten overvloedt van konynen, de zee geeft hier eene grote menigte van haring, inzonderheit te Jarmouth, daar men jaarlyks omtrent S. Michiel een haringmarkt houdt. Behalven de voorgemelde rivieren, welke aan dit graafschap grenzen, vindt men hier ook de Yare, welke rivier inzonderheit wegens zeker slag van visschen, *Ruffs* genoemd, en die in grote menigte daar in gevonden worden, merkwaardig is. Deze visch is over het gansche lyf stekelig, en heeft een zwarten gevlekten staart, en diergelyke vinnen. De Norfolkers worden voor naarstig, en inzonderheit in de ervarenheit van de Engelsche rechten voor zo gelukkig gehouden, dat de meeste lieden liever eenen Norfolker tot hunnen raadsman dan tot hunnen tegenpartyder wenschen. Behalven Norwich, de hoofdstadt van dit graafschap, zyn daar in noch verscheide merkwaardige plaatsen. Yarmouth en Lyn zyn de twee voornaamste havenen, welke benevens Norwich, Thetford en Castlerising, behalven de ridders van het graafschap, doorgaans twee gedeputeerden in het parlement mogen zenden. Dit landschap heeft dikwils den tytel van een hertogdom gevoerd. De eerste, welke deze waardigheit bezeten heeft, was Thomas lord Mowbray, kleinzoon van koning Eduard den I, door Margaretha, eene dochter van Thomas Brotherton, zoon van den gemelden koning. Doch wanneer deze tytel in den persoon van Johannes Mowbray weder uitstierf, wierdt de zelve in den jare 1475 door koning Eduard den IV wederom gegeven aan Richard, hertog van York, met welken de zelve op nieuws te niet ging. Hier op gaf de zelve koning dien in den jare 1483 aan den lord Johan Howard, die van de gemelde Margareta afkomstig was, in welke linie de zelve nog tot heden toe gebleven is. Zie HOWARD. *Cambden in Britan. Speedaus Theat. Magnae Britan.*

NORICEN, *Norici*. Deze oude volkeren zouden een gedeelte der Taurisciers geweest zyn, en hunnen naam van de hoofdstadt der zelve Noreja in Italië, 150 Welsche mylen van Aquileja gelegen, bekomen hebben. De landstreek, die zy bewoonden, heeft men naderhandt Nordgau genoemd. Zie NORDGAU. *Cluv. Germ. Antiq. c. 5. Stumpf Schweizer. Chron. p. 29. 229.*

NORIN, eene vesting in Dalmatië, tusschen de rivieren Narenta en Norin, welke laatste een arm is van de eerste, en wederom in de zelve loopt. Eenigen zyn van gevoelen, dat deze rivier haren naam bekomen heeft van eene stadt, welke Nero aan des zelfs oever bouwde, en naar zynen naam noemde. De vesting Norin is tegenwoordig in handen der Venetianen. Niet verre van daar tegen 't Noorden is de stadt Metrovich, alwaar alle huizen der Turken door kleine torens van die der Grieksche Christenen, welke aldaar wonen, onderscheiden zyn. Aan de andere zyde, omtrent twee mylen ten Zuiden van den toren van Norin, is een eilandt, Opus genoemd, dat door de beide armen van de rivier Narenta, en door de wateren van de Venetiaansche golf gemaakt wordt, alwaar de Venetianen in den jare 1685 op eene voordelige plaats een fort bouwden, dat hen meester maakt van de rivier. *Coronelli Descr. Morea.*

NORIS, (HENRIK) kardinaal, en een der grootste cieraden van de orde der Heremyten van S. Augustinus in de XVII eeuw, wierdt geboren te Verona den 29 Augustus des jaars 1631. Zyn geslacht is oorspronkelyk uit Ierlandt, alwaar 'er nog van dezen naam zyn, zo wel als in Engelandt. Hy is afkomstig van eenen Jacobus Noris uit het eilandt van Cyprus, die de voornaamste stadt van dit eilandt verdedigd hebbende, zich naar Verona begaf, wanneer de Turken onder Selim den II zich meester gemaakt hadden van het eilandt Cyprus in den jare 1570. Zyn vader was Alexander genoemd: hy is bekend geweest door zyne schriften, en voornamelyk door zyne historie van Duitslandt. Zyn zoon Henrik Noris (des zelfs doopnaam was *Hieronymus*, dien hy by het aannemen der Augustyner orde met dien van *Henrik* verwisselde,) deedt van zyne kindsheit af veel geest, levendigheit, en gemakkelykheit in het leren blyken. Zyn vader gaf hem de eerste onderwyzingen, en hy hadt een bekwaam professor van Verona, Massoleni genoemd, tot leermeester. Met den ouderdom van 15 jaren wierdt hy in de kost besteld in het collegie der Jesuïten van Rimini, en studeerde aldaar in de philosophie. Hy begon aldaar de werken der vaderen te lezen, en voornamelyk die van Augustinus. Hy nam het geestelyk gewaadt aan in het klooster der Augustynen van Rimini, en muntte in het kort uit door zyne geleerdheit. Met het einde van zyn nieuwelingschap, deedt de generaal der Augustynen hem te Rome komen, om zich met gewigtiger studien bezig te houden. Hy gaf zich volkomen daar aan over, en bragt de dagen en de nachten door met het lezen der boeken van de bibliotheek der Augustynen. Hy studeerde gewoonlyk veertien uren daags, en volhardde in dien arbeidt tot dat hy kardinaal wierdt. Nog te Rome zynde begon hy met het 26 jaar zyns ouderdoms zyne historie van de Pelagianery. Zyne grote bekwaamheit hem in staat stellende om anderen te kunnen onderwyzen, zo zondt men hem in verscheide kloosters van de orde, om aldaar te leeraren. Hy wierdt eerst naar Pezaro gezonden, en vervolgens naar Perouse, alwaar hy Doctor wierdt, en eindelyk naar Padua, alwaar hy zyne Pelagiaansche historie voltooide. De groothertog van Toscane, zyne seldzame verdienste vereerende, deedt hem te Florence komen, en nam hem aan tot zynen Theologant. Het eerste werk, dat Noris in 't licht gaf, was de Pelagiaansche historie, te Florence gedrukt in den jare 1673: hy vertoonde daar in de rechtmatige veroordeeling in het V algemene Concilie, uitgesproken tegen Origenes en Theodorus van Mopsuesta, de eerste stichters van de Pelagiaansche dwaling. Hy voegde daar ook by eene beschryving van de scheuring van Aquilejus, en eene verdediging der boeken, welke S. Augustinus tegen de Pelagianen, en halve-Pelagianen gemaakt hadde. Dit werk, dat zynen schryver eene grote achting verkreeg, verwekte hem ook een groot getal van benyders. Men viel hem aan door verscheide schriften; de twist wierdt heet, en wierdt gebragt voor de hoge rechtbank van de Inquisitie. Het boek, dat daar toe aanleiding gegeven hadde, wierdt aldaar met alle strafheit onderzocht, en kwam 'er door zonder de minste krenking: het wierdt naderhandt tweemaal herdrukt, en de schryver zelf wierdt door paus Clemens den X vereerd met den tytel van *Qualificator* van het *S. Officio*. Men kwam echter op nieuws wederom op tegen de Pelagiaansche historie, en zy wierdt op nieuws aan de Inquisitie overgegeven in den jare 1676, en kwam 'er weder door met het

zelfde geluk. De vader Noris bleef in rust gedurende zestien jaren, en hy leeraarde de kerkelyke Historie in Pisa. Hy arbeidde toen aan de gedenkpenningen, en gaf verscheide Chronologische werken uit, waar van het geleerdste is over de tydbestekken der Syro-Macedoniers. Het zelve kwam uit in den jare 1689, en is zeer schaars geworden. Het wierdt gevolgd van eene verhandeling over den Paaschkring der Latynen. Paus Innocentius de XII riep eindelyk dezen geleerden man naar Rome in den jare 1692, en maakte hem onderbibliothekaris van het Vatikaan. Dewyl deze bediening hem het kardinaalschap deedt naderen, wierden zyne beschuldigers wakker, en gaven nieuwe stukken tegen hem uit, het welk den paus verplichtte bevel te geven aan verlichte Theologanten, en die den lof van onzydigheit hadden, om de boeken van den vader Noris op nieuws te onderzoeken, en hem daar van verslag te doen. Hun getuigenis was zo voordeelig voor den schryver, dat zyn Heiligheit hem Raadt maakte van de Inquisitie. Dit belette niet dat een tegenstrever, die ontzaggchelyk was door zyne geleerdheit, tegen hem opkwam, en hem heftiglyk aantastte, onder den vermomden tytel van een beschroomd Doctor van de Sorbonne. De vader Noris ondernam deze beschroomdheden weg te nemen in een werk, dat te voorschyn kwam in den jare 1695 met den tytel van *Dissertatio Historica de uno ex Trinitate carne passo*, waar in hy de monniken van Syrië gerechtvaardigd hebbende, die zich van deze uitdrukking bediend hadden, zich zelf ook rechtvaardigt van de beschuldiging als of hy in zyne historie van de Pelagiaansche kettery toegelegd hadde op de onfeilbaarheit van den paus, Vincent van Lerins en eenige bisschoppen van de Gaulen (ten onrechte, zegt men) voor begunstigers van de halve-Pelagianery gehouden, en zich zelf overgegeven aan de dwalingen van den bisschop van Iperen. Deze verantwoordingen waren zodanig van den smaak van paus Innocentius den XII, dat hy eindelyk recht deedt aan den schryver, hem met het gewyde purper vereerende den 12 December des jaars 1695. Hy wierdt naderhandt gebruikt in alle de congregatien, en in de gewigtigste zaken, dat hem al den tydt benam om te arbeiden: eene zaak waar over hy zich zelf bitterlyk beklaagde tegen zyne vrienden. Hy gaf niettemin een vierden druk uit van zyne Pelagiaansche historie in den jare 1702, waar by hy zyne Augustiniaansche verdedigingen voegde, en eenige van zyne Dissertatien, waar van de laatste was tegen den vader Macedo, een Franciscaner, die het Monachismus van S. Augustinus, en eenige tydbestekken van het leven van dezen groten leeraar bestreden hadde. De kardinaal Noris wierdt bibliothekaris van het Vatikaan gemaakt na de doodt van den kardinaal Casanata, in den jare 1700, en in den jare 1702 door den paus benoemd om te arbeiden aan de verbetering van den almanak; maar hy stierf te Rome den 23 February des jaars 1704, in den ouderdom van 73 jaren. Hy hadt gearbeid aan eene Historie der Donatisten, welke het licht niet gezien heeft. De werken van den kardinaal Noris zyn: *Historiae Pelagianae Libri duo*; *Dissertatio Historica de Synodo quinta Oecumenica*; *Vindiciae Augustinianae*; *Dissertatio de uno ex Trinitate passo*; *Apologia Monachorum Syriae ab Anonymi scrupulis vindicata*; *Anonymi scrupuli circa veteres Semi-Pelagianorum sectatores evulsi ac eradicati*; *Responsio ad Appendicem Auctoris scrupulorum*; *Janseniani erroris calumnia sublata*; *Somnia Francisci Maced. Epochae Syro-Macedonum*; *Paraenesis ad Joannem Harduinum*; *Thraso, seu Miles Macedonicus, Plautino sale perfrictus*. De vader Noris is een der geleerdste mannen van de laatste eeuw geweest. Zyne werken zyn zeer geleerd en welsprekende, en der onsterflykheit waardig. *Memoires du Temps. Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast. XVII. & XVIII. siecle.*

NORIS, (Philippus) geboren in Ierlandt in de XV eeuw, was doctor in de Theologie van de universiteit van Oxford, en wierdt doctor gemaakt van de kerke van S. Patricius van Dublin omtrent den jare 1460. Hy volgde het voorbeeldt van den vermaarden Richard, aartsbisschop van Armach, schryvende tegen de bedelmonniken; en zelfs in zyne predikatien sprak hy dikwils tegen hunne verkeerde handelingen. Men weet niet in wat jaar hy stierf. De werken, welke men noch van hem heeft, zyn, *Declamationes*; *Lib. Lecturae Scripturarum*; eene Verhandeling tegen de bedelmonniken die wel varen, *contra Mendicitatem validam*; en Predikatien. *Balaeus Cent.* 14. *Jac. Waraeus de Clar. Hibern. Script. l. I.*

NORKOPING, eene stadt in Zweden, en de grootste na Stokholm, legt aan een zeer groot stil meir, niet verre van de Oostzee, in de provincie Oost-Gotlandt, aan de rivier Motala. Men vangt aldaar voortreffelyke zalm, en dryft voorts goeden handel; ook worden aldaar allerhande manufacturen gemaakt, en kunnen de grote schepen merendeels tot aan de stadt komen. In den jare 1565 is zy volkomen afgebrand. Buiten de stadt is eene vesting en slot, Johannes-burg genoemd. *Zeiler. Descript. Suec.*

NORMANBY, eene kleine plaats in het graafschap Lincoln, tusschen Castor en Market Rason. Den 10 May des jaars 1694 maakte koning Wilhem de III Johannes Sheffield, graaf van Moulgrave, tot markgraaf van Normanby, en den 23 Maart des jaars 1703 verhief de koningin Anna den zelven tot hertog van Bukkingham en Normanby. *Heyly'ns help to English Hist. p.* 242. 411. *Peerage of England p.* 125.

NORMANDIE, of NORMANDYE, eene grote provincie van Vrankryk met den tytel van een hertogdom, een der gewigtigste gouvernementen van het koninkryk, ter oorzake van zyne gelegenheit aan de zee, en van de nabuurschap van Engelandt. Zy begrypt een gedeelte van het oude Neustrië, dat tot West-Vrankryk behoorde, en onder de Romeinen tot het twede Lyonnois, in het Celtische Gaule. Zy heeft Picardië en *L'Isle de France* ten Oosten; den Oceaan of Duitsche zee ten Noorden; Bretagne ten Westen, en la Beausse, Maine en Perche ten Zuiden. Hare lengte van Gisors tot aan Cherbourg is omtrent van twee en zeventig; hare breedte van dertig, en haar omtrek van twee honderd veertig mylen. Men verdeelt deze provincie zomtyds door hare bisschoplyke steden, Lisieux, Bayeux, Coutances, Evreux, Avranches en Seez, onder het aardsbisdom van Rouaan; waar van het bisdom vier landschappen vervat, welke zyn Caux, Brai, Vexin Norman en Roumois. De gemeenste verdeeling van Normandye is in 't Hoge en Lage. Het Hoge begrypt vier baljuwschappen, te weten Rouaan, Evreux, Caux, en Gisors: het Lage heeft 'er drie, te weten Alençon, Caën en Coutantin. Rouaan is de hoofdstadt met een aardsbisdom en parlement. De andere steden zyn Avranches, Bayeux, Evreux, Lisieux, Seez, Coutances met een bisdom, gelyk gezegt is: Caën met eene universiteit, Dieppe, Falaise, Havre de Grace, Pont de l'Arche, Argentan, Alençon, Gisors, Caudebec, Cherbourg, Saint-Lo, Vire, Carentan, Quillebeuf, Honfleur, Lire, Vernon, enz. Normandië is koud, maar vry vruchtbaar, en overvloedig in granen, vee en vruchten, en vooral in appelen en peeren, om appel-en peerdrank te maken, dat de gewone drank is van de inwoners, maar zy heeft byna overal gebrek aan wyn. Zy wordt besproeid door de rivieren de Seine, Eure, Rille, Touque, Dive, Orne, Vire, Selune, Sée, Soule, Ouve en Eu, welke de voornaamste zyn. De grootste bosschen zyn Arques, Brai, Les Lions, Eu, Molineaux, Romare, Breteuil, Evreux, L'Aigle, Couche, Beaumond, Le Neubourg, Brotonne, Touques, Hiesmes, Argentan, Cerisi, La Lande Pourrie, Ailles, Bribec, Singlais, enz. De naam van Normandië is genomen van dien der Noordsche volkeren, welke zich aldaar vestigden. Men vindt aldaar ook een groot getal van steengroeven, medicinale wateren, verscheide yzer-mynen, en eenige van koper en van andere metalen. Normandië heeft grote mannen voortgebragt. De bewoners van deze provincie zyn vernuftig, maar oplopende en kibbelachtig of twistziek. Doch de gebreken die men aan de Normannen verwyt moeten alleen van het gemene volk verstaan worden. De anderen zyn braaf en edelmoedig. De gansche provincie is volkryk. Daar is 'er gene in Vrankryk die zulk een groot getal van edellieden heeft. Men telt 'er meer dan honderd steden, en honderd en vyftig grote vlekken. De Normannen handelen in vee, in lywaten, en in kruiden, welke bekwaam zyn tot verfstoffen, als meekrappen, tekenkryt, houtskool, enz. Clodoveus was de eerste die dit landschap tot eene provincie maakte, en zy was een gedeelte van het koninkryk van Soissons. Naderhandt vielen de Normannen, volkeren uit het Noorden gekomen, in Vrankryk, langs de zeekusten geroofd hebbende, ten tyde van Karel den Kalen, en deden aldaar ongelooflyke verwoestingen. Deze invallen duurden omtrent tachtig jaren: de tegenstandt was dikwils vruchteloos; men moest schandelyke brandschattingen opbrengen, en alle deze geldsommen lokten de barbaren te meerder uit. Zy belegerden driemaal Parys, en het verbaasde de inwoners van deze grote stadt zodanig in de IX eeuw, dat zy in de openbare gebeden Godt smeekten hen van de woede der Normannen te verlossen. Koning Karel de Eenvoudige maakte een verdrag met hen, en gaf zyne dochter Gisela aan Rollo of Rudolph, hoofdt van deze volkeren. Hy gaf hem ook Normandië met den tytel van hertog, onder beding dat hy deze provincie te leen zoude houden van de kroon. Dit gebeurde in den jare 912. Rollo liet zich dopen, en nam den naam van Robert aan in den doop. De Normannen hadden zo veel achting voor de billykheit van dezen eersten hertog, dat zy noch schynen hem te hulp te roepen door hun geschreeuw van *Haro*, als of zy zeiden *Ha Rou*. Dit geschreeuw heeft geen plaats dan by hen. Rollon of Robert was de vader van Richard den I, gezegd de oude, en bygenoemd de Onvertzaagde, die naliet Richard den II, gezegd de Stoute; en deze hadt tot zynen opvolger Robert den II, die by Herleva, de gemalinne van eenen edelman, hadde Wilhem, gezegd de Bastaardt, en naderhandt de Overwinnaar, om dat hy Engelandt overwon; hy stierf in den jare 1087. Deze koning liet na Robert, Wilhem, en Henrik den I, die het koninkryk van Engelandt overweldigde, en maar eene dochter hadde, Mahauda genoemd, die zyne staten bragt aan Godefridus den V, gezegd *Martel*, graaf van Anjou. Uit dit huwelyk kwam Henrik de II, koning van Engelandt, hertog van Normandië, en vader van Henrik, gezegd de Jonge, voor zynen vader gestorven in den jare 1183; van Richard, bygenoemd de Hoogmoedige, of Leeuwenhert; van Godefridus, en van Johannes. De laatste, bygenoemd Zonderlandt, deedt zynen neef Artus sterven, die een zoon was van Godefridus; zo dat hy om dezen moordt, en om verscheide andere wanbedryven, gedagvaard wierdt voor het hof der Pairs, en door een arrest ontbloot van zyn hertogdom van Normandië in den jare 1202. Aldus kwam deze provincie weder aan den koning Philippus Augustus, en de zelve wierdt wederom met de kroon vereenigd, tot dat de Engelschen haar den Franschen ontweldigden onder Karel den VI. Zyn zoon Karel de VII herwon de zelve. Drie prinssen van het huis van Vrankryk droegen den tytel van hertogen van Normandië: Johannes, de zoon van Philippus van Valois; Karel, zoon van den koning Johannes, en Karel, zoon van Karel den VII, en broeder van Lodewyk den XI. Hy wierdt aan dezen prins gegeven na den oorlog, gezegt van het gemenebest, als op zyn plaats wordt aangemerkt. Hy gaf den zelven wel haast weder over; zo dat het hertogdom na dien tydt altoos met de kroon is vereenigd gebleven. Men moet niet vergeten, dat

Tan-

Tancredus van Hauteville, een Normansch heer, in de X eeuw zyne zonen in Italië zondt, die zich meester maakten van Apulië, van Calabrië, en van Sicilië, als op het artykel van Napels aangemerkt wordt. Voorts volgt hier de Chronologische successie der oude hertogen van Normandië sedert den doop van Rollo in den jare 912, tot op Johannes Zonderlandt, in den jare 1202.

Chronologische opvolging der hertogen van Normandië.

In den jare

912. *Rollo*, of *Rudolph*, gezegd *Robert*, gedurende 5 of 8 jaren.
917. of 920. *Wilhem* de I, gezegt Langedegen, gedurende 26 of 23
943. *Richard* de I, gezegt de Oude, of Onvertzaagde, gestorven in den jare 996, 998, of 999, of, volgens anderen, 1002, of 1003.
1026. *Richard* de III, gedurende 2 jaren.
1028. *Robert* de II. 7
1035. *Wilhem*, bygenoemd de Bastaardt, koning van Engelandt, gedurende 52
1087. *Robert* de III, gezegt met de Korte dye, gestorven in den jare 1107.
Wilhem, gezegt *Cliton.*
Wilhem de II, gezegt de Rosse, koning van Engelandt, gedood in den jare 1100.
1107. *Henrik* de I, koning van Engelandt, gedurende 28 jaren.
1135. *Mahauda* van Engelandt, gestorven in den jare 1167.
1135. *Godefridus* de V, graaf van Anjou, gezegt *Martel*, gemaal van Mahauda, gedurende 16 jaren.
1151. *Henrik* de II, koning van Engelandt, enz. gedurende 38
Henrik, gezegt de Jonge, of Kortmantel, gestorven voor zynen vader in den jare 1183.
1189. *Richard* de IV, gezegt de Hoogmoedige, gedurende 10
1199. *Johannes*, gezegt Zonderlandt, van Normandië, versteken in den jare 1202, en gestorven in den jare 1216.
1332. *Johannes* van Vrankryk, naderhandt koning.
1355. *Karel* van Vrankryk, naderhandt de V koning van dien naam, gezegt de Wyze.
1464. *Karel* van Vrankryk, zoon van koning Karel den VII, en broeder van Lodewyk den XI.

Verscheide schryvers maken gewag van Normandië, en onder de zelve kan men inzonderheit nazien *Dudon*, deken van S. Quentin, *Guillaume de Jumieges*, *Ordericus Vitalis*, en de historieschryvers, die van de zaken der Normannen geschreven hebben, sedert den jare 838 tot in den jare 1220, het welk men zien kan in het verhaal, dat Andreas du Chesne te Parys deedt drukken in den jare 1619, in folio. *Recherch. & Antiq. de Normand. Jean Nagerel Descr. de Normand. Claude du Moulin Hist. Gener. de Norm.*

NORMEL, (Johannes) een Engelsch krygsoverste, leefde in de XIV eeuw, en maakte zich geacht door zyne behendigheit en door zyne dapperheit. De koning van Engelandt gaf hem het gouvernement van de stadt Augoulesme, en hy bevondt zich in de zelve in den jare 1345, wanneer Johannes hertog van Normandië die belegerde. Deze wakkere krygsoversten stondt het beleg lang genoeg uit; maar zich niet meer in staat ziende om de stadt te verdedigen, en dat hy de zelve op genade en ongenade zoude moeten overgeven, vertoonde hy zich op de battery van de stads wal des daags voor vrouwendag, en verzocht eenen stilstandt alleenlyk voor den volgenden dag, uit aanmerking van dit feest van de Maagdt. De hertog hem den zelven toegestaan hebbende, geboodt deze schrandere kapitein den volgenden morgen aan alle zyne soldaten zich te wapenen en hunne bagagie te laden, en trok met hen uit de stadt in het gezicht van de vyanden, die ter oorzake van den stilstandt niets wilden ondernemen. Door deze list redde Normel zich zelf en zyne krygslieden met alle hunne goederen uit de handen der Franschen, en week in de stadt Aiguillon, welke de Engelschen in bezetting hadden. *Guill. Paradyn Annales de Bourgogne l. XI.*

NORRIS, (François) graaf van Barkshire. Zyn grootvader was Henrik, eerste baron van Norris, zyn vader Wilhem, maarschalk van Barwick, de oudste der 6 dappere broeders, die zich onder de regering van de koninginne Elizabeth zo loffelyk gedragen hebben. Hy wierdt door koning Jacobus den I den 28 January des jaars 1620 graaf van Barkshire gemaakt, doch hy verloor kort daar op, namelyk den 16 February des jaars 1622, op eene erbarmelyke wyze zyn leven. Want hy ving in het hogerhuis van het parlement, dat toen vergaderd was, in tegenwoordigheit van de pairs en van den koning zelfs een strydt aan met den lord Scrops. Dewyl men hem nu als eenen, die daar door de schuldige eerbiedigheit verwaarlooft en geschonden hadde, in de gevangenisse bragt, liet hy zich door dezen gewaanden hoon, en de heftigheit van zynen aardt zo verre vervoeren, dat hy zich zelf met eigen handen doodde Door zyn doodt, alzo hy maar eene dochter naliet, verviel de graaflyke tytel van Barkshire van het geslacht van Norris, en kwam in den jare 1625 aan dat van Howard. Zyne dochter trouwde met Eduard Wray, edelman van de kamer van koning Karel den I. *Cambden Britann. De Larrey Geschiedenis van Engelandt III Deel.*

NORRIS (Henrik) was afkomstig van een oud en edel geslachte van Berks, dat een tak was van het huis van Speke, in het graafschap van Lancaster, in Engelandt. Hy volgde op William Compton, deurwaarder van de Zwarte Roede onder de regering van Henrik den VIII, die hem ook geheim edelman van zyne kamer maakte en konnestabel van het kasteel van Wallingford. Hy wierdt echter ten laatsten by den zelven benevens George Bullen, burggraaf van Rocheford, verdacht, als of hy het met de koninginne hieldt, waar op zy alle drie ter doodt gebragt wierden. Men zegt dat de koning dezen Norris ongaarne zag sterven, en dat hy hem daarom vergiffenis aanboodt, indien hy maar dat eenige, waar mede hy beschuldigd wierdt, wilde bekennen; waar op hy vrymoedig antwoordde, *dat hy in zyn gewisse de koninginne in alles, waar mede zy beticht wierdt, voor onschuldig hieldt; en dat hy liever duizendmaal wilde sterven, dan eene onschuldige in ongeluk helpen brengen.* Waar over de koning zich zodanig verstoorde, dat hy riep: *Hang hem op, hang hem op. Dugdale. Godwinus in Annal. rer. Anglic. sub Henrico VIII. de Cherbury in histor. vita & imperii Henrici VIII.*

NORRIS, (Henrik) met den toenaam van *Ricot*, een zoon van den voorgaanden, was maar 3 jaren oud wanneer zyn vader onder koning Henrik den VIII liever verkoor door beuls handen te sterven dan des zelfs gemalinne, de koninginne Anna Boulein, valschelyk te beschuldigen. Hare dochter, de koninginne Elizabeth, vergoldt zulks aan dezen Henrik Norris, dewyl zy niet te vrede was, dat haar vader zelf den zelven in de vaderlyke eere en goederen herstelde; maar zy maakte hem in het 7 jaar van hare regering ridder, en stelde hem daar door in staat om te trouwen met de eenige dochter van den lord William Tame, by welke hy zes zonen teelde, die alle door hunne dapperheit tot de hoogste eerampten in het leger en aan het hof geraakten, doch ook meest in slagen, of aan wonden in de zelve ontfangen, zonder nakomelingen hun leven lieten, behalven den oudsten, Wilhem, die voor zynen vader stervende, François Norris, graaf van Barkshire, zyn zoon en erfgenaam, naliet, van wien hier na afzonderlyk gesproken wordt. Henrik Norris wierdt in het 14 jaar der regering van de koninginne Elizabeth voor ambassadeur in Vrankryk gezonden, alwaar hy zich zo voorzigtig gedroeg en zo veel eer behaalde, dat de koninginne, om zyne diensten en die van zynen vader verder te belonen, hem pair van het ryk maakte. Hy stierf in den jare 1601. *Cambden Britann. p. 263. de Larrey II Deel.*

NORRIS, (Johannes) een vermaard Engelsch generaal, de twede zoon van den voorgaanden Henrik, lord Norris van Ricot. Hoewel de 5 broeders, die hy hadde, zich alle treffelyk gedroegen, zo verkreeg hy noch den meesten roem boven hen allen. Eerst droeg hy de wapenen in Vrankryk, onder den vermaarden admiraal van Coligny. Naderhandt diende hy in Ierlandt als kapitein onder den lord Walter van Evreux, graaf van Essex. Vervolgens bekleedde hy in de Nederlanden de plaats van overste van de Engelsche krygsbenden, en van veldmaarschalk in het leger van den Hollandschen generaal, graaf van Hohenloh. Daar na was hy 12 jaren lang president of gouverneur van het landschap Mounster in Ierlandt. In den jare 1589 geboodt hy als generalissimus, benevens den vermaarden ridder François Drake, de krygsbenden, welke Antony, verklaarde koning van Portugal, in dat koninkryk zoude brengen. In den jare 1591 gaf de koninginne Elizabeth hem het bevel over de hulpbenden, welke zy ten voordele van Henrik den IV, koning van Vrankryk, naar Bretagne zondt. In den jare 1594 riep zy hem te rug uit Vrankryk, en zondt hem naar Ierlandt, om aldaar in de provincie van Ulster het opperbevel te hebben tegen de wederspannigen. In dezen last veroorzaakte de onderkoning, Sir William Russel, hem verscheide moeielykheden. Daar tegen onderwierp het hoofdt der wederspannigen, de graaf van Tyrone, zich aan hem, hoewel alleenlyk om tydt te winnen. Wanneer de gemelde William Russel, op bevel van het hof, zyn onderkoningschap neergelegd hadde, hoopte Norris in des zelfs plaats te geraken. Doch wanneer men den lord Borrough hier toe voor hem verkoos, trok hy zich zulks zo na, dat hy door verdriet in den jare 1597 stierf. Hy wierdt onder de grootste generaals van zynen tydt gerekend. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt III Deel.*

NORSHOLM, een Zweedsche stadt in de provincie van Oost-Gothlandt, naby Norkoping gelegen. In het nabygelegen meir wordt veel zalm gevangen.

NORT, (Olivier van) geboren te Rotterdam, kwam, na dat hy de zee-engte of Straat van Magellanus doorgezeild was, in de Zuidzee, voer langs de kust van Chili; van daar zyn weg genomen hebbende naar de Indiën, kwam hy aan het eilandt Borneo. Hy keerde vervolgens weder digt voorby de Kaap de Goede Hoop; en eindelyk, na dat hy de wereldt byna omgezeild hadde, kwam hy weder in Hollandt in den jare 1601, en deedt aldaar bericht van zyne nieuwe ontdekkingen. *Hug. Grot. in Annal. Belg.*

NORTBERTUS. Zie NORBERTUS.

NORTH-ALVERTON, eene zeer kleine stadt in de Engelsche provincie Jorkshire. Het omleggende gewest wordt *Alvertonshire*, of ook *North-Allerton* genoemd. *Cambden.*

NORTHAMPTON, in 't Latyn *Northantonia*, de hoofdstadt van Northamptonshire in Engelandt, legt 54 Engelsche mylen Noordwaards van Londen, in een zeer vermakelyk oordt, aan

aan de rivier Nyne, alwaar zich eene andere kleine rivier in de zelve uitstort, en was eertyds met goede muren en een vast kasteel versterkt. Wanneer de Denen de overhandt hadden in het eilandt, verviel de stadt in hunne handen, en wierdt door hen in de assche gelegd. Zy leedt ook zeer veel in den oorlog der Barons, en brandde den 3 September des jaars 1675 byna ganschelyk af. Doch naderhandt is zy zo schoon weder opgebouwd, dat zy tegenwoordig voor eene der fierlykste steden van gansch Engelandt gehouden mag worden. Naar deze plaats voerde Georgius Compton, lord-luitenant en *Custos Rotulorum* van het graafschap Warwik en de stadt Coventry, den tytel van graaf van Northampton, die van William lord Compton, zynen grootvader, op hem gekomen was, welke den zelven in den jare 1618 van koning Jacobus den I verkregen hadde. *Cambden in Britan. Spedæus Theatr. magnæ Britann.*

NORTHAMPTONSHIRE, in 't Latyn *Northantoniæ comitatus*, een lang, doch smal graafschap van Engelandt, dat zich van 't Oosten Zuidwaards uitstrekt, en aan verscheide graafschappen grenst. Want tegen 't Noorden heeft het Lincolnshire, Rutlandt en Leicestershire; tegen 't Zuiden Bedfordshire en Oxfordshire; tegen 't Oosten Cambridge en Huntingdonshire, en tegen 't Westen Warwickshire. Het zelve strekt zich in de lengte 46, en in de breedte naaulyks 20 Engelsche mylen uit. De gansche provincie wordt in 20 honderden verdeeld, waar in 326 parochien en 12 marktsteden zyn. De oude inwoners van dit landschap wierden door de Romeinen Coritanen genoemd. Ten tyde van de Heptarchie was zy een gedeelte van het koninkryk Mercië, gelyk zy tegenwoordig benevens Rutlandt het bisdom van Peterborough uitmaakt. Dit graafschap heeft eene goede lucht, en een vlakken, ryken en vruchtbaren grondt, waar door het ook zo volkryk is, dat wanneer men maar op eene hoogte staat, men meer dan 20 landkerken van rondom kan zien. Daarom vindt men hier zo weinig ongebouwd landt, en heeft men 'er gene mosachtige oorden, heiden, of moerassen, maar alleenlyk eenige dorre weiden. Behalven de rivieren Nyne, Welland en Charwel vindt men 'er hier noch verscheide kleindere, die niet weinig toebrengen tot de vruchtbaarheit van dit landt. De voornaamste waren waar mede men hier handelt zyn granen en vee, waar van men hier zo groten overvloedt heeft als in eenig graafschap. Inzonderheit heeft men hier veel duiven en salpeter. In dit landschap is de Wellingborough-bron, die voor dezen door zyne heilzame kracht zeer beroemd is geweest. Men heeft hier ook vele diergaarden, schone adelyke hoven en landhuizen, welke gene andere in andere oorden behoeven te wyken. Onder de zelve was het Holdenbys-huis, dat Christophorus Hatton, eertyds kancelier van Engelandt, liet bouwen, doch dat naderhandt afgebroken wierdt. Burgleyh-huis by Stamford, dat de lord thresorier William Cecil liet bouwen, heeft beter geluk gehad, en is noch een heerlyk gebouw, waar van Wothorp, een huis van den graaf van Exeter, maar eene myl afgelegen is. Castle-Ashby is een heerlyk slot van den graaf van Northampton. Behalven de hoofdstadt zyn Peterborough, Brackley en Higham Ferrers de eenige plaatsen, welke behalven de 2 land-ridders het recht hebben om gedeputeerden te zenden in het parlement. *Camdenus in Britann. Spedæus Theatr. Magnæ Britan. &c.*

NORTH-CURRY, eene kleine stadt van het graafschap Sommerset in Engelandt, gelegen aan de rivier Tone. Zy is de hoofdstadt van hare landstreek. *Engelsch Dict.*

NORTHEIM, eene keur-Brunswyksche stadt in het vorstendom Calenberg, tusschen de Leine en de Ruhm, twee mylen van Gottingen, Eimbeck en Osterrode. Zy zoude haren naam hebben van de Normannen, die zich in de IX eeuw hier ophielden; doch zy is eerst in den jare 1246 met muren voorzien, waar by 48 torens en 15 bolwerken gevonden worden. Het stift van S. Blasius is reets in den jare 1050 door hertog Otto aan de Weser, die ook graaf van Northeim was, gesticht, en na dat graaf Adolph van Dassel benevens de kanunnikdy verbrandde, door Siegfried, graaf van Northeim, in den jare 1141 weder herbouwd. Van deze graven van Northeim wordt in de geslachtsbeschryving, zo wel der hertogen van Beyeren als ook van die van Brunswyk, eenig gewag gemaakt dewyl de zelve van beide de huizen onder der zelver stamvaders geteld worden. *Zeiler. Topogr. Brunsvic. p.* 161.

NORTHEIM, eene middelmatige stadt in het graafschap Henneberg, aan de Wurtsbergsche en Fuldische grenzen gelegen, welke tot onderscheidt van de voorgaande, *Kalten-Northeim* genoemd wordt.

NORTH-ELMHAM was eertyds een bisschoplyke setel, doch tegenwoordig is het maar een dorp, tusschen Norwich en Fakenham, in de Engelsche provincie Norfolk. Het gemelde bisdom begon met Edwinus in den jare 670, doch stont gedurende de Deensche verwoesting omtrent 100 jaren lang ledig. Naderhandt wierdt het weder levendig in den jare 955 in den persoon van Adulphus, wanneer het bisdom van Dunwich in Suffolck daar aan gehecht wierdt. In dezen toestandt bleef het omtrent 100 jaren, tot dat Herfastus den bisschoplyken setel naar Herford verplaatste, van waar des zelfs eerste opvolger den zelven overbragt naar Norwich, alwaar de zelve tot nu toe gebleven is. *Camdenus.*

NORTH-FORELANDT, de uiterste hoek van het eilandt Thanet in het Noordoostelyke gedeelte van Kent, vermaard door den zeeslag, die in den jare 1666 daar omtrent tusschen de Engelschen en Hollanders voorviel.

NORTHUMBERLANDT, in 't Latyn *Northumbria*, een Noordelyk graafschap van Engelandt aan de zee gelegen, grenzende ten Noorden aan Schotlandt, ten Westen aan het zelve ryk, en aan een gedeelte van Cumberlandt, ten Zuiden aan het bisdom van Durham, en ten Oosten aan de Duitsche zee. De gedaante van deze provincie vertoont byna eene pyramide, en strekt zich uit van het Noorden ten Zuiden omtrent 50 mylen; en van het Oosten ten Westen, daar zy het breedste is, 40 mylen. Het gansche landschap wordt in 5 kwartieren verdeeld, waar in 460 parochien zyn, en maar 6 steden. Eertyds wierdt zy bewoond door de Ottadinen. Ten tyde van de Heptarchie was dit graafschap een gedeelte van het koninkryk Northumberlandt, doch tegenwoordig maakt het zelve benevens Durham en een gedeelte van Jorkshire het bisdom van Durham uit. In de winter is de lucht aldaar zeer scherp, wanneer daar ook dikwils zeer diepe sneeuw legt en felle vorst is. Doch het natte weer is hier zo koud en onaangenaam niet als in Midlesex, dat mogelyk veroorzaakt wordt door de warme dampen, die ontstaan uit de ontallyke koolgroeven die hier gevonden worden. Wat den grondt van dit graafschap belangt, daar op kan niet veel geroemd worden, dewyl de zelve meest ruuw, bergachtig en kwalyk te bebouwen is. De zelve is echter op eenige plaatsen, inzonderheit aan den zeekant en langs de rivier Tine, door de grote vlyt der akkerlieden zeer vruchtbaar gemaakt. Eer Engelandt en Schotlandt onder een hoofdt geraakten, lag in het Noorden van dit graafschap veel ledig landt, dat des zelfs heeren niet voor het hunne wilden erkennen, alleenlyk om daar door van de onkosten tot de gemene verdediging bevryd te zyn. Doch wanneer de grenzen in zekerheit geraakten, matigde zich een ieder zyn erfdeel aan. Voortyds zag men hier weinig adelyke huizen, en de zelve waren meer tot hunne bescherming tegen de vyanden dan tot staat aangelegd; doch tegenwoordig is zulks ganschelyk veranderd. Voorts is noch aan te merken, dat de inwoners door hunne steenkolen-groeven, waar onder de meesten van 30 tot 50 vademen diep zyn, goeden handel hebben. Hier toe worden steets zekere menschen opgetrokken en gehouden, die hun broodt, om zo te spreken, midden uit de aarde moeten uitgraven, en in gestadig gevaar leven om door een stuk aarde dood geslagen, of door een onverwachten inbreuk van het water overstroomd te worden. In eenige groeven in Sunderlandt, in het bisdom van Durham, hebben zy boven dien ongemak van vurige dampen, welke niet anders zyn, dan de onzuiverheit der lucht in de onderaardsche oorden, welke met vele zwavelachtige stoffen vervuld zyn, waar uit zomtyds vuur ontstaat, dat grote schade veroorzaakt. De arbeidslieden zien dit te voren aan hunne lichten, namelyk wanneer de zelve blaauw branden, en eene veel helderder vlam van zich geven, als anders gewoonlyk geschiedt, waar op zy gansch plat op de aarde nederleggen, tot dat het gevaar voorby is. Nieuwkasteel, Morpeth en Barwick zenden gemeenlyk twee gedeputeerden in het parlement, behalven de beide landrechters. Dit landschap voerde eerst den tytel van een graafschap, welke door verscheide geslachten liep, eer hy op de Piercis kwam. De eerste van dezen naam, welke dien tytel verkreeg, was Hendrik Piercy, lord ryks-maarschalk van Engelandt, die door koning Richard den III in den jare 1377 tot graaf van Northumberlandt gemaakt wierdt. In wiens huis deze waardigheit in de afdalende linie bleef, tot den jare 1527 toe, uitgenomen van den jare 1463 tot den jare 1469, in welken tydt, Johannes Nevil, lord Montague, dezen tytel voerde, onder de regering van Eduard den IV, en den zelven daar na overgaf aan Henrik Piercy, kleinzoon van Henrik den I, waar op hy met des zelfs zoon Henrik in den jare 1527 uitstierf. Naderhandt wierdt Johannes Dudley, graaf van Warwick en lord admiraal van den koning Eduard den VI in den jare 1551 tot eerste hertog van Northumberlandt gemaakt, welke tytel echter wederom met hem uitstierf, wanneer de koninginne Maria hem liet onthoofden, die aan het oude geslachte in den persoon van Thomas Piercy, die mede onthoofd wierdt, den graaflyken tytel wedergaf. Hier op verkreeg des zelfs zoon Henrik Piercy den zelven op nieuws onder de regering van de koninginne Elizabeth in den jare 1574, in wiens linie hy bleef tot op Jocelinus Piercy, den laatsten graaf van Northumberlandt, die in den jare 1670 zonder mannelyke erfgenamen te Turin in Italië stierf. Vier jaren daar na wierdt door koning Karel den II de hertoglyke tytel vernieuwd in den persoon van George Fitz Roy, des konings derden natuurlyken zoon by de hertoginne van Clevelandt. Hy wierdt ook vicomte van Falmouth, baron van Pontfract, en ridder van de Kousseband. *Camdenus & Spedæus Theatr. Magnae Britann. Imhof hist. Geneal. Magnae Britan. Souverainen van Europ. p.* 361.

NORTHUMBERLANDT. (JOHANNES DUDLEY, HERTOG VAN) Zie DUDLEY.

NORTHUMBERLANDT. (WILHEM PARR, MARKGRAAF VAN) Zie PARR.

NORTKERUS. Zie NOTGERUS.

NORTWALES, of NOORD-WALLES, dat die van het landt *Gwineth* noemen, een oud koninkryk van Engelandt, in het prinsdom van Walles. De Latynen noemen het *Venedotia.* Rodericus verdeelde het zelve in den jare 870 in drie heerschappyen, waar van Aberfran de hoofdstadt was. *Johannes Sped & Camden. Descr. Magn. Britan.*

NORTWICH, eene stadt in de Engelsche provincie Cheshire aan de Wever, welke door hare zoutgroeven bekend is. *Camdenus & Spedæus in Theatr. magnæ Britann.*

NORWICH, in 't Latyn *Norvicum*, *Nordovicum*, *Ordovicum*, *Venta Icenorum*, de hoofdstadt van Norfolk en een bisschoplyke setel, onder dien van Kantelberg behorende, 90 Engelsche

ſche mylen Noord - Ooſtwaarts van Londen gelegen. Deze ſtadt legt aan de rivier Yare, tuſſchen zo aangenamen lommer van geboomte, dat aldaar de vermakelykſte oordt van het ganſche landt ſchynt te zyn. In den jare 1044 kwamen de Denen onder hunnen koning Sueno, plunderden en verbrandden daar na deze ſtadt, welke zich echter in de volgende tyden zo wel herſtelde, dat ten tyde van Eduard den belyder alhier 1348 burgers geteld wierden, die, dewyl zy de zaak van den graaf Radulphus tegen den overwinnaar verdedigden tot op 560 na door het zwaardt en honger omkwamen. Onder de regering van Wilhelm den Roſſen wierdt een grote koopſtadt van deze plaats gemaakt, die echter op nieuws velerlei ongelukken wedervoer. Want in den jare 1508 wierdt zy door vuur, verder door grouzame peſt, inzonderheit in den jare 1348, en in den jare 1174 door oorlog, in den jare 1266 door de onterfde barons, in de jaren 1265 en 1446 door eenige oproeren, en onder de regering van Eduard den VI door de rebelly van Kett verwoeſt. Maar naderhandt is zy in geſtadigen bloei en ruſt geweeſt, uitgezonderd in den binnenlandſchen oorlog onder Karel den I. Zy ſtrekt zich tegenwoordig anderhalve Engelſche mylen uit in de lengte, en in de breedte op de helft, hebbende in haren omtrek omtrent 30 parochien. Zy is met goede muren omringd, heeft verſcheide kleine torens en 12 poorten. Voorts wykt zy in ſchone gebouwen, toeloop van volk, arbeidzaamheit en geſchiktheit der gemene, en grote vriendelykheit der ryke inwoners, weinig plaatſen in Engelandt. Onder hare voornaamſte gebouwen mogen benevens de kerken met recht gerekend worden de twee paleizen des hertogs van Norfolk en des graven van Surrey, het raadhuis, het markthuis, het tuchthuis, en het gaſthuis, waar in 100 arme mannen en vrouwen onderhouden worden. Desgelyks zyn hier ook noch de overblyfſelen te zien van een oud ſlot, dat de Saxen gebouwd hebben. Herbert Loſinga, de eerſte biſſchop van Norwich, heeft den grondt gelegt van de Domkerk, en de zelve aan de H. Drieëenheit toegewyd. Zy is inzonderheit bezienswaardig om haar hogen toren. Naderhandt is zy tweemaal door brandt geweldig beſchadigd, doch wederom herſteld door Johannes van Norfolk, biſſchop van Middleton, welke haar gelaten heeft in den ſtaat, waar in zy tegenwoordig is. Deze ſtadt heeft hare opkomſt inzonderheit den Nederlanderen te danken, die om de wreedheit van den hertog van Alba en van de Inquiſitie derwaarts vluchtten, en alderhande manufacturen medebragten. De biſſchoplyke ſetel van Norwich heeft onder zich 1121 parochien in de graafſchappen Norfolk en Suffolk. In den jare 1626 wierdt Eduard lord Denny van Waltham door koning Karel den I tot graaf van Norwich gemaakt, welke tytel na zyn doodt gegeven wierdt aan George Gormy, baron van Hurſt Pierpoint, die den zelven naliet aan zynen zoon Karel, met wien die uitſtierf. Maar in den jare 1672 wierdt die wederom vernieuwd door Karel den II, en gegeven aan Henrik Howard, hertog van Norfolk. *Speedaus Theatr. magnæ Britann. Souverainen van Europa.*

NOSEROY, of NOZORETH, als mede *Nazareth*, doch eertyds *Nucella*, of *Nucillum* genoemd, is de voornaamſte handelſtadt van het benedenſte gedeelte van het vrye graafſchap Burgundië. Zy legt aan de kleine rivier Serpentin, niet verre van den oorſpronk van de rivier le Dain, en is voortyds om hare aangename gelegenheit, en om de bekwaamheit tot de jagt, eene verblyfplaats der landheren geweeſt, ook noch tegenwoordig met een tamelyk fraai ſlot voorzien. Zy behoort den prinſſen van Oranje, en wordt onder anderen op den dag van S. Antony van de omleggende oorden ſterk bezocht. *Zeil. Itinerar. Gall. Du Val.*

NOSSEN, eene ſtadt, ſlot en ampt aan de Freybergſche Mulda, in den ertz-gebergtigen kreits en 't markgraafſchap Meiſſen gelegen. Voortyds wierdt zy *Nuzin* geſchreven. Zy behoorde eertyds aan het hoge ſtift Meiſſen, waar aan zy door den biſſchop Wittich gekocht wierdt in den jare 1357. In den jare 1414 heeft de biſſchop Johannes Hofman van Schweidnitz, (uit krachte van de Stiftſche gedenkſchriften, tot een jaarpenning en reiskoſten op het concilie van Conſtans) de zelve aan de abdy van Altenzelle afgeſtaan. Doch deze abdy is by de verandering van den Godsdienſt wereldlyk gemaakt; wanneer het klooſter zelf met de ſchapery Commersheim tot een keurvorſtelyk kamergoedt gemaakt is, de landgoederen Raiſa, Kaltenborn, enz. merendeels aan byzondere perſonen afgeſtaan, doch van de overige onderhorige plaatſen en dorpen het ampt Noſſen gemaakt. De markgraaf Otto de Ryke van Meiſſen heeft omtrent den jare 1164 begonnen dit klooſter Zelle te ſtichten, en met treffelyke inkomſten te begiftigen, wierdt ook daar in benevens zyne nakomelingſchap begraven, en wel in de eertyds zogenoemde hoofdkerke, welke Johannes Georgius de II, keurvorſt van Saxen, naderhandt tot eene begravenis-kapelle gemaakt heeft. *Knaut Prodr. Misn. p.* 298. *ſeq.*

NOSTITZ, een der grootſte en oudſte geſlachten, dat zich in Hungarië, Bohemen, Sileſië en de Lausnitz uitgebreid en in vele linien verdeeld heeft. Het eindigen van den naam in *itz* geeft te kennen, dat hy van Sorabiſche en Wandaalſche afkomſt is. In oude tyden zyn reets eenigen van dit geſlacht tot de aartsbiſſchoplyke en biſſchoplyke waardigheit opgeklommen, gelyk dan *Ditmarus* de II van den jare 1026 tot den jare 1041 aartsbiſſchop van Saltsburg geweeſt is. *Ferdinand* wordt door eenigen onder de biſſchoppen van Wurtsburg, en *Wilhem* onder die van Paſſau geſteld. Van de wereldlyke zyn de eerſte, waar van men iets aangetekend vindt, *Frederik van Noſtitz* en zyn broeder: want wanneer de keizer Conradus de III in den jare 1147 in gezelſchap van koning Lodewyk den VII van Vrankryk, Boleslaus Criſpus, hertog van Polen en Sileſië, en Boleslaus, hertog van Bohemen, eenen tocht deedt in het H. Landt, zo bragt Boleslaus Criſpus zeer vele Poolſche en Sileſiſche edellieden met zich, onder welke die van Noſtitz zich in den ſlag by de rivier Meander in Aſië zo wel droegen, dat de Saracenen in de vlucht geſlagen wierden, en de Sileſiſche ruitery den roem daar van behaalde, waarom ook de keizer, wanneer hy in Jeruſalem trok, Frederik van Noſtitz ridder ſloeg, die vier jaren daar na gelukkiglyk van daar weder te huis kwam. *Ulricus Noſtitz* geboodt voor zynen noch jongen hertog, Conradus Loripedus van Glogau, de Sileſiſche ruitery in den tocht, dien de keizer Frederik de I in den jare 1159 deedt in het H. Landt, waar in hy zich zeer dapper betoonde, doch daar in het leven verloor.

Stanislaus Noſtitz riedt den hertog Henrik den II van Breslau en Liegnitz in den jare 1240, den Tartaren, die in Sileſië gevallen waren, geen ſlag te leveren. Doch wanneer de hertog zich echter by Wahlſtadt met hen inliet, geboodt hy als overſte, alwaar hy vermoedelyk ook geſneuveld is; ten zy hy de zelve geweeſt zy met *Wilhem Noſtitz*, van wien men ook aangetekend vindt, dat hy den hertog den ſlag tegen de Tartaren afgeraden heeft, en na den zelven hofmeeſter geweeſt is van Boleslaus den Kalen, hertog van Sileſië te Liegnitz, zoon van Henrik den Godzaligen, en zich ook in de toenmaals gebruikelyke ridderſpelen en krygsoeffeningen wel gedragen heeft, waarom hy ook den eerſten rang na den hertog verkreeg, en tot eerſten ſtadhouder van zyn landt aangeſteld wierdt. *Hartwich van Noſtitz*, heer van Damnitz, was hoofdman van Steinau, en ſtierf in den jare 1285. Een van Noſtitz, heer van Horle, wierdt in het begin van den jare 1440 door Uladislaus, koning van Polen, als afgezant aan den Raadt te Breſlau gezonden, om met den zelven te handelen, dat deze ſtadt, dewyl haar landheer Albert de II, Roomſch keizer en koning van Bohemen, geſtorven was, zich wederom aan de kroon Polen mogte begeven, en Uladiſlaus voor haren koning aannemen; doch hy kreeg een weigerend antwoordt.

Johannes Noſtitz te Riedſchutz was in den jare 1469 voogdt en raadt van Henrik den II van Glogau, en hoofdman van de Schwiebuſche kreits. *Siegmund van Noſtitz* is wegens zyne grootheit en ſterkte in den jare 1472 aan het hof van den Hungariſchen koning Matthias beroemd, en wegens zyne dapperheit by den koning bemind geweeſt, die hem tot zynen veldmaarſchalk benoemde, wanneer hy onder anderen in het treffen voor Breſlau tegen den koning van Polen, Caſimir den III, en Uladislaus, koning van Bohemen, in den jare 1472 de voorhoede aanvoerde, en grote eere inleide, ook by de verovering der ſtadt Wenen in Ooſtenryk, naar het eigen getuigenis van den koning Matthias, zich ongemeen gekweten heeft; doch wanneer deze koning hem eens te Offen aangemaand hadde het vleeſch, dat in den kuil voor de leeuwen geworpen was, weg te nemen, deedt hy zulks wel zonder uitſtel in de tegenwoordigheit van den Poolſchen gezant, doch begeerde daar op zyn affcheidt. De koning Caſimir de III poogde hier op hem aan zyn hof te trekken. Doch hy wilde zich gedurende het leven van den koning Matthias niet derwaarts begeven, maar is na des zelfs doodt in Poolſchen dienſt getreden. De keizer Frederik de III heeft ook zo veel van hem gehouden, dat hy zeide, hy wilde hem met veel gouds opwegen, wanneer hy hem op eene gevoeglyke wyze op zyne zyde konde brengen. Anderen verhalen dat dit *Balthaſar van Noſtitz*, een der voornaamſte krygsoverſten van den koning Matthias, was geweeſt, die met zyne lichte ruitery den vyanden by Breſlau in den jare 1672 grote afbreuk deedt. In den Glogauſchen oorlog in den jare 1488 heeft de koning Matthias onder 't bevel van eenen *van Noſtitz* den hertog Johannes van Segan 300 ruiters te hulp gezonden. *Georgius van Noſtitz* in Hertogswaldau was omtrent den jare 1513 hoofdman van Sprottau, en wierdt in gewigtige belangen van het Glogauſche vorſtendom gebruikt. *Georgius Noſtitz*, uit het Glogauſche vorſtendom, was edelman van den koning Uladiſlaus van Hungarië en Bohemen, en ſecretaris en raadt van oorlog by des zelfs zoon den koning Lodewyk, ook landshoofdman; hy riedt den zelven af niet alles door eenen ſlag, veel minder zich zelf daar in te wagen, waar over hy byna in ongunſt geraakte, en onder voorgeven van een gezantſchap aan den koning Sigismundus den I van Polen verzonden wierdt; gedurende dien tydt gebeurde echter op den 28 Auguſtus des jaars 1526 de ongelukkige ſlag by Mohatz, en wanneer hy uit Polen te rug keerde, beval hem de koninginne weduwe het koninklyke ligchaam op te zoeken, dat hy ook overbragt, en daar voor, als mede voor andere dienſten aan den koning gedaan, met een aanzienlyk landgoedt aan de Hungariſche grenzen begiftigd wierdt, het welke zyne nakomelingen, hoewel onder een anderen naam, noch bezitten, of ten minſten een langen tydt bezeten zouden hebben.

De heeren *van Noſtitz*, die in Sileſië en de Lausnitz gebleven zyn, hebben zich aldaar niet alleen in vele liniën verdeeld, maar zich ook in het Ryk en in Bohemen uitgebreid, waar van eenigen de ryks-graaflyke waardigheit en zitting op de Frankiſche gravenbank verkregen, doch de andere liniën bloeiden in den vryheerlyken en ridderlyken ſtandt.

De linie der ryksgraven *van Noſtitz* en burggraven van Reineck komt af van *Caſpar van Noſtitz*, op Tſchochau, Rottenburg en Gotta, ridder en overſte, die in den jare 1454 den grootDuitſchmeeſter Lodewyk van Erlingshauſen in Pruiſſen 1000 pantzer-ruiters te hulp bragt, en by de gevolgde vrede met vele betuigingen van eere ontſlagen wierdt. Hy ſtierf in den jare 1465, en hadt by de dochter van Caſpar van Gersdorf te Hanichen drie zonen, waar van *Hartwicus* de Tſchochauſche, *Georgius* de Rottenburgſche, en *Otto* de Gottaſche linie ſtichtte.

I. *Hartwicus van Nostitz*, een stamvader der Tschochausche linie, en van der zelver tegenwoordig levende ryks-graven, liet na Johannes, die in den jare 1521 koninklyke Boheemsche land-richter van de Budisinsche kreits, en vader van *Abraham* was, welke door den keizer Maximiliaan den II op den Ryksdag te Regensburg geroepen wierdt, dien hy in de Hungarische oorlogen getrouwe diensten bewees. De oudste van zyne getrouwde zonen, uit zyn eersten echt met Helena van Seidlitz, was *Johannes van Nostitz* op Tschochau en Seitersdorf in groot- en klein-Strentz, Liegnitz-Briegsche raadt en lands-hoofdman van het vorstendom Wohlau in Silesië, die den 29 July des jaars 1619 in het 58 jaar zyns ouderdoms stierf, en by Sophia van Nostitz, van de Rottenburgsche linie, zuster van Otto, vryheer van Nostitz, koninklyke Boheemsche vice-kancelier, *Otto* en *Johannes Hartwicus* naliet, welke aan het keizerlyke hof tot hoge eerampten geraakte.

1) *Otto*, vryheer van Nostitz en Tschochau, heer op Rocketnitz, Seifersdorf, Hertogswaldau, Profen Lobris, Nenen en Cuntzendorf, keizerlyke Raadt, en gevolmagtigde lands-hoofdman van de vorstendommen Schweidnitz en Jauer, was geboren den 23 May des jaars 1608 te Seitersdorf in het Jauersche vorstendom. Na dat hy den grondt zyner studien in de scholen van Lemberg en Gorlitz gelegd hadde, wierdt hy naar Leipzich op de universiteit gezonden, wanneer hy zich zodanig in de philosophie en in de Theologie benaarstigde, dat hy door zynen neef, den Boheemschen vice-kancelier Otto, daar van moest afgehouden worden. Na dat hy hier op anderhalf jaar te Straasburg geweest was, begon hy in den jare 1628 zyne reize door Zwitserlandt naar Vrankryk, en na dat hy door de Nederlanden en de Hanzee-steden weder naar huis gekeerd was, begaf hy zich in den jare 1630 naar Wenen, van waar hem zyn voorgemelde neef met zich nam op den ryksdag, en hem verder den weg tot zyn geluk baande, gelyk de keizer hem den 8 Juny des jaars 1632 tot Appellations-raadt te Praag aanstelde, en hem den 18 May des jaars 1631 in den vryheerlyken standt verhief. Doch wanneer het Appellations-collegie wegens den inbreuk der Saxen en Zweden in Bohemen van malkander scheidde, begaf hy zich aan het keizerlyke hof, en verkreeg den sleutel van kamerheer, deedt daar op met keizerlyke bewilliging in den jare 1634 eene reize in Italië, en vaardde na het eindigen der zelve zyne waardigheit van Appellations-raadt weder aan. Gedurende dien tydt was de keizer Ferdinand de III tot de regering gekomen, welke hem in den jare 1637 tot opper-ampts-kancelier van Silesië benoemde, en den 3 January des jaars 1642 in plaatse van deze waardigheit hem het lands-hoofdmanschap van het Breslausche vorstendom, doch 9 jaren daar na het gevolmagtigde lands-hoofdmanschap van de vorstendommen Schweidnitz en Jauer opdroeg, dat hy tot zyn doodt toe bekleedde. Koning Ferdinand de IV van Hungarië en Bohemen, dien deze vorstendommen als de oudste zoon des konings van Bohemen toebehoorden, maakte hem tot zyn geheimen raadt. Hy stierf den 14 November des jaars 1665. Met zyne gemalinne Barbara Catharina Elisabeth, dochter van Johannes Henrik van Wachtel op Pantenau en Hertogswaldau, trouwde hy in den jare 1642, en teelde by haar drie zonen en vier dochters. Van de zonen is *Otto Ferdinand*, als hy van zyne reizen te rug gekomen was, en een ander op de reize te Besançon gestorven, doch *Christophel Wenceslaus*, des H. R. R. graaf van Nostitz, heeft het geslacht voortgeplant. Van de dochters is *Maximiliana Sophia* eerst met Lodewyk, marquis van Monteverques, keizerlyke generaal en kommandant van groot-Glogau, getrouwd, en in den jare 1666 weduwe geworden, wanneer zy met Hermannus, vryheer van Oppersdorf, keizerlyke kamerling en opper ampts-raadt in Silesië, trouwde, en eindelyk te Schweidnitz stierf. Christoffel Wenceslaus, des H. R. R. graaf van Nostitz en Reineck, keizerlyke werkelyke geheime raadt, van wien in een afzonderlyk artykel gesproken wordt, stierf den 8 February des jaars 1712, en liet by zyne eerste gemalinne Maria Juliana, gravinne van Mettich, na (1) *Johannes Karel*, des H. R. R. graaf van Nostitz en Reineck op Rocketnitz, enz. keizerlyke werkelyke kamerheer, geheime raadt en ryks-hofraadt, en der keizerinne Wilhelmina Amalia trawanten hoofdman, was des keizers Josephus overste zilver-kamerheer, en wierdt na des zelfs doodt in den jare 1711 overste hofmeester van de keizerinne weduwe Wilhelmina Amalia, en den 11 May des jaars 1715 haar trawanten hoofdman, wordende ook in den jare 1711 aan den keizer Karel den VI naar Milaan gezonden. Hy trouwde den 2 September des jaars 1705 met Maria Maximiliana, dochter van Rudolph, des H. R. R. erf-schatmeester en burggraaf van Reineck, graaf en heer van Sintzendorf, keizerlyke ryks-hofraadt en afgezant, waar by hem geboren wierden, *Josephus Wilhelmus*, den 27 July des jaars 1706; *Maria Susanna Juliana* den 14 October des jaars 1707; *Antony Christoffel* den 28 November des jaars 1708; *Elizabeth Amalia* den 26 May des jaars 1710; *Maria Johanna Barbara Anna* den 7 December des jaars 1713; *Maria Eleonora barbara* den 11 December des jaars 1714, en *Maria Carolina*, den 15 September des jaars 1716; de gemalinne stierf den 6 October des jaars 1718. (2) *Otto Wenceslaus*, des H. R. Ryks graaf van Nostitz en Reineck op Lobrief, Profen enz. keizerlyk kamerheer, opper-ampts-en commercie-Raadt in het hertogdom opper-en neder-Silesië, als mede opper-rechts-zitter in de vorstendommen Schweidnitz en Jauer, welke tot verscheide malen keizerlyke commissaris op de Silesische vorstendagen geweest is, en den 14 September des jaars 1700 trouwde met Maria Renata, dochter van Hans Wolfgang, graaf van Frankenberg, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer en gevolmagtigde lands-hoofdman van het Glogausche vorstendom, en voortyds Boheemsche vice-kancelier, waar by hem geboren wierden, *Christophorus Wenceslaus*, die den 31 October des zelfden jaars, 9 maanden oud zynde, stierf; en den 16 May des jaars 1708 *Johannes Wenceslaus*, die den 10 May des jaars 1717 stierf. (3) *Johanna Catharina*, gravinne van Nostitz, hof-dame van de keizerinne weduwe Eleonora, wierdt den 3 October des jaars 1709 uitgetrouwd aan Sigismundus Rudolphus, des H. R. Ryks schatmeester en burggraaf van Reinek, graaf van Sintzendorf, grande van Spanje, ridder van het gulde vlies, werkelyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, luitenant en overste kamerheer van keizer Karel den VI; en (4) *Juliana*, gemalin van Adam Maximiliaan, graaf van Bubna en Littitz.

2) *Johannes Hartwicus*, des H. R. R. graaf van Nostitz en Reinek, vryheer van Falkenau, heer der heerlykheit Heinrichgrun, Lienitz, Tschocha, Panter Mirsitz, opper. en neder-Turnitz, Saar en Wellen, ridder van het gulde vlies, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en opper-kancelier van het koninkryk Bohemen, van wien een afzonderlyk artykel volgt, was de jongste zoon van Johannes van Nostitz, en een broeder van Otto. Hy wierdt geboren in den jare 1610, wierdt in den jare 1647 in den Ryksgraaflyken standt verheven, en in den jare 1673 beleend met het graafschap Reinek. Hy stierf den 27 Maart des jaars 1683, by zyne twede gemalinne, Eleonora Maria, dochter van Wilhem Poppel van Lobkowitz, heer van Bilin, opper-jagermeester van Bohemen, en weduwe van Henrik Wolfgang Bercka, graaf van Howara, Duba, en Lippa, nalatende (1) *Antony Johannes*, des H. R. Ryks graaf van Nostitz en Reinek, erfheer der heerlykheden Falckenau, Heinrichsgrun, Graszlitz, Tschochau, Lybochowar, Litmitz, Packoneritz, Sohr en Moszlau, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, koninklyk stedehouder, des groten landrechts byzitter, overste land-hofmeester van het koninkryk Bohemen, en burggraaf van Eger, die in den jare 1685 als keizerlyke buitengewoon envojé aan het Zweedsche hof gezonden wierdt, en vyf jaren aldaar bleef, doch naderhandt in den jare 1706 overste land-hofmeester wierdt. Den 2 November des jaars 1682 trouwde hy met Maria Therefia, dochter van Johannes Ferdinand, graaf van Herberstein, waar by hy teelde (1) *Karel Joseph*, geboren in den jare 1683, en op zyne te huis reize te Laybach in Krain in April des jaars 1703 gestorven; en (2) Wenceslaus Desiderius, des H. R. Ryks graaf van Nostitz en Reinek, heer van Falckenau, keizerlyke kamerheer, die in den jare 1700 in December te Praag stierf. In den jare 1692 trouwde hy met Maria Elisabeth, dochter van Wenceslaus Norbertus Octavianus Khinsky, graaf van Chinitz en Tettau, keizerlyke werkelyke geheime conferentie-Raadt, overste kancelier van Bohemen, ridder van het gulde vlies, welke by hem hadde *François Wenceslaus*, en naderhandt een twede huwelyk aanging met François Karel, graaf Wratislau van Mitrowitz, keizerlyke kamerheer, Appellations-raadt, en Boheemsche afgezant op den Regensburgschen ryksdag.

II. De Rotenburgsche linie wierdt gesticht door *Georgius van Nostitz*, den tweden zoon van Caspar, en liet na *Otto* den I. Deze *Otto* de II, de vader van *Hienonymus*, die onder de keizers Ferdinand den I en Maximiliaan den II vele jaren lands-hoofdman te Gorlitz geweest is, en in den jare 1574 stierf, na dat hy by Catharina van Demritz *Otto* den III, vryheer van Nostitz op Falckenau en Neuendorf teelde, welke aan het keizerlyke hof zyn geslacht inzonderheit voortgezet heeft. Hy was by de keizers Rudolph den II, Matthias en Ferdinand den II, na malkander Appellations-raadt in Bohemen, rykshofraadt, kamerheer, Duitsche onder-kancelier van het koninkryk Bohemen, en geheime Raadt, en wierdt in de gewigtigste belangen, inzonderheit in de Boheemsche onrust, en in vele aanzienlyke gezantschappen gebruikt, ook daar voor van den keizer Ferdinand den II den 12 May des jaars 1623 in den vryheeren standt verheven. Onder hem en den opper-kancelier, den vorst Stencko Adalbert van Lobkowitz, is ook de nieuwe Boheemsche landsordening ingesteld. Hy stierf ongetrouwd te Wenen. Van zyne linie zyn echter noch nakomelingen in wezen; van gelyken is de nakomelingschap uit de III en *Gothasche* linie noch in vollen bloei.

Verders zyn nog uit het Nostitzsche geslacht en des zelfs onderscheide linien onder anderen beroemd D. *Ulrich van Nostitz*, op Ruppersdorf, Raadt en eerste landshoofdman in opper-Lausnitz. *Nicolaas van Nostitz*, in Kuhnewaldau, Raadt en dikwils vorstendags commissaris in Silesië, omtrent den jare 1562. *Christophorus van Nostitz*, op Ransen, Malthezer ridder en commendator te Grabnigk en Troppau, als mede *receptor* van het Boheemsche prioorschap, wierdt benevens zynen neef, den gemelden vice-kancelier Otto, den 12 May des jaars 1623 in den vryherenstandt verheven. *Christiaan*, vryheer van Nostitz, heer van Seidenberg, Raadt en kamerheer, als mede opper-ampt-kancelier van Silesië, wierdt in den jare 1634 in den vryherenstandt gesteld, en stierf den 27 December des jaars 1660, het 76 van zynen ouderdom. Zyn zoon *Otto*, graaf van Nostitz, stierf als overste te paardt den 21 January des jaars 1689, en liet na *Otto Ferdinand Leopoldus*, graaf van Nostitz, vryheer van Seidenberg, die den 20 November des jaars 1660 geboren wierdt, en by Victoria Eleonora, vry-vrouwe van Lysau, in den jare 1691 *Adolf Johannes Felix* teelde. *Johannes Ernst* van Desau was in den jare 1630 vorstelyke Liegnitz-Briegsche Raadt, en administrator te Wohlau. *Johan Henrik*, te Cunradswaldau en Wilxen was in den jare 1639 vorstelyke Liegnitz-Briegsche Raadt. *George van Nostitz* op Dammitsch, Polgsen, enz. lands-oudste van het Wohlausche vorstendom, hofrechter, stierf den 27 October des jaars 1663. *Sigismund Ernst van Nostitz* in Ransen was vorstelyke Liegnitz-Briegsche Raadt en landshoofdman te Wohlau in den jare 1673. *Adam van Nostitz* in Ransen en opper-Leppersdorf was in den jare 1675

lands-

lands-oudſte van het vorſtendom Wohlau. *Karel Rudolph van Noſtitz* was keur-Brandenburgſche overſte en commandant van Spandau. *Caſpar Chriſtoffel van Noſtitz* en Ullersdorf op Reichſtadt, ſtierf als keur-Saxiſche overſte in den jare 1701. *Frederik Hartwich*, vryheer van Noſtitz, uit den huize Neudorff, was eerſt koninklyke Deenſche overſte en commandant van Chriſtiaanſtadt in Noorwegen, wierdt daar na Czaarſche generaal-luitenant, en veroverde den 7 February des jaars 1710 de ſtadt Elbing met den degen in de vuiſt, verliet eenige jaren daar na den Muſcoviſchen dienſt, en begaf zich in den jare 1715 in Venetiaanſchen, wanneer hy in den jare 1717 in Dalmatië geboodt. *Siegmund*, graaf van Noſtitz, koninklyke Poolſche en keur-Saxiſche kamerheer, ging als afgezant van den koning Auguſtus in den jare 1714 naar Engelandt, om den koning van Groot-Britannië over zyne komſte tot den throon te begroeten, en keerde weder in den jare 1717. Hy heeft nakomelingſchap by Eva Johanna van Niebelſchutz. *Sambucus in Comment. de laudibus Elyſiorum. Bucellin. Germ. topo-ſtemm. P. II. Balbini Miſc. regni Boh. Weingarten Monarch. des hauſes Oeſterr. p.* 94 95. *Fibiger in notis ad Henelii Sileſ. renov. c.* 8. *p.* 382. 395. *Coleri Panegyr. Ottoni L. B. a Noſtitz dictus. Hermanni Mons gloriæ virtuti Noſtitz conſcenſus. Ferdinandi ab Oberg Epinaticum Ottoni L. B. de Noſtitz an.* 1666 *ſcriptum. Imhof N. P. J. Lucæ Schleſ. Chron. Seifferts Geneal. tabell. Carpzov. Ehren-tempel des Marggrafth. Ober-Lauſitz.*

NOSTITZ, (CHRISTOFFEL WENCESLAUS DES H. R. R. GRAAF VAN) en Reinek, heer van Rockenitz, Seiffersdorf, Lobris, Profen, enz. keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerheer, een zoon van Otto, vryheer van Noſtitz, landshoofdman van de vorſtendommen van Schweidnitz en Jauer, was geboren in den jare 1643. Na dat hy zyne ſtudien en reizen voleind hadde, wierdt hy aſſeſſor van het koninklyke gericht in de vorſtendommen Schweidnitz en Jauer, daar na opper-ampts-Raadt in Sileſië te Breslau, en kamerheer van den keizer Leopoldus, welke hem ook in den jare 1673 de mede-belening van het ryks-graafſchap Reinek, en in den jare 1675 uit de Boheemſche kancelary den ryks-gravenſtandt opdroeg. Voorts wierdt hy lands-hoofdman van het vorſtendom Wohlau, naderhandt van het vorſtendom groot-Glogau, en in den jare 1692 keizerlyke werkelyke geheime Raadt, verkreeg ook uit de ryks-kancelary den ryks-gravenſtandt, en wierdt als keizerlyke gezant op den Poolſchen ryksdag naar Grodno gezonden. Daar na wierdt hem het gevolmagtigde lands-hoofdmanſchap der vorſtendommen Schweidnitz en Jauer opgedragen, en als hy het zelve weder nedergelegd hadde, deedt hy eene reize naar Hollandt: en dewyl hy een heer van grote geleerdheit, en een ongemeen liefhebber van het lezen, van alderhande zeldzaamheden, van de ſchilderkunſt, natuurlyke zaken enz. was, zo rechtte hy ook op zyn ſlot te Lobritz, eene myl van de ſtadt Jauer, eene treffelyke bibliotheek op, benevens eene kunſt- en wapenkamer, en niet verre van daar te Profen een heerlyken luſthof. Den 7 Maart des jaars 1706 ſtierf zyne eerſte gemalinne Maria Juliana, dochter van Karel Joachim, graaf van Mettich; waar op hy den 29 October des jaars 1708 trouwde met Maria Eliſabeth van Schonau. In den jare 1710 wierdt hy door den keizer Joſephus weder in den geheimen Raadt aangenomen, woonde den zelven ook eenigen tydt in Wenen by, en wanneer hy wederom te rug gekomen was in Sileſië, ſtierf hy te Lobritz den 8 February des jaars 1712. Van zyne kinderen uit het eerſte huwelyk is hier voor geſproken.

NOSTITZ, (JOHANNES HARTWICUS, DES H. R. R. GRAAF VAN) en Reinek, erfheer van Falckenau, heer van Heinrichsgrun, Lipnitz, Tſchochau, Packomirſchitz, Saar, Grafzlitz, Liebochowa, Turmitz enz. keizerlyke werkelyke geheime en conferentie-Raadt, kamerheer, opper-kancelier van het koninkryk Bohemen, en ridder van het gulden vlies, een der voornaamſte miniſters van keizer Leopoldus, was geboren in den jare 1610. Hy was de jongſte zoon van Johannes, heer van Noſtitz, vorſtelyke Liegnitz-Briegſche Raadt en lands-hoofdman te Wohlau, en van Sophia van Noſtitz, zuſter van Otto, vice-kancelier en vryheer van Noſtitz, van wien hy eene ryke erffenis verkreeg. Wanneer hy zyne ſtudiën en reizen voltrokken hadde, wierdt hy in den jare 1638 byzitter van het kamer-gericht te Praag tot den jare 1642; den 29 Auguſtus des jaars 1644 overſte landrechter van het koninkryk Bohemen; in den jare 1647 uit den vryheerlyken in den R. graaflyken ſtandt verheven; den 16 February des jaars 1651 overſte land-kamerheer, en den 5 February des jaars 1652 in plaatſe van den graaf Wilhem van Slawata overſte hof-kancelier van het koninkryk Bohemen; keizer Ferdinand de III hadde hem ook reets tot zyn geheimen Raadt gemaakt. Hy heeft deze twee laatſte hoge bedieningen over de 31 jaren tot zyn doodt toe bekleed, en is in de gewigtigſte belangen door den keizer Ferdinand den III, doch inzonderheit door den keizer Leopoldus, als geheime conferentie-Raadt gebruikt. Koning Karel de II zondt hem de ridder-orde van het gulde vlies. Wanneer de graven van Reinek uitgeſtorven waren, en een gedeelte van dit graafſchap aan het aarts-ſtift Ments vervallen was, tradt hy daar over met den keurvorſt Johannes Philippus in onderhandeling, en wanneer deze keurvorſt ondertuſſchen ſtierf, heeft des zelfs opvolger, Lotharius Frederik, hem in den jare 1673 daar mede beleend, en ook aan zynen neef Chriſtophorus Wenceſlaus de mede-beleening daar van gegeven, en den 29 December des zelven jaars het Frankiſche kreits-directorium ſchriftelyk bekend gemaakt, dat het graafſchap Reinek benevens zitting en ſtem op den ryksdag door het aarts-ſtift Ments den graaf van Noſtitz te leen gegeven, en door hem den omſlag naar de matricul overgenomen was. Waar op ook op zyn aanzeggen by de Frankiſche kreits zyn gezant in den jare 1674 op den kreitsdag in de plaats, welke anders de graven van Reinek bezaten, ingeſteld wierdt. Zyne eerſte gemalinne was Catharina Maria, dochter van Florianus Getrzich, graaf van Zdiar of Sora, en van Eliſabeth, dochter van Corona van Martinitz, en zuſter en erfgename van François Adam, laatſten graaf van Sora, die hem een groot vermogen aanbragt, en waar by hem vyf kinderen geboren wierden, die echter jong geſtorven zyn. Tot zyne twede gemalinne verkoos hy Eleonora Maria Poppel, gravinne van Lobkowitz, weduwe van Wolfgang Bercka, graaf van Duba en Leipa, die den 22 October des jaars 1681 te Wenen ſtierf, twee zonen nalatende; hy zelf ſtierf aldaar den 27 Maart des jaars 1683, in het 73 jaar zyns ouderdoms, en het 32 van zyn opper-Boheemſche kancelierſchap, na dat hy noch het jaar te voren als keizerlyke gevolmagtigde commiſſaris de biſſchoplyke verkiezing te Breslau (als mede in den jare 1671) hadde bygewoond, en de zelve op François Lodewyk, Palts-graaf van Neuburg, naderhandt keurvorſt van Trier en groot-Duitſchmeeſter, beſtierd. *Weingarten monarchia des hauſes Oeſterreich pag.* 94. 95. *Imhof N. P. J. l. VIII. c.* 7. *Lucæ Schleſ. Chron.*

NOSTRADAMUS, (MICHAEL) een geneeskundige en vermaard Aſtrologiſt in de XVI eeuw, wierdt geboren te Salon, of, gelyk anderen willen, te Remi in Provence. Men zegt dat zyn moederlyke grootvader, die van de zelve ſtadt van S. Remi was, hem deze neiging tot de ſterrekunde inblies. Hy ſtudeerde eerſt te Montpellier, en na 't voltrekken van zyne ſtudien reiſde hy naar Touloze en Bourdeaux. Op zyne wederkomſt in Provence gaf hy in den jare 1555 zyne *Centuriæ Propheticæ* uit, die overal zo geacht wierden, dat de koning Henrik de II den ſchryver daar van wilde zien, dien de graaf van Tende hem zondt naar Parys. Deze monarch deedt hem aanmerkelyke geſchenken, en gaf hem eene ſomme van twee honderd goude kronen. Vervolgens zondt hy hem om de prinſſen zyne zonen te bezoeken naar Blois. Karel de IX deedt hem mede geſchenken, door Provence trekkende. Noſtradamus ſtierf den 2 July des jaars 1566, in den ouderdom van 62 jaren, 6 maanden en 17 dagen, te Salon, alwaar hy begraven is in de kerke der Cordeliers. Men ziet aldaar inkomende ter ſlinker handt zyn afbeeldſel, met dit grafſchrift op een marmerſteen: *D. M. Oſſa clariſſimi Michaëlis Noſtradami, unius omnium mortalium judicio digni, cujus penè divino calamo, totius orbis ex Aſtrorum influxu futuri eventus conſcriberentur. Vixit annos LXII. Menſes VI. Dies XVII. Obiit Salonæ* CIↃ. IↃ. LXVI. *Quietem Poſteri ne invidete.* De ſchryvers ſpreken verſcheidelyk van de wetenſchap van dezen Aſtrologiſt, die in der daadt vry middelmatig ſchynt te zyn. Men ſchryft aan Stephanus Jodellus dit koppelvaars toe, dat het karakter van Noſtradamus ſchynt te vertonen!

Noſtra damus, cum falſa damus, nam fallere noſtrum eſt.
Et cum falſa damus, nil niſi noſtra damus.

Onder zyne andere waarzeggingen van toekomende dingen verhaalt men dat hy voorzegd heeft, dat de naam van den moorder van koning Henrik den III Clemens zoude zyn: van gelyken heeft hy den naam van den ſcherprechter voorzegd, die Montmorency ter doodt zoude brengen. Niet minder is aanmerkelyk dat hy eenen edelman twee ſpeenvarkens voorzeide, die hem in den weg liepen, dat namelyk het witte van eenen wolf verſlonden, doch het zwarte door hen beide verteerd zoude worden. De edelman wilde zyne voorzegging te ſchande maken, en geboodt zynen kok, dat hy het witte zoude toemaken, het welk deze ook deedt. Maar terwyl de kok uit de keuken ging, rukte een wolf, die gewoon was in het huis om te lopen, het zelve weg van het vuur, waar op de kok het zwarte toemaakte. Hy was de vader van CESAR NOSTRADAMUS, die zyne werken uitgaf, waar in men te gelyk een kort begrip ziet van het leven van dezen Aſtrologiſt, die een broeder was van JOHANNES NOSTRADAMUS. Deze was procureur van het parlement van Aix, en ſchreef de hiſtorie van Provence, en het leven der dichters van de zelve provincie. Men kan het leven van Noſtradamus nazien in het begin van zyne *Centuriæ. La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc. Naudé Apol. des Homm. accuſez de magie cap.* 16. *Bouche hiſt. de Prov. l. X. Spond. in Annal. A. C.* 1566. *n.* 35. *&c.*

NOTA wierdt eerſtelyk by de oordeelkundigen genoemd, wanneer zy by den text der oude ſchryvers verſcheide *aſteriſci* en *obeliſci*, dat is ſterretjens, haakjens en kruisjens maakten, waar door zy te kennen gaven dat het een of 't ander van de ſchryvers nagezien of anders verbeterd moeſte worden. Vervolgens zyn *notæ* zekere *ductus*, of verkortingen, waar van de ſchryvers zich voortyds bedienden, en op die wyze eene ganſche reden van woordt tot woordt konden naſchryven. Ieder woordt hadt zyn byzondere trek of teken, waarom het moeijelyk was deze kunſt volkomen te leeren. Op die wyze is echter menige redenvoering van een beroemd redenaar of predikatien van de oude kerkvaderen overig gebleven, die men anders niet zoude hebben. Hoe deze karakters of tekens gemaakt waren, kan men noch hedendaags zien uit de *notæ Tyronis* en *Senecae*, achter de *Inſcriptiones* van *Gruterus* gedrukt. *Nota Cenſoria* was wanneer de *Cenſor* of tuchtmeeſter eenen van de Roomſche ridders of burgers niet recht bevondt, of dat hy zich niet wel gedragen hadde, daarom wierdt by zynen naam een ſtreep of teken gemaakt, en hy daar na ter behoorlyker ſtraffe gevorderd. Deze ſtraffen waren zesderlei: *Equi publici ademtio, ex tribu motio, in cœritum tabulas referri, ærarium fieri, ſenatu moveri,* en *ope-*

rarium fieri. Wowerus Polym. c. 17. *n.* 9. *Nicolai de Siglis c.* 2. *n.* 6. *Pignor. de Servis p.* 219. *Hugo de Prima scribendi origine c.* 18. *Donatus ad Livium l. XLIV. p.* 100. *Dilherrus disp. I. I. p.* 524 *seq.*

NOTARIUS was by de Romeinen een dienaar of ander perfoon, welke de bovenverhaalde wyze van gezwind te fchryven verftont, en zich daar toe liet gebruiken. In de volgende tyden hadt men velerlei Notariffen, die men alle niet wel kan optellen. Vooral is te weten, dat hunne bediening geeftelyk of wereldlyk van verfcheidenerlei rang, waardigheit en verrichting is geweeft. Men moet hen alzo als kanceliers, fecretariffen, of ook wel als flechte fchryvers aanmerken, na dat het de omftandigheit der fchryvers, waar in zy gemeld worden, lyden kan. *Pitifcus. Du Frefne Gl. Gr. p.* 1004. *Schmidius diff. III. de Notariis Eccl. Orient. & Occident.*

NOTENBURG, in 't Latyn *Nottenburgum*, de hoofdftadt van Ingermanlandt, legt op een eilandt aan het meir Ladoga, aan de Mufcovifche grenzen, en wordt door de Ruffen *Orefka* genoemd, welk woordt zo veel als eene noot betekent, waar van ook het Duitfche woordt Notteburg afkomt. Deze plaats is van nature zeer fterk. De Zweedfche veldmaarfchalk, Jakob de la Gardie, veroverde de zelve echter in den jare 1614, en Olearius verhaalt, dat wanneer de bezetting, volgens het verdrag, zoude uittrekken, niet meer dan 2 mannen met hun pak en zak aangekomen waren, welke de vefting zo dapper verdedigd hadden, na dat de overigen door eene voortlopende ziekte omgekomen waren. De Ruffen hebben deze plaats in den jare 1702 op nieuws ingenomen, en *Sleutelburg* genoemd. *Zeiler. defcr. Suec. p.* 139 *feq. Olear. Reife-befchr. p.* 15.

NOTGERUS, NOTKERUS, of NORTKERUS, een vermaard biffchop van Luik in de X eeuw, zoude een zoon geweeft zyn van Cajus, of Grajus, graaf van Oettingen, en van Hedwiga, eene zufter van keizer Otto den I. Hy volgde op Ewrard of Eberhardus in den jare 972. Hy arbeidde met veel zorg aan de verbetering en verfiering van zyne biffchoplyke ftadt, en Miræus zegt om die reden dat hy de twede ftichter was van de zelve. Hy ftichtte eene Collegiale kerke, en bragt veel toe tot verfcheide grote ontwerpen, die men in zynen tydt maakte. Hy hadt ook geen gebrek aan geleerdheit. Hy fchreef het leven van Landoaldus, priefter, dat Surius bybrengt op den 19 Maart, en eenige andere ftukken, welke tot blyken van zyne Godsdienftigheit kunnen verftrekken. Hy ftierf in den jare 1007, en wierdt in het getal der Heiligen gefteld. *Alberic. in Chron. Voffius l. I. de Hift. Lat. c.* 41. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Miraeus in faft. Belg. Sammarth. Gall. Chrift. &c.*

NOTGERUS, of NOTKERUS, is de naam geweeft van drie monniken van S. Gal. De eerfte, *Balbulus* of de *Stamelaar* genoemd, ter oorzake van zyne bezwaardheit van fpraak, was van het geflachte der Carlien. Noch jong zynde was hy befteld in het kloofter van S. Gal. Hy ftudeerde aldaar onder Marcellus en Ifo, met Ratpertus en Tutilo. Deze drie monniken zich aan de ftudie der goede letteren overgegeven hebbende, deden de zelve bloeien in de abdy van S. Gal, alwaar zy onder malkander onderhandelingen hielden. Zy bevlytigden zich inzonderheit in de vrye kunften, en in de muzyk, en hunne voornaamfte bezigheit was lofpraken te maken. Notgerus heeft 'er verfcheide opgefteld, en vertaalde de Pfalmen in het Hoogduitfch voor den koning Arnulphus. Hy fchreef het leven van S. Gal in vaarzen, en dat van S. Fridolinus. Hy fchreef behalven zyn *Martyrologium*, dat Henricus Canifius in het VI ftuk van zyne oude Lezingen bybrengt, eene verhandeling der letteren van het Alphabeth, welke in den zang gebruikt worden. Men fchryft hem noch de twee boeken toe van de Hiftorie van Karel den Groten, gericht aan Karel den Kalen, hoewel van een onbekend fchryver; de levens van S. Landoaldus en van S. Remaclius; maar deze werken zyn eerder van den biffchop van Luik. Deze Notgerus fleet een gedeelte van zyn leven in de IX eeuw, was een der geheimfte Raden van den keizer Karel den Dikken, en ftierf in de maandt April des jaars 912. De twede Notgerus, *Piperus Granus*, of de *Peper-korl* bygenoemd, leefde maar in de X eeuw. Hy wierdt abt van dit kloofter in den jare 973, en ftierf in den jare 981. Hy was vermaard door zyne geleerdheit, zo wel als de derde Notgerus, bygenoemd *Phyficus*, die naderhandt abt was. *Eckerard. in Vita Notgeri Balbuli. Metzlefer lib. de Illuftr. Vir. S. Gall. Canifius in Not. ant. Lect. Voffius lib. III. de Hift. Lat. M. Du Pin Biblioth. des Aut. Ecclef. X. fiecle.*

NOTHATUS, de V koning van Schotlandt, wierdt door het volk op den throon gefteld na de doodt van zynen broeder Dardanella, die eenen zoon naliet, die ten opzigte van zynen ouderdom toen noch niet bekwaam was om te regeren. Nothatus regeerde volkomen naar zyn welgevallen, daar de regering tot dien tydt toe gemakkelyk en naar de wetten was gevoerd geweeft, ftrafte hoge en lage zonder onderfcheidt door verbeurtverklaring hunner goederen, verbanning uit het landt, en op andere wyzen meer, en betoonde zich in alles zo wreed, dat hy zich by een ieder gehaat maakte. Dovalus van Galway, een hoogmoedig man, wilde zich van deze gelegenheit bedienen, om zich zelven te verheffen, en te gelyk het nakende gevaar by tyds voor te komen, dewyl hy naricht hadde dat de koning hem naar het leven ftont. Wanneer hy nu een groot getal van zyne onderdanen en vrienden by malkander hadde, ftelde hy den koning voor, dat hy op eene onrechtvaardige wyze den adel hadde laten ombrengen, en zich van der zelver goederen meefter gemaakt, en begeerde te gelyk dat hy het koninkryk, dat hy niet wifte te regeren, den rechten erfgenaam weder zoude overgeven. Hoewel nu Nothatus hier door geweldig fcheen befchimpt te zyn, zo liet hy echter buiten alle vermoeden zyne gewone ftrafheit zakken, en gaf tot antwoordt, dat hy de waardigheit, waar toe men hem verheven hadde, dacht te behouden; bekende wel dat de regering tot nu toe eenigzins tyrannig gevoerd was; doch voegde daar by, dat men zulks niet zo veel aan zyne eige neiging, als wel aan de halfterrigheit van zyne onderdanen moefte toefchryven. Dit vermeerderde de gramfchap en het misnoegen aan beide zyden, zo dat het eindelyk van woorden tot feitelykheden kwam, wanneer Nothatus door Dovalus en zynen aanhang geflagen en gedood wierdt, na dat hy 20 jaren geregeerd hadde, in het 3715 jaar der wereldt. *Buchanan. in hift. Scot.*

NOTHENSUM. Emo, abt van Werum, fchryvende over het jaar 1208, maakt gewag van een dorp, *Nothenfum* genaamt, daar het paftoorsampt, zo als het fchynt, bekleed wierdt door eenen Eggardus, zynde een van de gemachtigden, die door Otto, biffchop van Munfter, afgezonden wierden om het verfchil tuffchen den abt Reindo en Emo by te leggen. Menco, fchryvende over het jaar 1267, maakt gewag van eenen Ripertus, die hy zegt dat een fatzoenlyk man te *Nothenfum* was. Alting zou naaft geloven, dat het een dorp is geweeft van Fivelngo-kwartier, digt by Werum, of Schiramer, van het welke ganfch geen teken overgebleven is, of het moeft, zegt hy, onder een onbekenden naam fchuilen. Zie *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 160.

NOTO, *Val Di Noto*, in 't Latyn *Netina Vallis*, eene der drie provincien van Sicilië, welke tegen het Zuiden en Ooften aan de zee, tegen 't Noorden aan Val di Demona, en tegen 't Weften aan Val di Mazara grenft. De hoofdftadt Noto, in 't Latyn *Nea*, *Netum*, *Neetum*, is tamelyk groot, fchoon, en volkryk, en legt op een fteilen berg, omtrent de rivier Abifo of Acellaro. De andere fteden van deze provincie zyn: Saragoffa, Augufta, Terra Nova, Motica, Camerana, enz. *Alberti Defcr. Ital. Rogiffart Delic. de l'Ital.*

NOTRE, (Andreas le) geboren te Parys in den jare 1625, heeft zich door zyne zonderlinge wetenfchap in het aanleggen en fierlyk opmaken van grote lufthoven, waar in hy alle anderen, die voor hem geweeft waren, verre overtrof, een groten roem verworven. Alle de tekeningen, naar welke de tuinen van Verfailles, van Trianon, van Marly, van Clugny, in de Tuilleries, in het Paleis Rojal te Parys, te Chantilly, en voorts alle andere vermaarde lufthoven van Vrankryk, gemaakt wierden, zyn alleen van hem. Lodewyk de XIV maakte hem, uit aanmerking van zyne bekwaamheit, ridder van de orde van S. Michiel, Raadt, generaal Controlleur der koninklyke gebouwen, kunften en manufacturen van Vrankryk. Hy gaf hem inzonderheit het voornaamfte opzigt over alles wat de verfiering der tuinen van Verfailles en de andere koninklyke huizen betrof. Byna alle Europifche prinffen vertrouwden hunne tuinen en lufthoven aan zulke perfonen, die by hem geleerd hadden. Hy ftierf in September des jaars 1700, en wierdt te Parys in de kerke van S. Rochus begraven.

NOTTINGHAM, in 't Latyn *Nottinghamia*, de voornaamfte ftadt in de Engelfche provincie *Nottinghamshire*, is 94 Engelfche mylen Noordwaards van Londen gelegen. Zy legt op eene hoogte, aan de Noordzyde van de kleine rivier Lean, welke eene myl van daar in de Trente valt, beftaat uit drie parochien, en dryft zo goeden handel, als ooit eene van de binnenlandfche fteden doen kan. Zy is ook eene van de zindelykfte fteden van Engelandt, zynde met fchone huizen, fraaie ftraten, en heerlyke marktplaatfen voorzien. Doch zy is het meeft vermaard door haar flot, dat in fterkte, fchoon gezigt en pracht eertyds gene andere in Engelandt behoefde te wyken, indien het die niet alle te boven ging. Speedæus merkt de menigvuldige bogen of verwulffels, uit rotfen gehouwen, onder het flot aan. Onder de zelve is 'er een bovenal aanmerkenswaardig, in welkers wanden de hiftorie van het lyden van Chriftus door David, een koning van Schotlandt, die aldaar gevangen gezeten heeft, met eigen handen gegraveerd is. Zo is ook zo wel hier, als op andere plaatfen naby het flot, te zien, dat men ganfche woonhuizen en wenteltrappen, ook de eene kamer boven de ander, met fchoorftenen en venfters, en wel alles uit loutere rotfen gehouwen vindt. Nottingham heeft een langen tydt aan verfcheide geflachten den graaflyken tytel gegeven. Wanneer in den jare 1597 deze tytel met Henrik Fitz-Roy, een baftaard van koning Henrik den VIII, uitgeftorven was, gaf de koninginne Elizabeth den zelven aan den Lord Howard van Effingham, die uit het huis van Norfolk van de Mowbrays, graven van Nottingham, gefproten was. Des zelfs twede zoon Karel erfde van hem dezen tytel, en van dien zyn zoon van den zelfden naam. Wanneer deze in het einde der regering van Karel den II ftierf, en gene erfgenamen naliet, verviel de tytel van lord Effingham erffelyk op François Howard, de oudfte zoon van Karel Howard. Doch de graaflyke tytel van Nottingham wierdt door den gemelden koning gegeven aan Heneage Finch, lord kancelier van Engelandt, wiens oudfte zoon Daniel Finch eerfte fecretaris van ftaat wierdt. De Denen verdedigden en behielden het Nottinghamfche flot tegen 3 Saxifche koningen, en dwongen de zelve tot vrede. *Speedæus Theatr. Imhof Hift. Geneal. magnae Britan. Souverainen van Europa p.* 451.

NOTTINGHAMSHIRE, in 't Latyn *Nottinghamiae comitatus*, een binnenlandfch graaffchap van Engelandt, dat tegen 't Noorden Jorkshire, tegen 't Zuiden Leiceftershire, tegen 't Ooften Lincolnshire, en tegen 't Weften Derbyshire heeft, wordt door de rivier Trent op eenige mylen van Lincolnshire afgefcheiden. Dit landfchap heeft eene langwerpig ronde gedaante, en ftrekt

ſtrekt zich van het Noorden naar het Zuiden 38, en van het Ooſten naar het Weſten 20 Engelſche mylen uit, en is in 8 *wapentakes* onderſcheiden, waar in 168 parochien en 10 marktſteden zyn. De oude inwoners wierden door de Romeinen *Coritani* genoemd. Ten tyde van de Heptarchie was dit landſchap een gedeelte van het koninkryk Merciё; doch tegenwoordig behoort het tot het bisdom van Jork. De grondt is ten dele zandachtig, ten dele los; doch wat in het eene oordt ontbreekt vergoedt het ander. Tegen 't Weſten is het boſch *Schirewood* genoemd, dat niet alleen veel houts, maar ook ſteenkoolgroeven heeft, en eene grote menigte van wildt. Onder de voornaamſte waaren van dit landt mag het zoete hout gerekent worden, dat in het weſten naby Workenſop waſcht, en voor het beſte in Engelandt gehouden wordt. Van gelyken vindt men hier zeker ſlag van ſtenen, welke weker zyn dan marmer, doch daar na, wanneer zy gebrand worden, een harder pleiſter maken dan de Paryſche. Dit graafſchap is het vaderlandt geweeſt van vele beroemde mannen, van welke op hunne behoorlyke plaatzen gehandeld wordt. Onder de ſteden van deze provincie zenden Nottingham, Newark en Caſtret alleen 2 gedeputeerden in het parlement, behalven de 2 land-ridders. *Camdenus in Britan. & Speedaeus in Theatr. magn. Britan.*

NOUDAR, eene kleine ſtadt met een geſterkt ſlot, in het Portugeeſche landſchap Alentejo, aan de rivier Ardita, niet verre van de grenzen van de Spaanſche koninkryken Andaluſiё en Eſtremadura. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 798.

NOUE, (FRANÇOIS DE LA) *Bras de fer*, of *met den yzeren arm* toegenoemd, een Franſch edelman uit Bretagne, was niet alleen een groot krygsoverſte, maar ook vol van deugdt, die in alle gelegenheden uitmuntte door zyne voorzigtigheit en door zyne dapperheit. Hy wierdt geboren in den jare 1531 van François de la Nouё, den II van dien naam, en van Bonaventura l'Eſpervier. Hy reiſde in zyne jonkheit naar Italiё, en droeg aldaar de wapenen. Op zyne wederkomſt in Vrankryk deedt hy belydeniſſe van den hervormden Godsdienſt, die ſedert den jare 1557 krachtig toegenomen was, en hy deedt grote dienſten aan zyne geloofsgenoten. De R. Katholyke ſchryvers, hoewel hy een Hugenoot was, geven hem den lof, dat hy een zeer deugdzaam, dapper en verſtandig man was. Hy hadt tamelyke goede kennis van de goede ſchryvers en wetenſchappen; hy was moedig, eerlyk, milddadig en goedaardig. Hy veroverde den 28 September des jaars 1567 Orleans, en verjoeg daar uit den Roomſchen gouverneur, die zich aan de poort Banniere verſchanſt hadde. Hy geboodt de achterhoede in den ſlag van Jarnak in den jare 1569, en bevondt zich in duizend gelegenheden, waar in hy overal blyken gaf van eene wonderlyke voorzigtigheit, en grote edelmoedigheit. Die van den hervormden Godsdienſt maakten hem gouverneur van Macon, dat echter door den hertog van Nevers veroverd wierdt. Na den ſlag van Jarnak, taſtte La Nouё eene ſterkte aan, welke Puy Gaillard een Roomſch krygshoofdt te Luçon op den toegang van des Marez hadde laten bouwen. Deze vergaderde zyne krygsbenden om het fort te verdedigen, maar wierdt geſlagen tuſſchen S. Gemme en Luçon. La Nouё vermeeſterde vervolgens noch Fontenai, Oleron, Marennes, Soubiſe en Brouage. Hy ontfing in de verovering van Fontenai een ſchoot op zyn ſlinker arm, die de pyp daar van brak. Men zette hem den arm af te la Rochelle, en hy deedt zich een yzeren arm in de plaats maken, waar door hy den toenaam van *Bras de fer* verkreeg. In den jare 1571 wierdt hy met Genlis naar de Nederlanden gezonden, alwaar hy Valencyn overrompelde. Op zyne wederkomſt in Vrankryk na den dag van S. Bartholomeus zondt de koning hem naar la Rochelle, alwaar hy in den jare 1573 *en Chef* geboodt; en dewyl het beſloten was dat de Hugenoten de wapenen weder zouden opvatten, vondt hy den 10 Maart gelegenheit den Roomſchen Meſſe en Luſignan te ontnemen. Maar dewyl hy zich moeſt kwyten in twee ſtrydige bedieningen, in den dienſt des konings en in dien der Hugenoten, zonder zyne achting te verliezen, en zelfs zonder zich verdacht te maken, beſloot hy een eerlyke doodt te zoeken in de uitvallen, welke de belegerden deden, en gaf zich zo verre bloot, dat hy daar in gedood zoude hebben geworden, zonder eenen edelman, Marcel genoemd, die tuſſchen beide ſchoot om den dodelyken ſlag te keren, waar door hy zekerlyk geſneuveld zoude hebben. Hy volgde naderhandt in den jare 1578 den hertog van Alençon in de Nederlanden, die hem met drie duizend mannen aan de Staten zondt, aan welke hy grote dienſten deedt. Philippus van Melun, marquis van Risbourg, nam hem gevangen in eene ontmoeting naby het kaſteel van Ingelmonſter. La Nouё hadt kort van te voren Ninove ingenomen, en den graaf van Egmont in die plaats gevangen bekomen. De Spanjaarden betuigden grote blydſchap over het gevangennemen van dezen groten krygsoverſten, en ſtelden hem niet wederom in vryheit voor in den jare 1585, in verwiſſeling tegen den zelven graaf van Egmont, en daar boven noch een rantzoen van 100000 kronen. Naderhandt, in het begin der oorlogen van de Ligue, week hy naar Geneve. Wilhem Robert de la Marck, hertog van Bouillon, en prins van Sedan, enz. ſtierf aldaar den 1 January des jaars 1588, latende zyne zuſter Charlotta erfgename van zyne goederen. Hy benoemde de la Nouё tot executeur van zyn teſtament, tot voogdt van deze princeſſe, en tot gouverneur van zyne ſouvereine landen. Maar dewyl verſcheide redenen dezen groten man verhinderden zo haaſt als hy wel wenſchte naar de Nederlanden te komen, wierdt deze jonge princeſſe byna ganſchelyk onderdrukt. Hy verzuimde echter niets om hare zaken te herſtellen. Hy arbeidde daar toe, wanneer de koning van Navarre, die zich met den koning Henrik den III vereenigd hadde, hem ontboodt met den hertog van Longueville, om de hulpbenden te gemoet te trekken, welke Sanci uit Zwitſerlandt bragt. Dit gebeurde een weinig voor de doodt des konings. La Nouё volhardde in zyne dienſten aan Henrik den Groten, en wierdt gedood in het beleg van Lambale in den jare 1591. Dewyl hy op een ladder geklommen was om te ontdekken wat men in de plaats deedt, wierdt hy door een musquetſchoot aan het hoofdt gewond, waar aan hy eenige dagen daar na ſtierf, evenveel beklaagd van vrienden en vyanden, als zynde een groot krygsman, en noch groter in deugdt. Zyn geſlacht was oud en edel in Bretagne. Hy trouwde met Margaretha van Teligni, waar by hy hadde Odet de la Nouё; Theophilus, die den naam van Teligni aannam; en eene dochter getrouwd met den marquis van la Mouſſaie. Zyne zonen waren erfgenamen van zyne goede hoedanigheden. De oudſte, die vier jaren in de Nederlanden was gevangen geweeſt, kwam om zich na zyne ontſlaging met zynen vader te verblyden; maar hy bevondt dat hy gene andere plichten omtrent hem meer waar te nemen hadde dan die van zyne uitvaart. *Moïſe Amirault Vie de la Nouё. Thuanus. Davila. La Popeliniere. Strada. Sammarth. in elog. Doct. Gall. Mezeray. Dupleix. De Larrey Geſchiedenis van Engelandt, enz. III Deel.*

NOUGAROT, of NOGAROLA, een ſteedtje of vlek in Vrankryk, aan de rivier Midon, vier mylen van Ayre ten Ooſten, is de voornaamſte plaats van Neder-Armagnac in Gaſconje, alwaar zelfs in de jaren 1290, 1308, en 1316 provinciale concilien gehouden wierden. *Baudrand. Maty Diction.*

NOUR-MAHAL, koningin der Indiёn, gemalin van Gehan-Guir, grote Mogol in den jare 1620. Zy hadde twee namen, te weten, *Nour-Gehanbegum*, dat is, *het licht der wereldt*, en *Nour-Mahal*, dat is, *het licht van het Serrail*. Deze koninginne zeer eerzuchtig zynde, bevlytigde zich enkelyk om den koning te behagen, op dat zy daar door te beter hare voornemens mogt volvoeren; en eene grote drift hebbende om hare gedachtenis te vereeuwigen, meende zy daar toe niet beter te kunnen geraken, dan met eene grote menigte munt in haren naam te doen ſlaan, het welke zy met eene zonderlinge behendigheit deedt. Gedurende het afzyn van den ſultan Kourom, den zoon des konings, die zich tegen haar voornemen hadt kunnen aankanten, badt zy Gehan-Guir haar alleenlyk toe te ſtaan om vier en twintig uren met eene onbepaalde oppermacht te regeren. Dit verzoek verwonderde den koning, die haar vuriglyk beminde, en die haar zeer gaarne niets weigerde; maar deze zaak ſcheen hem een weinig van kwaad gevolg te wezen. Hy liet zich eindelyk overwinnen door de liefkozingen van de koninginne, en zeide haar dat hy zich voor vier en twintig uren zoude weg begeven, en dat zy gedurende dien tydt op den throon konde klimmen, om met het opperſte gezag te gebieden. Hy deedt ter zelver tydt alle de groten, die aan het hof waren, voor zich komen, hen gebiedende haar te gehoorzamen, als of hy het zelf ware die ſprak. Deze koninginne hadde al ſedert een langen tydt van te voren alle hare toebereidſelen gemaakt, en heimelyk eene grote menigte van goud en zilver verzameld in alle de ſteden daar men munt ſloeg, en hadde aldaar alle de ſchroeven of ſtempels doen uitdelen om de ſtukken te munten. De muntmeeſters wiſten alleen van het geheim, en geen der groten hadt iets daar van kunnen ontdekken. De dag gekomen zynde, dat zy op den troon gezeten was, zondt zy in der yl poſtlopers naar alle de munten van het koninkryk, met bevel om goude en zilvere roupyen te ſlaan, ter ſomme van twee millioenen. Ieder ſtuk hadt aan de eene zyde de afbeelding van een der twaalf hemelstekenen, en aan de andere zyde den naam van Gehan-Guir met dien van Nour-Mahal. Deze zaak wierdt zo vaardiglyk uitgevoerd, boven al in de ſtadt alwaar zy toen was, dat zy twee uren na dat zy op den troon geklommen was, eene menigte van deze nieuwgemunte goude en zilvere ſtukken onder het volk deedt werpen, welke gangbaar bleven gedurende de regering van Gehan-Guir: maar de ſultan Kourom, naderhandt Cha-Gehan genoemd, op zynen vader gevolgd zynde, deedt deze roupyen voor billioen verklaren, zo dat weinige daar van gevonden worden; en daar zyn naaukeurigen die tot honderd kronen toe gegeven hebben voor eene goude roupy, die 'er maar zeven waardig was. De vader van deze koninginne was een Perſiaan, en in zyn landt niet meer zynde dan een kapitein van de ruitery, ging hy naar de Indiёn om den Groten Mogol, die toen Gehan-Guir was, te dienen. Zo haaſt de koning hem gezien hadde, hadt hy een goed gevoelen van hem, en zyn moedt en beleidt beproefd hebbende, maakte hy hem veldoverſte van zyn leger. Maar deze krygsoverſte in vervolg van tydt de weldaden vergetende, die hy van den koning ontfangen hadde, voegde zich by den ſultan Kouſrou, den oudſten zoon van Gehan-Guir, die zynen vader wilde onttronen, en zich zelf tot koning maken. Hy wierdt in deze wederſpannigheit verraſcht, en dewyl de koning hem in de gevangeniſſe hieldt, van voornemen zynde om hem te doen ſterven, kwamen de vrouw en de dochter van dezen veldheer zich voor des konings voeten nederwerpen, om zyne genade te ſmeken. Gehan-Guir wierdt zo bekoord door de ſchoonheit van deze dochter, dat hy toeſtont het gene zy verzocht, en haar vervolgens zyne liefde opdroeg. Zy verſtont het Perſiaanſch, het Indiaanſch en het Arabiſch, en hadde een vernuft dat bekwaam was om een koninkryk te beſtieren. Dit was de reden dat de koning haar toegeſtaan hebbende om een ganſchen dag het koninkryk in zyne plaats te regeren, naderhandt byna zyn ganſche gezag aan haar toevertrouwde, en zy was het die de beweging gaf aan de gewigtigſte belangen van den ſtaat. *Tavernier Voiage des Indes.*

NOURRY, (D. Nicolas le) *van Dieppe*, een Benedictyner monnik van de Congregatie van S. Maur, deedt zyne professie in de maandt July des jaars 1665, in den ouderdom van 18 jaren. Hy studeerde van dien tydt af zeer vlytig in de kerkelyke oudheden, en maakte in weinig tyds daar in een groten voortgang. Hy arbeidde met den vader Garetus aan den druk der werken van Cassiodorus. Hy is de schryver van het leven van Cassiodorus, van de voorredenen en van de tafelen, welke in dezen druk zyn. Van Rouaan te Parys gekomen zynde, arbeidde hy met den vader Jacobus de Frisches aan den druk der werken van S. Ambrosius, waar van het eerste stuk uitkwam in den jare 1686., en het tweede in den jare 1691. Wanneer dit werk voltrokken was, begon de vader de Frisches te arbeiden over S. Gregorius Nazianzenus, en stierf den 15 Maart des jaars 1693. De vader Nourry begon van zynen kant te arbeiden over de schryvers welke vervat zyn in de Bibliotheek der vaderen te Lyon gedrukt. Hy heeft drie stukken in 8 uitgegeven onder den tytel van *Apparatus ad Bibliothecam Patrum*, welke in een stuk in folio byeengevoegd zyn, te Parys gedrukt in den jare 1703, en welke eindigen met S. Clemens Alexandrinus. Dit werk vervat eene menigte van Redenvoeringen, vervuld met naaukeurige en geleerde onderzoekingen over het leven, de schriften, en de gevoelens der vaderen, waar van hy een groot getal van moeielyke plaatsen opheldert. D. Nourry heeft ook in den jare 1710 uitgegeven het boek van *Lucius Caecilius de Mortibus Persecutorum*, dat hy voorgeeft niet van Lactantius te zyn; het welke hy onderzoekt in eene redenvoering, die hy daar by gevoegd heeft, waar in hy de twyfelachtige en duistere plaatsen van dit werk verklaart en opheldert, en met naaukeurigheit de verscheide gevoelens van dezen schryver ontwint. Deze geleerde monnik heeft sedert noch met naarstigheit gearbeid aan het opstellen van andere nuttige verhandelingen. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques XVII & XVIII. siecles.*

NOVALE, eene kleine, doch welgebouwde en vermogende stadt in de Tarviser-Mark, tusschen Treviso en Padua gelegen.

NOVALESE, een vlek met een klooster in het marquisaat van Suza in Piëmont, aan den voet van den berg Senis, twee mylen van Suza ten Noorden. *Maty Dict.*

NOVARA, in 't Latyn ook *Novara*, eene stadt in Italië, in het Milanees, is een bisschoplyke setel onder den aardsbisschop van Milaan, en de voornaamste plaats van een klein gebiedt dat daar van den naam draagt. Van haren ouderdom kunnen verscheide schryvers, als Tacitus, Suetonius, Ptolomeus en andere, als mede de Roomsche opschriften, die by hen gevonden worden, getuigen. Zy legt op een welbewaterden en vruchtbaren grondt, en is met tien bolwerken en elf halve manen versterkt. Zy is by de geleerden bekend, om dat Petrus Lombardus, de meester der spreuken (*Magister sententiarum*) aldaar geboren is. Lodewyk Sforcia, hertog van Milaan, wierdt in den jare 1500 naby deze plaats door de Franschen gevangen; doch 12 jaren daar na, wanneer de Franschen de zelve belegerden, wierden zy by nacht door de Zwitsers overvallen en geslagen. In den jare 1515 verjoegen de Franschen de Zwitsers wederom uit Novara; doch in den jare 1522 veroverden de zelve deze plaats op nieuws, en twee jaren daar na wierdt de zelve aan Sforcia wedergegeven. De bisschop zoude jaarlyks een inkomen hebben van 7200 daalders. *Alberti Descr. Ital. Baudrand. Schauplatz des kriegs in Italien pag. 367. Rogissart Delic. de L'Italie.*

NOVARINI, (Lodewyk) van Verona, een Regulier klerk van de Theatyner-orde, in de XVII eeuw, was Hieronymus genoemd eer hy geestelyk wierdt, doch nam naderhandt den naam van Lodewyk aan. Hy verstondt de Latynsche, Grieksche, Hebreeusche en Chaldeeusche talen. Hy bekleedde verscheide gewigtige waardigheden in zyne orde, en was bemind van de prinssen en geleerden van zynen tydt. De paus Urbanus de VIII hadt eene zonderlinge achting voor de verdienste en de boeken van Novarini. Hy heeft verscheide werken nagelaten. De voornaamste zyn: *Arcana mystica Theologiae. Sanctitas honorata. Adagia sanctorum Patrum. Amoris delicia, &c. Francisco Bolviti Nomencl. Script. ordin. Cleric. Regul. Ghilini Theat. d'Huom. Letter. Miraeus de Script. Saec. XVII. Laurenzo Crasso Elog. d'Huom. Letter. Caraccioli & de Tufo Hist. Theat.*

NOVATIANEN zyn bekende ketters, die in de III eeuw de kerke ontrust hebben. Zo wel Novatus, een priester van Carthago, als Novatianus, die met geweldt den bisschoplyken stoel te Rome poogde te bemagtigen, hebben iets bygebragt tot deze kettery, waarom twyfeling ontstaan is onder de geleerden, van wien van deze twee de Novatianen den naam dragen. Naar de gesteldheit van het woordt komen zy af van Novatus, maar Novatianus heeft tot de zaak zelf wel het meeste toegebragt. Anders worden zy ook *Cathari* genoemd, dewyl zy zich in leere en leven zuiverder achtten dan anderen; hoewel eenigen menen, dat de naam van deze ketters, dewyl zy zeer gehaat wierden, daar door ontstaan zy. De oorspronk van deze kettery wordt verhaald op de volgende wyze. Wanneer by de heftige vervolging van den keizer Decius verscheide van het Christen gelove afvielen, die echter naderhandt, wanneer de hette der vervolging een weinig ophieldt, begeerden wederom in de Christelyke kerke aangenomen te worden, ontstont de vrage: of men zulke afgevallenen zo haast zonder onderscheidt zoude aannemen, dan of hen niet veel eer eene scherpe kerkelyke boete opgelegd moeste worden. Het laatste verdedigde Cyprianus, het eerste Novatus en Felicissimus, die door hulp van Novatus het diakenschap verkregen hadde, als welke beweerden dat men de gevallenen wel konde aannemen indien zy maar eenen brief van voorspraak van de belyders hadden. Wanneer nu over dezen twist grote onrust ontstont te Carthago, begaf zich Novatus naar Rome, alwaar hy Novatianus ontmoette, die met den Roomschen bisschop Cornelius in groten twist geraakt was. Onder anderen hadt Novatianus Cornelius tegengeworpen, dat hy te ligtvaardig te werk ging in het weder aannemen der afgevallenen, dat ook het gene was waar over Cyprianus met Novatus en Felicissimus verschil gekregen hadde. Novatus te Rome gekomen zynde nam de zyde en het gevoelen van Novatianus aan, ja spoorde hem zelfs aan om het zelve met grote heftigheit tegen Cornelius te verdedigen. De twist tusschen Cornelius en Novatianus was zeer heftig, en die beide wisten malkander met vele omstandige zaken te beschuldigen, dat zo veel te ergerlyker was, om dat velen van hem geloofden, dat niet zo veel de liefde der waarheit, als de begeerte om den bisschoplyken setel van Rome te behouden, de eigentlyke oorzaak van deze heftigheit was, het welk ten minste velen van Novatianus berichten. Deze schreef alom aan de gemeentens verscheide brieven, waar in hy Cornelius verachtte, en voorgaf dat hy niet wettelyk geordend was. Hy vermaande ook de gemeentens, dat de genen, die den duivel, dat is den afgoden geofferd hadden, niet weder tot het H. Avondmaal toegelaten mogten worden; want de kerke konde en mogte diergelyke personen niet weder in hare gemeenschap aannemen; men konde hen wel tot boetvaardigheit vermanen, doch de kerke konde hen gene vergeving der zonden aankondigen, maar men moest zulks aan Godt overlaten: en dit was de eerste hoofddwaling der Novatianen. Naderhandt gingen zy noch verder, en strekten over alle doodzonden uit het gene zy in den beginne alleenlyk van die genen geleerd hadden, die den afgoden hadden geofferd, ja eindelyk trokken zy het zelfs tot alle zonden, die na den doop begaan wierden. Hier by kwamen noch andere dwalingen, als dat het onrecht was ten twede male te trouwen; dat de kerk, waar van zy zich afgezonderd hadden, de ware kerk niet was, en dat alzo de genen, die van de zelve tot hen kwamen, weder gedoopt moesten worden. Door eenigen wierden hen ook noch wel andere dingen toegeschreven, als of ze wegens de H. Drieëenheit niet recht geleeraard hadden, doch zonder genoegzamen grondt. Voor 't overige, dewyl Novatianus zeer vele aanhangers hadde, welke zyne gevoelens poogden uit te breiden, zo lieten ook de rechtzinnigen niet na zich met kracht daar tegen aan te kanten, het welke zy niet alleen deden met schriften, maar ook met concilien en op andere wyzen. Want te Carthago wierdt tegen hen een concilie gehouden, waar van de acten in een Roomsch concilie onder Cornelius bevestigd wierden. De Roomsche pauzen betoonden inzonderheit een groten yver tegen hen. Innocentius verdreef hen uit Rome, en ontnam hen vele kerken. Celestinus beroofde hen van alle goederen, en de keizer Constantinus zelfs gaf ook scherpe wetten tegen hen uit. Eindelyk is deze secte met 'er tydt verdwenen. *Cyprianus Epist. 46. 47. & alibi. Eusebius Hist. Eccles. l. VI. Epiphan. Haeres. 59. Theodoret. Haer. fab. l. III. Socrates. Sozom. Augustin. Haeres. 38. Baron. in Annal. Petavius Diatribe de Poenitentiae in ecclesia veteri ratione. Forbesius in Instruction. Historico-Theolog. lib. XIV. cap. 3. Pearsonius in Annalibus Cyprianicis. Arnold Ketter-Hist. III boek, 7 kap. Sagittarius Introduct. ad Hist. Eccles. c. 33. sect. 56 &c.* Zie Novatianus en Novatus.

NOVATIANUS, een Roomsch priester, was philosooph geweest eer hy Christen wierdt. Hy wierdt op zyn bedde gedoopt, gevaarlyk krank zynde. Tot priester geordend zynde tegen de regelen en ten verzoeke van zynen bisschop, verburg hy zich gedurende de vervolging, en weigerde den doop te geven aan de Catechumenen. Gedurende het ledig staan van den Roomschen stoel, na de doodt van Fabianus in den jare 250, schreef hy eenen brief aan S. Cyprianus, uit den naam van de Roomsche geestelykheit, dat de 30 is onder die van dezen vader. Na dat Cornelius in de plaatse van Fabianus gesteld was, betwistte Novatianus zyne ordening, beschuldigde hem van verscheide wanbedryven, en gaf een lasterschrift tegen hem uit: het voornaamste voorwendsel, waar van hy zich bediende, was dat Cornelius in zyne gemeenschap ontfing de genen, die tot de afgodery vervallen waren. Onder dit voorwendsel scheidde hy zich af van de gemeenschap van Cornelius, aangespoord door Novatus. Hy deedt zich door drie eenvoudige, onwetende en onbekende prelaten tot bisschop van Rome ordenen; na dat hy hen hadde doen drinken. Hieronymus stelt hem onder het getal der kerkelyke schryvers, en zegt dat hy verhandelingen geschreven hadde van het Pascha, van den zabbath, van de besnydenisse, van den hogenpriester, van het gebedt, van de Joodsche spyzen, en van de Drieëenheit. Het is waarschynlyk, dat de verhandeling van de Drieëenheit, en het boek van de Joodsche spyzen, welke zyn onder de werken van Tertullianus, van dezen Novatianus zyn. Deze twee verhandelingen zyn wel geschreven, en niet te verachten. De Grieksche historieschryvers hebben Novatianus ten onrechte vermengd met Novatus. Het is de eerste en niet de laatste, die zynen naam gegeven heeft aan de secte der Novatianen. Zie Novatianen. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles. III premiers siecles.*

NOVATUS was een priester van Carthago, als blykt uit den LII brief van Cyprianus (volgens den druk van Oxford). Hy was voor zynen bisschop gedagvaard in den jare CCXLIX, beschuldigd zynde van zyne vrouwe geschopt te hebben, die zwanger was, en daar door eenen miskraam gehad hadde. De vervolging, welke

welke Decius in het volgende jaar aanrechtte, Cyprianus al van het beginsel af verplicht hebbende om te wyken, wierdt Novatus ontslagen van de vreze van voor hem te verschynen. Hy voegde zich weinig tyds daar na by Feliciffimus, diaken, en beweerde, dat men de afgevallenen in de gemeenschap behoorde te ontfangen, zonder eenige boete. Novatus ondertusschen naar Rome gegaan zynde, voegde zich by eenen aanhang, die van een gansch strydig gevoelen was, zonder dat men ziet dat Cyprianus hem deze onstandvastigheit verweten heeft, hoewel hy hem niets vergeeft. Novatus kwam eindelyk weder in Afrika, maar men weet niet wat verder van hem geworden is. Zie de Cypriaansche Jaarboeken van J. Pearson, en het leven van Cyprianus in het XII. stuk van de *Bibliothéque Universelle*.

NOVATUS, (Marcus Anneus) broeder van Seneca. Zie GALLIO.

NOVE, eene kleine stadt, twaalf mylen van Dantzig, in het opkomen van de Wyssel, op den weg van deze laatste stadt naar Thoren. *Memoires de Beaujeu.*

NOVE, (Paulus de) doge van Genua, was een verwer van hantering, en de Genuezen, in den jare 1506 opgestaan zynde, verkozen hem tot hunnen hertog. Maar Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, hen tot hunnen plicht gebragt hebbende, en de Nove hebbende doen gevangen nemen, deedt hem opentlyk het hoofdt afhouwen. *Enguerrant de Monstrelet Chronique.*

NOVELLARA, in 't Latyn *Noviliaria*, en fraai een vermakelyk gelegen steedtie in Lombardye, tusschen Mantua en Modena, dat aan eene linie van het huis Gonzaga toebehoort, en aan de zelve onder den tytel van een prinsdom, dat een leen is van het Roomsche ryk, den naam geeft. In den jare 1708 leefde noch Camillus, prins van Novellara, dien in den jare 1702 een zoon geboren wierdt. *Schauplatz des kriegs von Italien. p.* 735. *Rogissart Delic. de l'Ital.*

NOVEMBER was by de Romeinen, die het jaar van *Maart* begonnen, de negende maandt, en heeft daar van haren naam. Door de vleiers van den keizer Commodus, die in dien tydt het mannelyk gewaadt (*toga virilis*) ontfing, en benevens zynen vader als keizer begroet wierdt, wierdt zy *exuperatorius* genoemd. De Duitschers noemden de zelve gemeenlyk de *Wintermaandt*. Keizer Karel de Grote zou die echter de *Windmaandt* genoemd hebben, dewyl zich omtrent dezen tydt gemeenlyk sterke winden plegen te verheffen. Zy wierdt ook door eenigen de *Wolfsmaandt* genoemd, waar van de oorzaak nochtans nergens te vinden is. De Athenienzers noemden ze *Alamacterion*, de Hebreën ten dele *Chislen*, ten dele *Marchesoan*, hoewel zy ook *I Kon. VI*, 38 den naam van *Bul* voert, die zynen oorsprong heeft van het woordt *Mabul*, een watervloedt, dewyl het in dezen tydt niet aan vloedt en water plagt te ontbreken. By de Romeinen was zy de godinne Diana toegewyd. *Thom. Godwin de rit. Hebr. l. III. c.* 1.

NOVEMVIRI, dat is *Negen-mannen*, wierden negen overheits-personen van Athene genoemd, welker regering een jaar duurde. De eerste van de zelve wierdt *Archon* of vorst genoemd, de twede *Basileus*, of koning, de derde *Polemarchus*, of legerhoofdt, en de zes andere *Thesmothetes*, of wetgevers. Zy deden een eedt van de wetten naaukeuriglyk te doen onderhouden, en verplichtten zich by gebreke van dien aan de Republyk een gouden standbeeldt van hunne grootte te geven. De genen, die zich met eere in hun ampt kweten, wierden vervolgens tot Raadsheren van den Areopagus aangenomen. *Plutarchus in Solone & Pericle.*

NOVENDIALE, eene offerhande welke de Romeinen deden gedurende negen achtereenvolgende dagen, om de kwalen af te keren, waar mede zy door eenig wonderlyk voorteken gedreigt wierden, om de goden, welke vergramd schenen, te stillen. De Raadt maakte dan een decreet of besluit, gericht aan den opper-priester of aan den pretor van de stadt, waar door dit feest aan het volk geboden wierdt. Het was Tullus Hostilius, de vierde koning van Rome, die deze offerhande instelde, wanneer men hem de tyding gebragt hadde van den wonderlyken hagel, die op den berg Albanus in het landschap Latium viel, en waar van de grootheit en hardheit deedt geloven dat het stenen waren. *Titus Livius l. I.*

NOVENSILES DII waren zekere goden der oude Romeinen, aldus genoemd om dat zy van de laatsten tot hunne kennisse gekomen waren. Zodanige waren de *Gezondheit*, het *Geluk*, of *Fortuin*, *Vesta*, *Hercules*, de *Trouw*, enz. Eenigen geven nochtans voor, dat de goden, *Novensiles* genoemd, die waren, welke het bestier hadden van de nieuwigheden, en die de dingen deden vernieuwen: anderen hebben gezegd dat deze naam zynen oorspronk niet hadde van het woordt *novus*, nieuw; maar eerder van *novem*, negen, om dat deze goden negen in getal waren, te weten: *Hercules*, *Romulus*, *Æsculapius*, *Bacchus*, *Eneas*, *Vesta*, de *Gezondheit*, de *Fortuin*, of het *Geluk*, en de *Trouw*. Maar deze schryvers zeggen niet wat deze goden gemeens hadden onder malkanderen en wat hen van de andere goden onderscheidde. Het is waarschynlyker, zo anderen gelooft hebben, dat het de Negen Zang-godinnen waren, die met dezen naam genoemd wierden. *Lil. Giraldus de Syntagm. Deor.*

NOVI, eene kleine stadt in het gebiedt van Genua, naby de grenzen van het hertogdom Milaan, niet verre van Alessandria en Tortona op eenen berg gelegen.

NOVIBAZAR, in 't Latyn *Novus Mercatus*, de hoofdstadt van Servië, alwaar de twee kleine rivieren Stuiza en Ruca te zamen lopen.

NOVIGRAD, in 't Latyn *Novigradum*, eene kleine, doch zeer vaste stadt in opper-Hungarië, in 't graafschap Zolnock, legt omtrent een myl van den Donauw, en 5 mylen Noord-Oostwaarts van Gran, en 4 van Waitzen. Zy heeft een kasteel op een rots gebouwd, en is met eene gratt omringd, die 34 voeten diep is, en in de zelfde rots gehouwen waar op het kasteel staat. In den jare 1594 veroverden de Christenen deze plaats van de Turken, die de zelve in den jare 1663 weder innamen. Doch de zelve wierdt in den jare 1685 op nieuws door de Turken veroverd. *Bonfin. & Isthuansius in Hist. Hung. Kreckwitz Descript. Hung.*

NOVIGRAD, eene stadt en slot in Croatië. Het slot is aan eenen zeeboezem van den zelfden naam gelegen. In den jare 1646 moest zich deze plaats aan de Turken overgeven; doch kort daar na nam de Venetiaansche generaal Foscolo de zelve wederom in, en liet de Turken, die daar in bezetting gelegen hadden, op de galeien werpen. *Beschreib. des Königreichs Dalmatien und Croatien.*

NOVODVOR, eene stadt van Polen, aan de Wyssel, vier mylen beneden Warschauw, op de hoogtens van de rechter zyde. In deze stadt is een tol, welke de eenige is, die in Polen te water of te landt geduld wordt. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

NOVOGOROD, NOVOGROD, (Niszi) in 't Latyn *Ducatus Novogardiæ inferioris*, een hertogdom in West-Ruslandt, aan de rivier Wolga, dat vol van bosschen is. De hoofdstadt Nisinovogorod legt op eenen heuvel, alwaar de rivieren Occa en Wolga te zamen lopen, waarom zy groten handel dryft. Zy is groot, en heeft een sterk slot. De stadt wordt door Russen, Tartaren en Duitschers bewoond; ook hebben de Lutherschen daar in hun openbaren Godsdienst. *Perry Staat von Moscau. Olearii Reiseb.*

NOVOGOROD, (Welicki) in 't Latyn *Novogardia magna*, door de Duitschers *Neugarten* genoemd, eene grote stadt in West-Ruslandt, is de voornaamste plaats in een vorstendom van den zelven naam, en een aartsbisschoplyke setel. Zy legt op eene grote vlakte aan de rivier Wolkou of Volga, welke uit het meir Ilmen, dat het schoonste is van gansch Europa, en omtrent een myl boven de stadt uitkomt, door het meir Ladoga loopt, en by Nottburg en den Finnischen zeeboezem in de Oostzee valt. Deze rivier, welke zich aldaar met de Occa vereenigt, is de voornaamste oorzaak van den rykdom en van de grootheit dezer stadt, dewyl zy byna van haren oorsprong af tot de Oostzee toe bekwaam is voor de scheepvaart. Het zelve heeft deze stadt tot de voornaamste handelstadt in het gansche Noordelyke gewest gemaakt, gelyk zy dan door de Lyflanders, Denen, Zweden, Duitschen en Hollanders veel bezocht wordt. Eertyds hadt deze stadt grote voorrechten onder een eigen vorst, die onafhankelyk was van den Czaar van Muscovië, en was ryk en magtig, zo dat men tot een spreekwoordt zeide: *Wie kan zich tegen Godt en de grote stadt Novogorod aanstellen?* Men vergeleek haar ook ten opzigte van hare grootheit by Rome. Tegenwoordig is zy echter niet meer zo groot als voor dezen; hoewel het getal van hare torens van verre eene grote vertoning maakt, dewyl daar in behalven de kerken 70 kloosters zyn. De gebouwen zyn naar de Muscovische wyze alle van hout. Vitoldus, groothertog van Litthauwen, was de eerste die in den jare 1427 deze stadt noodzaakte eene schatting van 200000 kronen te betalen. In den jare 1477 vermeesterde de Muscovische grootvorst Johannes Basilowitz de zelve, en stelde eenen gouverneur daar in. Een tydt lang daar na kwam hy in persoon, plunderde de stadt, en voerde 300 wagens, die met goudt, zilver, edelgesteentens en andere kostelyke goederen geladen waren, met zich te rug naar Muscou, waar heen hy ook alle de inwoners van Novogorod bragt, en daar tegen de stadt weder met Muskoviters bezette. In den jare 1569 liet de grootvorst Johannes Basilowitz, uit een enkelen ongegronden argwaan, als of de inwoners van deze plaats tegen hem wilden rebelleren, 2770 van hen ten deele doodslaan, ten deele in de rivier werpen, waar by ook eene grote menigte menschen, door een hoop van zyne ruitery, die hy in de stadt gelaten hadde, vertreden wierdt. Na dat hy de ryke kerke van S. Sophia geplunderd, en alle schatten uit de andere kerken genomen hadde, plunderde hy ook het aartsbisschoplyke paleis; liet daar op den aartsbisschop op een wit paardt zetten, hem eene fiool om zynen hals binden, met eene fluit in de handt, en nam hem in die gestalte met zich naar Muscou, alwaar hy van dit smadelyk onthaal ontslagen wierdt. De abten en monniken wierden alle in stukken gehouwen of verdronken. In den jare 1611 wierdt deze stadt door de Zweden veroverd, doch in den jare 1634 aan de Muscoviters weder afgestaan. In den jare 1664 was zy zeer volkryk, en eene goede handelplaats met eene houte muur omringd, met goeden krygsvoorraadt en alle nodige zaken voorzien, ook door een kasteel beschermd. Voortyds wierdt hier een afgodsbeeldt aangebeden, dat eenen mensche verbeeldde, die een donderkloot in de handt hadde, en in hunne spraak *Perun*, of Donder genoemd wierdt, in welks tempel de priesters op levensstraf verplicht waren een gestadig vuur van eikenhout te houden. Het hertogdom van dezen naam, dat een der grootste is van Muscovië, wierdt Kuruk Varego, den eersten hertog, door het lot toegedeeld, wiens nakomelingen hunne heerschappy aan de eene zyde tot aan het Griekſche keizerryk, en aan de andere zyde tot aan Noorwegen uitbreidden. Novogorod legt 150 Duitsche mylen Noordwaarts van Muscou, 46 Oostwaarts van Pleskou, en 40 Zuid-Oostwaarts van Narva. *Olearius Pers. Reisbeschr.*

NOVOGRODECK-LITAWSKI, een Waywoodſchap in Wit-Reuſſen in Litthauwen, dat twee gebieden heeft, namentlyk Novogrodeck en Schlonim. De hoofdſtadt, mede *Novogrodeck* genoemd, is groot, en beſtaat uit houten huizen. De landdagen van Litthauwen worden by beurtwiſſeling hier en te Minsk gehouden. Voor dezen was zy de apanage der jonge hertogen van Litthauwen.

NOVOGROD-SEWIERSKY, in 't Latyn *Ducatus Novogardiæ Severiæ*, eene Muscoviſche provincie en hertogdom, tuſſchen Worodin, Smolensko, Czernichow, Kiow, en Litthauwen. De hoofdſtadt van den zelfden naam is verſterkt, en legt aan de rivier Dezna.

NOVOMENTO was eertyds eene ſtadt der Triballiers in neder-Meſië. Tegenwoordig is het maar een vlek van Bulgarië, naby den Donau gelegen, achttien mylen van Iſcha ten Ooſten. *Maty Dict.*

NOVOMONT, eene kleine ſtadt van het oude Servië, en tegenwoordig onder Bosnië begrepen. Zy is gelegen aan de Drina, naby haren oorſpronk en de grenzen van Albanië. *Maty Dict.*

NOX was by de Heidenen eene byzondere godin der duiſternis, waar van zy verzierden, dat zy de oudſte onder alle godheden, en benevens den helſchen godt Erebus uit den eerſten ongevormden klomp, Chaos genoemd, ontſtaan was. Zy zoude naderhandt met den gemelden Erebus getrouwd zyn, en by hem de doodt benevens de ſlaap geteeld hebben. *Pomey Panth. Myth. p.* 206.

NOYA is de naam van eene rivier in Catalonië, die ontſtaat in het gebiedt van Cervera, en na dat zy voorby Calaf, Prats del Rey en Iqualada gelopen is, zich in het gebiedt van Barcelona, naby Martorel, met de rivier Llobregat vereenigt.

NOYELLE, (FRANCISCUS FLORENTINUS DE) graaf van Marle in de Nederlanden. Carpentier in zyne *Hiſt. Genealog. des Pais-bas* ſchryft, dat in de XVII Nederlandſche provincien negen plaatſen zyn, welke den naam van Noyelle dragen, en zo vele geſlachten die daar naar den naam voeren. Onder de zelve is Noyelle by Lens in Artois, uit welk geſlacht *Guido* in den jare 1215 leefde, onder wiens nakomelingen de zonen van *Philippus*, heer van Noyelles, zich in 3 takken verdeelden. Van den eenen zoon, *Giſlinus*, komen de graven van Noyelles, van welken graaf *Hugo* in den jare 1614 van den aartshertog Albert van Ooſtenryk den graaflyken tytel verkregen heeft; van den tweden zoon, *Johannes*, zyn de graven van Marles afkomſtig; en van den derden, *Philippus*, de markgraven van Reisbourg en graven van la Croix. *Franciſcus Florentinus* van Noyelle, graaf van Marle, was een zoon van den graaf Adriaan, die door den gemelden aartshertog Albertus tot eerſten graaf van Marles gemaakt wierdt, en gouverneur was van Arras, en van Maria van Immerſeele, vrouwe van Poppenroy en Wommelchem, en dochter van den vicomte van Aloſt, die reets van te voren twee gemalen gehad hadde. De zoon van deze volgde op zynen vader in het gouvernement van Arras, en was vervolgens groot-baillif van 't graafſchap Henegouwen, ook graaf van Marles, en baron van Roſignol. Hy trouwde met zyne bloedverwante Franciſca van Noyelles, dochter van Adriaan, heer van la Croy, vicomte van Nielles, gouverneur van Motte aux Bois, welker broeder *Jacobus* van Noyelles, opperſchatmeeſter van Vlaanderen, in den jare 1617 graaf van la Croy, en in den jare 1627 markgraaf van Risbourg wierdt. Hy teelde by de zelve 5 zonen en 4 dochters; en dewyl deze eerſte markgraaf van Risbourg eenen zoon en eene dochter geteeld hadde, die beide jong ſtierven, is het markgraafſchap Risbourg, en de andere graafſchappen en heerlykheden vervallen op deze zyne oudſte zuſter, welkers oudſte zoon *Eugenius* die daar na van haar erfde. De genoemde Carpentier meldt dat deze graaf Franciſcus Florentinus van Marle te dier tydt noch leefde; doch Albertus Miræus ſtelt dat hy in den jare 1625 geſtorven is; in welken tydt zyn zwager, de markgraaf van Risbourg, den markgraaflyken tytel noch niet verkregen hadde.

NOYERS, in 't Latyn *Nucetum*, een ſteedtie, of vlek van Vrankryk, in Burgundië, op de grenzen van Champagne, drie mylen van Tonnere ten Zuiden. *Maty Dict.*

NOYERS, (HUGO VAN) biſſchop van Auxerre, was afkomſtig uit een oud en edel geſlacht in Vrankryk, dat den naam droeg van het ſteedtie Noyers, waar van hier even voor is geſproken. Hy hadt grote moeielykheden met den grave van Auxerre, die de goede achting van dezen prelaat trachtte te bezwalken door alderhande laſteringen. Hugo, zich bedienende van de macht, welke zyne waardigheit hem gaf, deedt dezen laſteraar met alle zyne amptenaars in den ban, en beroofde hen van de kerkelyke begraveniſſe; het welk dezen graaf zodanig vergramde, dat hy het ligchaam van een kindt deedt begraven in eene der zalen van het biſſchoplyke paleis, en verdreef alle de kerkelyken uit de Cathedrale kerk. Deze ban duurde een langen tydt, en wierdt niet ingetrokken voor de voldoening van den grave van Auxerre, die verplicht wierdt zelf het ligchaam van dit kindt op te graven, en het zelve barrevoets en in het hembdt naar het kerkhof te brengen, om het aldaar te begraven in de tegenwoordigheit van al het volk. Deze prelaat ſtierf te Rome den 29 September des jaars 1206. De paus, verſeld van alle de kardinalen, woonde zyne begravenis by. *Sammarth. Gallia Chriſtiana.*

NOYERS (MILES VAN) de VI heer van Noyers en van Vandeuvres, uit het voorgemelde geſlacht geſproten, grootſchatmeeſter van Vrankryk, zoon van Miles den V, en van Maria van Chaſtillon, deedt grote dienſten aan Philippus den Schonen, koning van Vrankryk, die hem maarſchalk van Vrankryk maakten voor den jare 1304. Hy wierdt benoemd tot een der executeurs van het teſtament van den koning Lodewyk *Hutin* in den jare 1316. Hy droeg naderhandt in den jare 1326 den koninklyken ſtandaardt in den ſlag van Montcaſſel tegen de Nederlanders, en wierdt ſchatmeeſter van Vrankryk gemaakt in de jaren 1336, en 1343, en ſtierf in hogen ouderdom in September des jaars 1350.

NOYON, naby de rivier de Oiſe, eene ſtadt van Vrankryk in Picardië, en in het gouvernement van L'Isle de France, met den tytel van een bisdom en graafſchap, eén der twaalf oude pairſchappen van het koninkryk. Cæſar noemt deze ſtadt *Noviodunum Belgarum*, Ptolomæus *Noviomagus Vadicaſſium*; maar tegenwoordig wordt zy door de Latynſche ſchryvers *Noviomus* genoemd. Zy is zeer oud, en Cæſar maakt 'er gewag van in zyne Gedenkſchriften. Nicolaas Sanſon toont in zyne aanmerkingen over de kaart van het oude Gaule, dat het *Noviodunum*, dat Cæſar belegerde, Soiſſons is, en niet Noyon. Dit belet niet dat de ſtadt Noyon niet zeer oud zy. Het bisdom van Vermandois wierdt aldaar overgebragt omtrent den jare 520, wanneer de hoofdſtadt, gezegd *Auguſta Viromanduorum*, verwoeſt wierdt door de barbaren. St. Lambert was toen daar van biſſchop. S. Eloi is een van zyne opvolgers geweeſt. De Normannen plunderden Noyon in den jare 859, en namen den biſſchop Immonus gevangen; gelyk men ziet uit den 41 brief van Loup abt van Ferrieres. Deze ſtadt wierdt verbrand met hare Cathedrale kerk in den jare 1131, en zy heeft het zelfde ongeluk nog twee of drie malen gehad in de jaren 1152 en 1228. De koning Henrik de Grote ontnam de zelve aan de Ligue in den jare 1591 op den 18 Auguſtus, na dat de onderſtandt, die zich daar in poogde te werpen, tot driemaal toe was afgewezen. De hertog van Mayenne hernam de zelve in het begin van den jare 1593, met hulp van de Spanjaarden, onder het beleidt van Karel, graaf van Mansveldt. De koning belegerde daar na deze ſtadt wederom in de maandt September des jaars 1594. Desclußeaux, die 'er gouverneur van was, gaf de zelve den 18 October over. Noyon wierdt in den jare 1516 verkoren om aldaar te handelen over de vrede tuſſchen den koning François den I en Karel van Ooſtenryk, naderhandt keizer. Noyon is eene ſchone welgebouwde ſtadt, met fraaie gebouwen, fonteinen en prachtige kerken, onder welke die van onze Lieve Vrouwe de Cathedrale is. Zy heeft de gemakkelykheit van de rivier de Oiſe, die 'er maar een vierendeel uurs afgelegen is. Aldaar is de haven te Pont l'Eveque. De ſtadt wordt beſproeid van de Verſe, welke de Galliole en de Marguerite ontfangt. De Parochie van St. Martyn is de grootſte van Noyon. Daar zyn ook de abdyen van St. Eloi en van St. Bartholomeus, benevens verſcheide kloofters. Dat der Karthuizers is buiten de ſtadt, op den berg S. Louis. Noyon is de geboorteplaats geweeſt van Calvyn. Daar zyn verſcheide rechtbanken, en vier voorſteden. De biſſchop is graaf en pair van Vrankryk. *Du Cheſne Recher. des Ant. de France. Jaques le Vaſſeur Annal. de Noyon. Robert & Sammarth. Gall. Chriſt. Papyr. Maſſon Deſcr. Flum. Gal. Thuanus.*

Conciliën van Noyon.

Walfarius, metropolitaan van Rheims, hieldt in den jare 814 een Concilie te Noyon, om eenige verſchillen te beſlechten, welke ontſtaan waren tuſſchen Waldemarus van Noyon en Rotardus van Soiſſons, ter oorzake van eenige parochien, welke zy wederzyds beweerden tot hun rechtsgebiedt te behoren. Flodoardus maakt 'er gewag van in het II boek van de hiſtorie van Rheims *c.* 18. Eenigen ſtellen een ander ſynode in den jare 1017, maar men vindt niet om wat oorzaak het zelve gehouden wierdt. Men hieldt 'er een in den jare 1271 of 1272 wegens de vryheden der kerke. Guido des Prez was toen biſſchop van Noyon. Johannes van Vienne, aartsbiſſchop van Rheims, vergaderde aldaar een ander in den jare 1344.

NTOUPI is een naam, dien de Grieken geven aan de verbannenen of geëxcommuniceerden na hun doodt, om dat hunne ligchamen, zo zy zeggen, in de aarde niet verrotten, maar opgeblazen worden, en als eene trommel klinken, wanneer men de zelve beweegt of omwentelt. Men geeft voor, dat men een bewys van deze waarheit zag onder de regering van Mahometh den II, keizer der Turken. Want deze Sultan hebbende horen ſpreken van de kracht der excommunicatien in de Griekſche kerk, liet weten aan Maximius patriarch van Conſtantinopel, dat hy naar het dode ligchaam van eenen geëxcommuniceerden, die over langen tydt geſtorven was, zoude doen zoeken, om te zien in wat ſtaat het zelve zoude zyn. De patriarch was in het eerſt verbaaſd, en deelde dezen laſt mede aan zyne geeſtelykheit, die mede niet weinig daar over verzet ſtondt. De oudſten erinnerden zich eindelyk, dat 'er onder het opperprieſterſchap van Gennadius eene zeer ſchone weduwe was geweeſt, die eene laſteringe tegen dezen patriarch hadde durven uitſpreken, trachtende het volk te overreden dat hy haar hadde willen verleiden: en dat deze prelaat zyne geeſtelykheit vergaderd hebbende, genoodzaakt was haar te excommuniceren. Dat deze vrouwe vervolgens ten einde van veertig dagen geſtorven was, en dat haar ligchaam een langen tydt daar na uit de aarde opgenomen zynde, om het gevolg van de excommunicatie te zien, in zyn geheel bevonden was, en voor de twede maal begraven wierdt. Maximius onderzocht naar de plaats van het graf, en het zelve gevonden hebbende, deedt hy den Sultan daar van bericht geven, die eenige amptenaars derwaarts zondt, in welker tegen-

woordigheit men het graf opende, waar in het ligchaam in zyn geheel bevonden wierdt, doch zwart, en opgeblazen als een blaas. Deze amptenaars hun verslag gedaan hebbende, was Mahometh daar over uitnemende verwonderd, en zondt eenige Bassaas, die den patriarch kwamen bezoeken, en het ligchaam bezien, dat zy deden overbrengen in eene kapelle van de kerke Pammacarista, waar van zy den ingang verzegelden met het zegel van den prins. Weinige dagen daar na namen de Bassaas, volgens den last, dien zy daar toe hadden van den Sultan, de kist uit de kapelle, en boden de zelve den patriarch aan, om de excommunicatie weg te nemen, en het gevolg van deze plechtigheit te zien, die de ligchamen in den gewonen staat der andere dode ligchamen stelde. De patriarch de Liturgie gelezen hebbende, dat is te zeggen, de gebeden in deze gelegenheit voorgeschreven, begon overluid eene bulle van vergiffenis van de zonden van deze vrouwe te lezen, en verwachtte het gevolg daar van met yverige tranen, en zuchtingen tot Godt. De Grieken zeggen, dat 'er toen een wonderwerk geschiedde, waar van eene ongelooflyke menigte van menschen getuige was: want naar mate dat de patriarch de bulle las, hoorde men een heimelyk geluidt der zenuwen en gebeentens, welke kraakten in hunne ontbinding, hunne natuurlyke gestelдheit verlatende. De Bassaas, om tot de volkome vernietiging van het ligchaam gelegenheit te geven, plaatsten de kist weder in de kapelle, die zy sloten en met het zegel van den Sultan verzegelden. Eenige dagen daar na deden zy aldaar hun laatste bezoek; en gezien hebbende dat het ligchaam tot stof wierdt, bragten zy de tyding daar van aan Mahometh, die vol van verwondering zich niet konde wederhouden te zeggen, dat de Christelyke Godsdienst verwonderlyk was. Men moet de *Ntoupi*, waar van gesproken is, niet vermengen met de *Broucolacae*, of valsche opgewekten, die noch hedendaagsch veel geruchts maken onder de Grieken. De *Broucolacae* zyn, naar hun zeggen, mede dode ligchamen van geëxcommuniceerden; maar in plaats dat de *Ntoupi* alleenlyk onbederflyk zyn, tot dat men het vonnis van excommunicatie weggenomen heeft, worden de *Broucolacae* bezield door den Duivel, die zich van hunne werktuigen bedient, hen doedt spreken, gaan, eeten en drinken. De Grieken geven voor dat men om den Duivel deze macht te benemen, het herte van den Broucolaca moet nemen, het zelve in stukken snyden, en voor de twede maal begraven. *Guillet Histoire du Regne de Mahomet II.*

NUBA is de naam welken Gabriel Sionita en Johannes Hesronita, Maroniten, geven aan den schryver van eene Geographie in 't Arabisch, te Rome gedrukt in den jare 1592, onder den tytel van *Algemene Landbeschryving.* Scaliger spreekt in zyne brieven van deze Landbeschryving, die door de genoemde Maroniten is overgezet in het Latyn. Hunne vertaling is te Parys gedrukt in den jare 1619. Deze landbeschryver heeft eene beschryving gemaakt van de gansche wereldt, voornamelyk van Asië en Africa. Zyne naauwkeurigheit blykt in het gene Arabië betreft, alwaar hy niets vergeet; maar hy is niet naauwkeurig in de beschryving van Europa, waar in hy niet gereist hadde, 't en zy in Spanje. Daar is ook een groot getal van misslagen in de eigen namen: het welke in al dat slag van boeken gevonden wordt, vooral in de Oosterсche talen geschreven zynde. De uitleggers hebben eenige der zelve veranderd. Deze Arabische schryver leefde omtrent over 500 jaren onder Rogerus den II, koning van Sicilië. Men weet niet van wat Godsdienst hy was. Casaubonus heeft gemeend dat hy een Mahometaan was; maar de twee Maroniten, die hem in 't Latyn vertaald hebben, brengen eenige plaatsen uit zyne Landbeschryving by, waar door zy menen aan te tonen, dat hy een Christen was. Zy voegen 'er by, dat hy zich omtrent zynen Godsdienst niet opentlyk heeft willen verklaren, op dat zyn boek van Christenen en Mahometanen beide gelezen mogte worden. Wat zyn vaderlandt belangt, zy hebben hem den naam van *Nuba* gegeven, om dat zy geloofden dat hy uit Nubië was, het welk zy pogen te bewyzen met eene plaats uit zyn boek: men noemt deze Landbeschryving daarom *Geographia Nubiensis. R. Simon.*

Nuba is geen eige naam, maar een naam van natie, welke te kennen geeft dat deze schryver van Nubië was. Zie hier hoe 'er Joh. Gravius van spreekt *pag.* 372. van zyne aantekeningen over de tafelen van *Abulfeda Scharifol Adrisi*, als of men zeide, *de doorluchtige afkomeling van Adris.* Het woordt *Scherif* is een tytel, welke de afkomelingen of nabestaanden van Mahometh aannemen. Zie hier zynen naam en zyne bynamen: *Abu Abdollah, Mohammed, Ebn Mohammed, Ebn Abdollah, Ebn Adris, Imperatoris fidelium.* Adris en de Adrisiden schynen eertyds in eenig gewest van Africa geregeerd te hebben. Rogerus de II, koning van Sicilië, die in de XII eeuw leefde, hadt dezen Arabier verplicht over de Geographie te schryven, om de namen der plaatsen te verklaren, welke waren op een zilveren aardkloot, welken deze prins hadde doen maken, en die het gewigt hadde van 400 Griekсche ponden, zynde ieder van 112 dragmen. Zie *Herbelot Bibl. Orient.* op het artykel *Scherif al Edrissi.*

NUBIE, *Nubia*, een groot landschap in het Oostelyke gedeelte van Africa, dat door de inwoners *Noubah*, doch door anderen *Ægyptus minor* of het klein-Egypten genoemd wordt, legt aan de rivier de Nyl, is Noord- en Westwaarts met bergen omringd, heeft tegen 't Noorden Egypten en de wildernissen van Barca, tegen 't Westen de wildernissen van Zaara, doch tegen 't Oosten en 't Zuiden Hoog-Æthiopië of Abyssinië, en strekt zich in de lengte uit op 300 Fransche mylen, en in de breedte byna even veel. De hoofdstadt daar in is Duncala, welke bestaat uit 10000 huizen; de overige aanzienlyke steden zyn Nubia, Cusa, Guala, Fabar en Jusa. Het gedeelte van dit landt, aan den Nyl gelegen, is tamelyk vruchtbaar, heeft veel sandelhout, goud, civet en ivoor, en brengt onder anderen een vergift voort, dat zo sterk en heftig is, dat een eenige korl daar van 10 menschen kan doden. De Nubiërs zyn dapper en behendig, en de bekende inwoners beminnen den koophandel en den landbouw. Aldaar wascht veel suikerriet, doch zy weten het zelve niet te nutte te maken. De Nubiërs hebben hun eigen koning, die grote legers op zyne grenzen houdt, om de zelve tegen de vyandelyke invallen der Turken en Abissynen te beveiligen. Verders handelen de Nubiërs voornamelyk met de Egyptenaars van Caïro, en met andere steden van het zelve landt. Een once van hun vergift verkopen zy voor 100 dukaten. De tol op het vervoeren van de zelve geeft den koning de meeste inkomsten. Wanneer de buitenlanders het zelve kopen, moeten zy zich verbinden om niets daar van in het landt te gebruiken. De Geographie of landbeschryvings-kunst heeft men voor een goed gedeelte dit koninkryk, als zynde het vaderlandt van den vermaarden Nubiaanschen landbeschryver, te danken. De naam van dit landt komt af van *Nuabia*, dat eertyds de hoofdstadt van het zelve was, en 18 dagreizens Zuid-Oostwaards van Tagua, en van Somna 50 Duitsche mylen afgelegen is. De inwoners waren voortyds Christenen; doch verloren hunnen Godsdienst by gebrek van predikers en scholen. Want wanneer zy eenige predikers uit Abyssinië wilden hebben, en gene konden krygen, wierden zy Joden en Mahometanen. Hunne spraak is een mengelmoes van het Chaldeeusch, Arabisch en Egyptisch. *Ptolomæus. Plinius. Strabo. Leo & Marmol. Descript. Africæ. Herbelot Bibl. Orient.*

NUBIXWOUDE, NIBBIXWOUDE, of NUBOXWOUDE, een dorp in Noord-Hollandt, onder het schoutampt en het gerecht van Hoorn, wordt met Benningbroek door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Hoorn.

NUBUNANGA, koning van Japan, beroofde den Daïro, dien dit ryk toebehoorde, van de souvereiniteit, en liet hem alleenlyk de hoedanigheit van prins in den jare 1570. Hy hadt tot zynen opvolger Taxiba Quaba in den jare 1586, na welken Tarkosamma regeerde, die den tytel van keizer van Japan aannam in den jare 1600, hebbende den Daïro verplicht al het recht af te staan dat hy tot het Ryk hadde. *Hornius Orb. Imp.*

NUCA, (JUAN DE LA) *y Perellos*, de laatste opperrechter van Aragon, die *el Justicia de Aragon* genoemd wierdt. Het volk verkoos den zelven, om hunne rechten en privilegien tegen de onbillyke aanmatigingen en onderdrukkingen der koningen van Spanje te verdedigen, welke laatsten voortyds op hunne knien, en met ontblootten hoofde voor dezen rechter moesten zweren, dat zy nooit tegen de rechten en vryheden der Aragonezen iets zouden ondernemen. Wanneer de koningen iets onbehoorlyks deden, zo hadt het volk macht om zulks aan dezen rechter te klagen, en by hem bescherming te zoeken. Maar alzo de macht van deze rechters den koningen van Spanje onverdraaglyk was, poogden zy de zelve van tydt tot tydt te verzwakken, en eindelyk gansch te vernietigen. In den jare 1469 verkozen zy 17 Censores of Inquisiteurs, aan welke deze opper-rechter jaarlyksch van zyn doen en laten rekenschap moest geven. Eindelyk gebeurde het dat de koning van Spanje, Philips de II, in den jare 1597 Saragossa belegerde en veroverde, waar op hy den genoemden Nuça (voornamelyk om dat hy den voornamen staats-secretaris, Antonio Perez tegen de vervolgingen van het koninklyke hof beschermd hadde) liet onthalzen, en alzo daar door dit opper-rechters-ampt ganschelyk afschafte. *Hornius Orb. Imp. Garizay & Surita in Annal. Aragon. Cabrera de Philippo II. &c.*

NUCHTLANDT. Zie UCHTLANDT.

NUDIPEDALIA, een feest, dat by de meeste Heidenen in gebruik was, wanneer zy met blote voeten omgingen en processien hielden. Zulks geschiedde inzonderheit in den tydt wanneer het in lang niet regende, of iemandt gestorven was, of eenig ander droevig toeval gebeurde. Eenige geleerden willen voorgeven dat diergelyke plechtigheit afkwam van de Joden, als welke op hunne feestdagen blootsvoets gingen. Doch het kan ook zyn, dat de Heidenen die zelfs uitgevonden hebben. *Sagittarius Diss. de nudipedalibus. Pitiscus.*

NUIS, of NUITS, eene kleine stadt van Burgundië, aan de rivier Armanson, tusschen Mombard en Tonnere. Eenige schryvers houden het daar voor, dat zy haren naam verkregen heeft van de Noitonen, een Duitsch volk, dat met de Bourgonjons verbonden was, en deze plaats zoude gebouwd hebben. Zy heeft een bailluagie en goeden wyn.

NUITS, of *het landt van Pieter Nuits*, een gedeelte van Nieuw-Hollandt, of Nieuw-Jork, dat in den jare 1625 van eenen Hollander, aldus genoemd, ontdekt wierdt.

NUMA POMPILIUS, de twede koning der Romeinen, was van Cures, de hoofdstadt der Sabynen, geboortig, en een zoon van Pomponius Pompilius. Gelyk de natuur hem eene gestalte en aanzien van majesteit gegeven hadde, zo bragt hy zich door zyne deugdt by de Romeinen in noch zo veel groter achting, dat hy terstondt na de doodt van Romulus in het 40 jaar van Rome van hen tot koning gemaakt wierdt. Hy wilde deze hoogheit wel in den beginne niet aannemen, doch eindelyk liet hy zich door zynen vader daar toe overreden. Na dat hy daar toe besloten hadde, was hy eenig en alleenlyk op het maken van heilzame wetten bedacht; hy stelde echter velerlei plegtigheden en Godsdiensten in, om daar door de wilde gemoederen van dit barbaarsche en tot vryheit gewende volk tam te maken. Hy bouwde de godinne Vesta eenen tempel, en stelde de zogenaamde *Virgines Vestales*, of Vestaalsche maagden in, om het heilige vuur steets brandende te houden. Van gelyken verordende hy acht collegiën van priesters, onder welke de *Flamines*, of drie priesters

ſters van Jupiter, Mars en Romulus waren, waar van de eerſte *Flamen dialis*, de twede *Martialis*, en de derde *Quirinalis* genoemd wierdt, als mede de *Salii*, *Augures*, *Feciales* en *Curiones*. Voorts bouwde hy den godt Janus eenen tempel, die in oorlogstyden open, en in vredenstyden geſloten moeſt zyn. Hy heiligde ook een gebouw aan de Trouw, op dat deze deugdt dies te heiliger van het volk mogt waargenomen worden. Op dat alle zyne bevelen by het volk te groter achting verkrygen mogten, maakte hy het zelve wys, dat hy met de Nymph, of godinne Ægeria vertrouwelyk omging, welke hem deze wetten, plechtigheden en inſtellingen ingegeven hadde. Hy gaf ook voor dat de godt Jupiter en de zanggodinnen hem met hunnen ommegang verwaardigden, van welke hy de geheimſte zaken verſtont. Voorts verdeelde hy het jaar ook in twaalf maanden. Zyne gemalinne was Tatia, eene dochter van Tatius, die de ryksgenoot van Romulus was geweeſt, met welke zyn huwelyk, naar eeniger bericht, onvruchtbaar was, doch by welke hy, naar het voorgeven van anderen, eene dochter, of, zo noch anderen willen, vier zonen teelde, van welke naderhandt vier geſlachten geſproten zyn. Hy regeerde 42 jaren en ſtierf in het 82 jaar van Rome. *Livius. Florus. Dion. Halicarnaſſ. Plutarch.*

NUMANSDORP, een dorp in Zuid-Hollandt, in den groten Zuid-Hollandſchen waardt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Dordrecht.

NUMANTIA, eene oude ſtadt van Spanje, die vermaard is geweeſt door hare oorlogen, en door het beleg dat zy veertien jaren uitſtont tegen de Romeinen. Florus bekent ter goeder trouwe dat de Romeinen dezen oorlog onrechtvaardiglyk ondernamen. De Numantynen ontfingen by zich die van Segeda, hunne nabeſtaanden en bondgenoten, die uit de gevangeniſſen der Romeinen ontkomen waren. Zy ſpraken voor hen, doch de laatſten liepen tot de wapenen. De Numantynen deden derhalven het zelfde, en bragten door hunne dapperheit Æmilius Lepidus en C. Hoſtilius Mancinus, burgermeeſters van Rome, in den jare 617 tot een ſchandelyk verdrag. Men zegt, dat een inwoonder van Numantia wierdt aangedrongen door twee jongelingen van even groot aanzien, om hen zyne dochter, die zy tederlyk beminden, ten huwelyk te geven; deze vader, in de keur verlegen, zeide dat hy zyne dochter zoude geven aan den gene van hen, die hem het eerſte de handt van eenen Romein zoude brengen. Deze twee moedige jongelingen naderden hier op het vyandlyke leger, dat zy in grote verwarring vonden. Zy keerden derhalven te zamen naar de ſtadt, en deden alle de genen die weerbaar waren de wapenen opvatten. Vervolgens vielen zy in de begravingen der vyanden, welke zy innamen; en verraſchten Mancinus zo wel, dat hy verplicht was, om zich te redden, een ſchandelyke vrede voor Rome te ſluiten. Dit verdrag onteerde de burgermeeſteren. De gunſt bevrydde den eerſten van de ſtraffe van zyn kwaad gedrag, en de andere wierdt door de wapenherauten, naakt en met de handen op den rug gebonden, aan de vyanden overgeleverd. Maar die van Numantia weigerden hem te ontfangen. Deze ſtadt, die ondertuſſchen gedurende zo vele jaren het geweldt van 40000 mannen hadde tegengeſtaan, wierdt voor onwinnelyk gehouden. Scipio Africanus deedt zien dat zy zulks niet was. Hy ſloot deze ſtadt in door grote werken, bragt de inwoners op de vlucht, noodzaakte hen om zich zelf wanhopig om te brengen, en veroverde en ſlechtte eindelyk Numantia vyftien maanden na zyne aankomſt. Het is waar dat hy niets daar in gevonden hebbende, de overwinning alleenlyk in den bloten naam beſtont. De Numantinen wanhopig zynde, verbrandden hunne vrouwen en hunne kinderen, met het gene zy dierbaarſt hadden, en wierpen zich ganſchelyk naakt in de wapenen der Romeinen. Plinius zegt dat de buit van deze machtige ſtadt niet meer beliep dan zeven duizend ponden. Dit gebeurde in het 620 jaar van Rome. De overblyfſelen van deze ſtadt zyn in oud-Caſtilië, eene myl van Soria, in eene plaats welke de Spanjaarden *Puente Garai* noemen. *Titus Livius lib. LVI. LVII. Florus lib. II. cap. 18. Vellejus Paterculus lib. II. Appian. Strabo. Plinius.*

NUMANTINA, gemalin van Plautius Silvanus, wierdt beſchuldigt hem den geeſt ontroerd te hebben door betoveringen of bezweringen, en onſchuldig verklaard. Dit is de rechte zin der woorden van Tacitus, *lib. IV, cap. XXII, ad ann.* 777. (*Mox Numantina prior uxor ejus accuſata injeciſſe carminibus & veneficiis vecordiam marito, inſons judicatur.*) Een Franſch geneeskundige, Jean de Renou genoemd, heeft niets daar van verſtaan; want hy geeft voor, dat Numantina beſchuldigd wierdt *haren man door enkel uitgeſproken woorden koel en bezworen gemaakt te hebben*, en hy toont door dit voorbeeldt aan het gene men gewonelyk zegt, dat 'er *zekere woorden zyn*, welke beletten *dat een man iets mannelyks doe met eene vrouwe. . . De dagelykſche ondervinding*, voegt hy 'er by, *van die genen, aan welke men de neſteling knoopt*, (dat is te zeggen, die men bezweert, dat zy de huwelykspliсht niet volbrengen kunnen,) *beveſtigt zulks.* Dewyl deze ſchryver Tacitus wilde bybrengen, moeſt hy hem met meer oplettendheit onderzoeken. Deze vrouw leefde onder het keizerryk van Tiberius, en was door haren man verſtoten geweeſt. *Bayle Dict. Crit.*

NUMENIUS, een zoon van Antiochus, een Jood van verdienſte, die door Hyrcanus hogeprieſter der Joden als ambaſſadeur gezonden wierdt aan den Ceſar, om verlof te verkrygen tot herbouwing der muren van Jeruſalem, die niet weder opgerecht waren geworden, na dat Pompejus de zelve hadde doen afwerpen. Hy hadde het geluk van wel te ſlagen in deze onderhandeling. *Joſephus Oudh. XIV.* 16.

NUMENIUS, geboren te Apamea in Syrië, was een vermaard Pythagoriſt en Platoniſt, gelyk Euſebius verhaalt, en een vertrouwd vriendt van Cronius, den vermaarden Platoniſchen philoſooph, naar het getuigenis van Porphyrius. Zyne boeken *περὶ τῆς τῶν ἀκαδημαϊκῶν πρὸς Πλάτωνα διαστάσεως* worden door Euſebius geroemd. Buiten dat heeft hy geſchreven *τὰ παρὰ Πλάτωνι ἀπόρρητα*, waar van de gemelde Euſebius een gedeelte aanhaalt, als mede eenige boeken *περὶ τοῦ ἀγαθοῦ*, welke door Origenes bygebragt worden. Wanneer eenigen Plotinus beſchuldigden, dat hy zich zelven de uitvindingen en de leer van dezen Numenius hadde toegeſchreven, gaf Amelius tot verdediging van zynen vriendt Plotinus een boek uit *de differentia doctrinæ Plotini & Numenii.* Hy leefde na de geboorte van Chriſtus, gelyk Theodoretus getuigt. Numenius zegt van Plato, dat hy niet anders was dan de Atheenſche Moſes. Men vermoedt dat hy in de II eeuw geleefd heeft. Men moet hem niet vermengen met een Pyrrhoniaanſch Philoſooph van den zelfden naam, waar van Laërtius gewaagt. *Athenaeus. Heſychius. Suidas. Euſeb. Praepar. l. XI. & alibi.*

NUMENIUS is de naam van een redekunſtenaar, waar van *Suidas* gewaagt. Daar was 'er ook een van dezen naam van Heraclea, dien *Athenaeus* bybrengt.

NUMERI, een kanonyk boek van het Oude Teſtament, en het vierde der vyf boeken, welke Moſes ſchreef. De Hebreeuwen noemen dit boek *Valedabber*, om dat het zelve met dit woordt begint. Het vervat XXXVI kapittelen, en men noemt het zelve *Numeri* of het boek der *tellinge* of *getallen*, om dat het in 't begin de tellinge van het volk voorſtelt, welke door Moſes en Aaron geſchiedde. Het verhaalt in 't vervolg, hoe die van den ſtamme Levi gebruikt wierden tot de oeffeningen van den Godsdienſt, volgens hunne ampten en bedieningen. Het maakt noch gewag van de wederſpannigheit der Iſraëliten, van de ſtraffen der bozen, en van de weldaden, die zy zonder ophouden van Godt ontfingen.

NUMERIA was in het Heidendom de godin, die het beſtier hadde van de rekenkunſt: men riep haar aan om zich in de uitrekeningen niet te vergiſſen. Haar naam, zo men ziet, was genomen van *numerus*, getal. *Auguſtin. de Civit. Dei.*

NUMERIANUS, Roomſch keizer, was de zoon van Carus en de broeder van Carinus. Hy volgde zynen vader in 't Ooſten, reets Ceſar zynde; en na dat deze prins na een zwaren donderſlag naby Cteſiphon in zyn vertrek dood gevonden was, wierdt hy tot keizer verklaard. Doch hy ſtortte over de doodt van zynen vader zo vele tranen dat hy zyn gezigt daar door zodanig krenkte, dat hy op zyne te rug reize uit Perſië geſtadig in een geſloten draagſtoel gedragen moeſt worden. Zyn ſchoonvader Arrius Aper wilde zich van deze gelegenheit bedienen, dewyl hy al langen tydt begerig was geweeſt om den rykstroon te beklimmen. Hy bragt alzo Numerianus, omtrent 8 maanden na zyns vaders doodt een dodelyken ſteek toe, en wilde hier op het dode ligchaam zo lang in den geſloten draagſtoel voeren, tot dat hy zich valt gezet zoude hebben. Doch de ſtank ontdekte dit feit aan de ſoldaten, en zyn ſchelmſtuk wierdt voor den tydt openbaar, en hy door den volgenden keizer Domitianus ter neder geſtoten. Men zegt dat Numerianus welſprekende was, dat hy behaaglyk redenvoerde, en dat hy in poëzy alle de dichters van zynen tydt te boven ging, zelfs Olympius Nemeſianus en Aurelius Apollinaris. De eerſte hadt een dichtſtuk van de viſſchery en van de zeezaken geſchreven, en de laatſte het leven van Carus in Jambiſche vaarzen. *Vopiſcus in Numer. Aurelius Victor. Eutropius. &c.*

St. NUMIDICUS, prieſter van Carthago, en belyder in de III eeuw, ten tyde der vervolging van Decius, arbeidde om de Chriſtenen in het gelove te verſterken in het afzyn van S. Cyprianus, die hem met den prieſter Rogatianus met de zorg der kerke belaſtte. Zy deden door zyn bevel den prieſter Feliciſſimus in den ban. Numidicus moedigde verſcheide Chriſtenen aan tot het martelaarſchap; zag zyne eige vrouwe aan zyne zyde verbranden, en bleef zelfs half verbrand op de plaats, op eenen hoop ſtenen. Zyne dochter zyn ligchaam komende zoeken, bevondt dat hy noch adem haalde, en bevrydde hem van de doodt. Het Roomſche Martyrologium houdt gedachteniſſe van hem en van de andere Afrikaanſche martelaars, die den 9 Auguſtus door het vuur geſneuveld waren. Dit gebeurde in den jare 251. *Cyprian. Epiſt. XXXV. XXXVIII. & XL. De Tillemont Mem. Eccl. T. III. Baillet Vies des Saints.*

NUMIDIE, een groot landſchap van Africa, vervattende ten naaſten by het tegenwoordige Biledulgerid, aldus genoemd ter oorzake van het groot getal van dadelen, die in dit landt zyn, en den rykdom van het zelve uitmaken. Dit landt heeft de Atlantiſche zee ten Weſten; de wilderniſſe of Zaara ten Zuiden; Egypte ten Ooſten, en Barbarye ten Noorden. De volkeren zyn plomp en gewoonlyk teer van gezicht, ter oorzake van het zandt dat de windt hen in de oogen werpt. De dadelen doen hen de tanden vroeg uitvallen. De voornaamſte landſtreken zyn Biledulgerid, dat zynen naam geeft aan het overige landt, Sous met de ſtadt Taradunte, Teſſet, Darha, Zegelmeſſe, Tegorarin, Zeb, Feſſen, de wilderniſſen van Barca, enz. Dit landt wordt door inboorlingen en Arabiers bewoond. Men telt aldaar verſcheide Mahometaanſche vorſten, die dikwils in oorlog zyn, het welke de verſcheide veranderingen van de namen der ſteden veroorzaakt. Het eigentlyke of byzondere Numidië heeft de koninkryken van Bugie en Conſtantine, in dat van Algiers begrepen. De golf van Numidië heeft den naam van de golf van Store. De ſteden, die het aanmerkelykſte geweeſt zyn, zyn Tebeſſa, of Thereſte, Tabarca, Hippone, of Bonne, Migane of Lares,

Lambesa, of Lambesca, Constantine of Cirte, Amedar, Antrangues, of *Sicca Veneria*, Biserte of Utica, enz. De Numidiërs hebben machtige koningen gehad. Massinissa diende den Romeinen zo wel gedurende den laatsten Punischen oorlog, dat hy zyn voordeel deedt met hunne overwinningen. Hy hadt drie zonen, Micipsa, die op hem volgde, Manastabal en Gulussa; de eerste liet na Adherbal en Hyempsal; en Manastabal was vader van Jugurtha, dien de Romeinen onderwierpen. De provincie van Numidië hadt eertyds eene verschillende verdeling in het kerkelyke. Sallustius gelooft dat de naam der Numidiërs gekomen is van dien der Nomaden; maar de Numidiërs niet uit Griekenlandt gekomen zynde, is het niet waarschynlyk dat hun naam van een Grieksch woordt afkomt. De zelve komt eerder van het woordt *Moud*, dat in het Arabisch betekent van woonplaats veranderen, bewegen; zodanig dat de eerste letter N *servil* zy, gelyk de letterkundigen spreken. De naam van Mauren of Moren komt ook van een woordt, dat *vertrekken*, *veranderen* betekent. *Ptolemaus. Strabo. Plinius. Sallust.* enz. *Leon & Marmol Descr. Africa. Cluver. Sanson. du Val.* Zie Biledulgerid.

NUMIDIUS, (Quadratus) gouverneur van Syrië voor de Romeinen, volgde op Longinus. De grote klagten gehoord hebbende, welke de Joden deden tegen Cumanus, zondt hy hem naar Rome met Celerus, bedienaar van zyne wreedheden, om zich te verantwoorden voor den keizer Claudius. Numidius hadt tot zynen opvolger Cestius Gallus. *Josephus Oudh. XX.* 5. *Oorl. II.* 24.

NUMITOR was een zoon van Procas, koning van Alba, die stiert in den jare 3259 der wereldt, en broeder van Amulius. Procas maakte hen erfgenamen van zyne kroon, onder beding, dat zy beurtelings de een na den ander, van jaar tot jaar, regeren zouden. Maar wanneer Amulius op den throon was, wilde hy zynen broeder nooit toelaten den zelven te beklimmen. Men zegt zelfs, dat hy, om hem alle hoop van nakomelingschap te benemen, zynen zoon Lausus op de jagt deedt ombrengen, en zo veel te weeg bragt dat Rhea Silvia, die de eenige overgebleve dochter was van Numitor, onder de Vestalen gesteld wierdt. Maar deze dochter eenige minnery gehad hebbende, wierdt zwanger, en men verbreidde dat zulks het werk was van den godt Mars. Remus en Romulus wierden kort daar na geboren; en groot geworden zynde, als elders gezegd is, doodden zy hunnen oudoom, en herstelden hunnen grootvader op den throon. Dit gebeurde in het 3300 jaar der wereldt. *Titus Livius l. I. Aurelius Victor. Dion. Halicarnass.*

NUN, de zoon van Elisama, en vader van Josua, die het volk van Israël in het landt van Canaan geleidde. Hy was een der eersten en voornaamsten van den stamme Ephraïm. *Exod. XXXIII.* 11.

NUNDINA, eene godin, die door de oude Heidenen aangebeden wierdt, welke het daar voor hielden dat zy het opzicht hadde over de reiniging der kinderen. Dewyl nu de jongetjens op den negenden dag, gelyk de meisjens op den achtsten, na hunne geboorte plagten gereinigd te worden, zo hebben zy deze godin den naam van Nundina, van het woordt *nonus*, negende, gegeven. De gemelde reiniging wierdt door de Romeinen *Lustratio* genoemd. *Macrobius Saturn.*

NUNDINÆ was te Rome de weekmarkt, welke alle negen dagen eenmaal gehouden wierdt, wanneer het landvolk zyne waren in de stadt te koop bragt. Doch dit moet zo verstaan worden, dat tusschen twee *Nundinæ* maar zeven dagen vry waren. Eenigen hadden het bygeloof, dat het hen gelukkig was, wanneer zy zich op den zelfden dag stilzwygende de nagels sneden, of den baardt lieten afscheeren. De *Nundinae* waren wel feestdagen, doch echter zo dat de landlieden hunne rechtszaken voor den pretor konden afdoen. *Erycus Puteanus de Nundinis Romanis. Struvius Antiq. c.* 8. 9. *Pitiscus.*

NUN-EATON, een steedtie in 't Noord-Oosten van de Engelsche provincie Warckshire. Het heeft zynen naam gekregen naar een nonnen-klooster, dat Amicca, de gemalinne van Robert Bossu, graaf van Lincester, aldaar gesticht heeft. *Cambden.*

NUNNEZ, of NONIUS, (Petrus) een vermaard Mathematicus, of wiskundige van Alcazar de Sol in Portugal geboortig, leefde in de XVI eeuw, en leeraarde de Mathesis op de universiteit te Conimbra. Hy stiert in den jare 1577, en liet eene eenige dochter na. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Libri de Algebra, en Arithmetica, y Geometria, de Arte navigandi l. II; de Crepusculis l. I; Annotationes historic.; Problema mechanicum de motu navigii ex remis; Annotationes in planetarum theorias Georgii Purbachii*; enz. *Resendius in Antiq. Lusit. Anton. Bibl. Hispan.*

NUNNEZ DE AVENDANNO, (Petrus) een Spaansch rechtsgeleerde, was een vermaard advokaat, welke leefde in de jaren 1530 en 1540. Covarruvias, Antonio Padilla en anderen spreken voordeeliglyk van hem. Hy maakte verscheide werken: *Dictionarium Hispanum vocum antiquarum, quibus Partitarum Leges & caetera regia Constitutiones utuntur; De exequendis mandatis Regum Hispania, quae rectoribus civitatum dantur* enz. *Nic. Anton. Bibl. Hisp.*

NUNSPECT, een dorp van de Veluwe, met kerk en predikant, staande onder de classis van de Neder-Veluwe.

NURA, eene rivier, welke ontstaat aan de Genueesche grenzen, niet verre van Edificii, en by Zerbio in den Po valt. Het gewest rondom deze rivier, aan de grenzen van *Stato de Landi*, wordt naar de zelve *Val di Nura* genoemd. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 438. 448.

NURENBERG. Zie NEURENBERG.

NUSCO, in 't Latyn *Nuscum*, eene stadt in het koninkryk van Napels, in het *Principato Oltra*, is een bisschoplyke setel onder den aardsbisschop van Salerno. *Rogissart Delices de L'Italie.*

NUSDORF, een marktvlek in Oostenryk, eene myl van Wenen aan den Donauw, beneden den Kalenberg, is vermaard wegens zyn goed wyngewasch, dat voor het beste in Oostenryk gehouden wordt.

NUSDORF, een slot en heerlykheit in 't hertogdom Krain aan de Poick, eene myl van Adelsberg, den vryheren Rosetti toebehorende.

NUTTERMOER, een dorp in Oost-Vrieslandt, behorende tot het twede of Lierder-ampt, en in de vyfde of Moermervoogdy. Oudtyds schreef men *Uttermoer*, zo veel als het *uiterste moer*, 't welk in Moermerlandt is. 't Zelve is een kerkdorp, alwaar een Gereformeerde gemeente en predikant is. Voorts is dit dorp vermaard in de oudheit door het voornaamste klooster in Oost-Vrieslandt, gebouwt ter eere van St. Benedictus in 't jaar 1283 van den abt Theda, of Hatebrandus genoemt, als Beninga in zyn *Kronyk* op dit jaar bericht hoe die abt in dien tydt voor een zeer vroom man wierdt gehouden, welke aan de armen grote handreiking deedt, zo dat naar zynen name dat klooster genoemt wierdt *het Thedinger monniken-klooster*, waar in toen, zegt Beninga, *zeven styge jufferen*, *en zeven styge lekebroeders* waren, dat is, van elk honderd en veertig; want *een styge* beduidt twintig, gelyk Kilianus en Busbequius in hunne brieven ook aantekenen hoe de oude Tarters twintig ook *een styge* noemden, en nog hedendaags dat woordt *styge* voor twintig in Oost-Vrieslandt en neder-Saxen gebruikelyk is. In 't jaar 1399 nam de edele Fokko Uken dat klooster Thedinge in, als de heer Fulco aldaar abt was. J. Witsels dreef Fokko daar weder uit, stak dat klooster in den brandt, en liet het verwulfsel ter neder werpen; en dus bleef dit klooster acht jaren woest zonder inwoonderen, gelyk Beninga op dit jaar 1399 bericht; na welken tydt het zelve weder opgebouwt is, en in 't jaar 1424 gebeurde aldaar dit voorval by de vernieuwinge van de kerke, dat, als de zusters en konventualen de muurlieden hielpen, zekere zuster, Tette genoemt, met twee emmers kalk van de bovenste steigeringe viel, en in 't vallen met hare handen de emmeren vattende, en den name Jezus roepende, kwam zy onbeschadigt op hare voeten beneden op den grondt te staan. In 't jaar 1576 stierf in dit klooster de beroemde adelyke prioresse *Ette Kankena van Oldersum*, oud 80 jaren, gelyk uit het grafschrift op den grafsteen alhier te Nuttermoer blykt, op welken steen, of blaauwe grafzark men in 't midden het Oldersumer adelyke wapen, zynde drie leliën, ziet, en op elken hoek een wapen met onderschrift, als *Oldersum*, *Godens*, *Canchen*, *Witmunt*, en rondom staat aldus:

Ette van Oldersum tho Oldersum und
Goedês dochter, Priorisse tho Thedinga.

In 't midden staat dit vaars:

Als was olt 50 *jarē*
Wort se priorisse gekarē
Tachtentich olt in 76 *jarē*
Up Galle dach tom himmel gevarē.

Beati qui in Domino moriuntur.

Dat is:

Zalig zyn zy, die in den Heere sterven.

Nog ziet men alhier te Nuttermoer den grafsteen van den edelen, welgeboren, welgeleerden en eerbaren heere *Homerus Beninga*, uit het hoogadelyke stamhuis der Beningaas, welke heer eerst pastoor te Uttum, een dorp in Oost-Vrieslandt, was, en in 't jaar 1520 op Maria Magdalenen-dag abt van dit Thedinger klooster te Nuttermoer wierdt, doch in 't jaar 1557 overleedt, zynde alhier op een blaauwen steen uitgehouwen met een boek in de linker en den abts staf in de regterhandt, op ieder hoek een wapen, en rondom deze letters:

A. 1557. 8 *Februa. obiit honora. & nobilis dūs & magr. Homerus Benyga de Grymsū. abba ī Tedung. qui huic Monast.* 37 *annis præfuit, & laudabiliter rexit.*

Dat is:

In den jare 1557 *den* 8 *February is overleden de Eerwaardige en Edele Heer en Meester Homerus Benyga van Grymsum, abt in Tedung, de welke* 37 *jaren over dit klooster is geweest, en het zelve loffelyk heeft geregeert.*

NUYS, of NEUS, in 't Latyn *Novesium*, eene welgesterkte stadt in het aartsstift Keulen aan den Rhyn, ter plaatse alwaar de Erft zich met eenen arm van de zelve vereenigt, is inzonderheit bekend wegens den tegenstandt, welken zy deedt aan Karel den Stouten, hertog van Burgundië, die haar in den jare 1472 een gansch jaar lang belegerde. Zy wierdt gedurende den Duitschen oorlog dikwils dan van de eene en dan van de andere party ingenomen. In den jare 1585 in de Keulsche onlusten wegens de afzetting van den Lutherschen aardsbisschop, wierdt deze plaats door Adolph, graaf van Meurs en Nienar, op den jaar-

marktsdag met lift ingenomen, dewyl de zelve zich met zyne soldaten in koopmans gewaadt in de ftadt begaf, doch voor de poort een gedeelte van zyn volk achter liet, dat na het gegeven teken de wachten in de poort ombragt, en alzo meefter wierdt van de ftadt. Daar wierdt toen meer dan 300000 daalders buit gemaakt. In den jare 1586 wierdt zy door den Spaanfchen generaal den hertog van Parma veroverd, en byna alles daar in omgebragt. In den jare 1689 floeg de keur-Brandenburgfche generaal-veldmaarfchalk hier de Franfchen, dat 500 man op de plaats bleven. *Befchreib. des Rheinftrohms. Ægid. Gelenius de magnitudine Colon. Zeiler. Topogr. Colon. Strada de Bell. Belg. P. II.*

NYBURG, in 't Latyn *Neoburgum*, eene vafte ftadt in het koninkryk van Denemarken, in het Ooftelyke gedeelte van het eilandt Funen, wierdt in den jare 1175 door Canut, den zoon van Prebislaus, hertog van Lalandt, veroverd. Deze ftadt, welke voortyds de verblyfplaats was der koningen van Denemarken, heeft eene zeer goede haven, en is dikwils de verzamelplaats geweeft der Deenfche vloot. Zy heeft ook een kafteel, dat over de grote Belt gebiedt, om de kleine fchepen (welke liever dezen weg verkiezen, dan door de Zond gaan willen) daar aan te houden, dat zy den koning den behoorlyken tol betalen. In den jare 1659 leden de Zweden alhier van de Denen eene nederlaag, waar in zy 4000 mannen verloren. *Pufend. Inleiding tot de Zwed. Hift. Baudrand. Pontan. Chorogr. Dan. Zeiler. Defcr. Daniæ.*

NYCTELIA, een feeft ter eere van Bacchus, aldus genoemd om dat men het zelve des nachts vierde. De genen die dit feeft hielden liepen by nacht, met fakkels en wynkannen, bedryvende ontallyke buitenfporigheden en onreinigheden. De volkeren vergaderden alle drie jaren tot deze eerloze plechtigheit, omtrent het begin van de lente. De Romeinen, die dit feeft van de Grieken ontleend hadden, hadden naderhandt daar van een affchrik, en verboden de zelve te vieren, ter oorzake van de wonderlyke ongeregeldheden, welke de ongebondenheit van het volk daar ingevoerd hadde. *Auguftin. de Civit. Dei l. XVIII. c.* 13. *Dempfter. Paralipom. in Rofin. Antiq. l. II. c.* 11.

NYCTEUS, een zoon van Neptunus en van Celena, dochter van Atlas. Hy hadt by Amalthea, eene nymph van Creta, twee dochters, Antiope en Nyctimena. De laatfte verliefde op haren vader, en fliep by hem door de hulp van eene oude voedfter. De vader zulks gewaar geworden zynde, zoude zyne dochter gedood hebben, zo Minerva haar uit mededogen niet in eene fteen-uil veranderd hadde. *Propert. Ovid.*

NYDEK, of NEYDECK, een vryheerlyk geflacht in de Ooftenrykfche erflanden, dat zynen oorfpronk heeft in het hertogdom Krain, alwaar hun ftamflot NYDEK, of NEYDECK, acht mylen van Laibach gelegen is, het welk *Mainhard* en *Herman van Nydek*, of *Neydeck*, in den jare 1250 bezeten hebben. Eenigen willen, dat zy zich in den jare 1540 in Ooftenryk begeven hebben; doch anderen dat *Johan van Neydeck* reets in den jare 1287 hoofdman van het flot te Steyer in opper-Ooftenryk is geweeft; en Margareta, de dochter van *Henrik van Neydeck*, in den jare 1345 het voorwerk Steinhof gekocht, gelyk ook naderhandt *Johan van Neydeck*, kamerheer van Wilhem, hertog van Ooftenryk, in den jare 1405 de Ooftenrykfche heerlykheit Starrenberg bezeten heeft. In Tyrol heeft dit geflacht mede een tydt lang gebloeit. In Krain leefde in den jare 1400 *Johan*, overfte landshoofdman. Deszelfs nakomelingen hebben zich in de huizen *Rain* en *Raftenberg* verdeeld, waar van het eerfte uitgeftorven is; doch van het laatfte was *Martinus* omtrent den jare 1470 overfte-hofmeefter by de gemalinne van Sigismundus, aartshertog van Ooftenryk, en liet na *Euftachius*, keizerlyken geheimen Raadt. *Georgius* was eerft Ooftenrykfche kancelier en ftadhouder van Brixen, doch naderhandt biffchop van Trente, en ftierf in den jare 1514. Van deze Raftenbergfche linie waren in het einde van de XVII eeuw *Ehrenreich Frederik*, *Johan Lodewyk*, en *Ferdinand Raymund* in 't leven. *Wurmpr. Collect. Geneal. Bucel. Stemm. P. III. IV. Brandis Tyrol. Ehrenkr. Valvafor.*

NYDOW, NIDOW, eene ftadt, benevens een flot, in Zwitferlandt, aan de Bieler-zee gelegen. Zy voerde voortyds den tytel van een graaffchap, en kwam in den jare 1374, na het affterven der graven van dien naam, aan de graven van Kyburg en Thierftein, die de zelve aan het huis van Ooftenryk verpandden. In den jare 1388 maakten de Berners zich daar van meefter, en bezitten de zelve noch tegenwoordig. *Stumpf Chron. lib. VIII. cap.* 10. *Spangenb. Adelfp. P. II. lib. X. cap.* 15. *Tromsd.*

NYEBERKOOP, een Vriefch dorp van de grietenye Stellingwerf-Oofteinde, onder het kwartier der Zevenwolden. Het wordt met het dorp Oldeberkoop door een Gereformeerd predikant bedient, ftaande onder de claffis van Zevenwolden.

NYEDORP, thans NIEROP genaamt, (OUD- en NIEUW-) zyn twee dorpen in Noord-Hollandt, of Weft Vrieslandt, onder Alkmaar gelegen. Van het eerfte verhalen *Melis Stoke* en *Beka*, dat het zelve in den jare 1180 door het krygsvolk van graaf Floris den III wierdt in brandt geftoken. Beide zyn met kerk en predikant voorzien, ftaande onder de claffis van Alkmaar.

NYEGA. Daar zyn vier dorpen van dezen name in Vrieslandt, te weten: 1) in de grietenye Smallingerlandt, onder het kwartier Oostergoo; 2) in de grietenye Hemelumer Oldevaart; en Noordwolde, onder het kwartier Weftergoo; 3) in de grietenye Schoterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden, het welk ook *Rochel* genoemt wordt; en 4) in de grietenye Doniawerftal, onder het laatftgemelde kwartier gelegen.

NYEHASKE, een dorp van de Vriefche grietenye Haskerlandt, in het kwartier der Zevenwolden.

NYEHOLTPADE, een dorp van de Vriefche grietenye Stellingwerf-Wefteinde, onder het kwartier der Zevenwolden.

NYEHOLTWOLDE, een dorp van de zelve grietenye, en in het zelve kwartier gelegen, daar, zo wel als omtrent het voorgemelde, veel bofch plagt te zyn, waar in veel wildt, als rheën, hazen, enz. gevonden wierdt.

NYEHORNE, een dorp van de Vriefche grietenye Schoterlandt, in het kwartier der Zevenwolden.

NYEHOVE, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het Wefterkwartier.

NYEHUIZEN, een dorp van de Vriefche grietenye Wimbritferadeel, in het kwartier Weftergoo.

NYEKERK, of NIEUWKERK, een aanzienlyk dorp in Gelderlandt, in het kwartier van Roermonde, in een vermakelyke en vruchtbare landsdouwe gelegen. De Hollandfche Jaarboeken, zegt Slichtenhorft, noemen deze plaats *de ftede van Nyekerke*. Hy voegt daar by, dat het zelve wegens de grootte en pronk der huizen menige ftadt zou befchamen. Dat meer is, in het jaar 1413 heeft Reinoud, de laatfte van dien name, hertog van Gelder, den ingezetenen van deze plaats verlof gegeven om 'er een ftadt van te maken, en haar zo groot een fchependom vergunt, als Elburg hadt. Ook gaf hy haar de zelve vryheden, die de fteden Zutphen, Wageningen en Hattem hadden; vryheit van tol door het ganfche vorftendom, en meer andere voorrechten, die by den gemelden fchryver in een openbrief worden opgetelt. Zelfs wordt verhaalt, dat Nyekerk van ouds drie poorten heeft gehad, namentlyk de *Veenpoort*, de *Holkerpoort*, en de *Ooſterpoort*. Evenwel heeft Slichtenhorft niet befpeurt, dat het zyne ftads rechten ooit gebruikt, of 'er zeer naar verlangt heeft, of dat het verlies van poorten en veften den inwoonderen zeer ter herten is gegaan: want zy waren beter gedient, zegt hy, met den naam van het voornaamfte dorp van ganfch Gelderlandt, dan met het verwyt van eene middelmatige of geringe ftadt. Zie *Slichtenhorft Gelderf. Gefchied. 1 boek.*

NYEKERK. Zie NIEUWKERK.

NYELANDT, een fchoon dorp in Vrieslandt, in de grietenye van Wimbritferadeel, onder het kwartier Weftergoo. Het heeft een fraaie kerk, met een fpitfen toren.

NYELEMMER, of NIELEMMER, een dorp van de Vriefche grietenye Stellingwerf-Wefteinde, in het kwartier der Zevenwolden.

NYENBURG. Zie NIENBURG.

NYENRODE is gelegen in het nedergedeelte van het fticht van Utrecht, aan het vermakelykfte van de rivier de Vecht, tuffchen de beroemde dorpen Maarfen en Breukelen, niet verre van het laatftgenoemde, en heeft eertyds gehoort aan het geflacht van dien zelven naam, nu voor lang uitgeftorven, dat men ftelt afkomftig te zyn uit een jonger zoon van het oude adelyke geflacht van *Ruwiel*, 't welk men tracht te bewyzen uit de overeenkomft der wapenen van die beide geflachten: want gelyk die van Ruwiel voerden een balk van keel op een fchildt, fafce, of lint van goudt, zo hebben ook eertyds die van Nyenrode het zelve wapen gebruikt, alleenlyk ten teken van een jonger zoon daar by voegende een baarftel van vyf voeten, tot dat naderhandt die van Nyenrode haar wapen gekwarteleert hebben met dat van Velzen, (zynde een fchildt geftukt in zes fafces, of linten, van goudt en azuur, en op de goude linten negen kruiffen van keel, *alaizes*, gelyk men dat in de wapenkunde noemt, geftelt vier, drie, twee) wanneer zy de baarftel uit haar wapen gelaten hebben. Hier toe brengt men ook verders den naam van *Nyenrode* by, die volgens het gevoelen van zommigen zo veel wil zeggen als *Nieuw-Ruwiel*. Dit huis te Nyenrode is door de Ed. Mog. Heeren Staten van het fticht van Utrecht den 27 October des jaars 1536 plegtelyk voor een ridderhofftadt erkent.

Het fchynt eertyds vry eigen goedt geweeft te zyn, tot dat *Gysbert van Nyenrode* het aan den grave van Hollandt opgedragen, en van hem weder te leen ontfangen heeft op Vrouwendag in 't midden van Auguftus des jaars 1311, federt welken tydt het tot nu toe een leen van de graaflykheit van Hollandt gebleven is. Na hem is *Splinter van Nyenrode* beleent geweeft in het jaar 1346, en wyders *Gysbert van Nyenrode*, die op fint Odulphus dag in het jaar 1358 aan den biffchop van Utrecht beloofde, zich in zyn laag gericht geen hoger heerlykheit te zullen aanmatigen. Na zyne doodt is hem zyn zoon *Otto van Nyenrode* opgevolgt, die de belening ontfing in het jaar 1396, welke door zyne doodt gekomen is op zynen zone *Jan van Nyenrode*, die Nyenrode bezat in het jaar 1432, en nagelaten heeft aan zynen zone Gysbert van Nyenrode, beleent in het jaar 1455. Dewyl hy geen kinderen verwekt heeft by zyne huisvrouwe Eleonora van Borffelen (eene zufter van den bekenden Frank van Borffelen, grave van Ooftervandt, die de ongelukkige gravin Jacoba getrouwt heeft) is Nyenrode gekomen op *Jan van Nyenrode*, een zoon van zyn broeder *Jan van Nyenrode*, na wiens doodt zyne dochter *Jofina van Nyenrode* in het jaar 1496 daar mede beleent wierdt. Deze, eene ryke en nog minderjarige erfdochter zynde, wierdt den 4 February des jaars 1504, buiten weten van hare vrienden van het huis te Nyenrode met geweldt vervoert door Willem Turk, een zoon van Godert Turk en Margareta van Egmondt, des heeren dochter van Yffelftein, waar over hare bloedverwanten en voogden wel geklaagt, doch geen recht hebben kunnen bekomen. Wanneer zy overleden was, is de rid-

der-

derhofstadt Nyenrode gekomen op *Elizabeth Turk*, hare oudste dochter, daar mede beleent in het jaar 1539, de welke getrouwt zynde met *Beernt van den Bongaard*, heer van Bongaard, ter Lucht, enz. een zoon van Jan, heer van Bongaard en Margareta van Argeanteau, en by hem kinderen gewonnen hebbende, deze ridderhofstadt aan die van dat geslacht overgebragt heeft, die de zelve ook lang bezeten hebben: want na de doodt van Elizabeth Turk is de belening gekomen op haren zone *Floris van den Bongaard*, en na zyn overlyden op zynen zone *Beernd van den Bongaard*, die in November des jaars 1629 stervende opgevolgt is door zynen zone *Beernd van den Bongaard*. Deze was getrouwt met Willemina van Bronkhorst, vrouwe van de stadt, weduwe van Adolph van Ruytenberg, heer van Staverden; doch by haar gene kinderen bekomende, heeft hy zyne huisvrouw gelyftocht in het vruchtgebruik zyner goederen, zo lang zy na zyne doodt weduw en ongetrouwt bleef. Wanneer hy dan in October des jaars 1641 overleden was, heeft zyne weduwe en *douagiere* volgens haar mans uiterste wille zich in het volgende jaar 1642 laten verlyen. Doch wanneer zy tot een derde huwelyk overging, zich in echt verbindende met *Willem Vincent*, baron van Wittenhorst, heer van Dongelen, Besojen, Gansojen, enz. is de belening gekomen op hare overledene twede mans zuster *Anna van den Bongaard*, eerst weduwe van Kornelis van Mathenesse, heer van Hazerswoude, Lokhorst, Hydrecht, enz. en laatstelyk van *Johan van Raesveldt*, heer van Dojenweert. Maar vermits zy by geen van beide kinderen nagelaten heeft, is haar in de bezitting van Nyenrode opgevolgt hare rechte nicht, Maria van Wyhe, vrouw van Herne, huisvrouw van Gerard van Rheede, heer van Saasveldt, eene dochter van Joachim van Wyhe, heer van Herne, en van Josina van den Bongaard, welke Josina eene zuster was van den vader van Anna van den Bongaard. Deze Maria van Wyhe is met Nyenrode beleent geworden in het jaar 1664. Haar is in het jaar 1669 opgevolgt haar kleinzoon *Gerard Adriaan baron van Rheede*, heer van Saasveldt, een zoon van Joachim van Rheede, heer van Saasveldt en van N. Spies van Heinsberg. In zyn tydt is het huis te Nyenrode in het jaar 1672 door de Franschen ingenomen, en met soldaten bezet, om alzo de vaart tusschen Amsterdam en het sticht van Utrecht te belemmeren. Doch als naderhandt de prins van Oranje Naarden ingenomen hadt, hebben zy zich op Nyenrode niet meer zeker geacht, en zyn van daar vertrokken, na dat zy, al de bepoting en beplanting daar rondom staande omgehakt, in de kelders eenige tonnen buschkruidt gebragt, en een brandend lont daar by gelegt hadden, waar door dan ook het huis gesprongen en geheel verwoest is. Dusdadig was het gestelt, wanneer Gerard Adriaan baron van Rheede in 't jaar 1675 het opdroeg aan *Johan Ortt*, die het wederom opgetimmert, en in dien staat gestelt heeft, dat het met recht wel de aanzienlykste ridderhofstede gerekent mag worden. Als hy by zyne huisvrouwe Anna Pergens geen kinderen bekomen hadde, heeft hy by zyn uiterste wil aan haar het vruchtgebruik, en den eigendom aan *Johan Ortt*, zyn broeders zoon, gemaakt, die 'er ook in het jaar 1702, na het overlyden van zyn oom, met dezen last, mede beleent is, en tegenwoordig (nog in het jaar 1729) bezit.

NYESCHOOT, een dorp van de Vriesche grietenye Schoterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden.

NYETRYNE, een dorp in de Vriesche grietenye Stellingwerf-Westeinde, onder het zelve kwartier als het voorgaande.

NYEVEEN is 1) een dorp in Drenthe; en 2) een dorp onder Rhynlandt, by Zevenhoven.

NYKKEL, of NICKEL, (Gosuinus) was geboren in den jare 1584 uit een adelyk geslacht in het hertogdom Gulik, en begaf zich in den jare 1604 in de societeit der Jesuïten, waar op hy te Keulen aan den Rhyn de philosophie leeraarde, en zich op het prediken toeleide. Na dat hy onder anderen viermaal rector, en tweemaal provinciaal geweest was, geraakte hy in den jare 1652 tot de waardigheit van het generaalschap. Hy wierdt niet alleen door den keurvorst van Keulen, door den Paltsgraaf van Neuburg, en andere vorsten in gewigtige raadslagen gebruikt, maar hadt ook by paus Alexander den VII, dien hy als pauselyke nuncius te Keulen voortyds hadde leren kennen, een vryen toegang, en bragt het by den zelven zo verre, dat die societeit in den Staat van Venetië hersteld wierdt. Eenige jaren voor zyn doodt kreeg hy zulk eene verzwering aan zyne voeten, dat hy dezelve ganschelyk niet gebruiken konde, het welk hem bewoog het generaalschap zynen navolger Johannes Paulus Oliva over te geven. Hy stierf in den jare 1664. *Sotwel Bibl. Soc. J.*

St. NYKON, of NICON, een Armenisch monnik, bygenoemd *Metanoitus*, van het Griekse woordt μετανοεῖτε, dat is te zeggen, *doedt boete*, om dat hy zich in zyne redenen dikwils van deze uitdrukking bediende, leefde in de X eeuw. Hy hadt zich zeer jong, tegen den wil van zyne ouders, begeven in het klooster van Goudensteen tusschen Ponthus en Paphlagonië. Na dat hy aldaar gedurende een langen tydt een zeer gestreng leven geleid hadde, wierdt hy in den jare 961 als zendeling in Armenië gezonden. Hy arbeidde aan de bekeering der Armeniers, en der naburige volkeren; en vervolgens overgaande naar het eilandt Crete, dat onder de heerschappy der Saracenen was, predikte hy aldaar met een wonderlyken yver, en bevestigde zyn zendelingschap door gedurige wonderwerken. Hy begaf zich daar op naar Lacedemonië, van waar hy naar Corinthe geroepen wierdt, om door zyne gebeden de invallen en stroperyen der Bulgaren te stuiten, en hy stierf den 26 November des jaars 998. Men eigent hem een klein geschrift toe wegens den Godsdienst der Armeniers, vervattende een kort begrip van hunne dwalingen, dat in het Latyn gevonden wordt in de Bibliotheek der vaderen; benevens een stuk van eene verhandelinge tegen de onbillyke en verhaaste excommunicatien. Zie de *Akten* van zyn leven, en *Baronius in Annal.*

NYL, (de) eene grote rivier van Afrika, door de Latynen *Nilus* genoemd, en door de inwoners van het landt *Taneus* of *Abanhi*, heeft haren oorsprong in het hoge-Ethiopië, in het koninkryk der Abissynen. In het midden van het koninkryke van Gojam, dat in de twaalfde graadt is aan gene zyde van de middellyn ten Westen, en de provincie van Sacahala, bewoond door de Agaus, in een veldt van middelmatige uitgestrektheit, van hoge bergen omringd, is een klein meir van de wydte van een steenworp, vervuld met heesters of rystakken, welker wortelen zodanig door malkander gestrengeld zyn, dat men in de zomer daar over gaan kan. In het midden van dit meir zyn twee grote fonteinen, zeer diep en niet verre van malkander, waar uit een gansch helder water voortkomt, dat door twee verscheide wegen Oostwaarts loopt onder deze rystakken, en een musketschoot van daar zich ten Noorden keert. Eene halve myl van deze fonteinen af ziet men eene menigte van water, dat eene middelmatige rivier maakt, welke verscheide andere kleine in zich ontfangt. Na dat zy de lengte van vyftien mylen kronkelende gelopen heeft, ontfangt zy eene andere rivier, Gema genoemd, die haar niet alleenlyk hare wateren geeft, maar ook zelfs haren naam verliest: een weinig van daar zich Oostwaarts kerende, ontfangt zy de Kelti en Branti, twee andere rivieren, naby welke de eerste waterval is; en verder haren loop Oostwaarts vervolgende, werpt zy zich in het meir der Abissynen, *Bahr Dembea*, of *de zee van Dembea* genoemd. Uit het zelve gekomen zynde, zonder nochtans hare wateren met die van het meir vermengd te hebben (dat bezwaarlyk te geloven is) ontfangt zy verscheide andere rivieren van eene aanmerkenswaardige grootte, en zelfs de Tekezé naby Egypte. Zo haast de Nyl uit het meir van Dembea gekomen is, keert hy zich ten Zuid-Oosten, latende ten Oosten de koninkryken van Beg, ten Zuiden van Amhara en van Valéca; en vervolgens Zuidwaards lopende, laat hy ten Zuid-Oosten het koninkryk van Sauva. Op nieuws naar 't Oost-Noord-Oosten kerende, laat hy ten Zuid-Oosten, Ganz, Gafata en Bizamo; hy loopt vervolgens door de landen van Gonga en Gafre, en verder door die van Fascalo; van daar loopt hy in Nubië, en vervolgens in Egypte. De Nyl van den laatsten waterval gevallen zynde naby Isvan, gaat door een zeer langzamen loop van het Zuiden naar het Noorden, maar vol van bogten, zich een weinig beneden Boulak in twee grote takken verdelende, waar van de eene zich in de zee werpt te Rosette, en de andere te Damiate: de laatste maakt te Sciobret, een dorp aan den Wester-oever van den Nyl, en byna ter halver weg tusschen Cairo en Damiate gelegen, een anderen tak, die zich te Brullos in de zee werpt. Behalven deze drie takken is 'er noch een vierde, die niet natuurlyk is, maar gemaakt, en die maar omtrent dertig dagen van het jaar vol waters is. Deze tak begint aan het dorp Latif, het welk is aan den Wester-oever van den Nyl, gaande naar Rosette, dertig mylen van Alexandrië, en loopt tot aan die stadt, alwaar zyne wateren zich in de zee ontlasten; en de Egyptenaars tellen haar om deze reden onder de rechte monden van den Nyl. Men weet niet of 'er behalven deze vier noch andere geweest zyn, gelyk Herodotus en Strabo zeggen, die 'er tot zeven toe tellen; om dat Egypte tegenwoordig zodanig van gedaante veranderd is, dat men byna de namen noch de plaatsen van deze zeven monden, noch van de zeven steden aan de zelve gelegen niet meer weet. Voorts wordt de Nyl *de bewaarder* of *de behouder van het hoge-Egypte* genoemd, om zyne overstroming, en *de vader van het lage Egypte* ter oorzake van zyne slym. Daar zyn 'er, die met Isidorus beweerd hebben, dat het de Gihon was, eene der vier rivieren van het aardsche Paradys. Deze rivier stroomt gemeenlyk over in de zomer, gedurende de grote hette, wanneer de andere rivieren laag zyn: het welk nodig is voor Egypte, om dat het daar byna nooit regent. Deze rivier begint, zegt men, jaarlyks met der zonnen opgang op den 17 January te wasschen, en klimt zomtyds tot de hoogte van omtrent 24 ellen, beginnende eindelyk omtrent het midden van September wederom te vallen. Men bezaait het landt terstont na het vallen van de rivier. De ouden en de hedendaagschen hebben verscheide redenen uitgevonden om den oorsprong van dit wonder te verklaren. Eenigen willen dat deze overvloejing veroorzaakt wordt door zomerwinden, die zich tegen den loop van den Nyl aankantende, den zelven zyne palen doedt overtreden. Anderen beweren, dat de zelve veroorzaakt wordt door de gemeenschap met de zee. Daar zyn 'er, welke menen, dat het zandt, dat zich omtrent zyne monden verzameld, daar van de ooorzaak is; en andere hebben geloofd dat men de oorzaak moest zoeken in den salpeterigen grondt van Egypte. Eindelyk geven anderen voor, (en dit gevoelen is het waarschynlykst) dat de zelve ontstaat door den regen, die overvloedig valt in Ethiopië gedurende de maanden Juny, July en Augustus. De afgodische Egyptenaars beeldden zich in, dat hun godt Serapis de oorzaak was van de wonderlyke overvloejing van den Nyl: waarom zy, wanneer de zelve vertraagde, hem eene maagdt offerden, de schoonste die zy konden vinden, en verdronken de zelve rykelyk opgetooid in deze rivier als eene offerhande die hem gunstig voor hen moeste maken. De Arabische historieschryvers zeggen, dat deze barbaarsche godsdienstigheit afgeschaft wierdt door den Kalif Omar, die zich vergenoegde met eenen brief daar in te doen werpen, door welken hy hem beval over te vloeijen, zo het de wille Gods was. Thevenot stelt het begin van het wasschen van den Nyl op den 16 of 20 May, en zegt, dat men daar by gemeenlyk niet meldt,

dat de zelve tot over den 24 September toeneemt, niettegenstaande hy dikwils tot het begin van October klimt, doch daar na tot in de May-maandt allengskens weder afneemt. Van den oorspronk van deze rivier geeft de zelve schryver uit den mondt van een Ethiopisch afgezant, dien hy te groot-Cairo gesproken hadde, de volgende naricht. De oorspronk van den Nyl is een bron, welke ontspringt op eene grote vlakte, Ovenbromma genoemd, in de provincie Ago, het water zeer hoog werpt, en 12 dagreizen van Gouthar, de hoofdstadt van Ethiopië, afgelegen is. Deze wateren lopen Noordwaarts, en gaan over zulke plaatsen, alwaar het water van hoge rotsen met groot geruisch nederstort. De naaste bergen aan de plaats, alwaar de rivier ontstaat, zyn drie weken reizens daar af gelegen. Wanneer de rivier geen 16 voeten hoog wascht, zo volgt een hongersnoodt uit gebrek van water; doch wanneer hy 24 voeten hoog zwelt, zo is het mede kwaad, en daar op volgt eene duurte, dewyl de zaai-tydt alsdan verloren gaat. Gedurende deze overvloejing hebben de landlieden hun vee op de bergen, tot dat het water wederom afneemt. Op deze bergen en heuvels leggen ook hunne meeste steden en dorpen, welke ten tyde van de vloedt kleine eilanden schynen te zyn, en door de gestadig daar tusschen varende kanen en sloepen, door welke men de koopmanschappen en levensmiddelen van de eene plaats naar de andere brengt, gemeenschap met malkanderen houden. Wanneer de Nyl aldus niet overvloeit, wordt het voor een teken van eenig ongeluk, dat den vorst of den staat over 't hoofdt hangt, gehouden; gelyk men zulks door het getuigenis van geloofwaardige schryvers wil bevestigen, als die onder anderen verhalen, dat in het 10 en 11 jaar van de koninginne Cleopatra deze rivier gansch niet gewasschen of overgevloeid zoude zyn. Aan den oever van den Nyl wascht het Egyptische riet Papyrus genoemd, waar van eertyds het papier gemaakt wierdt, en waar van elders omstandig gesproken wordt. Door deze uitvinding bereidde Ptolomeus Philadelphus zich zelf zyne heerlyke bibliotheek te Alexandrië. Gabriel Sionita meldt in zyn boek *de Urbibus Orientalibus*, dat wanneer het water van deze rivier drie dagen lang in pannen in de hette van de zon staat, het zelve tot schoon wit zout wordt; waarom de Egyptenaars zeer veel daar van hebben. Hy voegt verder daar by, dat het water van deze rivier wel van nature onklaar en droevig is, maar wanneer het zelve zich een weinig gezet heeft, alle ander water in zoetheit en klaarheit overtreft. De inwoners van Egypten hebben aan de overvloejing van deze rivier niet alleen hunnen overvloedt door de vruchtbaarheit van hun landt, maar ook hunne gezondheit te danken. Want men heeft aangemerkt, dat wanneer 500 menschen te Groot-Cairo des daags te voren aan de pest stierven, des volgenden daags geen eenig mensch stierf. Dit water is van een zoeten smaak, koel en gezond, en beide planten en dieren tot hunnen waschdom zeer dienstig. Men vindt in deze rivier eene grote menigte van visschen, en meer dan te veel krokodillen, waar van eenige tot 30 voeten toe lang zyn.

Zie hier ten besluite van dit artykel wat men by *Reland* daar van vindt. De Nyl schynt zynen naam te hebben van *Nachal*, *eene rivier*, te weten by uitnemendheit alzo genoemd, om dat het de eenigste van Egypte was: gelyk alzo de rivier van Sevilië genoemd wordt *Wad Alkabir*, het geen in de Arabische taal *eene grote rivier* betekent. Men merkt omtrent deze rivier aan, dat ze in het midden van den zomer opzwelt rechtsdraads aan tegen den aardt van byna alle andere rivieren, die in de wereldt zyn: en dewyl het zelve ook in de Jordane geschiedt, hebben eenigen gemeend, dat 'er eenige onderaardsche gemeenschap tusschen den Nyl en de Jordane was: te meer om dat men ook in beide die rivieren de visschen vindt, hedendaagsch Korussen of Karoussen genoemd; hoewel de zelve wel al zwemmende van het eene landt in 't andere zouden kunnen komen, alzo zy ook wel in de zee gevonden worden. Zommigen hebben gemeend, dat de Nyl de zelve stroom was, die *Josua XV.* 4. en elders *de rivier*, of *de beek van Egypte* genoemd wordt; doch verkeerdelyk. Deze rivier loopt voorby Rhinocolura ten Zuiden. Men twyffelt wat de reden van deze benaming van die rivier is geweest; gelyk zommigen dachten of men daar door niet wel den Nyl moet verstaan, om dat die *Sichor*, en *het Egyptische Sichor* genoemd wordt, *I Chron. XIII.* 5. *Sichor* nu betekent *eene rivier*. Doch de Nyl kan daar door niet verstaan worden, dewyl deze rivier van Egypte gezegd wordt op de grenzen van den stamme Juda te zyn: want het is zeker dat het lot van dien stam zich niet heeft uitgestrekt tot aan den Nyl. De gelegenheit van deze rivier van Egypte, en de vermoedelyke oorspronk van hare benaming, dewyl zy niet eigentlyk in Egypte zelf vloeide, wordt door den genoemden schryver aangewezen. Michaël Psellus meent dat het zeewater omtrent Gaza versch is, om dat eenige monden van den Nyl daar omtrent zyn. Maar de zelve zyn gewisselyk te verre daar afgelegen om aldaar eenige zoetheit aan het zelve te veroorzaken: zo dat het zelve met meer reden toegeschreven wordt aan eenige beekjens, die omtrent Gaza en Azotus in zee vloeien. *Herodotus. Ptolemæus. Plinius. Strabo Ortelius. Solinus. Vossius de Orig. Nil. La Chambre du debordement du Nil. Thevenot. Vincent le Blanc. Vojag. Vattier Pref. de l'Egypte de Muret. Kircher de L'Origine du Nil. Ludolf Hist. Ethiop. Le Pere Tellez Hist. d'Ethiopie. Le Pere Vansleb Voyage d'Egypte. La Chaise Hist. de S. Louis. Lucas Voyage. Reland. Palest.*

NYLANDT, eene provincie in Finlandt, welke tegen 't Oosten aan Carelië, tegen 't Westen aan 't eigentlyk zo genaamde Finlandt, tegen 't Noorden aan Tavasthia grenst, en door den zeeboezem van Lyflandt afgezonderd wordt. In de zelve zyn drie merkwaardige steden, Dorgo, Helsingfort, en Raseborg.

NYLANDT, of NEYLANDT, een vlek in het Oosten van het graafschap Suffolk, in Engelandt, aan de grenzen van het graafschap Essex. Het wordt besproeid door de rivier de Stowre, waar over aldaar een brug legt.

NYMBURG, eene koninklyke stadt van Bohemen, in de Koninggratzer-kreits, 6 mylen van Praag gelegen, is met twee sterke muren en watergraften versterkt. Zy legt gelyk een eilandt in de Elve, welke daar tweemaal rondom heen loopt. *Zeiler. Topogr. Boh. p.* 49. *Balbini Miscell. Dec. I. l. III. c.* 7. §. 3. *p.* 76. *Vogt jetztl. Böhmen p.* 112.

NYMEGEN, of NIMWEGEN, ook NIMMEGEN, NINIMEGEN, NIEUMEGHEN, NUMEGEN, NEUMAGEN, NIEUMAGHEN, enz. eene oude, sterke en volkryke stadt van Gelderlandt, de hoofdstadt van des zelfs eerste kwartier, genaamt *het Nymeegsche*, of *Nimweegsche* (waar van in het volgende artykel breder zal gesproken worden) gelegen aan het hangen van een berg, aan de rivier de Waal, en niet verre van de grenzen van het landt van Kleef. Aangaande de oudheit van deze plaats is van overlang verschil onder de geleerden geweest, van welke de meeste willen, dat de beroemde Julius Cæsar of de stichter van de zelve, of die gene geweest is, die ze uit de puinhopen wederom heeft opgerecht. Maar om alle onzekere gissingen met stilzwygen voorby te gaan stelt men hier voor vast, dat Nymegen die stadt geweest is, welke by *Tacitus* in 't V boek van zyne Historiën, in het 19 hoofdstuk, *Batavorum oppidum* (stadt der Batavieren) genaamt wordt. Wy weten wel, dat de grote Lipsius aldaar wilde lezen; *Oppidum Batavodurum*; maar wyl deze lezing strydig is met de oude handschriften en alle waarschynlykheit, heeft de zelve geen toestemmers kunnen bekomen. Anderen, als Ryckius over die plaats, zyn van meninge, dat men by Tacitus niet *oppidum* (stadt) maar in het meervoudige *oppida* (steden) moet veranderen, om daar door te doen verstaan, dat 'er meer steden van de Batavieren over de rivier op de Fransche zyde gebouwt zyn geweest. Maar hier tegen strydt het geen Tacitus op een andere plaats stelt, dat de Batavieren in bezit genomen hadden een kleine landstreek der Franschen, welke onbewoond was, zo dat het niet denkelyk is, dat men in dien tydt, wanneer de steden in deze gewesten zo menigvuldig nog niet waren, in een korten omtrek veel van de zelve heeft willen oprechten. Maar nog nader wordt dit gevoelen, het welk mede tegen de oude handschriften strydt, omver geworpen door een oud opschrift, het welk gevonden wordt op een steen, aangehaalt door den zeer vermaarden en niet minder in staat-dan oudheit-kunde ervaren Hre. Cuperus *in Monumentis Antiquis p.* 218, alwaar men leest: *Summus magistratus civitatis Batavorum* (opperregent van de stadt der Batavieren) alwaar men door *Civitas Batavorum* kan verstaan die stadt, welke by Tacitus *Oppidum Batavorum* genoemt wordt. Dus de lezing by Tacitus vastgestelt zynde, zal het 'er hier op aankomen of 'er redenen zyn te denken, dat de zelve die stadt is, welke in den volgenden tydt *Noviomagum*, *Neumagum*, *Neomagum*, en in het Nederduitsch *Nymegen*, enz. genoemt wordt. Het is buiten twyfel, dat *Batavia* en *Batavi*, by de ouden genoemt, gelegen zyn geweest tusschen de Waal en den Rhyn, welke landstreek nog heden met den zelven naam *de Betuwe* genoemt wordt. Zie Cæsar *lib. IV de Bello Gall. cap.* 10; Tacitus *de Moribus Germ. cap.* 29; Servius *ad Virg. l. VIII Æn. vs.* 727, en anderen. Deze inwoonders, op dat zy zich tegen de invallen van de Romeinen mogten beschermen, hebben aan de overzyde van de Waal op den Franschen bodem gebouwt eene stadt, welke by uitstek de Stadt der Batavieren genoemt wierdt. Trouwens zo was men van ouds al gewoon de hoofdsteden maar enkelyk met den naam van stadt te vereeren. Dus wierdt Athene Ἄστυ, en Rome *Urbs* genaamt: dus *oppidum Ubiorum* by Tacitus, en andere op diergelyke wyze. Als men nagaat de gansche beschryving van Tacitus over deze Stadt der Batavieren, blykt het klaar genoeg, dat Civilis, een der veldoversten van dit volk, de wapenen van de Romeinen vluchtende, en de Waal willende overtrekken, de zelve rivier overgetrokken is onder die plaats, alwaar de zelve zich van den Rhyn gescheiden heeft, en boven die, alwaar ze met de rivier de Maas vermengt wordt, dewyl men geen het minste gewag vindt gemaakt, dat Civilis eenige rivier zou overgetrokken zyn, eer hy aan de stadt die hy in brandt stak, kwam, het welk nochtans noodzakelyk zou zyn, indien boven, of onder de gestelde plaats de stadt gelegen hadt. Als men nu verder inziet de gewoonte van de hier omleggende volkeren in voorgaande tyden, wanneer zy hunne steden bouwden op plaatsen, op hoogten gelegen, om dus, 't landt nog onbedykt zynde, bevryd te wezen tegen de menigvuldige watervloeden, dit, zeggen wy, inziende, vindt men in deze gehele landstreek geen plaats aan de rivier, daar toe gelegener, dan deze, daar men thans Nymegen ziet, zo dat het denkelyk is, dat deze volkeren, indien zy niet geheel en al met het hoofdt geplaagt waren, ook hier hunne stadt gebouwt hebben, alwaar ze veilig tegen 't water waren. Hier by komt nog, dat deze stadt gebouwt is om te strekken tot eene sterkte tegen de Romeinen en andere vyanden, waar omtrent dan weder in aanmerking moet genomen worden, voornamentlyk, zo een plaats te kiezen, welke hoger dan 't effen landt zynde, bekwamer is de vyanden, van beneden op komende stormen, van boven af te keren, op welke wyze men vindt dat doorgaans de steden der ouden gestelt zyn geweest. En dit alles loopt teffens zamen in Nymegen, het welk aan den benedenkant door vruchtbaar landt kon gevoed, en aan de bovenzyde door zyne bosschen, de gewone sterkte der oude Duitschers, beschermt worden. By alle deze waarschynlykheden komt nog eene krachtige bewysreden, genomen uit de menigvuldige oude penningen en opschriften, welke hier ter plaatse

nog

nog dagelykſch gevonden worden, 't welk op geen van de omleggende plaatſen gebeurt, bygevolg een zeker merkteken, dat deze plaats al in oude tyden bewoont is geweeſt. Byzonderlyk dient hier in acht genomen te worden 't geen de geleerde Smetius in zyn *Oppidum Batavorum*, en daar na andere oudheitkenners hebben aangemerkt, te weten, dat men op vele penningen, ouder dan de tyden van Civilis, alhier gevonden wordende, klare merktekenen vindt, datze een hevigen brandt hebben uitgeſtaan, en wel voornamentlyk, dat zulke penningen nergens hier omtrent dan alleen te Nymegen gevonden worden: wederom een ſterk bewys, dat Nymegen die plaats is, welke door Civilis in brandt wierdt geſtoken. Buiten dit alles kunnen zelfs de oude verdichtſelen, onder welke echter altydt iets van de waarheit verborgen ſchuilt, aan de oudheit van deze ſtadt haren luiſter byzetten, dewyl vele de opkomſt toeſchryven aan een zeer ouden koning, *Bato* genoemt, van welken ook *Batavia*, of de *Betuw* zoude genoemt zyn, onder welken naam nochtans dit landt al in vroeger tyden is bekend geweeſt, en dus blykt, dat die Bato lang voor den tydt van Chriſtus geleeft hebbende, ook deze ſtadt voor dien tydt moet geſticht zyn geweeſt. Anderen willen verzekeren, dat Julius Cæſar of de ſtichter, of de vernieuwer is geweeſt van den burgt van Nymegen. Hoe het zy, dit is zeker, dat de geleerde Cluverius, *de Rheni alveis cap. XIII*, niet wel gegiſt heeft, wanneer hy meent, dat door 't *Oppidum Batavorum* moeſt verſtaan werden *Batenburg*, om die reden, dat de Duitſche naam met den Latynſchen ſchynt overeen te komen: maar, om niet te zeggen, dat zodanige bewyzen ganſch niet doorgaan, zelfs by Cluverius niet, die op een andere plaats getuigt: *Ubique ſaepius erramus, quoties nuda vocabuli alicujus affinitate ſine ulla probabili ratione ducimur*, dat is: „ Wy zullen „ ligtelyk dwalen, zo dikwils als wy door de enkele overeen- „ komſt van den naam, zonder andere waarſchynlyke redenen, „ ons laten overhalen", daar is een groot onderſcheidt tuſſchen *ſtadt* der Batavieren en *burgt*, welk laatſte woordt mede te kennen geeft, dat Batenburg van later tyden is, om dat *Burgum* een woordt is, eerſt bekend in het verval van de Roomſche tale.

Niet waarſchynlyker is het gevoelen, het welk voor eenigen tydt een voornaam hoogleeraar heeft willen beweeren, te weten, dat *Civitas Batavorum*, waar van geſproken is, niet Nymegen, maar Utrecht zou zyn, om dat Nymegen niet eer onder den naam van *Noviomagum* voorkomt dan in de kaart, door Peutinger uitgegeven. Maar als men dit tot een bewys tegen Nymegen wilde aanhalen, behoorde men een ouder bewys by te brengen van die ſtadt, aan welke men deze benaming van *Civitas Batavorum* wil toeſchryven. Zou het niet denkelyk kunnen zyn, dat Nymegen voor de verbrandinge *Oppidum* of *Civitas Batavorum* kon geheten hebben, en daar na wederom uit de puinhopen opgerecht zynde van naam verandert, en *Noviomagum* genoemt zyn, van *novus*, nieuw, en *mega*, 't welk betekent zekere landſtreek, of diſtrict, of *megena*, een kaſteel, of ſterkte? Dus zou men kwalyk doen te ontkennen, dat Conſtantinopel geen oude ſtadt is, om dat men voor de vierde eeuwe niets van haar leeſt, daar het even zeker is, datze eertyds *Byzantium* genoemt wierdt, welke verandering men in Nymegen gemakkelyk kan aanmerken, het welk na zyne verbrandinge opgerecht zynde, in plaats van *oppidum Batavorum* genoemt wierdt *Noviomagum*, zo veel als een nieuwe ſterkte, of nieuwe ſtadt.

In 't jaar 1467 is de ſtadt Nymegen merkelyk vergroot, zynde de voorſteden toen ook met een muur omgeven, en in de ſtadt getrokken, het welk de reden is dat men thans binnen de ſtadt nog de oude poorten vindt.

Wat de gelegenheit der ſtadt aangaat, als gezegt is, in het hangen van een berg gelegen, zelfs die gene, die ver afgelegene geweſten bezichtigt hebben, zullen moeten bekennen, dat de zelve ten hoogſten aangenaam is. Om niet te ſpreken van de gemene huizen, wier gezicht zich over de laag leggende Betuwe uitſtrekt, is voornamelyk aantrekkelyk een toren aan 't hoogſte einde der ſtadt, aan de veſtinge opgetrokken, doorgaans wegens zyn fraai uitzicht met een Italiaanſchen naam *Belvedere* genoemt. Deze toren, met fraaie vertrekken voorzien, lokt de nieuwsgierigheit der vremdelingen en inwoonders aan, welke altydt aldaar toegang vinden.

Van dit gebouw af gaande, doedt zich een aangenaam boſch op, leggende in de ſtadt zelve, gemeenlyk het *Kalverboſch*, maar eigentlyk *Kelſkensboſch* genaamt, vermakelyk niet alleen door een aangename lommer, maar ook door een veranderend gezicht, 't welk zich ver uitſtrekt aan beide zyden van de rivier.

Hier by is gelegen de *Burg*, of 't *Hof*, doorgaans genaamt het *Walk-* of *Valkhof*, zonder twyfel van 't woordt *Waal*, wyl het naaſt de zelve, op eene hoogte, gelegen is, zynde byzonderlyk geſchikt om de ſtadt in toom te houden, gelyk dan ten dien einde van ouds de kaſtelen op 't hoogſte der ſtadt gelegt wierden.

Na de markt, welke zeer ruim en fraai is, en verſiert met een ſierlyk gebouw, dienende voor de *Waag* beneden, en boven voor de wachten zo van de burgers, als de ſoldaten, ontmoet men aan de linker zyde het *Stadhuis*, van voren verſiert met verſcheide beelden, byzonderlyk van oude keizers, en waarſchynlyk van die, welke de ſtads voorrechten vergroot, of met hun zegel bekrachtigt hebben. Van binnen, na de fraaie vertrekken, zullen de liefhebbers voornamentlyk hun oog laten vallen op het oude opſchrift, en andere gedenktekenen, welke in de muren ingemetſelt zyn: ook wordt hier nog een *Bibliotheek* gevonden, doch welke, om dat 'er (gelyk, helaas! in meer andere voorname ſteden) weinig op gelet wordt, door lengte van tydt niet vermeerdert is.

Te Nymegen zyn twee kerken, welke ten dienſte der Hervormden gebruikt worden, als de *Breurekerk*, doorgaans de *Kleine* genaamt, voor weinig jaren verſiert met een ſierlyk orgel, en de *Grote Kerk*, in de Roomſche tyden, en wel op den 7 September des jaars 1273, aan den patroon St. *Steven* of *Stephanus* toegewyd. Zie Smetius *Opp. Batav. p.* 153. Des zelfs toren is den 27 November 1429 afgebrand: doch in korten tydt met groten yver wederom opgebouwt. Het zelve ongeluk heeft hy moeten ondergaan den 21 May 1566. Op het koor van deze kerk ziet men heden de graftombe van *Catharina van Bourbon*, vrouwe van *Adolf*, hertog van Gelder, geſtorven den 21 May 1469, met dit opſchrift:

In 't jaar unſes Heeren DCCCCLXIX. op den XXI dach in dem May, ſterſt de hooggeboren durchluchtige vermogende Furſtyne Vrouwe Catharina van Bourbon Hertogeine van Gelre ond Gulich, Grevynne van Zutphen, bid voor de ziel.

De gewone Hervormde Predikanten van deze kerken zyn *vier*, en *een* byzonder, welke alleen de vroegbeurt zondags morgens waarneemt. Hunne verkiezing geſchiedt door Predikanten en Ouderlingen.

By de kerk is de *Latynſche ſchool*, een fraai gebouw, opgerecht, volgens het opſchrift, in het jaar 1544.

Ook is hier een Gereformeerd Franſch Predikant, de welke den dienſt verrecht in de grootſte gehoorplaats van het doorluchtig ſchool, of *Gymnaſium illuſtre*.

Die van de onveranderde Augsburgſche geloofsbelydeniſſe hebben hier mede een kerk, en Predikant, de welke van de gemeente onderhouden wordt.

De ſtadt Nymegen heeft in oude tyden veel van de Normannen moeten lyden, en is door hen menigmaal met zware verwoeſtingen bezocht: doch zy heeft zich en in die, en in andere oorlogen door dapperen tegenſtandt te bieden dikwils uit de grootſte gevaren gered, welke alle hier op te halen het beſtek van dit werk verre te buiten zou gaan. Men zal zich derhalven vergenoegen met hier maar alleen twee voorbeelden aan te tekenen, welke niet lang geleden gebeurt, en nog in verſche geheugeniſſe zyn. Het eerſte geeft op het droevige jaar van 1672, wanneer Nymegen noch dapperen tegenſtandt boodt, toen de andere plaatſen zich lang gebogen hadden onder het juk der vyanden. Daarom heeft de grote Grævius niet getwyffelt haar den verdienden lof te geven in den XC Brief aan Heinſius, *Tom. IV. Syll. Burm. p.* 117, de Nymegers noemende *ultimos Batavorum* (de laatſte overblyffels der oude Batavieren) doende daar by in den LXXXII Brief het volgende: *Neomagenſium virtus eſt digna quæ præmiis decoretur, & immortalibus conſignetur litteris*; dat is: „ De dapperheit der „ Nymegers verdient dat ze beloont, en door altyddurende gedenk- „ ſchriften vereeuwigt worde": en hoewel het ongelukkig noodlot dezer landen eindelyk deze ſtadt ook gedwongen heeft zich op billyke voorwaarden over te geven, als ziende van geen kant eenig ontzet te gemoet, zo heeft evenwel 't jaar van 1702 geleert, dat het de burgery geenzins aan moedt ontbrak, wanneer de maarſchalk van Bouflers te vergeeſſch getracht heeft de ſtadt by verraſſchinge te vermeeſteren; maar de burgers, geholpen door hunne vrouwen en kinderen, trokken, by gebrek van paarden, het geſchut naar de wallen, en het tuighuis opengeſlagen hebbende, toonde de heer *Eilbrecht* aan de vyanden, dat de predikant van Bemmel op zyn tydt zo wel met het geſchut als met den Bybel wiſt om te gaan, nademaal zyn Eerw. de eerſte is geweeſt, die het geſchut op de vyanden gezet heeft, zynde eene van de beruchtſte zaken van zyn leven.

De ſtadt heeft verſcheide poorten, waar van 'er thans drie aan de landzyde, en zes aan den kant van de Waal gebruikt worden. Zy is eene van de ſterkſte bolwerken van de Vereenigde Provinciën, en hare veſtingwerken worden zeer wel onderhouden. Zy heeft meeſt droge, maar zeer diepe grachten, goede en ſtevige pallizaden, en wordt noch jaarlykſch verbetert door nieuw- aangelegde werken; gelyk 'er dan in den jare 1730 noch een fort is gelegt aan de overzyde van de Waal, een weinig hoger op dan daar de ſterke ſchans Knodſenburg voor dezen heeft geſtaan. Zie KNODSENBURG.

Nymegen voert niet alleen den naam van *het Ryk*, maar ook dien van *Burggraafſchap*, naar den burg, of het ſlot, waar van boven geſproken is, en dat door den Burggrave bewoont wordt. Hy heeft (naaſt den Stadhouder, den Kancelier, en de Raden) de opperſte plaats boven alle droſten en amptlieden.

De ſtadt heeft onder haar gebiedt drie dorpen, namentlyk, *Hees*, *Neerboſch* en *Hatert*, wordende doorgaans *het Schependom* genoemt. De twee eerſte zyn een combinatie, wordende het beroep van den Predikant door den Kerkenraadt van de ſtadt gedaan. Deze dorpen behoren onder de juriſdictie van de ſtadt, en zyn der zelver regeringe onderworpen.

De zelve beſtaat uit *zes Burgermeeſters* en *zes Schepenen*. Uit de eerſtgemelde zyn by tourbeurten telkens twee en twee regerende. Hier nevens is 'er een collegie van *Gemeentslieden*, welker getal tot op *twintig* bepaalt is.

Het wapen der ſtadt is een tweehoofdige zwarte arendt, op een goud ſchildt, hebbende op zyn borſt een gouden leeuw, op een kleiner hemelsblaauw ſchildt, wordende gemeenlyk aan de eene zyde van een zwarten, en aan de andere van een gouden leeuw vaſt gehouden.

Onder de geleerde en vermaarde mannen, in deze ſtadt geboren, munten onder andere uit, *Henrik* en *Petrus Caniſius*, *Franciſcus Craneveldt*, *Guilielmus Fabricius*, *Gerard Geldenhauer*, anders genaamt *Gerardus Neomagus*, *Johannes Neomagus*, *Juſtus*

Meier, en veel meer anderen, in dit Woordenboek op hunne namen vermeld. Ook is deze ftadt zeer beroemd geworden door de vrede, welke aldaar tusfchen Vrankryk, Spanje, en de Vereenigde Provinciën in den jare 1678, en tusfchen den keizer, Vrankryk en Zweden in den volgenden jare 1679 is gefloten. *Tacitus. Cæfar. Pontanus Hift. Gelr. M. Alting Notitia Germ. Inf. Pars I. Cluverius de Rheni alveis. Jo. Smith* of *Smetius Oppidum Batavorum, feu Noviomagum*, en *Kronyk van de oude ftadt der Batavieren.* enz.

NYMEEGSCH of NYMWEEGSCH KWARTIER. Dit kwartier maakt uit het eerfte kwartier van de vier Gelderfche, welker hoofdfteden zyn *Nymegen, Roermond, Zutphen* en *Arnhem*, van welke hoofdfteden ieder kwartier zynen naam heeft, het welk waarfchynlyk in de XIV eeuwe aldus is vaftgeftelt door Reinold, grave van Gelder. Zie *Jo. Smith Oppid. Batav. p.* 79. Heden zyn 'er maar drie kwartieren, dewyl Roermond van de zelve afgefcheiden is. Het kwartier van Nymegen beftaat uit drie fteden, namentlyk, *Nymegen, Thiel* en *Bommel*, van welke Nymegen de eerfte zynde, worden ook aldaar de kwartierdagen gehouden. Men vindt daar in zes ampten, als, *'t Ryk van Nymegen, Over-* en *Neder-Betuwe, Maas-Waal*, de *Thieler-* en de *Bommelerwaardt*, zynde de twee laatfte wel twee verfcheide ampten, hebbende echter maar eenen amptman, doch ieder ampt een verfcheiden gerecht, ook verfcheiden fecretaris, dykfchryver, enz. Zie 't *Landrecht van de Thieler- en Bommelerweerden cap.* 1. *art.* 19. Hier wordt ook bygevoegt *Beeft* en *Rhenoy*.

NYMPHAS, een leerling van Paulus, die te Coloffus woonde, en welken deze apoftel groet in zynen brief aan de *Coloffenzen IV.* 15.

NYMPHEUS, of NYMPHÆUS, een jongeling van het eilandt Melos in de Egeefche zee, geleidde eene volkplanting van Meliers in Carië, eene provincie van klein-Afië, en voegde zich by de inwoners van de ftadt Cryaffa. Deze ziende dat het getal van deze inwoners veel vermeerderde, en vrezende dat zy zich alleen meefter van de ftadt mogten maken, befloten de voornaamften op eene maaltydt om te brengen. Nympheus, onderrecht van deze zamenzwering door Caphena, eene Cariaanfche jonkvrouwe, die zyne meefteresse was, weigerde tot het feftein te komen, zo de vrouwen niet mede van het gezelfchap waren. De Cariers ftonden zulks toe: toen beval Nympheus aan zyne landgenoten zonder wapenen op het feeft te verfchynen, en aan hunne vrouwen eenen ponjaardt in haren boezem te verbergen, en aan de tafel ieder aan de zyde van haren man te zitten. Omtrent het midden van de maaltydt ontdekten de Meliers, die op hun hoede waren, eenige heimelyke beweging in de gemoederen der Cariers, en voorzagen daar door dat het teken van den moordt gegeven zou worden; gelyk ook wel haaft gefchiedde: zy rukten hier op de ponjaarden uit de boezemen hunner vrouwen, en wierpen zich op deze verraders, zonder hen den tydt te geven om zich te verdedigen. Zy doodden hen alle, en bleven alleen in het bezit van de ftadt Cryaffa, die zy op nieuws herbouwden. *Plutarch. de Virtut. Mulier.*

NYMPHEN, godinnen van de Heidenfche oudheit, welke de dichters tot dochters maakten van den Oceaan en van Thetys. Zy hadden het opzicht over de wateren, en waren onderfcheiden in *Nereiden* en *Najaden*: de Nereïden oeffenden hare macht over de zee, en de Najaden over de rivieren of de fonteinen. Men gaf ook den naam van Nymphen aan de veldgodinnen; te weten aan de *Dryaden* en *Hamadryaden* der boffchen, aan de *Napéen* der kleine boffchadien, en aan de *Oreaden* der bergen. *Dion. Halicarnaff. l. I.*

Het gevoelen der Grieken wegens de Nymphen is gekomen uit Phenicië, zo wel als der zelver benaming. Volgens het getuigenis van Porphyrius (*de Ant. Nymph.*) noemde men Nymphen alle de zielen der menfchen; en inderdaadt *Nymphe* is het zelfde met *Nephes* in 't Hebreeuwfch, dat *ziele* betekent. Men geloofde dat de zielen der doden rondom de plaatfen waren, die hen het aangenaamfte waren geweeft gedurende hun leven. Hier uit was de gewoonte der Oofterfchen ontftaan om te offeren onder de groene bomen, in de gedachte dat eenige ziel aldaar haar verblyf hadde. Zie *Jefaia LVII.* 5. De Grieken zeiden dat de Nymphen zich verblydden, wanneer de regen de eiken deedt groeien, en dat zy weenden, wanneer 'er gene bladen meer waren. *Callimach. in Del.* De zielen der oude inwoners van Griekenlandt, die in de boffchen gewoond hadden, waren *Nymphen Dryaden* geworden; die van de genen, welke op de gebergtens gewoond hadden, *Oreaden*; die van de genen, welke aan den oever der zee waren, *Nereiden*, (dit woordt komt van *Nerée*, dat zynen oorfpronk heeft van het Hebreeuwfche *Nahar*, rivier) die van de genen, welke hun verblyf by de rivieren en fonteinen hielden, *Najaden*.

NYMPHENBURG, een fchoon keur-Beyerfch luftflot, een uur van Munchen gelegen. De keurvorft Ferdinand Maria heeft de plaats zyne gemalinne Adelheide in het kraambedde gefchonken, die in den jare 1663 de bouwing van het zelve begon, doch niet voltooide. *Chur-Bayern p.* 201.

NYMPHIS, een Griekfch hiftoriefchryver, was van Heraclea, eene ftadt van Pontus, een zoon van Xenagoras. Hy fchreef XXIV boeken van de hiftorie van Alexander en van zyne navolgers, XIII van de ftadt Heraclea, en verfcheide andere, welke door de oude fchryvers bygebragt worden. Hy leefde omtrent het 600 jaar van Rome. *Ælian. l. XVII. de Anim. c.* 3. *Athen. l. XII & XIII. Suidas. Voffius de Hift. Græc. l. I. c.* 16. *Gefner. in Bibl.*

NYMPHODORUS *van Amphipolis* was fchryver van een werk, dat Clemens Alexandrinus tweemaal bygebragt heeft, van de wetten van Afië, en dat niet meer gevonden wordt. Men weet niet in wat tydt hy geleefd heeft. De uitlegger van Apollonius heeft het zelfde werk bygebragt om aan te tonen dat de Tibareniers, volkeren aan den Pontus Euxinus gelegen, zo haaft hunne vrouwen bevallen waren, zich te bedde leiden, en zich aldaar door haar alle de dienften lieten doen, welke de vrouwen elders na hare bevalling ontfangen. Politianus heeft zich vergift in de betekenis der woorden van dezen uitlegger, menende dat Nymphodorus een boek gemaakt zoude hebben onder den tytel *Tifinomi. Bayle Dict. Crit.*

NYMPHODORUS *van Syracuza*, een Griekfch fchryver, fchreef eene hiftorie van Sicilië. *Plinius, Stephanus Byzantinus*, en anderen brengen dezen fchryver by.

NYNE, eene rivier in 't graaffchap Northampton, in Engelandt, welke by Crowland in de Welland valt, en in zynen loop naar 't Noord-Ooften Northampton, Higham-Ferrars, Thrapfton, Oundle en Peterborough bewatert. *Baudrand.*

NYNI, of NINI, (JACOBUS) een kardinaal, uit den adeldom van Siëna, kanunnik van S. Jan van Lateraan, hofmeefter of Major domus van het Apoftolifche paleis, en aardsbiffchop van Corinthe, wierdt tot kardinaal benoemd, met den tytel van *S. Maria van de Vrede*, door paus Alexander den VII den 15 February des jaars 1666. Hy was naderhandt protector of befchermer van de orde der Cifterciënzen, kamerling van de kerke, en threforier van het zogenoemde facro of heilige collegie in den jare 1679. Hy ftierf te Rome den 11 Augufty des jaars 1680, in den ouderdom van 50 jaren, en wierdt begraven in de kerk van S. Maria Maggiore.

NYON. Zie NION.

NYPHON, of NIPHON, de I, biffchop van Cyzicum, wierdt patriarch van Conftantinopel gemaakt in den jare 1311. Hy was onwetende, hoewel behendig genoeg in tydelyke zaken. Zyne gierigheit en zyne godloosheden deden hem verjagen in den jare 1315. *Nicephor. Gregor. l. VII. Spondan. A. C.* 1211. *n.* 18. & 1315. *n.* 8.

NYPHON, of NIPHON de II, patriarch van Conftantinopel, was uit het Peloponnefus, en men maakte hem van metropolitaan van Theffalonika patriarch van de gemelde ftadt. Hy was geleerd en Godsdienftig. De weinige haaft, die hy maakte om eene fomme gelds aan den threforier van den Groten Heer te betalen, was oorzaak, dat Bajazeth hem terftondt na zyne verkiezing verjoeg in den jare 1482. *Spondanus in Annal.*

NYREUS, of NIREUS, een zoon van Charopus en Aglaja, zoude koning van het eilandt Naxos, en de fchoonfte geweeft zyn onder alle de Grieken, die naar Troje trokken. *Homer Il. β. vs.* 671. *Ovid. de Pont. IV. Ep.* 13. *Horat. Carm. l. III. Od. XX. vs.* 15. *Idem Epod. XV. vs.* 22. *Propert. l. III. Eleg.* 17. *vs.* 27. *Lloyd.*

NYSA, eene ftadt van Arabië, of, volgens anderen, van Egypte, daar het zelve aan Arabië grenft. Diodorus Siculus zegt, dat Bacchus aldaar door de Nymphen opgevoed wierdt, waar van hy den naam van Dionyfius aangenomen heeft, dat een Griekfche naam van Bacchus is, te zamen gefteld van het woordt Διὸς, *Goddelyk*, en *Nyfa*, de plaats daar hy geboren wierdt, als of men zeide *de Godt van Nyfa*. De Alexandrynfche Kronyk zegt dat dit woordt door letterverzetting gefteld wordt voor dat van *Sina*. Mozes bleef 40 dagen in de woeftyne van Arabië, alwaar de berg Sina of Sinaï is, daar Godt hem de Wet gaf onder de donderflagen en blixemftralen, en de Heidenen geven voor, dat Bacchus van zyne kindsheit in Arabië gebragt wierdt, alwaar de berg van Nyfa zeer merkwaardig is. Men moet de toeftemming van de tydrekening der Chriftenen en van de Heidenfche fabelkunde in acht nemen. *Voffius.*

Daar is een berg en eene ftadt van den zelven naam in de Indiën.

NYSA is ook de naam van de voedfter van Bacchus, die, volgens Plinius, naby Scythopolis begraven wierdt.

NYSEUS, NYSÆUS, een bynaam, dien de Heidenen haren godt Bacchus gaven, naar een zeker gebergte, *Nyfia* of *Nyfa* genoemd, alwaar hy opgevoed zoude zyn. *Ovid. l. IV. Metam. Pomey Panth. Myth. p.* 51.

NYSIWITZ, of NISIWITZ, (ALEXIUS VAN) was een priefter in Thoren, en zoude door een hofbediende van den grootmeefter gedood zyn, om dat hy in zyne Kronyk gefchreven hadde, dat de grootmeefter zich meer bekommerde om het geldt der Pruiffen dan om hun gelove en hunne zaligheit. Zyne Kronyk, welke hy noemde *Libr. Antiq. vitæ & mortis gentis Brutenorum, jam Pruffiorum, cum infertione novarum provinciarum*, begint met den jare 1326, alwaar Duisburg opgehouden heeft, en loopt tot op de tyden van den grootmeefter Weinrich van Kniprode, of tot naby het einde van de XIV eeuwe. *Hartknoch Preuff. Hift. in de voorreden.*

NYSLOT, eene vefting in Finlandt, welke de voornaamfte plaats is in het vorftendom Savolaxia, en tuffchen meiren en moeraffen legt. Erich Axelfon, koninklyke hofmeefter, heeft in den jare 1475 op een ronden berg een vaft flot gebouwt. De koninginne Chriftina heeft in den jare 1641 alhier een gymnafium aangelegt. In den jare 1714 ging deze vefting met verdrag over aan de Ruffen. *Befchreib. von Schwed.*

NYSTEDEN, of NEYSTEDEN, een der fchoonfte en befte dorpen van het Deenfche Holftein. Men houdt het zelve voor de voordeligfte poft om de ftadt Hamburg in te fluiten, wanneer de koning van Denemarken begerig zou mogen zyn zulk eene influiting te ondernemen. Het is gelegen op den vlakken grondt van eene hoogte, die op de wyze van een aarden wal langs de Elve tot naby Hamburg loopt, van waar dit dorp maar eenige uuren afgelegen is.

NY-

NYTHE, NYD, eene rivier in Zuid-Schotlandt, welke ontftaat in 't graaffchap Kyle, en zich uitftort in den zeeboezem van Solway. *Baudrand.*

NYTRACHT, of NEYTRACHT, eene kleine biffchoplyke ftadt, met een kafteel, in opper-Hungarië, aan eene rivier van den zelven naam, veertien mylen van de ftadt Gran gelegen, onder welkers bisdom zy behoort. Zy is de hoofdftadt van het graaffchap NYTRACHT, of NEYTRACHT, dat tuffchen de graaffchappen Presburg, Tranfchin, Turocz, en Bars gelegen is. In dit graaffchap zyn ook Neuheufel, Scheliz, en Schinta gelegen.

NYTSCH, of NITSCHI, (FREDERIK) een bekend rechtsgeleerde van de XVII eeuwe, wierdt in den jare 1640 te Zittawig, een landgoedt naby Dresden, geboren, en leide den grondt zyner ftudiën in de gemelde ftads fchole onder Bohemus en Stolbergius. Te Jena, waar heen hy zich in den jare 1659 begaf, hoorde hy Bofius en Weigelius, en in de Theologie Gerhardus, welke leffen hy te Leipzich, werwaarts hy zich in den jare 1663 begaf, onder Scherzerus, Albertus, Frankenftein en Thomafius vervolgde, tot dat hy door verdriet in deze ftudie, en door het aanraden van den Saxifchen Raadt Godfried Beringer, van de rechtsgeleerden Ziegler en Strauch, de Theologie met de rechtsgeleerdheit verwiffelde, waar in hy zich van het onderwys der beroemde mannen Schwendendorfer en Bornius bediende. Hier op verkreeg hy in den jare 1668 het profeflorfchap in de wiskunft te Gieffen, in den jare 1671 het Doctorfchap, in den jare 1674 het gewone profefforfchap in de rechten, in den jare 1684 een Raadsheersplaats in het hoogfte gerecht van beide de Heffifche landgraaffchappen. Hy wierdt in den jare 1702 onderkancelier van de akademie te Gieffen, welke eer hy echter niet lang genoot, dewyl hy nog in het zelve jaar op den 24 Auguftus ftierf. Men heeft van hem eene Latynfche vertaling van het *Journal des Savans* van de jaren 1665 en 1666; en vele geleerde akademifche twiftredeneringen, als mede *Commentarius pofthumus in Capitulationem Jofephinam. Hete in Praef. ad iftum Comment.*

NYTTAIHAARBELI, of NITTAIHAARBELI, wordt gehouden voor een Rabbi, die 200 jaren voor Chriftus leefde, en die aan zyne leerlingen vele zaken leeraarde van de mondelyke Wet, waar van hy 'er eenige in gefchrift hadde nagelaten. *Bartolocci Bibl. Rabb. Hift. des Juifs depuis J. C. jusqu'a préfent T. VII.*

St. NYVARDUS, of NIVARDUS, biffchop van Rheims in de VII eeuw, was een broeder van Balihilda, koninginne van Auftrafië, gemalinne van Chilperik den II. Na dat hy eenigen tydt geleeft hadde aan het hof van Auftrafië, by Sigebert den III, wierdt hy op den ftoel der kerke van Rheims verheven in den jare 649. Hy hervormde de zeden en de tucht der geeftelykheit, herftelde verfcheide kloofters, en ftierf den 1 September des jaars 669, volgens zommigen; of 673, volgens anderen. *Flodoard l. II. Hift. c. 7. Baillet Vies des Saints.*

NYVELDT, gelegen in het neder-gedeelte van het fticht van Utrecht, niet verre van den linker oever van den Leidfchen Rhyn, tuffchen de dorpen de Maern en Harmelen, in de ambachtsheerlykheit van Veldhuizen, is leenroerig aan het fticht van Utrecht, en wierdt den 27 October des jaars 1536 plegtelyk door de Ed. Mog. Heeren Staten des voornoemden landfchaps voor een ridderhofftadt erkent. Dit huis is in vorige tyden zeer beroemd geweeft door een zware belegering, die het in het jaar 1356 uitgeftaan heeft, op welken tydt Johan van Egmondt het huis te Nyveldt, dat hy door bevel van hertog Albert van Beyeren met groot geweldt aantaftte, niet dan na een beleg van zeven weken tot de overgave heeft kunnen dwingen, waar na het door de Hollanders verbrand, doch naderhandt door de eigenaars wederom opgetimmert is. Hier van daan nu heeft het zommigen geluft den naam van *Nyveldt* af te leiden, die meenden, dat dit huis eertyds *Veld* of *Ten Velde* genaamt was, naar het oude adelyke geflacht van die *van Velde*, te Utrecht, des zelfs oudfte bezitters; doch dat het naderhandt *Nyveldt* of *Nyenveldt*, zo veel als *Nieuwenvelde*, hernoemt is, wegens de vernieuwing, na dat het door de Hollanders verwoeft en verbrand was. Anderen, miffchien ziende, dat dit huis al in het jaar 1356, wanneer het door de Hollanders zou belegert worden, *Nyveldt* by 's lands gefchiedenisfchryvers genoemt wierdt, hebben de oorzaak van de naams verandering op een vroeger vernieuwing gebragt, die zy ftellen dat omtrent het jaar 1330 zou gefchied zyn: doch noch het een, noch het ander dezer gevoelens kunnen eenigzins doorgaan: want niet alleen wordt *Steven van Nieuwenvelde* op het jaar 1325 en het huis te Nyenveldt, of *Caftrum de Nyenveld*, op het jaar 1311 vermeld, maar ook vindt men gewag gemaakt van zekeren *Otto van Nyveldt* op het jaar 1303, van *Gerard*, heer van *Nyveldt*, op het jaar 1287, en eindelyk van *Gerard van Nyveldt* op het jaar 1225, waar uit klaar blyken kan, dat dit huis al lang voor het jaar 1330 Nyveldt genaamt, en ook een geflacht van dien naam bekent is geweeft, dat het zelve vermoedelyk gefticht heeft.

Dit huis heeft al van het jaar 1311, zo niet vroeger, behoort aan dien tak van het aloude geflacht der *Zuilens*, die zich naar het zelve in vervolg van tyden *Zuilen van Nyveldt* hebben doen noemen, welker nakomelingen noch in Gelderlandt, het fticht van Utrecht, en elders in wezen zyn. In het jaar 1311 behoorde dit huis aan *Steven van Zuilen*, van wien men noch tot op het jaar 1332 gewag gemaakt vindt. Van hem kwam het op zynen zone *Jakob van Zuilen*, die in de oude brieven tuffchen de jaren 1343 en 1347 vermeld wordt. Hem volgde zyn zoon *Steven van Zuilen*, die als heer van Nyveldt vermeld ftaat op het jaar 1355, wanneer het jaar daar aan, als boven gemeld is, Nyveldt door de Hollanders ingenomen en verbrand wierdt. Hy is den 10 February des jaars 1394 door den Utrechtfchen biffchop Frederik van Blankenheim met zyne leengoederen, en onder anderen ook met het huis te Nyveldt, op nieuw beleent. Na dat hy overleden was, wierdt zyn zoon *Jakob van Zuilen* den 3 February des jaars 1403 insgelyks daar mede beleent, door wiens affterven de belening op Palm-avondt des jaars 1419 op zynen zone *Steven van Zuilen en van Nyenveldt* gekomen is, die het den 12 Maart des jaars 1457 weder opgedragen heeft ten behoeve van zynen zone *Jakob van Zuilen van Nyveldt*. Deze omtrent het jaar 1473 overleden zynde, is zyn zoon *Steven van Zuilen van Nyveldt* hem den 13 September des jaars 1477 in de belening opgevolgt, ten welken dage hem de biffchop van Utrecht, David van Burgundië, alle verzuim, uit oorzake van wanverzoek, als anders, kwyd gefcholden heeft. Door zyne doodt is het huis te Nyveldt vervallen op zynen eenigen onmondigen zone *Frans van Zuilen van Nyveldt*, beleent den 23 February des jaars 1507, en na zyn affterven op zyne zufter *Odilia*, of *Oda van Zuilen van Nyveldt*, die de belening ontfangen heeft den 2 October des jaars 1516. Deze nu getrouwt zynde met Johan, heer van Roffum, Meinerswyk, enz. een ouder broeder van den beroemden Marten van Roffum, heere van Puderojen, Kannenberg, Wadeftein, pandheer van Breëvoort, enz. heeft het huis te Nyveldt aan dit geflacht gebragt, daar het evenwel niet lang aan gebleven is: want *Oda van Zuilen van Nyveldt* geftorven zynde, is wel haar twede zoon *Steven van Roffum* den 11 July des jaars 1547 met Nyveldt beleent geworden: doch hy verviel zodanig in fchulden, dat eindelyk dit huis in dekreet gebragt, en by executie verkocht is aan *Wilhelmina van Haaften*, huisvrouwe van Walrave van Brederode, heere van Kloetingen, die daar mede verlyd is den 2 October des jaars 1579. Als deze in het jaar 1608 overleden was, en gene kinderen naliet, is *Theodora*, of *Dorothea van Haaften*, vrouw van Kloetingen, eene dochter van haren broeder Johan, heere van Haaften, Hellu, en Herwynen, volgens haar uiterfte wille daar mede beleent den 21 July des jaars 1609, die met Floris van Brederode, een broeder van Walrave van Brederode, haar even vermelde moeis man, getrouwt was geweeft, en naderhandt hertrouwt is aan Adriaan de Hornes, graaf van Hoorn, vryheer van Keffel; van welken tweden man als zy nu weduwe was, heeft zy de leenweer van de ridderhofftadt Nyveldt den 24 Augufty des jaars 1625 opgedragen ten behoeve van *Hans Wolphard*, here van Brederode, vryheer van Vianen; na wiens doodt dezelve den 9 January des jaars 1659 gekomen is op zynen zone *Wolphard van Brederode*, die nooit getrouwt is geweeft, en de laatfte mans-oir van zyn geflacht overleden is. Door zyne doodt is de belening gekomen op zyne zufter *Hedwig Agnes*, vryvrouwe van Vianen, vrouwe van Kloetingen, Noordeloos, enz. den 19 December des jaars 1679. Deze mede ongehuwt geftorven zynde is *Karel Æmilius*, burggraaf en graaf van Dhona, een zoon van Chriftiaan Albert, burggrave en grave van Dhona, en van Sophia Theodora van Brederode, hare halve zufter, den 10 February des jaars 1686 daar mede beleent. Wanneer hy zonder kinderen overleden was, is zyne zufter Amalia, geborene burggravin en gravin van Dhona, getrouwt met Simon Henrik, grave en edele heer van der Lippe-Detmold, den 18 Augufty des jaars 1687 daar mede beleent. Zy ftierf den 11 Maart 1700, en alzo wierdt haar zoon *Frederik Adolf*, graaf en edele heer van der Lippe-Detmold, den 8 April des jaars 1701 daar mede beleent, die het huis te Nyveldt weder opgedragen heeft ten behoeve van *Daniel de Milan Visconti*, baron des H. Roomfchen Ryks, van wien het nog tegenwoordig (1729) bezeten wordt.

NYZARDUS, of NIZARDUS, (ADAM) een letterkunftenaar en Engelfch dichter, heeft gebloeit omtrent den jare 1340 in de univerfiteit van Oxford, alwaar hy een der profefforen was. Hy liet eenige letterkundige verhandelingen na. *Pitfeus de Script. Angl.*

NYZENO, NIZENO, of NISSENO, (DIEGO) een monnik van de orde van S. Bafilius, was van Alcazara, in oud-Caftilië, en heeft de achting gehad van een bekwaam prediker. Hy is te Madrid geftorven den 16 October des jaars 1657. Men heeft verfcheide verzamelingen van zyne predikatiën, en andere Godsdienftige werken. *Nic. Anton. Bibl. Script. Hifpan.*

NIEUWENTYDT, (Bernard) wierdt in een dorp van Noord-Hollandt, Westgraafdyk genaamt, daar zyn vader predikant was, geboren den 10 Augusty van het jaar 1654. De zelve ontdekte al vroeg in zyn zoon een groot begrip, en liet hem derhalven in de vrye wetenschappen onderwyzen, van voornemen een predikant van hem te maken; maar ziende naderhandt, dat hy geen lust daar toe hadt, en dat hy daarenboven een yverig voorvechter van de Cartesiaansche philosophie was, daar de vader zeer tegen ingenomen was, liet hy het geheel aan hem over zich eene studie naar zyn welgevallen te verkiezen. Hy koos daar op de geneeskunst, en vorderde daar in met den tydt zo verre, dat hy onder de grote geneesheeren van zynen tydt gerekent wierdt, maar oeffende zich daar benevens in de wiskunde, en bragt het daar in zo verre, dat hy in den jare 1699 zyn *Analysis infinitorum* in het licht gaf, waar over hy met den Here van Leibnitz in verschil geraakte, die tegen hem eenige aanmerkingen liet drukken, de welke evenwel van de zyde van Nieuwentydt niet onbeantwoord bleven. Hy raakte vroeg in het gefelschap van eenige, die het met Spinosa hielden, die, wanneer hy de *Beginselen* van Cartesius op eene wiskunstige wyze hadt uitgegeven, voor een Cartesiaan doorging, gelyk ook in dat boek niets kwaads voorkomt; immers niemandt zag het daar in voor dat zyne volgende heilloze boeken het licht zagen, en dan heeft men nog al werk om 'er iets kwaads in te ontdekken. Ondertusschen bedurf hy menig mensch, en daar onder vele jongelingen, in welker gefelschap Nieuwentydt niet veel goeds leerde: ook kwamen hem de bewysredenen of argumenten van Des Cartes, of Cartesius, voor de Goddelyke aanwezenheit uit het denkbeeldt ontleent, te zwak voor om hem en anderen te overtuigen, en daarenboven zag hy na dien tydt, dat Cartesius in de natuurkunde vele misslagen hadt begaan, en dat de Engelschen en anderen door gedurige waarnemingen vele dingen ontdekt hadden, die Cartesius, by gebrek van waarnemingen, niet hadt kunnen ontdekken, waar over Cartesius zich dikwils beklaagt heeft, zo is het, dat Nieuwentydt de wonderen der nature, door de Engelschen en door zyne eigene ondervinding ontdekt hebbende, dat heerlyke boek, *de Wereld-beschouwing* genaamt, heeft in de wereldt gebragt, waar in hy met zo veel kracht van redenen de aanwezentheit der Godheit en de Goddelykheit der heilige Schrift tegen de Ongodisten en Deïsten heeft in het licht gestelt, als wel iemandt te voren gedaan heeft. Hy nam ook voor Spinosa geheel en al te wederleggen, en ook Deurhof te ontmaskeren. Het laatste wierdt afgebeden; maar het eerste heeft hy genoegzaam volbragt in zyne zogenaamde *Gronden van Zekerheit of rechte Betoogwyze der wiskundigen*, in 't jaar 1721, en dus na zyne doodt, in het licht gekomen, het welk zodanig is ingericht, dat Spinosa uit alle zyne schuilhoeken is gehaalt, en wederlegt. Het is een doorwrocht werk, maar bestaat meest in redeneringen, voor ieder zo aangenaam niet om te lezen als het voorgemelde werk: ook is 'er aangemerkt, dat hy, het redeneren uit de denkbeelden zo sterk tegensprekende, en niets dan ondervindingen willende aangenomen hebben, wel wat al te veel tot het laatste overslaat, en zo verre, dat hy alle redeneringen *ex analogia idearum* schynt weg te nemen. Hy was burgermeester te Purmerende, en stierf van eene slaapziekte den 30 May des jaars 1718. Men roemt onder zyne andere deugden inzonderheit zyne heuschheit en oprechtheit. *Zie het Voorbericht op het laatst gemelde werk.*

